BIBLIA

Sacrosancta Testamenti Veteris & Noui, iuxta vulgatam quam dicunt æditionem, à mendis quibus innumeris scatebat, ad priscorum probatissimorumq; exemplariorum normam, summa cura pariq; fide repurgata ac restituta.

INTERPRETATIO nominum Hebraicorum.

INDEX Epistolarum & Euangeliorum totius anni.

INDEX præterea rerum & sententiarum quæ in iisdem Biblijs continentur.

HIS accesserunt rerum præcipuarum Icones summa arte & fide expressi. Singula quoque capita perbreuibus Argumentis, atq; locorum Scripturarum concordantijs, laborib. non æstimandis illustrauimus.

Lugduni,

Apud Hugonem & hæredes Aemonis à Porta.

1544

Ad Sacrarum literarum ſtudium exhortatio ex Sacris literis.

EXOD. 13

Narrabis filio tuo in die illo, dicens, Hoc eſt quod fecit mihi dominus quando egreſſus ſum de Aegypto. *Et erit quaſi ſignum in manu tua, & quaſi monumentum ante oculos tuos, & ut lex domini ſemper ſit in ore tuo. In manu enim forti eduxit te dominus de* Aegypto.

DEVT. 12

Non facietis ſinguli quod uobis rectum uidetur: ſed quod præcipio tibi, hoc tantum facito domino: nec addas quicquam, nec minuas.

DEVT. 31

Leges uerba legis huius coram omni Iſrael, audientibus eis, & in unum omni populo congregato, tam uiris quàm mulieribus, paruulis & aduenis qui ſunt intra portas tuas: ut audientes diſcant, & timeant dominum Deum ueſtrum, & cuſtodiant, impleantque omnes ſermones legis huius.

IOSVE 1

Non recedat uolumen legis huius ab ore tuo: ſed meditaberis in eo diebus ac noctibus, ut cuſtodias & facias omnia quæ ſcripta ſunt in eo. Tunc diriges uiam tuam, & intelliges eam. Non declines à uerbis legis huius ad dexteram uel ad ſiniſtram, ut intelligas cuncta quæ agis.

PROVERB. 30

Omnis ſermo Dei ignitus, clypeus eſt ſperantibus in ſe. Ne addas quicquam uerbis illius, & arguaris, inueniariſque mendax.

ROM. 15

Quæcunque ſcripta ſunt, ad noſtram doctrinam ſcripta ſunt: ut per patientiam & cōſolationem ſcripturarum ſpem habeamus.

2. TIMOTH. 3

Tu uerò permane in his quæ didiciſti & credita ſunt tibi, ſciens à quo didiceris, & quòd ab infantia ſacras literas noſti, quæ te poſſunt inſtruere ad ſalutem, per fidem quæ eſt in CHRISTO IESV. *Omnis ſcriptura diuinitus inſpirata, utilis eſt ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iuſtitia: ut perfectus ſit homo Dei ad omne opus bonum inſtructus.*

1. TIMOTH. 4

Dum uenio, attende lectioni, exhortationi, & doctrinæ.

EPISTOLA D. HIERONYMI
presbyteri ad Paulinum de omnibus diuinæ historiæ libris.

FRater Ambrosius tua mihi munuscula perferens, detulit simul & suauissimas literas, quæ à principio amicitiarum, fidem probatæ iam fidei & veteris amicitiæ pręferebant. Vera enim illa necessitudo est & CHRISTI glutino copulata, quam non vtilitas rei familiaris, non præsentia tantum corporum, non subdola & palpans adulatio: sed Dei timor, diuinarum scripturarum studia conciliant. Legimus in veteribus historiis quosdam lustrasse prouincias, nouos adiisse populos, maria transisse: vt eos quos ex libris nouerant, coram quoque viderent. Sic Pytagoras Memphiticos vates, sic Plato Aegyptum & Architam Tarentinum, eamquè oram Italiæ, quæ quondam magna Græcia dicebatur, laboriosissime peragrauit: vt qui Athenis magister erat, & potens, cuiusque doctrinam Academiæ gymnasia personabant, fieret peregrinus atq; discipulus: malens aliena verecundè discere, quam sua impudenter ingerere. Deniq; cum literas quasi toto fugientes orbe persequitur, captus à piratis atq; venundatus, etiam tyranno crudelissimo paruit, captiuus, vinctus & seruus. tamen quia philosophus, maior emente se fuit. Ad Titum Liuiū lacteo eloquentiæ fonte manentem, de vltimis Hispaniæ Galliarumq; finibus quosdam venisse nobiles legimus: & quos ad contemplationem sui Roma non traxerat, vnius hominis fama perduxit. Habuit illa ætas inauditum omnibus seculis, celebrandumq; miraculum, vt vrbem tantam ingressi, aliud extra vrbem quærerent. Apollonius, siue ille magus (vt vulgus loquitur) siue philosophus, vt Pythagorici tradunt, intrauit Persas, pertransiuit Caucasum, Albanos, Scythas, Massagetas, opulētissima Indiæ regna penetrauit: & ad extremum, latissimo Phisum amne transmisso, peruenit ad Brachmanas, vt Hiarcham in throno sedentē aureo, & de Tantali fonte potantem inter paucos discipulos de natura, de motibus syderum ac dierum cursu audiret docētem. Inde per Aelamitas, Babylonios, Chaldæos, Medos, Assyrios, Partos, Syros, Phœnices, Arabes, Palæstinos, reuersus Alexandriam, perrexit Aethiopiam, vt Gymnosophistas, & famosissimam Solis mensam videret in sabulo. Inuenit ille vir vbique quod disceret, & semper proficiens, semper se melior fieret. Scripsit super hoc plenissime octo voluminibus Philostratus.

II

Act. 9 c *2. Cor. 13 a* *Galat. 1 d* *Gal. 2 a*

Quid loquar de seculi hominibus? cum apostolus Paulus vas electionis & magister gentium, qui de conscientia tanti in se hospitis loquebatur, An experimentum vnum quæritis eius qui in me loquitur CHRISTVS? post Damascum Arabiamquè lustratam ascenderit Ierosolymam, vt videret Petrum, & manserit apud eum diebus quindecim. Hoc enim mysterio hebdomadis & ogdoadis futurus gentium prædicator instruendus erat. Rursumquè post annos quatuordecim, assumpto Barnaba & Tito, exposuerit apostolis euangelium, ne forte in vacuum curreret, aut cucurrisset. Habet enim nescio quid latentis energias viua vox, & in aures discipuli de authoris ore transfusa, fortius sonat. Vnde & Aeschynes cum Rhodi exularet, & legeretur illa Demosthenis oratio, quam aduersus eum habuerat, mirantibus cunctis atque laudantibus, suspirans ait, Quid si ipsam audissetis bestiam, sua verba resonantem?

III

Hæc non dico, quod sit in me aliquid tale, quod vel possis à me audire, vel velis discere: sed quod ardor tuus ac discē di studiū etiā absque nobis per se probari debeat. Ingenium docile, & sine doctore, laudabile est. Non quid inuenias, sed quid quæras considéramus. Mollis cera, & ad formandum facilis, etiam si artificis & plastę cessent manus, tamē virtute totū est quicquid esse potest. Paulus apostolus ad pedes Gamalielis legem Moysi, & prophetas didicisse se gloriatur, vt armatus spiritualibus telis, postea diceret confidēter, Arma militiæ nostræ nō carnalia sunt: sed potētia Deo, ad destructionē munitionū cōsilia destruētes, & omnē altitudinē extollentē se aduersus scientiā Dei, & captiuantē omnē intellectum ad obediendū CHRISTO, & parati subiugare omnem inobediētiā. Ad Timótheum scribit ab infantia sacris literis eruditum, & hortatur ad studiū lectionis, ne negligat gratiā quæ data sit ei per impositionē manus presbyterii. Tito pręcipit vt inter cæteras virtutes episcopi, quem breui sermone depinxit, scientiā quoq; in eo eligat scripturarū. Obtinentē (inquit) eū, qui secūdū doctrinā est, fidelē sermonē: vt potēs sit exhortari in doctrina sana, & contradicentes reuincere.

Act. 22 a *2. Cor. 10 b* *2. Tim. 3 d* *1. Tim. 4 d* *Tit. 2 b*

IIII

Sancta quippe rusticitas solū sibi prodest: & quantum ædificat ex vitæ merito ecclesiam CHRISTI, tantū nocet si destruentibus nō resistat. Malachias propheta, imò per Malachiam dominus interrogauit sacerdotes legē: intantū sacerdotis officium est interrogatū respōdere de lege. Et in Deuteronomio legimus, Interroga patrē tuū, & annūciabit tibi: seniores tuos, & dicēt tibi. In psalmo quoq; cxviii. Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Et in descriptione iusti viri, cū eū Dauid arbori vitæ, quæ est in paradiso, cōpararet, inter cæteras virtutes, & hoc intulit, In lege domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte. Daniel in fine sacratissimæ visionis ait iustos fulgere sicut stellas: & intelligentes, id est, doctos, quasi firmamentum. Vides quantū inter se distēt iusta rusticitas, & docta iustitia? Alii stellis, alii cœlo cōparantur. Quamquam iuxta Hebraicā veritatē vtrūque de eruditis possit intelligi. Ita enim apud eos legimus, Qui aūt docti fuerint, fulgebunt quasi splēdor firmamēti: & qui ad iustitiam erudiūt multos, quasi stellę in perpetuas æternitates. Cur dicitur Paulus apostolus vas electionis? Nēpe quia legis, & scripturarū sanctarū erat armariū. Pharisæi stupēt in doctrina Domini: & mirantur in Petro & Ioanne quomodo legē sciāt, cū literas nō didicerint. Quicquid enim aliis exercitatio, & quotidiana in lege meditatio tribuere solet, illis hoc Spiritus sanctus suggerebat & erāt iuxta quod scriptū est, theodidacti. Duodecim annos saluator impleuerat & in tēplo senes de quæstionibus legis interrogās, magis docet dū prudenter interrogat. Nisi forte rusticū Petrū, rusticū dicimus Ioānē: quorū vterq; dicere poterat, Et si imperitus sermone, non tn̄ sciētia. Ioānes rusticus, piscator, indoctus? & vnde illa vox obsecro, In principio erat verbū, & verbū erat apud Deū, & Deus erat verbū? logos enim Gręce multa significat. nā & verbū est, & ratio, & supputatio, & causa vniuscuiusq; rei, ꝑ quā sunt singula quę subsistūt: quæ vniuersa, recte intelligimus in Christo.

Mala. 2 b *Deut. 32 a* *Psal. 1* *Dani. 12 b* *Act. 4 e* *Esa. 54 d* *Ioan. 6 e* *Luc. 2 f* *2. Cor. 11 b* *Ioan. 1 a*

V

Hoc doctus Plato nesciuit, hoc Demosthenes eloquens ignorauit. Perdā, inquit, sapiētiā sapiētiū, & prudētiam prudentiū reprobabo. Vera sapientia perdet falsam sapientiā: & quāquā stultitia prædicationis in cruce sit, tamē Paulus sapiētiā loquitur inter perfectos: sapiētiā aūt nō seculi huius, nec principū seculi istius, quæ destruitur, sed loquitur Dei sapiētiā in mysterio abscōditā, quā prædestinauit Deus ante secula. Dei sapientia, Christus est. Christus enim, Dei virtus, & Dei sapiētia. Hæc sapiētia, in mysterio abscondita est: de qua & noni psalmi titulus prænotatur, Pro occultis filii. in quo sunt oēs thesauri sapiētiæ & sciētiæ Dei absconditi. Et qui in mysterio abscōditus erat, prædestinatus est ante secula: prędestinatus aūt & præfiguratus in lege & prophetis. Vnde & prophetæ appellabātur vidētes: quia videbāt eū, quē cæteri non videbāt. Abrahā vidit diē eius, & lætatus est. Apperiebantur cœli Ezechieli, qui populo peccatori clausi erant. Reuela (inquit Dauid) oculos meos, & cōsyderabo mirabilia de lege tua. Lex enim spiritualis est, & reuelatiōe opus est.

Act. 1 e *Esa. 29 e* *1. Cor. 1 e* *1. Cor. 2 b* *Coloss. 2 a* *Ioan. 8 g* *Ezec. 1 a* *Psal. 118* *Rom. 7 c* *2. Cor. 3 d*

vt intelligatur, ac reuelata facie Dei gloriam cõtemplemur. Liber in Apocalypſi ſeptẽ ſigillis ſignatus oſtenditur: quem ſi dederis homini ſcienti literas vt legat, reſpõdebit tibi, Nõ poſſum: ſignatus eſt enim. Quanti hodie putant ſe noſſe literas, & tenent ſignatum librum, nec aperire poſſunt, niſi ille reſerauerit qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit? In Actibus apoſtolorum ſanctus Eunuchus, imo vir (ſic enim eum ſcriptura cognominat) cum legeret Eſaiã prophetam, interrogatus à Philippo, Putáſne intelligis quæ legis? reſpondit, Quomodo poſſum, niſi aliquis me docuerit? Ego (vt de me loquar interim) nec ſanctior ſum hoc Eunucho, nec ſtudioſior, qui de Aethiopia, id eſt, de extremis mundi finibus venit ad templum, reliquit aulam regiam: & tantus amator legis diuinæq́; ſcientiæ fuit, vt etiã in vehiculo legeret literas ſacras. Et tamen cum librũ teneret, & verba domini cogitatione conciperet, lingua volueret, labiis perſonaret, ignorabat eum, quẽ in libro neſciens venerabatur. Venit Philippus, oſtendit ei IESVM, qui clauſus latebat in litera. O mira doctoris virtus. Eadem hora credit Eunuchus, baptizatur, & fidelis & ſanctus factus eſt, ac magiſter de diſcipulo, plus in deſerto fonte eccleſiæ, quam in aurato ſynagogæ templo reperit. Hæc à me perſtricta ſunt breuiter (neq; enim epiſtolaris anguſtia euagari longius patiebatur) vt intelligeres te in ſcripturis ſacris ſine prævio, & monſtrante ſemitam non poſſe ingredi.

Apoc. 5 a · *Eſa. 29 d* · *Apoc. 3 b* · *Act. 8 e*

VI Taceo de Grammaticis, Rhetoribus, Philoſophis, Geometris, Dialecticis, Muſicis, Aſtronomis, Aſtrologis, Medicis, quorum ſcientia mortalibus vel vtiliſſima eſt, & in tres partes ſcinditur, decretum, rationem, & experientiam.

Ad minores artes veniam, & quæ non tam lingua, quam manu adminiſtrantur. Agricolæ, cæmentarii, fabri metallorũ, lignorumq́; cæſores, lanarii quoq;, & fullones, & cæteri qui variam ſupellectilem, & vilia opuſcula fabricantur, abſque doctore eſſe non poſſunt quod cupiunt. Quod medicorum eſt, promittunt medici: tractant fabrilia fabri. Sola ſcripturarum ars eſt, quam ſibi paſſim omnes vendicãt. Scribimus indocti, doctiq́; poemata paſſim. Hanc, garrula anus, hanc delirus ſenex, hanc ſophiſta verboſus, hanc vniuerſi præſumunt, lacerant, docent antequam diſcant. Alii adducto ſupercilio, grandia verba trutinantes inter mulierculas de ſacris literis philoſophantur. Alii diſcunt, proh pudor, à fœminis, quod viros doceant, & ne parum hoc ſit, quadam facilitate verborum, imo audacia edifferunt aliis, quod ipſi non intelligunt. Taceo de mei ſimilibus, qui ſi forte ad ſcripturas ſanctas poſt ſeculares literas venerint, & ſermone compoſito aures populi mulſerint, quicquid dixerint, hoc legem Dei putant. nec ſcire dignãtur quid prophetæ, quid apoſtoli ſenſerint, ſed ad ſenſum ſuum incongrua aptant teſtimonia, quaſi grande ſit, & non vitioſiſſimum docendi genus, deprauare ſententias, & ad voluntatem ſuam ſcripturam trahere repugnantem. Quaſi non legerimus Homero centonas, & Vergilio centonas: ac non ſic etiã Maronẽ ſine Chriſto poſſimus dicere Chriſtianũ, quia ſcripſerit, Iam redit & virgo, redeũt Saturnia regna, Iam noua progenies cœlo demittitur alto. Et patrẽ loquentẽ ad filium, Nate meæ vires, mea magna potentia ſolus. Et poſt verba ſaluatoris in cruce, Talia perſtabat memorans, fixuſq; manebat. Puerilia ſunt hæc, & circulatorum ludo ſimilia docere quod ignores: imò, vt cũ ſtomacho loquar, ne hoc quidem ſcire quod neſcias.

VII Videlicet manifeſtiſſima eſt Geneſis, in qua de creatura mũdi, de exordio generis humani, de diuiſione terræ, de cõfuſione linguarũ & gẽtiũ, vſq; ad exitũ ſcribitur Hebræorũ. *Geneſis.*

Exodus. Patet Exodus cum decem plagis, cum decalogo, cum myſticis diuiniſq; præceptis.

Leuiticus. In promptu eſt Leuiticus liber, in quo ſingula ſacrificis, imò ſingulæ pene ſyllabæ, & veſtes Aaron, & totus ordo Leuiticus ſpirant cœleſtia ſacramenta.

Numeri. Numeri vero, nónne totius Arithmeticæ, & prophetiæ Balaam, & quadraginta duarum per eremum manſionum myſteria continent?

Deuteronomium. Deuteronomium quoque ſecunda lex, & euangelicæ legis præfiguratio, nónne ſic ea habet quæ priora ſunt, vt tamẽ noua ſint omnia de veteribus? Hucuſque Moyſes, hucuſque Pentateuchus: quibus quinque verbis loqui ſe velle Apoſtolus in eccleſia gloriatur. *1. Cor. 14 d*

Iob. Iob exemplar patientiæ, quæ non myſteria ſuo ſermone complectitur? Proſa incipit, verſu labitur, pedeſtri ſermone finitur: omneſque leges dialecticæ, propoſitione, aſſumptione, confirmatione, concluſione determinat. Singula in eo verba, plena ſunt ſenſibus. Et (vt de cæteris ſileam) reſurrectionem corporum ſic prophetat, vt nullus de ea vel manifeſtius, vel cautius ſcripſerit. Scio (inquit) quod redemptor meus viuit, & in nouiſſimo die de terra ſurrecturus ſum: & rurſum circũdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deũ, quem viſurus ſum ego ipſe, & oculi mei conſpecturi ſunt & non alius. Repoſita eſt hæc ſpes mea in ſinu meo. *Cap. 19 d*

Ioſue. ſiue Ieſus Naue. Veniam ad IESVM Naue, qui typum domini non ſolum geſtis, verum etiam nomine præfert: tranſit Iordanẽ, hoſtiũ regna ſubuertit, diuidit terram victori populo, & per ſingulas vrbes, viculos, montes, flumina, torrẽtes atque confinia, eccleſiæ cæleſtiſque Ieruſalem ſpiritualia regna deſcribit.

Lib. Iudic. In Iudicum libro, quot principes populi, tot figuræ ſunt.

Ruth. *Eſa. 16 a* Ruth Moabitis, Eſaiæ explet vaticinium dicẽtis, Emitte agnum domine dominatorẽ terræ, de Petra deſerti ad montem filiæ Sion.

reg. 1. & 2 Samuel in Heli mortuo, & in occiſo Saul, veterem legẽ abolitam monſtrat. Porrò in Sadoc atque Dauid, noui ſacerdotii, nouiq́; imperii ſacramenta teſtatur.

reg. 3 & 4 Malachim, id eſt tertius & quartus Regum liber à Salomone vſque ad Iechoniam, & à Ieroboam filio Nabat vſq; ad Oſee, qui ductus eſt in Aſſyrios, regnum Iuda & regnum deſcribit Iſrael. Si hiſtoriam reſpicias, verba ſimplicia ſunt: ſi in literis ſenſum latentem inſpexeris, eccleſiæ paucitas & hæreticorum contra eccleſiam bella narrantur.

Duodecim prophetæ in vnius voluminis anguſtias coartati, multo aliud, quam ſonant in litera, præfigurant.

Oſee. Oſee crebro nominat Ephraim, Samariam, Ioſeph, Iezrael, & vxorem fornicariam, & fornicationis filios, & adulteram cubiculo clauſam mariti, multo tempore ſedere viduã & ſub veſte lugubri viri ad ſe reditum præſtolari.

Ioel. Ioel filius Phatuel deſcribit terram duodecim tribuum, eruca, brucho, locuſta, rubigine vaſtante conſumptã: & poſt euerſionem prioris populi, effuſum iri ſpiritum ſanctum ſuper ſeruos Dei & ancillas, id eſt, ſuper centum viginti credẽtium nomina, & effuſum iri in cœnaculo Sion. Qui centum viginti ab vno vſque ad quindecim paulatim, & per incrementa ſurgentes, quindecim graduum numerum efficiunt, qui in pſalterio myſtice continentur. *Act. 1 c*

Amos. Amos paſtor, & ruſticus, & ruborum mora diſtringens, paucis verbis explicari nõ poteſt. Quis enim digne exprimat tria & quatuor ſcelera Damaſci, & Gazæ, & Tyri, & Idumææ, & filiorũ Ammon & Moab: & in ſeptimo & octauo gradu Iudę & Iſrael? Hic loquitur ad vaccas pingues, quę ſunt in Samariæ monte, & ruiturã domũ maiorem, minoremq́; teſtatur. Ipſe cernit fictorem locuſtę, & ſtantem Dominum ſuper murũ litum vel adamantinum, & vncinum pomorum attrahentem ſupplicia peccatoribus: & famẽ in terrã, non famẽ panis, nec ſitim aquæ: ſed audiendi verbũ Dei.

Abdias. Abdias, qui interpretatur ſeruus Dei, perſonat contra Edom ſanguineum terrenumq́ue hominem, fratris quoque Iacob ſemper æmulum, haſta percutit ſpiritali.

Ionas. Ionas pulcherrima columba naufragio ſuo paſſionem domini præfigurans, mundum ad pœnitentiam reuocat: & ſub nomine Niniue, gentibus ſalutem nuntiat.

Michæas

Ordo librorum Veteris testamenti.

Hos ueteris testamenti libros CHRISTVS IESVS *in Legem, Prophetas, & Psalmos, simplicissime partitus est, Matthæi septimo, undecimo & uigesimo secundo, & Lucæ ultimo. Hæc sunt, inquit, uerba quæ loquutus sum ad uos cum adhuc essem uobiscum, quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in lege Moysi, &* PROPHETIS, *& psalmis de me. Quam distinctionem secuti sunt Apostoli patresque nostri Latini. Nec ab hac aliena est Hebræorum distinctio,* THORA *Legem uocantiũ,* NEVIIM *Prophetas,* CHETVVIM *Hagiographa, inter quæ & Psalmi Dauid numerantur: author est Hieronymus in Prologo galeato*

Ordo librorum Noui testamenti.

Hæc docent sacra Bibliorum scripta.

Deus

DEVM *esse qui propter bonitatē suam cūcta creauit, à quo omnia procedunt, sine quo nihil quicquam est: iustum & misericordem: quique omnia operetur in omnibus secundum uoluntatem suam: cui non liceat dicere quare sic uel sic faciat.*

Exod. 3 Gene. 1 Psal. 103 Rom. 24 Psal. 114

Creatio hominis.

HVNC *creasse Adam ad imaginem & similitudinem suam dominumq; constituisse omnium creaturum in terra: inuidiaque diaboli & Adæ inobedientia peccatum in hunc mundum intrasse, & per peccatum mortem: omnesque in Adam & per Adam peccatores esse.*

1. Cor. 12 Rom. 9 Esa. 45 Iere. 18

Promissus Christus.

PROMISSVM *uerò Christum Iesum saluatorē ipsi Adæ, Abrahæ, & reliquis patribus, qui credentes liberaret à peccatis, & tyrannide diaboli, cui subijciebantur omnes per Adam.*

Gene. 1 Rom. 5 Gene. 3. 12. 26. 28

Lex

INTERIM *dum expectabatur promissa salus, datam legem à Deo, qua cognoscerent homines peccatum, & se esse peccatores: quo fieret ut ardentius sitirent Christi aduentum, qui ipsos à peccatis redimeret.*

Heb. 2 Rom. 5 Exod. 19. 20.

Christus saluator venit

POSTREMO, *Christū illum promissum, tandē missum à patre eo tempore quod constituerat apud se: eo inquam tempore, quo abundabat omnis iniquitas. Missum autem non propter bona cuiusquam opera, (nam omnes erant peccatores) sed ut uerax abundantes gratiæ suæ diuitias, quas promiserat, exhiberet.*

Rom. 3 Galat. 3 1. Cor. 1 Luc. 2 Galat. 4

Agnus Hostia

Pax Fides

Spiritus sanctus

Charitas

Iustitia

IESVS *igitur Christus uerus agnus, & uera hostia, uenit ut nos patri reconciliaret, pœnas peccatis nostris debitas in cruce persoluendo: & liberaret à seruitute diaboli, in filiosque Dei adoptaret, uera mentis pace data per fidem, quam dat nobis pater trahens nos ad filium. Dei enim donum est fides illa qua credimus Christum in hunc mundum uenisse, ut nos peccatores saluos faceret: tantæque efficaciæ est ut qui eam habent, cupiant omnia charitatis officia, Christum sequētes, omnibus præstare. Nam accepta fide, datur & Spiritus sanctus, quo signantur omnes credentes, quiq; est pignus hæreditatis nostræ: & testimonium reddit spiritui nostro quòd simus filij Dei: ac diffundit in uiscera nostra eam charitatem quam describit Paulus Corinthijs. Propter hanc in Christū fidem quæ per charitatē operatur, iustificamur: id est, pater ipsius (qui & noster effectus est per ipsum) nos pro filijs & iustis habet, sua gratia non imputans nobis delicta nostra.*

Ephe. 1 Rom. 5 Tit. 3 Ephe. 2 Ephe. 2 Rom. 15 Ioan. 2 Esa. 53 1. Ioan. 2 Luc. 1. Heb. 2 Rom. 5 Ioā. 3. & 6 1. Timo. 1

Opera

VENIT *deniq; ut nos per ipsum purificati à peccatis, & Deo patri sanctificati siue consecrati, abnegatis operibus carnis, liberè seruiremus ei in iustitia & sanctitate omnibus diebus nostris: per bona opera (quæ præparauit Deus ut ambularemus in illis) ostendentes nos certo ad hanc gratiam uocatos: quæ qui nō habet, nec fidem in Christum habet.*

1. Ioan. 4 2. Corint. 1. & 5 Ephe. 2

Iudicium extremum

Qui post interfectum spiritu oris sui hominem peccati sedebit in maiestate sua, omnes iudicaturus, & redditurus unicuique propria corporis prout gessit, siue bonum siue malum. dicturusq; ijs qui à dextris erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratum uobis regnum à constitutione mundi. Iis autem qui à sinistris, Discedite à me maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Tunc finis erit, regnumque Deo & patri tradet.

Roma. 8 Roma. 5 1. Corin. 13 Galat. 5 2. Cor. 5 Tit. 3 Luc. 1 Ephe. 2

Vita æterna

HOC *ut cognoscamus, bonitate Dei per spiritum eius sanctum tradita sunt nobis hæc sacra Bibliorum scripta. ut cognoscamus inquam, & credamus unum esse Deum, & quem misit* IESVM *Christum: utq; credentes uitam habeamus in nomine eius.*

2. Pet. 2 2. Thess. 2 2. Corin. 5 Matt. 25 1. Cor. 5 2. Pet. 1

PRAETER *hoc fundamentum nemo aliud potest ponere. Optatque Paulus eum anathema esse qui aliud annuntiauerit, etiam si fuerit angelus de cœlo.*

Quoniam ex ipso & per ipsum & in ipso sunt omnia: ipsi honor & gloria in secula seculorum. Amen.

Ioan. 17 Ioan. 20 2. Corin. 3 Galat. 1 Roma. 11

Michaeas. Michæas de Morasthi cohęres Christi, vastationē annūtiat filiæ latronis, & obsidionem ponit contra eam:quia maxillam percusserit iudicis Israel.

Nahum. Nahum consolator orbis increpat ciuitatē sanguinum, & post euersionem illius loquitur, Ecce super montes pedes euangelizantis,& annuntiantis pacem.

Habacuc. Habacuc luctator fortis & rigidus, stat super custodiam suam, & figit gradum super munitionem, vt CHRISTVM in *Cap. 3. a* cruce contempletur, & dicat, Operuit cœlos gloria eius, & laudis eius plena est terra. Splendor eius vt lux erit, cornua in manibus eius. Ibi abscondita est fortitudo eius.

Sophonias. Sophonias speculator, & arcanorum Dei cognitor, audit clamorem à porta piscium,& eiulatū à Secunda, & contritionem à collibus. Indicit quoque vlulatum habitatoribus Pilæ, quia conticuit omnis populus Chanáan, dispierunt vniuersi qui inuoluti erant argento.

Aggaeus. Aggæus festiuus & lætus, qui seminauit in lachrymis, vt in gaudio meteret: destructum templum ædificat, Deumque *Cap. 2. b* patrem inducit loquentem, Adhuc vnum modicum, & ego commouebo cœlum & terram, & mare, & aridam, & mouebo omnes gentes, & veniet desyderatus cunctis gentibus.

Zacharias. Zacharias memor domini sui, multiplex in prophetia, IESVM vestibus sordidis indutū, & lapidē oculorū septē: candelabrumq́ aureum cum totidē lucernis quot oculis: duas quoque oliuas à sinistris lampadis cernit, & à dextris: vt post equos nigros, rufos, albos, & varios, & dissipatas quadrigas ex Ephraim, & equū de Ierusalē, & pauperē regē vaticinetur & prædicet, sedentem super pullum filium asinæ subiugalis.

Malachias Malachias aperte, & in fine omnium prophetarū, de abie- *Cap. 1. c* ctione Israel, & vocatione gentium. Non est mihi, ait, voluntas in vobis, dicit dominus exercituum: & munus non suscipiam de manu vestra. Ab ortu enim solis vsque ad occasum magnum est nomen meum in gentibus: & in omni loco sacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda.

Esaias. Esaiam, Ieremiam, Ezechielem, & Danielem quis potest vel intelligere, vel exponere? Quorum primus non prophetiam mihi videtur texere, sed euangelium.

Ieremias. Secundus virgam nuceā, & ollam succensam à facie aquilonis, & pardum spoliatum suis coloribus, & quadruplex diuersis metris nectit alphabetum.

Ezechiel. Tertius principia & finem tātis habet obscuritatibus inuoluta, vt apud Hebræos istæ partes cum exordio Geneseos ante annos triginta non legantur.

Daniel. Quartus verò, qui & extremus inter quatuor prophetas, temporum conscius, & totius mundi philistoros, lapidem præcisum de monte sine manibus, & regna omnia subuertentem, claro sermone pronuntiat.

Dauid. Dauid Simonides noster, Pindarus & Alcæus, Flaccus quoq;, Catullus, atq; Serenus, CHRISTVM lyra personat, & in decachordo psalterio, ab inferis excitat resurgentem.

Prouerbia. Salomon pacificus, & amabilis domini, mores corrigit, *Ecclesiastes.* naturam docet, ecclesiam iungit & CHRISTVM, sanctarūq́ nuptiarum dulce canit epithalaminm.

Esther. Esther in ecclesiæ typo populum liberat de periculo, & interfecto Aman, qui interpretatur iniquitas, partes conuiuii, & diem celebrem mittit in posteros.

Paralipomenon. Paralipoménon liber, id est, instrumenti veteris ἐπιτομή, tantus ac talis est, vt absque illo si quis scientiam scripturarū sibi voluerit arrogare, seipsum irrideat. Per singula quippe nomina iuncturasque verborum, & prætermissæ in Regum libris tanguntur historiæ, & innumerabiles explicantur Euangelii quæstiones.

Esdras. *Nehemias.* Esdras & Nehemias, adiutor vidilicet, & cōsolator à domino, in vnum volumen coartantur: instaurant templum, muros extruunt ciuitatis: omnisque illa turba populi redeuntis in patriam, & descriptio sacerdotum, leuitarum, Israelis, proselytorum, ac per singulas familias murorum, ac turriū opera diuisa, aliud in cortice præferunt, aliud in medulla retinent. Cernis me scripturarum amore raptū excessisse modum epistolæ, & tamen non implesse quod volui. Audiuimus tantū quid nosse, quid cupere debeamus, vt & nos quoque possimus dicere, Concupiuit anima mea desyderare in- *Psal. 118 c* stificationes tuas in omni tempore. Cæterum illud Socraticum impletur in nobis, Hoc tantum scio, quòd nescio.

Tangam & nouum breuiter testamentum. Matthæus, *Matthaeus.* Marcus, Lucas, & Ioannes quadriga domini, & verum Che- *Marcus.* rubim, quod interpretatur scientiæ multitudo, per totum *Lucas.* corpus oculati sunt, scintillæ emicant, discurrunt fulgura, pe- *Ioannes.* des habent rectos, & in sublime tendentes, terga pennata & vbique volitantia, tenent se mutuo, sibiq́ue perplexi sunt, & quasi rota in rota voluuntur, & pergunt quocunque eos flatus spiritus sancti perduxerit.

Paulus apostolus ad septem scribit ecclesias. octaua enim *Paulus apostolus.* ad Hebræos, à plerisq; extra numerū ponitur. Timótheum instruit, ac Titū, & Philemonē pro fugitiuo famulo deprecatur. Super quo melius tacere puto, quàm pauca scribere.

Actus apostolorum nudam quidem videntur sonare hi- *Actus apostolorum.* storiam, & nascentis ecclesiæ infantiam texere: sed si nouerimus scriptorem eorum Lucam esse medicum, cuius laus est in euāgelio, animaduertemus pariter omnia verba illius animæ languentis esse medicinam.

Iacobus, Petrus, Ioannes, Iudas, septem epistolas ædide- *Iacobus.* runt tam mysticas quàm succinctas, & breues pariter ac lon- *Petrus.* gas: breues in verbis, longas in sententiis: vt rarus sit, qui nō *Ioannes.* in earum cæcutiat lectione. *Iudas.*

Apocalypsis Ioannis tot habet sacramenta, quot verba. *Apocalypsis.* Parum dixi pro merito voluminis, laus omnis inferior est. In verbis singulis multiplices latent intelligentiæ. Oro te frater charissime, inter hæc viuere, ista meditari, nihil aliud nosse, nihil quærere: nónne tibi videtur iam hic in terris regni cœlestis habitaculum? Nolo offendaris in scripturis sanctis simplicitate, & quasi vilitate verborum, quæ vel vitio interpretum, vel de industria sic prolata sunt, vt rusticā concionem facilius instruerent, & in vna eademque sententia aliter doctus, aliter audiret indoctus. Non sum tam petulans & hebes, vt hæc me nosse pollicear, & eorum fructus capere, quorum radices in cœlo fixæ sunt: sed velle fateor. Sedenti me præfero, magistrum renuens, comitem spondeo. Petenti *Matth. 7 a* datur, pulsanti aperitur, quærens inuenit. Discamus in terris, *Luc. 11 b* quorum scientia nobis perseueret in cœlo. Obuiis te manibus excipiam, & (vt inepte aliquid, ac de Hermagoræ tumi ditate effutiam) quicquid quæsieris, tecum scire conabor. Habes hic amantissimum tui fratrem Eusebium, qui literarum tuarum mihi gratiam duplicauit, referens honestatem morum tuorum, contemptum seculi, fidem amicitiæ, amorem CHRISTI. Nam prudentiam, & eloquii venustatem etiam absque illo ipsa epistola præferebat. Festina, quæso te, & hærentis in salo nauiculæ funem magis præscinde, quàm solue. Nemo renuntiaturus seculo bene potest vendere, VIII quæ contempsit vt venderet. Quicquid in sumptus de tuo tuleris, pro lucro computa. Antiquum dictum est, Auaro tam deest quod habet, quàm quod non habet. Credenti, totus mundus diuitiarum est: infidelis autem, etiam obolo indiget. Sic viuamus tanquam nihil habentes, & omnia possi- *2. Cor. 6 b* dentes. Victus & vestitus diuitiæ Christianorum sunt. Si habes in potestate rem tuam, vende: si non habes, proiice. Tollenti tunicam, & pallium relinquendum est. Scilicet nisi tu *Matth. 5 g* semper recrastinans, & diem de die trahens caute, & pedetentim tuas possessiunculas vendideris, non habet CHRISTVS vnde alat pauperes suos. Totum Deo dedit, qui se- *Matth. 4 c* ipsum obtulit. Apostoli nauem tantum & retia reliquerunt. *Mar. 12 d* vidua duo æra misit in gazophylacium, & præfertur Crœsi *Luc. 21 a* diuitiis. Facile contemnit omnia, qui se semper cogitat esse moriturum.

Præfatio sancti Hieronymi presbyteri in
PENTATEVCHVM MOYSI.

DESYDERII mei desyderatas accepi epistolas, qui quodam præsagio futurorũ, cum Daniele sortitus est nomẽ: obsecrantis, ut translatum in Latinam linguam de Hebræo sermone Pentateuchum, nostrorum auribus traderem. Periculosum opus certe, & obtrectatorum meorum latratibus patens: qui me asserunt in Septuaginta interpretum sugillationem noua pro ueteribus cudere, ita ingenium quasi uinum probantes: cum ego sæpissime testatus sim me pro uirili portione in tabernaculo Dei offerre quæ possim, nec opes alterius aliorum paupertate fœdari. Quod ut auderem, Origenis me studium prouocauit, qui editioni antiquæ translationem Theodotionis miscuit, asterisco & obelo omne opus distinguens: dum aut illucescere facit quæ minus ante fuerant: aut superflua quæque iugulat & confodit, maxime quæ Euangelistarum & Apostolorum authoritas promulgauit. In quibus multa de ueteri testamento legimus, quæ in nostris codicibus non habentur: ut est illud, Ex Aegypto uocaui filium meum: &, Quoniam Nazaræus uocabitur: &, Videbũt in quem compunxerunt: &, Flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ: &, Quæ nec oculus uidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderũt, quæ præparauit Deus diligẽtibus se: & multa alia quæ proprium syntagma desiderant. Interrogemus ergo eos ubi hæc scripta sint: & cum dicere non potuerint, de libris Hebraicis proferamus. Primum testimonium est in Osee, Secũdum in Esaia, Tertium in Zacharia, Quartum in Prouerbijs, Quintum æque in Esaia. Quod multi ignorantes, apocryphorum deliramenta sectantur: & Hiberas nænias libris authenticis præferunt. Causas erroris non est meum exponere. Iudæi prudenti factum dicunt esse consilio: ne Ptolemæus unius Dei cultor etiam apud Hebræos, duplicem diuinitatem deprehenderet. Quod maxime idcirco faciebant, quia in Platonis dogma cadere uidebatur. Denique ubicunque sacratum aliquid scriptura testatur de patre & filio & spiritu sancto, aut aliter interpretati sunt, aut omnino tacuerunt: ut & regi satisfacerent, & arcanum fidei non uulgarent. Et nescio quis primus author septuaginta cellulas Alexandriæ mendacio suo extruxerit: quibus diuisi eadem scriptitarint: cum Aristeas eiusdem Ptolemæi ὑπερασπιστὴς, & multo post tempore Iosephus nihil tale retulerint: sed in una basilica congregatos, contulisse scribãt, non prophetasse. Aliud est enim esse uatem: aliud est esse interpretem. Ibi spiritus uentura prædicit: hic eruditio & uerborum copia ea quæ intelligit, trãsfert. Nisi forte putandus est Tullius Oeconomicum Xenophontis, & Platonis Protagoram, & Demosthenis pro Ctesiphonte, afflatus rhetorico spiritu transtulisse. Aut aliter de eisdem libris per septuaginta interpretes, aliter per apostolos Spiritus sanctus testimonia texuit: ut quod illi tacuerunt, hi scriptum esse mentiti sint. Quid igitur? Damnamus ueteres? Minime. Sed post priorum studia, in domo Domini quod possumus laboramus. Illi interpretati sunt ante aduentum CHRISTI, & quod nesciebãt, dubijs protulere sententijs: nos uero post passionem & resurrectionẽ eius, non tam prophetiã quam historiam scribimus. Aliter enim audita: aliter uisa narrantur. Quod melius intelligimus, melius & proferimus. Audi igitur æmule, obtrectator ausculta: non damno, non reprehendo Septuaginta: sed confidenter cunctis illis Apostolos præfero. Per istorum os mihi CHRISTVS sonat, quos ante prophetas inter spiritalia charismata positos legam: in quibus ultimum penè gradum interpretes tenent. Quid liuore torqueris? Quid imperitorum animos contra me concitas? Sicubi in trãslatione tibi uideor errare: interroga Hebræos, diuersarum urbium magistros consule. Quod illi habent de CHRISTO, tui codices non habent. Aliud est si contra se postea ab apostolis usurpata testimonia probauerunt: & emendatiora sunt exemplaria Latina quàm Græca, & Græca quam Hebraica. Verum hæc contra inuidos. Nunc te deprecor Desyderi charissime, ut quia me tantum opus subire fecisti, & à Genesi exordium capere, orationibus iuues: quo possim eodem spiritu, quo scripti sunt libri, in Latinum eos transferre sermonẽ.

Liber Genesis, hebraicè Beresith.

Hic Liber apud Hebræos Beresith vocatur, hâc habêtes cõsuetudinẽ, vt voluminibus ex principiis eorũ nomina imponant. Hieron.

S. DEVS ex informi omnium creata materia creaturarum species distinguit, distinctasq; ornat, ad quarum usum hominem creat, cunctaq; illi creata subijcit. CAPVT I.

A IN PRINCIPIO creauit Deus cœlum & terram. Terra autem erat inanis & vacua, & tenebræ erant super faciem abyssi: & spiritus Dei ferebatur super aquas. Dixitque Deus, Fiat lux. Et facta est lux. Et vidit Deus lucem quòd esset bona: & diuisit lucem à tenebris. appellauitque lucem diem, & tenebras noctem: factumq; est vespere & mane dies vnus. Dixit quoq; Deus, Fiat firmamentum in medio aquarum: & diuidat aquas ab aquis. Et fecit Deus firmamentum, diuisitq; aquas quæ erant sub firmamento, ab his quæ erant super firmamentum. Et factum est ita. Vocauitq; Deus firmamentũ, cœlum: & factũ est vespere & mane dies secundus. Dixit verò Deus, Congregẽtur aquæ quæ sub cœlo sunt, in locũ vnum: & appareat arida. Et factum est ita. Et vocauit Deus aridam, terram: cõgregationesq; aquarum appellauit maria. Et vidit Deus quòd esset bonũ, & ait, Germinet terra herbam virentem & faciẽtem semen, & lignum pomiferum faciẽs fructum iuxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram.

[Hebr. 11.a; Psal. 135.a; Hier. 10.b; Psal. 135.b; 88.b.]

B Et factum est ita. Et protulit terra herbam virentẽ, & facientem semen iuxta genus suum, lignumq; faciens fructũ, & habens vnũquodq; sementem secundũ speciem suam. Et vidit Deus quòd esset bonum. Et factum est vespere & mane dies tertius. Dixit autem Deus, Fiant luminaria in firmamento cœli, & diuidant diem ac noctem: & sint in signa & tempora & dies & annos: vt luceant in firmamento cœli, & illuminent terram. Et factũ est ita. Fecitq; Deus duo luminaria magna, luminare maius vt præesset diei, & luminare minus, vt præesset nocti: & stellas, & posuit eas Deus in firmamento cœli, vt lucerent super terram, & præessent diei ac nocti, & diuiderent lucem ac tenebras. Et vidit Deus quòd esset bonum. Et factum est vespere & mane dies quartus. Dixit etiam Deus, Producant aquæ reptile animæ viuẽtis, & volatile super terram sub firmamento cœli. Creauitq; Deus cete grandia, &

[Psal. 135.b]

C omnem animam viuentem atque motabilem, quam produxerant aquæ in species suas, & omne volatile secundũ genus suum. Et vidit Deus quòd esset bonũ, benedixitq; eis, dicẽs, Crescite & multiplicamini, & replete aquas maris: auesque multiplicentur super terram. Et factum est vespere & mane dies quintus. Dixit quoq; Deus, Producat terra animam viuentem in genere suo, iumenta & reptilia & bestias terræ secundum species suas. Factumq; est ita. Et fecit Deus bestias terræ iuxta species suas, & iumenta & omne reptile terræ in genere suo. Et vidit Deus quòd esset bonũ, & ait, Faciamus hominẽ ad imaginem & similitudinem nostram, & præsit piscibus maris, & volatilibus cœli, & bestiis, vniuersæq; terræ,

D omniq; reptili quod mouetur in terra. Et creauit Deus hominem ad imaginẽ suam, ad imaginẽ Dei creauit illum, masculum & fœminã creauit eos. Benedixitq; illis Deus, & ait, Crescite, & multiplicamini, & replete terrã, & subiicite eam, & dominamini piscibus maris, & volatilibus cœli, & vniuersis animantibus quæ mouentur super terram. Dixitq; Deus, Ecce dedi vobis omnẽ herbam afferentem semen super terram, & vniuersa ligna quæ habent in semetipsis sementem generis sui, vt sint vobis in escam, & cunctis animãtibus terræ, omniq; volucri cœli, & vniuersis quæ mouentur in terra, & in quibus est anima viuens, vt habeant ad vescendum. Et factum est ita. Viditque Deus cuncta quæ fecerat: & erant valde bona. Et factum est vespere & mane dies sextus.

[Matt. 19.a; Mar. 10.a; Sapien. 2.d; 10.a.; Eccli. 17.a; Tob. 8.b; Infra 8.c.; 9.a.; Eccli. 39.c; Marc. 7.d]

S. DEVS completo in sex diebus opificio septimum benedictione ac sanctificatione dignatus, hominem in paradisum varijs arboribus & fluminibus insignitum transtulit, cui Heuam ex se formatam coniunxit. CAPVT II.

A IGitur perfecti sunt cœli & terra, & omnis ornatus eorum. Compleuitq; Deus die septimo opus suum quod fecerat: & requieuit die septimo ab vniuerso opere quod patrarat. Et benedixit diei septimo, & sanctificauit illũ: quia in ipso cessauerat ab omni opere suo, quod creauit Deus vt faceret. Istæ sunt generationes cœli & terræ, quando creatæ sunt, in die quo fecit dominus Deus cœlum & terrã, & omne virgultum agri antequã oriretur in terra, omnemq; herbam regionis priusquam germinaret: non enim pluerat dominus Deus super terrã, & homo non erat qui operaretur terram: sed fons ascendebat è terra, irrigans vniuersam superficiẽ ter-

[Exo. 20.b; Hebr. 4.b]

B ræ. Formauit igitur dominus Deus hominẽ de limo terræ, & inspirauit in faciẽ eius spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viuentem. Plantauerat autem dominus Deus paradisum voluptatis à principio: in quo posuit hominẽ quem formauerat. Produxitque dominus Deus de humo omne lignum pulchrum visu, & ad vescendum suaue: lignum etiam vitæ in medio paradisi, lignumq; sciẽtiæ boni & mali. Et fluuius egrediebatur de loco voluptatis ad irrigandum paradisum, qui inde diuiditur in quatuor capita. nomẽ vni Phison: ipse est qui circuit omnẽ terram Heuilath, vbi nascitur aurum, & aurũ terræ illius optimũ est, ibiq; inuenitur bdelliũ,

[1. Cor. 15.f; Eccli. 24.c]

C & lapis onychinus. Et nomẽ fluuii secundi Geon: ipse est qui circuit omnem terram Aethiopiæ. Nomen verò fluminis tertii, Tigris: ipse vadit contra Assyrios. Fluuius autem quartus, ipse est Euphrátes. Tulit ergo dominus Deus hominẽ, & posuit eum in paradisum voluptatis, vt operaretur & custodiret illum. præcepitq; ei, dicens, Ex omni ligno paradisi comede: de ligno autẽ scientiæ boni & mali ne comedas. In quocunq; enim die comederis ex eo, morte morièris. Dixit quoq; dominus Deus, Non est bonum hominẽ esse solum: faciamus ei adiutorium simile sui. Formatis igitur dominus Deus de humo cunctis animãtibus terræ & vniuersis volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam, vt videret quid vocaret ea.

[Deus homini interdicit ligno vitæ.]

D omne enim quod vocauit Adam animæ viuentis, ipsum est nomen eius. Appellauitq; Adam nominibus suis cuncta animãtia, & vniuersa volatilia cœli, & omnes bestias terræ: Adæ verò non inueniebatur adiutor similis eius. Immisit ergo dominus Deus soporem in Adam: cumque obdormisset, tulit

[Adam cunctis imponit nomina.]

Institutio sanctu Matrimonij. 1. Cor. 11. b Matt. 19. a Mar. 10. a Ephes. 5. g 1. Cor. 6. d

vnam de costis eius, & repleuit carnem pro ea. Et ædificauit dominus Deus costam, quam tulerat de Adam, in mulierem: & adduxit eam ad Adam. Dixitque Adam, Hoc nunc, os ex ossibus meis, & caro de carne mea: hæc vocabitur virago, quoniam de viro sumpta est. Quam ob rem relinquet homo patrem suum & matrem, & adhærebit vxori suæ: & erunt duo in carne vna. Erat autem vterq; nudus, Adam scilicet & vxor eius: & non erubescebant.

S. SERPENTIS *astu seducti parentes dum Dei præcepta contemnunt è paradiso pelluntur, pænaq; posteritati eorũ inducitur, illisq; paradisus perpetuò obseratur.* CAPVT III.

A SEd & serpens erat callidior cũctis animantibus terræ, quæ fecerat dominus Deus. Qui dixit ad mulierẽ, Cur præcepit vobis Deus vt non comederetis ex omni ligno paradisi? Cui respõdit mulier, De fructu lignorum quæ sunt in paradiso, vescimur: de fructu verò ligni quod est in medio paradisi, præcepit nobis Deus ne comederemus, & ne tangeremus illud, ne fortè moriamur. Dixit autẽ serpens ad mulierẽ, Nequaquã morte moriemini. scit enim Deus quòd in quocũq; die comederitis ex eo, aperiẽtur oculi vestri: & eritis sicut dii scientes bonum &

1. Cor. 11. a

B malũ. Vidit igitur mulier quòd bonum esset lignũ ad vescendum, & pulchrum oculis, aspectuq; delectabile: & tulit de fructu illius, & comẽdit: deditq; viro suo, qui comẽdit. Et aperti sunt oculi amborũ: cumq; cognouissent se esse nudos, consuerũt folia ficus, & fecerũt sibi perizomata. Et cũ audissent vocem domini Dei deambulãtis in paradiso ad auram post meridiẽ, abscondit se Adam & vxor eius à facie domini Dei in medio ligni paradisi. Vocauitq; dominus Deus Adam, & dixit ei, Vbi es? Qui ait, Vocem tuam audiui in paradiso: & timui, eo quòd nudus essem, & abscondi me. Cui dixit, Quis enim indicauit tibi quòd nudus esses, nisi quòd ex ligno de quo præceperã tibi ne comederes, comedisti? Dixitq; Adã, Mulier quã dedisti mihi sociã, dedit mihi de ligno, & comedi.

Eccli. 25. d

C Et dixit dominus Deus ad mulierem, Quare hoc fecisti? Quæ respondit, Serpens decepit me, & comedi. Et ait dominus Deus ad serpẽtem, Quia fecisti hoc, maledictus es inter omnia animãtia & bestias terræ: super pectus tuũ gradiẽris, & terrã comedes cũctis diebus vitæ tuæ. Inimicitias ponam inter te & mulierẽ, & semen tuũ & semen illius: ipsa conteret caput tuũ, & tu insidiaberis calcaneo eius. Mulieri quoq; dixit, Multiplicabo ærumnas tuas, & cõceptus tuos: in dolore paries filios, & sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Adæ verò dixit, Quia audisti vocem vxoris tuæ, & comedisti de ligno ex quo præceperam tibi ne comederes, maledicta terra in opere tuo: in laboribus comedes ex ea cũctis diebus vitæ tuæ. spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes herbas terræ. In sudore vultus tui vescẽris pane, donec reuer-

Semen ILLIVS promittitur saluator.

1. Cor. 14.

D taris in terram, de qua sumptus es: quia puluis es, & in puluerem reuertẽris. Et vocauit Adam nomen vxoris suæ, Eua: eo quòd mater esset cunctorũ viuentium. Fecit quoq; dominus

Eua quare sic dicta.

Deus Adæ & vxori eius tunicas pelliceas, & induit eos. Et ait, Ecce Adam quasi vnus ex nobis factus est, sciens bonũ & malum. nũc ergo ne fortè mittat manũ suam, & sumat etiam de ligno vitæ & comedat, & viuat in æternũ. Et emisit eum dominus Deus de paradiso voluptatis, vt operaretur terrã, de qua sumptus est. Eiecitq; Adam: & collocauit ante paradisum voluptatis Cherubim, & flammeum gladium atq; versatilem ad custodiendam viam ligni vitæ.

S. HVMANAE *præuaricationis pæna fratrem armat in fratrem. Vnde Cain reprobatus vitam profugus egit, prolẽ genuit: sed et Adam Abelis præmortui loco Seth generauit.* CAP. IIII.

A ADam verò cognouit vxorem suam Euam: quæ concepit & peperit Cain, dicens, Possedi hominem per dominũ. Rursumq; peperit fratrẽ eius Abel. Fuit autẽ Abel pastor ouium, & Cain agricola. Factum est autem post multos dies vt offerret Cain de fructibus terræ munera domino. Abel quoq; obtulit de primogenitis gregis sui & de adipibus eorum: & respexit dominus ad Abel, & ad munera eius. Ad Cain autẽ, & ad munera illius non respexit: iratusq; est Cain vehementer, & cõcidit vultus eius. Dixitq; dominus ad eũ, Quare iratus es? & cur cõcidit facies tua? Nõnne si bene egeris, recipies: sin autem male, statim in foribus peccatum aderit? sed sub te erit appetitus eius, & tu dominaberis illius. Dixitq; Cain ad Abel fra-

Hebr. 11. a

B trem suum, Egrediamur foras. Cumq; essent in agro, consurrexit Cain aduersus fratrem suũ Abel, & interfecit eũ. Et ait dominus ad Cain, Vbi est Abel frater tuus? Qui respondit, Nescio: nũquid custos fratris mei sum ego? Dixitq; ad eum, Quid fecisti? vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra. Nunc igitur maledictus eris super terram: quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem fratris tui de manu tua. Cum operatus fueris eam, non dabit fructus suos: vagus & profugus eris super terram. Dixitq; Cain ad dominum, Maior est iniquitas mea, quàm vt veniam merear.

Sapiẽ. 10. a Matt. 23. d 1 Ioan. 3. b Iudæ 1. d.

C Ecce eiicis me hodie à facie terræ, & à facie tua abscondar, & ero vagus & profugus in terra: omnis igitur qui inuenerit me, occidet me. Dixitq; ei dominus: Nequaquã ita fiet: sed omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur. Posuitq; dominus in Cain signum, vt non interficeret eum omnis qui inuenisset eum. Egressusq; Cain à facie domini, habitauit profugus in terra ad orientalem plagam Eden. Cognouit autẽ Cain vxorem suam, quæ concepit & peperit Enoch: & ædificauit ciuitatẽ, vocauitq; nomen eius ex nomine filii sui, Enoch. Porrò Enoch genuit

D Irad, & Irad genuit Mauiael, & Mauiael genuit Mathusael, & Mathusael genuit Lamech: qui accepit duas vxores, nomen vni Ada, & nomen alteri Sella. Genuitq; Ada Iabel, qui fuit pater habitantiũ in tentoriis atque pastorum: & nomen fratris eius Iubal, ipse fuit pater canentium cithara & organo. Sella quoq; genuit Tubalcain, qui fuit malleator & faber in cũcta opera æris & ferri. Soror verò Tubalcain, Noema. Dixitq; Lamech vxoribus suis Adæ & Sellæ, Audite vocẽ meã

Enoch prima ciuitas.

vxores

vxores Lamech, auscultate sermonem meũ: quoniam occidi virum in vulnus meum, & adolescentulum in liuorẽ meum. Septuplùm vltio dabitur de Cain: de Lamech verò septuagies septies. Cognouit quoq; adhuc Adã vxorẽ suã: & peperit filiũ, vocauitq; nomen eius Seth: dicẽs, Posuit mihi Deus semẽ aliud pro Abel, quẽ occidit Cain. Sed & Seth natus est filius, quẽ vocauit Enos. iste cœpit inuocare nomẽ domini.

S. GENERATIONIS *Adæ repetitio, & propagationis eius usque ad Noe descriptio & multiplicatio.* CAP. V.

A HIc est liber generationis Adam. In die qua creauit Deus hominem, ad similitudinẽ Dei fecit illum. Masculum & fœminã creauit eos, & benedixit illis: & vocauit nomen eorũ Adam in die quo creati sunt. Vixit autẽ Adam centũ triginta annis: & genuit filium ad similitudinẽ & imaginem suã, vocauitq; nomẽ eius Seth. Et facti sunt dies Adam postquam genuit Seth, octingenti anni: genuitq; filios & filias. Et factũ est omne tempus quod vixit Adam, anni nongẽti triginta, & mortuus est. Vixit quoq; Seth centum quinq; annis, & genuit Enos. Vixitq; Seth postquam genuit Enos, octingentis septem annis, genuitq; filios & filias. Et facti sunt omnes dies Seth nongentorum duodecim annorũ, & mortuus est. Vixit verò Enos

Sapi. 2.d Eccli. 17.a Supra 1.d 1. Para. 1.a

B nonaginta annis, & genuit Cainan. Post cuius ortũ vixit octingentis quindecim annis, & genuit filios & filias. Factiq; sunt omnes dies Enos nongenti quinque anni, & mortuus est. Vixit quoque Cainan septuaginta annis, & genuit Malaleel. Et vixit Cainan postquam genuit Malaleel, octingentis quadraginta annis, genuitq; filios & filias. Et facti sunt omnes dies Cainan nongenti decem anni, & mortuus est. Vixit autẽ Malaleel sexaginta quinque annis, & genuit Iared. Et vixit Malaleel postquã genuit Iared, octingentis triginta annis: & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Malaleel octin-

C genti nonagintaquinque anni, & mortuus est. Vixitq; Iared centũ sexaginta duobus annis, & genuit Enoch. Et vixit Iared postquã genuit Enoch octingentis annis, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Iared nongenti sexagintaduo anni, & mortuus est. Porrò Enoch vixit sexagintaquinque annis, & genuit Mathusalam. Et ambulauit Enoch cum Deo: & vixit Enoch postquam genuit Mathusalam, trecentis annis, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Enoch trecenti sexagintaquinq; anni. ambulauitq; cũ Deo, &

D non apparuit: quia tulit eum Deus. Vixit quoq; Mathusala centũ octoginta septẽ annis, & genuit Lamech. Et vixit Mathusala postquã genuit Lamech, septingentis octoginta duobus annis, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Mathusalæ nongenti sexagintanouem anni, & mortuus est. Vixit autem Lamech centũ octoginta duobus annis, & genuit filiũ: vocauitq; nomen eius Noe, dicens, Iste consolabitur nos ab operibus & laboribus manuũ nostrarum in terra cui maledixit dominus. Vixitq; Lamech, postquam genuit Noë, quingentis nonagintaquinq; annis, & genuit filios & filias. Et facti sunt omnes dies Lamech, septingenti septuagintaseptem anni, & mortuus est. Noe verò cum quingentorum esset annorum, genuit Sem, Cham, & Iapheth.

Eccl. 44.c Heb. 11.a

Noë quare sic vocatus.

S. DILVVIO *causam homines mala dederunt. Noë verò inter mortales soli iusto reperto, arca salutis fabricanda mandatur.* CAPVT VI.

A CVmq; cœpissent homines multiplicari super terram, & filias procreassent, videntes filii Dei filias hominum quòd essent pulchræ, acceperunt sibi vxores ex omnibus quas elegerant. Dixitq; Deus, Non permanebit spiritus meus in homine in æternũ quia caro est: eruntq; dies illius centum viginti annorum. Gigantes autem erant super terram in diebus illis postquam enim ingressi sunt filii Dei ad filias hominum, illæq; genuerunt, isti sunt potentes à seculo viri famosi. Videns autem Deus quòd multa malitia hominum esset in terra, & cuncta

B cogitatio cordis intẽta esset ad malum omni tempore, pœnituit eum quòd hominem fecisset in terra. (Et præcauens in futurum.. & tactus dolore cordis intrinsecus, Delebo, inquit, hominem quem creaui à facie terræ, ab homine vsq; ad animantia, à reptili vsq; ad volucres cœli: pœnitet enim me fecisse eos. Noe verò inuenit gratiã coram Deo. Hæ sunt generationes Noe: Noe vir iustus atq; perfectus fuit in generationibus suis, cũ Deo ambulauit. Et genuit tres filios, Sem, Cham, & Iapheth. Corrupta est autem terra corã Deo, & re-

Cor hominis quale. *Infrà 8.d*

(Hæc verba nõ legũtur in Hebræo, neq; in editione Cõplutẽsi.

Eccl. 44.c

C pleta est iniquitate. Cumq; vidisset Deus terram esse corruptam (omnis quippe caro corruperat viam suã super terrã) dixit ad Noe, Finis vniuersæ carnis venit coram me: repleta est terra iniquitate à facie eorum, & ego disperdam eos cum terra. Fac tibi arcam de lignis leuigatis: mansiunculas in arca facies, & bitumine linies intrinsecus & extrinsecus. Et sic facies eam, Trecentorũ cubitorum erit longitudo arcæ, quinquaginta cubitorũ latitudo, & triginta cubitorum altitudo illius. Fenestrã in arca facies, & in cubito cõsummabis summitatem eius: ostium autem arcæ pones ex latere deorsum:

D cœnacula & tristega facies in ea. Ecce ego adducam aquas diluuii super terrã, vt interficiam omnem carnem in qua spiritus vitæ est subter cœlum, & vniuersa quæ in terra sunt, consumẽtur. Ponamq; fœdus meum tecum: & ingredieris arcã tu & filii tui, vxor tua, & vxores filiorũ tuorum tecum. Et ex cunctis animantibus vniuersæ carnis bina induces in arcã vt viuãt tecũ masculini sexus & fœminini. De volucribus iuxta genus suũ, & de iumẽtis in genere suo, & ex omni reptili terræ secundũ genus suũ: bina de omnibus ingrediẽtur tecũ, vt possint viuere. Tolles igitur tecũ ex omnibus escis quæ mãdi possunt, & cõportabis apud te: & erũt tã tibi, quàm illis in cibũ. Fecit igitur Noe omnia quæ præceperat illi Deus.

S. CLAVSO *in arca Noë cũ cuiusuis animãtis specie aqua statim montes superauit, cæteraq; animantia submersit.* CAP. VII.

A DIxitq; Dominus ad eum, Ingredere tu & omnis domus tua in arcam: te enim vidi iustum coram me in generatione hac. Ex omnibus animantibus mundis tolles septena & septena, masculum & fœminã: de animantibus verò immũdis duo & duo, masculum & fœminam. Sed & de volatilibus cœli septena & septena masculum & fœminã: vt saluetur semen super faciem vniuersæ terræ. Adhuc enim & post dies septem ego pluam super terrã quadraginta diebus & quadraginta noctibus: & delebo omnem substãtiã quam feci, de superficie terræ. Fecit ergo Noe omnia quæ mandauerat ei dominus. Eratq;

2. Pet. 2.b

B sexcentorum annorum quando diluuii aquæ inundauerunt super terram. Et ingressus est Noe & filii eius, vxor eius & vxores filiorũ eius cum eo in arcam, propter aquas diluuii. De animantibus quoq; mundis & immundis, & de volucribus, & ex omni quod mouetur super terrã, duo & duo ingressa sunt ad Noe in arcam, masculus & fœmina, sicut præ-

Mat. 24.d Luc. 17.f 1. Pet. 3.d

ceperat dominus Noe. Cumq; transissent septem dies, aquæ diluuii inundauerunt super terram. Anno sexcentesimo vitæ Noe, mense secundo, septimodecimo die mensis, rupti sunt omnes fontes, abyssi magnæ & cataractæ cœli apertæ sunt: & facta est pluuia super terrã quadraginta diebus & quadra-C ginta noctibus. In articulo diei illius ingressus est Noe, & Sem, & Cham, & Iapheth filii eius: & vxor illius, & vxores filiorum eius cum eis in arcam: ipsi & omne animal secũdum genus suum, vniuersaque iumenta in genere suo, & omne quod mouetur super terrã in genere suo, cunctumq; volatile secundũ genus suum, vniuersæ aues, omnesq; volucres ingressæ sunt ad Noe in arcam, bina & bina ex omni carne in qua erat spiritus vitæ. Et quæ ingressa sunt, masculus & fœmina ex omni carne introierunt, sicut præceperat ei Deus: & inclusit eum dominus deforis. Factumq; est diluuiũ quadraginta diebus super terrã: & multiplicatæ sunt aquæ, & ele-D uauerunt arcã in sublime à terra. Vehementer enim inundauerunt & omnia repleuerunt in superficie terræ. Porrò arca ferebatur super aquas: & aquæ præualuerunt nimis super terram: opertiq; sunt omnes montes excelsi sub vniuerso cœlo. Quindecim cubitis altior fuit aqua super mõtes quos operuerat. Consumptaq; est omnis caro quæ mouebatur super terram, volucrũ, animantium, bestiarũ, omniumq; reptilium quæ reptant super terrã. Vniuersi homines & cuncta in quibus spiraculum vitæ est in terra, mortua sunt. Et deleuit omnem substantiam quæ erat super terram, ab homine vsque ad pecus, tam reptile, quàm volucres cœli: & deleta sunt de terra: remãsit autem solus Noe & qui cum eo erant, in arca. Obtinueruntq; aquæ terram centum quinquaginta diebus.

Sap. 10.a *Eccli. 39.c*

S. AQVIS diluuij recedentibus à facie terræ arca omnia contenta eyicit, Noë autem ara extructa Deum immolatione placauit.

CAPVT VIII.

A Recordatus autem Deus Noe cunctorumq; animantium & omniũ iumentorum quæ erãt cum eo in arca, adduxit spiritũ super terrã, & imminutæ sunt aquæ. Et clausi sunt fontes abyssi, & cataractæ cœli: & prohibitæ sunt pluuiæ de cœlo. Reuersæq; sunt aquæ de terra euntes & redeũtes: & cœperũt minui post centum quinquaginta dies. Requieuitq; arca mẽse septimo, vicesimoseptimo die mensis super montes Armeniæ. At verò aquæ ibant & decrescebant vsque ad decimum mensem: decimo enim mense, prima die mensis apparuerunt cacumi-B na montium. Cumq; transissent quadraginta dies, aperiens Noe fenestrã arcæ quam fecerat, dimisit coruũ: qui egrediebatur, & nõ reuertebatur, donec siccarentur aquæ super terram. Emisit quoq; columbã post eum, vt videret si iam cessassent aquæ super faciem terræ. Quæ cum nõ inuenisset vbi requiesceret pes eius, reuersa est ad eum in arcã: aquæ enim erant super vniuersam terrã: extenditq; manum suam, & apprehensam intulit in arcam. Expectatis autem vltrà septem diebus aliis, rursum dimisit columbã ex arca. At illa venit ad eum ad vesperam, portans ramum oliuæ virentibus foliis in ore suo. Intellexit ergo Noe quòd cessassent aquæ super terram. Expectauitq; nihilominus septẽ alios dies: & emisit co-C lumbam, quæ non est reuersa vltrà ad eum. Igitur sexcẽtesimo primo anno, primo mense, prima die mensis imminutæ sunt aquæ super terrã: & aperiens Noe tectum arcæ aspexit, viditq; quòd exiccata esset superficies terræ. Mense secũdo, septimo & vicesimo die mẽsis arefacta est terra. Locutus est autem dominus ad Noe, dicens: Egredere de arca tu & vxor tua, filii tui & vxores filiorũ tuorum tecum. Cuncta animantia quæ sunt apud te, ex omni carne tam in volatilibus quàm in bestiis & vniuersis reptilibus quæ reptant super terram, educ tecum, & ingredimini super terram: crescite & multiplicamini super eam. Egressus est ergo Noe & filii eius, & vxor D illius & vxores filiorũ eius cum eo. Sed & omnia animantia, iumenta & reptilia quæ reptant super terram secundum genus suum, egressa sunt de arca. Aedificauit autem Noe altare domino: & tollens de cunctis pecoribus & volucribus mundis, obtulit holocausta super altare. Odoratusq; est dominus odorem suauitatis, & ait ad eum, Nequaquam vltrà maledicam terræ propter homines: sensus enim & cogitatio humani cordis in malum prona sunt ab adolescentia sua: non igitur vltra percutiam omnem animam viuentem sicut feci. Cunctis diebus terræ, sementis & messis, frigus & æstus, æstas & hyems, nox & dies non requiescent.

Eccli. 1.b *Supra 1.c.d* *Infra 9.a*

Cor hominis quale. *Supra 6.a*

S. BENEDICTIO filiorum Noë, cibum potumq; prouidit, fœdus inter Deum & homines Iride firmauit. Noë ebrium Cham filius ridens in Chanaan filio maledicitur. CAP. IX.

A Benedixitque Deus Noe & filiis eius, & dixit ad eos, Crescite & multiplicamini, & replete terrã. Et terror vester ac tremor sit super cũcta animalia terræ, & super omnes volucres cœli, cũ vniuersis quæ mouentur super terrã: omnes pisces maris manui vestræ traditi sunt. Et omne quod mouetur & viuit, erit vobis in cibũ: quasi olera virẽtia tradidi vobis omnia: excepto quòd carnẽ cum sanguine non comedetis. Sanguinem enim animarũ vestrarũ requiram de manu cunctarũ bestiarum: & de manu hominis, de manu viri & fratris eius requiram ani-B mam hominis. Quicunq; effuderit humanũ sanguinẽ, fundetur sanguis illius: ad imaginẽ quippe Dei factus est homo. Vos autem crescite & multiplicamini, & ingredimini super terrã, & implete eam. Hæc quoq; dixit Deus ad Noe, & ad filios eius cum eo, Ecce ego statuã pactũ meũ vobiscum, & cum semine vestro post vos: & ad omnẽ animã viuentem quæ est vobiscũ, tam in volucribus quàm in iumẽtis & pecudibus terræ, cunctisq; quæ egressa sunt de arca, & vniuersis bestiis terræ. Statuã pactum meũ vobiscũ, & nequaquã vltrà interficietur omnis caro aquis diluuii, neque erit deinceps diluuiũ dissipans terrã. Dixitq; Deus, Hoc est signũ fœderis, quod do inter me & vos, & ad omnẽ animã viuentẽ quæ est vobiscũ in generationes sempiternas. Arcum meum ponã in nubibus, & erit signũ fœderis inter me & inter ter-C ram. Cumq; obduxero nubibus cœlũ, apparebit arcus meus in nubibus & recordabor fœderis mei vobiscũ & cũ omni anima viuẽte quæ carnẽ vegetat: & non erũt vltra aquæ diluuii ad delendã vniuersam carnẽ. Eritq; arcus in nubibus, & videbo illum, & recordabor fœderis sempiterni quod pactum est inter Deũ & omnẽ animam viuentẽ vniuersæ carnis quæ est super terrã. Dixitq; Deus ad Noe, Hoc est signũ fœderis quod cõstitui inter me & omnẽ carnẽ super terram. Erant ergo filii Noe qui egressi sunt de arca, Sem, Cham, & Iapheth: porrò Cham ipse est pater Chanaan. Tres isti filii sunt Noe: & ab his disseminatũ est omne genus hominũ super vniuersam terram. Cœpitq; Noe vir agricola exercere terram, & plantauit vineam. Bibensq; vinũ inebriatus est, & nudatus

Confirmatio cõiugii. *Supra 1.c. 3.c*

Hominis rursum omnia subiiciuntur.

Concessio ciborũ prọter suffocatum.

Ius gladii. *Matt. 26.e* *Apo. 13.e*

Esa. 54.c

Eccl. 43.b

nudatus est in tabernaculo suo. Quod cum vidisset Cham pater Chanaan, verenda scilicet patris sui esse nudata, nun-
D tiauit duobus fratribus suis foras. At verò Sem & Iapheth pallium imposuerunt humeris suis, & incedẽtes retrorsum, operuerunt verenda patris sui: faciesq; eorum auersæ erant, & patris virilia non viderunt. Euigilans autẽ Noe ex vino, cum didicisset quæ fecerat ei filius suus minor, ait, Maledictus Chanáan, seruus seruorũ erit fratribus suis. Dixitq;, Benedictus dominus Deus Sem, sit Chanáan seruus eius. Dilatet Deus Iapheth, & habitet in tabernaculis Sem, sitq; Chanáan seruus eius. Vixit autem Noe post diluuium trecentis quinquaginta annis, & impleti sunt omnes dies eius nongentorum quinquaginta annorum: & mortuus est.

Aetas Noe.

S. FILIORVM Noë, Iapheth, Cham & Sem propagatio & multiplicatio. CAPVT X.

A Hae sunt generationes filiorũ Noe, Sem, Cham, & Iapheth: natiq; sunt eis filii post diluuium. Filii Iapheth: Gómer & Magog, & Madái, & Iauan, & Thubal, & Mósoch, & Thiras. Porrò filii Gómer: Ascenez & Riphath & Thógorma. Filii autẽ Iauan: Elisa & Tharsis, Cethim & Dodanim. Ab his diuisæ sunt insulæ gentiũ in regionibus suis, vnusquisq; secundum linguam suã & familias in nationibus suis. Filii autẽ Cham: Chus, & Mesráim, & Phut, & Chanáan. Filii autẽ Chus: Saba, & Euila, & Sabatha, & Regma, & Sabathacha. Filii Regma: Saba, & Dadan. Porrò Chus genuit Nemrod: ipse cœ-
B pit esse potẽs in terra, & erat robustus venator corã Domino. ab hoc exiuit prouerbiũ, Quasi Nemrod robustus venator corã Domino. Fuit autẽ principium regni eius Babylon & Arach, & Achad, & Chalanne, in terra Sennaar. De terra illa egressus est Assur, & ædificauit Niniuen, & plateas ciuitatis, & Chale. Resen quoq; inter Niniuen & Chale: hæc est ciuitas magna. At verò Mesráim genuit Ludim, & Ananim, & Laabim, & Nephtuim, & Phethrusim, & Chasluim: de quibus egressi sunt Philisthum, & Capthorim. Chanáan
C autẽ genuit Sidônẽ primogenitũ suũ, Hethæum & Iebusæũ & Amorrhæum & Gergesæum & Heuæum & Aracæũ, Sinæum & Aradiũ, Samareũ & Amathæum: & per hos dissiminati sunt populi Chananæorũ. Factiq; sunt termini Chanáan venientibus à Sidône Geraram vsq; ad Gazam, donec ingrediaris Sodomã & Gomorrham, & Adamã & Seboim vsq; Lasa. Hi, filii Cham in cognationibus & linguis & generationibus, terrisq; & gẽtibus suis. De Sem quoq; nati sunt,
D patre omnium filiorum Heber, fratre Iapheth maiore. Filii Sem: Aelam & Assur & Arphaxad, Lud & Aram. Filii Arã: Hus & Hul & Gether & Mes. At verò Arphaxad genuit Sale, de quo ortus est Heber. Natiq; sunt Heber filii duo. nomen vni Phaleg, eo quòd in diebus eius diuisa sit terra: & nomen fratris eius Iectan. Qui Iectan genuit Elmodad & Saleph & Asarmoth, Iare & Adoram & Vzal & Decla & Hebal & Abimael, Saba & Ophir & Euila & Iobab. omnes isti, filii Iectan. Et facta est habitatio eorum de Messa pergentibus vsque Sephar montem orientalem. Isti filii Sem secundum cognationes & linguas & regiones in gentibus suis. Hæ familiæ Noe iuxta populos & nationes suas. Ab his diuisæ sunt gentes in terra post diluuium.

1. Par. 1. a — Prouerbiũ. — 1. Par. 1. b — Terræ à quibus diuisæ post diluuium.

S. IN terris Babel ædificatione superborũ astus eorumq; linguæ cõfunditur. Sem genealogia vsq; ad Abrã texitur. CAP. XI.

A Erat autem terra labii vnius, & sermonum eorundem. Cumq; proficiscerẽtur de oriente, inuenerunt campũ in terra Sennaar, & habitauerunt in eo. Dixitq; alter ad proximũ suum, Venite, faciamus lateres, & coquamus eos igni. Habueruntq; lateres pro saxis, & bitumen pro cemento: & dixerunt, Venite, faciamus nobis ciuitatẽ & turrim, cujus culmen pertingat ad cœlum:

Terra labij vnius. — Sapiẽ. 10. a

& celebremus nomen nostrũ antequã diuidamur in vniuersas terras. Descẽdit autẽ Dominus vt videret ciuitatẽ & turrim quam ædificabãt filii Adam, & dixit: Ecce, vnus est populus, & vnũ est labiũ omnibus: cœperuntq; hoc facere, nec desistent à cogitationibus suis, donec eas opere compleant.
B Venite igitur, descendamus & cõfundamus ibi linguã eorũ, vt non audiat vnusquisq; vocẽ proximi sui. Atq; ita diuisit eos Dominus ex illo loco in vniuersas terras, & cessauerunt ædificare ciuitatẽ. Et idcirco vocatũ est nomen eius Babel, quia ibi confusum est labiũ vniuersæ terræ: & inde dispersit eos dominus super faciẽ cunctarum regionũ. Hæ sunt generationes Sem, Sem erat centũ annorũ quãdo genuit Arphaxad, biennio post diluuiũ. Vixitq; Sem postquam genuit Arphaxad, quingentis annis: & genuit filios & filias. Porrò Arphaxad vixit triginta quinque annis, & genuit Sale. Vixitq; Arphaxad postquã genuit Sale, quadringẽtis tribus annis: & genuit filios & filias. Sale quoque vixit triginta annis, & ge-
C nuit Heber. Vixitq; Sale postquã genuit Heber, quadringentis tribus annis: & genuit filios & filias. Vixit autẽ Heber triginta quatuor annis, & genuit Phaleg. Et vixit Heber postquã genuit Phaleg, quadringentis triginta annis: & genuit filios & filias. Vixit quoq; Phaleg triginta annis, & genuit Reu. Vixitq; Phaleg postquã genuit Reu, ducentis nouẽ annis: & genuit filios & filias. Vixit autem Reu triginta duobus annis, & genuit Sarug. Vixit quoq; Reu postquam genuit Sarug, ducentis septem annis: & genuit filios & filias. Vixit verò Sarug triginta annis, & genuit Nachor. Vixitq; Sarug postquã genuit Nachor, ducentis annis: & genuit filios & filias. Vixit autem Nachor viginti nouẽ annis, & genuit Thare. Vixitq; Nachor postquã genuit Thare, centũ decem & nouẽ annis:
D & genuit filios & filias. Vixitq; Thare septuaginta annis: & genuit Abram & Nachor & Aran. Hæ sunt autẽ generationes Thare, Thare genuit Abrã, Nachor, & Aran. Porrò Aran genuit Lot. Mortuusq; est Aran ante Thare patrẽ suũ, in terra natiuitatis suæ in Vr Chaldæorũ. Duxerunt autem Abram & Nachor vxores: nomẽ vxoris Abram Sarái: & nomen vxoris Nachor, Melcha filia Aran patris Melchæ & patris Ieschæ. Erat autẽ Sarái sterilis, nec habebat liberos. Tulit itaq; Thare Abram filiũ suum, & Lot filiũ Aran filii filii sui, & Sarái nurũ suam, vxorem Abram filii sui, & eduxit eos de Vr Chaldæorũ, vt irent in terram Chanaan: veneruntq; vsque Haran, & habitauerunt ibi. Et facti sunt dies Thare ducentorum quinque annorum, & mortuus est in Haran.

Trinitatis mysteriũ. — 1. Par. 1. b — 1. Par. 1. b — Iosu. 24. a — Iosu. 14. a — Neem. 9. b — Iudith. 5. a

S. ABRAM Dei mandato parens patriam patremq; relinquens, in Sichem domino sacrificauit. Inde propter famem Aegyptum ingressus uxorem ablatã à rege multis donis cumulatus recepit. CAPVT XII.

A Dixit autẽ Dominus ad Abram, Egredere de terra tua, & de cognatione tua, & de domo patris tui, & veni in terrã quam monstrauero tibi. Faciamq; te in gentem magnam, & benedicã tibi,

Act. 7. a

& magnificabo nomen tuum, erisq; benedictus. Benedicã benedicentibus tibi, & maledicã maledicentibus tibi, atque IN TE benedicentur vniuersæ cognationes terræ. Egressus est itaq; Abrã sicut præceperat ei dominus, & iuit cum eo Lot: septuagintaquinq; annorũ erat Abram cum egrederetur de

CHRISTVS. Galat. 3. b Hebr. 11. b

B Haran. Tulitq; Sarái vxorẽ suam, & Lot filiũ fratris sui, vniuersamq; substantiã quam possederant, & animas quas fecerãt in Haran: & egressi sunt vt irẽt in terrã Chanaan. Cumq; venissent in eã, pertransiuit Abram terrã vsq; ad locum Sichem, & vsq; ad cõuallem illustrẽ: Chananæus autẽ tunc erat in terra. Apparuitq; Dominus Abrã, & dixit ei, Semini tuo dabo terrã hanc. Qui ædificauit ibi altare Domino, qui apparuerat ei. Et inde transgrediens ad montẽ qui erat contra orientẽ Bethel, tetendit ibi tabernaculum suũ, ab occidente habens Bethel, & ab oriente Hai: ædificauit quoq; ibi altare

Promittitur ei terra Chanaan. VETVS TESTAMENTVM.

C Domino, & inuocauit nomẽ eius. Perrexitq; Abram vadẽs & vltrà progrediẽs ad meridiẽ. Facta est autẽ fames in terra: descenditq; Abram in Aegyptũ, vt peregrinaretur ibi: præualuerat enim fames in terra. Cumq; propè esset vt ingrederetur Aegyptum, dixit Sarái vxori suæ, Noui quòd pulchra sis mulier: & quòd cum viderint te Aegyptii, dicturi sunt, Vxor illius est: & interficiẽt me, & te reseruabũt. Dic ergo, obsecro te, quòd soror mea sis, vt benè sit mihi propter te,

Infrà 12. b 13. d. 15. d 26. a Deut. 34. b Infra 20. c

D & viuat anima mea ob gratiã tui. Cum itaq; ingressus esset Abram Aegyptũ, viderunt Aegyptii mulierẽ quòd esset pulchra nimis. Et nuntiauerũt principes Pharaoni, & laudauerunt eã apud illũ: & sublata est mulier in domũ Pharaonis, Abram verò bene vsi sunt propter illã. Fueruntq; ei oues & boues & asini & serui, famulæ & asinæ & cameli. Flagellauit autem Dominus Pharaonẽ plagis maximis, & domum eius propter Sarái vxorẽ Abrã. Vocauitq; Pharao Abrã, & dixit ei, Quidnã est hoc quod fecisti mihi? quare nõ indicasti mihi quòd vxor tua esset? Quam ob causam dixisti esse sororẽ tuã, vt tollerẽ eã mihi in vxorẽ? nũc igitur, ecce cõiunx tua, accipe eã, & vade. Præcepitq; Pharao super Abrã viris: & deduxerunt eum & vxorem illius, & omnia quæ habebat.

S. ABRAM & Lot Aegyptum egressi, præ nimia opulentia separati Lot Iordanis fines elegit, Abram verò Chanaan, ubi secundò diuino fretus est alloquio. CAPVT XIII.

A Ascendit ergo Abram de Aegypto, ipse & vxor eius, & omnia quæ habebat, & Lot cum eo, ad australem plagã. Erat autẽ diues valde Abrã in possessione auri & argẽti. Reuersusq; est per iter quo venerat, à meridie in Bethel, vsq; ad locũ vbi prius fixerat tabernaculũ inter Bethel & Hai: in loco altaris quod fecerat prius, & inuocauit ibi nomen Domini. Sed & Lot qui erat cum Abram, fuerunt greges ouiũ & armẽta & taberna-

Supra 12. a Lot & Abrã diuites.

B cula. Nec poterat eos capere terra, vt habitarent simul: erat quippe substantia eorũ multa, & nequibant habitare cõmuniter. Vnde & facta est rixa inter pastores gregum Abram & Lot. Eo autẽ tempore Chananæus & Pherezæus habitabãt in terra illa. Dixit ergo Abram ad Lot, Ne quæso sit iurgiũ inter me & te, & inter pastores meos & pastores tuos: fratres enim sumus. Ecce vniuersa terra coram te est, recede à me, obsecro. si ad sinistrã ieris, ego dexterã tenebo: si tu dexterã

Infra 36. a

C elegeris, ego ad sinistram pergã. Eleuatis itaq; Lot oculis, vidit omnẽ circa regionẽ Iordanis, quæ vniuersa irrigabatur antequam subuerteret Dominus Sodomam & Gomorrhã, sicut paradisus Domini, & sicut Aegyptus venientibus in Segor. Elegitq; sibi Lot regionẽ circa Iordanẽ, & recessit ab oriẽte: diuisiq; sunt alterutrũ à fratre suo. Abram habitauit in terra Chanaan: Lot verò moratus est in oppidis quæ erãt circa Iordanem, & habitauit in Sodomis. Homines autẽ Sodomitæ pessimi erãt, & peccatores corã Domino nimis. Di-

Sodomitę.

D xitq; Dominus ad Abram postquam diuisus est ab eo Lot, Leua oculos tuos, & vide à loco in quo nunc es ad aquilonẽ & meridiem, ad orientẽ & occidentem. Omnem terrã quam conspicis, tibi dabo, & semini tuo vsq; in sempiternum. Faciamq; semen tuum sicut puluerem terræ: siquis potest hominum numerare puluerem terræ, semen quoq; tuũ numerare poterit. Surge ergo, & perambula terrã in longitudine & latitudine sua: quia tibi daturus sum eam. Mouens igitur Abram tabernaculum suum, venit, & habitauit iuxta conuallem Mambre, quæ est in Hebron: ædificauitq; ibi altare Domino.

Rursum Abræ promittitur terra Chanaan. Suprà 12. b Infra 15. b 26. a

S. QVATVOR reges aperto marte quinque vicerant, & spoliata Sodoma Lot cum plerisque alijs captiuum ducebant: quos Abram persequutus omnes captiuos spoliaq; reduxit, atque benedictione à Melchisedech accepta cuncta regi Sodomæ reddidit. CAPVT XIIII.

A Factum est autem in illo tempore, vt Amraphel rex Sennaar, & Arioch rex Ponti, & Chodorlahómor rex Aelamitarum, & Thadal rex gentiũ inirent bellum cõtra Bara regem Sodomorum, & contra Bersa regem Gomorrhæ, & contra Senaah regem Adamæ, & contra Semẽber regem Seboim, contraq; regem Balæ, ipsa est Segor. Omnes hi conuenerunt in vallẽm Syluestrem, quæ nunc est mare salis. Duodecim enim annis seruierant Chodorlahómor, & tertiodecimo anno recesserunt ab eo. Igitur quartodecimo anno venit Chodorlahómor, & reges qui erãt cum eo: percusseruntq; Rapham in Astaroth Carnáim, & Zuzim cum eis, & Emim in Saue Cariatháim, & Chorrhæos in montibus Seir, vsq; ad campestria Pharan, quæ est in solitudine. Reuersiq; sunt, & venerunt vsq; ad fontem Misphat, ipsa est Cades: & percusserunt omnem regionem Amalechitarum, & Amorrhæorum, qui habitabant in

B Asasonthamar. Et egressi sunt rex Sodomorum, & rex Gomorrhæ, rexq; Adamæ, & rex Seboim, necnon & rex Balæ, quæ est Segor: & direxerunt aciem cõtra eos in valle Syluestri, scilicet aduersus Chodorlahómor regẽ Aelamitarum, & Thadal regem gentium, & Amraphel regem Sennaar, & Arioch regem Ponti: quatuor reges aduersus quinq;. Vallis autẽ Syluestris habebat puteos multos bituminis. Itaq; rex Sodomorũ, & rex Gomorrhæ terga verterũt, cecideruntq; ibi: & qui remanserant, fugerũt ad montem. Tulerunt autem omnem substantiam Sodomorum & Gomorrhæorum, & vniuersa quæ ad cibum pertinent, & abierũt: necnon & Lot, & substantiam eius, filiũ fratris Abram, qui habitabat in Sodomis. Et ecce vnus qui euaserat, nũtiauit Abram Hebræo, qui habitabat in conualle Mambre Amorrhæi, fratris Eschol, & fratris Aner: hi enim pepigerãt fœdus cum Abram.

C Quod cum audisset Abram, captum videlicet Lot fratrem suum, numerauit expeditos vernaculos suos trecentos decẽ & octo: & persecutus est eos vsque Dan. Et diuisis sociis, irruit super eos nocte: percussitq; eos, & persecutus est vsque Choba, quæ est ad leuam Damasci. Reduxitq; omnem substantiam, & Lot fratrem suum cum substantia illius, mulieres quoq;, & populum. Egressus est autem rex Sodomorum in occursum eius postquã reuersus est à cæde Chodorlahómor, & regũ qui cum eo erant in valle Saue, quæ est vallis re-

D gis. At verò Melchisedec rex Salem, proferens panem & vinum (erat enim sacerdos Dei altissimi) benedixit ei, & ait, Benedictus Abram Deo excelso, qui creauit cœlũ & terrã: & benedictus Deus excelsus, quo protegente hostes in manibus tuis sunt. Et dedit ei decimas ex omnibus. Dixit autem rex Sodomorũ ad Abram, Da mihi animas, cætera tolle tibi. Qui respondit ei, Leuo manũ meam ad dominum Deum excelsum possessorẽ cœli & terræ, quòd à filo subtegminis vsque ad corrigiam caligæ, non accipiam ex omnibus quæ

Heb. 7. a

E tua sunt, ne dicas, Ego ditaui Abram. exceptis his quæ comederunt iuuenes, & partibus virorum qui venerunt mecũ, Aner, Eschol, & Mambre: isti accipient partes suas.

S. CONSOLATIO Abræ ex futuræ prolis, peregrinationisq́; eiusdem, & terræ Chanaan hæreditatis per signa promissione.

CAPVT XV.

A HIs itaque transactis, factus est sermo Domini ad Abrã, per visioné dicens, Noli timere Abram, ego protector tuus sum, & merces tua magna nimis. Dixitq́; Abram, Domine Deus quid dabis mihi? ego vadam absq; liberis: & filius procuratoris domus meæ, iste Damascus Eliézer. Addiditq́; Abram, Mihi auté non dedisti semé: & ecce vernaculus meus, hæres meus B erit. Statimq́; sermo Domini factus est ad eũ, dicẽs, Nõ erit hic hæres tuus: sed qui egredietur de vtero tuo, ipsum habebis hæredẽ. Eduxitq́; eũ foras, & ait illi, Suspice cœlũ, & numera stellas si potes: & dixit ei, Sic erit semé tuum. Credidit Abrã Deo, & reputatũ est illi ad iustitiã. Dixitq́; ad eũ, Ego Dominus qui eduxi te de Vr Chaldæorũ, vt darẽ tibi terrã istã, & possideres eam. At ille ait, Domine Deus, vnde scire possum quòd possessurus sim eam? Et respõdens Dominus, Sume, inquit, mihi vaccã triennẽ, & capram trimã, & arietẽ annorũ trium, turturẽ quoq; & columbã. Qui tollẽs vniuersa hæc, diuisit ea per mediũ, & vtrasq; partes cõtra se altrinsecus posuit: aues autẽ nõ diuisit. Descẽderuntq́; volucres su- C per cadauera, & abigebat eas Abrã. Cumq́; sol occũberet, sopor irruit super Abrã, & horror magnus & tenebrosus inuasit eũ. Dictumq́; est ad eũ, Scito prænoscẽs quòd peregrinũ futurũ sit semen tuũ in terra nõ sua: & subijciẽt eos seruituti, & affligẽt quadringẽtis annis. Veruntamẽ gentẽ cui seruituri sunt, ego iudicabo: & post hæc egredientur cũ magna substantia. Tu autẽ ibis ad patres tuos in pace, sepultus in senectute bona. Generatione autẽ quarta reuertentur huc: nec- D dum enim completæ sunt iniquitates Amorrhæorũ vsq; ad præsens tẽpus. Cũ ergo occubuisset sol, facta est caligo tenebrosa, & apparuit clibanus fumãs, & lãpas ignis trãsiens inter diuisiones illas. In illo die pepigit Dominus fœdus cũ Abram, dicẽs. Semini tuo dabo terram hanc à fluuio Aegypti vsq; ad fluuiũ magnũ Euphrátẽ, Cinæos & Cenezæos, Cedmonæos & Hethæos, & Pherezæos, Raphaim quoq;, & Amorrhæos, Euæos & Chananæos, & Gergesæos, & Iebusæos.

Promittitur Abræ filius Isaac.
Rom. 4.c
Abrę fides.
Rom. 4.a
Gala. 3.a
Iacob. 2.d
Supra 12.d
Tertio promittitur Abræ terra Chanaan.
Vaticiniũ seruitutis & liberationis filiorũ Israel ex Aegypto.
Act. 7.a
Exod. 12.f
Supra 12.b
13.d
Infra 26.a
Deut. 34.b

S. AGAR Sarái dominæ permissu se ex Abram cõcepisse videns, dominã contẽpsit, unde fugere coacta est, donec per angelum dominæ submissa, Ismaëlem peperit. CAP. XVI.

A IGitur Sarái vxor Abram nõ genuerat sibi liberos: sed habẽs ancillã Aegyptiã nomine Agar, dixit marito suo, Ecce, conclusit me dominus, ne parerẽ: ingredere ad ancillam meã, si fortè saltem ex illa suscipiã filios. Cumq́; ille acquiesceret deprecanti, tulit Agar Aegyptiã ancillam suã post annos decẽ quàm habitare cœperãt in terra Chanaan: & dedit eã viro suo vxorem. Qui ingressus est ad eã. At illa cõcepisse se vidẽs, despe- B xit dominã suam. Dixitq́; Sarái ad Abram, Iniquè agis contra me: ego dedi ancillam meã in sinũ tuum, quæ vidẽs quòd conceperit, despectui me habet: iudicet Dominus inter me & te. Cui respondens Abram, Ecce, ait, ancilla tua in manu tua est, vtere ea vt libet. Affligente igitur eã Sarái, fugã iniit. Cumq́; inuenisset eam angelus Domini iuxta fontẽ aquæ in solitudine quæ est in via Sur in deserto, dixit ad illam, Agar ancilla Sarái vnde venis? & quò vadis? Quæ respondit. A fa- C cie Sarái dominæ meæ ego fugio. Dixitq́; ei angelus Domini, Reuertere ad dominã tuam, & humiliare sub manu illius. Et rursum, Multiplicans, inquit, multiplicabo semen tuũ, & non numerabitur præ multitudine. Ac deinceps, Ecce, ait, concepisti & paries filium: vocabisq́; nomen eius Ismael, eò quòd audierit Dominus afflictionẽ tuam. Hic erit ferus homo: manus eius contra omneis, & manus omniũ contra eũ: D è regione vniuersorũ fratrum suorũ figet tabernacula. Vocauit autẽ nomen Domini qui loquebatur ad eã, Tu Deus qui vidisti me. Dixit enim, Profectò hic vidi posteriora vidẽtis me. Propterea appellauit puteũ illum, Puteum viuentis & vidẽtis me, ipse est inter Cades & Barad. Peperitq́; Agar Abræ filium: qui vocauit nomẽ eius Ismael. Octoginta & sex annorum erat Abram quando peperit ei Agar Ismaelem.

Gala. 4.c

S. ABRAE & Sarái nominibus mutatis, ex circũcisionis præcepto, filio promisso, & Ismaelis successu certior factus Abrahã, circumcisionis præceptum exequutus est. CAP. XVII.

A POstquam verò nonaginta & nouẽ annorũ esse cœperat, apparuit ei Dominus: dixitq́; ad eum, Ego Deus omnipotens: ambula corã me, & esto perfectus. Ponamq́; fœdus meũ inter me & te, & multiplicabo te vehementer nimis. Cecidit Abram pronus in faciem. Dixitq́; ei Deus, Ego sum, & pactum meũ tecum, erisq́; pater multarũ gentium. Nec vltrà vocabitur nomen tuum Abram: sed appellaberis Abraham: quia patrẽ multarũ gentium cõstitui te. Faciamq́; te crescere vehementissime, & ponã te in gentibus, regesq́; ex te egredientur. Et statuam pactũ meum inter me & te, & inter semen tuũ post te in generationibus suis fœdere sempiterno: vt sim Deus tuus & B seminis tui post te. Daboq́; tibi & semini tuo post te terram peregrinationis tuæ, omnẽ terrã Chanaan in possessionem æternã, eroq́; Deus eorũ. Dixit iterum Deus ad Abraham, Et tu ergo custodies pactũ meũ, & semen tuũ post te in generationibus suis. Hoc est pactũ meum quod obseruabitis inter me & vos & semen tuũ post te, Circuncidetur ex vobis omne masculinũ: & circuncidetis carnem præputij vestri, vt sit in signũ fœderis inter me & vos. Infans octo dierum circuncidetur in vobis, omne masculinũ in generationibus vestris: tã vernaculus quàm emptitius circũcidetur, & quicunq; non fuerit de stirpe vestra: eritq́; pactũ meum in carne vestra in fœdus æternum. Masculus cuius præputij caro circuncisa non fuerit, delebitur anima illa de populo suo: quia C pactũ meum irritũ fecit. Dixit quoq; Deus ad Abrahã, Sarái vxorẽ tuam nõ vocabis Sarái, sed Saram. Et benedicã ei, & ex illa dabo tibi filiũ, cui benedicturus sum, eritq́; in nationes, & reges populorũ orientur ex ea. Cecidit Abraham in faciẽ suam, & risit: in corde suo dicens, Putásne cẽtenario nascetur filius? & Sara nonagenaria pariet? Dixitq́; ad Deum, Vtinam Ismael viuat corã te. Et ait Deus ad Abraham, Sara vxor tua pariet tibi filiũ, vocabisq́; nomen eius Isaac, & constituã pactum meũ illi in fœdus sempiternum, & semini eius post eum. Super Ismael quoq; exaudiui te: ecce benedicam ei, & augebo & multiplicabo eum valde: duodecim du- D ces generabit, & faciã illum in gentẽ magnam. Pactum verò meũ statuã ad Isaac quẽ pariet tibi Sara tẽpore isto in anno altero. Cumq́; finitus esset sermo loquẽtis cum eo, ascendit Deus ad Abraham. Tulit autẽ Abraham Ismael filiũ suũ, & omnes vernaculos domus suæ, vniuersosq́; quos emerat, & cunctos mares ex omnibus viris domus suæ: & circuncidit carnẽ præputij eorum statim in ipsa die, sicut præceperat ei Deus. Abraham nonaginta & nouem erat annorũ, quando circuncidit carnem præputij sui. Et Ismael filius suus tredecim annos impleuerat tempore circuncisionis suæ. Eadem die circuncisus est Abraham & Ismael filius eius. Et omnes viri domus illius, tam vernaculi quàm emptitij, & alienigenæ pariter circuncisi sunt.

Eccl. 44.e
Rom. 4.c
Abram nominatur Abraham.
Quarto promittitur Abrahæ terra Chananæorum.
Præcipitur circũcisio.
Act. 7.a
Rom. 4.b
Luc. 2.c
Sarai, nominatur Sara.
Rursum promittitur Abrahæ Isaac.
Infra 18.b
& 21.a

S. ANGELI ab Abraham hospitio suscepti fidem futuræ prolis illi & Saræ faciunt: quàm ridentem arguentes, Sodomæ euersionem Abrahæ reuelant, pro qua precatus, non est exauditus ab eis. CAPVT XVIII.

A APparuit autẽ ei Dominus in conualle Mambre sedenti in ostio tabernaculi sui in ipso feruore diei. Cumq́; eleuasset oculos, apparuerũt ei tres viri stantes prope eum: quos cũ vidisset, cucur-

rit in occursum eorũ de ostio tabernaculi sui, & adorauit in terra: & dixit, Domine, si inueni gratiam in oculis tuis, ne trãseas seruũ tuum: sed afferã pauxillũ aquæ, & lauentur pedes vestri, & requiescite sub arbore. Ponamq; buccellam panis, vt cõfortetur cor vestrũ, postea trãsibitis: idcirco enim declinastis ad seruũ vestrum. Qui dixerũt, Fac vt loquutus es. Festinauit Abrahã in tabernaculũ ad Sarã, dixitq; ei, Accelera, tria sata similæ commisce, & fac subcinericios panes.

B Ipse verò ad armentũ cucurrit, & tulit inde vitulũ tenerrimũ & optimũ: deditq; puero, qui festinauit & coxit illũ. Tulit quoq; butyrũ, & lac, & vitulũ quẽ coxerat, & posuit corã eis: ipse verò stabat iuxta eos sub arbore. Cũq; comedissent, dixerũt ad eum: Vbi est Sara vxor tua? Ille respõdit, Ecce in tabernaculo est. Cui dixit, Reuertẽs veniã ad te tẽpore isto vita comite, & habebit filiũ Sara vxor tua. Quo audito, Sara risit post ostiũ tabernaculi. Erant autẽ ambo senes prouectæq; ætatis, & desierãt Saræ fieri muliebria. Quæ risit occultè, dicẽs: Postquàm cõsenui, & Dominus meus vetulus est, voluptati operã dabo? Dixit autẽ Dominus ad Abrahã: Quare risit Sara, dicẽs, Num verè paritura sum anus? Nunquid Deo quicquã est difficile? Iuxta cõdictum reuertar ad te hoc eodẽ tẽpore vita comite, & habebit Sara filiũ. Nega-

Isaac tertio promittitur.
Infra 21.a
Rom. 9.b
1. Pet. 3.a

C uit Sara, dicẽs, Non risi: timore perterrita. Dominus autem, Non est, inquit, ita: sed risisti. Cũ ergo surrexissent inde viri, direxerũt oculos cõtra Sodomã: & Abraham simul gradiebatur deducens eos. Dixitq; Dominus, Num celare potero Abrahã quæ gesturus sum: cũ futurus sit in gentẽ magnã ac robustissimã, & benedicẽdæ sint in illo omnes nationes terræ? Scio enim quòd præcepturus sit filiis suis, & domui suæ post se, vt custodiãt viã Domini, & faciãt iudiciũ & iustitiã: vt adducat Dominus propter Abrahã omnia quæ locutus est ad eũ. Dixit itaq; Dominus, Clamor Sodomorũ & Gomorrhæorũ multiplicatus est, & peccatũ eorũ aggrauatũ est nimis. Descendã & videbo, vtrum clamorẽ qui venit ad me, opere cõpleuerint: an non est ita, vt sciam. Cõuerteruntq; se inde & abierunt Sodomã: Abrahã verò adhuc stabat coram Domino. Et appropinquans ait, Nunquid perdes iustũ cum impio? Si fuerint quinquaginta iusti in ciuitate, peribunt simul? & non parces loco illi propter quinquaginta iustos, si fuerint in ea? Absit à te vt rem hanc facias, & occidas iustum cum impio, fiatq; iustus sicut impius. nõ est hoc tuũ, qui iu-

D dicas omnẽ terram: nequaquam facias iudiciũ hoc. Dixitq; Dominus ad eũ, Si inuenero Sodomis quinquaginta iustos in medio ciuitatis, dimittã omni loco propter eos. Respondensq; Abrahã, ait, Quia semel cœpi, loquar ad Dominum meũ, cũ sim puluis & cinis. Quid si minus quinquaginta iustis quinq; fuerint? delebis propter quadragintaquinq; vniuersam vrbẽ? Et ait, Non delebo, si inuenero ibi quadragintaquinq;. Rursumq; locutus est ad eũ, Sin autẽ quadraginta ibi inuẽti fuerint, quid facies? Ait, Nõ percutiã propter quadraginta. Ne quæso, inquit, indigneris Domine, si loquar, Quid si ibi inuenti fuerint triginta? Respõdit, Non faciam, si inuenero ibi triginta. Quia semel, ait, cœpi, loquar ad Dominũ meum. Quid si ibi inuenti fuerint viginti? Ait, Non interficiam propter viginti. Obsecro, inquit, ne irascaris Domine, si loquar adhuc semel. Quid si inuẽti fuerint ibi decẽ? Et dixit, Non delebo propter decẽ. Abiitq; Dominus postquàm cessauit loqui ad Abraham: & ille reuersus est in locũ suum.

S. Lot angelos suscipiens hospitio, à Sodomitis vim passus, cum uxore & utraq; filia à Sodomitico ereptus incendio uxorem in uia amisit, & tandem inebriatus cum utraq; filia incestum commisit.

CAPVT XIX.

A Veneruntq; duo angeli Sodomã vespere, sedente Lot in foribus ciuitatis. Qui cum vidisset eos, surrexit, & iuit obuiam eis: adorauitq; pronus in terrã, & dixit: Obsecro Domini, declinate in domum pueri vestri, & manete ibi: lauate pedes vestros, & mane proficiscemini in viã vestram. Qui dixerũt, Minime, sed in platẽa manebimus. Cõpulit illos oppidò vt diuerterẽt ad eum: ingressisq; domũ illius, fecit conuiuiũ, & coxit azyma, & comederunt. Prius autẽ quàm irent cubitũ, viri ciuitatis vallauerunt domũ illius, à puero vsq; ad senẽ, omnis popu-

Sodomorũ libido.

B lus simul. Vocaueruntq; Lot, & dixerunt ei, Vbi sunt viri qui introierũt ad te nocte? Educ illos huc, vt cognoscamus eos. Egressus ad eos Lot, post tergũ accludẽs ostium, ait, Nolite quæso fratres mei, nolite malum hoc facere. Habeo duas filias, quæ nõdum cognouerũt virũ: educã eas ad vos, & abutimini eis sicut vobis placuerit, dũmodo viris istis nihil mali faciatis, quia ingressi sunt sub vmbra culminis mei. At illi dixerunt, Recede illuc. Et rursus, Ingressus es, inquiũt, vt aduena, nunquid vt iudices? te ergo ipsum magis quàm hos af-

C fligemus. Vimq; faciebant Lot vehementissime: iamq; propè erat vt effringerent fores. Et ecce miserunt manũ viri, & introduxerunt ad se Lot, clauseruntq; ostiũ: & eos qui foris erant, percusserunt cæcitate à minimo vsq; ad maximũ, ita vt ostiũ inuenire nõ possent. Dixerunt autem ad Lot, Habes hic quempiam tuorum generũm, aut filios aut filias? omnes qui tui sunt, educ de vrbe hac: delebimus enim locum istum, eo quòd increuerit clamor eorũ coram Domino, qui misit nos vt perdamus illos. Egressus itaq; Lot, locutus est ad generos suos qui accepturi erant filias eius, & dixit, Surgite, & egredimini de loco isto, quia delebit Dominus ciuitatem

2. Pet. 2.b
Sapi. 10.a

D hanc. Et visus est eis quasi ludens loqui. Cumq; esset mane, cogebant eum angeli, dicentes, Surge, tolle vxorem tuam & duas filias quas habes: ne & tu pariter pereas in scelere ciuitatis. Dissimulante illo, apprehẽderũt manũ eius, & manum vxoris, ac duarum filiarũ eius, eo quòd parceret Dominus illi. Eduxeruntq; eum, & posuerũt extra ciuitatẽ. Ibiq; locuti sunt ad eum dicẽtes, Salua animã tuam: noli respicere post tergum, nec stes in omni circà regione: sed in monte saluum te fac, ne & tu simul pereas. Dixitq; Lot ad eos: Quæso Domine mi, quia inuenit seruus tuus gratiam coram te, & magnificasti misericordiã tuam quam fecisti mecum vt saluares animam meam, nec possum in monte saluari, ne fortè ap-

Sapi. 10.a

E prehẽdat me malũ & moriar: Est ciuitas hic iuxta, ad quam possum fugere, parua, & saluabor in ea: nunquid nõ modica est, & viuet anima mea? Dixitq; ad eum, Ecce etiam in hoc suscepi preces tuas, vt nõ subuertã vrbẽ pro qua locutus es. Festina, & saluare ibi: quia nõ potero facere quicquã, donec ingrediaris illuc. Idcirco vocatũ est nomen vrbis illius Segor. Sol egressus est super terrã, & Lot ingressus est Segor. Igitur Dominus pluit super Sodomam & Gomorrham sulphur, & ignẽ à Domino de cœlo: & subuertit ciuitates has, & omnẽ circa regionẽ, vniuersos habitatores vrbiũ, & cuncta terræ virẽtia. Respiciensq; vxor eius post se, versa est in statuã salis. Abraham autẽ cõsurgẽs mane vbi steterat prius cum Domino, intuitus est Sodomam & Gomorrham, & vniuersam

Segor ciuitas ad preces Lot saluatur.
Sapi. 10.a
Sodomorũ interitus.
Esa. 13.d
Hier. 50.f
Ezec. 16.f
Osee. 11.c
Amos. 4.d
Luc. 17.f
Iudæ 1.c
Luc. 17.g
Supra 18.a

F vniuersam terrā regionis illius: viditq; ascendentē fauillā de terra quasi fornacis fumū. Cum enim subuerteret Dominus ciuitates regionis illius, recordatus est Abrahæ: & liberauit Lot de subuersione vrbiū, in quibus habitauerat. Ascenditq; Lot de Segor, & mãsit in mōte, duæ quoq; filiæ eius cum eo (timuerat enim manere in Segor) & mansit in spelūca ipse, & duæ filiæ eius cū eo. Dixitq; maior ad minorē, Pater noster senex est, & nullus virorū remansit in terra qui possit ingredi ad nos iuxta morē vniuersæ terræ. Veni, inebriemus eum vino, dormiamusq; cum eo: vt seruare possimus ex patre nostro semē. Dederunt itaq; patri suo bibere vinū nocte illa. Et ingressa est maior, dormiuitq; cum patre: at ille non G sensit, nec quando accubuit filia, nec quando surrexit. Altera quoque die dixit maior ad minorem, Ecce dormiui heri cum patre meo, demus ei bibere vinum etiam hac nocte, & dormies cum eo, vt saluemus semen de patre nostro. Dederunt & illa nocte patri suo bibere vinū, ingressaq; minor filia, dormiuit cum eo: & nec tunc quidē sensit quādo concubuerit, vel quādo illa surrexerit. Conceperūt ergo duæ filiæ Lot de patre suo. Peperitq; maior filium, & vocauit nomen eius Moab: ipse est pater Moabitarū vsq; in præsentē diem. Minor quoq; peperit filiū, & vocauit nomē eius Ammō, id est filius populi mei: ipse est pater Ammonitarū vsq; hodie.

S. ABRAHAE in Geraris peregrināti uxor rapitur, quæ illi magno cum fœnore intacta redditur: orante autem Abraham salus domini regis restituitur. CAPVT XX.

A PRofectus inde Abrahā in terrā australē, habitauit inter Cades & Sur: & peregrinatus est in Geraris. Dixitq; de Sara vxore sua, Soror mea est. Misit ergo Abimélech rex Geraræ, & tulit eam. Venit autē Deus ad Abimélech per somniū nocte, & ait illi, En morièris propter mulierem quam tulisti: habet enim virum. Abimélech verò nō tetigerat eā, & ait, Domine, num gentē ignorantē & iustā interficies? Nónne ipse dixit mihi, Soror mea est: & ipsa ait, Frater meus est? in simplicitate cor B dis mei & mūditia manuū mearum feci hoc. Dixitq; ad eum Deus, Et ego scio quòd simplici corde feceris: & ideo custodiui te, ne peccares in me, & nō dimisi vt tangeres eā. Nunc ergo redde viro suo vxorē, quia propheta est: & orabit pro te, & viues: si autē nolueris reddere, scito quòd morte morieris tu & omnia quæ tua sunt. Statimq; de nocte consurgens Abimélech, vocauit omnes seruos suos: & locutus est vniuersa verba hæc in auribus eorū, timuerūtq; omnes viri valde. C Vocauit autē Abimélech etiā Abrahā, & dixit ei, Quid fecisti nobis? quid peccauimus in te, quia induxisti super me & super regnū meum peccatū grande? quæ nō debuisti facere, fecisti nobis. Rursumq; expostulās ait, Quid vidisti, vt hoc faceres? Respondit Abrahā, Cogitaui mecum, dicens, Forsitan non est timor Dei in loco isto, & interficiēt me propter vxorem meā: aliàs autē & verè soror mea est, filia patris mei & non filia matris meæ, & duxi eam in vxorē. Postquā autē eduxit me Deus de domo patris mei, dixi ad eam, Hanc misericordiam facies mecum, In omni loco ad quem ingrediemur, dices quòd frater tuus sim. Tulit igitur Abimélech D oues & boues & seruos & ancillas, & dedit Abraham: reddiditq; illi Saram vxorē suā, & ait, Terra corā vobis est, vbicunq; tibi placuerit, habita. Saræ autē dixit, Ecce mille argēteos dedi fratri tuo, hoc erit tibi in velamen oculorū ad omnes qui tecū sunt: & quocūq; perrexeris, memēto te deprehēsam. Orāte autē Abrahā, sanauit Deus Abimélech & vxorē, ancillasq; eius, & pepererūt. cōcluserat enim Deus omnē vuluam domus Abimélech propter Saram vxorē Abrahæ.

Supra 12.c

S. ISAAC nato & ablactato, Ismael cum matre pellitur in desertis victurus: Abimelech cum Abraham fœdus medio iuramento percussit. CAPVT XXI.

A VIsitauit autem dominus Saram sicut promiserat: & impleuit quæ locutus est. Concepitque, & peperit filium in senectute sua, tempore quo prædixerat ei Deus. Vocauitque Abraham nomen filii sui quem genuit ei Sara, Isaac. & circuncidit eum octauo die sicut præceperat ei Deus cum centū esset annorum. hac quippe ætate patris, natus est Isaac. Dixitq; Sara, Risum fecit mihi Deus, & quicunq; audierit, corridebit mihi. Rursumq; ait, Quis auditurus crederet Abraham quòd Sara lactaret filium quem peperit ei iam seni? Creuit igitur puer, & ablactatus est: fecitq; Abraham grande conuiuium B in die ablactationis eius. Cumq; vidisset Sara filium Agar Aegyptiæ ludentem cum Isaac, dixit ad Abraham, Eiice ancillam hanc, & filium eius: non enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac. Durè accepit hoc Abraham pro filio suo. Cui dixit Deus, Non tibi videatur asperum super puero & super ancilla tua: omnia quæ dixerit tibi Sara, audi vocem eius: quia in Isaac vocabitur tibi semē. Sed & filium ancillæ faciam in gentem magnam, quia semen tuū est. Surrexit itaque Abraham mane, & tollens panē, & vtrem aquæ, imposuit scapulæ eius, tradiditq; puerū, & dimisit eam: quæ cum abiisset, errabat in solitudine Bersábee. Cumq; consumpta esset aqua in vtre, abiecit puerum subter vnam arborem quæ ibi erat: & abiit, seditq; e regione procul quantum potest arcus iácere. dixit enim, Non videbo morientem puerum. & sedens contrà leuauit vocem suam, & fleuit. Exaudiuit autem Deus vocem pueri: vocauitq; Angelus domini C Agar de cœlo, dicens, Quid agis Agar? noli timere: exaudiuit enim Deus vocem pueri de loco in quo est. Surge, tolle puerum, & tene manum illius: quia in gentem magnam faciam eum. Aperuitq; oculos eius Deus: quæ videns puteum aquæ, abiit, & impleuit vtrem, deditq; puero bibere. Et fuit Deus cum eo: qui creuit, & moratus est in solitudine, factusq; est iuuenis sagittarius. Habitauitque in deserto Pharan, & accepit illi mater sua vxorem de terra Aegypti. Eodē tempore dixit Abimélech, & Phichol princeps exercitus eius ad Abrahā, Deus tecum est in vniuersis quæ agis. Iura ergo per Deum, ne noceas mihi & posteris meis, stirpiq; meæ: sed iuxta misericordiam quam feci tibi, facies mihi & terræ in qua versatus es aduena. Dixitq; Abrahā, Ego iurabo. Et increpauit Abimélech propter puteū aquæ quem D vi abstulerant serui eius. Respònditq; Abimélech, Nesciui quis fecerit hanc rem: sed & tu non indicasti mihi, & ego non audiui præter hodie. Tulit itaque Abraham oues & boues, & dedit Abimélech: percusseruntq; ambo fœdus. Et statuit Abraham septem agnas gregis seorsum. Cui dixit Abimélech, Quid sibi volunt septem agnæ istæ, quas stare fecisti seorsum? At ille, Septem, inquit, agnas accipies de manu mea: vt sint mihi in testimonium quoniam ego fodi puteum istum. Idcirco vocatus est locus ille Bersábee: quia ibi vterq; iurauit. Et inierunt fœdus pro puteo iuramenti. Surrexit autem Abimélech, & Phichol princeps exercitus eius, reuersiq; sunt in terram Palæstinorum. Abraham verò plantauit nemus in Bersábee, & inuocauit ibi nomen domini Dei æterni. Et fuit colonus terræ Palæstinorum diebus multis.

Nascitur Isaac. Supra 17.c 18.b Galat. 4.c. Hebr. 11.c Matt. 1.a Supra 17.d Galat. 4.d Rom. 9.b Hebr. 11.d Supra 20.d

S. ABRAHAE fides in filij sui Isaac immolatione probata ab executione prohibetur, & repromissione confirmatus fratris sui Nachor natam prolem audiuit.

CAPVT XXII.

A QVæ postquā gesta sunt, tētauit Deus Abraham, & dixit ad eum, Abraham Abraham. At ille respōdit, Adsum. Ait illi, Tolle filium tuum vnigenitū quem diligis Isaac, & vade in terram Visionis: atque ibi offeres eum in holocaustum super vnum montium quem monstrauero tibi. Igitur Abraham de nocte consurgens strauit asinum suum: ducens secum duos

Iudith 8.c Hebr. 11.d

iuuenes,& Isaac filium suum: cumq; concidisset ligna in holocaustum, abiit ad locum quem præceperat ei Deus. Die autem tertio, eleuatis oculis, vidit locum procul, dixitq; ad pueros suos, Expectate hic cum asino: ego autem & puer B illuc vsq; properãtes, postquam adorauerimus, reuertemur ad vos. Tulit quoq; ligna holocausti,& imposuit super Isaac filium suum: ipse verò portabat in manibus ignẽ & gladium. Cumq; duo pergerent simul, dixit Isaac patri suo, Pater mi. At ille respondit, Quid vis fili? Ecce, inquit, ignis & ligna: vbi est victima holocausti? Dixit autem Abrahã, Deus prouidebit sibi victimam holocausti, fili mi. Pergebant ergo pariter: & venerunt ad locum quem ostenderat ei Deus, in quo ædificauit altare, & desuper ligna composuit: cumq; colligasset Isaac filium suum, posuit eum in altare super struem lignorum. Extenditq; manum, & arripuit gladiũ vt immolaC ret filium suum. Et ecce angelus domini de cœlo clamauit dicens, Abraham Abrahã. Qui respondit, Adsum. Dixitq; ei, Non extendas manum tuam super puerum, neq; facies illi quicquam: nunc cognoui quòd timeas Deum,& non pepercisti vnigenito filio tuo propter me. Leuauit Abraham oculos suos, viditq; post tergum arietem inter vepres, hærentem cornibus: quem assumens, obtulit holocaustum pro filio. Appellauitq; nomen loci illius, Dominus videbit. Vnde vsque hodie dicitur, In monte Dominus videbit. Vocauit autem angelus Domini Abraham secundò de cœlo, dicens, Per memetipsum iuraui, dicit Dominus: quia fecisti hanc rem,& non pepercisti filio tuo vnigenito, benedicam tibi, & multiplicabo semen tuũ sicut stellas cœli, & velut arenam quæ est in littore maris: possidebit semen tuũ portas inimicorũ suorum, & BENEDICENTVR in semine tuo omnes D gẽtes terræ, quia obedisti voci meæ. Reuersus est Abraham ad pueros suos, abieruntq; Bersabee simul, & habitauit ibi. His itaq; gestis, nunciatũ est Abraham quòd Melcha quoque genuisset filios Nachor fratri suo, Hus primogenitum, & Buz fratrem eius, & Camuel patrem Syrorum, & Cased, & Azau, Pheldas quoque & Iedlaph, ac Bathuel, de quo nata est Rebecca. octo istos genuit Melcha, Nachor fratri Abraham. Concubina verò illius nomine Roma, peperit Tabee & Gaham & Thaas & Maacha.

Typus CHRISTI, Isaac. — *Luc. 2. d.* — *Psal. 104 a. Luc. 1. g. Eccl. 44 d. Hebræ. 6. c. 1. Mac. 2. f. Luc. 1. a.* — *CHRISTVS. Actũ. 3 d. Eccl. 44 d.*

S. SARA mortua plangitur, atque in spelunca duplici, quam ab Ephron cum agro Abraham præsenti pecunia emit, cum honore sepelitur. CAPVT. XXIII.

A Vixit autẽ Sara centũ vigintiseptẽ annis. Et mortua est in ciuitate Arbee, quæ est Hebron, in terra Chanaan: venitq; Abrahã vt plangeret & fleret eam. Cumq; surrexisset Abrahã ab officio funeris, locutus est ad filios Heth, dicens, Aduena sum & peregrinus apud vos: date mihi ius sepulchri vobiscum, vt sepeliam mortuũ meũ. Respõderuntq; filii Heth, dicentes, Audi nos domine, princeps Dei es apud nos: in electis sepulchris nostris sepeli mortuũ tuũ, nullusq; te prohibere poterit quin B in monumẽto eius sepelias mortuũ tuũ. Surrexit Abrahã,& adorauit populũ terræ, filios videlicet Heth: dixitq; ad eos, Si placet animæ vestræ vt sepeliã mortuũ meũ, audite me, & intercedite pro me apud Ephron filiũ Seor: vt det mihi speluncã duplicẽ quam habet in extrema parte agri sui: pecunia digna tradat eã mihi corã vobis in possessionẽ sepulchri. Habitabat aũt Ephrõ in medio filiorũ Heth. Respõditq; Ephrõ Hethæus ad Abrahã cunctis audiẽtibus qui ingrediebantur C portam ciuitatis illius, dicens, Nequaquam ita fiet domine mi, sed tu magis ausculta quod loquor, Agrũ trado tibi, & speluncam quæ in eo est, præsentibus filiis populi mei, sepeli mortuũ tuum. Adorauit Abrahã corã domino & populo terræ: & locutus est ad Ephron circũstãte plebe eius, Quæso vt audias me, Dabo pecuniã pro agro: suscipe eã, & sic sepeliam mortuũ meum in eo. Responditq; Ephron, Domine mi, audi me, Terra quã postulas, quadringẽtos siclos argenti valet: istud est pretiũ inter me & te, sed quantũ est hoc? sepeD li mortuũ tuum. Quod cũ audisset Abrahã, appendit pecuniã quam Ephron postulauerat, audiẽtibus filiis Heth, quadringẽtos siclos argenti probatæ monetæ publicæ. Confirmatusq; est ager quondã Ephronis in quo erat spelunca duplex respiciens Mambre: tam ipse quàm speluñca, & omnes arbores eius in cunctis terminis eius per circuitũ, Abrahę in possessionẽ, vidẽtibus filiis Heth,& cũctis qui intrabãt portam ciuitatis illius. Atq; ita sepeliuit Abrahã Saram vxorem suã in speluñca agri duplici, quę respiciebat Mãbre, hęc est Hebron in terra Chanaan. Et cõfirmatus est ager & antrũ quod erat in eo, Abrahæ in possessionem monumẽti à filiis Heth.

S. SERVVS Abrahæ in Mesopotamiam ad quærendam Isaac uxorem missus, mandatum fideliter implet, Rebeccam adducit, quam Isaac ducit in uxorem super morte matris consolatus.

CAPVT XXIIII.

A Erat autem Abraham senex dierumq; multorum: & dominus in cunctis benedixerat ei. Dixitq; ad seruum seniorem domus suæ, qui præerat omnibus quæ habebat, Pone manum tuam subter femur meum: vt adiurem te per dominũ Deum cœli & terræ, vt non accipias vxorẽ filio meo de filiabus Chananæorũ, inter quos habito: sed ad terrã & cognationẽ meam proficiscaris, & inde accipias vxorẽ filio meo Isaac. Respondit seruus, Si noluerit mulier venire mecũ in terrã hanc, numquid reducere debeo filiũ tuũ ad locũ de quo tu egressus es? Dixitq; Abrahã, Caue nequãdo reducas filiũ meũ illuc. Dominus Deus cœli & terræ, qui tulit me de domo patris mei, & de terra natiuitatis meę, qui locutus est mihi, & iurauit mihi, dicens, Semini tuo dabo terrã hãc: ipse mittet angelũ suũ corã te,& accipies inde vxorẽ filio meo. Sin autẽ mulier noluerit sequi te, nõ teneberis iuramento: filiũ meũ tantũ ne reducas illuc. Posuit ergo seruus manũ sub femore Abraham domini sui,& iurauit illi super sermone hoc. Tulitq; decẽ camelos de grege domini sui,& abiit, ex omnibus bonis eius B portãs secũ: profectusq; perrexit in Mesopotamiã ad vrbem Nachor. Cumq; camelos fecisset accũbere extra oppidũ iuxta puteũ aquæ vespere, eo tẽpore quo solent mulieres egredi ad hauriẽdã aquã, dixit, Domine Deus domini mei Abraham, occurre obsecro mihi hodie, & fac misericordiã cum domino meo Abrahã. Ecce ego sto prope fontẽ aquæ,& filiæ habitatorum huius ciuitatis egredientur ad hauriendam aquam. Igitur puella cui ego dixero, Inclina hydriã tuam vt bibam: & illa respõderit, Bibe, quin & camelis tuis dabo potum: ipsa est quam præparasti seruo tuo Isaac,& per hoc intelligam quòd feceris misericordiã cum domino meo. Necdum intra se verba compleuerat, & ecce Rebecca egrediebatur filia Bathuel filii Melchæ vxoris Nachor fratris Abraham, habens hydriã in scapula sua: puella decòra nimis, virgoq; pulcherrima, & incognita viro: descẽderat autẽ ad fontem,

Supra 12. b

C tem, & impleuerat hydriam, ac reuertebatur. Occurritq; ei seruus, & ait, Pauxillũ aquæ mihi ad sorbendũ præbe de hydria tua. Quæ respondit, Bibe domine mi. Celeriterq; deposuit hydriã super vlnam suã, & dedit ei potũ. Cumq; ille bibisset, adiecit, Quin & camelis tuis hauriã aquã, donec cuncti bibãt. Effundensq; hydriã in canalibus, recurrit ad puteũ vt hauriret aquã: & haustã omnibus camelis dedit. Ille autẽ contemplabatur eam tacitus, scire volens vtrũ prosperum iter suum fecisset dominus, an non. Postquã autem biberũt cameli, protulit vir inaures aureas, appendẽtes siclos duos: & armillas totidem pondo siclorũ decẽ. Dixitq; ad eam, Cuius es filia? indica mihi. est in domo patris tui locus ad manendum? Quæ respondit, Filia sum Bathuelis filii Melchæ, quem peperit Nachor. Et addidit, dicens, Palearum quoq; & fœni plurimum est apud nos, & locus spatiosus ad manendum. Inclinauit se homo & adorauit dominum, dicens, Benedictus dominus Deus domini mei Abrahã, qui non abstulit misericordiam & veritatem suam à domino meo, & re-

D cto itinere me perduxit in domum fratris domini mei. Cucurrit itaq; puella, & nũtiauit in domum matris suæ omnia quæ audierat. Habebat autem Rebecca fratrem nomine Laban: qui festinus egressus est ad hominẽ vbi erat fons. Cũq; vidisset inaures & armillas in manibus sororis suæ, & audisset cuncta verba referentis, Hæc locutus est mihi homo: vènit ad virum qui stabat iuxta camelos & prope fontẽ aquæ, dixitq; ad eum, Ingrédere benedicte domini: cur foris stas? præparaui domũ & locum camelis tuis. Et introduxit eum in hospitium: ac destrauit camelos, deditq; paleas & fœnũ: & aquam ad lauandos pedes eius & camelorũ, & virorũ qui venerant cum eo. Et appositus est in conspectu eius panis. Qui ait, Non comedam, donec loquar sermones meos. Respondit ei, Loquere. Ait ille, Seruus, inquit, Abraham sum. Et dominus benedixit domino meo valde, magnificatusq; est: & dedit ei oues & boues, argentũ & aurũ, seruos & ancillas, & camelos & asinos. Et peperit Sara vxor domini mei

E filium domino meo in senectute sua, deditq; illi omnia quæ habuerat. Et adiurauit me dominus meus, dicens, Non accipies vxorem filio meo de filiabus Chananæorum, in quorum terra habito: sed ad domum patris mei perges, & de cognatione mea accipies vxorem filio meo. Ego verò respondi domino meo, Quid si noluerit venire mecum mulier? Dominus, ait, in cuius conspectu ambulo mittet angelum suum tecum, & diriget viam tuam: accipiesq; vxorem filio meo de cognatione mea, & de domo patris mei. Innocens eris à maledictione mea, cum veneris ad proximos meos, & non dederint tibi. Vèni ergo hodie ad fontem aquæ, & dixi, Domine Deus domini mei Abrahã, si direxisti viam meã in qua nũc ambulo, ecce sto iuxta fontem aquæ, & virgo quæ egredietur ad hauriendã aquam, audierit à me, Da mihi pauxillũ aquæ ad bibendũ de hydria tua: & dixerit mihi, Et tu bibe, & camelis tuis hauriã: ipsa est mulier quam præparauit dominus filio domini mei. Dumq; hæc tacitus mecũ voluerem, apparuit Rebecca veniens cũ hydria quam portabat in scapula: descenditq; ad fontẽ, & hausit aquã. Et aio ad eam, Da mihi paululũ bibere. Quæ festinãs deposuit hydriam de humero, & dixit mihi: Et tu bibe, & camelis tuis tribuã potum. Bibi, & adaquauit camelos. Interrogauiq; eam, & dixi,

F Cuius es filia? Quæ respõdit, Filia Bathuelis sum, filii Nachor, quẽ peperit ei Melcha. Suspẽdi itaq; inaures ad ornandam faciẽ eius, & armillas posui in manibus eius. Pronusq; adoraui dominũ, benedicẽs domino Deo domini mei Abraham, qui perduxit me recto itinere, vt sumerem filiã fratris domini mei filio eius. Quam ob rem si facitis misericordiam & veritatẽ cum domino meo, indicate mihi. sin autem aliud placet: & hoc dicite mihi vt vadam ad dexterã, siue ad sinistrã. Respõderuntq; Laban & Bathuel, A domino egressus est sermo: nõ possumus extra placitũ eius quicquã aliud loqui tecũ. En Rebecca corã te est, tolle eam, & proficiscere, & sit vxor filii domini tui, sicut locutus est dominus. Quod cum audisset puer Abraham, prócidens adorauit in terram dominũ. Prolatisq; vasis argenteis, & aureis, ac vestibus, dedit ea Rebeccæ pro munere: fratribus quoq; eius, & matri dona obtulit. Initoq; cõuiuio vescẽtes pariter & bibẽtes, manserũt ibi. Surgens autẽ mane, locutus est puer, Dimittite me, vt vadam ad dominũ meũ. Responderuntq; fratres eius & mater. Maneat puella saltẽ decẽ dies apud nos, & postea proficiscetur. Nolite, ait, me retinere, quia dominus direxit viã meam: dimittite me vt pergã ad dominũ meum. Et dixerunt, Vocemus puellã, & quæramus ipsius voluntatem.

G Cumq; vocata venisset, sciscitati sunt, Vis ire cum homine isto? Quæ ait, Vadã. Dimiserunt ergo eam, & nutricẽ illius, seruumq; Abraham, & comites eius: imprecantes prospera sorori suæ, atq; dicẽtes, Soror nostra es, crescas in mille millia, & possideat semen tuũ portas inimicorum suorũ. Igitur Rebecca, & puellæ illius ascensis camelis secutæ sunt virum: qui festinus reuertebatur ad dominũ suum. Eo autem tempore deambulabat Isaac per viam quæ ducit ad puteum, cuius nomen est Viuentis & Videntis: habitabat enim in terra australi. Et egressus fuerat ad meditandum in agro, inclinata iam die: cumq; eleuasset oculos, vidit camelos veniẽtes procul. Rebecca quoq; conspecto Isaac, descendit de camelo, & ait ad puerũ, Quis est ille homo qui venit per agrũ in occursum nobis? Dixitq; ei, Ipse est dominus meus. At illa tollens citò palliũ suũ, operuit se. Seruus autẽ cuncta quæ gesserat, narrauit domino suo Isaac. Qui introduxit eã in tabernaculum Saræ matris suæ, & accepit eã vxorẽ: & intantũ dilexit eam, vt dolorẽ qui ex morte matris eius acciderat, tẽperaret.

Supra 16.d

S. ABRAHAM *multis ex Cethura filiis susceptis mortuus est, atque in spelunca duplici sepultus. Ismael multa prole diues moritur. Isaac pro uxore sterili precatus geminos genuit, quorum primogenita maior uendidit minori.* CAPVT XXV.

A ABrahã verò aliam duxit vxorẽ nomine Ceturã: quæ peperit ei Zamran, & Iecsan, & Madan, & Madian, & Iesboc, & Sue. Iecsan quoq; genuit Saba & Dadan. Filii Dadan fuerunt Assurim, & Latusim, & Laômim. At verò ex Madian ortus est Epha, & Epher, & Enoch, & Abida, & Eldaa. omnes hi, filii Ceturæ. Deditq; Abraham cuncta quæ possederat, Isaac: filiis autem concubinarum largitus est munera, & separauit eos ab Isaac filio suo dum adhuc ipse viueret, ad plagam orientalem. Fuerunt autẽ dies vitæ Abrahæ centum septuagintaquinq; anni. Et deficiẽs mortuus est in senectute bona prouectæq; ætatis, & plenus dierũ: congregatusq; est ad popu-

1. Para. 1.c

B lum suũ. Et sepelierunt eum Isaac & Ismael filii sui in spelunca duplici, quæ sita est in agro Ephron filii Seor Hethæi, e regione Mãbre, quã emerat à filiis Heth. ibi sepultus est ipse, & Sara vxor eius. Et post obitũ illius benedixit Deus Isaac filio eius, qui habitabat iuxta puteũ nomine Viuentis & Videntis. Hæ sunt generationes Ismael filii Abrahæ quẽ peperit ei Agar Aegyptia, famula Saræ: & hæc nomina filiorum eius in vocabulis & generationibus suis. Primogenitus Ismaëlis Nabaioth, deinde Cedar, & Adbeel, & Mabsam, Masma quoque, & Duma, & Massa, Hadad, & Thema, & Ietur, & Naphis, & Cedma. isti sunt filii Ismaelis: & hæc nomina per castella & oppida eorum, duodecim principes tribuum suarum. Et facti sunt anni vitæ Ismaelis centum triginta septem, deficiẽsq; mortuus est, & appositus ad populũ suum.

Supre 23.e

Supra 16.d

Genealogia Ismaelis.

1. Para. 1.c

C Habitauit autẽ ab Heuila vsq; Sur, quæ respicit Aegyptum introeuntibus Assyrios. corã cũctis fratribus suis obiit. Hæ quoq; sunt generationes Isaac filii Abraham. Abraham genuit Isaac: qui cũ quadraginta esset annorũ, duxit vxorẽ Rebeccam filiã Bathuelis Syri de Mesopotamia, sororẽ Labã. Deprecatusq; est Isaac dominũ pro vxore sua, eo quòd esset

sterilis

sterilis: qui exaudiuit eum, & dedit conceptũ Rebeccæ. Sed collidebātur in vtero eius paruuli: quæ ait, Si sic mihi futurum erat, quid necesse fuit me cõcipere? Perrexitq; Rebecca vt cõsuleret dominũ. Qui respõdens, ait, Duæ gẽtes sunt in vtero tuo, & duo populi ex vẽtre tuo diuidẽtur, populusq; populũ superabit, & maior seruiet minori. Iam tẽpus pariendi aduenerat, & ecce gemini in vtero eius reperti sunt. Qui primus egressus est, rufus erat, & totus in morẽ pellis hispidus: vocatũq; est nomẽ eius Esau. Protinus alter egrediens, D plantã fratris tenebat manu: & idcirco appellauit eũ Iacob. Sexagenarius erat Isaac quãdo nati sunt paruuli. Quibus adultis factus est Esau vir gnarus venandi, & homo agricola: Iacob autẽ vir simplex habitabat in tabernaculis. Isaac amabat Esau, eo quòd de venationibus illius vesceretur: & Rebecca diligebat Iacob. Coxit autẽ Iacob pulmentũ, ad quẽ cũ venisset Esau de agro lassus, ait, Da mihi de coctione hac rufa, quia oppidò lassus sum. Quam ob causam vocatũ est nomẽ eius Edom. Cui dixit Iacob, Vẽde mihi primogenita tua. Ille respõdit, En morior, quid mihi proderũt primogenita? Ait Iacob, Iura ergo mihi. Iurauit ei Esau, & vẽdidit primogenita. Et sic accepto pane & lentis edulio comedit, & bibit, & abiit, paruipẽdens quòd primogenita vẽdidisset.

Rom. 9.c
Iacob & Esau filij Rebeccæ.
Osee. 12.a
Matt. 1.a
Esau venator.
Iacob simplex.
Abd. 1.a
Heb. 12.d

S. ISAAC Rebeccam dicens sororem suam taxatur ab Abimelech in Geraris peregrinatus. Pastoribus autem eorum pro puteis dissidentibus Abimelech cum Isaac fœdus init.

CAPVT XXVI.

A ORta autẽ fame super terrã post eam sterilitatem quæ acciderat in diebus Abrahã, abiit Isaac ad Abimelech regẽ Palæstinorũ in Gerara. Apparuitq; ei dominus, & ait: Ne descendas in Aegyptum, sed quiesce in terra quam dixero tibi. Et peregrinare in ea, eroq; tecũ, & benedicã tibi: tibi enim & semini tuo dabo vniuersas regiones has, cõplens iuramentũ quod spopondi Abraham patri tuo. Et multiplicabo semen tuũ sicut stellas cœli: daboq; posteris tuis vniuersas regiones has: & BENEDICENTVR in semine tuo omnes gẽtes terræ, eo quòd obedierit Abrahã voci meæ, & custodierit præcepta & mã B data mea, & ceremonias legesq; seruauerit. Mãsit itaq; Isaac in Geraris. Qui cum interrogaretur à viris loci illius super vxore sua, respondit, Soror mea est. timuerat enim confiteri quòd sibi esset sociata cõiugio: reputans ne fortè interficerent eũ propter illius pulchritudinẽ. Cũq; pertrãsissent dies plurimi, & ibidẽ moraretur, prospiciens Abimelech rex Palæstinorũ per fenestrã, vidit eũ iocantem cũ Rebecca vxore sua. Et accersito eo ait, Perspicuũ est quòd vxor tua sit: cur mentitus es eam sororẽ tuam esse? Respõdit, Timui ne mo- C rerer propter eã. Dixitq; Abimélech, Quare imposuisti nobis? potuit coire quispiã de populo cũ vxore tua, & induxeras super nos grande peccatũ. Præcepitq; omni populo, dicens, Qui tetigerit hominis huius vxorem, morte morietur. Seuit autẽ Isaac in terra illa, & inuenit in ipso anno cẽtuplũ: benedixitq; ei dominus. Et locupletatus est homo, & ibat proficiens atq; succrescens: donec magnus vehementer effectus est, habuitq; possessiones ouium & armentorum & familiæ plurimũ. Ob hoc inuidentes ei Palæstini, omnes puteos quos foderant serui patris illius Abraham, illo tẽpore obstruxerunt, implẽtes humo: in tantũ vt ipse Abimélech di D ceret ad Isaac, Recede à nobis, quoniam potentior nobis factus es valde. Et ille discedens, vt veniret ad torrentẽ Geraræ, habitaretq; ibi: rursum fodit alios puteos, quos foderant serui patris sui Abrahã, & quos illo mortuo olim obstruxerant Philistiim: appellauitq; eos eisdẽ nominibus quibus antè pater vocauerat. Foderũtq; in torrẽte, & repererũt aquam viuã. Sed & ibi iurgiũ fuit pastorũ Geraræ aduersus pastores Isaac, dicentiũ, Nostra est aqua. quã ob rem nomẽ putei E ex eo quod acciderat, vocauit Calumniam. Foderũt autẽ & alium: & pro illo quoq; rixati sunt, appellauitq; eũ Inimicitias. Profectus inde fodit aliũ puteum, pro quo nõ cõtenderunt: itaq; vocauit nomẽ eius, Latitudo: dicens, Nũc dilatauit nos Dominus, & fecit crescere super terrã. Ascendit autẽ Isaac ex illo loco in Bersabee, vbi apparuit ei dominus in ipsa nocte, dicẽs, Ego sum Deus Abrahã patris tui, noli timere, quia ego tecũ sum: & benedicã tibi, & multiplicabo semẽ tuum propter seruũ meum Abrahã. Itaq; ædificauit ibi altare: & inuocato nomine domini extendit tabernaculũ: præce F pitq; seruis suis vt foderẽt puteũ. Ad quem locũ cum venissent de Geraris Abimélech, & Ochozath amicus illius, & Phichol dux militũ, locutus est eis Isaac, Quid venistis ad me hominẽ quem odistis, & expulistis à vobis? Qui responderunt, Vidimus tecũ esse dominũ: & idcirco nunc diximus, Sit iuramentũ inter nos, & ineamus fœdus: vt non facias nobis quicquam mali, sicut & nos nihil tuorũ attigimus, nec fecimus quod te læderet, sed cũ pace dimisimus auctũ benedictione domini. Fecit ergo eis conuiuium: & post cibum & potum surgentes mane, iurauerunt sibi mutuò: dimisitq; G eos Isaac pacificè in locum suum. Ecce autem venerunt in ipso die serui Isaac annuntiantes ei de puteo quẽ foderant, atq; dicentes, Inuenimus aquã. Vnde appellauit eum Abundantiam: nomen vrbi impositum est Bersabee vsq; in præsentẽ diem. Esau verò quadragenarius duxit vxores, Iudith filiam Beeri Hethæi, & Básemath filiam Elon eiusdem loci: quæ ambæ offenderant animum Isaac & Rebeccæ.

Isaac promittitur terra Chanaã.
Supra 12.b 13.d. et 15.b
CHRISTVS promittitur.
Isaac diues.
Bigamia Esau.

S. IACOB per matris astutiam benedictionem loco Esau præripuit, unde concepto Esau odio in Iacob à matre monetur contendere in Haran. CAPVT XXVII.

A SEnuit autẽ Isaac & caligauerũt oculi eius, & videre nõ poterat: vocauitq; Esau filiũ suũ maiorem, & dixit ei, Fili mi? Qui respondit, Adsum. Cui pater, Vides, inquit, quòd senuerim, & ignorem diem mortis meæ. Sume arma tua, pharetrã & arcũ, & egredere foras. Cumq; venatu aliquid apprehẽderis, fac mihi inde pulmentũ, sicut velle me nosti, & affer vt comedã: & benedicat tibi anima mea antequã moriar. Quod cũ audisset Rebecca, & ille abiisset in agrũ vt iussionẽ patris impleret, dixit filio suo Iacob, Audiui patrem tuum loquentem cum Esau fratre tuo, & dicentem ei, Affer mihi de venatione tua, & fac cibos vt comedam, & benedicam tibi coram domino antequã moriar. Nunc ergo fili mi acquiesce consiliis meis: B & pergens ad gregem, affer mihi duos hœdos optimos, vt faciam ex eis escas patri tuo, quibus libenter vescitur: quas cum intuleris & comederit, benedicat tibi priusquam moriatur. Cui ille respondit, Nosti quòd Esau frater meus homo pilosus sit, & ego leuis. si attrectauerit me pater meus, & senserit, timeo ne putet me sibi voluisse illudere, & inducat super me maledictionẽ pro benedictione. Ad quem mater, In me sit, ait, ista maledictio fili mi: tãtũ audi vocẽ meã, & pergens affer quę dixi. Abiit, & attulit, deditq; matri: parauit illa

Iubet Isaac Esau ex venatione coquere pulmentum.

cibos

cibos sicut velle nouerat patrẽ illius. Et vestibus Esau valde bonis, quas apud se habebat domi, induit eũ: pelliculasq; hœ-
C dorum circundedit manibus, & colli nuda protexit. Deditq; pulmentũ, & panes quos coxerat, tradidit. Quibus illatis, dixit, Pater mi? At ille respondit, Audio, quis es tu fili mi? Dixitq; Iacob, Ego sum primogenitus tuus Esau: feci sicut pręcepisti mihi: surge, sede, & comede de venatione mea, vt benedicat mihi anima tua. Rursumq; Isaac ad filiũ suum, Quomodo, inquit, tam citò inuenire potuisti fili mi? Qui respondit, Volũtas Dei fuit vt citò occurreret mihi quod volebã. Dixitq; Isaac, Accede huc vt tangã te fili mi, & probẽ vtrũ tu sis filius meus Esau, an nõ. Accessit ille ad patrẽ: & palpato eo, dixit Isaac, Vox quidẽ, vox Iacob est: sed manus, manus Esau sunt. Et nõ cognouit eũ, quia pilosæ manus simili-
D tudinẽ maioris expresserãt. Benedicens ergo illi, ait, Tu es filius meus Esau? Respõdit, Ego sum. At ille, Affer mihi, inquit, cibos de venatione tua fili mi, vt benedicat tibi anima mea. Quos cũ oblatos comedisset, obtulit ei etiã vinũ. quo hausto, dixit ad eũ, Accede ad me, & da mihi osculũ fili mi. Accessit, & osculatus est eũ. Statimq; vt sensit vestimentorũ
Hebr. 11. d illius fragrantiã, benedicens illi, ait: Ecce odor filii mei sicut odor agri, cui benedixit dominus. Det tibi Deus de rore cœli, & de pinguedine terræ abundantiã frumenti, vini & olei. Et seruiant tibi populi, & adorent te tribus: esto dominus fratrum tuorum, & incuruentur ante te filii matris tuæ. qui maledixerit tibi, sit ille maledictus: & qui benedixerit tibi,
E benedictionibus repleatur. Vix Isaac sermonem impleuerat: & egresso Iacob foras, venit Esau, coctosq; de venatione cibos intulit patri, dicens, Surge pater mi, & comede de venatione filii tui: vt benedicat mihi anima tua. Dixitq; Isaac, Quis enim es tu? Qui respondit, Ego sum filius tuus primogenitus Esau. Expauit Isaac stupore vehementi: & vltra quàm credi potest admirans, ait, Quis igitur ille est qui dudum captam venationem attulit mihi, & comedi ex omnibus prius quàm tu venires? benedixiq; ei, & erit benedictus. Auditis Esau sermonibus patris, irrugiit clamore magno: & consternatus ait, Benedic etiam & mihi pater mi. Qui ait, Vènit germanus tuus fraudulẽter, & accepit benedictionem
F tuam. At ille subiunxit, Iustè vocatũ est nomen eius Iacob:
Supra 25. d supplantauit enim me en altera vice: primogenita mea antè tulit, & nunc secundò surripuit benedictionem meam. Rursumq; ad patrem, Nunquid non reseruasti, ait, & mihi benedictionem? Respondit Isaac, Dominum tuum illum constitui, & omnes fratres eius seruituti illius subiugaui: frumento & vino stabiliui eum, & tibi post hæc fili mi vltrà quid faciam? Cui Esau, Num vnam, inquit, tantum benedictionem
Hebr. 11. d & 12. c. habes pater? mihi quoque obsecro vt benedicas. Cumq; eiulatu magno fleret, motus Isaac dixit ad eum, In pinguedine terræ, & in rore cœli desuper erit benedictio tua. Viues in gladio, & fratri tuo seruies: tempusq; veniet cum excutias & soluas iugum eius de ceruicibus tuis. Oderat ergo semper
Abd. 1. c Esau Iacob pro benedictione qua benedixerat ei pater: di-
G xitq; in corde suo, Venièt dies luctus patris mei, & occìdam Iacob fratrem meũ. Nuntiata sunt hæc Rebeccæ: quæ mittens, & vocans Iacob filium suũ, dixit ad eum, Ecce Esau frater tuus minatur vt occìdat te. Nunc ergo fili mi, audi vocẽ meam, & consurgens fuge ad Laban fratrem meũ in Haran: habitabisq; cum eo dies paucos, donec requiescat furor fratris tui, & cesset indignatio eius, obliuiscaturq; eorum quæ fecisti in eum: postea mittam, & adducam te inde huc. cur vtroq; orbabor filio in vno die? Dixitq; Rebecca ad Isaac, Tædet me vitæ meæ propter filias Heth: si acceperit Iacob vxorem de stirpe huius terræ, nolo viuere.

S. IACOB trãsiens in Mesopotamiam in somnis scalam uidet, dominumq; scalæ innixum in Luza, quam propterea Bethel uocauit, & hic uotum Deo uouit. CAP. XXVIII.

A VOcauit itaq; Isaac Iacob, & benedixit eum, præcepitq; ei, dicens, Noli accipere cõiugem de genere Chanáan: sed vade & proficiscere in Mesopotamiã Syriæ, ad domũ Bathuel patris matris tuæ, & accipe tibi inde vxorẽ de filiabus Laban auunculi tui. Deus autẽ omnipotẽs benedicat tibi, & crescere te faciat atq; multiplicet: vt sis in turbas populorũ. Et det tibi benedictiones Abrahæ, & semini tuo post te: vt possideas terram peregrinationis tuæ, quã pollicitus est auo tuo. Cumq; dimisisset eum Isaac, profectus peruenit in Mesopotamiã Syriæ ad *Ose 12. d* Laban filium Bathuel Syri, fratrem Rebeccæ matris suæ. Vi-
B dens autem Esau quòd benedixisset pater suus Iacob, & misisset eum in Mesopotamiã Syriæ, vt inde vxorem duceret: & quòd post benedictionem præcepisset ei, dicens, Nõ accipies vxorẽ de filiabus Chanáan: quodq; obediens Iacob parentibus suis isset in Syriam: probans quoq; quòd nõ libenter aspiceret filias Chanáan pater suus: iuit ad Ismahelem, & duxit vxorem absq; iis quas prius habebat, Maheleth filiam Ismahel filii Abraham, sororem Nabaioth. Igitur egressus Iacob de Bersabee, pergebat Haran. Cumq; venisset ad quendam locũ, & vellet in eo requiescere post solis occubitũ, tulit de lapidibus qui iacebant, & supponens capiti suo, dormi-
C uit in eodẽ loco. Viditq; in somnis scalã stantẽ super terrã, & cacumen illius tangens cœlũ: angelos quoq; Dei ascẽdentes & descẽdẽtes per eã: & dominũ innixũ scalæ dicẽtẽ sibi, Ego sum dominus Deus Abrahã patris tui, & Deus Isaac. Terrã in qua dormis, tibi dabo & semini tuo. Eritq; semẽ tuũ quasi puluis terræ: dilataberis ad orientẽ & occidentẽ & septẽtrionem & meridiẽ: & BENEDICENTVR IN TE & in semine tuo cũctæ tribus terræ. Et ero custos tuus quocũq; perrexeris, & reducam te in terrã hãc: nec dimittã nisi cõpleuero
D vniuersa quæ dixi. Cumque euigilasset Iacob de somno, ait, Verè dominus est in loco isto, & ego nesciebam. Pauensq;, Quàm terribilis est, inquit, locus iste: non est hic aliud nisi domus Dei, & porta cœli. Surgens ergo Iacob mane, tulit lapidem, quem supposuerat capiti suo, & erexit in titulũ, fundens oleum desuper. Appellauitq; nomen vrbis, Bethel: quæ prius Luza vocabatur. Vouit etiam votum, dicens, Si fuerit Deus mecum, & custodierit me in via per quam ego ambulo, & dederit mihi panem ad vescendum, & vestimentum ad induendum, reuersusq; fuero prosperè ad domũ patris mei: erit mihi dominus in Deum, & lapis iste quem erexi in titulum, vocabitur Domus Dei: cunctorumq; quæ dederis mihi, decimas offeram tibi.

Prima Dei apparitio Iacob.

Deut. 12. c 19. c

CHRISTVS promittitur.

S. IACOB à Laban susceptus septẽ annos pro Rachele impleuit: cui cùm supposita esset Lia, septẽ alijs seruiuit. Rachele autem sterili Lia quatuor peperit filios. CAP. XXIX.

A PRofectus ergo Iacob venit in terram orientalem. Et vidit puteum in agro, tres quoque greges ouium accubantes iuxta eum: nam ex illo adaquabãtur pecora, & os eius grãdi lapide claudebatur. Morisq; erat vt cunctis ouibus congregatis deuoluerent lapidem, & refectis gregibus rursum super os putei ponerent. Dixitq; ad pastores, Fratres, vnde estis? Qui responderunt, De Haran. Quos interrogans, Nunquid, ait,
B nostis Laban filium Nachor? Dixerunt, Nouimus. Sanúsne est, inquit? Valet, inquiunt: & ecce Rachel filia eius venit cum grege suo. Dixitq; Iacob, Adhuc multum diei superest, nec est tempus vt reducantur ad caulas greges: date antè potum ouibus, & sic eas ad pastum reducite. Qui responderunt, Non possumus, donec omnia pecora congregentur, & amoueamus lapidem de ore putei, vt adaquemus greges. Adhuc loquebantur, & ecce Rachel veniebat cum oui-
C bus patris sui: nam gregem ipsa pascebat. Quam cum vidisset Iacob, & sciret consobrinã suam, ouesq; Laban auunculi sui: amouit lapidẽ quo puteus claudebatur. Et adaquato

grege

grege osculatus est eam, & eleuata voce fleuit, & indicauit
ei quòd frater esset patris sui,& filius Rebeccæ:at illa festinãs
nuntiauit patri suo. Qui cũ audisset venisse Iacob filiũ soro
ris suæ, occurrit obuiã ei:cõplexusq; eũ, & in oscula ruens,
duxit in domum suã. Auditis autẽ causis itineris, respondit,
D Os meũ es,& caro mea. Et postquã impleti sunt dies mensis
vnius,dixit ei,Num quia frater meus es, gratis seruies mihi?
dic quid mercedis accipias. Habebat vero duas filias,nomẽ
maioris, Lia:minor verò appellabatur Rachel. Sed Lia, lip-
pis erat oculis:Rachel decòra facie,& venusto aspectu. Quã
diligens Iacob,ait,Seruiam tibi pro Rachel filia tua minore
septem annis. Respondit Laban, Melius est vt tibi eam dem
quàm alteri viro : mane apud me. Seruiuit ergo Iacob pro
Rachel septem annis:& videbantur illi pauci dies præ amo-
E ris magnitudine. Dixitq; ad Laban:Da mihi vxorem meam:
quia iam tempus impletũ est, vt ingrediar ad illam. Qui vo-
catis multis amicorum turbis ad conuiuium, fecit nuptias.
Et vespere Liam filiam suam introduxit ad eum,dans ancil-
lam filiæ, Zelphã nomine. Ad quam eũ ex more,Iacob fuis-
set ingressus,facto mane vidit Liam:& dixit ad socerũ suum,
Quid est quod facere voluisti?nónne pro Rachel seruiui ti-
bi?quare imposuisti mihi? Respondit Laban, Non est in lo-
co nostro consuetudinis, vt minores antè tradamus ad nu-
F ptias. Imple hebdomadam dierũ huius copulæ:& hanc quo-
que dabo tibi pro opere quo seruiturus es mihi septẽ annis
aliis. Acquieuit placito:& hebdomada transacta,Rachel du-
xit vxorem:cui pater seruã Balam tradiderat. Tandemq; po
titus optatis nuptiis,amorem sequentis priori prætulit, ser-
uiens apud eum septem annis aliis. Videns autem dominus
quòd despiceret Liam,aperuit vuluã eius, sorore sterili per-
manente. Quæ conceptum genuit filium, vocauitq; nomen
G eius Ruben,dicens, Vidit dominus humilitatẽ meam, nunc
1. Par. 2. a amabit me vir meus. Rursumq; cõcepit & peperit filium,&
ait:Quoniam audiuit me dominus haberi contemptui, de-
dit etiam istum mihi. vocauitq; nomen eius Simeon. Con-
cepitq; tertio, & genuit alium filium:dixitq;, Nunc quoque
copulabitur mihi maritus meus, eo quòd pepererim ei tres
filios.& idcirco appellauit nomen eins Leui. Quarto conce
pit, & peperit filium, & ait, Modo confitebor domino.&
Mat. 1. a ob hoc vocauit eum Iudam : cessauitq; párere.

*S. LIA párere cessans & Rachel sterilis ancillas suas marito con
cedunt, ex quibus quatuor filios: ex Lia duos & filiam, & ex
Rachele unum : pacisciturq; Iacob cum Laban de mercede.*

CAPVT XXX.

A Zelans autem Rachel quòd infœcũda esset, in-
uidit sorori suæ,& ait marito suo:Da mihi libe
ros,alioquin moriar. Cui iratus respondit Ia-
cob,Num pro Deo ego sum,qui priuauit te fru
ctu ventris tui? At illa,Habeo,inquit,famulam Balam:ingre
dere ad illam,vt pariat super genua mea,& habeam ex illa fi-
lios. Deditq; illi Balam in coniugiũ:quæ ingresso ad se viro,
cõcepit & peperit filiũ. Dixitq; Rachel, Iudicauit mihi do-
minus,& exaudiuit vocem meã,dans mihi filiũ:& appellauit
idcirco nomen eius Dan. Rursumq; Bala cõcipiens,peperit
alterum : pro quo ait Rachel, Cõparauit me dominus cum
B sorore mea,& inualui. vocauitq; eum Nephthalim. Sentiens
Lia quòd párere desiisset, Zelpham ancillam suã marito tra
didit. Qua post conceptũ ædente filiũ,dixit, Feliciter. & id-
circo vocauit nomẽ eius Gad. Peperit quoq; Zelpha alterũ.
Dixitq; Lia, Hoc pro beatitudine mea:beatã quippe me di-
cent omnes mulieres. propterea appellauit eũ Aser. Egressus
autem Ruben tempore messis triticeæ in agrũ, reperit man-
dragoras:quas matri Liæ detulit. Dixitq; Rachel, Da mihi
partem de mãdragoris filii tui. Illa respõdit, Parúmne tibi vi
detur quòd præripueris maritũ mihi, nisi etiã mandragoras
filii mei tuleris ? Ait Rachel, Dormiat tecum hac nocte pro
C mandragoris filii tui. Redeuntiq; ad vesperã Iacob de agro,
egressa est in occursum eius Lia,& ait, Ad me,inquit, intra-
bis:quia mercede cõduxi te pro mandragoris filii mei. dor-
miuitq; cũ ea,nocte illa. Et exaudiuit Deus preces eius:con
cepitq; & peperit filiũ quintum,& ait, Dedit Deus mercedẽ
mihi,quia dedi ancillã meam viro meo. appellauitq; nomen
eius Issachar. Rursum Lia cõcipiens peperit sextũ filium, &
ait:Dotauit me Deus dote bona:etiã hac vice mecũ erit ma
ritus meus,eo quòd genuerim ei sex filios. & idcirco appel-
lauit nomen eius Zabulon. post quẽ peperit filiã nomine Di
nam. Recordatus quoq; dominus Rachelis, exaudiuit eam,
& aperuit vuluam eius,quæ cõcepit,& peperit filiũ, dicens,
D Abstulit deus opprobriũ meum. Et vocauit nomen eius Io-
seph,dicens, Addat mihi dominus filiũ alterum. Nato autem
Ioseph,dixit Iacob socero suo,Dimitte me vt reuertar in pa 3. reg. 11. d
triam meã,& ad terrã meã. Da mihi vxores & liberos meos,
pro quibus seruiui tibi,vt abeam:tu verò nosti seruitutẽ qua
seruiui tibi. Ait illi Laban, Inueniã gratiam in cõspectu tuo:
experimento didici quia benedixerit mihi Deus propter te.
cõstitue mercedẽ tuã,quã dem tibi. At ille respõdit, Tu nosti
quomodo seruierim tibi, & quanta in manibus meis fuerit
possessio tua. Modicũ habuisti antequã venirem ad te,& nũc
diues effectus es:benedixitq; tibi Deus ad introitũ meum: iu
stum est igitur vt aliquãdo prouideã etiam domui meæ. Di-
E xitq; Laban, Quid tibi dabo? At ille ait, Nihil volo:sed si fe-
ceris quod postulo, iterũ pascã,& custodiã pecora tua. Gyra
omnes greges tuos,& separa cũctas oues varias,& sparso vel
lere:& quodcũq; furuũ & maculosum, variũq; fuerit, tam in
ouibus quàm in capris,erit merces mea. Respõdebitq; mihi
cras iustitia mea,quãdo placiti tẽpus aduenerit coram te:&
omnia quæ nõ fuerint varia,& maculosa,& furua,tam in oui
bus quàm in capris,furti me argues. Dixitq; Labã, Gratũ ha
beo quod petis. Et separauit in die illa capras & oues,hircos
F & arietes varios, atq; maculosos. Cunctum autem gregem
vnicolorem,id est albi aut nigri velleris,tradidit in manu fi-
liorũ suorum. Et posuit spatium itineris triũ dierum inter se
& generũ,qui pascebat reliquos greges eius. Tollens ergo Ia
cob virgas populeas virides,& amygdalinas, & ex platanis,
ex parte decorticauit eas : detractisq; corticibus in his quæ
spoliata fuerãt, cãdor apparuit:illa verò quæ integra fuerãt,
viridia permanserũt:atq; in hũc modũ color effectus est va-
rius. Posuitq; eas in canalibus,vbi effundebatur aqua : vt cũ
venissent greges ad bibendũ, ante oculos haberent virgas,&
G in aspectu earũ conciperẽt. Factũq; est vt in ipso calore coi-
tus oues intuerentur virgas,& párerẽt maculosa, & varia,&
diuerso colore respersa. Diuisitq; gregẽ Iacob,& posuit vir-
gas in canalibus ante oculos arietũ:erant autẽ alba & nigra
quæque, Laban:cætera verò, Iacob, separatis inter se gregi-
bus. Igitur quando primo tempore ascendebantur oues, po
nebat Iacob virgas in canalibus aquarũ ante oculos arietum
& ouium,vt in earum contẽplatione conciperent. Quando
vero serotina admissura erat,& cõceptus extremus, nõ po-
nebat eas. Factaq; sunt ea quę erãt serotina, Laban:& quæ pri
mi temporis, Iacob. Ditatusq; est homo vltra modum, &
habuit greges multos, ancillas & seruos, camelos & asinos.

Iacob varij coloris gregẽ, mercedem petit.

Variat Iacob gregis colorem.

*S. LABAN prosequitur Iacob insalutato hospite fugientẽ: Rachel
idola patris furata quærentẽ patrẽ decipit, & tandem Iacob &
Laban inito fœdere ad propria discedunt.* CAP. XXXI.

A Postquam autem audiuit verba filiorum Laban
dicentium, Tulit Iacob omnia quæ fuerunt pa-
tris nostri, & de illius facultate ditatus, factus
est inclytus: animaduertit quoque faciem La-
ban quòd non esset erga se sicut heri & nudiustertius, maxi-
mè dicẽte sibi domino, Reuertere in terrã patrũ tuorũ,& ad
generationẽ tuã, eroq; tecũ : misit Iacob,& vocauit Rachel
& Liam in agrũ,vbi pascebat greges,dixitq; eis, Video faciẽ

Secunda Dei apparitio Iacob.

patris

patris vestri, quòd nō sit erga me sicut heri & nudiustertius: Deus autē patris mei fuit mecū. Et ipsæ nostis quòd totis viribus meis seruierim patri vestro. Sed & pater vester circūuēnit me, & mutauit mercedem meam decē vicibus: & tamen non dimisit eum Deus vt noceret mihi. Siquando dixit, Variæ, erunt mercedes tuæ: pariebāt omnes oues varios fœtus. quando verò econtrario ait, Alba quæque accipies pro mer-

B cede: omnes greges alba pepererunt. Tulitq; Deus substantiam patris vestri, & dedit mihi. Postquam enim conceptus ouium tempus aduenerat, leuaui oculos meos, & vidi in somnis ascendentes mares super fœminas, varios & maculosos, & diuersorum colorum. Dixitq; angelus Dei ad me in somnis, Iacob? Et ego respondi, Adsum. Qui ait, Leua oculos tuos, & vide vniuersos masculos ascendentes super fœminas, varios, maculosos, atq; respersos. Vidi enim omnia quæ

Supra 28.d fecit tibi Laban. Ego sum Deus Bethel, vbi vnxisti lapidem, & votum vouisti mihi. nunc ergo surge, & egredere de terra hac, reuertens in terram natiuitatis tuæ. Respōderuntq; Rachel, & Lia, Nunquid habemus residui quicquam in facultatibus, & hæreditate domus patris nostri? Nónne quasi alienas reputauit nos, & vendidit, comeditq; pretium nostrum?

C Sed Deus tulit opes patris nostri, & eas tradidit nobis, ac filiis nostris: vnde omnia quæ præcepit tibi Deus, fac. Surrexit itaq; Iacob: & impositis liberis ac cōiugibus suis super camelos, abiit. Tulitq; omnē substātiam suā, & greges, & quicquid in Mesopotamia acquisierat, pergens ad Isaac patrem suum in terrā Chanáan. Eo tempore ierat Laban ad tondendas oues, & Rachel furata est idôla patris sui. Noluitq; Iacob confiteri socero suo quòd fugeret. Cumq; abiisset tam ipse quàm omnia quæ iuris sui erant: & amne trāsmisso pergeret contra montem Galaad: nuntiatū est Laban die tertio quòd fugeret Iacob. Qui assumptis fratribus suis, persecutus est eum diebus septē: & cōprehendit eum in monte Galaad. Vi-

D ditq; in somnis dicentē sibi dominū, Caue ne quicquā asperè loquaris cōtra Iacob. Iamq; Iacob extenderat in mōte tabernaculum. cumq; ille cōsecutus fuisset eum cum fratribus suis, in eodē monte Galaad fixit tentoriū. Et dixit ad Iacob, Quare ita egisti, vt clàm me abigeres filias meas quasi captiuas gladio? Cur ignorāte me fugere voluisti, nec indicare mihi: vt prosequerer te cū gaudio, & canticis, & tympanis, & citharis? Non es passus vt oscularer filios meos & filias: stultè

1.Re.13.c operatus es. Et nunc quidē valet manus mea reddere tibi ma-

2.Par.16.c lum: sed Deus patris vestri heri dixit mihi, Caue ne loquaris contra Iacob quicquā durius. Esto, ad tuos ire cupiebas, & desyderio erat tibi domus patris tui: cur furatus es Deos meos? Respōdit Iacob, Quòd inscio te profectus sum, timui

E ne violenter auferres filias tuas. Quòd autē furti me arguis: apud quemcunq; inueneris deos tuos, necetur corā fratribus nostris: scrutare, quicquid tuorū apud me inueneris, aufer: hæc dicēs, ignorabat quòd Rachel furata esset idôla. Ingressus itaq; Laban tabernaculū Iacob, & Liæ, & vtriusq; famulæ, non inuenit. Cumq; intrasset tentoriū Rachelis, illa festinans abscōdit idôla subter stramēta cameli, & sedit desuper: scrutātiq; omne tentoriū, & nihil inueniēti, ait, Ne irascatur dominus meus, quod coram te assurgere nequeo: quia iuxta consuetudinē fœminarū nunc accidit mihi. sic delusa solicitudo quærētis est. Tumensq; Iacob, cum iurgio ait, Quam ob culpā meam, & ob quod peccatū meum sic exarsisti post me, & scrutatus es omnē supellectilem meā? Quid inuenisti de cuncta substantia domus tuæ? pone hic coram fratribus

F meis, & fratribus tuis, & iudicēt inter me & te. Idcirco vigin-

Exo.22.b ti annis fui tecū, oues tuæ & capræ steriles nō fuerunt, arietes gregis tui non comēdi: nec captum à bestia ostendi tibi, ego damnū omne reddebā: quicquid furto perierat, à me exigebas: die noctuq; æstu vrgebar, & gelu, fugiebatq; somnus ab oculis meis. Sic per viginti annos in domo tua seruiui tibi, quatuordecim pro filiabus, & sex pro gregibus tuis: immutasti quoq; mercedem meam decē vicibus. Nisi Deus patris mei Abrahā & timor Isaac affuisset mihi, forsitan modò nudum me dimisisses: afflictionē meā & laborē manuū mearū respexit Deus, & arguit te heri. Respōdit ei Labā, Filiæ meæ & filii & greges tui, & omnia quę cernis, mea sunt: quid possum facere filiis & nepotibus meis? Veni ergo, & ineamus fœdus: vt sit testimoniū inter me & te. Tulit itaq; Iacob lapidē, & erexit illū in titulū. Dixitq; fratribus suis, Afferte lapides. Qui cōgregantes fecerūt tumulū, comederuntq; super eū. Quem vocauit Laban Tumulū testis: & Iacob, Aceruū testimonii, vterq; iuxta proprietatē linguæ suæ. Dixitq; La-

G bā, Tumulus iste erit testis inter me & te hodie: & idcirco appellatū est nomē eius Galaad, id est tumulus testis. Intueatur & iudicet dominus inter nos quādo recesserimus à nobis, si afflixeris filias meas, & si introduxeris alias vxores super eas: nullus sermonis nostri testis est absq; Deo, qui præsens respicit. Dixitq; rursus ad Iacob, En tumulus hic & lapis quē erexi inter me & te, testis erit. Tumulus inquā iste & lapis sint in testimoniū, si aut ego trāsiero illū pergens ad te: aut tu prętérieris, malū mihi cogitans. Deus Abraham, & Deus Nachor iudicet inter nos, Deus patris eorū. Iurauit ergo Iacob per timorem patris sui Isaac: immolatisq; victimis in monte, vocauit fratres suos vt ederent panē. Qui cū comedissent: manserunt ibi. Laban verò de nocte cōsurgēs, osculatus est filios, & filias suas: & benedixit illis, reuersusq; est in locum suum.

IACOB missis angelis nuntios & munera ad fratrem suū Esau mittit: interea cum angelo luctatur viriliter donec tacto femoris neruo benedictionem acciperet, & ex Iacob Israel appellaretur.

CAPVT XXXII.

A IAcob autem abiit in itinere quod cœperat: fueruntq; ei obuiam angeli Dei. Quos cum vidisset, ait, Castra Dei sunt hæc, & appellauit nomē loci illius Mahanáim, id est castra. Misit autem & nuntios ante se ad Esau fratrē suum in terram Seir regionis Edō: præcepitq; eis, dicēs, Sic loquimini domino meo Esau, Hæc dicit frater tuus Iacob, Apud Laban peregrinatus sum,

Tertia Dei apparitio Iacob.

B & fui vsq; in præsentē diē. Habeo boues & asinos & oues, & seruos & ancillas: mittoq; nūc legationē ad dominū meū, vt inueniā gratiam in cōspectu tuo. Reuersiq; sunt nūtii ad Iacob, dicētes, Venimus ad Esau fratrē tuū, & ecce properat in occursum tibi cū quadringētis viris. Timuit Iacob valde: & perterritus diuisit populū qui secū erat, greges quoq; & oues & boues & camelos in duas turmas, dicēs, Si venerit Esau ad vnam turmā, & percusserit eā, alia turma quæ reliqua est, saluabitur. Dixitq; Iacob, Deus patris mei Abrahā, & Deus pa-

C tris mei Isaac: domine qui dixisti mihi, Reuertere in terram tuam, & in locū natiuitatis tuæ, & benefaciā tibi: minor sum cūctis miserationibus tuis, & veritate tua quā expleuisti seruo tuo. in baculo meo transiui Iordanē istū: & nunc cū duabus turmis regredior. Erue me de manu fratris mei Esau, quia valde eum timeo: ne fortè veniens percutiat matrē cum filiis. Tu locutus es quòd benefaceres mihi, & dilatares semē meū sicut arenā maris, quæ præ multitudine numerari non

Supra 31.e

D potest. Cūq; dormisset ibi nocte illa, separauit de his quæ habebat, munera Esau fratri suo, capras ducētas, hircos viginti, oues ducētas, arietes viginti, camelos fœtas cū pullis suis triginta, vaccas quadraginta, & tauros viginti, asinas viginti, & pullos earū decem. Et misit per manus seruorū suorum singulos seorsum greges, dixitq; pueris suis, Antecedite me, & sit spatium inter gregem & gregem. Et præcepit priori, dicens: Si obuium habueris fratrem meum Esau & interroga-

E uerit te, Cuius es? aut, Quò vadis? aut, Cuius sunt ista quæ sequeris? respondebis, Serui tui Iacob, munera misit domino suo Esau: ipse quoq; post nos venit. Similiter dedit mandata secundo & tertio, ac cunctis qui sequebantur greges, dicens, Hisdem verbis loquimini ad Esau cum inueneritis eum.

eum.& addetis, Ipse quoque seruus tuus Iacob iter nostrum insequitur:dixit enim,Placabo illum muneribus quæ præcedunt,& postea videbo illũ,forsitan propitiabitur mihi.Præcesserunt itaq; munera ante eũ, ipse verò mansit nocte illa in castris. Cumq; manè surrexisset,tulit duas vxores suas & totidẽ famulas cum vndecim filijs, & transiuit vadum Iaboch. F Transductisq; omnibus quæ ad se pertinebãt, mansit solus: & ecce vir luctabatur cum eo vsque manè. Qui cum videret quòd eum superare non posset,tetigit neruum femoris eius, & statim emarcuit. Dixitq; ad eum, Dimitte me, iam enim ascendit aurora. Respondit,Non dimittam te nisi benedixeris mihi. Ait ergo,Quod nomen est tibi? Respondit,Iacob. At ille: Nequaquã, inquit,Iacob appellabitur nomen tuum, sed Israel:quoniã si contra Deum fortis fuisti, quanto magis G contra homines præualebis? Interrogauit eum Iacob, Dic mihi quo appellaris nomine? Respondit,Cur quæris nomen meũ, quod est mirabile?.. Et benedixit ei in eodẽ loco. Vocauitq; Iacob nomen loci illius Phanuel,dicẽs, Vidi Deum facie ad faciem,& salua facta est anima mea. Ortusq; est ei statim sol postquam transgressus est Phanuel: ipse verò claudicabat pede. Quam ob causam non comedunt neruum filii Israel,qui emarcuit in femore Iacob, vsq; in præsentẽ diem: eo quòd tetigerit neruum femoris eius,& obstupuerit.

Quarta Dei apparitio Iacob. Osee 12.a.b

Iudæi neruum femoris non comedunt.

§. ESAV Iacob obuius muneribus eius placatur: Inde valefacientes Esau Seir repetit, Iacob verò in Sichem profectus est.

CAPVT XXXIII.

A Leuans autẽ Iacob oculos suos, vidit venientem Esau,& eum eo quadringentos viros:diuisitq; filios Liæ & Rachel,ambarumq; famularũ: & posuit vtrãq; ancillã & liberos earum in principio: Liam verò,& filios eius in secundo loco:Rachel autẽ,& Ioseph nouissimos. Et ipse progrediens adorauit pronus in terram septies, donec appropinquaret frater eius. Currens itaq; Esau obuiam fratri suo, amplexatus est eum:stringensq; colB lum eius,& osculans fleuit. Leuatisq; oculis vidit mulieres & paruulos earum,& ait,Quid sibi volunt isti? & si ad te pertineant? Respondit,Paruuli sunt quos donauit mihi Deus seruo tuo. Et appropinquantes ancillæ & filii earum incuruati sunt. Accessit quoq; Lia cũ pueris suis:& cùm similiter adorassent,extremi Ioseph & Rachel adorauerũt. Dixitq; Esau, Quæ'nam sunt istæ turmæ quas obuiam habui? Respondit, Vt inuenirem gratiam corã domino meo. At ille ait,Habeo plurima frater mi,sint tua tibi. Dixit Iacob, Noli ita obsecro,sed si inueni gratiam in oculis tuis, accipe munusculum de manibus meis.sic enim vidi faciem tuã,quasi viderim vulC tum Dei: esto mihi propitius,& suscipe benedictionẽ quam attuli tibi,& quam donauit mihi Deus,tribuens omnia. Vix fratre compellente suscipiẽs,ait:Gradiamur simul,eroq; socius itineris tui. Dixitq; Iacob,Nosti domine mi quòd paruulos habeam teneros,& oues & boues fœtas mecum: quas si plus in ambulando fecero laborare,morientur vna die cuncti greges. Præcedat dominus meus ante seruũ suum: & ego sequar paulatim vestigia eius, sicut videro paruulos meos posse,donec veniam ad dominum meum in Seir. Respondit D Esau,Oro te,vt de populo qui mecum est,saltem socii remaneant viæ tuæ. Non est,inquit,necesse: hoc vno tantum indigeo, vt inueniam gratiam in conspectu tuo domine mi. Reuersus est itaque illo die Esau itinere quo venerat in Seir. Et Iacob vênit in Socoth: vbi ædificata domo & fixis tentoriis, appellauit nomen loci illius Socoth, id est tabernacula. Transiuitque in Salem vrbem Sichimorum,quæ est in terra Chanáan, postquam reuersus est de Mesopotamia Syriæ: & habitauit iuxta oppidum. Emitque partem agri in qua fixerat tabernacula, à filiis Emor patris Sichem centum agnis. Et erecto ibi altari,inuocauit super illud fortissimum Deum Israel.

§. OB Dinæ stuprum & raptum, Sichimitæ prius circũcisi à duobus fratribus Dinæ perimuntur, atq; vrbs eorum à cæteris filijs Iacob penitus vastatur. quapropter duo primi à patre arguuntur.

CAPVT XXXIIII.

A Egressa est autem Dina filia Liæ, vt videret mulieres regionis illius. Quam cũ vidisset Sichẽ filius Emor Heuæi,princeps terræ illius,adamauit eã: & rapuit,& dormiuit cum illa,vi opprimens virginem. Et cõglutinata est anima eius cũ ea,tristemq; deliniuit blanditiis. Et pergens ad Emor patrẽ suũ, Accipe,inquit, mihi puellam hanc coniugem. Quod cũ audisset Iacob, absentibus filiis,& in pastu pecorũ occupatis,siluit donec redirent. Egresso autem Emor patre Sichem vt loqueretur ad Iacob,ecce filii eius veniebant de agro:auditoq; quod acciderat, irati sunt valde,eo quòd fœdã rẽ operatus esset in Israel, B & violata filia Iacob rẽ illicitã perpetrasset. Locutus est itaq; Emor ad eos,Sichẽ filii mei adhæsit anima filiæ vestræ: date eam illi vxorẽ. Et iungamus vicissim connubia:filias vestras tradite nobis,& filias nostras accipite. Et habitate nobiscũ: terra in potestate vestra est,exercete, negotiamini, & possidete eã. Sed & Sichem ad patrem & ad fratres eius ait, Inueniam gratiã coram vobis:& quæcũq; statueritis dabo. augete dotem,& munera postulate,& libẽter tribuã quod petieritis: tantũ date mihi puellã hanc vxorem. Respõderũt filii Iacob Sichẽ & patri eius in dolo, sæuientes ob stuprũ sororis, Non possumus facere quod petitis,nec dare sororẽ nostrã homini incircunciso:quòd illicitũ & nepharium est apud nos. Sed in hoc valebimus fœderari, si volueritis esse similes nostri, & circuncidatur in vobis omnis masculini sexus. Tũc dabimus & accipiemus mutuò filias vestras ac nostras:& habitabimus vobiscũ,erimusq; vnus populus. Si autẽ circuncidi nolueritis,tollemus filiã nostrã,& recedemus. Placuit oblatio eorũ C Emor,& Sichẽ filio eius. Nec distulit adolescẽs,quin statim quod petebatur expleret: amabat enim puellam valde,& ipse erat inclytus in omni domo patris sui. Ingressiq; portã vrbis,locuti sunt ad populũ, Viri isti pacifici sunt,& volunt habitare nobiscũ:negotientur in terra,& exerceant eã,quæ spatiosa & lata cultoribus indiget: filias eorũ accipiemus vxores,& nostras illis dabimus. Vnum est,quo differtur tantum bonũ, Si circuncidamus masculos nostros,ritum gentis imitantes. Et substãtia eorum & pecora,& cũcta quæ possident, nostra erunt:tantũ in hoc acquiescamus,& habitantes simul, vnum efficiamus populum. Assensiq; sunt omnes,circũcisis D cũctis maribus. Et ecce,die tertio quãdo grauissimus vulnerũ dolor est,arreptis duo filii Iacob, Simeon & Leui fratres Dinæ,gladiis, ingressi sunt vrbem confidenter: interfectisq; omnibus masculis,Emor & Sichem pariter necauerunt,tollentes Dinam de domo Sichem sororẽ suam. Quibus egressis irruerunt super occisos cæteri filii Iacob: & depopulati sunt vrbem in vltionem stupri. Oues eorũ,& armenta,& asinos,cunctaq; vastãtes quæ in domibus & in agris erant: paruulos quoq; eorũ & vxores duxerunt captiuas. Quibus perpetratis audacter, Iacob dixit ad Simeon & Leui, Turbastis me,& odiosum fecistis me Chananæis & Pherezæis habitatoribus terræ huius: nos pauci sumus,illi congregati percutient me,& delebor ego & domus mea. Responderunt,Nunquid vt scorto abuti debuere sorore nostra?

§. POSTQVAM Iacob iuxta Sichem infodit idola,ascendit in Bethel votum domino soluturus: moritur interea Delbora, visione verò Dei Iacob fretus dum Bethlehem peteret, Rachel in partu Beniamin moritur, Ruben cũ Bala dormit, Isaac quoq; moritur, atq; à filijs cum patribus suis sepelitur.

CAPVT XXXV.

A Interea locutus est Deus ad Iacob, Surge & ascẽde Bethel,& habita ibi, facq; altare Deo qui apparuit tibi,quãdo fugiebas Esau fratrẽ tuum. Iacob verò cõuocata omni domo sua,ait: Abiicite deos

Quinta apparitio Dei Iacob.

deos alienos qui in medio vestri sunt, & mundamini, ac mutate vestimenta vestra. Surgite, & ascendamus in Bethel, & faciamus ibi altare Deo, qui exaudiuit me in die tribulationis meę, & socius fuit itineris mei. Dederũt ergo ei omnes deos alienos quos habebãt, & inaures quæ erant in auribus eorũ: at ille infodit eas subter terebinthum, quæ est post vrbẽ Sichem. Cumq́; profecti essent, terror Dei inuasit omnes per

B circumitũ ciuitates: & nõ sunt ausi persequi recedẽtes. Venit igitur Iacob Luzam, quæ est in terra Chanaan, cognomẽto Bethel: ipse & omnis populus cũ eo. Aedificauitq́; ibi altare, & appellauit nomen loci illius Domus Dei: ibi enim apparuit ei Deus cum fugeret fratrẽ suũ. Eodem tẽpore mortua est Debora nutrix Rebeccæ, & sepulta est ad radices Bethel subter quercũ: vocatumq́; est nomẽ loci illius Quercus fletus. Apparuit autẽ iterũ Deus Iacob postquã reuersus est de Mesopotamia Syriæ, benedixitq́; ei, dicens, Non vocaberis vltrà Iacob, sed Israel erit nomen tuũ. Et appellauit eum Israel, dixitq́; ei, Ego Deus omnipotens, Cresce & multiplicare: gentes, & populi nationũ ex te erunt, reges de lumbis tuis

Secũda Dei apparitio Iacob. *Supra 32.f*

C egrediẽtur. Terramq́; quã dedi Abraham & Isaac, dabo tibi & semini tuo post te. Et recessit ab eo: ille verò erexit titulũ lapideũ in loco quo locutus fuerat ei Deus: libãs super eum libamina, & effundẽs oleũ: vocansq́; nomẽ loci illius Bethel. Egressus autẽ inde venit verno tẽpore ad terram quæ ducit Ephrátham: in qua cũ parturiret Rachel, ob difficultatẽ partus periclitari cœpit. Dixitq́; ei obstetrix, Noli timere, quia & hunc habebis filiũ. Egrediẽte autem anima præ dolore, & imminente iam morte, vocauit nomẽ filii sui Benoni, id est filius doloris mei: pater verò appellauit eũ Beniamin, id est filius dextræ. Mortua est ergo Rachel, & sepulta est in via

D quæ ducit Ephrátam, hæc est Bethlẽhem. Erexitq́; Iacob titulum super sepulchrum eius: hic est titulus monumẽti Rachel, vsq́; in præsentem diem. Egressus inde fixit tabernaculum trans turrẽ gregis. Cumq́; habitaret in illa regione, abiit Ruben, & dormiuit cum Bala cõcubina patris sui: quod illũ minime latuit. Erant autem filii Iacob duodecim. Filii Liæ: primogenitus Ruben, & Simeon, & Leui, & Iudas, & Issachar, & Zabulon. Filii Rachel: Ioseph & Beniamin. Filii Balæ ancillæ Rachelis: Dan & Nephthalim. Filii Zelphæ ancillæ Liæ: Gad & Aser. hi sunt filii Iacob qui nati sunt ei in Mesopotamia Syriæ. Venit etiam ad Isaac patrẽ suum in Mambre ciuitatẽ Arbee, hæc est Hebron: in qua peregrinatus est Abraham & Isaac. Et completi sunt dies Isaac cẽtum octoginta annorum. Consumptusq́; ætate mortuus est: & appositus est populo suo senex & plenus dierum: & sepelierunt eum Esau & Iacob filii sui.

Filij Iacob.

S. ESAV uxores & filij, eorumq́; genealogia & habitatio describitur: Iacob uerò in Chanaan remansit, Esau in Seir redeunte.

CAPVT XXXVI.

A HAec sunt autẽ generationes Esau, ipse est Edom. Esau accepit vxores de filiabus Chanáan: Ada filiam Elon Hethæi, & Oolibama filiã Anæ filii Sebeon Heuæi: Básemath quoq́; filiã Ismahel sororem Nabaioth. Peperit autem Ada, Eliphaz: Básemath genuit Rahuel: Oolibama genuit Iehus & Ihelom & Core. Hi filii Esau qui nati sunt ei in terra Chanáan. Tulit autem Esau vxores suas & filios & filias, & omnem animam domus suæ, & substantiam, & pecora, & cuncta quæ habere poterat in terra Chanáan: & abiit in alterã regionem, recessitq́; à fratre suo Iacob. Diuites enim erant valde, & simul habitare non poterant: nec sustinebat eos terra peregrinationis eorũ præ multitudine gregum. Habitauitq́; Esau in monte Seir, ipse est Edom. Hæ autẽ sunt generationes Esau patris Edom in monte Seir, & hæc nomina filiorum eius: Eliphaz filius Ada vxoris Esau: Rahuel quoq́; filius Básemath vxoris

1. Para. 1.c *Supra. 13.a* *1. Para. 1.c*

B eius. Fuerũtq́; Eliphaz filii: Theman, Omar, Sephua, & Gatham, & Cenez & Core. Erat autẽ Thãna, cõcubina Eliphaz filii Esau: quæ peperit ei Amalec. hi sunt filii Ada vxoris Esau. Filii autem Rahuel: Nahath & Zara, Samma & Meza. hi filii Básemath vxoris Esau. Isti quoq́; erant filii Oolibama filiæ Anæ filii Sebeon, vxoris Esau: quos genuit ei Iehus & Ihelom & Core. Hi duces filiorũ Esau. Filii Eliphaz primogeniti Esau: dux Theman, dux Omar, dux Sephua, dux Cenez, dux Core, dux Gatham, dux Amalec. hi filii Eliphaz in terra Edom, & hi filii Ada. Hi quoq́; filii Rahuel filii Esau: dux Nahath, dux Zara, dux Samma, dux Meza. hi autem duces Rahuel in terra Edom: isti filii Básemath vxoris Esau. Hi autem filii Oolibama vxoris Esau: dux Iehus, dux Ihelom, dux Core. hi duces Oolibama filiæ Anæ vxo-

C ris Esau. Isti sunt filii Esau, & hi duces eorũ: ipse est Edom. Isti sunt filii Seir Horræi, habitatores terræ: Lotan & Sobal & Sebeon & Ana & Dison & Eser & Disan. hi duces Horræi, filii Seir in terra Edom. Facti sunt autẽ filii Lotan: Hori & Hemam. erat autem soror Lotan, Thamna. Et isti filii Sobal: Aluan & Manáhath & Ebal, & Sepho & Onam. Et hi filii Sebeon: Aia & Ana. Iste est Ana qui inuenit aquas calidas in solitudine, cum pasceret asinas Sebeon patris sui. Habuitq́; filium Dison, & filiam Oolibama. Et isti filii Disan: Hamdan & Escbã & Iethran & Charan. Hi quoq́; filii Eser: Balaan & Zauan & Acan. Habuit autem filios Disan: Hus, & Aran. Hi duces Horræorum, dux Lotan, dux Sobal, dux Sebeon, dux Ana, dux Dison, dux Eser, dux Disan. isti duces Horræorum qui imperauerũt in terra Seir. Reges autem qui regnauerunt in terra Edom antequam haberent regem filii Israel, fuerunt hi: Bela filius Beor, nomenq́; vrbis eius De-

1. Para. 1.c

D nába. Mortuus est autem Bela, & regnauit pro eo Iobab filius Zaræ de Bosra. Cumq́; mortuus esset Iobab, regnauit pro eo Husam de terra Themanorum. Hoc quoq́; mortuo, regnauit pro eo Adad filius Badad, qui percussit Madian in regione Moab: & nomen vrbis eius Anith. Cumq́; mortuus esset Adad, regnauit pro eo Semla de Masreca. Hoc quoq́; mortuo, regnauit pro eo Saul de fluuio Rohoboth. Cumq́; & hic obiisset, successit in regnum Bálanan filius Achobor. Isto quoque mortuo, regnauit pro eo Adar, nomenq́; vrbis eius Phau: & appellabatur vxor eius Meetabel, filia Matred filiæ Mezaab. Hæc ergo nomina ducum Esau in cognationibus & locis & vocabulis suis: dux Thamna, dux Alua, dux Ietheth, dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon, dux Cenez, dux Theman, dux Mabsar, dux Magdiel, dux Hiram: hi duces Edom habitantes in terra imperii sui, ipse est Esau pater Idumæorum. Habitauit autem Iacob in terra Chanáan, in qua pater suus peregrinatus est. Et hæ sunt generationes eius.

S. IOSEPH fratres apud patrem accusans ac ipsa somnia narrans fratrum in se concitauit odium: unde Ruben inscio uenditur Ismaelitis. A patre lugetur, atque in Aegypto Phutiphari uenditur.

CAPVT XXXVII.

A Ioseph cum sedecim esset annorum, pascebat gregem cum fratribus suis adhuc puer: & erat cum filiis Balæ, & Zelphæ vxorũ patris sui: accusauitq; fratres suos apud patrẽ crimine pessimo. Israel autem diligebat Ioseph super omnes filios, eo quòd in senectute genuisset eum: fecitq; ei tunicam polymitam. Videntes autem fratres eius quòd à patre plus cunctis filiis amaretur, oderant eum, nec poterant ei quicquam pacifice loqui. Accidit quoq;, vt visum somniũ referret fratribus B suis, quæ causa maioris odii seminariũ fuit. Dixitq; Ioseph fratribus suis, Audite somniũ meum quod vidi, Putabã nos ligare manipulos in agro: & quasi cõsurgere manipulũ meũ, & stare, vestrosq; manipulos circunstantes adorare manipulum meum. Responderunt fratres eius, Nunquid rex noster eris? aut subiiciemur ditioni tuæ? Hæc ergo causa somniorũ atq; sermonum, inuidiæ & odii fomitem ministrauit. Aliud quoq; vidit somnium, quod narrans fratribus ait, Vidi per somnium quasi solem, & lunam, & stellas vndecim adorare me. Quod cum patri suo, & fratribus retulisset, increpauit C eum pater suus, & dixit, Quid sibi vult hoc somniũ quod vidisti? num ego, & mater tua, & fratres tui adorabimus te super terram? Inuidebant ei igitur fratres sui: pater verò rem tacitus considerabat. Cumq; fratres illius in pascendis gregibus patris morarentur in Sichem, dixit ad eum Israel, Fratres tui pascunt oues in Sichimis: veni, mittã te ad eos. Quo respondente, Præsto sum: ait ei, Vade, & vide si cũcta prospera sint erga fratres tuos, & pecora, & renuntia mihi quid agatur. Missus de valle Hebron, vènit in Sichem: inuenitq; eum D vir errantem in agro, & interrogauit quid quæreret. At ille respondit, Fratres meos quæro, indica mihi vbi pascant greges. Dixitq; ei vir, Recesserunt de loco isto: audiui autem eos dicentes, Eamus in Dothain. Perrexit itaq; Ioseph post fratres suos, & inuènit eos in Dothain. Qui cum vidissent eum procul, antequam accederet ad eos, cogitauerunt illum occidere. Et mutuò loquebantur, Ecce somniator venit, venite occidamus eum, & mittamus in cisternã veterẽ: diceemusq;, Fera pessima deuorauit eum. & tunc apparebit quid E illi prosint somnia sua. Audiens autem hoc Ruben, nitebatur liberare eum de manibus eorum, & dicebat, Non interficiamus animam eius, nec effundamus sanguinem: sed proiicite eum in cisternã veterẽ, quæ est in solitudine, manusq; vestras seruate innoxias. hoc autem dicebat, volens eripere eum de manibus eorum, & reddere patri suo. Confestim igitur vt peruènit ad fratres suos, nudauerunt eum tunica talari, & polymita: miseruntq; eum in cisternã veterẽ, quę non habebat aquam. Et sedentes vt comederent panem, viderũt Ismaelitas viatores venire de Galaad, & camelos eorum portantes aromata, & resinam, & stacten in Aegyptum. Di- F xit ergo Iudas fratribus suis, Quid nobis prodest, si occiderimus fratrem nostrum, & celauerimus sanguinem ipsius? Melius est vt venundetur Ismaelitis, & manus nostræ non polluantur: frater enim, & caro nostra est. Acquieuerunt fratres sermonibus illius. Et prætereuntibus Madianitis negotiatoribus, extrahentes eum de cisterna, vendiderunt eum Ismaelitis triginta argenteis: qui duxerunt eum in Aegyptum. Reuersusq; Ruben ad cisternam, non inuènit puerum: & scissis vestibus pergens ad fratres suos, ait, Puer non comparet, & ego quò ibo? Tulerunt autem tunicam eius, & in sanguinem hœdi quem occiderant, tinxerunt: mittentes qui ferrent ad patrem, & dicerent, Hanc inuenimus: vi- G de vtrum tunica filii tui sit, an non. Quam cum cognouisset pater, ait, Tunica filii mei est, fera pessima comèdit eum, bestia deuorauit Ioseph. Scissisq; vestibus indutus est cilicio, lugens filium suum multo tempore. Congregatis autem cunctis liberis eius vt lenirent dolorem patris, noluit consolationem accipere: sed ait, Descendam ad filium meum lugens in infernum. Et illo perseuerante in fletu, Madianitæ vendiderunt Ioseph in Aegypto Phutiphari eunucho Pharaonis magistro militum.

Primum somnium Ioseph.

Alterũ somnium Ioseph.

Ioseph fratrum inuidia, mittitur in cisternam.

Sapi. 10. c
Psal. 104. b

S. IVDAS ex Chananæa tribus filijs susceptis primum & secundum Thamar copulauit, quibus mortuis eam pro scorto cognouit, ex qua gemellos genuit. CAP. XXXVIII.

A Eodem tempore descendens Iudas à fratribus suis, diuertit ad virũ Odollamiten, nomine Hiram. Viditq; ibi filiam hominis Chananæi, vocabulo Sua: & accepta vxore, ingressus est ad eam. Quæ concepit, & peperit filiũ, & vocauit nomen eius Her. Rursumq; concepto fœtu, natũ filium vocauit Onan. Tertium quoq; peperit: quem appellauit Sela. quo nato parere vltrà cessauit. Dedit autem Iudas vxorem primogeni- B to suo Her, nomine Thamar. Fuit quoq; Her primogenitus Iudæ, nequã in conspectu Domini: & ideo ab eo occisus est. Dixit ergo Iudas ad Onan filiũ suum, Ingredere ad vxorem fratris tui, & sociare illi: vt suscites semen fratri tuo. Ille sciens nõ nasci sibi filios, introiẽs ad vxorẽ fratris sui, semen fundebat in terrã: ne liberi, fratris nomine nascerẽtur. Et idcirco percussit eum Dominus, eo quòd rem detestabilẽ faceret. Quam ob rem dixit Iudas Thamar nurui suæ, Esto vidua in domo patris tui, donec crescat Sela filius meus. time- C bat enim ne & ipse moreretur, sicut fratres eius. Quæ abiit, & habitauit in domo patris sui. Euolutis autem multis diebus mortua est Sua, vxor Iudæ, qui post luctũ consolatione suscepta, ascẽdebat ad tonsores ouiũ suarũ, ipse & Hiras opilio gregis Odollamites, in Thamnas. Nuntiatumq; est Thamar quòd socer illius ascenderet in Thamnas ad tondendas oues. Quæ depositis viduitatis vestibus, assumpsit theristrum: & mutato habitu sedit in biuio itineris, quod ducit Thamnam: eo quòd creuisset Sela, & nõ eum accepisset ma- D ritum. Quam cum vidisset Iudas, suspicatus est esse meretricem: operuerat enim vultũ suũ, ne agnosceretur. Ingrediẽsq; ad eã ait, Dimitte me, vt coeam tecũ. nesciebat enim quòd nurus sua esset. Qua respondente, Quid dabis mihi, vt fruaris cõcubitu meo? dixit, Mittã tibi hœdũ de gregibus. Rursumq; illa dicẽte, Patiar quod vis, si dederis mihi arrhabonem, donec mittas quod polliceris: ait Iudas, Quid tibi vis pro arrhabone dari? Respondit, Annulũ tuũ, & armillam, & baculum quẽ manu tenes. Ad vnũ igitur coitũ mulier concepit. & surgens abiit: depositoq; habitu quẽ sumpserat, indu- E ta est viduitatis vestibus. Misit autẽ Iudas hœdum per pastorem suũ Odollamiten, vt reciperet pignus quod dederat mulieri: qui cum nõ inuenisset eã, interrogauit homines loci illius, Vbi est mulier, quæ sedebat in biuio? Respondentibus cunctis, Non fuit in loco isto meretrix: reuersus est ad Iudã, & dixit ei, Non inueni eam, sed & homines loci illius dixerunt mihi nunquã sedisse ibi scortũ. Ait Iudas, Habeat sibi, certe mendacii arguere nos non potest: ego misi hœdum F quẽ promiserã, & tu nõ inuenisti eam. Ecce autem post tres menses nuntiauerunt Iudæ, dicentes, Fornicata est Thamar nurus tua, & videtur vterus illius intumescere. Dixitq; Iudas, Producite eam vt comburatur. Quæ cum duceretur ad pœnam, misit ad socerum suum, dicens, De viro cuius hæc sunt, concepi: cognosce cuius sit annulus, & armilla, & baculus. Qui agnitis muneribus, ait, Iustior me est: quia non tradidi eam Sela filio meo. Attamẽ vltrà nõ cognouit eam. G Instante autem partu apparuerunt gemini in vtero: atque in ipsa effusione infantium vnus protulit manum, in qua obstetrix ligauit coccinum, dicens, Iste egredietur prior. Illo verò retrahente manum egressus est alter: dixitq; mulier, Quare diuisa est propter te maceria? & ob hanc causam vocauit nomen eius Phares. Postea egressus est frater eius, in cuius manu erat coccinum: quem appellauit Zara.

1. Par. 2. a

Math. 1. a

1. Par. 2. a

S. IOSEPH cuncta prosperè succedunt donec à domina pluries interpella

interpellatus, apud dominum adulterij accuſaretur: unde carceri mancipatus gratiam pariter nactus custodis, cunctam eius dirigit domum. CAPVT XXXIX.

A IGitur Ioſeph ductus eſt in Aegyptum, emitq; eum Phutiphar eunuchus Pharaonis, princeps exercitus ſui, vir Aegyptius, de manu Iſmaelitarum, à quibus perductus erat. Fuitq; dominus cum eo, & erat vir in cunctis proſperè agens: habitauitque in domo domini ſui, qui optimè nouerat dominũ eſſe cum eo, & omnia quæ gereret, ab eo dirigi in manu illius. Inuenitq; Ioſeph gratiam coram domino ſuo, & miniſtrabat ei: à quo præpoſitus omnibus gubernabat creditã ſibi domũ, & vniuerſa quæ ei tradita fuerant: benedixitq; dominus domui Aegyptii propter Ioſeph, & multiplicauit tam in ædibus quàm in agris cunctam eius ſubſtantiã. Nec quicquam *1.Re.16.d* B aliud nouerat, niſi panẽ quo veſcebatur. Erat autem Ioſeph pulchra facie, & decòrus aſpectu. Poſt multos itaq; dies iniecit domina ſua oculos ſuos in Ioſeph, & ait, Dormi mecum. Qui nequaquam acquieſcens operi nephario, dixit ad eam, Ecce dominus meus omnibus mihi traditis ignorat quid habeat in domo ſua: nec quicquã eſt quod non in mea ſit poteſtate, vel nõ tradiderit mihi, præter te, quæ vxor eius es: quomodo ergo poſſum hoc malum facere, & peccare in Deum? Huiuſcemodi verbis per ſingulos dies loquebatur, & C mulier moleſta erat adoleſcẽti, & ille recuſabat ſtuprũ. Accidit autẽ quadam die vt intraret Ioſeph domum, & operis quippiam abſq; arbitris faceret: & illa apprehenſa lacinia veſtimenti eius, diceret, Dormi mecum. Qui relicto in manu eius pallio, fugit, & egreſſus eſt foras. Cumq; vidiſſet mulier veſtẽ in manibus ſuis, & ſe eſſe contemptã, vocauit ad ſe homines domus ſuæ, & ait ad eos: En introduxit virũ Hebræũ, vt illuderet nobis: ingreſſus eſt ad me, vt coiret mecũ: cumq; D ego ſuclamaſſem, & audiſſet vocẽ meam, reliquit pallium quod tenebat, & fugit foras. In argumentũ ergo fidei retentũ pallium oſtendit marito reuertenti domum ſuam, & ait, Ingreſſus eſt ad me ſeruus Hebræus quẽ adduxiſti, vt illuderet mihi: cumq; audiſſet me clamare, reliquit palliũ quod tenebat, & fugit foras. His auditis dominus & nimium credulus verbis cõiugis, iratus eſt valde, tradiditq; Ioſeph in carcerẽ, vbi vincti regis cuſtodiebantur, & erat ibi clauſus. Fuit autẽ *Pſal.104.b* dominus cum Ioſeph, & miſertus eſt illius: & dedit ei gratiã in conſpectu principis carceris. Qui tradidit in manu illius vniuerſos vinctos qui in cuſtodia tenebãtur: & quicquid fiebat, ſub ipſo erat. Nec nouerat aliquid cũctis ei creditis: Dominus enim erat cum illo, & omnia opera eius dirigebat.

S. EVNVCHORVM *Pharaonis ſomnia Ioſeph interpretatus, alterum officio reſtituendum, alterum ſuſpendio finiendum prædixit: quæ omnia in Pharaonis natalitio euenerunt.*

CAPVT XL.

A HIs itaque geſtis accidit vt peccarent duo eunuchi, pincerna regis Aegypti, & piſtor, domino ſuo. Iratusq; contra eos Pharao (nam alter pincernis præerat, alter piſtoribus) miſit eos in carcerem principis militum, in quo erat vinctus & Ioſeph. At cuſtos carceris tradidit eos Ioſeph, qui & miniſtrabat eis: aliquantulum temporis fluxerat, & illi in cuſtodia tenebantur. Videruntq; ambo ſomnium nocte vna, iuxta interpretatio-B nem congruam ſibi. Ad quos cum introiſſet Ioſeph mane, & vidiſſet eos triſtes, ſciſcitatus eſt eos, dicens, Cur triſtior eſt hodie ſolito facies veſtra? Qui reſponderunt, Somnium vidimus, & non eſt qui interpretetur nobis. Dixitq; ad eos Ioſeph, Nunquid nõ Dei eſt interpretatio? referte mihi quid videritis. Narrauit prior, præpoſitus pincernarũ ſomnium ſuum, Videbam coram me vitem, in qua erant tres propagines, creſcere paulatim in gemmas, & poſt flores vuas matureſcere: calicemq; Pharaonis in manu mea. tuli ergo vuas, C & expreſsi in calicem quẽm tenebã, & tradidi poculũ Pharaoni. Reſpõdit Ioſeph, Hæc eſt interpretatio ſomnii: Tres propagines, tres adhuc dies ſunt, poſt quos recordabitur Pharao miniſterii tui, & reſtituet te in gradum priſtinũ: dabisq; ei calicem iuxta officium tuum, ſicut ante facere conſueueras. Tantum memento mei, cum tibi bene fuerit, & facies mecum miſericordiam: vt ſuggeras Pharaoni vt educat me de iſto carcere: quia furtim ſublatus ſum de terra Hebræorum, & hic innocens in lacum miſſus ſum. Videns piſtorum magiſter quòd prudenter ſomnium diſſoluiſſet, ait, Et ego D vidi ſomnium, Quòd tria caniſtra farinæ haberem ſuper caput meum: & in vno caniſtro quod erat excelſius, portare me putabam omnes cibos qui fiunt arte piſtoria, aueſq; comedere ex eo. Reſpondit Ioſeph, Hæc eſt interpretatio ſomnii: Tria caniſtra, tres adhuc dies ſunt: poſt quos auferet Pharao caput tuum, ac ſuſpendet te in cruce, & lacerabunt volucres carnes tuas. Exinde dies tertius natalitius Pharaonis erat: qui faciens grande conuiuium pueris ſuis, recordatus eſt inter epulas magiſtri pincernarum & piſtorum principis. Reſtituitq; alterum in locum ſuum, vt porrigeret ei poculum: alterum ſuſpendit in patibulo, vt coniectoris veritas probaretur. Et tamen ſuccedentibus proſperis, præpoſitus pincernarum oblitus eſt interpretis ſui.

S. PHARAONIS *ſomnia de bobus & ſpicis Ioſeph interpretatus, toti Aegypto præficitur: & ex Aſſeneth uxore imminente tempore famis duos genuit filios.* CAP. XLI.

A POſt duos annos vidit Pharao ſomnium, Putabat ſe ſtare ſuper fluuium, de quo aſcendebant ſeptem boues, pulchræ & craſſæ nimis: & paſcebantur in locis paluſtribus. Aliæ quoq; ſeptem emergebant de flumine, fœdæ, confectæq; macie: & paſcebantur in ipſa amnis ripa in locis virentibus. deuoraueruntque eas quarum mira ſpecies & habitudo corporũ erat. Expergefactus Pharao, rurſum dormiuit, & vidit alterum ſomnium, Septem ſpicæ pullulabant in culmo vno plenæ atque formoſæ: aliæ quoque totidem ſpicæ tenues, & percuſſæ vredine oriebantur, deuorantes omnem priorum pulchritudinem. Euigilans Pharao poſt quietem, & facto mane, pauore per-B territus, miſit ad omnes coniectores Aegypti, cunctosq; ſapientes: & accerſitis narrauit ſomnium, nec erat qui interpretaretur. Tunc demum reminiſcens pincernarum magiſter, ait, Confiteor peccatum meum: Iratus rex ſeruis ſuis, me & magiſtrum piſtorum retrudi iuſsit in carcerem principis militum: vbi vna nocte vterq; vidimus ſomnium, præſagium futurorũ. Erat ibi puer Hebræus, eiuſdem ducis militum famulus: cui narrantes ſomnia, audiuimus quicquid poſtea rei probauit euentus. ego enim redditus ſum officio meo: & ille ſuſpenſus eſt in cruce. Protinus ad regis imperium eductum *Pſal.104.b* de carcere Ioſeph totonderunt: ac veſte mutata obtulerunt ei. Cui ille ait, Vidi ſomnia, nec eſt qui ediſſerat: quæ audiui C te ſapientiſsimè conicere. Reſpondit Ioſeph, Abſque me

Deus respõdebit prospera Pharaoni. Narrauit ergo Pharao quod viderat: Putabam me stare super ripam fluminis, & septem boues de amne conscendere, pulchras nimis, & obesis carnibus: quæ in pastu paludis vireta carpebant. & ecce has sequebantur aliæ septẽ boues, intantùm deformes & macilentæ, vt nunquam tales in terra Aegypti viderim. quæ deuoratis & consumptis prioribus, nullum saturitatis dedere vestigium: sed simili macie & squalore torpebant. Euigilans, rursus sopore depressus, vidi somnium, Septem spicæ pullulabant in culmo vno plenæ atq; pulcherrimæ. aliæ quoque septem tenues & percussæ vredine, oriebantur è stipula: quæ priorum pulchritudinem deuorauerunt. Narraui coniectoribus somniorum, & nemo est qui edisserat. Respondit Ioseph, Somniũ regis vnum est: quæ facturus est Deus, ostendit Pharaoni. Septem boues pulchræ, & septem spicæ plenæ: septem

D vbertatis anni sunt, eandemq; vim somnii comprehendunt. Septem quoq; boues tenues atq; macilentæ, quæ ascenderunt post eas, & septem spicæ tenues, & vento vrente percussæ: septem anni venturæ sunt famis. Qui hoc ordine cõplebuntur. Ecce, septẽ anni veniẽt fertilitatis magnæ in vniuersa terra Aegypti: quos sequentur septem anni alii tantæ sterilitatis, vt obliuioni tradatur cuncta retrò abundantia: consumptura est enim fames omnẽ terram, & vbertatis magnitudinẽ perditura est inopiæ magnitudo. Quod autẽ vidisti secundo ad eandem rem pertinens somnium: firmitatis indicium est, eo quòd fiat sermo Dei, & velocius impleatur. Nunc ergo prouideat rex virum sapientem & industrium, & præficiat eũ terræ Aegypti. Qui constituat præpositos per cunctas regiones: & quintam partem fructuũ per septem annos fertilitatis, qui iam nunc futuri sunt, cõgreget in horrea: & omne frumentum sub Pharaonis potestate condatur, ser-

E ueturq; in vrbibus. Et præparetur futuræ septẽ annorum fami quæ oppressura est Aegyptum, & non consumetur terra inopia. Placuit Pharaoni cõsilium & cunctis ministris eius: locutusq; est ad eos, Num inuenire poterimus talem virum, qui spiritu Dei plenus sit? Dixit ergo ad Ioseph, Quia ostendit tibi Deus omnia quæ locutus es, nunquid sapientiorẽ & cõsimilem tui inuenire potero? Tu eris super domũ meam, & ad tui oris imperium cunctus populus obediet: vno tantum regni solio te præcedam. Dixitq; rursum Pharao ad Ioseph, Ecce, constitui te super vniuersam terram Aegypti. Tulitq; annulum de manu sua, & dedit eum in manu eius: vestiuitq; eum stola byssina, & collo torquem auream circumposuit. Fecitq; eum ascendere super currum suum secundum, clamante præcone, vt omnes corã eo genu flecterent, & præ

Psal. 104. b *1. Machab. 2. f* *Act. 7. b*

F positum esse scirent vniuersæ terræ Aegypti. Dixit quoque rex Aegypti ad Ioseph, Ego sum Pharao: absque tuo imperio non mouebit quisquam manum aut pedem in omni terra Aegypti. Vertitq; nomen eius, & vocauit eum lingua Aegyptiaca, Saluatorem mundi. Deditq; illi vxorem Aseneth filiam Phutipharis sacerdotis Heliopoleos. Egressus est itaque Ioseph ad terram Aegypti (triginta autẽ annorum erat quando stetit in conspectu regis Pharaonis) & circumiuit omnes regiones Aegypti. Venitq; fertilitas septem annorũ: & in manipulos redactæ segetes congregatæ sunt in horrea Aegypti. Omnis etiam frugum abundantia in singulis vrbibus cõdita est. Tantaq; fuit abundantia tritici, vt arenæ maris coæquaretur, & copia mensurã excederet. Nati sunt autẽ Ioseph filii duo antequã veniret fames: quos peperit ei Aseneth filia Phutipharis sacerdotis Heliopoleos. Vocauitque

Psal. 80. a *Infra 46. c*

G nomen primogeniti, Manasses, dicens, Obliuisci me fecit Deus omnium laborum meorum, & domus patris mei. Nomen quoq; secũdi appellauit Ephráim, dicẽs, Crescere me fecit Deus in terra paupertatis meæ. Igitur transactis septem vbertatis annis, qui fuerant in Aegypto, cœperũt venire septem anni inopiæ, quos prædixerat Ioseph: & in vniuerso orbe fames præualuit, in cuncta etiam terra Aegypti erat fames. Qua esuriẽte clamauit populus ad Pharaonẽ alimenta petens. Quibus ille respondit, Ite ad Ioseph: & quicquid ipse vobis dixerit, facite. Crescebat autẽ quotidie fames in omni terra: aperuitq; Ioseph vniuersa horrea, & vendebat Aegyptiis: nã & illos oppresserat fames. Omnesq; prouinciæ veniebant in Aegyptũ, vt emerẽt escas, & malũ inopiæ tẽperarẽt.

Fames in Aegypto.

8. FRATRES Ioseph pro emendis alimentis in Aegyptum profecti à fratre cognoscũtur, inde Simeone in vinculis coniecto cæteri abeunt Beniamin secum adducturi.

CAPVT XLII.

A AVdiens autem Iacob quòd alimenta venderẽtur in Aegypto, dixit filiis suis, Quare negligitis? audiui quòd triticum venundetur in Aegypto: descendite, & emite nobis necessaria, vt possimus viuere, & non cõsumamur inopia. Descendentes igitur fratres Ioseph decem, vt emerent frumenta in Aegypto, Beniamin domi retento à Iacob, qui dixerat fratribus eius, Ne fortè in itinere quicquã patiatur mali: ingressi sunt terram Aegypti cum aliis qui pergebant ad emendũ. erat autem fames in terra Chanáan. Et Ioseph erat princeps in terra Aegypti,

Actu. 7. b

B atq; ad eius nutum frumenta populis vendebantur. Cumq; adorassent eum fratres sui, & agnouisset eos, quasi ad alienos durius loquebatur, interrogans eos, Vnde venistis? Qui responderũt, De terra Chanáan, vt emamus victui necessaria. Et tamen fratres ipse cognoscens, non est agnitus ab eis. Recordatusq; somniorũ quæ aliquando viderat, ait ad eos, Exploratores estis: vt videatis infirmiora terræ venistis. Qui dixerunt, Non est ita domine, sed serui tui venerũt vt emerent cibos. Omnes filii vnius viri sumus: pacifici venimus, nec quicquam famuli tui machinantur mali. Quibus ille respon

C dit, Aliter est: immunita terræ huius cõsyderare venistis. At illi dixerunt, Duodecim, inquiũt, serui tui fratres sumus, filii viri vnius in terra Chanáan: minimus cum patre nostro est, alius non est supér. Hoc est, ait, quod locutus sum, Exploratores estis: iam nunc experimentum vestri capiam: per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus. Mittite ex vobis vnũ, & adducat eum: vos autem eritis in vinculis, donec probentur quæ dixistis vtrũ vera an falsa sint: alioquin per salutem Pharaonis exploratores estis. Tradidit ergo illos custodiæ tribus diebus. Die autẽ tertio eductis de carcere, ait, Facite quæ dixi, & viuetis: Deũ

D enim timeo. Si pacifici estis, frater vester vnus ligetur in carcere: vos autẽ abite, & ferte frumenta quæ emistis, in domos vestras: & fratrẽ vestrum minimum ad me adducite, vt possim vestros probare sermones, & non moriamini. Fecerunt vt dixerat, & locuti sunt adinuicem, Meritò hæc patimur, quia peccauimus in fratrem nostrum, videntes angustias animæ illius dum deprecaretur nos, & non audiuimus: idcirco vènit super nos ista tribulatio. E quibus vnus, Ruben, ait, Nunquid nõ dixi vobis, Nolite peccare in puerum: & nõ audistis me? en sanguis eius exquiritur. Nesciebãt autem quòd intelligeret Ioseph: eo quòd per interpretem loqueretur ad

Supra 37. d

E eos. Auertitq; se parũper, & fleuit: & reuersus locutus est ad eos. Tollensq; Simeon, & ligãs, illis præsentibus, iussit ministris vt implerent eorum saccos tritico, & reponerent pecunias singulorum in sacculis suis, datis supra cibariis in via: qui fecerunt ita. At illi portantes frumenta in asinis suis, profecti sunt. Apertoq; vnus sacco vt daret iumento pabulũ in diuersorio, contemplatus pecuniam in ore sacculi, dixit fratribus suis, Reddita est mihi pecunia mea, en habetur in sacco. Et obstupefacti, turbatiq; mutuo, dixerũt, Quidnam est

F hoc quod fecit nobis Deus? Veneruntq; ad Iacob patrẽ suũ in terra Chanáan, & narrauerunt ei omnia quæ accidissent sibi, dicẽtes, Locutus est nobis dominus terræ durè, & putauit nos exploratores esse prouinciæ. Cui respondimus, Pacifici sumus, nec vllas molimur insidias. Duodecim fratres

vno

vno patre geniti ſumus, vnus non ſupèr, minimus cum pa-
tre noſtro eſt in terra Chanáan. Qui ait nobis, Sic probabo
quòd pacifici ſitis, Fratrem veſtru vnum dimitte apud me,
& cibaria domibus veſtris neceſſaria ſumite, & abite, fra-
tremq́; veſtrum minimũ adducite ad me, vt ſciam quòd nõ
ſitis exploratores, & iſtum qui tenetur in vinculis, recipere
poſsitis, ac deinceps quæ vultis, emendi habeatis licentiam.
G His dictis cum frumenta effunderent, ſinguli repererunt in
ore ſaccorum ligatas pecunias: exterritisq́; ſimul omnibus,
dixit pater Iacob, Abſque liberis me eſſe feciſtis, Ioſeph non
eſt ſupèr, Simeon tenetur in vinculis, & Beniamin auferetis:
in me hæc omnia mala reciderunt. Cui reſpondit Ruben,
Duos filios meos interfice, ſi non reduxero illum tibi: trade
illum in manu mea, & ego eum tibi reſtituã. At ille, Nõ de-
ſcendet, inquit, filius meus vobiſcũ: frater eius mortuus eſt,
& ipſe ſolus remanſit. ſi quid ei aduerſitatis acciderit in terra
ad quã pergitis, deducetis canos meos cũ dolore ad inferos.

S. FRATRES *Ioſeph Beniamin ſecum ducentes in Aegyptũ, re-
deunt cum muneribus dupliciq́; pecunia, qui ſimul cum Ioſeph
Simeone educto de carcere epulantur.*

CAPVT XLIII.

A INterim fames omnem terram vehementer pre-
mebat. Conſumptisq́; cibis quos ex Aegypto
detulerant, dixit Iacob ad filios ſuos, Reuerti-
mini, & emite nobis pauxillum eſcarum. Reſpõ
dit Iudas, Denũtiauit nobis vir ille ſub atteſtatione iuriſiu-
randi, dicens, Non videbitis faciẽ meam, niſi fratrẽ veſtrum
minimum adduxeritis vobiſcũ. Si ergo vis eum mittere no-
biſcum, pergemus pariter, & ememus tibi neceſſaria. Si autẽ
non vis, non ibimus: vir enim vt ſæpe diximus, denuntiauit
Supra 42.d nobis, dicens, Non videbitis faciem meã abſq́; fratre veſtro
minimo. Dixit eis Iſrael, In meam hoc feciſtis miſeriã vt in-
B dicaretis ei & alium habere vos fratrem. At illi reſponderũt,
Interrogauit nos homo per ordinem noſtram progeniem, ſi
pater viueret, ſi haberemus fratrem: & nos reſpondimus ei
conſequenter iuxta id quod fuerat ſciſcitatus: nunquid ſcire
poteramus quòd dicturus eſſet, Adducite fratrẽ veſtrum vo
biſcum? Iudas quoq́; dixit patri ſuo, Mitte puerum mecum,
vt proficiſcamur, & poſsimus viuere: ne moriamur nos &
paruuli noſtri. Ego ſuſcipio puerum: de manu mea require
illum. niſi reduxero & reddidero eum tibi, ero peccati reus
in te omni tẽpore. Si nõ interceſsiſſet dilatio, iam vice alte-
C ra veniſſemus. Igitur Iſrael pater eorũ dixit ad eos, Si ſic ne-
ceſſe eſt, facite quod vultis: ſumite de optimis terræ fructi-
bus in vaſis veſtris, & deferte viro munera: modicum reſinæ
& mellis & ſtoracis, ſtactes & terebinthi & amygdalarũ. Pe-
cuniam quoq́; duplicem ferte vobiſcum: & illam quam inue
niſtis in ſacculis, reportate, ne fortè errore factum ſit. Sed &
fratrem veſtrũ tollite, & ite ad virũ. Deus autẽ meus omni-
potens faciat vobis eum placabilẽ: & remittat vobiſcũ fratrẽ
veſtrum quẽ tenet in vinculis, & hunc Beniamin: ego autem
quaſi orbatus abſq́; liberis ero. Tulerunt ergo viri munera,
& pecuniam duplicẽ, & Beniamin: deſcenderuntq́; in Aegy-
D ptum, & ſteterunt coram Ioſeph. Quos cum ille vidiſſet, &
Beniamin ſimul, præcepit diſpenſatori domus ſuæ, dicens,
Introduc viros domũ, & occide victimas, & inſtrue conui-
uium: quoniã hodie mecum ſunt comeſturi meridie. Fecit
ille ſicut ſibi fuerat imperatum, & introduxit viros domum.
Ibiq́; exterriti, dixerunt mutuo, Propter pecuniã quam retu
limus prius in ſaccis noſtris, introducti ſumus: vt deuoluat
in nos calumniã, & violenter ſubiiciat ſeruituti & nos, & aſi
Supra 42.e nos noſtros. Quam ob rẽ in ipſis foribus accedentes ad di-
E ſpẽſatorem locuti ſunt, Oramus domine, vt audias nos, Iam
antè deſcẽdimus vt emeremus eſcas. Quibus emptis, cũ ve-
niſſemus ad diuerſoriũ aperuimus ſaccos noſtros, & inueni-
mus pecuniã in ore ſaccorũ, quam nunc eodem pondere re-
portauimus. Sed & aliud attulimus argentũ vt emamus quæ
nobis neceſſaria ſunt: nõ eſt in noſtra conſcientia quis poſu-
erit eam in marſupiis noſtris. At ille reſpondit, Pax vobiſcũ,
nolite timere: Deus veſter, & Deus patris veſtri dedit vobis
theſauros in ſaccis veſtris. nam pecuniã quam dediſtis mihi,
probatam ego habeo. Eduxitq́; ad eos Simeon, & introdu-
ctis domũ, attulit aquam, & lauerunt pedes ſuos, deditq́; pa-
bulum aſinis eorũ. Illi verò parabant munera, donec ingrede
F retur Ioſeph meridie. audierãt enim quòd ibi comeſturi eſ-
ſent panẽ. Igitur ingreſſus eſt Ioſeph domum ſuam, obtule-
runtq́; ei munera, tenẽtes in manibus ſuis: & adorauerũt pro
ni in terrã. At ille clementer reſalutatis eis, interrogauit eos,
dicens, Sanúsne eſt pater veſter ſenex, de quo dixeratis mihi?
Adhuc viuit? Qui reſponderunt, Soſpes eſt ſeruus tuus pa-
ter noſter, adhuc viuit. Et incuruati, adorauerunt eũ. Attol-
lens autẽ Ioſeph oculos, vidit Beniamin fratrẽ ſuum vteri-
num, & ait, Iſte eſt frater veſter paruulus, de quo dixeratis
mihi? Et rurſum: Deus, inquit, miſereatur tui fili mi. Feſtina
uitq́;, quia commota fuerant viſcera eius ſuper fratre ſuo, &
G erumpebant lachrymę: & introiẽs cubiculũ fleuit. Rurſumq́; *Flet Ioſeph*
lota facie egreſſus, continuit ſe, & ait, Ponite panes. Quibus
appoſitis, ſeorſum Ioſeph, & ſeorſum fratribus, Aegyptiis *Aegyptijs illicitum comedere cũ Hebræis.*
quoq́; qui veſcebãtur ſimul, ſeorſum (illicitũ eſt enim Aegy-
ptiis comedere cũ Hebræis, & prophanum putant huiuſce-
modi conuiuiũ) ſederũt corã eo primogenitus iuxta primo
genita ſua, & minimus iuxta ætatem ſuam. Et mirabãtur ni-
mis, ſumptis partibus quas ab eo acceperant: maiorque pars
venit Beniamin, ita vt quinque partibus excederet. Bibe-
runtque, & inebriati ſunt cum eo.

S. IOSEPH *abſcõſo & deprehẽſo ſcypho ſuo in ſacco Beniamin,
furti fratres arguit, quos Iudas excuſans ſeſe obſidẽ liberè offert.*

CAPVT XLIIII.

A PRæcepit autem Ioſeph diſpenſatori domus ſuæ
dicens, Imple ſaccos eorum frumento, quantum
poſſunt capere: & pone pecuniã ſingulorum in
ſummitate ſacci. Scyphum autem meum argen-
teum, & pretium quod dedit tritici, pone in ore ſacci iunio-
ris, factumq́; eſt ita. Et orto mane, dimiſsi ſunt cũ aſinis ſuis.
Iamq́; vrbem exierant, & proceſſerãt paululum: tunc Ioſeph
accerſito diſpenſatore domus, ait, Surge, inquit, & perſeque
re viros: & apprehẽſis dicito, Quare reddidiſtis malum pro
bono? Scyphus quem furati eſtis, ipſe eſt in quo bibit Domi
B nus meus, & in quo augurari ſolet: peſsimam rem feciſtis. Fe
cit ille vt iuſſerat. Et apprehenſis per ordinem, locutus eſt.
Qui reſponderũt, Quare ſic loquitur Dominus noſter, vt
ſerui tui tantum flagitii commiſerint? Pecuniã quam inueni
mus in ſummitate ſaccorum, reportauimus ad te de terra
Chanáan: & quomodo conſequens eſt vt furati ſimus de do
mo Domini tui aurũ vel argentum? Apud quemcúq́; fuerit
inuentum ſeruorum tuorum quod quæris, moriatur, & nos
C erimus ſerui Domini noſtri. Qui dixit eis, Fiat iuxta veſtrã
ſententiam: apud quemcunq́; fuerit inuentum, ipſe ſit ſeruus
meus, vos autem eritis innoxii. Itaque feſtinatò deponentes
in terram ſaccos, aperuerunt ſinguli. Quos ſcrutatus, inci-
piens à maiore vſque ad minimũ, inuenit ſcyphum in ſacco
Beniamin. At illi ſciſsis veſtibus, oneratisq́; rurſum aſinis, re
uerſi ſunt in oppidũ. Primusq́; Iudas cũ fratribus ingreſſus
eſt ad Ioſeph, necdum enim de loco abierat, omnesq́; ante
eum pariter in terrã corruerunt. Quibus ille ait, Cur ſic age
re voluiſtis? an ignoratis quòd non ſit ſimilis mei in augurã
D di ſciẽtia? Cui Iudas, Quid reſpõdebimus, inquit, Domino
meo? vel quid loquemur, aut iuſtè poterimus obtendere?
Deus inuenit iniquitatẽ ſeruorum tuorũ: en omnes ſerui ſu-
mus Domini mei, & nos & apud quem inuẽtus eſt ſcyphus.
Reſponditq́; Ioſeph, Abſit à me vt ſic agam: qui furatus eſt
ſcyphum, ipſe ſit ſeruus meus, vos autẽ abite liberi ad patrẽ

vestrum. Accedens autē propius Iudas, cōfidenter ait, Oro Domine mi, loquatur seruus tuus verbum in auribus tuis, & ne irascaris famulo tuo: tu es enim post Pharaonem Dominus meus. [E] Interrogasti prius seruos tuos, Habetis patrē aut fratrem? & nos respondimus tibi Domino meo, Est nobis [*Supra 42.c*] pater senex, & puer paruulus, qui in senectute illius natus est, cuius vterinus frater mortuus est: & ipsum solum habet mater sua, pater verò tenerè diligit eū. Dixistiq; seruis tuis, Adducite eum ad me, & ponam oculos meos super illum. Suggessimus tibi Domino meo, Non potest puer relinquere patrem suū: si enim illum dimiserit, morietur. Et dixisti seruis [*Supra 43.a*] tuis, Nisi venerit frater vester minimus vobiscū, nō videbitis [F] amplius faciem meā. Cum ergo ascendissemus ad famulū tuum patrem nostrū, narrauimus ei omnia quæ locutus est Dominus meus. Et dixit pater noster, Reuertimini, & emite nobis parum tritici. Cui diximus, Ire nō possumus: si frater noster minimus descēderit nobiscum, proficiscemur simul: alioquin illo absente, non audemus videre faciē viri. At ille respōdit, Vos scitis quòd duos filios genuerit mihi vxor [*Supra 37.e*] mea. Egressus est vnus, & dixistis, Bestia deuorauit eum: & hucusque nō cōparet. Si tuleritis & istum, & aliquid ei in via contigerit, deducetis canos meos cum mœrore ad inferos. [G] Igitur si intrauero ad seruum tuū patrem nostrū, & puer defuerit (cùm anima illius ex huius anima depēdeat) videritq; eum non esse nobiscum, morietur, & deducēt famuli tui ca- [*Supra 43.b*] nos eius cū dolore ad inferos. Ego proprie seruus tuus sim, qui in meam hunc recepi fidem, & spopondi, dicens, Nisi reduxero eum, peccati reus ero in patrem meum omni tempore. Manebo itaque seruus tuus pro puero in ministerio Domini mei, & puer ascendat cum fratribus suis. Non enim possum redire ad patrem absente puero: ne calamitatis quæ oppressura est patrem meum, testis assistam.

S. IOSEPH *tandē se fratribus manifestans omnes osculatur: unde Pharao totusq; domus eius exultans, ad quærendū patrem in Chanaan cum muneribus & plaustris multis fratres remittit.*

CAPVT XLV.

[A] NOn se poterat vltrà cohibere Ioseph multis coràm astantibus: vnde præcepit vt egrederentur cuncti foras, & nullus interesset alienus agnitioni mutuæ. Eleuauitq; vocē cum fletu: quā audierunt Aegyptii, omnisq; domus Pharaonis, & dixit fratribus [*Act. 7.b*] suis, Ego sum Ioseph: adhuc pater meus viuit? Non poterāt respondere fratres nimio terrore perterriti. Ad quos ille clementer, Accedite, inquit, ad me. Et cum accessissent propè, [B] Ego sum, ait, Ioseph frater vester, quem vendidistis in Aegyptum. Nolite pauere, neque vobis durum esse videatur quod [*Infra 50.c*] vendidistis me in his regionibus: pro salute enim vestra misit me Deus ante vos. Biennium est enim quòd cœpit fames in terra esse: & adhuc quinq; anni restāt, quibus nec arari poterit, nec meti. Præmisitq; me Deus vt reseruemini super terram, [C] & escas ad viuendū habere possitis. Nō vestro cōsilio, sed Dei volūtate huc missus sum: qui fecit me quasi patrem Pharaonis, & Dominū vniuersæ domus eius, ac principē in omni terra Aegypti. Festinate, & ascendite ad patrē meum, & dicetis ei, Hæc mandat filius tuus Ioseph, Deus fecit me Dominū vniuersæ terræ Aegypti: descende ad me ne morēris, & habitabis in terra Gessen: erisq; iuxta me tu, & filii tui, & filii filiorū tuorū, oues tuæ, & armēta tua, & vniuersa quæ possides. Ibiq; te pascā (adhuc enim quinq; anni residui sunt famis) ne & tu pereas, & omnis domus tua, & omnia quæ possides. En oculi vestri & oculi fratris mei Beniamin vidēt [D] quòd os meū loquatur ad vos. Nuntiate patri meo vniuersam gloriā meam, & cūcta quæ vidistis in Aegypto: festinate & adducite eū ad me. Cumq; amplexatus recidisset in collum Beniamin fratris sui, fleuit: illo quoq; similiter flente super collū eius. Osculatusq; est Ioseph omnes fratres suos, & plorauit super singulos, post quæ ausi sunt loqui ad eum. [E] Auditumq; est & celebri sermone vulgatum in aula regis, Venerunt fratres Ioseph: & gauisus est Pharao atq; omnis familia eius. Dixitque ad Ioseph vt imperaret fratribus suis, dicens, Onerantes iumenta, ite in terrā Chanáan. Et tollite inde patrem vestrū & cognationē, & venite ad me: & ego dabo vobis omnia bona Aegypti, vt comedatis medullā terræ. Præcipe etiam vt tollant plaustra de terra Aegypti, ad subuectionem paruulorum suorum ac cōiugum: & dicito, Tollite patrem vestrū & properate quantocyus venientes, nec dimittatis quicquā de supellectili vestra: quia omnes opes Aegypti, [F] vestræ erunt. Feceruntq; filii Israel vt eis mandatum fuerat. Quibus dedit Ioseph plaustra, secundū Pharaonis imperiū: & cibaria in itinere. Singulis quoq; proferri iussit binas stolas: Beniamin verò dedit trecentos argenteos cū quinq; stolis optimis: tantundem pecuniæ & vestiū mittens patri suo, addens ei asinos decem, qui subueherēt ex omnibus diuitiis Aegypti: & totidem asinas, triticum in itinere, panesq; portantes. Dimisit ergo fratres suos: & proficiscentibus ait, Ne [G] irascamini in via. Qui ascendentes ex Aegypto, venerunt in terram Chanáan ad patrem suum Iacob. Et nuntiauerūt ei, dicētes, Ioseph viuit: & ipse dominatur in omni terra Aegypti. Quo audito Iacob, quasi de graui somno euigilans, tamen nō credebat eis. Illi ecōtrà referebant omnem ordinem rei. Cumq; vidisset plaustra & vniuersa quæ miserat, reuixit spiritus eius, & ait, Sufficit mihi si adhuc Ioseph filius meus viuit: vadam & videbo illum antequam moriar.

S. IACOB *cum filijs & nepotibus in Aegyptum descendens à filio suo Ioseph magno cum honore, letitia, & amplexibus suscipitur.*

CAPVT XLVI.

[PROFECTIO IACOB in Aegyptum.]

[A] PRofectusque Israel cum omnibus quæ habebat vēnit ad puteum iuramenti: & mactatis ibi victimis Deo patris sui Isaac, audiuit eum per visionem nocte vocantem se, & dicentem sibi, Iacob Iacob? Cui respondit, Ecce adsum. Ait illi Deus, Ego sum fortissimus Deus patris tui, noli timere, sed descende in Aegyptum, quia in gentem magnam faciam te ibi. Ego descendam tecum illuc, & ego inde adducam te reuertentē: Ioseph [*Act. 7.b*] quoq; ponet manus suas super oculos tuos. Surrexit Iacob à puteo iuramenti: tuleruntq; eum filii cum paruulis & vxoribus suis in plaustris quę miserat Pharao ad portandū senē & omnia quę possederat in terra Chanáan: venitq; in Aegyptū cum omni semine suo, filii eius & nepotes, filiæ & cuncta simul progenies. Hæc sunt autē nomina filiorū Israel, qui ingressi sunt in Aegyptū, ipse cum liberis suis. Primogenitus [Genealogia Iacob.] [B] Ruben. Filii Ruben: Enoch & Phallu & Esron & Charmi. [*Exod. 1.a*] Filii Simeō: Iamuel & Iamin & Abod & Iachin & Saher, & [*Num. 26.a*] Saul filius Chananitidis. Filii Leui: Gerson & Chaath & Me- [*1. Para. 5.a*] rari. [*Exod. 6.c*] Filii Iuda: Her & Onā & Sela & Phares & Zara. mortui [*1. Para. 2.d*] sunt autem Her & Onan in terra Chanáan. Natiq; sunt filii [*1. Para. 6.a*] Phares: Esrō & Hamul. Filii Issachar: Thola & Phua & Iob [*1. Para. 2.a & 4.a*] & Simeron. Filii Zabulon: Sared & Elon & Iahelel. hi filii Liæ quos genuit in Mesopotamia Syriæ cum Dina filia sua. [*Supra 38.a*] omnes animæ filiorū eius & filiarū, triginta tres. Filii Gad: [*1. Para. 7.a*] Sephō & Aggi & Esebon & Suni & Heri & Arodi & Areli. Filii Aser: Iemna & Iesua & Iesui & Beria, Sara quoq; soror [*1. Para. 7.f*] eorum. Filii Beria: Heber & Melchiel. hi filii Zelphæ, quam dedit Laban Liæ filiæ suæ. & hos genuit Iacob sedecim ani- [C] mas. Filii Rachel vxoris Iacob: Ioseph & Beniamin. Natiq; sunt filii in terra Aegypti, quos genuit ei Aseneth filia Phu- [*Supra 41.f*] tipharis sacerdotis Heliopoleos: Manasses, & Ephráim. Filii Beniamin: Bela & Becbor & Asbel & Gera & Naaman & [*1. Para. 7.b & 8.a*] Echi, & Ros, & Mophim, & Ophim, & Ared. hi filii Rachel quos genuit Iacob. omnes animæ quatuordecim. Filii Dan: Vsim. Filii Nephthali: Iasiel & Guni & Iefer & Sallē. hi filii Balæ, quā dedit Labā Racheli filiæ suæ: & hos genuit Iacob.

omnes animæ, ſeptem. Cunctæq; animæ quæ ingreſſæ ſunt cũ Iacob in Aegyptũ,& egreſſæ ſunt de femore illius, abſq; vxoribus filiorũ eius ſexagintaſex. Filii autẽ Ioſeph qui nati ſunt ei in terra Aegypti,animæ duæ. Omnes animæ domus Iacob quæ ingreſſæ ſunt in Aegyptũ,fuere ſeptuaginta. Miſit autem Iacob Iudam ante ſe ad Ioſeph, vt nuntiaret ei,& ille occurreret in Geſſen. Quo cum perueniſſet,iuncto Ioſeph curru ſuo, aſcẽdit obuiam patri ſuo ad eundem locũ: vidensq; eum irruit ſuper collum eius, &

Septuaginta omnes ingreſsi Aegyptum. Deut 10.d

D inter amplexus fleuit. Dixitq; pater ad Ioſeph, Iam lætus moriar, quia vidi faciem tuã,& ſuperſtitem te relinquo. At ille locutus eſt ad fratres ſuos,& ad omnẽ domũ patris ſui, Aſcẽdam,& nuntiabo Pharaoni: dicamq; ei, Fratres mei & domus patris mei qui erant in terra Chanáan venerunt ad me: & ſunt viri paſtores ouium,curamq; habent alendorum gregum:pecora ſua & armenta,& omnia quæ habere potuerũt, adduxerunt ſecum. Cumq; vocauerit vos,& dixerit, Quod eſt opus veſtrum? reſpondebitis, Viri paſtores ſumus ſerui tui,ab infantia noſtra vſque in præſens, & nos & patres noſtri. Hæc autem dicetis vt habitare poſsitis in terra Geſſen: quia deteſtantur Aegyptii omnes paſtores ouium.

S. IACOB cum filijs ad Pharaonem introducto terra Geſſen conceditur. At fames tantum premit Aegyptum ut uenditis pecoribus terram quoq; uendere coacti ſint: unde quinta pars fructuum regibus perpetuò cedat.

CAPVT XLVII.

A INgreſſus ergo Ioſeph nuntiauit Pharaoni, dicens, Pater meus & fratres, oues eorũ & armẽta, & cuncta quæ poſsident, venerunt de terra Chanáan: & ecce conſiſtunt in terra Geſſen. Extremos quoq; fratrum ſuorũ quinq; viros conſtituit corã rege: quos ille interrogauit, Quid habetis operis? Reſponderunt, Paſtores ouium ſumus ſerui tui,& nos & patres noſtri, ad peregrinandũ in terrã tuã venimus: quoniã non eſt herba gregibus ſeruorũ tuorũ, ingrauescente fame in terra Chanáan: petimusq; vt eſſe nos iubeas ſeruos tuos in terra Geſſen. Dixit itaq; rex ad Ioſeph, Pater tuus & fratres tui venerũt ad te. Terra Aegypti in cõſpectu tuo eſt: in optimo loco fac habi-

B tare eos,& trade eis terrã Geſſen. Quòd ſi noſti in eis eſſe viros induſtrios,cõſtitue illos magiſtros pecorũ meorũ. Poſt hæc introduxit Ioſeph patrẽ ſuum ad regem, & ſtatuit eum coram eo:qui benedicens illi, & interrogatus ab eo, Quot ſunt dies annorũ vitæ tuæ? reſpõdit, Dies peregrinationis vitæ meæ centũ triginta annorũ ſunt,parui & mali: & non peruenerunt vſque ad dies patrum meorum quibus peregrinati

C ſunt. Et benedicto rege egreſſus eſt foras. Ioſeph verò patri & fratribus ſuis dedit poſſeſsionem in Aegypto in optimo terræ loco Rameſſes, vt præceperat Pharao. Et alebat eos, omnemq; domum patris ſui,præbẽs cibaria ſingulis. In toto enim orbe panis deerat,& oppreſſerat fames terram, maxime Aegypti & Chanáan. E quibus omnem pecuniã congregauit pro venditione frumenti,& intulit eam in ærarium regis. Cumq; defeciſſet emptoribus pretium, venit cuncta

D Aegyptus ad Ioſeph,dicẽs, Da nobis panes: quare morimur coram te deficiente pecunia? Quibus ille reſpondit, Adducite pecora veſtra,& dabo vobis pro eis cibos,ſi pretium non habetis. Quæ cum adduxiſſent,dedit eis alimenta pro equis & ouibus & bobus & aſinis: ſuſtentauitq; eos illo anno pro commutatione pecorum. Venerunt quoq; anno ſecundo, & dixerunt ei, Non celamus Domino noſtro quòd deficiente pecunia,pecora ſimul defecerunt:nec clam te eſt quòd abſq; corporibus & terra nihil habeamus. Cur ergo morimur te vidente? & nos,& terra noſtra tui erimus: eme nos in ſeruitu-

Pecunia deficiẽte, Aegyptij pecoribus cibum comparant.

E tem regiã,& præbe ſemina,ne pereũte cultore redigatur terra in ſolitudinem. Emit igitur Ioſeph omnẽ terrã Aegypti vendentibus ſingulis poſſeſsiones ſuas præ magnitudine famis. Subiecitq; eam Pharaoni, & cũctos populos eius à nouiſsimis terminis Aegypti vſq; ad extremos fines eius: præter terram ſacerdotũ quæ à rege tradita fuerat eis: quibus & ſtatuta cibaria ex horreis publicis præbebantur, & idcirco non ſunt compulſi vendere poſſeſsiones ſuas. Dixit ergo Ioſeph ad populos, En,vt cernitis,& vos & terram veſtrã Pharao poſsidet:accipite ſemina,& ſerite agros, vt fruges habe-

F re poſsitis. Quintam partem regi dabitis: quatuor reliquas permitto vobis in ſementem, & in cibũ familiis & liberis veſtris. Qui reſpõderunt, Salus noſtra in manu tua eſt:reſpiciat nos tantum Dominus noſter, & læti ſeruiemus regi. Ex eo tempore vſque in præſentem diem in vniuerſa terra Aegypti,regibus quinta pars ſoluitur, & factum eſt quaſi in legẽ: abſque terra ſacerdotali, quæ libera ab hac conditione fuit. Habitauit ergo Iſrael in Aegypto, id eſt in terra Geſſen, & poſſedit eam:auctusq; eſt & multiplicatus nimis. Et vixit in ea decem & ſeptem annis:factiq; ſunt omnes dies vitæ illius, centum quadragintaſeptem annorum. Cumq; appropinqua-

G re cerneret diem mortis ſuæ,vocauit filium ſuum Ioſeph,& dixit ad eum, Si inueni gratiam in conſpectu tuo, pone manum tuam ſub femore meo: & facies mihi miſericordiam & veritatem, vt nõ ſepelias me in Aegypto, ſed dormiam cum patribus meis, & auferas me de terra hac, condasq; in ſepulchro maiorum meorum. Cui reſpondit Ioſeph, Ego faciam quod iuſsiſti. Et ille, Iura ergo, inquit, mihi. Quo iurãte, adorauit Iſrael Dominum, conuerſus ad lectuli caput.

Iacob adiurat filiũ Ioſeph de ſepultura.

S. IACOB ægrotantem Ioſeph cum filijs ſuis uiſitat, benedictionẽ illis à patre impetraturus, quibus Iacob benedicens minorem maiori prætulit, ac Ioſeph ultra fratres ſuos una parte donat.

CAPVT XLVIII.

A HIs itaq; tranſactis nuntiatũ eſt Ioſeph quòd ægrotaret pater ſuus: qui aſſumptis duobus filiis Manaſſe & Ephráim, ire perrexit. Dictumq; eſt ſeni, Ecce filius tuus Ioſeph venit ad te. Qui cõfortatus ſedit in lectulo. Et ingreſſo ad ſe Ioſeph, ait, Deus omnipotens apparuit mihi in Luza, quæ eſt in terra Chanáan: benedixitq; mihi, & ait, Ego te augebo & multiplicabo, & faciam te in turbas populorum: daboq; tibi terram hanc, & ſemini tuo poſt te in poſſeſsionẽ ſempiternam. Duo ergo filii tui qui nati ſunt tibi in terra Aegypti antequam huc venirem ad te, mei erunt: Ephráim & Manaſſes, ſicut Ruben & Simeon reputabuntur mihi. Reliquos autem quos genueris poſt eos, tui erunt, & nomine fratrum ſuorum vocabuntur

Supra 28.c

Supra 41.f

B in poſſeſsionibus ſuis. Mihi enim quando veniebam de Meſopotamia, mortua eſt Rachel in terra Chanáan in ipſo itinere, eratq; verni tempus: & ingrediebar Ephrathã, & ſepeliui eam iuxta viam Ephrathæ, quæ alio nomine appellatur Bethlehem. Videns autem filios eius dixit ad eum, Qui ſunt iſti? Reſpõdit, Filii mei ſunt quos donauit mihi Deus in hoc loco. Adduc, inquit, eos ad me, vt benedicã illis. Oculi enim Iſrael caligauerant præ nimia ſenectute, & clarè videre non

Supra 35.c

poterat. Applicitosque ad se, deosculatus & circumplexus eos, dixit ad filiũ suum, Non sum fraudatus aspectu tuo: insuper ostẽdit mihi Deus semen tuũ. Cumq; tulisset eos Ioseph de gremio patris, adorauit pronus in terrã. Et posuit Ephrãim ad dexteram suam, id est ad sinistram Israel: Manassen verò in sinistra sua, ad dexteram scilicet patris, applicuitque C ambos ad eum. Qui extendens manũ dexterã, posuit super caput Ephráim iunioris fratris: sinistram autem super caput Manasse qui maior natu erat, cõmutans manus. Benedixitq; *Hebr. 11.d* Iacob filio Ioseph, & ait, Deus in cuius conspectu ambulauerunt patres mei Abraham & Isaac, Deus qui pascit me ab adolescentia mea vsq; in præsentem diem, angelus qui eruit me de cunctis malis benedicat pueris istis: & inuocetur super eos nomen meum, nomina quoq; patrũ meorum Abraham & Isaac, & crescant in multitudinem super terram. Videns autem Ioseph quòd posuisset pater suus dexteram ma- D num super caput Ephráim, grauiter accepit: & apprehensam manũ patris leuare conatus est de capite Ephráim, & transferre super caput Manasse. Dixitq; ad patrem, Non ita conuenit pater: quia hic est primogenitus, pone dexteram tuam super caput eius. Qui renuens ait, Scio fili mi, scio: & iste quidem erit in populos & multiplicabitur: sed frater eius iunior, maior erit illo, & semen illius crescet in gentes. Benedixitq; eis in tempore illo, dicens, In te benedicetur Israel, atque dicetur, Faciat tibi Deus sicut Ephráim & sicut Manasse. Constituitque Ephráim ante Manassen: & ait ad Ioseph filium suum, En ego morior, & erit Deus vobiscum, *Ioan. 4.a* reducetq; vos ad terram patrum vestrorum. Do tibi partem vnam extra fratres tuos, quam tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo.

S. IACOB filijs suis benedicens, defectus eorum arguit, illisq; futura prædicit: sepultura autem electa in pace quiescit.

CAPVT XLIX.

A VOcauit autem Iacob filios suos, & ait eis, Congregamini, vt annuntiem quæ ventura sunt vobis in diebus nouissimis. Cõgregamini & audite filii Iacob, audite Israel patrem vestrum. Ruben primogenitus meus, tu fortitudo mea & principium doloris mei: prior in donis, maior in imperio. Effusus es sicut aqua, non crescas: quia ascendisti cubile patris tui, & macula- *Supra 35.b* sti stratũ eius. Simeon & Leui fratres: vasa iniquitatis bellantia. In consilium eorum non veniat anima mea, & in cœtu *Supra 34.d* illorum non sit gloria mea: quia in furore suo occiderunt virum, & in voluntate sua suffoderunt murũ. Maledictus furor eorum, quia pertinax: & indignatio eorum, quia dura: di- B uidam eos in Iacob, & dispergam eos in Israel. Iuda, te laudabũt fratres tui: manus tua in ceruicibus inimicorũ tuorũ, adorabũt te filii patris tui. Catulus leonis Iuda: ad prædã fili mi ascẽdisti: requiescẽs accubuisti vt leo, & quasi leæna, quis *Christus eludæ nasciturus.* suscitabit eum? NON AVFERETVR sceptrum de Iuda, & dux de femore eius: donec veniat qui mittendus est, & ipse erit expectatio gentium. Ligans ad vineã pullum suum, & ad vitem ò fili mi asinam suã. Lauabit in vino stolam suam, & in sanguine vuæ pallium suũ. Pulchriores sunt oculi eius vino, & dentes eius lacte candidiores. Zabulon in littore maris *Io. 1.g. 7.g Matth. 2.a* habitabit, & in statione nauium pertingẽs vsq; ad Sidònem. Issachar asinus fortis accubãs inter terminos. Vidit requiem quòd esset bona, & terram quòd optima: & supposuit hume- C rum suũ ad portandũ, factusq; est tributis seruiens. Dan iudicabit populũ suum sicut & alia tribus in Israel. Fiat Dan coluber in via, cerastes in semita, mordens vngulas equi, vt cadat ascensor eius retrò. SALVTARE tuũ expectabo Domine. Gad, accinctus præliabitur ante eum: & ipse accingetur retrorsum. Aser pinguis panis eius, & præbebit delicias re- *Ioseph 1.g. 5.a* gibus. Nephthali ceruus emissus, & dans eloquia pulchritudinis. Filius accrescens Ioseph, filius accrescens & decòrus aspectu: filiæ discurrerunt super murum. Sed exasperauerunt eum, & iurgati sunt, inuiderũtq; illi habentes iacula. Sedit in forti arcus eius, & dissoluta sunt vincula brachiorũ & manuũ illius per manus potẽtis Iacob: inde pastor egressus est, lapis Israel. Deus patris tui erit adiutor tuus, & omnipotens benedicet tibi benedictionibus cœli desuper, benedictionibus abyssi iacentis deorsum, benedictionibus vberũ & vul- D uæ. Benedictiones patris tui confortatæ sunt benedictionibus patrum eius: donec veniret desyderium collium æternorum. fiãt in capite Ioseph & in vertice Nazaræi inter fratres suos. Beniamin lupus rapax, mane comedet prædam, & vespere diuidet spolia. Omnes hi in tribubus Israel duodecim: hæc locutus est eis pater suus, benedixitq; singulis benedictionibus propriis, & præcepit eis, dicens, Ego congregor ad populum meum: sepelite me cum patribus meis in spelun- *Supra 23.d* ca duplici quæ est in agro Ephron Hethæi, contra Mambre in terra Chanáan, quam emit Abrahã cum agro ab Ephron Hethæo in possessionem sepulchri. Ibi sepelierunt eum, & Saram vxorem eius: ibi sepultus est Isaac cum Rebecca coniuge sua: ibi & Lia cóndita iacet. Finitisq; mandatis quibus filios instruebat, collegit pedes suos super lectulum, & obiit: appositusque est ad populum suum.

S. IOSEPH patris exequias curans corpus eius in Chanaan sepeliendum duxit, iniuriam fratribus sibi timentibus remittit, suscepta ab eis fide de ossibus suis secum in Chanaan deferendis.

CAPVT L.

A QVod cernens Ioseph, ruit super faciem patris flens & deosculans eum. Præcepitque seruis suis medicis, vt aromatibus condirent patrem. Quibus iussa explentibus, transierunt quadraginta dies: iste quippe mos erat cadauerum conditorum. fleuitque eum Aegyptus septuaginta diebus. Et expleto planctus tempore, locutus est Ioseph ad familiam Pharaonis, Si inueni gratiam in conspectu vestro, loquimini in auribus Pharaonis: eo quòd pater meus adiurauerit me, dicens, En morior, *Supra 47.g* in sepulchro meo quod fodi mihi in terra Chanáan, sepelies me. Ascendam igitur, & sepeliam patrem meum, ac reuertar. Dixitque ei Pharao, Ascende, & sepeli patrem tuum si- B cut adiuratus es. Quo ascendente, ierunt cum eo omnes senes domus Pharaonis, cunctique maiores natu terræ Aegypti: domus Ioseph cum fratribus suis, absque paruulis & gregibus, absque armentis quæ dereliquerunt in terra Gessen. Habuit quoque in comitatu currus & equites: & facta est turba non modica. Veneruntq; ad aream Atad, quæ sita est trans Iordanem: vbi celebrãtes exequias planctu magno atq; vehementi impleuerunt septem dies. Quod cum vidissent habitatores terræ Chanáan, dixerunt, Planctus magnus est iste Aegyptiis. Et idcirco vocatum est nomen loci illius, *Actuũ 7.b* Planctus Aegypti. Fecerunt ergo filii Iacob sicut præcepe- *Supra 23.d* rat eis: & portantes eum in terram Chanáan, sepelierunt eum in spelunca duplici, quam emerat Abraham cum agro C in possessionem sepulchri ab Ephron Hethæo contra faciem Mambre. Reuersusq; est Ioseph in Aegyptum cum fratribus suis & omni comitatu, sepulto patre. Quo mortuo, timentes fratres eius & mutuò colloquentes, Ne fortè memor sit iniuriæ quã passus est, & reddat nobis omne malum quod fecimus, mandauerũt ei dicentes, Pater tuus præcepit nobis antequã moreretur vt hęc tibi verbis illius diceremus, Obsecro vt obliuiscaris sceleris fratrum tuorum, & peccati atque malitiæ quam exercuerunt in te. nos quoq; oramus vt seruis Dei patris tui dimittas iniquitatem hanc. Quibus auditis fleuit Ioseph, veneruntq; ad eum fratres sui: & proni adorantes in terram, dixerunt, Serui tui sumus. Quibus ille respondit, Nolite timere: num Dei possumus resistere vo- D luntati? Vos cogitastis de me malum, sed Deus vertit illud in bonum: vt exaltaret me sicut impræsentiarum cernitis, *Supra 45.b*

& saluos

& ſaluos faceret multos populos. Nolite timere: ego paſcam vos & paruulos veſtros. conſolatusq; eos, & blandè ac leniter eſt locutus. Et habitauit in Aegypto cum omni domo patris ſui: vixitq; centum decem annis. Et vidit Ephráim filios vſq; ad tertiam generationem. Filii quoq; Machir filii Manaſſe nati ſunt in genibus Ioſeph. Quibus tranſactis locutus eſt fratribus ſuis, Poſt mortem meam Deus viſitabit vos, & aſcẽdere vos faciet de terra iſta ad terram quam iurauit Abraham, Iſaac & Iacob. Cumq; adiuraſſet eos, atque dixiſſet, Deus viſitabit vos, aſportate oſſa mea vobiſcũ de loco iſto: mortuus eſt expletis centũ decem vitæ ſuæ annis. Et cõditus aromatibus, repoſitus eſt in loculo in Aegypto.

Num. 32. g
Hebr. 11. d
Ioſeph præ dicit liberationem fratrũ ſuorũ.
Exod. 13. d
Iſue 24. g

FINIS.

Liber Exodus, Hebraicè Velleſemoth.

S. ISRAELIS *multiplicationem nouus Pharao onerum impoſitione, maſculorum cæde, & ſubuerſione (niſi obſtetricum induſtria obſtitiſſet) impedire ſatagit.*

CAPVT I.

A HAEC SVNT nomina filiorũ Iſrael, qui ingreſſi ſunt in Aegyptum cum Iacob: ſinguli cum domibus ſuis introierunt: Ruben, Simeon, Leui, Iudas, Iſſachar, Zabulon, & Bẽiamin, Dan, & Nephthali, Gad, & Aſer. Erant igitur omnes animæ eorũ qui ingreſſi ſunt, de femore Iacob, ſeptuaginta: Ioſeph autem in Aegypto erat. Quo mortuo, & vniuerſis fratribus eius, omniq; cognatione ſua, filii Iſrael creuerũt, & quaſi germinantes multiplicati ſunt: ac roborati nimis, impleuerũt terram. B Surrexit interea rex nouus ſuper Aegyptũ, qui ignorabat Ioſeph: & ait ad populum ſuũ, Ecce, populus filiorũ Iſrael multus, & fortior nobis eſt. Venite, ſapiẽter opprimamus eũ: ne fortè multiplicetur: & ſi ingruerit contra nos bellũ, addatur inimicis noſtris, expugnatisq; nobis egrediatur è terra. Præpoſuit itaque eis magiſtros operũ vt affligerẽt eos oneribus: ædificaueruntq; C vrbes tabernaculorũ Pharaoni, Phithõ, & Rameſſes. Quantoq; opprimebãt eos, tãto magis multiplicabãtur, & creſcebant: oderantq; filios Iſrael Aegyptii, & affligebãt illudentes eis & inuidẽtes. Atq; ad amaritudinẽ perducebãt vitam eorum operibus duris luti & lateris, omniq; famulatu, quo in terræ operibus premebãtur. Dixit autem rex Aegypti obſtetricibus Hebræorum: quarũ vna vocabatur Sephora, altera Phua, præcipiens eis, Quando obſtetricabitis Hebræas, & partus tempus aduenerit: ſi maſculus fuerit, interficite illũ: ſi fœmina, reſeruate. Timuerunt autẽ obſtetrices Deũ, & nõ fecerunt iuxta præceptum regis Aegypti: ſed conſeruabant D mares. Quibus accerſitis ad ſe rex, ait, Quidnam eſt hoc quod facere voluiſtis, vt pueros ſeruaretis? Quæ responderunt, Non ſunt Hebrææ, ſicut Aegyptiæ mulieres: ipſæ enim obſtetricandi habent ſcientiam, & priuſquam veniamus ad eas, pariunt. Benè ergo fecit Deus obſtetricibus: & creuit populus: confortatusq; eſt nimis. Et quia timuerunt obſtetrices Deum, ædificauit illis domos. Præcepit ergo Pharao omni populo ſuo, dicens, Quicquid maſculini ſexus natum fuerit, in flumen proiicite: quicquid fœminini, reſeruate.

Gen. 46. a
Act. 7. c
Sapiẽ. 18. b

S. MOYSES *aquis expoſitus & inde extractus, in aula regia à matre ſua nutritus, propter homicidium in Madian fugit, ubi duxit uxorem.* CAPVT II.

A EGreſſus eſt poſt hæc vir de domo Leui. Et accepit vxorẽ ſtirpis ſuæ, quæ cõcepit, & peperit filium: & videns eum elegantẽ abſcõdit tribus mẽſibus. Cũq; iam celare nõ poſſet, ſumpſit fiſcellam ſcirpeam, & liniuit eam bitumine ac pice: poſuitq; intus infantulum, & expoſuit eum in carecto ripæ fluminis, ſtante procul ſorore eius, & cõſyderante euentũ rei. Ecce autẽ deſcendebat filia Pharaonis vt lauaretur in flumine: & puellæ eius gradiebãtur per crepidinem aluei. Quæ cum vidiſſet fiſcellã in papyrione, miſit vnã è famulabus ſuis: & allatã aperiens, cernensq; in ea paruulũ vagientẽ, miſerta eius, ait, De infantibus Hebræorũ eſt hic. Cui ſoror pueri, Vis, inquit, vt vadam, & vocẽ tibi mulierẽ Hebræam, quæ nutrire poſsit B infantulũ? Reſpõdit, Vade. Perrexit puella, & vocauit matrẽ ſuam. Ad quam locuta filia Pharaonis, Accipe, ait, puerum iſtũ, & nutri mihi: ego dabo tibi mercedẽ tuam. Suſcepit mulier, & nutriuit puerũ: adultumq; tradidit filiæ Pharaonis. Quẽ illa adoptauit in locũ filii, vocauitq; nomẽ eius Moyſes, dicens: Quia de aqua tuli eum. In diebus illis poſtquam creuerat Moyſes, egreſſus eſt ad fratres ſuos: viditq; afflictionem eorũ, & virum Aegyptiũ percutientẽ quendam de Hebræis fratribus ſuis. Cumq; circunſpexiſſet huc atq; illuc, & nullũ adeſſe vidiſſet, percuſſum Aegyptiũ abſcõdit ſabulo. Et egreſſus die altero conſpexit duos Hebræos rixantes: di- C xitq; ei qui faciebat iniuriã, Quare percutis proximũ tuum? Qui reſpõdit, Quis cõſtituit te principem, & iudicem ſuper nos? num occidere me tu vis: ſicut heri occidiſti Aegyptiũ? Timuit Moyſes, & ait, Quomodo palàm factũ eſt verbum iſtud? Audiuitq; Pharao ſermonẽ hũc, & quærebat occidere Moyſen: qui fugiens de cõſpectu eius, moratus eſt in terra Madian, & ſedit iuxta puteũ. Erãt autẽ ſacerdoti Madian ſeptem filiæ, quæ venerant ad hauriendã aquam: & impletis canalibus adaquare cupiebant greges patris ſui. Superuenẽre paſtores, & eiecerunt eas: ſurrexitq; Moyſes, & defenſis puellis, adaquauit oues earũ. Quæ cum reuertiſſent ad Raguel patrem ſuũ, dixit ad eas, Cur velocius veniſtis ſolito? Reſpõ D derunt, Vir Aegyptius liberauit nos de manu paſtorũ: inſuper & hauſit aquam nobiſcum, potumq; dedit ouibus. At ille, Vbi eſt, inquit, quare dimiſiſtis hominem? vocate eum vt comedat panẽ. Iurauit ergo Moyſes quòd habitaret cum eo. Accepitq; Sephoram filiam eius vxorem: quæ peperit ei filium, quem vocauit Gerſam, dicens, Aduena fui in terra aliena. ¶ Alterum verò peperit: quem vocauit Eliézer, dicens, Deus enim patris mei adiutor meus, & eripuit me de manu Pharaonis. Poſt multum verò temporis mortuus eſt rex Aegypti: & ingemiſcentes filii Iſrael, propter opera vociferati ſunt: aſcenditq; clamor eorum ad

Infra 6. c
Num. 13. g
1. Par. 23. b
Sapiẽ. 18. b
Act. 7. c
Hebr. 11. d
Hebræ. 11. e
Act. 7. d
Infra 18. a
1. Par. 23. b

Deum ab operibus. Et audiuit gemitum eorum, ac recordatus est fœderis quod pepigerat cum Abrahã, Isaac & Iacob. Et respexit Dominus filios Israel, & cognouit eos.

S. DOMINVS Moysi in rubo apparẽs mittit eum ad filios Israel de manu Pharaonis liberandos. CAPVT III.

A MOyses autem pascebat oues Iethro soceri sui sacerdotis Madian: cumq; minasset gregem ad interiora deserti, vẽnit ad montem Dei Horeb. Apparuitq; ei Dominus in flamma ignis de medio rubi: & videbat quòd rubus arderet, & non combureretur. Dixit ergo Moyses, Vadam, & videbo visionẽ hanc magnam, quare non comburatur rubus. Cernens autem Dominus quòd pergeret ad videndũ, vocauit eum de medio rubi, B & ait, Moyses Moyses? Qui respondit, Adsum. At ille. Ne appropies, inquit, huc: solue calceamentũ de pedibus tuis. locus enim in quo stas, terra sancta est. Et ait, Ego sum Deus patris tui, Deus Abrahã, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Abscondit Moyses faciẽ suam: non enim audebat aspicere contra Deum. Cui ait Dominus, Vidi afflictionẽ populi mei in Aegypto, & clamorẽ eius audiui propter duritiã eorum qui præsunt operibus: & sciens dolorẽ eius, descendi vt liberem eum de manibus Aegyptiorũ, & educam de terra illa in terram bonam, & spatiosam, in terram quæ fluit lacte & melle, C ad loca Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi, & Iebusæi. Clamor ergo filiorũ Israel vẽnit ad me: vidiq; afflictionẽ eorũ, qua ab Aegyptiis opprimuntur. Sed veni, & mittam te ad Pharaonẽ, vt educas populũ meum filios Israel de Aegypto. Dixitq; Moyses ad Deũ, Quis sum ego, vt vadam ad Pharaonẽ, & educam filios Israel de Aegypto? Qui dixit ei, Ego ero tecũ: & hoc habebis signũ quòd miserim te, Cum eduxeris populũ meum de Aegypto, im- D molabis Deo super montẽ istum. Ait Moyses ad Deũ, Ecce ego vadã ad filios Israel, & dicam eis, Deus patrũ vestrorum misit me ad vos. Si dixerint mihi, Quod est nomẽ eius? quid dicam eis? Dixit Dominus ad Moysen, EGO SVM QVI SVM. Ait, Sic dices filiis Israel, QVI EST, misit me ad vos. Dixitq; iterum Deus ad Moysen, Hæc dices filiis Israel, Dominus Deus patrũ vestrorũ, Deus Abrahã, & Deus Isaac, & Deus Iacob misit me ad vos: hoc nomen mihi est in E æternũ, & hoc memoriale meũ in generatione & generationem. Vade, & cõgrega seniores Israel, & dices ad eos, Dominus Deus patrũ vestrorum apparuit mihi, Deus Abrahã & Deus Isaac & Deus Iacob, dicẽs, Visitans visitaui vos, & vidi omnia quæ acciderunt vobis in Aegypto: & dixi vt educam vos de afflictione Aegypti in terram Chananæi & Hethæi & Amorrhæi & Pherezæi & Heuæi & Iebusæi, ad ter- F ram fluentem lacte & melle. Et audient vocem tuam: ingredierisq; tu & seniores Israel ad regem Aegypti, & dices ad eum, Dominus Deus Hebræorũ vocauit nos, ibimus viam trium dierum in solitudinẽ, vt immolemus Domino Deo nostro. Sed ego scio quòd non dimittet vos rex Aegypti vt eatis, nisi per manum validam. Extendamq; manum meam, G & percutiam Aegyptũ in cunctis mirabilibus meis, quæ facturus sum in medio eorum: post hoc dimittet vos, daboq; gratiam populo huic coram Aegyptiis: & cum egrediemini, non exibitis vacui, sed postulabit mulier à vicina sua & ab hospita sua vasa argẽtea & aurea, ac vestes: ponetisq; eas super filios & filias vestras, & spoliabitis Aegyptum.

Act. 7. d — *Mat. 22. c* — *Mar. 12. c* — *Luc. 20. f*

Nomen Dei. Quo ordine velit liberare populum suũ docet Moysen Deus.

Infra 11. a & 12. e

S. MOYSES tribus signis à Deo acceptis, in Aegyptũ cum uxore & liberis proficiscitur, uxor uerò eius circũciso primogenito discedit à Moyse. Aaron illi occurrit. CAP. IIII.

A RESpondens Moyses ait, Non credent mihi, neq; audient vocem meam: sed dicent, Non apparuit tibi Dominus. Dixit ergo ad eum, Quid est quod tenes in manu tua? Respondit, Virga. Dixitq; Dominus, Proiice eam in terram. Proiecit, & versa est in colubrum, ita vt fugeret Moyses. Dixitq; Dominus, Extende manum tuam, & apprehende caudam eius. Extendit, & tenuit, versaq; est in virgã. Vt credant, inquit, quod apparuerit tibi Dominus Deus patrum tuorum, Deus Abraham & Deus Isaac & Deus Iacob. Dixitq; Dominus rur- B sum, Mitte manum tuã in sinum tuũ. Quam cum misisset in sinũ, protulit leprosam instar niuis. Retrahe, ait, manũ tuam in sinum tuũ. Retraxit, & protulit iterũ, & erat similis carni reliquæ. Si non crediderint, inquit, tibi, neq; audierint sermonem signi prioris, credent verbo signi sequẽtis. Quòd si nec duobus quidẽ his signis crediderint, neq; audierint vocem tuam: sume aquam fluminis, & effunde eam super aridam, & quicquid hauseris de fluuio, vertetur in sanguinem. Ait C Moyses, obsecro Domine, non sum eloquens ab heri & nudiustertius: & ex quo locutus es ad seruũ tuum, impeditioris & tardioris linguæ sum. Dixit Dominus ad eum, Quis fecit os hominis? aut quis fabricatus est mutũ & surdũ, videntem & cæcũ? nónne ego? Perge igitur, & ego ero in ore tuo: doceboq; te quid loquaris. At ille, Obsecro Domine, inquit, D mitte quem missurus es. Iratus Dominus in Moysen, ait, Aaron frater tuus leuites, scio quòd eloquens sit: ecce ipse egredietur in occursum tuum, vidensq; te, lætabitur corde. Loquere ad eum, & pone verba mea in ore eius: & ego ero in ore tuo, & in ore illius, & ostendam vobis quid agere debeatis. Et ipse loquetur pro te ad populũ, & erit os tuum: tu autẽ eris ei in his quæ ad Deum pertinẽt. Virgã quoq; hanc E sume in manu tua, in qua facturus es signa. Abiit Moyses, & reuersus est ad Iethro socerum suum: dixitq; ei, Vadam & reuertar ad fratres meos in Aegyptũ, vt videam si adhuc viuant. Cui ait Iethro, Vade in pace. Dixit ergo Dominus ad Moysen in Madian, Vade, & reuertere in Aegyptũ: mortui sunt enim omnes qui quærebant animam tuam. Tulit ergo Moyses vxorẽ suam, & filios suos, & imposuit eos super asinum: reuersusq; est in Aegyptũ, portans virgam Dei in manu sua. Dixitq; ei Dominus reuertẽti in Aegyptum, Vide vt omnia ostenta quæ posui in manu tua, facias corã Pharao- F ne: ego indurabo cor eius, & non dimittet populũ. Dicesq; ad eum, Hæc dicit Dominus, Filius meus primogenitus, Israel. Dixi tibi, Dimitte filiũ meum vt seruiat mihi: & noluisti dimittere eũ, ecce ego interficiã filium tuum primogenitum. Cumq; esset in itinere in diuersorio, occurrit ei Dominus, & volebat occidere eum. Tulit ilicò Sephora acutissimam petrã, & circuncidit præputiũ filii sui, tetigitq; pedes G eius, & ait, Spõsus sanguinũ tu mihi es. Et dimisit eũ postquã dixerat, Spõsus sanguinũ tu mihi es, ob circũcisionẽ. Dixitq; Dominus ad Aaron, Vade in occursum Moysi in desertũ. Qui perrexit obuiã ei in montẽ Dei, & osculatus est eum. Narrauitq; Moyses Aaron omnia verba Domini, pro quibus miserat eum, & signa quæ mandauerat. Veneruntq; simul, & congregauerunt cunctos seniores filiorum Israel. Locutusq; est ad Aarõ omnia verba quæ dixerat Dominus ad

Moysen

Moyses impeditæ linguæ se esse causatur.

Matt. 10. c — *Eccl. 45. a* — *Infra 7. a*

Moysen: & fecit signa coram populo, & credidit populus. Audieruntq; quòd visitasset Dominus filios Israel, & quòd respexisset afflictionem illorum: & proni adorauerunt.

S. MOYSES & AARON apud Pharaonem Dei legatione funguntur: quam cōtemnens grauius premit Israëlitas ad dominum conquerentes. CAPVT V.

A POst hæc ingressi sunt Moyses & Aaron, & dixerūt Pharaoni, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Dimitte populum meum vt sacrificet mihi in deserto. At ille respōdit, Quis est Dominus, vt audiam vocem eius, & dimittam Israel? nescio Dominum, & Israel non dimittā. Dixerunt, Deus Hebræorum vocauit nos, vt eamus viam trium dierum in solitudinē, & sacrificemus Domino Deo nostro: ne fortè accidat nobis pestis aut gladius. Ait ad eos rex Aegypti, Quare Moyses & Aaron solicitatis populū ab operibus suis? ite ad onera vestra. Dixitq; Pharao, Multus est populus terræ: videtis quòd turba succreuerit: quantomagis si dederitis eis requiem ab operi-B bus? Præcepit ergo in die illo præfectis operū & exactoribus populi, dicens, Nequaquam vltrà dabitis paleas populo ad conficiendos lateres, sicut prius: sed ipsi vadant & colligant stipulas. Et mensuram laterum, quam prius faciebant, imponetis super eos, nec minuetis quicquam: vacant enim, & idcirco vociferantur dicētes, Eamus & sacrificemus Deo nostro. Opprimantur operibus, & expleant ea: vt non acquiescant verbis mendacibus. Igitur egressi præfecti operū & exactores, ad populū dixerunt, Sic dicit Pharao, Non do vo-C bis paleas. Ite, & colligite sicubi inuenire poteritis: nec minuetur quicquam de opere vestro. Dispersusq; est populus per omnem terram Aegypti ad colligendas paleas. Præfecti quoq; operum instabant, dicentes, Complete opus vestrum quotidie, vt prius facere solebatis quādo dabantur vobis paleæ. Flagellatiq; sunt qui præerant operibus filiorū Israel, ab exactoribus Pharaonis, dicētibus, Quare nō impletis mensuram laterū sicut prius, nec heri nec hodie? Venerūtq; præpositi filiorū Israel, & vociferati sunt ad Pharaonē dicētes, Cur ita agis contra seruos tuos? Paleæ nō dantur nobis, & lateres similiter imperātur: en famuli tui flagellis cædimur, & iniustè agitur contra populū tuum. Qui ait, Vacatis otio, &
D idcirco dicitis, Eamus & sacrificemus Domino. Ite ergo, & operamini: paleæ non dabūtur vobis, & reddetis cōsuetum numerū laterū. Videbantq; se præpositi filiorū Israel in malum, eo quòd diceretur eis, Non minuetur quicquā de lateribus per singulos dies. Occurrerūtq; Moysi & Aaron, qui stabant ex aduerso, egrediētes à Pharaone: & dixerūt ad eos, Videat Dominus & iudicet, quoniam fœtere fecistis odorē nostrum coram Pharaone & seruis eius, & præbuistis ei gladium vt occideret nos. Reuersusq; Moyses ad Dominum, ait, Domine cur afflixisti populum istum? quare misisti me? Ex eo enim quo ingressus sum ad Pharaonē vt loquerer ex nomine tuo, afflixit populum tuum: & non liberasti eos.

S. ISRAELITAS Deus consolatur terræ Chanaan promissione, recensetq; Simeonis, Ruben, & Leui genealogiam vsque ad Moysen. CAPVT VI.

A DIxit Dominus ad Moysen, Nunc videbis quę facturus sum Pharaoni: per manum enim fortem dimittet eos, & in manu robusta eiciet illos de terra sua. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Ego Dominus qui apparui Abrahā, Isaac & Iacob in Deo omnipotente: & nomē meum ADONAI non indicaui eis. Pepigiq; fœdus cum eis, vt darem illis terrā Chanáan, terram peregrinationis eorum in qua fuerunt aduenæ. Ego audiui gemitū filiorum Israel, quo Aegyptii oppresserunt eos: & recordatus sum pacti mei. Ideo dic filiis Israel, Ego Dominus qui educā vos de ergastulo Aegyptiorū, & eruam de seruitute: ac redimā in brachio excelso & iudiciis magnis. Et assumā vos mihi in populū, & ero vester Deus:
B & scietis quòd ego sum Dominus Deus vester qui eduxerim vos de ergastulo Aegyptiorū: & induxerim vos in terram, super quam leuaui manū meam vt darē eam Abraham, Isaac, & Iacob: daboq; illam possidendam vobis, ego Dominus. Narrauit ergo Moyses omnia filiis Israel: qui non acquieuerunt ei propter angustiam spiritus, & opus durissimum. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Ingredere, & loquere ad Pharaonē regem Aegypti vt dimittat filios Israel de terra sua. Respondit Moyses coram Domino, Ecce filii Israel nō audiūt me: & quomodo audiet Pharao, præsertim cū incircūcisus sim labiis? Locutusq; est Dominus ad Moysen & Aaron: & dedit mandatū ad filios Israel, & ad Pharaonem regē Aegypti vt educerent filios Israel de terra Aegy-C pti. Isti sunt principes domorum per familias suas. Filii Ruben primogeniti Israelis: Enoch & Phallu, Esron & Charmi. hæ cognationes Ruben. Filii Simeon: Iamuel, & Iamin & Ahod, & Iachin, & Saher, & Saul filius Chananitidis. hæ progenies Simeon. Et hæc nomina filiorū Leui per cognationes suas: Gerson & Caath, & Merari. Anni autē vitæ Leui fuerunt, centum triginta septem. Filii Gerson: Lobni & Semei, per cognationes suas. Filii Caath: Amram, & Isaar, & Hebron & Oziel. anni quoque vitæ Caath, centum triginta tres. Filii Merari: Moholi & Musi. hæ cognationes Leui per familias suas. Accepit autem Amram vxorem Iochabed patruelem suam: quæ peperit ei Aaron & Moysen & Mariā. Fueruntq; anni vitæ Amram, centum triginta septem. Filii quoque Isaar: Core, & Nepheg, & Zechri. Filii quoq; Oziel: Misael, & Elisaphan, & Sethri. Accepit autem Aaron vxo-D rem Elisábeth filiam Aminadab, sororem Naason, quæ peperit ei Nadab, & Abiu, & Eleazar, & Ithamar. Filii quoq; Core: Aser, & Elcana, & Abiasaph. hæ sunt cognationes Coritarum. At verò Eleazar filius Aaron accepit vxorem de filiabus Phutiel: quæ peperit ei Phinees. hi sunt principes familiarum Leuiticarū per cognationes suas. Iste est Aaron & Moyses, quibus præcepit Dominus vt educerent filios Israel de terra Aegypti per turmas suas. Hi sunt qui loquuntur ad Pharaonem regem Aegypti, vt educāt filios Israel de Aegypto: iste est Moyses & Aaron in die qua locutus est Dominus ad Moysen in terra Aegypti. Et locutus est Dominus ad Moysen, dicens, Ego Dominus: loquere ad Pharaonem regem Aegypti, omnia quæ ego loquor tibi. Et ait Moyses coram Domino, En incircumcisus labiis sum, quomodo audiet me Pharao?

Gen. 46. b Num. 26. a 1. Par. 5. a 1. Par. 4. d 1. Par. 6. a & 23. a Num. 3. c Num. 26. g 1. Par. 6. a & 23. b Num. 3. a

S. PHARAO induratus ob virgæ in serpentem conuersionem, & aquarum in sanguinē quòd sui malefici fecissent, populū Israel dimittere noluit. CAPVT VII.

A DIxitq; Dominus ad Moysen, Ecce constitui te Deū Pharaonis: & Aaron frater tuus erit propheta tuus. Tu loquèris ei omnia quæ mādo tibi: & ille loquetur ad Pharaonem, vt dimittat filios

Supra 4. d

filios Iſrael de terra ſua. Sed ego indurabo cor eius, & multiplicabo ſigna & oſtēta mea in terra Aegypti, & non audiet vos: immittāq; manum meā ſuper Aegyptū, & educā exercitum & populū meum filios Iſrael de terra Aegypti per iudicia maxima. Et ſcient Aegyptii quia ego ſum Dominus qui extenderim manū meam ſuper Aegyptū, & eduxerim filios Iſrael de medio eorū. Fecit itaq; Moyſes & Aarō ſicut præceperat Dominus: ita egerūt. Erat autem Moyſes octoginta annorū, & Aaron octogintatriū, quādo locuti ſunt ad Pharaonem. Dixitq; Dominus ad Moyſen & Aaron. Cum dixerit vobis Pharao, Oſtēdite ſigna: dices ad Aaron, Tolle virgam tuā, & proiice eam corā Pharaone, ac vertetur in colubrum. Ingreſsi itaq; Moyſes & Aaron ad Pharaonē, fecerūt ſicut præceperat Dominus. Tulitq; Aaron virgā corā Pharaone & ſeruis eius, quæ verſa eſt in colubrū. Vocauit autem Pharao ſapiētes & maleficos: & fecerunt etiā ipſi per incantationes Aegyptiacas & arcana quædam ſimiliter. Proiecerūtq; ſinguli virgas ſuas, quæ verſæ ſunt in dracones: ſed deuorauit virga Aaron virgas eorū. Induratumq; eſt cor Pharaonis, & nō audiuit eos, ſicut præceperat Dominus. Dixit autē Dominus ad Moyſen, Ingrauatū eſt cor Pharaonis, & non vult dimittere populū. Vade ad eum mane: ecce, egredietur ad aquas: & ſtabis in occurſum eius ſuper ripam fluminis, & virgā quæ conuerſa eſt in draconē, tolles in manu tua, dicesq; ad eum, Dominus Deus Hebræorū miſit me ad te, dicens, Dimitte populū meum vt ſacrificet mihi in deſerto: & vſque ad præſens audire noluiſti. Hæc igitur dicit Dominus, In hoc ſcies quòd ſim Dominus: ecce percutiam virga quæ in manu mea eſt, aquam fluminis, & vertetur in ſanguinem. Piſces quoq; qui ſunt in fluuio, morientur, & computreſcent aquæ, & affligentur Aegyptii bibētes aquam fluminis. Dixit quoq; Dominus ad Moyſen, Dic ad Aaron, Tolle virgam tuam, & extende manum tuam ſuper aquas Aegypti, & ſuper fluuios eorū, & riuos ac paludes, & omnes lacus aquarū, vt vertātur in ſanguinē: & ſit cruor in omni terra Aegypti, tam in ligneis vaſis quàm in ſaxeis. Feceruntq; ita Moyſes & Aaron ſicut præceperat Dominus: & eleuans virgam percuſſit aquam fluminis corā Pharaone & ſeruis eius: quæ verſa eſt in ſanguinē. Et piſces qui erant in flumine, mortui ſunt: computruitq; fluuius, & non poterant Aegyptii bibere aquam fluminis, & fuit ſanguis in tota terra Aegypti. Feceruntq; ſimiliter malefici Aegyptiorū incantationibus ſuis: & induratum eſt cor Pharaonis, nec audiuit eos, ſicut præceperat Dominus. Auertitq; ſe, & ingreſſus eſt Domū ſuam, nec appoſuit cor etiam hac vice. Foderunt autem omnes Aegyptii per circuitum fluminis aquam vt biberent: non enim poterant bibere aquā fluminis. Impletiq; ſunt ſeptem dies, poſtquam percuſsit Dominus fluuium.

1. Tim. 3. b

Prima plaga, aquæ vertūtur in ſanguinē.

Pſal. 77. c

Sap. 17. b

S. PHARAONIS *pertinacia Aegyptum ranis, pediculis, & muſcis uexare coëgit.* CAPVT VIII.

Dixit quoq; Dominus ad Moyſen, Ingredere ad Pharaonem, & dices ad eum, Hæc dicit Dominus, Dimitte populum meum, vt ſacrificet mihi. Si autē nolueris dimittere, ecce ego percutiam omnes terminos tuos ranis. Et ebulliet fluuius ranas: quæ aſcēdent, & ingredientur domum tuā, & cubiculū lectuli tui, & ſuper ſtratū tuum, & in domos ſeruorū tuorum, & in populum tuum, & in furnos tuos, & in reliquias ciborum tuorum: & ad te & ad populū tuum, & ad omnes ſeruos tuos intrabūt ranæ. Dixitq; Dominus ad Moyſen, Dic ad Aaron, Extende manū tuam ſuper fluuios ac ſuper riuos & paludes & educ ranas ſuper terrā Aegypti. Extendit Aaron manum ſuper aquas Aegypti, & aſcēderunt ranæ, operueruntq; terram Aegypti. Fecerunt autem & malefici per incantationes ſuas ſimiliter: eduxeruntq; ranas ſuper terrā Aegypti. Vocauit autem Pharao Moyſen & Aaron, & dixit eis, Orate Dominum vt auferat ranas à me & à populo meo: & dimittam populū vt ſacrificet Domino. Dixitq; Moyſes ad Pharaonem, Conſtitue mihi quando deprecer pro te & pro ſeruis tuis, & pro populo tuo, vt abigātur ranæ à te & à domo tua & à ſeruis tuis, & à populo tuo, & tantū in flumine remaneant. Qui reſpondit, Cras. At ille, Iuxta, inquit, verbum tuū faciam: vt ſcias quoniā non eſt ſicut Dominus Deus noſter. Et recedent ranæ à te & à domo tua, & à ſeruis tuis & à populo tuo: & tantum in flumine remanebunt. Egreſsiq; ſunt Moyſes & Aaron à Pharaone: & clamauit Moyſes ad Dominum pro ſponſione ranarum quam condixerat Pharaoni. Fecitq; Dominus iuxta verbum Moyſi: & mortuæ ſunt ranæ de domibus, & de villis, & de agris. Congregaueruntq; eas in immenſos aggeres, & computruit terra. Videns autem Pharao quòd data eſſet requies, ingrauauit cor ſuum, & non audiuit eos, ſicut præceperat Dominus. Dixitq; Dominus ad Moyſen, Loquere ad Aaron, Extende virgam tuam, & percute puluerem terræ: & ſint cyniphes in vniuerſa terra Aegypti. Feceruntq; ita. Et extendit Aaron manum, virgam tenens: percuſsitq; puluerē terræ, & facti ſunt cyniphes in hominibus & iumentis: omnis puluis terræ verſus eſt in cyniphes per totam terram Aegypti. Feceruntq; ſimiliter malefici incantationibus ſuis, vt educerēt cyniphes, & non potuerunt: erantq; cyniphes tam in hominibus quàm in iumentis. Et dixerunt malefici ad Pharaonem, Digitus Dei eſt hoc. Induratumq; eſt cor Pharaonis, & non audiuit eos ſicut præceperat Dominus. Dixit quoque Dominus ad Moyſen, Conſurge diluculo, & ſta coram Pharaone, egredietur enim ad aquas, & dices ad eum, Hæc dicit Dominus, Dimitte populum meum vt ſacrificet mihi. Quòd ſi non dimiſeris eum: ecce ego immittam in te, & in ſeruos tuos, & in populum tuum, & in domos tuas omne genus muſcarum: & implebuntur omnes domus Aegyptiorū muſcis diuerſi generis: & vniuerſa terra in qua fuerint. Faciamq; mirabilem in die illa terram Geſſen, in qua populus meus eſt, vt non ſint ibi muſcæ: vt ſcias quoniam ego Dominus in medio terræ. Ponamq; diuiſionē inter populum meum, & populū tuum: cras erit ſignum iſtud. Fecitq; Dominus ita. Et venit muſca grauiſsima in domos Pharaonis & ſeruorum eius, & in omnem terram Aegypti: corruptaq; eſt terra ab huiuſcemodi muſcis. Vocauitq; Pharao Moyſen & Aaron, & ait eis, Ite & ſacrificate Deo veſtro in terra hac. Et ait Moyſes, Non poteſt ita fieri: abominationes enim Aegyptiorum immolabimus Domino Deo noſtro? quòd ſi mactauerimus ea quæ colunt Aegyptii coram eis, lapidibus nos obruent. Viam trium dierum pergemus in ſolitudinem: & ſacrificabimus Domino Deo noſtro, ſicut præcepit nobis. Dixitq; Pharao, Ego dimittam vos vt ſacrificetis Domino Deo veſtro in deſerto: veruntamen longius ne abeatis, rogate pro me. Et ait Moyſes, Egreſſus à te, orabo Dominum & recedet muſca à Pharaone, & à ſeruis ſuis, & à populo eius cras: veruntamē noli vltrà fallere, vt nō dimittas populū ſacrificare Domino. Egreſſusq; Moyſes à Pharaone, orauit Dominum. Qui fecit iuxta verbum illius: & abſtulit muſcas à Pharaone, & à ſeruis ſuis, & à populo eius: non ſuperfuit ne vna quidem. Et ingrauatum eſt cor Pharaonis, ita vt nec hac quidem vice dimitteret populum.

II Ranæ.

Sap. 17. b

III Cyniphes, ſiue pediculi in hominibus & iumentis.

Digitus Dei, pro potentia Dei.

IIII Muſcæ, ſiue omne genus ferarū & beſtiarū noxiarum.

Sapiē. 16. b

Supra. 3. f

S. ANIMALIVM *peſte, ulceribus, tonitru, & grandine uexata Aegypto annuit Pharao liberationi: poſt Moyſi uerò orationem induratus renuit.* CAPVT IX.

Dixit autem Dominus ad Moyſen, Ingredere ad Pharaonē, & loquere ad eum, Hæc dicit Dominus Deus Hebræorū, Dimitte populū meum vt ſacrificet mihi. Quòd ſi adhuc renuis, & retines eos: ecce manus mea erit ſuper agros tuos, & ſuper equos & aſinos, & camelos, & oues, & boues peſtis valde grauis.

V Mors pecorum.

Et faciet

Et faciet Dominus mirabile inter poſſeſsiones Iſrael, & poſſeſsiones Aegyptiorum, vt nihil omnino pereat ex his quæ pertinent ad filios Iſrael. Conſtituitq; Dominus tempus, dicens, Cras faciet Dominus verbũ iſtud in terra. Fecit ergo Dominus verbũ hoc altera die: mortuaq; ſunt omnia animantia Aegyptiorũ: de animalibus verò filiorum Iſrael nihil omnino periit. Et miſit Pharao ad videndum: nec erat B quicquã mortuum de his quæ poſsidebat Iſrael. Ingrauatũq; eſt cor Pharaonis, & non dimiſit populũ. Et dixit Dominus ad Moyſen, & Aaron, Tollite plenas manus cineris de camino, & ſpargat illum Moyſes in cœlum coram Pharaone. Sitq; puluis ſuper omnem terrã Aegypti: erunt enim in hominibus, & iumentis vlcera, & veſicæ turgentes in vniuerſa terra Aegypti. Tuleruntq; cinerem de camino, & ſteterunt coram Pharaone, & ſparſit illum Moyſes in cœlum: factaq; ſunt vlcera veſicarum turgentiũ in hominibus, & iumentis: nec poterant malefici ſtare corã Moyſe propter vlcera quæ C in illis erant, & in omni terra Aegypti. Indurauitq; Dominus cor Pharaonis: & non audiuit eos, ſicut locutus eſt Dominus ad Moyſen. Dixitq; Dominus ad Moyſen, Mane conſurge, & ſta corã Pharaone, & dices ad eum, Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum, Dimitte populum meum vt ſacrificet mihi. Quia in hac vice mittam omnes plagas meas ſuper cor tuum, & ſuper ſeruos tuos, & ſuper populũ tuum: vt ſcias quòd non ſit ſimilis mei in omni terra. Nunc enim extendens manum meam percutiam te, & populũ tuum peſte, peribisq; de terra.* Idcirco autẽ poſui te, vt oſtẽdã in te fortitudinẽ meam, & narretur nomẽ meum in omni terra. Adhuc retines populũ meum, & nõ vis dimittere eũ? En pluam D cras hac ipſa hora grandinẽ multam nimis: qualis non fuit in Aegypto à die qua fundata eſt, vſq; in præſens tempus. Mitte ergo iam nunc, & cõgrega iumenta tua, & omnia quæ habes in agro: homines enim, & iumenta, & vniuerſa quæ inuenta fuerint foris, nec congregata de agris, ceciderítq; ſuper ea grando, morientur. Qui timuit verbum Domini de ſeruis Pharaonis, fecit confugere ſeruos ſuos, & iumenta in E domos: qui autem neglexit ſermonẽ Domini, dimiſit ſeruos ſuos, & iumẽta in agris. Et dixit Dominus ad Moyſen, Extende manum tuam in cœlum, vt fiat grando in vniuerſa terra Aegypti ſuper homines, & ſuper iumenta, & ſuper omnem herbam agri in terra Aegypti. Extenditq; Moyſes virgam in cœlum, & Dominus dedit tonitrua, & grandinẽ, ac diſcurrentia fulgura ſuper terram: pluitq; Dominus gran F dinem ſuper terram Aegypti. Et grando & ignis miſta pariter ferebantur: tantæq; fuit magnitudinis, quanta antè nunquam apparuit in vniuerſa terra Aegypti ex quo gens illa condita eſt. Et percuſsit grando in omni terra Aegypti cuncta quæ fuerunt in agris, ab homine vſq; ad iumentum: cunctamq; herbam agri percuſsit grando, & omne lignũ regionis confregit. Tantum in terra Geſſen, vbi erant filii Iſrael grando non cecidit. Miſitq; Pharao, & vocauit Moyſen & Aaron, dicens ad eos, Peccaui etiã nunc, Dominus iuſtus: & ego & populus meus, impii. Orate Dominũ, vt deſinant tonitrua Dei, & grando: vt dimittã vos, & nequaquam hic vl G trà maneatis. Ait Moyſes, Cum egreſſus fuero de vrbe, extendam palmas meas ad Dominũ, & ceſſabunt tonitrua, & grando non erit: vt ſcias quia Domini eſt terra. noui autem quòd & tu, & ſerui tui necdum timeatis Dominũ Deum. Linum ergo, & hordeum læſum eſt, eo quòd hordeum eſſet virens, & linum iam folliculos germinaret. Triticum autẽ, & far non ſunt læſa, quia ſerotina erant. Egreſſusq; Moyſes à Pharaone ex vrbe, tetendit manus ad Dominum: & ceſſauerunt tonitrua & grando, nec vltrà ſtillauit pluuia ſuper terram. Videns autem Pharao quòd ceſſaſſet pluuia, & grando & tonitrua, auxit peccatum: & ingrauatum eſt cor eius, & ſeruorum illius. Et induratũ nimis, nec dimiſit filios Iſrael, ſicut præceperat Dominus per manum Moyſi.

VI Veſicæ vlcera.

VII Grando.

* Paulus ad Roma. 9. d hũc locum exponit.

Sapiẽ. 16. c & 19. d

S. PHARAONE obdurato mittuntur locuſtæ, quibus per Moyſen ablatis, renitente Pharaone tenebræ fiunt palpabiles.

CAPVT X.

A ET dixit Dominus ad Moyſen, Ingredere ad Pharaonẽ: ego enim indurauí cor eius & ſeruorũ illius: vt faciã ſigna mea hęc in eo, & narres in auribus filii tui, & nepotũ tuorum, quoties contriuerim Aegyptios, & ſigna mea fecerim in eis: & ſciatis quia ego Dominus. Introierunt ergo Moyſes & Aaron ad Pharaonẽ, & dixerũt ei, Hæc dicit Dominus Deus Hebræorum, Vſquequo nõ vis ſubiici mihi? dimitte populũ meum, vt ſacrificet mihi. Sin autẽ reſiſtis, & non vis dimittere eum: ecce ego inducã cras locuſtam in fines tuos: quæ operiet ſuperficiem terræ, ne quicquam eius appareat, ſed comedatur quod reſiduũ fuerit grandini: corrodet enim omnia ligna, B quæ germinant in agris. Et implebunt domos tuas, & ſeruorum tuorum, & omnium Aegyptiorum, quantã non viderunt patres tui, & aui, ex quo orti ſunt ſuper terram, vſq; in præſentẽ diem. Auertitq; ſe, & egreſſus eſt à Pharaone. Dixerunt autem ſerui Pharaonis ad eum, Vſquequo patiemur hoc ſcandalum? Dimitte homines, vt ſacrificent Domino Deo ſuo. nónne vides quòd perierit Aegyptus? Reuocaueruntq; Moyſen, & Aaron ad Pharaonẽ: qui dixit eis, Ite, ſacrificate Domino Deo veſtro: qui'nã ſunt, qui ituri ſunt? Ait Moyſes, Cum paruulis noſtris, & ſenioribus pergemus, cum filiis & filiabus, cum ouibus & armentis: eſt enim ſolennitas C Domini Dei noſtri. Et reſpondit Pharao, Sic Dominus ſit vobiſcũ, quomodo ego dimittã vos, & paruulos veſtros: cui dubiũ eſt quòd peſsimè cogitetis? Non fiat ita, ſed ite tantũ viri, & ſacrificate Domino: hoc enim & ipſi petiſtis. Statímque eiecti ſunt de cõſpectu Pharaonis. Dixit autẽ Dominus ad Moyſen, Extẽde manum tuã ſuper terrã Aegypti ad locuſtam, vt deſcendat ſuper eam, & deuoret omnẽ herbã quæ reſidua fuerit grandini. Et extendit Moyſes virgã ſuper terram Aegypti: & Dominus induxit ventum vrentẽ tota die illa, & nocte: & mane facto, ventus vrens leuauit locuſtas. D Quæ aſcenderunt ſuper vniuerſam terram Aegypti: & ſederunt in cũctis finibus Aegyptiorũ innumerabiles, quales ante illud tempus non fuerãt, nec poſtea futuræ ſunt. Operueruntq; vniuerſam ſuperficiẽ terræ, vaſtantes omnia. Deuorata eſt igitur herba terræ, & quicquid pomorum in arboribus fuit, quæ grãdo dimiſerat: nihil quoq; omnino virẽs relictũ eſt in lignis, & in herbis terræ, in cũcta Aegypto. Quam ob rem feſtinus Pharao vocauit Moyſen & Aaron, & dixit eis, Peccaui in Dominũ Deum veſtrũ, & in vos: ſed nũc dimittite peccatũ mihi etiã hac vice, & rogate Dominũ Deum ve E ſtrũ, vt auferat à me mortẽ iſtam. Egreſſusq; eſt Moyſes de cõſpectu Pharaonis & orauit Dominũ. Qui flare fecit ventũ ab occidẽte vehemẽtiſsimũ, & arreptã locuſtã proiecit in mare rubrũ: nõ remãſit nec vna quidẽ in cũctis finibus Aegypti. Et indurauit Dominus cor Pharaonis, nec dimiſit filios Iſrael. Dixit autem Dominus ad Moyſen, Extende manum tuam in cœlum: & ſint tenebræ ſuper terram Aegypti tam denſæ, vt palpari queant. Extenditq; Moyſes manum in cœ F lum: & factæ ſunt tenebræ horribiles in vniuerſa terra Aegypti tribus diebus. Nemo vidit fratrem ſuum, nec mouit ſe de loco in quo erat: vbicunq; autem habitabant filii Iſrael, lux erat. Vocauitq; Pharao Moyſen & Aaron, & dixit eis, Ite, ſacrificate Domino: oues tantum veſtræ, & armenta remaneant, paruuli veſtri eant vobiſcum. Ait Moyſes, Hoſtias quoq; & holocauſta dabis nobis, quæ offeramus Domino G Deo noſtro. Cũcti greges pergẽt nobiſcum: nõ remanebit ex eis vngula quæ neceſſaria ſunt in cultũ Domini Dei noſtri: præſertim cum ignoremus quid debeat immolari, donec ad ipſum locũ perueniamus. Indurauit autem Dominus cor Pharaonis, & noluit dimittere eos. Dixitque Pharao ad Moyſen, Recede à me, & caue ne vltrà videas faciẽ meã: quo

cunq;

VIII Locuſtæ.

Sapiẽ. 16. b

IX Tenebræ palpabiles.

Sapi. 17. a

Sapiẽ. 18. a

cunque die apparueris mihi, morieris. Respondit Moyses, Ita fiat vt locutus es, non videbo vltrà faciem tuam.

S. MINATVR Dominus Aegypti spoliationem, primogenitorum cædem tam hominum quam animalium præ nimia cæcitate Pharaonis. CAPVT XI.

A Dominus iubet spoliare Aegyptios. *Supra 3. g et infra 12. e Eccl. 45. a*

ET dixit Dominus ad Moysen, Adhuc vna plaga tangam Pharaonem & Aegyptū, & post hæc dimittet vos, & exire cōpellet. Dices ergo omni plebi vt postulet vir ab amico suo, & mulier à vicina sua vasa argentea & aurea. Dabit autē Dominus gratiā populo suo corā Aegyptiis. Fuitq; Moyses vir magnus valde in terra Aegypti corā seruis Pharaonis, & omni populo. B Et ait: Hæc dicit Dominus, Media nocte egrediar in Aegyptum: & morietur omne primogenitū in terra Aegyptiorū, à primogenito Pharaonis qui sedet in solio eius, vsq; ad primogenitū ancillæ quæ est ad molā, & omnia primogenita iumētorū. Eritq; clamor magnus in vniuersa terra Aegypti, qualis nec antè fuit, nec postea futurus est. C Apud omnes autē filios Israel nō mutiet canis ab homine vsq; ad pecus: vt sciatis quāto miraculo diuidat Dominus Aegyptios & Israel. Descēdentq; omnes serui tui isti ad me, & adorabūt me, dicētes, Egredere tu & omnis populus qui subiectus est tibi: post hæc egrediemur. D Et exiuit a Pharaone iratus nimis. Dixit autē dominus ad Moysen, Non audiet vos Pharao vt multa signa fiant in Terra Aegypti. Moyses autem & Aaron fecerunt omnia signa & ostenta quæ scripta sunt, coram Pharaone: & indurauit Dominus cor Pharaonis, nec dimisit filios Israel de terra sua.

x Mors primogenitorum.

S. PASCHALI agni ritu celebrato, cæsis Aegypti primogenitis, Israelitæ cum diuitijs Aegypti liberè egrediuntur. CAPVT XII.

A DIxit quoq; Dominus ad Moysen & Aarō in terra Aegypti, Mēsis iste, vobis principiū mensiū: primus erit in mēsibus anni. Loquimini ad vniuersum cœtū filiorū Israel, & dicite eis, Decima die mēsis huius tollat vnusquisq; agnum per familias & domos suas. Sin autē minor est numerus vt sufficere possit ad vescendū agnum: assumet vicinū suū qui coniunctus est domui eius iuxta numerū animarum quæ sufficere possunt ad esum agni. Erit autem agnus absq; macula, masculus anniculus. Iuxta quē ritū tolletis & hœdū, & seruabitis eum vsq; ad quartādecimā diem mensis huius: immolabitq; eū vniuersa multitudo filiorū Israel ad vesperā. Et sument de sanguine eius, ac ponēt super vtrunq; postem, & in superliminaribus B domorū in quibus comedent illū. Et edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum lactucis agrestibus. Non comedetis ex eo crudū quid, nec coctum aqua, sed assum tantū igni: caput cum pedibus eius & intestinis vorabitis. Nec remanebit quicquā ex eo vsq; mane: si quid residuū fuerit, igne comburetis. Sic autē comedetis illū, Renes vestros accingetis, & calceamenta vestra habebitis in pedibus, tenentes baculos in manibus, & comedetis festinanter: est enim phase, id est trāsitus Domini. Et trāsibo per terrā Aegypti nocte illa, percutiamq; omne primogenitū in terra Aegypti ab homine vsq; ad pecus: & in cunctis diis Aegypti faciā iudicia, ego Dominus. Erit autē sanguis vobis in signū in ædibus in quibus eritis: & videbo sanguinē & trāsibo vos: nec erit in vobis C plaga disperdēs, quando percussero terrā Aegypti. Habebitis autē hunc diē in monimentū: & celebrabitis eam solennem Domino in generationibus vestris cultu sempiterno. Septē diebus azyma comedetis, in die primo nō erit fermētum in domibus vestris: quicunq; comederit fermentatū, peribit anima illa de Israel, à primo die vsq; ad diem septimū. Dies prima erit sancta atq; solēnis, & dies septima eadē festiuitate venerabilis: nihil operis facietis in eis, exceptis his quæ ad vescēdū pertinēt. Et obseruabitis azyma: in eadē enim ipsa die educam exercitū vestrū de terra Aegypti, & custodietis diē istū in generationes vestras ritu perpetuo. Primo mēse, quartadecima die mēsis ad vesperā comedetis azyma vsq; ad diē vicesimā primam eiusdē mensis ad vesperā. Septem diebus fermentatū non inuenietur in domibus vestris: qui comederit fermētatū, peribit anima eius de cœtu Israel, tam de aduenis quam de indigenis terræ. Omne fermentatū non comedetis: in cunctis habitaculis vestris edetis azyma.

Leui. 23. a Num. 28. c

D Vocauit autē Moyses omnes seniores filiorū Israel, & dixit ad eos, Ite tollētes animal per familias vestras, & immolate phase. Fasciculumq; hyssopi tingite in sanguine qui est in limine, & aspergite ex eo superliminare, & vtrūq; postem: nullus vestrū egrediatur ostiū domus suæ vsq; mane. Transibit enim Dominus percutiēs Aegyptios: cumq; viderit sanguinem in superliminari & in vtroq; poste, trāscendet ostiū domus, & nō sinet percussorē ingredi domos vestras & lædere. Custodi verbū illud legitimum tibi & filiis tuis vsq; in æternum. Cumq; introieritis terrā quā Dominus Deus daturus est vobis vt pollicitus est, obseruabitis ceremonias istas. Et cum dixerint vobis filii vestri, Quæ est ista religio? dicetis eis, Victima trāsitus Domini est, quando transiuit super domos filiorū Israel in Aegypto percutiēs Aegyptios, & domos nostras liberans. Incuruatusq; populus adorauit. Et egressi filii Israel fecerūt sicut præceperat Dominus Moysi E & Aaron. Factū est autē in noctis medio, percussit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti, à primogenito Pharaonis qui in solio eius sedebat, vsq; ad primogenitū captiuæ quæ erat in carcere, & omne primogenitū iumētorū. Surrexitq; Pharao nocte & omnes serui eius, cūctaq; Aegyptus: & ortus est clamor magnus in Aegypto: neq; enim erat domus in qua nō iaceret mortuus. Vocatisq; Pharao, Moyse & Aaron nocte, ait, Surgite, egredimini à populo meo, & vos & filii Israel: ite & immolate Domino sicut dicitis. Oues vestras & armenta assumite vt petieratis, & abeuntes benedicite mihi. Vrgebāntq; Aegyptii populū de terra exire velociter, dicētes, Omnes moriemur. Tulit igitur populus cōspersam farinā antequam fermētaretur: & ligans in palliis posuit super humeros suos. Fecerūtq; filii Israel sicut præceperat Dominus Moysi: & petierūt ab Aegyptiis vasa argentea & aurea, vestemq; plurimā. Dominus autē dedit gratiā populo corā Aegyptiis vt cōmodarent eis: & spoliauerūt Aegyptios. F Profectiq; sunt filii Israel de Ramesse in Socoth sexcēta ferè millia peditū virorum absq; paruulis & mulieribus. Sed & vulgus promiscuū innumerabile ascēdit cum eis, oues & armenta & animantia diuersi generis multa nimis. Coxeruntq; farinā quam dudum de Aegypto cōspersam tulerant: & fecerunt subcinericios panes azymos: neq; enim poterat fermētari cogētibus exire Aegyptiis, & nullā facere sinentibus morā: nec pulmenti quicquā occurrerat præparare. Habitatio autē filiorū Israel qua manserunt in Aegypto, fuit quadringentorum triginta annorū. Quibus expletis, eadem die egressus est omnis exercitus Domini de terra Aegypti. G Nox ista est obseruabilis Domini, quādo eduxit eos de terra Aegypti: hanc obseruare debent omnes filii Israel in generationibus suis. Dixitq; Dominus ad Moysen & Aaron, Hæc est religio phase, Omnis alienigena nō comedet ex eo. Omnis autē seruus emptitius circūcidetur, & sic comedet. Aduena & mercenarius non edent ex eo. In vna domo comedetur, nec efferetis de carnibus eius foras, nec os illius cōfringetis. Omnis cœtus filiorum Israel faciet illud. Quòd si quis peregrinorū in vestram voluerit trāsire coloniā, & facere phase Domini, circuncidetur prius omne masculinum eius, & tūc rite celebrabit: eritq; sicut indigena terræ. si quis autē circūcisus nō fuerit, nō vescetur ex eo. Eadē lex erit indigenæ & colono qui peregrinatur apud vos. Feceruntq; omnes filii Israel sicut præceperat Dominus Moysi & Aarō.

Hebr. 11. e

Parentibus præcipitur vt filiis mysterium paschæ doceant.

Sapiē. 18. b

Supra 11. a

EGREDIVNTVR FILII Israel.

Num. 9. b Ioan. 19. f

Et eadem

Et eadem die eduxit Dominus filios Israel de terra Aegypti per turmas suas.

S. LIBERATIONEM *ab Aegypto dominus primogenitorum sanctificatione meminisse iubet. Inde Israel egrediens ossa Ioseph secum defert, & a columna ignis illustratur.*

CAPVT XIII.

A LOcutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Sanctifica mihi omne primogenitum quod aperit vuluam in filiis Israel, tam de hominibus quàm de iumentis: mea sunt enim omnia. Et ait Moyses ad populum, Mementote diei huius in qua egressi estis de Aegypto & de domo seruitutis, quoniam in manu forti eduxit vos Dominus de loco isto: vt nõ comedatis fermentatum panẽ. Hodie egredimini mense nouarũ frugũ. Cumq; introduxerit te Dominus in terram Chananæi & Hethæi & Amorrhæi & Heuæi & Iebusæi, quam iurauit patribus tuis vt daret tibi terram fluentem lacte & melle, celebrabis hunc morem sacrorũ mense isto. Septem diebus vescêris azymis: & in die septimo erit solennitas Domini. Azyma comedetis septem diebus: non apparebit apud te aliquid fermentatum, nec in cunctis finibus tuis. Narrabisq; filio tuo in die illo, dicens, Hoc est quod fecit mihi Dominus quãdo egressus sum de Aegypto. B Et erit quasi signũ in manu tua, & quasi monimentum ante oculos tuos: & vt lex Domini, semper sit in ore tuo. in manu enim forti eduxit te Dominus de Aegypto. Custodies huiuscemodi cultum statuto tempore à diebus in dies. Cumq; introduxerit te Dominus in terram Chananæi, sicut iurauit tibi & patribus tuis, & dederit tibi eam: separabis omne quod aperit vuluã, Domino, & quod primitiuum est in pecoribus tuis: quicquid habueris masculini sexus, consecrabis Domino. Primogenitum asini mutabis oue: quòd si non redemeris, interficies. Omne autẽ primogenitũ hominis de filiis tuis, pretio redimes. C Cumq; interrogauerit te filius tuus cras, dicẽs, Quid est hoc? respondebis ei, In manu forti eduxit nos Dominus de terra Aegypti, de domo seruitutis. Nam cum induratus esset Pharao, & nollet nos dimittere, occidit Dominus omne primogenitum in terra Aegypti à primogenito hominis, vsq; ad primogenitum iumentorũ: idcirco immolo Domino omne quod aperit vuluã masculini sexus, & omnia primogenita filiorum meorum redimo. Erit igitur quasi signum in manu tua, & quasi appensum quid, ob recordationem ante oculos tuos: eo quòd in manu forti eduxit nos Dominus de Aegypto. D Igitur cũ emisisset Pharao populũ, non eos duxit Dominus per viam terræ Philisthiim quæ vicina est: reputans ne fortè poeniteret eum, si vidisset aduersum se bella cõsurgere, & reuerteretur in Aegyptũ. Sed circũduxit per viã deserti, quæ est iuxta mare rubrũ: & armati ascenderunt filii Israel de terra Aegypti. Tulit quoq; Moyses ossa Ioseph secũ: eo quòd adiurasset filios Israel, dicẽs, Visitabit vos Deus, efferte ossa mea hinc vobiscũ. Profectiq; de Socoth castrametati sunt in Etham in extremis finibus solitudinis. Dominus autem præcedebat eos ad ostendendam viam per diem in columna nubis, & per noctem in colũna ignis: vt dux esset itineris vtroque tempore. Nunquam defuit columna nubis per diem, neque columna ignis per noctem, coram populo.

Infra. 4. c
Nume. 8. c
Luc. 2. d

Parentibus præcipitur vt filios doceãt se liberatos fuisse a tyrãnide Pharaonica.

Gene. 50. d
Nume. 14. c
1. Cor. 10. a
Colũna nubis.
Columna ignis.
Num. 9. d

S. PHARAO *cum equitatu Israelem per siccum fugientem persequutus, cum suo equitatu submergitur.* CAP. XIIII.

A LOcutus est autẽ Dominus ad Moysen, dicens, Loquere filiis Israel, Reuersi castrametentur è regione Phihahiroth quæ est inter Magdalum & mare contra Beelsephon: in conspectu eius castra ponetis super mare. Dicturusq; est Pharao super filiis Israel, Coarctati sunt in terra, cõclusit eos desertũ. Et indurabo cor eius ac persequetur vos: & glorificabor in Pharaone

& in omni exercitu eius: sciẽtq; Aegyptii quia ego sum Dominus. Feceruntq; ita. Et nuntiatũ est regi Aegyptiorũ quòd fugisset populus: immutatũq; est cor Pharaonis & seruorũ B eius super populũ, et dixerũt, Quid voluimus facere vt dimitteremus Israel, ne seruiret nobis? Iunxit ergo currũ, & omnẽ populũ suũ assumpsit secũ. Tulitq; sexcentos currus electos, & quicquid in Aegypto curruum fuit: & duces totius exercitus. Indurauitq; Dominus cor Pharaonis regis Aegypti, & persecutus est filios Israel: at illi egressi erãt in manu excelsa. Cumq; persequerẽtur Aegyptii vestigia præcedẽtiũ, reperernut eos in castris super mare: omnis equitatus & currus Pharaonis, & vniuersus exercitus erãt in Phihahiroth cõtra Beelsephõ. C Cũq; appropinquasset Pharao, leuãtes filii Israel oculos, viderũt Aegyptios post se: & timuerũt valde, clamaueruntq; ad Dominum, & dixerunt ad Moysen, Forsitan non erant sepulchra in Aegypto, ideo tulisti nos vt moreremur in solitudine: quid hoc facere voluisti, vt educeres nos ex Aegypto? Nónne iste est sermo quem loquebamur ad te in Aegypto, dicẽtes, Recede à nobis vt seruiamus Aegyptiis? multo enim melius erat seruire eis, quàm mori in solitudine. Et ait Moyses ad populũ, Nolite timere: state, & videte D magnalia Domini quæ facturus est hodie: Aegyptios enim quos nunc videtis, nequaquã vltrà videbitis vsq; in sempiternum. Dominus pugnabit pro vobis, & vos tacebitis. Dixitq; Dominus ad Moysen, Quid clamas ad me? loquere filiis Israel vt proficiscantur. Tu autẽ eleua virgam tuam, & extende manũ tuam super mare, & diuide illud: vt gradiãtur filii Israel in medio mari per siccũ. Ego autẽ indurabo cor Aegyptiorũ vt persequãtur vos: & glorificabor in Pharaone, & in omni exercitu eius, & in curribus & in equitibus illi- E us. Et sciẽt Aegyptii quia ego sum Dominus: cũ glorificatus fuero in Pharaone, & in curribus atq; in equitibus eius. Tollensq; se angelus Domini qui præcedebat castra Israel, abiit post eos: & cũ eo pariter colũna nubis, priora dimittẽs post tergũ. Stetit inter castra Aegyptiorũ & castra Israel: & erat nubes tenebrosa & illuminans noctẽ, ita vt ad seinuicẽ toto noctis tẽpore accedere nõ valerẽt. Cũq; extẽdisset Moyses manũ super mare, abstulit illud Dominus, flãte vẽto vehementi & vrẽte tota nocte, & vertit in siccũ: diuisaq; est aqua. Et ingressi sunt filii Israel per mediũ sicci maris: erat enim aqua quasi murus à dextra eorũ & leua. Persequentesq; Aegyptii F ingressi sunt post eos, & omnis equitatus Pharaonis, currus eius & equites per mediũ maris. Iamq; aduenerat vigilia matutina, & ecce respiciẽs Dominus super castra Aegyptiorũ per columnã ignis & nubis, interfecit exercitũ eorũ, & subuertit rotas curruũ, ferebãturq; in profundũ. Dixerunt ergo Aegyptii, Fugiamus Israelẽ: Dominus enim pugnat pro eis cõtra nos. Et ait Dominus ad Moysen, Extẽde manũ tuam super mare, vt reuertantur aquæ ad Aegyptios super currus G & equites eorũ. Cumq; extẽdisset Moyses manũ cõtra mare, reuersum est primo diluculo ad priorẽ locũ: fugiẽtibusq; Aegyptiis occurrerũt aquæ, & inuoluit eos Dominus in medi-

1. Machab. 4. a
Sap. 10. d & 18. a
Psal. 77. b & 104. d
Eccl. 39. e
Hebre. 11. a
Iudith 5. b
Psal. 77. d
Sap. 18. b

diis fluctis

dis fluctibus. Reuerſæq; ſunt aquæ, & operuerunt currus & equites cuncti exercitus Pharaonis, qui ſequẽtes ingreſsi fuerant mare: nec vnus quidem ſuperfuit ex eis. Filii autẽ Iſrael perrexerunt per medium ſicci maris, & aquæ eis erant quaſi pro muro à dextris & à ſiniſtris: liberauitq; Dominus in die illa Iſrael de manu Aegyptiorũ. Et viderunt Aegyptios mortuos ſuper littus maris, & manum magnã quam exercuerat Dominus contra eos: timuitq; populus Dominum, & crediderunt Domino, & Moyſi ſeruo eius.

S. ISRAELITAE gratijs Deo cum cantu peractis uenerunt in Marath, ubi amaritudine aquarum uerſa in dulcedinem, uenerunt in Helim. CAPVT XV.

A — Canticum Moyſi. Sap. 10. d; Eſa. 12. a; Pſal. 117. c

TVnc cecinit Moyſes & filii Iſrael carmen hoc Domino, & dixerunt, Cantemus Domino: glorioſe enim magnificatus eſt, equum & aſcenſorem deiecit in mare. Fortitudo mea, & laus mea Dominus, & factus eſt mihi in ſalutẽ: iſte Deus meus & glorificabo eum, Deus patris mei & exaltabo eum. Dominus quaſi vir pugnator, omnipotens nomẽ eius. Currus Pharaonis & exercitum eius proiecit in mare: electi principes eius ſubmerſi ſunt in mari rubro. Abyſsi operuerunt eos, deſcenderunt in profundũ quaſi lapis. Dextera tua Domine magnificata eſt in fortitudine: dextera tua Domine percuſsit inimicũ. Et in multitudine gloriæ tuæ depoſuiſti aduerſarios tuos: miſiſti iram tuam quæ deuorauit eos ſicut ſtipulã. Et in ſpiritu furoris tui cõgregatæ ſunt aquæ: ſtetit vnda fluẽs, B congregatæ ſunt abyſsi in medio mari. Dixit inimicus, Perſequar & comprehendã, diuidam ſpolia, implebitur anima mea: euaginabo gladiũ meum, interficiet eos manus mea. Flauit ſpiritus tuus, & operuit eos mare: ſubmerſi ſunt quaſi plumbum in aquis vehementibus. Quis ſimilis tui in fortibus Domine? quis ſimilis tui? magnificus in ſanctitate, terribilis atque laudabilis, faciens mirabilia. Extendiſti manum tuam, & deuorauit eos terra. Dux fuiſti in miſericordia tua populo quem redemiſti: & portaſti eum in fortitudine tua, ad habitaculum ſanctum tuum. Aſcenderunt populi, & irati ſunt: dolores obtinuerũt habitatores Philiſthiim. Tunc conturbati ſunt principes Edom, robuſtos Moab obtinuit tremor: obriguerũt omnes habitatores Chanáan. Irruat ſuper eos formido & pauor: in magnitudine brachii tui fiant immobiles quaſi lapis: donec pertranſeat populus tuus Domi C ne, donec pertranſeat populus tuus iſte quem poſſediſti. Introduces eos, & plantabis in monte hæreditatis tuæ, firmiſſimo habitaculo tuo quod operatus es Domine: ſanctuariũ tuum Domine, quod firmauerũt manus tuæ. Dominus regnabit in æternũ & vltrà. Ingreſſus eſt enim equus, Pharao cum curribus & equitibus eius in mare: & reduxit ſuper eos Dominus aquas maris: filii autem Iſrael ambulauerunt per ſiccum in medio eius. Sumpſit ergo Maria propheteſſa ſoror Aaron tympanũ in manu ſua: egreſſæq; ſunt omnes mulieres poſt eam cum tympanis & choris, quibus præcinebat, dicens, Cãtemus Domino: glorioſe enim magnificatus D eſt, equum & aſcenſorẽ deiecit in mare. Tulit autẽ Moyſes Iſrael de mari rubro, & egreſsi ſunt in deſertũ Sur: ambulaueruntq; tribus diebus per ſolitudinem, & non inueniebant aquam. Et venerunt in Mara, nec poterant bibere aquas de Mara, eo quòd eſſent amaræ: vnde & congruũ loco nomen impoſuit, vocans illum Mara, id eſt amaritudinem. Et murmurauit populus contra Moyſen, dicens, Quid bibemus? At ille clamauit ad Dominũ, qui oſtendit ei lignum: quod cum miſiſſet in aquas, in dulcedinem verſæ ſunt. Ibi conſtituit ei præcepta, atque iudicia, & ibi tentauit eum, dicẽs, Si audieris vocem Domini Dei tui, & quod rectũ eſt corã eo feceris, & obedieris mãdatis eius, cuſtodierisq; omnia præcepta illius: cũctum languorẽ quem poſui in Aegypto, non inducam ſuper te. ego enim ſum Dominus Deus ſanator tuus. Venerunt autem in Elim filii Iſrael, vbi erant duodecim fontes aquarum, & ſeptuaginta palmæ: & caſtrametati ſunt iuxta aquas.

Iudith 5. c; Eccl. 38. a; Num. 33. b

S. MVRMVRANTIBVS in Syn pro cibo Iſraëlitis, pluit Dominus coturnices, & Man ad ſaturitatem. CAP. XVI.

A — Sap. 11. a

PRofectiq; ſunt de Elim, & vẽnit omnis multitudo filiorum Iſrael in deſertum Sin, quod eſt inter Elim & Sinai: quintodecimo die menſis ſecundi, poſtquam egreſsi ſunt de terra Aegypti. Et murmurauit omnis congregatio filiorum Iſrael contra Moyſen & Aaron in ſolitudine. Dixerũtq; filii Iſrael ad eos, Vtinam mortui eſſemus per manum Domini in terra Aegypti, quãdo ſedebamus ſuper ollas carniũ, & comedebamus panẽ in ſaturitate. Cur induxiſtis nos in deſertũ iſtud, vt occideretis omnem multitudinẽ fame? Dixit autẽ Dominus ad Moyſen, Ecce ego pluam vobis panes de cœlo: egrediatur populus, & colligat quæ ſufficiunt per ſingulos dies: vt B tentem eum vtrum ambulet in lege mea, an non. Die autem ſexto parent quod inferant: & ſit duplũ quàm colligere ſolebant per ſingulos dies. Dixeruntq; Moyſes & Aaron ad omnes filios Iſrael, Veſpere ſcietis quòd Dominus eduxerit vos de terra Aegypti. Et mane videbitis gloriã Domini: audiuit enim murmur veſtrũ contra Dominũ: nos verò quid ſumus, quia muſsitaſtis cõtra nos? Et ait Moyſes, Dabit vobis Dominus veſpere carnes edere, & mane panes in ſaturitate: eo quòd audierit murmurationes veſtras, quibus murmurati eſtis contra eum. nos enim quid ſumus? nec contra C nos eſt murmur veſtrũ, ſed contra Dominũ. Dixit quoque Moyſes ad Aaron, Dic vniuerſæ congregationi filiorum Iſrael, Accedite corã Domino: audiuit enim murmur veſtrum. Cumq; loqueretur Aaron ad omnẽ cœtum filiorum Iſrael, reſpexerunt ad ſolitudinẽ: & ecce gloria Domini apparuit in nube. Locutus eſt autem Dominus ad Moyſen, dicens, Audiui murmurationes filiorũ Iſrael, loquere ad eos, Veſpere comedetis carnes, & mane ſaturabimini panibus: ſcietisq; quòd ego ſum Dominus Deus veſter. Factum eſt ergo veſpere, & aſcendens coturnix, cooperuit caſtra: mane quoq; ros iacuit per circumitum caſtrorũ. Cumq; operuiſſet ſuperficiem terræ, apparuit in ſolitudine minutũ, & quaſi pilo tuſum in ſimilitudinẽ pruinæ ſuper terrã. Quod cum D vidiſſent filii Iſrael, dixerunt adinuicem, Man hu? quod ſignificat, Quid eſt hoc? ignorabant enim quid eſſet. Quibus ait Moyſes, Iſte eſt panis quem Dominus dedit vobis ad veſcendum. Hic eſt ſermo, quem præcepit Dominus, Colligat vnuſquiſq; ex eo quantum ſufficit ad veſcendũ: gomor per ſingula capita, iuxta numerum animarũ veſtrarum, quæ habitant in tabernaculo ſic tolletis. feceruntq; ita filii Iſrael, & collegerunt, alius plus, alius minus. Et menſi ſunt ad menſurã gomor: nec qui plus collegerat, habuit amplius: nec qui minus parauerat, reperit minus: ſed ſinguli iuxta id quod

Eccl. 45. a; Num. 11. b; Pſal. 77. c; Sapi. 16. c; Ioan. 6. d; 1. Cor. 10. a; 2. Cor. 8. d

edere

E edere poterant, congregauerunt. Dixitque Moyses ad eos, Nullus relinquat ex eo in mane. Qui nō audierunt eum, sed dimiserunt quidam ex eis vsq; mane, & scatere cœpit vermibus, atq; computruit: & iratus est contra eos Moyses. Colligebant autem mane singuli, quantū sufficere poterat ad vescendum: cumq; incaluisset sol, liquefiebat. In die autem sexta collegerunt cibos duplices, id est duo gomor per singulos homines: venerūt autem omnes principes multitudinis, & narrauerunt Moysi, Qui ait eis. Hoc est quod locutus est Dominus: requies sabbathi sanctificata est Domino cras. quodcunq; operandum est, facite: & quæ coquenda sunt, coquite: quicquid autem reliquum fuerit, reponite vsq; in mane.

F Feceruntq; ita vt præceperat Moyses: & non computruit, neq; vermis inuentus est in eo. Dixitq; Moyses, Comedite illud hodie, quia sabbathum est Domini: non inuenietur hodie in agro. Sex diebus colligite: in die autem septimo sabbathum est, idcirco nō inuenietur. Venitque septima dies: & egressi de populo vt colligerent, non inuenerunt. Dixit autem Dominus ad Moysen, Vsquequo non vultis custodire mandata mea, & legem meam? Videte quòd Dominus dederit vobis sabbathum, & propter hoc die sexta tribuit vobis

G cibos duplices: maneat vnusquisq; apud semetipsum, nullus egrediatur de loco suo die septimo. Et sabbathizauit populus die septimo. Appellauitq; domus Israel nomē eius Man: quod erat quasi semen coriandri album, gustusq; eius quasi similæ cum melle. Dixit autē Moyses, Iste est sermo quem præcepit Dominus, Imple gomor ex eo, & custodiatur in futuras retrò generationes: vt nouerint panem quo alui vos in solitudine, quando educti estis de terra Aegypti. Dixitq; Moyses ad Aaron, Sume vas vnum, & mitte ibi man, quantum potest capere gomor: & repone coram Domino ad seruandum in generationes vestras, sicut præcepit Dominus Moysi. Posuitque illud Aaron in tabernaculo reseruandum. Filii autem Israel comederunt man quadraginta annis: donec venirent in terram habitabilem. Hoc cibo aliti sunt, vsquequo tangerēt fines terræ Chanáan. Gomor autem decima pars est ephi.

Man reseruatur & quare.

Num. 9.d
Iudith 5.c

S. IVDAEIS *in Raphidim pro aqua rursum murmurantibus, dat Dominus aquam de petra, & inde orante Moyse vincunt ipsi Amalechitas.* CAPVT XVII.

A Igitur profecta omnis multitudo filiorum Israel de deserto Sin, per mansiones suas, iuxta sermonē Domini, castrametati sunt in Raphidim, vbi non erat aqua ad bibendum populo. Qui iurgatus contra Moysen, ait, Da nobis aquam, vt bibamus. Quibus respōdit Moyses, Quid iurgamini contra me? cur tentatis dominum? Sitiuit ergo ibi populus præ aquæ penuria: & murmurauit contra Moysen, dicens: Cur fecisti nos exire de Aegypto, vt occideres nos, & liberos nostros, ac iu-

B menta siti? Clamauit autem Moyses ad Dominum, dicens, Quid faciam populo huic? adhuc paululū, & lapidabit me. Et ait Dominus ad Moysen, Antecede populū, & sume tecum de senioribus Israel: & virgam qua percussisti fluuium, tolle in manu tua, & vade. En ego stabo coram te, ibi supra petram Horeb: percutiesq; petram, & exibit ex ea aqua, vt bibat populus. Fecit Moyses ita coram senioribus Israel. Et vocauit nomen loci illius Tentatio, propter iurgium filiorum Israel, & quia tentauerunt Dominum, dicentes, Est'ne

C Dominus in nobis, an non? Venit autem Amalec, & pugnabat contra Israel in Raphidim. Dixitq; Moyses ad Iosue, Elige viros, & egressus pugna contra Amalec: cras ego stabo in vertice collis, habens virgam Dei in manu mea. Fecit Iosue vt locutus erat Moyses, & pugnauit contra Amalec. Moyses autem, & Aaron, & Hur ascenderūt super verticē collis. Cumq; leuaret Moyses manus, vincebat Israel: sin autē paululum remisisset, superabat Amalec. Manus autē Moysi erant

Num. 20.a

Supr. 14.e
Psal. 77.b
1. Cor. 10.a

Iudith 4.d
Sap. 11.a
Deut. 25.d

D graues: sumentes igitur lapidē, posuerunt subter eum, in quo sedit: Aaron autem, & Hur sustētabant manus eius ex vtraq; parte. Et factum est vt manus ipsius non lassarentur, vsq; ad occasum solis. Fugauitq; Iosue Amalec, & populum eius in ore gladii. Dixit autem Dominus ad Moysen, Scribe hoc ob monumentum in libro, & trade auribus Iosue: delebo enim memoriam Amalec sub cœlo. Aedificauitq; Moyses altare: & vocauit nomen eius, Dominus exaltatio mea, dicens, Quia manus solii Domini, & bellum Domini erit contra Amalec, à generatione in generationem.

S. IETHRO *Moysi socer uxorem cum filijs illi reduxit, factumq; est illi à consilijs in constituendis iudicatorum magistratibus.* CAPVT XVIII.

A Cvmq; audisset Iethro sacerdos Madian, cognatus Moysi, omnia quæ fecerat Deus Moysi, & Israeli populo suo, quòd eduxisset Dominus Israel de Aegypto: tulit Sephoram vxorē Moysi quam remiserat: & duos filios eius, quorum vnus vocabatur Gersam, dicente patre, Aduena fui in terra aliena. alter verò Eliézer, Deus enim, ait, patris mei adiutor meus, & eruit me de gladio Pharaonis. Venit ergo Iethro cognatus Moysi, & filii eius & vxor eius ad Moysen in desertum, vbi erat castrametatus iuxta montem Dei. Et mandauit Moysi, dicens, Ego Iethro cognatus tuus venio ad te, & vxor tua, & duo filii tui cum ea. Qui egressus in occursum cognati sui, adorauit, & osculatus est eum: salutaueruntq; se mutuo

Supra 2.d

B verbis pacificis. Cumq; intrasset tabernaculū, narrauit Moyses cognato suo cūcta quę fecerat dominus Pharaoni & Aegyptiis propter Israel: vniuersumq; laborē qui accidisset eis in itinere, & quòd liberauerat eos Dominus. Lætatusq; est Iethro super omnibus bonis quæ fecerat Dominus Israeli, eo quòd eruisset eū de manu Aegyptiorū, & ait, Benedictus Dominus qui liberauit vos de manu Aegyptiorū, & de manu Pharaonis, qui eruit populū suū de manu Aegypti. Nūc cognoui quia magnus Dominus super omnes deos, eo quòd superbè egerint contra illos. Obtulit ergo Iethro cognatus Moysi holocausta & hostias Deo: veneruntq; Aaron & omnes seniores filiorū Israel, vt comederēt panē cum eo coram Deo. Altera autē die sedit Moyses vt iudicaret populū,

C qui assistebat Moysi à mane vsq; ad vesperā. Quod cū vidisset cognatus eius omnia scilicet quæ agebat in populo, ait: Quid est quod facis in plebe? cur solus sedes, & omnis populus præstolatur de mane vsque ad vesperam? Cui respondit Moyses, Venit ad me populus quærēs sententiā Dei. Cumq; acciderit eis aliqua disceptatio, veniunt ad me vt iudicē inter eos, & ostendā præcepta Dei, & leges eius. At ille, Nō bonā, inquit, rē facis: stulto labore consumeris & tu & populus iste qui tecū est: vltra vires tuas est negotiū, solus illud nō poteris sustinere. Sed audi verba mea atq; consilia, & erit Dominus tecū. Esto tu populo in his quæ ad Deū pertinent, vt referas quæ dicuntur, ad eū: ostendasq; populo ceremonias

Deut. 1.b

D & ritum colendi, viamq; per quam ingredi debeant, & opus quod facere debeant. Prouide autē de omni plebe viros potentes & timētes Deum, in quibus sit veritas, & qui oderint auaritiam, & cōstitue ex eis tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos, qui iudicent populū omni tempore: quicquid autem maius fuerit, referant ad te, & ipsi minora tantūmodo iudicent: leuiusq; sit tibi, partito in alios onere. Si hoc feceris, implebis imperium Dei, & præcepta eius poteris sustentare: & omnis hic populus reuertetur ad loca sua cum pace. Quibus auditis, Moyses fecit omnia quæ ille suggesserat. Et electis viris strenuis de cuncto Israel, constituit eos principes populi, tribunos, & centuriones, & quinquagenarios, & decanos. Qui iudicarent plebem Domini omni tempore: quicquid autem grauius erat, referebant ad eum, faciliora tantummodo iudicantes. Dimisitque co-

gnatum suum: qui reuersus abiit in terram suam.

S. POPVLVS iuxta montem Sinai in peculiarem eligitur, sanctificariq; iubetur Domino in fulgure & tonitru Moysi in monte apparente. CAPVT XIX.

A Mense tertio egressionis filiorū Israel de terra Aegypti, in die hac venerunt in solitudinem Sinai. *Num. 33.c* Nam profecti de Raphidim, & peruenientes vsq; in desertum Sinai, castrametati sunt in eodem loco, ibiq; Israel fixit tentoria è regione montis. Moyses autē ascendit ad Deum: vocauitq; eū Dominus de monte, & ait, *Act. 7.e* Hæc dices Domui Iacob, & annūtiabis filiis Israel, Vos ipsi vidistis quæ fecerim Aegyptiis, quomodo portauerim vos *Deut. 29.a* super alas aquilarum, & assumpserim mihi. Si ergo audieritis vocem meam, & custodieritis pactum meum, eritis mihi in peculium de cūctis populis: mea est enim omnis terra. Et *1. Pet. 2.b* vos eritis mihi in regnū sacerdotale, & gens sancta. hæc sunt verba quæ loquèris ad filios Israel. Vènit Moyses: & cōuocatis maioribus natu populi, exposuit omnes sermones quos

B mandauerat Dominus. Respònditq; omnis populus simul, Cuncta quæ locutus est Dominus, faciemus. Cumq; retulisset Moyses verba populi ad Dominum, ait ei Dominus, Iam nunc veniam ad te in caligine nubis, vt audiat me populus loquentē ad te, & credat tibi in perpetuū. Nuntiauit ergo Moyses verba populi ad Dominū. Qui dixit ei, Vade ad populum, & sanctifica illos hodie & cras, lauentq; vestimenta sua. Et sint parati in diem tertium: in die enim tertia descendet Dominus coram omni plebe super montē Sinai. Constituesq; terminos populo per circuitum, & dices ad eos, Cauete ne ascendatis in montē, nec tangatis fines illius, omnis

C qui tetigerit montem, morte morietur. Manus non tanget eum, sed lapidibus opprimetur, aut confodietur iaculis: siue *Hebr. 12.e* iumentum fuerit siue homo, non viuet. cū cœperit clangere buccina, tunc ascendāt in montem. Descenditq; Moyses de monte ad populum, & sanctificauit eum. Cumq; lauissent vestimēta sua, ait ad eos, Estote parati in diem tertium, & ne appropinquetis vxoribus vestris. Iamque aduenerat tertius dies, & mane inclaruerat: & ecce cœperūt audiri tonitrua, ac micare fulgura, & nubes densissima operire montem, clangorq; buccinæ vehemētius perstrepebat: & timuit omnis populus qui erat in castris. Cumq; eduxisset eos Moyses in occursum Dei de loco castrorum, steterunt ad radices montis. *Deut. 4.b* Totus autē mons Sinai fumabat: eo quòd descendisset Dominus Deus super eum in igne, & ascenderet fumus ex eo quasi de fornace: eratque omnis mons terribilis. Et sonitus buccinæ paulatim crescebat in maius, & prolixius tendeba-

D tur: Moyses loquebatur, & Deus respōdebat ei. Descenditq; Dominus super montē Sinai in ipso montis vertice, & vocauit Moysen in cacumen eius. Quò cum ascendisset, dixit ad eum, Descende & cōtestare populū: ne fortè velit transcendere terminos ad videndū Dominū, & pereat ex eis plurima multitudo. Sacerdotes quoq; qui accedunt ad Dominū, sanctificētur, ne percutiat eos. Dixitq; Moyses ad Dominum, Non poterit vulgus ascēdere in montē Sinai: tu enim testificatus es & iussisti, dicēs, Pone terminos circa montē, & sanctifica illū. Cui ait Dominus, Vade, descēde: ascendesq; tu, & Aaron tecum: sacerdotes autem & populus non transeant terminos, nec ascendant ad Dominum, ne fortè interficiat illos. Descenditq; Moyses ad populū, & omnia narrauit eis.

S. MOYSES decalogum à Domino auditū territo populo narrat, ac terreum altare iubet fieri, ad quod non sit per gradus ascendendum. CAPVT XX.

A Locutusq; est Deus cunctos sermones hos, Ego sum Dominus Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti de domo seruitutis. Non habebis deos alienos corā me. Nō facies tibi sculptile, neq; omnem similitudinem quæ est in cœlo desuper, & quæ in terra deorsum, nec eorū quæ sunt in aquis sub terra. Non adorabis ea, neq; coles: ego sum Dominus Deus tuus fortis zelotes, visitans iniquitatem patrum in filios, in tertiam & quartam generationem eorum qui oderunt me, & faciens misericordiam in milia his qui diligunt me, & custodiunt præce-

DECEM PRAECEPTA. *Deut. 5.a* *Psal. 80.c* *Leui. 26.a* *Deut. 5.a* *Psal. 96.b*

B pta mea. Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum: nec enim habebit insontem Dominus eum, qui assumpserit nomen Domini Dei sui frustra. Memento vt diem sabbathi sanctifices. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimo autem die sabbathum Domini Dei tui est: non facies omne opus in eo, tu & filius tuus & filia tua, seruus tuus & ancilla tua, iumentum tuū & aduena qui est intra portas tuas. Sex enim diebus fecit Deus cœlū & terram & mare, & omnia quæ in eis sunt: & requieuit die septimo, idcirco be-

Deut. 5.b *Leui. 19.c* *Mat. 5.e* *Ezo. 20.b* *Deut. 5.b* *Infra 31.b* *Gen. 2.a*

C nedixit Dominus diei sabbathi, & sanctificauit eū. Honora patrem tuum & matrē tuam, vt sis longæuus super terrā, quam Dominus Deus tuus dabit tibi. Non occides. Nō mœchaberis. Non furtum facies. Non loquèris contra proximum tuum falsum testimonium. Non concupisces domum proximi tui. Nec desyderabis vxorem eius, non seruum, non ancillam, non bouem, non asinum, nec omnia quæ illius sunt. Cunctus autē populus videbat voces & lampades, & sonitum buccinæ, montemq; fumantem: & perterriti ac pauore concussi, steterunt procul, dicentes Moysi, Loquere tu nobis, & audiemus: non loquatur nobis Dominus, ne fortè moriamur. Et ait Moyses ad populū, Nolite time-

Deut. 5.b *Mat. 15.a* *Ephe. 6.a* *Mat. 5.c.d* *Rom. 7.b* *13.c* *Heb. 12.e* *Deut. 18.c*

D re: vt enim probaret vos vènit Deus, & vt terror illius esset in vobis & nō peccaretis. Stetitq; populus delonge: Moyses autem accessit ad caliginem in qua erat Deus. Dixit præterea Dominus ad Moysen, Hæc dices filiis Israel, Vos vidistis quòd de cœlo locutus sim vobis. Non facietis mecum deos argenteos, nec deos aureos facietis vobis. Altare de terra facietis mihi, & offeretis super eo holocausta & pacifica vestra, oues vestras & boues in omni loco in quo memoria fuerit nominis mei: veniam ad te, & benedicam tibi. Quòd si altare lapideum feceris mihi, non ædificabis illud de sectis lapidibus: si enim leuaueris cultrum tuum super eum, polluetur. Non ascēdes per gradus ad altare meum, ne reueletur turpitudo tua.

Deut. 27.a *Iosue 8.f*

S. PRAECEPTA iudicialia quo ad emptitios seruos et ancillas, furta, homicidia, parricidia, parentū maledicta, rixas, & talionis pœnas, atq; cornupetam bouem. CAPVT XXI.

A Hæc sunt iudicia quæ propones eis, Si emeris seruum Hebræum, sex annis seruiet tibi: in septimo egredietur liber gratis. Cū quali veste intrauerit, cum tali exeat. si habens vxorē: & vxor egredietur simul. Sin autem dominus dederit illi vxorē & pepererit filios & filias: mulier & liberi eius erunt domini sui, ipse verò exibit cum vestitu suo. Quòd si dixerit seruus, Diligo domi-

Deut. 15.c *Hier. 34.c*

num

num meū & vxorē ac liberos, nō egrediar liber: offeret eum dominus dijs, & applicabitur ad ostiū & postes, perforabitq; aurem eius subula, & erit ei seruus in seculū. Si quis vendiderit filiam suam in famulā, non egredietur sicut ancillæ exire consueuerūt. Si displicuerit oculis domini sui, cui tradita fuerit, dimittet eam: populo autē alieno vendendi non habebit potestatē, si spreuerit eam.

B Sin autē filio suo desponderit eam, iuxta morē filiarum faciet illi. Quòd si alterā ei acceperit, prouidebit puellæ nuptias, & vestimēta, & pretiū pudicitiæ nō negabit. Si tria ista nō fecerit, egredietur gratis absque pecunia.

Leuit. 24. c Qui percusserit hominē volens occidere, morte moriatur. Qui autē non est insidiatus, sed Deus illū tradidit in manus eius: cōstituam tibi locū in quē fugere debeat. Si quis per industriā occiderit proximū suū, & per insidias: ab altari meo auelles eum vt moriatur. Qui percusserit patrem suū aut matrē, morte moriatur. Qui furatus fuerit hominem, & vendiderit eū, conuictus noxæ, morte moriatur.

Leuit. 20. b *Prouer. 20. c* *Mat. 15. a* *Mar. 7. b* Qui maledixerit patri suo vel matri, morte moriatur. Si rixati fuerint viri, & percusserit alter proximū suū lapide vel pugno, & ille mortuus nō fuerit, sed iacuerit in lectulo: si surrexerit & ambulauerit foris super baculū suum, innocēs erit qui percusserit, ita tamen vt operas eius, & impensas in medicos, restituat. Qui percusserit seruū suum, vel ancillam virga,

C & mortui fuerint in manibus eius, criminis reus erit. Sin autem vno die vel duobus superuixerit, non subiacebit pœnæ, quia pecunia illius est. Si rixati fuerint viri, & percusserit quis mulierē prægnantē, & abortiuū quidem fecerit, sed ipsa vixerit: subiacebit damno quantū maritus mulieris expetierit, & arbitri iudicauerint.

Leuit. 24. d *Deut. 19. d* Sin autē mors eius fuerit subsecuta, reddet animā pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manū pro manu, pedem pro pede, adustionē pro adustione, vulnus pro vulnere, liuorē pro liuore. Si percusserit quispiam oculū serui sui aut ancillæ, & luscos eos fecerit, dimittet eos liberos pro oculo quē eruit. Dentē quoq; si excusserit seruo vel ancillæ suæ, similiter dimittet eos liberos. Si bos cornu percusserit virum aut mulierē, & mortui fuerint, lapidibus obruetur, & non comedentur carnes eius,

D dominus quoq; bouis innocens erit. Quòd si bos cornupeta fuerit ab heri & nudiustertius, & cōtestati sunt dominū eius, nec recluserit eū, occideritq; virū aut mulierē: bos lapidibus obruetur, & dominū illius occident. Quòd si pretiū fuerit ei impositū, dabit pro anima sua quicquid fuerit postulatus. Filiū quoq; & filiā si cornu percusserit, simili sententiæ subiacebit. Si seruū ancillamq; inuaserit, triginta siclos argenti domino dabit, bos verò lapidibus opprimetur. Si quis aperuerit cisternā, & foderit, & non operuerit eam, cecideritq; bos aut asinus in eam, reddet dominus cisternæ pretium iumentorū: quod autem mortuum est, ipsius erit. Si bos alienus bouē alterius vulnerauit, & ille mortuus fuerit: vendent bouem viuum, & diuident pretium, cadauer autem mortui inter se dispertient. Si autē sciebat quòd bos cornupeta esset ab heri & nudiustertius, & nō custodiuit eū dominus suus, reddet bouem pro boue, & cadauer integrum accipiet.

S. FVRTI damniq; illati pœna: depositi, cōmodati atq; stupri lex: idololatriæ suppliciū, aduenæ, viduæ, & pupillo nocētium pœnæ: mutui, usuræ, & pignoris lex, ac obedientiæ & decimarū.

CAPVT XXII.

A SI quis furatus fuerit bouem aut ouē, & occiderit, vel vēdiderit: quinq; boues pro vno boue restituet, & quatuor oues pro vna oue. Si effringens fur domū siue suffodiēs fuerit inuentus, & accepto vulnere mortuus fuerit: percussor nō erit reus sanguinis. Quòd si orto sole hoc fecerit, homicidiū perpetrauit, & ipse morietur. Si nō habuerit quod pro furto reddat, ipse venūdabitur. si inuentū fuerit apud eū quod furatus est, viuens, siue bos, siue asinus, siue ouis: duplū restituet. Si læserit quispiā agrum vel vineā, & dimiserit iumentū suum vt depascatur aliena: quicquid optimū habuerit in agro suo vel in vinea, pro damni æstimatione restituet. Si egressus ignis inuenerit spicas, & cōprehēderit aceruos frugū, siue stātes segetes in agris:

B reddet damnū qui ignē succēderit. Si quis cōmēdauerit amico pecuniā aut vas in custodiā, & ab eo qui susceperat, furto ablata fuerint: si inuenitur fur, duplū reddet: si latet fur, dominus domus applicabitur ad deos, & iurabit quòd nō extēderit manū in rem proximi sui, ad perpetrandam fraudē, tā in boue quàm in asino, & oue ac vestimēto, & quicquid damnū inferre potest: ad deos vtriusq; causa perueniet: & si illi iudicauerint, duplū restituet proximo suo. Si quis cōmendauerit proximo suo asinū, bouē, ouē, & omne iumentum ad custodiā, & mortuū fuerit, aut debilitatū, vel captum ab hostibus, nullusq; hoc viderit: iusiurandū erit in medio quòd nō extenderit manū ad rem proximi sui: suscipietq;

C dominus iuramētū, & ille reddere nō cogetur. *Gen. 31. f* Quòd si furto ablatū fuerit, restituet damnū domino. si comestū à bestia, deferat ad eū quod occisum est, & nō restituet. Qui à proximo suo quicquid horū mutuo postulauerit, & debilitatum aut mortuū fuerit, domino nō præsente, reddere cōpelletur. Quòd si impræsentiarū dominus fuerit, nō restituet, maxime si conductū venerat pro mercede operis sui. Si seduxerit quis virginē, necdū despōsatam, dormieritq; cū ea: dotabit eam, & habebit eā vxorē. Si pater virginis dare noluerit, reddet pecuniā iuxta modū dotis, quā virgines accipere cōsueuerūt. Maleficos nō patieris viuere. Qui coierit cū iumēto, morte moriatur. Qui immolat dijs, occidetur, præterquàm Domino soli. Aduenā nō cōtristabis, neq; affliges

D eum: aduenæ enim & ipsi fuistis in terra Aegypti. Viduæ & pupillo nō nocebitis. *Leui. 19. g* Si læseritis eos, vociferabūtur ad me, & ego audiā clamorē eorū: & indignabitur furor meus, percutiamq; vos gladio, & erunt vxores vestræ viduæ, & filii vestri pupilli. Si pecuniā mutuā dederis populo meo pauperi qui habitat tecū, non vrgebis eum quasi exactor, nec vsuris opprimes. Si pignus à proximo tuo acceperis vestimentum, ante solis occasum reddes ei. Ipsum enim est solū quo operitur indumentū carnis eius, nec habet aliud in quo dormiat: si clamauerit ad me, exaudiā eū, quia misericors sum. *Act. 23. a* Dijs nō detrahes, & principi populi tui non maledices. Decimas tuas & primitias tuas non tardabis offerre: primogenitum filiorum tuorum dabis mihi. De bobus quoq;, & ouibus similiter facies: septē diebus sit cū matre sua, die octaua reddes illū mihi. *Leuit. 22. b* *Eze. 44. g* Viri sancti eritis mihi: carnem quæ à bestiis fuerit prægustata, non comedetis, sed proiicietis canibus.

S. CEREMONIALIA quo ad iudicij fauorem, inimici auxilium, munerum acceptionem, anni septimi, & diei septimi quietem, ac tria præcipua festa, promissaq; seruantium.

CAPVT XXIII.

A NOn suscipies vocem mēdacii: nec iunges manū tuam vt pro impio dicas falsum testimoniū. Nō sequèris turbā ad faciēdum malum: nec in iudicio, plurimorum acquiesces sententiæ, vt à vero deuies. Pauperis quoq; nō misereberis in iudicio. *Deut. 22. a* Si occurreris boui inimici tui, aut asino erranti, reduc ad eū. Si videris asinum odiētis te, iacère sub onere, non pertransibis, sed subleuabis cū eo. Nō declinabis in iudiciū pauperis. *Dani. 13. f* Mendaciū fugies. Insontē & iustū non occides, quia auersor impiū. *Deut. 16. d* *Eccl. 20. d* *Gen. 46. a* Nec accipies munera, quæ etiā excæcāt prudētes, & subuertunt verba iustorū. Peregrino molestus nō eris. scitis enim aduenarū animas: quia & ipsi peregrini fuistis in terra Aegypti. Sex annis seminabis terrā tuā, & cōgregabis fruges eius.

B Anno autē septimo dimittes eā, & requiescere facies, vt comedāt pauperes populi tui: & quicquid reliquū fuerit, edāt bestiæ agri. ita facies in vinea, & in oliueto tuo. Sex diebus operaberis: septimo die cessabis, vt requiescat bos & asinus

tuus,& refrigeretur filius ancillæ tuę,& aduena. Omnia quæ dixi vobis, custodite,& per nomē externorū deorū nō iurabitis, neq; audietur ex ore vestro. Tribus vicibus per singulos annos mihi festa celebrabitis. Solēnitatem azymorū custodies. Septē diebus comedes azyma, sicut præcepi tibi tēpore mensis nouorū, quando egressus es de Aegypto: non apparebis in cōspectu meo vacuus. Et solēnitatē messis primitiuorū operis tui, quæcūq; seminaueris in agro: solennitatem quoq; in exitu anni, quādo cōgregaueris omnes fruges tuas de agro. Ter in anno apparebit omne masculinum tuum corā Domino Deo. Non immolabis super fermento sanguinem victimæ meæ, nec remanebit adeps solennitatis meæ vsq; mane. Primitias frugū terræ tuæ deferes in domū domini Dei tui: non coques hœdū in lacte matris suæ. Ecce ego mittā angelū meū, qui præcedat te,& custodiat in via,& introducat in locū quē præparaui. Obserua eum,& audi vocem eius, nec cōtemnendū putes: quia nō dimittet cum peccaueris,& est nomen meum in illo. Quòd si audieris vocem eius,& feceris omnia quę loquor, inimicus ero inimicis tuis,& affligam affligentes te. Præcedetq; te angelus meus,& introducet te ad Amorrhæum,& Hethæū,& Pherezæū, Chananæumq;,& Heuæū, & Iebusæū, quos ego conterā. Non adorabis deos eorū, nec coles eos: nō facies opera eorū, sed destrues eos: & cōfringes statuas eorū. Seruietisq; Domino Deo vestro, vt benedicā panibus tuis,& aquis,& auferā infirmitatē de medio tui. Non erit infœcūda, nec sterilis in terra tua: numerū dierū tuorū implebo. Terrorem meum mittam in præcursum tuū, & occidam omnem populum, ad quem ingredièris: cunctorumq; inimicorū tuorū corā te terga vertam: emittēs crabrones prius, qui fugabunt Heuæū,& Chananæum,& Hethæū, antequam introeas. Non eiciam eos à facie tua anno vno: ne terra in solitudinē redigatur, & crescant cōtra te bestiæ. Paulatim expellā eos de cōspectu tuo, donec augearis,& possideas terrā. Ponā autē terminos tuos à mari rubro vsq; ad mare Palæstinorū, & à deserto vsq; ad fluuiū: tradā in manibus vestris habitatores terræ, & eiciā eos de conspectu vestro. Non inibis cū eis fœdus, nec cū diis eorū. Non habitent in terra tua, ne fortè peccare te faciant in me, si seruieris diis eorum: quod tibi certè erit in scandalū.

Infra 34.c / Deut. 16.d / Eccli. 35.a / C / Deut. 14.c / Infra 34.c / Infra 33.a / Iosue 42.c / Deut. 7.c / D / Deut. 7.c / Deut. 7.a / Infra 34.b

S. OBLATIS Domino sacrificiis, fœderisq; sanguine in populū resperso, Moyses muliis ad montis usq; radicem comitante caterua, solus ascendit in montem, ubi cum Domino XL. diebus permansit. CAPVT XXIIII.

A MOysi quoq; dixit, Ascende ad Dominum tu & Aaron, Nadab & Abiu, & septuaginta senes ex Israel,& adorabitis procul. Solusq; Moyses ascēdet ad dominū,& illi non appropinquabūt: nec populus ascēdet cum eo. Venit ergo Moyses,& narrauit plebi omnia verba Domini, atq; iudicia: respōditq; cunctus populus vna voce, Omnia verba Domini, quæ locutus est, faciemus. Scripsit autē Moyses vniuersos sermones domini: & mane cōsurgēs ædificauit altare Domino ad radices mōtis,& duodecim titulos per duodecim tribus Israel. Misitq; iuuenes de filiis Israel, & obtulerūt holocausta, immolaueruntq; victimas pacificas Domino, vitulos. Tulit itaq; Moyses dimidiam partem sanguinis, & misit in crateras: partem autem residuam fudit super altare. Assumensq; volumen fœderis, legit audiente populo. qui dixerunt, Omnia quæ locutus est Dominus faciemus, & erimus obedientes. Ille verò, C sumptum sanguinem respersit in populum, & ait, Hic est sanguis fœderis, quod pepigit Dominus vobiscū super cunctis sermonibus his. Ascēderūtq; Moyses & Aarō, Nadab & Abiu,& septuaginta de senioribus Israel: & viderūt Deū Israel sub pedibus eius quasi opus lapidis sapphirini,& quasi cœlū cū serenū est. Nec super eos qui procul recesserāt de filiis Israel, misit manū suā. Videruntq; Deū,& comederūt, ac biberūt. Dixit autē dominus ad Moysen, Ascēde ad me in mōtem,& esto ibi: daboq; tibi tabulas lapideas, & legē, ac mandata D quæ scripsi, vt doceas eos. Surrexerūt Moyses,& Iosue minister eius: ascēdensq; Moyses in montē Dei, senioribus ait, Expectate hic, donec reuertamur ad vos. habetis Aaron, & Hur vobiscū: si quid natum fuerit quæstionis, referetis ad eos. Cumq; ascendisset Moyses, operuit nubes montē,& habitauit gloria domini super Sinai, tegēs illum nube sex diebus: septimo autē die vocauit eum de medio caliginis. Erat autem species gloriæ domini, quasi ignis ardens super verticem montis in conspectu filiorum Israel. Ingressusq; Moyses medium nebulæ, ascendit in montem: & fuit ibi quadraginta diebus,& quadraginta noctibus.

S. IVBETVR primitiarum oblatio ad Dei tabernaculum formandum, arcam, mensam, ac candelabrum, atq; cuncta illis pertinentia. CAPVT XXV.

A LOcutusq; est Dominus ad Moysen, dicēs, Loquere filiis Israel, vt tollant mihi primitias: ab omni homine qui offert vltroneus, accipietis eas. Hæc sunt autem quæ accipere debetis, Aurum,& argentū,& æs, hyacinthū & purpurā, coccumq; bis tinctum, & byssum, pilos caprarū, & pelles arietū rubricatas, pellesq; hyacinthinas,& ligna setim. oleum ad luminaria concinnanda, aromata in vnguentū,& thymiamata boni odoris, lapides onychinos, & gemmas ad ornandū ephod, ac rationale. Facientq; mihi sanctuariū, & habitabo in medio eorū: iuxta omnē similitudinē tabernaculi, quod ostendam tibi,& omniū vasorū in cultū eius: sicq; facietis illud, Arcā de lignis setim cōpingite, cuius lōgitudo habeat duos & semis cubitos, latitudo cubitū & dimidiū, altitudo cubitū similiter ac semissem. Et deaurabis eā auro mūdissimo intus B & foris: faciesq; suprà coronā aureā per circuitū: & quatuor circulos aureos, quos pones per quatuor arcę angulos: duo circuli sint in latere vno,& duo in altero. Facies quoq; vectes de lignis setim,& operies eos auro. Inducesq; per circulos qui sunt in arcæ lateribus, vt portetur in eis: qui semper erūt in circulis, nec vnquā extrahētur ab eis. Ponesq; in arca testificationē quā dabo tibi. Facies & propitiatoriū de auro mūdissimo: duos cubitos & dimidiū tenebit lōgitudo eius, & cubitū ac semissem latitudo. Duos quoq; cherùbim aureos,& productiles facies, ex vtraq; parte oraculi Cherub vnus sit in latere vno,& alter in altero. Vtrūq; latus propitiatorii tegāt expandētes alas,& operiētes oraculū, respiciātq; se mutuo versis vultibus in propitiatoriū quo operiēda est C arca, in qua pones testimonium quod dabo tibi. Inde præcipiam,& loquar ad te supra propitiatoriū, ac de medio duorum Cherùbim, qui erūt super arcā testimonii, cuncta quæ mandabo per te filiis Israel. Facies & mēsam de lignis setim habentē duos cubitos lōgitudinis, & in latitudine cubitū,& in altitudine cubitū ac semissem. Et inaurabis eam auro purissimo: faciesq; illi labiū aureū per circuitū, & ipsi labio coronā interrasilē altā quatuor digitis: & super illā, alteram coronā

Infra 35.a / Forma sanctuarij. / Hebr. 9.a / Arcæ.

coronã aureolã. Quatuor quoq; circulos aureos præparabis,& pones eos in quatuor angulis eiusdẽ mensæ per singulos pedes. Subter coronã erũt circuli aurei,vt mittantur vectes per eos,& possit mẽsa portari. Ipsos quoq; vectes facies de lignis setim,& circũdabis auro ad subuehendam mẽsam. Parabis & acetabula,ac phialas,thuribula,& cyathos,in quibus offerẽda sunt libamina,ex auro purissimo: & pones super mẽsam panes propositionis in cõspectu meo semper. Fa

D cies & candelabrũ ductile de auro mũdissimo,hastile eius,& calamos, scyphos & sphærulas, ac lilia ex ipso procedentia. Sex calami egredientur de lateribus,tres ex vno latere,& tres ex altero. Tres scyphi quasi in nucis modũ per calamos singulos,sphærulaq́; simul,& lilia. Et tres similiter scyphi instar nucis in calamo altero,sphærulæq́; simul & lilia. hoc erit opus sex calamorũ, qui producẽdi sunt de hastili. In ipso autẽ candelabro erũt quatuor scyphi in nucis modũ, sphærulæq́; per singulos & lilia. Sphærulæ sub duobus calamis per tria loca,qui simul sex fiũt procedẽtes de hastili vno. Et sphærulæ igitur & calami ex ipso erũt. vniuersa ductilia de auro purissimo. Facies & lucernas septẽ, & pones eas super cãdelabrũ, vt luceãt ex aduerso. Emunctoria quoq;,& vbi quæ emũcta sunt extinguãtur,fiãt de auro purissimo. Omne põdus cãdelabri cũ vniuersis vasis suis habebit talẽtũ auri purissimi. Inspice, & fac secũdũ exẽplar quod tibi in monte mõstratũ est.

Heb. 8.b
Act. 7.f

§. TABERNACVLI *Mosaici, veli, arcæ, propitiatorij, mẽsæ, candelabri, & tentorij forma & constructio.* CAP. XXVI.

A *Forma tabernaculi.* Tabernaculũ verò ita fiet, Decẽ cortinas de bysso retorta, & hyacintho, ac purpura, coccoq́; bis tincto, variatas opere plumario facies. Longitudo cortinæ vnius, habebit vigintiocto cubitos: latitudo,quatuor cubitorũ erit. Vnius mẽsuræ fiẽt vniuersa tentoria. Quinq; cortinæ sibi iũgẽtur mutuò,& aliæ quinq; nexu simili cohærebũt. Ansulas hyacinthinas in lateribus ac

B summitatibus facies cortinarũ, vt possint inuicem copulari. Quinquagenas ansulas cortina habebit in vtraque parte,ita insertas,vt ansa cõtra ansam veniat,& altera alteri possit adaptari. Facies & quinquaginta circulos aureos,quibus cortinarum vela iungenda sunt, vt vnũ tabernaculum fiat. Facies & saga cilicina vndecim , ad operiendum tectum tabernaculi. Longitudo sagi vnius habebit triginta cubitos, & latitu-

C do quatuor. Aequa erit mẽsura sagorum omnium. E quibus quinq; iũges seorsum,& sex sibi mutuò copulabis,ita vt sextum sagũ in frõte tecti duplices. Facies & quinquaginta ansas in ora sagi vnius,vt cõiungi cũ altero queat: & quinquaginta ansas in ora sagi alterius,vt cũ altero copuletur. Facies & quinquaginta fibulas æneas quibus iungãtur ansæ, vt vnũ ex omnibus operimẽtũ fiat. Quod autẽ superfuerit in sagis quæ parãtur tecto,id est vnũ sagũ quod amplius est, ex medietate eius operies posteriora tabernaculi. Et cubitus ex vna parte pẽdebit,& alter ex altera qui plus est in sagorũ lon

D gitudine, vtrunq; latus tabernaculi protegẽs. Facies & operimentũ aliud tecto de pellibus arietũ rubricatis: & super hoc rursum aliud operimẽtũ de hyacinthinis pellibus. Facies & tabulas stãtes tabernaculi de lignis setim,quæ singulæ denos cubitos in lõgitudine habeãt,& in latitudine singulos ac semissem. In lateribus tabulæ,duæ incastraturæ fient,quibus tabula alteri tabulæ cõnectatur: atq; in hunc modũ cũctæ tabulæ parabũtur. Quarum viginti erunt in latere meridiano quod vergit ad austrũ. Quibus quadraginta bases argenteas fundes,vt binæ bases singulis tabulis per duos angulos subijciãtur. In latere quoq; secũdo tabernaculi quod vergit ad aquilonẽ,viginti tabulæ erunt, quadraginta habẽtes bases ar-

E genteas. binæ bases singulis tabulis supponẽtur. Ad occidentalẽ verò plagã tabernaculi facies sex tabulas,& rursum alias duas quæ in angulis erigãtur post tergũ tabernaculi. Eruntq́; sibi cõiunctæ à deorsum vsq; sursum, & vna omnes cõpago retinebit. Duabus quoque tabulis quæ in angulis ponendæ sunt, similis iunctura seruabitur. Et erunt simul tabulæ octo,bases earũ argẽteæ sedecim, duabus basibus per vnã tabulã supputatis. Facies & vectes de lignis setim quinq; ad cõ

F tinendas tabulas in vno latere tabernaculi, & quinq; alios in altero, & eiusdẽ numeri ad occidentalẽ plagã: qui mittẽtur per medias tabulas à summo vsq; ad summũ. Ipsas quoq; tabulas deaurabis,& fundes in eis annulos aureos per quos vectes tabulata cõtineãt,quos operies laminis aureis. Et eriges tabernaculũ iuxta exẽplar quod tibi in monte mõstratũ est. Facies & velũ de hyacintho, & purpura, coccoq́; bis tincto,

G & bysso retorta,opere plumario & pulchra varietate cõtextũ: quod appẽdes ante quatuor colũnas de lignis setim,quæ ipsæ quidẽ deauratæ erũt,& habebũt capita aurea, sed bases argenteas. Inferetur autẽ velũ per circulos,intra quod pones arcã testimonij, quo & sanctuariũ & sanctuarij sanctuaria diuidẽtur. Pones & propitiatoriũ super arcã testimonij in sancta sanctorũ: mẽsamq́; extra velũ: & cõtra mẽsam cãdelabrũ in latere tabernaculi meridiano: mẽsa enim stabit in parte aquilonis. Facies & tẽtoriũ in introitu tabernaculi de hyacintho,& purpura, coccoq́; bis tincto,& bysso retorta opere plumarij. Et quinq; colũnas deaurabis lignorũ setim,ante quas ducetur tẽtoriũ,quarũ erũt capita aurea & bases æneæ.

§. ALTARE *& atrium tabernaculi, tentorium, columnæ, & oleum lucernarum formari iubentur.* CAP. XXVII.

A Facies & altare de lignis setim, quod habebit quinq; cubitos in longitudine,& totidẽ in latitudine,id est quadrũ, & tres cubitos in altitudine. Cornua autẽ per quatuor angulos ex ipso erunt: & operies illud ære. Faciesq́; in vsus eius lebetes ad suscipiẽdos cineres,& forcipes atq; fuscinulas, & igniũ receptacula. omnia vasa,ex ære fabricabis. Craticulamq́; in modum retis æneam: per cuius quatuor angulos erunt quatuor annuli ænei,quos pones subter arulam altaris. eritq́; craticula vsq; ad

Forma altaris.

B altaris medium. Facies & vectes altaris de lignis setim duos, quos operies laminis æneis: & induces per circulos , eruntq́; ex vtroq; latere altaris ad portandũ. Non solidũ,sed inane & cauũ intrinsecus facies illud, sicut tibi in mõte mõstratũ est. Facies & atriũ tabernaculi,in cuius australi plaga cõtra meridiem erunt tẽtoria de bysso retorta. Centũ cubitos vnum latus tenebit in longitudine, & columnas viginti cum basibus totidẽ æneis, quæ capita cũ cælaturis suis habebunt argentea. Similiter & in latere aquilonis per longũ erũt tentoria centũ cubitorũ,colũnæ viginti,& bases æneæ eiusdẽ nu-

Atrij.

C meri, & capita earũ cũ cælaturis suis argentea. In latitudine verò atrij quod respicit ad occidentẽ erunt tẽtoria per quinquaginta cubitos & colũnæ decẽ,basesq́; totidẽ. In ea quoque atrij latitudine,quæ respicit ad orientẽ,quinquaginta cubiti erunt,in quibus quindecim cubitorũ tẽtoria lateri vno deputabũtur,colũnæq́; tres & bases totidẽ:& in latere altero erunt tẽtoria,cubitos obtinentia quindecim,colũnæ tres & bases totidẽ. In introitu verò atrij fiet tentoriũ cubitorũ viginti ex hyacintho & purpura, coccoq́; bis tincto , & bysso

D retorta opere plumarij. columnas habebit quatuor,cum basibus totidem . Omnes columnæ atrij per circuitum vestitæ erunt argenteis laminis , capitibus argenteis , & basibus æneis. In longitudine occupabit atrium cubitos centum,in latitudine quinquaginta , altitudo quinque cubitorum erit. fietq́; de bysso retorta , & habebit bases æneas. Cuncta vasa tabernaculi in omnes vsus & ceremonias , tam paxillos eius quàm atrij, ex ære facies. Præcipe filijs Israel vt afferant tibi oleum de arboribus oliuarum purissimum', piloque contusum: vt ardeat lucerna semper in tabernaculo testimonij extra velum quod oppansum est testimonio. Et collocabunt eam Aaron & filij eius , vt vsq; mane luceat corã Domino. Perpetuus erit cultus per successiones eorum à filijs Israel.

Leuit. 6.b

S. PONTIFICALIA *indumenta Aaronis & filiorum eius.*

CAPVT XXVIII.

[A] Applica quoq; ad te Aaron fratrē tuum cum filiis suis de medio filiorum Israel, vt sacerdotio fungantur mihi: Aaron, Nadab & Abiu, Eleazar, & Ithamar. Faciesq; vestem sanctā Aaron fratri tuo in gloriā & decòrem. Et loquēris cunctis sapientibus corde, quos repleui spiritu prudentiæ, vt faciant vestes Aaron in quibus sanctificatus ministret mihi. Hęc autē erūt vestimēta quæ faciēt, Rationale & superhumerale, tunicam & lineā strictam, cidarim & balteū. Facient vestimenta sancta fratri tuo Aaron & filiis eius, vt sacerdotio fungātur mihi. Accipientq; aurū & hyacinthum & purpurā, coccumque [B] bis tinctū & byssum. Facient autē superhumerale de auro & hyacintho & purpura, coccoq; bis tincto, & bysso retorta opere polymito. Duas oras iunctas habebit in vtroq; latere summitatū, vt in vnū redeant. Ipsa quoq; textura & cuncta operis varietas erit ex auro & hyacintho & purpura, coccoq; bis tincto, & bysso retorta. Sumesq; duos lapides onychinos, & sculpes in eis nomina filiorū Israel: sex nomina in lapide vno, & sex reliqua in altero, iuxta ordinē natiuitatis [Sapiē. 18.d] eorū. Opere sculptoris & cælatura gemmarii, sculpes eos nominibus filiorū Israel, inclusos auro atq; circundatos, & pones in vtroq; latere superhumeralis, memoriale filiis Israel. Portabitque Aaron nomina eorum coram Domino super [C] vtrunq; humerū, ob recordationē. Facies & vncinos ex auro, & duas catenulas auri purissimi sibi inuicē cohærentes, quas inseres vncinis. Rationale quoq; iudicii facies opere polymito, iuxta texturam superhumeralis ex auro, hyacintho, & purpura, coccoq; bis tincto, & bysso retorta. Quadrāgulum erit & duplex: mensuram palmi habebit tam in lōgitudine quàm in latitudine. Ponesq; in eo quatuor ordines lapidum. in primo versu erit lapis sardius, & topazius, & smaragdus. in secūdo: carbunculus, sapphirus, & iaspis. in tertio: ligyrius, achates, & amethystus. in quarto: chrysolitus, ony[D]chinus, & beryllus. inclusi auro erunt per ordines suos. Habebuntq; nomina filiorū Israel. Duodecim nominibus cælabuntur, singuli lapides nominibus singulorum per duodecim tribus. Facies in rationali catenas sibi inuicē cohærētes ex auro purissimo, & duos annulos aureos quos pones in vtraq; rationalis summitate, catenasq; aureas iunges annulis qui sunt in marginibus eius, & ipsarum catenarum extrema duobus copulabis vncinis in vtroq; latere superhumeralis, quod rationale respicit. Facies & duos annulos aureos quos pones in summitatibus rationalis, in oris quæ è regione sunt superhumeralis, & posteriora eius aspiciunt: necnon & alios duos annulos aureos qui ponēdi sunt in vtroq; latere superhumeralis deorsum, quod respicit contra faciem [E] iuncturæ inferioris, vt aptari possit cum superhumerali, & stringatur rationale annulis suis cū annulis superhumeralis vitta hyacinthina, vt maneat iunctura fabrefacta, & à semuicem rationale & superhumerale nequeant separari. Portabitq; Aaron nomina filiorū Israel in rationali iudicii super pectus suū: quādo ingredietur sanctuariū memoriale coram Domino in æternū. Pones autē in rationali iudicii doctrinā & veritatē, quæ erūt in pectore Aaron quando ingredietur corā Domino, & gestabit iudicium filiorū Israel in pectore suo in cōspectu Domini semper. Facies & tunicam superhumeralis totā hyacinthinā, in cuius medio supra erit capitiū, & ora per gyrum eius textilis, sicut fieri solet in extremis ve[F]stium partibus, ne facile rumpatur. Deorsum verò ad pedes eiusdē tunicę per circuitū quasi māla punica facies ex hyacintho, & purpura, & cocco bis tincto, mistis in medio tintinnabulis, ita vt tintinnabulū sit aureū & mālū punicū: rur[Eccl. 45.b]sumq; tintinnabulū aliud aureū & mālū punicū. Et vestietur ea Aaron in officio ministerii, vt audiatur sonitus quādo ingreditur & egreditur Sanctuarium in conspectu Domini, & non moriatur. Facies & laminam de auro purissimo: in qua sculpes opere cælatoris, Sanctū Domino. Ligabisq; eam vitta hyacinthina, & erit super tiarā imminēs frōti pontificis. Portabitq; Aaron iniquitates eorum, quæ obtulerunt & san[G]ctificauerūt filii Israel, in cūctis muneribus & donariis suis. Erit autem lamina semper in fronte eius, vt placatus sit ei Dominus. Stringesq; tunicam bysso, & tiaram byssinam facies & balteum opere plumarii. Porrò filiis Aaron tunicas lineas parabis & balteos ac tiaras in gloriam & decòrem: vestiesq; his omnibus Aaron fratrem tuum & filios eius cū eo. Et cunctorum consecrabis manus, sanctificabisque illos vt sacerdotio fungantur mihi. Facies & feminalia linea, vt operiant carnem turpitudinis suæ à renibus vsq; ad femora: & vtentur eis Aaron & filii eius quando ingredientur tabernaculum testimonii, vel quando appropinquant ad altare vt ministrent in sanctuario, ne iniquitatis rei moriantur. Legitimum sempiternum erit Aaron, & semini eius post eum.

S. SACERDOTVM *consecratio, ritusq; oblationis pro illis.*

CAPVT XXIX.

[A] Sed & hoc facies, vt mihi in sacerdotio cōsecrētur. Tolle vitulū de armēto, & arietes duos immaculatos, panesq; azymos, & crustulā absq; fermento, quæ cōspersa sint oleo, lagana quoq; azyma oleo lita. De simila triticea cuncta facies, & posita in ca[Leuit. 9.a]nistro offeres: vitulū autē & duos arietes, & Aaron, ac filios eius applicabis ad ostiū tabernaculi testimonii. Cumq; laueris patrē cū filiis suis aqua, indues Aaron vestimentis suis, id est linea & tunica, & superhumerali & rationali, quod constringes balteo: & pones tiaram in capite eius, & laminā sanctam super tiarā, & oleū vnctionis fundes super caput eius, [B] atq; hoc ritu consecrabitur. Filios quoq; illius applicabis & indues tunicis lineis, cingesq; balteo, Aaron scilicet & liberos eius, & impones eis mitras, eruntq; sacerdotes mihi religione perpetua. Postquā initiaueris manus eorū, applicabis & vitulū corā tabernaculo testimonii. Imponētq; Aaron & [Leuit. 1.b] filii eius manus super caput illius, & mactabis eū in conspectu Domini, iuxta ostiū tabernaculi testimonii: sumptūq; de sanguine vituli, pones super cornua altaris digito tuo, reliquū autē sanguinē fundes iuxta basim eius. Sumes & adipē [Leuit. 3.a] totū qui operit intestina, & reticulū iecoris, ac duos renes, & adipem qui super eos est, & offeres incensum super altare: carnes verò vituli & corū & fimum cōbures foris extra ca[C]stra, eo quòd pro peccato sit. Vnū quoq; arietē sumes, super cuius caput ponēt Aaron & filii eius manus: quē cū mactaueris, tolles de sanguine eius, & fundes circa altare. ipsum autem arietē secabis in frusta, lotaq; intestina eius ac pedes pones super concisas carnes, & super caput illius, & offeres totum arietē in incensum super altare, oblatio est Domino, odor suauissimus victimæ Domini. Tolles quoq; arietē alterū, super cuius caput Aaron & filii eius ponent manus. Quē cū immolaueris, sumes de sanguine eius, & pones super extremū auriculæ dextræ Aaron & filiorū eius, & super pollices manus eorū ac pedis dextri, fundesq; sanguinē super alta[D]re per circuitū. Cumq; tuleris de sanguine qui est super altare & de oleo vnctionis, asperges Aaron & vestes eius, filios & vestimēta eorū. Cōsecratisq; ipsis & vestibus, tolles adipē de ariete, & caudā & aruinā quæ operit vitalia, ac reticulū iecoris, & duos renes, atq; adipē qui super eos est, armūq; dextrum, eo quòd sit aries consecrationis, tortāq; panis vnius, crustulā cōspersam oleo, laganū de canistro azymorū, quod positū est in cōspectu Domini: ponesq; omnia super manus Aaron & filiorum eius, & sanctificabis eos eleuans corā Domino. Suscipiesq; vniuersa de manibus eorū, & incendes super altare in holocaustū, odorē suauissimū in cōspectu Do[E]mini, quia oblatio eius est. Sumes quoq; pectusculū de ariete quo initiatus est Aaron, sanctificabisq; illud eleuatū coram Domino,

Domino, & cedet in partẽ tuam. Sanctificabiſq; & pectuſculum conſecratum, & armum quẽ de ariete ſeparaſti, quo initiatus eſt Aaron & filii eius, cedentq; in partem Aaron & filiorũ eius iure perpetuo à filiis Iſrael, quia primitiua ſunt & initia de victimis eorum pacificis quæ offerũt Domino. Veſtem autem ſanctam qua vtetur Aaron habebũt filii eius poſt eum, vt vngantur in ea & conſecrentur manus eorum. Septem diebus vtetur illa qui pontifex pro eo fuerit conſtitutus de filiis eius, & qui ingredietur tabernaculum teſtimonii vt miniſtret in ſanctuario. Arietem autem conſecrationum tolles, & coques carnes eius in loco ſancto, quibus veſcetur Aaron & filii eius. F Panes quoq; qui ſunt in caniſtro in veſtibulo tabernaculi teſtimonii comedent, vt ſit placabile ſacrificium, & ſanctificẽtur offerentium manus. [Leu. 8 g] Alienigena non veſcetur ex eis, quia ſancti ſunt. Quòd ſi remanſerit de carnibus conſecratis ſiue de panibus vſq; mane, combures reliquias igni. nõ comedentur, quia ſanctificata ſunt. Omnia quæ præcepi tibi, facies ſuper Aaron & filiis eius. Septẽ diebus conſecrabis manus eorum: & vitulum pro peccato offeres, per ſingulos dies ad expiãdum. Mundabiſq; altare cum immolaueris expiationis hoſtiam, & vnges illud in ſanctificationem. Septem diebus expiabis altare & ſanctificabis, & erit ſanctum ſanctorum. omnis qui tetigerit illud, ſanctificabitur. G Hoc eſt quod facies in altari, Agnos anniculos duos per ſingulos dies iugiter, vnum agnum mane, & alterũ veſpere, decimam partem ſimilæ conſperſæ oleo tuſo, quod habeat menſuram quartam partem hin, & vinum ad libandum euſdem menſuræ in agno vno. Alterum verò agnum offeres ad veſperã iuxta ritum matutinæ oblationis, & iuxta ea quæ diximus in odorem ſuauitatis. ſacrificiũ eſt Domino, oblatione perpetua in generationes veſtras, ad oſtium tabernaculi teſtimonii coram Domino, vbi conſtituam vt loquar ad te. Ibiq; præcipiã filiis Iſrael, & ſanctificabitur altare in gloria mea. Sanctificabo & tabernaculum teſtimonii cum altari, & Aaron cum filiis ſuis, vt ſacerdotio fungantur mihi. Et habitabo in medio filiorum Iſrael, eroq; eis Deus, & ſcient quia ego ſum Dominus Deus eorum, qui eduxi eos de terra Aegypti, vt manerẽ inter illos, ego Dominus Deus ipſorũ.

S. ALTARIS thymiamatis, & pecuniæ exigendæ, labij ænei conſtruendi, unctionis thymiamatis, & quæ ad tabernaculum ſpectant, inſtitutio. CAPVT XXX.

[Forma altaris thymiamatis.]

A FAcies quoq; altare ad adolendum thymiama de lignis ſetim, habens cubitum longitudinis, & alterum latitudinis, id eſt quadrãgulum, & duos cubitos in altitudine. Cornua ex ipſo procedẽt, veſtiesque illud auro puriſsimo, tam craticulam eius, quàm parietes per circuitum, & cornua. Facieſq; ei coronã aureolam per gyrum, & duos annulos aureos ſub corona per ſingula latera, vt mittantur in eos vectes, & altare portetur. Ipſos quoq; vectes facies de lignis ſetim, & inaurabis. Poneſq; altare contra velum, quod ante arcam pendet teſtimonii corã propitiatorio quo tegitur teſtimonium, vbi loquar tibi. Et adolebit incenſum ſuper eo Aaron, ſuaue fragrans. Mane quando componet lucernas, incendet illud: & quando collocabit eas ad veſperum, vret thymiama ſempiternũ coram domino in generationes veſtras. B Non offeretis ſuper eo thymiama compoſitionis alterius, nec oblationem & victimam, nec libabitis libamina. Et deprecabitur Aaron ſuper cornua eius ſemel per annum in ſanguine, quod oblatum eſt pro peccato, & placabit ſuper eo in generationibus veſtris. ſanctum ſanctorum erit Domino. Locutuſq; eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Quando tuleris ſummam filiorum Iſrael iuxta numerum, dabunt ſinguli pretiũ pro animabus ſuis Domino, & non erit plaga in eis, cum fuerint recenſiti. Hoc autem dabit omnis qui tranſit ad numerum, dimidium ſicli iuxta menſuram templi. Siclus, viginti obolos habet. Media

[Nume. 1. a] [Siclus.] [Leuit. 27. c] [Numeri 3. g] [Ezec. 45. d]

pars ſicli offeretur Domino. Qui habetur in numero à viginti annis & ſuprà, dabit pretium. Diues non addet ad medium ſicli, & pauper nihil minuet. Suſceptamq; pecuniam, quæ collata eſt à filiis Iſrael, trades in vſus tabernaculi teſtimonii, vt ſit monimentum eorum coram Domino, & propitietur animabus eorum. C Locutuſq; eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Facies & labium æneum cum baſi ſua ad lauandum: poneſq; illud inter tabernaculum teſtimonii & altare. Et miſſa aqua lauabunt in ea Aaron, & filii eius manus ſuas ac pedes, quando ingreſſuri ſunt tabernaculum teſtimonii, & quando acceſſuri ſunt ad altare, vt offerant in eo thymiama Domino, ne fortè moriantur. legitimum ſempiternum erit ipſi, & ſemini eius per ſucceſsiones. Locutuſq; eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Sume tibi aromata primæ myrrhæ & electæ quingẽtos ſiclos, & cinnamomi medium, id eſt ducẽtos quinquaginta ſiclos, calami ſimiliter ducentos quinquaginta ſiclos, caſsiæ autẽ quingentos ſiclos in pondere ſanctuarii, oleũ de oliuetis menſuram hin: facieſq; vnctionis oleum ſanctum vnguẽtum compoſitum opere vnguentarii, & vnges ex eo tabernaculum teſtimonii, & arcam teſtamenti, menſamq; cum vaſis ſuis, candelabrum, & vtenſilia eius, altaria thymiamatis, & holocauſti, & vniuerſam ſupellectilem quæ ad cultum eorũ pertinet: D ſanctificabiſq; omnia, & erunt ſancta ſanctorum. qui tetigerit ea, ſanctificabitur. Aaron & filios eius vnges, ſanctificabiſq; eos, vt ſacerdotio fungãtur mihi. Filiis quoq; Iſrael, dices, Hoc oleũ vnctionis ſanctum erit mihi in generationes veſtras. Caro hominis non vngetur ex eo, & iuxta compoſitionem eius non facietis aliud, quia ſanctificatum eſt, & ſanctum erit vobis. Homo quicunq; tale compoſuerit, & dederit ex eo alieno, exterminabitur de populo ſuo. Dixitq; Dominus ad Moyſen, Sume tibi aromata, ſtacten & onycham, galbanum boni odoris, & thus lucidiſsimum, æqualis ponderis erũt omnia: facieſq; thymiama compoſitum opere vnguentarii miſtũ diligenter, & purũ, & ſanctificatione digniſsimũ. Cũq; in tenuiſſimum puluerẽ vniuerſa cõtuderis, pones ex eo corã tabernaculo teſtimonii, in loco quo apparebo tibi. ſanctũ ſanctorum erit vobis thymiama. Talẽ cõpoſitionẽ nõ facietis in vſus veſtros, quia ſanctũ eſt Domino. Homo quicunq; fecerit ſimile, vt odore illius perfruatur, peribit de populis ſuis.

S. TABERNACVLI & quæ ad ipſum ſpectant inſtitutio, ſabbathi obſeruatio, & tabularũ legis collatio. CAP. XXXI.

A LOcutuſq; eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Ecce, vocaui ex nomine Beſeleel filiũ Vri filii Hur de tribu Iuda, & impleui eum ſpiritu Dei, ſapiẽtia, & intelligẽtia, & ſcientia in omni opere ad excogitandũ quicquid fabrefieri poteſt ex auro, & argẽto, & ære, marmore & gemmis, & diuerſitate lignorũ. Dediq; ei ſociũ Ooliab filiũ Achiſamech de tribu Dan. Et in corde, B omnis eruditi poſui ſapientiã: vt faciãt cũcta quæ præcepi tibi, tabernaculũ fœderis, & arcã teſtimonii, & propitiatoriũ quod ſuper eã eſt, & cuncta vaſa tabernaculi, mẽſamq;, & vaſa eius, cãdelabrũ puriſsimũ cum vaſis ſuis, & altare thymiamatis, & holocauſti, & omnia vaſa eorũ, labium cũ baſi ſua, veſtes ſanctas in miniſterio Aaron ſacerdoti, & filiis eius, vt fungantur officio ſuo in ſacris, oleũ vnctionis, & thymiama aromatũ in ſanctuario. omnia quæ præcepi tibi, faciẽt. Et locutus eſt dominus ad Moyſen, dicẽs: Loquere filiis Iſrael, & C dices ad eos, Videte vt ſabbathũ meũ cuſtodiatis, quia ſignũ eſt inter me & vos in generationibus veſtris, vt ſciatis quia ego Dominus, qui ſanctifico vos. Cuſtodite ſabbathũ meũ, ſanctũ eſt enim vobis: qui polluerit illud, morte morietur: qui fecerit in eo opus, peribit anima illius de medio populi ſui. Sex diebus facietis opus, in die ſeptimo ſabbathũ eſt, requies ſancta Domino. omnis qui fecerit opus in hac die, morietur. Cuſtodiãt filii Iſrael ſabbathũ, & celebrẽt illud in

[Supra 20. b] [Ezec. 20. b]

D generationibus suis. Pactum est sempiternum inter me & *Gen.2.a* filios Israel, signumq; perpetuum. sex enim diebus fecit Dominus cœlum & terram, & in septimo ab omni opere cessauit. Dedit quoq; Dominus Moysi, completis huiuscemodi *Deut.9.b* sermonibus in mõte Sinai, duas tabulas testimonii lapideas, scriptas digito Dei.

S. OB uitulum adoratum Moyses Deum exorans tabulas frangit, Aaronem obiurgat, idololatras punit, & cæteris ueniam precatur. CAPVT XXXII.

A Videns autẽ populus quòd morã faceret descendendi de monte Moyses, congregatus aduersus *Act.7.e* Aaron, ait, Surge, fac nobis Deos qui nos præcedãt: Moysi enim huic viro qui nos eduxit de terra Aegypti, ignoramus quid acciderit ei. Dixitque ad eos Aaron, Tollite inaures aureas de vxorũ filiorumq;, & filiarum vestrarũ auribus, & afferte ad me. Fecitq; populus quæ *Psal.105.b* iusserat, deferẽs inaures ad Aaron. Quas cum ille accepisset, formauit opere fusorio, & fecit ex eis vitulũ cõflatilem. Di**B**xeruntq;, Hi sunt dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Quod cũ vidisset Aaron, ædificauit altare corã eo, & præconis voce clamauit, dicẽs, Cras solẽnitas Domini est. Surgẽtesq; mane, obtulerũt holocausta, & hostias pacificas, *1.Cor.10.b* & sedit populus manducare, & bibere, & surrexerũt ludere. *Deut.9.b* Locutus est autẽ Dominus ad Moysen, dicẽs, Vade, descende, peccauit populus tuus quẽ eduxisti de terra Aegypti: recesserũt cito de via, quã ostẽdisti eis: feceruntq; sibi vitulũ cõflatilẽ, & adorauerũt, atq; immolãtes hostias ei, dixerunt, *3.reg.12.g* Isti sunt dii tui Israel, qui te eduxerũt de terra Aegypti. Rur*Infra 33.a*sumq; ait Dominus ad Moysen, Cerno quòd populus iste, **C** duræ ceruicis sit: dimitte me, vt irascatur furor meus cõtra eos, & deleã eos, faciãq; te in gentẽ magnã. Moyses autẽ ora*Psal.105.b*bat Dominũ Deũ suum, dicẽs, Cur Domine irascitur furor tuus contra populũ tuum, quẽ eduxisti de terra Aegypti, in *Num.14.c* fortitudine magna, & in manu robusta? Ne quæso dicat Aegyptii, Callidè eduxit eos, vt interficeret in montibus, & deleret è terra: quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia *Gen.48.a* populi tui. Recordare Abrahã, Isaac, & Israel seruorum tuo*Gen.15.b*rum, quibus iurasti per temetipsum, dicens, Multiplicabo se*Gen.22.b*men vestrũ, sicut stellas cœli: & vniuersam terrã hanc, de qua **D** locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eã semper. Placatusq; est Dominus ne faceret malũ, quod locutus fuerat aduersus populũ suum. Et reuersus est Moyses de monte portãs duas tabulas testimonii in manu sua, scriptas ex vtraque parte, & factas opere Domini. Scriptura quoq; Dei erat sculpta in tabulis. Audiẽs autẽ Iosue tumultũ populi vociferantis, dixit ad Moysen, Vlulatus pugnæ auditur in castris. Qui respõdit, Non est clamor adhortantium ad pugnã, neq; vociferatio compellentiũ ad fugã: sed vocẽ cantantiũ ego audio. Cumq; appropinquasset ad castra, vidit vitulũ, & cho**E**ros: iratusq; valde, proiecit de manu tabulas, & cõfregit eas ad radicẽ montis. Arripiensq; vitulũ quẽ fecerant, cõbussit, & cõtriuit vsq; ad puluerẽ, quẽ sparsit in aquã, & dedit ex eo potũ filiis Israel. Dixitq; ad Aaron, Quid tibi fecit hic populus, vt induceres super eũ peccatũ maximũ? Cui ille respõdit, Ne indignetur Dominus meus: tu enim nosti populum istũ quòd pronus sit ad malũ. dixerũt mihi, Fac nobis Deos, qui nos præcedãt: huic enim Moysi, qui nos eduxit de terra Aegypti, nescimus quid acciderit. Quibus ego dixi, Quis vestrũ habet aurũ? Tulerũt, & dederũt mihi, & proieci illud **F** in ignẽ, egressusq; est hic vitulus. Videns ergo Moyses populum quòd esset nudatus (spoliauerat enim eũ Aaron propter ignominiam sordis, & inter hostes nudũ cõstituerat) & stans in porta castrorũ, ait, Si quis est Domini, iungatur mihi. Cõgregatiq; sunt ad eum omnes filii Leui: quibus ait, Hæc dicit *Interficiuntur idololatræ.* Dominus Deus Israel, Ponat vir gladiũ super femur suum: ite, & redite de porta vsq; ad portã per mediũ castrorum, & occidat vnusquisq; fratrẽ, & amicũ, & proximũ suum. Feceruntq; filii Leui iuxta sermonẽ Moysi, cecideruntq; in die illa quasi tria millia hominũ. Et ait Moyses, Cõsecrastis manus vestras hodie Domino, vnusquisq; in filio, & in fratre suo, vt detur vobis benedictio. Facto autẽ altero die, locu**G**tus est Moyses ad populũ, Peccastis peccatũ maximũ, ascendam ad Dominum, si quo modo quiuero eũ deprecari pro scelere vestro. Reuersusq; ad Dominũ, ait, Obsecro, peccauit populus iste peccatũ maximũ, feceruntq; sibi Deos aureos, aut dimitte eis hanc noxã: aut si non facis, dele me de libro tuo quẽ scripsisti. Cui respõdit Dominus, Qui peccauerit mihi, delebo eũ de libro meo: tu autẽ vade, & duc popu*Eccli.45.a*lũ istũ quò locutus sum tibi, angelus meus præcedet te. Ego autẽ in die vltionis visitabo & hoc peccatũ eorũ. Percussit ergo Dominus populũ pro reatu vituli, quẽ fecerat Aaron.

S. MINAS Dei in populum Moyse sedante luget populus delictum: uix tamen populum Deo iratum Moyses placare potest. CAPVT XXXIII.

A Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicẽs, Vade, ascẽde de loco isto tu & populus tuus quẽ eduxisti de terra Aegypti in terrã quã iuraui Abraham, Isaac, & Iacob, dicẽs: Semini tuo dabo eã, & mittã præcursorẽ tui angelũ, vt eiiciã Chananæum, & *Gen.12.b* Amorrhæũ, & Hethæũ, & Pherezæũ, & Heuæũ, & Iebusæũ, *Supra 23.e* & intres in terrã fluẽtẽ lacte & melle. Nõ enim ascẽdã tecũ, *Iosue 24.e* *Deut.7.e* quia populus duræ ceruicis es, ne fortè disperdã te in via. Audiẽsq; populus sermonẽ hũc pessimũ, luxit: & nullus ex more indutus est cultu suo. Dixitq; Dominus ad Moysen, Lo*Supra 32.a*quere filiis Israel. Populus duræ ceruicis es, semel ascendã in medio tui, & delebo te. Iam nũc depone ornatũ tuũ, vt sciã **B** quid faciã tibi. Deposuerũt ergo filii Israel ornatũ suũ à mõte Horeb. Moyses quoq; tollẽs tabernaculũ, tetẽdit extra castra procul, vocauitq; nomẽ eius Tabernaculũ fœderis. Et omnis populus qui habebat aliquã quæstionẽ, egrediebatur ad tabernaculũ fœderis extra castra. Cũq; egrederetur Moyses ad tabernaculum, surgebat vniuersa plebs, & stabat vnusquisq; in ostio papilionis sui, respiciebãtq; tergũ Moysi, donec ingrederetur tẽtoriũ. Ingresso autẽ illo tabernaculũ fœderis, descẽdebat columna nubis, & stabat ad ostiũ, loquebaturq; cũ Moyse, cernẽtibus vniuersis, quòd colũna nubis staret ad ostiũ tabernaculi. Stabãtq; ipsi, & adorabãt per fores tabernaculorũ suorũ. Loquebatur autẽ Dominus ad Moy**C**sen facie ad faciẽ, sicut solet loqui homo ad amicũ suũ. Cũq; ille reuerteretur in castra, minister eius Iosue filius Nun, puer, nõ recedebat de tabernaculo. Dixit autẽ Moyses ad Dominũ, Præcipis vt educã populũ istum, & nõ indicas mihi quẽ missurus es mecũ, præsertim cũ dixeris, Noui te ex nomine, & inuenisti gratiã coram me. Si ergo inueni gratiã in conspectu tuo, ostẽde mihi faciẽ tuã, vt sciã te, & inueniam gratiam ante oculos tuos: respice populũ tuũ gentẽ hanc. Dixitq; Dominus, Facies mea præcedet te, & requiẽ dabo tibi. Et ait Moyses, Si non tuipse præcedas, ne educas nos de loco isto. In quo enim scire poterimus ego & populus tuus inuenisse nos gratiã in cõspectu tuo, nisi ambulaueris nobis**D**cum, vt glorificemur ab omnibus populis qui habitãt super terrã? Dixit autẽ Dominus ad Moysen, Et verbũ istud quod locutus es, faciã: inuenisti enim gratiã corã me, & teipsum noui ex nomine. Qui ait, Ostende mihi gloriã tuã. Respondit, Ego ostendam omne bonum tibi, & vocabo in nomine Domini coram te: & miserebor cui voluero, & clemens ero *Rom.9.c* in quem mihi placuerit. Rursumq; ait, Non poteris videre faciem meam: non enim videbit me homo, & viuet. Et iterũ, Ecce, inquit, est locus apud me, & stabis supra petrã. Cumq; transibit gloria mea, ponã te in foramine petræ, & protegã dextera mea, donec transeã: tollamq; manum meã, & videbis posteriora mea, faciem autẽ meam videre non poteris.

S. MOY

S. MOYSES reparatis tabulis, probibitisq; gentium societate, & idololatria, præceptisq; primogenitis, sabbatho, azymis, & cæteris festis Moyses post ieiunium cornutus descendit.

CAPVT XXXIIII.

A Dout. 10.a AC deinceps, Præcide, ait, tibi duas tabulas lapideas instar priorũ, & scribã super eas verba quæ habuerunt tabulæ quas fregisti. Esto paratus mane, vt ascendas statim in montẽ Sinai, stabisque mecum super verticem montis. Nullus ascendat tecum, nec videatur quispiã per totum montẽ, boues quoq; & oues nõ pascantur econtra. Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant: & de nocte cõsurgens ascendit in montem Sinai, sicut præceperat ei Dominus, portans secum duas tabulas. Cumq; descẽdisset Dominus per nubẽ, stetit ibidem cum eo, inuocans nomẽ domini. Quo transeunte corã eo, ait, Dominator Domine Deus misericors & clemens, pa-
Psal. 142.a tiens & multæ miserationis, ac verax, qui custodis miseri-
Hier. 32.c cordiã in millia, qui aufers iniquitatẽ & scelera, atq; pecca-
Deut. 5.a ta, nullusq; apud te per se innocens est. Qui reddis iniquitatem patrum filiis, ac nepotibus in tertiã & quartam proge-
B niem. Festinusq; Moyses, curuatus est pronus in terram, & adorans ait, Si inueni gratiã in conspectu tuo Domine, obsecro vt gradiaris nobiscũ, populus enim duræ ceruicis est: & auferas iniquitates nostras atq; peccata, nosq; possideas. Respondit Dominus, Ego inibo pactũ videntibus cunctis, signa faciam quæ nunquam visa sunt super terrã, nec in vllis gentibus: vt cernat populus iste, in cuius es medio, opus Domini terribile quod facturus sum. Obserua cuncta, quæ hodie mãdaui tibi: ego ipse eiiciã ante faciẽ suã Amorrhæum, & Chananæum, & Hethæũ, Pherezæũ quoq;, & Heuæum, & Iebusæum. Caue ne vnquã cum habitatoribus terræ illius iungas amicitias, quæ sint tibi in ruinã: sed & aras eorum destrue, cõfringe statuas, lucosq; succide. Noli adorare Deum
Supra 23.d alienũ. Dominus zelotes nomẽ eius, Deus est æmulator. Ne
Deut. 7.a ineas pactũ cum hominibus illarũ regionũ: ne cum fornicati fuerint cum diis suis, & adorauerint simulachra eorũ, vo-
C cet te quispiã vt comedas de immolatis. Nec vxorẽ de filia-
3. reg. 11. a bus eorũ accipies filiis tuis: ne postquã ipsæ fuerint fornicatæ, fornicari faciant & filios tuos in deos suos. Deos cõflatiles nõ facies tibi. Solẽnitatẽ azymorũ custodies. Septem diebus vescẽris azymis, sicut præcepi tibi in tẽpore mensis nouorũ: mẽse enim verni tẽporis egressus es de Aegypto. Omne quod aperit vuluã generis masculini, meũ erit. De cũctis animãtibus tam de bobus, quàm de ouibus, meũ erit. Primoge
Supra 13.a nitũ asini redimes oue: sin autẽ nec pretiũ pro eo dederis, occidetur. Primogenitũ filiorũ tuorũ redimes: nec apparebis
Supra 23.b in cõspectu meo vacuus. Sex diebus operaberis, die septimo
Deut. 16.b cessabis arare & metere. Solẽnitatẽ hebdomadarũ facies tibi
Eccl. 35.a in primitiis frugũ messis tuæ triticeę, & Solennitatẽ quãdo redeũte anni tẽpore cũcta cõduntur. Tribus tẽporibus anni apparebit omne masculinũ tuum in cõspectu omnipotentis Domini Dei Israel. Cum enim tulero gẽtes à facie tua, & dilatauero terminos tuos, nullus insidiabitur terræ tuæ, ascendẽte te & apparẽte in cõspectu Domini Dei tui ter in anno. Nõ immolabis super fermẽto sanguinẽ hostiæ meæ: neq; re-
Supra 23.c sidebit mane de victima solẽnitatis phase. Primitias frugum
D Deut. 14.c terrę tuæ offeres in domo Domini Dei tui. Non coques hoe-
Supra 24.d dum in lacte matris suę. Dixitq; Dominus ad Moysen, Scribe tibi verba hæc, quibus & tecũ & cum Israel pepigi fœdus. Fuit ergo ibi cũ Domino Moyses quadraginta dies & quadraginta noctes: panẽ nõ comedit, & aquam nõ bibit, & scripsit in tabulis verba fœderis decẽ. Cũq; descenderet Moyses de mõte Sinai, tenebat duas tabulas testimonii, & ignorabat quòd cornuta esset facies sua ex cõsortio sermonis Domini. Vidẽtes autẽ Aarõ & filii Israel cornutã Moysi faciẽ, timuerunt propè accedere. Vocatiq; ab eo, reuersi sunt tam Aarõ, quàm principes synagógæ. Et postquã locutus est ad eos, venerũt ad eum etiã omnes filii Israel: quibus præcepit cũcta quæ audierat à Domino in mõte Sinai. Impletisq; sermonibus posuit velamẽ super faciẽ suam. Quod ingressus ad Dominũ, & loquẽs cum eo auferebat donec exiret, & tũc loque-
2. Cor. 3.c batur ad filios Israel omnia quæ sibi fuerant imperata. Qui videbant faciem egredientis Moysi esse cornutam, sed operiebat ille rursus faciem suam, siquando loquebatur ad eos.

S. PRAECEPTO sabbatho, & primitiis, quærũtur artifices, & quæ necessaria sunt pro tabernaculo. CAPVT XXXV.

A IGitur cõgregata omni turba filiorũ Israel, dixit ad eos, Hæc sunt quæ iussit Dominus fieri, Sex diebus facietis opus: septimus dies erit vobis sanctus, sabbathum & requies Domini: qui fecerit opus in eo, occidetur. Non succẽdetis ignẽ in omnibus habitaculis vestris per diem sabbathi. Et ait Moyses ad omnẽ cateruã filiorũ Israel, Iste est sermo quẽ præcepit Dominus,
B Supra 25.a dicens, Separate apud vos primitias domino. Omnis volũtarius & prono animo offerat eas Domino: aurũ & argentũ, & æs, hyacinthũ & purpurã, coccũq; bis tinctũ, & byssum, pilos caprarũ, pellesq; arietũ rubricatas, & hyacinthinas, ligna setim, & oleũ ad luminaria cõcinnanda, & vt cõficiatur vnguentũ, & thymiama suauissimum, lapides onychinos, & gẽmas ad ornatũ superhumeralis & rationalis. Quisquis ve-
B strũ sapiens est, veniat & faciat quod Dominus imperauit, tabernaculũ scilicet, & tectũ eius, atq; operimentũ, annulos & tabulata cũ vectibus, paxillos & bases, arcam & vectes, propitiatoriũ, & velum quod ante illud oppãditur: Mensam cum vectibus & vasis & propositionis panibus: Cãdelabrũ ad luminaria sustentãda, vasa illius & lucernas, & oleum ad nutrimẽta ignium: Altare thymiamatis, & vectes, & oleũ vnctionis & thymiama ex aromatibus: Tentoriũ ad ostium tabernaculi: Altare holocausti, & craticulã eius æneam cum vectibus & vasis suis: Labrũ & basim eius: Cortinas atrii cũ colũnis & basibus, tentorium in foribus vestibuli, paxillos tabernaculi atrii cum funiculis suis: Vestimenta quorũ vsus est in
C ministerio sanctuarii, vestes Aaron pontificis ac filiorũ eius vt sacerdotio fungantur mihi. Egressaq; omnis multitudo filiorũ Israel de conspectu Moysi, obtulerunt mente promptissima atq; deuota primitias Domino, ad faciendum opus tabernaculi testimonii. Quicquid ad cultum & ad vestes sanctas necessariũ erat, viri cum mulieribus præbuerũt, armillas & inaures, annulos & dextralia. Omne vas aureũ in donaria Domini separatum est. Si quis habebat aurum, hyacinthũ & purpuram, coccumq; bis tinctum, byssum & pilos caprarum, pelles arietũ rubricatas, & hyacinthinas, argenti ærisq; metalla obtulerunt Domino, lignaq; setim in varios vsus. Sed & mulieres doctę quæ venerant, dederunt hyacinthum, purpuram, & vermiculum ac byssum, & pilos caprarũ, sponte propria cuncta tribuentes. Principes verò obtulerunt lapides onychinos, & gemmas ad superhumerale & rationa

le, aromataq́;, & oleum ad luminaria cócinnanda, & ad præparandum vnguentū, ac thymiama odoris suauissimi componendū. Omnes viri & mulieres mente deuota obtulerunt donaria, vt fierent opera quæ iusserat Dominus per manum Moysi. Cuncti filii Israel voluntaria Domino dedicauerūt. Dixitq́; Moyses ad filios Israel, Ecce vocauit Dominus ex nomine Beseleel filiū Vri filii Hur de tribu Iuda: impleuitq́; eum spiritu Dei, sapientia & intelligentia & sciētia, & omni doctrina ad excogitandum, & faciendum opus in auro & argento, & ære, sculpendisq́; lapidibus, & opere carpentario. quicquid fabrè adinueniri potest, dedit in corde eius. Ooliab quoque filium Achisamech de tribu Dan, ambos erudiuit sapiētia, vt faciant opera abietarii, polymitarii ac plumarii, de hyacintho ac purpura, coccoq́; bis tincto, & bysso, & texant omnia, ac noua quæque reperiant.

Supra 31. a

S. OBLATIS *plus æquo donariis paratur tabernaculum iuxta omnes partes suas cortinas, saga, opertoria, tabulata, vectes, uelum, & tentorium.* CAPVT XXXVI.

Fabricatio tabernaculi.

FEcit ergo Beseleel, & Ooliab, & omnis vir sapiens, quibus dedit Dominus sapientiam & intellectum, vt scirent fabrè operari quæ in vsus sanctuarii necessaria sunt, & quæ præcepit Dominus. Cumq́; vocasset eos Moyses, & omnem eruditū virum cui dederat Dominus sapientiam, & qui sponte sua obtulerant se ad faciendum opus, tradidit eis vniuersa donaria filiorum Israel. Qui cum instarent operi, quotidie mane vota populus offerebat. Vnde artifices venire compulsi, dixerunt Moysi, Plus offert populus quàm necessarium est. Iussit ergo Moyses præconis voce cantari, Nec vir nec mulier quicquā offerat vltrà in opere sanctuarii. Sicq́; cessatum est à muneribus offerendis, eo quòd oblata sufficerent & superabundarent. Feceruntq́; omnes corde sapientes ad explendū opus tabernaculi, cortinas decem de bysso retorta, & hyacintho, & purpura, coccoq́; bis tincto, opere vario, & arte polymita. quarum vna habebat in longitudine vigintiocto cubitos, & in latitudine quatuor. vna mensura erat omnium cortinarum. Coniunxitq́; cortinas quinq;, alteram alteri, & alias quinq; sibi inuicem copulauit. Fecit & ansas hyacinthinas in ora cortinæ vnius ex vtroq; latere, & in ora cortinæ alterius similiter, vt contra se inuicem venirent ansæ, & mutuò iungerētur. vnde & quinquaginta fudit circulos aureos, qui morderent cortinarum ansas, & fieret vnum tabernaculum. Fecit & saga vndecim de pilis caprarum ad operiendum tectum tabernaculi: vnum sagum in longitudine habebat cubitos triginta, & in latitudine cubitos quatuor. vnius mensuræ erant omnia saga. quorum quinque iunxit seorsum, & sex alia separatim. Fecitq́; ansas quinquaginta in ora sagi vnius, & quinquaginta in ora sagi alterius, vt sibi inuicem iungerentur. Et fibulas æneas quinquaginta, quibus necteretur tectum, vt vnum pallium ex omnibus sagis fieret. Fecit & opertorium tabernaculi de pellibus arietum rubricatis, aliudq́; desuper velamentum de pellibus hyacinthinis. Fecit & tabulas tabernaculi de lignis setim stātes. Decem cubitorum erat longitudo tabulæ vnius, & vnum ac semis cubitum latitudo retinebat. Binæ incastraturæ erant per singulas tabulas, vt altera alteri iungeretur. Sic fecit in omnibus tabernaculi tabulis. E quibus viginti ad plagā meridianam erant contra austrum cum quadraginta basibus argenteis. Duæ bases sub vna tabula ponebantur ex vtraque parte angulorum, vbi incastraturæ laterum in angulis terminantur. Ad plagam quoque tabernaculi quæ respicit ad aquilonem, fecit viginti tabulas cum quadraginta basibus argēteis, duas bases per singulas tabulas. Contra occidentem verò, id est, ad eam partem tabernaculi quæ mare respicit, fecit sex tabulas, & duas alias per singulos angulos tabernaculi retrò, quæ iunctæ erant à deorsum vsq; sursum: & in vnam compaginem pariter ferebantur. Ita fecit ex vtraq; parte per singulos angulos: vt octo essent simul tabulæ, & haberent bases argenteas sedecim, binas scilicet bases sub singulis tabulis. Fecit & vectes de lignis setim, quinq;, ad continendas tabulas vnius lateris tabernaculi, & quinq; alios ad alterius lateris coaptandas tabulas: & extra hos, quinque alios vectes ad occidentalem plagam tabernaculi contra mare. Fecit quoque vectem alium, qui per medias tabulas ab angulo vsq; ad angulū perueniret. Ipsa autem tabulata deaurauit, fusis basibus earum argenteis. Et circulos eorum fecit aureos, per quos vectes induci possent: quos & ipsos laminis aureis operuit. Fecit & velum de hyacintho, & purpura, vermiculo ac bysso retorta opere polymitario, varium atque distinctum: & quatuor columnas de lignis setim, quas cum capitibus deaurauit, fusis basibus earum argenteis. Fecit & tentoriū in introitu tabernaculi ex hyacintho, purpura, vermiculo, byssoq́; retorta opere plumarii: & columnas quinq; cum capitibus suis quas operuit auro, basesq́; earum fudit æneas

S. FORMANTVR *arca, propitiatorium, mensa, candelabrum, lucernæ, altare thymiamatis, ipsumq́; thymiama.*

CAPVT XXXVII.

Fabricatio arcæ testimonij.

FEcit autem Beseleel & arcam de lignis setim, habentem duos & semis cubitos in longitudine, & cubitum ac semissem in latitudine, altitudo quoque vnius cubiti fuit & dimidii: vestiuitq́; eam auro purissimo intus ac foris. Et fecit illi coronam auream per gyrum, conflans quatuor annulos aureos per quatuor angulos eius: duos annulos in latere vno, & duos in altero. Vectes quoque fecit de lignis setim, quos vestiuit auro, & quos misit in annulos, qui erant in lateribus arcæ, ad portandum eam. Fecit & propitiatorium, id est oraculum, de auro mundissimo, duorum cubitorum & dimidii in longitudine, & cubiti ac semis in latitudine. Duos etiam cherubim ex auro ductili, quos posuit ex vtraque parte propitiatorii, cherub vnum in summitate vnius partis, & cherub alterum in summitate partis alterius: duos cherubim in singulis summitatibus propitiatorii extendentes alas, & tegentes propitiatorium, seque mutuo & illud respicientes. Fecit & mensam de lignis setim in longitudine duorum cubitorum, & in latitudine vnius cubiti, quæ habebat in altitudine cubitum ac semissem. circundeditq́; eam auro mundissimo, & fecit illi labium aureum per gyrum, ipsiq́; labio coronam auream interrasilem quatuor digitorum, & super eandem alteram coronam auream. Fudit & quatuor circulos aureos, quos posuit in quatuor angulis per singulos pedes mensæ contra coronam, misitq́; in eos vectes, vt possit portari. Ipsos quoque vectes fecit de lignis setim, & circundedit eos auro. Et vasa ad diuersos vsus mensæ, acetabula, phialas, & cyathos, & thuribula, ex auro puro, in quibus offerenda sunt libamina. Fecit & cādelabrū ductile de auro mūdissimo. De cuius vecte calami, scyphi, sphærulæq́; simul & lilia procedebāt, sex in vtroq; latere. tres calami ex parte vna, & tres ex altera. tres scyphi in nucis modū per calamos singulos, sphærulæq́; simul & lilia: & tres scyphi instar nucis in calamo altero, sphærulæq́; simul & lilia. Aequsi erat opus sex calamorū, qui procedebant de stipite cādelabri. In ipso autē vecte erant quatuor scyphi in nucis modū, sphærulæq́; per singulos simul & lilia, & sphærulæ sub duobus calamis per loca tria, qui simul sex fiūt calami procedētes de vecte vno. & sphærulæ igitur, & calami ex ipso erant, vniuersa ductilia ex auro purissimo. Fecit & lucernas septē cum emunctoriis suis, & vasa vbi ea quæ emuncta sunt, extinguantur, de auro mūdissimo. Talentū auri appēdebat candelabrū cum omnibus vasis suis. Fecit & altare thymiamatis de lignis setim, per quadrū singulos habēs cubitos, & in altitudine duos: è cuius angulis procedebāt cornua. Vestiuitq́; illud auro purissimo

cum

cum craticula ac parietibus & cornibus. Fecitq; ei coronam aureolam per gyrũ, & duos annulos aureos sub corona per singula latera, vt mittantur in eos vectes, & possit altare portari. Ipsos autem vectes fecit de lignis setim, & operuit laminis aureis. Composuit & oleum ad sanctificationis vnguentum & thymiamata de aromatibus mundissimis opere pigmentarii.

S. FORMATVR altare holocausti, cum labio æneo, & atrio, oblataq; donaria designantur. CAPVT XXXVIII.

A Fecit & altare holocausti de lignis setim, quinq; cubitorum per quadrum, & trium in altitudine, cuius cornua de angulis procedebant, operuitq; illud laminis æneis. Et in vsus eius parauit ex ære vasa diuersa, lebetes, forcipes, fuscinulas, vncinos, & ignium receptacula. Craticulamq; eius in modum retis fecit æneam, & subter eam in altaris medio arulam, fusis quatuor æneis annulis per totidem retiaculi summitates, ad immittendos vectes ad portãdum. quos & ipsos fecit de lignis setim, & operuit laminis æneis, induxitq; in circulos qui in lateribus altaris eminebant. Ipsum autem altare non erat solidum, sed cauum ex tabulatis, & intus vacuum. Fecit & labrum æneum cum basi sua de speculis mulierum, quæ excu-B babant in ostio tabernaculi. Fecit & atrium, in cuius australi plaga erant tentoria de bysso retorta, cubitorum centum, columnæ æneæ viginti cum basibus suis, capita columnarum, & tota operis cælatura argentea. Aequè ad septẽtrionalem plagã tentoria, columnæ basesq;, & capita columnarum eiusdem mensuræ, & operis ac metalli erant. In ea verò plaga quæ ad occidentẽ respicit, fuerũt tentoria cubitorũ quinquaginta, columnæ decem cum basibus suis æneæ, & capita columnarũ, & tota operis cælatura argentea. Porrò contra orientem quinquaginta cubitorũ parauit tentoria, è quibus quindecim cubitos columnarum triũ cum basibus suis vnum tenebat latus: & in parte altera, quia inter vtraq; introitum tabernaculi fecit, quindecim æquè cubitorũ erant tentoria, columnæq; tres, & bases totidem. Cuncta atrii tentoria bysso retorta texuerat. Bases columnarũ fuère æneæ, capita autem earũ cum cunctis cælaturis suis argentea, sed & ipsas co-C lumnas atrii vestiuit argento. Et in introitu eius opere plumario fecit tentorium ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta, quod habebat viginti cubitos in longitudine: altitudo verò quinq; cubitorum erat iuxta mensuram quam cuncta atrii tentoria habebant. Columnæ autem in ingressu fuère quatuor cum basibus æneis, capitaq; earum & cælatu-B ræ argenteæ. Paxillos quoq; tabernaculi & atrii per gyrum fecit æneos. Hæc sunt instrumenta tabernaculi testimonii, quæ enumerata sunt iuxta præceptũ Moysi in ceremonias Leuitarum per manum Ithamar filii Aaron sacerdotis: quæ Beseleel, filius Vri filii Hur de tribu Iuda, Domino per Moysen iubente cõpleuerat, iuncto sibi socio Ooliab filio Achisamech de tribu Dan: qui & ipse artifex lignorum egregius fuit, & polymitarius atq; plumarius ex hyacintho, purpura, D vermiculo, & bysso. Omne aurũ quod expensum est in opere sanctuarii, & quod oblatum est in donariis, viginti & nouem talentorum fuit, & septingentorum triginta siclorũ ad mensuram sanctuarii. Oblatum est autem ab his qui transierunt ad numerũ à viginti annis & suprà, de sexcentis tribus millibus, & quingẽtis quinquaginta armatorũ. Fuerunt præterea centum talenta argẽti, è quibus cõflatæ sunt bases sanctuarii, & introitus vbi velũ pendet. Centũ bases factæ sunt de talentis centũ, singulis talentis per bases singulas supputatis. De mille autẽ septingẽtis, & septuagintaquinq; siclis fecit capita columnarũ, quas & ipsas vestiuit argento. Aeris quoq; oblata sunt talẽta septuagintaduo millia, & quadringenti suprà sicli, ex quibus fusæ sunt bases in introitu tabernaculi testimonii, & altare æneũ cũ craticula sua, omniaq; vasa quæ ad vsum eius pertinent, & bases atrii tam in circuitu, quàm in ingressu eius, & paxilli tabernaculi atq; atrii per gyrum.

Supputatio pretii per populũ oblati.

S. PONTIFICALIA sacerdotaliaq; conficiuntur ornamenta, totumq; iniunctum opus perficitur, ac Moysi benedicendum offertur. CAPVT XXXIX.

A De hyacintho verò & purpura, vermiculo ac bysso fecit vestes, quibus indueretur Aaron quando ministrabat in sanctis, sicut præcepit Dominus Moysi. Fecit igitur & superhumerale de auro, hyacintho, & purpura, coccoq; bis tincto, & bysso retorta, opere polymitario. Inciditq; bracteas aureas, & extenuauit in fila, vt possent torqueri cum priorũ colorũ subtegmine, duasq; oras sibiinuicem copulatas in vtroq; latere summitatũ, & balteũ ex eisdem coloribus, sicut præceperat Do-B minus Moysi. Parauit & duos lapides onychinos, astrictos & inclusos auro, & sculptos arte gemmaria nominibus filiorum Israel. Posuitq; eos in lateribus superhumeralis in monimentum filiorũ Israel, sicut præceperat Dominus Moysi. Fecit & rationale opere polymito iuxta opus superhumeralis, ex auro, hyacintho, purpura, coccoq; bis tincto & bysso retorta: quadrãgulũ, duplex, mẽsuræ, palmi. Et posuit in eo gẽ-C marũ ordines quatuor. in primo versu erat sardius, topazius, smaragdus. in secũdo, carbũculus, sapphirus & iaspis. in tertio, ligyrius, achates & amethystus. in quarto, chrysolithus, onychinus, & berillus, circũdati & inclusi auro per ordines suos. Ipsiq; lapides duodecim sculpti erãt nominibus duodecim tribuũ Israel, singuli per nomina singulorũ. Fecerunt in rationali & catenulas sibi inuicẽ cohærẽtes, de auro purissimo, & duos vncinos, totidemq; annulos aureos. Porrò annulos posuerũt in vtroq; latere rationalis, è quibus penderẽt duæ catenæ aureæ, quas inseruerũt vncinis qui in superhume-D ralis angulis eminebãt. Hæc & antè & retrò ita cõueniebant sibi, vt superhumerale & rationale mutuò necterẽtur, stricta ad balteum & annulis fortius copulata, quos iungebat vitta hyacinthina, ne laxa fluerent & à se inuicem mouerentur, sicut præceperat Dominus Moysi. Feceruntq; tunicam superhumeralis totam hyacinthinam: & capitium in superiori parte contra medium, oramq; per gyrum capitii textilem: deorsum autẽ ad pedes mâla punica ex hyacintho, purpura, vermiculo, ac bysso retorta: & tintinnabula de auro purissimo, quæ posuerunt inter mâla granata in extrema parte tunicæ per gyrum: tintinnabulũ autem aureum & mâlum punicum, quibus ornatus incedebat pontifex quando ministe-E rio fungebatur, sicut præceperat Dominus Moysi. Fecerũt & tunicas byssinas opere textili Aaron & filiis eius: & mitras cum coronulis suis ex bysso: feminalia quoque linea, byssina: cingulum verò de bysso retorta, hyacintho, purpura, ac vermiculo distinctũ arte plumaria, sicut præceperat Dominus Moysi. Fecerunt & laminam sacræ venerationis de auro purissimo, scripseruntq; in ea opere gemmario, Sanctum Domini: & strinxerunt eam cum mitra vitta hyacin-F thina, sicut præceperat Dominus Moysi. Perfectum est igitur omne opus tabernaculi & tecti testimonii. Feceruntq; filii Israel cuncta quæ præceperat Dominus Moysi, & obtulerunt tabernaculũ & tectum & vniuersam supellectilem, annulos, tabulas, vectes, columnas ac bases, opertoriũ de pellibus arietum rubricatis, & aliud operimentũ de hyacinthinis pellibus, velum, arcam, vectes, propitiatoriũ, mensam cum vasis suis & propositionis panibus, candelabrum, lucernas, G & vtensilia earum cum oleo: altare aureum & vnguentum & thymiama ex aromatibus, & tentorium in introitu tabernaculi. altare æneum, retiaculumq;, vectes, & vasa eius omnia: labrum cum basi sua: tentoria atrii, & columnas cum basibus suis, tentorium in introitu atrii, funiculosq; illius & paxillos. Nihil ex vasis defuit quæ in ministerium tabernaculi & in tectum fœderis iussa sunt fieri. Vestes quoque quibus

sacerdotes

sacerdotes vtuntur in sanctuario, Aaron scilicet & filii eius, obtulerunt filii Israel, sicut præceperat Dominus. Quæ postquam Moyses cuncta vidit completa, benedixit eis.

S. TABERNACVLVM erigitur, consecratur, ac Dei maiestate repletur. CAPVT XL.

A Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicēs: Mense primo, prima die mensis eriges tabernaculum testimonii, & pones in eo arcam, dimittesq; ante illam velum: & illata mensa pones super eam quæ rite præcepta sunt. Candelabrum stabit cum lucernis suis, & altare aureum in quo adoletur incensum coram arca testimonii. Tentorium in introitu tabernaculi testimonii pones, & ante illud altare holocausti: labrum inter altare & tabernaculum, quod implebis aqua. Circundabisq; atrium B tentorii & ingressum eius. Et assumpto vnctionis oleo vnges tabernaculum cum vasis suis, vt sanctificetur altare holocausti & omnia vasa eius, labrum cum basi sua. Omnia vnctionis oleo consecrabis, vt sint sancta sanctorum. Applicabisq; Aaron & filios eius ad fores tabernaculi testimonii, & lotos aqua indues sanctis vestibus, vt ministrent mihi, & vnctio eorum in sacerdotium sempiternum proficiat. Fecitq; Moyses omnia quæ præceperat Dominus. Igitur mense primo anni secundi, in prima die mensis collocatum est taber- *Num. 7. a* naculum. Erexitq; Moyses illud, & posuit tabulas ac bases & vectes, statuitq; columnas, & expādit tectum super tabernaculum, imposito desuper operimento, sicut Dominus im- C perauerat. Posuit & testimoniū in arca, subditis infrà vectibus, & oraculum desuper. Cumq; intulisset arcam in tabernaculum testimonii, appendit ante eam velum, vt expleret Domini iussionem. Posuit & mensam in tabernaculo testimonii ad plagam septentrionalem extra velum, ordinatis coràm propositionis panibus, sicut præceperat Dominus Moysi. Posuit & candelabrum in tabernaculo testimonii è regione mensæ in parte australi, locatis per ordinem lucernis, iuxta præceptum Domini. Posuit & altare aureum sub tecto testimonii contra velum, & adoleuit super eo incensum aromatum: sicut iusserat Dominus Moysi. Posuit & tentorium in introitu tabernaculi testimonii, & altare holocausti in vestibulo testimonii, offerens in eo holocaustum D & sacrificia, vt Dominus imperauerat. Labrū quoq; statuit inter tabernaculum testimonii, & altare, implens illud aqua. Laueruntq; in eo Moyses & Aaron, ac filii eius manus suas & pedes, cum ingrederentur tectum fœderis, & accederent ad altare, sicut præceperat Dominus Moysi. Erexit & atriū per gyrum tabernaculi & altaris, ducto in introitu eius tentorio. Postquam omnia perfecta sunt, operuit nubes tabernaculum testimonii, & gloria Domini impleuit illud. Nec *Num. 9. c* poterat Moyses ingredi tectum fœderis, nube operiente o- *3. Reg. 8. b* mnia, & maiestate Domini coruscante, quia cuncta nubes operuerat. Si quando nubes tabernaculum deserebat, proficiscebantur filii Israel per turmas suas; si pendebat desuper, manebant in eodem loco. Nubes quippe Domini incubabat per diem tabernaculo, & ignis in nocte, videntibus cunctis populis Israel per cunctas mansiones suas.

FINIS.

Liber Leuiticus,

Hebraicè Vaicra.

S. HOLOCAVSTORVM, armentorum, pecudum, & auium offerendorum, varius ritus & modus. CAPVT I.

A VOCAVIT autem Moysen, & locutus est ei Dominus de tabernaculo testimonii, dicēs, Loquere filiis Israel, & dices ad eos, Homo qui obtulerit ex vobis hostiā Domino de pecoribus, id est de bobus & ouibus offerēs victimas, si holocaustū fuerit eius oblatio, ac de armēto masculū immaculatū offeret ad ostiū taberna- *Exo. 29. b* B culi testimonii, ad placandū sibi Dominū: ponetq; manus super caput hostiæ, & acceptabilis erit, atq; in expiationē eius proficiēs. Immolabitq; vitulū corā Domino, & offerēt filii Aarō sacerdotes sanguinē eius, fundētes per altaris circumitū, quod est ante ostiū tabernaculi: detractaq; pelle hostiæ, artus in frusta cōcidēt, & subiicient in altari ignē, strue lignorū antè cōposita: & mēbra quæ sunt cæsa, desuper ordinātes, caput videlicet, & cūcta quæ adhærēt iecori, intestinis & pedibus lotis aqua: adolebitq; ea sacerdos super altare in holocau- C stū & suauē odorē Domino. Quòd si de pecoribus oblatio est, de ouibus siue de capris holocaustū: masculū & absq; macula offeret, immolabitq; ad latus altaris quod respicit aquilonē, corā Domino: sanguinē verò illius fundēt super altare filii Aarō per circumitū, diuidētq; membra, caput & omnia quæ adhærēt iecori, & imponēt super ligna, quibus subiiciendus est ignis: intestina verò & pedes lauabūt aqua. Et oblata omnia adolebit sacerdos sup altare in holocaustū & odorē suauissimū Dño. Si autē de auibus, holocausti oblatio fuerit D Dño: de turturibus & pullis colūbæ offeret eā sacerdos ad altare, & retorto ad collū capite, ac rupto vulneris loco, decurrere faciet sanguinē sup crepidinē altaris: vesiculā verò gutturis & plumas proiiciat ꝓpe altare ad orientalē plagā, in loco in quo cineres effundi solēt. cōfringetq; ascellas eius, & nō secabit, neq; ferro diuidet eā, & adolebit sup altare, lignis igne supposito. Holocaustū est & oblatio suauissimi odoris Dño.

S. OBLATIO sacrificiorū similæ oleo cōspersæ, thuris, panum, laganorum, atq; primitiarum. CAPVT II.

A ANima cum obtulerit oblationē sacrificii Domino, simila erit eius oblatio. fundetq; super eam oleum, & ponet thus ac deferet ad filios Aaron sacerdotis: quorum vnus tollet pugillū plenum similæ & olei, ac totum thus, & ponet memoriale super altare in odorem suauissimū Domino. quod autē reliquū fuerit de sacrificio, erit Aaron & filiorū eius, sanctū sanctorum de *Eccl. 7. d* oblatio

B oblationibus Domini. Cum autẽ obtuleris sacrificiũ coctũ
in clibano de simila, panes scilicet absq; fermẽto cõspersos
oleo, & lagana azyma oleo lita. Si oblatio tua fuerit de sarta
gine similæ cõspersæ oleo & absq; fermẽto, diuides eã minu
tatim, & fundes super eã oleũ. Sin autẽ de craticula fuerit sa-
crificiũ, æque simila oleo cõspergetur: quã offerẽs Domi-
C no, trades manibus sacerdotis. Qui cũ obtulerit eam, tollet
memoriale de sacrificio, & adolebit super altare in odorem
suauitatis Domino. quicquid autẽ reliquũ est, erit Aaron &
filiorũ eius, sanctum sanctorũ de oblationibus Domini. O-
mnis oblatio quæ offertur Domino, absq; fermẽto fiet, nec
quicquã fermẽti ac mellis adolebitur in sacrificio Domini.
D Primitias tantũ eorũ offeretis ac munera: super altare verò
non imponẽtur in odorẽ suauitatis. Quicquid obtuleris sa-
crificii, sale cõdies, nec auferes sal fœderis Dei tui de sacrifi-
cio tuo. In omni oblatione offeres sal. Si autẽ obtuleris mu-
nus primitiarũ frugũ tuarũ Domino de spicis adhuc virẽti-
bus, torrebis eas igni, & cõfringes in morẽ farris, & sic offe-
res primitias tuas Domino, fundẽs super ea oleũ, & thus im
ponens, quia oblatio Domini est. de qua adolebit sacerdos
in memoriã muneris partẽ farris fracti & olei ac totũ thus.

Omnis oblatio, sale sit condita.

S. HOSTIA *pacificorum pro beneficij impetratione, ex bobus, ouibus, agnis, & capris.* CAPVT III.

A QVòd si hostia pacificorũ fuerit eius oblatio, &
de bobus voluerit offerre marẽ siue fœminam,
immaculata offeret corã Domino: ponetq; ma
nũ super caput victimæ suæ, quæ immolabitur
in introitu tabernaculi testimonii: fundẽtq; filii Aaron sacer
dotis, sanguinẽ per altaris circumitũ, & offerẽt de hostia pa
cificorũ in oblationẽ Domino adipem qui operit vitalia, &
quicquid pinguedinis est intrinsecus: duos renes cum adipe
B quo tegũtur ilia, & reticulũ iecoris cũ renũculis. adolebũtq;
ea super altare in holocaustũ, lignis igne supposito: in obla
tionẽ suauissimi odoris Domino. Si verò de ouibus fuerit
eius oblatio & pacificorũ hostia, siue masculũ obtulerit siue
fœminã, immaculata erũt. Si agnũ obtulerit corã Domino,
ponet manũ suam super caput victimæ suæ, quæ immolabi-
C tur in vestibulo tabernaculi testimonii: fundẽtq; filii Aaron
sanguinẽ eius per circumitũ altaris, & offerẽt de pacificorũ
hostia sacrificiũ Domino, adipẽ & caudã totã cũ renibus, &
pinguedinẽ quæ operit vẽtrẽ atq; vniuersa vitalia, & vtrũq;
renũculũ cũ adipe qui est iuxta ilia, reticulũq; iecoris cũ re-
nũculis. & adolebit ea sacerdos super altare in pabulũ ignis &
oblationis Domini. Si capra fuerit eius oblatio, & obtulerit
eã Domino, ponet manũ suã super caput eius, immolabitq;
D eã in introitu tabernaculi testimonii: & effundẽt filii Aaron
sanguinẽ eius super altaris circumitũ, tollentq; ex ea in pastũ
ignis dominici adipẽ qui operit vẽtrẽ, & qui tegit vniuersa
vitalia, duos renũculos cũ reticulo quod est super eos iuxta
ilia, & aruinã iecoris cũ renũculis: adolebitq; ea super altare
sacerdos in alimoniã ignis, & suauissimi odoris. Omnis ad-
eps domini erit iure perpetuo in generationibus & cũctis ha
bitaculis vestris: nec sanguinẽ nec adipẽ omnino comedetis.

Exod. 29 d

S. HOSTIAE *sacerdotis, principis & multitudinis per ignorantiam peccantis.* CAPVT. IIII.

A LOcutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Lo-
quere filiis Israel, Anima cũ peccauerit per igno
rãtiã, & de vniuersis mãdatis Domini quę præ
cepit vt nõ fierẽt, quippiã fecerit: Si sacerdos qui
vnctus est peccauerit, delinquere faciẽs populũ, offeret pro
peccato suo vitulũ immaculatũ Domino, & adducet illũ ad
ostiũ tabernaculi testimonii corã Domino, ponetq; manum
B super caput eius, & immolabit eũ Domino: hauriet quoq; de
sanguine vituli, inferẽs illũ in tabernaculũ testimonii. Cũq;
intinxerit digitũ in sanguinẽ, asperget eũ septies corã Domi
no cõtra velũ sanctuarii: ponetq; de eodẽ sanguine super cor
nua altaris thymiamatis gratissimi Domino, quod est in ta-
bernaculo testimonii. omnẽ autẽ reliquũ sanguinẽ fundet in
basim altaris holocausti in introitu tabernaculi, & adipẽ vi-
tuli offeret pro peccato, tam eũ qui vitalia operit, quàm o-
mnia quæ intrinsecus sunt: duos renũculos & reticulũ, quod
est super eos iuxta ilia, & adipẽ iecoris cũ renũculis, sicut of-
C fertur de vitulo hostiæ pacificorũ: & adolebit ea super altare
holocausti. Pellẽ verò & omnes carnes cũ capite & pedibus
& intestinis & fimo & reliquo corpore efferet extra castra
in locũ mundũ, vbi cineres effundi solẽt: incendetq; ea super
lignorũ struem, quæ in loco effusorũ cinerum cremabũtur.
Quòd si omnis turba filiorũ Israel ignorauerit, & per impe
ritiã fecerit quod cõtra mandatũ Domini est, & postea intel
lexerit peccatũ suum, offeret pro peccato suo vitulũ, addu-
cetq; ad ostiũ tabernaculi, & ponent seniores populi manus
D super caput eius corã Domino: immolatoq; vitulo in cõspe
ctu Domini, inferet sacerdos qui vnctus est, de sanguine eius
in tabernaculũ testimonii, tincto digito aspergẽs septies con
tra velũ: ponetq; de eodẽ sanguine in cornibus altaris, quod
est corã Domino in tabernaculo testimonii: reliquũ autem
sanguinẽ fundet iuxta basim altaris holocaustorũ, quod est
in ostio tabernaculi testimonii: omnẽq; eius adipẽ tollet, &
adolebit super altare: sic faciẽs & de hoc vitulo quomodo fe
cit & prius, & rogãte pro eis sacerdote, propitius erit eis Do
E minus. Ipsum autẽ vitulũ efferet extra castra, atq; cõburet si
cut & priorem vitulũ, quia est pro peccato multitudinis. Si
peccauerit princeps & fecerit vnũ è pluribus per ignorantiã,
quod Domini lege prohibetur, & postea intellexerit pecca-
tum suũ, offeret hostiã Domino, hircũ de capris immacula-
tũ. ponetq; manũ suã super caput eius: cũq; immolauerit eũ
in loco vbi solet mactari holocaustũ corã Domino, quia pro
peccato est, tinget sacerdos digitum in sanguine hostiæ pro
peccato, tangẽs cornua altaris holocausti, & reliquũ fundẽs
F ad basim eius, adipẽ verò adolebit supra, sicut in victimis pa
cificorũ fieri solet: rogabitq; pro eo sacerdos: & pro pecca-
to eius, & dimittetur ei. Quòd si peccauerit anima per igno
rãtiã de populo terræ, vt faciat quicquã de his quæ Domini
lege prohibẽtur, atq; delinquat, & cognouerit peccatũ suũ:
offeret caprã immaculatã, ponetq; manus super caput ho-
stiæ quę pro peccato est, & immolabit eã in loco holocau-
sti. Tolletq; sacerdos de sanguine in digito suo: & tangẽs cor
nua altaris holocausti, reliquũ fundet ad basim eius. Omnẽ
autẽ adipẽ auferẽs, sicut auferri solet de victimis pacificorũ,
adolebit super altare in odorẽ suauitatis Domino: rogabitq;
G pro eo, & dimittetur ei. Sin autẽ de pecoribus obtulerit victi
mã pro peccato, ouẽ scilicet immaculatã, ponet manũ super
caput eius, & immolabit eã in loco vbi solẽt cædi holocau-
storũ hostię: sumetq; sacerdos de sanguine eius digito suo, &
tangens cornua altaris holocausti, reliquũ fundet ad basim
eius. Omnem quoq; adipẽ auferens, sicut auferri solet adeps
arietis, qui immolatur pro pacificis: cremabit super altare
incensum Domini: rogabitq; pro eo & pro peccato eius,
& dimittetur ei.

S. HOSTIAE *pro peccatis ex paßione, silentio ueritatis, errore, iuramẽto, sacrorũ abusu, atq; ignorãtia.* CAPVT V.

A SI peccauerit anima, & audierit vocem iurantis,
testisq; fuerit quòd aut ipse vidit, aut conscius
est: nisi indicauerit, portabit iniquitatem suam.
Anima quæ tetigerit aliquid immundum, siue
quod occisum à bestia est, aut per se mortuum, aut quodli-
bet aliud reptile, & oblita fuerit immunditiæ suæ, rea est &
deliquit. & si tetigerit quicquam de immunditia hominis
iuxta omnem impuritatem qua pollui solet, oblitaq; cogno
uerit postea, subiacebit delicto. Anima quæ iurauerit, &
protulerit labiis suis, vt vel male quid faceret vel bene, & id-
ipsum

ipsum iuramēto & sermone firmauerit, oblitaq́; postea intellexerit delictũ suum, agat pœnitentiã pro peccato, & offerat de gregibus agnam siue caprã, orabitq́; pro ea sacerdos & pro peccato eius. Sin autē non potuerit offerre pecus, offe**B**rat duos turtures, vel duos pullos columbarũ Domino, vnũ pro peccato, & alterum in holocaustũ, dabitq́; eos sacerdoti. Qui primum offerens pro peccato, retorquebit caput eius ad pennulas, ita vt collo adhæreat, & non penitus abrumpatur, & asperget de sanguine eius parietē altaris. quicquid autem reliquũ fuerit, faciet distillare ad fundamentum eius, quia pro peccato est. Alterũ verò in holocaustũ adolebit, vt fieri solet: rogabitq́; pro eo sacerdos & pro peccato eius, & dimittetur ei. Quòd si non quiuerit manus eius duos offerre turtures, aut duos pullos columbarum, offeret pro peccato suo similæ partē ephi decimam: non mittet in **C** eam oleũ, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est, tradetq́; eam sacerdoti. qui plenũ ex ea pugillũ hauriēs, cremabit super altare in monimentum eius qui obtulit, rogans pro illo & expians, reliquã verò partē ipse habebit in munere. Locutusq́; est Dominus ad Moysen, dicēs. Anima si præuaricãs ceremonias per errorē in his quæ Domino sunt sanctificata peccauerit, offeret pro delicto suo arietem immaculatũ de gregibus, qui emi potest duobus siclis, iuxta pon**D**dus sanctuarii: ipsumq́; quod intulit damni restituet, & quintam partē ponet suprà, tradēs sacerdoti, qui rogabit pro eo, offerens arietē, & dimittetur ei. Anima quæ peccauerit per ignorantiã, feceritq́; vnũ ex his quæ Domini lege prohibentur, & peccati rea, intellexerit iniquitatē suam, offeret arietem immaculatũ de gregibus sacerdoti, iuxta mensurã æstimationemq́; peccati: qui orabit pro eo, quia nesciens fecerit & dimittetur ei, quia per errorem deliquit in Dominum.

S. OBLATIO *pro peccato ex certa scientia commisso, leges holocausti, ignis perpetui, singulorum sacrificiorum, & oblationum sacerdotis in die unctionis suæ.* CAPVT VI.

A LOcutus est Dominus ad Moysen, dicens: Anima quæ peccauerit, & contempto Domino negauerit proximo suo depositũ, quod fidei eius creditũ fuerat, vel vi aliquid extorserit, aut calũniam fecerit, siue rem perditã inuenerit, & inficians insuper peierauerit, & quodlibet aliud ex pluribus fecerit in quibus solent peccare homines: cõuicta delicti, reddet omnia quæ per fraudē voluit obtinere, integra, & quintã insuper partem Domino cui damnũ intulerat: pro peccato autē suo offeret arietem immaculatũ de grege, & dabit eum sacerdoti, iuxta æstimationē mensuramq́; delicti: qui rogabit pro eo corã Domino, & dimittetur illi pro singulis quæ faciendo pec**B**cauit. Locutusq́; est Dominus ad Moysen, dicens, Præcipe Aaron & filiis eius, Hæc est lex holocausti. Cremabitur in altari tota nocte vsq́; mane: ignis, ex eodē altari erit: vestietur tunica sacerdos & feminalibus lineis, tolletque cineres, quos vorans ignis exussit, & ponens iuxta altare, spoliabitur prioribus vestimētis, indutusq́; aliis, efferet eos extra castra, in loco mũdissimo & vsq́; ad fauillam cõsumi faciet.. ignis autē in altari semper ardebit, quē nutriet sacerdos subiciēs ligna mane per singulos dies, & imposito holocausto desuper, adolebit adipes pacificorum. ignis est iste perpetuus, qui nunquã deficiet in altari. Hæc est lex sacrificii & libamentorum, quæ offerent filii Aaron corã Domino, & coram altari, Tollet sacerdos pugillũ similæ, quæ cõspersa est oleo, & totum thus, quod super similã positum est: adolebitq́; illud **C** in altari in monimentũ odoris suauissimi Domino. reliquã autem partem similæ comedet Aaron cum filiis suis absque fermento, & comedet in loco sancto, in atrio tabernaculi: ideo autē nõ fermentabitur, quia pars eius in Domini offertur incensum: sanctũ sanctorũ erit, sicut pro peccato atque delicto: mares tantũ stirpis Aaron comedent illud. Legitimum ac sempiternũ erit in generationibus vestris de sacrificiis Domini: omnis qui tetigerit illa, sanctificabitur. Locutusq́; est Dominus ad Moysen, dicēs, Hæc est oblatio Aarõ, & filiorũ eius, quam offerre debēt Domino in die vnctionis suæ. Decimã partē ephi offerent similæ in sacrificio sempiterno, mediũ eius mane, & mediũ eius vespere, quæ in sartagine oleo cõspersa frigetur. Offeret autē eam calidã in odorē suauissimum Domino sacerdos, qui iure patri successerit, & tota cremabitur in altari. Omne enim sacrificiũ sacerdotũ **D** igne cõsumetur, nec quisquã comedet ex eo. Locutus est autē Dominus ad Moysen, dicēs, Loquere Aarõ & filiis eius, Ista est lex hostiæ pro peccato, In loco, vbi offertur holocaustũ, immolabitur corã Domino: sanctũ sanctorũ est. Sacerdos qui offert, comedet eam in loco sancto, in atrio tabernaculi. Quicquid tetigerit carnes eius, sanctificabitur. Si de sanguine illius vestis fuerit aspersa, lauabitur in loco sancto. Vas autē fictile in quo cocta est, confringetur. quod si vas æneum fuerit, defricabitur, & lauabitur aqua. Omnis masculus de genere sacerdotali vescetur de carnibus eius, quia sanctum sanctorũ est. Hostia enim quæ cæditur pro peccato, cuius sanguis infertur in tabernaculum testimonii ad expiandum in sanctuario, non comedetur, sed comburetur igni.

S. OBLATIO *hostiæ pro delicto, pacificorum, adipis & sanguinis ritus.* CAPVT VII.

A HAec quoq́; est lex hostiæ pro delicto, sancta sanctorũ est: idcirco vbi immolabitur holocaustũ, mactabitur & victima pro delicto: sanguis eius per gyrũ altaris fundetur. Offerēt ex ea caudã & adipem qui operit vitalia, duos renunculos, & pinguedinem quæ iuxta ilia est, reticulumq́; iecoris cum renũculis, & adolebit ea sacerdos super altare: incēsum est Domini pro delicto. Omnis masculus de sacerdotali genere in loco sancto vescetur his carnibus, quia sanctum sanctorũ est. Sicut pro peccato offertur hostia, ita & pro delicto: vtriusq́; hostiæ lex vna erit. ad sacerdotē qui eã obtulerit, pertinebit. Sacerdos qui offert holocausti victimã, habebit pellem eius. Et omne sacrificium similæ, quod coquitur in clibano, & quicquid in craticula, vel in sartagine præparatur, eius erit sacerdotis à quo offertur: siue oleo cõspersa, siue arida fuerit: cũctis filiis **B** Aaron mēsura æqua per singulos diuidetur. Hæc est lex hostiæ pacificorũ, quæ offertur Domino. Si pro gratiarũ actione oblatio fuerit, offerēt panes absq́; fermento cõspersos oleo & lagana azyma vncta oleo, coctãq́; similã, & collyridas olei admistione cõspersas, panes quoq́; fermētatos cũ hostia gratiarũ, quæ immolatur pro pacificis: ex quibus vnus pro primitiis offertur Domino, & erit sacerdotis qui fundet hostiæ sanguinē: cuius carnes eadē comedētur die, nec remanebit ex eis quicquã vsq́; mane. Si voto, vel spõte quispiã obtulerit hostiã, eadē similiter edetur die: sed & si quid in crastinũ remãserit, vesci licitũ est: quicquid autē tertius inuenerit dies, ignis absumet: & si quis de carnibus victimæ pacificorũ die tertio comederit, irrita fiet eius oblatio, nec proderit of**C**ferēti: quin potius quæcũq́; anima tali se edulio cõtaminauerit, præuaricationis rea erit. Caro quæ aliquid tetigerit immundum, nõ comedetur, sed cõburetur igni: qui fuerit mũdus, vescetur ex ea. Anima polluta, quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorũ, quæ oblata est Domino, peribit de populis suis. Et quæ tetigerit immũditiã hominis, vel iumenti, siue omnis rei quæ polluere potest, & comederit de huiuscemodi carnibus, interibit de populis suis. Locutusq́; est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere filiis Israel, Adipē ouis, & bouis, & capræ non comedetis. Adipem cadaueris morticini, & eius animalis quod à bestia captum est, habebitis in varios vsus. Si quis adipem, qui offerri debet in incensum Domini, comederit, peribit de populo suo. Sanguinem quoque omnis animalis non sumetis in cibo, tam de auibus,

quàm

quàm de pecoribus. Omnis anima quæ ederit ſanguinē, peribit de populis ſuis. Locutusq; eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Loquere filiis Iſrael, dicēs, Qui offert victimā pacificorū Domino, offerat ſimul & ſacrificium, id eſt libamenta eius: tenebit manibus adipē hoſtiæ, & pectuſculū. cūq; ambo

D oblata Domino cōſecrauerit, tradet ſacerdoti, qui adolebit adipē ſuper altare. pectuſculū autē erit Aarō, & filiorū eius. armus quoq; dexter de pacificorū hoſtiis cedet in primitias ſacerdotis. Qui obtulerit ſanguinē, & adipē filiorū Aaron, ipſe habebit & armum dextrum in portione ſua. Pectuſculū enim eleuationis, & armum ſeparationis tuli à filiis Iſrael de hoſtiis eorū pacificis, & dedi Aarō ſacerdoti, & filiis eius lege perpetua ab omni populo Iſrael. Hæc eſt vnctio Aarō & filiorum eius in ceremoniis Domini, in die quo obtulit eos Moyſes, vt ſacerdotio fungerētur, & quæ præcepit eis dari Dominus à filiis Iſrael religione perpetua in generationibus ſuis. Iſta eſt lex holocauſti, & ſacrificii pro peccato atq; delicto, & pro cōſecratione & pacificorū victimis, quam cōſtituit Dominus Moyſi in monte Sinai quādo mandauit filiis Iſrael vt offerrēt oblationes ſuas Domino in deſerto Sinai.

S. AARONIS & filiorum eius conſecratio, ac tabernaculi ſupellectilisq; eius unctio. CAPVT VIII.

A Locutusq; eſt Dominus ad Moyſen, dicēs, Tolle Aaron cum filiis ſuis, veſtes eorū, & vnctionis oleum, vitulū pro peccato, duos arietes, caniſtrum cum azymis, & cōgregabis omnē cœtum ad oſtium tabernaculi. Fecit Moyſes vt Dominus imperauerat. Cōgregataq; omni turba ante fores tabernaculi, ait, Iſte eſt ſermo, quē iuſſit Dominus fieri. Statimq; obtulit Aaron & filios eius. Cumq; lauiſſet eos, veſtiuit pontificē ſubucula linea, accingens eum baltheo, & induens eum tuni

B ca hyacinthina, & deſuper humerale impoſuit, quod adſtringens cingulo aptauit rationali, in quo erat doctrina & veritas. Cidari quoq; texit caput: & ſuper eā, contra frontē, poſuit laminā auream cōſecratā in ſanctificatione, ſicut præceperat ei Dominus. Tulit & vnctionis oleum, quo liniuit tabernaculū cū omni ſupellectili ſua. Cumq; ſanctificans aſperſiſſet altare ſeptē vicibus, vnxit illud, & omnia vaſa eius, la-

Eccl. 45. c brumq; cum baſi ſua ſanctificauit oleo. Quod fundēs ſuper

C caput Aaron, vnxit eū, & cōſecrauit: filios quoq; eius oblatos veſtiuit tunicis lineis, & cinxit baltheis, impoſuitq; mitras, vt iuſſerat Dominus. Obtulit & vitulum pro peccato. cumq; ſuper caput eius poſuiſſet Aaron, & filii eius manus ſuas, immolauit eum: hauriēs ſanguinē, & tincto digito, tetigit cornua altaris per gyrum: quo expiato & ſanctificato, fudit reliquū ſanguinē ad fundamēta eius: adipē verò qui erat ſuper vitalia, & reticulū iecoris, duoſq; renunculos cū aruinulis ſuis adoleuit ſuper altare: vitulū cū pelle, & carnibus,

D & fimo, cremans extra caſtra, ſicut præceperat Dominus. Obtulit & arietē in holocauſtū: ſuper cuius caput cū impoſuiſſent Aaron & filii eius manus ſuas, immolauit eum, & fudit ſanguinē eius per circumitū altaris: ipſumq; arietē in fruſta concidens, caput eius, & artus, & adipē adoleuit igni, lotis prius inteſtinis & pedibus: totumq; ſimul arietē incendit ſuper altare, eo quòd eſſet holocauſtū ſuauiſsimi odoris Domino, ſicut præceperat ei. Obtulit & arietē ſecundū in conſecrationē ſacerdotū: poſueruntq; ſuper caput eius Aaron & filii eius manus ſuas. Quem cum immolaſſet Moyſes, ſu-

E mens de ſanguine eius, tetigit extremū auriculæ dextræ Aaron, & pollicem manus eius dextræ, ſimiliter & pedis: obtulit & filios Aaron. Cumq; de ſanguine arietis immolati tetigiſſet extremū auriculę ſingulorū dextræ, & pollices manus ac pedis dextri, reliquū fudit ſuper altare per circumitū: adipem verò, & caudam, omnemq; pinguedinē, quæ operit inteſtina, reticulumq; iecoris, & duos renes cum adipibus ſuis, & armo dextro ſeparauit. Tollens autē de caniſtro azymorum, quod erat corā Domino, panē abſq; fermēto vnum, & collicidam cōſperſam oleo, laganumq; poſuit ſuper adipes,

F & armū dextrū, tradens ſimul omnia Aaron & filiis eius. qui poſtquā leuauerunt ea coram Domino, rurſum ſuſcepta de manibus eorū, adoleuit ſuper altare holocauſti, eo quòd cōſecrationis eſſet oblatio in odorē ſuauitatis ſacrificii Domini. Tulitq; pectuſculū eleuans illud coram Domino de ariete cōſecrationis in partem ſuam, ſicut præceperat ei Dominus. Aſſumensq; vnguentū, & ſanguinem qui erat in altari, aſperſit ſuper Aaron & veſtimenta eius, & ſuper filios illius ac veſtes eorū. Cumq; ſanctificaſſet eos in veſtitu ſuo, præcepit eis dicēs, Coquite carnes ante fores tabernaculi, & ibi

G comedite eas. panes quoq; conſecrationis edite, qui poſiti ſunt in caniſtro, ſicut præcepit mihi Dominus, dicens, Aaron & filii eius comedent eos. quicquid autem reliquū fuerit de carne & panibus, ignis abſumet. De oſtio quoque tabernaculi non exibitis ſeptem diebus, vſque ad diem quo complebitur tempus conſecrationis veſtræ: ſeptē enim diebus finitur conſecratio, ſicut impræſentiarum factum eſt, vt ritus ſacrificii compleretur. Die ac nocte manebitis in tabernaculo obſeruantes cuſtodias Domini, ne moriamini: ſic enim mihi præceptū eſt. Feceruntq; Aaron & filii eius cuncta quæ locutus eſt Dominus per manum Moyſi. *Exo. 29. f*

S. PRIMITIIS ſacrificiorum pro ſacerdote & populo Deo redditis, Aaron populo benedixit, gloria domini apparuit, ignisq; holocauſtum deuorauit. CAPVT IX.

A Facto autem octauo die, vocauit Moyſes Aaron & filios eius, ac maiores natu Iſrael, dixitq; ad Aaron, Tolle de armento vitulum pro peccato, & arietem in holocauſtum, vtrunque immaculatum, & offer illos coram Domino, & ad filios Iſrael loquēris, Tollite hircum pro peccato, & vitulū atq; agnum anniculum, & ſine macula in holocauſtum, bouem & arietem pro pacificis: & immolate eos coram Domino in ſacrificio ſingulorū, ſimilam conſperſam oleo offerentes: hodie enim Dominus apparebit vobis. Tulerunt ergo cuncta quæ iuſſerat Moyſes ad oſtium tabernaculi: vbi cum omnis multitudo aſtarēt, ait Moyſes. Iſte eſt ſermo quem præcepit Do *Exo. 29. a*

B minus: facite, & apparebit vobis gloria eius. Et dixit ad Aaron, Accede ad altare, & immola pro peccato tuo: offer holocauſtum, & deprecare pro te & pro populo: cumq; mactaueris hoſtiam populi, ora pro eo, ſicut præcepit Dominus. Statimq; Aaron accedens ad altare, immolauit vitulum pro peccato ſuo, cuius ſanguinem obtulerunt ei filii ſui. in quo tingens digitum, tetigit cornua altaris, & fudit reſiduum ad baſim eius. Adipemque, & renunculos, ac reticulum iecoris, quæ ſunt pro peccato, adoleuit ſuper altare, ſicut præceperat Dominus Moyſi: carnes verò & pellem

C eius, extra caſtra combuſsit igni. Immolauit & holocauſti victimam: obtuleruntq; ei filii ſui ſanguinem eius, quem fudit per altaris circumitum. ipſam etiam hoſtiam in fruſta

conciſam,

concisam, cum capite & membris singulis obtulerunt: quæ omnia super altare cremauit igni, lotis aqua prius intestinis & pedibus. Et pro peccato populi offerens, mactauit hircum: expiatoq; altari, fecit holocaustum, addens in sacrificio libamenta, quæ pariter offeruntur, & adolens ea super altare absq; ceremoniis holocausti matutini. Immolauit &

D bouem atq; arietem hostias pacificas populi. obtuleruntq; ei filii sui sanguinẽ, quem fudit super altare in circuitum. Adipem autẽ bouis, & caudã arietis, renunculosq; cum adipibus suis, & reticulũ iecoris posuerũt super pectora. cumq; cremati essent adipes super altare, pectora eorum, & armos dextros separauit Aaron, eleuans corã Domino, sicut præceperat Moyses. Et extẽdens manũ ad populũ, benedixit ei. Sicq; cõpletis hostiis pro peccato, & holocaustis, & pacificis, descẽdit. Ingressi autẽ Moyses & Aaron in tabernaculũ testimonii, & deinceps egressi, benedixerunt populo. Apparuitque gloria Domini omni multitudini: & ecce egressus ignis à Domino, deuorauit holocaustũ, & adipes qui erant super altare. Quod cum vidissent turbæ, laudauerunt Dominum, ruentes in facies suas.

2. Macab. 2. c

S. IGNE *consumptus Nadab & Abiu planguntur, uino autem sacerdotibus interdicto residuum oblationis comedunt.*

CAPVT X.

A Arreptisq; Nadab, & Abiu filii Aaron thuribulis, imposuerunt ignẽ, & incensum desuper, offerentes coram Domino ignem alienũ, quod eis præceptum non erat. Egressusq; ignis à Domino, deuorauit eos, & mortui sunt coram Domino. Dixitq; Moyses ad Aaron, Hoc est quod locutus est Dominus, Sanctificabor in iis qui appropinquant mihi, & in conspectu omnis populi glorificabor. Quod audiens, tacuit Aaron. Vocatis autem Moyses Misaele, & Elisaphan filiis Oziel, patrui Aaron, ait ad eos, Ite, & tollite fratres vestros de conspectu sanctuarii, & asportate extra castra. Confestimq; pergentes, tulerunt eos sicut iacebant, vestitos lineis tunicis, &

Num. 3. a 26. g 1. Par. 24. a

B eiecerunt foras, vt sibi fuerat imperatũ. Locutusq; est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar, & Ithamar filios eius, Capita vestra nolite nudare, & vestimenta nolite scindere, ne fortè moriamini, & super omnem cœtum oriatur indignatio. Fratres vestri, & omnis domus Israel plangant incendiũ, quod Dominus suscitauit: vos autẽ non egrediemini fores tabernaculi, alioquin peribitis. oleum quippe sanctæ vnctionis est super vos. Qui fecerũt omnia iuxta præceptũ Moysi. Dixitq; Dominus ad Aaron. Vinum, & omne quod inebriare potest non bibetis tu & filii tui, quãdo intrabitis in tabernaculũ testimonii, ne moriamini: quia præceptũ sempiternum est in

C generationes vestras, & vt habeatis scientiã discernẽdi inter sanctum & prophanũ, inter pollutũ & mundum: doceatisq; filios Israel omnia legitima mea quæ locutus sum ad eos per manum Moysi. Locutusq; est Moyses ad Aaron, & ad Eleazar & Ithamar filios eius, qui erant residui, Tollite sacrificium quod remansit de oblatione Domini, & comedite illud absque fermento iuxta altare, quia sanctũ sanctorum est. Comedetis autẽ in loco sancto quod datum est tibi & filiis tuis de oblationibus Domini, sicut præceptũ est mihi. Pectusculum quoque quod oblatũ est, & armum qui separatus est, edetis in loco mundissimo tu & filii tui, & filiæ tuæ tecum. tibi enim ac liberis tuis reposita sunt de hostiis salutaribus filiorum Israel: eo quòd armum & pectus, & adipes qui cremantur in altari, eleuauerunt coram Domino, & perti-

D neant ad te, & ad filios tuos lege perpetua, sicut præcepit Dominus. Inter hæc hircũ qui oblatus fuerat pro peccato cum quæreret Moyses, exustum reperit: iratusq; contra Eleazar & Ithamar filios Aaron qui remanserant, ait, Cur non comedistis hostiã pro peccato in loco sancto, quæ sancta sanctorum est, & data vobis vt portetis iniquitatẽ multitudinis, & rogetis pro ea in conspectu Domini, præsertim cum de sanguine illius non sit illatum intra sancta, & comedere debueratis eam in sanctuario, sicut præceptũ est mihi? Respondit Aaron, Oblata est hodie victima pro peccato & holocaustũ coram Domino, mihi autem accidit quod vides. quomodo potui comedere eã, aut placere Domino in ceremoniis mente lugubri? Quod cũ audisset Moyses, recepit satisfactionẽ.

2. Mac. 2. c

S. ANIMALIVM *mundorum ab immundis separatio, ac eorum usus, & utentium domino assimilatio.* CAPVT XI.

A Locutusq; est Dominus ad Moysen & Aaron, dicẽs, Dicite filiis Israel, Hæc sunt animalia quæ comedere debetis de cunctis animãtibus terræ, Omne quod habet diuisam vngulam & ruminat in pecoribus, comedetis. Quicquid autẽ ruminat, & habet vngulam, sed non diuidit eam, sicut camelus & cætera, non comedetis illud, & inter immunda reputabitis. Chirogryllius qui ruminat, vngulamq; non diuidit, immundus est. Lepus quoq;: nam & ipse ruminat, sed vngulam non diuidit. Et sus: qui cum vngulam diuidat, non ruminat, horum carnibus non vescemini, nec cadauera contingetis, quia immun-

Deut. 14. a

2. Macha. 6. d

B da sunt vobis. Hæc etiam sunt quæ gignuntur in aquis, & vesci licitum est. Omne quod habet pinnulas & squamas, tam in mari quàm in fluminibus & stagnis, comedetis. Quicquid autẽ pinnulas & squamas non habet, eorũ quæ in aquis mouentur & viuunt, abominabile vobis execrandumq; erit: carnes eorum nõ comedetis, & morticina vitabitis. Cuncta quæ non habent pinnulas & squamas in aquis, polluta erunt. Hæc sunt quæ de auibus comedere non debetis, & vitanda sunt vobis, Aquilam, & gryphem, & haliæetũ, & miluum ac

C vulturem iuxta genus suum, & omne corui generis in similitudinem suam, struthionem, & noctuam, & larum, & accipitrem iuxta genus suũ: bubonem, & mergulũ, & ibin, & cygnum, & onocrotalũ, & porphyrionẽ, herodionẽ & charadrion iuxta genus suum, vpupam quoq; & vespertilionem. Omne de volucribus quod graditur super quatuor pedes, abominabile erit vobis. Quicquid autem ambulat quidem super quatuor pedes, sed habet longiora retro crura, per quę salit super terram, comedere debetis, vt est bruchus in genere suo, & attacus atq; ophiomachus, ac locusta, singula iuxta

D genus suum. Quicquid autẽ ex volucribus quatuor tantum habet pedes, execrabile erit vobis: & quicunq; morticina eorum tetigerit, polluetur, & erit immundus vsq; ad vesperũ: & si necesse fuerit vt portet quippiã horum mortuũ, lauabit vestimenta sua, & immundus erit vsque ad occasum solis. Omne animal quod habet quidem vngulam, sed non diuidit eam, nec ruminat, immundũ erit: & quicquid tetigerit illud, contaminabitur. Quod ambulat super manus ex cunctis animantibus, quæ incedunt quadrupedia, immundũ erit: qui tetigerit morticina eorum, polluetur vsque ad vesperum. Et qui portauerit huiuscemodi cadauera, lauabit vestimenta sua, & immundus erit vsque ad vesperum: quia omnia hæc

immunda

E immunda sunt vobis. Hæc quoque inter polluta reputabuntur de his quæ mouentur in terra, mustela, & mus, & crocodilus, singula iuxta genus suũ, mygale, & chamæleon, & stellio, & lacerta, & talpa: omnia hæc immunda sunt. Qui tetigerit morticina eorum, immundus erit vsque ad vesperum: & super quod ceciderit quicquã de morticinis eorum, polluetur tam vas ligneum & vestimentum, quàm pelles & cilicia: & in quocunq; fit opus, tingentur aqua, & polluta erunt vsque ad vesperum, & sic postea mundabuntur. Vas autem fictile in quod borum quicquã intrò ceciderit, polluetur, &

F idcirco frangendum est. Omnis cibus quem comedetis, si fusa fuerit super eum aqua, immundus erit: & omne liquens quod bibitur de vniuerso vase, immundũ erit. Et quicquid de morticinis huiuscemodi ceciderit super illud, immundum erit, siue clibani, siue chytropodes, destruentur, & immundi erunt. Fontes verò & cisternæ, & omnis aquarũ congregatio munda erit. Qui morticinum eorum tetigerit, polluetur. Si ceciderit super sementem, non polluet eam. Si autem quispiam aqua sementem perfuderit, & postea morticinis tacta fuerit, illico polluetur. Si mortuum fuerit animal quod licet vobis comedere, qui cadauer eius tetigerit, immundus erit vsque ad vesperum. & qui comederit ex eo quippiam siue portauerit: lauabit vestimenta sua,

G & immundus erit vsque ad vesperum. Omne quod reptat super terram, abominabile erit, nec assumetur in cibum. Quicquid super pectus quadrupes graditur, & multos habet pedes, siue per humum trahitur, non comedetis, quia abominabile est. Nolite contaminare animas vestras, nec tangatis quicquam eorum, ne immundi sitis. Ego enim sum Dominus Deus vester. Sancti estote, quia ego sanctus sum. Ne polluatis animas vestras in omni reptili, quod mouetur super terram. Ego enim sum Dominus, qui eduxi vos de terra Aegypti, vt essem vobis in Deum. Sancti eritis, quia ego sanctus sum. Ista est lex animantium ac volucrum, & omnis animæ viuentis, quæ mouetur in aqua, & reptat in terra, vt differentias noueritis, mundi & immundi, & sciatis quid comedere & quid respuere debeatis.

1.Pe.1.c

S. PVERPERII Lex, & puerperæ purgatio. CAP. XII.

A Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere filiis Israel, & dices ad eos, Mulier si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus iuxta dies separationis mẽstruæ, & die octauo circuncidetur infantulus. ipsa verò triginta tri

Luc.2.c *Io.7.c* *Luc.2.d*

B bus diebus manebit in sanguine purificationis suæ. Omne sanctum non tanget, nec ingredietur in sanctuarium, donec impleantur dies purificationis suæ. Sin autem fœminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus iuxta ritum fluxus menstrui, & sexaginta sex diebus manebit in sanguine

C purificationis suæ. Cumque expleti fuerint dies purificationis suæ, pro filio siue pro filia, deferet agnum anniculum in holocaustũ, & pullum columbę siue turturẽ pro peccato ad ostiũ tabernaculi testimonii, & tradet sacerdoti, qui offeret illa coram Domino, & rogabit pro ea, & sic mundabitur à

D profluuio sanguinis sui. ista est lex parientis masculum aut fœminam. Quòd si non inuenerit manus eius, nec potuerit offerre agnum, sumet duos turtures vel duos pullos columbarum, vnum in holocaustum, & alterum pro peccato. orabitq; pro ea sacerdos, & sic mundabitur.

Luc.2.d

S. LEX & cognitio lepræ in homine, domo, & vestimento. CAPVT XIII.

A Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens, Homo in cuius cute & carne ortus fuerit diuersus color siue pustula, aut quasi lucens quippiam, id est plaga lepræ, adducetur ad Aaron sacerdotem, vel ad vnumquẽlibet filiorum eius. Qui cum viderit lepram in cute, & pilos in album mutatos colorem, ipsamq; speciem lepræ humiliorem cute & carne reliqua, plaga lepræ est, & ad arbitrium eius separabitur. Sin autem lucens candor fuerit in cute, nec humilior carne reliqua, & pili coloris pristini, recludet eum sacerdos septem diebus, & cõsyderabit die septimo. & si quidem lepra vltrà non creuerit, nec transierit in cute priores terminos, rursum recludet

B eum septem diebus aliis, & die septimo contemplabitur. si obscurior fuerit lepra, & nõ creuerit in cute, mundabit eã: quia scabies est, lauabitq; homo vestimenta sua, & mundus erit. Quòd si postquã à sacerdote visus est & redditus munditiæ, iterum lepra creuerit: adducetur ad eum, & immunditiæ condemnabitur. Plaga lepræ si fuerit in homine, adducetur ad sacerdotem, & videbit eum. Cumq; color albus in cute fuerit, & capillorum mutauerit aspectum, ipsa quoque caro viua apparuerit: lepra vetustissima iudicabitur atque inolita cuti. Contaminabit itaq; eum sacerdos, & non recludet, quia perspicuæ immunditiæ est. Sin autẽ effloruerit discurrens lepra in cute, & operuerit omnem carnem à capite vsq; ad pedes, quicquid sub aspectu oculorum cadit, considerabit eum sacerdos, & tenẽri lepra mundissima iudicabit: eo quòd omnis in candorem versa sit, & idcirco homo mun

C dus erit. Quando verò caro viuens in eo apparuerit, tũc sacerdotis iudicio polluetur, & inter immundos reputabitur. caro enim viua si lepra aspergitur, immunda est. Quòd si rursum versa fuerit in alborem, & totum hominem operuerit, consyderabit eum sacerdos, & mũdum esse decernet. Caro autem & cutis in qua vlcus natum est & sanatum, & in loco vlceris cicatrix alba apparuerit siue subrufa, adducetur homo ad sacerdotem: qui cum viderit locum lepræ humiliorem carne reliqua, & pilos versos in candorem, contaminabit eũ, plaga enim lepræ orta est in vlcere. Quòd si pilus, coloris est pristini, & cicatrix subobscura, & vicina carne non est humilior, recludet eum septẽ diebus: & si quidẽ cre

D uerit, adiudicabit eum lepræ: sin autẽ steterit in loco suo, vlceris est cicatrix, & homo mundus erit. Caro autem & cutis quam ignis exusserit, & sanata albã siue rufam habuerit cicatricem, consyderabit eam sacerdos, & ecce versa est in alborem, & locus eius reliqua cute est humilior: cõtaminabit eum, quia plaga lepræ in cicatrice orta est. Quòd si pilorum color non fuerit immutatus, nec humilior plaga carne reliqua, & ipsa lepræ species fuerit subobscura, recludet eũ septẽ diebus, & die septimo cõtẽplabitur: si creuerit in cute lepra, contaminabit eum: sin autẽ in loco suo candor steterit nõ satis clarus, plaga cõbustionis est, & idcirco mundabitur, quia cicatrix est combusturæ. Vir siue mulier in cuius capite vel barba germinauerit lepra, videbit eos sacerdos. & siquidem humilior fuerit locus carne reliqua, & capillus flauus soli

E toq; subtilior: cõtaminabit eos, quia lepra capitis ac barbæ est. Sin autẽ viderit locũ maculæ æqualẽ vicinæ carni, & capillum nigrũ: recludet eos septem diebus, & die septimo intuebitur. Si nõ creuerit macula, & capillus sui coloris est, & locus plagæ carni reliquæ æqualis: radetur homo absq; loco maculæ, & includetur septem diebus aliis. Si die septimo visa fuerit stetisse plaga in loco suo, nec humilior carne reliqua, mundabit eum, lotisq; vestibus suis mundus erit. Sin autem post emundationem rursus creuerit macula in cute, non quæret amplius vtrum capillus in flauum colorẽ sit commutatus, quia apertè immundus est. Porrò si steterit macula, & capilli nigri fuerint, nouerit hominem sanatũ esse, & confi

F denter eum pronuntiet mundũ. Vir siue mulier in cuius cute candor apparuerit, intuebitur eos sacerdos: si deprehenderit subobscurum alborẽ lucere in cute, sciat nõ esse lepram, sed maculam coloris candidi, & hominem mundum. Vir de cuius capite capilli fluunt, caluus & mundus est. & si à fronte ceciderint pili, recaluaster & mundus est. Sin autẽ in caluitio siue in recaluatione albus vel rufus color fuerit exortus, &

hoc sacerdos viderit, condemnabit eum haud dubiè lepræ, quæ orta est in caluitio. Quicũq; ergo maculatus fuerit lepra, & separatus est ad arbitriũ sacerdotis, habebit vestiméta dissuta, caput nudũ, os veste contectũ, contaminatũ ac sordidum se clamabit. Omni tẽpore quo leprosus est & immundus, solus habitabit extra castra. Vestis lanea siue linea, quæ leprã habuerit in stamine atq; subtegmine, aut certè pellis vel quicquid ex pelle confectũ est, si alba vel rufa macula fuerit, G infecta lepra reputabitur, ostendeturq; sacerdoti. qui cõsyderatam recludet septem diebus: & die septimo rursus aspiciẽs si deprehenderit creuisse, lepra perseuerans est: pollutũ iudicabit vestimentũ, & omne in quo fuerit inuenta, & idcirco comburetur flammis. Quòd si eã viderit non creuisse, præcipiet, & lauabũt id in quo lepra est, recludetq; illud septem diebus aliis. Et cum viderit faciem quidẽ pristinã non reuersam, nec tamen creuisse lepram, immundũ iudicabit, & igne comburet, eo quòd infusa sit in superficie vestimẽti vel per totum lepra. Sin autẽ obscurior fuerit locus lepræ postquam vestis est lota, abrũpet eũ, & à solido diuidet. Quòd si vltrà apparuerit in his locis, quæ prius immaculata erãt, lepra volatilis & vaga, debet igne comburi. si cessauerit, lauabit aqua ea quæ pura sunt, secũdò, & munda erũt. Ista est lex lepræ vestimẽti lanei & linei, staminis atq; subtegminis, omnisq; supellectilis pelliceę, quomodo mũdari debeat vel cõtaminari.

S. LEPRAE *expiandæ sacrificia pro homine, domo & vestimento.*

CAPVT XIIII.

A Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Hic est ritus leprosi quando mundandus est, Adducetur ad sacerdotẽ, qui egressus de castris cũ inuenerit leprã esse mũdatã, præcipiet ei qui purificatur vt offerat duos passeres viuos pro se, quos vesci licitum est, & lignum cedrinũ, vermiculumq; & hyssòpum. & vnum ex passeribus immolari iubebit in vase fictili super aquas viuentes: alium autem viuum cum ligno cedrino, & cocco & hyssòpo tinget in sanguine passeris immolati, quo asperget illum qui mundãdus est, septies, vt iure purgetur, & dimittet passerem viuũ, vt in agrum auolet. Cumq; lauerit homo vestimenta sua, radet omnes pilos corporis, & lauabitur aqua: purificatusq; ingredietur castra, ita dũtaxat vt maneat extra tabernaculum suũ septem diebus, & die septimo radat capillos capitis, barbamq; & supercilia, ac totius corporis pilos.

Matt. 8. a
Marc. 1. d
Luc. 5. c

B Et lotis rursum vestibus & corpore, die octauo assumet duos agnos immaculatos, & ouem anniculã absq; macula, & tres decimas similæ in sacrificium, quæ conspersa sit oleo, & seorsum olei sextariũ. Cumq; sacerdos purificãs hominem statuerit eum, & hæc omnia coram Domino in ostio tabernaculi testimonii, tollet agnum, & offeret eum pro delicto, oleiq; sextariũ. Et oblatis ante Dominum omnibus, immolabit agnum vbi solet immolari hostia pro peccato & holocaustum, id est in loco sancto. Sicut enim pro peccato, ita & pro delicto ad sacerdotẽ pertinet hostia: sancta sanctorũ est.

C Assumensq; sacerdos de sanguine hostiæ, quæ immolata est pro delicto, ponet super extremum auriculæ dextræ eius qui mundatur, & super pollices manus dextræ & pedis, & de olei sextario mittet in manum suam sinistram, tingetq; digitum dextrum in eo, & asperget coram Domino septies. quod autem reliquũ est olei in lęua manu, fundet super extremum auriculæ dextræ eius qui mundatur, & super pollices manus ac pedis dextri, & super sanguinem qui effusus est pro delicto, & super caput eius. Rogabitq; pro eo sacerdos coram Domino, & faciet sacrificium pro peccato. tunc immolabit holocaustum, & ponet illud in altari cum libamentis suis, & homo ritè mundabitur. Quòd si pauper est, & non potest manus eius inuenire quæ dicta sunt pro delicto, assumet agnum ad oblationẽ vt roget pro eo sacerdos, decimamq; partem similæ conspersæ oleo in sacrificium, & olei sextarium, duosque turtures siue duos pullos columbæ, quorum vnus sit pro peccato, & alter in holocaustum: offeretq; ea

D die octauo purificationis suæ sacerdoti ad ostium tabernaculi testimonii coram Domino. qui suscipiens agnum pro delicto & sextarium olei, leuabit simul: immolatoq; agno, de sanguine eius ponet super extremũ auriculæ dextræ illius qui mundatur, & super pollices manus eius ac pedis dextri. olei verò partem mittet in manum suam sinistrã, in quo tingens digitum dextræ manus asperget septies coram Domino, tangetq; extremũ dextræ auriculæ illius qui mundatur, & pollices manus ac pedis dextri in loco sanguinis qui effusus est pro delicto: reliquam autem partem olei quæ est in sinistra manu, mittet super caput purificati, vt placet pro eo Dominum, & turturẽ siue pullum columbæ offeret, vnum pro delicto, & alterum in holocaustum cum libamẽtis suis. hoc est sacrificium leprosi, qui habere non potest omnia in

E emundationem sui. Locutusq; est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens, Cumq; ingressi fueritis terrã Chanáan, quam ego dabo vobis in possessionẽ, si fuerit plaga lepræ in ædibus, ibit cuius est domus, nuntiãs sacerdoti, & dicet, Quasi plaga lepræ videtur mihi esse in domo mea. At ille præcipiet vt efferantur vniuersa de domo priusquàm ingrediatur eam, & videat vtrum leprosa sit, ne immunda fiant omnia quæ in domo sunt. Intrabitq; posteà vt consyderet lepram domus: & cum viderit in parietibus illius quasi valliculas pallore siue rubore deformes, & humiliores superficie reliqua, egredietur ostiũ domus, & statim claudet illam septem

F diebus. Reuersusq; die septimo, consyderabit eam: si inuenerit creuisse lepram, iubebit erui lapides in quibus lepra est, & proiici eos extra ciuitatẽ in locum immundũ, domum autem ipsam radi intrinsecus per circuitum, & spargi puluerem rasuræ extra vrbem in locũ immundum, lapidesq; alios reponi pro his qui ablati fuerint, & luto alio liniri domum. Sin autem postquã eruti sunt lapides, & puluis elatus, & alia terra lita, ingressus sacerdos viderit reuersam leprã, & parietes respersos maculis, lepra est perseuerans, & immunda domus: quam statim destruent, & lapides eius ac ligna, atq; vniuersum puluerẽ proiicient extra oppidum in locum immundum. Qui intrauerit domum quando clausa est, immundus erit vsque ad vesperum: & qui dormierit in ea, & comederit

G quippiam, lauabit vestimenta sua. Quòd si introiens sacerdos viderit lepram non creuisse in domo, postquam denuò lita fuerit, purificabit eam reddita sanitate: & in purificatione eius sumet duos passeres, lignumq; cedrinum, & vermiculum atq; hyssòpum: & immolato vno passere in vase fictili super aquas viuas, tollet lignum cedrinum, & hyssôpum & coccum & passerem viuũ, & tinget omnia in sanguine passeris immolati, atq; in aquis viuentibus: & asperget domum septies, purificabitq; eam tam in sanguine passeris, quàm in aquis viuentibus, & in passere viuo lignoq; cedrino & hyssòpo atq; vermiculo. Cumq; dimiserit passerem auolare in agrum liberè, orabit pro domo, & iure mundabitur. Ista est lex omnis lepræ & percussuræ, lepræ vestiũ & domorum, cicatricis & erumpentium papularum, lucentis maculæ & in varias species coloribus immutatis, vt possit sciri quo tempore mundum quid, vel immundum sit.

S. SEMINIFLVI *viri, & menstruosæ mulieris expiatio.*

CAPVT XV.

A Locutusq; est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens, Loquimini filiis Israel, & dicite eis, Vir qui patitur fluxum seminis, immundus erit. Et tunc iudicabitur huic vitio subiacere, cum per singula momenta adhæserit carni eius, atq; concreuerit fœdus humor. Omne stratum in quo dormierit, immundum erit, & vbicunq; sederit. Si quis hominũ tetigerit lectũ eius, lauabit vestimẽta sua, & ipse lotus aqua, immundus erit vsq; ad vespe-

ad vesperũ. Si sederit vbi ille sederat, & ipse lauabit vestimẽta sua, & lotus aqua immũdus erit vsq; ad vesperũ. Qui tetigerit carnẽ eius, lauabit vestimẽta sua, & ipse lotus aqua, immundus erit vsq; ad vesperũ. Si saliuam huiuscemodi homo iecerit super eũ qui mundus est, lauabit vestimẽta sua, & lotus aqua immundus erit vsq; ad vesperũ. Sagma super quod sederit, immũdũ erit: & quicquid sub eo fuerit qui fluxũ seminis patitur, pollutũ erit vsq; ad vesperum. Qui portauerit horum aliquid, lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua, immũdus erit vsq; ad vesperũ. Omnis quẽ tetigerit qui talis est, nõ lotis antè manibus, lauabit vestimẽta sua: & lotus aqua, immũdus erit vsq; ad vesperũ. Vas fictile quod tetigerit, confringetur: vas autẽ ligneum lauabitur aqua. Si sanatus fuerit qui huiuscemodi sustinet passionem, numerabit septem dies post emundationem sui, & lotis vestibus & toto corpore in aquis viuẽtibus, erit mundus. Die autẽ octauo sumet duos turtures aut duos pullos columbæ, & veniet in conspectum Domini ad ostiũ tabernaculi testimonii, dabitq; eos sacerdoti, qui faciet vnũ pro peccato, & alterũ in holocaustũ, rogabitq; pro eo corã Domino, vt emundetur à fluxu seminis sui. Vir de quo egreditur semen coitus, lauabit aqua omne corpus suũ, & immũdus erit vsq; ad vesperũ. Vestem & pellem quam habuerit, lauabit aqua, & immunda erit vsq; ad vesperũ. Mulier cũ qua coierit, lauabitur aqua, & immũda erit vsq; ad vesperũ.

Purgatio viri femini flui.

Mulier quæ redeũte mense patitur fluxum sanguinis, septẽ diebus separabitur. Omnis qui tetigerit eã, immundus erit vsq; ad vesperũ: & locus in quo dormierit vel sederit diebus separationis suæ, polluetur. Qui tetigerit lectum suũ, lauabit vestimenta sua, & ipse lotus aqua immũdus erit vsq; ad vesperum. Omne vas super quod illa sederit, quisquis attigerit, lauabit vestimenta sua: & ipse lotus aqua, pollutus erit vsq; ad vesperũ. Si coierit cũ ea vir tẽpore sanguinis mẽstrualis, immundus erit septẽ diebus: & omne stratum in quo dormierit, polluetur. Mulier quæ patitur multis diebus fluxũ sanguinis nõ in tẽpore mẽstruali, vel quæ post menstruũ sanguinẽ fluere non cessat, quandiu subiacet huic passioni, immũda erit quasi sit in tempore menstruo. omne stratum in quo dormierit, & vas in quo sederit, pollutũ erit. quicunq; tetigerit eam, lauabit vestimenta sua: & ipse lotus aqua, immundus erit vsq; ad vesperum. Si steterit sanguis, & fluere cessauerit, numerabit septẽ dies purificationis suæ, & die octauo offeret pro se sacerdoti duos turtures, aut duos pullos columbarum ad ostium tabernaculi testimonii: qui vnum faciet pro peccato, & alterũ in holocaustũ, rogabitq; pro ea coram Domino, & pro fluxu immunditiæ eius. Docebitis ergo filios Israel vt caueant immunditias, & non moriantur in sordibus suis, cũ polluerint tabernaculum meum quod est inter vos. Ista est lex eius qui patitur fluxũ seminis, & qui polluitur coitu, & quæ mẽstruis tẽporibus separatur, vel quæ iugi fluit sanguine, & hominis qui dormierit cũ ea.

De muliere mẽstruosa & sanguinisflua.

S. QVANDO *& quomodo sacerdos sanctuarium ingredi, ipsum expiare, ac tabernaculum & altare, emissarium caprũ abigere, & festum expiationum celebrare debeat.*

CAPVT XVI.

LOcutusq́; est Dominus ad Moysen post mortem duorũ filiorũ Aaron, quãdo offerẽtes ignẽ alienũ interfecti sunt: & præcepit ei dicens, Loquere ad Aaron fratrẽ tuum, ne omni tempore ingrediatur sanctuariũ, quod est intra velum corã propitiatorio quo tegitur arca, vt nõ moriatur: quia in nube apparebo super oraculũ, nisi hæc antè fecerit. Vitulũ pro peccato offeret, & arietem in holocaustũ. Tunica linea vestietur, feminalibus lineis verenda celabit. accingetur zona linea, cidarim lineã imponet capiti. hæc enim vestimẽta sunt sancta, quibus cunctis, cũ lotus fuerit, induetur. Suscipietq; ab vniuersa multitudine filiorũ Israel duos hircos pro peccato, & vnum arietẽ in holocaustum. Cumq; obtulerit vitulum, & orauerit pro se & pro domo sua, duos hircos stare faciet coram Domino in ostio tabernaculi testimonii: mittensq; super vtrũq; sortẽ, vnam Domino, & alterã capro emissario, cuius exierit sors Domino, offeret illũ pro peccato: cuius autem in caprũ emissariũ, statuet eum viuũ corã Domino, vt fundat preces super eum, & emittat eũ in solitudinẽ. His ritè celebratis, offeret vitulũ, & rogans pro se & pro domo sua, immolabit eum: assumptoq; thuribulo quod de prunis altaris impleuerit, & hauriens manu compositũ thymiama in incensum, vltra velum intrabit in Sancta: vt positis super ignem aromatibus corã Domino, nebula eorũ & vapor operiat oraculũ quod est supra testimoniũ, & non moriatur. Tollet quoq; de sanguine vituli, & asperget digito septies cõtra propitiatoriũ ad orientẽ. Cumq; mactauerit hircum pro peccato populi, inferet sanguinẽ eius intra velum, sicut præceptum est de sanguine vituli, vt aspergat è regione oraculi, & expiet sanctuariũ ab immunditiis filiorum Israel, & à præuaricationibus eorũ, cunctisq; peccatis. Iuxta hunc ritũ faciet in tabernaculo testimonii, quod fixũ est inter eos in medio sordium habitationis eorum. Nullus hominũ sit in tabernaculo quando pontifex sanctuariũ ingreditur, vt roget pro se & pro domo sua, & pro vniuerso cœtu Israel, donec egrediatur. Cum autẽ exierit ad altare quod corã Domino est, oret pro se, & sumptũ sanguinẽ vituli atq; hirci fundat super cornua eius per gyrum, aspergensq; digito septies, expiet, & sanctificet illud ab immũditiis filiorũ Israel. Postquã emundauerit sanctuariũ & tabernaculũ & altare, tũc offerat hircum viuentẽ, & posita vtraq; manu super caput eius, confiteatur omnes iniquitates filiorũ Israel, & vniuersa delicta atq; peccata eorũ: quæ imprecans capiti eius, emittet illum per hominẽ paratũ, in desertũ. Cumq; portauerit hircus omnes iniquitates eorũ in terrã solitariã, & dimissus fuerit in deserto, reuertetur Aaron in tabernaculũ testimonii, & depositis vestibus quibus prius indutus erat, cũ intraret sanctuarium, relictisq; ibi, lauabit carnẽ suam in loco sancto, indueturq; vestibus suis. Et postquã egressus obtulerit holocaustum suũ ac plebis, rogabit tam pro se quàm pro populo: & adipẽ qui oblatus est pro peccatis, adolebit super altare. Ille vero qui dimiserit caprũ emissariũ, lauabit vestimẽta sua & corpus aqua, & sic ingredietur in castra. Vitulũ autẽ & hircũ qui pro peccato fuerãt immolati, & quorum sanguis illatus est in sanctuariũ vt expiatio cõpleretur, asportabũt foras castra, & cõburent igni, tam pelles quàm carnes eorũ ac fimũ: & quicunq; combusserit ea, lauabit vestimẽta sua & carnẽ aqua, & sic ingredietur castra. Eritq; vobis hoc legitimũ sempiternũ. Mense autẽ septimo, decima die mẽsis affligetis animas vestras, nullumq; opus facietis, siue indigena siue aduena qui peregrinatur inter vos. In hac die expiatio erit vestri atq; mundatio ab omnibus peccatis vestris: corã Domino mundabimini. sabbathum enim requietionis est, & affligetis animas vestras religione perpetua. Expiabit autem sacerdos qui vnctus fuerit, & cuius manus initiatæ sunt vt sacerdotio fungatur pro patre suo: indueturq; stola linea & vestibus sanctis, & expiabit sanctuarium & tabernaculũ testimonii atq; altare, sacerdotes quoq; & vniuersum populũ. Eritq; vobis hoc legitimum sempiternum, vt oretis pro filiis Israel, & pro cunctis peccatis eorum semel in anno. Fecit igitur sicut præceperat Dominus Moysi.

Heb. 9. d. et 10. a

Luc. 1. a

Peccatorũ Mosaica cõfessio.

Infra. 23. e

S. SOLI *Deo sacrificandum, atq; à sanguine abstinendũ, & morticino.* CAPVT XVII.

ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere Aaron & filiis eius & cunctis filiis Israel, dicens ad eos, Iste est sermo quem mandauit Dominus, dicens, Homo quilibet de domo Israel, si occiderit bouem aut ouem, siue capram in castris vel extra

castra, & non obtulerit ad ostium tabernaculi oblationē Domino, sanguinis reus erit: quasi si sanguinē fuderit, sic peribit de medio populi sui. Ideo sacerdoti offerre debēt filii Israel hostias suas quas occidunt in agro, vt sanctificentur Domino ante ostium tabernaculi testimonii, & immolent eas
B hostias pacificas Domino. Fundetq; sacerdos sanguinē super altare Domini ad ostium tabernaculi testimonii, & adolebit adipē in odorē suauitatis Domino. & nequaquā vltra immolabunt hostias suas dæmonibus, cum quibus fornicati sunt. Legitimum sempiternū erit illis & posteris eorū, & ad ipsos dices, Homo de domo Israel & de aduenis qui peregrinantur apud vos, qui obtulerit holocaustū siue victimam, & ad ostiū tabernaculi testimonii nō adduxerit eam, vt offe-
C rat Domino, interibit de populo suo. Homo quilibet de domo Israel, & de aduenis qui peregrinantur inter vos, si comederit sanguinem, obfirmabo faciē meam contra animam illius, & disperdā eam de populo suo, quia anima carnis in sanguine est: & ego dedi illum vobis, vt super altare in eo expietis pro animabus vestris, & sanguis pro animæ piaculo sit. Idcirco dixi filiis Israel, Omnis anima ex vobis non comedet sanguinē, nec ex aduenis qui peregrinantur apud vos. Homo quicunq; de filiis Israel & de aduenis qui peregrinantur apud vos, si venatione atq; aucupio ceperit feram vel auem, quibus vesci licitum est, fundat sanguinem eius, & ope-
D riat illum terra. anima enim omnis carnis in sanguine est. Vnde dixi filiis Israel, Sanguinē vniuersæ carnis nō comedetis, quia anima carnis in sanguine est: & quicunq; comederit illum, interibit. Anima quæ comederit morticinum vel captum à bestia, tam de indigenis quàm de aduenis, lauabit vestimēta sua & semetipsum aqua, & contaminatus erit vsq; ad vesperum, & hoc ordine, mundus fiet. Quòd si non lauerit vestimenta sua vel corpus, portabit iniquitatem suam.

Domino nō dæmonibus offerēdam.

S. ORADVS *coniugij liciti & illiciti, & gentium opera fugienda.* CAPVT XVIII.

A LOcutus est Dominus ad Moysen, dicēs, Loquere filiis Israel, & dices ad eos, Ego sum Dominus Deus vester: iuxta cōsuetudinē terræ Aegypti in qua habitastis, nō facietis: & iuxta morem regionis Chanáan ad quā ego introducturus sum vos, nō agetis, nec in legitimis eorū ambulabitis. Facietis iudicia mea, & præcepta mea seruabitis, & ambulabitis in eis. ego Dominus Deus vester. Custodite leges meas atque iudicia, quæ faciens homo, viuet in eis. ego Dominus. Omnis homo ad proximam sanguinis sui nō accedet, vt reuelet turpitudinem eius. ego Dominus. Turpitudinē patris tui & turpitudinem matris tuæ nō discooperies. Mater tua est, nō reuelabis turpitudinem eius. Turpitudinem vxoris patris tui non dis-
B cooperies. turpitudo enim patris tui est. Turpitudinē sororis tuæ ex patre siue ex matre quæ domi vel foris genita est, non reuelabis. Turpitudinem filiæ filii tui vel neptis ex filia non reuelabis: quia turpitudo tua est. Turpitudinē filiæ vxoris patris tui, quam peperit patri tuo, & est soror tua, nō reuelabis. Turpitudinem sororis patris tui non discooperies: quia caro est patris tui. Turpitudinē sororis matris tuæ non reuelabis: eo quòd caro sit matris tuæ. Turpitudinem patrui tui non reuelabis, nec accedes ad vxorem eius quæ tibi affinitate coniungitur. Turpitudinē nurus tuæ non reuelabis, quia vxor filii tui est: nec discooperies ignominiā eius.
C ¶Et vxorem fratris sui nullus accipiat. Turpitudinem vxoris fratris tui non reuelabis: quia turpitudo fratris tui est. Turpitudinem vxoris tuæ & filiæ eius non reuelabis. Filiam filii eius, & filiam filiæ illius non sumes, vt reueles ignominiam eius: quia caro illius sunt, & talis coitus incestus est. Sororem vxoris tuæ in pellicatum illius non accipies, nec reuelabis turpitudinem eius adhuc illa viuente. Ad mulierē quæ patitur menstrua non accedes, nec reuelabis fœditatem

Rom. 10.a Ezec. 20.b Gala. 3.b

eius. Cum vxore proximi tui non coibis, nec seminis commistione maculaberis. De semine tuo non dabis vt consecretur idólo Moloch, nec pollues nomen Dei tui. ego Domi-
D nus. Cum masculo non commiscearis coitu fœmineo, quia abominatio est. Cum omni pecore non coibis, nec maculaberis cum eo. Mulier non succumbet iumento, nec miscebitur ei: quia scelus est. Nec polluamini in omnibus his quibus contaminatæ sunt vniuersæ gentes, quas ego eiiciam ante conspectum vestrum, & quibus polluta est terra: cuius ego scelera visitabo, vt euomat habitatores suos. Custodite legitima mea atq; iudicia, & non faciatis ex omnibus abominationibus istis, tam indigena quàm colonus qui peregrinatur apud vos. Omnes enim execrationes istas fecerunt accolæ terræ, qui fuerunt ante vos, & polluerunt eam. Cauete ergo ne & vos similiter euomat, cū paria feceritis, sicut euomuit gentē quæ fuit ante vos. Omnis anima quæ fecerit de abominationibus his quippiā, peribit de medio populi sui. Custodite mandata mea. Nolite facere quæ fecerunt hi qui fuerunt ante vos, & ne polluamini in eis. ego Dominus Deus vester.

4. Reg. 23.c

S. PRAECEPTA *moralia & ceremonialia.* CAP. XIX.

A LOcutus est Dominus ad Moysen, dicēs, Loquere ad omnem cœtum filiorū Israel, & dices ad eos, Sancti estote, quia ego sanctus sum Dominus Deus vester. Vnusquisque patrem suum & matrem suam timeat. Sabbatha mea custodite. ego Dominus Deus vester. Nolite conuerti ad idóla, nec Deos conflatiles faciatis vobis. ego Dominus Deus vester. Si immolaueritis hostiam pacificorum Domino vt sit placabilis, eo die quo fuerit immolata, comedetis eam, & die altero: quicquid autē residuū fuerit in diem tertium, igne comburetis.
B Si quis post biduum comederit ex ea, prophanus erit & impietatis reus: portabitq; iniquitatē suam, quia sanctum Domini polluit, & peribit anima illa de populo suo. Cūq; messueris segetes terræ tuæ, nō tondebis vsque ad solum superficiem terræ: nec remanētes spicas colliges, neq; in vinea tua racemos & grana decidentia congregabis, sed pauperibus & peregrinis carpenda dimittes. ego Dominus Deus vester. Non facietis furtum. Non mentiemini, nec decipiet vnusquisq; proximum suum. Non periurabis in nomine meo,
C nec pollues nomen Dei tui: ego Dominus. Non facies calumniam proximo tuo, nec vi opprimes eum. Non morabitur opus mercenarii tui apud te vsq; mane. Non maledices surdo, nec coram cæco pones offendiculū: sed timebis Dominum Deum tuum, quia ego sum Dominus. Non facies quod iniquū est, nec iniustè iudicabis. Non consyderes personam pauperis, nec honores vultum potentis. Iustè iudica proximo tuo. Non eris criminator, nec susurro in populo. Non stabis contra sanguinem proximi tui. ego Dominus.
D Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publicè argue eum, ne habeas super illo peccatum. Non quæras vltionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuorum. Diliges amicum tuum

Sancti sitis 1. Pet. 1.c
Idóla fugiēda.
Infra 23.d
Exo. 20.b Deu. 5.b Eccli. 10.a Deu. 24.c Tob. 4.c Deut. 1.c. 16.d Iacob. 2.a Prou. 24.c 1. Ioan. 2.b. 3.c Eccli. 19.b Mat. 18.b Luc. 17.a

tuum

Matt.5.g. 22.d.c Rom.13.c Gal.5.c Luc.10.d

tuum sicut teipsum.ego Dominus.Leges meas custodite.Iumenta tua non facies coire cum alterius generis animantibus.Agrum tuũ non seres diuerso semine. Veste quæ ex duobus texta est,non induêris.Homo si dormierit cum muliere

E coitu seminis, quæ sit ancilla etiam nobilis, & tamen pretio non redempta,nec libertate donata: vapulabunt ambo,& nõ morientur,quia non fuit libera. pro delicto autem suo offeret Domino ad ostium tabernaculi testimonii arietem,orabitq; pro eo sacerdos & pro peccato eius coram Domino, & repropitiabitur ei,dimitteturq; peccatũ.Quando ingressi fueritis terram,& plantaueritis in ea ligna pomifera,auferetis præputia eorum.Poma quæ germinant, immunda erunt vobis,nec edetis ex eis. Quarto autem anno omnis fructus eorum sanctificabitur laudabilis Domino. Quinto autem anno comedetis fructus,congregantes poma quæ proferũt. ego Dominus Deus vester. Non comedetis * cũ sanguine.

** carnem*

F Non augurabimini,nec obseruabitis somnia,neq; in rotundum attondebitis comam,nec radetis barbã. Et super mortuo non incidetis carnes vestras,neq; figuras aliquas,aut stigmata facietis vobis. ego Dominus. Ne prostituas filiam tuam,ne contaminetur terra, & impleatur piaculo. Sabbatha mea custodite,& sanctuarium meum metuite. ego Dominus.Non declinetis ad magos,nec ab ariolis aliquid sciscitemini , vt polluamini per eos. ego Dominus Deus vester.

Filia non prostituenda.

Coram cano capite cõsurge, & honora personam senis: & time Dominum Deum tuum.ego sum Dominus. Si habita-

Senes honorandi.

G uerit aduena in terra vestra,& moratus fuerit inter vos, non exprobretis ei , sed sit inter vos quasi indigena , & diligetis eum quasi vosmetipsos: fuistis enim & vos aduenæ in terra Aegypti.ego Dominus Deus vester. Nolite facere iniquum aliquid in iudicio,in regula,in pondere,in mensura. Statera iusta,& æqua sint pondera,iustus modius,æquusq; sextarius. ego Dominus Deus vester,qui eduxi vos de terra Aegypti. Custodite omnia præcepta mea,& vniuersa iudicia, & facite ea.ego Dominus.

Exod.22.c

S. PRAECEPTA *iudicialia mortem comminantia.*
CAPVT XX.

A Ocutusq; est Dominus ad Moysen dicẽs,Hæc loquèris filiis Israel, Homo de filiis Israel, & de aduenis qui habitant in Israel, si quis dederit de semine suo idolo Moloch,morte moriatur. populus terræ lapidabit eum, & ego ponam faciem meam contra illum,succidamq; eum de medio populi sui, eo quòd dederit de semine suo Moloch,& cõtaminauerit sanctuarium meum,ac polluerit nomen sanctum meum. Quòd si negligens populus terræ, & quasi paruipendẽs imperium meum, dimiserit hominẽ qui dedit de semine suo Moloch, nec voluerit eum occidere : ponam faciem meam super hominem illum,& cognationem eius, succidamq; & ipsum , & omnes qui consenserunt ei vt fornicaretur cum Moloch,de medio populi sui. Anima quæ declinauerit ad magos & ariolos , & fornicata fuerit cum eis, ponam faciem meam contra eam,

Liberos ne sacrificato Moloch. Supra 18.c

Ad magos & Ariolos ne declina.

B & interficiam illam de medio populi sui. Sanctificamini, & estote sancti,quia & ego sanctus sum Dominus Deus vester. Custodite præcepta mea,& facite ea: Ego Dominus qui sanctifico vos. Qui maledixerit patri suo,aut matri,morte moriatur. patri matriq; qui maledixerit, sanguis eius sit super eum. Si mœchatus quis fuerit cum vxore alterius, & adulterium perpetrauerit cum coniuge proximi sui , morte moriãtur & mœchus, & adultera . Qui dormierit cũ nouerca sua, & reuelauerit ignominiam patris sui, morte moriantur ambo,sanguis eorum sit super eos.Si quis dormierit cum nuru sua,vterq; moriatur,quia scelus operati sunt. sanguis eorum sit super eos. Qui dormierit cum masculo coitu fœmineo, vterq; operatus est nefas,morte moriantur. sit sanguis eorũ super eos. Qui supra vxorem filiã,duxerit matrẽ eius, scelus

Sãcti simus. 1.Pet.1.c Parentibus nõ maledicendum. Exod.21.c Prou.20.c Matt.15.a Mar.7.b Ioan.8.a Deut.22.d

Coitus morte puniendi.

operatus est : viuus ardebit cum eis,nec permanebit tantum

C nefas in medio vestri . Qui cum iumento & pecore coierit, morte moriatur : pecus quoq; occidite. Mulier quæ succubuerit cuilibet iumento , simul interficietur cum eo. sanguis eorum sit super eos. Qui acceperit sororẽ suam filiã patris sui,vel filiã matris suæ,& viderit turpitudinẽ eius, illaq; eius spexerit fratris ignominiã : nefariam rem operati sunt, occidentur in cõspectu populi , eo quòd turpitudinẽ suã mutuò reuelauerint,& portabũt iniquitatẽ suam. Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo , & reuelauerit turpitudinẽ eius, ipsaq; aperuerit fontem sanguinis sui, interficiẽtur ambo de medio populi sui. Turpitudinẽ materteræ,& amitæ tuæ non discooperies.qui hoc fecerit,ignominiã carnis suæ nudauit, portabũt ambo iniquitatẽ suam. Qui coierit cum vxore patrui, vel auunculi sui , & reuelauerit ignominiã cognationis suæ, portabũt ambo peccatũ suum : absq; liberis morientur.

D Qui duxerit vxorem fratris sui,rem facit illicitã,turpitudinem fratris sui reuelauit : absq; liberis erunt. Custodite leges meas,atq; iudicia, & facite ea, ne & vos euomat terra quam intraturi estis & habitaturi . Nolite ambulare in legitimis nationũ, quas ego expulsurus sum ante vos. Omnia enim hæc fecerunt,& abominatus sum eas. Vobis autem loquor. Possidete terram eorum,quam dabo vobis in hæreditatem,terrã fluentem lacte & melle.ego Dominus Deus vester,qui separaui vos à cæteris populis. Separate ergo & vos iumentum mundum ab immundo, & auem mundam ab immunda : ne polluatis animas vestras in pecore & auibus , & cunctis quæ mouentur in terra,& quæ vobis ostendi esse polluta. Eritis mihi sancti,quia sanctus sum ego Dominus, & separaui vos à cæteris populis , vt essetis mei . Vir siue mulier , in quibus pythonicus,vel diuinationis fuerit spiritus , morte moriantur,lapidibus obruent eos : sanguis eorum sit super illos.

Pythones moriãtur. Deut. 18.b 1.reg.28.b

S. SACERDOTES *à quibus ebstineant, & quæ sequantur.*
CAPVT XXI.

A Ixit quoq; Dominus ad Moysen, Loquere ad sacerdotes filios Aaron, & dices ad eos, Ne contaminetur sacerdos in mortibus ciuium suorum, nisi tantum in consanguineis , ac propinquis, id est super patrem & matrẽ & filium & filiã, fratrẽ quoq; & sororem virginem,quæ nõ est nupta viro : sed nec in principe populi sui contaminabitur . Non radent caput,nec barbam, neq; in carnibus suis faciẽt incisuras . Sancti erũt Deo suo, & non polluent nomen eius. Incensum enim Domini,& pa-

B nes Dei sui offerunt, & ideo sancti erunt. Scortũ,& vile prostibulum non ducent vxorẽ, nec eam quæ repudiata est à marito :quia consecratus est Deo suo, & panes propositionis offert . Sit ergo sanctus , quia & ego sanctus sum Dominus, qui sanctifico vos. Sacerdotis filia deprehẽsa si fuerit in stupro , & violauerit nomen patris sui, flammis exuretur. Pontifex,id est sacerdos maximus inter fratres suos , super cuius caput fusum est vnctionis oleum, & cuius manus in sacerdotio consecratæ sunt, vestitusq; est sanctis vestibus, caput suũ non discooperiet, vestimẽta sua nõ scindet,& ad omnẽ mortuum non ingredietur omnino.super patre quoq; suo,& ma-

Põtifex nõ ingrediatur ad mortuum.

C tre non cõtaminabitur , nec egredietur de sanctis,ne polluat sanctuarium Dei sui , quia oleum sanctæ vnctionis Dei sui super eum est.ego Dominus. Virginem ducet vxorẽ : viduã autẽ & repudiatam,& sordidã, atq; meretricem nõ accipiet: sed puellam de populo suo:ne cõmisceat stirpem generis sui vulgo gentis suæ : quia ego Dominus qui sanctifico eũ. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicẽs, Loquere ad Aaron, Homo de semine tuo per familias suas qui habuerit maculam, nõ offeret panes Deo suo , nec accedet ad ministerium eius : si cæcus fuerit , si claudus , si vel paruo vel grandi vel

Virginẽ ducat vxorẽ. Eze.44.f

Ministros Dei quales esse oporteat.

D torto naso, si fracto pede, si manu, si gibbus, si lippus, si albuginem habens in oculo, si iugem scabiem, si impetiginem in

corpore, vel hernioſus. Omnis qui habuerit maculam de ſemine Aaron ſacerdotis, non accedet offerre hoſtias Domino, nec panes Deo ſuo: veſcetur tamē panibus qui offeruntur in ſanctuario, ita dũtaxat vt intra velum non ingrediatur, nec accedat ad altare, quia maculam habet, & contaminare non debet ſanctuarium meum. Ego Dominus qui ſanctifico eos. Locutus eſt ergo Moyſes ad Aaron, & ad filios eius, & ad omnem Iſrael cuncta quæ fuerant ſibi imperata.

S. AB eſu ſanctificatorum qui abſtinere debeant, & quæ debeant offerri.

CAPVT XXII.

A Locutus quoq; eſt Dominus ad Moyſen, dicēs, Loquere ad Aaron & ad filios eius, vt caueant ab his quæ cõſecrata ſunt filiorũ Iſrael, & non contaminent nomen ſanctificatorũ mihi, quæ ipſi offerunt. ego Dominus. Dic ad eos, & ad poſteros eorum, Omnis homo qui acceſſerit de ſtirpe veſtra ad ea quæ cõſecrata ſunt, & quæ obtulerũt filii Iſrael Domino, in quo eſt immũditia, peribit coram Domino. ego ſum Dominus. Homo de ſemine Aaron qui fuerit leproſus, aut patiens fluxum ſeminis, non veſcetur de his quę ſanctificata ſunt mihi, donec ſanetur. Qui tetigerit immundũ ſuper mortuo, & ex quo egreditur ſemen quaſi coitus, & qui tangit reptile, & quodlibet immundum, cuius tactus eſt ſordidus, immundus erit vſq; ad veſperũ, & non veſcetur his quę ſanctificata ſunt: ſed cum lauerit carnē ſuã aqua, & occubuerit ſol, tunc mundatus B veſcetur de ſanctificatis, quia cibus illius eſt. Morticinum & captũ à beſtia non comedēt, nec polluētur in eis. ego ſum Dominus. *Exod. 22.d* *Eze. 44.g* Cuſtodiãt præcepta mea, vt non ſubiaceant peccato & moriantur in ſanctuario, cũ polluerint illud. ego Dominus qui ſanctifico eos. Omnis alienigena nõ comedet de ſanctificatis, inquilinus ſacerdotis, & mercenarius non veſcentur ex eis. quē autem ſacerdos emerit, & qui vernaculus domus eius fuerit, hi comedent ex eis. Si filia ſacerdotis cuilibet ex populo nupta fuerit: de his quæ ſanctificata ſunt, & de primitiis non veſcetur. ſin autem vidua, vel repudiata, & abſque liberis reuerſa fuerit ad domum patris ſui: ſicut puella conſueuerat, aletur cibis patris ſui. Omnis alienigena comedendi ex eis non habet poteſtatem. Qui comederit de ſanctificatis per ignorantiã, addet quintã partem cum eo quod comedit, & dabit ſacerdoti in ſanctuariũ. Nec contaminabunt ſanctificata filiorũ Iſrael, quæ offerũtur Domino: ne fortè ſuſtineant iniquitatē delicti ſui, cum ſanctificata co C mederint. ego Dominus qui ſanctifico eos. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Loquere ad Aaron, & filios eius, & omnes filios Iſrael, dicesq; ad eos, Homo de domo Iſrael, & de aduenis qui habitãt apud vos, qui obtulerit oblationem ſuam, vel vota ſoluens, vel ſponte offerēs, quicquid illud obtulerit in holocauſtũ Domini, vt offeratur per vos, maſculus immaculatus erit ex bobus, & ex ouibus, & ex capris: ſi maculã habuerit, non offeretis, neq; erit acceptabile. *Deut. 15.d* *Eccl. 35.b* Homo qui obtulerit victimã pacificorũ Domino, vel vota ſoluens, vel ſponte offerens, tam de bobus quàm de ouibus, immaculatũ offeret, vt acceptabile ſit: omnis macula non erit in eo. Si cæcũ fuerit, ſi fractũ, ſi cicatricem habens, ſi papulas, aut ſcabiē, aut impetiginē: non offeretis ea Domino, nec adolebitis ex eis ſuper altare Domini. Bouē & ouē aure & cauda amputatis, volũtariè offerre potes, votũ autem ex D iis ſolui nõ poteſt. Omne animal quod vel contritis, vel tunſis, vel ſectis ablatiſq; teſticulis eſt, non offeretis Domino, & in terra veſtra hoc omnino ne faciatis. De manu alienigenæ non offeretis panes Deo veſtro, & quicquid aliud dare voluerit: quia corrupta, & maculata ſunt omnia, nõ ſuſcipietis ea. Locutuſq; eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Bos, ouis, & capra cum genita fuerint, ſeptem diebus erunt ſub vbere matris ſuæ: die autem octauo, & deinceps offerri poterunt Domino. Siue illa bos, ſiue ouis, non immolabuntur vna die cum fœtibus ſuis. Si immolaueritis hoſtiam pro gratiarum actione Domino, vt poſsit eſſe placabilis: eodem die comedetis eam, non remanebit quicquam in mane alterius diei. ego Dominus. Cuſtodite mandata mea, & facite ea: ego Dominus. Ne polluatis nomen meũ ſanctũ, vt ſanctificer in medio filiorũ Iſrael: Ego Dominus, qui ſanctifico vos, & eduxi de terra Aegypti, vt eſſem vobis in Deũ. ego Dominus.

S. SABBATHI, paſchæ, primitiarum, pentecoſtes, meſsis, tubarum, expiationum, & tabernaculorum ſolennia.

CAPVT XXIII.

A Locutuſq; eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos, Hæ ſunt feriæ Domini, quas vocabitis ſanctas. Sex diebus facietis opus: dies ſeptimus, quia ſabbathi requies eſt, vocabitur ſanctus, omne opus non facietis in eo. ſabbathum Domini eſt in cunctis habitationibus veſtris. *Exod. 12.c* *Num. 28.c* Hæ ſunt ergo feriæ Domini ſanctæ, quas celebrare debetis temporibus ſuis. Menſe primo, quartadecima die menſis ad veſperũ, B Phaſe Domini eſt: & quintadecima die menſis huius ſolennitas azymorum Domini eſt. Septem diebus azyma comedetis. dies primus erit vobis celeberrimus, ſanctuſq;: omne opus ſeruile non facietis in eo, ſed offeretis ſacrificiũ in igne Domino ſeptem diebus. dies autē ſeptimus erit celebrior & ſanctior, nullumq; ſeruile opus facietis in eo. Locutuſq; eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Loquere filiis Iſrael, & dices ad eos, Cum ingreſsi fueritis terrã quam ego dabo vobis, & meſſueritis ſegetē, feretis manipulos ſpicarũ primitias meſſis veſtræ ad ſacerdotem. qui eleuabit faſciculũ coram Domino, vt acceptabile ſit pro vobis: altero die ſabbathi & ſanctificabit illum. Atq; in eodē die quo manipulus cõſecratur, cædetur agnus immaculatus anniculus in holocauſtũ Do C mini, & libamenta offerentur cum eo duæ decimæ ſimilæ conſperſæ oleo in incēſum Domini, odoremq; ſuauiſsimũ: liba quoque vini quarta pars hin. Panem, & polentã, & pultes non comedetis ex ſegete vſq; ad diem qua offeretis ex ea Deo veſtro. Præceptum eſt ſempiternũ in generationibus, cunctiſq; habitaculis veſtris. Numerabitis ergo ab altero die ſabbathi in quo obtuliſtis manipulũ primitiarũ ſeptem hebdomadas plenas, vſq; ad alteram diem expletionis hebdomadæ ſeptimæ, id eſt quinquaginta dies: & ſic offeretis ſacrificium nouũ Domino ex omnibus habitaculis veſtris, panes primitiarũ duos de duabus decimis ſimilæ fermētatæ, quos coquetis in primitias Domini. Offeretiſq; cũ panibus ſeptē agnos immaculatos anniculos, & vitulũ de armento vnum, D & arietes duos, & erunt in holocauſtũ cum libamentis ſuis, in odorē ſuauiſsimũ Domino. Facietis & hircum pro peccato, duoſq; agnos anniculos hoſtias pacificorũ. Cumq; eleuauerit eos ſacerdos cum panibus primitiarũ coram Domino, cedent in vſum eius. Et vocabitis hunc diē celeberrimũ, atq; ſanctiſsimum: omne opus ſeruile non facietis in eo. Legitimum ſempiternũ erit in cunctis habitaculis, & generationibus veſtris. *Supra 19.b* Poſtquam autem meſſueritis ſegetem terræ veſtræ, non ſecabitis eam vſq; ad ſolum: nec remanentes ſpicas colligetis, ſed pauperibus & peregrinis dimittetis eas. ego ſum Dominus Deus veſter. Locutuſq; eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Loquere filiis Iſrael, Menſe ſeptimo prima die menſis erit vobis ſabbathũ, memoriale, clangentibus tubis, & vocabitur ſanctũ: omne opus ſeruile nõ facietis in eo, E & offeretis holocauſtum Domino. Locutuſq; eſt Dominus Ad Moyſen, dicens, Decimo die menſis huius ſeptimi, dies *Supra 16.g* *Num. 29.b* expiationum erit celeberrimus, & vocabitur ſanctus, affligetiſq; animas veſtras in eo, & offeretis holocauſtum Domino. omne opus ſeruile non facietis in tempore diei huius, quia dies propitiationis eſt, vt propitietur vobis Dominus Deus veſter. Omnis anima quæ afflicta non fuerit die hac, peribit de populis ſuis: & quæ operis quippiam fecerit, de-

lebo

lebo eã de populo suo. Nihil ergo operis facietis in eo: legiti
mum sempiternum erit vobis in cunctis generationibus, &
habitationibus vestris. sabbathũ requietionis est, & affligetis
animas vestras. Die nono mensis septimi à vespere vsq; ad
F vesperũ celebrabitis sabbatha vestra. Et locutus est Domi-
nus ad Moysen, dicens, Loquere filiis Israel, A quintodeci-
mo die mensis huius septimi erunt feriæ tabernaculorũ se-
ptem diebus Domino. dies primus vocabitur celeberrimus
atq; sanctissimus: omne opus seruile nõ facietis in eo. Et se-
ptem diebus offeretis holocausta Domino. dies quoq; octa-
uus erit celeberrimus atq; sanctissimus, & offeretis holocau
stum Domino: est enim cœtus atque collectæ: omne opus
seruile nõ facietis in eo. Hæ sunt feriæ Domini, quas vocabi
tis celeberrimas atq; sanctissimas, offeretisq; in eis oblatio-
nes Domino holocausta & libamẽta iuxta ritũ vniuscuiusq;
diei: exceptis sabbathis Domini, donisq; vestris, & quæ offe-
retis ex voto, vel quę spõte tribuetis Domino. A quintodeci
G mo ergo die mẽsis septimi, quãdo cõgregaueritis omnes fru
ctus terræ vestræ, celebrabitis ferias Domini septem diebus.
Die primo & die octauo erit sabbathũ, id est requies. Sume-
tisq; vobis die primo fructus arboris pulcherrimæ, spatu-
lasq; palmarũ, & ramos ligni densarum frondiũ, & salices de
torrente, & lætabimini corã Domino Deo vestro. Celebra
bitisq; solennitatẽ eius septẽ diebus per annũ. legitimũ sem-
piternũ erit in generationibus vestris. Mense septimo festa ce
lebrabitis, & habitabitis in vmbraculis septẽ diebus. Omnis
qui de genere est Israel, manebit in tabernaculis, vt discant
posteri vestri quòd in tabernaculis habitare fecerim filios
Israel, cũ educerẽ eos de terra Aegypti. ego Dominus Deus
vester. Locutusq; est Moyses super solennitatibus Domini
ad filios Israel.

S. LVCERNARVM *concinnandarum, panumq; propositionis ordinandorum ritus, blasphemorum, talionisq; pœna exercenda.* CAPVT XXIIII.

A ET locutus est Dominus ad Moysen, dicens, Præ
cipe filiis Israel, vt afferant tibi oleũ de oliuis pu
rissimũ ac lucidum, ad cõcinnandas lucernas iu
giter, extra velũ testimonii in tabernaculo fœde
ris. ponetq; eas Aarõ à vespere vsq; in mane corã Domino,
cultu rituq; perpetuo in generationibus vestris. Super can-
delabrũ mundissimũ ponentur semper in conspectu Domi-
ni. Accipies quoq; similã, & coques ex ea duodecim panes,
qui singuli habebunt duas decimas: quorũ senos altrinsecus
super mensam purissimã coram Domino statues, & pones
super eos thus lucidissimũ, vt sit panis in monimentũ obla-
B tionis Domini. Per singula sabbatha mutabuntur corã Do-
mino suscepti à filiis Israel fœdere sempiterno: eruntq; Aa-
ron & filiorũ eius, vt comedant eos in loco sancto, quia san
ctum sanctorũ est de sacrificiis Domini iure perpetuo. Ecce
autẽ egressus filius mulieris Israelitidis, quẽ pepererat de vi-
ro Aegyptio inter filios Israel, iurgatus est in castris cũ viro
Israelite. Cumq; blasphemasset nomẽ Domini, & maledixis
set ei, adductus est ad Moysen. (Vocabatur autẽ mater eius
Salumith filia Dabri de tribu Dan.) Miserũtq; eum in carce
rem, donec nossent quid iuberet Dominus. Qui locutus est
C ad Moysen, dicens, Educ blasphemũ extra castra, & ponant
omnes qui audierunt, manus suas super caput eius, & lapidet
eum populus vniuersus. Et ad filios Israel loquẽris, Homo
qui maledixerit Deo suo, portabit peccatũ suũ: & qui bla-
sphemauerit nomẽ Domini, morte moriatur. lapidibus op-
primet eum omnis multitudo, siue ille ciuis siue peregrinus
fuerit. Qui blasphemauerit nomen Domini, morte moria-
tur. Qui percusserit & occiderit hominẽ, morte moriatur.
Qui percusserit animal, reddet vicariũ, id est animã pro ani-
D ma. Qui irrogauerit maculam cuilibet ciuiũ suorum: sicut
fecit, sic fiet ei. fracturã pro fractura, oculum pro oculo, den
tem pro dente restituet. qualẽ inflixerit maculã, talẽ sustinere
cogetur. Qui percusserit iumentũ, reddet aliud. Qui percus-
serit hominẽ, punietur. Aequũ iudiciũ sit inter vos, siue pere
grinus siue ciuis peccauerit: quia ego sum Dominus Deus
vester. Locutusque est Moyses ad filios Israel, & eduxerunt
eum qui blasphemauerat, extra castra, ac lapidibus oppresse
rũt. Fecerũtq; filii Israel sicut præceperat Dominus Moysi.

Pœna blasphemi.

Pœna talionis.

Matth. 5. f

Exod. 21. e

Deut. 19. d

Aequum iudicium.

S. SEPTIMI *ac quinquagesimi anni lex, ac vsuræ uitandæ.* CAPVT XXV.

A LOcutusq; est Dominus ad Moysen in mõte Si-
nai, dicens, Loquere filiis Israel, & dices ad eos,
Quando ingressi fueritis terrã quam ego dabo
vobis, sabbathizetis sabbathũ Domino. Sex an-
nis seres agrum tuum, & sex annis putabis vineã tuam, colli-
gesq; fructus eius. septimo autem anno sabbathũ erit terræ,
requietionis Domini: agrum non seres, & vineam non puta
bis. Quæ sponte gignet humus, nõ metes: & vuas primitia-
rum tuarum non colliges quasi vindemiam: annus enim re-
quietionis terræ est. sed erunt vobis in cibum, tibi & seruo
tuo, ancillæ tuæ & mercenario tuo, & aduenæ qui peregrina
tur apud te: iumentis tuis & pecoribus omnia quæ nascun-
B tur, præbebunt cibum. Numerabis quoq; tibi septẽ hebdo-
madas annorum, id est septies septem, quæ simul faciunt qua
draginta nouem: & clanges buccina mense septimo, decima
die mensis, propitiationis tempore in vniuersa terra vestra.
Sanctificabisq; annum quinquagesimum, & vocabis remis-
sionem cunctis habitatoribus terræ vestræ, ipse est enim iu-
bileus. Reuertetur homo ad possessionẽ suam, & vnusquisq;
redibit ad familiam pristinã: quia iubileus est & quinquagesi
mus annus. Non seretis atq; metetis sponte in agro nascen-
tia, & primitias vindemiæ non colligetis, ob sanctificationẽ
iubilei, sed statim oblata comedetis. Anno iubilei redibũt o-
mnes ad possessiones suas. Quãdo vendes quippiã ciui tuo,
vel emes ab eo, ne contristes fratrem tuum, sed iuxta nume-
rum annorum iubilei emes ab eo, & iuxta supputationẽ fru-
C gum vendet tibi. Quanto plures anni remanserint post iubi
leum, tanto crescet & pretium: quantò minus temporis nu-
meraueris, tantò minoris & emptio constabit. tempus enim
frugum vendet tibi. Nolite affligere contribules vestros, sed
timeat vnusquisq; Deum suũ, quia ego Dominus Deus ve-
ster. Facite præcepta mea, & iudicia custodite, & implete ea,
vt habitare possitis in terra absq; vllo pauore, & gignat vobis
humus fructus suos, quibus vescamini vsq; ad saturitatẽ, nul
lius impetũ formidantes. Quòd si dixeritis, Quid comede-
mus anno septimo, si non seuerimus, neq; collegerimus fru-
ges nostras? Dabo benedictionẽ meam vobis anno sexto, &
faciet fructus trium annorum, seretisq; anno octauo, & co-
medetis veteres fruges vsq; ad nonũ annum: donec noua na-
D scantur, edetis vetera. Terra quoq; nõ vendetur in perpetuũ,
quia mea est, & vos aduenæ & coloni mei estis: vnde cuncta
regio possessionis vestræ sub redemptionis conditione ven
detur. Si attenuatus frater tuus vendiderit possessiunculam
suam, & voluerit propinquus eius, potest redimere quod ille
vendiderat. sin autẽ non habuerit proximum, & ipse pretium
ad redimendũ potuerit inuenire: computabuntur fructus ex
eo tempore quo vendidit: & quod reliquũ est, reddet empto
ri, sicq; recipiet possessionem suã. quòd si non inuenerit ma
nus eius vt reddat pretiũ, habebit emptor quod emerat vsq;
ad annum iubileum. in ipso enim omnis venditio redibit ad
Dominum, & ad possessorem pristinum. Qui vendiderit do
mum intra vrbis muros, habebit licentiam redimendi, do-
E nec vnus impleatur annus. si non redemerit, & anni circulus
fuerit euolutus, emptor possidebit eam, & posteri eius in
perpetuum, & redimi non poterit etiam in iubileo. Sin au-
tem in villa fuerit domus, quæ muros non habet, agrorum
iure vẽdetur. si antè redempta non fuerit, in iubileo reuerte-

Iubilei annus.

Hebræorũ emẽdi & vẽdendi modus.

tur ad Dominum ſuum. Aedes Leuitarum quæ in vrbibus ſunt, ſemper poſſunt redimi: ſi redemptæ non fuerint, in iubileo reuertentur ad Dominos, quia domus vrbium Leuitarum pro poſſeſsionibus ſunt inter filios Iſrael. Suburbana autem eorum non væneant, quia poſſeſsio ſempiterna eſt. Si attenuatus fuerit frater tuus & infirmus manu, & ſuſceperis eum quaſi aduenam & peregrinum, & vixerit tecum, ne acci-
F pias vſuras ab eo, nec amplius quàm dediſti. time Deũ tuũ, vt viuere poſsit frater tuus apud te. Pecuniam tuam non dabis ei ad vſuram, & frugũ ſuperabundantiã non exiges. Ego Dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Aegypti, vt darem vobis terram Chanáan, & eſſem veſter Deus. Si paupertate compulſus vendiderit ſe tibi frater tuus, nõ eum opprimes ſeruitute famulorum, ſed quaſi mercenarius & colonus erit. vſq; ad annũ iubileum operabitur apud te, & poſtea egredietur cum liberis ſuis, & reuertetur ad cognationem & ad poſſeſsionẽ patrum ſuorũ. mei enim ſerui ſunt, & ego eduxi eos de terra Aegypti. non væneant conditione ſeruorum: ne affligas eum per potentiam, ſed metuito Deum tuũ. Seruus & ancilla ſint vobis de nationibus quæ in circuitu veſtro ſunt. Et de aduenis qui peregrinãtur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra veſtra, hos habebitis famulos, & hæreditario iure tranſmittetis ad poſteros, ac poſsidebitis in
G æternũ. fratres autem veſtros filios Iſrael ne opprimatis per potentiã. Si inualuerit apud vos manus aduenæ atq; peregrini, & attenuatus frater tuus vẽdiderit ſe ei, aut cuiquã de ſtirpe eius, poſt venditionẽ poteſt redimi. Qui voluerit ex fratribus ſuis, redimet eũ, & patruus & patruelis, & cõſanguineus, & affinis. ſin autẽ & ipſe potuerit, redimet ſe, ſupputatis duntaxat annis à tempore venditionis ſuæ vſq; in annũ iubileũ: & pecunia qua venditus fuerat, iuxta annorũ numerum & rationẽ mercenarii ſupputata. Si plures fuerint anni qui remanent vſq; ad iubileũ, ſecundũ hos reddet & pretium. ſi pauci, ponet rationem cum eo iuxta annorum numerum, & reddet emptori quod reliquum eſt annorum, quibus antè ſeruiuit mercedibus imputatis: non affliget eum violenter in conſpectu tuo. Quòd ſi per hæc redimi non potuerit, anno iubileo egredietur cum liberis ſuis. Mei enim ſunt ſerui filii Iſrael, quos eduxi de terra Aegypti.

S. DEI mandata obſeruantes bonis donantur, tranſgredientes maledicuntur. CAPVT XXVI.

A EGo Dominus Deus veſter, Non facietis vobis idòlum & ſculptile, nec titulos erigetis, nec inſignem lapidẽ ponetis in terra veſtra, vt adoretis eũ. ego enim ſum Dominus Deus veſter. Cuſtodite ſabbatha mea, & pauete ad ſanctuariũ meũ. ego Dominus. Si in præceptis meis ambulaueritis, & mãdata mea cuſtodieritis, & feceritis ea, dabo vobis pluuias temporibus ſuis, & terra gignet germen ſuũ, & pomis arbores replebuntur. Apprehendet meſsium tritura vindemiam, & vindemia occupabit ſementẽ: & comedetis panem veſtrũ in ſaturitate, & abſq; pauore habitabitis in terra veſtra. Dabo pacẽ in finibus veſtris: dormietis, & non erit qui exterreat. Auferam
B malas beſtias, & gladius non trãſibit terminos veſtros. Perſequemini inimicos veſtros, & corruent coram vobis. perſequentur quinq; de veſtris centum alienos, & centũ de vobis decem millia: cadent inimici veſtri gladio in conſpectu veſtro. Reſpiciam vos, & creſcere faciam: multiplicabimini, & firmabo pactum meum vobiſcum. Comedetis vetuſtiſsima veterum, & vetera nouis ſuperuenientibus proiicietis. Ponam tabernaculum meum in medio veſtri, & non abiiciet vos anima mea. Ambulabo inter vos, & ero Deus veſter, voſq; eritis populus meus. Ego Dominus Deus veſter, qui eduxi vos de terra Aegyptiorũ, ne ſeruiretis eis, & qui confregi catenas ceruicũ veſtrarũ, vt incederetis erecti. Quòd ſi non audieritis me, nec feceritis omnia mandata mea, ſed ſpreueritis leges meas, & iudicia mea cõtempſeritis, vt non faciatis ea quæ à me cõſtituta ſunt, & ad irritum perducatis
C pactum meum, ego quoq; hæc faciam vobis, Viſitabo vos velociter in egeſtate & ardore, qui conficiat oculos veſtros, & conſumat animas veſtras. Fruſtrà ſeretis ſementẽ, quæ ab hoſtibus deuorabitur. Ponam faciem meam contra vos, & corruetis coram hoſtibus veſtris, & ſubiiciemini his qui oderunt vos. fugietis nemine perſequente. Sin autem nec ſic obedieritis mihi, addam correptiones veſtras ſeptuplũ propter peccata veſtra, & conteram ſuperbiam duritiæ veſtræ. Daboq; vobis cœlum deſuper ſicut ferrum, & terram æneam. Conſumetur incaſſum labor veſter, non proferet terra ger-
D men, nec arbores poma præbebunt. Si ambulaueritis ex aduerſo mihi, nec volueritis audire me, addã plagas veſtras vſq; in ſeptuplum propter peccata veſtra: emittamq; in vos beſtias agri, quæ conſumant vos, & pecora veſtra, & ad paucitatem cuncta redigant, deſertæque fiant viæ veſtræ. Quòd ſi nec ſic volueritis recipere diſciplinam, ſed ambulaueritis ex aduerſo mihi, ego quoq; cõtra vos aduerſus incedã, & percutiam vos ſepties propter peccata veſtra, inducamq; ſuper vos gladium vltorẽ fœderis mei. Cumq; confugeritis in vrbes, mittam peſtilentiam in medio veſtri, & trademini in manibus hoſtium, poſtquam confregero baculum panis veſtri: ita vt decem mulieres in vno clibano coquant panes, & reddant eos ad pondus, & comedetis, & non ſaturabimini. Sin autem nec per hæc audieritis me, ſed ambulaueritis contra me, & ego incedam aduerſus vos in furore cõtrario, & corripiam vos ſeptem plagis propter peccata veſtra, ita vt comedatis carnes filiorũ veſtrorum & filiarũ veſtrarum. deſtruam excelſa veſtra, & ſimulachra confringam. Cadetis inter ruinas idolorum veſtrorum, & abominabitur vos anima mea, intantum vt vrbes veſtras redigam in ſolitudinem, & deſerta faciam ſanctuaria veſtra, nec recipiam vltrà odorem ſuauiſsimum. Diſperdamq; terram veſtram, & ſtupebunt ſuper ea inimici veſtri, cum habitatores illius fuerint. Vos autem diſpergam in gentes, & euaginabo poſt vos gladium, eritque terra veſtra deſerta, & ciuitates veſtræ dirutæ. Tunc placebunt Terræ ſabbatha ſua cunctis diebus ſolitudinis ſuæ:
F quando fueritis in terra hoſtili, ſabbathizabit, & requieſcet in ſabbathis ſolitudinis ſuæ, eo quòd non requieuerit in ſabbathis veſtris, quando habitabatis in ea. Et qui de vobis remanſerint, dabo pauorẽ in cordibus eorũ in regionibus hoſtium, terrebit eos ſonitus folii volantis, & ita fugient quaſi gladiũ. cadent nullo perſequẽte, & corruent ſinguli ſuper fratres ſuos quaſi bella fugientes. nemo veſtrũ inimicis audebit reſiſtere. Peribitis inter gẽtes, & hoſtilis vos terra cõſumet. Quòd ſi & de iis aliqui remanſerint, tabeſcent in iniquitatibus ſuis, in terra inimicorũ ſuorũ, & propter peccata patrũ ſuorũ & ſua affligentur: donec cõfiteantur iniquitates ſuas, & maiorũ ſuorũ, quibus præuaricati ſunt in me, & ambulauerunt ex aduerſo mihi. Ambulabo igitur & ego contra eos, & inducam illos in terram hoſtilem, donec erubeſcat incir-
G cunciſa mens eorũ. Tunc orabunt pro impietatibus ſuis. Et recordabor fœderis mei quod pepigi cum Iacob, & Iſaac, & Abraham. Terræ quoq; memor ero: quæ cum relicta fuerit ab eis, cõplacebit ſibi in ſabbathis ſuis, patiens ſolitudinem propter illos. Ipſi verò rogabunt pro peccatis ſuis, eo quòd abiecerint iudicia mea, & leges meas deſpexerint. Attamen etiam cũ eſſent in terra hoſtili, nõ penitus abieci eos, neq; ſic deſpexi vt cõſumerentur, & irritũ facerem pactũ meũ cũ eis. Ego enim ſum Dominus Deus eorũ, & recordabor fœderis mei priſtini, quãdo eduxi eos de terra Aegypti in conſpectu gentium, vt eſſem Deus eorũ. ego Dominus Deus. Hæc ſunt iudicia atq; præcepta & leges, quas dedit Dominus inter ſe & inter filios Iſrael in monte Sinai per manum Moyſi.

S. VARIORVM generum vota, illorumq; ac decimarum perſolutio. CAPVT XXVII.

Locutuſq;

Exod. 20.a *Deut. 5.a* *Pſal. 96.b*
Benedictio ſeruãtibus præcepta. *Deut. 28.a*
Iob. 11.d
2. Cor. 6.d
Maledictio non ſeruantibus præcepta. *Deut. 28.b* *Thren. 2.f* *Malac. 2.a*

A Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere filiis Israel, & dices ad eos, Homo qui votum fecerit, & spoponderit Deo animam suam, sub æstimatione dabit pretium. Si fuerit masculus à vicesimo anno vsq; ad sexagesimũ annum, dabit quinquaginta siclos argenti ad mensurã sanctuarii: si mulier, triginta. A quinto autẽ anno vsq; ad vicesimũ, masculus dabit viginti siclos: fœmina decem. Ab vno mense vsq; ad annum quintũ, pro masculo dabuntur quinq; sicli: pro fœmina tres. Sexagenarius & vltra masculus dabit quindecim siclos: fœmina decem. Si pauper fuerit, & æstimationẽ reddere non valebit, stabit coram sacerdote: & quantũ ille æstimauerit, & vi-
B derit eum posse reddere, tantũ dabit. Animal autẽ quod immolari potest Domino, si quis vouerit Domino, sanctũ erit, & mutari non poterit, id est nec melius malo, nec peius bono. quòd si mutauerit: & ipsum quod mutatũ est, & illud pro quo mutatum est, consecratũ erit Domino. Animal immundum quod immolari Domino non potest, si quis vouerit, adducetur ante sacerdotẽ: qui diiudicans vtrum bonum an malum sit, statuet pretiũ. quòd si dare voluerit is qui offert, addet super æstimationẽ quintam partem. Homo si vouerit domum suã, & sanctificauerit Domino, considerabit eam sacerdos vtrum bona an mala sit, & iuxta pretium quod ab eo fuerit constitutũ, venũdabitur. sin autẽ ille qui vouerat, voluerit redimere eam, dabit quintã partem æstimationis suprà, & habebit domum. Quòd si agrum possessionis suæ vouerit, & consecrauerit Domino: iuxta mensuram sementis
C æstimabitur pretium. si triginta modiis hordei seritur terra, quinquaginta siclis venũdetur argenti. Si statim ab anno incipientis iubilei vouerit agrum, quanto valere potest, tanto æstimabitur. sin autem post aliquantulũ temporis, supputabit sacerdos pecuniã iuxta annorũ qui reliqui sunt numerũ vsq; ad iubileũ, & detrahetur ex pretio. Quòd si voluerit redimere agrum ille qui vouerat, addet quintam partem æstimatæ pecuniæ, & possidebit eum. sin autem noluerit redimere, sed alteri cuilibet fuerit venundatus, vltra eum qui vouerat, redimere non poterit: quia cum iubilei venerit dies, sanctificatus erit Domino, & possessio consecrata ad ius pertinet sacerdotũ. Si ager emptus est, & non de possessione maiorum sanctificatus fuerit Domino, supputabit sacerdos iuxta annorum numerum vsq; ad iubileum, pretium: & dabit ille qui vouerat eum, Domino. in iubileo autem reuertetur ad priorem Dominum qui vendiderat eum, & habuerat in sortem possessionis suæ. Omnis æstimatio siclo sanctuarii põderabitur. Siclus viginti obolos habet. Primogenita quæ ad Deum pertinent, nemo sanctificare poterit & vouere, si-

Exod. 30. b
Num. 3. g
Ezec. 45. d

D ue bos siue ouis fuerit: Domini sunt. Quòd si immundum est animal, redimet qui obtulit iuxta æstimationem suam, & addet quintam partem pretii. si redimere noluerit, vendetur alteri quãtũcunq; fuerit antè æstimatũ. Omne quod Domino consecratur, siue homo fuerit, siue animal, siue ager, non vænibit, nec redimi poterit. Quicquid semel fuerit consecratum, sanctum sanctorũ erit Domino. Et omnis consecratio quæ offertur ab homine, non redimetur, sed morte morietur. Omnes decimæ terræ siue de pomis arborum siue de frugibus, Domini sunt, & illi sanctificantur. Si quis autem voluerit redimere decimas suas, addet quintam partem earum. Omnium decimarum bouis & ouis & capræ, quæ sub pastoris virga trãseunt, quicquid decimũ venerit, sanctificabitur Domino. Non eligetur nec bonum nec malum, nec altero commutabitur. si quis mutauerit: & quod mutatum est, & pro quo mutatum est, sanctificabitur Domino, & non redimetur. Hæc sunt præcepta quæ mandauit Dominus Moysi ad filios Israel in monte Sinai.

FINIS.

Liber Numeri, Hebraicè Vaiedabber.

S. NVMERATIS XII. tribuum viris bellicis, filii Leui ad defendum tabernaculum instituuntur. CAPVT I.

A Locutusque est Dominus ad Moysen in deserto Sinai in tabernaculo fœderis, prima die mensis secundi, anno altero egressionis eorũ ex Aegypto, dicẽs, Tollite summã vniuersæ cõgregationis filiorũ Israel per cognationes & domos suas, & nomina singulorũ, quicquid sexus est masculini à vicesimo anno & suprà, omnium virorũ fortium ex Israel, & numerabitis eos per turmas suas, tu & Aaron. Eruntq; vobiscũ principes tribuũ ac domorũ in cognationibus suis, quorũ ista sunt nomina: De tribu Rubẽ, Elisur filius Sedeur. de tribu Simeon, Salamiel filius Surisaddai. de tribu Iuda, Naason filius Aminadab. de tribu Issachar, Nathanael filius Suar. de tribu Zabûlõ, Eliab filius Helon. filiorũ autẽ Ioseph de tribu Ephráim, Elisama
B filius Ammiud. de tribu Manasse, Gamaliel filius Phadassur. de tribu Beniamin, Abidan filius Gedeônis. de tribu Dan, Ahiézer filius Ammisaddai. de tribu Aser, Phegiel filius Ochran. de tribu Gad, Eliasaph filius Duel. de tribu Nephthali, Ahira filius Enan. Hi nobilissimi principes multitudinis per tribus & cognationes suas & capita exercitus Israel: quos tulerunt Moyses & Aaron cum omni vulgi multitudine, & congregauerunt primo die mẽsis secundi, recẽsentes eos per cognationes & domos ac familias & capita & nomina singulorum à vicesimo anno & suprà, sicut præceperat Dominus Moysi. Numeratiq; sunt in deserto Sinai de Ruben primogenito Israelis per generationes & familias ac domos suas, & nomina capitũ singulorũ omne quod sexus est masculini à vicesimo anno & suprà, procedentiũ ad bellũ qua-
C draginta sex millia quingẽti. De filiis Simeon per generationes & familias ad domos cognationum suarũ recensiti sunt per nomina & capita singulorũ omne quod sexus est masculini à vicesimo anno & suprà, procedentiũ ab bellum quinquagintanouem millia trecenti. De filiis Gad per generationes & familias ac domos cognationũ suarũ recẽsiti sunt per nomina singulorũ à viginti annis & suprà, omnes qui ad bella procederent, quadragintaquinq; millia sexcenti quinquaginta. De filiis Iuda per generationes & familias ac domos cognationũ suarum per nomina singulorũ à vicesimo anno & suprà, omnes qui poterãt ad bella procedere, recẽsiti sunt
D septuagintaquatuor millia sexcenti. De filiis Issachar per generationes & familias ac domos cognationum suarũ, per no-

Exod. 30. b
Infra 10. b

mina singulorũ à vicesimo anno & suprà, omnes qui ad bella procederẽt, recẽsiti sunt quinquagintaquatuor millia quadringẽti. De filiis Zabûlõ per generationes & familias ac domos cognationũ suarũ recensiti sunt per nomina singulorũ à vicesimo anno & suprà, omnes qui poterãt ad bella procedere, quinquagintaseptẽ millia quadringẽti. De filiis Ioseph, filiorũ Ephráim per generationes & familias ac domos cognationũ suarũ recẽsiti sunt per nomina singulorũ à vicesimo anno & suprà, omnes qui poterant ad bella procedere,
E quadraginta millia quingẽti. Porrò filiorũ Manasse per generationes & familias ac domos cognationũ suarũ recẽsiti sunt per nomina singulorũ à viginti annis & suprà, omnes qui poterãt ad bella procedere, trigintaduo millia ducenti. De filiis Beniamin per generationes & familias ac domos cognationũ suarũ recẽsiti sunt nominibus singulorũ à vicesimo anno & suprà, omnes qui poterãt ad bella procedere, trigintaquinque millia quadringẽti. De filiis Dan per generationes & familias ac domos cognationũ suarũ recẽsiti sunt nominibus singulorũ à vicesimo anno & suprà, omnes qui poterant ad bella procedere, sexagintaduo millia septingẽti. De filiis Aser
F per generationes & familias ac domos cognationũ suarũ recẽsiti sunt per nomina singulorũ à vicesimo anno & suprà, omnes qui poterãt ad bella procedere, quadraginta millia & mille quingẽti. De filiis Nephthali per generationes & familias ac domos cognationũ suarũ recẽsiti sunt nominibus singulorũ à vicesimo anno & suprà, omnes qui poterãt ad bella procedere, quinquagintatria millia quadringenti. Hi sunt quos numerauerũt Moyses & Aarõ, & duodecim principes Israel, singulos per domos cognationũ suarũ. Fueruntq; omnes filii Israel per domos & familias suas à vicesimo anno & suprà, qui poterãt ad bella procedere sexcẽtatria millia virorũ quingẽti quinquaginta. Leuitæ autẽ in tribu familiarũ suarũ non sunt numerati cũ eis. Locutusq; est Dñs ad Moy-
G sen, dicẽs, Tribũ Leui noli numerare, neq; pones summã eorũ cum filiis Israel: sed cõstitues eos super tabernaculũ testimonii & cũcta vasa eius, & quicquid ad ceremonias pertinet. Ipsi portabunt tabernaculũ & omnia vtẽsilia eius: & erunt in ministerio, ac per gyrũ tabernaculi metabũtur. Cũ proficiscendũ fuerit, deponẽt Leuitę tabernaculũ: cũ castrametãdũ, erigẽt. quisquis externorũ accesserit, occidetur. Metabuntur autẽ castra filii Israel vnusquisq; per turmas & cuneos atque exercitũ suũ. Porrò Leuitæ per gyrũ tabernaculi figẽt tẽtoria, ne fiat indignatio super multitudinẽ filiorũ Israel, & excubabũt in custodiis tabernaculi testimonii. Fecerunt ergo filii Israel iuxta omnia quæ præceperat Dominus Moysi.

S. QVAE tribus ad quamuis mundi plagam ordinentur recensitis familiarum principibus. CAPVT II.

A LOcutusq; est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens, Singuli per turmas, signa atq; vexilla & domos cognationum suarum castrametabuntur filii Israel per gyrũ tabernaculi fœderis. Ad orientem Iudas figet tentoria per turmas exercitus sui: eritq; princeps filiorũ eius Naason filius Aminadab. & omnis de stirpe eius summa pugnãtiũ, septuagintaquatuor millia sexcẽti. Iuxta eũ castrametati sunt de tribu Issachar, quorũ princeps fuit Nathanael filius Suar. & omnis numerus pugnatorum eius, quinquagintaquatuor millia quadringẽti. In tribu Zabûlõ princeps fuit Eliab filius Helon. Omnisq; de stirpe eius exercitus pugnatorũ quinquagintaseptẽ millia quadringenti. Vniuersi qui in castris Iudæ annumerati sunt, fuerunt centum octogintasex millia quadringẽti per turmas suas: pri-
B mi egredientur. In castris filiorũ Ruben ad meridianam plagam erit princeps Elisur filius Sedeur. & cũctus exercitus pugnatorũ eius qui numerati sunt, quadraginta sex millia quingenti. Iuxta eum castrametati sunt de tribu Simeon: cuius princeps fuit Salamiel filius Surisaddai. & cunctus exercitus pugnatorum eius qui numerati sunt, quinquagintanouẽ millia trecenti. In tribu Gad princeps fuit Eliasaph filius Duel. & cunctus exercitus pugnatorũ eius qui numerati sunt, quadragintaquinq; millia sexcenti quinquaginta. Omnes qui recensiti sunt in castris Ruben, centum quinquaginta millia & mille quadringenti quinquaginta per turmas suas. in secundo loco proficiscentur. Leuabitur autem tabernaculum testimonii per officia Leuitarũ & turmas eorum. quomodo
C erigetur, ita & deponetur. Singuli per loca & ordines suos proficiscentur. Ad occidentalem plagam erunt castra filiorum Ephráim, quorũ princeps fuit Elisama filius Ammiud. cunctus exercitus pugnatorũ eius, qui numerati sunt, quadraginta millia quingẽti. Et cum eis tribus filiorũ Manasse, quorum princeps fuit Gamaliel filius Phadassur. cunctusq; exercitus pugnatorũ eius, qui numerati sunt, trigintaduo millia ducẽti. In tribu filiorũ Beniamin princeps fuit Abidã filius Gedeònis. & cũctus exercitus pugnatorũ eius, qui recensiti sunt, trigintaquinq; millia quadringẽti. Omnes qui numerati sunt in castris Ephráim, centũ octo millia centũ per turmas
D suas: tertii proficiscentur. Ad aquilonis partem castrametati sunt filii Dan: quorũ princeps fuit Ahiézer filius Ammisaddai. cunctusq; exercitus pugnatorũ eius, qui numerati sunt, sexagintaduo millia septingenti. Iuxta eum fixère tẽtoria de tribu Aser, quorum princeps fuit Phegiel filius Ochran. cũctusq; exercitus pugnatorũ eius, qui numerati sunt, quadraginta millia & mille quingenti. De tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan. cũctus exercitus pugnatorũ eius, quinquagintatria millia quadringẽti. Omnes qui numerati sunt in castris Dan, fuerũt centum quinquagintaseptem millia sexcenti: & nouissimi proficiscentur. Hic numerus filiorũ Israel, per domos cognationũ suarum & turmas diuisi exercitus, sexcẽtatria millia quingenti quinquaginta. Leuitæ autẽ non sunt numerati inter filios Israel: sic enim præceperat Dominus Moysi. Feceruntq; filii Israel iuxta omnia quæ mandauerat Dominus. Castrametati sunt per turmas suas, & profecti per familias ac domos patrum suorum.

S. LEVITAE in tabernaculi ministerium assumpti, ascribũtur loco primogenitorum Israel. CAPVT III.

A HAE sunt generationes Aaron & Moysi in die qua locutus est Dominus ad Moysen in monte Sinai. Et hæc nomina filiorum Aaron, Primogenitus eius Nadab, deinde Abiu & Eleazar & Ithamar. Hæc nomina filiorũ Aaron sacerdotum qui vncti sunt, & quorũ repletæ & cõsecratæ manus vt sacerdotio fungerentur. Mortui sunt enim Nadab & Abiu cũ offerrẽt ignẽ alienũ in cõspectu Domini in deserto Sinai, absq; liberis: functiq; sunt sacerdotio Eleazar & Ithamar corã Aaron patre suo. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicẽs, Applica tribum Leui, & fac stare in cõspectu Aaron sacerdotis vt ministrẽt ei, & excubent, & obseruent quicquid ad cultũ pertinet multitudinis coram tabernaculo testimonii, & custodiant vasa

Filii Aarõ. *Exod. 6.d*

Leuit. 10.a
1. par. 24.a

Leuitis datur administratio. sacrorum.

vasa tabernaculi, seruientes in ministerio eius. Dabisq; dono Leuitas Aaron & filiis eius quibus traditi sunt à filiis Israel. Aaron autẽ & filios eius cõstitues super cultũ sacerdotii. Externus qui ad ministrandum accesserit, morietur. Locutusq; est Dominus ad Moysen dicẽs, Ego tuli Leuitas à filiis Israel pro omni primogenito qui aperit vuluã in filiis Israel, eruntq;
C Leuitę mei. Meũ est enim omne primogenitũ: ex quo percussi primogenita in terra Aegypti: sanctificaui mihi quicquid primũ nascitur in Israel ab homine vsq; ad pecus, mei sunt: ego Dominus. Locutusq; est Dominus ad Moysen in deserto Sinai, dicẽs, Numera filios Leui per domos patrũ suorũ & familias, omnẽ masculũ ab vno mense & suprà. Numerauit Moyses vt præceperat Dominus, & inuẽti sunt filii Leui per nomina sua, Gerson & Caath & Merari. Filii Gerson: Lebni, & Semei. Filii Caath: Amram, & Iesaar, Hebron, & Oziel. Filii Merari: Moholi, & Musi. De Gerson fuère familiæ duæ, Lebnitica, & Semeitica: quarũ numeratus est populus sexus masculini ab vno mense & suprà, septẽ millia quin-
D gentorũ. Hi post tabernaculũ metabuntur ad occidentẽ sub principe Heliasaph filio Lael. Et habebũt excubias in tabernaculo fœderis, ipsum tabernaculũ & operimentũ eius, tẽtorium quod trahitur ante fores tecti fœderis, & cortinas atrii: tentoriũ quoq; quod appenditur in introitu atrii tabernaculi, & quicquid ad ritum altaris pertinet, funes tabernaculi, & omnia vtensilia eius. Cognatio Caath habebit populos Amramitas & Iesaaritas & Hebronitas & Ozielitas. Hæ sunt familiæ Caathitarũ, recensitæ per nomina sua: omnes generis masculini ab vno mense & suprà, octo millia sexcenti. habebunt excubias sanctuarii, & castrametabũtur ad meridianam plagam. Princepsq; eorũ erit Elisaphan filius Oziel. & custodient arcam, mensamq; & candelabrum, altaria & vasa sanctuarii, in quibus ministratur, & velum, cũctamq; huiusce-
E modi supellectilẽ. Princeps autẽ principũ Leuitarũ Eleazar filius Aaron sacerdotis, erit super excubitores custodiæ sanctuarii. At vero de Merari erũt populi Moholitæ & Musitæ recensiti per nomina sua: omnes generis masculini ab vno mense & suprà, sex millia ducenti. Princeps eorũ Suriel filius Abihaiel: in plaga septẽtrionali castrametabũtur. Erũt sub custodia eorũ tabulæ tabernaculi & vectes, & columnæ ac bases earum, & omnia quæ ad cultũ huiuscemodi pertinent: columnæq; atrii per circuitũ cum basibus suis, & pa-
F xilli cum funibus. Castrametabũtur ante tabernaculũ fœderis, id est ad orientalẽ plagam, Moyses & Aaron cum filiis suis, habentes custodiã sanctuarii in medio filiorum Israel. quisquis alienus accesserit, morietur. Omnes Leuitæ quos numerauerunt Moyses & Aaron iuxta præceptũ Domini per familias suas in genere masculino à mense vno & suprà, fuerunt vigintiduo millia. Et ait Dominus ad Moysen, Numera primogenitos sexus masculini de filiis Israel ab vno mẽse & suprà, & habebis summã eorũ. Tollesq; Leuitas mihi pro omni primogenito filiorũ Israel, ego sum Dominus: & pecora eorũ pro vniuersis primogenitis pecorũ filiorum Israel. Recẽsuit Moyses sicut præceperat Dominus primogenitos filiorũ Israel. & fuerũt masculi per nomina sua à mẽse vno & suprà, vigintiduo millia ducenti septuagintatres.
G Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Tolle Leuitas pro primogenitis filiorũ Israel, & pecora Leuitarum pro pecoribus eorum: eruntq; Leuitæ mei. ego sum Dominus. In pretio autẽ ducentorũ septuagintatriũ qui excedunt numerum Leuitarũ de primogenitis filiorũ Israel, accipies quinq; siclos per singula capita ad mensurã sanctuarii. Siclus habet viginti obolos. Dabisq; pecuniã Aaron & filiis eius pretiũ eorum qui suprà sunt. Tulit igitur Moyses pecuniã eorum qui fuerant amplius, & quos redemerat à Leuitis pro primogenitis filiorum Israel, mille trecentorum sexagintaquinque siclorum iuxta pondus sanctuarii, & dedit eam Aaron & filiis eius iuxta verbum quod præceperat sibi Dominus.

Infra 8.c
Exod. 13.a
Exod. 6.c
Exod. 30.b
Leui. 27.c
Ezec. 45.d

Ritus & officia Leuitarum iuxta cuiusque familiam distribuuntur. CAPVT IIII.

A LOcutusq; est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens, Tolle summã filiorum Caath de medio Leuitarum per domos & familias suas à tricesimo anno & suprà, vsq; ad quinquagesimum annum omnium qui ingrediuntur vt stent & ministrent in tabernaculo fœderis. Hic est cultus filiorũ Caath, Tabernaculum fœderis & Sanctum sanctorũ ingrediẽtur Aaron & filii eius, quando mouenda sunt castra, & deponent velum quod pendet ante fores, inuoluentq; eo arcam testimonii, & operient rursum velamine hyacinthinarũ pellium, extendentq; desuper palliũ totum hyacinthinũ, & inducent vectes. Mensam quoque propositionis inuoluent hyacinthino pallio, & ponent cum ea thuribula & mortariola, cyathos & cratèras ad liba fundenda: panes semper in ea erunt. extendentq; desuper pallium coccineum, quod rursum operient velamento hyacinthinarũ pellium, & inducent vectes. Sument & pallium hyacinthinũ quo operient candelabrũ cum lucernis & forcipibus suis & emunctoriis & cunctis vasis olei, quæ ad concinnandas lucernas necessaria sunt, & super omnia ponent operimentum hyacinthinarũ pellium, & inducent vectes. Necnon & altare aureum inuoluent hyacinthino vesti-
B mento, & extendent desuper operimentũ hyacinthinarum pellium, inducentq; vectes. Omnia vasa quibus ministratur in sanctuario inuoluent hyacinthino pallio, & extendent desuper operimentũ hyacinthinarũ pellium, inducentq; vectes. Sed & altare mundabunt cinere, & inuoluent illud purpureo vestimento: ponentq; cum eo omnia vasa quibus in ministerio eius vtuntur, id est ignium receptacula, fuscinulas ac tridentes, vncinos & batilla. Cuncta vasa altaris operient simul velamine hyacinthinarũ pellium, & inducent vectes. Cumq; inuoluerint Aaron & filii eius sanctuarium & omnia vasa eius in commotione castrorum, tunc intrabunt filii Caath vt portent inuoluta: & non tangent vasa sanctuarii, ne moriantur. Ista sunt onera filiorũ Caath in tabernaculo fœderis, super quos erit Eleazar filius Aaron sacerdotis, ad cuius curam pertinet oleum ad concinnandas lucernas & cõpositionis incẽsum, & sacrificiũ quod semper offertur, & oleum vnctionis: & quicquid ad cultũ tabernaculi pertinet, omniumq; vasorũ quæ in sanctuario sunt. Locutusq; est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens, Nolite perdere populũ Caath de medio Leuitarum: sed hoc facite eis, vt viuant, & non moriãtur, si tetigerint Sancta sanctorum. Aaron & filii eius intrabunt, ipsiq; disponent opera singulorum, & diuident quid portare quis debeat. Alii nulla curiositate videant quæ sunt in sanctuario priusquam inuoluantur, alioquin mo-
C rientur. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Tolle summã etiam filiorum Gerson per domos ac familias & cognationes suas à triginta annis & suprà, vsque ad annos quinquaginta. Numera omnes qui ingrediuntur & ministrant in tabernaculo fœderis. Hoc est officium familiæ Gersonitarum, vt portent cortinas tabernaculi & tectum fœderis operimentum aliud, & super omnia velamen hyacinthinũ, tentoriumq; quod pendet in introitu tabernaculi fœderis, cortinas atrii & velum in introitu quod est ante tabernaculum. Omnia quæ ad altare pertinent, funiculos & vasa ministerii, iubente Aaron & filiis eius, portabunt filii Gerson: & scient singuli cui debeant oneri mancipari. Hic est cultus familiæ Gersonitarum in tabernaculo fœderis. eruntque sub manu Ithamar filii Aaron sacerdotis. Filios quoque Merari per familias & domos patrum suorum recensebis à triginta annis & suprà, vsque ad annos quinquaginta, omnes qui ingrediuntur ad officium ministerii sui & cultum fœderis testimonii. Hæc sunt onera eorum, Portabunt tabulas tabernaculi & vectes eius, columnas ac bases earum, columnas quoque atrii per circuitum cum basibus & paxillis &

funibus

funibus suis. Omnia vasa & supellectilẽ ad numerũ accipiẽt,
sicq; portabũt. hoc est officiũ familiæ Meraritarũ & ministe
rium in tabernaculo fœderis: eruntq; sub manu Ithamar fi-
D lii Aaron sacerdotis. Recensuerũt igitur Moyses & Aarõ &
principes synagógæ filios Caath per cognationes & domos
patrum suorũ à triginta annis & suprà, vsq; ad annum quin-
quagesimum, omnes qui ingrediũtur ad ministeriũ taberna
culi fœderis: & inuenti sunt duo millia septingenti quinqua-
ginta. hic est numerus populi Caath qui intrant tabernacu-
lum fœderis: hos numerauit Moyses & Aaron iuxta sermo-
nem Domini per manũ Moysi. Numerati sunt & filii Ger-
son per cognationes, & domos patrũ suorũ à triginta annis
& suprà, vsq; ad quinquagesimũ annũ, omnes qui ingrediun
tur vt ministrẽt in tabernaculo fœderis: & inuenti sunt duo
millia sexcenti triginta. hic est populus Gersonitarũ, quos
numerauerũt Moyses & Aaron iuxta verbũ Domini. Nu-
merati sunt & filii Merari per cognationes & domos patrũ
suorum à triginta annis & suprà, vsq; ad annum quinquage-
simum, omnes qui ingrediuntur ad explendos ritus taberna
culi fœderis: & inuenti sunt tria millia ducenti. hic est nume
rus filiorũ Merari, quos recensuerunt Moyses & Aaron iu-
xta imperiũ Domini per manum Moysi. Omnes qui recen-
siti sunt de Leuitis, & quos recenseri fecit ad nomẽ Moyses
& Aaron, & principes Israel per cognationes, & domos pa-
trum suorũ à triginta annis & suprà, vsq; ad annum quinqua
gesimum, ingredientes ad ministerium tabernaculi, & onera
portanda fuerunt simul octo millia quingenti octoginta.
Iuxta verbũ Domini recensuit eos Moyses, vnumquenque
iuxta officium, & onera sua, sicut præceperat ei Dominus.

S. IMMVNDI extra castra arcendi, lex primitiarum & zelotypiæ. CAPVT V.

A LOcutusq; est Dominus ad Moysen dicẽs, Præ-
cipe filiis Israel vt eiiciãt de castris omnẽ lepro
sum, & qui semine fluit, pollutusq; est super mor
tuo: tam masculũ quàm fœminã eiicite de ca-
stris, ne cõtaminent ea, cum habitauerint vobiscũ. Fecerũtq;
ita filii Israel, & eiecerunt eos extra castra, sicut locutus erat
Dominus Moysi. Locutusq; est Dominus ad Moysen, di-
cens, Loquere ad filios Israel, Vir siue mulier cũ fecerint ex
omnibus peccatis quæ solẽt hominibus accidere, & per ne-
gligentiã transgressi fuerint mandatũ Domini, atq; deliquerint,
cõfitebuntur peccatũ suũ, & reddent ipsum caput, quin-
tamq; partem desuper ei in quem peccauerint. sin autem non
fuerit qui recipiat, dabunt Domino, & erit sacerdotis, exce-
pto ariete qui offertur pro expiatione, vt sit placabilis ho-
B stia. Omnes quoq; primitiæ quas offerũt filii Israel, ad sacer
dotem pertinent: & quicquid in sanctuariũ offertur à singu
lis, & traditur manibus sacerdotis, ipsius erit. Locutusq; est
Dominus ad Moysen, dicens, Loquere ad filios Israel, & di-
ces ad eos, Vir cuius vxor errauerit, maritumq; cõtemnens
dormierit cum altero viro, & hoc maritus deprehẽdere non
quiuerit, sed latet adulterium, & testibus argui non potest,
quia non est inuenta in stupro: si spiritus zelotypiæ conci-
tauerit virum contra vxorem suam, quæ vel polluta est, vel
falsa suspicione appetitur: adducet eam ad sacerdotẽ, & offe
ret oblationem pro illa decimam partem sati farinæ hordea
ceæ. non fundet super eam oleum, nec imponet thus, quia sa
crificium zelotypiæ est, & oblatio inuestigans adulterium.
Offeret igitur eam sacerdos, & statuet coram Domino, assu
metq; aquam sanctam in vase fictili, & pauxillum terræ de
C pauimento tabernaculi mittet in eam. Cumq; steterit mu-
lier in conspectu Domini, discooperiet caput eius, & ponet
super manus illius sacrificium recordationis, & oblationem
zelotypiæ: ipse autem tenebit aquas amarissimas, in quibus
cum execratione maledicta congessit, adiurabitq; eam, & di
cet, Si non dormiuit vir alienus tecum, & si non polluta es

Lex primitiarum.

Lex zelotypiæ.

deserto mariti thoro, non te nocebunt aquæ istæ amarissi-
mæ, in quas maledicta congessi: sin autẽ declinasti à viro tuo
atq; polluta es, & concubuisti cum altero viro, his maledi-
ctionibus subiacebis, Det te Dominus in maledictionẽ, exẽ-
plumq; cunctorum in populo suo. putrescere faciat femur
tuum, & tumens vterus tuus disrũpatur. ingrediantur aquæ
maledictæ in ventrem tuũ, & vtero tumescente putrescat fe
mur. Et respondebit mulier, Amen, amẽ. Scribetq; sacerdos
in libello ista maledicta, & delebit ea aquis amarissimis, in
D quas maledicta congessit, & dabit ei bibere. Quas cum ex-
hauserit, tollet sacerdos de manu eius sacrificiũ zelotypiæ,
& eleuabit illud coram Domino: imponetq; illud super alta
re: ita duntaxat vt prius pugillũ sacrificii tolla[t] de eo quod
offertur, & incendat super altare: & sic potum det mulieri
aquas amarissimas. Quas cum biberit, si polluta est, & con-
tempto viro adulterii rea, pertransibunt eam aquæ maledi-
ctionis, & inflato ventre cõputrescet femur. eritq; mulier in
maledictionem, & in exemplũ omni populo. Quòd si pol-
luta non fuerit, erit innoxia. & faciet liberos. Ista est lex zelo-
typiæ. Si declinauerit mulier à viro suo, & si polluta fuerit,
maritusq; zelotypiæ spiritu cõcitatus, adduxerit eã in con-
spectũ Dñi, & fecerit ei sacerdos iuxta omnia quæ scripta
sunt, maritus absq; culpa erit, & illa recipiet iniquitatẽ suã.

S. NAZARAEORVM consecratio & ritus, populiq; à sacerdotibus benedictio. CAPVT VI.

A LOcutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Lo
quere ad filios Israel, & dices ad eos, Vir siue
mulier cum fecerint votum vt sanctificentur, &
se voluerint Domino consecrare, à vino, & o-
mni quod inebriare potest, abstinebunt. Acetũ ex vino, & ex
qualibet alia potione, & quicquid de vua exprimitur, non bi
bent: vuas recentes siccasq; non comedent cunctis diebus
quibus ex voto Domino consecrantur: quicquid ex vinea
esse potest, ab vua passa vsq; ad acinum, nõ comedẽt. Omni
tempore separationis suæ nouacula non transibit super ca-
put eius vsque ad cõpletũ diem quo Domino consecratur.
B Sanctus erit crescente cæsarie capitis eius. Omni tempore
consecrationis suæ super mortuum non ingredietur, nec su-
per patris quidem & matris & fratris sororisq; funere con-
taminabitur, quia consecratio Dei sui super caput eius est.
Omnibus diebus separationis suæ sanctus erit Domino. Sin
autem mortuus fuerit subitò quispiam coram eo, pollue-
tur caput consecrationis eius: quod radet illico in eadem die
purgationis suæ, & rursum septima. in octaua autem die
offeret duos turtures, vel duos pullos columbæ sacerdoti in
introitu fœderis testimonii: facietq; sacerdos vnum pro pec
to, & alterum in holocaustum, & deprecabitur pro eo, quia
peccauit super mortuo: sanctificabitq; caput eius in die illo,
& cõsecrabit Domino dies separationis illius, offerens agnũ
anniculum pro peccato: ita tamen vt dies priores irriti fiant,
C quoniam polluta est sanctificatio eius. Ista est lex consecra-
tionis, Cum dies quos ex voto decreuerat, complebuntur:
adducet eum ad ostium tabernaculi fœderis, & offeret obla-
tionem eius Domino, agnum anniculum immaculatum in
holocaustum, & ouem anniculam immaculatam pro pec-
cato, & arietem immaculatum hostiam pacificam, cani-
strum quoque panum azymorum, qui conspersi sint oleo,
& lagana absque fermento vncta oleo, ac libamina singulo-
rum: quæ offeret sacerdos corã Domino, & faciet tam pro
peccato, quàm in holocaustum. Arietem verò immolabit
hostiam pacificam Domino, offerens simul canistrum azy-
morum, & libamenta quæ ex more debentur. Tunc rade-
tur Nazaræus ad ostium tabernaculi fœderis cæsarie conse-
crationis suæ: tolletque capillos eius, & ponet super ignem,
qui est suppositus sacrificio pacificorũ, & armum coctum
D arietis, tortamque absque fermento vnam de canistro, &
laganum

laganũ azymum vnũ, & tradet in manus Nazaræi poſtquã
raſum fuerit caput eius. Suſceptaq́; rurſum ab eo, eleuabit in
cõſpectu Domini: & ſanctificata, ſacerdotis erunt, ſicut pe-
ctuſculũ quod ſeparari iuſſum eſt, & femur. poſt hæc poteſt
bibere Nazaræus vinũ. Iſta eſt lex Nazaræi, cũ vouerit obla
tionẽ ſuam Domino tẽpore cõſecrationis ſuæ, exceptis his
quæ inuenerit manus eius. iuxta quod mẽte deuouerat, ita fa
ciet ad perfectionẽ ſanctificationis ſuę. Locutusq́; eſt Domi
nus ad Moyſen, dicẽs, Loquere Aaron & filiis eius, Sic be-
nedicetis filiis Iſrael, & dicetis eis, Benedicat tibi Dominus
& cuſtodiat te. Oſtẽdat Dominus faciẽ ſuã tibi, & miſerea-
tur tui. Cõuertat Dominus vultũ ſuũ ad te, & det tibi pacẽ.
Inuocabũtq́; nomẽ meũ ſup filios Iſrael, & ego benedicã eis.

Modus benedicendi populum.
Eccl. 36.c

S. ISRAELITARVM *principum oblata in templi dedicatione per XII. dies.* CAPVT VII.

A
Exo. 40.b

FActum eſt autẽ in die quá compleuit Moyſes ta
bernaculũ, & erexit illud: vnxitq́; & ſanctifica-
uit cum omnibus vaſis ſuis, altare ſimiliter &
omnia vaſa eius. Obtulerunt principes Iſrael &
capita familiarũ, quæ erãt per ſingulas tribus, præfecti eorũ
qui numerati fuerant, munera corã Domino ſex plauſtra te-
cta cum duodecim bobus. Vnum plauſtrũ obtulẽre duo du
ces, & vnũ bouem ſinguli, obtuleruntq́; ea in cõſpectu taber
naculi. Ait autẽ Dominus ad Moyſen, Suſcipe ab eis vt ſer
uiant in miniſterio tabernaculi, & trades ea Leuitis iuxta or
dinẽ miniſterii ſui. Itaq́; cum ſuſcepiſſet Moyſes plauſtra, &
boues, tradidit ea Leuitis. Duo plauſtra & quatuor boues
dedit filiis Gerſon, iuxta id quod habebãt neceſſarium. qua-
tuor alia plauſtra, & octo boues dedit filiis Merari ſecundũ
officia & cultũ ſuum, ſub manu Ithamar filii Aaron ſacerdo
tis. filiis autẽ Caath non dedit plauſtra & boues: quia in ſan-
ctuario ſeruiunt, & onera propriis portant humeris. Igitur
obtulerunt duces in dedicationẽ altaris, die qua vnctum eſt,
B oblationẽ ſuam ante altare. Dixitq́; Dominus ad Moyſen,
Singuli duces per ſingulos dies offerant munera in dedica-
tionem altaris. Primo die obtulit oblationẽ ſuam Naaſon fi
lius Aminadab de tribu Iuda: fueruntq́; in ea acetabulũ ar-
genteum pondo centum triginta ſiclorũ, phiala argentea ha
bens ſeptuaginta ſiclos iuxta pondus ſanctuarii, vtrunq́; ple
num ſimila conſperſa oleo in ſacrificiũ: mortariolũ ex de-
cem ſiclis aureis plenum incenſo: bouem de armẽto, & arie
tem, & agnum anniculũ in holocauſtũ: hircumq́; pro pecca
to: & in ſacrificio pacificorũ boues duos, arietes quinq́;, hir
cos quinq́;, agnos anniculos quinq́;. hæc eſt oblatio Naaſon
filii Aminadab. Secundo die obtulit Nathanael filius Suar
dux de tribu Iſſachar, acetabulũ argenteum appendens cen-
tum triginta ſiclos, phialam argenteam habentẽ ſeptuaginta
ſiclos, iuxta põdus ſanctuarii, vtrunq́; plenũ ſimila cõſper-
ſa oleo in ſacrificiũ. mortariolũ aureum habens decẽ ſiclos
plenũ incenſo: bouem de armento, & arietem, & agnum an-
niculum in holocauſtum: hircumq́; pro peccato: & in ſacri-
ficio pacificorũ boues duos, arietes quinq́;, hircos quinque,
agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Nathanael filii
Suar. Tertio die princeps filiorũ Zabũlon Eliab filius He-
lon, obtulit acetabulũ argenteum appendens centum trigin-
ta ſiclos, phialam argenteam habentẽ ſeptuaginta ſiclos ad
pondus ſanctuarii, vtrunq́; plenũ ſimila conſperſa oleo in ſa
crificium: mortariolũ aureum appendens decem ſiclos ple
num incenſo: bouem de armento, & arietem, & agnum anni
culum in holocauſtum: hircumq́; pro peccato: & in ſacrifi-
cio pacificorum boues duos, arietes quinq́;, hircos quinque,
agnos anniculos quinque. hæc eſt oblatio Eliab filii Helon.
C Die quarto princeps filiorum Ruben, Eliſur filius Sedeur
obtulit acetabulum argenteum appendens centum triginta
ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad
pondus ſanctuarii, vtrunque plenum ſimila conſperſa oleo
in ſacrificiũ: mortariolũ aureum appẽdens decem ſiclos ple
num incenſo: bouem de armẽto, & arietẽ, & agnum annicu
lum in holocauſtũ: hircumq́; pro peccato: & in ſacrificio pa
cificorũ boues duos, arietes quinq́;, hircos quinq́;, agnos an
niculos quinq́;. hæc fuit oblatio Eliſur filii Sedeur. Die quin
to princeps filiorũ Simeon Salamiel filius Suriſaddai, obtu
lit acetabulũ argenteũ appendens centũ triginta ſiclos, phia-
lam argenteam habentẽ ſeptuaginta ſiclos ad põdus ſanctua
rii, vtrũq́; plenũ ſimila conſperſa oleo in ſacrificiũ: morta-
riolum aureũ appendens decẽ ſiclos plenũ incenſo: bouem
de armento, & arietẽ, & agnum anniculũ in holocauſtũ: hir-
cumq́; pro peccato: & in hoſtias pacificorũ boues duos, arie
tes quinq́;, hircos quinq́;, agnos anniculos quinque. hæc fuit
oblatio Salamiel filii Suriſaddai. Die ſexto princeps filiorũ
Gad Eliaſaph filius Duel, obtulit acetabulũ argenteũ appen
dens centũ triginta ſiclos, phialã argenteam habentẽ ſeptua
ginta ſiclos ad pondus ſanctuarii, vtrũq́; plenũ ſimila cõſper
ſa oleo in ſacrificiũ: mortariolũ aureum appendens decem
ſiclos plenũ incenſo, bouem de armẽto, & arietem, & agnũ
anniculũ in holocauſtũ: hircũq́; pro peccato: & in hoſtias
pacificorũ boues duos, arietes quinq́;, hircos quinq́;, agnos
D anniculos quinq́;. hæc fuit oblatio Eliaſaph filii Duel. Die ſe
ptimo princeps filiorum Ephráim Eliſama filius Ammiud,
obtulit acetabulũ argenteũ appendens centũ triginta ſiclos,
phialam argenteã habentẽ ſeptuaginta ſiclos ad pondus ſan-
ctuarii, vtrũq́; plenũ ſimila conſperſa oleo in ſacrificiũ: mor
tariolũ aureum appendens decem ſiclos plenũ incenſo: bo-
uem de armento, & arietẽ, & agnum anniculũ in holocauſtũ:
hircumq́; pro peccato: & in hoſtias pacificorũ, boues duos,
arietes quinq́;, hircos quinque, agnos anniculos quinq́;. hæc
fuit oblatio Eliſama filii Ammiud. Die octauo princeps fi-
liorum Manaſſe Gamaliel filius Phadaſſur, obtulit acetabu
lum argenteum appendens centũ triginta ſiclos, phialam ar-
genteam habentem ſeptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarii,
vtrunq́; plenum ſimila cõſperſa oleo in ſacrificiũ: mortario
lum aureum appendens decem ſiclos plenũ incenſo: bouem
de armento, & arietem, & agnum anniculũ in holocauſtum:
hircumq́; pro peccato: & in hoſtias pacificorũ boues duos,
arietes quinq́;, hircos quinq́;, agnos anniculos quinque. Hæc
E fuit oblatio Gamaliel filii Phadaſſur. Die nono princeps fi-
liorum Beniamin Abidan filius Gedeonis, obtulit acetabu-
lum argenteum appendens centum triginta ſiclos, phialam
argenteam habentẽ ſeptuaginta ſiclos ad pondus ſanctuarii,
vtrunq́; plenum ſimila conſperſa oleo in ſacrificiũ: morta-
riolum aureum appendens decem ſiclos plenũ incenſo: bo-
uem de armento, & arietem, & agnum anniculum in holo-
cauſtum: hircumq́; pro peccato: & in hoſtias pacificorum
boues duos, arietes quinq́;, hircos quinque, agnos anniculos
quinque. hæc fuit oblatio Abidan filii Gedeonis. Die deci-
mo princeps filiorum Dan Ahiézer filius Ammiſaddai ob-
tulit acetabulum argenteum appendens centum triginta ſi-
clos, phialam argenteam habentẽ ſeptuaginta ſiclos ad pon-
dus ſanctuarii, vtrunque plenum ſimila conſperſa oleo in ſa
crificium: mortariolum aureum appendens decem ſiclos
plenum incenſo: bouem de armento, & arietem, & agnum
anniculum in holocauſtum: hircumq́; pro peccato: & in ho
ſtias pacificorum boues duos, arietes quinq́;, hircos quinq́;,
agnos anniculos quinque. hæc fuit oblatio Ahiézer filii Am
F miſaddai. Die vndecimo princeps filiorum Aſer Phegiel fi-
lius Ochran, obtulit acetabulum argenteum appendens cen
tum triginta ſiclos, phialam argenteam habentem ſeptua-
ginta ſiclos ad pondus ſanctuarii, vtrunque plenum ſimi-
la conſperſa oleo in ſacrificium: mortariolum aureum ap-
pendens decem ſiclos plenum incenſo: bouem de armen-
to, & arietem, & agnum anniculum in holocauſtum: hir-
cumq́; pro peccato: & in hoſtias pacificorum boues duos,
arietes quinque, hircos quinque, agnos anniculos quinque.

hæc fuit

hæc fuit oblatio Phegiel filii Ochran. Die duodecimo princeps filiorum Nephthali Ahira filius Enan, obtulit acetabulum argenteũ appendens centum triginta siclos, phialam argenteam habentem septuaginta siclos ad pondus sanctuarii, vtrunq; plenum simila oleo conspersa in sacrificiũ: mortariolum aureum appendens decem siclos plenũ incenso: bouem de armento, & arietem, & agnum anniculũ in holocaustum: hircumq; pro peccato: & in hostias pacificorũ boues duos, arietes quinq;, hircos quinq;, agnos anniculos quinq;.
G hæc fuit oblatio Ahira filii Enan. Hæc in dedicatione altaris oblata sunt à principibus Israel, in die qua cõsecratũ est: acetabula argentea duodecim, phialæ argenteæ duodecim, mortariola aurea duodecim: ita vt centũ triginta siclos argẽti haberet vnum acetabulum, & septuaginta siclos argẽti haberet vna phiala, id est in commune vasorũ omnium ex argento sicli duo milia quadringenti, pondere sanctuarii. mortariola aurea duodecim plena incenso, denos siclos appendentia pondere sanctuarii, id est simul auri sicli centum viginti. boues de armento in holocaustum duodecim, arietes duodecim, agni anniculi duodecim, & libamenta eorum. hirci duodecim pro peccato. hostiæ pacificorum, boues viginti quatuor, arietes sexaginta, hirci sexaginta, agni anniculi sexaginta. Hæc oblata sunt in dedicatione altaris, quando vnctum est. Cumq; ingrederetur Moyses tabernaculum fœderis, vt consuleret oraculum, audiebat vocem loquentis ad se de propitiatorio, quod erat super arcam testimonii inter duos cherubim, vnde & loquebatur ei.

§. *CANDELABRI & lucernarum situs, ætasq; & consecratio Leuitarum.* CAPVT VIII.

A Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere Aaron, & dices ad eum, Cum posueris septem lucernas, candelabrũ in australi parte erigatur. Hoc igitur præcipe vt lucernæ cõtra boream e regione respiciãt ad mẽsam panũ propositionis. cõtra eam partẽ quam candelabrũ respicit, lucere debebũt. Fecitq; Aaron, & imposuit lucernas super candelabrũ, vt præceperat Dominus Moysi. Hæc autẽ erat factura candelabri: ex auro ductili, tam medius stipes quàm cũcta quæ ex vtroque calamorũ latere nascebãtur. iuxta exemplũ quod ostendit Dominus Moysi, ita operatus est candelabrum. Et locu-

Forma candelabri.

B tus est Dominus ad Moysen, dicens, Tolle Leuitas ex medio filiorũ Israel, & purificabis eos iuxta hunc ritum, Aspergantur aqua lustrationis, & radant omnes pilos carnis suæ. Cumq; lauerint vestimẽta sua, & mundati fuerint, tollent bouem de armẽtis, & libamentũ eius similã oleo conspersam, bouem autem alterũ de armento tu accipies pro peccato: & applicabis Leuitas coram tabernaculo fœderis, conuocata omni multitudine filiorũ Israel. Cumq; Leuitæ fuerint coram Domino, ponẽt filii Israel manus suas super eos, & offeret Aaron Leuitas, munus in cõspectu Domini à filiis Israel, vt seruiant in ministerio eius. Leuitæ quoq; ponent manus suas super capita boum, è quibus vnum facies pro peccato,
C & alterum in holocaustũ Domini, vt depreceris pro eis. statuesq; Leuitas in conspectu Aaron & filiorũ eius, & cõsecrabis oblatos Domino. ac separabis de medio filiorũ Israel vt sint mei: & postea ingrediantur tabernaculũ fœderis vt seruiant mihi. Sicq; purificabis & consecrabis eos in oblationẽ Domini, quoniam dono donati sunt mihi à filiis Israel. Pro primogenitis quæ aperiũt omnẽ vuluã in Israel, accepi eos. Mea sunt enim omnia primogenita filiorũ Israel, tam ex hominibus quàm ex iumentis. Ex die quo percussi omne primogenitũ in terra Aegypti, sanctificaui eos mihi: & tuli Leuitas pro cunctis primogenitis filiorum Israel, tradidiq; eos dono Aaron & filiis eius de medio filiorũ Israel, vt seruiant mihi pro Israel in tabernaculo fœderis, & orent pro eis ne sit in populo plaga, si ausi fuerint accedere ad sanctuariũ. Fece-

Supra 3. e
Exod. 13. a
Luc. 2. d

D runtq; Moyses & Aaron & omnis multitudo filiorũ Israel super Leuitis quæ præceperat Dominus Moysi: purificatiq; sunt, & lauerunt vestimẽta sua. Eleuauitq; eos Aaron in conspectu Domini, & orauit pro eis vt purificati ingrederentur ad officia sua in tabernaculũ fœderis coram Aaron & filiis eius. Sicut præceperat Dominus Moysi de Leuitis, ita factũ est. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Hæc est lex Leuitarum, A vigintiquinq; annis, & suprà, ingredientur vt ministrent in tabernaculo fœderis: Cumq; quinquagesimũ annum ætatis impleuerint, seruire cessabunt, eruntq; ministri fratrum suorum in tabernaculo fœderis, vt custodiant quæ sibi fuerint commẽdata, opera autem ipsa non faciant. sic dispones Leuitas in custodiis suis.

Aetas Leuitarum.

§. *PHASE celebratio, tam à mundis quàm immundis & peregrinis, nubes ducit exercitũ tabernaculũ operiens.* CAP. IX.

A Locutus est Dominus ad Moysen in deserto Sinai anno secundo, postquã egressi sunt de terra Aegypti mẽse primo, dicens, Faciant filii Israel phase in tempore suo, quartadecima die mensis huius ad vesperã iuxta omnes ceremonias & iustificationes eius. Præcepitq; Moyses filiis Israel vt facerẽt phase. Qui fecerunt tẽpore suo: quartadecima die mensis ad vesperam in monte Sinai. Iuxta omnia quæ mãdauerat Dominus Moysi, fecerũt filii Israel. Ecce autẽ quidam immundi super anima hominis, qui nõ poterant facere phase in die illo, accedẽ-
B tes ad Moysen & Aaron, dixerunt eis, Immũdi sumus super anima hominis, quare fraudamur vt nõ valeamus oblationẽ offerre Domino in tempore suo inter filios Israel? Quibus respõdit Moyses, State, vt consulam quid præcipiat Dominus de vobis. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicẽs, Loquere filiis Israel, Homo qui fuerit immundus super anima, siue in via procul in gẽte vestra, faciat phase Domino in mẽse secundo, quartadecima die mensis ad vesperam: cum azymis & lactucis agrestibus comedent illud. non relinquent ex eo quippiam vsq; mane, & os eius nõ confringent, omnẽ ritum phase obseruabũt. Siquis autem & mundus est, & in itinere non fuit, & tamen non fecit phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium Domino non obtu-
C lit tẽpore suo: peccatũ suum ipse portabit. Peregrinus quoq; & aduena si fuerint apud vos, faciẽt phase Domino iuxta ceremonias, & iustificationes suas. Præceptũ idem erit apud vos tam aduenæ, quàm indigenæ. Igitur die qua erectũ est tabernaculũ, operuit illud nubes. A vespere autem super tentorium erat quasi species ignis vsq; mane. sic fiebat iugiter. per diem operiebat illud nubes, & per noctẽ quasi species ignis. Cumq; ablata fuisset nubes quæ tabernaculum protegebat, tunc proficiscebantur filii Israel, & in loco vbi stetisset nubes, ibi castrametabantur. Ad imperium Domini proficisce-
D bantur, & ad imperium illius figebant tabernaculũ. Cunctis diebus quibus stabat nubes super tabernaculum, manebãt in eodem loco: & si euenisset vt multo tempore maneret super illud, erant filii Israel in excubiis Domini, & non proficiscebantur quotquot diebus fuisset nubes super tabernaculũ. Ad imperium domini erigebant tentoria, & ad imperium illius deponebant. Si fuisset nubes à vespere vsque ad mane, & statim diluculo tabernaculum reliquisset, proficiscebantur: & si post diem & noctem recessisset, dissipabant tentoria. Si verò biduo aut vno mense vel longiori tempore fuisset super tabernaculum, manebant filii Israel in eodem loco, & non proficiscebantur: statim autem vt recessisset, mouebant castra. Per verbum Domini figebant tentoria, & per verbum illius proficiscebantur, erantq; in excubiis Domini iuxta imperium eius per manum Moysi.

Exod. 12. g
Ioan. 19. f
Exo. 40. b
1. Cor. 10. a

§. *VSVS tubarum castrorumq; mouendorum ordo, Hobabq; à filiis Israel discessus.* CAPVT X.

Locutusq;

A LOcutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Fac tibi duas tubas argēteas ductiles, quibus cōuocare possis multitudinē quando mouenda sunt castra. Cumq; increpueris tubis, congregabitur ad te omnis turba ad ostiū tabernaculi fœderis. Si semel clangueris, veniēt ad te principes, & capita multitudinis Israel. Si autem prolixior atq; concisus clangor increpuerit, mouebūt castra primi qui sunt ad orientalē plagā: in secūdo autē sonitu & pari vlulatu tubæ, leuabūt tētoria qui habitāt ad meridiē. & iuxta hunc modū reliqui faciēt vlulātibus tubis in profectionē. Quando autē congregādus est populus, simplex tubarū clangor erit, & nō concisè vlulabūt. Filii autē Aaron sacerdotis clangēt tubis: eritq; hoc legitimū sempiternū in generationibus vestris. Si exieritis ad bellū de terra vestra contra hostes qui dimicant aduersum vos, clāgetis vlulātibus tubis, & erit recordatio vestri corā Domino Deo vestro, vt

B eruamini de manibus inimicorū vestrorū. Si quādo habebitis epulū, & dies festos, & calēdas, canetis tubis super holocaustis, & pacificis victimis, vt sint vobis in recordationē Dei vestri. ego Dominus Deus vester. Anno secūdo, mense secūdo, vicesima die mēsis eleuata est nubes de tabernaculo fœderis. profectiq; sunt filii Israel per turmas suas de deserto Sinai, & recubuit nubes in solitudine Pharan. Moueruntq; castra primi iuxta imperiū Domini per manū Moysi. Filii Iuda per turmas suas, quorū princeps erat Naasson filius Aminadab. *Supra 1. a* In tribu filiorum Issachar fuit princeps Nathanael filius Suar. In tribu Zabulon erat princeps Eliab filius Helon. Depositumq; est tabernaculū, quod portātes egressi sunt fi-

C lii Gerson & Merari. Profectiq; sunt & filii Ruben, per turmas & ordinē suum, quorum princeps erat Helisur filius Sedeur. In tribu autē filiorū Simeon, princeps fuit Salamiel filius Surisaddai. Porrò in tribu Gad erat princeps Eliasaph filius Duel. Profectiq; sunt & Caathitæ portātes sanctuariū. Tandiu tabernaculū portabatur, donec venirent ad erectionis locum. Mouerūt castra & filii Ephrāim per turmas suas, in quorum exercitu princeps erat Elisama filius Ammiud. In tribu autē filiorum Manasse princeps fuit Gamaliel filius Phadassur. & in tribu Beniamin erat dux Abidan filius Gedeonis. Nouissimi castrorū omnium profecti sunt filii Dan per turmas suas, in quorū exercitu princeps fuit Ahiezer filius Ammisaddai. In tribu autē filiorum Aser erat princeps Phegiel filius Ochran. Et in tribu filiorum Nephthali princeps fuit Ahira filius Enan. Hæc sunt castra, & profectiones

D filiorū Israel per turmas suas quādo egrediebantur. Dixitq; Moyses Hobab filio Raguel Madianitæ cognato suo, Proficiscimur ad locum quem Dominus daturus est nobis: veni nobiscū vt benefaciamus tibi, quia Dominus bona promisit Israeli. Cui ille respōdit, Non vadā tecū, sed reuertar in terram meam, in qua natus sum. Et ille, Noli, inquit, nos relinquere. tu enim nosti in quibus locis per desertū castra ponere debeamus, & eris ductor noster. Cumq; nobiscū veneris, quicquid optimū fuerit ex opibus quas nobis traditurus est Dominus, dabimus tibi. Profecti sunt ergo de mōte Domini viā triū dierū, arcaq; fœderis Domini præcedebat eos per dies tres prouidēs castrorū locū. Nubes quoq; Domini super eos erat per diē cū incederēt. Cūq; eleuaretur arca, dicebat Moyses, *Psal. 67. a* Surge Domine, & dissipentur inimici tui, & fugiant qui oderūt te à facie tua. Cū autē deponeretur, aiebat, Reuertere Domine ad multitudinem exercitus Israel.

S. MVRMVRIS pœna plexi Iudæi coturnicum carnes in suum malum impetrant, partito Moysi onere in LXX. seniores.

CAPVT XI.

A INterea ortum est murmur populi, quasi dolentium pro labore, contra Dominū. Quod cum audisset, iratus est. Et accensus in eos ignis Domini, deuorauit extremam castrorum partem. Cūq; clamasset populus ad Moysen, orauit Moyses ad Dominū, & absorptus est ignis. Vocauitq; nomē loci illius Incensio: eo quòd succensus fuisset cōtra eos ignis Domini. Vulgus quippe promiscuū, quod ascenderat cum eis, flagrauit desyderio carnium sedēs & flens, iunctis sibi pariter filiis

B Israel, & ait, Quis dabit nobis ad vescendū carnes? *1. Cor. 10. a* Recordamur piscium quos comedebamus in Aegypto gratis: in mentem nobis veniunt cucumeres, & pepones, porriq;, & cepe, & allia. Anima nostra arida est, nihil aliud respiciūt oculi nostri nisi Man. Erat autē Man quasi semē coriandri coloris bdellii. *Exod. 16. c* *Sapi. 16. c* *Psal. 77. c* *Ioan. 6. d* Circumibatq; populus, & colligēs illud, frangebat mola, siue terebat in mortario, coquens in olla, & faciens ex eo tortulas saporis quasi panis oleati. Cumq; descēderet nocte super castra ros, descendebat pariter & Man. Audiuit ergo Moyses flentē populū per familias, singulos per ostia tento-

C rii sui. Iratusq; est furor Domini valde: sed & Moysi intoleranda res visa est, & ait ad Dominū, *Murmuratio et infidelitas Moysi.* Cur afflixisti seruum tuum? quare non inuenio gratiā coram te? & cur imposuisti pondus vniuersi populi huius super me? Nunquid ego concepi omnem hanc multitudinē, vel genui eam, vt dicas mihi, Porta eos in sinu tuo sicut portare solet nutrix infantulum, & defer in terram pro qua iurasti patribus eorū? Vnde mihi carnes vt dem tantæ multitudini? Flent coram me, dicentes, Da nobis carnes vt comedamus. Non possum solus sustinere omnem hunc populū, quia grauis est mihi. Sin aliter tibi videtur, obsecro vt interficias me, & inueniā gratiā

D in oculis tuis, ne tantis afficiar malis. Et dixit Dominus ad Moysen, Congrega mihi septuaginta viros de senibus Israel *Ordinātur septuaginta seniores ad sustentādū onus populi.* quos tu nosti quòd senes populi sint ac magistri: & duces eos ad ostiū tabernaculi fœderis, faciesq; ibi stare tecum, vt descendam & loquar tibi, & auferam de spiritu tuo, tradamq; eis, vt sustentēt tecum onus populi, & nō solus graueris. Populo quoq; dices, Sanctificamini: cras comedetis carnes. ego enim audiui vos dicere, Quis dabit nobis escas carnium? bene nobis erat in Aegypto. Vt det vobis Dominus carnes, & comedatis: non vno die nec duobus, vel quinq; aut decem, nec viginti quidem, sed vsque ad mensem dierū, donec exeat per nares vestras, & vertatur in nauseam, eo quòd repuleritis Dominū qui in medio vestri est, & fleueritis coram eo, di-

E centes, Quare egressi sumus ex Aegypto? Et ait Moyses, Sexcenta millia peditum huius populi sunt: & tu dicis, Dabo eis esum carniū mēse integro? *Incredulitas Moysi. Ioan. 6. d* Nunquid ouium & boum multitudo cædetur, vt possit sufficere ad cibum? vel omnes pisces maris in vnum congregabūtur, vt eos satient? Cui respōdit Dominus, Nūquid manus Domini inualida est? *Esa. 59. a* Iam nunc videbis vtrum meus sermo opere cōpleatur. Venit igitur Moyses, & narrauit populo verba Domini, congregans septuaginta viros de senibus Israel, quos stare fecit circa tabernaculum. Descēditq; Dominus per nubem, & locutus est ad eum, auferens de spiritu qui erat in Moyse, & dans septua-

F ginta viris. Cumq; requieuisset in eis spiritus, prophetauerunt, nec vltra cessauerunt. Remanserāt autem in castris duo viri, quorum vnus vocabatur Eldad, & alter Medad, super quos requieuit spiritus. nam & ipsi descripti fuerant, & non exierant ad tabernaculum. Cumq; prophetarent in castris, cucurrit puer, & nuntiauit Moysi, dicens, Eldad & Medad prophetāt in castris. Statim Iosue filius Nun, minister Moysi, & electus è pluribus, ait, Domine mi Moyses prohibe eos. At ille, Quid, inquit, æmularis pro me? *Moyses optat omnes prophetare.* quis tribuat, vt omnis populus prophetet, & det eis Dominus spiritū suum?

G Reuersusque est Moyses, & maiores natu Israel in castra. Ventus autem egrediens à Domino arreptas trans mare coturnices detulit, *Pluit coturnices.* & dimisit in castra itinere quantum vno die confici potest, ex omni parte castrorum per circuitū, *Psal. 77. e* volabantq; in aere duobus cubitis altitudine super terram. Surgens ergo populus toto die illo, & nocte, ac die altero, congregauit coturnicum multitudinem: qui parum,

decem

decem choros: & ſiccauerunt eas per gyrum caſtrorum. Adhuc carnes erant in dentibus eorum, nec defecerat huiuſcemodi cibus: & ecce furor Domini concitatus in populum, percuſsit eum plaga magna nimis. Vocatusq; eſt ille locus, Sepulchra concupiſcentiæ: ibi enim ſepelierunt populum qui deſyderauerat carnes. Egreſsi autem de Sepulchris concupiſcentiæ, venerunt in Haſeroth, & manſerunt ibi.

Puniuntur carniuori.
Pſal.77.c

S. AARON & MARIA in Moyſen inſurgentibus, Maria lepra percuſſa, & à populo ſeptem diebus ſeparata, ſanitate donatur.

CAPVT XII.

A LOcutaq; eſt Maria & Aaron cõtra Moyſen propter vxorem eius Aethiopiſſam, & dixerunt, Num per ſolũ Moyſen locutus eſt Dominus? nónne & nobis ſimiliter eſt loquutus? Quod cũ audiſſet Dominus, iratus eſt. Erat enim Moyſes vir mitiſsimus ſuper omnes homines qui morabantur in terra. Statim locutus eſt Dominus ad eum, & Aaron & Mariã, Egredimini vos tantum tres ad tabernaculũ fœderis. Cumq; fuiſſent egreſsi, deſcendit Dominus in columna nubis, & ſtetit B in introitu tabernaculi vocans Aaron & Mariam. Qui cum iſſent, dixit ad eos, Audite ſermones meos, Si quis fuerit inter vos propheta Domini, in viſione apparebo ei, vel per ſomniũ loquar ad illum. At non talis ſeruus meus Moyſes, qui in omni domo mea fideliſsimus eſt. ore enim ad os loquor ei: palàm, & non per ænigmata & figuras Dominũ videt. Quare ergo non timuiſtis detrahere ſeruo meo Moy- C ſi? Iratusq; contra eos, abiit. Nubes quoq; receſsit quæ erat ſuper tabernaculum. Et ecce Maria apparuit candens lepra quaſi nix. Cumq; reſpexiſſet eam Aaron, & vidiſſet perfuſam lepra, ait ad Moyſen: Obſecro Domine mi, ne imponas nobis hoc peccatum, quod ſtultè commiſimus, ne fiat hæc quaſi mortua, & vt abortiuum quod proiicitur de vulua matris ſuæ. ecce iam medium carnis eius deuoratum eſt à lepra. D Clamauitq; Moyſes ad Dominum, dicens, Deus obſecro ſana eam. Cui reſpondit Dominus, Si pater eius ſpuiſſet in faciem illius, nónne debuerat ſaltem ſeptem diebus rubore ſuffundi? Separetur ſeptẽ diebus extra caſtra, & poſteà reuocabitur. Excluſa eſt itaq; Maria extra caſtra ſeptẽ diebus: & populus non eſt motus de loco illo donec reuocata eſt Maria.

Hebr.3.a

S. MISSI exploratores in terram Chanaan, uuam in ſignum fertilitatis referunt.

CAPVT XIII.

A PRofectusq; eſt populus de Haſeroth fixis tentoriis in deſerto Pharan. Ibiq; locutus eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Mitte viros qui conſyderent terram Chanáan, quam daturus ſum filiis Iſrael, ſingulos de ſingulis tribubus ex principibus. Fecit Moyſes quod Dominus imperauerat, de deſerto Pharan mittens principes viros, quorum iſta ſunt nomina. De tribu Ruben, Sammua filium Zechur. De tribu Simeon, Saphat filium Huri. De tribu Iuda, Caleb filium Iephone. De tribu Iſſachar, Igal filium Ioſeph. De tribu Ephraim, Oſee filium Nun. De tribu Beniamin, Phalti filium Raphu. De tribu Zabûlon, Geddiel filiũ Sodi. De tribu Ioſeph, ſceptri Manaſſe, Gaddi filium Suſi. De tribu Dan, Ammiel filium Gemalli. De tribu Aſer, Sthur filium Michael. De tribu Nephthali, Nahabi filium Vapſi. De tribu Gad, Guel filium Machi. hæc ſunt nomina virorum quos miſit Moyſes ad conſyderandam terram: vocauitq; Oſee filiũ Nun, Ioſûe. Miſit ergo eos Moyſes ad cõſyderandã terrã Chanáan, & dixit ad eos, Aſcendite ad meridianam plagam. Cumq; veneritis ad mon B tes, cõſyderate terram qualis ſit: & populũ qui inhabitator eſt eius, vtrũ fortis ſit an infirmus, pauci numero an plures: ipſa terra, bona an mala: vrbes quales, muratæ, an abſq; muris: humus, pinguis an ſterilis, nemoroſa, an abſq; arboribus. Confortamini & afferte nobis de fructibus terræ. Erat autẽ tempus quando iam præcoquæ vuæ veſci poſſunt. Cumq; aſcendiſſent, explorauerunt terram à deſerto Sin, vſq; Ro- C hob intrantibus Emath. Aſcenderuntq; ad meridiẽ, & venerũt in Hebron, vbi erant Achimam & Siſai & Tholmai filii Enach. nam Hebron ſeptẽ annis ante Tanim vrbẽ Aegypti condita eſt. Pergentesq; vſq; ad Torrentẽ botri, abſciderunt palmitem cum vua ſua, quem portauerũt in vecte duo viri. De màlis quoq; granatis & de ficis loci illius tulerunt, qui appellatus eſt Nehelèſchol, id eſt Torrẽs botri, eo quòd botrum portaſſent inde filii Iſrael. Reuerſiq; exploratores terræ poſt quadraginta dies, omni regione circuita, venerunt ad Moyſen & ad Aaron & ad omnem cœtum filiorum D Iſrael in deſertum Pharan quod eſt in Cades. Locutiq; eis & omni multitudini oſtenderunt fructus terræ, & narrauerunt, dicentes, Venimus in terram ad quam miſiſti nos, quæ reuera fluit lacte & melle, vt ex his fructibus cognoſci poteſt: ſed cultores fortiſsimos habet, & vrbes grandes atque muratas. Stirpẽ Enach vidimus ibi. Amalec habitat in meridie, & Hethæus, Iebuſæus & Amorrhæus in montanis. Chananæus verò moratur iuxta mare & circa fluẽta Iordanis. Inter hæc Caleb cõpeſcens murmur populi qui oriebatur cõtra Moyſen, ait, Aſcẽdamus & poſsideamus terrã, quoniã poterimus obtinere eam. Alii verò qui fuerant cum eo, dicebant, Nequaquam ad hunc populum valemus aſcendere, quia fortior nobis eſt. Detraxeruntq; terræ quam inſpexerant, apud filios Iſrael, dicentes, Terra quam luſtrauimus, deuorat habitatores ſuos. populus quem aſpeximus proceræ ſtaturæ eſt: ibi vidimus monſtra quædam filiorum Enach de genere giganteo, quibus comparati, quaſi locuſtæ videbamur.

Oſee qui & Ioſue dicitur.

Deut.1.a

S. ISRAELITAE Aegyptum terræ Chanaan præferẽtes diuino iudicio morti in deſerto, præter Ioſue & Caleb, addicti ſunt.

CAPVT XIIII.

A IGitur vociferans omnis turba fleuit nocte illa, & murmurati ſunt cõtra Moyſen & Aaron cuncti filii Iſrael, dicentes, Vtinã mortui eſſemus in Aegypto, & nõ in hac vaſta ſolitudine. Vtinam pereamus, & non inducat nos Dominus in terram iſtam, ne cadamus gladio, & vxores ac liberi noſtri ducantur captiui. Nónne melius eſt reuerti in Aegyptum? Dixeruntq; alter ad alterum, Conſtituamus nobis ducẽ, & reuertamur in Aegyptum. Quo audito Moyſes & Aaron ceciderũt proni in terram coram omni multitudine filiorũ Iſrael. At vero Ioſue filius Nun, & Caleb filius Iephone, qui & ipſi luſtrauerũt terram, ſciderũt veſtimẽta ſua, & ad omnẽ multitudinẽ filiorũ B Iſrael locuti ſunt, Terra quã circuiuimus, valde bona eſt. ſi propitius fuerit Dominus, inducet nos in eã & tradet humũ lacte & melle manantẽ. Nolite rebelles eſſe contra Dominũ, neq; timeatis populũ terræ huius, quia ſicut panem ita eos poſſumus deuorare. receſsit ab eis omne præſidium, Dominus nobiſcũ eſt, nolite metuere. Cumq; clamaret omnis multitudo, & lapidibus eos vellet opprimere, apparuit gloria Domini ſuper tectum fœderis cunctis filiis Iſrael. Et dixit Dominus ad Moyſen, Vſquequo detrahet mihi populus iſte? Quouſq; non credent mihi in omnibus ſignis quæ feci coram eis? Feriam igitur eos peſtilẽtia atq; conſumam: te autem faciam principem ſuper gentem magnam, & fortiorem C quàm hæc eſt. Et ait Moyſes ad Dominũ, Vt audiant Aegyptii de quorũ medio eduxiſti populum iſtum, & habitatores terræ huius qui audierunt quòd tu Domine in populo iſto ſis, & facie videaris ad faciem, & nubes tua protegat illos, & in columna nubis præcedas eos per diem, & in colũna ignis per noctem: quòd occideris tantã multitudinẽ quaſi vnum hominẽ, & dicant, Non poterat introducere populũ in terram pro qua iurauerat: idcirco occidit eos in ſolitudine. Magnificetur ergo fortitudo Domini ſicut iuraſti, dicens, Dominus patiens & multæ miſericordiæ, auferens iniquitatem & ſcelera,

Eccl.46.b
1.Mac.2.f

Iraſcitur Dominus.

Placat Moyſes Dominũ, orãs populo peccatũ dimitti.
Exod.32.c
Exod.13.d
Pſal.102.b

& scelera,nullumq; innoxium derelinquens, qui visitas peccata patrum in filios in tertiam & quartam generationē. D Dimitte obsecro peccatum populi tui huius secundū magnitudinem misericordię tuæ, sicut propitius fuisti egredientibus de Aegypto vsq; ad locum istum. Dixitq; Dominus, Dimisi iuxta verbum tuum. Viuo ego: & implebitur gloria Domini vniuersa terra. Attamen omnes homines qui viderūt maiestatem meā, & signa quæ feci in Aegypto & in solitudine, & tentauerunt me iam per decem vices, nec obedierunt voci meæ, nō videbunt terrā pro qua iuraui patribus eorū, nec quisquam ex illis qui detraxit mihi, intuebitur eam. Seruum meum Caleb qui plenus alio spiritu secutus est me, inducam in terram hanc quam circumiuit, & semen eius possidebit eam. Quoniam Amalecites & Chananæus habitant in vallibus, cras mouete castra, & reuertimini in solitudinem per E viam Maris rubri. Locutusque est Dominus ad Moysen & Aaron, dicēs, Vsquequo multitudo hæc pessima murmurat contra me? querelas filiorum Israel audiui. Dic ergo eis, Viuo ego, ait Dominus: sicut locuti estis audiente me, sic faciā vobis. In solitudine hac iacebūt cadauera vestra. Omnes qui numerati estis à viginti annis & suprà, & murmurastis contra me, nō intrabitis terram super quam leuaui manū meam vt habitare vos facerem, præter Caleb filium Iephone, & Iosue filium Nun. Paruulos autem vestros de quibus dixistis quòd prædæ hostibus forent, introducam vt videant terram quæ vobis displicuit. Vestra cadauera iacebunt in solitudi- F ne. Filii vestri erunt vagi in deserto annis quadraginta, & portabunt fornicationem vestrā, donec consumantur cadauera patrum in deserto, iuxta numerum quadraginta dierum quibus considerastis terrā: annus pro die imputabitur. Et quadraginta annis recipietis iniquitates vestras, & scietis vltionem meam: quoniā sicut locutus sum, ita faciam omni multitudini huic pessimæ quæ consurrexit aduersum me. in solitudine hac deficiet & morietur. Igitur omnes viri quos miserat Moyses ad contemplandam terram, & qui reuersi murmurare fecerant contra eum omnem multitudinem, detrahentes terræ quòd esset mala, mortui sunt atque percussi in conspectu domini. Iosue autē filius Nun, & Caleb filius Iephone vixerunt ex omnibus qui perrexerant ad considerandam terrā. G Locutusq; est Moyses vniuersa verba hæc ad omnes filios Israel, & luxit populus nimis. Et ecce mane primo surgentes, ascenderūt verticē montis, atq; dixerūt, Parati sumus ascēdere ad locū de quo Dominus locutus est: quia peccauimus. Quibus Moyses, Cur, inquit, transgredimini verbum Domini, quod vobis non cedet in prosperum? Nolite ascendere, non enim est Dominus vobiscum: ne corruatis coram inimicis vestris. Amalecites & Chananæus ante vos sunt, quorū gladio corruetis, eo quòd nolueritis acquiescere Domino, nec erit Dominus vobiscum. At illi contenebrati ascenderunt in verticem montis. Arca autem testamenti Domini & Moyses non recesserunt de castris. Descenditque Amalecites & Chananæus qui habitabant in monte: & percutiens eos atq; concidens, persecutus est eos vsq; Horma.

Iosue 14.b — Psal. 105.e — Deut. 1.f — Iosue 3.c.d — Psal. 94.d — 1.Cor.10.b — Hebr. 3.d — Iudæ 1.b

S. LIBAMENTA terram ingressis cum hostiis & primitiis offerenda, errogantis, ignorātis, & ligna sabbatho colligentis pœna, fimbriæ per quatuor angulos palliorum. CAP. XV.

A Locutus est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere ad filios Israel, & dices ad eos, Cum ingressi fueritis terrā habitationis vestræ quam ego dabo vobis, & feceritis oblationem Domino in holocaustum aut victimam pacificam vota soluentes, vel sponte offerentes munera, aut in solennitatibus vestris adolentes odorem suauitatis Domino, de bobus siue de ouibus: offeret quicunq; immolauerit victimam, sacrificium similæ decimam partem ephi conspersam oleo, quod mensuram habebit quartam partē hin: & vinum ad liba funden- da eiusdē mensuræ dabit in holocaustū siue in victimā. Per B agnos singulos & arietes erit sacrificiū similæ duarum decimarum quæ cōspersa sit oleo tertiæ partis hin, & vinū ad libamentum tertiæ partis eiusdē mensuræ offeret in odorem suauitatis domino. Quando verò de bobus feceris holocaustum aut hostiā, vt impleas votum vel pacificas victimas, dabis per singulos boues similæ tres decimas conspersæ oleo, quod habeat mediū mensuræ hin, & vinum ad liba fundenda eiusdem mēsuræ in oblationē suauissimi odoris Domino. Sic facies per singulos boues & arietes & agnos & hœdos. Tam indigenæ quàm peregrini eodem ritu offerent sacrificia. vnum præceptum erit atq; iudiciū tam vobis quàm aduenis terræ. Locutus est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere filiis Israel, & dices ad eos, Cū veneritis in terrā quam dabo vobis, & comederitis de panibus regionis illius, separabitis primitias Domino de cibis vestris. Sicut de areis primitias separabitis, ita & de pulmentis dabitis primitiua do- C mino. Quòd si per ignorantiā prætereritis quicquam horū quæ locutus est Dominus ad Moysen, & mandauit per eum ad vos, à die qua cœpit iubere & vltrà, oblitaq; fuerit facere multitudo: offeret vitulum de armento holocaustū in odorem suauissimū Domino, & sacrificium eius ac liba vt ceremoniæ postulāt, hircumq; pro peccato, & rogabit sacerdos pro omni multitudine filiorū Israel: & dimittetur eis, quoniam non sponte peccauerunt, nihilominus offerentes incensum Domino pro se & pro peccato atq; errore suo: & dimittetur vniuersæ plebi filiorū Israel, & aduenis qui peregrinantur inter eos, quoniā culpa est omnis populi per ignorantiam. Quòd si anima vna nesciens peccauerit, offeret caprā anniculā pro peccato suo, & deprecabitur pro ea sacerdos, quòd inscia peccauerit coram Domino: impetrabitq; ei veniam, & dimittetur illi. Tam indigenis quàm aduenis vna lex erit omniū qui peccauerint ignorātes. Anima verò quæ D per superbiā aliquid cōmiserit, siue ciuis sit ille, siue peregrinus: quoniā aduersus Dominū rebellis fuit, peribit de populo suo. verbū enim Domini cōtempsit, & præceptū illius fecit irritū: idcirco delebitur & portabit iniquitatē suam. Factum est autē, cū essent filii Israel in solitudine, & inuenissent hominem colligentē ligna in die sabbathi, obtulerunt eum Moysi & Aaron & vniuersæ multitudini. Qui recluserunt eum in carcerē, nescientes quid super eo facere deberēt. Dixitq; Dominus ad Moysen, Morte moriatur homo iste, obruat eum lapidibus omnis turba extra castra. Cumq; eduxissent eū foras, obruerunt eum lapidibus, & mortuus est sicut præceperat Dominus. Dixit quoque Dominus ad Moysen, Loquere filiis Israel, & dices ad eos vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, ne sequātur cogitationes suas & oculos per res varias fornicantes, sed magis memores præceptorum Domini faciant ea, sintq; sancti Deo suo. Ego Dominus Deus vester, qui eduxi vos de terra Aegypti, vt essem Deus vester.

Oblatio peccantis per ignorantiam. — Pœna per superbiam peccantis. — Deut. 22.b

S. CORE seditionem cum sociis mouens absorbetur à terra. CAPVT XVI.

A Ecce autē Core filius Isaar, filii Caath, filii Leui, & Dathan atq; Abiron filii Eliab, Hon quoq; filius Pheleth de filiis Ruben, surrexerunt contra Moysen, aliiq; filiorū Israel ducēti quinquaginta viri próceres synagógæ, & qui tempore cōcilii per nomina vocabātur. Cūq; stetissent aduersum Moysen & Aaron, dixerūt, Sufficiat vobis, quia omnis multitudo sanctorū est, & in ipsis est Dominus: cur eleuamini super populū Domini? Quod cū audisset Moyses, cecidit pronus in faciē: locutusq; ad Core & ad omnē multitudinē, Mane, inquit, notum faciet Dominus qui ad se pertineant, & sanctos applicabit sibi, & quos elegerit appropinquabunt ei. Hoc igitur facite,

Eccl. 45.c — Iudæ 1.d — 1.Cor.10.b

Tollat vnusquisq; thuribula sua, tu Core & omne cõcilium tuum: & hausto cras igne ponite desuper thymiama coram Domino. & quemcũq; elegerit, ipse erit sanctus. multùm eri

B gimini filii Leui. Dixitq; rursum ad Core, Audite filii Leui, Num parum vobis est quòd separauit vos Deus Israel ab omni populo, & iunxit sibi, vt seruiretis ei in cultu tabernaculi, & staretis corã frequentia populi, & ministraretis ei? idcirco ad se fecit accedere te & omnes fratres tuos filios Leui, vt vobis etiam sacerdotiũ vendicetis, & omnis globus tuus stet contra Dominũ? quis est enim Aaron vt murmuretis cõtra eum? Misit ergo Moyses vt vocaret Dathan & Abiron filios Eliab. Qui responderũt, Non venimus. nũquid parũ est tibi quòd eduxisti nos de terra quæ lacte & melle manabat, vt occideres in deserto, nisi & dominatus fueris nostri? Reuera induxisti nos in terram quæ fluit riuis lactis & mellis, & dedisti nobis possessiones agrorũ & vinearum? an & oculos

C nostros vis eruere? non venimus. Iratusq; Moyses valde, ait ad Dominum, Ne respicias sacrificia eorũ: tu scis quòd nec asellum quidẽ vnquã acceperim ab eis, nec afflixerim quempiam eorum. Dixitq; ad Core, Tu, & omnis cõgregatio tua state seorsum corã Domino, & Aaron die crastino separatim. Tollite singuli thuribula vestra, & ponite super ea incensum, offerẽtes Domino ducẽta quinquaginta thuribula, Aaron quoq; teneat thuribulũ suũ. Quod cũ fecissent, stãtibus Moyse & Aaron, & coaceruassent aduersum eos omnẽ multitudinẽ ad ostiũ tabernaculi, apparuit cũctis gloria Domini. Locutusq; Dominus ad Moysen & Aaron, ait, Separamini de medio cõgregationis huius, vt eos repente disperdam. Qui ceciderũt proni in faciẽ, atq; dixerũt, Fortissime Deus spirituum vniuersæ carnis, num vno peccante cõtra omnes

D ira tua desæuiet? Et ait Dominus ad Moysen, Præcipe vniuerso populo vt separetur à tabernaculis Core & Dathan & Abiron. Surrexitq; Moyses, & abiit ad Dathan & Abiron: & sequẽtibus eũ senioribus Israel, dixit ad turbam, Recedite à tabernaculis hominũ impiorũ, & nolite tangere quæ ad eos pertinent, ne inuoluamini in peccatis eorũ. Cumq; recessissent à tẽtoriis eorũ per circuitum, Dathan & Abiron egressi stabant in introitu papilionum suorũ cum vxoribus & liberis, omniq; frequentia. Et ait Moyses, In hoc scietis quòd Dominus miserit me vt facerẽ vniuersa quæ cernitis, & non ex proprio ea corde protulerim. Si consueta hominũ morte interierint, & visitauerit eos plaga qua & cæteri visitari so-

E lent: nõ misit me Dominus. sin autẽ nouam rem fecerit Dominus, & aperiẽs terra os suũ deglutiat eos & omnia quæ ad illos pertinent, descẽderintq; viuẽtes in infernũ, scietis quòd blasphemauerint Dominũ. Confestim igitur vt cessauit loqui, dirupta est terra sub pedibus eorũ: & aperiẽs os suum deuorauit illos cũ tabernaculis suis & vniuersa substantia eorũ. Descenderuntq; viui in infernũ operti humo, & perierũt de medio multitudinis. At vero omnis Israel qui stabat per gyrum fugit à clamore pereuntiũ, dicens, Ne fortè & nos terra deglutiat. Sed & ignis egressus à Domino interfecit ducẽtos

Psal. 105.b
Deut. 11.a

quinquaginta viros qui offerebant incensum. Locutusq; est Dominus ad Moysen, dicẽs, Præcipe Eleazaro filio Aaron sacerdoti vt tollat thuribula quæ iacent in incendio, & ignẽ huc illucq; dispergat: quoniã sanctificata sunt in mortibus peccatorum: producatq; ea in laminas & affigat altari, eo quòd oblatũ sit in eis incẽsum Domino, & sanctificata sint,

F vt cernant ea pro signo & monimento filii Israel. Tulit ergo Eleazar sacerdos thuribula ęnea in quibus obtulerãt hi quos incendiũ deuorauit, & produxit ea in laminas affigẽs altari, vt haberẽt postea filii Israel quibus cõmonerẽtur, ne quis accedat alienigena, & qui nõ est de semine Aaron ad offerendũ incẽsum domino, ne patiatur sicut passus est Core, & omnis cõgregatio eius loquẽte Domino ad Moysen. Murmurauit autẽ omnis multitudo filiorũ Israel sequẽti die cõtra Moysen & Aaron, dicẽs, Vos interfecistis populũ Domini. Cũq;

G oriretur seditio, & tumultus incresceret, Moyses & Aarõ fugerunt ad tabernaculũ fœderis. Quod postquã ingressi sunt, operuit nubes, & apparuit gloria Domini. Dixitq; Dominus ad Moysen, Recedite de medio huius multitudinis, etiã nũc delebo eos. Cũq; iacerẽt in terra, dixit Moyses ad Aarõ, Tolle thuribulũ, & hausto igne de altari mitte incensum desuper pergẽs citò ad populũ vt roges pro eis: iam enim egressa est ira à Domino, & plaga desæuit. Quod cũ fecisset Aaron, & cucurrisset ad mediã multitudinẽ quã iam vastabat incẽdiũ, obtulit thymiama: & stãs inter mortuos ac viuẽtes, pro populo deprecatus est, & plaga cessauit. Fuerũt autẽ qui percussi sunt quatuordecim millia hominũ & septingenti, absq; his qui perierãt in seditione Core. Reuersusq; est Aarõ ad Moysen ad ostiũ tabernaculi fœderis postquã quieuit interitus.

Sapiẽ. 18.d

S. SELECTIS à XII. tribubus virgis, sola virga Aaronis floruit, fructumq; produxit. CAPVT XVII.

A Locutus est Dominus ad Moysen, dicens, Loquere ad filios Israel, & accipe ab eis virgas singulas per cognationes suas, à cũctis principibus tribuũ, virgas duodecim, & vniuscuiusq; nomen superscribes virgæ suæ: nomẽ autẽ Aaron erit in tribu Leui, & vna virga cunctas eorũ familias cõtinebit: ponesq; eas in tabernaculo fœderis corã testimonio vbi loquar ad te. quem

B ex his elegero, germinabit virga eius, & cohibebo à me querimonias filiorũ Israel, quibus cõtra vos murmurãt. Locutusq; est Moyses ad filios Israel: & dederũt ei omnes principes virgas per singulas tribus, fuerũtq; virgæ duodecim absq;

C que virga Aaron. Quas cũ posuisset Moyses corã Domino in tabernaculo testimonii, sequẽti die regressus inuenit germinasse virgã Aaron in domo Leui: & turgentibus gemmis eruperant flores, qui foliis dilatatis, in amygdalas deformati sunt. Protulit ergo Moyses omnes virgas de cõspectu Domini ad cunctos filios Israel: videruntq;, & receperunt singu

D li virgas suas. Dixitq; Dominus ad Moysen, Refer virgam Aaron in tabernaculũ testimonii: vt seruetur ibi in signum rebellium filiorũ Israel, & quiescãt querelę eorũ à me, ne moriantur. Fecitq; Moyses sicut præceperat Dominus. Dixerunt autẽ filii Israel ad Moysen, Ecce consumpti sumus, omnes perimus: quicũq; accedit ad tabernaculum Domini moritur. num vsq; ad internecionem cuncti delendi sumus?

S. SACERDOTES & Leuitæ templi ministerio addicti, decimas in hereditatem habeant. CAPVT XVIII.

A Dixitq; Dominus ad Aaron, Tu, & filii tui, & domus patris tui tecũ portabitis iniquitatem sanctuarii: & tu & filii tui simul sustinebitis peccata sacerdotii vestri. sed & fratres tuos de tribu Leui, & sceptro patris tui sume tecum, præstoq; sint & ministrent tibi: tu autẽ & filii tui ministrabitis in tabernaculo testimonii. Excubabuntq; Leuitæ ad præcepta tua, & ad cuncta opera tabernaculi: ita duntaxat vt ad vasa sanctuarii & altare

De officijs Leuitarũ.

altare non accedant, ne & illi moriantur, & vos pereatis simul. sint autẽ tecũ, & excubent in custodiis tabernaculi, & in omnibus ceremoniis eius. Alienigena nõ miscebitur vobis. Excubate in custodia sanctuarii, & in ministerio altaris: ne oriatur indignatio super filios Israel. Ego dedi vobis fratres vestros Leuitas de medio filiorũ Israel, & tradidi donũ Domino, vt seruiãt in ministeriis tabernaculi eius. Tu autẽ & filii tui custodite sacerdotiũ vestrũ: & omnia quæ ad cultum altaris pertinent, & intra velum sunt, per sacerdotes administrabuntur. B Si quis externus accesserit, occidetur. Locutusꝙ; est Dominus ad Aaron, Ecce dedi tibi custodiã primitiarũ mearum. Omnia quæ sanctificantur à filiis Israel, trad[illegible] tibi & filiis tuis pro officio sacerdotali, legitima sempiterna. Hęc ergo accipies de his quæ sanctificãtur, & oblata sunt Domino. Omnis oblatio, & sacrificiũ, & quicquid pro peccato atque delicto redditur mihi, & cedit in sancta sanctorũ, tuum erit, & filiorũ tuorũ. In sanctuario comedes illud: mares tantum edẽt ex eo, quia consecratũ est tibi. Primitias autẽ quas vouerint, & obtulerint filii Israel, tibi dedi, & filiis tuis, ac filiabus tuis iure perpetuo. qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Omnẽ medullã olei, & vini, ac frumẽti, quicquid offerunt primitiarũ Domino, tibi dedi. Vniuersa frugum initia, quæ gignit humus, & Domino deportantur, cedent in vsus tuos. qui mundus est in domo tua, vescetur eis. Omne quod C ex voto reddiderint filii Israel, tuũ erit. Quicquid primum erumpet è vulua cunctæ carnis, quã offerũt Domino, siue ex hominibus, siue de pecoribus fuerit, tui iuris erit: ita dũtaxat, vt pro hominis primogenito pretium accipias, & omne animal quod immundũ est redimi facias, cuius redẽptio erit post vnũ mensem, siclis argẽti quinꝙ;, põdere sanctuarii. Siclus viginti obolos habet. Primogenitũ autẽ bouis & ouis & capræ non facies redimi, quia sanctificata sunt Domino. sanguinẽ tantũ eorũ fundes super altare, & adipes adolebis in suauissimũ odorẽ Domino. Carnes vero in vsum tuum cedẽt, sicut pectusculũ cõsecratũ, & armus dexter tua erũt. Omnes primitias sanctuarii quas offerunt filii Israel Domino, tibi dedi & filiis, ac filiabus tuis iure perpetuo. Pactũ salis est sempiternũ corã Domino tibi ac filiis tuis. Dixitꝙ; Dominus ad Aaron, In terra eorũ nihil possidebitis, nec habebitis partẽ inter eos: ego pars & hęreditas tua in medio filiorũ Israel. Filiis autẽ Leui dedi omnes decimas Israelis in possessionẽ pro ministerio, quo seruiũt mihi in tabernaculo fœderis: vt nõ accedãt vltrà filii Israel ad tabernaculũ, nec cõmittant peccatũ mortiferũ, solis filiis Leui mihi in tabernaculo D seruiẽtibus, & portãtibus peccata populi. legitimũ sempiternũ erit in generationibus vestris. Nihil aliud possidebũt, decimarũ oblatione cõtenti, quas in vsus eorũ & necessaria separaui. Locutusꝙ; est Dominus ad Moysen, dicẽs, Præcipe Leuitis, atꝙ; denuntia, Cũ acceperitis à filiis Israel decimas quas dedi vobis, primitias earũ offerte Domino, id est decimã partẽ decimæ, vt reputetur vobis in oblationẽ primitiuorũ, tam de areis quàm de torcularibus: & vniuersis quorũ accipitis primitias, offerte Domino, & date ea Aaron sacerdoti. Omnia quę offeretis ex decimis, & in donaria Dñi separabitis, optima & electa erũt cuncta. Dicesꝙ; ad eos, Si pręclara & meliora quęꝙ; obtuleritis ex decimis, reputabitur vobis quasi de area & torculari dederitis primitias: & comedetis eas in omnibus locis vestris, tã vos quàm familiæ vestræ, quia pretiũ est pro ministerio quo seruitis in tabernaculo testimonii. Et nõ peccabitis sup hoc, egregia vobis & pinguia reseruãtes: ne polluatis oblatiões filiorũ Israel, & moriamini.

De primitiis & decimis sacerdotib⁹ præstandis.

Supra 3.g

Deut. 18.a

S. CINIS uaccæ rufæ mundat immũdos expiationis aqua permixtus. CAPVT XIX.

A Locutusꝙ; est Dominus ad Moysen & Aaron, dicens, Ista est religio victimæ, quam constituit Dominus. Præcipe filiis Israel vt adducãt ad te vaccã rufam ætatis integrę, in qua nulla sit macula, nec portauerit iugũ: tradetisꝙ; eã Eleazaro sacerdoti. qui eductam extra castra, immolabit in cõspectu omniũ: & tingens digitũ in sanguine eius, asperget cõtra fores tabernaculi septẽ vicibus, cõburetꝙ; eam cũctis videntibus, tam pelle & carnibus eius, quàm sanguine & fimo flãmæ traditis. Lignũ quoꝙ; cedrinũ, & hyssopum, coccumꝙ; bis tinctũ sacerdos mittet in flãmã, quæ vaccã vorat. Et tũc demũ lotis vestibus, & corpore suo ingredietur in castra, commaculatusꝙ; B erit vsꝙ; ad vesperũ. Sed & ille qui cõbusserit eã, lauabit vestimenta sua & corpus, & immũdus erit vsꝙ; ad vesperũ. Colliget autẽ vir mundus cineres vaccæ, & effundet eos extra castra in loco purissimo, vt sint multitudini filiorum Israel in custodiam, & in aquam aspersionis: quia pro peccato vacca combusta est. Cumꝙ; lauerit qui vaccæ portauerat cineres vestimenta sua, immũdus erit vsꝙ; ad vesperũ. Habebũt hoc filii Israel, & aduenæ, qui habitãt inter eos sanctũ iure perpetuo. Qui tetigit cadauer hominis, & propter hoc septẽ diebus fuerit immũdus, aspergetur ex hac aqua die tertio & se C ptimo, & sic mũdabitur. Si die tertio aspersus non fuerit, septimo non poterit emundari. Omnis qui tetigerit humanæ animæ morticinũ, & aspersus hac cõmixtione nõ fuerit, polluet tabernaculũ Domini, & peribit ex Israel: quia aqua expiationis nõ est aspersus, immũdus erit, & manebit spurcitia eius super eum. Ista est lex hominis, qui moritur in tabernaculo, Omnes qui ingrediũtur tentoriũ illius, & vniuersa vasa quæ ibi sunt, polluta erũt septẽ diebus. Vas quod nõ habuerit operculũ, nec ligaturã desuper, immundũ erit. Si quis in agro tetigerit cadauer occisi hominis, aut per se mortui, siue os illius, vel sepulchrũ, immũdus erit septem diebus. Tollentꝙ; de cineribus cõbustionis atꝙ; peccati, & mittẽt aquas viuas super eos in vas: in quibus cũ homo mundus tinxerit hyssôpũ, asperget ex eo omne tentoriũ, & cunctã supellectilem, & homines huiuscemodi cõtagione pollutos: atꝙ; hoc D modo mũdus lustrabit immũdum tertio & septimo die. expiatusꝙ; die septimo, lauabit se & vestimẽta sua, & immũdus erit vsꝙ; ad vesperũ. Si quis hoc ritu nõ fuerit expiatus, peribit anima illius de medio ecclesiæ: quia sanctuariũ Domini polluit, & non est aqua lustrationis aspersus. erit hoc præceptum legitimũ sempiternum. Ipse quoꝙ; qui aspergit aquas, lauabit vestimenta sua. Omnis qui tetigerit aquas expiationis, immundus erit vsꝙ; ad vesperum. Quicquid tetigerit immundus, immũdum faciet: & anima quæ horum quippiam tetigerit, immunda erit vsꝙ; ad vesperum.

Heb. 13.b

Lex moriẽtis in tabernaculo.

Lex nõ tangẽdi immũdum.

S. MORTVA Maria, murmuranti populo aqua contradictionis à Petra fluit, negantéꝙ; transitum Edom discedunt ad montem Hor, ubi mortuo Aaron, sufficitur Eleazarus filius eius.

CAPVT XX.

A Veneruntꝙ; filii Israel, & omnis multitudo in desertũ Sin, mẽse primo: & mãsit populus in Cades. Mortuaꝙ; est ibi Maria, & sepulta in eodẽ loco. Cumꝙ; indigeret aqua populus, cõuenerunt aduersum Moysen & Aaron, & versi in seditionẽ, dixerunt, Vtinã periissemus inter fratres nostros corã Domino. Cur eduxistis ecclesiã Domini in solitudinẽ, vt & nos & nostra iumẽta moriamur? Quare nos fecistis ascẽdere de Aegypto, & adduxistis in locũ istũ pessimũ, qui seri nõ potest, qui nec ficũ gignit, nec vineas, nec malogranata, insuper & aquã nõ habet ad bibẽdũ? Ingressusꝙ; Moyses & Aarõ dimissa multitudine in tabernaculũ fœderis, corruerũt proni in terrã, clamauerũtꝙ; ad Dominũ, atꝙ; dixerũt, Domine Deus audi clamorẽ huius populi, & aperi eis thesaurũ tuum fontem aquæ B viuæ, vt satiati cesset murmuratio eorũ. Et apparuit gloria Domini super eos. Locutusꝙ; est Dominus ad Moysen, dicens, Tolle virgã, & cõgrega populũ tu & Aarõ frater tuus, & loquimini ad Petrã coram eis, & illa dabit aquas. Cumꝙ; eduxeris aquam de Petra, bibet omnis multitudo & iumẽta

Exod. 17.b

Sapien. 11.c — eius. Tulit igitur Moyses virgã, quæ erat in cõspectu Domini, sicut præceperat ei, cõgregata multitudine ante Petrã, dixitq; eis, Audite rebelles & increduli, Num de Petra hac vobis aquã poterimus eiicere? Cumq; eleuasset Moyses manũ, percutiẽs virga bis silicem, egressæ sunt aquæ largissimæ, ita vt populus biberet & iumẽta. Dixitq; Dominus ad Moysen & Aaron, Quia nõ credidistis mihi, vt sanctificaretis me corã filiis Israel, non introducetis hos populos in terram quam dabo eis. Hæc est aqua contradictionis, vbi iurgati sunt filii Israel cõtra Dominũ, & sanctificatus est in eis. Misit interea

Psal. 77.b — 1. Cor. 10.a — Moyses & Aaron nõ ingressuri terram promissionis. — Deut. 1.f

C nuntios Moyses de Cades ad regẽ Edom, qui dicerẽt, Hæc mãdat frater tuus Israel, Nosti omnẽ laborẽ qui apprehẽdit nos, quomodo descenderint patres nostri in Aegyptũ, & habitauerimus ibi multo tempore: afflixerintq; nos Aegyptii, & patres nostros: & quomodo clamauerimus ad Dominũ, & exaudierit nos, miseritq; angelũ qui eduxerit nos de Aegypto. Et ecce in vrbe Cades, quæ est in extremis finibus tuis, positi, obsecramus vt nobis trãsire liceat per terrã tuã. Non ibimus per agros, nec per vineas, nõ bibemus aquas de puteis tuis, sed gradiemur via publica, nec ad dexterã, nec ad sinistrã declinãtes, donec trãseamus terminos tuos. Cui respõdit Edom, Nõ trãsibis per me, alioquin armatus occurram tibi. Dixerũtq; filii Israel, Per tritã gradiemur viã: & si biberimus aquas tuas nos & pecora nostra, dabimus quod iustũ est. Nulla erit in pretio difficultas, tantũ velociter trãs-

Num. 11.c

D eamus. At ille respõdit, Non trãsibitis. Statimq; egressus est obuius, cũ infinita multitudine, & manu forti, nec voluit acquiescere deprecãti, vt cõcederet trãsitũ per fines suos. quãobrem diuertit ab eo Israel. Cumq; castra mouissent de Cadẽs, venerunt in montẽ Hor, qui est in finibus terræ Edom: vbi locutus est Dominus ad Moysen, dicens, Pergat Aaron ad populos suos: nõ enim intrabit terrã quam dedi filiis Israel, eo quòd incredulus fuerit ori meo ad aquas cõtradictionis. Tolle Aaron & filiũ eius cum eo, & duces eos in montem Hor. Cumq; nudaueris patrẽ veste sua, indues ea Eleazarum filiũ eius, & Aaron colligetur, & morietur ibi. Fecit Moyses vt præceperat Dominus, & ascenderunt in montem Hor coram omni multitudine. Cumq; Aaron spoliasset vestibus suis, induit eis Eleazarum filium eius. Illo mortuo in montis supercilio, descendit cum Eleazaro. Omnis autem multitudo videns occubuisse Aaron, fleuit super eo triginta diebus per cunctas familias suas.

Moritur Aaron. — Infra 33.e — Deut. 32.g — Deut. 10.b

S. VICTIA Chananæis, & Amorrhæis, murmuranti populo aduersus Manna, serpentes immittuntur, quorum morsibus Aeneus Serpens conspectus medetur. Sehon & Og reges vincuntur.

CAPVT XXI.

A Vincit Israel regem Arad.

QVod cum audisset Chananæus rex Arad, qui habitabat ad meridiẽ, venisse scilicet Israel per exploratorũ viã, pugnauit cõtra illũ, & victor existens, duxit ex eo prædã. At Israel voto se Domino obligãs, ait, Si tradideris populũ istum in manu mea, delebo vrbes eius. Exaudiuitq; Dominus preces Israel, & tradidit Chananæum: quẽ ille interfecit subuersis vrbibus eius: & vocauit nomen loci illius, Horma, id est anáthema. Profecti sunt autẽ de monte Hor, per viam quæ ducit ad mare rubrum, vt circumirẽt terrã Edom. Et tædere cœpit populum

B itineris ac laboris: locutusq; cõtra Dominũ & Moysen, ait, Cur eduxisti nos de Aegypto, vt moreremur in solitudine? Deest panis, non sunt aquæ, anima nostra iam nauseat super cibo isto leuissimo. Quamobrẽ misit Dominus in populũ ignitos serpẽtes, ad quorũ plagas, & mortes plurimorũ, venerunt ad Moysen, atq; dixerũt, Peccauimus, quia locuti sumus cõtra Dominũ & te: ora vt tollat à nobis serpẽtes. Ora-

Sapien. 16.a — 1. Cor. 10.b

C uit Moyses pro populo, & locutus est Dominus ad eũ, Fac serpentẽ æneum, & pone eum pro signo. qui percussus aspexerit eum, viuet. Fecit ergo Moyses SERPENTEM AENEVM, & posuit eum pro signo: quem cum percussi aspicerent, sanabantur. Profectiq; filii Israel castrametati sunt in Oboth. Vnde egressi fixère tẽtoria in Ieabarim, in solitudine quæ respicit Moab cõtra orientalem plagã. Et inde mouentes, venerũt ad torrentẽ Zared. Quem relinquẽtes castrametati sunt cõtra Arnon, quæ est in deserto, & prominet in finibus Amorrhæi. siquidẽ Arnon terminus est Moab, diuidens

FIGVRA CHRISTI IESV. — Ioan. 3.b — Iudi. 11.c

D Moabitas & Amorrhæos. Vnde dicitur in libro bellorum Domini, Sicut fecit in mari rubro, sic faciet in torrentibus Arnon. Scopuli torrentiũ inclinati sunt, vt requiescerent in Ar, & recũberent in finibus Moabitarũ. Et ex eo loco apparuit puteus, super quo locutus est Dominus ad Moysen, Cõgrega populũ, & dabo ei aquam. Tunc cecinit Israel carmen istud, Ascẽdat puteus. Concinebãt, Puteus quẽ foderũt principes, & parauerunt duces multitudinis in datore legis, & in baculis suis. Profectiq; sunt de solitudine, Mathana: de Ma-

E thana in Nahaliel, de Nahaliel in Bamoth. Bamoth vallis est in regione Moab, in vertice Phasga, quod respicit cõtra desertum. Misit autẽ Israel nuntios ad Seon regẽ Amorrhæorum, dicẽs, Obsecro vt transire mihi liceat per terram tuam: nõ declinabimus in agros & vineas, nõ bibemus aquas ex puteis. via regia gradiemur, donec transeamus terminos tuos. Qui concedere noluit vt transiret Israel per fines suos: quin potius exercitu congregato, egressus est obuiã in desertum, & venit in Iasa, pugnauitq; contra eum. A quo percussus est in ore gladii, & possessa est terra eius ab Arnon vsq; Ieboc, & filios Ammon: quia forti præsidio tenebantur termini

Vincitur Seon. — Deut. 2.f — Iudi. 11.d — Amos 2.a — Psal. 134.c

F Ammonitarum. Tulit ergo Israel omnes ciuitates eius, & habitauit in vrbibus Amorrhæi, in Hesebon scilicet, & viculis eius. Vrbs Hesebon fuit Seon regis Amorrhæi, qui pugnauit cõtra regem Moab: & tulit omnem terram, quæ ditionis illius fuerat, vsque Arnon. Idcirco dicitur in prouerbio, Venite in Hesebon, ædificetur & cõstruatur ciuitas Seon. Ignis egressus est de Hesebon, flamma de oppido Seon, & deuorauit Ar Moabitarum, & habitatores excelsorum Arnon. Væ tibi Moab, periisti popule Chamos. Dedit filios eius in fugam, & filias in captiuitatem regi Amorrhæorum Seon. Iugum ipsorum disperiit ab Hesebon vsq; Dibon, lassi

Iudi. 11.c

G peruenerunt in Nophe, & vsq; Medaba. Habitauit itaq; Israel in terra Amorrhæi. Misitq; Moyses qui explorarent Iazer: cuius ceperũt viculos, & possederunt habitatores. Verteruntq; se, & ascẽderunt per viam Basan, & occurrit eis Og rex Basan cum omni populo suo, pugnaturus in Edrai. Dixitque Dominus ad Moysen, Ne timeas eum, quia in manu tua tradidi illum, & omnem populum, ac terram eius: faciesque illi sicut fecisti Seon regi Amorrhæorum habitatori Hesebon. Percusserunt igitur & hunc cum filiis suis, vniuersumq; populum eius vsq; ad internecionem, & possederunt terram illius.

Percutitur Og. — Deute. 3.a. 29.b

S. EIS uocatur Balaam à Balac Israelitis maledicturus, quem angelus asina loquente corripit.

CAPVT XXII.

Profectiq;

A PRofectiq́; caſtrametati ſunt in cãpeſtribus Moab, vbi trans Iordanẽ Iericho ſita eſt. Videns autem Balac filius Sephor omnia quæ fecerat Iſrael Amorrhęo, & quòd pertimuiſſent eum Moabitæ, & impetũ eius ferre nõ poſſent, dixit ad maiores natu Madian, Ita delebit hic populus omnes qui in noſtris finibus commorantur, quomodo ſolet bos herbas vſq; ad radices carpere. Ipſe autẽ erat eo tempore rex in Moab. Miſit ergo nuntios ad Balaam filiũ Beor ariolũ, qui habitabat ſuper flumen terræ filiorum Ammon, vt vocarent eum, & dicerent, Ecce egreſſus eſt populus ex Aegypto, qui operuit ſuperficiem terræ, ſedens cõtra me. B Veni igitur, & maledic populo huic, quia fortior me eſt: ſi quo modo poſsim percutere & eiicere eum de terra mea. noui enim quòd benedictus ſit, cui benedixeris, & maledictus in quẽ maledicta cõgeſſeris. Perrexeruntq́; ſeniores Moab, & maiores natu Madian habentes diuinationis pretiũ in manibus. Cumq́; veniſſent ad Balaam, & narraſſent ei omnia verba Balac, ille reſpondit, Manete hic nocte, & reſpondebo quicquid mihi dixerit Dominus. Manentibus autem illis apud Balaã, venit Deus, & ait ad eum, Quid ſibi volũt homines iſti apud te? Reſponditq́;, C Balac filius Sephor rex Moabitarũ miſit ad me, dicẽs, Ecce populus qui egreſſus eſt de Aegypto, operuit ſuperficiẽ terræ: veni & maledic ei, ſiquo modo poſsim pugnãs abiicere eũ. Dixitq́; Deus ad Balaã, Noli ire cũ eis, neq; maledicas populo, quia benedictus eſt. Qui mane cõſurgens dixit ad principes, Ite in terrã veſtrã, quia prohibuit me Dominus venire vobiſcũ. Reuerſi principes dixerũt ad Balac, Noluit Balaam venire nobiſcũ. Rurſum ille multò plures & nobiliores quàm D antè miſerat, miſit. Qui cum veniſſent ad Balaã, dixerũt, Sic dicit Balac filius Sephor, Ne cũcteris venire ad me, paratus ſum honorare te, & quicquid volueris dabo: veni, & maledic populo iſti. Reſpõdit Balaã, Si dederit mihi Balac plenã domũ ſuã argẽti & auri, nõ potero immutare verbũ Domini Dei mei, vt vel plus vel minus loquar. Obſecro vt hic maneatis etiã hac nocte, & ſcire queã quid mihi rurſum reſpondeat Dominus. Venit ergo Deus ad Balaã nocte, & ait ei, Si vocare te venerint homines iſti, ſurge, & vade cũ eis: ita dũtaxat, vt quod tibi præcepero facias. Surrexit Balaã mane, & ſtrata aſina profectus eſt cum eis. Et iratus eſt Deus. Stetitq́; angelus Domini in via contra Balaã, qui inſidebat aſinæ, & duos pueros habebat ſecũ. Cernẽs aſina angelum ſtantem in via euaginato gladio, auertit ſe de itinere, & ibat per agrum. E Quam cum verberaret Balaam, & vellet ad ſemitã reducere, ſtetit angelus in anguſtiis duarum maceriarũ, quibus vineæ cingebãtur. Quẽ videns aſina, iunxit ſe parieti, & attriuit ſedentis pedẽ. At ille iterũ verberabat eã: & nihilominus angelus ad locũ anguſtũ trãſiens, vbi nec ad dexterã nec ad ſiniſtram poterat deuiari, obuius ſtetit. Cũq́; vidiſſet aſina ſtantem angelũ, cócidit ſub pedibus ſedẽtis. Qui iratus, vehemẽtius cædebat fuſte latera eius. Aperuitq́; Dominus os aſinæ, & locuta eſt, Quid feci tibi? cur percutis me? ecce iam tertiò? Reſpõdit Balaã, Quia cõmeruiſti & illuſiſti mihi: F vtinam haberẽ gladiũ vt te percuterẽ. Dixit aſina, Nónne animal tuũ ſum, cui ſemper ſedere conſueuiſti vſq; in præſentẽ diem? Dic quid ſimile vnquam fecerim tibi? At ille ait, Nunquã. Protinus aperuit Dominus oculos Balaã, & vidit angelum ſtantẽ in via euaginato gladio, adorauitq́; eũ pronus in terram: cui angelus, Cur, inquit, tertiò verberas aſinã tuam? Ego veni vt aduerſarer tibi, quia peruerſa eſt via tua, mihiq́; cõtraria: & niſi aſina declinaſſet de via, dans locũ reſiſtẽti, te occidiſſem, & illa viueret. Dixit Balaam, Peccaui, neſciens quòd tu ſtares cõtra me: & nũc ſi diſplicet tibi vt vadã, reuertar. Ait angelus, Vade cũ iſtis, & caue ne aliud quàm præce- G pero tibi loquaris. Iuit igitur cum principibus. Quod cum audiſſet Balac, egreſſus eſt in occurſum eius in oppido Moabitarum, quod ſitũ eſt in extremis finibus Arnon. Dixitq́; ad Balaam, Miſi nuntios vt vocarẽt te, cur nõ ſtatim veniſti ad me? an quia mercedem aduẽtui tuo reddere nequeo? Cui ille reſpõdit, Ecce adſum: nũquid loqui potero aliud, niſi quod Deus poſuerit in ore meo? Perrexerunt ergo ſimul, & venerunt in vrbem quæ in extremis regni eius finibus erat. Cũq́; occidiſſet Balac boues, & oues, miſit ad Balaam, & principes qui cum eo erant, munera. Mane autem facto duxit eum ad excelſa Baal, & intuitus eſt extremam partem populi.

Iosu. 14. b

Infra 24. c

Balaam nõ poteſt maledicere, cõtra Domini voluntatem.

2. Pet. 2. c
Iudæ 1. d

Loquitur aſina.

S. BALAAM *ad maledicendum Iſrael uocatus benedixit, futura de illo multa prædicens.* CAPVT XXIII.

A DIxitq́; Balaam ad Balac, Aedifica mihi hic ſeptẽ aras, & para totidẽ vitulos, eiuſdemq́; numeri arietes. Cumq́; feciſſet iuxta ſermonẽ Balaam, impoſuerũt ſimul vitulũ & arietẽ ſuper aram. Dixitq́; Balaam ad Balac, Sta paulíſper iuxta holocauſtũ tuum donec vadã, ſi fortè occurrat mihi Dominus, & quodcũque mihi imperauerit, loquar tibi. Cumq́; abiiſſet velociter, occurrit illi Deus. Locutusq́; ad eũ Balaã, Septẽ, inquit, aras erexi, & impoſui vitulũ & arietẽ déſuper. Dominus autẽ poſuit verbũ in ore eius, & ait, Reuertere ad Balac, & hæc loquèris. Reuerſus inuenit ſtantẽ Balac iuxta holocauſtum ſuũ, & omnes principes Moabitarũ: aſſumptaq́; parabola ſua, dixit, De Arã adduxit me Balac rex Moabitarũ, de mõtibus orien- B tis. Veni, inquit, & maledic Iacob: propera & deteſtare Iſrael. Quomodo maledicã, cui non maledixit Deus? Qua ratione deteſter quẽ Dominus nõ deteſtatur? De ſummis ſilicibus videbo eũ, & de collibus cõſyderabo illũ. Populus ſolus habitabit, & inter gẽtes nõ reputabitur. Quis dinumerare poſſit puluerẽ Iacob, & noſſe numerũ ſtirpis Iſrael? Moriatur anima mea morte iuſtorũ, & fiant nouiſsima mea horũ ſimilia. Dixitq́; Balac ad Balaã, Quid eſt hoc quod agis? Vt malediceres inimicis meis, vocaui te: & tu econtrario benedicis eis. Cui ille reſpõdit, Num aliud poſſum loqui niſi quod iuſſerit Dominus? Dixit ergo Balac, Veni mecũ in alterũ locũ, C vnde partẽ Iſrael videas, & totũ videre nõ poſsis, & inde maledicito ei. Cumq́; duxiſſet eũ in locũ ſublimẽ ſuper verticẽ mõtis Phaſga, ædificauit Balaã ſeptẽ aras, & impoſitis ſuprà vitulis atq; arietibus, dixit ad Balac, Sta hic iuxta holocauſtũ tuũ, donec ego obuius pergã. Cui cũ Dominus occurriſſet, poſuiſſetq́; verbũ in ore eius, ait, Reuertere ad Balac, & hæc loquèris ei. Reuerſus inuenit eũ ſtantẽ iuxta holocauſtũ ſuũ, & principes Moabitarũ cũ eo. Ad quẽ Balac, Quid, inquit, locutus eſt Dominus? At ille aſſumpta parabola ſua, ait, Sta Balac & auſculta, audi fili Sephor, Nõ eſt Deus quaſi homo vt mẽtiatur, nec vt filius hominis vt mutetur. Dixit ergo, & nõ faciet? locutus eſt, & nõ implebit? Ad benedicendũ adductus ſum, benedictionẽ prohibere nõ valeo. Nõ eſt idolũ in Iacob, nec videtur ſimulachrũ in Iſrael. Dominus Deus eius D cum eo eſt, & clangor victoriæ regis in illo. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo ſimilis eſt rhinocerõtis. Non eſt augurium in Iacob, nec diuinatio in Iſrael. Temporibus ſuis dicetur Iacob & Iſraeli quid operatus ſit Deus. Ecce populus vt leæna conſurget, & quaſi leo erigetur: non accubabit donec deuoret prædam, & occiſorum ſanguinem bibat. Dixitq́; Balac ad Balaam, Nec maledicas ei, nec benedicas. Et ille ait, Nónne dixi tibi, quòd quicquid mihi Deus imperaret, hoc facerem? Et ait Balac ad eum, Veni, & ducam te ad alium locum: ſi fortè placeat Deo vt inde maledicas eis. Cumq́; duxiſſet eum ſuper verticem montis Phogor, qui reſpicit ſolitudinem, dixit ei Balaam, Aedifica mihi hic ſeptem aras, & para totidem vitulos, eiuſdemq́; numeri arietes. Fecit Balac vt Balaam dixerat: impoſuitq́; vitulos, & arietes per ſingulas aras.

Infra 24. b

S. BALAAM *uaticinatur ſuper Iſraelẽ*, CHRISTI, *atq; Romanorum regnum Amalechitis & Cynæis cæſis futurum.*

CAPVT XXIIII.

A Cumque vidisset Balaam quòd placeret Domino vt benediceret Israeli, nequaquam abiit vt antè perrexerat, vt augurium quæreret: sed dirigens contra desertum vultum suum, & eleuans oculos vidit Israel in tentoriis commorantem per tribus suas: & irruente in se spiritu Dei assumpta parabola ait, Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obturatus est oculus, dixit auditor sermonū Dei, qui visionē Omnipotentis intuitus est, qui cadit & sic aperiuntur oculi eius, Quàm pulchra tabernacula tua Iacob, & tentoria tua Israel: vt valles nemorosæ, vt horti iuxta fluuios irrigui, vt tabernacula quæ fixit Dominus, quasi cedri prope aquas. Fluet aqua de situla eius, & semen illius erit in aquas multas. Tolletur propter Agag, rex B eius, & auferetur regnum illius. Deus eduxit illum de Aegypto, cuius fortitudo similis est rhinocerotis. Deuorabunt gentes hostes illius, ossaque eorum confringent, & perforabūt sagittis. Accubās dormiuit vt leo, & quasi leæna, quam suscitare nullus audebit. Qui benedixerit tibi, erit & ipse benedictus: qui maledixerit tibi, in maledictione reputabitur. Iratusque Balac contra Balaam, complosis manibus ait, Ad maledicendum inimicis meis vocaui te, quibus econtrario tertiò benedixisti: reuertere ad locum tuum. Decreueram quidem magnifice honorare te, sed Dominus priuauit te hono C re disposito. Respondit Balaam ad Balac, Nónne nuntiis tuis, quos misisti ad me, dixi, Si dederit mihi Balac plenam domum suam argenti & auri, non potero præterire sermonem Domini Dei mei, vt vel boni quid, vel mali proferam ex corde meo: sed quicquid Dominus dixerit, hoc loquar? Veruntamen pergens ad populum meum, dabo tibi consilium quid populus tuus populo huic faciat extremo tempore. Sumpta igitur parabola, rursum ait, Dixit Balaam filius Beor, dixit homo cuius obturatus est oculus, dixit auditor sermonum Dei, qui nouit doctrinam altissimi, & visiones Omnipotētis videt, qui cadens apertos habet oculos, Videbo eum, sed nō modo: intuebor illū, sed non propè. ORIETVR STELLA ex Iacob, & consurget virga de Israel: & percutiet duces Moab, vastabitque omnes filios Seth. Et erit D Idumæa possessio eius: hæreditas Seir cedet inimicis suis: Israel verò fortiter aget. De Iacob erit qui dominetur, & perdat reliquias ciuitatis. Cumque vidisset Amalec, assumens parabolam, ait, Principiū gentiū Amalec, cuius extrema perdentur. Vidit quoque Cinæum: & assumpta parabola, ait, Robustum quidem est habitaculum tuum: sed si in petra posueris nidum tuum, & fueris electus de stirpe Cin, quandiu poteris permanere? Assur enim capiet te. Assumptaque parabola iterum locutus est, Heu quis victurus est quando ista faciet Deus? Venient in trieribus de Italia, superabunt Assyrios, vastabuntque Hebræos, & ad extremū etiam ipsi peribunt. Surrexitque Balaam, & reuersus est in locum suum: Balac quoque via qua venerat, rediit.

Supra 23.d

Supra 22.d

De aduētu Christi.
Matt. 2.a

S. FORNICANTE *cum Madianitis & Moabitis Israële, Phinees Zambri & Cozbi pugione confodit.* CAP. XXV.

A Morabatur autem eo tempore Israel in Setim, & fornicatus est populus cum filiabus Moab, quæ vocauerunt eos ad sacrificia sua. At illi comederunt & adorauerunt Deos earum. Initiatusque est Israel Beelphegor, & iratus Dominus ait ad Moysen, Tolle cunctos principes populi, & suspende eos cōtra solem in patibulis: vt auertatur furor meus ab Israel. Dixitque Moyses ad Iudices Israel, Occidat vnusquisque proximos suos, qui initiati sunt Beelphegor. Et ecce vnus de filiis Israel intra- B uit coram fratribus suis ad scortum Madianitidem vidente Moyse, & omni turba filiorum Israel, qui flebant ante fores tabernaculi. Quod cum vidisset Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis, surrexit de medio multitudinis, & arrepto pugione ingressus est post virum Israelitem in lupanar, & perfodit ambos simul, virum scilicet & mulierem in locis genitalibus. Cessauitque plaga à filiis Israel, & occisi sunt viginti quatuor millia hominum. Dixitque Dominus ad Moy- C sen, Phinees filius Eleazari filii Aaron sacerdotis auertit irā meam à filiis Israel: quia zelo meo cōmotus est contra eos, vt nō ipse delerem filios Israel in zelo meo. Idcirco loquere ad eum, Ecce do ei pacem fœderis mei, & erit tam ipsi quàm semini eius pactum sacerdotii sempiternum: quia zelatus est pro Deo suo, & expiauit scelus filiorum Israel. Erat autē nomen viri Israelitæ, qui occisus est cum Madianitide, Zam- D bri filius Salu, dux de cognatione & tribu Simeonis. Porrò mulier Madianitis, quæ pariter interfecta est, vocabatur Cozbi filia Sur principis nobilissimi Madianitarum. Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens, Hostes vos sentiant Madianitæ, & percutite eos: quia & ipsi hostiliter egerunt contra vos, & deceperunt insidiis per idōlum Phogor & Cozbi filiam ducis Madian sororem suam, quæ percussa est in die plagæ pro sacrilegio Phogor.

Iosue 22.d
Deut. 4.a

1. Mac. 2.e
Psal. 105.c
1. Cor. 10.b

1. Mac. 2.f
Eccl. 45.d

Infra 31.a

S. NVMERANTVR *Israëlitæ per singulas tribus à viginti annis & suprà, terram Chanaan ingressuri.*
CAPVT XXVI.

A Postquam noxiorū sanguis effusus est, dixit Dominus ad Moysen & Eleazarum filiū Aaron sacerdotem, Numerate omnē summam filiorum Israel à viginti annis & suprà, per domos & cognationes suas, cunctos qui possunt ad bella procedere. Locuti sunt itaque Moyses & Eleazar sacerdos, in campestribus Moab super Iordanem contra Iericho ad eos qui erant à viginti annis & suprà, sicut Dominus imperauerat, quorū iste est numerus: Rubē primogenitus Israel. huius filius, Enoch, à quo familia Enochitarum: & Phallu, à quo familia Phalluitarum: & Esron, à quo familia Esronitarum: & Charmi, à quo familia Charmitarum. hæ sunt familiæ de stirpe Ruben: quarum numerus inuentus est quadraginta tria millia & B septingenti triginta. Filius Phallu, Eliab. huius filii, Namuël & Dathā & Abiron. isti sunt Dathā & Abiron principes populi qui surrexerunt contra Moysen & Aaron in seditione Core, quando aduersus Dominū rebellauerunt: & aperiens terra os suum deuorauit Core morientibus plurimis, quādo combussit ignis ducentos quinquaginta viros. Et factum est grande miraculum, vt Core pereunte filii illius nō perirent. Filii Simeon per cognationes suas, Namuël, ab hoc familia Namuelitarum: & Iamin, ab hoc familia Iaminitarum: Iachin, ab hoc familia Iachinitarum: Zare, ab hoc familia Zareitarum: Saul, ab hoc familia Saulitarum. hæ sunt familiæ de stirpe Simeon, quarum omnis numerus fuit viginti duo millia ducenti. Filii Gad per cognationes suas: Sephon, ab hoc familia Sephonitarum: Aggi, ab hoc familia Aggitarum: Suni, ab hoc familia Sunitarum: Ozni, ab hoc familia C Oznitarum: Heri, ab hoc familia Heritarum: Arod, ab hoc familia Aroditarum: Ariel, ab hoc familia Arielitarum. istæ sunt familiæ Gad, quarum omnis numerus fuit quadraginta millia quingenti. Filii Iuda, Her & Onan, qui ambo mortui sunt in terra Chanáan. Fueruntque filii Iuda per cognationes suas: Sela, à quo familia Selaitarum: Phares, à quo familia Pharesitarum: Zare, à quo familia Zareitarum. Porrò filii Phares, Esron, à quo familia Esronitarum: & Hamul, à quo familia Hamulitarum. istæ sunt familiæ Iuda, quarū omnis numerus fuit septuaginta sex millia quingenti. Filii Issachar per cognationes suas: Thola, à quo familia Tholaitarum: Phua, à quo familia Phuaitarum: Iasub, à quo familia Iasubitarum: Semran, à quo familia Semranitarum. hæ sunt cognationes Issachar, quarum numerus fuit sexaginta quatuor millia trecenti. Filii Zabúlon per cognationes suas: Sared, à D quo familia Sareditarum: Elon, à quo familia Elonitarum: Ialel, à quo familia Ialelitarum. hæ sunt cognationes Zabúlon,

Gen. 46.b
Exod. 6.b
1. Para. 5.a

Supra 16.a.g

Gen. 38.a.b

bûlon, quarum numerus fuit ſexaginta millia quingenti. Filii Ioſeph per cognationes ſuas, Manaſſe & Ephráim. De Manaſſe ortus eſt Machir, à quo familia Machiritarũ. Machir genuit Galaad, à quo familia Galaaditarum. Galaad habuit filios: Iezer, à quo familia Iezeritarũ: & Helec, à quo familia Helecitarũ: & Aſriel, à quo familia Aſrielitarũ: & Sechem, à quo familia Sechemitarũ: & Semida, à quo familia Semi-*Infra 27.a* daitarum: & Hepher, à quo familia Hepheritarũ. Fuit autẽ Hepher pater Salphaad, qui filios nõ habebat, ſed tantum filias, quarũ iſta ſunt nomina, Maala, & Noa, & Hegla, & Melcha, & Therſa. hæ ſunt familiæ Manaſſe, & numerus earum quinquagintaduo millia ſeptingẽti. Filii autẽ Ephráim per cognationes ſuas fuerunt hi: Suthala, à quo familia Suthalaitarum: Becher, à quo familia Becheritarũ: Thehen, à quo familia Thehenitarũ. Porrò filius Suthala fuit Heran, à quo familia Heranitarũ. hæ ſunt cognationes filiorũ Ephráim: E quarum numerus fuit trigintaduo millia quingentorum. Iſti ſunt filii Ioſeph per familias ſuas. Filii Beniamin in cognationibus ſuis: Bela, à quo familia Belaitarũ: Asbel, à quo familia Asbelitarum: Achiram, à quo familia Achiramitarũ: Supham, à quo familia Suphamitarum: Hupham, à quo familia Huphamitarum. Filii Bela, Hered & Noeman. de Hered, familia Hereditarum: de Noeman, familia Noemanitarum. hi ſunt filii Beniamin per cognationes ſuas, quorum numerus fuit quadragintaquinq; millia ſexcenti. Filii Dan per cognationes ſuas: Suhã, à quo familia Suhamitarũ. hæ ſunt cognationes Dan per familias ſuas. omnes fuère Suhamitæ, quarum numerus erat ſexagintaquatuor millia quadringenti. Filii Aſer per cognationes ſuas: Iemna, à quo familia Iemnaitarum: Ieſſui, à quo familia Ieſſuitarum: Brie, à quo familia Brieitarum. Filii Brie: Heber, à quo familia Heberitarum: & Melchiel, à quo familia Melchielitarum. Nomen autem filiæ Aſer, fuit Sara. hę ſunt cognationes filiorum Aſer, & numerus eorum quinquagintatria millia quadringẽti. Fi-F lii Nephthali per cognationes ſuas: Ieſiel, à quo familia Ieſielitarum: Guni, à quo familia Gunitarum: Ieſer, à quo familia Ieſeritarum: Sellem, à quo familia Sellemitarum. hæ ſunt cognationes filiorum Nephthali per familias ſuas: quorum numerus quadragintaquinque millia quadringenti. Iſta eſt ſumma filiorũ Iſrael, qui recenſiti ſunt ſexcenta millia, & mille ſeptingenti triginta. Locutuſque eſt Dominus ad Moyſen, dicens, Iſtis diuidetur terra iuxta numerum vocabulorum in poſſeſsiones ſuas. Pluribus maiorem partem dabis, & paucioribus minorem, ſingulis ſicut nunc recenſiti ſunt tradetur poſſeſsio: ita dúntaxat vt ſors terram tribubus diuidat & familiis. Quicquid ſorte contigerit, hoc vel *Exod. 6.c* plures accipiant, vel pauciores. Hic quoque eſt numerus filiorum Leui per familias ſuas: Gerſon, à quo familia Gerſonitarum: Çaath, à quo familia Caathitarum: Merari, à quo G familia Meraritarum. hæ ſunt familiæ Leui. Familia Lobni, familia Hebroni, familia Moholi, familia Muſi, familia Co-*Exod. 6.c. 2.a* re. At vero Caath genuit Amram, qui habuit vxorem Iochabed filiam Leui, quæ nata eſt ei in Aegypto. hæc genuit Amram viro ſuo, filios, Aaron & Moyſen, & Mariam ſororem eorum. De Aaron orti ſunt Nadab & Abiu & Eleazar *Supra 3.a* & Ithamar: quorum Nadab & Abiu mortui ſunt, cum ob-*Leui. 10.a* tuliſſent ignem alienum coram Domino. Fueruntq; omnes *1. Par. 24.a* qui numerati ſunt, vigintitria millia generis maſculini ab vno menſe & ſuprà: qui non ſunt recenſiti inter filios Iſrael, nec eis cum cæteris data poſſeſsio eſt. Hic eſt numerus filiorum Iſrael, qui deſcripti ſunt à Moyſe & Eleazaro ſacerdote, in campeſtribus Moab ſupra Iordanẽ contra Iericho: *1. Cor. 10.a* inter quos nullus fuit eorum qui antè numerati ſunt à Moy-*Supra 14.d* ſe & Aaron in deſerto Sinai. Prædixerat enim Dominus quòd omnes morerentur in ſolitudine. Nulluſq; remanſit ex eis, niſi Caleb filius Iéphone, & Ioſue filius Nun.

S. FILIAE *Salphaad patri ſuccedunt in hæreditatẽ, oſtenſaq; Moyſi terra promiſsionis Ioſue illi ſufficitur.*

CAPVT XXVII.

A Acceſſerunt autem filiæ Salphaad, filii Hepher, *Supra 26.d* filii Galaad, filii Machir, filii Manaſſe, qui fuit *Infra 36.a* filius Ioſeph: quarũ ſunt nomina, Maala & Noa *Ioſue 17.a* & Hegla & Melcha & Therſa. Steteruntque coram Moyſe & Eleazaro ſacerdote, & cunctis principibus populi ad oſtium tabernaculi fœderis, atque dixerunt, Pater noſter mortuus eſt in deſerto, nec fuit in ſeditione quæ concitata eſt contra Dominum ſub Core, ſed in peccato ſuo *Supra 16.a* mortuus eſt: hic non habuit mares filios. Cur tollitur nomen illius de familia ſua, quia non habet filium? Date no-B bis poſſeſsionẽ inter cognatos patris noſtri. Retulitq; Moyſes cauſam earum ad iudicium Domini. Qui dixit ad eum, Iuſtam rem poſtulant filiæ Salphaad: da eis poſſeſsionẽ inter cognatos patris ſui, & ei in hæreditate ſuccedant. Ad filios autem Iſrael loqnèris hæc, Homo cum mortuus fuerit abſq; filio, ad filiam eius trãſibit hæreditas. ſi filiam non habuerit, habebit ſucceſſores fratres ſuos. quòd & ſi fratres non fuerint, dabitis hæreditatem fratribus patris eius. ſin autem nec patruos habuerit, dabitur hæreditas his qui ei proximi ſunt. eritq; hoc filiis Iſrael ſanctum lege perpetua, ſicut præ-C cepit Dominus Moyſi. Dixit quoq; Dominus ad Moyſen, Aſcende in montem iſtum Abarim, & cõtemplare inde terram quam daturus ſum filiis Iſrael. cumq; videris eam, ibis & tu ad populum tuũ, ſicut iuit frater tuus Aaron, quia offendiſtis me in deſerto Sin in contradictione multitudinis, *Deut. 32.g* nec ſanctificare me voluiſtis coram eis ſuper aquas. hæ ſunt *Sup. 20.b* aquę cõtradictionis in Cades deſerti Sin. Cui reſpõdit Moyſes, Prouideat Dominus Deus ſpirituum omnis carnis, hominem qui ſit ſuper multitudinem hanc: & poſsit exire & D intrare ante eos, & educere eos vel introducere, ne ſit populus Domini ſicut oues abſque paſtore. Dixitq; Dominus ad eum, Tolle Ioſue filiũ Nun virum in quo eſt ſpiritus, & po-*Deut. 3.d* ne manum tuam ſuper eum. Qui ſtabit coram Eleazaro ſacerdote & omni multitudine, & dabis ei præcepta cunctis videntibus, & partem gloriæ tuæ, vt audiat eum omnis ſynagòga filiorum Iſrael. Pro hoc ſi quid agendum erit, Eleazar ſacerdos conſulet Dominum. Ad verbum eius egredietur & ingredietur ipſe, & omnes filii Iſrael cum eo, & cætera multitudo. Fecit Moyſes vt præceperat Dominus. Cumque tuliſſet Ioſue, ſtatuit eum corã Eleazaro ſacerdote & omni frequentia populi. Et impoſitis capiti eius manibus cuncta replicauit quæ mandauerat Dominus.

S. OBLATIONES *quibuſuis ſolennitatibus offerendæ.*

CAPVT XXVIII.

A Dixit quoq; Dominus ad Moyſen, Præcipe filiis Iſraël, & dices ad eos, Oblationem meam & panes, & incenſum odoris ſuauiſsimi offerte per tempora ſua. Hæc ſunt ſacrificia quæ offerre debetis, Agnos anniculos immaculatos duos quotidie in holocauſtum ſempiternum: vnum offeretis mane, & alterũ ad veſperum: decimam partem ephi ſimilæ, quæ conſperſa ſit oleo puriſsimo, & habeat quartam partem hin. holocauſtum iuge eſt quod obtuliſtis in mõte Sinai in odorem ſuauiſsimum incenſi Domini. & libabitis vini quartam partem hin per agnos ſingulos in ſanctuario Domini. Alterumque agnum ſimiliter offeretis ad veſperam iuxta omnem ritum ſacrificii matutini, & libamentorum eius, oblationem ſua-B uiſsimi odoris Domino. Die autem ſabbathi offeretis duos *Mat. 12.a* agnos anniculos immaculatos, & duas decimas ſimilæ oleo conſperſæ in ſacrificio, & liba quæ ritè funduntur per ſingula ſabbatha in holocauſtum ſempiternum. In calendis autem, id eſt in menſium exordiis, offeretis holocauſtum Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos ſeptem immaculatos, & tres decimas ſimilæ oleo con-

ſperſæ in ſacrificio per ſingulos vitulos: & duas decimas ſimilæ oleo conſperſæ per ſingulos arietes: & decimam decimæ ſimilæ ex oleo in ſacrificio per agnos ſingulos. holocauſtum ſuauiſsimi odoris atque incenſi eſt Domino. Libamenta autem vini quæ per ſingulas fundenda ſunt victimas, iſta erunt, Media pars hin per ſingulos vitulos, tertia per arietem, quarta per agnum. hoc erit holocauſtum per omnes menſes, qui ſibi anno vertente ſuccedunt. Hircus quoque offeretur Domino pro peccatis in holocauſtum ſempiternum cum libamentis ſuis. *Exod. 12.c Leui. 23.a* Menſe autem primo, quartadecima die menſis, phaſe Domini erit, & quintadecima die ſolennitas: ſeptem diebus veſcentur azymis. Quarum dies prima venerabilis & ſancta erit: omne opus ſeruile non facietis in ea. Offeretiſque incenſum holocauſtum Domino vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos ſeptem, & ſacrificia ſingulorum ex ſimila quæ conſperſa ſit oleo, tres decimas per ſingulos vitulos, & duas decimas per arietem, & decimam decimæ per agnos ſingulos, id eſt per ſeptem agnos. Et hircum pro peccato vnum, vt expietur pro vobis, præter holocauſtum matutinum quod ſemper offeretis. Ita facietis per ſingulos dies ſeptem dierum in fomitem ignis, & in odorem ſuauiſsimum Domino, qui ſurget de holocauſto & de libationibus ſingulorum. Dies quoque ſeptimus celeberrimus & ſanctus erit vobis: omne opus ſeruile non facietis in eo. Dies etiam primitiuorum quando offeretis nouas fruges Domino, expletis hebdomadibus, venerabilis & ſancta erit: omne opus ſeruile nõ facietis in ea. Offeretiſq; holocauſtum in odorem ſuauiſsimũ Domino, vitulos de armento duos, arietem vnum, agnos anniculos immaculatos ſeptẽ: atq; in ſacrificiis eorum ſimilæ oleo cõſperſæ, tres decimas per ſingulos vitulos, per arietes duos, per agnos decimam decimæ, qui ſimul ſunt agni ſeptem: hircum quoq; vnum qui mactatur pro expiatione: præter holocauſtum ſempiternũ & liba eius. Immaculata offeretis omnia cum libationibus ſuis.

§. MENSIS *ſeptimi ſolennitates, & earum oblationes.*

CAPVT XXIX.

MEnſis etiam ſeptimi prima dies venerabilis & ſancta erit vobis. omne opus ſeruile non facietis in ea, quia dies clangoris eſt & tubarũ. Offeretiſq; holocauſtum in odorem ſuauiſsimũ domino, vitulum de armento vnum, arietem vnum: & agnos anniculos immaculatos ſeptẽ, & in ſacrificiis eorum ſimilæ oleo conſperſæ tres decimas per ſingulos vitulos, duas decimas per arietem, vnam decimam per agnum, qui ſimul ſunt agni ſeptem: & hircum pro peccato, qui offertur in expiationem populi, præter holocauſtum calendarum cum ſacrificiis ſuis, & holocauſtum ſempiternum cum libationibus ſolitis. Eiſdem ceremoniis offeretis in odorem ſuauiſsimũ incenſum domino. *Leuit. 16.g & 23.a* Decima quoq; dies menſis huius ſeptimi erit vobis ſancta atq; venerabilis, & affligetis animas veſtras: omne opus ſeruile non facietis in ea. Offeretiſq; holocauſtũ domino in odorem ſuauiſsimũ, vitulum de armento vnum, arietem vnũ, agnos anniculos immaculatos ſeptem: & in ſacrificiis eorũ ſimilæ oleo conſperſæ tres decimas per ſingulos vitulos, duas decimas per arietem, decimam decimæ per agnos ſingulos, qui ſunt ſimul agni ſeptem: & hircũ pro peccato. abſq; his quæ offerri pro delicto ſolent in expiationẽ & holocauſtum ſempiternũ, in ſacrificio & libaminibus eorũ. Quintadecima verò die menſis ſeptimi, quæ vobis ſancta erit atq; venerabilis, omne opus ſeruile nõ facietis in ea: ſed celebrabitis ſolẽnitatẽ Domino ſeptẽ diebus. offeretiſq; holocauſtum in odorẽ ſuauiſsimũ Domino, vitulos de armento tredecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: & in libamentis eorũ ſimilæ oleo cõſperſæ tres decimas per vitulos ſingulos, qui ſunt ſimul vituli tredecim: & duas decimas arieti vno, id eſt ſimul arietibus duobus, & decimã decimæ agnis ſingulis, qui ſunt ſimul agni quatuordecim: & hircũ pro peccato. abſq; holocauſto ſempiterno, & ſacrificio & libamine eius. In die altero offeretis vitulos de armento duodecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: ſacrificiaq; & libamina ſingulorũ per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis: & hircũ pro peccato. abſq; holocauſto ſempiterno, ſacrificioq; & libamine eius. Die tertio offerẽtis vitulos vndecim, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: ſacrificiaq; & libamina ſingulorũ per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis: & hircum pro peccato. abſq; holocauſto ſempiterno, ſacrificioq; & libamine eius. Die quarto offeretis vitulos decẽ, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: ſacrificiaq; & libamina ſingulorũ per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis: & hircũ pro peccato. abſq; holocauſto ſempiterno, ſacrificioq; eius & libamine. Die quinto offeretis vitulos nouẽ, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: ſacrificiaq; & libamina ſingulorum per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis: & hircũ pro peccato. abſq; holocauſto ſempiterno, ſacrificioq; eius & libamine. Die ſexto offeretis vitulos octo, arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: ſacrificiaque & libamina ſingulorũ per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis: & hircum pro peccato. abſq; holocauſto ſempiterno, ſacrificioq; eius & libamine. Die ſeptimo offeretis vitulos ſeptẽ, & arietes duos, agnos anniculos immaculatos quatuordecim: ſacrificiaq; & libamina ſingulorũ per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis: & hircũ pro peccato. abſq; holocauſto ſempiterno, ſacrificioq; eius & libamine. Die octauo qui eſt celeberrimus, omne opus ſeruile non facietis, offerẽtes holocauſtũ in odorẽ ſuauiſsimũ domino, vitulum vnum, arietẽ vnum, agnos anniculos immaculatos ſeptem: ſacrificiaque & libamina ſingulorum per vitulos & arietes & agnos ritè celebrabitis: & hircum pro peccato. abſq; holocauſto ſempiterno, ſacrificioq; eius & libamine. Hæc offeretis domino in ſolẽnitatibus veſtris. præter vota & oblationes ſpontaneas in holocauſto, in ſacrificio, in libamine, & in hoſtiis pacificis.

§. VOTA *& iuramenta quando & quomodo reddenda.*

CAPVT XXX

NArrauitq; Moyſes filiis Iſrael omnia quæ ei Dominus imperauerat, & locutus eſt ad principes tribuum filiorum Iſrael, Iſte eſt ſermo quem præcepit dominus, *Vota quando reddenda.* Si quis virorũ votum domino vouerit, aut ſe cõſtrinxerit iuramẽto: non faciet irritũ verbum ſuum, ſed omne quod promiſit, implebit. Mulier ſi quippiã vouerit, & ſe cõſtrinxerit iuramẽto quæ eſt in domo patris ſui, & in ætate adhuc puellari: ſi cognouerit pater votum quod pollicita eſt, & iuramentũ quo obligauit animã ſuam, & tacuerit, voti rea erit: quicquid pollicita eſt & iurauit, opere complebit. ſin autem ſtatim vt audierit, contradixerit pater: & vota & iuramenta eius irrita erunt, nec obnoxia tenebitur ſponſioni, eo quòd contradixerit pater. Si maritum habuerit, & vouerit aliquid, & ſemel de ore eius verbum egrediens animam eius obligauerit iuramento: quo die audierit vir, & non contradixerit, voti rea erit, redderq; quodcunque promiſerat. ſin autem audiens ſtatim contradixerit, & irritas fecerit pollicitationes eius, verbaque quibus obſtrinxerat animã ſuam: propitius erit ei dominus. Vidua & repudiata quicquid vouerint, reddent. Vxor in domo viri cum ſe voto conſtrinxerit & iuramento, ſi audierit vir & tacuerit, nec contradixerit ſponſioni, reddet quodcunque promiſerat. ſin autẽ extẽplò cõtradixerit, non tenebitur promiſsionis rea: quia maritus cõtradixit, & Dominus ei propitius erit. Si vouerit, & iuramẽto ſe conſtrinxerit vt per ieiunium

iunium vel cæterarum rerum abstinentiam affligat animam D suam:in arbitrio viri erit siue faciat, siue non faciat. quòd si audiens vir tacuerit, & in alterã diem distulerit sententiam: quicquid vouerat atq; promiserat, reddet: quia statim vt audiuit, tacuit. sin autẽ contradixerit postquã resciuit, portabit ipse iniquitatẽ eius. Istæ sunt leges quas constituit Dominus Moysi inter virum & vxorem, inter patrem & filiam quæ in puellari adhuc ætate est, vel quæ manet in parentis domo.

S. CAESIS *Madianitis uirgines reseruantur, ac substantia ex æquo distribuitur, Deoq; gratiæ aguntur.*

CAPVT XXXI.

A [Pugna contra Madianitas. Supra 25. d] LOcutusq; est Dominus ad Moysen, dicens, Vlciscere prius filios Israel de Madianitis, & sic colligeris ad populũ tuum. Statimq; Moyses, Armate, inquit, ex vobis viros ad pugnam, qui possint vltionem Domini expetere de Madianitis. mille viri de singulis tribubus eligantur ex Israel qui mittãtur ad bellum. Dederuntq; millenos de singulis tribubus, id est duodecim millia expeditorũ ad pugnam: quos misit Moyses cum Phinees filio Eleazari sacerdotis, vasaq; sancta, & tubas ad clangendum tradidit eis. Cumq; pugnassent contra Madianitas [Iosue 13. e] atq; vicissent, omnes mares occiderunt, & reges eorum Eui B & Recem & Sur & Hur & Rebe, quinq; principes gentis: Balaam quoq; filium Beor interfecerunt gladio, ceperuntque [Balaam interficitur.] mulieres eorum & paruulos, omniaq; pecora & cunctam supellectilẽ. quicquid habere potuerant depopulati sunt: tam vrbes, quàm viculos & castella flamma consumpsit. Et tulerunt prædam, & vniuersa quæ ceperant tam ex hominibus quàm ex iumentis, & adduxerunt ad Moysen & Eleazarũ sacerdotem, & ad omnem multitudinẽ filiorum Israel. reliqua autem vtensilia portauerunt ad castra in cãpestribus Moab, iuxta Iordanem contra Iericho. Egressi sunt autem Moyses & Eleazar sacerdos, & omnes principes synagógæ in occursum eorum extra castra. Iratusq; Moyses principibus, exerci C tus tribunis, & centurionibus qui venerant de bello, ait, Cur [Supra 25. a] fœminas reseruastis? Nónne istæ sunt quæ deceperunt filios Israel ad suggestionem Balaam, & præuaricari vos fecerunt in Dominũ super peccato Phogor, vnde & percussus est populus? Ergo cunctos interficite quicquid est generis masculini etiam in paruulis: & mulieres quæ nouerunt viros in coitu, iugulate: puellas autem & omnes fœminas virgines reseruate vobis, & manete extra castra septem diebus. Qui occiderit hominem, vel occisum tetigerit, lustrabitur die tertio & septimo. Et de omni prçda, siue vestimẽtũ fuerit, siue vas, & aliquid in vtensilia præparatum, de caprarum pellibus & pilis & ligno expiabitur. Eleazar quoque sacerdos ad viros D exercitus, qui pugnauerant, sic locutus est, Hoc est præceptum legis quod mandauit Dominus Moysi, Aurum & argentum & æs & ferrum & plumbũ & stannũ, & omne quod potest transire per flammas, igne purgabitur. quicquid autẽ ignem non potest sustinere, aqua expiationis sanctificabitur: & lauabitis vestimẽta vestra die septimo, & purificati postea castra intrabitis. Dixit quoq; Dominus ad Moysen, Tollite summã eorum quæ capta sunt ab homine vsq; ad pecus, tu & Eleazar sacerdos & omnes principes vulgi: diuidesq; ex æquo prædam inter eos qui pugnauerunt, egressiq; sunt ad bellum, & inter omnem reliquam multitudinẽ, & separabis partem Domino ab his qui pugnauerunt & fuerunt in bello, vnam animã de quingentis, tam ex hominibus quàm ex bobus & asinis & ouibus, & dabis eam Eleazaro sacerdoti, quia E primitiæ Domini sunt. Ex media quoq; parte filiorũ Israel accipies quinquagesimũ caput hominum & boum & asinorum & ouium, cunctorumq; animantium: & dabis ea Leuitis, qui excubãt in custodiis tabernaculi Domini. Fecerũtq; Moyses & Eleazar, sicut præceperat Dominus. Fuit autem præda quam exercitus ceperat, ouium sexcenta septuaginta quinq; millia, boum septuagintaduo millia, asinorũ sexaginta millia & mille: animæ hominum sexus fœminei, quæ non cognouerãt viros, trigintaduo millia. Dataq; est media pars his qui in prælio fuerant, ouium trecenta trigintaseptẽ millia quingentæ: è quibus in partem Domini supputatæ sunt oues sexcẽtæ septuagintaquinq;, & de bobus trigintasex millibus, boues septuaginta & duo: de asinis triginta millibus quingentis, asini sexaginta vnus: de animabus hominũ sexde F cim millibus, cesserunt in partem Domini trigintaduæ animæ. Tradiditq; Moyses numerum primitiarũ Domini Eleazaro sacerdoti, sicut fuerat ei imperatũ ex media parte filiorum Israel, quam separauerat his qui in prælio fuerãt. De media verò parte quæ contigerat reliquæ multitudini, id est de ouibus trecentis trigintaseptẽ millibus quingentis, & de bobus trigintasex millibus, & de asinis triginta millibus quingentis, & de hominibus sedecim millibus, tulit Moyses quinquagesimum caput, & dedit Leuitis qui excubabant in tabernaculo Domini, sicut præceperat Dominus. Cumq; accessissent principes exercitus ad Moysen, & tribuni, centurio- G nesq;, dixerunt, Nos serui tui recensuimus numerum pugnatorum, quos habuimus sub manu nostra: & ne vnus quidem defuit. Ob hanc causam offerimus in donariis Domini singuli, quod in præda auri potuimus inuenire, periscelides & armillas, annulos & dextralia ac murenulas, vt depreceris pro nobis Dominum. Susceperuntq; Moyses & Eleazar sacerdos omne aurũ in diuersis speciebus pondo sedecim millia septingentos quinquaginta siclos à tribunis & centurionibus. Vnusquisq; enim quod in præda rapuerat, suum erat. Et susceptum intulerunt in tabernaculum testimonii, in monumentum filiorum Israel coram Domino.

S. FILIIS *Ruben, Gad, & dimidiæ tribui Manassæ portio datur trans Iordanem, modò fratres suos in terram promißionis conducant.*

CAPVT XXXII.

A FIlii autem Ruben & Gad habebant pecora multa, & erat illis in iumentis infinita substantia. Cumque vidissent Iazer & Galaad aptas animalibus alendis terras, venerunt ad Moysen & Eleazarum sacerdotem, & principes multitudinis, atque dixerunt, Ataroh, & Dibon, & Iazer, & Nemra, & Hesebon, & Eleale, & Sabam, & Nebo, & Beon, terra quam percussit Dominus in conspectu filiorum Israel, regionis vberrimæ est ad pastum animalium: & nos serui tui habemus iumenta plurima: precamurq; si inuenimus gratiam coram te, vt des nobis famulis tuis eam in possessionem, nec B facias nos transire Iordanem. Quibus respondit Moyses, Nunquid fratres vestri ibunt ad pugnam, & vos hic sedebitis? Cur subuertitis mentes filiorum Israel, ne transire audeant in locũ quem eis daturus est Dominus? nónne ita egerunt patres vestri, quando misi de Cadesbarne ad explorandum terram? Cumq; venissent vsque ad vallem Botri, lustrata [Supra 13. e] omni regione, subuerterunt cor filiorum Israel, vt non

intrarent fines quos eis Dominus dedit. Qui iratus iurauit,
Supra 14.e dicẽs, Si videbũt homines isti qui ascenderũt ex Aegypto à
viginti annis & suprà, terram quam sub iuramento pollici-
tus sum Abrahã, Isaac, & Iacob: & noluerunt sequi me, præ-
ter Caleb filium Iéphone, Cenezæum, & Iosüe filium Nun:
C isti impleuerunt voluntatem meam. Iratusq; Dominus ad-
uersum Israel, circunduxit eum per desertũ quadraginta an-
nis, donec consumeretur vniuersa generatio quæ fecerat ma
lum in conspectu eius. Et ecce, inquit, vos surrexistis pro pa-
tribus vestris incremẽta, & alumni hominũ peccatorum, vt
augeretis furorem Domini contra Israel. Quòd si nolueritis
sequi eum, in solitudine populũ derelinquet, & vos causa eri
tis necis omnium. At illi propè accedentes, dixerunt, Cau-
las ouium fabricabimus, & stabula iumentorũ, paruulis quo-
que nostris vrbes munitas: nos autem ipsi armati & accincti
D pergemus ad prælĩũ ante filios Israel, donec introducamus
eos ad loca sua. Paruuli nostri & quicquid habere possumus,
erunt in vrbibus munitis, propter habitatorũ insidias. Non
reuertemur in domos nostras, vsquedũ possideant filii Israel
hæreditatem suam: nec quicquã quæremus trans Iordanem,
quia iam habemus nostram possessionẽ in orientali eius pla
Iosue 1.a ga. Quibus Moyses ait, Si facitis quod promittitis, expediti
pergite coram Domino ad pugnam: & omnis vir bellator
armatus Iordanẽ transeat, donec subuertat Dominus inimi
cos suos, & subiiciatur ei omnis terra: tunc eritis inculpabi-
les apud Dominũ & apud Israel, & obtinebitis regiones quas
E vultis, coram Domino. Sin autẽ quod dicitis non feceritis,
nulli dubium est quin peccetis in Deum: & scitote quoniam
peccatum vestrum apprehendet vos. Aedificate ergo vrbes
paruulis vestris, & caulas & stabula ouibus ac iumentis: &
quod polliciti estis implete. Dixerũtq; filii Gad & Ruben ad
Moysen, Serui tui sumus, faciemus quod iubet Dominus no
ster. Paruulos nostros & mulieres, & pecora, ac iumenta re-
linquemus in vrbibus Galaad: nos autem famuli tui omnes
expediti pergemus ad bellum, sicut tu domine loqueris. Præ
cepit ergo Moyses Eleazaro sacerdoti, & Iosüe filio Nun, &
F principibus familiarũ per tribus Israel, & dixit ad eos, Si tran
Iosue 4.c sierint filii Gad, & filii Ruben vobiscum Iordanẽ omnes ar
mati ad bellum coram Domino, & vobis fuerit terra subie-
cta: date eis Galaad in possessionẽ. Sin autem noluerint tran
sire armati vobiscum in terram Chanáan, inter vos habitan
di accipiant loca. Responderuntq; filii Gad, & filii Ruben,
Sicut locutus est Dominus seruis tuis, ita faciemus: ipsi ar-
mati pergemus coram Domino in terram Chanáan, & pos-
sessionem iam suscepisse nos confitemur trans Iordanẽ. De-
Iosue 13.b 22.a Deut. 3.b dit itaque Moyses filiis Gad & Ruben, & dimidię tribui Ma
nasse filii Ioseph regnũ Seon regis Amorrhæi, & regnũ Og
G regis Basan, terrã eorum cum vrbibus suis per circuitum. Igi
tur extruxerunt filii Gad, Dibon, & Ataroth, & Aroer, &
Roth, & Sophã, & Iazer, & Iegbaa, & Bethnemra, & Betha-
ran, vrbes munitas, & caulas pecoribus suis. Filii verò Rubẽ
ædificauerunt Hesebon, & Eleale, & Chariatháim, & Nabo,
& Baalmeon versis nominibus, Sabama quoq;: imponentes
Gen. 50.d vocabula vrbibus quas extruxerant. Porrò filii Machir, filii
Manasse perrexerũt in Galaad, & vastauerũt eam interfecto
Amorrhęo habitatore eius. Dedit ergo Moyses terrã Gala-
ad Machir filio Manasse, qui habitauit in ea. Iair autẽ filius
Deut. 3.b Manasse abiit, & occupauit vicos eius, quos appellauit A-
nothiair, id est villas Iair. Nobe quoq; perrexit, & apprehẽdit
Canath cũ viculis suis: vocauitq; eam ex nomine suo Nobe.

S. MANSIONIBVS *Israelis per varia loca recẽsitis, Chananæi à Domino iubentur occidi.* CAPVT XXXIII.

A HAe sunt mansiones filiorum Israel, qui egressi
sunt de Aegypto per turmas suas in manu Moy
si & Aaron, quas descripsit Moyses iuxta castro
rum loca, quæ Domini iussione mutabant. Pro
fecti igitur de Ramesse mense primo, quintadecima die men *Exod. 12.f*
sis primi, altera die phase, filii Israel in manu excelsa, viden-
tibus cũctis Aegyptiis, & sepelientibus primogenitos quos
percusserat Dominus, (nam & in diis eorum exercuerat vl-
B tionem) castrametati sunt in Socoth. Et de Socoth vene-
runt in Etham, quæ est in extremis finibus solitudinis. Inde *Exod. 13.d*
egressi venerunt contra Phihahiroth, quæ respicit Beelse-
phon, & castrametati sunt ante Magdalũ. Profectiq; de Phi- *Exod. 14.a*
hahiroth transierunt per mediũ mare in solitudinẽ: & ambu *Exod. 14.e*
lantes tribus diebus per desertũ Etham, castrametati sunt in
Mara. Profectiq; de Mara venerunt in Elim, vbi erant duo- *Exod. 15.d*
decim fontes aquarũ, & palmæ septuaginta: ibiq; castrameta
ti sunt. Sed & inde egressi fixerunt tentoria super Mare ru-
brum. Profectiq; de Mari rubro, castrametati sunt in deser- *Exod. 16.a*
to Sin. Vnde egressi venerunt in Daphca. Profectiq; de Da-
phca, castrametati sunt in Alus. Egressiq; de Alus, in Raphi *Exod. 17.c*
C dim fixère tẽtoria, vbi populo defuit aqua ad bibendũ. Pro- *Exod. 19.a*
fectiq; de Raphidim, castrametati sunt in deserto Sinai. Sed
& de solitudine Sinai egressi, venerunt ad Sepulchra cõcupi
scentiæ. Profectiq; de Sepulchris concupiscentiæ, castrame- *Supra 11.a*
tati sunt in Aseroth. Et de Aseroth venerũt in Rethma. Pro *Supra 11.d*
fectiq; de Rethma, castrametati sunt in Remmonphares. Vn *Supra 13.a*
de egressi venerunt in Lebna. De Lebna castrametati sunt in
Ressa. Egressiq; de Ressa, venerunt in Ceelatha. Vnde profe
D cti, castrametati sunt in monte Sepher. Egressi de mõte Se-
pher, venerũt in Arada. Inde proficiscẽtes, castrametati sunt
in Maceloth. Prõfectiq; de Maceloth, venerunt in Tháhath.
De Tháhath castrametati sunt in Thare. Vnde egressi, fixè-
re tentoria in Methca. Et de Methca castrametati sunt in
Esmona. Profectiq; de Esmona, venerunt in Moseroth. Et *Deut. 10.b*
de Moseroth castrametati sunt in Beneiaacan. Profectiq; de
Beneiaacan venerunt in montem Gadgad. Vnde profecti,
E castrametati sunt in Ietebátha. Et de Ietebátha venerunt in
Hebrona. Egressiq; de Hebrona, castrametati sunt in Asion
gáber. Inde profecti, venerunt in desertum Sin, hæc est Ca-
des. Egressiq; de Cades, castrametati sunt in montem Hor *Supra 20.a*
in extremis finibus terræ Edom. Ascenditq; Aaron sacer- *Supra 20.d*
dos in montem Hor iubente Domino: & ibi mortuus est an *Deut. 32.g*
no quadragesimo egressionis filiorum Israel ex Aegypto, *Supra 21.a*
mense quinto, prima die mensis, cum esset annorum centum
viginti trium. Audiuitq; Chananæus rex Arad, qui habitabat
F ad meridiẽ, in terram Chanáan venisse filios Israel. Et profe
cti de mõte Hor, castrametati sunt in Salmona. Vnde egres-
si venerunt in Phunon. Profectiq; de Phunon, castrameta- *Supra 21.c*
ti sunt in Oboth. Et de Oboth venerunt in Ieabarim, quę est
in finibus Moabitarũ. Profectiq; de Ieabarim fixère tento-
ria in Dibongad. Vnde egressi, castrametati sunt in Helmon
deblatháim. Egressiq; de Helmondeblatháim, venerunt ad
montes Abarim cõtra Nabo. Profectiq; de montibus Aba-
rim, transierunt ad campestria Moab, supra Iordanem con-
G tra Iericho. Ibiq; castrametati sunt de Bethsimoth vsque ad
Abelsatim in planioribus locis Moabitarum, vbi locutus est
Dominus ad Moysen, Præcipe filiis Israel, & dic ad eos,
Quando transieritis Iordanem, intrantes terram Chanáan,
disperdite cunctos habitatores terræ illius: confringite titu-
los, & statuas comminuite, atq; omnia excelsa vastate, mun-
dantes terram, & habitantes in ea: ego enim dedi vobis illam
in possessionem, quam diuidetis vobis sorte. Pluribus dabi-
tis latiorem, & paucioribus angustiorem. Singulis vt sors ce
ciderit, ita tribuetur hæreditas. Per tribus & familias posses-
sio diuidetur. Sin autẽ nolueritis interficere habitatores ter-
ræ: qui remanserint, erunt vobis quasi claui in oculis, & lan-
ceæ in lateribus, & aduersabuntur võbis in terra habitatio-
nis vestræ: & quicquid illis cogitaueram facere, vobis faciam.

S. TERRAE *promißionis situs & limites iuxta varias orbis plagas.* CAPVT. XXXIIII.

A Locutusque est Dominus ad Moysen, dicens, Praecipe filiis Israel, & dices ad eos, Cum ingressi fueritis terram Chanaan, & in possessionem vobis sorte ceciderit, his finibus terminabitur, Pars meridiana incipiet à solitudine Sin, quae est iuxta Edom: & habebit terminos contra orientem mare salsissimum: qui circuibunt australem plagam per Ascensum scorpionis, ita vt transeant in Senna, & perueniant ad meridiem vsque ad Cadesbarne, vnde egredientur confinia ad villam nomine Adar, & ten

B dent vsque ad Asemona, ibitque per gyrum terminus ab Asemona vsque ad torrentem Aegypti, & magni maris littore finietur. Plaga autem occidentalis à mari magno incipiet, & ipso fine claudetur. Porrò ad septentrionalem plagam à mari magno termini incipient, peruenientes vsque ad montem altissimum, à quo venient in Emath vsque ad terminos Sedada, ibuntque confinia vsque ad Zephrona, & villam Enan. hi erunt termini in parte Aquilonis. Inde metabuntur fines contra orientalem plagam, de villa Enan vsque Sephama, & de Sephama

C descendent termini in Reblatha contra fontem Daphnim: inde peruenient contra orientem ad mare Cenereth, & tendent vsque ad Iordanem, & ad vltimum salsissimo claudentur mari. Hanc habebitis terram per fines suos in circuitu. Praecepitque Moyses filiis Israel, dicens, Haec erit terra quam possidebitis sorte, & quam iussit Dominus dari nouem tribubus, & dimidiae tribui. Tribus enim filiorum Ruben per familias suas, & tribus filiorum Gad iuxta cognationum numerum, media quoque tribus Manasse, id est duae semis tribus, acceperunt partem suam trans Iordanem contra Iericho ad orientalem

D plagam. Et ait Dominus ad Moysen, Haec sunt nomina virorum, qui terram vobis diuident, Eleazar sacerdos, & Iosue filius Nun, & singuli principes de tribus singulis, quorum ista sunt vocabula. De tribu Iuda, Caleb filius Iephone. De tribu Simeon, Samuel filius Ammiud. De tribu Beniamin, Elidad filius Chaselon. De tribu filiorum Dan, Bocci filius Iogli. Filiorum Ioseph de tribu Manasse, Haniel filius Ephod. De tribu Ephraim, Camuel filius Sephtan. De tribu Zabulon, Elisaphan filius Pharnach. De tribu Issachar, dux Phaltiel filius Ozan. De tribu Aser, Ahiud filius Salomi. De tribu Nephthali, Phedael filius Ammiud. Hi sunt quibus praeceperat Dominus vt diuiderent filiis Israel terram Chanaan.

Iosue 15. a · *Nomina eorum qui terram debebant diuidere.* · *Iosue 14. a*

S. ASSIGNANTVR *vrbes & suburbana Leuitis, & asyla refugij homicidis.* CAPVT XXXV.

A Haec quoque locutus est Dominus ad Moysen in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho, Praecipe filiis Israel vt dent Leuitis de possessionibus suis vrbes ad habitandum, & suburbana earum per circuitum, vt ipsi in oppidis maneant, & suburbana sint pecoribus ac iumentis, quae à muris ciuitatis forinsecus per circuitum mille passuum spatio tendentur. contra orientem duo millia erunt cubiti, & contra meridiem similiter erunt duo millia: ad mare quoque, quod respicit ad occidentem, eadem mensura erit, & septentrionalis plaga aequali termino finietur. eruntque vrbes in medio, & foris suburbana. De ipsis autem oppidis, quae Leuitis dabitis, sex erunt in fugitiuorum auxilia separata, vt fugiat ad ea qui fuderit sanguinem: & exceptis his alia quadragintaduo oppida, id est simul quadragintaocto cum suburbanis suis. Ipsaeque vrbes quae dabuntur de pos

B sessionibus filiorum Israel, ab his qui plus habent, plures auferentur: & qui minus, pauciores, singuli iuxta mensuram haereditatis suae dabunt oppida Leuitis. Ait Dominus ad Moysen, Loquere filiis Israel, & dices ad eos, Quando transgressi fueritis Iordanem in terram Chanaan, decernite quae vrbes esse debeant in praesidia fugitiuorum, qui nolentes, sanguinem fuderint: in quibus cum fugerit profugus, cognatus occisi non poterit eum occidere, donec stet in conspectu multitudinis, & causa illius iudicetur. De ipsis autem vrbibus, quae ad fugitiuorum subsidia separantur, tres erunt trans Iordanem, & tres in terra Chanaan, tam filiis Israel, quàm aduenis atque peregrinis, vt confugiat ad eas qui nolens, sanguinem fuderit. Si quis ferro percusserit, & mortuus fuerit qui percussus est: reus

Vrbes refugij. · *Iosue 20. a* · *Deut. 4. g* · *Deut. 19. a* · *Iosue 20. a* · *Lex homicidij.*

C erit homicidij, & ipse morietur. Si lapidem iecerit, & ictus occubuerit: similiter punietur. Si ligno percussus interierit: percussoris sanguine vindicabitur. Propinquus occisi, homicidam interficiet: statim vt apprehenderit eum, interficiet. Si per odium quis hominem impulerit, vel iecerit quippiam in eum per insidias, aut cum esset inimicus, manu percusserit, & ille mortuus fuerit: percussor, homicidij reus erit. cognatus occisi statim vt inuenerit eum, iugulabit. Quòd si fortuitu, & absque odio, & inimicitiis quicquam horum fecerit, & hoc audiente populo fuerit comprobatum, atque inter percussorem & propinquum sanguinis quaestio ventilata: liberabitur innocens de vltoris manu, & reducetur per sententiam in vrbem ad quam confugerat, manebitque ibi, donec sacerdos magnus, qui oleo sancto vnctus est, moriatur. Si interfector extra fines vrbium, quae exulibus deputatae sunt, fuerit inuentus, & percussus ab eo qui vltor est sanguinis: absque noxa erit qui eum occiderit. debuerat enim profugus vsque ad mortem pontificis in vrbe residere. postquam autem ille obierit, homicida reuertetur in terram suam. Haec sempiterna erunt, & legitima in cunctis habitationibus vestris. Homicida sub testibus punietur: ad vnius testimonium nullus condemnabitur. Non accipietis pretium ab eo qui reus est sanguinis, statim & ipse morietur. Exules & profugi ante mortem Pontificis nullo modo in vrbes suas reuerti poterunt: ne polluatis terram habitationis vestrae quae insontium cruore maculatur: nec aliter expiari potest, nisi per eius sanguinem, qui alterius sanguinem fuderit. Atque ita emundabitur vestra possessio me commorante vobiscum. ego enim sum Dominus, qui habito inter filios Israel.

Deut. 19. c · *Vnius testimonio nullus condemnandus.*

S. TRIBVS *per connubia non misceantur, ne possessiones confundantur.* CAPVT XXXVI.

A Accesserunt autem & principes familiarum Galaad filii Machir, filii Manasse de stirpe filiorum Ioseph: locutique sunt Moysi coram principibus Israel, atque dixerunt, Tibi domino nostro praecepit Dominus, vt terram sorte diuideres filiis Israel, & vt filiabus Salphaad fratris nostri dares possessionem debitam patri: quas si alterius tribus homines vxores acceperint, seque

B tur possessio sua, & translata ad aliam tribum de nostra haereditate minuetur: atque ita fiet, vt cum Iubileus, id est quinquagesimus annus remissionis aduenerit, confundatur sortium distributio, & aliorum possessio ad alios transeat. Respondit Moyses filiis Israel, & Domino praecipiente ait, Rectè tribus filiorum Ioseph locuta est, & haec lex super filiabus Salphaad à Domino promulgata est, Nubant quibus volunt,

C tantùm vt suae tribus hominibus: ne commisceatur possessio filiorum Israel de tribu in tribum. Omnes enim viri ducent vxores de tribu & cognatione sua: & cunctae feminae de eadem tribu maritos accipient: vt haereditas permaneat in familiis, nec sibi misceantur tribus, sed ita maneant vt à Domino separatae sunt. Feceruntque filiae Salphaad vt sibi fuerat im

D peratum: & nupserunt Maala, & Thersa, & Hegla, & Melcha, & Noa filiis patrui sui de familia Manasse, qui fuit filius Ioseph: & possessio quae illis fuerat attributa, mansit in tribu & familia patris earum. Haec sunt mandata atque iudicia quae mandauit Dominus per manum Moysi ad filios Israel, in campestribus Moab supra Iordanem contra Iericho.

Supra 27. a · *Tob. 7. d*

FINIS.

Liber Deuteronomii, Hebraicè Elle HADDEBARIM.

S. BREVES repetitio eorum quæ Israeli in itinere contigerunt, pœnaq; infideli populo inflicta. CAPVT I.

HAEC SVNT verba quæ locutus est Moyses ad omnẽ Israel trans Iordanẽ in solitudine cãpestri, contra Mare rubrum, inter Pharan & Thophel & Laban & Aseroth, vbi auri est plurimũ. vndecim diebus de Horeb per viam montis Seir vsq; ad Cadesbarne. Quadragesimo anno, vndecimo mense, prima die mensis locutus est Moyses ad filios Israel omnia quæ præceperat illi Dominus vt diceret eis: postquã percussit Seon regẽ Amorrhæorum, qui habitauit in Hesebon: & Og regem Basan, qui mansit in Astaroth, & in Edrai trans Iordanẽ in terra Moab. Cœpitq; Moyses explanare legẽ & dicere, Dominus Deus noster locutus est ad nos in Horeb, dicẽs, Sufficit vobis quòd in hoc mõte mãsistis. Reuertimini, & venite ad montẽ Amorrhæorum, & ad cætera quæ ei proxima sunt campestria atq; montana & humiliora loca contra meridiẽ, & iuxta littus maris, terrã Chananæorũ, & Libani vsq; ad flumẽ magnũ Euphráten. En, inquit, tradidi vobis: ingredimini & possidete eam, super qua iurauit Dominus patribus vestris Abrahã, Isaac, & Iacob, vt daret illam eis, & semini eorum post eos. Dixiq; vobis illo in tempore, Non possum solus sustinere vos, quia Dominus Deus vester multiplicauit vos, & estis hodie sicut stellæ cœli, plurimi. Dominus Deus patrum vestrorum addat ad hunc numerũ multa millia, & benedicat vobis sicut locutus est. Non valeo solus negotia vestra sustinere, & pondus ac iurgia. Date ex vobis viros sapiẽtes & gnaros, & quorum conuersatio sit probata in tribubus vestris, vt ponam eos vobis principes. Tunc respõdistis mihi, Bona res est quã vis facere. Tuliq; de tribubus vestris viros sapientes & nobiles, & constitui eos principes tribunos, & cẽturiones & quinquagenarios ac decanos, qui docerẽt vos singula. Præcepiq; eis, dicens, Audite illos, & quod iustũ est iudicate: siue ciuis sit ille, siue peregrinus. Nulla erit distantia personarũ, ita paruum audietis vt magnũ: nec accipietis cuiusquã personam, quia Dei iudicium est. Quòd si difficile vobis visum aliquid fuerit, referte ad me, & ego audiã. Præcepiq; eis omnia quæ facere deberetis. Profecti autẽ de Horeb, trãsiuimus per eremum terribilẽ & maximã solitudinẽ quam vidistis, per viam montis Amorrhæi, sicut præceperat Dominus Deus noster nobis. Cumq; venissemus in Cadesbarne, dixi vobis, Venistis ad montẽ Amorrhæi, quem Dominus Deus noster daturus est vobis. Vide terrã quam Dominus Deus tuus dabit tibi: ascẽde & possíde eam, sicut locutus est Dominus Deus noster patribus tuis. noli timere, nec quicquã paueas. Et accessistis ad me omnes, atq; dixistis, Mittamus viros qui cõsyderent terrã: & renuntient per quod iter debeamus ascẽdere, & ad quas pergere ciuitates. Cumq; mihi sermo placuisset, misi ex vobis duodecim viros, singulos de tribubus suis. Qui cũ perrexissent & ascẽdissent in montana, venerũt vsq; ad Vallẽ botri: & cõsyderata terra sumẽtes de fructibus eius vt ostenderent vbertatẽ, attulerunt ad nos, atq; dixerunt, Bona est terra, quam Dominus Deus noster daturus est nobis. Et noluistis ascẽdere, sed increduli ad sermonẽ Domini Dei nostri murmurastis in tabernaculis vestris, atq; dixistis, Odit nos Dominus, & idcirco eduxit nos de terra Aegypti, vt traderet nos in manu Amorrhæi, atq; deleret. Quò ascẽdemus? nuntii terruerũt cor nostrũ, dicẽtes, Maxima multitudo est, & nobis statura procerior: vrbes magnæ, & ad cœlũ vsq; munitæ, filios Enacim vidimus ibi. Et dixi vobis, Nolite metuere, nec timeatis eos: Dominus Deus qui ductor est vester, pro vobis ipse pugnabit, sicut fecit in Aegypto cũctis vidẽtibus, & in solitudine ipsi vidistis. Portauit te Dominus Deus tuus, vt solet homo gestare paruulũ filiũ suũ, in omni via per quã ambulastis, donec veniretis ad locũ istũ. Et nec sic quidem credidistis Domino Deo vestro, qui præcessit vos in via, & metatus est locũ in quo tẽtoria figere deberetis, nocte ostẽdens vobis iter per ignẽ, & die per columnam nubis. Cumq; audisset Dominus vocem sermonũ vestrorũ, iratus iurauit & ait, Non videbit quispiã de hominibus generationis huius pessimæ terrã bonã, quam sub iuramẽto pollicitus sum patribus vestris: præter Caleb filiũ Iéphone. ipse enim videbit eã, & ipsi dabo terrã quã calcauit, & filiis eius, quia secutus est Dominũ. Nec mirãda indignatio in populũ, cũ mihi quoq; iratus Dominus propter vos dixerit, Nec tu ingredièris illuc: sed Iosue filius Nun minister tuus, ipse intrabit pro te. hunc exhortare & robora, & ipse sorte terrã diuidet Israeli. Paruuli vestri, de quibus dixistis quòd captiui ducerẽtur, & filii qui hodie boni ac mali ignorãt distantiã, ipsi ingrediẽtur: & ipsis dabo terrã, & possidebũt eam. Vos autẽ reuertimini, & abite in solitudinẽ per viã Maris rubri. Et respondistis mihi, Peccauimus Domino, ascẽdemus & pugnabimus, sicut præcepit Dominus Deus noster. Cumq; instructi armis pergeretis in mõtẽ, ait mihi Dominus, Dic ad eos, Nolite ascẽdere, neq; pugnetis, non enim sum vobiscũ: ne cadatis corã inimicis vestris. Locutus sum, & non audistis, sed aduersantes imperio Domini, & tumẽtes superbia ascẽdistis in montẽ. Itaq; egressus Amorrhæus, qui habitabat in mõtibus, & obuiã veniẽs persecutus est vos, sicut solent apes persequi: & cecidit de Seir vsq; Horma. Cumq; reuersi ploraretis coram Domino, non audiuit vos, nec voci vestræ voluit acquiescere. Sedistis ergo in Cadesbarne multo tempore.

Num. 21. e — Moyses legem explanat. — Moyses nõ vales solus administrare populũ, cõstituit secũ & alios. — Exod. 18. c — Iosu. 7. d — Infra 16. d — I. ust. 19. c — Prou. 24. c — Eccl. 42. a — Iacob. 2. a — Num. 13. a — Populus incredul' nõ vult ascendere. — Exod. 13. d — Incredulus populus nõ videbit terrã promissam. — Num. 14. d — Moyses incredulitate non est ingressus terrã promissionis. — Num. 20. b — Num. 14.

S. BENEFICIORVM populo exhibitorum repetitio, pugnæq; contra Ammon & Moab prohibitio, & Seon occisio. CAPVT II.

PRofectiq; inde venimus in solitudinẽ, quę ducit ad Mare rubrũ, sicut mihi dixerat Dominus: & circuiuimus montẽ Seir longo tẽpore. Dixitq; Dominus ad me, Sufficit vobis circuire montem istũ: ite cõtra aquilonẽ, & populo præcipe, dicẽs, Trãsibitis per terminos fratrũ vestrorũ filiorũ Esau, qui habitant in Seir, & timebũt vos. Videte ergo diligẽter ne moueamini cõtra eos. neq; enim dabo vobis de terra eorũ quantũ potest vnius pedis calcare vestigiũ: quia in possessionem Esau dedi montẽ Seir. Cibos emetis ab eis pecunia, & comedetis: aquã emptã haurietis, & bibetis. Dominus Deus tuus benedixit tibi in omni opere manuũ tuarũ: nouit iter tuum, quomodo transieris solitudinẽ hanc magnam, per quadraginta annos

Præcipitur populo trãsituro p mõtẽ Seir, emere cibos & aquã ab eis.

habitans

habitãs tecũ Dominus Deus tuus,& nihil tibi defuit. Cumq́;
trãsissemus fratres nostros filios Esau,qui habitabãt in Seir,
per viam campestrem de Elath,& de Asiongaber, venimus
ad iter quod ducit in desertum Moab.Dixitq́; Dominus ad
me,Nõ pugnes cõtra Moabitas,nec ineas aduersus eos præ-
lium:non enim dabo tibi quicquã de terra eorum,quia filiis
Lot tradidi Ar in possessionẽ.Emim primi fuerunt habita-
tores eius,populus magnus,& validus,& tam excelsus vt de
Enacim stirpe quasi gigantes crederentur, & essent similes fi

Possessio filiorũ Lot.

C liorũ Enacim.Deniq́; Moabitæ appellãt eos Emim. In Seir
autẽ prius habitauerũt Horrhæi: quibus expulsis atq́; deletis
habitauerunt filii Esau,sicut fecit Israel in terra possessionis
suæ,quam dedit illi Dominus. Surgentes ergo vt transire-
mus torrentẽ Zared,venimus ad eũ. Tempus autẽ quo am-
bulauimus de Cadesbarne vsq́; ad transitũ torrentis Zared,
triginta & octo annorum fuit: donec consumeretur omnis
cõgregatio hominũ bellatorũ de castris,sicut iurauerat Do-
minus: cuius manus fuit aduersum eos, vt interirent de ca-
strorum medio. Postquã autẽ vniuersi ceciderunt pugnato

D res,locutus est Dominus ad me, dicens, Tu transibis hodie
terminos Moab, vrbem nomine Ar:& accedens in vicina fi
liorũ Ammon,caue ne pugnes contra eos,nec mouearis ad
prælium.non enim dabo tibi de terra filiorũ Ammon, quia
filiis Lot dedi eam in possessionẽ. Terra gigantum reputata
est:& in ipsa olim habitauerunt gigantes, quos Ammonitæ
vocant Zomzommim,populus magnus,& proceræ longi-
tudinis,sicut Enacim,quos deleuit Dominus à facie eorũ,&
fecit illos habitare pro eis,sicut fecerat filiis Esau, qui habi-
tant in Seir,delens Horrhæos,& terram eorum illis tradens,
quam possident vsque in præsens. Heuæos quoq́; qui habita

E bant in Aserim,vsque Gazam, Cappadoces expulerunt:qui
egressi de Cappadocia deleuerunt eos,& habitauerũt pro il-
lis. Surgite & transite torrentẽ Arnon: ecce tradidi in manu
tua Seon regem Hesebon Amorrhæum, & terram eius in-
cipe possidere, & committe aduersus eum prælium. Hodie in-
cipiam mittere terrorẽ atq́; formidinẽ tuam in populos qui
habitãt sub omni cœlo:vt audito nomine tuo paueant, & in
morem parturientium contremiscant, & dolore teneantur.
Misi ergo nuntios de solitudine Cademoth ad Seon regem

F Hesebon verbis pacificis,dicẽs, Transibimus per terrã tuã,
publica gradiemur via:non declinabimus neq́; ad dexteram,
neq́; ad sinistrã. Alimenta pretio vende nobis vt vescamur:
aquam pecunia tribue, & sic bibemus. Tantum est vt nobis
concedas transitum,sicut fecerunt filii Esau,qui habitant in
Seir, & Moabitę qui morãtur in Ar:donec veniamus ad Ior
danem,& transeamus ad terrã quam Dominus Deus noster
daturus est nobis. Noluitq́; Seon rex Hesebon dare nobis
transitum:quia indurauerat Dominus Deus tuus spiritum
eius,& obfirmauerat cor illius, ita vt traderetur in manus
tuas,sicut nunc vides. Dixitq́; Dominus ad me, Ecce cœpi

Num. 21. e

Amos. 2. c

G tibi tradere Seon & terram eius, incipe possidere eã. Egres-
susq́; est Seon obuiam nobis cum omni populo suo ad præ-
lium in Iasa. Et tradidit eum Dominus Deus noster nobis:
percussimusq́; eum cum filiis suis & omni populo suo. Cun
ctasq́; vrbes in tempore illo cepimus, interfectis habitato-
ribus earum, viris ac mulieribus & paruulis.non reliquimus
in eis quicquam. Absq́; iumentis,quæ in partem venêre præ
dantium:& spoliis vrbium,quas cepimus ab Aroer, quæ est
super ripam torrentis Arnon,& oppido quod in valle situm
est,vsq́; Galaad. Non fuit vicus & ciuitas quæ nostras effu-
geret manus:omnes tradidit Dominus Deus noster nobis.
Absq́; terra filiorũ Ammon,ad quã nõ accessimus:& cũctis
quæ adiacent torrenti Ieboc, & vrbibus montanis, vniuer-
sisq́; locis,à quibus nos prohibuit Dominus Deus noster.

S. PVGNA contra Og regem Basan, & lectus eius: atq́; duarum tribuũ & semis sors ultra Iordanem. CAPVT III.

A ITaq́; cõuersi ascendimus per iter Basan: egres-
susq́; est Og rex Basan in occursum nobis cũ po
pulo suo ad bellandũ in Edrai. Dixitq́; Domi-
nus ad me,Ne timeas eum, quia in manu tua tra
ditus est cum omni populo ac terra sua:faciesq́; ei sicut feci-
sti Seon regi Amorrhæorũ,qui habitauit in Hesebon. Tradi
dit ergo Dominus Deus noster in manibus nostris etiã Og
regẽ Basan,& vniuersum populũ eius:percussimusq́; eos vsq́;
ad internecionẽ, vastãtes cũctas ciuitates illius vno tẽpore.
nõ fuit oppidũ quod nos effugeret:sexaginta vrbes, & omnẽ
regionẽ Argob regni Og in Basan. Cunctæ vrbes erant mu
nitæ muris altissimis,portisq́; & vectibus,absq́; oppidis in-
numeris quæ non habebant muros. Et deleuimus eos, sicut
feceramus Seon regi Hesebon,disperdẽtes omnem ciuitatẽ,
virosq́; ac mulieres & paruulos:iumenta autem & spolia vr-
bium diripuimus. Tulimusq́; illo in tempore terrã de manu

Infra 29. b

Num. 21. g

Num. 21. i

Num. 21. g

B duorum regũ Amorrhæorũ,qui erant trans Iordanẽ:à tor-
rente Arnon vsq́; ad montẽ Hermon, quem Sidonii Sarion
vocant,& Amorrhæi Sanir: omnes ciuitates quæ sitæ sunt
in planitie, & vniuersam terrã Galaad & Basan vsque ad Sel-
cha,& Edrai ciuitates regni Og in Basan. Solus quippe Og
rex Basan restiterat de stirpe gigantũ. Et monstratur lectus
eius ferreus,qui est in Rabbath filiorũ Ammon,nouem cubi
tos habens longitudinis,& quatuor latitudinis ad mensuram
cubiti virilis manus. Terramq́; possedimus in tẽpore illo ab
Aroer,quæ est super ripam torrẽtis Arnon, vsq́; ad mediam
partẽ montis Galaad:& ciuitates illius dedi Ruben & Gad.
Reliquã autẽ partẽ Galaad,& omnẽ Basan regni Og, tradi-
di mediæ tribui Manasse,omnem regionẽ Argob. Cunctaq́;
Basan vocabatur terra gigantũ. Iair filius Manasse possedit

Lectus Og regis.

Num. 32. f

C omnẽ regionẽ Argob vsq́; ad terminos Gessuri,& Machati.
Vocauitque ex nomine suo Basan, Auoth Iair, id est Villas
Iair,vsq́; in præsentẽ diẽ. Machir quoq́; dedi Galaad. Et tri-
bubus Ruben & Gad dedi de terra Galaad vsq́; ad torrentẽ
Arnon mediũ torrentis,& confiniũ vsq́; ad torrentẽ Ieboc,
qui est terminus filiorũ Ammon:& planitiẽ solitudinis atq́;
Iordanẽ,& terminos Cenereth vsq́; ad mare deserti,quod est
salsissimũ ad radices montis Phasga contra orientẽ. Præce-
pitq́; vobis in tempore illo,dicẽs,Dominus Deus vester dat
vobis terrã hanc in hæreditatem,expediti præcedite fratres
vestros filios Israel omnes viri robusti absq́; vxoribus,& par
uulis atq́; iumentis. Noui enim quòd plura habeatis pecora,
& in vrbibus remanere debebunt, quas tradidi vobis: donec
requiem tribuat Dominus fratribus vestris sicut vobis tri-
buit:& possideant ipsi etiam terrã quam daturus est eis trans

D Iordanem:tunc reuertetur vnusquisq́; in possessionem suam
quam dedi vobis. Iosue quoq́; in tẽpore illo præcepi,dicens,
Oculi tui viderunt quæ fecit Dominus Deus vester duobus
his regibus:sic faciet omnibus regnis ad quæ transiturus es.
Ne timeas eos:Dominus enim Deus vester pugnabit pro vo
bis. Precatusq́; sum Dominum in tempore illo, dicens, Do
mine Deus tu cœpisti ostendere seruo tuo magnitudinem
tuam,manumq́; fortissimã.neque enim est alius Deus vel in
cœlo, vel in terra,qui possit facere opera tua, & comparari
fortitudini tuæ. Transibo igitur,& videbo terrã hanc opti-
mam trans Iordanem,& montem istum egregium, & Liba-
num. Iratusq́; est Dominus mihi propter vos,nec exaudiuit
me,sed dixit mihi, Sufficit tibi:nequaquam vltrà loquaris de
hac re ad me. Ascende cacumen Phasgæ,& oculos tuos cir-
cunfer ad occidentem,& aquilonem, austrumq́;, & orientẽ,
& aspice.nec enim transibis Iordanem istum. Præcipe Io-
sue,& corrobora eum atque conforta:quia ipse præcedet po
pulum istum,& diuidet eis terram quam visurus es. Mansi-
musq́; in valle contra phanum Phogor.

Iosue cõstituitur dux sup Israel.

Num. 27. d

Infra 31. & 34. a

Moysi Denegat terrã promissiõis.

S. DEI præceptorũ, & eorũ transgressorũ, ac ciuitatum refugij trans Iordanem repetitio. CAPVT IIII.

Et nunc

A ET nunc Israel audi præcepta & iudicia quæ ego doceo te: vt faciens ea viuas, & ingrediens possideas terrã quam Dominus Deus patrũ vestrorum daturus est vobis. Non addetis ad verbum quod vobis loquor, nec auferetis ex eo: custodite mandata Domini Dei vestri quæ ego præcipio vobis. Oculi vestri viderũt omnia quæ fecit Dominus cõtra Beelphegor, quomodo contriuerit omnes cultores eius de medio vestri. Vos autem qui adhæretis Domino Deo vestro, viuitis vniuersi vsq; in præsentẽ diem. Scitis quòd docuerim vos præcepta atq; iustitias, sicut mãdauit mihi Dominus Deus meus: sic facietis ea in terra quã possessuri estis, & obseruabitis, & implebitis opere. Hæc est enim vestra sapiẽtia, & intellectus coram populis, vt audiẽtes vniuersi præcepta hæc, dicant, En populus sapiẽs & intelligens, gens magna. Nec est alia natio tam grãdis, quæ habeat Deos appropinquãtes sibi, sicut Dominus Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris. Quæ est enim alia gens sic inclyta vt habeat ceremonias, iustaq; iudicia, & vniuersam legẽ, quã ego proponã hodie ante oculos vestros?

Verbo Dei nihil addẽdum aut detrahendũ. Num. 25.a

B Custodi igitur temetipsum, & animã tuã solicitẽ. Ne obliuiscaris verborũ, quæ viderũt oculi tui, & ne excidãt de corde tuo cũctis diebus vitæ tuæ. Docebis ea filios ac nepotes tuos, diẽ in quo stetisti corã Domino Deo tuo in Horeb, quãdo Dominus locutus est mihi, dicẽs, Congrega ad me populũ, vt audiãt sermones meos, & discant timere me omni tẽpore quo viuunt in terra, doceantq; filios suos. Et accessistis ad radices mõtis qui ardebat vsq; ad cœlum: erantq; in eo tenebræ, & nubes, & caligo. Locutusq; est Dominus ad vos de medio ignis. Vocẽ verborũ eius audistis, & formã penitus nõ vidistis. Et ostẽdit vobis pactũ suũ quod præcepit vt faceretis, & Decẽ verba quę scripsit in duabus tabulis lapideis. Mihiq; mãdauit in illo tẽpore, vt docerem vos ceremonias & iudicia quæ facere deberetis in terra quã possessuri estis.

Filii quid docendi. Exod. 19.c

C Custodite igitur solicitè animas vestras. Nõ vidistis aliquã similitudinẽ in die qua locutus est vobis Dominus in Horeb de medio ignis: ne fortè decepti faciatis vobis sculptã similitudinẽ, aut imaginẽ masculi vel fœminę, similitudinẽ omniũ iumẽtorũ quæ sunt super terrã, vel auiũ sub cœlo volantiũ, atq; reptiliũ quæ mouẽtur in terra, siue písciũ qui sub terra morãtur in aquis: ne fortè eleuatis oculis ad cœlũ videas solẽ & lunã, & omnia astra cœli, & errore deceptus adores ea & colas, quæ creauit Dominus Deus tuus in ministeriũ cunctis gẽtibus quæ sub cœlo sunt. Vos autem tulit Dominus, & eduxit de fornace ferrea Aegypti, vt haberet populũ hæreditariũ, sicut est in præsenti die. Iratusq; est Dominus cõtra me propter sermones vestros, & iurauit vt nõ transirẽ Iordanẽ, nec ingrederer terrã optimã quã daturus est vobis. Ecce morior in hac humo, nõ transibo Iordanẽ: vos transibitis & possidebitis terrã egregiã.

Dehortatio à quacũque similitudine adoranda.

Supra 1.f

D Caue nequãdo obliuiscaris pacti Domini Dei tui, quod pepigit tecũ: & facias tibi sculptã similitudinẽ eorũ quæ fieri Dominus prohibuit. quia Dominus Deus tuus ignis consumens est, Deus ęmulator. Si genueritis filios ac nepotes, & morati fueritis in terra, deceptiq; feceritis vobis aliquã similitudinẽ, patrãtes malũ corã Domino Deo vestro, vt eũ ad iracũdiã prouocetis: testes inuoco hodie cœlũ & terrã, citò perituros vos esse de terra quam trãsito Iordane possessuri estis. nõ habitabitis in ea longo tẽpore, sed delebit vos Dominus, atq; disperget in omnes gentes, & remanebitis pauci in nationibus ad quas vos ducturus est Dominus. ibiq; seruietis diis qui hominum manu fabricati sunt, ligno & lapidi, qui nõ vidẽt, nec audiũt, nec comedũt, nec odorãtur. Cumq; quæsieris ibi Dominũ Deũ tuum, inuenies eum: si tamẽ toto corde quæsieris, & tota tribulatione animæ tuæ. Postquam te inuenerint omnia quæ prædicta sunt, nouissimo autẽ tẽpore reuertèris ad Dominũ Deũ tuũ, & audies vocẽ eius. Quia Deus misericors

Hebr. 12.g

Toto corde quęrendus deus in tribulatione.

E Dominus Deus tuus est: non dimittet te, nec omnino delebit, neq; obliuiscetur pacti in quo iurauit patribus tuis. Interroga de diebus antiquis, qui fuerunt ante te ex die quo creauit Dominus Deus hominem super terram, à summo cœlo vsq; ad summũ eius, si facta est aliquando huiuscemodi res, aut vnquã cognitũ est vt audiret populus vocẽ Dei loquentis de medio ignis, sicut tu audisti & vidisti. si fecit Deus, vt ingrederetur, & tolleret sibi gentẽ de medio nationũ per tentationes, signa atq; portẽta, per pugnã & robustã manũ, extentumq; brachiũ, & horribiles visiones iuxta omnia quæ fecit pro vobis Dominus Deus vester in Aegypto, vidẽtibus

Vehemens beneficiorũ Dei cõmemoratio erga Iudæos.

F oculis tuis: vt scires quoniã Dominus ipse est Deus, & non est alius præter eũ. De cœlo te fecit audire vocẽ suã vt doceret te: & in terra ostẽdit tibi ignẽ suũ maximũ, & audisti verba illius de medio ignis, quia dilexit patres tuos, & elegit semẽ eorũ post eos. Eduxitq; te pręcedẽs in virtute sua magna ex Aegypto, vt deleret nationes maximas & fortiores te in introitu tuo: & introduceret te, daretq; tibi terrã earũ in possessionẽ, sicut cernis in præsenti die. Scito ergo hodie, & cogitato in corde tuo quòd Dñs ipse est Deus in cœlo sursum, & in terra deorsum, & nõ est alius. Custodi pręcepta eius atq; mãdata quæ ego præcipio tibi: vt bene sit tibi, & filiis tuis post te, & permaneas multo tẽpore sup terrã, quã Dñs Deus

Exod. 13.d

Deus Israel solus Deus est.

G tuus daturus est tibi. Tũc separauit Moyses tres ciuitates trãs Iordanẽ ad oriẽtalẽ plagã, vt cõfugiat ad eas qui occiderit nolens proximũ suũ, nec sibi fuerit inimicus ante vnũ & alterũ diẽ, & ad harũ aliquã vrbiũ possit euadere: Bosor in solitudine quæ sita est in terra cãpestri de tribu Rubẽ: & Ramoth in Galaad, quæ est in tribu Gad: & Golan in Basan, quæ est in tribu Manasse. Ista est lex quã proposuit Moyses corã filiis Israel, & hæc testimonia & ceremoniæ atq; iudicia quæ locutus est ad filios Israel, quãdo egressi sunt de Aegypto trãs Iordanẽ in valle cõtra phanũ Phogor in terra Seon regis Amorrhæi, qui habitauit in Hesebon, quẽ percussit Moyses. Filii quoq; Israel egressi ex Aegypto possederũt terrã eius, & terrã Og regis Basan duorũ regũ Amorrhæorũ, qui erant trans Iordanẽ ad solis ortũ: ab Aroer, quæ sita est super ripam torrẽtis Arnon, vsq; ad montẽ Sion, qui est & Hermõ, omnem planitiẽ trans Iordanẽ ad orientalem plagam, vsque ad mare solitudinis, & vsq; ad radices montis Phasga.

Tres ciuitates refugii ob homicidium. Num. 35.a Iosue 20.c

S. DECALOGI *explanatio, ac ceremoniarum & iudiciorum informatio.* CAPVT V.

A VOcauitq; Moyses omnem Israelem, & dixit ad eum, Audi Israel ceremonias atq; iudicia quæ ego loquor in auribus vestris hodie: discite ea, & opere complete. Dominus Deus noster pepigit nobiscum fœdus in Horeb. Non cum patribus nostris iniit pactũ: sed nobiscum qui impræsentiarũ sumus & viuimus. Facie ad faciem locutus est nobis in monte de medio ignis. Ego sequester & medius fui inter Dominum & vos in tempore illo, vt annũtiarẽ vobis verba eius. timuistis enim ignem, & non ascendistis in montem. Et ait, Ego Dominus Deus

Exo. 19.b.c

Exod. 20. a *Leui. 26. a* *Psal. 96. b* *Exo. 34. a*

Deus tuus, qui eduxi te de terra Aegypti de domo seruitutis. Nō habebis Deos alienos in cōspectu meo. Non facies tibi sculptile, nec similitudinē omniū quæ in cœlo sunt desuper, & quæ in terra deorsum, & quæ versantur in aquis sub terra. Nō adorabis ea, & nō coles: Ego enim sum Dominus Deus tuus, Deus æmulator, reddens iniquitatē patrū super filios in tertiā & quartā generationē his qui oderūt me, & faciens misericordiā in multa millia diligētibus me, & custo-B diētibus præcepta mea. Nō vsurpabis nomen Domini Dei tui frustra: quia nō erit impunitus, qui super re vana nomen eius assumpserit. Obserua diē sabbathi, vt sanctifices eum sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus. Sex diebus operaberis, & facies omnia opera tua. Septimus dies sabbathi est, id est requies Domini Dei tui. Non facies in eo quicquā operis, tu & filius tuus & filia, seruus & ancilla, bos & asinus, & omne iumētū tuū, & peregrinus qui est intra portas tuas: vt requiescat seruus tuus & ancilla tua, sicut & tu. Memēto quòd & ipse seruieris in Aegypto, & eduxerit te inde Dñs Deus tuus in manu forti, & brachio extento. Idcirco præcepit tibi vt obseruares diē sabbathi. Honora patrē tuū & matrē, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt lōgo viuas tēpore, & bene sit tibi in terra quā Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non occides. Neq; mœchaberis. Furtum non facies. Nec loquêris cōtra proximū tuum falsum testimoniū. Non concupisces vxorē proximi tui. Non domū, non agrum, nō seruum, non ancillam, non bouem, nō asinum, & vniuersa quæ

Exod. 20. b *Leui. 19. c* *Matth. 5. e* *Ezec. 20. b* *Exod. 20. c* *Eccl. 3. b* *Matt. 15. a* *Marc. 7. b* *Ephe. 6. a* *Mat. 5. c, d* *Rom. 7. b*

C illius sunt. Hæc verba locutus est Dominus ad omnem multitudinē vestram in monte de medio ignis & nubis, & caliginis voce magna nihil addens amplius, & scripsit ea in duabus tabulis lapideis, quas tradidit mihi. Vos autē postquā audistis vocē, de medio tenebrarū, & mōtē ardere vidistis, accessistis ad me omnes principes tribuū & maiores natu, atq; dixistis, Ecce ostendit nobis Dñs Deus noster maiestatē & magnitudinē suam. vocē enim eius audiuimus de medio ignis, & probauimus hodie quòd loquente Deo cum homine, vixerit homo. Cur ergo moriemur, & deuorabit nos ignis hic maximus? Si enim audierimus vltrà vocem Domini Dei nostri, moriemur. Quid est omnis caro, vt audiat vocem Dei viuentis, qui de medio ignis loquitur sicut nos audiuimus, &

Monstrat vim legis, dum ostendit Iudæos non potuisse ferre vocem Dei.

D possit viuere? Tu magis accede, & audi cuncta quæ dixerit Dominus Deus noster tibi: loquerisq; ad nos, & nos audientes faciemus ea. Quod cum audisset Dominus, ait ad me, Audiui vocem verborū populi huius quæ locuti sunt tibi: bene omnia sunt locuti. Quis det talem eos habere mentem vt timeant me, & custodiant vniuersa mandata mea in omni tempore, vt bene sit eis & filiis eorum in sempiternū? Vade ergo & dic eis, Reuertimini in tentoria vestra. Tu vero hic sta mecū, & loqnar tibi omnia mandata mea, & ceremonias atque iudicia: quæ docebis eos vt faciant in terra quam dabo illis in possessionē. Custodite igitur & facite ea quæ præcepit Dominus Deus vobis: non declinabitis neq; ad dexteram, neq; ad sinistram: sed per viam quam præcepit Dominus Deus vester ambulabitis, vt viuatis, & bene sit vobis, & protelentur dies vestri in terra possessionis vestræ.

Dei cōmiseratio erga populū suum.

S. DOMINVS ex toto corde diligendus, eiusq; mandata solicitè obseruanda, & posteris inculcanda. CAPVT VI.

A Hæc sunt præcepta & ceremoniæ atque iudicia, quæ mādauit Dñs Deus vester, vt docerē vos, vt faciatis ea in terra ad quā trāsgredimini possidendā, Vt timeas Dñm Deū tuū, & custodias omnia mādata & præcepta eius, quæ ego præcipio tibi & filiis ac nepotibus tuis cunctis diebus vitæ tuæ, vt prolōgētur dies tui. Audi Israel & obserua vt facias: & bene sit tibi, & multipliceris amplius, sicut pollicitus est Dominus Deus patrū tuorū tibi, terrā lacte & melle manantem. Audi Israel, Dominus Deus noster, Deus vnus est. Et diliges Dominum Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntq; verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulās in itinere, dormiēs, atq; cōsurgens. Et ligabis ea quasi signū in manu tua, eruntq; & mouebuntur inter oculos tuos, scribesq; ea in limine & ostiis do-

Expositio primi præcepti.

Matt. 22. d *Marc. 12. c* *Luc. 10. e*

Ordo tractādi verbi Dei.

Infra 11. e

B mus tuæ. Cumq; introduxerit te Dominus Deus tuus in terram, pro qua iurauit patribus tuis Abrahā, Isaac, & Iacob: & dederit tibi ciuitates magnas & optimas quas nō ædificasti, domos plenas cūctarū opū quas nō extruxisti, cisternas quas nō fodisti, vineta & oliueta quæ nō plātasti, & comederis, & saturatus fueris: caue diligenter ne obliuiscaris Domini qui

C eduxit te de terra Aegypti, de domo seruitutis. Dñm Deū tuū timebis, & illi soli seruies, ac per nomē illius iurabis. Nō ibitis post Deos alienos cunctarū gentium, quæ in circuitu vestro sunt: quoniā Deus ęmulator Dñs Deus tuus in medio tui: nequādo irascatur furor Domini Dei tui cōtra te, & auferat te de superficie terræ. Non tentabis Dñm Deū tuū, sicut tētasti in loco tētationis. Custodi pręcepta Domini Dei tui, ac testimonia & ceremonias, quas præcepit tibi: & fac quod placitū est & bonū in cōspectu Domini, vt bene sit tibi: & ingressus possideas terrā optimā, de qua iurauit Dñs patribus

Deus timēdus, & illi soli seruiēdum.

Matth. 4. b *Luc. 4. b*

Per nomen illius iurandum.

Matth. 4. b *Luc. 4. b* *Nume. 21. b*

D tuis, vt deleret omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est. Cū interrogauerit te filius tuus cras, dicēs, Quid sibi volūt testimonia hæc, & ceremoniæ, atq; iudicia, quæ præcepit Dñs Deus noster nobis? dices ei, Serui eramus Pharaonis in Aegypto, & eduxit nos Dominus de Aegypto in manu forti: fecitq; signa atq; prodigia magna & pessima in Aegypto, cōtra Pharaonē, & omnē domū illius in cōspectu nostro, & eduxit nos inde, vt introductis daret terrā super qua iurauit patribus nostris. Præcepitq; nobis Dñs, vt faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominū Deum nostrū, vt bene sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodie. Eritq; nostri misericors, si custodierimus & fecerimus omnia præcepta eius corā Domino Deo nostro, sicut mādauit nobis.

S. NVLLA cum gentibus societas contrahenda, uerum illæ illarumq; sunt delenda simulachra. CAPVT VII.

A Cvm verò introduxerit te Dominus Deus tuus in terrā quam possessurus ingredieris, & deleuerit gētes multas corā te, Ethæū, & Gergezæū & Amorrhæum, Chananæū, & Pherezæū & Heuæum & Iebusæū, septē gētes multò maioris numeri quàm tu es, & robustiores te: tradideritq; eas Dominus Deus tibi, percuties eas vsq; ad internecionē. Nō inibis cum eis fœdus, nec misereberis earū, neq; sociabis cū eis cōiugia. Filiā tuam non dabis filio eius, nec filiā illius accipies filio tuo: quia seducet filiū tuū ne sequatur me, & vt magis seruiat diis alienis. irasceturq; furor Domini, & delebit te cito. Quin potius hęc facietis eis, Aras eorū subuertite, & confringite statuas, lucosq; succidite, & sculptilia cōburite: quia populus sanctus

Exod. 23. d 34. b

Statuæ subuertendæ.

B es Domino Deo tuo. Te elegit Dominus Deus tuus, vt sis ei populus peculiaris de cūctis populis qui sunt super terrā. Non quia cunctas gentes numero vincebatis, vobis iunctus est Dominus, & elegit vos, cū omnibus sitis populis pauciores: sed quia dilexit vos Dominus, & custodiuit iuramentū quod iurauit patribus vestris. Eduxitq; vos in manu forti, & redemit de domo seruitutis, de manu Pharaonis regis Aegypti. Et scies quia Dominus Deus tuus, ipse est Deus fortis & fidelis, custodiens pactum & misericordiā diligentibus se, & his qui custodiūt præcepta eius in mille generationes: & reddens odientibus se statim, ita vt disperdat eos, & vltrà non differat, protinus eis restituens quod merentur. Custodi ergo præcepta & ceremonias atque iudicia, quæ ego mando tibi hodie, vt facias. Si postquā audieris hæc iudicia, custodieris ea, & feceris, custodiet & Dominus Deus tuus pactū tibi & misericordiā quam iurauit patribus tuis: & diliget te

Iudæi amati à Deo nō suo merito, sed electione Dei præuenientis.

Infra 14. a & 26. d

Benedictio seruātibus præcepta.

ac multi

ac multiplicabit, benedicetq; fructui vētris tui, & fructui terræ tuæ, frumento tuo atq; vindemiæ, oleo, & armentis, gregibus ouium tuarum super terram, pro qua iurauit patribus tuis vt daret eam tibi. Benedictus eris inter omnes populos.

C Non erit apud te sterilis vtriusque sexus, tam in hominibus quàm in gregibus tuis. Auferet Dominus à te omnem languorem: & infirmitates Aegypti pessimas quas nouisti, non inferet tibi, sed cunctis hostibus tuis. Deuorabis omnes populos quos Dominus Deus tuus daturus est tibi. Non parcet eis oculus tuus, nec seruies dijs eorum, ne sint in ruinam tui. Si dixeris in corde tuo, Plures sunt gētes istæ quàm ego, quomodo potero delere eas? noli metuere, sed recordare quæ fecerit Dominus Deus tuus Pharaoni & cunctis Aegyptijs plagas maximas quas viderunt oculi tui, & signa atque portenta, manumq; robustam, & extentum brachiū vt educeret te Dominus Deus tuus. sic faciet cunctis populis quos metuis. Insuper & crabrones mittet Dominus Deus tuus in eos, donec deleat omnes atque disperdat qui te fugerint, & latēre non potuerint.

D Non timebis eos, quia Dominus Deus tuus in medio tui est, Deus magnus & terribilis: ipse consumet nationes has in conspectu tuo paulatim atque per partes. Non poteris eas delere pariter: ne fortè multiplicentur contra te bestiæ terræ. Dabitq; eos Dominus Deus tuus in conspectu tuo: & interficiet illos donec penitus deleantur. Tradetq; reges eorum in manus tuas, & disperdes nomina eorum sub cœlo: nullus poterit resistere tibi, donec conteras eos. Sculptilia eorum igne combures: non concupisces argentum & aurum, de quibus facta sunt, neq; assumes ex eis tibi quicquam, ne offendas, propterea quia abominatio est Domini Dei tui. Nec inferes quippiam ex idólo in domum tuam, ne fias anáthema, sicut & illud est. Quasi spurcitiā detestaberis, & velut inquinamentum ac sordes abominationi habebis, quia anáthema est.

Exod. 23. d — Credēti, omnia possibilia. — Exod. 23. e 33. a — Iosue 24. c — 2. Macha. 12. g

S. Dei beneficia & afflictiones ad pietatem inducere debent, immemores verò eorum puniendi. CAPVT VIII.

A Omne mandatum quod ego præcipio tibi hodie caue diligenter vt facias: vt possitis viuere, & multiplicemini, ingressiq; possideatis terram, pro qua iurauit Dominus patribus vestris. Et recordaberis cuncti itineris per quod adduxit te Dominus Deus tuus quadraginta annis per desertum, vt affligeret te atque tentaret: & nota fierent quæ in tuo animo versabantur, vtrum custodieris mandata illius, an non. Afflixit te penuria, & dedit tibi cibum Manna, quod ignorabas tu & patres tui: vt ostenderet tibi quòd non in solo pane viuat homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Domini. Vestimentū tuum quo operiebaris, nequaquam vetustate defecit, & pes tuus nō est subtritus, en quadragesimus annus est:

Verbo dei viuit homo. — Matth. 4. a — Luc. 4. a — Infra 26. a

B Vt recogites in corde tuo, quia sicut erudit filiū suū homo, sic Dominus Deus tuus erudiuit te, vt custodias mandata Domini Dei tui, & ambules in vijs eius, & timeas eum. Dominus enim Deus tuus introducet te in terrā bonā, terram riuorum, aquarumq;, & fontiū: in cuius campis & mōtibus erumpunt fluuiorū abyssi: Terrā frumenti, hordei, ac vinearum, in qua ficus & malogranata & olíueta nascuntur: terrā olei ac mellis. Vbi absq; vlla penuria comedes panem tuum, & rerum omniū abundantia perfruēris: cuius lapides ferrum sunt, & de montibus eius æris metalla fodiuntur: vt cum comederis & satiatus fueris, benedicas Domino Deo tuo pro terra optima quam dedit tibi.

Terra promissionis qualis.

C Obserua & caue nequādo obliuiscaris Domini Dei tui, & negligas mandata eius atque iudicia & ceremonias quas ego præcipio tibi hodie: ne postquam comederis & satiatus fueris, domos pulchras ædificaueris, & habitaueris in eis, habuerisq; armenta boum, & ouiū greges, argenti & auri, cunctarumq; rerum copiam, eleuetur cor tuum, & nō reminiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Aegypti, de domo seruitutis: & ductor tuus fuit in solitudine magna atq; terribili, in qua erat serpens flatu adurens, & scorpio ac dipsas, & nullæ omnino aquæ: qui eduxit riuos de petra durissima, & cibauit te Manna in solitudine,

D quod nescierunt patres tui. Et postquam afflixit ac probauit te, ad extremū misertus est tui, ne diceres in corde tuo, Fortitudo mea, & robur manus meę, hęc mihi omnia pręstiterūt. Sed recorderis Domini Dei tui, quòd ipse vires tibi præbuerit, vt impleret pactū suum, super quo iurauit patribus tuis, sicut præsens indicat dies. Sin autē oblitus Domini Dei tui, secutus fueris Deos alienos, colueris q; illos & adoraueris: ecce nunc prædico tibi quòd omnino dispereas. Sicut gentes quas deleuit Dominus in introitu tuo, ita & vos peribitis, si inobedientes fueritis voci Domini Dei vestri.

Num. 20. b 21. b — Exod. 16. d 17. a — Diuitiæ & alia corpori necessaria, misericordię Dei tribuenda, nō nostris viribus.

S. Non tribuant Iudæi suæ uirtuti quòd terram promissam ingrediantur, & ex tot aduersitatibus eripiantur. CAP. IX.

A Audi Israel, Tu transgredieris hodie Iordanē, vt possideas nationes maximas & fortiores te, ciuitates ingentes, & ad cœlū vsq; muratas, populū magnū atq; sublimē, filios Enacim quos ipse vidisti & audisti, quibus nullus potest ex aduerso resistere. Scies ergo hodie quòd Dominus Deus tuus ipse transibit ante te, ignis deuorans atq; cōsumens, qui conterat eos, & deleat atq; disperdat ante faciē tuā velociter, sicut locutus est tibi. Ne dicas in corde tuo cum deleuerit eos Dominus Deus tuus in cōspectu tuo, Propter iustitiā meam introduxit me Dominus vt terrā hanc possiderē, cum propter impietates suas istæ deletæ sint nationes. Neq; enim propter iustitias tuas, & æquitatem cordis tui ingredieris vt possideas terras earum: sed quia illæ egerunt impiè, introeunte te deletæ sunt: & vt compleret verbū suum Dominus, quod sub iuramento pollicitus est patribus tuis Abraham, Isaac & Iacob.

Non propter iustitiā & æquitatē cordis, tribuit quicquā Deus hominibus.

B Scito ergo quòd non propter iustitias tuas Dominus Deus tuus dederit tibi terram hanc optimā in possessionē, cum durissimæ ceruicis sis populus. Memento, & ne obliuiscaris quomodo ad iracundiā prouocaueris Dominū Deum tuū in solitudine: ex eo die quo egressus es ex Aegypto vsq; ad locum istum semper aduersum Dominum contendisti. Nam & in Horeb prouocasti eum, & iratus delere te voluit, quando ascendi in montē, vt acciperem tabulas lapideas pacti quod pepigit vobiscum Deus: & perseueraui in monte quadraginta diebus ac noctibus, panē non comedens, & aquam non bibens. Deditq; mihi Dominus duas tabulas lapideas scriptas digito Dei, & continentes omnia verba, quæ vobis locutus est in monte de medio ignis, quando concio populi congregata est. Cumq; trāsissent quadraginta dies, & totidē noctes, dedit mihi Dominus duas tabulas lapideas, tabulas fœderis, dixitq; mihi, Surge, & descende hinc citò: quia populus tuus quem eduxisti de Aegypto, deseruerūt velociter viam, quam demonstrasti eis, feceruntq; sibi conflatile. Rursumq; ait Do-

Moyses ascendit in montem Horeb. — Exod. 17. — Exod. 19. & 32. — Exod. 31. d — Duæ tabulæ.

C minus ad me, Cerno quòd populus iste duræ ceruicis sit: dimitte me, vt conteram eum, & deleam nomen eius de sub cœlo, & constituam te super gentem quæ hac maior & fortior sit. Cumq; de monte ardente descenderem, & duas tabulas fœderis vtraque tenerem manu, vidissemq; vos peccasse Domino Deo vestro, & fecisse vobis vitulum conflatilem, ac deseruisse velociter viam eius quam vobis ostēderat: proieci tabulas de manibus meis, confregiq; eas in conspectu vestro. Et prócidi ante Dominū sicut prius, quadraginta diebus & noctibus panem non comedēs, & aquam non bibens propter omnia peccata vestra quæ gessistis contra Dominum, & eum ad iracundiā prouocastis. timui enim indignationem & iram illius, qua aduersum vos concitatus, delere vos voluit. Et exaudiuit me Dominus etiam hac vice. Aduersum Aaron quoq; vehementer iratus, voluit eum conterere, & pro illo similiter deprecatus sum. Peccatum autem

Vitulus aureus.

vestrum

vestrum quod feceratis, id est vitulũ, arripiens, igne cõbussi, & in frusta cõminuens, omninoq; in puluerẽ redigẽs, proieci in torrentẽ qui de monte descendit. In Incendio quoq;, & in Tentatione, & in Sepulchris cõcupiscẽtiæ prouocastis Dominũ: & quãdo misit vos de Cadesbarne, dicens, Ascendite, & possidete terrã quam dedi vobis. & cõtempsistis imperium Domini Dei vestri, & nõ credidistis ei: neq; vocem

Sepulchra concupiscẽtiæ.
Nume. 11. a 16. a. 21. a

D eius audire voluistis, sed semper fuistis rebelles à die qua nosse vos cœpi. Et iacui coram Domino quadraginta diebus ac noctibus, quibus eum suppliciter deprecabar, ne deleret vos vt fuerat cõminatus: & orans dixi, Domine Deus, ne disperdas populum tuũ, & hæreditatẽ tuam, quam redemisti in magnitudine tua, quos eduxisti de Aegypto in manu forti. Recordare seruorũ tuorum Abraham, Isaac, & Iacob. Ne aspicias duritiã populi huius, & impietatem atq; peccatum: ne fortè dicãt habitatores terræ, de qua eduxisti nos, Non poterat Dominus introducere eos in terram quam pollicitus est eis, & oderat illos: idcirco eduxit, vt interficeret eos in solitudine. qui sunt populus tuus & hæreditas tua, quos eduxisti in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extento.

S. TABVLARVM *secundarum instauratio, Leuitarum officia, timor Dei, & dilectio, ad pietatẽ & obsequium mouere debent.*

CAPVT X.

A IN tempore illo dixit Dominus ad me, Dola tibi duas tabulas lapideas, sicut priores fuerunt, & ascende ad me in montẽ: faciesq; arcam ligneam, & scribã in tabulis verba quæ fuerunt in his quas antè cõfregisti, ponesq; eas in arca. Feci igitur arcã de lignis setim. Cumq; dolassem duas tabulas lapideas instar priorũ, ascendi in montẽ habẽs eas in manibus. Scripsitq; in tabulis iuxta id quod prius scripserat, verba decem, quæ locutus est Dominus ad vos in monte de medio ignis, quando populus congregatus est, & dedit eas mihi. Reuersusq; de monte, descendi, & posui tabulas in arcã quam fecerã, quę hucusq; ibi

Exo. 34. a

B sunt sicut mihi præcepit Dominus. Filii autẽ Israel mouerunt castra ex Beroth filiorum Iacan in Mosera, vbi Aaron mortuus & sepultus est, pro quo sacerdotio functus est Eleazar filius eius. Inde venerunt in Gadgad: de quo loco profecti, castrametati sunt in Ietebatha, in terra aquarũ atq; torrentiũ. Eo tẽpore separauit tribũ Leui, vt portaret arcã fœderis Domini, & staret coram eo in ministerio, ac benediceret in nomine illius vsq; in præsentẽ diem. Quamobrẽ non habuit Leui partem, neque possessionem cum fratribus suis, quia ipse Dominus possessio eius est, sicut promisit ei Dominus

Nume. 33. d
Num. 20. d

C Deus tuus. Ego autem steti in monte, sicut prius, quadraginta diebus ac noctibus: exaudiuitq; me Dominus etiã hac vice, & te perdere noluit. Dixitq; mihi, Vade, & præcede populum, vt ingrediatur, & possideat terrã quam iuraui patribus eorũ vt traderem eis. Et nunc Israel quid Dominus tuus petit à te, nisi vt timeas Dominũ Deum tuum, & ambules in viis eius, & diligas eũ, ac seruias Domino Deo tuo in toto corde tuo, & in tota anima tua: custodiasq; mãdata Domini, & ceremonias eius quas ego hodie præcipio tibi, vt bene sit tibi? En Domini Dei tui cœlũ est, & cœlum cœli, terra & omnia quæ in ea sunt: & tamen patribus tuis conglutinatus est Dominus, & amauit eos, elegitq; semen eorũ post eos, id est vos, de cunctis gentibus, sicut hodie cõprobatur. Circumcidite igitur præputiũ cordis vestri, & ceruicẽ vestrã ne indu-

Deum timere.
Ambulare in vijs Dei.

Circumcisio cordis.
Deus personam nõ accipit.

D retis amplius: quia Dominus Deus vester ipse est Deus deorum, & Dominus dominantiũ, Deus magnus, & potẽs, & terribilis, qui personã nõ accipit, nec munera. Facit iudicium pupillo & viduæ, amat peregrinum, & dat ei victũ atq; vestitũ. & vos ergo amate peregrinos, quia & ipsi fuistis aduenæ in terra Aegypti. Dominũ Deũ tuũ timebis, & ei soli seruies: ipsi adhærebis, iurabisque in nomine illius. Ipse est laus tua, & Deus tuus, qui fecit tibi hæc magnalia & terribilia quæ viderunt oculi tui. In septuaginta animabus descenderunt patres tui in Aegyptum: & ecce, nunc multiplicauit te Dominus Deus tuus sicut astra cœli.

2. Pa. 19. c
Iob 34. b
Sapien. 6. b
Eccli. 35. b
Rom. 2. b
Gala. 2. b
Supra 6. c
Math. 4. b
Luc. 4. b
Gen. 46. c

S. DEI *beneficia, & terribilia in Pharaonem signa, ad Dei amorem incitare debent.*

CAPVT XI.

A AMa itaq; Dominũ Deum tuũ, & obserua præcepta eius & ceremonias, iudicia atq; mandata omni tempore. Cognoscite hodie quæ ignorãt filii vestri, qui nõ viderũt disciplinam Domini Dei vestri, magnalia eius & robustã manũ, extentumq; brachium, signa & opera quæ fecit in medio Aegypti Pharaoni regi, & vniuersę terrę eius, omniq; exercitui Aegyptiorũ, equis ac curribus: quomodo operuerint eos aquæ Maris rubri, cũ vos persequerẽtur, & deleuerit eos Dominus vsq; in præsentem diẽ: vobisq; quæ fecerit in solitudine, donec veniretis ad hunc locũ. & Dathan atq; Abiron filiis Eliab, qui fuit filius Ruben: quos aperto ore suo terra absorbuit cũ domibus & tabernaculis, & vniuersa substantia eorũ, quam habebant in medio Israelis. Oculi vestri viderunt omnia opera

Exhortatio ad primũ præceptum seruandum.
Nume. 16. e

B Domini magna quæ fecit, vt custodiatis vniuersa mãdata illius, quæ ego hodie præcipio vobis: & possitis introire, & possidere terrã ad quam ingredimini, multoq; in ea viuatis tempore: quam sub iuramẽto pollicitus est Dominus patribus vestris, & semini eorũ lacte & melle manãtẽ. Terra enim ad quam ingrederis possidendã, non est sicut terra Aegypti de qua existi, vbi iacto semine in hortorũ morem aquæ ducuntur irriguæ: sed montuosa est, & cãpestris de cœlo expectans pluuias, quã Dominus Deus tuus semper inuisit, & oculi illius in ea sunt à principio anni vsq; ad finẽ eius. Si ergo obedieritis mãdatis meis, quæ ego hodie pręcipio vobis, vt diligatis Dominũ Deum vestrũ, & seruiatis ei in toto corde vestro, & in tota anima vestra: dabit pluuiam terræ vestræ temporaneã & serotinam, vt colligatis frumentũ, & vinũ, & oleum, fœnumq; ex agris ad pascẽda iumẽta, & vt ipsi comedatis ac saturemini. Cauete ne fortè decipiatur cor vestrũ, & recedatis à Domino, seruiatisq; diis alienis, & adoretis eos: iratusq; Dominus claudat cœlũ, & pluuiæ nõ descẽdãt, nec terra det germen suum, pereatisq; velociter de terra optima

Terra promissionis qualis.
Toto corde Deo seruiendum.

C quam Dominus daturus est vobis. Ponite hæc verba mea in cordibus & in animis vestris, & suspẽdite ea pro signo in manibus, & inter oculos vestros collocate. Docete filios vestros, vt illa meditentur. Quando sederis in domo tua, & ambulaueris in via, & accubueris atq; surrexeris, scribes ea super postes & ianuas domus tuæ, vt multiplicentur dies tui, & filiorum tuorũ in terra quam iurauit Dominus patribus tuis, vt daret eis quandiu cœlum immineret terræ. Si enim custodieritis mandata quæ ego præcipio vobis, & feceritis ea, vt diligatis Dominũ Deũ vestrũ, & ambuletis in omnibus viis eius, adhærentes ei, disperdet Dominus omnes gentes istas ante faciẽ vestram, & possidebitis eas quæ maiores & fortiores vobis sunt. Omnis locus quem calcauerit pes vester, vester erit. A deserto, & à Libano, à flumine magno Euphrate vsq; ad mare occidentale erunt termini vestri. Nullus stabit contra vos: terrorẽ vestrum & formidinẽ dabit Dominus

Verbũ Domini in corde & ob oculos semper habendum.
Supra 6. b
Iosue 1. a

D Deus vester super omnẽ terrã quam calcaturi estis, sicut locutus est vobis. En propono in cõspectu vestro hodie benedictionem & maledictionẽ: benedictionẽ, si obedieritis mandatis Domini Dei vestri, quæ ego hodie præcipio vobis: maledictionẽ, si nõ obedieritis mãdatis Domini Dei vestri, sed recesseritis de via quam ego nunc ostendo vobis, & ambulaueritis post Deos alienos, quos ignoratis. Cum verò introduxerit te Dominus Deus tuus in terrã, ad quã pergis habitandã, pones benedictionẽ super montẽ Garizim, maledictionẽ super montẽ Hebal: qui sunt trãs Iordanẽ post viam quæ vergit ad solis occubitũ in terra Chananæi, qui habitat in campestribus cõtra Galgalã, quæ est iuxta vallẽ tendentẽ

Benedictio obedientibus verbo Dei: maledictio non credẽtibus.

& intrantẽ procul. Vos enim trãſibitis Iordanẽ,vt poſsidea-
tis terrã quã Dominus Deus veſter daturus eſt vobis, vt ha
beatis & poſsideatis illam. Videte ergo vt impleatis ceremo
nias atq; iudicia quæ ego hodie ponam in conſpectu veſtro.

S. EXTERMINETVR idololatria, decimæ, & primitiæ reddã tur, ac ſacrificiis certo loco ſanguinem uitando ſoluantur.

CAPVT XII.

A HAec ſunt præcepta atq; iudicia quæ facere debe
tis in terra quã Dominus Deus patrũ tuorũ da
turus eſt tibi, vt poſsideas eam cunctis diebus
quibus ſuper humũ gradiẽris. Subuertite omnia
loca in quibus coluerit gẽtes quas poſſeſſuri eſtis,deos ſuos
ſuper mõtes excelſos,& colles,& ſubter omne lignũ frondo-
ſum. Diſsipate aras earũ,& cõfringite ſtatuas: lucos igne cõ-
burite, & idòla cõminuite: diſperdite nomina eorũ de locis
illis. Non facietis ita Domino Deo veſtro: ſed ad locũ quẽ
elegerit Dominus Deus veſter de cũctis tribubus veſtris, vt
ponat nomẽ ſuũ ibi,& habitet in eo, venietis: & offeretis in
loco illo holocauſta & victimas veſtras, decimas & primi-
tias manuũ veſtrarũ,& vota atq; donaria, primogenita boũ
& ouiũ. Et comedetis ibi in cõſpectu Domini Dei veſtri: ac
lætabimini in cũctis ad quæ miſeritis manum vos & domus
veſtræ, in quibus benedixerit vobis Dominus Deus veſter.
Non facietis ibi quæ nos hic facimus hodie, ſinguli quod ſi-
bi rectũ videtur. Neq; enim vſq; in præſens tẽpus veniſtis ad
requiẽ,& poſſeſsionẽ,quã Dominus Deus veſter daturus eſt
B vobis. Trãſibitis Iordanẽ,& habitabitis in terra quam Do-
minus Deus veſter daturus eſt vobis, vt requieſcatis à cũctis
hoſtibus per circuitum: & abſq; vllo timore habitetis in lo-
co quem elegerit Dominus Deus veſter, vt ſit nomẽ eius in
eo. Illuc omnia quæ præcipio,conferetis holocauſta, & ho-
ſtias,ac decimas,& primitias manuũ veſtrarum: & quicquid
præcipuũ eſt in muneribus quæ vouiſtis Domino. Ibi epula
bimini corã Domino Deo veſtro,vos & filii ac filiæ veſtræ,
famuli & famulæ atq; Leuites, qui in vrbibus veſtris cõmo-
rantur. neq; enim habet aliã partẽ & poſſeſsionẽ inter vos.
Caue ne offeras holocauſta tua in omni loco quẽ videris: ſed
in eo quẽ elegerit Dominus, in vna tribuũ tuarũ offeres ho-
ſtias, & facies quæcũq; præcipio tibi. Si autẽ comedere vo-
lueris, & te eſus carniũ delectauerit, occide & comede iuxta
benedictionẽ Domini Dei tui,quã dedit tibi in vrbibus tuis:
ſiue immundũ fuerit, hoc eſt macularũ,& debile: ſiue mun-
dum,hoc eſt integrũ & ſine macula, quod offerri licet, ſicut
capreã & ceruũ,comedes, abſq; eſu duntaxat ſanguinis,quẽ
C ſuper terrã quaſi aquã effundes. Nõ poteris comedere in op
pidis tuis decimã frumẽti,& vini,& olei tui,primogenita ar
mentorũ & pecorũ,& omnia quæ voueris,& ſponte offerre
volueris,& primitias manuũ tuarũ: ſed corã Domino Deo
tuo comedes ea in loco quẽ elegerit Dominus Deus tuus,
tu & filius tuus & filia,ſeruus & famula,atq; Leuites,qui ma-
nent in vrbibus tuis: & lætaberis,& reficiẽris corã Domino
Deo tuo in cũctis ad quæ extẽderis manũ tuã. Caue ne dere
linquas Leuitẽ in omni tẽpore quo verſaris in terra. Quan-
do dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos,ſicut lo-
cutus eſt tibi, & volueris veſci carnibus quas deſyderat ani-
ma tua: locus autẽ quẽ elegerit Dominus Deus tuus, vt ſit
nomẽ eius ibi,ſi procul fuerit,occides de armẽtis & pecori-
bus quæ habueris,ſicut præcepi tibi, & comedes in oppidis
tuis,vt tibi placet. Sicut comeditur caprea & ceruus, ita ve-
ſcẽris eis. & mũdus & immũdus in cõmune veſcẽtur. Hoc ſo
lum caue,ne ſanguinẽ comedas. ſanguis enim eorũ pro ani-
D ma eſt: & idcirco nõ debes animã comedere cũ carnibus: ſed
ſuper terrã fundes quaſi aquã, vt bene ſit tibi & filiis tuis poſt
te,cũ feceris quod placet in cõſpectu Domini. Quę autẽ ſan
ctificaueris & voueris Domino,tolles,& venies ad locũ quẽ
elegerit Dominus,& offeres oblationes tuas carnẽ & ſangui
nẽ ſuper altare Domini Dei tui. ſanguinẽ hoſtiarũ tuarũ fun
des in altari: carnibus autẽ ipſe veſcẽris. Obſerua & audi o-
mnia quæ ego præcipio tibi, vt bene ſit tibi & filiis tuis poſt
te in ſempiternũ, cũ feceris quod bonũ eſt & placitũ in con-
ſpectu Domini Dei tui. Quando diſperdiderit Dominus
Deus tuus ante faciẽ tuã gentes ad quas ingrediẽris poſsiden
das,& poſſederis eas,atq; habitaueris in terra earum: caue ne
imiteris eas, poſtquam te fuerint introeunte ſubuerſæ,& re-
quiras ceremonias earum,dicẽs, Sicut coluerunt gentes iſtæ
deos ſuos, ita & ego colam. Non facies ſimiliter Domino
Deo tuo. Omnes enim abominationes quas auerſatur Do-
minus,fecerunt diis ſuis,offerentes filios & filias,& combu-
rentes igni. Quod præcipio tibi,hoc tantum facito Domi-
no: nec addas quicquam,nec minuas.

S. PSEVDOPROPHETA à fide auertens, eiusq; ſubſtantia deſtruatur.

CAPVT XIII.

A SI ſurrexerit in medio tui prophetes, aut qui ſom
niũ vidiſſe ſe dicat,& prædixerit ſignũ atq; por-
tentũ,& euenerit quod locutus eſt, & dixerit ti-
bi, Eamus & ſequamur deos alienos quos igno
ras,& ſeruiamus eis: nõ audies verba prophetæ illius aut ſo-
mniatoris,quia tentat vos Dominus Deus veſter, vt palàm
fiat verũ diligatis eũ an nõ,in toto corde,& in tota anima ve
ſtra. Dominũ Deũ veſtrũ ſequimini,& ipſum timete, & mã-
data illius cuſtodite,& audite vocẽ eius: ipſi ſeruietis, & ipſi
B adhærebitis. Propheta autẽ ille aut fictor ſomniorũ interfi-
cietur: quia locutus eſt vt vos auerteret à Domino Deo ve-
ſtro,qui eduxit vos de terra Aegypti, & redemit vos de do-
mo ſeruitutis: vt errare te faceret de via quam tibi præcepit
Dominus Deus tuus: & auferes malũ de medio tui. Si tibi
voluerit perſuadere frater tuus filius matris tuæ, aut filius
tuus vel filia,ſiue vxor quæ eſt in ſinu tuo,aut amicus quem
diligis vt animã tuam, clàm dicẽs, Eamus & ſeruiamus diis
alienis,quos ignoras tu & patres tui, cũctarũ in circuitu gen
tiũ quæ iuxtà vel procul ſunt,ab initio vſq; ad finẽ terræ: nõ
acquieſcas ei,nec audias, neq; parcat ei oculus tuus vt miſe-
C rearis & occultes eum,ſed ſtatim interficies. ſit primùm ma
nus tua ſuper eũ,& poſt te omnis populus mittat manũ. La-
pidibus obrutus necabitur,quia voluit te abſtrahere à Domi
no Deo tuo, qui eduxit te de terra Aegypti de domo ſerui-
tutis: vt omnis Iſrael audiens timeat, & nequaquã vltrà fa-
ciat quippiã huius rei ſimile. Si audieris in vna vrbiũ tuarũ,
quas Dominus Deus tuus dabit tibi ad habitãdũ, dicẽtes ali
quos, Egreſsi ſunt filii Belial de medio tui, & auerterũt habi
tatores vrbis ſuæ,atq; dixerũt, Eamus,& ſeruiamus diis alie-
nis quos ignoratis: quære ſolicitè, & diligenter rei veritate
perſpecta, ſi inueneris certũ eſſe quod dicitur, & abomina-
tionẽ hanc opere perpetratam,ſtatim percuties habitatores
D vrbis illius in ore gladii, & delebis eam, omniaq; quæ in illa
ſunt vſq; ad pecora. quicquid etiã ſupellectilis fuerit, cõgre-
gabis in medio platearũ eius, & cũ ipſa ciuitate ſuccẽdes,ita
vt vniuerſa cõſumas Domino Deo tuo,& ſit tumulus ſem-
piternus. non ædificabitur amplius,& non adhærebit de illo
anathemate quicquã in manu tua, vt auertatur Dominus ab
ira furoris ſui,& miſereatur tui, multiplicetq; te,ſicut iura-
uit patribus tuis,quãdo audieris vocem Domini Dei tui,cu
ſtodiens omnia præcepta eius quæ ego præcipio tibi hodie,
vt facias quod placitum eſt in conſpectu Domini Dei tui.

S. GENTIVM ritus ſuper mortuo fugiẽdus, animaliũ mundorũ et immũdorũ diſcretio faciẽda, & decimæ ſoluẽdæ. CAP. XIIII.

A FIlii eſtote Domini Dei veſtri: nõ vos incidetis,
nec facietis caluitiũ ſuper mortuo. quoniã popu
lus ſanctus es Domino Deo tuo: & te elegit vt
ſis ei in populũ peculiarẽ de cunctis gẽtibus quæ
ſunt ſuper terrã. Ne comedatis quæ immunda ſunt. Hoc eſt
animal

Destruẽda & fugiẽda idololatria

Faciẽdum quod Deus præcipit, nõ quod rectum nobis videtur.

Gen. 28. c
Infra 19. c

Verbũ Dei ſolũ faciendum.

Verbo Dei nihil addẽdum.

Miraculis tẽtat fidem noſtram Deus.

Infra 17. b

Supra 7. a
Infra 26. d

Leuit. 11.a animal quod comedere debetis, Bouē, & ouē,& caprā,ceruum & capreā,bubalū,tragelaphū, pygargū,orygē, camelopardalū. Omne animal quod in duas partes findit vngulā & ruminat,comedetis. De his autē quæ rumināt,& vngulā nō findūt,hæc comedere nō debetis,camelū,lepore,chœrogryllū: quia rumināt,& nō diuidūt vngulā,immūda erūt vobis.

B Sus quoq; quoniā diuidit vngulam, & nō ruminat, immūda erit. carnibus eorum non vescemini, & cadauera nō tāgetis. Hæc comedetis ex omnibus quæ morātur in aquis, Quæ habent pinnulas, & squamas, comedite: quæ absq; pinnulis,& squamis sunt,ne comedatis,quia immūda sunt. Omnes aues mūdas comedite. Immūdas ne comedatis: aquilā scilicet, & gryphē,& haliæetū, ixon,& vulturē ac miluum iuxta genus suū: & omne coruini generis,& struthionē,ac noctuā,& larum, atq; accipitrē iuxta genus suū: herodiū ac cygnum, & ibin,ac mergulū,porphyriōnē,& nycticoracē, onocrotalū, & charadriū,singula in genere suo: vpupā quoq;,& vespertilionē. Et omne quod reptat & pennulas habet,immūdū erit,

C nec comedetur. Omne quod mūdū est,comedite. Quicquid autē morticinū est,ne vescamini ex eo. Peregrino qui intra portas tuas est,da vt comedat,aut vende ei. quia tu populus sanctus Domini Dei tui es. Nō coques hœdū in lacte matris

Exod. 23.c 34.d suæ. Decimā partē separabis de cūctis fructibus tuis quæ nascuntur in terra per annos singulos, & comedes in cōspectu Domini Dei tui in loco quem elegerit vt in eo nomē illius inuocetur,decimā frumēti tui,& vini,& olei,& primogenita de armētis & ouibus tuis: vt discas timere Dominū Deū tuū in omni tēpore. Cū autē longior fuerit via,& locus quē

D elegerit Dominus Deus tuus, tibiq; benedixerit,nec potueris ad eū hæc cūcta portare, vendes omnia,& in pretiū rediges, portabisq; manu tua, & proficisceris ad locū quē elegerit Dominus Deus tuus, & emes ex eadē pecunia quicquid tibi placuerit,siue ex armētis, siue ex ouibus,vinū quoq;, & siceră, & omne quod desyderat anima tua: & comedes corā Domino Deo tuo, & epulaberis tu & domus tua, & Leuita qui intra portas tuas est. caue ne derelinquas eū,quia nō habet aliā partē in possessione tua. Anno tertio separabis aliā decimā ex omnibus quæ nascūtur tibi eo tēpore: & repones

Leuitæ, peregrini, pupilli, & viduæ alendi. intra ianuas tuas. Venietq; leuites qui aliā nō habet partē nec possessionē tecū,& peregrinus ac pupillus & vidua,qui intra portas tuas sunt,et comedēt,et saturabūtur: vt benedicat tibi Dñs Deus tuus in cūctis operibus manuū tuarū quę feceris.

§. LEX *septimi anni remissionis in quos exerceatur.*

CAPVT XV.

A SEptimo anno facies remissionē, quæ hoc ordine celebrabitur. Cui debetur aliquid ab amico vel proximo ac fratre suo, repetere nō poterit: quia annus remissionis est Domini. A peregrino & aduena exiges: ciuē & propinquū repetēdi nō habebis

Alendi pauperes, neq; permittendū vt mendicent. potestatē. Et omnino indigens & mēdicus nō erit inter vos: vt benedicat tibi Dominus in terra quā traditurus est tibi in possessionē. Si tamē audieris vocē Domini tui,& custodieris vniuersa quæ iussit,& quæ ego hodie præcipio tibi,benedicet tibi,vt pollicitus est. Fœnerabis gētibus multis, & ipse

B à nullo accipies mutuū. Dominaberis nationibus plurimis,

Pauperes curandi in charitate. & tui nemo dominabitur. Si vnus de fratribus tuis qui morantur intra portas ciuitatis tuę in terra quā Dominus Deus tuus daturus est tibi,ad paupertatē deuenerit: nō obdurabis cor tuū,nec cōtrahes manū, sed aperies eā pauperi, & dabis

Mutuū dandum etiā si non sit spes recipiendi. Matth. 5.g Luc. 6.e mutuū quo eū indigere perspexeris. Caue ne forte subrepat tibi impia cogitatio,& dicas in corde tuo, Appropinquat septimus annus remissionis: & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo,nolēs ei quod postulat,mutuū cōmodare: ne clamet cōtra te ad Dominū,& fiat tibi in peccatū. Sed dabis ei: nec ages quippiā callidè in eius necessitatibus subleuādis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in

cunctis ad quæ manū miseris. Non deerūt pauperes in terra habitationis tuæ: idcirco ego præcipio tibi vt aperias manum fratri tuo egeno & pauperi,qui tecum versatur in terra.

Pauperes semper futuri. Matt. 26.a

C Cum tibi vēditus fuerit frater tuus Hebræus aut Hebræa, & sex annis seruierit tibi,in septimo anno dimittes eū liberū: & quē libertate donaueris, nequaquā vacuū abire patieris, sed dabis viaticū de gregibus,& de area & torculari tuo, quibus Dominus Deus tuus benedixerit tibi. Memēto quòd & ipse seruieris in terra Aegypti, & liberauerit te Dominus Deus tuus,& idcirco ego nunc præcipio tibi. Sin autē dixerit, Nolo egredi: eo quòd diligat te,& domū tuā, & bene sibi apud te esse sentiat: assumes subulā, & perforabis aurem eius in ianua domus tuæ,& seruiet tibi vsq; in æternum. ancillæ quoq; similiter facies. Nō auertas ab eis oculos tuos quādo dimiseris eos liberos: quoniā iuxta mercedē mercenarii per sex an

Exod. 21.a Hier. 34.c

Auris perforata seruis quid significet.

D nos seruiuit tibi: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in cūctis operibus quæ agis. De primogenitis quæ nascūtur in armētis,& ouibus tuis,quicquid est sexus masculini, sanctificabis Domino Deo tuo. Nō operaberis in primogenito bouis,& non tondebis primogenita ouiū. In cōspectu Domini Dei tui comedes ea per annos singulos in loco quē elegerit Dominus,tu & domus tua. Sin autē habuerit maculā, & vel claudū fuerit vel cæcū,aut in aliqua parte deforme vel debile, non immolabitur Dño Deo tuo. sed intra portas vrbis tuæ comedes illud: tam mūdus quàm immūdus similiter vescētur eis quasi caprea,& ceruo. Hoc solū obseruabis vt sanguinē eorū non comedas,sed effundas in terrā quasi aquam.

Leuit. 22.c Eccli. 35.b

§. TRES *præcipuæ anni solennitates, iudicum officia, & idololatriam inducentia non erigenda.*

CAPVT XVI.

A OBserua mensem nouarū frugum, & verni primū tēporis,vt facias Phase Domino Deo tuo: quoniam in isto mēse eduxit te Dominus Deus tuus de Aegypto nocte. Immolabisq; Phase Domino Deo tuo de ouibus, & de bobus in loco quē elegerit Dominus Deus tuus,vt habitet nomen eius ibi. Nō comedes in eo panē fermētatū. Septē diebus comedes absq; fermēto afflictionis panē, quoniā in pauore egressus es de Aegypto: vt memineris diei egressionis tuæ de Aegypto omnibus diebus vitæ tuæ. Nō apparebit fermentatū in omnibus terminis tuis septē diebus, & nō remanebit de carnibus eius quod immolatū est vespere in die primo vsq; ad mane. Non poteris

Trium dierum festa primaria. Phase.

B immolare Phase in qualibet vrbium tuarū, quas Dominus Deus tuus daturus est tibi: sed in loco quē elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomē eius ibi: immolabisq; Phase vespere ad solis occasum, quando egressus es de Aegypto. Et coques, & comedes in loco quem elegerit Dominus Deus tuus,maneq; consurgēs vades in tabernacula tua. Sex diebus comedes azyma: & in die septima, quia collecta est Domini Dei tui,non facies opus. Septē hebdomadas numerabis tibi ab ea die qua falcē in segetē miseris, & celebrabis diem festū hebdomadarū Domino Deo tuo, oblationē spontaneā manus tuæ,quā offeres iuxta benedictionē Domini Dei tui: & epulaberis coram Domino Deo tuo,tu & filius tuus, & filia tua,& seruus tuus, & ancilla tua, & Leuites qui est intra portas tuas,& aduena ac pupillus & vidua,qui morātur vobiscū in loco quē elegerit Dominus Deus tuus, vt habitet nomen

Pẽtecostes.

C eius ibi: & recordaberis quoniā seruus fueris in Aegypto: custodiesq; ac facies quæ præcepta sunt. Solēnitatē quoq; tabernaculorum celebrabis per septē dies quādo collegeris de area & torculari fruges tuas: & epulaberis in festiuitate tua & filius tuus & filia, & seruus tuus & ancilla, Leuites quoq;, & aduena,& pupillus ac vidua,qui intra portas tuas sunt. Septē diebus Domino Deo tuo festa celebrabis in loco quē elegerit Dominus: benedicetq; tibi Dominus Deus tuus in cunctis frugibus tuis, & in omni opere manuum tuarum, erisq; in lætitia. Tribus vicibus per annū apparebit omne masculi-

Festū tabernaculorū.

num tuũ in conspectu Domini Dei tui in loco quẽ elegerit, in Solẽnitate azymorũ,& in Solẽnitate hebdomadarũ,& in D Solẽnitate tabernaculorũ. Nõ apparebit ante Dominũ vacuus: sed offeret vnusquisq; secũdũ quod habuerit iuxta benedictionẽ Domini Dei sui,quã dederit ei. Iudices & magistros cõstitues in omnibus portis tuis,quas Dominus Deus tuus dederit tibi,per singulas tribus tuas:vt iudicent populũ iusto iudicio,nec in alteram partem declinent. Non accipies personam,nec munera: quia munera excæcãt oculos sapientum,& mutant verba iustorum. Iuste quod iustum est,persequêris: vt viuas, & possideas terram quam Dominus Deus tuus dederit tibi. Non plantabis lucum, & omnem arborem iuxta altare Domini Dei tui. Nec facies tibi atq; constitues statuam,quæ odit Dominus Deus tuus.

Exod. 23.b 34.c Eccli. 16.d Supra 1.c Leuit. 19.c Exod. 23.a Eccl. 20.d

S. HOSTIA eligẽda, idololatria plectenda, difficultas à quibus petenda, & regis eligendi cõditiones. CAPVT XVII.

A NOn immolabis Domino Deo tuo bouẽ & ouẽ in quo est macula aut quippiã vitii: quia abominatio est Domino Deo tuo. Cũq; reperti fuerint apud te intra vnã portarũ tuarũ, quas Dominus Deus tuus dabit tibi, vir aut mulier qui faciat malũ in cõspectu Domini Dei tui, & transgrediatur pactum illius vt vadant & seruiant diis alienis,& adorent eos,solem & lunam,& omnem militiam cœli, quæ non præcepi, & hoc tibi fuerit nuntiatum,audiensq; inquisieris diligenter, & verum esse reperis,& abominatio facta est in Israel: educes virũ ac mulierem qui rem sceleratissimam perpetrarũt, ad portas ciui- B tatis tuæ,& lapidibus obruêtur. In ore duorũ aut triũ testiũ peribit qui interficietur. Nemo occidatur, vno contra se dicente testimonium. Manus testiũ prima interficiet eum,& manus reliqui populi extrema mittetur: vt auferas malum de medio tui. Si difficile & ambiguũ apud te iudiciũ esse prospexeris inter sanguinẽ & sanguinem, causam & causam, lepram & nõ lepram,& iudicii intra portas tuas videris verba variari: surge, & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesq; ad sacerdotes Leuitici generis,& ad iudicem qui fuerit illo tempore: quæresq; ab eis,qui indicabunt tibi iudicii veritatem. Et facies quodcũq; dixerint qui præsunt loco quem elegerit Dominus, & docuerint te iuxta legem eius,sequerisq; sententiã eorũ, nec declinabis ad dexte- C ram,neq; ad sinistram. Qui autem superbierit,nolens obedire sacerdotis imperio, qui eo tempore ministrat Domino Deo tuo: ex decreto iudicis morietur homo ille, & auferes malum de Israel: cunctusq; populus audiẽs timebit, vt nullus deinceps intumescat superbia. Cum ingressus fueris terrã quam Dominus Deus tuus dabit tibi,& possederis eam, habitaueris in illa, & dixeris, Constituã super me regẽ,sicut habent omnes per circuitum nationes: eum cõstitues quem Dominus Deus tuus elegerit de numero fratrũ tuorũ. Non poteris alterius gentis hominẽ regem facere,qui nõ sit frater D tuus. Cumq; fuerit cõstitutus, non multiplicabit sibi equos, nec reducet populũ in Aegyptũ,equitatus numero subleuatus,præsertim cũ Dominus præceperit vobis vt nequaquam amplius per eandẽ viã reuertamini. Nõ habebit vxores plurimas quæ alliciant animũ eius,neq; argenti & auri immensa pondera. Postquã autẽ sederit in solio regni sui,describet sibi Deuteronomiũ legis huius in volumine,accipiens exemplar à sacerdotibus Leuiticæ tribus,& habebit secũ, legetq; illud omnibus diebus vitæ suæ, vt discat timere Dominum Deum suum,& custodire verba & ceremonias eius quæ in lege præcepta sunt. Nec eleuetur cor eius in superbiam super fratres suos, neq; declinet in partem dexteram vel sinistram, vt longo tempore regnet ipse & filii eius super Israel.

Pœna idololatræ. Infra 19.d Matt. 18.b 2.Cor. 13.a Ioan. 8.a Supra 13.c Institutio regis. Rex legat Deuteronomium Moysi.

S. SACERDOTVM & Leuitarũ victus, pseudoprophetæ verò certis signis agniti eliminandus. CAPVT XVIII.

A NOn habebũt sacerdotes & Leuitæ, & omnes qui de eadẽ tribu sunt, partẽ & hæreditatẽ cũ Israel, quia sacrificia Domini,& oblationes eius comedent,& nihil aliud accipiẽt de possessione fratrũ suorũ. Dominus enim ipse est hæreditas eorũ: sicut locutus est illis. Hoc erit iudiciũ sacerdotum à populo, & ab his qui offerũt victimas: siue bouẽ, siue ouẽ immolauerint,dabunt sacerdoti armũ ac ventriculũ: primitias frumenti, vini & olei,& lanarũ partẽ ex ouiũ tonsione. Ipsum enim elegit Dominus Deus tuus de cũctis tribubus tuis,vt stet, & ministret B nomini Domini,ipse & filii eius in sempiternũ. Si exierit Leuites ex vna vrbiũ tuarũ ex omni Israel in qua habitat,& voluerit venire,desyderãs locũ quem elegerit Dominus,ministrabit in nomine Domini Dei sui, sicut omnes fratres eius Leuitæ,qui stabũt eo tempore corã Domino. Partẽ ciborũ eandem accipiet quam & cæteri: excepto eo quod in vrbe sua ex paterna ei successione debetur. Quando ingressus fueris terrã quam Dominus Deus tuus dabit tibi, caue ne imitari velis abominationes illarũ gentium. nec inueniatur in te qui lustret filiũ suũ, aut filiã, ducẽs per ignẽ: aut qui ariolos sciscitetur,& obseruet somnia atq; auguria.nec sit maleficus, nec incãtator,neq; qui pythones cõsulat,nec diuinos,& quæ- C rat à mortuis veritatẽ. omnia enim hæc abominatur Dominus,& propter istiusmodi scelera delebit eos in introitu tuo: perfectus eris,& absq; macula cũ Domino Deo tuo. Gẽtes istæ quarũ possidebis terrã, augures & diuinos audiũt: tu autem à Domino Deo tuo aliter institutus es. PROPHETAM de gẽte tua & de fratribus tuis sicut me,suscitabit tibi Dominus Deus tuus: ipsum audies vt petisti à Domino Deo tuo in Horeb,quãdo cõcio cõgregata est,atq; dixisti, Vltrà non audiã vocẽ Domini Dei mei, & ignẽ hũc maximũ amplius D non videbo,ne moriar. Et ait Dominus mihi, Bene omnia sunt locuti, Prophetã suscitabo eis de medio fratrũ suorũ similem tui: & ponã verba mea in ore eius,loqueturq; ad eos omnia quæ præcepero illi.qui autẽ verba eius quæ loquetur in nomine meo,audire noluerit,ego vltor existã. Propheta autem qui arrogantia deprauatus voluerit loqui in nomine meo,quæ ego non præcepi illi vt diceret,aut ex nomine alienorum deorum, interficietur. Quòd si tacita cogitatione responderis, Quomodo possum intelligere verbum quod Dominus non est locutus? hoc habebis signum, Quod in nomine Domini propheta ille prædixerit,& non euenerit: hoc Dominus non est locutus, sed per tumorem animi sui propheta confixit,& idcirco non timebis eum.

Supra 10.b Nu. 18.c.d Prouidendum ministris verbi Dei. 1.Cor. 9.b Num. 18.c Fugienda omnis idololatria. Leuit. 20.d 1. Re. 18.a PROPHETA CHRISTVS promittitur. Ioan. 1.g Actu. 3.d. 7.e Exo. 20.d Ioan. 1.g Propheta aliud quàm verbũ Dei prædicãs,interficiẽdus. Pseudopropheta quomodo dignoscẽdus.

S. AD quas vrbes homicidæ fugiant, falsi autem testis supplicium. CAPVT XIX.

A CVm disperdiderit Dominus Deus tuus gentes quarũ tibi traditurus est terrã, & possederis eã, habitaueris; in vrbibus earũ & in ædibus:tres ciuitates separabis tibi in medio terræ, quã Dominus Deus tuus dabit tibi in possessionem, sternẽs diligenter viam:

Num. 35.c Iosu 20.a

viam: & in tres æqualiter partes totã terræ tuæ prouinciam diuides, vt habeat è vicino qui propter homicidiũ profugus est, quò possit euadere. Hæc erit lex homicidæ fugiẽtis, cuius vita seruãda est, Qui percusserit proximũ suũ nesciẽs, & qui heri & nudiustertius nullũ cõtra eũ odiũ habuisse cõprobatur, sed abiisse cũ eo simpliciter in syluã ad ligna cædẽda, & in succisione lignorũ securis fugerit manũ, ferrũq; lapsum de manubrio amicũ eius percusserit, & occiderit: hic ad vnã supradictarũ vrbiũ cõfugiet, & viuet: ne forsitã proximus eius cuius effusus est sanguis, dolore stimulatus, persequatur, & apprehẽdat eũ si lõgior via fuerit, & percutiat animã eius qui nõ est reus mortis: quia nullũ cõtra eum qui occisus est, odiũ prius habuisse mõstratur. Idcirco præcipio tibi, vt tres ciuitates æqualis inter se spatii diuidas. Cum autẽ dilatauerit Dominus Deus tuus terminos tuos, sicut iurauit patribus tuis, & dederit tibi cũctã terrã quã eis pollicitus est (si tamẽ custodieris mandata eius, & feceris quæ hodie præcipio tibi, vt diligas Dominũ Deũ tuũ, & ambules in viis eius omni tẽpore) addes tibi tres alias ciuitates, & supradictarũ triũ vrbiũ numerũ duplicabis: vt non effundatur sanguis innoxius in medio terræ quã Dominus Deus tuus dabit tibi possidẽdam, ne sis sanguinis reus. Si quis autẽ odio habẽs proximũ suũ insidiatus fuerit vitæ eius, surgensq; percusserit illum, & mortuus fuerit, fugeritq; ad vnã de supradictis vrbibus, mittent seniores ciuitatis illius, & arripiẽt eũ de loco effugii, tradentq; in manu proximi, cuius sanguis effusus est, & morietur. Nõ misereberis eius, & auferes noxiũ sanguinẽ de Israel, vt bene sit tibi. Non assumes, & transferes terminos proximi tui quos fixerũt priores in possessione tua, quam Dominus Deus tuus dabit tibi in terra quã acceperis possidẽdã. Nõ stabit testis vnus cõtra aliquẽ, quicquid illud peccati, & facinoris fuerit: sed in ore duorũ aut triũ testiũ stabit omne verbũ. Si steterit testis mẽdax cõtra hominẽ, accusans eũ præuaricationis, stabũt ambo quorũ causa est, ante Dominũ in cõspectu sacerdotũ & iudicũ qui fuerint in diebus illis. Cumq; diligentissimè perscrutãtes inuenerint falsum testem dixisse contra fratrẽ suum mendaciũ: reddent ei sicut fratri suo facere cogitauit, & auferes malũ de medio tui, vt audiẽtes cæteri timorem habeãt, & nequaquã talia audeant facere. Non misereberis eius, sed animã pro anima, oculum pro oculo, dentem pro dente, manũ pro manu, pedem pro pede exiges.

Qui homicidæ innocentes.

Volũtarius homicida, occidẽdus à magistratibus.

Num. 35.c

Termini non transferendi.

Supra 17.b *Matt. 18.b* *Iohn. 8.c*

Pœna falsi testis.

2. Cor. 13.a *Heb. 10.a* *Dan. 13.g*

Matth. 5.f *Exod. 21.c* *Leuit. 24.a*

S. DELIGENDI *ad bellũ & arcẽdi uiri, iura belli quomodo seruãda, quæ arbores cædẽdæ, & quæ relinquẽdæ.* CAP. XX.

SI exieris ad bellum contra hostes tuos, & videris equitatus & currus, & maiorẽ quàm tu habeas, aduersarii exercitus multitudinem, non timebis eos: quia Dominus Deus tuus tecũ est, qui eduxit te de terra Aegypti. Appropinquãte autẽ iam prælio, stabit sacerdos ante aciẽ, & sic loquetur ad populũ, Audi Israel, vos hodie cõtra inimicos vestros pugnã cõmittitis, non pertimescat cor vestrũ, nolite metuere, nolite cedere, nec formidetis eos: quia Dominus Deus vester in medio vestri est, & pro vobis contra aduersarios dimicabit, vt eruat vos de periculo. Duces quoq; per singulas turmas audiẽte exercitu proclamabũt, Quis est homo qui ædificauit domũ nouã, & non dedicauit eã? vadat, & reuertatur in domũ suam, ne fortè moriatur in bello, & alius dedicet eã. Quis est homo qui plãtauit vineã, & necdũ fecit eam esse cõmunem, & de qua vesci omnibus liceat? vadat, & reuertatur in domũ suã, ne fortè moriatur in bello, & alius homo eius fungatur officio. Quis est homo qui despondit vxorẽ, & nõ accepit eam? vadat & reuertatur in domũ suã, ne fortè moriatur in bello, & alius homo accipiat eã. His dictis addẽt reliqua, & loquẽtur ad populũ, Quis est homo formidolosus, & corde pauido? vadat & reuertatur in domũ suã, ne pauere faciat corda fratrum suorũ, sicut ipse timore perterritus est. Cũq; siluerint duces exercitus, & finẽ loquendi fecerint, vnusquisq; suos ad bellandũ cuneos præparabit. Siquãdo accesseris ad expugnãdam ciuitatẽ, offeres ei primùm pacẽ. Si receperit, & aperuerit tibi portas, cũctus populus qui in ea est, saluabitur, & seruiet tibi sub tributo. Sin autẽ fœdus inire noluerit, & cœperit cõtra te bellum, oppugnabis eã. Cumq; tradiderit Dominus Deus tuus illã in manu tua, percuties omne quod in ea generis masculini est, in ore gladii, absque mulieribus, & infantibus, iumẽtis & cæteris quæ in ciuitate sunt. Omnẽ prædam exercitui diuides, & comedes de spoliis hostiũ tuorum, quæ Dominus Deus tuus dederit tibi. Sic facies cunctis ciuitatibus, quæ à te procul valde sunt, & non sunt de his vrbibus quas in possessionem accepturus es. De his autẽ ciuitatibus quæ dabuntur tibi, nullum omnino permittes viuere, sed interficies in ore gladii, Hethæum videlicet, & Amorrhæum, & Chananæum, Pherezæum, & Heuæum, & Iebusæum, sicut præcepit tibi Dominus Deus tuus: ne fortè doceãt vos facere cũctas abominationes quas ipsi operati sunt diis suis, & peccetis in Dominum Deum vestrum. Quando obsederis ciuitatẽ multo tempore, & munitionibus circundederis vt expugnes eam, non succides arbores de quibus vesci potest, nec securibus per circuitum debes vastare regionem: quoniam lignum est, & non homo, nec potest bellantiũ contra te augere numerum. Si qua autem ligna non sunt pomifera, sed agrestia, & in cæteros apta vsus, succide, & instrue machinas, donec capias ciuitatem quæ contra te dimicat.

1. Ma. 3.g *Leuit. 19.a* *Iudicũ 7.a*

Ius belli in expugnandis vrbibus.

S. CAVTIO *super homicidio occulto, super muliere in bello capta, & contumace filio, & suspenso in ligno.* CAP. XXI.

QVando inuentum fuerit in terra quam Dominus Deus tuus daturus est tibi, hominis cadauer occisi, & ignorabitur cædis reus, egredientur maiores natu & iudices tui, & metientur à loco cadaueris singularũ per circuitum spatia ciuitatũ: & quam viciniorem cæteris esse perspexerint, seniores ciuitatis illius tollent vitulã de armento, quæ nõ traxit iugum, nec terrã scidit vomere, & ducent eam ad vallem asperã atq; saxosam, quæ nunquam arata est, nec sementẽ recepit, & cædent in ea ceruices vitulæ. accedentq; sacerdotes filii Leui, quos elegerit Dominus Deus tuus vt ministrent ei, & benedicãt in nomine eius, & ad verbũ eorum omne negotium pendet: & quicquid mundũ vel immundũ est, iudicetur. Et veniẽt maiores natu ciuitatis illius ad interfectũ, lauabuntq; manus suas super vitulã quæ in valle percussa est, & dicent, Manus nostræ non effuderunt sanguinẽ hunc, nec oculi viderunt. propitius esto populo tuo Israel, quem redemisti Domine, & ne reputes sanguinem innocentẽ in medio populi tui Israel. Et auferetur ab eis reatus sanguinis: tu autẽ alienus eris ab innocentis cruore qui fusus est, cũ feceris quod præcepit Dominus. Si egressus fueris ad pugnã contra inimicos tuos, & tradiderit eos Dominus Deus tuus in manu tua, captiuosq; duxeris, & videris in numero captiuorũ mulierem pulchrã, & adamaueris eam, volueris; habere vxorem, introduces eam in domum tuã. quæ radet cæsariẽ, & circuncidet vngues, & deponet vestem in qua capta est, sedensq; in domo tua, flebit patrem & matrem suã vno mense, & postea intrabis ad eam, dormiesq; cum illa, & erit vxor tua. Si autem postea non sederit animo tuo, dimittes eam liberam, nec vendere poteris pecunia, nec opprimere per potentiã: quia humiliasti eam. Si habuerit homo vxores duas, vnam dilectã, & alterã odiosam, genueritq; ex eis liberos, & fuerit filius odiosæ primogenitus, volueritq; substantiã inter filios suos diuidere: non poterit filium dilectæ facere primogenitum, & præferre filio odiosæ, sed filium odiosæ agnoscet primogenitum, dabitq; ei de his quæ habuerit cuncta duplicia. iste est enim principium liberorum eius, & huic debentur primogenita. Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui nõ au-

Quomodo ducẽda captiua in vxorem.

Pœna inobedientis filij.

dierit patris ac matris imperiũ, & coercitus obedire cõtempserit: apprehendent eum, & ducent ad seniores ciuitatis illius & ad portam iudicii, dicentque ad eos, Filius noster iste proteruus & contumax est, monita nostra audire contempsit, comessationibus vacat, & luxuriæ atque conuiuiis: lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatis malum de medio vestri, & vniuersus Israel audiens pertimescat. Quando peccauerit homo quod morte plectendum est, & adiudicatus morti appensus fuerit in patibulo: non permanebit cadauer eius in ligno, sed in eadem die sepelietur: quia maledictus à Deo est qui pendet in ligno, & nequaquam contaminabis terram tuam, quam Dominus Deus tuus dederit tibi in possessionem.

Galat. 3. b

S. PIETAS *in rem proximi exercenda, & quatenus fornicatio punienda.* CAPVT XXII.

A NOn videbis bouẽ fratris tui, aut ouẽ errantẽ, & præteribis: sed reduces fratri tuo etiã si non est propinquus frater tuus, nec nosti eum: duces in domum tuã, & erunt apud te quandiu quærat ea frater tuus & recipiat. Similiter facies de asino, & de vestimento, & de omni re fratris tui quæ perierit: si inueneris eã, ne negligas quasi alienã. Si videris asinũ fratris tui aut bouẽ cecidisse in via, nõ despicies, sed subleuabis cũ eo. Nõ induetur mulier veste virili, nec vir vtetur veste fœminea. abominabilis enim apud Deũ est qui facit hæc. Si ambulãs per viã, in arbore vel in terra nidũ auis inueneris, & matrẽ pullis vel ouis desuper incubantẽ: nõ tenebis eã cũ filiis, sed abire patieris, captos tenẽs filios, vt bene sit tibi, & lõgo viuas tẽpore. B Cũ ædificaueris domũ nouã, facies murũ tecti per circuitũ: ne effundatur sanguis in domo tua, & sis reus labente alio, & in præceps ruẽte. Nõ seres vineã tuã altero semine: ne & sementis quã seuisti, & quæ nascũtur ex vinea, pariter sanctificentur. Nõ arabis in boue simul & asino. Nõ indueris vestimento quod ex lana linoq; contextũ est. Funiculos in fimbriis facies per quatuor angulos pallii tui, quo operiris. Si duxerit vir vxorẽ, & postea odio habuerit eã, quæsieritq; occasiones quibus dimittat eã, obiciẽs ei nomẽ pessimũ, & dixerit, Vxorẽ hãc accepi, & ingressus ad eã nõ inueni virginem: tollent eã pater & mater tuus, & ferẽt secũ signa virginitatis eius ad seniores vrbis qui in porta sunt: & dicet pater, Filiã C meã dedi huic vxorẽ: quã quia odit, imponit ei nomẽ pessimum, vt dicat, Nõ inueni filiã tuã virginẽ: & ecce hæc sunt signa virginitatis filiæ meæ. Expandent vestimentũ coram senioribus ciuitatis: apprehẽdentq; senes vrbis illius virũ, & verberabũt illũ, cõdẽnantes insuper centũ siclis argẽti, quos dabit patri puellæ, quoniã diffamauit nomen pessimũ super virginẽ Israel: habebitq; eam vxorẽ, & nõ poterit dimittere eã omnibus diebus vitæ suæ. Quòd si verũ est quod obiicit, & nõ est in puella inuẽta virginitas: eiiciẽt eã extra fores domus patris sui, & lapidibus obruẽt viri ciuitatis illius, & morietur: quoniã fecit nefas in Israel, vt fornicaretur in domo patris sui: & auferes malũ de medio tui. Si dormierit vir cum vxore alterius, vterq; morietur, id est, adulter & adultera: & D auferes malũ de Israel. Si puellã virginẽ despõderit vir, & inuenerit eã aliquis in ciuitate, & concubuerit cum ea: educes vtrunq; ad portã ciuitatis illius, & lapidibus obruẽtur: puella, quia nõ clamauit cũ esset in ciuitate: vir, quia humiliauit vxorẽ proximi sui. & auferes malũ de medio tui. Sin autẽ in agro repererit vir puellã quæ despõsata est, & apprehendens concubuerit cũ ea, ipse morietur solus: puella nihil patietur, nec est rea mortis, quoniã sicut latro cõsurgit cõtra fratrem suũ, & occidit animã eius: ita & puella perpessa est. sola erat in agro: clamauit, & nullus affuit qui liberaret eã. Si inuenerit vir puellã virginẽ, quæ nõ habet spõsum, & apprehẽdens cõcubuerit cũ illa, & res ad iudiciũ venerit: dabit qui dormiuit cũ ea, patri puellæ quinquaginta siclos argenti, & habebit eam vxorem, quia humiliauit illam: non poterit dimittere eam cunctis diebus vitæ suæ. Non accipiet homo vxorem patris sui, nec reuelabit operimentum eius.

Exod. 23. a

Mulier veste virili ne vtatur.

Nume. 15. d

De vxore non inuẽta virgine.

Pœna adulterij.

I euit. 20. a

De virgine despõsata, ab altero oppressa.

Lex viri opprimentis virginẽ nõ despõsatã.

S. QVI *ab ecclesia Domini, atq; à pugna arcendi, uel admittendi, quæ ad proximũ pietas & cõmunicatio.* CAPVT XXIII.

A NOn intrabit eunûchus attritis vel amputatis testiculis, & absciso veretro ecclesiã Domini. Nõ ingredietur mamzer, hoc est de scorto natus, in ecclesiã Domini vsq; ad decimã generationem. Ammonites & Moabites etiã post decimã generationẽ nõ intrabunt ecclesiã Domini in æternũ: quia noluerũt vobis occurere cũ pane & aqua in via quãdo egressi estis de Aegypto: & quia cõduxerũt cõtra te Balaã filiũ Beor de Mesopotamia Syriæ, vt malediceret tibi: & noluit Dominus Deus tuus audire Balaã, vertitq; maledictionẽ eius in benedictionem tuam, eo quòd diligeret te. Non facies cum eis pacem, nec quæras eis bona cunctis diebus vitæ tuæ in sempiternũ. Non abominaberis Idumæũ, quia frater tuus est: nec Aegyptiũ, quia aduena fuisti in terra eius. Qui nati fuerint ex eis, B tertia generatione intrabunt in ecclesiam Domini. Quãdo egressus fueris aduersus hostes tuos in pugnam, custodies te ab omni re mala. Si fuerit inter vos homo qui nocturno pollutus sit somnio, egredietur extra castra, & non reuertetur priusquã ad vesperã lauetur aqua, & post solis occasum regredietur in castra. Habebis locũ extra castra ad quẽ egrediaris ad requisita naturæ, gerens paxillũ in balteo. cumq; sederis, fodies per circuitum, & egesta humo operies quo releuatus es, (Dominus enim Deus tuus ambulat in medio castro- C rũ, vt eruat te, & tradat tibi inimicos tuos) & sint castra tua sancta, & nihil in eis appareat fœditatis, ne derelinquat te. Non trades seruũ Domino suo qui ad te cõfugerit. habitabit tecũ in loco qui ei placuerit, & in vna vrbiũ tuarũ requiescet: ne cõtristes eũ. Non erit meretrix de filiabus Israel, nec scortator de filiis Israel. Nõ offeres mercedẽ prostibuli, nec pretium canis in domo Domini Dei tui, quicquid illud est quod vouerint: quia abominatio est vtrunq; apud Dominũ D Deũ tuũ. Non fœnerabis fratri tuo ad vsurã pecuniã, nec fruges, nec quãlibet aliã rem: sed alieno. Fratri autem tuo absq; vsura id quo indiget, commodabis: vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere tuo in terra ad quã ingredieris possidendam. Cum votũ voueris Domino Deo tuo, nõ tardabis reddere: quia requiret illud Dominus Deus tuus: & si moratus fueris, reputabitur tibi in peccatum. Si nolueris polliceri, absq; peccato eris. Quod autẽ semel egressum est de labiis tuis, obseruabis, & facies sicut promisisti Domino Deo tuo, & propria voluntate & ore tuo locutus es. Ingressus vineam proximi tui, comede vuas quantũ tibi placuerit: foras autem ne efferas tecum. Si intraueris segetem amici tui, franges spicas, & manu conteres, falce autẽ non metes.

Num. 23. a

Num. 22. a

Extra castra venter leuandus.

Merces prostibuli.

Non fœnerandum.

In vinea & segete proximi comedi potest fructus.

S. LIBELLVS *repudij permittitur, misericordia in debitores & pauperes præcipitur.* CAPVT XXIIII.

A SI acceperit homo vxorẽ, & habuerit eam, & nõ inuenerit gratiã ante oculos eius propter aliquã fœditatem: scribet libellum repudii, & dabit in manu illius, & dimittet eã de domo sua. Cumq; egressa alterum maritũ duxerit, & ille quoq; oderit eam, deditq; ei libellũ repudii, & dimiserit de domo sua, vel certè mortuus fuerit: nõ poterit prior maritus recipere eã in vxorem: quia polluta est, & abominabilis facta est corã Domino: ne peccare facias terrã tuam quam Dominus Deus tuus tradiderit tibi possidendã. Cum acceperit homo nuper vxorem, non procedet ad bellum, nec ei quippiã necessitatis iniungetur publicè, sed vacabit absq; culpa domui suæ, vt vno B anno lætetur cũ vxore sua. Non accipies loco pignoris inferiorem & superiorem molam: quia animam suam apposuit tibi. Si

Matth. 5. e & 19. a

Mar. 10. a

Indulgẽtis nuper coniugatis.

Prædo vendens homi nem moriatur.

Num. 12.a

tibi. Si deprehensus fuerit homo solicitans fratrem suum de filiis Israel, & védito eo acceperit pretiũ, interficietur, & auferes malũ de medio tui. Obserua diligenter ne incurras plagam lepræ, sed facies quæcunq; docuerint te sacerdotes Leuitici generis iuxta id quod præcepi eis, & imple solicité. Mementote quæ fecerit Dominus Deus vester Mariæ in via cũ egrederemini de Aegypto.

Quomodo accipiédũ pignus, & quando reddendũ.

Cum repetes à proximo tuo rem aliquam, quam debet tibi, non ingredieris domũ eius, vt pignus auferas: sed stabis foris, & ille tibi proferet quod habuerit. Si autem pauper est, non pernoctabit apud te pignus, sed statim reddes ei ante solis occasum: vt dormiés in vestimento suo, benedicat tibi, & habeas iustitiã corã Domino Deo

C tuo.

Nõ detinéda merces.

Leuit. 19.c
Tob. 4.c
4. Re. 4.b
2. Par. 25.b
Eze. 18.c

Non negabis mercedẽ indigentis, & pauperis fratris tui, siue aduenæ qui tecum moratur in terra, & intra portas tuas est: sed eadẽ die reddes ei pretium laboris sui ante solis occasum, quia pauper est, & ex eo sustẽtat animã suam: ne clamet contra te ad Dominũ, & reputetur tibi in peccatũ. Non occidẽtur patres pro filiis, nec filii pro patribus: sed vnusquisq; pro peccato suo morietur. Non peruertes iudiciũ aduenæ &

D pupilli, nec auferes pignoris loco viduæ vestimentũ. Memento quòd seruieris in Aegypto, & eruerit te Dominus Deus tuus inde. Idcirco præcipio tibi vt facias hanc rem.

Reliquiæ in agro, vineã, oliueto, pupillis, aduenis, & viduis relinquendæ.

Quãdo messueris segetem in agro tuo, & oblitus manipulũ reliqueris, non reuertèris vt tollas illum: sed aduenam, & pupillum, & viduam auferre patièris, vt benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni opere manuũ tuarũ. Si fruges collegeris oliuarum, quicquid remanserit in arboribus, nõ reuertèris vt colligas: sed relinques aduenæ, pupillo, ac viduæ. Si vindemiaueris vineã tuã, non colliges remanentes racemos, sed cedent in vsus aduenæ, pupilli, ac viduæ. Memẽto quòd & tu seruieris in Aegypto, & idcirco præcipio tibi vt facias hanc rem.

§. QVOT *plagis reus cædendus, merces reddenda, & semen fratri suscitandum: mulieris uerenda attrectantis, falsæ mensuræ, & Amalechitarum pœna.* CAPVT XXV.

A SI fuerit causa inter aliquos, & interpellauerint iudices: quẽ iustũ esse perspexerint, illi iustitiæ palmam dabunt: quem impium, cõdemnabunt impietatis. Si autem eum qui peccauit, dignũ viderint plagis: prosternent, & corã se faciẽt verberari. Pro mensura peccati, erit & plagarũ modus: ita dũntaxat vt qua-

2. Cor. 11.f

dragenariũ numerũ non excedant: ne fœdè laceratus ante oculos tuos obeat frater tuus. Non ligabis os bouis triturãtis

B in area fruges tuas.

1. Cor. 9.a
1. Tim. 5.c
Mat. 22.c
Marc. 12.a
Luc. 20.d
Ruth 4.b

Quando habitauerint fratres simul, & vnus ex eis absq; liberis mortuus fuerit, vxor defuncti non nubet alteri: sed accipiet eam frater eius, & suscitabit semen fratris sui: & primogenitum ex ea filiũ nomine illius appellabit, vt nõ deleatur nomẽ eius ex Israel. Si autẽ noluerit accipere vxorẽ fratris sui quæ ei lege debetur, perget mulier ad portam ciuitatis, & interpellabit maiores natu, dicetq;, Nõ vult frater viri mei suscitare nomen fratris sui in Israel: nec me in

C coniugẽ sumere. Statimq; accersiri eũ facient, & interrogabunt. Si responderit, Nolo eã vxorem accipere: accedet mulier ad eum coram senioribus, & tollet calceamentũ de pede eius, spuetq; in faciem illius, & dicet, Sic fiet homini qui non ædificat domũ fratris sui. Et vocabitur nomẽ illius in Israel, Domus discalceati. Si habuerint inter se iurgium viri duo, & vnus contra alterũ rixari cœperit: volensq; vxor alterius eruere virũ suum de manu fortioris, miseritq; manũ, & apprehenderit verenda eius: abscindes manum illius, nec flectè-

D ris super eã vlla misericordia. Non habebis in sacculo diuersa pondera, maius & minus: nec erit in domo tua modius, maior & minor. pondus habebis iustum & verum, & modius æqualis & verus erit tibi: vt multo viuas tempore super terram quam Dominus Deus tuus dederit tibi. abominatur enim Dominus eum qui facit hæc, & auersatur omnem iniu-

Exod. 17.c

stitiam. Memento quæ fecerit tibi Amalec in via quando egrediebaris ex Aegypto: quomodo occurrerit tibi, & extremos agminis tui, qui lassi residebãt, ceciderit, quando tu eras fame & labore confectus, & non timuerit Deum. Cum ergo Dominus Deus tuus dederit tibi requiem, & subiecerit cunctas per circuitum nationes in terra quam tibi pollicitus est: delebis nomen eius sub cœlo. Caue ne obliuiscaris.

§. PRIMITIAE *& decimæ quibus dandæ, & quid significent.* CAPVT XXVI.

A CVmq; intraueris terrã quã Dominus Deus tuus tibi daturus est possidẽdã, & obtinueris eã, atq; habitaueris in ea, tolles de cunctis frugibus tuis primitias, & pones in cartallo, pergesq; ad locũ quem Dominus Deus tuus elegerit, vt ibi inuocetur nomen eius: accedesq; ad sacerdotẽ qui fuerit in diebus illis, & dices ad eũ, Profiteor hodie corã Domino Deo tuo, quòd ingressus sum in terrã pro qua iurauit Dominus patribus nostris vt daret eã nobis. Suscipiẽsq; sacerdos cartallũ de manu tua, ponet ante altare Domini Dei tui, & loquèris in conspectu Domini Dei tui, Syrus persequebatur patrẽ meũ, qui descẽdit in Aegyptũ, & ibi peregrinatus est in paucissimo numero: creuitq; in gentẽ magnã ac robustã, & infinitæ multitudi-

B nis. Afflixerũtq; nos Aegyptii, & persecuti sunt, imponẽtes onera grauissima: & clamauimus ad Dominũ Deũ patrũ nostrorũ: qui exaudiuit nos, & respexit humilitatẽ nostrã, & laborẽ atq; angustias: & eduxit nos de Aegypto in manu forti, & brachio extẽto, in ingẽti pauore, in signis atq; portẽtis, & introduxit ad locũ istũ, & tradidit nobis terrã lacte & melle manantẽ. Et idcirco nũc offero primitias frugũ terræ quã Dominus dedit mihi. Et dimittes eas in conspectu Domini Dei tui: & adorato Domino Deo tuo, epulaberis in omnibus bonis quæ Dominus Deus tuus dederit tibi, & domui

C tuæ, tu & Leuites, & aduena qui tecũ est. Quando cõpleueris decimã cũctarũ frugũ tuarũ, anno decimarũ tertio dabis Leuitæ & aduenæ, & pupillo & viduæ, vt comedãt intra portas tuas, & saturentur: loquerisq; in conspectu Domini Dei tui, Abstuli quod sanctificatũ est de domo mea, & dedi illud Leuitæ, & aduenæ, & pupillo ac viduæ, sicut iussisti mihi: nõ præterii mãdata tua, nec sum oblitus imperii tui. Non comedi ex eis in luctu meo, nec separaui ea in qualibet immunditia, nec expendi ex his quicquã in re funebri. Obediui voci Domini Dei mei, & feci omnia sicut præcepisti mihi. Respice

Esaiæ 63.d
Baruch 2.d

de sanctuario tuo, & de excelso cœlorũ habitaculo, & benedic populo tuo Israel, & terræ quã dedisti nobis, sicut iurasti patribus nostris, terræ lacte & melle manãti. Hodie Domi-

D nus Deus tuus præcepit tibi vt facias mãdata hæc atq; iudicia: & custodias & impleas ex toto corde tuo, & ex tota anima tua.

Supra 8.a

Dominũ elegisti hodie, vt sit tibi Deus, & ambules in viis eius, & custodias ceremonias illius, & mandata atque iudicia, & obedias eius imperio.

Gentes omnes in gloriam Dei creatæ.

En Dominus elegit te hodie, vt sis ei populus peculiaris, sicut locutus est tibi, & custodias omnia præcepta illius: & faciat te excelsiorem cunctis gentibus quas creauit in laudem, & nomẽ, & gloriam suam: vt sis populus sanctus Domini Dei tui, sicut locutus est.

§. ALTARE *lapideum erigendum, benedictiones piorum & maledictiones impiorum.* CAPVT XXVII.

A PRæcepit autẽ Moyses & seniores Israel populo, dicẽtes, Custodite omne mandatum quod præcipio vobis hodie. Cumq; trãsieritis Iordanẽ in terrã quã Dominus Deus tuus dabit tibi, eriges ingẽtes lapides, & calce leuigabis eos, vt possis in eis scribere omnia verba legis huius, Iordane trãsmisso: vt introeas terram quã Dominus Deus tuus dabit tibi, terrã lacte & melle manantẽ, sicut iurauit patribus tuis.

Exod. 20.d
Iosue 8.f

Quãdo ergo trãsieritis Iordanẽ, erigite lapides quos ego hodie præcipio vobis in monte Hebal, & leuigabis eos calce: & ædificabis ibi altare

Domino Deo tuo de lapidibus quos ferrum nō tetigit, & de saxis informibus & impolitis: & offeres super eo holocausta Domino Deo tuo, & immolabis hostias pacificas, comedesq; ibi, & epulaberis corā Domino Deo tuo. Et scribes super lapides omnia verba legis huius planè & lucidé. Dixeruntq; Moyses & sacerdotes Leuitici generis ad omnē Israelem, Attende, & audi Israel, Hodie factus est populus Domini Dei tui. audies vocem eius, & facies mādata atq; iustitias quas ego præcipio tibi hodie. Præcepitq; Moyses populo in die illo, dicēs, Hi stabūt ad benedicēdū populo super mōtem Garizim, Iordane trāsmisso: Simeon, Leui, Iudas, Issachar, Ioseph, & Beniamin. Et è regione isti stabūt ad maledicendum in monte Hebal, Ruben, Gad, & Aser, & Zabulon, Dan, & Nephthali. Et pronuntiabūt Leuitæ, dicētq; ad omnes viros Israel excelsa voce, Maledictus homo qui facit sculptile & cōflatile abominationē Domini, opus manuū artificū, ponetq; illud in abscōdito. & respondebit omnis populus, & dicet, Amen. Maledictus qui nō honorat patrē suū, & matrē suā. & dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui transfert terminos proximi sui. & dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui errare facit cæcum in itinere, & dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui peruertit iudiciū aduenæ, pupilli, & viduæ. & dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui dormit cū vxore patris sui, & reuelat operimentū lectuli eius. & dicet omnis populus, Amē. Maledictus qui dormit cū omni iumēto. & dicet omnis populus, Amē. Maledictus qui dormit cum sorore sua filia patris sui, vel matris suæ. & dicet omnis populus, Amē. Maledictus qui dormit cū socru sua. & dicet omnis populus, Amen. Maledictus qui clàm percusserit proximū suū. & dicet omnis populus, Amē. ⁋ Maledictus qui dormit cū vxore proximi sui. & dicet omnis populus, Amē. Maledictus qui accipit munera, vt percutiat animā sanguinis innocētis. & dicet omnis populus, Amē. Maledictus qui nō permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere perficit. & dicet omnis populus, Amē.

(Margin: B; C; D; Dani. 9.c; Gala. 3.b)

S. MVLTIPLEX *promittitur benedictio obseruantibus legem, & transgredientibus maledictio.* CAPVT XXVIII.

A SI autem audieris vocem Domini Dei tui, vt facias atq; custodias omnia mandata eius quæ ego præcipio tibi hodie, faciet te Dominus Deus tuus excelsiorē cunctis gentibus quæ versantur in terra. Veni entq; super te vniuersæ benedictiones istæ, & apprehendent te: si tamen præcepta eius audieris. Benedictus tu in ciuitate, & benedictus in agro. Benedictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuæ, fructusq; iumentorū tuorū, greges armētorū tuorū, & caulæ ouiū tuarū. Benedicta horrea tua, & benedictæ reliquiæ tuæ. Benedictus eris ingrediēs & egrediēs. Dabit Dominus inimicos tuos qui cōsurgūt aduersum te, corruētes in cōspectu tuo. per vnā viam venient contra te, & per septem fugient à facie tua. Emittet Dominus benedictionem super cellaria tua, & super omnia opera manuum tuarum: benedicetq; tibi in terra quam acceperis. Suscitabit te Dominus sibi in populum sanctū, sicut iurauit tibi: si custodieris mandata Domini Dei tui, & ambulaueris in viis eius. Videbuntq; omnes terrarum populi quòd nomen Domini inuocatum sit super te, & timebunt te. Abundare te faciet Dominus omnibus bonis, fructu vteri tui, & fructu iumentorum tuorum, fructu terræ tuæ quam iurauit Dominus patribus tuis vt daret tibi. Aperiet Dominus thesaurum suum optimum, cœlum, vt tribuat pluuiā terræ tuæ in tempore suo: benedicetq; cunctis operibus manuum tuarum. B Et fœnerabis gentibus multis, & ipse à nullo fœnus accipies. Constituet te Dominus in caput, & non in caudam: & eris semper suprà, & non subtèr: si tamen audieris mandata Domini Dei tui quæ ego præcipio tibi hodie, & custodieris & feceris, ac nō declinaueris ab eis nec ad dexterā nec ad sinistram, nec secutus fueris deos alienos, neq; colueris eos.

Quòd si audire nolueris vocē Domini Dei tui, vt custodias & facias omnia mādata eius & ceremonias quas ego præcipio tibi hodie, venient super te omnes maledictiones istæ, & apprehendēt te. Maledictus eris in ciuitate, maledictus in agro. Maledictū horreū tuū, & maledictæ reliquiæ tuæ. Maledictus fructus ventris tui, & fructus terræ tuę, armenta boum tuorū, & greges ouiū tuarū. Maledictus eris ingrediēs, & maledictus egrediens. Mittet Dominus super te famem & esuriem, & increpationē in omnia opera tua quæ tu facies: donec conterat te & perdat velociter, propter adinuentiones tuas pessimas in quibus reliquisti me. Adiungat tibi Dominus pestilētiā, donec cōsumat te de terra ad quā ingredieris possidendā. Percutiat te Dominus egestate, febri & frigore, ardore & æstu, & aere corrupto ac rubigine, & persequatur donec pereas. Sit cœlū quod supra te est, æneū: & terra quam calcas, ferrea. Det Dominus imbrem terræ tuæ puluerem, & C de cœlo descēdat super te cinis, donec conteraris. Tradat te Dominus corruentem ante hostes tuos, & per vnam viam egrediaris cōtra eos, & per septem fugias, & dispergaris per omnia regna terræ. sitq; cadauer tuū in escam cūctis volatilibus cœli & bestiis terræ, & nō sit qui abigat. Percutiat te Dominus vlcere Aegypti, & partē corporis per quam stercora digeruntur, scabie quoq; & prurigine: ita vt curari nequeas. Percutiat te Dominus amētia & cæcitate ac furore mentis, & palpes in meridie sicut palpare solet cæcus in tenebris, & nō dirigas vias tuas. Omniq; tempore calumniā sustineas, & opprimaris violentia, nec habeas qui liberet te. Vxorē accipias, & alius dormiat cū ea. Domū ædifices, & nō habites in ea. Plantes vineā, & non vindemies eā. Bos tuus immoletur coram te, & non comedas ex eo. Asinus tuus rapiatur in cōspectu tuo, & non reddatur tibi. Oues tuæ dentur inimicis D tuis, & non sit qui te adiuuet. Filii tui & filiæ tuæ tradantur alteri populo videntibus oculis tuis, & deficiētibus ad conspectum eorū tota die, & non sit fortitudo in manu tua. Fructus terræ tuæ, & omnes labores tuos comedat populus quē ignoras: & sis semper calumniā sustinēs, & oppressus cūctis diebus, & stupens ad terrorem eorū quæ videbunt oculi tui. Percutiat te Dominus vlcere pessimo in genibus & in suris, sanariq; non possis à planta pedis vsq; ad verticē tuum. Ducetq; te Dominus, & regem quem cōstitueris super te, in gentem quā ignoras tu & patres tui: & seruies ibi diis alienis, ligno & lapidi. Et eris perditus, in prouerbiū ac fabulā omnibus populis, ad quos te introduxerit Dominus. Sementem multam iacies in terrā, & modicū congregabis: quia locustæ deuorabūt omnia. Vineam plantabis & fodies, & vinum nō bibes, nec colliges ex ea quippiam: quoniā vastabitur vermibus. Oliuas habebis in omnibus terminis tuis, & non vngèris oleo: quia defluent & peribūt. Filios generabis & filias, & non fruèris eis: quoniam ducentur in captiuitatem. Omnes E arbores tuas & fruges terræ tuæ rubigo consumet. Aduena qui tecū versatur in terra, ascendet super te, eritq; sublimior: tu autem descendes, & eris inferior. Ipse fœnerabit tibi, & tu non fœnerabis ei. Ipse erit in caput, & tu eris in caudā. Et venient super te omnes maledictiones istæ, & persequentes apprehendent te, donec intereas: quia nō audisti vocem Domini Dei tui, nec seruasti mādata eius & ceremonias quas præcepit tibi. Et erunt in te signa atq; prodigia, & in semine tuo vsq; in sempiternū: eo quòd nō seruieris Domino Deo tuo in gaudio, cordisq; lætitia, propter rerū omniū abundantiā. Seruies inimico tuo quem emittet tibi Dominus, in fame & siti & nuditate, & omni penuria, & ponet iugum ferreū super ceruicē tuā, donec te cōterat. Adducet Dominus super te gentem de longinquo, & de extremis terræ finibus in similitudinem aquilæ volantis cū impetu: cuius linguam intelligere non possis, gentem procacissimā, quæ non deferat seni, nec misereatur paruuli, & deuoret fructum iumentorū tuorum

(Margin: Maledictiones non seruātibus mādata. *Leui. 26.b* *Thr. 2.f* *Mala. 2.a* *Baruch 1.d* *Mich. 6.d* *Agg. 1.b*)

rum

rum, ac fruges terræ tuæ: donec intereas, & nõ relinquat tibi
triticum, vinũ, & oleum, armenta boum & greges ouium: do-
nec te disperdat, & cõterat in cũctis vrbibus tuis, & destruã-
tur muri tui firmi atq; sublimes, in quibus habebas fiduciam
F in omni terra tua. Obsideberis intra portas tuas in omni ter
ra quam dabit tibi Dominus Deus tuus: & comedes fructum
vteri tui, & carnes filiorũ tuorũ & filiarũ tuarũ, quas dederit
tibi Dominus Deus tuus, in angustia & vastitate qua oppri-
met te hostis tuus. Homo delicatus in te, & luxuriosus val-
de inuidebit fratri suo, & vxori quæ cubat in sinu suo, ne det
eis de carnibus filiorũ suorum quas comedet: eo quòd nihil
aliud habeat in obsidione & penuria qua vastauerint te inimi
ci tui intra omnes portas tuas. Tenera mulier & delicata quę
super terrã ingredi nõ valebat, nec pedis vestigiũ figere pro-
pter mollitiẽ & teneritudinem nimiã, inuidebit viro suo qui
cubat in sinu eius super filii & filiæ carnibus, & illuuie secun
dinarum quæ egrediuntur de medio feminũ eius, & super li-
beris qui eadẽ hora nati sunt. comedent enim eos clàm pro-
pter rerum omnium penuriam, in obsidione & vastitate qua
opprimet te inimicus tuus intra portas tuas. Nisi custodie-
ris, & feceris omnia verba legis huius quæ scripta sunt in hoc
volumine, & timueris nomen eius gloriosum & terribile,
hoc est Dominũ Deũ tuũ: augebit Dominus plagas tuas, &
plagas seminis tui, plagas magnas & perseuerãtes, infirmita-
tes pessimas & perpetuas, & conuertet in te omnes afflictio-
G nes Aegypti, quas timuisti, & adhærebũt tibi. Insuper & vni
uersos lãguores, & plagas quæ nõ sunt scriptæ in volumine
legis huius, inducet Dominus sup te, donec te cõterat: & re-
manebitis pauci numero, qui prius eratis sicut astra cœli prę
multitudine: quoniã non audisti vocẽ Domini Dei tui. Et si
cut antè lætatus est Dominus super vos, bene vobis faciens
vosq; multiplicãs: sic lætabitur disperdẽs vos atq; subuertẽs,
vt auferamini de terra ad quã ingredieris possidendã. Disper
get te Dominus in omnes populos à summitate terræ vsq;
ad terminos eius: & seruies ibi diis alienis quos & tu ignoras
& patres tui, lignis & lapidibus. In gẽtibus quoq; illis nõ quie
sces, neq; erit requies vestigio pedis tui. Dabit enim tibi Do
minus ibi cor pauidũ, & deficientes oculos, & animam con-
sumptã mœrore, & erit vita tua quasi pendens ante te. Time
bis nocte & die, & nõ credes vitæ tuæ. Mane dices, Quis mi
hi det vesperũ? & vespere, Quis mihi det mane? propter cor
dis tui formidinẽ, qua terreberis, & propter ea quæ tuis vide
bis oculis. Reducet te Dominus classibus in Aegyptum per
viam de qua dixit tibi vt eam amplius non videres. Ibi ven-
dèris inimicis tuis in seruos & ancillas, & non erit qui emat.

S. FOEDVS *& iuramentum Israelitarum cum domino iuxta Dei beneficia & commiserationes in illos.* CAPVT XXIX.

A Aec sunt verba fœderis, quod præcepit Domi-
nus Moysi, vt feriret cũ filiis Israel in terra Mo-
Exod. 19. a ab: præter illud fœdus quod cũ eis pepigit in Ho
reb. Vocauitq; Moyses omnẽ Israel, & dixit ad
eos, Vos vidistis vniuersa quæ fecit Dominus corã vobis in
terra Aegypti Pharaoni, & omnibus seruis eius, vniuersæq;
terræ illius, tẽtationes magnas quas viderunt oculi tui, signa
illa portentaq; ingentia, & nõ dedit vobis Dominus cor in-
telligens, & oculos vidẽtes, & aures quæ possint audire vsq;
Supra 8. a in præsentẽ diẽ. Adduxit vos quadraginta annis per desertũ:
non sunt attrita vestimẽta vestra, nec calceamẽta pedum ve
B strorũ vetustate cõsumpta sunt. Panem nõ comedistis, vinũ
& siceram non bibistis: vt sciretis quia ego sum Dominus
Supra 3. a Deus vester, & venistis ad hunc locum. Egressusq; est Seon
rex Hesebon, & Og rex Basan, occurrentes nobis ad pugnã.
Et percussimus eos, & tulimus terrã eorum, ac tradidimus
possidendã Ruben & Gad, & dimidiæ tribui Manasse. Cu-
stodite ergo verba pacti huius, & implete ea: vt intelligatis
vniuersa quæ facitis. Vos statis hodie cuncti corã Domino
Deo vestro, principes vestri & tribus ac maiores natu, atq;
doctores, omnis populus Israel, liberi & vxores vestrę & ad-
uenæ qui tecũ morantur in castris, exceptis lignorũ cæsori-
bus, & his qui cõportant aquas: vt transeas in fœdere Domi-
ni Dei tui, & in iureiurando quod hodie Dominus Deus
tuus percutit tecũ: vt suscitet te sibi in populũ, & ipse sit Do
minus Deus tuus sicut locutus est tibi, & sicut iurauit patri-
bus tuis Abrahã, Isaac, & Iacob. Nec vobis solis ego hoc fœ
dus ferio, & hæc iuramenta cõfirmo, sed cũctis præsentibus
C & absentibus. Vos enim nostis quomodo habitauerimus in
terra Aegypti, & quomodo transierimus per medium natio
num, quas transeuntes vidistis, abominationes & sordes, id
est idòla eorum, lignũ & lapidẽ, argentũ & aurum quæ cole-
bant. Ne fortè sit inter vos vir aut mulier, familia aut tribus,
cuius cor auersum est hodie à Domino Deo nostro: vt va-
dat & seruiat diis illarũ gentium, & sit inter vos radix germi
nans fel & amaritudinẽ. Cumq; audierit verba iuramenti hu
ius, benedicat sibi in corde suo, dicẽs, Pax erit mihi, & ambu
labo in prauitate cordis mei: & assumat ebria sitientẽ, & Do
minus nõ ignoscat ei: sed tũc quammaxime furor eius fumet
& zelus cõtra hominẽ illum, & sedeant super eum omnia ma
ledicta quæ scripta sunt in hoc volumine: & deleat Dominus
nomẽ eius sub cœlo, & cõsumat eum in perditionẽ ex omni
bus tribubus Israel, iuxta maledictiones quæ in libro legis
D huius ac fœderis cõtinentur. Dicetq; sequẽs generatio, & fi-
lii qui nascẽtur deinceps, & peregrini qui de longe venerint,
vidẽtes plagas terræ illius, & infirmitates quibus eã afflixerit
Dominus sulphure, & salis ardore cõburens, ita vt vltrà nõ
seratur, nec virens quippiã germinet in exemplũ subuersio-
nis Sodomæ & Gomorrhæ, Adamę & Seboim, quas subuer *Gen. 19. e*
tit Dominus in ira & in furore suo: & dicent omnes gentes,
Quare sic fecit Dominus terræ huic? quæ est hæc ira furoris *Causa furoris Domini in populum.*
eius immẽsa? Et respõdebunt, Quia dereliquerũt pactũ Do-
mini quod pepigit cum patribus eorũ, quando eduxit eos de
terra Aegypti: & seruierunt diis alienis, & adorauerunt eos *3. Reg. 9. b*
quos nesciebant, & quibus non fuerant attributi: idcirco ira- *Hier. 22. c*
tus est furor Domini cõtra terrã istã, vt induceret super eã
omnia maledicta, quæ in hoc volumine scripta sunt, & eiecit
eos de terra sua in ira & in furore, & in indignatione maxi-
ma, proiecitq; in terrã alienam sicut hodie cõprobatur. Ab-
scondita, Dño Deo nostro: quæ manifesta sunt nobis & filiis
nostris vsq; in sempiternũ, vt faciamus vniuersa legis huius.

S. VERA *pœnitentia Deum placat, impœnitentes autem quali pœna mulctat Deus.* CAPVT XXX.

A Vm ergo venerint super te omnes sermones isti,
benedictio siue maledictio quã proposui in cõ
spectu tuo: & ductus pœnitudine cordis tui in
vniuersis gentibus, in quas disperserit te Domi- *Psal. 105. d*
nus Deus tuus, & reuersus fueris ad eũ, & obedieris eius im-
periis, sicut ego hodie pręcipio tibi, cũ filiis tuis, in toto cor
de tuo, & in tota anima tua: reducet te Dñs Deus tuus de ca-
ptiuitate tua, ac miserebitur tui, & rursum congregabit te de
cunctis populis in quos te antè dispersit. Si ad cardines cœli
fueris dissipatus, inde te retrahet Dñs Deus tuus, & assumet *1. Mac. 1. f & 2. c*
atq; introducet in terrã quã possederũt patres tui, & obtine
bis eã: & benedicens tibi maioris numeri te esse faciet, quàm
B fuerint patres tui. Circũcidet Dñs Deus tuus cor tuũ, & cor
seminis tui: vt diligas Dominũ Deũ tuũ ex toto corde tuo,
& in tota anima tua, vt possis viuere. Omnes autem maledi-
ctiones has cõuertet super inimicos tuos, & eos qui oderunt
te, & persequũtur. Tu autẽ reuertèris, & audies vocẽ Domi-
ni Dei tui: faciesq; vniuersa mandata quæ ego præcipio tibi
hodie, & abundare te faciet Dominus Deus tuus in cunctis
operibus manuum tuarum, in sobole vteri tui, & in fructu iu
mentorũ tuorũ, in vbertate terræ tuæ, & in rerum omnium
largitate. Reuertetur enim Dominus, vt gaudeat super te

tu omnibus bonis, ſicut gauiſus eſt in patribus tuis: ſi tamen audieris vocẽ Domini Dei tui, & cuſtodieris præcepta eius & eeremonias quæ in hac lege ſcripta ſunt: & reuertaris ad C Dominũ Deum tuũ in toto corde tuo, & in tota anima tua. Mandatũ hoc quod ego præcipio tibi hodie, nõ ſupra te eſt, neq; procul poſitũ, nec in cœlo ſitum, vt poſsis dicere, Quis noſtrũ valet ad cœlũ aſcẽdere, vt deferat illud ad nos, vt audiamus, atq; opere cõpleamus? Neq; trans mare poſitum: vt cauſeris, & dicas, Quis è nobis poterit transfretare mare, & illud ad nos vſque deferre: vt poſsimus audire & facere quod præceptum eſt? Sed iuxta te eſt ſermo valde in ore tuo & in corde tuo, vt facias illum. Confydera quòd hodie propoſuerim in conſpectu tuo vitam & bonũ, & econtrario mortẽ & D malũ: vt diligas Dominũ Deum tuũ, & ambules in viis eius, & cuſtodias mãdata illius ac ceremonias atq; iudicia: & viuas, atq; multiplicet te, benedicatq; tibi in terra ad quã ingrediẽris poſsidendã. Si autẽ auerſum fuerit cor tuũ, & audire nolueris, atq; errore deceptus adoraueris deos alienos, & ſeruieris eis: prædico tibi hodie quòd pereas, & paruo tempore morẽris in terra ad quã Iordane tranſmiſſo ingredieris poſſidendam. Teſtes inuoco hodie cœlum & terram, quòd propoſuerim vobis vitam & mortem, benedictionẽ & maledictionẽ. Elige ergo vitam vt & tu viuas, & ſemen tuum: & diligas Dominum Deum tuum, atq; obedias voci eius, & illi adhæreas (ipſe eſt enim vita tua, & longitudo dierum tuorum) vt habites in terra pro qua iurauit Dominus patribus tuis Abraham, Iſaac, & Iacob, vt daret eam illis.

Verbo euãgelij prædicato, & corde credito, præceptum Dei impletur.
Rom. 10. b

In inobedientes Dei verbo.

S. MOYSES Ioſue ſibi ſufficit in ducem, Deuteronomium legi iubet, & in arca ſeruari. CAPVT XXXI.

A ABiit itaq; Moyſes, & locutus eſt omnia verba hæc ad vniuerſum Iſrael, & dixit ad eos, Centũ viginti annorũ ſum hodie, nõ poſſum vltrà egredi & ingredi, præſertim cũ & Dominus dixerit mihi, Nõ trãſibis Iordanẽ iſtum. Dominus ergo Deus tuus trãſibit ante te: ipſe delebit omnes gẽtes has in cõſpectu tuo, & poſsidebis eas: & Ioſue iſte tranſibit ante te, ſicut locutus eſt Dominus. Facietq; Dominus eis ſicut fecit Seon & Og regibus Amorrhæorũ, & terræ eorũ, delebitq; eos. Cũ ergo & hos tradiderit vobis, ſimiliter facietis eis, ſicut præcepi vobis. Viriliter agite, & confortamini: nolite timere, nec pa-B ueatis ad conſpectũ eorũ: quia Dominus Deus tuus ipſe eſt ductor tuus, & non dimittet, nec derelinquet te. Vocauitque Moyſes Ioſue, & dixit ei coram omni Iſrael, Confortare, & eſto robuſtus: tu enim introduces populũ iſtũ in terrã quam daturũ ſe patribus eorũ iurauit Dominus, & tu eã ſorte diuides. Et Dominus qui ductor eſt veſter, ipſe erit tecũ, non dimittet, nec derelinquet te: noli timere, nec paueas. Scripſit itaq; Moyſes legẽ hãc, & tradidit eã ſacerdotibus filiis Leui, qui portabant arcam fœderis Domini, & cunctis ſenioribus Iſrael. Præcepitq; eis, dicẽs, Poſt ſeptẽ annos anno remiſsio-C nis, in Solẽnitate tabernaculorum, conuenientibus cũctis ex Iſrael, vt appareãt in cõſpectu Domini Dei tui in loco quẽ elegerit Dominus: leges verba legis huius corã omni Iſrael, audientibus eis, & in vnum omni populo cõgregato, tam viris quàm mulieribus, paruulis & aduenis qui ſunt intra portas tuas: vt audientes diſcant, & timeant Dominũ Deum veſtrum, & cuſtodiãt, impleantq; omnes ſermones legis huius. filii quoq; eorum qui nunc ignorant: vt audire poſsint, & timeant Dominũ Deum ſuũ cunctis diebus quibus verſantur in terra ad quam vos Iordane trãſmiſſo pergitis obtinendã.

D Et ait Dominus ad Moyſen, Ecce prope ſunt dies mortis tuæ: voca Ioſue, & ſtate in tabernaculo teſtimonii, vt præcipiam ei. Abierunt ergo Moyſes & Ioſue, & ſteterũt in tabernaculo teſtimonii: apparuitq; Dominus ibi in colũna nubis, quę ſtetit in introitu tabernaculi. Dixitq; Dominus ad Moyſen, Ecce tu dormies cũ patribus tuis, & populus iſte conſurgens fornicabitur poſt deos alienos in terra ad quam ingreditur vt habitet in ea: ibi derelinquet me, & irritũ faciet fœdus quod pepigi cũ eo. Et iraſcetur furor meus contra eum in die illo: & derelinquã eum, & abſcondã faciem meã ab eo, & erit in deuorationẽ: inueniẽt eum omnia mala & afflictiones: ita vt dicat in illo die, Verè quia nõ eſt Deus mecum, in-E uenerũt me hæc mala. Ego autẽ abſcondã, & celabo faciem meam in die illo propter omnia mala quę fecit, quia ſecutus eſt deos alienos. Nunc itaque ſcribite vobis canticũ iſtud, & docete filios Iſrael: vt memoriter teneant & ore decantent, & ſit mihi carmẽ iſtud pro teſtimonio inter filios Iſrael. Introducam enim eum in terrã pro qua iuraui patribus eius, lacte & melle manantẽ. Cumq; comederint & ſaturati, craſsiq; fuerint, auertẽtur ad deos alienos, & ſeruient eis, detrahẽtq; mihi, & irritũ facient pactũ meum. Poſtquã inuenerint eum mala multa & afflictiones, reſpõdebit ei canticum iſtud pro teſtimonio, quod nulla delebit obliuio ex ore ſeminis tui. Scio enim cogitationes quæ facturus ſit hodie antequã in-F troducam eum in terram, quam ei pollicitus ſum. Scripſit ergo Moyſes canticum, & docuit filios Iſrael. Præcepitque Dominus Ioſue filio Nun, & ait, Confortare, & eſto robuſtus: tu enim introduces filios Iſrael in terram quam pollicitus ſum, & ego ero tecum. Poſtquam ergo ſcripſit Moyſes verba legis huius in volumine, atque cõpleuit, præcepit Leuitis, qui portabant arcam fœderis Domini, dicens, Tollite librum iſtum: & ponite in latere arcæ fœderis Domini Dei veſtri: vt ſit ibi contra te in teſtimonium. Ego enim ſcio cõtentionem tuam, & ceruicem tuam duriſsimam. Adhuc vi-G uente me, & ingrediente vobiſcum, ſemper contentioſè egiſtis contra Dominum: quantò magis, cum mortuus fuero? Congregate ad me omnes maiores natu per tribus veſtras, atque doctores, & loquar audientibus eis ſermones iſtos, & inuocabo contra eos cœlum & terrã. Noui enim quòd poſt mortẽ meam iniquè agetis, & declinabitis citò de via quam præcepi vobis: & occurrent vobis mala in extremo tempore, quando feceritis malum in conſpectu Domini, vt irritetis eum per opera manuum veſtrarũ. Locutus eſt ergo Moyſes audiẽte vniuerſo cœtu Iſrael verba carminis huius, & ad finem vſque compleuit.

Supra 3. d
Num. 27. c
Num. 21. e
Supra 7. a

Moyſes cõponit ſe ad mortem.

Canticum Moyſi ore decãtetur.

S. CANTICO Moyſi finito iubetur Moyſes Abarim conſcendere montem, & terram contemplari. CAP. XXXII.

A AVdite cœli quæ loquor, audiat terra verba oris mei. Concreſcat in pluuiã doctrina mea, fluat vt ros eloquiũ meũ. Quaſi imber ſuper herbã, & quaſi ſtillæ ſuper gramina. Quia nomẽ Domini inuocabo: date magnificentiã Deo noſtro. Dei perfecta ſunt opera, & omnes viæ eius iudicia. Deus fidelis, & abſque vlla iniquitate, iuſtus & rectus. Peccauerunt ei & non filii eius in ſordibus, generatio praua atq; peruerſa. Hæccine reddis Domino popule ſtulte & inſipiẽs? nũquid nõ ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te? Memento dierum antiquorũ, cogita generationes ſingulas: interroga patrẽ tuum, B & annuntiabit tibi: maiores tuos, & dicent tibi. Quando diuidebat Altiſsimus gẽtes, quãdo ſeparabat filios Adam, cõſtituit terminos populorum iuxta numerum filiorũ Iſrael. Pars autem Domini, populus eius: Iacob funiculus hæreditatis eius. Inuenit eum in terra deſerta, in loco horroris, & vaſtæ ſolitudinis. Circunduxit eum, & docuit: & cuſtodiuit quaſi pupillam oculi ſui. Sicut aquila prouocans ad volandum pullos ſuos, & ſuper eos volitans, & expandit alas ſuas: & aſſumpſit eum, atque portauit in humeris ſuis. Dominus ſolus dux eius fuit: & non erat cum eo deus alienus. Conſtituit eum ſuper excelſam terram: vt comederet fructus agrorum, & ſugeret mel de petra, oleumque de ſaxo duriſsimo: Butyrum de armento, & lac de ouibus cum adipe agnorum, & arietum filiorum Baſan, & hircos cum medulla tritici, & ſangui

Canticum Moyſi.

C sanguinē vuæ biberēt meracissimū. Incrassatus est dilectus, & recalcitrauit: incrassatus, impinguatus, dilatatus, dereliquit Deum factorē suum, & recessit à Deo salutari suo. Prouocauerūt eum in diis alienis: & in abominationibus ad iracundiam concitauerūt. Immolauerūt dæmonus & nō Deo, diis quos ignorabāt: noui recentesq; venerunt, quos non coluerūt patres eorum. Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es Domini creatoris tui. Vidit Dominus, & ad iracundiam concitatus est: quia prouocauerūt eum filii sui & filiæ. Et ait, Abscondā faciem meam ab eis, & considerabo nouissima eorum: generatio enim peruersa est, & infideles filii. Ipsi me prouocauerūt in eo qui nō erat Deus, & irritauerūt

Rom. 10. d in vanitatibus suis: & ego prouocabo eos in eo qui nō est populus, & in gente stulta irritabo illos. Ignis succensus est in fu-

Hier. 15. c

D rore meo, & ardebit vsque ad inferni nouissima: deuorabitq; terram cum germine suo, & montiū fundamenta comburet. Congregabo super eos mala, & sagittas meas cōplebo in eis. Consumentur fame, & deuorabunt eos aues morsu amarissimo: dentes bestiarum immittam in eos, cum furore trahentium super terram, atq; serpentiū. Foris vastabit eos gladius, & intus pauor, iuuenem simul ac virginem, lactentē cum homine sene. Et dixi, Vbinam sunt? cessare faciam ex hominibus memoriam eorum. Sed propter iram inimicorū distuli: ne fortè superbirent hostes eorum, & dicerent, Manus nostra excelsa, & non Dominus, fecit hæc omnia. Gens absque consilio est, & sine prudentia. Vtinā saperent, & intelligerēt,

E ac nouissima prouiderent. Quomodo persequebatur vnus mille, & duo fugarent decem millia? nónne ideo, quia Deus suus vendidit eos, & Dominus cōclusit illos? Non enim est Deus noster vt dii eorum: & inimici nostri sunt iudices. De vinea Sodomorum, vinea eorum, & de suburbanis Gomorrhæ: vua eorum vua fellis, & botri amarissimi. Fel draconum vinum eorum, & venenum aspidum insanabile. Nónne hæc cōndita sunt apud me, & signata in thesauris meis? Mea

Eccl. 28. a est vltio, & ego retribuam eis in tempore, vt labatur pes eo-

Rom. 12. d rum: iuxtà est dies perditionis, & adesse festinant tempora. Iu-

Heb. 10. e dicabit Dominus populum suum, & in seruis suis miserebitur. Videbit quòd infirmata sit manus, & clausi quoq; defecerunt, residuiq; consumpti sunt. Et dicet, Vbi sunt dii eorū, in quibus habebant fiduciam? De quorum victimis comede-

F bant adipes, & bibebant vinum libaminum: surgant, & opitulentur vobis, & in necessitate vos protegant. Videte quòd

Deus noster, Deus solus est. ego sim solus, & non sit alius Deus præter me: ego occidam, & ego viuere faciam: percutiā, & ego sanabo, & non est qui de manu mea possit eruere. Leuabo ad cœlū manum meam,

1. Reg. 2. a *Tob. 13. a* *Sapiē. 16. b*

& dicam, Viuo ego in æternum. Si acuero vt fulgur gladiū meum, & arripuerit iudicium manus mea: reddam vltionem hostibus meis, & his qui oderunt me retribuam. Inebriabo sagittas meas sanguine, & gladius meus deuorabit carnes, de cruore occisorum, & de captiuitate nudati inimico-

1. Machab. 7. b rum capitis. Laudate gentes populum eius, quia sanguinem seruorum suorum vlciscetur: & vindictam retribuet in hostes eorū, & propitius erit terræ populi sui. Venit ergo Moyses, & locutus est omnia verba cantici huius in auribus popu-

G li, ipse & Iosue filius Nun. Compleuitq; omnes sermones istos, loquēs ad vniuersum Israel, & dixit ad eos, Ponite corda vestra in omnia verba quæ ego testificor vobis hodie: vt mandetis ea filiis vestris custodire, & facere, & implere vniuersa quæ scripta sunt in volumine legis huius: quia non incassum præcepta sunt vobis, sed vt singuli in eis viuerēt: quæ facientes longo perseueretis tempore in terra ad quam Iordane transmisso ingrediemini possidendam. Locutusque est Dominus ad Moysen in eadem die, dicens, Ascende in montem istum Abarim, id est transituum, in mōtem Nebo, qui est in terra Moab contra Iericho: & vide terram Chanáan, quam ego tradam filiis Israel obtinendā, & morere in monte. Quem conscendens iungēris populis tuis, sicut mortuus est Aaron frater tuus in monte Hor, & appositus populis

Num. 20. d *33. e*

suis: quia præuaricati estis contra me in medio filiorū Israel ad Aquas contradictionis in Cades deserti Sin: & nō sancti-

Num. 20. a *27. c*

ficastis me inter filios Israel. Econtra, videbis terram, & non ingredieris in eam quam ego dabo filiis Israel.

S. BENEDIXIT *Moyses moriturus duodecim tribubus Israel.* **CAPVT XXXIII.**

A HAec est benedictio qua benedixit Moyses homo Dei filiis Israel ante mortem suam. Et ait, Dominus de Sinai venit, & de Seir ortus est nobis: apparuit de mōte Pharan, & cum eo sanctorum millia. In dextera eius ignea lex. Dilexit populos, omnes sancti in manu illius sunt: & qui appropinquant pedibus eius, accipient de doctrina illius. Legem præcepit nobis Moyses hæreditatem multitudinis Iacob. Erit apud rectissimū rex, congregatis principibus populi cum tribubus Israel.

Sapien. 3. A Deo docentur qui ei se submittunt.

Viuat Ruben, & nō moriatur, & sit paruus in numero. Hæc est Iudæ benedictio, Audi Domine vocem Iudæ, & ad populum suum introduc eum: manus eius pugnabunt pro eo, & adiutor illius contra aduersarios eius erit. Leui quoq; ait, Perfectio tua, & doctrina tua à viro sancto tuo, quem probasti in tētatione, & iudicasti ad Aquas cōtradictionis. Qui dixit patri suo, & matri suæ, Nescio vos: & fratribus suis, Ignoro illos: & nescierunt filios suos. Hi custodierunt eloquium tuum, & pactum tuum seruauerunt, iudicia tua ô Ia-

B cob, & legem tuā ô Israel: ponent thymiama in furore tuo, & holocaustum super altare tuum. Benedic Domine fortitudini eius, & opera manuum illius suscipe. Percute dorsa inimicorum eius: & qui oderunt eum, non consurgant. Et Beniamin ait, Amantissimus Domini habitabit confidenter in eo: quasi in thalamo tota die morabitur, & inter humeros illius requiescet. Ioseph quoque ait, De benedictione Domini terra eius, de pomis cœli, & rore, atq; abysso subiacente. De pomis fructuū solis ac lunæ, de vertice antiquorū montium, de pomis collium æternorum, & de frugibus terræ, & de plenitudine eius. Benedictio illius qui apparuit in rubo, veniat super caput Ioseph, & super verticē Nazaræi inter fra-

Exod. 3. a

C tres suos. Quasi primogeniti tauri pulchritudo eius, cornua rhinocerotis cornua illius: in ipsis ventilabit gentes vsque ad terminos terræ. hæ sunt multitudines Ephráim, & hæc millia Manasse. Et Zabúlon ait, Lætare Zabúlon in exitu tuo, & Issachar in tabernaculis tuis. Populos vocabūt ad montem: ibi immolabunt victimas iustitiæ. Qui inundationem maris quasi lac sugent, & thesauros absconditos arenarum. Et Gad ait, Benedictus in latitudine Gad: quasi leo requieuit, cepitq; brachium & verticem. Et vidit principatum suum, quòd in parte sua doctor esset repositus: qui fuit cum principibus populi, & fecit iustitias Domini, & iudicium suum

D cum Israel. Dan quoque ait, Dan catulus leonis, fluet largiter de Basan. Et Nephthali dixit, Nephthali abundantia perfruetur, & plenus erit benedictionibus Domini: mare & meridiem possidebit. Aser quoque ait, Benedictus in filiis Aser, sit placens fratribus suis, & tingat in oleo pedem suum. Ferrum & æs calceamentum eius. Sicut dies iuuentutis tuæ, ita & senectus tua. Non est Deus alius vt Deus rectissimi: ascensor cœli auxiliator tuus. Magnificentia eius discurrunt nubes, habitaculum eius sursum, & subter brachia sempiterna: eiiciet à facie tua inimicum, dicetque, Conterere. Habitabit Israel confidenter, & solus. Oculus Iacob in terra frumenti & vini, cœliq; caligabunt rore. Beatus es tu Israel: quis similis tui popule, qui saluaris in Domino? scutum auxilii tui, & gladius gloriæ tuæ. negabunt te inimici tui, & tu eorum colla calcabis.

Hier. 33. b

S. MORTVVS *Moyses ac sepultus à Deo, occultè fletur à populo, illiq; Iosue substituitur.* **CAPVT. XXXIIII.**

Ascendit

A ASCENDIT ergo Moyses de campestribus Moab super montem Nebo, in verticem Phasga contra Iericho: ostenditq; ei Dominus omnẽ terram Galaad vsque Dan, & vniuersum Nepthali, terramq; Ephráim & Manasse, & omnem terrã Iuda vsq; ad mare nouissimũ, & australẽ partem, & latitudinem campi Iericho ciuitatis palmarũ vsq; Segor. B Dixitq; Dominus ad eum, Hæc est terra, pro qua iuraui Abraham, Isaac, & Iacob, dicens, Semini tuo dabo eam. Vidisti eam oculis tuis, & non transibis ad illam. Mortuusq; est ibi Moyses seruus Domini in terra Moab, iubente Domino: & sepeliuit eũ in valle terræ Moab contra Phogor: & non cognouit homo sepulchrum eius vsq; in præsentem diem. C Moyses centũ & viginti annorum erat, quando mortuus est: non caligauit oculus eius, nec dentes illius moti sunt. Fleueruntq; eũ filii Israel in campestribus Moab triginta diebus: & completi sunt dies planctus lugentium Moysen. Iosûe verò filius Nun repletus est spiritu sapientiæ, quia Moyses posuit super eum manus D suas. Et obedierũt ei filii Israel, feceruntq; sicut præcepit Dominus Moysi. Et non surrexit vltrà propheta in Israel sicut Moyses, quem nosset Dominus facie ad faciem in omnibus signis atque portentis, quæ misit per eum, vt faceret in terra Aegypti Pharaoni, & omnibus seruis eius, vniuersæq; terræ illius, & cunctam manum robustam, magnaq; mirabilia, quæ fecit Moyses coram vniuerso Israel.

2. Mac. 2. a
Supra 3. d
Gen. 12. b
15. d
Moritur Moyses & sepelitur à Domino.
Iudæ c

F I N I S.

Hieronymi in Iosue

PRAEFATIO.

TANDEM *finito Pentateucho Moysi, uelut grandi fœnore liberati, ad Iesum filium Naue manum mittimus: quem Hebræi,* IEHOSVA BEN NVN, *id est, Iosue filium Nun, uocant: & ad Iudicum librum, quem* SOPHETIM *appellãt: ad Ruth quoq; & Esther, quos eisdem nominibus efferunt. Monemusq; lectorem ut syluam Hebraicorum nominum, & distinctiones per membra diuisas, diligens scriptor cõseruet: ne & noster labor, & illius studium pereat. Et ut in primis, quod sæpe testatus sum, sciat me nõ in reprehensionem ueterum noua cudere, sicut inimici mei criminantur: sed pro uirili parte offerre linguæ meæ hominibus, quos tamen nostra delectant, ut pro Græcorum* ἑξαπλοῖς*, quæ & sumptu & labore maximo indigent, editionem nostram habeant. Et sicubi in antiquorum uoluminum lectione dubitarint, hæc illis conferentes inueniant quod requirunt: maxime cum apud Latinos tot sint exẽplaria, quot codices: & unusquisq; pro arbitrio suo uel addiderit uel subtraxerit quod ei uisum est: & utiq; non poßit uerum esse quod dissonat. Vnde cesset arcuato uulnere cõtra nos insurgere scorpius, & sanctum opus uenenata carpere lingua desistat: uel suscipiẽs, si placet: uel cõtemnens, si displicet: meminerítq; illorum uersuum, Os tuum abundauit nequitia: & lingua tua concinnabat dolos. Sedens aduersus fratrẽ tuũ loquebaris: & aduersus filiũ matris tuæ ponebas scãdalũ: hæc fecisti, & tacui. Existimasti inique quód ero tui similis? arguam te, & statuã contra faciem tuã. Quæ enim audientis uel legentis utilitas est, nos laborando sudare, & alios detrahendo laborare: dolere Iudæos quód calũniandi eis & irridẽdi Christianos sit ablata occasio, & ecclesiæ homines id despicere, imò lacerare unde aduersarij torqueantur? Quòd si uetus eis tantum interpretatio placet, quæ & mihi nõ displicet: & nihil extra recipiendũ putant: cur ea quæ sub asteriscis & obelis uel addita sunt uel amputata, legunt, & negligunt? Quare Danielem iuxta Theodotionis translationem, ecclesiæ susceperũt? Cur Origenem mirantur, & Eusebiũ Pamphili, cunctas editiones similiter differẽtes? Aut quæ fuit stultitia, postquã uera dixerint, proferre quæ falsa sunt? Vnde autem in Nouo testamento probare poterunt assumpta testimonia quæ in libris ueteribus non habentur? Hæc dicimus, ne omnino calumniantibus tacere uideamur. Cæterum post sanctæ Paulæ dormitionem, cuius uita, uirtutis exemplum est: & hos libros quos Eustochio uirgini* CHRISTI *negare non potui: decreuimus dum spiritus hos regit artus, prophetarũ explanationi incumbere: & omissum iam diu opus, quasi quodam postliminio, repetere: præsertim cum & admirabilis, sanctusq; uir Pammachius, hoc idem literis flagitet: & nos ad patriã festinantes mortiferos sirenarum cantus surda debeamus aure transire.*

ARGVMENTVM IN LIBRVM IOSVE.

IESVS filius Naue, typum Domini non solum in gestis, verumetiã in nomine gerens, transit Iordanem, hostium regna subuertit, diuidit terram victori populo: & per singulas vrbes, viculos, montes, flumina, torrentes, atq; confinia, ecclesiæ, cœlestisque Ierusalem spiritualia regna describit.

Liber Iosue, Hebraicè Iehosûa.

S. TERRAM *promissam iussus à Domino Iehosûa expugnare, tribus Ruben, Gad, & dimidiam Manassæ ad reducendos fratres hortatur.* CAPVT I.

A ET FACTVM est post mortẽ Moysi serui Domini, vt loqueretur Dominus ad Iosûe filiũ Nun, ministrũ Moysi, & diceret ei, Moyses seruus meus mortuus est: surge, & trãsi Iordanẽ istum tu & omnis populus tecum in terrã quam ego dabo filiis Israel. Omnem locum quem calcauerit vestigiũ pedis vestri, vobis tradam, sicut locutus sum Moysi. A deserto & Libano vsq; ad fluuiũ magnũ Euphrâten, omnis terra Hethæorũ vsq; ad mare magnũ contra solis occasum erit terminus vester. Nullus poterit vobis resistere cunctis diebus vitæ tuæ: sicut fui cũ Moyse, ita ero B tecum: nõ dimittã, nec derelinquã te. Cõfortare & esto robustus: tu enim sorte diuides populo huic terrã pro qua iuraui patribus tuis vt traderẽ eam illis. Cõfortare igitur, & esto robustus valde: vt custodias & facias omnem legẽ quam præcepit tibi Moyses seruus meus: ne declines ab ea ad dexterã vel ad sinistram, vt intelligas cuncta quæ agis. Non recedat volumen legis huius ab ore tuo: sed meditaberis in eo diebus ac noctibus, vt custodias & facias omnia quę scripta sunt in eo: tũc diriges viã tuã, & intelliges eã. Ecce præcipio tibi, cõfortare, & esto robustus. Noli metuere, & noli timere: quoniam tecũ est Dñs Deus tuus in omnibus ad quæcũq; perrexeris. C Præcepitq; Iosûe principibus populi, dicẽs, Trãsite per mediũ castrorũ, & imperate populo, ac dicite, Præparate vobis cibaria: quoniã post diẽ tertiũ trãsibitis Iordanẽ, & intrabitis ad possidendã terrã quã Dominus Deus vester daturus est vobis. Rubenitis quoq;, & Gaditis, & dimidiæ tribui Manasse ait, Mementote sermonis quem præcepit vobis Moyses famulus Domini, dicens, Dominus Deus vester dedit vobis requiẽ, & omnem terrã. Vxores vestræ, & filii, ac iumẽta manebũt in terra quam tradidit vobis Moyses trans Iordanem: vos autẽ trãsite armati ante fratres vestros, omnes for- D tes manu, & pugnate pro eis, donec det Dominus requiẽ fratribus vestris sicut & vobis dedit, & possideãt ipsi quoq; terram quã Dominus Deus vester daturus est eis. & sic reuertimini in terrã possessionis vestræ, & habitabitis in ea quã vobis dedit Moyses famulus Domini trãs Iordanẽ cõtra solis ortũ. Respõderuntq; ad Iosûe, atq; dixerũt, Omnia quæ præcepisti nobis, faciemus: & quocũq; miseris, ibimus. Sicut obediuimus in cunctis Moysi, ita obediemus & tibi: tantùm sit

Deut. 11. e
Hebr. 13. a
Præcipit Dominus Iosue cõtinuã lectionẽ Deuteronomij.
Num. 32. d

Dominus

Dominus Deus tecum, sicut fuit cum Moyse. Qui contradixerit ori tuo, & nõ obedierit cũctis sermonibus quos præceperis ei, moriatur. tu tantùm confortare, & viriliter age.

S. MISSI exploratores in urbẽ Iericho, à Raab meretrice promissa illi misericordia saluantur. CAPVT II.

A Misit igitur Iosûe filius Nun de Setim duos viros exploratores in abscõdito: & dixit eis, Ite, & cõsyderate terrã, vrbemq; Iericho. Qui pergentes ingressi sunt domũ mulieris meretricis, nomine Raab, & quieuerũt apud eã. Nuntiatũq; est regi Iericho, & dictũ, Ecce viri ingressi sunt huc per noctẽ de filiis Israel, vt explorarẽt terrã. Misitq; rex Iericho ad Raab meretricẽ, dicẽs, Educ viros qui venerũt ad te, & ingressi sunt domum tuam: exploratores quippe sunt, & omnem terrã consyderare venerũt. Tollensq; mulier viros, abscondit, & ait, Fateor venerũt ad me, sed nesciebã vnde essent. cumq; porta clauderetur in tenebris, & illi pariter exierunt, nescio quò abierunt: persequimini citò, & cõprehẽdetis eos. Ipsa autẽ fecit

Iacobi 2.d Hebr. 11.f

B ascẽdere viros in solarium domus suæ, operuitq; eos stipula lini, quæ ibi erat. Hi autẽ qui missi fuerant, secuti sunt eos per viam quæ ducit ad vada Iordanis: illisq; egressis statim porta clausa est. Necdum obdormierãt qui latebant, & ecce mulier ascendit ad eos, & ait, Noui quòd Dominus tradiderit vobis terram: etenim irruit in nos terror vester, & elanguerunt omnes habitatores terræ. Audiuimus quòd siccauerit Dominus aquas Maris rubri ad vestrum introitũ, quando egressi estis ex Aegypto: & quæ feceritis duobus Amorrhæorum regibus qui erant trans Iordanẽ, Seon & Og, quos interfecistis. Et hæc audientes pertimuimus, & elanguit cor nostrum, nec remansit in nobis spiritus ad introitũ vestrum: Dominus enim Deus vester ipse est Deus in cœlo sursum,

Num. 21. e

C & in terra deorsum. Nunc ergo iurate mihi per Dominũ, vt quomodo ego misericordiã feci vobiscum, ita & vos faciatis cum domo patris mei: detisq; mihi verum signum: & saluetis patrem meum & matrem, fratres ac sorores meas, & omnia quæ illorum sunt, & eruatis animas nostras à morte. Qui responderunt ei, Anima nostra sit pro vobis in mortẽ: si tamen non prodideris nos. Cumq; tradiderit nobis Dominus terram, faciemus in te misericordiã & veritatẽ. Demisit ergo eos per funem de fenestra: domus enim eius hærebat muro. Dixitq; ad eos, Ad montana conscendite, ne forte occurrant vobis reuertentes: ibiq; latitate tribus diebus donec redeant, & sic ibitis per viam vestram. Qui dixerunt ad eam, Innoxii erimus à iuramento hoc quo adiurasti nos, si ingredientibus nobis terram, signum fuerit funiculus iste coccineus, & ligaueris eum in fenestra, per quam demisisti nos: & patrem tuum ac matrem, fratresq; & omnem cognationem tuam congregaueris in domum tuam. Qui ostium domus tuæ egressus fuerit, sanguis ipsius erit in caput eius,

D & nos erimus alieni. Cunctorum autem sanguis qui tecum in domo fuerint, redundabit in caput nostrum, si eos aliquis tetigerit. Quòd si nos prodere volueris, & sermonem istum proferre in mediũ, erimus mundi ab hoc iuramento quo adiurasti nos. Et illa respondit, Sicut locuti estis, ita fiat. Dimittensq; eos vt pergerent, appendit funiculũ coccineũ in fenestra. Illi verò ambulantes peruenerũt ad montana, & manserunt ibi tres dies, donec reuerterentur qui fuerant persecuti: quærentes enim per omnem viam non repererunt eos. Quibus vrbem ingressis, reuersi sunt, & descenderunt exploratores de monte: & transmisso Iordane venerunt ad Iosûe filiũ Nun, narraueruntq; ei omnia quæ acciderant sibi, atq; dixerunt, Tradidit Dominus omnem terram hanc in manus nostras, & timore prostrati sunt cuncti habitatores eius.

S. IORDANEM siccatum Israel Dei miraculo transit. CAPVT III.

A Igitur Iosûe de nocte consurgẽs mouit castra: egredientesq; de Setim, venerũt ad Iordanẽ ipse, & omnes filii Israel, & morati sunt ibi per tres dies. Quibus euolutis trãsierũt præcones per castrorũ mediũ, & clamare cœperũt, Quãdo videritis arcã fœderis Dñi Dei vestri, & sacerdotes stirpis Leuiticæ portãtes eã, vos quoq; cõsurgite, & sequimini præcedẽtes: sitq; inter vos & arcã spatiũ cubitorũ duũm milliũ: vt procul magis videre possitis, & nosse per quam viã ingrediamini: quia prius nõ ambulastis per eã. & cauete ne appropinquetis ad arcam.

B Dixitq; Iosûe ad populum, Sanctificamini: cras enim faciet Dñs inter vos mirabilia. Et ait ad sacerdotes, Tollite arcam fœderis, & præcedite populũ. Qui iussa cõplẽtes, tulerũt, & ambulauerũt ante eos. Dixitq; Dñs ad Iosûe, Hodie incipiã exaltare te corã omni Israel: vt sciãt quòd sicut cum Moyse fui, ita & tecũ sim. Tu autẽ præcipe sacerdotibus qui portãt arcã fœderis, & dic eis, Cũ ingressi fueritis partẽ aquæ Iordanis, state in ea. Dixitq; Iosûe ad filios Israel, Accedite huc, & audite verbũ Dñi Dei vestri. Et rursum, In hoc, inquit, scie-

C tis quòd Dñs Deus viuens in medio vestri est, & disperdet in conspectu vestro Chananæũ & Hethæũ, Heuæũ & Pherezæũ, Gergesæũ quoq; & Iebusæũ, & Amorrhæũ. Ecce, arca fœderis Dñi omnis terræ antecedet vos per Iordanẽ. Parate duodecim viros de duodecim tribubus Israel, singulos per singulas tribus. Et cũ posuerint vestigia pedũ suorũ sacerdotes qui portãt arcã fœderis Domini Dei vniuersæ terræ in aquis Iordanis, aquæ quæ inferiores sunt, decurrent atq; deficient: quæ autẽ desuper veniũt, in vna mole consistent. Igitur egressus est populus de tabernaculis suis, vt trãsiret Iordanẽ: & sacerdotes qui portabãt arcam fœderis pergebãt an-

D te eũ. Ingressisq; eis Iordanẽ, & pedibus eorũ in parte aquæ tinctis (Iordanis autẽ, ripas aluei sui tẽpore messis impleuerat) steterũt aquæ descendẽtes in loco vno, & adinstar montis intumescentes apparebant procul ab vrbe quæ vocatur Edom, vsq; ad latus Sarthan. quæ autem inferiores erant, in mare solitudinis (quod nunc vocatur Mortuũ) descenderũt vsquequo omnino deficerent. Populus autẽ incedebat contra Iericho: & sacerdotes qui portabant arcam fœderis Domini, stabãt super siccam humum in medio Iordanis accincti, omnisq; populus per arentem alueum transibat.

Act. 7.f Eccl. 24.c

S. DVODECIM lapides in Iordane in memoriam ipsius siccati colliguntur. CAPVT IIII.

A Quibus trãsgressis dixit Dominus ad Iosûe, Elige duodecim viros singulos per singulas tribus, & præcipe eis vt tollant de medio Iordanis alueo, vbi steterũt pedes sacerdotũ, duodecim durissimos lapides, quos ponetis in loco castrorũ vbi fixeritis hac nocte tẽtoria. Vocauitq; Iosûe duodecim viros, quos elegerat de filiis Israel singulos de singulis tribubus, & ait ad eos, Ite ante arcã Domini Dei vestri ad Iordanis mediũ, & portate inde singuli singulos lapides in humeris vestris, iuxta numerũ filiorũ Israel, vt sit signũ inter vos. Et quãdo interrogauerint vos filii vestri cras, dicẽtes, Quid sibi volunt

B isti lapides? respõdebitis eis, Defecerunt aquæ Iordanis ante arcã fœderis Domini, cũ trãsiret eũ: idcirco positi sunt lapides isti in monimentũ filiorũ Israel vsq; in æternũ. Fecerunt ergo filii Israel sicut præcepit eis Iosûe, portantes de medio Iordanis alueo duodecim lapides, vt Dominus ei imperarat, iuxta numerũ filiorũ Israel, vsq; in locũ in quo castrametati sunt, ibiq; posuerunt eos. Alios quoq; duodecim lapides posuit Iosûe in medio Iordanis alueo, vbi steterũt sacerdotes, qui portabãt arcã fœderis, & sunt ibi vsq; in præsentẽ diẽ. Sacerdotes autem qui portabant arcam, stabant in Iordanis medio, donec omnia cõplerentur quæ Iosûe, vt loqueretur ad populum, præceperat Dominus, & dixerat ei Moyses.

C Festinauitq; populus, & transiit. Cumq; transissent omnes, transi

transiuit & arca Domini, sacerdotes quoque pergebant ante populũ. Filii quoq; Ruben, & Gad, & dimidia tribus Manasse, armati præcedebant fratres suos filios Israel, sicut eis præceperat Moyses: & quadraginta pugnatorum millia per turmas, & cuneos incedebãt per plana atq; campestria vrbis Iericho. In die illo magnificauit Dominus Iosûe corã omni Israel, vt timerẽt eum, sicut timuerant Moysen dum adhuc viueret. Dixitq; ad eum, Præcipe sacerdotibus qui portant arcam fœderis, vt ascendant de Iordane. Qui præcepit eis, dicens, Ascẽdite de Iordane. Cumq; ascendissent portantes arcam fœderis Domini, & siccã humum calcare cœpissent, reuersæ sunt aquæ in alueum suũ, & fluebãt sicut antè cõsueuerant.

Num. 32. d

D Populus autẽ ascendit de Iordane decimo die mensis primi, & castrametati sunt in Galgalis contra orientalem plagã vrbis Iericho. Duodecim quoq; lapides, quos de Iordanis alueo sumpserãt, posuit Iosue in Galgalis, & dixit ad filios Israel, Quando interrogauerint filii vestri cras patres suos, & dixerint eis, Quid sibi volunt lapides isti? docebitis eos, atq; dicetis, Per arentẽ alueum transiuit Israel Iordanẽ istum, siccante Domino Deo vestro aquas eius in cõspectu vestro, donec transiretis: sicut fecerat prius in Mari rubro, quod siccauit donec transiremus: vt discant omnes terrarũ populi fortissimam Domini manum, vt & vos timeatis Dominum Deum vestrum omni tempore.

Exod. 14. e

S. CIRCVNCISIONE *& Pascha celebratis terrentur Chananæi, deficit Manna, & angelus Domini Iosue alloquitur.*

CAPVT V.

De secũda circuncisione sub Iosue, & quã ob rem.

A POstquã ergo audierũt omnes reges Amorrhæorũ, qui habitabant trans Iordanẽ ad occidentalẽ plagam, & cuncti reges Chanáan, qui propinqua possidebãt magni maris loca, quòd siccasset Dominus fluẽta Iordanis corã filiis Israel donec trãsirent, dissolutũ est cor eorũ, & nõ remãsit in eis spiritus timẽtiũ introitũ filiorũ Israel. Eo tempore ait Dñs ad Iosûe. Fac tibi cultros lapideos, & circũcide secũdò filios Israel. Fecitq; quod iusserat Dñs, & circuncidit filios Israel in colle præputiorũ.

B Hæc autẽ causa est secũdæ circuncisionis, Omnis populus qui egressus est de Aegypto generis masculini, vniuersi bellatores viri mortui sunt in deserto, per longissimos viæ circuitus, qui omnes circũcisi erant. Populus autẽ qui natus est in deserto, per quadraginta annos itineris latissimæ solitudinis incircũcisus fuit: donec cõsumerẽtur qui nõ audierãt vocem Domini, & quibus antè iurauerat vt ostẽderet eis terrã lacte & melle manantẽ. Horũ filii, in locũ successerũt patrũ, & circũcisi sunt à Iosûe: quia sicut nati fuerãt, in præputio erant,

C nec eos in via aliquis circũciderat. Postquã autẽ omnes circũcisi sunt, mãserũt in eodẽ castrorũ loco, donec sanarẽtur. Dixitq; Dominus ad Iosûe, Hodie abstuli opprobriũ Aegypti à vobis. Vocatumq; est nomẽ loci illius Galgala, vsq; in præsentẽ diẽ. Mãserũtq; filii Israel in Galgalis, & fecerũt Phase quartadecima die mẽsis ad vesperũ in cãpestribus Iericho: & comederũt de frugibus terræ die altero, azymos panes, & polentã eiusdẽ anni. Defecitq; Mãna postquã comederũt de frugibus terræ, nec vsi sunt vltrà cibo illo filii Israel, sed comederũt de frugibus præsentis anni terræ Chanáan.

Deficit Mãna.

D Cum autem esset Iosue in agro vrbis Iericho, leuauit oculos, & vidit virum stantem cõtra se, euaginatum tenentem gladium: perrexitq; ad eum, & ait, Noster es, an aduersariorũ? Qui respondit, Nequaquã, sed sum princeps exercitus Domini, & nunc venio. Cecidit Iosûe pronus in terram. Et adorãs ait, Quid Dominus meus loquitur ad seruum suum? Solue, inquit, calceamentũ tuum de pedibus tuis: locus enim in quo stas, sanctus est. Fecitq; Iosûe vt sibi fuerat imperatum.

S. EXPVGNATA *Iericho funditus, & Raab seruata, maledicitur reædificatori eius.* CAPVT. VI.

A IEricho autẽ clausa erat atq; munita timore filiorũ Israel, & nullus egredi audebat aut ingredi. Dixitque Dominus ad Iosûe, Ecce dedi in manus tua Iericho, & regẽ eius, omnesq; fortes viros. Circuite vrbẽ cuncti bellatores semel per diẽ: sic facietis sex diebus. Septimo autẽ die sacerdotes tollẽt septẽ buccinas, quarũ vsus est in Iubileo, & præcedent arcã fœderis: sexties; circuibitis ciuitatẽ, & sacerdotes clangent buccinis. Cumq; insonuerit vox tubæ longior atq; cõcisior, & in auribus vestris increpuerit, conclamabit omnis populus vociferatione maxima, & muri funditus corruent ciuitatis, ingredienturq; singuli per locũ cõtra quẽ steterint. Vocauit ergo Iosûe filius Nun sacerdotes, & dixit ad eos, Tollite arcã fœderis: & septẽ alii sacerdotes tollant septẽ Iubileorũ buccinas, & incedant ante arcam Domini. Ad populũ quoq; ait, Ite, & circuite ciuitatẽ armati, præcedẽtes arcam Domini.

B Cumq; Iosûe verba finisset, & septẽ sacerdotes septẽ buccinis clangerẽt ante arcam fœderis Domini, omnisq; præcederet armatus exercitus, reliquũ vulgus arcam sequebatur, ac buccinis omnia concrepabant. Præceperat autẽ Iosûe populo, dicens, Non clamabitis, nec audietur vox vestra, neq; vllus sermo ex ore vestro egredietur: donec veniat dies in quo dicã vobis, clamate & vociferamini. Circuiuit ergo arca Domini ciuitatẽ semel per diem, & reuersa in castra, mansit ibi. Igitur Iosûe de nocte consurgente, tulerunt sacerdotes arcam Domini, & septẽ ex eis septem buccinas, quarũ in Iubileo vsus est: præcedebantq; arcã Domini ambulãtes atque clangẽtes: & armatus populus ibat ante eos, vulgus autẽ reliquũ sequebatur arcam, & buccinis personabat. Circuieruntq; ciuitatẽ secũdo die semel, & reuersi sunt in castra. Sic fecerunt sex diebus. Die autẽ septimo diluculo cõsurgentes, circuierunt vrbem, sicut dispositũ erat, septies. Cumq; septimo circuitu clangerent buccinis sacerdotes, dixit Iosûe ad

C omnem Israel, Vociferamini: tradidit enim vobis Dominus ciuitatẽ: sitq; ciuitas hæc anathema: & omnia quæ in ea sunt, Domino. sola Raab meretrix viuat cum vniuersis qui cũ ea in domo sunt: abscondit enim nuntios quos direximus. Vos autẽ cauete ne de his quæ præcepta sunt, quippiã contingatis, & sitis præuaricationis rei, & omnia castra Israel sub peccato sint atq; turbentur. Quicquid autẽ auri, & argenti fuerit, & vasorũ æneorũ ac ferri, Domino consecretur, repositum in thesauris eius. Igitur omni populo vociferãte, & clangentibus tubis, postquã in aures multitudinis vox sonitusq; increpuit, muri illico corruerunt: & ascendit vnusquisq; per locũ qui contra se erat: ceperuntq; ciuitatẽ, & interfecerunt omnia quæ erant in ea, à viro vsq; ad mulierem, ab infante vsque ad senem. Boues quoq; & oues, & asinos in ore gladii

Supra 2. b

Hebr. 11. f

2. Ma. 12. e

D percusserunt. Duobus autẽ viris, qui exploratores missi fuerant, dixit Iosûe, Ingredimini domũ mulieris meretricis, & producite eam, & omnia quæ illius sunt, sicut illi iuramento firmastis. Ingressiq; iuuenes, eduxerũt Raab, & parẽtes eius, fratres quoq;, & cunctam supellectilem ac cognationẽ illius, & extra castra Israel manere fecerũt. Vrbem autem, & omnia quæ inuenta sunt in ea, succẽderunt: absq; auro & argento, & vasis æneis, ac ferro, quæ in ærarium Domini consecrarunt. Raab verò meretricem, & domũ patris eius, & omnia quæ habebat, fecit Iosûe viuere, & habitauerunt in medio Israel vsque in præsentem diem: eo quòd absconderit nuntios quos miserat vt explorarent Iericho. In tempore illo imprecatus est Iosûe, dicens, Maledictus vir coram Domino, qui suscitauerit, & ædificauerit ciuitatem Iericho. In primogenito suo fundamenta illius iaceat, & in nouissimo liberorum ponat portas eius. Fuit ergo Dominus cum Iosûe, & nomen eius vulgatum est in omni terra.

Supra 2. c

Hebr. 11. f

3. Re. 16. g

S. EXPLORATA *Hai Achan propter furtum anathematis Iericho habita sorte lapidatur.* CAPVT. VII.

Filii

A *Infra 22. d*

FIlii autem Iſrael præuaricati ſunt mandatum, & vſurpauerũt de anathemate. Nam Achan filius Charmi filii Zabdi, filii Zare de tribu Iuda, tulit aliquid de anathemate: iratuſq; eſt Dominus cõtra filios Iſrael. Cumq; mitteret Ioſûe de Iericho viros contra Hai, quæ eſt iuxta Bethauen, ad orientalẽ plagam oppidi Bethel, dixit eis, Aſcendite & explorate terrã. Qui præcepta cõplentes explorauerunt Hai. Et reuerſi dixerũt ei, Non aſcendat omnis populus, ſed duo vel tria millia virorũ pergant, & deleant ciuitatẽ: quare omnis populus fruſtra vexabitur contra hoſtes paucißimos? Aſcenderunt ergo tria millia pugnatorũ. Qui ſtatim terga vertentes, percuſsi ſunt à viris vrbis Hai, & corruerunt ex eis triginta & ſex homines: perſecutiq; ſunt eos aduerſarii de porta vſq; ad Sabarim, & ceciderunt per prona fugientes: pertimuitq; cor populi, & adinſtar aquæ liquefactũ eſt.

B Ioſue flet coram Domino.

Ioſûe verò ſcidit veſtimenta ſua, & pronus cecidit in terram coram arca Domini vſq; ad veſperam, tam ipſe quàm omnes ſenes Iſrael: miſeruntq; puluerẽ ſuper capita ſua, & dixit Ioſûe, Heu Domine Deus, quid voluiſti traducere populum iſtum Iordanẽ fluuium, vt traderes nos in manus Amorrhæi, & perderes? vtinam vt cœpimus, manſiſſemus trans Iordanem. Mi Domine Deus, quid dicam, vidẽs Iſraelem hoſtibus ſuis terga vertentẽ? Audient Chananæi, & omnes habitatores terræ, & pariter conglobati circundabunt nos, atq; delebunt nomen noſtrum de terra: & quid facies magno nomini tuo? Dixitq́ue Dominus ad Ioſûe, Surge, cur iaces pronus in terra? Peccauit Iſrael, & præuaricatus eſt pactũ meum: tuleruntq; de anathemate, & furati ſunt atq; mẽtiti, & abſconderũt inter vaſa ſua. Nec poterit Iſrael ſtare ante hoſtes ſuos, eoſq; fugiet: quia pollutus eſt anathemate. nõ ero vltrà vobiſcũ, donec conteratis eum qui huius ſceleris reus eſt. Surge, ſanctifica populũ, & dic eis, Sanctificamini in craſtinũ: hæc enim dicit Dominus Deus Iſrael, Anáthema in medio tui eſt Iſrael: non poteris ſtare coram hoſtibus tuis, donec deleatur ex te qui hoc contaminatus eſt ſcelere.

C Accedetiſq́ue mane ſinguli per tribus veſtras: & quamcunq; tribum ſors inuenerit, accedet per cognationes ſuas, & cognatio per domos, domuſq; per viros. Et quicunq; ille in hoc facinore fuerit deprehenſus, comburetur igni cum omni ſubſtantia ſua: quoniam præuaricatus eſt pactum Domini, & fecit nephas in Iſrael. Surgens itaque Ioſûe mane applicuit Iſrael per tribus ſuas, & inuenta eſt tribus Iuda. Quæ cum iuxta familias ſuas eſſet oblata, inuenta eſt familia Zare. Illã quoq; per domos offerẽs, reperit Zabdi: cuius domum in ſingulos diuidens viros, inuenit Achan filiũ Charmi, filii Zabdi, filii Zare de tribu Iuda. Et ait Ioſûe ad Achan, Fili mi, da gloriã Domino Deo Iſrael, & cõfitere, atque indica mihi quid feceris, ne abſcondas. Reſponditq; Achan Ioſûe, & dixit ei, Verè ego peccaui Domino Deo Iſrael, & ſic & ſic feci. vidi enim inter ſpolia palliũ coccineũ valde bonum, & ducentos ſiclos argenti, regulamq; auream quinquaginta ſiclorum: & concupiſcens abſtuli, & abſcondi in terra contra medium tabernaculi mei, argentumq; foſſa

D humo operui. Miſit ergo Ioſûe miniſtros: qui currentes ad tabernaculum illius, repererunt cuncta abſcondita in eodem loco, & argentum ſimul. Auferenteſq; de tentorio tulerunt ea ad Ioſûẽ, & ad omnes filios Iſrael, proiecerũtq; ante Dominum. Tollens itaq; Ioſûe Achan filium Zare, argentumq; & pallium, & auream regulam, filios quoq; & filias eius, boues & aſinos & oues, ipſumq; tabernaculum, & cunctam ſupellectilem: (& omnis Iſrael cum eo) duxerũt eos ad Vallem Achor, vbi dixit Ioſûe, Quia turbaſti nos, exturbet te Dominus in die hac.

Lapidatur Achan pro furto anathematis.

Lapidauitq́ue eum omnis Iſrael: & cuncta quæ illius erant, igne conſumpta ſunt. Congregaueruntq; ſuper eum aceruum magnum lapidum, qui permanet vſque in præſentem diem. Et auerſus eſt furor Domini ab eis. Vocatumq́ue eſt nomen loci illius, Vallis Achor, vſque hodie.

S. EXPVGNATA Hai Rex eius ſuſpenditur, erecto altari lapideo Deuteronomium inſcribitur, & populo benedicitur.

CAPVT VIII.

A DIxit autẽ Dominus ad Ioſûe, Ne timeas, neque formides: tolle tecũ omnem multitudinẽ pugnatorũ, & conſurgens aſcende in oppidũ Hai. ecce tradidi in manũ tuam regem eius, & populũ, vrbemq; & terram. Facieſq; vrbi Hai, & regi eius, ſicut feciſti Iericho, & regi illius: prædã verò, & omnia animantia diripietis vobis: pone inſidias vrbi poſt eam.

Supra 9. d

Surrexitq; Ioſûe, & omnis exercitus bellatorũ cum eo, vt aſcenderent in Hai: & electa triginta millia virorũ fortium miſit nocte, præcepitq; eis, dicens, Ponite inſidias poſt ciuitatẽ: nec longius recedatis, & eritis omnes parati. ego autem, & reliqua multitudo, quæ mecũ eſt, aſcẽdemus ex aduerſo cõtra vrbẽ. Cumq; exierint cõtra nos, ſicut antè fecimus, fugiemus, & terga vertemus: donec perſequẽtes ab vrbe longius protrahãtur. puta

B bunt enim nos fugere ſicut prius. Nobis ergo fugientibus, & illis perſequẽtibus, cõſurgetis de inſidiis, & vaſtabitis ciuitatem: tradetq; eã Dñs Deus veſter in manus veſtras. Cumq; ceperitis, ſuccẽdite eam, & ſic omnia facietis vt iuſsi. Dimiſitq; eos, & perrexerunt ad locũ inſidiarũ, ſederũtq; inter Bethel & Hai, ad occidentalẽ plagã vrbis Hai: Ioſûe autẽ nocte illa in medio mãſit populi, ſurgenſq; diluculo recẽſuit ſocios, & aſcẽdit cũ ſenioribus in fronte exercitus, vallatus auxilio pugnatorũ. Cumq; veniſſent, & aſcẽdiſſent ex aduerſo ciuitatis, ſteterunt ad ſeptentrionalẽ vrbis plagã, inter quam

C & eos erat vallis media. Quinq; autẽ millia virorũ elegerat, & poſuerat in inſidiis inter Bethel & Hai, ex occidẽtali parte eiuſdẽ ciuitatis: omnis verò reliquus exercitus ad aquilonem aciẽ dirigebat, ita vt nouiſsimi multitudinis occidẽtalẽ plagã vrbis attingerẽt. Abiit ergo Ioſûe nocte illa, & ſtetit in vallis medio. Quod cum vidiſſet rex Hai, feſtinauit mane, & egreſſus eſt cũ omni exercitu ciuitatis, direxitq; aciẽ contra deſertũ, ignorãs quòd poſt tergũ laterẽt inſidiæ: Ioſûe verò, & omnis Iſrael ceſſerũt loco, ſimulãtes metũ, & fugiẽtes per ſolitudinis viam. At illi vociferãtes pariter, & ſe mutuò co-

D hortãtes, perſecuti ſunt eos. Cumq; receſsiſſent à ciuitate, & ne vnus quidẽ in vrbe Hai, & Bethel remãſiſſet qui nõ perſequeretur Iſrael (ſicut eruperãt aperta oppida relinquẽtes) dixit Dominus ad Ioſûe, Leua clypeũ qui in manu tua eſt contra vrbẽ Hai, quoniã tibi tradã eam. Cumq; eleuaſſet clypeũ ex aduerſo ciuitatis, inſidiæ quæ latebãt, ſurrexerunt confeſtim: & pergẽtes ad ciuitatẽ, ceperunt, & ſuccenderunt eam. Viri autẽ ciuitatis qui perſequebãtur Ioſûe, reſpiciẽtes & videntes fumum vrbis ad cœlũ vſq; conſcendere, non potuerunt vltrà huc illucq; diffugere: præſertim cum hi qui ſimulauerant fugam, & tendebant ad ſolitudinẽ, contra perſequẽ

E tes fortiſsimè reſtitiſſent. Videnſque Ioſûe & omnis Iſrael quòd capta eſſet ciuitas, & fumus vrbis aſcenderet, reuerſus percuſsit viros Hai. Siquidẽ & illi qui ceperant & ſuccenderant ciuitatẽ, egreſsi ex vrbe cõtra ſuos, medios hoſtiũ ferire cœperunt. Cum ergo ex vtraq; parte aduerſarii cæderentur, ita vt nullus de tanta multitudine ſaluaretur, regẽ quoq; vrbis Hai apprehenderunt viuentẽ, & obtulerũt Ioſûe. Igitur omnibus interfectis qui Iſraelem ad deſerta tendentem fuerant perſecuti, & in eodem loco gladio corruentibus, reuerſi filii Iſrael percuſſerunt ciuitatem. Erant autem qui in eodem die conciderant à viro vſque ad mulierem, duodecim

F millia hominũ, omnes vrbis Hai. Ioſûe verò non contraxit manũ, quam in ſublime porrexerat, tenẽs clypeũ, donec interficerentur omnes habitatores Hai. Iumenta autem & prædam ciuitatis diuiſerunt ſibi filii Iſrael, ſicut præceperat Dominus Ioſûe. Qui ſuccendit vrbem, & fecit eam tumulum ſempiternum: regem quoque eius ſuſpendit in patibulo vſq; ad veſperam & ſolis occaſum. Præcepitq; Ioſûe, & depoſuerunt cadauer eius de cruce: proieceruntq́ue in ipſo introitu ciuitatis,

ciuitatis, cōgesto super eum magno aceruo lapidū, qui permanet vsque in præsentē diem. Tunc ædificauit Iosûe altare Domino Deo Israel in mōte Hebal, sicut præceperat Moyses famulus Domini filiis Israel, & scriptū est in volumine legis Moysi, Altare de lapidibus impolitis quos ferrum nō tetigit: & obtulit super eo holocausta Domino, immolauitq; *Exod. 20. d* *Deut. 27. a*

G pacificas victimas. Et scripsit super lapides Deuteronomiū legis Moysi, quod ille digesserat coram filiis Israel. Omnis autem populus, & omnes maiores natu, ducesq; ac iudices stabant ex vtraq; parte arcæ in cōspectu sacerdotū qui portabant arcam fœderis Domini, vt aduena ita & indigena. Media pars eorum iuxta montē Garizim, & media iuxta montem Hebal, sicut præceperat Moyses famulus Domini. Et primum quidē benedixit populo Israel. Post hęc legit omnia verba benedictionis & maledictionis, & cuncta quæ scripta fuerant in legis volumine. Nihil ex his quæ Moyses iusserat reliquit intactum, sed vniuersa replicauit coram omni multitudine Israel, mulieribus ac paruulis & aduenis qui inter eos morabantur.

S. GABAONITAE *imponentes Iosue & filiis Israel medio iuramento saluantur perpetuo famulitio astricti.* CAP. IX.

Gabaonitarum industria & simulatio.

A QVibus auditis, cuncti reges trans Iordanem qui versabantur in montanis & campestribus, in maritimis ac littore magni maris, hi quoq; qui habitabāt iuxta Libanū, Hethæus & Amorrhæus, Chananæus, Pherezæus, & Heuæus & Iebusæus congregati sunt pariter, vt pugnarent contra Iosûe & Israel vno animo, eademq; sententia. At hi qui habitabant in Gabaon, audientes cuncta quæ fecerat Iosûe, Iericho & Hai, & callidè cogitantes tulerunt sibi cibaria, saccos veteres asinis imponētes, & vtres vinarios scissos atq; consutos, calceamentaq; perantiqua quæ ad indiciū vetustatis pittaciis consuta erant, induti veteribus vestimentis: panes quoq;, quos portabāt ob viaticum, duri erant, & in frusta comminuti: perrexeruntq; ad Iosûe qui tunc morabatur in castris Galgalæ, & dixerunt ei,

B atq; simul omni Israeli, De terra longinqua venimus, pacem vobiscū facere cupientes. Responderuntq; filii Israel ad eos, atq; dixerunt, Ne fortè in terra quæ nobis sorte debetur, habitetis, & nō possimus fœdus inire vobiscū. At illi ad Iosûe, Serui, inquiunt, tui sumus. Quibus Iosûe ait, Quinam estis vos? aut vnde venistis? Responderunt, De terra longinqua valde venerunt serui tui in nomine Domini Dei tui. Audiuimus enim famam potentiæ eius, cuncta quæ fecit in Aegypto, & duobus regibus Amorrhæorum qui fuerūt trans Iordanem, Seon regi Hesebon, & Og regi Basan, qui erant in Astaroth: dixeruntq; nobis seniores, & omnes habitatores terræ nostræ, Tollite in manibus vestris cibaria ob longissimam viam, & occurrite eis, & dicite, Serui vestri sumus, fœdus inite nobiscū. En panes quādo egressi sumus de domibus nostris, vt veniremus ad vos, calidos sumpsimus, nunc sicci *Num. 21. e*

C facti sunt, & vetustate nimia cōminuti. vtres vini nouos impleuimus, nunc rupti sunt & soluti. vestes & calceamēta quibus induimur, & quæ habemus in pedibus, ob longitudinem longioris viæ trita sunt, & penè consumpta. Susceperūt igitur de cibariis eorū, & os Domini non interrogauerunt. Fecitq; Iosûe cum eis pacem, & inito fœdere pollicitus est vt non occiderentur: principes quoq; multitudinis iurauerunt eis. Post dies autē tres initi fœderis audierunt quòd in vicino habitarent, & inter eos futuri essent. Moueruntq; castra filii Israel, & venerunt in ciuitates eorū die tertio, quarū hæc vocabula sunt, Gabaon & Caphira & Beroth & Cariathiarim. Et non percusserunt eos, eo quòd iurassent eis principes multitudinis in nomine Domini Dei Israel. Murmurauit itaq; omne vulgus contra principes. Qui responderunt eis, Iurauimus eis in nomine Domini Dei Israel, & idcirco non *2. Re. 21. a*

D possumus eos contingere. Sed hoc faciemus eis, Reseruentur quidem vt viuant, ne contra nos ira Domini cōcitetur, si peierauerimus: sed sic viuant, vt in vsus vniuersæ multitudinis ligna cædant, aquasq; cōportent. Quibus hæc loquentibus, vocauit Gabaonitas Iosûe, & dixit eis, Cur nos decipere fraude voluistis, vt diceretis, Procul valde habitamus à vobis: cum in medio nostri sitis? Itaq; sub maledictione eritis, & non deficiet de stirpe vestra ligna cædens, aquasq; cōportans in domum Dei mei. Qui responderunt, Nuntiatum est nobis seruis tuis quòd promisisset Dominus Deus tuus Moysi seruo suo vt traderet vobis omnem terram, & disperderet cunctos habitatores eius. Timuimus igitur valde, & prouidimus animabus nostris, vestro terrore cōpulsi: & hoc consilium iniuimus. nunc autem in manu tua sumus: quod tibi bonum & rectum videtur, fac nobis. Fecit ergo Iosûe vt dixerat, & liberauit eos de manibus filiorū Israel, vt nō occiderentur. Decreuitq; in illo die eos esse in ministerio cuncti populi & altaris Domini, cædētes ligna, & aquas cōportantes vsq; in præsens tempus, in loco quē Dominus elegisset.

S. QVINQVE *Reges oppugnātes Gabaon immoto sole uinciūtur ac suspēdūtur, pluresq; aliæ ciuitates capiuntur.* CAP. X.

A QVæ cū audisset Adonisedec rex Ierusalē, quòd scilicet cepisset Iosûe Hai, & subuertisset eam (Sicut enim fecerat Iericho & regi eius, sic fecit Hai, & regi illius) & quòd transfugissent Gabaonitæ ad Israel, & essent fœderati eorum, timuit valde. Vrbs enim magna erat Gabaon, & vna ciuitatum regaliū, & maior oppido Hai, omnesque bellatores eius fortissimi. Misit ergo Adonisedec rex Ierusalem ad Oham regem Hebron, & ad Pharam regem Ierimoth, ad Iaphia quoq; regem Lachis, & ad Dabir regem Eglon, dicens, Ad me ascendite, & ferte præsidium, vt expugnemus Gabaon, quare transfugerit ad Iosûe, & ad filios Israel. Congregati igitur ascenderunt quinque reges Amorrhæorū: rex Ierusalem, rex Hebron, rex Ierimoth, rex Lachis, rex Eglon, simul cum exercitibus suis, & *Supra 6. e* *Supra 8. f*

B castrametati sunt circa Gabaon, oppugnantes eam. Habitatores autem Gabaon vrbis obsessæ miserunt ad Iosûe, qui tunc morabatur in castris apud Galgalam, & dixerunt ei, Ne retrahas manus tuas ab auxilio seruorū tuorū: ascēde citò, & libera nos, ferq; præsidium: conuenerunt enim aduersum nos omnes reges Amorrhæorum, qui habitant in montanis. Ascenditq; Iosûe de Galgalis, & omnis exercitus bellatorū cū eo viri fortissimi, dixitq; Dominus ad Iosûe, Ne timeas eos: in manus enim tuas tradidi illos: nullus enim ex eis tibi resistere poterit. Irruit itaq; Iosûe super eos repente, tota nocte ascendens de Galgalis. Et cōturbauit eos Dominus à facie Israel: contriuitq; plaga magna in Gabaon, ac persecutus est eos per viam ascensus Bethhoron, & percussit vsq; Azéca

C & Maceda. Cumq; fugerent filios Israel, & essent in descensu Bethhoron, Dominus misit super eos lapides magnos de cœlo vsq; ad Azécha, & mortui sunt multò plures lapidibus grandinis, quàm quos gladio percusserant filii Israel. Tunc locutus est Iosûe Domino in die qua tradidit Amorrhæum in conspectu filiorū Israel, dixitq; coram eis, Sol cōtra Gabaon ne mouearis, & luna contra vallem Aialon. Steteruntq; sol & luna, donec vlcisceretur se gens de inimicis suis. Nónne scriptū est hoc in libro iustorum? Stetit itaq; sol in medio cœli, & nō festinauit occumbere spatio vnius diei. Non fuit antea & postea tam longa dies obediente Domino voci hominis, & pugnante pro Israel. Reuersusq; est Iosûe cum omni Israel in castra Galgalæ. Fugerant enim quinq; reges, & se absconderant in spelunca vrbis Maceda. Nuntiatumq; est Iosûe quòd inuenti essent quinq; reges, latentes in spelunca *Pluit lapides.* *Sistitur sol, & prolongatur dies.* *Eccl. 46. a* *Esa. 28. f*

D Maceda. Qui præcepit sociis, & ait, Voluite saxa ingētia ad os speluncæ, & ponite viros industrios qui clausos custodiant: vos autem nolite stare, sed persequimini hostes, & extremos quosq; fugientium cædite: nec dimittatis eos vrbiū

suarum

ſuarū intrare præſidia, quos tradidit Dominus Deus in manus veſtras. Cæſis ergo aduerſarijs plaga magna, & vſque ad internecionem penè cōſumptis, hi qui Iſrael effugere potuerunt, ingreſſi ſunt ciuitates munitas. Reuerſuſque eſt omnis exercitus ad Ioſûe in Maceda, vbi tūc erant caſtra, ſani & integro numero: nulluſq; contra filios Iſrael mutire auſus eſt. Præcepitq; Ioſûe, dicens, Aperite os ſpeluncæ, & producite ad me quinq; reges qui in ea latitant. Feceruntq; miniſtri, vt ſibi fuerat imperatū: & adduxerūt ad eū quinq; reges de ſpelunca, regem Ieruſalem, regē Hebron, regem Ierimoth, regē Lachis, regē Eglon. Cumq; adducti eſſent ad eum, vocauit omnes viros Iſrael, & ait ad principes exercitus qui ſecum

E erant, Ite, & ponite pedes ſuper colla regū iſtorū. Qui cum perrexiſſent, & ſubiectorū colla pedibus calcarent, rurſum ait ad eos, Nolite timere, nec paueatis, cōfortamini & eſtote robuſti: ſic enim faciet Dominus cunctis hoſtibus veſtris aduerſum quos dimicabitis. Percuſſitq; Ioſûe, & interfecit eos, atq; ſuſpēdit ſuper quinq; ſtipites: fuerūtq; ſuſpenſi vſq; ad veſperum. Cumq; occumberet ſol, præcepit ſocijs vt deponerēt eos de patibulis. Qui depoſitos proiecerunt in ſpeluncam in qua latuerāt, & poſuerūt ſuper os eius ſaxa ingentia, quæ permanent vſq; in præſens. Eodē die Macedā quoq; cepit Ioſûe, & percuſſit in ore gladij, regemq; illius interfecit, & omnes habitatores eius: non dimiſit in ea ſaltē paruas reliquias. Fecitque regi Maceda, ſicut fecerat regi Iericho. Tranſiuit autē cum omni Iſrael de Maceda in Lebna, & pugnabat contra eam: quam tradidit Dominus cū rege ſuo in manus Iſrael: percuſſeruntq; vrbē in ore gladij, & omnes ha-

F bitatores eius. nō dimiſerunt in ea vllas reliquias. Fecerūtq; regi Lebna ſicut fecerāt regi Iericho. De Lebna tranſiuit in Lachis cū omni Iſrael: & exercitu per gyrum diſpoſito oppugnabat eā. Tradiditq; Dominus Lachis in manus Iſrael: & cepit eam die altero, atq; percuſſit in ore gladij, omnemq; animā quæ fuerat in ea, ſicut fecerat Lebna. Eo tempore aſcendit Horā rex Gazer, vt auxiliaretur Lachis: quē percuſſit Ioſûe cum omni populo eius vſq; ad internecionē. Trāſijtque de Lachis in Eglon, & circumdedit atque expugnauit eam in eadē die: percuſſitq; in ore gladij omnes animas quæ erant in ea iuxta omnia quæ fecerat Lachis. Aſcendit quoq; cū omni Iſrael de Eglon in Hebron, & pugnauit cōtra eam: cepitq; & percuſſit in ore gladij, regem quoq; eius, & omnia

Supra 6.

G oppida regionis illius, vniuerſaſq; animas quæ in ea fuerant commoratæ: non reliquit in ea vllas reliquias: ſicut fecerat Eglon, ſic fecit & Hebron, cuncta quæ in ea reperit, conſumens gladio. Inde reuerſus in Dabir, cepit eam, atq; vaſtauit: regem quoq; eius atq; omnia per circuitum oppida percuſſit in ore gladij: nō dimiſit in ea vllas reliquias: ſicut fecerat Hebrō & Lebna & regibus earū, ſic fecit Dabir & regi illius. Percuſſit itaq; Ioſûe omnē terrā montanā & meridianam, atq; campeſtrem, & Aſedoch cum regibus ſuis: non dimiſit in ea vllas reliquias, ſed omne quod ſpirare poterat interfecit, ſicut præceperat ei Dominus Deus Iſrael à Cadesbarne vſq; Gazam. Omnem terram Goſen vſq; Gabaon, vniuerſoſq; reges & regiones eorum vno impetu cepit atq; vaſtauit: Dominus enim Deus Iſrael pugnabat pro eo. Reuerſuſq; eſt cum omni Iſrael ad locum caſtrorum in Galgala.

S. IEHOSVA *expugnat multos alios* Reges *&* *populos.*

CAPVT XI.

A QVæ cum audiſſet Iabin rex Aſor, miſit ad Iobab regem Madon, & ad regem Semeron, atq; ad regem Achſaph: ad reges quoq; aquilonis, qui habitabant in montanis & in planitie contra meridiem Ceneroth, in campeſtribus quoque & regionibus Dor iuxta mare: Chananæum quoq; ab oriente & occidente, & Amorrhæum atq; Hethæum ac Pherezæum & Iebuſæum in montanis: Heuæum quoque qui habitabat ad radices Hermon in terra Maſpha. Egreſſiq; ſunt omnes cum turmis ſuis, populus multus nimis ſicut arena quæ eſt in littore maris, equi quoq; & currus immēſæ multitudinis. Cōuenerūtq; omnes reges iſti in vnū ad aquas Merom, vt pugnarēt cōtra

B Iſrael. Dixitq; Dominus ad Ioſûe, Ne timeas eos, cras enim hac eadē hora ego tradā omnes iſtos vulnerādos in cōſpectu Iſrael: equos eorū ſubneruabis, & currus igne cōbures. Venitq; Ioſûe, & omnis exercitus cū eo aduerſus illos ad aquas Merom ſubitò, & irruerūt ſuper eos, tradiditq; illos Dominus in manus Iſrael. Qui percuſſerunt eos, & perſecuti ſunt vſq; ad Sidònem magnam & aquas Maſerephoth, campumq; Maſphe, qui eſt ad orientalē illius partē. Itaq; percuſſit omnes, vt nullas dimitteret ex eis reliquias: fecitque ſicut præceperat ei Dominus, equos eorum ſubneruauit, curruſq; cōbuſſit igni. Reuerſuſq; ſtatim cepit Aſor: & regē eius percuſſit gladio. Aſor enim antiquitus inter omnia regna hæc,

C principatū tenebat. Percuſſitq; omnes animas quæ ibidem morabātur: nō dimiſit in ea vllas reliquias, ſed vſq; ad internecionē vniuerſa vaſtauit, ipſamq; vrbē peremit incendio. Et omnes per circuitū ciuitates, reges quoq; earū cepit, percuſſit atq; deleuit, ſicut præceperat ei Moyſes famulus Domini. Abſq; vrbibus quæ erāt in collibus & in tumulis ſitæ, cæteras ſuccēdit Iſrael: vnā tantū Aſor munitiſſimā flāma cōſumpſit. Omnemq; prædā iſtarū vrbiū ac iumēta diuiſerunt ſibi filij Iſrael, cūctis hominibus interfectis. Sicut præceperat Dominus Moyſi ſeruo ſuo, ita præcepit Moyſes Ioſûe, & ille vniuerſa cōpleuit: nō præterijt de vniuerſis mandatis, nec vnū quidē verbū quod iuſſerat Dominus Moyſi. Cepit itaq; Ioſûe omnē terrā montanā, & meridianā: terramq; Goſen, & planitiē, & occidentalē plagā, mōtemq; Iſrael, & cāpeſtria eius: & partē montis quæ aſcēdit Seir vſq; Baalgad per planitiē Libani ſubter montē Hermon: omnes

Deut. 7. a

Exod. 34. b

Deut. 7. a

D reges eorū cepit, percuſſit, & occidit. Multo tēpore pugnauit Ioſûe contra reges iſtos. Non fuit ciuitas quæ ſe non traderet filijs Iſrael, præter Heuæum, qui habitabat in Gabaon: omnes enim bellando cepit. Domini enim ſentētia fuerat, vt indurarētur corda eorū, & pugnarēt cōtra Iſrael, & caderēt: & non mererētur vllam clementiam, ac perirēt, ſicut præceperat Dominus Moyſi. In illo tēpore venit Ioſûe, & interfecit Enacim de montanis Hebron, & Dabir, & Anab, & de omni monte Iuda & Iſrael, vrbeſq; eorū deleuit. Nō reliquit vllum de ſtirpe Enacim, in terra filiorum Iſrael: abſq; ciuitatibus Gaza, & Geth, & Azoto, in quibus ſolū relicti ſunt. Cepit ergo Ioſûe omnem terrā, ſicut locutus eſt Dominus ad Moyſen, & tradidit eam in poſſeſſionē filijs Iſrael ſecundum partes, & tribus ſuas, quieuitq; terra à prælijs.

Heuæus induratus à Domino, reſiſtit Iſraeli.

Enacim interfecti.

S. REGES *à Iehoſua percuſſi, & à filijs Iſraël in introitu ſuo.*

CAPVT XII.

A HI ſunt reges, quos percuſſerūt filij Iſrael, & poſſederunt terrā eorū trans Iordanē ad ſolis ortū, à torrente Arnon vſq; ad montem Hermon, & omnem orientalem plagam quæ reſpicit ſolitudinem. Seon rex Amorrhæorū, qui habitabat in Heſebon, dominatus eſt ab Aroer, quæ ſita eſt ſuper ripam torrentis Arnon, & mediæ partis in valle, dimidiæq; Galaad, vſq; ad torrentem Ieboc qui eſt terminus filiorū Ammon. & à ſolitudine vſq; ad mare Ceneroth cōtra orientem, & vſq; ad ma-

B re deſerti, quod eſt mare ſalſiſſimum, ad orientalem plagam per viam quæ ducit Bethſimoth: & ab auſtrali parte, quæ ſubiacet Aſedoth vſq; Phaſga. Terminus Og regis Baſan, de reliquijs Raphaim, qui habitauit in Aſtaroth, & in Edrái. & dominatus eſt in monte Hermon, & in Salecha, atq; in vniuerſa Baſan, vſque ad terminos Geſſuri, & Machati, & dimidiæ partis Galaad, & terminos Seon regis Heſebon. Moyſes famulus Domini, & filij Iſrael percuſſerunt eos, tradiditq; terram eorum Moyſes in poſſeſſionem Rubenitis, &

C Gaditis, & dimidiæ tribui Manassæ. Hi sunt reges terræ, quos percussit Iosûe & filii Israel trans Iordanem ad occidentalem plagam, à Baalgad in campo Libani, vsq; ad montem, cuius pars ascendit in Seir: tradiditq; eam Iosûe in possessionem tribubus Israel, singulis partes suas, tam in montanis quàm in planis atq; campestribus. In Aseroth, & in solitudine, ac in meridie Hethæus fuit & Amorrhæus, Chananæus & Pherezæus, Heuæus & Iebusæus. Rex Iericho vnus, rex Hai, quæ est ex latere Bethel, vnus: rex Ierusalem vnus, rex Hebron vnus, rex Ierimoth vnus, rex Lachis vnus, rex Eglon vnus, rex Gazer vnus, rex Dabir vnus, rex Gader
D vnus, rex Herma vnus, rex Hered vnus, rex Lebna vnus, rex Adullā vnus, rex Maceda vnus, rex Bethel vnus, rex Taphua vnus, rex Opher vnus, rex Aphec vnus, rex Saron vnus, rex Madon vnus, rex Asor vnus, rex Semeron vnus, rex Acsaph vnus, rex Thenach vnus, rex Mageddo vnus, rex Cedes vnus, rex Iachanam Carmeli vnus, rex Dor, & prouinciæ Dor vnus, rex gentium Galgal vnus, rex Thersa vnus: omnes reges triginta, & vnus.

S. IOSVE terram Chanaan iubet diuidere Israëlitis, assignatis primo partibus Ruben, Gad, & dimidiæ tribui Manassæ trans Iordanem. CAPVT XIII.

A IOsûe senex prouectæq; ætatis erat, & dixit Dominus ad eum, Senuisti, & longæuus es, terraq; latissima derelicta est, quæ necdum sorte diuisa est: omnis videlicet Galilæa, Philisthiim, & vniuersa Gessuri, à fluuio turbido qui irrigat Aegyptum vsque ad terminos Accaron contra aquilonē, terra Chanáan: quæ in quinq; regulos Philisthiim diuiditur, Gazæos, & Azotios, Ascalonitas, Gethæos, & Accaronitas. Ad meridiē verò sunt Heuæi, omnis terra Chanáan, & Maara Sidoniorū, vsque Apheca & terminos Amorrhæi, eiusq; confinia. Libani quoq; regio contra orientē à Baalgad sub monte Hermon, donec ingrediaris Emath. Omnium qui habitabant in monte à Libano, vsq; ad aquas Maserephoth, vniuersiq; Sidonii. Ego sum qui delebo eos à facie filiorum Israel. Veniat
B ergo in partem hæreditatis Israel, sicut præcepi tibi. Et nunc diuide terram in possessionem nouem tribubus, & dimidiæ tribui Manasse, cum qua Ruben & Gad possederunt terrā, quam tradidit eis Moyses famulus Domini trans fluēta Iordanis, ad orientalem plagam. ab Aroer quæ sita est in ripa torrentis Arnon, & in vallis medio, vniuersaque campestria Medaba, vsq; Dibon. & cunctas ciuitates Seon regis Amorrhæi, qui regnauit in Hesebon vsque ad terminos filiorum Ammon. & Galaad, ac terminū Gessuri & Machati, & omnem montem Hermon, & vniuersam Basan, vsq; ad Salecha, omne regnum Og in Basan, qui regnauit in Astaroth & Edrái, ipse fuit de reliquiis Raphaim: percussitq; eos Moyses, atq; deleuit. Nolueruntq; disperdere filii Israel Gessuri & Machati: & habitauerunt in medio Israel vsque in præsentem diem. Tribui autem Leui non dedit possessionē: sed sacrificia & victimæ Domini Dei Israel, ipsa est eius hæreditas, sicut locutus est illi. Dedit ergo Moyses possessionē tri-
C bui filiorū Ruben iuxta cognationes suas. Fuitque terminus eorū ab Aroer, quæ sita est in ripa torrētis Arnon, & in valle eiusdē torrētis media: vniuersam planitiem, quæ ducit Medaba. & Hesebon, cunctosq; viculos earū qui sunt in campestribus: Dibon quoq;, & Bamothbaal, & oppidum Baalmeon, & Iassa, & Cedimoth, & Mephath, & Cariathaim, & Sabama, & Sarathasar in monte conuallis. Bethphogor & Asedoth, Phasga & Bethiesimoth. omnes vrbes campestres, vniuersaq; regna Seon regis Amorrhæi, qui regnauit in Hesebon, quē percussit Moyses cū principibus Madian: Heuæū, & Recē, & Sur, & Hur, & Rebe duces Seon habitatores terræ: & Balaam filiū Beor ariolū occiderūt filii Israel gladio cum cæteris interfectis. Factusq; est terminus filiorū Ruben Iordanis fluuius. Hæc est possessio Rubenitarū per cognationes suas vrbiū & viculorū. Dedit itaq; Moyses tribui Gad & filiis eius per cognationes suas possessionē, cuius hęc diuisio est: Terminus Iazer, & omnes ciuitates Galaad, & dimidiā partem terræ filiorū Ammon: vsq; ad Aroer quæ est cōtra Rabba. & ab Hesebon vsq; Ramoth, Masphe & Betonim: &
D à Manáim vsq; ad terminos Dabir. In valle quoq; Betharā, & Bethnemra, & Socoth, & Saphon reliquā partē regni Seon regis Hesebon. huius quoq; finis, Iordanis est vsq; ad extremā partē maris Cenereth trans Iordanē ad orientalē plagam. hæc est possessio filiorū Gad per familias suas, & ciuitates, & villæ earū. Dedit & dimidiæ tribui Manasse, filiisq; eius iuxta cognationes suas possessionē, cuius hoc principiū est: A Manáim vniuersam Basan, & cūcta regna Og regis Basan, omnesq; vicos Iair qui sunt in Basan: sexaginta oppida. & dimidiam partem Galaad, & Astaroth, & Edrái vrbes regni Og in Basan: filiis Machir, filii Manasse dimidiæ parti filiorum Machir iuxta cognationes suas. Hanc possessionē diuisit Moyses in campestribus Moab, trans Iordanem contra Iericho ad orientalem plagam. Tribui autem Leui non dedit possessionem, quoniam Dominus Deus Israel ipse est possessio eius, vt locutus est illi.

S. CALEB accipit Hebron sibi promissam in hæreditatem. CAPVT XIIII.

A HOc est quod possederunt filii Israel in terra Chanáan, quā dederūt eis Eleazar sacerdos, & Iosûe filius Nun, & principes familiarū per tribus Israel: sorte omnia diuidētes, sicut præceperat Dominus in manu Moysi, nouem tribubus, & dimidiæ tribui. Duabus enim tribubus, & dimidiæ dederat Moyses trans Iordanē possessionē: absq; Leuitis, qui nihil terræ acceperūt inter fratres suos, sed in eorū successerūt locū filii Ioseph in duas diuisi tribus, Manasse & Ephráim: nec acceperūt Leuitæ aliā in terra partē, nisi vrbes ad habitādum, & suburbana earum ad alenda iumēta & pecora sua. Sicut præceperat Do-
B minus Moysi, ita fecerūt filii Israel, & diuiserūt terrā. Accesserunt itaq; filii Iuda ad Iosûe in Galgala, locutusq; est ad eū Caleb filius Iephone Cenezæus, Nosti quid locutus sit Dominus ad Moysen hominem Dei de me & te in Cadesbarne. Quadraginta annorū eram quando misit me Moyses famulus Domini de Cadesbarne, vt considerarē terrā: nūtiauiq; ei quod mihi verum videbatur. Fratres autē mei qui ascenderant mecū, dissoluerunt cor populi: & nihilominus ego secutus sum Dominū Deum meū. Iurauitq; Moyses in die
C illo, dicens, Terra quā calcauit pes tuus, erit possessio tua, & filiorum tuorum in æternum: quia secutus es Dominū Deū tuum. Concessit ergo Dominus vitam mihi, sicut pollicitus est, vsq; in præsentem diem. Quadraginta & quinq; anni sunt, ex quo locutus est Dominus verbum istud ad Moysen, quando ambulabat Israel per solitudinem: hodie octogintaquinque annorum sum sic valens, vt eo valebam tempore quando

Marginal notes: Psal. 134.c; Nume. 32.f; Nume. 31.a; Nume. 18.c; Num. 34.d; Num. 14.d; Supra 1.a

Eccl. 46.b quando ad explorandum missus sum: illius in me temporis fortitudo vsque hodie perseuerat, tam ad bellandum quàm D ad gradiendum. Da ergo mihi montem istum quem pollicitus est Dominus te quoque audiente, in quo Enacim sunt, & vrbes magnæ atque munitæ: si fortè sit Dominus mecum, & potuero delere eos, sicut promisit mihi. Benedixitque ei Iosûe: *1. Mac. 2.f* & tradidit ei Hebron in possessionem, atque ex eo fuit Hebron Caleb filio Iephone Cenezæo vsque in præsentem diem: quia secutus est Dominũ Deum Israel. Nomen Hebron, antè vocabatur Cariatharbe: adam maximus ibi inter Enacim situs est: & terra cessauit à prælus.

S. SORS *tribus Iudæ, ciuitates & uillæ earum.* CAPVT XV.

A Igitur sors filiorum Iuda per cognationes suas *Num. 34.a* ista fuit: A termino Edom vsq; ad desertũ Sin contra meridiẽ, & vsq; ad extremã partẽ australis plagæ. initiũ eius à summitate maris salsissimi, & à Lingua eius quæ respicit meridiẽ. Egrediturq; cõtra Ascẽsum scorpionis, & pertrãsibit in Sina: ascenditq; in Cadesbarne, & peruenit in Esron, ascendẽs ad Addar, & circuiens Cariathaa. atq; inde pertrãsiẽs in Asemona, & perueniens ad torrentẽ Aegypti: eruntq; termini eius Mare magnũ. hic erit finis meridianæ plagæ. Ab oriente verò erit initium mare salsissimũ vsque ad extrema Iordanis: & ea quæ respiciunt ad aquilonem à Lingua maris vsq; ad eundẽ Iordanis B fluuium. ascenditq; terminus in Bethagla, & transit ab aquilone in Betharaba: ascendens ad Lapidem Boen filij Ruben: & tendens vsque ad terminos Debera de valle Achor, cõtra aquilonẽ respiciens Galgala, quæ est ex aduerso Ascẽsionis adommim, ab australi parte torrentis: transitq; aquas quæ vocantur Fons solis: & erunt exitus eius ad fontem Rogel. ascenditque per vallẽ filij Ennom ex latere Iebusæi ad meridiem, hæc est Ierusalẽ: & inde se erigens ad verticem mõtis qui est contra Geennom ad occidentem in summitate vallis Raphaim contra aquilonem. pertransitque à vertice montis C vsque ad fontem aquæ Nephtóa: & peruenit vsque ad vicos mõtis Ephron: inclinaturq; in Baala, quæ est Cariathiarim, id est vrbs syluarũ. & circuit de Baala contra occidentẽ, vsq; ad montem Seir: transitq; iuxta latus montis Iarim ad aquilonem, in Cheslon: & descendit in Bethsámes, transitque in Thamna. & peruenit contra aquilonẽ partis Accaron ex latere, inclinaturq; Sechrona, & transit montem Baala: peruenitq; in Iebneel, & magni maris contra occidentem fine concluditur. hi sunt termini filiorũ Iuda per circuitum in cogna D tionibus suis. Caleb verò filio Iéphone dedit partem in medio filiorũ Iuda, sicut præceperat ei Dominus: Cariatharbe *Iudic. 1.b* patris Enac, ipsa est Hebron. Deleuitque ex ea Caleb tres filios Enac, Sesai & Ahiman & Tholmai de stirpe Enac. Atq; inde conscendens venit ad habitatores Dabir, quæ prius vocabatur Cariathsépher, id est ciuitas literarum. Dixitq; Caleb, Qui percusserit Cariathsépher, & ceperit eam, dabo ei Axam filiam meam vxorem. Cepitque eam Othoniel filius Cenez frater Caleb iunior: deditque ei Axam filiam suam vxorem. Qui cum pergerent simul, suasa est à viro suo vt peteret à patre suo agrũ, suspirauitque vt sedebat in asino. Cui Caleb, Quid habes, inquit? At illa respõdit, Da mihi benedictionem: terrã australem & arentẽ dedisti mihi, iunge & irri- E guam. Dedit itaque ei Caleb irriguum superius & inferius. Hæc est possessio tribus filiorũ Iuda per cognationes suas.

Catalogus ciuitatũ & villarũ tribus Iuda. Eruntque ciuitates ab extremis partibus filiorũ Iuda iuxta terminos Edom à meridie: Cabseel & Eder & Iagur, & Cina & Dimona & Adada, & Cedes & Asor & Iethnan, Ziph & Telem & Baloth, Asor noua & Carioth, Hesron, hæc est Asor. Amam, Sama, & Molada, & Asergadda & Hassemon & Bethphelet & Hasersual & Bersabee & Baziothia & Baala & Im & Esem, & Eltholad & Cesil & Harma, & Siceleg & Medemena & Sensenna, Lebaoth & Selim & Aen & Remon. omnes ciuitates vigintinouem, & villæ earum. In cam F pestribus verò: Estaol & Sarea & Asena & Zanoe & Enganním & Taphúa & Enaim, & Ierimoth & Adullam, Socho & Azeca & Saráim & Adithaim & Gedera & Gederotháim: vrbes quatuordecim, & villæ earũ. Sanan & Hadassa & Magdalgad, Delean & Masepha & Iecthel, Lachis & Bascath & Eglon, Chebbon & Lehemã & Cethlis, & Gideroth & Bethdagon & Naama & Maceda: ciuitates sedecim, & villæ earum. Labana & Ether & Asan, Iephtha & Esna & Nesib, & Ceila & Achzib & Maresa: ciuitates nouem, & villæ earum. Accaron cum vicis & villulis suis. Ab Accaron vsq; ad mare: omnia quæ vergunt ad Azótum & viculos eius. Azótus cum vicis & villulis suis. Gaza cum vicis & villulis suis, vsq; ad torrentem Aegypti & Mare magnum terminus eius. Et G in monte: Samir & Iether & Socoth & Danna & Cariathsenna, hæc est Dabir: Anab & Istemo & Anim, Gosen & Olon & Gilo: ciuitates vndecim & villæ earũ. Arab & Ruma & Esaan, & Ianũ & Bethaphua & Apheca, Athmatha & Cariatharbe, hæc est Hebron, & Sior: ciuitates nouem & villæ earum. Maon & Charmel & Ziph & Iota, Iezrael & Iucadam & Zanoe, Accain, Gabaa & Thamna: ciuitates decẽ & villæ earũ. Halhul, & Bethsur, & Gedor, Mareth, & Bethanoth, & Eltheco: ciuitates sex & villæ earũ. Cariathbaal, hæc est Cariathiarim vrbs syluarum, & Arebba: ciuitates duæ & villæ earum. In deserto: Betharaba, Meddin, & Sachacha, & Nebsan, & Ciuitas salis, & Engaddi: ciuitates sex & villæ earũ. fiunt simul cẽtũ quindecim. Iebusæũ autẽ habitatorẽ Ierusalẽ nõ potuerũt filij Iuda delere: habitauitq; Iebusæus cum filiis Iuda in Ierusalem vsque in præsentem diem.

S. SORS *Ephraim, urbes & uiculi earum.* CAPVT XVI.

A Ecidit quoque sors filiorum Ioseph ab Iordane contra Iericho & aquas eius, ab oriente: solitudo quæ ascendit de Iericho ad mõtem Bethel. & egreditur de Bethel Luzam: transitq; terminum Archiataroth. & descendit ad occidentẽ iuxta terminũ Iephleti, vsque ad terminos Bethhoron inferioris, & Gazer: fi B niunturq; regiones eius Mari magno. possederuntq; filii Ioseph Manasses & Ephráim. Et factus est terminus filiorum Ephráim per cognationes suas: & possessio eorũ contra orientẽ Atarothaddar vsq; Bethhoron superiorẽ. Egrediun- C turq; cõfinia in mare: Machmethath verò aquilonẽ respicit, & circuit terminos contra orientẽ in Thanathselo: & pertransit ab oriente Ianoe. descenditq; de Ianoe in Ataroth & Naarátha: & peruenit in Iericho, egrediturq; ad Iordanem. De Taphúa pertrãsit cõtra mare in Vallẽ arundineti, suntq; D egressus eius in mare salsissimũ. hæc est possessio tribus filiorum Ephráim per familias suas. Vrbesq; separatæ sunt filiis Ephráim in medio possessionis filiorum Manasse, & villæ earum. Et non interfecerunt filii Ephráim Chananæum qui habitabat in Gazer: habitauitque Chananæus in medio Ephráim vsque in diem hanc tributarius.

S. MEDIAE *tribui Manasse, & filiabus Salphaad sortes assignantur.* CAPVT XVII.

A Ecidit autem sors tribui Manasse (ipse enim est primogenitus Ioseph) Machir primogenito Manasse patri Galaad, qui fuit vir pugnator, habuitque possessionem Galaad & Basan. & reli- *Num. 26.d* quis filiorum Manasse iuxta familias suas, filiis Abiezer, & filiis Helec, & filiis Esriel, & filiis Sechem, & filiis Hepher, & filiis Semida. isti sunt filii Manasse filii Ioseph, mares, per cognationes suas. Salphaad verò filio Hepher filii Galaad fi- *Num. 27.a & 30.a* lii Machir filii Manasse nõ erãt filii, sed solæ filiæ: quarũ ista sunt nomina, Maala & Noa & Hegla & Melcha & Thersa.

Veneruntq; in conspectu Eleazari sacerdotis, & Iosûe filii Nun, & principũ, dicentes, Dominus præcepit per manum Moysi, vt daretur nobis possessio in medio fratrum nostro B rum. Deditq; eis iuxta imperiũ Domini possessionẽ in medio fratrũ patris earũ. Et ceciderũt funiculi Manasse, decẽ: absque terra Galaad & Basan trãs Iordanẽ. Filiæ enim Manasse possederũt hæreditatẽ in medio filiorũ eius. Terra autem Galaad cecidit in sortẽ filiorũ Manasse qui reliqui erãt. Fuitque terminus Manasse ab Aser Machmathath, quæ respicit Sichem: & egreditur ad dexterã iuxta habitatores fontis Taphúæ. Etenim in sortẽ Manasse ceciderat terra Taphúæ, quæ est iuxta terminos Manasse filiorũ Ephráim. Descenditq; terminus Vallis arũdineti in meridiẽ torrentis ciuitatũ Ephráim, quæ in medio sunt vrbiũ Manasse: terminus Manasse ab aquilone torrentis, & exitus eius pergit ad mare: C ita vt possessio Ephráim sit ab austro, & ab aquilone Manasse, & vtranque claudat mare, & coniungãtur sibi in tribu Aser ab aquilone, & in tribu Issachar ab oriente. Fuitq; hæreditas Manasse in Issachar & in Aser, Bethsan & viculi eius, & Ieblaam cũ viculis suis, & habitatores Dor cũ oppidis suis, habitatores quoq; Endor cum viculis suis, similiterq; habitatores Tenach cũ viculis suis, & habitatores Mageddo cum viculis suis, & tertia pars vrbis Nopheth. Nec potuerũt filii Manasse has ciuitates subuertere, sed cœpit Chananæus habitare in terra ista. Postquam autem conualuerũt filii Israel, subiecerũt Chananæos, & fecerũt sibi tributarios, nec interfe D cerunt eos. Locutiq; sunt filii Ioseph ad Iosûe, & dixerunt, Quare dedisti mihi possessionẽ sortis & funiculi vnius, cum sim tantæ multitudinis, & benedixerit mihi Dominus? Ad quos Iosûe ait, Si populus multus es, ascẽde in syluã, & succide tibi spatia in terra Pherezæi & Raphaim: quia angusta est tibi possessio mõtis Ephráim. Cui responderunt filii Ioseph, Non poterimus ad montana conscẽdere, cum ferreis curribus vtantur Chananæi qui habitant in terra campestri, in qua sitæ sunt Bethsan cum viculis suis, & Iezrael mediam possidens vallẽ. Dixitq; Iosûe ad domũ Ioseph & Ephráim & Manasse, Populus multus es, & magnæ fortitudinis, non habebis sortem vnam, sed transibis ad montem, & succides tibi, atque purgabis ad habitandum spatia: & poteris vltrà procedere, cum subuerteris Chananæum quem dicis ferreos habere currus & esse fortissimum.

Filii Ioseph petũt maiorem possessionem.

S. SORS *Beniamin, cum urbibus & uiculis earum.*

CAPVT XVIII.

A Congregatiq; sunt omnes filii Israel in Silo, ibiq; fixerũt tabernaculũ testimonii, & fuit eis terra subiecta. Remanserũt autẽ filiorũ Israel septem tribus, quæ necdũ acceperant possessiones suas. Ad quos Iosûe ait, Vsquequo marcetis ignauia, & nõ intratis ad possidendã terrã, quam Dominus Deus patrũ vestrorum dedit vobis? Eligite de singulis tribubus ternos viros: vt mittam eos, & pergant atq; circumeant terrã, & describãt eam iuxta numerum vniuscuiusq; multitudinis: referantque ad me quod descripserint. Diuidite vobis terrã in septẽ partes: Iudas sit in terminis suis ab australi plaga, & domus Ioseph ab aquilone, mediã inter hos terram in septẽ partes describite: & huc venietis ad me, vt coram Domino Deo vestro mittam vobis hic sortem: quia nõ est inter vos pars Leuitarum, sed sacerdotiũ Domini, est eorum hæreditas. Gad autem & Ruben, & dimidia tribus Manasse iam acceperant possessiones suas trans Iordanem ad orientalẽ plagam: quas B dedit eis Moyses famulus Domini. Cumq; surrexissent viri vt pergerẽt ad describendã terrã, præcepit eis Iosûe, dicens, Circuite terram, & describite eam, ac reuertimini ad me: vt hic coram Domino in Silo mittam vobis sortẽ. Itaq; perrexerunt: & lustrantes eam in septem partes diuiserunt, scribentes in volumine. Reuersiq; sunt ad Iosûe in castra Silo. Qui misit sortes coram Domino in Silo, diuisitque terram filiis Israel in septem partes. Et ascendit sors prima filiorum Beniamin per familias suas, vt possiderent terrã inter filios Iuda & filios Ioseph. Fuitq; terminus eorũ cõtra aquilonẽ à Iordane: pergens iuxta latus Iericho septẽtrionalis plagæ, & inde cõtra occidentẽ ad mõtana cõscendens: Et perueniens ad solitudinem Bethauen: atq; pertransiens iuxta Luzam ad meridiem, ipsa est Bethel: descenditq; in Ataroth Addar in montẽ qui est ad meridiem Bethhoron inferioris: & inclinatur circuiens contra mare ad meridiem montis qui respicit Bethhoron cõtra Africũ: suntq; exitus eius in Cariathbáal, C quæ vocatur & Cariathiarim, vrbem filiorum Iuda. hæc est plaga contra mare ad occidentem. A meridie autem ex parte Cariathiarim egreditur terminus contra mare, & peruenit vsq; ad fontem aquarũ Nephtóa. Descenditq; in partem montis qui respicit vallem filiorũ Ennom: & est contra septentrionalẽ plagam in extrema parte vallis Raphaim. Descenditq; in Geennom, id est vallis Ennom iuxta latus Iebusæi ad austrum: & peruenit ad fontem Rogel, transiens ad aquilonem: & egrediẽs ad Ensémes, id est Fontẽ solis: & pertransit vsq; ad tumulos qui sunt è regione Ascensus adommim: descenditq; Abenboen, id est lapidem Boen filii Ruben. & pertrãsit ex latere aquilonis ad campestria: descẽditq; in planitiem, & prætergreditur cõtra aquilonem Bethagla: suntq; exitus eius contra linguam maris salsissimi ab aquilone in fine Iordanis ad australem plagam, qui est terminus il D lius ab oriente. hæc est possessio filiorum Beniamin per terminos suos in circuitu, & familias suas. Fueruntq; ciuitates Iericho & Bethagla & vallis Casis, Betharaba & Samráim & Bethel & Auim & Aphara & Ophera, villa Hemona & Ophni & Gabee: ciuitates duodecim & villæ earũ. Gabaon & Rama & Beroth & Mesphe, & Caphara & Amosa & Recem, Iarephel & Tharela & Sela, Eleph & Iebus, quæ est Ierusalẽ, Gabaath & Cariath: ciuitates quatuordecim, & villæ earum. Fueruntque omnes ciuitates vigintisex. Hæc est possessio filiorum Beniamin iuxta familias suas.

S. TRIBVBVS *Simeon, Zabulon, Issachar, Aser, Nephthalim, Dan, & Iosue, sors aßignatur honesta.* CAPVT XIX.

A ET egressa est sors secunda filiorũ Simeon per cognationes suas: fuitq; hæreditas eorũ in medio possessionis filiorum Iuda: Bersabee & Sabee & Molada & Hasersual, Bala & Asem & Elthólad, Bethul & harma & Siceleg & Bethmarchaboth & Hasersusa & Bethlebaoth & Sarohen: ciuitates tredecim, & villæ earũ, Aim & Remmon & Athar & Asan: ciuitates quatuor, & villæ earum, omnes viculi per circuitũ vrbium istarũ vsq; ad Baalath, Beer, Ramath cõtra australẽ plagam. hæc est hæreditas filiorum Simeon iuxta cognationes suas in possessione & funiculo filiorum Iuda: quia maior erat, & idcirco filii Simeon possederunt in medio hæreditatis eius. Ceciditque sors tertia filiorũ Zabulon per cognationes suas: & factus est terminus possessionis eorũ vsq; Sarid. Ascenditq; de mari & Merala, & peruenit in Debbáseth: vsq; ad torrentem, qui est cõtra Ieconam. Et reuertitur de Sarid contra orientem in finem Cheseleththabor: & egreditur ad Dabereth, ascen B ditq; contra Iaphie. Et inde pertrãsit vsq; ad orientalẽ plagã Gethhepher & Tacasin: & egreditur in Remmon, Amthar & Noa. Et circuit ad aquilonem Hanathon: suntq; egressus eius vallis Iephtahel & Cateth & Naalol & Semeron & Iedala & Bethlehem: ciuitates duodecim, & villæ earũ. Hæc est hæreditas tribus filiorum Zabulon per cognationes suas, vrbes, & viculi earum. Issachar egressa est sors quarta per cognationes suas: fuitq; eius hæreditas Iezrael & Casaloth & Sunem & Hapbárim & Seon & Anaharath & Rabboth & Cesion, Abes, & Rameth & Engannim & Enhadda & Bethpheses. Et peruenit terminus eius vsq; Thabor & Sehesima

& Bethsemes

& Bethſemes : eruntq́; exitus Iordanis : ciuitates ſedecim, & villæ earum. Hæc eſt poſſeſsio filiorum Iſſachar per cognationes ſuas, vrbes, & viculi earum. Ceciditq́; ſors quinta tribui filiorum Aſer per cognationes ſuas : fuitq́; terminus eorum Halcath & Chali & Beten & Axaph & Elmelech & Amaad & Meſſal : & peruenit vſq; ad Carmelum maris & Sihor & Labanath. Ac reuertitur cõtra orientẽ Bethdagon : & pertrãſit vſq; Zabulon & Vallẽ Iephtahel cõtra aquilonem in Bethémec & Nehiel. Egrediturq́; ad leuam Cabul, & Abran & Rohob & Hamon & Cana, vſq; ad Sidonẽ magnã : reuertiturq́; in Horma vſq; ad ciuitatẽ munitiſsimam Tyrum, & vſq; Hoſa : eruntq́; exitus eius in mare de funiculo Achziba : & Amma & Aphec & Rohob : ciuitates vigintiduæ, & villæ earum. Hæc eſt poſſeſsio filiorũ Aſer per co-

C gnationes ſuas, vrbesq́;, & viculi earum. Filiorũ Nephthali ſexta pars cecidit per familias ſuas : & cœpit terminus de Heleph & Elon in Saananim & Adami, quæ eſt Neceb, & Iébnael vſq; Lecũ : & egreſſus eorum vſq; ad Iordanẽ, reuerti turq́; terminus contra occidentem in Azanoththabor, atque inde egreditur in Hucúca, & pertranſit in Zabulon contra meridiem, & in Aſer cõtra occidẽtem, & in Iuda ad Iordanem cõtra ortũ ſolis. ciuitates munitiſsimæ Aſſedim, Ser & Hammath & Reccath & Cenereth & Edema & Arama, Aſor & Cedes & Edrái, Enaſor & Ieron & Magdalel, Horem & Bethanath & Bethſames : ciuitates decẽ & nouem, & villæ earum. Hæc eſt poſſeſsio tribus filiorum Nephthali per cognationes ſuas, vrbes, & viculi earum. Tribui filiorum Dan per familias ſuas egreſſa eſt ſors ſeptima : & fuit terminus poſſeſsionis eius Saraa, & Eſtaol, & Hirſéemes, id eſt ciuitas ſolis, Selebin & Aialon & Iethela, Elon & Themna & Acron, Elthece, Gebbethon & Baalath & Iud & Bane & Barac & Gethremmon : & aquæ Iercon & Arecon, cum termino qui reſpicit Ioppen, & ipſo fine cõcluditur. Aſcẽderũtq́;

D filii Dan, & pugnauerunt contra Leſem, ceperuntq́; eam : & percuſſerunt eam in ore gladii, & poſſederunt, & habitauerunt in ea, vocantes nomen eius Leſemdan, ex nomine Dan patris ſui. Hæc eſt poſſeſsio tribus filiorum Dan, per cognationes ſuas, vrbes & viculi earum. Cumq́; compleſſet ſorte diuidere terram ſingulis per tribus ſuas, dederunt filii Iſrael poſſeſsionem Iosûe filio Nun in medio ſui iuxta præceptũ Domini, vrbem quam poſtulauit, Thamnathſaraa in monte Ephráim : & ædificauit ciuitatem, habitauitq́; in ea. Hæ ſunt poſſeſsiones quas ſorte diuiſerunt Eleazar ſacerdos, & Iosûe filius Nun, & principes familiarum, ac tribuum filiorum Iſrael, in Silo, coram Domino ad oſtium tabernaculi teſtimonii, partitiq́; ſunt terram.

S. ſex refugij ciuitates inſtituuntur pro homicidio ex ignorantia facto. CAPVT XX.

A *Num. 35.a* *Deut. 19.a* ET locutus eſt Dominus ad Iosûe, dicens, Loquere filiis Iſrael, & dic eis, Separate vrbes fugitiuorum, de quibus locutus ſum ad vos per manum Moyſi, vt confugiat ad eas quicunq; animã percuſſerit neſcius : & poſsit euadere iram proximi qui vltor eſt ſanguinis, cũ ad vnam harum cõfugerit ciuitatũ : ſtabitq́; ante portam ciuitatis, & loquetur ſenioribus vrbis illius ea quæ ſe comprobent innocentẽ : ſicq́; ſuſcipient eum, & da-

B bunt ei locum ad habitandum. Cumq́; vltor ſanguinis eum fuerit perſecutus, non tradent in manus eius : quia ignorans percuſsit proximum eius, nec ante biduum triduúmve eius probatur inimicus. Et habitabit in ciuitate illa, donec ſtet ante iudicium cauſam reddens facti ſui, & moriatur ſacerdos magnus, qui fuerit in illo tempore : tunc reuertetur homicida, & ingredietur ciuitatem, & domum ſuam, de qua fu-

C gerat. Decreueruntq́; Cedes in Galilæa montis Nephthali, & Sichem in monte Ephráaim, & Cariatharbe, ipſa eſt Hebron in monte Iuda. Et trans Iordanem cõtra orientalẽ plagam Iericho, ſtatuerũt Boſor, quæ ſita eſt in campeſtri ſolitudine de tribu Rubẽ, & Ramoth in Galaad de tribu Gad, *Deut. 4.g*

D & Gaulon in Baſan de tribu Manaſſe. Hæ ciuitates conſtitutæ ſunt cunctis filiis Iſrael, & aduenis, qui habitabant inter eos : vt fugeret ad eas qui animam neſcius percuſsiſſet, & nõ moreretur in manu proximi effuſum ſanguinẽ vindicare cupientis, donec ſtaret ante populũ expoſiturus cauſam ſuam.

S. LEVITIS partes inter cæteros fratres aßignantur. CAPVT XXI.

A ACceſſeruntq́; principes familiarũ Leui ad Eleazarum ſacerdotem, & Iosûe filium Nun, & ad duces cognationum per ſingulas tribus filiorũ Iſrael : locutiq́; ſunt ad eos in Silo terræ Chanáan, atq; dixerunt, Dominus præcepit per manum Moyſi, vt *Num. 35.a* darentur nobis vrbes ad habitãdũ, & ſuburbana earũ ad alenda iumenta. Dederuntq́; filii Iſrael de poſſeſsionibus ſuis iuxta imperiũ Domini, ciuitates & ſuburbana earũ. Egreſſaq́; eſt ſors in familiam Caath filiorum Aaron ſacerdotis de tribu Iuda & Simeon & Beniamin, ciuitates tredecim. Et reliquis filiorum Caath, id eſt Leuitis qui ſuperfuerant de tribubus Ephráim, & Dan, & dimidiæ tribus Manaſſe ciuitates decem. Porrò filiis Gerſon egreſſa eſt ſors, vt acciperent de tribubus Iſſachar & Aſer & Nephthali, dimidiaq́; tribu Manaſſe in Baſan ciuitates numero tredecim. Et filiis Merari per cognationes ſuas de tribubus Ruben & Gad & Zabulon

B vrbes duodecim. Dederuntq́; filii Iſrael Leuitis ciuitates & ſuburbana earũ, ſicut præcepit Dominus per manũ Moyſi ſingulis ſorte tribuentes. De tribubus filiorum Iuda & Simeon dedit Iosûe ciuitates : quarum iſta ſunt nomina filiis Aaron per familias Caath Leuitici generis. Prima enim ſors *1. Par. 6.d* illis egreſſa eſt Cariatharbe patris Enac, quæ vocatur Hebron, in mõte Iuda, & ſuburbana eius per circuitum. Agros *Supra 14.d* verò, & villas eius dederat Caleb filio Iéphone ad poſsidendum. Dedit ergo filiis Aaron ſacerdotis Hebron cõfugii ciuitatem, ac ſuburbana eius : & Lobnam cũ ſuburbanis ſuis : & Iether & Eſthemo & Holon & Dabir & Ain & Ieta Bethſames, cum ſuburbanis ſuis : ciuitates nouem de tribubus, vt dictum eſt, duabus. De tribu autem filiorum Beniamin, Gabaon & Gabae & Anathoth & Almon, cũ ſuburbanis ſuis : ciuitates quatuor. Omnes ſimul ciuitates filiorũ Aaron ſacerdotis, tredecim, cũ ſuburbanis ſuis. Reliquis verò per familias filiorũ Caath Leuitici generis hæc eſt data poſſeſsio : De tribu Ephráim vrbes confugii Sichem cum ſuburbanis ſuis in mõte Ephráim, & Gazer & Cibſaim & Bethhoron,

C cum ſuburbanis ſuis, ciuitates quatuor. De tribu quoq; Dan : Eltheco & Gabathon & Aialon & Gethremmon, cum ſuburbanis ſuis, ciuitates quatuor. Porrò de dimidia tribu Manaſſe Thanach & Gethremmon, cum ſuburbanis ſuis, ciuitates duæ. Omnes ciuitates decẽ, & ſuburbana earũ datæ ſunt filiis Caath inferioris gradus. Filiis quoque Gerſon Leuitici generis dedit de dimidia tribu Manaſſe confugii ciuitates, Gaulon in Baſan, & Boſram, cum ſuburbanis ſuis, ciuitates duas. Porrò de tribu Iſſachar : Ceſion & Dabereth & Iaramoth & Engannim, cum ſuburbanis ſuis, ciuitates quatuor. De tribu autem Aſer, Meſſal & Abdon & Helcath & Rohob, cum ſuburbanis ſuis, ciuitates quatuor. De tribu quoq; Nephthali ciuitates confugii, Cedes in Galilæa, & Hammothdor & Carthan, cum ſuburbanis ſuis, ciuitates tres. Omnes vrbes familiarum Gerſon, tredecim, cum ſuburbanis ſuis. Filiis autem Merari Leuitis inferioris gradus per familias ſuas data eſt de tribu Zabulon, Iécnã & Cartha & Dam

D na & Naalol, ciuitates quatuor, cum ſuburbanis ſuis. De tribu Gad ciuitates confugii, Ramoth in Galaad, & Manaim & Heſébon & Iazer, ciuitates quatuor, cum ſuburbanis ſuis. De tribu Ruben vltra Iordanem contra Iéricho ciuitates refugii, Boſor in ſolitudine, Miſor & Iazer & Iethſon & Ma-

ispha, ciuitates quatuor cũ suburbanis suis. Omnes vrbes filiorum Merari per familias, & cognationes suas duodecim. Itaq; ciuitates vniuersæ Leuitarum in medio possessionis filiorum Israel fuerũt quadragintaocto cum suburbanis suis, singulæ per familias distributæ. Deditque Dominus Deus Israelis omnem terrã, quam traditurum se patribus eorũ iurauerat: & possederunt illam, atq; habitauerũt in ea. Dataq; est ab eo pax in omnes per circuitum nationes: nullusq; eis hostium resistere ausus est, sed cuncti in eorũ ditionem redacti sunt. Ne vnum quidem verbũ, quod illis præstiturum se esse promiserat, irritum fuit, sed rebus expleta sunt omnia.

S. *ALTARE extructum à tribubus Ruben, Gad, & dimidia Manasse suspicionem mouit apud cæteros fratres.*

CAPVT XXII.

A Eodem tempore vocauit Iosue Rubenitas, & Gaditas, & dimidiam tribum Manasse, dixitq; ad eos, Fecistis omnia quę præcepit vobis Moyses famulus Domini: mihi quoque in omnibus obedistis: nec reliquistis fratres vestros longo tẽpore, vsq; in præsentem diem, custodientes imperiũ Domini Dei vestri. Quia igitur dedit Dominus Deus vester fratribus vestris quietẽ & pacẽ, sicut pollicitus est: reuertimini, & ite in tabernacula vestra, & in terram possessionis, quam tradidit vobis Moyses famulus Domini trans Iordanẽ: ita dũtaxat, vt custodiatis attentè, & opere cõpleatis mandatũ & legem quam præcepit vobis Moyses famulus Domini, vt diligatis Dominum Deum vestrũ, & ambuletis in omnibus viis eius, & obB seruetis mandata illius, adhæreatisq; ei, ac seruiatis in omni corde, & in omni anima vestra. Benedixitq; eis Iosue, & dimisit eos. Qui reuersi sunt in tabernacula sua. Dimidiæ autẽ tribui Manasse possessionẽ Moyses dederat in Basan: & idcirco mediæ quæ superfuit, dedit Iosue sortẽ inter cæteros fratres suos trans Iordanẽ ad occidentalẽ eius plagã. Cumq; dimitteret eos in tabernacula sua, & benedixisset eis, dixit ad eos, In multa substãtia atq; diuitiis reuertimini ad sedes vestras cũ argẽto & auro, ære ac ferro, & veste multiplici: diuidite prædã hostium cum fratribus vestris. Reuersiq; sunt, & abierunt filii Ruben, & filii Gad, & dimidia tribus Manasse, à filiis Israel de Silo, quæ sita est in Chanáan, vt intrarẽt Galaad terrã possessionis suæ, quã obtinuerãt iuxta imperium C Domini in manu Moysi. Cumq; venissent ad tumulos Iordanis, in terrã Chanáan, ædificauerunt iuxta Iordanẽ altare infinitæ magnitudinis. Quod cum audissent filii Israel, & ad eos certi nũtii detulissent ædificasse filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse altare in terra Chanáan, super Iordanis tumulos cõtra filios Israel: cõuenerũt omnes in Silo, vt ascẽderẽt & dimicarent cõtra eos. Et interim miserũt ad illos in terrã Galaad Phinees filiũ Eleazari sacerdotis, & decem principes cũ eo, singulos de singulis tribubus. Qui venerunt ad filios Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse in terrã Galaad, dixerũtq; ad eos, Hæc mãdat omnis populus Domini, Quæ est ista trãsgressio? Cur reliquistis Dominum Deum Israel, ædificãtes altare sacrilegũ, & à cultu illius receD dentes? An parum vobis est quòd peccastis in Beelphegor, & vsq; in præsentẽ diem macula huius sceleris in nobis permanet, multiq; de populo corruerunt? Et vos hodie reliquistis Dominũ, & cras in vniuersum Israel ira eius deseuiet. Quòd si putatis immundã esse terrã possessionis vestræ, transite ad terram in qua tabernaculũ Domini est, & habitate inter nos: tantũ vt à Domino, & à nostro cõsortio nõ recedatis, ædificato altari præter altare Domini Dei vestri. Nónne Achan filius Zare præterit mandatũ Domini, & super omnẽ populum Israel ira eius incubuit? Et ille erat vnus homo, atq; vtiE nam solus periisset in scelere suo. Respõderũtq; filii Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse principibus legationis Israel, Fortissimus Deus Dominus, fortissimus Deus Dominus ipse nouit, & Israel simul intelliget: si præuaricatiõnis animo hoc altare cõstruximus, nõ custodiat nos, sed puniat nos in præsenti: & si ea mẽte fecimus, vt holocausta, & sacrificiũ, & pacificas victimas super eo imponeremus, ipse quærat & iudicet: & nõ ea magis cogitatione atq; tractatu, vt diceremus, Cras dicent filii vestri filiis nostris, Quid vobis & Domino Deo Israel? terminũ posuit Dominus inter nos & vos ô filii Ruben, & filii Gad Iordanẽ fluuiũ: & idcirco partem nõ habetis in Domino. Et per hanc occasionẽ auertent F filii vestri filios nostros à timore Domini. Putauimus itaq; melius, & diximus, Extruamus nobis altare, non in holocausta, neq; ad victimas offerendas, sed in testimoniũ inter nos & vos, & sobolẽ nostram vestramq; progeniẽ, vt seruiamus Domino, & iuris nostri sit offerre & holocausta, & victimas, & pacificas hostias: & nequaquã dicant cras filii vestri filiis nostris, Non est vobis pars in Domino. Quod si voluerint dicere, respondebunt eis, Ecce altare Domini quod fecerunt patres nostri, non in holocausta, neq; in sacrificium, sed in testimonium nostrum ac vestrum. Absit à nobis hoc scelus vt recedamus à Domino, & eius vestigia relinquamus extructo altari ad holocausta, & sacrificia, & victimas offerendas, præter altare Domini Dei nostri quod extructũ est G ante tabernaculũ eius. Quibus auditis, Phinees sacerdos, & principes legationis Israel, qui erant cum eo, placati sunt: & verba filiorum Ruben, & Gad, & dimidiæ tribus Manasse, libentissimè susceperunt. Dixitque Phinees filius Eleazari sacerdos ad eos, Nunc scimus quòd nobiscum sit Dominus, quoniam alieni estis à præuaricatione hac, & liberastis filios Israel de manu Domini. Reuersusque est cum principibus à filiis Ruben & Gad de terra Galaad, in terram Chanáan ad filios Israel, & retulit eis. Placuitq; sermo cunctis audientibus. Et laudauerunt Deum filii Israel, & nequaquam vltrà dixerunt vt ascenderent contra eos atque pugnarent, & delerent terram possessionis eorum. Vocaueruntq; filii Ruben, & filii Gad altare quod extruxerãt, Testimonium nostrum, quòd Dominus ipse sit Deus.

Nume. 32. f

Nume. 25. f

Supra 7. a

S. *IEHOSVE iam senex Israëlitas ad legem Dei obseruandam moribundus hortatur.*

CAPVT XXIII.

A Euoluto autẽ multo tempore, postquam pacem dederat Dominus Israeli, subiectis in gyro nationibus vniuersis, & Iosue iam lõgæuo, & persenilis ætatis, vocauit Iosue omnẽ Israelem, maioresq; natu, & principes, ac duces, & magistros, dixitque ad eos, Ego senui, & progressioris ætatis sum: vosq; cernitis omnia quæ fecerit Dominus Deus vester cunctis per circuitum nationibus, quomodo pro vobis ipse pugnauerit: & nunc quia vobis sorte diuisit omnem terrã, ab orientali parte Iordanis vsq; ad Mare magnũ, multæq; adhuc supersunt B nationes: Dominus Deus vester disperdet eas, & auferet à facie vestra, & possidebitis terrã, sicut vobis pollicitus est. tantum cõfortamini, & estote solliciti vt custodiatis cũcta quæ scripta sunt in volumine legis Moysi: & non declinetis ab eis, neq; ad dexterã neq; ad sinistram: ne postquã intraueritis ad gentes, quæ inter vos futuræ sunt, iuretis in nomine deorum earũ, & seruiatis eis, & adoretis illos, sed adhæreatis Domino Deo vestro, quod fecistis vsq; in diẽ hanc: & tunc auferet Dominus Deus in cõspectu vestro gentes magnas & C robustissimas, & nullus vobis resistere poterit. Vnus è vobis persequetur hostiũ mille viros: quia Dominus Deus vester pro vobis ipse pugnabit, sicut pollicitus est. Hoc tantũ diligentissimè præcauete, vt diligatis Dominũ Deum vestrum. Quòd si volueritis gentiũ hariũ quæ inter vos habitant, errori bus adhærere, & cum eis miscere connubia, atq; amicitias copulare: iam tũc scitote quòd Dominus Deus vester non eas delebit ante faciem vestrã, sed erunt vobis in foueã, ac laqueum, & offendiculũ ex látere vestro, & sudes in oculis vestris,

Nõ iurandũ per nomina idolorum.

ſtris, donec vos auferat atque diſperdat de terra hac optima D quam tradidit vobis. En ego hodie ingrediar viã vniuerſæ terræ, & toto animo cognoſcetis quòd de omnibus verbis quæ ſe Dominus præſtiturũ vobis eſſe pollicitus eſt, vnum non præterierit incaſſum. Sicut ergo impleuit opere quod promiſit, & proſpera cuncta venerũt: ſic adducet ſuper vos quicquid malorum comminatus eſt, donec vos auferat atq; diſperdat de terra hac optima quam tradidit vobis, eo quòd prætericritis pactum Domini Dei veſtri, quod pepigit vobiſcum, & ſeruieritis diis alienis, & adoraueritis eos: citò atque velociter conſurget in vos furor Domini, & auferemini ab hac terra optima quam tradidit vobis.

S. BENEFICIA *Iſraëlitis à Deo exhibita, ſignaq; oſtenſa commemorantur.* CAPVT XXIIII.

A CONgregauitque Ioſûe omnes tribus Iſrael in Sichem, & vocauit maiores natu, ac principes, & iudices, & magiſtros: ſteterũtq; in cõſpectu Domini, & ad populũ ſic locutus eſt, Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, Trans fluuium habitauerunt patres veſtri ab initio, Thare pater Abraham, & Nachor: ſeruieruntque diis alienis. Tuli ergo patrem veſtrum Abraham de Meſopotamiæ finibus, & adduxi eum in terram Chanáan: multiplicauiq; ſemen eius, & dedi ei Iſaac: illiq; rurſum dedi Iacob & Eſau. E quibus, Eſau dedi montem Seir ad poſsidendum: Iacob vero, & filii eius deſcenderunt in Aegyptum. Miſiq; Moyſen & Aaron, & percuſsi Aegyptum multis ſignis atq; portentis. Eduxiq; vos & patres veſtros de Aegypto, & veniſtis ad mare: perſecutiq; ſunt Aegyptii patres veſtros cum curribus & equitatu, vſq; ad Mare rubrũ. Clama- B uerunt autẽ ad Dominũ filii Iſrael: qui poſuit tenebras inter vos & Aegyptios: & adduxit ſuper eos mare, & operuit eos. Viderunt oculi veſtri cũcta quæ in Aegypto fecerim, & habitaſtis in ſolitudine multo tempore: & introduxi vos in terram Amorrhæi, qui habitabat trans Iordanẽ. Cumq; pugnarent contra vos, tradidi eos in manus veſtras, & poſſediſtis terram eorũ, atq; interfeciſtis eos. Surrexit autem Balac filius Sephor rex Moab, & pugnauit cõtra Iſraelem. Miſitq; & vocauit Balaam filium Beor, vt malediceret vobis: & ego C nolui audire eum, ſed econtrario per illum benedixi vobis, & liberaui vos de manu eius. Tranſiſtiſq; Iordanem, & veniſtis ad Iericho. Pugnaueruntq; cõtra vos viri ciuitatis eius, Amorrhæus & Pherezæus & Chananæus & Hethæus & Gergeſæus & Heuæus & Iebuſæus: & tradidi illos in manus veſtras. Miſique ante vos crabrones: & eieci eos de locis ſuis, duos reges Amorrhæorũ, non in gladio & in arcu tuo. Dediq; vobis terram in qua nõ laboraſtis, & vrbes quas non ædificaſtis, vt habitaretis in eis, vineas & olueta quæ non plantaſtis. Nunc ergo timete Dominũ, & ſeruite ei perfecto corde atq; veriſsimo: & auferte Deos quibus ſeruierunt patres veſtri in Meſopotamia & in Aegypto, ac ſeruite Domi- D no. Sin autem malum vobis videtur vt Domino ſeruiatis, optio vobis datur: eligite hodie quod placet, cui ſeruire potiſsimum debeatis, vtrum diis quibus ſeruierũt patres veſtri in Meſopotamia, an diis Amorrhæorum, in quorum terra habitatis: ego autẽ & domus mea ſeruiemus Domino. Reſponditq; populus, & ait, Abſit à nobis vt relinquamus Dominum, & ſeruiamus diis alienis. Dominus Deus noſter ipſe eduxit nos & patres noſtros de terra Aegypti & de domo ſeruitutis: fecitq; videntibus nobis ſigna ingentia, & cuſtodiuit nos in omni via per quam ambulauimus, & in cunctis populis per quos tranſiuimus. Et eiecit vniuerſas gentes, & Amorrhæũ habitatorem terræ quam nos intrauimus. Ser- E uiemus igitur Domino, quia ipſe eſt Deus noſter. Dixitque Ioſûe ad populum, Non poteritis ſeruire Domino: Deus enim ſanctus & fortis æmulator eſt, nec ignoſcet ſceleribus veſtris atq; peccatis. Si dimiſeritis Dominum, & ſeruieritis diis alienis, conuertet ſe & affliget vos, atq; ſubuertet poſtquam vobis præſtiterit bona. Dixitq; populus ad Ioſûe, Nequaquam ita vt lóqueris erit, ſed Domino ſeruiemus. Et Ioſûe ad populum, Teſtes, inquit, vos eſtis, quia ipſi elegeritis vobis Dominum vt ſeruiatis ei. Responderuntque, Teſtes. Nunc ergo, ait, auferte deos alienos de medio veſtri, & in- F clinate corda veſtra ad Dominum Deum Iſrael. Dixitq; populus ad Ioſûe, Domino Deo noſtro ſeruiemus, & obedientes erimus præceptis eius. Percuſsit ergo Ioſûe in die illo fœdus, & propoſuit populo præcepta atq; iudicia in Sichẽ. Scripſit quoq; omnia verba hæc in volumine legis Domini: & tulit lapidem pergrandem, poſuitq; eum ſubter quercum quæ erat in ſanctuario Domini, & dixit ad omnem populum, En lapis iſte erit vobis in teſtimonium quòd audieritis omnia verba Domini quæ locutus eſt vobis: ne fortè poſtea negare velitis, & mentiri Domino Deo veſtro. Dimiſitq; populũ, ſingulos in poſſeſsionem ſuam. Et poſt hæc mortuus eſt Ioſûe filius Nun ſeruus Domini, centum & de- G cem annorum: ſepelieruntq; eum in finibus poſſeſsionis ſuæ in Thamnathſare, quæ eſt ſita in monte Ephráim, à ſeptentrionali parte montis Gaas. Seruiuitq; Iſrael Domino cunctis diebus Ioſûe & ſeniorum, qui longo vixerant tempore poſt Ioſûe, & qui nouerant omnia opera Domini quæ fecerat in Iſrael. Oſſa quoq; Ioſeph, quæ tulerant filii Iſrael de Aegypto, ſepelierunt in Sichem, in parte agri quem emerat Iacob à filiis Hemor patris Sichem cẽtum nouellis ouibus, & fuit in poſſeſsionem filiorum Ioſeph. Eleazar quoq; filius Aaron mortuus eſt: & ſepelierunt eum in Gabaath Phinees filii eius, quæ data eſt ei in monte Ephráim.

Gen. 11. d; Gen. 21. a; 25. d; Gen. 24. a; Gen. 46. a; Exod. 3. c; Exod. 12. f; Exod. 14. a; Num. 21. a; Num. 22. a; Supra. 3. d. 6. a; Supra 11. a; Supra 11. d

Moritur Ioſûe.

Oſſa Ioſeph ſepeliuntur. Gen. 50. d

Eleazar moritur.

FINIS.

Liber Iudicum, Hebraicè Sophetim.

S. INFIDELES *Iuda Duce cum eorum ciuitatibus expugnãtur, & in tributum redduntur.* CAPVT I.

A POST mortem Ioſûe conſuluerunt filii Iſrael Dominum, dicentes, Quis aſcendet ante nos cõtra Chananæum, & erit dux belli? Dixitq; Dominus, Iudas aſcẽdet: ecce tradidi terrã in manus eius. Et ait Iudas Simeon fratri ſuo, Aſcende mecum in ſortem meã, & pugna cõtra Chananæũ, vt & ego pergam tecũ in ſorte tua. Et abiit cum eo Simeon. Aſcenditq; Iudas, & tradidit Dominus Chananæum, ac Pherezæũ in manus eorũ: & percuſſerũt in Bezec

decem millia virorum. Inueneruntq; Adonibézec in Bezec, & pugnauerũt contra eum, ac percusserunt Chananæum & Pherezæum. Fugit autẽ Adonibézec: quẽ persecuti cõprehenderunt, cæsis summitatibus manuũ eius ac pedũ. Dixitq; Adonibézec, Septuaginta reges amputatis manuũ ac pedum summitatibus, colligebant sub mensa mea ciborũ reliquias: sicut feci, ita reddidit mihi Dominus. Adduxeruntq; eum in Ierusalẽ, & ibi mortuus est. Oppugnantes ergo filii Iuda Ierusalẽ, ceperunt eam, & percusserunt in ore gladii, tradentes cunctã incendio ciuitatẽ. Et postea descendentes pugnauerunt contra Chananæũ qui habitabat in montanis, & ad meridiem in cãpestribus. Pergensq; Iudas contra Chananæũ, qui habitabat in Hebrõ, cuius nomẽ fuit antiquitus Cariath arbe, percussit Sesai, Ahiman, & Tholmai: atque inde profectus abiit ad habitatores Dabir, cuius nomen vetus erat Cariathsépher, id est ciuitas literarum. Dixitq; Caleb, Qui percusserit Cariathsépher, & vastauerit eã, dabo ei Axam filiam meã vxorẽ. Cumq; cepisset eam Othoniel filius Cenez frater Caleb minor, dedit ei Axam filiã suã coniugẽ. Quam pergentẽ in itinere monuit vir suus vt peteret à patre suo agrum. Quæ cum suspirasset sedens in asino, dixit ei Caleb, Quid habes? At illa respondit, Da mihi benedictionẽ, quia terrã arentẽ dedisti mihi: da & irriguam aquis. Dedit ergo ei Caleb irriguum superius & irriguum inferius. Filii autem Cinæi cognati Moysi ascenderunt de ciuitate palmarũ, cũ filiis Iuda in desertũ sortis eius, quod est ad meridiẽ Arad, & habitauerũt cum eo. Abiit autem Iudas cum Simeone fratre suo, & percusserunt simul Chananæum qui habitabat in Sephath, & interfecerunt eum. Vocatumque est nomen vrbis, Horma, id est anáthema. Cepitq; Iudas Gazã cum finibus suis, & Ascalonem, atq; Accaron cum terminis suis. Fuitq; Dominus cum Iuda, & montana possedit: nec potuit delere habitatores vallis, quia falcatis curribus abundabant. Dederuntq; Caleb Hebron, sicut dixerat Moyses: qui deleuit ex ea tres filios Enac. Iebusæum autem habitatorem Ierusalem nõ deleuerunt filii Beniamin: habitauitq; Iebusæus cum filiis Beniamin in Ierusalem vsque in præsentem diem. Domus quoque Ioseph ascendit in Bethel, fuitq; Dominus cum eis. Nam cum obsiderẽt vrbem, quæ prius Luza vocabatur, viderunt hominem egredientem de ciuitate, dixeruntq; ad eum, Ostende nobis introitum ciuitatis, & faciemus tecum misericordiam. Qui cum ostendisset eis, percusserũt vrbem in ore gladii: hominem autẽ illum, & omnẽ cognationem eius dimiserũt. Qui dimissus, abiit in terram Hethim, & ædificauit ibi ciuitatem, vocauitq; eam Luzam: quæ ita appellatur vsque in præsentem diem. Manasses quoq; non deleuit Bethsan, & Tanach cũ viculis suis, & habitatores Dor, & Ieblaam, & Mageddo cum viculis suis, cœpitq; Chananæus habitare cum eis. Postquam autem confortatus est Israel, fecit eos tributarios, & delere noluit. Ephráim etiam nõ interfecit Chananæũ qui habitabat in Gazer, sed habitauit cum eo. Zabulon nõ deleuit habitatores Cethron, & Naalon: sed habitauit Chananæus in medio eius, factusq; est ei tributarius. Aser quoq; nõ deleuit habitatores Accho, & Sidõnis, Alab, & Achazib, & Amma, & Apbec, & Rohob, habitauitque in medio Chananæi habitatoris illius terræ, nec interfecit eum. Nephthali quoque non deleuit habitatores Bethsémes, & Bethanath: & habitauit inter Chananæũ habitatorẽ terræ, fuerũtq; ei Bethsemitæ, & Bethanithæ tributarii. Arctauitq; Amorrhæus filios Dan in mõte, nec dedit eis locũ vt ad planiora descenderẽt: habitauitq; in monte Hares, quod interpretatur testario, in Aialon, & Salebim. Et aggrauata est manus domus Ioseph, factusq; est ei tributarius. Fuit autẽ terminus Amorrhæi ab ascẽsu scorpionis, Petra, & superiora loca.

Adonibézec cõprehenditur.

Iosu.15.e

Num.14.d

S. ANGELO *Domini Dei beneficia Israëli improperante, Israël toties liberatus recidit, ideo in manus sæpe traditur hostium.*

CAPVT II.

Ascenditq; angelus Domini de Galgalis ad Locũ flentium, & ait, Eduxi vos de Aegypto, & introduxi in terram pro qua iuraui patribus vestris: & pollicitus sum vt non facerem irritum pactum meum vobiscũ in sempiternũ: ita dumtaxat vt non feriretis fœdus cum habitatoribus terræ huius, & aras eorũ subuerteretis: & noluistis audire vocẽ meam. cur hoc fecistis? Quam ob rem nolui delere eos à facie vestra: vt habeatis hostes, & dii eorũ sint vobis in ruinã. Cumq; loqueretur angelus Domini hæc verba ad omnes filios Israel, eleuauerũt vocẽ suã, & fleuerunt. Et vocatũ est nomẽ loci illius, Locus flentium siue lachrymarũ: immolaueruntq; ibi hostias Domino. Dimisit ergo Iosue populum, & abierunt filii Israel vnusquisq; in possessionem suã, vt obtinerẽt eam: seruieruntq; Domino cunctis diebus eius, & seniorum, qui longo post eum vixerunt tempore, & nouerãt omnia opera Domini quæ fecerat cum Israel. Mortuus est autem Iosue filius Nun, famulus Domini centum & decem annorum, & sepelierunt eum in finibus possessionis suæ in Thamnathhares in monte Ephráim, à septentrionali plaga montis Gaas. Omnisq; illa generatio congregata est ad patres suos: & surrexerunt alii, qui non nouerunt Dominum, & opera quæ fecerat cum Israel. Feceruntque filii Israel malũ in conspectu Domini, & seruierunt Baalim. Ac dimiserunt Dominum Deum patrum suorum, qui eduxerat eos de terra Aegypti: & secuti sunt deos alienos, deos quoque populorum qui habitabãt in circuitu eorum, & adorauerunt eos: & ad iracundiã cõcitauerunt Dominum, dimittentes eum, & seruiẽtes Baal & Astaroth. Iratusq; Dominus contra Israel, tradidit eos in manus diripientium: qui ceperunt eos, & vendiderunt hostibus qui habitabant per gyrum: nec potuerunt resistere aduersariis suis, sed quocũq; pergere voluissent, manus Domini super eos erat, sicut locutus est, & iurauit eis: & vehementer afflicti sunt. Suscitauitq; Dominus iudices qui liberarent eos de vastãtium manibus: sed nec eos audire voluerunt, fornicantes cum diis alienis, & adorãtes eos. Citò deseruerunt viam per quam ingressi fuerant patres eorum: & audientes mandata Domini, omnia fecere contraria. Cumque Dominus iudices suscitaret, in diebus eorum flectebatur misericordia, & audiebat afflictorum gemitus, & liberabat eos de cæde vastantiũ. Postquam autem mortuus esset iudex, reuertebantur, & multò faciebant peiora quàm fecerant patres eorum, sequentes deos alienos, seruiẽtes eis, & adorantes illos. Non dimiserunt adinuentiones suas, & viam durissimam per quam ambulare consueuerant. Iratusque est furor Domini in Israel, & ait, Quia irritum fecit gens ista pactum meum quod pepigeram cum patribus eorum, & vocem meam audire cõtempsit, & ego non delebo gentes quas dimisit Iosue, & mortuus est: vt in ipsis experiar Israel, vtrum custodiant viam Domini, & ambulent in ea, sicut custodierunt patres eorum, an non. Dimisit ergo Dominus omnes nationes has, & citò subuertere noluit, nec tradidit in manus Iosue.

Populo incredulo, idòla relinquit Deus in ruinam.

Iosu.24.g

Filij Israel fornicantur cum idolis.

Traduntur in manus hostium.

Sequuntur suas adinuẽtiones.

S. ISRAELITAE *sæpius lapsi per extraneos reges afflicti, per Othoniel & Aod liberantur.* CAPVT III.

Hae sunt gentes quas Dominus dereliquit, vt erudiret in eis Israelem, & omnes qui nõ nouerant bella Chananæorũ: & postea discerent filii eorum certare cum hostibus, & habere consuetudinem præliandi: quinq; satrapas Philisthinorũ, omnemq; Chananæũ, & Sidoniũ atq; Heuæum, qui habitabant in mõte Libano, de monte Baalhermon vsq; ad introitum Emath. Dimisitq; eos, vt in ipsis experiretur Israelem vtrum audirent mandata Domini quæ præceperat patribus eorum per manum Moysi, an non. Itaque filii Israel habitauerunt in medio Chananæi, & Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Heuæi,

Heuæi,& Iebusæi: & duxerunt vxores filias eorum, ipsiq; filias suas filiis eorum tradiderunt,& seruierunt diis eorũ. Feceruntq; malum in conspectu Domini,& obliti sunt dei sui, seruientes Baalim & Astaroth. Iratusq; contra Israel Dominus,tradidit eos in manus Chusanrasatháim regis Mesopotamiæ,seruieruntq; ei octo annis. Et clamauerunt ad Dominum: qui suscitauit eis saluatorẽ,& liberauit eos, Othoniel videlicet filium Cenez, fratrẽ Caleb minorem: fuitq; in eo spiritus Domini,& iudicauit Israel. Egressusq; est ad pugnã, & tradidit Dominus in manus eius Chusanrasatháim regem Syriæ,& oppressit eum. Quieuitq; terra quadraginta annis, & mortuus est Othoniel filius Cenez. Addiderunt autẽ filii Israel facere malum in conspectu Domini: qui confortauit aduersum eos Eglon regem Moab: quia fecerunt malum in conspectu eius. Et copulauit ei filios Ammon, & Amalec: abiitq; & percussit Israel,atq; possedit vrbẽ palmarum. Seruieruntq; filii Israel Eglon regi Moab decem & octo annis, & postea clamauerunt ad Dominũ: qui suscitauit eis saluatorẽ vocabulo Aod,filium Gera filii Iemini,qui vtraq; manu pro dextera vtebatur. Miseruntq; filii Israel per illum munera Eglon regi Moab. Qui fecit sibi gladium ancipitem,habentẽ in medio capulũ longitudinis palmæ manus,& accinctus est eo subter sagum in dextro femore. Obtulitq; munera Eglon regi Moab. Erat autẽ Eglon crassus nimis. Cumq; obtulisset ei munera,prosecutus est socios qui cum eo venerant. Et reuersus de Galgalis, vbi erant idôla,dixit ad regem, Verbum secretum habeo ad te ô rex. Et ille imperauit silentium: egressisq; omnibus qui circa eum erant, ingressus est Aod ad eum. sedebat autẽ in æstiuo cœnaculo solus,dixitq;, Verbũ Dei habeo ad te. Qui statim surrexit de throno. Extenditq; Aod sinistram manum, & tulit sicam de dextro femore suo,infixitq; eam in ventrem eius tam validè, vt capulus sequeretur ferrum in vulnere,ac pinguissimo adipe stringeretur. Nec eduxit gladium,sed ita vt percusserat reliquit in corpore,statimq; per secreta naturæ alui stercora proruperunt. Aod autẽ clausis diligentissimè ostiis cœnaculi, & obfirmatis sera,per posticum egressus est. Seruiq; regis ingressi viderunt clausas fores cœnaculi,atq; dixerunt, Forsitan purgat aluum in æstiuo cœnaculo. Expectantesq; diu donec erubescerent,& videntes quòd nullus aperiret,tulerunt clauem: & aperientes inuenerunt Dominum suum in terra iacentem mortuum. Aod autem dum illi turbarentur, effugit, & pertransiit locum idolorũ vnde reuersus fuerat. Venitq; in Seirath: & statim insonuit buccina in monte Ephráim: descenderuntq; cum eo filii Israel,ipso in fronte gradiente. Qui dixit ad eos, Sequimini me: tradidit enim Dominus inimicos nostros Moabitas in manus nostras. Descenderuntque post eum, & occupauerunt vada Iordanis, quæ transmittunt in Moab: & non dimiserunt transire quenquã, sed percusserũt Moabitas in tẽpore illo circiter decem millia,omnes robustos & fortes viros. nullus eorum euadere potuit. Humiliatusque est Moab in die illo sub manu Israel: & quieuit terra octoginta annis. Post hunc fuit Samgar filius Anath, qui percussit de Philisthiim sexcẽtos viros vomere: & ipse quoque defendit Israel.

S. DEBORA & Barach aduersus Sisaram principem Iabin dimicant, quem profugum Iabel occidit. CAPVT IIII.

A ADdideruntq; filii Israel facere malũ in cõspectu Domini post mortẽ Aod: & tradidit illos Dominus in manus Iabin regis Chanáan,qui regnauit in Asor: habuitq; ducẽ exercitus sui nomine Sisarã, ipse autẽ habitabat in Haroseth gentium. Clamaueruntq; filii Israel ad Dominũ. nongẽtos enim habebat falcatos currus,& per viginti annos vehemẽter oppresserat eos. Erat autem Debora prophẽtis vxor Lapidoth, quæ iudicabat populũ in illo tẽpore. Et sedebat sub palma, quæ nomine illius vocabatur, inter Rama & Bethel in mõte Ephráim: ascẽdebantq; ad eam filii Israel in omne iudiciũ. Quæ misit, & vocauit Barac,filium Abinoem de Cedes Nephthali: dixitq; ad eum, Præcepit tibi Dominus Deus Israel, Vade, & duc exercitũ in montem Thabor,tollesq; tecum decẽ millia pugnatorũ de filiis Nephthali,& de filiis Zabûlon: ego autẽ adducã ad te in loco torrẽtis Cison, Sisaram principẽ exercitus Iabin,& currus eius, atq; omnẽ multitudinẽ,& tradã eos

B in manu tua. Dixitq; ad eam Barac, Si venis mecum, vadã: si nolueris venire mecũ, non pergã. Quæ dixit ad eũ, Ibo quidem tecum,sed in hac vice victoria nõ reputabitur tibi,quia in manu mulieris tradetur Sisara. Surrexit itaque Debora,& perrexit cũ Barac in Cedes. Qui, accitis Zabûlon, & Nephthali,ascẽdit cum decem millibus pugnatorũ,habens Deborã in comitatu suo. Haber autẽ Cinæus recesserat quondã à cæteris Cinæis fratribus suis filiis Hobab,cognati Moysi: & tetenderat tabernacula vsq; ad vallẽ quæ vocatur Sennim, & erat iuxta Cedes. Nuntiatumq; est Sisaræ quòd ascẽdisset Barac filius Abinoem, in montẽ Thabor: & cõgregauit nõgentos falcatos currus,& omnem exercitũ de Haroseth gentium ad torrentem Cison. Dixitq; Debora ad Barac, Surge, hæc est enim dies in qua tradidit Dominus Sisaram in ma-

C nus tuas: en ipse ductor est tuus. Descendit itaque Barac de monte Thabor, & decem millia pugnatorũ cum eo. Perterruitq; Dominus Sisaram, & omnes currus eius, vniuersamq; multitudinem in ore gladii ad conspectũ Barac: in tantum vt Sisara de curru desiliens, pedibus fugeret, & Barac persequeretur fugientes currus, & exercitum vsque ad Haroseth gentium, & omnis hostiũ multitudo vsque ad internecionẽ caderet. Sisara autem fugiens peruenit ad tentoriũ Iahel vxoris Haber Cinæi. Erat autem pax inter Iabin regem Asor, & domum Haber Cinæi. Egressa igitur Iahel in occursum Sisaræ, dixit ad eum, Intra ad me Domine mi, intra, ne timeas. Qui ingressus tabernaculũ eius, & opertus ab ea pallio, dixit ad eam, Da mihi obsecro paululum aquæ, quia sitio valde. Quæ aperuit vtrẽ lactis, & dedit ei bibere, & operuit illum. Dixitq; Sisara ad eam, Sta ante ostium tabernaculi, & cum venerit aliquis interrogans te, & dicens, Nunquid hic est ali-

D quis? respondebis, Nullus est. Tulit itaque Iahel vxor Haber clauum tabernaculi, assumens pariter & malleum: & ingressa abscondite, & cum silentio posuit supra tempus capitis eius clauum, percussumq; malleo defixit in cerebrum vsque ad terram: qui soporem morti socians defecit, & mortuus est. Et ecce Barac sequens Sisaram veniebat: egressaq; Iahel in occursum eius, dixit ei, Veni, & ostendã tibi virum quem quæris. Qui cum intrasset ad eam, vidit Sisaram iacentem mortuum, & clauum infixum in tempore eius. Humiliauit ergo Deus in die illo Iabin regem Chanáan corã filiis Israel: qui crescebãt quotidie, & forti manu opprimebant Iabin regem Chanáan, donec delerent eum.

Psal. 82. c

Iahel mulier occidit Sisaram.

S. ORATIARVM actionis canticum Deboræ & Barac post victoriam. CAPVT V.

A CEcineruntq; Debora & Barac filius Abinoem in illo die, dicentes, Qui sponte obtulistis de Israel animas vestras ad periculũ, benedicite Domino. Audite reges, auribus percipite principes: Ego sum, ego sum quę Domino canã, psallã Domino Deo Israel. Domine cũ exires de Seir, & trãsires per regiones Edom, terra mota est, cœliq; ac nubes distillauerũt aquis. Mõtes fluxerũt à facie Domini, & Sinai à facie Domini Dei Israel. In diebus Samgar filii Anath, in diebus Iahel quieuerũt semitę: & qui ingrediebãtur per eas, ambulauerũt per calles deuios. Cessauerũt fortes in Israel, & quieuerũt: donec surgeret Debora, surgeret mater in Israel. Noua bella elegit Dominus, & portas hostium ipse subuertit: clypeus & hasta si apparue-

B rũt in quadraginta millibus Israel. Cor meũ diligit principes

Iſrael, qui propria voluntate obtuliſtis vos diſcrimini, benedicite Domino. Qui aſcẽditis ſuper nitentes aſinos, & ſedetis ſuper in iudicio, & ambulatis in via, loquimini. Vbi colliſi ſunt currus, & hoſtiũ ſuffocatus eſt exercitus, ibi narrẽtur iuſtitiæ Domini, & clementiæ fortis Iſrael. Tunc deſcendit populus Domini ad portas, & obtinuit principatũ. Surge, ſurge Debora, ſurge, ſurge, & loquere canticũ: ſurge Barac, & apprehẽde captiuos tuos fili Abinoem. Saluatæ ſunt reliquiæ populi, Dominus in fortibus dimicauit. Ex Ephráim deleuit eos in Amalec, & poſt eum ex Beniamin in populos tuos ò Amalec: de Machir principes deſcẽderunt, & de Zabûlon qui exercitũ ducerent ad bellandũ. Duces Iſſachar fuère cũ Debora, & Barac veſtigia ſunt ſecuti, qui quaſi in præceps ac barathrũ ſe diſcrimini dedit: diuiſo cõtra ſe Ruben, magnanimorum reperta eſt contentio. Quare habitas inter C duos terminos, vt audias ſibilos gregũ? diuiſo contra ſe Ruben, magnanimorũ reperta eſt cõtentio. Galaad trans Iordanem quieſcebat, & Dan vacabat nauibus: Aſer habitabat in litore maris, & in portubus morabatur. Zabûlon verò & Nephthali obtulerunt animas ſuas morti in regione Merome. Venerunt reges & pugnauerũt, pugnauerunt reges Chanáan in Tanach, iuxta aquas Mageddo, & tamen nihil tulère prædantes. De cœlo dimicatũ eſt contra eos: ſtellæ manentes in ordine & curſu ſuo aduerſus Siſarã pugnauerũt. Torrens Ciſon traxit cadauera eorũ, torrens Cadumim, torrens Ciſon: cõculca anima mea robuſtos. Vngulæ equorũ ceciderunt fugiẽtibus impetu, & per pręceps ruentibus fortiſsimis hoſtiũ. Maledicite terræ Meroz, dixit angelus Domini, maledicite habitatoribus eius, quia non venerũt ad auxiliũ Domini, in D adiutoriũ fortiſsimorũ eius. Benedicta inter mulieres Iahel vxor Haber Cinæi, & benedicatur in tabernaculo. Aquã petenti, lac dedit, & in phiala principũ obtulit butyrum. Siniſtram manum miſit ad clauum, & dextrã ad fabrorum malleos, percuſsitq; Siſaram, quærens in capite vulneri locũ, & tempus validè perforãs. Inter pedes eius ruit, defecit, & mortuus eſt: voluebatur ante pedes eius, & iacebat exanimis & miſerabilis. Per feneſtrã reſpiciẽs, vlulabat mater eius, & de cœnaculo loquebatur, Cur moratur regredi currus eius? quare tardauerũt pedes quadrigarũ illius? Vna ſapiẽtior cæteris vxoribus eius, hæc ſocrui verba reſpondit, Forſitan nunc diuidit ſpolia, & pulcherrima fœminarũ eligitur ei: veſtes diuerſorum colorum Siſaræ traduntur in prædam, & ſupellex varia ad ornanda colla congeritur. Sic pereant omnes inimici tui Domine: qui autẽ diligũt te, ſicut ſol in ortu ſuo ſplendet, ita rutilent. Quieuitq; terra per quadraginta annos.

S. ISRAELITIS à *Madian oppreſsis, Gedeon multis ſignis auxilio deſignatur, qui poſt ſacrificium aram Baal deſtruxit.*

CAPVT VI.

A Fecerũt autẽ filii Iſrael malũ in conſpectu Domini: qui tradidit illos in manu Madiã ſeptẽ annis, & oppreſsi ſunt valde ab eis. Feceruntq; ſibi antra & ſpeluncas in montibus, & munitiſsima ad repugnandũ loca. Cumq; ſeuiſſet Iſrael, aſcendebat Madian & Amalec, cæteriq; orientaliũ nationũ, & apud eos figentes tentoria, ſicut erant in herbis cũcta vaſtabant vſq; ad introitum Gazę: nihilq; omnino ad vitã pertinens relinquebãt in Iſrael, nõ oues, non boues, non aſinos. Ipſi enim & vniuerſi greges eorũ veniebant cum tabernaculis ſuis, & inſtar locuſtarum vniuerſa cõplebant, innumera multitudo hominũ, & camelorũ quicquid tetigerant deuaſtantes. Humiliatusq; eſt B Iſrael valde in conſpectu Madian. Et clamauit ad Dominũ poſtulans auxiliũ contra Madianitas. Qui miſit ad eos virũ prophetam, & locutus eſt, Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, Ego vos feci conſcendere de Aegypto, & eduxi vos de domo ſeruitutis, & liberaui de manu Aegyptiorũ, & omnium inimicorũ qui affligebãt vos: eieciq; eos ad introitũ veſtrũ, & tradidi vobis terrã eorum, & dixi, Ego Dominus Deus veſter, ne timeatis deos Amorrhæorũ, in quorũ terra habitatis. Et noluiſtis audire vocẽ meã. Venit autẽ angelus Domini, & ſedit ſub quercu quæ erat in Ephra, & pertinebat ad Ioas patrẽ familiæ Ezri. Cumq; Gedeon filius eius excuteret atq; purgaret frumenta in torculari, vt fugeret Madian, apparuit ei angelus Domini, & ait, Dominus tecũ virorũ fortiſsime. C Dixitq; ei Gedeõ, Obſecro mi Domine, ſi Dominus nobiſcum eſt, cur ergo apprehenderunt nos hæc omnia? vbi ſunt mirabilia eius quæ narrauerũt patres noſtri, atq; dixerũt, De Aegypto eduxit nos Dominus? Nũc autẽ dereliquit nos Dominus, & tradidit in manus Madiã. Reſpexitq; ad eũ Dominus, & ait, Vade in hac fortitudine tua: & liberabis Iſrael de manu Madian: ſcito quòd miſerim te. Qui reſpõdens ait, Obſecro mi Domine in quo liberabo Iſrael? ecce familia mea infima eſt in Manaſſe, & ego minimus in domo patris mei. Dixitq; ei Dominus, Ego ero tecũ, & percuties Madiã qua- D ſi vnũ virum. Et ille, Si inueni, inquit, gratiã corã te, da mihi ſignũ quòd tu ſis qui loqueris ad me. Ne recedas hinc, donec reuertar ad te, portans ſacrificiũ, & offerens tibi. Qui reſpondit, Ego pręſtolabor aduentũ tuũ. Ingreſſus eſt itaq; Gedeõ, & coxit hœdũ, & de farinæ modio azymos panes, carneſq; ponens in caniſtro, & ius carnium mittens in ollam, tulit omnia ſub quercu, & obtulit ei. Cui dixit angelus Domini, Tolle carnes & azymos panes, & pone ſupra petrã illam, & ius déſuper funde. Cumq; feciſſet ita, extendit angelus Domini ſummitatẽ virgæ quam tenebat in manu, & tetigit carnes & panes azymos: aſcenditq; ignis de petra, & carnes, azymoſq; panes conſumpſit: angelus autem Domini euanuit ex E oculis eius. Videnſq; Gedeon quòd eſſet angelus Domini, ait, Heu mi Domine Deus: quia vidi angelum Domini facie ad faciem. Dixitq; ei Dominus, Pax tecum: ne timeas, non morieris. Aedificauit ergo ibi Gedeon altare Domino, vocauitq; illud, Domini pax: vſq; in præſentẽ diem. Cumq; adhuc eſſet in Ephra quæ eſt familiæ Ezri, nocte illa dixit Dominus ad eum, Tolle taurum patris tui, & alterũ taurum annorum ſeptem, deſtrueſq; aram Baal quæ eſt patris tui: & nemus quod circa aram eſt, ſuccide: & ædificabis altare Domino Deo tuo in ſummitate petræ huius, ſuper quam antè ſacrificium poſuiſti: tolleſq; taurum ſecundũ, & offeres holocauſtum ſuper ſtruem lignorum, quæ de nemore ſucciderís. Aſſumptis ergo Gedeon decẽ viris de ſeruis ſuis, fecit ſicut F pręceperat ei Dominus. Timens autẽ domũ patris ſui, & homines illius ciuitatis, per diem noluit facere, ſed omnia nocte cõpleuit. Cumq; ſurrexiſſent viri oppidi eius mane, viderunt deſtructã aram Baal, lucumq; ſuccíſum, & taurum alterum impoſitũ ſuper altare, quod tunc ædificatũ erat. Dixeruntq; adinuicẽ, Quis hoc fecit? Cumq; perquirerent authorem facti, dictũ eſt, Gedeon filius Ioas fecit hæc omnia. Et dixerũt ad Ioas, Produc filiũ tuũ huc, vt moriatur: quia deſtruxit arã Báal, & ſuccîdit nemus. Quibus ille reſpõdit, Nũquid vltores eſtis Baal, vt pugnetis pro eo? qui aduerſarius eſt eius, moriatur anteq̃ lux craſtina veniat. ſi Deus eſt, vindicet ſe de eo qui ſuffodit arã eius. Ex illo die vocatus eſt Gedeon Ierobáal, eo quòd dixiſſet Ioas, Vlciſcatur ſe de eo Ba- G al, qui ſuffodit arã eius. Igitur omnis Madiam & Amalec, & orientales populi cõgregati ſunt ſimul, & trãſeũtes Iordanẽ, caſtrametati ſunt in valle Iezrael. Spiritus autẽ Domini induit Gedeon, qui clangens buccina conuocauit domum Abiézer, vt ſequeretur ſe. Miſitque nuntios in vniuerſum Manaſſen, qui & ipſe ſecutus eſt eum. & alios nuntios in Azer & Zabûlon & Nepthali: qui occurrerunt ei. Dixitque Gedeon ad Deum, Si ſaluum facis per manum meam populũ Iſrael, ſicut locutus es, ponam hoc vellus lanæ in area: ſi ros in ſolo vellere fuerit, & in omni terra ſiccitas, ſciam quòd per manum meam, ſicut locutus es, liberabis Iſrael. Factumque eſt ita. Et de nocte conſurgens expreſſo vellere, concham rore impleuit.

Angel⁹ apparet Gedeoni.

1. Reg. 12. b

impleuit. Dixitq́; rurſus ad Dominum, Ne iraſcatur furor
tuus contra me, ſi adhuc ſemel tentauero, ſignum quærens
in vellere, Oro vt ſolum vellus ſiccum ſit, & omnis terra ro-
re madens. Fecitq́; Dominus nocte illa vt poſtulauerat: &
fuit ſiccitas in ſolo vellere, & roa in omni terra.

§. POPVLO ad aquas probato, in Madianitas Gedeon irruit, quos cum Oreb, & Zeb principibus eorum deuicit.

CAPVT VII.

A IGitur Ierobáal qui & Gedeon, de nocte cõſur-
gẽs, & omnis populus cũ eo, venit ad fontẽ qui
vocatur Harad. erãt autẽ caſtra Madian in val-
le ad ſeptẽtrionalẽ plagã collis excelſi. Dixitq́;
Dominus ad Gedeon, Multus tecum eſt populus, nec trade
tur Madiã in manus eius: ne glorietur cõtra me Iſrael, & di-
cat, Meis viribus liberatus ſum. Loquere ad populũ, & cun-
ctis audiẽtibus prædica, Qui formidoloſus, & timidus eſt, re
uertatur. Receſſerũtq́; de mõte Galaad, & reuerſi ſunt ex po
pulo vigintiduo millia virorũ, & tantũ decem millia remãſe
B runt. Dixitq́; Dominus ad Gedeon, Adhuc populus multus
eſt: duc eos ad aquas, & ibi probabo illos: & de quo dixero ti
bi vt tecũ vadat, ipſe pergat: quẽ ire prohibuero, reuertatur.
Cumq́; deſcẽdiſſet populus ad aquas, dixit Dominus ad Ge
deon, Qui lingua lambuerint aquas, ſicut ſolẽt canes lãbere,
ſeparabis eos ſeorſum: qui autẽ curuatis genibus biberint, in
altera parte erunt. Fuit itaq́; numerus eorũ qui manu ad os
proiiciẽtes, aquas lambuerãt, trecẽti viri: omnis autẽ reliqua
multitudo flexo poplite biberat. Et ait Dominus ad Gedeõ,
In trecẽtis viris qui lambuerũt aquas, liberabo vos, & tradã
in manu tua Madian: omnis autẽ reliqua multitudo reuerta-
C tur in locum ſuũ. Sumptis itaq́; pro numero cibariis, & tu-
bis, omnẽ reliquã multitudinẽ abire præcepit ad tabernacu
la ſua: & ipſe cũ trecentis viris ſe certamini dedit. Caſtra au-
tem Madian erãt ſubter in valle. Eadẽ nocte dixit Dominus
ad eum, Surge, & deſcẽde in caſtra: quia tradidi eos in manu
tua. ſin autem ſolus ire formidas, deſcendat tecũ Phara puer
tuus. Et cũ audieris quid loquantur, tũc cõfortabũtur manus
tuæ, & ſecurior ad hoſtiũ caſtra deſcẽdes. Deſcẽdit ergo ipſe
& Phara puer eius in partẽ caſtrorũ, vbi erant armatorũ vi-
D giliæ. Madian autẽ & Amalec, & omnes oriẽtales populi fu-
ſi iacebãt in valle, vt locuſtarũ multitudo: cameli autẽ innu-
merabiles erãt, ſicut arena quæ iacet in litore maris. Cumq́;
veniſſet Gedeon, narrabat aliquis ſomniũ proximo ſuo: & in
hunc modũ referebat quod viderat, Vidi ſomniũ, & videba-
tur mihi quaſi ſubcineritius panis ex hordeo volui, & in ca-
ſtra Madiã deſcẽdere: cumq́; perueniſſet ad tabernaculũ, per-
cuſſit illud atq́; ſubuertit, & terræ funditus coæquauit. Reſpõ
dit is cui loquebatur, Non eſt hoc aliud, niſi gladius Gedeo
nis, filii Ioas viri Iſraelitæ. tradidit enim Dominus in manus
eius Madian, & omnia caſtra eius. Cumq́; audiſſet Gedeon
ſomniũ, & interpretationẽ eius, adorauit: & reuerſus eſt ad ca
ſtra Iſrael, & ait, Surgite, tradidit enim Dominus in manus
E noſtras caſtra Madiã. Diuiſitq́; trecẽtos viros in tres partes,
& dedit tubas in manibus eorũ, lagenaſq́; vacuas, ac lampa-
des in medio lagenarũ. Et dixit ad eos, Quod me facere vide
ritis, hoc facite: ingrediar partẽ caſtrorũ, & quod fecero, ſe-
ctamini. Quando perſonuerit tuba in manu mea, vos quoq́;
per caſtrorũ circuitum clangite, & conclamate Domino &
Gedeoni. Ingreſſusq́; eſt Gedeon, & trecenti viri qui erant
cum eo in partem caſtrorũ, incipientibus vigiliis noctis me
diæ, & cuſtodibus ſuſcitatis, cœperunt buccinis clangere, &
F complodere inter ſe lagenas. Cumq́; per gyrum caſtrorũ in
tribus perſonarent locis, & hydrias confregiſſent, tenuerunt
ſiniſtris manibus lampades, & dextris ſonantes tubas, clama-
ueruntq́;, Gladius Domini & Gedeonis: ſtantes ſinguli in lo
co ſuo per circuitũ caſtrorũ hoſtiũ. Omnia itaq́; caſtra tur-
bata ſunt, & vociferantes, vlulantesq́; fugerunt: & nihilomi-
nus inſiſtebant trecenti viri buccinis perſonantes. Immiſitq́;
Dominus gladiũ in omnibus caſtris, & mutua ſe cæde trũca
bant, fugientes vſq́; ad Bethſeta, & crepidinẽ Abelmehula in
G Tebbath. Conclamantes autem viri Iſrael de Nephthali &
Aſer, & omni Manaſſe perſequebantur Madian. Miſitq́; Ge-
deon nuntios in omnem montem Ephráim, dicens, Deſcen
dite in occurſum Madian, & occupate aquas vſq́; Bethbera
atq́; Iordanẽ. Clamauitq́; omnis Ephráim, & præoccupauit
aquas atq́; Iordanẽ vſque Bethbera. Apprehẽſosq́; duos vi-
ros Madiã, Oreb & Zeb: interfecit Oreb in petra Oreb, Zeb
verò in torculari Zeb. Et perſecuti ſunt Madiã, capita Oreb
& Zeb portantes ad Gedeon trans fluenta Iordanis.

§. GEDEON viris Socoth & Phanuel victis, Zebee & Salmana deuicit: poſtquam verò à populo electus eſt, LXX. genuit filios & vnum ex concubina, & mortuus eſt.

CAPVT VIII.

A DIxeruntq́; ad eum viri Ephráim, Quid eſt hoc
quod facere voluiſti, vt nos nõ vocares cum ad
pugnam pergeres cõtra Madian? iurgantes forti
ter, & propè vim inferẽtes. Quibus ille reſpõdit,
Quid enim tale facere potui, quale vos feciſtis? nónne melior
eſt racemus Ephráim, vindemiis Abiézer? In manus veſtras
Dominus tradidit principes Madian, Oreb & Zeb: quid tale
facere potui, quale vos feciſtis? Quod cum locutus eſſet, re-
B quieuit ſpiritus eorũ, quo tumebant contra eum. Cumq́; ve-
niſſet Gedeon ad Iordanẽ, tranſiuit eum cum trecentis viris
qui ſecum erant: & præ laſsitudine, fugientes perſequi nõ po
terant. Dixitq́; ad viros Socoth, Date obſecro panes populo
qui mecum eſt, quia valde defecerunt: vt poſsimus perſequi
Zébee & Salmana reges Madian. Reſponderũt principes So
coth, Forſitan palmæ manuũ Zébee & Salmana in manu tua
ſunt, & idcirco poſtulas vt demus exercitui tuo panes? Qui-
bus ille ait, Cum ergo tradiderit Dominus Zébee & Salma-
na in manus meas, conteram carnes veſtras cum ſpinis, tribu
liſq́; deſerti. Et inde cõſcendens, venit in Phanuel: locutusq́;
eſt ad viros loci illius ſimilia. Cui & illi reſponderũt, ſicut re
ſponderant viri Socoth. Dixit itaq́; eis, Cum reuerſus fuero
C victor in pace, deſtruam turrim hanc. Zébee autẽ & Salma-
na requieſcebant cum omni exercitu ſuo. Quindecim enim
millia viri remanſerant ex omnibus turmis orientaliũ popu
lorum, cæſis centum viginti millibus bellatorũ, & educen-
tium gladium. Aſcendensq́; Gedeon per viam eorum qui in
tabernaculis morabantur ad orientalem partẽ Nobe, & Ieg-
baa, percuſſit caſtra hoſtiũ, qui ſecuri erant, & nihil aduerſi
ſuſpicabãtur. Fugeruntq́; Zébee & Salmana: quos perſequẽs
Gedeon cõprehẽdit, turbato omni exercitu eorum. Reuer-
tensq́; de bello ante ſolis ortum, apprehendit puerũ de viris
Socoth: interrogauitq́; eum nomina principũ & ſeniorũ So
coth, & deſcripſit ſeptuagintaſeptem viros. Venitq́; ad So-
D coth, & dixit eis, En Zébee & Salmana ſuper quibus expro-
braſtis mihi, dicentes, Forſitan manus Zébee & Salmana in
manibus tuis ſunt, & idcirco poſtulas vt demus viris qui laſſi
ſunt, & defecerunt, panes. Tulit ergo ſeniores ciuitatis, & ſpi
nas deſerti ac tribulos, & cõtriuit cum eis, atq́; cõminuit vi-
ros Socoth. Turrim quoq́; Phanuel ſubuertit, occiſis habi-
tatoribus ciuitatis. Dixitq́; ad Zébee & Salmana, Quales fue
runt viri quos occidiſtis in Thabor? Qui reſpõderunt, Simi
les tui, & vnus ex eis quaſi filius regis. Quibus ille reſpondit,
Fratres mei fuerunt, filii matris meæ. viuit Dominus, quis ſi
E ſeruaſſetis eos, nõ vos occiderẽ. Dixitq́; Iether primogeni-
to ſuo, Surge, & interfice eos. Qui nõ eduxit gladiũ: timebat
enim, quia adhuc puer erat. Dixeruntq́; Zébee & Salmana,
Tu ſurge, & irrue in nos: quia iuxta ætatem robur eſt homi-
nis. Surrexit Gedeon, & interfecit Zébee & Salmana: & tulit
ornamenta ac bullas quibus colla regalium camelorum de-
corari ſolent. Dixeruntque omnes viri Iſrael ad Gedeon,
Dominare

Marginal notes: Deut. 20.b; 1. Mac. 3.g; Gedeon cũ trecentis viris vincit Madianitas.; Pſal. 82.c; Pſal. 82.c; Eſaiæ 10.f; Oſee 10.d; Pſal. 82.c

Dominare nostri tu & filius tuus, & filius filii tui:quia libera
sti nos de manu Madian. Quibus ille ait, Nō dominabor ve-
stri, nec dominabitur in vos filius meus, sed dominabitur vo
bis Dominus. Dixitq; ad eos, Vnā petitionē postulo à vo-
bis, Date mihi inaures ex præda vestra. Inaures enim aureas
Ismahelitæ habere cōsueuerāt. Qui respōderūt, Libētissimè
dabimus. Expādentesq; super terrā palliū, proiecerunt in eo
F inaures de præda: & fuit pondus postulatarū inauriū, mille
septingēti auri sicli, absq; ornamentis, & monilibus, & veste
purpurea, quibus reges Madian vti soliti erant, & præter tor
ques aureas camelorū. Fecitq; ex eo Gedeon ephod, & po-
suit illud in ciuitate sua Ephra. Fornicatusq; est omnis Israel
in eo, & factū est Gedeoni, & omni domui eius in ruinā. Hu
miliatus est autē Madiā corā filiis Israel, nec potuerūt vltrà
ceruices eleuare: sed quieuit terra per quadraginta annos qui
bus Gedeon præfuit. Abiit itaq; Ierobáal filius Ioas, & habi-
tauit in domo sua. habuitq; septuaginta filios, qui egressi
G sunt de femore eius, eo quòd plures haberet vxores. Cōcubi
na autē illius, quam habebat in Sichē genuit ei filiū nomine
Abimélech. Mortuusq; est Gedeon filius Ioas in senectute

Moritur Gedeon.

bona, & sepultus est in sepulchro Ioas patris sui in Ephra de
familia Ezri. Postquam autem mortuus est Gedeon, auersi
sunt filii Israel, & fornicati sunt in Baalim. Percusseruntq; cū
Baal fœdus, vt esset eis in Deum: nec recordati sunt Domini
Dei sui qui eruit eos de manibus inimicorū suorū omnium
per circuitum: nec fecerunt misericordiam cum domo Iero
báal Gedeon iuxta omnia bona quæ fecerat Israeli.

S. ABIMELECH *occisis* LXX. *fratribus imperium sibi tyranicè usurpat: qui post parabolam Ioathan Baal exercitum deuicit, & turrim Sichem combussit, à muliere tandem occisus.*

CAPVT IX.

A ABiit autē Abimélech filius Ierobáal in Sichē ad
fratres matris suæ, & locutus est ad eos, & ad o-
mnem cognationē domus patris matrisq; suæ,
dicens, Loquimini ad omnes viros Sichē, Quid
vobis est melius, vt dominētur vestri septuaginta viri omnes
filii Ierobáal: an vt dominetur vobis vnus vir? simulq; cōsy
derate quia os vestrū, & caro vestra sum. Locutiq; sunt fra-
tres matris eius de eo ad omnes viros Sichem, vniuersos ser
mones istos, & inclinauerūt cor eorum post Abimélech, di-
centes, Frater noster est. Deduruntq; illi septuaginta pondo
argenti de phano Baalberith. Qui conduxit sibi ex eo viros
inopes & vagos, secutiq; sunt eum. Et venit in domū patris
sui in Ephra, & occidit fratres suos filios Ierobáal septuagin
ta viros super lapidē vnū: remansitq; Ioathā filius Ierobáal
minimus, & abscōditus est. Cōgregati sunt autē omnes viri

Ioatham filius Gedeonis minimus absconditur.

ri Sichē, & vniuersæ familiæ vrbis Mello: abieruntq;, & con
stituerunt regē Abimelech iuxta quercum quæ stabat in Si-
chem. Quod cum nuntiatum esset Ioathā, iuit, & stetit in ver
tice montis Garizim: eleuataq; voce, clamauit & dixit, Au-
dite me viri Sichem, ita vt audiat vos Dominus. Ierūt ligna,
vt vngerent super se regem: dixeruntq; oliuæ, Impera nobis.
Quæ respōdit, Núquid possum deserere pinguedinē meam,
B qua & dii vtūtur, & homines: & venire vt inter ligna promo
uear? Dixeruntq; ligna ad arborē ficum, Veni, & super nos
regnum accipe. Quæ respondit eis, Nunquid possum desere
re dulcedinē meam, fructusq; suauissimos, & ire vt inter cæ-
tera ligna promouear? Locutaq; sunt ligna ad vitē, Veni, &
impera nobis. Quæ respondit eis, Nunquid possum desere-
re vinum meum, quod lætificat Deum & homines, & inter
ligna cætera promoueri? Dixeruntq; omnia ligna ad rham-
num, Veni, & impera super nos. Quæ respondit eis, Si verè
me regē vobis cōstituistis, venite, & sub vmbra mea requie-
scite: si autē non vultis, egrediatur ignis de rhamno, & deuo
ret cedros Libani. Nunc igitur si rectè, & absq; peccato con
stituistis super vos regē Abimélech, & bene egistis cum Ie-
robáal, & cum domo eius, & reddidistis vicē beneficiis eius
qui pugnauit pro vobis, & animam suam dedit periculis, vt
erueret vos de manu Madian, qui nūc surrexistis cōtra do-
mum patris mei, & interfecistis filios eius septuaginta viros
super vnum lapidē, & cōstituistis regē Abimélech filiū ancil
C læ eius super habitatores Sichem, eo quòd frater vester sit: si
ergo rectè, & absq; vitio egistis cum Ierobáal, & domo eius,
hodie lætamini in Abimélech, & ille lætetur in vobis. sin au-
tē peruersè, egrediatur ignis ex eo, & consumat habitatores
Sichē, & oppidū Mello: egrediaturq; ignis de viris Sichē, &
de oppido Mello, & deuoret Abimélech. Quæ cū dixisset, fu
gi, & abiit in Bera: habitauitq; ibi ob metū Abimélech fratris
sui. Regnauit itaq; Abimélech super Israel tribus annis. Mi-

Dominus immittit spiritum odii inter Sichimitas & Abimelech, eiq; insidiatur.

sitq; Dominus spiritū pessimū inter Abimélech, & habitato
res Sichē: qui cœperunt eum detestari, & scelus interfectio-
nis septuaginta filiorū Ierobáal, & effusionē sanguinis eorū
cōferre in Abimélech fratrē eorū, & in cæteros Sichimorū
principes qui eū adiuuerāt. Posueruntq; insidias aduersum
eum in summitate montiū: & dum illius præstolarentur ad-
uentum, exercebāt latrocinia, agētes prædas de prætereunti
D bus. Nuntiatūq; est Abimélech. Venit autē Gaal filius Obed
cū fratribus suis, & trāsiuit in Sichimā. Ad cuius aduentum
erecti habitatores Sichem, egressi sunt in agros vastantes vi
neas, vuasq; calcantes: & factis cantantiū choris ingressi sunt
phanū Dei sui, & inter epulas & pocula maledicebāt Abimé
lech, clamante Gaal filio Obed, Quis est iste Abimélech, &
quæ est Sichem, vt seruiamus ei? nūquid non est ipse filius Ie
robáal, & cōstituit principē Zebul seruum suum super viros
Emor patris Sichē? Cur ergo seruiemus ei? vtinā daret ali-
quis populū istum sub manu mea, vt auferrē de medio Abi-
mélech. Dictumq; est Abimélech, Cōgrega exercitus multi-
tudinē, & veni. Zebul enim princeps ciuitatis auditis sermo-
nibus Gaal filii Obed, iratus est valde, & misit clàm ad Abi-
mélech nuntios, dicēs, Ecce Gaal filius Obed, venit in Sichi
mam cū fratribus suis, & oppugnat aduersum te ciuitatē. Sur
ge itaq; nocte cum populo qui tecum est, & latita in agro: &
E primo mane, oriente sole, irrue super ciuitatē. illo autē egre-
diente aduersum te cū populo suo, fac ei quod potueris. Sur
rexit itaq; Abimélech cū omni exercitu suo nocte, & teten-
dit insidias iuxta Sichimam in quatuor locis. Egressusq; est
Gaal filius Obed, & stetit in introitu portæ ciuitatis. Surre-
xit autē Abimélech, & omnis exercitus cum eo de insidiarū
loco. Cumq; vidisset populū Gaal, dixit ad Zebul, Ecce de
montibus multitudo descēdit. Cui ille respōdit, Vmbras mō
tiū vides quasi capita hominū, & hoc errore deciperis. Rur-
sumq; Gaal ait, Ecce populus de vmbilico terræ descēdit, &
vnus cuneus venit per viam, quæ respicit quercum. Cui dixit
Zebul, vbi est nunc os tuū, quo loquebaris, Quis est Abimé
lech vt seruiamus ei? Nónne hic populus est, quem despicie-
bas? Egredere, & pugna contra eum. Abiit ergo Gaal, expe-
ctante Sichimorum populo, & pugnauit cōtra Abimélech,
qui persecutus est eum fugientem, & in vrbem cōpulit: ceci-
F deruntq; ex parte eius plurimi, vsq; ad portā ciuitatis, & Abi
mélech sedit in Ruma. Zebul autē, Gaal, & socios eius expu
lit de vrbe, nec in ea passus est commorari. Sequēti ergo die
egressus est populus in campū. Quod cum nūtiatū esset Abi
mélech, tulit exercitum suum, & diuisit in tres turmas, ten-
dens insidias in agris. Vidensq; quòd egrederetur populus de
ciuitate, surrexit & irruit in eos, cum cuneo suo, oppugnans
& obsidens ciuitatem: duæ autem turmæ palantes per cam-
pum aduersarios persequebantur. Porrò Abimélech omni
die illo oppugnabat vrbem: quam cepit, interfectis habita-
toribus eius, ipsaque destructa, ita vt sal in ea dispergeret.
Quod cum audissent qui habitabant in turre Sichimo-

Supra 8 g

rum, ingressi sunt phanum Dei sui Berith, vbi fœdus cum
eo pepigerant, & ex eo locus nomen acceperat, qui erat
munitus valde. Abimélech quoque audiens viros turris

Sichimorũ pariter conglobatos, ascendit in montẽ Selmoo cum omni populo suo: & arrepta securi præcidit arboris ramũ, impositumq; ferens humero, dixit ad socios, Quod me vidistis facere, citò facite. Igitur certatim ramos de arbori- G bus præcidẽtes, sequebãtur ducem. Qui circũdantes præsidium, succenderũt: atq; ita factũ est vt fumo & igne mille hominum necarentur, viri pariter & mulieres habitatorũ turris Sichem. Abimélech autẽ inde proficiscens venit ad oppidum Thebes, quod circũdans obsidebat exercitu. Erat autẽ turris excelsa in media ciuitate, ad quam confugerant simul viri ac mulieres, & omnes principes ciuitatis clausa firmissimè ianua, & super turris tectũ stãtes per propugnacula. Accedensq; Abimélech iuxta turrim, pugnabat fortiter: & appropinquãs ostio, ignẽ supponere nitebatur: & ecce vna mulier fragmẽ molæ desuper iaciens, illisit capiti Abimelech, & confregit cerebrũ eius. Qui vocauit citò armigerũ suum, & ait ad eum, Euagina gladiũ tuum, & percute me, ne fortè dicatur quòd à fœmina interfectus sim. Qui iussa perficiẽs interfecit eum. illo quoq; mortuo, omnes qui cum eo erant de Israel, reuersi sunt in sedes suas: & reddidit Deus malũ quod fecerat Abimélech contra patrẽ suum, interfectis septuaginta fratribus suis. Sichimitis quoq; quod operati erant, retributũ est, & venit super eos maledictio Ioathan filii Ierobáal.

2. Reg. 11. c

S. THOLA uita functo Iair succedit Israelitis in idololatriam lapsis, ingratitudinem Dominus improperat, quorum tandem miseretur. CAPVT X.

A POst Abimélech surrexit dux in Israel, Thola filius Phua patrui Abimélech, vir de Issachar, qui habitauit in Samir mõtis Ephráim, & iudicauit Israel viginti & tribus annis: mortuusq; est, ac sepultus in Samir. Huic successit Iair Galaadites: qui iudicauit Israel per viginti & duos annos, habẽs triginta filios sedẽtes super triginta pullos asinarũ, & principes triginta ciuitatũ, quæ ex nomine eius sunt appellatæ Auothiair, id est oppida Iair, vsq; in presentẽ diẽ in terra Galaad. Mortuusq; est Iair: B ac sepultus in loco, cui est vocabulũ Camon. Filii autẽ Israel peccatis veteribus iungentes noua, fecerunt malũ in conspectu Domini, & seruierunt idôlis Baalim & Astaroth, & diis Syriæ ac Sydônis & Moab & filiorũ Ammõ & Philisthiim: dimiseruntq; Dominũ, & non coluerunt eum. Contra quos Dominus iratus tradidit eos in manus Philisthiim & filiorũ Ammon. Afflictiq; sunt, & vehementer oppressi per annos decem & octo omnes qui habitabant trans Iordanẽ in terra C Amorrhæi, quæ est in Galaad: intantũ vt filii Ammon Iordane trãsmisso vastarent Iudã & Beniamin & Ephráim: afflictusq; est Israel nimis. Et clamantes ad Dominum dixerunt, Peccauimus tibi, quia dereliquimus Dominum Deum nostrum, & seruiuimus Baalim. Quibus locutus est Dominus, Nunquid nõ Aegyptii & Amorrhæi, filiiq; Ammon & Philisthiim, Sidonii quoq; & Amalec & Chanáan oppresserunt vos: & clamastis ad me, & erui vos de manu eorũ? Et tamẽ reliquistis me, & coluistis deos alienos: idcirco nõ addam vt vltrà vos liberẽ. ite, & inuocate deos quos elegistis, ipsi vos li- D berent in tempore angustiæ. Dixeruntq; filii Israel ad Dominum, Peccauimus, redde tu nobis quicquid tibi placet: tantũ nunc libera nos. Quæ dicentes, omnia de finibus suis alienorum deorum idôla proiecerunt, & seruierũt Domino Deo: qui doluit super miseriis eorũ. Itaq; filii Ammon conclamãtes, in Galaad fixère tentoria: contra quos congregati filii Israel, in Maspha castrametati sunt. Dixerũtq; principes Galaad singuli ad proximos suos, Qui primus ex nobis contra filios Ammon cœperit dimicare, erit dux populi Galaad.

Idololatria filiorũ Israel.

Eorũ pœnitentia.

S. IEPHTE Iudex factus Dei spiritu accensus uicit Ammonitas, uoto autem subitò coactus filiam suam sacrificauit.

CAPVT XI.

A FVit itaq; illo in tempore Iephte Galaadites vir fortissimus atq; pugnator, filius mulieris meretricis, qui natus est de Galaad. Habuit autẽ Galaad vxorẽ, de qua suscepit filios: qui postquam creuerant, eiecerunt Iephte, dicentes, Hæres in domo patris nostri esse non poteris, quia de altera matre natus es. Quos ille fugiens atq; deuitans, habitauit in terra Tob: congregatiq; sunt ad eum viri inopes, & latrocinantes, & quasi principem sequebãtur. In illis diebus pugnabant filii Ammon contra Israel. Quibus acriter instantibus perrexerũt maiores natu de Galaad, vt tollerent in auxiliũ sui Iephte de terra Tob: dixeruntq; ad eũ, Veni, & esto princeps noster, & pugna contra filios Ammon. Quibus ille respõdit, Nónne vos estis qui odistis me, & eiecistis de domo patris mei, & nũc venistis ad B me necessitate compulsi? Dixeruntq; principes Galaad ad Iephte, Ob hanc causam nunc ad te venimus, vt proficiscaris nobiscũ, & pugnes contra filios Ammon, sisq; dux omnium qui habitãt in Galaad. Iephte quoq; dixit eis, Si verè venistis ad me, vt pugnẽ pro vobis cõtra filios Ammon, tradideritq; eos Dominus in manus meas, ego ero vester princeps? Qui responderunt ei, Dominus qui hæc audit, ipse mediator ac testis est quòd nostra promissa faciemus. Abiit itaq; Iephte cum principibus Galaad, fecitq; eum omnis populus principem sui. Locutusq; est Iephte omnes sermones suos coram Domino in Maspha. Et misit nuntios ad regem filiorũ Ammon, qui ex persona sua dicerent, Quid mihi & tibi est, quia C venisti contra me, vt vastares terram meam? Quibus ille respondit, Quia tulit Israel terram meam, quando ascendit de Aegypto à finibus Arnon vsq; Ieboc atq; Iordanẽ: nunc ergo cum pace redde mihi eam. Per quos rursum mandauit Iephte, & imperauit eis vt dicerent regi Ammõ, Hæc dicit Iephte, Non tulit Israel terram Moab, nec terram filiorũ Ammon: sed quando de Aegypto conscenderunt, ambulauit per solitudinem vsq; ad Mare rubrum, & vènit in Cades. Misitq; nuntios ad regem Edom, dicens, Dimitte vt transeam terram tuam. Qui noluit acquiescere precibus eius. Misit quoque ad regem Moab, qui & ipse transitum præbere contempsit. Mãsit itaq; in Cades, & circuiuit ex latere terrã Edom, & terram Moab: venitq; ad orientalem plagam terræ Moab, & castrametatus est trans Arnon: nec voluit intrare terminos Moab: Arnon quippe confinium est terræ Moab. Misit D itaque Israel nuntios ad Seon regem Amorrhæorum, qui habitabat in Hesebon, & dixerunt ei, Dimitte vt transeam per terram tuam vsq; ad fluuium. Qui & ipse Israel verba despiciens, non dimisit eum transire per terminos suos: sed infinita multitudine congregata egressus est contra eum in Iasa, & fortiter resistebat. Tradiditq; eum Dominus in manus Israel cum omni exercitu suo, & percussit eum, & possedit omnẽ terram Amorrhæi habitatoris regionis illius, & vniuersos fines eius de Arnon vsque Ieboc, & de solitudine vsq; ad Iordanem. Dominus ergo Deus Israel subuertit Amorrhæum, pugnante contra illum populo suo Israel, & tu nunc vis pos- E sidere terram eius? Nónne ea quæ possedit Chamos Deus tuus, tibi iure debentur? Quæ autem Dominus Deus noster victor obtinuit, in nostrã cedent possessionẽ: nisi fortè melior es Balac filio Sephor rege Moab: aut docere potes, quòd iurgatus sit contra Israel, & pugnauerit contra eum, quando habitauit in Hesebon, & viculis eius, & in Aroer, & villis illius, vel in cunctis ciuitatibus iuxta Iordanem per trecentos annos. Quare tanto tempore nihil super hac repetitione tentastis? Igitur non ego pecco in te, sed tu cõtra me male agis, indicens mihi bella non iusta. Iudicet Dominus arbiter huius diei inter Israel, & inter filios Ammon. Noluitq; acquiescere rex filiorum Ammon verbis Iephte, quæ per nuntios mãdauerat. Factus est ergo super Iephte spiritus Domini, & circuiens Galaad, & Manasse, Maspha quoque Galaad, & F inde transiens ad filios Ammon, votum vouit Domino, dicens,

Num. 21. f

Num. 20. c

Num. 21. e & c

Num. 22. a

dicens, Si tradideris filios Ammon in manus meas:quicunq; primus fuerit egressus de foribus domus meæ, mihíque occurrerit reuertenti cum pace à filiis Ammon, eum holocaustum offeram Domino. Transiuitq; Iephte ad filios Ammon, vt pugnaret contra eos:quos tradidit Dominus in manus eius. Percussitq; ab Aroer vsq; dum venias in Mennith, viginti ciuitates, & vsq; ad Abel, quæ est vineis cōsita, plaga magna nimis. humiliatiq; sunt filii Ammon à filiis Israel. Reuertenti autem Iephte in Maspha domum suam, occurrit ei vnigenita filia sua cum tympanis & choris. nō enim habebat alios liberos. Qua visa scidit vestiméta sua, & ait, Heu me filia mi, decepisti me, & ipsa decepta es. aperui enim os meum

G ad Dominum, & aliud facere non potero. Cui illa respondit, Pater mi, si aperuisti os tuum ad Dominum, fac mihi quodcunq; pollicitus es, concessa tibi vltione atq; victoria de hostibus tuis. Dixitq; ad patrem, Hoc solum mihi præsta quod deprecor, Dimitte me vt duobus mēsibus circumeam montes, & plangam virginitatem meam cum sodalibus meis. Cui ille respondit, Vade. Et dimisit eam duobus mēsibus. Cumq; abiisset cum sociis ac sodalibus suis, flebat virginitatē suam in montibus. Expletisq; duobus mensibus, reuersa est ad patrem suum, & fecit ei sicut vouerat, quæ ignorabat virum. Exinde mos increuit in Israel, & consuetudo seruata est, vt post anni circulum conueniant in vnum filiæ Israel, & plangant filiam Iephte Galaaditæ diebus quatuor.

S. EPHRATAEI ad uada Iordanis à Iephte occiduntur: cui uita functo succedunt Abesan, Elon & Abdon. CAP. XII.

A Ecce autē in Ephráim orta est seditio. nam trāseuntes contra Aquilonem, dixerunt ad Iephte, Quare vadens ad pugnam cōtra filios Ammon vocare nos noluisti, vt pergeremus tecum? Igitur incendemus te & domum tuam. Quibus ille respondit, Disceptatio erat mihi & populo meo contra filios Ammon vehemens:vocauiq; vos vt præberetis mihi auxilium, & facere noluistis. Quod cernens, posui animam meam in manibus meis, transiuiq; ad filios Ammon, & tradidit eos Domi-

B nus in manus meas. Quid cōmerui, vt aduersum me consurgatis in prælium? Vocatis itaq; ad se cūctis viris de Galaad, pugnabat cōtra Ephráim:percusseruntq; viri Galaad Ephráim, quia dixerat, Fugitiuus est Galaad de Ephráim, & habitat in medio Ephráim & Manasse. Occupaueruntq; Galaaditæ vada Iordanis, per quę Ephráim reuersurus erat. Cumq; venisset ad ea de Ephráim numero, fugiens, atq; dixisset, Obsecro vt me transire permittas: dicebant ei Galaaditæ, Nunquid Ephratæus es? Quo dicente, Non sum: interrogabant eum,

C Dic ergo Schibbóleth, quod interpretatur spica. Qui respondebat, Sibbóleth: eadem litera spicam exprimere nō valens. Statimq; apprehensum iugulabant in ipso Iordanis transitu. Et ceciderunt in illo tempore de Ephráim quadraginta duo millia. Iudicauit itaque Iephte Galaadites Israel sex annis: & mortuus est, ac sepultus in ciuitate sua Galaad. Post hunc iudicauit Israel Abesan de Bethlehē: qui habuit triginta filios, & totidem filias: quas emittens foras, maritis dedit, & eiusdē numeri filiis suis accepit vxores, introducens in domum

D suam. Qui septem annis iudicauit Israel, mortuusq; est, ac sepultus in Bethlehem. Cui successit Elon Zabulonites: & iudicauit Israel decē annis: mortuusq; est ac sepultus in Zabulō. Post hūc iudicauit Israel Abdon, filius Elel Pharathonites: qui habuit quadraginta filios, & triginta ex eis nepotes, ascēdentes super septuaginta pullos asinarum, & iudicauit Israel octo annis: mortuusque est ac sepultus in Pharathon terræ Ephráim, in monte Amalec.

S. ISRAELITAE rursum in idololatriam lapsi Philisthæis traduntur, Samson nasciturus prædicitur, & natus à Domino benedicitur. CAPVT XIII.

A Rursumq; filii Israel fecerunt malum in cōspectu Domini:qui tradidit eos in manus Philisthinorum quadraginta annis. Erat autē quidam vir de Saraa, & de stirpe Dan, nomine Manue, habens vxorē sterilē. Cui apparuit angelus Domini, & dixit ad eam, Sterilis es, & absq; liberis: sed concipies & paries filium. caue ergo ne bibas vinū ac siceram, nec immundū quicquā comedas: quia cōcipies & paries filiū, cuius non tanget caput nouacula: erit enim nazaræus Dei ab infantia sua, & ex matris vtero, & ipse incipiet liberare Israel de manu Philisthinorū. Quę cū venisset ad maritū suū, dixit ei, Vir Dei venit ad me,

B habens vultū angelicū, terribilis nimis. Quem cū interrogassem quis esset, & vnde venisset, & quo nomine vocaretur, noluit mihi dicere, sed hoc respōdit, Ecce cōcipies & paries filiū: caue ne vinū bibas nec siceram, & ne aliquo vescaris immūdo: erit enim puer nazaræus Dei ab infantia sua, & ex vtero matris suæ, vsq; ad diē mortis suę. Orauit itaq; Manue Dominū, & ait, Obsecro Domine, vt vir Dei quē misisti, veniat iterū, & doceat nos quid debeamus facere de puero qui nasciturus est. Exaudiuitq; Dominus deprecantē Manue, & apparuit rursum angelus Dei vxori eius sedēti in agro. Manue autē maritus eius nō erat cum ea. Quæ cū vidisset angelum, festinauit, & cucurrit ad virū suū: nuntiauitq; ei, dicens, Ecce apparuit mihi vir quē antè videram. Qui surrexit, & secutus est vxorē suam: veniensq; ad virū dixit ei, Tu es qui locu-

C tus es mulieri? Et ille respōdit, Ego sum. Cui Manue, Quando, inquit, sermo tuus fuerit expletus, quid vis vt faciat puer? aut à quo se obseruare debebit? Dixitq; angelus Domini ad Manue, Ab omnibus quæ locutus sum vxori tuæ, abstineat se: & quicquid ex vinea nascitur, nō comedat: vinū & siceram non bibat, nullo vescatur immundo: & quod ei præcepi, impleat atque custodiat. Dixit itaq; Manue ad angelū Domini, Obsecro te, vt acquiescas precibus meis, & faciamus tibi hœdum de capris. Cui respōdit angelus, Si me cogis, nō comedam panes tuos: si autē vis holocaustum facere, offer illud Domino. Et nesciebat Manue quòd angelus Domini esset: dixitq; ad eum, Quod est tibi nomen, vt si sermo tuus fuerit

D expletus, honoremus te? Cui ille respōdit, Cur quæris nomē meū, quod est mirabile? Tulit itaq; Manue hœdū de capris, & libamenta, & posuit super petrā, offerens Domino qui facit mirabilia: ipse autē & vxor eius intuebantur. Cumq; ascēderet flamma altaris in cœlū, angelus Domini pariter in flāma ascendit. Quod cū vidisset Manue, & vxor eius, proni ceciderunt in terram, & vltrà eis nō apparuit angelus Domini. Statimq; intellexit Manue angelum Domini esse, & dixit ad vxorē suam, Morte moriemur, quia vidimus Dominū. Cui respondit mulier, Si Dominus nos vellet occidere, de manibus nostris holocaustū & libaméta nō suscepisset, nec ostendisset nobis hæc omnia, neq; ea quæ sunt ventura, dixisset. Peperit itaq; filiū, & vocauit nomē eius Sāson. Creuitq; puer, & benedixit ei Dominus. Cœpitq; spiritus Domini esse cū eo in castris Dan inter Saraa & Esthaol.

Oblatio Manue patris Samsonis.

Nascitur Samson.

S. SAMSON Philisthæam uxorem duxit, quam cum uiseret, leonem lacerauit: à quo sumptam parabolam uxori exponens eam tandem repudiauit. CAPVT XIIII.

A Descendit ergo Samson in Thamnátha. vidensq; ibi mulierē de filiabus Philisthiim, ascēdit, & nūtiauit patri suo, & matri suæ, dicens, Vidi mulierem in Thamnátha de filiabus Philisthinorum: quā quæso vt mihi accipiatis vxorē. Cui dixerunt pater suus & mater, Nūquid nō est mulier in filiabus fratrū tuorū, & in omni populo tuo, quia vis accipere vxorem de Philisthiim, qui incircūcisi sunt? Dixitq; Samson ad patrē suū, Hāc mihi accipe: quia placuit oculis meis. Parentes autē eius nesciebant quòd res à Domino fieret, & quæreret occasionē contra Philisthiim, eo enim tēpore Philisthiim dominabantur Israeli.

B Iſraeli. Deſcẽdit itaq; Sãſon cũ patre ſuo & matre in Tham-
natha. Cumq; veniſſent ad vineas oppidi, apparuit catulus
leonis ſæuus & rugiẽs, & occurrit ei. Irruit autẽ ſpiritus Do-
mini in Samſon, & dilacerauit leonẽ, quaſi hœdum in fruſta
decerperet, nihil omnino habẽs in manu: & hoc patri & ma-
tri noluit indicare. Deſcẽditq;, & locutus eſt mulieri quæ pla
cuerat oculis eius. Et poſt aliquot dies reuertẽs vt acciperet
eã, declinauit vt videret cadauer leonis, & ecce examẽ apum
in ore leonis erat ac fauus mellis. Quẽ cum ſumpſiſſet in ma
nibus, comedebat in via: veniensq; ad patrẽ ſuum & matrẽ,
dedit eis partẽ, qui & ipſi comederũt: nec tamẽ eis voluit in-
dicare quòd mel de corpore leonis aſſumpſerat. Deſcẽdit ita
que pater eius ad mulierẽ, & fecit filio ſuo Samſon cõuiuiũ.

Fauus mellis i ore leonis repert⁹.

C ſic enim iuuenes facere cõſueuerãt. Cũ ergo ciues loci illius
vidiſſent eum, dederũt ei ſodales triginta qui eſſent cum eo.
Quibus locutus eſt Sãſon, Proponã vobis problema: quod
ſi ſolueritis mihi intra ſeptẽ dies cõuiuii, dabo vobis trigin-
ta ſindones, & totidẽ tunicas. ſin autẽ nõ potueritis ſoluere,
vos dabitis mihi triginta ſindones, & eiuſdẽ numeri tunicas.
Qui reſponderunt ei, Propone problema, vt audiamus. Di-
xitq; eis, De comedẽte exiuit cibus, & de forti egreſſa eſt dul
cedo. Nec potuerũt per tres dies propoſitionẽ ſoluere. Cũq;
adeſſet dies ſeptimus, dixerunt ad vxorẽ Samſon, Blãdire vi
ro tuo, & ſuade ei vt indicet tibi quid ſignificet problema.
quod ſi facere nolueris, incẽdemus te, & domũ patris tui. an
idcirco vocaſtis nos ad nuptias vt ſpoliaretis? Quę fundebat

Samſon ſodalibus ſuis proponit problema.

D apud Samſon lachrymas, & querebatur, dicens, Odiſti me &
nõ diligis: idcirco problema quod propoſuiſti filiis populi
mei, nõ vis mihi exponere. At ille reſpõdit, Patri meo, & ma
tri nolui dicere: & tibi indicare potero? Septẽ igitur diebus
cõuiuii flebat ante eũ: tandemq; die ſeptimo cũ ei eſſet mole
ſta, expoſuit. Quæ ſtatim indicauit ciuibus ſuis. Et illi dixe-
runt ei die ſeptimo ante ſolis occubitum, Quid dulcius mel
le, & quid fortius leone? Qui ait ad eos, Si nõ araſſetis in vitu
la mea, nõ inueniſſetis propoſitionẽ meã. Irruit itaq; in eum
ſpiritus Domini, deſcẽditq; Aſcalonẽ, & percuſsit ibi trigin
ta viros: quorum ablatas veſtes dedit his qui problema ſolue
rant. Iratusq; nimis aſcendit in domũ patris ſui: vxor autem
eius accepit maritum vnum de amicis eius & pronubis.

Vxori exponit problema.

S. PER uarias uulpes Philiſthæorum ſegetes Samſon incendit, & aſini maxilla uiros mille proſtrauit. CAPVT XV.

A POſt aliquantulũ autẽ temporis, cũ dies triticeæ
meſsis inſtarent, venit Samſon inuiſere volens
vxorem ſuã, & attulit ei hœdũ de capris. Cumq;
cubiculũ eius ſolito vellet intrare, prohibuit illũ
pater illius, dicens, Putaui quòd odiſſes eam, & ideo tradidi
illã amico tuo: ſed habet ſororẽ, quæ iunior & pulchrior illa
eſt, ſit tibi pro ea vxor. Cui Samſon reſpõdit, Ab hac die nõ
erit culpa in me cõtra Philiſthæos, faciã enim vobis mala.
Perrexitq;, & cepit trecentas vulpes, caudasq; earũ iunxit ad
caudas, & faces ligauit in medio: quas igne ſuccendens dimi
ſit vt huc illucq; diſcurrerẽt. Quæ ſtatim perrexerũt in ſege
B tes Philiſthinorũ. Quibus ſuccẽſis, & cõportatę iam fruges,
& adhuc ſtãtes in ſtipula, cõcrematæ ſunt, intantũ vt vineas
quoq;, & oliueta, flãma cõſumeret. Dixeruntq; Philiſthiim,
Quis fecit hãc rem? Quibus dictũ eſt, Samſon gener Thãna
thæi, quia tulit vxorẽ eius, & alteri tradidit, hæc operatus eſt.
Aſcẽderuntq; Philiſthiim: & cõbuſſerũt tam mulierẽ quàm
patrem eius. Quibus ait Samſon, Licet hæc feceritis, tamen
adhuc ex vobis expetam vltionẽ, & tunc quieſcam. Percuſ-
ſitq; eos ingenti plaga, ita vt ſtupentes ſuram femori impo-
nerent. Et deſcendens habitauit in ſpelunca petræ Etam. Igi
tur aſcendẽtes Philiſthiim in terram Iuda caſtrametati ſunt
in loco, qui poſtea vocatus eſt Lechi, id eſt maxilla: vbi eo-
C rum fuſus eſt exercitus. Dixerũtq; ad eos de tribu Iuda, Cur
aſcendiſtis aduerſum nos? Qui reſponderũt, Vt ligemus Sam
ſon venimus, & reddamus ei quæ in nos operatus eſt. Deſcẽ
derunt ergo tria millia virorũ de Iuda, ad ſpecũ ſilicis Etam,
dixeruntq; ad Samſon, Neſcis quòd Philiſthiim imperẽt no
bis? quare ergo hoc facere voluiſti? Quibus ille ait, Sicut fece
runt mihi, ſic feci eis. Ligare, inquiunt, te venimus, & trade-
re in manus Philiſthinorum. Quibus Samſon, Iurate, ait, &
ſpõdete mihi, quòd non occidatis me. Dixerũt, Non te occi
demus, ſed vinctũ trademus. Ligaueruntq; eum duobus no-
uis funibus, & tulerunt eum de petra Etam. Qui cum veniſ-
ſet ad locum Maxillæ, & Philiſthiim vociferãtes occurriſ-
ſent ei, irruit ſpiritus Domini in eum: & ſicut ſolent ad ardo
rẽ ignis ligna cõſumi: ita vincula quibus ligatus erat, diſsipa
D ta ſunt & ſoluta. Inuentamq; maxillã, id eſt, mandibulã aſini,
quæ iacebat, arripiens, interfecit in ea mille viros, & ait, In
maxilla aſini, in mãdibula pulli aſinarũ deleui eos, & percuſ-
ſi mille viros. Cumq; hæc verba canens cõpleſſet, proiecit
mãdibulam de manu, & vocauit nomẽ loci illius Ramath-
lechi, quod interpretatur eleuatio maxillæ. Sitiensq; valde,
clamauit ad Dominũ, & ait, Tu dediſti in manu ſerui tui ſalu
tem hanc maximã atq; victoriã: & en ſiti morior, incidamq;
in manus incircunciſorũ. Aperuit itaq; Dominus molarem
dentẽ in maxilla aſini, & egreſſæ ſunt ex eo aquę. Quibus hau
ſtis refocillauit ſpiritum, & vires recepit. Idcirco appellatum
eſt nomẽ loci illius, Fons inuocãtis de maxilla, vſq; in pręſen
tẽ diẽ. Iudicauitq; Iſrael in diebus Philiſthiim viginti annis.

Sãſon victoriam Deo tribuit.

Aquis è dẽte molari aſini fluẽtibus, ſitim leuat.

S. SAMSON à muliere in Gaza deceptus portas urbis in montem detulit: ab uxore autem detonſus excæcatur ab hoſtibus, quos tandem ſecum conſumpſit. CAPVT XVI.

A ABiit quoq; in Gazam, & vidit ibi mulierem me
retricem, ingreſſusq; eſt ad eam. Quod cum au-
diſſent Philiſthiim, & percrebruiſſet apud eos,
intraſſe vrbẽ Samſon, circundederunt eum, po-
ſitis in porta ciuitatis cuſtodibus: & ibi tota nocte cum ſi-
lentio præſtolantes, vt facto mane exeuntem occiderent.
Dormiuit autem Samſon vſque ad medium noctis: & inde
conſurgens apprehendit ambas portæ fores cum poſtibus
ſuis & ſera, impoſitasq; humeris ſuis portauit ad verticem
montis qui reſpicit Hebron. Poſt hæc amauit mulierẽ, quæ
habitabat in valle Sorec, & vocabatur Dalila. Veneruntq; ad
eam principes Philiſthinorum, atq; dixerunt, Decipe eum,
& diſce ab illo in quo habeat tantam fortitudinem, & quo-
modo eum ſuperare valeamus, & vinctum affligere: quod ſi
B feceris, dabimus tibi ſinguli mille centum argenteos. Locu-
ta eſt ergo Dalila ad Samſon, Dic mihi obſecro, in quo ſit
tua maxima fortitudo, & quid ſit quo ligatus erumpere ne-
queas. Cui reſpõdit Samſon, Si ſeptẽ neruiceis funibus nec-
dum ſiccis, & adhuc humentibus ligatus fuero, infirmus ero
vt cæteri homines. Attuleruntq; ad eam ſatrapæ Philiſthino
rum ſeptem funes, vt dixerat: quibus vinxit eum, latentibus
apud ſe inſidiis, & in cubiculo finem rei expectantibus: cla-
mauitq; ad eum, Philiſthiim ſuper te Samſon. Qui rupit vin
cula quomodo ſi rumpat quis filum de ſtupa tortum ſputa-
mine cum odorem ignis acceperit: & non eſt cognitum in
quo eſſet fortitudo eius. Dixitq; ad eum Dalila, Ecce illuſi-
ſti mihi, & falſum locutus es: ſaltem nunc indica mihi quo li
C gari debeas. Cui ille reſpõdit, Si ligatus fuero nouis funibus,
qui nunquã fuerunt in opere, infirmus ero, & aliorũ hominũ
ſimilis. Quibus rurſum Dalila vinxit eum, & clamauit, Phili
ſthiim ſuper te Samſon: in cubiculo inſidiis præparatis. Qui
ita rupit vincula quaſi fila telarũ. Dixitq; Dalila rurſum ad
eum, Vſquequo decipis me, & falſum loqueris? oſtende quo
vinciri debeas. Cui reſpondit Samſon, Si, inquit, ſeptẽ crines
capitis mei cum licio plexueris, & clauum his circũligatum
terræ fixeris, infirmus ero. Quod cum feciſſet Dalila, dixit
ad eũ, Philiſthiim ſuper te Samſon. Qui conſurgens de ſom
D no extraxit clauum cum crinibus, & licio. Dixitque ad eum

A Dalila decipitur Samſon.

Dalila,

Dalila, Quomodo dicis quòd amas me, cũ animus tuus nõ sit mecum? Per tres vices mentitus es mihi, & noluisti dicere in quo sit maxima fortitudo tua. Cumq; molesta esset ei, & per multos dies iugiter adhæreret, spatiũ ad quietem non tribuẽs, defecit anima eius, & ad mortẽ vsq; lassata est. Tunc aperiens veritatem rei, dixit ad eam, Ferrũ nunquam ascẽdit super caput meum, quia nazaræus, id est, cõsecratus Domino sum de vtero matris meæ: si rasum fuerit caput meum, recedet à me fortitudo mea, & deficiam, eroq; sicut cæteri homines. Vidensq; illa quòd cõfessus ei esset omnem animum suum, misit ad principes Philisthinorũ ac mãdauit, Ascẽdite adhuc semel, quia nunc mihi aperuit cor suũ. Qui ascenderunt assumpta pecunia quam promiserant. At illa dormire eum fecit super genua sua, & in sinu suo reclinare caput. Vocauitq; tonsorem, & rasit septem crines eius, & cœpit abigere eum & à se repellere: statim enim ab eo fortitudo discessit: dixitq;, Philisthum super te Samson. Qui de somno cõsurgens, dixit in animo suo, Egrediar sicut antè feci, & me excutiam: nesciens quòd recessisset ab eo Dominus. Quem cum apprehẽdissent Philisthum, statim eruerũt oculos eius, & duxerũt Gazã vinctũ catenis, & clausum in carcere molere fecerunt. Iamq; capilli eius renasci cœperant, & principes Philisthinorũ conuenerunt in vnum vt immolarent hostias magnificas Dagon Deo suo, & epularentur, dicentes, Tradidit Deus noster inimicum nostrũ Samson in manus nostras. Quod etiam populus videns, laudabat Deum suum, eademq; dicebat, Tradidit Deus noster aduersariũ nostrũ in manus nostras, qui deleuit terram nostram, & occidit plurimos. Lætantesq; per conuiuia, sumptis iam epulis præceperunt vt vocaretur Samson, & ante eos luderet. Qui adductus de carcere ludebat ante eos, feceruntq; eum stare inter duas columnas. Qui dixit puero regẽti gressus suos, Dimitte me, vt tangam colũnas quibus omnis imminet domus, & reclinet super eas, & paululũ requiescam. Domus autẽ erat plena virorum ac mulierũ, & erant ibi omnes principes Philisthinorũ, ac de tecto & solario circiter tria millia vtriusq; sexus spectantes ludentem Samson. At ille inuocato Domino ait, Domine Deus meus memento mei, & redde mihi nunc fortitudinẽ meam pristinam Deus meus, vt vlciscar me de hostibus meis, & pro amissione duorũ luminũ vnam vltionem recipiã. Et apprehendens ambas columnas, quibus innitebatur domus, alteramq; earũ dextera, & alterã leua tenens, ait, Moriatur anima mea cum Philisthum. Concussisq; fortiter columnis, cecidit domus super omnes principes, & cæterã multitudinẽ quæ ibi erat: multoq; plures interfecit moriens, quàm antè viuus occiderat. Descendẽtes autem fratres eius, & vniuersa cognatio tulerunt corpus eius, & sepelierunt inter Saraa & Esthaol in sepulchro patris sui Manue: iudicauitque Israel viginti annis.

Moritur cũ principib⁹ Philisthinorum & reliqua multitudine.

S. MICHAS matris argentum reseruans conflauit in idôlum, cui Bethleemitam sacerdotem præfecit. CAPVT. XVII.

FVitq; eo tẽpore vir quidam de monte Ephráim nomine Michas, qui dixit matri suæ, Mille centum argẽteos quos separaueras tibi, & super quibus me audiente iuraueras, ecce ego habeo, & apud me sunt. Cui illa respõdit, Benedictus filius meus Domino. Reddidit ergo eos matri suæ, quæ dixerat ei, Cõsecraui, & voui hoc argentũ Domino, vt de manu mea suscipiat filius meus, & faciat sculptile atque conflatile: & nunc trado illud tibi. Reddidit igitur eos matri suæ: quæ tulit ducentos argenteos, & dedit eos argentario, vt faceret ex eis sculptile atq; cõflatile, quod fuit in domo Michæ. Qui ædiculã quoque in ea Deo separauit, & fecit ephod, & theraphim, id est vestem sacerdotalẽ, & idôla: impleuitq; vnius filiorum suorum manũ, & factus est ei sacerdos. In diebus illis non erat rex in Israel, sed vnusquisq; quod sibi rectũ videbatur, hoc faciebat. Fuit quoq; alter adolescens de Bethléhem Iuda ex cognatione eius: eratq; ipse Leuites, & habitabat ibi. Egressusq; de ciuitate Bethléhem, peregrinari voluit vbicunq; sibi cõmodum reperisset. Cumq; venisset in montẽ Ephráim iter faciens, & declinasset parumper in domũ Michæ, interrogatus est ab eo vnde venisset. Qui respõdit, Leuita sum de Bethlehẽ Iuda, & vado vt habitẽ vbi potuero & vtile mihi prospexero. Dixitq; Michas, Mane apud me, & esto mihi parẽs ac sacerdos: daboq; tibi per annos singulos decẽ argẽteos ac vestẽ duplicẽ, & quæ ad victũ sunt necessaria. Acquieuit, & mansit apud hominem, fuitq; illi quasi vnus de filiis. Impleuitq; Michas manum eius, & habuit puerum sacerdotẽ apud se, Nunc scio, dicens, quòd benefaciet mihi Deus habenti Leuitici generis sacerdotem.

S. EXPLORATORES tribus Dan nouas quærentes possessiones, sacerdotem Michæ cum idôlo suo detulerunt, urbem Lais ui capientes habitauerunt. CAPVT XVIII.

IN diebus illis nõ erat rex in Israel, & tribus Dan quærebat possessionem sibi, vt habitaret in ea. vsq; ad illũ enim diem inter cæteras tribus sortem non acceperat. Miserunt ergo filii Dan stirpis & familiæ suæ quinq; viros fortissimos de Saraa & Esthaol, vt explorarent terrã, & diligenter inspicerẽt: dixerũtq; eis, Ite, & consyderate terrã. Qui cum pergentes venissent in montem Ephráim, & intrassent domũ Michæ, requieuerunt ibi: & agnoscẽtes vocem adolescẽtis Leuitæ, vtentesq; illius diuersorio, dixerunt ad eum, Quis te huc adduxit? quid hic agis? quam ob causam huc venire voluisti? Qui respõdit eis, Hæc & hæc præstitit mihi Michas, & me mercede cõduxit, vt sim ei sacerdos. Rogauerũt autem eum vt consuleret Dominum, & scire possent an prospero itinere pergerent, & res haberet effectũ. Qui respõdit eis, Ite cum pace, Dominus respicit viam vestrã, & iter quò pergitis. Euntes igitur quinq; viri venerunt Lais: videruntq; populũ habitantẽ in ea absque vllo timore, iuxta cõsuetudinẽ Sidoniorũ, securum & quietum, nullo ei penitus resistente, magnarumq; opum, & procul à Sidône atq; à cunctis hominibus separatũ. Reuersique ad fratres suos in Saraa & Esthaol, quid egissent sciscitãtibus respõderunt, Surgite, & ascendamus ad eos. vidimus enim terram valde opulentã & vberẽ: nolite negligere, nolite cessare: eamus, & possideamus eam, nullus erit labor. Intrabimus ad securos, in regionẽ latissimã, tradetq; nobis Dominus locum, in quo nullius rei est penuria eorum quæ gignuntur in terra. Profecti igitur sunt de cognatione Dan, id est de Saraa & Esthaol sexcenti viri accincti armis bellicis, ascendentesq; manserunt in Cariathiárim Iudæ: qui locus ex eo tẽpore Castrorũ Dan, nomẽ accepit, & est post tergũ Cariathiárim. Inde transierunt in montẽ Ephráim. Cumq; venissent ad domum Michæ, dixerunt quinq; viri qui prius missi fuerant ad consyderandã terrã Lais, cæteris fratribus suis, Nostis quòd in domibus istis sit ephod, theraphim, & sculptile atq; conflatile: videte quid vobis placeat. Et cum paululũ declinassent, ingressi sunt domum adolescentis Leuitæ, qui erat in domo Michæ: salutaueruntq; eum verbis pacificis. Sexcenti autem viri ita vt erant armati, stabant ante ostiũ. At illi qui ingressi fuerant domũ iuuenis, sculptile & ephod & theraphim, atq; cõflatile tollere nitebãtur, & sacerdos stabat ante ostiũ, sexcentis viris fortissimis haud procul expectantibus. Tulerunt igitur qui intrauerant, sculptile, ephod, & idôla, atq; conflatile. Quibus dixit sacerdos. Quid facitis? Cui responderunt, Tace, & pone digitũ super os tuũ: veniq; nobiscũ, vt habeamus te patrẽ ac sacerdotẽ. Quid tibi melius est, vt sis sacerdos in domo vnius viri, an in vna tribu & familia in Israel? Quod cum audisset, acquieuit sermonibus eorum, & tulit ephod & idôla ac sculptile, & profectus est cum eis. Qui cũ pergerẽt, & ante se ire fecissent paruulos ac iumẽta, & omne

quod

quod erat pretiosum, iamq; à domo Michæ essent procul, viri qui habitabant in ædibus Michæ conclamantes secuti sunt, & post tergū clamare cœperūt. Qui cū respexissent, dixerunt ad Michā, Quid tibi vis? cur clamas? Qui respondit, Deos meos quos mihi feci, tulistis, & sacerdotem, & omnia quæ habeo: & dicitis, Quid tibi est? Dixeruntq; ei filii Dan, Caue ne vltra loquaris ad nos, & veniant ad te viri animo concitati, & ipse cum omni domo tua pereas. Et sic cœpto itinere perrexerunt. Videns autem Michas quòd fortiores se essent, reuersus est in domū suā. Sexcēti autē viri tulerūt sacerdotem, & quæ suprà diximus: veneruntq; in Lais ad populum quiescentē atq; securū, & percusserunt eos in ore gladii: vrbemq; incēdio tradiderūt, nullo penitus ferente præsidium, eo quòd procul habitarent à Sidône, & cū nullo hominū haberēt quicquā societatis ac negotii. Erat autem ciuitas sita in regione Rohob: quam rursum extruentes habitauerunt in ea, vocato nomine ciuitatis Dan, iuxta vocabulū patris sui quem genuerat Israel, quæ prius Lais dicebatur. Posueruntq; sibi sculptile, & Ionathā filiū Gersom filii Moysi, ac filios eius sacerdotes in tribu Dan, vsq; ad diē captiuitatis suæ. Mansitq; apud eos idôlum Michæ omni tēpore quo fuit domus Dei in Silo. in diebus illis non erat rex in Israel.

S. LEVITAE *uxor à Gabaonitis extincta adulterio, in XII. frusta portiones ad singulas tribus mittitur.* CAPVT XIX.

Vit quidā vir Leuites, habitans in latere montis Ephraim, qui accepit vxorē de Bethlēhē Iuda: quæ reliquit eum, & reuersa est in domū patris sui in Bethlēhem, mansitq; apud eum quatuor mensibus. Secutusq; est eā vir suus, volēs recōciliari ei, atq; blandiri, & secū reducere, habens in comitatu puerū & duos asinos: quæ suscepit eum, & introduxit in domum patris sui. Quod cū audisset socer eius, eumq; vidisset, occurrit ei lætus, & amplexatus est hominē. Mansitq; gener in domo soceri tribus diebus comedens cum eo & bibēs familiariter. Die autē quarto de nocte consurgens, proficisci voluit. Quē tenuit socer, & ait ad eum, Gusta prius pusillum panis, & conforta stomachum, & sic proficiscēris. Sederuntq; simul, ac comederunt & biberunt. Dixitque pater puellæ ad generum suum, Quæso te, vt hodie hic maneas, pariterq; lætemur. At ille cōsurgens, cœpit velle proficisci. Et nihilominus obnixè eum socer tenuit, & apud se fecit manere. Mane autē facto, parabat Leuites iter. Cui socer rursum, Obsecro, inquit, vt paululum cibi capias, & assumptis viribus, donec increscat dies, postea proficiscaris. Comederunt ergo simul, surrexitq; adolescens, vt pergeret cum vxore sua & puero. Cui rursum locutus est socer, Considera quòd dies ad occasum declinior sit, & propinquat ad vesperū: mane apud me etiā hodie, & duc lætū diem, & cras proficiscēris vt vadas in domū tuam. Noluit gener acquiescere sermonibus eius. sed statim surrexit, & venit contra Iebus, quæ altero nomine vocatur Ierusalem, ducens secum duos asinos onustos, & cōcubinā. Iamq; aderant iuxta Iebus, & dies mutabatur in noctem: dixitq; puer ad Dominū suū, Veni obsecro, declinemus ad vrbem Iebusæorū, & maneamus in ea. Cui respōdit Dominus, Non ingrediar oppidum gentis alienæ, quæ non est de filiis Israel: sed transibo vsq; Gabaa, & cum illuc peruenero manebimus in ea, aut certè in vrbe Rama. Transierūt ergo Iebus, & cœptū carpebāt iter, occubuitq; eis sol iuxta Gabaa, quæ est in tribu Beniamin: diuerteruntq; ad eā, vt manerent ibi. Quò cum intrassent, sedebāt in platea ciuitatis, & nullus eos recipere volebat hospitio. Et ecce, apparuit homo senex, reuertens de agro & de opere suo vesperi, qui & ipse de monte erat Ephraim, & peregrinus habitabat in Gabaa. homines autem regionis illius erant filii Iemini. Eleuatisq; oculis, vidit senex sedentē hominem cū sarcinulis suis in platea ciuitatis, & dixit ad eum, Vnde venis? & quò vadis? Qui respondit ei, Profecti sumus de Bethlēhem Iuda, & pergimus ad locum nostrum, qui est in latere montis Ephraim, vnde ieramus in Bethlēhem: & nūc vadimus ad domum Dei, nullusq; sub tectum suū nos vult recipere, habentes paleas & fœnum in asinorum pabulum, & panē ac vinū in meos & ancillæ tuæ vsus, & pueri qui mecum est: nulla re indigemus, nisi hospitio. Cui respōdit senex, Pax tecum sit, ego præbebo omnia quæ necessaria sunt: tantū quæso ne in platea maneas. Introduxitq; eum in domum suam, & pabulum asinis præbuit: ac postquam lauerunt pedes suos, recepit eos in conuiuium. Illis epulātibus, & post laborem itineris, cibo & potu reficientibus corpora, venerūt viri ciuitatis illius filii belial, id est absq; iugo, & circundantes domum senis, fores pulsare cœperunt, clamantes ad dominum domus, atq; dicētes, Educ virum qui ingressus est domum tuam, vt abutamur eo. Egressusq; est ad eos senex, & ait, Nolite fratres, nolite facere malum hoc: quia ingressus est homo hospitiū meum, & cessate ab hac stultitia: habeo filiam virginem, & hic homo habet cōcubinam, educam eas ad vos, vt humilietis eas, & vestram libidinem compleatis: tantum obsecro ne scelus hoc contra naturam operemini in virum. Nolebant acquiescere sermonibus illius: quod cernens homo, eduxit ad eos concubinam suam, & eis tradidit illudendam: qua cum tota nocte abusi essent, dimiserūt eam mane. At mulier recedentibus tenebris, venit ad ostium domus, vbi manebat Dominus suus, & ibi corruit. Mane facto, surrexit homo, & aperuit ostium, vt cœptam expleret viā: & ecce cōcubina eius iacebat ante ostiū sparsis in limine manibus. Cui ille, putans eam quiescere, loquebatur, Surge, vt ambulemus. Qua nihil respondente, intelligens quòd erat mortua, tulit eam, & imposuit asino, reuersusq; est in domum suam. Quam cum esset ingressus, arripuit gladium, & cadauer vxoris cum ossibus suis in duodecim partes ac frusta concidens, misit in omnes terminos Israel. Quod cum vidissent singuli, conclamabant, Nunquā res talis facta est in Israel, ex eo die quo ascēderunt patres nostri de Aegypto, vsq; in præsens tempus: ferte sententiam, & in commune decernite quid facto opus sit.

S. PVGNANT *undecim tribus Israel contra Beniamin, quem ferè delent.* CAPVT XX.

Gressi itaq; sunt omnes filii Israel, & pariter congregati quasi vir vnus de Dan vsque Bersabee, & terra Galaad ad Dominū in Maspha: omnesq; anguli populorum, & cunctæ tribus Israel in ecclesiam populi Dei conuenerunt quadraginta millia peditū pugnatorum. Nec latuit filios Beniamin quòd ascendissent filii Israel in Maspha. Interrogatusq; Leuita maritus mulieris interfectæ quomodo tantū scelus perpetratum esset, respondit, Veni in Gabaa Beniamin cū vxore mea, illucq; diuerti: & ecce, homines ciuitatis illius circundederunt nocte domum in qua manebam, volentes me occidere, & vxorem meam incredibili furore libidinis vexantes, denique mortua est. Quam arreptam, in frusta cōcidi, misiq; partes in omnes terminos possessionis vestræ: quia nunquam tantum nefas, & tam grande piaculum factum est in Israel. Adestis omnes filii Israel, decernite quid facere debeatis. Stansq; omnis populus, & quasi vnius hominis sermone respondit, Non recedemus in tabernacula nostra, nec suam quisquā intrabit domum: sed hoc cōtra Gabaa in commune faciemus, Decem viri eligantur è centū, ex omnibus tribubus Israel, & centum de mille, & mille de decem millibus, vt comportēt exercitui cibaria, & possimus pugnare contra Gabaa Beniamin, & reddere ei pro scelere quod meretur. Conueneruntq; vniuersus Israel ad ciuitatem, quasi homo vnus eadem mente, vnoque consilio, & miserūt nuntios ad omnem tribum Beniamin, qui dicerent, Cur tantum nefas in vobis repertū est? Tradite homines de Gabaa, qui hoc flagitiū perpetrarūt, vt morian-

Ose 10.c

tur, & auferatur malum de Israel. Qui noluerũt fratrum suorum filiorum Israel audire mandatum: sed ex cunctis vrbibus quæ sortis suæ erant, conuenerunt in Gabaa, vt illis ferrent auxilium, & contra vniuersum populum Israel dimicarent. Inuentiq; sunt viginti quinque millia de Beniamin educentium gladiũ, præter habitatores Gabaa, qui septingenti erant viri fortissimi, ita sinistra vt dextra præliantes: & sic fundis lapides ad certum iaciẽtes, vt capillum quoq; possent percutere, & nequaquam in alteram partem ictus lapidis de-

C ferretur. Virorum quoq; Israel, absq; filiis Beniamin, inuẽta sunt quadringẽta millia educentiũ gladios, & paratorum ad pugnam. Qui surgẽtes venerunt in domum Dei, hoc est in Silo: consuluerunt q; Dominum, atq; dixerunt, Quis erit in exercitu nostro princeps certaminis cõtra filios Beniamin? Quibus respondit Dominus, Iudas sit dux vester. Statimq; filii Israel surgentes, mane castrametati sunt iuxta Gabaa: & inde procedentes ad pugnã contra Beniamin, vrbẽ oppugnare cœperunt. Egressiq; filii Beniamin de Gabaa, occiderunt de filiis Israel die illo viginti duo millia virorũ. Rursum filii Israel & fortitudine, & numero cõfidentes, in eodem loco in quo prius certauerãt, aciẽ direxerũt: ita tamẽ vt prius ascenderent, & flerent corã Domino vsq; ad noctẽ: cõsulerentq; eum & dicerẽt, Debeo vltrà procedere ad dimicandũ cõtra

D filios Beniamin fratres meos, an non? Quibus ille respondit, Ascẽdite ad eos, & inite certamen. Cũq; filii Israel altera die cõtra filios Beniamin ad prœliũ processissent, eruperunt filii Beniamin de portis Gabaa: & occurrẽtes eis tãta in illos cæde bacchati sunt, vt decẽ & octo millia virorum educentiũ gladium prosternerẽt. Quam ob rem omnes filii Israel venerunt in domũ Dei, & sedentes flebãt corã Domino: ieiunaueruntq; die illo vsq; ad vesperam, & obtulerunt ei holocausta, atque pacificas victimas, & super statu suo interrogauerunt. Eo tempore ibi erat arca fœderis Domini, & Phinees filius Eleazari filii Aaron præpositus domus. Consuluerũt igitur Dominũ, atq; dixerũt, Exire vltrà debemus ad pugnã contra filios Beniamin fratres nostros, an quiescere? Quibus ait Dominus, Ascendite: cras enim tradã eos in manus vestras. Posueruntq; filii Israel insidias per circuitum vrbis Ga-

E baa: & tertia vice, sicut semel & bis, contra Beniamin exercitum produxerũt. Sed & filii Beniamin audacter eruperunt de ciuitate, & fugientes aduersarios longius persecuti sunt: ita vt vulnerarẽt ex eis sicut primo die & secũdo, & cæderẽt per duas semitas vertentes terga, quarũ vna ferebatur in Bethel, & altera in Gabaa, atq; prosternerẽt triginta circiter viros. putauerunt enim solito eos more cædere. Qui fugã arte simulãtes inierũt consiliũ, vt abstraherẽt eos de ciuitate, & quasi fugientes ad supradictas semitas perducerent. Omnes itaq; filii Israel surgentes de sedibus suis, tetẽderunt aciẽ in loco qui vocatur Baalthamar. Insidiæ quoq; quæ circa vrbẽ erãt, paulatim se aperire cœperũt, & ab occidẽtali vrbis parte procedere. Sed & alia decem millia virorum de vniuerso Israel habitatores vrbis ad certamina prouocabãt. Ingrauatumq; est bellũ contra filios Beniamin: & non intellexerunt quòd ex omni parte illis instaret interitus. Percussitque eos Dominus in cõspectu filiorũ Israel, & interfecerunt ex eis in illo die viginti quinq; millia, & centũ viros, omnes bellato-

Filii Beniamin percutiuntur à Deo, quòd abusi essent vxore Leuitæ.

F res & educentes gladiũ. Filii autẽ Beniamin cum se inferiores esse vidissent, cœperũt fugere. Quod cernẽtes filii Israel, dederunt eis ad fugiendum locum, vt ad præparatas insidias deuenirent, quas iuxta vrbem posuerãt. Qui cum repente de latibulis surrexissent, & Beniamin terga cædẽtibus daret, ingressi sunt ciuitatem, & percusserũt eam in ore gladii. Signũ autem dederant filii Israel his quos in insidiis collocauerãt, vt postquã vrbem cepissent, ignem accẽderent: vt ascẽdente in altum fumo, captam vrbem demõstrarent. Quod cum cernerẽt filii Israel in ipso certamine positi (putauerũt enim filii Beniamin eos fugere, & instãtius persequebantur, cæsis de exercitu eorum triginta viris) & viderunt quasi columnam fumi de ciuitate cõscendere, Beniamin quoq; respiciẽs retro, cum captam cerneret ciuitatẽ, & flammas in sublime ferri: qui prius simulauerant fugam, versa facie fortius resistebant. Quod cũ vidissent filii Beniamin, in fugã versi sunt, & ad viam deserti ire cœperunt, illuc quoq; eos aduersariis

G persequẽtibus. sed & hi qui vrbẽ succẽderãt, occurrerũt eis. Atq; ita factum est, vt ex vtraq; parte ab hostibus cæderentur, nec erat vlla requies moriẽtium. Ceciderũt, atq; prostrati sunt ad oriẽtalem plagã vrbis Gabaa. Fuerunt autẽ qui in eodem loco interfecti sunt, decem & octo millia virorum, omnes robustissimi pugnatores. Quod cũ vidissent qui remanserant de Beniamin, fugerũt in solitudinẽ: & pergebant ad petram, cuius vocabulum est Remmon. In illa quoq; fuga palantes, & in diuersa tendentes, occiderunt quinq; millia viros. Et cum vltrà tenderent, persecuti sunt eos, & interfecerunt etiam alia duo millia. Et sic factũ est, vt omnes qui ceciderant de Beniamin in diuersis locis, essent viginti quinq; millia pugnatores ad bella promptissimi. Remanserunt itaq; de omni numero Beniamin, qui euadere potuerũt, & fugere in solitudinem, sexcenti viri: sederuntq; in Petra Remmon mensibus quatuor. Regressi autẽ filii Israel, omnes reliquias ciuitatis à viris vsque ad iumenta gladio percusserunt: cunctasq; vrbes & viculos Beniamin vorax flamma cõsumpsit.

S. INSTAVRATVR *tribus Beniamin penè extincta ex præda Iabes Galaad contumacis.* CAPVT XXI.

A IVrauerunt quoq; filii Israel in Maspha, & dixerunt, Nullus nostrum dabit filiis Beniamin de filiabus suis vxorẽ. Venerũtq; omnes ad domum Dei in Silo: & in cõspectu eius sedentes vsq; ad vesperã, leuauerũt vocẽ, & magno vlulatu cœperũt flere, dicentes, Quare Domine Deus Israel factum est hoc malũ in populo tuo, vt hodie vna tribus auferretur ex nobis? Altera autem die diluculo cõsurgentes, extruxerũt altare: obtuleruntq; ibi holocausta, & pacificas victimas, & dixerũt, Quis non ascendit in exercitum Domini de vniuersis tribubus Israel? Grandi enim iuramẽto se constrinxerant, cum essent in Maspha, interfici eos qui defuissent. Ductiq; pœnitentia filii Israel super fratre suo Beniamin, cœperũt dicere, Ablata est

B tribus vna de Israel, vnde vxores accipient? Omnes enim in commune iurauimus non daturos nos his filias nostras. Idcirco dixerunt, Quis est de vniuersis tribubus Israel, qui nõ ascendit ad Dominum in Maspha? Et ecce inuẽti sunt habitatores Iabes Galaad in illo exercitu nõ fuisse. Eo quoq; tẽpore cũ essent in Silo, nullus ex eis ibi repertus est. Miserunt itaq; decem millia viros robustissimos, & præceperunt eis, Ite, & percutite habitatores Iabes Galaad in ore gladii, tam vxores quàm paruulos eorum: & hoc erit quod obseruare debebitis, Omne generis masculini, & mulieres quæ cognouerunt viros, interficite. Inuentæq; sunt de Iabes Galaad quadringentæ virgines, quæ nescierunt viri torũ, & adduxerunt eas ad castra in Silo, in terram Chanáan. Miseruntq; nuntios ad filios Beniamin, qui erant in petra Remmon, & præcepe-

C runt eis vt eas susciperent in pace. Veneruntq; filii Beniamin in illo tempore, & datæ sunt eis vxores de filiabus Iabes Galaad: alias autem nõ repererũt, quas simili modo traderent. Vniuersusq; Israel valde doluit, & egit pœnitentiã super interfectione vnius tribus ex Israel. Dixeruntq; maiores natu, Quid faciemus reliquis, qui non acceperunt vxores? omnes in Beniamin fœminæ conciderunt, & magna nobis cura ingentiq; studio prouidẽdum est, ne vna tribus deleatur ex Israel. Filias enim nostras eis dare non possumus, constricti iuramẽto, & maledictione qua diximus, Maledictus qui dederit de filiabus suis vxorẽ Beniamin. Ceperuntq; cõsilium, atq; dixerunt, Ecce solennitas Domini est in Silo anniuersaria, quæ sita est ad septẽtrionem vrbis Bethel, ad orientalem

plagam

plagam viæ, quæ de Bethel tendit ad Sichimam, & ad meridiem oppidi Lebona. Præceperuntq; filiis Beniamin, atq; di- D xerunt, Ite, & latitate in vineis. Cumq; videritis filias Silo ad ducẽdos choros ex more procedere, exite repẽte de vineis, & rapite ex eis singuli vxores singulas, & pergite in terram Beniamin. Cumq; venerint patres earum, ac fratres, & aduersum vos queri cœperint, atque iurgari, dicemus eis, Misereminini eorum: non enim rapuerunt eas iure bellantium, atque victorum, sed rogantibus vt acciperent, non dedistis, & à vestra parte peccatum est. Feceruntq; filii Beniamin vt sibi fuerat imperatum: & iuxta numerum suum rapuerunt sibi de his quæ ducebãt choros, vxores singulas: abieruntq; in possessionem suam, ædificantes vrbes, & habitantes in eis. Filii quoque Israel reuersi sunt per tribus, & familias in tabernacula sua. In diebus illis non erat rex in Israel: sed vnusquisq; quod sibi rectum videbatur, hoc faciebat.

FINIS.

Liber Ruth.

S. ELIMELECH præ nimia fame cum Noëmi uxore & filijs in Moab concedit, quo mortuo cum filijs, Noëmi cum Ruth nuru sua in Bethlehem reuertitur. CAPVT I.

A IN DIEBVS vnius iudicis, quãdo iudices præerant, facta est fames in terra. Abiitq; homo de Bethléhem Iuda, vt peregrinaretur in regione Moabitide cum vxore sua, ac duobus liberis. ipse vocabatur Elimélech, & vxor eius Noemi: & duo filii, alter Mahalon, & alter Chelion, Ephrathæi de Bethléhem Iuda. Ingressiq; regionẽ Moabitidem, morabantur ibi. Et mortuus est Elimelech maritus Noemi: remãsitq; ipsa cũ filiis. Qui acceperunt vxores Moabitidas, quarũ vna vocabatur Orpha, altera Ruth. Manseruntq; ibi decem annis, & ambo mortui sunt, Mahalon videlicet & Chelion: remansitq; mulier orbata duobus liberis B ac marito. Et surrexit, vt in patriã pergeret cum vtraq; nuru sua de regione Moabitide: audierat enim quòd respexisset Dominus populũ suum, & dedisset eis escas. Egressa est itaq; de loco peregrinationis suæ cum vtraq; nuru: & iam in via reuertendi posita in terrã Iuda, dixit ad eas, Ite in domum matris vestræ, faciat vobiscum Dominus misericordiam, sicut fecistis cũ mortuis & mecum. Det vobis inuenire requiẽ in domibus virorũ, quos sortituræ estis. Et osculata est eas, Quæ eleuata voce, flere cœperunt, & dicere, Tecum pergemus ad populum tuum. Quibus illa respondit, Reuertimini filiæ meæ, cur venitis mecũ? num vltrà habebo filios in vtero meo, vt viros ex me sperare possitis? Reuertimini filiæ meæ, & abite: iam enim senectute cõfecta sum, nec apta vinculo coniugali. etiam si possem hac nocte concipere, & pá- C rere filios, si eos expectare velitis donec crescãt, & annos pubertatis impleãt, antè eritis vetulę quàm nubatis. Nolite quæso filiæ meæ facere hoc: quia vestra angustia magis me premit, & egressa est manus Domini contra me. Eleuata igitur voce, rursum flere cœperunt. Orpha osculata est socrum, ac reuersa est: Ruth adhæsit socrui suæ. Cui dixit Noemi, En reuersa est cognata tua ad populum suum, & ad deos suos, vade cum ea. Quæ respondit, Ne aduerseris mihi, vt relinquam te & abeam: quocunq; enim perrexeris, pergã: & vbi morata fueris, & ego pariter morabor. Populus tuus populus meus, & Deus tuus Deus meus. Quæ te terra morientem susceperit, in ea moriar: ibiq; locum accipiã sepulturæ. Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si nõ sola mors me & te sepa- D rauerit. Videns ergo Noemi, quòd obstinato animo Ruth decreuisset secum pergere, aduersari noluit, nec ad suos vltrà reditũ persuadere: profectæq; sunt simul, & venerũt in Bethléhem. Quibus vrbem ingressis, velox apud cunctos fama percrebuit: dicebãtq; mulieres, Hæc est illa Noemi. Quibus ait, Ne vocetis me Noemi, id est pulchram: sed vocate me, Mara, id est amaram, quia amaritudine valde repleuit me Omnipotẽs. Egressa sum plena, & vacuã reduxit me Dominus. Cur ergo vocatis me Noemi, quam Dominus humiliauit, & afflixit Omnipotens? Venit ergo Noemi cum Ruth Moabitide nuru sua, de terra peregrinationis suæ: ac reuersa est in Bethléhem, quando primum hordea metebantur.

S. RVTH spicas in agro Booz colligens, apud eam tantam inuenit gratiam, ut multas ad socrum spicas deferret & cibos. CAPVT II.

A ERat autem viro Elimelech cõsanguineus, homo potẽs, & magnarũ opum, nomine Booz. Dixitq; Ruth Moabitis ad socrum suam, Si iubes, vadam in agrũ, & colligã spicas quæ fugerint manus metentium, vbicũq; clemẽtis in me patrisfamiliàs reperero gratiam. Cui illa respondit, Vade filia mi. Abiit itaq; & colligebat spicas post terga metentiũ. Accidit autẽ vt ager ille haberet Dominũ nomine Booz, qui erat de cognatione Elimélech. Et ecce, ipse veniebat de Bethléhẽ, dixitq; messoribus, Dominus vobiscũ. Qui responderũt ei, Benedicat tibi Dominus. Dixitq; Booz iuueni, qui messoribus præerat, Cuius B est hæc puella? Cui respõdit, Hæc est Moabitis quæ venit cũ Noemi, de regione Moabitide, & rogauit vt spicas colligeret remanentes, sequens messorum vestigia: & de mane vsq; nunc stat in agro, & nec ad momentum quidẽ domũ reuersa est. Et ait Booz ad Ruth, Audi filia, ne vadas in alterũ agrũ ad colligendũ, nec recedas ab hoc loco: sed iungere puellis meis, & vbi messuerint, sequere. Mandaui enim pueris meis, vt nemo molestus sit tibi: sed etiam si sitieris, vade ad sarcinulas, & bibe aquas de quibus & pueri mei bibunt. Quæ cadens in faciẽ suã, & adorans super terrã, dixit ad eũ, Vnde mihi hoc, vt inuenirẽ gratiã ante oculos tuos, & nosse me di- C gnareris peregrinam mulierem? Cui ille respondit, Nuntiata sunt mihi omnia quæ feceris socrui tuæ post mortẽ viri tui: & quòd reliqueris parẽtes tuos, & terrã in qua nata es, & veneris ad populũ, quem antea nesciebas. Reddat tibi Dominus pro opere tuo, & plenã mercedem recipias à Domino Deo Israel, ad quem venisti, & sub cuius cõfugisti alas. Quæ ait, Inueni gratiã apud oculos tuos domine mi, qui consolatus es me, & locutus es ad cor ancillæ tuæ, quæ non sum similis vnius puellarũ tuarũ. Dixitq; ad eam Booz, Quando hora vescẽdi fuerit, veni huc, & comede panẽ, & intinge buccellam tuã in aceto. Sedit itaq; ad messorũ latus, & cõgessit polentã sibi, comeditq;, & saturata est, & tulit reliquias. Atq; inde surrexit, vt spicas ex more colligeret. Præcepit autem Booz pueris suis, dicens, Etiam si vobiscũ metere voluerit,

nec prohibeatis eam: & de vestris quoq; manipulis proiicite de industria, & remanere permittite, vt absq; rubore colligat, & colligentẽ nemo corripiat. Collegit ergo in agro vsq; ad vesperã: & quæ collegerat virga cædẽs & excutiens, inuenit hordei quasi ephi mensurã, id est tres modios, quos portans reuersa est in ciuitatem, & ostendit socrui suæ: insuper protulit, & dedit ei de reliquiis cibi sui, quo saturata fuerat. Dixitq; ei socrus sua, Vbi hodie collegisti, & vbi fecisti opus? sit benedictus, qui misertus est tui. Indicauitque ei apud quẽ esset operata: & nomẽ dixit viri, quòd Booz vocaretur. Cui respondit Noemi, Benedictus sit à Domino: quoniam eandẽ gratiã, quã præbuerat viuis, seruauit & mortuis. Rursumq; ait, Propinquus noster est homo. Et Ruth, Hoc quoque, inquit, præcepit mihi, vt tãdiu messoribus eius iungerer, donec omnes segetes meterẽtur. Cui dixit socrus, Melius est filia mi, vt cũ puellis eius exeas ad metẽdũ, ne in alieno agro quispiam resistat tibi. Iuncta est itaq; puellis Booz: & tandiu cũ eis messuit, donec hordea & triticũ in horreis cõderẽtur.

S. RVTH socrus consilio ad pedes Booz dormientis recumbit, & multas hordei mensuras ad socrum defert. CAPVT III.

POstquam autẽ reuersa est ad socrũ suam, audiuit ab ea, Filia mi, quærã tibi requiem, & prouidebo vt bene sit tibi. Booz iste, cuius puellis in agro iuncta es, propinquus noster est, & hac nocte aream hordei ventilat. Lauare igitur, & vngere, & induere cultioribus vestimentis, & descẽde in aream. nõ te videat homo, donec esum potumque finierit. Quando autem ierit ad dormiendum, nota locum in quo dormiat: veniesq;, & discooperies pallium quo operitur à parte pedũ, & proiicies te, & ibi iacebis: ipse autẽ dicet tibi quid agere debeas. Quæ respõdit, Quicquid præceperis, faciam. Descenditq; in areã, & fecit omnia quæ sibi imperauerat socrus. Cumq; comedisset Booz, & bibisset, & factus esset hilarior, issetq; ad dormiẽdũ iuxta aceruũ manipulorũ, venit abscõditè, & discooperto pallio à pedibus eius, se proiecit. Et ecce, nocte iã media expauit homo, & cõturbatus est: viditq; mulierẽ iacentẽ ad pedes suos, & ait illi, Quæ es? Illaq; respondit, Ego sum Ruth ancilla tua: expande palliũ tuũ super famulã tuã, quia propinquus es. Et ille, Benedicta, inquit, es à Domino filia, & priorẽ misericordiã posteriore superasti: quia non es secuta iuuenes pauperes, siue diuites. Noli ergo metuere, sed quicquid dixeris mihi faciã tibi. Scit enim omnis populus qui habitat intra portas vrbis meę, mulierẽ te esse virtutis. Nec abnuo me propinquum, sed est alius me propinquior. Quiesce hac nocte: & facto mane, si te voluerit propinquitatis iure retinere, bene res acta est: sin autẽ ille noluerit, ego te absq; vlla dubitatione suscipiã, viuit Dominus. dormi vsq; mane. Dormiuit itaq; ad pedes eius, vsq; ad noctis abscessum. Surrexit itaq; antequã homines se cognoscerent mutuo, & dixit Booz, Caue ne quis nouerit quòd huc veneris. Et rursum, Expãde, inquit, palliũ tuũ, quo operiris, & tene vtraq; manu. Qua extendente, & tenẽte, mẽsus est sex modios hordei, & posuit super eam. Quæ portans ingressa est ciuitatẽ, & venit ad socrũ suã. Quæ dixit ei, Quid egisti filia? Narrauitq; ei omnia quæ sibi fecisset homo. Et ait, Ecce sex modios hordei dedit mihi, & ait, Nolo vacuã te reuerti ad socrum tuam. Dixitq; Noemi, Expecta filia, donec videamus quẽ res exitũ habeat. neq; enim cessabit homo, nisi compleuerit quod locutus est.

S. BOOZ accepto iure propinquitatis mariti Ruth, eam ducit in uxorem, ex qua Obed auum Dauid genuit.

CAPVT IIII.

ASCendit ergo Booz ad portã, & sedit ibi. Cumq; vidisset propinquum prætereire, de quo prius sermo habitus est, dixit ad eum, Declina paulisper, & sede hic: vocans eum nomine suo. Qui diuertit, & sedit. Tollens autem Booz decem viros de senioribus ciuitatis, dixit ad eos, Sedete hic. Quibus residentibus locutus est ad propinquum, Partem agri fratris nostri Elimélech vendit Noemi, quæ reuersa est de regione Moabitide: quod audire te volui, & tibi dicere corã cunctis sedentibus, & maioribus natu de populo meo. Si vis possidere iure propinquitatis: eme, & posside. sin autem displicet tibi hoc ipsum, indica mihi, vt sciam quid facere debeã. nullus enim est propinquus excepto te, qui prior es: & me, qui secũdus sum. At ille respondit, Ego agrũ emam. Cui dixit Booz, Quando emeris agrum de manu mulieris, Ruth quoq; Moabitidem, quæ vxor defuncti fuit, debes accipere: vt suscites nomen propinqui tui in hęreditate sua. Qui respõdit, Cedo iuri propinquitatis: neq; enim posteritatem familiæ meæ delere debeo. tu meo vtere priuilegio, quo me libenter carere profiteor. Hic autem erat mos antiquitus in Israel inter propinquos, vt si quando alter alteri suo iuri cedebat: vt esset firma concessio, soluebat homo calceamentũ suum, & dabat propinquo suo. hoc erat testimonium cessionis in Israel. Dixit ergo propinquo suo Booz, Tolle calceamẽtum. Quod statim soluit de pede suo. At ille maioribus natu, & vniuerso populo, Testes vos, inquit, estis hodie, quòd possederim omnia quæ fuerunt Elimélech & Chelion & Mahalon, tradente Noemi: & Ruth Moabitidem, vxorem Mahalon, in coniugium sumpserim, vt suscitem nomẽ defuncti in hæreditate sua, ne vocabulum eius de familia sua, ac fratribus & populo deleatur. Vos, inquam, huius rei testes estis. Respondit omnis populus qui erat in porta, & maiores natu, Nos testes sumus: faciat Dominus hanc mulierem, quæ ingreditur domũ tuã, sicut Rachel, & Liam, quæ ædificauerunt domũ Israel: vt sit exemplũ virtutis in Ephratha, & habeat celebre nomẽ in Bethléhem: fiatq; domus tua, sicut domus Phares, quẽ Thamar peperit Iudæ, de semine quod tibi dederit Dominus ex hac puella. Tulit itaq; Booz Ruth, & accepit vxorem: ingressusq; est ad eam, & dedit illi Dominus vt cõciperet & pareret filiũ. Dixeruntq; mulieres ad Noemi, Benedictus Dominus qui non est passus vt deficeret successor familiæ tuæ, & vocaretur nomen eius in Israel: & habeas qui cõsoletur animam tuam, & enutriat senectutem. de nuru enim tua natus est, qui te diliget: & multo tibi melior est, quàm si septẽ haberes filios. Susceptumq; Noemi puerũ posuit in sinu suo, & nutricis ac gerulæ fungebatur officio. Vicinæ autem mulieres cõgratulãtes ei, & dicẽtes, Natus est filius Noemi: vocauerũt nomẽ eius Obed: hic est pater Isai, patris Dauid. Hæ sunt generationes Phares: Phares genuit Esron, Esron genuit Aram, Aram genuit Aminadab, Aminadab genuit Naason, Naason genuit Salmon, Salmon genuit Booz, Booz genuit Obed, Obed genuit Isai, Isai genuit Dauid.

Deut. 25. b Calceamentũ suũ soluere, & dare propinquo, quid significet.

Aedificare domum.

Gen. 28.

Ruth parit filium.

Ex quibus ortus Dauid.

Matth. 1. a

FINIS.

Hieronymi in Libros regum PRAEFATIO.

VIGINTI *& duas literas esse apud Hebræos, Syrorum quoq; & Chaldæorum lingua testatur, quæ Hebrææ magna ex parte confinis est. nam & ipsi, uigintiduo elementa habent, eodem sono, sed diuersis characteribus. Samaritani etiam pentateuchum Moysi totidem literis scriptitant: figuris tantum, & apicibus discrepantes. certumq; est Esdram scribam, legisq; doctorẽ, post captam Ierosolymam & instaurationem templi sub Zorobabel, alias literas reperisse quibus nunc utimur: cum ad illud usque tempus iidem Samaritanorum & Hebræorum characteres fuerint. In libro quoq; Numerorum hæc eadem supputatio, sub Leuitarum ac sacerdotũ censu, mysticè ostenditur. Et nomen Domini tetragrammaton in quibusdam*

busdam Græcis uoluminibus usq; hodie antiquis expressum literis inuenimus. Sed & psalmi tricesimusſextus, & centesimusdecimus & centesimusundecimus, & centesimusdecimusoctauus, & centesimusquadragesimusquartus, quanquam diuerso scribantur metro, tamen eiusdem numeri texuntur alphabeto. Et Ieremiæ lamentationes, & oratio eius: Salomonis quoque in fine prouerbia, ab eo loco in quo ait, Mulierem fortem quis inueniet? ijsdem alphabetis uel incisionibus supputantur. Porrò quinque literæ duplices apud Hebræos sunt: Caph, Mem, Nun, Phe, Sade. aliter enim scribūtur per has principia, medietatesq; uerborum, aliter fines. Vnde & quinq; à plerisque libri, duplices æstimantur, Samuel, Malachim, Dibrebaiamim, Esdras, Ieremias, cum Cinoth, id est lamētationibus suis. Quomodo igitur uigintiduo elementa sunt per quæ scribimus Hebraicè omne quod loquimur, & eorum initijs uox humana comprehenditur: ita uigintiduo uolumina supputantur, quibus quasi literis & exordijs in Dei doctrina, tenera adhuc & lactens uiri iusti eruditur infantia.

Primus apud eos liber, uocatur BERESITH, quem nos Genesim dicimus. Secundus, VEELLE SEMOTH, qui Exodus appellatur. Tertius, VAICRA, id est Leuiticus. Quartus, VAIEDABBER, quem Numeros uocamus. Quintus, ELLE HADDEBARIM, qui Deuteronomium prænotatur.

Hi sunt quinq; libri Moysi: quos propriè THORAH, id est legem appellant.

Secundum Prophetarum ordinem faciunt: & incipiunt ab Iesu filio Naue: qui apud eos IEHOSVÁ BEN NVN dicitur. Deinde subtexunt SOPHETIM, id est Iudicum librum. Et in eundem compingunt RVTH: quia in diebus Iudicum, facta eius narratur historia. Tertius sequitur SAMVEL, quem nos Regum primum & secundum dicimus. Quartus, MALACHIM, id est regum: qui tertio & quarto Regū uolumine continetur. Meliusq; multo est MALACHIM, id est regum: quàm MALACHOTH, id est regnorum dicere. Non enim multarum gentium describit regna: sed unius Israëlitici populi, qui tribubus duodecim continetur. Quintus est ISAIAS. Sextus, IEREMIAS. Septimus, EZECHIEL. Octauus, liber duodecim Prophetarum: qui apud illos uocatur THERE ASAR.

Tertius ordo, hagiographa poßidet. Et primus liber incipit ab Iob. Secūdus à Dauid, quem quinq; incisionibus, & uno psalmorum uolumine comprehendunt. Tertius est SALOMOH, tres libros habens: Prouerbia, quæ illi parabolas, id est MISLE appellant. Quartus, Ecclesiasten, id est COHELETH. Quintus, Canticum canticorū, quem titulo SIR HASSIRIM prænotant. Sextus, est DANIEL. Septimus, DIBRE HAIAMIM, id est, uerba dierum: quod significantius Chronicon totius diuinæ historiæ possumus appellare. qui liber, apud nos Paralipoménon primus & secundus inscribitur. Octauus, ESDRAS: qui & ipse similiter apud Græcos & Latinos, in duos libros diuisus est. Nonus, ESTHER.

Atque ita fiunt pariter ueteris legis libri uigintiduo: id est Moysi quinque, & Prophetarum octo, hagiographorum nouem. Quanquam nonnulli RVTH & CINOTH inter hagiographa scriptitent, & hos libros in suo putent numero supputandos: ac per hoc esse priscæ legis libros uigintiquatuor: quos sub numero uigintiquatuor seniorum Apocalypsis Iohannis inducit adorantes agnum, & coronas suas prostratis uultibus offerentes: stantibus coram quatuor animalibus oculatis retro & antè, id est in præteritum & in futurum respicientibus, & indefessa uoce clamantibus, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, & qui uenturus est. Hic prologus, scripturarum quasi galeatum principium, omnibus libris quos de Hebræo uertimus in Latinum, conuenire potest: ut scire ualeamus quicquid extra hos est, inter apocrypha esse ponendum. Igitur sapientia, quæ uulgo Salomonis inscribitur, & Iesu filij Sirach liber, & Iudith, & Tobias, & Pastor, nō sunt in canone. Machabæorū primū librum, Hebraicum reperi. Secundus, Græcus est: quod ex ipsa quoque phrasi probari potest. Quæ cum ita se habeant, obsecro te lector, ne laborem meum, reprehensionem existimes antiquorum. In templo Dei offert unusquisque quod potest: alij aurum & argentum & lapides pretiosos, alij byssum & purpuram & coccum offerunt & hyacinthum: nobiscum bene agetur, si obtulerimus pelles & caprarum pilos. Et tamen Apostolus contemptibiliora nostra magis necessaria iudicat. Vnde & tota illa tabernaculi pulchritudo, & per singulas species ecclesiæ præsentis futuræq; distinctio, pellibus tegitur & cilicijs: ardoremq; solis & iniuriam imbrium ea quæ uiliora sunt prohibent. Lege ergo primum Samuel & Malachim meum. meum inquam, meum. Quicquid enim crebrius uertendo & emendādo solicitius & didicimus & tenemus, nostrum est. Et cum intellexeris quod antea nesciebas: uel interpretem me existimato, si gratus es: uel paraphrasten, si ingratus. quanquam mihi omnino conscius non sim mutasse me quippiam de Hebraica ueritate. Certe si incredulus es, lege Græcos codices, & latinos: & confer cum his opusculis. & ubicūq; discrepare inter se uideris, interroga quemlibet Hebræorum, cui magis accommodare debeas fidem. Et si nostra firmauerit, puto quòd eum nō existimes cōiectorē, ut in eodem loco mecū similiter diuinarit. Sed & uos famulas CHRISTI rogo, quæ Domini discumbētis pretiosißimo fidei myrrho ungitis caput, quæ nequaquam saluatorem quæritis in sepulchro, quibus iam ad patrem CHRISTVS ascendit: ut cōtra latrātes canes qui aduersum me rabido ore desæuiūt, & circumeunt ciuitatem, atq; in eo se doctos arbitrantur si alijs detrahant, orationū uestrarum clypeos opponatis. Ego sciens humilitatem meam, illius semper sententiæ recordabor, Dixi, custodiam uias meas: ut non delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiam. cum consisteret peccator aduersum me, Obmutui, & humiliatus sum: & silui à bonis.

Lib. primus Samuelis, quem nos primum Regum dicimus.

S. HANNA diu sterilis, & æmulæ improperio tristis, Samuelem genuit, quem Domino consecrandum deuouit.

CAPVT I.

A FVIT vir vnus de Ramatháim Sophim, de monte Ephráim, & nomen eius Elcana, filius Ieroham, filii Eliu, filii Thau, filii Suph Ephrathæus: & habuit duas vxores, nomen vni Anna, & nomen secundæ Phenenna. Fueruntq; Phenennæ filii: Annæ autem nō erant liberi. Et ascendebat vir ille de ciuitate sua statutis diebus, vt adoraret, & sacrificaret Domino exercituum in Silo. Erant autem ibi duo filii Heli, Ophni & Phinees, sacerdotes Domini. Venit ergo dies, & immolauit Elcana, deditq; Phenen

Ophni & Phinees filij Heli.

næ vxori suæ, & cunctis filiis eius, & filiabus partes: Annæ autē dedit partem vnam tristis, quia Annam diligebat. Dominus autē concluserat vuluam eius. Affligebat quoq; eam æmula eius, & vehementer angebat, in tantū vt exprobraret quòd Dominus conclusisset vuluam eius: sicq; faciebat per singulos annos, cū redeunte tēpore ascenderent ad templum Domini: & sic prouocabat eam. porrò illa flebat, & non ca B piebat cibū. Dixit ergo ei Elcana vir suus, Anna cur fles? & quare nō comedis? & quam ob rem affligitur cor tuum? nun quid non ego melior tibi sum, quàm decem filii? Surrexit autem Anna postquā comederat, & biberat in Silo. Et Heli sacerdote sedente super sellam ante postes domus Domini, cum esset Anna amaro animo, orauit ad Dominū flens largiter, & votū vouit, dicens, Domine exercituū, si respiciens videris afflictionē famulæ tuæ, & recordatus mei fueris, nec oblitus ancillæ tuæ, dederisq; seruæ tuæ sexum virilē: dabo eum Domino omnibus diebus vitæ eius, & nouacula non ascendet super caput eius. Factū est autē, cum illa multiplicaret preces corā Domino, vt Heli obseruaret os eius. Porrò Anna loquebatur in corde suo, tantumq; labia illius mouebantur, & vox penitus non audiebatur. Existimauit ergo C eam Heli temulentam, dixitq; ei, Vsquequo ebria eris? digere paulisper vinum quo mades. Respondens Anna, Nequaquā, inquit, Domine mi: nā mulier infelix nimis ego sum, vinūq; & omne quod inebriare potest, non bibi, sed effudi animam meam in conspectu Domini. Ne reputes ancillā tuam, quasi vnam de filiabus belial: quia ex multitudine doloris, & mœroris mei locuta sum vsq; in præsens. Tunc Heli ait ei, Vade in pace, & Deus Israel det tibi petitionem tuam, quā rogasti eum. At illa dixit, Vtinam inueniat ancilla tua gratiā in oculis tuis. Et abiit mulier in viā suā, & comedit, vultusq; illius non sunt amplius in diuersa mutati. Et surrexerunt mane, & adorauerunt coram Domino: reuersiq; sunt, & venerunt in domum suā in Ramátha. Cognouit autem Elcana Annam vxorem suam: & recordatus est eius Dominus. Et factum est post circulum dierum, concepit Anna, & peperit filium, vocauitq; nomen eius Samuel: eo quòd à Domino postulasset eum. Ascendit autem vir eius Elcana, & omnis domus eius, vt immolaret Domino hostiam solennem & votum suum, & Anna nō ascendit: dixit enim viro suo, Non vadam, D donec ablactetur infans: & ducam eum, vt appareat ante conspectum Domini, & maneat ibi iugiter. Et ait ei Elcana vir suus, Fac quod bonum tibi videtur, & mane donec ablactes eum: precorq; vt impleat Dominus verbū suum. Mansit ergo mulier, & lactauit filium suū, donec amoueret eum à lacte. Et adduxit eum secum, postquam ablactauerat, in vitulis tribus, & vno modio farinæ, & amphora vini, & adduxit eum ad domum Domini in Silo. Puer autem erat adhuc infantulus: & immolauerūt vitulum, & obtulerunt puerum Heli. Et ait Anna, Obsecro mi domine, viuit anima tua: ego sum illa mulier, quæ steti coram te, hic orans Dominum pro puero isto. Oraui, & dedit mihi Dominus petitionem meam, quam postulaui eum. Idcirco & ego cōmodaui eum Domino cunctis diebus, quibus fuerit accommodatus Domino. Et adorauerūt ibi Dominum. Et orauit Anna, & ait:

Anna petit à Domino filium.

Miseretur Dominus Annæ, & peperit filiū quē vocauit Samuel.

S. HANNA *præ gaudio in canticum prorumpit: Heli pœnam indulgentiæ filiorum Dominus minatur & mortem.*

CAPVT II.

A Exultauit cor meum in Domino, & exaltatum est cornu meum in Deo meo: dilatatum est ōs meum super inimicos meos: quia lætata sum in salutari tuo. Non est sanctus, vt est Dominus: neq; enim est alius extra te, & non est fortis sicut Deus noster. Nolite multiplicare loqui sublimia, gloriātes: recedant vetera de ore vestro: quia Deus scientiarum Dominus est, & ipsi præparantur cogitationes. Arcus fortiū superatus est, & infirmi accincti sunt robore. Repleti prius, pro panibus se locauerunt: & famelici, saturati sunt: donec sterilis peperit plurimos: & quæ multos habebat filios, infirmata est. Do B minus mortificat, & viuificat, deducit ad inferos, & reducit. Dominus pauperem facit, & ditat, humiliat, & sublevat. Suscitat de puluere egenum, & de stercore eleuat pauperem: vt sedeat cum principibus, & soliū gloriæ teneat. Domini enim sunt cardines terræ, & posuit super eos orbē. Pedes sanctorum suorū seruabit, & impii in tenebris cōticescēt: quia non in fortitudine roborabitur vir. Dominū formidabūt aduersarii eius, super ipsos in cœlis tonabit: Dominus iudicabit fines terræ, & dabit imperium regi suo, & sublimabit cornu CHRISTI sui. Et abiit Elcana in Ramátha, in domū suam: puer autem erat minister in conspectu Domini ante faciem C Heli sacerdotis. Porrò filii Heli, filii belial, nescientes Dominum, neq; officium sacerdotum ad populum: sed quicunq; immolasset victimā, veniebat puer sacerdotis dum coquerentur carnes, & habebat fuscinulam tridentem in manu sua, & mittebat eam in lebetem, vel in caldariam, aut in ollam, siue in cacabum: & omne quod leuabat fuscinula, tollebat sacerdos sibi. sic faciebant vniuerso Israeli, venientiū in Silo. Etiam antequam adolerent adipem, veniebat puer sacerdotis, & dicebat immolanti, Da mihi carnem, vt coquam sacerdoti: non enim accipiam à te carnē coctam, sed crudam. Dicebatq; illi immolans, Incendatur primùm iuxta morem hodie adeps, & tolle tibi quantumcunque desyderat anima tua. D Qui respondens aiebat ei, Nequaquā: nunc enim dabis, alioqui tollam vi. Erat ergo peccatum puerorum grande nimis coram Domino: quia detrahebant homines sacrificio Domini. Samuel autem ministrabat ante faciem Domini: puer accinctus ephod lineo. Et tunicam paruā faciebat ei mater sua, quam afferebat statutis diebus, ascendens cum viro suo, vt immolaret hostiam solennem. Et benedixit Heli Elcanæ & vxori eius, dixitq; ei, Reddat tibi Dominus semen de muliere hac, pro fœnore quod commodasti Domino. Et abierunt in locum suū. Visitauit ergo Dominus Annam, & concepit, & peperit tres filios, & duas filias: & magnificatus est E puer Samuel apud Dominū. Heli autem erat senex valde, & audiuit omnia quæ faciebāt filii sui vniuerso Israeli: & quomodo dormiebant cum mulieribus quæ obseruabant ad ostium tabernaculi, & dixit eis, Quare facitis res huiuscemodi, quas ego audio, res pessimas, ab omni populo? Nolite filii mei: nō enim est bona fama quam ego audio, vt trāsgredi faciatis populū Domini. Si peccauerit vir in virū, placari ei potest Deus: si autē in Dominum peccauerit vir, quis orabit pro eo? Et nō audierunt vocē patris sui: quia voluit Dominus occidere eos. Puer autē Samuel proficiebat, atq; crescebat, & placebat tam Deo quàm hominibus. Venit autem vir Dei ad Heli, & ait ad eū, Hæc dicit Dominus, Nunquid nō apertè reuelatus sum domui patris tui, cum esset in F Aegypto in domo Pharaonis? Et elegi eum ex omnibus tribubus Israel mihi in sacerdotē, vt ascēderet ad altare meum, & adoleret mihi incensum, & portaret ephod corā me: & dedi domui patris tui omnia de sacrificiis filiorū Israel. Quare calce abiecistis victimam meā, & munera mea quæ præcepi vt offerrentur in templo: & magis honorasti filios tuos quàm me, vt comederetis primitias omnis sacrificii Israel populi mei? Propterea ait Dominus Deus Israel, Loquēs locutus sum, vt domus tua, & domus patris tui ministraret in conspectu meo, vsq; in sempiternū. Nunc autē, dicit Dominus, Absit hoc à me: sed quicunq; honorificauerit me, glorificabo eum: qui autē cōtemnūt me, erunt ignobiles. Ecce dies veniunt, & præcidam brachium tuū, & brachium do G mus patris tui, vt nō sit senex in domo tua. Et videbis æmulum tuum in templo, in vniuersis prosperis Israel: & nō erit senex in domo tua omnibus diebus. Veruntamē nō auferam penitus virum ex te ab altari meo: sed vt deficiant oculi tui, & tabescat

Canticum Annæ.

Deut. 32.f Tob. 13.a Supra 16.b

Prædicitur CHRISTI regnum.

Peccatū filiorū Heli sacerdotis.

Samuel ministrat Domino.

Arguitur Heli indulgentiæ erga filios.

3. Reg. 2.e

& tabescat anima tua, & pars magna domus tuæ morietur cum ad virilem ætatem venerit. Hoc autẽ erit tibi signum, quod venturum est duobus filiis tuis Ophni & Phinees, In die vno morientur ambo. Et suscitabo mihi sacerdotem fidelem, qui iuxta cor meum, & animam meam faciet: & ædificabo ei domum fidelem, & ambulabit coram christo meo cunctis diebus. Futurum est autem, vt quicunq; remanserit in domo tua, veniat vt oretur pro eo, & offerat nummum argenteum, & tortam panis, dicatq;, Dimitte me obsecro ad vnam partem sacerdotalem, vt comedam buccellam panis.

S. PVER *Samuel à Domino quater vocatus reuelationem suam Heli narrat sibi nocituram.* CAPVT III.

Trina Samuelis vocatio à Deo.

A PVer autẽ Samuel ministrabat Domino coram Heli, & sermo Domini erat pretiosus. In diebus illis nõ erat visio manifesta. Factũ est ergo in die quadã, Heli iacebat in loco suo, & oculi eius caligauerat, nec poterat videre lucernã Dei antequã extingueretur. Samuel autẽ dormiebat in tẽplo Domini, vbi erat arca Dei. Et vocauit Dominus Samuel. Qui respõdens ait, Ecce ego. Et cucurrit ad Heli, & dixit, Ecce ego: vocasti enim me. Qui dixit, Non vocaui: reuertere, & dormi. Et abiit, & dormiuit. Et adiecit Dominus rursum vocare Samuelẽ. Cõsurgensq; Samuel abiit ad Heli, & dixit, Ecce ego: quia vocasti me. Qui respõdit, Nõ vocaui te fili mi: reuertere & dormi. Porrò Samuel necdum sciebat Dominum, nec reuelatus fuerat ei sermo Domini. Et adiecit Dominus, & vocauit B adhuc Samuelem tertiò. Qui cõsurgens abiit ad Heli, & ait, Ecce ego: quia vocasti me. Intellexit ergo Heli quia Dominus vocaret puerũ, & ait ad Samuelẽ, Vade & dormi: & si deinceps vocauerit te, dices, Loquere Domine, quia audit seruus tuus. Abiit ergo Samuel, & dormiuit in loco suo. Et venit Dominus, & stetit: & vocauit sicut vocauerat secundò, Samuel, Samuel. Et ait Samuel, Loquere, quia audit seruus tuus. Et dixit dominus ad Samuelẽ, Ecce ego facio verbum in Israel, quod quicunq; audierit, tinnient ambæ aures eius. In die illa suscitabo aduersum Heli, omnia quæ locutus C sum super domum eius: incipiã & cõplebo. Prædixi enim ei quòd iudicaturus essem domũ eius in æternũ, propter iniquitatem eius, eo quòd nouerat indignè agere filios suos, & non corripuerit eos. Idcirco iuraui domui Heli, quòd nõ expietur iniquitas domus eius victimis & muneribus vsq; in æternum. Dormiuit autẽ Samuel vsq; mane, aperuitq; ostia domus Domini. Et Samuel timebat indicare visionẽ Heli. Vocauit ergo Heli Samuelem, & dixit, Samuel fili mi? Qui respondens, ait, Præstò sum. Et interrogauit eum, Quis est sermo qui dictus est ad te? oro te ne celaueris me. hæc faciat tibi Deus, & hæc addat, si absconderis à me sermonem ex o- D mnibus verbis quæ dicta sunt tibi. Indicauit itaq; ei Samuel vniuersos sermones, & non abscondit ab eo. Et ille respondit, Dominus est: quod bonum est in oculis suis, faciat. Creuit autẽ Samuel, & Dominus erat cũ eo, & nõ cecidit ex omnibus verbis eius in terram. Et cognouit vniuersus Israel à Dan, vsq; Bersabee, quòd fidelis Samuel propheta esset Domini. Et addidit Dominus vt appareret in Silo: quoniã reuelatus fuerat Dominus Samueli in Silo, iuxta verbum Domini. Et euenit sermo Samuelis vniuerso Israeli.

Punitur Heli quia non corripuerit filios.

S. ARCA *Dei capta Israelitæ passim à Philisthæis cũ duobus filiis Heli cæduntur, quod audiens Heli corruens occumbit nuru pariente.* CAPVT IIII.

A ET factum est in diebus illis, cõuenerunt Philisthiim in pugnã. Egressus est namq; Israel obuiam Philisthiim in prælũ, & castrametatus est iuxta Lapidẽ adiutorii. Porrò Philisthiim venerunt in Aphec, & instruxerũt aciẽ cõtra Israel. Inito autẽ certamine, terga vertit Israel Philisthæis: & cæsa sunt in illo certamine passim per agros, quasi quatuor millia virorũ. Et reuersus est populus ad castra: dixerũtq; maiores natu de Israel, Quare percussit nos Dñs hodie corã Philisthiim? Afferamus ad nos de Silo arcã fœderis Domini, & veniat in mediũ nostri, vt saluet nos de manu inimicorũ nostrorũ. Misit ergo B populus in Silo, & tulerũt inde arcã fœderis Domini exercituũ sedẽtis super cherubim: erantq; duo filii Heli cũ arca fœderis Domini, Ophni & Phinees. Cũq; venisset arca fœderis Domini in castra, vociferatus est omnis Israel clamore grandi, & personuit terra, & audierũt Philisthiim vocẽ clamoris, dixeruntq;, Quænam est hæc vox clamoris magni in castris Hebræorum? Et cognouerũt quòd arca Domini venisset in castra. Timuerũtq; Philisthiim, dicentes, Venit Deus in castra. Et ingemuerũt, dicẽtes, Væ nobis: nõ enim fuit tãta exultatio heri & nudiustertius: væ nobis. Quis nos saluabit de manu Deorũ sublimiũ istorum? hi sunt dii qui percusserunt Aegyptũ omni plaga in deserto. Cõfortamini, & estote viri, Philisthiim: ne seruiatis Hebræis, sicut & illi seruierunt nobis: cõfortamini, & bellate. Pugnauerũt ergo Philisthiim, & cæsus est Israel, & fugit vnusquisq; in tabernaculũ suũ: & fa- C cta est plaga magna nimis: & ceciderũt de Israel triginta millia peditũ, & arca Dei capta est: duo quoq; filii Heli mortui sunt, Ophni & Phinees. Currẽs autẽ vir de Beniamin ex acie venit in Silo in die illa, scissa veste, & conspersus puluere caput. Cumq; ille venisset, Heli sedebat super sellã cõtra viam spectãs. Erat enim cor eius pauens pro arca Dei. Vir autẽ ille postquã ingressus est, nũtiauit vrbi: & vlulauit omnis ciuitas. Et audiuit Heli sonitũ clamoris, dixitq;, Quis est hic sonitus tumultus huius? At ille festinauit, & venit, & nuntiauit Heli. Heli autẽ erat nonaginta & octo annorũ, & oculi eius caligauerãt, & videre nõ poterat. Et dixit ad Heli, Ego sum qui veni de prælio, & ego qui de acie fugi hodie. Cui ille ait, Quid actũ est fili mi? Respõdens autẽ ille qui nuntiabat, Fugit, inquit, Israel corã Philisthiim, & ruina magna facta est in populo: insuper, & duo filii tui mortui sunt, Ophni & Phinees: & arca Dei capta est. Cũq; ille nominasset arcã Dei, cecidit de sella retrorsum iuxta ostiũ, & fractis ceruicibus mor- D tuus est. Senex enim erat vir, & grandæuus: & ipse iudicauit Israel quadraginta annis. Nurus autẽ eius vxor Phinees, prægnans erat, vicinaq; partui: & audito nũtio quòd capta esset arca Dei, & mortuus esset socer suus, & vir suus, incuruauit se & peperit. irruerãt enim in eam dolores subiti. In ipso autem momẽto mortis eius, dixerũt ei quæ stabant circa eam, Ne timeas, quia filium peperisti. Quæ non respondit eis, neque animaduertit. Et vocauit puerũ Ichabod, dicens, Translata est gloria Domini de Israel, quia capta est arca Dei. Et pro socero suo, & pro viro suo, ait, Translata est gloria Dei ab Israel, eo quòd capta esset arca Dei.

Arca capitur.

Mors filiorum Heli.

Moritur Heli.

Nascitur Ichabod.

S. DAGON *in terram corruit arca Dei iuxta ipsum posita, unde Philisthæi mariscis percussi arcam à se expellunt.* CAP. V.

A PHilisthiim autẽ tulerunt arcã Dei, & asportauerunt eam à Lapide adiutorii in Azotum. Tuleruntq; Philisthiim arcã Dei, & intulerũt eam in templũ Dagon, & statuerunt eam iuxta Dagon. Cumq; surrexissent diluculo Azotii altera die, ecce Dagon iacebat pronus in terra ante arcam Domini: & tulerũt Dagon, & restituerũt eũ in locũ suũ. Rursumq; mane die altera consurgentes, inuenerũt Dagon iacentẽ super faciẽ suam in terra corã arca Domini: caput autẽ Dagon, & duæ palmæ manuum eius abscissæ erãt super limen: porrò Dagon solus truncus remãserat in loco suo. Propter hãc causam nõ cal- B cant sacerdotes Dagon, & omnes qui ingrediũtur templum eius, super limẽ Dagon in Azoto, vsq; in hodiernũ diẽ. Aggrauata est autẽ manus Domini super Azotios, & demolitus est eos: & percussit in secretiori parte natiũ Azotũ, & fines eius. Et ebullierũt villæ & agri in medio regionis illius,

Psal. 77.d

Ebulliunt mures in regione Philisthinorũ.

& nati sunt mures, & facta est cõfusio mortis magnæ in ciuitate. Vidẽtes autẽ viri Azoti huiuscemodi plagã, dixerũt, Non maneat arca Dei Israel apud nos: quoniã dura est manus eius super nos, & super Dagon Deũ nostrũ. C Et mittentes cõgregauerunt omnes satrapas Philisthinorũ ad se, & dixerunt, Quid faciemus de arca Dei Israel? Responderuntq; Gethæi, Circũducatur arca Dei Israel. Et circũduxerunt arcã Dei Israel. Illis autẽ circũducentibus eã, fiebat manus Domini per singulas ciuitates interfectionis magnæ nimis: & percutiebat viros vniuscuiusq; vrbis, à paruo vsq; ad maiorem, D & cõputrescebant prominẽtes extales eorũ. Inieruntq; Gethæi consiliũ, & fecerũt sibi sedes pelliceas. Miserũt ergo arcã Dei in Accaron. Cũq; venisset arca Dei in Accarõ, exclamauerũt Accaronitæ, dicentes, Adduxerũt ad nos arcam Dei Israel, vt interficiat nos & populũ nostrũ. Miserũt itaq;, & cõgregauerũt omnes satrapas Philisthinorũ: qui dixerũt, Dimittite arcã Dei Israel, & reuertatur in locũ suũ, vt nõ interficiat nos cũ populo nostro. Fiebat enim pauor mortis in singulis vrbibus, & grauissima valde manus Dei. Viri quoq; qui mortui nõ fuerant, percutiebãtur in secretiori parte natium: & ascendebat vlulatus vniuscuiusq; ciuitatis in cœlũ.

Interfectio eorum per singulas ciuitates.

S. PHILISTHAEI *arcam cũ muribus & anis aureis à se dimittunt per vaccas lactantes, & nouum plaustrum, usq; Bethsames, ubi uaccas super ligna plaustri immolauerũt.* CAPVT VI.

A Fvit ergo arca Domini in regione Philisthinorũ septem mensibus. Et vocauerũt Philisthiim sacerdotes & diuinos, dicentes, Quid faciemus de arca Domini? indicate nobis quomodo remittamus eam in locũ suum. Qui dixerũt, Si remittitis arcam Dei Israel, nolite dimittere eã vacuã, sed quod debetis, reddite ei pro peccato, & tũc curabimini: & scietis quare non recedat manus eius à vobis. Qui dixerũt, Quid est quod pro delicto reddere debeamus ei? Respõderuntq; illi, Iuxta numerũ prouinciarũ Philisthinorũ quinq; anos aureos facietis, & quinque mures aureos: quia plaga vna fuit omnibus vobis, & satrapis vestris. Facietisq; similitudines anorũ vestrorũ, & similitudines murium qui demoliti sunt terram, & dabitis Deo Israel gloriã: si fortè releuet manũ suã à vobis, & à diis vestris, & à terra vestra. Quare aggrauatis corda vestra sicut aggrauauit B Aegyptus, & Pharao cor suũ? nónne postquã percussus est, tũc dimisit eos, & abierunt? Nunc ergo arripite & facite plaustrum nouum vnum: & duas vaccas fœtas, quibus non est impositũ iugum, iungite in plaustro, & recludite vitulos earum domi. Tolletisq; arcam Domini, & ponetis in plaustro, & vasa aurea quæ exoluistis ei pro delicto, ponetis in capsellam ad latus eius: & dimittite eã vt vadat. Et aspicietis: & si quidẽ per viam finium suorum ascenderit cõtra Bethsames, ipse fecit nobis hoc malum grande. Sin autẽ minime: sciemus quia nequaquam manus eius tetigit nos, sed casu accidit. Fecerũt ergo illi hoc modo: & tollentes duas vaccas quæ lactabant vitulos, iunxerunt ad plaustrum, vitulosq; earum concluserunt domi. Et posuerunt arcam Dei super plaustrum, & capsellam quæ habebat mures aureos & similitudinem C anorum. Ibant autẽ in directũ vaccæ per viam quæ ducit Bethsames, & itinere vno gradiebantur, pergentes & & mugientes: & non declinabant neque ad dexteram neque ad sinistrã: sed & satrapæ Philisthiim sequebãtur vsq; ad terminos Bethsames. Porrò Bethsamitæ metebant triticum in valle: & eleuantes oculos suos, viderunt arcã, & gauisi sunt cum vidissent. Et plaustrum venit in agrum Iosue Bethsamitæ, & stetit ibi. Erat autem ibi lapis magnus, & cõciderũt ligna plaustri, vaccasq; imposuerunt super ea holocaustum Domino. Leuitæ autem deposuerunt arcam Dei, & capsellam quæ erat iuxta eam in qua erant vasa aurea, & posuerunt super lapidem grandem. Viri autem Bethsamitæ obtulerunt holocausta, & immolauerunt victimas in die illa Domi-D no. Et quinque satrapæ Philisthinorum viderunt, & reuersi sunt in Accaron in die illa. Hi sunt autẽ ani aurei, quos reddiderunt Philisthiim pro delicto Domino: Azòtus vnum, Gaza vnum, Ascalon vnum, Geth vnum, Accaron vnum: & mures aureos secundum numerum vrbium Philisthiim quinque prouinciarum, ab vrbe murata, vsq; ad villam quæ erat absq; muro, & vsq; ad Abel magnum super quem posuerunt arcam Domini, quæ erat vsque in die illa in agro Iosue Bethsamitis. Percussit autem Dominus de viris Bethsamitibus, eo quòd vidissent arcã Domini: & percussit de populo septuaginta viros, & quinquaginta millia plebis. Luxitq; populus, eo quòd Dominus percussisset plebẽ plaga magna. Et dixerũt viri Bethsamitæ, Quis poterit stare in cõspectu Domini Dei sancti huius? & ad quẽ ascendet à nobis? Miserũtq; nuntios ad habitatores Cariathiárim, dicentes, Reduxerunt Philisthiim arcã Domini, descẽdite, & reducite eam ad vos.

Exod. 12. d

Vaccæ reducũt arcã.

Bethsamitæ visa arca percutiuntur.

S. PERCVSSI *Bethsamitæ arcam dederunt uiris Cariathiarim, quam reduxerunt Gabaa in domum Aminadab: conuersi uerò Israelitæ uicerunt Philisthæos.* CAPVT VII.

A VEnerũt ergo viri Cariathiárim, & reduxerũt arcam Domini, & intulerunt eã in domũ Aminadab in Gabaa: Eleazarũ autem filiũ eius sanctificauerũt, vt custodiret arcã Domini. Et factum est, ex qua die mansit arca Domini in Cariathiárim, multiplicati sunt dies, erat quippe iã annus vicesimus: & requieuit omnis domus Israel post Dominũ. Ait autẽ Samuel ad vniuersam domũ Israel, dicens, Si in toto corde vestro reuertimini ad Dominum, auferte Deos alienos de medio vestri, Baalim & Astaroth: & præparate corda vestra Domino, & B seruite ei soli, & eruet vos de manu Philisthiim. Abstulerunt ergo filii Israel Baalim & Astaroth, & seruierũt Domino soli. Dixit autẽ Samuel, Congregate vniuersum Israel in Masphath: vt orem pro vobis Dominum. Et cõuenerũt in Masphath: hauseruntq; aquã, & effuderunt in conspectu Domini, & ieiunauerunt in die illa, atq; dixerunt ibi, Peccauimus Domino. Iudicauitq; Samuel filios Israel in Masphath. Et audierũt Philisthiim quòd cõgregati essent filii Israel in Masphath, & ascenderũt satrapæ Philisthinorũ ad Israel. Quod cum audissent filii Israel, timuerunt à facie Philisthinorum. C Dixeruntq; ad Samuelem, Ne cesses pro nobis clamare ad Dominum Deum nostrum, vt saluet nos de manu Philisthinorum. Tulit autem Samuel agnum lactentẽ vnum, & obtulit illum holocaustum integrũ Domino: & clamauit Samuel ad Dominum pro Israel, & exaudiuit eum Dominus. Factum est autem, cum Samuel offerret holocaustũ, Philisthiim inire prælium contra Israel: intonuit autem Dominus fragore magno in die illa super Philisthiim, & exterruit eos, & cæsi sunt à filiis Israel. Egressique filii Israel de Masphath persecuti sunt Philisthæos, & percusserũt eos vsq; ad D locum qui erat subter Bethchar. Tulit autẽ Samuel lapidem vnum, & posuit eũ inter Masphath & inter Sen: & vocauit nomen loci illius, Lapis adiutorii. Dixitq;, Hucusq; auxiliatus est nobis Dominus. Et humiliati sunt Philisthiim, nec apposuerũt vltrà vt venirẽt in terminos Israel. Facta est itaque manus Domini super Philisthæos, cũctis diebus Samuelis: & redditæ sunt vrbes quas tulerãt Philisthiim ab Israel, Israeli, ab Accaron vsq; Geth, & terminos suos: liberauitq; Israel de manu Philisthinorum, eratq; pax inter Israel & Amorrhæũ. Iudicabat quoq; Samuel Israelem cunctis diebus vitæ suæ, & ibat per singulos annos circumiẽs Bethel & Galgala & Masphath, & iudicabat Israelem in supradictis locis. Reuertebaturq; in Ramátha. ibi enim erat domus eius, & ibi iudicabat Israelem. Aedificauit etiã ibi altare Domino.

Samuel adhortatur populũ ad idola destruenda.

Deut. 6. c

Matth. 4. b

Iudicat filios Israel.

Sacrificat pro eis.

Humiliantur Philisthæi.

Eccl. 46. d

Pax in Israel.

S. FILIIS *Heli male administrantibus, populus petit regem.* IVS *Regis prædicitur.* CAPVT VIII.

Factum

A Factum est autẽ cum senuisset Samuel, posuit filios suos iudices super Israel. Fuitq́; nomen filii eius primogeniti Ioel: & nomen secundi Abia, iudicũ in Bersabee. Et non ambulauerũt filii illius in viis eius: sed declinauerũt post auaritiam, acceperũtq́; munera, & peruerterũt iudicium. Congregati ergo vniuersi maiores natu Israel, venerũt ad Samuelem in Ramatha. Dixeruntq́; ei, Ecce tu senuisti, & filii tui non ambulant in viis tuis: Constitue nobis regẽ, vt iudicet nos, sicut & vniuersæ habent nationes. Displicuitq́; sermo in oculis Samuelis, eo B quòd dixissent, Da nobis regem, vt iudicet nos. Et orauit Samuel ad Dominũ. Dixit autẽ Dominus ad Samuelem, Audi vocem populi in omnibus quæ loquũtur tibi: nõ enim te abiecerunt, sed me, ne regnẽ super eos. Iuxta omnia opera sua quæ fecerũt à die qua eduxi eos de Aegypto vsq; ad diẽ hãc: sicut dereliquerunt me, & seruierũt diis alienis, sic faciũt etiã tibi. Nũc ergo vocem eorũ audi: verũtamen contestare eos, & prædic eis ius regis qui regnaturus est super eos. Dixit itaque Samuel omnia verba Domini ad populũ qui petierat à se regẽ, & ait, Hoc erit ius regis qui imperaturus est vobis, C Filios vestros tollet, & ponet in curribus suis, facietq́; sibi equites & præcursores quadrigarũ suarum, & constituet sibi tribunos & cẽturiones, & aratores agrorũ suorum, & messores segetum, & fabros armorum & curruũ suorũ. Filias quoque vestras faciet sibi vnguentarias & focarias & panificas. Agros quoq; vestros, & vineas, & oliueta optima tollet, & dabit seruis suis. Sed & segetes vestras & vinearũ reditus addecimabit, vt det eunuchis & famulis suis. Seruos etiã vestros, & ancillas, & iuuenes optimos, & asinos auferet, & ponet in o- D pere suo. Greges quoq; vestros addecimabit, vosq́; eritis ei serui. Et clamabitis in die illa à facie regis vestri quem elegistis vobis: & nõ exaudiet vos Dominus in die illa. Noluit autem populus audire vocẽ Samuelis, sed dixerunt, Nequaquã: rex enim erit super nos, & erimus nos quoq; sicut omnes gẽtes: & iudicabit nos rex noster, & egredietur ante nos, & pugnabit bella nostra pro nobis. Et audiuit Samuel omnia verba populi, & locutus est ea in auribus Dñi. Dixit aũt Dñs ad Samuelẽ, Audi vocẽ eorũ, & constitue super eos regẽ. Et ait Samuel ad viros Israel, Vadat vnusquisq; in ciuitatem suam.

Samuel cõstituit filios suos iudices super Israel. Israel petit regem. *Osee 9.b 13.c* *Actu. 13.c* Regẽ petẽdo, Deũ rẽ gẽ abiicit. Regis ius.

S. SAVL quærendo asinas patris sui peruenit ad Samuelẽ, cũ quo pransus est, & in regẽ unctus cũ ipso nocte quieuit. CAP. IX.

A Erat vir de Bẽiamin, nomine Cis, filius Abiel, filii Seror, filii Becorath, filii Aphia, filii viri Iemini, fortis robore. Et erat ei filius vocabulo Saul, electus & bonus: & non erat vir de filiis Israel melior illo. ab humero & sursum eminebat super omnẽ populũ. Perierant autẽ Asinæ Cis patris Saul: & dixit Cis ad Saul filiũ suum, Tolle tecum vnum de pueris, & consurgens vade, & quære asinas. Qui cũ trãsissent per montẽ Ephraim, & per terram Salisa, & non inuenissent, transierunt etiã per terram Salim, & non erant: sed & per terram Iemini, & minime repererunt. Cum autem venissent in terram Suph, dixit Saul ad puerum qui erat cum eo, Veni, & reuertamur, ne forte dimiserit pater meus asinas, & solicitus sit pro nobis. Qui ait ei, Ecce vir Dei est in ciuitate hac, vir nobilis: omne quod loquitur sine ambiguitate venit. nũc ergo eamus illuc, si for- B tè indicet nobis de via nostra, propter quã venimus. Dixitq́; Saul ad puerum suum, Ecce ibimus: quid feremus ad virum Dei? panis defecit in sitarchiis nostris: & sportulam non habemus, vt demus homini Dei, nec quicquam aliud. Rursum puer respondit Sauli, & ait, Ecce inuenta est in manu mea quarta pars statẽris argenti, demus homini Dei, vt indicet nobis viam nostram. Olim in Israel sic loquebatur vnusquisq;, vadens consulere Deum, Venite, & eãmus ad Videntem, Qui enim propheta dicitur hodie, vocabatur olim Videns. Et dixit Saul ad puerum suum, Optimus sermo tuus: veni, eamus.

Saulis statura. Propheta, olim dicebatur Videns.

Et ierunt in ciuitatem in qua erat vir Dei. Cumq́; ascenderẽt cliuum ciuitatis, inuenerunt puellas egredientes ad hauriendam aquam, & dixerunt eis, Num hic est Vidẽs? Quæ respõdentes, dixerunt illis, Hic est: ecce ante te. festina nunc: hodie enim venit in ciuitatem, quia sacrificium est hodie populi in excelso. Ingredientes vrbem, statim inuenietis eum antequã ascendat excelsum ad vescendum. neq; enim comesturus est populus, donec ille veniat: quia ipse benedicet hostiæ, & de- C inceps comedent qui vocati sunt. Nunc ergo ascendite, quia hodie reperietis eum. Et ascenderunt in ciuitatem. Cumque illi ambularẽt in medio vrbis, apparuit Samuel egrediẽs obuiam eis vt ascenderet in excelsum. Dominus autem reuelauerat auriculam Samuelis ante vnam diẽ quàm veniret Saul, dicens, Hac ipsa hora, quæ nunc est, cras mittam virum ad te de terra Beniamin, & vnges eum ducem super populum meũ Israel: & saluabit populum meum de manu Philisthinorum: quia respexi populum meum, venit enim clamor eorum ad me. Cumq́; aspexisset Samuel Saulem, Dominus dixit ei, Ecce vir quem dixeram tibi, iste dominabitur populo meo. Accessit autem Saul ad Samuelẽ in medio portæ, & ait, Indica, oro, mihi, vbi est domus Videntis? Et respõdit Samuel Sauli, dicens, Ego sum Vidẽs. ascende ante me in excelsum, vt comedatis mecum hodie, & dimittam te mane: & omnia quæ sunt in corde tuo, indicabo tibi. Et de asinis quas nudiustertius perdidisti, ne solicitus sis, quia inuentæ sunt. Et cuius D erunt optima quæque Israel? nónne tibi, & omni domui patris tui? Respondens autem Saul, ait, Nunquid non filius Iemini ego sum de minima tribu Israel, & cognatio mea nouissima inter omnes familias de tribu Beniamin? quare ergo locutus es mihi sermonem istum? Assumens itaq; Samuel Saulem & puerum eius, introduxit eos in triclinium, & dedit eis locum in capite eorum qui fuerant inuitati. erant enim quasi triginta viri. Dixitq́; Samuel coquo, Da partem quam dedi tibi, & præcepi vt reponeres seorsum apud te. Leuauit autẽ coquus armum, & posuit ante Saul. Dixitque Samuel, Ecce quod remansit, pone ante te, & comede: quia de industria seruatum est tibi, quando populum vocaui. Et comedit Saul cũ Samuele in die illa. Et descenderunt de excelso in oppidum, & locutus est cũ Saule in solario. Cumq́; mane surrexissent, & iã dies lucesceret, vocauit Samuel Saulẽ in solario, dicẽs, Surge, & dimittam te. Et surrexit Saul: egressiq́; sunt ambo, ipse videlicet & Samuel. Cumq́; descẽderẽt in extrema parte ciuitatis, Samuel dixit ad Saul, Dic puero vt antecedat nos, & trãseat: tu aũt subsiste paulisper, vt indicẽ tibi verbũ Dei.

Actu. 13.c Samuel primũ locum dat Sauli in cõuiuio, in bẽs apponi illi armũ.

S. VNGITVR Saul signis datis à Samuele in Regem, propheta inter prophetas & confirmatur.

CAPVT X.

A Tulit autem Samuel lenticulam olei, & effudit super caput eius, & deosculatus est eum, & ait, Ecce vnxit te Dñs super hæreditatem suam in principem, & liberabis populum suum de manibus

inimicorũ eius, qui in circuitu eius sunt. Et hoc tibi signũ, quia vnxit te Dominus in principẽ.. Cumq; abieris hodie à me, inuenies duos viros iuxta sepulchrũ Rachel, in finibus Beniamin in meridie, dicentq; tibi, Inuentæ sunt asinæ, ad quas ieras perquirendas:& intermissis pater tuus asinis, sollicitus est pro vobis,& dicit, Quid faciam de filio meo? Cumq; abieris inde,& vltrà transieris,& veneris ad quercũ Thabor, inuenient te ibi tres viri ascendentes ad Deũ in Bethel, vnus portans tres hœdos, & alius tres tortas panis,& alius portãs lagenam vini. Cumq; te salutauerint,dabunt tibi duos panes, & accipies de manu eorum. Post hæc venies in collem Dei, B vbi est statio Philisthinorũ:& cum ingressus fueris ibi vrbẽ, obuium habebis gregem prophetarum descendentiũ de excelso,& ante eos psalterium & tympanũ,& tibiam, & citharam,ipsosq; prophetantes. Et insiliet in te spiritus Domini, & prophetabis cũ eis, & mutaberis in virum aliũ. Quando ergo euenerint signa hæc omnia tibi, fac quæcunq; inuenerit manus tua,quia Dominus tecum est. Et descẽdes ante me in Galgala, (ego quippe descendã ad te) vt offeras oblationem,& immoles victimas pacificas. Septem diebus expectabis,donec veniam ad te, & ostendam tibi quid facias. Itaque cum auertisset humerum suũ vt abiret à Samuele, immutauit ei Deus cor aliud,& venerũt omnia signa hæc in die illa. Veneruntq; ad prædictum collem, & ecce cuneus prophetarum obuius ei:& insiluit super eum spiritus Domini,& prophetauit in medio eorum. Videntes autẽ omnes qui nouerãt eum heri & nudiustertius, quòd esset cũ prophetis & prophetaret, C dixerũt adinuicem, Quænam res accidit filio Cis?num & Saul inter prophetas? Respondit alius ad alterum, dicens, Et quis pater eorum? Propterea versum est in prouerbium, NVM ET SAVL INTER PROPHETAS? Cessauit aũt prophetare,& venit ad excelsum. Dixitq; patruus Saul ad eum,& ad puerũ eius, Quò abistis? Qui respõderũt, Quærere asinas: quas cũ non reperissemus, venimus ad Samuelẽ. Et dixit ei patruus suus, Indica mihi quid dixerit tibi Samuel. Et ait Saul ad patruũ suũ, Indicauit nobis quòd inuentæ essent asinæ. De sermone autẽ regni non indicauit ei quẽ locutus fuerat ei Samuel. Et cõuocauit Samuel populũ ad Dominũ in Masphat, & ait ad filios Israel, Hæc dicit Dñs Deus Israel, Ego eduxi Israel de Aegypto, & erui vos de manu Aegyptiorum,& de manu omniũ regum qui affligebant vos. Vos autem hodie proiecistis Dominũ Deum vestrum qui solus saluauit vos de vniuersis malis & tribulationibus vestris: & dixistis, Nequaquam,sed regem constitue super nos. Nũc ergo state coram Domino per tribus vestras, & per familias. Et applicuit Samuel omnes tribus Israel, & cecidit sors super D tribum Beniamin. Et applicuit tribum Beniamin & cognationes eius,& cecidit sors super cognationem Metri, & peruenit vsq; ad Saul filium Cis. Quæsierunt ergo eum, & non est inuẽtus. Et consuluerunt post hæc Dominũ vtrúmnam venturus esset illuc. Responditq; Dominus, Ecce abscõditus est domi. Cucurrerunt itaq;, & tulerunt eum inde: stetitq; in medio populi, & altior fuit vniuerso populo ab humero & sursum. Et ait Samuel ad omnem populum, Certe videtis quem elegit Dominus,quoniam non sit similis illi in omni populo. Et clamauit omnis populus,& ait, Viuat rex. Locutus est autem Samuel ad populum legem regni,& scripsit in libro,& reposuit coram Domino: & dimisit Samuel omnem populum, singulos in domũ suam. sed & Saul abiit in domum suam in Gabaa: & abiit cum eo pars exercitus, quorum tetigerat Deus corda. Filii verò belial dixerunt, Num saluare nos poterit iste? Et despexerunt eum,& non attulerunt ei munera: ille verò dissimulabat se audire.

Spiritus Dei innouat corda.

Prophetat Saul.

Infra 19. d Prouerbiũ

Conuocat Samuel populũ,& regnũ Saulis confirmat per sortẽ.

Viuat rex. *Supra 8. c*

Corda tangit Deus.

S. SAVL Ammonitas Iabes Galaad obsidentes expugnat, instauratur regnum eius in Galgala.

CAPVT XI.

A ET ascendit Naas Ammonites, & pugnare cœpit aduersum Iabes Galaad. Dixeruntq; omnes viri Iabes ad Naas, Habeto nos fœderatos, & seruiemus tibi. Et respondit ad eos Naas Ammonites, In hoc feriam vobiscũ fœdus, vt eruam omniũ vestrũ oculos dextros, ponamq; vos opprobriũ in vniuerso Israel. Et dixerũt ad eũ seniores Iabes, Cõcede nobis septẽ dies, vt mittamus nũtios ad vniuersos terminos Israel:& si nõ fuerit qui defendat nos, egrediemur ad te. Venerũt ergo nuntii in Gabaa B Saulis,& locuti sunt verba hæc,audiẽte populo: & leuauit omnis populus vocẽ suam,& fleuit. Et ecce Saul veniebat,sequens boues de agro,& ait, Quid habet populus quòd plorat? Et narrauerũt ei verba virorũ Iabes. Et insiluit spiritus Domini in Saul,cũ audisset verba hæc,& iratus est furor eius nimis. Et assumens vtrunq; bouem, concidit in frusta, misitq; in omnes terminos Israel per manum nuntiorũ, dicens, Quicunq; nõ exierit, & secutus fuerit Saul & Samuel, sic fiet bobus eius. Inuasit ergo timor Domini populum, & C egressi sunt quasi vir vnus. Et recẽsuit eos in Bezec: fuerũtq; filiorũ Israel trecẽta millia, virorũ autẽ Iuda triginta millia. Et dixerunt nuntiis qui venerant, Sic dicetis viris,qui sunt in Iabes Galaad, Cras erit vobis salus,cum incaluerit sol. Venerunt ergo nuntii,& annũtiauerũt viris Iabes: qui lætati sunt. Et dixerunt, Mane exibimus ad vos, & facietis nobis omne quod placuerit vobis. Et factũ est, cũ dies crastinus venisset, constituit Saul populũ in tres partes: & ingressus est media castra in vigilia matutina,& percussit Ammon vsq; dũ incalesceret dies,reliqui autẽ dispersi sunt, ita vt non relinqueren D tur in eis duo pariter. Et ait populus ad Samuelem, Quis est iste qui dixit, Sanl regnabit super nos? Date viros, & interficiemus eos. Et ait Saul, Nõ occidetur quisquam in die hac, quia hodie fecit Dominus salutem in Israel. Dixit autem Samuel ad populũ, Venite, & eamus in Galgala, & innouemus ibi regnum. Et perrexit omnis populus in Galgala,& fecerũt ibi regem Saul coram Domino in Galgala: & immolauerũt ibi victimas pacificas corã Domino. Et lætatus est ibi Saul, & cuncti viri Israel nimis.

Supra 10. d

Innouatio regni Saulis.

S. SAMVEL populi iudicio probatus innocens, Israelem ingratitudinis arguit, quos pœna tandem secuta est. CAPVT XII.

A DIxit autem Samuel ad vniuersum Israel, Ecce audiui vocẽ vestram iuxta omnia quæ locuti estis ad me,& cõstitui super vos regẽ. Et nunc rex graditur ante vos:ego autem senui, & incanui, porrò filii mei vobiscũ sunt. itaq; conuersatus coram vobis ab adolescentia mea vsq; ad hanc diẽ, ecce præstò sum. Loquimini de me corã Domino,& coram christo eius, vtrũ bouẽ cuiusquã tulerim,aut asinum, si quẽpiam calumniatus sum, si oppressi aliquẽ,si de manu cuiusquã munus accepi: & cõtemnam illud hodie restituamq; vobis. Et dixerũt, Non es calumniatus nos,neq; oppressisti, neq; tulisti de manu alicuius quippiã. Dixitq; ad eos, Testis est dñs aduersum vos,& testis christus eius in die hac, quia non inueneritis in manu mea quippiã. Et dixerunt, Testis. Et ait Samuel ad populum, Dñs qui fecit Moysen & Aaron,& eduxit patres nostros de terra Aegypti,adest. Nũc ergo state, vt iudicio cõtendã aduersum vos corã Dño de omnibus misericordiis Dñi,quas fecit vobiscũ, & cum patribus vestris:quomodo Iacob ingressus est Aegyptũ,& clamauerũt patres vestri ad Dñm:& misit Dñs B Moysen & Aaron, & eduxit patres vestros de Aegypto, & collocauit eos in loco hoc. Qui obliti sunt Dñi Dei sui, & tradidit eos in manus Sisaræ magistri militiæ Asor,& in manu Philisthinorũ,& in manu regis Moab,& pugnauerũt aduersum eos. Postea aũt clamauerũt ad Dñm,& dixerũt, Peccauimus,quia dereliquimus Dominũ, & seruiuimus Baalim & Astaroth:nunc ergo erue nos de manu inimicorũ nostrorũ, & seruiemus tibi. Et misit Dominus Ierobáal & Badan, & Samson,

Eccl. 46. d

Gen. 46. a

Iudic. 4. a

Iudic. 6. c

& Samson,& Barac, & Iephte & Samuel,& eruit vos de manu inimicorũ vestrorũ per circuitũ,& habitastis cõfidenter. C Videntes autẽ quòd Naas rex filiorũ Ammon venisset aduersum vos, dixistis mihi, Nequaquã, sed rex imperabit nobis: cum Dominus Deus vester regnaret in vobis. Nũc ergo præstò est rex vester, quẽ elegistis & petistis: ecce dedit vobis Dominus regẽ. Si timueritis Dominũ,& seruieritis ei,& audieritis vocẽ eius,& nõ exasperaueritis os Domini: eritis & vos, & rex qui imperat vobis sequentes Dominũ Deũ vestrum. si autẽ non audieritis vocẽ Domini, sed exasperaueritis sermones eius, erit manus Domini super vos, & super patres vestros. Sed & nũc state,& videte rem istam grandẽ, quã facturus est Dominus in cõspectu vestro. Nunquid nõ messis tritici est hodie? inuocabo Dominũ, & dabit voces, & pluuias: & scietis & videbitis quia grande malũ feceritis vobis in cõspectu Domini, petẽtes super vos regem. Et clamauit Samuel ad Dominũ,& dedit Dominus voces,& pluuias in illa die. Et timuit omnis populus nimis Dominũ & Samuelem.

Deus miraculo cogit dura corda fateri peccatum.

D Et dixit vniuersus populus ad Samuelẽ, Ora pro seruis tuis ad Dominũ Deum tuũ, vt non moriamur. addidimus enim vniuersis peccatis nostris malũ, vt peteremus nobis regẽ. Dixit autẽ Samuel ad populum, Nolite timere, vos fecistis vniuersum malũ hoc: veruntamen nolite recedere à tergo Domini, sed seruite Domino in omni corde vestro. Et nolite declinare post vana, quæ nõ proderunt vobis, neq; eruent vos, quia vana sunt: & non derelinquet Dominus populũ suũ, propter nomen suũ magnum: quia iurauit Dominus facere vos sibi populũ. Absit autem à me hoc peccatũ in Domino, vt cessem orare pro vobis, & docebo vos viam bonam & rectam. Igitur timete Dominũ, & seruite ei in veritate, ex toto corde vestro. vidistis enim magnifica, quæ in vobis gesserit. Quòd si perseueraueritis in malitia: & vos & rex vester pariter peribitis.

Euangeliũ prouocat ad pœnitẽtiam & fidẽ in Deum.

Seruiendũ Deo in veritate & toto corde.

S. VICTI à *Saule Philisthæi maximo apparatu in Israelem armantur, territi Hebræi antris latitant, & Saul Domino inobediens reprobatur.* CAPVT XIII.

A Filius vnius anni erat Saul cum regnare cœpisset: duobus autẽ annis regnauit super Israel. Et elegit sibi Saul tria millia de Israel: & erant cũ Saul duo millia in Machmas,& in monte Bethel: mille autem cũ Ionatha in Gabaa Beniamin. porrò cæterũ populũ remisit vnũquenq; in tabernacula sua. Et percussit Ionathas stationem Philisthinorũ, quæ erat in Gabaa. Quod cũ audissent Philisthiim, Saul cecinit buccina in omni terra, dicẽs, Audiant Hebræi. Et vniuersus Israel audiuit huiuscemodi famam, Percussit Saul stationẽ Philisthinorũ: & erexit se Israel aduersus Philisthiim. Clamauit ergo populus post Saul in Galgala. Et Philisthiim cõgregati sunt ad prœliandũ contra Israel, triginta millia curruũ,& sex millia equitum,& reliquũ vulgus, sicut arena quæ est in littore maris plurima. Et

Infra 15. d

B ascendẽtes castrametati sunt in Machmas ad orientẽ Bethauen. Quod cũ vidissent viri Israel se in arcto positos (afflictus enim erat populus) absconderũt se in speluncis, & in abditis, in petris quoq;,& in antris, & in cisternis. Hebræi autẽ transierũt Iordanẽ in terram Gad & Galaad. Cumq; adhuc esset Saul in Galgala, vniuersus populus perterritus est, qui sequebatur eum. Et expectauit septem diebus iuxta placitum Samuelis,& nõ venit Samuel in Galgala: dilapsusq; est populus ab eo. Ait ergo Saul, Afferte mihi holocaustũ, & pacifica. Et obtulit holocaustum. Cumq; cõplesset offerẽs holocaustum, ecce Samuel veniebat: & egressus est Saul obuiã ei, vt salutaret eũ. Locutusq; est ad eũ Samuel, Quid fecisti? Respõdit Saul, Quia vidi quòd populus dilaberetur à me, & tu nõ veneras iuxta placitos dies, porrò Philisthiim cõgregati fuerãt in Machmas: dixi, Nũc descendent Philisthiim ad me

Saul contra præceptum Dei, nõ expectato Samuele sacrificat, vnde & abijcitur à Deo.

C in Galgala,& faciem Domini non placaui. Necessitate compulsus, obtuli holocaustum. Dixitq; Samuel ad Saul, Stultè egisti, nec custodisti mandata Domini Dei tui, quæ præcepit tibi. Quod si nõ fecisses, iam nũc præparasset Dominus regnũ tuum super Israel in sempiternũ, sed nequaquam regnum tuũ vltra consurget. Quæsiuit Dominus sibi virũ iuxta cor suũ: & præcepit ei Dominus vt esset dux super populum suum, eo quòd non seruaueris quæ præcepit Dominus. Surrexit autẽ Samuel, & ascendit de Galgalis in Gabaa Beniamin. ☞Et reliqui populi ascenderũt post Saul obuiam populo, qui expugnabant eos veniẽtes de Galgala in Gabaa, in colle Beniamin.. Et recensuit Saul populũ, qui inuenti fuerant cum eo, quasi sexcentos viros. Et Saul,& Ionathas filius

D eius, populusq; qui inuẽtus fuerat cũ eis, erat in Gabaa Beniamin: porrò Philisthiim cõsederant in Machmas. Et egressi sunt ad prœliandũ de castris Philisthinorum tres cunei: vnus cuneus pergebat cõtra viam Ephraim ad terram Saul. porrò alius ingrediebatur per viam Bethhoron. tertius autẽ verterat se ad iter termini ☞in terra Sabaa.. imminentis valli Seboim contra desertũ. Porrò faber ferrarius nõ inueniebatur in omni terra Israel. cauerant enim Philisthiim, ne fortè facerent Hebræi gladiũ aut lanceã. Descendebat ergo omnis Israel ad Philisthiim, vt exacueret vnusquisq; vomerem suũ, & ligonem,& securim, & sarculum. Retusæ itaq; erant acies vomerum,& ligonum,& tridẽtum, & securium, vsq; ad stimulum corrigendum. Cumq; venisset dies prœlii, nõ est inuentus ensis & lãcea in manu totius populi qui erat cũ Saule & Ionatha, excepto Saul & Ionatha filio eius. Egressa est autem statio Philisthiim, vt transcenderet in Machmas.

Deficit faber ferrarius in Israel, & arma.

S. IONATHAS *Domino fidens cum armigero suo, patre inscio, Philisthæorũ stationem dispersit, at melle gustato ob patris iuramentũ vix mortem cõminatam euadit.* CAPVT XIIII.

A Et accidit in quadam die vt diceret Ionathas filius Saul ad adolescentem armigerum suum, Veni, & transeamus ad stationem Philisthinorum, quæ est trans locum illum. Patri autem suo hoc ipsum non indicauit. Porrò Saul morabatur in extrema parte Gabaa sub malogranato, quæ erat in agro Gabaa: & erat populus cum eo quasi sexcentorum virorum. Et Achias filius Achitob fratris Ichabod filii Phinees, qui ortus fuerat ex Heli sacerdote Domini in Silo portabat ephod. Sed & populus ignorabat quò isset Ionathas. Erant autem inter ascensus, per quos nitebatur Ionathas transire ad stationem Philisthinorum, eminentes petræ ex vtraq; parte, & quasi in modum dentium scopuli hincinde prærupti, nomen vni Boses, & nomen alteri Sene: vnus scopulus prominens ad aquilonẽ ex aduerso Machmas, & alter ad meridiem contra Gabaa. Dixit autem Ionathas ad adolescẽtem armigerũ suum, Veni, transeamus ad stationem incircuncisorum horum, si fortè faciat Dominus pro nobis: quia non est Domino difficile saluare vel in multis, vel in paucis. Dixitq; ei armiger suus, Fac omnia quæ placent animo tuo: perge quò cupis, & ero tecũ vbicunq; volueris. Et ait Ionathas, Ecce nos transimus ad viros istos. Cumq; apparuerimus eis, si taliter locuti fue-

Supra 4. d

Victoria Dei est.

B rint ad nos, Manete, donec veniamus ad vos: stemus in loco nostro, nec ascẽdamus ad eos. si autem dixerint, Ascẽdite ad nos: ascẽdamus, quia tradidit eos Dominus in manibus nostris, & hoc erit nobis signũ. Apparuit igitur vterq; stationi Philisthinorũ: dixerũtq; Philisthiim, En Hebræi egrediũtur de cauernis, in quibus abscõditi fuerãt. Et locuti sunt viri de statione ad Ionathan, & ad armigerum suum, dixeruntq;, Ascendite ad nos, & ostendemus vobis rem. Et ait Ionathas ad armigerum suum, Ascendamus, sequere me: tradidit enim Dominus eos in manus Israel. Ascendit autem Ionathas manibus & pedibus reptans, & armiger eius post eum. Itaque ☞cum vidissent faciem Ionathæ.. alii cadebant ante Ionathan, alios armiger eius interficiebat, sequẽs eum.

Et facta

Et facta est plaga prima, quam percussit Ionathas & armiger eius, quasi viginti virorum in media parte iugeris, quam par boum in die arare consueuit. Et factũ est miraculũ in castris per agros: sed & omnis populus stationis eorum, qui ierant ad prædandum, obstupuit, & conturbata est terra, & accidit

C quasi miraculũ à Deo. Et respexerunt speculatores Saul, qui erãt in Gabaa Beniamin, & ecce multitudo prostrata, & huc illucq; diffugiens. Et ait Saul populo qui erat cum eo, Requirite, & videte quis abierit ex nobis. Cumq; requisissent, repertum est non adesse Ionathan, & armigerũ eius. Et ait Saul ad Achiam, Applica arcam Dei. Erat enim ibi arca Dei in die illa cum filiis Israel. Cumq; loqueretur Saul ad sacerdotem, tumultus magnus exortus est in castris Philisthinorũ: crescebatq; paulatim, & clarius resonabat. Et ait Saul ad sacerdotem, Contrahe manum tuam. Conclamauit ergo Saul, & omnis populus qui erat cum eo, & venerunt vsq; ad locũ certaminis: & ecce versus fuerat gladius vniuscuiusq; ad proximum suũ & cædes magna nimis. Sed & Hebræi qui fuerant cum Philisthiim heri & nudiustertius, ascẽderantq; cum eis in castris, reuersi sunt vt essent cum Israel & iis qui erãt cum Saul & Ionatha. Omnes quoq; Israelitæ qui se absconderant in mõte Ephráim, audiẽtes quòd fugissent Philisthæi, sociauerunt se cum suis in prælio. ☞ Et erant cum Saul, quasi de-

D cem millia virorum.. Et saluauit Dominus Deus in die illa Israel. pugna autem peruenit vsq; ad Bethauen. Et viri Israel sociati sunt sibi in die illa: adiurauit autem Saul populũ, dicens, Maledictus vir qui comederit panem vsq; ad vesperã, donec vlciscar de inimicis meis. Et non manducauit vniuersus populus panem: omneq; terræ vulgus venit in saltum, in quo erat mel super faciẽ agri. Ingressus est itaq; populus saltum, & apparuit fluens mel, nullusq; applicuit manum ad os suum, timebat enim populus iuramentum. Porrò Ionathas non audierat cum adiuraret pater eius populum: extenditq; summitatem virgæ, quam habebat in manu, & intinxit in fauum mellis: & conuertit manum suam ad os suum, & illuminati sunt oculi eius. Respondensq; vnus de populo, ait, Iureiurando constrinxit pater tuus populũ, dicens, Maledictus vir, qui comederit panem hodie, defecerat autẽ populus. Dixitq; Ionathas, Turbauit pater meus terrã: vidistis ipsi quia illuminati sunt oculi mei, eo quòd gustauerim paululum de melle isto: quantò magis si comedisset populus de præda inimicorum suorũ, quam reperit? nónne maior plaga facta fuisset in Philisthiim? Percusserunt ergo in die illa Philisthæos

E à Machmis vsq; in Aialon. Defatigatus est autẽ populus nimis, & versus ad prædam tulit oues, & boues, & vitulos, & mactauerũt in terra: comeditq; populus cum sanguine. Nunciauerunt autẽ Sauli dicẽtes quòd populus peccasset Domino, comedens cũ sanguine. Qui ait, Præuaricati estis: voluite ad me iam nunc saxũ grande. Et dixit Saul, Dispergimini in vulgus, & dicite eis vt adducat ad me vnusquisq; bouẽ suũ & arietẽ, & occidite super istud, & vescimini, & nõ peccabitis Domino comedẽtes cum sanguine. Adduxit itaq; omnis populus vnusquisq; bouem in manu sua vsq; ad noctẽ, & ociderunt ibi. Aedificauit autem Saul altare Domino: tuncq; primũ cœpit ædificare altare Domino. Et dixit Saul, Irruamus super Philisthæos nocte, & vastemus eos vsquedũ illucescat mane, nec relinquamus ex eis virũ. Dixitq; populus, Omne quod bonũ videtur in oculis tuis, fac. Et ait sacerdos,

F Accedamus huc ad Deũ. Et cõsuluit Saul Dominũ, Nũ persequar Philisthiim? si trades eos in manus Israel? Et nõ respõdet ei in die illa. Dixitq; Saul, Applicate huc vniuersos angulos populi: & scitote, & videte per quẽ acciderit peccatũ hoc hodie. Viuit Dominus saluator Israel, quia si per Ionathan filium meũ factum est, absq; retractatione morietur. Ad quod nullus cõtradixit ei de omni populo. Et ait ad vniuersum Israel, Separamini vos in partẽ vnam, & ego cũ Ionatha filio meo ero in parte altera. Responditq; populus ad Saul, Quod bonũ videtur in oculis tuis, fac. Et dixit Saul ad Dominum Deũ Israel, ☞ Domine Deus Israel da indiciũ, quid est quòd nõ respõderis seruo tuo hodie. Si in me aut in Ionatha filio meo est iniquitas hæc, da ostensionẽ. aut si hæc iniquitas est in populo tuo.. da sanctitatẽ. Et deprehẽsus est Ionathas & Saul, populus autẽ exiuit. Et ait Saul, Mittite sortẽ inter me, & inter Ionathan filiũ meum. Et captus est Ionathas. Dixit

Ionathas à patre occidendus, ob degustatũ mel, à populo liberatur.

G autẽ Saul ad Ionathan, Indica mihi quid feceris. Et indicauit ei Ionathas, & ait, Gustans gustaui in summitate virgæ, quæ erat in manu mea, paululũ mellis, & ecce ego morior. Et ait Saul, Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia morte morière Ionatha. Dixitq; populus ad Saul, Ergóne Ionathas morietur, qui fecit salutem hanc magnã in Israel? hoc nefas est: viuit Dominus, si ceciderit capillus de capite eius in terram, quia cũ Deo operatus est hodie. Liberauit ergo populus Ionathan, vt nõ moreretur. Recessitq; Saul, nec persecutus est Philisthiim: porrò Philisthiim abierunt in loca sua. Et Saul confirmato regno super Israel, pugnabat per circuitum aduersum omnes inimicos eius, contra Moab, & filios Ammon, & Edom, & reges Soba, & Philisthæos: & quocunq; se verterat, superabat. Congregatoq; exercitu percussit Amalec, & eruit Israel de manu vastatorum eius. Fuerunt autem filii Saul, Ionathas, & Iessui, & Melchisua: & nomina duarum filiarum eius, nomen primogenitæ Merob, & nomen minoris Michol. Et nomen vxoris Saul, Achinoem filia Achimaas: & nomen principis militiæ eius Abner, filius Ner, patruelis Saul. Porrò Cis fuerat pater Saul, & Ner pater Abner, filius Abiel. Erat autem bellum potẽs aduersum Philisthæos omnibus diebus Saul. Nam quemcunq; viderat Saul virum fortem, & aptum ad prælium, sociabat eum sibi.

Nomina generis Saul.

S. SAVL cõtra Dei præceptũ Agag regẽ Amalec, multamq; prædam reseruãs arguitur inobedientiæ, a regno deiicitur, interfectoq; Agag, Saul à Samuele defletur. CAPVT XV.

A ET dixit Samuel ad Saul, Me misit Dominus, vt vngerem te in regem super populum eius Israel: nunc ergo audi vocem Domini, Hæc dicit Dominus exercituum, Recensui quæcunq; fecit Amalec Israeli, quomodo restitit ei in via cum ascenderet de Aegypto. Nunc ergo vade, & percute Amalec, & demolire vniuersa eius: non parcas ei, sed interfice à viro vsque ad mulierẽ, & paruulũ atq; lactentẽ, bouẽ, & ouẽ, camelũ & asinũ. Præcepit itaq; Saul populo, & recẽsuit eos quasi agnos: ducẽta millia peditũ, & decẽ millia virorũ Iuda. Cumq; venisset Saul vsq; ad ciuitatẽ Amalec, tetẽdit insidias in torrẽte. Di-

Exod. 17. a

B xitq; Saul Cinæo, Abite, recedite atq; discedite ab Amalec: ne forte inuoluam te cum eo. tu enim fecisti misericordiam cum omnibus filiis Israel, cum ascenderent de Aegypto. Et recessit Cinæus de medio Amalec. Percussitq; Saul Amalec ab Euila, donec venias ad Sur, quę est è regione Aegypti. Et apprehendit Agag regem Amalec viuum: omne autem vulgus interfecit in ore gladii. Et pepercit Saul & populus, Agag, & optimis gregibus ouium & armentorum, & vestibus, & arietibus, & vniuersis quæ pulchra erant, nec voluerunt disperdere ea. quicquid verò vile fuit & reprobum, hoc demo-

C liti sunt. Factum est autẽ verbũ Domini ad Samuel, dicens, Pœnitet me quòd constituerim Saul regem: quia dereliquit me, & verba mea opere non impleuit. Contristatusq; est Samuel, & clamauit ad Dominũ tota nocte. Cumq; de nocte surrexisset Samuel, vt iret ad Saul mane, nuntiatũ est Samueli, eo quòd venisset Saul in Carmelũ, & erexisset sibi fornicem triumphalẽ, & reuersus transisset, descendissetq; in Galgala. Venit ergo Samuel ad Saul, & ☞ Saul offerebat holocaustum Domino de initiis prædarum quæ attulerat ex Amalec. Et cum venisset Samuel ad Saul.. dixit ei Saul, Benedi-

D ctus tu à Domino, impleui verbũ Domini. Dixitq; Samuel, Et quæ est hæc vox gregum quæ resonat in auribus meis, &

armento

armentorũ quam ego audio? Et ait Saul, De Amalec adduxerũt ea: pepercit enim populus melioribus ouibus & armẽtis vt immolarẽtur Domino Deo tuo, reliqua verò occidimus. Ait autẽ Samuel ad Saul, Sine me, & indicabo tibi quæ locutus sit Dominus ad me nocte. Dixitque ei, Loquere. Et ait Samuel, Nónne cũ paruulus esses in oculis tuis, caput in tribubus Israel factus es? vnxitq; te Dominus in regẽ super Israel, & misit te Dominus in viam, & ait, Vade, & interfice peccatores Amalec, & pugnabis cõtra eos vsq; ad internecionem eorũ. Quare ergo nõ audisti vocẽ Domini: sed versus ad prædam es, & fecisti malũ in oculis Domini? Et ait Saul ad Samuelẽ, Imò audiui vocẽ Domini, & ambulaui in via per quam misit me Dominus, & adduxi Agag regẽ Amalec, & Amalec interfeci. Tulit autẽ de pręda populus oues & boues primitias eorum quæ cæsa sunt, vt immolet Deo tuo in Galgalis. Et ait Samuel, Nunquid vult Dominus holocausta & victimas, & non potius vt obediatur voci Domini? MELIOR EST ENIM OBEDIENTIA QVAM VICTIMAE: & auscultare, magis quàm offerre adipem arietũ. quoniã quasi peccatũ ariolandi est, repugnare: & quasi scelus idololatrię, nolle acquiescere. Pro eo ergo quòd abiecisti sermonẽ Domini, abiecit te, ne sis rex. Dixitq; Saul ad Samuelẽ, Peccaui, quia pręuaricatus sum sermonẽ Domini, & verba tua, timẽs populũ, & obediens voci eorũ. Sed nũc porta quęso peccatũ meum, & reuertere mecũ vt adorẽ Dominũ. Et ait Samuel ad Saul, Non reuertar tecũ, quia proiecisti sermonẽ Domini, & proiecit te Dominus, ne sis rex super Israel. Et conuersus est Samuel vt abiret: ille autẽ apprehendit summitatẽ pallii eius, quæ & scissa est. Et ait ad eũ Samuel, Scidit Dominus regnũ Israel à te hodie, & tradidit illud proximo tuo meliori te. Porrò triumphator in Israel non parcet, & pœnitudine non flectetur, neq; enim homo est, vt agat pœnitentiam. At ille ait, Peccaui: sed nunc honora me corã senioribus populi mei, & coram Israel, & reuertere mecum, vt adorẽ Dominum Deum tuum. Reuersus ergo Samuel secutus est Saulẽ: & adorauit Saul Dominũ. Dixitq; Samuel, Adducite ad me Agag regem Amalec. Et oblatus est ei Agag pinguissimus. Et dixit Agag, Siccine separat amara mors? Et ait Samuel, Sicut fecit absque liberis mulieres gladius tuus, sic absque liberis erit inter mulieres mater tua. Et in frusta concidit eum Samuel coram Domino in Galgalis. Abiit autem Samuel in Ramátha, Saul vero ascendit in domum suam in Gabaa. Et non vidit Samuel vltrà Saul vsque ad diem mortis suæ: veruntamen lugebat Samuel Saulem, quoniam Dominum pœnitebat quòd constituisset regem Saul super Israel.

Supra 13.c — *Obedire nos præceptis suis mavult Deus, quàm victimas ipsi offerre.* — *Eccl. 4.d; Osee 6.c; Matth. 9.b* — *Scissura regni Saulis.*

S. REPROBATO *Saule David inter fratres ungitur in Regem, cithara coram Saule spiritu nequam agitato psallebat, & levius habebat.*

CAPVT XVI.

DIxitq; Dominus ad Samuelem, Vsquequo tu luges Saul, cum ego proiecerim eum ne regnet super Israel? imple cornu tuũ oleo, & veni, vt mittam te ad Isai Bethlehemitẽ: prouidi enim in filiis eius mihi regẽ. Et ait Samuel, Quomodo vadam? audiet enim Saul, & interficiet me. Et ait Dominus, Vitulum de armento tolles in manu tua, & dices, Ad immolandũ Domino veni. Et vocabis Isai ad victimã, & ego ostendam tibi quid facias: & vnges quemcũq; monstrauero tibi. Fecit ergo Samuel sicut locutus est ei Dominus. Venitq; in Bethlehem, & admirati sunt seniores ciuitatis, occurrentes ei, dixeruntq;, Pacificúsne est ingressus tuus? Et ait, Pacificus: ad immolandum Domino veni. sanctificamini, & venite mecũ vt immolem. Sanctificauit ergo Isai & filios eius, & vocauit eos ad sacrificium. Cumq; ingressi essent, vidit Eliab & ait, Num coram Domino est christus eius? Et dixit Dominus ad Samuelem, Ne respicias vultũ eius, neq; altitudinẽ staturæ eius: quoniam abieci eum, nec iuxta intuitũ hominis ego iudico. homo enim videt ea quæ parẽt, Dominus autẽ intuetur cor. Et vocauit Isai Abinadab, & adduxit eũ corã Samuele. Qui dixit, Nec hunc elegit Dominus. Adduxit autẽ Isai Samma, de quo ait, Etiã hũc nõ elegit Dominus. Adduxit itaq; Isai septẽ filios suos corã Samuele: & ait Samuel ad Isai, Nõ elegit Dominus ex istis. Dixitq; Samuel ad Isai, Nunquid iam cõpleti sunt filii? Qui respõdit, Adhuc reliquus est paruulus, & pascit oues. Et ait Samuel ad Isai, Mitte, & adduc eum: nec enim discũbemus prius quàm huc ille veniat. Misit ergo & adduxit eũ. Erat autẽ rufus, & pulcher aspectu, decoraq; facie, & ait Dñs, Surge, & vnge eũ, ipse est enim. Tulit ergo Samuel cornu olei, & vnxit eũ in medio fratrũ eius: & directus est spiritus Domini à die illa in Dauid, & deinceps: surgẽsq; Samuel abiit in Ramátha. Spiritus autem Domini recessit à Saul, & exagitabat eũ spiritus nequã à Dño. Dixerũtq; serui Saul ad eum, Ecce spiritus Domini malus exagitat te. Iubeat Dñs noster, & serui tui qui corã te sunt, quærẽt hominẽ sciẽtem psallere cithara: vt quãdo arripuerit te spiritus Domini malus, psallat manu sua, & leuius feras. Et ait Saul ad seruos suos, Prouidete ergo mihi aliquẽ bene psallentẽ, & adducite eum ad me. Et respondens vnus de pueris, ait, Ecce vidi filiũ Isai Bethlehemitẽ scientem psallere, & fortissimũ robore, & virum bellicosum, & prudentẽ in verbis, & virum pulchrũ: & Dominus est cum eo. Misit ergo Saul nuntios ad Isai, dicens, Mitte ad me Dauid filiũ tuum, qui est in pascuis. Tulit ergo Isai asinum plenũ panibus, & lagenã vini, & hœdũ de capris vnũ, & misit per manũ Dauid filii sui Sauli. Et venit Dauid ad Saul, & stetit corã eo: at ille dilexit eũ nimis, & factus est eius armiger. Misitq; Saul ad Isai, dicens, Stet Dauid in conspectu meo: inuenit enim gratiã in oculis meis. Igitur quandocunq; spiritus Domini arripiebat Saul, Dauid tollebat citharã, & percutiebat manu sua, & refocillabatur Saul, & leuius habebat. recedebat enim ab eo spiritus malus.

Dominum iuxta faciẽ nõ indicat. Psal. 7.c — *Cor intuetur Deus.* — *1. Reg. 7.b; Psal. 77.d & 88.b; Act. 7.f & 13.d*

S. GOLIATH *armis divitem inermus David occidit, cuius caput diffusis Philisthæis ad Saulem in Ierusalem detulit.*

CAPVT XVII.

COngregantes autem Philisthiim agmina sua in prælium, conuenerũt in Socho Iudæ: & castrametati sunt inter Socho & Azeca in finibus Dommim. Porrò Saul & filii Israel congregati venerunt in Vallẽ terebinthi, & direxerũt aciẽ ad pugnandũ contra Philisthiim. Et Philisthiim stabant super montẽ ex parte hac, & Israel stabat supra montem ex altera parte: vallisq; erat inter eos. Et egressus est vir spurius de castris Philisthinorum nomine Goliath, de Geth, altitudinis sex cubitorũ & palmi: & cassis ærea super caput eius: & lorica squamata induebatur. porrò pondus loricæ eius, quinque millia siclorum æris erat, & ocreas æreas habebat in cruribus: & clypeus æreus tegebat humeros eius. hastile autem hastæ eius erat quasi liciatorium texentium. ipsum autem ferrum hastæ eius sexcentos siclos habebat ferri: & armiger eius antece

Proceritas Goliath.

antecedebat eum. Stansq; clamabat aduersum phalãgas Israel, & dicebat eis, Quare venistis parati ad prælium? nunquid ego non sum Philisthæus, & vos serui Saul? Eligite ex vobis virum, & descendat ad singulare certamen. si quiuerit pugnare mecum, & percusserit me, erimus vobis serui: si autem ego præualuero, & percussero eum, vos serui eritis, & seruietis nobis. Et aiebat Philisthæus, Ego exprobraui agminibus B Israel hodie, Date mihi virum, & ineat mecum singulare certamen. Audiens autẽ Saul, & omnes Israelitæ sermones Philisthæi huiuscemodi, stupebant, & metuebant nimis. Dauid autem erat filius viri Ephrathæi, de quo suprà dictũ est, de Bethlẽhem Iuda, cui nomẽ erat Isai, qui habebat octo filios, & erat vir in diebus Saul senex, & grãdęuus inter viros. Abierunt autem tres filii eius maiores post Saul in prælium: & nomina trium filiorum eius qui perrexerunt ad bellum, Eliab primogenitus, & secundus Abinadab, tertius quoq; Samma, Dauid autem erat minimus. Tribus ergo maioribus secutis Saulem, abiit Dauid, & reuersus est à Saul, vt pasceret gregem patris sui in Bethlẽhem. Procedebat verò Philisthæus mane & vespere, & stabat quadraginta diebus. Dixit autem Isai ad Dauid filium suum, Accipe fratribus tuis ephi polentæ, & decẽ panes istos, & curre in castra ad fratres tuos, & decem formellas casei has deferes ad tribunum: & fratres tuos visitabis, si rectè agant, & cum quibus ordinati sunt, disce. Saul autẽ, & illi, & omnes filii Israel, in Valle terebinthi pugnabant aduersum Philisthum. Surrexit itaq; Dauid mane, & commẽdauit gregem custodi: & onustus abiit, sicut præ- C ceperat ei Isai. Et venit ad locum Magála, & ad exercitũ qui egressus ad pugnam vociferatus erat in certamine. Direxerat enim aciem Israel, sed & Philisthiim ex aduerso fuerant præparati. Derelinquens ergo Dauid vasa, quę attulerat, sub manu custodis ad sarcinas, cucurrit ad locum certaminis, & interrogabat si omnia rectè agerentur erga fratres suos. Cumq; adhuc ille loqueretur eis, apparuit vir ille spurius ascendens, Goliath nomine, Philisthæus, de Geth, de castris Philisthinorum: & loquente eo hæc eadem verba, audiuit Dauid. Omnes autem Israelitæ, cum vidissent virum, fugerunt à facie eius, timentes eum valde. Et dixit vnus quispiam de Israel, Num vidistis virum hunc qui ascendit? ad exprobrandum enim Israel, ascendit. Virum ergo qui percusserit eum, ditabit rex diuitiis magnis, & filiam suã dabit ei, & domum patris eius faciet absq; tributo in Israel. Et ait Dauid ad viros qui stabant secum, dicens, Quid dabitur viro qui percusserit Philisthæum hunc, & tulerit opprobrium de Israel? quis est enim hic Philisthæus incircuncisus qui expro- D brauit aciem Dei viuentis? Referebat autem ei populus eundem sermonem, dicens, Hæc dabuntur viro qui percusserit eum. Quod cum audisset Eliab frater eius maior, loquente eo cum aliis, iratus est contra Dauid, & ait, Quare venisti, & quare dereliquisti pauculas oues illas in deserto? ego noui superbiam tuam, & nequitiam cordis tui: quia vt videres prælium, descendisti. Et dixit Dauid, Quid feci? nunquid non verbum est? Et declinauit paululum ab eo ad alium: dixitq; eundem sermonem. Et respondit ei populus verbum sicut prius. Audita sunt autẽ verba quæ locutus est Dauid, & annuntiata in cõspectu Saul. Ad quem cum fuisset adductus, locutus est ei, Non concidat cor cuiusquam in eo: ego seruus tuus vadã, & pugnabo aduersus Philisthæum. Et ait Saul ad Dauid, Non vales resistere Philisthæo isti, nec pugnare aduersus eum: quia puer es, hic autem vir bellator est ab adolescentia sua. Dixitq; Dauid ad Saul, Pascebat seruus tuus patris sui gregem, & veniebat leo vel vrsus, & tollebat arietem de medio gregis, & persequebar eos, & percutiebã, eruebamq; de ore eorum. & illi cõsurgebant aduersum me, & apprehendebam mentum eorum, & suffocabã, interficiebamq; eos. Nam & leonẽ & vrsum interfeci ego seruus tuus: erit igitur & Philisthæus hic incircũcisus, quasi vnus ex eis.

Goliath superbus prouocat ad singulare certamen.

Supra 16.a

Dei prouidentia mittitur Dauid ab Isai ad fratres.

Dauidis fides & Saulis diffidentia.

Eccl. 47.a

¶ Nunc vadam & auferam opprobriũ populi: quoniã quis est iste Philisthæus incircuncisus? . . quia ausus est maledice- E re exercitui Dei viuẽtis. Et ait Dauid, Dominus qui eripuit me de manu leonis, & de manu vrsi, ipse me liberabit de manu Philisthæi huius. Dixit autẽ Saul ad Dauid, Vade, & Dominus tecũ sit. Et induit Saul Dauid vestimentis suis, & imposuit galeã æream super caput eius, & vestiuit eum lorica. Accinctus ergo Dauid gladio eius super vestẽ suã, cœpit tentare si armatus posset incedere: nõ enim habebat cõsuetudinẽ. Dixitq; Dauid ad Saul, Nõ possum sic incedere, quia nõ vsum habeo. Et deposuit ea, & tulit baculũ suũ quẽ semper habebat in manibus: & elegit sibi quinq; limpidissimos lapides de torrente, & misit eos in perã pastoralẽ quam habebat secũ, & fundã manu tulit: & processit aduersum Philisthæũ. Ibat autẽ Philisthæus incedens, & appropinquãs aduersum Dauid, & armiger eius ante eum. Cumque inspexisset Philisthæus, & vidisset Dauid, despexit eum. Erat autẽ adolescens rufus, & pulcher aspectu. Et dixit Philisthæus ad Dauid, Nũ- F quid ego canis sum, quòd tu venis ad me cũ baculo? Et maledixit Philisthæus Dauid in diis suis: dixitq; ad Dauid, Veni ad me, & dabo carnes tuas volatilibus cœli, & bestiis terræ. Dixit autẽ Dauid ad Philisthæum, Tu venis ad me cum gladio, & hasta, & clypeo: ego autẽ venio ad te in nomine Domini exercituũ, Dei agminum Israel, quibus exprobrasti hodie, & dabit te Dominus in manu mea, & percutiã te, & auferã caput tuũ à te: & dabo cadauera castrorũ Philisthĩm hodie volatilibus cœli, & bestiis terræ: vt sciat omnis terra quia est Deus in Israel. Et nouerit vniuersa ecclesia hęc quia nõ in gladio nec in hasta saluat Dominus: ipsius enim est bellũ, & tradet vos in manus nostras. Cũ ergo surrexisset Philisthęus, & veniret, & appropinquaret cõtra Dauid, festinauit Dauid, & cucurrit ad pugnã ex aduerso Philisthæi. Et misit manum suã in perã, tulitq; vnũ lapidẽ, & funda iecit, & percussit Philisthæũ in fronte: & infixus est lapis in fronte eius, & cecidit in faciẽ suã super terrã. Præualuitq; Dauid aduersum Philisthæũ in funda & lapide, percussumq; Philisthæũ interfecit. Cumq; gladiũ nõ haberet in manu Dauid, cucurrit, & stetit super Philisthæũ, & tulit gladiũ eius, & eduxit eũ de vagina G sua: & interfecit eũ, præciditq; caput eius. Vidẽtes autẽ Philisthiim quòd mortuus esset fortissimus eorũ, fugerũt. Et cõsurgentes viri Israel & Iuda vociferati sunt, & persecuti sunt Philisthæos vsq; dũ venirẽt in vallẽ, & vsq; ad portas Accaron: cecideruntq; vulnerati de Philisthĩm in via Sarim, & vsq; ad Geth, & vsq; ad Accaron. Et reuertẽtes filii Israel postq̃ persecuti fuerãt Philisthæos, inuaserũt castra eorũ. Assumẽs autẽ Dauid caput Philisthæi, attulit illud in Ierusalẽ: arma verò eius posuit in tabernaculo suo. Eo autem tempore quo viderat Saul Dauid egredientem contra Philisthæum, ait ad Abner principẽ militiæ, De qua stirpe descendit hic adolescens, Abner? Dixitq; Abner, Viuit anima tua, rex, si noui. Et ait rex, Interroga tu, cuius filius sit iste puer. Cumq; regressus esset Dauid, percusso Philisthæo, tulit eum Abner, & introduxit corã Saule caput Philisthæi habentem in manu sua. Et ait ad eum Saul, De qua progenie es ò adolescẽs? Dixitq; Dauid, Filius serui tui Isai Bethlehemitæ ego sum.

Abiicit arma, Dei solius potentia cõfisus.

Arma Dauid.

Deus absq; gladio saluat.

1. Mac. 4.d
Psal. 77.d

Caput Goliath. in Ierusalem delatum.

S. INITO *Dauidis cum Ionatha fœdere, Saul audita sui & Dauidis comparatione, Dauidem nisus est transfigere: Merob tamen filiam suam pollicitus, Michol mediantibus centum Philisthinorum præputiis tradidit.* CAPVT XVIII.

A ET factum est: cum complesset loqui ad Saul, anima Ionathæ conglutinata est animæ Dauid, & dilexit eum Ionathas quasi animam suam. Tulitque eum Saul in die illa, & non concessit ei vt reuerteretur in domum patris sui. Inierunt autem Dauid & Ionathas fœdus: diligebat enim eum quasi animã suã. Nam expoliauit se Ionathas tunica qua erat indutus, & dedit eam

Dauid,

Dauid,& reliqua vestiméta sua vsq; ad gladiũ & arcum suũ,
& vsq; ad baltheũ. Egrediebatur quoq; Dauid ad omnia quę-
B cunq; misisset eum Saul,& prudéter se agebat:posuitq; eum
Saul super viros belli,& acceptus erat in oculis vniuersi po-
puli,maximeq; in cõspectu famulorũ Saul. Porrò cũ reuer-
teretur percusso Philisthæo Dauid,egressę sunt mulieres de
vniuersis vrbibus Israel,cantantes,chorosq; ducétes in oc-
cursum Saul regis,in tympanis lætitiæ & in sistris. Et præci-
Eccl.47.a nebant mulieres ludentes,atq; dicétes, Percussit Saul mille,
& Dauid decẽ millia. Iratus est autẽ Saul nimis, & displicuit
C in oculis eius sermo iste:dixitq;,Dederũt Dauid decem mil-
lia,& mihi mille dederunt:quid ei superest,nisi solũ regnum?
Nõ rectis ergo oculis Saul aspiciebat Dauid à die illa & dein
Inuadit spiritus malus Saulem. ceps. Post diem autẽ alterã, inuasit spiritus Dei malus Saul,
& prophetabat in medio domus suæ:Dauid autem psallebat
manu sua,sicut per singulos dies. Tenebatq; Saul lanceã, &
misit eã,putãs quòd cõfigere posset Dauid cũ pariete:& de-
clinauit Dauid à facie eius secundò. Et timuit Saul Dauid:
eo quòd Dominus esset cũ eo,& à se recessisset. Amouit er-
go eũ Saul à se,& fecit eũ tribunũ super mille viros:& egre-
D diebatur,& ingrediebatur in conspectu populi. In omnibus
quoq; viis suis Dauid prudéter agebat, & Dominus erat cũ
eo. Vidit itaq; Saul quòd prudés esset nimis,& cœpit cauere
eũ. Omnis autẽ Israel & Iuda diligebat Dauid:ipse autẽ egre
diebatur & ingrediebatur ante eos. Dixitque Saul ad Dauid,
Ecce filia mea maior Merob, ipsam dabo tibi vxorẽ:tantũ-
modo esto vir fortis,& præliare bella Domini. Saul autẽ re-
putabat,dicẽs,Non sit manus mea in eũ,sed sit super eũ ma-
nus Philisthinorũ. Ait autẽ Dauid ad Saul, Quis ego sum,
aut quæ est vita mea,aut cognatio patris mei in Israel,vt fiã
E gener regis? Factũ est autẽ tempus cum deberet dari Merob
filia Saul Dauid,data est Hadrieli Molathitæ vxor. Dilexit
autẽ Michol filia Saul altera, Dauid. Et nuntiatũ est Saul,&
placuit ei. Dixitq; Saul,Dabo eã illi,vt fiat ei in scandalũ, &
sit super eũ manus Philisthinorũ. Dixitq; Saul ad Dauid, In
duabus rebus gener meus eris hodie. Et mandauit Saul ser-
uis suis,Loquimini ad Dauid clam me,dicentes, Ecce places
regi,& omnes serui eius diligũt te. Nunc ergo esto gener re-
F gis. Et locuti sunt serui Saul in auribus Dauid omnia verba
hæc:& ait Dauid,Num parũ videtur vobis generũ esse regis?
ego autẽ sum vir pauper & tenuis. Et renũtiauerũt serui Saul,
dicẽtes,Huiuscemodi verba locutus est Dauid. Dixit autem
Saul,Sic loquimini ad Dauid,Nõ habet rex spõsalia necesse,
nisi tantũ centum præputia Philisthinorũ,vt fiat vltio de ini
micis regis. Porrò Saul cogitabat tradere Dauid in manus
Philisthinorũ. Cumq; renuntiassent serui eius Dauid verba
quæ dixerat Saul, placuit sermo in oculis Dauid,vt fieret ge
G ner regis. Et post paucos dies surgens Dauid,abiit cum viris
qui sub eo erant. Et percussit ex Philisthiim ducentos viros:
& attulit eorũ præputia,& annumerauit ea regi, vt esset ge-
ner eius. Dedit itaq; Saul ei Michol filiã suam vxorẽ. Et vi-
dit Saul, & intellexit quòd Dominus esset cum Dauid. Mi-
chol autẽ filia Saul,diligebat eum. Et Saul magis cœpit time
re Dauid: factusq; est Saul inimicus Dauid,cunctis diebus.
Et egressi sunt principes Philisthinorum. à principio autem
egressionis eorũ,prudentius se gerebat Dauid,quàm omnes
serui Saul, & celebre factum est nomen eius nimis.

S. SAVL Dauidem occidere iubens, voce Ionathæ placatur: quem tamen reuocatum, & coram eo citharisantem, malo agitatus spiritu, iterum transfigere tentat. hunc autem apud Samuelem in Naioth persequutus, post ternos nuntios prophetantes, similiter prophetauit. CAPVT XIX.

A Locutus est autẽ Saul ad Ionathan filiũ suum, &
ad omnes seruos suos, vt occiderẽt Dauid. Por
rò Ionathas filius Saul, diligebat Dauid valde.
Et indicauit Ionathas Dauid, dicens, Quærit
Saul pater meus occidere te: quapropter obserua te quæso
mane,& manebis clàm,& absconderis. Ego autẽ egrediens,
stabo iuxta patrem meũ in agro,vbicũq; fuerit:& ego loquar
de te ad patrẽ meum,& quodcunq; videro,nuntiabo tibi. Lo
cutus est ergo Ionathas de Dauid bona,ad Saul patrẽ suum:
dixitq; ad eum,Ne peccet rex in seruũ suũ Dauid, quia non
peccauit tibi,& opera eius bona sunt tibi valde,& posuit ani
mam suã in manu sua,& percussit Philisthæum,& fecit Do-
B minus salutẽ magnam vniuerso Israeli. vidisti, & lætatus es.
Quare ergo peccas in sanguine innoxio, interficiẽs Dauid,
qui est absq; culpa? Quod cum audisset Saul, placatus voce
Ionathæ,iurauit,Viuit Dominus,quia nõ occidetur. Voca-
uit itaq; Ionathas Dauid, & indicauit ei omnia verbã hæc:
& introduxit Ionathas Dauid ad Saul,& fuit ante eum,sicut
erat heri & nudiustertius. Motum est autem rursum bellum:
& egressus Dauid, pugnauit aduersum Philisthiim: percus-
sitq; eos plaga magna,& fugerũt à facie eius. Et factus est spi
ritus Domini malus in Saul:sedebat autẽ in domo sua, & te
nebat lanceam:porrò Dauid psallebat manu sua. Nisusq; est
Saul configere Dauid lancea in pariete:& declinauit Dauid
à facie Saul:lancea autem casso vulnere perlata est in parie-
C tem,& Dauid fugit,& saluatus est nocte illa. Misit ergo Saul
satellites suos in domum Dauid,vt custodirent eum,& inter
ficeretur mane. Quod cum annũtiasset Dauid Michol vxor
sua,dicens,Nisi saluaueris te nocte hac,cras morièris:depo-
suit eum per fenestram:porrò ille abiit & aufugit, atq; salua-
tus est. Tulit autem Michol statuam,& posuit eam super le-
Michol seruat Dauidẽ p fenestrã eum demittens.
ctum,& pellem pilosam caprarũ posuit ad caput eius,& ope
ruit eam vestimentis. Misit autẽ Saul apparitores qui rape-
Illudit patri.
rent Dauid:& responsum est quòd ægrotaret. Rursumq; mi
sit Saul nuntios vt viderent Dauid, dicens, Afferte eum ad
me in lecto,vt occidatur. Cumque venissent nuntii, inuen-
tum est simulachrum super lectum,& pelles caprarum ad ca
put eius. Dixitq; Saul ad Michol, Quare sic illusisti mihi, &
dimisisti inimicum meum,vt fugeret? Et respondit Michol
ad Saul,Quia ipse locutus est mihi, Dimitte me, alioqui in-
terficiam te. Dauid autem fugiens saluatus est,& venit ad Sa
Dauid fugit ad Samuelem.
muel in Ramátha,& nũtiauit ei omnia quæ fecerat sibi Saul:
& abierunt ipse & Samuel,& morati sunt in Naioth. Nuntia
tum est autem Sauli à dicentibus, Ecce Dauid in Naioth in
D Ramátha. Misit ergo Saul lictores, vt raperent Dauid: qui
cum vidissent cuneum prophetarum vaticinantium, & Sa-
muelem stantem super eos, factus est etiam spiritus Domini
in illis,& prophetare cœperunt etiam ipsi. Quod cum nun-
tiatum esset Sauli,misit & alios nuntios:prophetauerunt au-
tem & illi. Et rursum misit Saul tertios nuntios: qui & ipsi
prophetauerunt. Abiit etiam ipse in Ramátha, & venit vsq;
ad cisternam magnam quæ est in Socho, & interrogauit, &
dixit,In quo loco sunt Samuel & Dauid? Dictumque est ei,
Ecce in Naioth sunt in Ramátha. Et abiit in Naioth in Ra-
mátha:& factus est etiam super eum spiritus Domini,& am-
bulabat ingrediens,& prophetabat vsq; dum veniret in Na-
Saul prophetat.
ioth in Ramátha. Et expoliauit etiã ipse se vestimentis suis.
& prophetauit cum cæteris coram Samuele, & cecidit nu-
dus tota die illa & nocte. Vnde & exiuit prouerbium, Num
Prouerbiũ. Supra 10. c
& Saul inter prophetas?

S. IONATHAS post repetitũ fœdus ad Dauidẽ, ipsum patri suo recõciliare non potest: illum tamen è manibus eius trium sagittarum signo liberat. CAPVT XX.

A Fugit autem Dauid de Naioth quæ est in Ra-
mátha,veniensque locutus est coram Ionatha,
Quid feci? quæ est iniquitas mea, & quod pec-
catum meum in patrem tuum, quia quærit ani-
mam meam? Qui dixit ei, Absit, non morièris: neque enim
faciet pater meus quicquam grande vel paruum, nisi prius
indicauerit mihi:hũc ergo celauit à me pater meus sermonẽ
tantummo

tantúmodo? nequaquam erit istud. Et iurauit rursum Dauidi: & ille ait, Scit profectò pater tuus quia inueni gratiã in oculis tuis, & dicet, Nesciat hoc Ionathas, ne fortè tristetur. Quinimò viuit Dominus, & viuit anima tua, quia vno tantum (vt ita dicam) gradu, ego mors[q;] diuidimur. Et ait Ionathas ad Dauid, Quodcunq; dixerit mihi anima tua, faciã tibi. Dixit autẽ Dauid ad Ionathan, Ecce calendæ sunt crastino, & ego ex more sedere soleo iuxta regem ad vescendũ: dimitte ergo me vt abscondar in agro vsq; ad vesperam diei tertiæ. Si respiciens requisierit me pater tuus, respõdebis ei, Rogauit me Dauid, vt iret celeriter in Bethlehem ciuitatem suam: quia victimæ solẽnes ibi sunt vniuersis contribulibus suis. Si dixerit, Bene: pax erit seruo tuo. si autẽ fuerit iratus, scito quia completa est malitia eius. Fac ergo misericordiã in seruũ tuum: quia fœdus Domini me famulũ tuum tecum inire fecisti. si autẽ est iniquitas aliqua in me, tu me interfice, & ad patrẽ tuum ne introducas me. Et ait Ionathas, Absit hoc à te: neq; enim fieri potest, vt si certè cognouero cõpletam esse patris mei malitiam cõtra te, non annuntiẽ tibi. Responditq; Dauid ad Ionathan, Quis renuntiabit mihi, si quid fortè responderit tibi pater tuus durè? Et ait Ionathas ad Dauid, Veni, & egrediamur foras in agrũ. Cumq; exissent ambo in agrũ, ait Ionathas ad Dauid: Domine Deus Israel, si inuestigauero sententiã patris mei crastino vel perendie: & aliquid boni fuerit super Dauid, & non statim misero ad te, & notum tibi fecero, hæc faciat Dominus Ionathæ, & hæc augeat. Si autem perseuerauerit patris mei malitia aduersum te, reuelabo aurem tuam, & dimittã te, vt vadas in pace, & sit Dominus tecum, sicut fuit cum patre meo. Et si vixero, facies mihi misericordiã Domini: si verò mortuus fuero, non auferes misericordiam tuam à domo mea vsq; in sempiternum, quãdo eradicauerit Dominus inimicos Dauid, vnũquenque de terra: auferat Ionathan de domo sua, & requirat Dominus de manu inimicorum Dauid. Pepigit ergo Ionathas fœdus cũ domo Dauid: & requisiuit Dominus de manu inimicorũ Dauid. Et addidit Ionathas deierare Dauid, eo quòd diligeret illũ: sicut enim animã suam, ita diligebat eum. Dixitq; ad eum Ionathas, Cras calendæ sunt, & requirẽris: requiretur enim sessio tua vsq; perendie. Descendes ergo festinus, & venies in locũ vbi celandus es in die quando operari licet, & sedebis iuxta lapidẽ cui nomen est Ezel. Et ego tres sagittas mittam iuxta eum, & iaciam quasi exercens me ad signum. Mittam quoque & puerũ, dicens ei, Vade, & affer mihi sagittas. Si dixero puero, Ecce sagittæ intra te sunt, tolle eas: tu veni ad me, quia pax tibi est, & nihil est mali, viuit Dominus. Si autẽ sic locutus fuero puero, Ecce sagittæ vltra te sunt: vade in pace, quia dimisit te Dominus. De verbo autem quod locuti sumus ego & tu, sit Dominus inter me & te, vsq; in sempiternũ. Absconditus est ergo Dauid in agro, & venerunt calendæ, & sedit rex ad comedendum panem. Cumq; sedisset rex super cathedrã suam secundũ consuetudinẽ, quæ erat iuxta parietẽ, surrexit Ionathas, & sedit Abner ex latere Saul, vacuusq; apparuit locus Dauid. Et nõ est locutus Saul quicquã in die illa: cogitabat enim quòd forte euenisset ei vt non esset mundus, nec purificatus. Cumq; illuxisset dies secunda post calendas, rursus apparuit vacuus locus Dauid. Dixitq; Saul ad Ionathan filium suum, Cur non venit filius Isai, nec heri, nec hodie ad vescendum? Responditq; Ionathas Sauli, Rogauit me obnixè, vt iret in Bethlehem, & ait, Dimitte me quoniã sacrificium solẽne est in ciuitate, vnus de fratribus meis accersiuit me: nunc ergo si inueni gratiã in oculis tuis, vadã citò, & videbo fratres meos. ob hanc causam nõ venit ad mensam regis. Iratus autẽ Saul aduersum Ionathan dixit ei, Fili mulieris virũ vltrò rapientis, nunquid ignoro quia diligis filium Isai in confusionem tuam, & in confusionẽ ignominiosæ matris tuæ? Omnibus enim diebus quibus filius Isai vixerit super terrã, non stabilieris tu, neq; regnum tuum. itaque iam nunc mitte, & adduc eum ad me: quia filius mortis est. Respõdens autẽ Ionathas Sauli patri suo, ait, Quare morietur? quid fecit? Et arripuit Saul lanceã, vt percuteret eum. Et intellexit Ionathas quòd definitũ esset à patre suo, vt interficeret Dauid. Surrexit ergo Ionathas à mensa in ira furoris, & non comedit in die calendarũ secunda panem. Contristatus est enim super Dauid, eo quòd confudisset eum pater suus. Cumq; illuxisset mane, venit Ionathas in agrum iuxta placitũ Dauid, & puer paruulus cum eo. Et ait ad puerũ suum, Vade, & affer mihi sagittas quas ego iacio. Cumq; puer cucurrisset, iecit aliam sagittam trans puerũ. Venit itaq; puer ad locũ iaculi, quod miserat Ionathas: & clamauit Ionathas post tergũ pueri, & ait, Ecce ibi est sagitta porrò vltra te. Clamauitq; iterũ Ionathas post tergum pueri, dicens, Festina velociter, ne steteris. Collegit autem puer Ionathæ sagittas, & attulit ad Dominũ suũ: & quid ageretur, penitus ignorabat, tantummodo enim Ionathas & Dauid rem nouerant. Dedit ergo Ionathas arma sua puero, & dixit ei, Vade, & defer in ciuitatẽ. Cumq; abiisset puer, surrexit Dauid de loco qui vergebat ad austrũ, & cadens pronus in terram, adorauit tertiò: & osculantes se alterutrum, fleuerunt pariter. Dauid autẽ amplius. Dixit ergo Ionathas ad Dauid, Vade in pace: quæcunq; iurauimus ambo in nomine Domini, dicentes, Dominus sit inter me & te, & inter semen tuum, & semen meum vsq; in sempiternum. Et surrexit Dauid, & abiit: sed & Ionathas ingressus est ciuitatem.

Absconditur Dauid.

Ionathas excusat Dauidẽ apud Saulem.

S. DAVID in Nobe apud Achimelech profugus, præ nimia fame panes propositionis coram Doeg Idumæo comedit. Inde ab Achimelech gladium Goliath accipiens, apud Achis in Geth dementiam præ timore simulat. CAPVT XXI.

VEnit autem Dauid in Nobe ad Achimélech sacerdotẽ: & obstupuit Achimélech, eo quòd venisset Dauid. Et dixit ei, Quare tu solus, & nullus est tecũ? Et ait Dauid ad Achimélech sacerdotẽ, Rex præcepit mihi sermonẽ, & dixit, Nemo sciat rem propter quam missus es à me, & cuiusmodi præcepta tibi dederim: nam & pueris meis cõdixi in illum & illum locum. Nunc ergo si quid habes ad manum vel quinq; panes, da mihi, aut quicquid inueneris. Et respõdens sacerdos ad Dauid, ait illi, Non habeo laicos panes ad manum, sed tantũ panem sanctũ: si mundi sunt pueri, maximè à mulieribus. Et respondit Dauid sacerdoti, & dixit ei, Equidẽ si de mulieribus agitur, continuimus nos ab heri & nudiustertius, quando egrediebamur, & fuerunt vasa puerorũ sancta. porrò via hæc, polluta est, sed & ipsa hodie sanctificabitur in vasis. Dedit ergo ei sacerdos sanctificatũ panem. neq; enim erat ibi panis, nisi tantum panes propositionis, qui sublati fuerant à facie Domini, vt ponerẽtur panes calidi. Erat autẽ ibi vir quidam de seruis Saul, in die illa, intus in tabernaculo Domini: & nomẽ eius Doeg Idumæus, potentissimus pastorũ Saul. Dixit autem Dauid ad Achimélec, Si habes hic ad manũ hastam aut gladiũ? da mihi, quia gladiũ meũ, & arma mea nõ tuli mecũ. sermo enim regis vrgebat. Et dixit sacerdos, Ecce gladius Goliath Philisthæi, quem percussisti in Valle terebinthi, est inuolutus pallio post ephod: si istum vis tollere, tolle. neque enim hic est alius absq; eo. Et ait Dauid, Non est huic alter similis? da mihi eum. Surrexit itaq; Dauid, & fugit in die illa à facie Saul, & venit ad Achis regem Geth. Dixeruntq; serui Achis ad eum, Nunquid non iste est Dauid rex terræ? nónne huic cantabant per choros, dicentes, Percussit Saul mille, & Dauid decem millia? Posuit autem Dauid sermones istos in corde suo, & extimuit valde à facie Achis regis Geth. Et immutauit os suũ coram eis, & collabebatur inter manus eorum: & impingebat in ostia portæ, defluebantq; saliuæ eius in barbam. Et ait Achis ad seruos suos, Vidistis hominẽ insanum: quare adduxistis eũ ad me? An desunt nobis furiosi,

Laicus panis.

Dauid comedit panes propositionis. exponitur locus iste à Christo.

Matt. 12. a
Marc. 2. d
Lucæ 6. a

Supra 18. a

quòd introduxistis istũ, vt fureret me præsente? Hiccine ingredietur domum meam.

S. DAVID pluribus ad se susceptis ad regem Moab profectus est, unde Gad consilio in terram Iuda reuersus est. Saul autem per Doeg Idumæum omnes sacerdotes Nobe præter Abiathar qui ad Dauid confugit, interficere fecit. CAPVT XXII.

A Biit ergo Dauid inde, & fugit in speluncam Odollam. Quod cum audissent fratres eius, & omnis domus patris eius, descenderunt ad eum illuc. Et conuenerunt ad eum omnes qui erant in angustia constituti, & oppressi ære alieno, & amaro animo: & factus est eorũ princeps: fuerũtq; cũ eo quasi quadringenti viri. Et profectus est Dauid inde in Maspha, quæ est Moab: & dixit ad regem Moab, Maneat oro pater meus & mater mea vobiscũ, donec sciam quid faciat mihi Deus. Et reliquit eos ante faciem regis Moab: manseruntq; apud eum cunctis diebus quibus Dauid fuit in præsidio. Dixitque Gad propheta ad Dauid, Noli manere in præsidio, proficiscere, & vade in terrã Iuda. Et profectus est Dauid, & venit in saltum Hareth. Et audiuit Saul quòd apparuisset Dauid, & viri qui erant cum eo. Saul autem cum maneret in Gabaa, & esset in nemore quod est in Rama, hastam manu tenẽs, cunctiq; serui eius circunstarent eum, ait ad seruos suos qui assistebant ei, Audite me nunc filii Iemini: nunquid omnibus vobis dabit filius Isai agros, & vineas, & vniuersos vos faciet tribunos, & centuriones: quoniam coniurastis omnes aduersum me, & non est qui mihi renuntiet, maxime cum & filius meus fœdus inierit cum filio Isai? Nõ est qui vicẽ meam doleat ex vobis, nec qui annuntiet mihi: eo quòd suscitauerit filius meus seruum meum aduersum me, insidiantem mihi vsq; hodie. Respondens autem Doeg Idumæus qui assistebat, & erat primus inter seruos Saul, Vidi, inquit, filium Isai in Nobe apud Achimélech filium Achitob. Qui consuluit pro eo Dominũ, & cibaria dedit ei: sed & gladium Goliath Philisthæi dedit illi. Misit ergo rex ad accersendũ Achimélech sacerdotem filium Achitob, & omnem domum patris eius sacerdotum, qui erant in Nobe, qui vniuersi venerunt ad regem. Et ait Saul, Audi fili Achitob. Qui respõdit, Præstò sum Domine. Dixitq; ad eum Saul, Quare coniurastis aduersum me tu & filius Isai, & dedisti ei panes & gladiũ, & consuluisti pro eo Dominum, vt consurgeret aduersum me insidiator vsq; hodie permanens? Respõdensq; Achimélech regi, ait, Et quis in omnibus seruis tuis, sicut Dauid fidelis, & gener regis, & pergens ad imperium tuum, & gloriosus in domo tua? Num hodie cœpi pro eo cõsulere Dominum? absit hoc à me: ne suspicetur rex aduersus seruum suum rem huiuscemodi, in vniuersa domo patris mei. non enim sciuit seruus tuus quicquam super hoc negotio, vel modicum vel grãde. Dixitq; rex, Morte morieris Achimélech, tu, & omnis domus patris tui. Et ait rex emissariis, qui circunstabãt eum, Conuertimini, & interficite sacerdotes Domini: nam manus eorum cum Dauid est: scientes quòd fugisset, & non indicauerũt mihi. Noluerũt autẽ serui regis extendere manus suas in sacerdotes Domini. Et ait rex ad Doeg, Conuertere tu, & irrue in sacerdotes. Conuersusq; Doeg Idumæus, irruit in sacerdotes, & trucidauit in die illa octogintaquinq; viros vestitos ephod lineo. Nobe autem ciuitatẽ sacerdotum percussit in ore gladii, viros & mulieres, & paruulos, & lactẽtes, bouemq; & asinum, & ouem in ore gladii. Euadens autem vnus filius Achimélech filii Achitob, cuius nomen erat Abiathar, fugit ad Dauid, & annuntiauit ei quòd occidisset Saul sacerdotes Domini. Et ait Dauid ad Abiathar, Sciebã in die illa, quòd cum ibi esset Doeg Idumæus, proculdubio annuntiaret Sauli: ego sum reus omnium animarũ domus patris tui. Mane mecũ, ne timeas: si quis quæsierit animam meam, quæret & animam tuam, mecumq; seruaberis.

Occidũtur sacerdotes, quòd suscepissent Dauidem.

S. CVM Dauid Ceilam à Philisthæis liberasset, in desertum Ziph profugus à Ziphæis proditur: fœdere autem cum Ionatha renouato Dauidem Saul persequitur, donec ad Philisthæos reuocatur. CAPVT XXIII.

A Et annuntiauerunt Dauid, dicentes, Ecce Philisthiim oppugnãt Ceilam, & diripiũt areas. Consuluit ergo Dauid Dominum, dicens, Num vadam, & percutiam Philisthæos istos? Et ait Dominus ad Dauid, Vade, & percuties Philisthæos, & Ceilam saluabis. Et dixerunt viri qui erãt cum Dauid, ad eum, Ecce nos hîc in Iudæa consistentes timemus: quantò magis si ierimus in Ceilã aduersum agmina Philisthinorũ? Rursum ergo Dauid consuluit Dominum. Qui respondens, ait ei, Surge, & vade in Ceilam: ego enim tradam Philisthæos in manu tua. Abiit ergò Dauid, & viri eius in Ceilam, & pugnauit aduersum Philisthæos, & abegit iumenta eorum, & percussit eos plaga magna: & saluauit Dauid habitatores Ceilæ. Porrò eo tempore, quo fugiebat Abiathar filius Achimélech ad Dauid in Ceilam, ephod secum habens descenderat. Nuntiatum est autem Sauli quòd venisset Dauid in Ceilam: & ait Saul, Tradidit eum Dominus in manus meas, conclususque est introgressus vrbem in qua portæ & seræ sunt. Et præcepit Saul omni populo vt ad pugnam descẽderet in Ceilam, & obsideret Dauid & viros eius. Quod cum Dauid rescisset quia præpararet ei Saul clàm malum, dixit ad Abiathar sacerdotem, Applica ephod. Et ait Dauid, Domine Deus Israel, audiuit famam seruus tuus quòd disponat Saul venire in Ceilam, vt euertat vrbem propter me. Si tradent me viri Ceilæ in manus eius? & si descendet Saul, sicut audiuit seruus tuus? Domine Deus Israel indica seruo tuo. Et ait Dominus, Descendet. Dixitq; Dauid, Si tradent me viri Ceilæ, & viros qui sunt mecum, in manus Saul? Et dixit Dominus, Tradent. Surrexit ergo Dauid & viri eius quasi sexcenti & egressi de Ceila, huc atq; illuc vagabantur incerti: nuntiatũq; est Sauli quòd fugisset Dauid de Ceila & saluatus esset: quamobrem dissimulauit exire. Morabatur autem Dauid in deserto in locis firmissimis, mansitq; in monte solitudinis Ziph, quærebat eum tamen Saul cunctis diebus: & non tradidit eum Dominus in manus eius. Et vidit Dauid quòd egressus esset Saul vt quæreret animã eius. Porrò Dauid erat in deserto Ziph in sylua. Et surrexit Ionathas filius Saul, & abiit ad Dauid in syluam, & confortauit manus eius in Deo, dixitq; ei, Ne timeas: neq; enim inueniet te manus Saul patris mei: & tu regnabis super Israel, & ego ero tibi secundus: sed & Saul pater meus scit hoc. Percussit ergo vterque fœdus coram Domino: mansitq; Dauid in sylua, Ionathas autem reuersus est in domũ suam. Ascenderũt autẽ Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicẽtes, Nónne Dauid latitat apud nos in locis tutissimis syluæ, in colle Hachile, quæ est ad dexteram deserti? Nũc ergo sicut desyderauit anima tua vt descẽderes, descende: nostrum autẽ erit vt tradamus eũ in manus regis.

Dixitq́; Saul, Benedicti vos à Domino, quia doluistis vicem meam. Abite ergo oro, & diligentius præparate, & curiosius agite, & considerate locum vbi sit pes eius, vel quis viderit eum ibi. recogitat enim de me, quòd callidè insidier ei. Considerate, & videte omnia latibula eius, in quibus absconditur: & reuertimini ad me ad rem certam, vt vadam vobiscum. quòd si etiam in terrã se obstruxerit, perscrutabor eum in cunctis millibus Iuda. At illi surgentes abierunt in Ziph ante Saul: Dauid autem & viri eius erant in deserto Maon, in campestribus ad dexteram Iesimon. Iuit ergo Saul & socii eius ad quærendum eum: & nuntiatũ est Dauid, statimq́; descendit ad petram, & versabatur in deserto Maon. quod cum audisset Saul, persecutus est Dauid in deserto Maon. Et ibat Saul ad latus montis ex parte vna, Dauid autem & viri eius erant in latere montis ex parte altera: porrò Dauid desperabat se posse euadere à facie Saul: itaq; Saul, & viri eius in modum coronæ cingebant Dauid, & viros eius, vt caperent eos. Et nuntius venit ad Saul, dicens, Festina & veni, quoniam infuderunt se Philisthiim super terram. Reuersus est ergo Saul desistens persequi Dauid, & perrexit in occursum Philisthinorum. propter hoc vocauerunt locum illum Petram diuidentem.

S. DAVID in spelunca Engaddi latitans, oram chlamydis Saulis persequentis abscidit, unde à seruis Dauidis liberatus culpam agnoscit, & Dauidi medio iuramento reconciliatur.

CAPVT XXIIII.

A Ascendit ergo Dauid inde, & habitauit in locis tutissimis Engaddi. Cumq́; reuersus esset Saul, postquam persecutus est Philisthæos, nuntiauerunt ei, dicentes, Ecce, Dauid in deserto est Engaddi. Assumens ergo Saul tria millia electorum virorum ex omni Israel, perrexit ad vestigãdum Dauid & viros eius, etiam super abruptissimas petras, quæ solis ibicibus perviæ sunt. Et venit ad caulas ouiũ, quæ se offerebant vianti, eratq́; ibi spelunca, quam ingressus est Saul, vt purgaret ventrem: porrò Dauid & viri eius in interiore parte speluncæ latebant. Et dixerunt serui Dauid ad eum, Ecce dies de qua locutus est Dominus ad te, Ego tradam tibi inimicum tuum, vt

B facias ei sicut placuerit in oculis tuis. Surrexit ergo Dauid, & præscidit oram chlamydis Saul silenter. Post hæc percussit cor suum Dauid, eo quòd abscidisset oram chlamydis Saul. Dixitq́ue ad viros suos, Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hanc rem Domino meo christo Domini, vt mittam manũ meam in eum, quia christus Domini est. Viuit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies eius venerit vt moriatur, aut descendens in prælium perierit: propitius mihi sit Dominus vt non mittam manũ meam in christum Domini. Et confregit Dauid viros suos sermonibus, & non permisit eos vt consurgerent in Saul: porrò Saul exurgens de spelunca, pergebat cœpto itinere. Surrexit autem Dauid post eum: & egressus de spelunca, clamauit post tergum Saul, dicens, Domine mi rex. Et respexit Saul

Dauid misericors est Sauli inimico, præscindens oram vestimẽti illius.

C post se: & inclinans se Dauid pronus in terram, adorauit, dixitque ad Saul, Quare audis verba hominum loquentium? Dauid quærit malum aduersum te. Ecce hodie viderunt oculi tui quòd tradiderit te Dominus in manu mea in spelunca: & cogitaui vt occiderẽ te, sed pepercit tibi oculus meus: dixi enim, Non extendam manum meam in dominum meum, quia christus Domini est. Quin potius pater mi, vide, & cognosce oram chlamydis tuæ in manu mea: quoniã cum præscinderem summitatem chlamydis tuæ, nolui extendere manum meam in te. animaduerte, & vide quoniam non est in manu mea malum, neque iniquitas, neq; peccaui in te: tu autem insidiaris animæ meæ, vt auferas eam. Iudicet Dominus inter me & te, & vlciscatur me Dominus ex te: manus autem mea non fit in te. Sicut & in prouerbio antiquo

Vindictam Deo reseruat Dauid.

dicitur, AB IMPIIS EGREDIETVR IMPIETAS: manus ergo mea non sit in te. Quem persequeris rex Israel?

Prouerbiũ

D quem persequeris? canem mortuum persequeris, & pulicem vnum. Sit Dominus iudex, & iudicet inter me & te: & videat, & iudicet causam meã, & eruat me de manu tua. Cum autem complesset Dauid loquens sermones huiuscemodi ad Saul, dixit Saul, Nunquid vox hæc tua est fili mi Dauid? Et leuauit Saul vocem suam, & fleuit, dixitq́; ad Dauid, Iustior tu es, quàm ego: tu enim tribuisti mihi bona, ego autẽ reddidi tibi mala. Et tu indicasti hodie quæ feceris mihi bona: quomodo tradiderit me Dominus in manũ tuam, & nõ occideris me. Quis enim cum inuenerit inimicum suum, dimittet eum in via bona? Sed Dominus reddat tibi vicissitudinem hanc pro eo quòd hodie operatus es in me. Et nunc quia scio quòd certissimè regnaturus sis, & habiturus in manu tua regnum Israel: iura mihi in Domino ne deleas semen meum post me, neque auferas nomen meum de domo patris mei. Et iurauit Dauid Sauli. Abiit ergo Saul in domũ suam: & Dauid, & viri eius ascenderunt ad tutiora loca.

S. MORS Samuelis plangitur, Dauid mortem Nabal uictum negantis minatus, Abigail precibus placatur: quam simul et Achinoem, Michol alteri tradita, cepit in connubium.

CAPVT XXV.

A Mortuus est autem Samuel, & cõgregatus est vniuersus Israel, & planxerunt eum, & sepelierunt eum in domo sua in Ramatha. Consurgensque Dauid descẽdit in desertum Pharan. Erat autem vir quispiam in solitudine Maon, & possessio eius in Carmelo, & homo ille magnus nimis: erantque ei oues tria millia, & mille capræ: & accidit vt tonderetur grex eius in Carmelo. Nomen autem viri illius erat Nabal: & nomen vxoris eius, Abigail. eratque mulier illa prudentissima & speciosa: porrò vir eius, durus, & pessimus, & malitiosus: erat autem de genere Caleb. Cum autẽ audisset Dauid in deserto, quòd tonderet Nabal gregem suum, misit decem iuuenes, & dixit eis, Ascendite in Carmelum, & venietis ad Nabal, & salutabitis eum ex nomine meo pacifice. Et sic dicetis, Sit fratribus meis, & tibi pax, & domui tuæ pax, & omnibus quæcunque habes, sit pax. Audiui quòd tonderent pastores tui qui erant nobiscum in deserto: nunquam eis molesti fuimus, nec aliquando defuit quicquam eis de grege omni tempore quo fuerunt nobiscum in Carmelo. Interroga pueros tuos, & in-

B dicabunt tibi. Nunc ergo inueniant pueri tui gratiam in oculis tuis: in die enim bona venimus. quodcunque inuenerit manus tua, da seruis tuis, & filio tuo Dauid. Cumque venissent pueri Dauid, locuti sunt ad Nabal omnia verba hæc ex nomine Dauid: & siluerunt. Respondens autem Nabal pueris Dauid, ait, Quis est Dauid? & quis est filius Isai? hodie increuerunt serui qui fugiunt Dominos suos. Tollam ergo panes meos, & aquas meas, & carnes pecorum quæ occidi tonsoribus meis, & dabo viris quos nescio vnde sint? Regressi sunt itaque pueri Dauid per viam suam, & reuersi venerunt, & annuntiauerunt ei omnia verba quæ dixerat Nabal. Tunc ait Dauid pueris suis, Accingatur vnusquisque gladio suo.

C Et accincti sunt singuli gladiis suis, accinctusq; est & Dauid ense suo: & secuti sunt Dauid quasi quadringenti viri, porrò ducenti remanserunt ad sarcinas. Abigail autem vxori Nabal nuntiauit vnus de pueris suis, dicens, Ecce Dauid misit nuntios de deserto, vt benedicerent Domino nostro, & aduersatus est eos. homines isti, boni satis fuerunt nobis, & non molesti: nec quicquam aliquando periit omni tempore quo fuimus conuersati cum eis in deserto. pro muro erant nobis tam in nocte quàm in die, omnibus diebus quibus pascimus apud eos greges. Quam ob rem considera, & recogita quid facias: quoniam completa est malitia aduersum virum tuum, & aduersum domũ tuam, & ipse est filius belial, ita vt

ita vt nemo possit ei loqui. Festinauit igitur Abigáil, & tulit ducentos panes, & duos vtres vini, & quinque arietes coctos, & quinque sata polentæ, & centum ligaturas vuæ passæ, & ducentas massas caricarum, & imposuit super asinos, dixitque pueris suis, Præcedite me, & ecce, ego post tergum sequar vos. viro autem suo Nabal non indicauit. Cum ergo ascendisset asinum, & descenderet ad radicem montis, Dauid & viri eius D descendebant in occursum eius: quibus & illa occurrit. Et ait Dauid, Verè frustra seruaui omnia quæ huius erant in deserto, & non periit quicquam de cunctis quæ ad eum pertinebant: & reddidit mihi malũ pro bono. Hæc faciat Deus inimicis Dauid, & hæc addat, Si reliquero de omnibus quæ ad ipsum pertinent vsque mane mingentẽ ad parietem. Cum autem vidisset Abigáil Dauid, festinauit, & descendit de asino, & procidit coram Dauid super faciem suam, & adorauit super terram, & cecidit ad pedes eius, & dixit, In me sit domine mi hæc iniquitas: loquatur obsecro ancilla tua in auribus tuis, & audi verba famulæ tuæ. Ne ponat oro dominus meus rex cor suum super virum istum iniquum Nabal: quia secundum nomen suum stultus est, & stultitia est cum eo: ego autem ancilla tua non vidi pueros tuos domine mi, quos misisti. Nũc ergo domine mi viuit Dominus, & viuit anima tua, E qui prohibuit te ne venires in sanguinẽ, & saluauit manum tuam tibi: & nunc fiant sicut Nabal inimici tui, & qui quærunt domino meo malum. Quapropter suscipe benedictionem hanc, quam attulit ancilla tua tibi domino meo: & da pueris qui sequuntur te dominum meum. Aufer iniquitatem famulæ tuæ: faciens enim faciet Dominus tibi domino meo domum fidelem, quia prælia Domini domine mi tu prælia ris: malitia ergo non inueniatur in te omnibus diebus vitæ tuæ. Si enim surrexerit aliquando homo persequens te & quærens animã tuam, erit anima domini mei custodita quasi in fasciculo viuentium apud Dominũ Deum tuum: porrò inimicorum tuorum anima rotabitur, quasi in impetu, & circulo fundæ. Cũ ergo fecerit Dominus tibi domino meo omnia hæc quæ locutus est bona de te, & constituerit te ducem super Israel, non erit tibi hoc in singultum, & in scrupulum cordis domino meo, quòd effuderis sanguinem innoxium, aut ipse te vltus fueris: & cum benefecerit Dominus F domino meo, recordaberis ancillæ tuæ. Et ait Dauid ad Abigáil, Benedictus Dominus Deus Israel, qui misit te hodie in occursum meum, & benedictum eloquium tuum, & benedicta tu, quæ prohibuisti me hodie, ne irem ad sanguinẽ, & vlciscerer me manu mea. Alioquin viuit Dominus Deus Israel qui prohibuit me ne malum facerem tibi: nisi cito venisses in occursum mihi, non remansisset Nabal vsque ad lucem matutinam mingens ad parietem. Suscepit ergo Dauid de manu eius omnia quæ attulerat ei, dixitque ei, Vade pacifice in domum tuam: ecce audiui vocem tuam, & honoraui faciem tuam. Venit autem Abigáil ad Nabal: & ecce erat ei conuiuium in domo eius quasi conuiuiũ regis, & cor Nabal iucundum, erat enim ebrius nimis: & non indicauit ei verbum pusillum aut grande vsque mane. Diluculo autem cum digessisset vinum Nabal, indicauit ei vxor sua verba G hæc, & emortuum est cor eius intrinsecus, & factus est quasi lapis. Cumque pertransissent decem dies, percussit Dominus Nabal, & mortuus est. Quod cum audisset Dauid mortuum Nabal, ait, Benedictus Dominus qui iudicauit causam opprobrii mei de manu Nabal, & seruum suum custodiuit à malo, & malitiam Nabal reddidit Dominus in caput eius. Misit ergo Dauid, & locutus est ad Abigáil, vt sumeret eam sibi in vxorem. Et venerunt pueri Dauid ad Abigáil in Carmelum, & locuti sunt ad eam, dicentes, Dauid misit nos ad te, vt accipiat te sibi in vxorem. Quæ consurgens adorauit prona in terram, & ait, Ecce famula tua sit in ancillam, vt lauet pedes seruorũ domini mei. Et festinauit, & surrexit Abigáil, & ascendit super asinum, & quinque puellæ ierunt cum ea, pedissequæ eius, & secuta est nuntios Dauid: & facta est illi vxor. Sed & Achinoã accepit Dauid de Iezrahel: & fuit vtraque vxor eius. Saul autem dedit Michol filiam suam vxorem Dauid, Phalti, filio Lais, qui erat de Gallim.

Humanus Dauidis affectus.

Peccatũ viri transfert in se Abigáil.

Dauid ducit Abigáil in vxorem.

Michol vxor Dauid, datur Phalti.

S. DAVID à Ziphæis apud Saulem proditus, hastam & scyphum dormienti Sauli abstulit, quod Saul agnoscens, culpam fatetur, veniamque precatur. CAPVT XXVI.

A ET venerunt Ziphæi ad Saul in Gabaa, dicentes, Ecce, Dauid absconditus est in colle Hachila, quæ est ex aduerso solitudinis. Et surrexit Saul, & descẽdit in desertũ Ziph, & cum eo tria millia virorum de electis Israel, vt quæreret Dauid in deserto Ziph. Et castrametatus est Saul in Gabaa Hachila, quæ erat ex aduerso solitudinis in via: Dauid autem habitabat in deserto. Videns autem quòd venisset Saul post se in desertum, misit exploratores, & didicit quòd venisset certissime. Et surrexit Dauid, & venit ad locum vbi erat Saul: cumque vidisset locum in quo dormiebat Saul, & Abner filius Ner princeps militiæ eius, & Saulem dormiẽtem in tentorio, & reliquum vulgus per circuitum eius, ait Dauid ad Achimélech Hethæum, & Abisai filium Saruiæ, fratrem Ioab, dicens, Quis descendet mecum ad Saul in castra? Dixitque Abisai, Ego descendam tecum. Venerũt ergo Dauid & Abisai ad populum nocte, & inuenerunt Saul iacentem & dormientem in tentorio, & hastam fixam in terra ad caput eius: Abner autem & B populum dormientes in circuitu eius. Dixitque Abisai ad Dauid, Conclusit Deus inimicũ tuum hodie in manus tuas: nunc ergo perfodiam eum lancea in terra semel, & secundo opus non erit. Et dixit Dauid ad Abisai, Ne interficias eum: quis enim extẽdet manum suam in christum Domini, & innocens erit? Et dixit Dauid, Viuit Dominus, quia nisi Dominus percusserit eum, aut dies eius venerit vt moriatur, aut in prælium descẽdens perierit. propitius sit mihi Dominus, ne extendam manum meam in christum Domini. nunc igitur tolle hastam quæ est ad caput eius, & scyphũ aquæ, & abeamus. Tulit igitur Dauid hastam, & scyphum aquæ, qui erat ad caput Saul, & abierunt: & non erat quisquam qui videret, & intelligeret, & euigilaret, sed omnes dormiebant, quia sopor Domini irruerat super eos. Cumque transisset Dauid ex aduerso, & stetisset in vertice montis de longe, & esset grande interuallum inter eos, clamauit Dauid ad populum, & ad C Abner filium Ner, dicens, Nónne respondebis Abner? Et respondens Abner, ait, Quis es tu qui clamas, & inquietas regem? Et ait Dauid ad Abner, Nunquid non vir tu es? & quis alius similis tui in Israel? quare ergo non custodisti dominum tuum regem? ingressus est enim vnus de turba vt interficeret regem dominum tuum. Non est bonum hoc quod fecisti: viuit Dominus quoniam filii mortis estis vos, qui non custodistis dominum vestrum christum Domini. nũc ergo vide vbi sit hasta regis, & vbi sit scyphus aquæ, qui erat ad caput eius. Cognouit autem Saul vocem Dauid, & dixit, Nunquid vox hæc tua fili mi Dauid? Et ait Dauid, Vox mea Domine mi rex. Et ait, Quã ob causam dominus meus persequitur seruum suum? Quid feci? aut quod est malum in manu mea? Nunc ergo audi oro domine mi rex verba serui tui, Si Dominus incitat te aduersum me, odoretur sacrificium. si autem filii hominum: maledicti sunt in conspectu Domini, quia eiecerunt me hodie, vt non habitem in hæreditate D Domini, dicentes, Vade, serui diis alienis. Et nunc non effundatur sanguis meus in terra coram Domino: quia egressus est rex Israel vt quærat pulicẽ vnũ, sicut persequitur perdix in montibus. Et ait Saul, Peccaui, reuertere fili mi Dauid: nequaquam enim vltrà tibi maleficiã, eo quòd pretiosa fuerit anima mea in oculis tuis hodie: apparet enim quòd stultè egerim, & ignorauerim multa nimis. Et respondens Dauid, ait, Ecce hasta regis: transeat vnus de pueris regis, & tol

Agnoscit Saul peccatũ, & misericordiã à Dauide sibi factam.

lat eam: Dominus autem retribuet vnicuiq; secundum iustitiam suam & fidem: tradidit enim te Dominus hodie in manum meam, & nolui extendere manum meam in christum Domini. Et sicut magnificata est anima tua hodie in oculis meis, sic magnificetur anima mea in oculis Domini, & liberet me de omni angustia. Ait ergo Saul ad Dauid, Benedictus tu fili mi Dauid: & quidem faciens facies, & potens poteris. Abiit autem Dauid in viam suam, & Saul reuersus est in locum suum.

S. DAVID apud Achis profugus, urbem Siceleg ab eo obtinuit in hereditatem regum Iuda, unde plurimas quotidie prædas exercebat. CAPVT XXVII.

A ET ait Dauid in corde suo, Aliquando incidam vna die in manus Saul: nónne melius est vt fugiam, & saluer in terra Philisthinorum, & desperet Saul, cesfetque me quærere in cunctis finibus Israel? fugiam ergo manus eius. Et surrexit Dauid, & abiit ipse, & sexcenti viri cum eo, ad Achis filium Maoch regem Geth. Et habitauit Dauid cum Achis in Geth, ipse & viri eius, vir & domus eius, Dauid & duæ vxores eius, Achinoam Iezrahelitis, & Abigail vxor Nabal Carmeli. Et nunciatum est Saul quòd fugisset Dauid in Geth, & non addidit vltrà quærere eum. Dixit autẽ Dauid ad Achis, Si inueni gratiam in oculis tuis, detur mihi locus in vna vrbium regionis huius, vt habitem ibi: cur enim manet seruus tuus in ciuitate regis tecum? Dedit itaque ei Achis in die illa Siceleg: propter quam causam facta est Siceleg regum Iuda, vsque in diem hanc. Fuit autem numerus dierum quibus habitauit Dauid in regione Philisthinorum, quatuor mensium. Et ascendit Dauid, & viri eius, & agebant prædas de Gessuri, & de Gerzi, & de Amalecitis: hi enim pagi habitabantur in terra antiquitus, euntibus Sur vsque ad terram Aegypti. Et percutiebat Dauid omnem terram, nec relinquebat viuentem virum & mulierem: tollensque oues, & boues, & asinos, & camelos, & vestes, reuertebatur, & veniebat ad Achis. Dicebat autem ei Achis, In quem irruistis hodie? Respondebat Dauid, Contra meridiem Iudæ, & contra meridiem Ierameel, & contra meridiem Ceni. Virum & mulierem non viuificabat Dauid, nec adducebat in Geth, dicens, Ne fortè loquantur aduersum nos. Hæc fecit Dauid: & hoc erat decretum illi omnibus diebus quibus habitauit in regione Philisthinorum. Credidit ergo Achis Dauid, dicens, Multa mala operatus est contra populum suum Israel: erit igitur mihi seruus sempiternus.

Dauid agit innumeras prædas.

S. PHILISTHAEI contra Saul armantur. Dauid fidem Achis pollicetur: Saul occisis Magis, Pythonissam iubet Samuelem suscitare, à quo suam suorumq; crastinam mortem didicit. CAPVT XXVIII.

A FActum est autem in diebus illis, cõgregauerunt Philisthiim agmina sua, vt præpararentur ad bellum contra Israel: dixitque Achis ad Dauid, Sciens nunc scito quoniam mecum egredieris in castris tu & viri tui. Dixitque Dauid ad Achis, Nunc scies quæ facturus est seruus tuus. Et ait Achis ad Dauid, Et ego custodem capitis mei ponam te cunctis diebus. Samuel autem mortuus est, planxitque eum omnis Israel, & sepelierunt eũ in Ramatha vrbe sua. Et Saul abstulit magos & hariolos de terra. Congregatique sunt Philisthiim, & venerunt, & castrametati sunt in Sunam: congregauit autem & Saul vniuersum Israel, & venit in Gelbóe. Et vidit Saul castra Philisthiim, & timuit, & expauit cor eius nimis. Consuluitq; Dominum, & non respondit ei, neque per somnia, neque per sacerdotes, neq; per prophetas. Dixitq; Saul seruis suis, Quærite mihi mulierem habentem pythonem, & vadam ad eam, & sciscitabor per illam. Et dixerunt serui eius ad eum, Est mulier pythonem habens, in Endor. Mutauit ergo habitum suum, vestitusq; est aliis vestimentis, & abiit ipse, & duo viri cum eo, veneruntq; ad mulierem nocte, & ait illi, Diuina mihi in pythone, & suscita mihi quem dixero tibi. Et ait mulier ad eum, Ecce tu nosti quanta fecerit Saul, & quomodo eraserit magos, & hariolos de terra: quare ergo insidiaris animæ meæ, vt occidar? Et iurauit ei Saul in Domino, dicens, Viuit Dominus, quia nõ eueniet tibi quicquam mali propter hanc rem. Dixitq; ei mulier, Quem suscitabo tibi? Qui ait, Samuelem mihi suscita. Cum autem vidisset mulier Samuelem, exclamauit voce magna, & dixit ad Saul, Quare imposuisti mihi? tu es enim Saul. Dixitq; ei rex, Noli timere: quid vidisti? Et ait mulier ad Saul, Deos vidi ascendẽtes de terra. Dixitq; ei, Qualis est forma eius? Quæ ait, Vir senex ascendit, & ipse amictus est pallio. Et intellexit Saul quòd Samuel esset, & inclinauit se super faciem suam in terra, & adorauit. Dixit autem Samuel ad Saul, Quare inquietasti me, vt suscitarer? Et ait Saul, Coartor nimis: siquidem Philisthiim pugnant aduersum me, & Deus recessit à me, & exaudire me noluit, neque in manu prophetarum, neque per somnia: vocaui ergo te, vt ostenderes mihi quid faciã. Et ait Samuel, Quid interrogas me, cum Dominus recesserit à te, & transierit ad æmulum tuum? Faciet enim tibi Dominus sicut locutus est in manu mea, & scindet regnum tuum de manu tua, & dabit illud proximo tuo Dauid: quia non obedisti voci Domini, neq; fecisti iram furoris eius in Amalec. Idcirco quod pateris, fecit tibi Dominus hodie. Et dabit Dominus etiam Israel tecum in manus Philisthiim: cras autem tu & filii tui mecum eritis: sed & castra Israel tradet Dominus in manus Philisthiim. Statimque Saul cecidit porrectus in terram: extimuerat enim valde verba Samuelis, & robur non erat in eo, quia non comederat panẽ tota die illa. Ingressa est itaq; mulier illa ad Saul, & vidit (cõturbatus enim erat valde) dixitq; ad eum, Ecce obediuit ancilla tua voci tuæ, & posui animam meam in manu mea: & audiui sermones tuos quos locutus es ad me. Nunc igitur audi & tu vocem ancillæ tuæ, & ponam coram te buccellam panis, vt comedens cõualescas, & possis iter agere. Qui renuit, & ait, Non comedam. Coegerunt autem eum serui sui & mulier, & tandem audita voce eorum surrexit de terra, & sedit super lectum. Mulier autem illa habebat vitulum pascualẽ in domo, & festinauit, & occidit eum: tollensq; farinam, miscuit eam, & coxit azyma, & posuit ante Saul, & ante seruos eius. Qui cum comedissent, surrexerunt & ambulauerunt per totam noctem illam.

Supra 25.a *Saul aufert magos & hariolos.* *Suscitatur Samuel.* *Eccl. 46.d* *Supra 15.f*

S. DAVID cum Philisthæis aduersus Israel proficiscens, remittitur, quia timebant sibi ab illo. CAPVT XXIX.

A COngregata sunt ergo Philisthiim vniuersa agmina in Aphec: sed & Israel castrametatus est super fontem, qui erat in Iezrael. Et satrapæ quidem Philisthiim incedebant in centuriis & millibus: Dauid autem, & viri eius erant in nouissimo agmine cum Achis. Dixeruntq; principes Philisthiim, Quid sibi volunt Hebræi isti? Et ait Achis ad principes Philisthiim, Num quid ignoratis Dauid, qui fuit seruus Saul regis Israel, & est apud me multis diebus vel annis? & non inueni in eo quicquam, ex die qua transfugit ad me, vsque ad diem hanc. Irati sunt autem aduersus eum principes Philisthiim, & dixerunt ei, Reuertatur vir, & sedeat in loco suo, in quo constituisti eum: & non descendat nobiscum in prælium, ne fiat nobis aduersarius, cum præliari cœperimus: quomodo enim aliter poterit placare dominum suum, nisi in capitibus nostris? Nónne iste est Dauid cui cantabant in choris, dicentes, Percussit Saul in millibus suis, & Dauid in decem millibus suis? Vocauit ergo Achis Dauid, & ait ei, Viuit Dominus, quia rectus es tu, & bonus in conspectu meo, & exitus tuus, & introitus

1. Par. 12.d *Supra 18.b*

C & introitus tuus mecū est in castris: & non inueni in te quicquam mali ex die qua venisti ad me, vsque in diem hanc, sed satrapis non places. Reuertere ergo, & vade in pace, & non offendes oculos satraparum Philisthiim. Dixitq; Dauid ad Achis, Quid enim feci, & quid inuenisti in me seruo tuo à die qua fui in conspectu tuo vsque in diem hanc, vt non veniam, & pugnem cōtra inimicos domini mei regis? Respon-

D dens autem Achis, locutus est ad Dauid, Scio quia bonus es tu in oculis meis, sicut angelus Dei, sed principes Philisthinorum dixerunt, Non ascendet nobiscum in prælium. Igitur consurge mane, tu & serui domini tui, qui venerunt tecum: & cum de nocte surrexeritis, & cœperit dilucescere, pergite. Surrexit itaq; de nocte Dauid ipse & viri eius, vt proficiscerentur mane, & reuerterentur ad terram Philisthiim: Philisthiim autem ascenderunt in Iezrahel.

S. ABSENTE Dauid Amalecitæ Siceleg incenderunt prædamq; tulerunt: quos Dauid persequens occidit, prædamq; repetit, quam singulis socijs ex æquo diuisit.

CAPVT XXX.

A CVmque venissent Dauid, & viri eius in Siceleg die tertia, Amalecitæ impetum fecerant ex parte australi in Siceleg, & percusserant Siceleg, & succēderāt eam igni. Et captiuas duxerant mulieres ex ea, à minimo vsq; ad magnum: & non interfecerant quenquam, sed secū duxerant, & pergebant itinere suo. Cum ergo venisset Dauid & viri eius ad ciuitatem, & inuenissent eam succensam igni, & vxores suas, & filios suos, & filias ductas esse captiuas, leuauerunt Dauid & populus qui erat cum eo, voces suas, & planxerunt donec deficerent in eis lachrymæ. Siquidem & duæ vxores Dauid captiuæ ductæ fuerant, Achinoam Iezrahelitis, & Abigail vxor Nabal Carmeli. Et

B contristatus est Dauid valde: volebat enim eum populus lapidare, quia amara erat anima vniuscuiusq; viri super filiis suis, & filiabus: confortatus est autem Dauid in Domino Deo suo. Et ait ad Abiathar sacerdotē filium Achimélech, Applica ad me ephod. Et applicauit Abiathar ephod ad Dauid, & consuluit Dauid Dominum, dicens, Persequar latrunculos hos, & comprehendam eos, an non? Dixitq; ei Dominus, Persequere: absque dubio enim comprehendes eos, & excuties prædam. Abiit ergo Dauid ipse & sexcenti viri qui erant cum eo, & venerunt vsq; ad torrentem Besor: & lassi

C quidam substiterunt. Persecutus est autem Dauid ipse & quadringenti viri cū eo: substiterant enim ducēti, qui lassi transire nō poterant torrentē Besor. Et inuenerunt virum Aegyptium in agro, & adduxerunt eum ad Dauid: dederuntq; ei panem vt comederet, & biberet aquam, sed & fragmē massæ caricarum, & duas ligaturas vuæ passæ. Quæ cum comedisset, reuersus est spiritus eius, & refocillatus est: non enim comederat panem, neq; biberat aquam tribus diebus & tribus noctibus. Dixit itaq; ei Dauid, Cuius es tu? vel vnde? & quò

D pergis? Qui ait, Puer Aegyptius ego sum, seruus viri Amalecitæ: dereliquit autem me dominus meus, quia ægrotare cœpi nudiustertius. Siquidē nos erupimus ad australem plagam Cerethi, & contra Iudam, & ad meridiem Caleb, & Siceleg succendimus igni. Dixitq; ei Dauid, Potes me ducere ad cuneum istum? Qui ait, Iura mihi per Deum, quòd non occidas me, & non tradas me in manus domini mei, & ego ducam te ad cuneū istum. Qui cum duxisset eū, ecce illi discumbebant super faciem vniuersæ terræ comedentes & bibentes, & quasi festum celebrantes diem, pro cuncta præda, & spoliis quæ ceperant de terra Philisthiim, & de terra Iuda.

E Et percussit eos Dauid à vespere vsq; ad vesperam alterius diei, & non euasit ex eis quisquam, nisi quadringenti viri adolescentes, qui ascenderant camelos, & fugerant. Eruit ergo Dauid omnia quæ tulerant Amalecitæ, & duas vxores suas eruit. Nec defuit quicquam à paruo vsque ad magnum, tam de filiis quàm de filiabus, & de spoliis: & quæcunque rapuerant, omnia reduxit Dauid. Et tulit vniuersos greges & armenta, & minauit ante faciem suam: dixeruntque, Hæc est præda Dauid. Venit autem Dauid ad ducētos viros, qui lassi substiterant, nec sequi poterant Dauid, & residere eos iusserat in torrente Besor: qui egressi sunt obuiam Dauid, & po-

F pulo qui erat cum eo. Accedens autem Dauid ad populum, salutauit eos pacifice. Respondensq; omnis vir pessimus, & iniquus de viris, qui ierant cum Dauid, dixit, Quia non venerunt nobiscum, non dabimus eis quicquam de præda quam eruimus: sed sufficiat vnicuique vxor sua & filii, quos cum acceperint, recedant. Dixit autē Dauid, Non sic facietis fratres mei de his quæ tradidit nobis Dominus, & custodiuit nos, & dedit latrunculos qui eruperant aduersum nos, in manus nostras, nec audiet vos quisquam super sermone hoc. æqua enim pars erit descendentis ad prælium, & remanentis

G ad sarcinas, & similiter diuident. Et factum est hoc ex die illa, & deinceps constitutum & præfinitum, & quasi lex in Israel vsque in diem hanc. Venit ergo Dauid in Siceleg, & misit dona de præda senioribus Iuda proximis suis, dicens, Accipite benedictionem de præda hostium Domini: His qui erant in Bethel, & qui in Ramoth ad meridiem, & qui in Gether, & qui in Aroer, & qui in Sephamoth, & qui in Esthamo, & qui in Rachal, & qui in vrbibus Ierameel, & qui in vrbibus Ceni, & qui in Harama, & qui in lacu Asan, & qui in Athach, & qui in Hebron: & reliquis qui erant in his locis in quibus commoratus fuerat Dauid ipse & viri eius.

S. CAESO Saule & filiis, truncato capite corpus in muro Bethsan suspenditur, armaq; eius in templo Astaroth: viri autem Iabes corpus eius deposuerunt, ac iuxta Iabes sepelierunt.

CAPVT XXXI.

A PHilisthiim autem pugnabant aduersum Israel: & fugerunt viri Israel ante faciem Philisthiim, & ceciderunt interfecti in monte Gelbóe. Irrueruntque Philisthiim in Saul & in filios eius, & percusserūt Ionathan & Abinadab & Melchisua filios Saul, totumq; pondus prælii versum est in Saul: & consecuti sunt eum viri sagittarii, & vulneratus est vehementer à sagittariis. Dixitque Saul ad armigerum suum, Euagina gladiū tuum, & percute me: ne fortè veniant incircuncisi isti, & interfi-

B ciant me illudētes mihi. Et noluit armiger eius, fuerat enim nimio terrore perterritus. arripuit itaq; Saul gladium suum, & irruit super eum. Quod cum vidisset armiger eius, videlicet quòd mortuus esset Saul, irruit etiam ipse super gladium suum, & mortuus est cum eo. Mortuus est ergo Saul, & tres filii eius, & armiger illius, & vniuersi viri eius in die illa pariter. Videntes autem viri Israel qui erant trans vallem

C & trans Iordanem, quòd fugissent viri Israelitæ, & quòd mortuus esset Saul, & filii eius, reliquerunt ciuitates suas & fugerunt: veneruntque Philisthiim, & habitauerunt ibi. Facta autem die altera, venerunt Philisthiim vt expoliarent interfectos, & inuenerunt Saul & tres filios eius iacentes in monte Gelbóe. Et præciderunt caput Saul, & expoliauerunt eum armis: & miserunt in terram Philisthinorū per

D circuitum, vt annuntiaretur in templo idolorum, & in populis. Et posuerunt arma eius in templo Astaroth, corpus verò eius suspenderunt in muro Bethsan. Quod cum audissent habitatores Iabes Galaad, quæcunque fecerant Philisthiim Saul, surrexerunt omnes viri fortissimi, & ambulauerunt tota nocte, & tulerunt cadauer Saul, & cadauera filiorum eius de muro Bethsan: veneruntq; Iabes Galaad, & combusserunt ea igni: & tulerunt ossa eorum, & sepelierunt in nemore Iabes, & ieiunauerunt septem diebus.

FINIS.

Secundus liber Samuelis, quem nos secundum Regum dicimus.

S. DAVID audita cæde Saulis, nuntium occidi iubet: scißisq; uestimentis deflet eum cum cæteris occisis, ieiunans usque ad uesperam: ac super eos plangens, planctum filijs Iuda præcipit.

CAPVT I.

A FACTVM est autẽ postquã mortuus est Saul, vt Dauid reuerteretur à cæde Amalec, & maneret in Siceleg duos dies. In die autem tertia apparuit homo veniens de castris Saul veste conscissa, & puluere cõspersus caput. & vt venit ad Dauid, cecidit super faciem suam, & adorauit. Dixitq; ad eũ Dauid, vnde venis? Qui ait ad eum, De castris Israel fugi. Et dixit ad eũ Dauid, Quod est verbum, quod factum est? indica mihi. Qui ait, Fugit populus ex prælio, & multi corruentes è populo mortui sunt, sed & Saul & Ionathas filius eius interierunt. Dixitq; Dauid ad adolescentẽ qui nuntiabat ei. Vnde scis quia mortuus est Saul & Ionathas filius eius? Et ait adolescẽs qui nuntiabat ei, Casu veni in montẽ Gelbóe, & Saul incumbebat super hastam suam: porrò currus & equites appropinquabant ei, & B conuersus post tergum suũ, vidensq; me vocauit. Cui cum respõdissem, Adsum: dixit mihi, Quisnam es tu? Et aio ad eũ, Amalecites ego sum. Et locutus est mihi, Sta super me, & interfice me: quoniam tenent me angustiæ, & adhuc tota anima mea in me est. Stansq; super eum, occidi illum: sciebam enim quòd viuere non poterat post ruinam: & tuli diadema quod erat in capite eius, & armillam de brachio illius, & attuli ad te Dominum meum huc. Apprehendens autem Dauid vestimenta sua scidit, omnesq; viri qui erãt cum eo, & planxerũt, & fleuerunt, & ieiunauerunt vsq; ad vesperã super Saul, & super Ionathan filium eius, & super populũ Domini, & super domũ Israel, eo quòd corruissent gladio. Di- C xitq; Dauid ad iuuenem qui nunciauerat ei, Vnde es tu? Qui respondit, Filius hominis aduenæ Amalecitæ ego sum. Et *Psal. 104. b* ait ad eum Dauid, Quare nõ timuisti mittere manũ tuam, vt occideres christum Domini? Vocansq; Dauid vnum de pueris suis, ait, Accedens irrue in eum. Qui percussit illum, & mortuus est. Et ait ad eum Dauid, Sanguis tuus super caput tuum: os enim tuũ locutũ est aduersum te, dicens, Ego interfeci christum Domini. Planxit autẽ Dauid planctum huiuscemodi super Saul, & super Ionathan filiũ eius: & præcepit vt docerẽt filios Iuda planctũ, sicut scriptum est in libro Iustorũ. ¶ Et ait, Considera Israel pro his qui mortui sunt super excelsa tua vulnerati. Inclyti, Israel, super mõtes tuos interfecti sunt: quomodo ceciderũt fortes? Nolite an- D nuntiare in Geth, neq; annũtietis in compitis Ascalonis: ne fortè lætentur filiæ Philisthum, ne exultent filiæ incircuncisorum. Mõtes Gelbóe, nec ros, nec pluuia veniãt super vos, neq; sint agri primitiarũ: quia ibi abiectus est clypeus fortiũ, clypeus Saul quasi nõ esset vnctus oleo. A sanguine interfectorũ, ab adipe fortiũ, sagitta Ionathæ nunquã rediit retrorsum, & gladius Saul non est reuersus inanis. Saul & Ionathas amabiles, & decôri valde in vita sua, in morte quoq; nõ sunt diuisi: aquilis velociores, leonibus fortiores. Filiæ Israel super Saul flete, qui vestiebat vos coccino in deliciis, qui præbebat ornaméta aurea cultui vestro. Quomodo ceciderunt fortes in prælio? Ionathas in excelsis tuis occisus est. Doleo super te frater mi Ionatha decôre nimis, & amabilis super amorem mulierum. ¶ Sicut mater vnicum amat filiũ suum, ita ego te diligebam. Quomodo ceciderunt robusti, & perierunt arma bellica?

Lamẽtatio Dauidis super Saulem & Ionathã.

S. DAVID in Hebron super Iuda in regem unctus, Iabenitis super Saulis sepultura gratulatur: Isbóseth uerò super Israel unctio, grauem in Israel peperit seditionem. CAPVT II.

A IGitur post hæc cõsuluit Dauid Dominum, dicens, Num ascẽdam in vnam de ciuitatibus Iuda? Et ait Dominus ad eum, Ascende. Dixitq; Dauid, Quò ascendam? Et respondit ei, In Hebron. Ascendit ergo Dauid, & duæ vxores eius Achinoam Iezrahelitis, & Abigáil vxor Nabal Carmeli: sed & viros qui erant cũ eo, duxit Dauid singulos cum domo sua: & manserunt in oppidis Hebron. Veneruntq; viri Iuda, & vnxerũt ibi Dauid, vt regnaret super domum Iuda. Et nuntiatũ est Dauid quòd viri Iabes Galaad sepelissent Saul. Misit ergo Dauit nuntios ad viros Iabes Galaad, dixitq; ad eos, Benedicti B vos à Domino, qui fecistis misericordiam hanc cum domino vestro Saul, & sepelistis eum. Et nũc retribuet vobis quidem Dominus misericordiã & veritatẽ: sed & ego reddam gratiam, eo quòd fecistis verbum istud. Confortentur manus vestræ, & estote filii fortitudinis: licet enim mortuus sit dominus vester Saul, tamẽ me vnxit domus Iuda in regem sibi. Abner autẽ filius Ner princeps exercitus Saul, tulit Isbóseth filium Saul, & circunduxit eum per castra: regemq; constituit super Galaad, & super Assuri, & super Iezrahel, & C super Ephráim, & super Beniamin, & super Israel vniuersum. Quadraginta annorũ erat Isbóseth filius Saul, cum regnare cœpisset super Israel, & duobus annis regnauit: sola autem domus Iuda sequebatur Dauid. Et fuit numerus dierũ quos cõmoratus est Dauid, imperans in Hebron super domum Iuda, septem annorum, & sex mensium. Egressusq; est Abner filius Ner, & pueri Isbóseth filii Saul de castris in Gabaon. Porrò Ioab filius Saruiæ, & pueri Dauid egressi sunt, & occurrerunt eis iuxta piscinam Gabaon. Et cum in vnum conuenissent, è regione sederunt, hi in vna parte piscinæ, & illi ex altera. Dixitq; Abner ab Ioab, Surgant pueri, & ludant D coram nobis. Et respõdit Ioab, Surgant. Surrexerũt ergo, & transierunt numero duodecim de Beniamin, ex parte Isbóseth filii Saul, & duodecim de pueris Dauid. Apprehensoq; vnusquisq; capite comparis sui, defixit gladium in latus contrarii, & ceciderunt simul: vocatumq; est nomen loci illius, Ager robustorũ, in Gabaon. Et ortum est bellũ durum satis in die illa: fugatusq; est Abner & viri Israel à pueris Dauid. Erãt autẽ ibi tres filii Saruiæ, Ioab, & Abisai, & Asael: porrò Asael cursor velocissimus fuit, quasi vnus de capreis quæ morantur in syluis. Persequebatur autẽ Asael Abner, & non declinauit ad dexterã neq; ad sinistrã omittens persequi Abner. Respexit itaq; Abner post tergum suum, & ait, Túne es E Asael? Qui respondit, Ego sum. Dixitque ei Abner, Vade ad dexteram, siue ad sinistrã, & apprehẽde vnum de adolescentibus

Dauid consulto Domino, reuertitur in patriam, mortuo Saule.

1. Mac. 2. f
1. Re. 31. d

Isbóseth cõstituitur rex.

Conflictus militũ Dauid et Isboseth.

Asael persequitur Abner.

tibus, & tolle tibi spolia eius. Noluit autem Asael omittere quin vrgeret eum. Rursumq; locutus est Abner ad Asael, Recede, & noli me sequi, ne fortè compellar cōfodere te in terram, & leuare nō potero faciē meam ad Ioab fratrem tuum. F Qui audire contempsit, & noluit declinare: percussit ergo eum Abner auersa hasta in inguine, & transfodit, & mortuus est in eodem loco: omnesq; qui transibant per locū in quo ceciderat Asael, & mortuus erat, subsistebant. Persequentibus autē Ioab & Abisai fugientē Abner, sol occubuit: & venerūt vsq; ad collem aquæductus, qui est ex aduerso vallis, & itineris deserti in Gabaon. Congregatiq; sunt filii Beniamin ad Abner: & conglobati in vnum cuneū, steterūt in summitate tumuli vnius. Et exclamauit Abner ad Ioab, & ait, Num vsq; ad internecionē tuus mucro desæuiet? an ignoras quòd periculosa sit desperatio? vsquequo non dices populo vt omittat persequi fratres suos? G Et ait Ioab, Viuit Dominus, si locutus fuisses mane, recessisset populus persequens fratrem suum. Insonuit ergo Ioab buccina, & stetit omnis exercitus, nec persecuti sunt vltrà Israel, neq; inière certamen. Abner autem & viri eius abierūt per campestria, tota nocte illa: & transierunt Iordanem, & lustrata omni Bethhoron, venerūt ad castra. Porrò Ioab reuersus omisso Abner, congregauit omnem populum: & defuerunt de pueris Dauid decem & nouem viri, excepto Asaele. Serui autem Dauid, percusserunt de Beniamin, & de viris qui erant cum Abner trecentos sexaginta viros, qui & mortui sunt. Tuleruntq; Asael, & sepelierunt eum in sepulchro patris sui in Bethlehem: & ambulauerunt tota nocte Ioab, & viri qui erant cum eo, & in ipso crepusculo peruenerunt in Hebron.

Asael trāsfoditur.

S. ABNER abiecto Isbóseth à Dauid exceptus est, qui dum rediret, à Ioab occisus est, unde Ioab à Dauide maledicitur.

CAPVT III.

A Facta est ergo longa concertatio inter domum Dauid, & inter domū Saulis: Dauid proficiens & semper seipso robustior, domus autem Saul decrescens quotidie. Natiq; sunt sex filii Dauid in Hebron: fuitq; primogenitus eius Amnon de Achinoam Iezrahelitide. Et post eū Cheleab de Abigail vxore Nabal Carmeli: porrò tertius Absalom filius Maacha filiæ Tholmai regis Gessur. Quartus autē Adonias, filius Haggith: & quintus Saphatia, filius Abital. Sextus quoque Iethraam de Egla vxore Dauid. hi nati sunt Dauid in Hebron. Cum ergo esset prælium inter domum Saul & domum Dauid, Abner filius Ner regebat domū Saul. B Fuerat autem Sauli concubina nomine Respha, filia Aia. Dixitq; Isbóseth ad Abner, Quare ingressus es ad cōcubinā patris mei? Qui iratus nimis propter verba Isbóseth, ait, Nunquid caput canis ego sum aduersum Iudam hodie, qui fecerim misericordiā super domū Saul patris tui, & super fratres & proximos eius, & nō tradidi te in manus Dauid, & tu requisisti in me quod argueres pro muliere hodie? Hæc faciat Deus Abner, & hæc addat ei, nisi quomodo iurauit Dominus Dauid, sic faciā cum eo, vt transferatur regnum de domo Saul, & eleuetur thronus Dauid super Israel, & super Iudā, à Dan vsq; Bersabee. Et non potuit respondere ei quicquam: quia metuebat illum. Misit ergo Abner nuntios ad Dauid, pro se dicētes, Cuius est terra? C Et vt loquerentur, Fac mecū amicitias, & erit manus mea tecum, & reducam ad te vniuersum Israel. Qui ait, Optime: ego faciā tecū amicitias: sed vnā rem peto à te, dicens, Non videbis faciem meā antequā adduxeris mihi Michol filiam Saul: & sic venies, & videbis me. Misit autē Dauid nuntios ad Isbóseth filium Saul, dicēs, Redde vxorem meā Michol, quam despondi mihi centū præputiis Philisthiim. Misit ergo Isbóseth, & tulit eā à viro suo Phaltiel, filio Lais. Sequebaturq; eam vir suus, plorans vsq; Bahurim: & dixit ad eum Abner, Vade, & reuertere. Qui reuersus est. Sermonē quoq; intulit Abner ad seniores Israel, dicens, Tam heri quàm nudiustertius quærebatis Dauid, vt regnaret super vos. Nunc ergo facite: quoniā Dominus locutus est ad Dauid, dicens, In manu serui mei Dauid, saluabo populū meū Israel de ma- D nu Philisthiim, & omnium inimicorū eius. Locutus est autē Abner etiā ad Beniamin. Et abiit vt loqueretur ad Dauid in Hebron omnia quæ placuerāt Israeli & vniuerso Beniamin. Venitq; ad Dauid in Hebron cū viginti viris: & fecit Dauid Abner, & viris eius qui venerāt cū eo, conuiuium. Et dixit Abner ad Dauid, Surgā, vt cōgregem ad te dominū meum regem omnē Israel, & ineam tecū fœdus, & imperes omnibus, sicut desyderat anima tua. Cum ergo deduxisset Dauid Abner, & ille isset in pace, statim pueri Dauid & Ioab venerunt cæsis latronibus, cū præda magna nimis: Abner autem non erat cū Dauid in Hebron, quia iam dimiserat eū, & profectus fuerat in pace. Et Ioab & omnis exercitus qui erāt cum eo, postea venerant: nuntiatum est itaq; Ioab à narrātibus, E Venit Abner filius Ner ad regē, & dimisit eū, & abiit in pace. Et ingressus est Ioab ad regē, & ait, Quid fecisti? ecce venit Abner ad te: quare dimisisti eū, & abiit & recessit? ignoras Abner filiū Ner, quoniā ad hoc venit vt deciperet te, & sciret exitum tuū & introitū tuū, & nosset omnia quæ agis? Egressus itaq; Ioab à Dauid, misit nuntios post Abner, & reduxit eum à cisterna Sira, ignorāte Dauid. Cumq; rediisset Abner in Hebron, seorsum adduxit eū Ioab ad medium portæ, vt loqueretur ei in dolo: & percussit illū ibi in inguine, & F mortuus est in vltionē sanguinis Asael fratris eius. Quod cū audisset Dauid rem iam gestam, ait, Mundus ego sum, & regnum meū apud Deum vsq; in sempiternū à sanguine Abner filii Ner, & veniat super caput Ioab, & super omnē domum patris eius: nec deficiat de domo Ioab fluxum seminis sustinens, & leprosus, & tenens fusum, & cadens gladio, & indigens pane. Igitur Ioab & Abisai frater eius interfecerunt Abner, eo quòd occidisset Asael fratrem eorū in Gabaon in prælio. Dixit autem Dauid ad Ioab, & ad omnē populū qui erat cum eo, Scindite vestimenta vestra, & accingimini saccis, & plangite ante exequias Abner. porrò rex Dauid sequebatur feretrum. Cumq; sepelissent Abner in Hebron, leuauit rex vocem suam, & fleuit super tumulū Abner: fleuit autem & omnis populus. Plangensq; rex Abner, ait, Nequaquam vt mori solēt ignaui, mortuus es Abner. G Manus tuæ ligatæ non sunt, & pedes tui non sunt compedibus aggrauati: sed sicut solent cadere corā filiis iniquitatis, sic corruisti. Congeminansq; omnis populus fleuit super eum. Cumq; venisset vniuersa multitudo cibum capere cum Dauid, clara adhuc die, iurauit Dauid, dicens, Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum solis gustauero panem vel aliud quicquam. Omnisq; populus audiuit, & placuerūt eis cuncta quæ fecit rex in conspectu totius populi. Et cognouit omne vulgus, & vniuersus Israel in die illa quoniā non actum fuisset à rege vt occideretur Abner filius Ner. Dixit quoq; rex ad seruos suos, Num ignoratis quoniam princeps & maximus cecidit hodie in Israel? Ego autem adhuc delicatus & vnctus rex: porrò viri isti filii Saruiæ duri sunt mihi: retribuat Dominus facienti malum iuxta malitiam suam.

Filij Dauid in Hebron. 1. Para. 3. a

Isbóseth irascitur in Abner.

Abner trāsfugit ad Dauid.

1. Re. 18. g Redditur Michol Dauidi.

3. Reg. 2. a

Occisum Abner plāgit Dauid.

S. BAANA & Rechab occiso Isbóseth dormiēte caput ad Dauid attulerunt, quibus pro mercede vices ipse rependit.

CAPVT IIII.

A Audiuit autem filius Saul quòd cecidisset Abner in Hebrō, & dissolutæ sunt manus eius, omnisq; Israel perturbatus est. Duo autem viri principes latronum erant filio Saul, nomen vni Baana, & nomen alteri Rechab, filii Remmon Berothitæ de filiis Beniamin: siquidem & Beroth reputata est in Beniamin. & fugerunt Berothitæ in Gethaim, fueruntq; ibi aduenæ vsque ad B tempus illud. Erat autē Ionathæ filio Saul filius debilis pe-

Miphibóſeth. dibus: quinquennis enim fuit, quando venit nútius de Saul & Ionatha ex Iezrabel. tollens itaque eum nutrix ſua, fugit: cumq́; feſtinaret vt fugeret, cecidit, & claudus effectus eſt: habuitq́; vocabulú Miphibóſeth. Veniẽtes igitur filii Remmon Berothitæ, Rechab & Baana, ingreſsi ſunt feruente die domum Isbóſeth: qui dormiebat ſuper ſtratum ſuum meridie. ⌈Et oſtiaria domus purgãs triticú, obdormiuit.. Ingreſsi ſunt autem domú latenter aſſumentes ſpicas tritici, & C percuſſerunt eum in inguine Rechab & Baana frater eius, & fugerunt. Cum autẽ ingreſsi fuiſſent domum, ille dormiebat ſuper lectum ſuú in conclaui, & percutientes interfecerunt eum: ſublatoq́; capite eius, abierũt per viam deſerti tota nocte, & attulerũt caput Isbóſeth ad Dauid in Hebron. Dixeruntq́; ad regẽ, Ecce caput Isbóſeth filii Saul inimici tui, qui quærebat animam tuam: & dedit Dominus domino meo regi vltionem hodie de Saul, & de ſemine eius. Reſpondens autem Dauid Rechab, & Baana fratri eius filiis Remmon D Berothitæ, dixit ad eos, Viuit Dominus qui eruit animam meam de omni anguſtia: quoniam eum qui annuntiauerat mihi, & dixerat, Mortuus eſt Saul: qui putabat ſe proſpera nuntiare, tenui, & occidi eum in Siceleg, cui oportebat mercedem dare pro nuntio: Quantò magis nunc cum homines impii interfecerint virú innoxiú, in domo ſua, ſuper lectum ſuum, non quæram ſanguinem eius de manu veſtra, & auferam vos de terra? Præcepit itaq; Dauid pueris ſuis, & interfecerunt eos: præcidentesq́; manus & pedes eorum, ſuſpenderunt eos ſuper piſcinam in Hebron: caput autem Isbóſeth tulerunt, & ſepelierunt in ſepulchro Abner in Hebron. [Supra 1.b]

S. DAVID unctus ſuper totum Iſraëlem, arcem Sion pulſis Iebuſæis capit, ubi domum conſtruxit, alias uxores ſuperinduxit, ac bis Philiſthæos Deo iuuante proſtrauit.

CAPVT V.

A [1. Par. 11.a] ET venerunt vniuerſæ tribus Iſrael ad Dauid in Hebron, dicentes, Ecce nos os tuum, & caro tua ſumus. Sed & heri & nudiuſtertius cú eſſet Saul rex ſuper nos, tu eras educens & reducens Iſrael: dixit autem Dominus ad te, Tu paſces populú meú Iſrael, & tu eris dux ſuper Iſrael. Venerunt quoq; & ſeniores Iſrael ad regẽ in Hebron, & percuſsit cum eis rex Dauid fœdus in Hebron, corã Domino: vnxerũtq́; Dauid in regẽ ſuper Iſrael. Filius triginta annorú erat Dauid, cum regnare cœpiſſet, & quadraginta annis regnauit. In Hebron regnauit ſuper Iudã ſeptem annis, & ſex menſibus: in Ieruſalem autem regnauit triginta tribus annis ſuper omnem Iſrael & Iudam. Et abiit rex, & omnes viri qui erãt cum eo, in Ieruſalẽ ad Iebuſæum B habitatorem terræ: dictumq́; eſt Dauid ab eis, Nõ ingredieris huc, niſi abſtuleris cæcos & claudos, dicentes, Non ingredietur Dauid huc. Cepit autem Dauid arcem Sion, hæc eſt ciuitas Dauid. Propoſuerat enim Dauid in die illa præmiú, qui percuſsiſſet Iebuſæum, & tetigiſſet domatum fiſtulas, & abſtuliſſet cæcos & claudos odientes animam Dauid. idcirco dicitur in prouerbio, Cæcus & claudus non intrabunt in templum. [Prouerbiú] Habitauit autem Dauid in arce, & vocauit eam, Ciuitatem Dauid: & ædificauit per gyrum à Mello & intrinſecus. Et ingrediebatur proficiens atq; ſuccreſcens, & Dominus Deus exercituú erat cum eo. [1. Pa. 14.a] Miſit quoq; Hirá rex Tyri nuntios ad Dauid, & ligna cedrina, & artifices lignorú, ar- C tificesq́; lapidú ad parietes: & ædificauerũt domum Dauid. Et cognouit Dauid quoniam confirmaſſet eum Dominus regem ſuper Iſrael, & quoniam exaltaſſet regnum eius ſuper populum ſuum Iſrael. Accepit ergo Dauid adhuc concubinas & vxores de Ieruſalem, poſtquam venerat de Hebron: [Dauid Ducit vxores. Filii eius in Ieruſalem nati.] natiq́; ſunt Dauid & alii filii & filiæ: & hæc nomina eorum qui nati ſunt in Ieruſalem, Samúa & Sobab & Nathan & Salomon & Iebahar & Eliſúa & Nepheg & Iaphía & Eliſama & Eliada & Eliphálet. [1. Par. c. 3.b] Audierũt ergo Philiſthiim quòd vnxiſſent Dauid in regem ſuper Iſrael: & aſcenderũt vniuerſi vt quærerent Dauid. quod cum audiſſet Dauid, deſcendit in præſidium. Philiſthiim autem venientes, diffuſi ſunt in valle Raphaim. Et conſuluit Dauid Dominú, dicẽs, Si aſcendã ad Philiſthiim? & ſi dabis eos in manu mea? Et dixit Dominus ad Dauid, Aſcende, quia tradens dabo Philiſthiim in manu tua. Venit ergo Dauid in Baalpharaſim, & percuſsit eos ibi, & dixit, Diuiſit Dominus inimicos meos corã me, ſicut D diuiduntur aquæ. Propterea vocatum eſt nomen loci illius Baalpharaſim. [Eſa. 28.f] Et reliquerunt ibi ſculptilia ſua: quæ tulit Dauid, & viri eius. Et addiderunt adhuc Philiſthiim vt aſcenderent, & diffuſi ſunt in valle Raphaim. Conſuluit autem Dauid Dominum, ⌈Si aſcendam contra Philiſthæos, & tradas eos in manus meas?. Qui reſpõdit, Non aſcẽdas cõtra eos, ſed gyra poſt tergum eorum, & venies ad eos ex aduerſo pyrorum. Et cum audieris ſonitum gradiẽtis in cacumine pyrorum, tunc inibis prælium: quia tunc egredietur Dominus ante faciem tuam, vt percutiat caſtra Philiſthiim. Fecit itaq; Dauid ſicut præceperat ei Dominus, & percuſsit Philiſthiim de Gabaa, vſq; dum venias Gezer.

S. CVM Dauid arcam Dei à domo Abinadab duceret in Ieruſalem, Oza percuſſus interijt: unde ſtetit in domo Obededom. Inde cum in Ieruſalem duceretur, ludens Dauid coram ea, à Michol uxore deridetur.

CAPVT VI.

A CONgregauit autem rurſum Dauid omnes electos ex Iſrael triginta millia. Surrexitq́; Dauid, & abiit, & vniuerſus populus qui erat cum eo de viris Iuda, vt adducerẽt arcam Dei, ſuper quam inuocatú eſt nomẽ Domini exercituú ſedentis in cherubim ſuper eam. Et impoſuerunt arcam Dei ſuper plauſtrum nouum: tulerũtq́; eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa: Oza autem, & Ahio filii Abinadab, minabant plauſtrum nouum. Cumq́; tuliſſent eam de domo Abinadab, qui erat in Gabaa cuſtodiens arcam Dei, Ahio præcedebat arcam: [1. Reg. 7.a] Dauid autẽ, & omnis Iſrael ludebãt coram Domino in omnibus lignis fabrefactis, & citharis, & lyris & tympanis & B ſiſtris & cymbalis. Poſtquam autem venerunt ad aream Nachon, extendit Oza manú ad arcam Dei, & tenuit eam: quoniam calcitrabant boues, & declinauerunt eam. Iratusq́; eſt indignatione Dominus contra Ozam, & percuſsit eum ſuper temeritate: qui mortuus eſt ibi iuxta arcam Dei. Contriſtatus eſt autem Dauid eo quòd percuſsiſſet Dominus Ozam, & vocatú eſt nomen loci illius, Percuſsio Ozæ: vſq; in diem hanc. Et extimuit Dauid Dominum in die illa, dicens, Quomodo ingredietur ad me arca Domini? Et noluit diuertere ad ſe arcã Domini in ciuitatem Dauid: ſed diuertit eam in domum Obededom Gethæi. Et habitauit arca Domini in domo Obededom Gethæi tribus menſibus, & benedixit Dominus Obededom, & omnem domú eius. [1. Par. 15.d] Nuntiatumq́; eſt regi Dauid quòd benedixiſſet Dominus Obededom, & C omnia eius propter arcã Dei. Abiit ergo Dauid, & adduxit arcã Dei de domo Obededom in ciuitatẽ Dauid cum gaudio: ⌈& erant cú Dauid ſeptem chori, & victima vituli.. cumq́; tranſcẽdiſſent, qui portabãt arcã Domini ſex paſſus, immolabat bouẽ, & arietẽ: & Dauid ⌈percutiebat in organis armigatis, &.. ſaltabat totis viribus ante Dominú: porrò Dauid erat accinctus ephod lineo. Et Dauid, & omnis domus Iſrael ducebãt arcam teſtamẽti Domini in iubilo, & in clãgore buccinæ. Cúq; intraſſet arca Domini in ciuitatẽ Dauid, Michol filia Saul proſpiciẽs per feneſtrã, vidit regẽ Dauid ſubſilientẽ, atq; ſaltantẽ corã Domino: & deſpexit eú in corde ſuo. [Dauidẽ ſaltantẽ deſpicit Michol.] Et introduxerũt arcã Domini, & impoſuerũt eã in loco ſuo in medio tabernaculi, quod tetẽderat ei Dauid: & obtulit Dauid holocauſta, & pacifica corã Domino. Cúq; compleſſet offerẽs holocauſtú & pacifica, benedixit populo D in nomine Domini exercituú. Et partitus eſt vniuerſæ multitudini

tudini Israel tam viro quàm mulieri singulis collyridam panis vnam, & assaturam bubalæ carnis vnam, & similam frixam oleo: & abiit omnis populus vnusquisque in domum suam. Reuersusq; est Dauid vt benediceret domui suæ: & egressa Michol filia Saul in occursum Dauid, ait, Quàm gloriosus fuit hodie rex Israel discooperiens se ante ancillas seruorum suorum, & nudatus est, quasi si nudetur vnus de scurris. Dixitq; Dauid ad Michol, Ante Dominũ, qui elegit me potius, quàm patrem tuum, & quàm omnem domum eius: & præcepit mihi vt essem dux super populum Domini in Israel, & ludam, & vilior fiam plus quàm factus sum: & ero humilis in oculis meis: & cum ancillis, de quibus locuta es, gloriosior apparebo. Igitur Michol filiæ Saul non est natus filius vsque in diem mortis suæ.

S. DAVID proponens ædificare domum Domino, ab eo per Nathan prohibetur: sed successor filius promittitur ædificaturus, vnde gratias agit immensas. CAPVT VII.

A Actum est autem cum sedisset rex in domo sua, & Dominus dedisset ei requiem vndiq; ab vniuersis inimicis suis, dixit ad Nathan prophetã, Vidéśne quòd ego habitem in domo cedrina, & arca Dei posita sit in medio pellium? Dixitq; Nathan ad regem, Omne quod est in corde tuo, vade fac, quia Dominus tecum est. Factũ est autem in illa nocte, & ecce sermo Domini ad Nathan, dicens, Vade, & loquere ad seruum meum Dauid, Hæc dicit Dominus, Nunquid tu ędificabis mihi domum ad habitandum? Neque enim habitaui in domo ex die illa, qua eduxi filios Israel de terra Aegypti, vsq; in diẽ hanc: sed ambulabam in tabernaculo, & in tentorio, per cuncta loca quæ trãsiui cum omnibus filiis Israel: nunquid loquens locutus sum ad vnam de tribubus Israel, cui præcepi vt pasceret populũ meum Israel, dicens, Quare non ædificastis mihi domum cedrinam? Et nunc hæc dices seruo meo Dauid, Hæc dicit Dominus exercituum, Ego tuli te de pascuis sequentẽ greges, vt esses dux super populũ meum Israel: & fui tecum in omnibus vbicunq; ambulasti, & interfeci vniuersos inimicos tuos à facie tua: feciq; tibi nomen grande iuxta nomen magnorum qui sunt in terra. Et ponam locum populo meo Israel, & plantabo eum, & habitabit sub eo, & non turbabitur amplius: nec addent filii iniquitatis vt affligant eum sicut prius ex die qua constitui iudices super populũ meum Israel: & requiem dabo tibi ab omnibus inimicis tuis. prædicitque tibi Dominus, quòd domum faciat tibi Dominus.

C Cumq; completi fuerint dies tui, & dormieris cum patribus tuis, suscitabo semen tuũ post te, quod egredietur de vtero tuo, & firmabo regnũ eius. Ipse ædificabit domum nomini meo, & stabiliã thronũ regni eius vsq; in sempiternum. EGO ERO EI IN PATREM, & ipse erit mihi in filiũ: qui si inique aliquid gesserit, arguã eum in virga virorũ, & in plagis filiorũ hominũ. Misericordiã autẽ meam non auferã ab eo, sicut abstuli à Saul, quem amoui à facie tua. Et fidelis erit domus tua, & regnũ tuum vsque in æternum ante faciẽ tuam, & thronus tuus erit firmus iugiter. Secundũ omnia verba hæc, & iuxta vniuersam visionẽ istam, sic locutus est Nathan ad Dauid. Ingressus est autẽ rex Dauid, & sedit corã Domino, & dixit, Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, quia adduxisti me hucusq;? Sed & hoc parũ visum est in conspectu tuo Domine Deus, nisi loquereris etiã de domo serui tui in longinquum: ista est enim lex Adam Domine Deus? Quid ergo addere poterit adhuc Dauid, vt loquatur ad te? tu enim scis seruũ tuum Domine Deus. Propter verbũ tuũ, & secundũ cor tuũ fecisti omnia magnalia hæc, ita vt notum faceres seruo tuo. Idcirco magnificatus es Domine Deus, quia nõ est similis tui, neq; est Deus extra te, in omnibus quę

D audiuimus auribus nostris. Quæ est autem vt populus tuus Israel, gens in terra, propter quam iuit Deus vt redimeret eã sibi in populũ, & poneret sibi nomẽ, faceretq; eis magnalia, & horribilia super terrã à facie populi tui, quem redemisti tibi ex Aegypto, gentibus, & diis eius? Firmasti enim tibi populũ tuum Israel in populũ sempiternũ: & tu Domine Deus factus es eis in Deum. Nũc ergo Domine Deus verbũ quod locutus es super seruum tuũ, & super domum eius, suscita in sempiternum: & fac sicut locutus es, & magnificetur nomen tuum vsque in sempiternum, atque dicatur, Dominus exercituum, Deus super Israel. Et domus serui tui Dauid erit stabilita coram Domino, quia tu Domine exercituũ Deus Israel reuelasti auriculam serui tui, dicens, Domum ædificabo tibi: propterea inuenit seruus tuus cor suum, vt oraret te oratione hac. Nũc ergo Domine Deus, tu es Deus, & verba tua erunt vera: locutus es enim ad seruum tuum bona hæc. Incipe ergo, & benedic domui serui tui, vt sit in sempiternũ coram te: quia tu Domine Deus locutus es, & benedictione tua benedicetur domus serui tui in sempiternum.

S. DAVID victis Philisthæorum quinq; ciuitatibus Syria Damasci, & Syria Soba, Moabitis & Idumæis sub tributũ omnes redegit, & tandẽ officiarios sibi elegit idoneos. CAP. VIII.

A Actum est autem post hæc percussit Dauid Philisthiim, & humiliauit eos, & tulit Dauid frenũ tributi de manu Philisthiim. Et percussit Moab, & mensus est eos funiculo coæquans terræ: mensus est autem duos funiculos, vnum ad occidendum, & vnum ad viuificandũ: factusq; est Moab Dauid seruiens sub tributo. Et percussit Dauid Adarézer filiũ Rohob regẽ Soba, quãdo profectus est vt dominaretur super flumẽ Euphrãten. Et captis Dauid ex parte eius mille septingẽtis equitibus, & viginti millibus peditum, subneruauit omnes iugales curruum: dereliquit autem ex eis centum currus. Venit quoque

B Syria Damasci, vt præsidium ferret Adarézer regi Soba: & percussit Dauid de Syria viginti duo millia virorum. Et posuit Dauid præsidium in Syria Damasci: factaque est Syria Dauid seruiens sub tributo: seruauitq; Dominus Dauid in omnibus ad quæcunq; profectus est. Et tulit Dauid arma aurea, quæ habebant serui Adarézer, & detulit ea in Ierusalem. Et de Bete, & de Beroth ciuitatibus Adarézer tulit rex Dauid æs multum nimis, de quo fecit Salomon omnia vasa ærea in templo: & mare æneum, & columnas, & altare.. Au

C diuit autẽ Thou rex Emath, quòd percusisset Dauid omne robur Adarézer, & misit Thou Ioram filiũ suum ad regem Dauid, vt salutaret eum congratulans, & gratias ageret: eo quòd expugnasset Adarézer, & percussisset eum. Hostis quippe erat Thou Adarézer, & in manu eius erant vasa aurea, & vasa argentea, & vasa ærea: quæ & ipsa sanctificauit rex Dauid Domino cum argento & auro, quæ sanctificauerat de vniuersis gentibus quas subegerat, de Syria, & Moab, & filiis Ammon, & Philisthiim, & Amalec, & de manubiis Adarézer filii Rohob regis Soba. Fecit quoque sibi Dauid no-

D men, cum reuerteretur capta Syria in valle Salinarum, cæsis

Marginalia: 1. Par. 17.a — 1. Reg. 16.a — 4. Reg. 8.a — 3. Reg. 5.a — 1. Par. 22.c — Promittitur CHRISTVS. — Hebr. 1. b — Psal. 88.a — Laudat Dauid benignitatem Dei, ob promissum sibi Christum. — 1. Par. 18.a — Percutitur Adarezer. — Syria Dauid tributaria. — Thou rex Emath, petit à Dauide pacem.

decem & octo millibus: & posuit in Idumæa custodes, statuitq; præsidium: & facta est vniuersa Idumæa seruiens Dauid,& seruauit Dominus Dauid in omnibus ad quæcunque profectus est. Et regnauit Dauid super omnem Israel: faciebat quoque Dauid iudicium,& iustitiam omni populo suo. Ioab autem filius Saruiæ erat super exercitum: porrò Iosaphat filius Ahilud,erat à commentariis:& Sadoc filius Achitob,& Achimélech filius Abiathar,erant sacerdotes: & Saraias,scriba: Banaias autem filius Ioiadæ super Cerethi & Phelethi: filii autem Dauid, sacerdotes erant.

S. MIPHIBOSETH filij Ionathæ Dauid propter Ionathan miseretur, cibat eum in mensa sua, atq; omnes Saulis agros restituit, quos Sibæ Saulis seruo colendos iniunxit. CAPVT IX.

A ET dixit Dauid, Putásne est aliquis qui remanserit de domo Saul, vt faciam cum eo misericordiã propter Ionathan? Erat autẽ de domo Saul seruus,nomine Siba:quem cum vocasset rex ad se,dixit ei,Túne es Siba? Et ille respondit, Ego sum seruus tuus. Et ait rex,Nunquid superest aliquis de domo Saul: vt faciam cum eo misericordiã Dei?Dixitq; Siba regi, Superest filius Ionathæ debilis pedibus. Vbi,inquit,est? Et Siba ad

Siba seruus Saul.

B regem, Ecce,ait,in domo est Machir filii Ammiel in Lodabar. Misit ergo rex Dauid, & tulit eũ de domo Machir filii Ammiel de Lodabar. Cum autẽ venisset Miphibóseth filius Ionathæ filii Saul ad Dauid, corruit in faciẽ suam, & adorauit. Dixitq; Dauid, Miphibóseth?Qui respõdit, Adsum seruus tuus. Et ait ei Dauid, Ne timeas, quia faciẽs faciam in te misericordiam propter Ionathan patrem tuum,& restituam tibi omnes agros Saul patris tui,& tu comedes panẽ in mensa mea semper. Qui adorãs eum,dixit, Quis ego sum seruus

C tuus,quoniã respexisti super canem mortuũ similem mei? Vocauit itaque rex Sibam puerum Saul, & dixit ei, Omnia quæcunq; fuerunt Saul, & vniuersam domum eius, dedi filio domini tui. Operare igitur ei terram tu,& filii tui, & serui tui: & inferes filio domini tui cibos, vt alatur:Miphibóseth autem filius domini tui comedet semper panem super

D mensam meam. Erant autem Sibæ quindecim filii,& viginti serui. Dixitq; Siba ad regem,Sicut iussisti domine mi rex seruo tuo, sic faciet seruus tuus: & Miphibóseth comedet super mensam meam quasi vnus de filiis regis. Habebat autem Miphibóseth filium paruulum nomine Micha: omnis vero cognatio domus Sibę seruiebat Miphibóseth. Porrò Miphibóseth habitabat in Ierusalem: quia de mensa regis iugiter vescebatur: & erat claudus vtroque pede.

S. AMMONITAE post illatam seruis Dauid iniuriam, contractis quinq; regum Syriæ copiis profligantur, veriti deinceps Ammonitis ferre præsidium. CAPVT X.

A FActum est autem post hæc, vt moreretur rex filiorum Ammon, & regnauit Hanon filius eius pro eo. Dixitq; Dauid, Faciam misericordiam cũ Hanon filio Naas, sicut fecit pater eius mecum misericordiam. Misit ergo Dauid consolans eum per seruos suos super patris interitu. Cum autem venissent serui Dauid in terram filiorum Ammon, dixerunt principes filiorum Ammon ad Hanon dominum suum, Putas quòd propter honorem patris tui miserit Dauid ad te consolatores, & non ideò vt te inuestigaret,& exploraret ciuitatẽ,& euerteret eam, misit Dauid seruos suos ad te? Tulit itaq; Hanon seruos Dauid,rasitq; dimidiã partem barbæ eorum,& præscidit vestes eorũ medias vsq; ad nates,& dimisit eos. Quod cum nunciatum esset Dauid,misit in occursum eorum:erant

1. Par. 19. a

Misit Dauid seruos, ad consolãdũ Hanon.

Ignominia affecti remittuntur.

B enim viri confusi turpiter valde:& mandauit eis Dauid, Manete in Ierichô,donec crescat barba vestra,& tũc reuertimini. Videntes autem filii Ammon,quòd iniuriã fecissent Dauid,miserunt,& conduxerũt mercede Syrum Rohob,& Syrum Soba viginti millia peditum,& à rege Maacha mille viros,& ab Istob duodecim millia virorũ. Quod cum audisset Dauid,misit Ioab & omnẽ exercitum bellatorũ. Egressi sunt ergo filii Ammon,& direxerũt aciem ante ipsum introitum portæ:Syrus autem Soba,& Rohob, & Istob,& Maacha seorsum erant in campo. Videns igitur Ioab quòd præparatum esset aduersum se præliũ,& ex aduerso & post ter-

Dauid vincitur inimicos.

C gum,elegit sibi ex omnibus electis Israel, & instruxit aciem cõtra Syrum:reliquã autẽ partẽ populi tradidit Abisai fratri suo: qui direxit aciem aduersus filios Ammon. Et ait Ioab, Si præualuerint aduersum me Syri,eris mihi in adiutorium: si autem filii Ammon præualuerint aduersum te, auxiliabor tibi. Esto vir fortis, & pugnemus pro populo nostro,& ciuitate Dei nostri: Dominus autem faciet quod bonum est in conspectu suo. Iniit itaque Ioab & populus qui erat cum eo, certamen contra Syros: qui statim fugerunt à facie eius. Filii autem Ammon videntes quia fugissent Syri, fugerunt & ipsi à facie Abisai,& ingressi sunt ciuitatem:reuersusq; est Ioab à filiis Ammon, & venit Ierusalem. Videntes igitur Syri quoniam corruissent coram Israel,congregati sunt pari-

D ter. Misitq; Adarézer, & eduxit Syros qui erant trans fluuiũ, & adduxit eorum exercitum: Sobach autem magister militiæ Adarézer, erat princeps eorum. Quod cum nuntiatum esset Dauid,contraxit omnem Israelem, & transiuit Iordanem,venitq; in Helam: & direxerunt aciem Syri ex aduerso Dauid,& pugnauerunt contra eum. Fugeruntq; Syri à facie Israel,& occidit Dauid de Syris septingentos currus,& quadraginta millia equitum: & Sobach principem militiæ percussit, qui statim mortuus est. Videntes autem vniuersi reges qui erant in præsidio Adarézer, se victos esse ab Israel, fecerunt pacem cum Israel:& seruierunt eis, timueruntq; Syri auxilium præbere vltrà filiis Ammon.

S. OBSESSA Rabbath Ammonitarũ Dauid homicidiũ Vriæ adulterio adiũxit vxoris: unde accepta sibi vxore, & nato ex ea filio, Dominum commouit ad iram. CAPVT XI.

A FActũ est autẽ, vertente anno eo tẽpore quo solent reges ad bella procedere, misit Dauid Ioab, & seruos suos cum eo,& vniuersum Israel, & vastauerũt filios Ammon, & obsederũt Rabbath: Dauid autẽ remansit in Ierusalem. Dum hæc agerentur, accidit quadam die vt surgeret Dauid de stratu suo post meridiem,& deambularet in solario domus regiæ: viditq; mulierem se lauantẽ ex aduerso super solariũ suum:erat autem mulier pulchra valde. Misit ergo rex, & requisiuit quæ esset mulier. Nũtiatumq; est ei quòd ipsa esset Bethsábee filia Eliam, vxor Vriæ Hethæi. Missis itaq; Dauid nũtiis tulit eam:quæ cum ingressa esset ad illũ, dormiuit cũ ea:statimq; sanctificata est ab immũditia sua,& reuersa est in domũ suam cõcepto fœtu. Mittensq; nuntiauit Dauid,& ait, Cõcepi. Misit autẽ Dauid ad Ioab,dicẽs, Mitte ad me Vriã Hethæum. Misitq;

Adulteriũ Dauid cũ Bethsabee.

2. Par. 20. a

B Ioab Vriam ad Dauid. Et venit Vrias ad Dauid: quæsiuitq;

Dauid

David quàm rectè ageret Ioab, & populus, & quomodo administraretur bellũ. Et dixit Dauid ad Vriam, Vade in domum tuã, & laua pedes tuos. Et egressus est Vrias de domo regis, secutusq; est eum cibus regius. Dormiuit autem Vrias ante portã domus regiæ, cũ aliis seruis domini sui, & nõ descendit ad domũ suam. Nuntiatumq; est Dauid à dicẽtibus, Nõ iuit Vrias in domũ suam. Et ait Dauid ad Vriã, Nũquid non de via venisti? quare nõ descẽdisti in domũ tuam? Et ait Vrias ad Dauid, Arca, & Israel, & Iuda habitãt in papilionibus, & dominus meus Ioab, & serui domini mei super faciẽ terræ manent: & ego ingrediar domũ meam, vt comedã & bibam, & dormiã cum vxore mea? per salutẽ tuã, & per salutem animæ tuæ non faciã rem hãc. Ait ergo Dauid ad Vriã, Mane hic etiã hodie, & cras dimittã te. Mansit autẽ Vrias in Ierusalẽ in die illa & altera, & vocauit eum Dauid, vt comederet corã se & biberet, & inebriauit eum: qui egressus vespere, dormiuit in stratu suo cũ seruis domini sui, & in domum suã non descẽdit. Factũ est ergo mane, & scripsit Dauid epistolam ad Ioab: misitq; per manũ Vriæ, scribens in epistola, Ponite Vriã ex aduerso belli, vbi fortissimũ est prælium: & derelinquite eum, vt percussus intereat. Igitur cum Ioab obsideret vrbẽ, posuit Vriam in loco vbi sciebat viros esse fortissimos. Egressiq; viri de ciuitate, bellabant aduersum Ioab, & ceciderunt de populo seruorũ Dauid, & mortuus est etiã Vrias Hethæus. Misit itaq; Ioab, & nuntiauit Dauid omnia verba prælii, præcepitq; nuntio, dicens, Cum cõpleueris vniuersos sermones belli ad regẽ, si eum videris indignari, & dixerit, Quare accessistis ad murum, vt præliaremini? an ignorabatis quòd multa désuper ex muro tela mittantur? Quis percussit Abimélech filiũ Ierobéseth? nónne mulier misit super eum fragmẽ molę de muro, & interfecit eum in Thebes? quare iuxta murũ accessistis? dices, Etiam seruus tuus Vrias Hethæus occubuit. Abiit ergo nuntius, & venit, & narrauit Dauid omnia quæ ei præceperat Ioab. Et dixit nuntius ad Dauid, Pręualuerũt aduersum nos viri, & egressi sunt ad nos in agrum: nos autẽ facto impetu persecuti eos sumus vsq; ad portã ciuitatis. Et direxerũt iacula sagittarii ad seruos tuos ex muro désuper: mortuiq; sunt de seruis regis, quinetiã seruus tuus Vrias Hethęus mortuus est. Et dixit Dauid ad nũtiũ, Hæc dices Ioab, Nõ te frãgat ista res: varius enim euẽtus est belli, & nũc hunc, & nunc illũ consumit gladius: cõforta bellatores tuos aduersus vrbẽ, vt destruas eã, & exhortare eos. Audiuit autẽ vxor Vriæ, quòd mortuus esset Vrias vir suus, & plãxit eum. Transactoq; luctu misit Dauid, & introduxit eam in domũ suam, & facta est ei vxor, peperitq; filiũ: & displicuit verbum hoc quod fecerat Dauid, coram Domino.

Vrias perfert literas suę mortis.

Moritur.

Iudic. 9. g

S. DAVID *sub parabola Nathan in se sententiam tulit, unde multa illi Nathan incommoda minatur, quibus compunctus culpa illi pœna manẽte donatur: mortuo puero Salomon nascitur, & Rabbath cũ multis Ammonitarũ urbibus diruitur.* CAP. XII.

Misit ergo Dominus Nathan ad Dauid: qui cum venisset ad eum, dixit ei, Duo viri erant in ciuitate vna, vnus diues, & alter pauper. Diues habebat oues & boues plurimos valde. Pauper autẽ nihil habebat omnino, præter ouem vnã paruulã quam emerat & nutrierat, & quæ creuerat apud eum cum filiis eius simul, de pane illius comedens, & de calice eius bibẽs, & in sinu illius dormiẽs, eratq; illi sicut filia. Cum autẽ peregrinus quidã venisset ad diuitẽ, parcens ille sumere de ouibus, & de bobus suis, vt exhiberet cõuiuium peregrino illi qui venerat ad se, tulit ouem viri pauperis, & præparauit cibos homini illi qui venerat ad se. Iratus autẽ indignatione Dauid aduersus hominẽ illum nimis, dixit ad Nathan, Viuit Dominus, quoniam filius mortis est vir qui fecit hoc. Ouem reddet in quadruplum, eò quòd fecerit verbum istud, & non pepercerit. Dixit autem Nathan ad Dauid, Tu es ille vir. Hæc dicit Dominus Deus Israel, Ego vnxi te in regem super Israel, & ego erui te de manu Saul, & dedi tibi domum domini tui, & vxores domini tui in sinu tuo, dediq; tibi domum Israel & Iuda: & si parua sunt ista, adiiciam tibi multò maiora. Quare ergo contempsisti verbum Domini, vt faceres malum in conspectu meo? Vriam Hethæum percussisti gladio, & vxorem illius accepisti in vxorem tibi, & interfecisti eum gladio filiorum Ammon. Quam ob rem non recedet gladius de domo tua vsque in sempiternũ, eò quòd despexeris me, & tuleris vxorem Vriæ Hethæi, vt esset vxor tua. Itaque hæc dicit Dominus, Ecce ego suscitabo super te malũ de domo tua, & tollam vxores tuas in oculis tuis, & dabo proximo tuo, & dormiet cum vxoribus tuis in oculis solis huius. Tu enim fecisti abscondité: ego autẽ faciam verbum istud in cõspectu omnis Israel, & in cõspectu solis. Et dixit Dauid ad Nathan, Peccaui Domino. Dixitq; Nathã ad Dauid, Dominus quoque transtulit peccatum tuum: non morieris. Veruntamen quoniam blasphemare fecisti inimicos nomẽ Domini: propter verbũ hoc, filius qui natus est tibi, morte morietur. Et reuersus est Nathan in domum suam. Percussit quoque Dominus paruulum quem pepererat vxor Vriæ Dauid, & desperatus est. Deprecatusq; est Dauid Dominũ pro paruulo, & ieiunauit Dauid ieiunio, & ingressus seorsum iacuit super terram. Venerunt autem seniores domus eius, cogentes eum vt surgeret de terra: qui noluit, nec comẽdit cum eis cibum. Accidit autẽ die septima vt moreretur infans: timueruntq; serui Dauid nuntiare ei quòd mortuus esset paruulus. dixerunt enim, Ecce, cum paruulus adhuc viueret, loquebamur ad eum, & non audiebat vocem nostram: quãto magis si dixerimus, Mortuus est puer: se affliget? Cum ergo Dauid vidisset seruos suos mussitantes, intellexit quòd mortuus esset infantulus: dixitq; ad seruos suos, Num mortuus est puer? Qui responderunt ei, Mortuus est. Surrexit ergo Dauid de terra, & lotus vnctusq; est: cumq; mutasset vestes, ingressus est domum Domini: & adorauit, & venit in domum suam, petiuitq; vt ponerent ei panem, & comẽdit. Dixerunt autem ei serui sui, Quis est sermo quem fecisti? propter infantem, cum adhuc viueret, ieiunasti & flebas: mortuo autem puero surrexisti, & comedisti panem? Qui ait, Propter infantem dum adhuc viueret, ieiunaui & fleui: dicebã enim, Quis scit si fortè donet eum mihi Dominus, & viuet infans? Nunc autem quia mortuus est, quare ieiuno? nunquid potero reuocare eum amplius? ego vadam magis ad eum: ille verò non reuertetur ad me. Et cõsolatus est Dauid Bethsabee vxorem suam, ingressusq; ad eam, dormiuit cum ea: quæ genuit filiũ, & vocauit nomen eius Salomon, & Dominus dilexit eum. Misitq; in manu Nathan prophetæ, & vocauit nomen eius Amabilis Domino: eò quòd diligeret eum Dominus. Igitur pugnabat Ioab contra Rabbath filiorum Ammon, & expugnabat vrbẽ regiam. Misitq; Ioab nuntios ad Dauid, dicens, Dimicaui aduersum Rabbath, & capienda est Vrbs aquarũ. Nunc igitur congrega reliquam partem populi, & obside ciuitatem, & cape eam: ne cum à me vastata fuerit vrbs, nomini meo ascribatur victoria. Congregauit itaque Dauid omnem populũ, & profectus est aduersum Rabbath: cumq; dimicasset, cepit eam. Et tulit diadema regis eorum de capite eius pondo auri talentum, habens gemmas pretiosissimas, & impositum est super caput Dauid. Sed & prædam ciuitatis asportauit multam valde, populum quoque eius adducens serrauit, & circumegit super eos ferrata carpenta: diuisitque cultris, & traduxit in typo laterum: sic fecit vniuersis ciuitatibus filiorum Ammon: & reuersus est Dauid, & omnis exercitus in Ierusalem.

Contemnere verbum Dei.

Dauid pœnitet peccati.

Eccli. 47. b

Peccatũ cõdonatur reseruata cruce.

Nascitur Salomon.

Matth. 1. a

1. Par. 20. a

S. ABSALOM *propter Thamar sororis incestum Amnon fratrem occidit. At ubi patrem iratum agnouit, ad regem Gessur profugus, tribus annis permansit.* CAPVT XIII.

Factum

A F Actum est autẽ post hæc, vt Absalom filii Dauid sororem speciosissimã vocabulo Thamar, adamaret Amnon filius Dauid, & deperiret in eam valde, ita vt propter amorẽ eius ægrotaret: quia cum esset virgo, difficile ei videbatur, vt quippiã inhoneste ageret cum ea. Erat autẽ Amnon amicus nomine Ionadab, filius Semmaa fratris Dauid, vir prudens valde. Qui dixit ad eum, Quare sic attenuaris macie fili regis per singulos dies? cur non indicas mihi? Dixitq; Amnon, Thamar sororem fratris mei Absalom amo. Cui respondit Ionadab, Cuba super lectũ tuum, & languorẽ simula: cumq; venerit pater tuus vt visitet te, dic ei, Veniat oro Thamar soror mea, vt det mihi cibum, & faciat pulmentũ, & comedam de manu eius. Accubuit itaque Amnon, & quasi ægrotare cœpit:
B cumq; venisset rex ad visitandũ eum, ait Amnon ad regem, Veniat obsecro Thamar soror mea, vt faciat in oculis meis duas sorbitiunculas, & cibum capiam de manu eius. Misit ergo Dauid ad Thamar domum, dicens, Veni in domum Amnon fratris tui, & fac ei pulmentum. Venitq; Thamar in domum Amnon fratris sui: ille autem iacebat: quæ tollens farinam commiscuit, & liquefaciens in oculis eius coxit sorbitiunculas. Tollensq; quod coxerat, effudit & posuit corã eo, & noluit comedere: dixitq; Amnon, Eiicite vniuersos à me. Cumq; eiecissent omnes, dixit Amnon ad Thamar, Infer cibũ in conclaui, vt vescar de manu tua. Tulit ergo Thamar sorbitiunculas quas fecerat, & intulit ad Amnon fratrẽ suum in conclaui. Cumque obtulisset ei cibum, apprehendit
C eam, & ait, Veni, cuba mecum soror mea. Quæ respondit ei, Noli frater mi, noli opprimere me: neq; enim hoc fas est in Israel, noli facere stultitiam hanc. Ego enim ferre non potero opprobrium meum, & tu eris quasi vnus de insipientibus in Israel: quin potius loquere ad regem, & non negabit me tibi. Noluit autem acquiescere precibus eius, sed præualens viribus oppressit eam, & cubauit cũ ea. Et exosam eam habuit Amnon odio magno nimis: ita vt maius esset odium quo oderat eam, amore quo antè dilexerat. Dixitq; ei Amnon, Surge, & vade. Quæ respondit ei, Maius est hoc malũ quod nunc agis aduersum me, quàm quod antè fecisti, expellens me. Et noluit audire eã, sed vocato puero, qui ministrabat ei, dixit, Eiice hanc à me foras: & claude ostiũ post eam.
D Quæ induta erat talari tunica: huiuscemodi enim filiæ regis virgines vestibus vtebãtur. eiecit itaq; eam minister illius foras, clausitq; fores post eam. Quæ aspergens cinerem capiti suo, scissa talari tunica, impositisque manibus super caput suum ibat ingrediens, & clamans. Dixit autẽ ei Absalom frater suus, Nunquid Amnon frater tuus concubuit tecum? sed nunc soror tace, frater tuus est: neq; affligas cor tuũ pro hac re. Mansit itaq; Thamar cõtabescens in domo Absalom fratris sui. Cum autem audisset rex Dauid verba hæc, contristatus est valde, & noluit cõtristare spiritum Amnon filii sui, quoniam diligebat eum, quia primogenitus erat ei.. Porrò non est locutus Absalom ad Amnon, nec malum, nec bonũ: oderat enim Absalom Amnon, eò quòd violasset Thamar
E sororẽ suam. Factum est autem post tempus biennii, vt tonderẽtur oues Absalom in Baalhasor, quæ est iuxta Ephráim: & vocauit Absalom omnes filios regis, venitq; ad regem, & ait ad eum, Ecce tondentur oues serui tui: veniat oro rex cum seruis suis ad seruum suum. Dixitq; rex ad Absalom, Noli fili mi, noli rogare vt veniamus omnes, & grauemus te. Cum autem cogeret eum, & noluisset ire, benedixit ei. Et ait Absalom, Si non vis venire, veniat obsecro nobiscum saltem Amnon frater meus. Dixitq; ad eum rex, Non est necesse vt vadat tecũ. Coegit itaq; Absalom eum, & dimisit cum eo Amnon & vniuersos filios regis. Præceperat autem Absalom pueris suis, dicens, Obseruate cum temulentus fuerit Amnon vino, & dixero vobis, percutite eum, & interficite: nolite timere: ego enim sum qui præcipio vobis: roborami-
F ni, & estote viri fortes. Fecerunt ergo pueri Absalom aduersum Amnon, sicut præceperat eis Absalom: surgentesq; omnes filii regis ascenderunt singuli mulas suas, & fugerunt. Cumq; adhuc pergerent in itinere, fama peruenit ad Dauid, dicens, Percussit Absalom omnes filios regis, & non remansit ex eis saltem vnus. Surrexit itaq; rex, & scidit vestimenta sua, & cecidit super terrã: & omnes serui illius qui assistebant ei, sciderunt vestimenta sua. Respondens autem Ionadab filius Semmaa fratris Dauid, dixit, Ne ęstimet dominus meus rex quòd omnes pueri filii regis occisi sint: Amnon solus mortuus est, quoniã in ore Absalom erat positus ex die qua
G oppressit Thamar sororem eius. Nunc ergo ne ponat dominus meus rex super cor suum verbum istud, dicens, Omnes filii regis occisi sunt: quoniã Amnon solus mortuus est. Fugit autẽ Absalom, & eleuauit puer speculator oculos suos, & aspexit: & ecce populus multus veniebat per iter deuium ex latere montis. Dixit autem Ionadab ad regẽ. Ecce filii regis adsunt: iuxta verbum serui tui, sic factũ est. Cumq; cessasset loqui, apparuerunt & filii regis: & intrantes leuauerunt vocem suam, & fleuerũt: sed & rex & omnes serui eius fleuerũt ploratu magno nimis. Porrò Absalom fugiẽs, abiit ad Tholomai filiũ Ammiud regẽ Gessur. Luxit ergo Dauid filium suũ multis diebus. Absalom autẽ cum fugisset, & venisset in Gessur, fuit ibi tribus annis. Cessauitq; rex Dauid persequi Absalom, eo quòd consolatus esset super Amnon interitu.

S. ABSALOM mulieris solertia Ioab reuocari curat à Gessur in Ierusalem: biennio tamen patris faciem non uidit donec messem Ioab incenderit. CAPVT XIIII.

A I Ntelligens autẽ Ioab filius Saruiæ, quòd cor regis versum esset ad Absalom, misit Thecuã, & tulit inde mulierẽ sapientem, dixitq; ad eam, Lugere te simula, & induere veste lugubri: & ne vngaris oleo, vt sis quasi mulier plurimo iam tempore lugens mortuũ: & ingrediẽris ad regẽ, & loquẽris ad eum sermones huiuscemodi. Posuit autẽ Ioab verba in ore eius. Itaq; cũ ingressa fuisset mulier Thecuitis ad regẽ, cecidit corã eo super terram, & adorauit, & dixit, Serua me rex. Et ait ad eam rex,
B Quid causæ habes? Quæ respondit, Heu, mulier vidua ego sum: mortuus est enim vir meus. Et ancillę tuę erãt duo filii: qui rixati sunt aduersum se in agro, nullusq; erat qui eos prohibere posset: & percussit alter alterũ, & interfecit eũ. Et ecce cõsurgens vniuersa cognatio aduersum ancillã tuã, dicit, Trade eũ qui percussit fratrẽ suũ, vt occidamus eum pro anima fratris sui quẽ interfecit, & deleamus hæredẽ: & quærunt extinguere scintillã meã quæ relicta est, vt non supersit viro meo nomẽ, & reliquiæ super terrã. Et ait rex ad mulierẽ, Vade in domũ tuam, & ego iubebo pro te. Dixitq; mulier Thecuitis ad regẽ, In me domine mi rex sit iniquitas, & in domũ
C patris mei: rex autem & thronus eius sit innocens. Et ait rex, Qui cõtradixerit tibi, adduc eũ ad me, & vltrà non addet vt tãgat te. Quæ ait, Recordetur rex Dñi Dei sui, vt nõ multi-

plicen

plicetur proximi sanguinis ad vlciscendũ,& nequaquã interficiant filiũ meum. Qui ait, Viuit Dominus, quia non cadet de capillis filii tui super terrã. Dixit ergo mulier, Loquatur ancilla tua ad dominũ meum regẽ verbum. Et ait, Loquere. Dixitq́; mulier, Quare cogitasti huiuscemodi rem cõtra populũ Dei,& locutus est rex verbũ istud vt peccet, & nõ reducat eiectũ suum? Omnes morimur,& quasi aquæ dilabimur in terrã, quæ non reuertũtur: nec vult Deus perire animã, sed retractat, cogitãs ne penitus pereat qui abiectus est. Nũc igitur veni, vt loquar ad dominũ meum regẽ verbũ hoc præsente populo. Et dixit ancilla tua, Loquar ad regẽ, si quo modo faciat rex verbũ ancillæ suæ. Et audiuit rex, vt liberaret ancillam suã de manu omniũ qui volebant de hæreditate Dei delere me,& filiũ meum simul. Dicat ergo ancilla tua, vt fiat verbũ domini mei regis, sicut sacrificiũ. Sicut enim Angelus Domini, sic est dominus meus rex, vt nec benedictione, nec maledictione moueatur: vnde & Dominus Deus tuus est tecũ. Et respõdẽs rex, dixit ad mulierẽ, Ne abscõdas à me verbũ quod te interrogo. Dixitq́; ei mulier, Loquere domine mi rex. Et ait rex, Nũquid manus Ioab tecum est in omnibus istis? Respondit mulier,& ait, Per salutẽ animæ tuæ dñe mi rex, nec ad sinistrã, nec ad dexterã est ex omnibus his quæ locutus est dñs meus rex: seruus enim tuus Ioab, ipse præcepit mihi,& ipse posuit in os ancillæ tuæ omnia verba hæc. Vt verterẽ figuram sermonis huius, seruus tuus Ioab præcepit istud: tu autẽ domine mi rex, sapiens es, sicut habet sapientiam angelus Dei, vt intelligas omnia super terrã. Et ait rex ad Ioab, Ecce placatus feci verbũ tuum: vade ergo, & reuoca puerum Absalom. Cadensq́; Ioab super faciẽ suam in terram, adorauit,& benedixit regi:& dixit Ioab, Hodie intellexit seruus tuus quia inueni gratiam in oculis tuis domine mi rex: fecisti enim sermonẽ serui tui. Surrexit ergo Ioab,& abiit in Gessur, & adduxit Absalom in Ierusalẽ. Dixit autẽ rex, Reuertatur in domũ suam,& faciem meam non videat. Reuersus est itaq; Absalom in domum suam,& faciem regis non vidit. Porrò sicut Absalom, vir non erat pulcher in omni Israel,& decorus nimis: à vestigio pedis vsq; ad verticẽ, non erat in eo macula. Et quando tondebat capillum (semel autem in anno tondebatur, quia grauabat eum cæsaries) ponderabat capillos capitis sui ducentis siclis pondere publico. Nati sunt autem Absalom filii tres,& filia vna, nomine Thamar, elegantis formæ. Mansitq́; Absalom in Ierusalem duobus annis,& faciẽ regis non vidit. Misit itaq; ad Ioab, vt mitteret eum ad regem: qui noluit venire ad eum. Cumq́; secundò misisset:& ille noluisset venire ad eũ, dixit seruis suis, Scitis agrum Ioab iuxta agrum meum, habentem messem hordei: ite igitur,& succendite eum igni. Succenderunt ergo serui Absalom segetem igni. ¶ Et venientes serui Ioab, scissis vestibus suis, dixerunt, Succenderunt serui Absalom partem agri igni.. Surrexitq́; Ioab,& venit ad Absalom in domum eius, & dixit, Quare succenderunt serui tui segetem meam igni? Et respondit Absalom ad Ioab, Misi ad te obsecrans vt venires ad me,& mitterem te ad regem, vt diceres ei, Quare veni de Gessur? melius mihi erat ibi esse: obsecro ergo vt videam faciẽ regis: quòd si memor est iniquitatis meæ, interficiat me. Ingressus itaq; Ioab ad regẽ, nuntiauit ei omnia: vocatusq́; est Absalom,& intrauit ad regem, & adorauit super faciem terræ coram eo: osculatusq́; est rex Absalom.

Exo. 18 g 33. c

Dauid renuit videre Absalom.

Pulcher Absalom.

Cæsaries eius.

S. ABSALOM conciliato sibi populi fauore, in patrem coniurat in Hebron: pater verò eum fugit remissis paucis cum arca: tandem Chusai remittitur consilium dissipaturus Achitophel.

CAPVT XV.

IGitur post hæc fecit sibi Absalõ currus & equites,& quinquaginta viros qui præcederent eum. Et mane consurgens Absalom, stabat iuxta introitum portæ in via,& omnem virum qui habebat negotium vt veniret ad regis iudicium, vocabat Absalom ad se,& dicebat, De qua ciuitate es tu? Qui respondens aiebat, Ex vna tribu Israel ego sum seruus tuus. Respondebatq́; ei Absalom, Videntur mihi sermones tui boni & iusti, sed non est qui te audiat constitutus à rege. Dicebatq́; Absalom, Quis me constituat iudicem super terram, vt ad me veniant omnes qui habent negotium, & iustè iudicem? Sed & cum accederet ad eum homo vt salutaret illum, extendebat manũ suam, & apprehendens, osculabatur eum. Faciebatq́; hoc omni Israel venienti ad iudicium vt audiretur à rege, & sollicitabat corda virorũ Israel. Post quadraginta autem annos, dixit Absalom ad regem Dauid, Vadam & reddam vota mea, quæ voui Domino in Hebron. Vouens enim vouit seruus tuus, cum esset in Gessur Syriæ, dicens, Si reduxerit me Dominus in Ierusalem, sacrificabo Domino. Dixitq́; ei rex Dauid, Vade in pace. Et surrexit, & abiit in Hebron. Misit autem Absalom exploratores in vniuersas tribus Israel, dicens, Statim vt audieritis clangorem buccinæ, dicite, Regnabit Absalom in Hebron. Porrò cum Absalom ierunt ducenti viri de Ierusalem vocati, euntes simplici corde, & causam penitus ignorantes. Accersiuit quoque Absalom Achitophel Gilonitem consiliarium Dauid de ciuitate sua Gilo, cum immolaret victimas: & facta est coniuratio valida, populusq́ue concurrens augebatur cum Absalom. Venit igitur nuntius ad Dauid, dicens, Toto corde vniuersus Israel sequitur Absalom. Et ait Dauid seruis suis qui erant cum eo in Ierusalem, Surgite, fugiamus: neque enim erit nobis effugium à facie Absalom: festinate egredi, ne fortè veniens occupet nos,& impellat super nos ruinam, & percutiat ciuitatem in ore gladii. Dixeruntq́; serui regis ad eum, Omnia quæcunque præceperit Dominus noster rex, libenter exequemur serui tui. Egressus est ergo rex, & vniuersa domus eius pedibus suis: & dereliquit rex decem mulieres concubinas ad custodiendam domũ. Egressusq́; rex & omnis Israel pedibus suis, stetit procul à domo: & vniuersi serui eius ambulabãt iuxta eum, & legiones Cerethi & Phelethi,& omnes Gethæi pugnatores validi sexcenti viri qui secuti eum fuerãt de Geth pedites, præcedebant regem. Dixit autem rex ad Ethai Gethæum, Cur venis nobiscum? reuertere,& habita cum rege, quia peregrinus es,& egressus es de loco tuo. Heri venisti, & hodie compellẽris nobiscum egredi? ego autem vadam quò iturus sum: reuertere, & reduc tecum fratres tuos,& Dominus faciet tecum misericordiam & veritatẽ, ¶ quia ostendisti gratiam & fidem.. Et respondit Ethai regi, dicens, Viuit Dominus,& viuit dominus meus rex: quoniam in quocunque loco fueris domine mi rex, siue in morte, siue in vita, ibi erit seruus tuus. Et ait Dauid Ethai, Veni,& transi. Et transiuit Ethai Gethæus, & omnes viri qui cum eo erant, & reliqua multitudo. Omnesq́ue flebant voce magna, & vniuersus populus transibat: rex quoque transgrediebatur torrentem Cedron, & cunctus populus incedebat contra viam quæ respicit ad desertum. Venit autẽ & Sadoc sacerdos, & vniuersi Leuitæ cum eo, portantes arcam fœderis Dei, & deposuerunt arcam Dei: & ascendit Abiathar, donec expletus esset omnis populus qui egressus fuerat de ciuitate. Et dixit rex ad Sadoc, Reporta arcam Dei in vrbem: si inuenero gratiam in oculis Domini, reducet me, & ostendet mihi eam & tabernaculum suum. Si autem dixerit mihi, Non places: præstò sum, faciat mihi quod bonum est coram se. Et dixit rex ad Sadoc sacerdotem, O videns reuertere in ciuitatem in pace:& Achimaas filius tuus, & Ionathan filius Abiathar duo filii vestri, sint vobiscum. Ecce ego abscondar in campestribus deserti, donec veniat sermo à vobis, indicans mihi. Reportauerunt ergo Sadoc & Abiathar arcam Dei in Ierusalem, & manserunt ibi. Porrò Dauid ascendebat cliuum oliuarum, scandens & flens, nudis pedibus incedens,& operto capite: sed & omnis populus qui erat

Coniuratio Absalom.

Vera sui mortificatio,& abnegatio.

qui erat cũ eo, operto capite ascẽdebat plorans. Nuntiatum G est autem Dauid quòd Achitóphel esset in coniuratione cũ Absalom: dixitq; Dauid, Infatua quæso Domine consilium Achitóphel. Cumq; ascenderet Dauid summitatem montis in quo adoraturus erat Deum, ecce occurrit ei Chusai Arachites, scissa veste, & terra pleno capite. Et dixit ei Dauid, Si veneris mecũ, eris mihi oneri: si autem in ciuitatẽ reuertaris, & dixeris Absalom, Seruus tuus sum ego rex: sicut fui seruus patris tui, sic ero seruus tuus: dissipabis consiliũ Achitóphel. Habes autem tecum Sadoc & Abiathar sacerdotes: & omne verbum quodcunq; audieris de domo regis, indicabis Sadoc & Abiathar sacerdotibus. Sunt enim cum eis duo filii eorũ Achimaas filius Sadoc, & Ionathan filius Abiathar: & mittetis per eos ad me omne verbũ quòd audieritis. Veniente ergo Chusai amico Dauid in ciuitatẽ, Absalom quoq; ingressus est Ierusalem.

S. SIBAE munifico confert Dauid bona Miphibóseth, Semei maledico parcit. Absalom Ierusalem ingressus Achitóphel consilio ad patris concubinas ingreditur. CAPVT XVI.

A Cumq; Dauid transisset paululum montis verticem, apparuit Siba, puer Miphibóseth, in occursum eius, cũ duobus asinis, qui onerati erant ducentis panibus, & centum alligaturis vuæ passæ, & cẽtum massis palatharum, & vtre vini. Et dixit rex Sibæ, Quid sibi volunt hæc? Responditq; Siba, Asini, domestici regis vt sedeant, & panes & palathæ ad vescẽdum pueris, vinũ autem vt bibat siquis defecerit in deserto. Et ait rex, Vbi est filius domini tui? Responditq; Siba regi, Remansit in Ierusalem, dicens, Hodie restituet mihi domus Israel regnũ patris mei. Et ait rex Sibæ, Tua sint omnia quæ fuerunt Miphibóseth. Dixitq; Siba, Oro vt inueniam gratiã coram te domine mi rex. B Venit ergo rex Dauid vsq; Bahurim: & ecce egrediebatur inde vir de cognatione domus Saul, nomine Semei, filius Gera, procedebatq; egrediens, & maledicebat. Mittebatq; lapides contra Dauid, & contra vniuersos seruos regis Dauid: omnis aũt populus, & vniuersi bellatores à dextero & à sinistro latere regis incedebant. Ita autẽ loquebatur Semei cum malediceret regi, Egredere, egredere vir sanguinum, & vir belial. Reddidit tibi Dominus vniuersum sanguinem domus Saul: quoniam inuasisti regnum pro eo, & dedit Dominus regnum in manu Absalom filii tui: & ecce premũt te mala tua, quoniam vir sanguinum es. Dixit autem Abisai filius Saruiæ, regi, Quare maledicit canis hic moriturus domino meo regi? vadam, & amputabo caput eius. Et ait rex, Quid mihi & vobis est filii Saruiæ? dimittite eũ vt maledicat: Dominus enim præcepit ei vt malediceret Dauid: & quis est qui C audeat dicere quare sic fecerit? Et ait rex Abisai, & vniuersis seruis suis, Ecce filius meus, qui egressus est de vtero meo, quærit animam meã: quãto magis hic filius Iemini? dimittite eum vt maledicat iuxta præceptum Domini, si fortè respiciat Dominus afflictionem meam, & reddat mihi Dominus bonum pro maledictione hac, die hodierna. Ambulabat itaque Dauid, & socii eius per viam cum eo: Semei autem per iugum montis ex latere, contra illum gradiebatur, maledicens, & mittens lapides aduersum eum, terramq; spargens. Venit itaq; rex Dauid, & vniuersus populus cum eo lassus, & refocillati sunt ibi. Absalom autẽ & omnis populus eius ingressi sunt Ierusalem, sed & Achitóphel cum eo. Cum autẽ venisset Chusai Arachites amicus Dauid ad Absalom, locutus est ad eum, Salue rex, salue rex. Ad quem Absalom, Hæc D est, inquit, gratia tua ad amicum tuum? quare non iisti cum amico tuo? Responditq; Chusai ad Absalom, Nequaquam: quia illius ero quem elegit Dominus & omnis hic populus & vniuersus Israel, & cũ eo manebo. Sed vt & hoc inferam, cui ego seruiturus sum? nónne filio regis? sicut parui patri tuo, ita parebo & tibi. Dixit autem Absalom ad Achitóphel,

Infra 19. c

Semei maledicit Dauidi fugienti. *3. Reg. 2. b*

Mortificata voluntas. Fides. Dauid iniuriã quòd à Deo esset, non vlciscitur.

Inite consilium, quid agere debeamus. Et ait Achitóphel ad Absalom, Ingredere ad cõcubinas patris tui, quas dimisit ad custodiendam domum: vt cum audierit omnis Israel quòd fœdaueris patrem tuum, roborentur tecum manus eorum. Tetenderũt ergo Absalom tabernaculum in solario, ingressusq; est ad concubinas patris sui corã vniuerso Israel. Consilium autem Achitóphel, quod dabat in diebus illis, quasi si quis cõsuleret Deum: sic erat omne consilium Achitóphel, & cum esset cum Dauid, & cum esset cum Absalom.

S. CONSILIO Achitóphel super nocturna Dauid persequutione, Chusai cõsilium præponitur: unde Achitóphel se suspendit, Dauid autem consilio Chusai Iordanem transijt, quem sequutus est filius suus Absalom. CAPVT XVII.

A Dixit ergo Achitóphel ad Absalom, Eligam mihi duodecim millia virorum, & cõsurgens persequar Dauid hac nocte. Et irruens super eum (quippe qui lassus est, & solutis manibus) percutiam eum: cumq; fugerit omnis populus qui cum eo est, percutiam regem desolatum. Et reducam vniuersum populum, quomodo vnus homo reuerti solet: vnum enim virũ tu quæris: & omnis populus erit in pace. Placuitq; sermo eius Absalom, & cũctis maioribus natu Israel. Ait autem Absalom, Vocate & Chusai Arachiten, & audiamus quid etiam ipse dicat. Cumq; venisset Chusai ad Absalom, ait Absalom ad eũ, B Huiuscemodi sermonẽ locutus est Achitóphel: facere debemus an non? quod das consilium? Et dixit Chusai ad Absalom, Non est bonum consilium quod dedit Achitóphel hac vice. Et rursum intulit Chusai, Tu nosti patrem tuum, & viros qui cum eo sunt esse fortissimos & amaro animo, veluti si vrsa raptis catulis in saltu sæuiat: sed & pater tuus vir bellator est, nec morabitur cum populo. Forsitan nunc latitat in foueis, aut in vno quo voluerit loco: & cum ceciderit vnus quilibet in principio, audiet quicunq; audierit, & dicet, Facta est plaga in populo qui sequebatur Absalom. Et fortissimus ipse, cuius cor est quasi leonis, pauore soluetur: scit enim omnis Israel fortem esse patrem tuum, & robustos omnes qui cum eo sunt. Sed hoc mihi videtur rectum esse cõ C silium, Congregetur ad te vniuersus Israel, à Dan vsque Bersabee, quasi arena maris innumerabilis. & tu eris in medio eorum. Et irruemus super eum in quocunque loco inuentus fuerit: & operiemus eum, sicut cadere solet ros super terram: & non relinquemus de viris qui cum eo sunt, ne vnum quidem. Quòd si vrbem aliquam fuerit ingressus, circũdabit omnis Israel ciuitati illi funes, & trahemus eam in torrentem, vt non reperiatur nec calculus quidem ex ea. Dixitq; Absalom, & omnes viri Israel, Melius est consilium Chusai Arachitæ, consilio Achitóphel. Domini autem nutu dissipatũ est consilium Achitóphel vtile, vt induceret Dñs super Ab D salom malum. Et ait Chusai Sadoc & Abiathar sacerdotibus, Hoc & hoc modo cõsiliũ dedit Achitóphel Absalom, & senioribus Israel: & ego tale & tale dedi consiliũ. Nũc ergo mittite cito, & nũtiate Dauid, dicẽtes, Ne moreris nocte hac in cãpestribus deserti, sed absq; dilatione transgredere: ne fortè absorbeatur rex, & omnis populus qui cum eo est. Ionathan autem & Achimaas stabant iuxta fontẽ Rogel: abiit ancilla, & nuntiauit eis, & illi profecti sunt, vt referrent ad regem Dauid nuntium: non enim poterant videri, aut introire ciuitatem. Vidit autem eos quidam puer, & indicauit Absalom: illi verò concito gradu ingressi sunt domum cuiusdã viri in Bahurim, qui habebat puteum in vestibulo suo, & de E scenderunt in eum. Tulit autem mulier, & expandit velamen super os putei, quasi siccans ptisanas: & sic latuit res. Cumq; venissent serui Absalom in domũ ad mulierẽ, dixerunt, Vbi est Achimaas & Ionathã? Et respõdit eis mulier, Transierũt festinanter, gustata paululũ aqua. At hi qui quærebant, cum non reperissent, reuersi sunt in Ierusalem. Cumq; abiissent, ascen

Achimaas & Ionathã absconsi in puteo.

ascenderunt illi de puteo,& pergentes nuntiauerūt regi Dauid,& dixerunt, Surgite,& transite cito fluuiū: quoniam hu-
F iuscemodi dedit consilium contra vos Achitóphel. Surrexit ergo Dauid,& omnis populus qui cum eo erat,& transierūt Iordanem donec dilucesceret:& ne vnus quidē residuus fuit, qui non transisset fluuium. Porrò Achitóphel videns quòd non fuisset factum consilium suum, strauit asinum suū, surrexitq́;,& abiit in domū suam & in ciuitatem suam: & dispo sita domo sua, suspendio interiit, & sepultus est in sepulchro patris sui. Dauid autem venit in castra, & Absalom transiit Iordanem, ipse & omnes viri Israel cum eo. Amasam verò constituit Absalom pro Ioab super exercitum: Amasa au-
G tem erat filius viri, qui vocabatur Ietra de Iesraeli, qui ingressus est ad Abigail filiam Naas, sororem Saruiæ quæ fuit mater Ioab. Et castrametatus est Israel cum Absalom in terra Galaad. Cumq́; venisset Dauid in castra Sobi filius Naas de Rabath filiorum Ammon,& Machir filius Amihel de Lodabar,& Berzellai Galaadites de Rogelim, obtulerūt ei stratoria & tapetia,& vasa fictilia, frumentum & hordeum & farinam & polentam & fabam & lentem, & frixum oleo cicer, & mel & butyrum, oues & pingues vitulos: dederuntq́; Dauid,& populo qui cum eo erat, ad vescendum: suspicati enim sunt populum fame & siti fatigari in deserto.

Prouidētia Dei, cibi afferuntur ad Dauidē in desertum.

S. ABSALOM *victus prælio, quercu pendens ab Ioab transfoditur, quod audiens Dauid vix ab Ioab placari potuit.*

CAPVT XVIII.

A IGitur consyderato Dauid populo suo cōstituit super eos tribunos & centuriones, & dedit populi tertiam partem sub manu Ioab, & tertiam partem sub manu Abisai filii Saruiæ fratris Ioab,& tertiam partem sub manu Ethai, qui erat de Geth: dixitq́; rex ad populum, Egrediar & ego vobiscum. Et respondit populus, Non exibis: siue enim fugerimus, non magnopere ad eos de nobis pertinebit: siue media pars ceciderit è nobis, non satis curabunt: quia tu vnus solus pro decem millibus computaris: melius est igitur vt sis nobis in vrbe præsidio. Ad quos rex ait, Quod vobis videtur rectum, hoc faciā. Stetit ergo rex iuxta portam: egrediebaturq́; populus per turmas suas cēteni & milleni. Et præcepit rex Ioab & Abisai &
B Ethai, dicens, Seruate mihi puerum Absalom. Et omnis populus audiebat præcipiētem regem cunctis principibus pro Absalom. Itaque egressus est populus in campum contra Israel,& factum est prælium in saltu Ephráim. Et cæsus est ibi populus Israel ab exercitu Dauid, factaq́; est plaga magna in die illa viginti millium. Fuit autem ibi prælium dispersum super faciem omnis terræ, & multò plures erant quos saltus cōsumpserat de populo, quàm hi quos vorauerat gladius in die illa. Accidit autem vt occurreret Absalom seruis Dauid, sedens mulo: cumq́; ingressus fuisset mulus subter condensam quercū & magnā, adhæsit caput eius quercui: & illo suspenso inter cœlum & terrā, mulus cui insederat, pertrans-
C iuit. Vidit autem hoc quispiam,& nuntiauit Ioab, dicens, Vidi Absalom pendere de quercu. Et ait Ioab viro qui nuntiauerat ei, Si vidisti, quare non confodisti eū cum terra? & ego dedissem tibi decem argenti siclos, & vnum baltheum. Qui dixit ad Ioab, Si appenderes in manibus meis mille argenteos, nequaquam mitterem manum meam in filium regis: audientibus enim nobis præcepit rex tibi,& Abisai,& Ethai, dicens, Custodite mihi puerū Absalom. Sed & si fecissem contra animam meam audacter, nequaquam hoc regem latere potuisset,& tu stares ex aduerso. Et ait Ioab, Nō sicut tu vis, sed aggrediar eum coram te. Tulit ergo tres lanceas in manu sua,& infixit eas in corde Absalom: cumque adhuc palpitaret hærens in quercu, cucurrerunt decem iuuenes armi-
D geri Ioab,& percutientes interfecerunt eum. Cecinit autem Ioab buccina,& retinuit populum, ne persequeretur fugientem Israel, volens parcere multitudini. Et tulerūt Absalom, & proiecerunt eum in saltu in foueam grandem, & comportauerunt super eum aceruum lapidum magnum nimis: omnis autem Israel fugit in tabernacula sua. Porrò Absalom erexerat sibi, cum adhuc viueret, titulum, qui est in valle regis: dixerat enim, Non habeo filium, & hoc erit monimentum nominis mei. Vocauitq́; titulum nomine suo,& appellatur, Manus Absalom: vsq; ad hanc diem. Achimaas autem filius Sadoc, ait, Curram,& nuntiabo regi: quia iudicium fe-
E cerit ei Dominus de manu inimicorum eius. Ad quem Ioab dixit, Non eris nuntius in hac die, sed nuntiabis in alia: hodie nolo te nuntiare, filius enim regis est mortuus. Et ait Ioab Chusi, Vade,& nuntia regi quæ vidisti. Adorauit Chusi Ioab,& cucurrit. Rursus autem Achimaas filius Sadoc dixit ad Ioab, Quid impedit si etiam ego curram post Chusi? Dixitq́; ei Ioab, Quid vis currere fili mi? Veni huc, non eris bonus nuntii baiulus. Qui respondit, Quid enim si cucurrero? Et ait ei, Curre. Currens ergo Achimaas per viam compendii, transiuit Chusi. Dauid autem sedebat inter duas portas: speculator verò qui erat in fastigio portæ super murum, eleuās
F oculos, vidit hominem currentem solum. Et exclamans indicauit regi: dixitq́; rex, Si solus est, bonus est nuntius in ore eius. Properante autem illo,& accedente propius, vidit speculator hominem alterum currentem,& vociferans in culmine, ait, Apparet mihi alter homo currens solus. Dixitq́; rex, Et iste bonus est nuntius. Speculator autem, Contemplor, ait, cursum prioris, quasi cursum Achimaas filii Sadoc. Et ait rex, Vir bonus est:& nuntiū portans bonum, venit. Clamans autem Achimaas, dixit ad regem, Salue rex. Et adorans regem coram eo pronus in terram, ait, Benedictus Dominus Deus tuus, qui conclusit homines qui leuauerunt manus suas contra dominum meum regem. Et ait rex, Est'ne
G pax puero Absalom? Dixitq́; Achimaas, Vidi tumultum magnum, cum mitteret Ioab seruus tuus, ô rex, me seruum tuū: nescio aliud. Ad quem rex, Transi, ait: & sta hic. Cumq́; ille transisset,& staret, apparuit Chusi:& veniens ait, Bonum apporto nūtium Domine mi rex: iudicauit enim pro te Dominus hodie de manu omnium qui surrexerunt contra te. Dixit autem rex ad Chusi, Est'ne pax puero Absalom? Cui respondens Chusi, Fiant, inquit, sicut puer, inimici Domini mei regis:& vniuersi qui consurgunt aduersus eum in malū. Contristatus itaq; rex, ascendit cœnaculum portæ, & fleuit. Et sic loquebatur, vadēs, Fili mi Absalom, Absalom fili mi: quis mihi tribuat, vt ego moriar pro te? Absalom fili mi, fili mi Absalom.

S. DAVID *Ioab verbis placatus, suos sibi conspiratores reconciliat: qui verò in Iudæa remanserant, in Galgalis ipsum suscipientes in Ierusalem reduxerunt.* CAPVT XIX.

A NVntiatum est autem Ioab quòd rex fleret, & lugeret filium suū: & versa est victoria in luctum in die illa omni populo: audiuit enim populus in die illa dici, Dolet rex super filio suo. Et declinauit populus in die illa ingredi ciuitatem, quomodo declinare solet populus versus, & fugiens de prælio. Porrò rex operuit caput suum,& clamabat voce magna, Fili mi Absalom, Absalom fili mi. Ingressus ergo Ioab ad regem in domū, dixit, Confudisti hodie vultus omniū seruorū tuorū qui saluā fecerunt animam tuā, & animam filiorū tuorum & filiarum tuarū,& animā vxorum tuarū, & animā cōcubinarū tuarū. Diligis odientes te,& odio habes diligētes te:& ostēdisti hodie quia nō curas de ducibus tuis,& de seruis tuis:& verè cognoui modò, quia si Absalō viueret,& omnes nos occubuis-
B semus, tūc placeret tibi. Nūc igitur surge,& procede:& alloquēs satisfac seruis tuis: iuro enim tibi per Dñm, quòd si nō exieris, ne vnus quidē remāsurus sit tecum nocte hac: & peius erit hoc tibi, quàm omnia mala quæ venerunt super te ab adolescen

adoleſcentia tua vſq; in præſens. Surrexit ergo rex, & ſedit in porta: & omni populo nũtiatum eſt quòd rex ſederet in porta: venitq; vniuerſa multitudo coram rege, Iſrael autẽ fugit in tabernacula ſua. Omnis quoq; populus certabat in cũctis tribubus Iſrael, dicens, Rex liberauit nos de manu inimicorum noſtrorũ, ipſe ſaluauit nos de manu Philiſthinorum: & nunc fugit de terra propter Abſalom. Abſalom autẽ quem vnximus ſuper nos, mortuus eſt in bello: vſquequo ſiletis, & non reducitis regẽ? Rex verò Dauid miſit ad Sadoc & Abiathar ſacerdotes, dicens, Loquimini ad maiores natu Iuda, dicentes, Cur venitis nouiſsimi ad reducendũ regem in domũ ſuam? Sermo autẽ omnis Iſrael peruenerat ad regem, in domũ eius, quia dixerat rex, Hæc dicetis ad populum Iuda.. Fratres mei vos, os meum, & caro mea vos: quare nouiſsimi reducitis regem? Et Amaſæ dicite, Nónne os meum, & caro mea es? Hec faciat mihi Deus, & hæc addat, ſi non magiſter militiæ fueris coram me omni tẽpore pro Ioab. Et inclinauit cor omniũ virorum Iuda, quaſi viri vnius: miſeruntq; ad regem, dicentes, Reuertere tu, & omnes ſerui tui. Et reuerſus eſt rex: & venit vſque ad Iordanem, & omnis Iuda venit vſque in Galgala, vt occurreret regi, & traduceret eũ Iordanẽ. Feſtinauit autem Semei filius Gera filii Iemini de Bahurim, & deſcendit cũ viris Iuda in occurſum regis Dauid cũ mille viris de Beniamin, & Siba puer de domo Saul: & quindecim filii eius, ac viginti ſerui erant cũ eo: & irrumpẽtes Iordanẽ, ante regem tranſierunt vada, vt traducerẽt domum regis, & facerent iuxta iuſsionem eius: Semei autem filius Gera proſtratus coram rege, cum iam trãſiſſet Iordanem, dixit ad eũ, Ne reputes mihi Dñe mi iniquitatem, neq; memineris iniuriarum ſerui tui in die qua egreſſus es Domine mi rex de Ieruſalem, neq; ponas rex in corde tuo. Agnoſco enim ſeruus tuus peccatum meum: & idcirco hodie primus veni de omni domo Ioſeph, deſcendiq; in occurſum Domini mei regis. Reſpondens verò Abiſai filius Saruiæ, dixit, Nunquid pro his verbis nõ occidetur Semei, quia maledixit christo Domini? Et ait Dauid, Quid mihi & vobis filii Saruiæ? cur efficimini mihi hodie in ſatan: ergóne hodie interficietur vir in Iſrael? an ignoro hodie me factũ regẽ ſuper Iſrael? Et ait rex Semei, Non morieris. Iurauitq; ei. Miphibóſeth quoq; filius Saul deſcendit in occurſum regis illotis pedibus, & intonſa barba: veſteſq; ſuas non lauerat à die qua egreſſus fuerat rex, vſq; ad diem reuerſionis eius in pace. Cumq; in Ieruſalẽ occurriſſet regi, dixit ei rex, Quare non veniſti mecum Miphibóſeth? Et reſpondens ait, Domine mi rex, ſeruus meus contempſit me: dixiq; ei ego famulus tuus vt ſterneret mihi aſinum, & aſcendens abirem cũ rege: claudus enim ſum ſeruus tuus. Inſuper & accuſauit me ſeruum tuum ad te Dominum meum regem: tu autẽ Domine mi rex, ſicut angelus Dei es, fac quod placitum eſt tibi. Neq; enim fuit domus patris mei, niſi morti obnoxia Domino meo regi: tu autem poſuiſti me ſeruum tuũ inter cõuiuas menſæ tuæ: quid ergo habeo iuſtæ querelæ? aut quid poſſum vltrà vociferari ad regem? Ait ergo ei rex, Quid vltrà loqueris? fixum eſt quod locutus ſum: tu & Siba diuidite poſſeſsiones. Reſponditq; Miphibóſeth regi, Etiam cũcta accipiat, poſtquam reuerſus eſt Dñs meus rex pacifice in domũ ſuam. Berzellai quoque Galaadites, deſcendẽs de Rogelim traduxit regem Iordanem, paratus etiã vltrà fluuium proſequi eum. Erat autem Berzellai Galaadites ſenex valde, id eſt octogenarius, & ipſe præbuit alimenta regi, cum moraretur in caſtris: fuit quippe vir diues nimis. Dixit itaq; rex ad Berzellai, Veni mecum, vt requieſcas ſecurè mecum in Ieruſalem. Et ait Berzellai ad regẽ, Quot ſunt dies annorum vitæ meæ, vt aſcendam cum rege in Ieruſalẽ? Octogenarius ſum hodie: nũquid vigẽt ſenſus mei ad diſcernendum ſuaue aut amarum? aut delectare poteſt ſeruum tuũ cibus & potus? vel audire poſſum vltrà vocem cantorũ atq; cantatricum? quare ſeruus tuus ſit oneri Domino meo regi? Paululũ procedat famulus tuus ab Iordane tecum: non indigeo hac viciſsitudine, ſed obſecro vt reuertar ſeruus tuus, & moriar in ciuitate mea, & ſepeliar iuxta ſepulchrũ patris mei & matris meæ. Eſt aũt ſeruus tuus Chamaam, ipſe vadat tecũ Dñe mi rex, & fac ei quicquid tibi bonũ videtur. Dixit itaq; rex, Mecum tranſeat Chamaam, & egò faciam ei quicquid tibi placuerit: & omne quod petieris à me, impetrabis. Cumque tranſiſſet vniuerſus populus & rex Iordanem, & oſculatus eſt rex Berzellai, & benedixit ei: & ille reuerſus eſt in locũ ſuum. Tranſiuit ergo rex in Galgalam, & Chamaam cũ eo: omnis autem populus Iuda traduxerat regem, & media tantum pars affuerat de populo Iſrael. Itaq; omnes viri Iſrael cõcurrentes ad regem, dixerunt ei, Quare te furati ſunt fratres noſtri viri Iuda, & traduxerunt regem & domum eius Iordanem, omneſq; viros Dauid cum eo? Et reſpondit omnis vir Iuda ad viros Iſrael, Quia mihi propior eſt rex: cur iraſceris ſuper hac re? nunquid comedimus aliquid ex rege, aut munera nobis data ſunt? Et reſpondit vir Iſrael ad viros Iuda, & ait, Decem partibus maior ego ſum apud regem, magiſq; ad me pertinet Dauid, quàm ad te: cur feciſti mihi iniuriam, & non mihi nuntiatum eſt priori, vt reducerem regem meum? Durius autem reſponderunt viri Iuda viris Iſrael.

Dauid reſtitutus regno, reducitur in Ieruſalem. — C — 3.Reg.2.b — D — Semei precatur à Dauide veniã. — Supra 16.c — Miphibóſeth regi occurrit. — E — Supra 16.a — 2.Re.16.a — F — 3.Reg.2.b — Supra 17.g — G

S. CVM Seba filius Bochri ſeditionem in Iſrael mouiſſet, hũc Ioab cum Abiſai fratre perſequẽs, Amaſam in uia occidit: ab obſidione Abelæ miſſo Seba per murum capite tandem diſcedit.

CAPVT XX.

A Ccidit quoq; vt ibi eſſet vir belial nomine Seba filius Bochri, vir Iemineus: & cecinit buccina, & ait, Non eſt nobis pars in Dauid, neq; hæreditas in filio Iſai: reuertere in tabernacula tua Iſrael. Et ſeparatus eſt omnis Iſrael à Dauid, ſecutuſq; eſt Seba filium Bochri: viri autem Iuda adhæſerunt regi ſuo à Iordane vſq; Ieruſalem. Cumq; veniſſet rex in domũ ſuam in Ieruſalem, tulit decem mulieres concubinas ſuas, quas dereliquerat ad cuſtodiendam domũ, & tradidit eas in cuſtodiam, alimenta eis præbens: & non eſt ingreſſus ad eas, ſed erant clauſæ vſq; in diem mortis ſuæ in viduitate viuentes. Dixit autẽ rex Amaſæ, Conuoca mihi omnes viros Iuda in diem tertium, & tu adeſto præſens. Abiit ergo Amaſa vt conuocaret Iudam, & moratus eſt extra placitum quod ei conſtituerat. Ait autem Dauid ad Abiſai, Nunc magis afflicturus eſt nos Seba filius Bochri, quàm Abſalom: tolle igitur ſeruos Domini tui, & perſequere eum, ne fortè inueniat ciuitates munitas, & effugiat nos. Egreſsi ſunt ergo cum eo viri Ioab, Cerethi quoq;, & Phelethi: & omnes robuſti exierũt de Ieruſalem ad perſequẽdum Seba filium Bochri. Cumq; illi eſſent iuxta lapidem grandem qui eſt in Gabaon, Amaſa veniens ad faciẽ illorum, occurrit eis. Porrò Ioab veſtitus erat tunica ſtricta ad menſuram habitus ſui, & déſuper accinctus gladio dependente vſq; ad ilia in vagina, qui fabricatus leui motu egredi poterat, & percutere. Dixit itaq; Ioab ad Amaſam, Salue mi frater.

A — B — C

frater. Et tenuit manu dextera mentum Amasæ, quasi osculans eũ. Porrò Amasa non obseruauit gladium, quem habebat Ioab: qui percussit eum in latere, & effudit intestina eius in terram, & mortuus est, nec secundũ vulnus apposuit. Ioab autem, & Abisai frater eius persecuti sunt Seba filiũ Bochri. Interea quidam viri cum stetissent iuxta cadauer Amasæ de socijs Ioab, dixerunt, Ecce qui esse voluit pro Ioab comes Dauid. Amasa autẽ cõspersus sanguine, iacebat in media via. Vidit hoc quidã vir quòd subsisteret omnis populus ad videndum, & amouit Amasam de via in agrũ: operuitq; eũ veste, ne subsisterẽt transeũtes, propter eum. Amoto ergo illo de via, trãsibat omnis vir sequens Ioab ad persequendum Seba filiũ Bochri. Porrò ille transierat per omnes tribus Israel vsq; in Abelã, & Bethmaacha: omnesq; viri electi congregati fuerant ad eum. Venerunt itaq;, & oppugnabant eum in Abela, & in Bethmaacha, & circundederũt munitionibus ciuitatẽ, & obsessa est vrbs: omnis autem turba quæ erat cum Ioab, moliebatur destruere muros. Et exclamauit mulier sapiẽs de ciuitate, Audite audite, dicite Ioab, Appropinqua huc, & loquar tecum. Qui cũ accessisset ad eã, ait illi, Tu es Ioab? Et ille respõdit, Ego sum. Ad quẽ sic locuta est, Audi sermones ancillę tuæ. Qui respõdit, Audio. Rursumq; illa, Sermo, inquit, dicebatur in veteri prouerbio, QVI INTERROGANT, interrogẽt in Abela: & sic perficiãt. Nónne ego sum quæ respondeo veritatem in Israel, & tu quæris subuertere ciuitatẽ, & euertere matrẽ in Israel? quare præcipitas hereditatẽ Domini? Respondẽsq; Ioab, ait, Absit, absit hoc à me, nõ præcipito, neq; demolior. Non sic se habet res, sed homo de monte Ephráim Seba filius Bochri cognomine, leuauit manũ suam contra regẽ Dauid: tradite illum solum, & recedemus à ciuitate. Et ait mulier ad Ioab, Ecce caput eius mittetur ad te per murũ. Ingressa est ergo ad omnẽ populum, & locuta est eis sapiẽter: qui abscissum caput Sebæ filii Bochri proiecerũt ad Ioab. Et ille cecinit tuba, & recesserunt ab vrbe, vnusquisq; in tabernacula sua: Ioab autẽ reuersus est Ierusalẽ ad regẽ. Fuit ergo Ioab super omnẽ exercitum Israel: Banaias autẽ filius Ioiadæ super Cerethæos & Phelethæos: Aduram verò super tributa: porrò Iosaphat filius Ahilud, à cõmentarijs: Siba autẽ, scriba: Sadoc verò & Abiathar, sacerdotes: Ira autẽ Iairites erat sacerdos Dauid.

3. Reg. 2. a — D — E — F — G — Obsidetur Abela. — Prouerbiũ — Ordo aulæ Dauidis.

§. *Immissa propter Saulis in Gabaonitas peccatum fame trienni, reliquias Saulis præter Miphibóseth indicat Dauid suspendi, ossaq; cum Saulis & Ionathæ ossibus inhumari.*

CAPVT XXI.

A Acta est quoq; fames in diebus Dauid tribus annis iugiter: & cõsuluit Dauid oraculũ Domini. Dixitq; Dominus, Propter Saul, & domum eius sanguinũ, quia occidit Gabaonitas. Vocatis ergo Gabaonitis rex, dixit ad eos. (Porrò Gabaonitæ nõ erãt de filiis Israel, sed reliquiæ Amorrhæorũ: filii quippe Israel iurauerant eis, & voluit Saul percutere eos zelo, quasi pro filiis Israel, & Iuda.) Dixit ergo Dauid ad Gabaonitas, Quid faciam vobis? & quod erit vestri piaculum, vt benedicatis hæreditati Domini? Dixeruntq; ei Gabaonitæ, Non est nobis super argento & auro quæstio, sed contra Saul, & contra domum eius: neq; volumus vt interficiatur homo de Israel. Ad quos ait, Quid ergo vultis vt faciam vobis? Qui dixerunt regi, Virum qui attriuit nos & oppressit iniquè, ita delere debemus, vt ne vnus quidem residuus sit de stirpe eius in cunctis finibus Israel. Dentur nobis septem viri de filiis eius, & crucifigamus eos Domino in Gabaa Saul quondam electi Domini. Et ait rex, Ego dabo. Pepercitq; rex Miphibóseth filio Ionathæ filii Saul, propter iusiurandum Domini quod fuit inter Dauid, & inter Ionathan filium Saul. Tulit itaq; rex duos filios Respha filiæ Aia, quos peperit Sauli, Armoni, & Miphibóseth: & quinque filios Michol filiæ Saul, quos genuerat Hadrieli filio Berzellai, qui fuit de Molathi, & dedit eos in manus Gabaonitarum: qui crucifixerunt eos in monte coram Domino: & ceciderunt hi septem simul occisi in diebus messis primis, incipiente messione hordei. Tollens autem Respha filia Aia, cilicium, substrauit sibi supra petram ab initio messis, donec stillaret aqua super eos de cœlo: & non dimisit aues lacerare eos per diem, neq; bestias per noctem. Et nuntiata sunt Dauid quæ fecerat Respha filia Aia concubina Saul. Et abiit Dauid, & tulit ossa Saul, & ossa Ionathæ filii eius à viris Iabes Galaad, qui furati fuerãt ea de platea Bethsan, in qua suspenderãt eos Philisthiim cum interfecissent Saul in Gelbóe, & asportauit inde ossa Saul, & ossa Ionathæ filii eius: & colligentes ossa eorum, qui affixi fuerant, sepelierunt ea cum ossibus Saul, & Ionathæ filii eius in terra Beniamin, in Latere, in sepulchro Cis patris eius: feceruntq; omnia quæ præceperat rex, & repropitiatus est Deus terræ post hæc. Factum est autem rursum prælium Philisthinorum aduersum Israel, & descendit Dauid & serui eius cum eo, & pugnabant cõtra Philisthiim. Deficiente autem Dauid, Iesbibenob, qui fuit de genere Arapha, cuius hasta trecentas vncias appendebat, & accinctus erat ense nouo, nisus est percutere Dauid. Præsidioq; ei fuit Abisai filius Saruiæ, & percussum Philisthæum interfecit. Tunc iurauerunt viri Dauid, dicentes, Iam non egredieris nobiscum in bellum, ne extinguas lucernam Israel. Secundum quoque bellum fuit in Gob contra Philisthæos: tunc percussit Sobochai de Husathi, Saph de stirpe Arapha. Tertium quoq; fuit bellum in Gob contra Philisthæos, in quo percussit Adeodatus filius Saltus polymitarius Bethlehemites Goliath Gethæum, cuius hastile hastæ erat quasi liciatorium texentium. Quartum bellum fuit in Geth: in quo vir fuit excelsus, qui senos in manibus pedibusq; habebat digitos, id est vigintiquatuor, & erat de origine Arapha. Et blasphemauit Israel: percussit autem eum Ionathan filius Samaa fratris Dauid. Hi quatuor nati sunt de Arapha in Geth, & ceciderunt in manu Dauid, & seruorum eius.

Iosue 9. c — B — 1. Re. 18. a — Vlcio in septem filios Saul ob fidẽ violatã. — C — 1. Re. 31. c — Quatuor insignia bella Dauid contra Philisthæos. — I — Iesbibenob interficitur. — D — II Saph. — 1. Pa. 20. c — III Goliath. — IIII

§. *Canticum gratiarum actionis Dauidis pro sua ab omnibus liberatione, ex quo Iudæorum reprobatio & Gentium electio facile elicitur.*

CAPVT XXII.

A Ocutus est autem Dauid Domino verba carminis huius, in die qua liberauit eum Dominus de manu omnium inimicorum suorum, & de manu Saul. Et ait, Dominus petra mea, & robur meum, & saluator meus. Deus fortis meus sperabo in eum: scutum meum & cornu salutis meæ: eleuator meus, & refugium meum: saluator meus, de iniquitate liberabis me. Laudabilem inuocabo Dominum, & ab inimicis meis saluus ero. Quia circundederunt me contritiones mortis: torrentes Belial terruerunt me. Funes inferi circundederunt me: præuenerunt me laquei mortis. In tribulatione mea inuocabo Dominum, & ad Deum meum clamabo: & exaudiet de templo suo vocem meam, & clamor meus veniet ad aures eius. Commota est, & cõtremuit terra, & fundamẽta montiũ concussa sunt, & cõmota, quoniam iratus est eis. Ascendit fumus de naribus eius, & ignis de ore eius vorauit: carbones succensi sunt ab eo. Et inclinauit cœlos, & descendit, & caligo sub pedibus eius. Et ascendit super cherubim, & volauit: & lapsus est super pennas venti. Posuit tenebras in circuitu suo latibulum: cribrans aquas de nubibus cœlorum. Præ fulgore in conspectu eius succensi sunt carbones ignis. Tonabit de cœlo Dominus, & excelsus dabit vocem suam. Misit sagittas, & dissipauit eos: fulgur, & consumpsit eos. Et apparuerunt effusiones maris, & reuelata sunt fundamenta orbis ab increpatione Domini, ab inspiratione spiritus furoris eius. Misit de cœlo, & assumpsit me, & extraxit me de aquis multis. Liberauit me ab inimico meo potentissimo, & ab his

Psal. 17. a — B

qui oderant me: quoniam robustiores me erant. Præuenit me in die afflictionis meæ, & factus est Dominus firmamentum meum, & eduxit me in latitudinem: liberauit me, quia complacui ei. Retribuet mihi Dominus secũdum iustitiam meam, & secundum munditiam manuum mearum reddet mihi. Quia custodiui vias Domini, & non egi impiè à Deo meo. Omnia enim iudicia eius in conspectu meo, & præcepta eius non amoui à me. Et ero perfectus coram eo, & custodiam me ab iniquitate mea. Et restituet mihi Dominus secundum iustitiam meam: & secundum munditiam manuum mearum, in conspectu oculorum suorum. Cum sancto sanctus eris, & cum robusto perfectus. Cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Et populum pauperem saluum facies, oculisq; tuis excelsos humiliabis. Quia tu lucerna mea Domine, & tu Domine illuminabis tenebras meas. In te enim curram accinctus, in Deo meo transiliam murum. Deus immaculata via eius, eloquium Domini igne examinatum: scutum est omnium sperãtium in se. Quis est Deus præter Dominum: & quis fortis, præter Deum nostrum? Deus qui accinxit me fortitudine, & cõplanauit perfectam viam meam. Coæquans pedes meos ceruis, & super excelsa mea statuens me. Docens manus meas ad prælium, & componẽs quasi arcum æreum brachia mea. Dedisti mihi clypeum salutis tuæ, & mãsuetudo tua multiplicauit me. Dilatasti gressus meos subtus me, & non deficient tali mei. Persequar inimicos meos, & conteram, & non reuertar donec consumam eos. Consumam eos & confringam, vt non consurgant: cadent sub pedibus meis. Accinxisti me fortitudine ad prælium, incuruabis resistentes mihi subtus me. Inimicos meos dedisti mihi dorsum: odientes me, & disperdam eos: Clamabunt, & non erit qui saluet, ad Dominum, & non exaudiet eos. Delebo eos vt puluerem terræ: quasi lutum platearum comminuam eos atq; confringam. Saluabis me à contradictionibus populi mei: custodies ME IN CAPVT GENTIVM: populus quem ignoro, seruiet mihi. Filii alieni resistent mihi, auditu auris obedient mihi. Filii alieni defluxerunt, & contrahentur in angustiis suis. Viuit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltabitur Deus fortis salutis meæ. Deus qui das vindictas mihi, & deiicis populos sub me. Qui educis me ab inimicis meis, & à resistentibus mihi eleuas me: à viro iniquo liberabis me. Propterea confitebor tibi Domine in gentibus, & nomini tuo cantabo. Magnificans salutes regis sui, & faciens misericordiã CHRISTO SVO DAVID, & semini eius in sempiternum.

Abiectio Iudæorum & Gẽtium electio.

Rom. 15. b

§. CATALOGVS *illustrium virorum David.*

CAPVT XXIII.

HAec autem sunt verba nouissima quæ dixit Dauid filius Isai: Dixit vir cui constitutum est de christo Dei Iacob, egregius psaltes Israel, Spiritus Domini locutus est per me, & sermo eius per linguam meam. Dixit Deus Israel, mihi locutus est fortis Israel: dominator hominum, iustus dominator in timore Dei. Sicut lux auroræ oriente sole, mane absque nubibus rutilat, & sicut pluuiis germinat herba de terra. Nec tanta est domus mea apud Deum, vt pactum æternum iniret mecum firmum in omnibus atq; munitum: cuncta enim salus mea, & omnis voluntas: nec est quicquã ex ea quod non germinet. Præuaricatores autem quasi spinæ euellentur vniuersi: quæ non tolluntur manibus. Et si quis tangere voluerit eas, armabitur ferro, & ligno lanceato, igneque succensæ comburentur vsq; ad nihilum. Hæc nomina fortium Dauid, sedens in cathedra sapiẽtissimus princeps inter tres, ipse est quasi tenerrimus ligni vermiculus, qui octingentos interfecit impetu vno. Post hunc Eleazar filius patrui eius Ahohites inter tres fortes, qui erant cum Dauid quando exprobrauerunt Philisthum, & congregati sunt illuc in prælium.

Nouissima verba Dauid.

Spirit⁹ Dei locutus est per Dauidem.

Catalogus fortiũ Dauid.

1. Par. 11. b

Cumq; ascendissent viri Israel, ipse stetit & percussit Philisthæos donec deficeret manus eius, & obrigesceret cum gladio: fecitq; Dominus salutem magnam die illa: & populus qui fugerat, reuersus est ad cæsorum spolia detrahenda. Et post hunc, Semma filius Age de Arari. & congregati sunt Philisthum in statione, erat quippe ibi ager lente plenus. Cumq; fugisset populus à facie Philisthum, stetit ille in medio agri, & tutatus est eum, percussitq; Philisthæos: & fecit Dominus salutem magnam. Necnon & antè descenderant tres, qui erant principes inter triginta, & venerant tempore messis ad Dauid in speluncam Odollam: castra autem Philisthinorum erant posita in valle Gigantum. Et Dauid erat in præsidio: porrò statio Philisthinorũ tunc erat in Bethlehem. Desyderauit ergo Dauid, & ait, O si quis mihi daret potum aquę de cisterna quæ est in Bethlẽhem iuxta portam. Irruperunt ergo tres fortes castra Philisthinorum, & hauserunt aquam de cisterna Bethlẽhem, quæ erat iuxta portam, & attulerunt ad Dauid: at ille noluit bibere, sed libauit eam Domino, dicens, Propitius sit mihi Dominus, ne faciam hoc: num sanguinem hominum istorum qui profecti sunt, & animarum periculum bibam? Noluit ergo bibere. hæc fecerunt tres robustissimi. Abisai quoq; frater Ioab filius Saruiæ, princeps erat de tribus: ipse est qui leuauit hastam suam contra trecentos, quos interfecit, nominatus in tribus, & inter tres nobilior, eratq; eorum princeps, sed vsq; ad tres primos non peruenerat. Et Banaias filius Ioiadæ viri fortissimi magnorum operum de Cabseel: ipse percussit duos leones Moab, & ipse descendit, & percussit leonem in media cisterna in diebus niuis. Ipse quoque interfecit virum Aegyptium, virum dignum spectaculo, habentem in manu hastam: itaq; cum descendisset ad eum in virga, vi extorsit hastam de manu Aegyptii, & interfecit eum hasta sua. hæc fecit Banaias filius Ioiadæ. Et ipse nominatus inter tres robustos, qui erant inter triginta nobiliores: veruntamen vsq; ad tres non peruenerat: fecitq; eum sibi Dauid auricularium à secreto. Asael frater Ioab inter triginta, Elehanan filius patrui eius de Bethlehem, Semma de Harodi, Elica de Harodi, Heles de Phalti, Hira filius Acces de Thecua, Abiezer de Anathoth, Mobonnai de Husathi, Selmon Ahohites, Maharái Netophathites, Heled filius Baana, & ipse Netophathites, Ithai filius Ribai de Gabaath filiorum Beniamin, Banáia Pharathonites, Heddai de torrente Gaas, Abialbon Arbathites, Azmáueth de Beromi, Eliaba de Salaboni. Filii Iassen, Ionathan. Semma de Orori, Ahiam filius Sarar Ararites, Eliphélet filius Aasbi filii Machatir, Eliam filius Achithóphel Gelonites, Hesrái de Carmelo, Pharái de Arbi, Igaal filius Nathan de Soba. Bani de Gadi, Selec de Ammoni, Naharái Berothites armiger Ioab filii Saruiæ, Ira Iethrites, Gareb & ipse Iethrites, Vrias Hethęus, omnes trigintaseptẽ.

§. DAVID *ob numeratum populum à Nathan correptus ex tribus oblatis pestem elegit, qua in populum sæuiente septuaginta millia nocte una moriuntur, donec Dauid in area Areuna altare erigeret.*

CAPVT XXIIII.

ET addidit furor Domini irasci contra Israel, cõmouitq; Dauid in eis dicentem, Vade, numera Israel & Iudam. Dixitq; rex ad Ioab principem exercitus sui, Perambula omnes tribus Israel à Dan vsq; Bersabee, & numerate populũ, vt sciam numerum eius. Dixitque Ioab regi, Adaugeat Dominus Deus tuus ad populum tuũ, quantus nunc est, iterũq; centuplicet in cõspectu Domini mei regis: sed quid sibi Dominus meus rex vult in re huiuscemodi? Obtinuit autẽ sermo regis verba Ioab, & principũ exercitus: egressusq; est Ioab, & principes militũ à facie regis, vt numerarẽt populũ Israel. Cumq; pertrãsissent Iordanẽ, venerũt in Aroer ad dexterã vrbis, quæ est in valle Gad: & per Iazer trãsierũt in Galaad, & in terrã inferiorem

1. Par. 21. a

Hadsi,

Hadsi, & venerunt in Dan sylnestria. Circumeuntesq; iuxta Sidônem transierunt prope mœnia Tyri, & omnem terram Heuæi & Chananæi, veneruntq; ad meridiem Iuda in Bersabee: & lustrata vniuersa terra affuerunt post nouem menses

B & viginti dies in Ierusalem. Dedit ergo Ioab numerum descriptionis populi regi: & inuenta sunt de Israel octingenta millia virorum fortium, qui educerent gladium: & de Iuda quingenta millia pugnatorum. Percussit autem cor Dauid eum, postquam numeratus est populus: & dixit Dauid ad Dominum, Peccaui valde in hoc facto: sed precor Domine, vt transferas iniquitatem serui tui, quia stultè egi nimis. Surrexit itaque Dauid mane, & sermo Domini factus est ad Gad prophetam & videntem Dauid, dicens, Vade, & loquere ad Dauid, Hæc dicit Dominus, Trium tibi datur optio, elige vnum quod volueris ex his, vt faciam tibi. Cumque venisset Gad ad Dauid, nuntiauit ei, dicens, Aut septem annis veniet tibi fames in terra tua: aut tribus mensi

Dauidi pœnarum tria genera proponuntur.

C bus fugies aduersarios tuos, & illi te persequentur: aut certè tribus diebus erit pestilentia in terra tua. Nunc ergo delibera, & vide quem respondeam ei qui me misit, sermonem. Dixit autem Dauid ad Gad, Coarctor nimis: sed melius est vt incidam in manus Domini (multæ enim misericordiæ eius sunt) quàm in manus hominum. Immisitque Dominus pestilentiam in Israel, de mane vsque ad tempus cõstitutum, & mortui sunt ex populo à Dan vsque ad Bersabee septuaginta millia virorum. Cumq; extendisset manum suam angelus Domini super Ierusalem vt disperderet eam, misertus est Dominus super afflictionem, & ait angelo percutienti populum, Sufficit, nunc contine manum tuam. erat autem angelus Domini iuxta aream Areuna Iebusæi. Dixitq; Dauid ad Dominum cum vidisset angelum cædẽtem populum, Ego sum qui peccaui, & ego iniquè egi: isti qui oues sunt, quid fecerunt? vertatur obsecro manus tua contra me, & contra domum patris mei. Venit autem Gad propheta ad Dauid in die illa, & dixit ei, Ascende, & constitue altare Domino in area Areuna Iebusæi. Et ascendit Dauid iuxta sermonem Gad, quem præceperat ei Dominus. Conspiciensque Areu-

Pestem eligit.

1xx.millia virorum cadunt peste.

Cessat pestis, oblatione à Dauide facta.

D na, animaduertit regem & seruos eius trãsire ad se: & egressus adorauit regem prono vultu in terram, & ait, Quid causæ est, vt veniat Dominus meus rex ad seruum suum? Cui Dauid ait, Vt emam à te aream, & ædificem altare Domino, & cesset interfectio quæ grassatur in populo. Et ait Areuna ad Dauid, Accipiat, & offerat dominus meus rex, sicut placet ei: habes boues in holocaustum, & plaustrum & iuga boum in vsum lignorum. Omnia dedit Areuna regi: dixitq; Areuna ad regem, Dominus Deus tuus suscipiat votum tuum. Cui respondens rex, ait, Nequaquam vt vis, sed emam pretio à te, & non offeram Domino Deo meo holocausta gratuita. Emit ergo Dauid aream & boues, argẽti siclis quinquaginta: & ædificauit ibi Dauid altare Domino, & obtulit holocausta & pacifica: & propitiatus est Dominus terræ, & cohibita est plaga ab Israel.

FINIS.

Liber Tertius Regum: secundum Hebræos, Primus Malachim.

6. DAVID *senio confectum Abisag calefacit, Adonia verò regnũ occupante Bersabee consilio Nathan impetrauit à Dauid Salomonem vngi in regem.*

CAPVT I.

A ET REX Dauid senuerat, habebatque ætatis plurimos dies: cumq; operiretur vestibus, non calefiebat. Dixerunt ergo ei serui sui, Quæramus Domino nostro regi adolescentulam virginem, & stet coram rege, & foueat eum, dormiatq; in sinu suo, & calefaciat Dominum nostrum regem. Quæsierunt igitur adolescentulam speciosam in omnibus finibus Israel, & inuenerunt Abisag Sunamitidem, & adduxerunt eam ad regem. Erat autem puella pulchra nimis, dormiebatq; cum rege & ministrabat ei: rex verò non cognouit eã. Adonias autẽ filius Haggith eleuabatur, dicens, Ego regnabo. Fecitq; sibi currum & equites, & quinquaginta qui currerent ante eum. Nec corripuit eum pater suus aliquando, dicens, Quare hoc fecisti? erat autem & ipse pulcher valde, secũdus natu post Absalom. Et sermo eius cum Ioab filio Saruiæ, & cum Abiathar sacerdote, qui adiuuabant partes Adoniæ. Sadoc verò sacerdos & Banaias filius Ioiadæ, & Nathan propheta, & Semei, & Rei, & omne

Abisag virgo.

Adonias inscio patre, sine Dei verbo occupat regnũ, immolatis victimis.

B robur exercitus Dauid non erat cũ Adonia. Immolatis ergo Adonias arietibus, & vitulis, & vniuersis pinguibus iuxta lapidẽ Zoheleth, qui erat vicinus fonti Rogel, vocauit vniuersos fratres suos filios regis, & omnes viros Iuda seruos regis. Nathan autẽ prophetã, & Banaiam, & robustos quosque, & Salomonem fratrem suum non vocauit. Dixit itaque Nathan ad Bethsabee matrẽ Salomonis, Num audisti quòd regnauerit Adonias filius Haggith, & Dominus noster Dauid hoc ignorat? Nunc ergo veni, accipe consilium à me, & salua animã tuã, filiiq; tui Salomonis. Vade, & ingredere ad regem Dauid, & dic ei, Nónne tu domine mi rex iurasti mihi ancillæ tuæ, dicens, Quòd Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit in solio meo? quare ergo regnat Adonias? & adhuc ibi te loquente cũ rege, ego veniam post te, &

C cõplebo sermones tuos. Ingressa est itaq; Bethsabee ad regẽ in cubiculo: rex autem senuerat nimis, & Abisag Sunamitis ministrabat ei. Inclinauit se Bethsabee, & adorauit regẽ. Ad quam rex, Quid tibi, inquit, vis? Quæ respondens ait, Domine mi, tu iurasti per Dominum Deũ tuum ancillæ tuæ, Salomõ filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit in solio meo. Et ecce nunc Adonias regnat, te domine mi rex ignorante.

Mactauit boues & pinguia quæq;,& arietes plurimos,& vocauit omnes filios regis, Abiathar quoq; sacerdotẽ, & Ioab principem militiæ. Salomonem autem seruũ tuum non vocauit. Veruntamen domine mi rex, in te oculi respiciunt totius Israel, vt indices eis quis sedere debeat in solio tuo, domine mi rex, post te. Eritq;, cum dormierit dominus meus rex cũ patribus suis, erimus ego & filius meus Salomon peccatores. Adhuc illa loquẽte cum rege, Nathan propheta venit. Et nunciauerũt regi, dicentes, Adest Nathan propheta. Cumq; introisset in conspectũ regis, & adorasset eum pronus in terram, dixit Nathan, Domine mi rex, tu dixisti, Ado- D nias regnet post me, & ipse sedeat super thronũ meum? Quia descendit hodie, & immolauit boues & pinguia & arietes plurimos, & vocauit vniuersos filios regis, & principes exercitus, Abiathar quoq; sacerdotẽ: illisq; vescentibus & bibentibus coram eo, & dicẽtibus, Viuat rex Adonias. Me seruum tuum & Sadoc sacerdotẽ, & Banaiam filiũ Ioiadæ, & Salomonem famulũ tuum nõ vocauit. Nunquid à domino meo rege exiuit hoc verbum, & mihi nõ indicasti seruo tuo quis sessurus esset super thronum domini mei regis post eum? Et respondit rex Dauid, dicens, Vocate ad me Bethsabee. Quæ cum fuisset ingressa coram rege, & stetisset ante eum, iurauit rex, & ait, Viuit Dominus, qui eruit animam meã de omni angustia, quia sicut iuraui tibi per Dominũ Deum Israel, dicens, Salomon filius tuus regnabit post me, & ipse sedebit super solium meũ pro me: sic faciã hodie. Summissoq; Bethsabee in terram vultu, adorauit regẽ, dicens, Viuat dominus E meus rex Dauid in æternum. Dixit quoq; rex Dauid, Vocate mihi Sadoc sacerdotẽ, & Nathan prophetam, & Banaiam filium Ioiadæ. Qui cum ingressi fuissent corã rege, dixit ad eos, Tollite vobiscũ seruos domini vestri, & imponite Salomonem filium meum super mulam meam, & ducite eum in Gihon. & vngat eum ibi Sadoc sacerdos, & Nathan propheta in regem super Israel: & canetis buccina, atq; dicetis, Viuat rex Salomon. Et ascẽdetis post eum, & veniet, & sedebit super solium meum, & ipse regnabit pro me: illiq; præcipiam vt sit dux super Israel, & super Iudã. Et respondit Banaias filius Ioiadæ, regi, dicens, Amen: sic loquatur Dominus Deus domini mei regis. Quomodo fuit Dominus cum domino meo rege, sic sit cũ Salomone, & sublimius faciat solium eius à solio domini mei regis Dauid. Descẽdit ergo Sadoc sacerdos & Nathan propheta, & Banaias filius Ioiadæ, & Cerethi, & Phelethi: & imposuerunt Salomonem super F mulam regis Dauid, & adduxerũt eum in Gihon. Sumpsitq; Sadoc sacerdos cornu olei de tabernaculo, & vnxit Salomonem: & cecinerunt buccina, & dixit omnis populus, Viuat rex Salomon. Et ascendit vniuersa multitudo post eum, & populus canentium tibiis, & lætãtium gaudio magno, & insonuit terra à clamore eorum. Audiuit autẽ Adonias, & omnes qui inuitati fuerant ab eo: iamq; conuiuium finitum erat: sed & Ioab, audita voce tubæ, ait, Quid sibi vult clamor ciuitatis tumultuantis? Adhuc illo loquente, Ionathan filius Abiathar sacerdotis venit: cui dixit Adonias, Ingredere, quia vir fortis es, & bona nuntians. Respõditq; Ionathan Adoniæ, Nequaquam: dominus enim noster rex Dauid regem constituit Salomonẽ: misitq; cum eo Sadoc sacerdotem, & Nathan prophetã, & Banaiam filium Ioiadæ, & Cerethi, & Phelethi, & imposuerũt eum super mulã regis. Vnxeruntq; eum Sadoc sacerdos, & Nathan propheta regẽ in Gihon: & ascenderunt inde lætãtes, & insonuit ciuitas. hæc est vox quam audistis. Sed & Salomon sedet super solium regni. Et ingressi serui regis, benedixerũt domino nostro regi Dauid, dicentes, Amplificet Deus nomen Salomonis super nomen tuum, & magnificet thronũ eius super thronũ tuum. G Et adorauit rex Dauid in lectulo suo, insuper & hæc locutus est, Benedictus Dominus Deus Israel, qui dedit hodie sedentẽ in solio meo, vidẽtibus oculis meis. Territi sunt ergo, & surrexerunt omnes qui inuitati fuerant ab Adonia, & iuit vnusquisq; in viam suã. Adonias autem timẽs Salomonem, surrexit, & abiit [in tabernaculũ Domini.] tenuitq; cornu altaris. Et nuntiauerunt Salomoni, dicentes, Ecce Adonias timens regem Salomonẽ, tenuit cornu altaris, dicens, Iuret mihi rex Salomon hodie quòd non interficiat seruum suum gladio. Dixitq; Salomon, Si fuerit vir bonus, non cadet ne vnus quidem capillus eius in terram: sin autem malum inuentum fuerit in eo, morietur. Misit ergo rex Salomon, & eduxit eum ab altari, & ingressus adorauit regem Salomonem: dixitq; ei Salomon, Vade in domum tuam.

Salomon vngitur in regem.

Fugit Adonias.

S. DAVID multa iniungens Salomoni moritur, Adonias petens Abisag occiditur, Abiathar sacerdotio priuatur, & tandè Ioab & Semei interficiuntur. CAPVT II.

A APpropinquauerunt autem dies Dauid vt moreretur, præcepitq; Salomoni filio suo, dicẽs, Ecce ego ingredior viam vniuersæ terræ: confortare, & esto vir. Et obserua vt custodias mandata Domini Dei tui, vt ambules in viis eius, & custodias ceremonias eius, & præcepta eius, & iudicia, & testimonia, sicut scriptum est in lege Moysi: vt intelligas vniuersa quæ facis, & quocunque te verteris: Vt confirmet Dominus sermones suos, quos locutus est de me, dicens, Si custodierint filii tui viam suã, & ambulauerint corã me in veritate, in omni corde suo, & in omni anima sua, non auferetur tibi vir de solio Israel. Tu quoq; nosti quæ fecerit mihi Ioab filius Saruiæ, quæ fecerit duobus principibus exercitus Israel, Abner filio Ner, & Amasæ filio Iether: quos occidit, & effudit sangui- B nem belli in pace, & posuit cruorem prælii in baltheo suo, qui erat circa lumbos eius, & in calceamẽto suo quod erat in pedibus eius. Facies ergo iuxta sapientiã tuã, & non deduces canitiem eius pacifice ad inferos. Sed & filiis Berzellai Galaaditis reddes gratiã, eruntq; comedẽtes in mensa tua: occurrerũt enim mihi, quando fugiebã à facie Absalom fratris tui. Habes quoq; apud te Semei filiũ Gera filii Iemini de Bahurim, qui maledixit mihi maledictione pessima, quando ibam ad castra: sed quia descendit mihi in occursum cũ transirem Iordanẽ, & iuraui ei per Dominũ, dicẽs, Non te interficiam gladio: tu noli pati eũ esse innoxiũ. Vir autem sapiens es, vt scias quæ facies ei, deducesq; canos eius cum sanguine ad inferos. Dormiuit igitur Dauid cum patribus suis, & sepultus est in ciuitate Dauid. Dies autẽ quibus regnauit Dauid super Israel, quadraginta anni sunt: in Hebrõ regnauit se- C ptem annis: in Ierusalẽ, triginta tribus. Salomon autẽ sedit super thronũ Dauid patris sui, & firmatũ est regnum eius nimis. Et ingressus est Adonias filius Haggith ad Bethsabee matrem Salomonis. Quæ dixit ei, Pacificus ne est ingressus tuus? Qui respõdit, Pacificus. Addiditq;, Sermo mihi est ad te. Cui ait, Loquere. Et ille, Tu, inquit, nosti quia meũ erat regnum, & me præposuerat omnis Israel sibi in regẽ: sed translatum est regnũ, & factũ est fratris mei: à Domino enim cõstitutum est ei. Nunc ergo petitionẽ vnam deprecor à te, ne confundas faciẽ meã. Quæ dixit ad eũ, Loquere. Et ille ait, Precor vt dicas Salomoni regi (neq; enim negare tibi quicquam potest) vt det mihi Abisag Sunamitidẽ vxorem. Et ait Bethsabee, Bene, ego loquar pro te regi. Venit ergo Bethsabee ad regem Salomonem, vt loqueretur ei pro Adonia: & surrexit rex in occursum eius, adorauitq; eam, & sedit super thronum suũ: positusq; est thronus matri regis, quæ sedit ad D dexteram eius. Dixitq; ei, Petitionẽ vnam paruulã ego deprecor à te, ne cõfundas faciem meã. Et dixit ei rex, Pete mater mea: neq; enim fas est vt auertam faciem tuam. Quæ ait, Detur Abisag Sunamitis Adoniæ fratri tuo vxor. Respõditq; rex Salomõ, & dixit matri suæ, Quare postulas Abisag Sunamitidem Adoniæ? postula ei & regnũ: ipse est enim frater meus maior me, & habet Abiathar sacerdotem, & Ioab filium

Præcepta dat Dauid filio Salomoni.

Deut. 17.d

2. Reg. 3.e

2. Re. 20.

2. Re. 19.f

2. Re. 16.b

2. Re. 19.e

Moritur Dauid.

Actuũ 2.e & 13.e

XL. annis regnauit Dauid.

1. Par. 29.f

filium Saruiæ. Iurauit itaq; rex Salomon per Dominum, dicens, Hæc faciat mihi Deus, & hæc addat, quia cõtra animã suam locutus est Adonias verbum hoc. Et nunc viuit dominus, qui firmauit me, & collocauit me super soliũ Dauid patris mei, & qui fecit mihi domũ, sicut locutus est, quia hodie occidetur Adonias. Misitq; rex Salomon per manum Banaiæ filii Ioiadæ, qui interfecit eum, & mortuus est. Abiathar quoq; sacerdoti dixit rex, Vade in Anathoth ad agrũ tuum, es quidem vir mortis: sed hodie te non interficiã, quia portasti arcam Domini Dei corã Dauid patre meo, & sustinuisti laborẽ in omnibus, in quibus laborauit pater meus. Eiecit ergo Salomon Abiathar, vt non esset sacerdos Domini,

E

1. Reg. 2. f — vt impleretur sermo Domini quẽ locutus est super domum Heli in Silo. Venit autẽ nuntius ad Salomonẽ quòd Ioab declinasset post Adoniam, & post Salomonẽ non declinasset: fugit ergo Ioab in tabernaculũ Domini, & apprehẽdit cornu altaris. Nuntiatũq; est regi Salomoni quòd fugisset Ioab in tabernaculum Domini, & esset iuxta altare: misitq; Salomon Banaiã filiũ Ioiadæ, dicens, Vade, interfice eũ. Et venit Banaias ad tabernaculũ Domini, & dixit ei, Hæc dixit rex, Egredere. Qui ait, Nõ egrediar, sed hic moriar. Renuntiauit Banaias regi sermonẽ, dicens, Hæc locutus est Ioab, & hæc respõdit mihi. Dixitq; ei rex, Fac sicut locutus est, & interfice eum, & sepeli: & amouebis sanguinẽ innocentem, qui effusus est à Ioab, à me, & à domo patris mei. Et reddet Dominus sanguinẽ eius super caput eius, quia interfecit duos viros iustos, melioresque se: & occidit eos gladio, patre meo

Interficitur Ioab.

2. Reg. 3. e — Dauid ignorãte: Abner filium Ner principẽ militiæ Israel,
2. Re. 20. c — & Amasam filiũ Iether principẽ exercitus Iuda: & reuertetur sanguis illorum in caput Ioab, & in caput seminis eius in sempiternum: Dauid autẽ & semini eius, & domui & throno illius sit pax vsq; in æternũ à Domino. Ascẽdit itaq; Banaias filius Ioiadæ, & aggressus eum interfecit, sepultusq; est in domo sua in deserto. Et cõstituit rex Banaiã filiũ Ioiadæ pro eo super exercitũ, & Sadoc sacerdotẽ posuit pro Abiathar. Misit quoq; rex, & vocauit Semei, dixitq; ei, Aedifica tibi domũ in Ierusalem, & habita ibi: & nõ egredieris inde huc, atq; illuc. Quacunq; autẽ die egressus fueris, & transieris torrentem Cedron, scito te interficiendum: sanguis tuus erit super caput tuum. Dixitq; Semei regi, Bonus sermo: sicut locutus est dominus meus rex, sic faciet seruus tuus. Habitauit itaq; Semei in Ierusalẽ diebus multis. Factum est autem post annos tres, vt fugerent serui Semei ad Achis filium Maacha regẽ Geth: nuntiatumq; est Semei, quòd serui eius issent in Geth. Et surrexit Semei, & strauit asinũ suũ, iuitque ad Achis in Geth ad requirendũ seruos suos, & adduxit eos de Geth. Nuntiatũ est autẽ regi Salomoni quòd isset Semei in Geth de Ierusalẽ, & redisset. Et mittens vocauit eum, dixitq; illi, Nónne testificatus sum tibi per Dominũ, & prædixi tibi, Quacunq; die egressus fueris huc & illuc, scito te esse moriturũ? & respõdisti mihi, Bonus sermo quẽ audiui. Quare ergo nõ custodisti iusiurandũ Domini, & præceptũ quod præceperam tibi? Dixitq; rex ad Semei, Tu nosti omne malum, cuius tibi consciũ est cor tuum, quod fecisti Dauid patri meo: reddiditq; Dominus malitiã tuam in caput tuum. Et rex Salomon benedictus, & thronus Dauid erit stabilis coram Domino vsq; in sempiternum. Iussit itaq; rex Banaiæ filio Ioiadæ: qui egressus, percussit eum, & mortuus est.

F

Semei interficitur.

G

S. SALOMON *accepta in uxorem Pharaonis filia, sapientiam in somno accepit, quam in meretricum dirimenda lite primũ ostendit.* CAPVT III.

A

3. Reg. 1. e — CONfirmatum est igitur regnum in manu Salomonis, & affinitate coniunctus est Pharaoni regi Aegypti: accepit namq; filiã eius, & adduxit in ciuitatem Dauid, donec compleret ædificans domum suã, & domum Domini, & murũ Ierusalem per circuitum. Attamen populus immolabat in excelsis: non enim ædificatum erat templũ nomini Domini vsq; in diem illum. Dilexit autẽ Salomon Dominũ, ambulans in præceptis Dauid patris sui, excepto quòd in excelsis immolabat, & accendebat thymiama. Abiit itaq; Salomon in Gabaon, vt immolaret ibi: illud quippe erat excelsum maximũ: mille hostias in holocaustũ obtulit Salomon super altare illud in Gabaon. Apparuit autẽ Dominus Salomoni per somnium nocte, dicens, Postula quod vis, vt dem tibi. Et ait Salomon, Tu fecisti cum seruo tuo Dauid patre meo misericordiã magnã, sicut ambulauit in cõspectu tuo in veritate & iustitia, & recto corde tecũ: custodisti enim ei misericordiã grandem, & dedisti ei filium sedentẽ super thronũ eius, sicut est hodie. Et nunc Domine Deus meus, tu regnare fecisti seruũ tuum pro Dauid patre meo: ego autẽ sum puer paruulus, & ignorans egressum & introitũ meum. Et seruus tuus in medio est populi, quẽ elegisti, populi infiniti, qui numerari & supputari non potest præ multitudine. Dabis ergo seruo tuo cor docile, vt populum tuũ iudicare possit, & discernere inter bonum & malum. quis enim potest iudicare populũ istum, populum tuũ hunc multũ? Placuit ergo sermo corã Domino, quòd Salomon postulasset huiuscemodi rem. Et dixit Dominus Salomoni, Quia postulasti verbum hoc, & non petisti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorũ tuorum, sed postulasti tibi sapientiã ad discernẽdum iudicium: ecce feci tibi secundum sermones tuos, & dedi tibi cor sapiens & intelligens, intantũ vt nullus ante te similis tui fuerit, nec post te surrecturus sit. Sed & hæc quæ non postulasti dedi tibi, diuitias scilicet & gloriã, vt nemo fuerit similis tui in regibus cũctis retro diebus. Si autem ambulaueris in viis meis, & custodieris præcepta mea & mãdata mea, sicut ambulauit Dauid pater tuus, longos faciã dies tuos. Igitur euigilauit Salomon, & intellexit quòd esset somnium: cumq;

B

Sapien. 7. b

C

venisset Ierusalem, stetit coram arca fœderis Domini, & obtulit holocausta, & fecit victimas pacificas & grande conuiuium vniuersis famulis suis. Tunc venerunt duæ mulieres meretrices ad regem, steteruntq; coram eo: quarum vna ait, Obsecro mi domine, ego & mulier hæc habitabamus in domo vna, & peperi apud eam in cubiculo. Tertia autem die postquam ego peperi, peperit & hæc: & eramus simul, nullusq; alius nobiscum in domo, exceptis nobis duabus. Mortuus est autem filius mulieris huius nocte, dormiens quippe oppressit eum. Et consurgens intempestæ noctis silentio, tulit filium meũ de latere meo ancillæ tuæ dormientis, & collocauit in sinu suo: suũ autem filiũ, qui erat mortuus, posuit in sinu meo. Cumque surrexissem mane, vt darem lac filio meo, apparuit mortuus: quẽ diligẽtius intuẽs clara luce, deprehendi nõ esse meum quẽ genuerã. Respõditq; altera mulier, Non est ita vt dicis, sed filius tuus mortuus est, meus autem viuit. Econtrariò illa dicebat, Mentiris: filius quippe meus viuit, & filius tuus mortuus est. Atq; in hũc modũ contendebãt corã rege. Tunc rex ait, Hæc dicit, Filius meus viuit, & filius tuus mortuus est: Et ista respõdit, Non, sed filius tuus mortuus est, meus autem viuit. Dixit ergo rex, Afferte mihi gladiũ. Cumq; attulissent gladiũ corã rege, Diuidite, inquit, infantẽ viuũ in duas partes, & date dimidiã partẽ vni, & dimidiã partẽ alteri. Dixit autẽ mulier cuius filius erat viuus, ad regẽ (commota sunt quippe viscera eius super filio suo) Obsecro domine, date illi infantẽ viuũ, & nolite interficere eũ. Econtrario illa dicebat, Nec mihi, nec tibi sit, sed diuidatur. Respõdit rex, & ait, Date huic infantẽ viuũ, & non occidatur: hæc est enim mater eius. Audiuit itaq; omnis Israel iudicium quod iudicasset rex, & timuerũt regem, videntes sapientiam Dei esse in eo ad faciendum iudicium.

Iudiciũ de duabus meretricibus.

D

S. MAGNIFICENTIA *Salomonis in sumptu regionum præfectis, equis & sapientia.* CAPVT IIII.

A ERat autem rex Salomon regnans super omnem Israel: & hi principes quos habebat: Azarias filius Sadoc, sacerdos: Elihóreph & Ahia filii Sisa, scribæ: Iosaphat filius Ahilud, à cõmentariis: Banaias filius Ioiadæ, super exercitũ: Sadoc autẽ & Abiathar, sacerdotes: Azarias filius Nathan, super eos qui assistebant regi: Zabud filius Nathan, sacerdos amicus regis: & Ahisar præpositus domus: & Adonirã filius Abda, super tributa. Habebat autẽ Salomon duodecim præfectos super omnem Israel qui præbebant annonã regi, & domui eius: per singulos enim mẽses in anno, singuli necessaria ministrabãt. Et hæc nomina corũ: Benhur in mõte Ephraim. Bendecar, B in Macces, & in Salebim, & in Bethsames & in Elon, & in Bethhanán. Bethésed in Aruboth: ipsius enim erat Socho, & omnis terra Epher. Benabinadab, cuius omnis Nephathdor, Tapheth filiã Salomonis habebat vxorem. Bana filius Ahilud regebat Thanach & Mageddo, & vniuersam Bethsan, quæ est iuxta Sárthana subter Iezrahel, à Bethsan vsque Abelmehula è regione Iecmaam. Bẽgaber in Ramothgalaad: habebat Auothiair filii Manasse in Galaad, ipse præerat in omni regione Argob, quæ est in Basan, sexaginta ciuitatibus magnis, atq; muratis, quæ habebant seras æreas. Ahinadab filius Addo præerat in Manáim. Achimáas in Nephthali: sed & ipse habebat Básemath filiam Salomonis in coniugio. Báana filius Husi, in Aser, & in Baloth. Iosaphat filius Pharúe, in Issachar. Semei filius Ela, in Beniamin. Gaber filius Vri, in terra Galaad, & in terra Seon regis Amorrhæi, & Og regis Basan, super omnia quæ erãt in illa terra. Iuda & Israel innumerabiles, sicut arena maris in multitudine come-

Eccl. 47.c

C dentes, & bibentes, atq; lætantes. Salomon autẽ erat in ditione sua, habẽs omnia regna, à flumine terræ Philisthum vsque ad terminũ Aegypti: offerentiũ sibi munera, & seruientiũ ei cunctis diebus vitæ eius. Erat autẽ cibus Salomonis per dies singulos triginta cori similæ, & sexaginta cori farinæ, decẽ boues pingues, & viginti boues pascuales, & cẽtũ arietes, excepta venatione ceruorũ, caprearũ, atq; bubalorũ, & auium altilium. Ipse enim obtinebat omnẽ regionẽ quæ erat trans flumen, à Thaphsa vsq; ad Gazam, & cunctos reges illarũ regionum: & habebat pacem ex omni parte in circuitu. Habitabatq; Iuda & Israel absq; timore vllo, vnusquisq; sub vite sua, & sub ficu sua, à Dan vsq; Bersabee cunctis diebus Salomonis. Et habebat Salomon quadraginta millia præsepia equorum currilium, & duodecim millia equestrium. Nutrie-

Apparatus ciborũ Salomonis.

Pax sub ipso.

Numerus equorum.

2. Par. 9.f

D bantq; eos supradicti regis præfecti: sed & necessaria mensæ regis Salomonis cũ ingenti cura præbebant in tempore suo. Hordeum quoq;, & paleas equorũ & iumentorũ deferebant in locum vbi erat rex, iuxta cõstitutũ sibi. Dedit quoq; Deus sapientiam Salomoni, & prudentiam multam nimis & latitudinem cordis, quasi arenã quæ est in littore maris. Et præcedebat sapientia Salomonis sapientiam omnium orientalium, & Aegyptiorum, & erat sapiẽtior cunctis hominibus: sapientior Ethan Ezrahite, & Heman & Chalcol, & Dorda filiis Mahol: & erat nominatus in vniuersis gentibus per circuitum. Locutus est quoque Salomon tria millia parabolas: & fuerunt carmina eius quinq; millia. Et disputauit super lignis à cedro, quæ est in Libano, vsq; ad hyssópum quæ egreditur de pariete: & disseruit de iumentis & volucribus, & reptilibus & piscibus. Et veniebant de cunctis populis ad audiendam sapientiam Salomonis, & ab vniuersis regibus terræ, qui audiebant sapientiam eius.

Eccl. 47.c

Sapientia Salomonis

Numerus parabolarum.

S. CONCESSIS *lignis ab Hiram, cæsores lignorum & lapidum pro templi structura conducuntur.* CAPVT V.

2. Par. 2.a

A MIsit quoq; Hiram rex Tyri seruos suos ad Salomonem: audiuit enim quòd ipsum vnxissent regem pro patre eius: quia amicus fuerat Hiram Dauid omni tempore. Misit autem Salomon ad

Hiram, dicens, Tu scis voluntatem Dauid patris mei, & quia non potuit ædificare domum nomini Domini Dei sui propter bella imminentia per circuitum, donec daret Dominus eos sub vestigio pedũ eius. Nunc autẽ requiem dedit Deus meus mihi per circuitũ: & non est satan, neq; occursus malus. Quam ob rem cogito ædificare templũ nomini Domini Dei mei, sicut locutus est Dominus Dauid patri meo, dicens, Filius tuus quẽ dabo pro te super solium tuũ, ipse ædi-

2. Reg. 7.b

1. Par. 22.c

B ficabit domum nomini meo. Præcipe igitur vt præcidant mihi serui tui cedros de Libano, & serui mei sint cum seruis tuis: mercedem autẽ seruorũ tuorum dabo tibi quamcunq; petieris: scis enim quomodo nõ est in populo meo vir qui nouerit ligna cædere sicut Sidonii. Cum ergo audisset Hiram verba Salomonis, lætatus est valde, & ait, Benedictus Dominus hodie, qui dedit Dauid filiũ sapientissimũ super populum hunc plurimũ. Et misit Hiram ad Salomonẽ, dicens, Audiui quæcunq; mandasti mihi: ego faciam omnem voluntatem tuã in lignis cedrinis & abiegnis. Serui mei deponent ea de Libano ad mare: & ego componam ea in ratibus in mari, vsq; ad locum quem significaueris mihi, & ap-

C plicabo ea ibi, & tu tolles ea: præbebisq; necessaria mihi, vt detur cibus domui meæ. Itaq; Hiram dabat Salomoni ligna cedrina, & ligna abiegna, iuxta omnem voluntatẽ eius. Salomon autẽ præbebat Hiram viginti millia coros tritici in cibum domui eius, & viginti coros purissimi olei: hæc tribuebat Salomon Hirã per singulos annos. Dedit quoq; Dominus sapientiam Salomoni, sicut locutus est ei: & erat pax inter Hiram & Salomonẽ, & percusserũt ambo fœdus. Elegitq; rex Salomon operarios de omni Israel, & erat indictio triginta millia virorũ. Mittebatq; eos in Libanũ, decem millia per mẽses singulos vicissim, ita vt duobus mẽsibus essent

Numerus artificum.

D in domibus suis: & Adonirã erat super huiuscemodi indictionem. Fuerunt itaq; Salomoni septuaginta millia eorum qui onera portabãt: & octoginta millia latomorũ in monte: absq; præpositis qui præerãt singulis operibus, numero trium millũ, & trecentorũ præcipientiũ populo, & his qui faciebãt opus. Præcepitq; rex vt tollerẽt lapides grãdes, lapides pretiosos in fundamentũ templi, & quadrarẽt eos: quos dolauerũt cæmẽtarii Salomonis, & cæmẽtarii Hirã: porrò Giblii præparauerũt ligna & lapides ad ædificandam domũ.

S. FIGVRA *& fabrica templi, quo ad partes eius præcipuas interiores & exteriores.* CAPVT VI.

2. Par. 3.a

A FActum est ergo quadringentesimo & octogesimo anno egressionis filiorũ Israel de terra Aegypti, in anno quarto, mense Zio (ipse est mensis secundus) regni Salomonis super Israel, ædificare cœpit domũ Domino. Domus autẽ quam ædificabat rex Salomon Domino, habebat sexaginta cubitos in longitudine, & viginti cubitos in latitudine, & triginta cubitos in altitudine. Et porticus erat ante templũ viginti cubitorũ longitudinis, iuxta mensurã latitudinis templi: & habebat decem

cubitos

cubitos latitudinis ante faciē templi. Fecitq; in templo fenestras obliquas. Et ædificauit super parietem templi tabulata per gyrū in parietibus domus per circuitū templi & oraculi, & fecit latera in circuitu. Tabulatū quod subter erat, quinq; cubitos habebat latitudinis, & mediū tabulatum sex cubitorum latitudinis, & tertiū tabulatū septem habens cubitos latitudinis. Trabes autē posuit in domo per circuitum forinsecus, vt non hærerent muris templi. Domus autē cum ædificaretur, de lapidibus dolatis atq; perfectis ædificata est: & malleus, & securis, & omne ferramentum non sunt audita in B domo cum ædificaretur. Ostium lateris medii in parte erat domus dextræ: & per cochleā ascendebant in mediū cœnaculum, & à medio in tertiū. Et ædificauit domū, & consummauit eam: texit quoq; domum laquearibus cedrinis. Et ædificauit tabulatum super omnem domū quinq; cubitis altitudinis, & operuit domum lignis cedrinis. Et factus est sermo Domini ad Salomonē, dicens, Domus hæc quam ædificas, si ambulaueris in præceptis meis, & iudicia mea feceris, & custodieris omnia mandata mea, gradiens per ea, firmabo sermonē meum tibi, quem locutus sum ad Dauid patrem tuum. Et habitabo in medio filiorū Israel, & nō derelinquam populum meū Israel. Igitur ædificauit Salomon domum, & consummauit eā. Et ædificauit parietes domus intrinsecus, tabulatis cedrinis: à pauimēto domus vsq; ad summitatem parietū, & vsq; ad laquearia, & operuit lignis cedrinis intrinsecus: & texit pauimentū domus tabulis abiegnis. Aedificauitq; viginti cubitorū ad posteriorē partem templi tabulata cedrina, à pauimēto vsq; ad superiora: & fecit in- C teriorem domum oraculi in Sanctū sanctorum. Porrò quadraginta cubitorum erat ipsum templū pro foribus oraculi. Et cedro omnis domus intrinsecus vestiebatur, habens tornaturas, & iuncturas suas fabrefactas, & cælaturas eminētes: omnia cedrinis tabulis vestiebantur, nec omnino lapis apparere poterat in pariete. Oraculum autem in medio domus in interiori parte fecerat, vt poneret ibi arcam fœderis Domini. Porrò oraculū habebat viginti cubitos longitudinis, & viginti cubitos latitudinis, & viginti cubitos altitudinis: & operuit illud atq; vestiuit auro purissimo. sed & altare vestiuit cedro. Domum quoq; ante oraculū operuit auro purissimo, & affixit laminas clauis aureis. Nihilq; erat in templo quod non auro tegeretur: sed & totum altare oraculi texit auro. Et fecit in oraculo duos cherubim de lignis oliuarum decem cubitorum altitudinis. Quinq; cubitorum ala cherub vna, & quinq; cubitorū ala cherub altera: id est decē cubitos habentes, à summitate alæ vnius vsq; ad alæ alterius summitatem. Decem quoq; cubitorū erat cherub secūdus: in mensura pari, & opus vnū erat in duobus cherubim, id est altitudinem habebat vnus cherub decem cubitorum, & similiter D cherub secundus. Posuitq; cherubim in medio templi interioris: extendebāt autem alas suas cherubim, & tangebat ala vna parietem, & ala cherub secūdi tangebat parietē alterum: alæ autem alteræ in media parte templi se inuicē contingebant. Texit quoq; cherubim auro. Et omnes parietes templi per circuitum sculpsit variis cælaturis, & torno. Et fecit in eis cherubim, & palmas, & picturas varias, quasi prominētes de pariete, & egrediētes. Sed & pauimentū domus texit auro intrinsecus & extrinsecus. Et in ingressu oraculi fecit ostiola de lignis oliuarum, postesq; angulorum quinq;. Et duo ostia de lignis oliuarū: & sculpsit in eis picturā cherubim, & palmarum species, & anaglypha valde prominentia, & texit ea auro: & operuit tam cherubim, quàm palmas, & cætera, auro. Fecitq; in introitu templi postes de lignis oliuarum quadrangulatos. Et duo ostia de lignis abiegnis altrinsecus: & vtrunq; ostium duplex erat, & se inuicē tenens aperiebatur. Et sculpsit cherubim, & palmas, & cælaturas valde eminentes: operuitq; omnia laminis aureis opere quadro ad regulam. Et ædificauit atriū interius tribus ordinibus lapidū politorū, & vno ordine lignorū cedri. Anno quarto fundata est domus Domini in mēse Zio: & in anno vndecimo, mēse Bul (ipse est mensis octauus) perfecta est domus in omni opere suo, & in vniuersis vtēsilibus suis: ędificauitq; eā annis septē.

S. PALATIVM Salomonis in saltu, atq; uxoris suæ, uaria & sumptuosissima templi supellex. CAPVT VII.

A Domum autem suam ædificauit Salomon tredecim annis, & ad perfectū vsq; perduxit. *Infra 9.b* Aedificauit quoq; domū saltus Libani centū cubitorum longitudinis, & quinquaginta cubitorū latitudinis, & triginta cubitorum altitudinis: & quatuor deambulatoria inter columnas cedrinas: ligna quippe cedrina exciderat in columnas. Et tabulatis cedrinis vestiuit totam cameram, quæ quadragintaquinq; columnis sustentabatur. Vnus autem ordo habebat columnas quindecim cōtra se inuicem positas, & è regione se respiciētes, æquali spatio inter colūnas, & super columnas quadrāgulata ligna in cunctis æqualia. Et porticū columnarū fecit quinquaginta cubitorū longitudinis, & triginta cubitorū latitudinis: & alteram porticum in facie maioris porticus: & columnas, & epistylia super columnas fecit. Porticū quoq; solii, in qua tribunal est, fecit: & texit lignis cedrinis à pauimēto vsq; ad summitatem. Et domuncula, in qua sederetur ad iudicandū, erat in media B porticu simili opere. Domum quoque fecit filiæ Pharaonis (quam vxorem duxerat Salomon) tali opere, quali & hanc porticum. Omnia lapidibus pretiosis, qui ad normam quandam atq; mensurā tam intrinsecus quàm extrinsecus serrati erant: à fundamento vsq; ad summitatē parietū, & intrinsecus vsq; ad atrium maius. Fundamenta autem de lapidibus pretiosis, lapidibus magnis decē siue octo cubitorū. Et desuper lapides pretiosi æqualis mensuræ secti erāt, similiterq; de cedro. Et atriū maius rotundū triū ordinū de lapidibus sectis, & vnius ordinis de dolata cedro: necnō & in atrio domus Domini interiori, & in porticu domus. Misit quoq; rex Salomon, & tulit Hirā de Tyro: filiū mulieris viduæ de tribu Nephthali, patre Tyrio artificem ærariū, & plenum sapientia, & intelligentia, & doctrina ad faciendū omne opus ex ære. *Hiram artifex.* Qui cū venisset ad regē Salomonē, fecit omne opus eius. Et finxit duas columnas æreas, decem & octo cubito- C rum altitudinis columnā vnam: & linea duodecim cubitorum ambiebat columnā vtranq;. *Forma columnarum ænearum.* Duo quoq; capitella fecit, quæ ponerētur super capita columnarū fusilia ex ære: quinque cubitorum altitudinis capitellū vnum, & quinq; cubitorum altitudinis capitellum alterū: & quasi in modum retis, & catenarum sibi inuicem miro opere contextarum. Vtrunq; capitellum columnarū, fusile erat: septena versuū retiacula in capitello vno, & septena retiacula in capitello altero. Et perfecit columnas, & duos ordines per circuitum retiaculorum singulorū, vt tegerent capitella quæ erāt super summitatem malorum granatorū: eodem modo fecit & capitello secundo. Capitella autē quæ erant super capita columnarū, quasi opere lilii fabricata erāt in porticu, quatuor cubitorū. Et rursum alia capitella in summitate columnarum desuper iuxta mensurā columnæ cōtra retiacula: malorū granatorū autem ducenti ordines erāt in circuitu capitelli secundi. Et statuit duas columnas in porticu templi: cumq; statuisset columnam dexterā, vocauit eā nomine Iachin: similiter erexit D columnam secundā, & vocauit nomen eius Booz. Et super capita columnarū opus in modum lilii posuit: perfectumq; est opus columnarū. Fecit quoq; mare fusile decē cubitorū à labio vsq; ad labiū rotundum in circuitu: quinq; cubitorū altitudo eius, & resticula triginta cubitorum cingebat illud per circuitū. Et sculptura subter labiū circuibat illud decem cubitis ambiens mare: duo ordines sculpturarum histriatarum erant fusiles. Et stabat super duodecim boues, è quibus tres respiciebāt ad aquilonem, & tres ad occidentem, & tres

ad meridiem, & tres ad orientem: & mare super eos desuper erat: quorũ posteriora vniuersa intrinsecus latitabãt. Grossitudo autem luteris, trium vnciarum erat: labiumq; eius, quasi labium calicis, & folium repandi lilii: duo millia batos capiebat. Et fecit decem bases æneas, quatuor cubitorũ longitudinis bases singulas, & quatuor cubitorũ latitudinis, & trium cubitorũ altitudinis. Et ipsum opus basium, interrasile erat: & sculpturæ inter iuncturas. Et inter coronulas & plectas, leones & boues & cherubim: & in iũcturis similiter desuper: & subter leones & boues quasi lora ex ære dependentia. Et quatuor rotæ per bases singulas, & axes ærei: & per quatuor partes quasi humeruli subter luterẽ fusiles, contra se inuicẽ respectantes. Os quoq; luteris intrinsecus erat in capitis summitate: & quod forinsecus apparebat, vnius cubiti erat, totũ rotundum, pariterq; habebat vnũ cubitum & dimidium: in angulis autẽ columnarũ variæ cælaturæ erãt: & media intercolumnia, quadrata non rotunda. Quatuor quoq; rotæ, quæ per quatuor angulos basis erãt, cohærebãt sibi subter basim: vna rota habebat altitudinis cubitũ semis. Tales autem rotæ erant quales solent in curru fieri: & axes earum, & radii, & canthi, & modioli, omnia fusilia. Nam & humeruli illi quatuor per singulos angulos basis vnius, ex ipsa basi fusiles & cõiuncti erant. In summitate autem basis erat quædam rotunditas vnius & dimidii cubiti, ita fabrefacta, vt luter desuper posset imponi, habẽs cælaturas suas, variasq; sculpturas ex semetipsa. Sculpsit quoq; in tabulatis illis quæ erãt ex ære, & in angulis cherubim, & leones, & palmas, quasi in similitudinẽ hominis stantis, vt non cælata, sed apposita per circuitum viderentur. In hunc modũ fecit decem bases, fusura vna, & mensura, sculpturaque consimili. Fecit quoq; decem luteres æneos: quadraginta batos capiebat luter vnus, eratq; quatuor cubitorum: singulos quoq; luteres per singulas, id est decẽ bases, posuit. Et cõstituit decem bases, quinq; ad dexteram partẽ templi, & quinq; ad sinistram: mare autem posuit ad dexterã partem templi contra orientem ad meridiem. Fecit quoq; Hiram lebetes, & scutras, & amulas, & perfecit omne opus regis Salomonis in templo Domini. Columnas duas, & funiculos capitellorũ super capitella columnarũ duos: & retiacula duo, vt operirent duos funiculos, qui erant super capita columnarũ. Et malo granata quadraginta in duobus retiaculis: duos versus malorum granatorum in retiaculis singulis, ad operiendos funiculos capitellorum qui erant super capita columnarum. Et bases decẽ, & luteres decẽ super bases. Et mare vnũ, & boues duodecim subter mare. Et lebetes, & scutras, & amulas: omnia vasa quæ fecit Hirã regi Salomoni in domum Domini, de aurichalco erant. In campestri regione Iordanis fudit ea rex in argillosa terra inter Sochoth & Sarthan. Et posuit Salomon omnia vasa: propter multitudinẽ autem nimiã nõ erat pondus æris. Fecitq; Salomon omnia vasa in domo Domini: altare aureum, & mensam super quam ponerentur panes propositionis aureã: & candelabra, quinque ad dexteram, & quinq; ad sinistrã contra oraculũ ex auro puro: & quasi lilii flores, & lucernas desuper aureas: & forcipes aureos, & hydrias, & fuscinulas, & phialas, & mortariola, & thuribula de auro purissimo: & cardines ostiorũ domus interioris Sancti sanctorum, & ostiorũ domus templi, ex auro erãt. Et perfecit omne opus quod faciebat rex Salomon in domo Domini, & intulit quæ sanctificauerat Dauid pater suus, argẽtum, & aurum, & vasa, reposuitq; in thesauris domus Domini.

Bases æneę. — E — F — G — *2. Para. 5. a*

S. ARCA in templum introducta templum dedicatur, & multis orationibus ac victimis benedicitur. CAPVT VIII.

A — *2. Para. 5. a*

TVnc congregati sunt omnes maiores natu Israel cum principibus tribuũ, & duces familiarum filiorum Israel ad regẽ Salomonẽ in Ierusalem: vt deferrent arcã fœderis Domini de ciuitate Dauid, id est de Sion. Conuenitq; ad regem Salomonẽ vniuersus Israel in mense Ethanim, in solenni die, ipse est mensis septimus. Veneruntq; cũcti senes de Israel, & tulerunt arcã sacerdotes, & portauerũt arcam Domini, & tabernaculũ fœderis, & omnia vasa sanctuarii quæ erãt in tabernaculo: & ferebãt ea sacerdotes & Leuitæ. Rex autẽ Salomon, & omnis multitudo Israel quæ cõuenerat ad eum, gradiebatur cũ illo ante arcã, & immolabãt oues & boues absq; æstimatione & numero. Et intulerũt sacerdotes arcã fœderis Domini in locum suũ, in oraculũ templi, in Sanctum sanctorũ subter alas cherubim. Siquidẽ cherubim expandebant alas super locum arcæ, & protegebãt arcã, & vectes eius desuper. Cumq; eminerent vectes, & apparerẽt summitates eorũ foris sanctuariũ ante oraculum, non apparebant vltrà extrinsecus, qui & fuerunt ibi vsq; in præsentẽ diem. In arca autẽ nõ erat aliud nisi duæ tabulæ lapideæ, quas posuerat in ea Moyses in Horeb, quando pepigit Dominus fœdus cum filiis Israel, cũ egrederentur de terra Aegypti. Factum est autẽ, cum exissent sacerdotes de sanctuario, nebula impleuit domũ Domini, & non poterant sacerdotes stare & ministrare propter nebulã: impleuerat enim gloria Domini domũ Domini. Tunc ait Salomon, Dominus dixit vt habitaret in nebula. Aedificans ædificaui domũ in habitaculum tuum, firmissimum solium tuum in sempiternũ. Conuertitq; rex faciem suã, & benedixit omni ecclesiæ Israel: omnis enim ecclesia Israel stabat. Et ait, Benedictus Dominus Deus Israel qui locutus est ore suo ad Dauid patrem meũ, & in manibus eius perfecit, dicẽs, A die qua eduxi populum meum Israel de Aegypto, non elegi ciuitatem de vniuersis tribubus Israel, vt ædificaretur domus, & esset nomen meũ ibi: sed elegi Dauid vt esset super populum meum Israel. Voluitq; Dauid pater meus ædificare domum nomini Domini Dei Israel: & ait Dominus ad Dauid patrem meum, Quòd cogitasti in corde tuo ædificare domum nomini meo, bene fecisti hoc ipsum mente tractans. Veruntamen tu nõ ædificabis domum, sed filius tuus qui egredietur de renibus tuis, ipse ædificabit domum nomini meo. Confirmauit Dominus sermonẽ suum, quem locutus est: stetiq; pro Dauid patre meo, & sedi super thronum Israel, sicut locutus est Dominus: & ædificaui domũ nomini Domini Dei Israel. Et constitui ibi locũ arcæ, in qua fœdus Domini est, quod percussit cum patribus nostris quãdo egressi sunt de terra Aegypti. Stetit autẽ Salomon ante altare Domini in conspectu ecclesiæ Israel, & expandit manus suas in cœlum, & ait, Domine Deus Israel, nõ est similis tui Deus in cœlo desuper, & super terram deorsum: qui custodis pactum & misericordiã seruis tuis qui ambulant coram te in toto corde suo. Qui custodisti seruo tuo Dauid patri meo, quæ locutus es ei: ore locutus es, & manibus perfecisti, vt hæc dies probat. Nunc igitur Domine Deus Israel, conserua famulo tuo Dauid patri meo quæ locutus es ei, dicens, Non auferetur de te vir coram me, qui sedeat super thronum Israel: ita tamen si custodierint filii tui viam suam, vt ambulent coram me sicut tu ambulasti in conspectu meo. Et nunc Domine Deus Israel firmentur verba tua quæ locutus es seruo tuo Dauid patri meo. Ergóne putandum est quòd verè Deus habitet super terram? si enim cœlum, & cœli cœlorum te capere nõ possunt, quanto magis domus hæc quam ædificaui? Sed respice ad orationem serui tui, & ad preces eius Domine Deus meus: audi hymnũ & orationẽ quam seruus tuus orat corã te hodie. Vt sint oculi tui aperti super domũ hanc nocte ac die: super domum de qua dixisti, Erit nomẽ meum ibi: vt exaudias orationem, quam orat in loco isto ad te seruus tuus. Vt exaudias deprecationem serui tui & populi tui Israel, quodcunq; orauerint in loco isto, & exaudies in loco habitaculi tui in cœlo: & cũ exaudieris, propitius eris. Si peccauerit homo in proximũ suũ, & habuerit aliquod iuramentũ quo teneatur astrictus: & venerit propter

B — C — D

Quid erat in arca. — *Exo. 34. d* — *2. Par. 6. a* — *Salomõ benedicit congregationi* — *2. Reg. 7. a* — *Oratio Salomonis vt exaudiãtur orantes in templo.* — *2. Ma. 2. b* — *2. Reg. 7. b. c* — *Deut. 12. b* — *Iuramẽtũ.*

iuramentum

iuramentū corā altari tuo in domū tuam, tu exaudies in cœlo: & facies, & iudicabis seruos tuos, condēnans impiū, & reddens viam suam super caput eius, iustificansq; iustū, & retribuens ei secundū iustitiā suam. Si fugerit populus tuus Israel inimicos suos, quia peccaturus est tibi: & agentes pœnitentiam, & cōfitentes nomini tuo venerint, & orauerint, & deprecati te fuerint in domo hac: exaudi in cœlo, & dimitte peccatum populi tui Israel, & reduces eos in terrā quam dedisti patribus eorū. Si clausum fuerit cœlū, & nō pluerit propter peccata eorū, & orantes in loco isto pœnitentiā egerint nomini tuo, & à peccatis suis cōuersi fuerint propter afflictionem suam: exaudi eos in cœlo, & dimitte peccata seruorum tuorū, & populi tui Israel: & ostēde eis viam bonā per quam ambulent, & da pluuiā super terrā quam dedisti populo tuo in possessionē. Fames si oborta fuerit in terra, aut pestilētia, aut corruptus aer, aut ærugo, aut locusta, vel rubigo, & afflixerit eum inimicus eius portas obsidens, omnis plaga, vniuersa infirmitas, cuncta deuotatio, & imprecatio, quæ acciderit omni homini de populo tuo Israel: si quis cognouerit plagam cordis sui, & expanderit manus suas in domo hac, tu exaudies in cœlo in loco habitationis tuæ, & repropitiaberis, & facies, vt des vnicuiq; secundū omnes vias suas, sicut videris cor eius, quia tu nosti solus cor omnium filiorū hominum: vt timeant te cunctis diebus quibus viuunt super faciem terræ quam dedisti patribus nostris. Insuper & alienigena, qui non est de populo tuo Israel, cum venerit de terra longinqua propter nomen tuum (audietur enim nomen tuum magnū, & manus tua fortis, & brachiū tuum extentū vbiq;) cum venerit ergo, & orauerit in hoc loco, tu exaudies in cœlo, in firmamēto habitaculi tui, & facies omnia pro quibus inuocauerit te alienigena: vt discant vniuersi populi terrarum nomen tuum timere, sicut populus tuus Israel, & probent quia nomen tuum inuocatum est super domum hanc, quam ædificaui. Si egressus fuerit populus tuus ad bellū contra inimicos suos, per viam, quocunq; miseris eos, orabūt te cōtra viam ciuitatis quam elegisti, & cōtra domū quam ædificaui nomini tuo, & exaudies in cœlo orationes eorū, & preces eorū, & facies iudiciū eorum. Quòd si peccauerint tibi (nō est enim homo qui non peccet) & iratus tradideris eos inimicis suis, & captiui ducti fuerint in terrā inimicorū longè vel propè, & egerint pœnitentiā in corde suo in loco captiuitatis, & conuersi deprecati te fuerint in captiuitate sua, dicentes, Peccauimus, iniquè egimus, impiè gessimus: & reuersi fuerint ad te in vniuerso corde suo, & tota anima sua in terra inimicorū suorū, ad quam captiui ducti fuerint: & orauerint te cōtra viam terræ suæ quā dedisti patribus eorū, & ciuitatis quam elegisti, & tēpli quod ædificaui nomini tuo: exaudies in cœlo, in firmamēto solii tui orationes eorum, & preces eorū, & facies iudicium eorū: & propitiaberis populo tuo qui peccauit tibi, & omnibus iniquitatibus eorū quibus præuaricati sunt in te: & dabis misericordiā coram eis qui eos captiuos habuerint, vt misereātur eis. Populus enim tuus est, & hæreditas tua, quos eduxisti de terra Aegypti, de medio fornacis ferreæ. Vt sint oculi tui aperti ad deprecationem serui tui, & populi tui Israel, & exaudias eos in vniuersis pro quibus inuocauerint te. Tu enim separasti eos tibi in hæreditatem de vniuersis populis terræ, sicut locutus es per Moysen seruū tuū, quando eduxisti patres nostros de Aegypto Domine Deus. Factū est autē, cum cōplesset Salomon orans Dominū omnem orationē, & deprecationē hanc, surrexit de cōspectu altaris Domini: vtrunq; enim genu in terrā fixerat, & manus expānderat in cœlū. Stetit ergo, & benedixit omni ecclesiæ Israel voce magna, dicēs, Benedictus Dominus qui dedit requiē populo suo Israel, iuxta omnia quæ locutus est: nō cecidit ne vnus quidē sermo ex omnibus bonis, quę locutus est per Moysen seruū suum. Sit Dominus Deus noster nobiscū, sicut fuit cū patribus nostris, nō derelinquēs nos, neq; proiiciēs. Sed inclinet corda nostra ad se, vt ambulemus in vniuersis viis eius, & custodiamus mādata eius, & ceremonias eius, & iudicia quæcunq; mādauit patribus nostris. Et sint sermones mei isti quibus deprecatus sum corā Domino, appropinquātes Domino Deo nostro die ac nocte, vt faciat iudiciū seruo suo, & populo suo Israel per singulos dies: & sciant omnes populi terræ quia Dominus ipse est Deus, & non est vltrà absq; eo. Sit quoq; cor nostrū perfectū cum Domino Deo nostro, vt ambulemus in decretis eius, & custodiamus mandata eius, sicut & hodie. Igitur rex & omnis Israel cum eo, immolabant victimas corā Domino. Mactauitq; Salomon hostias pacificas, quas immolauit Domino, boum vigintiduo millia, & ouium centum viginti millia: & dedicauerunt templum Domini rex & omnes filii Israel. In die illa sanctificauit rex mediū atrii quod erat ante domum Domini: fecit quippe holocaustū ibi, & sacrificiū, & adipem pacificorū: quoniam altare æreum quod erat coram Domino, minus erat, & capere non poterat holocaustū, & sacrificium, & adipem pacificorū. Fecit ergo Salomon in tempore illo festiuitatem celebrem, & omnis Israel cum eo, multitudo magna ab introitu Emath vsque ad riuum Aegypti, coram Domino Deo nostro, septem diebus & septem diebus, id est quatuordecim diebus. Et in die octaua dimisit populos: qui benedicentes regi, profecti sunt in tabernacula sua lætantes, & alacri corde super omnibus bonis quæ fecerat Dominus Dauid seruo suo, & Israel populo suo.

Marginalia: 3. Par. 6. g; 1. Iom. 1. d; Eccl. 7. c; Dedicatur templum.; Fit ingens celebritas.

S. DOMINVS Salomoni secundò apparens, iubet illi seruare præcepta: ædificans autem Salomon ciuitates, gentes fecit sibi tributarias, & classem misit in Ophir. CAPVT IX.

Factum est autē cum perfecisset Salomon ædificium domus Domini, & ædificiū regis, & omne quod optauerat & voluerat facere, apparuit ei Dominus secūdò sicut apparuerat ei in Gabaō. Dixitq; Dominus ad eum, Exaudiui orationē tuam & deprecationē tuam, quam deprecatus es corā me: sanctificaui domum hanc quā ædificasti, vt ponerē nomē meū ibi in sempiternum, & erunt oculi mei & cor meū ibi cunctis diebus. Tu quoq; si ambulaueris corā me, sicut ambulauit Dauid pater tuus, in simplicitate cordis, & in æquitate: & feceris omnia quæ præcepi tibi, & legitima mea & iudicia mea seruaueris, ponā thronū regni tui super Israel in sempiternū, sicut locutus sum Dauid patri tuo, dicēs, Non auferetur vir de genere tuo de solio Israel. Si autē auersione auersi fueritis vos, & filii vestri, nō sequētes me, nec custodiētes mādata mea, & ceremonias quas proposui vobis, sed abieritis, & colueritis deos alienos, & adoraueritis eos: auferā Israel de superficie terræ quā dedi eis, & tēplū quod sanctificaui nomini meo proiiciā à cōspectu meo: eritq; Israel in prouerbiū, & in fabulā cūctis populis. Et domus hæc erit in exemplū: omnis qui transierit per eā, stupebit & sibilabit, & dicet, Quare fecit Dominus sic terræ huic & domui huic? Et respōdebunt, Quia dereliquerunt Dominū Deum suū, qui eduxit patres eorū de terra Aegypti, & secuti sunt deos alienos, & adorauerūt eos, & coluerūt eos: idcirco induxit Dominus super eos omne malū hoc. Expletis autē annis viginti postquā ædificauerat Salomon duas domos, id est domū Domini, & domū regis Hiram, rege Tyri præbente Salomoni ligna cedrina & abiegna, & aurum iuxta omne quod opus habuerat: tunc dedit Salomon Hiram viginti oppida in terra Galilææ. Et egressus est Hirā de Tyro, vt videret oppida quæ dederat ei Salomon, & non placuerunt ei, & ait, Hæccine sunt ciuitates quas dedisti mihi frater? Et appellauit eas Terram Chabul, vsque in diem hāc. Misit quoque Hiram ad regem Salomonem centum viginti talenta auri. Hæc summa expensarum, quam obtulit rex Salomon ad ædificandam domum Domini & domū suam, & Mello, & murū Ierusalem, & Heser, & Mageddo, & Gazer.

Marginalia: 2. Par. 7. c; Supra 6. c; 3. Re. 7. b c; Deut. 29. d; Hier. 22. c; 2. Par. 8. a; Salomō dat oppida Hiram regi.

Pharao rex Aegypti ascẽdit, & cepit Gazer, succẽditq́; eam igni: & Chananæum qui habitabat in ciuitate interfecit, & dedit eam in dotem filiæ suæ vxori Salomonis. Aedificauit ergo Salomon Gazer, & Bethhoron inferiorem, & Baalath & Palmiram in terra solitudinis. Et omnes vicos qui ad se pertinebãt, & erant absq; muro, muniuit, & ciuitates curruum, & ciuitates equitum, & quodcunq; ei placuit, vt ædificaret in Ierusalem & in Libano & in omni terra potestatis suæ. Vniuersum populũ qui remãserat de Amorrhæis, & de Hethæis, & Pherezæis, & Heuæis, & Iebusæis, qui non sunt de filiis Israel: horum filios, qui remanserant in terra, quos scilicet non potuerant filii Israel exterminare: fecit Salomon tributarios vsque in diem hanc. De filiis autem Israel non constituit Salomon seruire quenquam, sed erant viri bellatores, & ministri eius & principes & duces, & præfecti curruum & equorum. Erant autẽ principes super omnia opera Salomonis præpositi, quingenti quinquaginta, qui habebant subiectum populum, & statutis operibus imperabant. Filia autem Pharaonis ascẽdit de ciuitate Dauid in domum suam quam ædificauerat ei Salomon: tunc ædificauit Mello. Offerebat quoq; Salomon tribus vicibus per annos singulos holocausta, & pacificas victimas super altare quod ædificauerat Domino, & adolebat thymiama coram Domino: perfectumq́; est templum. Classem quoq; fecit rex Salomon in Asiongaber, quæ est iuxta Ailath in littore maris Rubri, in terra Idumææ. Misitq́; Hiram in classe illa seruos suos viros nauticos & gnaros maris, cum seruis Salomonis. Qui cum venissent in Ophir, sumptum inde aurum quadringentorum viginti talentorum, detulerunt ad regem Salomonem.

Facit Salomõ Chananæos & reliquos tributarios.

D

S. REGINA Saba Salomonis mirata sapientiam, magnificentiam, & regimen, datis muneribus & ampliora susceptis discessit: Salomon autem multum tributum, vasa, & scuta, sed & magnificum construxit thronum, & multam aggregauit supellectilem, in vasis, curribus & equis. CAPVT X.

A

3. Par. 9. a Matt. 12. d Luce 11. d

SEd & regina Saba audita fama Salomonis, in nomine Domini venit tentare eũ in ænigmatibus. Et ingressa Ierusalẽ multo cum comitatu, & diuitiis, camelis portãtibus aromata, & aurũ infinitum nimis, & gemmas pretiosas, venit ad Salomonẽ, & locuta est ei vniuersa quæ habebat in corde suo. Et docuit eã Salomon omnia verba quæ proposuerat: non fuit sermo qui regem posset latere, & nõ respõderet ei. Videns autẽ regina Saba omnem sapientiã Salomonis, & domum quam ædificauerat, & cibos mensæ eius, & habitacula seruorũ, & ordines ministrantium, vestesq́; eorum, & pincernas, & holocausta quæ offerebat in domo Domini: non habebat vltrà spiritum, dixitq́; ad regem, Verus est sermo quem audiui in terra mea super sermonibus tuis, & super sapiẽtia tua: & non credebã narrantibus mihi, donec ipsa veni, & vidi oculis meis, & probaui quòd media pars mihi nuntiata non fuerit: maior est sapiẽtia & opera tua, quàm rumor quem audiui. Beati viri tui, & beati serui tui hi, qui stant corã te semper, & audiunt sapientiã tuam. Sit Dominus Deus tuus benedictus, cui cõplacuisti, & posuit te super thronũ Israel, eo quòd dilexerit Dominus Israel in sempiternũ: & constituit te regem, vt faceres iudicium & iustitiam. Dedit ergo regi centum viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosas: non sunt allata vltrà aromata tam multa, quàm ea quæ dedit regina Saba regi Salomoni. Sed & classis Hiram, quæ portabat aurũ de Ophir, attulit ex Ophir ligna thyina multa nimis, & gẽmas pretiosas. Fecitq́; rex de lignis thyinis fulcra domus Domini, & domus regiæ, & citharas lyrasq́; cãtoribus: nõ sunt allata huiuscemodi ligna thyina, neq; visa vsq; in præsentem diem. Rex autẽ Salomon dedit reginæ Saba omnia quæ voluit, & petiuit ab eo: exceptis his quæ vltrò obtulerat ei munere regio. Quæ reuersa est, & abiit in terram suam

B

C cum seruis suis. Erat autẽ pondus auri quod afferebatur Salomoni per annos singulos, sexcentorũ sexaginta sex talento rum auri: excepto eo quod afferebãt viri, qui super vectigalia erant, & negotiatores, vniuersiq́; scuta vendẽtes, & omnes reges Arabiæ, ducesq́; terræ. Fecit quoq; rex Salomon ducẽta scuta de auro purissimo: sexcẽtos auri siclos dedit in laminas scuti vnius. Et trecẽtas peltas ex auro probato: trecẽtæ minæ auri vnã peltã vestiebãt: posuitq́; eas rex in domo saltus Libani. Fecit etiã rex Salomon thronũ de ebore grandẽ: & vestiuit eum auro fuluo nimis, qui habebat sex gradus: & summitas throni, rotũda erat in parte posteriori: & duæ manus hinc atq; inde tenẽtes sedile: & duo leones stabant iuxta manus singulas. Et duodecim leunculi stãtes super sex gradus hinc atq; inde: non est factũ tale opus in vniuersis regnis. Sed & omnia vasa, de quibus potabat rex Salomon, erãt aurea: & vniuersa supellex domus saltus Libani de auro purissimo: nõ erat argentũ, nec alicuius pretii putabatur in diebus Salomonis, quia classis regis per mare cum classe Hiram semel per tres annos ibat in Tharsis, deferẽs inde aurũ & argẽtum, & dẽtes elephantorũ, & simias, & pauos. Magnificatus est ergo rex Salomon super omnes reges terræ diuitiis & sapiẽtia. Et vniuersa terra desyderabat vultũ Salomonis, vt audiret sapientiã eius, quam dederat Deus in corde eius. Et singuli deferebant ei munera, vasa argẽtea & aurea, vestes & arma bellica, aromata quoq;, & equos, & mulos per annos singulos. Cõgregauitq́; Salomon currus & equites, & facti sunt ei mille quadringẽti currus, & duodecim millia equitũ: & disposuit eos per ciuitates munitas, & cum rege in Ierusalem. Fecitq́; vt tanta esset abundantia argenti in Ierusalem, quanta & lapidum: & cedrorum præbuit multitudinem quasi sycomoros, quæ nascuntur in campestribus. Et educebantur equi Salomoni de Aegypto & de Coa. Negotiatores enim regis emebant de Coa, & statuto pretio perducebant. Egrediebatur autem quadriga ex Aegypto sexcentis siclis argenti, & equus centũ quinquaginta. Atque in hunc modum cuncti reges Hethæorum & Syriæ equos venundabant.

Census pecuniæ Salomonis annuus.

Ducenta scuta.

Thronus Salomonis.

Omnia vasa aurea.

D

Argentum nihil æstimatũ tempore Salomonis.

Mille quadringenti currus. Duodecim millia equitum.

S. SALOMON per mulieres alienigenas infatuatus, ad earum idola conuertitur, unde regni meretur Abia prophetante diuisionem. CAPVT XI.

A

REx autem Salomon adamauit mulieres alienigenas multas, filiã quoq; Pharaonis, & Moabitidas, & Ammonitidas, Idumæas, & Sidonias, & Cethæas: de gẽtibus super quibus dixit Dñs filiis Israel, Nõ ingrediemini ad eas, neq; de illis ingredientur ad vestras: certissimè enim auertẽt corda vestra vt sequamini deos earũ. His itaq; copulatus est Salomõ ardẽtissimo amore. Fueruntq́; ei vxores quasi reginæ septingẽtæ, & cõcubinæ trecẽtæ: & auerterũt mulieres cor eius. Cumq́; iã esset senex, deprauatũ est cor eius per mulieres vt sequeretur deos alienos: nec erat cor eius perfectũ cum Domino Deo suo, sicut cor Dauid patris eius. Sed colebat Salomon Astharthẽ deam Sidoniorũ, & Moloch idolum Ammonitarũ. Fecitq́; Salomon quod non placuerat corã Domino, & non adimpleuit vt sequeretur Dominũ, sicut Dauid pater eius. Tunc ædificauit Salomon phanũ Chamos idolo Moab, in monte qui est contra Ierusalẽ, & Moloch idolo filiorum Ammon. Atq; in hunc modum fecit vniuersis vxoribus suis alienigenis, quæ adolebant thura & immolabãt diis suis. Igitur iratus est Dominus Salomoni, quòd auersa esset mens eius à Domino Deo Israel, qui apparuerat ei secundò, & præceperat de verbo hoc ne sequeretur deos alienos, & non custodiuit quæ mãdauit ei Dominus. Dixit itaq; Dominus Salomoni, Quia habuisti hoc apud te, & non custodisti pactũ meum, & præcepta mea quæ mãdaui tibi, disrũpens scindam regnũ tuum, & dabo illud seruo tuo. Veruntamen in diebus tuis non faciam propter Dauid patrem tuum: de manu filii tui scindam illud,

Eccli. 47. c Deu. 17. d Exod. 34. b

Septingentæ vxores Salomonis. Trecẽtæ cõcubinæ.

B

Supra. 9. a

illud, nec totum regnũ auferam, sed tribum vnam dabo filio tuo propter Dauid seruũ meum, & Ierusalē quam elegi. Suscitauit autem Dominus aduersariũ Salomoni Adad Idumæum de semine regio, qui erat in Edom. Cum enim esset Dauid in Idumæa, & ascēdisset Ioab princeps militiæ ad sepeliendum eos qui fuerant interfecti, & occidisset omne masculinũ in Idumæa (sex enim mensibus ibi moratus est Ioab, & omnis Israel, donec interimeret omne masculinũ in Idumæa) fugit Adad ipse, & viri Idumæi de seruis patris eius cum eo, vt ingrederetur Aegyptũ: erat autem Adad puer paruulus. Cumq; surrexissent de Madian, venerũt in Pharan: tuleruntq; secum viros de Pharan, & introierunt Aegyptũ ad Pharaonem regem Aegypti: qui dedit ei domum, & cibos constituit, & terrã delegauit. Et inuenit Adad gratiã coram Pharaone valde, intantũ vt daret ei vxorē, sororem vxoris suæ germanã Taphnes reginæ. Genuitq; ei soror Taphnes Genubath filium, & nutriuit eum Taphnes in domo Pharaonis: eratq; Genubath habitans apud Pharaonem cum filiis eius. Cumq; audisset Adad in Aegypto dormisse Dauid cum patribus suis, & mortuũ esse Ioab principē militiæ, dixit Pharaoni, Dimitte me, vt vadam in terrã meam. Dixitq; ei Pharao, Qua enim re apud me indiges, vt quæras ire ad terram tuam? At ille respõdit, Nulla: sed obsecro te vt dimittas me. Suscitauit quoq; ei Deus aduersariũ Razon filiũ Eliada, qui fugerat Adarézer regem Soba dominũ suum: & congregauit cõtra eum viros, & factus est princeps latronũ cum interficeret eos Dauid: abieruntq; Damascum, & habitauerunt ibi, & constituerũt eum regem in Damasco, eratq; aduersarius Israeli cunctis diebus Salomonis: & hoc est malum Adad, & odium cõtra Israel, regnauitq; in Syria. Ieroboam quoq; filius Nabat, Ephrathæus, de Sareda, seruus Salomonis, cuius mater erat nomine Serua, mulier vidua: leuauit manũ cõtra regē. Et hæc est causa rebellionis aduersus eũ, quia Salomon ædificauit Mello, & coæquauit voraginē ciuitatis Dauid patris sui. Erat autem Ieroboam, vir fortis & potens: vidensq; Salomon adolescentem bonæ indolis & industrium, cõstituerat eum præfectũ super tributa vniuersæ domus Ioseph. Factum est igitur in tempore illo, vt Ieroboam egrederetur de Ierusalē, & inueniret eũ Ahias Silonites propheta, in via, opertus pallio nouo: erant autem duo tantum in agro. Apprehēdensq; Ahias palliũ suum nouum, quo coopertus erat, scidit in duodecim partes. Et ait ad Ieroboam, Tolle tibi decem scissuras: hæc enim dicit Dominus Deus Israel, Ecce ego scindam regnum de manu Salomonis, & dabo tibi decem tribus. Porrò vna tribus remanebit ei propter seruũ meum Dauid, & propter Ierusalē ciuitatem quam elegi ex omnibus tribubus Israel: eo quòd dereliquerit me, & adorauerit Astarthen deam Sidoniorum, & Chamos deum Moab, & Moloch deum filiorũ Ammon: & non ambulauerit in viis meis vt faceret iustitiã corã me, & præcepta mea, & iudicia sicut Dauid pater eius. Nec auferã omne regnum de manu eius, sed ducē ponam eum cunctis diebus vitæ suæ, propter Dauid seruũ meum quem elegi, qui custodiuit mandata mea & præcepta mea. Auferam autem regnũ de manu filii eius, & dabo tibi decem tribus: filio autem eius dabo tribum vnã, vt remaneat lucerna Dauid seruo meo cunctis diebus, coram me in Ierusalē ciuitate quam elegi vt esset nomē meum ibi. Te autem assumam, & regnabis super omnia quæ desyderat anima tua, erisq; rex super Israel. Si igitur audieris omnia quæ præcepero tibi, & ambulaueris in viis meis, & feceris quod rectũ est coram me, custodiens mandata mea, & præcepta mea, sicut fecit Dauid seruus meus: ero tecum, & ædificabo tibi domũ fidelē, quomodo ædificaui Dauid domum, & tradã tibi Israel: & affligam semē Dauid super hoc, veruntamē non cunctis diebus. Voluit ergo Salomon interficere Ieroboam: qui surrexit & aufugit in Aegyptũ ad Sesac regem Aegypti, & fuit in Aegypto vsq; ad mortem Salomonis. Reliquum autem verborum Salomonis, & omnia quæ fecit, & sapientia eius: ecce vniuersa scripta sunt in libro verborum Salomonis. Dies autem quos regnauit Salomon in Ierusalē super omnem Israel, quadraginta anni sunt. Dormiuitq; Salomon cum patribus suis, & sepultus est in ciuitate Dauid patris sui, regnauitq; Roboam filius eius pro eo.

Moritur Salomon. Regnat Roboam.

S. ROBOAM iuuenum consilio regnum diuidit, apparatum eius in Ieroboam dominus dehortatur: veruntamē Ieroboam aureos vitulos erexit.

CAPVT XII.

Venit autem Roboam in Sichem: illuc enim congregatus erat omnis Israel ad constituendũ eum regē. At verò Ieroboam filius Nabat, cum adhuc esset in Aegypto profugus à facie regis Salomonis, audita morte eius reuersus est de Aegypto. Miseruntq;, & vocauerunt eum: venit ergo Ieroboam, & omnis multitudo Israel, & locuti sunt ad Roboam, dicentes, Pater tuus durissimũ iugum imposuit nobis: tu itaq; nunc imminue paululũ de imperio patris tui durissimo, & de iugo grauissimo quod imposuit nobis, & seruiemus tibi. Qui ait eis, Ite vsque ad tertium diem, & reuertimini ad me. Cumq; abiisset populus, iniit consiliũ rex Roboam cum senioribus qui assistebant coram Salomone patre eius, cum adhuc viueret, & ait, Quod datis mihi consiliũ, vt respondeam populo huic? Qui dixerunt ei, Si hodie obedieris populo huic, & seruieris, & petitioni eorum cesseris, locutusq; fueris ad eos verba leuia, erunt tibi serui cunctis diebus. Qui dereliquit consilium senum quod dederant ei, & adhibuit adolescētes qui nutriti fuerant cum eo, & assistebant illi, dixitq; ad eos, Quod mihi datis consilium, vt respondeam populo huic? qui dixerunt mihi, Leuius fac iugum quod imposuit pater tuus super nos. Et dixerũt ei iuuenes qui nutriti fuerant cum eo, Sic loquere populo huic, qui locuti sunt ad te, dicentes, Pater tuus aggrauauit iugum nostrũ, tu releua nos. Sic loquèris ad eos, Minimus digitus meus grossior est dorso patris mei. Et nunc pater meus posuit super vos iugum graue, ego autem addam super iugum vestrũ: pater meus cecìdit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus. Venit ergo Ieroboam, & omnis populus ad Roboam die tertia, sicut locutus fuerat rex, dicens, Reuertimini ad me die tertia. Respondítque rex populo dura, derelicto consilio seniorũ quod ei dederant, & locutus est eis secundum consilium iuuenum, dicens, Pater meus aggrauauit iugum vestrum, ego autem addam iugo vestro: pater meus cecìdit vos flagellis, ego autem cædam vos scorpionibus. Et non acquieuit rex populo: quoniam auersatus fuerat eum Dominus, vt suscitaret verbũ suum quod locutus fuerat in manu Ahiæ Silonitæ ad Ieroboam filium Nabat. Videns itaq; populus quòd noluisset eos audire rex, respondit ei, dicens, Quæ nobis pars in Dauid? vel quæ hæreditas in filio Isai? in tabernacula tua Israel, nunc vide domum tuam Dauid. Et abiit Israel in tabernacula sua. Super filios autem Israel, quicunque habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboam. Misit ergo rex Roboam Aduram qui erat super tributa: & lapidauit eum omnis Israel, & mortuus est. Porrò rex Roboam festinus ascendit currum, & fugit in Ierusalem, recessítque Israel à domo Dauid, vsque in præsentem diem. Factum est autem cum audisset omnis Israel quòd reuersus esset Ieroboam, miserunt, & vocauerunt eum congregato cœtu, & constituerũt eum regem super omnem Israel, nec secutus est quispiam domum Dauid, præter tribum Iuda solam. Venit autem Roboam Ierusalem, & congregauit vniuersam domum Iuda, & tribum Beniamin centum octoginta millia electorum virorum, & bellatorum, vt pugnarent contra domum Israel, & reducerent regnum Roboam filio Salomonis. Factus est autem sermo Domini ad Semeiam virũ Dei, dicens, Loquere ad Roboam filiũ Salomonis regē Iuda, & ad omnem domũ Iuda, & Beniamin, & reliquos

Margin notes: 2. Reg. 8. d; 2. Par. 10. a; Consilium senum. Consilium iuuenum. Eccl. 47. d; Supra 11. f; Scissio regni Salomonis. 2. Par. 11. a

reliquos de populo, dicens, Hæc dicit Dominus, Non ascē-detis, neq; bellabitis contra fratres vestros filios Israel: reuertatur vir in domū suam, à me enim factū est verbū hoc. Audierunt sermonē Domini, & reuersi sunt de itinere sicut eis præceperat Dominus. Aedificauit autē Ieroboam Sichem in mōte Ephraim, & habitauit ibi: & egressus inde ædificauit Phanuel. Dixitq; Ieroboam in corde suo, Nunc reuertetur regnū ad domum Dauid, si ascenderit populus iste vt faciat sacrificia in domo Domini in Ierusalē: & conuertetur cor populi huius ad dominū suum Roboam regem Iuda, interficientq; me, & reuertentur ad eum. Et excogitato consilio, fecit duos vitulos aureos, & dixit eis, Nolite vltrà ascēdere in Ierusalē, Ecce dii tui Israel, qui te eduxerunt de terra Aegypti. Posuitq; vnum in Bethel, & alterū in Dan: & factū est verbū hoc in peccatum: ibat enim populus ad adorandū vitulum, vsq; in Dan. Et fecit phana in excelsis, & sacerdotes de extremis populi qui non erant de filiis Leui. Constituitq; diem solennē in mense octauo, quintadecima die mensis, in similitudinē solennitatis quæ celebrabatur in Iuda. Et ascendens, altare similiter fecit in Bethel, vt immolaret vitulis quos fabricatus fuerat: constituitq; in Bethel sacerdotes excelsorum quæ fecerat. Et ascendit super altare quod extruxerat in Bethel, quintadecima die mēsis octaui, quem finxerat de corde suo: & fecit solennitatem filiis Israel, & ascendit super altare, vt adoleret incensum.

Ieroboam promissione Dei abiecta facit vitulos. *Supra 11. f* G *Exod. 32. b*

E F

S. PROPHETA *certis conditionibus ad Ieroboam missus, completo munere rediens à leone fractis conditionibus occiditur.*

CAPVT XIII.

A ET ecce vir Dei venit de Iuda in sermone Domini in Bethel, Ieroboam stāte super altare, & thus iaciente. Et exclamauit cōtra altare in sermone Domini, & ait, Altare altare, hæc dicit Dominus, Ecce filius nascetur domui Dauid, Iosias nomine, & immolabit super te sacerdotes excelsorū, qui nunc in te thura succendunt, & ossa hominū super te incendet. Deditq; in illa die signum, dicens, Hoc erit signū quod locutus est Dominus. Ecce, altare scindetur, & effundetur cinis qui in eo est. Cumq; audisset rex sermonē hominis Dei quem inclamauerat contra altare in Bethel, extendit manum suam de altari, B dicens, Apprehendite eum. Et exaruit manus eius quam extenderat contra eum: nec valuit retrahere eam ad se. Altare quoque scissum est, & effusus est cinis de altari, iuxta signum quod prædixerat vir Dei in sermone Domini. Et ait rex ad virum Dei, Deprecare faciē Domini Dei tui, & ora pro me, vt restituatur manus mea mihi. Orauitq; vir Dei faciē Domini, & reuersa est manus regis ad eū, & facta est sicut prius fuerat. Locutus est autē rex ad virum Dei, Veni mecum domum vt prandeas, & dabo tibi munera. Respōditq; vir Dei ad regem, Si dederis mihi mediam partē domus tuæ, non veniam tecum, nec comedam panem, neq; bibam aquam in loco isto: sic enim mandatū est mihi in sermone Domini præcipientis, Non comedes panem, neque bibes aquam, nec re- C uerteris per viam qua venisti. Abiit ergo per aliam viam, & non est reuersus per iter quo venerat in Bethel. Prophetes autem quidam senex habitabat in Bethel, ad quem venit filius suus, & narrauit ei omnia opera quæ fecerat vir Dei illa die in Bethel, & verba quæ locutus fuerat ad regem, & narrauerunt patri suo. Et dixit eis pater eorū, Per quam viam abiit? Ostenderunt ei filii sui viam per quam abierat vir Dei, qui venerat de Iuda. Et ait filiis suis, Sternite mihi asinum. Qui cum strauissent, ascendit, & abiit post virum Dei, & inuenit eum sedentē subtus terebinthum: & ait illi, Tūne es vir Dei, D qui venisti de Iuda? Respōdit ille, Ego sum. Dixitq; ad eum, Veni mecum domū, vt comedas panem. Qui ait, Non possum reuerti, neq; venire tecum, nec comedam panem, neque bibam aquā in loco isto: quia locutus est Dominus ad me in sermone Domini, dicens, Non comedes panem, & non bibes aquam ibi, nec reuerteris per viam qua ieris. Qui ait illi, Et ego propheta sum similis tui: & angelus locutus est mihi in sermone Domini, dicēs, Reduc eum tecū in domū tuam, vt comedat panē, & bibat aquā. Fefellit eū, & reduxit secū: comedit ergo panē in domo eius, & bibit aquā. Cumq; se- E derent ad mensam, factus est sermo Domini ad prophetā qui reduxerat eum. Et exclamauit ad virum Dei, qui venerat de Iuda, dicens, Hæc dicit Dominus, Quia non obediēs fuisti ori Domini, & non custodisti mandatū quod præcepit tibi Dominus Deus tuus: & reuersus es, & comedisti panē, & bibisti aquā in loco in quo præcepit tibi ne comederes panē, neq; biberes aquā, non inferetur cadauer tuū in sepulchrū patrum tuorū. Cumq; comedisset & bibisset, strauit asinū suum propheta quē reduxerat. Qui cū abiisset, inuenit eum leo in via, & occidit, & erat cadauer eius proiectū in itinere: asinus autē stabat iuxta illū, & leo stabat iuxta cadauer. Et ecce, viri trāseuntes viderūt cadauer proiectū in via, & leonē stantem F iuxta cadauer. Et venerūt, & diuulgauerūt in ciuitate in qua prophetes ille senex habitabat. Quod cū audisset propheta ille qui reduxerat eū de via, ait, Vir Dei est, qui inobediēs fuit ori Domini, & tradidit eū Dominus leoni, & cōfregit eum, & occidit iuxta verbū Domini quod locutus est ei. Dixitq; ad filios suos, Sternite mihi asinū. Qui cum strauissent, & ille abiisset, inuenit cadauer eius proiectum in via, & asinū & leonem stantes iuxta cadauer: non comedit leo de cadauere, nec læsit asinum. Tulit quoq; prophetes cadauer viri Dei, & posuit illud super asinū, & reuersus intulit in ciuitatē prophe- G tes senex, vt plāgerēt eū. Et posuit cadauer eius in sepulchro suo: & planxerunt eū, Heu mi frater. Cumq; planxissent eū, dixit ad filios suos, Cum mortuus fuero, sepelite me in sepulchro in quo vir Dei sepultus est: iuxta ossa eius ponite ossa mea. Profectò enim veniet sermo quem prædixit in sermone Domini contra altare quod est in Bethel, & cōtra omnia phana excelsorum quæ sunt in vrbibus Samariæ. Post verba hæc non est reuersus Ieroboam de via sua pessima, sed econtrariò fecit de nouissimis populis sacerdotes excelsorū: quicunque volebat, implebat manum suam, & fiebat sacerdos excelsorum. Et propter hanc causam peccauit domus Ieroboam, & euersa est, & deleta de superficie terræ.

4. Re. 23. d

Propheta nihil suscipit à obtemnente verbum Dei.

Occiditur à leone.

Pecunia creantur sacerdotes etiā infimi.

S. PROPHETIA *Abiæ super morte Ieroboā, & Abiæ filii eius, regnū Iuda ob idololatriā prædæ exponitur.* CAP. XIIII.

A IN tēpore illo ægrotauit Abia filius Ieroboam. Dixitque Ieroboam vxori suæ, Surge, & commuta habitum, ne cognoscaris quòd sis vxor Ieroboam, & vade in Silo, vbi est Ahias propheta qui locutus est mihi quòd regnaturus essem super populum hunc. Tolle quoq; in manu tua decem panes, & crustulam, & vas mellis, & vade ad illum: ipse enim indicabit tibi quid euenturum sit puero huic. Fecit vt dixerat, vxor Ieroboam, & cōsurgens abiit in Silo, & venit in domum Ahiæ: at ille

Supra 11. f

at ille

at ille non poterat videre, quia caligauerant oculi eius præ B ſenectute. Dixit autē Dominus ad Ahiam, Ecce vxor Ieroboam ingreditur, vt conſulat te ſuper filio ſuo qui ægrotat: hæc & hæc loquèris ei. Cum ergo illa intraret, & diſsimularet ſe eſſe quæ erat, audiuit Ahias ſonitũ pedum eius introeuntis per oſtiũ, & ait, Ingredere vxor Ieroboam, quare aliã te eſſe ſimulas? ego autem miſſus ſum ad te durus nuntius. Vade, & dic Ieroboam, Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, Quia exaltaui te de medio populi, & dedi te ducē ſuper populum meum Iſrael: & ſcidi regnũ domus Dauid, & dedi illud tibi, & nõ fuiſti ſicut ſeruus meus Dauid, qui cuſtodiuit mandata mea, & ſecutus eſt me in toto corde ſuo, faciens

Laus Dauid.

C quod placitũ eſſet in conſpectu meo: ſed operatus es male ſuper omnes qui fuerunt ante te, & feciſti tibi deos alienos, & conflatiles, vt me ad iracundiã prouocares, me autem proiciſti poſt tergum tuũ: Idcirco ecce ego inducam mala ſuper domum Ieroboam, & percutiam de Ieroboam mingentē ad parietē, & clauſum, & nouiſsimum in Iſrael: & mundabo reliquias domus Ieroboam, ſicut mundari ſolet fimus vſq; ad purum. Qui mortui fuerint de Ieroboam in ciuitate, comedent eos canes: qui autem mortui fuerint in agro, vorabunt eos aues cœli: quia Dominus locutus eſt. Tu igitur ſurge, & vade in domũ tuam. & in ipſo introitu pedum tuorũ in vrbem, morietur puer, & planget eum omnis Iſrael, & ſepeliet: D iſte enim ſolus inferetur de Ieroboam in ſepulchrũ, quia inuentus eſt ſuper eo ſermo bonus à Domino Deo Iſrael in domo Ieroboam. Conſtituet autem ſibi Dominus regē ſuper Iſrael, qui percutiet domum Ieroboam in hac die, & in hoc tempore: & percutiet Dominus Deus Iſrael, ſicut moueri ſolet arundo in aqua: & euellet Iſrael de terra bona hac, quam dedit patribus eorum, & ventilabit eos trans flumen: quia fecerũt ſibi lucos, vt irritarent Dominũ. Et tradet Dominus Iſrael propter peccata Ieroboã, qui peccauit, & pecE care fecit Iſrael. Surrexit itaq; vxor Ieroboam, & abiit, & venit in Therſa: cumque illa ingrederetur limen domus, puer mortuus eſt, & ſepelierunt eum. Et planxit eum omnis Iſrael iuxta ſermonem domini quem locutus eſt in manu ſerui ſui Ahiæ prophetæ.

Moritur Ieroboam.

Reliqua autem verborum Ieroboam, quomodo pugnauerit, & quomodo regnauerit, ecce ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iſrael. Dies autem quibus regnauit Ieroboam, viginti duo anni ſunt: & dormiuit cum F patribus ſuis: regnauitq; Nadab filius eius pro eo. Porrò Roboam filius Salomonis regnauit in Iuda: quadraginta & vnius anni erat Roboam, cum regnare cœpiſſet: decem & ſeptem annos regnauit in Ieruſalem ciuitate, quam elegit Dominus vt poneret nomen ſuũ ibi, ex omnibus tribubus Iſrael.

Regnat Nadab.

2. Par. 12. d

Nomē autem matris eius Naama Ammanitis. Et fecit Iudas malum corã Domino, & irritauerunt eum ſuper omnibus quæ fecerant patres eorum in peccatis ſuis quæ peccauerunt. Aedificauerunt enim & ipſi ſibi aras, & ſtatuas, & lucos ſuper omnem collem excelſum, & ſubter omnem arborem frondoſam: ſed & effœminati fuerunt in terra, feceruntq; omnes abominationes gentium, quas attriuit Dominus ante G faciem filiorũ Iſrael. In quinto autē anno regni Roboã, aſcēdit Seſac rex Aegypti in Ieruſalē, & tulit theſauros domus Domini, & theſauros regios, & vniuerſa diripuit: ſcuta quoque aurea, quæ fecerat Salomon, pro quibus fecit rex Roboam ſcuta ærea: & tradidit ea in manũ ducum ſcutariorũ, & eorum qui excubabant ante oſtiũ domus regis.

Supra 10. e

Cumq; ingrederetur rex in domũ Domini, portabãt ea qui præeundi habebant officiũ: & poſtea reportabãt ad armamentarium ſcutariorum. Reliqua autem ſermonũ Roboam, & omnia quæ fecit, ecce ſcripta ſunt in libro ſermonũ dierum regum Iuda. Fuitq; bellum inter Roboam & Ieroboam cũctis diebus. Dormiuitq; Roboam cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in ciuitate Dauid: nomen autem matris eius Naama Ammanitis: & regnauit Abiam filius eius pro eo.

S. Abiae regis Iuda contra Ieroboam, & Aſæ contra Baaſam prælia. & Ioſaphat ac Nadab geſta. CAPVT XV.

A IGitur in octauodecimo anno regni Ieroboam filii Nabat, regnauit Abiam ſuper Iudã. Tribus annis regnauit in Ieruſalem: nomen matris eius Maacha filia Abeſſalom. Ambulauitq; in omnibus peccatis patris ſui, quæ fecerat ante eũ: nec erat cor eius perfectum cum Domino Deo ſuo, ſicut cor Dauid patris eius. Sed propter Dauid dedit ei Dominus Deus ſuus lucernam in Ieruſalē, vt ſuſcitaret filiũ eius poſt eum, & ſtatueret Ieruſalē: eò quòd feciſſet Dauid rectũ in oculis Domini, & nõ declinaſſet ab omnibus quæ præceperat ei, cũctis diebus B vitæ ſuæ, excepto ſermone Vriæ Hethæi.

Laus Dauid.

2. Re. 12. a

Attamen bellũ fuit inter Roboam & Ieroboam omni tempore vitæ eius. Reliqua autē ſermonum Abiam, & omnia quæ fecit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborũ dierum regũ Iuda? Fuitq; prælium inter Abiam & inter Ieroboam. Et dormiuit Abiam cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum in ciuitate Dauid: regnauitq; Aſa filius eius pro eo.

2. Par. 13. a

2. Par. 14. a

In anno ergo viceſimo Ieroboam regis Iſrael regnauit Aſa rex Iuda: & quadraginta & vno anno regnauit in Ieruſalē. Nomen matris eius Maacha, filia Abeſſalom. Et fecit Aſa rectũ ante conſpectũ Domini, C ſicut Dauid pater eius: & abſtulit effœminatos de terra, purgauitq; vniuerſas ſordes idolorũ, quę fecerãt patres eius. Inſuper & Maacham matrē ſuam amouit, ne eſſet princeps in ſacris Priapi, & in luco eius quem cõſecrauerat: ſubuertitq; ſpecum eius, & cõfregit ſimulachrũ turpiſsimũ, & combuſſit in torrēte Cedron: excelſa autē non abſtulit. Verũtamen cor Aſa perfectũ erat cum Domino cũctis diebus ſuis: & intulit ea quę ſanctificauerat pater ſuus, & vouerat, in domum Domini, argentũ, & aurum, & vaſa. Bellũ autē erat inter Aſa & Baaſa regem Iſrael cunctis diebus eorum. Aſcendit quoq; D Baaſa rex Iſrael in Iudam, & ædificauit Rama, vt non poſſet quiſpiam egredi vel ingredi de parte Aſa regis Iudæ. Tollens itaq; Aſa omne argentũ & aurum quod remanſerat in theſauris domus Domini, & in theſauris domus regiæ, dedit illud in manus ſeruorũ ſuorum: & miſit ad Benadad filiũ Tabremon filii Hezion regem Syriæ, qui habitabat in Damaſco, dicens, Fœdus eſt inter me & te, & inter patrem meum, & patrem tuum: ideò miſi tibi munera, argentũ & aurum: & peto vt venias, & irritũ facias fœdus quod habes cum Baaſa rege Iſrael, & recedat à me. Acquieſcens Benadad regi Aſa, miſit principes exercitus ſui in ciuitates Iſrael, & percuſſerunt Ahion & Dan & Abel domum Maacha, & vniuerſam CenneE roth, omnē ſcilicet terrã Nephthali. Quod cũ audiſſet Baaſa, intermiſit ædificare Rama, & reuerſus eſt in Therſa. Rex autē Aſa nunciũ miſit in omnē Iudã, dicēs, Nemo ſit excuſatus. Et tulerũt lapides de Rama, & ligna eius, quibus ædificauerat Baaſa, & extruxit de eis rex Aſa, Gabaa Beniamin, & Maſpha. Reliqua autem omnium ſermonũ Aſa, & vniuerſæ fortitudinis eius, & cuncta quæ fecit, & ciuitates quas extruxit, nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborũ dierum regum Iuda? Veruntamen in tēpore ſenectutis ſuæ doluit pedes. Et dormiuit Aſa cum patribus ſuis, & ſepultus eſt cum eis in ciF uitate Dauid patris ſui. Regnauitq; Ioſaphat filius eius, pro eo. Nadab verò filius Ieroboam regnauit ſuper Iſrael anno ſecũdo Aſa regis Iuda: regnauitq; ſuper Iſrael duobus annis. Et fecit quod malũ eſt in conſpectu Domini, & ambulauit in viis patris ſui, & in peccatis eius quibus peccare fecit Iſrael. Inſidiatus eſt autem ei Baaſa filius Ahiæ de domo Iſſachar, & percuſsit eum in Gebbethon, quæ eſt vrbs Philiſthinorum: ſiquidem Nadab, & omnis Iſrael obſidebant Gebbethon. Interfecit ergo illum Baaſa in anno tertio Aſa regis Iuda, & regnauit pro eo. Cumq; regnaſſet, percuſsit omnem G domum Ieroboam: non dimiſit nec vnam quidem animam de ſemine eius, donec deleret eum iuxta verbum Domini quod locutus fuerat in manu ſerui ſui Ahiæ Silonitis,

propter

propter peccata Ieroboam quæ peccauerat, & quibus peccare fecerat Israel: & propter delictū quo irritauerat Dominū Deum Israel. Reliqua autem sermonū Nadab, & omnia quæ operatus est: nónne hæc scripta sunt in Libro verborū dierū regū Israel? Fuitq; bellū inter Asa & Baasa regē Israel cūctis diebus eorum. Anno tertio Asa regis Iuda regnauit Baasa filius Abiæ, super omnem Israel in Thersa viginti quatuor annis. Et fecit malum coram Domino, ambulauitq; in viis Ieroboam, & in peccatis eius quibus peccare fecit Israel.

S. MORTVO Baasa succeßit Ela filius eius, quem Zambri occidit, & totam Baasæ domū, Zambri verò se occidit, cui succeßit Amri, Abiel reædificāte in malū suū Iericho. CAP. XVI.

A FActus est autē sermo Domini ad Iehu filiū Hanani contra Baasa, dicens, Pro eo quòd exaltaui te de puluere, & posui te ducem super populum meū Israel, tu autē ambulasti in via Ieroboam, & peccare fecisti populū meū Israel, vt me irritares in peccatis eorū: ecce, ego demetam posteriora Baasa, & posteriora domus eius: & faciam domū tuam sicut domū Ieroboam filii Nabat. Qui mortuus fuerit de Baasa in ciuitate, comedēt B eum canes: & qui mortuus fuerit ex eo in regione, comedent eum volucres cœli. Reliqua autē sermonū Baasa, & quæcūq; fecit, & prælia eius: nónne hæc scripta sunt in libro verborū dierum regū Israel? Dormiuit ergo Baasa cū patribus suis, sepultusque est in Thersa: & regnauit Ela filius eius pro eo. Cum autem in manu Iehu filii Hanani prophetæ verbū Domini factum esset cōtra Baasa, & contra domū eius, & contra omne malū quod fecerat coram Domino ad irritandum eum in operibus manuum suarū, vt fieret sicut domus Ieroboam: ob hanc causam occidit eum, hoc est Iehu filium Ha-C nani, prophetā. Anno vicesimosexto Asa regis Iuda regnauit Ela filius Baasa super Israel in Thersa duobus annis. Et rebellauit contra eum seruus suus Zambri, dux mediæ partis equitū. Erat autem Ela in Thersa bibens, & temulentus in domo Arsa præfecti Thersa. Irruens ergo Zambri, percussit, & occidit eum anno vicesimoseptimo Asa regis Iuda, & regnauit pro eo. Cumq; regnasset, & sedisset super soliū eius, percussit omnem domū Baasa, & non dereliquit ex ea mingentem ad parietē, & propinquos & amicos eius. Deleuitq; Zambri omnem domum Baasa iuxta verbū Domini quod locutus fuerat ad Baasa in manu Iehu prophetæ propter vni-D uersa peccata Baasa, & peccata Ela filii eius, qui peccauerūt, & peccare fecerunt Israel, prouocantes Dominū Deū Israel in vanitatibus suis. Reliqua autem sermonum Ela, & omnia quæ fecit, nónne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel? Anno vicesimoseptimo Asa regis Iuda, regnauit Zambri septem diebus in Thersa: porrò exercitus obsidebat Gebbethon vrbem Philisthinorū. Cumq; audisset rebellasse Zambri, & occidisse regem, fecit sibi regē omnis Israel Amri, qui erat princeps militiæ super Israel in die illa in castris. Ascendit ergo Amri, & omnis Israel cum eo de Gebbethon, & obsidebant Thersa. Videns autem Zambri quòd expugnanda esset ciuitas, ingressus est palatium, & succendit se cum domo regia: & mortuus est in peccatis suis quæ peccauerat faciens malum coram Domino, & ambulans in via E Ieroboam, & in peccato eius, quo fecit peccare Israel. Reliqua autem sermonum Zambri, & insidiarum eius, & tyrannidis, nónne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel? Tūc diuisus est populus Israel in duas partes: media pars populi sequebatur Thebni filium Gineth, vt constitueret eum regem: & media pars, Amri. Præualuit autem populus qui erat cum Amri, populo qui sequebatur Thebni filii Gineth: mortuusq; est Thebni, & regnauit Amri. Anno tricesimoprimo Asa regis Iuda regnauit Amri super Israel duodecim annis: in Thersa regnauit sex annis. Emitq; montem Samariæ à Semer duobus talentis argenti: & ædificauit

Supra 15. f — *2. Par. 16. a* — *4. Re. 9. g* — Zābri succendit seipsum.

eum, & vocauit nomen ciuitatis quam extruxerat, nomine F Semer domini montis Samariæ. Fecit autem Amri malum in conspectu Domini, & operatus est nequiter super omnes qui fuerunt ante eum. Ambulauitque in omni via Ieroboam filii Nabat, & in peccatis eius quibus peccare fecerat Israel: vt irritaret Dominū Deum Israel in vanitatibus suis. Reliqua autem sermonum Amri, & prælia eius quæ gessit, nónne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Israel? Dormiuitq; Amri cum patribus suis, & sepultus est in Samaria: regnauitque Achab filius eius pro eo. Achab verò filius Amri, regnauit super Israel anno tricesimo octauo Asa regis Iuda. Et regnauit Achab filius Amri super Israel in Samaria viginti & duobus annis. Et fecit Achab filius Amri G malum in conspectu Domini super omnes qui fuerunt ante eum. Nec suffecit ei vt ambularet in peccatis Ieroboam filii Nabat: insuper duxit vxorem Iezabel filiam Ethbaal regis Sidoniorū: & abiit, & seruiuit Baal, & adorauit eum. Et posuit aram Baal in templo Baal, quod ædificauerat in Samaria, & plantauit lucum: & addidit Achab in opere suo, irritans Dominum Deum Israel super omnes reges Israel, qui fuerunt ante eum. In diebus eius ædificauit Hiel de Bethel, Iericho: in Abiram primitiuo suo fundauit eam, & in Segub nouissimo suo posuit portas eius: iuxta verbum Domini quod locutus fuerat in manu Iosue filii Nun.

Reædificatur Iericho. — *Iosue 6. d*

S. ELIAS cœlum claudit tribus annis, & pastus à coruis tandem pascitur à muliere Sareptheana, aucta farina & oleo, filioq; eius tandem suscitato. CAPVT XVII.

A ET dixit Elias Thesbites de habitatoribus Galaad, ad Achab, Viuit Dominus Deus Israel, in cuius conspectu sto, si erit annis his ros & pluuia, nisi iuxta oris mei verba. Et factum est verbum Domini ad eum, dicens, Recede hinc, & vade contra orientē, & abscondere in torrente Carith, qui est contra Iordanem, & ibi de torrente bibes: coruisq; præcepi vt pascant te ibi. Abiit ergo, & fecit iuxta verbū Domini: cumq; abiisset, sedit in torrente Carith, qui est contra Iordanem. Corui quoq; deferebant ei panem & carnes mane, similiter panem & carnes vesperi, & bibebat de torrente. Post dies autem aliquantos siccatus est torrens: non enim pluerat super terram. Factus est ergo sermo Domini ad eum, dicens, Surge, & va-B de in Sareptha Sidoniorū, & manebis ibi: præcepi enim mulieri viduæ vt pascat te. Surrexit, & abiit in Sareptha: cumq; venisset ad portā ciuitatis, apparuit ei mulier vidua colligēs ligna, & vocauit eā, dixitq; ei, Da mihi paululū aquæ in vase, vt bibā. Cumq; illa pergeret, vt afferret, clamauit post tergum eius, dicēs, Affer mihi obsecro & buccellā panis in manu tua. Quæ respōdit, Viuit Dominus Deus tuus, quia nō habeo panē, nisi quantū pugillus capere potest farinæ in hydria, & paululū olei in lecytho: en colligo duo ligna, vt ingrediar, & faciā illud mihi & filio meo, vt comedamus, & moriamur. Ad quam Elias ait, Noli timere, sed vade, & fac sicut dixisti: verumtamē mihi primùm fac de ipsa farinula subcinericium panē paruulū, & affer ad me: tibi autē, & filio tuo facies post-C ea. Hæc autē dicit Dominus Deus Israel, Hydria farinæ non deficiet, nec lecythus olei minuetur vsq; ad diē in qua Dominus daturus est pluuiā super faciem terræ. Quæ abiit, & fecit iuxta verbū Eliæ: & comedit ipse, & illa, & domus eius: & ex illa die hydria farinæ non defecit, & lecythus olei nō est imminutus, iuxta verbum Domini quod locutus fuerat in manu Eliæ. Factum est autem post verba hæc, ægrotauit filius mulieris matrisfamiliâs, & erat languor eius fortissimus, ita vt non remaneret in eo halitus. Dixit ergo ad Eliam, Quid mihi & tibi vir Dei? ingressus es ad me, vt rememorarentur iniquitates meæ, & interficeres filium meum? Et ait ad D eam, Da mihi filium tuum. Tulitq; eum de sinu eius, & portauit in cœnaculū vbi ipse manebat, & posuit super lectulum suum,

Eccli. 48. a — *Iacobi 5. d* — Mira Dei prouidentia. — *Lucæ 4. d*

suum, & clamauit ad Dominum, & dixit, Domine Deus meus, etiámne viduam apud quam ego vtcunque sustentor, afflixisti, vt interficeres filium eius? Et expandit se, atq; mensus est super puerum tribus vicibus, & clamauit ad Dominum, & ait, Domine Deus meus reuertatur obsecro anima pueri hujus in viscera eius. Et exaudiuit Dominus vocem Eliæ: & reuersa est anima pueri intra eum, & reuixit. Tulitq; Elias puerum, & deposuit eum de cœnaculo in inferiorem domum, & tradidit matri suæ, & ait illi, En viuit filius tuus. Dixitq; mulier ad Eliam, Nunc in isto cognoui quoniá vir Dei es tu, & verbum Domini in ore tuo verum est.

S. ELIAS ad Achab pro pluuia missus, prophetis Baal in Carmelo occisis, pluuiam impetrauit. CAPVT XVIII.

A Post dies multos factum est verbum Domini ad Eliam, in anno tertio, dicens, Vade, & ostéde te Achab, vt dem pluuiam super faciem terræ. Iuit ergo Elias, vt ostenderet se Achab: erat auté fames vehemens in Samaria. Vocauitq; Achab Abdiã dispensatorem domus suæ: Abdias autem timebat Dominũ Deum valde. Nam cum interficeret Iezabel prophetas Domini, tulit ille centum prophetas, & abscondit eos quinquagenos & quinquagenos in speluncis, & pauit eos pane & aqua. Dixit ergo Achab ad Abdiam, Vade in terrã ad vniuersos fontes aquarum, & in cunctas valles: si fortè possimus inuenire herbam, & saluare equos & mulos, & non penitus iuméta intereant. Diuiseruntq; sibi regiones, vt circuirét eas: Achab ibat

Prouidéția Dei etiam erga ingratos.

B per viam vnam, & Abdias per viam alterã seorsum. Cumq; esset Abdias in via, Elias occurrit ei: qui cum cognouisset eum, cecidit super facié suam, & ait, Non tu es, domine mi, Elias? Cui ille respódit, Ego: vade, & dic domino tuo, Adest Elias. Et ille, Quid peccaui, inquit, quoniã trades me seruũ tuũ in manu Achab, vt interficiat me? Viuit Dominus Deus tuus, quia non est gens aut regnũ, in quo non miserit dominus meus te requirés: & respódentibus cunctis, Non est hic: adiurauit regna singula, & gétes, eo quòd minime reperireris. Et nunc tu dicis mihi, Vade, & dic domino tuo, Adest Elias. Cumq; recessero à te, spiritus Domini asportabit te in locũ quem ego ignoro: & ingressus nuntiabo Achab, & non

C inueniés te, interficiet me: seruus auté tuus timet Dominũ ab infantia sua. Nũquid non indicatũ est tibi domino meo quid fecerim cũ interficeret Iezabel prophetas Domini, quòd absćoderim de prophetis Domini centũ viros quinquagenos & quinquagenos in spelũcis, & pauerim eos pane & aqua? Et nũc tu dicis, Vade, & dic domino tuo, Adest Elias: vt interficiat me. Et dixit Elias, Viuit Dominus exercituũ, ante cuius vultum sto, quia hodie apparebo ei. Abiit ergo Abdias in occursum Achab, & indicauit ei: venitq; Achab in occursum Eliæ. Et cum vidisset eũ, ait, Túne es ille qui conturbas Israel? Et ille ait, Non ego turbaui Israel, sed tu, & domus patris tui, qui dereliquistis mãdata Domini, & secuti estis Baalim. Verũtamen nunc mitte, & congrega ad me vniuersum

Elias missus à Deo, cõfidenter arguit Achab.

Israel in monte Carmeli, & prophetas Baal quadringentos quinquaginta, prophetasq; lucorũ quadringétos, qui comedunt de mésa Iezabel. Misit Achab ad omnes filios Israel, &

D cõgregauit prophetas in monte Carmeli. Accedens autem Elias ad omnem populũ Israel, ait, Vsquequo claudicatis in duas partes? si Dominus est Deus, sequimini eũ: si auté Baal, sequimini illũ. Et non respõdit ei populus verbũ. Et ait rursus Elias ad populum, Ego remãsi propheta Domini solus: prophetæ auté Baal, quadringenti & quinquaginta viri sunt. Dentur nobis duo boues, & illi eligãt sibi boué vnum, & in frusta cædétes ponant super ligna, igné auté non supponant: & ego faciã bouem alterũ, & imponã super ligna, igné autem non supponã. Inuocate nomina deorũ vestrorũ, & ego inuocabo nomé Domini: & Deus qui exaudierit per igné, ipse sit Deus. Respondens omnis populus ait, Optima propositio. Dixit ergo Elias prophetis Baal, Eligite boué vnum, & facite primi, quia vos plures estis: & inuocate nomina deorũ ve-

Zelus Eliæ pro Deo.

E strorum, ignemq; non supponatis. Qui cum tulissent boué, quem dederat eis, fecerũt: & inuocabãt nomen Baal de mane vsq; ad meridem, dicétes, Baal exaudi nos. Et non erat vox, nec qui respõderet: trãsiliebantq; altare quod fecerãt. Cumq; esset iam meridies, illudebat illis Elias, dicés, Clamate voce maiore: Deus enim est, & forsitã loquitur, aut in diuersorio est, aut in itinere, aut certe dormit, vt excitetur. Clamabãt ergo voce magna, & incidebãt se iuxta ritum suũ cultris, & lanceolis, donec perfunderétur sanguine. Postquã auté transiit meridies, & illis prophetãtibus venerat tépus quo sacrificiũ offerri solet, nec audiebatur vox, nec aliquis respõdebat, nec attendebat orantes: dixit Elias omni populo, Venite ad me. Et accedéte ad se populo, curauit altare Domini, quod destructum fuerat. Et tulit duodecim lapides iuxta numerũ tribuum filiorum Iacob, ad quem factus est sermo Domini, dicens, Israel erit nomen tuũ. Et ædificauit de lapidibus altare

Irridet Elias Baal.

Gen. 32. f

F in nomine Domini: fecitq; aquæductum, quasi per duas aratiunculas in circuitu altaris, & composuit ligna: diuisitq; per mébra bouem, & posuit super ligna, & ait, Implete quatuor hydrias aqua, & fundite super holocaustũ, & super ligna. Rursumq; dixit, Etiam secundò hoc facite. Qui cum fecissent secundò, ait, Etiam tertiò idipsum facite. Feceruntq; & tertiò, & currebant aquæ circum altare, & fossa aquæductus repleta est. Cumq; iam tempus esset vt offerretur holocaustum, accedens Elias propheta, ait, Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israel, ostende hodie quia tu es Deus Israel, & ego seruus tuus, & iuxta præceptũ tuum feci omnia verba hæc. Exaudi me Domine, exaudi me: vt discat populus iste quia tu es Dominus Deus, & tu cõuertisti cor eorũ iterum. Cecidit autem ignis Domini, & vorauit holocaustum, & ligna, & lapides, puluerem quoque & aquam quæ erat in aquæductu lambens. Quod cum vidisset omnis populus, cecidit in fa-

Manifesto miraculo declaratur Deus Israel.

G ciem suam, & ait, Dominus ipse est Deus, Dominus ipse est Deus. Dixitq; Elias ad eos, Apprehédite prophetas Baal, & ne vnus quidem effugiat ex eis. Quos cum apprehendissent, duxit eos Elias ad torrentem Cison, & interfecit eos ibi. Et ait Elias ad Achab, Ascende, comede, & bibe: quia sonus multæ pluuiæ est. Ascendit Achab, vt comederet & biberet: Elias autem ascendit in verticem Carmeli, & pronus in terram posuit faciem suam inter genua sua, & dixit ad puerum suum, Ascende, & prospice contra mare. Qui cum ascendisset, & contemplatus esset, ait, Non est quicquam. Et rursum ait illi, Reuertere septem vicibus. In septima autem vice ecce nubecula parua quasi vestigium hominis ascendebat de mari. Qui ait, Ascende, & dic Achab, Iunge, & descende, ne occupet te pluuia. Cumq; se verteret huc atque illuc, ecce cœli contenebrati sunt, & nubes, & ventus, & facta est pluuia grandis. Ascendens itaque Achab abiit in Iezrahel, & manus Domini facta est super Eliam, accinctisq; lumbis currebat ante Achab, donec veniret in Iezrahel.

Elias interficit omnes prophetas Baal.

Impetrat pluuiam.

S. ELIAS

S. ELIAS Iezabelem fugiens & in deserto dormiens, pane & aqua acceptis ad montem Horeb peruenit: unde mittitur ad ungendos Azael super Syriã, Iehu super Israel, & Eliseum in prophetam. CAPVT XIX.

A NVntiauit autem Achab Iezabel omnia quæ fecerat Elias, & quomodo occidisset vniuersos prophetas Baal gladio. Misitq; Iezabel nuntium ad Eliam, dicens, Hæc mihi faciant dii, & hæc addant, nisi hac hora cras posuero animã tuam sicut animam vnius ex illis. Timuit ergo Elias, & surgens abiit quocunque eum ferebat voluntas: venitq; in Bersabee Iuda, & dimisit ibi puerum suum, & perrexit in desertũ viam vnius diei. Cumq; venisset, & sederet subter vnam iuniperũ, petiuit animæ suæ vt moreretur, & ait, Sufficit mihi Domine, tolle animam meam: neque enim melior sum quàm patres mei. Proiecitq; se, & obdormiuit in vmbra iuniperi: & ecce angelus tetigit eum, & dixit illi, Surge, & comede. Et respexit, & ecce ad caput suum subcinericius panis, & vas aquæ: comedit ergo, & bibit, & rursum obdormiuit. Reuersusq; est angelus Domini B secundò, & tetigit eum, dixitq; illi, Surge, comede: grandis enim tibi restat via. Qui cum surrexisset, comedit & bibit, & ambulauit in fortitudine cibi illius quadraginta diebus, & quadraginta noctibus vsque ad montem Dei Horeb. Cumq; venisset illuc, mansit in spelunca: & ecce sermo Domini ad eum, dixitq; illi, Quid hic agis Elia? Et ille respõdit, Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituũ, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel: altaria tua destruxerũt, & prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus sum ego solus, & quærunt animã meam vt auferant eam. Et ait ei, Egredere, & sta in mõte corã Domino: & ecce Dominus transit, & spiritus grandis, & fortis subuertens montes, & conterens petras ante Dominum: non in spiritu Dominus, & post spiritũ commotio: non in commotione Dominus, & post C commotionẽ ignis: non in igne Dominus, & post ignem sibilus auræ tenuis. Quod cum audisset Elias, operuit vultum suum pallio, & egressus stetit in ostio speluncæ, & ecce vox ad eum, dicens, Quid hic agis Elia? Et ille respondit, Zelo zelatus sum pro Domino Deo exercituũ, quia dereliquerunt pactum tuum filii Israel: altaria tua destruxerunt, & prophetas tuos occiderunt gladio, & derelictus sum ego solus, & quærunt animã meam vt auferant eam. Et ait Dominus ad eum, Vade, & reuertere in viam tuam per desertum in Damascũ: cumq; perueneris illuc, vnges Hazael regẽ super Syriam, & Iehu filium Namsi vnges regem super Israel: Eliseum autem filium Saphat, qui est de Abelmeula, vnges prophetã pro te. Et erit, quicunq; fugerit gladiũ Hazael, occidet eum Iehu: & D quicunq; fugerit gladiũ Iehu, interficiet eum Eliseus. Et derelinquã mihi in Israel septem millia virorũ, quorum genua non sunt incuruata ante Baal, & omne os quod non adorauit eum osculans manum. Profectus ergo inde Elias, reperit Eliseum filium Saphat, arantem in duodecim iugis boum, & ipse in duodecim iugis boum arantibus vnus erat: cumq; venisset Elias ad eum, misit pallium suum super illum. Qui statim relictis bobus cucurrit post Eliam, & ait, Osculer, oro, patrem meum, & matrẽ meam, & sic sequar te. Dixitq; ei, Vade, & reuertere: quod enim meum erat, feci tibi. Reuersus autem ab eo, tulit par boum, & mactauit illud, & in aratro boum coxit carnes, & dedit populo, & comederunt: consurgensq; abiit, & secutus est Eliam, & ministrabat ei.

Eliæ ieiunium.

Rom. 11. a

Quéritur se relictum solum.

3. Re. 19. a

Eccl. 48. a

Rom. 11. a

Elisei vocatio à Deo.

S. SYRI Samariam obsidentes ceduntur à pueris, & iterum altero anno eorum rege Benadab reseruato, unde Achab grauiter à propheta reprehensus est. CAPVT XX.

A POrrò Benadad rex Syriæ, congregauit omnem exercitum suum, & trigintaduos reges secum, & equos, & currus: & ascendens pugnauit contra Samariam, & obsedit eam. Mittensq; nũtios ad Achab regem Israel in ciuitatẽ, ait, Hæc dicit Benadad, Argentum tuum, & aurum tuum meum est: vxores tuæ, & filii tui optimi, mei sunt. Responditq; rex Israel, Iuxta verbum tuum domine mi rex, tuus sum ego, & omnia mea. Reuertentesq; nuntii, dixerunt: Hæc dicit Benadad, qui misit nos ad te, Argentum tuum, & aurum tuum, & vxores tuas, & filios tuos dabis mihi. Cras igitur hac eadem hora mittam seruos meos ad te, & scrutabuntur domũ tuam, & domum seruorũ tuorum: & omne quod eis placuerit, ponẽt in manibus suis, B & auferent. Vocauit autem rex Israel omnes seniores terræ, & ait, Animaduertite & videte quoniã insidiatur nobis: misit enim ad me pro vxoribus meis, & filiis, & pro argento & auro, & non abnui. Dixeruntq; omnes maiores natu, & vniuersus populus ad eum, Non audias, neq; acquiescas illi. Respondit itaq; nuntiis Benadad, Dicite domino meo regi, Omnia propter quæ misisti ad me seruũ tuum in initio, faciã: hanc autem rem facere non possum. Reuersiq; nuntii retulerunt ei. Qui remisit, & ait, Hæc faciant mihi dii, & hæc addant, si suffecerit puluis Samariæ pugillis omnis populi qui sequitur me. Et respondens rex Israel, ait, Dicite ei, Ne glorietur accinctus æque vt discinctus. Factũ est autem cũm audisset verbũ istud, bibebat ipse & reges in vmbraculis, & ait seruis suis, Circũdate ciuitatẽ. Et circũdederũt eam. Et ecce propheta vnus accedens ad Achab regem Israel, ait ei, Hæc dicit Dominus, Certè vidisti omnem multitudinẽ hanc nimiam? ecce, ego tradam eam in manũ tuam hodie, vt scias C quia ego sum Dominus. Et ait Achab, Per quem? Dixitq; ei, Hæc dicit Dominus, Per pedissequos principum prouinciarum. Et ait, Quis incipiet præliari? Et ille dixit, Tu. Recensuit ergo pueros principum prouinciarũ, & reperit numerũ ducentorum trigintaduorũ: recensuit post eos populum, omnes filios Israel septẽ millia: & egressi sunt meridie. Benadad autem bibebat temulẽtus in vmbraculo suo, & reges triginta duo cum eo, qui ad auxiliũ eius venerant. Egressi sunt autẽ pueri principũ prouinciarũ in prima frõte. Misit itaq; Benadad. Qui nuntiauerunt ei, dicentes, Viri egressi sunt de Samaria. At ille ait, Siue pro pace veniunt, apprehendite eos viuos: siue vt prælientur, viuos eos capite. Egressi sunt ergo pueri principũ prouinciarũ, ac reliquus exercitus sequebatur eos. & percussit vnusquisq; virum qui contra se veniebat: fu D geruntq; Syri, & persecutus est eos Israel. Fugit quoq; Benadad rex Syriæ in equo cum equitibus suis. Necnon egressus rex Israel percussit equos, & currus: & percussit Syriam plaga magna nimis. Accedens autem propheta ad regem Israel, dixit ei, Vade, & confortare, & scito, & vide quid facias: sequenti enim anno rex Syriæ ascẽdet contra te. Serui verò regis Syriæ dixerunt ei, Dii montiũ sunt dii eorũ, ideò superauerunt nos: sed melius est vt pugnemus contra eos in campestribus, & obtinebimus eos. Tu ergo verbũ hoc fac, Amoue reges singulos ab exercitu tuo, & pone principes pro eis, & instaura numerũ militum qui ceciderũt de tuis, & equos secundum equos pristinos, & currus secundũ currus quos antè habuisti: & pugnabimus cõtra eos in campestribus, & videbis quòd obtinebimus eos. Credidit consilio eorũ, & fecit ita. Igitur postquam annus transierat, recensuit Benadad Syros, & ascendit in Aphec, vt pugnaret contra Israel. Porrò filii Israel recẽsiti sunt, & acceptis cibariis profecti ex aduerso, castraq; metati sunt contra eos, quasi duo parui greges caprarũ: Syri autẽ repleuerũt terrã. (Et accedẽs vir Dei, E dixit ad regem Israel, Hæc dicit Dominus, Quia dixerũt Syri, Deus montiũ est Dominus, & non est Deus vallium: dabo omnem multitudinẽ hanc grandẽ in manu tua, & scietis quia ego sum Dominus.) Dirigebantque septem diebus ex aduersu hi, atq; illi acies, septima autem die commissum est bellum: percusseruntq; filii Israel de Syris centum millia peditum in die vna. Fugerunt autem Syri qui remanserunt in Aphec, in ciuitatẽ: & cecidit murus super vigintiseptẽ millia hominum

Prophetã mittit Deus ad Achab, in desperatis reb' promittens salutem.

Cadit exercitus Benadad ob blasphemiam.

hominum qui remanserant. Porrò Benadad fugiens ingressus est ciuitatem, in cubiculū quod erat intra cubiculum, dixeruntq; ei serui sui, Ecce, audiuimus quòd reges domus Israel clementes sint: ponamus itaq; saccos in lumbis nostris, & funiculos in capitibus nostris, & egrediamur ad regē Israel: forsitan saluabit animas nostras. Accinxerunt saccis lumbos suos, & posuerūt funiculos in capitibus suis, veneruntq; ad regem Israel, & dixerūt ei, Seruus tuus Benadad dicit, Viuat, oro te, anima mea. Et ille ait, Si adhuc viuit, frater meus F est. Quod acceperūt viri pro omine: & festinātes rapuerunt verbū ex ore eius, atq; dixerūt, Frater tuus Benadad. Et dixit eis, Ite, & adducite eum ad me. Egressus est ergo ad eū Benadad, & leuauit eum in currū suū. Qui dixit ei, Ciuitates quas tulit pater meus à patre tuo, reddā: & plateas fac tibi in Damasco, sicut fecit pater meus in Samaria, & ego fœderatus recedā à te. Pepigit ergo fœdus, & dimisit eū. Tunc vir quidam de filiis prophetarū dixit ad sociū suum in sermone Domini, Percute me. At ille noluit percutere. Cui ait, Quia noluisti audire vocē Domini, ecce, recedes à me, & percutiet te G leo. Cumq; paululū recessisset ab eo, inuenit eū leo, atq; percussit. Sed & alterū inueniens virū, dixit ad eū, Percute me. Qui percussit eū, & vulnerauit. Abiit ergo propheta, & occurrit regi in via, & mutauit aspersione pulueris oculos suos. Cumq; rex transisset, clamauit ad regē, & ait, Seruus tuus egressus est ad præliandū cominus: cūq; fugisset vir vnus, adduxit eum quidā ad me, & ait, Custodi virū istū: qui si lapsus fuerit, erit anima tua pro anima eius, aut talentū argēti appēdes. Dum autē ego turbatus huc illucq; me verterē, subito non cōparuit. Et ait rex Israel ad eū, Hoc est iudiciū tuum, quod ipse decreuisti. At ille statim abstersit puluerē de facie sua, & cognouit eum rex Israel quòd esset de prophetis. Qui ait ad eū, Hæc dicit Dominus, Quia dimisisti virū dignum morte de manu tua, erit anima tua pro anima eius, & populus tuus pro populo eius. Reuersus est igitur rex Israel in domum suā, audire contēnens, & furibundus venit in Samariā.

Achab non agnoscens Dei uictoriā, seruat Benadad cōtra Dei præceptum.

Infra 22.f

S. NABOTH *falsis accusatus testibus per Iezabelem ob denegatum uineam lapidatur, unde Achab ab Elia reprehēsus pænitet.*

CAPVT XXI.

A Post verba autem hæc, vinea erat Naboth Iezrahelitæ, qui erat in Iezrahel, iuxta palatiū Achab regis Samariæ. Locutus est ergo Achab ad Naboth, dicens, Da mihi vineam tuā, vt faciā mihi hortum olerum, quia vicina est, & prope domum meam, daboq; tibi pro ea vineam meliorē: aut si commodius tibi putas, argenti pretium quantū digna est, dabo. Cui respōdit Naboth, Propitius sit mihi Dominus, ne dem hæreditatem patrum meorū tibi. Venit ergo Achab in domū suam indignans, & frendens super verbo quod locutus fuerat ad eum Naboth Iezrahelites, dicēs, Non dabo tibi hæreditatem pa- B trum meorū. Et proiiciens se in lectulū suum, auertit faciem suam ad parietem, & non comedit panē. Ingressa est autē ad eum Iezabel vxor sua, dixitq; ei, Quid est hoc, vnde anima tua cōtristata est? & quare nō comedis panem? Qui respōdit ei, Locutus sum Naboth Iezrahelitæ, & dixi ei, Da mihi vineam tuā, accepta pecunia: aut si tibi placet dabo tibi vineā pro ea. Et ille ait, Non dabo tibi vineam meā. Dixit ergo ad eum Iezabel vxor eius, Grandis authoritatis es, & bene regis C regnum Israel: surge, & comede panē, & æquo animo esto, ego dabo tibi vineam Naboth Iezrahelitæ. Scripsit itaq; literas ex nomine Achab, & signauit eas annulo eius, & misit ad maiores natu, & optimates qui erāt in ciuitate eius, & habitabant cū Naboth. Literarum autē hæc erat sententia, Prædicate ieiuniū, & sedere facite Naboth inter primos populi: & submittite duos viros filios Belial cōtra eum, & falsum testimonium dicāt, Benedixit Deo & regi: & educite eum, & lapidate, sicque moriatur. Fecerunt ergo ciues eius maiores natu, & optimates qui habitabāt cum eo in vrbe, sicut præceperat eis Iezabel, & sicut scriptū erat in literis quas mise- D rat ad eos. prædicauerūt ieiuniū, & sedere fecerunt Naboth inter primos populi. Et adductis duobus viris filiis diaboli, fecerunt eos sedere cōtra eum: at illi, scilicet vt viri diabolici, dixerunt contra eum testimoniū corā multitudine, Benedixit Naboth Deo & regi: quā ob rem eduxerūt eum extra ciuitatem, & lapidibus interfecerunt. Miseruntq; ad Iezabel, dicentes, Lapidatus est Naboth, & mortuus est. Factum est autem, cū audisset Iezabel lapidatum Naboth, & mortuum, locuta est ad Achab, Surge, posside vineā Naboth Iezrahelitæ, qui noluit tibi acquiescere, & dare eā accepta pecunia: E non enim viuit Naboth, sed mortuus est. Quod cum audisset Achab, mortuū videlicet Naboth, surrexit, & descendebat in vineā Naboth Iezrahelitæ, vt possideret eam. Factus est igitur sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens, Surge, & descende in occursum Achab regis Israel, qui est in Samaria: ecce ad vineā Naboth descēdit, vt possideat eam: & loquēris ad eum, dicēs, Hæc dicit Dominus, Occidisti, insuper & possedisti. Et post hæc addes, Hæc dicit Dominus, In loco hoc in quo linxerūt canes sanguinē Naboth, lambēt quoque sanguinē tuum. Et ait Achab ad Eliā, Num inuenisti me inimicū mi? Qui dixit, Inueni, eo quòd venūdatus sis, vt faceres malum in conspectu Domini. Ecce ego inducam super te malum, & demetā posteriora tua, & interficiam de Achab mingentem ad parietem, & clausum & vltimū in Israel. Et dabo domum tuam, sicut domū Ieroboam filii Nabat, & sicut domum Baasa filii Ahia: quia egisti, vt me ad iracundiā prouocares, & peccare fecisti Israel. Sed & de Iezabel locutus est Dominus, dicēs, Canes comedēt Iezabel. Si mortuus fuerit Achab in ciuitate, comedent eū canes: si autem G mortuus fuerit in agro, comedent eum volucres cœli. Igitur non fuit alter talis sicut Achab, qui venūdatus est vt faceret malum in cōspectu Domini: concitauit enim eum Iezabel vxor sua, & abominabilis factus est, in tantū vt sequeretur idola quæ fecerant Amorrhæi, quos cōsumpsit Dominus à facie filiorum Israel. Itaq; cum audisset Achab sermones istos, scidit vestimēta sua, & operuit cilicio carnē suam, ieiunauitq;, & dormiuit in sacco, & ambulauit demisso capite. Et factus est sermo Domini ad Eliam Thesbiten, dicens, Nōnne vidisti humiliatū Achab coram me? quia igitur humiliatus est mei causa, nō inducam malum in diebus eius, sed in diebus filii sui inferam malum domui eius.

Iezabel sub missis falsis testib' lapidari iubet Naboth.

Elias increpat Achab. prædicēs illi mortem.

4. Re. 9.b

Supra 15.g

Supra 16.a

Prædicit & mortē Iezabel.

4. Re. 6.g

Agit pœnitentiam.

4. Re. 10.c

S. ACHAB *ueros abhorrens prophetas, à falsis seductus perit in bello: cui Ochozias successit in Israel, & Iosaphat Ioram in Iuda.*

CAPVT XXII.

A Transierunt igitur tres anni absq; bello, inter Syriam & Israel. In anno autē tertio, descēdit Iosaphat rex Iuda ad regē Israel. Dixitq; rex Israel ad seruos suos, Ignoratis quòd nostra sit Ramoth Galaad, & negligimus tollere eā de manu regis Syriæ? Et ait ad Iosaphat, Veniesne mecū ad prœliādū in Ramoth Galaad? Dixitq; Iosaphat ad regē Israel, Sicut ego sum, ita & tu: populus meus, & populus tuus vnū sunt, & equites mei equites tui. Dixitq; Iosaphat ad regē Israel, Quære, oro te, hodie sermonē Domini. Congregauit ergo rex Israel prophetas quadringentos circiter viros, & ait ad eos, Ire debeo in Ramoth B Galaad ad bellandū, an quiescere? Qui respōderūt, Ascēde, & dabit eā Dominus in manu regis. Dixit autē Iosaphat, Non est hic propheta Domini quispiā, vt interrogemus per eū? Et ait rex Israel ad Iosaphat, Remāsit vir vnus, per quē possumus interrogare Dominū: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonū, sed malum, Michæas filius Iemla. Cui Iosaphat ait, Ne loquaris ita rex. Vocauit ergo rex Israel eunuchum quendā, & dixit ei, Festina adducere Michæam filium Iemla. Rex autē Israel, & Iosaphat rex Iuda sedebant vnus-

2. Par. 18.a

cccc. pseudoprophetæ.

Iosaphat rex pius. re quirit verbum Dei.

Michæas vnicus Dei propheta.

quisque in solio suo vestitus cultu regio, in area iuxta ostium portæ Samariæ, & vniuersi prophetæ prophetabant in conspectu eorũ. Fecit quoq; sibi Sedecias filius Chanaana cornua ferrea, & ait, Hæc dicit Dominus, His ventilabis Syriã, donec deleas eã. Omnesq; prophetæ similiter prophetabãt, dicentes, Ascende in Ramoth Galaad, & vade prosperè, & tradet eã Dominus in manus regis. Nuntius verò qui ierat C vt vocaret Michæã, locutus est ad eum, dicẽs, Ecce sermones prophetarũ ore vno regi bona prædicant: sit ergo & sermo tuus similis eorũ, & loquere bona. Cui Michæas ait, Viuit Dominus, quia quodcũq; dixerit mihi Dominus, hoc loquar. Venit itaq; ad regẽ, & ait illi rex, Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad præliandũ, an cessare? Cui ille respondit, Ascende, & vade prosperè, & tradet Dominus in manus regis. Dixit autẽ rex ad eum, Iterũ atq; iterũ adiuro te, vt nõ loquaris mihi nisi quod verũ est, in nomine Domini. Et ille ait, Vidi cunctũ Israel dispersum in montibus quasi oues nõ habentes pastorẽ: & ait Dominus, Non habẽt isti dominũ, reuertatur vnusquisq; in domũ suam in pace. Dixit ergo rex Israel ad Iosaphat, Nunquid nõ dixi tibi quia non prophetat mihi bonum, sed semper malum? Ille verò addens, ait, Propterea audi sermonẽ Domini, Vidi Dominũ sedentẽ super solium suũ, & omnem exercitum cœli assistentẽ ei à dextris & à sinistris: & ait Dominus, Quis decipiet Achab regẽ Israel, vt ascendat, & cadat in Ramoth Galaad? Et dixit vnus D verba huiuscemodi, & alius aliter. Egressus est autẽ spiritus, & stetit corã Domino, & ait, Ego decipiam illum. Cui locutus est Dominus, In quo? Et ille ait, Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omnium prophetarũ eius. Et dixit Dominus, Decipies, & præualebis: egredere, & fac ita. Nũc igitur ecce dedit Dominus spiritũ mendacii in ore omnium prophetarum tuorũ, qui hic sunt, & Dominus locutus est cõtra te malum. Accessit autẽ Sedecias filius Chanaana, & percussit Michæam in maxillã, & dixit, Méne ergo dimisit spiritus Domini, & locutus est tibi? Et ait Michæas, Visurus es in die illa, quando ingrediẽris in cubiculũ intra cubiculũ, vt abscondaris. Et ait rex Israel, Tollite Michæam, & maneat apud Amon principẽ ciuitatis, & apud Ioas filium Amélech, & dicite eis, Hæc dicit rex, Mittite virum istũ in carcerẽ, & sustentate eum pane tribulationis & aqua angustiæ, donec reuertar E in pace. Dixitq; Michæas, Si reuersus fueris in pace, nõ est locutus in me Dominus. Et ait, Audite populi, omnes. Ascendit itaq; rex Israel, & Iosaphat rex Iuda in Ramoth Galaad. Dixit itaq; rex Israel ad Iosaphat, Sume arma, & ingredere prælium, & induere vestibus tuis: porrò rex Israel mutauit habitum suũ, & ingressus est bellum. Rex autem Syriæ præceperat principibus curruũ trigintaduobus, dicẽs, Non pugnabitis cõtra minorem & maiorẽ quempiam, nisi cõtra regem Israel solũ. Cum ergo vidissent principes curruum Iosaphat, suspicati sunt quòd ipse esset rex Israel, & impetu facto pugnabant contra eum: & exclamauit Iosaphat. Intellexeruntq; principes curruum quòd non esset rex Israel, & cessauerunt ab eo. Vir autem quidam tetẽdit arcũ, in incertum sagittam dirigens, & casu percussit regẽ Israel inter pulmonem & stomachum. At ille dixit aurigæ suo, Verte manum tuam, & eiice me de exercitu, quia grauiter vulneratus sum. Commissum est ergo præliũ in die illa: & rex Israel stabat F in curru suo cõtra Syros, & mortuus est vespere: fluebat autem sanguis plagæ in sinũ currus, & præco insonuit in vniuerso exercitu antequã sol occumberet, dicẽs, Vnusquisq; reuertatur in ciuitatẽ, & in terrã suã. Mortuus est autẽ rex, & perlatus est in Samariã: sepelierũtq; regem in Samaria, & lauerunt currũ eius in piscina Samariæ, & linxerũt canes sanguinem eius, & habenas lauerũt iuxta verbũ Domini quod locutus fuerat. Reliqua autem sermonũ Achab, & vniuersa quæ fecit, & domus eburnea quam ædificauit, cunctarumq; vrbium quas extruxit, nónne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel? Dormiuit ergo Achab cum patribus suis, & regnauit Ochozias filius eius pro eo. Iosaphat verò filius Asa regnare cœperat super Iudam, anno quarto Achab regis Israel. Triginta quinq; annorũ erat cum regnare cœpisset, & vigintiquinq; annis regnauit in Ierusalẽ: nomen matris eius Azuba filia Salai. Et ambulauit in omni via Asa patris sui, & nõ declinauit ex ea: fecitq; quod rectũ erat in conspectu Domini. Veruntamen excelsa nõ abstulit: adhuc enim populus sacrificabat, & adolebat incẽsum in excelsis. Pacemque habuit Iosaphat cum rege Israel. Reliqua autem verborum Iosaphat, & opera eius quæ gessit, & præ- G lia, nónne hæc scripta sunt in libro verborum dierũ regum Iuda? Sed & reliquias effœminatorũ, qui remanserant in diebus Asa patris eius, abstulit de terra. Nec erat tunc rex constitutus in Edom. Rex verò Iosaphat fecerat classes in mari, quæ nauigarẽt in Ophir propter aurũ: & ire non poterant, quia cõfractæ sunt in Asiongáber. Tunc ait Ochozias filius Achab ad Iosaphat, Vadant serui mei cum seruis tuis in nauibus. Et noluit Iosaphat. Dormiuitq; Iosaphat cum patribus suis, & sepultus est cum eis in ciuitate Dauid patris sui: regnauitq; Ioram filius eius pro eo. Ochozias autẽ filius Achab regnare cœperat super Israel in Samaria, anno septimo decimo Iosaphat regis Iuda, regnauitq; super Israel duobus annis. Et fecit malũ in cõspectu Domini, & ambulauit in via patris sui & matris suæ, & in via Ieroboã filii Nabat, qui peccare fecit Israel. Seruiuit quoq; Baal, & adorauit eum, & irritauit Dñm Deum Israel, iuxta omnia quę fecerat pater eius.

Ironia Michææ prophetæ.

Percutitur Michæas.

Incarceratur.

Supra 21. e

FINIS.

Quartus Liber Regum: secundum Hebræos, Malachim secundus.

S. AEGROTANS Ochozias, & Beelzebub consulens, ab Elia increpatur duobus quinquagenariis eius igne consumptis.

CAPVT I.

A PRAEVARICATVS est autẽ Moab in Israel, postquam mortuus est Achab. Ceciditq; Ochozias per cancellos cœnaculi sui quod habebat in Samaria, & ægrotauit: misitq; nuntios, dicens ad eos, Ite, consulite Beelzebub deum Accaron, vtrũ viuere queam de infirmitate mea hac. Angelus autem Domini locutus est ad Eliam Thesbiten, dicens, Surge, & ascẽde in occursum nuntiorum regis Samariæ, & dices ad eos, Nũquid nõ est Deus in Israel, vt eatis ad consulendũ Beelzebub Deum Accaron? Quam ob rem, hæc dicit Dominus, De lectulo super quem ascendisti, non descendes, sed morte moriẽris. Et abiit Elias, B reuersiq; sunt nuntii ad Ochoziam. Qui dixit eis, Quare reuersi estis? At illi responderunt ei, Vir occurrit nobis, & dixit ad nos, Ite, & reuertimini ad regẽ qui misit vos, & dicetis ei, Hæc dicit Dominus, Nunquid quia non erat Deus in Israel, mittis vt consulatur Beelzebub Deus Accaron? Idcirco de lectulo super quẽ ascendisti nõ descendes, sed morte moriẽris. Qui dixit eis, Cuius figuræ & habitus est vir ille qui occurrit vobis, & locutus est verba hæc? At illi dixerũt, Vir pilosus, & zona pellicea accinctus renibus. Qui ait, Elias Thesbites est. Misitq; ad eum quinquagenarium principem, & quinquaginta qui erant sub eo. Qui ascendit ad eũ: sedentiq; in vertice mõtis, ait, Homo Dei, rex præcepit vt descendas. Respõdensq; Elias, dixit quinquagenario, Si homo Dei

Vestitus Eliæ.

Quinquagenarii ad Eliã missi cõsumũtur igne.

sum, descendat ignis de cœlo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. Descēdit itaq; ignis de cœlo, & deuorauit eum, & quinquaginta qui erant cū eo. Rursumq; misit ad eum principem quinquagenarium alterū, & quinquaginta cum eo. Qui locutus est illi, Homo Dei, hæc dicit rex, Festina, descende. Respondens Elias, ait, Si homo Dei ego sum, descēdat ignis de cœlo, & deuoret te, & quinquaginta tuos. Descendit ergo ignis de cœlo, & deuorauit illū, & quinquaginta eius. Iterum misit principem quinquagenariū tertiū, & quinquaginta qui erant cum eo. Qui cū venisset, curuauit genua cōtra Eliam, & precatus est eū, & ait, Homo Dei, noli despicere animam meam, & animas seruorū tuorum qui mecum sunt. Ecce descendit ignis de cœlo, & deuorauit duos principes quinquagenarios primos, & quinquagenos qui cum eis erant: sed D nunc obsecro vt miserearis animæ meæ. Locutus est autem angelus Domini ad Eliam, dicens, Descende cum eo, ne timeas. Surrexit igitur, & descendit cum eo ad regem, & locutus est ei, Hæc dicit Dominus, Quia misisti nuntios ad consulendum Beelzebub Deum Accaron, quasi non esset Deus in Israel à quo posses interrogare sermonē, ideo de lectulo super quē ascendisti, nō descendes, sed morte morieris. Mortuus est autem iuxta sermonē Domini quē locutus est Elias, & regnauit Ioram frater eius pro eo, anno secundo Iorā filii Iosaphat regis Iudæ: non enim habebat filiū. Reliqua autem verborum Ochoziæ quæ operatus est, nónne hæc scripta sunt in Libro sermonum dierum regum Israel?

Elias increpat Ochoziam.

S. ELIAS *aquis Iordanis diuisis, in cœlum Eliseo pallium & duplicatum spiritum relinquens rapitur, quæritur nec inuenitur, Eliseus remenso Iordane, sanatis aquis, à pueris ridetur ab ursis lacerandis.* CAPVT II.

A Actum est autem: cum leuare vellet Dominus Eliam per turbinē in cœlum, ibant Elias & Eliseus de Galgalis. Dixitq; Elias ad Eliseū, Sede hic, quia Dominus misit me vsq; in Bethel. Cui ait Eliseus, Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia nō derelinquam te. Cumq; descēdissent Bethel, egressi sunt filii prophetarum, qui erāt in Bethel, ad Eliseum, & dixerūt ei, Nunquid nosti quia hodie Dominus tollet dominum tuum à te? Qui respondit, Et ego noui: silete. Dixit autē Elias ad Eliseum, Sede hic, quia Dominus misit me in Iericho. Et ille ait, Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia non derelinquā te. Cumq; venissent Iericho, accesserunt filii prophetarū qui erāt in Iericho, ad Eliseum, & dixerūt ei, Nunquid nosti quia Dominus hodie tollet dominū tuum à te? Et ait, Et ego noui: B silete. Dixit autē ei Elias, Sede hic, quia Dominus misit me vsq; ad Iordanē. Qui ait, Viuit Dominus, & viuit anima tua, quia nō derelinquā te. Ierūt igitur ambo pariter, & quinquaginta viri de filiis prophetarū secuti sunt eos, qui & steterunt econtrà longe: illi autē ambo stabant super Iordanem. Tulitq; Elias palliū suū, & inuoluit illud, & percussit aquas: quæ diuisæ sunt in vtranq; partē, & transierūt ambo per siccum. Cumq; transissent, Elias dixit ad Eliseū, Postula quod vis vt faciam tibi, antequā tollar à te. Dixitq; Eliseus, Obsecro vt fiat in me duplex spiritus tuus. Qui respōdit, Rē difficilem postulasti: attamē si videris me quando tollar à te, erit tibi quod petisti: si autem non videris, non erit. Cumq; pergerent, & incedentes sermocinarentur, ecce currus igneus, & equi ignei diuiserunt vtrunq;: & ascendit Elias per turbinem in cœlum, Eliseus autē videbat, & clamabat, Pater mi, pater C mi, currus Israel & auriga eius. Et non vidit eū amplius: apprehenditq; vestimenta sua, & scidit illa in duas partes. Et leuauit pallium Eliæ, quod ceciderat ei: reuersusq; stetit super ripam Iordanis, & pallio Eliæ quod ceciderat ei, percussit aquas, & nō sunt diuisæ. & dixit, Vbi est Deus Eliæ etiam nunc? Percussitq; aquas, & diuisæ sunt huc atq; illuc, & transiit Eliseus. Videntes autē filii prophetarū qui erant in Iericho econtrà, dixerūt, Requieuit spiritus Eliæ super Eliseum. Et venientes in occursum eius, adorauerūt eum proni in terram, dixeruntq; illi, Ecce, cum seruis tuis sunt quinquaginta viri fortes, qui possunt ire, & quærere dominū tuum, ne forte tulerit eum spiritus Domini, & proiecerit eum in vnum montium, aut in vnā vallium. Qui ait, Nolite mittere. Coegeruntq; eū, donec acquiesceret, & diceret, Mittite. Et miserunt quinquaginta viros: qui cū quæsissent tribus diebus, nō inuenerūt. Et reuersi sunt ad eū: at ille habitabat in Iericho, & dixit eis, Nunquid non dixi vobis, Nolite mittere? Dixe- D runt quoq; viri ciuitatis ad Eliseū, Ecce habitatio ciuitatis huius optima est, sicut tu ipse domine prospicis, sed aquæ pessimæ sunt, & terra sterilis. At ille ait, Afferte vas nouum, & mittite in illud sal. Quod cū attulissent, egressus ad fontē aquarum, misit in illū sal, & ait, Hæc dicit Dominus, Sanaui aquas has, & nō erit vltrà in eis mors, neq; sterilitas. Sanatæ sunt ergo aquæ, vsq; in diē hanc, iuxta verbū Elisei quod locutus est. Ascendit autē inde Eliseus in Bethel: cūq; ascenderet per viam, pueri parui egressi sunt de ciuitate, & illudebant ei, dicentes, Ascende calue, ascende calue. Qui cum respexisset, vidit eos, & maledixit eis in nomine Domini: egressiq; sunt duo vrsi de saltu, & lacerauerūt ex eis quadragintaduos pueros. Abiit autem inde in montem Carmeli, & inde reuersus est in Samariam.

Petitio Elisei ab Elia.

Raptus in cœlū Elias. Eccl. 48.a

Aquæ morteferæ, misso per Eliseum sale, dulcescunt. 1. Mac. 2. f

S. IN *Moabitas rebelles arma parāt reges Iuda, Israel, & Edom, quibus in via Eliseus dat aquas, inde victus rex Moab primogenitum immolat filium.* CAPVT III.

A IOram verò filius Achab regnauit super Israel in Samaria anno decimooctauo Iosaphat regis Iudæ. Regnauitq; duodecim annis. Et fecit malum corā Domino, sed nō sicut pater suus & mater: tulit enim statuas Baal quas fecerat pater eius. Verumtamē in peccatis Ieroboā filii Nabat, qui peccare fecit Israel, adhæsit, nec recessit ab eis. Porrò Mesa rex Moab, nutriebat pecora multa, & soluebat regi Israel centū millia agnorū, & centum millia arietū cum velleribus suis. Cūq; mortuus fuisset Achab præuaricatus est fœdus, quod habebat cū rege Israel. Egressus est igitur rex Iorā in die illa de Samaria, & recēsuit vniuersum Israel. Misitq; ad Iosaphat regē Iuda, dicens, rex Moab recessit à me, veni mecū cōtra eum ad prælium. Qui respondit, Ascendam: qui meus est, tuus est: populus meus, populus tuus: & equi mei, equi tui. Dixitq;, Per quam viam B ascendemus? At ille respōdit, Per desertū Idumææ. Perrexerunt igitur rex Israel, & rex Iuda, & rex Edom, & circuierūt per viam septē dierū, nec erat aqua exercitui & iumētis quæ sequebantur eos. Dixitq; rex Israel, Heu heu heu, cōgregauit nos Dominus tres reges, vt traderet in manu Moab. Et ait Iosaphat, Est'ne hic propheta Domini, vt deprecemur Dominum per eum? Et respōdit vnus de seruis regis Israel. Est hic Eliseus filius Saphat, qui fundebat aquam super manus Eliæ. Et ait Iosaphat, Est apud eū sermo Domini? Descen-

dixitq; ad eum rex Israel, & Iosaphat, & rex Edom. Dixit autem Eliseus ad regē Israel, Quid mihi & tibi est? vade ad prophetas patris tui, & matris tuæ. Et ait illi rex Israel, Quare congregauit Dominus tres reges hos, vt traderet eos in manus Moab? Dixitq; ad eū Eliseus, Viuit Dominus exercituū, in cuius cōspectu sto, quòd si non vultū Iosaphat regis Iudæ erubescerem, nō attendissem quidē te, nec respexissem. Nunc autem adducite mihi psaltē. Cumq; caneret psaltes, facta est super eū manus Domini, & ait, Hæc dicit Dominus, Facite alueū torrentis huius fossas & fossas. Hæc enim dicit Domi- C nus, Non videbitis ventū, neq; pluuiam: & alueus iste replebitur aquis, & bibetis vos, & familiæ vestræ, & iumenta vestra. Parumq; est hoc in conspectu Domini: insuper tradet etiam Moab in manus vestras. Et percutietis omnē ciuitatem munitā, & omnem vrbē electam, & vniuersum lignum fructiferum succidetis, cunctosq; fontes aquarū obturabitis, & omnem agrum egregiū operietis lapidibus. Factū est igitur mane, quando sacrificiū offerri solet: & ecce, aquæ veniebant per viā Edom: & repleta est terra aquis. Vniuersi autē Moabitæ audiētes quòd ascēdissent reges vt pugnarēt aduersum eos, cōuocauerūt omnes qui accincti erant baltheo désuper, & steterunt in terminis. Primoq; mane surgentes, & orto iam sole ex aduerso aquarū, viderunt Moabitæ ecōtra D aquas rubras, quasi sanguinē, dixerūtq;, Sanguis gladii est: pugnauerūt reges cōtra se, & cæsi sunt mutuò: nunc perge ad prædā Moab. Perrexerūtq; in castra Israel: porrò cōsurgens Israel, percussit Moab: at illi fugerunt corā eis. Venerūt igitur qui vicerant, & percusserūt Moab, & ciuitates destruxerunt: & omnē agrū optimū, mittentes singuli lapides, & repleuerūt: & vniuersos fontes aquarū obturauerūt: & omnia ligna fructifera succiderūt, ita vt muri tantū fictiles remanerēt: & circūdata est ciuitas à fundibulariis, & magna ex parte percussa. Quod cū vidisset rex Moab, præualuisse scilicet hostes, tulit secū septingētos viros educētes gladios, vt irrumperent ad regē Edom: & non potuerunt. Arripiensq; filium suum primogenitū, qui regnaturus erat pro eo, obtulit holocaustum super murū: & facta est indignatio magna in Israel, statimq; recesserunt ab eo, & reuersi sunt in terram suā.

Psalte canēte, prophetat Elise°.

Moabitarū Rex victus sacrificat filium suum.

S. ELISEVS mulierem ditat oleo, cui filium impetrat, hunc mortuum suscitat, ac sanata olla panes multiplicat.

CAPVT IIII.

A MVlier autem quædā de vxoribus prophetarum clamabat ad Eliseum, dicens, Seruus tuus vir meus mortuus est, & tu nosti quia seruus tuus fuit, timens Dominum: & ecce creditor venit vt tollat duos filios meos ad seruiendū sibi. Cui dixit Eliseus, Quid vis vt faciam tibi? Dic mihi, quid habes in domo tua? At illa respondit, Non habeo ancilla tua quicquam in domo mea, nisi parum olei quo vngar. Cui ait, Vade, pete mutuò ab omnibus vicinis tuis vasa vacua non pauca. Et ingredere, & claude hostium tuum, cū intrinsecus fueris tu & filii tui: & mitte inde in omnia vasa hæc: & cum plena fuerint, tolles. Iuit itaq; mulier, & clausit ostium super se, & super filios suos: illi offerebant vasa, & illa infundebat. Cumq; plena fuissent vasa, dixit ad filium suum, Affer mihi adhuc vas. B Et ille respondit, Non habeo. Stetitq; oleum. Venit autē illa, & indicauit homini Dei. Et ille, Vade, inquit, vende oleum, & redde creditori tuo: tu autem & filii tui viuite de reliquo. Facta est autem quædā dies, & transibat Eliseus per Sunam: erat autem ibi mulier magna quæ tenuit eum vt comederet panem: cumq; frequenter inde transiret, diuertebat ad eam vt comederet panem. Quæ dixit ad virum suū, Animaduerto quòd vir Dei sanctus est iste, qui transit per nos frequenter. Faciamus ergo ei cœnaculum paruum, & ponamus ei in eo lectulum, & mensam, & sellam, & candelabrū, vt cum venerit ad nos, maneat ibi. Facta est ergo dies quædam, & ve- C niens diuertit in cœnaculū, & requieuit ibi. Dixitq; ad Giezi puerum suum, Voca Sunamitidem istā. Qui cum vocasset eam, & illa stetisset coram eo, dixit ad puerū suum, Loquere ad eam, Ecce, sedulè in omnibus ministrasti nobis, quid vis vt faciam tibi? nunquid habes negotium, & vis vt loquar regi, siue principi militiæ? Quæ respondit, In medio populi mei habito. Et ait, Quid ergo vult vt faciā ei? Dixitq; Giezi, Ne quæras: filium enim non habet, & vir eius senex est. Præcepit itaq; vt vocaret eam: quæ cum vocata fuisset, & stetisset ante ostium, dixit ad eam, In tempore isto, in hac eadem hora, si vita comes fuerit, habebis in vtero filium. At illa respondit, Noli quæso domine mi vir Dei, noli mētiri ancillæ tuæ. Et concepit mulier, & peperit filium in tempore, & in hora eadem qua dixerat ei Eliseus. Creuit autē puer. Et cum esset quædam dies, & egressus isset ad patrem suum, ad messo- D res, ait patri suo, Caput meū, caput meū. At ille dixit puero, Tolle, duc eum ad matrem suā. Qui cum tulisset, & duxisset eum ad matrē suam, posuit eum illa super genua sua vsq; ad meridiem, & mortuus est. Ascēdit autem, & collocauit eum super lectulum hominis Dei, & clausit ostium: & egressa vocauit virum suum, & ait, Mitte mecū obsecro vnum de pueris, & asinam, vt excurram vsq; ad hominē Dei, & reuertar. Qui ait illi, Quam ob causam vadis ad eum? hodie non sunt Calendæ, neq; Sabbathū. Quæ respondit, Vadam. Strauitq; asinam, & præcepit puero, Mina, & propera, ne mihi moram facias in eundo: & hoc age quod præcipio tibi. Profecta est igitur, & venit ad virum Dei in montem Carmeli: cumque vidisset eam vir Dei econtra, ait ad Giezi puerum suum, Ecce Sunamitis illa. Vade ergo in occursum eius, & dic ei, Rectène agitur circa te, & circa virū tuum, & circa fi- E lium tuum? Quæ respondit, Rectè. Cumq; venisset ad virum Dei in montem, apprehendit pedes eius, & accessit Giezi vt amoueret eam. Et ait homo Dei, Dimitte illā: anima enim eius in amaritudine est, & Dominus celauit à me, & non indicauit mihi. Quæ dixit illi, Nunquid petiui filium à Domino meo? nunquid nō dixi tibi, Ne illudas me? Et ille ait ad Giezi, Accinge lumbos tuos, & tolle baculū meum in manu tua, & vade. Si occurrerit tibi homo, non salutes eum: & si salutauerit te quispiam, non respondeas illi: & pones baculum meum super faciem pueri. Porrò mater pueri ait, Viuit Dominus, & viuit anima tua, non dimittam te. Surrexit ergo, & secutus est eam. Giezi autem præcesserat ante eos, & posuerat baculum super faciem pueri: & non erat vox, neq; sensus: reuersusq; est in occursum eius, & nūtiauit ei, dicens, F Non surrexit puer. Ingressus est ergo Eliseus domū, & ecce, puer mortuus iacebat in lectulo eius: ingressusq; clausit ostium super se, & super puerum: & orauit ad Dominum. Et ascendit, & incubuit super puerum: posuitq; os suum super os eius, & oculos suos super oculos eius, & manus suas super manus eius: & incuruauit se super eum, & calefacta est caro pueri. At ille reuersus, deambulauit in domo semel huc atq; illuc: & ascendit, & incubuit super eum: & oscitauit puer septies, aperuitq; oculos. Et ille vocauit Giezi, & dixit ei, Voca Sunamitidem hanc. Quæ vocata, ingressa est ad eum. Qui ait, Tolle filium tuū. Venit illa, & corruit ad pedes eius, & adorauit super terram: tulitq; filium suum, & egressa est, & Eliseus reuersus est in Galgala. Erat autē fames in terra, & filii prophetarū habitabant coram eo, dixitq; vni de pueris, G Pone ollam grandem, & coque pulmentum filiis prophetarum. Et egressus est vnus in agrum vt colligeret herbas agrestes: inuenitq; quasi vitem syluestrē, & collegit ex ea colocynthidas agri, & impleuit palliū suum, & reuersus concidit in ollam pulmenti: nesciebat enim quid esset. Infuderunt ergo sociis, vt comederent: cumq; gustassent de coctione, clamauerunt, dicentes, Mors in olla vir Dei. Et non potuerunt comedere. At ille, Afferte, inquit, farinam. Cumq; tulissent, misit in ollam, & ait, Infunde turbæ, vt comedant. Et

Neminem per viam salutare. Luc.10.

Oratio Elisei.

non fuit

non fuit amplius quicquam amaritudinis in olla. Vir autem quidam venit de Baalsalisa deferēs viro Dei panes primitiarum, & viginti panes hordeaceos, & frumentum nouum in pera sua. At ille dixit, Da populo, vt comedat. Responditq; ei minister eius, Quantum est hoc, vt apponam coram centum viris? Rursum ille ait, Da populo, vt comedat: hæc enim dicit dominus, Comedent, & supererit. Posuit itaq; coram eis: qui comederunt, & superfuit iuxta verbum Domini.

S. NAAMAN Syrus septies in Iordane Elisei consilio lotus mundatur à lepra, quæ Giezi propter munera ab eo suscepta perpetuò adhæsit. CAPVT V.

A Naaman autem princeps militiæ regis Syriæ, erat vir magnus apud dominum suum, & honoratus: per illū enim dedit Dominus salutē Syriæ: erat autem vir fortis & diues, sed leprosus. Porrò de Syria egressi fuerāt latrunculi, & captiuā duxerant de terra Israel puellā paruulā, quæ erat in obsequio vxoris Naaman, quæ ait ad dominam suā, Vtinam fuisset dominus meus ad prophetam qui est in Samaria: profectò curasset eum à lepra quam habet. Ingressus est itaq; Naaman ad dominū suū, & nuntiauit ei, dicens, Sic & sic locuta est puella de terra Israel. B Dixitq; ei rex Syriæ, Vade, & mittam literas ad regem Israel. Qui cum profectus esset, & tulisset secum decē talenta argenti, & sex millia aureos, & decē mutatoria vestimentorum: detulit literas ad regē Israel, in hæc verba, Cum acceperis epistolā hanc, scito quòd miserim ad te Naaman seruum meum, vt cures eum à lepra sua. Cumq; legisset rex Israel literas, scidit vestimēta sua, & ait, Nūquid deus ego sum, vt occidere possim, & viuificare: quia iste misit ad me, vt curem hominē à lepra sua? animaduertite, & videte quòd occasiones quærat aduersum me. C Quod cū audisset Eliseus vir Dei, scidisse videlicet regē Israel vestimēta sua, misit ad eum, dicēs, Quare scidisti vestimēta tua? veniat ad me, & sciat esse prophetā in Israel. Venit ergo Naaman cū equis & curribus, & stetit ad ostiū domus Elisei: misitq; ad eū Eliseus nuntiū, dicens, Vade, & lauare septies in Iordane, & recipiet sanitatē caro tua, atq; mūdaberis. Iratus Naaman recedebat, dicens, Putabam quòd egrederetur ad me, & stans inuocaret nomen Domini Dei sui, & tangeret manu sua locū lepræ, & curaret me. D Nunquid non meliores sunt Amana & Pharphat fluuii Damasci omnibus aquis Israel, vt lauer in eis, & munder? Cum ergo vertisset se, & abiret indignās, accesserūt ad eum serui sui, & locuti sunt ei, Pater, si rem grandem dixisset tibi propheta, certe facere debueras: quāto magis quia nunc dixit tibi, Lauare, & mundaberis? Descendit, & lauit in Iordane septies iuxta sermonē viri Dei: & restituta est caro eius, sicut caro pueri paruuli, & mundatus est. Reuersusq; ad virum Dei cū vniuerso comitatu suo venit, E & stetit corā eo, & ait, Verè scio quòd non sit Deus in vniuersa terra, nisi tantū in Israel. Obsecro itaq; vt accipias benedictionē à seruo tuo. At ille respondit, Viuit dominus ante quem sto, quia non accipiam. Cumq; vim faceret, penitus non acquieuit. Dixitq; Naaman, Vt vis: sed obsecro cōcede mihi seruo tuo, vt tollam onus duorū burdonū de terra: nō enim faciet vltrà seruus tuus holocaustū, aut victimā diis alienis, nisi Domino. Hoc autē solū est de quo depreceris dominū pro seruo tuo, Quando ingredietur dominus meus templum Remmon, vt adoret: & illo innitēte super manū meā, si adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodē loco: vt ignoscat mihi F Dominus seruo tuo pro hac re. Qui dixit ei, Vade in pace. Abiit ergo ab eo electo terræ tempore. Dixitq; Giezi puer viri Dei, Pepercit Dominus meus Naaman Syro isti, vt nō acciperet ab eo quæ attulit: viuit Dominus, quia curram post eum, & accipiā ab eo aliquid. Et secutus est Giezi post tergum Naaman: quem cū vidisset ille currentem ad se, desiliit de curru in occursum eius, & ait, Rectène sunt omnia? Et ille ait, Rectè. dominus meus misit me ad te, dicēs, Modo venerunt ad me duo adolescētes de monte Ephraim ex filiis prophetarū: da eis talentū argenti, & vestes mutatorias duplices. Dixitq; Naaman, Melius est vt accipias duo talenta. G Et coegit eū, ligauitq; duo talenta argēti in duobus saccis, & duplicia vestimēta, & imposuit duobus pueris suis, qui & portauerunt corā eo. Cumq; venisset iam vesperi, tulit de manu eorum, & reposuit in domo, dimisitque viros, & abierunt: ipse autem ingressus, stetit coram domino suo. Et dixit Eliseus, Vnde venis Giezi? Qui respondit, Non iuit seruus tuus quòquam. At ille ait, Nónne cor meū in præsenti erat, quan do reuersus est homo de curru suo in occursum tui? Nunc igitur accepisti argentum, & accepisti vestes, vt emas oliueta, & vineas & oues & boues & seruos & ancillas. Sed & lepra Naaman adhærebit tibi, & semini tuo vsq; in sempiternum. Et egressus est ab eo leprosus quasi nix.

Luc. 4.a

Mēdacium Giezi.

S. FERRVM in aqua sub Eliseo natat, Syri exploratores excæcati ducuntur ab Eliseo in Samariā: Samariæ obsidio fame adeò grauatur, vt matres filios ederent, & Eliseus iubeatur occidi. CAPVT VI.

A Dixerunt autem filii prophetarū ad Eliseū, Ecce, locus in quo habitamus corā te, angustus est nobis. Eamus vsq; ad Iordanē, & tollant singuli de sylua materias singulas, vt ædificemus nobis ibi locum ad habitandū. Qui dixit, Ite. Et ait vnus ex illis, Veni ergo & tu cū seruis tuis. Respōdit, Ego veniā. Et abiit cū eis. Cumq; venissent ad Iordanē, cædebāt ligna. Accidit autē, vt cum vnus materiā succidisset, caderet ferrū securis in aquā: exclamauitq; ille, & ait, Heu heu heu domine mi, & hoc ipsum B mutuò acceperā. Dixit autē homo dei, Vbi cecidit? At ille mōstrauit ei locū: præcidit ergo lignū, & misit illuc: natauitq; ferrū, & ait, Tolle. Qui extendit manū, & tulit illud. Rex autē Syriæ pugnabat cōtra Israel, cōsiliumq; iniit cum seruis suis, dicens, In loco illo & illo ponamus insidias. Misit itaq; vir Dei ad regē Israel, dicēs, Caue ne transeas in locum illum: quia ibi Syri in insidiis sunt. Misit itaq; rex Israel ad locum quē dixerat ei vir dei, & præoccupauit eū, & obserua C uit se ibi nō semel neq; bis. Cōturbatūq; est cor regis Syriæ pro hac re: & cōuocatis seruis suis, ait, Quare non indicatis mihi quis proditor mei sit apud regē Israel? Dixitq; vnus seruorum eius, Nequaquā domine mi rex, sed Eliseus propheta qui est in Israel, indicat regi Israel omnia verba quæcunq; locutus fueris in conclaui tuo. Dixitq; eis, Ite, & videte vbi sit, vt mittā & capiā eum. Annuntiauerūtq; ei, dicētes, Ecce in Dothain. Misit ergo illuc equos & currus, & robur exercitus: qui cū venissent nocte, circundederūt ciuitatē. Consurgens autē diluculo minister viri Dei, egressus est, viditq; exercitum in circuitu ciuitatis, & equos & currus: nūtiauitq; ei, D dicēs, Heu heu heu domine mi, quid faciemus? At ille respōdit, Noli timere: plures enim nobiscū sunt, quàm cum illis. Cumq; orasset Eliseus, ait, Domine, aperi oculos huius, vt videat. Et aperuit Dominus oculos pueri, & vidit: & ecce mons plenus equorū, & curruū igneorum in circuitu Elisei. Hostes verò descenderūt ad eū: porrò Eliseus orauit ad dominū, dicens, Percute obsecro gentē hanc cæcitate. Percussitq; eos Dominus, ne viderēt, iuxta verbū Elisei. Dixit autē ad eos Eliseus, Nō est hæc via, neq; ista est ciuitas: sequimini me, & ostendā vobis virū quē quæritis. Duxit ergo eos in Sa E mariā: cumq; ingressi fuissent in Samariā, dixit Eliseus, Domine aperi oculos istorū, vt videāt. Aperuitq; Dominus oculos eorū, & viderūt se esse in medio Samariæ. Dixitq; rex Israel ad Eliseū, cum vidisset eos, Nunquid percutiā eos pater mi? Et ille ait, Non percuties: neq; enim cepisti eos gladio, & arcu tuo, vt percutias: sed pone panē, & aquā coram eis, vt comedant, & bibāt, & vadant ad dominū suū. Appositaq; est eis ciborū magna præparatio, & comederūt, & bibe

Elisei fides.

Dominus protector omniū sperantium in se.

runt, & dimisit eos, abieruntq; ad dominum suum. Et vltrà non venerunt latrones Syriæ in terrã Israel. Factũ est autem post hæc, cõgregauit Benadad rex Syriæ vniuersum exercitum suũ, & ascendit & obsidebat Samariã. Factaq; est fames magna in Samaria: & tãdiu obsessa est, donec venundaretur caput asini octoginta argenteis, & quarta pars cabi stercoris F columbarũ quinq; argẽteis. Cumq; rex Israel trãsiret per murum, mulier quædã exclamauit ad eũ, dicẽs, Salua me Domine mi rex. Qui ait, Non te saluet Dominus: vnde te possum saluare? de area, vel de torculari? Dixitq; ad eã rex, Quid tibi vis? Quæ respõdit, Mulier ista dixit mihi, Da filiũ tuũ, vt comedamus eũ hodie, & filium meũ comedemus cras. Coximus ergo filium meum, & comedimus. Dixiq; ei die altera, Da filium tuũ vt comedamus eũ. Quæ abscondit filiũ suum.

Fames in Samaria.
Caput asini quanti emptum.
Stercus columbinũ comeditur.
Mulier coquit filium.

G Quod cum audisset rex, scidit vestimẽta sua, & transibat per murum. Viditq; omnis populus cilicium, quo vestitus erat rex ad carnem intrinsecus. Et ait rex, Hæc mihi faciat Deus, & hæc addat, si steterit caput Elisei filii Saphat super ipsum hodie. Eliseus autem sedebat in domo sua, & senes sedebãt cum eo. Præmisit itaq; virũ: & antequã veniret nuncius ille, dixit ad senes, Nunquid scitis quòd miserit filius homicidæ huc, vt præcidatur caput meũ? videte ergo, cũ venerit nuntius, claudite ostium, & non sinatis eum introire: ecce enim sonitus pedũ domini eius post eum est. Adhuc illo loquente eis, apparuit nuntius, qui veniebat ad eum, & ait, Ecce, tantum malum à Domino est: quid amplius expectabo à Domino.

S. FVGATOS *à Domino Syros ab obsidione Samariæ quatuor leprosi nuntiant, unde prædicente Eliseo fame periclitantibus victus copia succurrit.* CAPVT VII.

A Dixit autem Eliseus, Audite verbũ Domini, Hæc dicit Dominus, In tempore hoc cras modius similæ vno statère erit, & duo modii hordei statère vno in porta Samariæ. Respõdens vnus de ducibus, super cuius manũ rex incumbebat, homini Dei ait, Si Dominus fecerit etiã cataractas in cœlo, nunquid poterit esse quod loqueris? Qui ait, Videbis oculis tuis, & inde non comedes. Quatuor ergo viri erant leprosi iuxta introitum portæ: qui dixerũt adinuicẽ, Quid hic esse volumus donec moriamur? Siue ingredi voluerimus ciuitatẽ, fame moriemur: siue mãserimus hic, moriendũ nobis est: venite ergo, & trãsfugiamus ad castra Syriæ. si pepercerint nobis, viuemus: si autẽ occidere voluerint, nihilominus moriemur. Sur B rexerũt ergo vesperi vt venirẽt ad castra Syriæ. Cumq; venissent ad principiũ castrorũ Syriæ, nullum ibidẽ repererũt. Siquidẽ Dominus sonitũ audiri fecerat in castris Syriæ, curruum, & equorũ, & exercitus plurimi: dixeruntq; adinuicẽ, Ecce mercede conduxit aduersum nos rex Israel reges Hethæorum, & Aegyptiorũ, & venerũt super nos. Surrexerunt ergo, & fugerũt in tenebris, & dereliquerunt tentoria sua, & equos & asinos in castris, fugeruntq;, animas tantũ suas saluare cupientes. Igitur cũ venissent leprosi illi ad principiũ castrorum, ingressi sunt vnũ tabernaculũ, & comederũt & biberunt: tuleruntq; inde argentũ, & aurum, & vestes, & abierunt, & absconderunt, & rursum reuersi sunt ad aliud tabernaculum, & inde similiter auferẽtes abscõderũt. Dixeruntq; C adinuicem, Non rectè facimus: hæc enim dies boni nuntii est. Si tacuerimus, & noluerimus nuntiare vsq; mane, sceleris arguemur: venite, eamus, & nuntiemus in aula regis. Cumq; venissent ad portã ciuitatis, narrauerunt eis, dicẽtes, Iuimus ad castra Syriæ, & nullum ibidem reperimus hominem, nisi equos, & asinos alligatos, & fixa tentoria. Ierunt ergo portarii, & nuntiauerunt in palatio regis intrinsecus. Qui surrexit nocte, & ait ad seruos suos, Dico vobis quid fecerint nobis Syri, Sciunt quia fame laboramus, & idcirco egressi sunt de castris, & latitant in agris, dicentes, Cum egressi fuerint de ciuitate, capiemus eos viuos, & tunc ciuitatem ingredi poterimus. Respondit autem vnus seruorũ eius, Tollamus quinque equos, qui remanserunt in vrbe, quia ipsi tantum sunt in vniuersa multitudine Israel, alii enim cõsumpti sunt: & mittentes, explorare poterimus. Adduxerunt ergo duos equos, misitq; rex in castra Syrorũ, dicens, Ite, & videte. Qui abierunt post eos vsque ad Iordanem: ecce autẽ omnis via plena erat vestibus, & vasis, quæ proiecerant Syri cum turbaD rentur: reuersiq; nuntii indicauerunt regi. Et egressus populus diripuit castra Syriæ: factusq; est modius similæ statère vno, & duo modii hordei statère vno iuxta verbũ Domini. Porrò rex ducem illũ, in cuius manu incumbebat, constituit ad portam: quem conculcauit turba in introitu portæ, & mortuus est, iuxta quod locutus fuerat vir Dei, quando descenderat rex ad eum. Factumq; est secundũ sermonem viri Dei, quẽ dixerat regi, quando ait, Duo modii hordei statère vno erunt, & modius similæ statère vno, hoc eodẽ tempore cras in porta Samariæ: quando respõderat dux ille viro Dei, & dixerat, Etiam si Dominus fecerit cataractas in cœlo, nunquid poterit fieri quod loqueris? Et dixit ei, Videbis oculis tuis, & inde non comedes. Euenit ergo ei sicut prædictum erat, & conculcauit eum populus in porta, & mortuus est.

Sine bonis nummanu. Dominus à bello & fame liberat Israelem.

Dux quidã verbo Dei incredulus cõculcatur à turba.

S. SEPTENNEM *famem Sunamitis Elisei consilio fugit: mortuo Benadad succedit Hazael in Syria, & Ieboram Ochozias in Iuda, recedente Edom à Iuda.* CAPVT VIII.

A Eliseus autem locutus est ad mulierem cuius viuere fecerat filium, dicens, Surge, & vade, tu & domus tua, & peregrinare vbicunque repereris: vocauit enim Dominus famem, & veniet super terram septem annis. Quæ surrexit, & fecit iuxta verbũ hominis Dei: & vadens cum domo sua, peregrinata est in terra Philisthiim diebus multis. Cumq; finiti essent anni septem, reuersa est mulier de terra Philisthiim: & egressa est vt interpellaret regem pro domo sua & pro agris suis. Rex autem loquebatur cum Giezi puero viri Dei, dicens, Narra mihi B omnia magnalia quæ fecit Eliseus. Cumq; ille narraret regi quomodo mortuum suscitasset, apparuit mulier cuius viuificauerat filiũ, clamans ad regem pro domo sua, & pro agris suis: dixitq; Giezi, Domine mi rex, hæc est mulier, & hic est filius eius quẽ suscitauit Eliseus. Et interrogauit rex mulierem: quæ narrauit ei. Deditq; ei rex eunuchũ vnum, dicens, Restitue ei omnia quæ sua sunt, & vniuersos reditus agrorũ C à die qua reliquit terrã, vsq; ad præsens. Venit quoq; Eliseus Damascum, & Benadad rex Syriæ ægrotabat: nuntiaueruntq; ei, dicentes, Venit vir Dei huc. Et ait rex ad Hazael, Tolle tecum munera, & vade in occursum viri Dei, & consule Dominum per eum, dicens, Si euadere potero de infirmitate mea hac? Iuit igitur Hazael in occursum eius, habens secum munera, & omnia bona Damasci, onera quadraginta camelorũ. Cumq; stetisset corã eo, ait, Filius tuus Benadad rex Syriæ, misit me ad te, dicens, Si sanari potero de infirmitate mea hac? Dixitq; ei Eliseus, Vade, dic ei, Sanaberis: porrò ostendit mihi Dominus quia morte morietur. SteD titq; cum eo, & conturbatus est vsq; ad suffusionem vultus: fleuitq; vir Dei. Cui Hazael ait, Quare Dominus meus flet? At ille dixit, Quia scio quæ facturus sis filiis Israel mala, Ciuitates eorum munitas igne succendes, & iuuenes eorum interficies gladio, & paruulos eorum elides, & prægnantes diuides. Dixitq; Hazael, Quid enim sum seruus tuus canis, vt faciam rem istam magnam? Et ait Eliseus, Ostendit mihi Dominus te regem Syriæ fore. Qui cum recessisset ab Eliseo, venit ad dominum suũ: qui ait ei, Quid dixit tibi Eliseus? At ille respondit, Dixit mihi, Recipies sanitatem. Cumq; venisset dies altera, tulit stragulum, & infudit aquam, & expandit super faciem eius: quo mortuo regnauit Hazael pro eo.
E Anno quinto Ioram filii Achab regis Israel, regnauit Ioram filius Iosaphat rex Iuda. Trigintaduorũ annorum erat cum regnare

Supra 4.f

Mulier verbo Dei credula, Dei prouidentia nutritur in aliena terra.

2. Pa. 21.b regnare cœpisset, & octo annis regnauit in Ierusalem. Ambulauitq; in viis regum Israel, sicut ambulauerat domus Achab: filia enim Achab erat vxor eius: & fecit quod malum est in conspectu Domini. Noluit autem Dominus dis- 2.Reg.7.b perdere Iudam propter Dauid seruum suum, sicut promiserat ei, vt daret illi lucernam, & filiis eius eius cunctis diebus. In diebus eius recessit Edom, ne esset sub Iuda, & constituit F sibi regem. Venitq; Ioram Seira, & omnis currus cum eo: & surrexit nocte, percussitq; Idumæos qui eum circundederant, & principes curruum, populus autem fugit in tabernacula sua. Recessit ergo Edom, ne esset sub Iuda, vsque ad diem hanc. Tunc recessit & Lobna in tempore illo. Reliqua autem sermonum Ioram, & vniuersa quæ fecit, nónne hæc scripta sunt in libro verborũ dierũ regũ Iuda? Et dormiuit Ioram cum patribus suis, sepultusq; est cum eis in ciuitate Dauid, & regnauit Ochozias filius eius pro eo. Anno duodecimo Iorã filii Achab regis Israel regnauit Ochozias filius Ioram regis Iudæ. Vigintiduorũ annorũ erat Ochozias, cum regnare cœpisset, & vno anno regnauit in Ierusalem: nomen ma- G tris eius Athalia filia Amri regis Israel. Et ambulauit in viis domus Achab: & fecit quod malum est coram Domino, sicut domus Achab: gener enim domus Achab fuit. Abiit quoq; cum Ioram filio Achab, ad præliandum contra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad, & vulnerauerunt Syri Ioram. qui reuersus est vt curaretur in Iezrahel: quia vulnerauerant eum Syri in Ramoth præliantẽ cõtra Hazael regem Syriæ. Porrò Ochozias filius Ioram rex Iuda, descẽdit inuisere Ioram filiũ Achab in Iezrahel, quia ægrotabat ibi.

S. IEHV unctus in regem occidit Ioram regem Israel, & Ochoziam regem Iuda, ac Iezabelem, quam canes comederunt.

CAPVT IX.

A 3.Re.19.c ELiseus autem prophetes vocauit vnum de filiis prophetarum, & ait illi, Accinge lumbos tuos, & tolle lenticulam olei hanc in manu tua, & vade in Ramoth Galaad. Cumque veneris illuc, videbis Iehu filium Iosaphat filii Namsi: & ingressus suscitabis eum de medio fratrum suorum, & introduces in interius cubiculum. Tenensque lenticulam olei, fundes super caput eius, & dices, Hæc dicit Dominus, Vnxi te regem super Israel. Aperiesque ostium, & fugies, & non ibi subsistes. Abiit ergo adolescens puer prophetæ in Ramoth Galaad, & ingressus est illuc: ecce autem principes exercitus sedebant, & ait, Verbum mihi ad te ò princeps. Dixitq; Iehu, Ad quem ex omnibus nobis? At ille dixit, Ad te ò princeps. Et surre- B xit, & ingressus est cubiculum: at ille fudit oleum super caput eius, & ait, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Vnxi te regem super populum Domini Israel, & percuties domum Achab domini tui: & vlciscar sanguinem seruorum meorum prophetarum, & sanguinem omnium seruorum Domini, 3. Re. 21.f de manu Iezabel. Perdamq; omnem domum Achab: & interficiam de domo Achab mingentem ad parietem, & clau- 3. Re. 15.g sum, & nouissimũ in Israel. Et dabo domũ Achab, sicut do- 3. Re. 16.a mum Ieroboam filii Nabat, & sicut domũ Baasa filii Ahia. Iezabel quoq; comedent canes in agro Iezrahel, nec erit qui sepeliat eam. Aperuitq; ostium & fugit. Iehu autem egressus est ad seruos domini sui, qui dixerũt ei, Rectène sunt omnia? C quid venit insanus iste ad te? Qui ait eis, Nostis hominem, & quid locutus sit. At illi responderunt, Falsum est, sed magis narra nobis. Qui ait eis, Hæc & hæc locutus est mihi: & ait, Hæc dicit Dominus, Vnxi te regem super Israel. Festinauerunt itaq;, & vnusquisq; tollens pallium suum posuerunt sub pedibus eius, in similitudine tribunalis, & cecinerunt tuba, Supra 8.g atque dixerunt, Regnauit Iehu. Coniurauit ergo Iehu filius Iosaphat filii Namsi contra Ioram: porrò Ioram obsederat Ramoth Galaad, ipse & omnis Israel contra Hazael regem Syriæ: & reuersus fuerat, vt curaretur in Iezrahel, propter vulnera, quia percusserant eum Syri, præliantem contra Hazael regem Syriæ. Dixitq; Iehu, Si placet vobis, nemo egrediatur profugus de ciuitate, ne vadat, & nuntiet in Iezrahel. Et ascendit, & profectus est in Iezrahel: Ioram enim ægrotabat ibi, & Ochozias rex Iuda descenderat ad visitandum Io- D ram. Igitur speculator qui stabat super turrim Iezrahel, vidit globum Iehu venientis, & ait, Video ego globum. Dixitque Ioram, Tolle currum, & mitte in occursum eorum, & dicat vadens, Rectène sunt omnia? Abiit ergo qui ascenderat currum, in occursum eius, & ait, Hæc dicit rex, Pacatáne sunt omnia? Dixitq; Iehu, Quid tibi & paci? transi, & sequere me. Nuntiauit quoq; speculator, dicens, Venit nuntius ad eos, & non reuertitur. Misit etiam currum equorum secundum: venitque ad eos, & ait, Hæc dicit rex, Nunquid pax est? Et ait Iehu, Quid tibi & paci? transi, & sequere me. Nuntiauit autem speculator, dicens, Venit vsque ad eos, & non reuertitur: E est autem incessus quasi incessus Iehu filii Namsi, præceps enim graditur. Et ait Ioram, Iunge currum. Iunxitq; currum eius, & egressus est Ioram rex Israel, & Ochozias rex Iuda, singuli in curribus suis, egressique sunt in occursum Iehu, & inuenerunt eum in agro Naboth Iezrahelitæ. Cumque vidisset Ioram Iehu, dixit, Pax est Iehu? At ille respondit, Quæ pax? adhuc fornicationes Iezabel matris tuæ, & veneficia eius multa vigent. Conuertit autem Ioram manum suam, & fugiens ait ad Ochoziam, Insidiæ Ochozia. Porrò Iehu tetendit arcum manu, & percussit Ioram inter scapulas: & egressa est sagitta per cor eius, statimq; corruit in curru suo. Dixitque Iehu ad Badacer ducem, Tolle, proiice eum in a- F gro Naboth Iezrahelitæ: memini enim quando ego & tu sedentes in curru sequebamur Achab patrem huius, quòd Dominus onus hoc leuauerit super eum, dicens, Si non pro sanguine Naboth, & pro sanguine filiorum eius, quem vidi heri, ait Dominus, reddam tibi in agro isto, dicit Dominus. 3. Re. 21.f Nunc ergo tolle, & proiice eum in agro iuxta verbum Domini. Ochozias autem rex Iuda videns hoc, fugit per viam domus horti: persecutusque est eum Iehu, & ait, Etiam hunc percutite in curru suo. Et percusserunt eum in ascensu Gur qui est iuxta Ieblaam: qui fugit in Mageddo, & mortuus est ibi. Et imposuerunt eum serui eius super currum suum, & tulerunt in Ierusalem: sepelieruntque eum in sepulchro cum patribus suis in ciuitate Dauid. Anno vndecimo Ioram filii Achab regis Israel, regnauit Ochozias super Iudam, venitque Iehu in Iezrahel. Porrò Iezabel introitu eius audito, depinxit oculos suo stibio, & ornauit caput suum, & respexit per fenestram ingredientem Iehu per portam, & ait, Nunquid pax potest esse Zambri, qui inter- G fecit dominum suum? Leuauitque Iehu faciem suam ad fe- 3.Re.16.c nestram, & ait, Quæ est ista? Et inclinauerunt se ad eum duo vel tres eunuchi. At ille dixit eis, Præcipitate eam deorsum. Et præcipitauerunt eam, aspersusq; est sanguine paries, & equorũ vngulæ conculcauerũt eam. Cumq; introgressus esset vt comederet, biberetque, ait, Ite, & videte maledictam illam, & sepelite eam: quia filia regis est. Cumq; issent vt sepelirent eam, non inuenerũt nisi caluariam, & pedes, & summas manus. Reuersiq; nuntiauerũt ei. Et ait Iehu, Sermo Domini est, quẽ locutus est per seruum suum Eliam Thesbiten, 3. Re. 21.f dicens, In agro Iezrahel comedent canes carnes Iezabel: & erunt carnes Iezabel, sicut stercus super faciem terræ in agro Iezrahel, ita vt prætereuntes dicãt, Hæccine est illa Iezabel?

S. IEHV domum Achab delet, & sacerdotes Baal templo eius in cloacam uerso: propter peccatum autem Iehu Hazael percutit Israel.

CAPVT X.

ERant autem Achab septuaginta filii in Samaria: scripsit ergo Iehu literas, & misit in Samariam, ad optimates ciuitatis, & ad maiores natu, & ad nutritios Achab, dicẽs, Statim vt acceperitis li-

teras has, qui habetis filios domini veſtri, & currus & equos, & ciuitates firmas, & arma, eligite meliorē: & eum qui vobis placuerit de filiis domini veſtri, & eum ponite ſuper ſolium patris ſui, & pugnate pro domo domini veſtri. Timuerunt illi vehementer, & dixerunt, Ecce duo reges non potuerunt ſtare coram eo, & quomodo nos valebimus reſiſtere? Miſerunt ergo præpoſiti domus, & præfecti ciuitatis, & maiores natu, & nutritii, ad Iehu, dicentes, Serui tui ſu-

B mus, quæcunque iuſſeris faciemus, nec conſtituemus nobis regem: quæcunque tibi placent, fac. Reſcripſit autem eis literas ſecundò, dicens, Si mei eſtis, & obeditis mihi, tollite capita filiorum domini veſtri, & venite ad me hac eadem hora cras in Iezrahel. Porrò filii regis ſeptuaginta viri apud optimates ciuitatis nutriebantur. Cumque veniſſent literæ ad eos, tulerunt filios regis, & occiderunt ſeptuaginta viros, & poſuerunt capita eorum in cophinis, & miſerunt ad eum in Iezrahel. Venit autem nuntius, & indicauit ei, dicens, Attulerunt capita filiorum regis. Qui reſpondit, Ponite ea ad duos aceruos iuxta introitum portæ vſque manè. Cumque diluxiſſet, egreſſus eſt, & ſtans dixit ad omnem populum, Iuſti eſtis: ſi ego coniuraui cõtra dominum meum, & interfeci eum, quis percuſſit omnes hos? Videte ergo

C nunc quoniam non cecidit de ſermonibus Domini in terram, quos locutus eſt Dominus ſuper domum Achab, & Dominus fecit quod locutus eſt in manu ſerui ſui Eliæ. Percuſſit igitur Iehu omnes qui reliqui erant de domo Achab in Iezrahel, & vniuerſos optimates eius, & notos & ſacerdotes, donec non remanerent ex eo reliquiæ. Et ſurrexit, & venit in Samariam: cumque veniſſet ad Cameram paſtorum, in via inuenit fratres Ochoziæ regis Iuda, dixitque ad eos, Quinam eſtis vos? Qui reſponderunt, Fratres Ochoziæ regis ſumus, & deſcendimus ad ſalutandos filios regis, & filios reginæ. Qui ait, Comprehendite eos viuos. Quos cum comprehendiſſent viuos, iugulauerunt eos in ciſterna iuxta Cameram, quadragintaduos viros, & non reliquit ex eis quen-

D quam. Cumque abiſſet inde, inuenit Ionadab filium Rechab in occurſum ſibi, & benedixit ei. Et ait Iehu ad eum, Nunquid eſt cor tuum rectum cum corde meo, ſicut cor meum cum corde tuo? Et ait Ionadab, Eſt. Si eſt, inquit: da mihi manum tuam. Qui dedit ei manum ſuam. At ille leuauit eum ad ſe in currum, dixitque ad eum, Veni mecum, & vide zelum meum pro Domino. Et impoſitum curru ſuo, duxit in Samariam. Et percuſſit omnes qui reliqui fuerant de Achab in Samaria, vſque ad vnum iuxta verbum Domini quod locutus eſt per Eliam. Congregauit ergo Iehu omnem populum, & dixit ad eos, Achab coluit Baal parum, ego autem colam eum amplius. Nunc igitur omnes prophetas Baal, & vniuerſos ſeruos eius, & cunctos ſacerdotes ipſius vocate ad me: nullus ſit qui non veniat, ſacrificium enim grande eſt mihi Baal: quicunque defuerit, non viuet.

E Porrò Iehu faciebat hoc inſidioſè, vt diſperderet cultores Baal, & dixit, Sanctificate diem ſolennem Baal. Vocauitque, & miſit in vniuerſos terminos Iſrael, & venerunt cuncti ſerui Baal: non fuit reſiduus ne vnus quidem qui non veniret. Et ingreſſi ſunt templum Baal: & repleta eſt domus Baal, à ſummo vſque ad ſummum. Dixitque his qui præerant ſuper veſtes, Proferte veſtimenta vniuerſis ſeruis Baal. Et protulerunt eis veſtes. Ingreſſuſque Iehu, & Ionadab filius Rechab templum Baal, ait cultoribus Baal, Perquirite, & videte ne quis fortè vobiſcum ſit de ſeruis Domini, ſed vt ſint ſerui Baal ſoli. Ingreſſi ſunt igitur vt facerent victimas & holocauſta: Iehu autem præparauerat ſibi foris octoginta viros, & dixerat eis, Quicunque fugerit de hominibus his quos ego adduxero in manus veſtras, anima eius erit pro a-

F nima illius. Factum eſt autem: cum completum eſſet holocauſtum, præcepit Iehu militibus & ducibus ſuis, Ingredimini, & percutite eos, nullus euadat. Percuſſeruntque eos in ore gladii, & proiecerunt milites & duces: & ierunt in ciuitatem templi Baal, & protulerunt ſtatuam de phano Baal, & combuſſerunt, & comminuerunt eam. Deſtruxerunt quoque ædem Baal, & fecerunt pro ea latrinas vſque in diem hanc. Deleuit itaque Iehu Baal de Iſrael: veruntamen à peccatis Ieroboam filii Nabat qui peccare fecit Iſrael, non receſſit, nec dereliquit vitulos aureos qui erant in Bethel & in Dan. Dixit autem Dominus ad Iehu, Quia ſtudioſe egiſti quod rectum erat & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo feciſti contra domum Achab: filii tui vſque ad

G quartam generationē ſedebunt ſuper thronum Iſrael. Porrò Iehu non cuſtodiuit vt ambularet in lege Domini Dei Iſrael in toto corde ſuo: non enim receſſit à peccatis Ieroboam, qui peccare fecerat Iſrael. In diebus illis cœpit Dominus tædere ſuper Iſrael: percuſſitque eos Hazael in vniuerſis finibus Iſrael, à Iordane contra orientalem plagam, omnem terram Galaad & Gad & Ruben & Manaſſe, ab Aroer quæ eſt ſuper Torrentē Arnon, & Galaad & Baſan. Reliqua autem verborum Iehu, & vniuerſa quæ fecit, & fortitudo eius, nónne hæc ſcripta ſunt in libro verborum dierum regum Iſrael? Et dormiuit Iehu cum patribus ſuis, ſepelieruntque eum in Samaria: & regnauit Ioachaz filius eius pro eo. Dies autem quos regnauit Iehu ſuper Iſrael, viginti & octo anni ſunt in Samaria.

3.Re.21.g — 3.Re.16.g — Infra 15.c

S. ATHALIA omni ſemine regio præter Ioas extincto, per Ioiadam ſacerdotem occiditur, atque Ioas rex Iuda conſtituitur.

CAPVT XI.

A ATHALIA verò mater Ochoziæ, videns mortuum filium ſuum, ſurrexit, & interfecit omne ſemen regium. Tollens autem Ioſaba filia regis Ioram, ſoror Ochoziæ, Ioas filium Ochoziæ, furata eſt eum de medio filiorum regis qui interficiebantur, & nutricem eius de triclinio: & abſcondit eum à facie Athaliæ, vt non interficeretur. Eratque cū ea ſex annis clàm in domo Domini: porrò Athalia regnauit ſuper terrā. Anno autem ſeptimo miſit Ioiada, & aſſumens centuriones, & milites introduxit ad ſe in templū Domini, pepigitque cū eis fœdus: & adiurans eos in domo Domini, oſtēdit eis filiū regis, & præcepit illis, dicens, Iſte eſt ſermo quē facere debetis, Tertia pars veſtrûm introeat ſabbatho, & obſeruet excubias domus regis. Tertia autē pars ſit ad portam Sur: & tertia pars ſit ad portam quæ eſt poſt habitaculū ſcutariorū: & cuſtodietis excu-

B bias domus, meſſa. Duæ verò partes è vobis, omnes egredientes ſabbatho, cuſtodiāt excubias domus Domini circa regē. Et vallabitis eū, habētes arma in manibus veſtris: ſi quis autem ingreſſus fuerit ſeptū templi, interficiatur: eritisque cū rege introeunte, & egrediēte. Et fecerunt centuriones iuxta omnia quæ præceperat eis Ioiada ſacerdos: & aſſumētes ſinguli viros ſuos, qui ingrediebātur ad ſabbathū, cum his qui egrediebantur è ſabbatho, venerunt ad Ioiadā ſacerdotem.

4.Par.22.d — 2.Par.23.a

Qui dedit

Qui dedit eis hastas, & arma regis Dauid, quæ erant in domo Domini. Et steterũt singuli habentes arma in manu sua à parte templi dextera, vsq; ad partem sinistrã altaris, & ædis C circum regẽ. Produxitq; filiũ regis, & posuit super eum diadema & testimonium: feceruntq; eum regem, & vnxerunt, & plaudentes manu, dixerunt, Viuat rex. Audiuit autem Athalia vocem populi currentis: & ingressa ad turbas in templum Domini, vidit regem stantẽ super tribunal iuxta morem, & cãtores & tubas prope eum, omnemq; populũ terræ lætantẽ & canentẽ tubis: & scidit vestimenta sua, clamauitq;, Coniuratio, coniuratio. Præcepit autẽ Ioiada sacerdos centurionibus qui erant super exercitũ, & ait eis, Educite eã extra septa templi, & quicunq; eam secutus fuerit, feriatur gladio. Dixerat enim sacerdos, Non occidatur in tẽplo Domini. Imposuerũtq; ei manus, & impegerũt eam per viã introitus equo D rum, iuxta palatium, & interfecta est ibi. Pepigit ergo Ioiada fœdus inter Dominũ & regem, & inter populum, vt esset populus Domini, & inter regẽ & populum. Ingressusq; est omnis populus terræ templũ Baal, & destruxerunt aras eius, & imagines contriuerunt validè: Mathan quoq; sacerdotem Baal, occiderunt corã altari. Et posuit sacerdos custodias in domo Domini, tulitq; cẽturiones, & Cerethi & Phelethi legiones, & omnem populũ terræ, deduxeruntq; regem de domo domini: & venerunt per viã portę scutariorũ in palatiũ, & sedit super thronũ regũ. Lætatusq; est omnis populus terræ, & ciuitas cõquieuit. Athalia autẽ occisa est gladio in domo regis. Septemq; annorũ erat Ioas, cum regnare cœpisset.

Mathan sacerdos Baal, interficitur.

§. IOAS gazophylacij pecuniam in templi structuram expendit, qui recedente Hazael cum muneribus, à duobus seruis occiditur, cui succedit Amasias filius eius. CAPVT XII.

A ANno septimo Iehu regnauit Ioas: quadraginta annis regnauit in Ierusalẽ. nomen matris eius Sebia, de Bersabee. Fecitq; Ioas rectum coram domino cunctis diebus quibus docuit eum Ioiada sacerdos. Veruntamen excelsa non abstulit: adhuc enim populus immolabat, & adolebat in excelsis incensum. Dixitq; Ioas ad sacerdotes, Omnem pecuniam sanctorũ, quæ illata fuerat in templũ Domini à prætereũtibus, quæ offertur pro pretio animæ, & quam sponte & arbitrio cordis sui inferunt in templũ Domini: accipiant illam sacerdotes iuxta ordinẽ suum, & instaurent sartatecta domus, si quid necessariũ viderint instauratione. Igitur vsq; ad vicesimumtertiũ annum re B gis Ioas, non instaurauerunt sacerdotes sartatecta tẽpli. Vocauitq; rex Ioas Ioiadam pontificẽ & sacerdotes, dicens eis, Quare sartatecta nõ instauratis templi? nolite ergo amplius accipere pecuniã iuxta ordinem vestrũ, sed ad instaurationem tẽpli reddite eam. Prohibitiq; sunt sacerdotes vltrà accipere pecuniã à populo, & instaurare sartatecta domus. Et tulit Ioiada pontifex gazophylaciũ vnum, aperuitq; foramẽ désuper, & posuit illud iuxta altare ad dextram ingredientiũ domum Domini, mittebantq; in eo sacerdotes qui custodiebant ostia, omnem pecuniam quæ deferebatur ad templum Domini. Cumq; viderent nimiam pecuniã esse in gazophylacio, ascendebat scriba regis & pontifex, effundebantq́ue, & numerabant pecuniam quæ inueniebatur in domo Domini: & dabant eam iuxta numerum atque mensuram in manu eo C rum qui præerant cæmentariis domus Domini: qui impendebant eam in fabris lignorum, & in cæmentariis iis qui operabantur in domo Domini, & sartatecta faciebant: & in iis qui cædebant saxa, & vt emerent ligna & lapides qui excidebantur: ita vt impleretur instauratio domus Domini in vniuersis quæ indigebant expensa ad muniendam domum. Veruntamen non fiebant ex eadem pecunia hydriæ templi Domini, & fuscinulæ & thuribula & tubæ, & omne vas aureum & argenteum, de pecunia quæ inferebatur in templum Domini. Iis enim qui faciebant opus, dabatur, vt instauraretur templum Domini: & non fiebat ratio his hominibus qui accipiebant pecuniam vt distribuerent eam artificibus, sed in fide tractabant eam. Pecuniã verò pro delicto, & pecuniam pro peccatis, non inferebant in templũ Domini, quia sacer D dotũ erat. Tunc ascendit Hazael rex Syriæ, & pugnabat contra Geth, cepitq; eam: & direxit faciem suam vt ascenderet in Ierusalem. Quam ob rem tulit Ioas rex Iuda omnia sanctificata, quæ consecrauerat Iosaphat, & Ioram, & Ochozias patres eius reges Iuda, & quæ ipse obtulerat: & vniuersum aurum quod inueniri potuit in thesauris templi Domini, & in palatio regis: misitq; Hazaeli regi Syriæ, & recessit ab Ierusalem. Reliqua autem sermonum Ioas, & vniuersa quæ fecit, nónne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? Surrexerunt autem serui eius, & coniurauerunt inter se, percusseruntq́ue Ioas in domo Mello in descensu Sella. Iozachar nanque filius Semaath, & Iozabad filius Somer serui eius, percusserunt eum & mortuus est: & sepelierunt eum cum patribus suis in ciuitate Dauid, regnauitq́ue Amasias filius eius pro eo.

2. Par. 24. a

§. IOACHAZ rex Israel captus à Syris oratione liberatur, cui mortuo successit Ioas, & hic Elisei morientis consilio ter Syros deuicit: sepulchro autem Elisei impositus quidam suscitatur. CAPVT XIII.

A ANno vicesimotertio Ioas filii Ochoziæ regis Iudæ, regnauit Ioachaz filius Iehu super Israel in Samaria decem & septem annis. Et fecit malum coram Domino, secutusq; est peccata Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel, & non declinauit ab eis. Iratusq; est furor Domini cõtra Israel, & tradidit eos in manu Hazael regis Syriæ, & in manu Benadad filii Hazael cunctis diebus. Deprecatus est autem Ioachaz faciem Domini, & audiuit eũ Dominus: vidit enim angustiã Israel, quia attriuerat eos rex Syriæ: & dedit Dominus saluatorem Israel, & liberatus est de manu regis Syriæ: habitaueruntq; filii Israel in tabernaculis suis, sicut heri & nudiustertius. Verũ B tamen non recesserunt à peccatis domus Ieroboam, qui peccare fecit Israel, sed in ipsis ambulauerunt: siquidem & lucus permãsit in Samaria, & nõ sunt derelicti Ioachaz de populo, nisi quinquaginta equites, & decẽ currus, & decem millia peditum: interfecerat enim eos rex Syriæ, & redegerat quasi puluerem in tritura areæ. Reliqua autem sermonũ Ioachaz, & vniuersa quæ fecit, & fortitudo eius, nónne hæc scripta sunt in libro sermonũ dierum regum Israel? Dormiuitq; Ioachaz cum patribus suis, & sepelierũt eum in Samaria: regnauitq; Ioas filius eius pro eo. Anno tricesimoseptimo Ioas regis Iuda regnauit Ioas filius Ioachaz super Israel in Sama C ria sedecim annis, & fecit quod malũ est in cõspectu Domini: non declinauit ab omnibus peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel, sed in ipsis ambulauit. Reliqua autem sermonũ Ioas, & vniuersa quæ fecit, & fortitudo eius quomodo pugnauerit contra Amasiam regem Iuda, nónne hæc scripta sunt in libro sermonũ dierum regum Israel? Et dormiuit Ioas cum patribus suis: Ieroboam autem sedit super solium eius. Porrò Ioas sepultus est in Samaria cum regibus Israel. Eliseus autem ægrotabat infirmitate, qua & mortuus est: descẽditq; ad eum Ioas rex Israel, & flebat corã eo, dicebatq;, Pater mi, pater mi, currus Israel & auriga eius. Et ait illi Eliseus, Affer arcum & sagittas. Cumq́ue attulisset ad eum arcum & sagittas, dixit ad regem Israel, Pone manum tuam super arcum. Et cum posuisset ille manũ suam, superposuit Eliseus manus suas manibus regis, & ait, Aperi fenestram orientalem. Cumq; aperuisset, dixit Eliseus, Iace sagittam. Et iecit. Et ait Eliseus, Sagitta salutis Domini, & sagitta salutis contra Syriam: percutiesq́ue Syriam in Aphec, donec cõsumas eam. Et ait, Tolle sagittas. Qui cum tulisset, D rursum dixit ei, Percute iaculo terram. Et cum percussisset

tribus vicibus, & stetisset, iratus est vir Dei cõtra eum, & ait, Si percussisses quinquies, aut sexies, siue septies, percussisses Syriã vsq; ad cõsummationẽ: nunc autẽ tribus vicibus percuties eam. Mortuus est ergo Eliseus, & sepelierunt eum. Latrunculi autem de Moab venerunt in terram in ipso anno. Quidam autem sepelientes hominem, viderunt latrunculos, & proiecerunt cadauer in sepulchro Elisei. Quod cum tetigisset ossa Elisei, reuixit homo, & stetit super pedes suos. Igitur Hazael rex Syriæ afflixit Israel cũctis diebus Ioachaz: & misertus est Dominus eorũ, & reuersus est ad eos propter pactum suum quod habebat cum Abraham & Isaac & Iacob: & noluit disperdere eos, neque proiicere penitus vsque in præsens tempus. Mortuus est autem Hazael rex Syriæ, & regnauit Benadad filius eius pro eo. Porrò Ioas filius Ioachaz, tulit vrbes de manu Benadad filii Hazael, quas tulerat de manu Ioachaz patris sui iure prælii: tribus vicibus percussit eum Ioas, & reddidit ciuitates Israel.

Moritur Eliseus.

Eccl. 48.b

S. IOAS rex Israel superato Amasia rege Iudæ vastat Ierusalem, in qua seditione facta Amasias fugit in Lachis, ubi occisus est, Azaria sibi succedente in Iuda, & Ieroboam Ioas in Israel.

CAPVT XIIII.

A IN anno secũdo Ioas filii Ioachaz regis Israel regnauit Amasias filius Ioas regis Iuda. Vigintiquinq; annorũ erat cum regnare cœpisset: viginti autẽ & nouem annis regnauit in Ierusalẽ: nomen matris eius Ioadan de Ierusalẽ. Et fecit rectum coram Domino, veruntamẽ non vt Dauid pater eius. Iuxta omnia quæ fecit Ioas pater suus fecit: nisi hoc tantum quòd excelsa nõ abstulit: adhuc enim populus adolebat & immolabat incensum in excelsis. Cumq; obtinuisset regnum, percussit seruos suos qui interfecerant regẽ patrẽ suum: filios autẽ eorũ B qui occiderãt, non occidit, iuxta quod scriptũ est in libro legis Moysi, sicut præcepit Dominus, dicens, Non morientur patres pro filiis, neq; filii morientur pro patribus: sed vnusquisq; in peccato suo morietur. Ipse percussit Edom in valle Salinarum, decem millia, & apprehendit Petram in prælio, vocauitq; nomen eius Iectehel, vsq; in præsentẽ diem. Tunc misit Amasias nuntios ad Ioas filiũ Ioachaz, filii Iehu regis Israel, dicens, Veni, & videamus nos. Remisitq; Ioas rex Israel ad Amasiam regem Iuda, dicens, Carduus Libani misit ad cedrum, qui est in Libano, dicẽs, Da filiã tuam filio meo C vxorem. Transieruntq; bestiæ saltus, quæ sunt in Libano, & conculcauerunt carduũ. Percutiens inualuisti super Edom, & subleuauit te cor tuum: contentus esto gloria, & sede in domo tua: quare prouocas malum, vt cadas tu & Iudas tecum? Et non acquieuit Amasias: ascenditq; Ioas rex Israel, & viderunt se, ipse & Amasias rex Iuda in Bethsámes oppido Iudę. Percussusq; est Iuda corã Israel, & fugerũt vnusquisq; in tabernacula sua. Amasiã verò regem Iuda filiũ Ioas filii Ochoziæ cepit Ioas rex Israel in Bethsámes, & adduxit eum in Ie D rusalem: & interrupit murũ Ierusalẽ, à porta Ephráim vsque ad portam anguli, quadringẽtis cubitis. Tulitq; omne aurum & argentũ, & vniuersa vasa quæ inuenta sunt in domo Domini, & in thesauris regis, & obsides, & reuersus est in Samariam. Reliqua autẽ verborũ Ioas quæ fecit, & fortitudo eius qua pugnauit cõtra Amasiã regem Iuda, nónne hæc scripta sunt in libro sermonũ dierum regũ Israel? Dormiuitq; Ioas cum patribus suis, & sepultus est in Samaria cum regibus Israel: & regnauit Ieroboã filius eius pro eo. Vixit autẽ Amasias filius Ioas rex Iuda, postquã mortuus est Ioas filius Ioachaz regis Israel vigintiquinq; annis. Reliqua autẽ sermonũ Amasiæ, nónne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum E regum Iuda? Factaq; est contra eum cõiuratio in Ierusalẽ: at ille fugit in Lachis. Miseruntq; post eum in Lachis, & interfecerunt eum ibi. Et asportauerunt in equis, sepultusq; est in Ierusalem cum patribus suis in ciuitate Dauid. Tulit autẽ vniuersus populus Iudæ Azariam annos natum sedecim, & con F stituerunt eum regẽ pro patre eius Amasia. Ipse ædificauit Ailam, & restituit eam Iudæ, postquã dormiuit rex cum patribus suis. Anno quintodecimo Amasiæ filii Ioas regis Iuda, regnauit Ieroboã filius Ioas regis Israel in Samaria quadraginta & vno anno: & fecit quod malũ est coram Domino. Nõ recessit ab omnibus peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel. Ipse restituit terminos Israel ab introitu Emath, vsque ad Mare solitudinis, iuxta sermonẽ Domini Dei Israel, quem locutus est per seruum suum Ionam filium Amathi prophetam, qui erat de Geth quæ est in O G pher. Vidit enim Dominus afflictionẽ Israel amaram nimis, & quòd consumpti essent vsque ad clausos carcere & extremos, & non esset qui auxiliaretur Israel. Nec locutus est Dominus vt deleret nomen Israel de sub cœlo, sed saluauit eos in manu Ieroboam filii Ioas. Reliqua autem sermonum Ieroboam, & vniuersa quæ fecit, & fortitudo eius qua præliatus est, & quomodo restituit Damascum, & Emath Iudæ in Israel: nónne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Israel? Dormiuitq; Ieroboam cum patribus suis regibus Israel, & regnauit Zacharias filius eius pro eo.

2. Par. 25.a

Deut. 24.c
Ezec. 18.a

Diripitur à Ioa templũ Domini.

Ioas moritur.

2. Par. 26.a

S. AZARIAE leproso succedit in Iuda Ioathan, Ioas interfecto succedit Zacharias, cui Sellum, cui Manahem, cui Phacera, cui Phacee, cui Osee, Ioathan verò mortuo successit Achaz.

CAPVT XV.

A ANno vicesimoseptimo Ieroboam regis Israel regnauit Azarias filius Amasiæ regis Iuda. Sedecim annorũ erat, cum regnare cœpisset, & quinquagintaduobus annis regnauit in Ierusalẽ: nomen matris eius Iechelia de Ierusalẽ. Fecitq; quod erat placitum coram Domino, iuxta omnia quæ fecit Amasias pater eius. Veruntamen excelsa non est demolitus: adhuc populus sacrificabat, & adolebat incensum in excelsis. Percussit autẽ Dominus regem, & fuit leprosus vsque in diem mortis suæ, & habitabat in domo libera seorsum: Ioatham verò filius re B gis gubernabat palatiũ, & iudicabat populum terræ. Reliqua autem sermonum Azariæ, & vniuersa quæ fecit, nónne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regum Iuda? Et dormiuit Azarias cum patribus suis: sepelieruntq; eum cum maioribus suis in ciuitate Dauid, & regnauit Ioathã filius eius pro eo. Anno tricesimooctauo Azariæ regis Iudæ, regnauit Zacharias filius Ieroboam super Israel in Samaria sex mensibus: & fecit quod malũ est coram Domino, sicut fecerant patres eius: non recessit à peccatis Ieroboam filii Nabat, qui C peccare fecit Israel. Coniurauit autem contra eum Sellum filius Iabes: percussitq; eum palã, & interfecit, regnauitq; pro eo. Reliqua autẽ verborũ Zachariæ, nónne hæc scripta sunt in Libro sermonũ dierum regum Israel? Iste est sermo Domini quem locutus est ad Iehu, dicens. Filii tui vsq; ad quartam generationẽ sedebũt de te super thronũ Israel. Factumq; est ita. Sellũ filius Iabes regnauit tricesimonono anno Azariæ regis Iudæ: regnauit autẽ vno mẽse in Samaria. Et ascendit Manahem filius Gadi de Thersa: venitq; in Samariam, & percussit Sellum filium Iabes in Samaria, & interfecit eum, regnauitq; pro eo. Reliqua autem verborũ Sellum, & coniuratio eius, per quam tetendit insidias: nónne hæc scripta sunt in libro sermonũ dierum regum Israel? Tunc percussit Ma D nahem Thapsam, & omnes qui erãt in ea, & terminos eius de Thersa, noluerant enim aperire ei: & interfecit omnes prægnantes eius, & scidit eas. Anno tricesimonono Azariæ regis Iudæ regnauit Manahem filius Gadi super Israel decem annis in Samaria. Fecitque quod erat malum coram Domino: non recessit à peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel cunctis diebus eius. Veniebat Phul rex Assyriorum in terram, & dabat Manahem Phul mille talenta argenti, vt esset ei in auxilium, & firmaret regnum eius.

2. Par. 26.d

Supra 10.f

Thapsa ciuitas percutitur.

Indixitq;

Indixitq; Manahem argentũ super Israel cunctis potentibus, & diuitibus, vt daret regi Assyriorũ quinquaginta siclos argenti per singulos: reuersusq; est rex Assyriorum, & non est moratus in terra. Reliqua autem sermonũ Manahem, & vniuersa quæ fecit, nónne hæc scripta sunt in libro sermonũ die E rum regũ Israel? Et dormiuit Manahem cum patribus suis: regnauitq; Phacea filius eius pro eo. Anno quinquagesimo Azariæ regis Iudæ, regnauit Phacea filius Manahem super Israel in Samaria biennio: & fecit quod erat malũ coram Domino: non recessit à peccatis Ieroboam filii Nabat, qui peccare fecit Israel. Cõiurauit autẽ aduersus eum Phacee filius Romeliæ, dux eius, & percussit eum in Samaria, in turre domus regiæ iuxta Argob, & iuxta Arie: & cum eo quinquaginta viros de filiis Galaaditarũ, & interfecit eũ, regnauitq; pro eo. Reliqua autẽ sermonum Phacea, & vniuersa quæ fecit, nónne hęc scripta sunt in libro sermonũ dierum regũ Israel? Anno quinquagesimo secundo Azariæ regis Iudæ, regnauit Phacee filius Romeliæ super Israel in Samaria viginti annis. Et fecit quod erat malũ coram Domino: non recessit à F peccatis Ieroboã filii Nabat, qui peccare fecit Israel. In diebus Phacee regis Israel venit Theglathphalásar rex Assur, & cepit Aion, & Abel, domum Maacha, & Ianoe, & Cedes, & Asor, & Galaad, & Galilæam, & vniuersam terrã Nephthali: & transtulit eos in Assyrios. Coniurauit autẽ, & tetendit insidias Osee filius Ela cõtra Phacee filiũ Romeliæ, & percussit eum, & interfecit: regnauitq; pro eo vicesimo anno Ioatham filii Oziæ. Reliqua autem sermonũ Phacee, & vniuersa quæ fecit, nónne hæc scripta sunt in libro sermonũ die

2. Par. 27. a

rum regum Israel? Anno secũdo Phacee filii Romeliæ regis G Israel, regnauit Ioatham filius Oziæ regis Iuda. Vigintiquinque annorum erat cum regnare cœpisset, & sedecim annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius, Ierusa filia Sadoc. Fecitq; quod erat placitũ coram Domino: iuxta omnia quæ fecerat Ozias pater suus operatus est. Veruntamen excelsa non abstulit: adhuc populus immolabat, & adolebat incensum in excelsis: ipse ædificauit portam domus Domini sublimissimam. Reliqua autem sermonũ Ioatham, & vniuersa quæ fecit, nónne hæc scripta sunt in libro verborum dierum regũ Iuda? In diebus illis cœpit Dominus mittere in Iudam Rasin regem Syriæ, & Phacee filium Romeliæ. Et dormiuit Ioatham cum patribus suis, sepultusq; est cum eis in ciuitate Dauid patris sui, & regnauit Achaz filius eius pro eo.

S. ACHAZ filio suo per ignem consecrato, Ierusalem à Syris obsessa, ab Assyriis petit auxilium idôlis sacrificans, cui successit Ezechias. CAPVT XVI.

2. Par. 28. a

A ANno decimoseptimo Phacee filii Romeliæ, regnauit Achaz filius Ioatham regis Iuda. Viginti annorum erat Achaz cum regnare cœpisset, & sedecim annis regnauit in Ierusalẽ: nõ fecit quod erat placitũ in cõspectu Domini Dei sui, sicut Dauid pater eius. Sed ambulauit in via regũ Israel: insuper & filium suum consecrauit, transferens per ignẽ secundũ idôla gentiũ, quæ dissipauit Dominus coram filiis Israel. Immolabat quoque victimas, & adolebat incensum in excelsis, & in collibus, & sub omni ligno frondoso. Tunc ascendit Rasin rex Syriæ, &

Esaiæ 7. a

Phacee filius Romeliæ rex Israel in Ierusalẽ ad prœliandum: cumq; obsiderent Achaz, non valuerunt superare eũ. In tempore illo restituit Rasin rex Syriæ Ailam Syriæ, & eiecit Iudæos de Aila: & Idumæi venerũt in Ailam, & habitauerunt B ibi vsq; in diem hanc. Misit autem Achaz nuntios ad Theglathphalásar regem Assyriorũ, dicens, Seruus tuus, & filius tuus ego sum: ascende, & saluũ me fac de manu regis Syriæ, & de manu regis Israel, qui consurrexerunt aduersum me. Et cum collegisset Achaz argentũ & aurum quod inueniri potuit in domo Domini, & in thesauris regis, misit regi Assyriorũ munera. Qui & acquieuit voluntati eius: ascendit enim rex Assyriorum in Damascum, & vastauit eam: & transtulit habitatores eius Cyrenen, Rasin autẽ interfecit. Perrexitq; rex Achaz in occursum Theglathphalásar regi Assyriorum in Damascũ: cumq; vidisset altare Damasci, misit rex Achaz ad Vriam sacerdotem exemplar eius, & similitudinem iuxta C omne opus eius. Extruxitque Vrias sacerdos altare: iuxta omnia quæ pręceperat rex Achaz de Damasco, ita fecit sacerdos Vrias, donec veniret rex Achaz de Damasco. Cumq; venisset rex de Damasco, vidit altare, & veneratus est illud: ascẽditq;, & immolauit holocausta, & sacrificium suum, & libauit libamina, & fudit sanguinem pacificorum, quæ obtulerat super altare. Porrò altare æreum, quod erat corã Domino, transtulit de facie templi, & de loco altaris, & de loco templi Domini: posuitq; illud ex latere altaris ad aquilonẽ. Præcepit quoq; rex Achaz Vriæ sacerdoti, dicens, Super altare maius offer holocaustum matutinum, & sacrificium vespertinum, & holocaustum regis, & sacrificium eius, & holocaustum vniuersi populi terræ, & sacrificia eorum, & libamina eorum: & omnem sanguinem holocausti, & vniuersum sanD guinem victimæ super illud effundes: altare verò æreum erit paratum ad voluntatem meam. Fecit igitur Vrias sacerdos iuxta omnia quę præceperat rex Achaz. Tulit autem rex Achaz cælatas bases, & lutèrem, qui erat désuper: & mare deposuit de bobus æreis, qui sustentabant illud, & posuit super pauimentum stratum lapide. Musach quoque sabbathi, quod ædificauerat in templo: & ingressum regis exterius, conuertit in templum Domini propter regem Assyriorum. Reliqua autem verborum Achaz quæ fecit, nónne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? Dormiuitque Achaz cum patribus suis, & sepultus est cum eis in ciuitate Dauid, & regnauit Ezechias filius eius pro eo.

Achaz auxilio Dei spreto confugit ad auxilium hominum.

S. REGNVM Israel post multa facinora in Assyrios captiuum sub Osee per Salmanasar abducitur. CAPVT XVII.

A ANno duodecimo Achaz regis Iuda, regnauit Osee filius Ela in Samaria super Israel nouẽ annis. Fecitq; malũ coram Domino: sed non sicut reges Israel qui ante eum fuerunt. Contra hunc ascendit Salmanásar rex Assyriorũ, & factus est ei Osee seruus, reddebatq; illi tributa. Cumq; deprehẽdisset rex Assyriorum Osee, quòd rebellare nitẽs, misisset nuntios ad Sua regẽ Aegypti, ne præstaret tributa regi Assyriorũ sicut singulis annis solitus erat, obsedit eum, & vinctũ misit in carcerem. Peruagatusq; est omnẽ terrã: & ascendens Samariã, obsedit eam tribus annis. Anno autẽ nono Osee, cepit rex Assyriorum Samariam, & transtulit Israel in Assyrios: posuitq; eos B in Hala, & in Habor iuxta fluuiũ Gozan, in ciuitatibus Medorum. Factum est enim, cum peccassent filii Israel Domino Deo suo, qui eduxerat eos de terra Aegypti, de manu Pharaonis regis Aegypti, coluerunt deos alienos. Et ambulauerunt iuxta ritum gentiũ quas cõsumpserat Dominus in conspectu filiorum Israel, & regũ Israel: quia similiter fecerant.

Finis regni Israel ob peccata.

Infra 18. a

Causa captiuitatis Israel.

Et irrita

Et irritauerunt filii Israel verbis non rectis Dominū Deum suum: & ædificauerūt sibi excelsa in cūctis vrbibus suis à turre custodum vsq; ad ciuitatem munitam. Feceruntq; sibi statuas & lucos in omni colle sublimi, & subter omne lignū nemorosum: & adolebant ibi incensum super aras in morem gentiū quas trāstulerat Dominus à facie eorum: feceruntq; verba pessima irritantes Dominū, & coluerunt immūditias de quibus præceperat eis Dominus ne facerent verbū hoc. Et testificatus est Dominus in Israel & in Iuda per manum

Hier. 25. b omnium Prophetarū & Videntiū, dicēs, Reuertimini à viis vestris pessimis, & custodite præcepta mea & ceremonias, iuxta omnē legē quam præcepi patribus vestris: & sicut misi ad vos in manu seruorū meorum Prophetarum. Qui nō audierunt, sed indurauerūt ceruicē suam iuxta ceruicē patrum suorū qui noluerunt obedire Domino Deo suo. Et abiecerunt

C legitima eius, pactū quod pepigit cum patribus eorū, & testificationes quibus testificatus est eos: secutiq; sunt vanitates, & vanè egerunt: & secuti sunt gentes quæ erant per circuitum eorum, super quibus præceperat Dominus eis vt nō facerent sicut & illæ faciebant. Et dereliquerunt omnia præcepta Domini Dei sui: feceruntq; sibi conflatiles duos vitulos, & lucos, & adorauerūt vniuersam militiam cæli: seruie-

Filios consecrant per ignem. runtq; Baal, & cōsecrauerūt filios suos, & filias suas per ignē: & diuinationibus inseruiebant & auguriis: & tradiderunt se vt facerent malū coram Domino, vt irritarēt eum. Iratusq; est Dominus vehementer Israeli, & abstulit eos à conspectu suo, & non remansit nisi tribus Iuda tantummodo. Sed nec ipse Iuda custodiuit mandata Domini Dei sui: verùm ambulauit in erroribus Israel, quos operatus fuerat. Proiecitq; Dominus

D omne semē Israel, & afflixit eos, & tradidit eos in ma-

3. Re. 11. c nu diripientium, donec proiiceret eos à facie sua: ex eo iam tempore, quo scissus est Israel à domo Dauid, & cōstituerūt sibi regem Ieroboam filiū Nabat: separauit enim Ieroboam Israel à Domino, & peccare eos fecit peccatū magnum. Et ambulauerūt filii Israel in vniuersis peccatis Ieroboam quæ fecerat: non recesserunt ab eis, vsquequò Dominus auferret

Hiere. 25. b Israel à facie sua, sicut locutus fuerat in manu omniū seruorum suorū Prophetarū: translatusq; est Israel de terra sua in Assyrios vsq; in diem hanc. Adduxit autē rex Assyriorū de Babylone, & de Cutha, & de Aua, & de Emath, & de Sepharuaim: & collocauit eos in ciuitatibus Samariæ pro filiis Israel: qui possederunt Samariā, & habitauerūt in vrbibus eius.

Leones immittuntur in fidelib. habitantibus terrā promissionis. Cumq; ibi habitare cœpissent, nō timebant Dominū: & immisit in eos Dominus leones qui interficiebant eos. Nuntiatumq; est regi Assyriorū, & dictū, Gentes quas trāstulisti, &

E habitare fecisti in ciuitatibus Samariæ, ignorāt legitima Dei terræ, & immisit in eos Dominus leones: & ecce, interficiūt eos, eo quòd ignorent ritum Dei terræ. Præcepit autem rex Assyriorū, dicēs, Ducite illuc vnū de sacerdotibus, quos inde captiuos adduxistis, & vadat, & habitet cum eis: & doceat eos legitima Dei terræ. Igitur cum venisset vnus de sacerdotibus his qui captiui ducti fuerant de Samaria, habitauit in Bethel, & docebat eos quomodo colerēt Dominū. Et vna-

Varii gentium dii. quæq; gens fabricata est deum suum: posueruntq; eos in phanis excelsis quæ fecerant Samaritæ gens & gens in vrbibus suis in quibus habitabant. Viri enim Babylonii fecerunt Socothbenoth: viri autem Cuthæi fecerunt Nergel: & viri de

F Emath fecerunt Asima. Porrò Heuæi fecerunt Nebahaz & Tharthac. Hi autē qui erant de Sepharuaim, comburebant filios suos igni, Adramélech & Anamélech diis Sepharuaim, & nihilominus colebant Dominū. Fecerūt autē sibi de

Deo & dæmonib. seruiunt. nouissimis sacerdotes excelsorum, & ponebāt eos in phanis sublimibus. Et cum Dominū colerent, diis quoq; suis seruiebant iuxta consuetudinē gentiū, de quibus translati fuerant Samariā. Vsq; in præsentē diem morē sequūtur antiquū: non timent Dominū, neq; custodiunt ceremonias eius, atq; iudi-

Gen. 32. f cia & legem & mandatū quod præceperat Dominus filiis Iacob, quem cognominauit Israel: & percusserat cum eis pa-

G ctum, & mandauerat eis, dicens, Nolite timere deos alienos, & non adoretis eos, neq; colatis eos, & non immoletis eis. Sed Dominū Deum vestrū qui eduxit vos de terra Aegypti, in fortitudine magna, & in brachio extento: ipsum timete, & illum adorate, & ipsi immolate. Ceremonias quoq;, & iudicia & legem & mandatū quod scripsi vobis, custodite, vt faciatis cunctis diebus: & non timeatis deos alienos. Et pactum quod percussit vobiscum, nolite obliuisci: nec colatis deos alienos, sed Dominū Deum vestrū timete, & ipse eruet vos de manu omnium inimicorū vestrorū. Illi verò non audierunt, sed iuxta consuetudinē suam pristinā perpetrabant. Fuerunt igitur gentes istæ timentes quidem Dominū, sed nihilominus & idolis suis seruiētes: nam filii eorū, & nepotes, sicut fecerunt patres sui, ita faciunt vsq; in præsentem diem.

S. EZECHIAS pietate sublimis ab Assyriis pecunia mulctatus obsidetur, & mulus blasphemiis ac minis terretur.

CAPVT XVIII.

A Nno tertio Osee filii Ela regis Israel, regnauit Ezechias filius Achaz regis Iuda. Vigintiquinq; annorū erat, cū regnare cœpisset: & vigintinoue annis regnauit in Ierusalē. nomē matris eius Abi filia Zachariæ. Fecitq; quod erat bonū corā Domino, iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius. Ipse dissipauit excelsa, & cōtriuit statuas, & succidit lucos, cōfregitq; serpētē æneū, quē fecerat Moyses: siquidē vsq; ad illud tēpus filii Israel adolebāt ei incēsum: vocauitq; nomē eius Nehustā. In Domino

2. Par. 29. a

Serpens Moysi æneus contritus, quē adorabat populus.

B Deo Israel sperauit: itaq; post eū non fuit similis ei de cūctis regibus Iuda, sed neq; in his qui ante eū fuerūt: & adhæsit Domino, & nō recessit à vestigiis eius, fecitq; mādata eius quæ præceperat Dñs Moysi. Vnde & erat Dominus cū eo, & in cūctis ad quæ procedebat, sapiēter se agebat. Rebellauit quoque contra regē Assyriorū, & non seruiuit ei. Ipse percussit Philisthæos vsq; ad Gazā, & omnes terminos eorū, à turre custodum vsq; ad ciuitatē munitā. Anno quarto regis Ezechiæ, qui erat annus septimus Osee filii Ela regis Israel, ascē-

Num. 21. c

Laus Ezechiæ.

C dit Salmanasar rex Assyriorū in Samariā, & oppugnauit eā, & cepit. Nam post annos tres, anno sexto Ezechiæ, id est nono anno Osee regis Israel, capta est Samaria: & transtulit rex Assyriorū Israel in Assyrios, collocauitq; eos in Hala, & in Habor fluuiis Gozan, in ciuitatibus Medorū: quia nō audierunt vocē Domini Dei sui, sed prætergressi sunt pactū eius: omnia quæ præceperat Moyses seruus Domini, nō audierūt, neq; fecerūt. Anno quartodecimo regis Ezechiæ, ascēdit Sennacherib rex Assyriorū, aduniuersas ciuitates Iuda munitas: & cepit eas. Tūc misit Ezechias rex Iuda, nuntios ad regem Assyriorū in Lachis, dicens, Peccaui, recede à me, & omne

Supra 17. a

2. Par. 32. a

Esaiæ 36. a

Eccl. 48. c

D quod imposueris mihi, ferā. Indixit itaq; rex Assyriorū Ezechiæ regi Iudæ, trecēta talenta argēti, & triginta talēta auri. Deditq; Ezechias omne argentū quod repertū fuerat in domo Domini, & in thesauris regis. In tēpore illo cōfregit Ezechias valuas templi Domini, & laminas auri quas ipse affixerat, & dedit eas regi Assyriorum. Misit autē rex Assyriorum Tharthā, & Rabsaris, & Rabsacē de Lachis ad regē Ezechiā cum manu valida, Ierusalē: qui cū ascēdissent, venerūt Ierusalē, & steterūt iuxta aquæductū piscinæ superioris, quæ est in via Agri fullonis. Vocaueruntq; regē: egressus est autē ad eos Eliacim filius Helciæ præpositus domus, & Sobna scriba, & Ioahe filius Asaph à cōmētariis. Dixitq; ad eos Rabsaces, Loquimini Ezechiæ, Hæc dicit rex magnus, rex Assyriorū,

Sennacherib minatur Ezechiæ.

E Quæ est ista fiducia qua niteris? Forsitan inisti cōsiliū, vt præpares te ad prælium: in quo cōfidis, vt audeas rebellare? An speras in baculo arūdineo atq; cōfracto, Aegypto, super quem si incubuerit homo, comminutus ingredietur manum eius, & perforabit eam? sic est Pharao rex Aegypti, omnibus qui confidunt in se. Quòd si dixeritis mihi, In Domino Deo nostro

Blasphemia.

nostro habemus fiduciam: nónne iste est cuius abstulit Ezechias excelsa & altaria? & præcepit Iudæ & Ierusalem, Ante altare hoc adorabitis in Ierusalē. Nunc igitur transite ad dominum meum regem Assyriorū, & dabo vobis duo millia equorū, & videte an habere valeatis ascensores eorū. Et quomodo potestis resistere ante vnum satrapā de seruis domini mei minimis? An fiduciam habes in Aegypto propter currus & equites? Nunquid sine domini voluntate ascendi ad locum istum, vt demolirer eum? Dominus dixit mihi, Ascēde F ad terram hanc, & demolire eam. Dixerunt autē Eliacim filius Helciæ, & Sobna scriba, & Ioahe, Rabsaci, Precamur vt loquaris nobis seruis tuis Syriacè, siquidē intelligimus hanc linguā: & non loquaris nobis Iudaicè audiēte populo qui est super murum. Responditq; eis Rabsaces, dicens, Nunquid ad Dominū tuum, & ad te misit me Dominus meus, vt loquerer sermones hos, & nō potius ad viros qui sedent super murum, vt comedāt stercora sua, & bibāt vrinā suam vobiscū? Stetit itaq; Rabsaces, & exclamauit voce magna Iudaicè, & ait, Audite verba regis magni, regis Assyriorū. Hęc dicit rex, Non vos seducat Ezechias: non enim poterit eruere vos de manu mea. Neq; fiduciā vobis tribuat super Dominū, dicēs, Eruens liberabit nos Dominus, & non tradetur ciuitas hæc G in manu regis Assyriorū. Nolite audire Ezechiā. Hæc enim dicit rex Assyriorū, Facite mecum quod vobis est vtile, & egredimini ad me: & comedet vnusquisq; de vinea sua, & de ficu sua: & bibetis aquas de cisternis vestris, donec veniam, & transferā vos in terrā quæ similis est terræ vestræ, in terram fructiferā, & fertilē vini, terrā panis & vinearū, terram oliuarum, & olei ac mellis: & viuetis, & nō moriemini. Nolite audire Ezechiā, qui vos decipit, dicēs, Dominus liberabit nos. Nūquid liberauerūt dii gentiū terrā suā de manu regis Assyriorū? Vbi est deus Emath, & Arphad? Vbi est deus Sepharuáim, Ana & Aua? nunquid liberauerunt Samariā de manu mea? Quinam illi sunt in vniuersis diis terrarū, qui eruerunt regionē suam de manu mea, vt possit eruere Dominus Ierusalem de manu mea? Tacuit itaq; populus, & non respondit ei quicquā: siquidē præceptū regis acceperant vt non responderent ei. Venitq; Eliacim filius Helciæ, præpositus domus, & Sobna scriba, & Ioahe filius Asaph à cōmentariis, ad Ezechiam scissis vestibus, & nunciauerunt ei verba Rabsacis.

Sennacherib exprobrat Deum viuentem.

S. ANGELVS *Domini centum octogintaquinq; millia Assyriorum percutit fugiente Sennacherib in templum idolorum suorum, ubi à filijs interficitur.* CAPVT XIX.

A QVæ cum audisset Ezechias rex, scidit vestimēta sua, & opertus est sacco, ingressusq; est domum Domini. Et misit Eliacim præpositū domus, & Sobnam scribam, & senes de sacerdotibus opertos saccis, ad Esaiam prophetā filium Amos. Qui dixerunt ei, Hæc dicit Ezechias, Dies tribulationis, & increpationis, & blasphemiæ dies iste: venerunt filii vsq; ad partum, & vires non habet parturiēs. Si fortè audiat Dominus Deus tuus vniuersa verba Rabsacis, quem misit rex Assyriorum dominus suus, vt exprobraret Deum viuentē, & argueret verbis quæ audiuit Dñs Deus tuus: & fac orationem pro reliquiis quæ repertæ sunt. Venerunt ergo serui regis Ezechiæ ad Esaiam. B Dixitque eis Esaias, Hæc dicetis domino vestro, Hæc dicit Dominus, Noli timere à facie sermonū quos audisti, quibus blasphemauerunt pueri regis Assyriorum me. Ecce ego immittam ei spiritū, & audiet nuntium, & reuertetur in terram suam, & deiiciam eum gladio in terra sua. Reuersus est ergo Rabsaces, & inuenit regem Assyriorum expugnantem Lobnam: audierat enim quod recessisset de Lachis. Cumq; audisset de Tharáca rege Aethiopiæ, dicentes, Ecce, egressus est vt pugnet aduersum te: & iret contra eum, misit nuntios ad Ezechiam, dicens, Hæc dicite Ezechiæ regi Iuda, Non te seducat Deus tuus, in quo habes fiduciam: neq; dicas, Non tradetur Ierusalem in manus regis Assyriorū. Tu enim ipse audisti quæ fecerunt reges Assyriorum vniuersis terris, quomodo vastauerunt eas: tu ergo solus poteris liberari? Nunquid C liberauerunt dii gentium singulos, quos vastauerunt patres mei, Gozan videlicet, & Haran, & Reseph, & filios Eden, qui erant in Thelassar? Vbi est rex Emath, & rex Arphad, & rex ciuitatis Sepharuáim, Ana, & Aua? Itaq; cum accepisset Ezechias literas de manu nuntiorum, & legisset eas, ascendit in domum Domini, & expandit eas coram Domino, & orauit in conspectu eius, dicens, Domine Deus Israel, qui sedes super cherubim, tu es Deus solus regum omnium terræ: tu fecisti cœlum & terram. Inclina aurem tuam & audi: aperi Domine oculos tuos, & vide, & audi omnia verba Sennacherib, qui misit vt exprobraret Deum viuentē. Verè Domine dis- D sipauerunt reges Assyriorum gentes, & terras earum. Et miserunt deos eorum in ignem: non enim erant dii, sed opera manuum hominum ex ligno & lapide, & perdiderunt eos. Nunc igitur Domine Deus noster, saluos nos fac de manu eius, vt sciant omnia regna terræ quia tu es Dominus Deus solus. Misit autem Esaias filius Amos ad Ezechiam, dicens, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Quæ deprecatus es me super Sennacherib rege Assyriorū, audiui. Iste est sermo quem locutus est Dominus de eo, Spreuit te, & subsannauit te virgo filia Sion, post tergum tuum caput mouit filia Ierusalem. Cui exprobrasti, & quem blasphemasti? contra quem exaltasti vocem tuam, & eleuasti in excelsum oculos tuos? contra E Sanctum Israel. Per manum seruorum tuorum exprobrasti Domino, & dixisti, In multitudine curruum meorum ascendi excelsa montium in summitate Libani, & succidi sublimes cedros eius, & electas abietes illius. Et ingressus sum vsq; ad terminos eius, & saltum Carmeli eius ego succidi. Et bibi aquas alienas, & siccaui vestigiis pedū meorū omnes aquas clausas. Nunquid audisti quid ab initio fecerim? Ex diebus antiquis plasmaui illud, & nūc adduxi, eruntq; in ruinam collium compugnantiū ciuitates munitæ. Et qui sedent in eis, humiles manu: contremuerunt, & confusi sunt, facti sunt velut fœnum agri, & virens herba tectorū, quæ arefacta est an- F tequam veniret ad maturitatem. Habitaculū tuum, & egressum tuum, & introitū tuum, & viam tuam ego præsciui, & furorem tuum cōtra me. Insanisti in me: & superbia tua ascēdit in aures meas: ponam itaq; circulū in naribus tuis, & camum in labiis tuis, & reducam te in viam per quam venisti. Tibi autem Ezechia hoc erit signū, Comede hoc anno quæ reperertis, in secundo autē anno quæ sponte nascuntur: porrò in tertio anno seminate & metite: plātate vineas, & comedite fructum earum. Et quodcunq; reliquū fuerit de domo Iuda, mittet radicē deorsum, & faciet fructū sursum. De Ierusalē quippe egredientur reliquiæ, & quod saluetur de monte Sion: zelus Domini exercituū faciet hoc. Quam ob rem G hæc dicit Dominus de rege Assyriorum, Non ingredietur vrbē hanc, nec mittet in eam sagittā, nec occupabit eam clypeus, nec circundabit eam munitio. Per viam qua vēnit, reuertetur: & ciuitatē hanc non ingredietur, dicit Dominus. Protegamq; vrbē hanc, & saluabo eam propter me & propter Dauid seruū meum. Factū est igitur in nocte illa, venit angelus Domini, & percussit in castris Assyriorum centum octogintaquinque millia. Cumq; diluculo surrexisset, vidit omnia corpora mortuorum: & recedens abiit, & reuersus est Sennacherib rex Assyriorū, & mansit in Niniue. Cumq; adoraret in templo Nesroch deum suū, Adramelech & Sarasar filii eius percusserunt eum gladio, fugeruntq; in terram Armeniorum, & regnauit Asarhaddon filius eius pro eo.

Esa. 37.a — *Promittit Deus victoriam Ezechiæ.* — *Blasphemia Sennacherib.* — *Oratio Ezechiæ.* — *Esaias consolatur Ezechiā, victoriam nuntians.* — *Signum victoriæ futuræ.* — *Tob. 1.d Eccl. 48.d Esa. 37.g 1.Mac. 7.f 2.Mac. 8.e*

S. SOL *in cœlo pœnitente Ezechia in infirmitate retrocedit. Ab Assyriis autem muneribus donatus thesauros ostendit ab Esaia taxatus: cui Manasses filius succeßit.*

CAPVT XX.

A *Aegrotat Ezechias. 2. Par. 32. f. Esaiae 38. a. Eccl. 48. d.* IN diebus illis ægrotauit Ezechias vsq; ad mortē: & venit ad eū Esaias filius Amos, propheta, dixitq; ei, Hæc dicit Dominus, Præcipe domui tuæ: morieris enim tu, & non viues. Qui conuertit faciē suam ad parietem, & orauit Dominū, dicens, Obsecro Domine, memento quæso quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod placitum est coram te fecerim. Fleuit itaq; Ezechias fletu magno. Et antequam egrederetur Esaias mediā partem atrii, factus est sermo Domini ad eum, dicens, Reuertere, & dic Ezechiæ duci B populi mei, Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui, Audiui orationē tuam, vidi lachrymā tuam: ecce, sanaui te, die tertio ascendes templū Domini. Et addā diebus tuis quindecim annos: sed & de manu regis Assyriorū liberabo te, & ciuitatem hanc, & protegam vrbem istam propter me, & propter Dauid seruū meum. Dixitq; Esaias, Afferte massam ficorum. Quam cum attulissent, & posuissent super vlcus eius, curatus est. Dixerat autē Ezechias ad Esaiam, Quod erit signum quia Dominus me sanabit, & quia ascensurus sum die tertia templū Domini? Cui ait Esaias, Hoc erit signū à Domino, quòd facturus sit Dominus sermonem quem locutus est: vis vt ascendat vmbra decem lineis, an vt reuertatur totidem gradibus? Et ait Ezechias, Facile est vmbram crescere decem lineis: nec hoc volo vt fiat, sed vt reuertatur retrorC sum decem gradibus. Inuocauit itaq; Esaias propheta Dominum, & reduxit vmbrā per lineas, quibus iam descenderat in horologio Achaz, retrorsum decem gradibus. In tempore illo misit Berodach Baladan filius Baladan rex Babyloniorū, literas, & munera ad Ezechiam, audierat enim quòd ægrotasset Ezechias. Lætatus est autē in aduentu eorū Ezechias, & ostendit eis domum aromatum, & aurum, & argentum, & pigmenta varia, vnguenta quoq;, & domum vasorū suorum, & omnia quæ habere poterat in thesauris suis. Non fuit verbū quod non monstraret eis Ezechias in domo sua, & in omni potestate sua. Venit autem Esaias propheta ad regem Ezechiam, dixitq; ei, Quid dixerunt viri isti? aut vnde venerunt ad te? Cui ait Ezechias, De terra longinqua venerunt ad me, de Babylone. At ille respondit, Quid viderūt in domo tua? Ait Ezechias, Omnia quæcunque sunt in domo mea, viderunt: nihil est quod non mōstrauerim eis in thesauD ris meis. Dixit itaq; Esaias Ezechiæ, Audi sermonē Domini, Ecce dies venient, & auferētur omnia quæ sunt in domo tua, & quæ condiderunt patres tui vsq; in diem hanc, in Babylonem: non remanebit quicquā, ait Dominus. Sed & de filiis tuis qui egredientur ex te, quos generabis, tollent, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. Dixitq; Ezechias ad Esaiam, Bonus sermo Domini, quem locutus es: sit pax & veritas in diebus meis. Reliqua autē sermonū Ezechiæ, & omnis fortitudo eius, & quomodo fecerit piscinā, & aquæductū, & introduxerit aquas in ciuitatem, nōne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? Dormiuitq; Ezechias cum patribus suis, & regnauit Manasses filius eius pro eo.

Accipit signum sani tatis in horoscopo.

Esaiae 39. a.

S. MANASSES *quàm impiè vixerit, cui mortuo successit Amon patrem imitatus, cui per seruos occiso succedit Iosias filius in nullo patrem imitatus.* CAPVT XXI.

A *Impius Manasses instaurat idola. 2. Par. 33. a.* DVodecim annorum erat Manasses cum regnare cœpisset, & quinquagintaquinq; annis regnauit in Ierusalē: nomē matris eius Haphsiba. Fecitq; malū in conspectu Domini, iuxta idola gentiū, quas deleuit Dominus à facie filiorū Israel. Cōuersusq; est, & ædificauit excelsa quæ dissipauerat Ezechias pater eius: & erexit aras Baal, & fecit lucos sicut fecerat Achab rex Israel: & adorauit omnem militiam cœli, & coluit eam. Extruxitq; *3. Reg. 7. b* aras in domo Domini, de qua dixit Dominus, In Ierusalem ponam nomen meū. Et extruxit altaria vniuersæ militiæ cœli in duobus atriis tēpli Domini. Et traduxit filium suum per ignem: & ariolatus est, & obseruauit auguria, & fecit pythones, & aruspices multiplicauit, vt faceret malū corā Domino, & irritaret eū. Posuit quoq; idolum luci, quem fecerat in B tēplo Domini, super quo locutus est Dominus ad Dauid, & ad Salomonē filium eius, In tēplo hoc & in Ierusalē quam elegi de cunctis tribubus Israel, ponā nomen meum in sempiternū. Et vltrà non faciam cōmoueri pedem Israel de terra quam dedi patribus eorum: si tamē custodierint opere omnia quæ præcepi eis, & vniuersam legē quam mādauit eis seruus meus Moyses. Illi verò non audierūt: sed seducti sunt à Manasse, vt facerent malū super gentes quas contriuit Dominus à facie filiorū Israel. Locutusq; est Dominus in manu seruorū suorum prophetarum, dicens, Quia fecit Manasses rex Iuda abominationes istas pessimas, super omnia quæ fecerunt Amorrhæi ante eum, & peccare fecit etiā Iudam in immūditiis suis: propterea hæc dicit Dominus Deus Israel, C Ecce ego inducā mala super Ierusalē, & Iudam: vt quicunq; audierit, tinniant ambæ aures eius. Et extendam super Ierusalem funiculum Samariæ, & pondus domus Achab: & delebo Ierusalē, sicut deleri solent tabulæ: delens vertam, & ducam crebrius stylum super faciē eius. Dimittā verò reliquias hæreditatis meæ, & tradā eas in manus inimicorū eius: eruntq; in vastitatē, & in rapinam cunctis aduersariis suis: eò quòd fecerint malum corā me, & perseuerauerint irritantes me ex die qua egressi sunt patres eorum ex Aegypto, vsq; ad hanc diem. Insuper & sanguinē innoxium fudit Manasses multum nimis, donec impleret Ierusalē vsq; ad os: absq; peccatis suis quibus peccare fecit Iudam, vt faceret malum coram Domino. Reliqua autē sermonū Manasse, & vniuersa quæ fecit, & peccatū eius quod peccauit: nōnne hæc scripta sunt in libro D sermonū dierum regū Iuda? Dormiuitq; Manasses cū patribus suis, & sepultus est in horto domus suæ, in horto Oza: & regnauit Amon filius eius pro eo. Vigintiduorū annorū erat Amon cū regnare cœpisset: duobus quoq; annis regnauit in Ierusalē. nomen matris eius Messalémeth filia Harus de Iateba. Fecitq; malū in conspectu Domini, sicut fecerat Manasses pater eius. Et ambulauit in omni via per quam ambulauerat pater eius: seruiuitq; immunditiis quibus seruierat pater eius, & adorauit eas, & dereliquit Dominū Deū patrū suorū, & nō ambulauit in via Domini. Tetéderuntq; ei insidias serui sui, & interfecerūt regē in domo sua. Percussit autē populus terræ omnes qui cōiurauerant cōtra regē Amon: & constituerunt sibi regem Iosiam filiū eius pro eo. Reliqua autē sermonum Amon quæ fecit, nōnne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? Sepelieruntq; eum in sepulchro suo, in horto Oza: & regnauit Iosias filius eius pro eo.

2. Reg. 7. b. 3. Reg. 8. b.

Hiere. 15. a.

S. IOSIAE *pietas in templi instauratione, in Deuteronomij lectione, idololatriæ purgatione, Domini consultatione, & eius responsione.* CAPVT XXII.

A *2. Par. 34. a.* OCto annorū erat Iosias cum regnare cœpisset, & triginta vno anno regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Idida, filia Adaia de Besecath. Fecitq; quod placitū erat corā Domino, & ambulauit per omnes vias Dauid patris sui: nō declinauit ad dexterā, siue ad sinistram. Anno autē octauodecimo regis Iosiæ, misit rex, Saphan filiū Asalia, filii Messulam scribam tēpli Domini, dicens, Vade ad Helciam sacerdotē magnum, vt cōfletur pecunia quæ illata est in templū Domini, quam collegerunt ianitores à populo, deturq; fabris per præpositos in domo B Domini: qui & distribuant eam his qui operantur in templo Domini, ad instauranda sartatecta templi: tignariis videlicet & cæmentariis, & iis qui interrupta cōponunt: & vt emantur ligna, & lapides de lapicidinis ad instaurandum templū Domini. Veruntamen non supputetur eis argentum quod accipiūt, sed in potestate habeant, & in fide. Dixit autem Helcias pontifex ad Saphan scribam, Librum legis reperi in domo Domini.

Deuteronomiū reperitur.

Domini. Deditq; Helcias volumẽ Saphan, qui & legit illud. Venit quoq; Saphan scriba ad regem, & renuntiauit ei quod præceperat, & ait, Conflauerunt serui tui pecuniã, quæ reperta est in domo Domini. & dederunt vt distribueretur fabris ac præfectis operũ templi Domini. Narrauit quoq; Saphan C scriba regi, dicẽs, Librũ dedit mihi Helcias sacerdos. Quem cum legisset Saphan coram rege, & audisset rex verba libri legis Domini, scidit vestimenta sua. Et præcepit Helciæ sacerdoti, & Ahicam filio Saphan, & Achobor filio Michæa, & Saphan scribæ, & Asaiæ seruo regis, dicens, Ite, & cõsulite Dominũ super me, & super populo, & super omni Iuda, de verbis voluminis istius quod inuentum est: magna enim ira Domini succensa est contra nos: quia non audierunt patres nostri verba libri huius, vt facerent omne quod scriptũ est nobis. Ierunt itaq; Helcias sacerdos, & Ahicam, & Achobor, & Saphan, & Asaia ad Holdam propheticẽ vxorẽ Sellum filii Thecuæ, filii Araas custodis vestiũ, quæ habitabat in Ierusalem, in Secunda: locutiq; sunt ad eam. Et illa respondit eis, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Dicite viro qui misit vos ad me, Hæc dicit Dominus, Ecce, ego adducã mala super locũ istũ, & super habitatores eius, omnia verba legis quæ legit rex Iuda: quia dereliquerunt me, & sacrificauerunt diis alienis, irritantes me in cunctis operibus manuũ suarũ: & succẽdetur indignatio mea in loco hoc, & non extinguetur. Regi autẽ Iuda qui misit vos vt cõsuleretis Dominum, sic dicetis, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Pro eo quòd audisti verba voluminis, & perterritũ est cor tuum, & humiliatus es coram Domino, auditis sermonibus cõtra locum istũ, & habitatores eius, quòd videlicet fierent in stuporẽ & in maledictũ, & scidisti vestimenta tua, & fleuisti coram me, & ego audiui, ait Dominus: idcirco colligã te ad patres tuos, & colligêris ad sepulchrũ tuum in pace, vt non videant oculi tui omnia mala quæ inducturus sum super locum istum.

Iosias cõsulit Dominũ per Holdam prophetissam.

S. IOSIAS renouato Dei cultu, abiectis prophanis, celebrato pascha solenni, occiditur in Mageddo, cui successit Ioachaz, quem Aegyptus captiuat, & imposita mulcta in Iuda Ioachim regem constituit. CAPVT XXIII.

A ET renuntiauerunt regi quod dixerat. Qui misit: & congregati sunt ad eũ omnes senes Iuda & Ierusalẽ. Ascenditq; rex templũ Domini, & omnes viri Iuda, vniuersiq; qui habitabãt in Ierusalem cum eo sacerdotes & prophetæ, & omnis populus à paruo vsq; ad magnũ: legitq; cunctis audiẽtibus omnia verba libri fœderis, qui inuẽtus est in domo Domini. Stetitq; rex super gradũ: & fœdus percussit corã Domino, vt ambularent post Dominũ, & custodirent præcepta eius, & testimonia, & ceremonias in omni corde, & in tota anima, & suscitarent verba fœderis huius, quæ scripta erant in libro illo: acquieuitq; populus pacto. Et præcepit rex Helciæ pontifici, & sacerdotibus secundi ordinis, & ianitoribus, vt proiicerent de templo Domini omnia vasa quæ facta fuerant Baal, & luco, & vniuersæ militiæ cœli: & cõbussit ea foris Ierusalẽ in conualle B Cedron, & tulit puluerẽ eorum in Bethel. Et deleuit aruspices quos posuerãt reges Iuda ad sacrificandum in excelsis per ciuitates Iuda, & in circuitu Ierusalẽ: & eos qui adolebãt incensum Baal, & Soli & Lunæ, & duodecim signis, & omni militiæ cœli. Et efferri fecit lucũ de domo Domini foras Ierusalem in cõualle Cedron: & combussit eum ibi, & redegit in puluerẽ, & proiecit super sepulchra vulgi. Destruxit quoque ædiculas effœminatorũ, quæ erant in domo Domini, pro quibus mulieres texebãt quasi domunculas luci. Cõgregauitq; omnes sacerdotes de ciuitatibus Iuda: & cõtaminauit excelsa, vbi sacrificabant sacerdotes, de Gabaa vsq; Bersabee: & destruxit aras portarũ in introitu ostii Iosue principis ciuitatis, quod erat ad sinistrã portæ ciuitatis. Veruntamen non ascendebant sacerdotes excelsorũ ad altare Domini in Ierusalẽ: sed tantũ comedebant azyma in medio fratrũ C suorum. Contaminauit quoq; Thopheth, quod est in cõualle filii Ennom: vt nemo consecraret filiũ suum aut filiã per ignem, Móloch. Abstulit quoq; equos quos dederant reges Iudæ, Soli, in introitu tẽpli Domini, iuxta exedram Nathanmélech eunuchi, qui erat in Pharurim: currus autẽ Solis cõbussit igni. Altaria quoque quæ erant super tecta cœnaculi Achaz, quæ fecerant reges Iuda, & altaria quæ fecerat Manasses in duobus atriis templi Domini destruxit rex: & cucurrit inde, & dispersit cinerem eorum in torrentẽ Cedron. Excelsa quoq; quæ erant in Ierusalem ad dexterã partem Montis offensionis, quæ ædificauerat Salomon rex Israel Astaroth idôlo Sidoniorũ, & Chamos offensioni Moab, & Melchom abominationi filiorũ Ammon, polluit rex. Et contriuit statuas, & succidit lucos: repleuitque loca eorum ossibus mortuorũ. Insuper & altare quod erat in Bethel, & excelsum D quod fecerat Ieroboam filius Nabat, qui peccare fecit Israel: & altare illud excelsum destruxit atque combussit, & cõminuit in puluerem, succenditq; etiam lucum. Et conuersus Iosias, vidit ibi sepulchra quæ erant in monte: misitq;, & tulit ossa de sepulchris, & combussit ea super altare, & polluit illud iuxta verbũ Domini, quod locutus est vir Dei, qui prædixerat verba hæc. Et ait, Quis est titulus ille quẽ video? Responderuntq; ei ciues vrbis illius, Sepulchrum est hominis Dei, qui venit de Iuda, & prędixit verba hęc quæ fecisti super altare Bethel. Et ait, Dimitte eũ, nemo cõmoueat ossa eius. Et intacta mãserunt ossa illius cum ossibus prophetæ qui venerat de Samaria. Insuper & omnia phana excelsorum, quæ erant in ciuitatibus Samariæ, quæ fecerãt reges Israel ad irritandum Dominũ, abstulit Iosias: & fecit eis secundũ omnia opera quæ fecerat in Bethel. Et occidit vniuersos sacerdotes excelsorũ, qui erant ibi, super altaria: & cõbussit ossa huma- E na super ea: reuersusq; est Ierusalẽ. Et pręcepit omni populo, dicens, Facite phase Domino Deo vestro, secundum quod scriptũ est in libro fœderis huius. Nec enim factum est phase tale à diebus Iudicũ, qui iudicauerunt Israel, & omniũ dierũ regũ Israel, & regũ Iuda, sicut in octauodecimo anno regis Iosiæ factum est phase istud Domino in Ierusalẽ. Sed & pythones & ariolos, & figuras idolorũ, & immunditias, & abominationes quæ fuerant in terra Iuda, & Ierusalem, abstulit Iosias: vt statueret verba legis, quæ scripta sunt in libro quẽ inuenit Helcias sacerdos in templo Domini. Similis illi non fuit ante eum rex, qui reuerteretur ad Dominum in omni corde suo, & in tota anima sua, & in vniuersa virtute sua iuxta omnem legem Moysi: neque post eum surrexit similis illi. Veruntamen non est auersus Dominus ab ira furoris sui magni, quo iratus est furor eius contra Iudam: propter irri- F tationes quibus prouocauerat eum Manasses. Dixit itaque Dominus, Etiam Iudam auferam à facie mea, sicut abstuli Israel: & proiiciam ciuitatem hanc quam elegi Ierusalem, & domum de qua dixi, Erit nomen meum ibi. Reliqua verò sermonum Iosiæ, & vniuersa quæ fecit, nónne hæc scripta

Iosias legit Deuteronomiũ corã populo. 2. Par. 34. f

Demoliuntur idôla.

Eccl. 49. a

3. Reg. 11. b

3. Re. 12. g

3. Re. 13. a

Occidit omnes sacerdotes Baal.

2. Par. 35. a

3. Esd. 1. a

Laus Iosiæ.

Sententia Dei contra Iudam de auferendo regno.

2. Par. 35. a

scripta sunt in libro verborũ dierum regum Iuda? In diebus eius ascendit Pharao Nechao rex Aegypti cõtra regẽ Assyriorũ ad flumen Euphráten: & abiit Iosias rex in occursum eius: & occisus est in Mageddo cum vidisset eum. Et portauerunt eum serui sui mortuũ de Mageddo: & pertulerunt in Ierusalem, & sepelierunt eum in sepulchro suo. Tulitq; populus terræ Ioachaz filiũ Iosiæ: & vnxerunt eum, & constituerunt eum regem pro patre suo. Viginitriũ annorũ erat Ioachaz cum regnare cœpisset, & tribus mensibus regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Amital, filia Ieremiæ de Lobna. Et fecit malum coram Domino, iuxta omnia quæ fecerãt patres eius. Vinxitq; eũ Pharao Nechao in Reblatha, quę G est in terra Emath, ne regnaret in Ierusalẽ: & imposuit mulctam terræ centum talentis argenti, & talento auri. Regemq; constituit Pharao Nechao Eliacim filium Iosiæ, pro Iosia patre eius, vertitq; nomẽ eius Ioacim: porrò Ioachaz tulit, & duxit in Aegyptum. Argentum autem, & aurum dedit Ioacim Pharaoni, cum indixisset terræ per singulos, vt conferretur iuxta præceptũ Pharaonis: & vnumquenq; iuxta vires suas exegit, tam argentum quàm aurum de populo terræ, vt daret Pharaoni Nechao. Vigintiquinq; annorũ erat Ioacim cum regnare cœpisset: & vndecim annis regnauit in Ierusalẽ: nomẽ matris eius Zebda filia Phadaia de Ruma. Et fecit malũ coram Domino iuxta omnia quæ fecerãt patres eius.

Occiditur Iosias.

2. Par. 36. a

Finis regni Iuda.

S. MORTVO Ioacim successit Ioacin filius, quem cum thesauris Ierusalem Nabuchodonosor ducit in Babylonem suffecto illi Sedechia. CAPVT XXIIII.

A IN diebus eius ascẽdit Nabuchodonosor rex Babylonis, & factus est ei Ioacim seruus tribus annis: & rursum rebellauit contra eũm. Immisitq; ei Dominus latrunculos Chaldæorum & latrunculos Syriæ, & latrunculos Moab, & latrunculos filiorum Ammon: & immisit eos in Iudam, vt disperderẽt eum iuxta verbum Domini quod locutus fuerat per seruos suos prophetas. Factum est autem hoc per verbum Domini contra Iudam, vt auferret eum coram se propter peccata Manasse vniuersa quæ fecit: & propter sanguinẽ innoxium quem effudit, & impleuit Ierusalem cruore innocentiũ: & ob hanc rem B noluit Dominus propitiari. Reliqua autem sermonũ Ioacim, & vniuersa quę fecit, nónne hæc scripta sunt in libro sermonum dierum regum Iuda? Et dormiuit Ioacim cum patribus suis: & regnauit Ioacin filius eius pro eo. Et vltrà nõ addidit rex Aegypti vt egrederetur de terra sua: tulerat enim rex Babylonis à riuo Aegypti, vsq; ad fluuium Euphráten omnia quæ fuerant regis Aegypti. Decem & octo annorũ erat Ioacin cum regnare cœpisset: & tribus mensibus regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Nohestha filia Elnathan de Ierusalem. Et fecit malum coram Domino, iuxta omnia C quæ fecerat pater eius. In tempore illo ascenderunt serui Nabuchodonosor regis Babylonis in Ierusalem, & circũdata est vrbs munitionibus. Venitq; Nabuchodonosor rex Babylonis ad ciuitatẽ, cum serui eius oppugnarẽt eam. Egressusq; est Ioachin rex Iuda ad regem Babylonis, ipse & mater eius, & serui eius, & principes eius, & eunuchi eius: & suscepit eũ rex Babylonis anno octauo regni sui. Et protulit inde omnes thesauros domus Domini, & thesauros domus regiæ: & cõcidit vniuersa vasa aurea quæ fecerat Salomon rex Israel in templo Domini iuxta verbũ Domini. Et transtulit omnem Ierusalem, & vniuersos principes, & omnes fortes exercitus, decem millia in captiuitatem: & omnem artificem & inclusorẽ: nihilq; relictum est, exceptis pauperibus populi D terræ. Transtulit quoq; Ioachin in Babylonem, & matrẽ regis, & vxores regis, & eunuchos regis: & iudices terræ duxit in captiuitatẽ de Ierusalẽ in Babylonem. Et omnes viros robustos, septem millia, & artifices & inclusores mille, omnes viros fortes & bellatores: duxitq; eos rex Babylonis captiuos in Babylonem. Et constituit Matthaniam patruum eius pro eo: imposuitq; nomẽ ei Sedechiam. Vicesimũ & primũ annum ætatis habebat Sedechias cum regnare cœpisset, & vndecim annis regnauit in Ierusalẽ: nomen matris eius erat Amital, filia Ieremiæ de Lobna. Et fecit malũ coram Domino, iuxta omnia quæ fecerat Ioacim. Irascebatur enim Dominus contra Ierusalem & contra Iudam, donec proiiceret eos à facie sua: recessitq; Sedechias à rege Babylonis.

Daniel. 1. a

Esth. 2. a

Hiere. 37. a & 52. a

S. IERVSALEM solo æquata, rex filijs coram se occisis cæcatur, & captiuus cum residuo populo ducitur. CAPVT XXV.

A FActum est autem anno nono regni eius, mense decimo, decima die mẽsis, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse & omnis exercitus eius in Ierusalem, & circundederunt eam: & extruxerunt in circuitu eius munitiones. Et clausa est ciuitas atque vallata, vsq; ad vndecimum annum regis Sedechiæ, nona die mensis, præualuitq; fames in ciuitate, nec erat panis populo terræ. Et interrupta est ciuitas: & omnes viri bellatores nocte fugerunt per viam portæ quæ est inter duplicem murum ad hortum regis: porrò Chaldæi obsidebant in circuitu ciuitatem: fugit itaq; Sedechias per viam quæ ducit ad campe- B stria solitudinis. Et persecutus est exercitus Chaldæorum regem: comprehenditq; eum in planitie Iericho: & omnes bellatores qui erant cum eo, dispersi sunt, & reliquerunt eum. Apprehensum ergo regem duxerunt ad regem Babylonis in Reblátha: qui locutus est cum eo iudicium. Filios autem Sedechiæ occidit corã eo, & oculos eius effodit: vinxitq; eum catenis, & adduxit in Babylonem. Mense quinto, septima die mensis, ipse est annus nonusdecimus regis Babylonis: venit Nabuzardan princeps exercitus, seruus regis Babylonis in Ierusalem. Et succendit domum Domini, & domum regis: C & omnes domos Ierusalem, omnemq; domũ magnam combussit igni. Et muros Ierusalem in circuitu destruxit omnis exercitus Chaldæorũ, qui erat cum principe militum. Reliquam autẽ populi partẽ, quæ remanserat in ciuitate, & perfugas qui transfugerant ad regem Babylonis, & reliquum vulgus transtulit Nabuzardan princeps militiæ. Et de pauperibus terræ reliquit vinitores & agricolas. Columnas autem æreas, quæ erant in templo Domini, & bases, & mare æreum quod erat in domo Domini, cõfregerunt Chaldæi, & transtulerunt æs omnium in Babylonem. Ollas quoque æreas, & trullas, & tridentes, & scyphos, & mortariola, & omnia vasa D ærea, in quibus ministrabat, tulerunt. Necnon & thuribula, & phialas: quæ aurea, aurea: & quæ argentea, argentea, tulit princeps militiæ: id est, columnas duas, mare vnum, & bases quas fecerat Salomon in templo Domini. non erat pondus æris omnium vasorum. Decem & octo cubitos altitudinis habebat columna vna: & capitellũ æreum super se altitudinis trium cubitorum: & retiaculum, & malogranata super capitellum columnæ, omnia ærea: similẽ & columna secunda habebat ornatum. Tulit quoq; princeps militiæ Saraiàm sacerdotem primum: & Sophoniam sacerdotem secũdum, & tres E ianitores. Et de ciuitate eunuchum vnum qui erat pręfectus super bellatores viros: & quinq; viros de his qui steterant coram rege, quos reperit in ciuitate: & Sopher principem exercitus, qui probabat tyrones de populo terræ: & sexaginta viros è vulgo, qui inuenti fuerant in ciuitate. Quos tollens Nabuzardan princeps militum, duxit ad regẽ Babylonis in Reblátha. Percussitq; eos rex Babylonis, & interfecit eos in Reblátha in terra Emath: & translatus est Iuda de terra sua. Populo autem qui relictus est in terra Iuda, quem dimiserat Nabuchodonosor rex Babylonis, præfecit Godoliam filium F Ahicam filii Saphan. Quod cum audissent omnes duces militũ, ipsi & viri qui erant cum eis, videlicet quòd constituisset rex Babylonis Godoliam: venerunt ad Godoliam in Maspha, Ismahel filius Nathaniæ, & Iohanan filius Carée, & Saraia

Hiere. 39. a & 52. a

Succẽditur Ierusalẽ & templum.

Psal. 73. b

Hiere. 27. d

Iuda transfertur in Babylonem.

Hiere. 40. c

raia filius Thanehúmeth Netophathites, & Iezonias filius Maachathi, ipsi & socii eorum. Iurauitq́; Godolias ipsis & sociis eorum, dicẽs, Nolite timere seruire Chaldæis: manete in terra, & seruite regi Babylonis, & bene erit vobis. Factum est autem in mense septimo, venit Ismahel filius Nathaniæ filii Elisama de semine regio, & decem viri cum eo: percusseruntq́; Godoliam, qui & mortuus est: sed & Iudæos G & Chaldæos qui erant cum eo in Maspha. Consurgensq́; omnis populus à paruo vsq; ad magnũ, & principes militum venerunt in Aegyptum timentes Chaldæos. Factum est vero in anno tricesimoseptimo trãsmigrationis Ioachin regis Iudæ, mense duodecimo, vicesimaseptima die mensis: subleuauit Euilmerodach rex Babylonis anno quo regnare cœperat, caput Ioachin regis Iuda de carcere. Et locutus est ei benignè: & posuit thronum eius super thronum regum qui erant cum eo in Babylone. Et mutauit vestes eius quas habuerat in carcere, & comedebat panem semper in conspectu eius cunctis diebus vitæ suæ. Annonam quoq; constituit ei sine intermisione, quæ & dabatur ei à rege per singulos dies omnibus diebus vitæ suæ.

Exaltatur Ioachin.

FINIS.

Beati Hieronymi in librum PARALIPOMEnon præfatio.

SI SEPTVAGINTA interpretũ, pura, & ut ab eis in Græcum uersa est, editio permaneret, superflue me, Chromati episcoporum sanctissime, atque doctissime impelleres, ut Hebræa tibi uolumina Latino sermone transferrem. Quod enim semel aures hominum occupauerat, & nascentis ecclesiæ roborauerat fidem: iustum erat etiam nostro silentio comprobari. Nunc uerò cum pro uarietate regionum diuersa ferantur exemplaria, & germana illa antiquaq́; translatio corrupta sit, atq; uiolata: nostri arbitrij putas, aut è pluribus iudicare quid uerum sit, aut nouum opus in ueteri opere condere, illudentibusq́; Iudæis, corniicum (ut dicitur) oculos configere. Alexãdria & Aegyptus in septuaginta suis Hesychium laudat authorem. Constantinopolis usque Antiochiam, Luciani martyris exemplaria probat. Mediæ inter has prouinciæ Palæstinos codices legũt: quos ab Origene elaboratos Eusebius & Pamphilus uulgauerũt. totusq́; orbis hac inter se trifaria uarietate compugnat. Et certe Origenes non solum exemplaria composuit quatuor editionum, eregione singula uerba describens, ut unus dissentiens, statim cæteris inter se consentientibus arguatur: sed, quod maioris audaciæ est, in editione septuaginta, Theodotionis editionem miscuit, asteriscis designans quæ minus fuerant, & uirgulis quæ ex superfluo uidebantur apposita. Si igitur alijs licuit non tenere quod semel susceperant: & post septuaginta cellulas, quæ uulgo sine authore iactantur, singulas cellulas aperuere, hocq; in ecclesijs legitur quod septuaginta nescierunt: cur me non suscipiant Latini mei, qui inuiolata editione ueteri ita nouam condidi, ut laborem meum Hebræis, &, quod his maius est, apostolis authoribus comprobẽ? Scripsi nuper librum de optimo genere interpretandi, ostendens illa de euangelio, Ex Aegypto uocaui filium meum: &, Quoniam Nazaræus uocabitur: &, Videbunt in quem cõpunxerunt: & illud Apostoli, Quæ oculus non uidit, nec auris audiuit, & nec in cor hominis ascenderũt quæ præparauit Deus diligentibus se: cæteraq́; his similia in Hebræorum libris inueniri. Certe Apostoli & Euangelistæ, septuaginta interpretes nouerãt: & unde eis hæc quæ in septuaginta interpretibus non habentur? CHRISTVS Dominus noster utriusq; testamẽti conditor, in euangelio secundũ Iohannẽ, Qui credit, inquit, in me, sicut dicit scriptura, flumina de uentre eius fluent aquæ uiuæ. Vtiq; scriptũ est, quod Saluator scriptum esse testatur. Vbi scriptũ est? Septuaginta non habent: apocrypha nescit ecclesia. Ad Hebræos igitur reuertendũ est unde & Dominus loquitur, & discipuli exempla præsumunt. Hæc pace ueterũ loquor, & obtrectatoribus meis tantũ respõdeo, qui canino dente me rodũt, in publico detrahẽtes, & legẽtes in angulis, ijdẽ & accusatores & defensores, cũ in alijs probent quod in me reprobãt: quasi uirtus & uitium non in rebus sit, sed cum authore mutetur. Cæterũ memini editionẽ septuaginta translatorũ, olim de Græco emãdatam, tribuisse me nostris: nec inimicũ debere existimari eorum quos in cõuentu fratrum semper edissero. Et quòd nunc DIBRE HAIAMIM, id est uerba dierum, interpretatus sum: idcirco feci, ut inextricabiles moras, & syluam nominum, quæ scriptorũ confusa sunt uitio, sensuumq́; barbariem apertius, & per uersuum cola digererem, mihimet ipsi & meis iuxta Ismeniam canens, si aures surdæ sunt cæterorum.

AD DOMNIONEM ET ROGATIANVM in librum Paralipomenon, præfatio B. Hieronymi.

QVOMODO Græcorum historias magis intelligunt qui Athenas uiderint: & tertiũ Virgilij librũ qui à Troade per Leucaten, & Acroceraunia ad Siciliã, & inde ad ostia Tyberis nauigauerint: ita sanctã scripturã lucidius intuebitur qui Iudæã oculis contemplatus sit, & antiquarũ urbiũ memorias locorumq́;, uel eadem uocabula, uel mutata cognouerit. Vnde & nobis curæ fuit cũ eruditissimis Hebræorũ hunc laborẽ subire: ut circumiremus prouinciam, quam uniuersæ CHRISTI ecclesiæ sonant. Fateor enim mi Domnion & Rogatiane charissimi, nunquam me in diuinis uoluminibus proprijs uiribus credidisse: nec habuisse opinionẽ meam, sed ea etiã de quibus scire me arbitrabar, interrogare me solitũ. quanto magis de his super quibus anceps erã? Deniq; cũ à me nuper literis flagitassetis, ut uobis Paralipomenon Latino sermone transferrem, de Tyberiade quendã legis doctorẽ, qui apud Hebræos admirationi habebatur, assumpsi: & cõtuli cum eo à uertice (ut aiunt) usq; ad extremũ unguẽ: & sic cõfirmatus, ausus sum facere quod iubebatis. Liberè enim uobis loquor: ita in Græcis & Latinis codicibus hic nominũ liber uitiosus est, ut nõ tam Hebræa quàm Barbara quædã, & Sarmatica nomina cõiecta arbitrãdũ sit. Nec hoc LXX. interpretibus, qui Spiritu sancto pleni, ea quæ uera fuerunt transtulerũt: sed scriptorũ culpæ ascribendũ, dũ de emẽdatis inemẽdata scriptitant: & sæpe tria nomina, subtractis è medio syllabis, in unũ uocabulum cogunt: uel eregione unum nomẽ, propter latitudinẽ suam, in duo uel tria uocabula diuidunt. Sed & ipsæ appellationes, nõ homines, ut plerique existimant: sed urbes, & regiones, & saltus, & prouincias sonãt: & oblique sub interpretatione & figura eorũ, quædam narrãtur historiæ: de quibus in Regnorũ libro dicitur, Nonne ecce hæc scripta sunt in Libro uerborũ dierũ regum Iuda? Quæ utiq; in nostris codicibus non habẽtur. Hoc primũ sciendũ, quòd apud Hebræos, Paralipomenõ liber, unus sit, et apud illos uocatus DIBRE HAIAMIM, id est uerba dierum: qui propter magnitudinẽ, apud nos diuisus est. quod nõnulli etiã in Bruto Ciceronis dialogo factitãt, ut eũ in tres partes secent, cũ unus à suo authore sit editus. Deinde etiã illud attẽdendũ, quòd frequẽter nomina, nõ uocabula hominũ, sed rerũ (ut dixi) significãtias sonant. Ad extremũ quòd omnis eruditio scripturarũ in hoc cõtinetur: et historiæ quæ uel prætermissæ sunt in suis locis, uel perstrictæ leuiter, hic per quædã uerborũ compendia explicentur. Orationũ itaq; uestrarum adiutus auxilio, misi librum beniuolis placiturum, tamen inuidis displiciturum esse non ambigo. Optima enim queq; (ut ait Plinius) malunt cõtemnere plerique, quàm discere. Si quis in hac interpretatione noluerit aliquid reprehendere, interroget Hebræos, suam conscientiam recolat, uideat ordinẽ textumq́; sermonis: & tunc nostro labori, si potuerit, detrahat. Vbicunq; ergo asteriscos, id est stellas, radiare in hoc uolumine uideritis: ibi sciatis de Hebræo additum, quod in Latinis codicibus nõ habetur. Vbi uero obelus, transuersa scilicet uirga præposita est, illic signatur quid septuaginta interpretes addiderint, uel ob decoris gratiam, uel ob Spiritus sancti authoritatẽ, licet in Hebræis uoluminibus non legatur.

Liber Paralipomenon primus, Hebraicè

Dibre Haiamim.

S. GENEALOGIA *ab Adam ad Noe & filios eius, ad Abraham, ad Iacob & Eſau.* CAPVT I.

A ADAM, Seth, Enos, Cainan, Malaleel, Iared, Enoch, Mathuſale, Lamech, Noe, Sem, Cham, & Iapheth. Filii Iapheth: Gómer & Magog & Madái & Iauan, Thubal, Móſoch, Thiras. Porrò filii Gómer: Aſcenez & Riphath & Thógorma. Filii autem Iauan: Eliſa & Tharſis, Cethim & Dodanim. Filii Cham: Chus & Meſráim & Phut & Chanáan. Filii autem Chus: Saba & Heuila, Sabatha & Regma & Sabathacha. Porrò filii Regma: Saba & Dadan. Chus autem genuit Nemrod: iſte cœpit eſſe potens in terra. Meſráim verò genuit Ludim & Anamim & Laabim & Nephtuim, Phetruſim quoq;, & Chaſluim: de quibus egreſſi ſunt Philiſthiim & Caphtorim. Chanáan verò genuit Sidònē primogenitū ſuum, Hethæū quoq;, & Iebuſæū
B & Amorrhæum & Gergeſæū, Heuæumq;, & Aracænm, & Sinæum, Aradium quoq;, & Samaræū, & Hemathæū. Filii Sem: Aelam & Aſſur & Arphaxad & Lud & Arā. ¶ Hi ſunt filii Aram.. Hus & Hul & Gether & Moſoch. Arphaxad autem genuit Sale, qui & ipſe genuit Heber. Porrò Heber nati ſunt duo filii, nomen vni Phaleg, quia in diebus eius diuiſa eſt terra: & nomen fratris eius Iectan. Iectan autē genuit Elmodad & Saleph & Aſarmoth & Iare, Adoram quoque & Vzal & Decla, Hebal etiā & Abimáel & Saba, necnon & Ophir & Heuila & Iobab. omnes iſti, filii Iectan, Sem, Arphaxad, Sale, Heber, Phaleg, Ragau, Serug, Nachor, Thare, Abram: iſte eſt Abraham. Filii autem Abrahā, Iſaac & Iſmahel. Et hæ generationes éorū. Primogenitus Iſmahelis, Nabaioth & Cedar & Adbeel & Mabſam & Maſma & Duma,
C Maſſa, Hadad & Thema, Ietur, Naphis, Cedma. hi ſunt filii Iſmahelis. Filii autē Ceturæ concubinæ Abraham, quos genuit: Zamran, Iecſan, Madan, Madian, Ieſboc, & Sue. Porrò filii Iecſan: Saba, & Dadan. ¶ Filii autem Dadan: Aſſurim & Latuſsim & Laomim.. Filii autē Madiā: Epha & Epher & Henoch & Abida & Eldaa. omnes hi, filii Ceturæ. Genuit autem Abrahā Iſaac: cuius fuerunt filii Eſau & Iſrael. Filii Eſau: Eliphaz, Rahuel, Iehus, Ihelō & Core. Filii Eliphaz: Theman, Omar, Sephi, Gatham, Cenez, Thamna, Amalec. Filii Rahuel: Nahath, Zara, Samma, Meza. Filii Seir: Lotan, Sobal, Sebeon, Ana, Diſon, Eſer, Diſan. Filii Lotan: Hori, Homam. Soror autem Lotan fuit Thamna. Filii Sóbal: Alian, & Manáhath, & Ebal, Sephi & Onam. Filii Sebeon: Aia & Ana. Filii Ana: Diſon. Filii Diſon: Hamran, & Eſeban & Iethran & Charan. Filii Eſer: Balaan & Zauan & Iacan. Filii Diſon: Hus & Aran. Iſti ſunt reges qui imperauerunt in
D terra Edom, antequam eſſet rex ſuper filios Iſrael. Bela filius Beor: & nomen ciuitatis eius, Denába. Mortuus eſt autem Bela, & regnauit pro eo Iobab, filius Zaræ de Boſra. Cumq; & Iobab fuiſſet mortuus, regnauit pro eo Huſam de terra Themanorum. Obiit quoque & Huſam, & regnauit pro eo Adad filius Badad, qui percuſsit Madiā in terra Moab: & nomen ciuitatis eius Auith. Cūq; & Adad fuiſſet mortuus, regnauit pro eo Semla de Maſreca. Sed & Semla mortuus eſt, & regnauit pro eo Saul de Rohoboth, quæ iuxta amnem ſita eſt. Mortuo quoq; Saul, regnauit pro eo Bálanā filius Achobor. Sed & hic mortuus eſt, & regnauit pro eo Adad: cuius vrbis nomē fuit Phai, & appellata eſt vxor eius Meetabel, filia Matred, filiæ Mezaab. Adad autem mortuo, duces pro regibus in Edom eſſe cœperūt: dux Thamna, dux Alua, dux Ietheth, dux Oolibama, dux Ela, dux Phinon, dux Cenez, dux Themā, dux Mabſar, dux Magdiel, dux Hirā. hi duces Edō.

Gen. 2.b. 4.d.5.b — *Gen. 10.a* — *Gen. 10.b* — *Gen. 10.d 11.b* — Filij Abraham. — *Gen. 11.d* — *Gen. 25.b* — *Gen. 25.a* — *Gen 25.e* — *Gen. 36.b*

S. GENEALOGIA XII. *filiorum Iacob uſque ad Iſai patrem David.* CAPVT. II.

A FIlii autem Iſrael: Ruben, Simeon, Leui, Iuda, Iſſachar, & Zabulon, Dan, Ioſeph, Beniamin, Nepththali, Gad & Aſer. Filii Iuda: Her, Onan, & Sela. hi tres, nati ſunt ei de filia Sue Chananitidis. Fuit autem Her primogenitus Iuda, malus coram Domino, & occidit eū. Thamar autem nurus eius peperit ei Phares & Zara. omnes ergo filii Iuda, quinq;. Filii autē Phares: Eſron & Hamul. Filii quoq; Zaræ: Zamri & Ethan & Eman, Chalchol quoq;, & Dara, ſimul quinq;. Filii Charmi: Achar. qui turbauit Iſrael, & peccauit in furto anathématis. Filii Ethan: Azarias. Filii autem Eſron qui nati ſunt ei: Ie-
B rameel & Ram & Calubai. Porrò Ram genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naaſon principem filiorum Iuda. Naaſon quoque genuit Salma, de quo ortus eſt Booz. Booz verò genuit Obed, qui & ipſe genuit Iſai. Iſai autem genuit primogenitum Eliab, ſecundum Abinadab, tertiū Simmaa, quartum Nathanael, quintū Raddái, ſextū Aſom, ſeptimum Dauid. quorū ſorores fuerūt Saruia & Abigáil. Filii Saruiæ: Abiſái, Ioab & Aſael, tres. Abigáil autē genuit Amaſa, cuius pater fuit Iether Iſmahelites. Caleb verò filius Eſron accepit vxorem nomine Azuba, de qua genuit Ierioth: fue-
C runtq; filii eius Iaſer & Sobab & Ardon. Cumque mortua fuiſſet Azuba, accepit vxorem Caleb, Ephratha: quæ peperit ei Hur. Porrò Hur genuit Vri: & Vri genuit Beſeleel. Poſt hæc ingreſſus eſt Eſron ad filiā Machir patris Galaad, & accepit eam cum eſſet annorum ſexaginta: quæ peperit ei Segub. Sed & Segub genuit Iair, & poſſedit vigintitres ciuitates in terra Galaad. Cepitq; Geſſur & Aram oppida Iair, & Canath & viculos eius ſexaginta ciuitatum: omnes iſti, filii Machir patris Galaad. Cum autem mortuus eſſet Eſron, ingreſſus eſt Caleb ad Ephratha. Habuit quoq; Eſron vxorem
D Abia, quæ peperit ei Aſhur patrē Thecue. Nati ſunt autem filii Ierameel primogeniti Eſron, Ram primogenitus eius, & Buna & Aran, & Aſom & Achia. Duxit quoq; vxorem alteram Ierameel, nomine Atara, quæ fuit mater Onam. Sed & filii Ram primogeniti Ierameel, fuerunt Moos, Iamin & Acar. Onam autem habuit filios Semei & Iada. Filii autem Semei: Nadab & Abiſur. Nomen verò vxoris Abiſur, Abiháil quæ peperit Ahobban, & Molid. Filii autem Nadab fuerunt Saled, & Appháim. Mortuus eſt autem Saled abſq; libe-
E ris. Filius verò Appháim, Ieſi: qui Ieſi, genuit Seſan. Porrò Seſan genuit Oholai. Filii autē Iada fratris Semei: Iether & Ionathan. Sed & Iether mortuus eſt abſq; liberis. Porrò Ionathan genuit Phaleth & Ziza. Iſti fuerunt filii Ierameel. Seſan autem

Gen. 29.g & 30.a. & 35.c.d — *Gen. 38.a & 46.b* — *Infra 4.a* — *Gen. 38.g* — *Matth. 1.a* — *Ioſue 7.a* — *Ruth 4.d* — *1.Reg. 16.b. & 17.b*

sam autem non habuit filios, sed filias: & seruū Aegyptiū, nomine Ieraa. Deditq; ei filiā suā vxorē: quæ peperit ei Ethei. Ethei autem genuit Nathan, & Nathan genuit Zabad, Zabad quoq; genuit Ophlal, & Ophlal genuit Obed, Obed genuit Iehu, Iehu genuit Azariam, Azarias genuit Helles, & Helles genuit Elasa, Elasa genuit Sisamoi, Sisamoi genuit Sellum, Sellū genuit Icamia, Icamia autem genuit Elisama.

F Filii autē Caleb fratris Ierameel: Mesa primogenitus eius, ipse est pater Ziph: & filii Maresa patris Hebron. Porrò filii Hebron, Core & Thaphua & Recem & Samma. Samma autem genuit Raham patrē Iercaam, & Recē genuit Sāmāi. Filius autē Sammāi, Maon: & Maon pater Bethsur. Epha autem cōcubina Caleb peperit Haran & Mosa & Gezer. Porrò Haran genuit Gezer. Filii autē Iahaddai: Regom & Ioathan & Gesan & Phalet & Epha & Saaph. Concubina Caleb Maacha, peperit Saber & Tharana. Genuit autem Saaph patrem Madmena, Sue patrem Machbena, & patrem Gabaa. Filia verò Caleb, fuit Achsa. Hi erant filii Caleb, filii Hur primogeniti Ephrátha, Sobal pater Cariathiarim, Salma

G pater Bethlehem, Hariph pater Bethgader. Fuerunt autem filii Sobal patris Cariathiarim, Qui videbat dimidiū requietionū, & de cognatione Cariathiarim, Iethrei & Phutei & Semathei & Maserei. Ex his egressi sunt Saraitæ & Esthaolitæ. Filii Salma: Bethlehem, & Netophathi, Coronæ domus Ioab, & dimidium requietionis Sarai. Cognationes quoque scribarum habitantium in Iabes, canentes atq; resonantes, & in tabernaculis commorantes. Hi sunt Cinæi, qui venerunt de Calore patris domus Rechab.

Filii Caleb.

S. CATALOGVS *regum Iuda cum filiis & filiabus eorum.* CAPVT III.

A Dauid verò hos habuit filios, qui ei nati sunt in Hebron: primogenitū Amnon ex Achinoā Iezrahelitide: secundum Daniel de Abigaīl Carmelitide, tertium Absalom filium Maacha filiæ Tholmai regis Gessur, quartū Adoniam filiū Aggith, quintum Saphatiā ex Abital, sextū Iethraham de Egla vxore sua. Sex ergo nati sunt ei in Hebron, vbi regnauit septē annis & sex mensibus. Triginta autē & tribus annis regnauit in Ierusalem.

B Porrò in Ierusalē nati sunt ei filii Simmaa & Sobab, & Nathan & Salomon, quatuor de Bethsua filia Ammiel. Iebaar quoq; & Elisama & Eliphalet & Noge & Nepheg & Iaphia, necnon Elisama & Eliada & Eliphélet, nouē. omnes hi, filii Dauid, absq; filiis concubinarum: habueruntq; sororem Thamar. Filius autem Salomonis, Roboam: cuius Abia filius, genuit Asa. De hoc quoq; natus est Iosaphat pater Ioram: qui Ioram, genuit Ochoziam, ex quo ortus est Ioas: & huius Amasias filius, genuit Azariam. Porrò Azariæ fi-

C lius Ioatham, procreauit Achaz patrē Ezechiæ, de quo natus est Manasses. Sed & Manasses genuit Amon patrem Iosiæ. Filii autē Iosiæ fuerunt: primogenitus Iohanan, secundus Ioacim, tertius Sedechias, quartus Sellum. De Ioacim natus est Iechonias & Sedechias. Filii Iechoniæ fuerūt: Asir, Salathiel, Melchiram, Phadaia, Senneser & Iecemia, Hosama & Nadabia. De Phadaia orti sunt Zorobabel & Semei.

D Zorobabel genuit Mosollam, Hananiam, & Salomith sororem eorum: Hasabam quoq; & Obol & Barachiam, & Hasadiam, Iosabhésed, quinq;. Filius autem Hananiæ Phaltias pater Ieseiæ, cuius filius Raphaia. huius quoq; filius, Arnan, de quo natus est Obdia, cuius filius fuit Sechenias. Filius Secheniæ, Semeia: cuius filii Hattus & Iegaal & Baria & Naaria & Saphat, sex numero. Filius Naariæ, Elioenái & Ezechias & Ezricam, tres. Filius Elioenái, Oduia & Eliasib & Pheleia & Accub & Iohanan & Dalaia & Anani, septem.

Filii Dauid. 1. Reg. 3. a

2. Reg. 5. e

Matth. 1. b

S. POSTERITAS *Iudæ, & Simeonis, & habitationes eorum.* CAPVT IIII.

A Filii Iuda: Phares, Esron & Charmi & Hur & Sobal. Raia verò filius Sobal genuit Iahath, de quo nati sunt Ahumai & Laad. hæ cognationes Sarathi. Ista quoq; stirps Etam: Iezrahel & Iesema & Iedebos. Nomen quoq; sororis eorum, Asahelphuni. Phanuel autē pater Gedor, & Ezer pater Hosa. isti sunt filii Hur primogeniti Ephratha patris Bethlehem. Ashur verò patris Thecue erant duæ vxores, Halaa & Naara. Peperit autem ei Náara Oozam & Hepher & Themani & Ahasthari.

B isti sunt filii Naara. Porrò filii Halaa: Sereth, & Sahar & Ethnan. Cos autē genuit Anob & Soboba, & cognationes Aharehel filii Arum. Fuit autē Iabes inclytus præ fratribus suis, & mater eius vocauit nomē illius Iabes, dicēs, Quia peperi eum in dolore. Inuocauit ergo Iabes Deū Israel, dicens, Si benedicēs benedixeris mihi, & dilataueris terminos meos, & fuerit manus tua mecū, & feceris me à malitia non opprimi. Et præstitit Deus quæ precatus est. Caleb autem frater Sua, genuit Mahir, qui fuit pater Esthon. Porrò Esthon ge-

C nuit Bethrapha & Phesse & Tehinna patrem vrbis Naas. hi sunt viri Recha. Filii autē Cenez: Othoniel & Saraia. Porrò filii Othoniel, Hathath & Maonathi. Maonathi genuit Ophra. Saraia autē genuit Ioab patrē vallis artificū: ibi quippe artifices erāt. Filii vero Caleb filii Iephone: Hir & Ela & Naham. Filii quoq; Ela: Cenez. Filii quoq; Ialleleel: Ziph & Zipha, Thiria, & Asrael. Et filii Ezra: Iether & Méred & Epher & Ialon, genuitq; Mariam & Sammái & Iesba patrem Esthamo. Vxor quoq; eius Iudaia, peperit Iared patrē Gedor, & Heber patrē Socho, & Icuthiel patrē Zanóe. hi autē filii Bethiæ filiæ Pharaonis, quā accepit Mered, & filii vxoris Odaiæ sororis Naham patris Ceila, Garmi, & Esthamo qui fuit de Machathi. Filii quoq; Simon: Amnon & Rinna

D filius Hanā, & Thilon. Et filii Iesi: Zoheth & Benzoheth. Filii Sela, filii Iudæ: Her pater Lecha, & Laada pater Maresa: & cognationes domus operantiū byssum in domo iuramenti. Et Qui stare fecit solē, viriq; Mendacii, & Securus & Incendens, qui principes fuerūt in Moab, & Qui reuersi sunt in Lahem. hæc autē verba vetera. Hi sunt figuli habitātes in plātationibus & in sepibus apud regē in operibus eius, cōmorātiq; sunt ibi. Filii Simeō: Namuel & Iamin, Iarib, Zara, Saul. Sellū filius eius, Mabsam filius eius, Masma filius eius. Filii

E Masma: Hamuel filius eius, Zachur filius eius, Semei filius eius. Filii Semei sedecim, & filiæ sex: fratres autē eius nō habuerunt filios multos, & vniuersa cognatio non potuit adæquare summā filiorū Iuda. Habitauerūt autē in Bersabee & Molada & Hasarsuhal, & in Bala, & in Asom, & in Tholad, & in Bathuel, & in Horma, & in Siceleg, & in Bethmachaboth, & in Hasarsusim, & in Bethberai, & in Saarim. hæ ciuitates eorū vsq; ad regem Dauid. Villæ quoq; eorum: Etam

F & Aen, Remmon & Thochen & Asan, ciuitates quinque. Et vniuersi viculi eorū per circuitū ciuitatū istarū vsq; ad Baal. hæc est habitatio eorū, & sediū distributio. Mosobab quoq; & Iemlech, & Iosa filius Amasiæ, & Ioel, Iehu filius Iosabiæ filii Saraiæ filii Asiel, & Elioenai & Iacoba & Isuhaia & Asaia & Adiel & Ismiel, & Banaia, Ziza quoq; filius Sephei filii Allon filii Idaia filii Semri filii Samaia. Isti sunt nominati principes in cognationibus suis, & in domo affinitatū suarū multiplicati sunt vehemēter. Et profecti sunt, vt ingrederen-

G tur in Gador vsq; ad orientē vallis, & vt quærerēt pascua gregibus suis. Inueneruntq; pascuas vberes & valde bonas, & terram latissimā & quietā & fertilē, in qua antè habitauerant de stirpe Cham. Hi ergo venerunt, quos suprà descripsimus nominatim, in diebus Ezechiæ regis Iuda: & percusserūt tabernacula eorū, & habitatores qui inuenti fuerant ibi, & deleuerunt eos vsq; in præsentem diē: habitaueruntq; pro eis, quoniam vberrimas pascuas ibidē repererūt. De filiis quoq; Simeon abierūt in montē Seir viri quingenti, habentes principes Phaltiam & Naariā & Raphaiam & Oziel filios Iesi: &

Supra 2. a Gen. 38. d & 46. b

Gen. 38. a

Gen. 46. b

percusserunt reliquias quæ euadere potuerant Amalecitarum, & habitauerunt ibi pro eis vsq; ad diem hanc.

S. CATALOGVS filiorum Ruben, Gad, & dimidiæ tribus Manasse, & eorum habitatio, qui percusserunt Agarenos, sed tandem ducti sunt ad Assyrios. CAPVT V.

A Filii quoq; Ruben primogeniti Israel (ipse quippe fuit primogenitus eius: sed cum violasset thorum patris sui, data sunt primogenita eius filiis Ioseph filii Israel, & nō est reputatus in primogenitum. Porrò Iudas qui erat fortissimus inter fratres suos, de stirpe eius principes germinati sunt: primogenita autem reputata sunt Ioseph) filii ergo Rubē primogeniti Israel: Enoch & Phallu, Esrō & Charmi. Filii Ioel: Samaia filius eius, Gog filius eius, Semei filius eius, Micha filius eius, Reia filius eius, Baal filius eius, Beera filius eius, quē captiuū duxit Thelgathphalnásar rex Assyriorum, & fuit princeps in tribu Rubē. Fratres autē eius, & vniuersa cognatio eius quādo numerabātur per familias suas, habuerūt principes Iehiel & Zachariā. Porrò Bala filius Azaz, filii Samma, filii Ioel, ipse habitauit in Aroer vsq; ad Nebo & Beelmeon. Cōtra orientalē

B quoq; plagam habitauit vsq; ad introitū erēmi & flumē Euphráten. Multū quippe iumentorū numerū possidebāt in terra Galaad. In diebus autē Saul prœliati sunt cōtra Agarenos, & interfecerunt illos, habitaueruntq; pro eis in tabernaculis eorū in omni plaga quæ respicit ad orientē Galaad. Filii vero Gad e regione eorū habitauerunt in terra Basan vsq; Selcha: Ioel in capite, & Sapham secūdus: Ianai autē & Saphat in Basan. Fratres vero eorū secundū domos cognationū suarum, Michael & Mosollam & Sebe & Iorai & Iachan & Zie & Heber, septē. Hi filii Abiháil, filii Huri, filii Iara, filii Galaad, filii Michael, filii Iesesi, filii Ieddo, filii Buz. Fratres quoque filii Abdiel, filii Guni, principes domus in familiis suis: & habitauerunt in Galaad & in Basan & in viculis eius, & in cunctis suburbanis Saron vsq; ad terminos. Omnes hi, nume

C rati sunt in diebus Ioathā regis Iuda, & in diebus Ieroboam regis Israel. Filii Ruben & Gad & dimidiæ tribus Manasse, viri bellatores, scuta portantes, & gladios, & tendentes arcū, eruditiq; ad prælia, quadragintaquatuor millia, & septingenti sexaginta procedentes ad pugnam, dimicauerunt contra Agarenos. Ituræi verò, & Naphis, & Nodab præbuerunt eis auxilium. Traditiq; sunt in manus eorū Agareni, & vniuersi qui fuerant cum eis, quia Deum inuocauerunt cū prœliarentur: & exaudiuit eos, eo quòd credidissent in eū. Ceperuntq; omnia quæ possederāt, camelorum quinquaginta millia, & ouium ducenta quinquaginta millia, & asinos duo millia, &

D animas hominum centum millia. Vulnerati autē multi corruerunt. fuit enim bellum Domini. Habitaueruntq; pro eis vsq; ad trāsmigrationē. Filii quoq; dimidiæ tribus Manasse possederūt terram à finibus Basan vsq; Baal, Hermon & Sanir, & montē Hermō. ingens quippe numerus erat. Et hi fuerūt principes domus cognationis eorū, Epher, Iesi, & Eliel, & Ezriel, & Ieremia, & Odoia, & Iediel viri fortissimi & potentes, & nominati duces in familiis suis. Reliquerunt autem Deum patrum suorum, & fornicati sunt post deos populorum terræ, quos abstulit Deus corā eis. & suscitauit Deus Israel spiritum Phul regis Assyriorum, & spiritum Thelgathphalnásar regis Assur: & abstulit Ruben & Gad, & dimidiā tribū Manasse, & adduxit eos in Lahela, & in Habor, & Ara, & fluuium Gozan, vsq; ad diem hanc.

S. GENEALOGIA filiorum Leui & Aaron, cum vrbibus eorum, atq; refugij. CAPVT VI.

A Filii Leui: Gerson, Caath, & Merari. Filii Caath: Amram, Isaar, Hebron, & Oziel. Filii Amram: Aaron, Moyses & Maria. Filii Aaron: Nadab & Abiu, Eleazar & Ithamar. Eleazar genuit Phinees, & Phinees genuit Abisue, Abisue verò genuit Bocci, & Bocci genuit Ozi, Ozi genuit Zarahiā, & Zarahias genuit Meraioth. Porrò Meraioth genuit Amariā, & Amarias genuit Achitob, Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Achimaas, Achimaas genuit Azariam, Azarias genuit Iohanan, Iohanan genuit Azariā. ipse est qui sacerdotio functus est in domo, quam ædificauit Salomon in Ierusalē. Genuit autem Azarias Amariā, & Amarias genuit Achitob, Achitob genuit Sadoc, & Sadoc genuit Sellum, Sellum genuit Helciā, & Helcias genuit Azariam, Azarias genuit Saraiam, & Sara

B ias genuit Iosedec Porrò Iosedec egressus est, quādo transtulit Dominus Iudam & Ierusalem per manus Nabuchodonosor. Filii ergo Leui: Gerson, Caath, & Merari. Et hæc nomina filiorū Gersō: Lobni, & Semei. Filii Caath: Amram, & Isaar, & Hebron, & Oziel. Filii Merari: Moholi & Musi. Hæ autē generationes Leui secundū familias eorū. Gerson, Lobni filius eius, Iáhath filius eius, Zamma filius eius, Ioah filius eius, Addo filius eius, Zara filius eius, Iethrái filius eius. Filii Caath, Aminadab filius eius, Core filius eius, Asir filius eius, Elcana filius eius, Abiasaph filius eius, Asir filius eius, Thāhath filius eius, Vriel filius eius, Ozias filius eius, Saul filius eius. Filii Elcana: Amasai, & Achimoth, & Elcana. Filii Elcana, Sophai filius eius, Nahath filius eius, Eliab filius eius, Ierohā filius eius, Elcana filius eius. Filii Samuel:

C primogenitus Vasseni, & Abia. Filii autem Merari, Moholi: Lobni filius eius, Semei filius eius, Oza filius eius, Sammaa filius eius, Haggia filius eius, Asaia filius eius. Isti sunt quos constituit Dauid super cātores domus Domini, ex quo collata est arca: & ministrabāt corā tabernaculo testimonii, canentes donec ædificaret Salomon domū Domini in Ierusalem: stabant autē iuxta ordinem suū in ministerio. Hi vero sunt qui assistebāt cū filiis suis, de filiis Caath, Heman cātor filius Ioel, filii Samuel, filii Elcana, filii Ierohā, filii Eliel, filii Thohu, filii Suph, filii Elcana, filii Mahath, filii Amasai, filii Elcana, filii Ioel, filii Azariæ, filii Sophoniæ, filii Thahath, filii Asir, filii Abiasaph, filii Core, filii Isaar, filii Caath, filii Leui, filii Israel: & fratres eius Asaph, qui stabat à dextris eius, Asaph filius Barachiæ, filii Samaa, filii Michael, filii Basaiæ, filii Melchiæ, filii Athanai, filii Zara, filii Adaia, filii E-

D than, filii Zamma, filii Semei, filii Ieth, filii Gerson, filii Leui. Filii autē Merari fratres eorum, ad sinistrā: Ethan filius Cusi, filii Abdi, filii Maloch, filii Hasabiæ, filii Amasiæ, filii Helciæ, filii Amasai, filii Boni, filii Somer, filii Moholi, filii Musi, filii Merari, filii Leui. Fratres quoq; eorū Leuitæ, qui ordinati sunt in cunctū ministeriū tabernaculi domus Domini. Aaron verò, & filii eius adolebāt incēsum super altare holocausti, & super altare thymiamatis in omne opus sancti sanctorū: & vt precarentur pro Israel iuxta omnia quæ præceperat Moyses seruus Dei. Hi autē filii Aarō: Eleazar filius eius, Phinees filius eius, Abisue filius eius, Bocci filius eius, Ozi filius eius, Zarrahia filius eius, Meraioth filius eius, Amarias filius eius, Achitob filius eius, Sadoc filius eius, eius, Achimaas filius eius. Et hæc habitacula eorū per vicos atq; cōfinia, filiorū scilicet Aaron, iuxta cognationes Caathitarū: ipsis enim sorte cōtigerāt. Dederūt igitur eis Hebrō

E in terra Iuda, & suburbana eius per circuitū: agros autē ciuitatis, & villas, Caleb filio Iephone. Porrò filiis Aaron dederunt ciuitates, ad cōfugiendū, Hebron & Lobna, & suburbana eius, Iether quoq; & Esthemo cum suburbanis suis, sed & Helon, & Dabir cum suburbanis suis, Asan quoq; & Bethsémes & suburbana earum. De tribu autē Beniamin: Gabee & suburbana eius, & Almath cū suburbanis suis, Anathob quoque cum suburbanis suis. omnes ciuitates, tredecim per cognationes suas. Filiis autē Caath residuis de cognatione sua dederūt ex dimidia tribu Manasse in possessionē vrbes decē. Porrò filiis Gerson per cognationes suas de tribu Issachar, & de tribu Aser, & de tribu Nephthali, & de tribu Manasse in Ba-

Marginal notes: Primogenita quare nō data Rubē. Gen. 35.d & 49.a — Gen. 46.b Exod. 6.c Num. 26.a — Fide vincūt Agarenos. — Rubē, Gad & dimidia tribus Manasse, transferuntur in Assyrios ob idololatriam. — Gen. 46.b Infra 23.b — Exod. 6.a — Iosue 21.b

se in Basan, vrbes tredecim. Filus autem Merari per cognationes suas de tribu Ruben, & de tribu Gad, & de tribu Zabulon, dederunt sorte ciuitates duodecim. Dederunt quoq; filii Israel Leuitis ciuitates, & suburbana earum. Dederuntq; per sortē, ex tribu filiorū Iuda, & ex tribu filiorū Simeon, & ex tribū filiorū Beniamin, vrbes has quas vocauerūt nominibus suis, & his qui erant de cognatione filiorū Caath, fueruntq; ciuitates in terminis eorū de tribu Ephrāim. Dederunt ergo eis vrbes, ad cōfugiendū, Sichem cum suburbanis suis in monte Ephrāim: & Gazer cum suburbanis suis, Iecmaam quoq; cū suburbanis suis, & Bethhorō similiter, necnon & Aialon cum suburbanis suis, & Gethremmon in eundem modū. Porrò ex dimidia tribu Manasse, Aner & suburbana eius, Balaam & suburbana eius: his videlicet qui de cognatione filiorū Caath reliqui erāt. Filiis autē Gersom de cognatione dimidiæ tribus Manasse, Gaulō in Basan, & suburbana eius, & Astaroth cum suburbanis suis. De tribu Issachar, Cedes & suburbana eius, & Dabereth cum suburbanis suis, Ramoth quoq; & suburbana eius, & Anem cum suburbanis suis. De tribu verò Aser, Masal cum suburbanis suis, & Abdon similiter, Hacoc quoq; & suburbana eius, & Rohob cum suburbanis suis. Porrò de tribu Nephthali, Cedes in Galilæa & suburbana eius, Hamon cum suburbanis suis, & Cariathāim, & suburbana eius. Filiis autē Merari residuis: de tribu Zabulon, Remmono & suburbana eius, & Thabor cum suburbanis suis. Trans Iordanē quoq; ex aduerso Iericho contra orientem Iordanis, de tribu Ruben, Bosor in solitudine cum suburbanis suis, & Iassa cū suburbanis suis, Cademoth quoq; & suburbana eius, & Miphāath cum suburbanis suis. Necnon de tribu Gad, Ramoth in Galaad & suburbana eius, & Manāim cum suburbanis suis, sed & Hesebon cum suburbanis suis, & Iezer cum suburbanis suis.

Iosue 21.b

S. GENEALOGIA *Issachar, Beniamin, Nephthali, Manasse, Ephraim & Aser.* CAPVT VII.

Porrò filii Issachar: Thola, & Phua, Iasub & Simeron, quatuor. Filii Thola: Ozi & Raphaia, & Ieriel, & Iemāi, & Iebsem, & Samuel, principes per domos cognationū suarū. De stirpe Thola viri fortissimi numerati sunt in diebus Dauid, viginti duo millia sexcenti. Filii Ozi: Izrahia, de quo nati sunt Michael, & Obadia, & Ioel, & Iesia, quinq; omnes principes. Cum eis per familias, & populos suos, accincti ad prælia, viri fortissimi, triginta & sex millia: multas enim habuerunt vxores, & filios. Fratres quoq; eorū per omnē cognationē Issachar, robustissimi ad pugnādum octoginta septem millia numerati sunt. Filii Beniamin: Bela, & Bechor, & Iadihel, tres. Filii Bela: Esbon & Ozi & Oziel & Ierimoth & Iraī, quinq; principes familiarū, & ad pugnandū robustissimi: numerus autem eorum, viginti duo millia & triginta quatuor. Porrò filii Bechor: Zamira, & Ioas, & Eliezer, & Elioenāi, & Amri, & Ierimoth, & Abia, & Anathoth, & Almath. omnes hi, filii Bechor. Numerati sunt autē per familias suas principes cognationū suarū ad bella fortissimi, viginti millia & ducēti. Porrò filii Iadihel: Balan. Filii autē Balan: Iehus, & Beniamin, & Aod, & Chanaāna, & Zethan, & Tharsis, & Ahisāhar. omnes hi, filii Iadihel, principes cognationū suarū, viri fortissimi, decem & septē millia, & ducēti ad prælia procedētes. Sephā quoq; & Haphā filii Hir: & Hasim filii Aher. Filii autem Nephthali: Iasiel, & Guni, & Ieser, & Sellum, filii Bala. Porrò filius Manasse, Esriel: cōcubinaq; eius Syra peperit Machir patrē Galaad. Machir autē accepit vxorē filiis suis Happhim & Saphā: & habuit sororē nomine Maacha: nomen autem secūdi, Salphaad: natæq; sunt Salphaad filiæ. Et peperit Maacha vxor Machir filiū, vocauitq; nomē eius Phares: porrò nomē fratris eius, Sares: & filii eius, Vlam, & Recem. Filius autem Vlam, Badā. hi sunt filii Galaad, filii Machir, filii Manasse. Soror autē eius Regina peperit Virū decōrum, & Abiezer, & Mobola. Erant autē filii Semida: Ahin & Sechē, & Leci, & Aniam. Filii autē Ephrāim: Suthāla, Bared filius eius, Thāhath filius eius, Elada filius eius, Thāhath filius eius, & huius filius Zabad, & huius filius Suthāla, & huius filius Ezer & Elad: occiderūt autē eos viri Geth indigenę, quia descenderāt vt inuaderēt possessiones eorū. Luxit igitur Ephrāim pater eorū multis diebus, & venerunt fratres eius vt consolarentur eū. Ingressusq; est ad vxorē suam: quæ concepit & peperit filiū, & vocauit nomen eius Beria, eo quòd in malis domus eius ortus esset: filia autem eius fuit Sara, quæ ædificauit Bethhoron inferiorē & superiorem, & Ozensara. Porrò filius eius Rapha, & Reseph, & Thale, de quo natus est Thaan, qui genuit Laadan: huius quoq; filius Ammiud, qui genuit Elisama, de quo ortus est Nun, qui habuit filiū Iosue. Possessio autē eorū & habitatio, Bethel cū filiabus suis, & cōtra orientē Noran, ad occidentalē plagam Gazer & filiæ eius, Sichem quoq; cum filiabus suis, vsq; ad Aia cum filiabus suis. Iuxta filios quoq; Manasse, Bethsan & filias eius, Thanach & filias eius, Mageddo & filias eius, Dor & filias eius: in his habitauerūt filii Ioseph, filii Israel. Filii Aser: Iemna, & Iesua, & Iessui, & Baria, & Sara soror eorū. Filii autem Baria: Heber, & Melchiel: ipse est pater Barzaith. Heber autem genuit Iephlat, & Somer, & Hothā, & Suaa sororē eorum. Filii Iephlat, Phosech, & Bamaal, & Asoth: hi filii Iephlat. Porrò filii Somer: Ahi, & Roaga, & Haba, & Arā. Filii autē Helē fratris eius: Supha, & Iemna, & Selles, & Amal. Filii Supha: Sue, Harnapher, & Sual, & Beri, & Iamra, Bosor, & Hod, & Samma, & Salusa, & Iethran, & Bera. Filii Iether: Iephonne, & Phaspha, & Ara. Filii autem Olla: Aree, & Haniel, & Resia. Omnes hi, filii Aser, principes cognationum electi atq; fortissimi duces ducum: numerus autem eorum ætatis quæ apta esset ad bellum, viginti sex millia.

Gen. 46.c

Gen. 46.b

S. GENEALOGIA *Beniamin & Saul.* CAPVT VIII.

Beniamin autē genuit Bela primogenitū suū, Asbel secundū, Ahara tertiū, Nohaa quartū, & Rapha quintū. Fueruntq; filii Bela: Addar, & Gera, & Abiud, Abisue quoq;, & Naaman, & Ahōe, sed & Gera, & Sephuphan, & Hurā. Hi sunt filii Ahod, principes cognationū habitantiū in Gabaa, qui translati sunt in Manahath. Naaman autē & Achia, & Gera ipse trāstulit eos, & genuit Oza & Ahihud. Porrò Saharāim genuit in regione Moab, postquā dimisit Husim & Bara vxores suas. Genuit autē de Hodes vxore sua, Iobab, & Sebia, & Mosa, & Molchom, Iehus quoque & Sechia, & Marma. hi sunt filii eius principes in familiis suis. Mehusim verò genuit Abitob, & Elphāal. Porrò filii Elphāal: Heber, & Misaam, & Samad: hic ædificauit Ono, & Lod, & filias eius. Baria autem & Sama principes cognationū habitantiū in Aialon: hi fugauerunt habitatores Geth. Et Ahio, & Sesac, & Ierimoth, & Zabadia, & Arod, & Heder, Michael quoq; & Iespha, & Ioba filii Baria. Et Zabadia, & Mosollā, & Hezeci, & Heber, & Iesamari, & Iezlia, & Iobab filii Elphāal. Et Iacim, & Zechri, & Zabdi, & Elioenai, & Selethai, & Eliel, & Adaia, & Baraia, & Samarath filii Semei. Et Iesphā, & Heber, & Eliel, & Abdon, & Zechri, & Hanan, & Hanania, & Aelam, & Anathothia, & Iephdaia, & Phanuel filii Sesac. Et Samsari, & Sohoria, & Otholia, & Iersia, & Elia, & Zechri, filii Ierohā. hi patriarchæ, & cognationū principes, qui habitauerūt in Ierusalem. In Gabaon autē habitauerunt Abigabaon, & nomen vxoris eius Maacha: filiusq; eius primogenitus Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Nadab, Gedor quoq; & Ahio, & Zacher, & Macelloth: & Macelloth genuit Samaa: habitaueruntq; ex aduerso fratrū suorum in Ierusalem cum fratribus suis. Ner autē genuit Cis, & Cis genuit Saul. Porrò Saul genuit Ionathan, & Melchisua, & Abinadab, & Esbāal. Filius

Gen. 46.c
Supra 7.b
Infra 9.f
1. Re. 14.g
Infra 9.g

D autem Ionathan, Meribbáal: & Meribbáal genuit Micha. Filii Micha: Phithon, & Melech, & Tharaa, & Ahaz. Et Ahaz genuit Ioada: & Ioada genuit Alamath, & Azmoth, & Zamri: porrò Zamri, genuit Mosa. Et Mosa genuit Baana, cuius filius fuit Rapha, de quo ortus est Elasa, qui genuit Asel. Porrò Asel sex filii fuerunt, his nominibus, Ezricã, Bochru, Ismahel, Saria, Obdia, & Hanan: omnes hi, filii Asel. Filii autem Esec fratris eius, Vlã primogenitus, & Iehus secũdus, & Eliphálet tertius. Fueruntq; filii Vlã viri robustissimi, & magno robore tendentes arcũ: & multos habentes filios ac nepotes vsq; ad centũ quinquaginta. Omnes hi, filii Beniamin.

S. SACERDOTVM & Leuitarum officia, familia Saulis, & filiorum eius. CAPVT IX.

A VNiuersus ergo Israel dinumeratus est: & summa eorum scripta est in libro regum Israel, & Iuda: translatiq; sunt in Babylonẽ propter delictum suum. Qui autem habitauerunt primi in possessionibus, & in vrbibus suis: Israel, & sacerdotes, & Leuitæ, & Nathinei. Commorati sunt in Ierusalem de filiis Iuda, & de filiis Beniamin: de filiis quoq; Ephráim, & Manasse. Othei filius Ammiud, filius Amri, filii Omrai, filii Bonni, de filiis Phares filii Iuda. Et de Siloni: Asaia primogenitus, & filii eius. De filiis autem Zara: Iehuel, & fratres eorũ, sexcen B ti nonaginta. Porrò de filiis Beniamin: Salo filius Mosollã, filii Oduia, filii Asana: & Iobania filius Ieroham: & Ela filius Ozi, filii Mochori: & Mosollam filius Saphatiæ, filii Rahuel, filii Iebaniæ. & fratres eorũ per familias suas, nongenti quinquaginta sex. Omnes hi, principes cognationum per domos patrum suorum. De sacerdotibus autem: Iedaia, Ioiarib, & Iachin: Azarias quoq; filius Heleiæ, filii Mosollam, filii Sadoc, filii Maraioth, filii Achitob, pontifex domus Dei. Porrò Adaias filius Ieroham, filii Phassur, filii Melchiæ: & Maásai, filius Adiel, filii Iezra, filii Mosollam, filii Mosollamith, filii Emmer. fratres quoq; eorum principes per familias suas, mille septingenti sexaginta fortissimi C robore ad faciendũ opus ministerii in domo Dei. De Leuitis autem: Semeia filius Hassub, filii Ezricam, filii Hasebia de filiis Merari. Bacbacar quoq; carpentarius, & Galal, & Mathania filius Micha, filii Zechri, filii Asaph: & Obdia filius Semeiæ filii Galal, filii Idithun: & Barachia filius Asa, filii Eleana, qui habitauit in atriis Netophati. Ianitores autem: Sellum, & Accub, & Telmon, & Ahiman: & frater eorum Sellum princeps. vsq; ad illud tempus, in porta regis ad orientem, obseruabant per vices suas de filiis Leui. Sellum verò filius Core, filii Abiasaph, filii Core, cum fratribus suis & domo patris sui, hi sunt Coritæ super opera ministerii, custodes vestibulorum tabernaculi: & familiæ eorum per vi D ces castrorum Domini custodientes introitum. Phinees autem filius Eleazari, erat dux eorum coram Domino. Porrò Zacharias filius Mosollamia, ianitor portæ tabernaculi testimonii. Omnes hi electi in ostiarios per portas, ducenti duodecim: & descripti in villis propriis: quos constituerunt Dauid, & Samuel Vidẽs, in fide sua tam ipsos, quàm filios eorum in ostiis domus Domini, & in tabernaculo vicibus suis. Per quatuor ventos erant ostiarii: id est ad orientem, & ad occidentem, & ad aquilonem, & ad austrum. Fratres autem eorũ in viculis morabantur, & veniebant in Sabbathis suis de tempore vsq; ad tempus. His quatuor Leuitis creditus erat omnis numerus ianitorum, & erant super éxe E dras, & thesauros domus Domini. Per gyrum quoq; templi Domini morabantur in custodiis suis: vt cum tempus fuisset, ipsi mane aperirent fores. De horum grege erant & super vasa ministerii: ad numerum enim & inferebantur vasa, & efferebantur. De ipsis & qui credita habebant vtensilia sanctuarii, præerãt similæ, & vino, & oleo, & thuri, & aromatibus. Filii autẽ sacerdotum vnguenta ex aromatibus conficiebant. Et Mathathias Leuites primogenitus Sellum Coritæ, præfectus erat eorum quæ in sartagine frigebantur. Porrò de filiis Caath fratribus eorum, super panes erãt propositionis, vt semper nouos per singula sabbatha præpararent. Hi F sunt principes cantorum per familias Leuitarum, qui in éxedris morabantur, ita vt die ac nocte iugiter suo ministerio deseruirent. Capita Leuitarum, per familias suas principes, manserunt in Ierusalem. In Gabaon autem commorati sunt pater Gabaon Iebiel, & nomen vxoris eius Maacha. Filius primogenitus eius Abdon, & Sur, & Cis, & Baal, & Ner, & Nadab, Gedor quoq;, & Ahio, & Zacharias, & Macelloth. Porrò Macelloth genuit Samaam: isti habitauerunt e regione fratrum suorum in Ierusalem cum fratribus suis. Ner autem genuit Cis: & Cis genuit Saul: & Saul genuit Ionathan, G & Melchisúa, & Abinadab, & Esbáal. Filius autẽ Ionathan, Meribbáal: & Meribbáal genuit Micha. Porrò filii Micha, Phiton & Melech, & Tharaa, & Ahaz. Ahaz autem genuit Iara: & Iara genuit Alámat, & Azmoth, & Zamri. Zamri autem genuit Mosa: Mosa verò genuit Banaa: cuius filius Raphaia, genuit Elasa: de quo ortus est Asel. Porrò Asel sex filios habuit his nominibus, Ezricam, Bochru, Ismahel, Saria, Obdia, Hanan. hi sunt filii Asel.

Supra 8.a

S. SAVL cum filiis suis occiditur à Philisthæis propter iniquitates suas, & sepelitur à Galaaditis. CAPVT X.

A PHilisthiim autem pugnabant contra Israel, fugeruntque viri Israel Palæstinos, & ceciderunt vulnerati in monte Gelbóe. Cumq; appropinquassent Philisthæi persequentes Saul & filios eius, percusserũt Ionathan, & Abinadab, & Melchisúa filios Saul. Et aggrauatum est prælium cõtra Saul, inueneruntq; eum sagittarii, & vulnerauerunt iaculis. Et dixit Saul ad armigerum suum, Euagina gladium tuum, & interfice me: ne fortè veniant incircuncisi isti, & illudant mihi. Noluit autẽ armiger eius hoc facere, timore perterritus: arripuit ergo Saul en B sem, & irruit in eum. Quod cum vidisset armiger eius, videlicet mortuum esse Saul, irruit etiam ipse in gladium suum, & mortuus est. Interiit ergo Saul, & tres filii eius, & omnis domus illius pariter cóncidit. Quod cum vidissent viri Israel qui habitabant in campestribus, fugerunt: & Saul ac filiis eius mortuis, dereliquerunt vrbes suas, & huc illucq; dispersi sunt: veneruntq; Philisthiim, & habitauerunt in eis. Die igi C tur altero detrahentes Philisthiim spolia cæsorum, inuenerunt Saul, & filios eius iacentes in monte Gelbóe. Cumque spoliassent eum, & amputassent caput, armisque nudassent, miserunt in terram suam, vt circunferretur, & ostenderetur idolorum templis & populis: arma autem eius consecrauerunt in phano Dei sui, & caput affixerunt in templo Dagon. Hoc cum audissent viri Iabes Galaad, omnia scilicet D quæ Philisthiim fecerant super Saul, consurrexerunt singuli virorum fortium, & tulerunt cadauera Saul & filiorum eius: attuleruntq; ea in Iabes, & sepelierunt ossa eorũ subter quercum

1. Re. 31.a

Philisthijm Saule spoliato, deferunt caput in terrã suã

quercum quæ erat in Iabes, & ieiunauerunt septem diebus. Mortuus est ergo Saul propter iniquitates suas, eo quòd præuaricatus sit mandatum Domini quod præceperat, & non custodierit illud: sed insuper etiam pythonissam consuluerit, nec sperauerit in Domino, propter quod interfecit eum, & transtulit regnum eius ad Dauid filium Isai.

Saul quare mortuus.

S. DAVID *unctus in regem, electis strenuusq; stipatur militibus & principibus.* CAPVT XI.

A Congregatus est igitur omnis Israel ad Dauid in Hebron, dicens, Os tuũ sumus & caro tua. Heri quoque & nudiustertius cum adhuc regnaret Saul, tu eras qui educebas & introducebas Israel: tibi enim dixit Dominus Deus tuus, Tu pasces populum meum Israel, & tu eris princeps super eum. Venerũt ergo omnes maiores natu Israel ad regem in Hebron, & iniit Dauid cum eis fœdus coram Domino: vnxeruntq; eum regem super Israel, iuxta sermonẽ Domini quẽ locutus est in manu Samuel. Abiit quoq; Dauid, & omnis Israel in Ierusalẽ, hæc est Iebus, vbi erant Iebusæi habitatores terræ. Dixeruntque B qui habitabant in Iebus ad Dauid, Non ingredieris huc. Porrò Dauid cepit arcem Sion, quæ est ciuitas Dauid, dixitq;, Omnis qui percusserit Iebusæum in primis, erit princeps & dux. Ascendit igitur primus Ioab filius Saruiæ, & factus est princeps. Habitauit autẽ Dauid in arce, & idcirco appellata est ciuitas Dauid. Aedificauitq; vrbem in circuitu à Mello, vsq; ad gyrum: Ioab autem reliqua vrbis extruxit. Proficiebatq; Dauid, vadens & crescẽs, & Dominus exercituum erat cum eo. Hi principes virorum fortium Dauid, qui adiuuerunt eum vt rex fieret super omnẽ Israel, iuxta verbum Domini quod locutus est ad Israel. Et iste numerus robustorũ Dauid: Iesbaam filius Hachamoni princeps inter triginta: iste leuauit hastam suã super trecentos vulneratos vna vice.

2. Reg. 5. a

Ciuitas Dauid.

Catalogus fortiũ Dauid.

2. Re. 23. a

C Et post eũ Eleazar filius Patrui eius Ahohites, qui erat inter tres potentes. iste fuit cum Dauid in Phesdomim, quando Philisthiim congregati sunt ad locum illum in prælium: & erat ager regionis illius plenus hordeo, fugeratq; populus à facie Philisthinorum. Hi steterunt in medio agri, & defenderunt eum: cumq; percussissent Philisthæos, dedit Dominus salutem magnam populo suo. Descenderunt autẽ tres de triginta principibus ad petram, in qua erat Dauid, ad speluncam Odollam, quando Philisthiim fuerant castrametati in D valle Raphaim. Porrò Dauid erat in præsidio, & statio Philisthinorum in Bethlehem. Desyderauit igitur Dauid, & dixit, O si quis daret mihi aquam de cisterna Bethlehem, quæ est in porta. Tres ergo isti per media castra Philisthinorum perrexerunt, & hauserũt aquam de cisterna Bethlehem, quæ erat in porta, & attulerunt ad Dauid vt biberet: qui noluit, sed magis libauit illam Domino, dicens, Absit vt in conspectu Dei mei hoc faciam, & sanguinẽ istorum virorũ bibam: quia in periculo animarũ suarũ attulerũt mihi aquam. Et ob hanc causam noluit bibere. hæc fecerunt tres robustissimi.

E Abisai quoq; frater Ioab ipse erat princeps triũ, & ipse leuauit hastam suam contra trecentos vulneratos, & ipse erat inter tres nominatissimus, & inter tres secundus, inclytus & princeps eorum: veruntamẽ vsq; ad tres primos non peruenerat. Banaias filius Ioiadæ viri robustissimi, qui multa opera perpetrarat de Cabseel: ipse percussit duos ariel Moab: & ipse descendit, & interfecit leonem in media cisterna tempore niuis. Et ipse percussit virum Aegyptiũ, cuius statura erat quinq; cubitorũ, & habebat lanceam vt liciatorium texentium: descendit igitur ad eum cũ virga, & rapuit hastam F quam tenebat manu, & interfecit eũ hasta sua. Hæc fecit Banaias filius Ioiadæ, qui erat inter tres robustos nominatissimus, inter triginta primus, veruntamẽ ad tres vsq; nõ peruenerat: posuit autẽ eum Dauid ad auriculã suam. Porrò fortissimi viri in exercitu, Asahel frater Ioab, & Elchanan filius Patrui eius de Bethlehem, Sammoth Arorites, Helles Phalonites, Ira filius Acces Thecuites, Abiezer Anathothites, Sobbochai Vsathites, Ilai Ahohites, Maharai Netophathites, Heled filius Baana Netophathites, Ethai filius Ribai de Gabaath filiorũ Beniamin, Banaia Pharathonites, Hurai de torG rente Gaas, Abiel Arbathites, Azmoth Bauramites, Eliaba Salabonites. Filii Assem Gezonites, Ionathan filius Sage Ararites, Ahiam filius Sachar Ararites. Eliphal filius Vr, Hepher Mecherathites, Ahia Phelonites, Hesro Carmelites, Naarái filius Azbai, Iohel frater Nathan, Mibahar filius Agarai, Selec Ammonites, Naharái Berothites armiger Ioab filii Saruiæ, Ira Iethræus, Gareb Iethræus, Vrias Hethæus, Zabad filius Oholi, Adina filius Siza Rubenites princeps Rubenitarũ, & cum eo triginta: Hanan filius Maacha, & Iosaphat Mathanites, Ozia Astarothites, Samma & Iehiel filii Hotham Arorites, Iedihel filius Samri, & Ioha frater eius Thosaites, Eliel Mahumites, & Ieribai & Iosaia filii Elnáem, & Iethma Moabites, Eliel & Obed, & Iasiel de Masobia.

S. SEQVENTES *Dauid fugientem Saul, & qui uenerũt ad eum in Hebron ubi constituerunt eum regem.* CAPVT XII.

A Hi quoq; venerunt ad Dauid in Siceleg, cũ adhuc fugeret Saul filium Cis, qui erant fortissimi & egregii pugnatores, tendentes arcũ, & vtraq; manu fundis saxa iacientes, & dirigentes sagittas: de fratribus Saul ex Beniamin. Princeps Ahiezer, & Ioas filii Samaa Gabaathites: & Iaziel & Phallet filii Azmoth, & Baracha & Iehu Anathothites. Samaias quoq; Gabaonites fortissimus inter triginta & super triginta. Ieremias & Iehezìel & Iohanan & Iezabad Gaderothites. & Eluzai & Ierimuth, & Baalia & Samaria & Saphatia Haruphites. Elcana & Iesia & Azareel & Ioézer & Iesbaam de Carehim: Ioela quoque & Zabadia filii Ierohã de Gedor. Sed & de Gaddi trãsB fugerunt ad Dauid, cum lateret in deserto, viri robustissimi, & pugnatores optimi, tenentes clypeum & hastam: facies eorum quasi facies leonis, & veloces quasi capreæ in montibus: Ezer princeps, Obdias secundus, Eliab tertius, Masmana quartus, Ieremias quintus, Ethi sextus, Eliel septimus, Iohanan octauus, Elzebad nonus, Ieremias decimus, Machbanai vndecimus. hi de filiis Gad principes exercitus: nouissimus, centũ militibus præerat, & maximus mille. Isti sunt qui transierunt Iordanẽ mense primo, quãdo inundare cõsueuit super ripas suas: & omnes fugauerũt qui morabãtur in valli C bus ad orientalem plagam & occidentalẽ. Venerunt autem & de Beniamin & de Iuda ad præsidium in quo morabatur Dauid. Egressusq; est Dauid obuiã eis, & ait, Si pacificè venistis ad me vt auxiliemini mihi, cor meum iungatur vobis: si autẽ insidiamini mihi pro aduersariis meis, cum ego iniquitatẽ in manibus non habeã, videat Deus patrum nostrorum, & iudicet. Spiritus verò induit Amasai principẽ inter triginta, & ait, Tui sumus ô Dauid, & tecũ fili Isai, pax, pax tibi, & pax adiutoribus tuis. te enim adiuuat Deus tuus. Suscepit ergo eos Dauid, & cõstituit principes turmæ. Porrò de Manasse transfugerũt ad Dauid, quando veniebat cũ Philisthiim aduersus Saul, vt pugnaret: & non dimicauit cũ eis, D quia inito cõsilio remiserunt eum principes Philisthinorũ, dicentes, Periculo capitis nostri reuertetur ad Dominum suum Saul. Quando igitur reuersus est in Siceleg, transfugerunt ad eum de Manasse, Ednas, & Iozabad, & Iedihel, & Michael & Iobad, & Eliu, & Salathi, principes milium in Manasse. hi præbuerunt auxilium Dauid aduersus latrunculos: omnes enim erant viri fortissimi, & facti sunt principes in exercitu. Sed & per singulos dies veniebant ad Dauid, ad auxiliandum ei, vsq; dum fieret grandis numerus quasi exercitus Dei. Iste quoq; est numerus principũ exercitus, qui venerunt ad Dauid, cum esset in Hebron, vt transferrent regnum Saul ad eum, iuxta verbũ Domini. Filii Iuda portantes cly-

1. Re. 29. a

peum & hastam, sex millia octingenti expediti ad prælium. De filiis Simeon virorũ fortissimorum ad pugnandum, septem millia centum. De filiis Leui, quatuor millia sexcenti. Ioiada quoq; princeps de stirpe Aaron, & cũ eo tria millia septingenti. Sadoc etiam puer egregiæ indolis, & domus patris eius, principes vigintiduo. De filiis autem Beniamin fratribus Saul, tria millia. magna enim pars eorũ adhuc sequebatur domũ Saul. Porrò de filiis Ephráim viginti millia octingenti, fortissimi robore viri nominati in cognationibus suis. Et ex dimidia parte tribus Manasse, decem & octo millia, singuli per nomina sua venerunt vt constituerent regem Dauid. De filiis quoq; Issachar viri eruditi, qui nouerant singula tempora ad præcipiendum quid facere deberet Israel, principes ducenti: omnis autem reliqua tribus, eorũ consilium sequebatur. Porrò de Zabulon qui egrediebantur ad prælium, & stabant in acie instructi armis bellicis, quinquaginta millia venerunt in auxilium, non in corde duplici. Et de Nephthali, principes mille: & cum eis instructi clypeo & hasta, triginta & septem millia. De Dan etiam præparati ad prælium, vigintiocto millia sexcenti. Et de Aser egredientes ad pugnam & in acie prouocãtes, quadraginta millia. Trans Iordanem autem de filiis Ruben, & de Gad, & dimidia parte tribus Manasse instructi armis bellicis, centum viginti millia. Omnes isti viri bellatores & expediti ad pugnandum, corde perfecto venerunt in Hebron, vt constituerent regem Dauid super vniuersum Israel: sed & omnes reliqui ex Israel, vno corde erãt vt rex fieret Dauid. Fueruntq; ibi apud Dauid tribus diebus comedentes & bibentes, præparauerant enim eis fratres sui. Sed & qui iuxta eos erant, vsque ad Issachar & Zabulon & Nephthali, afferebant panes in asinis, & camelis, & mulis, & bobus ad vescendum: farinam, palathas, vuam passam, vinum, oleum, boues, arietes ad omnem copiam. gaudium quippe erat in Israel.

§. ARCA Domini reducitur à Cariathiarim cum morte Ozæ, in domum Obededom. CAPVT XIII.

INiit autem consilium Dauid cum tribunis & centurionibus, & vniuersis principibus, & ait ad omnem cœtũ Israel, Si placet vobis, & à Domino Deo nostro egreditur sermo quẽ loquor: mittamus ad fratres nostros reliquos in vniuersas regiones Israel, & ad sacerdotes & Leuitas qui habitant in suburbanis vrbium, vt congregentur ad nos, & reducamus arcam Dei nostri ad nos: non enim requisiuimus eã in diebus Saul. Et respondit vniuersa multitudo vt ita fieret: placuerat enim sermo omni populo. Congregauit ergo Dauid cunctum Israel à Sihor Aegypti, vsq; dum ingrediaris Emath, vt adduceret arcã Dei de Cariathiárim. *2.Reg.6.a* Et ascendit Dauid & omnis vir Israel ad collem Cariathiárim, qui est in Iudæ, vt afferret inde arcam Domini Dei sedẽtis super cherubim, vbi inuocatum est nomen eius. Imposueruntq; arcam Dei super plaustrum nouum de domo Abinadab: Oza autẽ, & frater eius minabant plaustrum. Porrò Dauid & vniuersus Israel, ludebant coram Deo omni virtute, in canticis & citharis, & psalteriis, & tympanis, & cymbalis, & tubis. Cum autem peruenissent ad arcam Chidon, tetendit Oza manum suam, vt sustentaret arcam: bos quippe lasciuiens, paululum inclinauerat eam. Iratus est itaq; Dominus contra Ozam, & percussit eum, eo quòd tetigisset arcã: & mortuus est ibi coram Deo. Contristatusq; est Dauid, eo quòd diuisisset Dominus Ozam: vocauitq; locum illum, Diuisio Ozæ, vsq; in præsentem diem. Et timuit Deum tunc temporis, dicens, Quomodo possum ad me introducere arcam Dei? Et ob hanc caussam non adduxit eã ad se, hoc est in ciuitatẽ Dauid, sed auertit in domum Obededom Gethæi. Mansit ergo arca Dei in domum Obededom tribus mensibus: & benedixit Dominus domui eius, & omnibus quæ habebat.

§. DAVID acceptis lignis ab Hiram pro construenda domo, duo bella in Philisthæos gessit. CAPVT XIIII.

MIsit quoq; Hiram rex Tyri nuntios ad Dauid, & ligna cedrina, & artifices parietum lignorumq;: vt ædificarent ei domum. *2.Reg.5.b* Cognouitque Dauid eo quòd confirmasset eum Dominus in regem super Israel, & subleuatũ est regnum suũ super populum eius Israel. Accepit quoq; Dauid alias vxores in Ierusalem: genuitq; filios & filias. Et hæc nomina eorum qui nati sunt ei in Ierusalem: Samúa & Sobab, Nathan & Salomon, Iebahar, & Elisúa, & Eliphálet, Noga quoque, & Napheg, & Iaphia, Elisama, & Baliada, & Eliphálet. Audientes autem Philisthiim eo quòd vnctus esset Dauid in regem super vniuersum Israel, ascenderunt omnes vt quærerent eũ: quod cum audisset Dauid, egressus est obuiã eis. Porrò Philisthiim venientes, diffusi sunt in valle Raphaim. Consuluitque Dauid Dominum, dicens, Si ascendam ad Philisthæos, & si trades eos in manu mea? Et dixit ei Dominus, Ascẽde, & tradã eos in manu tua. Cumq; illi ascendissent in Baalpharasim, percussit eos ibi Dauid, & dixit, Diuisit Deus inimicos meos per manum meam, sicut diuiduntur aquæ. & ideirco vocatum est nomen illius loci, Baalpharasim. Dereliqueruntq; ibi Deos suos, quos Dauid iussit exuri. Alia etiam vice Philisthiim irruerunt, & diffusi sunt in valle. Consuluitq; rursum Dauid Deum: & dixit ei Deus, Non ascẽdas post eos, recede ab eis, & venies contra illos ex aduerso pyrorũ. Cumq; audieris sonitum gradientis in cacumine pyrorum, tunc egredieris ad bellum. egressus est enim Deus ante te, vt percutiat castra Philisthiim. Fecit ergo Dauid, sicut præceperat ei Deus, & percussit castra Philisthinorũ, de Gabaon vsq; Gázera. Diuulgatumq; est nomen Dauid in vniuersis regionibus: & Dominus dedit pauorem eius super omnes gentes.

§. DEDVCITVR arca Dei in Ierusalẽ cum triumpho & tripudio, irridente Michol filia Saulis. CAPVT XV.

FEcit quoque sibi domos in Ciuitate Dauid: & ædificauit locũ arcæ Dei, tetenditq; ei tabernaculum. Tunc dixit Dauid, Illicitũ est vt à quocunq; portetur arca Dei, nisi à Leuitis: quos elegit Dominus ad portandum eam, & ad ministrandum sibi vsq; in æternum. Congregauitq; vniuersum Israel in Ierusalem, vt afferretur arca Dei in locũ suum quẽ præparauerat ei: necnon & filios Aaron & Leuitas. de filiis Caath, Vriel princeps fuit: & fratres eius centum viginti. de filiis Merari, Asaia princeps: & fratres eius ducẽtiviginti. de filiis Gerson, Ioel princeps: & fratres eius centũ triginta. de filiis Elisaphã, Semeias princeps: & fratres eius ducẽti. de filiis Hebrõ, Eliel princeps: & fratres eius quadraginta. de filiis Oziel, Aminadab princeps: & fratres eius centũ duodecim. Vocauitq; Dauid Sadoc & Abiathar sacerdotes, & Leuitas, Vriel, Asaiam, Ioel, Semeiam, Eliel, & Aminadab: & dixit ad eos, Vos qui estis principes familiarum Leuiticarum, sanctificamini cum fratribus vestris, & afferte arcam Domini Dei Israel ad locum qui ei præparatus est: ne vt à principio, quia non eratis præsentes, percussit nos Dominus: *Supra 13.d* sic & nunc fiat, illicitũ quid nobis agentibus. Sanctificati sunt ergo sacerdotes & Leuitæ, vt portarent arcam Domini Dei Israel. Et tulerũt filii Leui arcã Dei, sicut præceperat Moyses iuxta verbũ Domini, humeris suis, in vectibus. Dixitq; Dauid principibus Leuitarum, vt constituerent de fratribus suis cantores in organis musicorũ, nablis videlicet, & lyris & cymbalis, vt resonaret in excelsis sonitus lætitiæ. Constitueruntq; Leuitas: Heman filium Ioel, & de fratribus eius Asaph filium Barachiæ. de filiis verò Merari, fratribus eorum: Ethan filium Casaiæ. Et cum eis fratres eorum, in secundo ordine, Zachariam & Ben & Iaziel & Semiramoth, & Iahiel, & Ani, Eliab & Banaiam & Maasiam, & Mathathiam & Eliphalu & Maceniam &

Obededom

Obededom & Iehiel, ianitores. Porrò cantores, Heman, Asaph,& Ethan:in cymbalis æneis concrepantes. Zacharias autem & Oziel,& Semiramoth & Iahiel & Ani & Eliab & Maasias & Banaias in nablis arcana cãtabant. Porrò Mathathias & Eliphalu & Macenias & Obededom & Iehiel & Ozazіu:in citharis pro octaua canebant epinicion. Chonenias autem princeps Leuitarum, prophetiæ præerat, & ad præcinendam melodiam . . erat quippe valde sapiens. Et Barachias & Elcana:ianitores arcæ. Porrò Sebenias & Iosaphat & Nathanael & Amasai & Zacharias & Banaias & Eliézer sacerdotes, clangebant tubis coram arca Dei:& Obededom D & Iehias erant ianitores arcæ. Igitur Dauid & maiores natu Israel,& tribuni, ierunt ad deportandã arcam fœderis Domini de domo Obededom cũ lætitia. Cumq; adiuuisset Deus Leuitas qui portabant arcã fœderis Domini, immolabãtur septem tauri & septẽ arietes. Porrò Dauid erat indutus stola byssina,& vniuersi Leuitę qui portabant arcam, cantoresq;, & Chonenias princeps prophetiæ inter cantores: Dauid autem indutus erat ephod lineo. Vniuersusq; Israel deducebãt arcam fœderis Domini in iubilo,& sonitu buccinę,& tubis, & cymbalis,& nablis & citharis concrepantes. Cumq; peruenisset arca fœderis Domini vsq; ad ciuitatem Dauid: Michol filia Saul prospiciens per fenestram, vidit regem Dauid saltantem atque ludentem,& despexit eum in corde suo.

1.Reg.6.c

S. CONSTITVTA *arca in tabernaculo fœderis, constituuntur ministri,& coram arca confitentur Domino.*

CAPVT XVI.

A Attulerũt igitur arcam Dei, & constituerũt eam in medio tabernaculi, quod tetẽderat ei Dauid: & obtulerunt holocausta & pacifica corã Deo. Cumq; cõplesset Dauid offerens holocausta & pacifica, benedixit populo in nomine Domini. Et diuisit vniuersis per singulos à viro vsq; ad mulierẽ tortam panis,& partẽ assæ carnis bubalæ,& frixam oleo similã. Constituitq; coram arca Domini de Leuitis, qui ministrarent:& recordarentur operum eius,& glorificarent, atq; laudarẽt Dominũ Deum Israel: Asaph principem,& secundũ eius Zachariam. Porrò Iahiel & Semiramoth & Iehiel & Mathathiã & Eliab & Banaiam & Obededom,& Iehiel super organa psalterii & lyras: Asaph autẽ, vt cymbalis personaret. Banaiam verò & Iaziel sacerdotes, canere tuba iugiter coram arca fœderis B Dei. In illo die fecit Dauid principem ad confitendum Domino, Asaph,& fratres eius. Confitemini Domino,& inuocate nomen eius:notas facite in populis adinuentiones eius. Cantate ei,& psallite ei,& narrate omnia mirabilia eius. Laudate nomẽ sanctum eius:lætetur cor quærentiũ Dominum. Quærite Dominũ,& virtutẽ eius:quęrite faciẽ eius semper. Recordamini mirabiliũ eius quæ fecit:signorũ illius, & iudiciorũ oris eius. Semen Israel serui eius:filii Iacob electi eius. Ipse Dominus Deus noster:in vniuersa terra iudicia eius. Recordamini in sempiternũ pacti eius:sermonis quẽ præcepit in mille generationes. Quẽ pepigit cũ Abraham:& iuramenti illius cum Isaac. Et cõstituit illud Iacob in præceptum:& Israel in pactũ sempiternũ, dicẽs, Tibi dabo terrã Chanáan, funiculũ hæreditatis vestræ. Cum essent pauci numero, parui & coloni eius. Et transierũt de gente in gentẽ, & de regno ad populũ alterũ. Non dimisit quenquã calumniari eos:sed increpauit pro eis reges. Nolite tangere christos meos: & in C prophetis meis nolite malignari. Cãtate Domino omnis terra:annuntiate ex die in diem salutare eius. Narrate in gẽtibus gloriam eius:in cũctis populis mirabilia eius. Quia magnus Dñs,& laudabilis nimis: & horribilis super omnes deos. Omnes enim dii populorũ, idòla: Dñs autẽ cœlos fecit. Confessio & magnificentia corã eo: fortitudo & gaudiũ in loco eius. Afferte Domino familiæ populorum:afferte Domino gloriam & imperiũ. Date Domino gloriã, nomini eius, leuate sacrificiũ, & venite in conspectu eius:& adorate Dominũ in decòre sancto. Cõmoueatur à facie eius omnis terra: ipse enim fundauit orbem inmobilẽ. Lætẽtur cœli & exultet terra:& dicant in nationibus, Dominus regnauit. Tonet mare, & plenitudo eius:exultẽt agri,& omnia quæ in eis sunt. Tũc laudabunt ligna saltus coram Domino: quia venit iudicare terrã. Confitemini Domino, quoniã bonus:quoniã in æternum misericordia eius. Et dicite, Salua nos Deus saluator noster:& congrega nos,& erue de gentibus, vt confiteamur nomini sancto tuo,& exultemus in carminibus tuis. Bene- D dictus Dominus Deus Israel ab æterno, & vsq; in æternum:& dicat omnis populus, Amen,& hymnum Domino. Dereliquit itaq; ibi coram arca fœderis Domini Asaph & fratres eius:vt ministrarent in conspectu arcæ iugiter per singulos dies,& vices suas. Porrò Obededom,& fratres eius sexaginta octo:& Obededom filium Idithun,& Hosa cõstituit ianitores. Sadoc autem sacerdotẽ,& fratres eius sacerdotes, coram tabernaculo Domini in excelso, quod erat in Gabaon: vt offerrent holocausta Domino super altare holocautomatis iugiter, mane & vespere, iuxta omnia quæ scripta sunt in lege Domini, quam præcepit Israeli. Et post eum Hemã & Idithun,& reliquos electos, vnũquenq; vocabulo suo, ad confitẽdum Domino, Quoniã in æternũ misericordia eius. Heman quoq; & Idithun canentes tuba, & quatientes cymbala:& omnia musicorũ organa ad canendũ Deo:filios autẽ Idithun fecit esse portarios. Reuersusque est omnis populus in domum suam:& Dauid, vt benediceret etiam domui suæ.

2.Reg.6.d — Psal.104.b — Esaiæ 12.a — Psal.104.b — Psal.95.a

S. PROHIBETVR *Dauid construere templũ Domino per Nathan prophetam.*

CAPVT XVII.

A Cum autẽ habitaret Dauid in domo sua, dixit ad Nathan prophetam, Ecce ego habito in domo cedrina:arca autẽ fœderis Domini sub pellibus est. Et ait Nathan ad Dauid, Omnia quæ in corde tuo sunt, fac:Deus enim tecum est. Igitur nocte illa factus est sermo Dei ad Nathan, dicens, Vade,& loquere Dauid seruo meo: Hæc dicit Dominus, Non ædificabis tu mihi domum ad habitandũ. Neq; enim mansi in domo ex eo tempore quo eduxi Israel vsq; ad diem hanc:sed fui semper mutans loca tabernaculi,& in tentorio manens cũ omni Israel. Nunquid locutus sum saltem vni iudicum Israel, quibus præceperam vt pascerent populum meum,& dixi, Quare non ædificastis mihi domum cedrinam? Nunc itaq; sic loquèris ad seruum meum Dauid: Hæc dicit Dominus exercituum, Ego B tuli te, cum in pascuis sequereris gregem: vt esses dux populi mei Israel. Et fui tecum quocunque perrexisti: & interfeci omnes inimicos tuos coram te, feciq; tibi nomẽ quasi vnius magnorum qui celebrantur in terra. Et dedi locum populo meo Israel: plãtabitur,& habitabit in eo,& vltrà non cõmouebitur: nec filii iniquitatis atterent eos, sicut à principio, ex diebus quibus dedi iudices populo meo Israel, & humiliaui vniuersos inimicos tuos. Annuntio ergo tibi, quòd

2.Reg.7.a

ædificaturus sit tibi Dominus domum. Cumq; impleueris dies tuos vt vadas ad patres tuos, suscitabo semen tuũ post te, quod erit de filiis tuis: & stabiliã regnũ eius. Ipse ædificabit mihi domũ, & firmabo soliũ eius vsq; in æternum. EGO ERO EI IN PATREM, & ipse erit mihi in filiũ: & misericordiã meam non auferã ab eo, sicut abstuli ab eo qui ante te fuit. Et statuam eum in domo mea, & in regno meo vsq; in sempiternũ: & thronus eius erit firmissimus in perpetuũ. Iuxta omnia verba hæc, & iuxta vniuersam visionẽ istam, sic locutus est Nathan ad Dauid. Cumq; venisset rex Dauid, & sedisset coram Domino, dixit, Quis ego sum Domine Deus, & quæ domus mea, vt præstares mihi talia? Sed & hoc parũ visum est in conspectu tuo, ideoq; locutus es super domum serui tui etiam in futurũ: & fecisti me spectabilẽ super omnes homines Domine Deus. Quid vltrà addere potest Dauid cum ita glorificaueris seruum tuum, & cognoueris eum? Domine propter famulũ tuum iuxta cor tuum fecisti omnem magnificentiam hanc, & nota esse voluisti vniuersa magnalia. Domine non est similis tui: & non est alius Deus absq; te ex omnibus quos audiuimus auribus nostris. Quis enim est alius, vt populus tuus Israel, gens vna in terra, ad quam perrexit Deus, vt liberaret, & faceret populum sibi, & magnitudine sua, atque terroribus eiiceret nationes à facie eius, quem de Aegypto liberarat? Et posuisti populũ tuum Israel tibi in populum vsque in æternum, & tu Domine factus es Deus eius. Nunc igitur Domine, sermo quem locutus es famulo tuo, & super domum eius, confirmetur in perpetuum, & fac sicut locutus es. Permaneatq;, & magnificetur nomen tuum vsq; in sempiternum: & dicatur, Dominus exercituum Deus Israel, & domus Dauid serui eius permanens coram eo. Tu enim Domine Deus meus reuelasti auriculam serui tui, vt ædificares ei domum: idcirco inuenit seruus tuus fiduciam, vt oret coram te. Nunc ergo Domine tu es Deus: & locutus es ad seruũ tuum tanta beneficia. Et cœpisti benedicere domui serui tui, vt sit semper coram te: te enim Domine benedicente benedicta erit in perpetuum.

Promittitur CHRISTVS.

S. PRAELIA Dauid, & tributa in gentes, atque officiarij eius.

CAPVT XVIII.

FActum est autẽ post hæc, vt percuteret Dauid Philisthiim, & humiliaret eos, & tolleret Geth & filias eius de manu Philisthiim: percuteretque Moab, & fierẽt Moabitæ serui Dauid, offerentes ei munera. Eo tẽpore percussit Dauid etiam Adarézer regem Soba regionis Hemat, quando perrexit vt dilataret imperium suum vsq; ad flumen Euphráten. Cepit ergo Dauid mille quadrigas eius, & septẽ millia equitum, ac viginti millia virorũ peditum: subneruauitq; omnes equos curruum, exceptis centũ quadrigis quas reseruauit sibi. Superuenit autem & Syrus Damascenus, vt auxilium præberet Adarezer regi Soba: sed & huius percussit Dauid vigintiduo millia virorum. Et posuit milites in Damasco, vt Syria quoq; seruiret sibi, & offerret munera. Adiuuitq; eum Dominus in cunctis ad quæ perrexerat. Tulit quoq; Dauid pharetras aureas, quas habuerãt serui Adarézer: & attulit eas in Ierusalẽ. Necnon de Tebath & Chun vrbibus Adarézer æris plurimũ, de quo fecit Salomon mare æneum, & columnas, & vasa ænea. Quod cũ audisset Thou rex Hemath, percussisse videlicet Dauid omnẽ exercitũ Adarézer regis Soba: misit Adorã filium suũ ad regẽ Dauid, vt postularet ab eo pacẽ, & congratularetur ei eo quòd percussisset, & expugnasset Adarézer: aduersarius quippe erat Thou Adarézer. Sed & omnia vasa aurea, & argentea, & ænea consecrauit Dauid rex Domino cum argẽto & auro quod tulerat ex vniuersis gentibus, tam de Idumæa & Moab, & filiis Ammon, quàm de Philisthiim & Amalec. Abisai verò filius Saruiæ percussit Edom in Valle salinarũ, decem & octo millia: & constituit in Edom præsidium, vt seruiret Idumæa Dauid: saluauitq; Dominus Dauid in cunctis ad quæ perrexerat. Regnauit ergo Dauid super vniuersum Israel, & faciebat iudiciũ atq; iustitiã cuncto populo suo. Porrò Ioab filius Saruiæ erat super exercitũ: & Iosaphat filius Ahilud à commentariis. Sadoc autem filius Achitob, & Achimélech filius Abiathar, sacerdotes: & Susa, scriba. Banaias quoque filius Ioiadæ super legiones Cerethi & Phelethi: porrò filii Dauid, primi ad manum regis.

Præliatur Dauid contra Philisthæos.

a. Reg. 8. a

Dauid instituit officia.

S. HANON Ammonita seruis Dauid contumelia affectis à Dauide inuaditur, & cum auxiliaribus suis vincitur.

CAPVT XIX.

ACcidit autẽ, vt moreretur Naas rex filiorũ Ammon, & regnaret filius eius pro eo. Dixitq; Dauid, Faciã misericordiã cum Hanon filio Naas: præstitit enim mihi pater eius gratiam. Misitq; Dauid nuntios ad consolandũ eum super morte patris sui. Qui cum peruenissent in terrã filiorum Ammon, vt consolarentur Hanon, dixerunt principes filiorũ Ammon ad Hanon, Tu forsitan putas quòd Dauid honoris causa in patrẽ tuum, miserit qui cõsolarentur te: nec animaduertis quòd vt explorent, & inuestigent, & scrutẽtur terrã tuam venerint ad te serui eius. Igitur Hanon pueros Dauid decaluauit & rasit, & præcidit tunicas eorum à natibus vsq; ad pedes, & dimisit eos. Qui cũ abiissent, & hoc mandassent Dauid, misit in occursum eorum (grandẽ enim contumeliam sustinuerant) & præcepit vt manerent in Iericho, donec cresceret barba eorum, & tunc reuerterẽtur. Videntes autẽ filii Ammon quòd iniuriam fecissent Dauid, tam Hanon quàm reliquus populus, miserũt mille talẽta argenti, vt conducerẽt sibi de Mesopotamia, & de Syria Maacha, & de Soba currus & equites. Cõduxeruntq; trigintaduo millia curruũ, & regem Maacha cum populo eius. Qui cum venissent, castrametati sunt e regione Medaba. Filii quoq; Ammon congregati de vrbibus suis, venerunt ad bellum. Quod cum audisset Dauid, misit Ioab & omnem exercitum virorum fortium: egressiq; filii Ammon, direxerunt aciem iuxta portam ciuitatis: reges autem qui ad auxiliũ eius venerant, separatim in agro steterũt. Igitur Ioab intelligens bellũ ex aduerso, & post tergum contra se fieri, elegit viros fortissimos de vniuerso Israel, & perrexit contra Syrum. reliquam autem partẽ populi dedit sub manu Abisai fratris sui: & perrexerunt cõtra filios Ammon. Dixitq;, Si vicerit me Syrus, auxilio eris mihi: si autem superauerint te filii Ammon, ero tibi in præsidiũ. Confortare, & agamus viriliter pro populo nostro, & pro vrbibus Dei nostri: Dominus autem quod in conspectu suo bonum est, faciat. Perrexit ergo Ioab, & populus qui cum eo erat, contra Syrum ad prœliũ: & fugauit eos. Porrò filii Ammon, videntes quòd fugisset Syrus, ipsi quoque fugerunt Abisai fratrem eius, & ingressi sunt ciuitatem: reuersusq; est etiam Ioab in Ierusalem. Videns autem Syrus quòd cecidisset coram Israel, misit nuntios, & adduxit Syrum qui erat trans fluuium: Sophach autem princeps militiæ Adarézer, erat dux eorũ. Quod cum annuntiatum esset Dauid, congregauit vniuersum Israel, & transiuit Iordanem, irruitq; in eos, & direxit ex aduerso aciem, illis contrà pugnantibus. Fugit autem Syrus Israel: & interfecit Dauid de Syris septem millia curruum, & quadraginta millia peditum, & Sophach exercitus principem. Videntes autem serui Adarézer se ab Israel esse superatos, transfugerunt ad Dauid, & seruierunt ei: noluitq; vltrà Syria auxilium præbere filiis Ammon.

a. Re. 10. a

S. DAVID contra Ammon & Philisthæos. CAP. XX.

FActum est autẽ post anni circulum, eo tempore quo solent reges ad bella procedere, congregauit Ioab exercitum & robur militiæ, & vastauit terram filiorum Ammon: perrexitq;, & obsedit

Rabba:

Rabba:porrò Dauid manebat in Ierusalē, quādo Ioab per-
cussit Rabba, & destruxit eam. Tulit autem Dauid coronā
B Melchom de capite eius, & inuenit in ea auri pondo talen-
tum,& pretiosissimas gemmas:fecitq; sibi inde diadema:ma
nubias quoq; vrbis plurimas tulit. Populum autem, qui erat
in ea, eduxit: & fecit super eos tribulas, & trahas, & ferrata
carpenta transire, ita vt dissecarentur & contererētur:sic fe-
cit Dauid cunctis vrbibus filiorum Ammon: & reuersus est
C cum omni populo suo in Ierusalē. Post hæc initum est bel-
lum in Gazer aduersum Philisthæos:in quo percussit Sobo
chai Husathites, Saphái de genere Raphaim, & humiliauit
eos. Aliud quoque bellum gestum est aduersus Philisthæos,
in quo percussit Adeodatus filius Saltus Bethlehemites fra-
tré Goliath Gethæi, cuius hastæ lignū erat quasi liciatoriū
D texentium. Sed & aliud bellum accidit in Geth, in quo fuit
homo longissimus senos habens digitos, id est simul vigin-
tiquattuor: qui & ipse de Rapha fuerat stirpe generatus. Hic
blasphemauit Israel: & percussit eum Ionathan filius Samaa
fratris Dauid. Hi sunt filii Rapha in Geth, qui ceciderunt de
manu Dauid & seruorum eius.

2.Re.21.d

Homo senos habens digitos percutitur à Ionatha.

S. DAVID *populum numerando Deum offendens percutitur peste, donec Deum placaret oratione, & altare erigeret in area Ornan Iebusæi.* CAPVT XXI.

2.Re.24.a

A Consurrexit autem satan cōtra Israel: & incitauit
Dauid vt numeraret Israel. Dixitque Dauid ad
Ioab, & ad principes populi, Ite, & numerate Is-
rael à Bersabee, vsq; Dan: & afferte mihi nume-
rum, vt sciam. Respōditq; Ioab, Augeat Dominus populum
suum centuplú, quàm sunt: nónne domine mi rex, omnes ser
ui tui sunt? quare hoc quærit dominus meus, quod in pecca-
tū reputetur Israeli? Sed sermo regis magis præualuit. egres-
susq; est Ioab, & circuiuit vniuersum Israel, & reuersus est Ie
rusalem. Deditq; Dauid numerū eorú quos circuierat: & in-
uentus est omnis numerus Israel mille millia, & centū millia
virorum educentiū gladium: de Iuda autē quadringenta se-
ptuaginta millia bellatorū. Nam Leui & Beniamin non nu-
merauit: eo quòd Ioab inuitus exequeretur regis imperium.
Displicuit autem Deo quod iussum erat: & percussit Israel.
Dixitq; Dauid ad Deum, Peccaui nimis vt hoc facerē: obse-
cro aufer iniquitatē serui tui, quia insipiēter egi. Et locutus
est Dominus ad Gad Videntē Dauidis, dicēs, Vade & loque
B re ad Dauid, & dic ei, Hæc dicit Dominus, Triū tibi optio-
nem do: vnū quod volueris elige, & faciā tibi. Cumq; venis-
set Gad ad Dauid, dixit ei, Hæc dicit Dominus, Elige quod
volueris: aut tribus annis pestilentiā famis: aut tribus men-
sibus te fugere hostes tuos, & gladiū eorum non posse euade
re: aut tribus diebus gladiū Domini, & mortē versari in ter-
ra, & angelū Domini interficere in vniuersis finibus Israel:
nunc igitur vide quid respondeam ei qui misit me. Et dixit
Dauid ad Gad, Ex omni parte me angustiæ premūt: sed me-
lius mihi est vt incidam in manus Domini, quia multæ sunt
miserationes eius: quàm in manus hominū. Misit ergo Do-
minus pestilentiā in Israel: & ceciderunt de Israel septuagin-
ta millia virorū. Misit quoq; angelū in Ierusalē, vt percute-
ret eam: cumq; percuteretur, vidit Dominus, & misertus est
super magnitudine mali: & imperauit angelo qui percutie-
C bat, Sufficit, iam cesset manus tua. Porrò angelus Domini
stabat iuxta aream Ornam Iebusæi. Leuansq; Dauid oculos
suos, vidit angelū Domini stantē inter cœlū & terrā, & eua-
ginatum gladiū in manu eius, & versum cōtra Ierusalē: & ce
ciderunt tam ipse, quàm maiores natu vestiti ciliciis proni
in terrā. Dixitq; Dauid ad Deum, Nónne ego sum qui iussi
vt numeraretur populus? Ego qui peccaui, ego qui malū fe-
ci: iste grex quid cōmeruit? Domine Deus meus vertatur ob
secro manus tua in me, & in domū patris mei: populus autē
tuus non percutiatur. Angelus autē Domini præcepit Gad,

Tria pœnarū genera Dauid proponuntur.

Septuaginta millia virorum cadunt peste.

Dolet Dauid populū suū percuti, cum ipse sit qui peccauerit.

vt diceret Dauid vt ascenderet, extrueretq; altare Domino
Deo in area Ornan Iebusæi. Ascēdit ergo Dauid iuxta ser-
monē Gad, quem locutus ei fuerat ex nomine Domini. Por
rò Ornan cum suspexisset, & vidisset angelū, quatuorq; filii
eius cum eo, abscōderunt se: nā eo tēpore terebat in area tri-
ticum. Igitur cum veniret Dauid ad Ornan, conspexit eum
Ornan, & processit ei obuiā de area, & adorauit eū pronus
in terrā. Dixitq; ei Dauid, Da mihi locū areæ tuæ, vt ædifi-
cem in ea altare Domino: ita vt quantum valet argenti acci-
D pias, & cesset plaga à populo. Dixit autem Ornan ad Dauid,
Tolle, & faciat Dominus meus rex quodcūq; ei placet: sed &
boues do in holocaustū, & tribulas in ligna, & triticum in sa
crificium, omnia libens præbebo. Dixitq; ei rex Dauid, Ne-
quaquā ita fiet, sed argentū dabo quantū valet: neq; enim ti-
bi auferre debeo, & sic offerre Domino holocausta gratui-
ta. Dedit ergo Dauid Ornan, pro loco, siclos auri iustissimi
ponderis sexcentos. Et ædificauit ibi altare Domino: obtu-
litq; holocausta, & pacifica: & inuocauit Dominū, & exau-
diuit eū in igne de cœlo super altare holocausti. Præcepitq;
Dominus angelo: & cōuertit gladiū suum in vaginā. Proti-
nus ergo Dauid, videns quòd exaudisset eum Dominus in
area Ornan Iebusæi, immolauit ibi victimas. Tabernaculū
autem Domini, quod fecerat Moyses in deserto, & altare ho
locaustorum, ea tempestate erat in excelso Gabaon. Et non
præualuit Dauid ire ad altare, vt ibi obsecraret Deū: nimio
enim fuerat timore perterritus, vidēs gladiū angeli Domini.

Cessat pestis oblatione Dauid.

S. MATERIA *ad constructionē templi quæritur, quod iniunxit Dauid Salomoni, principes hortando in adiutorium eius.*

CAPVT XXII.

A Dixitq; Dauid, Hæc est domus Dei, & hoc altare
in holocaustū Israel. Et præcepit vt cōgregaren
tur omnes proselyti de terra Israel, & constituit
ex eis latomos ad cædēdos lapides & poliēdos,
vt ædificaretur domus Dei. Ferrū quoq; plurimū ad clauos
ianuarū, & ad cōmissuras atq; iūcturas præparauit Dauid: &
æris pondus innumerabile. Ligna quoq; cedrina nō poterāt
æstimari, quæ Sydonii & Tyrii deportauerāt ad Dauid. Et
dixit Dauid, Salomō filius meus puer paruulus est & delica-
tus: domus autē quā ædificare volo Domino, talis esse debet
vt in cūctis regionibus nominetur: præparabo ergo ei neces-
B saria. Et ob hāc causam, ante mortē suā omnes præparauit
impēsas. Vocauitq; Salomonē filiū suū: & præcepit ei vt ædi
ficaret domū Domino Deo Israel. Dixitq; Dauid ad Salo-
monē, Fili mi, volūtatis meę fuit vt ædificarē domū nomini
Dei mei. Sed factus est sermo Domini ad me, dicēs, Multū
sanguinē effudisti, & plurima bella bellasti: nō poteris ædifi-
care domū nomini meo, tāto effuso sanguine corā me. filius
qui nascetur tibi, erit vir quietissimus: faciā enim eū requie-
scere ab omnibus inimicis suis per circuitum: & ob hāc cau
sam Pacificus vocabitur: & pacē, & otiū dabo in Israel cun
C ctis diebus eius. Ipse ædificabit domū nomini meo: & ipse
erit mihi in filiū, & ego ero illi in patrē: firmaboq; soliū regni
eius super Israel in æternū. Nūc ergo fili mi, sit Dominus te
cum & prosperare, & ædifica domū Domino Deo tuo, sicut
locutus est de te. Det quoq; tibi Dominus prudentiā & sen-
sum, vt regere possis Israel, & custodire legem Dñi Dei tui.
Tūc enim proficere poteris, si custodieris mādata, & iudicia
quæ præcepit Dominus Moysi vt doceret Israel: cōfortare,
& viriliter age, ne timeas, neq; paueas. Ecce ego in pauperta-
te mea præparaui impēsas domus Domini, auri talēta centū
millia, & argēti mille millia talētorū: æris verò, & ferri nō est
D pōdus: vincitur enim numerus magnitudine: ligna & lapides
præparaui ad vniuersa impendia. Habes quoq; plurimos arti
fices latomos, & cæmentarios, artificesq; lignorū: & omniū
artiū ad faciendū opus prudentissimos in auro & argento &
ære & ferro, cuius nō est numerus. Surge igitur, & fac, & erit
Dominus

Quare Salomō dicatur Pacificus.

2.Reg.7.b
3.Reg.5.a

Dominus tecum. Præcepit quoq; Dauid cunctis principibus Israel, vt adiuuarēt Salomonē filium suum, Cernitis, inquiens, quòd Dominus Deus vester vobiscum sit, & dederit vobis requiem per circuitum, & tradiderit omnes in manus vestras, & subiecta sit terra coram Domino, & corā populo eius. Præbete igitur corda vestra & animas vestras, vt quæratis Dominū Deū vestrū: & cōsurgite & ædificate sanctuariū Domino Deo: vt introducatur arca fœderis Domini, & vasa Deo cōsecrata in domum quæ ædificatur nomini Domini.

S. DAVID senex, Salomone rege designato, Leuitas & eorum officia statuit. CAPVT XXIII.

A Igitur Dauid senex & plenus dierum, regem constituit Salomonem filium suum super Israel. Et congregauit omnes principes Israel, & sacerdotes atq; Leuitas. Numeratiq; sunt Leuitæ à triginta annis, & supra: & inuenta sunt triginta octo millia virorū. Ex his electi sunt, & distributi in ministeriū domus Domini viginti quatuor millia: præpositorum autem & iudicum, sex millia. Porrò quatuor millia ianitores: & totidem psaltes canentes Domino in organis quæ fecerat ad canendū. Et distribuit eos Dauid per vices filiorū Leui, Gerson, videlicet, & Caath, & Merari. Filii Gerson: Leedā, & Semei. Filii Leedan princeps: Iahiel, & Zethā, & Ioel, tres. Filii Semei: Salomith & Hoziel & Aran, tres: isti principes familiarū Leedan. Por-

Supra 6.a

B rò filii Semei: Ieheth, & Zina, & Iaus, & Baria: isti filii Semei, quatuor. Erat autē Ieheth prior, Zina secundus: porrò Iaus & Baria non habuerunt plurimos filios, & idcirco in vna familia vnaq; domo cōputati sunt. Filii Caath: Amrā & Isaar, Hebron & Oziel, quatuor. Filii Amram: Aaron, & Moyses. Separatusq; est Aaron, vt ministraret in Sanctosanctorum, ipse, & filii eius in sempiternū, & adoleret incensum Domino secundū ritum suum, ac benediceret nomini eius in sempiternum. Moysi quoq; hominis Dei filii annumerati sunt in tribu Leui. Filii Moysi: Gersom & Eliezer. Filii Gersom: Subuel primus. Fuerunt autē filii Eliézer: Rohobia primus: & non erant Eliézer filii alii. porrò filii Rohobia multiplicati

Exod. 2.a, & 6.c, Hebr. 5.b

Exod. 2.d

C ti sunt nimis. Filii Isaar: Salomith primus. Filii Hebron: Ieriáu primus, Amarias secundus, Iahaziel tertius, Iecmaam quartus. Filii Oziel: Micha primus, Iesia secundus. Filii Merari: Moholi & Musi. Filii Moholi: Eleázar & Cis. Mortuus est autem Eleázar, & nō habuit filios, sed filias: acceperuntq; eas filii Cis fratres earum. Filii Musi: Moholi & Eder & Ierimoth, tres. Hi filii Leui in cognationibus & familiis suis, principes per vices, & numerum capitum singulorū qui faciebant opera ministerii domus Domini à viginti annis, & suprà. Dixit enim Dauid, Requiē dedit Dominus Deus Israel populo suo, & habitationem Ierusalem vsq; in æternum. Nec erit officii Leuitarum vt vltrà portent tabernaculum, & omnia vasa eius ad ministrandum. Iuxta præcepta quoq;

D Dauid nouissima supputabitur numerus filiorum Leui à viginti annis & suprà. Et erunt sub manu filiorum Aaron in cultum domus Domini, in vestibulis & in exedris, & in loco purificationis, & in sanctuario, & in vniuersis operibus ministerii templi Dei. Sacerdotes autem super panes propositionis, & ad similæ sacrificium, & ad lagana & azyma & sartaginem, & ad torrendum, & super omne pondus atque mensuram. Leuitæ verò, vt stent mane ad confitendum, & canendum Domino: similiterque ad vesperam, tam in oblatione holocaustorum Domini, quàm in Sabbathis & Calendis & solennitatibus reliquis iuxta numerum & ceremonias vniuscuiusq; rei iugiter corā Domino. Et custodiant obseruationes tabernaculi fœderis, & ritum sanctuarii, & obseruationē filiorū Aaron fratrū suorū, vt ministrent in domo Domini.

S. ELEAZAR & Ithamar familiæ & vices eorum. CAPVT XXIIII.

A Porrò filiis Aaron hæ partitiones erāt. Filii Aaron: Nadab & Abiu & Eleázar & Ithamar. Mortui sunt autem Nadab & Abiu ante patrē suum absq; liberis: sacerdotioq; functus est Eleázar & Ithamar. Et diuisit eos Dauid & Sadoc de filiis Eleazari, & Abimélech de filiis Ithamar secundū vices suas & ministerium. Inuētiq; sunt multò plures filii Eleázar in principibus viris, quàm filii Ithamar. Diuisit autē eis, hoc est filiis Eleázar principes per familias sedecim: & filiis Ithamar per familias & domos suas octo. Porrò diuisit vtrasq; inter se familias sortibus: erāt enim principes sanctuarii, & principes Dei

Leuit. 10.a

B tam de filiis Eleázar, quàm de filiis Ithamar. Descripsitque eos Semeias filius Nathanael scriba Leuites coram rege & principibus, & Sadoc sacerdote, & Ahimélech filio Abiathar, principibus quoq; familiarū sacerdotaliū & Leuiticarum: vnam domum, quæ cæteris præerat, Eleázar: & alteram domum, quæ sub se habebat cæteros, Ithamar. Exiuit autem sors prima Ioiarib, secūda Iedei, tertia Harim, quarta Seorim, quinta Melchia, sexta Maiman, septima Accos, octaua Abia, nona Iesua, decima Seebenia, vndecima Eliasib, duodecima Iacim, tredecima Hoppha, decimaquarta Isbaab, decimaquinta Belga, decimasexta Emmer, decimaseptima Hezir, decimaoctaua Aphses, decimanona Phetheia, vicesi-

C ma Hezeciel, vicesimaprima Iachin, vicesimasecunda Gamuel, vicesimatertia Dalaiáu, vicesimaquarta Maaziáu. Hæ vices eorū secundū ministeria sua, vt ingrederētur domū Domini iuxta ritū suū sub manu Aaron patris eorū: sicut præcepit Dominus Deus Israel. Porrò filiorū Leui, qui reliqui fuerāt de filiis Amram, erat Subael: & de filiis Subael, Iehedeia. De filiis quoque Rohobiæ princeps Iesias. Isaari verò filius Salemoth: filiusq; Salemoth Iahath: filiusq; eius Ieriáu primus, Amarias secūdus, Iahaziel tertius, Iecmáam quartus.

D Filius Oziel, Micha: filius Micha, Samir. Frater Micha, Iesia: filiusq; Iesiæ, Zacharias. Filii Merari, Moholi & Musi. Filius Oziáu, Benno. Filius quoq; Merari, Oziáu & Soam & Zacchur & Hebri. Porrò Moholi filius, Eleázar: qui nō habebat liberos. Filius verò Cis, Ierameel. Filii Musi, Moholi, Eder & Ierimoth. isti filii Leui secundum domos familiarum suarum. Miseruntq; & ipsi sortes contra fratres suos filios Aaron coram Dauid rege, & Sadoc, & Abimélech, & principibus familiarum sacerdotalium & Leuiticarum, tam maiores, quàm minores. omnes sors æqualiter diuidebat.

S. CANTORES, psaltes, & citharœdi, ac vices & sortes eorum. CAPVT XXV.

A Igitur Dauid & magistratus exercitus segregauerunt in ministerium filios Asaph & Heman & Idithun: qui prophetarent in citharis, & psalteriis, & cymbalis secundum numerum suum dedicato sibi officio seruiētes. De filiis Asaph: Zacchur & Ioseph & Nathania & Asarela, filii Asaph: sub manu Asaph prophetantes iuxta regem. Porrò Idithun: filii Idithun, Godolias, Sori, Iesias, & Hasabias, & Mathathias, sex, sub manu patris sui Idithun, qui in cithara prophetabat super cōfitētes & laudātes Dominū. Hemā quoq;: filii Heman, Bocciáu, Mathaniáu, Oziel, Subuel, & Ierimoth, Hananias, Hanani, Eliatha,

B Geddelthi, & Romemthiézer, Iesbacassa, Mellóthi, Othir, Mahazioth: omnes isti filii Heman Videntes regis in sermonibus Dei, vt exaltaret cornu: deditque Deus Heman filios quatuordecim, & filias tres. Vniuersi sub manu patris sui ad cantandum in templo Domini distributi erant in cymbalis, & psalteriis, & citharis, in ministeria domus Dei iuxta regem: Asaph videlicet, & Idithun & Heman. Fuit autem numerus eorum cum fratribus suis, qui erudiebant canticum Domini, cuncti doctores ducenti octoginta octo. Miseruntque sortes per vices suas, ex æquo tam maior

C quàm minor, doctus pariter & indoctus. Egressaque est sors prima

prima Ioseph, qui erat de Asaph. Secūda Godoliæ, ipsi & filiis eius, & fratribus eius duodecim. Tertia Zachur, filiis & fratribus eius duodecim. Quarta Isari, filiis & fratribus eius duodecim: quinta Nathaniç, filiis & fratribus eius duodecim. Sexta Bocciāu, filiis & fratribus eius duodecim. Septima Isreela, filiis & fratribus eius duodecim. Octaua Iesaiæ, filiis & fratribus eius duodecim. Nona Mathaniæ, filiis & fratribus eius duodecim. Decima Semeiæ, filiis & fratribus eius duodecim. Vndecima Azareel, filiis & fratribus eius duodecim. Duodecima Hasabiæ, filiis & fratribus eius duodecim. Ter-

D tiadecima Subael, filiis & fratribus eius duodecim. Quartadecima Mathathiæ, filiis & fratribus eius duodecim. Quintadecima Ierimoth, filiis & fratribus eius duodecim. Sextadecima Hananiæ, filiis & fratribus eius duodecim. Septimadecima Iesbacassæ, filiis & fratribus eius duodecim. Octauadecima Hanani, filiis & fratribus eius duodecim. Nonadecima Mellóthi, filiis & fratribus eius duodecim. Vicesima Eliátha, filiis & fratribus eius duodecim. Vicesimaprima Othir, filiis & fratribus eius duodecim. Vicesimasecunda Geddelthi, filiis & fratribus eius duodecim. Vicesimatertia Mahazioth, filiis & fratribus eius duodecim. Vicesimaquarta Romemthiézer, filiis & fratribus eius duodecim.

S. SANCTORVM *templi, & præfectorum thesaurorum officia.* CAPVT XXVI.

A Diuisiones autē ianitorū. de Coritis Meselemia, filius Core, de filiis Asaph. Filii Meselemiæ: Zacharias primogenitus, Iadihel secundus, Zabadias tertius, Iathanael quartus, Aelam quintus, Iohanan sextus, Elioenai septimus. Filii autē Obededom: Semeias primogenitus, Iozabad secūdus, Ioaha tertius, Sachar quartus, Nathanael quintus, Ammiel sextus, Issachar septimus, Phollathi octauus: quia benedixit illi Dominus. Semeiæ autē filio eius nati sunt filii, præfecti familiarū suarum: erant enim viri fortissimi. filii ergo Semeiæ: Othni, & Raphael, & Obed, Elzabad, & fratres eius viri fortissimi: Eliu quoq;, & Samachias. omnes hi, de filiis Obededom: ipsi & filii, & fratres eorū fortissimi ad ministrandū, sexagintaduo de

B Obededom. Porrò Meselemiæ filii, & fratres eorū robustissimi, decē & octo. De Hosa autē, id est de filiis Merari: Semri princeps, (non enim habuerat primogenitū, & idcirco posuerat eum pater eius in principē:) Helcias secundus, Tabelias tertius, Zacharias quartus: omnes hi filii, & fratres Hosa, tredecim. Hi diuisi sunt in ianitores, vt semper principes custodiarū, sicut & fratres eorū ministrarent in domo Domini. Missę sunt ergo sortes ex æquo, & paruis & magnis per familias suas in vnamquanq; portarū. Cecidit ergo sors orien

C talis, Selemiæ. Porrò Zachariç filio eius, viro prudentissimo, & erudito, sortitò obtigit plaga septentrionalis. Obededom verò, & filiis eius, ad austrum: in qua parte domus, erat seniorum concilium. Sephim, & Hosa ad occidentē, iuxta portam quæ ducit ad viam ascensionis: custodia contra custodiam. Ad orientem verò, Leuitæ sex: & ad aquilonem, quatuor per diē: atq; ad meridiē similiter in die, quatuor: & vbi erat cōsiliū, bini & bini. In cellulis quoq; ianitorū ad occidentē, quatuor in via: binis; per cellulas. hæ sunt diuisiones ianitorum

D filiorū Core, & Merari. Porrò Achias erat super thesauros domus Dei, & vasa sanctorū. Filii quoq; Ledan, filii Gerson: de Ledan principes familiarū, Ledan & Gersonni, Iehieli. Filii Iehieli: Zathā, & Ioel fratres eius super thesauros domus Dñi, Amramitis, & Issaritis, & Hebronitis & Ozihelitis. Subael autem filius Gersom, filii Moysi, præpositus thesauris. Fratres quoq; eius Eliézer, cuius filius Rahabia, & huius filius Esaias, & huius filius Ioram, huius quoq; filius Zechri, & huius filius Selemith. ipse Selemith, & fratres eius super thesauros sanctorum, quæ sanctificauit Dauid rex, & principes familiarū, & tribuni, & centuriones, & duces exercitus, de bellis, & manubiis præliorū quæ consecrauerant ad instaurationem

E nem & supellectilē templi Domini. Hæc autem vniuersa sanctificauit Samuel Videns, & Saul filius Cis, & Abner filius Ner, & Ioab filius Saruiæ: omnes qui sanctificauerāt ea per manū Selemith, & fratrum eius. Isaaritis verò præerat Chonenias, & filii eius ad opera forinsecus super Israel ad docendum, & iudicandum eos. Porrò de Hebronitis Hasabias, & fratres eius viri fortissimi, mille septingenti præerant Israeli trans Iordanem contra occidentem, in cunctis operibus Domini, & in ministerium regis. Hebronitarū autem princeps fuit Ieria secundum familias & cognationes eorum. Quadragesimo anno regni Dauid recensiti sunt: & inuenti sunt viri fortissimi in Iazer Galaad, fratresq́ue eius robustioris ætatis, duo millia septingenti principes familiarum. Præposuit autem eos Dauid rex Rubenitis & Gadditis, & dimidiæ tribui Manasse, in omne ministerium Dei & regis.

S. PRAEFECTI *principes regi ministrantes, officiarij atq; præfecti substantiæ eius.* CAPVT XXVII.

A Filii autem Israel secundū numerum suum, principes familiarū, tribuni & centuriones, & præfecti, qui ministrabant regi iuxta turmas suas, ingredientes & egredientes per singulos menses in anno: viginti quatuor millibus singuli præerāt. Primę turmæ in primo mense Iesboam præerat filius Zabdiel: & sub eo viginti quatuor millia. De filiis Phares, princeps cunctorū principum exercitus mense primo. Secundi mensis habebat turmā Dudia Ahohites, & post se alter nomine Macelloth, qui regebat partē exercitus viginti quatuor milliū. Dux quoque turmæ tertiæ in mense tertio, erat Banaias filius Ioiadæ sacerdos: & in diuisione sua viginti quatuor millia. Ipse est Banaias fortissimus inter triginta, & super triginta. præerat au-

B tem turmæ ipsius Amizabad filius eius. Quartus mēse quarto, Azahel frater Ioab, & Zabadias filius eius post eum: & in turma eius viginti quatuor millia. Quintus, mēse quinto, princeps Samaoth Iezerites: & in turma eius viginti quatuor millia. Sextus, mēse sexto, Hira filius Acces Thecuites: & in turma eius viginti quatuor millia. Septimus, mēse septimo, Helles Phallonites de filiis Ephráim: & in turma eius viginti quatuor millia. Octauus, mēse octauo, Sobochai Husathites de stirpe Zarahi: & in turma eius viginti quatuor millia. Nonus, mense nono, Abiezer Anathothites de filiis Iemini: & in turma eius viginti quatuor millia. Decimus, mēse decimo, Marai, & ipse Netophathites de stirpe Zarahi: & in turma eius viginti quatuor millia. Vndecimus, mēse vndecimo, Banaias Pharathonites de filiis Ephráim: & in turma eius viginti quatuor millia. Duodecimus, mense duodecimo, Holdai Netophathites de stirpe Gothoniel: & in turma eius viginti qua-

C tuor millia. Porrò tribubus præerant in Israel, Rubenitis, dux Eliézer filius Zechri: Simeonitis, dux Saphatias filius Maacha: Leuitis, Hasabias filius Camuel: Aaronitis, Sadoc: Iudaitis, Eliu frater Dauid: Issacharitis, Amri filius Michael: Zabulonitis Iesmaias filius Abdiæ: Nephthalitibus, Ierimoth filius Oziel: filiis Ephráim, Osee filius Ozaziu: dimidiæ tribui Manasse, Ioel filius Phadaiæ: & dimidiæ tribui Manasse in Galaad, Iaddo filius Zachariæ: Beniamin autem, Iasiel filius Abner: Dan verò, Ezriel filius Ieroham. hi principes filiorū Israel. Noluit autē Dauid numerare eos à viginti annis inferius: quia dixerat Dominus vt multiplicaret Israel quasi stellas cœli. Ioab filius Saruiæ cœperat numerare, nec compleuit: quia super hoc ira irruerat in Israel: & idcirco numerus eorum qui fuerant recensiti, non est relatus in fastos regis Dauid. Super thesauros autem regis fuit Azmoth filius Adiel. his autem thesauris qui erant in vrbibus, & in

D vicis, & in turribus præsidebat Ionathan filius Oziæ. Operi autem rustico, & agricolis qui exercebant terram, præerat Ezri filius Chelub. Vinearumq́ue cultoribus, Semeias Ramathites:

Ramathites: cellis autē vinariis, Zabdias Saphomites. Nam super oliueta & ficeta, quæ erant in campestribus, Balanan Gederites: super apothecas autē olei, Ioas. Porrò armentis quæ pascebantur in Saron, præpositus fuit Setrái Saronites: & super boues in vallibus, Saphat filius Adli: super camelos verò, Vbil Ismaelites: & super asinos, Iadias Meronathites: super oues quoq; Iaziz Agarenus. omnes hi, principes substantiæ regis Dauid. Ionathan autē patruus Dauid consiliarius, vir prudens & literatus: ipse & Iahiel filius Hachamoni, erāt cū filiis regis. Achitophel etiā cōsiliarius regis, & Chusas Arachites amicus regis. Post Achitophel fuit Ioiada filius Banaiæ, & Abiathar. Princeps autem exercitus regis erat Ioab.

S. EXHORTATIO *Dauidis ad Salomonem & populum pro construendo templo.* CAPVT XXVIII.

A Conuocauit igitur Dauid omnes principes Israel, duces tribuū, & præpositos turmarū, qui ministrabant regi: tribunos quoq; & centuriones, & qui præerant substantiæ, & possesionibus regis: filiosq; suos cum eunuchis, & potentes, & robustissimos quosq; in exercitu Ierusalē. Cumq; surrexisset rex, & stetisset, ait, Audite me fratres mei, & populus meus: Cogitaui vt ædificarem domum in qua requiesceret arca fœderis Domini, & scabellū pedum Dei nostri: & ad ædificandum, omnia præparaui. Deus autem dixit mihi, Non ædificabis domum nomini meo: eo quòd sis vir bellator, & sanguinem fuderis. Sed & elegit Dominus Deus Israel me de vniuersa domo patris mei, vt essem rex super Israel in sempiternum: de Iuda enim elegit principes: porrò de domo Iuda, domum patris mei: & de filiis patris mei, placuit ei vt me eligeret regem super cunctū Israel. B Sed & de filiis meis (filios enim mihi multos dedit Dominus) elegit Salomonem filium meum, vt sederet in throno regni Domini super Israel, dixitq; mihi, Salomon filius tuus ædificabit domum meam, & atria mea: ipsum enim elegi mihi in filium, & ego ero ei in patrem. Et firmabo regnum eius vsq; in æternum, si perseuerauerit facere præcepta mea & iudicia, sicut & hodie. Nunc ergo coram vniuerso cœtu Israel audiente Deo nostro, custodite & perquirite cuncta mandata Domini Dei vestri: vt possideatis terram bonam, & relinquatis eam filiis vestris post vos vsq; in sempiternū. Tu autem Salomon fili mi, scito Deum patris tui, & serui ei corde perfecto, & animo voluntario: Omnia enim corda scrutatur Dominus, & vniuersas mentium cogitationes intelligit. Si quæsieris eum, inuenies: si autem dereliqueris eum, proiiciet te in æternum. Nunc ergo quia elegit te Dominus vt ædificares domū sanctuarii, C confortare & perfice. Dedit autem Dauid Salomon filio suo descriptionē porticus, & templi, & cellariorum, & cœnaculi, & cubiculorū in adytis, & domus propitiationis, necnon & omnium quæ cogitauerat atriorum & exedrarū per circuitum in thesauros domus Dei & in thesauros sanctorum: diuisionumq; sacerdotaliū & Leuiticarum in omnia opera domus Domini, & in vniuersa vasa ministerii templi Domini. Aurum in pondere per singula vasa ministerii. Argenti quoq; pondus pro vasorum & operum diuersitate. Sed & ad candelabra aurea, & ad lucernas eorū, aurum pro mensura vniuscuiusq; candelabri & lucernarū. Similiter & in candelabra argentea, & in lucernas eorum, pro diuersitate mensuræ, pondus argenti tradidit. Aurum quoq; dedit in mensas propositionis pro diuersitate mensarum: similiter & argen- D tum in alias mensas argenteas. Ad fuscinulas quoq;, & phialas, & thuribula ex auro purissimo, & leunculos aureos pro qualitate mensuræ pondus distribuit in leunculum & leunculum. Similiter & in leones argenteos diuersum argenti pondus separauit. Altari autē in quo adoletur incensum, aurum purissimū dedit: & vt ex ipso fieret similitudo quadrigæ cherubim extendentium alas, & velantium arcam fœderis Domini. Omnia (inquit) venerūt scripta manu Domini ad me, vt intelligerem vniuersa opera exemplaris. Dixit quoque Dauid Salomoni filio suo, Viriliter age, & cōfortare, & fac: ne timeas & ne paueas. Dominus enim Deus meus tecum erit, & nō dimittet te, nec derelinquet, donec perficias omne opus ministerii domus Domini. Ecce diuisiones sacerdotum & Leuitarum, in omne ministerium domus Dei assistunt tibi, & parati sunt, & nouerunt tam principes quàm populus facere omnia præcepta tua.

2. Reg. 7. b — *Sapien. 9. b* — Deo corde pfecto seruiendū, nā cordiū scrutator est. *Psal. 7.* — Exemplar templi accepit à Deo Dauid.

S. IMPENSAE *domus Domini à Dauid præparatæ, quibus populus donaria adiicit, vngitq; secundò Salomonem, & Dauid moritur.* CAPVT XXIX.

A Locutusq; est Dauid rex ad omnem ecclesiam, Salomonē filium meum vnum elegit Deus, adhuc puerum & tenellum: opus enim grande est, neque enim homini præparatur habitatio, sed Deo. Ego autē totis viribus meis præparaui impēsas domus Dei mei. Aurum ad vasa aurea, & argentū in argentea, æs in ænea, ferrum in ferrea, ligna ad lignea: & lapides onychinos, & quasi stibinos, & diuersorū colorū, omnemq; pretiosum lapidem, & marmor parium abundantissime. & super hæc quæ obtuli in domum Dei mei, de peculio meo aurum & argentum do in templū Dei mei, exceptis his quæ præparaui in ædem sanctam. Tria millia talenta auri de auro Ophir: & septem millia talentorum argenti probatissimi, ad deaurandos B parietes templi. Et vbicunque opus est aurū, de auro, & vbicunq; opus est argentum de argento, opera fiant per manus artificum: & si quis sponte offert, impleat manum suam hodie, & offerat quod voluerit Domino. Polliciti sunt itaq; principes familiarum, & proceres tribuū Israel, tribuni quoque & centuriones, & principes possesionum regis. Dederuntq; in opera domus Dei auri talenta quinq; millia, & solidos decem millia: argenti talenta decem millia, & æris talenta decem & octo millia: ferri quoque centum millia talentorum. Et apud quemcunque inuenti sunt lapides, dederunt in C thesauros domus Domini per manum Iahiel Gersonitis. Lætatusq; est populus, cum vota sponte promitterent: quia corde toto offerebant ea Domino: sed & Dauid rex lætatus est gaudio magno. Et benedixit Domino coram vniuersa multitudine: & ait, Benedictus es Domine Deus Israel patris nostri ab æterno in æternum. Tua est Domine magnificentia, & potentia, & gloria, atq; victoria, & tibi laus: cuncta enim quæ in cœlo sunt, & in terra, tua sunt, tuū Domine regnum, & tu es super omnes principes. Tuæ diuitiȩ, & tua est gloria: tu dominaris omnium, in manu tua virtus & potentia, in ma- D nu tua magnitudo & imperium omnium. Nunc igitur Deus noster confitemur tibi, & laudamus nomen tuum inclytum. Quis ego, & quis populus meus, vt possimus hæc tibi vniuersa promittere? tua sunt omnia, & quæ de manu tua accepimus, dedimus tibi. Peregrini enim sumus coram te & aduenæ, sicut omnes patres nostri. Dies nostri quasi vmbra super terram, & nulla est mora. Domine Deus noster, omnis hæc copia quam parauimus vt ædificaretur domus nomini sancto tuo, de manu tua est, & tua sunt omnia. Scio Deus meus, quòd probes corda, & simplicitatem diligas, vnde & ego in simplicitate cordis mei lætus obtuli vniuersa hæc: & populum tuum, qui hic repertus est, vidi cum ingenti gau- E dio tibi offerre donaria. Domine Deus Abraham, & Isaac, & Israel patrum nostrorum, custodi in æternum hanc voluntatem cordis eorum, & semper in veneratione tui mens ista permaneat. Salomoni quoque filio meo da cor perfectum, vt custodiat mandata tua, testimonia tua, & ceremonias tuas, & faciat vniuersa: & ædificet ædem, cuius impensas paraui. Præcepit autem Dauid vniuersæ ecclesiæ, Benedicite Domino Deo vestro. Et benedixit omnis ecclesia Domino Deo patrum suorum: & inclinauerunt se, &

Dauid laudat Dominum. — Nihil Deo dam⁹ quod ab eo prius non accepimus. *Sapien. 2. b*

se,& adorauerunt Dominum, & deinde regem. Immolaueruntq; victimas Domino: & obtulerunt holocausta die sequenti tauros mille, arietes mille, agnos mille cum libaminibus suis, & vniuerso ritu abundātissime in omnem Israel. Et
F comederunt, & biberunt coram Domino in die illo cum grandi lætitia: & vnxerūt secundò Salomonē filium Dauid. Vnxerunt autem eum Domino in principem, & Sadoc in pontificem. Seditq; Salomon super soliū Domini in regem pro Dauid patre suo, & cunctis placuit: & paruit illi omnis Israel. Sed & vniuersi principes & potentes, & cuncti filii regis Dauid dederunt manū, & subiecti fuerunt Salomoni regi. Magnificauit ergo Dominus Salomonem super omnem
G Israel: & dedit illi gloriam regni, qualem nullus habuit ante eum rex Israel. Igitur Dauid filius Isai regnauit super vniuersum Israel. Et dies quibus regnauit super Israel, fuerunt quadraginta anni: in Hebron regnauit septem annis, & in Ierusalem annis triginta tribus. Et mortuus est in senectute bona, plenus dierum, & diuitiis, & gloria. Et regnauit Salomon filius eius pro eo. Gesta autem Dauid regis priora & nouissima scripta sunt in libro Samuelis Videntis, & in libro Nathā prophetæ, atq; in volumine Gad Videntis: vniuersiq; regni eius & fortitudinis, & temporum quæ transierunt sub eo, siue in Israel, siue in cunctis regnis terrarum.

Secūdò vngitur Salomon. *3.Reg.1.e*
Tempus regni Dauid. *3.Reg.2.c*
Moritur Dauid: cui succedit Salomon.

FINIS.

Secundus Liber Paralipomenon, Hebraicè Dibre Haiamim.

S. OBLATIS *hostiis à Salomone in Gabaon, Dominus illi nocte apparens, dat illi petitam sapientiam, inde currus & equites congregat.* CAPVT I.

A CONFORTATVS est ergo Salomō filius Dauid in regno suo, & Dominus Deus erat cum eo, & magnificauit eū in excelsum. Præcepitq; Salomon vniuerso Israeli, tribunis, & centurionibus, & ducibus, & iudicibus omnis Israel, & principibus familiarū: & abiit cum vniuersa multitudine in excelsum Gabaon, vbi erat tabernaculum fœderis Dei, quod fecit Moyses famulus Dei in solitudine. Arcam autem Dei adduxerat Dauid de Cariathiarim in locum quem præparauerat ei, & vbi fixerat illi tabernaculū, hoc est in Ierusalē. Altare quoq; æneum, quod fabricatus fuerat Beseleel filius Vri filii Hur, ibi erat corā tabernaculo Do-
B mini: quod & requisiuit Salomon, & omnis ecclesia. Ascenditq; Salomon ad altare æneum coram tabernaculo fœderis Domini, & obtulit in eo mille hostias. Ecce autē in ipsa nocte apparuit ei Deus, dicēs, Postula quod vis, vt dem tibi. Dixitq; Salomon Deo, Tu fecisti cū Dauid patre meo misericordiam magnā: & cōstituisti me regē pro eo. Nūc ergo Domine Deus impleatur sermo tuus, quem pollicitus es Dauid patri meo: tu enim me fecisti regē super populū tuū multū,
C qui tam innumerabilis est, quàm puluis terræ. Da mihi sapiētiam & intelligentiā, vt ingrediar & egrediar coram populo tuo: quis enim potest hunc populū tuum dignè, qui tam grādis est, iudicare? Dixit autem Deus ad Salomonē, Quia hoc magis placuit cordi tuo, & nō postulasti diuitias, & substantiam, & gloriā, neq; animas eorū qui te oderunt, sed nec dies vitæ plurimos: petisti autē sapientiā & scientiā, vt iudicare possis populū meum, super quē constitui te regem, Sapientia & sciētia data sunt tibi: diuitias autē, & substantiā, & gloriā dabo tibi, ita vt nullus in regibus nec ante te, nec post te
D fuerit similis tui. Venit ergo Salomon ab excelso Gabaon in Ierusalē coram tabernaculo fœderis: & regnauit super Israel. Cōgregauitq; sibi currus & equites: & facti sunt ei mille quadringēti currus, & duodecim millia equitū: & fecit eos esse in vrbibus quadrigarū, & cū rege in Ierusalē. Præbuitq; rex argentū & aurū in Ierusalē quasi lapides, & cedros quasi sycomoros, quæ nascūtur in cāpestribus multitudine magna. Adducebātur autē ei equi de Aegypto, & de Coa à negotiatoribus regis, qui ibāt, & emebāt pretio quadrigā equorū sexcētis argēteis, & equū centū quinquaginta: similiter de vniuersis regnis Cethæorum, & à regibus Syriæ emptio celebrabatur.

3.Reg.3.a *Exod.38.a* *1.Par.28.b* *Sapien.9.b*
Numerus curruum & equitum Salomonis.

S. CONDVCTIS *operariis millib. Salomon ad Hiram pro lignis ad templi structuram mittendis.* CAPVT II.

A DEcreuit autem Salomon ædificare domū nomini Domini, & palatiū sibi. Et numerauit septuaginta millia virorū portantiū humeris, & octoginta millia qui cæderent lapides in montibus, præpositosq; eorū tria millia sexcētos. Misit quoq; ad Hirā regē Tyri, dicēs, Sicut egisti cum Dauid patre meo, & misisti ei ligna cedrina, vt ædificaret sibi domū, in qua & habitauit: sic fac mecū vt ædificē domū nomini Domini Dei mei, vt consecrē eam ad adolendum incensum corā illo, & fumiganda aromata, & ad propositionē panum sempiternā, & ad holocaustomata mane & vespere, sabbathis quoq;, & neomeniis, & solēnitatibus Domini Dei nostri in sempiternū,
B quæ mādata sunt Israeli. Domus enim quā ædificare cupio, magna est: magnus est enim Deus noster super omnes deos. Quis ergo poterit præualere, vt ædificet ei dignā domū? si cœlū, & cœli cœlorū capere eum nequeunt: quātus ego sum, vt possim ædificare ei domum? sed ad hoc tantum, vt adoleatur incensum coram illo. Mitte ergo mihi virum eruditum, qui nouerit operari in auro & argento, ære & ferro, purpura, coccino, & hyacintho, & qui sciat sculpere cælaturas cū his artificibus quos mecū habeo in Iudæa & Ierusalē, quos præparauit Dauid pater meus. Sed & ligna cedrina mitte mihi, & arceuthina, & pinea de Libano: scio enim quòd serui tui nouerint cædere ligna de Libano, & erūt serui mei cū seruis
C tuis, vt parentur mihi ligna plurima. Domus enim quam cupio ædificare, magna est nimis & inclyta. Præterea operariis qui cæsuri sunt ligna seruis tuis dabo in cibaria tritici coros viginti millia, & hordei coros totidē, & vini viginti millia metretas, oleiq; sata viginti millia. Dixit autē Hiram rex Tyri per literas, quas miserat Salomoni, Quia dilexit Dominus populum suum, idcirco te regnare fecit super eum. Et addidit, dicens, Benedictus Dominus Deus Israel, qui fecit cœlū & terrā, qui dedit Dauid regi filiū sapientem & eruditū & sensatū atq; prudentē, vt ædificaret domum Domino, & palatium sibi. Misi ergo tibi virum prudentem, & scientissi-
mum

3.Reg.5.a
Diligens Dominus populū, cōstituit super eum regem sapientem.

tabulæ lapideæ quas posuerat Moyses in Horeb, quando legem dedit Dominus filiis Israel egredientibus ex Aegypto. Egressis autem sacerdotibus de sanctuario (omnes enim sacerdotes qui ibi potuerant inueniri, sanctificati sunt: nec adhuc in illo tempore vices, & ministeriorũ ordo inter eos diuisus erat) tam Leuitæ, quàm cantores, id est & qui sub Asaph erant, & qui sub Heman, & qui sub Idithun, filii, & fratres eorum vestiti byssinis, cymbalis, & psalteriis, & citharis cõcrepabant, stantes ad orientalẽ plagam altaris, & cum eis sacerdotes centũ viginti canentes tubis. Igitur cunctis pariter, & tubis, & voce, & cymbalis, & organis, & diuersi generis musicorum concinentibus, & vocẽ in sublime tollentibus, longe sonitus audiebatur: ita vt cum Dominum laudare cœpissent, & dicere, Confitemini Domino quoniam bonus, quoniam in æternum misericordia eius: impleretur domus Domini nube, ne possent sacerdotes stare & ministrare propter caliginem. Compleuerat enim gloria Domini domum Dei.

Gloria Domini templũ replet.

S. SALOMONIS *exhortatio ad populum, & oratio ad Deum.*

CAPVT VI.

Salomõ benedicit congregationi 3. Reg. 8.

Tunc Salomon ait, Dominus pollicitus est vt habitaret in caligine: ego autem ædificaui domum nomini eius, vt habitaret ibi in perpetuũ. Et conuertit rex faciem suã, & benedixit vniuersæ multitudini Israel (nã omnis turba stabat intenta) & ait, Benedictus Dominus Deus Israel, qui quod locutus est Dauid patri meo, opere cõpleuit, dicens, A die qua eduxi populũ meum de terra Aegypti, nõ elegi ciuitatẽ de cunctis tribubus Israel vt ædificaretur in ea domus nomini meo: neq; elegi quenquam aliũ virum, vt esset dux in populo meo Israel: sed elegi Ierusalẽ vt sit nomẽ meũ in ea, & elegi Dauid, vt cõstituerem eum super populũ meũ Israel. Cumq; fuisset voluntatis Dauid patris mei, vt ædificaret domũ nomini Domini Dei Israel, dixit Dominus ad eũ, Quia hæc fuit voluntas tua, vt ædificares domũ nomini meo, bene quidem fecisti huiuscemodi habere voluntatẽ: sed nõ tu ædificabis mihi domum, veruntamẽ filius tuus, qui egredietur de lumbis tuis, ipse ædificabit domũ nomini meo. Compleuit ergo Dominus sermonem suũ, quem locutus fuerat: & ego surrexi pro patre meo Dauid, & sedi super thronũ Israel, sicut locutus est Dominus: & ædificaui domum nomini Domini Dei Israel. Et posui in ea arcã, in qua est pactũ Domini quod pepigit cum filiis Israel. Stetit ergo corã altari Domini ex aduerso vniuersæ multitudinis Israel, & extendit manus suas. Siquidẽ fecerat Salomon basim æneã, & posuerat eam in medio basilicæ, habentẽ quinq; cubitos longitudinis, & quinq; latitudinis, & tres cubitos altitudinis: stetitq; super eam, & deinde flexis genibus cõtra vniuersam multitudinẽ Israel, & palmis in cœlũ leuatis, ait, Domine Deus Israel, non est similis tui Deus in cœlo & in terra: qui custodis pactũ & misericordiã cum seruis tuis qui ambulant corã te in toto corde suo. Qui præstitisti seruo tuo Dauid patri meo quæcunq; locutus fueras ei: & quæ ore promiseras, opere complesti, sicut & præsens tẽpus probat. Nunc ergo Domine Deus Israel imple seruo tuo patri meo Dauid quæcũq; locutus es, dicẽs, Nõ deficiet ex te vir corã me, qui sedeat super thronũ Israel: ita tamen si custodierint filii tui viam suã, & ambulauerint in lege mea, sicut & tu ambulasti corã me. Et nũc Domine Deus Israel firmetur sermo tuus quẽ locutus es seruo tuo Dauid. Ergóne credibile est vt habitet Deus cum hominibus super terrã? Si cœlũ & cœli cœlorũ non te capiunt: quanto magis domus ista quam ædificaui? Sed ad hoc tantũ facta est, vt respicias orationem serui tui, & obsecrationem eius Domine Deus meus: & audias preces quas fundit famulus tuus corã te: vt aperias oculos tuos super domũ istam diebus ac noctibus, super locũ in quo pollicitus es vt inuocetur nomen tuũ: & exaudires orationẽ quam seruus tuus orat in eo, & exaudias preces famuli tui, & populi tui Israel. Quicunq; orauerit in loco isto, exaudi de habitaculo tuo, id est de cœlis, & propitiare. Si peccauerit quispiã in proximũ suum, & iurare contra eũ paratus venerit, seq; maledicto constrinxerit corã altari in domo ista: tu audies de cœlo, & facies iudiciũ seruorum tuorũ, ita vt reddas iniquo viã suã in caput propriũ, & vlciscaris iustũ, retribuens ei secundũ iustitiam suã. Si superatus fuerit populus tuus Israel ab inimicis (peccabũt enim tibi) & cõuersi egerint pœnitentiã, & obsecrauerint nomen tuum, & fuerint deprecati te in loco isto, tu exaudies de cœlo, & propitiare peccato populi tui Israel, & reduc eos in terram quam dedisti eis, & patribus eorũ. Si clauso cœlo pluuia non fluxerit propter peccata populi tui, & deprecati te fuerint in loco isto, & cõfessi nomini tuo, & cõuersi à peccatis suis, cum eos afflixeris: exaudi de cœlo Domine, & dimitte peccata seruis tuis & populi tui Israel, & doce eos viã bonã per quam ingrediãtur, & da pluuiã terræ quam dedisti populo tuo ad possidẽdũ. Fames si orta fuerit in terra, & pestilentia, & ærugo, & locusta, & bruchus, & hostes vastatis regionibus, portas obsederint ciuitatis, omnisq; plaga, & infirmitas presserit: si quis de populo tuo Israel fuerit deprecatus, cognoscẽs plagã, & infirmitatẽ suam, & expanderit manus suas in domo hac: tu exaudies de cœlo, de sublimi scilicet habitaculo tuo, & propitiare, & redde vnicuiq; secundũ vias suas quas nosti eũ habere in corde suo: tu enim solus nosti corda filiorum hominũ. Vt timeant te, & ambulẽt in viis tuis cunctis diebus quibus viuũt super faciẽ terræ quã dedisti patribus nostris. Externum quoq; qui nõ est de populo tuo Israel, si venerit de terra lõginqua, propter nomẽ tuũ magnũ, & propter manũ tuam robustã, & brachiũ tuũ extentũ, & adorauerit in loco isto: tu exaudies de cœlo firmissimo habitaculo tuo, & facies cuncta pro quibus inuocauerit te ille peregrinus: vt sciant omnes populi terræ nomẽ tuum: & timeant te sicut populus tuus Israel, & cognoscãt quia nomẽ tuum inuocatũ est super domũ hãc quam ædificaui. Si egressus fuerit populus tuus ad bellum cõtra aduersarios suos per viam in qua miseris eos, adorabũt te cõtra viam in qua ciuitas hæc est quam elegisti, & domus quam ædificaui nomini tuo: & exaudies de cœlo preces eorũ, & obsecrationẽ, & vlciscaris. Si autẽ peccauerint tibi (neq; enim est homo qui nõ peccet) & iratus fueris eis, & tradideris hostibus, & captiuos duxerint eos in terram longinquã, vel certe quæ iuxtà est: & conuersi in corde suo in terra ad quam captiui ducti fuerãt, egerint pœnitentiam, & deprecati te fuerint in terra captiuitatis suæ, dicẽtes, Peccauimus, inique fecimus, iniuste egimus: & reuersi fuerint ad te in toto corde suo, & in tota anima sua, in terra captiuitatis suæ ad quam ducti sunt, adorabũt te contra viã terræ suæ quam dedisti patribus eorũ, & vrbis quam elegisti, & domus quam ædificaui nomini tuo: tu exaudies de cœlo, hoc est de firmo habitaculo tuo preces eorũ, & facias iudiciũ, & dimittas populo tuo quamuis peccatori. Tu es enim Deus meus, aperiantur quæso oculi tui, & aures tuæ

Oratio Salomonis vt exaudiãtur orãtes in tẽplo. 2. mac. 2.

Infra 20.

3. Reg. 8. Eccl. 7. 1. Ioan. 1.

n

Psal. 131. c

intētæ sint ad orationē quæ fit in loco isto. Nunc igitur cō-
surge Domine Deus in requiē tuam, tu & arca fortitudinis
tuæ: Sacerdotes tui Domine Deus induātur salutē, & sancti
tui lætentur in bonis. Domine Deus meus ne auerseris faciē
christi tui: memento misericordiarum Dauid serui tui.

S. DOMINI *maiestas apparens Salomonis preces admisit.*

CAPVT VII.

Ignis deuorat sacrificium.
2. Ma. 2. c

A CVmq; complesset Salomō fundens preces, ignis
descendit de coelo, & deuorauit holocausta &
victimas: & maiestas Domini impleuit domū.
Nec poterant sacerdotes ingredi templū Domi
ni, eo quòd impleslet maiestas Domini templū Domini. Sed
& omnes filii Israel videbāt descēdentē ignem, & gloria Do
mini super domū: & corruentes proni in terrā super paui-
mentū stratū lapide, adorauerūt: & laudauerūt Dominum,
quoniā bonus, quoniā in seculū misericordia eius. Rex autē,
B & omnis populus immolabāt victimas corā Domino. Ma-
ctauit igitur rex Salomon hostias, boum vigintiduo millia,
arietū centū viginti millia: & dedicauit domū Dei rex & vni
uersus populus. Sacerdotes autē stabāt in officiis suis: & Le-
uitæ in organis carminum Domini, quæ fecit Dauid rex ad
laudandū Dominū, Quoniā in æternum misericordia eius,
hymnos Dauid canentes per manus suas: porrò sacerdotes
canebant tubis ante eos, cūctusq; Israel stabat. Sanctificauit
quoq; Salomō mediū atrii ante templū Domini: obtulerat
enim ibi holocausta & adipes pacificorū: quia altare æneum
quod fecerat, nō poterat sustinere holocausta & sacrificia &

Fit ingens solennitas.

adipes. Fecit ergo Salomon solennitatem in tempore illo
septem diebus, & omnis Israel cum eo, ecclesia magna val-
C de, ab introitu Emath vsq; ad torrentē Aegypti. Fecitq; die
octauo collectā, eo quòd dedicasset altare septē diebus, & so
lennitatē celebrasset diebus septē. Igitur in die vicesimo ter-
tio mēsis septimi dimisit populos ad tabernacula sua lætan-
tes atq; gaudētes super bono quod fecerat Dominus Dauid,

3. Reg. 9. a

& Salomoni, & Israeli populo suo. Cōpleuitq; Salomon do
mum Domini, & domū regis, & omnia quæ disposuerat in
corde suo vt faceret in domo Domini, & in domo sua, &
prosperatus est. Apparuit autē ei Dominus nocte, & ait, Au-

Dominus exaudit orationē Salomonis.

diui orationē tuā, & elegi locū istū mihi in domū sacrificii.
Si clausero coelū, & pluuia nō fluxerit, & mādauero & præ-
cepero locustæ vt deuoret terrā, & misero pestilētia in po-
pulū meū: cōuersus autē populus meus, super quos inuoca
tū est nomē meū, deprecatus me fuerit, & exquisierit faciem
meā, & egerit poenitētiā à viis suis pessimis: & ego exaudiā
D de coelo, & propitius ero peccatis eorū, & sanabo terrā eo-
rum. Oculi quoq; mei erūt aperti, & aures meæ erectæ ad o-
rationē eius qui in loco isto orauerit. Elegi enim, & sanctifi-
caui locū istū, vt sit nomē meū ibi in sempiternū, & perma-
neant oculi mei, & cor meum ibi cūctis diebus. Tu quoq; si
ambulaueris corā me, sicut ambulauit Dauid pater tuus, &
feceris iuxta omnia quæ præcepi tibi, & iustitias meas, iudi-
ciaq; seruaueris: suscitabo thronū regni tui, sicut pollicitus
sum Dauid patri tuo, dicēs, Non auferetur de stirpe tua vir,
qui nō sit princeps in Israel. Si autē auersi fueritis, & dereli-
queritis iustitias meas, & præcepta mea quæ proposui vobis,
& abeūtes seruieritis diis alienis, & adoraueritis eos: euellam
vos de terra mea quā dedi vobis, & domū hāc quā sanctifica
ui nomini meo, proiiciā à facie mea, & tradā eam in parabo
lā, & in exemplū cūctis populis. Et domus ista erit in prouer
biū vniuersis trāseūtibus: & dicent stupētes, Quare fecit Do
minus sic terræ huic, & domui huic? Respōdebūtq;, Quia de
reliquerūt Dominū Deū patrū suorū, qui eduxit eos de ter-
ra Aegypti, & apprehēderunt deos alienos, & adorauerunt
eos, & coluerūt: idcirco venerūt super eos vniuersa hęc mala.

S. INSTAVRAT *Salomon ciuitates quas Hiram sibi donauit.*

CAPVT VIII.

3. Reg. 9. b

A EXpletis autem viginti annis postquā ædificauit
Salomon domū Domini & domū suam: ciuita
tes quas dederat Hiram Salomoni, ædificauit, &
habitare ibi fecit filios Israel. Abiit quoq; in E-
math Suba, & obtinuit eā. Et ædificauit Palmirā in deserto,
& alias ciuitates munitissimas ædificauit in Emath. Extru-
xitq; Bethhoron superiorē, & Bethhoron inferiorē, ciuita-
tes muratas habētes portas & vectes & seras. Balaath etiā &
omnes vrbes firmissimas, quæ fuerūt Salomonis, cunctasq;
vrbes quadrigarū, & vrbes equitū. Omnia quæcunq; voluit,
B fecit rex Salomon atq; disposuit: ædificauit in Ierusalē & in
Libano, & in vniuersa terra potestatis suæ. Omnē populum

Populi facti Salomoni tributarij.

qui derelictus fuerat de Hethæis, & Amorrhęis, & Pherezæ-
is, & Heuæis, & Iebusæis, qui nō erant de stirpe Israel, de filiis
eorū. Et de posteris quos nō interfecerāt filii Israel, subiuga-
uit Salomon in tributarios, vsq; in diem hāc. Porrò de filiis
Israel nō posuit vt seruirent operibus regis: ipsi enim erant
viri bellatores, & duces primi & principes quadrigarū & e-
quitū eius. Omnes autē principes exercitus regis Salomonis
fuerūt ducenti quinquaginta, qui erudiebant populū. Filiam
verò Pharaonis trāstulit de ciuitate Dauid in domū quam
C ædificauerat ei. Dixit enim, Nō habitabit vxor mea in do-
mo Dauid regis Israel, eo quòd sanctificata sit: quia ingres-
sa est in eam arca Domini. Tunc obtulit Salomon holocau-
sta Domino super altare Domini, quod extruxerat ante por
ticum, vt per singulos dies offerretur in eo iuxta præceptum
Moysi, in sabbathis & in calendis, & in festis diebus ter per
annū, id est in Solēnitate azymorū, & Solēnitate hebdoma-
darum, & in Solēnitate tabernaculorū. Et cōstituit iuxta di-
spositionē Dauid patris sui officia sacerdotū in ministeriis
suis: & Leuitas in ordine suo, vt laudarēt, & ministrarent co
ram sacerdotibus iuxta ritū vniuscuiusq; diei: & ianitores
in diuisionibus suis per portā & portā: sic enim præceperat
D Dauid homo Dei. Nec prætergressi sunt de mandatis regis
tam sacerdotes, quàm Leuitæ, ex omnibus quæ præceperat.
Et in custodiis thesaurorum omnes impēsas præparatas ha-
buit Salomon, ex eo die quo fundauit domū Domini, vsque
in diem quo perfecit eam. Tunc abiit Salomon in Asionga-
ber, & in Ailath ad orā Maris rubri, quæ est in terra Edom.
Misit ergo ei Hiram per manus seruorum suorum naues, &
nautas gnaros maris, & abierunt cum seruis Salomonis in
Ophir: tuleruntq; inde quadringenta quinquaginta talenta
auri, & attulerunt ad regem Salomonem.

S. REGINA *Saba datis susceptisq; muneribus discessit. Salomon scuta aurea & argentea, & alia vasa, soliumq; construxit, & tandem moritur.*

CAPVT IX.

3. Re. 10. a
Mat. 12. d
Luc. 11. d

A REgina quoq; Saba cum audisset famā Salomo-
nis, venit vt tentaret eū in ænigmatibus in Ieru-
salem: cū magnis opibus & camelis, qui porta-
bant aromata & auri plurimū, gemmasq; pretio
sas. Cumq; venisset ad Salomonē, locuta est ei quæcūq; erāt
in corde suo. Et exposuit ei Salomon omnia quæ proposue-
rat: nec quicquam fuit quod nō perspicuum ei fecerit. Quæ
postquā vidit, sapientiā scilicet Salomonis, & domū quam
ædificauerat, necnō & cibaria mensæ eius, & habitacula ser-
uorum, & officiū ministrorū eius & vestimēta eorū, pincer-
nas quoq; & vestes eorū, & victimas quas immolabat in do-
B mo Domini: nō erat præ stupore vltrà in ea spiritus. Dixitq;
ad regē, Verus est sermo quē audierā in terra mea de virtuti
bus & sapiētia tua. Nō credebā narrātibus, donec ipsa venis-
sem, & vidissent oculi mei: & probassem vix medietatē sa-
piētiæ tuæ mihi fuisse narratā: vicisti famā virtutibus tuis.
Beati viri tui, & beati serui tui, hi qui assistunt corā te omni
tempore, & audiūt sapiētiā tuā. Sit Dominus Deus tuus be
nedictus, qui voluit te ordinare super thronū suū regē Do-

mini Dei

mini Dei tui. Quia diligit Deus Israel, & vult seruare eum in æternum: idcirco posuit te super eum regem, vt facias iudicia atq; iustitiam. Dedit autem regi centū viginti talenta auri, & aromata multa nimis, & gemmas pretiosissimas: nō fuerunt aromata talia, vt hæc quæ dedit regina Saba regi Salomoni. Sed & serui Hiram cū seruis Salomonis attulerunt aurū de Ophir, & ligna Thyina, & gemmas pretiosissimas. De quibus fecit rex, de lignis scilicet Thyinis, gradus in domo Domini & in domo regia: citharas quoq; & psalteria cantoribus: nunquā visa sunt in terra Iuda ligna talia. Rex autē Salomon dedit reginæ Saba cūcta quæ voluit, & quæ postulauit, & multo plura quàm attulerat ad eū: quæ reuersa, abiit in terram suam cum seruis suis. Erat autē pondus auri quod afferebatur Salomoni per singulos annos, sexcenta sexaginta sex talenta auri: excepta ea summa quam legati diuersarū gentium, & negotiatores afferre cōsueuerant, omnesq; reges Arabiæ, & satrapæ terrarū, qui comportabant aurum & argentum Salomoni. Fecit igitur rex Salomon ducentas hastas aureas de summa sexcentorū aureorū, qui in singulis hastis expendebantur. Trecenta quoq; scuta aurea trecentorū aureorum quibus tegebātur singula scuta: posuitq; ea rex in armamētario, quod erat cōsitū nemore. Fecit quoq; rex solium eburneū grande: & vestiuit illud auro mundissimo. Sex quoq; gradus, quibus ascendebatur ad soliū, & scabellum aureum, & brachiola duo altrinsecus, & duos leones stantes iuxta brachiola: sed & alios duodecim leunculos stantes super sex gradus ex vtraq; parte. non fuit tale soliū in vniuersis regnis. Omnia quoq; vasa conuiuii regis erāt aurea: & vasa domus saltus Libani ex auro purissimo. Argentum enim in diebus illis pro nihilo reputabatur. Siquidē naues regis ibant in Tharsis cum seruis Hiram, semel in annis tribus: & deferebant inde aurū & argentū, & ebur, & simias, & pauos. Magnificatus est igitur Salomon super omnes reges terræ præ diuitiis, & gloria. Omnesq; reges terrarū desyderabant videre faciem Salomonis: vt audirent sapientiam quam dederat Deus in corde eius. Et deferebāt ei munera, vasa argentea & aurea, & vestes, & arma, & aromata, equos & mulos, per singulos annos. Habuit quoq; Salomon quadraginta millia equorum in stabulis, & curruum equitumq; duodecim millia: constituitq; eos in vrbibus quadrigarum, & vbi erat rex in Ierusalem. Exercuit etiam potestatem super cunctos reges à flumine Euphráte vsque ad terram Philisthinorum, & vsq; ad terminos Aegypti. Tantamq; copiā præbuit argenti in Ierusalem quasi lapidū: & cedrorum tantam multitudinem velut sycomororum quæ gignuntur in campestribus. Adducebantur autem ei equi de Aegypto, cunctisq; regionibus. Reliqua autem opera Salomonis priorum & nouissimorum scripta sunt in verbis Nathan prophetæ, & in libris Ahiæ Silonitis, in visione quoq; Addo Videntis, contra Ieroboam filium Nabat. Regnauit autem Salomon in Ierusalem super omnē Israel quadraginta annis. Dormiuitq; cum patribus suis: & sepelierunt eum in ciuitate Dauid: regnauitq; Roboam filius eius pro eo.

Census annuus pecuniæ Salomonis. — *Trecenta scuta aurea* — *Argentū tēpore Salomonis nihili fiebat.* — *Quadraginta millia equitū.* — *Moritur Salomon, cui succedit Roboam.*

§. ROBOAM *seniorum spreto consilio, regnum in duo scidit, Ieroboam in alteram partem vocato.* CAPVT X.

PRofectus est autem Roboam in Sichem: illuc enim cuncti Israel conuenerant, vt constituerent eum regē. Quod cum audisset Ieroboam filius Nabat, qui erat in Aegypto (fugerat quippe illuc ante Salomonem) statim reuersus est. Vocauerūtq; eum, & vēnit cum vniuerso Israel, & locuti sunt ad Roboam, dicentes, Pater tuus durissimo iugo nos pressit: tu leuiora impera patre tuo, qui nobis imposuit graue seruitutē, & paululum de onere subleua, vt seruiamus tibi. Qui ait, Post tres dies reuertimini ad me. Cumq; abiisset populus, iniit cō silium cum senibus, qui steterant coram patre eius Salomone, dum adhuc viueret, dicens, Quod datis consilium, vt respondeam populo? Qui dixerūt ei, Si placueris populo huic, & leniteris eos verbis clemētibus, seruient tibi omni tempore. At ille reliquit cōsilium senum, & cum iuuenibus tractare cœpit, qui cum eo nutriti fuerant, & erant in comitatu illius. Dixitq; ad eos, Quid vobis videtur? vel quid respondere debeo populo huic, qui dixit mihi, Subleua iugum, quod imposuit nobis pater tuus? At illi responderunt vt iuuenes, & nutriti cum eo in deliciis, atq; dixerunt, Sic loqueris populo qui dixit tibi, Pater tuus aggrauauit iugū nostrum, tu subleua: & sic respōdebis eis, Minimus digitus meus grossior est lumbis patris mei. Pater meus imposuit vobis graue iugum, & ego maius pondus apponam: pater meus cecidit vos flagellis, ego verò cædam vos scorpionibus. Vēnit ergo Ieroboam, & vniuersus populus ad Roboam die tertio, sicut præceperat eis. Respōditq; rex dura, derelicto consilio seniorum, locutusq; est iuxta iuuenū voluntatē, Pater meus graue vobis imposuit iugū, quod ego grauius faciam: pater meus cecidit vos flagellis, ego verò cædā vos scorpionibus. Et nō acquieuit populi precibus: erat enim voluntatis Dei, vt compleretur sermo eius, quem locutus fuerat per manum Ahiæ Silonitis ad Ieroboam filiū Nabat. Populus autem vniuersus rege duriora dicente, sic locutus est ad eum, Non est nobis pars in Dauid, neq; hæreditas in filio Isai. Reuertere in tabernacula tua Israel, tu autem pasce domū tuam Dauid. Et abiit Israel in tabernacula sua. Super filios autem Israel, qui habitabant in ciuitatibus Iuda, regnauit Roboam. Misitq; rex Roboam Aduram, qui præerat tributis, & lapidauerunt eum filii Israel, & mortuus est: porrò rex Roboam currum festinauit ascendere, & fugit in Ierusalem. Recessitq; Israel à domo Dauid vsq; ad diem hanc.

Petit populus à Roboā leuari iugo. 3. Re. 12. a — *Consilium senum.* — *Consilium iuuenum.*

§. DISSVADETVR *Roboam bellare contra Israel, qui multis vrbibus instauratis multas duxit vxores & concubinas.* CAPVT XI.

VEnit autem Roboam in Ierusalem, & conuocauit vniuersam domum Iuda & Beniamin cētum octoginta millia electorum, atq; bellantium, vt dimicaret contra Israel, & conuerteret ad se regnum suum. Factusq; est sermo Domini ad Semeiam hominem Dei, dicens, Loquere ad Roboam filium Salomonis regem Iuda, & ad vniuersum Israel qui est in Iuda & Beniamin, Hæc dicit Dominus, Non ascendetis, neq; pugnabitis contra fratres vestros: reuertatur vnusquisq; in domū suam, quia mea hoc gestū est voluntate. Qui cum audissent sermonem Domini, reuersi sunt, nec perrexerunt contra Ieroboā. Habitauit autem Roboā in Ierusalē, & ædificauit ciuitates muratas in Iuda. Extruxitq; Bethlehem, & Etam, & Thecue, Bethsur quoq;, & Socho, & Odollam, necnō & Geth, & Maresa, & Ziphi, & Aduram, & Lachis, & Azeca: Saraa quoque, & Aialon, & Hebron, quæ erant in Iuda, & Beniamin ciuitates munitissimas. Cūq; clausisset eas muris, posuit in eis principes, ciborumq; horrea, hoc est olei, & vini. Sed & in singulis vrbibus fecit armamentaria scutorū, & hastarū: firmauitq; eas summa diligentia, & imperauit super Iudam, & Beniamin. Sacerdotes autē, & Leuitæ qui erant in vniuerso Israel, venerunt ad eū de cūctis sedibus suis, relinquētes suburbana, & possessiones suas, & trāseuntes ad Iudā, & Ierusalem: eo quòd abiecisset eos Ieroboā, & posteri eius, ne sacerdotio Domini fungerētur. Qui cōstituit sibi sacerdotes excelsorū, & dæmoniorū, vitulorumq; quos fecerat. Sed & de cunctis tribubus Israel, quicunq; dederāt cor suū vt quærerent Dominū Deum Israel, venerūt in Ierusalē ad immolandum victimas suas corā Domino Deo patrū suorū. Et roborauerūt regnū Iuda: & cōfirmauerunt Roboā filiū Salomonis per tres annos: ambulauerunt enim in viis Dauid, & Salomonis annis tantū tribus. Duxit autē Roboam vxorem

3. Re. 12. a — *Voluntate Dei diuisū est regnū.* — *Ieroboā cōstituit sacerdotes dæmoniorū, reiectis sacerdotibus Domini.* — *Vxores Roboam.*

D Mahalath, filiam Ierimoth filii Dauid: Abihail quoq; filiam Eliab filii Isai, quæ peperit ei filios Ieus, & Somoriã, & Zoom. Post hanc quoq; accepit Maacha filiã Absalom, quæ peperit ei Abia, & Ethai, & Ziza, & Salomith. Amauit autem Roboam Maacha filiã Absalom super omnes vxores suas, & concubinas: nam vxores decem & octo duxerat, concubinas autem sexaginta: & genuit vigintiocto filios, & sexaginta filias. Constituit verò in capite, Abiam filium Maacha ducem super omnes fratres suos: ipsum enim regem facere cogitabat, quia sapientior fuit, & potentior super omnes filios eius, & in cunctis finibus Iuda, & Beniamin, & in vniuersis ciuitatibus muratis: præbuitq; eis escas plurimas, & multas petiuit vxores.

Filij & filiæ eius.

S. REX *Aegypti Ierusalem spolians aurea & argentea scuta Salomonis aufert, pro quibus Roboam ænea construxit.*
CAPVT XII.

A Cvmq; roboratum fuisset regnũ Roboam, & confortatum, dereliquit legem Domini, & omnis Israel cum eo. Anno autem quinto regni Roboam ascendit Sesac rex Aegypti in Ierusalem (quia peccauerant Domino) cum mille ducẽtis curribus, & sexaginta millibus equitum: nec erat numerus vulgi quod venerat cum eo ex Aegypto, Libyes scilicet, & Troglodytæ, & Aethiopes. Cepitq; ciuitates munitissimas in Iuda, & venit vsq; in Ierusalem. Semeias autẽ propheta ingressus est ad Roboam, & principes Iuda, qui congregati fuerãt in Ierusalem, fugientes Sesac: dixitq; ad eos, Hæc dicit Dominus, Vos reliquistis me, & ego reliqui vos in manu Sesac. B Consternatiq; principes Israel, & rex, dixerunt, Iustus est Dominus. Cumq; vidisset Dominus quòd humiliati essent, factus est sermo Domini ad Semeiam, dicens, Quia humiliati sunt, non disperdam eos: daboq; eis pauxillũ auxilii, & nõ stillabit furor meus super Ierusalem per manũ Sesac. Veruntamen seruient ei: vt sciant distãtiam seruitutis meæ, & seruitutis regni terrarum. C Recessit itaq; Sesac rex Aegypti ab Ierusalem, sublatis thesauris domus Domini, & domus regis, omniaq; secum tulit: & clypeos aureos quos fecerat Salomon: pro quibus fecit rex æneos, & tradidit illos principibus scutariorũ qui custodiebant vestibulum palatii. Cumq; introiret rex domum Domini, veniebant scutarii, & tollebant eos: iterumq; referebant eos ad armamentarium suum. Veruntamen quia humiliati sunt, auersa est ab eis ira Domini, nec deleti sunt D penitus: siquidẽ in Iuda inuenta sunt opera bona. Confortatus est ergo rex Roboam in Ierusalem, atque regnauit: quadraginta autem & vnius anni erat cum regnare cœpisset: & decem & septem annis regnauit in Ierusalem vrbe quam elegit Dominus vt confirmaret nomen suum ibi de cunctis tribubus Israel: nomen autem matris eius Naama Ammanitis. Fecitq; malum, & non præparauit cor suum vt quæreret Dominum. Opera verò Roboã prima & nouissima scripta sunt in libris Semeiæ prophetæ, & Addo Vidẽtis, & diligẽter exposita: pugnaueruntq; aduersum se Roboã & Ierobo ã cunctis diebus. Et dormiuit Roboã cũ patribus suis: sepultusq; est in ciuitate Dauid. Et regnauit Abia filius eius pro eo.

Semeias cõmonet facti populũ peccati.

Humiliatio populi auertit irã Dei.

3. Re.14.f

S. ABIA *patri succedens in Iuda, expugnato Ieroboam ex multis uxoribus plurimos accepit filios & filias.* CAPVT XIII.

A Anno octauodecimo regis Ieroboam, regnauit Abia super Iudam. Tribus annis regnauit in Ierusalẽ: nomenq; matris eius Michaia, filia Vriel de Gabaa: & erat bellũ inter Abia & Ieroboam. Cumq; iniisset Abia certamẽ, & haberet bellicosissimos viros, & electorum quadringenta millia: Ieroboam instruxit econtra aciem octingenta millia virorum, qui & ipsi electi erant, & ad bella fortissimi. Stetit ergo Abia super montem Semeron, qui erat in Ephraim, & ait, Audi Ieroboam, & omnis Israel, Num ignoratis quòd Dominus Deus Israel dederit regnum Dauid super Israel in sempiternum, ipsi & filiis eius in pactũ salis? Et surrexit Ierobo ã filius Nabat, seruus Salomonis filii Dauid: & rebellauit cõtra dominũ suũ. B Congregatiq; sunt ad eum viri vanissimi, & filii Belial: & præualuerunt contra Roboã filiũ Salomonis: porrò Roboã erat rudis, & corde pauido, nec potuit resistere eis. Nunc ergo vos dicitis quòd resistere possitis regno Domini, quod possidet per filios Dauid: habetisq; grandẽ populi multitudinẽ, atq; vitulos aureos quos fecit vobis Ierobo ã in deos. Et eiecistis sacerdotes Domini, filios Aaron, atq; Leuitas: & fecistis vobis sacerdotes, sicut omnes populi terrarũ: quicunq; venerit, & initiauerit manũ suam in tauro de bobus, & in arietibus septẽ, fit sacerdos eorũ qui non sunt dii. C Noster autẽ Dominus Deus est, quẽ non relinquimus: sacerdotesq; ministrant Domino de filiis Aaron: & Leuitæ sunt in ordine suo. Holocausta quoq; offerunt Domino per singulos dies mane & vespere: & thymiama iuxta legis præcepta confectum, & proponũtur panes in mensa mundissima, estq; apud nos candelabrum aureũ, & lucernæ eius, vt accẽdantur semper ad vesperam: nos quippe custodimus præcepta Domini Dei nostri, quem vos reliquistis. Ergo in exercitu nostro dux Deus est, & sacerdotes eius qui clangunt tubis, & resonãt contra vos: filii Israel nolite pugnare cõtra Dominũ Deum patrum vestrorũ, quia nõ vobis expedit. Hæc illo loquente, Ieroboam retro moliebatur insidias. Cumq; ex aduerso hostium staret, ignorantẽ Iudam suo ambiebat exercitu. Respiciensq; Iudas, vidit instare bellũ ex aduerso & post tergum, & clamauit ad Dominum: ac sacerdotes tubis canere cœpe-D runt. Omnesq; viri Iuda vociferati sunt: Et ecce, illis clamãtibus perterruit Deus Ieroboam, & omnem Israel qui stabat ex aduerso Abia & Iuda. Fugeruntq; filii Israel Iudam, & tradidit eos Deus in manu eorum. Percussit ergo eos Abia, & populus eius plaga magna: & corruerunt vulnerati ex Israel quingenta millia virorum fortium. Humiliatiq; sunt filii Israel in tempore illo: & vehementissime confortati filii Iuda, eo quòd sperassent in Domino Deo patrũ suorum. Persecutus est autẽ Abia fugientẽ Ieroboam: & cepit ciuitates eius, Bethel & filias eius: & Iesana cum filiabus suis: Ephron quoq; & filias eius. Nec valuit vltrà resistere Ieroboam in diebus Abia: quem percussit Dominus, & mortuus est. Igitur Abia, confortato imperio suo, accepit vxores quatuordecim: procreauitq; vigintiduos filios, & sedecim filias. Reliqua autem sermonum Abia, viarumq; & operum eius, scripta sunt diligentissime in libro Addo prophetæ.

3. Re.15.a

3. Re.12.g

Abia gloriatur habere ducẽ sui exercitus Deum.

Abia sperãs in Domino victor euadit.

S. MORTVO *Abiæ successit Asa filius eius, qui pugnauit contra Aethiopes.* CAPVT XIIII.

A Dormiuit autem Abia cum patribus suis, & sepelierũt eum in ciuitate Dauid: regnauitq; Asa filius eius pro eo, in cuius diebus quieuit terra annis decem. Fecit ergo Asa quod bonum & placitum

3. Re.15.b

Asa subuertit excelsa: præcipiens Iudæ vt quæreret Dominum.

citum erat in conspectu Dei sui, & subuertit altaria peregrini cultus, & excelsa, & confregit statuas, lucosq́; succidit. Et præcepit Iudæ vt quæreret Dominū Deum patrū suorū, & faceret legē, & vniuersa mādata. Et abstulit de cunctis vrbibus Iuda aras & phana, & regnauit in pace. Aedificauit quoque B vrbes munitas in Iuda, quia quietus erat, & nulla temporibus eius bella surrexerāt, pacē Domino largiente. Dixit autem Iudæ, Aedificemus ciuitates istas, & vallemus muris, & roboremus turribus, & portis, & seris: donec à bellis quieta sunt omnia, eo quòd quæsierimus Dominū Deū patrū nostrorū, & dederit nobis pacem per gyrū. Aedificauerunt igitur, & nullū in extruendo impedimentū fuit. Habuit autē Asa in exercitu suo portantiū scuta & hastas, de Iuda trecenta millia: de Beniamin verò scutariorū, & sagittariorū ducenta C octoginta millia: omnesq́; isti viri fortissimi. Egressus est autem cōtra eos Zara Aethiops cū exercitu suo decies centena millia, & curribus trecētis: & venit vsq; Maresa. Porrò Asa perrexit obuiā ei, & instruxit aciem ad bellū in valle Sephātha, quæ est iuxta Maresa. Et inuocauit Dominū Deū, & ait, Domine nō est apud te vlla distātia, verū in paucis auxilieris, an in pluribus: adiuua nos Domine Deus noster, in te enim, & in tuo nomine habentes fiduciam venimus contra hanc multitudinem. Domine Deus noster tu es, non præualeat contra te homo. Exterruit itaque Dominus Aethiopes coram Asa & Iuda: fugeruntq́; Aethiopes. Et persecutus est eos Asa, & populus qui cū eo erat, vsq; Gerara: & ruerunt D Aethiopes vsq; ad internecionē, quia Domino cædente cōtriti sunt, & exercitu illius præliante: tulerūt ergo spolia multa. Et percusserunt ciuitates omnes per circuitum Geraræ: grandis quippe cunctos terror inuaserat: & diripuerunt vrbes, & multam prædam asportauerunt. Sed & caulas ouium destruentes, tulerunt pecorum infinitam multitudinem, & camelorū: reuersiq́; sunt in Ierusalem.

Oratio Asa plena fiduciæ.
1. Re.14.a
Domino præliante vincit Aethiopes.

S. REX *& populus Iuda commendantur ob vitæ integritatem, quòd toto corde quærant Dominum.* CAPVT XV.

A Zarias autē filius Obed facto in se Spiritu Dei, egressus est in occursum Asa, & dixit ei, Audite me Asa, & omnis Iuda & Beniamin, Dominus vobiscū, quia fuistis cū eo. Si quæsieritis eum, inuenietis: si autē dereliqueritis, derelinquet vos. Transibunt autem multi dies in Israel absq; Deo vero, & absq; sacerdote doctore, & absq; lege. Cūq; reuersi fuerint in angustia sua ad Dominū Deū Israel, & quæsierint eū, reperiēt eum. In tempore illo nō erit pax egredienti, & ingredienti: sed terrores vndiq; in cūctis habitatoribus terrarū. Pugnabit enim gens B contra gentē, & ciuitas cōtra ciuitatē: quia Dominus cōturbabit eos in omni angustia. Vos ergo cōfortamini, & nō dissoluātur manus vestræ: erit enim merces operi vestro. Quod cum audisset Asa, verba scilicet, & prophetiam Azariæ filii Obed prophetæ, cōfortatus est, & abstulit idola de omni terra Iuda, & de Beniamin, & ex vrbibus quas ceperat montis Ephraim: & dedicauit altare Domini, quod erat ante porticum Domini. Congregauitq́; vniuersum Iudam, & Beniamin, C & aduenas cū eis de Ephraim, & de Manasse, & de Simeon: plures enim ad eū cōfugerant ex Israel, vidētes quòd Dominus Deus illius esset cū eo. Cumq́; venissent in Ierusalem mense tertio, anno decimoquinto regni Asa, immolauerunt Domino in die illa de manubiis & præda quam adduxerant, boues septingentos, & arietes septē millia. Et intrauit ex more ad corroborandū fœdus, vt quærerent Dominū Deū patrū suorū in toto corde, & in tota anima sua. Si quis autē, inquit, nō quæsierit Dominū Deū Israel, moriatur, à minimo vsq; ad maximū, à viro vsq; ad mulierē. Iurauerūtq́; Domino voce magna in iubilo, & in clangore tubæ, & in sonitu buccinarum omnes qui erant in Iuda cum execratione: in omni enim corde suo iurauerūt, & in tota voluntate quæsie-

Asa aufert idola.
Iurat populus se Deū quæsiturū ex toto corde.

D runt eum, & inuenerunt: præstititq́; eis Dominus requiem per circuitū. Sed & Maachā matrē Asa regis ex augusto deposuit imperio, eo quòd fecisset in luco simulachrū Priapi: quod omne contriuit, & in frusta cōminuens combussit in torrente Cedron. Excelsa autē derelicta sunt in Israel: attamen cor Asa erat perfectū cunctis diebus eius. Eaq́; quæ vouerat pater suus, & ipse intulit in domū Domini: argentum & aurum, vasorumq́; diuersam supellectilē. Bellum verò non fuit vsq; ad tricesimumquintum annum regni Asa.

S. PVGNANTE *Baasa rege Israel contra Asa regem Iuda, vocauit Asa Benadad regem Syriæ adiutorē, & Hanani prophetam ipsum increpantem in neruum coniecit.* CAPVT XVI.

A Nno autem tricesimosexto regni eius ascendit Baasa rex Israel in Iudam, & muro circumdabat Rama, vt nullus tutè posset egredi, & ingredi de regno Asa. Protulit autē Asa argētum & aurum de thesauris domus Domini, & de thesauris regis: misitq́; ad Benadad regem Syriæ, qui habitabat in Damasco, dicēs, Fœdus inter me & te est, pater quoq; meus & pater tuus habuere cōcordiam: quam ob rem misi tibi argentū & aurum, vt rupto fœdere quod habes cum Baasa rege Israel, facias B eum à me recedere. Quo comperto Benadad misit principes exercituū suorū ad vrbes Israel: qui percusserunt Ahion, & Dan, & Abelmaim, & vniuersas vrbes Nephthali muratas. Quod cum audisset Baasa, desiit ædificare Rama, & intermisit opus suum. Porrò Asa rex assumpsit vniuersum Iudam, & tulerunt lapides de Rama, & ligna quæ ædificationi præparauerat Baasa: ædificauitq́; ex eis Gabaa, & Maspha. C In tempore illo venit Hanani propheta ad Asam regem Iuda, & dixit ei, Quia habuisti fiduciam in rege Syriæ, & non in Domino Deo tuo: idcirco euasit Syriæ regis exercitus de manu tua. Nónne Aethiopes & Libyes multò plures erāt quadrigis & equitibus, & multitudine nimia: quos cum Domino credidisses, tradidit in manu tua? Oculi enim Domini contemplantur vniuersam terram, & præbent fortitudinem his qui corde perfecto credunt in eum. Stultè igitur egisti, & propter hoc ex præsenti tempore aduersum te bella consurgent. Iratusq́; Asa aduersus Vidētem, iussit eum mitti in ne- D uum: valde quippe super hoc fuerat indignatus: & interfecit de populo in tempore illo plurimos. Opera autem Asa prima & nouissima scripta sunt in libro regum Iuda & Israel. Aegrotauit etiam Asa anno tricesimonono regni sui, dolore pedum vehementissimo, & nec in infirmitate sua quæsiuit Dominum, sed magis in medicorum arte confisus est. Dormiuitq́; cum patribus suis: & mortuus est anno quadragesimoprimo regni sui. Et sepelierunt eum in sepulchro suo quod foderat sibi in ciuitate Dauid: posueruntq́; eum super lectum suum plenum aromatibus, & vnguentis meretriciis, quæ erant pigmentariorum arte confecta, & combusserūnt super eum ambitione nimia.

Arguitur Asa, quòd humano auxilio magis confisus sit quàm diuino.
2.mach.9.a
Ioan.7.f

S. IOSAPHAT *patri mortuo succedens pius erga Deum fuit, diuitijs potens & armis.* CAPVT XVII.

A Egnauit autē Iosaphat filius eius pro eo, & inualuit contra Israel. Constituitq́; militum numeros in cunctis vrbibus Iuda, quæ erant vallatæ muris. Præsidiaq́; disposuit in terra Iuda, & in ciuitatibus Ephraim quas ceperat Asa pater eius. Et fuit Dominus cum Iosaphat, quia ambulauit in viis Dauid patris sui primis: & non sperauit in Baalim, sed in Deo patris sui, & perrexit in præceptis illius, & non iuxta peccata Israel. Confirmauitq́; Dominus regnum in manu eius: & dedit o- B mnis Iuda munera Iosaphat: factæq́; sunt ei infinitæ diuitiæ, & multa gloria. Cumq́; sumpsisset cor eius audaciam propter vias Domini, etiā excelsa & lucos de Iuda abstulit. Tertio autem anno regni sui misit de principibus suis Benhail,

Iosaphat mittit prædicatores per vniuersum Iudã, habentes librũ legis.

& Obdiam,& Zachariam,& Nathanael,& Micheam, vt docerent in ciuitatibus Iuda:& cum eis Leuitas, Semeiã,& Nathaniam,& Zabadiã, Asahel quoq; & Semiramoth & Ionathan, Adoniamq; & Tobiã & Thobadoniã Leuitas: & cum eis Elisama & Ioram sacerdotes: docebantq; populũ in Iuda, habentes librum legis Domini: & circuibãt cunctas vr- C bes Iuda, atq; erudiebant populũ. Itaq; factus est pauor Domini super omnia regna terrarum quæ erant per gyrum Iuda: nec audebant bellare contra Iosaphat. Sed & Philisthæi, Iosaphat munera deferebant, & vectigal argenti: Arabes quoq; adducebant pecora arietum septẽ millia septingentos, & hircos totidem. Creuit ergo Iosaphat, & magnificatus est vsq; in sublime: atq; ædificauit in Iuda domos ad instar turrium, vrbesq; muratas. Et multa opera patrauit in vrbibus D Iuda: viri quoque bellatores, & robusti erant in Ierusalem, quorũ iste numerus per domos atq; familias singulorum. In Iuda principes exercitus Ednas dux,& cum eo robustissimi viri trecẽta millia. Post hunc, Iohanan princeps,& cũ eo ducenta octoginta millia. Post istum quoq; Amasias filius Zechri, consecratus Domino, & cum eo ducenta millia virorum fortium. Hunc sequebatur robustus ad prælia Eliada, & cum eo tenentiũ arcum & clypeum ducenta millia. Post istum etiam, Iozabad: & cum eo centũ octoginta millia expeditorũ militum. Hi omnes erãt ad manum regis, exceptis aliis quos posuerat in vrbibus muratis,& in vniuerso Iuda.

S. IMPIO Achab pius Iosaphat fert auxiliũ in bello, quo ipse Achab Michæa incarcerato cecidit. CAPVT XVIII.

3. Re. 22.a

A FVir ergo Iosaphat diues & inclytus multum, & affinitate cõiunctus est Achab. Descenditq; post annos ad eum in Samariam: ad cuius aduentum mactauit Achab arietes, & boues plurimos ipsi & populo qui venerat cum eo: persuasitq; illi vt ascenderet in Ramoth Galaad. Dixitq; Achab rex Israel ad Iosaphat regem Iuda, Veni mecum in Ramoth Galaad. Cui ille respondit, Vt ego, & tu: sicut populus tuus, sic & populus meus: tecumq; erimus in bello. Dixit Iosaphat ad regem Israel, Consule obsecro impræsentiarum sermonẽ Domini. Congregauit igitur rex Israel prophetarum quadringentos viros,& dixit ad eos, In Ramoth Galaad ad bellandum ire debemus, an quiescere? At illi, Ascende, inquiunt, & tradet Deus in ma- B num regis. Dixitq; Iosaphat, Nunquid non est hic prophetes Domini, vt ab illo etiam requiramus? Et ait rex Israel ad Iosaphat, Est vir vnus à quo possumus quærere Domini voluntatem: sed ego odi eum, quia non prophetat mihi bonũ, sed malum omni tempore: est autem Michæas filius Iemla. Dixitq; Iosaphat, Ne loquaris rex hoc modo. Vocauit ergo rex Israel vnũ de eunuchis, & dixit ei, Voca cito Michæam filium Iemla. Porrò rex Israel,& Iosaphat rex Iuda, vterque sedebant in solio suo, vestiti cultu regio. sedebant autem in C area iuxta portã Samariæ, omnesq; prophetæ vaticinabantur coram eis. Sedecias verò filius Chanaána fecit sibi cornua ferrea,& ait, Hæc dicit Dominus, His ventilabis Syriã, donec conteras eam. Omnesq; prophetæ similiter prophetabant, atq; dicebãt, Ascende in Ramoth Galaad,& prosperaberis,& tradet eos Dominus in manu regis. Nuntius autẽ qui ierat ad vocandũ Michæam, ait illi, En, verba omnium prophetarum vno ore bona regi annuntiãt: quæso ergo te, vt & sermo tuus ab eis non dissentiat, loquarisq; prospera. Cui respondit Michæas, Viuit Dominus, quia quodcũq; di- D xerit mihi Deus meus, hoc loquar. Venit ergo ad regẽ. Cui rex ait, Michæa, ire debemus in Ramoth Galaad ad bellandum, an quiescere? Cui ille respondit, Ascẽdite: cuncta enim prospera euenient,& tradentur hostes in manus vestras. Dixitq; rex, Iterum atq; iterum te adiuro, vt mihi non loquaris, nisi quod verum est in nomine Domini. At ille ait, Vidi vniuersum Israel dispersum in mõtibus, sicut oues absq; pastore: & dixit Dominus, Non habent isti dominos, reuertatur vnusquisq; in domũ suam in pace. Et ait rex Israel ad Iosaphat, Nónne dixi tibi quòd non prophetaret iste mihi quicquam boni, sed ea quæ mala sunt? At ille, Idcirco, ait, audite verbum Domini, Vidi Dominũ sedentem in solio suo,& o- E mnem exercitum cœli assistentẽ ei à dextris & à sinistris. Et dixit Dominus, Quis decipiet Achab regem Israel, vt ascendat & corruat in Ramoth Galaad? Cumq; diceret vnus hoc modo, & alter alio: processit spiritus, & stetit coram Domino,& ait, Ego decipiam eum. Cui Dominus, In quo, inquit, decipies? At ille respõdit, Egrediar, & ero spiritus mendax in ore omniũ prophetarũ eius. Dixitq; Dominus, Decipies,& præualebis: egredere & fac ita. Nunc igitur ecce Dominus dedit spiritum mendacii in ore omniũ prophetarum tuorum: & Dominus locutus est de te mala. Accessit autem Sedecias filius Chanaána, & percussit Michææ maxillam,& ait, Per quam viã transiuit spiritus Domini à me, vt loque- F retur tibi? Dixitq; Michæas, Tu ipse videbis in die illo, quando ingressus fueris cubiculũ de cubiculo, vt abscõdaris. Præcepit autẽ rex Israel, dicẽs, Tollite Michæam, & ducite eum ad Amon principẽ ciuitatis, ad Ioas filiũ Amélech. Et dicetis, Hæc dicit rex, Mittite hunc in carcerem, & date ei panis modicum,& aquæ pauxillũ, donec reuertar in pace. Dixitq; Michæas, Si reuersus fueris in pace, nõ est locutus Dominus in me. Et ait, Audite omnes populi. Igitur ascenderũt rex Israel,& Iosaphat rex Iuda in Ramoth Galaad. Dixitq; rex Israel ad Iosaphat, Mutabo habitũ,& sic ad pugnã vadam: tu autem induere vestibus tuis. Mutatoq; rex Israel habitu, venit ad bellum. Rex autem Syriæ præceperat ducibus equitatus sui, dicens, Ne pugnetis contra minimũ, aut cõtra maxi- G mum, nisi cõtra solũ regẽ Israel. Itaq; cũ vidissent principes equitatus Iosaphat, dixerũt, Rex Israel est iste. Et circũdederũt eũ dimicantes: at ille clamauit ad Dominũ,& auxiliatus est ei, atq; auertit eos ab illo. Cũ enim vidissent duces equitatus quòd nõ esset rex Israel, reliquerũt eũ. Accidit autẽ vt vnus è populo sagittã in incertũ iaceret, & percuteret regẽ Israel inter ceruicẽ,& scapulas: at ille aurigæ suo ait, Cõuerte manũ tuã,& educ me de acie, quia vulneratus sum. Et finita est pugna in die illo: porrò rex Israel stabat in curru suo cõtra Syros vsq; ad vesperã, & mortuus est occidente sole.

Quadringenti Pseudoprophetæ.

Iosaphat requirit verbum Dei.

Micheas solus Dei propheta, accersitur.

Ironia Michææ prophetæ.

Deus per spiritus erroris in ore pseudoprophetarum, seducit interdũ eos qui verbum suum oderunt.

Michæas incarceratur.

Iosaphat clamat ad dominum, qui ab illo hostes auertit.

S. IOSAPHAT à Iehu propheta correptus bonos iudices populo præficit. CAPVT XIX.

A REuersus est autem Iosaphat rex Iuda in domum suam pacificè in Ierusalẽ. Cui occurrit Iehu filius Hanani Vidẽs, & ait ad eum, Impio præbes auxiliũ, & his qui oderunt Dominum amicitia iungeris: & idcirco irã quidem Domini merebaris: sed bona opera inuenta sunt in te, eo quòd abstuleris lucos de terra Iuda,& præparaueris cor tuũ vt requireres Deũ. Habitauit er- B go Iosaphat in Ierusalẽ: rursumq; egressus est ad populum de Bersabee vsq; ad montem Ephráim, & reuocauit eos ad Dominum Deum patrũ suorum. Constituitq; iudices terræ in cunctis ciuitatibus Iuda munitis per singula loca, & præcipiens iudicibus, Videte, ait, quid faciatis: non enim hominis exercetis iudicium, sed Domini: & quodcunq; iudicaueritis, in vos redundabit. Sit timor Domini vobiscũ: & cum C diligentia cuncta facite: nõ est enim apud Dominum Deum nostrum iniquitas, nec personarũ acceptio, nec cupido munerum. In Ierusalẽ quoq; constituit Iosaphat Leuitas,& sacerdotes,& principes familiarũ ex Israel, vt iudicium & causam Domini iudicarẽt habitatoribus eius. Præcepitq; eis, dicens, Sic agetis in timore Domini fideliter, & corde perfecto. Omnem causam quæ venerit ad vos fratrũ vestrorum qui habitant in vrbibus suis, inter cognationẽ & cognationem, vbicunq; quæstio est de lege, de mandato, de ceremoniis, de iustificationibus: ostendite eis, vt nõ peccent in Do- D minum,

Exhortatio Iosaphat ad iudices.

Deut. 10.d
Rom. 2.b
Gal. 2.b
Ephe. 6.b
Colos. 3.d
Actu. 10.e
1. Petri 1.c

minum,& ne veniat ira super vos & super fratres vestros: sic ergo agentes non peccabitis. Amarias autẽ sacerdos & pontifex vester, in his quæ ad Deum pertinent, præsidebit: porrò Zabadias filius Ismahel, qui est dux in domo Iuda, super ea opera erit quæ ad regis officium pertinent: habetisq́; magistros Leuitas coram vobis, confortamini, & agite diligenter: & erit Dominus cum bonis.

S. AMMONITAE, Moabitæ, & Syri orante Iosaphat & Iabaziel propheta se mutuò cædunt: uerum Iosaphat inito fœdere cum Ochozia, corripitur ab Eliezer propheta.

CAPVT XX.

A Post hæc congregati sunt filii Moab, & filii Ammon, & cum eis de Ammonitis, ad Iosaphat, vt pugnarent contra eum. Veneruntq́; nuntii, & indicauerunt Iosaphat, dicẽtes, Venit contra te multitudo magna de his locis quæ trans mare sunt, & de Syria, & ecce cõsistunt in Asasonthamar, quæ est Engaddi. Iosaphat autẽ timore perterritus, totũ se cõtulit ad rogandum Dominum: & prædicauit ieiuniũ vniuerso Iuda. Congregatusq́; est Iudas ad deprecandũ Dominũ: sed & omnes de vrbibus suis venerũt ad obsecrandũ eum. Cumq́; stetisset Iosaphat in medio cœtu Iudæ, & Ierusalẽ, in domo Domini

Iosaphat implorat auxiliũ Dei

B ante atriũ nouũ, ait, Domine Deus patrũ nostrorũ, tu es Deus in cœlo, & dominaris cunctis regnis gentiũ: in manu tua est fortitudo, & potẽtia, nec quisquã tibi potest resistere. Nónne tu Deus noster interfecisti omnes habitatores terræ huius coram populo tuo Israel, & dedisti eã semini Abraham amici tui in sempiternũ? Habitaueruntq́; in ea, & extruxerũt in illa sanctuariũ nomini tuo, dicẽtes, Si irruerint super nos mala, gladius iudicii, pestilentia, & fames, stabimus corã domo hac in cõspectu tuo, in qua inuocatũ est nomẽ tuum: & clamabimus ad te in tribulationibus nostris, & exaudies nos, saluosq́; facies. Nunc igitur ecce filii Ammon, & Moab, & mons Seir, per quos non concessisti filiis Israel vt transirent quando egrediebãtur de Aegypto, sed declinauerũt ab eis, & non interfecerũt illos: econtrario agunt, & nituntur eiicere nos de possessione quam tradidisti nobis. Deus noster, ergo

Oratio Iosaphat.

Supra 6.e

Deut. 2.a

C non iudicabis eos? In nobis quidẽ non est tanta fortitudo, vt possimus huic multitudini resistere, quæ irruit super nos. Sed cũ ignoremus quid agere debeamus, hoc solũ habemus residui, vt oculos nostros dirigamus ad te. Omnis vero Iuda stabat corã Domino cũ paruulis, & vxoribus, & liberis suis. Erat autem Iahaziel filius Zachariæ, filii Banaiæ, filii Iehiel, filii Mathániæ, Leuites de filiis Asaph, super quem factus est spiritus Domini in medio turbæ, & ait, Attendite omnis Iuda, & qui habitatis in Ierusalem, & tu rex Iosaphat: hæc dicit Dominus vobis, Nolite timere, nec paueatis hanc multitudinẽ: non est enim vestra pugna, sed Dei. Cras descẽdetis con-

Iosaphat propriẽ vit tuti diffidẽs, ad Deũ solum refugit.

D tra eos: ascẽsuri enim sunt per cliuũ nomine Zis, & inuenietis illos in summitate torrentis, qui est contra solitudinẽ Ieruel. Non enim eritis vos qui dimicabitis, sed tantũmodo cõfidẽter state, & videbitis auxiliũ Domini super vos, ò Iuda, & Ierusalem: nolite timere, nec paueatis: cras egredimini contra eos, & Dominus erit vobiscum. Iosaphat ergo, & Iuda, & omnes habitatores Ierusalẽ ceciderũt proni in terrã corã Domino, & adorauerunt eum. Porrò Leuitæ de filiis Caath, & de filiis Core laudabant Dominũ Deũ Israel voce magna in excelsum. Cumq́; mane surrexissent egressi sunt per desertũ Thecua: profectisq́; eis, stans Iosaphat in medio eorũ, dixit, Audite me viri Iuda, & omnes habitatores Ierusalẽ: credite in Domino Deo vestro, & securi eritis: credite prophetis

Dei promissionib⁹ credẽdum.

E eius, & cũcta euenient prospera. Deditq́; cõsiliũ populo, & statuit cantores Domini, vt laudarẽt Deũ in turmis suis, & antecederent exercitũ, ac voce consona dicerẽt, Confitemini Domino quoniã in æternũ misericordia eius. Cumq́; cœpissent laudes canere, vertit Dominus insidias eorũ in semetipsos, filiorũ scilicet Ammon, & Moab, & montis Seir: qui egressi fuerant vt pugnarent contra Iudam, & percussi sunt. Namq́; filii Ammon, & Moab consurrexerũt aduersum habitatores montis Seir, vt interficerẽt, & delerẽt eos: cumq́; hoc opere perpetrassent, etiã in semetipsos versi, mutuis cõcidère vulneribus. Porrò Iuda cũ venisset ad speculã quæ respicit solitudinẽ, vidit procul omnẽ latè regionẽ plenam cadaueribus, nec superesse quenquã, qui necem potuisset euadere.

F Venit ergo Iosaphat, & omnis populus cũ eo ad detrahenda spolia mortuorũ: inueneruntq́; inter cadauera variã supellectilem, vestes quoq́;, & vasa pretiosissima: & diripuerunt, ita vt omnia portare non possent, nec per tres dies spolia auferre præ prædæ magnitudine. Die autẽ quarto cõgregati sunt in Valle benedictionis: etenim quoniã ibi benedixerãt Domino, vocauerũt locũ illũ Vallis benedictionis, vsq́; in præsentem diẽ. Reuersusq́; est omnis vir Iuda, & habitatores Ierusalẽ, & Iosaphat ante eos in Ierusalem cum lætitia magna, eo quòd dedisset eis Dominus gaudium de inimicis suis. Ingressiq́; sunt in Ierusalẽ cum psalteriis, & citharis, & tubis in domum Domini. Irruit autem pauor Dei super vniuersa regna terrarũ, cum audissent quòd pugnasset Dominus cõtra inimicos Israel. Quieuitque regnum Iosaphat, & præbuit ei

G Deus pacẽ per circuitũ. Regnauit igitur Iosaphat super Iudam, & erat trigintaquinq́; annorũ cũ regnare cœpisset: viginti autẽ & quinq́; annis regnauit in Ierusalẽ: & nomẽ matris eius Azuba filia Selahi. Et ambulauit in via patris sui Asa, nec declinauit ab ea, faciẽs quæ placita erant corã Domino. Veruntamẽ excelsa nõ abstulit, & adhuc populus nõ direxerat cor suũ ad Deũ patrũ suorũ. Reliqua autẽ gestorũ Iosaphat priorum & nouissimorũ scripta sunt in verbis Iehu filii Hanani, quæ digessit in libro regũ Israel. Post hæc iniit amicitias Iosaphat rex Iuda cũ Ochozia rege Israel, cuius opera fuerũt impiissima. Et particeps fuit vt faceret naues quæ irẽt in Tharsis: feceruntq́; classem in Asiongaber. Prophetauit autem Eliezer filius Dodau de Maresa ad Iosaphat, dicens, Quia habuisti fœdus cũ Ochozia, percussit Dominus opera tua, contritæq́; sunt naues, nec potuerunt ire in Tharsis.

S. MORTVO Iosaphat, successit Iorã filius eius impius in Deum & in proximum, ambulansq́; per uias Achab, cui per literas Elias aduersa & mortem comminatus est.

CAPVT XXI.

A Dormiuit autẽ Iosaphat cum patribus suis, & sepultus est cum eis in ciuitate Dauid: regnauitq́; Iorã filius eius pro eo. Qui habuit fratres filios Iosaphat, Azariam, & Iahiel, & Zachariã & Azariam, & Michael, & Saphatiam: omnes hi, filii Iosaphat regis Iuda. Deditq́; eis pater suus multa munera argẽti, & auri, & pensationes cum ciuitatibus munitissimis in Iuda, regnum autẽ tradidit Ioram, eo quòd esset primogenitus. Surrexit autem Ioram super regnum patris sui: cumq́; se confirmasset, occidit omnes fratres suos gladio, & quosdam de

B principibus Israel. Trigintaduorũ annorũ erat Ioram cum regnare cœpisset: & octo annis regnauit in Ierusalem. Ambulauitq́; in viis regum Israel, sicut egerat domus Achab: filia quippe Achab erat vxor eius: & fecit malum in conspectu Domini. Noluit autem Dominus disperdere domũ Dauid propter pactũ quod inierat cum eo: & quia promiserat vt daret ei lucernã, & filiis eius omni tempore. In diebus illius rebellauit Edom, ne esset subditus Iudæ, & constituit sibi regem. Cumq́; transiret Ioram cũ principibus suis, & cuncto equitatu qui erat secũ, surrexit nocte, & percussit Edom

2. Re. 7.b

C qui se circũdederat, & omnes duces equitatus eius. Attamen rebellauit Edom, ne esset sub ditione Iuda vsq́; ad hanc diẽ: eo tempore & Lobna recessit, ne esset sub manu illius. Dereliquerat enim Dominũ Deum patrũ suorũ, insuper & excelsa fabricatus est in vrbibus Iuda, & fornicari fecit habitatores Ierusalem, & præuaricari Iudam. Allatæ sunt autẽ ei lite-

ræ ab Elia propheta, in quibus scriptum erat, Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui, Quoniam non ambulasti in viis Iosaphat patris tui, & in viis Asa regis Iuda, sed incessisti per iter regũ Israel, & fornicari fecisti Iudam, & habitatores Ierusalem, imitatus fornicationem domus Achab: insuper & fratres tuos domũ patris tui meliores te occidisti: ecce Dominus percutiet te plaga magna cũ populo tuo, & filiis, & vxoribus tuis, vniuersaq; substantia tua. tu autẽ ægrotabis pessimo languore vteri tui, donec egrediantur vitalia D tua paulatim per singulos dies. Suscitauit ergo Dominus cõtra Ioram spiritũ Philisthinorum, & Arabum, qui confines sunt Aethiopibus, & ascenderunt in terrã Iuda, & vastauerũt eam: diripueruntq; cunctã substantiã quæ inuenta est in domo regis, insuper & filios eius, & vxores: nec remansit ei filius, nisi Ioachaz, qui minimus natu erat. Et super hæc omnia percussit eũ Dominus alui languore insanabili. Cumq; diei succederet dies, & tẽporũ spatia voluerẽtur, duorũ annorũ expletus est circulus: & sic longa cõsumptus est tabe, ita vt egereret etiã viscera sua, lãguore pariter, & vita caruit. Mortuusq; est in infirmitate pessima, & nõ fecit ei populus secundũ morẽ cõbustionis exequias, sicut fecerat maioribus eius. Triginta duorũ annorũ fuit, cum regnare cœpisset: & octo annis regnauit in Ierusalẽ. Ambulauitq; non recte, & sepelierunt eũ in ciuitate Dauid: veruntamẽ nõ in sepulchro regũ.

Ioram alui lãguore interiit.

S. IORAM mortuo regnauit Ochozias filius eius, quem Iehu cum Ioram rege Israel occidit. CAPVT XXII.

A Constituerunt autẽ habitatores Ierusalẽ Ochoziam filium eius minimũ regem pro eo: omnes enim maiores natu, qui ante eum fuerant, interfecerunt latrones Arabum, qui irruerant in castra: regnauitq; Ochozias filius Ioram regis Iuda. Quadraginta duorum annorum erat Ochozias cum regnare cœpisset, & vno anno regnauit in Ierusalem, & nomen matris eius Athalia filia Amri. Sed & ipse ingressus est per vias domus B Achab: mater enim eius impulit eum vt impiè ageret. Fecit igitur malum in conspectu Domini, sicut domus Achab: ipsi enim fuerunt ei consiliarii post mortem patris sui in interitum eius. Ambulauitque in consiliis eorum. Et perrexit cum Ioram filio Achab rege Israel in bellum contra Hazael regem Syriæ in Ramoth Galaad: vulnerauerunt; Syri Ioram. Qui reuersus est vt curaretur, in Iezrahel: multas enim plagas acceperat in supradicto certamine. Igitur Ochozias C filius Ioram rex Iuda descendit vt inuiseret Ioram filium Achab in Iezrahel ægrotantem. Voluntatis quippe fuit Dei aduersus Ochoziam vt veniret ad Ioram: & cum venisset, egrederetur cum eo aduersum Iehu filium Namsi, quem vnxit Dominus vt deleret domum Achab. Cum ergo euerteret Iehu domum Achab, inuenit principes Iuda, & filios fratrum Ochoziæ, qui ministrabant ei, & interfecit illos. Ipsum quoq; perquirens Ochoziam, comprehendit latitantem in Samaria: adductumque ad se, occidit, & sepelierunt D eum: eo quòd esset filius Iosaphat, qui quæsierat Dominum in toto corde suo. nec erat vltra spes aliqua vt de stirpe quis regnaret Ochoziæ. siquidem Athalia mater eius videns quòd mortuus esset filius suus, surrexit, & interfecit omnem stirpem regiam domus Iuda. Porrò Iosabeth filia regis tulit Ioas filium Ochoziæ, & furata est eum de medio filiorum regis, cum interficerentur: absconditque eum cum nutrice sua in cubiculo lectulorum: Iosabeth autẽ quæ absconderat eum, erat filia regis Ioram, vxor Ioiadæ pontificis, soror Ochoziæ, & idcirco Athalia non interfecit eum. Fuit ergo cum eis in domo Dei absconditus sex annis, quibus regnauit Athalia super terram.

4. Re. 8. f

Voluntate Dei visitat Ochozias Iorã vt occidatur.

4. Re. 11. a Ioas filius Ochoziæ absconditur.

S. VNCTO Ioas in regem, à Ioiada pontifice Athalia occiditur. CAPVT XXIII.

A Anno autẽ septimo cõfortatus Ioiada, assumpsit centuriones, Azariã videlicet filiũ Ieroham, & Ismahel filiũ Iohanan, Azariã quoq; filiũ Obed, & Maasiã filiũ Adaiæ, & Elisaphat filiũ Zechri: & iniit cũ eis fœdus. Qui circũeuntes Iudã, cõgregauerũt Leuitas de cũctis vrbibus Iuda, & principes familiarũ Israel: veneruntq; in Ierusalẽ. Iniit ergo omnis multitudo pactum in domo Domini cũ rege: dixitq; ad eos Ioiada, Ecce filius regis regnabit, sicut locutus est Dominus super filios Dauid. Iste est ergo sermo quẽ facietis: Tertia pars vestrũ qui veniũt ad sabbathũ, sacerdotũ, & Leuitarũ, & ianitorũ erit in portis: tertia verò pars ad domũ regis: & tertia ad portã quæ appellatur Fundamenti: omne verò reliquũ vulgus sit in atriis domus Domini. Nec quispiam alius ingrediatur domũ Domini, nisi sacerdotes, & qui ministrant de Leuitis: ipsi tantummodo ingrediãtur, quia sanctificati sunt: & omne reli- B quũ vulgus obseruet custodias Domini. Leuitæ autẽ circundent regẽ, habẽtes singuli arma sua: (& si quis alius ingressus fuerit tẽplũ, interficiatur) sintq; cũ rege & intrãte & egrediẽte. Fecerũt ergo Leuitæ, & vniuersus Iuda iuxta omnia quæ præceperat Ioiada pontifex: & assumpserũt singuli viros qui sub se erant, & veniebãt per ordinẽ sabbathi, cũ his qui impleuerant sabbathũ, & egressuri erãt. siquidẽ Ioiada pontifex nõ dimiserat abire turmas quæ sibi per singulas hebdomadas succedere cõsueuerãt. Deditq; Ioiada sacerdos cẽturionibus lanceas, clypeosq; & peltas regis Dauid, quas cõsecrauerat in domo Dei. Constituitq; omnẽ populũ tenentiũ pugiones à parte tẽpli dextra, vsq; ad partẽ templi sinistrã, corã altari & templo, per circuitũ regis. Et eduxerũt filiũ regis, & impo- C suerũt ei diadema, & testimoniũ, dederũtq; in manu eius tenendã legẽ.. & cõstituerũt eũ regẽ: vnxit quoq; illũ Ioiada pontifex, & filii eius: imprecatiq; sunt ei, atq; dixerũt, Viuat rex. Quod cũ audisset Athalia, vocẽ scilicet currentium atq; laudantiũ regem, ingressa est ad populũ in templũ Domini. Cumq; vidisset regẽ stantẽ super gradũ in introitu, & principes, turmasq; circa eũ, omnemq; populũ terræ gaudentem, atq; clangentẽ tubis, & diuersi generis organis cõcinentem, vocemq; laudantiũ, scidit vestimenta sua, & ait, Insidiæ, insidiæ. Egressus autẽ Ioiada pontifex ad centuriones & principes exercitus, dixit eis, Educite illã extra septa tẽpli, & interficiatur foris gladio. Præcepitq; sacerdos ne occideretur in domo Domini. Et imposuerunt ceruicibus eius manus: cumq; intrasset portam equorũ domus regis, interfecerunt eam ibi. Pepigit autem Ioiada fœdus inter se, vniuersumq; D populum & regem, vt esset populus Domini. Itaq; ingressus est omnis populus domũ Baal, & destruxerunt eam: & altaria ac simulacbra illius cõfregerunt: Mathan quoq; sacerdotem Baal interfecerũt ante aras. Constituit autẽ Ioiada præpositos in domo Domini, sub manibus sacerdotum & Leuitarum, quos distribuit Dauid in domo Domini: vt offerrent holocausta Domino, sicut scriptũ est in lege Moysi, in gaudio & canticis, iuxta dispositionẽ Dauid. Cõstituit quoque ianitores in portis domus Domini, vt non ingrederetur eam immundus in omni re. Assumpsitq; centuriones & fortissimos viros ac principes populi, & omne vulgus terræ, & fecerunt descendere regem de domo Domini, & introire per medium portæ superioris in domum regis, & collocauerunt eum in solio regali. Lætatusq; est omnis populus terræ, & vrbs quieuit: porrò Athalia interfecta est gladio.

4. Re. 11. a

S. IOAS uiuente Ioiada bonus, mortuo autem malus, Zachariam Ioiadæ filium occidit, à seruis uerò suis tandem occisus.

CAPVT XXIIII.

A Septem annorum erat Ioas cum regnare cœpisset: & quadraginta annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Sebia de Bersabee. Fecitq; quod bonum est coram Domino cun-

4. Re. 12. a

ctis

ctis diebus Ioiadæ sacerdotis. Accepit autē ei Ioiada vxores duas, è quibus genuit filios & filias. Post quæ placuit Ioas vt instauraret domū Domini. Congregauitq; sacerdotes & Leuitas, & dixit eis, Egredimini ad ciuitates Iuda, & colligite de vniuerso Israel pecuniā ad sartatecta tēpli Dei vestri per singulos annos, festinatoq; hoc facite: porrò Leuitę egēre negligentius. Vocauitq; rex Ioiadam principē, & dixit ei, Quare tibi non fuit curæ vt cogeres Leuitas inferre de Iuda & de Ierusalē pecuniā quæ cōstituta est à Moyse seruo Domini, vt inferret eam omnis multitudo Israel in tabernaculū testimonii? Athalia enim impiissima, & filii eius destruxerunt domum Dei, & de vniuersis quæ sanctificata fuerant in templo Domini, ornauerūt phanū Baalim. Præcepit ergo rex, & fecerunt arcam: posueruntq; eam iuxta portā Domini forinsecus. Et prædicatū est in Iuda & Ierusalē vt deferrent singuli pretium Domino, quod cōstituit Moyses seruus Dei super omnē Israel in deserto. Lætatiq; sunt cuncti principes, & omnis populus: & ingressi contulerūt in arcā Domini, atq; miserūt, ita vt impleretur. Cumq; tēpus esset vt deferrēt arcam coram rege per manus Leuitarū (videbāt enim multā pecuniam) ingrediebatur scriba regis, & quem primus sacerdos cōstituerat: effundebātq; pecuniā quæ erat in arca: porrò arcam reportabant ad locum suū: sicq; faciebant per singulos dies, & cōgregata est infinita pecunia. Quam dederūt rex & Ioiada his qui præerāt operibus domus Domini: at illi cōducebant ex ea cæsores lapidū, & artifices operum singulorum, vt instaurarent domū Domini: fabros quoque ferri & æris: vt quod cadere cœperat, fulciretur. Egerūtq; hi qui operabantur industriè, & obducebatur parietū cicatrix per manus eorū: ac suscitauerūt domū Domini in statū pristinum, & firmiter eam stare fecerunt. Cumq; cōplessent omnia opera, detulerunt coram rege & Ioiada reliquam partē pecuniæ: de qua facta sunt vasa templi in ministerium ad holocausta, phialæ quoq;, & cætera vasa aurea & argentea: & offerebantur holocausta in domo Domini iugiter cunctis diebus Ioiadæ. Senuit autē Ioiada plenus dierum, & mortuus est cum esset centum triginta annorum: sepelieruntq; eum in ciuitate Dauid cum regibus, eo quòd fecisset bonum cum Israel, & cum domo eius. Postquam autē obiit Ioiada, ingressi sunt principes Iuda, & adorauerūt regem: qui delinitus obsequiis eorum, acquieuit eis. Et dereliquerunt templū Domini Dei patrum suorū, seruierūtq; lucis & sculptilibus, & facta est ira contra Iudam & Ierusalē propter hoc peccatū. Mittebatq; eis prophetas, vt reuerterētur ad Dominū: quos protestātes illi audire nolebant. Spiritus itaq; Dei induit Zachariam filium Ioiadæ sacerdotē, & stetit in conspectu populi, & dixit eis, Hæc dicit Dominus Deus, Quare transgredimini præceptum Domini, quod vobis non proderit: & dereliquistis Dominū, vt derelinqueret vos? Qui cōgregati aduersus eū, miserunt lapides iuxta regis imperiū, in atrio domus Domini. Et non est recordatus Ioas rex, misericordiæ quam fecerat Ioiada pater illius secum, sed interfecit filium eius. Qui cum moreretur, ait, Videat Dominus, & requirat. Cumque euolutus esset annus, ascendit contra eum exercitus Syriæ: venitq; in Iudam & Ierusalē, & interfecit cūctos principes populi, atq; vniuersam prædam miserunt regi in Damascū. Et certe cum permodicus venisset numerus Syrorū, tradidit Dominus in manibus eorū infinitam multitudinē: eo quòd dereliquissent Dominū Deum patrū suorum: in Ioas quoque ignominiosa exercuère iudicia. Et abeuntes dimiserunt eum in languoribus magnis: surrexerunt autem contra eum serui sui in vltionem sanguinis filii Ioiadæ sacerdotis, & occiderunt eū in lectulo suo, & mortuus est: sepelieruntq; eum in ciuitate Dauid, sed non in sepulchris regum. Insidiati verò sunt ei Zabad filius Semaath Ammonitidis, & Iozabad filius Semarith Moabitidis. Porrò filii eius, ac summa pecuniæ quæ adunata fuerat sub eo, & instauratio domus Dei scripta sunt diligentius in libro regum: regnauit autem Amasias filius eius pro eo.

[Marginal notes: Ioas instaurat templū Domini. — Matt. 23. d — Syri numero pauci vincūt Iudā, eo quòd Dominum reliquisset.]

S. AMASIAS post felicē pugnam in Idumæos, adorauit deos illorum, illisq; in Lachis occiso, succedit Ozias filius eius.

CAPVT XXV.

Viginti quinq; annorū erat Amasias, cum regnare cœpisset, & viginti nouē annis regnauit in Ierusalē: nomē matris eius Ioadan de Ierusalem. Fecitq; bonum in cōspectu Domini, veruntamen non in corde perfecto. Cumq; roboratum sibi videret imperium, iugulauit seruos qui occiderāt regem patrem suū. Sed filios eorū nō interfecit, sicut scriptū est in libro legis Moysi, vbi præcepit Dominus, dicēs, Non occidētur patres pro filiis, neq; filii pro patribus suis: sed vnusquisq; in suo peccato morietur. Congregauit igitur Amasias Iudam, & constituit eos per familias, tribunosq; & cēturiones in vniuerso Iuda & Beniamin: & recēsuit à viginti annis sursum, inuenitq; triginta millia iuuenū qui egrederētur ad pugnam, & tenerēt hastā & clypeum. Mercede quoq; cōduxit de Israel centum millia robustorū centum talentis argenti. Venit autē homo Dei ad illū, & ait, O rex, ne egrediatur tecum exercitus Israel: nō est enim Dominus cum Israel, & cunctis filiis Ephraim. Quòd si putas in robore exercitus bella consistere, superari te faciet Deus ab hostibus: Dei quippe est & adiuuare, & in fugam cōuertere. Dixitq; Amasias ad hominem Dei, Quid ergo fiet centū talentis quæ dedi militibus Israel? Et respōdit ei homo Dei, Habet Dominus vnde tibi dare possit multò his plura. Separauit itaq; Amasias exercitum qui venerat ad eum ex Ephraim, vt reuerteretur in locum suū: at illi contra Iudam vehemēter irati, reuersi sunt in regionē suam. Porrò Amasias confidenter eduxit populū suum, & abiit in vallem Salinarū, percussitq; filios Seir decem millia. Et alia decem millia virorum ceperunt filii Iuda, & adduxerunt ad præruptum cuiusdam petræ, præcipitaueruntq; eos de summo in præceps, qui vniuersi crepuerūt. At ille exercitus quem remiserat Amasias, ne secum iret ad prælium, diffusus est in ciuitatibus Iuda, à Samaria vsq; ad Bethhoron, & interfectis tribus millibus, diripuit prædā magnā. Amasias verò post cædem Idumæorum, & allatos deos filiorū Seir, statuit illos in deos sibi, & adorabat eos, & illis adolebat incensum. Quam ob rem iratus Dominus cōtra Amasiā, misit ad illū prophetam, qui diceret ei, Cur adorasti deos qui non liberauerunt populū suum de manu tua? Cumq; hæc ille loqueretur, respōdit ei, Num consiliarius regis es? quiesce, ne interficiā te. Discedensq; propheta, Scio, inquit, quòd cogitauerit Deus occidere te, quia fecisti hoc malum, & insuper non acquieuisti consilio meo. Igitur Amasias rex Iuda inito pessimo consilio, misit ad Ioas filiū Ioachaz filii Iehu regem Israel, dicēs, Veni, videamus nos mutuo. At ille remisit nuntios, dicens, Carduus qui est in Libano misit ad cedrum Libani, dicens, Da filiam tuam filio meo vxorem: & ecce, bestiæ quæ erant in sylua Libani transierunt, & conculcauerunt carduum. Dixisti, Percussi Edom: & idcirco erigitur cor tuum in superbiam: sede in domo tua, cur malum aduersum te prouocas, vt cadas & tu & Iudas tecum? Noluit autē audire Amasias, eo quòd Domini esset voluntas vt traderetur in manus hostiū propter deos Edom. Ascendit igitur Ioas rex Israel, & mutuos sibi præbuère conspectus: Amasias autē rex Iuda erat in Bethsames Iudæ. Corruitq; Iudas corā Israel, & fugit in tabernacula sua. Porrò Amasiam regem Iuda filium Ioas filii Ioachaz cepit Ioas rex Israel in Bethsames, & adduxit in Ierusalem: destruxitq; murum eius à porta Ephraim vsq; ad portam anguli quadringentis cubitis. Omne quoque aurum, & argentum, & vniuersa vasa quæ repererat in domo Dei, & apud Obededom, in thesauris etiam domus regiæ, necnon & filios obsidum reduxit in Samariam. Vixit

[Marginal notes: 4. Re. 14. a — Deu. 24. c — 4. Re. 4. b — Ezec. 18. e — Monetur Amasias, ne viribus humanis fidat. — Voluntate Dei traditur Amasias in manus hostiū.]

autem Amasias filius Ioas rex Iuda, postquam mortuus est Ioas filius Ioachaz rex Israel quindecim annis. Reliqua autẽ sermonũ Amasiæ priorum & nouissimorum scripta sunt in libro regum Iuda & Israel. Qui postquam recessit à Domino, tetenderũt ei insidias in Ierusalẽ. Cumq; fugisset Lachis, miserunt, & interfecerũt eum ibi. Reportãtesq; super equos, sepelierunt eum cum patribus suis in ciuitate Dauid.

§. OZIAS multa potitus uictoria insolescit, qui cum adolere præsumeret, lepra percussus interijt. CAPVT XXVI.

A OMnis autẽ populus Iuda filium eius Oziam annorum sedecim constituit regẽ pro Amasia patre suo. Ipse ædificauit Ailath, & restituit eam ditioni Iudæ, postquam dormiuit rex cum patribus suis. Sedecim annorũ erat Ozias cum regnare cœpisset, & quinquaginta duobus annis regnauit in Ierusalem: nomen matris eius Iechelia de Ierusalẽ. Fecitq; quod erat rectum in oculis Domini, iuxta omnia quę fecerat Amasias pater eius. Et exquisiuit Deum in diebus Zachariæ intelligentis & videntis Deum: cumq; requireret Dominũ, direxit eũ in omnibus. Deniq; egressus est, & pugnauit cõtra Philisthiim, & destruxit murum Geth, & murũ Iabnæ, murumq; Azoti: ædificauit quoq; oppida in Azoto, & in Philisthiim. Et adiuuit B enim Deus contra Philisthiim, & contra Arabes qui habitabant in Gurbáal, & cõtra Ammonitas. Appẽdebantq; Ammonitæ munera Oziæ: & diuulgatũ est nomen eius vsq; ad introitum Aegypti propter crebras victorias. Aedificauitq; Ozias turres in Ierusalẽ super portã anguli, & super portam vallis, & reliquas in eodẽ muri látere, firmauitq; eas. Extruxit etiã turres in solitudine, & effodit cisternas plurimas, eo quòd haberet multa pecora tam in cãpestribus, quàm in eremi vastitate: vineas quoq; habuit, & vinitores in montibus, & in Carmelo, erat quippe homo agriculturæ deditus. Fuit autem exercitus bellatorum eius, qui procedebant ad prælia sub manu Iehiel scribæ, Maasiæq; doctoris, & sub manu Hananiæ qui erat de ducibus regis. Omnisque numerus principum per familias virorũ fortium duorũ millium sexcentorum. Et sub eis vniuersus exercitus trecentorũ, & septẽ millium quingentorũ: qui erant apti ad bella, & pro rege contra C aduersarios dimicabant. Præparauit quoq; eis Ozias, id est cũcto exercitui clypeos & hastas & galeas & loricas, arcusq;, & fundas ad iaciẽdos lapides. Et fecit in Ierusalẽ diuersi generis machinas, quas in turribus collocauit, & in angulis murorum, vt mitterent sagittas, & saxa grandia: egressumq; est nomen eius procul, eo quòd auxiliaretur ei Dominus, & corroborasset illũ. Sed cum corroboratus esset, eleuatũ est cor eius in interitũ suum, & neglexit Dominũ Deum suum: ingressusq; templũ Domini, adolere voluit incensum super altare thymiamatis. Statimq; ingressus post eum Azarias sacerdos, & cum eo sacerdotes Domini octoginta viri fortissimi, restiterunt regi, atq; dixerunt, Non est tui officii Ozia, vt adoleas incensum Domino: sed sacerdotũ, hoc est filiorũ Aaron, qui cõsecrati sunt ad huiuscemodi ministeriũ: egredere de sanctuario, ne contempseris: quia non reputabitur ti D bi in gloriã hoc à Domino Deo. Iratusq; Ozias, & tenens in manũ thuribulũ vt adoleret incensum, minabatur sacerdotibus. Statimq; orta est lepra in fronte eius corã sacerdotibus in domo Domini super altare thymiamatis. Cumq; respexisset eũ Azarias pontifex, & omnes reliqui sacerdotes, viderunt lepram in fronte eius, & festinatò expulerũt eum. Sed & ipse perterritus accelerauit egredi, eo quòd sensisset illico plagam Domini. Fuit igitur Ozias rex leprosus vsq; ad diẽ mortis suæ, & habitauit in domo separata plenus lepra, ob quam eiectus fuerat de domo Domini. Porrò Ioatham filius eius rexit domũ regis, & iudicabat populũ terræ. Reliqua autem sermonum Oziæ priorum & nouissimorũ scripsit Isaias filius Amos, propheta. Dormiuitq; Ozias cum patribus suis, & sepelierunt eum in agro regalium sepulchrorum, eo quòd esset leprosus: regnauitq; Ioatham filius eius pro eo.

Ozias agriculturæ deditus.

4. Re. 15. a

§. IOATHAM Oziæ patri succedens regem Ammon deuicit, & huic morienti succedit Achaz. CAPVT XXVII.

A VIgintiquinq; annorũ erat Ioatham cum regnare cœpisset, & sedecim annis regnauit in Ierusalẽ: nomen matris eius Ierusa filia Sadoc. Fecitque quod rectum erat coram Domino iuxta omnia quæ fecerat Ozias pater suus: excepto quòd nõ est ingressus B templũ Domini: & adhuc populus delinquebat. Ipse ædificauit portã domus Domini excelsam: & in muro Ophel multa construxit. Vrbes quoque ædificauit in montibus Iuda: & in saltibus castella, & turres. Ipse pugnauit contra regẽ filiorum Ammon, & vicit eos: dederuntq; ei filii Ammon in tem C pore illo centum talenta argenti, & decem millia coros tritici, ac totidẽ coros hordei. Hæc ei præbuerunt filii Ammon in anno secundo & tertio. Corroboratusq; est Ioatham, eo quòd direxisset vias suas coram Domino Deo suo. Reliqua autem sermonum Ioatham, & omnes pugnæ eius, & opera, D scripta sunt in libro regum Israel & Iuda. Vigintiquinq; annorum erat cum regnare cœpisset, & sedecim annis regnauit in Ierusalẽ. Dormiuitq; Ioatham cũ patribus suis, & sepelierũt eũ in ciuitate Dauid: & regnauit Achaz filius eius pro eo.

Regnat Ioathã filius Oziæ.

4. Re. 15. g

§. PRO sceleribus Achaz spoliata est domus Domini in Ierusalem ab Assyrijs, & cum dijs alienis sacrificasset, interijt miserrimus. CAPVT XXVIII.

A VIginti annorũ erat Achaz cum regnare cœpisset: & sedecim annis regnauit in Ierusalem. Non fecit rectum in conspectu Domini sicut Dauid pater eius, sed ambulauit in viis regum Israel, insuper & statuas fudit Baalim. Ipse est qui adoleuit incensum in valle Benennom: & lustrauit filios suos in igne iuxta ritũ gentium quas interfecit Dominus in aduentu filiorũ Israel. Sacrificabat quoque, & thymiama succẽdebat in excelsis, & in collibus, & sub omni ligno frondoso. Tradiditq; eum Dominus Deus eius in manu regis Syriæ, qui percussit eum, magnamq; prædam cepit de eius imperio, & adduxit in Damascũ: manibus quoq; regis Israel traditus est, & percussus plaga grandi. Occiditq; Phacee filius Romeliæ, de Iuda centũ viginti millia in die vno, omnes viros bellatores: eo quòd reliquissent Dominum Deum patrum suorum. Eodem tempore occidit Zechri vir potens ex Ephráim Maasiam filiũ regis, & Ezricam ducem domus eius, Eleanam quoq; secun B dum à rege. Ceperuntq; filii Israel de fratribus suis ducenta millia mulierum, puerorum, & puellarum, & infinitam prædam: pertuleruntq; eam in Samariam. Ea tempestate erat ibi propheta Domini, nomine Obed: qui egressus obuiam exercitui venienti in Samariam, dixit eis, Ecce, iratus Dominus Deus patrum vestrorum contra Iudam, tradidit eos in manibus vestris, & occidistis eos atrociter, ita vt ad cœlum pertingeret vestra crudelitas. Insuper filios Iuda, & Ierusalem vultis vobis subiicere in seruos, & ancillas: quod nequaquam facto opus est. peccastis enim super hoc Domino Deo vestro. Sed audite consilium meum, & reducite captiuos quos adduxistis de fratribus vestris: quia magnus furor Domini imminet vobis. Steterunt itaq; viri de principibus filiorum Ephráim, Azarias filius Iohanan, Barachias filius Mosollamoth, Ezechias filius Sellum, & Amasa filius Hadali, contra eos qui veniebant de prælio, & dixerunt eis, Non introducetis huc captiuos, ne peccemus Domino. Quare vultis addere super peccata nostra, & vetera cumulare delicta? grande quippe peccatum est, & ira furoris Domini imminet super Israel. Dimiseruntque viri bellatores prædam, & vniuersa quæ ceperant, coram principibus & omni C multitudine. Steteruntque viri quos suprà memorauimus: & appreben

& apprehendentes captiuos, omnesq; qui nudi erant, vestierunt de spoliis: cumq; vestissent eos, & calceassent, & refecissent cibo ac potu, vnxissentq; propter laborem, & adhibuissent eis curam: quicunq; ambulare non poterant, & erant imbecillo corpore, imposuerunt eos iumentis, & adduxerũt Iericho Ciuitatẽ palmarũ ad fratres eorum, ipsiq; reuersi sunt in Samariã. Tempore illo misit rex Achaz ad regem Assyriorum, postulans auxilium. Veneruntq; Idumæi, & percusserunt multos ex Iuda, & ceperunt prædam magnam. Philisthiim quoq; diffusi sunt per vrbes cãpestres, & ad meridiẽ Iudæ: ceperuntq; Bethsames, & Aialon, & Gaderoth, Socho quoque, & Thamnam, & Gamzo cum viculis suis: & habitauerunt in eis. Humiliauerat enim Dominus Iudam propter Achaz regem Iuda, eo quòd nudasset eum auxilio, & cõtemptui habuisset Dominũ. Adduxitq; cõtra eum Thelgathphalnasar regem Assyriorum, qui & afflixit eum, & nullo resistẽte vastauit. Igitur Achaz spoliata domo Domini, & domo regum, ac principum, dedit regi Assyriorum munera: & tamen nihil ei profuit. Insuper & tempore angustiæ suæ auxit **D** contemptum in Dominũ, ipse per se rex Achaz. Immolauit diis Damasci victimas, percussoribus suis, & dixit, Dii regũ Syriæ auxiliãtur eis, quos ego placabo hostiis, & aderunt mihi: cum econtrario ipsi fuerint ruinæ ei, & vniuerso Israel. Direptis itaq; Achaz omnibus vasis domus Dei, atq; cõfractis, clausit ianuas templi Dei: & fecit sibi altaria in vniuersis angulis Ierusalem. In omnibus quoque vrbibus Iuda extruxit aras ad cremandum thus, atque ad iracundiam prouocauit Dominum Deum patrum suorum. Reliqua autem sermonum eius, & omnium operum suorum priorum, & nouissimorum scripta sunt in Libro regum Iuda & Israel. Dormiuitq; Achaz cum patribus suis, & sepelierunt eum in ciuitate Ierusalem: neq; enim receperunt eum in sepulchra regum Israel. Regnauitq; Ezechias filius eius pro eo.

S. IMPIO patri pius succedens Ezechias, abolitum Dei cultum aperto Dei templo & restitutis sacerdotibus instaurauit.

CAPVT XXIX.

A (4.Re.22.a) IGitur Ezechias regnare cœpit cũ viginti quinque esset annorũ, & vigintinouẽ annis regnauit in Ierusalẽ: nomen matris eius Abia, filia Zachariæ. Fecitq; quod erat placitũ in conspectu Domini, iuxta omnia quæ fecerat Dauid pater eius. In ipso anno, & mense primo regni sui aperuit valuas domus Domini, & instaurauit eas. Adduxitque sacerdotes, atq; Leuitas, & congregauit eos in plateam orientalem. Dixitq; ad eos, Audite me Leuitæ, & sanctificamini, mundate domũ Domini Dei patrũ vestrorum, & auferte omnem immunditiã de sanctuario. Peccauerunt patres nostri, & fecerunt malũ in conspectu Domini Dei nostri, derelinquẽtes eum: auerterunt facies suas à tabernaculo Domini, & præbuerũt dorsum. Clauserunt ostia quæ erant in porticu, & extinxerunt lucernas: incensumq; non adoleuerunt, & holocausta non obtulerũt in sanctuario Deo Israel. Concitatus est itaq; furor Domini super Iudã & Ierusalẽ: tradiditq; eos in cõmotionẽ, & in interitum, & in sibilũ, sicut ipsi cernitis oculis vestris. En, corruerunt patres nostri gladiis: filii nostri, & filiæ nostræ, & coniuges captiuæ ductæ sunt propter hoc scelus. Nunc ergo placet mihi vt ineamus fœdus cũ Domino Deo Israel, & auertet à nobis furorẽ iræ suæ. Filii mei nolite negligere: vos elegit Dominus vt stetis coram eo, & ministretis illi, colatisq; **C** eum, & cremetis ei incensum. Surrexerunt ergo Leuitæ: Mahath filius Amasai, & Ioel filius Azariæ, de filiis Caath. Porrò de filiis Merari: Cis filius Abdi, & Azarias filius Ialaleel, De filiis autẽ Gerson: Ioah filius Zẽma, & Eden filius Ioah. At verò de filiis Elisaphan: Samri & Iahiel. De filiis quoque Asaph: Zacharias & Mathanias. Necnõ de filiis Heman, Iahiel & Semei. sed & de filiis Idithun, Semeias & Oziel. Congregaueruntq; fratres suos, & sanctificati sunt, & ingressi iuxta mandatũ regis & imperiũ Domini, vt expiarent domum Dei. Sacerdotes quoq; ingressi templũ Domini vt sanctificarent illud, extulerũt omnem immunditiã, quam intro repererant in vestibulo domus Domini: quam tulerũt Leuitæ, & **D** asportauerũt ad torrentẽ Cedron foras. Cœperunt autẽ prima die mẽsis primi mũdare, & in die octauo eiusdem mensis ingressi sunt porticũ templi Domini: expiaueruntq; templũ diebus octo, & in die sextadecima mensis eiusdẽ, quod cœperant, impleuerũt. Ingressi quoq; sunt ad Ezechiã regem, & dixerunt ei, Sanctificauimus omnem domũ Domini, & altare holocausti, vasaq; eius, necnõ & mẽsam propositionis cum omnibus vasis suis, cũctamq; tẽpli supellectilẽ quam polluerat rex Achaz in regno suo, postquã præuaricatus est: & ecce exposita sunt omnia corã altari Domini. Cõsurgensq; diluculo Ezechias rex, adunauit omnes principes ciuitatis, & ascẽdit in domũ Domini: obtuleruntq; simul tauros septẽ, & arietes septẽ, agnos septem, & hircos septem pro peccato, pro regno, pro sanctuario, pro Iuda: dixitq; sacerdotibus filiis Aa**E**ron vt offerrẽt super altare Domini. Mactauerũt igitur tauros, & susceperunt sanguinẽ sacerdotes, & fuderũt illũ super altare: mactauerũt etiã arietes, & illorũ sanguinẽ super altare fuderunt: immolauerũt agnos, & fuderũt super altare sanguinẽ. Applicuerunt hircos pro peccato coram rege, & vniuersa multitudine: imposueruntq; manus suas super eos. Et immolauerunt illos sacerdotes, & asperserunt sanguinẽ eorũ altari pro piaculo vniuersi Israelis: pro omni quippe Israel præceperat rex vt holocaustũ fieret & pro peccato. Cõstituit quoq; Leuitas in domo Domini cũ cymbalis, & psalteriis, & citharis secundũ dispositionẽ Dauid regis, & Gad Videntis, & Nathan prophetæ: siquidẽ Domini præceptũ fuit per **F** manum prophetarũ eius. Steteruntq; Leuitæ tenẽtes organa Dauid, & sacerdotes tubas. Et iussit Ezechias vt offerrẽt holocausta super altare: cumq; offerrẽtur holocausta, cœperũt laudes canere Domino, & clangere tubis, atq; in diuersis organis quæ Dauid rex Israel repererat, cõcrepare. Omni autẽ turba adorante, cantores, & ii qui tenebant tubas, erant in officio suo, donec cõpleretur holocaustũ. Cumq; finita esset oblatio, incuruatus est rex, & omnes qui erant cũ eo, & adorauerũt. Præcepitq; Ezechias, & principes Leuitis vt laudarent Dominũ sermonibus Dauid & Asaph Vidẽtis: qui laudauerunt Deum magna lætitia, & incuruato genu adorauerunt. Ezechias autẽ etiam hæc addidit, Implestis manus vestras Domino, accedite, & offerte victimas, & laudes in do**G**mo Domini. Obtulit ergo vniuersa multitudo hostias, & laudes, & holocausta mẽte deuota. Porrò numerus holocaustorũ quæ obtulit multitudo, hic fuit, Tauros septuaginta, arietes centũ, agnos ducentos. Sanctificaueruntq; Domino boues sexcẽtos, & oues tria millia. Sacerdotes verò pauci erãt: nec poterant sufficere vt pelles holocaustorum detraherent: vnde & Leuitæ fratres eorum adiuuerunt eos, donec impleretur opus, & sanctificarentur antistites: Leuitæ quippe faciliori ritu sanctificantur, quàm sacerdotes. Fuerunt ergo holocausta plurima, adipes pacificorũ, & libamina holocaustorum: & completus est cultus domus Domini. Lætatusq; est Ezechias, & omnis populus, eo quòd ministerium Domini esset expletum. de repente quippe hoc fieri placuerat.

Sermo Ezechiæ ad Leuitas.

S. EZECHIAS per totum regnum mandat solenne Pascha celebrari, atque ipse celebrat.

CAPVT XXX.

A MIsit quoque Ezechias ad omnem Israel & Iudam: scripsitq; epistolas ad Ephráim & Manassen vt venirent ad domũ Domini in Ierusalem, & facerent phase Domino Deo Israel. Inito ergo consilio regis, & principum, & vniuersi cœtus in Ierusalem, decreuerunt vt facerent phase mense secundo. Non enim occurrerant facere in tempore suo: quia sacerdotes qui possent

qui possent sufficere, sanctificati non fuerãt, & populus necdum congregatus erat in Ierusalem. Placuitq; sermo regi, & omni multitudini. Et decreuerũt vt mitterent nũtios in vniuersum Israel de Bersabee vsq; Dan, vt venirẽt & facerẽt phase Domino Deo Israel in Ierusalẽ: multi enim non fecerant sicut lege præscriptũ est. Perrexeruntq; cursores cum epistolis ex regis imperio, & principũ eius, in vniuersum Israel & Iudam iuxta id quod rex iusserat, prædicãtes, Filii Israel reuertimini ad Dominũ Deum Abrahã, & Isaac, & Israel: & reuertetur ad reliquias quæ effugerũt manus regis Assyriorũ. Nolite fieri sicut patres vestri & fratres qui recesserũt à Domino Deo patrũ suorum, & tradidit eos in interitũ, vt ipsi cernitis. Nolite indurare ceruices vestras, sicut patres vestri: tradite manus Domino, & venite ad sanctuariũ eius quod sanctificauit in æternũ: seruite Domino Deo patrũ vestrorũ, & auertetur à vobis ira furoris eius. Si enim vos reuersi fueritis ad Dominũ, fratres vestri, & filii habebũt misericordiam coerã Dominis suis qui illos duxerũt captiuos, & reuertẽtur in terram hanc: pius enim & clemens est Dominus Deus vester, & non auertet faciem suam à vobis, si reuersi fueritis ad eum. Igitur cursores pergebant velociter de ciuitate in ciuitatem per terrã Ephraim & Manassæ, vsq; ad Zabulon, illis irridentibus & subsannãtibus eos. Attamen quidam viri ex Aser & Manasse & Zabulon acquiescẽtes consilio, venerunt Ierusalẽ. In Iuda verò facta est manus Domini, vt daret eis cor vnum, vt facerẽt iuxta præceptũ regis & principum verbum Domini. Congregatiq; sunt in Ierusalẽ populi multi, vt facerent solennitatẽ azymorũ in mense secũdo. Et surgentes destruxerũt altaria quæ erant in Ierusalẽ: atq; vniuersa in quibus idolis adolebatur incensum, subuertentes, proiecerunt in torrentẽ Cedron. Immolauerunt autem phase quartadecima die mensis secundi. Sacerdotes quoq;, atq; Leuitæ tandẽ sanctificati obtulerunt holocausta in domo Domini. Steterũtq; in ordine suo iuxta dispositionẽ & legem Moysi hominis Dei: sacerdotes verò suscipiebant effundendũ sanguinẽ de manibus Leuitarũ, eo quòd multa turba sanctificata nõ esset: & idcirco immolarent Leuitæ phase his qui non occurrerent sanctificari Domino. Magna etiam pars populi de Ephraim & Manassæ & Issachar & Zabulon, quæ sanctificata non fuerat, comèdit phase, non iuxta quod scriptũ est: & orauit pro eis Ezechias, dicens, Dominus bonus propitiabitur cunctis qui in toto corde requirunt Dominum Deum patrũ suorum: & non imputabit eis quòd minus sanctificati sunt. Quẽ exaudiuit Dominus, & placatus est populo. Feceruntq; filii Israel qui inuẽti sunt in Ierusalẽ, solennitatem azymorũ septẽ diebus in lætitia magna, laudãtes Dominum per singulos dies, Leuitæ quoq; & sacerdotes per organa, quæ suo officio cõgruebant. Et locutus est Ezechias ad cor omniũ Leuitarũ qui habebãt intelligentiã bonam super Domino: & comederunt septem diebus solennitatis immolantes victimas pacificorum, & laudantes Dominum Deum patrum suorum. Placuitq; vniuersæ multitudini vt celebrarent etiam alios dies septẽ: quod & fecerunt cum ingenti gaudio. Ezechias autẽ rex Iuda præbuerat multitudini mille tauros, & septem millia ouium: principes verò dederant populo tauros mille, & oues decem millia: sanctificata est ergo sacerdotum plurima multitudo. Et hilaritate perfusa omnis turba Iuda tam sacerdotum & Leuitarum quàm vniuersæ frequentiæ quæ venerat ex Israel: proselytorum quoque de terra Israel, & habitantium in Iuda. Factaq; est grandis celebritas in Ierusalẽ, qualis à diebus Salomonis filii Dauid regis Israel in ea vrbe non fuerat. Surrexerunt autem sacerdotes atque Leuitæ benedicentes populo: & exaudita est vox eorum, peruenitque oratio in habitaculum sanctum cœli.

Congregãtur populi multi ad celebrandum Phase.

Ezechias orat pro populo nõ sanctificato.

S. SACERDOTIBVS ad sua restitutis officiis populus largus est ad offerendum. CAPVT XXXI.

Cvmq; hæc fuissent ritè celebrata, egressus est omnis Israel, qui inuẽtus fuerat in vrbibus Iuda, & fregerũt simulachra, succideruntq; lucos, demoliti sunt excelsa, & altaria destruxerũt: non solũ de vniuerso Iuda & Beniamin, sed & de Ephraim quoq; & Manassæ, donec penitus euerterent: reuersiq; sunt omnes filii Israel in possessiones & ciuitates suas. Ezechias autẽ cõstituit turmas sacerdotales, & Leuiticas per diuisiones suas, vnũquenq; in officio proprio, tam sacerdotũ videlicet, quàm Leuitarũ, ad holocausta, & pacifica, vt ministrarẽt & confiterentur, canerentq; in portis castrorũ Domini. Pars autẽ regis erat, vt de propria eius substãtia offerretur holocaustum mane semper, & vespere, sabbathis quoq; & calẽdis, & solennitatibus cæteris, sicut scriptũ est in lege Domini. Præcepit etiã populo habitãtiũ Ierusalẽ, vt darẽt partes sacerdotibus & Leuitis, vt possent vacare legi Domini. Quod cum percrebuisset in auribus multitudinis, plurimas obtulère primitias filii Israel, frumẽti, vini, & olei: mellis quoq;, & omnium quæ gignit humus decimas obtulerũt. Sed & filii Israel & Iuda, qui habitabant in vrbibus Iuda, obtulerũt decimas boum & ouium, decimasq; sanctorũ quæ vouerant Domino Deo suo: atq; vniuersa portãtes, fecerũt aceruos plurimos. Mense tertio cœperũt aceruorũ iacere fundamẽta, & mẽse septimo cõpleuerunt eos. Cumq; ingressi fuissent Ezechias & principes eius, viderũt aceruos, & benedixerũt Domino ac populo Israel. Interrogauitq; Ezechias sacerdotes & Leuitas, cur ita iacerent acerui. Respõdit illi Azarias sacerdos primus de stirpe Sadoc, dicens, Ex quo cœperũt offerri primitiæ in domo Domini, comedimus, & saturati sumus, & remanserunt plurima: eo quòd benedixerit Dominus populo suo. reliquiarum autẽ copia est ista, quã cernis. Præcepit igitur Ezechias vt præpararẽt horrea in domo Domini. Quod cũ fecissent, intulerunt tam primitias quàm decimas, & quæcunq; vouerant, fideliter. Fuit autẽ præfectus eorũ Chonenias Leuita, & Semei frater eius secundus: post quem Iahiel, & Azazias, & Nahath, & Asael, & Ierimoth, Iozabad quoq; & Eliel, & Iesmachias, & Mahath, & Banaias, præpositi sub manibus Choneniæ & Semei fratris eius, ex imperio Ezechiæ regis & Azariæ pontificis domus Dei, ad quos omnia pertinebãt. Core verò filius Iemna Leuites, & ianitor orientalis portæ, præpositus erat iis quæ spõte offerebãtur Deo, primitiisq; & cõsecratis in Sancta sanctorũ. Et sub cura eius Eden & Beniamin, Iesue & Semeias, Amarias quoq; & Sechenias, in ciuitatibus sacerdotũ: vt fideliter distribuerẽt fratribus suis partes minoribus atq; maioribus: exceptis maribus ab annis tribus & suprà, cũctisq; qui ingrediebãtur tẽplum Dñi. Et quicquid per singulos dies cõducebat in ministerio atq; obseruationibus iuxta diuisiones suas, sacerdotibus per familias, & Leuitis à vicesimo anno & suprà per ordines & turmas suas, vniuersæq; multitudini tam vxoribus quàm liberis eorũ vtriusque sexus, fideliter cibi de his quæ sanctificata fuerãt præbebãtur. Sed & filiorũ Aarõ per agros, & suburbana vrbiũ singularũ dispositi erant viri, qui partes distribuerent vniuerso sexui masculino, de sacerdotibus & Leuitis. Fecit ergo Ezechias vniuersa quæ diximus in omni Iuda: operatusq; est bonũ & rectũ, & verũ coram Dño Deo suo, in vniuersa cultura ministerii domus Dñi, iuxta legẽ & ceremonias, volẽs requirere Deũ suũ in toto corde suo: fecitq;, & prosperatus est.

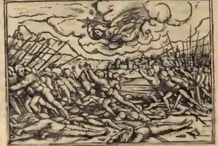
Sacerdotibus Ezechias dari iubet decimas, vt verbo Dei liberius vacent.

S. ASSYRIORVM exercitu ab angelo una nocte deleto, Sennacherib fugiens, in templo dei sui a filiys suis occisus est: unde exaltatus Ezechias, à Domino humiliatus est.

CAPVT XXXII.

Post quæ & huiuscemodi veritatem, venit Sennacherib rex Assyriorũ, & ingressus Iudã, obsedit ciuitates munitas, volẽs eas capere. Quod cum vidisset Ezechias, venisse scilicet Sennacherib, & totum

4. Re. 18. a
Esaæ 36. a

& totum belli impetum verti cõtra Ieruſalẽ: inito cum principibus conſilio, viriſq; fortiſsimis, vt obturarent capita fontium qui erant extra vrbem: & hoc omnium decernente ſententia, congregauit plurimã multitudinem, & obturauerunt cunctos fontes, & riuum qui fluebat in medio terræ, dicẽtes, Ne veniant reges Aſſyriorũ, & inueniant aquarũ abundantiam. Aedificauit quoq; agens induſtriè omnem murum qui fuerat diſsipatus, & extruxit turres déſuper, & forinſecus alterum murum: inſtaurauitq; Mello in ciuitate Dauid, & fecit B vniuerſi generis armaturam, & clypeos. Conſtituitq; principes bellatorũ in exercitu. Et conuocauit vniuerſos in platéa portæ ciuitatis, ac locutus eſt ad cor eorum, dicens, Viriliter agite, & confortamini, nolite timere nec paueatis regẽ Aſſyriorum, & vniuerſam multitudinem quæ eſt cum eo: multò enim plures nobiſcum ſunt, quàm cum illo. Cum illo enim eſt brachium carneum, nobiſcũ Dominus Deus noſter qui auxiliator eſt noſter, pugnatq; pro nobis. Confortatuſq; eſt populus huiuſcemodi verbis Ezechiæ regis Iuda. Quę poſtquam geſta ſunt, miſit Sennacherib rex Aſſyriorum ſeruos ſuos, in Ieruſalẽ (ipſe enim cũ vniuerſo exercitu obſidebat Lachis) ad Ezechiam regem Iuda, & ad omnem populũ qui erat in vrbe, dicens, Hęc dicit Sennacherib rex Aſſyriorum, C In quo habentes fiduciam, ſedetis obſeſsi in Ieruſalẽ? Num Ezechias decepit vos, vt tradat morti in fame & ſiti, affirmans quòd Dominus Deus veſter liberet vos de manu regis Aſſyriorum? Nunquid non iſte eſt Ezechias qui deſtruxit excelſa illius, & altaria, & præcepit Iudæ & Ieruſalẽ, dicens, Coram altari vno adorabitis, & in ipſo comburetis incenſum? An ignoratis quæ ego fecerim, & patres mei cunctis terrarum populis? nunquid prǽualuerunt dii gentiũ, omniumq; terrarum liberare regionem ſuam de manu mea? Quis eſt de vniuerſis diis gentiũ, quas vaſtauerunt patres mei, qui potuerit eruere populũ ſuum de manu mea, vt poſsit etiam Deus D veſter eruere vos de hac manu? Non vos ergo decipiat Ezechias, nec vana perſuaſione deludat, neq; credatis ei. Si enim nullus potuit deus cunctarũ gentium atque regnorũ liberare populũ ſuum de manu mea, & de manu patrũ meorum, conſequenter nec Deus veſter poterit eruere vos de manu mea. Sed & alia multa locuti ſunt ſerui eius cõtra Dominũ Deũ, & contra Ezechiã ſeruũ eius. Epiſtolas quoq; ſcripſit plenas blaſphemiæ in Dominũ Deum Iſrael, & locutus eſt aduerſum eum, Sicut dii gentium cæterarũ non potuerunt liberare populũ ſuum de manu mea, ſic & Deus Ezechiæ eruere non poterit populũ ſuum de manu iſta. Inſuper & clamore magno lingua Iudaica cõtra populũ qui ſedebat in muris Ieruſalem, perſonabat, vt terreret eos, & caperet ciuitatẽ. Locutuſq; eſt contra Deum Ieruſalẽ, ſicut aduerſum deos po- E pulorum terræ opera manuum hominũ. Orauerunt igitur Ezechias rex, & Eſaias filius Amos prophetes aduerſum hãc blaſphemiã, ac vociferati ſunt vſq; in cœlum. Et miſit Dominus angelũ qui percuſsit omnem virum robuſtũ, & bellatorem, & principem exercitus regis Aſſyriorũ. Reuerſuſq; eſt cum ignominia in terrã ſuam. Cumq; ingreſſus eſſet domum dei ſui, filii qui egreſsi fuerant de vtero eius, interfecerunt eum gladio. Saluauitq; Dominus Ezechiam, & habitatores Ieruſalẽ, de manu Sennacherib regis Aſſyriorũ, & de manu omnium, & præſtitit ei quiètem per circuitum. Multi etiam deferebãt hoſtias, & ſacrificia Domino in Ieruſalem, F & munera Ezechiæ regi Iuda: qui exaltatus eſt poſt hæc coram cũctis gentibus. In diebus illis ægrotauit Ezechias vſq; ad mortem, & orauit Dominũ: exaudiuitq; eum, & dedit ei ſignũ. Sed non iuxta beneficia quæ acceperat, retribuit, quia eleuatum eſt cor eius: & facta eſt contra eum ira, & contra Iudam & Ieruſalem. Humiliatuſq; eſt poſtea, eo quòd exaltatum fuiſſet cor eius, tam ipſe, quàm habitatores Ieruſalem: & idcirco non venit ſuper eos ira Domini in diebus Ezechiæ. Fuit autem Ezechias diues, & inclytus valde, & theſauros ſibi plurimos congregauit, argenti & auri, & lapidis pretioſi, aromatũ, & armorũ vniuerſi generis, & vaſorũ magni pretii. Apothécas quoq; frumẽti, vini, & olei, & præſepia omniũ iumentorũ, caulaſq; pecorum, & vrbes ædificauit ſibi: habebat quippe greges ouium & armentorum innumerabiles, eo quòd dediſſet ei Dominus ſubſtantiã multam nimis. Ipſe eſt Ezechias qui obturauit ſuperiorẽ fontem aquarũ Gihon, & auertit eas ſubter ad occidentẽ vrbis Dauid: in omnibus ope- G ribus ſuis fecit proſperè quæ voluit. Attamen in legatione principum Babylonis, qui miſsi fuerant ad eum, vt interrogarent de portento quod acciderat ſuper terrã, dereliquit eũ Deus vt tentaretur, & nota fierẽt omnia quæ erant in corde eius. Reliqua autẽ ſermonũ Ezechiæ & miſericordiarũ eius ſcripta ſunt in viſione Eſaiæ filii Amos prophetæ, & in libro regum Iuda & Iſrael. Dormiuitq; Ezechias cum patribus ſuis, & ſepelierunt eum ſuper ſepulchra filiorum Dauid: & celebrauit eius exequias vniuerſus Iuda, & omnes habitatores Ieruſalem: regnauitq; Manaſſes filius eius pro eo.

Cõcio Ezechiæ adhortãtis populum ad fiduciã in Deũ.

Blaſphemia Sennacherib.

Oratio Ezechiæ & Eſaiæ.

4.Re.20.a Eſaiæ 38.a

Quare derelinquitur Ezechias à Domino.

S. IMPIVS *Manaſſes per flagella ad pietatem reductus agit pœnitentiam.* CAPVT XXXIII.

A Dvodecim annorum erat Manaſſes, cum regnare cœpiſſet: & quinquagintaquinq; annis regnauit in Ieruſalem. Fecit autem malum coram Domino, iuxta abominationes gentium quas ſubuertit Dominus coram filiis Iſrael. Et cõuerſus, inſtaurauit excelſa quæ demolitus fuerat Ezechias pater eius: conſtruxitq; aras Baalim, & fecit lucos: & adorauit omnem militiã cœli, & coluit eam. Aedificauit quoq; altaria in domo Domini, de qua dixerat Dominus, In Ieruſalem erit nomen meum in æternum. Aedificauit autẽ ea cuncto exercitui cœli, in duobus atriis domus Domini. Tranſireque fecit filios ſuos per ignẽ, in valle Benennom: obſeruabat ſomnia, ſectabatur auguria, maleficis artibus inſeruiebat: habebat ſecum magos, B & incantatores: multaq; mala operatus eſt coram Domino, vt irritaret eum. Sculptile quoq;, & conflatile ſignum poſuit in domo Dei de qua locutus eſt Dominus ad Dauid, & ad Salomonem filium eius, dicens, In domo hac, & in Ieruſalem quam elegi de cunctis tribubus Iſrael, ponam nomen meum in ſempiternum. Et mouere non faciam pedem Iſrael, de terra quam tradidi patribus eorum: ita dúntaxat, ſi cuſtodierint facere quæ præcepi eis, cunctamq; legem, & ceremonias atq; iudicia quæ mandaui per manum Moyſi. Igitur Manaſſes ſeduxit Iudam & habitatores Ieruſalem, vt facerent malum ſuper omnes gentes quas ſubuerterat Dominus à facie filiorũ Iſrael. Locutuſq; eſt Dominus ad eũ, & ad C populũ illius: & attendere noluerũt. Idcirco ſuperinduxit eis principes exercitus regis Aſſyriorũ: ceperuntq; Manaſſen, & vinctum catenis, atq; compedibus duxerunt in Babylonẽ. Qui poſtquam coanguſtatus eſt, orauit Dominum Deum ſuum: & egit pœnitentiam valde coram Deo patrũ ſuorum. Deprecatuſque eſt eum, & obſecrauit intentè: & exaudiuit

4.Re.21.a

2.Rg.7.b

2.Rg.7.b 3.Rg.8.b

orationem

orationẽ eius,reduxitq́; eum Ierusalẽ in regnum suum,& co
gnouit Manasses quòd Dominus, ipse esset Deus. Post hæc
ædificauit murũ extra ciuitatẽ Dauid,ad occidentẽ Gihon,
in cõualle:ab introitu portæ pisciũ per circuitũ vsq; ad O-
phel,& exaltauit illũ vehemẽter:constituitq́; principes exer
citus in cũctis ciuitatibus Iuda munitis. Et abstulit deos alie
nos,& simulachrũ de domo Domini : aras quoq; quas fece-
rat in mõte domus Domini,& in Ierusalẽ:& proiecit omnia
extra vrbẽ.Porrò instaurauit altare Domini, & immolauit
super illud victimas,& pacifica,& laudẽ:præcepitq́; Iudæ vt
seruiret Domino Deo Israel. Attamẽ adhuc populus immo
labat in excelsis domino deo suo.Reliqua antẽ gestorũ Ma-
nassæ:& obsecratio eius ad Deũ suũ : verba quoq; Videntiũ
qui loquebantur ad eũ in nomine Domini Dei Israel,cõtinẽ
D tur in sermonibus regũ Israel. Oratio quoq; eius & exaudi-
tio,& cũcta peccata,atq; contẽptus, loca etiã in quibus ædi
ficauit excelsa,& fecit lucos,& statuas antequã ageret poeni
tentiã,scripta sunt in sermonibus Hozái.Dormiuit ergo Ma
nasses cũ patribus suis,& sepelierũt eum in domo sua : regna
uitq́; pro eo filius eius Amon. Vigintiduorũ annorũ erat A-
mon,cũ regnare cœpisset:& duobus annis regnauit in Ierusa
lem.Fecitq́; malũ in cõspectu Domini,sicut fecerat Manas-
ses pater eius:& cunctis idòlis quæ Manasses fuerat fabrica-
tus,immolauit,atq; seruiuit. Et nõ est reueritus faciẽ Domi
ni,sicut reueritus est Manasses pater eius : & multò maiora
deliquit.Cũq; cõiurassent aduersus eũ serui sui, interfecerũt
eũ in domo sua. Porrò reliqua populi multitudo,cęsis iis qui
Amon percusserãt,constituit regẽ Iosiam filiũ eius pro eo.

S. IOSIAS *templum instaurans reperto legis libro fœdera cum Domino percussit.* CAPVT XXXIIII.

A O Cto annorũ erat Iosias cum regnare cœpisset:&
4.Re.22.a triginta & vno anno regnauit in Ierusalẽ.Fecitq́;
quod erat rectũ in conspectu Domini,& ambu-
lauit in viis Dauid patris sui:nõ declinauit neq;
ad dexteram,neq; ad sinistrã.Octauo autem anno regni sui,
cum adhuc esset puer,cœpit quærere Deũ patris sui Dauid:
& duodecimo anno postquã cœperat,mũdauit Iudã & Ie-
Iosias idola rusalẽ ab excelsis, & lucis,simulachrisq́;, & sculptilibus. De-
subuertit. struxeruntq́; corã eo aras Baalim:& simulachra quæ super-
posita fuerant,demoliti sunt:lucos etiã,& sculptilia succidit
atq; cõminuit:& super tumulos eorũ qui eis immolare con-
sueuerant,fragmẽta dispersit.Ossa præterea sacerdotũ com-
bussit in altaribus idolorũ,mundauitq́; Iudã & Ierusalẽ. Sed
& in vrbibus Manassę,& Ephráim,& Simeon vsq; Nephtha
B li cuncta subuertit.Cumq́; altaria dissipasset,& lucos,& scul
ptilia cõtriuisset in frusta, cunctaq́; delubra demolitus esset
de vniuersa terra Israel, reuersus est in Ierusalẽ. Igitur anno
octauodecimo regni sui,mundata iam terra,& templo Do-
mini,misit Saphan filiũ Eseliæ,& Mahasiam principẽ ciui-
tatis,& Ioha filiũ Ioachaz à cõmentariis:vt instaurarent do
mum Domini Dei sui.Qui venerũt ad Helciam sacerdotem
magnũ:acceptamq́; ab eo pecuniam, quæ illata fuerat in do
mum Domini,& quam congregauerãt Leuitæ, & ianitores
de Manasse,& Ephráim,& vniuersis reliquiis Israel,ab omni
quoq; Iuda,& Beniamin,& habitatoribus Ierusalem : tradi-
derunt in manibus eorũ qui præerant operariis in domo Do
mini vt instaurarent templũ, & infirma quæq; sarcirent. At
C illi dederunt eam artificibus,& cæmentariis,vt emerent lapi
des de lapidicinis,& ligna ad cõmissuras ædificii, & ad con-
tignationẽ domorum quas destruxerant reges Iuda.Qui fi-
deliter cuncta faciebãt.Erant autẽ præpositi operantiũ : Ia-
hath & Abdias de filiis Merari : Zacharias & Mosollam de
filiis Caath,qui vrgebant opus:omnes Leuitæ scientes orga-
nis canere.Super eos verò,qui ad diuersos vsus onera porta
bant,erant scribæ,& magistri de Leuitis,ianitores.Cumque
efferrent pecuniam quæ illata fuerat in templũ Domini,re-
perit Helcias sacerdos librũ legis Domini, qui datus fuerat
per manum Moysi. Et ait ad Saphan scribam, Librum legis
inueni in domo Domini. Et tradidit ei. At ille intulit volu-
men ad regem,& nuntiauit ei,dicens, Omnia quæ dedisti in
D manu seruorum tuorũ,ecce cõplentur. Argentũ quod reper
tum est in domo Domini,conflauerunt:datumq́; est præfe-
ctis artificum,& diuersa opera fabricantiũ. Præterea tradi-
dit mihi Helcias sacerdos hunc librũ.Quem cum rege præ-
sente recitasset, audissetq́; ille verba legis, scidit vestimenta
sua: & præcepit Helciæ,& Ahicam filio Saphan, & Abdon
filio Micha,Saphan quoq; scribæ, & Asaiæ seruo regis, di-
cens,Ite,& orate Dominũ pro me, & pro reliquis Israel &
Iuda,super vniuersis sermonibus libri istius qui repertus est:
magnus enim furor Domini stillauit super nos, eo quòd nõ
custodierint patres nostri verba Domini, vt facerent omnia
E quæ scripta sunt in isto volumine. Abiit ergo Helcias, & hi
qui simul à rege missi fuerant,ad Oldam prophetidẽ, vxorẽ
Sellum filii Thecuath,filii Hásra custodis vestiũ : quæ habi-
tabat in Ierusalẽ in Secũda : & locuti sunt ei verba quæ suprà
narrauimus. At illa respondit eis,Hæc dicit Dominus Deus
Israel:dicite viro qui misit vos ad me, Hæc dicit Dominus,
Ecce ego inducam mala super locum istum,& super habita-
tores eius:cunctaq́; maledicta quæ scripta sunt in libro hoc,
quem legerunt coram rege Iuda:quia dereliquerunt me,& sa
crificauerunt diis alienis,vt me ad iracundiã prouocarent in
cunctis operibus manuũ suarum:idcirco stillabit furor meus
F super locũ istum, & non extinguetur. Ad regẽ autem Iuda,
qui misit vos pro Domino deprecando,sic loquimini, Hæc
dicit Dominus Deus Israel, Quoniã audisti verba volumi-
nis,atq; emollitũ est cor tuum:& humiliatus es in conspectu
Dei super his quæ dicta sunt cõtra locũ hunc,& habitatores
Ierusalem:reueritusq́; faciem meam,scidisti vestimenta tua,
& fleuisti coram me:ego quoq; exaudiui te, dicit Dominus.
Iam enim colligã te ad patres tuos, & inferẽris in sepulchrũ
tuum in pace : nec videbunt oculi tui omne malũ quod ego
inducturus sum super locũ istum, & super habitatores eius.
Retulerunt itaq; regi cuncta quæ dixerat. At ille conuocatis
vniuersis maioribus natu Iuda,& Ierusalem, ascendit in do-
mum Domini,vnaq; omnes viri Iuda & habitatores Ierusa-
lem,sacerdotes & Leuitæ,& cunctus populus à minimo vs-
G que ad maximum. Quibus audientibus in domo Domi, le-
git rex omnia verba voluminis.Et stans in tribunali suo,per-
cussit fœdus coram Domino,vt ambularet post eum,& cu-
stodiret præcepta,& testimonia,& iustificationes eius in to
to corde suo,& in tota anima sua,faceretq́; quæ scripta sunt
in volumine illo quod legerat. Adiurauit quoque super hoc
omnes qui reperti fuerant in Ierusalem & Beniamin,& fece-
runt habitatores Ierusalem iuxta pactũ Domini Dei patrũ
suorũ.Abstulit ergo Iosias cunctas abominationes de vni-
uersis regionibus filiorum Israel : & fecit omnes qui residui
erant in Israel,seruire Domino Deo suo.Cunctis diebus vi-
tæ eius non recesserunt à Domino Deo patrum suorum.

Deuteronomiũ reperitur in templo.

Rex audito Deuteronomio, magno terrore concutitur.

Mittit ad Oldã prophetidem.

Responsio Oldæ.

4.Re.23.a

S. IOSIAS *Pascha solenni celebrato perijt in bello, multum à plebe deploratus.* CAPVT XXXV.

A F Ecit autem Iosias in Ierusalẽ phase Dño, quod
immolatũ est quartadecima die mẽsis primi. Et
constituit sacerdotes in officiis suis: hortatusq́;
est eos vt ministrarẽt in domo Domini. Leuitis
quoq;,ad quorũ eruditionẽ omnis Israel sanctificabatur Do
mino,locutus est, Ponite arcã in sanctuario tẽpli quod ædi
ficauit Salomon filius Dauid,rex Israel:nequaquã enim eam
vltra portabitis:nũc ergo ministrate Dño Deo vestro,& po
pulo eius Israel. Et pręparate vos per domos & cognationes
vestras in diuisionibus singulorũ,sicut præcepit Dauid rex
Israel,& descripsit Salomon filius eius. Et ministrate in san-
ctuario eius per familias turmasq́; Leuiticas, & sanctificati
immola

4.Re.23.c
3.Esdr.1.a

immolate phase: fratres eciã vestros, vt possint iuxta verba quæ locutus est Dñs in manu Moysi facere, præparate. Dedit præterea Iosias omni populo qui ibi fuerat inuẽtus in solẽnitate phase, agnos & hœdos de gregibus, & reliqui pecoris triginta millia, boum quoq; tria millia. hæc de regis vniuersa substãtia. Duces quoq; eius spõte quod vouerãt, obtulerũt,

B tam populo, quàm sacerdotibus & Leuitis. Porrò Helcias & Zacharias & Iahiel principes domus Domini dederũt sacerdotibus ad faciendũ phase pecora cõmixtim duo millia sexcenta, & boues trecẽtos. Chonenias autẽ, & Semeias, etiã & Nathanael fratres eius: necnõ Hasabias, & Iehiel, & Iozabad principes Leuitarũ, dederunt cæteris Leuitis ad celebrandũ phase quinq; millia pecorum, & boues quingentos. Præparatumq; est ministeriũ, & steterũt sacerdotes in officio suo: Leuitæ quoq; in turmis iuxta regis imperiũ. Et immolatum est phase: asperseruntq; sacerdotes manu sua sanguinẽ: & Leuitæ detraxerunt pelles holocaustorum. Et separauerunt ea vt darent per domos & familias singulorũ, & offerrentur Domino, sicut scriptum est in libro Moysi. de bobus quoq; fecerunt similiter. Et assauerũt phase super ignẽ, iuxta quod in lege præceptũ est: pacificas verò hostias coxerunt in lebetibus, & cacabis, & ollis: & festinatò distribuerũt vniuersæ plebi. Sibi autem, & sacerdotibus postea parauerũt. nam in oblatione holocaustorum & adipum, vsq; ad noctem sacerdotes fuerũt occupati: vnde Leuitæ sibi, & sacerdotibus filiis Aa-

C ron parauerunt nouissimis. Porrò cantores filii Asaph stabãt in ordine suo, iuxta præceptũ Dauid, & Asaph, & Eman, & Idithun prophetę regis Dauid. Ianitores verò per portas singulas obseruabant, ita vt nec puncto quidem discederent à ministerio: quam ob rem & fratres eorũ Leuitæ parauerũt eis cibos. Omnis igitur cultura Domini rite completa est in die illa, vt facerent phase, & offerrent holocausta super altare Domini, iuxta præceptum regis Iosiæ. Feceruntq; filii Israel, qui reperti fuerant ibi, phase in tẽpore illo, & solennitatem azymorum septẽ diebus. Non fuit phase simile huic in Israel, à diebus Samuelis prophetæ: sed nec quisquam de cunctis regibus Israel fecit phase sicut Iosias sacerdotibus, & Leuitis, & omni Iudæ, & Israel qui repertus fuerat, & habitãti-

D bus in Ierusalẽ. Octauodecimo anno regni Iosiæ, hoc phase celebratũ est. Postquã instaurauerat Iosias templũ, ascendit Nechao rex Aegypti ad pugnandũ in Charcamis iuxta Euphráten: & processit in occursum eius Iosias. At ille missis ad eum nuntius, ait, Quid mihi & tibi est rex Iuda? non aduersum te hodie venio, sed cõtra aliam pugno domũ, ad quam me Deus festinatò ire præcepit: desine aduersum Deum facere, qui mecum est, ne interficiat te. Noluit Iosias reuerti, sed præparauit contra eum bellum: nec acquieuit sermonibus Nechao ex ore Dei: verum perrexit vt dimicaret in campo Mageddo. Ibiq; vulneratus à sagittariis, dixit pueris suis, Educite me de prælio, quia oppidò vulneratus sum. Qui transtulerunt eum de curru in alterum currum, qui sequebatur eum more regio: & asportauerunt eum in Ierusalem, mortuusq; est: & sepultus in mausoleo patrum suorum: & vniuersus Iuda & Ierusalem luxerunt eum, Hieremias maxime: cuius omnes cantores atque cantatrices vsque in præsentem diem lamentationes super Iosiam replicant, & quasi lex obtinuit in Israel: Ecce scriptum fertur in lamentationibus. Reliqua autem sermonum Iosiæ & misericordiarum eius, quæ lege præcepta sunt Domini, opera quoque illius prima & nouissima, scripta sunt in Libro regum Iuda & Israel.

Iosias nolens acquiescere Nechao regi verba Dei loquẽti, vulneratus interit.

4. Re. 23. f

Zach. 11. d

S. Rex Babylonis urbe Ierosolyma spoliata, tẽplũ urbemq; incendit, & populũ ducit captiuum. CAPVT XXXVI.

A TVlit ergo populus terræ Ioachaz filium Iosiæ: & constituit regem pro patre suo in Ierusalem. Viginitrium annorum erat Ioachaz cum regnare cœpisset: & tribus mensibus regnauit in Ierusalem. Amouit autem eum rex Aegypti cum venisset in Ierusalem, & condemnauit terram centum talentis argenti, & talento auri. Constituitque pro eo regem, Eliacim fratrem eius, super Iudam & Ierusalem: & vertit nomen eius Ioacim. ipsum verò Ioachaz tulit secum, & abduxit in Aegyptum. Vigintiquinq; annorum erat Ioacim cum regnare cœpisset, & vndecim annis regnauit in Ierusalem: fecitq; malum coram Domino Deo suo. Contra hunc ascendit Nabuchodonosor rex Chaldæorum: & vinctum catenis duxit in Babylonem. Ad quam & vasa Domini transtulit, & posuit

4. Re. 23. f

Matth. 1. b

B ea in templo suo. Reliqua autem verborum Ioacim, & abominationum eius quas operatus est, & quæ inuentæ sunt in eo, continentur in Libro regum Iuda & Israel. Regnauit autem Ioachin filius eius pro eo. Octo annorum erat Ioachin cum regnare cœpisset: & tribus mensibus, ac decẽ diebus regnauit in Ierusalem: fecitq; malum in conspectu Domini. Cumq; anni circulus volueretur, misit Nabuchodonosor rex nuntios, qui & adduxerunt eum in Babylonem, & asportatis simul pretiosissimis vasis domus Domini. Regem verò constituit Sedechiam patruum eius super Iudam & Ierusalem. Viginti & vnius anni erat Sedechias cum regnare cœpisset: & vndecim annis regnauit in Ierusalem. Fecitq; malum in oculis Domini Dei sui: nec erubuit faciem Hieremiæ prophetæ loquentis ad se ex ore Domini. A rege

4. Re. 24. d

Hiere. 37. a

Hier. 38. a

C quoque Nabuchodonosor recessit, qui adiurauerat eum per Deum: & indurauit ceruicem suam & cor, vt non reuerteretur ad Dominum Deum Israel. Sed & vniuersi principes sacerdotum & populus, præuaricati sunt inique iuxta vniuersas abominationes gentium: & polluerunt domum Domini, quam sanctificauerat sibi in Ierusalem. Mittebat autem Dominus Deus patrum suorum ad illos per manum nuntiorum suorum, de nocte cõsurgens, & quotidie commonens: eo quòd parceret populo & habitaculo suo. At illi subsannabant nuntios Dei, & paruipendebant sermones eius, illudebantq; prophetis: donec ascenderet furor Domini in populum eius, & esset nulla curatio. Adduxit enim super eos regem Chaldæorum, & interfecit iuuenes eorum gladio in domo sanctuarii sui: non est misertus adolescentis, & virginis, & senis, nec decrepiti quidem: sed omnes tradidit in manibus eius. Vniuersaq; vasa domus Domini tam maiora, quàm minora, & thesauros templi, & regis & principum transtulit

Cura Dei erga populum.

Contẽptus populi in Deum.

D in Babylonem. Incenderunt hostes domum Dei, destruxeruntq; murum Ierusalem: vniuersas turres combusserunt, & quicquid pretiosum fuerat, demoliti sunt. Si quis euaserat gladium, ductus in Babylonem seruiuit regi & filiis eius, donec imperaret rex Persarum. Vt compleretur sermo Domini ex ore Hieremiæ: & celebraret terra sabbatha sua: cunctis enim diebus desolationis egit sabbathum, vsque dum complerentur septuaginta anni. Anno autem primo Cyri regis Persarum, ad explendum sermonem Domini, quem locutus fuerat per os Hieremiæ, suscitauit Dominus spiritum Cyri regis Persarum: qui iussit prædicari in vniuerso regno suo, etiam per scripturam, dicens, Hæc dicit Cyrus rex Persarũ, Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli: & ipse præcepit mihi vt ædificarem ei domum in Ierusalem, quæ est in Iudæa: quis ex vobis est in omni populo eius? sit Dominus Deus suus cum eo, & ascendat.

Cyrus remittit populum in Ierusalem.

Hiere. 25. c & 29. c

1. Esdr. 1. a

Oratio Manassæ regis Iuda, cum captus teneretur in Babylone.

DOMINE Deus omnipotens patrum nostrorum Abraham, Isaac, & Iacob, & seminis eorũ iusti, qui fecisti cœlum & terram cum omni ornatu eorum, qui signasti mare verbo præcepti tui, qui conclusisti abyssum, & signasti terribili & laudabili nomine tuo: quẽ omnia pauent & tremunt à vultu virtutis tuæ: quia insustentabilis est ira cõminationis tuæ super

super peccatores: immensa verò & inuestigabilis misericordia promissionis tuæ: quoniā tu es Dominus Deus altissimus super omnem terram, longanimis, & multum misericors, & pœnitens super malitiam hominū. Tu autem Domine secundum bonitatem tuam promisisti pœnitentiam remissionis peccatorum: & tu Deus iustorum non posuisti pœnitentiam iustis, Abraham, Isaac, & Iacob, iis qui tibi non peccauerunt: quoniam peccaui super numerum arenæ maris. multiplicatæ sunt iniquitates meæ, incuruatus sum multo vinculo ferri, & non est respiratio mihi, quia excitaui iracundiam tuam, & malū coram te feci, statuens abominationes, & multiplicans offensiones. Et nunc flecto genua cordis mei, precans à te bonitatem Domine. Peccaui Domine, peccaui, & iniquitatem meam agnosco. Peto rogans te Domine, remitte mihi, remitte mihi: ne simul perdas me cum iniquitatibus meis, neq; in æternū iratus reserues mala mihi, quia indignū saluabis me secundū magnam misericordiam tuam, & laudabo te semper, omnibus diebus vitæ meæ: quoniam te laudat omnis virtus cœlorum, & tibi est gloria in secula seculorum. Amen.

Hieronymus ad Domnionem et Rogatianum, in Esdram & Nehemiam præfatio.

VTRVM difficilius sit, facere quod poscitis, an negare, necdum statui. Nam neq; nobis aliquid imperantibus abnuere, sententiæ est: & magnitudo oneris impositi ita ceruices premit, ut ante sub fasce ruendum sit, quàm leuandū. Accedunt ad hoc inuidorum studia, qui omne quod scribimus reprehendendū putant: & interdū contra se conscientia repugnante, publice lacerant quæ occulte legunt, intantū ut clamare compellar, & dicere, Domine libera animam meam à labijs iniquis, & à lingua dolosa. Tertius annus est quòd semper scribitis atq; rescribitis ut Esdræ librū, & Esther uobis de Hebræo transferam: quasi non habeatis Græca & Latina uolumina: aut quicquid illud est quod à nobis uertitur, non statim ab omnibus conspuendū sit. Frustra autem (ut ait quidam) niti, neque aliud fatigādo nisi odium quærere, extremæ dementiæ est. Itaq; obsecro uos mi Domnion & Rogatiane charissimi, ut priuata lectione contenti, librū non efferatis in publicū, nec fastidiosis cibos ingeratis: uitetisq; eorum superciliū qui iudicare tantū de alijs, & ipsi facere nihil nouerunt. Si qui autē fratrum sunt quibus nostra nō displicent, his tribuatis exēplar: admonētes ut Hebræa nomina, quorum grandis in hoc uolumine copia est, distincte & per interualla transcribant. Nihil enim proderit emendasse librū, nisi emendatio, librariorū diligentia conseruetur. Nec quenquā moueat quòd unus à nobis liber editus est: nec apocryphorū tertij & quarti libri somnijs delectetur: quia & apud Hebræos Esdræ Nehemiæq; sermones in unum uolumen coartantur: & quæ non habentur apud illos, nec de uigintiquatuor senibus sunt, procul abijcienda. Si quis autem septuaginta uobis opposuerit interpretes, quorū exemplaria uarietas ipsa lacerata & inuersa demonstrat: nec potest utiq; uerū asseri quod diuersum est: mittite eum ad euangelia in quibus multa ponuntur quasi de ueteri testamēto, quæ apud septuaginta interpretes non habētur. uelut illud, Quoniā Nazaræus uocabitur: &, Ex Aegypto uocaui filium meum: &, Videbunt in quem compunxerūt: multaq; alia, quæ latiori operi reseruamus: & quærite ab eo ubi scripta sunt. Cumq; proferre non potuerit, uos legite de his exemplaribus quæ nuper à nobis edita, maledicorū quotidie linguis cōfodiuntur. Sed ut ad cōpendium ueniam, certe quod illaturus sum, æquissimum est. Edidi aliquid quod non habetur in Græco, aut aliter habetur quàm à me uersum est. Quid interpretem laniant? Interrogēt Hebræos: & ipsis authoribus, trāslationi meæ uel arrogent uel derogent fidem. Porrò aliud est si clausis (quod dicitur) oculis mihi uolunt maledicere, & non imitantur Græcorū studium & beneuolentiā, qui post septuaginta translatores, iam CHRISTI euangelio coruscante, Iudæos & Hebionitas legis ueteris interpretes, Aquilā uidelicet, & Symmachum, & Theodotionē, & curiose legunt, & per Origenis laborem in hexaplis, ecclesijs dedicarunt. Quanto magis Latini grati esse deberent, quòd exultantem cernerent Græciam à se aliquid mutuari? Primum enim magnorum sumptuum est & infinitæ difficultatis, exēplaria posse habere omnia: deinde etiā qui habuerint, & Hebræi sermonis ignari sunt, magis errabunt, ignorantes quis è multis uerius dixerit. Quod etiam sapientissimo cuidam nuper apud Græcos accidit, ut interdū scripturæ sensum relinquens, uniuscuiuslibet interpretis sequeretur errorē. Nos autem qui Hebrææ linguæ saltē partiam habemus scientiā, & Latinus nobis utcunq; sermo non deest, & de alijs magis possumus iudicare, & ea quæ ipsi intelligimus, in nostra lingua promere. Itaq; licet hydra sibilet, uictorq; Sinon incendia iactet: nunquam meum, iuuante CHRISTO, silebit eloquiū: etiam præcisa lingua balbutiet. Legāt qui uolunt: qui nolunt abijciant. Euentilent apices: literas calumnientur. Magis uestra charitate prouocabor ad studium, quàm illorum detractione & odio deterrebor.

Esdræ Liber Primus.

S. CYRVS diuinitus inspiratus redditis uasis templi Salomonis, captiuitatem relaxat Israelitis. CAPVT I.

A IN ANNO primo Cyri regis Persarum, vt compleretur verbum Domini ex ore Hieremiæ, suscitauit Dominus spiritum Cyri regis Persarum, & traduxit vocem in omni regno suo, etiā per scripturam, dicēs, Hęc dixit Cyrus rex Persarū, Omnia regna terræ dedit mihi Dominus Deus cœli, & ipse præcepit mihi vt ædificarem B ei domum in Ierusalē, quæ est in Iudæa. Quis est in vobis de vniuerso populo eius? Sit Deus illius cum ipso. Ascendat in Ierusalē quæ est in Iudæa, & ædificet domum Domini Dei Israel, ipse est Deus qui est in Ierusalem. Et omnes reliqui in cūctis locis vbicunq; habitant, adiuuent eū viri de loco suo, argento & auro, & substātia, & pecoribus, excepto quod vo C luntariè offerunt templo Dei, quod est in Ierusalē. Et surrexerunt principes patrum de Iuda & Beniamin, & sacerdotes & Leuitæ, & omnis cuius Deus suscitauit spiritū, vt ascenderet ad ædificandum templum Domini, quod erat in Ierusalem. Vniuersiq; qui erant in circuitu, adiuuerunt manus eorum in vasis argenteis & aureis, in substantia & iumentis, in supelle

Hiere. 25. c & 29. c
2. Par. 36. d
3. Esd. 2. a

Ascendunt ad ædificationē tēpli, quorū Deus corda mouit.

supellectili, exceptis his quæ sponte obtulerant. Rex quoque Cyrus protulit vasa templi Domini, quæ tulerat Nabuchodonosor de Ierusalē, & posuerat ea in templo Dei sui. Protulit autem ea Cyrus rex Persarum per manum Mithridatis filii Gazabar, & annumerauit ea Sassabasar principi Iudæ. Et hic est numerus eorum, Phialæ aureæ triginta, phialæ argenteæ mille, cultri vigintinouem, scyphi aurei triginta, scyphi argentei secundi, quadringenti decem: vasa alia mille. Omnia vasa aurea & argentea, quinq; millia quadringenta: vniuersa tulit Sassabasar cum his qui ascendebant de transmigratione Babylonis in Ierusalem.

S. NVMERVS reuertentiū è captiuitate Babyloniæ in Ierusalem.

CAPVT II.

3. Esd. 5. a

A. Hi sunt autem prouinciæ filii, qui ascenderunt de captiuitate quam transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis in Babylonē, & reuersi sunt in Ierusalē & Iudæam vnusquisq; in ciuitatem suam. Qui venerūt cum Zorobabel, Iesua, Nehemia, Saraia, Rahelaia, Mardochai, Belsan, Mesphar, Beguai, Rehum, Baana. Numerus virorū populi Israel: Filii Pharos duo millia centum sepmagintaduo. Filii Sephatia, trecenti septuagintaduo. Filii Area, septingēti septuagintaquinq;. filii Phahathmoab, filiorū Iosue Ioab duo millia octingēti duodecim. filii Aelam, mille ducenti quinquagintaquatuor. filii Zethua, nongenti quadragintaquinq;. filii Zacchai, septingenti sexaginta. filii Bani, sexcenti quadragintaduo. filii Bebai, sexcenti vigintitres. filii Azgad, mille ducenti vigintiduo. filii Adónicam, sexcenti sexagintasex. filii Beguai, duo millia quinquagintasex. filii Adin, quadringenti quinquagintaquatuor. filii Ater, qui erant ex Ezechia, nonagintaocto. filii Besai, trecenti viginti tres. filii Iora, centū duodecim. filii Hasum, ducenti viginti tres. filii Gebbar, nonagintaquinq;. filii Bethlēhem, centū vigintitres. Viri Netupha, quinquagintasex. viri Anathoth, centū vigintiocto. filii Azmaueth, quadragintaduo. filii Cariathiarim, Cephira, & Beroth, septingēti quadragintatres. filii Rama & Gabaa, sexcenti viginti vnus. viri Machmas, centū vigintiduo. viri Bethel & Hai, ducenti vigintitres. filii Nebo, quinquagintaduo. filii Megbis, centum quinquagintasex. filii Aelam alterius, mille ducēti quinquagintaquatuor. filii Harim, trecenti viginti. filii Lodhadid & Ono, septingenti vigintiquinq;. filii Iericho, trecēti quadragintaquinque. filii Senaa, tria millia sexcenti triginta. Sacerdotes: Filii Iadaia in domo Iesue, nongenti septuagintatres. Filii Emmer, mille quinquagintaduo. filii Pheshur, mille ducēti quadragintaseptē. filii Harim, mille decē & septē. Leuitæ: Filii Iesue & Cedmiel filiorū Odouiæ sepmagintaquatuor.

C. Cantores: Filii Asaph, centū vigintiocto. Filii Ianitorū: filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai: vniuersi centum trigintanouē. Nathinæi: filii Siha, filii Hasupha, filii Tabbaoth, filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii Hagaba, filii Accub, filii Hagab, filii Semlai, filii Hanan, filii Gaddel, filii Gaher, filii Raaia, filii Rasin, filii Necoda, filii Gazam, filii Aza, filii Phasea, filii Besee, filii Asena, filii Munim, filii Nephusim, filii Bacbuc, filii Hacupha, filii Harhur, filii Besluth, filii Mahida, filii Harsa, filii Bercos, filii Sisara, filii Thema, filii Nasia, filii Hatipha, filii seruorū Salomonis, filii Sotai, filii Sophéreth, filii Pharuda, filii Iala, filii Dercon, filii Geddel, filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erāt de Asebaim, filii Ami: omnes Nathinæi, & filii seruorum Salomonis, trecenti nonagintaduo. Et hi qui ascenderūt de Thelmela, Thelharsa, Cherub, & Adon, & Emer: & non potuerunt indicare domum patrum suorum & semen suum, vtrum ex Israel essent. Filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda, sexcenti quinquagintaduo. Et

D. de filiis sacerdotum: Filii Hobia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis vxorem, & vocatus est nomine eorum. hi quæsierunt scripturam genealogiæ suæ, & non inuenerunt, & eiecti sunt de sacerdotio. Et dixit Athersatha eis vt nō comederent de Sanctosanctorum, donec surgeret sacerdos doctus atq; perfectus. Omnis multitudo quasi vir vnus quadragintaduo millia trecenti sexaginta: exceptis seruis eorum & ancillis, qui erant septem millia trecenti trigintaseptem: & in ipsis cantores atque cantatrices ducenti. Equi eorum septingenti trigintasex. muli eorum, ducenti quadragintaquinque. cameli eorum, quadringenti trigintaquinque. asini eorum, sex millia septingenti viginti. Et de principibus patrum cum ingrederentur templum Domini quod est in Ierusalem, sponte obtulerunt in domum Dei ad extruendam eam in loco suo. Secundum vires suas dederunt in impensas operis, auri solidos sexaginta millia & mille, argenti mnas quinq; millia, & vestes sacerdotales centum. Habitauerunt ergo sacerdotes, & Leuitæ, & de populo, & cantores, & ianitores, & Nathinæi in vrbibus suis, vniuersusq; Israel in ciuitatibus suis.

S. VNANIMES Israëlitæ templum erigunt, & festos dies celebrant.

CAPVT III.

3. Esd. 5. e

A. Iamq; venerat mensis septimus, & erant filii Israel in ciuitatibus suis: congregatus est ergo populus quasi vir vnus in Ierusalem. Et surrexit Iosûe filius Iosedec, & fratres eius sacerdotes, & Zorobabel filius Salathiel, & fratres eius: & ædificauerunt altare Dei Israel, vt offerrent in eo holocautomata, sicut scriptum est in lege Moysi viri Dei. Collocauerunt autem altare Dei super bases suas, deterrentibus eos per circuitum populis terrarum: & obtulerunt super illud holocau-

B. stum Domino mane & vespere. Feceruntq; Solēnitatem tabernaculorum, sicut scriptum est: & holocaustū diebus singulis per ordinem secundum præceptum, opus diei in die suo. Et post hæc holocaustum iuge tam in Calendis quàm in vniuersis solennitatibus Domini quæ erant consecratæ, & in omnibus in quibus vltrò offerebatur munus Domino. A primo die mensis septimi cœperunt offerre holocaustum Domino: porrò templum Dei nōdum fundatum erat. Dederunt autem pecunias latomis, & cæmentariis: cibum quoque, & potum, & oleum Sidoniis, Tyriisq; vt deferrent ligna cedrina de Libano ad mare Ioppen, iuxta quod præ-

C. ceperat Cyrus rex Persarum eis. Anno autem secundo aduentus eorum ad templum Dei in Ierusalem, mense secūdo, cœperunt Zorobabel filius Salathiel, & Iosûe filius Iosedec, & reliqui de fratribus eorum sacerdotes, & Leuitæ, & omnes qui venerant de captiuitate in Ierusalem: & constituerunt Leuitas à viginti annis, & suprà, vt vrgerent opus Domini. Stetitque Iosûe & filii eius & fratres eius, Cedmihel & filii eius, & filii Iuda, quasi vir vnus, vt instarent super eos qui faciebant opus in templo Dei: filii Henadad, & filii eorum, & fratres eorum Leuitæ. Fundato igitur à cæmentariis templo Domini, steterunt sacerdotes in ornatu suo cum tubis: & Leuitæ filii Asaph in cymbalis, vt laudarēt Deum per ma-

D. nus Dauid regis Israel. Et cōcinebāt in hymnis, & confessione Domino, Quoniā bonus, quoniā in æternū misericordia eius super Israel. Omnis quoq; populus vociferabatur clamore magno in laudando Dominū, eo quòd fundatum esset templum Domini. Plurimi etiam de sacerdotibus & Leuitis & principes patrum, & seniores qui viderant templum prius cum fundatū esset, & hoc templum in oculis eorum, flebant voce magna: & multi vociferantes in lætitia, eleuabant vocem. Nec poterat quisquam agnoscere vocem clamoris lætantium, & vocem fletus populi: commixtim enim populus vociferabatur clamore magno, & vox audiebatur procul.

S. ISRAELIS hostes, templi & vrbis instaurationem impedire nituntur.

CAPVT IIII.

A 3. Esd. 5.g

AVdierunt autẽ hostes Iudæ & Beniamin quia filii captiuitatis ædificarẽt templũ Domino Deo Israel. Et accedentes ad Zorobabel, & ad principes patrũ, dixerũt eis, Aedificemus vobiscũ, quia ita vt vos, quærimus Deum vestrũ: ecce nos immolauimus victimas à diebus Asorhaddan regis Assur, qui adduxit nos huc. Et dixit eis Zorobabel, & Iosûe, & reliqui principes patrum Israel, Nõ est nobis & vobis vt ædificemus domũ Deo nostro: sed nos ipsi soli ædificabimus Domino Deo nostro Israel, sicut præcepit nobis Cyrus rex Persarũ. Factũ est igitur vt populus terræ impediret manus populi Iudæ, & turbaret eos in ædificãdo. Conduxerũt quoq; aduersus eos cõsiliatores, vt destruerẽt consiliũ eorũ omnibus diebus Cyri regis Persarũ, & vsq; ad regnũ Darii regis Persarũ. In regno antẽ Assueri in principio regni eius, scripserũt accusationẽ aduersus habitatores Iudæ & Ierusalẽ. Et in diebus Artaxerxis scripsit beselam Mithridates, & Tabeel, & reliqui qui erãt in consilio eorũ, ad Artaxerxem regẽ Persarũ: epistola autẽ accusationis scripta erat Syriace, & legebatur sermone Syro. Reũ Beelteẽ, & Samsai scriba scripserunt epistolã vnã de Ierusalẽ Artaxerxi regi, huiuscemodi, REVM BEELTEEM, & Samsái scriba, & reliqui consiliatores eorum, Dinæi, & Apharsathachæi, Terphalęi, Arphasæi, Erchuæi, Babylonii, Susanechæi, Dieui, & Aelamitæ: & cæteri de gentibus quas trãstulit Asenaphar magnus & gloriosus: & habitare eas fecit in ciuitatibus Samariæ, & in reliquis regionibus trans flumẽ in pace: (Hoc est exẽplar epistolæ, quam miserũt ad eũ) Artaxerxi regi, serui tui viri qui sunt trans fluuiũ, salutẽ dicunt. Notũ sit regi quia Iudæi qui ascenderũt à te ad nos, venerũt in Ierusalẽ ciuitatẽ rebellẽ & pessimã, quam ædificãt extruentes muros eius, & parietes cõponẽtes. Nũc igitur notũ sit regi quia si ciuitas illa ædificata fuerit, & muri eius instaurati, tributũ, & vectigal, & annuos reditus nõ dabũt, & vsq; ad reges hæc noxa perueniet. Nos autẽ memores salis quod in palatio comedimus, & quia læsiones regis videre nefas ducimus: idcirco misimus & nũtiauimus regi vt recenseas in libris historiarũ patrũ tuorũ, & inuenias scriptũ in cõmentariis: & scies quoniã vrbs illa, vrbs rebellis est, & nocens regibus, & prouinciis, & bella cõcitãtur in ea ex diebus antiquis, quam ob rẽ & ciuitas ipsa destructa est. Nuntiamus nos regi quoniã si ciuitas illa ædificata fuerit, & muri ipsius instaurati, possessionẽ trans fluuiũ non habebis. Verbũ misit rex ad Reum Beelteẽ, & Samsai scribam, & ad reliquos qui erant in consilio eorũ habitatores Samariæ, & cæteris trans fluuiũ, salutẽ dicens & pacẽ. ACCVSATIONEM quam misistis ad nos, manifestè lecta est corã me. & à me præceptũ est: & recensuerunt, inuenerũtq; quoniã ciuitas illa à diebus antiquis aduersum reges rebellat, & seditiones & prælia cõcitantur in ea. Nã & reges fortissimi fuerũt in Ierusalẽ: qui & dominati sunt omni regioni quæ trans fluuiũ est. Tributũ quoq;, & vectigal, & reditus accipiebant. Nunc ergo audite sententiam, Prohibeatis viros illos, vt vrbs illa non ædificetur donec si forte à me iussum fuerit. Videte ne neglig ẽter hoc impleatis, & paulatim crescat malum cõtra reges. Itaq; exemplũ edicti Artaxerxis regis lectum est corã Reum & Samsai scriba, & consiliariis eorum, & abierunt festini in Ierusalẽ ad Iudæos, & prohibuerũt eos in brachio & robore. Tunc intermissum est opus domus Dei in Ierusalem, & non fiebat vsq; ad annum secundum regni Darii regis Persarum.

Reũ Beelteem, & Sãsai epistola ad regẽ Artaxerxem.

3. Esd. 2.d

S. AGGAEI & Zachariæ exhortatione, templi ædificatio repetitur, hoc conantibus impedire principibus Aßyriorum.

CAPVT V.

A 3. Esd. 6.a

PRophetauerunt autẽ Aggæus propheta, & Zacharias filius Addo, prophetãtes ad Iudæos qui erant in Iuda & Ierusalẽ, in nomine Dei Israel. Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Iosûe filius Iosedec: & cœperunt ædificare templum Dei in Ierusalem, & cum eis prophetæ Dei adiuuantes eos. In ipso autẽ tempore venit ad eos Thathanái qui erat dux trans flumen, & Stharbuzanái, & consiliarii eorũ: sicq; dixerunt eis, Quis dedit vobis cõsilium vt domum hanc ædificaretis, & muros eius instauraretis? Ad quod respondimus eis, quæ essent nomina hominum authorũ ædificationis illius. Oculus autem Dei eorum factus est super senes Iudæorũ, & non potuerunt inhibere eos. Placuitq; vt res ad Darium referretur, & tunc satisfacerent aduersus accusationem illam. Exemplar epistolæ quam misit Thathanái dux regionis trans flumen, & Stharbuzanái, & cõsiliatores eius Arphasachæi qui erant trans flumẽ, ad Darium regem. Sermo quem miserant ei, sic scriptus erat, DARIO REGI pax omnis. Notum sit regi isse nos ad Iudæam prouinciã, ad domum Dei magni, quæ ædificatur lapide impolito, & ligna ponuntur in parietibus: opusq; illud dilig ẽter extruitur, & crescit in manibus eorum. Interrogauimus ergo senes illos, & ita diximus eis, Quis dedit vobis potestatem vt domum hanc ædificaretis, & muros hos instauraretis? Sed & nomina eorũ quæsiuimus ab eis, vt nuntiaremus tibi: scripsimusq; nomina eorum virorum qui sunt principes in eis. Huiuscemodi autem sermonem responderunt nobis, dicentes, Nos sumus serui Dei cœli & terræ, & ædificamus templum quod erat extructum ante hos annos multos: quodq; rex Israel magnus ædificauerat & extruxerat. Postquam autem ad iracundiam prouocauerunt patres nostri Deum cœli, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, Chaldæi: domum quoque hanc destruxit, & populum eius transtulit in Babylonẽ. Anno autem primo Cyri regis Babylonis, Cyrus rex proposuit edictum vt domus Dei ædificaretur. Nam & vasa templi Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodonosor tulerat de templo quod erat in Ierusalẽ, & asportauerat ea in templum Babylonis: protulit Cyrus rex de templo Babylonis, & data sunt Sassabasar vocabulo, quem & principem constituit, dixitq; ei, Hæc vasa tolle, & vade: & pone ea in templo quod est in Ierusalem, & domus Dei ædificetur in loco suo. Tunc itaq; Sassabasar ille venit, & posuit fundamenta templi Dei in Ierusalem, & ex eo tempore vsq; nunc ædificatur, & necdum completum est. Nunc ergo si videtur regi bonum, recenseat in bibliotheca regis, quæ est in Babylone, vtrumnã à Cyro rege iussum fuerit, vt ædificaretur domus Dei in Ierusalem, & voluntatem regis super hac re mittat ad nos.

Epistola Thathanai ad Darium regem: qua eum cõsulit super ædificatione tẽpli.

S. DARIVS euolutis bibliothecis templum extrui mandat, & cœptum opus consummari, quod consummatum dedicauerunt, & pascha celebrarunt. CAPVT VI.

A 3. Esd. 6.c

TVnc Darius rex præcepit: & recensuerunt in bibliotheca librorũ, qui erant repositi in Babylone, & inuentum est in Ecbatanis, quod est castrũ in Medena prouincia, volumen vnũ, talisq; scriptus erat in eo commentarius, ANNO PRIMO Cyri regis, Cyrus rex decreuit vt domus Dei ædificaretur, quæ est in Ierusalem, in loco vbi immolãt hostias, & vt ponant fundamenta supportãtia altitudinẽ cubitorũ sexaginta, & latitudinem cubitorũ sexaginta, ordines de lapidibus impolitis tres, & sic ordines de lignis nouis: sumptus autẽ, de domo regis dabũtur. Sed & vasa tẽpli Dei aurea & argentea, quæ Nabuchodosor tulerat de templo Ierusalẽ, & attulerat ea in Babylonẽ, reddãtur, & referãtur in templũ Ierusalẽ in locũ suum, quæ & posita sunt in tẽplo Dei. Nunc ergo Thathanái dux regionis quæ est trans flumẽ, Stharbuzanái, & consiliarii vestri Apharsachæi, qui estis trans flumẽ, procul recedite ab illis, & dimittite fieri tẽplum Dei illud à duce Iudæorum & à senioribus eorũ, & domũ Dei illã ædificent in loco suo. Sed & à me pręceptũ est quid oporteat fieri à presbyteris Iudæorum illis, vt ædificetur domus Dei, scilicet vt de area regis,

id est

id eſt de tributis quæ dantur de regione trans flumẽ, ſtudioſe ſumptus dentur viris illis, ne impediatur opus. Quod ſi neceſſe fuerit, & vitulos, & agnos, & hœdos in holocauſtũ Deo cœli, frumentũ, ſal, vinũ, & oleũ, ſecundũ ritũ ſacerdotũ qui ſunt in Ieruſalem, detur eis per ſingulos dies: ne ſit in aliquo querimonia. Et offerant oblationes Deo cœli, orentq́ue pro vita regis, & filiorũ eius. A me ergo poſitũ eſt decretum, Vt omnis homo qui hãc mutauerit iuſsionẽ, tollatur lignum de C domo ipſius, & erigatur, & cõfigatur in eo, domus autẽ eius publicetur. Deus autẽ qui habitare fecit nomen ſuũ ibi, diſsipet omnia regna, & populũ qui extenderit manum ſuã vt repugnet, & diſsipet domũ Dei illam quæ eſt in Ieruſalẽ. Ego Darius ſtatui decretum, quod ſtudioſe impleri volo. Igitur Thathanái dux regionis trans flumẽ, & Stharbuzanái, & cõſiliarii eius, ſecundũ quod præceperat Darius rex, ſic diligenter executi ſunt. Seniores autẽ Iudæorũ ædificabant, & proſperabantur iuxta prophetiã Aggæi prophetæ, & Zachariæ filii Addo: & ædificauerũt & conſtruxerũt iubente Deo Iſrael, & iubente Cyro & Dario, & Artaxerxe regibus Perſarum: & cõpleuerunt domũ Dei iſtã, vſq; ad diẽ tertiũ menſis D Adar, qui eſt annus ſextus regni Darii regis. Fecerunt autem filii Iſrael ſacerdotes & Leuitæ, & reliqui filiorũ trãſmigrationis dedicationẽ domus Dei in gaudio: & obtulerunt in dedicatione domus Dei, vitulos centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, hircos caprarũ pro peccato totius Iſrael duodecim, iuxta numerũ tribuũ Iſrael. Et ſtatuerunt ſacerdotes in ordinibus ſuis, & Leuitas in vicibus ſuis ſuper opera Dei in Ieruſalẽ, ſicut ſcriptũ eſt in libro Moyſi. Fecerunt autẽ filii Iſrael tranſmigrationis paſcha, quartadecima die menſis primi. Purificati enim fuerãt ſacerdotes & Leuitæ quaſi vnus: omnes mũdi ad immolandũ paſcha vniuerſis filiis trãſmigrationis, & fratribus ſuis ſacerdotibus, & ſibi. Et comederũt filii Iſrael qui reuerſi fuerãt de trãſmigratione, & omnes qui ſe ſeparauerant à coinquinatione gentiũ terræ ad eos, vt quærerẽt Dominũ Deũ Iſrael. Et fecerũt Solẽnitatẽ azymorum ſeptem diebus in lætitia, quoniam lætificauerat eos Dominus, & conuerterat cor regis Aſſur ad eos, vt adiuuaret manus eorum in opere domus Domini Dei Iſrael.

3. Eſd. 7. a (margin)

S. ARTAXERXES *miſit Eſdram Ieroſolymam cum literis edicti ſui ſuper templi & miniſtrorũ libertate.* CAPVT VII.

A POſt hæc autem verba in regno Artaxerxis regis Perſarum, Eſdras filius Saraiæ, filii Azariæ, filii Helciæ, filii Sellum, filii Sadoc, filii Achitob, filii Amariæ, filii Azariæ, filii Maraioth, filii Zarahiæ, filii Ozi, filii Bocci, filii Abiſue, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron ſacerdotis ab initio. Ipſe Eſdras aſcendit de Babylone, & ipſe ſcriba velox in lege Moyſi, quam Dominus Deus dedit Iſrael: & dedit ei rex ſecundũ manũ Domini Dei eius ſuper eum, omnem petitionem eius. Et aſcenderunt de filiis Iſrael, & de filiis ſacerdotum, & de filiis Leuitarum, & de cantoribus, & de ianitoribus, & de Nathinæis in Ieruſalẽ anno ſeptimo Artaxerxis regis. Et venerunt in Ieruſalẽ menſe quinto, ipſe eſt annus ſeptimus regis. Quia in primo die menſis primi cœpit aſcẽdere de Babylone, & in primo die menſis quinti venit in Ieruſalẽ, iuxta manum Dei ſui B bonam ſuper ſe. Eſdras autẽ parauit cor ſuũ, vt inueſtigaret legem Domini, & faceret & doceret in Iſrael præceptũ & iudiciũ. Hoc eſt autẽ exemplar epiſtolæ edicti, quod dedit rex Artaxerxes Eſdræ ſacerdoti, ſcribæ erudito in ſermonibus & præceptis Domini, & cæremoniis eius in Iſrael. ARTAXERXES rex regum Eſdræ ſacerdoti, ſcribæ legis Dei cœli doctiſsimo, ſalutẽ. A me decretũ eſt, vt cuicunq; placuerit in regno meo de populo Iſrael, & de ſacerdotibus eius, & de Leuitis ire in Ieruſalẽ, tecũ vadat. A facie enim regis, & ſeptem conſiliatorũ eius miſſus es, vt viſites Iudæam & Ieruſalem in lege Dei tui, quæ eſt in manu tua, & vt feras argentum & aurum quod rex & conſiliatores eius ſponte obtulerunt Deo Iſrael, cuius in Ieruſalẽ tabernaculũ eſt. Et omne argentum & aurũ quodcunq; inueneris in vniuerſa prouin- C cia Babylonis, & populus offerre voluerit, & de ſacerdotibus qui ſponte obtulerint domui Dei ſui, quæ eſt in Ieruſalem, liberè accipe, & ſtudioſe eme de hac pecunia vitulos, arietes, agnos, & ſacrificia & libamina eorũ, & offer ea ſuper altare templi Dei veſtri quod eſt in Ieruſalem. Sed & ſi quid tibi & fratribus tuis placuerit de reliquo argento & auro vt faciatis, iuxta voluntatem Dei veſtri facite. Vaſa quoq; quæ dantur tibi in miniſterium domus Dei tui, trade in cõſpectu Dei tui in Ieruſalẽ. Sed & cætera quibus opus fuerit in domo Dei tui quantumcũq; neceſſe eſt vt expẽdas, dabis de theſauro, & de fiſco regis, & à me. Ego Artaxerxes rex ſtatui atque decreui omnibus cuſtodibus arcæ publicæ, qui ſunt trans flumen, vt quodcunq; petierit à vobis Eſdras ſacerdos, ſcriba legis Dei cœli, abſq; mora detis, vſq; ad argẽti talenta centũ, & vſq; ad frumẽti coros centũ, & vſq; ad vini batos centum, D & vſq; ad batos olei centum, ſal verò abſque menſura. Omne quod ad ritum Dei cœli pertinet, tribuatur diligenter in domo Dei cœli: ne fortè iraſcatur contra regnũ regis, & filiorum eius. Vobis quoq; notum facimus de vniuerſis ſacerdotibus, & Leuitis, & cantoribus, & ianitoribus, Nathinæis, & miniſtris domus Dei huius, vt vectigal, & tributũ, & annonas nõ habeatis poteſtatẽ imponendi ſuper eos. Tu autẽ Eſdra ſecundũ ſapientiã Dei tui, quæ eſt in manu tua, cõſtitue iudices & præſides, vt iudicent omni populo qui eſt trans flumen, his videlicet qui nouerũt legẽ Dei tui, ſed & imperitos docete liberè. Et omnis qui nõ fecerit legẽ Dei tui, & legem regis diligẽter, iudiciũ erit de eo, ſiue in mortẽ ſiue in exiliũ, ſiue in condemnationẽ ſubſtãtiæ eius, vel certe in carcerem. Benedictus Dominus Deus patrum noſtrorũ, qui dedit hoc in corde regis vt glorificaret domũ Domini quæ eſt in Ieruſalem, & in me inclinauit miſericordiã ſuam coram rege & conſiliatoribus eius, & vniuerſis principibus regis potentibus: & ego confortatus manu Domini Dei mei quæ erat in me, congregaui de Iſrael principes, qui aſcenderent mecum.

3. Eſd. 8. a (margin) — Edictũ Artaxerxis. (margin)

S. ESDRAS *cum multis captiuis Ieruſalem reuertitur plurima ſecum dona afferens & vaſa.* CAPVT VIII.

A HI ſunt ergo principes familiarũ & genealogia eorum qui aſcenderunt mecũ in regno Artaxerxis regis de Babylone. De filiis Phinees, Gerſom. De filiis Ithamar, Daniel. De filiis Dauid, Hattus. De filiis Secheniæ, & de filiis Pharos, Zacharias: & cum eo numerati ſunt viri cẽtũ quinquaginta. De filiis Phahathmoab, Elioenai filius Zarehe: & cũ eo ducenti viri. De filiis Secheniæ, filius Ezechiel: & cũ eo trecẽti viri. De filiis Adã, Abed filius Ionathan: & cum eo quinquaginta viri. De filiis Alam, Eſaias filius Athaliæ: & cũ eo ſeptuaginta viri. De fi- B liis Saphatiæ, Zebedia filius Michael: & cum eo octoginta viri. De filiis Ioab, Obedia filius Iahiel: & cũ eo ducenti decem & octo viri. De filiis Selomith, filius Ioſphiæ: & cum eo centũ ſexaginta viri. De filiis Bebai, Zacharias filius Bebai: & cum eo vigintiocto viri. De filiis Azgad, Iohanan filius Eccetan: & cum eo centũ & decem viri. De filiis Adonicam, qui erant nouiſsimi, & hæc nomina eorũ, Eliphélet, & Iehiel, & Samaias: & cum eis ſexaginta viri. De filiis Begui, Vthai, & Zachur: & cũ eis ſeptuaginta viri. Congregaui autem eos ad fluuiũ qui decurrit ad Ahaua, & manſimus ibi tribus diebus: quæſiuiq; in populo, & in ſacerdotibus de filiis C Leui, & non inueni ibi. Itaq; miſi Eliézer, & Ariel, & Semeiam, & Elnathan, & Iarib, & alterum Elnathan, & Nathan, & Zachariam, & Moſollam principes: & Ioiarib, & Elnathan ſapientes. Et miſi eos ad Eddo, qui eſt primus in Chaſphiæ loco: & poſui in ore eorũ verba quæ loquerentur ad Eddo, & ad fratres eius Nathinæos in loco Caſphiæ, vt adducerẽt

3. Eſd. 8. c (margin)

nobis ministros domus Dei nostri. Et adduxerunt nobis per manum Dei nostri bonã super nos, virũ doctissimũ de filiis Moholi filii Leui filii Israel, & Sarabiam & filios eius, & fratres eius decẽ & octo: & Hasabiam, & cũ eo Isaiam de filiis Merari, fratresq; eius, & filios eius viginti. Et de Nathinæis quos dederat Dauid, & principes ad ministeria Leuitarũ Nathinæos ducentos viginti. omnes hi suis nominibus vocabantur. Et prædicaui ibi ieiuniũ iuxta fluuiũ Ahana, vt affligeremur corã Domino Deo nostro, & peteremus ab eo viam rectã nobis & filiis nostris, vniuersæq; substãtiæ nostræ. Erubui enim petere à rege auxiliũ & equites, qui defenderẽt nos ab inimico in via. quia dixeramus regi, Manus Dei nostri est super omnes qui quærunt eũ in bonitate: & imperiũ eius & fortitudo eius, & furor super omnes qui derelinquũt eũ. Ieiunauimus autẽ, & rogauimus Deũ nostrũ pro hoc: & euenit nobis prospere. Et separaui de principibus sacerdotũ duodecim, Sarabiã, & Hasabiã, & cũ eis de fratribus eorũ decem: appendiq; eis argentũ & aurũ, & vasa consecrata domus Dei nostri, quæ obtulerat rex & consiliatores eius, & principes eius, vniuersusq; Israel eorũ qui inuenti fuerãt. & appendi in manibus eorũ argenti talenta sexcenta quinquaginta, & vasa argentea centũ, auri centum talenta: & cratéres aureos viginti, qui habebant solidos millenos, & vasa æris fulgentis optimi duo pulchra, vt aurũ. Et dixi eis, Vos sancti Domini, & vasa sancta, & argentũ & aurũ quod sponte oblatũ est Domino Deo patrum vestrorũ, vigilate & custodite, donec appendatis corã principibus sacerdotum, & Leuitarũ, & ducibus familiarum Israel in Ierusalẽ, & thesaurum domus Domini. Susceperunt autẽ sacerdotes & Leuitæ pondus argẽti, & auri, & vasorũ, vt deferrent Ierusalẽ in domũ Dei nostri. Promouimus ergo à flumine Ahana duodecimo die mensis primi vt pergeremus Ierusalem: & manus Dei nostri fuit super nos, & liberauit nos de manu inimici & insidiatoris in via. Et venimus Ierusalẽ, & mansimus ibi tribus diebus. Die autem quarta, appensum est argentum, & aurum, & vasa in domo Dei nostri per manum Meremoth filii Vriæ sacerdotis, & cum eo Eleazar filius Phinees, & cum eis Iozabed filius Iosûe, & Noadaia filius Bennoi Leuitæ, iuxta numerum & pondus omniũ. Descriptumq; est omne pondus in tempore illo. Sed & qui venerant de captiuitate filii transmigrationis, obtulerunt holocautomata Deo Israel, vitulos duodecim pro omni populo Israel, arietes nonagintasex, agnos septuagintaseptẽ, hircos pro peccato duodecim. omnia in holocaustum Domino. Dederunt autem edicta regis satrapis qui erant de conspectu regis & ducibus trans flumen, & eleuauerunt populum & domum Dei.

S. CONQVERITVR *Esdras Iudæos cum gentibus contraxisse matrimonia.* CAPVT IX.

3. Esd. 8. c

POstquam autẽ hæc completa sunt, accesserunt ad me principes, dicentes, Non est separatus populus Israel & sacerdotes & Leuitæ à populis terrarũ, & de abominationibus eorum, Chananæi videlicet, & Hethæi, & Pherezæi, & Iebusæi, & Ammonitarũ, & Moabitarũ, & Aegyptiorũ, & Amorrhæorũ. tulerunt enim de filiabus eorũ sibi, & filiis suis, & cõmiscuerunt semen sanctũ cum populis terrarũ. Manus etiã principum & magistratuum fuit in transgressione hac prima. Cumq; audissem sermonẽ istum, scidi palliũ meum & tunicã, & euelli capillos capitis mei & barbæ, & sedi mœrens. Conuenerũt autem ad me omnes qui timebant verbũ Dei Israel, pro transgressione eorũ qui de captiuitate venerãt: & ego sedebã tristis, vsq; ad sacrificiũ vespertinũ. Et in sacrificio vespertino surrexi de afflictione mea, & scisso pallio & tunica, curuaui genua mea, & expandi manus meas ad Dominũ Deũ meũ, & dixi, Deus meus cõfundor & erubesco leuare faciem meã ad te, quoniã iniquitates nostræ multiplicatæ sunt super caput nostrum, & delicta nostra creuerunt vsq; ad cœlũ, à diebus patrũ nostrorũ. Sed & nos ipsi peccauimus grauiter vsq; ad diem hanc, & in iniquitatibus nostris traditi sumus ipsi & reges nostri & sacerdotes nostri in manũ regũ terrarũ, & in gladiũ, in captiuitatẽ, & rapinã, & confusionẽ vultus, sicut & die hac. Et nunc quasi parum & ad momentũ facta est deprecatio nostra ad Dominũ Deum nostrũ, vt dimitterẽtur nobis reliquiæ, & daretur paxillus in loco sancto eius, & illuminaret oculos nostros Deus noster, & daret nobis vitã modicam in seruitute nostra, quia serui sumus, & in seruitute nostra non dereliquit nos Deus noster: & inclinauit super nos misericordiã corã rege Persarũ, vt daret nobis vitã, & sublimaret domũ Dei nostri, & extrueret solitudines eius, & daret nobis sepẽ in Iuda & Ierusalẽ. Et nunc quid dicemus Domine Deus noster post hæc? quia dereliquimus mandata tua quæ præcepisti in manu seruorũ tuorũ prophetarũ, dicens, Terra ad quam vos ingredimini vt possideatis eã, terra immunda est iuxta immũditiã populorũ, cæterarũq; terrarũ, abominationibus eorũ qui repleuerunt eã ab ore vsq; ad os coinquinatione sua. (Deut. 7. a) Nunc ergo filias vestras ne detis filiis eorum, & filias eorũ ne accipiatis filiis vestris: & non quæratis pacẽ eorũ, & prosperitatẽ eorũ vsq; in æternũ, vt confortemini, & comedatis quæ bona sunt terræ, & hæredes habeatis filios vestros vsq; in seculũ. Et post omnia quæ venerunt super nos in operibus nostris pessimis, & in delicto nostro magno, quia tu Deus noster liberasti nos de iniquitate nostra, & dedisti nobis salutẽ sicut est hodie, vt nõ conuerteremur, & irrita faceremus mandata tua, neq; matrimonia iungeremus cum populis abominationum istarum. Nunquid iratus es nobis vsque ad cõsummationem, ne dimitteres nobis reliquias ad salutem? Domine Deus Israel iustus es tu: quoniam derelicti sumus, qui saluaremur sicut die hac. Ecce coram te sumus in delicto nostro. Non enim stari potest coram te super hoc.

S. ISRAELITAE *pœnitentia ducti alienigenas repudiant vxores, & filios earum.* CAPVT X.

3. Esd. 8. g

SIc ergo orante Esdra, & implorãte eo, & flente, & iacente ante templũ Dei, collectus est ad eum de Israel cœtus grandis nimis virorũ & mulierũ & puerorũ: & fleuit populus fletu multo. Et respondit Sechenias filius Iahiel de filiis Aelã, & dixit Esdræ, Nos præuaricati sumus in Deum nostrũ, & duximus vxores alienigenas de populis terræ: & nũc si est pœnitẽtia in Israel super hoc, percutiamus fœdus cum Deo nostro, vt proiiciamus vniuersas vxores, & eos qui de his nati sunt, iuxta voluntatẽ Domini, & eorũ qui timent præceptũ Dei nostri: secundũ legem fiat. Surge, tuũ est discernere, nosq; erimus tecum: confortare, & fac. Surrexit ergo Esdras, & adiurauit principes sacerdotũ & Leuitarũ, & omnẽ Israel, vt facerẽt secundũ verbũ hoc: & iurauerunt. Et surrexit Esdras ante domum Dei, & abiit ad cubiculũ Iohanã filii Eliasib, & ingressus est illuc: panẽ nõ comedit, & aquã nõ bibit: lugebat enim transgressionẽ eorũ qui venerant de captiuitate. (3. Esd. 9. a) Et missa est vox in Iuda, & in Ierusalẽ omnibus filiis trãsmigrationis vt cõgregarentur in Ierusalẽ: & omnis qui nõ venerit in tribus diebus iuxta consiliũ principũ & seniorũ, auferetur vniuersa substãtia eius, & ipse abiicietur de cœtu trãsmigrationis. Cõuenerunt igitur omnes viri Iuda & Beniamin in Ierusalẽ tribus diebus, ipse est mẽsis nonus, vicesima die mensis: & sedit omnis populus in platéa domus Dei, tremẽtes pro peccato & pluuiis. Et surrexit Esdras sacerdos, & dixit ad eos, Vos trãsgressi estis, & duxistis vxores alienigenas, vt adderetis super delictũ Israel. Et nũc date confessionẽ Domino Deo patrum vestrorũ, & facite placitũ eius: & separamini à populis terræ, & ab vxoribus alienigenis. Et respondit vniuersa multitudo, dixitq; voce magna, Iuxta verbũ tuũ ad nos sic fiat.

Veruntamen

Veruntamen qnia populus multus est, & tempus pluuiæ, & non sustinemus stare foris, & opus nō est diei vnius vel duorum (vehementer quippe peccauimus in sermone isto) constituantur principes in vniuersa multitudine: & omnes in ciuitatibus nostris qui duxerunt vxores alienigenas, veniāt in temporibus statutis, & cū his seniores per ciuitatē & ciuitatem, & iudices eius, donec auertatur ira Dei nostri à nobis super peccato hoc. Igitur Ionathan filius Azabel, & Iaazia filius Thecuæ steterunt super hoc, & Mesollā & Sebethai Leuites adiuuerunt eos: feceruntq; sic filii transmigrationis. Et abierunt Esdras sacerdos, & viri principes familiarū in domos patrum suorū, & omnes per nomina sua: & sederunt in die primo mensis decimi, vt quærerēt rem. Et consummati sunt omnes viri qui duxerūt vxores alienigenas, vsq; ad diem primam mensis primi. Et inuenti sunt de filiis sacerdotū, qui duxerant vxores alienigenas. De filiis Iosûe filii Iosedec, & fratres eius, Maasia & Eliézer & Iarih & Godolia. Et dederunt manus suas vt eiicerent vxores suas, & pro delicto suo arietē de ouibus offerrēt. Et de filiis Emmer, Hanani & Zebedia. Et de filiis Harim, Maasia & Elia & Semeia, & Iehiel & Ozias. Et de filiis Pheshur, Elioenai, Maasia, Ismahel, Nathanael, Iozabed & Elasa. Et de filiis Leuitarum, Iozabed & Semei & Celaia: ipse est Calita. Phathaia, Iuda & Eliézer. Et de cantoribus, Eliasib. Et de ianitoribus, Sellum & Telem & Vri. Et ex Israel, de filiis Pharos, Remeia & Iezia & Melchia & Miamin & Eliézer & Melchia & Banea. Et de filiis Aelā, Mathania, Zacharias & Iehiel & Abdi & Ierimoth & Eia. Et de filiis Zethua, Elioenai, Eliasib, Mathania & Ierimoth & Zabad & Aziza, Et de filiis Bebai, Iohanan, Hanania, Zabbai, Athalai. Et de filiis Bani, Mosollā & Melluch & Adaia, Iasub & Saal & Ramoth. Et de filiis Phahathmoab, Edna & Chalal, Banaias & Maasias, Mathanias, Beseleel, Bennui & Manasse. Et de filiis Herem, Eliézer, Iesue, Melchias, Semeias, Simeon, Beniamin, Maloch, Samarias. Et de filiis Hasom, Mathanai, Mathatha, Zabad, Eliphelet, Iermai, Manasse, Semei. De filiis Bani, Maaddi, Amram & Vel, Baneas & Badaias, Cheliau, Vania, Marimuth & Eliasib, Mathanias, Mathanai, & Iasi & Bani & Bennui, Semei & Salmias & Nathan & Adaias, Mechnedehai, Sisai, Sarai, Ezrel & Selemiáu, Semeria, Sellū, Amaria, Ioseph. De filiis Nebo, Iehiel, Mathathias, Zabad, Zabina, Ieddu & Ioel & Banaia. Omnes hi acceperant vxores alienigenas, & fuerunt ex eis mulieres quæ pepererant filios.

Liber Nehemiæ, qui & Esdræ secundus dicitur.

S. NEHEMIAS *auditis Iudæorum qui à captiuitate residui erant, afflictione, affligitur & ipse, & cum abstinentia misericordiam à Deo petit.* CAPVT I.

VERBA Nehemiæ filii Hecheliæ. Et factum est mense Casleu, anno vicesimo, & ego eram in Susis castro. Et venit Hanani vnus de fratribus meis, ipse & viri ex Iuda: & interrogaui eos de Iudæis qui remanserant, & supererant de captiuitate, & Ierusalem. Et dixerunt mihi, Qui remanserunt, & derelicti sunt de captiuitate ibi in prouincia: in afflictione magna sunt, & in opprobrio: & murus Ierusalē dissipatus est, & portæ eius combustæ igni. Cumq; audissem verba huiuscemodi, sedi, & fleui, & luxi diebus multis, & ieiunabam, & orabam ante faciem Dei cœ-

Dan. 9.4

li. Et dixi, Quæso Domine Deus cœli fortis, magne atque terribilis, qui custodis pactum, & misericordiā cum his qui te diligunt, & custodiūt mandata tua: fiant aures tuæ auscultantes, & oculi tui aperti, vt audias orationē serui tui, quam ego oro coram te hodie, nocte & die pro filiis Israel seruis tuis: & cōfiteor pro peccatis filiorū Israel, quibus peccauerunt tibi: & ego, & domus patris mei peccauimus, vanitate seducti sumus, & nō custodiuimus mandatū, & ceremonias, & iudicia quæ præcepisti Moysi famulo tuo. Memēto verbi quod mandasti Moysi seruo tuo, dicens, Cum transgressi fueritis, ego disperdam vos in populos. Et si reuertamini ad me, & custodiatis præcepta mea, & faciatis ea: etiam si abducti fueritis ad extrema cœli, inde congregabo vos, & reducam in locum quem elegi vt habitaret nomen meum ibi. Et ipsi serui tui, & populus tuus, quos redemisti in fortitudine tua magna, & in manu tua valida. Obsecro Domine, sit auris tua attendens ad orationem serui tui, & ad orationem seruorum tuorum qui volunt timere nomen tuum: & dirige seruum tuum hodie, & da ei misericordiam ante virum hunc. Ego enim eram pincerna regis.

S. NEHEMIAS *impetratis à rege literis uenit Ierosolymam, atq; ad murorum instaurationem hortatur.* CAPVT II.

FActum est autem in mēse Nisan, anno vicesimo Artaxerxis regis, & vinū erat ante eum: leuaui vinum, & dedi regi: & eram quasi languidus ante faciem eius. Dixitque mihi rex, Quare vultus tuus tristis est, cū te ægrotum non videam? Non est hoc frustrà, sed malum nescio quod in corde tuo est. Et timui valde, ac nimis, & dixi regi, Rex in æternū viue: quare nō mœreat vultus meus, quia ciuitas domus sepulchrorū patris mei deserta est, & portæ eius combustæ sunt igni? Et ait mihi rex, Pro qua re postulas? Et oraui Deum cœli: & dixi ad regem, Si videtur regi bonū, & si placet seruus tuus ante faciē tuam, vt mittas me in Iudæā ad ciuitatem sepulchri patris mei, & ædificabo eam. Dixitq; mihi rex, & regina quæ sedebat iuxta eum, Vsq; ad quod tempus erit iter tuū, & quādo reuerteris? Et placuit ante vultū regis, & misit me: & constitui ei tempus. Et dixi regi, Si regi videtur bonū, epistolas det mihi ad duces regionis trans flumen, vt traducant me, donec veniam in Iudæam: & epistolā ad Asaph custodē saltus regis, vt det mihi ligna, vt tegere possim portas templi, turres domus, & muros ciuitatis, & domū quam ingressus fuero. Et dedit mihi rex iuxta manū Dei mei bonam mecum. Et veni ad duces regionis trans flumen, dediq; eis epistolas regis. Miserat autem rex mecum principes militū, & equites. Et audierūt Sanaballat Horonites, & Tobias seruus Ammanites, & cōtristati sunt afflictione magna, quòd venisset homo qui quæreret prosperitatem filiorū Israel. Et veni Ierusalē, & eram ibi tribus diebus: & surrexi nocte ego, & viri pauci mecum, & non indicaui cuiquā quid Deus meus dedisset in corde meo vt facerem in Ierusalē: & iumentū non erat mecū, nisi ani-

mal cui insidebã. Et egressus sum per portam vallis nocte, & ante fonté draconis, & ad portã stercoris: & considerabam murum Ierusalem dissipatũ, & portas eius consumptas igni. Et transiui ad portam fontis, & ad aquæductũ regis, & non erat locus iumento cui sedebam, vt transiret. Et ascendi per torrentem nocte, & consyderabam murum: & reuersus veni ad portam vallis, & redii. Magistratus autem nesciebant quò abiissem, aut quid ego facerẽ: sed & Iudæis, sacerdotibus, & optimatibus, & magistratibus, & reliquis qui faciebãt opus, vsq; ad id loci nihil indicauerã. Et dixi eis, Vos nostis afflictionem in qua sumus, quia Ierusalẽ deserta est, & portæ eius consumptæ sunt igni: venite, & ædificemus muros Ierusalem, & non simus vltra opprobrium. Et indicaui eis manum Dei mei quòd esset bona mecũ, & verba regis quæ locutus esset mihi, & aio, Surgamus, & ædificemus. Et confortatæ sunt manus eorum in bono. Audierunt autem Sanaballat Horonites, & Tobias seruus Ammanites, & Gosem Arabs: & subsannauerunt nos, & despexerunt, dixeruntque, Quæ est hæc res quam facitis? nunquid contra regem vos rebellatis? Et reddidi eis sermonem, dixiq; ad eos, Deus cœli ipse nos iuuat: & nos serui eius sumus, surgamus, & ædificemus: vobis autem non est pars, & iustitia, & memoria in Ierusalem.

S. IERVSALEM *in muris, turribus & portis ædificatur à multis uiris fide dignißimis, & nomine.* CAPVT III.

Catalogus eorum qui muros ædificarunt.

ET surrexit Eliasib sacerdos magnus, & fratres eius sacerdotes: & ædificauerunt portam gregis: ipsi sanctificauerunt eã, & statuerunt valuas eius, & vsq; ad turrim centum cubitorum sanctificauerunt eam, vsq; ad turrim Hananeel. Et iuxta eũ ædificauerunt viri Iericho, & iuxta eũ ædificauit Zacchur filius Amri. Portam autem piscium ædificauerunt filii Asnaa: ipsi texerunt eã, & statuerunt valuas eius, & seras, & vectes. Et iuxta eos ædificauit Marimuth filius Vriæ, filii Accus. Et iuxta eos ædificauit Mosollam filius Barachiæ, filii Mesezebel: & iuxta eos ædificauit Sadoc filius Baana. Et iuxta eos ædificauerunt Thecueni: optimates autem eorum non supposuerunt colla sua in opere Domini sui. Et portam veterẽ ædificauerunt Ioiada filius Phasea, & Mosollã filius Besodia: ipsi texuerunt eam, & statuerunt valuas eius, & seras & vectes. Et iuxta eos ædificauerũt Meltias Gabaonites, & Iadon Meronathites, viri de Gabaon, & Maspha: pro duce qui erat in regione trans flumẽ. Et iuxta eum ædificauit Eziel filius Araia aurifex: & iuxta eum ædificauit Ananias filius pigmentarii: & dimiserunt Ierusalem vsq; ad murũ plateæ latioris. Et iuxta eos ædificauit Raphaia filius Hur princeps vici Ierusalẽ. Et iuxta eos ædificauit Iedaia filius Haromaph contra domum suam: & iuxta eũ ædificauit Hattus filius Haseboniæ. Mediam partem vici ædificauit Melchias filius Herem, & Hasub filius Phahathmoab, & turrim furnorũ. Et iuxta eum ædificauit Sellũ filius Alohes, princeps mediæ partis vici Ierusalem, ipse & filiæ eius. Et portã vallis ædificauit Hanun, & habitatores Zanóe: ipsi ædificauerunt eã, & statuerũt valuas eius, & seras, & vectes, & mille cubitos in muro, vsq; ad portã sterquilinii. Et portã sterquilinii ædificauit Melchias filius Rechab, princeps vici Bethacharẽ: ipse ædificauit eam, & statuit valuas eius, & seras & vectes. Et portã fontis ædificauit Sellũ filius Cholhoza, princeps pagi Maspha: ipse ædificauit eam, & texit, & statuit valuas eius, & seras, & vectes, & muros piscinæ Silóe in hortum regis, & vsq; ad gradus, qui descendunt de ciuitate Dauid. Post eum ædificauit Nehemias filius Azboc, princeps dimidiæ partis vici Bethsur, vsq; contra sepulchrũ Dauid, & vsq; ad piscinã quæ grandi opere constructa est, & vsq; domũ fortium. Post eum ædificauerunt Leuitæ, Rehum filius Benni. Post eum ædificauit Hasebias princeps dimidiæ partis vici Ceilæ in vico suo. Post eum ædificauerunt fratres eorũ Banai filius Henadad, princeps dimidiæ partis Ceilæ. Et ædificauit iuxta eum Azer filius Iosùe, princeps Maspha mensuram secundam, contra ascensum firmissimi anguli. Post eum in monte ædificauit Baruch filius Zachái mensuram secundam, ab angulo vsque ad portam domus Eliasib sacerdotis magni. Post eum ædificauit Merimuth filius Vriæ filii Haccus mensuram secundam à porta domus Eliasib, donec extẽderetur domus Eliasib. Et post eum ædificauerunt sacerdotes viri de campestribus Iordanis. Post eos ædificauit Beniamin & Hasub contra domũ suam, & post eum ædificauit Azarias filius Maasiæ filii Ananiæ cõtra domum suã. Post eũ ædificauit Bennui filius Henadad mensurã secundã, à domo Azariæ vsque ad flexurã, & vsq; ad angulũ. Post eũ ædificauit Phalel filius Ozi contra flexurã & turrim quæ eminet de domo regis excelsa, id est in atrio carceris. Post eũ Phadaia filius Pharos. Nathinæi autẽ habitabant in Ophel, vsq; cõtra portã aquarum ad orientẽ, & turrim quæ prominebat. Post eum ædificauerũt Thecueni mensurã secundam eregione, à turre magna & eminẽti vsq; ad murũ templi. Sursum autẽ ad portam equorũ ædificauerũt sacerdotes, vnusquisq; contra domum suam. Post eos ædificauit Sadoc filius Emmer cõtra domũ suam. Et post eum ædificauit Semaia filius Secheniæ, custos portæ orientalis. Post eũ ædificauit Hanania filius Selemiæ, & Hanun filius Seleph sextus mensurã secundam. Post eum ædificauit Mosollã filius Barachiæ, contra gazophylacium suum. Post eũ ædificauit Melchias filius aurificis, vsq; ad domum Nathinæorũ, & scruta vendentiũ contra portã iudicialem, & vsq; ad cœnaculũ anguli. Et inter cœnaculũ anguli in porta gregis ædificauerunt artifices & negotiatores.

S. SANABALLAT *& Tobia inuitis, Iudæi altera manu ædificant, altera gladium tenent.* CAPVT IIII.

FActum est autem, cũ audisset Sanaballat quòd ædificaremus murum, iratus est valde: & motus nimis subsannauit Iudæos, & dixit coram fratribus suis, & frequentia Samaritanorũ, Quid Iudæi faciunt imbecilles? num dimittẽt eos gentes? Num sacrificabũt, & complebunt in vna die? Nunquid ædificare poterunt lapides de aceruis pulueris, qui cõbusti sunt? Sed & Tobias Ammanites proximus eius, ait, Aedificent: si ascenderit vulpes transiliet murũ eorum lapideum. Audi Deus noster, quia facti sumus despectui: conuerte opprobriũ super caput eorum, & da eos in despectionem in terra captiuitatis. Ne operias iniquitatẽ eorum, & peccatũ eorum coram facie tua non deleatur: quia irriserunt ædificantes. Itaq; ædificauimus murum, & cõiunximus totum vsq; ad partem dimidiam: & prouocatum est cor populi ad operandum. Factum est autem, cum audisset Sanaballat, & Tobias, & Arabes, & Ammanitæ, & Azotii, quòd obducta esset cicatrix muri Ierusalem, & quòd cœpissent interrupta concludi: irati sunt nimis. Et congregati sunt omnes pariter, vt venirent & pugnarent contra Ierusalem, & molirentur insidias. Et orauimus Deum nostrum, & posuimus custodes super murum die ac nocte contra eos. Dixit autẽ Iudas, Debilitata est fortitudo portantis, & humus nimia est, & nos non poterimus ædificare murũ. Et dixerunt hostes nostri, Nesciant & ignorent, donec veniamus in mediũ eorum, & interficiamus eos, & cessare faciamus opus. Factum est autem venientibus Iudæis qui habitabant iuxta eos, & dicẽtibus nobis per decem vices, ex omnibus locis quibus venerant ad nos, statui in loco post murum per circuitũ populũ in ordinem cum gladiis suis, & lanceis, & arcubus. Et perspexi atque surrexi: & aio ad optimates & magistratus, & ad reliquam partẽ vulgi, Nolite timere à facie eorum. Domini magni & terribilis mementote, & pugnate pro fratribus vestris, filiis vestris, & filiabus vestris & vxoribus vestris & domibus vestris. Factum est autem, cum audissent inimici nostri nuntiatum esse nobis, dissipauit

dissipauit Deus consilium eorum. Et reuersi sumus omnes ad muros, vnusquisq; ad opus suum. Et factum est à die illa, media pars iuuenum eorum faciebat opus, & media parata erat ad bellum, & lanceæ, & scuta, & arcus, & loricæ, & principes post eos in omni domo Iuda ædificantiũ in muro, & portantium onera, & imponentium: vna manu sua faciebat D opus, & altera tenebat gladiũ. ædificantiũ enim vnusquisq; gladio erat accinctus renes. Et ædificabãt, & clãgebãt buccina iuxta me. Et dixi ad optimates, & ad magistratus, & ad reliquam partẽ vulgi, Opus grande est & latum, & nos separati sumus in muro procul alter ab altero: in loco quocunq; audieritis clangorẽ tubæ, illuc concurrite ad nos. Deus noster pugnabit pro nobis. Et nosipsi faciamus opus: & media pars nostrum teneat lanceas ab ascensu auroræ, donec egrediantur astra. In tempore quoq; illo dixi populo, Vnusquisq; cũ puero suo maneat in medio Ierusalẽ, & sint nobis vices per noctem & diem ad operandum. Ego autem & fratres mei & pueri mei, & custodes qui erant post me, non deponebamus vestimenta nostra: vnusquisq; tantũ nudabatur ad baptismũ.

S. NEHEMIAS *tempore famis vsuras prohibet, sua indigentibus liberè largiens.* CAPVT V.

A ET factus est clamor populi, & vxorum eius magnus aduersus fratres suos Iudæos. Et erant qui dicerent, Filii nostri & filiæ nostræ multæ sunt nimis: accipiamus pro pretio eorum frumẽtum, & comedamus, & viuamus. Et erant qui dicerent, Agros nostros, & vineas, & domos nostras opponamus: & accipiamus frumentum in fame. Et alii dicebant, Mutuo sumamus pecunias in tributa regis, demusq; agros nostros & vineas: & nũc sicut carnes fratrum nostrorũ, sic carnes nostræ sunt: & sicut filii eorum, ita & filii nostri. ecce nos subiugamus filios nostros, & filias nostras in seruitutem, & de filiabus nostris sunt famulæ, nec habemus vnde possint redimi, & agros no- B stros & vineas nostras alii possident. Et iratus sum nimis, cũ audissem clamorem eorum secundũ verba hæc, cogitauitq; cor meum, & increpaui optimates & magistratus, & dixi eis, Vsurásne singuli à fratribus vestris exigitis? Et congregaui aduersum eos concionem magnam, & dixi eis, Nos, vt scitis, redemimus fratres nostros Iudæos qui venditi fuerant gentibus, secundum possibilitatem nostram: & vos igitur vendetis fratres nostros, & redimemus eos? Et siluerunt, nec inuenerunt quid responderent. Dixiq; ad eos, Non est bona res, quam facitis: quare non in timore Dei nostri ambulatis, ne exprobretur nobis à gentibus inimicis nostris? Et ego & fratres mei & pueri mei, cõmodauimus plurimis pecuniam & frumentum: nõ repetamus in commune istud. æs alienum concedamus quod debetur nobis. Reddite eis hodie agros C suos, & vineas suas & oliueta sua, & domos suas: quin potius & centesimam pecuniæ, frumenti, vini & olei, quam exigere soletis ab eis, date pro illis. Et dixerunt, Reddemus, & ab eis nihil quæremus: sicq; faciemus vt loqueris. Et vocaui sacerdotes, & adiuraui eos vt facerent iuxta quod dixeram. Insuper excussi sinum meum, & dixi, Sic excutiat Deus omnem virum qui non compleuerit verbum istud, de domo sua & de laboribus suis: sic excutiatur, & vacuus fiat. Et dixit vniuersa multitudo, Amen. Et laudauerunt Dominum. Fecit ergo populus sicut erat dictum. A die autem illa qua præceperat rex mihi vt essem dux in terra Iuda, ab anno vicesimo vsque ad annum tricesimumsecundum Artaxerxis regis, per annos duodecim, ego & fratres mei annonas quæ ducibus D debebantur, nõ comedimus. Duces autẽ primi, qui fuerant ante me, grauauerunt populum, & acceperũt ab eis in pane, & vino, & pecunia quotidie siclos quadraginta: sed & ministri eorum depresserant populum. Ego autem non feci ita, propter timorem Dei: quin potius in opere muri ædificaui, & agrum non emi, & omnes pueri mei congregati ad opus erant. Iudæi quoq; & magistratus centum quinquaginta viri, & qui veniebant ad nos de gentibus quæ in circuitu nostro sunt, in mensa mea erãt. Parabatur autem mihi per dies singulos bos vnus, arietes sex electi, exceptis volatilibus, & inter dies decem vina diuersa, & alia multa tribuebam: insuper & annonas ducatus mei non quæsiui. valde enim attenuatus erat populus. Memento mei Deus meus in bonum secundum omnia quæ feci populo huic.

S. SANABALLAT *cum socijs Iudæos insidiosis literis ad fœdus incitans, ac ædificationem impedire tentans, non terret Nehemiam.* CAPVT VI.

A FActum est autẽ, cum audisset Sanaballat, & Tobias, & Gosem Arabs, & cæteri inimici nostri, quòd ædificassem ego murũ, & non esset in ipso residua interruptio (vsq; ad tempus autem illud valuas non posueram in portis) miserunt Sanaballat, & Gosem ad me, dicẽtes, Veni, & percutiamus fœdus pariter in viculis in campo Ono. Ipsi autem cogitabant vt facerent mihi malum. Misi ergo ad eos nuntios, dicens, Opus grande ego facio, & nõ possum descendere: ne fortè negligatur, cum venero, & descendero ad vos. Miserunt autem ad me secũdum verbum hoc, per quatuor vices: & respondi eis iuxta sermo- B nem priorem. Et misit ad me Sanaballat iuxta verbum prius quinta vice puerum suum, & epistolam habebat in manu sua scriptam hoc modo, IN GENTIBVS auditum est, & Gosem dixit quòd tu, & Iudæi cogitetis rebellare, & propterea ædifices murũ, & leuare te velis super eos regẽ: propter quam causam & prophetas posueris qui prædicẽt de te in Ierusalẽ, dicentes, Rex in Iudæa est. Auditurus est rex verba hæc: idcirco nunc veni, vt ineamus consilium pariter. Et misi ad eos, dicens, Non est factũ secundum verba hæc quæ tu loqueris. de corde enim tuo tu componis hæc. Omnes enim hi terrebant nos, cogitantes quòd cessarent manus nostræ ab opere, & quiesceremus. Quam ob causam magis confortaui ma- C nus meas: & ingressus sum domum Semaiæ filii Dalaiæ filii Metabeel secretò. Qui ait, Tractemus nobiscũ in domo Dei in medio templi, & claudamus portas ædis: quia venturi sunt vt interficiant te, & nocte venturi sunt ad occidendũ te. Et dixi, Num quisquam similis mei fugit? & quis vt ego, ingredietur templum, & viuet? Non ingrediar. Et intellexi quòd Deus non misisset eum, sed quasi vaticinans locutus esset ad me, & Tobias & Sanaballat cõduxissent eũ. acceperat enim pretium, vt territus facerem, & peccarem, & haberent malum quod exprobrarent mihi. Memento mei Deus pro Tobia & Sanaballat, iuxta opera eorũ talia: sed & Noadiæ pro- D phetæ, & cæterorum prophetarum qui terrebant me. Completus est autẽ murus vicesimoquinto die mensis Elul, quinquagintaduobus diebus. Factũ est ergo cũ audissent omnes inimici nostri, vt timerent vniuersæ gentes quæ erant in circuitu nostro, & cõciderent intra semetipsos, & scirent quòd à Deo factũ esset opus hoc. Sed & in diebus illis multæ optimatum Iudæorum epistolæ mittebantur ad Tobiam, & à Tobia veniebant ad eos. Multi enim erant in Iudæa habentes iuramentum eius, quia gener erat Secheniæ filii Aréa, & Iohanan filius eius acceperat filiam Mosollã filii Barachiæ. sed & laudabant eum coram me, & verba mea nuntiabant ei: & Tobias mittebat epistolas vt terreret me.

Epistola Sanaballat ad Nehemiã.

Responsio Nehemiæ.

S. CONSVMMATVM *dedicauerunt templũ, & azymorum festum celebrauerunt.* CAPVT VII.

A POstquam autem ædificatus est murus, & posui valuas, & recensui ianitores, & cantores, & Leuitas: præcepi Hanani fratri meo, & Hananiæ principi domus de Ierusalẽ. Ipse enim quasi vir verax & timens Deum plus cæteris videbatur. Et dixi eis, Non aperiantur portæ Ierusalem vsque ad calorem solis. Cumq;

Eccl. 49. d

adhuc aſsiſterent, clauſæ portæ ſunt, & oppilatæ: & poſui cuſtodes de habitatoribus Ieruſalẽ, ſingulos per vices ſuas, & vnumquenq; contra domum ſuam. Ciuitas autem erat lata nimis & grandis, & populus paruus in medio eius, & non erant domus ædificatæ. Deus autem dedit in corde meo, & congregaui optimates, & magiſtratus & vulgus, vt recenſerem eos: & inueni librum cenſus eorum qui aſcenderãt primum, & inuentum eſt ſcriptum in eo, Iſti filii prouinciæ, qui aſcenderunt de captiuitate migrantiũ, quos tranſtulerat Nabuchodonoſor rex Babylonis, & reuerſi ſunt in Ieruſalem, & in Iudæam, vnuſquiſq; in ciuitatem ſuam. Qui venerunt cum Zorobabel, Ioſûe, Nehemias, Azarias, Raamias, Nahamani, Mardochæus, Belſan, Meſpharath, Begoai, Nahum, Baana. Numerus virorum populi Iſrael, Filii Pharos, duo millia centum ſeptuagintaduo. Filii Saphatia, trecenti ſeptuagintaduo. Filii Area, ſexcenti quinquagintaduo. Filii Phahathmoab filiorũ Ioſûe & Ioab, duo millia octingenti decem & octo. Filii Aelam, mille ducenti quinquagintaquatuor. Filii Zethua, octingenti quadragintaquinque. Filii Zachai, ſeptingenti ſexaginta. Filii Bannui, ſexcenti quadragintaocto. Filii Bebai, ſexcenti vigintiocto. Filii Azgad, duo millia trecenti vigintiduo. Filii Adonicam, ſexcenti ſexagintaſeptem. Filii Beguai, duo millia ſexagintaſeptẽ. Filii Adin, ſexcenti quinquagintaquinque. Filii Ater, filii Hezeciæ, nonagintaocto. Filii Haſem, trecenti vigintiocto. Filii Beſai, trecenti vigintiquatuor. Filii Hareph, centum duodecim. Filii Gabaon, nonagintaquinque. Filii Bethléhem & Netupha, centum octogintaocto. Viri Anathoth, centum viginti octo. Viri Bethazmoth, quadragintaduo. Viri Cariathiarim, Cephira, & Beroth, ſeptingenti quadragintatres. Viri Rama & Géba, ſexcenti viginti vnus. Viri Machmas, cẽtum vigintiduo. Viri Bethel, & Hai, centum vigintitres. Viri Nebo alterius quinquagintaduo. Viri Aelam alterius, mille ducenti quinquagintaquatuor. Filii Harem, trecenti viginti. Filii Iericho, trecenti quadragintaquinque. Filii Lodhadid & Ono, ſeptingenti vigintivnus. Filii Senaa, tria millia nongentitriginta. Sacerdotes: Filii Idaia in domo Ieſua, nongenti ſeptuagintatres. Filii Emmer, mille quinquagintaduo. Filii Phaſhur, mille ducenti quadragintaſeptem. Filii Arem, mille decem & ſeptem. Leuitæ: Filii Ioſûe & Cedmiel filiorum Oduiæ, ſeptuagintaquatuor. Cantores: Filii Aſaph, centum quadragintaocto. Ianitores: Filii Sellum, filii Ater, filii Telmon, filii Accub, filii Hatita, filii Sobai: centum trigintaocto. Nathinæi: Filii Soha, filii Haſupha, filii Tebbaoth, filii Ceros, filii Siaa, filii Phadon, filii Lebana, filii Hagaba, filii Selmon, filii Hanan, filii Geddel, filii Gaher, filii Raaia, filii Raſin, filii Necoda, filii Gezẽ, filii Aza, filii Phaſea, filii Beſai, filii Munim, filii Nephuſsim, filii Bacbuc, filii Hacupha, filii Harhur, filii Beſloth, filii Mahida, filii Harſa, filii Bercos, filii Siſara, filii Thema, filii Naſia, filii Hatipha, filii ſeruorũ Salomonis, filii Sotái, filii Sophéreth, filii Pharida, filii Iahala, filii Darcon, filii Ieddel, filii Saphatia, filii Hatil, filii Phochereth, qui erat ortus ex Sabaim filio Amon. Omnes Nathinæi, & filii ſeruorum Salomonis, trecenti nonagintaduo. Hi ſunt autem qui aſcenderũt de Thelméla, Thelharſa, Cherub, Addon, & Emmer: & non potuerunt indicare domum patrum ſuorum, & ſemen ſuum, vtrum ex Iſrael eſſent. Filii Dalaia, filii Tobia, filii Necoda ſexcenti quadragintaduo. Et de ſacerdotibus filii Habia, filii Accos, filii Berzellai, qui accepit de filiabus Berzellai Galaaditis vxorem: & vocatus eſt nomine eorũ. hi quæſierunt ſcripturam ſuam in cenſu, & non inuenerũt: & eiecti ſunt de ſacerdotio. Dixitq; Atherſatha eis, vt non manducarent de ſanctis ſanctorum, donec ſtaret ſacerdos doctus & eruditus. Omnis multitudo quaſi vir vnus quadragintaduo millia trecenti ſexaginta: abſq; ſeruis & ancillis eorũ, qui erant ſeptem millia trecenti trigintaſeptẽ: & inter eos cãtores, & cantatrices ducẽtæ quadragintaquinq;. Equi eorum, ſeptingenti trigintaſeptem. muli eorum, ducenti quadragintaquinq;. cameli eorum, quadringenti trigintaquinq;. aſini, ſex millia ſeptingenti viginti.

Hucuſque refertur quid in commentario ſcriptum fuerit: exin Nehemiæ hiſtoria texitur.

Nonnulli autem de principibus familiarũ dederunt in opus. Atherſatha dedit in theſaurum auri drachmas mille, phialas quinquaginta, tunicas ſacerdotales quinquagintatriginta. Et de principibus familiarum dederunt in theſaurũ operis auri drachmas viginti millia, & argenti mnas duo millia ducentas. Et quod dedit reliquus populus, auri drachmas viginti millia, & argenti mnas duo millia, & tunicas ſacerdotales ſexagintaſeptem. Habitauerunt autem ſacerdotes, & Leuitæ, & ianitores, & cantores, & reliquum vulgus, & Nathinæi, & omnis Iſrael in ciuitatibus ſuis.

S. ESDRAS *cum plurimis aſcendens à Babylone legem Dei explicat & populum ad pœnitentiã cõmonefacit.* CAP. VIII.

ET venerat menſis ſeptimus: filii autẽ Iſrael erant in ciuitatibus ſuis. Congregatusq; eſt omnis populus quaſi vir vnus ad platéam quæ eſt ante portam aquarum: & dixerũt Eſdræ ſcribæ vt afferret librum legis Moyſi, quam præceperat Dominus Iſraeli. Attulit ergo Eſdras ſacerdos legẽ coram multitudine virorum & mulierum, cunctisq; qui poterant intelligere, in die primà menſis ſeptimi. Et legit in eo apertè in platéa quæ erat ante portam aquarũ, de mane vſq; ad mediam diem in cõſpectu virorum, & mulierum, & ſapientium: & aures omnis populi erant erectæ ad librũ. Stetit autẽ Eſdras ſcriba ſuper gradum ligneum, quem fecerat ad loquendũ: & ſteterunt iuxta eum Mathathias, & Semeia, & Ania, & Vria, & Helcia, & Maaſia, ad dextrã eius: & ad ſiniſtram, Phadaia, Miſael, & Melchia, & Haſum, & Hasbadána, Zacharia, & Moſollam. Et aperuit Eſdras librũ coram omni populo: ſuper vniuerſum quippe populum eminebat. Et cũ aperuiſſet eum, ſtetit omnis populus. Et benedixit Eſdras Domino Deo magno: & reſpondit omnis populus, Amen, amen: eleuãs manus ſuas. & incuruati ſunt, & adorauerunt Deum proni in terram. Porrò Ioſûe, & Bani & Serebia, Iamin, Accub, Sebthái, Odia, Maaſia, Celita, Azarias, Iozabed, Hanan, Phalaia, Leuitæ, ſilentium faciebant in populo ad audiendam legem: populus autem ſtabat in gradu ſuo. Et legerunt in libro legis Dei diſtinctè, & appoſitè ad intelligendũ: & intellexerũt cum legeretur. Dixit autem Nehemias (ipſe eſt Atherſatha) & Eſdras ſacerdos & ſcriba, & Leuitæ interpretantes vniuerſo populo, Dies ſanctificatus eſt Domino Deo veſtro, nolite lugere, & nolite flere. Flebat enim omnis populus, cũ audiret verba legis. Et dixit eis, Ite, comedite pinguia, & bibite mulſum, & mittite partes his qui non præparauerunt ſibi, quia ſanctus dies Domini eſt, & nolite cõtriſtari. gaudiũ etenim Domini eſt, fortitudo veſtra. Leuitæ autem ſilentium faciebant in omni populo, dicentes, Tacete: quia dies ſanctus eſt, & nolite dolere. Abiit itaq; omnis populus, vt comederet, & biberet, & mitteret partes, & faceret lætitiam magnam: quia intellexerant verba quæ docuerat eos. Et in die ſecundo congregati ſunt principes familiarum vniuerſi populi, ſacerdotes & Leuitæ ad Eſdram ſcribam, vt interpretaretur eis verba legis. Et inuenerunt ſcriptum in lege, præcepiſſe Dominum in manu Moyſi, vt habitent filii Iſrael in tabernaculis, in die ſolenni, menſe ſeptimo: & vt prædicent, & diuulgent vocem in vniuerſis vrbibus ſuis, & in Ieruſalem, dicentes, Egredimini in montem, & afferte frondes oliuæ, & frondes ligni pulcherrimi, frondes myrti, & ramos palmarum, & frondes ligni nemoroſi, vt fiant tabernacula, ſicut ſcriptum eſt. Et egreſſus eſt populus, & attulerunt. Feceruntq; ſibi tabernacula vnuſquiſq; in domate ſuo, & in atriis ſuis, & in atriis domus Dei, & in platéa portæ aquarum, & in platéa portæ Ephráim.

Cõtriſtatũ populũ ob auditã legẽ conſolatur Nehemias.

Fecit

Fecit ergo vniuersa ecclesia eorum qui redierant de captiuitate, tabernacula, & habitauerūt in tabernaculis: non enim fecerant à diebus Iosue filii Nun taliter filii Israel vsque ad diem illum. Et fuit lætitia magna nimis. Legit autem in libro legis Dei per dies singulos, à die primo vsque ad diem nouissimum, & fecerunt solennitatem septem diebus, & in die octauo collectam iuxta ritum.

S. ALIENIGENIS expulsis uxoribus & filijs, enarrat Esdras Dei beneficia, principū scelera, & cum Domino fœdus ineunt.

CAPVT IX.

A — 3. Esdr. 9.a

IN die autē vicesimoquarto mensis huius conuenerūt filii Israel in ieiunio, & in saccis, & humus super eos. Et separatū est semen filiorū Israel ab omni filio alienigena: & steterunt, & confitebantur peccata sua, & iniquitates patrum suorū. Et consurrexerunt ad standū: & legerūt in volumine legis Domini Dei sui, quater in die, & quater confitebantur, & adorabāt Dominū Deum suū. Surrexerūt autē super gradū Leuitarū Iosue, & Bani, & Cedmiel, Sabania, Bonni, Sarebias, Bani, & Chanáni: & clamauerunt voce magna ad Dominū Deum suum. Et dixerunt Leuitæ Iosue, & Cedmiel, Bonni, Hasebnia, Serebia, Odaia, Sebnia, Phathahia: Surgite, benedicite Domino Deo vestro ab æterno vsq; in æternū: & benedicant nomini gloriæ tuæ excelso in omni benedictione & laude. Tu ipse Domine solus, tu fecisti cœlū, & cœlū cœlorū, & omnē exercitum eorum: terram, & vniuersa quæ in ea sunt: maria, & omnia quæ in eis sunt: & tu viuificas omnia hæc, & exercitus cœli te adorat. B Tu ipse Domine Deus, qui elegisti Abrā, & eduxisti eum de igne Chaldæorū: & posuisti nomen eius Abraham. Et inuenisti cor eius fidele coram te: & percusisti cum eo fœdus, vt dares ei terrā Chananæi, Hethæi, & Amorrhæi, & Pherezæi, & Iebusæi, & Gergesæi, vt dares semini eius: & implesti verba tua, quoniā iustus es. Et vidisti afflictionem patrū nostrorū in Aegypto: clamoremq; eorū audisti super Mare rubrū. Et dedisti signa atq; portenta in Pharaone, & in vniuersis seruis eius, & in omni populo terræ illius: cognouisti enim quia superbè egerant cōtra eos: & fecisti tibi nomen, sicut & in hac die. Et mare diuisisti ante eos, & transierūt per mediū maris in sicco: persecutores autē eorum proiecisti in profundum, quasi lapidē in aquas validas. Et in colūna nubis ductor eorum fuisti per diem: & in colūna ignis per noctem: vt appareret eis via per quam ingrediebantur. C Ad montē quoq; Sinai descendisti, & locutus es cum eis de cœlo: & dedisti eis iudicia recta, & legem veritatis, ceremonias, & præcepta bona. Et sabbathū sanctificatū tuum ostendisti eis, & mandata, & ceremonias, & legem præcepisti eis in manu Moysi serui tui. Panē quoq; de cœlo dedisti eis in fame eorū, & aquā de petra eduxisti eis sitientibus: & dixisti eis vt ingrederētur & possiderent terrā super quam leuasti manum tuam, vt traderes eis. Ipsi verò, & patres nostri superbè egerunt, & indurauerunt ceruices suas, & non audierunt mandata tua. Et noluerūt audire: & non sunt recordati mirabiliū tuorum, quæ feceras eis. Et indurauerunt ceruices suas, & dederūt caput vt conuerterētur ad seruitutem suam quasi per contentionem. Tu autē Deus propitius, clemens, & misericors, longanimis, & multæ miserationis non dereliquisti eos, & quidem cum fecissent sibi vitulum cōflatilem, & dixissent, Iste est Deus tuus, qui eduxit te de Aegypto: Feceruntq; blasphemias magnas, Tu autē in misericordiis tuis D multis non dimisisti eos in deserto: colūna nubis nō recessit ab eis per diem, vt duceret eos in viam: & columna ignis per noctem, vt ostenderet eis iter per quod ingrederentur. Et spiritum tuum bonum dedisti qui doceret eos, & manna tuum non prohibuisti ab ore eorū, & aquam dedisti eis in siti. Quadraginta annis pauisti eos in deserto, nihilq; eis defuit: vestimenta eorū non inueterauerunt, & pedes eorū non sunt attriti. Et dedisti eis regna & populos, & partitus es eis sortes: & possederūt terram Seon, & terram regis Hesebon, & terram Og regis Basan. Et multiplicasti filios eorū sicut stellas cœli, & adduxisti eos ad terram de qua dixeras patribus eorum vt ingrederentur & possiderent. Et venerunt filii, & possederūt terrā, & humiliasti corā eis habitatores terræ Chananæos, & dedisti eos in manu eorum, & reges eorum, & populos terræ, E vt facerēt eis sicut placebat illis. Ceperunt itaq; vrbes munitas & humum pinguem, & possederunt domos plenas cunctis bonis: cisternas ab eis fabricatas, vineas, & oliueta, & ligna pomifera multa: & comederūt, & saturati sunt, & impinguati sunt, & abundauerunt deliciis in bonitate tua magna. Prouocauerunt autem te ad iracundiā, & recesserunt à te, & proiecerunt legem tuā post terga sua: & prophetas tuos occiderunt, qui cōtestabantur eos vt reuerterētur ad te: fecerūtq; blasphemias grandes. Et dedisti eos in manum hostium suorum, & afflixerunt eos. Et in tempore tribulationis suæ clamauerunt ad te, & tu de cœlo audisti, & secundū miserationes tuas multas dedisti eis saluatores qui saluarent eos de manu hostium suorum. Cumq; requieuissent, reuersi sunt, vt facerent malum in conspectu tuo: & dereliquisti eos in manu inimicorum suorum, & possederunt eos. Conuersiq; sunt, & F clamauerūt ad te: tu autem de cœlo exaudisti, & liberasti eos in misericordiis tuis multis tēporibus. Et contestatus es eos vt reuerterentur ad legem tuam. Ipsi verò superbè egerunt, & non audierunt mandata tua, & in iudiciis tuis peccauerūt, quæ faciet homo, & viuet in eis: & dederunt humerum recedentem, & ceruicem suam indurauerunt, nec audierunt. Et protraxisti super eos annos multos, & contestatus es eos in spiritu tuo per manum prophetarum tuorum: & non audierunt, & tradidisti eos in manum populorū terrarum. In misericordiis autem tuis plurimis non fecisti eos in consumptionem, nec dereliquisti eos: quoniam Deus miserationum, & clemens es tu. Nunc itaq; Deus noster magne, fortis & terribilis, custodiens pactum & misericordiā, ne auer- G tas à facie tua omnem laborē qui inuenit nos, reges nostros, & principes nostros, & sacerdotes nostros, & prophetas nostros, & patres nostros, & omnem populum tuum à diebus regis Assur, vsque in diem hanc. Et tu iustus es in omnibus quæ venerunt super nos: quia veritatem fecisti nobis, nos autem impiè egimus. Reges nostri, principes nostri, sacerdotes nostri, & patres nostri non fecerunt legem tuam, & non attenderunt mandata tua, & testimonia tua quæ testificatus es in eis. Et ipsi in regnis suis bonis, & in bonitate tua multa quam dederas eis, & in terra latissima & pingui quam tradideras in conspectu eorum, non seruierunt tibi, nec reuersi sunt à studiis suis pessimis. Ecce nosipsi hodie serui sumus: & terra quam dedisti patribus nostris vt comederent panem eius, & quæ bona sunt eius, & nosipsi serui sumus in ea. Et fruges eius multiplicantur regibus quos posuisti super nos propter peccata nostra, & corporibus nostris dominātur, & iumentis nostris secundum voluntatē suam, & in tribulatione magna sumus. Super omnibus ergo his nosipsi percutimus fœdus, & scribimus, & signant principes nostri, Leuitæ nostri, & sacerdotes nostri.

S. IVRANTES Hebræi se legem Domini seruaturos, primitias & decimas de terris & operibus suis Domino offerunt.

CAPVT X.

A — *Signatores fœderis.*

SIgnatores autē fuerūt, Nehemias, Athersátha filius Hachelai, & Sedecias, Saraias, Azarias, Ieremias, Phesbur, Amarias, Melchias, Hattus, Sebenia, Melluch, Harē, Merimuth, Obdias, Daniel, Genthon, Baruch, Mosollā, Abia, Miamin, Maazia, Belgai, Semeia: hi sacerdotes. Porrò Leuitæ, Iosue filius Azaniæ, Bennui de filiis Henadad, Cedmiel: & fratres eorū, Sebenia, Odaia, Celita, Phalaia, Hanan, Micha, Rohob, Hasebia,

Zachur, Serebia, Sabania, Odaia, Bani, Baninu. Capita populi, Pharos, Phahathmoab, Aelam, Zethu, Bani, Bonni, Azgad, Bebai, Adonia, Begoai, Adin, Ater, Hezecia, Azur, Odaia, Hasum, Besai, Hareph, Anathoth, Nebái, Megphias, Mosollam, Hazir, Mesizabel, Sadoc, Ieddua, Pheltia, Hanan, Anaia, Osee, Hanania, Hasub, Alohes, Phalea, Sobec, Rehum, Maasia, Echaia, Hanan, Anan, Melluch, Harã, Baana: & reliqui de populo sacerdotes, Leuitæ, ianitores, & cantores, Nathinæi, & omnes qui se separauerũt de populis terrarum ad legem Dei, vxores eorum, filii eorum, & filiæ eorum, omnes qui poterãt sapere spondentes pro fratribus suis, optimates eorũ, & qui veniebãt ad pollicendum & iurandum vt ambularent in lege Dei, quam dederat in manu Moysi serui sui, vt facerẽt & custodirent vniuersa mãdata Domini Dei nostri, & iudicia eius & ceremonias eius, & vt non daremus filiãs nostras populo terræ, & filias eorum non acciperemus filiis nostris. Populi quoq; terræ, qui important venalia, & omnia ad vsum per diem sabbathi vt vẽdant, non accipiemus ab eis in sabbatho & in die sanctificato. Et dimittemus annum septimum, & exactionẽ vniuersæ manus. Et statuemus super nos præcepta, vt demus tertiã partem sicli per annum ad opus domus Dei nostri, ad panes propositionis, & ad sacrificium sempiternũ, & in holocaustũ sempiternum in sabbathis, in calendis, in solẽnitatibus, & in sanctificatis, & pro peccato: vt exoretur pro Israel, & in omnem vsum domus Dei nostri. Sortes ergo misimus super oblationẽ lignorum inter sacerdotes, Leuitas, & populũ, vt inferrentur in domum Dei nostri per domos patrum nostrorum, per tempora, à temporibus anni vsq; ad annum: vt arderent super altare Domini Dei nostri, sicut scriptũ est in lege Moysi, & vt afferremus primogenita terræ nostræ, & primitiua vniuersi fructus omnis ligni ab anno in annum, in domo Domini, & primitiua filiorum nostrorum, & pecorum nostrorũ sicut scriptum est in lege, & primitiua boum nostrorũ, & ouium nostrarum, vt offerrentur in domo Dei nostri sacerdotibus qui ministrant in domo Dei nostri. Et primitias ciborũ nostrorum, & libaminum nostrorum, & poma omnis ligni, vindemiæ quoq;, & olei afferemus sacerdotibus ad gazophylaciũ Dei nostri, & decimam partem terræ nostræ Leuitis. Ipsi Leuitæ decimas accipient ex omnibus ciuitatibus operum nostrorũ. Erit autem sacerdos filius Aaron cum Leuitis in decimis Leuitarum, & Leuitæ offerent decimam partem decimæ suæ in domo Dei nostri, ad gazophylaciũ in domo thesauri. Ad gazophylacium enim deportabunt filii Israel, & filii Leui primitias frumenti, vini, & olei: & ibi erunt vasa sanctificata, & sacerdotes, & cantores, & ianitores, & ministri, & non dimittemus domum Dei nostri.

S. INCOLAE Ierusalem & ciuitatum Iuda post instaurationem.

CAPVT XI.

HAbitauerunt autẽ principes populi in Ierusalẽ: reliqua verò plebs misit sortẽ, vt tolleret vnam partẽ de decem, qui habitaturi essent in Ierusalẽ ciuitate sancta, nouẽ verò partes in ciuitatibus. Benedixit autem populus omnibus viris qui se sponte obtulerant vt habitarent in Ierusalem. Hi sunt itaq; principes prouinciæ qui habitauerunt in Ierusalem, & in ciuitatibus Iuda. Habitauit autẽ vnusquisq; in possessione sua, in vrbibus suis Israel, sacerdotes, Leuitæ, Nathinæi, & filii seruorũ Salomonis. Et in Ierusalẽ habitauerũt de filiis Iuda, & de filiis Beniamin: de filiis Iuda, Athaias filius Aziam, filii Zachariæ, filii Amariæ, filii Saphatiæ, filii Malaloel. de filiis Phares, Maasia filius Baruch, filius Cholhoza, filius Hazia, filius Adaia, filius Ioiarib, filius Zachariæ, filius Silonites. omnes hi, filii Phares, qui habitauerũt in Ierusalẽ, quadringenti sexagintaocto viri fortes. Hi sunt autẽ filii Beniamin: Sellu filius Mosollam, filius Ioed, filius Phadaia, filius Colaia, filius Masia, filius Etheel, filius Isaia, & post eum Gebbai, Sellai: nongenti vigintiocto, & Ioel filius Zechri præpositus eorum, & Iudas filius Senua super ciuitatẽ secundus. Et de sacerdotibus, Idaia filius Ioarib, Iachim, Saraia filius Helciæ, filius Mosollam, filius Sadoc, filius Meraioth, filius Achitob princeps domus Dei, & fratres eorum facientes opera templi: octingẽti vigintiduo. Et Adaia filius Ierohã, filius Phelelia, filius Amsi, filius Zachariæ, filius Pheshur, filius Melchiæ, & fratres eius principes patrum: ducenti quadragintaduo. Et Amassai filius Azreel, filius Ahazi, filius Mosollamoth, filius Emmer, & fratres eorum potentes nimis: centum vigintiocto. & præpositus eorum Zabdiel filius potentium. Et de Leuitis Semeia filius Hasub, filius Azaricam, filius Hasabia, filius Boni, & Sabathái, & Iozabed, super omnia opera quæ erant forinsecus in domo Dei à principibus Leuitarũ. Et Mathania filius Micha, filius Zebedei, filius Asaph princeps ad laudandum, & ad confitendũ in oratione, & Becbecia secundus de fratribus eius, & Abda filius Sammúa, filius Galal, filius Idithun. omnes Leuitæ in ciuitate sancta, ducẽti octogintaquatuor. Et ianitores, Accub, Telmon, & fratres eorũ, qui custodiebant ostia: centũ septuagintaduo. Et reliqui ex Israel sacerdotes & Leuitæ in vniuersis ciuitatibus Iuda, vnusquisq; in possessione sua. Et Nathinæi qui habitabant in Ophel, & Siaha, & Gaspha de Nathinæis. Et episcopus Leuitarum in Ierusalem, Azzi filius Bani, filius Hasabiæ, filius Mathaniæ, filius Michæ. De filiis Asaph, cantores in ministerio domus Dei. Præceptum quippe regis super eos erat, & ordo in cantoribus per dies singulos, & Phathahia filius Mesezebel de filiis Zara filii Iuda in manu regis, iuxta omne verbũ populi, & in domibus per omnes regiones eorũ. De filiis Iuda habitauerũt in Cariatharbe & in filiabus eius, & in Dibon & in filiabus eius, & in Cabseel & in viculis eius, & in Iesue, & in Molada, & in Bethphalet, & in Hasersual, & in Bersabee & in filiabus eius, & in Siceleg, & in Mochona & in filiabus eius, & in Remmon, & in Saraa, & in Ierimuth, Zanóa, Odollam & in villis earũ, Lachis & in regionibus eius, Azeca & in filiabus eius. Et manserunt in Bersabee vsque ad vallem Ennom. Filii autem Beniamin, à Geba, Mechmas, & Hai, & Bethel, & filiabus eius: Anathoth, Nob, Anania, Asor, Rama, Getháim, Hadid, Seboim, & Neballat, Lod, & Ono valle artificum. & de Leuitis portiones Iudæ & Beniamin.

S. SACERDOTVM & Leuitarum nomina & officia, atque custodum thesaurorum.

CAPVT XII.

HI sunt autem sacerdotes & Leuitæ qui ascenderunt cum Zorobabel filio Salathiel, & Iosúe: Saraia, Ieremias, Esdras, Amaria, Melluch, Hattus, Sebenias, Rehum, Merimuth, Addo, Genthon, Abia, Miamin, Madia, Belga, Semeia, & Ioiarib, Idaia, Sellum, Amoc, Helcias, Idaia. Isti principes sacerdotum, & fratres eorum in diebus Iosũe. Porrò Leuitæ, Iesua, Bennui, Cedmiel, Sarebia, Iuda, Mathanias, super hymnos ipse & fratres eius: & Becbecia atq; Hanni, & fratres eorum vnusquisque in officio suo. Iosũe autem genuit Ioacim, & Ioacim genuit Eliasib, & Eliasib genuit Ioiada, & Ioiada genuit Ionathan, & Ionathan genuit Ieddoa. In diebus autem Ioacim erant sacerdotes & principes familiarum: Saraiæ, Maraia: Ieremiæ, Hanania: Esdræ, Mosollam: Amariæ, Iohanan: Milicho, Ionathan: Sebeniæ, Ioseph: Haram, Edna: Maraioth, Helci: Adaiæ, Zacharia: Genthon, Mosollã: Abiæ, Zechri: Miamin & Moadiæ, Phelti: Belgæ, Sãmúa: Semaiæ, Ionathan: Ioiarib, Mathanai: Iodaiæ, Azzi: Sellai, Celai: Amoc, Heber: Helciæ, Hasebia: Idaiæ, Nathanael. Leuitæ in diebus Eliasib, & Ioiada, & Iohanan, & Ieddoa scripti principes familiarũ, & sacerdotes in regno Darii Persæ. Filii Leui principes familiarũ, scripti in libro verborũ dierũ, & vsq; ad dies Ionathan filii Eliasib. Et principes Leuitarum, Hasebia, Serebia, &

bia,& Iesue filius Cedmiel:& fratres eorum per vices suas, vt laudarent, & cõfiterentur iuxta præceptũ Dauid viri Dei,& obseruarent æquè per ordinem. Mathania,& Becbecia, Obedia, Mosollam, Telmon, Accub custodes portarum, & vestibulorũ ante portas. Hi in diebus Ioacim filii Iosue, filii Iosedec,& in diebus Nehemiæ ducis, & Esdræ sacerdotis scribæq;. In dedicatione autem muri Ierusalem requisierunt Leuitas de omnibus locis suis, vt adducerẽt eos in Ierusalem,& facerẽt dedicationem,& lætitiam in actione gratiarũ, & cantico,& in cymbalis, psalteriis,& citharis. Cõgregati sunt autem filii cantorũ, de cãpestribus circa Ierusalem, & de villis Netuphati, & de domo Galgal, & de regionibus Geba & Azmaueth: quoniã villas ædificauerunt sibi cantores in circuitu Ierusalem. Et mundati sunt sacerdotes & Leuitæ, & mundauerunt populum,& portas,& murum. Ascendere autem feci principes Iuda super murũ, & statui duos magnos

C choros laudantium. Et ierunt ad dexteram super murum ad portam sterquilinii. Et iuit post eos Osaias, & media pars principum Iudæ, & Azarias, Esdras, & Mosollam, Iuda,& Beniamin,& Semeia,& Ieremias. Et de filiis sacerdotum in tubis Zacharias filius Ionathan, filius Semeiæ, filius Mathaniæ, filius Michaiæ, filius Zechur, filius Asaph,& fratres eius Semeia & Azareel, Malalai, Galalai, Maai, Nathanael, & Iuda, & Hanani, in vasis cantici Dauid viri Dei:& Esdras scriba ante eos in porta fontis. Et contra eos ascenderunt in gradibus ciuitatis Dauid in ascensu muri super domum Dauid, & vsque ad portam aquarum ad orientem. Et chorus secundus gratias referentium ibat ex aduerso, & ego post eum, & media pars populi super murum & super turrim furnorum, & vsque ad murum latissimum, & super portam Ephráim, & super portam antiquam, & super portam piscium & turrim Hananeel,& turrim Emath, & vsque ad portam gregis:

D & steterunt in porta custodiæ. steteruntq; duo chori laudantium in domo Dei,& ego, & dimidia pars magistratuũ mecum. Et sacerdotes Eliacim, Maasia, Miamin, Michea, Elioenai, Zacharia, Hanania in tubis, & Maasia, & Semeia, & Eleazar,& Azzi,& Iohanan,& Melchia,& Aelam, & Ezer. Et clarè cecinerunt cantores, & Iezraia præpositus: & immolauerunt in die illa victimas magnas,& lætati sunt: Deus enim lætificauerat eos lætitia magna. Sed & vxores eorum & liberi gauisi sunt,& audita est lætitia Ierusalem procul. Recensuerunt quoque in die illa viros super gazophylacia thesauri ad libamina,& ad primitias, & ad decimas, vt inferrent per eos principes ciuitatis in decòre gratiarũ actiones, sacerdotes & Leuitas: quia lætificatus est Iuda in sacerdotibus, & Leuitis astantibus. Et custodierunt obseruationem Dei sui, & obseruationem expiationis, & cantores, & ianitores iuxta præceptũ Dauid, & Salomonis filii eius: quia in diebus Dauid & Asaph ab exordio erant principes constituti cantorum in carmine laudantium, & confitentiũ Deo. Et omnis Israel in diebus Zorobabel,& in diebus Nehemiæ dabant partes cantoribus, & ianitoribus per dies singulos, & sanctificabant Leuitas,& Leuitæ sanctificabãt filios Aaron.

Recensentur custodes thesaurorum.

S. LECTO Deuteronomio eijciuntur alienigenæ, partes Leuitis aßignantur, & sabbathi uiolatores puniuntur.

CAPVT XIII.

A IN die autem illo lectum est in volumine Moysi audiente populo: & inuentũ est scriptum in eo, quòd non debeant introire Ammonites & Moabites in ecclesiam Dei, vsque in æternũ: eo quòd non occurrerint filiis Israel cum pane & aqua, & conduxerint aduersum eos Balaam ad maledicendum eis, & conuertit Deus noster maledictionem in benedictionem. Factum est autem, cum audissent legem, separauerunt omnem alienigenam ab Israel. Et super hoc erat Eliasib sacerdos qui fuerat præpositus in gazophylacio domus Dei nostri,& proximus Tobiæ. Fecit ergo sibi gazophylacium grande, & ibi erant ante eum reponentes munera, & thus,& vasa, & decimam frumenti, vini & olei, partes Leuitarum, & cantorum, & ianitorũ,& primitias sacerdotales. In omnibus autem his non fui in Ierusalem, quia anno tricesimosecundo Artaxerxis regis Babylonis veni ad regem: & in fine dierum rogaui regem. Et veni in Ierusalem,& intellexi malum quod fecerat Eliasib Tobiæ, vt faceret ei thesaurum in vestibulis domus

Deut. 23. a

B Dei. Et malum mihi visum est valde. Et proieci vasa domus Tobiæ foras de gazophylacio. Præcepiq;,& emundauerunt gazophylacium:& retuli ibi vasa domus Dei, sacrificium,& thus. Et cognoui quòd partes Leuitarum non fuissent datæ: & fugisset vnusquisq; in regionem suam de Leuitis, & cantoribus,& de his qui ministrabant:& egi causam aduersum magistratus, & dixi, Quare dereliquimus domum Dei? Et congregaui eos:& feci stare in stationibus suis. Et omnis Iuda apportabat decimam frumenti, vini & olei in horrea. Et constituimus super horrea Selemiam sacerdotem,& Sadoc scribam,& Phadaiam de Leuitis,& iuxta eos Hanan filium Zachur, filium Mathaniæ: quoniam fideles comprobati sunt,& ipsis creditæ sunt partes fratrum suorũ. Memento mei Deus meus pro hoc,& ne deleas miserationes meas quas feci in domo Dei mei,& in ceremoniis eius. In diebus illis vidi in Iuda calcãtes torcularia in sabbatho, portantes aceruos,& onerantes super asinos vinum,& vuas,& ficus,& omne onus: & inferentes in Ierusalem die sabbathi. Et cõtestatus sum vt in die qua vendere liceret, venderẽt. Et Tyrii habitauerũt in ea,

Nehemias reprehẽdit transgressores sabbathi.

C inferentes pisces,& omnia venalia:& vendebant in sabbathis filiis Iuda & Ierusalem:& obiurgaui optimates Iuda, & dixi eis, Quæ est hæc res mala quam vos facitis, & prophanatis diem sabbathi? Nunquid non hæc fecerunt patres nostri, & adduxit Deus noster super nos omne malum hoc,& super ciuitatem hanc? Et vos additis iracũdiam super Israel violando sabbathum. Factum est autem, cum quieuissent portæ Ierusalem in die sabbathi, dixi:& clauserunt ianuas,& præcepi vt non aperirent eas vsq; post sabbathum: & de pueris meis cõstitui super portas, vt nullus inferret onus in die sabbathi. Et manserunt negotiatores,& vendentes vniuersa venalia foris Ierusalem semel & bis. Et contestatus sum eos,& dixi eis, Quare manetis ex aduerso muri? si secũdò hoc feceritis, manum mittam in vos. Itaque ex tempore illo non venerunt in sabbatho. Dixi quoque Leuitis vt mundarentur, & venirent ad custodiendas portas,& sanctificandam diem sabbathi:& pro hoc ergo memento mei Deus meus,& parce mihi secundum multitudinem miserationum tuarum. Sed & in diebus illis vidi Iudæos ducentes vxores Azotidas, Ammonitidas,

D & Moabitidas. Et filii eorum ex media parte loquebantur Azoticè,& nesciebant loqui Iudaicè, & loquebantur iuxta linguam populi & populi. Et obiurgaui eos, & maledixi. Et cecidi ex eis viros,& decaluaui eos,& adiuraui in Deo vt nõ darent filias suas filiis eorum,& non acciperẽt de filiabus eorum filiis suis,& sibimetipsis, dicens, Nunquid non in huiuscemodi peccauit Salomon rex Israel? & certe in gentibus multis non erat rex similis ei:& dilectus Deo suo erat,& posuit eum Deus regem super omnem Israel:& ipsum ergo duxerunt ad peccatũ mulieres alienigenæ. Nunquid & nos inobedientes faciemus omne malum grande hoc, vt præuaricemur in Deo nostro,& ducamus vxores peregrinas? De filiis autem Ioiada filii Eliasib sacerdotis magni, gener erat Sanaballat Horonites, quem fugaui à me. Recordare Domine Deus meus aduersum eos qui polluunt sacerdotium, iusq; sacerdotale,& Leuiticũ. Igitur mundaui eos ab omnibus alienigenis:& cõstitui ordines sacerdotum, & Leuitarũ, vnumquenque in ministerio suo: & in oblatione lignorum in temporibus constitutis,& in primitiis: memẽto mei Deus meus in bonum. Amen.

3. Reg. b.

3. Re. 11. a

FINIS.

Liber Esdræ tertius, qui inter apocrypha ponitur.

S. GESTA Iosiæ, Iechoniæ, Ioachim, & Sedechiæ, regum Iuda, eorumq; & populi captiuitas, vrbisq; subuersio.

CAPVT I.

A [4. Re. 23.c 2. Par. 35.a] ET FECIT Iosias pascha in Ierosolymis Domino, & immolauit phase quartadecima luna primi mensis, statuens sacerdotes per vices dierū stolis amictos in tēplo Domini: & dixit Leuitis sacris seruis Israel, vt sanctificarent se Domino in positione sanctæ arcæ Domini, in domo quam ædificauit Salomon filius Dauid rex. Non erit vobis tollere super humeros eam. Et nunc deseruite Domino vestro, & curam agite gentis illius Israel, ex parte secūdum pagos & tribus vestras, secundū scripturā Dauid regis Israel, & secundū magnificentiā Salomonis filii eius, omnes in templo, & secundū particulam principatus paternam vestram eorum, qui stant in conspectu fratrum filiorum Israel. Immolate pascha, & sacrificia parate fratribus vestris, & facite secundū præceptum Domini, quod datum est Moysi. Et donauit Iosias in plebem quæ inuenta est, ouium, agnorum, & hœdorum & caprarum triginta millia, vitulos tria millia. B hæc de regalibus data sunt secundū promissionem populo: & sacerdotibus in pascha, oues numero duo millia, ac vituli centū. Et Iechonias, & Semeias, & Nathanael fratres, & Hasabias, & Oziel, & Coraba in phase, oues quinq; millia, vitulos quingentos, Et hæc cum fierent eleganter, steterunt sacerdotes, & Leuitæ, habētes azyma per tribus. Et secundū partes principatus patrum, in cōspectu populi offerebant Domino, secundum ea quæ in libro Moysi scripta sunt: & assauerunt phase igni, prout oportebat: & hostias coxerunt in emolis, & in ollis cum beneuolentia: & attulerunt omnibus qui erant ex plebe: & post hæc parauerunt sibi, & sacerdotibus. Sacerdotes enim offerebant adipes, vsq; dum finita esset hora: & Leuitæ parauerunt sibi, & fratribus suis filiis Aaron. Et sacri cantores filii Asaph erant per ordinē secundum præceptum Dauid, & Asaph, & Zacharias, & Ieddinus, qui erat à rege. Et ostiarii per singulas ianuas, ita vt non præuaricare- C tur vnusquisq; suam. fratres enim illorū parauerunt illis. Et consummata sunt quæ pertinebant ad sacrificiū Domini. In illa die egerunt phase, & offerebant hostias super Domini sacrificium, secundum præceptum regis Iosiæ. Et egerunt filii Israel, qui inuenti sunt in tempore illo, phase: & diem festum azymorū per dies septem: & non est celebratū phase tale in Israel, à temporibus Samuel prophetæ: & omnes reges Israel non celebrauerunt tale pascha, quale egit Iosias, & sacerdotes, & Leuitæ, & Iudæi, & omnis Israel, qui inuenti sunt in commoratione Ierosolymis. Octauodecimo anno, regnante Iosia, celebratum est phase. Et directa sunt opera Iosiæ in conspectu Domini sui in corde pleno timentia: & quæ circa illum quidem conscripta sunt in pristinis temporibus de eis qui peccauerunt, quique irreligiosi fuerunt in Dominum præ omni gente, & qui non quæsierunt verba Domini super Israel. Et post omnem actum hunc Iosiæ, ascendit Pharao rex Aegypti, veniēs in Charcamis ab itinere super Euphráten, & exiit obuiam illi Iosias. Et misit rex Aegypti ad Iosiam, dicens, Quid mihi & tibi est rex Iudæ? Non sum missus à Domino vt pugnem contra te: super Euphráten enim bellum meum est, festinans descende. Et non est reuersus Iosias D super currum: sed expugnare eum conabatur, non attendens verbū prophetæ ex ore Domini: sed constituit ad eum bellum in campo Mageddo. Et descenderunt principes ad regem Iosiam. Et dixit rex pueris suis, Amouete me à prælio, infirmatus sum enim valde. Et statim amouerunt eum pueri ipsius de acie. Et ascendit super currum secundarium suum: & perueniens Ierosolymam, vita functus est, & sepultus est in paterno sepulchro. Et in tota Iudæa lugebant Iosiam: & qui præsidebant, cum vxoribus lamentabant eum vsque in hunc diem. Et datum est hoc fieri semper in omne genus Israel. Hæc autem præscripta sunt in libro historiarum regum Iudæ: & singula gesta actus Iosiæ, & eius gloria, & intellectua eius in lege Domini: quæq; gesta sunt ab eo, & quæ non scripta sunt in libro regum Israel, & Iudæ. Et assumentes, qui E erant ex gente Iechoniam filium Iosiæ, constituerunt regem pro Iosia patre suo, cum esset annorum trigintatrium. Et regnauit super Israel mensibus tribus. Et amouit eum rex Aegypti, ne regnaret in Ierosolymis: & mulctauit gentem argenti talenta centum, & auri talentum vnum. Et constituit rex Aegypti Ioacim fratrem ipsius, regem Iudæ & Ierusalem: & alligauit magistratus Ioacim, & Zaracelem fratrem suum, & apprehendēs reduxit in Aegyptum. Annorum erat Ioacim vigintiquinq;, cum regnare cœpisset in terra Iuda & Ierusalem: & fecit malum in conspectu Domini. Post hunc autem ascendit Nabuchodonosor rex Babylonis, & alligans eum in æreo vinculo, perduxit in Babyloniam: & sacra vasa Domini accepit Nabuchodonosor, & tulit & consecrauit in templo suo in Babylonia. Nam de immunditia illius, & irreligiositate scriptum est in libro temporum regum. Et regnauit Ioachin filius eius pro eo. Cum autem constitutus F esset rex, erat annorū decem & octo. Regnauit autem menses tres, & dies decem in Ierusalem, & fecit malum in conspectu Domini: & post annum mittens Nabuchodonosor, transmigrauit eum in Babyloniam simul cum sacris vasis Domini. Et constituit Sedeciam regem Iuda, & Ierusalem, cum esset annorum viginti vnius. Regnauit autem annis vndecim. Et fecit malum in conspectu Domini, & non est veritus à verbis quæ dicta sunt ab Ieremia propheta ex ore [Hier. 38.] Domini: & adiuratus à rege Nabuchodonosor, periurans discessit: & indurata ceruice sua, & corde suo, transgressus est legitima Domini Dei Israel. Et duces populi Domini multa inique gesserunt, & impiè egerunt super omnes immunditias gentium: & polluerunt templum Domini, quod sanctum erat in Ierosolymis. Et misit Deus patrum ipsorum per angelum suum reuocare eos, propter quod parceret illis, & tabernaculo suo. Ipsi verò subsannabant in angelis suis: & qua die locutus est Dominus, erant illudentes G prophetis eius. Qui vsque ad iracundiam concitatus est super gentem suam, propter irreligiositatem suam, & præcepit ascendere reges Chaldæorum. Hi occiderunt iuuenes eorum in gladio, in circuitu sancti templi eorum, & non pepercerunt iuueni, & seni, & virgini, & adolescenti: sed omnes traditi sunt in manus ipsorum, & omnia sacra vasa

Domini,

Domini,& regales apothecas resumentes tulerunt in Babyloniam,& incenderunt domum Domini,& demoliérũt muros Ierusalem:& turres eius incenderunt igne,& consummauerunt omnia honorifica eius, & ad nihilum redegerunt, & reliquos à gladio duxerunt in Babylonem. Et erant serui illius vsque dum regnarent Persæ in repletione verbi Domini in ore Ieremiæ, quousque benigne ageret terra sabbatha sua,omni tempore desertionis suæ sabbathizauit in applicatione annorum septuagintaseptem.

Hier. 25. c & 29. c

S. CYRVS *Iudæos in Babylone captiuos in terram suam remittit.*

CAPVT II.

A — 2. Par. 36. d; 1. Esdr. 1. a

REgnante Cyro rege Persarũ in consummatione verbi Domini in ore Ieremiæ,suscitauit Dominus spiritũ Cyri regis Persarũ, & prædicauit in toto regno suo simul per scripturã, dicens:Hæc dicit Cyrus rex Persarũ, Me constituit regem orbi terrarũ Dominus Israel,Dominus excelsus, & significauit mihi ædificare domum sibi in Ierusalẽ,quæ est in Iudæa.Si quis est ex genere vestro, dominus ipsius ascendat cum eo in Ierusalẽ. Quotquot ergo circa loca habitãt, adiuuent eos qui sunt in loco ipso,in auro,& argẽto, in dationibus cum equis & iumentis,cumq; aliis quæ secundũ vota apponuntur in ædem Domini quæ est in Ierusalẽ.Et stantes principes tribuũ, pagorũ,& Iudææ ex tribu Beniamin, & sacerdotes, & Leuitæ, quos excitauit Dominus ascẽdere, & ædificare domum Domini,quæ est in Ierusalẽ,& qui erant in circuitu eorum,adiuuerunt in omni auro & argẽto eius,& iumẽtis, & votis com

B pluribus multi quorũ sensus excitatus est. Et Cyrus rex protulit vasa sacra Domini,quæ trãstulit Nabuchodonosor rex Babylonis ex Ierusalẽ,& consecrauit ea idòlo suo, & proferens ea Cyrus rex Persarũ,tradidit Mithridato, qui erat super thesauros ipsius. Per huuc autẽ tradita sunt Salmanasaro præsidi Iudææ.Horũ autẽ hic numerus:Libatoria argentea duo millia quadringenta, athiscæ argenteæ triginta:phialæ aureæ triginta,item argẽteæ,duo millia quadringentæ,& alia vasa mille.omnia autẽ vasa aurea & argẽtea,quinq; millia octingenta sexaginta. Et enumerata sunt Salmanasaro simul cũ his qui ex captiuitate Babyloniæ venerãt in Ierosolymã. In Artaxerxis autẽ regis Persarũ tẽporibus scripserũt ei de his qui inhabitabant in Iudæa & Ierusalẽ, Balsamus, & Mithridatus, & Sabellius, & Rathimus, Balthemus, Samellius scriba,& reliqui inhabitãtes in Samaria,& cæteris locis,

1. Esdr. 4. a

C subiectã epistolã regi Artaxerxi. DOMINE, pueri tui Rathimus ab accidentibus, & Sabellius scriba, & reliqui curiæ tuæ iudices in Cœlesyria & Phœnice. Et nunc notum sit domino regi quoniã Iudæi qui ascenderunt à vobis ad uos, venientes in Ierusalẽ ciuitatem refugam & pessimã, ædificant furnos eius,& statuunt muros, & templũ suscitant. Quòd si ciuitas ista,& muri cõsummati fuerint,non tantũ tributa nõ sustinebunt pendere,sed etiã regibus resistent. Et quia id agitur circa templũ,rectè haberi arbitrati sumus non despicere hoc ipsum:sed notũ facere domino regi, vt si videbitur,rex, quæratur in libris patrum tuorũ,& inuenies in admonitionibus scripta de his,& scies quoniã ciuitas ista fuit refuga,& reges & ciuitates concutiens,& Iudæi refugæ, & prælia cõmittentes in ea ab æterno, ob quam causam ciuitas ista deserta

D est. Nunc ergo notũ facimus domine rex,quoniam si ciuitas hæc ædificata fuerit, & huius muri erecti fuerint, descensus tibi non erit in Cœlesyriã & Phœnicem. Tunc scripsit rex Rathimo, qui scribebat accidentia, & Balthemo, & Sabellio scribæ, & cæteris constitutis, & habitantibus in Syria & Phœnice,ea quæ subiecta sunt. LEGI epistolã quam misistis mihi. Præcepi ergo inquiri,& inuentũ est quoniam ciuitas illa est ab æuo regibus resistẽs, & homines refugæ, & prælia in ea efficientes,& reges fortissimi erant in Ierusalem dominantes,& tributa exigentes à Cœlesyria & Phœnice.Nũc ergo præcepi prohibere homines illos ædificare ciuitatem, & prohibere nequid vltra hæc fiat:sed nec procedant in plurimum, ex quo sunt malitiæ, ita vt regibus molestia importetur. Tunc recitatis his quæ à rege Artaxerxe scripta fuerant,Rathimus,& Sabellius scriba,& qui cum his constituti erant iungentes festinenter venerunt in Ierusalem cum equitatu,& turba,& agmine:cœperuntq; ædificantes prohibere,& vacabant ab ædificatione templi in Ierusalem,vsque secundo anno regni Darii regis Persarum.

S. DARIO *splendida cœna celebrata dormiẽte, tres corporis eius custodes problema mouerunt, num uinum, mulier,* Rex, *ueritas, præstent.*

CAPVT III.

A REx Darius fecit cœnam magnã omnibus vernaculis suis, & omnibus magistratibus Mediæ & Persidis,& omnibus purpuratis, & prætoribus, & consulibus, & præfectis sub illo ab India vsq; Aethiopiam,centũ vigintiseptẽ prouinciis. Et cum manducassent & bibissent,& satiati reuerterentur, tunc Darius rex ascendit in cubiculo suo, & dormiuit, & expergefactus est. Tunc illi tres iuuenes corporis custodes, qui custodiebant corpus regis,dixerũt alter alteri, Dicamus vnusquisq; nostrũ

B sermonem qui præcellat,& cuiuscunq; apparuerit sermo sapientior alterius,dabit illi rex Darius dona magna, purpura cooperiri,& in auro bibere, & super aurũ dormire, & currũ aureo freno,& cydarim byssinã, & torquem circa collũ: & secundo loco sedebit à Dario propter sapientiã suam,& cognatus Darii vocabitur. Tunc scribẽtes singuli suum verbũ signauerunt,& posuerunt subtus ceruical Darii regis, & dixerunt,Cumq; surrexerit rex, dabimus illi scripta nostra: & quodcunq; iudicauerit rex è tribus,& magistratus Persidis, quoniã verbum eius sapiẽtius est,ipsi dabitur victoria sicut

C scriptũ est. Vnus scripsit, Forte est vinum. Alius scripsit, Fortior est rex. Tertius scripsit, Fortiores sunt mulieres. super omnia autẽ vincit veritas. Et cum surrexisset rex, acceperũt scripta sua,& dederũt illi,& legit. Et mittens vocauit omnes magistratus Persarũ,& Medos,& purpuratos,& prętores,& præfectos:& sederunt in cõcilio:& lecta sunt scripta coram ipsis. Et dixit, Vocate adolescentes, & ipsi indicabunt verba sua. Et vocati sunt,& introierunt. Et dixit illis, Indicate no-

D bis de his quæ scripta suut. Et cœpit prior,qui dixerat de fortitudine vini,& dixit, Viri,quàm præualet vinũ omnibus hominibus qui bibunt illud? Seducit mentẽ. Itemq; regis & orphani facit mentem vanam. Item serui ac liberi, pauperis ac diuitis,& omnem mentem conuertit in securitatẽ & iucunditatem,& non meminit omnem tristitiam & debitum,& omnia præcordia facit honesta,& nou meminit regẽ,nec magistratum,& omnia per talenta loqui facit. Et non meminerunt cum biberunt,amicitiam,nec fraternitatẽ:sed uon multum pòst sumuut gladios:& cum à vino merserint, & surrexerint,nou meminerunt quæ gesserunt. O viri, num præcellit vinum? quis sic cogitat facere? Et tacuit hoc dicto.

S. PALMAM *obtinuit qui Veritatem præstare monstrauit.*

CAPVT IIII.

A ET inchoauit sequẽs dicere, qui dixit de fortitudine regis. O viri,num præcellũt homines,qui terram & mare obtinent,& omuia quæ in eis sunt? Rex autem super omnia præcellit,& dominatur eorũ:& omne quodcũq; dixerit illis,faciũt. Et si miserit illos ad bellatores,vadũt,& demoliũt mõtes, & muros, & turres. Iugulãtur,& iugulant,& regis verbũ non prætereunt. nam si vicerint,afferunt regi omnia quæcũq; prædati fuerint. Similiter & alii omnes,& quotquot uõ militant, nec pugnãt, sed colunt terrã:rursum cũ fuerint metẽtes, afferũt tributa regi: & ipse vnus solus si dixerit,occidite,occidũt:dixerit remittite,remittũt:dixerit percutite,percutiũt:dixerit exterminate,

extermi

exterminant: dixerit ædificate, ædificãt: dixerit excidite, excidunt: dixerit plantate, plantant: & omnis plebs, & virtutes eum obaudiunt, & super hoc ipse recumbit, & bibit, & dormit. Hi autẽ custodiunt in circuitu eum, & non possunt ire singuli, & facere opera sua, sed in dicto obaudiẽtes sunt ei. Viri, quomodo non præcellit rex, qui sic diffamatur? Et tacuit. Tertius qui dixerat de mulieribus & veritate, hic est Zorobabel, cœpit loqui. Viri, nõ magnus rex, & multi homines, nec vinum præcellit. Quis est ergo, qui dominatur eorũ? Nónne mulieres genuerunt regẽ, & omnem populũ, qui dominatur mari & terræ: & ex illis nati sunt, & ipsæ educauerunt eos qui plantauerũt vineas, ex quibus vinum fit? Et ipsæ faciunt stolas omnium hominũ, & ipsæ faciunt gloriam hominibus, & non possunt homines separari à mulieribus. Si congregauerint aurum & argentũ, & omnem rem speciosam, & viderint mulierẽ vnam bono habitu, & bona specie, omnia hæc relinquentes in eam intendunt, & aperto ore conspiciunt, & eam alliciunt magis, quàm aurum & argentũ, & omnem rem pretiosam. Homo patrẽ suum relinquit, qui enutriit illũ, & suam regionem, & ad mulierem se coniungit. Et cum muliere remittit animam: & neq; patrem meminit, neq; matrem, neque regionẽ. Et hinc oportet vos scire, quoniã mulieres dominantur vestri. Nónne doletis? Et accipit homo gladiũ suum, & vadit in viam facere furta, & homicidia, & mare nauigare, & flumina, & leonem videt, & in tenebris ingreditur: & cum furtũ fecerit, & fraudes, & rapinas, amabili suæ affert. Et iterum, diligit homo vxorem suam magis, quàm patrẽ aut matrem. Et multi dementes facti sunt propter vxores suas: & serui facti sunt propter illas, & multi perierunt & iugulati sunt, & peccauerunt propter mulieres. Et nunc credite mihi, quia magnus est rex in potestate sua: quoniã omnes regiones verentur tangere eum. Videbam tamen Apemen filiam Bezacis, mirifici concubinam regis sedentẽ iuxta regem ad dexteram, & auferentẽ diadema de capite eius, & imponentẽ sibi, & palmis cædebat regẽ de sinistra manu. Et super hæc aperto ore intuebatur eam: & si arriserit ei, ridet. nam si indignata ei fuerit, blanditur, donec reconcilietur in gratiã. O viri, cur nõ sunt fortiores mulieres? Magna est terra, & excelsum est cœlum: quis ista agit? Et tunc rex, & purpurati intuebantur in alterutrũ. Et inchoauit loqui de veritate. O viri, nónne fortes sunt mulieres? Magna est terra, & excelsum est cœlum: & velox cursus solis conuertit in gyro cœlũ in locum suum in vna die. Nónne magnificus est, qui hæc facit? Et veritas magna, & fortior præ omnibus. Omnis terra veritatem inuocat, cœlum etiã ipsam benedicit, & omnia opera mouẽtur & tremunt eam, & non est cum ea quicquã iniquum. Vinum iniquum, iniquus rex, iniquæ mulieres, iniqui omnes filii hominũ, & iniqua illorum omnia opera, & non est in ipsis veritas, & in sua iniquitate peribũt: & veritas manet, & inualescit in æternũ, & viuit, & obtinet in secula seculorũ. Nec est apud eam accipere personas, neq; differentias: sed quæ iusta sunt facit omnibus, iniustis ac malignis, & omnes benignantur in operibus eius. Et non est in iudicio eius iniquum, sed fortitudo, & regnũ, & potestas, & maiestas omnium æuorũ. Benedictus Deus veritatis. Et desiit loquẽdo. Et omnes populi clamauerũt, & dixerunt, Magna est Veritas, & præualet. Tunc rex ait illi, Pete, si quid vis amplius, quàm quæ scripta sunt, & dabo tibi, secundũ quod inuentus es sapiẽtior proximis, & proximus mihi sedebis, & cognatus meus vocaberis. Tunc ait regi, Memor esto voti tui, quod vouisti, ædificare Ierusalẽ, in die qua regnũ accepisti: & omnia vasa quæ accepta sunt ex Ierusalẽ, remittere, quæ separauit Cyrus, quando mactauit Babyloniã, & voluit remittere ea ibi. Et tu vouisti ædificare templũ, quod incenderũt Idumæi, quando exterminata est Iudæa à Chaldæis. Et nunc hoc est quod postulo domine, & quod peto, hoc est maiestas quod à te postulo, vt facias votũ quod vouisti regi cœli ex ore tuo. Tunc surgens Darius rex, osculatus est illum: & scripsit epistolã ad omnes dispẽsatores, & præfectos, & purpuratos, vt deducerẽt eũ, & eos qui cum illo erant, omnes ascẽdentes ædificare Ierusalẽ. Et omnibus præfectis qui erãt in Syria, & Phœnice, & Libano scripsit epistolas, vt traherẽt ligna cedrina à Libano in Ierusalẽ, vt ædificarẽt cum eis ciuitatẽ. Et scripsit omnibus Iudæis qui ascendebãt à regno in Iudæam pro libertate, omnẽ potentẽ, & magistratum, & præfectũ non superuenire ad ianuas ipsorũ, & omnem regionẽ quam obtinuerant immunẽ esse eis, & Idumæi relinquant castella quæ obtinẽt Iudæorũ, & in structurã templi dare per singulos annos talẽta viginti, vsq; dum perædificaretur: & super sacrariũ holocautomata vstulare quotidie, sicut habẽt præceptũ, alia talenta decem offerre per singulos annos, & omnibus qui procedunt à Babylonia cõdere ciuitatẽ: vt esset libertas tam ipsis quàm filiis eorũ, & omnibus sacerdotibus qui præcedunt. Scripsit autẽ & quantitatẽ, & sacram stolã iussit dari in qua deseruirẽt, & Leuitis scripsit dare præcepta, vsq; in diẽ qua consummabitur domus, & Ierusalẽ extruetur: & omnibus custodientibus ciuitatẽ, scripsit dari ei sortes & stipendia. Et dimisit omnia vasa quæcũq; separauerat Cyrus à Babylonia, & omnia quæcunq; dixit Cyrus, & ipse præcepit fieri, & mitti Ierusalẽ. Et cum processisset ille adolescens, eleuans faciem in Ierusalẽ, benedixit regẽ cœli, & dixit, Abs te est victoria, & abs te est sapiẽtia & claritas. Et ego seruus tuus sum. Benedictus es, qui dedisti mihi sapientiam, & tibi cõfitebor Domine Deus patrum nostrorũ. Et accepit epistolas, & profectus est in Babyloniam. Et venit, & nunciauit fratribus suis omnibus qui fuerunt in Babylonia: & benedixerũt Deum patrũ suorum, quoniam dedit illis remissionẽ & refrigeriũ, vt ascẽderent & ædificarent Ierusalẽ, & templum vbi nominatũ est nomen eius in ipso, & exultauerũt cum musicis & lætitia diebus septem.

S. REDEVNTES *à Babylonica captiuitate in Ierusalem & Iudam.* CAPVT V.

POst hæc autẽ electi sunt, vt ascẽderent principes pagorũ per domos, & tribus suas, & vxores illorum, & filii & filiæ eorũ, & serui & ancillæ ipsorum, & pecora eorũ. Et Darius rex misit vnà cũ eis equites mille, donec deducerẽt eos in Ierusalẽ cum pace, & cũ musicis, & cũ tympanis & tibiis: & omnes fratres erant ludentes, & fecit eos ascẽdere simul cum eis. Et hæc sunt nomina virorũ, qui ascenderunt per pagos suos in tribus, & in partẽ principatus ipsorũ. Sacerdotes: Filii Phinees, filii Aaron, Iesus filius Iosedec, Ioacim filius Zorobabel filii Salathiel de domo Dauid, ex progenie Phares, de tribu Iuda, qui locutus est sub Dario rege Persarũ sermones mirificos in secundo anno regni ipsius, mense Nisan primo. Sunt autem hi, qui ascenderunt ex Iudæa de captiuitate transmigrationis, quos trãsmigrauit Nabuchodonosor rex Babyloniæ in Babylonẽ, & reuersus est in Ierusalẽ. Et requisiuit partẽ Iudææ vnusquisq; in ciuitatẽ suã, qui venerũt cum Zorobabel & Iesu, Nehemias, Areores, Elimeo, Emmanio, Mardocheo, Belsuro, Mechpsarochor, Olioro, Emonia vnus de principibus eorũ. Et numerus à gẽtilibus eorũ, ex præpositis eorũ filii Phares, duo millia centum septuagintaduo: filii Ares, tria millia centũ quinquagintaseptẽ: filii Phemo, centũ quadragintaduo: in filiis Iesu & Ioabes, mille trecentiduo: filii Demu, duo millia quadringẽti septuaginta: filii Choraba, ducẽtiquinq;: filii Banica, centum sexagintaocto: filii Bebech, quadringẽtitres: filii Archad, quadringẽtouigintiseptẽ: filii Chan, trigintaseptẽ: filii Zoroat, duo millia sexagintaseptẽ: filii Adinu, quadringẽti sexagintavnus: filii Aderectis, centũocto: filii Ciaso & Zelas, centumseptem: filii Azoroc, quadringenti trigintanouem: filii Iedarbone, centũ trigintaduo: filii Ananiæ centum triginta: filii Asoni, nonaginta: filii Marsar, quadringenti vigintiduo: filii Zabarus, nonagintaquinque: filii

1.Esdr. 2.a

Sepole

Sepolemon, centum vigintitres:filii Nepopas,quinquagin-
taquinq;:filii Hechanatus, centũ quinquaginta octo:filii Ce-
bethamus centũ trigintaduo : filii Crearpatros, qui Enoca-
dies,& Modiæ, quadringenti vigintitres : qui ex Gramas &
Gabea,centum viginti vnus:qui ex Beſſelon,& Ceagge,ſexa
gintaquinq;:qui ex Baſtaro,centum vigintiduo. Qui ex Be-
chenobes,quinquagintaquinq;:filii Liptis,centũ quinquagin
taquinq;:filii Labonni,trecẽti quinquagintaſeptẽ:filii Sichẽ,
trecenti ſeptuaginta:filii Suadon,& Chomus,trecenti ſeptua
ginta octo : filii Ericus,duo millia centũ quadragintaquinq;:
C filii Anaas,trecenti ſeptuaginta. Sacerdotes:Filii Ieddus,filii
Euther,filii Eliaſib,trecẽti ſeptuagintaduo:filii Emerus,du-
centi quinquagintaduo:filii Phaſuri:trecenti quinquaginta-
ſeptem:filii Caree,ducenti vigintiſeptẽ. Leuitæ: Filii Ieſu in
Cadubel,& Bamis,& Serebias, & Edias, ſeptuagintaquatuor.
omnis numerus à duodecimo anno, triginta millia quadrin-
genti ſexagintaduo. Filii,& filiæ,& vxores,omnis computa-
tio,quadraginta millia ducenti quadragintaduo. Filii ſacer-
dotum,qui pſallebãt in tẽplo:filii Aſaph,centũ vigintiocto.
Oſtiarii verò:filii Eſmenni,filii Azer, filii Amon,filii Accu
ba,Topa filii Tobi,omnes centũ trigintanouem. Sacerdo-
tes ſeruientes in templo:filii Sel, filii Gaſpha,filii Tobloch,
filii Cariæ,filii Su,filii Hellu,filii Labana,filii Armacha, filii
Accub,filii Vtha,filii Cetha,filii Aggab,filii Obai, filii Ana
ni,filii Canna,filii Geddu,filii An,filii Radin,filii Deſanon,
filii Nachoba,filii Caſeba,filii Gaze,filii Ozui,filii Sinone,
filii Attre,filii Haſtem,filii Aſiana,filii Manei,filii Naſiſim,
filii Accuſu,filii Agiſta,filii Azui,filii Fauon,filii Phaſalon,
filii Meedda,filii Phuſa,filii Caree,filii Barcus,filii Saree,fi-
lii Coeſi,filii Naſith, filii Agiſti, filii Pedon. Salomon filii
eius filii Aſopbot, filii Phazida, filii Celi, filii Dedon, filii
Gaddahel,filii Sephegi,filii Aggia,filii Sachareth,filii Saba
then, filii Caroneth, filii Malſith, filii Amæ, filii Saſus, filii
D Addus,filii Suba,filii Eura,filii Rahotis, filii Phaſphat, filii
Malmon. omnes ſacro ſeruientes, & pueri Salomonis, qua-
dringẽti octogintaduo. Hi ſunt filii qui aſcenderunt à Thel-
mela Thelarſa:principes eorũ,Carmellam,& Careth:& non
poterant edicere ciuitates ſuas, & progenies ſuas, quemad-
dum ſint ex Iſrael. Filii Dalari,filii Tubal,filii Nechodaici,
ex ſacerdotibus,qui fungebãtur ſacerdotio:& non ſunt inuẽ
ti filii Obia,filii Achiſos,filii Addin, qui accepit vxorẽ ex fi
liabus Phargeleu:& vocati ſunt nomine eius, & horũ quæſi
ta eſt generis ſcripta in pædatura,& non eſt inuenta,& prohi
biti ſunt ſacerdotio fungi. Et dixit illis Nehemias,& Aſtha-
ras,Ne participentur ſancta,donec exurgat pontifex doctus
in oſtenſionẽ,& veritatem. Omnis autẽ Iſrael erat, exceptis
ſeruis,& ancillis,quadragintaduo millia trecenti quadragin-
ta. Serui horũ,& ancillæ : ſeptẽ millia trecenti trigintaſeptẽ.
Cantores,& cantatrices:ducẽti ſexagintaquinq;. Cameli:qua
dringenti trigintaquinq;. Equi:ſeptẽ millia trigintaſex. Muli:
ducenta millia quadragintaquinq;. Subiugalia:quinq; millia
vigintiquinque. Et de præpoſitis ipſis per pagos,dum veni-
rent in templũ Dei,quod erat in Ieruſalẽ,innouare, & ſuſci-
tare templũ in loco ſuo,ſecundũ ſuam virtutẽ:& dari in tem
plum theſaurum operum ſacrũ auri mnas duodecim millia,
& mnas ãrgenti quinq; millia,& ſtolas ſacerdotales centum.
E Et habitauerunt ſacerdotes,& Leuitæ, & qui exierant de ple
be in Ieruſalẽ & in regione,& ſacri cantores,& oſtiarii,& o-
1.Eſdr.3.a mnis Iſrael in regionibus ſuis. Inſtante autem ſeptimo men-
ſe,cumq; eſſent filii Iſrael vnuſquiſq; in ſuis rebus,conuene-
runt vnanimes in atrium, quod erat ante ianuam orientalẽ.
Et ſtãtes Ieſus filius Ioſedec,& fratres eius ſacerdotes,& Zo
robabel filius Salathiel,& huius fratres,parauerunt altare,vt
offerrent ſuper illud holocautomata, ſecundum quod in li-
bro Moyſi hominis Dei ſcripta ſunt. Et conuenerunt ibi ex
aliis nationibus terræ,& erexerunt ſacrarium in loco ſuo o-
mnes gentes terræ,& offerebant hoſtias, & holocautomata
Domino matutina. Et egerunt ſcenopegiam,& diem ſolen-
nem,ſicut præceptum eſt in lege:& ſacrificia quotidie, ſicut
oportebat:& poſt hæc oblationes inſtitutas,& hoſtias ſabba
thorum,& neomeniarum,& dierum ſolenniũ omnium ſan-
ctificatorum. Et quotquot vouebant Domino à neomenia
ſeptimi menſis,cœperunt hoſtias offerre Deo, & templum
Domini nondum erat ædificatum. Et dederunt pecuniam la
pidariis & fabris,& pomm, & pabula cum gaudio. Et dede-
F runt carra Sidoniis & Tyriis,vt tranſueherent illis de Liba-
no trabes cedrinas,& facerent rates in Ioppe portu, ſecundũ
decretum quod ſcriptum erat eis à Cyro rege Perſarum.
Et in ſecundo anno venientes in templum Dei in Ieruſalem,
menſe ſecundo inchoauit Zorobabel filius Salathiel, & Io-
ſue filius Ioſedech,& fratres ipſorũ, & ſacerdotes,& Leuitæ,
& omnes qui venerant de captiuitate in Ieruſalẽ:& fundaue-
runt templũ Dei nouilunio ſecũdi menſis ſecundi anni,cum
veniſſent in Iudæam & Ieruſalẽ. Et ſtatuerunt Leuitas à vi-
ginti annis,ſuper opera Domini : & ſtetit Ieſus & filius eius,
& fratres,omnes Leuitæ conſpirantes,& executores legis,fa
cientes opera in domo Domini. Et ſteterunt ſacerdotes ha-
bentes ſtolas cũ tubis:& Leuitæ filii Aſaph, habẽtes cymba-
la collaudantes Dominũ,& benedicẽtes ſecundũ Dauid re-
gem Iſrael. Et cantabãt canticum Domino,quoniã dulcedo
eius,& honor in ſecula ſuper omnem Iſrael. Et omnis popu
lus tuba cecinerunt,& proclamauerunt voce magna, collau
G dantes Dominũ in ſuſcitatione domus Domini. Et venerũt
ex ſacerdotibus, & Leuitis, & præſidentibus ſecundũ pagos
ſenioribus,qui viderant priſtinã domum:& ad huius ædifi-
cationem cum clamore & planctu magno,& multi cum tu-
bis & gaudio magno:intantum vt populus non audiret tu-
bas propter planctum populi. Turba enim erat tubis canens
magnificè,ita vt longe audiretur. Et audierũt inimici tribus 1.Eſdr.4.a
Iudæ,& Beniamin,& venerũt ſcire quæ eſſet vox tubarũ. Et
cognouerunt,Quoniam qui erant ex captiuitate ædificant
templum Domino Deo Iſrael. Et accedẽtes ad Zorobabel,
& Ieſum præpoſitos pagorum,dixerunt eis, Aedificabimus
vnà vobiſcum:ſimiliter enim audiuimus Dominũ veſtrum,
& ipſi pariter incedimus à diebus Asbazareth regis Aſſyrio
rum, qui tranſmigrauit nos huc. Et dixit illis Zorobabel, &
Ieſus, & principes pagorum Iſrael, Non eſt nobis & vobis
ædificare domum Dei noſtri. nos enim ſoli ædificabimus
Domino Iſrael ſecundum ea quæ præcepit nobis Cyrus rex
Perſarum. Gentes autem terræ incumbentes his qui ſunt in
Iudæa,& leuantes opus ædificationis,& inſidias,& populos
adducentes, prohibebant eos ædificare, & aggreſſuras exer-
centes impedierunt,ne conſummaretur ædificiũ omni tem-
pore vitæ Cyri regis, & protraxerunt ſtructuram per bien-
nium vſque ad Darii regnum.

S. I V D A E I annuente Dario templum Dei extruunt in Ieruſalem.

CAPVT VI.

A IN ſecundo autẽ anno regni Darii, prophetauit 1.Eſdr.5.a
Aggæus, & Zacharias filius Addin prophetæ
apud Iudæam & Ieruſalẽ in nomine Dei Iſrael
ſuper eos. Tũc ſtans Zorobabel filius Salathiel,
& Ieſus filius Ioſedec,inchoauerũt ædificare domũ Domi-
ni,quæ eſt in Ieruſalẽ: cum adeſſent eis prophetæ Domini,
& adiuuarẽt eos. In ipſo tẽpore venit ad illos Siſennes ſubre
gulus Syriæ,& Phœnicis,& Satrabuzanes,& ſodales eius,&
dixerunt eis,Quo præcipiente vobis domum hanc ædifica-
tis,& tectũ iſtud,& alia omnia perficitis? Et qui ſunt ſtructo
res qui hæc ædificant ? Et habuerunt gratiã viſitatione facta
ſuper eos,qui erant ex captiuitate à Domino ſeniores Iudæo
rum,& nõ ſunt impediti ædificare,donec ſignificaretur Da-
rio de omnibus iſtis, & reſponſum acciperent. Exemplum
epiſtolæ quam miſerunt Dario. S I S E N N E S ſubregu-
lus Syriæ, & Phœnicis, & Satrabuzanes, & ſodales eius in
Syria

Syria & Phœnice præsides, regi Dario salutẽ. Omnia nota
sint domino regi, quòd cum venissemus in regionẽ Iudææ,
& introissemus in Ierusalẽ, inuenimus ædificantes domum
Dei magnam: & templum ex lapidibus politis, & magnis &
pretiosis materiis in parietibus, & opera illa instanter fieri,
B & suffragare, & prosperare in manibus eorũ, & in omni glo-
ria quàm diligẽtissime perfici. Tunc interrogauimus senio-
res, dicentes, Quo permittẽte vobis ædificatis domũ istam,
& opera hæc fundatis? Ideo autẽ interrogauimus eos, vt no-
tum faceremus tibi: homines & præpositos, & nominũ scri
pturam præpositorũ postulauimus illos. At illi responderũt
nobis, dicentes, Nos sumus serui Domini, qui fecit cœlum &
terram, & ædificabatur hæc domus ante annos istos multos
à rege Israel magno & fortissimo, & cõsummata est. Et quo
niam patres nostri exacerbantes erant, & peccauerũt in Deũ
Israel, tradidit eos in manus Nabuchodonosor regis Baby-
loniæ, regis Chaldæorũ, & domum istam demoliẽtes incen
derunt, & populum captiuum duxerunt in Babylonẽ. In pri
mo anno regnãte Cyro rege Babyloniæ, scripsit Cyrus rex
domum hanc ædificare: & illa sacra vasa aurea & argentea
quæ extulerat Nabuchodonosor de domo quæ est in Ierusa
lem, & consecrauerat ea in suo templo, rursus protulit ea Cy
rus rex de tẽplo quod erat in Babylonia, & tradita sunt Zo-
robabel, & Salmanasaro subregulo, & præceptum est eis vt
offerrent hæc vasa, & reponerent in tẽplo, quod erat in Ieru
C salem, & ipsum templũ Dei ædificare in loco suo. Tunc Sal-
manasarus subiecit fundamenta domus Domini, quæ est in
Ierusalem: & exinde vsq; nunc ædificatur, & non accepit con
summationẽ. Nunc ergo si iudicatur à te ô rex, perquiratur
in regalibus bibliothecis Cyri regis, quæ sunt in Babylonia:
& si inuentum fuerit consilio Cyri regis cœptam esse stru-
cturam domus Domini, quæ est in Ierusalem, & iudicabitur
1. Esdr. 6. a à domino rege nostro, scribat de his nobis. Tunc Darius rex
præcepit inquiri in bibliothecis, & inuentus est in Ecbatha-
nis oppido, quod est in media regione locus vnus, in quo scri
pta erant ista, ANNO PRIMO regnãte Cyro rex Cyrus
præcepit domum Domini quæ est in Ierusalẽ ædificare, vbi
incendebant igni assiduo, cuius altitudo sit cubitorum de-
cem, & latitudo cubitorũ sexaginta, quadratum lapidibus po
litis tribus, & meniano ligneo eiusdem regionis, & meniano
vno nouo, & impendia dari de domo Cyri regis: & sacra va
sa domus Domini tam aurea quàm argẽtea, quæ extulit Na-
buchodonosor in domum Domini, quæ est in Ierusalẽ, vbi
erant posita, vt ponãtur illic: & præcepit curam agere Sisen
nem subregulũ Syriæ, & Phœnicis, & Satrabuzanem, & so-
dales eius, & qui ordinati erant in Syria & Phœnice præsi-
D des, vt abstinerent se ab eodem loco. Et ego quoq; præcepi
in totum ædificare: & prospexi, vt adiuuent eos qui sunt ex
captiuitate Iudæorũ, donec consummetur templũ ædis Do
mini: & à vexatione tributorũ Cœlesyriæ & Phœnicis, di-
ligenter quantitatẽ dari his hominibus ad sacrificiũ Domi-
ni, Zorobabel præfecto, ad tauros, & arietes, & agnos, simili
ter autem & frumentũ, & sal, & vinũ, & oleum instanter per
singulos annos: prout sacerdotes qui sunt in Ierusalem, dicta
uerunt consumi quotidie sine vlla dilatione, vt offerantur li
bationes summo Deo pro rege & pueris eius, & orent pro
ipsorum vita: & denuntietur, vt quicunque transgressi fue-
rint aliquid ex his quæ scripta sunt, aut spreuerint, accipiatur
lignum de suis propriis, & suspendantur, & bona ipsorum re
gi ascribantur. Propterea & Dominus, cuius nomen inuoca
tum est ibi, exterminet omnem regem & gentẽ, qui manum
suam extenderit prohibere, aut male tractare domũ Domi-
ni illam quæ est in Ierusalem. Ego Darius rex decreui quàm
diligentissimè secundum hæc fieri.

S. DOMVS Domini extructa dedicatur, & consecratur, in eaq; fe
stum azymorum celebratur. CAPVT VII.

A TVnc Sisennes subregulus Cœlesyriæ & Phœni- 1. Esdr. 6. c
cis & Satrabuzanes, & sodales obsecuti his quæ
à Dario rege erant decreta, insistebant sacrosan
ctis operibus diligentissime, cooperantes cum
senioribus Iudæorum principibus Syriæ, & prosperata sunt
sacrosancta opera, prophetãtibus Aggæo & Zacharia pro-
phetis. Et consummauerũt omnia per præceptum Domini
Dei Israel, & ex consilio Cyri, & Darii, & Artaxerxis regis
B Persarum. Et consummata est domus nostra vsq; ad tertiam
& vicesimam diem mensis Adar, sexto anno Darii regis. Et
fecerũt filii Israel, & sacerdotes, & Leuitæ, & cæteri qui erant
ex captiuitate, qui appositi sunt secundũ ea quæ scripta sunt
in libro Moysi. Et obtulerunt in dedicationẽ templi Domi
ni, tauros centum, arietes ducentos, agnos quadringentos, &
hœdos pro peccatis vniuersi Israel duodecim, secundũ nu-
C merum tribuũ Israel. Et steterunt sacerdotes, & Leuitæ ami
cti stolis per tribus super omnia opera Domini Dei Israel
secundũ librũ Moysi, & ostiarii per singulas ianuas. Et ege-
runt filii Israel cum his qui erant ex captiuitate illud Phase
quartadecima luna mensis primi, quando sanctificati sunt sa
cerdotes & Leuitæ. Omnes filii captiuitatis non sunt simul
D sanctificati, quia Leuitæ omnes simul sanctificati sunt. Et im
molauerunt phase vniuersi filii captiuitatis, & fratribus suis
sacerdotibus, & sibimetipsis. Et manducauerunt filii Israel,
qui erant ex captiuitate omnes qui remanserant ab omnibus
execrationibus gentiũ terræ quærentes Dominũ, & celebra-
uerunt diem festũ azymorũ septem diebus epulantes in con
spectu Domini, quoniã conuertit consiliũ regis Assyriorũ
in eos, confortare manus eorũ ad opera Domini Dei Israel.

S. ESDRAS à Dario Ierosolymam mittitur cum socijs qui popu-
lum ad pœnitentiam commouet. CAPVT VIII.

A ET post hunc regnante Artaxerxe Persarum rege 1. Esdr. 7. a
accessit Esdras filius Azarię, filii Helciæ, filii So
lome, filii Sadoc, filii Achitob, filii Ameri, filii
Azahel, filii Bocci, filii Abisue, filii Phinees, filii
Eleazari, filii Aaron primi sacerdotis: hic Esdras ascẽdit de
Babylonia, cũ esset scriba & ingeniosus in lege Moysi, quæ
data est à Domino Deo Israel docere & facere. Et dedit ei
rex gloriam quòd inuenisset gratiã in omni dignitate & desy
derio in conspectu eius. Et ascenderunt simul cum ipso ex fi
liis Israel, & sacerdotibus, & Leuitis, & sacris cãtoribus tem
pli, & ostiariis, & seruis templi in Ierusalẽ. Anno septimo re-
gnante Artaxerxe in quinto mense, hic annus septimus est re
gni, exeuntes de Babylonia nouilunio quinti mensis, vene-
runt Ierosolymam iuxta præceptum illius secundũ prospe-
ritatẽ itineris à domino ipsorũ datam eis. In his enim Esdras
magnam disciplinã obtinebat, ne prætermitteret quicquam
eorum, quæ essent ex lege Domini & præceptis: & docendo
vniuersum Israel, omnem iustitiam & iudicium. Accedentes
autem, qui scribebant scripta Artaxerxis regis, tradiderunt
scriptum quod obuenerat ab Artaxerxe rege ad Esdram sa-
cerdotem, & lectorẽ legis Domini, cuius exemplũ subiectũ
est. REX Artaxerxes Esdræ sacerdoti & lectori legis Domi
ni salutem. Humanior ego iudicans in beneficiis præcepi eis
qui desyderant ex gente Iudæorũ sua sponte, & ex sacerdoti-
bus, & Leuitis, qui sunt in regno meo, comitari tecum in Ie-
B rusalem. Si qui ergo cupiunt ire tecum, conueniant, & profi
ciscantur sicut placuit mihi, & septem amicis meis consilia-
riis, vt visitent ea quæ aguntur secundũ Iudæam & Ierusalẽ,
obseruãtes sicut habes in lege Domini, & ferant munera Do
mino Deo Israel, quæ voui ego & amici Ierusalem: & omne
aurum & argentũ, quod inuentum fuerit in regione Babylo-
niæ Domino in Ierusalẽ cum illo, quod est donatũ pro ipsa
gente in templo Domini eorum quod est in Ierusalẽ: vt col-
ligatur hoc aurum & argentũ ad tauros, & arietes, & agnos,
& hœdos, & quæ his sunt congruentia, vt offerãt hostias Do
mino

mino super altare Domini ipsorum, quod est in Ierusalem.
Et omnia quæcunq; volueris cum fratribus tuis facere auro
& argento, perfice pro voluntate tua secundũ præceptũ Do
mini Dei tui: & sacrosancta vasa, quæ data sunt tibi ad ope-
ra domus Domini Dei tui, quæ est in Ierusalem: & cætera
quæcunq; tibi subuenerint ad opera templi Dei tui, dabis de
regali gazophylacio: cum volueris cum fratribus tuis facere
auro & argento, perfice secundum voluntatem Domini. Et
ego quidẽ rex Artaxerxes præcepi custodibus thesaurorum
Syriæ & Phœnicis, vt quæcunq; scripserit Esdras sacerdos,
& lector legis Domini, diligenter detur ei vsq; ad argenti ta-
lenta centũ, similiter & auri: & vsq; ad frumenti modios cen-
tum, & vini amphoras centũ, & alia quæcunq; abundãt sine
taxatione. Omnia secundum legem Dei fiant Deo altissi-
mo, ne fortè exurgat ira in regno regis, & filii, & filiorũ eius.
Vobis autem dicitur, vt omnibus sacerdotibus, & Leuitis, &
sacris cãtoribus, & seruis templi, & scribis templi huius nul-
lum tributum, neque vlla alia indictio irrogetur, nec habeat
C quisquam potestatem obiicere eis quicquam. Tu autem Es-
dra secundum sapientiam Dei constitue iudices, & arbitros
in tota Syria & Phœnice: & omnes qui legem Dei tui non
nouerunt, doce: vt quotquot transgressi fuerint legem, dili-
genter plectantur siue morte, siue cruciatu, siue etiam pecu-
niæ multatione, vel abductione. Et dixit Esdras scriba, Bene
dictus Deus patrum nostrorum, qui dedit hanc voluntatem
in cor regis, clarificare domum suam quæ est in Ierusalem,
& me honorificauit in conspectu regis, & cõsiliariorum, &
amicorum, & purpuratorum eius: & ego constans animo fa-
ctus sum secundum opitulationem Domini Dei mei, & con
1. Esd. 8.a gregaui ex Israel viros, vt simul ascenderent mecũ. Et hi sunt
præpositi secundum suas patrias, & principatus portionales
eorum qui mecum ascenderunt de Babylonia in regno Ar-
taxerxis. Et ex filiis Phares, Gersomus: ex filiis Siemarith,
Amenus: filiorum Dauid, Acchus filius Sceciliæ: ex filiis
Phares, Zacharias, & cum eo reuersi sunt viri centum quin-
quaginta: ex filiis ductoris Moabilonis Zaraei, & cum ipso
viri ducenti quinquaginta: ex filiis Zachues, Iechonias Ze-
choeli, & cum ipso viri ducenti quinquaginta: ex filiis Sala,
Maasias Gotholiæ, & cum ipso viri septuaginta: ex filiis Sa
phatiæ, Zarias Micheli, & cum ipso viri octoginta: ex filiis
Iob, Abdias Ieheli, & cum ipso viri ducenti duodecim: ex fi-
liis Baniæ, Salimoth, filius Iosaphiæ, & cũ ipso viri centum
sexaginta: ex filiis Beer, Zacharias Behei, & cum ipso viri du
centiocto: ex filiis Ezead, Iohannes Eecetan, & cum ipso vi-
ri centum decem: ex filiis Adonicam ipsis postremis, & hæc
D sunt nomina eorum, Eliphalam, filius Gebel, & Semeias, &
cum ipso viri septuaginta. Et congregaui eos ad fluuium qui
dicitur Thia, & metati fuimus illic triduo, & recognoui eos.
Et ex filiis sacerdotum & Leuitarum nõ inueni illic. Et misi
ad Eleazarum, & Eccelon, & Masman, & Maloban, & Enaa
than, & Samea, & Ioribum, Nathan, Enuagan, Zachariam, &
Mosolamum ipsos ductores & peritos: & dixi eis vt venirent
ad Loddeum, qui erat apud locum gazophylacii. Et manda-
ui eis vt dicerent Loddeo & fratribus eius, & illis qui erant
in gazophylacio, vt mitterent nobis eos qui sacerdotio fun-
gerentur in domo Domini Dei nostri. & adduxerunt nobis
secundum manum validam Domini Dei nostri viros peri-
tos: ex filiis Moholi, filii Leui, filii Israel, Sebebian, & filios
& fratres, qui erant decem & octo: Asbiam & Amm ex filiis
filiorum Chananæi, & filii eorum viri viginti. Et ex his qui
templo seruiebãt, quos dedit Dauid, & ipsi principes ad ope
rationem Leuitis templo seruientiũ ducenti viginti. Omnia
nomina significata sunt in scripturis. Et voui illic ieiunium
iuuenibus in conspectu Dei, vt quærerem ab eo bonum iter
nobis, & qui nobiscum erant, & filiis, & pecoribus propter
insidias. Erubui enim petere à rege pedites & equites in co-
mitatu, tutelæ gratia contra aduersarios nostros. Diximus
enim regi, quoniã virtus Domini erit cum eis qui inquirunt
eum in omni affectu. Et iterum deprecati sumus Dominum
Deum nostrũ secũdum hæc: quem & propitiũ habuimus, &
cõpotes facti sumus Deo nostro. Et separaui ex plebis præ-
positis, & sacerdotibus templi viros duodecim, & Sedebian,
& Asannam, & cum eis ex fratribus eorũ viros decem. & ap-
pendi eis aurum, & argentũ, & vasa sacerdotalia domus Dei
nostri, quæ donauerat rex, & consiliarii eius, & principes, &
omnis Israel. Et cũ appendissem, tradidi argenti talenta cen-
tum quinquaginta, & vasa argẽtea talentorũ centum, & auri
talenta centum, & vasorũ aureorum septies viginti, & vasa
ærea de bono æramẽto splendentia, duodecim, auri speciem
reddẽtia: & dixit eis, Et vos sancti estis Domino, & vasa sunt
E sancta, & aurũ, & argentũ votum est Domino Deo patrum
nostrorũ. Vigilate, & custodite, donec tradatis ex plebis præ-
positis, & sacerdotibus, & Leuitis, & principibus ciuitatum
Israel in Ierusalem, in pastophorio domus Dei nostri. Et hi
qui susceperũt sacerdotes & Leuitæ aurum & argentũ & va
sa, intulerunt in Ierusalem in templũ Domini. Et promoui-
mus à fluuio Thia, die duodecima mensis primi, vsquequo
introiuimus in Ierusalem. Et cum factus fuisset tertius dies,
quarta autẽ die ponderatũ aurum, & argentũ traditum est in
domo Domini Dei nostri Marimoth filio Iori sacerdoti: &
cum ipso erat Eleazar filius Phinees: & erant cum ipsis Iosa-
dus filius Iesu, & Medias, & Banni filius Leuitæ ad numerũ,
& ad pondus vniuersa. Et scriptũ est pondus ipsorũ eadem
hora. Qui autem venerunt ex captiuitate, obtulerunt sacrifi-
ciũ Domino Deo Israel, tauros duodecim pro omni Isra-
el, arietes octogintasex, agnos septuaginta duos, hircos pro
peccato duodecim, & pro salute vaccas duodecim, omnia
in sacrificium Domini. Et relegerunt præcepta regis regali-
bus dispensatoribus, & subregulis Cœlesyriæ, & Phœnicis:
& honorificauerũt gentem, & templũ Domini. Et consum-
matis his, accesserunt ad me præpositi, dicentes, Non segre- 1. Esd. 9.a
gauerunt genus Israel, & principes, & sacerdotes, & Leuitæ,
& alienigenæ gentes, & nationes terræ immunditias suas à
Chananæis & Hethæis & Pherezæis & Iebusæis & Moabi-
tis & Aegyptiis & Idumæis. coniuncti enim sunt filiabus eo-
rum & ipsi, & filii eorũ: & mistum est semen sanctũ alienige
nis gentibus terræ, & participes erant præpositi, & magistra-
F tus iniquitatis eius ab initio ipsius regni. Et mox vt audiui
ista, conscidi vestimenta, & sacrã tunicam: & lacerans capil
los capitis, & barbam, sedi dolens & mœstus. Et cõuenerunt
quotquot tunc mouebantur in verbo Domini Dei Israel ad
me lugentẽ super iniquitatẽ istam, & sedebã tristis vsq; ad sa-
crificiũ vespertinũ. Et cõsurgens à ieiunio, conscissa habens
vestimenta, & sacram tunicã, ingeniculans, & extendens ma-
nus ad Dominum, dicebã, Domine confusus sum, & reueri-
tus sum ante faciem tuam. Peccata enim nostra multiplicata
sunt super capita nostra, & iniquitates nostræ exaltatæ sunt
vsq; ad cœlum, quoniã à temporibus patrũ nostrorũ sumus
in magno peccato vsq; ad diẽ hunc. Et propter peccata no-
stra, & patrum nostrorũ sumus traditi cum fratribus nostris,
& cum sacerdotibus nostris regibus terræ in gladiũ & capti-
uitatem, & deprædationem cum confusione vsq; in hodier-
num diem. Et nunc quantum est hoc quod contigit nobis
misericordia abs te Domine Deus, & relinque nobis radicẽ,
& nomen in locum sanctificationis tuæ, detegere luminare
nostrum in domo Domini Dei nostri, dare nobis cibum in
omni tempore seruitutis nostræ. Et cũ seruiremus, non fui-
mus derelicti à Domino Deo nostro: sed constituit nos in
gratia, ponens nobis reges Persarum dare cibum, & clarifica
re templum Domini Dei nostri, & ædificare deserta Sion,
dare nobis stabilitatem in Iudæa & Ierusalem. Et nunc quid
G dicimus Domine habẽtes hæc? Trãsgressi enim sumus præ-
cepta tua, quæ dedisti in manus puerorum tuorum prophe-
tarum, dicens, Quoniam terra, in quam introistis possidere

hæreditatem eius, terra polluta est coinquinationibus alienigenarum terræ, & immunditiæ illorũ repleuerunt eam totã immunditia sua. Et nunc filias vestras non coniungetis filiis eorum, & filias eorũ non accipietis filiis vestris, & nõ inquiretis pacẽ habere cũ illis omni tempore, vt inualescẽtes manducetis optima terræ, & hæreditatẽ distribuatis filiis vestris vsq; in æuum. Et quæ cõtingunt nobis, omnia fiunt propter opera nostra maligna, & magna peccata nostra. Et dedisti nobis talem radicẽ, & rursum reuersi sumus transgredi legitima tua, vti cõmisceremur immũditiæ alienigenarum gentiũ terræ huius. Nónne irascèris nobis perdere nos, quoad vsq; non relinquatur radix, & nomen nostrũ? Domine Deus Israel verax es. Derelicta est enim radix vsque in hodiernum diem. Ecce, nunc sumus in cõspectu tuo in iniquitatibus nostris. Non est enim adhuc stare ante te in his. Et cum adorando cõfiteretur Esdras flens, humi prostratus ante templum, congregati sunt ante eum ex Ierusalem turba magna valde, viri & mulieres & iuuenes & iuuenculæ. Fletus enim erat magnus in ipsa multitudine. Et cũ clamasset, Iechonias Ieheli ex filiis Israel, dixit Esdræ, Nos in Dominum peccauimus, quòd collocauimus nobis in matrimoniũ mulieres alienigenas ex gentibus terræ. Et nunc es super omnem Israel. In his ergo sit iusiurandum à Domino expellere omnes vxores nostras, quæ ex alienigenis sunt, cum filiis earũ. Sicut tibi decretum est à maioribus secundũ legem Domini exurgẽs explica. Ad te enim spectat negotiũ, & nos tecum sumus. viriliter fac. Et exurgẽs Esdras adiurauit principes sacerdotũ, & Leuitas, & omnẽ Israel facere secundum hæc, & iurauerunt.

1. Esd. 10. a

S. ISRAELITAE *iubentur uxores alienigenas cum filijs repudiare & abijcere.* CAPUT IX.

A ET exurgens Esdras ab ante atriũ templi, abiit in pastophoriũ Ionathæ filii Nasabi, & hospitatus illic non gustauit panem, nec aquam bibit super iniquitatem multitudinis. Et facta est prædicatio in omni Iudæa, & in Ierusalem omnibus qui erant ex captiuitate in Ierusalem congregati, vt quicunq; non occurreret biduo vel triduo diei secundum iudiciũ assidentiũ seniorum, tollerentur facultates suæ, & ipse alienus iudicaretur à multitudine captiuitatis. Et cõgregati sunt omnes qui erant ex tribu Iuda, & Beniamin in tribus diebus in Ierusalem. hic mensis est nonus, dies mensis vicesimus. Et sedit omnis multitudo in area templi trementes propter hyemẽ præsentem. Et exurgens Esdras dixit illis, Vos iniquè fecistis collocantes vobis in matrimoniũ vxores alienigenas, vt adderetis ad peccata Israel. Et nunc date cõfessionem, & magnificentiam Domino Deo patrum nostrorum: & perficite voluntatem ipsius, & discedite à gentibus terræ, & ab vxoribus alienige-

1. Esd. 10. a

B nis. Et clamauit omnis multitudo, & dixerunt voce magna, Sicut dixisti, faciemus. Sed quoniam multitudo magna est, & tempus hybernum, & non possumus insubsidiati stare: & hoc opus non est nobis vnius diei, neq; bidui, multũ enim in his peccauimus: stent præpositi multitudinis, & omnes qui nobiscum inhabitant, & quotquot habẽt vxores apud se alienigenas, & assistant accepto tempore ex omni loco presbyteri, & iudices, vsquequo soluant iram Domini negotii huius. Ionathas autẽ filius Ezeli, & Ozias Thecam susceperunt secundum hæc: & Bosoramus, & Leuis, & Sabbathæus simul cooperati sunt cum illis. Et steterunt secundum hæc omnia vniuersi qui erant ex captiuitate. Et elegit sibi viros Esdras sacerdos principes magnos de patribus eorum secundum nomina: & consederunt nouilunio mensis decimi examina-

C re negotium istud. Et determinatum est de viris, qui habebant vxores alienigenas, & vsq; ad neomeniam primi mensis: & inuenti sunt ex sacerdotibus permisti, qui habebãt alienigenas vxores. Ex filiis Iesu filii Iosedec, & fratribus eius: Maseas, & Eliozerus, & Ioribus, & Ioadeus, & iniecerũt manus vt expellerent vxores suas: & ad litandum in exorationem arietem pro ignorantia sua. & ex filiis Semmeri: Maseas & Esses & Ieelech, Azarias. & ex filiis Fosere: Limosias, Hismaenus, & Nathanee, Iussio, Reddus, & Talsas. & ex Leuitis, Iorabdus, & Semeis, & Colnis, & Calitas, & Facteas, & Coluas, & Elionas. & ex sacris cantoribus: Eliasib, Zaccarus. & ex ostiariis: Salumus, & Tolbanes. & ex Israel: ex filiis Foro, Ozi, & Remias & Geddias & Melchias & Michelus, Eleazarus & Iemmebias & Bannas. & ex filiis Iolamam: Chamas & Zacharias & Iezrelus & Iodius & Erimoth & Helias. & ex filiis Zathoim: Eliadas & Liasumus, Zochias & Lari-

D moth & Zabdis & Tebedias. & ex filiis Zebes: Iohannes, & Amanias & Zabdias & Emens. & ex filiis Banni: Olamus & Maluchus & Ieddeus & Iasub & Asabus & Ierimoth. & ex filiis Addin: Naathus & Moosias & Caleus & Raanas, Maaseas, Mathathias & Beseel & Bonnus & Manasses. & ex filiis Nuae: Noneas & Aseas & Melchias & Sameas & Simon, Beniamin & Malchus & Marras. & ex filiis Asom: Carianeus, Mathathias & Bannus & Eliphalach & Manasses & Semei. & ex filiis Banni: Ieremias & Moadias & Abramus & Iohel & Baneas & Pelias & Ionas & Marimoth & Eliasib, & Mathaneus & Eliasis, & Orizas & Dielus, & Semedius & Zambris & Iosephus. & ex filiis Nobei: Idelus & Mathathias

E & Sabadus & Zecheda, Sedmi & Iessei, Baneas. omnes isti coniunxerunt sibi vxores alienigenas, & dimiserunt eas cum filiis. Et inhabitauerunt sacerdotes, & Leuitæ: & qui erant ex Israel in Ierusalem, & in tota vna regione nouilunio mensis septimi. Et erant filii Israel in cõmorationibus suis. Et congregata est omnis multitudo simul in areã, quæ est ab oriente portæ sacræ: & dixerunt Esdræ pontifici, & lectori, vt afferret legem Moysi, quæ tradita est à Domino Deo Israel. Et attulit Esdras pontifex legem omni multitudini eorum à viro vsque ad mulierem, & omnibus sacerdotibus audire legem nouilunio mensis septimi. Et legebat in area, quæ est ante sacram portam templi, à prima luce vsque ad vesperam coram viris, & mulieribus. Et dederunt omnes sensum ad legem. Et stetit Esdras sacerdos, & lector legis super ligneum

F tribunal, quod fabricatum erat. Et steterunt ad eum Mathathias, & Samus: Ananias, Azarias, Vrias, Ezechias, & Balsamus ad dexteram: & ad sinistram Faldeus, Misael, Malachias, Abusthas, Sabus, Nabadias, & Zacharias. Et assumpsit Esdras librum coram omni multitudine: præsidebat enim in gloria in cõspectu omniũ. Et cum absoluisset legem, omnes erecti steterunt: & benedixit Esdras Dominum Deum altissimum, Deum Sabaoth omnipotentem. Et respondit omnis populus, Amen. Et eleuatis sursum manibus procidentes in terram, adorauerunt Dominum: Iesus & Banaeus & Sarebias & Iaddimus & Accubus & Sabbathæus & Calithes & Azarias & Iordanus & Ananias & Philias Leuitæ, qui docebant legem Domini, & in multitudine legebant legem Domini, & præferebant singulis eos, qui intelligebant lectionem.

G Et dixit Atharathes Esdræ põtifici, & lectori, & Leuitis, qui docebant multitudinem, dicens, Dies hic sanctus est Domino. Et omnes flebant, cum audissent legem. Et dixit Esdras, Digressi ergo manducate pinguissima quæque, & bibite dulcissima quæque, & mittite munera his qui non habent. Sanctus enim est hic dies Domini, & nolite mœsti esse. Dominus enim clarificabit vos. Et Leuitæ denuntiabant in publico omnibus, dicentes: Dies hic sanctus est, nolite mœsti esse. Et abierunt omnes manducare, & bibere, & epulari, & dare munera his qui non habebãt, vt epularẽtur. Magnificè enim sunt exaltati verbis quibus edocti sunt. Et congregati sunt vniuersi in Ierusalem celebrare lætitiam, secundũ testamentum Domini Dei Israel.

FINIS.

Liber Esdræ quartus, qui inter apocrypha ponitur.

S. MITTITUR Esdras à Deo multa ingratis Iudæis exprobraturus exhibita beneficia. CAPUT I.

A LIBER Esdræ prophetæ secundus, filii Sarei, filii Azarei, filii Helchiæ, filii Sadaniæ, filii Sadoch, filii Achitob, filii Achiæ, filii Phinees, filii Heli, filii Ameriæ, filii Asiei, filii Marimoth, filii Arna, filii Oziæ, filii Borith, filii Abisei, filii Phinees, filii Eleazar, filii Aaron ex tribu Leui, qui fuit captiuus in regione Medorum, in regno Artaxerxis regis Persarũ. Et factum est verbum Domini ad me, dicẽs, Vade, & nũtia populo meo facinora ipsorum, & filiis eorũ iniquitates, quas in me admiserunt, vt nuntient filiis filiorum: quia peccata parentum ipsorum in illis creuerunt. Obliti enim mei sacrificauerũt diis alienis. Nónne ego eduxi eos de terra Aegypti de domo seruitutis? Ipsi autem irritauerunt me, & cõsilia mea spreuerunt. Tu autem excute comã capitis tui, & proiice omnia mala super illos: quoniam non obedierũt legi meæ. Populus autem est indisciplinatus. Vsquequo eos sustinebo, quibus tanta beneficia contuli? Reges multos propter eos subuerti. Pharaonẽ cum B pueris suis, & omnem exercitũ eius percussi. Omnes gentes à facie eorum perdidi, & in oriente prouinciarum duarum populos Tyri & Sidonis dissipaui, & omnes aduersarios eorum interfeci. Tu verò loquere ad eos, dicens, Hæc dicit Dominus: Nempe ego vos per mare trãsineaui, & plateas vobis initio munitas exhibui: ducẽ vobis dedi Moysen, & Aaron sacerdotem: lucem vobis per columnam ignis præstiti, & magna mirabilia feci in vobis: vos autẽ mei obliti estis, dicit Dominus. Hæc dicit Dominus omnipotens: Coturnix vobis in signo fuit, castra vobis ad tutelam dedi, & illic murmurastis: & nõ triumphastis in nomine meo de perditione inimicorũ vestrorũ, sed adhuc nunc vsq; murmurastis. Vbi sunt beneficia, quæ præstiti vobis? Nónne in deserto cũ esuriretis, proclamastis ad me, dicẽtes, Vt quid nos in desertum istud adduxisti interficere nos? melius nobis fuerat seruire Aegyptiis, quàm mori in deserto hoc. Ego dolui gemitus vestros, & dedi vobis manna in escam. Panem angelorum manducastis. Nónne cum sitiretis, petram excidi, & fluxe- C runt aquæ in saturitate? Propter æstus foliis arborum vos texi. Diuisi vobis terras pingues: Chananæos, & Pherezæos, & Philisthæos à facie vestra proieci: quid faciam vobis adhuc, dicit Dominus? Hæc dicit Dominus omnipotens: In deserto cũ essetis in flumine Amorrhæo sitientes, & blasphemantes nomẽ meum, non ignem vobis pro blasphemiis dedi, sed mittens lignum in aquam, dulce feci flumẽ. Quid tibi faciam Iacob? Noluisti obedire Iuda. Transferã me ad alias gentes, & dabo eis nomen meũ, vt custodiant legitima mea. Quoniam me dereliquistis, & ego vos derelinquam. Petentibus vobis à me misericordiam, non miserebor. Quando inuocabitis me, ego non exaudiam vos. Maculastis enim manus vestras sanguine, & pedes vestri impigri sunt ad committenda homicidia. Non quasi me dereliquistis, sed vosipsos, dicit Dominus. Hæc dicit Dominus omnipotens: Nónne ego vos rogaui, vt pater filios, & vt mater filias, & vt nutrix paruulos suos, vt essetis mihi in populum, & ego vobis in Deum: & vos mihi in filios, & ego vobis in patrem? Ita vos collegi, vt gallina pullos suos sub alas suas. Modo autẽ quid D faciam vobis? Proiiciam vos à facie mea. Oblationem cum mihi attuleritis, auertam faciem meam à vobis. Dies enim festos vestros, & neomenias & circuncisiones repudiaui. Ego misi pueros meos prophetas ad vos, quos acceptos interfecistis, & laniastis corpora eorum, quorum sanguinem exquiram, dicit Dominus. Hæc dicit Dominus omnipotẽs: Domus vestra deserta est. Proiiciam vos sicut ventus stipulam, & filii procreationem non facient: quoniam mandatum meum neglexerunt, & quod malum est coram me fecerunt. Tradam domos vestras populo venienti, qui me non audientes credunt: quibus signa non ostendi, facient quæ præcepi. Prophetas non viderunt, & memorabũtur iniquitatum eorum. Testor populi venientis gratiam, cuius paruuli exultãt cum lætitia, me non videntes oculis carnalibus, sed spiritu credentes quæ dixi. Et nunc frater aspice, quæ gloria: & vide populum veniẽtẽ ab oriente, quibus dabo ducatum Abraham, Isaac, & Iacob, & Osee, & Amos, & Micheæ, & Ioel, & Abdiæ, & Ionæ, & Naum, & Habacuc, Sophoniæ, Aggæi, Zachariæ, & Malachiæ, qui & angelus Domini vocatus est.

S. SYNAGOGA sub figura matris auocatur à malo ad bonum. CAPUT II.

A HAec dicit Dominus: Ego eduxi populũ istum de seruitute, quibus mandata dedi per pueros meos prophetas, quos audire noluerunt, sed irrita fecerunt mea consilia. Mater quæ eos generauit, dicit illis: Ite filii, quia ego vidua sum & derelicta. Educaui vos cum lætitia, & amisi vos cum luctu & tristitia, quoniam peccastis coram Domino Deo vestro, & quod malum est coram eo fecistis. Modo autem quid faciam vobis? Ego vidua sum, & derelicta: ite filii, & petite à Domino misericordiam. Ego autem te pater testem inuoco super matrem filiorum, qui noluerunt testamentum meum seruare, vt des eis confusionem, & matrem eorum in direptionem, ne generatio eorum fiat. Dispergãtur in gentes nomina eorum, deleantur à terra: quoniam spreuerunt sacramentum meum. Væ tibi Assur, qui abscondis iniquos penes te. Gens mala, memorare quid fecerim Sodomæ & Gomorrhæ, quorum terra iacet in piceis glebis & aggeribus cinerũ. sic dabo eos, qui me non audierunt, dicit Dominus omnipotens. Hæc dicit Dominus ad Esdram, Nuntia populo meo, quoniam dabo eis regnum Ierusalẽ, quod daturus eram Israel. Et sumam mihi gloriam illorum, & dabo eis tabernacula æterna, quæ præparaueram illis. Lignum vitæ erit illis in odore vnguenti, & non laborabunt, neque fatigabuntur. Ite, & accipietis. B Rogate vobis dies paucos, vt immorentur. Iam paratum est vobis regnum: vigilate. Testare cœlum & terram. Contriui enim malum, & creaui bonum, quia viuo ego, dicit Dominus. Mater amplectere filios tuos, educa illos cum lætitia. Sicut columba confirma pedes eorum: quoniam te elegi, dicit Dominus. Et resuscitabo mortuos de locis suis, & de monumentis educam illos, quoniam cognoui nomen meum in Israel. Noli timere mater filiorum, quoniam te elegi, dicit Dominus. Mittam tibi adiutorium pueros meos Isaiam & Ieremiam, ad quorum consilium sanctificaui, & paraui tibi arbores duodecim grauatas variis fructibus, & totidẽ fontes fluentes lac & mel: & montes immensos septem, habentes rosam & lilium, in quibus gaudio implebo filios tuos. Viduam iustifica, pupillo iudica, egenti da, orphanum tuere, nudum vesti, confractum & debilem cura, claudum irridere noli, tutare mancum, & cæcum ad visionem claritatis meæ admitte. Senem & iuuenẽ intra muros tuos serua: mortuos vbi inueneris signans commenda sepulchro, & dabo tibi primam sessionem in resurrectione mea. Pausa & quiesce populus meus, quia veniet requies tua. Nutrix bona nutri filios tuos, confirma pedes eorum. Seruos quos tibi dedi, nemo ex eis interiet. ego enim eos requiram de numero tuo. Noli fatigari. Cum enim venerit dies pressuræ & angustiæ, alii plorabũt,

& tristes erunt: tu autem hilaris, & copiosa eris. Zelabunt gentes, & nil aduersus te poterunt, dicit Dominus. Manus meæ tegent te, ne filii tui gehennam videant. Iucundare mater cum filiis tuis, quia ego te eripiam, dicit Dominus. Filios tuos dormientes memorare, quoniam ego eos educam de lateribus terræ, & misericordiam cum illis faciam: quoniam misericors sum, dicit Dominus omnipotens. Amplectere natos tuos vsquedum venio, & præstem illis misericordiam: quoniam exuberant fontes mei, & gratia mea non deficiet. Ego Esdras præceptum accepi à Domino in monte Oreb, vt irem ad Israel: ad quos cum venirem, reprobauerunt me, & respuerunt mandatū Domini. Ideoq; vobis dico gentes, quæ auditis & intelligitis: Expectate pastorem vestrum, requiem æternitatis dabit vobis: quoniam in proximo est ille, qui in fine seculi aduenıet. Parati estote ad præmia regni, quia lux perpetua lucebit vobis per æternitatem temporis. Fugite vmbram seculi huius: accipite iucunditatem gloriæ vestræ. Ego testor palàm saluatorē meum. Commendatum donum accipite, & iucundamini, gratias agentes D ei, qui vos ad cœlestia regna vocauit. Surgite, & state, & videte numerum signatorum in conuiuio Domini. Qui se de vmbra seculi transtulerunt, splendidas tunicas à Domino acceperunt. Recipe Sion numerum tuum, & conclude candidatos tuos, qui legem Domini compleuerunt. Filiorum tuorum quos optabas plenus est numerus. Roga imperium Domini, vt sanctificetur populus tuus, qui vocatus est ab initio. Ego Esdras vidi in monte Sion turbam magnam, quam numerare non potui, & omnes canticis collaudabant Dominum. Et in medio eorum erat iuuenis statura celsus, eminentior omnibus illis, & singulis eorum capitibus imponebat coronas, & magis exaltabatur. Ego autē miraculo tenebar. Tunc interrogaui angelum, & dixi, Qui sunt hi Domine? Qui respondens, dixit mihi, Hi sunt, qui mortalem tunicam deposuerunt, & immortalem sumpserunt, & confessi sunt nomen Dei. Modo coronantur, & accipiunt palmas. Et dixi angelo, Ille iuuenis quis est, qui eis coronas imponit, & palmas in manus tradit? Et respondens dixit mihi, Ipse est filius Dei, quem in seculo confessi sunt: ego autem magnificare eos cœpi, qui fortiter pro nomine Domini steterunt. Tunc dixit mihi angelus, Vade, annuntia populo meo, qualia & quanta mirabilia Domini Dei vidisti.

S. IN *omnibus posteris Adæ, & maxime in infidelibus malitia dominatur.* CAPVT III.

A ANno tricesimo ruinæ ciuitatis eram in Babylone, & conturbatus sum super cubiculo meo recumbens, & cogitationes meæ ascendebant super cor meum: quoniam vidi desertionē Sion, & abundantiam eorū qui habitabant in Babylone. & ventilatus est spiritus meus valde, & cœpi loqui ad altissimū verba timorata, & dixi, O dominator Domine, tu dixisti ab initio, quando plantasti terram, & hoc solus, & imperasti populo, & dedisti Adam corpus mortuum: sed & ipsum figmentum manuum tuarū erat, & insufflasti in eum spiritum vitæ, & factus est viuens coram te, & induxisti eum in paradisō, quem plantauerat dextera tua antequam terra aduentaret. Et huic mandasti diligere viam tuam, & præteriit eam, & statim instituisti in eo mortē, & in nationibus eius, & natæ sunt gen- B tes, & tribus, & populi, & cognationes quarum non est numerus. Et ambulauit vnaquæq; gens in voluntate sua, & mira agebant coram te, & spernebant præcepta tua. Iterum autem in tempore induxisti diluuiū super inhabitantes seculū, & perdidisti eos. Et factum est in vnoquoq; eorū, sicut Adæ mori, sic his diluuium. Dereliquisti autem vnum ex his Noe cum domo sua, & ex eo iustos omnes. Et factū est, cū cœpissent multiplicari, qui habitabant super terrā, & multiplicauerunt filios, & populos, & gentes multas: & cœperunt iteratò impietatem facere plus quàm priores. Et factū est, cum iniquitatem facerent corā te, elegisti tibi virum ex his cui nomen erat Abraham. Et dilexisti eum, & demonstrasti ei soli voluntatē tuam: & disposuisti ei testamentū æternū, & dixisti ei vt non vnquam derelinqueres semen eius. Et dedisti ei Isaac, & Isaac dedisti Iacob & Esau. Et segregasti tibi Iacob, Esau autē separasti. Et factus est Iacob in multitudine magna. Et factum est, cū educeres semen eius ex Aegypto, addu- C xisti super montē Sina. Et inclinasti cœlos, & statuisti terrā, & commouisti orbē, & tremere fecisti abyssos, & cōturbasti seculū, & transiit gloria tua portas quatuor ignis & terræmotus, & spiritus & gelu, vt dares semini Iacob legē, & generationi Israel diligentiā. Et nō abstulisti ab eis cor malignū, vt faceret lex tua in eis fructum. Cor enim malignū baiulans primus Adam transgressus & victus est, sed & omnes qui de eo nati sunt. Et facta est permanēs infirmitas, & lex cū corde populi, cum malignitate radicis, & discessit quod bonū est, & mansit malignum. Et transierunt tempora, & finiti sunt anni: & suscitasti tibi seruū nomine Dauid, & dixisti ei ædificare ciuitatē nominis tui, & offerre tibi in eadē thus & oblationes. Et factum est hoc annis multis, & dereliquerūt qui habitabant ciuitatem, in omnibus faciētes sicut fecit Adam & omnes generationes eius. vtebātur enim & ipsi corde maligno. Et tradidisti ciuitatē tuam in manibus inimicorū tuo- D rum. Nunquid meliora faciunt, qui habitant Babylonem? Et propter hoc dominabitur Sion. Factū est, cū venissem huc, & vidissem impietates, quarū non est numerus: & delinquentes multos vidit anima mea hoc tricesimo anno, & excessit cor meum: quoniam vidi quomodo sustines eos peccantes, & pepercisti impiè agentibus, & perdidisti populū tuum, & conseruasti inimicos tuos, & non significasti. Nihil memini quomodo debeat derelinqui via hæc. Nunquid meliora facit Babylon, quàm Sion? aut alia gens cognouit te præter Israel? Aut quæ tribus crediderunt testamentis tuis, sicut Iacob? Quarum merces nō cōparuit, neq; labor fructificauit. Pertransiens enim pertransiui in gētibus, & vidi abundantes eas, & non memorantes mandatorū tuorū. Nunc ergo pondera in statēra nostras iniquitates, & eorū qui habitant in seculo: & non inuenietur nomen tuū, nisi in Israel. Aut quando non peccauerunt in conspectu tuo, qui habitant terram? aut quæ gens sic obseruauit mandata tua? Hos quidem per nomina inuenies seruasse mandata tua, gentes autem non inuenies.

S. RETRVDITVR *superbia curiosi scrutatoris varijs adductis similitudinibus.* CAPVT IIII.

A ET respondit ad me angelus, qui missus est ad me, cui nomen Vriel, & dixit mihi, Excedēs excessit cor tuum in seculo hoc, & cōprehendere cogitas viam altissimi. Et dixi, Ita Domine meus. Et respondit mihi, & dixit, Tres vias missus sum ostendere tibi, & tres similitudines proponere corā te: de quibus mihi si renuntiaueris vnā ex his, & ego tibi demonstrabo viam quam desyderas videre, & docebo te vnde sit cor malignū. Et dixi, Loquere Domine meus. Et dixit ad me, Vade, pondera mihi ignis pondus, aut mensura mihi flatū venti, aut reuoca mihi diem quæ præteriit. Et respōdi, & dixi, Quis natorū poterit facere, vt me interroges de his? Et dixit ad me, Si essem interrogans te, dicens, Quantæ habitationes sunt in corde maris, aut quantæ venæ sunt in principio abyssi, aut quātæ venæ sunt super firmamentū, aut qui sunt exitus paradisi: diceres mihi fortassis, In abyssum nō descendi, neq; in infernum adhuc, neq; in cœlū vnquam ascendi. nunc autē nō interrogaui te, nisi de igne, & vento, & die, per quem transisti, & à quibus separari nō potes: & non respōdisti mihi de eis. Et dixit mihi, Tu quæ tua sunt, tecū coadolescētia, non potes cognoscere: & quomodo poterit vas tuum capere altissimi viam, & iam exterius corrupto seculo, intelligere corruptionē euidentem

dentem in facie mea? Et dixi illi, Melius erat nos non eſſe, quàm adhuc viuentes viuere in impietatibus, & pati, & non intelligere de qua re. Et reſpõdit ad me, & dixit, Proficiſcens B profectus ſum ad ſyluam lignorum campi, & cogitauerunt cogitationem, & dixerunt, Venite, & eamus, & faciamus ad mare bellum, vt recedat corã nobis, & faciamus nobis alias ſyluas. Et ſimiliter fluctus maris, & ipſi cogitauerũt cogitationem, & dixerunt, Venite aſcendentes, debellemus ſyluas campi, vt & ibi cõſummemus nobiſmetipſis aliã regionem. Et factus eſt cogitatus ſyluæ in vanum. venit enim ignis, & conſumpſit eam. Similiter & cogitatus fluctuũ maris. ſtetit enim arena, & prohibuit eos. Si enim eſſes iudex horũ, quem inciperes iuſtificare, aut quem condemnare? Et reſpondi, & dixi, Vtiq; vanam cogitationẽ cogitauerunt. Terra enim data eſt ſyluæ, & mari locus portare fluctus ſuos. Et reſpondit ad me, & dixit, Bene tu iudicaſti, & quare non iudicaſti tibimetipſi? Quemadmodum enim terra ſyluæ data eſt, & mare fluctibus ſuis: ſic qui ſuper terram inhabitant, quæ ſunt ſuper terram intelligere ſolummodo poſſunt: & qui ſuper cœlos, quæ ſuper altitudinem cœlorũ. Et reſpondi, & dixi, Deprecor te Domine, vt mihi detur ſenſus intelligẽdi. nõ enim volui interrogare de ſuperioribus tuis, ſed de his, quæ pertranſeunt per nos quotidie, propter quid Iſrael datus in opprobrium gentibus: quem dilexiſti populũ datus eſt tribubus impiis, & lex patrum noſtrorum in interitum deducta eſt, & diſpoſitiones ſcriptæ nuſquam ſunt: & pertranſiuimus de ſeculo, vt locuſtæ, & vita noſtra ſtupor & pauor, & nec digni C ſumus miſericordiam conſequi. Sed quid faciet nomini ſuo quod inuocatum eſt ſuper nos? Et de his interrogaui. Et reſpondit ad me, & dixit, Si fueris plurimũ ſcrutatus, frequenter miraberis: quoniam feſtinans feſtinat ſeculum pertranſire, & non capit portare quæ in futuris temporibus iuſtis repromiſſa ſunt: quoniã plenum iniuſtitia eſt ſeculum hoc, & infirmitatibus. De quibus autẽ interrogas, dicam: Seminatũ enim eſt malum, & necdum venit deſtructio ipſius. Si ergo non inuerſum fuerit quod ſeminatũ eſt, & diſceſſerit locus vbi ſeminatum eſt malum, non veniet vbi ſeminatũ eſt bonum. Quoniã gramen ſeminis mali ſeminatum eſt in corde Adam ab initio: & quantũ impietatis generauit vſque nunc, & generat vſq; cum veniat area? Aeſtima autem apud te gramen mali ſeminis, quantum fructum impietatis generauit: quãdo ſecatæ fuerint ſpicæ, quarũ nõ eſt numerus, quàm magnam areã incipient facere? Et reſpondi, & dixi, Quomodo, & quando hæc? Quare modici & mali anni noſtri? Et reſpõdit ad me, & dixit mihi, Non feſtines tu ſuper altiſsimum. Tu enim feſtinas inaniter eſſe ſuper ipſum. nã exceſſus tuus multus. Nónne de his interrogauerunt animæ iuſtorũ in promptuariis ſuis, dicentes, Vſquequo ſpero ſic? & quando veniet fructus areæ mercedis noſtræ? Et reſpõdit ad ea Ieremiel archangelus, & dixit, Quando impletus fuerit numerus ſeminũ in vobis, quoniam in ſtatêra ponderauit ſeculum, & menſura menſurauit tempora, & numero numerauit tempora, & non commouit, nec excitauit vſquedũ impleatur prædicta menD ſura? Et reſpondi, & dixi, O dominator Domine, ſed & nos omnes pleni ſumus impietate. Et ne forte propter nos non impleantur iuſtorum areæ, propter peccata inhabitantium ſuper terram. Et reſpondit ad me, & dixit, Vade & interroga prægnantẽ, ſi quando impleuerit nouem menſes ſuos, adhuc poterit matrix eius retinere partũ in ſemetipſa? Et dixi, Non poteſt Domine. Et dixit ad me, In inferno promptuaria animarum matrici aſsimilata ſunt. Quemadmodũ enim illa feſtinat quæ parit, effugere neceſsitatẽ partus: ſic & hæc feſtinat reddere ea quæ commendata ſunt. Ab initio tibi demonſtrabitur de his quæ concupiſcis videre. Et reſpondi, & dixi, Si inueni gratiã ante oculos tuos, & ſi poſsibile eſt, & ſi idoneus ſum, demonſtra mihi, ſi pluſquam præteritum ſit habet venire, aut plura pertranſierũt ſupra quàm futurũ eſt. Quid pertranſiuit, ſcio: quid autem futurũ ſit, ignoro. Et dixit ad me, Sta ſuper dexterã partem, & demonſtrabo tibi interpretationem ſimilitudinis. Et ſteti, & vidi: & ecce fornax ardens tranſiit corã me. & factũ eſt, cum tranſiret flãma, vidi, & ecce ſuperauit fumus. Poſt hæc trãſiit coram me nubes plena aquæ, & immiſit pluuiã impetu multã. & cum tranſiſſet impetus pluuiæ, ſuperauerunt in ea guttæ. Et dixit ad me, Cogita tibi, ſicut creſcit pluuia amplius quàm guttæ, & ignis quàm fumus: ſic ſuperabundauit quæ tranſiuit menſura. Superauerunt autem guttæ, & fumus: & oraui, & dixi, Putas viuo vſque in diebus illis? vel quid erit in diebus illis? Reſpondit ad me, & dixit, De ſignis, de quibus me interrogas, ex parte poſſum tibi dicere: de vita autẽ tua non ſum miſſus dicere tibi, ſed neſcio.

S. VARIA *ſigna ſuper rebus futuris oſtenduntur Eſdræ per Dei angelum pro captiuorum conſolatione & ſpe.* CAPVT V.

A DE ſignis autem: ecce dies venient, in quibus apprehendentur qui inhabitant terram in cenſu multo: & abſcondetur veritatis via: & ſterilis erit à fide regio: & multiplicabitur iniuſtitia ſuper hanc quam ipſe tu vides, & ſuper quam audiſti olim: & erit impoſitio veſtigio quam nunc vides regnare regionem, & videbunt eam deſertã. Si autẽ tibi dederit Altiſsimus viuere, videbis poſt tertiam tubam, & relucescet ſubito ſol noctu, & luna ter in die, & de ligno ſanguis ſtillabit, & lapis dabit vocem ſuã, & populi cõmonebuntur: & regnabit, quem non ſperant qui inhabitant ſuper terrã, & volatilia commigrationem facient: & mare Sodomiticũ piſces reiiciet, & dabit vocem noctu, quam non nouerant multi. omnes autem audient vocem eius, & chaos fiet per loca multa, & ignis frequenter remittetur, & beſtiæ agreſtes tranſmigrabunt, & mulieres menſtruatæ parient monſtra, & in dulcibus aquis ſalſæ inuenientur, & amici omnes ſemetipſos expugnabũt: & abſcondetur tunc ſenſus, & intellectus ſeparabitur in promptuarium ſuũ: & quæretur à multis, & non inuenietur: & multiplicabitur iniuſtitia, & incontinentia ſuper terrã. Et interrogabit regio proximã ſuã, & dicet, Nunquid per te pertrãſiit iuſtitia iuſtum faciens? Et hoc negabit. Et erit in illo tempore, & ſperabunt homines, & nõ impetrabũt: laborabunt, & non dirigentur viæ eorum. Hæc ſigna dicere tibi permiſſum eſt mihi: & ſi oraueris iterũ, & ploraueris, ſicut & nunc, B & ieiunaueris ſeptẽ diebus, audies iteratò horum maiora. Et euigilaui, & corpus meũ horruit valde: & anima mea laborauit, vt deficeret: & tenuit me qui venit angelus, qui loquebatur in me, & confortauit me, & ſtatuit me ſuper pedes. Et factum eſt in nocte ſecunda, & venit ad me Salathiel dux populi, & dixit mihi, Vbi eras? & quare vultus tuus triſtis? An neſcis, quoniã tibi creditus eſt Iſrael in regione tranſmigrationis eorum? Exurge ergo, & guſta panem, & non derelinquas nos, ſicut paſtor gregem ſuum in manibus luporum malignorum. Et dixi ei, Vade à me, & non appropies ad me. Et audiuit, vt dixi: & receſsit à me. & ego ieiunaui diebus ſeptem vlulans & plorans, ſicut mihi mandauit Vriel angelus. Et factum eſt poſt dies ſeptem, & iterum cogitationes cordis mei moleſtæ erant mihi valde, & reſumpſit anima mea ſpiritum intellectus: & iterum cœpi loqui coram altiſsimo ſermones, & dixi, Dominator Domine ex omni ſylua terræ, & omnibus arboribus eius, elegiſti vineam vnicam: & ex omni terra orbis, elegiſti tibi foueam vnam: & ex omnibus floribus orbis, elegiſti tibi lilium vnum: & ex omnibus abyſſis maris, repleſti tibi riuum vnum: & ex omnibus ædificatis ciuitatibus, ſanctificaſti tibimetipſi Sion: & ex omnibus creatis volatilibus, nominaſti tibi columbã vnam: & ex omnibus plaſmatis pecoribus, prouidiſti tibi ouem vnam: & ex omnibus multiplicatis populis acquiſiuiſti tibi populum vnum: & ab omnibus probatam legem donaſti huic, quem

C desyderasti populo. Et nunc Domine, vt quid tradidisti vnũ pluribus? Et præparasti super vnã radicẽ alias, & disperdidisti vnicum tuum in multis: & conculcauerũt eum, qui contradicebant sponsionibus tuis, quiq; tuis testamẽtis non credebant. Et si odiẽs odisti populũ tuum, tuis manibus debet castigari. Et factum est, cũ locutus essem sermones, & missus est angelus ad me, qui antè venerat ad me præterita nocte, & dixit mihi, Audi me, & instruam te: & intende mihi, & adiiciam coram te. Et dixi, Loquere Domine meus. Et dixit ad me, Valde tu in excessu mentis factus es pro Israel: an plus dilexisti eum, quàm qui eum fecit? Et dixi ad eum, Non Domine, sed dolens locutus sum. Torquent enim me renes mei per omnem horã, quærentẽ apprehendere semitã altissimi, & inuestigare partẽ iudicii eius. Et dixit ad me, Non potes. Et dixi, Quare Domine? Ad quid nascebar, aut quare nõ fiebat matrix matris meæ mihi sepulchrum, vt non viderem laborem Iacob, & defatigationẽ generis Israel? Et dixit ad me, Numera mihi quæ necdũ venerãt, & collige mihi dispersas guttas, & reuirida mihi aridos flores, & aperi mihi clausa promptuaria, & produc mihi inclusos in eis flatus, demonstra mihi vocis imaginem: & tunc ostendam tibi laborem, quem rogas videre. Et dixi, Dominator Domine, quis enim est qui potest hæc scire, nisi qui cum hominibus habitationem non habet? Ego autem insipiens: & quomodo potero dicere de his, quibus me interrogasti? Et dixit ad me, Quomodo non potes facere vnum de his quæ dicta sunt: sic nõ poteris inuenire iudiciũ meũ, aut in fine charitatẽ, quam populo D promisi. Et dixi, Sed ecce Domine, tu prope es his qui in finẽ sunt: & quid facient, qui ante me fuerunt, aut nos, aut hi qui post nos? Et dixit ad me, Coronæ assimilabo iudiciũ meum. Sicut non nouissimorũ tarditas, sic nec priorum velocitas. Et respondi, & dixi, Nec poteras facere eos qui facti sunt, & qui sunt, & qui futuri sunt, in vnum, vt celerius iudicium tuum ostendas? Et respondit ad me, & dixit, Non potest festinare creatura super creatorẽ, nec sustinere seculum eos qui in eo creandi sunt, in vnum. Et dixi, Quo modo dixisti seruo tuo, quoniam viuificãs viuificasti à te creatã creaturam in vnum, & sustinebat creatura: poterit & nunc portare præsentes in vnum. Et dixit ad me, Interroga matricem mulieris, & dices ad eam, Et si paris, quare per tempus? Roga ergo eam, vt det decem in vnum. Et dixi, Nõ vtiq; poterit, sed secundum tempus. Et dixit ad me, Et ego dedi matricem terræ his, qui seminati sunt super eam per tempus. Quemadmodum enim infans non parit ea, quæ senum sunt: sic ego disposui à me creatum seculum. Et interrogaui, & dixi, Cum iam dederis mihi viam, loquar coram te: nam mater nostra, de qua dixisti mihi, Adhuc iuuenis est: iam senectuti appropinquat. Et respondit ad me, & dixit, Interroga eam quæ parit, & dicet tibi. Dices enim ei, Quare quos peperisti nunc, non sunt similes his qui ante te, sed minores statura? Et dicet tibi & ipsa, Alii sunt qui in iuuentute virtutis nati sunt: & alii qui sub tempore senectutis deficiente matrice sunt nati. Considera ergo & tu, quoniam minori statura estis præ his qui ante vos, & qui post vos minori quàm vos, quasi iam senescentes creaturæ, & fortitudinem iuuentutis prætereuntes. Et dixi, Rogo Domine, si inueni gratiam ante oculos tuos, demonstra seruo tuo per quem visites creaturã tuam.

5. DEVS omnia nouit antequam fiant, & omnia creauit propter hominem, omniumq; fines considerat. CAPVT VI.

A ET dixit ad me, Initio terreni orbis, & antequam starent exitus seculi, & antequam spirarent cõuentiones ventorum, & antequam sonarent voces tonitruum, & antequam splenderent nitores coruscationum, & antequam confirmarentur fundamenta paradisi, & antequam viderentur decori flores, & antequam confirmarentur motæ virtutes, & antequam colligerentur innumerabiles militiæ angelorum, & antequam extollerentur altitudines aeris, & antequã nominarentur mensuræ firmamentorum, & antequam æstuarent camini in Sion, & antequam inuestigarẽtur præsentes anni, & antequam abalienarentur eorũ qui nũc peccant adinuentiones, & consignati essent qui fidem thesaurizauerũt: tunc cogitaui, & facta sunt per me solũ, & non per aliũ: & finis per me, & non per aliũ. & respondi, & dixi, Quæ erit separatio temporũ? aut quando prioris finis, & sequentis initiũ? Et dixit ad me, Ab Abraham vsque ad Isaac, quando nati sunt ab eo Iacob & Esau, manus Iacob tenebat ab initio calcaneũ Esau: finis enim huius seculi Esau, & principiũ sequentis Iacob. Hominis manus inter calcaneũ & manum. Aliud noli quærere Esdra. Et respondi, & dixi, O dominator Domine, si inueni gratiam ante oculos tuos, oro vt demõstres seruo tuo finem signorum tuorũ, quorum partẽ mihi demonstrasti nocte præcedenti. Et respondit, & dixit ad me, Surge super pedes tuos, & audi vocem plenissimã sonitus. Et erit sicut commotio, nec cõmouebitur locus, in quo stes super eũ. Ideo cum loquitur, tu non expaueas, quoniã de fine verbum & fundamentum terræ intelligitur, quoniã de ipsis sermo tremescit & cõmouetur. B Scit enim quoniã finem eorũ oportet commutari. Et factum est, cum audissem, surrexi super pedes meos, & audiui, & ecce vox loquens, & sonus eius sicut sonus aquarum multarum, & dixit, Ecce dies veniunt, & erit, quando appropinquare incipiam, vt visitẽ habitantes in terra: & quando inquirere incipiã ab eis, qui iniuste nocuerunt iniustitia sua, & quando suppleta fuerit humilitas Sion, & cũ supersignabitur seculum quod incipiet pertransire, hæc signa faciam, Libri aperientur ante faciẽ firmamenti, & omnes videbunt simul, & anniculi infantes loquẽtur vocibus suis, & prægnãtes immaturos parient infantes trium & quatuor mensiũ, & viuent & suscitabũtur. Et subito apparebunt seminata loca nõ seminata, & plena promptuaria subito inuenientur vacua: & tuba canet cũ sono, quam cũ omnes audierint, subito expauescent. Et erit in illo tempore, debellabunt amici amicos vt inimici, & expauescet terra cũ his: & venæ fontiũ stabunt, & non decurrẽt in horis tribus. & erit, omnis qui derelictus fuerit ex omnibus istis quibus prædixi tibi, ipse saluabitur, & videbit salutare meũ, & finẽ seculi vestri. Et videbũt qui recepti sunt homines, qui mortem nõ gustauerũt à natiuitate sua, & mutabitur cor inhabitantiũ, & cõuertetur in sensum alium. Delebitur enim malũ, & extinguetur dolus. Florebit autẽ fides, & vincetur corruptela, & ostẽdetur veritas quæ sine fructu fuit diebus tantis. Et factũ est cũ loqueretur mihi, & ecce paulatim intuebar super eũ ante quem stabã, & dixit ad me hæc, Veni tibi ostendere tempus venturæ noctis. Si ergo iterum C rogaueris, & iterũ ieiunaueris septẽ diebus, iterum tibi renuntiabo horũ maiora per diem quam audiui. Audita est enim vox tua apud altissimũ. Vidit enim fortis directionem tuam, & prouidit pudicitiam, quam à iuuẽtute tua habuisti: & propter hoc misit me demonstrare tibi hæc omnia, & dicere tibi: Confide, & noli timere, & noli festinare cũ prioribus temporibus cogitare vana, vt nõ properes à nouissimis temporibus. Et factũ est post hæc, & fleui iterũ: & similiter ieiunaui septẽ diebus, vt suppleã tres hebdomadas, quæ dictæ sunt mihi. Et factũ est in octaua nocte, & cor meũ turbabatur iteratò in me, & cœpi loqui corã Altissimo. Inflammabatur enim spiritus meus valde, & anima mea anxiabatur, & dixi, O Domine, loquẽs locutus es ab initio creaturæ in primo die, dicens, Fiat cœlũ & terra: & tuum verbũ opus perfectum. Et erat tunc spiritus, & tenebræ circumferebantur, & silentium, sonus vocis hominis nondũ erat abs te. Tunc dixisti de thesauris tuis proferri lumen luminosum, quo appareret opus tuum. Et die secundo creasti spiritũ firmamenti, & imperasti ei vt diuideret & diuisionẽ faceret inter aquas, vt pars quædã sursum recederet, pars verò deorsum maneret. Et

ret. Et tertia die imperasti aquis congregari in septima parte terræ: sex verò partes siccasti & cõseruasti, vt ex his sint coram te ministrãtia seminata à Deo, & culta. Verbũ enim tuũ processit, & opus statim fiebat. Processit enim subito fructus multitudinis immẽsus, & concupiscentiæ gustus multiformes, & flores colore immutabili, & odores odoramenti D inuestigabilis. & die tertia hæc facta sunt. Quarta autẽ die imperasti fieri solis splendorẽ, lunæ lumen, stellarũ dispositionẽ: & imperasti eis, vt deseruirẽt futuro plasmato homini. Quinto autẽ die dixisti septimæ parti, vbi erat aqua cõgregata, vt procrearet animalia, & volatilia, & pisces: & ita fiebat. aqua mutata, & sine anima quæ Dei nutu iubebãtur, animalia faciebat, vt ex hoc mirabilia tua nationes enarrẽt. Et tunc cõseruasti duas animas, nomẽ vni vocasti Enoch, & nomẽ secũdæ vocasti Leuiathan, & separasti ea ab alterutro. Non enim poterat septima pars, vbi erat aqua cõgregata, capere ea. Et dedisti Enoch vnã partem quæ siccata est tertio die, vt habitet in ea vbi sunt mõtes mille. Leuiathã autẽ dedisti septimã partem humidã, & seruasti eam, vt fiat in deuorationẽ quibus vis, & quãdo vis. Sexto autẽ die imperasti terræ, vt crearet corã te iumenta, & bestias, & reptilia: & super his Adam, quem constituisti ducẽ super omnibus factis quæ fecisti, & ex eo educimur nos omnes, quemq; elegisti populum. Hæc autem omnia dixi corã te Domine, quia propter nos creasti seculum. Residuas autẽ gentes ab Adam natas dixisti eas nil esse, & quoniã saliuæ assimilatæ sunt, & quasi stillicidium de vase similasti abundantiã eorũ. Et nunc Domine, ecce, istæ gentes quæ in nihilum deputatæ sunt, cœperũt dominari nostri, & deuorare: nos autẽ populus tuus quẽ vocasti primogenitum vnigenitum æmulatorẽ tuum, traditi sumus in manibus eorum: & si propter nos creatũ est seculum, quare non hæreditatem possidemus cum seculo? Vsquequo hæc?

S. ABSQVE tribulationibus non peruenitur ad immortalẽ vitam.

CAPVT VII.

A ET factum est, cum finissem loqui verba hæc, missus est ad me angelus, qui missus fuerat ad me primis noctibus, & dixit ad me, Surge Esdra, & audi sermones quos veni loqui ad te. Et dixi, Loquere Deus meus. Et dixit ad me, Mare positũ est in spatioso loco, vt esset altũ & immensum: erit autẽ ei introitus in angusto loco positus, vt esset similis fluminibus. Quis enim volens voluerit ingredi mare, & videre eum vel dominari eius: si nõ transierit angustũ, in latitudinẽ quomodo venire poterit? Itẽ aliud, Ciuitas est ædificata, & posita in loco campestri: est autẽ plena omniũ bonorũ. introitus eius angustus & in præcipiti positus, vt esset à dextris quidem ignis, à sinistris aqua alta: semita autẽ est vna sola inter eos posita, hoc est inter ignẽ & aquã, vt nõ capiat semita, nisi solũmodo vestigiũ hominis. Si autẽ dabitur ciuitas homini in hæreditatem, si nunquã antepositũ periculum pertransierit, quomodo accipiet hæreditatẽ suam? Et dixi, Sic Domine. Et dixit ad me, Sic est & Israel pars. Propter eos enim feci seculũ: & quando trãsgressus est Adam constitutiones meas, iudicatũ est quod factũ est. Et facti sunt introitus huius seculi angusti, & dolentes, & laboriosi: pauci autẽ & mali, & periculorum pleni, & labore magnopere fulti. nam maioris seculi introitus spatiosi & securi, & facientes immortalitatis fructũ. Si ergo ingrediẽtes nõ fuerunt ingressi qui viuũt, angusta & vana hæc: nõ poterũt recipere quæ sunt reposita. Nunc ergo quare tu cõturbaris, cũ sis corruptibilis? & quid moueris tu cũ sis mortalis? Et quare non accepisti in corde tuo quod est futurũ, sed quod in præsenti? Respõdi & dixi, Dominator B Domine, ecce disposuisti lege tua, quoniã iusti hæreditabũt hæc, impii autẽ peribunt: iusti autẽ ferẽt angusta, sperantes spatiosa. qui enim impiè gesserũt, & angusta passi sunt, & spatiosa nõ videbunt. Et dixit ad me, Non est iudex super Deũ, neq; intelligẽs super altissimum. Pereunt enim multi præsentes, quia negligitur quæ anteposita est Dei lex. Mandãs enim mandauit Deus veniẽtibus, quando venerũt, quid facientes viuerent, & quid obseruãtes nõ punirentur. Hi autẽ nõ sunt persuasi, & cõtradixerunt ei, & cõstituerunt sibi cogitamen vanitatis, & proposuerũt sibi circumuẽtiones delictorũ, & superdixerũt altissimo nõ esse, & vias eius non cognouerũt, & legem eius spreuerũt, & sponsiones eius abnegauerunt, & in legitimis eius fidem non habuerũt, & opera eius nõ perfecerunt. propter hoc Esdra vacua vacuis, & plena plenis. Ecce tempus veniet, & erit, quãdo venient signa quæ prædixi tibi, & apparebit spõsa, & apparescẽs ostẽdetur quæ nunc subducitur terra: & omnis qui liberatus est de prædictis malis, ipse videbit mirabilia mea. Reuelabitur enim filius meus IESVS, cum his qui cum eo sunt: & iucundabũtur qui relicti sunt in annis quadringẽtis. Et erit post annos hos, & morietur filius meus CHRISTVS, & omnes qui spiramentũ habent homines: & cõuertetur seculũ in antiquũ silentiũ diebus septem, sicut in prioribus iudiciis, ita vt nemo derelinquatur. Et erit post dies septẽ, & excitabitur quod nondũ vigilat seculum, & morietur corruptum. & terra reddet quæ in ea dormiunt, & puluis qui in eo silẽtio habitant, & promptuaria reddẽt quæ eis cõmendatæ sunt animæ. Et reuelabitur altissimus super sedem iudicii, & pertransibũt miseriæ, & longanimitas con- C gregabitur. Iudiciũ autẽ solũ remanebit, veritas stabit & fides cõualescet, & opus subsequetur, & merces ostendetur, & iustitiæ vigilabũt, & iniustitiæ nõ dominabũtur. Et dixi, Primus Abrahã propter Sodomitas orauit, & Moyses pro patribus qui in deserto peccauerũt, & qui post eũ pro Israel in diebus Achaz, & Samuelis, & Dauid pro confractione, & Salomon pro eis qui venerunt in sanctificationem, & Elias pro his qui pluuiam acceperũt, & pro mortuo vt viueret, & Ezechias pro populo in diebus Sennacherib, & multi pro multis. Si ergo modo quãdo corruptibile increuit, & iniustitia multiplicata est, & orauerũt iusti pro impiis: quare & nũc sic nõ erit? Et respondit ad me, & dixit, Præsens seculũ non est finis, gloria in eo frequẽs manet, propter hoc orauerunt pro inualidis. Dies enim iudicii erit finis temporis huius, & initium tẽporis futuræ immortalitatis, in quo transiuit corruptela: soluta est intemperãtia, abscissa est incredulitas: creuit autẽ iustitia, orta est veritas. tunc enim nemo poterit saluare eum qui periit, neq; demergere qui vicit. Et respondi, & dixi, Hic est sermo meus primus & nouissimus, quoniã melius erat nõ dare terrã Adam, vel cum iam dedisset, coercere eum, vt nõ peccaret. Quid enim prodest hominibus in præsenti viuere in tristitia, & mortuos sperare punitionẽ? O tu quid fecisti Adam? Si enim tu peccasti, non est factus solus tuus casus, sed & noster qui ex te aduenimus. Quid enim prodest nobis si promissum est nobis immortale tẽpus, nos autẽ mortalia opera egimus? Et quoniã prædicta est nobis perennis spes: nos verò pessimi vani facti sumus. Et quoniã reposita sunt nobis habitacula sanitatis & securitatis: nos verò male cõuersati sumus. Et quoniã reposita est gloria al- D tissimi protegere eos qui tarde cõuersati sunt: nos autẽ pessimis viis ambulauimus. Et quoniam ostendetur paradisus, cuius fructus incorruptus perseuerat, in quo est securitas & medela: nos verò non ingrediemur. in ingratis enim locis conuersati sumus. Et quoniam super stellas fulgebunt facies eorum, qui abstinentiam habuerunt: nostræ autẽ facies super tenebras nigræ. nõ enim cogitauimus viuẽtes quãdo iniquitatem faciebamus, quòd incipiemus post mortẽ pati. Et respondit, & dixit, Hoc est cogitamentũ certaminis quod certabit, qui super terrã natus est homo, vt si victus fuerit, patiatur quod dixisti: si autẽ vicerit, recipiet quod dico: quoniam hæc est vita quam Moyses dixit eũ viueret ad populũ, dicens, Elige tibi vitã, vt viuas. Non crediderũt autẽ ei, sed nec post eũ prophetis: sed nec mihi qui locutus sum ad eos,

quoniam nō esset tristitia in perditionem eorum, sicut futurum est gaudium super eos, quibus persuasa est salus. Et respondi, & dixi, Scio Domine, quoniā vocatus est altissimus misericors in eo, quòd misereatur his qui nondum in seculo aduenerūt, & quòd miseretur illis qui cōuersionē faciunt in lege eius: & longanimis est, quoniā longanimitatē præstat his qui peccauerūt quasi suis operibus: & munificus est, quoniam quidē donare vult pro exigētus: & multæ misericordiæ, quoniā multiplicat magis misericordias his qui præsentes sunt, & qui præterierūt, & qui futuri sunt. Si enim nō multiplicauerit misericordias suas, nō viuificabitur seculū cum his qui inhæreditabant in eo. & donat: quoniā si nō donauerit de bonitate sua, vt alleuiētur hi qui iniquitatē fecerunt, de suis iniquitatibus, nō poterit decies millesima pars viuificari hominū. & iudex si nō ignouerit his qui curati sunt verbo eius, & deleuerit multitudinē contentionū: nō fortassis derelinquerētur in innumerabili multitudine, nisi pauci valde.

S. ETSI Deus in hoc seculo misericors propter peccatores dicatur, plures tamen damnabuntur quàm saluabuntur.

CAPVT VIII.

A ET respondit ad me, & dixit, Hoc seculū fecit altissimus propter multos, futurū autem propter paucos. Dicam autē corā te similitudinē Esdra. Quomodo autē interrogabis terrā, & dicet tibi, quoniam dabit terrā multam magis vnde fiat fictile, paruum autem puluerē vnde aurum fit: sic & actus præsentis seculi. Multi quidē creati sunt, pauci autē saluabuntur. Et respondi, & dixi, Absorbe ergo anima sensum, & deuora quod sapit. conuenisti enim obaudire, & prophetare volens. Nec enim tibi datū est spatiū, nisi solūmodo viuere. O Domine, si non permittes seruo tuo, vt oremus coram te, & des nobis semen cordi, & sensus culturā, vnde fructus fiat, vnde viuere possit omnis corruptus, qui portabit locū hominis? Solus enim es, & vna plasmatio nos sumus manuū tuarū, sicut locutus es: & quomodo nūc in matrice plasmatum est corpus, & præstas membra: cōseruatur in igne & aqua tua creatio: & nouem mensibus patitur tua plasmatio tuā creaturā quæ in ea creata est: ipsum autem quod seruat, & quod seruatur, vtraque seruabuntur: seruataq; quandoq; iterum reddit matrix, quæ in ea creuerunt. Imperasti enim ex ipsis membris, hoc est mammillis præbere lac fructui mammillarum, vt nutriatur id quod plasmatum est vsq; in tempus aliquod, & postea disponas eum tuæ misericordiæ, enutristi eū tua iustitia, & erudisti eum in lege tua, & corripuisti eum tuo intellectu: & mortificabis eum, vt tuā creaturam: & viuificabis eum, vt

B opus tuū. Si ergo perdideris eū qui tantis laboribus plasmatus est: tuo iussu facile est ordinare, vt & id quod fiebat seruaretur. Et nunc Domine dicā: de omni homine tu magis scis: de populo autem tuo ob quem doleo: & de hæreditate tua, propter quam lugeo: & propter Israel, propter quē tristus sum: & de Iacob, propter quem doleo: ideo incipiam orare corā te pro me, & pro eis: quoniam video lapsus nostros, qui inhabitamus terrā. Sed audiui celeritatem iudicis, qui futurus est. Ideo audi vocē meam, & intellige sermonem meum, & loquar corā te. Initium verborū Esdræ priusquam assumeretur: & dixi, Domine, qui inhabitas seculum, cuius oculi eleuati in superna & aere: & cuius thronus inæstimabilis, & gloria incomprehensibilis: cui astat exercitus angelorum cum tremore, quorū seruatio in vento & igni cōuertitur: cuius verbū verum, & dicta perseuerantia: cuius iussio fortis, & dispositio terribilis: cuius aspectus arefacit abyssos, & indignatio tabescere facit montes, & veritas testificatur: exaudi orationē serui tui, & auribus percipe precationē figmenti tui. Dum enim viuo, loquar: & dum sapio, respondebo. Nec respicias populi tui delicta, sed qui tibi in veritate seruiunt. Nec intendas impia gentiū studia, sed qui tua testimonia cum doloribus custodierunt. Nec cogites qui in conspectu tuo falsè conuersati sunt, sed memorare qui ex voluntate tua timorem cognouerunt. Neq; volueris perdere, qui pecudum mores habuerunt: sed respicias eos, qui legē tuam splendidè docuerunt. Nec indigneris eis, qui bestiis peiores iudicati sunt: sed diligas eos, qui semper in tua iustitia confi-

C dunt, & gloria. Quoniam nos & patres nostri talibus morbis languemus: tu autem propter nos peccatores misericors vocaberis. Si enim desyderaueris vt nostri miserearis, tunc misericors vocaberis, nobis autem nō habentibus opera iustitiæ. Iusti enim quibus sunt opera multa reposita, ex propriis operibus recipient mercedē. Quid est enim homo, vt ei indigneris: aut genus corruptibile, vt ita amarus sis de ipso? In veritate enim nemo de genitis est, qui nō impiè gessit: & de confitentibus, qui nō deliquit. In hoc enim annūtiabitur iustitia tua, & bonitas tua Domine, cum misertus fueris eis qui non habēt substantiā bonorum operū. Et respondit ad me, & dixit, Rectè locutus es aliqua: & iuxta sermones tuos, sic & fiet. quoniam nō verè cogitabo super plasma eorū qui peccauerunt ante mortem, ante iudicium, ante perditionem: sed iucundabor super iustorum figmentū, & memorabor peregrinationis quoque, & saluationis, & mercedis receptionis. Quomodo ergo locutus sum, sic & est. Sicut enim agricola serit super terrā semina multa, & plantationes multitudinis plantat, sed nō in tempore omnia quæ seminata sunt, saluantur, sed nec omnia quæ plantata sunt, radicabunt: sic & qui in seculo seminati sunt, nō omnes saluabūtur. Et respondi, & dixi, Si inueni gratiā, loquar. Quomodo semen agricolæ si non ascenderit, aut nō acceperit pluuiam tuam in tempore, aut si corruptum fuerit multitudine pluuiæ: sic perit & similiter homo qui manibus tuis plasmatus est, & tu ei imago nominatus: quoniā similatus es ei, propter quē omnia plasmasti, & similasti semini agricolæ. Non irascaris super nos, sed

D parce populo tuo, & miserere hæreditati tuæ. Tu autem creaturæ tuæ misereris. Et respondit ad me, & dixit, Quæ sunt præsentia præsentibus, & quæ futura futuris. Multum enim tibi restat, vt possis diligere meam creaturā super me: tibi autem frequenter & ipsi proximaui, iniustis autem nunquam. Sed & in hoc mirabilis es coram altissimo, quoniam humiliasti te sicut decet te: & non iudicasti te, vt inter iustos plurimum glorificeris. Propter quod miseriæ multæ, & miserabiles efficientur eis, qui habitant seculum in nouissimis: quia in multa superbia ambulauerunt. Tu autem pro te intellige, & de similibus tuis inquire gloriam. Vobis enim apertus est paradisus, plantata est arbor vitæ, præparatū est futurum tempus, præparata est abundantia, ædificata est ciuitas, probata est requies, perfecta est bonitas, & perfecta sapiētia. Radix mali signata est à vobis: infirmitas & tinea à vobis absconsa est: & in infernum fugit corruptio in obliuione. Transierunt dolores, & ostensus est in fine thesaurus immortalitatis. Noli ergo adiicere inquirendo de multitudine eorū qui pereunt. Nam & ipsi accipientes libertatē, spreuerunt altissimum, & legem eius cōtempserunt, & vias eius dereliquerunt. Adhuc autē iustos eius conculcauerunt, & dixerunt in corde suo non esse Deum: & quidem scientes quoniam moriuntur. Sicut enim vos suscipient quæ prædicta sunt: sic eos sitis, & cruciatus, quæ præparata sunt. Non enim voluit hominem disperdi. Sed & ipsi, qui creati sunt, coinquinauerunt nomen eius qui fecit eos: & ingrati fuerunt ei qui præparauit eis vitam. Quapropter iudicium meum modo appropinquat. Quæ non omnibus demonstraui, nisi tibi, & tibi similibus paucis. Et respondi, & dixi, Ecce nunc Domine demonstrasti mihi multitudinem signorum, quæ incipies facere in nouissimis: sed non demonstrasti mihi quo tempore.

S. IVDICIA Dei sicut & alia eius opera egregia præcedent aliqua signa. CAPVT IX.

Et respondit

A ET respondit ad me, & dixit, Metiens metire tempus in semetipso: & erit, cū videris, quādo trāsierit pars quædam signorum quæ prædicta sunt, tunc intelliges quoniā ipsum est tempus, in quo incipiet Altissimus visitare seculū quod ab eo factū est. Et quādo videbitur in seculo motio locorū, & populorū turbatio, tunc intelliges quoniā de his erat Altissimus locutus à diebus qui fuerūt ante te ab initio. Sicut enim omne quod factum est in seculo, initium habet, pariter & cōsummationem, & consummatio est manifesta: sic & altissimi tempora initia habēt manifesta in prodigiis, & in virtutibus, & cōsummationes in actu & in signis. Et erit, omnis qui saluus factus fuerit, & qui poterit effugere per opera sua & per fidem, in qua credidistis, relinquetur de prædictis periculis, & videbit salutare meum in terra mea, & in finibus meis, quoniā sanctificaui me à seculo. Et tunc miserebūtur, qui tunc abusi sunt vias meas: & in tormentis cōmorabuntur hi qui eas proiecerunt in contemptu. Qui enim non cognouerunt me, viuentes beneficia consecuti: & qui fastidierunt legē meam, cum adhuc erant habentes libertatē, & cum adhuc esset eis apertus pœnitētiæ locus non intellexerūt, sed spreuerūt: hos oportet post mortē in cruciamēto cognoscere. Tu ergo noli ad- **B** huc curiosus esse, quomodo impii cruciabūtur: sed inquire quomodo iusti saluabūtur, & quorū seculū, & propter quos seculum, & quādo. Et respondi, & dixi, Olim locutus sum, & nunc dico, & postea dicam: quoniā plures sunt qui pereunt, quàm qui saluabūtur: sicut multiplicatur fluctus super guttam. Et respōdit ad me, & dixit, Qualis ager, talia & semina: & quales flores, tales & tincturæ: & qualis operator, talis & creatio: & qualis agricola, talis cultura: quoniā tempus erat seculi. Et nunc cum essem parans eis his qui nunc sunt, antequam fieret seculū, in quo habitarent: & nemo mihi contradixit. tunc enim quisq;, & nūc creator in mūdo hoc parato, & messe indeficienti, & lege inuestigabili corrupti sunt mores eorum. Et consyderaui seculū, & ecce erat periculū propter cogitationes quæ in eo aduenerunt. Et vidi, & peperci ei valde: & seruaui mihi acinum de botro, & plantationē de tribu multa. Pereat ergo multitudo, quæ sine causa nata est, & seruetur acinus meus, & plantatio mea: quia cum multo labore perfeci. Tu autē si adhuc intromittas septē dies alios, sed non ieiunabis in eis: ibis in campum florum, vbi domus non est ædificata: & manducabis solūmodo de floribus campi, & carnem non gustabis, & vinum non bibes, sed solūmodo flores. deprecare Altissimū sine intermissione, & veniā, **C** & loquar tecū. Et profectus sum, sicut dixit mihi in campū, qui vocatur Ardath, & sedi ibi in floribus. Et de herbis agri manducaui, & facta est esca earum mihi in saturitatē. Et factum est post dies septem, & ego discumbebam supra fœnū, & cor meum iterum turbabatur sicut ante. Et apertū est os meum, & inchoaui dicere coram altissimo, & dixi, O Domine, te nobis ostendens ostensus es patribus nostris in deserto, quod non calcatur: & infructuoso, quando erant exeuntes de Aegypto: & dicēs dixisti, Tu Israel audi me, & semen Iacob intēde sermonibus meis. Ecce enim ego semino in vobis legem meam, & faciet in vobis fructū, & glorificabimini in eo per seculū. Nam patres vestri accipientes legē, non seruauerunt, & legitima mea non custodierunt, & factus est fructus legis non parens: nec enim poterat, quoniam tuus erat. Nam qui acceperunt, perierunt, non custodiētes quod in eis seminatum fuerat. Et ecce, consuetudo est, vt cum acceperit terra semen, vel nauem mare, vel vas aliquod escam vel potum: cum fuerit exterminatū id, in quo seminatum est, vel in quod missum est: simul id quod seminatū, vel missum est, vel quæ suscepta sunt, exterminantur, & suscepta iam non ma- **D** nent apud nos. Sed nobis sic non factū est. Nos quidem qui legem accepimus peccantes periuimus, & cor nostrū quod suscepit eam: nam lex non periit, sed permansit in suo labore. Et cum loquerer hæc in corde meo, respexi oculis meis, & vidi mulierem in dextera parte. & ecce hæc lugebat, & plorabat cum voce magna, & animo dolebat valde, & vestimenta eius discissa, & cinis super caput eius. Et dimisi cogitatus, in quibus eram cogitans, & conuersus sum ad eam, & dixi ei, Vt quid fles? & quid doles animo? Et dixit ad me, Dimitte me Domine meus, vt defleam me, & adiiciam dolorē: quoniam valde amaro sum animo, & humiliata sum valde. Et dixi ei, Quid passa es? dic mihi. Et dixit ad me, Sterilis fui ego famula tua, & non peperi, habens maritū annis triginta. Ego enim per singulas horas, & per singulos dies, & annos hos triginta deprecor Altissimum nocte, ac die. Et factum est, post triginta annos exaudiuit me Deus ancillam tuam, & vidit humilitatem meam, & attendit tribulationi meæ, & dedit mihi filium: & iucundata sum super eum valde ego, & vir meus, & omnes ciues mei, & honorificabamus valde fortem. Et nutriui eum cum labore multo. Et factum est, cum creuisset, & venisset accipere vxorem, feci diem epuli.

S. PER mulierem flentem, & rursus lætantem, figurata est Ierusalem. CAPVT X.

A ET factum est, cum introisset filius meus in thalamo suo, cecidit, & mortuus est: & euertimus omnes lumina, & surrexerūt omnes ciues mei ad consolandū me, & quieui vsq; in aliū diem vsq; nocte. Et factū est, cum omnes quieuissent vt me cōsolarentur, vt quiescerem: & surrexi nocte, & fugi: & veni sicut vides in hoc campo: & cogito iam non reuerti in ciuitatē, sed hic consistere: & neq; manducare, neq; bibere, sed sine intermissione lugere, & ieiunare vsque dum moriar. Et dereliqui sermones in quibus eram, & respondi cum iracundia ad eam, & dixi, Stulta super omnes mulieres, non vides luctū nostrū, & quæ nobis contingunt? Quoniam Sion mater nostra omni tristitia cōtristatur, & humilitate humiliata est, & luget validissime. Et nunc quoniam omnes lugemus, & tristes sumus: quoniā omnes cōtristati sumus, tu autem cōtristaris in vno filio? Interroga enim terrā, & dicet tibi: quoniā hæc est, quæ debeat lugere casum tantorū super eam germinantiū. Et ex ipsa ab initio omnes nati, & alii venient: & ecce, penè omnes in perditionē ambulant, & exterminiū fit multitudo eorum. Et quis ergo debet lugere magis, nisi hæc quæ tam magnam multitudinē perdidit, quàm tu, quæ pro vno doles? Si autē dicis mihi, Quoniā non est plāctus meus similis terræ: quoniā fructū ventris mei perdidi, quem cum mœroribus peperi, & cum doloribus genui: terra autē secundū viam terræ, abiitq; in ea multitudo præsens, quo modo venit: & ego tibi dico, sicut tu cum labore peperisti, sic & terra dat fructū suum homini ab initio ei qui fecit eam. Nūc ergo retine apud temetipsam dolorē tuum, & fortiter fer qui tibi contigerūt casus. Si enim iustificaueris terminū Dei, & consilium suum recipies in tempore, & in talibus collaudaberis. Ingredere ergo **B** in ciuitatē ad virum tuum. Et dixit ad me, Non faciam neq; ingrediar ciuitatem, sed hic moriar. Et apposui adhuc loqui ad eam, & dixi, Noli facere hunc sermonē, sed consenti persuadenti. Quot enim casus Sion? Consolare propter dolorem Ierusalem. Vides enim quoniā sanctificatio nostra deserta effecta est, & altare nostrū demolitum est, & templum nostrum destructum est, & psalteriū nostrum humiliatum est, & hymnus conticuit, & exultatio nostra dissoluta est, & lumen candelabri nostri extinctum est, & arca testamenti nostri direpta est, & sancta nostra contaminata sunt, & nomen quod inuocatum est super nos, penè prophanatum est: & liberi nostri contumeliam passi sunt, & sacerdotes nostri succensi sunt, & Leuitæ nostri in captiuitatem abierunt, & virgines nostræ coinquinatæ sunt, & mulieres nostræ vim passæ sunt, & iusti nostri rapti sunt, & paruuli nostri perditi sunt, & iuuenes nostri seruierunt, & fortes nostri inualidi facti sunt.

& quod omnium maius signaculum Sion, quoniã resignata est de gloria sua. nam & tradita est in manibus eorum qui nos oderunt. Tu ergo excute tuam tristitiam multam, & depone abs te multitudinẽ dolorum, vt tibi repropitietur fortis, & requiem faciet tibi altissimus requietionem laborum. Et factum est, cum loquebar ad eam, facies eius fulgebat subito & species, coruscus fiebat visus eius, vt essem pauẽs valde ad eam, & cogitarem quid esset hoc. Et ecce, subitò emisit sonitum vocis magnum timore plenum, vt commoueretur terra à mulieris sono. & vidi: & ecce, amplius mulier non comparebat mihi, sed ciuitas ædificabatur, & locus demonstrabatur de fundamentis magnis: & timui, & clamaui voce

C magna, & dixi, Vbi est Vriel angelus, qui à principio venit ad me? quoniam ipse me fecit venire in multitudine in excessu mentis huius, & factus est finis meus in corruptionem, & oratio mea in improperium. Et cum essem loquens ego hæc, ecce venit ad me, & vidit me: & ecce eram positus vt mortuus, & intellectus meus alienatus erat, & tenuit dexteram meã, & confortauit me, & statuit me super pedes meos, & dixit mihi, Quid tibi est? & quare conturbatus est intellectus tuus, & sensus cordis tui? & quare conturbaris? Et dixi, Quoniam dereliquisti me, & ego quidem feci secundum sermones tuos, & exiui in campũ: & ecce vidi & video quod non possum enarrare. Et dixit ad me, Sta vt vir, & commonebo te. Et dixi, Loquere Domine meus tu in me, noli me derelinquere, vt non frustra moriar: quoniam vidi quæ non sciebam, & audio quæ non scio. Aut nunquid sensus meus fallitur, & anima mea somniat? Nunc ergo deprecor te, vt demonstres seruo tuo de excessu hoc. Et respondit ad me, & dixit, Audi me, & doceam te, & dicam tibi de quibus times: quoniam altissimus reuelauit tibi mysteria multa. Vidit rectam viam tuam, quoniam sine intermissione contristabaris pro populo tuo, & valde lugebas propter Sion. Hic ergo intellectus visionis quæ tibi apparuit ante paululum. Quam vidisti lugentem, inchoasti consolari eam. Nunc autem iam speciem mulieris non vides, sed apparuit tibi ciuitas ædificari: & quoniam enarrabat tibi de casu filii sui, hæc absolutio est. Hæc mulier quam vidisti, hæc est Sion: & quoniam di-

D xit tibi quam & nunc conspicies, vt ciuitatem ædificatã. Et quoniam dixit tibi, quia sterilis fuit triginta annis: propter quod erãt anni scilicet triginta, quãdo non erat in ea adhuc oblatio oblata. Et factum est post annos triginta, ædificauit Salomon ciuitatem, & obtulit oblationes, tunc fuit quando peperit sterilis filium. Et quod tibi dixit, quoniam nutriuit eum cum labore, hoc erat, habitatio in Ierusalem. Et quoniam dixit tibi, quòd filius meus veniẽs in suo thalamo mortuus esset, & contigisset ei casus, hoc erat quæ facta est ruina Ierusalem. Et ecce, vidisti similitudinẽ eius: & quoniam filium lugeret, inchoasti consolari eam, & de his quæ contigerunt, hæc erant tibi aperienda. Et nunc videt altissimus, quoniam ex animo contristatus es, & quoniam ex toto corde pateris pro ea, ostendit tibi claritatem gloriæ eius, & pulchritudinem decòris eius. Propterea enim dixit tibi, vt maneres in campo vbi domus non est ædificata. Sciebam enim ego, quoniã Altissimus incipiebat tibi ostendere hæc: propterea dixi tibi, vt venires in agrum vbi non est fundamentum ædificii. Nec enim poterat opus ædificii hominis sustineri in loco, vbi incipiebatur altissimi ciuitas ostẽdi. Tu ergo noli timere, neq; expauescat cor tuum: sed ingredere, & vide splendorem & magnitudinem ædificii, quantum capax est tibi visu oculorum videre: & post hæc audies quantum capit auditus aurium tuarum audire. Tu enim beatus es præ multis, & vocatus es apud altissimum sicut & pauci. Nocte autem quæ in crastinum futura est, manebis hic: & ostendet tibi Altissimus has visiones supremorum, quæ faciet Altissimus his qui habitant super terram à nouissimis diebus. Et dormiui illam noctem & aliam, sicut dixerat mihi.

5. APPARET *Esdræ in visione aquila terribilis uniuersi principatum usurpans.* CAPVT XI.

A ET vidi somniũ, & ecce ascendebat de mari aquila, cui erant duodecim alæ pennarum, & capita tria. Et vidi, & ecce expãdebat alas suas in omnẽ terram, & omnes venti cœli insufflabant in eam, & colligebantur. Et vidi, & de pennis eius nascebantur contrariæ pennæ, & ipsæ fiebant in pennaculis minutis & modicis. Nam capita eius erant quiescentia, & dimidium caput erat maius aliorum capitum, sed ipsa quiescebat cum eis. Et vidi, & ecce aquila volauit in pennis suis, & regnauit super terram, & super eos qui habitant in ea. Et vidi, quoniã subiecta erant ei omnia sub cœlo, & nemo illi contradicebat, neq; vnus de creatura quæ est super terram. Et vidi, & ecce surrexit aquila super vngues suos, & misit vocem pennis suis, dicens, Nolite omnes simul vigilare, dormite vnusquisq; in loco suo, & per tẽpus vigilate. Capita autẽ in nouissimo seruẽtur. Et vidi, & ecce vox non exibat de capitibus eius, sed de medietate corporis eius. Et numeraui cõtrarias pẽnas eius, & ecce ipsæ erãt octo. Et vidi, & ecce à dextera parte surre-

B xit vna penna, & regnauit super omnem terrã. Et factũ est cũ regnaret, venit ei finis, & non apparuit locus eius: & sequens exurrexit, & regnabat. Ipsa multũ tenuit tẽpus. Et factum est cũ regnaret, & veniebat finis eius, vt nõ appareret sicut prior. Et ecce vox emissa est illi, dicẽs, Audi tu quæ tanto tẽpore tenuisti terrã. hæc annuntio tibi antequam incipias non apparere. Nemo post te tenebit tẽpus tuum, sed nec dimidium eius. Et leuauit tertia, & tenuit principatũ sicut & priores: & non apparuit & ipsa. Et sic contingebat & omnibus aliis singulatim principatũ gerere, & iterum nusquam cõparere. Et vidi, & ecce in tempore sequentes pennæ erigebantur à dextera parte, vt tenerent & ipsæ principatũ: & ex his erant quæ tenebãt, sed tamen statim non comparescebant. Nam & aliquæ ex eis erigebantur, sed non tenebant principatũ. Et vidi post hæc, & ecce non comparuerunt duodecim pennæ, & duo pennacula: & nihil supererat in corpore aquilæ, nisi duo capita quiescẽtia & sex pennacula. Et vidi, & ecce sex pennaculis diuisæ sunt duæ, & manserunt sub capite, quod est ad

C dexteram partẽ. Nam quatuor manserunt in loco suo. Et vidi, & ecce subalares cogitabãt se erigere, & tenere principatus. Et vidi & ecce vna erecta est, sed statim non cõparuit. Et secundæ velocius, quàm priores non comparuerũt. Et vidi, & ecce duæ quæ superauerunt apud semetipsas cogitabãt & ipsæ regnare: & in eo cum cogitarent, ecce vnum quiescentium capitum quod erat medium, euigilabat. hoc enim erat duorum capitum maius. Et vidi quoniã completa sunt duo capita secum, & ecce conuersum est caput cum his qui cum eo erant, & comedit duas subalares quæ cogitabant regnare. Hoc etiam caput perconterruit omnem terram, & dominabatur in ea his qui habitant terram cum labore multo, & potentatum tenuit orbis terrarũ super omnes alas quæ fuerunt. Et vidi pòst hæc, & ecce mediũ caput subito non cõparuit, & hoc sicut alæ. Superauerũt autem duo capita, quæ & ipsa similiter regnauerunt super terram, & super eos qui habitant in ea. Et vidi, & ecce deuorauit caput à dextera parte illud quod à læua. Et audiui vocem dicentẽ mihi, Conspice contra te, & considera quod vides. Et vidi, & ecce sicut leo

D concitatus de sylua rugiens: & vidi quoniam emittebat vocem hominis ad aquilam. Et dixit dicens, Audi tu, & loquar ad te, & dicet Altissimus tibi, Nónne tu es qui superasti de quatuor animalibus, quæ feceram regnare in seculo meo, & vt per eos veniret finis temporum eorum? Et quartus veniens deuicit omnia animalia quæ transierunt, & potentatu tenuit seculum cum tremore multo, & omnem orbem cum labore pessimo, & inhabitauit tot temporibus orbem terrarum cum dolo. Et iudicasti terram non cum veritate. Tribulasti enim mansuetos, & læsisti quiescentes, &

dilexisti

dilexisti mẽdaces, & destruxisti habitationes eorũ qui fructificabant: & humiliasti muros eorũ qui te non nocuerũt. Et ascendit cõtumelia tua vsq; ad Altissimũ, & superbia tua ad Fortẽ. Et respexit Altissimus superba tempora, & ecce finita sunt, & scelera eius completa sunt. Propterea non appareas tu aquila, & alæ tuæ horribiles, & pennacula tua pessima, & capita tua maligna, & vngues tui pessimi, & omne corpus tuũ vanum, vt refrigeretur omnis terra, & reuertatur liberata de tua vi, & speret iudiciũ & misericordiã eius qui fecit eã.

S. PRIORIS *visionis explicatio cum membris eius.*

CAPVT XII.

A ET factum est, dum loqueretur leo verba hæc ad aquilam: & vidi, & ecce quod superauerat caput, & non comparuerunt quatuor alæ illæ quæ ad eum trãsierũt, & erectæ sunt vt regnarẽt: & erat regnũ eorum exile, & tumultu plenũ. Et vidi, & ecce ipsa nõ apparebant, & omne corpus aquilæ incẽdebatur, & expauescebat terra valde, & ego à tumultu & excessu mẽtis, & à magno timore vigilaui, & dixi spiritui meo, Ecce tu præstitisti mihi hoc in eo, quòd scrutaris vias Altissimi. Ecce adhuc fatigatus sum animo, & spiritu meo inualidus sum valde, & nec modica est in me virtus à multo timore, quam expaui nocte hac. Nunc ergo orabo Altissimũ, vt me cõfortet vsq; in finem. Et dixi, Dominator Domine, si inueni gratiã ante oculos tuos, & si iustificatus sum apud te præ multis, & si certè ascendit deprecatio mea ante faciẽ tuam, conforta me, & ostẽde seruo tuo mihi interpretationẽ & distinctionẽ visus horribilis huius, vt plenissime cõsoleris animã meã. Dignũ enim me habuisti ostẽdere mihi temporũ nouissima. Et dixit ad me, Hæc est interpretatio visionis huius, Aquilã quam vidisti ascendentẽ de mari, hoc est regnũ quod visum est in visione Danieli fratri tuo. Sed non est illi interpretatũ, quoniam ego nunc tibi interpretor. Ecce dies veniunt, & exurget regnũ super terrã, & erit timor acrior omniũ regnorum quæ fuerunt ante eum. Regnabunt autem in ea reges duodecim, vnus post vnum. B Nam secũdus incipiet regnare, & ipse tenebit amplius tempus præ duodecim. Hæc est interpretatio duodecim alarum quas vidisti. Et quam audisti vocem quæ locuta est, non de capitibus eius exeuntẽ, sed de medio corporis eius, hæc est interpretatio, quoniã post tempus regni illius nascentur cõtentiones non modicæ, & periclitabitur vt cadat: & non cadet tunc, sed iterum cõstituetur in suũ initiũ. Et quoniã vidisti subalares octo cohærentes alis eius, hæc est interpretatio, exurgent in ipso octo reges, quorum erunt tempora leuia, & anni citati, & duo quidem ex ipsis perient. Appropinquante autẽ tempore medio, quatuor seruabuntur in tempore, cum incipiet appropinquare tẽpus eius vt finiatur: duæ verò in finem seruabũtur. Et quoniã vidisti tria capita quiescentia, hæc est interpretatio, in nouissimis eius suscitabit Altissimus tria regna, & reuocabit in ea multa, & dominabũtur terram, & qui habitant in ea, cum labore multo super omnes qui fuerũt ante hos. propter hoc ipsi vocati sunt capita aquilæ. Isti enim erunt qui recapitulabũt impietates eius, & qui perficiẽt nouissima eius. Et quoniã vidisti caput maius non apparẽs, hæc est interpretatio eius. quoniam vnus ex eis super lectũ suum morietur, & tamen cũ tor C mentis. Nam duo qui perseuerauerint, gladius eos comedet. Vnius enim gladius comedet qui cum eo: sed tamen hic gladio in nouissimis cadet. Et quoniam vidisti duas subalares traiicientes super caput quod est in dextera parte, hæc est interpretatio. hi sunt quos cõseruauit Altissimus in finẽ suũ, hoc est regnũ exile, & turbationis plenũ. Sicut vidisti & leonem, quem vidisti de sylua euigilantẽ, & rugientẽ, & loquentem ad aquilam, & arguentẽ eam, & iniustitias ipsius per omnes sermones eius sicut audisti: hic est ventus quem seruauit Altissimus in finẽ ad eos, & impietates ipsorũ, & arguet illos, & incutiet corã ipsis discerptiones eorũ. Statuet enim eos in iudicio viuos: & erit, cum arguerit eos, tunc corripiet eos. nam residuũ populum meum liberabit cum miseria, qui saluati sunt super fines meos, & iucundabit eos quoadusque veniet finis dies iudicii: de quo locutus sum tibi ab initio. Hoc somniũ quod vidisti, & hæ interpretationes. Tu ergo solus dignus fuisti scire Altissimi secretũ hoc. Scribe ergo omnia ista in libro quæ vidisti, & pone ea in loco abscondito: & docebis ea sapiẽtes de populo tuo, quorũ corda scis posse D capere & seruare secreta hæc. Tu autẽ adhuc sustine hic alios dies septem, vt tibi ostendatur quicquid visum fuerit Altissimo ostendere tibi. Et profectus est à me. Et factũ est, cum audisset omnis populus quoniã pertransierunt septem dies, & ego non fuissem reuersus in ciuitatẽ, & congregauit se omnis à minimo vsq; ad maximũ: & venit ad me, & dixerunt mihi dicentes, Quid peccauimus tibi, & quid iniustè egimus in te, quoniã derelinquens nos sedisti in loco hoc? Tu enim nobis superes solus ex omnibus populis, sicut botrus de vinea, & sicut lucerna in loco obscuro, & sicut portus & nauis saluata à tempestate. Aut non sufficiũt nobis mala quæ contingunt? Si ergo tu nos dereliqueris, quanto nobis erat melius si essemus succensi & nos cum incendio Sion? Nec enim nos sumus meliores eorum qui ibi mortui sunt. Et plorauerunt voce magna. Et respõdi ad eos, & dixi, Confide Israel, & noli tristari tu domus Iacob. Est enim memoria vestri coram Altissimo, & fortis non est oblitus vestri in tentatione. Ego enim non dereliqui vos, neq; excessi à vobis: sed veni in hũc locum, vt deprecarer pro desolatione Sion, vt quærerem misericordiã pro humilitate sanctificationis vestræ. Et nunc ite vnusquisq; vestrum in domum suam, & ego veniam ad vos post dies istos. Et profectus est populus, sicut dixi ei, in ciuitatẽ: ego autem sedi in campo septem diebus, sicut mihi mandauit, & manducabam de floribus solummodo agri, de herbis facta est esca mihi in diebus illis.

S. ALTERA *visio Esdræ ostenditur cum interpretatione eius.*

CAPVT XIII.

A ET factũ est post dies septẽ, & somniaui somniũ nocte. Et ecce de mari ventus exurgebat, vt conturbaret omnes fluctus eius. Et vidi, & ecce conualescebat ille homo cũ millibus cœli: & vbi vultũ suũ vertebat vt cõsyderaret, tremebãt omnia quæ sub eo videbãtur: & vbicunq; exibat vox de ore eius ardescebãt omnes qui audiebãt voces eius, sicut quiescit terra quãdo senserit ignẽ. Et vidi post hæc, & ecce cõgregabatur multitudo hominũ, quorũ non erat numerus de quatuor ventis cœli, vt debellarent hominẽ qui ascẽderat de mari. Et vidi, & ecce sibimetipsi sculpserat montẽ magnũ, & volauit super eũ. Ego autẽ quæsiui videre regionẽ, vel locum vnde sculptus esset mons, & nõ potui. Et post hæc vidi, & ecce, omnes qui cõgregati sunt ad eũ, vt expugnarẽt eum, timebãt valde, tamẽ audebant pugnare. Et ecce, vt vidit impetũ multitudinis veniẽtis nõ leuauit manũ suam, neq; phrameã tenebat, neq; aliquod vas bellicosum, nisi solũmodo vt vidi, quoniã emisit de ore suo sicut flatum ignis, & de labiis eius spiritus flammæ, & de lingua eius emittebat scintillas, & tempestates, & commista sunt omnia simul, hic flatus ignis, & spiritus flammæ, & multitudo tempestatis: & concidit super multitudinẽ in impetu, quæ præparata erat pugnare, & succẽdit omnes, vt subitò nihil videretur de innumerabili multitudine, nisi solummo B do puluis, & fumi odor: & vidi, & extimui. Et post hæc vidi ipsum hominem descendentẽ de monte, & vocantem ad se multitudinẽ aliam pacificã, & accedebat ad eum vultus hominum multorũ quorundam gaudentium, quorundam tristantiũ: aliqui verò alligati, aliqui adducentes ea eis qui offerebãtur. & ægrotaui à multitudine pauoris, & experge factus sum, & dixi, Tu ab initio demonstrasti seruo tuo mirabilia

hæc, &

hæc, & dignũ me habuisti vt susciperes deprecationẽ meam: & nunc demonstra mihi adhuc interpretationem somnii huius. Sicut enim existimo in sensu meo, væ qui derelicti fuerunt in diebus illis: & multo plus væ his qui non sunt derelicti. Qui enim non sunt derelicti, tristes erant. Intelligo nũc quæ sunt reposita in nouissimis diebus, & occurrent eis, sed & his qui derelicti sunt. Propter hoc venerunt enim in pericula magna, & necessitates multas, sicut ostendunt somnia hæc. Attamen facilius est periclitantẽ venire in hunc, quàm pertransire, sicut nubem à seculo, & nunc videre quæ contingunt in nouissimo. Et respondit ad me, & dixit, Et visionis interpretationẽ dicam tibi: & de quibus locutus es, adaperiam tibi. Quoniã de his dixisti qui derelicti sunt, hæc est interpretatio. Qui aufert periculũ illo tempore, hic se custodiuit. qui in periculo inciderunt, hi sunt, qui habent opera, & fidem ad Fortissimum. Scito ergo quoniam magis beatificati sunt, qui derelicti super eos qui mortui sunt. Hæ interpretationes visionis, quia vidisti virum ascendentẽ de corde maris, ipse est quem conseruat Altissimus multis tẽporibus, qui per semetipsum liberabit creaturã suam: & ipse disponet, qui derelicti sunt. Et quoniã vidisti de ore eius exire, vt spiritũ, & ignem, & tempestatẽ: & quoniã non tenebat phrameam, neq; vas bellicosum: corrupit enim impetus eius multitudi-

C nem, quæ venerat expugnare eũ. hæc est interpretatio. Ecce dies veniunt, quando incipiet Altissimus liberare eos qui super terram sunt: & veniet in excessu mẽtis super eos qui inhabitant terrã. Et alii alios cogitabũt debellare: ciuitas ciuitatem, & locus locũ, & gens aduersus gentẽ, & regnum aduersus regnũ. Et erit, cum fient hæc, & contingent signa quæ antè ostendi tibi: & tunc reuelabitur filius meus, quem vidisti, vt virum ascendentẽ. Et erit quãdo audierint omnes gentes vocem eius: & derelinquet vnusquisq; in regione sua bellum suum, quod habẽt ad alterutrum: & colligetur in vnum multitudo innumerabilis, sicut volẽtes venire, & expugnare eũ. Ipse autem stabit super cacumen montis Sion. Sion autẽ veniet, & ostendetur omnibus parata, & ædificata: sicut vidisti montem sculpi sine manibus. Ipse autem filius meus arguet, quæ adinuenerunt gentes, impietates eorum has, quæ tempestati appropinquauerũt, propter mala cogitamenta eorum, & cruciamẽta, quibus incipient cruciari: quæ assimilatæ sunt flammæ, & perdet eos sine labore per legem quæ igni assimilata est. Et quoniã vidisti eum colligentẽ ad se aliam multitudinem pacificã, hæ sunt decem tribus, quæ captiuæ factæ sunt de terra sua in diebus Osee regis, quem captiuum duxit Salmanasar rex Assyriorum: & transtulit eos trans flumen, & translati sunt in terram aliam. Ipsi autẽ sibi dederunt consilium hoc, vt derelinquerent multitudinẽ gentium, & proficiscerentur in vlteriorẽ regionem, vbi nunquam inhabitauit genus humanũ: vel ibi obseruare legitima sua, quæ non fuerant seruantes in regione sua. Per introitus autẽ angustos flu-

D minis Euphrãten introierunt. Fecit enim eis tũc Altissimus signa, & statuit venas fluminis vsquequo transirent. Per eam enim regionẽ erat via multa itineris, anni vnius & dimidii: nam regio illa vocatur Arsareth. Tunc inhabitauerunt ibi vsque in nouissimo tempore: & nunc iterum cum cœperint venire, iterum Altissimus statuet venas fluminis, vt possint transire: propter hæc vidisti multitudinem cum pace. Sed & qui derelicti sunt de populo tuo, hi sunt qui inueniuntur intra terminũ meum. Factum erit ergo, quando incipiet perdere multitudinem earum, quæ collectæ sunt gentes, proteget eos qui superauerunt populum: & tunc ostendet eis multa plurima portenta. Et dixi ego, Dominator Domine, hoc mihi ostende, propter quod vidi virum ascendentẽ de corde maris. Et dixit mihi, Sicut non potes hæc vel scrutari, vel scire quæ sunt in profundo maris: sic non poterit quisque super terram videre filium meum, vel eos qui cum eo sunt, nisi in tempore diei. Hæc est interpretatio somnii, quod vidisti, & propter quod illuminatus es tu hic solus. Dereliquisti enim tuam, & circa meam vacasti legem, & quæsisti. Vitam enim tuam disposuisti in sapientia, & sensum tuum vocasti matrem: & propter hoc ostẽdi tibi merces apud Altissimũ. erit enim post alios tres dies, ad te alia loquar, & exponam tibi grauia, & mirabilia. Et profectus sum, & transii in campum, multum glorificans & laudans Altissimũ de mirabilibus quæ per tempus faciebat: & quoniam gubernat ipsum, & quæ sunt in temporibus illata, & sedi ibi tribus diebus.

S. APPARET *Dominus Esdræ in rubo, & arcana quædam futura reuelat.* CAPVT XIIII.

A ET factum est tertio die, & ego sedebã sub quercu. Et ecce, vox exiuit contra me de rubo, & dixit, Esdra Esdra. Et dixi, Ecce ego Domine. Et surrexi super pedes meos. Et dixit ad me, Reuelans reuelatus sum super rubũ, & locutus sum Moysi, quando populus meus seruiebat in Aegypto, & misi eum, & eduxi populum meum de Aegypto, & adduxi eum super montem Sina, & detinebam eum apud me diebus multis: & enarraui ei mirabilia multa, & ostendi ei temporum secreta, & finem: & præcepi ei, dicens, Hæc in palàm facies verba, & hæc abscondes. Et nunc tibi dico: signa quæ demonstraui, & somnia quæ vidisti, & interpretationes quas tu vidisti, in corde tuo repone ea: tu enim recipieris ab omnibus, conuerteris residuus cum consilio meo & cum similibus tuis, vsquequo finiantur tempora, quoniam seculum perdidit iuuentutem suam, & tempora appropinquant senescere. Duodecim enim partibus diuisum est seculũ, & trãsierũt eius decima, & dimidium decimæ partis: supersunt autem eius post medium decimæ partis. Nunc ergo dispone domum tuam, & corripe populum tuum, & consolare humiles eorum, &

B renuncia iam corruptelæ, & dimitte abs te mortales cogitationes, & proiice abs te pondera humana, & exue te iam infirmam naturam: & repone in vnam partem molestissima tibi cogitamenta, & festina transmigrare à temporibus his: quæ enim vidisti nunc contigisse mala, iterum horum deteriora facient. quantum enim inualidum fiet seculum à senectute, tantum multiplicabuntur super inhabitantes mala. Prolongauit enim se magis veritas, & appropinquauit mendacium. Iam enim festinat venire, quam vidisti visionem. Et respondi, & dixi corã te Domine, Ecce enim ego abibo, sicut præcepisti mihi, & corripiam præsentem populum. Qui autem iterum nati fuerint, quis commouebit? Positum est ergo seculum in tenebris: & qui inhabitant in eo, sine lumine. Quoniam lex tua incensa est, propter quod nemo scit quæ à te facta sunt, vel quæ incipient opera. Si enim inueni in te gratiam, immitte in me spiritum sanctũ, & scribam omne quod factum est in seculo ab initio, quæ erãt in lege tua scripta, vt possint homines inuenire semitam: & qui voluerint viuere in nouissimis, viuant. Et respondit ad me, & dixit, Vadens congrega populũ, & dices ad eos, vt non quærant te diebus qua-

C draginta. Tu autem præpara tibi buxos multos, & accipe tecum Saream, Dabriam, Salemiam, Echanum, & Asiel, quinque hos qui parati sunt ad scribendum velociter: & venias huc, & ego accendam in corde tuo lucernam intellectus, quæ non extinguetur quoadusque finiantur quæ incipies scribere. Et tunc perfectis quædam palàm facies, quædam sapientibus absconse trades. in crastinum enim hac hora incipies scribere. Et profectus sum, sicut mihi præcepit, & congregaui omnem populum, & dixi, Audi Israel verba hæc: Peregrinati sunt patres nostri ab initio in Aegypto, & liberati sunt inde: & acceperunt legem vitæ, quam non custodierunt, quam & vos post eos transgressi estis: & data est vobis terra in sortem, & terra Sion, & patres vestri, & vos iniquitatem fecistis, & non seruastis vias quas præcepit vobis Altissimus: & iustus iudex cum sit, abstulit à

vobis

vobis in tempore quod donauerat. Et nunc vos hic estis, & fratres vestri introrsum vestrũ sunt. Si ergo imperaueritis sensui vestro, & erudieritis cor vestrum, viui conseruati eritis, & post mortem misericordiam consequemini. Iudiciũ enim post mortem veniet, quãdo iterum reuiuiscemus: & tunc iustorum nomina parebunt, & impiorũ facta ostendentur. Ad D me igitur nemo accedat nunc, neque requirat me vsque dies quadraginta. Et accepi quinque viros, sicut mandauit mihi, & profecti sumus in campum, & mãsimus ibi. Et factus sum in crastinum, & ecce vox vocauit me, dicens, Esdra, aperi os tuum, & bibe quo te potauero. Et aperui os meum, & ecce calix plenus porrigebatur mihi. Hoc erat plenum sicut aqua: color autem eius vt ignis similis. Et accepi, & bibi: & in eo cum bibissem, cor meum cruciabatur intellectu, & in pectua meum increscebat sapientia. Nam spiritua meus conseruabatur memoria. Et apertum est os meum, & non est clausum amplius. Altissimus dedit intellectum quinq; viris, & scripserunt quæ dicebantur excessiones noctis quas non sciebant. Nocte autem manducabant panem, ego autem per diem loquebar, & per noctem non tacebam. Scripti sunt autem per quadraginta dies libri ducenti quatuor. Et factum est cum compleuissent quadraginta dies, locutus est altissimus, dicens, Priora quæ scripsisti, in palàm pone, & legant digni & indigni: nouissimos autem septuaginta conseruabis, vt tradas eos sapientibus de populo tuo. In his enim est vena intellectus, & sapientiæ fons, & scientiæ flumen. Et feci sic.

S. PRAEDICVNTVR *multæ calamitates seculo superuenturæ.*

CAPVT XV.

A Ecce loquere in aures plebis meæ sermones prophetiæ, quos immisero in os tuum, dicit Dominus, & fac vt in charta scribantur, quoniã fideles & veri sunt. Ne timeas à cogitationibus aduersum te, nec turbent te incredulitates dicentiũ, Quoniam omnis incredulus in incredulitate sua morietur. Ecce ego induco, dicit Dominus, super orbem terrarum mala, gladium, & famem & mortem, & interitũ: propter quod superpolluit iniquitas omnem terram, & adimpleta sunt opera nociua illorum. Propterea dicit Dominus: Iam non silebo de impietatibus eorũ quæ irreligiose agunt, nec sustinebo in his quæ iniquè exercẽt: ecce sanguis innoxius & tristis clamat ad me, & animæ iustorum clamant perseueranter. Vindicans vindicabo illos, dicit Dominus, & accipiam omnem sanguinem innoxiũ ex illis ad me. Ecce populus meus quasi grex ad occisionẽ ducitur, iam non patiar illum habitare in terra Aegypti: sed educam eum in manu potenti, & brachio excelso, & percutiam plaga sicut prius, & corrumpam omnem terram eius. Lugebit Aegyptus, & fundamenta eius plaga verberata, & castigatione quas inducet ei Deus. Lugebunt cultores operantes terram, quoniam deficient semina eorum ab vredine & grandine, & à sydere terribili. Væ seculo, & qui habitant in eo: quia appropinquauit gladius & contritio eorum, & exurget gens contra gentem ad pugnam, & rhomphæa in manibus eorum. Erit enim incõstabilitio hominibus, & alii aliis inualescentes non curabunt regem suum & principes, B viæ gestorum suorũ in potentia sua. Concupiscet enim homo in ciuitatem ire, & non poterit. Propter superbiã enim eorum ciuitates turbabuntur, domus exterentur, homines metuent. Non miserebitur homo proximum suum ad irritum faciendum domos eorum in gladiũ, ad diripiendas substantias eorum propter famem panis & tribulationem multam. Ecce ego cõuoco, dicit Deus, omnes reges terræ ad me verendũ, qui sunt ab Oriente, & ab Austro, ab Euro, & à Libano, ad cõuertendos ad se, & reddere quæ dederunt illis: sicut faciunt vsque hodie electis meis, sic faciam & reddam in sinu eorum. Hæc dicit Dominus Deus, Non parcet dextera mea super peccatores, nec cessabit rhomphæa super effundentes sanguinem innoxium super terram. Exiũt ignis ab ira eius, & deuorauit fundamenta terræ, & peccatores quasi stramen incensum. Væ eis qui peccant, & non obseruant mandata mea, dicit Dominus. non parcam illis. Discedite filii à potestate. Nolite contaminare sanctificationem meam, quoniam nouit Dominus omnes qui delinquunt in illum. propterea tradidit eos in mortem, & in occisionem. Iam enim venerunt super orbem terrarũ mala, & manebitis in illis. non enim liberabit vos Deus, propter quod peccastis in eũ. Ecce visio horribilis, & facies illius ab oriente. Et exient nationes draconum Arabum in curribus multis, & sicut flatus eorum numerus fertur super terram, vt iam timeant & trepident omnes qui illos audient carmonii insanientes in ira, & exient vt apri de sylua, & aduenient in virtute magna, & constabunt in pugnam cum illis, & vastabunt portionem terræ Assyriorum. Et post hæc superualescẽt dracones natiuitatis suæ memores, & conuertent se conspirãtes in virtute magna ad persequendos eos. Isti turbabuntur & silebunt in virtute illorũ, & conuertent pedes suos in fugam, & à territorio Assyriorum subsessor obsidebit eos, & cõsumet vnum ex illis, & erit timor & tremor in exercitu illorum, & contentio in reges C ipsorum. Ecce nubes ab oriente, & à septentrione vsque ad meridianũ, & facies earum horrida valde, plena iræ & procellæ, & collident se inuicem, & collident sydus copiosum super terram, & sydus illorum, & erit sanguis à gladio vsque ad ventrem, & fimus hominis vsq; ad substramen cameli, & erit timor & tremor multus super terram, & horrebũt qui videbunt iram illam, & tremor apprehendet illos: & post hæc mouebuntur nimbi copiosi à meridiano, & septentrione, & portio alia ab occidente: & superinualescent venti ab oriente, & recludent eam, & nubem quam suscitauit in ira, & sydus ad faciendam exterritationem ad orientalem ventum & occidentem violabitur: & exaltabuntur nubes magnæ & validæ plenæ iræ, & sydus, vt exterreant omnem terram, & inhabitantes eam, & infundent super omnem locum altum & eminentem sydus terribile, ignem & grandinem, & rhomphæas volantes, & aquas multas, vt etiam impleantur omnes campi, & omnes riui plenitudine aquarum multarum, & demolientur ciuitates, & muros, & mõtes, & colles, & ligna syluarum, & fœnum pratorum, & frumenta eorum. Et transibunt constantes vsque Babylonem, & exterent eam: conuenient ad ipsam, & circuibunt eam, & effundent sydus & omnem iram super eam, & subibit puluis & fumus vsque in cœlum, & omnes in circuitu lugebunt eam: & qui sub ea remanserint, seruient his qui exterruerunt. Et tu Asia concors in spem Babylonis, & gloria personæ eius: væ tibi misera propter quod assimilasti ei, & ornasti filias tuas in fornicatione ad placendum & gloriandum in amatoribus tuis, qui te D cum cupierunt semper fornicari. Odibilem imitata es in omnibus operibus eius, & in adinuentionibus eius, propterea dicit Deus, Immittam tibi mala, viduitatem, paupertatem, & famem, & gladium, & pestem, ad deuastandas domos tuas à violatione, & morte, & gloria virtutis tuæ. Sicut flos siccabitur, cum exurget ardor qui emissus est super te, infirmaberis vt paupercula plagata & castigata à mulieribus, vt non possint te suscipere potentes & amatores. Nunquid ego sic zelabor te, dicit Dominus, nisi occidisses electos meos in omni tempore, exaltans percussionẽ manuũ, & dicens super mortem eorum, cum inebriata esses, Exorna speciem vultus tui? Merces fornicationis tuæ in sinu tuo, propter hoc redditionem accipies. Sicut facies electis meis, dicit Dominus: sic faciet tibi Deus, & tradet te in malum. Et nati tui fame interient: & tu rhomphæa cades, & ciuitates tuæ conterentur, & omnes tui in campo gladio cadent. Et qui sunt in montibus, fame peribunt, & manducabunt carnes suas, & sanguinẽ bibent à fame panis & siti aquæ. Infelix per maria venies, & rursum accipies mala. Et in transitu

allident

alludent ciuitatē occiſam, & exterent aliquam portionē ter-
ræ tuæ, & partem gloriæ tuæ exterminabunt, rurſum reuer-
tētes ad Babylonē ſubuerſam. Et demolita eris illis pro ſtipu
la, & ipſi erūt tibi ignis: & deuorabūt te, & ciuitates tuas, ter
ram tuā, & montes tuos, omnes ſyluas tuas, & lignū fructife
rum igni comburent. Filios tuos captiuos ducent, & cenſum
tuum in prædā habebunt, & gloriā faciei tuæ exterminabūt.

S. HORRENDA *uniuerſo orbi deſolatio in fine futura.*

CAPVT XVI.

A V Ae tibi Babylon & Aſia, væ tibi Aegypte & Sy
ria. Præcingite vos ſaccis & ciliciis, & plangite
filios veſtros, & dolete: quoniam appropinqua-
uit contritio veſtra. Immiſſus eſt vobis gladius,
& quis eſt qui auertat illū? Immiſſus eſt in vobis ignis, & quis
eſt qui extinguat illum? Immiſſa ſunt vobis mala, & quis eſt
qui repellat ea? Nunquid repellet aliquis leonem eſurientem
in ſylua, aut extinguet ignem in ſtipula mox quando cœpe-
rit ardere? Nunquid repellet aliquis ſagittam à ſagittario for
ti miſſam? Dominus fortis immittit mala, & quis eſt qui re-
pellet ea? Exiit ignis ex iracūdia eius, & quis eſt qui extinguat
eum? Coruſcabit, & quis non timebit? Tonabit, & quis non
pauebit? Dominus cōminabitur, & quis non funditus conte
retur à faciē ipſius? Terra tremuit & fundamenta eius, mare
fluctuat de profundo, & fluctus eius diſturbabūtur, & piſces
eius à facie Domini, & à gloria virtutis eius: quoniam fortis
dextera eius quæ arcum tendit: ſagittæ eius acutæ quæ ab
ipſo mittuntur, non deficient cum cœperint mitti in fines ter
ræ. Ecce mittuntur mala, & non reuertentur, donec veniant
ſuper terrā. Ignis ſuccenditur, & non extinguetur, donec con
ſumat fundamenta terræ. Quemadmodum non redit ſagitta
miſſa à valido ſagittario: ſic non reuertentur mala, quæ miſ-
ſa fuerint in terram. Væ mihi, væ mihi: quis me liberabit in
illis diebus? Initium dolorū & multi gemitus, initium famis
& multi interitus, initium bellorum & formidabunt poteſta
tes, initium malorū & trepidabūt omnes. In his quid faciam
B cum venerint mala? Ecce fames & plaga, & tribulatio, & an
guſtia miſſa ſunt flagella in emendatione, & in his omnibus
ſe non conuertent ab iniquitatibus ſuis, neq; flagellorū me-
mores erūt ſemper. Ecce, erit annonæ vilitas ſuper terram,
ſic vt putent ſibi eſſe directam pacem, & tunc germinabunt
mala ſuper terram, gladius, fames, & magna confuſio. A fa-
me enim plurimi qui inhabitant terram interient, & gladius
perdet cæteros, qui ſuperauerint à fame, & mortui ſicut ſter
cora proiicientur, & non erit qui conſoletur eos. Derelin-
quetur enim terra deſerta, & ciuitates eius deiicientur. Non
derelinquetur qui colat terram, & qui ſeminet eam. Ligna da
bunt fructus, & quis vindemiabit illa? Vua matura fiet, &
quis calcabit illam? Erit enim locis magna deſertio. Cupiet
enim homo hominem videre, vel vocem eius audire. Relin
quentur enim de ciuitate decem, & duo de agro qui abſcon-
derint ſe in denſis nemoribus, & ſciſſuris petrarum. quemad
modum dum derelinquuntur in oliueto, & ſingulis arbori-
bus tres aut quatuor oliuæ: aut ſicut in vinea vindemiata ra
cemi relinquuntur ab his qui diligenter vineam ſcrutantur:
ſic relinquētur in diebus illis tres aut quatuor ab ſcrutātibus
domos eorum in rhomphæa. Et relinquetur terra deſerta, &
agri eius inueterabunt, & viæ eius & omnes ſemitæ eius ger
minabunt ſpinas, eo quòd non tranſient homines per eam.
Lugebunt virgines non habentes ſponſos, lugebūt mulieres
non habentes viros, lugebunt filiæ earū non habentes adiu-
torium. ſponſi earum in bello conſumentur, & viri earum in
fame exterentur. Audite verò iſta, & cognoſcite ea ſerui Do
mini. Ecce verbum Domini, excipite illud: ne diis credatis,
de quibus dicit Dominus. Ecce appropinquant mala, & non
tardant. Quemadmodum prægnans cum parit in nono men
ſe filium ſuum, appropinquante hora partus eius ante horas
duas vel tres, dolores circumeūt ventrē eius, & prodeūte in-
fante de ventre non tardabūt vno puncto: ſic non morabun
tur mala ad prodeundū ſuper terram, & ſeculū gemet, & do-
lores circumtenebunt illud. Audite verbū, plebs mea: parate
C vos in pugnā, & in malis ſic eſtote, quaſi aduenæ terræ. Qui
vēdit, quaſi qui fugiat: & qui emit, quaſi qui perditurus. Qui
mercatur, quaſi qui fructū non capiat: & qui ædificat, quaſi
non habitaturus. Qui ſeminat, quaſi qui nō metet: ſic & qui
vineam putat, quaſi qui nō vindemiaturus. Qui nubunt, ſi-
cut quaſi filios non facturi: & qui non nubūt, ſic quaſi vidui.
Propter quod qui laborāt, ſine cauſa laborant. Fructus enim
illorum alienigenæ metent, & ſubſtantiā illorum rapient, &
domos euertent, & filios eorum captiuabunt, quia in capti-
uitate & fame generant natos ſuos. Et qui negotiātur in rapi
na, quantū diu exornāt ciuitates & domos ſuas, & poſſeſſio-
nes & perſonas ſuas, tanto magis adzelabor eos ſuper pecca
ta ſua, dicit Dominus. Quo modo zelatur fornicaria mulie-
rem idoneam & bonam valde, ſic zelabitur iuſtitia iniquita-
tem cum exornat ſe, & accuſat eam in facie, cum venerit qui
defendat exquirentē omne peccatum ſuper terrā. Propterea
nolite ſimilari ei, nec operibus eius: quoniā adhuc puſillum,
& tolletur iniquitas à terra, & iuſtitia regnabit in vos. non di
cat peccator ſe non peccaſſe: quoniā carbones ignis combu
ret ſuper caput eius qui dicit, Non peccaui coram Domino
Deo, & gloria ipſius. Ecce Dominus cognoſcet omnia ope
ra hominū, & adinuentiones illorum, & cogitationes illorū,
& corda illorū. Dixit enim, Fiat terra, & facta eſt: fiat cœlū, &
factum eſt. Et in verbo illius ſtellæ fundatæ ſunt, & nouit nu
merum ſtellarū. Qui ſcrutatur abyſſum, & theſauros illarū:
qui menſus eſt mare, & conceptū eius. Qui cōcluſit mare in
medio aquarū, & ſuſpendit terrā ſuper aquas verbo ſuo. Qui
extendit cœlū quaſi cameram, ſuper aquas fundauit eū. Qui
poſuit in deſerto fontes aquarū, & ſuper verticem montium
lacus ad emittendū flumina ab eminēti petra, vt potaret ter
ram. Qui finxit hominē, & poſuit cor ſuū in medio corpo-
D ris, & miſit ei ſpiritū, vitam, & intellectum, & ſpiramen Dei
omnipotētis qui fecit omnia, & ſcrutinat omnia abſconſa in
abſconſis terræ. Hic nouit adinuentionē veſtram, & quæ co
gitatis in cordibus veſtris, peccantes, & volentes occultare
peccata veſtra. Propter quod Dominus ſcrutinando ſcruti-
nauit omnia opera veſtra, & traducet vos omnes, & vos con
fuſi eritis cum proceſſerint peccata veſtra corā hominibus,
& iniquitates erunt quæ accuſatores ſtabūt in die illo. Quid
facietis? aut quomodo abſcōdetis peccata veſtra corā Deo,
& angelis eius? Ecce iudex Deus, timete eum. Deſinite à pec
catis veſtris, & obliuiſcamini iniquitates veſtras iam agere
eas in ſempiterno, & Deus educet vos, & liberabit de omni
tribulatione. Ecce enim incēditur ardor ſuper vos turbæ co
pioſæ, & rapient quoſdā ex vobis, & cibabunt idôlis occi-
ſos: & qui conſenſerint eis, erunt illis in deriſum, & in impro
periū, & in conculcationē. erit enim locis locus, & in vicinas
ciuitates exurrectio multa ſuper timentes Dominū. Erunt
quaſi inſani, nemini parcentes: ad diripiendū & deuaſtandum
adhuc timentes Dominū, quia deuaſtabunt & diripient ſub-
ſtantias, & de domibus ſuis eos eiiciēt. Tunc parebit proba
tio electorum meorū, vt aurum quod probatur ab igne. Au
dite dilecti mei, dicit Dominus: Ecce adſunt dies tribulatio-
nis, & de his liberabo vos. Ne timeatis, nec hæſitetis: quoniā
Deus dux veſter eſt. Et qui ſeruat mandata & præcepta mea,
dicit Dominus Deus, ne præponderent vos peccata veſtra,
ne ſuperleuent ſe iniquitates veſtræ. Væ qui conſtringuntur
à peccatis ſuis, & obteguntur ab iniquitatibus ſuis, quemad-
modum ager conſtringitur à ſylua, & ſpinis tegitur ſemita
eius, per quam non tranſit homo, & excluditur, & mittitur
ad deuorationem ignis.

FINIS.

Hieronymus ad Chromatium et Heliodorum in Tobiam præfatio.

MIRARI non desino exactionis uestræ instantiam. Exigitis enim ut librũ Chaldæo sermone conscriptum, ad Latinũ stylum traham, librum utiq; Tobiæ: quem Hebræi de catalogo diuinarum scripturarũ secantes, his quæ hagiographa memorant, manciparũt. Feci satis desyderio uestro, non tamen meo studio. Arguunt & nos Hebræorum studia: & imputant nobis, contra suum canonem Latinis auribus ista transferre. Sed melius esse iudicans Pharisæorum displicere iudicio, & episcoporum iussionibus deseruire, institi ut potui. Et quia uicina est Chaldæorum lingua sermoni Hebraico, utriusq; linguæ peritissimum loquacem reperiens, unius diei laborem arripui: & quicquid ille mihi Hebraicis uerbis expressit, hoc ego accito notario sermonibus Latinis exposui. Orationibus uestris mercedem huius operis compensabo, cum gratum uobis didicero me, quod iubere estis dignati, complesse.

Liber Tobiæ.

S. TOBIAS in captiuitatem ductus, in Deum pietatem & proximum non deseruit. CAPVT I.

A TOBIAS ex tribus & ciuitate Nephthali, quæ est in superioribus Galilææ supra Naasson, post viam quæ ducit ad occidentẽ, in sinistro habens ciuitatem Sephet: cum captus esset in diebus Salmanasar regis Assyriorũ, in captiuitate tamẽ positus, viam veritatis non deseruit ita vt omnia quæ habere poterat, quotidie cõcaptiuis fratribus, qui erant ex eius genere, impertiret. Cumq; esset iunior omnibus in tribu Nephthali, nihil tamen puerile gessit in opere. Deniq; cum irent omnes ad vitulos aureos, quos Ieroboam fecerat rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium: & pergebat in Ierusalẽ ad templũ Domini, & ibi adorabat Dominum Deum Israel, omnia primitiua sua, & decimas suas fideliter offerens, ita vt in tertio anno proselytis & B aduenis ministraret omnem decimationẽ. Hæc & his similia secundũ legem Dei puerulus obseruabat. Cum verò factus fuisset vir, accepit vxorem Annam de tribu sua: genuitq; ex ea filium, nomen suum imponẽs ei, quem ab infantia timere Deum docuit, & abstinere ab omni peccato. Igitur cum per captiuitatẽ deuenisset cum vxore sua & filio in ciuitatẽ Niniuen, cum omni tribu sua: & cum omnes ederẽt ex cibis gentilium, iste custodiuit animam suam, & nunquam contaminatus est in escis eorum. Et quoniam memor fuit Domini in toto corde suo, dedit illi Deus gratiam in conspectu Salmanasar regis: & dedit illi potestatem quocunq; vellet ire, ha C bens libertatẽ quæcunq; facere voluisset. Pergebat ergo per omnes qui erant in captiuitate, & monita salutis dabat eis. Cum autem venisset in Rages ciuitatem Medorum, & ex his quibus honoratus fuerat à rege, habuisset decem talenta argenti, & cum in multa turba generis sui Gabelum egentem videret qui erat ex tribu eius, sub chirographo dedit illi memoratum pondus argenti. Post multũ verò temporis mortuo Salmanasar rege, cũ regnaret Sennacherib filius eius pro eo, & filios Israel exosos haberet in conspectu suo, Tobias quotidie pergebat per omnem cognationem suam, & conso D labatur eos, diuidebatq; vnicuiq;, prout poterat, de facultatibus suis. esurientes alebat, nudisque vestimenta præbebat, & mortuis atq; occisis sepulturam solicitus exhibebat. Deniq; cum reuersus esset rex Sennacherib fugiens à Iudæa plagam, quam circa eum fecerat Deus propter blasphemiã suam, & iratus multos occideret ex filiis Israel, Tobias sepeliebat corpora eorum. At vbi nunciatum est regi, iussit eum occidi, & tulit omnem substantiam eius. Tobias verò cum filio suo, & cum vxore fugiens, nudus latuit, quia multi diligebant eum. Post dies verò quadragintaquinque, occiderunt regem filii ipsius, & reuersus est Tobias in domum suam, omnisq; facultas eius restituta est ei.

Tobias fugit idôla. 3. *Re.* 12. *f*

Charitas Tobiæ in fratres.

4. *Re.* 19. *g* *Eccli.* 48. *d* *Esaæ* 37. *g* 1. *Mac.* 7. *f* & 2. *Machа.* 8. *e*

S. TOBIAS mortuorum fatigatus sepultura hirundinis stercore iacens excæcatur. CAPVT II.

A POst hæc verò cum esset dies festus Domini, & factum esset prandiũ bonum in domo Tobiæ, dixit filio suo, Vade, & adduc aliquos de tribu nostra timentes Deum, vt epulentur nobiscum. Cumq; abiisset, reuersus nuntiauit vnum ex filiis Israel iugulatum iacere in platéa. Statimq; exiliens de accubitu suo, relinquens prandiũ, ieiunus peruenit ad corpus: tollensq; illud portauit ad domum suam occultè, vt dum sol occubuisset, cautè sepeliret eum. Cumq; occultasset corpus, manducauit panẽ cum luctu & tremore, memorans illum sermonẽ, quem B dixit Dominus per Amos prophetã, Dies festi vestri conuertentur in lamentationẽ, & luctũ. Cum verò sol occubuisset, abiit, & sepeliuit eum. Arguebãt autem eum omnes proximi eius, dicẽtes, Iam huius rei causa interfici iussus es, & vix effugisti mortis imperium, & iterum sepelis mortuos? Sed Tobias plus timens Deum quàm regem, rapiebat corpora occisorum, & occultabat in domo sua, & mediis noctibus sepeliebat ea. Contigit autem, vt quadam die fatigatus à sepultura, veniens in domum suam, iactasset se iuxta parietẽ, & obdormisset: & ex nido hirundinum dormienti illi, calida ster C cora inciderent super oculos eius, fieretq; cæcus. Hanc autẽ tentationem ideo permisit Dominus euenire illi, vt posteris daretur exemplum patientiæ eius, sicut & sancti Iob. Nam cum ab infantia sua semper Deum timuerit, & mandata eius custodierit, non est cõtristatus contra Deum quòd plaga cæcitatis euenerit ei: sed immobilis in Dei timore permansit, agens gratias Deo omnibus diebus vitæ suæ. Nam sicut beato Iob insultabant reges: ita isti parentes & cognati eius irridebant vitam eius, dicentes, Vbi est spes tua, pro qua eleemosynas, & sepulturas faciebas? Tobias verò increpabat eos, dicens, Nolite ita loqui, quoniam filii sanctorum sumus, & vi D tam illam expectamus, quam Deus daturus est his, qui fidem suam nunquam mutant ab eo. Anna verò vxor eius ibat ad opus textrinum quotidie: & de labore manuum suarum victum, quem consequi potuisset, deferebat. Vnde factum est, vt hœdum caprarum accipiens detulisset domi. Cuius cum vocem balantis vir eius audisset, dixit, Videte ne fortè furtiuus sit. reddite eum dominis suis, quia non licet nobis aut edere ex furto aliquid, aut contingere. Ad hæc vxor

Tobias inuitat timentes Deũ ad prandium.

Amos. 8. *c*

Innocentia Tobiæ.

vxor eius irata respondit, Manifestè vana facta est spes tua, & eleemosynæ tuæ modo apparuerũt. Atque his,& aliis huiuscemodi verbis exprobrabat ei.

S. TOBIAS *patientia, & Saræ septem maritorum orbatio.* CAPVT III.

A Tunc Tobias ingemuit, & cœpit orare cum lachrymis, dicens, Iustus es Domine,& omnia iudicia tua vera sunt: & omnes viæ tuæ misericordia,& veritas,& iudicium. Et nũc Domine memor esto mei,& ne vindictam sumas de peccatis meis, neq; reminiscaris delicta mea vel parentũ meorum. Quoniã non obediuimus præceptis tuis, ideo traditi sumus in direptionẽ, & captiuitatem,& mortem,& in fabulã, & in improperium omnibus nationibus,in quibus dispersisti nos. Et nunc Domine magna iudicia tua,quia nõ egimus secundũ præcepta tua,& non ambulauimus synceriter coram te. Et nunc Domine secundum voluntatem tuam fac mecum,& præcipe in

Oratio Tobiæ ad Deum.

B pace recipi spiritum meum. Expedit enim mihi mori magis quàm viuere. Eadem itaq; die contigit,vt Sara filia Raguelis in Rages ciuitate Medorum,& ipsa audiret improperium ab vna ex ancillis patris sui,quoniam tradita fuerat septẽ viris, & dæmoniũ nomine Asmodæus occiderat eos mox vt ingressi fuissent ad eam. Ergo cum pro culpa sua increparet puellam, respondit ei, dicens, Amplius ex te non videamus filium,aut filiam super terram, interfectrix virorum tuorũ. Nunquid & occidere me vis,sicut etiam occidisti septem viros? Ad hanc vocem perrexit in superius cubiculũ domus suæ:& tribus diebus,& tribus noctibus non manducauit,neque bibit:sed in oratione persistens cum lachrymis deprecabatur Deum,vt ab isto improperio liberaret eam. Factũ est

Oratio cũ ieiunio.

C autem die tertia,dum compleret orationem,benedicens Dominum,dixit, Benedictum est nomẽ tuum Deus patrum nostrorum:qui cum iratus fueris,misericordiã facies,& in tempore tribulationis peccata dimittis his qui inuocant te. Ad te Domine faciem meam conuerto,ad te oculos meos dirigo. Peto Domine,vt de vinculo improperii huius absoluas me,aut certè desuper terrã eripias me. Tu scis Domine quia nunquã concupiui virum,& mundam seruaui animã meam ab omni concupiscentia. Nunquam cum ludentibus miscui me:neque cum his qui in leuitate ambulant, participem me præbui. Virum autẽ cum timore tuo,non cum libidine mea

D consensi suscipere. Et aut ego indigna fui illis, aut illi forsitan mihi non fuerunt digni:quia forsitan viro alii conseruasti me. Non est enim in hominis potestate consilium tuum. Hoc autem pro certo habet omnis qui te colit, quòd vita eius,si in probatione fuerit,coronabitur:si autem in tribulatione fuerit,liberabitur:& si in corruptione fuerit,ad misericordiam tuam venire licebit. Non enim delectaris in perditionibus nostris:quia post tempestatem tranquillum facis,& post lachrymationem & fletum, exultationem infundis. Sit nomen tuum Deus Israel benedictũ in secula. In illo tempore exauditæ sunt preces amborũ in conspectu gloriæ summi Dei:& missus est angelus Domini sanctus Raphael,vt curaret eos ambos,quorũ vno tempore sunt orationes in conspectu Domini recitatæ.

Dei cõsiliũ extra hominis potestatem.

S. SENIOR *Tobias iuniori salutis monita conculcat.* CAPVT IIII.

A Igitur cum Tobias putaret orationẽ suam exaudiri,vt mori potuisset, vocauit ad se Tobiam filium suũ,dixitq; ei, Audi fili mi verba oris mei, & ea in corde tuo quasi fundamentum construe. Cum acceperit Deus animam meam, corpus meum sepeli: & honorẽ habebis matri tuæ omnibus diebus vitæ eius. memor enim esse debes,quæ & quãta pericula passa sit propter te in vtero suo. Cum autem & ipsa compleuerit tempus vitæ suæ,sepelias eam circa me. Omnibus autem diebus vitæ tuæ in mente habeto Deũ:& caue ne aliquando peccato consentias,& prætermittas præcepta Domini Dei nostri. Ex sub-

Eccli. 7. c

B stãtia tua fac eleemosynam,& noli auertere faciem tuam ab vllo paupere:ita enim fiet vt nec à te auertatur facies Domini. Quomodo potueris, ita esto misericors. Si multum tibi fuerit,abundãter tribue:si exiguũ tibi fuerit, etiam exiguum libenter impertiri stude. Præmium enim bonum tibi thesaurizas in die necessitatis,quoniam eleemosyna ab omni peccato,& à morte liberat,& non patietur animam ire in tenebras. Fiducia magna erit coram summo Deo, eleemosyna omnibus facientibus eam. Attende tibi fili mi ab omni fornicatione:& præter vxorem tuam nũquam patiaris crimen sci-

Lucæ 14. c
Prouer. 3. b
Eccli. 4. a & 14. b
Eccli. 29. a

C re. Superbiam nunquam in tuo sensu,aut in tuo verbo dominari permittas:in ipsa enim initium sumpsit omnis perditio. Quicunq; tibi aliquid operatus fuerit,statim ei mercedẽ restitue,& merces mercennarii tui apud te omnino non remaneat. Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias. Panem tuum cum esurientibus & egenis comede: & de vestimentis tuis nudos tege. Panem tuum, & vinum tuum super sepulturam iusti constitue,& noli ex eo manducare,& bibere cum peccatoribus. Consilium semper à sapien-

Leuit. 19. c
Deut. 24. c
Matth. 7. b

D te perquire. Omni tempore benedic Deum: & pete ab eo vt vias tuas dirigat,& omnia consilia tua in ipso permaneant. Indico etiam tibi fili mi dedisse me decem talenta argenti, dum adhuc infantulus esses, Gabelo, in Rages ciuitate Medorum,& chirographum eius apud me habeo: & ideo perquire quomodo ad eum peruenias, & recipias ab eo supra memoratum pondus argenti, & restituas ei chirographum suum. Noli timere fili mi, pauperem quidem vitã gerimus, sed multa bona habebimus,si timuerimus Deum,& recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene.

S. RAPHAEL *angelus Tobiam iuniorem ducit in Rages ciuitatem Medorum.* CAPVT V.

A Tunc respondit Tobias patri suo,& dixit, Omnia quæcunq; præcepisti mihi faciam pater. Quomodo autem pecuniam hanc requiram, ignoro. Ille me nescit, & ego eum ignoro:quod signum dabo ei? Sed neq; viam,per quam pergatur illuc, aliquando cognoui. Tunc pater suus respondit illi,& dixit, Chirographum quidem illius apud me habeo:quod dum illi ostenderis,statim restituet. Sed perge nunc,& inquire tibi aliquem fidelem virum, qui eat tecum salua mercede sua: dum adhuc viuo, vt recipias eam. Tunc egressus Tobias, inuenit iuuenẽ splendidum stantem præcinctum,& quasi paratum ad ambulandum. Et ignorans quòd angelus Dei esset, salutauit eum,

B & dixit, Vnde te habemus bone iuuenis? At ille respõdit, Ex filiis Israel. Et Tobias dixit ei, Nosti viam quæ ducit in regionem Medorum? Cui respondit, Noui, & omnia itinera eius frequenter ambulaui, & mansi apud Gabelum fratrem nostrum,qui moratur in Rages ciuitate Medorum,quæ posita est in monte Ecbatanis. Cui Tobias ait, Sustine me obsecro, donec hæc ipsa nuntiem patri meo. Tunc ingressus Tobias,indicauit vniuersa hæc patri suo. Super quæ admiratus pater,rogauit vt introiret ad eum. Ingressus itaque salutauit eum,& dixit, Gaudium tibi sit semper. Et ait Tobias, Quale gaudium mihi erit, qui in tenebris sedeo,& lumen cœli non

C video? Cui ait iuuenis, Forti animo esto, in proximo est vt à Deo cureris. Dixit itaq; illi Tobias, Nunquid poteris perducere filium meum ad Gabelum in Rages ciuitate Medorum? Et cum redieris,restituam tibi mercedem tuam. Et dixit ei angelus, Ego ducam,& reducam eum ad te. Cui Tobias respondit, Rogo te, indica mihi de qua domo, aut de qua tribu es tu? Cui Raphael angelus dixit, Genus quæris mercenarii,an ipsum mercenariũ qui cum filio tuo eat? Sed ne fortè sollicitum te reddam,ego sum Azarias Ananiæ magni filius.

gni filius. Et Tobias respondit, Ex magno genere es tu. Sed peto ne irascaris, quòd voluerim cognoscere genus tuũ. Dixit autem illi angelus, Ego sanũ ducam, & sanum tibi reducã filium tuũ. Respondens autẽ Tobias, ait, Bene ambuletis, & sit Deus in itinere vestro, & angelus eius comitetur vobiscum. Tunc paratis omnibus quæ erant in via portanda, fecit Tobias vale patri suo & matri suæ, & ambulauerunt ambo simul. Cumq; profecti essent, cœpit mater eius flere, & dicere, Baculum senectutis nostræ tulisti, & transmisisti à nobis. Nunquam fuisset ipsa pecunia, pro qua misisti eum. Sufficiebat enim nobis paupertas nostra, vt diuitias computaremus hoc, quòd videbamus filium nostrũ. Dixitq; ei Tobias, Noli flere, saluus perueniet filius noster, & saluus reuertetur ad nos, & oculi tui videbunt illum. Credo enim quòd angelus Dei bonus comitetur ei, & bene disponat omnia quæ circa eum geruntur, ita vt cum gaudio reuertatur ad nos. Ad hanc vocem cessauit mater eius flere, & tacuit.

S. ANGELI consilio exenterat Tobias piscem, unde medicamina tollit. CAPVT VI.

PRofectus est autem Tobias, & canis secutus est eum, & mansit prima mansione iuxta fluuium Tigris. Et exiuit vt lauaret pedes suos, & ecce piscis immanis exiuit ad deuorãdum eum. Quem expauescens Tobias, clamauit voce magna, dicens, Domine inuadit me. Et dixit ei angelus, Apprehẽde branchiã eius, & trahe eum ad te. Quod cum fecisset, attraxit eum in siccum, & palpitare cœpit ante pedes eius. Tunc dixit ei angelus, Exentera hunc piscem: & cor eius, & fel, & iecur repone tibi. sunt enim hæc necessaria ad medicamẽta vtiliter. Quod cũ fecisset, assauit carnes eius, & secum tulerunt in via: cætera salierunt quæ sufficerent eis, quousq; peruenirent in Rages ciuitatem Medorum. Tunc interrogauit Tobias angelum, & dixit ei, Obsecro te Azaria frater, vt dicas mihi quod remedium habebunt ista quæ de pisce seruare iussisti? Et respondens angelus, dixit ei, Cordis eius particulã, si super carbones ponas, fumus eius extricat omne genus dæmoniorum, siue à viro, siue à muliere, ita vt vltra non accedat ad eos. Et fel valet ad vngendos oculos in quibus fuerit albugo, & sanabuntur. Et dixit ei Tobias, Vbi vis vt maneamus? Respondensq; angelus, ait, Est hic Raguel nomine, vir propinquus de tribu tua, & hic habet filiam nomine Saram: sed neq; masculum, neq; fœminam vllam habet aliam præter eam. Tibi debetur omnis substantia eius, & oportet eã te accipere coniugem. Pete ergo eam à patre eius, & dabit tibi eam in vxorem. Tunc respondit Tobias, & dixit, Audio quia tradita est septem viris, & mortui sunt: sed & hoc audiui, quia dæmonium occidit illos. Timeo ergo, ne forte & mihi hæc eueniant: & cum sim vnicus parentibus meis, deponã senectutem illorum cum tristitia ad inferos. Tunc angelus Raphael dixit ei, Audi me, & ostendã tibi qui sunt quibus præualere potest dæmonium. Hi nanq; qui coniugiũ ita suscipiunt, vt Deum à se, & à sua mente excludãt, & suæ libidini ita vacent, sicut equus & mulus, quibus non est intellectus: habet potestatem dæmonium super eos. Tu autem cũ acceperis eam, ingressus cubiculũ, per tres dies continens esto ab ea, & nihil aliud, nisi orationibus vacabis cũ ea. Ipsa autẽ nocte, incenso iecore piscis, fugabitur dæmoniũ. Secunda verò nocte, in copulatione sanctorũ patriarcharum admitteris. Tertia autẽ nocte benedictionem cõsequẽris, vt filii ex vobis procreentur incolumes. Trãsacta autẽ tertia nocte, accipies virginẽ cum timore Domini, amore filiorũ magis quàm libidine ductus, vt in semine Abrahæ benedictionem in filiis consequaris.

Sanctitas nuptiarũ.

S. TOBIAS accepit Saram in uxorem, & nuptiis celebratis preparatum est illis alterum cubiculum. CAPVT VII.

INgressi sunt autem ad Raguelẽ, & suscepit eos Raguel cũ gaudio. Intuensq; Tobiam Raguel dixit Annæ vxori suæ, Quàm similis est iuuenis iste consobrino meo. Et cum hæc dixisset, ait, Vnde estis iuuenes fratres nostri? At illi dixerũt, Ex tribu Nephthali sumus, ex captiuitate Niniue. Dixitq; illis Raguel, Nostis Tobiã fratrẽ meũ? Qui dixerunt, Nouimus. Cumq; multa bona loqueretur de eo, dixit angelus ad Raguelẽ, Tobias, de quo interrogas, pater istius est. Et misit se Raguel, & cum lachrymis osculatus est eũ, & plorans supra collũ eius, dixit, Benedictio sit tibi fili mi, quia boni & optimi viri filius es. Et Anna vxor eius, & Sara ipsorũ filia lachrymatæ sunt. Postquã autẽ locuti sunt, præcepit Raguel occidi arietẽ, & parari conuiuiũ. Cumq; hortaretur eos discumbere ad prandium, Tobias dixit, Hic ego hodie nõ mãducabo, neq; bibã, nisi prius petitionẽ meam cõfirmes & promittas mihi dare Saram filiã tuam. Quo audito verbo Raguel, expauit sciens quid euenerit illis septẽ viris qui ingressi sunt ad eã: & timere cœpit ne fortè & huic similiter cõtingeret. Et cũ nutaret, & non daret petẽti vllũ responsum, dixit ei angelus, Noli timere dare eam isti, quoniã huic timẽti Deũ debetur cõiunx filia tua: propterea alius nõ potuit habere illam. Tunc dixit Raguel, Non dubito, quòd Deus preces, & lachrymas meas in conspectu suo admiserit. Et credo, quoniã ideo fecit vos venire ad me, vt & ista cõiungeretur cognationi suæ secundum legẽ Moysi: & nunc noli dubiũ gerere quòd tibi eam tradam. Et apprehendẽs dexterã filiæ suæ, dextræ Tobiæ tradidit, dicens, Deus Abrahã, & Deus Isaac, & Deus Iacob vobiscum sit, & ipse coniũgat vos, impleatq; benedictionẽ suã in vobis. Et accepta charta, fecerũt conscriptionẽ coniugii. Et post hæc epulati sunt, benedicentes Deũ. Vocauitq; Raguel ad se Annã vxorem suam, & præcepit ei vt præpararet alterum cubiculum. Et introduxit illuc Saram filiã suam, & lachrymata est. Dixitq; ei, Forti animo esto filia mea: Dominus cœli det tibi gaudium pro tædio quod perpessa es.

Num. 36.c

Benedictio coniugalis.

S. TOBIAS cum Sara iacens à dæmonio per orationem liberatur: illisq; præparato sepulchro dos magna assignatur. CAPVT VIII.

POstquam verò cœnauerũt, introduxerunt iuuenem ad eam. Recordatus itaq; Tobias sermonũ angeli, protulit de cassidili suo partẽ iecoris, posuitq; eam super carbones viuos. Tunc Raphael angelus apprehẽdit dæmoniũ, & religauit illud in deserto superioris Aegypti. Tunc hortatus est virginẽ Tobias, dixitq; ei, Sara, exurge, & deprecemur Deum hodie, & cras, & secundum cras: quia his tribus noctibus Deo iungimur: tertia autem transacta nocte, in nostro erimus cõiugio. Filii quippe sanctorũ sumus, & nõ possumus ita cõiungi, sicut gẽtes quæ ignorant Deũ. Surgentes autẽ pariter, instanter orabant ambo simul, vt sanitas daretur eis. Dixitque Tobias, Domine Deus patrũ nostrorũ, benedicant te cœli & terræ, mareq; & fontes, & flumina, & omnes creaturę tuæ quæ in eis sunt. Tu fecisti Adam de limo terræ, dedistiq; ei adiutoriũ Euam. Et nunc Domine tu scis, quia non luxuriæ causa accipio sororem meã coniugẽ, sed sola posteritatis dilectione, in qua benedicatur nomen tuum in secula seculorũ. Dixit itaq; Sara, Miserere nobis Domine, miserere nobis, & consenescamus ambo pariter sani. Et factũ est circa pullorũ cantũ, accersiri iussit Raguel seruos suos, & abierunt cũ eo pariter, vt foderent sepulcbrũ. Dicebat enim, Ne fortè simili modo euenerit ei, quo & cæteris illis septẽ viris, qui sunt ingressi ad eam. Cumq; parassent fossam, reuersus Raguel ad vxorẽ suã, dixit ei, Mitte vnã ex ancillis tuis, & videat si mortuus est, vt sepeliam eũ antequã illucescat dies. At illa misit vnam ex ancillis suis. Quæ ingressa cubiculũ, reperit eos saluos & incolumes, secum pariter dormiẽtes. Et reuersa, nuntiauit bonũ nuntiũ,

Tobias hortatur Sarã ad orationem.

Oratio Tobiæ.

Gen. 2.b

& benedixerunt Dominum, Raguel videlicet, & Anna vxor
eius, & dixerunt, Benedicimus te Domine Deus Israel, quia
D non contigit quemadmodũ putabamus. Fecisti enim nobiscum misericordiã tuam, & exclusisti à nobis inimicũ persequentem nos. Misertus es autẽ duobus vnicis. Fac eos Domine plenius benedicere te: & sacrificium tibi laudis tuæ, & suæ sanitatis offerre, vt cognoscat vniuersitas gentiũ quia tu es Deus solus in vniuersa terra. Statimq; præcepit seruis suis Raguel, vt replerẽt terra fossam quam fecerant, priusquã elucesceret. Vxori autẽ suæ dixit vt instrueret conuiuiũ, & præpararet omnia quæ in cibos erant iter agentibus necessaria. Duas quoq; pingues vaccas, & quatuor arietes occìdi fecit, & parari epulas omnibus vicinis suis, cunctisq; amicis. Et adiurauit Raguel Tobiam, vt duas hebdomadas moraretur apud se. De omnibus autẽ quæ possidebat Raguel, dimidiã partẽ dedit Tobiæ, & fecit hanc scripturam, vt pars dimidia quæ supererat post obitũ eorũ, Tobiæ dominio deueniret.

Gratias agũt Domino Raguel & vxor eius.

S. RAPHAEL *petit Rages urbem Medorum, & chirographum restituens pecuniam recipit.* CAPVT IX.

A TVnc vocauit Tobias angelũ ad se, quem quidem hominem existimabat: dixitq; ei, Azaria frater, peto vt auscultes verba mea: Si meipsum tradã tibi seruũ, non ero condignus prouidentiæ tuæ. Tamen obsecro te, vt assumas tibi animalia siue seruitia, & vadas ad Gabelũ in Rages ciuitatẽ Medorũ: reddasq; ei chirographum suũ, & recipies ab eo pecuniã, & roges eum venire
B ad nuptias meas. Scis enim ipse, quoniã numerat pater meus dies: & si tardauero vna die plus, contristatur anima eius. Et certè vides quomodo adiurauit me Raguel, cuius adiuramẽtũ spernere non possum. Tunc Raphael assumens quatuor ex seruis Raguelis, & duos camelos, in Rages ciuitatem Medorũ perrexit: & inueniens Gabelum, dedit ei chi-
C rograpũ suũ, & recepit omnẽ pecuniã. Indicauitq; ei de Tobia filio Tobiæ, omnia quæ gesta sunt: fecitq; eum secũ venire ad nuptias. Cumq; ingressus esset domũ Raguelis, inuenit Tobiã discumbentẽ: & exiliens, osculati sunt seinuicem: & fleuit Gabelus, benedixitq; Deum, & dixit, Benedicat te Deus Israel, quia filius es optimi viri, & iusti, & timẽtis Deũ,
D & eleemosynas faciẽtis: & dicatur benedictio super vxorẽ tuã, & super parẽtes vestros: & videatis filios vestros, & filios filiorũ vestrorũ, vsq; in tertiã & quartã generationẽ: & sit semen vestrũ benedictũ à Deo Israel, qui regnat in secula seculorũ. Cumq; omnes dixissent amen, accesserũt ad cõuiuiũ: sed & cũ timore Domini nuptiarũ cõuiuiũ exercebant.

S. PARENTES *Tobiæ longam eius moram queruntur.*
CAPVT X.

A CVmverò moras faceret Tobias, causa nuptiarũ, solicitus erat pater eius Tobias, dicens, Putas quare moratur filius meus, aut quare detẽtus est ibi? Putásne Gabelus mortuus est, & nemo reddet illi pecuniam? Cœpit autẽ contristari nimis ipse & Anna vxor eius cũ eo: & cœperũt ambo simul flere, eo quòd die statuto minime reuerteretur filius eorum ad eos. Flebat igitur mater eius irremediabilibus lachrymis, atque dicebat, Heu
B me fili mi, vt quid te misimus peregrinari lumen oculorũ nostrorum, baculũ senectutis nostræ, solatiũ vitæ nostræ, spem posteritatis nostræ? Omnia simul in te vno habẽtes, te nõ debuimus dimittere ire à nobis. Cui dicebat Tobias, Tace, & noli turbari, sanus est filius noster: satis fidelis est vir ille cum quo misimus eum. Illa autẽ nullo modo consolari poterat, sed quotidie exiliens circũspiciebat & circuibat vias omnes per quas spes remeandi videbatur, vt procul videret eum si
C fieri posset venientem. At verò Raguel dicebat ad generum suum, Mane hic, & ego mittam nuntium salutis de te ad Tobiam patrem tuum. Cui Tobias ait, Ego noui quia pater meus & mater mea modo dies computant, & cruciatur spiritus eorũ in ipsis. Cumq; verbis multis rogaret Raguel Tobiam, & ille eũ nulla ratione vellet audire, tradidit ei Saram, & dimidiam partẽ omnis substãtiæ suæ in pueris, in puellis, in pecudibus, in camelis, & in vaccis, & pecunia multa: & saluum atq; gaudentẽ dimisit eum à se, dicens, Angelus Do-
D mini sanctus sit in itinere vestro, perducatq; vos incolumes, & inueniatis omnia rectè circa parentes vestros, & videant oculi mei filios vestros priusquã moriar. Et apprehendentes parentes filiam suam, osculati sunt eam, & dimiserunt ire: monentes eam honorare soceros, diligere maritũ, regere familiã, gubernare domũ, & seipsam irreprehẽsibilẽ exhibere.

Parẽtes Saræ docẽt eã officiũ vxoris probæ.

S. TOBIAS *iunior cum gaudio domum repedans, patri uisum restituit.* CAPVT XI.

A CVmq; reuerterentur, peruenerũt ad Charan quæ est in medio itinere cõtra Niniuem, vndecimo die. Dixitq; angelus, Tobia frater, scis quemadmodum reliquisti patrẽ tuũ. Si placet itaq; tibi, præcedamus, & lento gradu insequãtur iter nostrũ familiæ, simul cũ coniuge tua, & cũ animalibus. Cumq; hoc placuisset vt irent, dixit Raphael ad Tobiam, Tolle tecũ ex felle piscis: erit enim necessariũ. Tulit itaq; Tobias ex felle illo, & abierunt. Anna autẽ sedebat secus viã quotidie in supercilio
B montis, vnde respicere poterat de lõginquo. Et dum ex eodem loco specularetur aduentum eius, vidit à longe, & illico cognouit venientẽ filiũ suũ: currensq; nuntiauit viro suo, dicens, Ecce venit filius tuus. Dixitq; Raphael ad Tobiam, At vbi introieris domũ tuã, statim adora Dominũ Deũ tuum: & gratias agens ei, accede ad patrẽ tuũ, & osculare eum. Statimq; lini super oculos eius ex felle isto piscis, quod portas tecum. Scias enim quoniã mox aperientur oculi eius, & videbit pater tuus lumen cœli, & in aspectu tuo gaudebit. Tunc præcucurrit canis, qui simul fuerat in via: & quasi nũtius ad-
C ueniẽs, blandimẽto suæ caudæ gaudebat. Et cõsurgẽs cæcus pater eius, cœpit offendens pedibus currere: & data manu puero, occurrit obuiã filio suo. Et suscipiẽs osculatus est eũ cum vxore sua, & cœperũt flere præ gaudio. Cũq; adorassent Deũ, & gratias egissent, cõsederunt. Tunc sumẽs Tobias de felle piscis, liniuit oculos patris sui. Et sustinuit quasi dimidiam ferè horã: & cœpit albugo ex oculis eius, quasi membrana oui, egredi. Quam apprehẽdens Tobias traxit ab oculis eius, statimq; visum recepit. Et glorificabant Deum, ipse videlicet & vxor eius, & omnes qui sciebant eum. Dicebatq; Tobias, Benedico te Domine Deus Israel, quia tu castigasti
D me, & tu saluasti me: & ecce, ego video Tobiã filiũ meum. Ingressa est etiã post septẽ dies Sara vxor filii eius, & omnis familia & pecora sana, & cameli, & pecunia multa vxoris, sed & illa pecunia quam receperat à Gabelo: & narrauit parentibus suis omnia beneficia Dei quæ fecisset circa eũ per hominẽ qui eũ duxerat. Veneruntq; Achior & Nabath consobrini Tobiæ, gaudentes ad Tobiã, & congratulantes ei de omnibus bonis quæ circa illum ostenderat Deus. Et per septem dies epulantes, omnes cum gaudio magno gauisi sunt.

Percurrit canis quasi nuntius.

S. ANGELVS *Raphael se suamq; conditionem manifestat.*
CAPVT XII.

TVnc vocauit ad se Tobias filiũ suum, dixitq; ei, Quid possumus dare viro isti sancto, qui venit tecũ? Respondens Tobias, dixit patri suo, Pater, quam mercedẽ dabimus ei? aut quid dignũ poterit esse beneficiis eius? Me duxit, & reduxit sanũ, pecuniam à Gabelo ipse recepit, vxorem ipse me habere fecit, & dæmonium ab ea ipse cõpescuit, gaudiũ parentibus eius fecit, meipsum à deuoratione piscis eripuit, te quoq; videre fecit lumen cœli, & bonis omnibus per eum repleti sumus. Quid illi ad hæc poterimus dignũ dare? Sed peto te pater mi, vt roges
eum,

eum, si fortè dignabitur medietatem de omnibus quæ allata sunt, sibi assumere. Et vocãtes eũ, pater scilicet & filius tulerunt eũ in partẽ: & rogare cœperũt, vt dignaretur dimidiam partem omniũ quæ attulerãt, acceptã habere. Tunc dixit eis occultè, Benedicite Deũ cœli, & corã omnibus viuẽtibus cõfitemini ei, quia fecit vobiscũ misericordiã suã. Etenim sacramẽtũ regis abscõdere, bonum est: opera autem Dei reuelare & confiteri, honorificum est. Bona est oratio cum ieiunio: & eleemosyna magis quàm thesauros auri recondere. quoniam eleemosyna à morte liberat, & ipsa est quæ purgat pec-

C cata, & facit inuenire vitã æternã. Qui autẽ faciunt peccatũ & iniquitatẽ, hostes sunt animæ suæ. Manifesto ergo vobis veritatẽ, & non abscondã à vobis occultũ sermonẽ. Quãdo orabas cũ lachrymis, & sepeliebas mortuos, & derelinquebas prãdiũ tuũ: & mortuos abscõdebas per diẽ in domo tua, & no ctẽ sepeliebas eos, ego obtuli orationẽ tuã Domino. Et quia acceptus eras Deo, necesse fuit vt tentatio probaret te. Et nũc misit me Dominus vt curarẽ te, & Saram vxorẽ filii tui à dæmonio liberarem. Ego enim sum Raphael angelus vnus ex septẽ, qui astamus ante Dominũ. Cumq; hæc audis-

Oportet eũ qui Deo gratus est, tentatione probari.

D sent, turbati sunt, & trementes ceciderũt super terrã in faciẽ suã. Dixitq; eis angelus, Pax vobis, nolite timere. Etenim cũ essem vobiscũ, per voluntatẽ Dei erã: ipsum benedicite, & cantate illi. Videbar quidẽ vobiscũ mãducare, & bibere: sed ego cibo inuisibili, & potu, qui ab hominibus videri nõ potest, vtor. Tempus est ergo, vt reuertar ad eũ qui me misit: vos autẽ benedicite Deũ, & narrate omnia mirabilia eius. Et cũ hæc dixisset, ab aspectu eorũ ablatus est, & vltrà eũ videre non potuerũt. Tunc prostrati per horas tres in faciẽ, benedixerunt Deũ: & exurgentes narrauerũt omnia mirabilia eius.

S. TOBIAS *senior benedixit & confitetur Domino.*

CAPVT XIII.

A Periens autẽ Tobias senior os suum, benedixit Dominũ, & dixit, Magnus es Domine in æternum, & in omnia secula regnũ tuũ: quoniam tu flagellas, & saluas: deducis ad inferos, & reducis: & non est qui effugiat manũ tuam. Confitemini Domino filii Israel, & in conspectu gentiũ laudate eũ: quoniã ideò dispersit vos inter gentes, quæ ignorant eum, vt vos enarretis mirabilia eius, & faciatis scire eos quia non est alius Deus omnipotens præter eũ. Ipse castigauit nos propter iniquitates nostras, & ipse saluabit nos propter misericordiã suam.

Deu. 32. f 1. Reg. 2. a Sap. 16. b

B Aspicite ergo quæ fecit nobiscũ, & cum timore cõfitemini illi: regemq; seculorũ exaltate in operibus vestris. Ego autẽ in terra captiuitatis meæ cõfitebor illi: quoniã ostẽdit maiestatem suã in gentẽ peccatricẽ. Conuertimini itaq; peccatores, & facite iustitiã corã Deo, credentes quòd faciat vobiscum misericordiam suã. Ego autẽ, & anima mea in eo lætabimur. Benedicite Dominũ omnes electi eius: agite dies lætitiæ, & cõfitemini illi. Ierusalẽ ciuitas Dei, castigauit te Dominus in operibus manuũ tuarũ. Confitere Domino in bo-

Prophetia Ierusalem.

C nis tuis, & benedic Deũ seculorũ, vt reædificet in te tabernaculum suum, & reuocet ad te omnes captiuos, & gaudeas in omnia secula seculorũ. Luce splendida fulgebis, & omnes fines terræ adorabũt te. Nationes ex longinquo ad te venient: & munera deferẽtes, adorabũt in te Dominũ, & terrã tuã in sanctificationẽ habebũt. Nomẽ enim magnũ inuocabunt in te. Maledicti erunt qui cõtempserint te, & condemnati erunt omnes qui blasphemauerint te: benedictiq; erunt, qui ædificauerint te. Tu autẽ lætaberis in filiis tuis, quoniã omnes be-

D nedicẽtur, & cõgregabuntur ad Dominũ. Beati omnes qui diligũt te, & qui gaudẽt super pace tua. Anima mea benedic Dominũ, quoniã liberauit Ierusalẽ ciuitatẽ suã à cunctis tribulationibus eius Dominus Deus noster. Beatus ero, si fuerint reliquiæ seminis mei ad videndã claritatẽ Ierusalẽ. Portæ Ierusalẽ ex sapphiro, & smaragdo ædificabũtur: & ex lapide pretioso omnis circuitus murorum eius. Ex lapide candido, & mundo omnes plateæ eius sternẽtur: & per vicos eius halleluia cãtabitur. Benedictus Dominus, qui exaltauit eam, vt sit regnum eius in secula seculorum super eam. Amen.

Apoc. 21.

S. TOBIAS *senior moriturus filium & nepotes ad pietatem hortatur.*

CAPVT XIIII.

A ET consummati sunt sermones Tobiæ. Et postquam illuminatus est Tobias, vixit annis quadraginta duobus, & vidit filios nepotũ suorũ. Completis itaq; annis centũ duobus, sepultus est honorificè in Niniue. Quinquaginta namq; & sex annorum lumen oculorũ amisit: sexagenarius verò recepit. Reliquum verò vitæ suæ in gaudio fuit, & cum bono profectu timoris Dei

Aetas Tobiæ senioris.

B perrexit in pace. In hora autẽ mortis suæ vocauit ad se Tobiam filium suũ, & septẽ iuuenes filios suos nepotes suos, dixitq; eis, Prope erit interitus Niniue. non enim excidit verbum Domini: & fratres nostri qui dispersi sunt à terra Israel, reuertentur ad eã. Omnis autẽ deserta terra eius replebitur, & domus Dei, quæ in ea incensa est, iterum reædificabitur: ibiq; reuertentur omnes timentes Deum, & relinquent gentes idola sua, & venient in Ierusalem, & inhabitabunt in ea: & gaudebunt in ea omnes reges terræ, adorantes Deum Israel.

Prædicit Tobias Niniue destructionem, & Ierusalẽ restaurationẽ.

C Audite ergo filii mei patrem vestrum: Seruite Domino in veritate, & inquirite vt faciatis quæ placita sunt illi: & filiis vestris mandate vt faciant iustitias, & eleemosynas, vt sint memores Dei, & benedicant eum in omni tempore in veritate, & in tota virtute sua. Nunc ergo filii audite me, & nolite manere hic: sed quacunq; die sepelieritis matrem vestram circa me in vno sepulchro, ex eo dirigite gressus vestros, vt exeatis hinc. Video enim quia iniquitas eius finem

Exhortatio Tobiæ.

D dabit ei. Factum est autem post obitum matris suæ, Tobias abscessit ex Niniue cum vxore sua, & filiis, & filiorum filiis, & reuersus est ad soceros suos. Inuenitq; eos incolumes in senectute bona: & curam eorum gessit, & ipse clausit oculos eorum: & omnem hæreditatem domus Raguelis ipse percepit: viditque quintam generationem, filios filiorum suorum. Et completis annis nonagintanouem in timore Domini cum gaudio sepelierunt eum. Omnis autẽ cognatio eius, & omnis generatio eius in bona vita, & in sancta conuersatione permansit, ita vt accepti essent tam Deo, quàm hominibus, & cunctis habitantibus in terra.

FINIS.

Hieronymi præfatio in librum Iudith.

APVD Hebræos, liber Iudith inter hagiographa legitur: cuius authoritas ad roboranda illa quæ in contentionem veniunt, minus idonea iudicatur. Chaldæo tamen sermone conscriptus, inter historias computatur. Sed quia hunc librum synodus Nicena in numero sanctarum scripturarum legitur computasse, acquieui postulationi vestræ, imò exactioni: & sepositis occupationibus quibus vehementer arctabar, huic unam lucubratiunculam dedi, magis sensum è sensu quàm ex uerbo uerbum transferens. Multorum codicum uarietatem uitiosissimã amputaui: sola ea, quæ intelligentia integra in uerbis Chaldæis inuenire potui, Latinis expressi. Accipite Iudith uiduam, castitatis exemplum, & triumphali laude perpetuis eam præconijs declarate. Hanc enim non solum fœminis, sed & uiris imitabilem dedit, qui castitatis eius remunerator, uirtutem ei talem tribuit, ut inuictum omnibus hominibus uinceret, & insuperabilem superaret.

Liber Iudith.

S. NABVCHODONOSOR *victo rege Medorũ cunctis regnis cupit imperare.* CAPVT I.

A ARPHAXAD itaque rex Medorum subiugauerat multas gentes imperio suo, & ipse ædificauit ciuitatẽ potentissimam, quam appellauit Ecbatanis. Ex lapidibus quadratis & sectis fecit muros eius, in altitudine cubitorũ septuaginta, & in latitudine cubitorum triginta: turres verò eius posuit in altitudine cubitorũ centum. B Per quadrum verò earum latus vtrunq; vicenorum pedum spatio tẽdebatur. posuitq; portas eius in altitudine turrium. Et gloriabatur quasi potens in potẽtia exercitus sui, & in gloria quadrigarum suarũ. Anno igitur duodecimo regni sui, Nabuchodonosor rex Assyriorũ, qui regnabat in Niniue ciuitate magna, pugnauit contra Arphaxad: & obtinuit C eum in campo magno, qui appellatur Ragau, circa Euphráten, & Tigrin, & Iadason in campo Erioch regis Elicorum. Tunc exaltatũ est regnũ Nabuchodonosor, & cor eius eleuatum est: & misit ad omnes qui habitabant in Cilicia, & Damasco, & Libano: & ad gẽtes quæ sunt in Carmelo, & Cedar, & inhabitantes Galilæam in campo magno Esdrelon: & ad omnes qui erãt in Samaria & trans flumen Iordanẽ vsque D ad Ierusalem, & omnem terram Iesse, quousque perueniatur ad montes Aethiopiæ. Ad hos omnes misit nuntios Nabuchodonosor rex Assyriorũ, qui omnes vno animo contradixerunt, & remiserunt eos vacuos, & sine honore abiecerunt. Tunc indignatus Nabuchodonosor rex ad omnem terram illam, iurauit per thronum & regnum suum, quòd defenderet se de omnibus regionibus his.

S. HOLOFERNAS *à Nabuchodonosor mittitur omnia regna & populos vastaturus.* CAPVT II.

A ANno tertiodecimo Nabuchodonosor regis, vicesima & secunda die mensis primi, factum est verbum in domo Nabuchodonosor regis Assyriorũ, vt defenderet se. Vocauitq; omnes maiores, omnesq; duces, & bellatores suos, & habuit cum eis mysterium consilii sui. Dixitq; cogitationem suam in eo esse, vt omnem terrã suo subiugaret imperio. Quod dictum, cum placuisset omnibus, vocauit Nabuchodonosor rex Holofernem principem militiæ suæ, & dixit ei, Egredere aduersum omne regnum occidentis: & contra eos præcipue qui con- B tempserunt imperium meũ. Non parcet oculus tuus vlli regno, omnemq; vrbem munitam subiugabis mihi. Tunc Holofernes vocauit duces, & magistratus virtutis Assyriorum: & dinumerauit viros in expeditionẽ, sicut præcepit ei rex, centum viginti millia peditum pugnatorũ, & equites sagittarios duodecim millia. Omnemq; expeditionẽ suã fecit præire in multitudine innumerabiliũ camelorũ, cum his quæ exercitibus sufficerent copiose: boum quoq; armenta, gregesq; ouium, quorũ non erat numerus. Frumentũ ex omni Syria in transitu suo parari cõstituit. Aurum verò & argentum, de C domo regis assumpsit multum nimis. Et profectus est ipse & omnis exercitus, cum quadrigis & equitibus, & sagittariis, qui cooperuerũt faciẽ terræ, sicut locustæ. Cumq; pertransisset fines Assyriorum, venit ad magnos montes Ange, qui sunt à sinistro Ciliciæ, ascẽditq; omnia castella eorũ, & obtinuit omnẽ munitionẽ. Effregit autem ciuitatem opinatissimam Melothi, prædauitq; omnes filios Tharsis & filios Ismahel, qui erant contra faciem deserti, & ad austrum terræ D Chellon. Et transiuit Euphráten, & venit Mesopotamiã: & fregit omnes ciuitates excelsas quæ erãt ibi, à torrente Mambre, vsquequo perueniatur ad mare: & occupauit terminos eius, à Cilicia vsq; ad fines Iapheth, qui sunt ad austrum. Adduxitq; omnes filios Madiã, & prædauit omnem locupletationem eorũ, omnesq; resistentes sibi occidit in ore gladii. Et post hæc descendit in campos Damasci in diebus messis, & succendit omnia sata, omnesq; arbores & vineas fecit incidi, & cecidit timor illius super omnes inhabitãtes terram.

S. HOLOFERNES *sese sponte dedentibus non parcit, nec vrbibus ac diis eorum.* CAPVT III.

A TVnc miserunt legatos suos vniuersarũ vrbium, ac prouinciarum reges ac principes, Syriæ scilicet & Mesopotamiæ, & Syriæ Sobal, & Libyæ, atq; Ciliciæ, qui venientes ad Holofernem, dixerunt, Desinat indignatio tua circa nos. Melius est enim, vt viuẽtes seruiamus Nabuchodonosor regi magno, & subditi simus tibi, quàm morientes cũ interitu nostro ipsi serui- B tutis nostræ dãna patiamur. Omnis ciuitas nostra, omnisq; possessio, omnes mõtes, & colles, & campi, & armẽta boum, gregesq; ouium & caprarum, equorumq; & camelorum, & vniuersæ facultates nostræ atq; familiæ in cõspectu tuo sunt. sint omnia sub lege tua. Nos etiam & filii nostri, serui tui sumus. Veni nobis pacificus dominus, & vtere seruitio nostro, sicut placuerit tibi. Tunc descendit de montibus cum equitibus in virtute magna, & obtinuit omnem ciuitatem, & o- C mnem inhabitantẽ terram. De vniuersis autẽ vrbibus, assumpsit sibi auxiliarios viros fortes, & electos ad bellũ. Tantusq; metus prouinciis illis incubuit, vt vniuersarũ vrbium habitatores principes, & honorati simul cũ populis exirẽt in obuiam venienti, excipientes eum cum coronis, & lampadibus ducentes choros in tympanis & tibiis. Nec ista tamen faciẽ- D tes ferocitatem eius pectoris mitigare potuerũt. Nam & ciuitates eorum destruxit, & lucos eorum excidit. Præceperat enim illi Nabuchodonosor rex, vt omnes deos terræ exterminaret, videlicet vt ipse solus diceretur deus ab his nationibus quæ potuissent Holofernis potentia subiugari. Pertransiens autem Syriam Sobal, & omnem Apameam, omnemq; Mesopotamiam, venit ad Idumæos in terram Gabaa, accepitq; ciuitates eorum, & sedit ibi per triginta dies, in quibus diebus adunari præcepit vniuersum exercitum virtutis suæ.

S. FILII *Israel sese muniunt aduersus Holofernem, hortante eos ad hoc Eliachim sacerdote.* CAPVT IIII.

A TVnc audientes hæc filii Israel, qui habitabant in terra Iuda, timuerũt valde à facie eius. Tremor etiã & horror inuasit sensus eorũ, ne hoc faceret Ierusalem & templo Domini, quod fecerat cæteris ciuitatibus & templis earum. Et miserunt in omnem Samariam per circuitum vsque Iericho, & præoccupauerunt omnes vertices montiũ. Et muris circundederũt vicos suos, B & congregauerunt frumenta in præparationẽ pugnæ. Sacerdos etiam Eliachim, scripsit ad vniuersos qui erant contra Esdrelon, quæ est cõtra faciẽ campi magni, iuxta Dothaim, & vniuersis per quos viæ trãsitus esse poterat, vt obtinerent ascensus montium, per quos via esse poterat ad Ierusalem, & illic custodirent vbi angustũ iter esse poterat inter montes. Et fecerunt filii Israel secundũ quod constituerat eis sacerdos Domini Eliachim. Et clamauit omnis populus ad Dominum instãtia magna; & humiliauerũt animas suas in ieiu- C niis & orationibus, ipsi & mulieres eorũ. Et induerunt se sacerdotes ciliciis, & infantes prostrauerunt cõtra faciem templi Domini, & altare Domini operuerunt cilicio. Et clamauerunt ad Dominũ Deum Israel vnanimiter, ne darentur in prædam infantes eorum, & vxores eorũ in diuisionem, & ciuitates eorum in exterminiũ, & sancta eorũ in pollutionem, & fierent in opprobrium gentibus. Tunc Eliachim sacerdos

Domini

Domini magnus circuiuit omnē Iſrael, allocutuſq; eſt eos,
D dicens, Scitote quoniā exaudiet Dominus preces veſtras, ſi
manentes permāſeritis in ieiuniis, & orationibus in conſpe-
Exod. 17.d ctu Domini. Memores eſtote Moyſi ſerui Domini, qui A-
malec cōfitentē in virtute ſua, & in potētia ſua, & in exercitu
ſuo, & in clypeis ſuis, & in curribus ſuis, & in equitibus ſuis,
non ferro pugnādo, ſed precibus ſanctis orando deiecit. ſic
erunt vniuerſi hoſtes Iſrael, ſi perſeuerauerítis in hoc opere
quod cœpiſtis. Ad hanc igitur exhortationē eius deprecan-
tes Dominum, permanebant in conſpectu Domini, ita vt
etiam hi qui offerebant Domino holocauſta, præcincti ci-
liciis offerrent ſacrificia Domino, & erat cinis ſupra capita
eorum. Et ex toto corde ſuo omnes orabant Deum, vt viſi-
taret populum ſuum Iſrael.

S. ACHIOR *monet Holofernem ne cōtra Iudæos temerè pugnet.*

CAPVT V.

A NVntiatumq; eſt Holoferni principi militiæ Aſſy-
riorum, quòd filii Iſrael præpararent ſe ad reſi-
ſtendum, ac montiū itinera concluſiſſent: & fu-
rore nimio exarſit in iracūdia magna, vocauitq;
omnes principes Moab & duces Ammō, & dixit eis, Dicite
mihi quis ſit populus iſte, qui montana obſidet: aut quæ, &
quales, & quantæ ſint ciuitates eorū: quæ etiā ſit virtus eo-
rum, aut quæ ſit multitudo eorū, vel quis rex militiæ illorū:
& quare præ omnibus qui habitāt in oriēte, iſti cōtempſerūt
nos, & non exierunt in obuiā nobis, vt ſuſciperēt nos cū pa-
ce? Tunc Achior dux omniū filiorū Ammon reſpōdens, ait,
Si digneris audire domine mi, dicā veritatem in conſpectu
tuo de populo iſto, qui in mōtanis habitat, & nō egredietur
verbum falſum ex ore meo. Populus iſte ex progenie Chal-
Gen. 11.d dæorum eſt. hic primū in Meſopotamia habitauit, quoniam
noluerunt ſequi deos patrū ſuorum, qui erant in terra Chal-
B dæorum. Deſerentes itaq; ceremonias patrum ſuorū, quæ in
multitudine deorum erant, vnū Deum cœli coluerunt, qui
Gen. 12.a & præcepit eis vt exirēt inde, & habitarēt in Charan. Cumq;
Gen. 46.a operuiſſet omnē terram fames, deſcenderunt in Aegyptum,
illicq; per quadringentos annos ſic multiplicati ſunt, vt dinu
merari eorum nō poſſet exercitus. Cumq; grauaſſet eos rex
Aegypti, atq; in ædificationibus vrbiū ſuarum in luto & la-
tere ſubiugaſſet eos, clamauerūt ad Dominum ſuum, & per-
Exod. 14.e cuſsit totam terram Aegypti plagis variis. Cumq; eiecuſſent
eos Aegyptii à ſe, & ceſſaſſet plaga ab eis, & iterū eos vellent
capere, & ad ſuū ſeruitiū reuocare, fugientibus his Deus cœ-
li mare aperuit, ita vt hinc inde aquæ quaſi murus ſolidaren-
tur, & iſti pede ſicco fundū maris perambulādo tranſirēt. In
quo loco dum innumerabilis exercitus Aegyptiorum eos
perſequeretur, ita aquis coopertus eſt, vt non remaneret vel
Exod. 16.a vnus qui factū poſteris nuntiaret. Egreſſus etiā mare rubrū,
deſerta Sina montis occupauerunt, in quibus nunquā homo
C habitare potuit, vel filius hominis requieuit. Illic fontes ama
ri obdulcati ſunt eis ad bibendum, & per annos quadraginta
annonam de cœlo cōſecuti ſunt. Vbicunq; ingreſsi ſunt ſine
arcu & ſagitta, & abſq; ſcuto & gladio, Deus eorum pugna-
uit pro eis, & vicit. Et non fuit qui inſultaret populo iſti, niſi
quando receſsit à cultu Domini Dei ſui. Quotieſcunq; autē
præter ipſum Deum ſuū, alterum coluerūt, dati ſunt in præ-
dam, & in gladium, & in opprobrium. Quotieſcunq; autem
pœnituerūt ſe receſsiſſe à cultura Dei ſui, dedit eis Deus cœ-
li virtutē reſiſtēdi. Deniq; Chananæū regē, & Iebuzæum, &
Pherezæum, & Hethæū, & Heuæū, & Amorrhæū, & omnes
potentes in Heſebon proſtrauerūt, & terras eorum & ciuita
tes eorum ipſi poſſederunt: & vſque dum non peccarent in
conſpectu Dei ſui, erant cum illis bona. Deus enim illorum
odit iniquitatem. Nam & ante hos annos cum receſsiſſent à
via quam dederat illis Deus, vt ambularent in ea, extermina
ti ſunt prælis à multis nationibus, & plurimi eorum captiui

D abducti ſunt in terrā non ſuam. Nuper autem reuerſi ad Do
minum Deum ſuū, ex diſperſione qua diſperſi fuerant, adu-
nati ſunt, & aſcenderūt montana hæc omnia, & iterum poſsi
dent Ieruſalem, vbi ſunt ſanctaſanctorum. Nunc ergo mi do
mine, perquire ſi eſt aliqua iniquitas eorū in conſpectu Dei
eorum: & aſcendemus ad illos, quoniam tradens tradet illos
Deus eorum tibi, & ſubiugati erunt ſub iugo potentiæ tuæ.
Si verò non eſt offenſio populi huius coram Deo ſuo, non
poterimus reſiſtere illis, quoniam Deus eorum defendet il-
los, & erimus in opprobrium vniuerſæ terræ. Et factum eſt
cum ceſſaſſet loqui Achior verba hæc, irati ſunt omnes ma-
gnates Holofernis, & cogitabant interficere eum, dicentes
ad alterutrum, Quis eſt iſte, qui filios Iſrael poſſe dicat reſi-
ſtere regi Nabuchodonoſor & exercitibus eius, homines in-
ermes, & ſine virtute, & ſine peritia artis pugnæ? Vt ergo
agnoſcat Achior quoniam fallit nos, aſcendamus in monta-
na: & cum capti fuerint potentes eorū, tunc cum eiſdē gla-
dio tranſuerberabitur: vt ſciat omnis gens quoniam Nabu-
chodonoſor deus terræ eſt, & præter ipſum alius non eſt.

S. ACHIOR *ab Holoferne traditur in manus Iudæorum.*

CAPVT VI.

A FActum eſt autem, cum ceſſaſſent loqui, indigna-
tus Holofernes vehementer, dixit ad Achior,
Quoniā prophetaſti nobis, dicēs, quòd gens Iſ-
rael defendatur à Deo ſuo, vt oſtendā tibi quo-
niam nō eſt Deus, niſi Nabuchodonoſor, cū percuſſerimus
eos omnes ſicut hominē vnum, tunc & ipſe cū illis Aſſyrio-
rum gladio interibis, & omnis Iſrael tecū perditione diſpe-
riet: & probabis quoniam Nabuchodonoſor dominus ſit
vniuerſæ terræ. tuncq; gladius militiæ meæ tranſiet per late-
ra tua, & confixus cades inter vulneratos Iſrael, & nō reſpira
bis vltrà, donec extermineris cū illis. Porrò autē ſi prophe-
tiam tuam verā exiſtimas, nō concidat vultus tuus, & pallor
qui faciem tuā obtinet, abſcedat à te, ſi verba mea hæc putas
impleri non poſſe. Vt autē noueris quia ſimul cum illis hæc
B experieris, ecce ex hac hora illorū populo ſociaberis: vt dum
dignas mei gladii pœnas exceperint, ipſe ſimul vltioni ſubia
ceas. Tunc Holofernes præcepit ſeruis ſuis vt comprehende
rent Achior, & ducerēt eum in Bethuliam, & traderent eum
in manus filiorum Iſrael. Et accipientes eum ſerui Holofer-
nis, profecti ſunt per campeſtria: ſed cum appropinquaſſent
ad montana, exierunt contra eos fundibularii. Illi autem di-
uertentes à latere montis, ligauerūt Achior ad arborem ma-
nibus & pedibus, & ſic vinctū de reſtibus dimiſerunt eum, &
reuerſi ſunt ad dominum ſuum. Porrò filii Iſrael Deſcen-
dentes de Bethulia, venerunt ad eum. Quem ſoluentes duxe-
runt ad Bethuliam, atq; in medium populi illum ſtatuentes,
C percūctati ſunt quid rerum eſſet quòd illū vinctū Aſſyrii re
liquiſſent. In diebus illis erāt illic principes, Ozias filius Mi
cha de tribu Simeō, & Charmi, qui & Gothoniel. In medio
itaq; ſeniorum, & in conſpectu omniū, Achior dixit omnia
quæ locutus ipſe fuerat ab Holoferne interrogatus: & quali-
ter populus Holofernis voluiſſet propter hoc verbum inter-
ficere eum, & quemadmodū ipſe Holofernes iratus iuſſerit
eum Iſraelitis hac de cauſa tradi: vt dū vinceret filios Iſrael,
tūc & ipſum Achior diuerſis iubeat interire ſuppliciis, pro-
pter hoc quòd dixiſſet, Deus cœli defenſor eorū eſt. Cumq;
Achior vniuerſa hæc expoſuiſſet, omnis populus cecidit in
faciem, adorantes Dominum, & communi lamentatione &
fletu vnanimes preces ſuas Domino effuderūt, dicentes, Do
D mine Deus cœli & terræ, intuere ſuperbiam eorum, & reſpi-
ce ad noſtram humilitatē, & faciem ſanctorū tuorum atten
de, & oſtende quoniā non derelinquis præſumentes de te: &
præſumentes de ſe, & de ſua virtute gloriantes, humilias. Fi-
nito itaq; fletu, & per totam diem oratione populorū com-
pleta, cōſolati ſunt Achior, dicētes, Deus patrū noſtrorum,

cuius tu virtutem prædicasti, ipse tibi hanc dabit vicissitudinem, vt eorum magis tu interitum videas. Cum verò Dominus Deus noster dederit hanc libertatem seruis suis, sit & tecum Deus in medio nostri: vt sicut placuerit tibi, ita cum tuis omnibus conuerseris nobiscum. Tunc Ozias, finito consilio, suscepit eum in domum suam, & fecit cœnam magnam. Et vocatis omnibus presbyteris, simul expleto ieiunio refecerunt. Postea verò conuocatus est omnis populus, & per totam noctem intra ecclesiam orauerunt, petentes auxilium à Deo Israel.

Orant Iudæi contra potētiā Holofernis.

S. HOLOFERNES obsessa Bethulia obsessos siti cruciat obstructo aquæductu illorum. CAPVT VII.

A Holofernes autem altera die præcepit exercitibus suis vt ascenderent cōtra Bethuliā. Erant autem pedites bellatorum centū viginti millia, & equites viginti duo millia, præter præparationes virorum illorum quos occupauerat captiuitas, & abducti fuerant de prouinciis, & vrbibus vniuersæ iuuentutis. Omnes parauerant se pariter ad pugnam contra filios Israel, & venerunt per crepidinem montis vsq; ad apicem, qui respicit super Dothain, à loco qui dicitur Belma vsq; ad Chelmon, qui est contra Esdrelon. Filii autem Israel, vt viderunt multitudinem illorum, prostrauerunt se super terrā, mittentes cinerem super capita sua, vnanimes orantes vt Deus Israel misericordiam suam ostenderet super populum suum. Et assumentes arma sua bellica, sederūt per loca quæ ad angusti itineris tramitem dirigūt inter montosa, & erant custodientes B ea tota die & nocte. Porrò Holofernes, dum circuit per gyrum, reperit quòd fons qui influebat, aquæductum illorum à parte australi extra ciuitatem dirigeret, & incidi præcepit aquæductum illorū. Erant tamen non longe à muris fontes, ex quibus furtim videbantur haurire aquam ad refocillandum potius, quàm ad potandum. Sed filii Ammon & Moab accesserunt ad Holofernē, dicentes, Filii Israel nō in lancea, nec in sagitta confidunt, sed montes defendunt illos, & muniunt illos colles in præcipitio constituti. Vt ergo sine congressione pugnæ possis superare eos pone custodes fontiū, vt non hauriant aquam ex eis, & sine gladio interficies eos, vel certe fatigati tradent ciuitatē suam, quam putant in montibus positam superari non posse. Et placuerunt verba hæc corā Holoferne, & corā satellitibus eius, & cōstituit per gy- C rum cētenarios per singulos fontes. Cumq; ista custodia per dies viginti fuisset expleta, defecerunt cisternæ, & collectiones aquarum omnibus inhabitantibus Bethuliam, ita vt non esset intra ciuitatē vnde satiarentur vel vna die, quoniam ad mensuram dabatur populis aqua quotidie. Tunc ad Oziam congregati omnes viri, fœminæq;, iuuenes, & paruuli, omnes simul vna voce dixerunt, Iudicet Deus inter nos & te, quoniam fecisti in nos mala, nolens loqui pacificè cum Assyriis, & propter hoc vendidit nos Deus in manibus eorū. Et ideo non est qui adiuuet, cum prosternamur ante oculos eorum in siti & perditione magna. Et nunc congregate vniuersos qui in ciuitate sunt, vt sponte tradamus nos omnes populo Holofernis. Melius est enim, vt captiui benedicamus Dominum viuentes, quàm moriamur, & simus opprobrium omni carni, cum videamus vxores nostras & infantes nostros mo- D ri ante oculos nostros. Contestamur hodie cœlū & terram, & Deum patrum nostrorum, qui vlciscitur nos secundum peccata nostra, vt iam tradatis ciuitatē in manu militiæ Holofernis, vt sit finis noster breuis in ore gladii, qui longior efficitur in ariditate sitis. Et cū hæc dixissent, factus est fletus & vlulatus magnus in ecclesia omnibus, & per multas horas vna voce clamauerunt ad Deum, dicentes, Peccauimus cum patribus nostris, iniustè egimus, iniquitatē fecimus. Tu quia pius es miserere nostri, & in tuo flagello vindica iniquitates nostras, & noli tradere confitentes te populo qui igno-

Filii Israel orant Deū pro auxilio.

Psal. 105.a

rat te: vt non dicant inter gentes, Vbi est Deus eorū? Et cum fatigati his clamoribus, & his fletibus lassati siluissent, exurgens Ozias, infusus lachrymis, dixit, Aequo animo estote fratres, & hos quinq; dies expectemus à Domino misericordiam. Fortitan enim indignationem suam abscindet, & dabit gloriam nomini suo. Si autem transactis quinq; diebus non venerit adiutorium, faciemus hæc verba quæ locuti estis.

S. IVDETH vacillantes & præ timore deditionem cogitantes Iudæos consolatur & firmat. CAPVT VIII.

A Et factum est, cum audisset hæc verba Iudith vidua, quæ erat filia Merari, filii Idox, filii Ioseph, filii Oziæ, filii Elai, filii Iamnor, filii Gedeō, filii Raphaim, filii Achitob, filii Melchiæ, filii Enan, filii Nathaniæ, filii Salathiel, filii Simeon, filii Ruben: & vir eius fuit Manasses, qui mortuus est in diebus messis hordeaceæ. instabat enim super alligantes manipulos in campo, & venit æstus super caput eius, & mortuus est in Bethulia ciuitate sua, & sepultus est illic cum patribus suis. Erat autem Iudith relicta eius vidua iam annis tribus, & mensibus sex. Et in superioribus domus suæ fecit sibi secretum cubiculum, in quo cum puellis suis clausa morabatur: & habens super lumbos suos cilicium, ieiunabat omnibus diebus vitæ suæ, præter sabbatha, & neomenias, & festa domus Israel. Erat autem eleganti aspectu nimis, cui vir suus reliquerat diuitias multas & familiā copiosam, ac possessiones armentis boum & gregibus ouium plenas. Et erat hæc in omnibus famosissima, quoniam timebat Dominum valde: nec erat qui loqueretur B de illa verbum malū. Hæc itaq; cum audisset quoniā Ozias promisisset, quòd transacto quinto die traderet ciuitatem, misit ad presbyteros Chabri, & Charmi. Et venerunt ad illam, & dixit illis, Quod est hoc verbum, in quo consensit Ozias, vt tradat ciuitatem Assyriis, si intra quinq; dies non venerit vobis adiutorium? Et qui estis vos, qui tentatis Dominum? Non est iste sermo qui misericordiā prouocet: sed potius qui iram excitet, & furorem accendat. Posuistis vos tempus miserationis Domini, & in arbitrium vestrum diem cōstituistis ei. Sed quia patiens Dominus est, in hoc ipso pœniteamus, & indulgentiam eius fusis lachrymis postulemus. non enim quasi homo, sic Deus comminabitur: neq; sicut filius hominis ad iracundiā inflammabitur. Et ideo humiliemus illi animas nostras: & in spiritu cōstituti humiliato, seruientes illi dicamus flentes Domino, vt secundū voluntatem suam sic faciat nobiscum misericordiam suam: vt sicut conturbatum est cor nostrum in superbia eorum, ita etiam de nostra humilitate gloriemur, quoniā non sumus secuti peccata patrum nostrorum, qui dereliquerunt Deum suum, & adorauerunt deos alienos: pro quo scelere dati sunt in gladium, & in rapinam, & in confusionem inimicis suis. nos au- C tem alterum Deum nescimus præter ipsum. Expectemus humiles consolationem eius, & exquiret sanguinem nostrum de afflictionibus inimicorū nostrorū: & humiliabit omnes gentes, quæcunque insurgunt contra nos: & faciet illas sine honore Dominus Deus noster. Et nunc fratres quoniā vos estis presbyteri in populo Dei, & ex vobis pendet anima illorum, ad eloquiū vestrum corda eorū erigite, vt memores sint quia tentati sunt patres nostri, vt probarētur si verè colerent Deum suū. Memores esse debent, quomodo pater noster Abraham tentatus est, & per multas tribulationes probatus, Dei amicus effectus est. Sic Isaac, sic Iacob, sic Moyses: & omnes qui placuerūt Deo, per multas tribulationes trāsierunt fideles. Illi autē qui tentationes nō susceperunt cum timore Domini, & impatiētiā suam, & improperiū murmurationis suæ cōtra Dominū protulerūt, exterminati sunt ab ex- D terminatore, & à serpentibus perierūt. Et nos ergo nō vlciscamur nos pro his quæ patimur: sed reputātes peccatis nostris hæc ipsa supplicia minora esse flagella Domini, quibus quasi serui

Gen. 22.a

1.Cor.10.b

serui qui corripimur, ad emendationem, & non ad perditionem nostrã euenisse credamus. Et dixerũt illi Ozias & presbyteri, Omnia quæ locuta es, vera sunt, & non est in sermonibus tuis vlla reprehẽsio. Nunc ergo ora pro nobis, quoniã mulier sancta es, & timens Deum. Et dixit illis Iudith, Sicut quod potui loqui, Dei esse cognoscitis: ita quod facere disposui, probate si ex Deo est: & orate, vt firmum faciat Deus consiliũ meum. Stabitis vos ad portã nocte ista, & ego exeã cum abra mea: & orate, vt sicut dixistis, in diebus quinq; respiciat Dominus populum suũ Israel. Vos autẽ nolo vt scrutemini actũ meũ: & vsq; dum renuntiẽ vobis nihil aliud fiat, nisi oratio pro me ad Dominũ Deum nostrũ. Et dixit ad eã Ozias princeps Iudæ, Vade in pace, & Dominus sit tecũ in vltionem inimicorum nostrorum. Et reuertentes abierunt.

Consiliũ Iudith in vltioné inimicorum.

S. IVDITH oratorium ingressa cilicio induta, & caput cinere conspersa, Deum orat pro populo suo prostrata in terra.

CAPVT IX.

A QVibus ascendentibus, Iudith ingressa est oratoriũ suum: & induens se cilicio, posuit cinerem super caput suum: & prosternens se Domino, clamabat ad Dominum, dicens, Domine Deus patris mei Simeon, qui dedisti illi gladiũ in defensionem alienigenarũ, qui violatores extiterunt in coinquinatione sua, & denudauerunt femur virginis in confusionẽ: & dedisti mulieres illorũ in prædam, & filias illorũ in captiuitatem: & omnẽ prædam in diuisionem seruis tuis, qui zelauerunt zelum tuũ: subueni B quæso te Domine Deus meus mihi viduæ. Tu enim fecisti priora, & illa, pòst illa cogitasti: & hoc factũ est quod ipse voluisti. Omnes enim viæ tuæ paratæ sunt, & tua iudicia in tua prouidentia posuisti. Respice castra Assyriorum nunc, sicut tunc castra Aegyptiorũ videre dignatus es, quando post seruos tuos armati currebãt, cõfidentes in quadrigis, & in equitatu suo, & in multitudine bellatorũ. Sed aspexisti super castra eorum, & tenebræ fatigauerũt eos. Tenuit pedes eorum C abyssus, & aquæ operuerũt eos. Sic fiant & isti Domine, qui confidũt in multitudine sua, & in curribus suis, & in contis, & in scutis, & in sagittis suis, & in lanceis gloriantur, & nesciunt quia tuipse es Deus noster, qui cõteris bella ab initio, & Dominus nomen est tibi. Erige brachium tuum, sicut ab initio: & allide virtutem illorum in virtute tua: cadat virtus eorum in iracundia tua, qui promittunt se violare sancta tua, & polluere tabernaculum nominis tui, & deiicere gladio suo cornu altaris tui. Fac Domine, vt gladio proprio eius superbia amputetur, capiatur laqueo oculorũ suorum in me, & percuties eum ex labiis charitatis meæ. Da mihi in animo D constantiam, vt contemnam illum: & virtutem, vt euertam illum. Erit enim hoc memoriale nominis tui, cum manus fœminæ deiecerit eum. Non enim in multitudine est virtus tua Domine, neque in equorum viribus voluntas tua est. Nec superbi ab initio placuerunt tibi: sed humilium, & mansuetorum semper tibi placuit deprecatio. Deus cœlorum, creator aquarum, & Dominus totius creaturæ, exaudi me miseram deprecãtem, & de tua misericordia præsumentem. Memento Domine testamẽti tui, & da verbum in ore meo, & in corde meo consilium corrobora, vt domus tua in sanctificatione tua permaneat: & omnes gentes agnoscant quia tu es Deus, & non est alius præter te.

S. IVDITH ornamẽtis compta urbem egreditur cum ancilla, quæ ab exploratoribus inuenta ducitur ad Holofernem.

CAPVT X.

A FActum est autem, cum cessasset clamare ad Dominũ, surrexit de loco, in quo iacuerat prostrata ad Dominum. Vocauitq; abram suam, & descendens in domum suam, abstulit à se cilicium, & exuit se vestimentis viduitatis suæ, & lauit corpus suum,

& vnxit se myrto optimo, & discriminauit crinem capitis sui, & imposuit mitram super caput suum, & induit se vestimentis iucũditatis suæ, induitq; sandalia pedibus suis, assumpsitq; dextraliola, & lilia, & inaures, & annulos, & omnibus ornamentis suis ornauit se. Cui etiã Dominus contulit splẽdorem: quoniam omnis ista compositio nõ ex libidine, sed ex virtute pendebat: & ideo Dominus hanc in illam pulchritudinem ampliauit, vt incomparabili decòre omnium ocu- B lis appareret. Imposuit itaq; abræ suæ ascopam vini, & vas olei, & polentam, & lapates, & panes, & caseum, & profecta est. Cumq; venissent ad portã ciuitatis, inuenerũt expectantem Oziam, & presbyteros ciuitatis. Qui cum vidissent eã, stupentes mirati sunt nimis pulchritudinem eius. Nihil tamen interrogãtes eam dimiserunt transire, dicẽtes, Deus patrum nostrorũ det tibi gratiã, & omne consilium tui cordis sua virtute corroboret, & glorietur super te Ierusalem, & sit nomen tuũ in numero sanctorum, & iustorũ. Et dixerunt hi qui illic erant, omnes vna voce: Fiat fiat. Iudith verò orans C Dominum, transiuit per portas ipsa & abra eius. Factum est autem, cum descenderet montẽ, circa ortũ diei, occurrerunt ei exploratores Assyriorũ, & tenuerunt eam, dicentes, Vnde venis? aut quò vadis? Quæ respõdit, Filia sum Hebræorum, ideo ego fugi à facie eorum, quoniã futurum agnoui quòd dentur vobis in deprædationẽ, pro eo quòd cõtemnẽtes vos, noluerunt tradere seipsos, vt inuenirẽt misericordiã in conspectu vestro. Hac de causa cogitaui mecum, dicens, Vadam ad faciẽ principis Holofernis, vt indicẽ illi secreta illorum, & ostendam illi quo aditu possit obtinere eos, ita vt non cadat vir vnus de exercitu eius. Et cũ audissent viri illi verba eius, considerabant faciem eius: & erat in oculis eorum stupor, D quoniam pulchritudinẽ eius mirabantur nimis. Et dixerunt ad eam, Conseruasti animã tuam, eo quòd tale reperisti consilium, vt descenderes ad Dominũ nostrũ. Hoc autem scias, quoniam cum steteris in conspectu eius, bene tibi faciet, & eris gratissima in corde eius. Duxeruntq; illã ad tabernaculum Holofernis, annuntiantes eam. Cumq; intrasset ante faciem eius, statim captus est in suis oculis Holofernes. Dixeruntq; ad eum satellites eius, Quis contemnat populũ Hebræorum, qui tam decoras mulieres habẽt, vt nõ pro his merito pugnare cõtra eos debeamus? Videns itaq; Iudith Holofernem sedentem in conopœo, quod erat ex purpura, & auro, & smaragdo, & lapidibus pretiosis intextum: & cũ in faciem eius intendisset, adorauit eũ, prosternens se super terrã. Et eleuauerunt eam serui Holofernis, iubente domino suo.

S. INTERROGATA Iudith ab Holoferne super causa fugæ, astutè imponit illi causam fugæ aperiens.

CAPVT XI.

A TVnc Holofernes dixit ei, Aequo animo esto, & noli pauere in corde tuo: quoniã ego nunquam nocui viro qui voluit seruire Nabuchodonosor regi. Populus autem tuus, si non contempsisset me, non alleuassem lanceam meam super eum. Nunc autem

dic mihi, qua ex causa recessisti ab illis, & placuit tibi vt venires ad nos? Et dixit illis Iudith, Sume verba ancillæ tuæ: quoniam si secutus fueris verba ancillæ tuæ, perfectam rem faciet Dominus tecum. Viuit enim Nabuchodonosor rex terræ, & viuit virtus eius quæ est in te ad correptionẽ omniũ animarum errantium: quoniam non solũ homines seruiunt B illi per te, sed & bestiæ agri obtemperant illi. Nũtiatur enim animi tui industria vniuersis gentibus, & indicatũ est omni seculo quoniam tu solus bonus & potens es in omni regno eius, & disciplina tua omnibus prouinciis prædicatur. Nec hoc latet, quod locutus est Achior, nec illud ignoratur quod ei iusseris euenire. Constat enim Deum nostrum sic peccatis offensum, vt mandauerit per prophetas suos ad populum, quòd tradat eum pro peccatis suis. Et quoniã sciunt se offendisse Deum suũ filii Israel, tremor tuus super ipsos est. Insuper etiã fames inuasit eos, & ab ariditate aquæ iam inter mortuos computantur. Deniq; hoc ordinãt, vt interficiant C pecora sua & bibant sanguinem eorũ: & sancta Domini Dei sui, quæ præcepit Deus non contingi, in frumento, vino, & oleo, hæc cogitauerũt impendere, & volunt consumere quæ nec manibus deberent contingere. ergo quoniã hæc faciunt, certum est quòd in perditionẽ dabuntur. Quod ego ancilla tua cognoscens, fugi ab illis, & misit me Dominus hæc ipsa nuntiare tibi. Ego enim ancilla tua Deum colo, etiam nunc apud te: & exiet ancilla tua, & orabo Deum, & dicet mihi quando eis reddat peccatum suũ, & veniens nũtiabo tibi, ita vt ego adducam te per mediam Ierusalẽ, & habebis omnem D populum Israel, sicut oues quibus non est pastor, & non latrabit vel vnus canis cõtra te, quoniam hæc mihi dicta sunt per prouidentiam Dei. Et quoniam iratus est illis Deus, hæc ipsa missa sum nuntiare tibi. Placuerunt autem omnia verba hæc coram Holoferne, & coram pueris eius, & mirabantur ad sapientiam eius, & dicebant alter ad alterum, Non est talis mulier super terram in aspectu, in pulchritudine, & in sensu verborum. Et dixit ad illam Holofernes, Benefecit Deus, qui misit te ante populũ, vt des illũ tu in manibus nostris. & quoniam bona est promissio tua, si fecerit mihi hoc Deus tuus, erit & Deus meus, & tu in domo Nabuchodonosor magna eris, & nomẽ tuũ nominabitur in vniuersa terra.

S. IVDITH in domum thesaurorum introducta propriis vescendi cibis facultatem obtinet, & nocte egrediendi ad orationem: inducta autem coram Holoferne comedit. CAPVT XII.

A TVnc iussit eam introire vbi repositi erãt thesauri eius, & iussit illic manere eã, & constituit quid daretur illi de cõuiuio suo. Cui respõdit Iudith, & dixit, Nunc nõ potero manducare ex his quæ mihi præcipis tribui, ne veniat super me offensio: ex his autem quæ mihi detuli, manducabo. Cui Holofernes ait, Si defecerint tibi ista quæ tecũ detulisti, quid faciemus tibi? Et dixit Iudith, Viuit anima tua domine meus, quoniam non expendet omnia hæc ancilla tua, donec faciat Deus in manu B mea hæc quæ cogitaui. Et induxerũt illam serui eius in tabernaculum quod præceperat. Et petiit dum introiret, vt daretur ei copia nocte & ante lucẽ egrediendi foras ad orationẽ, & deprecãdi Dominum. Et præcepit cubiculariis suis, vt sicut placeret illi, exiret & introiret ad adorandũ Deum suum per triduum. Et exibat noctibus in vallẽ Bethuliæ, & baptizabat se in fonte aquæ. Et vt ascendebat, orabat ad Dominũ Deum Israel, vt dirigeret viam eius ad liberationem populi sui. Et introiẽs, mũda manebat in tabernaculo, vsq; dum ac- C ciperet escam suã in vespere. Et factũ est in quarto die, Holofernes fecit cœnam seruis suis, & dixit ad Vagao eunuchũ suum, Vade, & suade Hebræam illã vt sponte cõsentiat habitare mecũ. Fœdum est enim apud Assyrios, si fœmina irrideat virũ agendo, vt immunis ab eo transeat. Tunc introiuit Vagao ad Iudith, & dixit, Non vereatur bona puella introire ad dominum meum, vt honorificetur ante faciem eius, & manducet cũ eo, & bibat vinũ in iucunditate. Cui Iudith respondit, Quæ ego sum, vt cõtradicam domino meo? Omne quod erit ante oculos eius bonũ & optimum, faciam. Quicquid autẽ illi placuerit, hoc mihi erit optimũ omnibus die- D bus vitæ meæ. Et surrexit, & ornauit se vestimẽto suo, & ingressa stetit ante faciẽ eius. Cor autẽ Holofernis concussum est: erat enim ardẽs in cõcupiscentia eius. Et dixit ad eã Holofernes, Bibe nunc, & accumbe in iucũditate: quoniã inuenisti gratiã corã me. Et dixit Iudith, Bibã domine, quoniã magnificata est anima mea hodie præ omnibus diebus meis. Et accepit, & mãducauit, & bibit coram ipso, ea quæ parauerat illi ancilla eius. Et iucundus factus est Holofernes ad eã, bibitq; vinum multũ nimis, quantũ nunquã biberat in vita sua.

S. HOLOFERNIS ebrii Iudith caput abscidit, quod ad ciues efferens ad gratiarum hortatur actiones.

CAPVT XIII.

A VT autem sero factum est, festinauerũt serui illius ad hospitia sua, & cõclusit Vagao ostia cubiculi, & abiit. erãt autẽ omnes fatigati à vino. Eratq; Iudith sola in cubiculo. Porrò Holofernes iacebat in lecto, nimia ebrietate sopitus. Dixitq; Iudith puellæ suæ vt staret foris ante cubiculũ, & obseruaret. Stetitq; Iudith ante lectũ, orans cũ lachrymis, & labiorum motu in silentio dicens, Confirma me Domine Deus Israel, & respice in hac hora ad opera manuũ mearũ, vt sicut promisisti, Ierusalem ciuitatẽ tuã erigas: & hoc quod credẽs per te posse fieri cogitaui, perficiã. Et cum hæc dixisset, accessit ad colum B nam, quæ erat ad caput lectuli eius, & pugionẽ eius, qui in ea ligatus pẽdebat, exoluit. Cumq; euaginasset illũ, apprehẽdit comã capitis eius, & ait, Cõfirma me Domine Deus in hac hora. & percussit bis in ceruicẽ eius, & abscidit caput eius, & abstulit conopœum eius à columnis, & euoluit corpus eius truncum. Et post pusillũ exiuit, & tradidit caput Holofernis ancillæ suæ, & iussit vt mitteret illud in perã suã. Et exierũt duæ, secundũ consuetudinẽ suã, quasi ad orationẽ, & transierunt castra: & gyrantes vallem, venerũt ad portam ciuitatis. Et dixit Iudith à longe custodibus murorũ, Aperite portas, quoniã nobiscum est Deus, qui fecit virtutẽ in Israel. Et factum est cũ audissent viri vocem eius, vocauerunt presbyteros ciuitatis. Et occurrerunt ad eã omnes, à minimo vsq; ad maximum: quoniã sperabant eam iam non esse venturã. Et accendentes luminaria congyrauerunt circa eã vniuersi: illa autẽ ascendẽs in eminentiorẽ locũ, iussit fieri silentium. C Cumq; omnes tacuissent, dixit Iudith, Laudate Dominum Deum nostrũ, qui nõ deseruit sperantes in se: & in me ancilla sua adimpleuit misericordiam suam, quam promisit domui Israel: & interfecit in manu mea hostẽ populi sui in hac nocte. Et proferens de pera caput Holofernis, ostendit illis, dicens, Ecce caput Holofernis principis militiæ Assyriorũ. Et ecce conopœum illius, in quo recumbebat in ebrietate sua, vbi

sua, vbi & per manũ fœminæ percussit illũ Dominus Deus noster. Viuit autẽ ipse Dominus, quoniã custodiuit me angelus eius & hinc euntẽ, & ibi commorantẽ, & inde huc reuertentẽ: & non permisit me Dominus ancillã suam coinquinari, sed sine pollutione peccati reuocauit me vobis gaudentem in victoria sua, in euasione mea, & in liberatione vestra. Cõfitemini illi omnes, quoniã bonus, quoniã in seculũ misericordia eius. Vniuersi autem adorantes Dominũ, dixerunt ad eam, Benedixit te Dominus in virtute sua, quia per te ad nihilũ redegit inimicos nostros. Porrò Ozias princeps populi Israel, dixit ad eam. Benedicta es tu filia à Domino Deo excelso, præ omnibus mulieribus super terrã. Benedictus Dominus, qui creauit cœlũ & terrã, qui te direxit in vulnera capitis principis inimicorũ nostrorũ, quia hodie nomẽ tuũ ita magnificauit, vt non recedat laus tua de ore hominũ qui memores fuerint virtutis Domini in æternũ, pro quibus non pepercisti animæ tuæ propter angustias & tribulationẽ generis tui, sed subuenisti ruinæ ante cõspectũ Dei nostri. Et dixit omnis populus, Fiat fiat. Porrò Achior vocatus venit, & dixit ei Iudith, Deus Israel cui tu testimoniũ dedisti quòd vlciscatur se de inimicis suis, ipse caput omniũ incredulorũ incidit in hac nocte in manu mea. Et vt probes quia ita est, ecce caput Holofernis, qui in contẽptu superbiæ suæ Deum Israel contempsit, & tibi interitũ minabatur, dicẽs, Cum captus fuerit populus Israel, gladio perforari præcipiam latera tua. Videns autẽ Achior caput Holofernis, angustiatus præ pauore cècidit in faciẽ suam super terram, & æstuauit anima eius. Postea verò quàm resumpto spiritu recreatus est, prócidit ad pedes eius, & adorauit eã, & dixit, Benedicta tu à Deo tuo in omni tabernaculo Iacob, quoniã in omni gente quæ audierit nomen tuum, magnificabitur super te Deus Israel.

(Marginal note: Psal. 105. 4. & 106. 4.)

S. HOLOFERNES *capite in muro suspenso, Achiorq; circuncisso, Iudæi irruunt in Assyrios, qui cum Holofernem excitarent, illum mortuum inuenerunt.* CAPVT XIIII.

DIxit autẽ Iudith ad omnem populũ, Audite me fratres: Suspendite caput hoc super muros nostros: & erit, cum exierit sol, accipiat vnusquisq; arma sua, & exite cum impetu: non vt descendatis deorsum, sed quasi impetũ facientes. Tunc exploratores necesse erit vt fugiãt ad principẽ suum excitandũ ad pugnã. Cumq; duces eorũ cõcurrerint ad tabernaculũ Holofernis, & inuenerint eum truncum in suo sanguine volutatũ, décidet super eos timor. Cumq; cognoueritis fugere eos, ite post illos securi: quoniã Dominus conteret eos sub pedibus vestris. Tunc Achior videns virtutẽ quam fecit Deus Israel, relicto gẽtilitatis ritu, credidit Deo, & circuncidit carnẽ præputii sui, & appositus est ad populũ Israel, & omnis successio generis eius vsq; in hodiernũ diem. Mox autem vt ortus est dies, suspẽderũt super muros caput Holofernis, accepitq; vnusquisq; vir arma sua, & egressi sunt cum grandi strepitu & vlulatu. Quod videntes exploratores, ad tabernaculũ Holofernis cucurrerunt. Porrò hi qui in tabernaculo erãt venẽtes, & ante ingressum cubiculi perstrepẽtes excitandi gratia, inquietudinẽ arte moliebãtur, vt non ab excitantibus, sed à sonantibus Holofernes euigilaret. Nullus enim audebat cubiculũ virtutis Assyriorũ pulsando aut intrãdo aperire. Sed cũ venissent eius duces ac tribuni, & vniuersi maiores exercitus regis Assyriorũ, dixerũt cubiculariis, Intrate, & excitate illũ, quoniã egressi mures de cauernis suis, ausi sunt prouocare nos ad præliũ. Tunc ingressus Vagao cubiculũ eius, stetit ante cortinam, & plausum fecit manibus suis: suspicabatur enim illum cum Iudith dormire. Sed cum nullum motum iacentis sensu auriũ caperet, accessit proximans ad cortinam, & eleuans eam, vidensq; cadauer absq; capite Holofernis in suo sanguine tabefactũ iacere super terram, exclamauit voce magna cũ fletu, & scidit vestimenta sua. Et ingressus tabernaculum Iudith, non inuenit eam, & exiliit foras ad populum, & dixit, Vna mulier Hebræa fecit confusionem in domo regis Nabuchodonosor. ecce enim Holofernes iacet in terra, & caput eius nõ est in illo. Quod cum audissent principes virtutis Assyriorum, sciderunt omnes vestimenta sua, & intolerabilis timor & tremor cecidit super eos, & turbati sunt animi eorum valde. Et factus est clamor incomparabilis in medio castrorum eorum.

(Marginal note: Achior relicta gentilitate, credit Deo, & circunciditur.)

S. FVGIVNT *Assyrij persequentes Hebræos, & inde spolia colligentes valde ditati sunt, unde Iudith à Pontifice & populo benedicitur.* CAPVT XV.

CVmq; omnis exercitus decollatũ Holofernem audisset, fugit mens & consiliũ ab eis, & solo tremore & metu agitati, fugæ præsidiũ sumunt, ita vt nullus loqueretur cum proximo suo, sed inclinato capite, relictis omnibus euadere festinabant Hebræos, quos armatos super se venire audierãt, fugiẽtes per vias camporum & semitas collium. Videntes itaq; filii Israel fugientes, secuti sunt illos. Descenderuntq; clangentes tubis, & vlulantes post ipsos. Et quoniã Assyrii nõ adunati in fugam ibant præcipites: filii autẽ Israel vno agmine persequentes, debilitabant omnes quos inuenire potuissent. Misitq; Ozias nuntios per omnes ciuitates & regiones Israel. Omnis itaq; regio omnisq; vrbs, electam iuuentutẽ armatã misit post eos, & persecuti sunt eos in ore gladii, quousq; peruenirẽt ad extremitatem finium suorũ. Reliqui autem qui erant in Bethulia, ingressi sunt castra Assyriorum, & prædam quam fugientes Assyrii reliquerant, abstulerũt, & onustati sunt valde. Hi verò qui victores reuersi sunt ad Bethuliã, omnia quæ erant illorum abstulerunt secum, ita vt non esset numerus in pecoribus, & iumentis, & vniuersis mobilibus eorum, vt à minimo vsque ad magnum omnes diuites fierent de prædationibus eorum. Ioachim autẽ summus pontifex de Ierusalem, venit in Bethuliam cum vniuersis presbyteris suis, vt videret Iudith. Quæ cum exisset ad illum, benedixerunt eam omnes vna voce, dicentes, Tu gloria Ierusalem, tu lætitia Israel, tu honorificentia populi nostri, quia fecisti viriliter, & confortatũ est cor tuũ, eo quòd castitatem amaueris, & post virum tuũ, alterũ nescieris: ideò & manus Domini cõfortauit te, & ideò eris benedicta in æternũ. Et dixit omnis populus, Fiat fiat. Per dies autem triginta, vix collecta sunt spolia Assyriorum à populo Israel. Porrò autem vniuersa quæ Holofernis peculiaria fuisse probata sunt, dederunt Iudith in auro, & argento, & vestibus, & gemmis, & omni supellectili, & tradita sunt omnia illi à populo. Et omnes populi gaudebant cum mulieribus, & virginibus, & iuuenibus, in organis, & citharis.

S. CANTICVM *Iudith ob victoriam postquam uenit populus Ierusalem gratias acturus, & tandem Iudith plena dierum moritur.* CAPVT XVI.

TVnc cantauit canticum hoc Domino Iudith, dicẽs, Incipite Domino in tympanis, cãtate Domino in cymbalis, modulamini illi psalmũ nouum, exultate & inuocate nomẽ eius. Dominus cõterens bella, Dominus nomẽ est illi. Qui posuit castra sua in medio populi sui, vt eriperet nos de manu omniũ inimicorum nostrorum. Venit Assur ex montibus ab aquilone in multitudine fortitudinis suę. Cuius multitudo obturauit torrentes, & equi eorũ cooperuerunt valles. Dixit se incensurũ fines meos, & iuuenes meos occisurũ gladio, infantes meos dare in prædam, & virgines in captiuitatem. Dominus autem omnipotẽs nocuit eum, & tradidit eum in manus fœminæ, & confudit eum. Non enim cecidit potens eorum à iuuenibus, nec filii Titan percusserũt eum, nec excelsi gigantes imposuerũt se illi, sed Iudith filia Merari in specie faciei suæ

dissoluit eum. Exuit enim se vestiméto viduitatis, & induit se vestiméto lætitiæ in exultatione filiorũ Israel. Vnxit faciẽ suam vnguẽto, & colligauit cincinnos suos mitra, accepit stolam nouam ad decipiendũ illum. Sandalia eius rapuerũt oculos eius, pulchritudo eius captiuã fecit animã eius, amputauit pugione ceruicẽ eius. Horruerunt Persæ constantiã eius, & Medi audaciã eius. Tunc vlulauerunt castra Assyriorum, quando apparuerũt humiles mei, arescentes in siti. Filii puellarum compunxerũt eos, & sicut pueros fugiẽtes occiderũt eos, perierunt in prælio à facie Domini Dei mei. Hymnum cantemus Domino, hymnũ nouum cantemus Deo nostro. Adonai Domine magnus es tu, & præclarus in virtute tua, & C quẽ superare nemo potest. Tibi seruiat omnis creatura tua: *Psal. 32. b* quia dixisti, & facta sunt: misisti spiritũ tuum, & creata sunt, & non est qui resistat voci tuæ. Montes à fundamentis mouebuntur cum aquis, petræ sicut cera liquescent ante faciem tuam. Qui autẽ timent te, magni erũt apud te per omnia. Væ genti insurgenti super genus meũ. Dominus enim omnipotens vindicabit in eis, in die iudicii visitabit illos. Dabit enim ignem & vermes in carnes eorũ, vt vrantur & sentiant vsq; in sempiternũ. Et factũ est post hæc, omnis populus post victoriã venit in Ierusalẽ adorare Dominũ: & mox vt purificati sunt, obtulerũt omnes holocausta, & vota, & repromissiones suas. Porrò Iudith vniuersa vasa bellica Holofernis, quæ dedit illi populus, & conopœum quod ipsa sustulerat de D cubili ipsius, obtulit in anathema obliuionis. Erat autẽ populus iucundus secundũ faciem sanctorũ, & per tres menses gaudiũ huius victoriæ celebratũ est cum Iudith. Post dies autem illos vnusquisq; rediit in sua, & Iudith magna facta est in Bethulia, & præclarior erat vniuersæ terræ Israel. Erat etiam virtuti castitas adiuncta, ita vt non cognosceret virũ omnibus diebus vitę suæ, ex quo defunctus est Manasses vir eius. Erat autem diebus festis procedens cum magna gloria. Mansit autẽ in domo viri sui annos centũ quinq;, & dimisit abram suam liberã, & defuncta est ac sepulta cum viro suo in Bethulia. Luxitq; illam omnis populus diebus septem. In omni autem spatio vitæ eius nõ fuit qui perturbaret Israel, & post mortẽ eius annis multis. Dies autẽ victoriæ huius festiuitatis, ab Hebræis in numero sanctorũ dierum accipitur, & colitur à Iudæis ex illo tempore, vsq; in præsentem diem.

Iudith moritur.

Hieronymi in librum
ESTHER PRAEFATIO.

LIBRVM Esther varijs translatoribus constat esse uitiatum: quem ego de archiuis Hebræorum releuãs, uerbũ è uerbo expressius transtuli. Quem librum editio uulgata, laciniosis hinc inde uerborum funibus trahit, addens ea quæ ex tempore dici poterant, & audiri: sicut solitũ est scholaribus disciplinis, sumpto themate, excogitare quibus uerbis uti potuit qui iniuriam passus est, uel qui iniuriam fecit. Vos autem ô Paula & Eustochium, quoniam tantum bibliothecas Hebræorũ studuistis intrare, & interpretum certamina comprobastis, tenentes Esther Hebraicum librũ, per singula uerba nostram translationem aspicite: ut possitis agnoscere, me nihil etiam augmentasse addendo, sed fideli testimonio simpliciter, sicut in Hebræo habetur, historiam Hebraicam Latinæ linguæ tradidisse. Nec affectamus laudes hominum, nec uituperationes expauescimus. Deo enim placere curantes, minas hominum penitus non timemus: quoniam Deus dissipat ossa eorum qui hominibus placere desyderant: & secundum Apostolũ, qui eiusmodi sunt, serui CHRISTI esse non possunt. Rursum, in libro Esther alphabetum ex minio usque ad Teth literam fecimus diuersis in locis, uolentes scilicet septuaginta interpretum ordinem per hoc insinuare studioso lectori. Nos enim iuxta morem Hebraicum, ordinem prosequi, etiam in septuaginta editione maluimus.

Liber Esther.

S. ASSVERO *splendidum celebrante conuiuium regina Vasthi marito inobediẽs repudiatur, promulgato decreto quo uiri uxoribus dominentur.* CAPVT I.

A IN DIEBVS Assueri, qui regnauit ab India vsq; Aethiopiã super centũ viginti septẽ prouincias: quãdo sedit in solio regni sui, Susan ciuitas regni eius exordium fuit. Tertio igitur anno imperii sui fecerat grãde conuiuiũ cunctis principibus, & pueris suis fortissimis Persarum, & Medorum inclytis, & præfectis prouinciarũ coram se, vt ostenderet diuitias gloriæ regni sui, ac magnitudinem atq; iactantiã potẽtiæ suæ multo tẽpore, centũ videlicet & octoginta diebus. Cumq; implerẽtur dies cõuiuii, inuitauit omnẽ populũ, qui inuẽtus est in Susan à maximo vsq; ad minimũ: & iussit septẽ diebus conuiuiũ præparari in vestibulo horti, & nemoris, quod regio cultu & manu cõsitũ erat. Et pendebant ex omni parte tentoria ærei coloris, & carbasini, ac hyacinthini, sustẽtata funibus byssinis, atque purpureis, qui eburneis circulis inserti erant, & columnis marmoreis ful B ciebantur. Lectuli quoq; aurei, & argentei super pauimentũ, smaragdino, & pario stratũ lapide dispositi erãt: quod mira varietate pictura decorabat. Bibebãt autẽ qui inuitati erant, aureis poculis, & aliis atq; aliis vasis cibi inferebãtur. Vinum quoq;, vt magnificẽtia regia dignũ erat, abũdãs, & præcipuũ ponebatur. Nec erat qui nolẽtes cogeret ad bibendũ: sed sicut rex statuerat, præponens mensis singulos de principibus suis, vt sumeret vnusquisq; quod vellet. Vasthi quoq; regina fecit cõuiuiũ fœminarũ in palatio, vbi rex Assuerus manere cõsueuerat. Itaq; die septimo, cũ rex esset hilarior, & post nimiã potationẽ incaluisset mero, præcepit Mauman & Bazatha & Harbona & Bagatha & Abgatha & Zethar & Charchas septẽ eunuchis, qui in cõspectu eius ministrabãt, vt introducerent reginã Vasthi corã rege, posito super caput eius diademate, vt ostẽderet cũctis populis & principibus pulchritu C dinem illius: erat enim pulchra valde. Quæ renuit, & ad regis imperiũ, quod per eunuchos mãdauerat, venire cõtempsit. Vnde iratus rex, & nimio furore succẽsus, interrogauit sapiẽtes, qui ex more regio semper ei aderant, & illorum faciebat cũcta cõsilio, scientiũ leges, ac iura maiorũ (erãt autẽ primi & proximi, Charsena & Sethar & Admátha & Tharsis & Mares & Marsana & Mamuchan, septẽ duces Persarũ, atq; Medorũ, qui videbãt faciẽ regis, & primi post eũ residere soliti erãt) cui sentẽtiæ Vasthi regina subiaceret, quæ Assueri regis imperiũ, quod per eunuchos mãdauerat, facere noluisset. Respõditq; Mamuchã audiẽte rege, atq; principibus, Nõ solum

solũ regẽ læsit regina Vasthi, sed & omnes populos, & principes, qui sunt in cũctis prouinciis regis Assueri. Egredietur enim sermo reginæ ad omnes mulieres, vt cõtemnant viros suos, & dicant, Rex Assuerus iussit vt regina Vasthi intraret D ad eum, & illa noluit. Atq; hoc exẽplo omnes principũ cõiuges Persarũ atq; Medorũ, paruipẽdent imperia maritorum. vnde regis iusta est indignatio. Si ergo tibi placet, egrediatur edictũ à facie tua, & scribatur iuxta legẽ Persarũ atq; Medorũ, quam præteriri illicitũ est, vt nequaquã regina Vasthi ingrediatur ad regẽ, sed regnũ illius, altera quæ melior est illa, accipiat. Et hoc in omne (quod latissimũ est) prouinciarum tuarum diuulgetur imperium, vt cunctæ vxores tam maiorum quàm minorum deferant maritis suis honorem. Placuit consilium eius regi, & principibus: fecitq; iuxta consilium Mamuchan, & misit epistolas ad vniuersas prouincias regni sui, vt quæq; gens audire & legere poterat, diuersis linguis & literis, esse viros principes ac maiores in domibus suis & hoc per cunctos populos diuulgari.

Edictũ regis de dominatione virorum in vxores.

S. PRAE cæteris virginibus Assuero quæsitis Esther placuit, unde regina facta est, Mardochæo accusante eunuchos regi insidiãtes.

CAPVT II.

A His itaq; gestis, postquã regis Assueri indignatio deferbuerat, recordatus est Vasthi & quæ fecisset, vel quæ passa esset: dixeruntq; pueri regis, ac ministri eius, Quærãtur regi puellæ virgines, ac speciosæ, & mittãtur qui cõsiderẽt per vniuersas prouincias puellas speciosas, & virgines: & adducant eas ad ciuitatẽ Susan, & tradant eas in domũ fœminarũ sub manu Egei eunuchi, qui est præpositus & custos mulierum regiarum: & accipiant mundũ muliebrẽ, & cætera ad vsus necessaria. & quæcunq; inter omnes oculis regis placuerit, ipsa regnet pro Vasthi. Placuit sermo regi: & ita vt suggesserãt, iussit fieri. Erat vir Iudæus in Susan ciuitate, vocabulo Mardochæus, filius Iair, filii Semei, filii Cis, de stirpe Iemini, qui trãslatus fuerat de Ierusalẽ eo tẽpore quo Iechoniã regẽ Iuda, Nabuchodo-B nosor rex Babylonis trãstulerat, qui fuit nutritius filiæ fratris sui Edissæ, quæ altero nomine vocabatur Esther: & vtrunq; parentẽ amiserat: pulchra nimis, & decòra facie. Mortuisq; patre eius, ac matre, Mardochæus sibi eam adoptauit in filiã. Cumq; percrebuisset regis imperiũ, & iuxta mandatũ illius multæ pulchræ virgines adducerẽtur Susan, & Egeo traderẽtur eunucho: Esther quoq; inter cæteras puellas ei tradita est, vt seruaretur in numero fœminarũ. Quæ placuit ei, & inuenit gratiã in conspectu illius. Et præcepit eunucho vt accelераret mundũ muliebrẽ, & traderet ei partes suas, & septẽ puellas speciosissimas de domo regis, & tam ipsam, quàm pedisequas eius ornaret atq; excoleret. Quæ noluit indicare ei populũ & patriã suam. Mardochæus enim præceperat ei, vt de hac re omnino reticeret: qui deambulabat quotidie ante vestibulũ domus, in qua electæ virgines seruabãtur, curã agens salutis Esther, & scire volẽs quid ei accideret. Cum autẽ venisset tẽpus singularũ per ordinẽ puellarũ, vt intrarent ad regem, expletis omnibus quæ ad cultũ muliebrem pertinebãt, mẽsis duodecimus vertebatur: ita dũtaxat, vt sex mensibus C oleo vngerẽtur myrrhino, & aliis sex quibusdã pigmentis, & aromatibus vterẽtur. Ingredientesq; ad regẽ, quicquid postulassent ad ornatũ pertinẽs, accipiebãt: & vt eis placuerat, cõpositæ, de triclinio fœminarũ ad regis cubiculũ transibant. Et quæ intrauerat vespere, egrediebatur mane, atque inde in secũdas ædes deducebatur, quæ sub manu Sasagazi eunuchi erant, qui cõcubinis regis præsidebat: nec habebat potestatẽ ad regẽ vlterà redeundi, nisi voluisset rex, & eam venire iussisset ex nomine. Euoluto autem tempore per ordinem, instabat dies, quo Esther filia Abihaíl fratris Mardochæi, quam sibi adoptauerat in filiam, deberet intrare ad regẽ. Quæ non quæsiuit muliebrem cultũ, sed quæcunq; voluit Egeus eunuchus custos virginum, hæc ei ad ad ornatũ dedit. Erat enim formosa valde, & incredibili pulchritudine, omnium oculis gratiosa & amabilis videbatur. Ducta est itaque ad cubiculũ regis Assueri mẽse decimo, qui vocatur Tebeth, septimo anno regni eius. Et adamauit eam rex plus quàm omnes mulieres, habuitq; gratiã & misericordiã coram eo super omnes D mulieres, & posuit diadema regni in capite eius, fecitq; eam regnare in loco Vasthi. Et iussit conuiuiũ præparari permagnificum cunctis principibus, & seruis suis pro cõiunctione, & nuptiis Esther. Et dedit requiẽ vniuersis prouinciis, ac dona largitus est iuxta magnificentiã principalẽ. Cumq; & secundo quærerẽtur virgines, & cõgregarentur, Mardochæus manebat ad ianuã regis. necdũ prodiderat Esther patriã & populũ suum, iuxta mandatũ eius. Quicquid enim ille præcipiebat, obseruabat Esther: & ita cuncta faciebat, vt eo tempore solita erat, quo eam paruulam nutriebat. Eo igitur tempore, quo Mardochæus ad regis ianuã morabatur, irati sunt Bagathan, & Thares duo eunuchi regis, qui ianitores erant, & in primo Palatii limine præsidebant: volueruntq; insurgere in regem, & occidere eum. Quod Mardochæũ non latuit: statimq; nuntiauit reginæ Esther: & illa regi ex nomine Mardochæi, qui ad se rem detulerat. Quæsitum est, & inuentum: & appensus est vterque eorum in patibulo. Mandatumq; est historiis, & annalibus traditum coram rege.

4. Reg. 24. d

S. IMPETRAT impius Aman in malum suum necem Iudæorum, literas ad omnes prouincias mittens.

CAPVT III.

A Post hæc rex Assuerus exaltauit Aman filiũ Amadathi, qui erat de stirpe Agag: & posuit soliũ eius super omnes principes quos habebat. Cunctiq; serui regis qui in foribus Palatii versabãtur, flectebant genua, & adorabant Aman: sic enim præceperat eis imperator. solus Mardochæus non flectebat genua, neq; adorabat eum. Cui dixerũt pueri regis, qui ad fores Palatii præsidebãt, Cur præter cæteros non obseruas mandatum regis? Cumq; hoc crebrius dicerent, & ille nollet audire, nuntiauerunt Aman, scire cupientes vtrũ perseueraret in sententia. di-B xerat enim eis, se esse Iudæum. Quod cum audisset Aman, & experimẽto probasset, quòd Mardochæus non flecteret sibi genua, nec se adoraret, iratus est valde, & pro nihilo duxit in vnũ Mardochæum mittere manus suas. audierat enim quòd esset gentis Iudææ. magisq; voluit omnẽ Iudæorũ, qui erant in regno Assueri, perdere nationẽ. Mense primo (cuius vocabulum est Nisan) anno duodecimo regni Assueri, missa est sors in vrnam, quæ Hebraicè dicitur phur, corã Aman, quo die & quo mense gens Iudæorum deberet interfici: & exiuit C mensis duodecimus qui vocatur Adar. Dixitq; Aman regi Assuero, Est populus per omnes prouincias regni tui dispersus, & à se mutuo separatus, nouis vtens legibus & ceremoniis, insuper & regis scita contemnens. Et optimè nosti quòd non expediat regno tuo vt insolescat per licentiã. si tibi placet, decerne vt pereat, & decem millia talentorũ appendã arcariis gazæ tuæ. Tulit ergo rex annulũ quo vtebatur, de manu sua, & dedit eũ Aman filio Amadathi de progenie Agag, hosti Iudæorũ, dixitq; ad eum, Argentũ quod tu polliceris, D tuum sit: de populo age quod tibi placet. Vocatiq; sunt scribæ regis mense primo Nisan, tertiadecima die eiusdem mensis: & scriptũ est, vt iusserat Aman, ad omnes satrapas regis, & iudices prouinciarũ, diuersarumq; gentiũ, vt quæque gens legere poterat, & audire pro varietate linguarum, ex nomine regis Assueri: & literæ signatæ ipsius annulo missæ sunt per cursores regis ad vniuersas prouincias, vt occiderẽt atq; delerent omnes Iudæos, à puero vsq; ad senẽ, paruulos & mulieres vno die, hoc est tertiodecimo mensis duodecimi, qui vocatur Adar, & bona eorum diriperent. Summa autẽ epistolarum hæc fuit, vt omnes prouinciæ scirent & pararent se ad prædictam diem. Festinabant cursores qui missi erant regis

imperium

imperiũ explere. Statimq́; in Susan pependit edictũ, rege & Aman celebrãte conuiuiũ, & cũctis qui in vrbe erãt, flẽtibus.

S. ESTHER mãdato Mardochæi ut Iudæorũ neci occurrat, ad regem ingressura pro se iubet orari. CAPVT IIII.

Luct⁹ Mardochæi, ob iam paratã Iudæorum necem.

A QVæ cum audisset Mardochæus, scidit vestimẽta sua, & indutus est sacco, spargens cinerẽ capiti: & in platéa mediæ ciuitatis, voce magna clamabat, ostẽdens amaritudinẽ animi sui, & hoc eiulatu vsq; ad fores Palatii gradiẽs. Non enim erat licitũ, indutum sacco aulam regis intrare. In omnibus quoque prouinciis, oppidis, ac locis ad quæ crudele regis dogma peruenerat, planctus ingens erat apud Iudæos, ieiunium, vlulatus, & fletus, sacco & cinere multis pro stratu vtẽtibus. Ingressæ au B tem sunt puellæ Esther & eunuchi, nuntiaueruntq́; ei. Quod audiens, cõsternata est: & vestẽ misit Mardochæo, vt ablato sacco indueret eam: quam accipere noluit. Accitoq́; Athach eunucho, quem rex ministrum ei dederat, præcepit vt iret ad Mardochæum, & disceret ab eo cur hoc faceret. Egressusq́; Athach, iuit ad Mardochæũ stantem in platéa ciuitatis ante ostiũ Palatii. qui indicauit ei omnia quę acciderant, quomodo Amã promisisset vt in thesauros regis pro Iudæorũ nece inferret argentum. exemplar quoq; edicti quod pendebat in Susan, dedit ei vt reginæ ostenderet, & moneret eam vt intraret ad regẽ, & deprecaretur eũ pro populo suo. Regressusq́; Athach, nuntiauit Esther omnia quæ Mardochæus dixerat. C Quæ respõdit ei, & iussit vt diceret Mardochæo, Omnes serui regis, & cunctæ quæ sub ditione eius sunt, norũt prouinciæ, quòd siue vir, siue mulier nõ vocatus, interius atriũ regis intrauerit, absq; vlla cunctatione statim interficiatur: nisi fortè rex auream virgã ad eum tetenderit pro signo clementiæ, atq; ita possit viuere. Ego igitur quomodo ad regẽ intrare potero, quæ triginta iam diebus nõ sum vocata ad eum? Quod cũ audisset Mardochæus, rursum mãdauit Esther, dicens, Ne putes quòd animã tuam tantum liberes, quia in domo regis es præ cunctis Iudæis. si enim nunc silueris, per aliã occasionẽ liberabuntur Iudæi: & tu, & domus patris tui peD ribitis. Et quis nouit, vtrum idcirco ad regnũ veneris, vt in tali tempore parareris? Rursumq́; Esther hæc Mardochæo verba mandauit, Vade, & congrega omnes Iudæos, quos in Susan repereris, & orate pro me. Non comedatis, & nõ bibatis tribus diebus, & tribus noctibus: & ego cum ancillulis meis similiter ieiunabo, & tunc ingrediar ad regem, contra legẽ faciens nõ vocata, tradensq́; me morti & periculo. Iuit itaq; Mardochæus, & fecit omnia quæ ei Esther præceperat.

S. ESTHER regẽ & Aman ad cõuiuiũ semel atq; iterũ uocat, & crux interea Mardochæo ab Aman paratur. CAP. V.

A DIe autem tertio, induta est Esther regalibus vestimentis, & stetit in atrio domus regiæ, quod erat interius contra basilicã regis: at ille sedebat super soliũ suum in cõsistorio Palatii contra ostiũ domus. Cumq́; vidisset Esther reginã stantem, placuit oculis eius, & extẽdit cõtra eam virgã aureã, quam tenebat manu. Quæ accedẽs, osculata est summitatẽ virgæ eius. Dixitq́; ad eam rex, Quid vis Esther regina? Quæ est petitio tua? etiã B si dimidiã partẽ regni petieris, dabitur tibi. At illa respõdit, Si regi placet, obsecro vt venias ad me hodie, & Aman tecũ ad conuiuiũ quod paraui. Statimq́; rex, Vocate, inquit, citò Aman, vt Esther obediat voluntati. Venerunt itaque rex & Aman ad cõuiuiũ, quod eis regina parauerat. Dixitq́; ei rex, postquã vinũ biberat abundanter, Quid petis vt detur tibi? & pro qua re postulas? etiã si dimidiã partẽ regni mei petieris, impetrabis. Cui respondit Esther, Petitio mea, & preces C sunt istæ: Si inueni in conspectu regis gratiã, & si regi placet, vt det mihi quod postulo, & meam impleat petitionẽ: veniat rex & Aman ad conuiuiũ quod paraui eis, & cras aperiã regi voluntatẽ meã. Egressus est itaq; illo die Aman lætus & alacer. Cumq́; vidisset Mardochæũ sedentẽ ante fores palatii, & non solũ non assurrexisse sibi, sed nec motum quidẽ de loco sessionis suæ, indignatus est valde: & dissimulata ira reuersus in domũ suam, conuocauit ad se amicos suos, & Zares vxorem suã, & exposuit illis magnitudinẽ diuitiarũ suarum, filiorumq́; turbam, & quanta eum gloria super omnes principes D & seruos suos rex eleuasset. Et post hæc ait, Regina quoque Esther, nullum alium vocauit ad conuiuiũ cum rege, præter me: apud quam etiam cras cum rege pransurus sum. Et cum hæc omnia habeam, nihil me habere puto, quandiu videro Mardochæum Iudęum sedentẽ ante fores regias. Responderuntq́; ei Zares vxor eius, & cæteri amici, Iube parari excelsam trabem, habentem altitudinis quinquaginta cubitos: & dic mane regi, vt appendatur super eam Mardochæus, & sic ibis cum rege lætus ad conuiuium. Placuitq́; ei consilium, & iussit excelsam præparari crucem.

S. REX noctem insomnem ducens, in suis annalibus Mardochæi fidelitatem reperiens, iubet ipsum ut secundum à rege honorari. CAPVT VI.

A NOctem illã duxit rex insomnẽ, iussitq́; sibi afferri historias & annales priorũ temporũ. Quæ cũ illo præsente legerẽtur, ventũ est ad illum locũ, vbi scriptum erat, quomodo nuntiasset Mardochæus insidias Bagathan & Thares eunuchorũ, regẽ Assuerum iugulare cupientiũ. Quod cum audisset rex, ait, Quid pro hac fide honoris ac præmii Mardochæus cõsecutus est? Dixerunt ei serui illius, ac ministri, Nihil omnino mercedis accepit. Statimq́; rex, Quis est, inquit, in atrio? Aman quippe interius atrium domus regiæ intrauerat, vt suggereret reB gi, & iuberet Mardochæũ affigi patibulo quod ei fuerat præparatũ. Respõderunt pueri, Aman stat in atrio. Dixitq́; rex, Ingrediatur. Cumq́; esset ingressus, ait illi, Quid debet fieri viro, quẽ rex honorare desyderat? Cogitãs autẽ in corde suo Aman, & reputãs quòd nullũ aliũ rex, nisi se, vellet honorare, respõdit, Homo quẽ rex honorare cupit, debet indui vestibus regiis: & imponi super equũ qui de sella regis est, & accipere regiũ diadema super caput suũ, & primus de regiis principibus ac tyrannis teneat equũ eius: & per platéam ciuitatis incedens, clamet, & dicat, Sic honorabitur, quẽcunq; volueC rit rex honorare. Dixitq́ue ei rex, Festina, & sumpta stola & equo, fac ita vt locutus es, Mardochæo Iudæo qui sedet ante fores Palatii. Caue ne quicquã de his quæ locutus es prætermittas. Tulit itaq; Aman stolã & equũ, indutumq́; Mardochæũ in platéa ciuitatis, & impositũ equo præcedebat, atq; clamabat, Hoc honore condignus est, quẽcunq; rex voluerit honorare. Reuersusq́; est Mardochæus ad ianuam palatii: & Aman festinauit ire in domũ suã, lugẽs & operto capite: narD rauitq́; Zares vxori suæ, & amicis omnia quæ euenissent sibi. Cui respõderũt sapiẽtes quos secũ habebat in cõsilio, & vxor eius, Si de semine Iudæorũ est Mardochæus, ante quẽ cadere cœpisti, nõ poteris ei resistere, sed cades in cõspectu eius. Adhuc illis loquẽtibus, venerunt eunuchi regis, & citò eum ad conuiuiũ quod regina parauerat, pergere compulerunt.

S. ACCVSATVS Aman ab Esther, suspenditur in patibulo quod Mardochæo parauerat. CAPVT VII.

Esther in conuiuio pro se & populo orat.

A INtrauit itaque rex & Aman, vt biberent cum regina. Dixitque ei rex etiam secunda die postquã vino incaluerat, Quę est petitio tua Esther, vt detur tibi? & quid vis tibi fieri? etiam si dimidiam partem regni mei petieris, impetrabis. Ad quem illa respondit, Si inueni gratiam in oculis tuis ò rex, & si placet, dona mihi animam meam pro qua rogo, & populum meũ pro quo obsecro. Traditi enim sumus, ego & populus meus, vt cõteramur, iugulemur, & pereamus. Atq; vtinã in

seruos

seruos & famulas venderemur: esset tolerabile malum, & ge-
mens tacerem. Nunc autē hostis noster est, cuius crudelitas
redūdat in regē. Respōdensq; rex Assuerus ait, Quis est iste?
& cuius potentiæ, vt hæc audeat facere? Dixitq; Esther, Ho
stis & inimicus noster pessimus iste est Aman. Quod ille au-
diens, ilico obstupuit, vultū regis ac reginæ ferre non susti-
C nens. Rex autē iratus surrexit, & de loco conuiuii intrauit in
hortū arboribus consitū. Aman quoq; surrexit, vt rogaret
Esther reginā pro anima sua. intellexit enim à rege sibi para-
tum malū. Qui cum reuersus esset de horto nemoribus cōsi
to, & intrasset cōuiuii locū, reperit Aman super lectulū cor-
ruisse, in quo iacebat Esther, & ait, Etiam reginā vult oppri
mere me præsente in domo mea. Necdum verbū de ore regis
D exierat, & statim operuerunt faciem eius. Dixitq; Harbona,
vnus de eunuchis qui stabant in ministerio regis: En lignum
quod parauerat Mardochæo, qui locutus est pro rege, stat in
domo Aman, habens altitudinis quinquaginta cubitos. Cui
dixit rex, Appendite eum in eo. Suspensus est itaq; Aman in
patibulo, quod parauerat Mardochæo: & regis ira quieuit.

S. ESTHER *Mardochæo exaltato veteres literas Aman irritans, nouis literis pristinam Iudæis impetrat securitatem.*

CAPVT VIII.

A Die illo dedit rex Assuerus Esther reginæ domū
Aman aduersarii Iudæorū, & Mardochæus in-
gressus est ante faciē regis. Confessa est enim ei
Esther, quòd esset patruus suus. Tulitq; rex annu
lum quē ab Aman recipi iusserat, & tradidit Mardochæo.
Esther autē constituit Mardochæū super domū suam. Nec
his cōtenta, prócidit ad pedes regis: fleuitq;, & locuta ad eū
orauit vt malitiā Aman Agagitæ, & machinationes eius pes
simas quas excogitauerat cōtra Iudæos, iuberet irritas fieri.
At ille ex more sceptrum aureum prætendit manu, quo si-
gnum clementiæ monstrabatur. Illaq; consurgens stetit ante
eum, & ait, Si placet regi, & si inueni gratiā in oculis eius, &
deprecatio mea non ei videtur esse contraria, obsecro vt no
uis epistolis veteres Aman literæ insidiatoris & hostis Iu-
dæorū, quibus eos in cunctis regis prouinciis perire præce-
perat, corrigātur. Quomodo enim potero sustinere necem
B & interfectionē populi mei? Respōditq; rex Assuerus Esther
reginæ, & Mardochæo Iudæo, Domū Aman cōcessi Esther
reginæ: & ipsum iussi affigi cruci, quia ausus est manū mitte
re in Iudæos. Scribite ergo Iudæis, sicut vobis placet, ex re-
gis nomine, signantes literas annulo meo. Hæc enim consue
tudo erat, vt epistolis quæ ex regis nomine mittebantur, & il
lius annulo signatæ erant, nemo auderet contradicere. Acci
tisq; scribis & librariis regis (erat autē tempus tertii mēsis,
qui appellatur Siban) vicesima & tertia die illius scriptæ
sunt epistolæ vt Mardochæus voluerat, ad Iudæos & ad prin
cipes, procuratoresq; & iudices, qui centū vigintiseptē pro-
C uinciis ab India vsq; ad Aethiopiā præsidebant, prouinciæ
atque prouinciæ, populo & populo, iuxta linguas & literas
suas, & Iudæis, prout legere poterāt, & audire. Ipsæq; episto
læ, quæ ex regis nomine mittebātur, annulo ipsius obsigna-
tæ sunt, & missæ per veredarios: qui per omnes prouincias
discurrētes, veteres literas nouis nūtiis præuenirēt. Quibus
imperauit rex, vt cōuenirent Iudæos per singulas ciuitates,
& in vnum præciperent congregari, vt starent pro animabus
suis, & omnes inimicos suos cum coniugibus ac liberis &
vniuersis domibus interficerent atq; delerent. Et constituta
est per omnes prouincias vna vltionis dies, id est tertiadeci-
mamensis duodecimi Adar. Summaq; epistolæ hæc fuit, vt
in omnibus terris ac populis qui regis Assueri subiacebāt im
perio, notum fieret paratos esse Iudæos ad capiendam vin-
D dictam de hostibus suis. Egressiq; sunt veredarii celeres nun-
tia perferētes, & edictū regis pepēdit in Susan. Mardochæus
autem de palatio, & de conspectu regis egrediens fulgebat
vestibus regiis, hyacinthinis videlicet & aeriis, coronā au-
ream portans in capite, & amictus serico pallio atque purpu
reo. Omnisq; ciuitas exultauit, atq; læta est. Iudæis autem
noua lux oriri visa est, gaudium, honor, & tripudium. Apud
omnes populos, vrbes, atq; prouincias quocunq; regis præ-
cepta veniebant, mira exultatio, epulæ, atque conuiuia, & fe
stus dies: intantum vt plures alterius gentis & sectæ, eorum
religioni & ceremoniis iungerentur. Grandis enim cunctos
Iudaici nominis terror inuaserat.

S. IVDAEI *passim hostes suos trucidāt, filios Aman suspēdunt, & Phurim diem solennem instituunt.*

CAPVT IX.

A Igitur duodecimi mēsis, quem Adar vocari antè
iam diximus, tertiadecima die, quādo cunctis Iu
dæis interfectio parabatur, & hostes eorū inhia-
bant sanguini, versa vice Iudæi superiores esse
cœperūt, & se de aduersariis vindicare. Cōgregatiq; sunt per
singulas ciuitates & oppida & loca, vt extenderent manum
cōtra inimicos, & persecutores suos. Nullusq; ausus est resi-
stere, eo quòd omnes populos magnitudinis eorū formido
penetraret. Nam & prouinciarū iudices, & duces, & procura
tores, omnisq; dignitas quæ singulis locis ac operibus præ-
erat, extollebāt Iudæos timore Mardochæi: quē principem
esse palatii, & plurimū posse cognouerāt. fama quoq; nomi-
nis eius crescebat quotidie, & per cunctorū ora volitabat. Ita
B que percusserūt Iudæi inimicos suos plaga magna, & occide
runt eos, reddētes eis quod sibi parauerāt facere: intantū, vt
etiā in Susan quingētos viros interficerēt, extra decem filios
Aman Agagitæ hostis Iudæorū: quorum ista sunt nomina,
Pharsandáths, & Delphon, & Esphátha, & Phorátha, & Ada
lia, & Aridátha, & Phermésta, & Arisai & Aridai, & Iezatha.
Quos cū occidissent, prædas de substātiis eorū agere nolue-
rūt. Statimq; numerus eorū qui occisi erāt in Susan, ad regē
relatus. Qui dixit reginæ, In vrbe Susan interfecerunt Iudæi
quingētos viros, & alios decē filios Aman: quantā putas eos
exercere cædē in vniuersis prouinciis? Quid vltrà postulas,
C & quid vis vt fieri iubeā? Cui illa respōdit, Si regi placet, de-
tur potestas Iudæis: vt sicut fecerūt hodie in Susan, sic & cras
faciāt, & decē filii Aman in patibulis suspēdātur. Præcepitq;
rex vt ita fieret. Statimq; in Susan pepēdit edictū, & decē filii
Aman suspēsi sunt. Cōgregatis Iudæis quartadecima die mē
sis Adar interfecti sunt in Susan trecēti viri: nec eorū ab illis
direpta substātia est. sed & per omnes prouincias quæ ditioni
regis subiacebāt, pro animabus suis steterūt Iudæi, interfectis
hostibus ac persecutoribus suis: intantū vt septuagintaquinq;
D millia occisorū implerētur, & nullus de substātiis eorū quic-
quā cōtingeret. Dies autē tertiusdecimus mēsis Adar vnus
apud omnes interfectionis fuit, & quartadecima die cædere
desierūt. Quē cōstituerunt esse solennē, vt in eo omni tēpo
re deinceps vacarēt epulis, gaudio atq; cōuiuiis. At hi qui in
vrbe Susan cædē exercuerāt, tertiodecimo & quartodecimo
die eiusdē mensis in cæde versati sunt: quintodecimo autem
die percutere desierūt. Et idcirco eundē diē cōstituerūt solē-
nem, epularū atq; lætitiæ. Hi verò Iudæi qui in oppidis non
muratis ac villis morabātur, quartūdecimū diē mensis Adar
conuiuiorū, & gaudii decreuerūt, ita vt exultent in eo, & mit
E tant sibi mutuò partes epularū & ciborū. Scripsit itaq; Mar-
dochæus omnia hæc, & literis cōprehensa misit ad Iudæos,
qui in omnibus regis prouinciis morabantur, tam in vicino
positis quàm procul, vt quartamdecimā & quintādecimam
diem mensis Adar pro festis susciperēt, & reuertēte semper
anno solenni celebrarent honore: quia in ipsis diebus se vlti
sunt Iudæi de inimicis suis, & luctus atq; tristitia in hilarita-
tem gaudiumq; conuersi sunt, essentq; dies isti epularum at-
que lætitiæ, & mitterent sibi inuicem ciborum partes, & pau
peribus munuscula largirentur. Susceperuntq; Iudæi in so-
lennem ritum cuncta, quæ eo tēpore facere cœperāt, & quæ

Interficiūt Iudæi inimicos suos.

Decem filii Amā suspēduntur.

Dies celebris instituitur in memoriā liberationis.

Mardochæus literis facienda mandauerat. Aman enim filius Amadathi stirpis Agag, hostis & aduersarius Iudæorũ, cogitauit contra eos malũ, vt occideret illos, atq; deleret: & misit phur, quod nostra lingua vertitur in sortẽ. Et postea ingressa est Esther ad regem, obsecrans, vt conatus eius literis regis irriti fierent: & malũ, quod contra Iudæos cogitauerat, reuerteretur in caput eius. Deniq; & ipsum & filios eius affixerũt cruci, atq; ex illo tẽpore dies isti appellati sunt phurim, id est sortiũ: eo quòd phur, id est sors in vrnã missa fuerit. Et cuncta quæ gesta sunt, epistolæ, id est libri huius volumine cõtinentur: quæq; sustinuerũt, & quæ deinceps immutata sunt, susceperunt Iudæi super se, & semen suum, & super cunctos qui religioni eorũ voluerũt copulari, vt nulli liceat duos hos dies absq; solẽnitate transigere: quos scriptura testatur, & cætera expetunt tẽpora annis sibi iugiter succedẽtibus. Isti sunt dies, quos nulla vnqnã delebit obliuio: & per singulas generationes cunctæ in toto orbe prouinciæ celebrabunt: nec est vlla ciuitas, in qua dies phurim, id est sortiũ, non obseruẽtur à Iudæis, & ab eorum progenie, quæ his ceremoniis obligata est. Scripserũtq; Esther regina filia Abihail, & Mardochæus Iudæus etiã secundã epistolã, vt omni studio dies ista solẽnis sanciretur in posterũ, & miserunt ad omnes Iudæos, qui in centũ vigintiseptẽ prouinciis regis Assueri versabãtur, vt haberẽt pacem, & susciperẽt veritatẽ, obseruãtes dies sortiũ, & suo tẽpore cum gaudio celebrarẽt: sicut cõstituerant Mardochæus & Esther. Et illi obseruãda susceperũt à se, & à semine suo ieiunia, & clamores, & sortiũ dies, & omnia quæ libri huius, qui vocatur Esther, historia cõtinẽtur.

S. SOMNIORUM *Mardochæi descriptio, redactio populo suo in libertatem.* CAPUT X.

Ex verò Assuerus omnem terrã, & cũctas maris insulas fecit tributarias: cuius fortitudo, & imperium, & dignitas, atque sublimitas, qua exaltauit Mardochæũ, scripta sunt in libris Medorũ, atq; Persarum: & quomodo Mardochæus Iudaici generis secundus à rege Assuero fuerit: & magnus apud Iudæos, & acceptabilis plebi fratrum suorum, quærens bona populo suo, & loquens ea quæ ad pacem seminis sui pertinerent.

Quæ habentur in Hebræo, plena fide expressi. Hæc autem quæ sequũtur, scripta reperi in editione vulgata, quæ Græcorum lingua, & literis continentur: & interim post finem libri hoc capitulum ferebatur, quod iuxta consuetudinem nostram obelo, id est veru prænotauimus.

Dixitq; Mardochæus, A Deo facta sunt ista. Recordatus sum somnii, quod viderã, hæc eadem significantis: nec eorũ quicquã irritum fuit. Paruus fons qui creuit in fluuiũ, & in lucem, solemq; conuersus est, & in aquas plurimas redundauit: Esther est, quam rex accepit vxorẽ, & voluit esse reginã. Duo autẽ dracones: ego sum, & Aman. Gentes quæ cõuenerant: hi sunt, qui conati sunt delere nomen Iudæorum. Gens autẽ mea: Israel est, quæ clamauit ad Dominũ, & saluũ fecit Dominus populũ suũ: liberauitq; nos ab omnibus malis, & fecit signa magna, atq; portẽta inter gẽtes: & duas sortes esse præcepit, vnam populi Dei, & alteram cunctarũ gentiũ. venitq; vtraq; sors in statutũ ex illo iam tẽpore corã Deo vniuersis gentibus: & recordatus est Dominus populi sui, ac misertus est hæreditatis suæ. Et obseruabuntur dies isti in mense Adar quartadecima, & quintadecima die eiusdem mensis, cum omni studio, & gaudio in vnum cœtum populi congregati, in cunctas deinceps generationes populi Israel.

S. SOMNIUM *Mardochæi.* CAPUT XI.

Nno quarto regnantibus Ptolemæo, & Cleopatra, attulerunt Dositheus, qui se sacerdotem, & Leuitici generis ferebat, & Ptolemeus filius eius, hanc epistolam phurim, quam dixerũt interpretatam esse Lysimachum Ptolemæi filium in Ierusalem.

Hoc quoque principium erat in editione vulgata, quod nec in Hebræo, nec apud vllum fertur interpretum.

Anno secundo, regnante Artaxerxe maximo, prima die mensis Nisan, vidit somniũ Mardochæus filius Iairi, filii Semei, filii Cis de tribu Beniamin: homo Iudæus, qui habitabat in vrbe Susan, vir magnus, & inter primos aulæ regiæ. Erat autẽ de eo numero captiuorũ, quos transtulerat Nabuchodonosor rex Babylonis de Ierusalem cum Iechonia rege Iuda: & hoc eius somniũ fuit, Apparuerunt voces & tumultus, tonitrua & terræmotus, & conturbatio super terrã: & ecce duo dracones magni, paratiq; contra se in prælium. Ad quorum clamorẽ cunctæ concitatæ sunt nationes, vt pugnarent contra gentem iustorũ. Fuitq; dies illa tenebrarum & discriminis, tribulationis & angustiæ, & ingens formido super terram. Conturbataq; est gens iustorum, timentiũ mala sua, & præparata ad mortem. Clamaueruntq; ad Deum: & illis vociferantibus, fons paruus creuit in fluuium maximum, & in aquas plurimas redundauit. Lux & sol ortus est, & humiles exaltati sunt, & deuorauerunt inclytos. Quod cum vidisset Mardochæus, & surrexisset de stratu, cogitabat quid Deus facere vellet: & fixum habebat in animo, scire cupiens quid significaret somnium.

S. MANIFESTATIO *insidiarum in regem à Mardochæo ex secundo capite repetita.* CAPUT XII.

Orabatur autem eo tempore in aula regis, cum Bagatha & Thara eunuchis regis, qui ianitores erant palatii. Cumq; intellexisset cogitationes eorum, & curas diligentius peruidisset, didicit quòd conarentur in regem Artaxerxem manus mittere: & nũtiauit super eo regi. Qui de vtroq; habita quæstione, cõfessos iussit duci ad mortem. Rex autem quod gestum erat, scripsit in commentariis: sed & Mardochæus rei memoriam literis tradidit. Præcepitq; ei rex, vt in aula palatii moraretur, datis ei pro delatione muneribus. Aman verò filius Amadathi Bugæus erat gloriosissimus corã rege, & voluit nocere Mardochæo, & populo eius pro duobus eunuchis regis, qui fuerant interfecti.

Hucusq; procœmium.

Quæ sequuntur, in eo loco posita erant, vbi scriptum est in volumine, Et diripuerunt bona, vel substantias eorum. quæ in sola vulgata editione reperimus. Epistolæ autem hoc exemplar fuit quod subiicitur.

S. EXEMPLAR *epistolæ quam misit Aman ad principes prouinciarum super cæde Iudæorum cum Mardochæi oratione.* CAPUT XIII.

Ex maximus Artaxerxes ab India vsq; Aethiopiã, centũvigintiseptẽ prouinciarũ principibus, & ducibus, qui eius imperio subiecti sunt, salutẽ. Cũ plurimis gẽtibus imperarẽ, & vniuersum orbẽ meæ ditioni subiugassem, volui nequaquã abuti potẽtiæ magnitudine, sed clemẽtia, & lenitate gubernare subiectos: vt absq; vllo terrore vitã silẽtio trãsigẽtes, optata cũctis mortalibus pace fruerẽtur. Quærẽte autẽ me à cõsiliariis meis quomodo posset hoc impleri, vnus qui sapientia, & fide cæteros præcellebat, & erat post regẽ secũdus, Aman nomine, indicauit mihi in toto orbe terrarũ populũ esse dispersum, qui nouis vteretur legibus, & contra omniũ gentium consuetudinem faciens regũ iussa contemneret, & vniuersarũ concordiam nationũ sua dissensione violaret. Quod cum didicissemus, videntes vnam gentẽ rebellem aduersus omne hominũ genus peruersis vti legibus, nostrisq; iussionibus contraire, & turbare subiectarũ nobis prouinciarum pacem, atq; concordiam: iussimus vt quoscunq; Aman, qui omnibus prouinciis præpositus est, & secundus à rege, & quem patris loco colimus, monstrauerit: cum coniugibus ac liberis deleantur ab inimicis suis, nullusq; eorũ misereatur quartadecima die duodecimi mensis Adar, anni præsentis: vt nefarii

homines

homines vno die ad inferos descendentes, reddant imperio nostro pacem, quam turbauerant.

Hucusq; exemplar epistolæ.

Quæ sequuntur, post eum locũ scripta reperi, vbi legitur: Pergensq; Mardochæus, fecit omnia quæ ei mandauerat Esther. Nec tamen habetur in Hebraico, & apud nullum penitus feruntur interpretum.

Oratio Mardochæi.

Mardochæus autem deprecatus est Dominum memor omniũ operum eius, & dixit, Domine Domine rex omnipotẽs, in ditione enim tua cũcta sunt posita: & nõ est qui possit tuæ resistere volũtati, si decreueris saluare Israel. Tu fecisti cœlũ & terram, & quicquid cœli ambitu continetur. Dominus omnium es, nec est qui resistat maiestati tuæ. Cuncta nosti, & scis quia nõ pro superbia & contumelia, & aliqua gloriæ cupiditate fecerim hoc, vt non adorarem Aman superbissimum, libenter enim pro salute Israel etiam vestigia pedum eius deosculari paratus essem: sed timui ne honorẽ Dei mei transferrem ad hominem, & ne quenquam adorarem, excepto Deo meo. Et nunc Domine rex Deus Abraham miserere populi tui, quia volunt nos inimici nostri perdere, & hæreditatem tuam delere. Ne despicias partem tuam quam redemisti tibi de Aegypto. Exaudi deprecationem meam, & propitius esto sorti & funiculo tuo, & conuerte luctum nostrum in gaudium, vt viuentes laudemus nomen tuum Domine, & ne claudas ora te canentiũ. Omnis quoq; Israel pari mente & obsecratione clamauit ad Dominum, eo quòd eis certa mors impenderet.

S. PLANGIT *Esther Deum in spiritu humilitatis obsecrans.* CAPVT XIIII.

ESther quoq; regina cõfugit ad Dominũ, pauens periculum quod imminebat. Cumq; deposuisset vestes regias, fletibus & luctui apta indumenta suscepit, & pro vnguentis variis, cinere & stercore impleuit caput, & corpus suũ humiliauit ieiuniis, omniaq; loca in quibus antea lætari consueuerat, crinium laceratione compleuit. Et deprecabatur Dominum Deum Israel, dicens, Domine mi, qui rex noster es solus adiuua me solitariam, & cuius præter te nullus est auxiliator alius. Periculum meũ in manibus meis est. Audiui à patre meo quòd tu Domine tulisses Israel de cunctis gentibus, & patres nostros ex omnibus retrò maioribus suis, vt possideres hæreditatem sempiternã, fecistiq; eis sicut locutus es. Peccauimus in conspectu tuo, & idcirco tradidisti nos in manu inimicorũ nostrorum: coluimus enim Deos eorum. Iustus es Domine. Et nunc non eis sufficit quòd durissima nos opprimunt seruitute, sed robur manuum suarum idolorum potentiæ deputantes, volunt tua mutare promissa, & delere hæreditatẽ, & claudere ora laudantium te, atq; extinguere gloriã templi & altaris tui, vt aperiant ora gentium, & laudent idolorum fortitudinem, & prædicent carnalem regem in sempiternũ. Ne tradas Domine sceptrum tuum his qui non sunt, ne rideant ad ruinam nostram: sed conuerte consilium eorum super eos, & eum qui in nos cœpit sæuire, disperde. Memento Domine, & ostende te nobis in tempore tribulationis nostræ, & da mihi fiduciam Domine rex Deorum, & vniuersæ potestatis: tribue sermonem compositũ in ore meo in conspectu leonis, & trãsfer cor illius in odiũ hostis nostri, vt & ipse pereat & cæteri qui ei consentiunt. Nos autem libera in manu tua, & adiuua me ancillam tuam, nullum aliud auxilium habentem, nisi te Domine qui habes omnium scientiam, & nosti quia oderim gloriam iniquorum, & detester cubile incircuncisorum, & omnis alienigenæ. Tu scis necessitatem meam quòd abominer signum superbiæ & gloriæ meæ, quod est super caput meum in diebus ostentationis meæ, & detester illud quasi pannum menstruatæ, & non portem in diebus silentii mei, & quòd non comederim in mensa Aman, nec mihi placuerit conuiuium regis, & non biberim vinum libaminum: & nunquam lætata sit ancilla tua, ex quo huc translata sum vsque in præsentem diem, nisi in te Domine Deus Abraham. Deus fortis super omnes exaudi vocem eorũ qui nullam aliam spem habent, & libera nos de manu iniquorum, & erue me à timore meo.

S. MANDANTE *Mardochæo intrat Esther ad regem vultu eius perterrita.* CAPVT XV.

Hæc quoque addita reperi in editione vulgata.

ET mandauit ei (haud dubium quin Esther Mardochæus) vt ingrederetur ad regem, & rogaret pro populo suo, & pro patria sua. Memorare (inquit) dierum humilitatis tuæ, quomodo nutrita sis in manu mea, quia Aman secundus à rege locutus est contra nos in mortem: & tu inuoca Dominum, & loquere regi pro nobis, & libera nos de morte.

Necnon & ista quæ subdita sunt, in editione vulgata reperi.

Die autem tertio deposuit vestimenta ornatus sui, & circundata est gloria sua. Cumq; regio fulgeret habitu, & inuocasset omniũ rectorẽ & saluatorẽ Deum, assumpsit duas famulas: & super vnam quidem innitebatur, quasi præ deliciis & nimia teneritudine corpus suũ ferre non sustinens: altera autem famularũ sequebatur dominã, defluentia in humũ indumenta sustẽtans. Ipsa autẽ roseo colore vultum perfusa, & gratis ac nitẽtibus oculis tristẽ celabat animũ, & nimio timore cõtractũ. Ingressa igitur cũcta per ordinẽ ostia, stetit contra regem, vbi ille residebat super soliũ regni sui, indutus vestibus regiis auroq; fulgẽs & pretiosis lapidibus, eratq; terribilis aspectu. Cumq; eleuasset faciẽ, & ardentibus oculis furorem pectoris indicasset, regina corruit, & in pallorẽ colore mutato, lassum super ancillulã reclinauit caput. Cõuertitq; Deus spiritũ regis in mãsuetudinẽ, & festinus ac metuens exiliuit de solio: & sustẽtans eam vlnis suis, donec rediret ad se, his verbis blandiebatur, Quid habes Esther? Ego sum frater tuus, noli metuere. Non morieris: non enim pro te, sed pro omnibus hæc lex constituta est. Accede igitur, & tange sceptrũ. Cumq; illa reticeret, tulit auream virgã, & posuit super collũ eius, & osculatus est eam, & ait, Cur mihi nõ loqueris? Quæ respondit, Vidi te Domine quasi angelũ Dei, & cõturbatũ est cor meum præ timore gloriæ tuæ. Valde enim mirabilis es Domine, & facies tua plena est gratiarũ. Cumq; loqueretur, rursus corruit, & penè exanimata est. Rex autem turbabatur, & omnes ministri eius consolabantur eam.

Exẽplar epistolæ regis Artaxerxis, quam pro Iudæis ad totas regni sui prouincias misit, quod & ipsum in Hebraico volumine nõ habetur.

S. ASSVERI *epistola pro Iudæorum salute ad singulas regni prouincias, epistolæ Aman irritatoria.* CAPVT XVI.

REx magnus Artaxerxes, ab India vsq; Aethiopiã centum viginti septem prouinciarũ ducibus ac principibus, qui nostræ iussioni obediunt, salutem dicit. Multi bonitate principum & honore qui in eos collatus est, abusi sunt in superbiam: & non solum subiectos regibus nitũtur opprimere, sed datam sibi gloriam non ferentes, in ipsos qui dederunt moliuntur insidias. Nec cõtenti sunt gratias nõ agere beneficiis, & humanitatis in se iura violare, sed Dei quoq; cuncta cernentis arbitrãtur se posse fugere sententiam. Et in tantũ vesaniæ proruperunt, vt eos qui credita sibi officia diligenter obseruãt, & ita cuncta agunt vt omnium laude digni sint, mendaciorũ cuniculis conentur subuertere, dum aures principum simplices, & ex sua natura alios æstimãtes, callida fraude decipiunt. Quæ res & ex veteribus probatur historiis, & ex his quæ gerũtur quotidie, quomodo malis quorundam suggestionibus regum studia deprauentur. Vnde prouidendum est paci omnium prouinciarum. Nec putare debetis, si diuersa iubeamus, ex animi nostri venire leuitate, sed pro qualitate & necessitate temporum, vt reipublicæ poscit vtilitas, ferre sententiam. Et vt manifestius quod dicimus intelligatis: Aman filius Amadathi,

Amadathi, & animo & gente Macedo, alienusque à Persarum sanguine, & pietatem nostram sua crudelitate commaculans, peregrinus à nobis susceptus est: & tantam in se expertus humanitatem, vt pater noster vocaretur, & adoraretur ab omnibus, post regem secundus: qui in tantum arrogantiæ tumorẽ subleuatus est, vt regno priuare nos niteretur
C & spiritu. Nam Mardochæum, cuius fide & beneficiis viuimus, & consortem regni nostri Esther cum omni gente sua, nouis quibusdam atq; inauditis machinis expetiuit in mortem: hoc cogitans vt illis interfectis insidiaretur nostræ solitudini, & regnum Persarũ transferret in Macedonas. Nos autem à pessimo mortaliũ, Iudæos neci destinatos, in nulla penitus culpa reperimus, sed econtrario iustis vtentes legibus, & filios altissimi & maximi, semperq; viuentis Dei, cuius beneficio & patribus nostris & nobis regnũ est traditũ, & vsque hodie custoditur. Vnde eas literas quas sub nomine nostro ille direxerat, sciatis esse irritas. Pro quo scelere ante portas huius vrbis, id est Susis, & ipse qui machinatus est, & omnis cognatio eius pendet in patibulis: nõ nobis, sed Deo reddente ei quod meruit. Hoc autem edictũ quod nunc mittimus, vrbibus proponatur, vt liceat Iudæis vti legibus suis.
D Quibus debetis esse adminiculo, vt eos qui se ad necem eorum parauerant, possint interficere tertiadecima die mensis duodecimi qui vocatur Adar. hanc enim diem, Deus omnipotens mœroris & luctus eis vertit in gaudium. Vnde & vos inter cæteros festos dies, hanc habetote diem, & celebrate eam cum omni lætitia, vt & in posterum cognoscatur omnes qui fideliter Persis obediunt, dignam pro fide recipere mercedem: qui autem insidiantur regno eorum, perire pro scelere. Omnis autem prouincia & ciuitas quæ noluerit solennitatis huius esse particeps, gladio & igne pereat, & sic deleatur, vt non solum hominibus, sed etiam bestiis inuia sit in sempiternum, pro exemplo contemptus & inobedientiæ.

FINIS.

Hieronymi in librum Iob PRÆFATIO.

COGOR *per singulos scripturæ diuinæ libros aduersariorum respondere maledictis: qui interpretationem meam, reprehensionem septuaginta interpretum criminantur: quasi non & apud Græcos Aquila, Symmachus, & Theodotio, uel uerbum è uerbo, uel sensum è sensu, uel ex utroq; commixtum, & mediæ temperatum genus translationis expresserint: & omnia ueteris instrumenti uolumina Origenes obelis asteriscisq; distinxerit, quos uel additos, uel de Theodotione sumptos translationi antiquæ inseruit, probans defuisse quod additũ est. Discant igitur obtrectatores mei recipere in toto, quod in partibus susceperunt: aut interpretationem meam cum asteriscis suis eradere. Neq; enim fieri potest ut quos plura intermisisse susceperint, non eosdem etiam in quibusdam errasse fateantur, præcipue in Iob: cui si ea quæ sub asteriscis addita sunt, subtraxeris, pars maxima detruncabitur, & hoc duntaxat apud Græcos. Cæterum apud Latinos, ante eam translationem quam sub asteriscis & obelis nuper edidimus, septingenti fermè aut octingenti uersus desunt: ut decurtatus & laceratus, corrosusq; liber fœditatem sui publice legentibus præbeat. Hæc autẽ translatio nullum de ueteribus sequitur interpretem: sed ex ipso Hebraico, Arabicoq; sermone, & interdum Syro, nunc uerba, nunc sensus, nunc simul utrunq; resonabit. Obliquus enim etiam apud Hebræos totus liber fertur, & lubricus: & quòd Græci rhetores uocant ἐσχηματισμένον, dum qui aliud loquitur, aliud agit: ut si uelis anguillam uel murenulam strictis tenere manibus, quanto fortius presseris, tanto citius elabitur. Memini me ob intelligentiam huius uoluminis, Lydæum quendam præceptorem, qui apud Hebræos primus haberi putabatur, non paruis redemisse nummis: cuius doctrina an aliquid profecerim, nescio. Hoc unum scio, non potuisse me interpretari, nisi quod ante intellexeram. A principio itaq; uoluminis, usq; ad uerba Iob, apud Hebræos prosa oratio est. Porro à uerbis Iob, in quibus ait, Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictũ est, Conceptus est homo: usque ad eum locum ubi ante finem uoluminis scriptum est, Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiam in fauilla & cinere: hexametri uersus sunt, dactylo, spondæoq; currentes: & propter linguæ idioma, crebro recipientes & alios pedes, non earundem syllabarum, sed eorundem temporum. Interdum quoque rhythmus ipse dulcis & tinnulus fertur, numeris pedum solutis: quod metrici magis, quàm simplex lector intelligunt. A supradicto autem uersu usque ad finem libri, paruum comma quod remanet, prosa oratione contexitur. Quod si cui uidetur incredulum, metra scilicet esse apud Hebræos: & in morem nostri Flacci, Græciq; Pindari, & Alcei, & Sapphus uel Psalterium, uel Lamentationes Ieremiæ, uel omnia fermè scripturarũ cantica comprehendi: legat Philonem, Iosephum, Origenem, Cæsariensem Eusebium, & eorum testimonio me uerum dicere comprobabit. Audiant quapropter canes mei, idcirco me in hoc uolumine laborasse, non ut interpretationem antiquam reprehenderem, sed ut ea quæ in illa aut obscura sunt, aut omissa, aut certe scriptorum uitio deprauata, manifestiora nostra interpretatione fierent, qui & Hebræũ sermonẽ ex parte didicimus, & in Latinis penè ab ipsis cunabulis inter grammaticos & rhetores & philosophos detriti sumus. Quòd si apud Græcos post septuaginta editionem, iam CHRISTI euangelio coruscante, Iudæus Aquila & Symmachus ac Theodotio, Iudaizantes hæretici sunt recepti, qui multa mysteria saluatoris subdola interpretatione celarunt, & tamen in ἑξαπλοῖς habentur apud ecclesias, & explanantur ab ecclesiasticis uiris: quantomagis ego Christianus, & de parentibus Christianis natus, & uexillum crucis in mea fronte portans (cuius studium fuit omissa repetere, deprauata corrigere, & sacramenta ecclesiæ puro & fideli aperire sermone) uel à fastidiosis, uel à malignis lectoribus non debeo reprobari? Habeant qui uolunt, ueteres libros, uel in membranis purpureis auro argentoq; descriptos, uel uncialibus (ut uulgo aiunt) literis, onera magis exarata, quàm codices: dummodo mihi meisq; permittant pauperes habere schedulas, & non tam pulchros codices quàm emendatos. Vtraq; autẽ editio, & septuaginta iuxta Græcos, & mea iuxta Hebræos, in Latinum meo labore translata est. Eligat unusquisque quod uult: & studiosum me magis, quàm maleuolum probet.*

ALIA EIVSDEM PRAEFATIO.

SI *aut fiscellam iunco texerem, aut palmarum folia complicarem, ut in sudore uultus mei comederem panem, & uentris opus sollicita mente pertractarem, nullus morderet, nemo reprehenderet. Nunc autem quia iuxta sententiam Saluatoris, uolo operari cibum qui non perit, & antiquam diuinorum uoluminum uiam sentibus uirgultisq; purgare, error mihi geminus infigitur: corrector uitiorum, falsarius uocor, & errores non auferre, sed serere. Tanta est enim uetustatis consuetudo, ut etiam confessa plerisq; uitia placeant: dum magis pulchros habere uolunt codices, quàm emendatos. Quapropter ô fratres dilectissimi, unicum nobilitatis & humilitatis exemplar, pro flabello, calathis, sportellisq;, munusculis monachorum, spiritalia hæc & mansura dona suscipite: ac beatũ Iob qui adhuc apud Latinos iacebat in stercore, & uermibus scatebat errorum, integrum, immaculatumq; gaudete. Quomodo enim post probationem atque uictoriam, duplicia sunt ei uniuersa reddita: ita ego in lingua nostra, ut audacter loquar, feci eum habere quæ amiserat. Igitur & uos, & unumquenque lectorem solita præfatione commoneo, & in principijs librorum eadem semper annectens, rogo: ut ubicunq; semper præcedentes uirgulas uideritis, sciatis ea quæ subiecta sunt, in Hebraicis uoluminibus non haberi. Porrò ubi stellæ imago præfulserit, ex Hebræo in sermone nostro addita sunt. Necnon & illa quæ haberi uidebantur, & ita corrupta erant ut sensum legentibus tollerent, orantibus uobis magno labore correxi: magis utile quid ex otio meo ecclesijs CHRISTI uenturum ratus, quàm ex aliorum negotio.*

ARGVMENTVM IN LIBRVM IOB.

IN TERRA quidē habitasse Iob Husitidi, in finibus Idumææ & Arabiæ fertur: & erat ei antè nomen Iobab. Et accepit uxorem Arabissam: & genuit filium quem uocauit Ennon. Erat autem ipse filius quidem Zaræ, de Esau filijs filius: de matre uero Bosra: ita ut sit quintus ab Abrahā. Et hi sunt reges qui regnauerūt in Edom, in qua et ipse regnauit. sed primus in ea regnauit Bela filius Beor: & nomen ciuitatis eiusdem, Denāba. Post hunc autem Bela, Iobab, qui uocatur Iob. Post Iob antē, Husan, qui erat dux ex Themanorū regione. Et post illum regnauit Adad filius Badad, qui excidit Madian in campo Moab: & nomen ciuitatis eius Auith. In hoc uerò libro hæc quæstio tractatur, ánne etiā probis à Deo malū accidat. Hîc firmissime perstat Iob, quòd Deus etiam sine causa solummodo in laudē suam puniat probos. Cōtra hoc opponūt se amici eius, & prolixis sermonibus uolunt cōuincere Deum esse iustū, qui nō corripiat ullum probū. Si uero corripiat, necessariò consequi quòd ille peccauerit. Et sic tam carnaliter sentiūt de Deo & iustitia eius, acsi ipse esset omnino quemadmodū homines sunt, & iudicia eius sicut iudicia illorum. Quanquam etiā Iob, ut qui in angustijs mortis decumberet, ex humana fragilitate nimiam cōtra Deum loquitur, & in afflictione peccat, & tamen perstat in eo quòd tales passiones non meritus sit, sicut etiā uerū erat. Tandē Deus iudicat, quòd quæ Iob in afflictione contra Deum locutus est, iniuste locutus sit: quod uero contra inimicos suos de innocētia sua ante afflictionē tutatus est, rectè locutus sit. Sic liber iste solū Deum iustū pronūtiat, quamuis etiā homo homini iustus sit, etiam corā Deo. In cōsolationē nostri scriptus est hic liber, quòd deus sanctos suos permittit aliquādo impingere in aduersitate. nā antequam Iob incidat in angustiā mortis, laudat Deum super deprædatione bonorū suorū & morte filiorū suorum. Cū uero obuersatur ob oculos mors, & subducit se Deus, indicāt uerba eius quales cogitationes subeāt hominē quantumuis etiā sanctū, contra Deum in anxietate mortis: uidelicet homini uidetur Deus nō esse Deus, sed solū iudex et iracūdus tyrānus qui uim exerceat, & nō curat cuiuspiā bonā uitā. Hunc librū intelligūt qui experiūtur & sentiūt quid sit pati irā Dei, & occultatā esse gratiā eius.

Liber Iob.

S. IOB sanctitas pro conuiuantibus filijs quotidie Domino sacrificat: & sua felicitate in summam uersa miseriā in laudes Dei patienter prorumpit. CAPVT I.

A VIR erat in terra Hus, nomine Iob: & erat vir ille simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo. Natiq; sunt ei septē filii, & tres filiæ. Et fuit possessio eius septē millia ouium, & tria millia camelorum, quingenta quoq; iuga boum, & quingentæ asinæ, ac familia multa nimis: eratq; vir ille magnus inter omnes orientales. Et ibant filii eius, & faciebant cōuiuia per domos, vnusquisque in die suo. Et mittentes vocabāt tres sorores suas, vt comederent, & biberent cum eis. Cumq; in orbem transissent dies cōuiuii, mittebat ad eos Iob, & sanctificabat illos: cōsurgensq; diluculo, offerebat holocausta per singulos. Dicebat enim, Ne fortè peccauerint filii mei, & benedixerint Deo in B cordibus suis. Sic faciebat Iob cunctis diebus. Quadā autem die, cum venissent filii Dei, & assisterent corā Domino, affuit inter eos etiā satan. Cui dixit Dominus, Vnde venis? Qui respondens, ait, Circuiui terram, & perambulaui eam. Dixitque Dominus ad eum, Nunquid consyderasti seruum meum Iob, quòd non sit ei similis in terra, homo simplex & rectus, ac timens Deum, & recedens à malo? Cui respondēs satan, ait, Nunquid Iob frustra timet Deum? nónne tu vallasti eum, ac domum eius, vniuersamq; substantiā eius per circuitum: operibus manuum eius benedixisti, & possessio eius creuit in terra? Sed extende paululū manum tuam, & tange C cuncta quæ possidet: nisi in faciē benedixerit tibi. Dixit ergo Dominus ad satan, Ecce, vniuersa quæ habet, in manu tua sunt: tantum in eum ne extendas manum tuam. Egressusq; est satan à facie Domini. Cum autem quadā die filii & filiæ eius comederēt, & biberent vinū in domo fratris sui primogeniti, nuntius venit ad Iob, qui diceret, Boues arabāt, & asinæ pascebātur iuxta eos, & irruerūt Sabæi, tulerūtq; omnia, & pueros percusserunt gladio: & euasi ego solus, vt nuntiarem tibi. Cumque adhuc ille loqueretur, venit alter, & dixit, Ignis Dei cécidit è cœlo, & tactas oues puerosq; cōsumpsit: & effugi ego solus vt nuntiarē tibi. Sed & adhuc illo loquen D te venit alius, & dixit, Chaldæi fecerunt tres turmas, & inuaserunt camelos, & tulerunt eos, necnon & pueros percusserunt gladio: & ego fugi solus, vt nuntiarē tibi. Adhuc loquebatur ille, & ecce alius intrauit, & dixit, Filiis tuis & filiabus vescentibus & bibētibus vinū in domo fratris sui primogeniti, repentè ventus vehemens irruit à regione deserti, & concussit quatuor angulos domus, quæ corruēs oppressit liberos tuos, & mortui sunt: & effugi ego solus, vt nuntiarē tibi. Tunc surrexit Iob, & scidit vestimenta sua, & tonso capite corruens in terrā, adorauit, & dixit, Nudus egressus sum de vtero matris meæ, & nudus reuertar illuc. Dominus dedit, Dominus abstulit (sicut Domino placuit, ita factū est..) sit nomen Domini benedictum. In omnibus his non peccauit Iob, neq; stultum quid contra Deum locutus est.

S. EXTERNIS Iob tentatus & filijs, corpore simul à Satan, & animo ab uxore tentatur: à tribus tamen compatientibus amicis uisitatus. CAPVT II.

A FActum est autem, cum quadam die venissent filii Dei, & starēt corā Domino, venisset quoq; Satan inter eos, & staret in cōspectu eius, vt diceret Dominus ad Satan, Vnde venis? Qui respondens ait, Circuiui terrā, & perambulaui eam. Et dixit Dominus ad Satan, Nūquid cōsyderasti seruū meū Iob, quòd non sit ei similis in terra, vir simplex & rectus, ac timens Deum, & recedēs à malo, & adhuc retinens innocentiā? Tu autē cō- B mouisti me aduersus eū, vt affligerē eum frustra. Cui respondens Satan, ait, Pellē pro pelle, & cūcta quæ habet homo, dabit pro anima sua: alioquin mitte manū tuā, & tāge os eius & carnē, & tunc videbis quòd in faciē benedicat tibi. Dixit ergo Dominus ad Satan, Ecce, in manu tua est, verūtamē animam illius serua. Egressus igitur Satan à facie Domini, percussit Iob vlcere pessimo, à planta pedis vsq; ad verticē eius, C qui testa saniē radebat, sedens in sterquilinio. Dixit autem illi vxor sua, Adhuc tu permanes in simplicitate tua? benedic Deo, & morere. Qui ait ad illā, Quasi vna de stultis locuta es. si bona suscepimus de manu Dei, mala quare nō sustineamus? In omnibus his nō peccauit Iob labiis suis. Igitur audiētes tres amici Iob omne malū quod accidisset ei, venerūt sin

guli de loco suo, Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathites. Condixerāt enim vt pariter venientes visitarēt eũ, & cõsolarētur. Cumq; eleuassent procul oculos suos, nõ cognouerũt eũ. Et exclamātes plorauerunt, scissisq; vestibus sparserunt puluerē super caput suũ in coelũ. Et sederunt cũ eo in terra, septē diebus & septē noctibus: & nemo loquebatur ei verbũ. Videbant enim dolorē esse vehementem.

S. IOB præsentis vitæ pertæsus, felicemq; ducens iustorũ exitum, nimia doloris angustia pressus suam tamen fatetur innocentiam.

CAPVT III.

Post hæc aperuit Iob os suum, & maledixit diei suo, & locutus est, Pereat dies in qua natus sum, & nox in qua dictum est, Cõceptus est homo. Dies ille vertatur in tenebras: nõ requirat eum Deus desuper, & nõ illustretur lumine. Obscurēt eum tenebræ & vmbra mortis: occupet eũ caligo, & inuoluatur amaritudine. Noctem illā tenebrosus turbo possideat: non computetur in diebus anni, nec numeretur in mēsibus. Sit nox illa solitaria, nec laude digna: maledicāt ei qui maledicunt diei, qui parati sunt suscitare Leuiathan. Obtenebrentur stellæ caligine eius: expectet lucē, & nõ videat, nec ortum surgentis auroræ, Quia nõ cõclusit ostia ventris qui portauit me, nec abstulit mala ab oculis meis. Quare nõ in vulua mortuus sum? egressus ex vtero nõ statim perii? Quare exceptus genibus? cur lactatus vberibus? Nunc enim dormiēs silerē, & somno meo requiescerē Cũ regibus & consulibus terræ, qui ædificāt sibi solitudines: Aut cũ principibus qui possident aurum, & replent domos suas argēto: Aut sicut abortiuũ absconditũ nõ subsisterē, vel qui cõcepti nõ viderunt lucē. Ibi impii cessauerũt à tumultu, & ibi requieuerũt fessi robore. Et quondā vincti pariter sine molestia, nõ audierũt vocē exactoris. Paruus & magnus ibi sunt, & seruus liber à Domino suo. Quare misero data est lux, & vita his qui in amaritudine animæ sunt? Qui expectāt mortē, & nõ venit: quasi effodiētes thesaurũ, Gaudētq; vehemēter cum inuenerint sepulchrũ? Viro cuius abscondita est via, & circundedit eũ Deus tenebris? Antequam comedā, suspiro: & quasi inundātes aquæ, sic rugitus meus: Quia timor quē timebā euenit mihi: & quod verebar, accidit. Nónne dissimulaui? nónne silui? nónne quieui? & venit super me indignatio.

S. ELIPHAZ odium vitæ Iob, desperationi: magnitudinem amaritudinis, impatientiæ: ac innocentiæ confessionē, præsumptioni deputat.

CAPVT IIII.

Respondēs autem Eliphaz Themanites, dixit, Si cœperimus loqui tibi, forsitan molestè accipies. sed cõceptũ sermonē tenere quis poterit? Ecce, docuisti multos, & manus lassas roborasti. Vacillantes cõfirmauerũt sermones tui, & genua tremētia confortasti. Nũc autē venit super te plaga, & defecisti: tetigit te, & cõturbatus es. Vbi est timor tuus, fortitudo tua, patiētia tua, & perfectio viarũ tuarũ? Recordare obsecro te, quis vnquā innocēs periit? aut quādo recti deleti sunt? Quin potius vidi eos qui operātur iniquitatē, & semināt dolores, & metũt eos, Flante Deo periisse, & spiritu iræ eius esse cõsumptos. Rugitus leonis & vox leænæ, & dētes catulorũ leonũ cõtriti sunt. Tigris periit, eo quòd nõ haberet prædā: & catuli leonis dissipati sunt. Porrò ad me dictũ est verbũ absconditum, & quasi furtiuè suscepit auris mea venas susurri eius. In horrore visionis nocturnæ, quādo solet sopor occupare homines, Pauor tenuit me, & tremor, & omnia ossa mea perterrita sunt. Et cũ spiritus me præsente trāsiret, inhorruerũt pili carnis meæ. Stetit quidā, cuius nõ agnoscebā vultũ, imago coram oculis meis, & vocē quasi auræ lenis audiui. Nũquid homo, Dei cõparatione iustificabitur, aut factore suo purior erit vir? Ecce qui seruiũt ei, nõ sunt stabiles, & in angelis suis reperit prauitatē. Quāto magis hi, qui habitant domos luteas, qui terrenũ habent fundamentũ, consumentur velut à tinea? De mane vsq; ad vesperā succidentur: & quia nullus intelligit, in æternũ peribũt. Qui autē reliqui fuerint, auferētur ex eis: morientur, & non in sapientia.

1. Pet. 1. a

S. ADVERSITATES nullum nisi peccati conscium lædere Eliphaz probare ex diuina in rebus prouidentia nititur.

CAPVT V.

Voca ergo si est qui tibi respõdeat, & ad aliquem sanctorũ conuertere. Verè stultũ interficit iracũdia, & paruulũ occidit inuidia. Ego vidi stultũ firma radice, & maledixi pulchritudini eius statim. Longe fient filii eius à salute, & cõterentur in porta, & nõ erit qui eruat. Cuius messē famelicus comedet, & ipsum rapiet armatus, & bibēt sitiētes diuitias eius. Nihil in terra sine causa fit, & de humo non egredietur dolor. Homo nascitur ad laborē, & auis ad volatũ. Quā ob rē ego deprecabor Deũ, & Deũ ponā eloquiũ meum. Qui facit magna, & inscrutabilia, & mirabilia absq; numero. Qui dat pluuiā super faciē terræ, & irrigat aquis vniuersa. Qui ponit humiles in sublime, & mœrētes erigit sospitate. Qui dissipat cogitationes malignorum, ne possint implere manus eorũ quod cœperāt. Qui apprehēdit sapiētes in astutia eorũ, & cõsiliũ prauorũ dissipat. Per diē incurrēt tenebras: & quasi in nocte, sic palpabũt in meridie. Porrò saluũ faciet egenũ, à gladio oris eorũ, & de manu violēti pauperem. Et erit egeno spes, iniquitas autē cõtrahet os suũ. Beatus homo qui corripitur à Deo: increpationē ergo Domini ne reprobes: Quia ipse vulnerat, & medetur: percutit, & manus eius sanabunt. In sex tribulationibus liberabit te, & in septima nõ tanget te malum. In fame, eruet te de morte: & in bello, de manu gladii. A flagello linguæ absconderis: & non timebis calamitatem cum venerit. In vastitate, & fame ridebis: & bestias terræ nõ formidabis. Sed cũ lapidibus regionum pactũ tuum: & bestiæ terræ pacificæ erunt tibi. Et scies quod pacem habeat tabernaculum tuũ: & visitans speciem tuā, non peccabis. Et scies quoniam multiplex erit semē tuum, & progenies tua quasi herba terræ. Ingredieris in abundantia sepulchrum, sicut infertur aceruus tritici in tempore suo. Ecce, hoc vt inuestigauimus, ita est: quod auditũ, mente pertracta.

Argumēta iustitię dei.

1. Cor. 3. d

Commendatio crucis quæ hominē beatificat.

Iaco. 1. b

S. IOB suis sceleribus grauiora passus extremam illam miseriam suis peccatis non commeruisse defendit.

CAPVT VI.

Respondēs autē Iob, dixit, Vtinā appenderētur peccata mea, quibus irā merui: & calamitas quā patior, in statera: Quasi arena maris hæc grauior appareret: vnde & verba mea dolore sunt plena, Quia sagittæ Domini in me sunt: quarũ indignatio ebibit spiritũ meũ, & terrores Domini militant cõtra me. Nunquid rugiet onager cũ habuerit herbā? aut mugiet bos, cũ ante præsepe plenũ steterit? Aut poterit comedi insulsum, quod nõ est sale cõditũ? aut potest aliquis gustare, quod gustatũ affert mortē? Quæ prius nolebat tāgere anima mea, nunc præ angustia cibi mei sunt. Quis det, vt veniat petitio mea: & quod expecto, tribuat mihi Deus: Et qui cœpit, ipse me cõterat: soluat manũ suam, & succidat me? Et hæc mihi sit cõsolatio, vt affligēs me dolore, nõ parcat: nec cõtradicā sermonibus sancti? Quæ est enim fortitudo mea, vt sustineā? aut quis finis meus, vt patiēter agā? Nec fortitudo lapidũ fortitudo mea, nec caro mea ænea est. Ecce, non est auxiliũ mihi in me, & necessarii quoq; mei recesserunt à me. Qui tollit ab amico suo misericordiā, timorē Domini derelinquit. Fratres mei præterierũt me, sicut torrēs qui raptim transit in cõuallibus. Qui timent pruinam, irruet super eos nix. Tēpore quo fuerint dissipati, peribũt: & vt incaluerint, soluentur de loco suo. Inuolutæ sunt semitæ gressuũ eorũ:

ambulabunt

ambulabunt in vacuum, & peribunt. Consyderate semitas Themã, itinera Saba, & expectate paulisper. Confusi sunt, quia speraui: venerũt quoq; vsq; ad me, & pudore cooperti sunt. Nũc venistis: & modo vidẽtes plagã meam timetis. D Nũquid dixi, Afferte mihi, & de substãtia vestra donate mihi? Vel liberate me de manu hostis, & de manu robustorũ eruite me? Docete me, & ego tacebo: & si quid fortè ignoraui, instruite me. Quare detraxistis sermonibus veritatis, cũ è vobis nullus sit, qui possit arguere me? Ad increpandũ tantũ eloquia concinnatis, & in ventũ verba profertis. Super pupillũ irruitis, & subuertere nitimini amicũ vestrũ. Verũtamẽ quod cœpistis, explete: præbete aurem, & videte an mentiar. Respõdete obsecro absq; contentione: & loquentes id quod iustum est, iudicate: Et non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in faucibus meis stultitia personabit.

S. VIVERE *non nisi laborẽ esse, & mortem cito gradu festinare, ideo pœnitendum esse de peccatis Iob manifestat.*

CAPVT VII.

A Militia est vita hominis super terram: & sicut dies mercenarii dies eius. Sicut seruus desyderat vmbram, & sicut mercẽnarius præstolatur finẽ operis sui: Sic & ego habui mẽses vacuos, & noctes laboriosas enumeraui mihi. Si dormiero, dicã, quãdo consurgam? & rursum expectabo vesperã, & replebor doloribus vsq; ad tenebras. Induta est caro mea putredine, & sordibus pulueris: cutis mea aruit, & contracta est. Dies mei velo- B cius trãsierũt, quàm à texẽte tela succiditur, & cõsumpti sunt absq; vlla spe. Memẽto quia vẽtus est vita mea, & nõ reuertetur oculus meus vt videat bona, Nec aspiciet me visus hominis: oculi tui in me, & nõ subsistam. Sicut cõsumitur nubes, & pertrãsit: sic qui descẽderit ad inferos nõ ascendet, Nec reuertetur vltra in domum suã, neq; cognoscet eũ am- C plius locus eius. Quapropter & ego nõ parcam ori meo, loquar in tribulatione spiritus mei: cõfabulabor cũ amaritudine animæ meæ. Nũquid mare ego sum, aut cetus, quia circundedisti me carcere? Si dixero, Cõsolabitur me lectulus meus, & eleuabor loquẽs mecũ in strato meo: Terrebis me per somnia, & per visiones horrore cõcuties. Quã ob rẽ ele- D git suspẽdiũ anima mea, & mortẽ ossa mea. Desperaui, nequaquã vltra iam viuã: parce mihi, nihil enim sunt dies mei. Quid est homo, quia magnificas eum? aut quid apponis erga eũ cor tuũ? Visitas eũ diluculo, & subitò probas illũ: vsquequo nõ parcis mihi, nec dimittis me vt glutiã saliuã meã? Peccaui, quid faciã tibi ò custos hominũ? quare me posuisti cõtrariũ tibi, & factus sum mihimetipsi grauis? Cur nõ tollis peccatũ meũ, & quare nõ aufers iniquitatẽ meã? ecce, nũc in puluere dormiam: & si mane me quæsieris, nõ subsistam.

S. REVOCAT *Iob Baldad Suhites ad peccatorum confeßionem & resipiscentiam ex benedictione resipiscentium, & maledictione hypocritarum.*

CAPVT VIII.

A Respondens autẽ Baldad Suhites, dixit, Vsquequo loqueris talia, & spiritus multiplex sermonis oris tui? Nũquid Deus supplantat iudiciũ? aut omnipotẽs subuertit quod iustũ est? Etiam si filii tui peccauerunt ei, & dimisit eos in manu iniquitatis suæ: Tu tamẽ si diluculo cõsurrexeris ad Deũ, & omnipotentẽ fueris deprecatus: Si mundus & rectus incesseris, sta- B tim euigilabit ad te, & pacatũ reddet habitaculũ iustitiæ tuæ, Intantũ vt priora tua fuerint parua, & nouissima tua multiplicẽtur nimis. Interroga enim generationẽ pristinã, & di- *Psal. 143.4* ligẽter inuestiga patrũ memoriã (Hesterni quippe sumus, & ignoramus: quoniã sicut vmbra dies nostri sunt super terrã) Et ipsi docebũt te: loquẽtur tibi, & de corde suo profe- C rent eloquia. Nũquid viuere potest scirpus absq; humore? aut crescere carectũ sine aqua? Cum adhuc sit in flore, nec carpatur manu, ante omnes herbas arescit: Sic viæ omniũ qui obliuiscũtur Deũ: & spes hypocritæ peribit. Nõ ei placebit vecordia sua, & sicut tela aranearũ fiducia eius. Innitetur super domũ suã, & nõ stabit: fulciet eã, & nõ cõsurget. Humectus videtur antequã veniat sol, & in ortu suo germẽ D eius egredietur. Super aceruũ petrarũ radices eius densabũtur, & inter lapides cõmorabitur. Si absorbuerit eũ de loco suo, negabit eũ, & dicet, Nõ noui te. Hæc est enim lætitia viæ eius, vt rursum de terra alii germinẽtur. Deus non proiiciet simplicẽ, nec porriget manũ malignis. Donec impleatur risu os tuũ, & labia tua iubilo. Qui oderũt te, induentur cõfusione: & tabernaculum impiorum non subsistet.

S. IVSTITIAE *Dei comparata, hominis iustitia nulla, utpote cui nemo resistere potest.*

CAPVT IX.

A Et respondens Iob, ait, Verè scio quòd ita sit, & quòd non iustificetur homo compositus Deo. Si voluerit contendere cũ eo, non poterit ei respõdere vnũ pro mille. Sapiens corde est, & fortis robore: quis restitit ei, & pacẽ habuit? Qui trãstulit mõtes, & nescierũt hi quos subuertit in furore suo. Qui cõmouet terrã de loco suo, & colũnæ eius cõcutiũtur. Qui præcipit soli, & non oritur: & stellas claudit quasi sub signaculo. Qui extendit cœlos solus, & graditur super fluctus maris. Qui facit Arcturũ, & Oriona, & Hyadas, & interiora austri. B Qui facit magna, & incõprehẽsibilia, & mirabilia, quorũ nõ est numerus. Si venerit ad me, non videbo eum: si abierit, non intelligã. Si repẽte interroget, quis respondebit ei? vel quis dicere ei potest, Cur ita facis? Deus cuius iræ nemo resistere potest, & sub quo curuãtur qui portãt orbẽ. Quantus ergo sum ego, vt respondeã ei, & loquar verbis meis cũ eo? Qui etiã si habuero quippiã iustũ, nõ respõdebo, sed meũ iudicẽ deprecabor. Et cũ inuocantẽ exaudierit me, nõ credo quòd audierit vocẽ meã. In turbine enim conteret me, & multiplicabit vulnera mea etiã sine causa. Non cõcedit re- C quiescere spiritũ meũ, & implet me amaritudinibus. Si fortitudo quæritur, robustissimus est: si æquitas iudicii, nemo audet pro me testimoniũ dicere. Si iustificare me voluero, os meum condemnabit me: si innocentẽ ostendere, prauum me comprobabit. Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tædebit me vitæ meæ. Vnum est quod locutus sum, & innocentẽ & impiũ ipse cõsumit. Si flagellat, occidat semel, & nõ de pœnis innocentũ rideat. Terra data est in manus impii, vultum iudicum eius operit. quòd si non ille est, quis ergo est? Dies mei velociores fuerũt cursore: fuge~ũt, & non viderunt bonum. Pertransierũt quasi D naues poma portantes, sicut aquila volans ad escam. Cum dixero, Nequaquã ita loquar: cõmuto faciem meã, & dolore torqueor. Verebar omnia opera mea, sciẽs quòd nõ parceres delinquenti. Si autẽ & sic impius sum, quare frustra laboraui? Si locutus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissimæ manus meæ: Tamen sordibus intinges me, & abominabũtur me vestimẽta mea. Neq; enim viro qui similis mei est respondebo: nec qui mecũ in iudicio ex æquo possit audiri. Non est qui vtrunq; valeat arguere, & ponere manum suam in ambobus. Auferat à me virgam suam, & pauor eius non me terreat. Loquar, & non timebo eum: nec enim possum metuens respondere.

S. IOB *præ nimia aduersitate Deum fatetur suæ pœnæ authorem, an propter peccatum, an propter innocentiam ignorare, unde præoptat fuisse abortum.*

CAPVT X.

A Taedet animam meam vitæ meæ, dimittam aduersum me eloquiũ meũ, loquar in amaritudine animæ meæ. Dicam Deo, Noli me cõdemnare: indica mihi cur me ita iudices. Nunquid bonum tibi videtur, si calumnieris me, & opprimas me opus

manuum tuarum, & consilium impiorũ adiuues? Nunquid oculi carnei tibi sunt? aut sicut videt homo, & tu videbis? Nunquid sicut dies hominis dies tui, & anni tui sicut huma-
B na sunt tempora, Vt quæras iniquitatem meam, & peccatum meum scruteris? Et scias quia nihil impium fecerim, cum sit nemo qui de manu tua possit eruere. Manus tuæ fecerunt me, & plasmauerunt me totum in circuitu: & sic repentè præcipitas me? Memento quæso quòd sicut lutum feceris me, & in puluerẽ reduces me. Nónne sicut lac mulsisti me, & sicut caseum me coagulasti? Pelle & carnibus vestisti me, ossibus & neruis compegisti me. Vitam & miseri-
C cordiam tribuisti mihi, & visitatio tua custodiuit spiritum meum. Licet hæc celes in corde tuo, tamen scio quia vniuersorum memineris. Si peccaui, & ad horam pepercisti mihi, cur ab iniquitate mea mundũ me esse non pateris? Et si impius fuero, væ mihi est: & si iustus, non leuabo caput, saturatus afflictione & miseria. Et propter superbiam quasi leænã capies me, reuersusq; mirabiliter me crucias. Instauras testes tuos contra me, & multiplicas iram tuam ad-
D uersum me, & pœnæ militant in me. Quare de vulua eduxisti me? qui vtinam consumptus essem, ne oculus me videret. Fuissem quasi non essem de vtero translatus ad tumulum. Nunquid non paucitas dierum meorum finietur breui? dimitte ergo me, vt plangã paululũ dolorem meũ. Antequã vadã, & non reuertar: ad terrã tenebrosam, & opertam mortis caligine, Terram miseriæ & tenebrarũ, vbi vmbra mortis, & nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

S. SOPHAR *iniustè asserit ob peccata Iob fuisse percussum, Deũ incomprehensibilem ostendens, & tamen pœnitenti misericordem.* CAPVT XI.

A RESpondens autem Sophar Naamathites dixit, Nunquid qui multa loquitur, non & audiet? aut vir verbosus iustificabitur? Tibi soli tacebunt homines? & cũ cæteros irriseris, à nullo confutaberis? Dixisti enim, Purus est sermo meus, & mundus sum in conspectu tuo. Atq; vtinam Deus loqueretur tecum, & aperiret labia sua tibi, Vt ostenderet tibi secreta sapientiæ, & quòd multiplex esset lex eius, & intelligeres quòd multò minora exigaris à Deo, quàm meretur iniquitas tua. Forsi-
B tan vestigia Dei comprehẽdes, & vsq; ad perfectum, Omnipotentem reperies? Excelsior cœlo est, & quid facies? profundior inferno, & vnde cognosces? Longior terra mensura eius, & latior mari. Si subuerterit omnia, vel in vnum coartauerit, quis contradicet ei? (vel quis dicere ei potest, Cur ita facis?). Ipse enim nouit hominũ vanitatẽ, & videns iniquitatẽ nónne cõsyderat? Vir vanus in superbiã erigitur, & tanquam pullũ onagri se liberũ natum putat. Tu autẽ fir-
C masti cor tuum, & expãdisti ad eum manus tuas. Si iniquitatem quæ est in manu tua abstuleris à te, & non manserit in tabernaculo tuo iniustitia, Tunc leuare poteris faciẽ tuam absq; macula, & eris stabilis, & non timebis. Miseriæ quoq; obliuiscêris, & quasi aquarum quæ præterierunt recordabe-
Leui. 26. a ris, Et quasi meridianus fulgor consurget tibi ad vesperam:
D & cum te consumptum putaueris, orieris vt lucifer. Et habebis fiduciam proposita tibi spe, & defossus securus dormies. Requiesces, & non erit qui te exterreat: & deprecabuntur faciem tuã plurimi. Oculi autẽ impiorum deficiẽt, & effugium peribit ab eis, & spes illorũ abominatio animæ.

S. IOB *neminem Dei potentiam ignorare ex creaturarum gubernatione narrat, quarũ statum uariat pro arbitrio.* CAP. XII.

A RESpondens autem Iob, dixit, Ergo vos estis soli homines, & vobiscum morietur sapiẽtia? Et mihi est cor sicut & vobis, nec inferior vestri
Prou. 14. a sum: quis enim hæc quæ nostis ignorat? Qui deridetur ab amico suo sicut ego, inuocabit Deum, & exaudiet eum: deridetur enim iusti simplicitas. Lampas cõtempta apud cogitationes diuitũ, parata ad tẽpus statutũ. Abũdant tabernacula prædonum, & audacter prouocãt Deum, cum ipse dederit omnia in manus eorũ. Nimirũ interroga
B iumẽta, & docebũt te: & volatilia cœli, & indicabũt tibi. Loquere terræ, & respondebit tibi, & narrabunt pisces maris. Quis ignorat quòd omnia hæc manus Domini fecerit? In cuius manu anima omnis viuentis, & spiritus vniuersæ carnis hominis. Nónne auris verba diiudicat: & fauces comedentis, saporẽ? In antiquis est sapientia, & in multo tempore prudentia. Apud ipsum est sapientia & fortitudo, & ipse habet consiliũ & intelligentiã. Si destruxerit, nemo est qui
Esa. 22. f
Apoc. 3. b
ædificet: si incluserit hominẽ, nullus est qui aperiat. Si cõ-
C tinuerit aquas, omnia siccabũtur: & si emiserit eas, subuertẽt terram. Apud ipsum est fortitudo & sapientia: ipse nouit & decipientẽ, & eũ qui decipitur. Adducit cõsiliarios in stultum finem, & iudices in stuporẽ. Baltheũ regum dissoluit, & præcingit fune renes eorũ: ducit sacerdotes inglorios, &
D optimates supplantat. Commutãs labiũ veraciũ, & doctrinam senum auferẽs. Effundit despectionẽ super principes, & eos qui oppressi fuerãt, releuãs. Qui reuelat profunda de tenebris, & producit in lucem vmbram mortis. Qui multiplicat gentes & perdit eas, & subuersas in integrum restituit. Qui immutat cor principum populi terræ, & decipit eos, vt frustra incedant per inuium, Palpabunt quasi in tenebris, & non in luce, & errare eos faciet quasi ebrios.

S. IOB *amicos suos ex eorum uerbis arguit, & hypocritas pœnitentibus salutem promittens damnat.* CAPVT XIII.

A ECce omnia hæc vidit oculus meus, & audiuit auris mea, & intellexi singula. Secundũ scientiam vestrã, & ego noui: nec inferior vestri sum. Sed tamen ad Omnipotentẽ loquar, & disputare cũ Deo cupio: Prius vos ostendens fabricatores mendacii, & cultores peruersorũ dogmatum. Atq; vtinam taceretis, vt putaremini esse sapientes. Audite ergo correptiones meas, & iudicium labiorũ meorum attendite. Nunquid Deus indiget vestro mendacio, vt pro illo loquamini dolos? Nun-
B quid faciẽ eius accipitis, & pro Deo iudicare nitimini? Aut placebit ei quẽ celare nihil potest? aut decipietur, vt homo, vestris fraudulentiis? Ipse vos arguet, quoniã in abscondito faciem eius accipitis. Statim vt se cõmouerit, turbabit vos: & terror eius irruet super vos. Memoria vestra comparabitur cineri, & redigentur in lutum ceruices vestræ. Tacete paulisper, vt loquar quodcũq; mihi mens suggesserit. Quare lacero carnes meas dentibus meis, & animã meam porto
C in manibus meis? Etiam si occiderit me, in ipso sperabo: veruntamen vias meas in conspectu eius arguam, Et ipse erit saluator meus: non enim veniet in cõspectu eius omnis hypocrita. Audite sermonẽ meum, & ænigmata percipite auribus vestris. Si fuero iudicatus, scio quòd iustus inueniar. Quis est qui iudicetur mecum? veniat: quare tacens consumor? Duo tantũ ne facias mihi, & tunc à facie tua non abscondar. Manum tuã longe fac à me, & formido tua nõ me terreat. Voca me, & ego respõdebo tibi: aut certè loquar, & tu respõde mihi. Quantas habeo iniquitates & peccata, scelera mea & delicta mea ostende mihi. Cur faciẽ tuã abscondis, & arbitraris me inimicum tuum? Contra folium quod vento rapitur, ostendis potentiam tuam, & stipulam siccam persequeris. Scribis enim contra me amaritudines, & consumere me vis peccatis adolescẽtiæ meæ. Posuisti in neruo pedem meum, & obseruasti omnes semitas meas, & vestigia pedum meorum consyderasti. Qui quasi putredo consumendus sum, & quasi vestimentum quod comeditur à tinea.

S. CONSIDERATA *fragilitate humana admiratur Dei in hominem prouidentiam, quòd post hanc uitam aliam expectent, & resurrectio-*

resurrectionem. CAPVT XIIII.

A HOmo natus de muliere breui viuens tempore, repletur multis miserus. Qui quasi flos egreditur & cõteritur, & fugit velut vmbra, & nunquã in eodem statu permanet. Et dignũ ducis super huiuscemodi aperire oculos tuos, & adducere eum tecum in *Psal. 50. a* iudiciũ? Quis potest facere mundũ de immundo conceptũ semine? nónne tu qui solus es? Breues dies hominis sunt, numerus mensiũ eius apud te est: constituisti terminos eius qui præteriri nõ poterũt. Recede paululũ ab eo vt quiescat, donec optata veniat, sicut mercennarii, dies eius. Lignũ ha- B bet spẽ: si præcisum fuerit, rursum virescit, & rami eius pullulant. Si senuerit in terra radix eius, & in puluere emortuus fuerit truncus illius, Ad odorem aquæ germinabit, & faciet comam quasi cum plantatũ est. Homo verò cum mortuus fuerit, & nudatus atq; cõsumptus, vbi quæso est? Quomodo si recedant aquæ de mari, & fluuius vacuefactus arescat: Sic homo cũ dormierit nõ resurget, donec atteratur cœlum C non euigilabit, nec cõsurget de somno suo. Quis mihi hoc tribuat, vt in inferno protegas me, & abscondas me, donec pertranseat furor tuus, & constituas mihi tempus, in quo recorderis mei? Putásne mortuus homo rursum viuet? cunctis diebus, quibus nunc milito, expecto donec veniat immutatio mea. Vocabis me, & ego respondebo tibi: operi ma- D nuum tuarũ porriges dexteram. Tu quidẽ gressus meos di- *Prouerb. 5. d* numerasti, sed parce peccatis meis. Signasti quasi in sacculo delicta mea, sed curasti iniquitatem meam. Mons cadens defluit, & saxum transfertur de loco suo. Lapides excauant aquæ, & allunione paulatim terra consumitur, & homines ergo similiter perdes. Roborasti eum paululum, vt in perpetuum transiret: immutabis faciem eius, & emittes eum. Siue nobiles fuerint filii eius, siue ignobiles, non intelliget. Attamen caro eius dum viuet, dolebit, & anima illius super semetipso lugebit.

S. ELIPHAZ *Iob ignorantiæ arguit, quo ad sapientiam & munditiam damnãs superbos, iniustos, & hypocritas.* CAP. XV.

A REspondens autem Eliphaz Themanites, dixit, Nunquid sapiẽs respondebit quasi in ventum loquens, & implebit ardore stomachũ suum? Arguis verbis eũ qui nõ est æqualis tibi, & loqueris quod tibi nõ expedit. Quantũ in te est, euacuasti timorẽ, & tulisti preces corã Deo. Docuit enim iniquitas tua os tuũ, & imitaris linguã blasphemantiũ. Condẽnabit te os tuũ, & nõ ego: & labia tua respondebũt tibi. Nunquid primus ho- B mo tu natus es, & ante colles formatus? Nũquid consilium Dei audisti, & inferior te erit eius sapientia? Quid nosti quod ignoremus? quid intelligis quod nesciamus? Et senes *Eccli. 18. b* & antiqui sunt in nobis multo vetustiores, quàm patres tui. Nunquid grãde est, vt consoletur te Deus? sed verba tua praua hoc prohibent. Quid te eleuat cor tuũ, & quasi magna cogitans, attonitos habes oculos? Quid timet cõtra Deum spiritus tuus, vt proferas de ore tuo huiuscemodi sermones? Quid est homo, vt immaculatus sit, & vt iustus appareat natus de muliere? Ecce inter sanctos eius nemo immutabilis, & cœli nõ sunt mundi in cõspectu eius: Quanto magis abominabilis & inutilis homo, qui bibit quasi aquas iniquita- C tem? Ostendam tibi, audi me: quod vidi, narrabo tibi. Sapientes cõfitentur, & non abscondunt patres suos, Quibus solis data est terra, & non trãsiuit alienus per eos. Cunctis diebus suis impius superbit, & numerus annorũ incertus est tyrannidis eius. Sonitus terroris semper in auribus illius: & cum pax sit, ille insidias suspicatur. Nõ credit quòd reuerti possit de tenebris, circunspectãs vndiq; gladiũ. Cum se mouerit ad quærendũ panẽ, nouit quòd paratus sit in manu eius tenebrarũ dies. Terrebit eũ tribulatio, & angustia vallabit eum sicut rex qui præparatur ad prælũ. Tetendit enim aduersus Deum manũ suam, & cõtra Omnipotentẽ roboratus est. Cucurrit aduersus eum erecto collo, & pingui ceruice armatus est. Operuit faciem eius crassitudo, & de lateribus D eius aruina depẽdet. Habitauit in ciuitatibus desolatis, & in domibus desertis, quæ in tumulos sunt redactæ. Nõ ditabitur, nec perseuerabit substãtia eius, nec mittet in terra radicẽ suã. Non recedet de tenebris: ramos eius arefaciet flãma, & auferetur spiritu oris sui. Nõ credet frustra errore deceptus quòd aliquo pretio redimẽdus sit. Antequã dies eius impleantur, peribit: & manus eius arescet. Lædetur quasi vinea in primo flore botrus eius, & quasi oliua proiiciẽs florem suũ. Congregatio enim hypocritæ sterilis, & ignis deuorabit ta- *Esa. 59. a* bernacula eorũ qui munera libẽter accipiũt. Concepit do- *Psal. 7. d* lorem, & peperit iniquitatem, & vterus eius præparat dolos.

S. IOB *amicorum austeritate commotus dolorem plangit & calamitatẽ, & se pati queritur citra iniquitatẽ.* CAPVT XVI.

A REspondens autem Iob, dixit, Audiui frequẽter talia: cõsolatores onerosi omnes vos estis. Nũquid habebunt finẽ verba ventosa? aut aliquid tibi molestũ est si loquaris? Poterã & ego similia vestri loqui: atq; vtinã esset anima vestra pro anima mea, Consolarer & ego vos sermonibus, & mouerẽ caput meum super vos. Roborarẽ vos ore meo: & mouerem labia mea, quasi parcens vobis. Sed quid agam? Si locutus fuero, non B quiescet dolor meus: & si tacuero, non recedet à me. Nunc autem oppressit me dolor meus, & in nihilum redacti sunt omnes artus mei. Rugæ meæ testimoniũ dicũt contra me, & suscitatur falsiloquus aduersus faciem meam, contradicẽs mihi. Collegit furorẽ suum in me, & cõminans mihi infremuit contra me dentibus: hostis meus terribilibus oculis me intuitus est. Aperuerũt super me ora sua, exprobrãtes percusserunt maxillã meã, satiati sunt pœnis meis. Conclusit me Deus apud iniquum, & manibus impiorum me tradidit. C Ego ille quondã opulentus repentè cõtritus sum: tenuit ceruicẽ meã, cõfregit me, & posuit me sibi quasi in signũ. Circundedit me lanceis suis, cõuulnerauit lumbos meos, & non pepercit, & effudit in terra viscera mea. Conscidit me vulnere super vulnus, irruit in me quasi gigas. Saccũ consui super cutem meam, & operui cinere carnem meam. Facies mea intumuit à fletu, & palpebræ meæ caligauerunt. Hæc passus sum absq; iniquitate manus meæ, cum haberem mun- D das ad Deum preces. Terra ne operias sanguinem meum, neque inueniat in te locũ latendi clamor meus. Ecce enim in cœlo testis meus, & conscius meus in excelsis. Verbosi amici mei, ad Deum stillat oculus meus. Atque vtinam sic iudicaretur vir cum Deo, quomodo iudicatur filius hominis cum collega suo. Ecce enim breues anni transeunt: & semitam per quam non reuertar, ambulo.

S. PRAETER *peccata sua Iob se flagellatum asserens, diuinum patienter præstolatur auxilium.* CAPVT XVII.

Spiritus meus attenuabitur, dies mei breuiabuntur, & solū mihi superest sepulchrū. Non peccaui, & in amaritudinibus moratur oculus meus. Libera me, & pone me iuxta te, & cuiusuis manus pugnet contra me. Cor eorum longe fecisti à disciplina, propterea non exaltabuntur. Prædā pollicetur socijs, & oculi filiorum eius deficient. Posuit me quasi in prouerbium vulgi, & exemplum sum coram eis. Caligauit ab indignatione oculus meus, & membra mea quasi in nihilum redacta sunt. Stupebunt iusti super hoc, & innocens contra hypocritam suscitabitur. Et tenebit iustus viam suam, & mundis manibus addet fortitudinē. Igitur omnes vos conuertimini, & venite, & non inueniam in vobis vllum sapientem. Dies mei transierūt, cogitationes meæ dissipatæ sunt torquentes cor meum. Noctem verterunt in diem, & rursum post tenebras spero lucem. Si sustinuero, infernus domus mea est, in tenebris straui lectulum meum. Putredini dixi, Pater meus es: Mater mea, & soror mea, vermibus. Vbi est ergo nunc præstolatio mea, & patientiam meam quis consyderat? In profundissimum infernum descendent omnia mea: putásne saltem ibi erit requies mihi?

S. BALDAD Iob arguens cur non audiat recta monentes, ostendit quæ & quanta impijs mala immineant. CAPVT XVIII.

Respondens autem Baldad Suhites, dixit, Vsq; ad quem finē verba iactabitis? intelligite prius, & sic loquamur. Quare reputati sumus vt iumenta, & sorduimus coram vobis? Quid perdis animam tuam in furore tuo? nunquid propter te derelinquetur terra, & transferentur montes de loco suo? Nónne lux impii extinguetur, nec splendebit flāma ignis eius? Lux obtenebrescet in tabernaculo illius: & lucerna quæ super eū est, extinguetur. Arctabuntur gressus virtutis eius, & præcipitabit eum consilium suum. Immisit enim in rete pedes suos, & in maculis eius ambulat. Tenebitur planta illius laqueo, & exardescet contra eū sitis. Abscondita est in terra pedica eius, & decipula illius super semitam. Vndiq; terrebūt eū formidines, & inuoluēt pedes eius. Attenuetur fame robur eius, & inedia inuadat costas illius. Deuoret pulchritudinē cutis eius, cōsumat brachia illius primogenita mors. Auellatur de tabernaculo suo fiducia eius, & calcet super eū, quasi rex, interitus. Habitent in tabernaculo illius socii eius qui non est, aspergatur in tabernaculo eius sulphur. Deorsum radices eius siccentur, sursum autem atteratur messis eius. Memoria illius pereat de terra, & nō celebretur nomē eius in plateis. Expellet eum de luce in tenebras, & de orbe trāsferet eū. Non erit semen eius, neq; progenies in populo suo, nec vllæ reliquiæ in regionibus eius. In die eius stupebunt nouissimi, & primos inuadet horror. Hæc sunt ergo tabernacula iniqui, & iste locus eius qui ignorat Deum.

Prouer. 2.d

S. IOB ab omnibus se conquerens destitutum, super futura consolatur resurrectione. CAPVT XIX.

Iob flagella sua describit, passionem CHRISTI figurans.

Respondens autem Iob, dixit, Vsquequo affligitis animam meam, & atteritis me sermonibus? En, decies confunditis me, & nō erubescitis opprimentes me. Nempe & si ignoraui, mecum erit ignorantia mea. At vos contra me erigimini, & arguitis me opprobriis meis. Saltem nunc intelligite quia Deus non æquo iudicio afflixerit me, & flagellis suis me cinxerit. Ecce, clamabo vim patiens, & nemo exaudiet: vociferabor, & non est qui iudicet. Semitam meā circumsepsit, & transire non possum, & in calle meo tenebras posuit. Spoliauit me gloria mea, & abstulit coronam de capite meo. Destruxit me vndiq;, & pereo, & quasi euulsæ arbori abstulit spem meā. Iratus est contra me furor eius, & sic me habuit quasi hostem suum. Simul venerunt latrones eius, & fecerunt sibi viam per me, & obsederunt in gyro tabernaculū meum. Fratres meos longe fecit à me, & noti mei quasi alieni recesserunt à me. Dereliquerunt me propinqui mei: & qui me nouerant, obliti sunt mei. Inquilini domus meæ, & ancillæ meæ sicut alienum habuerunt me, & quasi peregrinus fui in oculis eorum. Seruum meum vocaui, & nō respondit, ore proprio deprecabar illū. Halitū meū exhorruit vxor mea, & orabam filios vteri mei. Stulti quoq; despiciebāt me: & cum ab eis recessissem, detrahebant mihi. Abominati sunt me quondā consiliarii mei: & quē maxime diligebā, auersatus est me. Pelli meæ cōsumptis carnibus adhæsit os meū, & derelicta sunt tantūmodo labia circa dentes meos. Miseremini mei, miseremini mei, saltē vos amici mei, quia manus Domini tetigit me. Quare persequimini me sicut Deus, & carnibus meis saturamini? Quis mihi tribuat vt scribantur sermones mei? quis mihi det vt exarētur in libro Stylo ferreo, & plūbi lamina, vel certè sculpātur in silice? Scio enim quòd Redēptor meus viuit, & in nouissimo die de terra surrecturus sum. Et rursum circūdabor pelle mea, & in carne mea videbo Deū. Quē visurus sum egoipse, & oculi mei cōspecturi sunt, & nō alius. reposita est hæc spes mea in sinu meo. Quare ergo nunc dicitis, Persequamur eū, & radicem verbi inueniamus cōtra eū? Fugite ergo à facie gladii, quoniam vltor iniquitatum gladius est, & scitote esse iudicium.

Vaticiniū Iob de generali resurrectione.

S. IMPIORVM felicitas est instar puncti, eorumq; iniquitates breui sunt terminandæ. CAPVT XX.

Respondens autem Sophar Naamathites, dixit, Idcirco cogitationes meæ variæ succedūt sibi, & mens in diuersa rapitur. Doctrinam qua me arguis audiā, & spiritus intelligētiæ meæ respōdebit mihi. Hoc scio à principio, ex quo positus est homo super terrā, quòd laus impiorū breuis sit, & gaudiū hypocritæ ad instar puncti. Si ascēderit vsq; ad cœlū superbia eius, & caput eius nubes tetigerit: Quasi sterquiliniū in fine perdetur: & qui eum viderāt, dicent, Vbi est? Velut somnium auolans non inuenietur, trāsiet sicut visio nocturna. Oculus qui eum viderat, nō videbit: nec vltrà intuebitur eum locus suus. Filii eius atterentur egestate, & manus illius reddent ei dolorē suum. Ossa eius implebuntur vitiis adolescentiæ eius, & eū eo in puluere dormiēt. Cum enim dulce fuerit in ore eius malū, abscondet illud sub lingua sua. Parcet illi, & nō derelinquet illud, & celabit in gutture suo. Panis eius in vtero illius vertetur in fel aspidū intrinsecus. Diuitias quas deuorauit euomet, & de vētre illius extrahet eas Deus. Caput aspidū suget, occidet eū lingua viperæ. Nō videat riuos fluminis, torrentes mellis, & butyri. Luet quæ fecit omnia, nec tamen consumetur: iuxta multitudinē adinuentionū suarum, sic & sustinebit. Quoniā cōfringens nudauit pauperes: domū rapuit, & nō ædificauit eam. Nec est satiatus venter eius: & cum habuerit quæ cōcupierat, possidere non poterit. Non remansit de cibo eius, & propterea nihil permanebit de bonis eius. Cū satiatus fuerit, arctabitur, æstuabit, & omnis dolor irruet super eum. Vtinam impleatur vēter eius, & emittat in eum iram furoris sui, & pluat super illum bellum suum. Fugiet arma ferrea, & irruet in arcum æreum. Eductus, & egrediens de vagina sua, & fulgurans in amaritudine sua: vadent, & venient super eum horribiles. Omnes tenebræ absconditæ sunt in occultis eius: deuorabit eū ignis qui non succenditur: affligetur relictus in tabernaculo suo. Reuelabunt cœli iniquitatem eius, & terra consurget aduersus eum. Apertum erit germen domus illius, detrahetur in die furoris Dei. Hæc est pars hominis impii à Deo, & hæreditas verborum eius à Domino.

Eccle. 5.a

S. IMPII in suis delicijs Deum non agnoscunt, sed repentinus eos manet interitus. CAPVT XXI.

Respondens

A RESpondens autem Iob, dixit, Audite quæso sermones meos, & agite pœnitentiam. Sustinete me, vt ego loquar: & post mea, si videbitur, verba, ridete. Nunquid contra hominem disputatio mea est, vt merito non debeam contristari? Attendite me, & obstupescite, & superponite digitum ori vestro. Et ego quando recordatus fuero, pertimesco, & concutit carnem meam tremor. Quare ergo impii viuunt, subleuati sunt, confortatíq; diuitiis? Semen eorum permanet coram eis, propinquorum turba, & nepotum in conspectu eorum. *Iere. 12. a* *Abac. 1. a*

B Domus eorum securæ sunt, & pacatæ, & non est virga Dei super illos. Bos eorum concepit, & non abortiuit: vacca peperit, & non est priuata fœtu suo. Egrediuntur quasi greges paruuli eorũ, & infantes eorũ exultant lusibus. Tenent tympanum, & citharã, & gaudent ad sonitum organi. Ducunt in bonis dies suos, & in puncto ad inferna descendunt. Qui dixerunt Deo, Recede à nobis, & scientiã viarũ tuarum nolumus. Quis est Omnipotés, vt seruiamus ei? & quid nobis prodest, si orauerimus illũ? Veruntamen quia non sunt in manu eorũ bona sua, consiliũ impiorum longe sit à me. *Mala. 3. d*

C Quoties lucerna impiorũ extinguetur, & superueniet eis inundatio, & dolores diuidet furoris sui? Erunt sicut paleæ ante faciẽ venti, & sicut fauilla quam turbo dispergit. Deus seruabit filiis illius dolorem patris: & cum reddiderit, tunc sciet. Videbunt oculi eius interfectionẽ suam, & de furore Omnipotẽtis bibet. Quid enim ad eum pertinet de domo sua post se? & si numerus mensiũ eius dimidietur? Nunquid Deum docebit quispiã scientiam, qui excelsos iudicat? Iste moritur robustus & sanus, diues & felix. Viscera eius plena sunt adipe, & medullis ossa illius irrigãtur. Alius verò moritur in amaritudine animæ absq; vllis opibus. Et tamẽ simul in puluere dormiẽt, & vermes operient eos.

D Certè noui cogitationes vestras & sententias cõtra me iniquas. Dicitis enim, Vbi est domus principis? & vbi tabernacula impiorũ? Interrogate quẽlibet de viatoribus, & hæc eadẽ illũ intelligere cognoscetis. Quia in diem perditionis seruatur malus, & ad diem furoris ducetur. Quis arguet coram eo viam eius? & quæ fecit, quis reddet illi? Ipse ad sepulchra ducetur, & in congerie mortuorum vigilabit. Dulcis fuit glareis Cocyti, & post se omnem hominẽ trahet, & ante se innumerabiles. Quomodo igitur consolamini me frustra, cum responsio vestra repugnare ostensa sit veritati?

S. ELIPHAZ *Iob arguit immisericordiæ, pauperum oppressione, & iudicis contemptus, pœnitenti bona promittens.*

CAPVT XXII.

A RESpondens autem Eliphaz Themanites, dixit, Nunquid Deo potest comparari homo, etiam cũ perfectæ fuerit scientiæ? Quid prodest Deo si iustus fueris? aut quid ei confers si immaculata fuerit via tua? Nunquid timens te, arguet te, & veniet tecum in iudicium, Et non propter malitiã tuam plurimam & infinitas iniquitates tuas? Abstulisti enim pignus fratrũ tuorum sine causa, & nudos spoliasti vestibus. Aquã lasso

B non dedisti, & esurienti subtraxisti panem. In fortitudine brachii tui possidebas terram, & potentissimus obtinebas eam. Viduas dimisisti vacuas, & lacertos pupillorum comminuisti. Propterea circundatus es laqueis, & conturbat te formido subita. Et putabas te tenebras non visurum, & impetu aquarum inundantium non oppressum iri. An non cogitas quòd Deus excelsior cœlo sit, & super stellarum verticem sublimetur? Et dicis, Quid enim nouit Deus? & quasi

C per caliginem iudicat. Nubes latibulum eius, nec nostra considerat, & circa cardines cœli perambulat. Nunquid semitam sæculorum custodire cupis, quam calcauerunt viri iniqui? Qui sublati sunt ante tempus suum, & fluuius subuertit fundamentum eorum, Qui dicebant Deo, Recede à nobis: & quasi nihil possit facere Omnipotens, æstimabant eum, Cum ille impleret domos eorũ bonis? quorum sententia procul sit à me. Videbunt iusti & lætabuntur, & innocens subsannabit eos. *Psal. 106. d* Nónne succisa est erectio eorum, & reliquias eorum deuorauit ignis? Acquiesce igitur ei, & habeto pacem, & per hæc habebis fructus optimos. Suscipe ex ore illius legem, & pone sermones eius in corde tuo.

D Si reuersus fueris ad Omnipotentẽ, ædificaberis, & longe facies iniquitatem à tabernaculo tuo. Dabit pro terra silicem, & pro silice torrentes aureos. Eritque Omnipotens contra hostes tuos, & argentum coaceruabitur tibi. Tunc super Omnipotentem deliciis affluens, & eleuabis ad Deum faciem tuam. Rogabis eum, & exaudiet te, & vota tua reddes. Decernes rem, & veniet tibi, & in viis tuis splendebit lumen. Qui enim humiliatus fuerit, erit in gloria: & qui inclinauerit oculos suos, ipse saluabitur. *Prou. 29. d* Saluabitur innocens, saluabitur autem in munditia manuum suarum.

S. IVDICIS *potentiam & sententiã Iob semper se vereri respondet, & in iustitia semper ambulasse.*

CAPVT XXIII.

A RESpondens autem Iob, ait, Nunc quoque in amaritudine est sermo meus, & manus plagæ meæ aggrauata est super gemitum meum. Quis mihi tribuat vt cognoscam & inueniam illum, & veniam vsque ad solium eius? Ponam coram eo iudicium, & os meum replebo increpationibus, Vt sciam verba quæ

B mihi respõdeat, & intelligã quid loquatur mihi. Nolo multa fortitudine contendat mecum, nec magnitudinis suæ mole me premat. Proponat æquitatem contra me, & perueniat ad victoriam iudicium meũ. Si ad Orientẽ iero, non apparet: si ad Occidentem, non intelligam eum. Si ad sinistram, quid agam? non apprehendam eum. Si me vertam ad

C dexteram, non videbo illum. Ipse verò scit viam meam, & probabit me quasi aurum quod per ignem transit. Vestigia eius secutus est pes meus, viam eius custodiui, & non declinaui ex ea. A mandatis labiorum eius non recessi, & in sinu meo abscondi verba oris eius. Ipse enim solus est, & nemo auertere potest cogitationem eius: & anima eius quod-

D cunque voluit, hoc fecit. Cumq; expleuerit in me voluntatem suam, & alia multa similia præsto sunt ei. Et idcirco à facie eius turbatus sum: & considerans eum, timore solicitor. Deus molliuit cor meum, & Omnipotens conturbauit me. Non enim perii propter imminentes tenebras, nec faciem meam operuit caligo.

S. VIOLENTIA *impiorum in pauperes, & maledictio, & damnatio eorum.*

CAPVT XXIIII.

A AB Omnipotente non sunt abscondita tempora: qui autem nouerunt eum, ignorant dies illius. Alii terminos transtulerunt, diripuerunt greges, & pauerunt eos. Asinum pupillorum abegerunt, & abstulerunt pro pignore bouem viduæ. Subuerterunt pauperum viam, & oppresserunt pariter mansuetos terræ. Alii quasi onagri in deserto egrediuntur ad opus suum, vigilantésq; ad prædam, præparant panem liberis. Agrum non suum demetunt: & vineam eius, quem vi oppresserant,

B vindemiant. Nudos dimittunt homines, indumenta tollentes, quibus non est operimentum in frigore. Quos imbres montium rigant: & non habentes velamen, amplexantur lapides. Vim fecerunt deprædantes pupillos, & vulgum pauperem spoliauerunt. Nudis incedentibus absq; vestitu, & esurientibus tulerunt spicas. Inter aceruos eorum meridiati sunt, qui calcatis torcularibus sitiũt. De ciuitatibus fecerunt viros gemere, & anima vulneratorum clamauit, & Deus inultum abire nõ patitur. Ipsi fuerũt rebelles lumini, nescierũt vias eius: nec reuersi sunt per semitas eius. Mane primo consurgit homicida, interficiet egenum & paupe-

rem: per noctem verò erit quasi fur. Oculus adulteri obseruat caliginem, dicens, Non me videbit oculus: & operiet vultum suũ. Perfodit in tenebris domos, sicut in die condixerant sibi, & ignorauerunt lucem. Si subito apparuerit aurora, arbitrantur vmbram mortis: & sic in tenebris quasi in luce ambulant. Leuis est super faciem aquæ: maledicta sit pars eius in terra, nec ambulet per viã vinearũ. Ad nimium calorem transeat ab aquis niuium, & vsq; ad inferos peccatum illius. Obliuiscatur eius misericordia: dulcedo illius, vermes: non sit in recordatione, sed cõteratur quasi lignum infructuosum. Pauit enim sterilẽ & quæ non parit, & viduæ bene nõ fecit. Detraxit fortes in fortitudine sua: & cũ steterit, non credet vitæ suæ. Dedit ei Deus locum pœnitẽtiæ, & ille abutitur eo in superbiam: oculi autem eius sunt in viis illius. Eleuati sunt ad modicum, & non subsistent, & humiliabuntur sicut omnia, & auferentur, & sicut summitates spicarum conterentur. Quòd si non est ita, quis me potest arguere esse mentium, & ponere ante Deum verba mea?

8. NEMO *Deo cõparatus mundus inuenitur.* CAPVT XXV.

RESPONDENS autem Baldad Suhites, dixit, Potestas & terror apud eum est qui facit concordiam in sublimibus suis. Nunquid est numerus militum eius? & super quem nõ surget lumen illius? Nunquid iustificari potest homo comparatus Deo, aut apparere mundus natus de muliere? Ecce luna etiã non splendet, & stellæ non sunt mundæ in conspectu eius: Quanto magis homo putredo, & filius hominis vermis?

8. MAGNIFICENTIA *& potẽtia Dei à nobis explicari nequit.* CAPVT XXVI.

RESPONDENS autẽ Iob, dixit, Cuius adiutor es? nunquid imbecillis? & sustentas brachium eius qui non est fortis? Cui dedisti consilium? forsitan illi qui non habet sapientiam, & prudentiam tuam ostendisti plurimam. Quem docere voluisti? nónne eum qui fecit spiramentum? Ecce gigantes gemunt sub aquis, & qui habitãt cum eis. Nudus est infernus coram illo, & nullum est operimentum perditioni. Qui extendit Aquilonem super vacuum, & appendit terrã super nihilum. Qui ligat aquas in nubibus suis, vt non erumpant pariter deorsum. Qui tenet vultum solii sui, & expandit super illud nebulam suam. Terminum circúndedit aquis vsq; dum finiantur lux & tenebræ. Columnæ cœli contremiscunt, & pauent ad nutum eius. In fortitudine illius repente maria congregata sunt, & prudentia eius percussit superbum. Spiritus eius ornauit cœlos: & obstetricante manu eius, eductus est coluber tortuosus. Ecce, hæc ex parte dicta sunt viarũ eius: & cum vix paruam stillam sermonis eius audierimus, quis poterit tonitruum magnitudinis illius intueri?

8. NVLLA *vis potuit Iob à sua constantia, iustitia & innocentia diuellere, veluti impios, quos maledictio manet.* CAPVT XXVII.

ADDIDIT quoq; Iob, assumens parabolam suam, & dixit, Viuit Deus, (qui abstulit iudiciũ meũ, & Omnipotens qui ad amaritudinem addaxit animam meam,) Quia donec superest halitus in me, & spiritus Dei in naribus meis, Non loquentur labia mea iniquitatem, nec lingua mea meditabitur mendacium. Absit à me, vt iustos vos esse iudicem: donec deficiam, non recedam ab innocentia mea. Iustificationem meam quam cœpi tenere, non deserã: neq; enim reprehendit me cor meũ in omni vita mea. Sit vt impius inimicus meus, & aduersarius meus quasi iniquus. Quæ est enim spes hypocritæ si auarè rapiat, & non liberet Deus animam eius? Nunquid Deus audiet clamorem eius, cũ venerit super eum angustia? Aut poterit in Omnipotente delectari, & inuocare Deum omni tempore? Docebo vos per manum Dei quæ Omnipotens habeat, nec abscondã. Ecce, vos omnes nostis, & vt quid hæc sine causa vana loquimini? Hæc est pars hominis impii apud Deũ, & hæreditas violentorũ, quam ab Omnipotente suscipient, Si multiplicati fuerint filii eius, in gladio erunt, & nepotes eius nõ saturabũtur pane. Qui reliqui fuerint ex eo, sepelientur in interitu, & viduæ illius nõ plorabũt. Si comportauerit quasi terrã argentum, & sicut lutũ præparauerit vestimẽta: Præparabit quidem, sed iustus vestietur illis, & argentum innocens diuidet. Aedificauit sicut tinea domum suam, & sicut custos fecit vmbraculũ. Diues cum dormierit, nihil secum auferet: aperiet oculos suos, & nihil inueniet. Apprehendet eum quasi aqua inopia, nocte opprimet eum tempestas. Tollet eum ventus vrens, & auferet, & velut turbo rapiet eũ de loco suo. Et mittet super eum, & non parcet, de manu eius fugiens fugiet. Stringet super eum manus suas, & sibilabit super illum, intuens locum eius.

[*Psal. 48.*]

8. FERRVM, *aurum, & lapides pretiosi ex terra trahuntur, non autem sapientia.* CAPVT XXVIII.

HABET argentum venarum suarum principia: & auro locus est in quo conflatur. Ferrũ de terra tollitur: & lapis solutus calore, in æs vertitur. Tempus posuit tenebris, & vniuersorum finem ipse considerat, lapidem quoq; caliginis, & vmbrã mortis. Diuidet torrens à populo peregrinante, eos quos oblitus est pes egentis hominis & inuios. Terra de qua oriebatur panis in loco suo, igni subuersa est. Locus sapphiri lapides eius, & glebæ illius aurum. Semitam ignorauit auis, nec intuitus est eam oculus vulturis. Non calcauerunt eam filii institorum, nec pertrãsiuit per eam leæna. Ad silicẽ extendit manũ suam, subuertit à radicibus montes. In petris riuos excidit, & omne pretiosum vidit oculus eius. Profunda quoq; fluuiorũ scrutatus est, & abscondita in lucem produxit. Sapientia verò vbi inuenitur? & quis est locus intelligentiæ? Nescit homo pretium eius, nec inuenitur in terra suauiter viuentium. Abyssus dicit, Non est in me: & mare loquitur, Non est mecum. Non dabitur aurum obrizum pro ea, nec appendetur argẽtum in cõmutatione eius. Non cõferetur tinctis Indiæ coloribus, nec lapidi sardonico pretiosissimo, vel sapphiro. Non adæquabitur ei aurum vel vitrum, nec cõmutabuntur pro ea vasa auri. Excelsa & eminentia non commemorabuntur comparatione eius: trahitur autem sapientia de occultis. Non adæquabitur ei topazius de Aethiopia, nec tincturæ mundissimæ componẽtur. Vnde ergo sapientia venit? & quis est locus intelligentiæ? Abscondita est ab oculis omnium viuentiũ, volucres quoq; cœli latet. Perditio & mors dixerunt, Auribus nostris audiuimus famã eius. Deus intelligit viam eius, & ipse nouit locum illius. Ipse enim fines mundi intuetur: & omnia quæ sub cœlo sunt respicit. Qui fecit ventis põdus, & aquas appendit in mensura. Quando ponebat pluuiis legẽ, & viam procellis sonantibus: Tunc vidit illam, & enarrauit, & præparauit, & inuestigauit. Et dixit homini, Ecce, timor Domini, ipsa est sapientia: & recedere à malo, intelligentia.

[*Sapien. 7.a*]

8. IOB *præteritam plangens prosperitatem, & pia gesta, amicos arguit calumniæ quòd dicant eum meritò talia pati.* CAPVT XXIX.

ADDIDIT quoque Iob, assumens parabolam suam, & dixit, Quis mihi tribuat, vt sim iuxta menses pristinos, secundum dies quibus Deus custodiebat me? Quando splendebat lucerna eius super caput meum, & ad lumen eius ambulabam in tenebris? Sicut fui in diebus adolescentiæ meæ, quando secretò Deus erat in tabernaculo meo? Quando erat Omnipotens

tens mecũ:& in circuitu meo pueri mei? Quãdo lauabã pe B des meos butyro,& petra fundebat mihi riuos olei? Quando procedebã ad portã ciuitatis,& in platea parabãt cathedram mihi? Videbãt me iuuenes,& abscõdebãtur: & senes assurgentes stabant. Principes cessabant loqui, & digitũ superponebant ori suo. Vocẽ suam cohibebant duces, & lingua eorum gutturi suo adhærebat. Auris audiens beatifi- C cabat me,& oculus videns testimoniũ reddebat mihi, Eo quòd liberassem pauperẽ vociferantẽ,& pupillũ cui nõ esset adiutor. Benedictio perituri super me veniebat, & cor viduæ cõsolatus sum. Iustitia indutus sum:& vestiui me sicut vestimẽto & diademate, iudicio meo. Oculus fui cæco,& pes claudo. Pater eram pauperũ: & causam quam nesciebam, diligẽtissimè inuestigabam. Conterebam molas iniqui,& de dentibus illius auferebã prædam. Dicebamq́, In nidulo meo moriar,& sicut palma multiplicabo dies. Radix mea aperta est secus aquas,& ros morabitur in messione D mea. Gloria mea semper innouabitur,& arcus meus in manu mea instaurabitur. Qui me audiebant,expectabant sententiam,& intẽti tacebant ad consiliũ meum. Verbis meis addere nihil audebant,& super illos stillabat eloquiũ meum. Expectabant me sicut pluuiam,& os suum aperiebant quasi ad imbrem serotinum. Si quando ridebam ad eos, non credebant,& lux vultus mei non cadebat in terram. Si voluissem ire ad eos,sedebam primus:cumq́ sederem quasi rex circunstante exercitu,eram tamen mœrentium consolator.

S. TRIPLICEM innuit sibi illatam iniuriam, & molestiã: unam à seipso, alteram ab aduersarijs, & tertiam à Deo.

CAPVT XXX.

A NVnc autẽ derident me iuniores tẽpore, quorum non dignabar patres ponere cũ canibus gregis mei: Quorũ virtus manuũ mihi erat pro nihilo,& vita ipsa putabantur indigni. Egestate & fame steriles,qui rodebãt in solitudine,squallẽtes calamitate & miseria. Et mandebãt herbas,& arborũ cortices,& radix iuniperorũ erat cibus eorũ. Qui de conuallibus ista rapientes,cũ singula reperissent,ad ea cum clamore currebãt. In desertis habitabãt torrẽtiũ,& in cauernis terræ,vel super gla B ream. Qui inter huiuscemodi lætabantur,& esse sub sentibus delicias cõputabant. Filii stultorũ & ignobilium,& in terra penitus non parẽtes. Nunc in eorum canticũ versus sum,& factus sum eis in prouerbium. Abominãtur me, & longe fugiũt à me,& faciẽ meã cõspuere nõ verẽtur. Pharetrã enim suã aperuit,& afflixit me, & frænum posuit in os meũ. Ad dexterã oriẽtis calamitatis meæ illico surrexerũt: pedes meos subuerterũt, & oppresserũt quasi fluctibus, semitis suis. Dissipauerũt itinera mea,insidiati sunt mihi:& præ C ualuerunt,& nõ fuit qui ferret auxiliũ. Quasi rupto muro, & aperta ianua irruerũt super me,& ad meas miserias deuoluti sunt. Redactus sum in nihilũ:abstulisti quasi vẽtum desyderium meum:& velut nubes pertrãsiit salus mea. Nũc autem in memetipso marcescit anima mea,& possidẽt me dies afflictionis. Nocte os meũ perforatur doloribus:& qui me comedũt,nõ dormiũt. In multitudine eorũ cõsumitur vestimentũ meũ,& quasi capitio tunicæ succinxerũt me. Cõparatus sum luto, & assimilatus sum fauillæ & cineri. Clamo ad te,& non exaudis me:sto,& respicis me. Mutatus es mihi in crudelẽ, & in duritia manus tuæ aduersaris mihi. Eleuasti me,& quasi super ventũ ponens elisisti me validè. Scio quia morti trades me, vbi constituta est domus omni D viuenti. Veruntamẽ non ad cõsumptionẽ eorũ emittis manum tuã:& si corruerint,ipse saluabis. • Flebã quondã super eo qui afflictus erat, & cõpatiebatur anima mea pauperi. Expectabã bona,& venerũt mihi mala: præstolabar lucem, & eruperunt tenebræ. Interiora mea efferbuerũt absq́ vlla requie,præuenerũt me dies afflictionis. Mœrens incedebã, sine furore, consurgens,in turba clamabam. Frater fui draconum,& socius struthionum. Cutis mea denigrata est super me,& ossa mea aruerunt præ caumate. Versa est in luctum cithara mea, & organum meum in vocem flentium.

S. IOB testem suæ innocentiæ summum iudicem inuocat, aliarum & item uirtutum suarum. CAPVT XXXI.

A PEpigi fœdus cum oculis meis, vt ne cogitarem quidẽ de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus désuper,& hæreditatẽ Omnipotens de excelsis? Nunquid non perditio est iniquo, & alienatio operãtibus iniustitiam? Nonne ipse cõsyderat vias meas,& cunctos gressus meos dinumerat? Si ambulaui in vanitate,& festinauit in malo pes meus: Appẽdat me in statéra iusta,& sciat Deus simplicitatẽ meã. Si declinauit gressus meus de via,& si secutus est oculus meus cor meum, & si in manibus meis adhæsit macula: Seram, & alius comedat, & progenies mea eradicetur. Si deceptum est cor meum super muliere:& si ad ostiũ amici mei insidiatus sum: B Scortũ alterius sit vxor mea,& super illã incuruentur alii. Hoc enim nefas est, & iniquitas maxima. Ignis est vsq́ ad perditionẽ deuorans,& omnia eradicans genimina. Si contempsi subire iudiciũ cum seruo meo,& ancilla mea,cum disceptarẽt aduersum me? Quid enim faciam cum surrexerit ad iudicandum Deus?& cum quæsierit,quid respõdebo illi? Nunquid non in vtero fecit me,qui & illum operatus est: & formauit me in vulua vnus? Si negaui quod volebant pauperibus,& oculos viduæ expectare feci? Si comedi buccellam meam solus,& non comedit pupillus ex ea? (Quia ab infantia mea creuit mecũ miseratio:& de vtero matris meæ egressa est mecum) Si despexi prætereuntẽ, eo quòd non habuerit indumentũ, & absq́ operimento pauperẽ? Si non benedixerunt mihi latera eius, & de velleribus ouium mea- C rum calefactus est? Si leuaui super pupillũ manum meam, etiã cum viderẽ me in porta superiorẽ? Humerus meus à iunctura sua cadat, & brachiũ meũ cũ suis ossibus cõfringatur. Sẽper enim quasi tumẽtes super me fluctus timui Deũ, & põdus eius ferre non potui. Si putaui aurũ robur meũ:& obrizo dixi, Fiducia mea? Si lætatus sum super multis diuitiis meis,& quia plurima reperit manus mea? Si vidi solem cũ fulgeret,& lunã incedentẽ clarè: Et lætatũ est in abscondito cor meũ,& osculatus sum manũ meã ore meo, Quæ est iniquitas maxima,& negatio cõtra Deũ altissimũ? Si gauisus sum ad ruinã eius qui me oderat: & exultaui quòd inuenisset eũ malũ? Non enim dedi ad peccandũ guttur meum, vt expeterẽ maledicẽs animã eius. Si non dixerunt viri tabernaculi mei, Quis det de carnibus eius, vt saturemur? Foris non mansit peregrinus,ostium meum viatori patuit. Si abscondi quasi homo peccatũ meum, & celaui in sinu meo D iniquitatẽ meam? Si expaui ad multitudinẽ nimiam,& despectio propinquorum terruit me: & non magis tacui, nec egressus sum ostium? Quis mihi tribuat auditorem, vt desyderium meum audiat Omnipotẽs:& librũ scribat ipse qui iudicat, Vt in humero meo portem illum,& circundẽ illũ quasi coronã mihi? Per singulos gradus meos pronuntiabo illũ,& quasi principi offerã eum. Si aduersum me terra mea clamat,& cũ ipsa sulci eius deflent, Si fructus eius comedi absq́ pecunia,& animam agricolarũ eius afflixi: Pro frumento oriatur mihi tribulus,& pro hordeo spina.

Finita sunt verba Iob.

S. SILENTIO amicis suis imposito Iob cũ illis ab Eliu arguitur insipientiæ, cũ suam iactet sapientiã. CAPVT XXXII.

A OMiserũt autẽ tres viri isti respõdere Iob,eo quòd iustus sibi videretur. Et iratus, indignatusque est Eliu filius Barachel Buzites, de cognatione Ram: iratus est autẽ aduersum Iob,eo quòd iustũ

se esse diceret coram Deo. Porrò aduersum amicos eius indignatus est, eo quòd non inuenissent responsionẽ rationabilem, sed tantummodo condemnassent Iob. Igitur Eliu expectauit Iob loquentẽ: eo quòd seniores essent, qui loquebantur. B Cum autẽ vidisset quòd tres respondere non potuissent, iratus est vehementer. Respondensque Eliu filius Barachel Buzites, dixit, Iunior sum tẽpore, vos autẽ antiquiores: idcirco demisso capite veritus sum vobis indicare meam sententiã. Sperabam enim quòd ætas prolixior loqueretur, & annorum multitudo doceret sapiẽtiam. Sed vt video, Spiritus est in hominibus, & Inspiratio Omnipotẽtis dat intelligentiam. Non sunt longæui sapiẽtes, nec senes intelligunt C iudicium. Ideo dicam, audite me, ostendã vobis etiam ego meam sapientiam. Expectaui enim sermones vestros, audiui prudentiam vestrã, donec disceptaremini sermonibus. Et donec putabam vos aliquid dicere, consyderabã: sed vt video, non est qui possit arguere Iob, & respondere ex vobis sermonibus eius. Ne fortè dicatis, Inuenimus sapientiam, Deus proiecit eum, non homo. Nihil locutus est mihi, & ego non secundum sermones vestros respondebo illi. Extimuerunt, nec responderũt vltrà, abstuleruntq; à se eloquia. D Quoniam igitur expectaui, & non sunt locuti: steterunt, nec vltrà responderunt: Respondebo & ego partem meam, & ostendam scientiam meam. Plenus sum enim sermonibus, & coarctat me spiritus vteri mei. En vẽter meus quasi mustum absq; spiraculo, quod lagũculas nouas disrumpit. Loquar, & respirabo paululum: aperiam labia mea, & respondebo. Non accipiam personam viri, & Deum homini non æquabo. Nescio enim quandiu subsistam, & si post modicum tollat me factor meus.

Docet non ætatem, sed spiritũ Dei dare prudẽtiam.

S. ARGVIT Eliu Iob vt temerariũ qui cõtra Deũ cõtenderet, & eius opera curiosius scrutaretur. CAPVT XXXIII.

A AVdi igitur Iob eloquia mea, & omnes sermones meos ausculta. Ecce, aperui os meum, loquetur lingua mea in faucibus meis. Simplici corde meo sermones mei, & scientiam puram labia mea loquẽtur. Spiritus Dei fecit me, & spiraculum Omnipotentis viuificauit me. Si potes, responde mihi, & aduersus faciẽ meam consiste. Ecce, & me sicut & te fecit Deus, & de eodem luto ego quoq; formatus sum. Veruntamen miraculum meum non te terreat, & eloquentia mea non sit tibi grauis. Dixisti ergo in auribus meis, & vocem verbo- B rum tuorũ audiui, Mundus sum ego, & absq; delicto: immaculatus, & non est iniquitas in me. Quia querelas in me reperit, ideò arbitratus est me inimicũ sibi. Posuit in neruo pedes meos, custodiuit omnes semitas meas. Hoc est ergo, in quo non es iustificatus. respondebo tibi, quia maior sit Deus homine. Aduersus eũ contendis, quòd non ad omnia verba responderit tibi. Semel loquitur Deus, & secundò id ipsum non repetit. Per somniũ in visione nocturna, quan- C do irruit sopor super homines, & dormiũt in lectulo: Tunc aperit aures virorũ, & erudiens eos, instruit disciplina, vt auertat hominem ab his quæ fecit, & liberet eũ de superbia. Eruens animã eius à corruptione: & vitã illius, vt non transeat in gladiũ. Increpat quoq; per dolorem in lectulo, & omnia ossa eius marcescere facit. Abominabilis ei fit in vita sua panis, & animę illius cibus antè desyderabilis. Tabescet caro eius, & ossa quæ tecta fuerãt, nudabũtur. Appropinquabit corruptioni anima eius, & vita illius mortiferis. Si fuerit pro eo angelus loquens vnus de millibus, vt annuntiet D hominis æquitatẽ, Miserebitur eius, & dicet, Libera eũ, vt non descendat in corruptionẽ: inueni in quo ei propitier. Cõsumpta est caro eius à suppliciis, reuertatur ad dies adolescentiæ suæ. Deprecabitur Deũ, & placabilis ei erit: & videbit faciẽ eius in iubilo, & reddet homini iustitiã suam. Respiciet homines, & dicet, Peccaui, & verè deliqui: & vt eram dignus non recepi. Liberauit animã suam, ne pergeret in interitũ, sed viuẽs lucẽ videret. Ecce, hæc omnia operatur Deus tribus vicibus per singulos, Vt reuocet animas eorũ à corruptione, & illuminet luce viuentiũ. Attẽde Iob, & audi me: & tace, dum ego loquor. Si autem habes quid loquaris, responde mihi, loquere: volo enim te apparere iustum. Quòd si non habes, audi me: tace, & docebo te sapientiam.

S. ELIV recto Dei iudicio, & non immerito Iob afflictũ contẽdit, cum Dei sit regna pro libito mutare. CAP. XXXIIII.

A PRonũtians itaq; Eliu, etiã hæc locutus est, Audite sapientes verba mea, & eruditi auscultate me: Auris enim verba probat, & guttur escas gustu diiudicat. Iudiciũ eligamus nobis, & inter nos videamus quid sit melius. Quia dixit Iob, Iustus sum, & Deus subuertit iudiciũ meum. In iudicando enim me, mendacium est: violẽta sagitta mea absq; vllo peccato. Quis est vir vt est Iob, qui bibit subsannationẽ quasi aquã, Qui graditur cum operãtibus iniquitatẽ, & ambulat cũ viris impiis? Dixit enim, Non placebit vir Deo, etiã si cucurrerit cum eo. Ideò viri cordati audite me, absit à Deo impietas, & ab Omnipotente iniquitas. Opus enim hominis B reddet ei, & iuxta vias singulorum restituet eis. Verè enim Deus nõ condemnabit frustra, nec Omnipotẽs subuertet iudicium. Quem cõstituit aliũ super terrã? aut quem posuit super orbẽ quẽ fabricatus est? Si direxerit ad eum cor suũ, spiritum illius & flatũ ad se trahet: Deficiet omnis caro simul, & homo in cinerem reuertetur. Si habes ergo intellectũ, audi quod dicitur, & ausculta vocẽ eloquii mei. Nunquid qui nõ amat iudiciũ, sanari potest? & quomodo tu eum qui iustus est, intantũ condemnas? Qui dicit regi, apostata: qui vocat duces impios? Qui non accipit personas principum, nec cognouit tyrannũ, cum disceptaret contra paupe- C rem: opus enim manuũ eius sunt vniuersi. Subitò morientur, & in media nocte turbabuntur populi, & pertrãsibunt, & auferent violentũ absq; manu. Oculi enim eius super vias hominũ, & omnes gressus eorum consyderat. Non sunt tenebræ, & non est vmbra mortis, vt abscondantur ibi qui operãtur iniquitatẽ. Neq; enim vltrà in hominis potestate est, vt veniat ad Deum in iudiciũ. Conteret multos innumerabiles, & stare faciet alios pro eis. Nouit enim opera eorum: & idcirco inducet noctem, & conterentur. Quasi impios percussit eos in loco videntium. Qui quasi de industria recesserunt ab eo, & omnes vias eius intelligere noluerũt, Vt peruenire facerent ad eum clamorẽ egeni, & audiret vocem D pauperũ. Ipso enim cõcedente pacẽ, quis est qui condẽnet? ex quo abscõderit vultũ, quis est qui contẽpletur eum & super gentes & super omnes homines? Qui regnare facit hominem hypocritã, propter peccata populi. Quia ergo ego locutus sum ad Deum, te quoq; non prohibebo. Si erraui, tu doce me: si iniquitatem locutus sum, vltrà non addam. Nunquid à te Deus expetit eam, quia displicuit tibi? tu enim cœpisti loqui, & non ego: quòd si quid nosti melius, loquere. Viri intelligentes loquantur mihi, & vir sapiens audiat me. Iob autem stultè locutus est, & verba illius non sonant disciplinam. Pater mi, probetur Iob vsq; ad finem: ne desinas ab homine iniquitatis. Qui addidit super peccata sua blasphemiam: inter nos interim constringatur, & tunc ad iudicium prouocet sermonibus suis Deum.

Deut. 10. 2. Par. 19. Sapien. Eccli. Roma. Galat. Ephe. Colos. 3. Actu. 10. 1. Petr. 1.

Malus magistrat' malo populo datur.

S. NON Deo sed homini prodest aut obest pietas aut impietas, quoniam recto Dei iudicio interdum vindicta differtur.

CAPVT XXXV.

A IGitur Eliu hæc rursum locutus est, Nunquid æqua videtur tua cogitatio, vt diceres, Iustior sum Deo? Dixisti enim, Non tibi placet quod rectũ est: vel quid tibi proderit, si ego peccauero?

ro? Itaque ego respondebo sermonibus tuis, & amicis tuis B tecum. Suspice cœlũ & intuere, & contẽplare æthera quòd altior te sit. Si peccaueris, quid ei nocebis? & si multiplicatæ fuerint iniquitates tuæ, quid facies cõtra eũ? Porrò si iustè egeris, quid donabis ei, aut quid de manu tua accipiet? Homini qui similis tui est, nocebit impietas tua: & filiũ ho- C minis adiuuabit iustitia tua. Propter multitudinẽ calũniatorum clamabũt: & eiulabũt propter vim brachii tyrannorũ. Et nõ dixit, Vbi est Deus qui fecit me, qui dedit carmina in nocte? Qui docet nos super iumẽta terræ, & super volucres cœli erudit nos. Ibi clamabũt, & non exaudiet, pro- D pter superbiã malorũ. Non ergo frustra audiet Deus, & Omnipotens causas singulorũ intuebitur. Etiã cum dixeris, Nõ cõsyderat: iudicare corã illo, & expecta eũ. Nũc enim non infert furorẽ suũ, nec vlciscitur scelus valde. Ergo Iob frustra aperit os suum, & absq; scientia verba multiplicat.

S. DEVS flagellat ut erudiat, tribulat ut saluet, humiliat ut timeatur, unde æquus iudex ostenditur. CAPVT XXXVI.

A ADdens quoque Eliu, hæc locutus est, Sustine me paululũ, & indicabo tibi: adhuc enim habeo quod pro Deo loquar. Repetã scientiã meam à principio, & operatorẽ meum probabo iustũ. Verè enim absq; mendacio sermones mei, & perfecta scientia probabitur tibi. Deus potentes non abiicit, cum & ipse sit potens: Sed non saluat impios, & iudiciũ pauperibus tribuit. Non auferet à iusto oculos suos, & reges in solio col- B locat in perpetuũ, & illi eriguntur. Et si fuerint in catenis, & vinciãtur funibus paupertatis, Indicabit eis opera eorũ & scelera eorũ, quia violenti fuerint. Reuelabit quoq; aurẽ eorum, vt corripiat: & loquetur, vt reuertãtur ab iniquitate. Si audierint & obseruauerint, complebũt dies suos in bono, & annos suos in gloria. Si autẽ non audierint, transibũt per gladiũ, & cõsumẽtur in stultitia. Simulatores & callidi prouocant iram Dei, neq; clamabũt cum vincti fuerint. Morietur in tẽpestate anima eorũ, & vita eorũ inter effœminatos. Eripiet de angustia sua pauperẽ, & reuelabit in tribulatione C aurẽ eius. Igitur saluabit te de ore angusto latissime, & non habente fundamentũ subter se: requies autẽ mensæ tuæ erit plena pinguedine. Causa tua quasi impii iudicata est, causam iudiciumq; recipies. Non te ergo superet ira, vt aliquẽ opprimas: nec multitudo donorũ inclinet te. Depone magnitudinẽ tuam absq; tribulatione, & omnes robustos fortitudine. Ne protrahas noctẽ, vt ascendant populi pro eis. Caue ne declines ad iniquitatẽ: hanc enim cœpisti sequi post miseriã. Ecce, Deus excelsus in fortitudine sua, & nullus ei similis in legislatoribus. Quis poterit scrutari vias eius? aut quis audet ei dicere, Operatus es iniquitatẽ? Memẽto quòd ignores opus eius, de quo cecinerũt viri. Omnes homines vi- D dent eum, vnusquisq; intuetur procul. Ecce Deus magnus vincẽs scientiã nostrã: numerus annorũ eius inæstimabilis. Qui aufert stillas pluuiæ, & effundit imbres ad instar gurgitum Qui de nubibus fluunt, quæ prætexunt cũcta desuper. Si voluerit extendere nubes quasi tentoriũ suum, Et fulgurare lumine suo desuper, cardines quoq; maris operiet. Per hæc enim iudicat populos, & dat escas multis mortalibus. In manibus abscondit lucem, & præcipit ei vt rursus adueniat. Annuntiat de ea amico suo, quòd possessio eius sit, & ad eam possit ascendere.

Hypocritarũ iudiciũ, confusio & despe[r]atio.

S. EX diuinis operibus Eliu *Dei sapientiam declarat, & inuestigabile iudicium.* CAPVT XXXVII.

A SVper hoc expauit cor meum, & emotũ est de loco suo. Audite auditionẽ in terrore vocis eius, & sonũ de ore illius procedentem. Subter omnes cœlos ipse cõsyderat, & lumẽ illius super terminos terræ. Post eũ rugiet sonitus, tonabit voce magnitudinis suæ, & non inuestigabitur, cum audita fuerit vox eius. Tonabit Deus in voce sua mirabiliter, qui facit magna & inscrutabilia. Qui præcipit niui vt descẽdat super terrã, & hyemis pluuiis, & imbri fortitudinis suæ. Qui in manu B omniũ hominũ signat, vt nouerint singuli opera sua. Ingredietur bestia latibulũ, & in antro suo morabitur. Ab interioribus egredietur tempestas, & ab Arcturo frigus. Flante Deo cõcrescit gelu, & rursum latissime funduntur aquæ. Frumentũ desyderat nubes, & nubes spargunt lumen suũ. Quæ lustrant cuncta per circuitũ quocunq; eas voluntas gubernãtis duxerit, ad omne quod præcepit illis super faciẽ orbis terrarum, Siue in vna tribu, siue in terra sua, siue in quocunq; C loco misericordiæ suæ eas iusserit inueniri. Ausculta hæc Iob: sta, & consydera mirabilia Dei. Nunquid scis quando præcepit Deus pluuiis, vt ostẽderent lucẽ nubiũ eius? Nunquid nosti semitas nubiũ magnas, & perfectas sciẽtias? Nónne vestimẽta tua calida sunt, cum perflata fuerit terra austro? Tu forsitan cum eo fabricatus es cœlos, qui solidissimi quasi ære fusi, sunt. Ostende nobis quid dicamus illi: nos quippe D inuoluimur tenebris. Quis narrabit ei quæ loquor? etiam si locutus fuerit homo, deuorabitur. At nunc non vident lucem: subitò aer cogetur in nubes, & ventus transiens fugabit eas. Ab Aquilone aurũ venit, & ad Deum formidolosa laudatio. Digne eum inuenire non possumus: magnus fortitudine, & iudicio, & iustitia, & enarrari non potest. Ideò timebunt eum viri, & non audebunt contẽplari omnes qui sibi videntur esse sapientes.

S. DEVS ex creatis ab initio ostẽdit Iob inordinatè loquutum, & Eliu inconuenienter determinasse. CAP. XXXVIII.

A REspõdens autẽ Dominus Iob de turbine, dixit, Quis est iste inuoluens sententias sermonibus imperitis? Accinge sicut vir lumbos tuos, interrogabo te, & respõde mihi. Vbi eras quãdo ponebã fundamenta terræ? indica mihi, si habes intelligentiã. Quis posuit mẽsuras eius si nosti? vel quis tetẽdit super eam lineã? Super quo bases illius solidatæ sunt? aut quis dimisit lapidẽ angularẽ eius, Cũ me laudarẽt simul astra matutina, & iubilarẽt omnes filii Dei? Quis cõclusit ostiis mare, quãdo erũpebat quasi de vulua procedẽs, Cũ ponerẽ nubẽ vestimentũ eius, & caligine illud quasi pãnis infantiæ obuolue- B rem? Circundedi illud terminis meis, & posui vectem & ostia, Et dixi, Vsq; huc venies, & non procedes amplius, & hic cõfringes tumẽtes fluctus tuos. Nũquid post ortũ tuũ præcepisti diluculo, & ostẽdisti auroræ locũ suum? Et tenuisti concutiẽs extrema terræ, & excussisti impios ex ea? Restituetur vt lutũ signaculũ, & stabit sicut vestimẽtũ. Auferetur ab impiis lux sua, & brachium excelsum confringetur. Nunquid ingressus es profundũ maris, & in nouissimis abyssi deambulasti? Nunquid apertæ sunt tibi portæ mortis, & ostia tenebrosa vidisti? Nunquid consyderasti latitudines terræ? indica mihi, si nosti, omnia, In qua via lux

habitet,

habitet, & tenebrarum quis locus sit, Vt ducas vnũquodq; C ad terminos suos, & intelligas semitas domus eius. Sciebas tunc quòd nasciturus esses? & numerũ dierum tuorum noueras? Nunquid ingressus es thesauros niuis, aut thesauros grandinis aspexisti, Quæ præparaui in tẽpus hostis, in diẽ pugnę & belli? Per quam viã spargitur lux, diuiditur æstus super terram? Quis dedit vehemẽtissimo imbri cursum, & viam sonantis tonitrui, Vt plueret super terram absq; homine in deserto, vbi nullus mortaliũ commoratur, Vt impleret inuiam & desolatã, & produceret herbas virentes? Quis est pluuiæ pater? vel quis genuit stillas roris? De cuius vtero egressa est glacies? & gelu de cœlo quis genuit? In similitudinẽ lapidis aquæ durantur, & superficies abyssi constringitur. Nunquid coniungere valebis micantes stellas D Pleiades, aut gyrũ Arcturi poteris dissipare? Nũquid producis luciferum in tempore suo, & vesperũ super filios terræ consurgere facis? Nunquid nosti ordinẽ cœli, & pones rationem eius in terra? Nunquid eleuabis ad nebulã vocem tuam, & impetus aquarum operiet te? Nunquid mittes fulgura, & ibunt: & reuertentia dicẽt tibi, Adsumus? Quis posuit in visceribus hominis sapientiã? vel quis dedit gallo intelligentiam? Quis enarrabit cœlorum rationem, & concentum cœli quis dormire faciet? Quando fundabatur puluis in terra, & glebæ compingebantur?

S. MIRABILIA *à Deo facta in auibus & animalibus nos docent quantum Deo fidere debeamus.* CAPVT XXXIX.

A NVnquid capies leænæ prædam, & animam catulorum eius implebis, Quando cubant in antris, & in specubus insidiantur? Quis præparat coruo escam suam, quãdo pulli eius clamant ad Deum, vagãtes, eo quòd non habeant cibos? Nunquid nosti tẽpus partus ibicum in petris, vel parturientes ceruas obseruasti? Dinumerasti menses conceptus earũ, & scisti tempus partus earum? Incuruantur ad fœtum & pariunt, & rugitus emittunt. Separantur filii earum, pergunt ad pastum: egrediuntur, & non reuertuntur ad eas. Quis dimisit onagrum liberũ, & vincula eius quis soluit? Cui dedi in solitu B dine domum, & tabernacula eius in terra salsuginis. Contẽnit multitudinẽ ciuitatis, clamorẽ exactoris non audit. Circunspicit montes pascuæ suæ, & virentia quæq; perquirit. Nunquid volet rhinoceros seruire tibi, aut morabitur ad præsepe tuũ? Nunquid alligabis rhinocerota ad arandũ, loro tuo? aut confringet glebas valliũ post te? Nunquid fiduciam habebis in magna fortitudine eius, & derelinques ei labores tuos? Nunquid credes illi, quoniã sementẽ reddat tibi, & aream tuam cõgreget? Penna struthionis similis est pennis herodii, & accipitris. Quando derelinquit oua sua in terra, tu forsitan in puluere calefacies ea. Obliuiscitur C quòd pes cõculcet ea, aut bestia agri conterat. Duratur ad filios suos quasi non sint sui, frustra laborauit nullo timore cogente. Priuauit enim eam Deus sapientia, nec dedit illi intelligentiã. Cum tempus fuerit, in altum alas erigit: deridet equum & ascensorẽ eius. Nunquid præbebis equo fortitudinem, aut circũdabis collo eius hinnitũ? Nunquid suscitabis eum quasi locustas? gloria narium eius terror. Terrã vngula fodit, exultat audacter: in occursum pergit armatis. Contemnit pauorẽ, nec cedit gladio. Super ipsum sonabit pharetra, vibrabit hasta & clypeus. Feruens & fremens sorbet terrã, nec reputat tubæ sonare clangorem. Vbi audierit buccinã, dicit, Vah. procul odoratur bellũ, exhortationẽ ducum, & vlulatũ exercitus. Nunquid per sapientiã tuam plu D mescit accipiter, expãdẽs alas suas ad Austrũ? Nunquid ad præceptũ tuum eleuabitur aquila, & in arduis ponet nidum suũ? In petris manet, in præruptis silicibus commoratur, atq; in inaccessis rupibus. Inde contemplatur escam, & de longe oculi eius prospiciunt. Pulli eius lambunt sanguinẽ: & vbicunq; cadauer fuerit, statim adest. Et adiecit Dominus, & locutus est ad Iob, Nunquid qui contendit cũ Deo, tam facile conquiescit? vtiq; qui arguit Deum, debet respondere ei. Respondens autem Iob Domino, dixit, Qui leuiter locutus sum, respondere quid possum? manum meam ponam super os meum. Vnum locutus sum, quod vtinã non dixissem, & alterum, quibus vltrà non addam.

S. DEVS *ex humana imbecillitate, suam in Behemoth, & Leuiathan malitiam, ostendit potentiam.* CAPVT XL.

A REspondens autem Dominus Iob de turbine, dixit, Accinge sicut vir lumbos tuos: interrogabo te, & indica mihi. Nunquid irritum facies iudicium meum: & condẽnabis me, vt tu iustificeris? Et si habes brachium sicut Deus, & si voce simili tonas, Circunda tibi decorẽ, & in sublime erigere, & esto gloriosus, & speciosis induere vestibus. Disperge superbos fu B rore tuo, & respiciens omnem arrogantem humilia. Respice cunctos superbos & confunde eos, & contere impios in loco suo. Absconde eos in puluere simul, & facies eorum demerge in foueam: Et ego cõfitebor quòd saluare te possit dextera tua. Ecce, Behemoth quem feci tecum, fœnum quasi bos comedet. Fortitudo eius in lũbis eius, & virtus illius in vmbilico ventris eius. Stringit caudã suã quasi cedrum, nerui testiculorũ eius perplexi sunt. Ossa eius velut C fistulæ æris, cartilago illius quasi laminæ ferreæ. Ipse est principiũ viarum Dei qui fecit eum, applicabit gladiũ eius. Huic montes herbas ferunt: omnes bestiæ agri ludent ibi. Sub vmbra dormit in secreto calami, in locis humẽtibus. Protegunt vmbræ vmbram eius, circundabunt eum salices torrentis. Ecce, absorbebit fluuiũ, & nõ mirabitur: habet fiduciã, quòd influat Iordanis in os eius. In oculis eius quasi hamo capiet eũ, & in sudibus perforabit nares eius. An ex D trahere poteris Leuiathan hamo, & fune ligabis linguã eius? Nunquid pones circulũ in naribus eius, aut armilla perforabis maxillã eius? Nunquid multiplicabit ad te preces, aut loquetur tibi mollia? Nunquid feriet tecũ pactum, & accipies eum seruũ sempiternũ? Nunquid illudes ei quasi aui? aut ligabis eum ancillis tuis? Concident eũ amici, diuident illum negotiatores. Nunquid implebis sagenas pelle eius, & gurgustiũ piscium capite illius? Pones super eũ manum tuam: memento belli, nec vltrà addas loqui. Ecce, spes eius frustrabitur eum, & videntibus cunctis præcipitabitur.

S. BEHAMOTH *malitia arguitur iuxta eius membra, duritiam & superbiam.* CAPVT XLI.

A NOn quasi crudelis suscitabo eum: quis enim resistere potest vultui meo? Et quis antè dedit mihi, vt reddam ei? omnia quæ sub cœlo sunt mea sunt. Non parcam ei, verbis potentibus, & ad deprecandũ compositis. Quis reuelabit faciem indumenti eius? & in medium oris eius quis intrabit? Portas vultus eius quis aperiet? per gyrum dentium eius formido. Corpus illius quasi scuta fusilia, compactum squamis se prementibus: Vna vni coniungitur, & ne spiraculũ quidem incedit B per eas. Vna alteri adhærebit, & tenentes se nequaquam separabũtur. Sternutatio eius splendor ignis, & oculi eius vt palpebræ diluculi. De ore eius lampades procedunt sicut tedæ ignis accensæ. De naribus eius procedit fumus sicut ollæ succensæ, atque feruentis. Halitus eius prunas ardere facit, & flamma de ore eius egreditur. In collo eius morabitur fortitudo, & faciẽ eius præcedet egestas. Membra car C nium eius cohærẽtia sibi: mittet cõtra eum fulmina, & ad locum aliũ nõ ferẽtur. Cor eius indurabitur tanquã lapis, & stringetur quasi malleatoris incus. Cũ sublatus fuerit timebunt angeli, & territi purgabũtur. Cũ apprehenderit eũ gladius, subsistere nõ poterit, neq; hasta, neq; thorax. Reputabit

enim

enim quasi paleas ferrum, & quasi lignum putridū æs. Non fugabit eum vir sagittarius, in stipulam versi sunt ei lapides D fundæ. Quasi stipulam æstimabit malleum, & deridebit vibrantē hastam. Sub ipso erunt radii solis, sternet sibi aurum quasi lutum. Feruescere faciet quasi ollam profundum maris: & ponet quasi cum vnguēta bulliunt. Post eum lucebit semita, æstimabit abyssum quasi senescentē. Non est super terram potestas quæ comparetur ei, qui factus est vt nullum timeret. Omne sublime videt, ipse est rex super vniuersos filios superbiæ.

S. IOB amissis cum fœnore recuperatis, amicis præfertur à Domino, atq; ab eo benedictus tandem cum pace quieuit.

CAPVT XLII.

A RESpondēs autē Iob Domino, dixit, Scio quia omnia potes, & nulla te latet cogitatio. Quis est iste qui celat consiliū absq; scientia? ideò insipienter locutus sum, & quæ vltra modū excedūt scientiā meam. Audi, & ego loquar: interrogabo te, & respōde mihi. Auditu auris audiui te, nunc autē oculus meus videt te. Idcirco ipse me reprehendo, & ago pœnitentiā in fauilla & cinere. Postquam autē locutus est Dominus ver B ba hæc ad Iob, dixit ad Eliphaz Themanitem, Iratus est furor meus in te, & in duos amicos tuos, quoniā non estis locuti coram me rectum, sicut seruus meus Iob. Sumite ergo vobis septē tauros, & septem arietes, & ite ad seruum meum Iob, & offerte holocaustum pro vobis: Iob autem seruus meus orabit pro vobis: faciem eius suscipiam, vt non vobis imputetur stultitia: neque enim locuti estis coram me rectum, sicut seruus meus Iob. Abierunt ergo Eliphaz Themanites, & Baldad Suhites, & Sophar Naamathithes: & fecerunt sicut locutus fuerat Dominus ad eos, & suscepit C Dominus faciem Iob. Dominus quoque conuersus est ad pœnitentiam Iob, cum oraret ille pro amicis suis. Et addidit Dominus omnia quæcunq; fuerant Iob, duplicia. Venerunt autem ad eum omnes fratres sui, & vniuersæ sorores suæ, & cuncti qui nouerant eum prius: & comederunt cum eo panem in domo eius: & mouerunt super eum caput, & consolati sunt eum super omni malo quod intulerat Dominus su- D per eum. Et dederunt ei vnusquisq; ouem vnam, & inaurem auream vnam. Dominus autē benedixit nouissimis Iob magis quàm principio eius. Et facta sunt ei quatuordecim millia ouium, & sex millia camelorū, & mille iuga boum, & mille asinæ: Et fuerunt ei septem filii, & tres filiæ. Et vocauit nomen vnius Diem, & nomen secundæ Cassiam, & nomen tertiæ Cornustibii. Non sunt autē inuentæ mulieres speciosæ sicut filiæ Iob in vniuersa terra. Deditq; eis pater suus hæreditatē inter fratres earum. Vixit autē Iob post flagella hæc, centum quadraginta annis, & vidit filios suos, & filios filiorum suorum, vsq; ad quartam generationem, & mortuus est senex, & plenus dierum.

Orat Iob pro amicis cui duplicia restituūtur.

Moritur.

F I N I S.

Prologus B. Hieronymi in PSALTERIVM, QVOD SEcundum septuaginta editionem correxit.

PSALTERIVM Romæ dudum positus emendaram: & iuxta septuaginta interpretes, licet cursim, magna tamen ex parte correxeram. Quod quia rursum uidetis ô Paula & Eustochium, scriptorū uitio deprauatum, pluráq; antiquū errorem, quàm nouam emendationem ualere: me cogitis ut ueluti quodam nouali, scissum iam aruum exerceam, & obliquis sulcis renascentes spinas eradicem: æquū esse dicētes, ut quod crebro male pullulat, crebrius succidatur. Vnde cōsueta præfatione commoneo tam uos, quibus fortè labor iste desudat, quàm eos qui exēplaria istiusmodi habere uoluerint, ut quæ diligenter emendaui, cum cura & diligētia transcribantur. Notet sibi unusquisq; uel iacentem lineam, uel radiantia signa, id est obelos, uel asteriscos. Et ubicunq; uiderit uirgulā præcedentem, ab ea usque ad duo puncta quæ impressimus, sciat in septuaginta trāslatoribus plus haberi. Vbi autem perspexerit stellæ similitudinē: de Hebræis uoluminibus additum nouerit æque usq; ad duo puncta, iuxta Theodotionis duntaxat editionem: qui simplicitate sermonis à septuaginta interpretibus non discordat. Hæc ergo & uobis & studioso cuique fecisse me sciens: nō ambigo multos fore, qui uel inuidia, uel supercilio malint contemnere uideri præclara, quàm discere: & de turbulento magis riuo, quàm de purissimo fonte potare.

Liber Psalmorum.

S. COMMENDATIO lectionis sacrarum scripturarum & diuinæ legis.

PSALMVS I.

BEATVS vir qui non abiit in consilio impiorū, & in via peccatorum non stetit, & in cathedra pestilentiæ nō sedit. Sed in lege Domini volūtas eius: & in lege eius meditabitur die ac nocte. Et erit tanquam lignum quod plantatum est secus decursus aquarum: quod fructum suum dabit in tempore suo, Et foliū eius non defluet: & omnia quæcunq; faciet, prosperabuntur. Non sic impii, non sic: sed tanquam puluis quem proiicit ventus à facie terræ. Ideo non resurgent impii in iudicio: neq; peccatores in consilio iustorum. Quoniam nouit Dominus viam iustorum: & iter impiorum peribit.

Beati viri descriptio.

Iere. 17. b

Vir beatus cui similis.

Impij siue Infidelis descriptio.

S. MONET cunctos homines ne se opponant regi CHRISTO, uanos enim esse huiusmodi conatus, summoq; cum periculo coniunctos: saluos uero cunctos fore qui se CHRISTO subdant.

PSALMVS II.

QVare fremuerunt gentes: & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnum aduersus Dominum & aduersus CHRISTVM eius. Dirūpamus vincula eorum, & proiiciamus à nobis iugum ipsorū. Qui habitat in cœlis irridebit eos: & Dominus subsannabit eos. Tunc loquetur ad eos in ira sua: & in furore suo conturbabit eos. Ego autē cōstitutus sum rex ab eo super Sion montē sanctū eius, prædicās præceptū eius. Dn̄s dixit ad me, Filius meus es tu, ego hodie genui te. Postula à me, & dabo tibi gentes hæreditatē tuam, & possessionē tuam terminos terræ. Reges eos in virga ferrea, & tanquā vas figuli confringes eos.

Actu. 4. a

Et nunc reges intelligite: erudimini qui iudicatis terram. Seruite Domino in timore: & exultate ei cum tremore. Apprehendite disciplinam, nequando irascatur Dominus, & pereatis de via iusta. Cum exarserit in breui ira eius, beati omnes qui confidunt in eo.

S. ORATIO *hominis in grauißimo periculo constituti.*

1. Reg. 15.

Psalmus Dauid cũ fugeret à facie Absalom filii sui. III.

Domine quid multiplicati sunt qui tribulant me? multi insurgũt aduersum me. Multi dicunt animæ meæ, Non est salus ipsi in Deo eius. Tu autem Domine susceptor meus es, gloria mea, & exaltans caput meum. Voce mea ad Dominum clamaui: & exaudiuit me de monte sancto suo. Ego dormiui, & soporatus sum: & exurrexi quia Dominus suscepit me. Non timebo millia populi circundantis me. exurge Domine: saluum me fac Deus meus, Quoniam tu percussisti omnes aduersantes mihi sine causa: dentes peccatorum contriuisti. Domini est salus: & super populum tuum benedictio tua.

Iom. 2. d

S. MIXTA *oratio, orat & implorat. Admonet etiã proceres cum Absalone ut desistant à persequendo, per apostropham ad eos deflectens.*

In finem in [illegible]rminibus, Psalmus Dauid. IIII.

Cum inuocarẽ exaudiuit me Deus iustitiæ meæ: in tribulatione dilatasti mihi: Miserere mei: & exaudi orationem meam. Filii hominũ, vsquequo graui corde? vt quid diligitis vanitatem, & quæritis mendacium? Et scitote quoniã mirificauit Dominus sanctum suum: Dominus exaudiet me cum clamauero ad eum. Irascimini, & nolite peccare: quæ dicitis in cordibus vestris, & in cubilibus vestris compungimini. Sacrificate sacrificium iustitiæ, & sperate in Domino. multi dicũt, Quis ostendit nobis bona? Signatum est super nos lumen vultus tui Domine: dedisti lætitiam in corde meo. A fructu frumenti, vini, & olei sui multiplicati sunt. In pace in idipsum dormiam & requiescam, Quoniam tu Domine singulariter in spe constituisti me.

Ephe. 4. f

S. ORAT *ut in patriam extorris, extinctis hostibus reducatur.*

In finem, pro ea quæ hæreditatem consequitur, Psalmus Dauid. V.

Verba mea auribus percipe Domine: intellige clamorem meum. Intende voci orationis meæ, rex meus & Deus meus. Quoniam ad te orabo Domine: mane exaudies vocem meam. Mane astabo tibi & videbo: quoniam nõ Deus volens iniquitatem tu es. Neq; habitabit iuxta te malignus: neq; permanebunt iniusti ante oculos tuos. Odisti omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquũtur mendacium. Virum sanguinũ & dolosum abominabitur Dominus. Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ introibo in domum tuam: adorabo ad templum sanctum tuum in timore tuo. Domine deduc me in iustitia tua: propter inimicos meos dirige in conspectu tuo viam meam. Quoniam non est in ore eorũ veritas: cor eorum vanum est. Sepulchrum patens est guttur eorum: linguis suis dolosè agebant, iudica illos Deus. Decidant à cogitationibus suis: secundũ multitudinem impietatum eorum expelle eos, quoniam irritauerunt te Domine. Et lætentur omnes qui sperant in te: in æternum exultabunt, & habitabis in eis. Et gloriabũtur in te omnes qui diligunt nomen tuum: quoniam tu benedices iusto. Domine vt scuto bonæ voluntatis tuæ coronasti nos.

Infra 13. b
Rom. 3. b

S. PRISTINAE *ualetudini restitui petit: restitutus gratulatur.*

In finem in carminibus, Psalmus Dauid pro octaua. VI.

Domine ne in furore tuo arguas me: neque in ira tua corripias me. Miserere mei Domine, quoniam infirmus sum: sana me Domine, quoniam conturbata sunt ossa mea. Et anima mea turbata est valde: sed tu Domine vsquequo? Conuertere Domine, & eripe animam meam: saluum me fac propter misericordiam tuam, Quoniam non est in morte qui memor sit tui: in inferno autem quis confitebitur tibi? Laboraui in gemitu meo, lauabo per singulas noctes lectũ meum, lachrymis meis stratũ meũ rigabo. Turbatus est à furore oculus meus: inueteraui inter omnes inimicos meos. Discedite à me omnes qui operamini iniquitatem: quoniam exaudiuit Dominus vocem fletus mei. Exaudiuit Dominus deprecationẽ meã: Dominus orationem meam suscepit. Erubescant, & conturbentur vehementer omnes inimici mei: conuertantur & erubescant valde velociter.

Matt. 7. d
25. d
Luca 13. f

S. IMPLORAT *auxilium diuinum, ut ab iniuria Saulis, quem tecte notat, uindicetur.*

Psalmus Dauid quem cantauit Domino pro verbis Chusi filii Iemini. VII.

Domine Deus meus in te speraui: saluũ me fac ex omnibus persequentibus me, & libera me: Nequando rapiat vt leo animã meam, dum non est qui redimat, neque qui saluum faciat. Domine Deus meus si feci istud, si est iniquitas in manibus meis, Si reddidi retribuẽtibus mihi mala: decidam meritò ab inimicis meis inanis. Persequatur inimicus animã meam, & cõprehendat, & cõculcet in terra vitã meam, & gloriã meam in puluerẽ deducat. Exurge Dñe in ira tua: & exaltare in finibus inimicorũ meorũ. Et exurge Dñe Deus meus in præcepto quod mandasti: & synagoga populorũ circundabit te.

Et propter hanc in altũ regredere: Dominus iudicat populos. Iudica me Domine secundũ iustitiã meam, & secundũ innocentiã meam super me. Consumetur nequitia peccatorum, & diriges iustũ, scrutans corda & renes Deus. Iustũ adiutoriũ meum à Domino, qui saluos facit rectos corde. Deus iudex iustus, fortis, & patiens, nũquid irascitur per singulos dies? Nisi conuersi fueritis, gladiũ suum vibrabit, arcum suũ tetendit, & parauit illũ. Et in eo parauit vasa mortis: sagittas suas ardentibus effecit. Ecce parturit iniustitiã, concepit dolorẽ: & peperit iniquitatem. Lacum aperuit & effodit eum: & incidit in foueam quam fecit. Conuertetur dolor eius in caput eius: & in verticem ipsius iniquitas eius descendet. Confitebor Domino secundum iustitiam eius: & psallam nomini Domini Altissimi.

1. Re. 16. b
1. Pa. 28. b
Esa. 59. a
Iob 15. d

S. HYMNVS *quo summa cum admiratione inæstimabilem sempiternamq; uirtutem & sapientiam Dei, beneficentiamq; & liberalitatem in humanum genus celebrat.*

In finem pro torcularibus, Psalmus Dauid. VIII.

Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra? Quoniã eleuata est magnificẽtia tua super cœlos. Ex ore infantium & lactentium perfecisti laudem propter inimicos tuos: vt destruas inimicum & vltorẽ. Quoniã videbo cœlos tuos, opera digitorum tuorum: lunam, & stellas quæ tu fundasti. Quid est homo, quòd memor es eius? aut filius hominis, quoniam visitas eum? Minuisti eum paulominus ab angelis: gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuũ tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius: oues & boues vniuersas: insuper & pecora campi, Volucres cœli, & pisces maris qui perambulant semitas maris. Domine Dominus noster, quàm admirabile est nomen tuum in vniuersa terra?

S. GRATIARVM *actio pro insigni quapiã uictoria præcipuiq; hostis.*

S. GRATIARVM actio pro insigni quapiam uictoria pr æcipuiq; hostis.

In finem pro occultis filiis, Psalmus Dauid. IX.

COnfitebor tibi Domine in toto corde meo: narrabo omnia mirabilia tua. Lætabor & exultabo in te, psallam nomini tuo Altißime. In cõuertendo inimicũ meum retrorsum, infirmabũtur & peribũt à facie tua. Quoniã fecisti iudiciũ meum & causam meam: sedisti super thronũ qui iudicas iustitiã. Increpasti gentes, & periit impius: nomẽ eorum delesti in æternum & in seculũ seculi. Inimici defecerunt frameæ in finem: & ciuitates eorũ destruxisti. Periit memoria eorum cum sonitu, & Dominus in æternũ permanet. Parauit in iudicio thronũ suum: & ipse iudicabit orbẽ terræ in æquitate, iudicabit populos in iustitia. Et factus est Dominus refugiũ pauperi: adiutor in opportunitatibus in tribulatione. Et sperẽt in te qui nouerunt nomẽ tuum: quoniã non dereliquisti quærentes te Domine. Psallite Domino qui habitat in Sion: annũtiate inter gentes studia eius. Quoniã requirẽs sanguinẽ eorũ recordatus est: nõ est oblitus clamorẽ pauperũ. Miserere mei Dñe: vide humilitatẽ meã de inimicis meis. Qui exaltas me de portis mortis, vt annũtiẽ omnes laudatiões tuas in portis filiç Siõ. Exultabo in salutari tuo: infixæ sunt gẽtes in interitu quẽ fecerũt. In laqueo isto quẽ abscõderũt, cõprehẽsus est pes eorũ. Cognoscetur Dñs iudicia faciẽs: in operibus manuũ suarũ cõprehẽsus est peccator.

Cõuertãtur peccatores in infernũ, omnes gẽtes quæ obliuiscũtur Deum. Quoniã non in finẽ obliuio erit pauperis: patiẽtia pauperũ non peribit in finẽ. Exurge Domine, non cõfortetur homo: iudicẽtur gentes in cõspectu tuo. Cõstitue Domine legislatorẽ super eos: sciant gẽtes quoniã homines sint. Vt quid Domine recessisti lõge, despicis in opportunitatibus, in tribulatione? Dũ superbit impius, incẽditur pauper: cõprehendũtur in cõsiliis quibus cogitãt. Quoniã laudatur peccator in desyderiis animæ suæ, & iniquus benedicitur. Exacerbauit Dñm peccator: secundũ multitudinẽ iræ suæ nõ quæret. Nõ est Deus in cõspectu eius: inquinatæ sunt viæ illius in omni tẽpore. Auferũtur iudicia tua à facie eius: omnium inimicorũ suorum dominabitur. Dixit enim in corde suo, Nõ mouebor à generatione in generatione sine malo. Cuius maledictione os plenũ est, & amaritudine, & dolo: sub lingua eius labor & dolor. Sedet in insidiis cũ diuitibus: in occultis vt interficiat innocentẽ. Oculi eius in pauperẽ respiciũt: insidiatur in abscõdito quasi leo in spelũca sua. Insidiatur vt rapiat pauperẽ: rapere pauperẽ dum attrahit eũ. In laqueo suo humiliabit eũ: inclinabit se, & cadet cũ dominatus fuerit pauperũ. Dixit enim in corde suo, Oblitus est Deus, auertit faciẽ suã ne videat in finẽ. Exurge Dñe Deus, exaltetur manus tua: ne obliuiscaris pauperum. Propter quid irritauit impius Deũ? dixit enim in corde suo, Nõ requiret. Vides, quoniã tu laborẽ & dolorem considerãs: vt tradas eos in manus tuas. Tibi derelictus est pauper: orphano tu eris adiutor. Cõtere brachiũ peccatoris & maligni: quæretur peccatũ illius, & nõ inuenietur. Dñs regnabit in æternũ & in seculũ seculi: peribitis gẽtes de terra illius.

Infra 13.b
Rom. 3.b

Desyderiũ pauperũ exaudiuit Dominus: preparationẽ cordis eorum audiuit auris tua. Iudicare pupillo & humili: vt non apponat vltrà magnificare se homo super terram.

S. EXPOSTVLAT cum iis, qui eum negato latitandi loco, ex omni ditione Israelis depellebant: simulq; prædicat, cum suam in Deum fiduciam, tum Dei in bonos & malos iudicium.

In finem Psalmus Dauid. X.

IN Domino confido: quomodo dicitis animæ meæ, Trãsmigra in montẽ sicut passer? Quoniã ecce peccatores intenderũt arcũ: parauerũt sagittas suas in pharetra, vt sagittent in obscuro rectos corde. Quoniã quæ perfecisti destruxerunt: iustus autem quid fecit? Dominus in tẽplo sancto suo: Dominus in cœlo sedes eius. Oculi eius in pauperẽ respiciunt: palpebræ eius interrogant filios hominũ. Dominus interrogat iustũ & impiũ: qui autẽ diligit iniquitatẽ, odit animã suam.

Abac. 2.d

Pluet super peccatores laqueos: ignis, & sulphur, & spiritus procellarum, pars calicis eorum. Quoniam iustus Dominus, & iustitias dilexit: æquitatem vidit vultus eius.

S. QVERITVR cõcidisse ubiq; iustitiã & fidẽ, uersutos & fraudulẽtos assentatores omnia occupare: orat ut Dominus misertus adflictorum, quos illi diuexant, opem iuxta uerbum suum quod fallere non potest, ferat, suosq; à perditorũ colluuie seruet.

In finem pro octaua, Psalmus Dauid. XI.

SAluum me fac Domine, quoniã defecit sanctus, quoniã diminutæ sunt veritates à filiis hominũ. Vana locuti sunt vnusquisq; ad proximũ suũ: labia dolosa in corde & corde locuti sunt. Disperdat Dominus vniuersa labia dolosa, linguam magniloquam. Qui dixerunt, Linguam nostram magnificabimus: labia nostra à nobis sunt, quis noster Dominus est? Propter miseriã inopum, & gemitum pauperũ nunc exurgam, dicit Dominus. Ponam in salutari: fiducialiter agam in eo. Eloquia Domini, eloquia casta: argentum igne examinatũ, probatum, terræ purgatum septuplum. Tu Domine seruabis nos: & custodies nos à generatione hac in æternum. In circuitu impii ambulant: secundum altitudinem tuam multiplicasti filios hominum.

S. PETIT fidelis liberari à tentatione, & illuminari.

In finem Psalmus Dauid. XII.

VSquequo Domine obliuisceris me in finem? vsquequo auertis faciẽ tuam à me? Quandiu ponam consilia in anima mea: dolorem in corde meo per diem? Vsquequo exaltabitur inimicus meus sup me? respice, & exaudi me Dñe Deus meus. Illumina oculos meos ne vnquam obdormiã in morte: nequãdo dicat inimicus meus, Præualui aduersus eum. Qui tribulant me, exultabunt si motus fuero, ego autẽ in misericordia tua speraui. Exultabit cor meũ in salutari tuo: cantabo Domino qui bona tribuit mihi: & psallã nomini Dñi altißimi.

S. QVERELA Dauidis, omnia esse corruptißima, simulq; natura impiorum exprimitur, & unde sit impietas.

In finem Psalmus Dauid. XIII.

DIxit insipiẽs in corde suo, Non est Deus. Corrupti sunt, & abominabiles facti sunt in studiis suis: non est qui faciat bonum, non est vsque ad vnũ. Dominus de cœlo prospexit super filios hominum: vt videat si est intelligens aut requirens Deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnũ. Sepulchrũ patens est guttur eorum: linguis suis dolosè agebant, venenum aspidũ sub labiis eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenum est: veloces pedes eorum ad effundendum sanguinẽ. Contritio & infelicitas in viis eorum, & viam pacis non cognouerunt: non est timor Dei ante oculos eorum. Nõnne cognoscent omnes qui operantur iniquitatem, qui deuorant plebem meam sicut escam panis? Dominum non inuocauerunt: illic trepidauerũt timore vbi non erat timor. Quoniam Dominus in generatione iusta est, consilium inopis confudistis: quoniam Dominus spes eius est. Quis dabit ex Sion salutare Israel? cum auerterit Dominus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

Rom. 3.b
Supra 5.c
Rom. 3.b
Supra 9.c
Rom. 3.c
Esa. 59.b
Rom. 3.c

S. QVIBVS oportead esse moribus præditos ueros cœlorũ ciues, & ecclesiæ Dei municipes.

Psalmus

Psalmus Dauid XIIII.

DOmine quis habitabit in tabernaculo tuo? aut quis requiescet in mõte sancto tuo? Qui ingreditur sine macula, & operatur iustitiã: Qui loquitur veritatem in corde suo, qui non egit dolum in lingua sua: Nec fecit proximo suo malum, & opprobrium non accepit aduersus proximos suos: Ad nihilũ deductus est in conspectu eius malignus, timentes autẽ Dominum glorificat: Qui iurat proximo suo, & non decipit, qui pecuniam suam non dedit ad vsurã, & munera super innocentẽ non accepit: Qui facit hęc, nõ mouebitur in æternũ.

S. COMMEMORATIO *summi illius boni, & felicitatis quam homo habere potest in hac terra.*

Tituli inscriptio ipsi Dauid. XV.

COnserua me Domine, quoniã speraui in te. dixi Domino, Deus meus es tu, quoniã bonorum meorũ non eges. Sanctis qui sunt in terra eius mirificauit omnes volũtates meas in eis. Multiplicatæ sunt infirmitates eorũ: postea accelerauerũt. Nõ congregabo conuenticula eorũ de sanguinibus: nec memor ero nominũ eorum per labia mea. Dominus, pars hæreditatis meæ & calicis mei, tu es qui restitues hæreditatẽ meam mihi. Funes ceciderunt mihi in præclaris: etenim hæreditas mea præclara est mihi. Benedicã Dominũ qui tribuit mihi intellectũ, insuper & vsq; ad noctẽ increpuerunt me renes mei. [Act. 2. d] Prouidebam Dominũ in conspectu meo semper: quoniam à dextris est mihi ne cõmouear. Propter hoc lætatum est cor meum, & exultauit lingua mea: insuper & caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno: nec dabis sanctũ tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitæ: adimplebis me lætitia cum vultu tuo: delectationes in dextera tua vsq; in finem.

S. VEHEMENS *& ardens precatio, ut eripiatur à persequutoribus suis.* Oratio Dauid. XVI.

EXaudi Domine iustitiã meam: intẽde deprecationẽ meam. Auribus percipe orationẽ meã, non in labiis dolosis. De vultu tuo iudicium meum prodeat: oculi tui videant æquitatem. Probasti cor meum, & visitasti nocte: igne me examinasti, & non est inuẽta in me iniquitas. Vt non loquatur os meũ opera hominũ: propter verba labiorũ tuorum ego custodiui vias duras. Perfice gressus meos in semitis tuis: vt non moueantur vestigia mea. Ego clamaui quoniam exaudisti me Deus: inclina aurẽ tuam mihi, & exaudi verba mea. Mirifica misericordias tuas, qui saluos facis sperantes in te. A resistentibus dexteræ tuæ custodi me vt pupillã oculi. Sub vmbra alarũ tuarum protege me à facie impiorum qui me afflixerunt. Inimici mei animã meã circundederũt, adipem suũ concluserunt, os eorũ locutũ est superbiã. Proiicientes me, nunc circundederunt me: oculos suos statuerunt declinare in terrã. Susceperũt me sicut leo paratus ad prædam, & sicut catulus leonis habitans in abditis. Exurge Domine, præueni eum, & supplãta eum: eripe animã meam ab impio, phrameam tuã ab inimicis manus tuæ. Domine, à paucis de terra diuide eos in vita eorum: de absconditis tuis adimpletus est venter eorũ. Saturati sunt filiis: & dimiserũt reliquias suas paruulis suis. Ego autẽ in iustitia apparebo conspectui tuo: satiabor cum apparuerit gloria tua.

S. INSIGNE *epinicion est, quo celebrat victorias, & gratum sese exhibet, ostendit quantis pii sæpe periculis immergantur, quomodo liberentur, quid agant, quomodo grati sint.*

In finẽ puero Domini Dauid, qui locutus est Dño verba cãtici huius, in die qua eripuit eum Dñs de manu omnium inimicorũ eius, & de manu Saul, & dixit, XVII.

A DIligam te Domine fortitudo mea: Dominus firmamentũ meum, & refugiũ meum, & liberator meus. [Hebr. 2. c] Deus meus adiutor meus: & sperabo in eum: Protector meus, & cornu salutis meæ, & susceptor meus. Laudans inuocabo Dominum: & ab inimicis meis saluus ero. Circundederũt me dolores mortis, & torrentes iniquitatis conturbauerunt me. Dolores inferni circundederunt me: præoccupauerũt me laquei mortis. In tribulatione mea inuocaui Dominũ, & ad Deum meum clamaui: Et exaudiuit de tẽplo sancto suo vocẽ meam, & clamor meus in cõspectu eius introiuit in aures eius. Commota est & cõtremuit terra: & fundamẽta montium conturbata sunt, & cõmota sunt, quoniã iratus est eis. Ascendit fumus in ira eius: & ignis à facie eius exarsit: carbones succensi sunt ab eo. Inclinauit cœlos, & descendit: & caligo sub pedibus eius. Et ascendit super cherubim, & volauit: volauit super pennas vẽtorum. B Et posuit tenebras latibulũ suum, in circuitu eius tabernaculum eius: tenebrosa aqua in nubibus aeris. Præ fulgore in conspectu eius nubes transierũt, grando, & carbones ignis. Et intonuit de cœlo Dominus, & altissimus dedit vocẽ suam: grando & carbones ignis. Et misit sagittas suas, & dissipauit eos: fulgura multiplicauit, & cõturbauit eos. Et apparuerũt fontes aquarũ, & reuelata sunt fundamenta orbis terrarũ. Ab increpatione tua Domine, ab inspiratione spiritus iræ tuæ. Misit de summo, & accepit me: & assumpsit me de aquis multis. Eripuit me de inimicis meis fortissimis, & ab his qui oderunt me: quoniã confortati sunt super me. Præuenerunt me in die afflictionis meæ: & factus est Dominus protector meus. Et eduxit me in latitudinẽ: saluum me fecit, quoniã voluit me. Et retribuet mihi Dñs secundũ iustitiã meam, & secundũ puritatẽ manuum mearũ retribuet mihi. Quia custodiui vias Domini, nec impiè gessi à Deo meo. Quoniã omnia iudicia C eius in conspectu meo: & iustitias eius non repuli à me. Et ero immaculatus cum eo: & obseruabo me ab iniquitate mea. Et retribuet mihi Dominus secundũ iustitiã meam: & secundũ puritatem manuum mearum in conspectu oculorum eius. Cum sancto sanctus eris: & cum viro innocente innocens eris. Et cum electo electus eris: & cum peruerso peruerteris. Quoniã tu populũ humilem saluum facies: & oculos superborum humiliabis. Quoniã tu illuminas lucernã meã Domine: Deus meus illumina tenebras meas. Quoniam in te eripiar à tentatione: & in Deo meo transgrediar murum. Deus meus impolluta via eius: eloquia Domini igne examinata: protector est omniũ sperantiũ in se. Quoniã quis Deus præter Dominum? aut quis Deus præter Deum nostrum? Deus qui præcinxit me virtute: & posuit immaculatã viam meam. Qui perfecit pedes meos tanquam ceruorum: & super excelsa statuens me: Qui docet manus meas ad prælium: & posuisti vt arcum æreum brachia mea. [2. Re. 22. c] Et dedisti mihi protectionẽ salutis tuæ: & dextera tua suscepit me. ¶ Et disciplina tua correxit me in finẽ. & disciplina tua ipsa me docebit. D Dilatasti gressus meos subtus me: & non sunt infirmata vestigia mea. Persequar inimicos meos, & cõprehendã illos: & nõ cõuertar donec deficiãt. [Abiectio Iudæorũ.] Cõfringã illos, nec poterũt stare: cadẽt subtus pedes meos. Et præcinxisti me virtute ad bellum: supplantasti insurgentes in me subtus me. Et inimicos meos dedisti mihi dorsum: & odiẽtes me disperdidisti. Clamauerũt, nec erat qui saluos faceret: ad Dominum, nec exaudiuit eos. Et comminuam eos vt puluerem ante faciem venti: vt lutum platearum delebo eos. Eripies me de cõtradictionibus populi: constitues me in caput Gentium. Populus quem non cognoui seruiuit mihi: in auditu auris obediuit mihi. [Gentiũ electio.] Filii alieni mentiti sunt mihi, filii alieni inueterati sunt, & claudicauerũt à semitis suis. Viuit Dominus, & benedictus Deus meus, & exaltetur Deus salutis meæ. Deus qui das vindictas mihi, & subdis

subdis populos sub me, liberator meus de inimicis meis iracundis. Et ab insurgentibus in me exaltabis me: à viro iniquo eripies me. Propterea confitebor tibi in nationibus Domine: & nomini tuo psalmũ dicam. Magnificãs salutes regis eius, & faciens misericordiam Christo suo Dauid, & semini eius vsque in seculum.

2. Re. 22. d
Rom. 15. b

S. ENCOMIVM est diuini uerbi, in quo uim & energiam uerbi Dei explicat: stultitia illorum proditur qui oppugnant aut contemnunt uerbum Dei, felicitas illorum quos Deus suo uerbo dignatur, ostenditur.

In finem, Psalmus Dauid XVIII.

COeli enarrant gloriam Dei, & opera manuum eius annunciat firmamentũ. Dies, diei eructat verbum: & nox nocti indicat scientiam. Non sunt loquelæ neque sermones, quorum non audiantur voces eorum. In omnem terram exiuit sonus eorum: & in fines orbis terræ verba eorum. In sole posuit tabernaculum suum: & ipse tanquã sponsus procedens de thalamo suo, Exultauit vt gigas ad currendam viã. à summo cœlo egressio eius, Et occursus eius vsq; ad summum eius: nec est qui se abscondat à calore eius. Lex Domini immaculata, conuertens animas: testimonium Domini, fidele, sapientiam præstans paruulis. Iustitiæ Domini, rectæ, lætificantes corda: præceptum Domini lucidum, illuminãs oculos. Timor Domini sanctus permanens in seculum seculi: iudicia Domini, vera, iustificata in semetipsa. Desyderabilia super aurum & lapidem pretiosum multũ: & dulciora super mel & fauum. Etenim seruus tuus custodit ea: in custodiendis illis retributio multa. Delicta quis intelligit? ab occultis meis munda me: & ab alienis parce seruo tuo. Si mei non fuerint dominati, tunc immaculatus ero, & emundabor à delicto maximo. Et erunt vt complaceant eloquia oris mei: & meditatio cordis mei in cõspectu tuo semper. Domine adiutor meus & redemptor meus.

Rom. 10. d
Luc. 24. g

S. PRECATIO est, qua populus salutem regi Dauidi ad bellum difficile & anceps proficiscẽti, orauit, & gratulatio simul de salute & uictoria sibi diuinitus donata.

Psalmus Dauid XIX.

EXaudiat te Dominus in die tribulationis: protegat te nomen Dei Iacob. Mittat tibi auxiliũ de sancto: & de Sion tueatur te, Memor sit omnis sacrificii tui: & holocaustum tuum pingue fiat. Tribuat tibi secundum cor tuum: & omne consilium tuum confirmet. Lætabimur in salutari tuo: & in nomine Dei nostri magnificabimur. Impleat Dominus omnes petitiones tuas: nunc cognoui quoniam saluum fecit Dominus CHRISTVM suum. Exaudiat illum de cœlo sancto suo: in potentatibus salus dexteræ eius. Hi in curribus, & hi in equis: nos autẽ in nomine Domini Dei nostri inuocabimus. Ipsi obligati sunt & ceciderunt: nos autem surreximus & erecti sumus. Domine saluum fac regem: & exaudi nos in die qua inuocauerimus te.

S. EPINICION est, quo de uictoria & reliquis Dei beneficijs, quibus Dauid insigniter cumulatus fuerat, populus gratulari solebat, Deumq; cuius beneuolentiæ omnia ferebat accepta, collaudabat.

In finem Psalmus Dauid XX.

DOmine in virtute tua lætabitur rex: & super salutare tuum exultabit vehementer: Desyderium cordis eius tribuisti ei: & voluntate labiorum eius non fraudasti eum. Quoniam præuenisti eum in benedictionibus dulcedinis: posuisti in capite eius coronam de lapide pretioso. Vitam petiit à te: & tribuisti ei longitudinem dierum in seculum & in seculum seculi. Magna est gloria eius in salutari tuo: gloriã & magnum decorẽ impones super eum. Quoniam dabis eũ in benedictionem in seculum seculi: lætificabis eum in gaudio cum vultu tuo. Quoniã rex sperat in Domino: & in misericordia altissimi non commouebitur. Inueniatur manus tua omnibus inimicis tuis: dextera tua inueniat omnes qui te oderunt. Pones eos vt clibanum ignis in tempore vultus tui: Dominus in ira sua conturbabit eos, & deuorabit eos ignis. Fructum eorum de terra perdes: & semen eorum à filiis hominum. Quoniam declinauerunt in te mala: cogitauerunt consilia quæ non potuerũt stabilire. Quoniam pones eos deorsum: in reliquiis tuis præparabis vultum eorũ. Exaltare Domine in virtute tua: cantabimus & psallemus virtutes tuas.

S. DAVID Christi se typum aperte admodum hoc Psalmo exhibet. Primum ergo summam eius deiectionem, inde exaltationem, regniq; eius, & ad orbis terminos propagationem, & ad finem usque seculi deductionem, adumbratam in se canit.

In finem pro susceptione matutina, Psalmus Dauid XXI.

A DEus Deus meus respice in me: quare me dereliquisti? longe à salute mea verba delictorum meorum. Deus meus clamabo per diem, & non exaudies: & nocte, & non ad insipientiam mihi. Tu autem in sancto habitas, laus Israel. In te sperauerunt patres nostri: sperauerunt, & liberasti eos. Ad te clamauerunt, & salui facti sunt: in te sperauerunt, & non sunt confusi. Ego autem sum vermis & non homo: opprobrium hominum & abiectio plebis. Omnes videntes me, deriserunt me: locuti sunt labiis, & mouerunt caput. Sperauit in Domino, eripiat eum: saluum faciat eum, quoniam vult eum.

Matt. 27. e
Mar. 15. e
Matt. 27. d

B Quoniam tu es qui extraxisti me de ventre: spes mea ab vberibus matris meæ, in te proiectus sum ex vtero. De ventre matris meæ Deus meus es tu: ne discesseris à me. Quoniam tribulatio proxima est, quoniam non est qui adiuuet. Circundederunt me vituli multi: tauri pingues obsederunt me. Aperuerunt super me os suum: sicut leo rapiens & rugiens. Sicut aqua effusus sum: & dispersa sunt omnia ossa mea. Factum est cor meum tanquam cera liquescens, in medio ventris mei. Aruit tanquam testa virtus mea, & lingua mea adhæsit faucibus meis: & in puluerem mortis deduxisti me.

C Quoniam circundederunt me canes multi: concilium malignantiũ obsedit me. Foderũt manus meas & pedes meos, dinumerauerunt omnia ossa mea. Ipsi vero consyderauerunt & inspexerunt me: diuiserunt sibi vestimenta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Tu autem Domine ne elongaueris auxilium tuum à me: ad defensionem meam conspice. Erue à phramea animam meam: & de manu canis vnicam meam. Salua me ex ore leonis: & à cornibus vnicornium humilitatem meam. Narrabo nomen tuum fratribus meis: in medio ecclesiæ laudabo te. Qui timetis Deum laudate eum: vniuersum semen Iacob glorificate eum. Timeat eum omne semen Israel: quoniam non spreuit neque

Matt. 27. d
Ioan. 19. e

D despexit deprecationem pauperis. Nec auertit faciem suam à me: & cum clamarẽ ad eum, exaudiuit me. Apud te laus mea in ecclesia magna: vota mea reddam in conspectu timentium eum. Edent pauperes & saturabuntur: & laudabunt Dominum qui requirunt eum: viuent corda eorum in seculum seculi. Reminiscentur, & conuertentur ad Dominum vniuersi fines terræ, Et adorabunt in conspectu eius vniuersæ familiæ gentium. Quoniam Domini est regnum: & ipse dominabitur gentium. Manducauerunt & adorauerunt omnes pingues terræ: in conspectu eius cadent omnes qui descendunt in terram. Et anima mea illi viuet: & semen meum seruiet ipsi. Annuntiabitur Domino generatio ventura: & annuntiabunt cœli iustitiam eius populo qui nascetur, quem fecit Dominus.

S. COMMEMORATIO *grata fauoris & beneficiorum Dei, sub allegoria pastorali.*

Psalmus David XXII.

Esa. 40. Hier. 23. Ezech. 24.

DOminus regit me, & nihil mihi deerit: in loco pascuæ ibi me collocauit. Super aquam refe-ctionis educauit me: animam meam conuertit. Deduxit me super semitas iustitiæ, propter nomen suum. Nam & si ambulauero in medio vmbræ mortis, non timebo mala: quoniam tu mecum es. Virga tua & baculus tuus, ipsa me consolata sunt. Parasti in conspectu meo mēsam aduersus eos qui tribulant me. Impinguasti in oleo caput meum: & calix meus inebrians quàm præclarus est? Et misericordia tua subsequetur me omnibus diebus vitæ meæ: Et vt inhabitem in domo Domini, in longitudinem dierum.

S. QVVM *admonitus esset David, templum extruendum in monte Moria, incomparabilem Dei erga Israelitas bonitatē canit, inter quos sedem sibi peculiarē delegerat, quū omnis terra eius esset. Ostendit præterea quibus uere in loco sancto Dei locus pateat.*

Psalmus David prima sabbathi, XXIII.

1. Cor. 10. f

DOmini est terra, & plenitudo eius: orbis terrarum & vniuersi qui habitant in eo. Quia ipse super maria fundauit eum: & super flumina præparauit eum. Quis ascendet in montem Domini? aut quis stabit in loco sancto eius? Innocens manibus & mundo corde, qui non accepit in vano animā suam, nec iurauit in dolo proximo suo. Hic, accipiet benedictionem à Domino, & misericordiam à Deo salutari suo. Hæc est generatio quærentium eum, quærentium faciem Dei Iacob. Attollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus fortis & potens, Dominus potens in prælio. Attollite portas principes vestras, & eleuamini portæ æternales: & introibit rex gloriæ. Quis est iste rex gloriæ? Dominus virtutum ipse est rex gloriæ.

S. ORAT *Dominum ut peccatis se liberet, uias suas doceat, hostiumq; furori eripiat, quod bonitatis suæ propriū sit, orat etiam pro populo Dei.*

Psalmus David XXIIII.

A AD te Domine leuaui animā meam: Deus meus in te confido non erubescam. Neque irrideant me inimici mei: etenim vniuersi qui sustinent te, non confundentur. Confundantur omnes iniqua agentes superuacuè. Vias tuas Domine demonstra mihi: & semitas tuas edoce me. Dirige me in veritate tua, & doce me: quia tu es Deus saluator meus, & te sustinui tota die. Reminiscere miserationū tuarū Domine, & misericor-

B diarum tuarū quæ à seculo sunt. Delicta iuuentutis meæ, & ignorantias meas ne memineris. Secundum misericordiam tuam memento mei tu, propter bonitatem tuam Domine. Dulcis & rectus Dominus: propter hoc legē dabit delinquentibus in via. Diriget mansuetos in iudicio: docebit mites vias suas. Vniuersæ viæ Domini, misericordia & veritas re-

C quirentibus testamentum eius, & testimonia eius. Propter nomen tuum Domine propitiaberis peccato meo: multum est enim. Quis est homo qui timet Dominū? legem statuit ei in via quam elegit. Anima eius in bonis demorabitur: & semen eius hæreditabit terram. Firmamentū est Dominus timentibus eum: & testamentum ipsius vt manifestetur illis. Oculi mei semper ad Dominū: quoniam ipse euellet de laqueo pedes meos. Respice in me & miserere mei: quia vnicus & pauper sum ego. Tribulationes cordis mei multiplicatæ sunt: de necessitatibus meis erue me. Vide humilita-

D tem meam & laborem meū: & dimitte vniuersa delicta mea. Respice inimicos meos, quoniam multiplicati sunt, & odio iniquo oderunt me. Custodi animā meam, & erue me: non erubescam, quoniam speraui in te. Innocentes & recti adhæserunt mihi: quia sustinui te. Libera Deus, Israel, ex omnibus tribulationibus suis.

S. PRECATIO *est corā tribunali Dei, ut se uindicet ab hostibus.*

In finem, Psalmus David XXV.

IVdica me Domine, quoniam ego in innocentia mea ingressus sum: & in Domino sperans non infirmabor. Proba me Domine, & tēta me: vre renes meos & cor meum. Quoniā misericordia tua ante oculos meos est: & complacui in veritate tua. Non sedi cum cōcilio vanitatis, & cū iniqua gerentibus non introibo. Odiui ecclesiā malignantiū: & cum impiis nō sedebo. Lauabo inter innocentes manus meas: & circúndabo altare tuum Domine, Vt audiā vocem laudis tuæ, & enarrem vniuersa mirabilia tua. Domine dilexi decorē domus tuæ, & locū habitationis gloriæ tuæ. Ne perdas cum impiis animam meam, & cum viris sanguinum vitam meam: In quorum manibus iniquitates sunt: dextera eorum repleta est muneribus. Ego autem in innocentia mea ingressus sum: redime me, & miserere mei. Pes meus stetit in directo: in ecclesiis benedicam te Domine.

S. IDEM *cum superiori orat ut ab hostibus liberet, & eum in uia dirigat.*

Psalmus David prius quàm liniretur. XXVI.

A DOminus illuminatio mea, & salus mea: quem timebo? Dominus protector vitæ meæ: à quo trepidabo? Dum appropiant super me nocentes, vt edant carnes meas: Qui tribulant me inimici mei, ipsi infirmati sunt & ceciderunt. Si cōsistant ad-

B uersum me castra, non timebit cor meū. Si exurgat aduersum me prælium: in hoc ego sperabo. Vnam petii à Domino, hanc requiram, vt inhabitē in domo Domini omnibus diebus vitæ meæ, Vt videam voluntatē Domini, & visitem templum eius. Quoniā abscondit me in tabernaculo suo: in die malorum protexit me in abscondito tabernaculi sui. In petra exaltauit me: & nunc exaltauit caput meū super ini-

C micos meos. Circuiui, & immolaui in tabernaculo eius hostiam vociferationis: cantabo & psalmum dicam Domino. Exaudi Domine vocē meā qua clamaui ad te: miserere mei, & exaudi me. Tibi dixit cor meū, exquisiuit te facies mea: faciem tuā Domine requirā. Ne auertas faciē tuam à me: ne declines in ira à seruo tuo. Adiutor meus esto: ne derelin-

D quas me, neq; despicias me Deus salutaris meus. Quoniam pater meus & mater mea dereliquerūt me: Dominus autem assumpsit me. Legem pone mihi Domine in via tua: & dirige me in semita recta propter inimicos meos. Ne tradideris me in animas tribulantium me: quoniam insurrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniquitas sibi. Credo videre bona Domini in terra viuentium. Expecta Dominum, viriliter age: & confortetur cor tuum, & sustine Dominum.

S. ORAT *opem diuinā, exauditus gratias agit, orat pro populo.*

Huic David, XXVII.

AD te Domine clamabo, Deus meus ne sileas à me: nequādo taceas à me, & assimilabor descendentibus in lacum. Exaudi Domine vocē deprecationis meæ dum oro ad te, dum extollo manus meas ad templū sanctum tuū. Ne simul trahas me cum peccatoribus: & cum operantibus iniquitatē ne perdas me: Qui loquuntur pacē cum proximo suo, mala autem in cordibus eorū. Da illis secundū opera eorum, & secundum nequitiam adinuentionum ipsorum: Secundum opera manuum eorum tribue illis: redde retributionem eorum ipsis. Quoniam non intellexerunt opera Domini, & in opera manuum

nuum eius: destrues illos & non ædificabis eos. Benedictus Dominus: quoniam exaudiuit vocem deprecationis meæ. Dominus adiutor meus & protector meus: & in ipso sperauit cor meum, & adiutus sum. Et refloruit caro mea: & ex voluntate mea confitebor ei. Dominus fortitudo plebis suæ: & protector saluationum christi sui est. Saluum fac populum tuum Domine, & benedic hæreditati tuæ: & rege eos & extolle illos vsque in æternum.

S. HORTATVR *omnes homines ad laudem* Dei, *deinde celebrat magnificentiam* Dei.

Psal. Dauid in consummatione tabernaculi. XXVIII.

AFferte Domino filii Dei: afferte Domino filios arietum. Afferte Domino gloriā & honorem, afferte Domino gloriam nomini eius: adorate Dominū in atrio sancto eius. Vox Domini super aquas, Deus maiestatis intonuit: Dominus super aquas multas. Vox Domini in virtute: vox Domini in magnificentia. Vox Domini confringentis cedros: & confringet Dominus cedros Libani, Et comminuet eas tanquam vitulum Libani: & dilectus quemadmodū filius vnicornium. Vox Domini intercidentis flammā ignis: vox Domini concutientis desertum, & commouebit Dominus desertum Cades. Vox Domini præparantis ceruos, & reuelabit condensa: & in templo eius omnes dicent gloriam. Dominus diluuium inhabitare facit: & sedebit Dominus rex in æternum. Dominus virtutem populo suo dabit: Dominus benedicet populo suo in pace.

S. ORATIAS *agit Domino, qui ex casibus difficillimis eum duxerat ad statum feliciorem.*

Psalmus cantici in dedicatione domus Dauid. XXIX.

EXaltabo te Domine, quoniam suscepisti me: nec delectasti inimicos meos super me. Domine Deus meus clamaui ad te: & sanasti me. Domine eduxisti ab inferno animam meā: saluasti me à descendentibus in lacum. Psallite Domino sancti eius: & confitemini memoriæ sanctitatis eius. Quoniam ira in indignatione eius: & vita in voluntate eius. Ad vesperum demorabitur fletus: & ad matutinum lætitia. Ego autem dixi in abundantia mea, Non mouebor in æternum. Domine in voluntate tua præstitisti decori meo virtutem: Auertisti faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Ad te Domine clamabo, & ad Deum meum deprecabor. Quæ vtilitas in sanguine meo dum descendero in corruptionem? Nunquid confitebitur tibi puluis, aut annuntiabit veritatem tuam? Audiuit Dominus, & misertus est mei: Dominus factus est adiutor meus. Conuertisti planctū meū in gaudium mihi: concidisti saccum meum, & circundedisti me lætitia: Vt cantet tibi gloria mea, & non compungar: Domine Deus meus in æternum confitebor tibi.

S. DAVID *typus* CHRISTI *primo refert in quantis periculis fuerit, quid cogitarit, quid orarit, quidq; fecerit quum in deserto Maon à Saule cingeretur. Secundo quomodo liberatus. Tertio hortatur omnes fideles ad studium* Dei *qui à se pendentes non deserere potest.*

In finem Psalmus Dauid XXX.

IN te Domine speraui, non confundar in æternum: in iustitia tua libera me. Inclina ad me aurem tuam: accelera vt eruas me. Esto mihi in Deum protectorem, & in domum refugii: vt saluum me facias. Quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu: & propter nomen tuum deduces me, & enutries me. Educes me de laqueo hoc quem absconderunt mihi: quoniam tu es protector meus. In manus tuas commendo spiritū meum: redemisti me Domine Deus veritatis. Odisti obseruantes vanitates superuacue. Ego autem in Domino speraui: exultabo & lætabor in misericordia tua, Quoniam respexisti humilitatem meā, saluasti de necessitatibus animam meam. Nec cōclusisti me in manibus inimici: statuisti in loco spatioso pedes meos. Miserere mei Domine quoniam tribulor: conturbatus est in ira oculus meus, anima mea, & venter meus: Quoniam defecit in dolore vita mea, & anni mei in gemitibus: Infirmata est in paupertate virtus mea, & ossa mea conturbata sunt. Super omnes inimicos meos factus sum opprobrium vicinis meis valde, & timor notis meis. Qui videbant me, foras fugerunt à me: obliuioni datus sum tanquā mortuus à corde. Factus sum tanquam vas perditum: quoniam audiui vituperationē multorum cōmorantium in circuitu. In eo dum conuenirent simul aduersum me, accipere animam consiliati sunt. Ego autē in te speraui Domine: dixi, Deus meus es tu, in manibus tuis sortes meæ. Eripe me de manu inimicorū meorum, & à persequētibus me. Illustra faciē tuam super seruū tuū, saluum me fac in misericordia tua: Domine non confundar, quoniā inuocaui te. Erubescant impii, & deducantur in infernū: muta fiant labia dolosa Quæ loquūtur aduersus iustū iniquitatē in superbia & in abusione. Quàm magna multitudo dulcedinis tuæ Domine, quam abscōdisti timētibus te. Perfecisti eis qui sperant in te, in cōspectu filiorū hominum. Abscōdes eos in abscōdito faciei tuæ à cōturbatione hominū. Proteges eos in tabernaculo, à cōtradictione linguarū. Benedictus Dominus: quoniā mirificauit misericordiā suam mihi in ciuitate munita. Ego autem dixi in excessu mentis meæ, Proiectus sum à facie oculorū tuorū. Ideo exaudisti vocē orationis meæ, dum clamarē ad te. Diligite Dominū omnes sancti eius: quoniā veritatē requiret Dominus, & retribuet abundanter facientibus superbiā. Viriliter agite, & confortetur cor vestrum, omnes qui speratis in Domino.

Luc. 23. f

S. DOCET *quanta sit istius hominis felicitas, qui assequutus sit per fidem veniam peccatorum suorum.*

Ipsi Dauid intellectus. XXXI.

BEati quorum remissæ sunt iniquitates, & quorū tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatū, nec est in spiritu eius dolus. Quoniam tacui, inueterauerunt ossa mea, dum clamarē tota die. Quoniā die ac nocte grauata est super me manus tua: conuersus sum in ærumna mea, dum configitur spina. Delictum meum cognitū tibi feci: & iniustitiam meā non abscōdi. Dixi, Confitebor aduersum me iniustitiam meam Domino: & tu remisisti impietatem peccati mei. Pro hac orabit ad te omnis sanctus in tēpore opportuno. Verūtamen in diluuio aquarū multarū, ad eum nō approximabunt. Tu es refugiū meum à tribulatione quæ circundedit me: exultatio mea, erue me à circundantibus me. Intellectum tibi dabo, & instruā te in via hac qua gradieris: firmabo super te oculos meos. Nolite fieri sicut equus & & mulus, quibus non est intellectus. In camo & fræno maxillas eorum constringe qui non approximant ad te. Multa flagella peccatoris: sperantem autem in Domino misericordia circundabit. Lætamini in Domino & exultate iusti: & gloriamini omnes recti corde.

Deus doctor & eruditor noster.

S. AD *celebrandum Deum inuitat, omnia eius bonitate plena esse prædicat, idcirco ei hærendum & fidendum.*

In finem Psalmus Dauid XXXII.

EXultate iusti in Domino: rectos decet collaudatio. Confitemini Domino in cithara: in psalterio decem chordarū psallite illi. Cantate ei canticum nouum: bene psallite ei in vociferatione. Quia rectum est verbum Domini, & omnia opera eius in fide. Diligit misericordiā & iudicium: misericordia Domi

B ni plena est terra. Verbo Domini cœli firmati sunt: & spiritu oris eius omnis virtus eorũ. Congregans sicut in vtre aquas maris: ponẽs in thesauris abyssos. Timeat Dominũ omnis terra: ab eo autẽ commoueãtur omnes inhabitantes orbem. Quoniam ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Dominus dissipat consilia gentiũ: reprobat autem cogitationes populorũ, & reprobat consilia principum.

Misericordia Dei.

Iudith 16.e

C Consilium autẽ Domini in æternũ manet: cogitationes cordis eius in generatione & generationẽ. Beata gens cuius est Dominus Deus eius: populus quem elegit in hæreditatẽ sibi. De cœlo respexit Dominus, vidit omnes filios hominum. De præparato habitaculo suo respexit super omnes qui habitant terram. Qui finxit sigillatim corda eorũ: qui intelligit omnia opera eorũ. Non saluatur rex per multã virtutem: & gigas non saluabitur in multitudine virtutis suæ. Fallax equus ad salutẽ: in abũdantia autẽ virtutis suæ nõ saluabi-

Populus beatus.

Homo suis viribus nõ saluatur.

D tur. Ecce oculi Domini super metuẽtes eũ, & in eis qui sperant super misericordia eius, Vt eruat à morte animas eorũ, & alat eos in fame. Anima nostra sustinet Dominũ: quoniã adiutor & protector noster est. Quia in eo lætabitur cor nostrum: & in nomine sancto eius sperauimus. Fiat misericordia tua Domine super nos, quemadmodũ sperauimus in te.

Qui Domino sint curæ.

S. DAVID ereptus per Dei bonitatem è periculo mortis, gratias agit. Hortatur omnes homines ut tale in Deum obseruent, eiq; spiritu seruiant.

Dauidi cum immutauit vultum suũ coram Abimélech, & dimisit eum, & abiit. XXXIII.

A Benedicam Dominum in omni tempore: semper laus eius in ore meo. In Domino laudabitur anima mea: audiant mansueti, & lætentur. Magnificate Dominũ mecũ: & exaltemus nomen eius in idipsum. Exquisiui Dominũ, & exaudiuit me: & ex omnibus tribulationibus meis eripuit me. Accedite ad eũ,

B & illuminamini: & facies vestræ nõ cõfundẽtur. Iste pauper clamauit, & Dominus exaudiuit eũ: & ex omnibus tribulationibus eius saluauit eũ. Immittet angelus Domini in circuitu timentiũ eum: & eripiet eos. Gustate, & videte quoniam suauis est Dominus: beatus vir qui sperat in eo. Timete Dominum omnes sancti eius: quoniã non est inopia timentibus eum. Diuites eguerunt & esurierũt: inquiren-

C tes autẽ Dominũ nõ minuẽtur omni bono. Venite filii, audite me: timorẽ Domini docebo vos. Quis est homo qui vult vitã, diligit dies videre bonos? Prohibe linguã tuam à malo, & labia tua ne loquantur dolum. Diuerte à malo & fac bonum, inquire pacẽ & persequere eam. Oculi Domini super iustos: & aures eius in preces eorũ. Vultus autẽ Domini super facientes mala: vt perdat de terra memoriam eo-

1. Pet. 3.b

Eccli. 15.d

Hebr. 4.c

D rum. Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos: & ex omnibus tribulationibus eorũ liberauit eos. Iuxta est Dominus iis qui tribulato sunt corde: & humiles spiritu saluabit. Multæ tribulationes iustorum: & de omnibus his liberabit eos Dominus. Custodit Dominus omnia ossa eorũ: vnum ex his nõ conteretur. Mors peccatorũ pessima: & qui oderunt iustum delinquent. Redimet Dominus animas seruorum suorum: & non delinquent omnes qui sperant in eo.

Peccata nõ imputat deus sanctis suis.

S. IMPLORAT opem Dei ut iudicis, qui causam suam agat, & eum liberet.

Huic Dauid. XXXIIII.

A Iudica Domine nocentes me: expugna impugnantes me. Apprehende arma & scutum: & exurge in adiutorium mihi. Effunde frameam, & cõclude aduersus eos qui persequuntur me: dic animæ meæ, Salus tua ego sum. Confundantur & reuereantur quærentes animã meam. Auertantur retrorsum & cõfundantur cogitantes mihi mala. Fiant tanquam puluis ante faciem venti, & angelus Domini coarctans eos. Fiant viæ illorũ tenebræ & lubricũ: & angelus Domini per-

B sequens eos. Quoniã gratis absconderunt mihi interitũ laquei sui: superuacuè exprobrauerũt animã meam. Veniat illi laqueus quẽ ignorat, & captio quam abscondit apprehendat eũ: & in laqueũ cadat in ipsum. Anima autẽ mea exultabit in Domino: & delectabitur super salutari suo. Omnia ossa mea dicent, Domine, quis similis tibi? Eripiens inopẽ de manu fortiorũ eius: egenum & pauperẽ à diripiẽtibus eũ. Surgentes testes iniqui, quæ ignorabam interrogabant me. Retribuebant mihi mala pro bonis: sterilitatẽ animæ meæ.

C Ego autem cũ mihi molesti essent, induebar cilicio. Humiliabam in ieiunio animam meã: & oratio mea in sinu meo conuertetur. Quasi proximũ, & quasi fratrem nostrum, sic complacebam: quasi lugens & contristatus sic humiliabar. Et aduersum me lætati sunt, & cõuenerunt: cõgregata sunt super me flagella, & ignoraui. Dissipati sunt nec cõpuncti, tentauerunt me, subsannauerũt me subsannatione: frenduerunt super me dentibus suis. Domine quãdo respicies? restitue animã meã à malignitate eorũ, à leonibus vnicã meam. Confitebor tibi in ecclesia magna, in populo graui laudabo te. Non supergaudeãt mihi qui aduersantur mihi inique, qui oderunt me gratis, & annuũt oculis. Quoniã mihi quidem pacificè loquebãtur: & in iracundia terræ loquẽtes, dolos co-

Ioan. 15.d

D gitabant. Et dilatauerũt super me os suum: dixerunt, Euge euge, viderũt oculi nostri. Vidisti Domine, ne sileas: Domine ne discedas à me. Exurge & intende iudicio meo: Deus meus, & Dominus meus in causam meã. Iudica me secundum iustitiam tuã Domine Deus meus: & nõ supergaudeãt mihi. Non dicant in cordibus suis, Euge, euge, animæ nostræ: nec dicant, Deuorabimus eũ. Erubescant & reuereantur simul qui gratulantur malis meis. Induantur confusione & reuerentia qui maligna loquuntur super me. Exultent & lætentur qui volunt iustitiam meam: & dicant semper, Magnificetur Dominus, qui volunt pacẽ serui eius. Et lingua mea meditabitur iustitiam tuam, tota die laudem tuam.

S. OSTENDIT originem sanctæ & impuræ uitæ, utriusq; exitum: addit preces, ut semper hæreat in parte sanctorum.

In finem seruo Domini Dauid. XXXV.

Dixit iniustus vt delinquat in semetipso, nõ est timor Dei ante oculos eius. Quoniã dolose egit in cõspectu eius: vt inueniatur iniquitas eius ad odium. Verba oris eius iniquitas & dolus: noluit intelligere vt bene ageret. Iniquitatem meditatus est in cubili suo: astitit omni viæ non bonæ, malitiam autem non odiuit. Domine in cœlo misericordia tua: & veritas tua vsque ad nubes. Iustitia tua sicut montes Dei: iudicia tua abyssus multa. Homines & iumẽta saluabis Domine: quẽadmodum multiplicasti misericordiã tuam Deus. Filii autem hominũ in tegmine alarum tuarũ sperabunt. Inebriabuntur ab vbertate domus tuæ: & torrente voluptatis tuæ potabis eos. Quoniam apud te est fons vitæ: & in lumine tuo videbimus lumen. Prætende Domine misericordiam tuam scientibus te, & iustitiam tuam his qui recto sunt corde. Non veniat mihi pes superbiæ: & manus peccatoris non moueat me. Ibi ceciderunt omnes qui operantur iniquitatem: expulsi sunt, nec potuerunt stare.

S. NA urat bonos malorũ prosperitas, canit timẽtibus Deũ et ex iustitia uiuentibus omnia optime cessura, eosq; uerè felices futuros: impios autẽ, utcũq; ad tẽpus florere uideãtur, tandẽ excindẽdos.

Ipsi Dauid. XXXVI.

A Noli æmulari in malignantibus, neque zelaueris facientes iniquitatem, Quoniam tanquam fœnum velociter arescent: & quemadmodum olera herbarum cito decident. Spera in Domino,

& fac

& fac bonitatem, & inhabita terram, & pascèris in diuitiis eius. Delectare in Domino: & dabit tibi petitiones cordis tui. Reuela Domino viam tuã,& spera in eo: & ipse faciet. Et educet quasi lumen iustitiam tuã, & iudicium tuum tanquam meridem: subditus esto Domino, & ora eum. Noli æmulari in eo qui prosperatur in via sua, in homine faciente iniustitias. Desine ab ira,& derelinque furorẽ: noli æmulari vt maligneris. Quoniam qui malignãtur exterminabuntur: sustinentes autẽ Dominũ ipsi hæreditabunt terram. Et B adhuc pusillũ,& non erit peccator: & quæres locum eius, & *Matth. 5.a* non inuenies. Mansueti autẽ hæreditabunt terram: & delectabuntur in multitudine pacis. Obseruabit peccator iustum: & stridebit super eum dentibus suis. Dominus autem irridebit eum: quoniam prospicit quòd veniet dies eius. Gladium euaginauerũt peccatores, intenderũt arcum suum. Vt decipiant pauperẽ & inopem, vt trucident rectos corde. Gladius eorum intret in corda ipsorũ: & arcus eorum con- Cõparatio fidelium & infidelium. fringatur. Melius est modicũ iusto super diuitias peccatorum multas. Quoniam brachia peccatorũ conterentur: cõfirmat autem iustos Dominus. Nouit Dominus dies immaculatorum: & hæreditas eorũ in æternum erit. Non confundentur in tempore malo,& in diebus famis saturabuntur: C quia peccatores peribũt. Inimici verò Domini mox vt honorificati fuerint & exaltati: deficientes quemadmoduũ fumus deficient. Mutuabitur peccator,& nõ soluet: iustus autem miseretur & retribuet. Quia benedicentes ei hæreditabunt terram: maledicentes autẽ ei, disperibunt. Apud Dominum gressus hominis dirigentur: & viã eius volet. Cum ceciderit, nõ collidetur: quia Dominus supponit manũ suã. Iunior fui, etenim senui: & nõ vidi iustum derelictũ, nec semen eius quærens panem. Tota die miseretur & commodat: & semen illius in benedictione erit. Declina à malo,& fac bonũ,& inhabita in seculũ seculi. Quia Dominus amat iudicium: & nõ derelinquet sanctos suos: in æternũ conseruabuntur. Iniusti punientur: & semen impiorũ peribit. Iu- D sti autem hæreditabũt terram: & inhabitabũt in seculum se- *Esa. 51.c* culi super eam. Os iusti meditabitur sapientiam: & lingua eius loquetur iudicium. Lex Dei eius in corde ipsius: & non supplantabũtur gressus eius. Consyderat peccator iustũ: & quærit mortificare eũ. Dominus autẽ nõ derelinquet eum in manibus eius: nec damnabit eum cũ iudicabitur illi. Expecta Dominũ,& custodi viam eius: & exaltabit te vt hæreditate capias terrã: cum perierint peccatores videbis. Vidi impium superexaltatum,& eleuatum sicut cedros Libani. Et transiui,& ecce non erat: quæsiui eum, & non est inuentus locus eius. Custodi innocentiã,& vide æquitatem: quoniam sunt reliquiæ homini pacifico. Iniusti autem disperibunt: simul reliquiæ impiorũ interibunt. Salus autẽ iustorum à Domino: & protector eorũ in tempore tribulationis. Et adiuuabit eos Dominus, & liberabit eos: & eruet eos à peccatoribus,& saluabit eos: quia sperauerunt in eo.

S. ORAT *ut remittatur peccatum ob quod morbo correptus erat: deinde ut à morbo liberetur.*

Psalmus in rememoratione, diei sabbathi. XXXVII.

A DOmine, ne in furore tuo arguas me, neq; in ira tua corripias me. Quoniã sagittæ tuæ infixæ sunt mihi,& cõfirmasti super me manũ tuã. Non est sanitas in carne mea à facie iræ tuæ: non est pax ossibus meis à facie peccatorũ meorũ. Quoniã iniquitates meæ supergressæ sunt caput meũ: & sicut onus graue grauatæ sunt super me. Putruerunt & corruptæ sunt cicatrices B meæ à facie insipientiæ meæ. Miser factus sum & curuatus sum vsq; in finẽ: tota die cõtristatus ingrediebar. Quoniã lumbi mei impleti sunt illusionibus: & non est sanitas in carne mea. Afflictus sum & humiliatus sum nimis: rugiebam à gemitu cordis mei. Domine, ante te omne desyderium meum: & gemitus meus à te non est absconditus. Cor meũ conturbatum est, dereliquit me virtus mea: & lumen oculorum meorũ & ipsum non est mecũ. Amici mei & proximi mei, aduersum me appropinquauerunt & steterunt. Et qui iuxta me erãt de longe steterũt: & vim faciebant qui quærebant animã meã. Et qui inquirebant mala mihi, locuti sunt C vanitates, & dolos tota die meditabantur. Ego autem tanquam surdus, nõ audiebã: & sicut mutus nõ aperiens os suũ. Et factus sum sicut homo non audiens,& non habens in ore suo redargutiones. Quoniã in te Domine speraui, tu exaudies me Domine Deus meus. Quia dixi, Nequando supergaudeãt mihi inimici mei: & dum cõmouẽtur pedes mei, super me magna locuti sunt. Quoniã ego in flagella paratus D sum: & dolor meus in cõspectu meo semper. Quoniã iniquitatẽ meã annũtiabo: & cogitabo pro peccato meo. Inimici autẽ mei viuũt,& cõfirmati sunt super me: & multiplicati sunt qui oderunt me inique. Qui retribuunt mala pro bonis, detrahebant mihi, quoniam sequebar bonitatem. Ne derelinquas me Domine Deus meus: ne discesseris à me. Intende in adiutorium meum, Domine Deus salutis meæ.

ARGVMENTVM *idem est cum superiori.*

In finem pro Idithun canticum David. XXXVIII.

DIxi, Custodiã vias meas: vt nõ delinquam in lingua mea. Posui ori meo custodiã: cũ cõsisteret peccator aduersum me. Obmutui,& humiliatus sum, & silui à bonis: & dolor meus renouatus est. Concaluit cor meum intra me: & in meditatione mea exardescet ignis. Locutus sum in lingua mea, Notum fac mihi Domine finem meũ, Et numerũ dierum meorum quis est: vt sciã quid desit mihi. Ecce mensurabiles posuisti dies meos: & substantia mea tanquam nihilũ ante te. Verun tamen vniuersa vanitas: omnis homo viuens. Veruntamen in imagine pertransit homo: sed & frustra cõturbatur, Thesaurizat: & ignorat cui cõgregabit ea. Et nũc quæ est expectatio mea? nónne Dominus? & substantia mea apud te Tentationibus doctus, in solo deo hæret. est. Ab omnibus iniquitatibus meis erue me: opprobrium insipienti dedisti me. Obmutui,& nõ aperui os meũ, quoniam tu fecisti: amoue à me plagas tuas. A fortitudine manus tuæ ego defeci in increpationibus: propter iniquitatem corripuisti hominẽ. Et tabescere fecisti sicut araneã animã eius: veruntamẽ vanè conturbatur omnis homo. Exaudi orationem meã Domine, & deprecationem meam auribus percipe: lachrymas meas Ne sileas: quoniã aduena ego sum apud te,& peregrinus, sicut omnes patres mei. Remitte mihi, vt refrigerer priusquam abeam, & amplius non ero.

S. FERE *idem cum superioribus. Gratulatur se liberatum à tanto morbo, precans ut à reliquis quoq; liberetur periculis, & à peccatorum mole.*

In finem Psalmus David. XXXIX.

A EXpectans expectaui Dominũ: & intendit mihi. Et exaudiuit preces meas, & eduxit me de lacu miseriæ,& de luto fæcis. Et statuit supra petrã pedes meos,& direxit gressus meos. Et immisit in os meũ canticũ nouũ, carmen Deo nostro. Videbunt multi & timebunt: & sperabunt in Domino. Beatus vir cuius est nomen Domini spes eius: & non respexit in vanitates & B insanias falsas. Multa fecisti tu Domine Deus meus mirabilia tua: & cogitationibus tuis nõ est qui similis sit tibi. Annuntiaui & locutus sum: multiplicatæ sunt super numerum. Sacrificiũ & oblationem noluisti: aures autẽ perfecisti mihi. Holocaustũ & pro peccato non postulasti: tunc dixi, Ecce venio. In capite libri scriptũ est de me vt facerẽ voluntatẽ tuam, Deus meus volui, & legẽ tuam in medio cordis mei. C Annuntiaui iustitiã tuam in ecclesia magna: ecce labia mea non prohibebo, Domine tu scisti. Iustitiam tuam non abs-

condi in corde meo: veritatem tuam & salutare tuum dixi. Non abscondi misericordiam tuam & veritatē tuam à concilio multo. Tu autē Domine ne longe facias miserationes tuas à me: misercordia tua & veritas tua semper susceperunt me. Quoniā circundederūt me mala quorū non est numerus: cōprehenderūt me iniquitates meæ, & non potui vt viderē. Multiplicatæ sunt super capillos capitis mei: & cor meū dereliquit me. Complaceat tibi Domine vt eruas me: Do-

D mine ad adiuuandū me respice. Confundātur & reuereātur simul, qui quærunt animā meā vt auferant eam. Conuertantur retrorsum & reuereantur qui volunt mihi mala. Ferant confestim cōfusionē suā, qui dicunt mihi, Euge, euge. Exultent & lætētur super te omnes quærētes te: & dicant semper, Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuū. Ego autē mēdicus sum & pauper: Dominus solicitus est mei. Adiutor meus & protector meus tu es: Deus meus ne tardaueris.

S. IDEM *cum superioribus, orat ut peccatū auferat & morbum, miscetur interim quid cogitarit in morbo.*

In finem, Psalmus Dauid. XL.

BEatus vir qui intelligit super egenum & pauperem: in die mala liberabit eum Dominus. Dominus cōseruet eum, & viuificet eum, & beatum faciat eum in terra: & non tradat eum in animam inimicorum eius. Dominus opem ferat illi super lectum doloris eius: vniuersum stratum eius versasti in infirmitate eius. Ego dixi, Domine miserere mei: sana animam meam, quia peccaui tibi. Inimici mei dixerunt mala mihi, Quando morietur & peribit nomen eius? Et si ingrediebatur vt videret, vana loquebatur cor eius: congregauit iniquitatem sibi. Egrediebatur foras: & loquebatur in idipsum. Aduersum me susurrabant omnes inimici mei: aduersum me cogitabant mala mihi. Verbum iniquum constituerunt aduersum me, Nunquid qui dormit non adiiciet vt resurgat? Etenim homo pacis meæ in quo speraui, qui edebat panes meos: magnificauit super me supplantationē. Tu autē Domine miserere mei, & resuscita me: retribuā eis. In hoc cognoui quoniam voluisti me: quoniam nō gaudebit inimicus meus super me. Me autem propter innocentiam suscepisti: & confirmasti me in cōspectu tuo in æternum. Benedictus Dominus Deus Israel à seculo & vsque in seculum: fiat, fiat.

Mat. 26.b
Mar. 14.b
Luc. 22.b
Ioan. 13.b
Actuū 1.c

S. DAVID *regno pulsus à filio dolet se abstentum à sacro cœtu, petitq; in integrum restitui à Deo.*

In finem, intellectus filiis Core. XLI.

QVemadmodum desyderat ceruus ad fontes aquarum: ita desyderat anima mea ad te Deus. Sitiuit anima mea ad Deum fortem, viuum: quando veniam & apparebo ante faciem Dei? Fuerunt mihi lachrymæ meæ panes die ac nocte: dum dicitur mihi quotidie, Vbi est Deus tuus? Hæc recordatus sum, & effudi in me animam meam: quoniam transibo in locum tabernaculi admirabilis vsq; ad domum Dei. In voce exultationis & confessionis, sonus epulantis. Quare tristis es anima mea? & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus. Ad meipsam anima mea conturbata est: propterea memor ero tui de terra Iordanis, & Hermoniim à monte modico. Abyssus abyssum inuocat in voce cataractarum tuarum. Omnia excelsa tua & fluctus tui super me transierunt. In die mandauit Dominus misericordiam suam, & nocte canticum eius. Apud me oratio Deo vitæ meæ: dicam Deo, Susceptor meus es, Quare oblitus es mei? & quare contristatus incedo, dum affligit me inimicus? Dum confringuntur ossa mea: exprobrauerunt mihi qui tribulant me inimici mei: Dum dicunt mihi per singulos dies, Vbi est Deus tuus? quare tristis es anima mea? & quare cōturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus.

In consolatione & tribulatione Deo canendum.

ARG. *idem est cum superiori, sine titulo.* XLII.

IVdica me Deus, & discerne causam meam de gente non sancta: ab homine iniquo & doloso erue me, Quia tu es Deus fortitudo mea: quare me repulisti? & quare tristis incedo, dum affligit me inimicus? Emitte lucem tuam, & veritatem tuam: ipsa me deduxerunt & adduxerunt in montem sanctū tuum, & in tabernacula tua. Et introibo ad altare Dei: ad Deum qui lætificat iuuentutem meam. Confitebor tibi in cithara Deus, Deus meus: quare tristis es anima mea? & quare conturbas me? Spera in Deo, quoniam adhuc confitebor illi: salutare vultus mei, & Deus meus.

S. QVERITVR *dira nunc pati Israëlem propter nomen Dei ueramq; religionem, nec tamen Deum ut olim, illis adesse suis miraculis, & precatur ut uirtutem suam tandem exerat, suosq; ab iniurijs impiorum adserat.*

In finem pro filiis Core ad intellectum. XLIII.

A DEus auribus nostris audiuimus: patres nostri annuntiauerunt nobis Opus quod operatus es in diebus eorū, in diebus antiquis. Manus tua gentes disperdidit, & plantasti eos: afflixisti populos, & expulisti eos. Nec enim in gladio suo possederunt terram, & brachium eorum non saluauit eos, Sed dextera tua, & brachium tuum, & illuminatio vultus tui: quoniam complacuisti in eis. Tu es ipse rex meus & Deus meus: qui mandas salutes Iacob. In te inimicos nostros ventilabimus

1. Reg. 17.
2. Reg. 8.

B cornu: & in nomine tuo spernemus insurgētes in nos. Non enim in arcu meo sperabo: & gladius meus non saluabit me. Saluasti enim nos de affligentibus nos: & odientes nos, confudisti. In Deo laudabimur tota die: & in nomine tuo confitebimur in secula: Nunc autem repulisti & confudisti nos: & nō egredieris Deus in virtutibus nostris. Auertisti nos retrorsum post inimicos nostros: & qui oderunt nos diripiebant sibi. Dedisti nos tanquam oues escarum: & in gentibus dispersisti nos. Vendidisti populum tuum sine pretio:

C & non fuit multitudo in commutationibus eorum. Posuisti nos opprobrium vicinis nostris, subsannationem & derisum his qui sunt in circuitu nostro. Posuisti nos in similitudinem gentibus: commotionem capitis in populis. Tota die verecundia mea cōtra me est, & confusio faciei meæ cooperuit me A voce exprobrantis & obloquētis, à facie inimici & persequentis. Hæc omnia venerunt super nos, nec obliti sumus te: & iniquè non egimus in testamēto tuo, Et non recessit retrò cor nostrum: & declinasti semitas nostras à via tua. Quoniam humiliasti nos in loco afflictionis: &

D cooperuit nos vmbra mortis. Si obliti sumus nomen Dei nostri: & si expandimus manus nostras ad Deum alienum, Nónne Deus requiret ista? ipse enim nouit abscōdita cordis. Quoniā propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis. Exurge, quare obdormis Domine? exurge, & ne repellas in finem: Quare faciem tuam auertis? obliuisceris inopiæ nostræ, & tribulationis nostræ? Quoniam humiliata est in puluere anima nostra: conglutinatus est in terra venter noster. Exurge Domine adiuua nos: & redime nos propter nomen tuum.

Rom. 8.b

S. LAVDANT *filij Core regem Salomonē à dignitate formæ, & gratia eloquentiæ, fortitudine, potentia, splendore & magnificentia, cum in se, tum in coniuge, item à felicitate liberorum. In his autem ut in typo* CHRISTVM *sponsum ecclesiæ, & regni eius cum potentiam tum felicitatem adumbrant.*

In finem, pro iis qui commutabuntur, filiis Core ad intellectum, canticum pro dilecto. XLIIII.

Eructauit

A Ructauit cor meum verbum bonum: dico ego opera mea regi. Lingua mea calamus scribæ velociter scribentis. Speciosus forma præ filiis hominum, diffusa est gratia in labiis tuis: propterea benedixit te Deus in æternum. Accingere gladio tuo super femur tuum, potentissime, Specie tua & pulchritudine tua, intende prosperè, procede, & regna. Propter veritatem & B mansuetudinem & iustitiam: & deducet te mirabiliter dextera tua. Sagittæ tuæ acutæ (populi sub te cadent) in corda inimicorum regis. Sedes tua Deus in seculum seculi: virga directionis virga regni tui. Dilexisti iustitiam, & odisti iniquitatem: propterea vnxit te Deus, Deus tuus oleo lætitiæ præ consortibus tuis. Myrrha & gutta & casia à vestimentis tuis, à domibus eburneis, ex quibus delectauerunt te filiæ C regum in honore tuo. Astitit regina à dextris tuis in vestitu deaurato, circundata varietate. Audi filia, & vide, & inclina aurem tuam: & obliuiscere populum tuum, & domum patris tui. Et concupiscet rex decorem tuum: quoniam ipse est Dominus Deus tuus, & adorabunt eum. Et filiæ Tyri, in muneribus vultum tuū deprecabūtur, omnes diuites plebis. Omnis gloria eius filiæ regis ab intus, in fimbriis aureis D circumamicta varietatibus. Adducentur regi virgines post eam: proximæ eius afferentur tibi. Afferentur in lætitia & exultatione: adducentur in templum regis. Pro patribus tuis nati sunt tibi filii: cōstitues eos principes super omnem terram. Memor ero nominis tui Domine in omni generatione & generationē. Propterea populi confitebuntur tibi in æternum, & in seculum seculi.

S. GRATVLATIO est pro insigni aliquo auxilio læto urbi sanctæ Ierusalem. Conuenit ecclesiæ quæ Deo præside secura est in quibusuis periculis.

In finem, filiis Core pro arcanis, Psalmus. XLV.

Deus noster refugiū & virtus: adiutor in tribulationibus quæ inuenerūt nos nimis. Propterea non timebimus dum turbabitur terra, & transferentur mōtes in cor maris. Sonuerūt & turbatæ sunt aquæ eorū: cōturbati sunt mōtes in fortitudine eius. Fluminis impetus lætificat ciuitatē Dei: sanctificauit tabernaculum suū Altissimus. Deus in medio eius nō commouebitur: adiuuabit eā Deus mane diluculo. Cōturbatæ sunt gentes, & inclinata sunt regna: dedit vocē suam, mota est terra. Dominus virtutū nobiscum: susceptor noster Deus Iacob. Venite, & videte opera Domini, quæ posuit prodigia super terrā: auferēs bella vsq; ad finē terræ. Arcū cōteret, & confringet arma: & scuta cōburet igni. Vacate, & videte quoniā ego sum Deus: exaltabor in gentibus, & exaltabor in terra. Dominus virtutū nobiscum: susceptor noster Deus Iacob.

S. CANVNT hoc Psalmo filij Core, de diuinæ gloriæ per uniuersum orbem illustratione, conuersioneq; ad Deum regum ac populorum, quæ facta est exaltato CHRISTO, sed his delineatis ac deumbratis in amplißima Dei & populi Israelitici gloria, quæ refulsit cum arca fœderis, extructo per Salomonem templo splendidißima pompa ferebatur, plurimiq; reges & populi Dei Israelis agnoscerent & uenerarentur.

In finem pro filiis Core, Psalmus. XLVI.

Omnes gentes plaudite manibus: iubilate Deo in voce exultationis. Quoniam Dominus excelsus, terribilis, rex magnus super omnem terram. Subiecit populos nobis: & gentes sub pedibus nostris. Elegit nos hæreditatem sibi: speciem Iacob quem dilexit. Ascendit Deus in iubilo: Dominus in voce tubæ. Psallite Deo nostro, psallite: psallite regi nostro, psallite. Quoniam rex omnis terræ Deus: psallite sapienter. Regnauit Deus super gentes: Deus sedet super sedem sanctam suā. Principes populorum congregati sunt cum Deo Abraham: quoniam dii fortes terræ, vehementer eleuati sunt.

S. GRATIARVM actio est pro beneficijs Dei, qui liberat ecclesiam ab hostibus, tranquillā, pacificam & splendidam reddens.

Psalmus cantici filiis Core secunda sabbathi. XLVII.

Magnus Dominus & laudabilis nimis in ciuitate Dei nostri, in mōte sancto eius. Fundatur exultatione vniuersæ terræ: mons Sion, latera aquilonis, ciuitas regis magni. Deus in domibus eius cognoscetur, cū suscipiet eā. Quoniā ecce reges terræ cōgregati sunt: cōuenerunt in vnum. Ipsi vidētes, sic admirati sunt, cōturbati sunt, commoti sunt: tremor apprehendit eos. Ibi dolores vt parturiētis: in spiritu vehemēti cōteres naues Tharsis. Sicut audiuimus sic vidimus in ciuitate Domini virtutū, in ciuitate Dei nostri: Deus fundauit eā in æternum. Suscepimus Deus misericordiā tuā in medio tēpli tui. Secundū nomen tuū Deus, sic & laus tua in fines terræ: iustitia plena est dextera tua. Lætetur mons Sion, & exultent filiæ Iudæ: propter indicia tua Domine. Circūdate Sion, & cōplectimini eam: narrate in turribus eius. Ponite corda vestra in virtute eius: & distribuite domos eius, vt enarretis in progenie altera. Quoniā hic est Deus, Deus noster in æternum, & in seculum seculi: & ipse reget nos in secula.

S. DIVITIAS contemnendas esse, quibus stulti & insana hominum opinio plurimum tribuit, hic Psalmus docet.

In finem filiis Core Psalmus. XLVIII.

A Audite hæc omnes gentes: auribus percipite omnes qui habitatis orbem, Quiq; terrigenæ & filii hominū: simul in vnū diues & pauper. Os meum loquetur sapientiam: & meditatio cordis mei prudentiā. Inclinabo in parabolā aurem meā, aperiam in psalterio propositionē meam. *Psal. 77.* Cur timebo in die malo? iniquitas calcanei mei circūdabit me. Qui cōfidunt in vir B tute sua: & in multitudine diuitiarū suarū gloriātur. Frater non redimit, redimet homo: nō dabit Deo placationē suam. Et pretiū redemptionis animæ suæ: & laborabit in æternū, & viuet adhuc in finē. Nō videbit interitū, cū viderit sapientes morientes: simul insipiēs & stultus peribūt. Et relinquēt alienis diuitias suas: & sepulchra eorū domus illorū in æter C num. Tabernacula eorū in progenie & progenie, vocauerunt nomina sua in terris suis. Et homo cū in honore esset non intellexit: cōparatus est iumentis insipiētibus, & similis factus est illis. Hæc via illorū scandalū ipsis: & postea in ore suo cōplacebūt. Sicut oues in inferno positi sunt: mors depascet eos. Et dominabūtur eorū iusti in matutino: & auxiliū eorum veterascet in inferno à gloria eorū. Veruntamē D Deus redimet animam meā de manu inferi cū acceperit me. Ne timueris cū diues factus fuerit homo: & cū multiplicata fuerit gloria domus eius. Quoniā cum interierit, nō sumet omnia: neq; descēdet cū eo gloria eius. Quia anima eius in vita ipsius benedicetur: confitebitur tibi cum benefeceris ei. Introibit in progenies patrū suorū: & vsq; in æternū nō videbit lumē. Homo cū in honore esset non intellexit: comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis.

S. QVAE sit uera pietas, quibusq; rationibus poßimus habere propitium Deum, sed res per actionem forensem tractatur. Agitur contra hypocritas qui cultum Dei in externis ponunt sine fide cordis.

Psalmus Asaph. XLIX.

Deus deorum Dominus locutus est: & vocauit terram. A solis ortu vsq; ad occasum: ex Sion species decoris eius. Deus manifestè veniet: Deus noster, & non silebit. Ignis in conspectu eius exardescet: & in circuitu eius tempestas valida. Aduocauit cœlum desursum: & terram discernere populum suum.

Congregate illi sanctos eius: qui ordinant testamentum eius super sacrificia. Et annuntiabunt cœli iustitiam eius: quoniã Deus iudex est. Audi populus meus, & loquar: Israel, & B testificabor tibi: Deus Deus tuus ego sum. Non in sacrificiis tuis arguam te: holocausta autem tua in conspectu meo sunt semper. Non accipiam de domo tua vitulos: neq; de gregibus tuis hircos. Quoniã meæ sunt omnes feræ syluarũ, iumenta in mõtibus, & boues. Cognoui omnia volatilia cœli: & pulchritudo agri mecũ est. Si esuriero, nõ dicã tibi: C meus est enim orbis terræ, & plenitudo eius. Nunquid manducabo carnes taurorũ? aut sanguinẽ hircorũ potabo? Immola Deo sacrificiũ laudis: & redde altissimo vota tua. Et inuoca me in die tribulationis: eruã te, & honorificabis me. Peccatori autẽ dixit Deus, Quare tu enarras iustitias meas, & assumis testamentum meũ per os tuũ? Tu verò odisti disciplinã: & proiecisti sermones meos retrorsum. Si videbas furem, currebas cũ eo, & cũ adulteris portionẽ tuã pone D bas. Os tuũ abundauit malitia: & lingua tua cõcinnabat dolos. Sedens, aduersus fratrẽ tuũ loquebaris, & aduersus filiũ matris tuæ ponebas scandalũ: hæc fecisti, & tacui. Existimasti iniquè quòd ero tui similis: arguã te, & statuã contra faciem tuã. Intelligite hæc qui obliuiscimini Deũ: nequando rapiat, & non sit qui eripiat. Sacrificium laudis honorificabit me: & illic iter, quo ostendam illi salutare Dei.

Sacrificia veteris legis reijcit Deus.

Sacrificiũ Deo acceptum.

S. PRECATIO est pro peccatorum remißione, & pro spiritu Dei qui cor renouat, & prauas cupiditates refrenat.

In finem Psalmus Dauid, cum venit ad eum Nathan propheta, quando intrauit ad Bethsabee. L.

2.Reg.11.

A Miserere mei Deus secundum magnam misericordiam tuam, Et secundũ multitudinẽ miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Amplius laua me ab iniquitate mea: & à peccato meo munda me. Quoniã iniquitatẽ meã ego cognosco: & peccatum meũ cõtra me est semper. Tibi soli peccaui, & malũ corã te feci: vt iustificeris in sermonibus tuis, & vincas cum iudi-B caris. Ecce enim in iniquitatibus conceptus sum: & in peccatis concepit me mater mea. Ecce enim veritatẽ dilexisti: incerta & occulta sapientiæ tuæ manifestasti mihi. Asperges me hyssópo, & mũdabor: lauabis me, & super niuem dealbabor. Auditui meo dabis gaudiũ & lætitiam: & exultabunt ossa humiliata. Auerte faciẽ tuã à peccatis meis: & omnes C iniquitates meas dele. Cor mundũ crea in me Deus: & spiritum rectum innoua in visceribus meis. Ne proiicias me à facie tua: & spiritum sanctum tuũ ne auferas à me. Redde mihi lætitiam salutaris tui: & spiritu principali cõfirma me. Docebo iniquos vias tuas: & impii ad te cõuertentur. Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ: & exultabit D lingua mea iustitiam tuam. Domine, labia mea aperies: & os meum annuntiabit laudem tuam. Quoniam si voluisses sacrificium, dedissem: vtiq; holocaustis nõ delectaberis. Sacrificium Deo, spiritus contribulatus: cor contritum & humiliatum, Deus, nõ despicies. Benignè fac Domine in bona voluntate tua Sion: vt ædificentur muri Ierusalem. Tunc acceptabis sacrificiũ iustitiæ, oblationes & holocausta: tunc imponent super altare tuum vitulos.

Cor purificari petit.

S. MEMORAT peruersum animũ & studium Doeg, tum exterminium illius, & iustorum inde gaudium prædicit, suumq; qui Deo semper nixus fuerit gratulationem promittit.

1.Re.22.b

In finem, intellectus Dauid, cum venit Doeg Idumæus, & annuntiauit Saul, & dixit, Venit Dauid in domum Achimélech. LI.

Quid gloriaris in malitia, qui potens es in iniquitate? Tota die iniustitiam cogitauit lingua tua: sicut nouacula acuta fecisti dolum. Dilexisti malitiam super benignitatem: iniquitatem magis, quàm loqui æquitatem. Dilexisti omnia verba præcipitationis, lingua dolosa: Propterea Deus destruet te in finem: euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicẽ tuam de terra viuentiũ. Videbunt iusti & timebunt, & super eum ridebunt: & dicent, Ecce homo qui non posuit Deum adiutorem suum, Sed sperauit in multitudine diuitiarum suarum: & præualuit in vanitate sua. Ego autem sicut oliua fructifera in domo Dei, speraui in misericordia Dei in æternum, & in seculum seculi. Confitebor tibi in seculum quia fecisti: & expectabo nomen tuum, quoniam bonum est in conspectu sanctorum tuorum.

S. IDEM est cum argumento Psal. XIII. paucis verbis immutatis.

In finem, pro Amaleth intelligentia Dauid. LII.

Supra 13.d

Dixit insipiẽs in corde suo, Non est Deus. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt in iniquitatibus: non est qui faciat bonũ. Deus de cœlo prospexit super filios hominum: vt videat si est intelligens, aut requirens Deum. Omnes declinauerũt, simul inutiles facti sunt: nõ est qui faciat bonũ, non est vsq; ad vnũ. Nónne scient omnes qui operantur iniquitatẽ, qui deuorant plebem meam vt cibum panis? Deũ non inuocauerunt: illic trepidauerunt timore vbi non erat timor, Quoniam Deus dissipauit ossa eorum qui hominibus placent: confusi sunt, quoniam Deus spreuit eos. Quis dabit ex Sion salutare Israel? cum conuerterit Deus captiuitatem plebis suæ, exultabit Iacob, & lætabitur Israel.

S. QVVM in periculum maximum, proditione Ziphæorum adductus esset Dauid, opem Domini implorat, exorat, & pro eo gratias agit.

In finem, in carminibus intellectus Dauid cum venissent Ziphæi, & dixissent ad Saul, Nónne Dauid absconditus est apud nos? LIII.

1.Re.23.d

Deus in nomine tuo saluum me fac: & in virtute tua iudica me. Deus exaudi orationẽ meã: auribus percipe verba oris mei. Quoniã alieni insurrexerũt aduersum me, & fortes quæsierunt animã meã: & nõ proposuerũt Deũ ante cõspectũ suũ. Ecce enim Deus adiuuat me, & Dominus susceptor est animæ meæ. Auerte mala inimicis meis: & in veritate tua disperde illos. Voluntariè sacrificabo tibi: & cõfitebor nomini tuo Domine, quoniã bonũ est. Quoniam ex omni tribulatione eripuisti me: & super inimicos meos despexit oculus meus.

S. A perditißimis & fallacißimis hominibus, quos inter primos amicos habuerat, se in summam angustiam adductum queritur, improbitatem eorum & dolos memorat, & ultionem ipsis imprecatur.

A In finem, in carminibus intellectus Dauid. LIIII.

Exaudi Deus orationẽ meã, & ne despexeris deprecationem meam: intende mihi, & exaudi me. Cõtristatus sum in exercitatione mea: & cõturbatus sum à voce inimici, & à tribulatione peccatoris. Quoniam declinauerunt in me iniquitates: & in ira molesti erant mihi. Cor meũ cõturbatũ est in me: & formido mortis cécidit super me. Timor & tremor venerũt super me: & cõtexerũt me tenebræ. Et dixi, Quis dabit mihi pen-B nas sicut columbæ: & volabo, & requiescã? Ecce elongaui fugiens: & mansi in solitudine. Expectabã eum qui saluũ me fecit à pusillanimitate spiritus, & tempestate. Præcipita Domine, diuide linguas eorum: quoniam vidi iniquitatẽ & contradictionẽ in ciuitate. Die ac nocte circúmdabit eam super muros eius iniquitas: & labor in medio eius, & iniustitia. Et non defecit de platéis eius vsura & dolus. Quoniã si inimicus meus maledixisset mihi, sustinuissem vtiq;. Et

si is qui oderat me, super me magna locutus fuisset: abscódissem me forsitan ab eo. Tu verò homo vnanimis, dux meus & notus meus, Qui simul mecum dulces capiebas cibos: in domo Dei ambulauimus cum cõsensu. Veniat mors super illos: & descẽdant in infernũ viuentes: Quoniã nequitiæ in habitaculis eorũ in medio eorũ. Ego autẽ ad Deum clamaui: & Dñs saluabit me. Vespere, & mane, & meridie narrabo & annũtiabo, & exaudiet vocẽ meam. Redimet in pace animã meam ab his qui appropinquant mihi: quoniam inter multos erant mecũ. Exaudiet Deus, & humiliabit illos, qui est ante secula. Non enim est illis cõmutatio, & nõ timuerunt Deum: extendit manũ suam in retribuẽdo. Contaminauerunt testamentũ eius, diuisi sunt ab ira vultus eius: & appropinquauit cor illius. Molliti sunt sermones eius super oleũ: & ipsi sunt iacula. Iacta super Dñm curã tuã: & ipse te enutriet: nõ dabit in æternum fluctuationẽ iusto. Tu verò Deus deduces eos in puteũ interitus. Viri sanguinũ & dolosi, non dimidiabũt dies suos, ego autẽ sperabo in te Domine.

(C, D; Matth. 6. d; Lucæ 12. c; 1. Pet. 5. b)

S. ORAT ut è periculo præsentissimo liberetur, Saulis & assentatorum eius dolos ac vim apud Deum adcusat.

(1. Reg. 21.) In finẽ, pro populo qui à sanctis longè factus est, Dauid in tituli inscriptione, cũ tenuerũt eũ Allophyli in Geth. LV.

MIserere mei Deus, quoniã cõculcauit me homo: tota die impugnãs tribulauit me. Cõculcauerũt me inimici mei tota die: quoniã multi bellantes aduersum me. Ab altitudine diei timebo: ego verò in te sperabo. In Deo laudabo sermones meos, in Deo speraui: non timebo quid faciat mihi caro. Tota die verba mea execrabantur aduersum me: omnes cogitationes eorum in malum. Inhabitabunt & abscõdent: ipsi calcaneũ meum obseruabunt. Sicut sustinuerunt animam meam, pro nihilo saluos facies illos: in ira populos confringes. Deus vitam meam annuntiaui tibi: posuisti lachrymas meas in cõspectu tuo. Sicut & in promissione tua: tunc cõuertentur inimici mei retrorsum. In quacunq; die inuocauero te: ecce cognoui quoniam Deus meus es. In Deo laudabo verbũ, in Domino laudabo sermonẽ: in Deo speraui, non timebo quid faciat mihi homo. In me sunt Deus vota tua, quæ reddã laudationes tibi. Quoniã eripuisti animã meam de morte, & pedes meos de lapsu, vt placeã corã Deo in lumine viuentiũ.

S. CANIT, ut desidens in specu cum suis, domino se committens, omne periculum euaserit, & quanto studio ob id Domino gratias egerit, cum descriptione malitiæ & odij in se hostiũ suorũ.

(1. Reg. 22.) In finem, ne disperdas, Dauid in tituli inscriptione, cum fugeret à facie Saul in speluncam. LVI.

MIserere mei Deus, miserere mei: quoniam in te cõfidit anima mea. Et in vmbra alarũ tuarum sperabo: donec trãseat iniquitas. Clamabo ad Deum altissimũ: Deũ qui benefecit mihi. Misit de cœlo, & liberauit me: dedit in opprobriũ conculcãtes me. Misit Deus misericordiã suam & veritatẽ suam, & eripuit animã meam de medio catulorũ leonum: dormiui conturbatus. Filij hominũ, dentes eorũ arma & sagittæ: & lingua eorũ, gladius acutus. Exaltare super cœlos Deus: & in omnẽ terrã gloria tua. Laqueũ parauerũt pedibus meis: & incuruauerũt animã meã. Foderũt ante faciẽ meã foueã: & inciderũt in eã. Paratũ cor meũ Deus, paratũ cor meũ: cãtabo, & psalmũ dicã. Exurge gloria mea, exurge psalteriũ & cithara: exurgã diluculo. Confitebor tibi in populis Dñe: psalmũ dicã tibi in gentibus: Quoniã magnificata est vsq; ad cœlos misericordia tua, & vsq; ad nubes veritas tua. Exaltare super cœlos Deus: & super omnem terram gloria tua.

(A, B, C, D)

S. PARTIM criminatio est Saulis & aulicorum eius qui non ferebant iustitiam: & simul imprecatio, ut Deus eos perdat, qui toti in hoc erant ut pij opprimerentur, quorum ultione prædicit iustos miré exhilarandos.

In finem, ne disperdas, Dauid in tituli inscriptione. LVII.

SI verè vtiq; iustitiã loquimini: rectè iudicate filij hominũ. Etenim in corde iniquitates operamini in terra: iniustitias manus vestræ cõcinnant. Alienati sunt peccatores à vulua: errauerunt ab vtero, locuti sunt falsa. Furor illis secundũ similitudinem serpentis: sicut aspidis surdæ, & obturantis aures suas, Quæ non exaudiet vocem incantantium, & venefici incantantis sapienter. Deus conteret dentes eorum in ore ipsorum: molas leonum confringet Dominus. Ad nihilum deuenient tanquam aqua decurrens: intendet arcum suum donec infirmentur. Sicut cera quæ fluit auferentur: supercecidit ignis, & non viderunt solem. Priusquam intelligerent spinæ vestræ rhamnum: sicut viuentes sic in ira absorbet eos. Lætabitur iustus cum viderit vindictam: manus suas lauabit in sanguine peccatoris. Et dicet homo, Si vtiq; est fructus iusto? vtique est Deus iudicans eos in terra.

S. OPEM contra hostes implorat, suam iactat innocentiam, mores illorum describit, & ultionem prædicit.

In finẽ, ne disperdas, Dauid in tituli inscriptione, quãdo misit Saul, & custodiuit domũ eius vt interficeret eũ. LVIII. (1. Reg. 19.)

A ERipe me de inimicis meis Deus meus: & ab insurgẽtibus in me libera me. Eripe me de operantibus iniquitatẽ: & de viris sanguinũ salua me. Quia ecce ceperũt animam meã: irruerũt in me fortes. Neq; iniquitas mea, neq; peccatũ meũ Domine: sine iniquitate cucurri & direxi. Exurge in occursum meum, B & vide: & tu Domine Deus virtutũ Deus Israel Intende ad visitandas omnes gentes: nõ miserearis omnibus qui operantur iniquitatẽ. Cõuertentur ad vesperã, & famem patientur vt canes: & circuibunt ciuitatem. Ecce loquẽtur in ore suo, & gladius in labiis eorum: quoniã quis audiuit? Et tu Domine deridebis eos: & ad nihilum deduces omnes gentes. Fortitudinẽ meã ad te custodiã, quia Deus susceptor meus C es: Deus meus, misericordia eius præueniet me. Deus ostendit mihi super inimicos meos, ne occidas eos: nequãdo obliuiscantur populi mei. Disperge illos in virtute tua: & depone eos protector meus Domine: Delictum oris eorum sermonem labiorum ipsorum, & comprehendãtur in superbia sua. Et de execratione & mendacio annuntiabuntur in con D summatione: in ira cõsummationis, & non erunt. Et scient quia Deus dominabitur Iacob, & finium terræ. Conuertẽtur ad vesperam, & famem patientur vt canes: & circuibunt ciuitatem. Ipsi dispergentur ad manducãdum: si verò non fuerint saturati, & murmurabunt. Ego autem cantabo fortitudinem tuam, & exultabo mane misericordiam tuam: Quia factus es susceptor meus, & refugium meum in die tribulationis meæ. Adiutor meus tibi psallam, quia Deus susceptor meus es: Deus meus misericordia mea.

S. GRATIARUM actio est pro uictoria quam contulit ei Dominus contra fortissimos hostes Syros.

In finem, pro iis qui immutabuntur, in tituli inscriptione Dauid in doctrinam, cum succendit Mesopotamiam Syriæ & Sobal, & conuertit Ioab, & percussit Idumæã in valle Salinarum duodecim millia. LIX. (2. Reg. 8. 1. Par. 18.)

DEus repulisti nos, & destruxisti nos: iratus es, & misertus es nobis. Cõmouisti terram, & conturbasti eam: sana contritiones eius, quia cõmota est. Ostendisti populo tuo dura: potasti nos vino cõpunctionis. Dedisti metuẽtibus te significationẽ vt fugiãt à facie arcus: Vt liberẽtur dilecti tui: saluũ fac dextera tua, & exaudi me. Deus locutus est in sancto suo, Læta

bor, & partibor Sichimam, & conuallē tabernaculorū metibor. Meus est Galaad,& meus est Manasses: & Ephráim fortitudo capitis mei. Iuda rex meus: Moab olla spei meæ. In Idumæam extendam calceamētū meum: mihi alienigenæ subditi sunt. Quis deducet me in ciuitatē munitā? quis deducet me vsque in Idumæā? Nónne tu Deus qui repulisti nos:& non egredieris Deus in virtutibus nostris? Da nobis auxiliū de tribulatione: quia vana salus hominis. In Deo faciemus virtutē:& ipse ad nihilum deducet tribulantes nos.

S. ORATIO est qua petit liberari à grauibus periculis, & se gratum fore pollicetur.

In finem, in hymnis Dauid. LX.

EXaudi Deus deprecationē meam: intēde orationi meæ. A finibus terræ ad te clamaui, dum anxiaretur cor meum: in petra exaltasti me. Deduxisti me, quia factus es spes mea: turris fortitudinis à facie inimici. Inhabitabo in tabernaculo tuo in secula: protegar in velamento alarum tuarum. Quoniā tu Deus meus exaudisti orationē meam: dedisti hæreditatem timentibus nomen tuum. Dies super dies regis adiicies: annos eius vsque in diem generationis & generationis. Permanet in æternum in conspectu Dei: misericordiam & veritatem eius quis requiret? Sic psalmum dicam nomini tuo in seculum seculi: vt reddam vota mea de die in diem.

S. DOCET sui exemplo uni Deo, nullis mortalibus uel mortaliū uiribus uel copijs fidere, studiorum humanorū peruersitatē & immanitatem cum ultione quæ illā manet diuinitus, exponit.

In finem, pro Idithum, Psalmus Dauid. LXI.

NOnne Deo subiecta erit anima mea? ab ipso enim salutare meū. Nam & ipse Deus meus, & salutaris meus: susceptor meus, nō mouebor amplius. Quousq; irruitis in hominē? interficitis vniuersi vos: tanquā parieti inclinato, & maceriæ depulsæ? Veruntamē pretiū meum cogitauerūt repellere, cucurri in siti: ore suo benedicebāt, & corde suo maledicebāt. Veruntamē Deo subiecta esto anima mea: quoniā ab ipso patiētia mea. Quia ipse Deus meus & saluator meus: adiutor meus, nō emigrabo. In Deo salutare meū, & gloria mea: Deus auxilii mei, & spes mea in Deo est. Sperate in eo omnis congregatio populi, effundite corā illo corda vestra: Deus adiutor noster in æternū. Veruntamē vani filii hominū, mendaces filii hominū in statéris: vt decipiāt ipsi de vanitate in idipsum. Nolite sperare in iniquitate, & rapinas nolite cócupiscere: diuitiæ si affluant, nolite cor apponere. Semel locutus est Deus, duo hæc audiui, quia potestas Dei est, & tibi Dñe misericordia, quia tu reddes vnicuiq; iuxta opera sua.

1. Cor. 3.b Gala. 6.b

S. EXUL David magnum habet desiderium ad sacrum cœtum, quo æstuans petit restitui à Deo. 2. Reg. 23.

1. Reg. 22. Psalmus Dauid cum esset in deserto Idumææ. LXII.

DEus, Deus meus ad te de luce vigilo. Sitiuit in te anima mea, quàm multipliciter tibi caro mea In terra deserta, & inuia, & inaquosa. sic in sancto apparui tibi, vt viderē virtutē tuā & gloriā tuā. Quoniā melior est misericordia tua super vitas: labia mea laudabunt te. Sic benedicā te in vita mea:& in nomine tuo leuabo manus meas. Sicut adipe & pinguedine repleatur anima mea: & labiis exultationis laudabit os meū. Sic memor fui tui super stratū meum, in matutinis meditabor in te: quia fuisti adiutor meus. Et in velamento alarum tuarum exultabo, adhæsit anima mea post te: me suscepit dextera tua. Ipsi verò in vanum quæsierunt animam meam, introibunt in inferiora terræ: tradentur in manus gladii, partes vulpium erunt. Rex verò lætabitur in Deo, laudabuntur omnes qui iurāt in eo, quia obstructū est os loquentiū iniqua.

S. PRECATIO est contra delatores & sycophantas, quorum ingenium describit, & ultionem prædicit.

In finem, Psalmus Dauid. LXIII.

EXaudi Deus orationē meam cum deprecor: à timore inimici eripe animā meam. Protexisti me à conuentu malignantiū: à multitudine operantium iniquitatem. Quia exacuerunt vt gladium linguas suas, intenderunt arcum rem amarā: vt sagittent in occultis immaculatū. Subitò sagittabūt eum, & non timebunt: firmauerunt sibi sermonē nequam: Narrauerūt vt absconderent laqueos: dixerunt, Quis videbit eos? Scrutati sunt iniquitates: defecerunt scrutantes scrutinio. Accedet homo ad cor altum:& exaltabitur Deus. Sagittæ paruulorum factæ sunt plagæ eorum, & infirmatæ sunt contra eos linguæ eorum. Conturbati sunt omnes qui videbant eos:& timuit omnis homo. Et annuntiauerunt opera Dei: & facta eius intellexerunt. Lætabitur iustus in Domino, & sperabit in eo:& laudabuntur omnes recti corde.

S. GRATIARUM actio est, continet laudes diuinas ob præstita beneficia populo, quum antea fuerat penuria rerum ob peccata. 2. Sam. 21.

In finem, Psalmus Dauid. LXIIII.

TE decet hymnus Deus in Sion:& tibi reddetur votū in Ierusalē. Exaudi orationē meam: ad te omnis caro veniet. Verba iniquorū præualuerunt super nos:& impietatibus nostris tu propitiaberis. Beatus quem elegisti & assumpsisti: inhabitabit in atriis tuis. Replebimur in bonis domus tuæ: sanctū est templum tuū, mirabile in æquitate. Exaudi nos Deus salutaris noster: spes omniū finiū terræ, & in mari longe. Præparans montes in virtute tua, accinctus potētia: qui cōturbas profundū maris, sonū fluctuū eius. Turbabūtur gētes, & timebunt qui habitāt terminos, à signis tuis: exitus matutini & vesperæ delectabis. Visitasti terrā & inebriasti eam: multiplicasti locupletare eā. Flumē Dei repletū est aquis: parasti cibum illorū: quoniā ita est præparatio eius. Riuos eius inebrians, multiplica genimina eius: in stillicidiis eius lætabitur germinās. Benedices coronæ anni benignitatis tuæ:& cāpi tui replebūtur vbertate. Pinguescēt speciosa deserti:& exultatione colles accingētur. Induti sunt arietes ouiū, & valles abundabunt frumento: clamabunt, etenim hymnum dicent.

S. GRATIARUM actio est, qua commemorat beneficia Dei qui ex maximis periculis grauissimorum hostium in statum tranquilliorem & feliciorem reduxerit.

In finem, Psalmus Dauid. LXV.

A IVbilate Deo omnis terra, psalmū dicite nomini eius: date gloriā laudi eius. Dicite Deo, Quàm terribilia sunt opera tua Domine: in multitudine virtutis tuæ mētientur tibi inimici tui. Omnis terra adoret te, & psallat tibi: psalmū dicat nomini tuo. Venite, & videte opera Dei: terribilis in consiliis super filios hominū. Qui conuertit mare in aridā, in flumine pertrāsi B bunt pede: ibi lætabimur in ipso. Qui dominatur in virtute sua in æternum, oculi eius super gentes respiciunt: qui exasperant, non exaltentur in semetipsis. Benedicite gentes Deum nostrum, & auditam facite vocem laudis eius. Qui posuit animam meam ad vitam:& non dedit in commotionem pedes meos. Quoniam probasti nos Deus: igne nos C examinasti, sicut examinatur argentum. Induxisti nos in laqueum, posuisti tribulationes in dorso nostro: imposuisti homines super capita nostra. Trāsiuimus per ignē & aquā: & eduxisti nos in refrigerium. Introibo in domū tuam in holocaustis: reddā tibi vota mea, quæ distinxerūt labia mea; Et locutum est os meum in tribulatione mea. Holocausta

medullata

medullata offeram tibi cum incenso arietum: offeram tibi D boues cum hircis. Venite, audite: & narrabo omnes qui timetis Deum, quanta fecit animæ meæ. Ad ipsum ore meo clamaui, & exaltaui sub lingua mea. Iniquitatem si aspexi in corde meo, nõ exaudiet Dominus. Propterea exaudiuit Deus, & attẽdit voci deprecationis meę. Benedictus Deus qui non amouit orationẽ meã, & misericordiã suam à me.

S. ORAT *totius populi nomine ut regnũ Dei quàm latißime inter ipsos propagetur, imò per uniuersum mundum.*

In finem, in hymnis Psalmus cantici Dauid. LXVI.

DEus misereatur nostri, & benedicat nobis: illuminet vultum suum super nos, & misereatur nostri: Vt cognoscamus in terra viam tuam: in omnibus gentibus salutare tuum. Confiteantur tibi populi Deus: confiteantur tibi populi omnes. Lætentur & exultent gentes, quoniam iudicas populos in æquitate, & gẽtes in terra dirigis. Confiteãtur tibi populi Deus, confiteantur tibi populi omnes: terra dedit fructum suum. Benedicat nos Deus Deus noster, benedicat nos Deus: & metuant eum omnes fines terræ.

S. GRATIARVM *actio pro uictorijs quas contulit Dauidi contra hostes potentißimos & ferocißimos.*

In finem, Psalmus cantici ipsi Dauid. LXVII.

A EXurgat Deus, & dissipentur inimici eius: & fugiant qui oderunt eum, à facie eius. Sicut deficit fumus, deficiant: sicut fluit cera à facie ignis, sic pereãt peccatores à facie Dei. Et iusti epulentur, & exultẽt in cõspectu Dei: & delectentur in lætitia. Cãtate Deo, psalmũ dicite nomini eius: iter facite ei qui ascẽdit super occasum: Dominus nomẽ illi. Exultate in conspectu eius, turbabũtur à facie eius, patris orphanorũ, & iudicis viduarũ. Deus in loco sancto suo: Deus qui inhabitare facit vnius moris in domo: Qui educit vinctos in fortitudine, similiter eos qui exasperant, qui habitant in sepulchris. Deus cum egredieris in cõspectu populi tui, cum pertrãsieris in deserto: Terra mota est, etenim cœli distillauerũt à fa B cie Dei Sinai, à facie Dei Israel. Pluuiã voluntariã segregabis, Deus, hæreditati tuæ: & infirmata est, tu verò perfecisti eã. Animalia tua habitabũt in ea: parasti in dulcedine tua pauperi, Deus. Dominus dabit verbũ euãgelizantibus virtute multa. Rex virtutũ dilecti dilecti: & speciei domus diuidere spolia. Si dormiatis inter medios cleros, pẽnæ colũbę deargentatæ, & posteriora dorsi eius in pallore auri. Dum discernit cœlestis reges super eã, niue dealbabuntur in Selmon: mons Dei, mons pinguis. Mons coagulatus, mons pinguis: vt quid suspicamini montes coagulatos? Mons in quo beneplacitum est Deo habitare in eo: etenim Dominus habitabit in finẽ. Currus Dei decem millibus multiplex, millia læ C tantiũ: Dominus in eis in Sinai in sancto. Ascẽdisti in altũ, cepisti captiuitatẽ: accepisti dona in hominibus: Etenim non credẽtes, inhabitare Dominũ Deum. Benedictus Dominus die quotidie: prosperum iter faciet nobis, Deus salutarium nostrorũ. Deus noster Deus saluos faciẽdi: & Domini Domini exitus mortis. Veruntamen Deus cõfringet capita inimicorũ suorũ: verticem capilli perambulantiũ in delictis suis. Dixit Dominus, Ex Basan conuertã, conuertã in profundum maris: Vt intingatur pes tuus in sanguine: lingua canum tuorũ ex inimicis ab ipso. Viderunt ingressus tuos Deus, ingressus Dei mei, regis mei, qui est in sancto. Præuenerunt principes coniuncti psallentibus, in medio iuuencularum tympanistriarũ. In ecclesiis benedicite Deo D Domino, de fontibus Israel. Ibi Beniamin adolescentulus in mentis excessu. Principes Iuda, duces eorum: principes Zabulon, principes Nephthali. Manda Deus virtuti tuæ: confirma hoc, Deus, quod operatus es in nobis. A templo tuo in Ierusalem, tibi offerent reges munera. Increpa feras arundinis, congregatio taurorũ in vaccis populorũ: vt excludant eos qui probati sunt argento. Dissipa gentes quæ bella volunt, venient legati ex Aegypto: Aethiopia præueniet manus eius Deo. Regna terræ cantate Deo: psallite Domino. Psallite Deo qui ascendit super cœlum cœli, ad orientem. Ecce dabit voci suæ vocem virtutis, date gloriã Deo, super Israel magnificentia eius, & virtus eius in nubibus. Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem & fortitudinem plebi suæ: benedictus Deus.

ARGVM. *idem est cum argumento* XXXIIII. *Psalmi.*

In finem, pro iis qui commutabuntur, Dauid. LXVIII.

A SAluum me fac Deus, quoniã intrauerunt aquæ vsque ad animam meam. Infixus sum in limo profundi: & non est substantia. Vẽni in altitudinem maris: & tempestas demersit me. Laboraui clamans: raucæ factæ sunt fauces meæ: defecerunt oculi mei, dum spero in Deũ meũ. Multiplicati sunt super capillos capitis mei qui oderũt me gratis. Cõfortati sunt qui persecuti sunt me inimici mei iniuste: quę nõ rapui, tunc exsoluebam. Deus tu scis insipientiam meam: & delicta mea à te non sunt abscõdita. Non erubescant in me qui expectant te Domine: Domine virtutum, Non confundantur super me qui quærunt te, Deus Israel: Quoniam propter te sustinui B opprobrium: operuit confusio faciem meam. Extraneus factus sum fratribus meis: & peregrinus filiis matris meæ. Quoniã zelus domus tuæ comẽdit me: & opprobria exprobrantium tibi ceciderunt super me. Et operui in ieiunio animam meam: & factum est in opprobriũ mihi. Et posui vestimentũ meum cilicium: & factus sum illis in parabolã. Aduersum me loquebãtur qui sedebãt in porta: & in me psallebant qui bibebant vinum. Ego verò orationẽ meam ad te Domine: tempus beneplaciti Deus. In multitudine misericordiæ tuæ exaudi me: in veritate salutis tuæ. Eripe me de luto, vt non infigar: libera me ab his qui oderunt me, & de profundis aquarum. Non me demergat tẽpestas aquæ, neque absorbeat me profundum: neque vrgeat super me puteus os suum. Exaudi me Domine quoniã benigna est misericordia tua: secundũ multitudinẽ miserationum tuarum respice in me. Et ne auertas faciẽ tuam à puero tuo: quoniã tribu C lor, velociter exaudi me. Intende animæ meę, & libera eam: propter inimicos meos eripe me. Tu scis improperium meum, & confusionẽ meam: & reuerentiã meam: In conspectu tuo sunt omnes qui tribulãt me: improperiũ expectauit cor meum & miseriã. Et sustinui qui simul contristaretur, & non fuit: & qui cõsolaretur, & nõ inueni. Et dederũt in escam meam fel: & in siti mea potauerũt me aceto. Fiat mensa eorũ corã ipsis in laqueũ: & in retributiones, & in scandalũ. Obscurẽtur oculi eorũ ne videant: & dorsum eorum semper incurua. Effunde super eos iram tuam: & furor iræ tuæ cõprehendat eos. Fiat habitatio eorũ deserta: & in tabernaculis eorũ non sit qui inhabitet. Quoniã quẽ tu percussisti, persecuti sunt: & super dolorẽ vulnerũ meorum addi D derunt. Appone iniquitatem super iniquitatem eorum: & non intrent in iustitiam tuam. Deleantur de libro viuentium, & cum iustis non scribantur. Ego sum pauper & dolens: salus tua Deus suscepit me. Laudabo nomen Dei cum cantico: & magnificabo eum in laude: Et placebit Deo super vitulum nouellum cornua producentẽ & vngulas. Videant pauperes & lætẽtur: quærite Deum, & viuet anima vestra: Quoniã exaudiuit pauperes Dominus: & vinctos suos non despexit. Laudent illum cœli & terra: mare & omnia reptilia in eis. Quoniam Deus saluam faciet Sion: & ædificabuntur ciuitates Iudæ. Et inhabitabunt ibi, & hæreditate acquirent eam. Et semen seruorum eius possidebit eam: & qui diligunt nomen eius habitabunt in ea.

David typus Christi.

Ioan. 2.d

Rom. 15.d

Act. 1.d

S. CELEREM *opem sibi orat, ultionem hostibus, gaudiũ ex sua salute sanctis, gratumq; se fore pollicetur. Argumento cohaerere uidetur cum sequenti.*

In finem, Psalmus Dauid, in rememoratione, quòd saluum fecerit eum Dominus. LXIX.

Deus in adiutoriũ meum intẽde: Domine ad adiuuandum me, festina. Confundantur & reuereantur qui quærũt animã meam. Auertantur retrorsum & erubescãt qui volunt mihi mala. Auertãtur statim erubescentes: qui dicunt mihi, Euge, euge. Exultent & lætẽtur in te omnes qui quærũt te: & dicant semper, Magnificetur Dominus, qui diligunt salutare tuum. Ego verò egenus & pauper sum: Deus adiuua me. Adiutor meus & liberator meus es tu: Domine ne moreris.

S. ARGVMENTI *communis est hic Psalmus, opem contra hostes orat à Domino.*

Psalmus Dauid, filiorum Ionadab, & priorum captiuorum. LXX.

A In te Domine speraui, non confundar in æternum: in iustitia tua libera me, & eripe me. Inclina ad me aurẽ tuam: & salua me. Esto mihi in Deum protectorẽ, & in locum munitum: vt saluum me facias. Quoniã firmamentũ meum, & refugium meum es tu. Deus meus eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legẽ agentis & iniqui: Quoniã tu es patientia mea Domine, Domine spes mea à iuuentute mea. In te B cõfirmatus sum ex vtero: de ventre matris meæ tu es protector meus. In te cãtatio mea semper: tanquam prodigiũ factus sum multis, & tu adiutor fortis. Repleatur os meũ laude: vt cantem gloriã tuam, tota die magnitudinẽ tuam. Ne proiicias me in tẽpore senectutis: cũ defecerit virtus mea, ne derelinquas me: Quia dixerũt inimici mei mihi: & qui custodiebãt animã meam, consiliũ fecerũt in vnũ, Dicentes, Deus dereliquit eũ: persequimini, & cõprehẽdite eũ: quia nõ est qui eripiat. Deus ne elongeris à me: Deus meus in auxi- C lium meũ respice. Confundãtur & deficiãt detrahẽtes animæ meæ: operiãtur cõfusione & pudore qui quærunt mala mihi. Ego autẽ semper sperabo: & adiiciã super omnẽ laudem tuã. Os meum annuntiabit iustitiã tuam: tota die salutare tuũ. Quoniã non cognoui literaturã, introibo in potentias Domini: Domine memorabor iustitiæ tuæ solius. Deus docuisti me à iuuẽtute mea: & vsq; nũc pronuntiabo mirabilia tua. Et vsq; in senectã & senium: Deus ne dereliD quas me, Donec annuntiẽ brachiũ tuũ generationi omni quæ vẽtura est: Potentiã tuã & iustitiã tuã Deus vsq; in altissima quæ fecisti magnalia: Deus quis similis tibi? Quantas ostẽdisti mihi tribulationes multas & malas: & conuersus viuificasti me: & de abyssis terræ iterum reduxisti me: Multiplicasti magnificentiã tuam: & cõuersus cõsolatus es me. Nã & ego cõfitebor tibi in vasis psalmi veritatẽ tuã, Deus: psallã tibi in cithara sanctus Israel. Exultabunt labia mea cum cantauero tibi: & anima mea quam redemisti. Sed & lingua mea tota die meditabitur iustitiam tuam: cum confusi & reueriti fuerint qui quærunt mala mihi.

S. ORAT *aduenire regnum Dei per* CHRISTVM, *& uaticinatur de regni huius amplitudine, æquitate, felicitate, & diuturnitate: omnia autem sub typo regni Salomonici.*

Psalmus in Salomonem. LXXI.

A Deus iudiciũ tuum regi da: & iustitiã tuam filio regis. Iudicare populũ tuũ in iustitia, & pauperes tuos in iudicio. Suscipiãt montes pacẽ populo: & colles iustitiã. Iudicabit pauperes populi, & saluos faciet filios pauperum: & humiliabit calumniatorẽ. Et permanebit cũ sole & ante lunã in generatione & B generationẽ. Descẽdet sicut pluuia in vellus: & sicut stillicidia stillantia super terram. Orietur in diebus eius iustitia & abundantia pacis: donec auferatur luna. Et dominabitur à mari vsq; ad mare: & à flumine vsq; ad terminos orbis terrarum. Corã illo procident Aethiopes: & inimici eius terrã lingent. Reges Tharsis & insulæ munera offerẽt: reges Ara C bum & Saba dona adducẽt. Et adorabunt eũ omnes reges terræ: omnes gentes seruient ei. Quia liberabit pauperem à potẽte, & pauperẽ cui non erat adiutor. Parcet pauperi & inopi: & animas pauperũ saluas faciet. Ex vsuris & iniquitate redimet animas eorũ: & honorabile nomẽ eorũ coram illo. Et viuet, & dabitur ei de auro Arabiæ, & adorabũt de D ipso semper: tota die benedicent ei. Et erit firmamentũ in terra in summis montiũ, superextolletur super Libanum fructus eius: & florebũt de ciuitate sicut fœnũ terræ. Sit nomẽ eius benedictum in secula: ante solẽ permanet nomen eius. Et benedicẽtur in ipso omnes tribus terræ: omnes gentes magnificabunt eum. Benedictus Dominus Deus Israel, qui facit mirabilia solus. Et benedictum nomen maiestatis eius in æternũ, & replebitur maiestate eius omnis terra. fiat fiat.

Defecerunt laudes Dauid filii Iesse.

S. CANIT *in consolationem sanctorum, qui felicitate impiorum uruntur & offenduntur, quàm infelicẽ ea exitũ habeat: & rursus quàm felicem illorum, qui hic uidentur exerceri, infelicitas.*

Psalmus Asaph. LXXII.

A Quàm bonus Israel Deus his qui recto sunt corde. Mei autẽ penè moti sunt pedes: penè effusi sunt gressus mei. Quia zelaui super iniquos, pacem peccatorũ videns. Quia non est respectus morti eorum: & firmamentũ in plaga eorum. In labore hominũ nõ sunt: & cũ hominibus nõ flagellabũtur. Ideo tenuit eos superbia: operti sunt iniquitate & impietate sua. B Prodiit quasi ex adipe iniquitas eorũ: trãsierunt in affectum cordis. Cogitauerũt & locuti sunt nequitiã: iniquitatem in excelso locuti sunt. Posuerũt in cœlũ os suũ: & lingua eorũ trãsiuit in terra. Ideo cõuertetur populus meus hic: & dies pleni inuenientur in eis. Et dixerũt, Quomodo scit Deus, & si est sciẽtia in excelso? Ecce ipsi peccatores & abundantes in seculo, obtinuerũt diuitias. Et dixi, Ergo sine causa iustificaui cor meum, & laui inter innocẽtes manus meas: Et C fui flagellatus tota die, & castigatio mea in matutinis. Si dicebam, Narrabo sic: ecce nationẽ filiorũ tuorũ reprobaui. Existimabã vt cognoscerẽ hoc: labor est ante me, Donec intrẽ in sanctuariũ Dei: & intelligã in nouissimis eorũ. Verumtamẽ propter dolos posuisti eis: deiecisti eos dũ alleuarẽtur. Quomodo facti sunt in desolationẽ, subito defecerũt: perierũt propter iniquitatẽ suã. Velut somniũ surgentium Domine, in ciuitate tua imaginẽ ipsorũ ad nihilũ rediges: D Quia inflãmatũ est cor meũ, & renes mei cõmutati sunt: & ego ad nihilũ redactus sum, & nesciui. Vt iumentum factus sum apud te: & ego semper tecũ. Tenuisti manũ dexteram meã: & in volũtate tua deduxisti me, & cum gloria suscepisti me. Quid enim mihi est in cœlo: & à te quid volui super terrã? Defecit caro mea & cor meũ: Deus cordis mei, & pars mea Deus in æternũ. Quia ecce, qui elõgant se à te, peribũt: perdidisti omnes qui fornicantur abs te. Mihi autem adhærere Deo bonũ est: ponere in Domino Deo spem meã. Vt annuntiem omnes prædicationes tuas in portis filiæ Sion.

In deo spes habenda.

S. QVERELA *est populi fidelis apud Deum de contumelia nominis diuini: precatur ut asserat suam gloriam, excindat hostes.*

Intellectus Asaph. LXXIII.

A Vt quid Deus repulisti in finem: iratus est furor tuus super oues pascuæ tuæ? Memor esto congregationis tuæ, quã possedisti ab initio. Redemisti virgã hæreditatis tuæ: mõs Sion in quo habitasti in eo. Leua manus tuas in superbias eorũ in finẽ:

quanta

quanta malignatus est inimicus in sancto. Et gloriati sunt qui oderunt te in medio solennitatis tuæ. Posuerunt signa sua, signa: & non cognouerunt sicut in exitu super summū.

B Quasi in sylua lignorum securibus exciderunt ianuas eius in idipsum: in securi & ascia deiecerunt eam. Incenderunt igni sanctuarium tuum in terra: polluerunt tabernaculum nominis tui. Dixerūt in corde suo cognatio eorum simul, Quiescere faciamus omnes dies festos Dei à terra. Signa nostra non vidimus, iam non est propheta: & nos non cognoscet amplius. Vsquequo Deus improperabit inimicus: irritat aduersarius nomen tuum in finem? Vt quid auertis manum tuam, & dexterā tuam de medio sinu tuo in finem?

4. Re. 25. c

C Deus autem rex noster ante secula: operatus est salutē in medio terræ. Tu confirmasti in virtute tua mare: contribulasti capita draconum in aquis. Tu confregisti capita draconis: dedisti eum escam populis Aethiopū. Tu dirupisti fontes & torrentes: tu siccasti fluuios Ethan. Tuus est dies, & tua est nox: tu fabricatus es auroram & solem. Tu fecisti

Luce 1. g

D omnes terminos terræ: æstatem & ver tu plasmasti ea. Memor esto huius, inimicus improperauit Domino: & populus insipiens incitauit nomen tuum. Ne tradas bestiis animas confitentium tibi: & animas pauperum tuorum ne obliuiscaris in finem. Respice in testamentum tuum: quia repleti sunt, qui obscurati sunt terræ domibus iniquitatum. Ne auertatur humilis factus confusus: pauper & inops laudabūt nomen tuum. Exurge Deus, iudica causam tuam: memor esto improperiorum tuorum, eorum quæ ab insipiente sunt tota die. Ne obliuiscaris voces inimicorū tuorum: superbia eorum qui te oderunt, ascendit semper.

S. CONSOLATVR *populum Dei adflictum & oppressum, ut certam spem concipiant Deum adfore: admonet interim hostes ne nimium suis uiribus fidant.*

In finē ne corrūpas, Psalmus cantici Asaph. LXXIIII.

A Confitebimur tibi Deus, confitebimur, & inuocabimus nomē tuū. Narrabimus mirabilia tua: cum accepero tempus, ego iustitias iudicabo. Liquefacta est terra, & omnes qui habitāt in ea: ego cōfirmaui columnas eius. Dixi iniquis, Nolite inique agere: & delinquentibus, Nolite exaltare cornu: Nolite extollere in altum cornu vestrum: nolite loqui aduersus Deum iniquitatem: Quia neq; ab oriente, neq; ab occidente, neq; à desertis montibus: quoniā Deus iudex est. Hunc humiliat, & hūc exaltat: quia calix in manu Domini vini meri plenus misto: Et inclinauit ex hoc in hoc: veruntamē fæx eius non est exinanita: bibent omnes peccatores terræ. Ego autem annuntiabo in seculū: cantabo Deo Iacob. Et omnia cornua peccatorum confringā: & exaltabuntur cornua iusti.

S. OBTENTA *uictoria epinicion canit, celebratq; Deum uictoriæ authorem.*

In finem in laudibus, Psalmus Asaph, canticum. LXXV.

B Notus in Iudæa Deus: in Israel magnum nomen eius. Et factus est in pace locus eius: & habitatio eius in Sion. Ibi confregit potentias, arcum, scutum, gladium, & bellum. Illuminans tu mirabiliter à montibus æternis: turbati sunt omnes insipientes corde. Dormierūt somnum suū: & nihil inuenerūt omnes viri diuitiarū in manibus suis. Ab increpatione tua Deus Iacob dormitauerūt qui ascenderūt equos. Tu terribilis es, & quis resistet tibi? ex tūc ira tua. De cœlo auditū fecisti iudiciū: terra tremuit & quieuit Cum exurgeret in iudiciū Deus, vt saluos faceret omnes māsuetos terræ. Quoniā cogitatio hominis cōfitebitur tibi: & reliquiæ cogitationis diē festū agent tibi. Vouete & reddite Dño Deo vestro omnes qui in circuitu eius affertis munera Terribili & ei qui aufert spiritū principū: terribili apud omnes reges terræ.

S. CONQVERITVR *de maxima & grauissima adflictione, simul tamen diuina bonitate & misericordia Dei fretus, se consolatur.*

In finem pro Idithun, Psalmus Asaph. LXXVI.

A Voce mea ad Dominum clamaui: voce mea ad Deū, & intendit mihi. In die tribulationis meæ Deum exquisiui, manibus meis nocte cōtra eū: & non sum deceptus. Renuit consolari anima mea, memor fui Dei, & delectatus sum, & exercitatus sum: & defecit spiritus meus. Anticipauerunt vigilias oculi mei: turbatus sum, & non sum locutus. Cogitaui dies antiquos:

B & annos æternos in mente habui. Et meditatus sum nocte cum corde meo: & exercitabar, & scopebā spiritum meum. Nunquid in æternū proiiciet Deus, aut non apponet vt complacitior sit adhuc? Aut in finem misericordiā suam abscindet, à generatione in generationē? Aut obliuiscetur misereri Deus? aut continebit in ira sua misericordias suas? Et di-

C xi, Nunc cœpi: hæc mutatio dexteræ excelsi. Memor fui operum Domini: quia memor ero ab initio mirabiliū tuorum. Et meditabor in omnibus operibus tuis: & in adinuētionibus tuis exercebor. Deus in sancto via tua: quis Deus magnus sicut Deus noster? tu es Deus qui facis mirabilia. Notam fecisti in populis virtutē tuam: redemisti in brachio tuo populū tuum, filios Iacob & Ioseph. Viderunt te aquæ Deus, viderunt te aquæ: & timuerunt, & turbatæ sunt abyssi.

D Multitudo sonitus aquarū: vocem dederūt nubes. Etenim sagittæ tuæ transeunt: vox tonitrui tui in rota. Illuxerunt coruscationes tuæ orbi terræ: commota est & contremuit terra. In mari via tua, & semitæ tuæ in aquis multis: & vestigia tua non cognoscentur. Deduxisti sicut oues populum tuum in manu Moysi & Aaron.

Exod. 14. e

S. CARMEN *est historicum, commemorās opera Dei, informans & docens omnes posteros quid facto sit opus.*

Intellectus Asaph. LXXVII.

A Attendite popule meus legē meam: inclinate aurem vestrā in verba oris mei. Aperiā in parabolis os meum: loquar propositiones ab initio. Quanta audiuimus & cognouimus ea: & patres nostri narrauerunt nobis. Non sunt occultata à filiis eorū in generatione altera, Narrantes laudes Domini, & virtutes eius, & mirabilia eius quæ fecit. Et suscitauit testimonium in Iacob: & legem posuit in Israel. Quanta mandauit patribus nostris nota facere ea filiis suis, vt cognoscat generatio altera. Filii qui nascentur, & exurgent, & narrabunt filiis suis, Vt ponant in Deo spem suam, & non obliuiscantur operum Dei, & mandata eius exquirant. Ne fiant sicut patres eorū, generatio praua & exasperans. Generatio quæ non direxit cor suum, & non est creditus cum Deo spiritus

B eius. Filii Ephrem intendentes & mittentes arcum: conuersi sunt in die belli. Non custodierunt testamentum Dei: & in lege eius noluerunt ambulare. Et obliti sunt benefactorum eius: & mirabilium eius quæ ostendit eis. Coram patribus eorum fecit mirabilia in terra Aegypti: in campo Taneos. Interrupit mare, & perduxit eos: & statuit aquas quasi in vtre. Et deduxit eos in nube diei: & tota nocte in illuminatione ignis. Interrupit petram in eremo: & adaquauit eos velut in abysso multa. Et eduxit aquam de petra: & eduxit tanquam flumina aquas. Et apposuerunt adhuc peccare ei: in iram excitauerunt excelsum in inaquoso. Et tentauerunt Deum in cordibus suis vt peterent escas animabus suis. Et male locuti sunt de Deo: dixerunt, Nunquid pote-

Exod. 14. e *Exod. 13. d* *14. e. f* *Psal. 104. d* *Exod. 17. b* *Nume. 11. a* *Nume. 20. b*

C rit Deus parare mensam in deserto? Quoniam percussit petram, & fluxerunt aquæ, & torrentes inundauerunt: Nunquid & panem poterit dare, aut parare mensam populo suo? Ideo audiuit Dñs, & distulit: & ignis accēsus est in Iacob, & ira Dei ascēdit in Israel: Quia non crediderūt in Deo, nec

Nume. 11. a

spera

speraverunt in salutari eius. Et mandavit nubibus desuper, & ianuas cœli aperuit, Et pluit illis manna ad manducandum, & panem cœli dedit eis. Panem angelorũ manducauit homo: cibaria misit eis in abundantia. Transtulit austrum de cœlo: & induxit in virtute sua Africum. Et pluit super eos sicut puluerẽ carnes: & sicut arenam maris volatilia pennata, Et ceciderunt in medio castrorũ eorum: circa tabernacula eorum. Et manducauerũt & saturati sunt nimis, & desyderium eorum attulit eis: non sunt fraudati à desyderio suo. Adhuc escæ eorũ erant in ore ipsorũ: & ira Dei ascendit super eos. Et occidit pingues eorũ: & electos Israel impediuit. In omnibus his peccauerũt adhuc: & non crediderunt in mirabilibus eius. Et defecerunt in vanitate dies eorum: & anni eorum cum festinatione. Cum occideret eos quærebant eum: & reuertebantur, & diluculo veniebant ad eum. Et rememorati sunt quia Deus adiutor est eorum: & Deus excelsus redemptor eorũ est. Et dilexerunt eũ in ore suo, & lingua sua mentiti sunt ei: Cor autẽ eorum non erat rectum cum eo: nec fideles habiti sunt in testamento eius. Ipse autẽ est misericors, & propitius fiet peccatis eorum: & non disperdet eos. Et abundauit vt auerteret iram suam: & non accẽdit omnem iram suam. Et recordatus est quia caro sunt: spiritus vadens, & non rediens. Quoties exacerbauerunt eum in deserto: in iram cõcitauerunt eum in inaquoso. Et cõuersi sunt, & tẽtauerũt Deum: & sanctũ Israel exacerbauerũt. Non sunt recordati manus eius, die qua redemit eos de manu tribulãtis, Sicut posuit in Aegypto signa sua: & prodigia sua in cãpo Taneos. Et cõuertit in sanguinem flumina eorũ: & imbres eorũ, ne biberent. Misit in eos cynomyiã: & comedit eos: & ranam, & disperdidit eos. Et dedit ærugini fructus eorũ: & labores eorũ locustæ. Et occidit in grãdine vineas eorũ: & moros eorũ in pruina. Et tradidit grãdini iumenta eorũ: & possessionẽ eorum igni. Misit in eos irã indignationis suæ: indignationẽ, & iram, & tribulationẽ: immissiones per angelos malos. Viam fecit semitæ iræ suæ, & non pepercit à morte animabus eorũ: & iumenta eorũ in morte conclusit. Et percussit omne primogenitũ in terra Aegypti: primitias omnis laboris eorũ in tabernaculis Cham. Et abstulit sicut oues populum suum: & perduxit eos tanquã gregẽ in deserto. Et deduxit eos in spe, & non timuerũt: & inimicos eorum operuit mare. Et induxit eos in montẽ sanctificationis suæ, montem quem acquisiuit dextera eius. Et eiecit à facie eorum gentes: & sorte diuisit eis terrã in funiculo distributionis. Et habitare fecit in tabernaculis eorũ tribus Israel. Et tentauerunt, & exacerbauerunt Deum excelsum: & testimonia eius non custodierũt. Et auerterunt se, & non seruauerunt pactũ: quemadmodum patres eorũ, conuersi sunt in arcum prauũ. In iram cõcitauerunt eum in collibus suis: & in sculptilibus suis ad æmulationẽ eum prouocauerunt. Audiuit Deus, & spreuit: & ad nihilum redegit valde Israel. Et repulit tabernaculũ Silo, tabernaculũ suum vbi habitauit in hominibus. Et tradidit in captiuitatẽ virtutẽ eorum: & pulchritudinẽ eorum in manus inimici. Et cõclusit in gladio populũ suũ: & hæreditatem suam spreuit. Iuuenes eorũ comedit ignis: & virgines eorũ non sunt lamẽtatæ. Sacerdotes eorũ in gladio ceciderunt: & viduæ eorũ nõ plorabãtur. Et excitatus est tanquã dormiẽs Dominus: tanquã potẽs crapulatus à vino: Et percussit inimicos suos in posteriora: opprobriũ sempiternum dedit illis. Et repulit tabernaculũ Ioseph: & tribũ Ephraim non elegit. Sed elegit tribum Iuda: montem Sion quem dilexit. Et ædificauit sicut vnicornuũ sanctificiũ suum in terra quam fundauit in secula. Et elegit Dauid seruum suum, & sustulit eum de gregibus ouium: de post fœtantes accepit eum, Pascere Iacob seruum suum, & Israel hæreditatem suam. Et pauit eos in innocentia cordis sui: & in intellectibus manuum suarum deduxit eos.

S. CONQVERVNTVR de tyrãnide & iniuriis Israeli illatis, meritos peccatis se fatẽtur, veniam petunt, & vt finem habeat persequutio. Gratos se fore promittunt.

Psalmus Asaph LXXVIII.

A Deus venerũt gentes in hæreditatẽ tuam, polluerunt templũ sanctũ tuum: posuerunt Ierusalem in pomorum custodiã. Posuerunt morticina seruorum tuorum escas volatilibus cœli: carnes sanctorũ tuorum bestiis terræ. Effuderunt sanguinem eorum tanquam in circuitu Ierusalẽ: & non erat qui sepeliret. B Facti sumus opprobriũ vicinis nostris: subsannatio & illusio his qui in circuitu nostro sunt. Vsquequo Domine irascẽris in finem, accẽdetur velut ignis zelus tuus? Effunde iram tuam in gentes quæ te non nouerũt: & in regna quæ nomen tuum non inuocauerũt: Quia comederunt Iacob: & locũ C eius desolauerunt. Ne memineris iniquitatũ nostrarũ antiquarum, cito anticipent nos misericordiæ tuæ: quia pauperes facti sumus nimis. Adiuua nos Deus salutaris noster: & propter gloriã nominis tui Domine libera nos, & propitius esto peccatis nostris propter nomen tuũ: Ne forte dicant in gentibus, Vbi est Deus eorum? & innotescat in nationibus coram oculis nostris Vltio sanguinis seruorũ tuorum qui qui effusus est: introeat in cõspectu tuo gemitus compedito- D rum. Secundum magnitudinem brachii tui posside filios mortificatorum. Et redde vicinis nostris septuplum in sinu eorum: improperium ipsorum quod exprobrauerunt tibi Domine. Nos autem populus tuus & oues pascuæ tuæ confitebimur tibi in seculum, In generatione & generationem annuntiabimus laudem tuam.

S. ARGVMENTVM eiusdem est cuius præcedẽs. Populus Dei impiis permissus, orat se vindicari, & priora Dei beneficia, sub vineæ allegoria præsenti calamitati collata, ad erigendam spem memorat.

In finem, pro iis qui commutabuntur, testimonium Asaph, Psalmus. LXXIX.

A Qui regis Israel intende: qui deducis velut ouem, Ioseph. Qui sedes super cherubim, manifestare corã Ephraim, Beniamin, & Manasse. Excita potentiã tuam, & veni vt saluos facias nos. Deus conuerte nos: & ostende faciem tuam, & salui erimus. Domine Deus virtutũ, quousq; irasceris super orationẽ ser- B ui tui? Cibabis nos pane lachrymarũ: & potũ dabis nobis in lachrymis in mensura? Posuisti nos in contradictionem vicinis nostris: & inimici nostri subsannauerunt nos. Deus virtutum conuerte nos: & ostẽde faciẽ tuam, & salui erimus. Vineam de Aegypto transtulisti: eiecisti gentes, & plantasti eam. Dux itineris fuisti in conspectu eius: & plantasti radi- C ces eius, & impleuit terram. Operuit montes vmbra eius: & arbusta eius cedros Dei. Extẽdit palmites suos vsq; ad mare: & vsq; ad flumẽ propagines eius. Vt quid destruxisti maceriam eius: & vindemiant eam omnes qui prætergrediũtur viam? Exterminauit eam aper de sylua: & singularis ferus depastus est eam. Deus virtutũ cõuertere: respice de cœlo, & vide, & visita vineam istam. Et perfice eam quam plan- D tauit dextera tua: & super filium hominis quem confirmasti tibi. Incensa igni & suffossa: ab increpatione vultus tui peribunt. Fiat manus tua super virum dexteræ tuæ: & super filium hominis quem confirmasti tibi. Et non discedimus à te: viuificabis nos, & nomen tuum inuocabimus. Domine Deus virtutum conuerte nos: & ostende faciem tuam, & salui erimus.

S. EXHORTATIO est ad gratitudinem pro anni prouentu, simulq; beneficiorum Dei quæ Israeli contulit, commemoratio.

In finem pro torcularibus, Psalmus Asaph, quinta sabbathi. LXXX.

Marginal references: Exod. 16. c; Num. 11. b; Ioan. 6. d; 1. Cor. 10. a; Num. 11. g; Num. 11. g; Exod. 7. d; Exod. 8. f; Exod. 8. a; Exod. 10. c; Exod. 9. a; Exod. 9. c; Exod. 12. d; Exod. 14. c; Iosue 13. b; 1. Reg. 4. a; Iere. 10. d; Esa. 64. d

A EXultate Deo adiutori nostro: iubilate Deo Iacob. Sumite psalmũ, & date tympanum: psalterium iucundũ cum cithara. Buccinate in Neomenia tuba, in insigni die solennitatis vestræ, Quia præceptũ in Israel est, & iudicium Deo Iacob. Testi- *Gen. 41.f* monium in Ioseph posuit illud, cum exiret de terra Aegypti: B linguam quam nõ nouerat audiuit. Diuertit ab oneribus dorsum eius: manus eius in cophino seruierũt. In tribulatione inuocasti me, & liberaui te, exaudiui te in abscondito *Exod. 17.b* tẽpestatis: probaui te apud aquã cõtradictionis. Audi populus meus, & cõtestabor te: Israel si audieris me nõ erit in te Deus recens, neq; adorabis Deum alienũ. Ego enim sum C Dominus Deus tuus qui eduxi te de terra Aegypti: dilata os *Exod. 20.a* *Act. 14.c* *Baruch 3.b* tuũ, & implebo illud. Et non audiuit populus meus vocem meam: & Israel non intendit mihi. Et dimisi eos secundum desyderia cordis eorũ, ibunt in adinuẽtionibus suis. Si po- D pulus meus audisset me: Israel si in viis meis ambulasset: Pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem: & super tribulantes eos misissem manum meam. Inimici Domini mentiti sunt ei: & erit tempus eorũ in secula. Et cibauit eos ex adipe frumenti: & de petra melle saturauit eos.

S. OBIVRGATIO *prauorum iudicum, quos deterret ab iniustitia, minitando pœnam: interim officium eorum describens.*

Psalmus Asaph. LXXXI.

DEus stetit in synagõga deorũ: in medio autem Deos diiudicat. Vsquequo iudicatis iniquitatem: & facies peccatorũ sumitis? Iudicate egeno & pupillo: humilẽ & pauperem iustificate. Eripite pauperem: & egenum de manu peccatoris liberate. Nescierunt neq; intellexerunt, in tenebris ambulant: mouebuntur omnia fundamenta terræ. Ego dixi, Dii estis, & fi- *Ioan. 10.g* lii excelsi omnes. Vos autem sicut homines moriemini: & sicut vnus de principibus cadetis. Surge Deus, iudica terram: quoniam tu hæreditabis in omnibus gentibus.

S. PRECATIO *est, ut Dominus succurrat populo contra tot grauissimos & potentissimos hostes.*

Canticum, Psalmus Asaph. LXXXII.

A DEus quis similis erit tibi? ne taceas, neq; compescaris Deus. Quoniam ecce inimici tui sonuerunt: & qui oderunt te, extulerunt caput. Super populum tuum malignauerunt consilium: & cogitauerũt aduersus sanctos tuos. Dixerunt, Venite, & disperdamus eos de gente: & non memoretur nomen Israel vl- B trà. Quoniam cogitauerũt vnanimiter: simul aduersum te testamentum disposuerunt, tabernacula Idumæorũ & Ismahelitæ. Moab, & Agareni, Gebal, & Ammon, & Amalec: alienigenæ cum habitantibus Tyrum. Etenim Assur vènit *Iudic. 7.f* cum illis: facti sunt in adiutorium filiis Lot. Fac illis sicut *Iudic. 4.d* Madian & Sisaræ: sicut Iabin in torrente Cisson. Disperie C runt in Endor: facti sunt vt stercus terræ. Pone principes eo- *Iudic. 7.g* rum sicut Oreb & Zeb: & Zébee, & Salmana. Omnes principes eorum: qui dixerunt, Hæreditate possideamus sanctuariũ Dei. Deus meus pone illos vt rotam, & sicut stipulam ante faciem venti. Sicut ignis qui comburit syluam, & si- D cut flãma comburens montes: Ita persequêris illos in tempestate tua, & in ira tua turbabis eos. Imple facies eorum ignominia: & quærent nomen tuum Domine. Erubescant & conturbentur in seculũ seculi: & confundantur & pereant. Et cognoscant quia nomen tibi Dominus, tu solus altissimus in omni terra.

S. CONTINET *commendationem ædis dominicæ, quàm tutum sit degere in tabernaculis Domini, & hoc mirè quadrat festus tabernaculorum.*

In finem pro torcularibus filiis Core Psal. LXXXIII.

A QVàm dilecta tabernacula tua Domine virtutũ: concupiscit & deficit anima mea in atria Domini. Cor meũ & caro mea exultauerunt in Deũ viuum. Etenim passer inuènit sibi domum: & B turtur nidum sibi, vbi ponat pullos suos, Altaria tua Domine virtutũ, rex meus & Deus meus. Beati qui habitant in domo tua Domine: in secula seculorum laudabunt te. Beatus vir cuius est auxiliũ abs te: ascensiones in corde suo dis- C posuit, in valle lachrymarũ in loco quem posuit. Etenim benedictionem dabit legislator, ibunt de virtute in virtutem: videbitur Deus Deorum in Sion. Domine Deus virtutũ exaudi orationẽ meam: auribus percipe Deus Iacob. Protector noster aspice Deus, & respice in faciẽ CHRISTI tui: D Quia melior est dies vna in atriis tuis super millia. Elegi abiectus esse in domo Dei mei: magis quàm habitare in tabernaculis peccatorũ. Quia misericordiã & veritatem diligit Deus: gratiam & gloriã dabit Dominus. Non priuabit bonis eos qui ambulant in innocentia: Domine virtutum, beatus homo qui sperat in te.

S. VATICINIVM *est de restitutione Israelis, adeoq; de regno Christi, & pro aduentu eius precatio, cum descriptione felicitatis, quæ omnia plena sunt, ubi illud obtinuerit.*

In finem filiis Core Psalmus. LXXXIIII.

A BEnedixisti Domine terrã tuam: auertisti captiuitatẽ Iacob. Remisisti iniquitatẽ plebis tuæ: operuisti omnia peccata eorum. Mitigasti omnem iram tuam: auertisti ab ira indignationis tuæ. Cõuerte nos Deus salutaris noster: & auerte irã tuam B à nobis. Nunquid in æternum irasceris nobis? aut extendes iram tuam à generatione in generationẽ? Deus tu conuersus viuificabis nos: & plebs tua lætabitur in te. Ostende nobis Domine misericordiã tuam: & salutare tuum da nobis. C Audiam quid loquatur in me Dñs Deus: quoniam loquetur pacem in plebem suam. Et super sanctos suos, & in eos qui cõuertũtur ad cor. Veruntamẽ prope timentes eũ salutare ipsius: vt inhabitet gloria in terra nostra. Misericordia & D veritas obuiauerũt sibi: iustitia & pax osculatæ sunt. Veritas de terra orta est: & iustitia de coelo prospexit. Etenim Dominus dabit benignitatẽ: & terra nostra dabit fructũ suũ. Iustitia ante eum ambulabit: & ponet in via gressus suos.

S. PRECATIO *est, qua orat primum ut innocenter, inde ab hostibus tutus uiuat, simulq; potentiã Dei & bonitatẽ amplißime, cũ sibi tum aliis exhibitã, exhibendamq; memorat. Typus Christi.*

Oratio ipsi Dauid. LXXXV.

A INclina Domine aurẽ tuam, & exaudi me: quoniam inops & pauper sum ego. Custodi animã meã, quoniã sanctus sum: saluũ fac seruũ tuũ Deus meus sperantem in te. Miserere mei Domine, quoniam ad te clamaui tota die: lætifica animam serui tui, quoniã ad te Domine animam meam leuaui. Quoniam tu Domine suauis, & mitis, & multæ misericordiæ o- *Ioel 2.c* B mnibus inuocantibus te. Auribus percipe Domine orationem meam: & intẽde voci deprecationis meæ. In die tribulationis meæ clamaui ad te: quia exaudisti me. Non est similis tui in diis Domine: & non est secundũ opera tua. Omnes gentes quascũq; fecisti, veniẽt, & adorabũt corã te Domine: & glorificabũt nomen tuũ: Quoniã magnus es tu, & C faciens mirabilia: tu es Deus solus. Deduc me Domine in via tua, & ingrediar in veritate tua: lætetur cor meum vt timeat nomẽ tuũ. Confitebor tibi Domine Deus meus in toto corde meo, & glorificabo nomẽ tuũ in æternũ: Quia misericordia tua magna est super me: & eruisti animã meam ex inferno inferiori. Deus iniqui insurrexerunt super me, & synagõga potentiũ quæsierũt animam meam: & non propo D suerunt te in cõspectu suo. Et tu Domine Deus miserator

& miseri

& misericors, patiens & multæ misericordiæ & verax, Respice in me, & miserere mei, da imperiũ tuum puero tuo: & saluum fac filium ancillæ tuæ. Fac mecum signũ in bonũ, vt videant qui oderunt me, & confundantur: quoniã tu Domine adiuuisti me, & consolatus es me.

S. ENCOMIVM *ecclesiæ sub allegoria temporalis Ierusalem.*

Filiis Core Psalmus cantici. LXXXVI.

FVndamenta eius in mõtibus sanctis: diligit portas Sion super omnia tabernacula Iacob. Gloriosa dicta sunt de te ciuitas Dei. Memor ero Raab & Babylonis scientium me. Ecce alienigenæ, & Tyrus, & populus Aethiopum, hi fuerunt illic. Nunquid Sion dicet, Homo, & homo natus est in ea: & ipse fundauit eam Altissimus? Dominus narrabit in scripturis populorum, & principum, horum qui fuerunt in ea. Sicut lætantium omnium, habitatio est in te.

S. QVERIMONIA *multo vehemẽtiß. qua extremis malis, & ut videtur, tam difficiles morbi alicuius, quàm persequutionis ab inimicis, adobrutum, ac tantum non extinctum queritur.*

Canticum Psalmi filiis Core in finẽ pro Maheleth ad respõdendum, intellectus Eman Ezrahitæ. LXXXVII.

A DOmine Deus salutis meæ, in die clamaui & nocte coram te: Intret in conspectu tuo oratio mea: inclina aurẽ tuam ad precẽ meam. Quia repleta est malis anima mea: & vita mea inferno appropinquauit. Aestimatus sum cum descendentibus in lacum: factus sum sicut homo sine adiutorio, inter mortuos liber. Sicut vulnerati dormientes in sepulchris, quorũ non B es memor amplius: & ipsi de manu tua repulsi sunt. Posuerunt me in lacu inferiori: in tenebrosis, & in vmbra mortis. Super me confirmatus est furor tuus: & omnes fluctus tuos induxisti super me. Longe fecisti notos meos à me: posuerunt me abominationem sibi. Traditus sum, & non egrediebar: oculi mei languerũt præ inopia. Clamaui ad te Do C mine tota die: expãdi ad te manus meas. Nunquid mortuis facies mirabilia: aut medici suscitabũt, & confitebuntur tibi? Nunquid narrabit aliquis in sepulchro misericordiã tuam: & veritatem tuam in perditione? Nunquid cognoscentur in tenebris mirabilia tua: & iustitia tua in terra obliuionis? Et ego ad te clamaui: & mane oratio mea præueniet te. Vt D quid Domine repellis orationem meam: auertis faciẽ tuam à me? Pauper sum ego, & in laboribus à iuuentute mea: exaltatus autẽ, humiliatus sum & cõturbatus. In me transierunt iræ tuæ: & terrores tui conturbauerunt me. Circundederũt me sicut aqua: tota die circundederunt me simul. Elongasti à me amicũ & proximũ: & notos meos à miseria.

S. DOCET *omnium seculorum homines, ne in afflictionibus deficiant, sed certa fide fœderi inter Deum & homines icto, tanquã sacræ anchoræ hæreant. Comprehendit promißionem Dauidi factam 2. Reg. 17. Typus Christi.*

Intellectus Ethan Ezrahitæ. LXXXVIII.

A MIsericordias Domini in æternum cantabo. In generatione & generationẽ annuntiabo veritatem tuam in ore meo. Quoniã dixisti, In æternum misericordia ædificabitur in cœlis: præparabitur veritas tua in eis. Disposui testamentũ electis meis, iuraui Dauid seruo meo, Vsq; in æternũ præparabo semen tuum. (2. Reg. 7. c) Et ædificabo in generatione & generationẽ sedem tuam. Confitebũtur cœli mirabilia tua Domine: etenim veritatem tuam in ecclesia sanctorũ. Quoniam quis in nubibus æquabitur Dño, similis erit Deo in filiis Dei? Deus qui glorificatur in concilio sanctorũ: magnus & terribilis su B per omnes qui in circuitu eius sunt. Dñe Deus virtutum, quis similis tibi? potens es Domine, & veritas tua in circuitu tuo. Tu dominaris potestati maris: motum autem fluctuũ eius tu mitigas. Tu humiliasti sicut vulneratũ, superbum: in brachio virtutis tuæ dispersisti inimicos tuos. Tui sunt cœli, & tua est terra, orbem terræ & plenitudinẽ eius tu fundasti: (Gen. 1. a) aquilonẽ & mare tu creasti. Thabor & Hermon in nomine tuo exultabũt: tuum brachiũ cum potẽtia. Firmetur manus tua, & exaltetur dextera tua: iustitia & iudiciũ C præparatio sedis tuæ. Misericordia & veritas præcedent faciem tuam: beatus populus qui scit iubilationẽ. Domine in lumine vultus tui ambulabũt, & in nomine tuo exultabũt tota die, & in iustitia tua exaltabũtur. Quoniã gloria virtutis eorum tu es, & in beneplacito tuo exaltabitur cornu nostrũ. Quia Domini est assumptio nostra, & sancti Israel regis nostri. Tunc locutus es in visione sanctis tuis, & dixisti, Posui adiutoriũ in potente: & exaltaui electum de plebe mea. Inueni Dauid seruũ meum: oleo sancto meo vnxi eũ. (1. Re. 16. c; Act. 13. d) Ma D nus enim mea auxiliabitur ei: & brachiũ meum confortabit eum. Nihil proficiet inimicus in eo: & filius iniquitatis nõ apponet nocere ei. Et concidã à facie ipsius inimicos eius: & odientes eum, in fugam conuertã. Et veritas mea & misericordia mea cum ipso: & in nomine meo exaltabitur cornu eius. Et ponã in mari manũ eius: & in fluminibus dexterã eius. Ipse inuocauit me, Pater meus es tu: Deus meus & susceptor salutis meæ, Et ego primogenitũ ponam illũ: excelsum præ regibus terræ. In æternũ seruabo illi miseri E cordiam meam: & testamentũ meum fidele ipsi. Et ponam in seculũ seculi semen eius: & thronũ eius sicut dies cœli. Si autẽ dereliquerint filii eius legem meam, & in iudiciis meis non ambulauerint, Si iustitias meas prophanauerint, & mãdata mea nõ custodierint: Visitabo in virga iniquitates eorũ, & in verberibus peccata eorũ. Misericordiã autẽ meam non dispergam ab eo, neq; nocebo in veritate mea. Neq; prophanabo testamentũ meum: & quæ procedunt de labiis meis, nõ faciã irrita. Semel iuraui in sancto meo, si Dauid mentiar: (2. Re. 7. d; Ioan. 12. e) semen eius in æternũ manebit. Et thronus eius sicut sol in conspectu meo, & sicut luna perfecta in æternũ: & F testis in cœlo fidelis. Tu verò repulisti & despexisti: distulisti CHRISTVM tuum. Auertisti testamentũ serui tui: prophanasti in terra sanctuariũ eius. (Conqueritur ecclesia se abiectã.) Destruxisti omnes sepes eius: posuisti firmamentũ eius formidinẽ. Diripuerunt eum omnes transeuntes viam: factus est opprobriũ vicinis suis. Exaltasti dexterã deprimentiũ eum: lætificasti omnes inimicos eius. Auertisti adiutoriũ gladii eius: & non es auxiliatus ei in bello. Destruxisti eum ab emundatione: & sedem G eius in terra collisisti. Minorasti dies tẽporis eius: perfudisti eũ confusione. Vsquequo Domine auertis in finẽ: exardescet sicut ignis ira tua? Memorare quæ mea substantia: nunquid enim vane cõstituisti omnes filios hominũ? Quis est homo qui viuet, & non videbit mortẽ: eruet animã suam de manu inferi? Vbi sunt misericordiæ tuæ antiquæ Domine: sicut iurasti Dauid in veritate tua? (2. Reg. 7. c) Memor esto Domine opprobrii seruorũ tuorũ (quod cõtinui in sinu meo) multarum gentiũ, Quod exprobrauerũt inimici tui Domine, quod exprobrauerunt, commutationẽ CHRISTI tui. Benedictus Dominus in æternum: fiat fiat.

ARGVMENTVM *in titulo comprehenditur.*

Oratio Moysi hominis Dei. LXXXIX.

A DOmine, refugiũ factus es nobis à generatione in generationẽ. Priusquã mõtes fierẽt, aut formaretur terra, & orbis: à seculo & in seculum tu es Deus. Ne auertas hominẽ in humilitatem: & dixisti, Cõuertimini filii hominũ. Quoniã mille anni ante oculos tuos, tanquã dies hesterna quę præteriit, Et custodia in nocte: quę pro nihilo habẽtur, eorũ anni erũt. Mane sicut herba transeat, mane floreat & trãseat: vespere decidat, indu B ret, & arescat. Quia defecimus in ira tua, & in furore tuo

turbati

turbati sumus. Posuisti iniquitates nostras in cõspectu tuo: seculum nostrũ in illuminatione vultus tui. Quoniã omnes dies nostri defecerunt: & in ira tua defecimus. Anni nostri sicut aranea meditabuntur: dies annorũ nostrorũ in ipsis, septuaginta anni. Si autẽ in potentatibus octoginta anni: & amplius, eorũ labor & dolor. Quoniã superuenit mãsuetudo, & corripiemur. Quis nouit potestatẽ iræ tuæ, & præ timore tuo iram tuã dinumerare? Dexterã tuã sic notam fac: & eruditos corde in sapientia. Conuertere Domine, vsquequo? & deprecabilis esto super seruos tuos. Repleti sumus mane misericordia tua: & exultauimus & delectati sumus omnibus diebus nostris. Lætati sumus pro diebus quibus nos humiliasti: annis quibus vidimus mala. Respice in seruos tuos, & opera tua: & dirige filios eorũ. Et sit splẽdor Domini Dei nostri super nos, & opera manuũ nostrarum dirige super nos: & opus manuum nostrarum dirige.

Eccli. 18. a (margin)

S. CANIT quàm tutus agat, liberq́; à malis vniuersis, qui Deo sese solida fide commiserit.

Laus cantici Dauid. XC.

A Qui habitat in adiutorio altissimi, in protectione Dei cœli commorabitur. Dicet Domino, Susceptor meus es tu: & refugiũ meũ Deus meus, sperabo in eum. Quoniam ipse liberauit me de laqueo venantium, & à verbo aspero. Scapulis suis obumbrabit tibi: & sub pennis eius sperabis. Scuto circũdabit te veritas eius: nõ timebis à timore nocturno, A sagitta volante in die, à negotio perambulante in tenebris: ab incursu & dæmonio meridiano. Cadent à latere tuo mille, & decẽ millia à dextris tuis: ad te autem non appropinquabit. Veruntamen oculis tuis consyderabis: & retributionẽ peccatorum videbis. Quoniam tu es Domine spes mea: altissimum posuisti refugium tuum. Non accedet ad te malũ, & flagellum non appropinquabit tabernaculo tuo. Quoniam angelis suis mandauit de te: vt custodiant te in omnibus viis tuis. In manibus portabunt te: ne fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Super aspidẽ & basiliscũ ambulabis, & conculcabis leonem & draconem. Quoniam in me sperauit, liberabo eum: protegam eum, quoniam cognouit nomen meum. Clamauit ad me, & ego exaudiã eum: cum ipso sum in tribulatione: eripiam eum, & glorificabo eum. Longitudine dierum replebo eum: & ostendam illi salutare meum.

Matth. 4. a *Luc. 4. b* (margin)

S. SABBATHO esse peculiarem laudandi Deum opportunitatem, cuius amplissimam materiam suppeditant considerata probè opera Domini, quibus suos mirificè adeò fouet eueh itq́;, abijcit autem & perdit impios.

Psalmus cantici in die sabbathi. XCI.

Bonum est confiteri Domino, & psallere nomini tuo altissime: Ad annũtiandũ mane misericordiam tuã, & veritatẽ tuam per noctẽ. In decachordo, psalterio, cũ cantico, in cithara. Quia delectasti me Domine in factura tua: & in operibus manuum tuarũ exultabo. Quàm magnificata sunt opera tua Domine: nimis profundæ factæ sunt cogitationes tuæ. Vir insipiẽs non cognoscet: & stultus nõ intelliget hæc. Cũ exorti fuerint peccatores sicut fœnũ, & apparuerint omnes qui operãtur iniquitatem, Vt intereant in seculum seculi, (tu autem altissimus in æternũ Domine.) Quoniam ecce inimici tui Domine, quoniã ecce inimici tui peribũt: & dispergẽtur omnes qui operãtur iniquitatẽ. Et exaltabitur sicut vnicornis cornu meũ: & senectus mea in misericordia vberi. Et despexit oculus meus inimicos meos: & insurgẽtibus in me malignãtibus, audiet auris mea. Iustus vt palma florebit: sicut cedrus Libani multiplicabitur. Plantati in domo Domini in atriis domus Dei nostri florebũt. Adhuc multiplicabuntur in senecta vberi, & bene patientes erunt: vt annuntiẽt Quoniam rectus Dominus Deus noster: & nõ est iniquitas in eo.

S. CELEBRAT Deũ à potentia, maiestate, sapientia & virtute.

Laus cantici Dauid in die ante sabbathum, quando inhabitata est terra. XCII.

Dominus regnauit, decòrem indutus est: indutus est Dominus fortitudinem, & præcinxit se. Etenim firmauit orbẽ terræ, qui nõ commouebitur. Parata sedes tua Deus ex tunc: à seculo tu es. Eleuauerunt flumina Domine: eleuauerũt flumina vocem suã. Eleuauerũt flumina fluctus suos: à vocibus aquarum multarũ. Mirabiles elationes maris: mirabilis in altis Dominus. Testimonia tua credibilia facta sunt nimis: domum tuã decet sanctitudo Domine in longitudine dierum.

S. IVDICIVM Dei & auxilium implorat contra improbos innocentum & adflictorum oppressores: in primis contra prauos iudices, ad consolationem & confirmationem eorũ qui iam patiuntur.

Psalmus Dauid quarta sabbathi. XCIII.

A Deus vltionum Dominus: Deus vltionũ libere egit. Exaltare qui iudicas terrã: redde retributionem superbis. Vsquequo peccatores Domine, vsquequo peccatores gloriabũtur, Effabuntur & loquentur iniquitatẽ, loquẽtur omnes qui operantur iniustitiã? Populum tuũ Domine humiliauerunt: & hæreditatem tuã vexauerunt. Viduã & aduenã interfecerunt: & B pupillos occiderũt. Et dixerũt, Non videbit Dominus: nec intelliget Deus Iacob. Intelligite insipientes in populo: & stulti, aliquando sapite. Qui plantauit aurem, nõ audiet? aut qui finxit oculũ, nõ consyderat? Qui corripit gentes, nõ arguet, qui docet hominẽ scientiam? Dominus scit cogitationes hominũ quoniam vanæ sunt. Beatus homo quem tu erudieris Domine, & de lege tua docueris eum, Vt mitiges C ei à diebus malis: donec fodiatur peccatori fouea. Quia nõ repellet Dominus plebem suã, & hæreditatẽ suam nõ derelinquet: Quoadusque iustitia conuertatur in iudiciũ: & qui iuxta illam? omnes qui recto sunt corde. Quis consurget mihi aduersus malignantes? aut quis stabit mecum aduersus operantes iniquitatẽ? Nisi quia Dominus adiuuit me: paulominus habitasset in inferno anima mea. Si dicebã, Motus est pes meus: misericordia tua Domine adiuuabat me. D Secundũ multitudinẽ dolorũ meorũ in corde meo, cõsolationes tuæ lætificauerunt animã meã. Nunquid adhæret tibi sedes iniquitatis: qui fingis laborẽ in præcepto? Captabunt in animã iusti, & sanguinẽ innocentẽ condemnabũt. Et factus est mihi Dominus in refugiũ: & Deus meus in adiutoriũ spei meæ. Et reddet illis iniquitatẽ ipsorum: & in malitia eorum disperdet eos: disperdet illos Dominus Deus noster.

Beatus quẽ docet De⁹. (margin)

Solus Deus adiutor & saluator. (margin)

S. EXHORTATVR ad laudes diuinas, sed adiuncta obedientia Dei, quæ si desit, vana esse omnia externa.

Laus cantici ipsi Dauid. XCIIII.

Venite, exultemus Domino, iubilemus Deo salutari nostro: Præoccupemus faciem eius in cõfessione: & in psalmis iubilemus ei. Quoniam Deus magnus Dominus: & rex magnus super omnes deos. Quia in manu eius sunt fines terræ: & altitudines montium ipsius sunt. Quoniam ipsius est mare, & ipse fecit illud: & siccam manus eius formauerunt. Venite, adoremus, & procidamus, & ploremus ante Dominum qui fecit nos: quia ipse est Dominus Deus noster. Et nos populus pascuæ eius: & oues manus eius. Hodie si vocẽ eius audieritis, nolite obdurare corda vestra Sicut in irritatione secundum diem tentationis in deserto, Vbi tentauerunt me patres vestri: probauerunt & viderunt opera mea. Quadraginta annis offensus fui generationi illi: & dixi, Semper hi

Adorare Deum. (margin)

Hebr. 3. b (margin)

Heb. 4.a errant corde. Et isti non cognouerunt vias meas: vt iuraui in ira mea, Si introibunt in requiem meam.

S. INVITAT *ad laudem Dei cunctas creaturas, propterea quòd ipse iam, utiq; per Christũ suum, regnet, unde non homines modò, sed uniuersæ creaturæ restituuntur. Vaticinium est de regno Christi.*

1. Par. 16.c Canticum Dauid quando domus ædificabatur post captiuitatem. XCV.

Eccl. 43.d Cantate Domino canticũ nouũ: cantate Domino omnis terra. Cantate Domino, & benedicite nomini eius: annuntiate de die in diem salutare eius. Annuntiate inter gentes gloriam eius: in omnibus populis mirabilia eius. Quoniam magnus Dominus, & laudabilis nimis: terribilis est super omnes deos. Quoniam omnes dii gentium dæmonia: Dominus autem cœlos fecit. Confessio & pulchritudo in cõspectu eius: sanctimonia & magnificentia in sanctificatione eius. Afferte Domino patriæ gentium, afferte Domino gloriam & honorem: afferte Domino gloriam nomini eius. Tollite hostias, & introite in atria eius: adorate Dominum in atrio sancto eius. Commoueatur à facie eius vniuersa terra: dicite in gentibus quia Dominus regnauit. Etenim correxit orbem terræ qui non commouebitur: iudicabit populos in æquitate. Lætentur cœli & exultet terra, cõmoueatur mare & plenitudo eius: gaudebunt campi, & omnia quæ in eis sunt: Tunc exultabũt omnia ligna syluarum à facie Domini quia venit: quoniam venit iudicare terram. Iudicabit orbẽ terræ in æquitate, & populos in veritate sua.

S. ET *hic de regno Christi uaticinium canit, quo Deus potentiam suam mirificè in salutem suorum, & deiectionem hostium, atque uanarũ superstitionũ, exeruit, ad cuius agnitionẽ simul hortatur.*

Huic Dauid quando terra eius restituta est. XCVI.

Dominus regnauit, exultet terra: lætentur insulæ multæ. Nubes & caligo in circuitu eius: iustitia & iudicium correctio sedis eius. Ignis ante ipsum præcedet: & inflãmabit in circuitu inimicos eius. *Iudiciũ extremum.* Alluxerunt fulgura eius orbi terræ: vidit, & commota est terra. Montes sicut cera fluxerunt à facie Domini: à facie Domini omnis terra. Annuntiauerunt cœli iustitiam eius: & viderunt omnes populi gloriã eius. *Exo. 20.a* Confundantur omnes qui adorant sculptilia: & qui gloriantur in simulachris suis. *Leuit. 26.a* *Deut. 5.a* *Heb. 1.c* Adorate eum omnes angeli eius: audiuit, & læta est Sion. Et exultauerunt filiæ Iudæ propter iudicia tua Domine: Quoniã tu Dominus altissimus super omnẽ terram, nimis exaltatus es super omnes deos. *Amos 5.d* *Rom. 12.b* Qui diligitis Dominum odite malum: custodit Dominus animas sanctorum suorum, de manu peccatoris liberabit eos. Lux orta est iusto: & rectis corde lætitia. Lætamini iusti in Domino: & confitemini memoriæ sanctificationis eius.

IDEM *argumentum cum duobus superioribus.*

Psalmus ipsi Dauid. XCVII.

Cantate Domino canticum nouum: quia mirabilia fecit. Saluauit sibi dextera eius: & brachiũ sanctũ eius. *Esa. 52.c. & 63.b* Notũ fecit Dominus salutare suũ: in cõspectu gentiũ reuelauit iustitiã suã. Recordatus est misericordiæ suæ, & veritatis suæ domui Israel. Viderũt omnes termini terræ salutare Dei nostri. Iubilate Deo omnis terra: cantate, & exultate, & psallite. Psallite Domino in cithara, in cithara & voce psalmi: in tubis ductilibus, & voce tubæ corneæ. Iubilate in conspectu regis Domini: moueatur mare & plenitudo eius: orbis terrarũ, & qui habitãt in eo. Flumina plaudẽt manu, simul mõtes exultabunt à cõspectu Domini: quoniã venit iudicare terram. Iudicabit orbem terrarũ in iustitia, & populos in æquitate.

S. FERE *idem cum superioribus, canit potentiã & bonitatem Dei per arcam fœderis olim repræsentatã, plenius autem per Christum, hinc ad colendum eum & prædicandum inuitat.*

Psalmus ipsi Dauid. XCVIII.

Dominus regnauit, irascantur populi: qui sedet super cherubim, moueatur terra. Dominus in Sion magnus: & excelsus super omnes populos. Confiteantur nomini tuo magno, quoniã terribile & sanctum est: & honor regis iudicium diligit. Tu parasti directiones: iudicium & iustitiam in Iacob tu fecisti. Exaltate Dominum Deum nostrum, & adorate scabellum pedum eius: quoniam sanctũ est. Moyses & Aaron in sacerdotibus eius: & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius: Inuocabãt Dominũ, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos. Custodiebãt testimonia eius, & præceptũ quod dedit illis. Domine Deus noster tu exaudiebas eos: Deus tu propitius fuisti eis, & vlciscẽs in omnes adinuẽtiones eorũ. Exaltate Dominũ Deũ nostrũ, & adorate in mõte sancto eius: quoniã sanctus Dominus Deus noster.

S. INVITAT *homines, ut magno studio Deũ laudent, cõueniantq; in cœtum sacrum, idq; præcipue diebus festis.*

Psalmus in confessione. XCIX.

Iubilate Deo omnis terra: seruite Domino in lætitia. Introite in conspectu eius in exultatione. Scitote quoniam Dominus ipse est Deus: ipse fecit nos, & non ipsi nos, Populus eius & oues pascuæ eius: introite portas eius in cõfessione, atria eius in hymnis: confitemini illi, Laudate nomen eius: quoniam suauis est Dominus, in æternum misericordia eius, & vsque in generatione & generationem veritas eius.

S. OFFICIO *pij sanctiq; principis functurũ se pollicetur, nempe se uicturũ innocẽter, & malos oppressurũ, & bonos euecturũ.*

Psalmus ipsi Dauid. C.

Misericordiam & iudiciũ cantabo tibi Domine. Psallam, & intelligã in via immaculata quando venies ad me. Perambulabã in innocentia cordis mei, in medio domus meæ. Non proponebam ante oculos meos rem iniustã: facientes præuaricationes odiui. Non adhæsit mihi cor prauum: declinantẽ à me malignũ nõ cognoscebã. Detrahentẽ secretò proximo suo hunc persequebar. Superbo oculo & insatiabili corde cum hoc non edebã. Oculi mei ad fideles terræ, vt sedeãt mecũ: ambulans in via immaculata, hic mihi ministrabat. Non habitabit in medio domus meæ qui facit superbiã: qui loquitur iniqua, nõ direxit in cõspectu oculorũ meorũ. In matutino interficiebam omnes peccatores terræ: vt disperderem de ciuitate Domini omnes operantes iniquitates.

S. QVERIMONIA *est populi Dei ad extremum afflicti, siue per Babylonios, siue per Antiochum, siue per alium hostẽ, præcantis simul ut Deus opem ferat. Altiori autem sensu accommodatur Christo & ecclesiæ.*

Oratio pauperis cum anxius fuerit, & coram Domino effuderit precem suam. CI.

A Domine exaudi orationẽ meam: & clamor meus ad te veniat. Nõ auertas faciẽ tuã à me: in quacunq; die tribulor, inclina ad me aurẽ tuam. In quacũq; die inuocauero te, velociter exaudi me. Quia defecerũt sicut fumus dies mei: & ossa mea sicut cremiũ aruerũt. Percussus sum vt fœnũ, & aruit cor meũ: quia oblitus sum comedere panẽ meũ. A voce gemitus mei adhæsit os meũ carni meæ. B Similis factus sum pellicano solitudinis: factus sum sicut nycticorax in domicilio. Vigilaui, & factus sum sicut passer solitarius in tecto. Tota die exprobrabant mihi inimici mei: & qui laudabãt me, aduersum me iurabant.

iurabant. Quia cinerē tāquā panē mādncabā, & potū meū cū fletu miscebā. A facie iræ indignationis tuæ: quia eleuās allisisti me. Dies mei sicut vmbra declinauerūt: & ego sicut C fœnū arui. Tu autē Domine in æternū permanes: & memoriale tuū in generationē & generationē. Tu exurgēs Domine misereberis Sion: quia tēpus miserēdi eius, quia venit tempus. Quoniā placuerūt seruis tuis lapides eius: & terræ eius miserebūtur. Et timebūt gentes nomē tuum Domine, & omnes reges terræ gloriā tuam. Quia ædificauit Dominus Sion: & videbitur in gloria sua. Respexit in orationē humilium: & nō spreuit precē eorū. Scribātur hæc in generatione altera: & populus qui creabitur laudabit Dominū. Quia prospexit de excelso sancto suo, Dominus de cœlo in terram aspexit: Vt audiret gemitus compeditorū, vt solueret filios interēptorū: Vt annuntiēt in Sion nomē Domini, & laudē D eius in Ierusalem, In cōueniēdo populos in vnū, & reges vt seruiāt Domino. Respōdit ei in via virtutis suæ, Paucitatē dierum meorū nūtia mihi. Ne reuoces me in dimidio dierum meorū: in generatione & generationē anni tui. Initio tu Domine terrā fundasti: & opera manuū tuarū sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autē permanes: & omnes sicut vestimētum veterascēt. Et sicut opertoriū mutabis eos, & mutabuntur: tu autē idem ipse es, & anni tui nō deficient. Filii seruorum tuorum habitabunt: & semen eorum in seculum dirigetur.

Heb. 1. c. d

S. GRATA & amplissima commemoratione prædicat David beneficia Domini tū in omnes homines tū in se peculiariter collata.

Ipsi David. CII.

A Benedic anima mea Domino: & omnia quæ intra me sunt nomini sancto eius. Benedic anima mea Domino: & noli obliuisci omnes retributiones eius. Qui propitiatur omnibus iniquitatibus tuis: qui sanat omnes infirmitates tuas. Qui redimit de interitu vitā tuā: qui coronat te in misericordia & miserationibus. Qui replet in bonis desyderiū tuū: renouabitur vt aquilæ iuuētus tua. Faciēs misericordias Dominus: & iudi- B ciū omnibus iniuriā patiētibus. Notas fecit vias suas Moysi, filiis Israel volūtates suas. Miserator & misericors Dominus: lōganimis & multū misericors. Nō in perpetuū irascetur: neq; in æternū cōminabitur. Nō secūdū peccata nostra fecit nobis: neq; secūdū iniquitates nostras retribuit nobis. Quoniā secūdū altitudinē cœli à terra: corroborauit misericordiā suā super timētes se. Quātū distat ortus ab occidē- C te: lōge fecit à nobis iniquitates nostras. Quomodo miseretur pater filiorū, misertus est Dominus timētibus se: quoniā ipse cognouit figmentū nostrū. Recordatus est quoniā puluis sumus, homo sicut fœnū: dies eius tāquā flos agri sic efflorebit. Quoniā spiritus pertrāsibit in illo, & non subsistet: & nō cognoscet amplius locū suū. Misericordia autē Domini ab æterno, & vsq; in æternū super timētes eū. Et iusti- D tia illius in filios filiorū: his qui seruāt testamētum eius, Et memores sunt mādatorū ipsius ad faciendū ea. Dominus in cœlo parauit sedē suā: & regnū ipsius omnibus dominabitur. Benedicite Domino omnes angeli eius: potentes virtute, faciētes verbū illius, ad audiēdā vocē sermonū eius. Benedicite Domino omnes virtutes eius: ministri eius qui facitis voluntatem eius. Benedicite Domino omnia opera eius: in omni loco dominationis eius benedic anima mea Domino.

Num. 14. c

S. ENCOMIUM Dei sumptū ex libris Mosis de rerum origine, ut sapientia & potentia, & bonitate summa mundi opificium fabrefecerit in usus hominum.

Ipsi David. CIII.

A Benedic anima mea Domino: Domine Deus meus magnificatus es vehemēter. Confessionē & decorē induisti: amictus lumine sicut vestimēto. Extendens cœlū sicut pellē: qui tegis aquis superiora eius. Qui ponis nubē ascensum tuū: qui ambulas super pennas ventorum. Qui facis angelos tuos spiritus: & ministros tuos ignē vrentē. Qui fundasti terrā super stabilitatem suā: non inclinabitur in seculū seculi. Abyssus sicut vestimentū amictus eius: super montes stabunt aquæ. Ab increpatione tua fugiēt: à voce tonitrui tui formidabūt. Ascendunt mōtes, & descendūt campi in locū quē fundasti eis. B Terminū posuisti quē non transgredientur: neq; conuertentur operire terram. Qui emittis fontes in conuallibus: inter medium montiū pertransibunt aquæ. Potabunt omnes bestiæ agri: expectabunt onagri in siti sua. Super ea volucres cœli habitabunt: de medio petrarū dabunt voces. Rigans montes de superioribus suis: de fructu operū tuorum satiabitur terra: Producens fœnū iumentis: & herbam seruituti hominum, Vt educas panē de terra: & vinum lætificet cor hominis: Vt exhilaret faciē in oleo: & panis cor hominis cō- C firmet. Saturabūtur ligna campi, & cedri Libani quas plantauit: illic passeres nidificabunt. Herodii domus dux est eorum, montes excelsi ceruis: petra refugiū herinaciis. Fecit lunam in tempora: sol cognouit occasum suū. Posuisti tenebras, & facta est nox: in ipsa pertransibunt omnes bestiæ syluæ, Catuli leonū rugientes vt rapiant, & quærant à Deo escam sibi. Ortus est sol, & congregati sunt: & in cubilibus suis collocabuntur. Exibit homo ad opus suū: & ad operationē suam vsq; ad vesperam. Quàm magnificata sunt opera tua Domine? omnia in sapientia fecisti: impleta est terra possessione tua. Hoc mare magnū, & spatiosum manibus: D illic reptilia quorū nō est numerus. Animalia pusilla cū magnis: illic naues pertrāsibūt. Draco iste quē formasti ad illudendum ei: omnia à te expectāt, vt des illis escam in tempore. Dante te illis, colligēt: te aperiente manū tuā, omnia implebuntur bonitate. Auertente autē te faciē, turbabuntur: auferes spiritū eorum, & deficient, & in puluerē suū reuertētur. Emitte spiritū tuum, & creabuntur: & renouabis faciem terræ. Sit gloria Domini in seculū: lætabitur Dominus in operibus suis. Qui respicit terrā, & facit eā tremere: qui tangit mōtes & fumigāt. Cātabo Domino in vita mea: psallā Deo meo quādiu sum. Iucūdū sit ei eloquiū meum: ego verò delectabor in Domino. Deficiēt peccatores à terra, & iniqui, ita vt non sint: benedic anima mea Domino.

Heb. 1. e — Terrestriū creatio. — Marinorū creatio.

S. HYMNUS est continens Dei laudes & gratiarum actionem pro beneficiis quæ contulit in Israelitas ab eo tempore quo Abrahamum delegit amicū, usq; ad tempus illud quo terram promissam tradidit possidendam.

Halleluia. CIIII.

A Confitemini Domino, & inuocate nomen eius: annuntiate inter gētes opera eius. Cantate ei, & psallite ei: narrate omnia mirabilia eius. Laudamini in nomine sancto eius: lætetur cor quærentium Dominū. Quærite Dominū, & cōfirmamini: quærite faciē eius semper. Memētote mirabiliū eius quæ fecit: prodigia eius & iudicia oris eius, Semē Abrahā, serui eius: filii Iacob electi eius. Ipse Dominus Deus noster, in vniuersa terra iudicia eius. Memor fuit in seculū testamēti sui verbi quod mandauit in mille generationes: Quod disposuit ad Abraham: & iuramēti sui ad Isaac: Et statuit illud Iacob in præceptum: & Israel in testamentū æternum, Dicens, Tibi da- B bo terram Chanáan: funiculum hæreditatis vestræ. Cum essent numero breui: paucissimi, & incolæ eius: Et pertrāsierunt de gente in gentē: & de regno ad populū alterum. Non reliquit hominē nocere eis: & corripuit pro eis reges, Nolite tangere christos meos & in prophetis meis nolite malignari. Et vocauit famem super terram: & omne firmamentum panis contriuit. Misit ante eos virum: in seruum venundatus est Ioseph. Humiliauerunt in compedibus pedes eius, ferrum pertransiit animam eius, donec veniret verbum

1. Par. 16. Esa. 12. — *Ge. 12. c. d* — Dei erga fideles suos cura. — *1. Para. 16. c. d.* — *4. R. 1 c* — *Gen. 37. f. 39. d*

[41.b] eius. Eloquium Domini inflammauit eum: misit rex, & [41.a] soluit eum: princeps populorum, & dimisit eum. Constituit eum Dominum domus suæ, & principem omnis possessionis suæ: Vt erudiret principes eius sicut semetipsum, & [46.a.] senes eius prudentiam doceret. Et intrauit Israel in Aegyptum, & Iacob accola fuit in terra Cham. Et auxit populum suum vehementer: & firmauit eum super inimicos eius. Conuertit cor eorum vt audirent populum eius: & dolum [Exo. 1.b.c] facerent in seruos eius. Misit Moysen seruũ suum: Aaron [3.c.4.d.e.] quem elegit ipsum. Posuit in eis verba signorum suorum: [7.a] & prodigiorum in terra Cham. Misit tenebras, & obscura[10.f]uit: & nõ exacerbauit sermones suos. Conuertit aquas eo[7.d]rum in sanguinem: & occidit pisces eorum. Edidit terra [8.b] [8 & 9] eorum ranas in penetralibus regũ ipsorum. Dixit, & venit cynomyia, & cinifes in omnibus finibus eorum. Posuit pluuias eorũ grandinem: ignem comburentem in terra ipsorum. Et percussit vineas eorum & ficulneas eorũ: & con[10.c.d.]triuit lignum finium eorũ. Dixit, & venit locusta & brucus, cuius non erat numerus: Et comedit omne fœnum in terra eorum: & comedit omnem fructum terræ eorum. Et per[Exo. 12.d]cussit omne primogenitum in terra eorum: primitias omnis [13.d] laboris eorum. Et eduxit eos cum argento & auro: & non erat in tribubus eorum infirmus. Lætata est Aegyptus in profectione eorũ: quia incubuit timor eorũ super eos. Ex[Exo. 13.d]pandit nubẽ in protectionẽ eorum: & ignẽ vt luceret eis per [Psal. 77.c] noctem. Petierunt, & venit coturnix: & pane cœli saturauit [Exo. 16.c] eos. Dirupit petram, & fluxerũt aquæ: abierũt in sicco flu[Num. 20.c]mina: Quoniã memor fuit verbi sancti sui quod habuit ad [Ge. 22.c.d] Abraham puerũ suum. Et eduxit populũ suum in exultatio[Iosue 3.d]ne: & electos suos in lætitia. Et dedit illis regiones gentiũ: & labores populorum possederunt: Vt custodiant iustificationes eius: & legem eius exquirant.

S. HYMNVS, ut apparet, scriptus in captiuitate Babylonica, Dei laudes complectitur, præsertim à iustitia sanctißima petitas: addita precatiuncula, ut dignetur Israëlem reducere in patriam.

Halleluia, Halleluia. CV.

Confitemini Domino quoniã bonus: quoniam [Iudith 13.c] in seculũ misericordia eius. Quis loquetur po[Eccl. 43.d]tẽtias Domini: auditas faciet omnes laudes eius? Beati qui custodiũt iudicium: & faciunt iustitiã in omni tempore. Memento nostri Domine in beneplacito populi tui: visita nos in salutari tuo: Ad videndum in bonitate electorum tuorum: ad lætandum in lætitia gentis [Iudith 7.d] tuæ: vt lauderis cum hæreditate tua. Peccauimus cum patribus nostris: iniuste egimus, iniquitatem fecimus. Patres nostri in Aegypto non intellexerunt mirabilia tua: non fuerunt memores multitudinis misericordiæ tuæ. Et irritauerunt ascendentes in mare, Mare rubrũ. Et saluauit eos propter nomen suum: vt notam faceret potentiam suam. Et [Exo. 14.c] increpuit Mare rubrum, & exiccatum est: & deduxit eos in abyssis sicut in deserto. Et saluauit eos de manu odientiũ: [Exo. 14.g] & redemit eos de manu inimici. Et operuit aqua tribulantes eos: vnus ex eis non remansit. Et crediderunt verbis eius: & laudauerunt laudem eius. Cito fecerunt, obliti sunt operum eius: & non sustinuerunt consilium eius. Et concupierunt concupiscentiã in deserto: & tentauerũt Deum in [Exo. 17.a] [Num. 11.g] inaquoso: Et dedit eis petitionem ipsorum: & misit saturitatem in animas eorum. Et irritauerunt Moysen in ca[Num. 16.e]stris: Aaron sanctum Domini. Aperta est terra, & deglutiuit Dathan: & operuit super congregationem Abiron. Et exarsit ignis in synagóga eorum: flamma combussit pecca[Exo. 32.a]tores. Et fecerũt vitulum in Horeb: & adorauerũt sculptile. Et mutauerunt gloriã suam in similitudinẽ vituli comedentis fœnum. Obliti sunt Deum qui saluauit eos, qui fecit magnalia in Aegypto, mirabilia in terra Cham: terribilia in [Exo 32.e] Mari rubro. Et dixit vt disperderet eos: si non Moyses electus eius stetisset in cõfractione in conspectu eius, Vt auerteret irã eius ne disperderet eos. & pro nihilo habuerunt terram desyderabilẽ: Non crediderunt verbo eius, & murmurauerunt in tabernaculis suis: nõ exaudierunt vocẽ Domini. Et eleuauit manum suam super eos: vt prosterneret eos in [Num. 14.e] deserto, Et vt deiiceret semen eorũ in nationibus, & disperderet eos in regionibus. Et initiati sunt Beelphegor: & comederunt sacrificia mortuorũ. Et irritauerunt eũ in adinuentionibus suis: & multiplicata est in eis ruina. Et stetit [Num. 25.b] Phinees, & placauit: & cessauit quassatio. Et reputatũ est ei in iustitiam in generatione & generationẽ, vsq; in sempiternum. Et irritauerunt eum ad aquas cõtradictionis: & vexa[Num. 20.a]tus est Moyses propter eos, quia exacerbauerũt spiritũ eius. Et distinxit in labiis suis, nõ disperdiderunt gentes quas dixit Dominus illis. Et commisti sunt inter gentes, & didicerunt opera eorũ, & seruierunt sculptilibus eorũ: & factum est illis in scandalum. Et immolauerũt filios suos, & filias suas dæmoniis. Et effuderunt sanguinẽ innocentẽ, sanguinẽ filiorum suorum & filiarum suarum, quas sacrificauerunt sculptilibus Chanáan. Et infecta est terra in sanguinibus, & contaminata est in operibus eorũ: & fornicati sunt in adinuentionibus suis. Et iratus est furore Dominus in populũ suum: & abominatus est hæreditatẽ suam. Et tradidit eos in manus gentium: & dominati sunt eorum qui oderunt eos. Et tribulauerunt eos inimici eorum, & humiliati sunt sub manibus eorum: sæpe liberauit eos. Ipsi autem exacerbauerunt eum in consilio suo: & humiliati sunt in iniquitatibus suis. Et vidit cum tribularentur: & audiuit orationem eorũ. Et memor fuit testamenti sui: & pœnituit eum secundum mul[Deut. 30.a]titudinem misericordiæ suæ. Et dedit eos in misericordias: in conspectu omnium qui ceperant eos. Saluos nos fac Domine Deus noster: & congrega nos de nationibus: Vt confiteamur nomini sancto tuo: & gloriemur in laude tua. Benedictus Dominus Deus Israel à seculo & vsque in seculum: & dicet omnis populus, Fiat fiat.

S. HYMNVS Dei præconium continet cuius prouidentia & consilio cuncta geruntur, ut nihil sit fortuitũ, quiq; præsentẽ opem fert hominibus sẽ inuocãtibus, quocũq; in discrimine uersentur.

Halleluia. CVI.

Confitemini Domino quoniam bonus: quoniam [Iudith 13.c] in seculũ misericordia eius. Dicant qui redempti sunt à Domino, quos redemit de manu inimici: & de regionibus cõgregauit eos A solis ortu & occasu, ab aquilone & mari. Errauerunt in solitudine in inaquoso: viam ciuitatis habitaculi non inuenerunt, Esurientes & sitientes: anima eorum in ipsis defecit. Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: & de necessitatibus eorum eripuit eos. Et deduxit eos in viam rectam: vt irent in ciuitatem habitationis. Confiteantur Domino misericordiæ eius: & mirabilia eius filiis hominum. Quia satiauit animam inanem: & animam esurientẽ satiauit bonis, Sedentes in tenebris & in vmbra mortis: vinctos in mendicitate & ferro: Quia exacerbauerunt eloquia Dei: & consilium Altissimi irritauerunt. Et humiliatũ est in laboribus cor eorũ: infirmati sunt, nec fuit qui adiuuaret. Et clamauerunt ad Dominũ cum tribularentur: & de necessitatibus eorũ liberauit eos. Et eduxit eos de tenebris & vmbra mortis: & vincula eorũ dirupit. Confiteantur Domino misericordiæ eius: & mirabilia eius filiis hominũ. Quia cõtriuit portas æreas: & vectes ferreos confregit. Suscepit eos de via iniquitatis eorum: propter iniustitias enim suas humiliati sunt. Omnem escam abominata est anima eorum: & appropinquauerunt vsque ad portas mortis. Et clamauerunt ad Dominum cum tribularentur: & de necessitatibus eorum liberauit eos. Misit verbum suum, & sanauit eos: & eripuit eos de interitionibus eorũ. Confiteantur Domino misericordiæ

misericordiæ eius: & mirabilia eius filiis hominum: Et sacrificent sacrificium laudis: & annuntiẽt opera eius in exultatione. Qui descendunt mare in nauibus, facientes operatio C nẽ in aquis multis, Ipsi viderũt opera Domini, & mirabilia eius in profundo. Dixit, & stetit spiritus procellæ: & exaltati sunt fluctus eius. Ascendũt vsq; ad cœlos, & descẽdunt vsq; ad abyssos: anima eorum in malis tabescebat. Turbati sunt & moti sunt sicut ebrius: & omnis sapientia eorũ deuorata est. Et clamauerũt ad Dominũ cũ tribularẽtur: & de necessitatibus eorũ eduxit eos. Et statuit procellã eius in auram: & siluerunt fluctus eius. Et lætati sunt quia siluerũt: & deduxit eos in portũ voluntatis eorũ. Confiteãtur Domino misericordiæ eius: & mirabilia eius filiis hominũ: Et exaltẽt eũ in ecclesia plebis: & in cathedra seniorũ laudẽt eum. Posuit flumina in desertũ: & exitus aquarũ in sitim: Terrã fructife D ram in salsuginẽ, à malitia inhabitãtiũ in ea. Posuit desertũ in stagna aquarũ: & terrã sine aqua in exitus aquarũ. Et collocauit illic esuriẽtes: & constituerunt ciuitatẽ habitationis. Et seminauerũt agros, & plantauerũt vineas: & fecerunt fructũ natiuitatis. Et benedixit eis, & multiplicati sunt nimis: & iumenta eorũ non minorauit. Et pauci facti sunt, & vexati sunt à tribulatione malorum & dolore. Effusa est contentio super principes: & errare fecit eos in inuio, & non in via. Et adiuuit pauperem de inopia: & posuit sicut oues fa- *Iob 22.c* milias. Videbunt recti & lætabuntur: & omnis iniquitas oppilabit os suum. Quis sapiens, & custodiet hæc? & intelliget misericordias Domini?

S. GRATIARVM *actio pro liberatione à furore Saulis in spelunca Odollam. Ominatur interim se regem fore, ut Dominus pollicitus est.*

Canticum Psalmus Dauid. CVII.

Psalmus Christi est & Christianorum, vt vides ex Psal. 56. & 59. ex quib' est hic cõpositus.

PAratum cor meum Deus, paratum cor meum: cantabo & psallã in gloria mea. Exurge gloria mea, exurge psalterium & cithara: exurgam diluculo. Confitebor tibi in populis Domine, & psallam tibi in nationibus. Quia magna est super cœlos misericordia tua: & vsque ad nubes veritas tua. Exaltare super cœlos Deus, & super omnem terram gloria tua: vt liberentur dilecti tui. Saluum fac dextera tua, & exaudi me: Deus locutus est in sancto suo. Exultabo, & diuidam Sichimam: & conuallem tabernaculorum dimetiar. Meus est Galaad, & meus est Manasses: & Ephráim fortitudo capitis mei. Iuda rex meus: Moab lebes spei meæ. In Idumæam extendam calceamentũ meũ: mihi alienigenæ amici facti sunt. Quis deducet me in ciuitatẽ munitam? quis deducet me vsque in Idumæam? Nónne tu Deus qui repulisti nos? & non exibis, Deus, in virtutibus nostris? Da nobis auxilium de tribulatione: quia vana salus hominis. In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilum deducet inimicos nostros.

S. PRECATIO *Dauidis est, ut Deus oppresso grege Saulino, nempe Doeg, & alys improbis, eum periculis undiq; prementibus eripiat.*

In finem, Psalmus Dauid. CVIII.

A DEus laudem meã ne tacueris: quia os peccatoris & os dolosi super me apertũ est. Locuti sunt aduersum me lingua dolosa, & sermonibus odii circundederunt me, & expugnauerũt me gratis. Pro eo vt me diligerent, detrahebãt mihi: ego autẽ orabam. Et posuerunt aduersum me mala pro bonis, & odium pro dilectione mea. Constitue super eum peccatorem: & diabolus stet à dextris eius. Cũ iudicatur, exeat condemnatus: B & oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies eius pauci, & episcopatũ eius accipiat alter. Fiant filii eius orphani, & vxor eius vidua. Nutantes transferantur filii eius, & mendicent, & eiiciantur de habitationibus suis. Scrutetur fœnerator *Ioan. 17.c Act. 1.d*

omnem substantiã eius: & diripiant alieni labores eius. Nõ sit illi adiutor: nec sit qui misereatur pupillis eius. Fiãt nati eius in interitum: in generatione vna deleatur nomen eius. In memoriam redeat iniquitas patrũ eius in conspectu Domini, & peccatũ matris eius nõ deleatur. Fiant cõtra Dominum semper, & dispereat de terra memoria eorũ: pro eo quòd non est recordatus facere misericordiã. Et persecutus est hominem inopem & mendicũ, & compunctũ corde C mortificare. Et dilexit maledictionẽ, & veniet ei: & noluit benedictionẽ, & elongabitur ab eo. Et induit maledictionẽ sicut vestimentum, & intrauit sicut aqua in interiora eius, & sicut oleum in ossibus eius. Fiat ei sicut vestimentum quo operitur: & sicut zona qua semper præcingitur. Hoc opus eorum qui detrahunt mihi apud Dominũ: & qui loquuntur mala aduersus animã meam. Et tu Domine, Domine, fac mecum propter nomẽ tuũ: quia suauis est misericordia tua. Libera me, quia egenus & pauper ego sum: & cor meũ conturbatum est intra me. Sicut vmbra cum declinat, ablatus sum: & excussus sum sicut locustæ. Genua mea infirmata D sunt à ieiunio: & caro mea immutata est propter oleũ. Et ego factus sum opprobriũ illis: viderũt me, & mouerunt capita sua. Adiuua me Domine Deus meus: saluũ me fac secundum misericordiã tuam. Et sciant quia manus tua hæc: & tu domine fecisti eam. Maledicent illi, & tu benedices: qui insurgũt in me, cõfundantur: seruus autẽ tuus lætabitur. Induantur qui detrahũt mihi, pudore: & operiãtur sicut diploide confusione sua. Confitebor Domino nimis in ore meo: & in medio multorũ laudabõ eũ. Quia astitit à dextris pauperis: vt saluã faceret à persequentibus animam meã.

S. CANIT *de vtraq; natura, diuina & humana Christi, & de sacerdotio atque regno ipsius.*

Psalmus Dauid. CIX.

DIxit Dominus Domino meo, Sede à dextris meis: Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Virgam virtutis tuæ emittet Dominus ex Sion: dominare in medio inimicorum tuorum. Tecum principiũ in die virtutis tuæ in splendoribus sanctorum: ex vtero ante luciferum genui te. Iurauit Dominus, & nõ pœnitebit eũ: Tu es sacerdos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Dominus à dextris tuis, confregit in die iræ suæ reges. Iudicabit in nationibus, implebit ruinas: conquassabit capita in terra multorũ. De torrente in via bibet, propterea exaltabit caput.

Math. 22.d 1.Co. 15 d. Heb. 1.d. & 10.e Act. 2.f Heb. 7.c. Ioan. 12.e Heb. 5.d De Christi glorificatio p passionẽ.

S. LAVDAT *Deum sapientia, bonitate, potentia & operibus quæ Israëlitis fecit.*

Hallelnia. CX.

COnfitebor tibi Domine in toto corde meo: in consilio iustorũ & cõgregatione. Magna opera Domini: exquisita in omnes voluntates eius. Confessio & magnificentia opus eius: & iustitia

eius manet in seculum seculi. Memoriam fecit mirabilium suorum, misericors & miserator Dominus: escam dedit timentibus se. Memor erit in seculum testamenti sui, virtutem operum suorum annuntiabit populo suo: Vt det illis hæreditatem gentium: opera manuum eius, veritas & iudicium. Fidelia omnia mandata eius: confirmata in seculum seculi, facta in veritate & æquitate. Redemptionem misit populo suo: mandauit in æternum testamentum suum. Sanctum & terribile nomen eius: initium sapientiæ, timor Domini. Intellectus bonus omnibus facientibus eum: laudatio eius manet in seculum seculi.

Verax Deus in promissionibus.

Prouer. 1. a. & 9. c Eccli. 1. b

§. IN genere didactico explicat uerā beatitudinē hominis, & conditiones boni uiri. Quod copiosius tractat Psal. 38.

Halleluia, reuersionis Aggæi & Zachariæ. CXI.

Beatus vir qui timet Dominū: in mandatis eius volet nimis. Potens in terra erit semē eius: generatio rectorū benedicetur. Gloria & diuitiæ in domo eius: & iustitia eius manet in seculum seculi. Exortum est in tenebris lumen rectis: misericors, & miserator, & iustus. Iucundus homo qui miseretur & commodat, disponet sermones suos in iudicio: quia in æternum non commouebitur. In memoria æterna erit iustus: ab auditione mala non timebit. Paratum cor eius sperare in Domino, confirmatū est cor eius: non commouebitur donec despiciat inimicos suos. Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in seculum seculi: cornu eius exaltabitur in gloria. Peccator videbit, & irascetur, dentibus suis fremet & tabescet: desyderium peccatorum peribit.

§. LAVDAT Deum qui cuncta suo numine gubernat, ac nullo negotio maximam uicissitudinem introducit.

Halleluia. CXII.

Laudate pueri Dominum: laudate nomē Domini. Sit nomen Domini benedictū ex hoc nunc & vsq; in seculū. A solis ortu vsq; ad occasum, laudabile nomē Domini. Excelsus super omnes gentes Dominus: & super cœlos gloria eius. Quis sicut Dominus Deus noster qui in altis habitat: & humilia respicit in cœlo & in terra? Suscitans à terra inopē, & de stercore erigens pauperem: Vt collocet eum cū principibus, cum principibus populi sui. Qui habitare facit sterilem in domo, matrem filiorum lætantem.

Malac. 1. c

§. DEVM celebrat, qui populum Israel adsciscens opere portento se edidit in Mari rubro, Iordane, & monte Sinai.

Halleluia. CXIII.

A In exitu Israel de Aegypto, domus Iacob de populo barbaro: Facta est Iudæa sanctificatio eius, Israel potestas eius. Mare vidit & fugit: Iordanis cōuersus est retrorsum. Montes exultauerunt vt arietes: & colles sicut agni ouiū. Quid est tibi mare quòd fugisti: & tu Iordanis, quia cōuersus es retrorsum: Montes exultastis sicut arietes: & colles sicut agni ouiū? A facie Domini mota est terra: à facie Dei Iacob: Qui conuertit petram in stagna aquarum: & rupē in fontes aquarum. Non nobis Domine, nō nobis: sed nomini tuo da gloriam Super misericordia tua & veritate tua: nequādo dicant gentes, Vbi est Deus eorū? Deus autem noster in cœlo: omnia quæcūque voluit fecit. Simulachra gentiū argentum & aurum: opera manuum hominū. Os habent, & non loquentur: oculos habent, & nō videbūt. Aures habent, & non audient: nares habent, & non odorabunt. Manus habent, & non palpabunt, pedes habent, & non ambulabunt: non clamabunt in gutture suo. Similes illis fiant qui faciunt ea: & omnes qui confidunt in eis. Domus Israel sperauit in Domino: adiutor eorum & protector eorū est. Domus Aaron sperauit in

Exo. 13. a

B

Idola gentium describuntur. Sapie. 15. d

C

Domino: adiutor eorū & protector eorum est. Qui timēt Dominum sperauerunt in Domino: adiutor eorū & protector eorū est. Dominus memor fuit nostri: & benedixit nobis. Benedixit domui Israel: benedixit domui Aaron. Benedixit omnibus qui timent Dominū, pusillis cum maioribus. Adiiciat Dominus super vos: super vos & super filios vestros. Benedicti vos à Domino: qui fecit cœlum & terram. Cœlum cœli Domino: terram autem dedit filiis hominum. Non mortui laudabunt te Domine: neque omnes qui descendunt in infernum. Sed nos qui viuimus, benedicimus Domino ex hoc nunc & vsque in seculum.

D

Baruch 2. d Dan. 2. c

§. VT Psal. 32. precatio est Dauidis, ut seruetur in deserto Maon Saule instāte: ita hic hymnus est gratiarū actio pro salute cōcessa.

Halleluia. CXIIII.

Dilexi, quoniam exaudiet Dominus vocem orationis meæ. Quia inclinauit aurem suam mihi: & in diebus meis inuocabo. Circumdederunt me dolores mortis: & pericula inferni inuenerūt me. Tribulationem & dolorem inueni: & nomen Domini inuocaui. O Domine libera animā meam: misericors Dominus, & iustus, & Deus noster miseretur. Custodiens paruulos Dominus: humiliatus sum, & liberauit me. Conuertere anima mea in requiem tuam: quia Dominus benefecit tibi. Quia eripuit animam meam de morte, oculos meos à lachrymis: pedes meos à lapsu. Placebo Domino in regione viuorum.

§. FIDELIS effuſio ob ueritatem à se prædicatam.

Halleluia. CXV.

Credidi, propter quod locutus sum: ego autē humiliatus sum nimis. Ego dixi in excessu meo, Omnis homo mendax. Quid retribuam Domino pro omnibus quæ retribuit mihi? Calicē salutaris accipiam, & nomē Domini inuocabo. Vota mea Domino reddam coram omni populo eius: pretiosa in conspectu Domini mors sanctorum eius. O Domine quia ego seruus tuus, ego seruus tuus, & filius ancillæ tuæ. Dirupisti vincula mea: tibi sacrificabo hostiā laudis, & nomē Domini inuocabo. Vota mea Domino reddā in cōspectu omnis populi eius: in atriis domus Domini, in medio tui Ierusalē.

2. Cor. 4. c

§. LAVS Dei à bonitate, iustitia, ueritate. Ad quam excitantur omnes gentes, ut quæ in ecclesiam Dei accessuræ sint.

Halleluia. CXVI.

Laudate Dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi. Quoniam confirmata est super nos misericordia eius: & veritas Domini manet in æternum.

Rom. 15. a Isa. 12. a

§. GRATIARVM actio à Dauide prodita quum ab omni Israël rex salutatus arcam trāstulit ex domo Obed Edom. Cum pompa Psal. 46. etiam accommodatus est.

Halleluia. CXVII.

Confitemini Domino quoniam bonus: quoniā in seculū misericordia eius. Dicat nunc Israel quoniā bonus: quoniā in seculum misericordia eius. Dicat nunc domus Aaron: quoniam in seculum misericordia eius. Dicant nunc qui timēt Dominū: quoniam in seculū misericordia eius. De tribulatione inuocaui Dominū: & exaudiuit me in latitudine Dominus. Dominus mihi adiutor: nō timebo quid faciat mihi homo. Dominus mihi adiutor, & ego despiciā inimicos meos. Bonū est cōfidere in Domino, quàm cōfidere in homine. Bonū est sperare in Domino, quàm sperare in principibus. Omnes gentes circuierūt me: & in nomine Domini quia vltus sum in eos. Circundantes circundederūt me: & in nomine Domini

Heb. 13. a

mini quia vltus sum in eos. Circundederũt me sicut apes,& exarserũt sicut ignis in spinis: & in nomine Domini quia vltus sum in eos. Impulsus euersus sum vt caderẽ: & Dominus suscepit me. Fortitudo mea & laus mea Dominus,& factus est mihi in salutẽ. Vox exultationis & salutis in tabernaculis iustorũ. Dextera Domini fecit virtutẽ,dextera Domini exaltauit me, dextera Domini fecit virtutẽ. Nõ moriar,sed viuã,& narrabo opera Domini. Castigans castigauit me Dominus,& morti nõ tradidit me. Aperite mihi portas iustitiæ, ingressus in eas confitebor Domino: hæc porta Domini, iusti intrabũt in eã. Confitebor tibi quoniã exaudisti me: & factus es mihi in salutẽ. Lapidẽ quẽ reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factũ est istud,& est mirabile in oculis nostris. Hæc est dies quam fecit Dominus:exultemus & lætemur in ea. O Domine saluũ me fac,ô Domine bene prosperare: benedictus qui venit in nomine Domini. Benedicimus vobis de domo Domini: Deus Dominus,& illuxit nobis. Constituite diem solennem in condensis vsque ad cornu altaris. Deus meus es tu,& confitebor tibi:Deus meus es tu,& exaltabo te. Cõfitebor tibi quoniã exaudisti me: & factus es mihi in salutem. Confitemini Domino quoniã bonus: quoniam in seculum misericordia eius.

Exo. 15.a
Christus reiectus à Iudæis.
Mat. 21.d
Marc. 12.a
Luc. 20.c
Act. 4.b
Rom. 9.g.
1. Pet. 2.a
Esa. 28.d
Mat. 21.b

S. ENCOMIVM *est amplißimum legis & verbi diuini. Cuius vis salutifera explicatur, & quibus hominibus diuina illa et summa sapientia confratur: quantoq; studio prosequi conueniat. Videtur autem David Psalmum hunc composuisse, quum in seditione Absalomica perdidicisset, quanti retulerit omnem uitam ex diuino præscripto traducere.*

Halleluia. *Aleph.* CXVIII.

BEati immaculati in via:qui ambulant in lege Domini. Beati qui scrutantur testimonia eius: in toto corde exquirunt eum. Non enim qui operantur iniquitatẽ,in viis eius ambulauerunt. Tu mandasti mãdata tua custodiri nimis. Vtinã dirigantur viæ meæ ad custodiẽdas iustificationes tuas. Tunc nõ confundar,cũ perspexero in omnibus mãdatis tuis. Cõfitebor tibi in directione cordis: in eo quòd didici iudicia iustitiæ tuæ. Iustificationes tuas custodiã:nõ me derelinquas vsquequaq;.

Beth.

IN quo corrigit adolescentior viam suam? in custodiendo sermones tuos. In toto corde meo exquisiui te: ne repellas me à mãdatis tuis. In corde meo abscondi eloquia tua: vt nõ peccem tibi. Benedictus es Domine: doce me iustificationes tuas. In labiis meis pronũtiaui omnia iudicia oris tui. In via testimoniorũ tuorũ delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis. In mandatis tuis exercebor: & cõsyderabo vias tuas. In iustificationibus tuis meditabor:nõ obliuiscar sermones tuos.

Gimel.

REtribue seruo tuo, viuifica me: & custodiã sermones tuos. Reuela oculos meos: & consyderabo mirabilia de lege tua. Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua. Concupiuit anima mea desyderare iustificationes tuas in omni tempore. Increpasti superbos: maledicti qui declinant à mandatis tuis. Aufer à me opprobrium & contemptum: quia testimonia tua exquisiui. Etenim sederunt principes, & aduersum me loquebantur: seruus autem tuus exercebatur in iustificationibus tuis. Nam & testimonia tua meditatio mea est: & consilium meum iustificationes tuæ.

Daleth.

ADhæsit pauimẽto anima mea:viuifica me secũdum verbũ tuũ. Vias meas enuntiaui,& exaudisti me: doce me iustificationes tuas. Viam iustificationũ tuarũ instrue me: & exercebor in mirabilibus tuis. Dormitauit anima mea præ tædio: confirma me in verbis tuis. Viã iniquitatis amoue à me,& de lege tua miserere mei. Viã veritatis elegi:iudicia tua non sum oblitus. Adhæsi testimoniis tuis Domine: noli me confundere. Viã mandatorũ tuorũ cucurri: cũ dilatasti cor meũ.

He.

LEgem pone mihi Domine viam iustificationũ tuarum:& exquiram eam semper. Da mihi intellectum:& scrutabor legem tuã: & custodiam illam in toto corde meo. Deduc me in semita mandatorũ tuorũ: quia ipsam volui. Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiã. Auerte oculos meos ne videant vanitatem: in via tua viuifica me. Statue seruo tuo eloquium tuum in timore tuo. Amputa opprobrium meũ quod suspicatus sum: quia iudicia tua iucunda. Ecce concupiui mandata tua: in æquitate tua viuifica me.

Vau.

ET veniat super me misericordia tua Domine, salutare tuum secundum eloquium tuum. Et respondebo exprobrantibus mihi verbum, quia speraui in sermonibus tuis. Et ne auferas de ore meo verbũ veritatis vsquequaque: quia in iudiciis tuis supersperaui. Et custodiam legem tuam semper: in seculum & in seculum seculi. Et ambulabam in latitudine: quia mandata tua exquisiui. Et loquebar in testimoniis tuis in cõspectu regum, & non confundebar. Et meditabar in mandatis tuis, quæ dilexi. Et leuaui manus meas ad mandata tua quæ dilexi: & exercebor in iustificationibus tuis.

Zain.

MEmor esto verbi tui seruo tuo,in quo mihi spem dedisti. Hæc me consolata est in humilitate mea: quia eloquium tuum viuificauit me. Superbi iniquè agebant vsquequaque: à lege autem tua non declinaui. Memor fui iudiciorum tuorum à seculo Domine:& consolatus sum. Defectio tenuit pro peccatoribus derelinquentibus legẽ tuam. Cantabiles mihi erant iustificationes tuæ in loco peregrinationis meæ. Memor fui nocte nominis tui Domine:& custodiui legem tuam. Hæc facta est mihi: quia iustificationes tuas exquisiui.

Heth.

POrtio mea Domine, dixi, custodire legẽ tuam. Deprecatus sum faciem tuã in toto corde meo: miserere mei secundũ eloquiũ tuum. Cogitaui vias meas: & cõuerti pedes meos in testimonia tua. Paratus sum, & nõ sum turbatus: vt custodiã mandata tua. Funes peccatorũ circumplexi sunt me: & legem tuam non sum oblitus. Media nocte surgebã ad cõfitendum tibi super iudicia iustificationis tuæ. Particeps ego sum omniũ timentiũ te:& custodientiũ mandata tua. Misericordia tua Domine plena est terra: iustificationes tuas doce me.

Teth.

BOnitatẽ fecisti cũ seruo tuo Domine,secundum verbũ tuũ. Bonitatẽ,& disciplinã,& sciẽtiã doce me: quia mandatis tuis credidi. Priusquam humiliarer,ego deliqui:propterea eloquiũ tuum custodiui. Bonus es tu: & in bonitate tua doce me iustificationes tuas. Multiplicata est super me iniquitas superborũ:ego autẽ in toto corde meo scrutabor mãdata tua. Coagulatũ est sicut lac cor eorũ: ego verò legẽ tuã meditatus sum. Bonũ mihi quia humiliasti me: vt discã iustificationes tuas. Bonum mihi lex oris tui super millia auri & argenti.

Iod.

MAnus tuæ fecerunt me & plasmauerũt me: da mihi intellectum,vt discã mandata tua. Qui timẽt te, videbũt me,& lætabũtur: quia in verba tua supersperaui. Cognoui Domine quia æquitas iudicia tua,& in veritate tua humiliasti me. Fiat misericordia

tua vt consoletur me, secundũ eloquiũ tuũ seruo tuo. Veniant mihi miserationes tuæ, & viuã: quia lex tua meditatio mea est. Confundantur superbi quia iniustè iniquitatẽ fecerunt in me: ego autẽ exercebor in mãdatis tuis. Cõuertantur mihi timẽtes te: & qui nouerũt testimonia tua. Fiat cor meũ immaculatũ in iustificationibus tuis, vt nõ cõfundar.

Caph.

DEfecit in salutare tuum anima mea: & in verbum tuũ supersperaui. Defecerunt oculi mei in eloquium tuum: dicentes, Quando consolaberis me? Quia factus sum sicut vter in pruina: iustificationes tuas non sum oblitus. Quot sunt dies serui tui, quando facies de persequentibus me iudicium? Narrauerũt mihi iniqui fabulationes: sed non vt lex tua. Omnia mandata tua veritas: iniqui persecuti sunt me, adiuua me. Paulominus consummauerunt me in terra: ego autem non dereliqui mandata tua. Secundum misericordiam tuam viuifica me, & custodiam testimonia oris tui.

Lamed.

IN æternum Domine verbum tuum permanet in cœlo. In generatione & generationẽ veritas tua: fundasti terrã, & permanet. Ordinatione tua perseuerat dies: quoniam omnia seruiũt tibi. Nisi quòd lex tua meditatio mea est: tũc fortè periissem in humilitate mea. In æternum non obliuiscar iustificationes tuas: quia in ipsis viuificasti me. Tuus sum ego, saluum me fac: quoniam iustificationes tuas exquisiui. Me expectauerunt peccatores vt perderẽt me: testimonia tua intellexi. Omnis consummationis vidi finem: latum mandatum tuum nimis.

Mem.

QVomodo dilexi legem tuã Domine? tota die meditatio mea est. Super inimicos meos prudentem me fecisti mãdato tuo: quia in æternũ mihi est. Super omnes docẽtes me intellexi: quia testimonia tua meditatio mea est. Super senes intellexi: quia mandata tua quæsiui. Ab omni via mala prohibui pedes meos: vt custodiam verba tua. A iudiciis tuis non declinaui: quia tu legẽ posuisti mihi. Quàm dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. A mandatis tuis intellexi: propterea odiui omnem viam iniquitatis.

Nun.

LVcerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Iuraui & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. Humiliatus sum vsquequaque Domine: viuifica me secundum verbum tuum. Voluntaria oris mei beneplacita fac Domine: & iudicia tua doce me. Anima mea in manibus meis semper, & legem tuam non sum oblitus. Posuerunt peccatores laqueum mihi, & de mandatis tuis non erraui. Hereditate acquisiui testimonia tua in æternũ: quia exultatio cordis mei sunt. Inclinaui cor meum ad faciendas iustificationes tuas in æternum: propter retributionem.

Samech.

INiquos odio habui: & legẽ tuam dilexi. Adiutor & susceptor meus es tu: & in verbum tuũ supersperaui. Declinate à me maligni, & scrutabor mãdata Dei mei. Suscipe me secundũ eloquium tuũ, & viuã: & nõ cõfundas me ab expectatione mea. Adiuua me, & saluus ero, & meditabor in iustificationibus tuis semper. Spreuisti omnes discedẽtes à iudiciis tuis: quia iniusta cogitatio eorũ. Præuaricantes reputaui omnes peccatores terræ: ideo dilexi testimonia tua. Confige timore tuo carnes meas: à iudiciis enim tuis timui.

Ain.

FEci iudiciũ & iustitiã: nõ tradas me calumniantibus me. Suscipe seruũ tuũ in bonum: non calumnientur me superbi. Oculi mei defecerunt in salutare tuum, & in eloquiũ iustitiæ tuæ. Fac cum seruo tuo secundum misericordiam tuam, & iustificationes tuas doce me. Seruus tuus sum ego: da mihi intellectum, vt sciã testimonia tua. Tempus faciẽdi Domine: dissipauerunt legem tuã. Ideo dilexi mandata tua super aurum & topazion. Propterea ad omnia mandata tua dirigebar: omnem viam iniquam odio habui.

Phe.

MIrabilia testimonia tua: ideo scrutata est ea anima mea. Declaratio sermonũ tuorũ illuminat: & intellectũ dat paruulis. Os meum aperui, & attraxi spiritum: quia mãdata tua desyderabam. Aspice in me, & miserere mei secundum iudiciũ diligentiũ nomen tuũ. Gressus meos dirige secundũ eloquiũ tuum, & non dominetur mei omnis iniustitia. Redime me à calumniis hominũ: vt custodiã mandata tua. Faciem tuã illumina super seruum tuum, & doce me iustificationes tuas. Exitus aquarũ deduxerũt oculi mei: quia nõ custodierũt legẽ tuam.

Sade.

IVstus es Domine, & rectum iudicium tuum. Mandasti iustitiam testimonia tua: & veritatem tuam nimis. Tabescere me fecit zelus meus, quia obliti sunt verba tua inimici mei. Ignitũ eloquium tuũ vehementer, & seruus tuus dilexit illud. Adolescentulus sum ego & contemptus: iustificationes tuas non sum oblitus. Iustitia tua iustitia in æternum, & lex tua veritas. Tribulatio & angustia inuenerunt me: mandata tua meditatio mea est. Aequitas testimonia tua in æternum: intellectum da mihi, & viuam.

Coph.

CLamaui in toto corde meo, exaudi me Domine: iustificationẽs tuas requirã. Clamaui ad te, saluũ me fac: vt custodiã mãdata tua. Præuẽni in maturitate, & clamaui: quia in verba tua supersperaui. Præuenerũt oculi mei ad te diluculo: vt meditarer eloquia tua. Vocẽ meã audi secundũ misericordiã tuã Domine: & secundũ iudicium tuũ viuifica me. Appropinquauerunt persequẽtes me iniquitati: à lege autẽ tua longè facti sunt. Propè es tu Domine, & omnes viæ tuæ veritas. Initio cognoui de testimoniis tuis: quia in æternũ fundasti ea.

Res.

VIde humilitatem meam, & eripe me: quia legem tuam non sum oblitus. Iudica iudiciũ meum, & redime me: propter eloquium tuum viuifica me. Longe à peccatoribus salus: quia iustificationes tuas non exquisierunt. Misericordiæ tuæ multæ Domine: secundum iudicium tuum viuifica me. Multi qui persequuntur me, & tribulant me, à testimoniis tuis non declinaui. Vidi præuaricantes, & tabescebã: quia eloquia tua nõ custodierunt. Vide quoniã mãdata tua dilexi Domine: in misericordia tua viuifica me. Principiũ verborum tuorum veritas: in æternum omnia iudicia iustitiæ tuæ.

Sin.

PRincipes persecuti sunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meũ. Lætabor ego super eloquia tua: sicut qui inuenit spolia multa. Iniquitatẽ odio habui & abominatus sum: legem autẽ tuam dilexi. Septies in die laudem dixi tibi super iudicia iustitiæ tuæ. Pax multa diligẽtibus legem tuam, & non est illis scandalum. Expectabam salutare tuum Domine, & mandata tua dilexi. Custodiuit anima mea testimonia tua, & dilexit ea vehementer. Seruaui mandata tua & testimonia tua: quia omnes viæ meæ in conspectu tuo.

Thau.

APpropinquet deprecatio mea in conspectu tuo Domine: iuxta eloquium tuũ da mihi intellectũ. Intrẽt postulatio mea in conspectu tuo: secundũ eloquium tuũ eripe me. Eructabunt labia mea hymnum,

hymnum, cum docueris me iustificationes tuas. Pronuntiabit lingua mea eloquium tuum: quia omnia mandata tua æquitas. Fiat manus tua vt saluet me: quoniam mandata tua elegi. Concupiui salutare tuum Domine: & lex tua meditatio mea est. Viuet anima mea, & laudabit te: & iudicia tua adiuuabunt me. Erraui sicut ouis quæ periit: quære seruum tuum, quia mandata tua non sum oblitus.

S. CONGRVIT *argumento Psalmi 11. qui precationem Dauidis continet in persecutione Saulina cōtra uenenatæ linguæ fascinū.*

Canticum graduum. CXIX.

AD Dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Domine libera animam meam à labiis iniquis, & à lingua dolosa. Quid detur tibi, aut quid apponatur tibi ad linguam dolosam? Sagittæ potētis acutæ, cum carbonibus desolatoriis. Heu mihi, quia incolatus meus prolongatus est: habitaui cum habitantibus Cedar: multum incola fuit anima mea. Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: cum loquebar illis, impugnabant me gratis.

S. PRECATIO *est Dauidis aut alterius uersantis in magno periculo, ut Deus eripiat.*

Canticum graduum. CXX.

LEuaui oculos meos in montes vnde veniet auxilium mihi. Auxilium meum à Domino qui fecit cœlum & terram. Non det in commotionem pedē tuum: neq; dormitet qui custodit te. Ecce non dormitabit neq; dormiet qui custodit Israel. Dominus custodit te, Dominus protectio tua super manū dexteram tuam. Per diem sol non vret te: neq; luna per noctē. Dominus custodit te ab omni malo: custodiat animā tuam Dominus. Dominus custodiat introitum tuum & exitum tuum, ex hoc nunc & vsq; in seculum.

S. SATIS *liquet compositum Psalmum hunc collocata iam arca in Sion, quo Dauid hortatur Israelitas, ut religioni dicatum locum frequentent.*

Canticum graduum. CXXI.

LÆtatus sum in his quæ dicta sunt mihi: in domum Domini ibimus. Stantes erant pedes nostri in atriis tuis Ierusalem. Ierusalem quæ ædificatur vt ciuitas: cuius participatio eius in idipsum. Illuc enim ascenderūt tribus, tribus Dñi: testimoniū Israel, ad confitendum nomini Domini. Quia illic sederunt sedes in iudicio: sedes super domum Dauid. Rogate quæ ad pacem sunt Ierusalem: & abundantia diligentibus te. Fiat pax in virtute tua: & abundantia in turribus tuis. Propter fratres meos & proximos meos loquebar pacem de te. Propter domum Domini Dei nostri quæsiui bona tibi.

S. PRECATIO *fidelis populi, quam Dauid composuisse uidetur instante bello Ammonitarum & Syrorum, ut Dominus opem ferat contra hostes.*

Canticum graduum. CXXII.

AD te leuaui oculos meos, qui habitas in cœlis. Ecce sicut oculi seruorum in manibus dominorum suorum, Sicut oculi ancillæ in manibus dominæ suæ: ita oculi nostri ad Dominum Deum nostrum, donec misereatur nostri. Miserere nostri Domine, miserere nostri: quia multum repleti sumus despectione. Quia multum repleta est anima nostra: opprobriū abundantibus, & despectio superbis.

S. GRATIARVM *actio pro salute quam Deus contulit Israëlitis in maximo discrimine, nimirum bello Ammonitico.*

Canticum graduum. CXXIII.

NIsi quia Dominus erat in nobis, dicat nūc Israel, nisi quia Dominus erat in nobis, Cum exurgerent homines in nos, fortè viuos deglutissent nos: Cum irasceretur furor eorum in nos, forsitan aqua absorbuisset nos. Torrentem pertransiuit anima nostra: forsitan pertransisset anima nostra aquam intolerabilē. Benedictus Dominus, qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. Anima nostra sicut passer erepta est de laqueo venantium: Laqueus contritus est, & nos liberati sumus. Adiutorium nostrum in nomine Domini, qui fecit cœlum & terram.

S. PRONVNTIAT *impios non habere cum piis sortem in regno Dni.*

Canticum graduum. CXXIIII.

QVi confidunt in Domino, sicut mons Sion: non commouebitur in æternum, qui habitat in Ierusalem, Montes in circuitu eius: & Dominus in circuitu populi sui, ex hoc nunc & vsq; in seculū. Quia non relinquet Dominus virgam peccatorū super sortem iustorum: vt non extendant iusti ad iniquitatem manus suas. Benefac Domine bonis & rectis corde. Declinantes autem in obligationes adducet Dominus cum operantibus iniquitatem: pax super Israel.

S. CONSOLATIO *est fore ut populus Dei malis iam urgētibus defunctus, summa lætitia & felicitate perfundatur.*

Canticum graduum. CXXV.

IN cōuertendo Dominus captiuitatem Sion, facti sumus sicut consolati: Tunc repletū est gaudio os nostrum, & lingua nostra exultatione. Tunc dicent inter gentes, Magnificauit Dominus facere cum eis. Magnificauit Dominus facere nobiscū: facti sumus lætantes. Conuertere Domine captiuitatē nostram sicut torrens in austro. Qui semināt in lachrymis, in exultatione metent. Euntes ibant & flebant, portantes semina sua. Venientes autem venient cum exultatione, portantes manipulos suos.

S. DOCET *totam facultatem ex Deo esse, ut recte uiuamus, & bona adipiscamur, & mala declinemus.*

Canticum graduum Salomonis. CXXVI.

NIsi Dominus ædificauerit domum, in vanum laborauerunt qui ædificant eam: Nisi Dominus custodierit ciuitatem, frustra vigilat qui custodit eam. Vanum est vobis ante lucem surgere: surgite postquam sederitis qui manducatis panem doloris. Cum dederit dilectis suis somnum: ecce, hęreditas Domini, filii: merces, fructus vētris. Sicut sagittæ in manu potētis: ita filii excussorū. Beatus vir qui impleuit desyderiū suum ex ipsis: non confundetur cū loquetur inimicis suis in porta.

S. DOCET *amplissima præmia parata esse uiuentibus ad præscriptum diuini uerbi.*

Canticum graduum. CXXVII.

BEati omnes qui timent Dominum, qui ambulāt in viis eius: Labores manuū tuarū quia mādu-cabis: beatus es, & bene tibi erit. Vxor tua sicut vitis abundans in lateribus domus tuæ. Filii tui sicut nouellæ oliuarum in circuitu mensæ tuæ. Ecce sic benedicetur homo qui timet Dñm. Benedicat tibi Dominus ex Sion: & videas bona Ierusalē omnibus diebus vitæ tuæ. Et videas filios filiorum tuorum, pacem super Israel.

S. VIDETVR *in graui persecutione Israëlitarū compositus Psalmus, docens forti animo perferendum, quicquid Dominus imposuerit.*

Canticum graduum. CXXVIII.

SAepe expugnauerunt me à iuuentute mea, dicat nunc Israel, Sæpe expugnauerunt me à iuuentute mea:etenim non potuerunt mihi. Supra dorsum meum fabricauerunt peccatores:prolōgauerunt iniquitatē suam. Dominus iustus concidet ceruices peccatorū:confundātur & cōuertātur retrorsum omnes qui oderunt Sion. Fiant sicut fœnum tectorū:quod priusquam euellatur,exaruit: De quo non impl●uit manū suam qui metit,& sinū suum qui manipulos colligit. Et non dixerunt,qui præteribant,Benedictio Domini super vos:benediximus vobis in nomine Domini.

S. ET hic Psalmus uidetur compositus in graui persecutione, docens spe bona concepta,orandū ut Dominus liberet à tyrānide.

Canticum graduum. CXXIX.

DE profundis clamaui ad te Domine:Dñe exaudi vocem meam. Fiant aures tuæ intendentes in vocē deprecationis meæ. Si iniquitates obseruaueris Domine:Domine quis sustinebit? Quia apud te propitiatio est:& propter legem tuam sustinui te Domine. Sustinuit anima mea in verbo eius:sperauit anima mea in Domino. A custodia matutina vsq; ad noctem: speret Israel in Domino. Quia apud Dominum misericordia:& copiosa apud eum redemptio. Et ipse redimet Israel ex omnibus iniquitatibus eius.

S. DOCET suo exēplo David modestiā & humiliter de se sentire.

Canticum graduum. CXXX.

DOmine non est exaltatum cor meum:neq; elati sunt oculi mei. Neq; ambulaui in magnis:neque in mirabilibus super me. Si non humiliter sentiebam, sed exaltaui animam meam: Sicut ablactatus est super matre sua, ita retributio in anima mea. Speret Israel in Domino ex hoc nunc & vsq; in seculum.

S. CANIT oraculo Dauidi indicatū Zion sedem fore domus Domini & regni æterni. Quæ sensu spirituali competunt ecclesiæ CHRISTI, cuius regnum & sacerdotium ostenditur felicis.

Canticum graduum. CXXXI.

MEmento Domine David, & omnis mansuetudinis eius. Sicut iurauit Domino, votum vouit Deō Iacob: Si introiero in tabernaculū domus meæ, si ascēdero in lectū strati mei, Si dedero somnum oculis meis, & palpebris meis dormitationē, Et requiem temporibus meis: donec inueniam locum Domino, tabernaculum Deo Iacob. Ecce audiuimus eam in Ephrátha: inuenimus eam in campis syluæ. Introibimus in tabernaculum eius:adorabimus in loco vbi steterunt pedes eius. *1.Par. 6.g* Surge Domine in requiem tuam:tu & arca sanctificationis tuæ. Sacerdotes tui induantur iustitia: & sancti tui exultent. Propter David seruum tuum,non auertas faciem CHRISTI tui. Iurauit Dominus David veritatē,& non frustrabitur eā. De fructu ventris tui ponā super sedem tuam. Si custodierint filii tui testamentum meum:& testimonia mea hæc quæ docebo eos: Et filii eorum vsq; in seculum sedebunt super sedem tuam. Quoniam elegit Dominus Sion:elegit eam in habitationem sibi. Hæc requies mea in seculum seculi:hic habitabo,quoniā elegi eam. Viduam eius benedicens benedicā:pauperes eius saturabō panibus. Sacerdotes eius induam salutari:& sancti eius exultatione exultabunt. *Lucæ 1.g* Illuc producam cornu David:paraui lucernam CHRISTO meo. *Malac. 3.a* Inimicos eius induam confusione:super ipsum autem efflorebit sanctificatio mea. *Lucæ 1.b*

S. COMMENDATIO est concordiæ & fraternæ charitatis.

Canticum graduum. CXXXII.

ECce quàm bonum & quàm iucundum habitare fratres in vnum: Sicut vnguentum in capite, quod descendit in barbam, barbam Aaron, Quod descendit in oram vestimenti eius: sicut ros Hermon,qui descendit in montem Sion. Quoniā illic mandauit Dominus benedictionē,& vitam vsq; in seculum.

S. EXHORTATIVNCVLA est ut cœtus sacer prædicet Dominum.

Canticum graduum. CXXXIII.

ECce nunc benedicite Dominū omnes serui Domini, Qui statis in domo Domini, in atriis Domus Dei nostri, In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite Dominum. Benedicat te Dominus ex Sion,qui fecit cœlum & terram.

S. SEQVENTES hymni formulæ sunt prædicandi Dominum. Et hic quidem comprehendit opera Dei, è quibus elucet ipsius bonitas, sapientia, potentia, tum in opificio mundi, tum in iis quæ in Israelem contulit.

Halleluia. CXXXIIII.

LAudate nomen Domini, laudate serui Dominum, Qui statis in domo Domini,in atriis domus Dei nostri. Laudate Dominum,quia bonus Dominus:psallite nomini eius quoniā suaue est. Quoniā Iacob elegit sibi Dominus Israel in possessionem sibi. Quia ego cognoui quòd magnus est Dominus:& Deus noster præ omnibus diis. Omnia quæcunque voluit Dominus fecit in cœlo & in terra,in mari,& in omnibus abyssis. Educēs nubes ab extremo terræ:fulgura in pluuiam fecit. *Iere. 10.c* Qui produxit ventos de thesauris suis:qui percussit primogenita Aegypti ab homine vsq; ad pecus. *Exod. 12.d* Et misit signa & prodigia in medio tui Aegypte:in Pharaonē, & in omnes seruos eius. Qui percussit gētes multas:& occidit reges fortes, *Num. 21.e* Sehon regem Amorrhæorū, & Og regem Basan,& omnia regna Chanáan. Et dedit terrā eorum hæreditatē,hæreditatē Israel populo suo. Domine nomē tuū in æternū:Domine memoriale tuū in generatione & generationē. Quia iudicabit Dominus populū suum:& in seruis suis deprecabitur. Simulachra gentiū,argentū & aurū,opera manuū hominū. Os habent,& non loquētur:oculos habēt,& nō videbūt. *Sapiē. 15.d* Aures habēt,& nō audiēt:neq; enim est spiritus in ore ipsorū. Similes illis fiant qui faciūt ea: & omnes qui cōfidūt in eis. Domus Israel benedicite Domino: domus Aaron benedicite Domino. Domus Leui benedicite Domino: qui timetis Dominū,benedicite Domino. Benedictus Dominus ex Sion,qui habitat in Ierusalem.

S. HIC quoq; Domini uirtutes in operibus ipsius conspicuos celebrat.

Halleluia. CXXXV.

COnfitemini Domino quoniā bonus: quoniam in æternum misericordia eius. Confitemini Deo deorum:quoniā in æternum misericordia eius. Confitemini Domino dominorum:quoniam in æternum misericordia eius. Qui facit mirabilia magna solus:quoniā in æternū misericordia eius. Qui fecit cœlos in intellectu:quoniā in æternū misericordia eius. Qui firmauit terrā super aquas:quoniā in æternū misericordia eius. Qui fecit luminaria magna:quoniā in æternū misericordia eius. Solem in potestatē diei: quoniā in æternū misericordia eius. Lunā & stellas,in potestatē noctis:quoniā in æternum misericordia eius. Qui percussit Aegyptū cū primogenitis eorū:quoniā in æternū misericordia eius. *Exod. 12.d* Qui eduxit Israel de medio eorum:quoniā in æternū misericordia eius. *Exod. 13.a* In manu potēti & brachio excelso: quoniā in æternum misericordia eius. Qui diuisit Mare rubrum in

diuisiones:

diuisiones:quoniam in æternum misericordia eius. Et eduxit Israel per medium eius:quoniã in æternum misericordia C eius. Et excussit Pharaonẽ & virtutem eius in mari rubro: quoniã in æternum misericordia eius. Qui traduxit populum suum per desertum:quoniam in æternum misericordia eius. Qui percussit reges magnos:quoniã in æternum misericordia eius. Et occidit reges fortes : quoniã in æternum misericordia eius. Sehon regem Amorrhæorũ:quoniã in æternum misericordia eius. Et Og regem Basan:quoniam in æternũ misericordia eius. Et dedit terrã eorum hæreditatem:quoniã in æternum misericordia eius. D Hæreditatem Israel seruo suo : quoniam in æternum misericordia eius. Quia in humilitate nostra memor fuit nostri : quoniam in æternum misericordia eius. Et redemit nos ab inimicis nostris:quoniã in æternum misericordia eius. Qui dat escam omni carni:quoniam in æternum misericordia eius. Confitemini Deo cœli:quoniam in æternum misericordia eius. Confitemini Domino dominorum : quoniam in æternum misericordia eius.

Nume. 21. e *Num. 21. g* *Iosue 12. c*

S. DOCET *captiuos in Babylone, ut exilij sui rationem subducere debeant.*

Psalmus Dauid propter Ieremiam. CXXXVI.

SVper flumina Babylonis illic sedimus & fleuimus, dum recordaremur tui Sion. In salicibus in medio eius suspendimus organa nostra. Quia illic interrogauerũt nos qui captiuos duxerunt nos, verba cantionum, Et qui abduxerũt nos, Hymnum cantate nobis de canticis Sion. Quomodo cantabimus canticum Domini in terra aliena? Si oblitus fuero tui Ierusalem : obliuioni detur dextera mea. Adhæreat lingua mea faucibus meis, si non meminero tui, Si non proposuero Ierusalem in principio lætitiæ meæ. Memor esto Domine filiorum Edom, in die Ierusalem, Qui dicunt, Exinanite, exinanite vsque ad fundamentum in ea. Filia Babylonis misera : beatus qui retribuet tibi retributionem tuam, quam retribuisti nobis. Beatus qui tenebit & allidet paruulos suos ad petram.

S. MVLTVM *conuenit cum Psal. 118. Estq́; gratiarumactio pro liberatione & euectione in regnum sublato Saule.*

Ipsi Dauid. CXXXVII.

COnfitebor tibi Domine in toto corde meo:quoniam audisti verba oris mei. In conspectu angelorum psallam tibi, adorabo ad templum sanctum tuum, & confitebor nomini tuo. Super misericordia tua & veritate tua : quoniã magnificasti super omne, nomen sanctũ tuum. In quacunq; die inuocauero te, exaudi me:multiplicabis in anima mea virtutẽ. Confiteantur tibi Domine omnes reges terræ : quia audierunt omnia verba oris tui. Et cantent in viis Domini : quoniã magna est gloria Domini, Quoniam excelsus Dominus:& humilia respicit, & alta à longe cognoscit. Si ambulauero in medio tribulationis, viuificabis me:& super iram inimicorum meorũ extendisti manum tuam, & saluum me fecit dextera tua. Dominus retribuet pro me:Domine misericordia tua in seculum, opera manuum tuarum ne despicias.

S. CORAM *Deo iudice negat se regnũ Saulis affectare, & odium in Doeg & alios adulatores coafitetur, sed iustum propter impietatem ipsorum: magnificè interim differit de prouidẽtia Dei circa singulos homines.*

In finem, Psalmus Dauid. CXXXVIII.

DOmine probasti me, & cognouisti me:tu cognouisti sessionẽ meã, & resurrectionẽ meã. Intellexisti cogitationes meas dẽlõge:semitã meã & funiculũ meũ inuestigasti. Et omnes vias meas præuidisti:quia nõ est sermo in lingua mea. Ecce tu Dñe cognouisti omnia, nouissima & antiqua:tu formasti me, & posuisti super me manũ tuã. Mirabilis facta est sciẽtia tua ex me:cõfortata est, & nõ potero ad eã. Quò ibo à spiritu tuo? & quò à facie tua fugiã? Si ascẽdero in cœlũ, tu illic es:si descẽdero in infernũ, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitauero in extremis maris: Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. Et dixi, Forsitan tenebræ conculcabunt me:& nox illuminatio mea in deliciis meis. Quia tenebrę nõ obscurabũtur à te, & nox sicut dies illuminabitur:sicut tenebræ eius, ita & lumẽ eius. Quia tu possedisti renes meos:suscepisti me de vtero matris meæ. Cõfitebor tibi quia terribiliter magnificatus es:mirabilia opera tua, & anima mea cognoscet nimis. Nõ est occultatũ os meũ à te quod fecisti in occulto:& substantia mea in inferioribus terræ. Imperfectũ meũ viderũt oculi tui, & in libro tuo omnes scribẽtur:dies formabũtur, & nemo in eis. Mihi autẽ nimis honorificati sunt amici tui Deus : nimis cõfortatus est principatus eorũ. Dinumerabo eos, & super arenã multiplicabũtur:exurrexi, & adhuc sum tecũ. Si occideris Deus peccatores:viri sanguinũ declinate à me. Quia dicitis in cogitatione:accipient in vanitate ciuitates suas. Nónne qui oderunt te Domine, oderam:& super inimicos tuos tabescebam? Perfecto odio oderam illos : inimici facti sunt mihi. Proba me Deus, & scito cor meum:interroga me, & cognosce semitas meas: Et vide si via iniquitatis in me est: & deduc me in via æterna.

Amos 9. a

Oratio cõtra hypocrisim.

S. PRECATIO *Dauidis in persecutione Saulina, ut non dolis Doeg & delationibus aliorum opprimatur, sed potius æmuli occidant, siquidem incurabiles sint.*

In finem, Psalmus Dauid. CXXXIX.

ERipe me Domine ab homine malo, à viro iniquo eripe me: Qui cogitauerũt iniquitates in corde, tota die constituebãt prælia. Acuerunt linguas suas sicut serpentes:venenum aspidũ sub labiis eorum. Custodi me Domine de manu peccatoris:& ab hominibus iniquis eripe me. Qui cogitauerunt supplantare gressus meos:absconderunt superbi laqueum mihi. Et funes extenderunt in laqueũ:iuxta iter scandalum posuerunt mihi. Dixi Domino, Deus meus es tu:exaudi Domine vocem deprecationis meę. Domine Deus virtus salutis meæ: obumbrasti super caput meum in die belli. Ne tradas me Domine à desyderio meo peccatori:cogitauerũt cõtra me, ne derelinquas me, ne fortè exaltentur. Caput circuitus eorũ, labor labiorũ ipsorum operiet eos. Cadẽt super eos carbones:in ignem deiicies eos, in miseriis non subsistent. Vir linguosus non dirigetur in terra:virum iniustũ mala capient in interitu. Cognoui quia faciet Dominus iudiciũ inopis, & vindictam pauperum. Veruntamen iusti confitebuntur nomini tuo: & habitabunt recti cum vultu tuo.

S. HOC *etiã carmine Dauid orat, ne Saulinis persecutionibus ita frãgatur, ut loquatur, aut tentet aliquid turpe: deinde ut discrimina tollantur, oppressis impiis persecutoribus.*

Psalmus Dauid. CXL.

DOmine, clamaui ad te, exaudi me : intende voci meæ, cum clamauero ad te. Dirigatur oratio mea sicut incẽsum in cõspectu tuo:eleuatio manuũ mearũ sacrificiũ vespertinũ. Pone Domine custodiã ori meo:& ostiũ circũstantiæ labiis meis. Non declines cor meũ in verba malitiæ, ad excusandas excusationes in peccatis. Cũ hominibus operãtibus iniquitatẽ:& nõ cõmunicabo cum electis eorũ. Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me:oleum autẽ peccatoris nõ impinguet caput meũ. Quoniã adhuc & oratio mea in beneplacitis eorũ : absorpti sunt iuncti petræ iudices eorũ. Audiẽt

verba

verba mea quoniam potuerunt: sicut crassitudo terræ erupta est super terram. Dissipata sunt ossa nostra secus infernum: quia ad te Domine, Domine oculi mei, in te speraui, non auferas animã meam. Custodi me à laqueo quem statuerunt mihi: & à scandalis operantium iniquitatem. Cadent in retiaculo eius peccatores: singulariter sum ego donec transeam.

S. PRECATVR eripi è capitis discrimine, simul docès quid agendum sit pijs in periculo.

Intellectus Dauid, cum esset in spelunca oratio. CXLI.

VOce mea ad Dominum clamaui: voce mea ad Dominum deprecatus sum. Effundo in conspectu eius orationem meam: & tribulationem meam ante ipsum pronuntio. In deficiendo ex me spiritum meum: & tu cognouisti semitas meas. In via hac qua ambulabam, absconderũt laqueum mihi. Consyderabam ad dexteram, & videbam: & non erat qui cognosceret me. Periit fuga à me: & non est qui requirat animam meam. Clamaui ad te Domine, dixi, Tu es spes mea, portio mea in terra viuentiũ. Intende ad deprecationem meam: quia humiliatus sum nimis. Libera me à persequentibus me: quia confortati sunt super me. Educ de custodia animam meam, ad confitendum nomini tuo: me expectant iusti, donec retribuas mihi.

S. SIVE in persecutione Saulina, siue potius in seditione Absalomica Psalmus cõpositus est: primum orat ut nihil delinquat, deinde ut seruetur, postremo ut hostes pœnas iustas luant.

Psalmus Dauid, quando persequebatur eum Absalom filius eius. CXLII.

DOmine exaudi orationem meam: auribus percipe obsecrationem meam in veritate tua, exaudi me in tua iustitia. Et non intres in iudicium cum seruo tuo: quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens. Quia persecutus est inimicus animam meam: humiliauit in terra vitam meam. Collocauit me in obscuris sicut mortuos seculi, & anxiatus est super me spiritus meus: in me turbatum est cor meum. Memor fui dierum antiquorum, meditatus sum in omnibus operibus tuis: in factis manuum tuarum meditabar. Expandi manus meas ad te: anima mea sicut terra sine aqua tibi. Velociter exaudi me Domine: defecit spiritus meus. Non auertas faciem tuam à me: & similis ero descendentibus in lacum. Auditam fac mihi mane misericordiam tuam: quia in te speraui. Notam fac mihi viam in qua ambulem: quia ad te leuaui animam meam. Eripe me de inimicis meis Domine, ad te confugi: doce me facere voluntatem tuam: quia Deus meus es tu. Spiritus tuus bonus deducet me in terram rectam: propter nomen tuum Domine viuificabis me in æquitate tua. Educes de tribulatione animam meam: & in misericordia tua disperdes omnes inimicos meos. Et perdes omnes qui tribulant animam meam: quoniam ego seruus tuus sum.

S. GRATIARVM actio pro felicissimo statu regni Israëlitici, sublato Saule, & domitis Palæstinis.

Psalmus Dauid aduersus Goliath. CXLIII.

A BEnedictus Dominus Deus meus qui docet manus meas ad prælium: & digitos meos ad bellũ. Misericordia mea & refugiũ meum: susceptor meus, & liberator meus: Protector meus, & in
B ipso speraui: qui subdis populum meum sub me. Domine quid est homo, quia innotuisti ei? aut filius hominis, quia reputas eum? Homo vanitati similis factus est: dies eius sicut vmbra prætereunt. Domine inclina cœlos tuos, & descende: tange montes, & fumigabunt. Fulgura coruscationem, & dissipabis eos: emitte sagittas tuas, & conturbabis eos.
C Emitte manum tuam de alto, eripe me, & libera me de aquis multis, & de manu filiorum alienorũ. Quorum os locutũ est vanitatẽ: & dextera eorũ dextera iniquitatis. Deus canticum nouum cantabo tibi: in psalterio decachordo psallam tibi. Qui das salutem regibus: qui redemisti Dauid seruum tuũ, de gladio maligno: eripe me, Et erue me de manu filiorum alienorum, quorum os loquutum est vanitatem: & dex-
D tera eorum dextera iniquitatis. Quorum filii sicut nouellæ plantationes in iuuentute sua. Filiæ eorum compositæ: circumornatæ vt similitudo tẽpli. Promptuaria eorũ plena: eructantia ex hoc in illud. Oues eorum fœtosæ, abundãtes in egressibus suis: boues eorum crassæ. Non est ruina maceriæ, neq; transitus, neq; clamor in plateis eorũ. Beatum dixerunt populum cui hæc sunt: beatus populus cuius Dominus Deus eius.

Salus regũ & victoria à Deo.

S. LAVS Dei est à virtutibus & operibus ipsius: quibus ut omnia sunt condita, ita conseruantur & gubernantur.

Laudatio ipsi Dauid. CXLIIII.

A EXaltabo te Deus meus rex: & benedicam nomini tuo in seculum, & in seculum seculi. Per singulos dies benedicam tibi: & laudabo nomẽ tuũ in seculum, & in seculum seculi. Magnus Dominus & laudabilis nimis: & magnitudinis eius non est finis. Generatio & generatio laudabit opera tua: & potentiam tuam pronuntiabunt. Magnificentiam gloriæ sanctitatis
B tuæ loquentur: & mirabilia tua narrabunt. Et virtutem terribilium tuorum dicent: & magnitudinem tuam narrabunt. Memoriam abundantiæ suauitatis tuæ eructabunt: & iustitia tua exultabunt. Miserator & misericors Dominus: patiens & multum misericors. Suauis Dominus vniuersis: & miserationes eius super omnia opera eius. Confiteantur tibi Domine omnia opera tua: & sancti tui benedicant tibi.
C Gloriam regni tui dicent: & potentiã tuam loquentur, Vt notam faciant filiis hominũ potentiam tuam: & gloriam magnificentiæ regni tui. Regnum tuum regnum omnium seculorum: & dominatio tua in omni generatione & generationẽ. Fidelis Dominus in omnibus verbis suis: & sanctus in omnibus operibus suis. Alleuat Dominus omnes qui corruũt: & erigit omnes elisos. Oculi omnium in te sperãt Domine: & tu das escam illorum in tempore opportuno. Aperis tu manum tuam: & imples omne animal benedictio-
D ne. Iustus Dominus in omnibus viis suis: & sanctus in omnibus operibus suis. Prope est Dominus omnibus inuocantibus eum: omnibus inuocantibus eum in veritate. Voluntatem timentium se faciet, & deprecationẽ eorum exaudiet: & saluos faciet eos. Custodit Dominus omnes diligentes se: & omnes peccatores disperdet. Laudationẽ Domini loquetur os meum: & benedicat omnis caro nomini sancto eius in seculum, & in seculum seculi.

S. CONVENIT cum Psalmo 117. & 143. ut sit gratiarum actio, Saulo sublata tyrannide ac Palæstinorum. Docet interim in solo Deo spem salutis figere.

Halleluia, Aggæi & Zachariæ. CXLV.

LAuda anima mea Dominum: laudabo Dominum in vita mea, psallam Deo meo quandiu fuero. Nolite confidere in principibus: in filiis hominum, in quibus non est salus. Exibit spiritus eius & reuertetur in terram suam: in illa die peribunt omnes cogitationes eorum. Beatus cuius Deus Iacob adiutor eius, spes eius in Domino Deo ipsius: qui fecit cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt. Qui custodit veritatem in seculum, facit iudicium iniuriam patientibus: dat escam esurientibus. Dominus soluit cõpeditos: Dominus illuminat

Act. 14.c
Apo. 14.b

illuminat cæcos. Dominus erigit elisos: Dominus diligit iustos. Dominus custodit aduenas, pupillum & viduam suscipiet: & vias peccatorum disperdet. Regnabit Dominus in secula Deus tuus Sion, in generatione & generationem.

S. LAVS *Dei accommodata spei fulciendæ, quòd è Babylonia reddituri sint Israelitæ in patriam.*

Halleluia. CXLVI.

LAudate Dominũ, quoniam bonus est psalmus: Deo nostro sit iucunda decoraque laudatio. Aedificans Ierusalẽ Dominus: dispersiones Israelis cõgregabit. Qui sanat cõtritos corde: & alligat contritiones eorum. Qui numerat multitudinẽ stellarum: & omnibus eis nomina vocat. Magnus Dominus noster, & magna virtus eius: & sapientiæ eius non est numerus. Suscipiens mansuetos Dominus: humilians autem peccatores vsque ad terram. Præcinite Domino in confessione: psallite Deo nostro in cithara. Qui operit cœlum nubibus: & parat terræ pluuiam. Qui producit in montibus fœnum & herbam seruituti hominum. Qui dat iumentis escam ipsorum: & pullis coruorũ inuocantibus eum. Non in fortitudine equi voluntatem habebit: nec in tibiis viri beneplacitum erit ei. Beneplacitum est Domino super timentes eum: & in eis qui sperant super misericordia eius.

S. POTENTIA *uerbi Dei describitur, & regnum Dei in terris.*

Halleluia. CXLVII.

Iste psalmus iũgitur præcedẽti apud Hebræos.

LAuda Ierusalem Dominum: lauda Deum tuum Sion. Quoniam confortauit seras portarum tuarum: benedixit filiis tuis in te. Qui posuit fines tuos pacem: & adipe frumẽti satiat te. Qui emittit eloquium suum terræ: velociter currit sermo eius. Qui dat niuem sicut lanam: nebulam sicut cinerem spargit. Mittit crystallum suam sicut buccellas: ante faciem frigoris eius quis sustinebit? Emittet verbũ suũ, & liquefaciet ea: flabit spiritus eius, & fluent aquæ. Qui annuntiat verbũ suum Iacob: iustitias & iudicia sua Israel. Non fecit taliter omni nationi: & iudicia sua non manifestauit eis.

S. IS *Psalmus uidetur accommodatus restitutioni è Babylone, siue ante captiuitatem, siue in captiuitate compositus sit. Sed & ueræ liberationi per Christum competit.*

Halleluia. CXLVIII.

LAudate Dominum de cœlis: laudate eum in excelsis. Laudate eum omnes angeli eius: laudate eum omnes virtutes eius. Laudate eum sol & luna: laudate eum omnes stellæ & lumen. Laudate eum cœli cœlorum: & aquæ quæ super cœlos sunt, laudent nomen Domini. Quia ipse dixit, & facta sunt: ipse mandauit, & creata sunt. Statuit ea in æternum & in seculum seculi: præceptum posuit, & non præteribit. Laudate Dominum de terra: dracones & omnes abyssi: Ignis, grando, nix, glacies, spiritus procellarum: quę faciunt verbũ eius. Montes & omnes colles: ligna fructifera, & omnes cedri. Bestiæ, & vniuersa pecora, serpentes, & volucres pennatæ. Reges terræ, & omnes populi: principes, & omnes iudices terræ: Iuuenes & virgines, senes cum iunioribus, laudent nomen Domini: quia exaltatũ est nomen eius solius. Confessio eius super cœlum & terram: & exaltauit cornu populi sui. Hymnus omnibus sanctis eius: filiis Israel populo appropinquanti sibi. Halleluia.

S. DEVM *prædicat ob liberationẽ Israelis, uerum ut Psalmus conueniat uictoriæ Christi de uniuerso mundo: præsertim quando superatis uniuersis hostibus in fine mundi, solida pax dabitur populo sanctorum.*

Halleluia. CXLIX.

CAntate Domino canticum nouum: laus eius in ecclesia sanctorum. Lætetur Israel in eo qui fecit eum: & filiæ Sion exultent in rege suo. Laudent nomen eius in choro: in tympano & psalterio psallant ei. Quia beneplacitum est Domino in populo suo: & exaltauit mansuetos in salutem. Exultabũt sancti in gloria: lætabũtur in cubilibus suis. Exultationes Dei in gutture eorum, & gladii ancipites in manibus eorum: Ad faciendam vindictam in nationibus, increpationes in populis: Ad alligãdos reges eorum in compedibus, & nobiles eorum in manicis ferreis: Vt faciant in eis iudicium conscriptum: gloria hæc est omnibus sanctis eius.

S. EPINICION *æternum supremæ uictoriæ.*

Halleluia. CL.

LAudate Dominum in sanctis eius: laudate eum in firmamento virtutis eius. Laudate eum in virtutibus eius: laudate eum secundum multitudinem magnitudinis eius. Laudate eum in sono tubæ: laudate eum in psalterio & cithara. Laudate eum in tympano & choro: laudate eum in chordis & organo. Laudate eum in cymbalis benesonantibus, laudate eum in cymbalis iubilationis: omnis spiritus laudet Dominum.

FINIS.

Hieronymi præfatio in libros SALOMONIS.

IVNGAT *epistola quos iungit sacerdotium: imò charta non diuidat quos* CHRISTI *nectit amor. Commentarios in Osee, Amos & Zachariã, Malachiã quoq; quos poscitis, scripsissem si licuisset præ ualetudine. Mittitis solatia sumptuũ: notarios nostros & librarios sustentatis, ut uobis potißimum nostrum desudet ingenium. Et ecce ex latere frequens turba diuersa poscentium: quasi aut æquum sit me uobis esurientibus, aliis laborare: aut in ratione dati & accepti, cuiquam, præter uos, obnoxius sim. Itaque longa ægrotatione fractus, ne penitus hoc anno reticerẽ, & apud uos mutus essem, tridui opus nomini uestro consecraui, interpretationẽ uidelicet trium Salomonis uoluminum:* MISLE, *quas Hebræi Parabolas, uulgata autem editio Prouerbia uocat:* COHELETH, *quem Grecè Ecclesiasten, Latinè concionatorẽ possumus dicere:* SIR HASSIRIM, *quod in lingua nostra uertitur Canticum Canticorũ. Fertur & Panaretos Iesu filij Sirach liber, & alius pseudepigraphus, qui Sapiẽtia Salomonis inscribitur. Quorum priorem, Hebraicum reperi: non Ecclesiasticũ, ut apud Latinos, sed Parabolas prænotatum. cui iuncti erant Ecclesiastes & Canticum Canticorum: ut similitudinem Salomonis, non solum numero librorum, sed etiam materiarum genere co[illegible]uaret. Secundus apud Hebræos nusquam est: quin & ipse stylus, Græcam eloquentiam redolet: & nonnulli scriptorum ueterum hunc esse Iudæi Philonis affirmant. Sicut ergo Iudith, & Tobiæ, & Machabæorum libros legit quidẽ ecclesia, sed eos inter canonicas scripturas nõ recipit: sic & hæc duo uolumina legat ad ædificationem plebis, non ad authoritatem ecclesiasticorum dogmatum confirmandam. Sicui sanè Septuaginta interpretum magis editio placet, habet eam à nobis olim emendatam. Neque enim noua sic cudimus, ut uetera destruamus. Et tamen cum diligẽtißime legerit, sciat magis nostra scripta intelligi, quæ non in tertium uas transfusa coacuerint, sed statim de prelo purißimæ commendata testæ, suum saporem seruauerint.*

Liber

Liber Prouerbiorum, quem Hebræi *Misle appellant.*

S. SAPIENTIA patris in sui affectum filium inuitat, uias peccatorum sequi prohibet, ad suum hortatur amplexum, & contemptoribus suis comminatur exitium.

CAPUT I.

Vis & vsus verbi Dei.

A PARABOLAE Salomonis filii Dauid regis Israel: ad sciendā sapientiā & disciplinā, ad intelligēda verba prudentiæ, & suscipiendā eruditionem doctrinę, iustitiam, & iudicium, & æquitatē: vt detur paruulis astutia, adolescenti scientia & intellectus. Audiens sapiens, sapientior erit: & intelligens, gubernacula possidebit: animaduertet parabolam & interpretationē, verba sapientū, & ænigmata eorum. Timor Domini, principiū sapientiæ. Sapientiam atque doctrinam stulti despiciunt. Audi fili mi disciplinam patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ, vt addatur gratia B capiti tuo, & torques collo tuo. Fili mi, si te lactauerint peccatores, ne acquiescas. Si dixerint, Veni nobiscum, insidiemur sanguini, abscondamus tendiculas contra insontem frustra, deglutiamus eum sicut infernus viuentem, & integrum quasi descendentem in lacum: omnē pretiosam substantiam reperiemus, implebimus domos nostras spoliis, sortem mitte nobiscum, marsupiū vnum sit omnium nostrū. Fili mi ne ambules cum eis, prohibe pedem tuum à semitis eorum. Pedes enim illorum. Pedes enim illorum ad malum currunt, & festinant vt effundant sanguinem. Frustra autem iacitur rete ante oculos pennatorū. Ipsi quoq; contra sanguinem suum insidiantur, & moliuntur fraudes contra animas suas: sic C semitæ omnis auari animas possidentium rapiunt. Sapientia foris prædicat, in plateis dat vocem suam: in capite turbarum clamitat, in foribus portarū vrbis profert verba sua, dicens, Vsquequo paruuli diligitis infantiā, & stulti ea quæ sibi sunt noxia cupiunt, & imprudentes odibunt scientiam? Conuertimini ad correptionem meam: en proferam vobis spiritum meum, & ostendam vobis verba mea. Quia vocaui, & renuistis: extendi manum meam, & non fuit qui aspiceret: despexistis omne consiliū meum, & increpationes meas neglexistis. Ego quoq; in interitu vestro ridebo, & subsannabo, cū D vobis id quod timebatis aduenerit. Cum irruerit repentina calamitas, & interitus quasi tempestas ingruerit: quando venerit super vos tribulatio & angustia: tunc inuocabunt me, & non exaudiam: mane consurgent, & non inuenient me: eo quòd exosam habuerint disciplinam, & timorem Domini non susceperint, nec acquieuerint consilio meo, & detraxerint vniuersæ correptioni meæ. Comedēt igitur fructus viæ suæ, suisq; consiliis saturabuntur. Auersio paruulorū interficiet eos, & prosperitas stultorum perdet illos. Qui autem me audierit, absque terrore requiescet, & abūdantia perfruetur, timore malorum sublato.

Psal. 110. d
Eccli. 1. b
Esa. 59. b
Esa. 65. b
Ier. 7. c

S. SAPIENTIAE acquisitio quanta bona conferat, & quanta mala fugiat: cum qua Dei dona ueniunt, & sine qua ubiq; erratur.

CAPUT II.

A FIli mi, si susceperis sermones meos, & mandata mea abscōderis penes te, vt audiat sapientiā auris tua: inclinabis cor tuū ad cognoscendā prudentiam. Si enim sapientiā inuocaueris, & inclinaueris cor tuū prudentię, si quæsieris eam quasi pecuniam, & sicut thesauros effoderis illam: tunc intelliges timorē Domini, & scientiā Dei inuenies, quia Dominus dat sapientiā, B & ex ore eius prudentia & scientia. Custodiet rectorū salutem, & proteget gradiētes simpliciter, seruans semitas iustitiæ, & vias sanctorū custodiens. Tunc intelliges iustitiā & iudicium, & æquitatē, & omnem semitam bonam. Si intrauerit sapientia cor tuū, & sciētia animæ tuæ placuerit: consiliū custodiet te, & prudētia seruabit te, vt eruaris à via mala, ab C homine qui peruersa loquitur. Qui relinquunt iter rectū & ambulāt per vias tenebrosas, qui lætātur cum malefecerint, & exultāt in rebus pessimis: quorū viæ peruersæ sunt, & infames gressus eorū. Vt eruaris à muliere aliena, & ab extranea quæ mollit sermones suos, & relinquit ducē pubertatis suæ, & pacti Dei sui oblita est. inclinata est enim ad mortē do-D mus eius, & ad inferos semitæ ipsius. omnes qui ingrediūtur ad eam, non reuertētur, nec apprehēdent semitas vitę. Vt ambules in via bona, & calles iustorū custodias. Qui enim recti sunt, habitabūt in terra, & simplices permanebūt in ea: impii verò de terra perdentur, & qui inique agūt, auferentur ex ea.

Iob 18. d

S. SUSCEPTA sapiētia moribus pietatis in Deum & proximum impletur, quos imitetur quis, & quos uitet persuadens.

CAPUT III.

A FIli mi, ne obliuiscaris legis meæ, & pręcepta mea cor tuū custodiat. longitudinē enim dierū, & annos vitæ, & pacē apponent tibi. Misericordia & veritas te non deserant, circūda eas gutturi tuo, & describe in tabulis cordis tui: & inuenies gratiā & disciplinam bonam coram Deo & hominibus. Habe fiduciā in Domino ex toto corde tuo, & ne innitaris prudētiæ tuæ. In omnibus viis tuis cogita illū, & ipse diriget gressus tuos. Ne B sis sapiens apud temetipsum. Time Dominū, & recede à malo. sanitas quippe erit vmbilico tuo, & irrigatio ossiū tuorū. Honora Dominū de tua substātia, & de primitiis omniū frugum tuarū da pauperibus.. & implebūtur horrea tua saturitate, & vino torcularia tua redundabūt. Disciplinā Domini, fili mi, ne abiicias, nec deficias cum ab eo corripieris. quē enim diligit Dominus, corripit: & quasi pater in filio cōplacet sibi. Beatus homo qui inuenit sapientiā, & qui affluit prudentia. melior est acquisitio eius negotiatione argēti, & auro primo fructus eius. pretiosior est cūctis opibus: & omnia quæ desyderātur, huic non valent cōparari. Longitudo die-C rum in dextera eius, & in sinistra illius diuitiæ & gloria. Viæ eius viæ pulchræ, & omnes semitę illius pacificæ. Lignū vitæ est his qui apprehēderint eam: & qui tenuerit eā, beatus. Dominus sapiētia fundauit terrā, stabiliuit cœlos prudentia. Sapientia illius eruperūt abyssi, & nubes rore concrescunt. Fili mi, ne affluant hæc ab oculis tuis. Custodi legē atq; consiliū: & erit vita animæ tuæ, & gratia faucibus tuis. tūc ambulabis fiducialiter in via tua, & pes tuus non impinget. si dormieris, nō timebis: quiesces, & suauis erit somnus tuus. Ne paueas re-D pentino terrore, & irruētes tibi ruinas impiorum. Dn̄s enim erit in latere tuo, & custodiet pedē tuum ne capiaris. Noli prohibere benefacere eum qui potest: si vales, & ipse benefac. Nec dicas amico tuo, Vade & reuertere, & cras dabo tibi: cū statim possis dare. Ne moliaris amico tuo malū, cum ille in te habeat fiduciam. Non contēdas aduersus hominē frustra, cum ipse tibi nihil mali fecerit. Ne æmuleris hominem iniustum, nec imitēris vias eius: quia abominatio Domini est omnis illusor, & cum simplicibus sermocinatio eius. Egestas à Domino in domo impii: habitacula autem iustorū benedicentur. Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gratiā. Gloriam sapientes possidebunt: stultorum exaltatio, ignominia.

Rom. 12. d
Tob. 4. b
Lucæ 14. c
Hebr. 12. b
Apoc. 3. d

Præcepta de charitate.

S. SAPIENTIA hominum corda, ora, & gressum ornans: fructum & uiam suam suadens, impiorum semitam dissuadet.

CAPUT IIII.

Audite

A AVdite filii, disciplinam patris, & attédite: vt sciatis prudentiá. Donum bonum tribuam vobis, legem meã ne derelinquatis. Nam & ego filius fui patris mei, tenellus, & vnigenitus coram matre mea: & docebat me, atq; dicebat, Suscipiat verba mea cor tuum, custodi præcepta mea, & viues. Posside sapientiam, posside prudentiam. Ne obliuiscaris, neque declines à verbis oris mei. Ne dimittas eam, & custodiet te: dilige eam, & con-

B seruabit te. Principium sapientiæ, posside sapientiam, & in omni possessione tua acquire prudentiam. arripe illam, & exaltabit te: glorificaberis ab ea, cum eam fueris amplexatus. dabit capiti tuo augmenta gratiarũ, & corona inclyta proteget te. Audi fili mi, & suscipe verba mea, vt multiplicentur tibi anni vitæ. viam sapientiæ monstraui tibi, & duxi te per semitas æquitatis: quas cum ingressus fueris, non artabuntur gressus tui, & currens non habebis offendiculũ. Tene disciplinam, ne demittas eam. custodi illam, quia ipsa est vita tua.

C Ne delecteris in semitis impiorũ, nec tibi placeat malorum via. Fuge ab ea, nec tráseas per illam, declina & desere eam. non enim dormiunt, nisi malefecerint: & non rapitur somnus ab eis, nisi supplantauerint. comedunt panẽ impietatis, & vinum iniquitatis bibunt. Iustorũ autem semita, quasi lux splendens, procedit & crescit vsq; ad perfectam diem. Via impiorum tenebrosa: nesciunt vbi corruant. Fili mi, ausculta sermones meos, & ad eloquia mea inclina aurem tuam. ne re-

De custodia verbi Dei.

D cedãt ab oculis tuis, custodi ea in medio cordis tui: vita enim sunt inuenientibus ea, & vniuersæ carni sanitas. Omni custodia serua cor tuum: quia ex ipso vita procedit. Remoue à te os prauum, & detrahentia labia sint procul à te. Oculi tui recta videant, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. Dirige semitas pedibus tuis, & omnes viæ tuæ stabilientur. Ne declines ad dexteram, neque ad sinistram: auerte pedem tuum à malo. ❡ vias enim quæ à dextris sunt, nouit Dominus: peruersæ verò sunt, quæ à sinistris sunt. Ipse autẽ rectos faciet cursus tuos, itinera autem tua in pace producet..

Cor.
Os.
Oculi.
Incessus.

S. CAVENDO *sibi à meretrice fugiẽda est prodiga: & proprio uiuendo labore, propriæ est uxori adhærendum.*

CAPVT V.

A FIli mi, attende ad sapientiá meam, & prudentiæ meæ inclina aurem tuam: vt custodias cogitationes, & disciplinã labia tua cõseruent. ❡ Ne intenderis fallaciæ mulieris. .fauus enim distillans labia meretricis, & nitidius oleo guttur eius: nouissima autẽ illius amara quasi absynthiũ, & ❡ lingua eius. .acuta quasi gladius biceps. Pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos

B gressus eius penetrant. Per semitã vitæ non ambulant, vagi sunt gressus eius & inuestigabiles. Nunc ergo fili mi audi me, & ne recedas à verbis oris mei. Longe fac ab ea viam tuã, & ne appropinques foribus domus eius. Ne des alienis honorẽ tuum, & annos tuos crudeli: ne fortè impleantur extranei viribus tuis, & labores tui sint in domo aliena, & gemas in nouissimis quãdo consumpseris carnes tuas & cor-

C pus tuũ, & dicas, Cur detestatus sum disciplinã, & increpationibus non acquieuit cor meũ, nec audiui vocẽ docentiũ me, & magistris nõ inclinaui aurẽ meam? Penè fui in omni malo, in medio ecclesiæ & synagógę. Bibe aquã de cisterna tua, & fluenta putei tui. Deriuentur fontes tui foras, & in platéis

D aquas tuas diuide. Habeto eas solus, nec sint alieni participes tui. Sit vena tua benedicta, & lætare cum muliere adolescentiæ tuæ: ceruа charissima, & gratissimus hinnulus. vbera eius inebrient te in omni tẽpore, in amore eius delectare iugiter. Quare seduceris fili mi ab aliena, & foueris in sinu alterius? Respicit Dominus vias hominis, & omnes gressus eius considerat. Iniquitates suæ capiunt impium, & funibus peccatorum suorũ constringitur. Ipse morietur, quia non habuit disciplinam, & in multitudine stultitiæ suæ decipietur.

Vxor diligenda.

Iob 34.c

S. PIGRVM *excitando ad laborem, schismaticum, adulterum, & hæreticum arguit, eorumq; fraudes eludit.*

CAPVT VI.

A FIli mi, si spoponderis pro amico tuo, defixisti apud extraneũ manum tuam, illaqueatus es verbis oris tui, & captus propriis sermonibus. Fac ergo quod dico fili mi, & temetipsum libera, quia incidisti in manum proximi tui. Discurre, festina, suscita amicum tuum, ne dederis somnum oculis tuis, nec dormitent palpebræ tuæ. Eruere quasi damula de manu, & quasi auis de manu aucupis. Vade ad formicam, ò piger, & considera vias eius, & disce sapientiam: quæ cum non habeat ducem, nec præceptorem, nec principẽ, parat in æstate cibum sibi, & congregat in messe quod comedat. Vsquequo piger

Spõsorem instruit.

B dormies? quando consurges è somno tuo? Paululum dormies, paululum dormitabis, paululum conseres manus tuas vt dormias: & veniet tibi quasi viator egestas, & pauperies quasi vir armatus. ❡ Si vero impiger fueris, veniet vt fons messis tua, & egestas longe fugiet à te. . Homo apostata vir inutilis, graditur ore peruerso, annuit oculis, terit pede, digito loquitur, prauo corde machinatur malum, & omni tempore iurgia seminat. huic extemplo veniet perditio sua, & subito conteretur, nec habebit vltrà medicinam. Sex sunt quæ odit Dominus, & septimũ detestatur anima eius, Oculos sublimes, Linguã mendacẽ, Manus effundentes innoxium san-

C guinem, Cor machinans cogitationes pessimas, Pedes veloces ad currendum in malum, Proferentẽ mendacia, Testem fallacem, Et eum qui seminat inter fratres discordias. Cõserua fili mi præcepta patris tui, & ne dimittas legem matris tuæ. Liga eã in corde tuo iugiter, & circũda gutturi tuo. Cũ ambulaueris, gradiantur tecum: cum dormieris, custodiant te, & euigilans loquere cum eis. quia mandatum lucerna est, & lex lux, & via vitæ increpatio disciplinæ, vt custodiant te à muliere mala, & à blanda lingua extraneæ. Non concupiscat pulchritudinẽ eius cor tuum, ne capiaris nutibus illius. pretium enim scorti vix est vnius panis: mulier autem viri, pre-

D tiosam animam capit. Nunquid potest homo abscondere ignem in sinu suo, vt vestimenta illius non ardeant? aut ambulare super prunas, & non comburentur plantæ eius? sic qui ingreditur ad mulierem proximi sui, non erit mundus, cum tetigerit eam. Non grandis est culpa, cum quis furatus fuerit. furatur enim vt esurientem impleat animam: deprehensus quoq; reddet septuplum, & omnem substantiam domus suæ tradet, ❡ & liberabit se. . Qui autem adulter est, propter cordis inopiam perdet animam suam: turpitudinem & ignominiam congregat sibi, & opprobriũ illius non delebitur: quia zelus & furor viri non parcet in die vindictæ, nec acquiescet cuiusquam precibus, nec suscipiet pro redemptione dona plurima.

S. ABSQVE *sapientiæ uerbis & præceptis adolescentes facile mulierculorum blandimentis irretiuntur.* CAPVT VII.

A FIli mi, custodi sermones meos, & præcepta mea reconde tibi. ❡ Fili honora Dominũ, & valebis: præter eũ verò, ne timueris alienũ. . Serua mandata mea, & viues: & legẽ meam quasi pupillam oculi tui: liga eã in digitis tuis, scribe illã in tabulis cordis tui. Dic sapiẽtiæ, Soror mea es: & prudentiã voca amicã tuam, vt custodiat te à muliere extranea, & ab aliena quæ verba sua dulcia facit. De fenestra enim domus meæ per cácellos prospexi. Et video paruulos, cõsydero vecordẽ iuuenẽ, qui trã-

B sit per platéas iuxta angulũ, & prope viã domus illius graditur in obscuro, aduesperascẽte die, in noctis tenebris, & caligine. Et ecce occurrit illi mulier ornatu meretricio, pręparata ad decipiẽdas animas, garrula & vaga, quietis impatiẽs, nec valens in domo cõsistere pedibus suis, nũc foris, nunc in platéis, nũc iuxta angulos insidiãs. Apprehensumq; deosculatur

iuuenem,

C iuuenem,& procaci vultu blanditur,dicens, Victimas pro salute deuoui,hodie reddidi vota mea.idcirco egressa sum in occursum tuum,desyderans te videre,& reperi. Intexui funibus lectulũ meum,straui tapetibus pictis ex Aegypto,aspersi cubile meũ myrrha & aloe,& cinnamómo. veni, veni inebriemur vberibus,& fruamur capitis amplexibus,donec illucescat dies.non est enim vir in domo sua, abiit via longissima.sacculũ pecuniæ secum tulit: in die plenæ lunæ reuersurus est in domum suam. Irretiuit eum multis sermonibus,&
D blanditiis labiorũ protraxit illum. Statim eam sequitur quasi bos ductus ad victimam,& quasi agnus lasciuiens,& ignorat quòd ad vincula stultus trahatur:donec transfigat sagitta iecur eius: velut si auis festinet ad laqueũ,& nescit quòd de periculo animæ illius agitur. Nunc ergo fili mi audi me,& attende verbis oris mei. Ne abstrahatur in viis illius mens tua,neque decipiaris semitis eius.multos enim vulneratos deiecit, & fortissimi quique interfecti sunt ab ea. Viæ inferi domus eius,penetrantes interiora mortis.

S. SAPIENTIAE *nihil coæquandum est, cum qua Deus cuncta creauit, unde quærentes eam beati, spernentes uerò miseri tandem euadunt.* CAPVT VIII.

A N Vnquid non sapientia clamitat,& prudentia dat vocem suam? In summis excelsisq; verticibus supra viam in mediis semitis stans,iuxta portas ciuitatis in ipsis foribus loquitur,dicens, O viri ad vos clamito,& vox mea ad filios hominũ. Intelligite paruuli astutiã,& insipiẽtes animaduertite. Audite,quoniã de rebus magnis locutura sum:& aperientur labia mea, vt recta prædicent. Veritatẽ meditabitur guttur meum, & labia mea detestabuntur impium. Iusti sunt omnes sermones mei, non est in eis prauum quid,neq; peruersum. recti sunt intelligenti
B bus, & æqui inuenientibus scientiam. Accipite disciplinam meam, & non pecuniã:doctrinam magis,quàm aurũ eligite. Melior est enim sapiẽtia cunctis pretiosissimis:& omne desyderabile,ei non potest comparari. Ego sapientia habito in consilio,& eruditis intersum cogitationibus. Timor Domini odit malum:arrogantiã,& superbiam,& viam prauam,& os bilingue detestor. Meum est consilium & æquitas,mea est prudentia,mea est fortitudo. Per me reges regnant,& legum conditores iusta decernunt. Per me principes imperãt,& potentes decernũt iustitiã. Ego diligentes me,diligo:& qui ma
C ne vigilant ad me,inuenient me. Mecum sunt diuitiæ & gloria,opes superbæ & iustitia. Melior est fructus meus auro & lapide pretioso,& genimina mea argento electo. In viis iustitiæ ambulabo,in medio semitarũ iudicii,vt ditem diligen
Sapien. 9.b tes me,& thesauros eorum repleam. Dominus possedit me in initio viarum suarũ,antequam quicquam faceret à principio,ab æterno ordinata sum, & ex antiquis antequã terra fieret. Nondum erant abyssi,& ego iam concepta eram:necdum fontes aquarum eruperãt. Necdum montes graui mole constiterant,ante colles ego parturiebar: adhuc terram non fecerat,& flumina,& cardines orbis terræ. Quando præparabat cœlos,aderã:quando certa lege & gyro vallabat abyssos, quãdo æthera firmabat sursum,& librabat fontes aquarum,quando circundabat mari terminũ suum, & legem po
D nebat aquis,ne transirent fines suos. Quando appẽdebat fundamenta terræ,cum eo eram cuncta componens. Et delectabar per singulos dies, ludens coram eo omni tẽpore, ludens in orbe terrarum:& deliciæ meæ, esse cum filiis hominum. Nunc ergo filii audite me, Beati qui custodiunt vias meas. Audite disciplinã,& estote sapientes,& nolite abiicere eam. Beatus homo qui audit me,qui vigilat ad fores meas quotidie,& obseruat ad postes ostii mei. Qui me inuenerit, inueniet vitam, & hauriet salutem à Domino: qui autem in me peccauerit,lædet animam suam. Omnes qui me oderunt,diligunt mortem.

S. SAPIENTIA *incarnata ad sui amorem donorum præparatione suos cultores allicit, uitam prorogat, atq; heresim uitare pro posse contendit.* CAPVT IX.

A S Apientia ædificauit sibi domum,excidit columnas septem. Immolauit victimas suas,miscuit vinum,& proposuit mensam suam. Misit ancillas suas vt vocarent ad arcẽ,& ad mœnia ciuitatis, Si quis est paruulus,veniat ad me. Et insipiẽtibus locuta est,
B Venite,comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis. Relinquite infantiam, & viuite, & ambulate per vias prudentiæ. Qui erudit derisorẽ, ipse iniuriam sibi facit: & qui arguit impium,sibi maculã generat. Noli arguere derisorem,ne oderit te. Argue sapientẽ,& diliget te. Da sapienti occasionem,& addetur ei sapientia. Doce iustum, & festi
C nabit accipere. Principiũ sapientiæ,timor Domini:& scientia sanctorũ,prudentia. Per me enim multiplicabuntur dies tui,& addentur tibi anni vitæ. Si sapiens fueris, tibimetipsi eris:si autem illusor,solus portabis malum. Mulier stulta, & clamosa, plenaq; illecebris, & nihil omnino sciens. Sedet in
D foribus domus suæ super sellam in excelso vrbis loco, vt vocaret transeuntes per viam & pergentes in itinere suo, Quis est paruulus,declinet ad me. Et vecordi locuta est, Aquæ furtiuæ dulciores sunt,& panis absconditus suauior. Et ignorauit quòd ibi sint gigantes, & in profundis inferni conuiuæ eius. ⁋ Qui enim applicabitur illi,descendet ad inferos:nam qui abscesserit ab ea,saluabitur. .

Timor dei.
Supra. 1. a
Psal. 110. d
Eccli. 1. b

PARABOLAE SALOMONIS.

S. QVANTVM *profit iustitia, & exercitium, obsitq; adulatio & mendacium, uariosq; eorum fructus & fines aperit.*

CAPVT X.

A F Ilius sapiens lætificat patrem: filius verò stultus mœstitia est matris suæ. Nil proderunt thesauri impietatis:iustitia verò liberabit à morte. Non affliget Dominus fame animam iusti,& insidias impiorum subuertet. Egestatem operata est manus remissa: manus autem fortiũ,diuitias parat. ⁋ Qui nititur mẽdaciis, hic pascit ventos,idem autẽ ipse sequitur aues volãtes. .Qui congregat in messe,filius sapiens est:qui autem stertit æstate, filius cõfusionis. Benedictio⁋ Domini. . super caput iusti:os
B autem impiorũ operit iniquitas. Memoria iusti cum laudibus:& nomen impiorum putrescet. Sapiens corde præcepta suscipiet:stultus cæditur labiis. Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter:qui autem deprauat vias suas, manifestus erit. Qui annuit oculo,dabit dolorẽ:& stultus labiis verberabitur. Vena vitæ,os iusti:os autem impiorũ operit iniquitas. Odium suscitat rixas: & vniuersa delicta operit charitas. In labiis sapientis inuenitur sapientia:& virga in dorso eius qui indiget corde. Sapientes abscondunt scientiã:os autem stulti confusioni proximum est. Substantia diuitis,vrbs fortitudi
C nis eius:pauor pauperũ,egestas eorum. Opus iusti ad vitam: fructus autem impii ad peccatum. Via vitæ custodiẽti disciplinam:qui autem increpationes relinquit,errat. Abscondũt odium labia mendacia:qui profert contumeliã,insipiens est. In multiloquio non deerit peccatum:qui autem moderatur labia sua,prudentissimus est. Argentum electũ lingua iusti: cor autem impiorum pro nihilo. Labia iusti erudiunt plurimos:qui autem indocti sunt, in cordis egestate morientur. Benedictio Domini diuites facit,nec sociabitur ei afflictio.
D Quasi per risum stultus operatur scelus: sapientia autem est viro prudentia. Quod timet impius, veniet super eum: desyderium suum iustis dabitur. Quasi tempestas trãsiens non erit impius:iustus autem quasi fundamentũ sempiternum. Sicut acetum dentibus,& fumus oculis,sic piger his qui miserunt eum. Timor Domini apponet dies, & anni impiorum breuiabũtur. Expectatio iustorũ,lætitia: spes autem impio-

Eccli. 27. c
1. Pet. 4. b

rum peribit. Fortitudo simplicis, via Domini: & pauor his qui operantur malum. Iustus in æternum non commouebitur: impii autem non habitabunt super terram. Os iusti parturiet sapientiam, lingua prauorum peribit. Labia iusti considerant placita, & os impiorum peruersa.

S. IVSTITIAE *in uita & morte effectus, iniustitiæ uerò post mortem miseria, atq; utriusq; discrimen.* CAPVT XI.

A STatêra dolosa abominatio est apud Dominũ, & pondus æquum voluntas eius. Vbi fuerit superbia, ibi erit & cõtumelia: vbi autẽ est humilitas, ibi & sapiẽtia. Simplicitas iustorum diriget eos, *Eccli. 5.c* & supplantatio peruersorũ vastabit illos. Non proderũt diuitiæ in die vltionis, iustitia autẽ liberabit à morte. Iustitia simplicis diriget viam eius: & in impietate sua corruet impius. Iustitia rectorum liberabit eos, & in insidiis suis capientur iniqui. *Sapien. 5.c* Mortuo homine impio nulla erit vltrà spes, & ex- B pectatio solicitorũ peribit. Iustus de angustia liberatus est, & tradetur impius pro eo. Simulator ore decipit amicũ suum: iusti autem liberabuntur scientia. In bonis iustorum exultabit ciuitas, & in perditione impiorum erit laudatio. Benedictione iustorũ exaltabitur ciuitas, & ore impiorũ subuertetur. Qui despicit amicũ suum, indigens corde est: vir autem prudẽs tacebit. Qui ambulat fraudulẽter, reuelat arcana: qui autem fidelis est, celat amici cõmissum. Vbi nõ est guberna- C tor, populus corruet: salus autẽ, vbi multa cõsilia. Affligetur malo, qui fidem facit pro extraneo: qui autẽ cauet laqueos, securus erit. Mulier gratiosa inueniet gloriã, & robusti habebunt diuitias. Benefacit animæ suæ vir misericors: qui autẽ crudelis est, etiã propinquos abiicit. Impius facit opus instabile: seminanti autẽ iustitiã merces fidelis. Clementia præparat vitam, & sectatio malorũ mortẽ. Abominabile Domino cor prauum, & voluntas eius in his qui simpliciter ambulãt. Manus in manu non erit innocens malus: semen autẽ iustorum saluabitur. Circulus aureus in naribus suis, mulier pulchra & fatua. Desyderiũ iustorũ omne bonũ est: præstolatio D impiorum furor. Alii diuidunt propria, & ditiores fiunt: alii rapiunt nõ sua, & semper in egestate sunt. Anima quæ benedicit, impinguabitur: & qui inebriat, ipse quoq; inebriabitur. Qui abscondit frumẽta, maledicetur in populis: benedictio autem super caput vendentium. Bene consurgit diluculo, qui quærit bona: qui autẽ inuestigator malorũ est, opprimetur ab eis. Qui confidit in diuitiis suis, corruet: iusti autẽ quasi virens folium germinabunt. Qui conturbat domum suam, possidebit ventos, & qui stultus est, seruiet sapienti. Fructus *1. Pet. 4.d* iusti lignum vitæ: & qui suscipit animas, sapiens est. Si iustus in terra recipit, quanto magis impius & peccator?

S. PRAELATI *conditiones septem, & doctoris quatuor in subditos, & subditorum in prælatos, reproborumq; falsitas, & electorum ueritas.* CAPVT XII.

A QVi diligit disciplinam, diligit scientiam: qui autem odit increpationes, insipiens est. Qui bonus est, hauriet gratiam à Domino: qui autem confidit in cogitationibus suis, impiè agit. Non roborabitur homo ex impietate, & radix iustorũ non commouebitur. Mulier diligens, corona est viro suo, & putredo in ossibus eius, quæ confusione res dignas gerit. Cogitationes iustorum, iudicia: & consilia impiorũ, fraudulenta. Verba impiorum insidiantur sanguini, os iustorum liberabit eos. Verte impios, & non erunt: domus autem iustorum permane- B bit. Doctrina sua noscetur vir: qui autem vanus & excors est, patebit cõtemptui. Melior est pauper & sufficiens sibi, quàm *Eccli. 10.d* gloriosus & indigens pane. Nouit iustus iumentorum suorum animas: viscera autem impiorum crudelia. Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autẽ sectatur otium, *Eccl. 10.d* stultissimus est. ❡Qui suauis est in vini demorationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliã. . Desyderium impii monimentum est pessimorum: radix autẽ iustorum proficiet. Propter peccata labiorum ruina proximat malo: effugiet autem iustus de angustia. De fructu oris sui vnusquisque C repplebitur bonis, & iuxta opera manuũ suarum retribuetur ei. Via stulti recta in oculis eius: qui autem sapiens est, audit cõsilia. Fatuus statim indicat iram suam: qui autẽ dissimulat iniuriam, callidus est. Qui quod nouit loquitur, index iustitiæ est: qui autem mentitur, testis fraudulentus. Est qui promittit, & quasi gladio pungitur conscientia: lingua autem sapientium, sanitas est. Labiũ veritatis firmum erit in perpetuum: qui autem testis est repentinus, concinnat linguam mendacii. Dolus, in corde cogitantiũ mala: qui autem pacis ineunt consilia, sequitur eos gaudiũ. Non contristabit iustũ, quicquid ei acciderit: impii autẽ replebuntur malo. Abomi- D natio est Domino labia mendacia: qui autẽ fideliter agunt, placent ei. Homo versutus celat scientiã: & cor insipientiũ prouocat stultitiã. Manus fortiũ dominabitur: quæ autẽ remissa est, tributis seruiet. Mœror in corde viri humiliabit illum, & sermone bono lætificabitur. Qui negligit damnum propter amicũ, iustus est: iter autẽ impiorũ decipiet eos. Nõ inueniet fraudulẽtus lucrũ: & substãtia hominis erit auri pretiũ. In semita iustitiæ, vita: iter autẽ deuiũ ducit ad mortem.

S. PRVDENTIAE *moderantia in loquendo, & regula in possidẽdo, refrenatio in appetendo, & acquirendo, & operatio in exequendo prudenti necessaria sunt.* CAPVT XIII.

A FIlius sapiens, doctrina patris: qui autẽ illusor est, non audit cum arguitur. De fructu oris homo satiabitur bonis: anima autẽ præuaricatorũ iniqua. Qui custodit os suum, custodit animã suã: qui autem inconsyderatus est ad loquendum, sentiet mala. Vult & non vult piger: anima autẽ operantium impinguabitur. Verbum mendax iustus detestabitur: impius autem confundit, & cõfundetur. Iustitia custodit innocẽtis viam: impietas autem peccatorem supplantat. Est quasi diues, cum nihil B habeat, & est quasi pauper, cum in multis diuitiis sit. Redemptio animæ viri, diuitiæ suæ: qui autem pauper est, increpationem non sustinet. Lux iustorum lætificat: lucerna autem impiorũ extinguetur. Inter superbos semper iurgia sunt: qui autem agunt omnia cum cõsilio, reguntur sapientia. Substãtia festinata minuetur: quæ autẽ paulatim colligitur manu, multiplicabitur. Spes quæ differtur, affligit animam: lignum C vitæ desyderium veniens. Qui detrahit alicui rei, ipse se in futurum obligat: qui autem timet præceptum, in pace versabitur. ❡Animæ dolosæ errant in peccatis: iusti autem misericordes sunt & miserantur. . Lex sapientis fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. Doctrina bona dabit gratiam: in itinere contemptorum vorago. Astutus omnia agit cum consilio: qui autem fatuus est, aperiet stultitiam. Nuntius impii cadet in malum: legatus autem fidelis, sanitas. Egestas & D ignominia ei qui deserit disciplinam: qui autẽ acquiescit arguenti, glorificabitur. Desyderiũ si compleatur, delectat animam: detestantur stulti eos qui fugiunt mala. Qui cũ sapientibus graditur, sapiens erit: amicus stultorum similis efficietur. Peccatores persequitur malum: & iustis retribuentur bona. Bonus relinquit hæredes filios & nepotes: & custoditur iusto substãtia peccatoris. Multi cibi in noualibus patrum: & aliis congregantur absque iudicio. Qui parcit virgæ suæ, *Eccli. 30.a* odit filium suum: qui autem diligit illum, instanter erudit. Iustus cõmedit, & replet animam suam: venter autem impiorũ insaturabilis.

S. PRVDENTIAE *conditiones quatenus in potentijs sita est, & quatenus per ipsas operatur, & per eã quiuis status regulatur, ad misericordiam monetur, & paßiones moderatur.*

CAPVT XIIII.

Iob 11.a

A SApiens mulier ædificauit domũ suam: insipiens extructam quoque manibus destruet. Ambulans recto itinere, & timens Dominũ, despicitur ab eo qui infami graditur via. In ore stulti virga superbiæ, labia autem sapientium custodiũt eos. Vbi non sunt boues, præsepe vacuũ est: vbi autem plurimæ segetes, ibi manifesta est fortitudo bouis. Testis fidelis non mentietur: profert autem mendacium dolosus testis. quærit derisor sapientiam, & non inuenit: doctrina prudentium facilis. Vade contra virum stultum, & nescito labia prudentiæ. Sapientia callidi, est intelligere viam suam, & imprudẽtia stultorũ errans. Stultus illudet peccatum, & inter iustos morabitur gratia.

B Cor quod nouit amaritudinem animæ suæ, in gaudio eius non miscebitur extraneus. Domus impiorum delebitur, tabernacula iustorum germinabunt. Est via quæ videtur homini iusta: nouissima autem eius deducunt ad mortẽ. Risus dolore miscebitur, & extrema gaudii luctus occupabit. Viis suis replebitur stultus, & super eum erit vir bonus. Innocens credit omni verbo: astutus consyderat gressus suos. ❡Filio doloso nihil erit boni: seruo autem sapienti prosperi erunt actus, & dirigetur via eius.. Sapiẽs timet, & declinat à malo: stultus transilit & confidit. Impatiens operabitur stultitiã: &

C vir versutus odiosus est. Possidebũt paruuli stultitiam: & expectabunt astuti scientiam. Iacebunt mali ante bonos: & impii ante portas iustorum. Etiam proximo suo pauper odiosus erit: amici verò diuitum multi. Qui despicit proximum suum, peccat: qui autẽ miseretur pauperis, beatus erit. ❡Qui credit in Domino, misericordiam diligit.. Errant qui operantur malum: misericordia & veritas præparant bona. In omni opere erit abũdantia: vbi autẽ verba sunt plurima, ibi frequẽter egestas. Corona sapientũ, diuitiæ eorũ: fatuitas stultorum, imprudentia. Liberat animas testis fidelis: & profert

D mendacia versipellis. In timore Domini fiducia fortitudinis, & filiis eius erit spes. Timor Domini fons vitæ, vt declinet à ruina mortis. In multitudine populi dignitas regis: & in paucitate plebis ignominia principis. Qui patiens est, multa gubernatur sapientia: qui autẽ impatiens est, exaltat stultitiã suam. Vita carnium, sanitas cordis: putredo ossium, inuidia. Qui calumniatur egentem, exprobrat factori eius: honorat autem eum, qui miseretur pauperis. In malitia sua repelletur impius: sperat autẽ iustus in morte sua. In corde prudentis requiescit sapientia, & indoctos quosque erudiet. Iustitia eleuat gentẽ: miseros autẽ facit populos peccatũ. Acceptus est regi minister intelligens: iracundiam eius inutilis sustinebit.

S. PRVDENTIAE *conditiones quo ad errantium directionẽ, patientium gratiã, & obedientiũ mercedem.* CAPVT XV.

A REsponsio mollis frangit iram: sermo durus suscitat furorem. Lingua sapiẽtum ornat scientiã: os fatuorum ebullit stultitiam. In omni loco oculi Domini contemplantur bonos & malos. Lingua placabilis, lignũ vitæ: quæ autem immoderata est, conteret spiritum. Stultus irridet disciplinã patris sui: qui autem custodit increpationes, astutior fiet. ❡In abundanti iustitia virtus maxima est: cogitationes autẽ impiorum eradicabuntur.. Domus iusti plurima fortitudo, & in fructibus im-

B pius cõturbatio. Labia sapientũ disseminabunt scientiã: cor

Eccl. 34.a

stultorum dissimile erit. Victimæ impiorum abominabiles Domino: vota iustorum placabilia. Abominatio est Domino via impii: qui sequitur iustitiã, diligitur ab eo. Doctrina mala deserẽtium viã: qui increpationes odit, morietur. Infernus & perditio corã Domino: quãto magis corda filiorum hominũ? Non amat pestilens eum qui se corripit, nec ad sapientes graditur. Cor gaudẽs exhilarat faciẽ: in mœrore animi deiicitur spiritus. Cor sapiẽs quæret doctrinã: & os stultorum pascetur imperitia. Omnes dies pauperis, mali: secura mens quasi iuge conuiuiũ. Melius est parũ cũ timore Domini, quàm thesauri magni & insatiabiles. Melius est vocari ad olera cũ charitate: quàm ad vitulũ saginatum cum odio. Vir iracundus prouocat rixas: qui patiens est, mitigat suscitatas.

C Iter pigrorũ quasi sepes spinarũ: via iustorũ absque offendiculo. Filius sapiens lætificat patrẽ: & stultus homo despicit matrem suã. Stultitia gaudiũ stulto: & vir prudens dirigit gressus suos. Dissipantur cogitationes vbi non est consilium: vbi verò sunt plures consiliarii, confirmantur. Lætatur homo in sententia oris sui: & sermo opportunus est optimus. Semita vitæ super eruditum, vt declinet de inferno nouissimo. Domum superborũ demolietur Dominus: & firmos faciet ter-

D minos viduæ. Abominatio Domini cogitationes malæ: & purus sermo pulcherrimus ❡firmabitur ab eo.. Conturbat domum suam qui sectatur auaritiam: qui autẽ odit munera, viuet. ❡Per misericordiã & fidem purgantur peccata: per timorem autem Domini declinat omnis à malo.. Mens iusti meditabitur sapientiã: os impiorum redundat malis. Longe est Dominus ab impiis: & orationes iustorum exaudiet. Lux oculorum lætificat animã, fama bona impinguat ossa. Auris quæ audit increpationes vitæ, in medio sapientum commorabitur. Qui abiicit disciplinã, despicit animam suam: qui autẽ acquiescit increpationibus, possessor est cordis. Timor Domini disciplina sapientiæ: & gloriam præcedit humilitas.

Infra 18.a

S. PRVDENTIA *pœnitentibus confessionem iniungit & satisfactionem, regibus subiungit regimen, hypocritæ elidit errorẽ, & studiosis virtutũ radices imprimit.* CAPVT XVI.

A HOminis est animã præparare, & Domini gubernare linguam. Omnes viæ hominũ patẽt oculis eius: spirituum ponderator est Dominus. Reuela Domino opera tua, & dirigentur cogitationes tuæ. Vniuersa propter semetipsum operatus est Dominus, impium quoque ad diẽ malũ. Abominatio Domini est omnis arrogans: etiã si manus ad manum fuerit, non erit innocens. ❡Initium viæ bonæ, facere iustitiam: accepta est autem apud Deum magis, quàm immolare hostias.. Misericordia & veritate redimitur iniquitas: & in timore Domini declinatur à malo. Cũ placuerint Domino viæ hominis, inimicos quo-

Supra 5.d

B que eius conuertet ad pacẽ. Melius est parũ cũ iustitia, quàm multi fructus cũ iniquitate. Cor hominis disponit viã suam, sed Domini est dirigere gressus eius. Diuinatio in labiis regis, in iudicio non errabit os eius. Pondus & statera iudicia Domini sunt: & opera eius omnes lapides sacculi. Abominabiles regi qui agunt impie: quoniã iustitia firmatur soliũ. Voluntas regũ labia iusta: qui recta loquitur, dirigetur. Indignatio regis, nuntii mortis: & vir sapiens placabit eam. In hilaritate vultus regis, vita: & clemẽtia eius quasi imber serotinus. Posside sapientiã, quia auro melior est: & acquire pru-

C dentiã, quia pretiosior est argento. Semita iustorũ declinat mala: custos animæ suæ seruat viam suã. Contritionẽ præcedit superbia, & ante ruinam exaltabitur spiritus. Melius est humiliari cũ mitibus, quàm diuidere spolia cũ superbis. Eruditus in verbo reperiet bona: & qui sperat in Domino beatus est. Qui sapiẽs est corde, appellabitur prudens: & qui dulcis eloquio, maiora reperiet. Fons vitæ eruditio possidentis: doctrina stultorũ fatuitas. Cor sapientis erudiet os eius, & labiis eius addet gratiã. Fauus mellis composita verba, dulce-

D do animæ & sanitas ossiũ. Est via quæ videtur homini recta, & nouissima eius ducunt ad mortẽ. Anima laborantis laborat sibi, quia cõpulit eum os suũ. Vir insipiens fodit malum, & in labiis eius ignis ardescit. Homo peruersus suscitat lites, & verbosus separat principes. Vir iniquus lactat amicũ suũ, & ducit eum per viam non bonã. Qui attonitis oculis cogitat praua, mordẽs labia sua perficiet malum. Corona dignitatis senectus quæ in viis iustitiæ reperietur. Melior est patiens viro forti: & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbiũ. Sortes mittuntur in sinũ, sed à Domino temperantur.

Supra 14.b

S. PRVDENTIAE regulæ circa electionem in regendo, & modũ in loquẽdo & iudicando, & correctionem exercendo

CAPVT XVII.

A (Eccli. 10.d) MElior est buccella sicca cum gaudio, quàm domus plena victimis cum iurgio. Seruus sapiens dominabitur filiis stultis, & inter fratres hæreditatẽ diuidet. Sicut igne probatur argentũ, & aurum camino: ita corda probat Dominus. Malus obedit linguæ iniquæ: & fallax obtẽperat labiis mendacibus. Qui despicit pauperẽ exprobrat factori eius: & qui in ruina lætatur alterius, nõ erit impunitus. Corona senũ, filii filiorũ: & gloria B filiorum patres eorũ. Non decet stultũ verba cõposita, nec principẽ labiũ mentiens. Gemma gratissima, expectatio præstolantis: quocũq; se vertit, prudẽter intelligit. Qui celat delictum, quærit amicitias: qui altero sermone repetit, separat fœderatos. Plus proficit correctio apud prudentẽ, quàm centum plagæ apud stultũ. Semper iurgia quærit malus: angelus autem crudelis mittetur contra eũ. Expedit magis vrsæ occurrere raptis fœtibus, quàm fatuo confidenti sibi in stultitia C sua. Qui reddit mala pro bonis, nõ recedet malum de domo eius. (Rom. 12.e, 1. Pet. 3.b, 1. Thes. 5.d, Isa. 5.e) Qui dimittit aquam, caput est iurgiorũ, & antequam patiatur contumeliã, iudicium deserit. Qui iustificat impium, & qui condemnat iustũ, abominabilis est vterq; apud Deum. Quid prodest stulto habere diuitias, cum sapientiam emere non possit? ℂ Qui altam facit domum suam, quærit ruinã: & qui euitat discere, incidet in mala.. Omni tẽpore diligit qui amicus est, & frater in angustiis cõprobatur. Stultus homo plaudet manibus, cum spopõderit pro amico suo. Qui meditatur discordias, diligit rixas: & qui exaltat os suum, quærit ruinam. Qui peruersi cordis est, nõ inueniet bonũ: & qui vertit linguam, incidet in malum. (Supra 15.b) Natus est stultus in ignominiã D suam, sed nec pater in fatuo lætabitur. Animus gaudẽs ætatem floridam facit: spiritus tristis exiccat ossa. (Exod. 23.c, 8.a) Munera de sinu impius accipit, vt peruertat semitas iudicii. In facie prudentis lucet sapientia: oculi stultorum in finibus terræ. Ira patris filius stultus, & dolor matris quæ genuit eum. Non est (Iacob. 1.c) bonũ, damnũ inferre iusto, nec percutere principẽ qui recta iudicat. Qui moderatur sermones suos, doctus & prudẽs est: & pretiosi spiritus vir eruditus. Stultus quoque si tacuerit, sapiens reputabitur: & si compresserit labia sua, intelligens.

S. ACCVSANTIVM erga iudices moderatio, & accusatorũ corã illis excusatio, falsorum testium execratio, iudicis & item diligentia, & aduocatorum discretio. CAPVT XVIII.

A OCcasiones quærit qui vult recedere ab amico, omni tẽpore erit exprobrabilis. Nõ recipit stultus verba prudẽtiæ, nisi ea dixeris quæ versantur in corde eius. Impius cum in profundũ venerit peccatorũ, contemnit: sed sequitur eum ignominia & opprobrium. Aqua profunda verba ex ore viri: & torrẽs redundans fons sapiẽtiæ. Accipere personã impii non est bonũ, vt decli B nes à veritate iudicii. Labia stulti miscent se rixis, & os eius iurgia prouocat. Os stulti cõtritio eius, & labia ipsius ruina animæ eius. Verba bilinguis, quasi simplicia, & ipsa perueniũt vsq; ad interiora vẽtris. ℂ Pigrũ deiicit timor: animæ autem effœminatorũ esuriẽt.. Qui mollis & dissolutus est in opere suo, frater est sua opera dissipantis. Turris fortissima nomen Domini: ad ipsam currit iustus, & exaltabitur. Substãtia diuitis vrbs roboris eius, & quasi murus validus circũdãs eũ. Antequam cõteratur, exaltatur cor hominis: & antequam (Eccli. 11.a) glorificetur, humiliatur. Qui prius respondet quàm audiat, C stultũ se esse demõstrat, & cõfusione dignũ. Spiritus viri sustentat imbecillitatẽ suam: spiritũ verò ad irascendũ facilem quis poterit sustinere? Cor prudẽtis possidebit scientiã, & auris sapientiũ quærit doctrinã. Donum hominis dilatat viam eius, & ante principes spatiũ ei facit. Iustus prior est accusator sui: venit amicus eius, & inuestigabit eũ. Cõtradictiones comprimit sors, & inter potẽtes quoq; diiudicat. Frater qui adiuuatur à fratre quasi ciuitas firma, & iudicia quasi vectes vrbium. De fructu oris viri replebitur venter eius, & genimi- D na labiorũ ipsius saturabunt eũ. Mors & vita in manibus linguæ: qui diligũt eã, comedẽt fructus eius. Qui inuenit mulierem bonam, inuenit bonum, & hauriet iucunditatẽ à Domino. ℂ Qui expellit mulierem bonam, expellit bonum: qui autẽ tenet adulteram, stultus est & insipiens.. Cum obsecrationibus loquetur pauper, & diues effabitur rigide. Vir amicabilis ad societatem magis amicus erit, quàm frater.

S. QVO sit utendum consilio in testiũ malitia explorãda, in sententia promulganda, & sententia decidenda. CAPVT XIX.

A MElior est pauper qui ambulat in simplicitate sua, quàm torquẽs labia sua, & insipiens. Vbi nõ est scientia animæ, non est bonũ: & qui festinus est pedibus, offendet. Stultitia hominis supplantat gressus eius, & cõtra Dominũ feruet animo suo. Diuitiæ addũt amicos plurimos: à paupere autẽ & hi quos habuit separantur. Testis falsus nõ erit impunitus: & qui mendacia loquitur, non effugiet. (Dani. 13.g) Multi colunt personã potentis, & amici sunt dona tribuẽtis. Fratres omnes pauperis oderunt eũ, in- B super & amici procul recesserũt ab eo. Qui tantũ verba sectatur, nihil habebit: qui autẽ possessor est mentis, diligit animã suam, & custos prudentiæ inueniet bona. Falsus testis nõ erit impunitus: & qui loquitur mẽdacia peribit. Non decent stultum deliciæ, nec seruum dominari principibus. Doctrina viri per patientiã noscitur, & gloria eius est iniqua prætergredi. Sicut fremitus leonis, ita & regis ira: & sicut ros super herbam, ita & hilaritas eius. Dolor patris filius stultus: & tecta iugiter perstillãtia, litigiosa mulier. Domus & diuitiæ dantur à patribus, à Domino autẽ proprie vxor prudẽs. Pigredo immittit soporẽ, & anima dissoluta esuriet. Qui custodit man- C datum, custodit animã suã: qui autẽ negligit viam suã, mortificabitur. Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis, & vicissitudinẽ suam reddet ei. Erudi filiũ tuum, ne desperes: ad interfectionem autem eius ne ponas animã tuam. qui enim impatiens est, sustinebit damnũ: & cum rapuerit, aliud apponet. Audi consilium, & suscipe disciplinam, vt sis sapiens in nouissimis tuis. Multæ cogitationes in corde viri: voluntas autem Domini in æternum permanebit. Homo indigens mi D sericors est: & melior est pauper, quàm vir mendax. Timor Domini ad vitam: & in plenitudine commorabitur absque visitatione pessimi. Abscondit piger manũ suam sub ascella, nec ad os suum applicat eam. Pestilente flagellato stultus sa- (Infra 21.b) pientior erit: si autem corripueris sapientem, intelliget sapientiã. Qui affligit patrẽ, & fugit matrẽ, ignominiosus erit, & infelix. Non cesses audire fili doctrinam, nec ignores sermones scientiæ. Testis iniquus deridet iudiciũ, & os impiorum deuorat iniquitatem. Parata sunt derisoribus iudicia, & mallei percutientes stultorum corporibus.

S. IVXTA regimen politicum & œconomicum iudex duplicem iunioribus ordinate pœnam infligit: maiores uerò destituit ineptosq; repellit. CAPVT XX.

A LVxuriosa res vinum, & tumultuosa ebrietas: quicunque his delectatur, non erit sapiens. Sicut rugitus leonis, ita & terror regis: qui prouocat eũ, peccat in animam suam. Honor est homini qui separat se à contentionibus: omnes autem stulti miscentur contumeliis. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur illi. Sicut aqua profunda, sic consilium in corde viri: sed homo sapiens exhauriet illud. Multi homines misericordes vocantur: virum autem fidelem quis inueniet? Iustus qui ambulat in simplicitate sua, beatos post B se filios derelinquit. Rex qui sedet in solio iudicii, dissipat omne malum intuitu suo. Quis potest dicere, Mundum est

1. Ioan. 1.a · 3. Reg. 8.e · 2. Par. 6.g · Eccles 7.c

cor meũ, purus sum à peccato? Pondus & põdus, mensura & mensura, vtrunq; abominabile est apud Dominũ. Ex studiis suis intelligitur puer, si munda & recta sint opera eius. Aurẽ audientem & oculum videntẽ, Dominus fecit vtrunq;. Noli diligere somnum, ne te egestas opprimat: aperi oculos tuos, C & saturare panibus. Malũ est, malũ est, dicit omnis emptor: & cum recesserit, tunc gloriabitur. Est aurum, & multitudo gemmarum: vas autẽ pretiosum labia scientiæ. Tolle vestimentum eius qui fideiussor extitit alieni, & pro extraneis aufer pignus ab eo. Suauis est homini panis mendacii, & postea implebitur os eius calculo. Cogitationes consiliis roborantur, & gubernaculis tractãda sunt bella. Ei qui reuelat mysteria, & ambulat fraudulẽter, & dilatat labia sua, ne cõmiscearis.

Exo. 21.c · Leui. 20.b · Mat. 15.a

Qui maledicit patri suo & matri, extinguetur lumen eius in mediis tenebris. Hæreditas ad quam festinatur in principio, in nouissimo benedictione carebit. Ne dicas, Reddam D malum: expecta Dominum, & liberabit te.

Supra 17.c · Rom. 12.d · 1. Pet. 3.b · 1. Thes. 5.d

Abominatio est apud Dominũ pondus & pondus, statera dolosa non est bona. A Domino diriguntur gressus viri. quis autem hominũ intelligere potest viam suã? Ruina est homini deuorare sanctos: & põst, vota retractare. Dissipat impios rex sapiens, & incuruat super eos fornicem. Lucerna Domini spiraculũ hominis, quæ inuestigat omnia secreta ventris. Misericordia & veritas custodiũt regẽ, & roboratur clementia thronus eius. Exultatio iuuenũ fortitudo eorũ, & dignitas senũ canities. Liuor vulneris absterget mala, & plagæ in secretioribus ventris.

S. INFERIORES *à superioribus per corporum macerationem, & superfluorum reiectionem puniendi, non tamen à superioribus iniuste molestandi.* CAPVT XXI.

A Sicut diuisiones aquarum, ita cor regis in manu Domini: quocunque voluerit, inclinabit illud. Omnis via viri recta sibi videtur: appendit autem corda Dominus. Facere iustitiã & iudiciũ magis placet Domino, quàm victimæ. Exaltatio oculorum & dilatatio cordis, lucerna impiorũ peccatũ. Cogitationes robusti semper in abundantia: omnis autẽ piger in egestate est. Qui cõgregat thesauros lingua mẽdacii, vanus & excors B est, & impingetur ad laqueos mortis. Rapinæ impiorum detrahent eos, quia noluerunt facere iudiciũ. Peruersa via viri, aliena est: qui autem mũdus est, rectum opus eius.

Infra 25.d · Supra 19.d

Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muliere litigiosa, & in domo communi. Anima impii desyderat malum, nõ miserebitur proximo suo. Mulctato pestilente sapientior erit paruulus: & si sectetur sapientem, sumet scientiam. Excogitat iustus de domo impii, vt detrahat impios à malo. Qui obturat aurem suam ad clamorem pauperis, & ipse clamabit, & non exaudietur. Munus absconditum extinguit iras: & donum in C sinu indignationem maximam. Gaudium iusto est facere iudicium: & pauor operantibus iniquitatem. Vir qui errauerit à via doctrinæ, in cœtu gigantium commorabitur. Qui diligit epulas, in egestate erit: qui amat vinũ & pinguia, non ditabitur. Pro iusto datur impius: & pro recto iniquus.

Eccli. 25.c

Melius est habitare in terra deserta, quàm cum muliere rixosa & iracunda. Thesaurus desyderabilis, & oleum in habitaculo iusti: & imprudens homo dissipabit illud. Qui sequitur iustitiã & misericordiã, inueniet vitam, iustitiam & gloriam. Ciuitatem D fortium ascendit sapiens, destruxitq; robur fiduciæ eius. Qui custodit os suum, & linguam suã, custodit ab angustiis animam suam. Superbus & arrogans vocatur indoctus, qui in ira operatur superbiam. Desyderia occidunt pigrum: noluerunt enim quicquam manus eius operari. Tota die concupiscit & desyderat: qui autem iustus est, tribuet, & non cessabit.

Esa. 1.d

Hostiæ impiorum abominabiles, quæ offeruntur ex scelere. Testis mendax peribit: vir obediens loquetur victoriam. Vir impius procaciter obfirmat vultum suum: qui autem rectus est, corrigit viam suam. Non est sapientia, non est prudentia, non est consilium contra Dominum. Equus paratur ad diem belli: Dominus autem salutem tribuit.

S. FAMA *quadrifariam à viris sanctis cum sex tamen personarum abiectu conditionum est coaseruanda, non tamen egenos opprimendo, nec rixosis fauendo operibus eorum adhærendum est.* CAPVT XXII.

Eccles 7.a

A Melius est nomen bonũ, quàm diuitiæ multæ: super argentũ enim & aurum, gratia bona. Diues & pauper obuiauerunt sibi: vtriusque operator est Dominus. Callidus vidit malũ, & abscondit se: innocens pertransiit, & afflictus est damno. Finis modestiæ timor Domini, diuitiæ & gloria & vita. Arma & gladii in via peruersi: custos autem animæ suæ longe recedit ab eis. Prouerbiũ est, Adolescẽs iuxta viã suam, etiã cum senuerit, B non recedet ab ea. Diues pauperibus imperat: & qui accipit mutuũ, seruus est fœnerantis. Qui seminat iniquitatẽ, metet mala, & virga iræ suæ cõsummabitur.

Eccli. 31.c

Qui pronus est ad misericordiã benedicetur: de panibus enim suis dedit pauperi. ¶Victoriã & honorem acquiret qui dat munera: animam autem aufert accipientiũ. Eiice derisorem, & exibit cum eo iurgium, cessabuntq; causæ, & cõtumeliæ. Qui diligit cordis munditiã, propter gratiam labiorum suorum habebit amicum regem. Oculi Domini custodiunt scientiã, & supplantantur verba iniqui. Dicit piger, Leo est foris, in medio platearum occidendus sum. Fouea profunda os alienæ: cui iratus C est Dominus, incidet in eam. Stultitia colligata est in corde pueri, & virga disciplinæ fugabit eã. Qui calumniatur pauperem, vt augeat diuitias suas, dabit ipse ditiori, & egebit. Fili mi inclina aurem tuã, & audi verba sapientium. Appone autem cor ad doctrinã meã, quæ pulchra erit tibi cum seruaueris eã in ventre tuo, & redũdabit in labiis tuis. Vt sit in Domino fiducia tua, vnde & ostendã eã tibi hodie. Ecce descripsi eam tibi tripliciter, in cogitationibus & scientia, vt ostẽderem tibi firmitatem & eloquia veritatis, respondere ex his D illis qui miserũt te. Non facias violentiã pauperi, quia pauper est: neque conteras egenũ in porta, quia iudicabit Dominus causam eius, & configet eos qui confixerunt animam eius. Noli esse amicus homini iracũdo, neq; ambules cũ viro furioso: ne fortè discas semitas eius, & sumas scandalũ animæ tuæ. Noli esse cũ his qui defigũt manus suas, & qui vades se offerunt pro debitis. si enim non habes vnde restituas, quid causæ est vt tollat operimẽtũ de cubili tuo? Ne trãsgrediaris terminos antiquos, quos posuerũt patres tui. Vidisti virum velocẽ in opere suo: corã regibus stabit, nec erit ante ignobiles.

S. TEMPERANTIA *quid fugiat, & quid sequatur innuit, sed peruersa fugiendo consortia, & sanus se scientiis exercẽdo ebrietatem plura mala facientẽ facile uitabit.* CAPVT XXIII.

A Quando sederis vt comedas cum principe, diligenter attẽde quæ posita sunt ante faciẽ tuam: & statue cultrũ in gutture tuo, si tamen habes in potestate animam tuã. Ne desyderes de cibis eius, in quo est panis mẽdacii. Noli laborare vt diteris: sed prudentiæ tuæ pone modum. Ne erigas oculos tuos ad opes quas non potes habere: quia facient sibi pennas quasi aquilæ, & volabunt in cœlum. Ne comedas cum homine inuido, & ne desyderes cibos eius: quoniã in similitudinem arioli & coniectoris æstimat quod ignorat. Comede & bibe, dicet tibi: & B mens eius nõ est tecum. Cibos quos comederas euomes, & perdes pulchros sermones tuos. In auribus insipientium ne loquaris: quia despicient doctrinam eloquii tui. Ne attingas paruulorum terminos, & agrum pupillorũ ne introeas: propinquus enim illorũ fortis est, & ipse iudicabit contra te causam illorum. Ingrediatur ad doctrinã cor tuum, & aures tuæ ad verba scientiæ.

Supra 13.d · Eccli. 30.a

Noli subtrahere à puero disciplinã: si enim percusseris eum virga, nõ morietur. tu virga percuties eum: & animam

& animam eius de inferno liberabis. Fili mi, si sapiens fuerit animus tuus, gaudebit tecũ cor meũ: & exultabũt renes mei, cum locuta fuerint rectũ labia tua. Non æmuletur cor tuum peccatores, sed in timore Domini esto tota die: quia habebis spem in nouissimo, & præstolatio tua non auferetur. Audi C fili mi, & esto sapiens, & dirige in via animũ tuũ. Noli esse in conuiuiis potatorũ, nec in comessationibus eorũ qui carnes ad vescendũ conferunt: quia vacantes potibus, & dantes symbola, consumẽtur, & vestietur pannis dormitatio. Audi patrem tuũ qui genuit te: & ne contemnas cum senuerit mater tua. Veritatẽ eme, & noli vendere sapientiã, & doctrinam, & intelligentiam. Exultat gaudio pater iusti: & qui sapientẽ genuit, lætabitur in eo. Gaudeat pater tuus, & mater tua, & exultet quæ genuit te. Præbe fili mi cor tuum mihi, & oculi tui vias meas custodiant. fouea enim profunda est meretrix, & puteus angustus aliena. insidiatur in via quasi latro, & quos D incautos inuenerit interficiet. Cui væ? cuius patri væ? cui rixæ? cui foueæ? cui sine causa vulnera? cui suffosio oculorũ? nónne his qui commorantur in vino, & student calicibus epotandis? Ne intuearis vinũ quãdo flauescit, cũ splenduerit in vitro color eius: ingreditur blandè, sed in nouissimo mordebit vt coluber, & sicut regulus venena diffundet. Oculi tui videbũt extraneas, & cor tuũ loquetur peruersa. Et eris sicut dormiẽs in medio mari, & quasi sopitus gubernator amisso clauo, & dices, Verberauerunt me, sed nõ dolui: traxerũt me, & ego non sensi. quando euigilabo, & rursus vina reperiam?

S. FORTITVDO circa quinq; uersatur: sciẽtiam in acquisitione, clementiam in exercitatione, uersutiarũ detectione, ueritatis exaltatione, & insidiarũ contemptione. CAPVT XXIIII.

A NE æmuleris viros malos, nec desyderes esse cum eis: quia rapinas meditabitur mens eorũ, & fraudes labia eorũ loquuntur. Sapientia ædificabitur domus, & prudẽtia roborabitur. In doctrina replebuntur cellaria, vniuersa substantia pretiosa & pulcherrima. Vir sapiẽs, fortis est: vir doctus, robustus & validus: quia cum dispositione initur bellũ, & erit salus vbi multa consilia sunt. Excelsa stulto sapientia, in porta nõ aperiet os suũ. Qui cogitat mala facere, stultus vocabitur. Cogitatio stulti pec- B catum est: & abominatio hominũ detractor. Si desperaueris [Psal. 81.a] lapsus in die angustiæ: imminuetur fortitudo tua. Erue eos qui ducuntur ad mortẽ: & qui trahũtur ad interitum liberare ne cesses. Si dixeris, Vires non suppetũt: qui inspector est cordis, ipse intelligit, & seruatorem animæ tuæ nihil fallit, redde6que homini iuxta opera sua. Comede fili mi mel, quia bonum est, & fauũ dulcissimum gutturi tuo: sic & doctrina sapientiæ, animæ tuæ: quã cũ inueneris, habebis in nouissimis spem, & spes tua non peribit. Ne insidieris, & quæras impietatem in domo iusti, neque vastes requiem eius. septies enim C cadet iustus, & resurget: impii autem corruent in malum. Cum ceciderit inimicus tuus, ne gaudeas, & in ruina eius ne exultet cor tuum: ne fortè videat Dominus, & displiceat ei, & auferat ab eo iram suam. Ne contendas cum pessimis, nec æmuleris impios, quoniam nõ habent futurorum spem mali, & lucerna impiorum extinguetur. Time Dominũ fili mi, & regem: & cum detractoribus non commiscearis: quoniam repente consurget perditio eorum: & ruinam vtriusque quis [Leui. 19.e] nouit? Hæc quoque sapientibus, Cognoscere personam in [Deut. 1.c] iudicio, non est bonum. Qui dicunt impio, Iustus es: male- [Eccl. 42.a] dicent eis populi, & detestabũtur eos tribus. Qui arguũt eũ, laudabuntur, & super ipsos veniet benedictio. Labia deoscu- D labitur, qui recta verba respõdet. Præpara foris opus tuum, & diligenter exerce agrum tuum, & postea ædifices domum tuam. Ne sis testis frustra contra proximum tuum, nec la- [Supra 10.d] ctes quenquam labiis tuis. Ne dicas, Quomodo fecit mihi, sic faciam ei: reddam vnicuique secundum opus suum. Per agrum hominis pigri transiui, & per vineã viri stulti: & ecce totum repleuerant vrticæ, operuerant superficiem eius spinæ, & maceria lapidum destructa erat. quod cum vidissem, posui in corde meo, & exemplo didici disciplinam. ¶ Vsque- [Supra 6.b] quo piger dormies, vsquequo de somno cõsurges?.. Parum inquam dormies, modicum dormitabis, pauxillum manus conseres, vt quiescas: & veniet tibi quasi cursor egestas tua, & mendicitas quasi vir armatus.

HAE QVOQVE PARAbolæ Salomonis, quas transtulerunt uiri Ezechiæ regis Iuda.

S. SAPIENTIA quatuor cardinalibus comitata uirtutibus, hominem perfectum reddit, & in finem suum perfectè dirigit.

CAPVT XXV.

A GLoria Dei est celare verbum, & gloria regum inuestigare sermonem. Cœlum sursum, & terra deorsum, & cor regum inscrutabile. Aufer rubiginem de argẽto, & egredietur vas purissimum: aufer impietatem de vultu regis, & firmabitur iustitia thronus eius. Ne gloriosus appareas coram rege, & in loco magnorũ ne steteris. Melius est enim vt dicatur tibi, Ascẽde huc: quàm vt humilieris coram principe. Quæ viderũt oculi tui, [Luc. 14.c] ne proferas in iurgio: ne postea emendare non possis, cũ de- B honestaueris amicũ tuum. Causam tuam tracta cum amico tuo, & secretũ extraneo ne reueles: ne fortè insultet tibi cum audierit, & exprobrare non cesset. ¶ Gratia & amicitia liberant, quas tibi serua, ne exprobrabilis fias.. Mala aurea in lectis argenteis, qui loquitur verbũ in tempore suo. Inauris aurea, & margaritũ fulgens, qui arguit sapientẽ & aurẽ obedientem. Sicut frigus niuis in die messis, ita legatus fidelis ei qui miserit eum, animã ipsius requiescere facit. Nubes & ventus, & pluuiæ non sequentes, vir gloriosus, & promissa non com- [Supra 15.a] plens. Patientia lenietur princeps: & lingua mollis cõfringet C duritiam. Mel inuenisti, comede quod sufficit tibi: ne forte satiatus euomas illud. Subtrahe pedem tuũ de domo proximi tui, ne quando satiatus oderit te. Iaculũ, & gladius, & sagitta acuta, homo qui loquitur cõtra proximũ suum falsum testimoniũ. Dens putridus, & pes lassus qui sperat super infideli in die angustiæ, & amittit palliũ in die frigoris. Acetũ in vitro, qui cãtat carmina cordi pessimo. ¶ Sicut tinea vestimento, & vermis ligno: ita tristitia viri nocet cordi.. Si esurierit [Rom. 12.d] inimicus tuus, ciba illũ: si sitierit, da ei aquam bibere: prunas D enim congregabis super caput eius, & Dominus reddet tibi. Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguã detrahẽtem. Melius est sedere in angulo domatis, quàm cum muli- [Supra 21.b] ere litigiosa, & in domo cõmuni. Aqua frigida animæ sitiẽti, & nũtius bonus de terra lõginqua. Fons turbatus pede, & vena corrupta, iustus cadẽs corã impio. Sicut qui mel multum [Eccli. 3.c] comedit, nõ est ei bonũ: sic qui scrutator est maiestatis, opprimetur à gloria. Sicut vrbs patẽs & absq; murorũ ambitu, ita vir qui non potest in loquẽdo cohibere spiritum suum.

S. SICVT uerborum impotens non est ad prælaturam assumendus, ita incorrigibilis deponendus, nec ad prælaturam assumendus. CAPVT XXVI.

A QVomodo nix in æstate, & pluuiæ in messe, sic indecens est stulto gloria. Sicut auis ad alta trãsuolans, & passer quò libet vadens: sic maledictũ frustrà prolatum in quempiã superueniet. Flagellũ equo, & camus asino, & virga dorso imprudentiũ. Ne respõdeas stulto iuxta stultitiã suam, ne efficiaris ei similis. Respõde stulto iuxta stultitiam suam, ne sibi sapiens esse videatur. Claudus pedibus, & iniquitatem bibens, qui mittit verba per B nuntium stultũ. Quomodo pulchras frustra habet claudus tibias: sic indecens est in ore stultorum parabola. Sicut qui

mittit lapidem in aceruum Mercurii: ita qui tribuit insipien ti honorē. Quo modo si spina nascatur in manu temulenti: sic parabola in ore stultorū. Iudicium determinat causas: & qui imponit stulto silentiū, iras mitigat. Sicut canis qui reuertitur ad vomitum suū, sic imprudens qui iterat stultitiā suam. Vidisti hominē sapientem sibi videri: magis illo spem habebit insipiēs. Dicit piger, Leo est in via, & leæna in itineri- C bus. Sicut ostium vertitur in cardine suo, ita piger in lectulo suo. Abscondit piger manus sub ascella sua, & laborat si ad os suum eas cōuerterit. Sapientior sibi piger videtur septem viris loquentibus sententias. Sicut qui apprehēdit auribus canem, sic qui transit impatiēs, & cōmiscetur rixæ alterius. Sicut noxius est qui mittit sagittas, & lanceas in mortē: ita vir qui fraudulēter nocet amico suo, & cum fuerit deprehensus, dicet, Ludens feci. Cū defecerint ligna, extinguetur ignis: & susurrone subtracto iurgia conquiescunt. Sicut carbones ad prunas, & ligna ad ignem, sic homo iracundus suscitat rixas. Verba susurronis quasi simplicia, & ipsa perueniūt ad intima D cordis. Quomodo si argēto sordido ornare velis vas fictile, sic labia tumentia cū pessimo corde sociata. Labiis suis intelligitur inimicus, cum in corde tractauerit dolos. quando submiserit vocē suā, ne credideris ei: quoniā septē nequitiæ sunt in corde illius. Qui operit odium fraudulenter, reuelabitur malitia eius in consilio. Qui fodit foueam, incidet in eam: & qui voluit lapidem, reuertetur ad eum. Lingua fallax non amat veritatem: & os lubricum operatur ruinas.

1.Pet.2.d
Supra 19.d
Eccli.28.b
Eccli.12.b
Eccli.27.d

S. PRVDENTIA *præsentibus non satiata, quæ sunt futura tanquam durabiliora curat: secularis autem prudētia, neminem unquam saturat.* CAPVT XXVII.

A Ne glorieris in crastinū, ignorans quid superuentura pariat dies. Laudet te alienus, & non os tuū: extraneus, & non labia tua. Graue est saxum, & onerosa arena: sed ira stulti vtroque grauior. Ira non habet misericordiam, nec erumpens furor: & impetum concitati ferre quis poterit? Melior est manifesta correptio, quàm amor absconditus. Meliora sunt vulnera diligentis, quàm fraudulenta oscula odientis. Anima saturata calcabit fauum: & anima esuriēs etiam amarū pro dulci sumet. Sicut B auis transmigrans de nido suo, sic vir qui derelinquit locum suum. Vnguento & variis odoribus delectatur cor: & bonis amici consiliis anima dulcoratur. Amicum tuū, & amicum patris tui ne dimiseris: & domum fratris tui ne ingrediaris in die afflictionis tuæ. Melior est vicinus iuxtà, quàm frater procul. Stude sapientiæ fili mi, & lætifica cor meū, vt possis exprobranti respōdere sermonē. Astutus videns malum, absconditus est, paruuli transeūtes sustinuerunt dispendia. Tolle C vestimentum eius qui spopōdit pro extraneo, & pro alienis aufer ei pignus. Qui benedicit proximo suo voce grandi, de nocte consurgens, maledicenti similis erit. Tecta perstillantia in die frigoris, & litigiosa mulier comparantur: qui retinet eam, quasi qui ventum teneat, & oleū dexteræ suæ vocet. Ferrum ferro exacuitur, & homo exacuit faciem amici sui. Qui seruat ficum, comedet fructus eius: & qui custos est domini sui, glorificabitur. Quo modo in aquis resplēdent vultus prospicientiū, sic corda hominū manifesta sunt prudentibus. Infernus & perditio nunquam implentur, similiter & oculi hominū insatiabiles. Quo modo probatur in conflato D rio argentum, & in fornace aurum: sic probatur homo ore laudātis. ¶Cor iniqui inquirit mala, cor autē rectū inquirit scientiam. Si cōtuderis stultū in pila, quasi ptisanas feriente desuper pilo, non auferetur ab eo stultitia eius. Diligenter agnosce vultū pecoris tui, tuosq; greges cōsydera, non enim habebis iugiter potestatē, sed corona tribuetur in generatione & generationē. Aperta sunt prata, & apparuerunt herbæ virentes, & collecta sunt fœna de mōtibus. Agni ad vestimentum tuū: & hœdi, agri pretiū. Sufficiat tibi lac caprarū in ci-bos tuos, & in necessaria domus tuæ, & ad victū ancillis tuis.

Eccli.12.b
Iob 6.b
Supra 20.c
Eccli.14.b

S. PRAELATI *socordes ob seculi sapientiam gregis curam parcipendunt, at prouidi mundanas voluptates nec sibi nec subditis sinunt dominari.* CAPVT XXVIII.

A Fugit impius nemine persequente: iustus autem quasi leo confidens, absque terrore erit. Propter peccata terræ multi principes eius: & propter hominis sapientiam & horum scientiam quæ dicuntur, vita ducis longior erit. Vir pauper calumnians pauperes, similis est imbri vehementi in quo paratur fames. Qui derelinquūt legem, laudant impium: qui custodiunt, succenduntur contra eum. Viri mali non cogitāt iudiciū: qui autem B inquirunt Dominum, animaduertunt omnia. Melior est pauper ambulās in simplicitate sua, quàm diues in prauis itineribus. Qui custodit legē, filius sapiens est: qui autem comessatores pascit, cōfundit patrem suum. Qui coaceruat diuitias vsuris & fœnore liberali, in pauperes cōgregat eas. Qui declinat aures suas ne audiat legē, oratio eius erit execrabilis. Qui decipit iustos in viā mala, in interitu suo corruet, & simplices possidebunt bona. Sapiens sibi videtur vir diues: pauper autem prudens scrutabitur eum. In exultatione iustorum multa gloria est: regnantibus impiis ruinæ hominū. Qui abscon C dit scelera sua, non dirigetur: qui autem confessus fuerit, & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Beatus homo qui semper est pauidus: qui verò mentis est duræ, corruet in malum. Leo rugiens, & vrsus esuriens, princeps impius super populum pauperem. Dux indigens prudētia, multos opprimet per calumniam: qui autem odit auaritiam, longi fient dies eius. Hominem qui calumniatur animæ sanguinem, si vsque ad lacum fugerit, nemo sustinet. Qui ambulat simpliciter, saluus erit: qui peruersis graditur viis, concidet semel. Qui operatur terram suam, satiabitur panibus: qui autem sectatur otium, replebitur egestate. Vir fidelis multum laudabitur: qui autem festinat ditari, non erit innocens. Qui cognoscit in iudicio faciē, non bene facit, iste & pro buccella panis deserit veritatē. Vir qui festinat ditari, & aliis inuidet, igno- D rat quòd egestas superueniet ei. Qui corripit hominem, gratiam postea inueniet apud eum magis, quàm ille qui per linguæ blandimenta decipit. Qui subtrahit aliquid à patre suo, & à matre, & dicit hoc non esse peccatum: particeps homicidæ est. Qui se iactat & dilatat, iurgia concitat: qui verò sperat in Domino, sanabitur. Qui cōfidit in corde suo, stultus est: qui autem graditur sapienter, ipse saluabitur. Qui dat pauperi, non indigebit: qui despicit deprecantem, sustinebit penuriam. Cum surrexerint impii, abscondentur homines: cum illi perierint, multiplicabuntur iusti.

Supra 19.a
Supra 12.b
Eccli. 20.d

S. SVBDITVS *insolens superiorum correctionem facile contemnit, in eo quòd correctorē non audit, correctori arrogāter resistit, præsentia verò incōsideratè disponit.* CAPVT XXIX.

A Viro qui corripientem dura ceruice cōtemnit, repentinus ei superueniet interitus, & eum sanitas non sequetur. In multiplicatione iustorum lætabitur vulgus: cum impii sumpserint principatū, gemet populus. Vir qui amat sapientiā, lætificat patrē suum: qui autem nutrit scorta, perdet substātiam. Rex iustus erigit terrā, vir auarus destruit eā. Homo qui blandis fictisq; sermonibus loquitur amico suo, rete expandit gressibus suis. Peccantem virum iniquum inuoluet laqueus, & iustus laudabit atque gaudebit. Nouit iustus causam pauperū, impius ignorat scientiam. Homines pestilentes dissipant ciuitatem, sa- B pientes verò auertunt furorē. Vir sapiens si cum stulto contenderit, siue irascatur, siue rideat, nō inueniet requiem. Viri sanguinum oderunt simplicem: iusti autē quærunt animam eius. Totum spiritum suum profert stultus: sapiens differt & reseruat in posterum. Princeps qui libenter audit verba mendacii,

Luc.15.c

dacii, omnes ministros habet impios. Pauper & creditor obuiauerunt sibi: vtriusq; illuminator est Dominus. Rex qui iudicat in veritate pauperes, thronus eius in æternum firmabitur. Virga atque correctio tribuit sapiẽtiam: puer autem qui dimittitur voluntati suæ, confundit matrem suã. In multiplicatione impiorum multiplicabuntur scelera, & iusti ruinas eorum videbunt. Erudi filium tuũ, & refrigerabit te, & dabit delicias animæ tuæ. Cum prophetia defecerit, dissipabitur populus: qui verò custodit legẽ, beatus est. Seruus verbis non potest erudiri: quia quod dicis intelligit, & respondere contemnit. Vidisti hominem velocem ad loquendum: stultitia magis speranda est, quàm illius correctio. Qui delicate à pueritia sua nutrit seruũ suum, postea sentiet eum contumacem. Vir iracundus prouocat rixas: & qui ad indignandum facilis est, erit ad peccata procliuior. Superbum sequitur humilitas, & humilem spiritu suscipiet gloria. Qui cum fure partitur, odit animam suam, adiurantem audit, & nõ indicat. Qui timet hominem, cito corruet: qui sperat in Domino, subleuabitur. Multi requirunt faciem principis, & iudicium à Domino egreditur singulorum. Abominantur iusti virum impium: & abominabuntur impii eos qui in recta sunt via. ¶ Verbum custodiens filius, extra perditionem erit..

Iob 22.d

S. QVAE sint à Deo postulanda, quæ fugienda sint, & quæ imitanda. CAPVT XXX.

VErba Cõgregantis filii Vomẽtis. Visio quam locutus est vir, Cũ quo est Deus, & Qui Deo secũ morante Cõfortatus, ait, Stultissimus sum virorum, & sapientia hominum non est mecũ. Non didici sapientiam & noui scientiam sanctorũ. Quis ascendit in cœlum, atq; descendit? quis continuit spiritum in manibus suis? quis colligauit aquas quasi in vestimento? quis suscitauit omnes terminos terræ? quod nomen est eius, & quod nomen filii eius, si nosti? Omnis sermo Dei ignitus, clypeus est sperantibus in se: ne addas quicquam verbis illius, & arguaris, inueniarisq; mẽdax. Duo rogaui te, ne deneges mihi antequam moriar, Vanitatem, & verba mendacia longe fac à me. Mendicitatem, & diuitias ne dederis mihi: tribue tantum victui meo necessaria. ne forte satiatus illiciar ad negandum, & dicam, Quis est Dominus? aut egestate compulsus furer, & peierem nomẽ Dei mei. Ne accuses seruum ad Dominum suum, ne forte maledicat tibi, & corruas. Generatio quæ patri suo maledicit, & quæ matri suæ nõ benedicit. Generatio quæ sibi mũda videtur, & tamẽ nõ est lota à sordibus suis. Generatio cuius excelsi sunt oculi, & palpebræ eius in alta surrectæ. Generatio quæ pro dentibus gladios habet, & commandit molaribus suis, vt comedat inopes de terra, & pauperes ex hominibus. Sanguisugæ duæ sunt filiæ, dicentes, Affer, affer. Tria sunt insaturabilia, & quartũ quod nũquam dicit Sufficit, Infernus, & os vuluæ, & terra quæ non satiatur aqua: ignis verò nũquam dicit Sufficit. Oculũ qui subsannat patrem, & qui despicit partum matris suæ, suffodiant eum corui de torrentibus, & comedant eũ filiæ aquilæ. Tria sunt difficilia mihi, & quartũ penitus ignoro, Viam aquilæ in cœlo, viam colubri super petram, viam nauis in medio mari, & viam viri in adolescentula. Talis est via mulieris adulteræ, quæ comedit, & tergens os suum, dicit, Nõ sum operata malum. Per tria mouetur terra, & quartum non potest sustinere, Per seruum cum regnauerit: per stultum cum saturatus fuerit cibo: & per odiosam mulierem cum matrimonium fuerit assumpta: & per ancillam cum fuerit hæres dominæ suæ. Quatuor sunt minima terræ, & ipsa sunt sapientiora sapientibus: formicæ populus infirmus, qui præparat in messe cibum sibi: lepusculus plebs inualida, qui collocat in petra cubile suum: regem locusta non habet, & egreditur vniuersa per turmas suas: stellio manibus nititur, & moratur in ædibus regis. Tria sunt quæ bene gradiuntur, & quartum quod incedit feliciter: leo fortissimus bestiarum, ad nullius pauebit occursum: gallus succinctus lumbos suos: & aries, nec est rex qui resistat ei. Et qui stultus apparuerit postquam eleuatus est in sublime: si enim intellexisset, ori suo imposuisset manum. Qui autẽ fortiter premit vbera ad eliciendum lac, exprimit butyrum: & qui vehementer emungit, elicit sanguinem: & qui prouocat iras, producit discordias.

Psal. 18.c
Deut. 4.a. 12.d

VERBA LAMVELIS REGIS.

Visio qua erudiuit eum mater sua.

S. A quibus reges abstineant ut iustè iudicent, mulieres quid imitentur & quid fugiant ut probæ euadant. CAPVT XXXI.

QVid dilecte mi, quid dilecte vteri mei, quid dilecte votorum meorum? Ne dederis mulieribus substantiam tuam, & vias tuas ad delẽdos reges. Noli regibus ò Lamuel, noli regibus dare vinum: quia nullum secretum est vbi regnat ebrietas. ne forte bibant & obliuiscantur iudiciorum, & mutent causam filiorũ pauperis. Date siceram mœrentibus, & vinũ his qui amaro sunt animo. Bibant & obliuiscantur egestatis suæ, & doloris sui nõ recordentur amplius. Aperi os tuũ muto, & causis omnium filiorum qui pertranseunt. Aperi os tuũ, decerne quod iustũ est, & vindica inopẽ & pauperem. ALEPH. Mulierẽ fortem quis inueniet? procul, & de vltimis finibus pretiũ eius. BETH. Confidit in ea cor viri sui, & spoliis non indigebit. GIMEL. Reddet ei bonum & non malum, omnibus diebus vitæ suæ. DALETH. Quæsiuit lanã, & linũ, & operata est cõsilio manuũ suarũ. HE. Facta est quasi nauis institoris de longe portãs panẽ suũ. VAV. De nocte surrexit, deditq; prædã domesticis suis, & cibaria ancillis suis. ZAIN. Cõsiderauit agrũ, & emit eum, de fructu manuũ suarũ plantauit vineã. HETH. Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum. TETH. Gustauit quoniã bona est negotiatio eius, non extinguetur in nocte lucerna eius. IOD. Manum suam misit ad fortia, & digiti eius apprehenderũt fusum. CAPH. Manum suã aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. LAMED. Non timebit domui suæ à frigoribus niuis, omnes enim domestici eius vestiti sunt duplicibus. MEM. Stragulatã vestẽ fecit sibi, byssus & purpura indumentũ eius. NVN. Nobilis in portis vir eius, quando sederit cũ senatoribus terræ. SAMECH. Sindonẽ fecit & vendidit, & cingulũ tradidit Chananæo. AIN. Fortitudo & decor indumẽtum eius, & ridebit in die nouissimo. PHE. Os suũ aperuit sapiẽtiæ, & lex clemẽtiæ in lingua eius. SADE. Consyderat semitas domus suæ, & panẽ otiosa nõ comedit. COPH. Surrexerunt filii eius, & beatissimam prædicauerunt: vir eius, & laudauit eã. RES. Multæ filiæ cõgregauerũt diuitias, tu supergressa es vniuersas. SIN. Fallax gratia, & vana est pulchritudo: mulier timens Dominũ ipsa laudabitur. THAV. Date ei de fructu manuũ suarũ, & laudẽt eã in portis opera eius.

FINIS.

Hieronymi in Librum

Ecclesiasten præfatio.

MEMINI me ante hoc fermè quinquennium, cum adhuc Romæ essem, & Ecclesiasten sanctæ Blesillæ legerẽ, ut eam ad cõtemptum mundi huius prouocarem, & omne quod in mundo cerneret, putaret esse pro nihilo: rogatum ab ea, ut in morem commentarioli obscura quæque dissererẽ, ut absq; me posset intelligere quæ legebat. Itaq; quoniã in procinctu nostri operis subita morte subtracta est, & ubi non meruimus ò Paula & Eustochium talem vitæ nostræ habere cõsortem: tantoq; uulnere tunc percussus obmutui, & nunc in

Bethlehem positus, angustiore uidelicet ciuitate, & illius memoriæ & nobis reddo quod debeo. Hoc breuiter admonens, quòd nullius authoritatem secutus sum, sed de Hebræo transferens, maxime septuaginta interpretum consuetudini me coaptaui, in iis dumtaxat quæ non multum ab Hebraicis discrepabât. Interdum Aquilæ quoque & Symmachi et Theodotionis recordatus sum, ut nec nouitate nimia lectoris studium deterrerem, nec rursum contra conscientiam meam, fonte ueritatis omisso, opinionum riuulos consectarer.

Ecclesiastes, qui ab Hebræis Coheleth,

id est Concionator, appellatur.

S. QVICQVID *est in mundo, uanitati, curiositati, cupidini & anxietati subiectum est.* CAPVT I.

A VERBA Ecclesiastæ filii Dauid regis Ierusalem. Vanitas vanitatū, dixit Ecclesiastes: vanitas vanitatum & omnia vanitas. Quid habet amplius homo de vniuerso labore suo quo laborat sub sole? Generatio præterit, & generatio aduenit, terra autem in æternum stat. Oritur sol, & óccidit, & ad locū suum reuertitur, ibiq; renascens gyrat per meridiem, & flectitur ad aquilonē. Lustrans vniuersa in circuitu pergit spiritus, & in circulos suos reuertitur. Omnia flumina intrāt in mare, & mare non redundat: B ad locum vnde exeūt flumina, reuertūtur, vt iterum fluant. Cunctæ res difficiles: nō potest eas homo explicare sermone. Non saturatur oculus visu, nec auris auditu impletur. Quid est quod fuit? ipsum quod futurū est. Quid est quod factum est? ipsum quod faciendū est. Nihil sub sole nouū, nec valet quisquam dicere, Ecce, hoc recēs est. iam enim præcessit in seculis quæ fuerunt ante nos. Non est priorū memoria: C sed nec eorum quidem quæ postea futura sunt, erit recordatio apud eos qui futuri sunt in nouissimo. Ego Ecclesiastes fui rex Israel in Ierusalē, & proposui in animo meo quærere & inuestigare sapienter de omnibus quæ fiūt sub sole. Hanc occupationē pessimā dedit Deus filiis hominū, vt occuparentur in ea. Vidi quæ fiunt cuncta sub sole, & ecce vniuersa vanitas, & afflictio spiritus. Peruersi difficilè corriguntur, & D stultorū infinitus est numerus. Locutus sum in corde meo, dicens, Ecce magnus effectus sum: & præcessi omnes sapientia, qui fuerunt ante me in Ierusalē, & mens mea contemplata est multa sapienter, & didici. Dediq; cor meum vt scirem prudentiam atque doctrinā: erroresq; & stultitiam, & agnoui quòd in his quoque esset labor, & afflictio spiritus, eo quòd in multa sapientia, multa sit indignatio: & qui addit scientiam, addit & dolorem.

Omnia vanitas.

Rerum inuestigatio vana.

S. IN *affluentia deliciarum, diuitiarum, ædificiorum, & illarum labore uanitas est & afflictio spiritus.* CAPVT II.

A DIxi ergo in corde meo, Vadam & affluam deliciis, & fruar bonis. Et vidi quòd hoc quoq; esset vanitas. Risum reputaui errorē: & gaudio dixi, Quid frustrà deciperis? Cogitaui in corde meo abstrahere à vino carnem meam, vt animū transferrem ad sapientiam, deuitaremq; stultitiā, donec viderē quid esset vtile filiis hominū, quo facto opus est sub sole numero dierū vitæ suæ. Magnificaui opera mea, & ædificaui mihi domos, & plantaui vineas. feci hortos & pomœria, & cōseui ea cūcti generis arboribus. Et extruxi mihi piscinas aquarū, vt irrigarē syluam lignorū germinantiū. Possedi seruos & ancillas, multamq; familiā habui: armenta quoque & magnos ouiū greges vltra omnes qui fuerunt ante me in Ierusalē. Coaceruaui B mihi argentum & aurum, & substantias regum & prouinciarum. Feci mihi cantores, & cantatrices, & delicias filiorum hominū scyphos, & vrceolos in ministerio ad vina fundenda: & supergressus sum opibus omnes qui ante me fuerunt in Ierusalem. Sapientia quoque perseuerauit mecum, & omnia quæ desyderauerūt oculi mei, non negaui eis: nec prohibui cor meū quin omni voluntate frueretur, & oblectaret se in his quæ præparaueram. Et hanc ratus sum partem meam, si vterer labore meo. Cumq; me cōuertissem ad vniuersa opera quæ fecerant manus meæ, & ad labores in quibus frustrà sudaueram, vidi in omnibus vanitatē & afflictionem animi, & nihil permanere sub sole. Transiui ad contemplandam sapientiam, erroresq; & stultitiam (quid est, inquam, homo vt C sequi possit regem factorem suum?) Et vidi quòd tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux à tenebris. Sapientis oculi in capite eius, stultus in tenebris ambulat. Et didici quòd vnus vtriusque esset interitus, & dixi in corde meo, Si vnus & stulti & meus occasus erit: quid mihi prodest quòd maiorem sapientiæ dedi operam? Locutusq; cum mente mea, animaduerti quòd hoc quoque esset vanitas. Non enim erit memoria sapientis similiter vt stulti in perpetuum, & futura tempora obliuione cuncta pariter operient. Moritur doctus similiter vt indoctus: & idcirco tæduit me vitæ meæ videntem mala vniuersa esse sub sole, & cuncta vanitatem & afflictionem spiritus. Rursus detestatus sum omnem industriam meam, qua sub sole studiosissimè laboraui, habiturus hæredem post me, quem ignoro vtrum sapiens an stultus futurus sit, & dominabitur in laboribus meis quibus desudaui & solicitus fui. & est quicquam tam D vanum? Vnde cessaui, renuntiauitq; cor meum vltrà laborare sub sole. Nam cum alius laboret in sapientia & doctrina & solicitudine, homini otioso quæsita dimittit. & hoc quoq; vanitas & magnum malum. Quid enim proderit homini de vniuerso labore suo, & afflictione spiritus, qua sub sole cruciatus est? Cuncti dies eius doloribus & ærumnis pleni sunt, nec per noctem mente requiescit. & hoc nónne vanitas est? Nónne melius est comedere, & bibere, & ostendere animæ suæ bona de laboribus suis? & hoc de manu Dei est. Quis ita deuorabit, & deliciis affluet vt ego? Homini bono in conspectu suo dedit Deus sapientiam & scientiam, & lætitiam: peccatori autem dedit afflictionem & curam superfluam, vt addat & congreget & tradat ei cui placuit Deo. sed & hoc vanitas est & cassa solicitudo mentis.

Infra 8.a
Prou. 17.d
Alia vanitas, sapiētis & stulti vnū esse euētū.

S. IN *omnibus his fluxis nulla est mentis quies, sed cuncta præ temporis opportunitate agenda sunt & uariāda.* CAPVT III.

A OMnia tempus habent, & suis spatiis transeunt vniuersa sub cœlo. Tempus nascendi, & tempus moriendi. Tempus plantādi, & tēpus euellendi quod plantatum est. Tempus occidendi, & tempus sanandi. Tempus destruendi, & tempus ædificādi. Tempus flendi, & tempus ridendi. Tempus plangendi, & tempus saltandi. Tempus spargendi lapides, & tempus colligendi. Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus. Tēpus acquirendi, & tempus perdendi. Tempus custodiēdi, & tempus abiiciendi. Tempus scindendi, & tempus consuendi. Tempus tacendi, & tempus loquendi. Tempus dilectionis, & tempus odii. Tempus belli, & tempus pacis. Quid habet amplius homo de labore suo? Vidi afflictionem quam dedit Deus B filiis hominum, vt distendantur in ea. Cuncta fecit bona in tempore suo, & mundum tradidit disputationi eorum, vt non inueniat homo opus, quod operatus est Deus ab initio vsque ad finem. Et cognoui quòd non esset melius, nisi lætari, & facere bene in vita sua. Omnis enim homo qui comedit & bibit, & videt bonum de labore suo, hoc donum Dei est. Didici quòd omnia opera quæ fecit Deus, perseuerent

Opera Dei perpetua.

seuerent in perpetuũ.non possumus eis quicquã addere, nec
auferre,quæ fecit Deus vt timeatur. Quod factum est,ipsum
permanet. Quæ futura sunt, iam fuerunt : & Deus instaurat
quod abiit. Vidi sub sole in loco iudicii impietatem, & in lo
co iustitiæ iniquitatẽ:& dixi in corde meo, Iustũ & impiũ iu
dicabit Dñs,& tẽpus omnis rei tunc erit. Dixi in corde meo
de filiis hominũ,vt probaret eos Deus,& ostenderet similes
D esse bestiis. Idcirco vnus interitus est hominis & iumẽtorũ,&
æqua vtriusq; cõditio. sicut moritur homo,sic & illa moriũ
tur. similiter spirãt omnia,& nihil habet homo iumẽto am-
plius. Cuncta subiacẽt vanitati, & omnia pergunt ad vnum
locũ:de terra facta sunt, & in terrã pariter reuertuntur. Quis
nouit si spiritus filiorũ Adam ascẽdat sursum,& si spiritus iu
mentorũ descendat deorsum? Et deprehẽdi nihil esse melius,
quàm lætari hominẽ in opere suo,& hanc esse partem illius.
Quis enim eum adducet, vt post se futura cognoscat?

S. MVLTAE impiorum in pauperes & iustos calumniæ & uexationes mirabilẽ huius uitæ arguunt uanitatem & instabilitatem.

CAPVT IIII.

A VErti me ad alia, & vidi calumnias quæ sub sole
geruntur,& lachrymas innocentiũ, & neminem
consolatorẽ, nec posse resistere eorum violen-
tiæ cunctorũ auxilio destitutos. Et laudaui ma-
gis mortuos,quàm viuentes:& feliciorẽ vtroq; iudicaui qui
necdum natus est,nec vidit mala quæ sub sole fiunt. Rursum
contemplatus sum omnes labores hominũ, & industrias ani
B maduerti patere inuidiæ proximi. & in hoc ergo vanitas, &
cura superflua est. Stultus complicat manus suas,& comedit
carnes suas,dicens, Melior est pugillus cum requie,quàm ple
na vtraq; manus cum labore,& afflictione animi. Consyde-
rans reperi & aliã vanitatem sub sole. vnus est, & secundum
non habet,non filium, non fratrem, & tamen laborare non
cessat,nec satiantur oculi eius diuitiis:nec recogitat, dicens,

Solitarij molestia vana.

C Cui laboro,& fraudo animam meam bonis?& in hoc quoq;
vanitas est, & afflictio pessima. Melius est ergo duos esse si-
mul,quàm vnum:habent enim emolumentũ societatis suæ:
si vnus ceciderit, ab altero fulcietur. væ soli: quia cum ceci-
derit,non habet subleuantẽ se. Et si dormierint duo,fouebũ-
tur mutuo. Vnus quomodo calefiet? Et si quispiam præua-
luerit contra vnum,duo resistent ei. Funiculus triplex diffi-
D cile rumpitur. Melior est puer pauper & sapiens, rege sene &
stulto,qui nescit præuidere in posterum. Quòd de carce-
re,catenisq; interdum quis egrediatur ad regnum:& alius na
tus in regno, inopia consummatur. Vidi cunctos viuẽtes qui
ambulant sub sole cum adolescente secundo qui consurget
pro eo. Infinitus numerus est populi omniũ qui fuerunt an-
te eum:& qui postea futuri sunt,non lætabuntur in eo. sed &
hoc vanitas & afflictio spiritus. Custodi pedem tuum ingre
diens domum Dei, & appropinqua vt audias. multo enim
melior est obedientia,quàm stultorum victimæ, qui nesciũt
quid faciunt mali.

Obediẽtia, victimæ præferẽda.

1. Reg. 15.e
Osee 6.c

S. NIL incautè in Deum & eius prouidentiam loquendum, sed uerbis & cupiditatibus est cauendum, & uirtutũ honestati & moribus studendum.

CAPVT V.

A NE temere quid loquaris,neq; cor tuũ sit velox ad
proferendũ sermonẽ coram Deo. Deus enim in
coelo,& tu super terrã,idcirco sint pauci sermo-
nes tui. Multas curas sequũtur somnia, & in mul
tis sermonibus inuenietur stultitia. Si quid vouisti Deo, ne
moreris reddere. displicet enim ei infidelis & stulta promis-
sio. sed quodcũq; voueris redde. multoq; melius est non vo
B uere,quàm post votum promissa non reddere. Ne dederis os
tuũ vt peccare facias carnẽ tuam. neq; dicas coram angelo,
Non est prouidentia:ne fortè iratus Deus contra sermones
tuos dissipet cũcta opera manuũ tuarũ. Vbi multa sunt som

Deut. 23.d

nia,plurimæ sunt vanitates, & sermones innumeri : tu verò
Deum time. Si videris calũnias egenorũ & violenta iudicia,
& subuerti iustitiã in prouincia,non mireris super hoc nego
tio:quia excelso excelsior est alius, & super hos quoq; emi-
nẽtiores sunt alii,& insuper vniuersæ terræ rex imperat ser-
uiẽti. Auarus nõ implebitur pecunia:& qui amat diuitias,fru
ctum non capiet ex eis.& hoc ergo vanitas. Vbi multæ sunt
opes,multi & qui comedũt eas. Et quid ꝓdest possessori, nisi
C quòd cernit diuitias oculis suis? Dulcis est somnus operãti,
siue parum,siue multũ comedat:saturitas autẽ diuitis nõ si-
nit eum dormire. Est & alia infirmitas pessima, quã vidi sub
sole:diuitiæ cõseruatæ in malũ Domini sui. pereunt enim in
afflictione pessima. Generauit filium,qui in summa egestate
erit. Sicut egressus est nudus de vtero matris suæ,sic reuerte
tur,& nihil auferet secũ de labore suo. Miserabilis prorsus in
D firmitas:quomodo venit,sic reuertetur. Quid ergo prodest
ei quòd laborauit in ventũ? Cunctis diebus vitę suæ comedit
in tenebris & in curis multis, & in ærumna atque tristitia.
Hoc itaq; visum est mihi bonũ vt comedat quis & bibat, &
fruatur lętitia ex labore suo quo sub sole laborauit ipse nume
ro dierũ vitę suæ,quos dedit ei Deus,& hęc est pars illius. Et
omni homini cui dedit Deus diuitias,atq; substãtiã, potesta
temq; ei tribuit vt comedat ex eis,& fruatur parte sua,& lęte
tur de labore suo:hoc est donũ Dei. Nõ enim satis recorda-
bitur dierũ vitæ suę,eo quòd Deus occupet deliciis cor eius.

Non mirãdum de egenorum oppressione.

Auarus.

Securitas laborantis. Molestia diuitis.

Iob 10.c

Iob 1.d
1. Tim. 6.b

S. AVARI sanctus est tenacitas ut partis ad necessitatẽ uti nesciat, unde deterioris est quàm abortiuus conditionis. CAP. VI.

A ESt & aliud malũ quod vidi sub sole,& quidẽ fre-
quẽs apud homines, Vir cui dedit Deus diuitias
& substantiã & honorẽ,& nihil deest animæ suæ
ex omnibus quæ desyderat:nec tribuit ei potesta
tem Deus vt comedat ex eo,sed homo extraneus vorabit il-
B lud. hoc vanitas,& miseria magna est. Si genuerit quispiã cen
tum liberos,& vixerit multos annos,& plures dies ætatis ha
buerit,& anima illius nõ vtatur bonis substãtiæ suæ, sepultu
raq; careat:de hoc ego pronuntio quòd melior illo sit abor-
tiuus. frustra enim venit & pergit ad tenebras, & obliuione
C delebitur nomen eius. Non vidit solem neq; cognouit distan
tiam boni & mali, etiam si duobus milibus annis vixerit,&
non fuerit perfruitus bonis. Nónne ad vnum locum prope-
rant omnia? Omnis labor hominis in ore eius : sed anima
D eius non implebitur. Quid habet amplius sapiens à stulto?&
quid pauper,nisi vt pergat illuc vbi est vita? Melius est vide-
re quod cupias, quàm desyderare quod nescias. sed & hoc
vanitas est,& præsumptio spiritus. Qui futurus est,iam vo-
catum est nomen eius:& scitur quòd homo sit, & non pos-
sit contra fortiorẽ se in iudicio contendere. Verba sunt plu-
rima,multamq́ue in disputando habentia vanitatem.

S. HVMANAE curiositati frenum est imponendum, lætitiæ tristitia est anteponenda, & opulentiæ iungenda est sapientia.

CAPVT VII.

A QVid necesse est homini maiora se quærere, cum
ignorat quid cõducat sibi in vita sua numero die
rum peregrinationis suæ, & tẽpore quod velut
vmbra prętereit? Aut quis ei poterit indicare,quid
post eum futurũ sub sole sit? Melius est nomen bonũ, quàm
vnguenta pretiosa,& dies mortis dies natiuitatis. Melius est
ire ad domũ luctus,quàm ad domũ conuiuii. in illa enim fi-
nis cunctorũ admonetur hominum, & viuens cogitat quid
futurum sit. Melior est ira risu:quia per tristitiã vultus, cor-
rigitur animus delinquentis. Cor sapientium vbi tristitia est,
& cor stultorum vbi lætitia. Melius est à sapientiore corri-
B pi, quàm stultorum adulatione decipi:quia sicut sonitus spi-
narum ardentium sub olla,sic risus stulti. sed & hoc vanitas.
Calumnia conturbat sapientem, & perdet robur cordis

illius. Melior est finis orationis, quàm principiũ. Melior est patiens arrogante. Ne sis velox ad irascendũ: quia ira in sinu stulti requiescit. Ne dicas, Quid putas causæ est quòd priora tempora meliora fuère quàm nunc sunt? stulta enim est huiuscemodi interrogatio. Vtilior est sapientia cum diuitiis, & magis prodest vidẽtibus solem. Sicut enim protegit sapientia, sic protegit pecunia. Hoc autẽ plus habet eruditio & sapientia, quòd vitã tribuunt possessori suo. Cõsydera opera Dei, quòd nemo possit corrigere, quẽ ille despexerit. In die bona fruere bonis, & malã diem præcaue. sicut enim hanc, sic & illam fecit Deus, vt non inueniat homo cõtra eum iustas querimonias.

Ira vitãda.

C Hæc quoq; vidi in diebus vanitatis meæ: Iustus perit in iustitia sua, & impius multo viuit tempore in malitia sua. Noli esse iustus multũ: neq; plus sapias, quàm necesse est, ne obstupescas. Ne impie agas multum: & noli esse stultus, ne moriaris in tempore non tuo. Bonũ est te sustentare iustum, sed & ab illo ne subtrahas manũ tuam: quia qui timet Deum, nihil negligit. Sapientia confortauit sapientẽ, super decem principes ciuitatis. Non est enim homo iustus in terra, qui faciat bonũ, & non peccet. Sed & cunctis sermonibus qui dicuntur, ne accommodes cor tuum: ne fortè audias seruũ tuum maledicentẽ tibi. scit enim conscientia tua quia & tu crebro maledixisti aliis. Cuncta tentaui in sapiẽtia. Dixi, Sapiens efficiar: & ipsa longius recessit à me, multo magis

Nemo à peccato purus.

3. Reg. 8. e
2. Par. 6. g
Prou. 20. b
1. Ioan. 1. d

D quàm erat: & alta profunditas, quis inueniet eam? Lustraui vniuersa animo meo, vt scirẽ & considerarem, & quærerem sapiẽtiã & rationẽ, & vt cognoscerẽ impietatẽ stulti, & errorem imprudentiũ: & inueni amariorẽ morte mulierẽ, quæ laqueus venatorum est, & sagena cor eius, vincula sunt manus illius. qui placet Deo, effugiet illam: qui autẽ peccator est, capietur ab illa. Ecce hoc inueni, dixit Ecclesiastes, vnũ & alterum, vt inuenirẽ rationẽ, quam adhuc quærit anima mea, & non inueni. Virum de mille vnum reperi: mulierem ex omnibus non inueni. Solummodo hoc inueni, quòd fecerit Deus hominẽ rectum, & ipse se infinitis miscuerit quæstionibus. Quis talis vt sapiens est? & quis cognouit solutionẽ verbi?

Amara mulier sola dei gratia vitatur.

S. DEVS *homini sapientiam dedit & prouidentiã ad occulta Dei mysteria cognoscenda, & arcana scrutanda, in quibus occupati homines multum temporis conterunt.* CAPVT VIII.

A SApientia hominis lucet in vultu eius, & potẽtissimus faciẽ illius commutabit. Ego os regis obseruo, & præcepta iuramenti Dei. Ne festines recedere à facie eius, neq; permaneas in opere malo: quia omne quod voluerit faciet, & sermo illius potestate plenus est: nec dicere ei quisquã potest, Quare ita facis? Qui custodit præceptũ, non experietur quicquam mali. Tempus & responsionẽ cor sapiẽtis intelliget. Omni negotio tempus est, & opportunitas, & multa hominis afflictio: quia ignorat

B præterita, & futura nullo scire potest nuntio. Non est in hominis potestate prohibere spiritũ, nec habet potestatẽ in die mortis, nec sinitur quiescere ingruẽte bello, neq; saluabit impietas impium. Omnia hæc consideraui, & dedi cor meum in cunctis operibus quæ fiunt sub sole. Interdum dominatur homo homini in malum suum. Vidi impios sepultos: qui etiam cum adhuc viuerent, in loco sancto erant, & laudabantur in ciuitate quasi iustorũ operum. sed & hoc vanitas est. Etenim quia non profertur cito contra malos sentẽtia, absq;

C timore vllo filii hominum perpetrant mala. Attamen peccator ex eo quòd centies facit malũ, & per patientiã sustentatur, ego cognoui quòd erit bonum timentibus Deum qui verentur faciem eius. Non sit bonũ impio, nec prolongentur dies eius, sed quasi vmbra transeant, qui non timent faciem Domini. Est & alia vanitas, quæ fit super terram. sunt iusti quibus mala proueniunt, quasi opera egerint impiorum: & sunt impii qui ita securi sunt, quasi iustorum facta habeant. sed & hoc vanissimum iudico. Laudaui igitur lætitiam, quòd non

In lætitia viuendum.

esset homini bonum sub sole, nisi quòd comederet, & biberet, atq; gauderet: & hoc solum secum auferret de labore suo

D in diebus vitæ suæ quos dedit ei Deus sub sole. Et apposui cor meum, vt scirem sapientiam, & intelligerẽ distentionem quæ versatur in terra. est homo qui diebus & noctibus somnum non capit oculis. Et intellexi quòd omniũ operum Dei nullam possit homo inuenire rationẽ eorum quæ fiunt sub sole: & quanto plus laborauerit ad quærendum, tanto minus inueniet: etiã si dixerit sapiens se nosse, non poterit reperire. Omnia hæc tractaui in corde meo, vt curiose intelligerem.

Opera Dei ab homine imperuestigabilia.

S. HOMINIS *sapiẽtia inter amicitias & inimicitias, iustos & iniustos, sapientes & insipientes non nouit discrimen, quòd omnia iusto & iniusto similia eueniant, & Dei maneant arbitrio.* CAPVT IX.

A SVnt iusti, atq; sapientes, & opera eorum in manu Dei: & tamen nescit homo vtrũ amore, an odio dignus sit: sed omnia in futurum seruantur incerta, eo quòd vniuersa æque eueniant iusto & impio, bono & malo, mundo & immũdo, immolanti victimas & sacrificia cõtemnenti. Sicut bonus, sic & peccator: vt periurus, ita & ille qui verum deierat. Hoc est pessimũ inter omnia quæ sub sole fiunt, quia eadem cunctis eueniunt. vnde & corda filiorum hominũ implentur malitia, & contemptu in vita sua, & post hæc ad inferos deducuntur. Nemo est qui

B semper viuat, & qui huius rei habeat fiduciam: melior est canis viuus leone mortuo. Viuentes enim sciunt se esse morituros, mortui verò nihil nouerunt amplius, nec habent vltrà mercedẽ: quia obliuioni tradita est memoria eorum. Amor quoq;, & odium, & inuidiæ simul perierunt, nec habent partem in hoc seculo: & in opere quod sub sole geritur. Vade ergo, & comede in lætitia panem tuum, & bibe cum gaudio vinum tuũ: quia Deo placent opera tua. Omni tempore sint vestimenta tua candida, & oleum de capite tuo non deficiat. Perfruere vita cum vxore quam diligis, cunctis diebus vitæ

Viuendum in hilaritate.

C instabilitatis tuæ, qui dati sunt tibi sub sole omni tẽpore vanitatis tuæ. hæc est enim pars in vita, & in labore tuo quo laboras sub sole. Quodcunq; facere potest manus tua, instanter operare: quia nec opus, nec ratio, nec sapientia, nec scientia erunt apud inferos, quò tu properas. Verti me ad aliud, & vidi sub sole, nec velocium esse cursum, nec fortium bellum, nec sapientiũ panem, nec doctorum diuitias, nec artificum gratiã: sed tempus casumq; in omnibus. Nescit homo finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo, & sicut aues laqueo comprehendũtur: sic capiuntur homines tẽpore malo, cum

Finis hominis insperatus.

D eis extemplo superuenerit. Hanc quoq; sub sole vidi sapientiam, & probaui maximam: ciuitas parua, & pauci in ea viri. venit contra eam rex magnus, & vallauit eam, extruxitq; munitiones per gyrum, & perfecta est obsidio. Inuẽtusq; est in ea vir pauper & sapiens, & liberauit vrbem per sapientiam suam, & nullus deinceps recordatus est hominis illius pauperis. Et dicebam ego, meliorẽ esse sapientiã fortitudine. Quomodo ergo sapientia pauperis contempta est, & verba eius nõ sunt audita? Verba sapiẽtiũ audiũtur in silẽtio, plus quàm clamor principis inter stultos. Melior est sapientia, quàm arma bellica: & qui in vno peccauerit, multa bona perdet.

Sapientiæ cõmẽdatio

Sapien. 6. a

S. MALVS *mixtus bonis plurimos contaminat: in eligenda igitur prælatura summa cura adhibenda est ne stultus, piger, aut puer præficiatur.* CAPVT X.

A MVscæ morientes perdunt suauitatem vnguenti. Pretiosior est sapientia, & gloria, parua ad tempus stultitia. Cor sapientis in dextera eius, & cor stulti in sinistra illius. Sed & in via stultus ambulans, cum ipse insipiens sit, omnes stultos æstimat. Si spiritus potestatem habentis ascenderit super te, locum

B tuũ ne dimiseris: quia curatio faciet cessare peccata maxima.

Sapiẽtis & stulti differentia.

Est

Est malũ quod vidi sub sole, quasi per errorẽ egrediens à facie principis: positũ stultũ in dignitate sublimi, & diuites sedere deorsum. Vidi seruos in equis: & principes ambulantes super terrã, quasi seruos. Qui fodit foueã, incidet in eam: & qui dissipat sepẽ mordebit eũ coluber. Qui trãsfert lapides, affligetur in eis: & qui scindit ligna, vulnerabitur ab eis. Si re C tusum fuerit ferrũ, & hoc non vt prius, sed hebetatum fuerit, multo labore exacuetur, & post industriã sequetur sapientia. Si mordeat serpẽs in silẽtio, nihil eo minus habet qui occulte detrahit. Verba oris sapiẽtis gratia: & labia insipiẽtis præcipitabũt eum. Initiũ verborũ eius stultitia, & nouissimũ oris illius error pessimus. Stultus verba multiplicat. Ignorat homo quid ante se fuerit: & quid post se futurũ sit quis ei poterit indicare? Labor stultorũ affliget eos: qui nesciũt in vrbem D pergere. Væ tibi terra, cuius rex puer est, & cuius principes mane comedunt. Beata terra, cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tẽpore suo ad reficiendũ, & non ad luxuriam. In pigritiis humiliabitur contignatio, & in infirmitate manuum perstillabit domus. In risu faciunt panem, & vinum, vt epulentur bibentes. Et pecuniæ obediunt omnia. In cogitatione tua regi ne detrahas, & in secreto cubiculi tui non maledixeris diuiti: quia & aues cœli portabunt vocem tuam, & qui habent pennas annuntiabunt sententiam.

Prou. 26.d *Eccli. 27.d* — *Detractor occult' cui similis.* — *Sub rege puero infelicitas: sub nobili verò, prosperitas.*

S. PETENTI egeno danda est eleemosyna, ut præmium in futuro iudicio expectetur securũ sub fœnore recipiẽdũ. CAP. XI.

A Mitte panem tuũ super transeũtes aquas: quia post tempora multa inuenies illũ. Da partes septem, necnon & octo: quia ignoras quid futurũ sit mali super terrã. Si repletæ fuerint nubes, imbrẽ suB per terrã effundent. Si ceciderit lignũ ad austrũ, aut ad aquilonem, in quocũq; loco ceciderit, ibi erit. Qui obseruat ventum, non seminat: & qui considerat nubes, nunquam metet. Quo modo ignoras quæ sit via spiritus, & qua ratione compingantur ossa in ventre prægnãtis: sic nescis opera Dei, qui C fabricator est omniũ. Mane semina semen tuũ, & vespere ne cesset manus tua: quia nescis quid magis oriatur, hoc an illud: & si vtrunq; simul melius erit. Dulce lumen, & delectabile est oculis videre solẽ. Si annis multis vixerit homo, & in his omnibus lætus fuerit, meminisse debet tenebrosi tẽporis, D & dierũ multorũ: qui cum venerint, vanitatis arguẽtur præterita. Lætare ergo iuuenis in adolescentia tua & in bono sit cor tuũ in diebus iuuẽtutis tuæ, & ambula in viis cordis tui, & in intuitu oculorũ tuorũ, & scito quòd pro omnibus his adducet te Deus in iudiciũ. Aufer irã à corde tuo, & amoue malitiã à carne tua. Adolescẽtia enim, & voluptas vana sunt.

Doctrinã seminãdã. — *Omnia cõmittenda diuinæ prouidentiæ.* — *Beneficiẽdum à iuuẽtute. Ira cordis auferenda.*

S. STVDIOSA viuat adolescens breuis vitæ corruptioni assiduæ subiectæ, atq; imminẽtis mortis habita ratione, omniũ gestorum rationem redditurus. CAPVT XII.

A Memẽto creatoris tui in diebus iuuẽtutis tuæ, antequã veniat tẽpus afflictionis tuæ, & appropinquent anni, de quibus dicas, non mihi placẽt: antequam tenebrescãt sol, & lumẽ, & stellæ, & luna, & reuertãtur nubes post pluuiã: quãdo cõmouebũtur custodes domus, & mutabũt viri fortissimi, & otiosæ erũt molen B tes in minuto numero, & tenebrescẽt videntes per foramina, & claudẽt ostia in platea, in humilitate vocis molẽtis, & consurgent ad vocẽ volucris, & obsurdescent omnes filiæ carminis. Excelsa quoq; timebunt, & formidabunt in via, florebit amygdalus, impinguabitur locusta, & dissipabitur capparis: quoniã ibit homo in domũ æternitatis suæ, & circuibunt in C platea plangẽtes, antequam rumpatur funiculus argẽteus, & recurrat vitta aurea, & conteratur hydria super fontẽ, & confringatur rota super cisternã, & reuertatur puluis in terram suam vnde erat, & spiritus redeat ad Deum qui dedit illum. Vanitas vanitatũ dixit Ecclesiastes, omnia vanitas. Cumq; esset sapientissimus Ecclesiastes, docuit populũ, & enarrauit quæ fecerat: & inuestigãs cõposuit parabolas multas. Quæsiuit verba vtilia, & cõscripsit sermones rectissimos, ac veri D tate plenos. Verba sapientium, sicut stimuli, & quasi claui in altum defixi, quæ per magistrorũ consiliũ data sunt à pastore vno. His amplius fili mi ne requiras. Faciẽdi plures libros nullus est finis: frequensq; meditatio, carnis afflictio est. Finem loquendi, pariter omnes audiamus, Deum time, & mandata eius obserua. hoc est enim omnis homo, & cuncta quæ fiunt, adducet Deus in iudicium pro omni abscondito, siue bonum, siue malum sit.

Cogitãdus Deus à teneris annis.

FINIS.

Canticum Canticorum Salomonis,

quod Hebraicè dicitur Sir Hasirim.

S. SPONSA sponsi amore flagrans & auxilio, lætã se offert progredi paratam. Attamen quia in multis turbata, & à gẽtibus & Iudæis impugnata patriã suam relinquens locũ à tyrannis & Iudæis tutum inquirit, ad quem sponsus eam dirigens, illi confert charitatẽ, fidem & spem, quibus ipsũ incarnationẽ, passionem, resurrectionem, & Spiritus sancti missionem confitetur ab eo dem commendanda. CAPVT I.

A Osculetur me osculo oris sui: quia meliora sunt vbera tua vino, fragrãtia vnguẽtis optimis. Oleũ effusum nomen tuũ, ideo adolescentulæ dilexerunt te. Trahe me post te: curremus in odore vnguentorũ tuorum. . Introduxit me rex in cellaria sua. Exultabimus B & lætabimur in te, memores vberum tuorũ super vinũ: recti diligũt te. Nigra sum, sed formosa filiæ Ierusalẽ, sicut tabernacula Cedar, sicut pelles Salomonis. Nolite me cõsyderare quòd fusca sim, quia decolorauit me sol, filii matris meæ pugnauerũt cõtra me, posuerũt me custodẽ in vineis: vineã meã nõ custodiui. Indica mihi, quẽ diligit anima mea, vbi pa C scas, vbi cubes in meridie, ne vagari incipiã post greges sodalium tuorũ. Si ignoras te ò pulchra inter mulieres, egredere, & abi post vestigia gregũ tuorũ, & pasce hœdos tuos iuxta tabernacula pastorũ. Equitatui meo in curribus Pharaonis assimilaui te amica mea. Pulchræ sunt genæ tuæ sicut turturis: collum tuũ, sicut monilia. Murenulas aureas faciemus tibi, D vermiculatas argento. Dum esset rex in accubitu suo nardus mea dedit odorẽ suũ. Fasciculus myrrhæ dilectus meus mihi, inter vbera mea cõmorabitur. Botrus cypri dilectus meus mihi, in vineis Engaddi. Ecce tu pulchra es amica mea, ecce tu pulchra es, oculi tui columbarum. Ecce tu pulcher es dilecte mi,

lecte mi, & decòrus. Lectulus noster floridus: tigna domorum nostrarum cedrina, laquearia nostra cypressina.

S. SPONSVS exemplo sui ad filiorũ curam sponsam inuitat, quæ illos doceat uitam actiuam & cõtemplatiuã, atq; charitatẽ prius sibi quàm alijs debere curandã, pollicitus se omnibus auxilio ad charitatem informandã & pellẽdos hæreticos paratissimũ, quæ exequitur sponsa sponsi freta auxilio. CAPVT II.

EGo flos campi, & liliũ conualliũ. Sicut liliũ inter spinas, sic amica mea inter filias. Sicut malus inter ligna syluarũ, sic dilectus meus inter filios. Sub vmbra illius quẽ desyderaueram, sedi: & fructus eius dulcis gutturi meo. Introduxit me in cellã vinariã, ordinauit in me charitatem. Fulcite me floribus, stipate me màlis: quia amore lãgueo. Læua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Adiuro vos filiæ Ierusalem per capreas, ceruosq; camporũ, ne suscitetis, neq; euigilare faciatis dilectã, donec ipsa velit. Vox dilecti mei, ecce iste venit saliẽs in montibus, transiliens colles. Similis est dilectus meus capreæ, hinnuloq; ceruorũ. En ipse stat post parietẽ nostrũ respiciens per fenestras, prospiciens per cancellos. En dilectus meus loquitur mihi, Surge, ꝑpera amica mea, formosa mea, & veni. iam enim hyems trãsijt, imber abijt, & recessit. Flores apparuerũt in terra nostra, tẽpus putationis aduènit: vox turturis audita est in terra nostra, ficus protulit grossos suos, vineæ florẽtes dederũt odorẽ suũ. Surge, ꝑpera amica mea, speciosa mea, & veni. Colũba mea in foraminibus petræ, in cauerna maceriæ, ostẽde mihi faciẽ tuã, sonet vox tua in auribus meis: vox enim tua dulcis, & facies tua decòra. Capite nobis vulpes paruulas quæ demoliũtur vineas. nam vinea nostra floruit. Dilectus meus mihi, & ego illi, qui pascitur inter lilia, donec aspiret dies, & inclinẽtur vmbræ. Reuertere: similis esto dilecte mi capreæ, hinnuloq; ceruorum super montes Bethel.

S. SPONSA circa filiorũ curã occupata, & curis distracta quæsitum non reperit sponsum, quibus omissis illũ inuenit, omnes ab illa pellens tribulationes, sibiq; iungẽs quoad omnes illius status, quos eadẽ ad spõsi sibi iũcti per incarnationẽ & glorificati per passionem inuitat considerationem. CAPVT III.

IN lectulo meo per noctes quæsiui quẽ diligit anima mea: quæsiui illũ, & non inueni. Surgã & circuibo ciuitatẽ: per vicos & plateas quærã quem diligit anima mea. quæsiui illũ, & nõ inueni. Inuenerunt me vigiles, qui custodiũt ciuitatẽ, Num quem diligit anima mea, vidistis? Paululũ cum pertransissem eos, inueni quem diligit anima mea. Tenui eum, nec dimittam, donec introducã illum in domũ matris meæ, & in cubiculũ genitricis meæ. Adiuro vos filiæ Ierusalẽ per capreas, ceruosq; camporũ, ne suscitetis, neq; euigilare faciatis dilectã, donec ipsa velit. Quæ est ista quæ ascendit per desertũ, sicut virgula fumi ex aromatibus myrrhæ, & thuris, & vniuersi pulueris pigmentarij? En lectulũ Salomonis sexaginta fortes ambiũt ex fortissimis Israel. omnes tenẽtes gladios, & ad bella doctissimi: vniuscuiusq; ensis super femur suũ propter timores nocturnos. Ferculũ fecit sibi rex Salomon de lignis Libani. Columnas eius fecit argenteas, reclinatorium aureum, ascẽsum purpureum media charitate constrauit propter filias Ierusalem. Egredimini & videte, filiæ Sion, regem Salomonem in diademate, quo coronauit illum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis eius.

S. SPONSA se ex zelo ad cõtemplandũ cõuersa omnes mũdi sordes fugit & munditias curat omni potẽtia, uerbo, & actu præmium sortitura supremũ, ut mundum penitus relinquat & triplicem superet hostem: in quorum nimirũ manus uenire, & uexari permittit ut amplius mereatur. CAPVT IIII.

QVàm pulchra es amica mea, quàm pulchra es. Oculi tui columbarũ, absq; eo quod intrinsecus latet. Capilli tui sicut greges caprarũ, quæ ascenderũt de monte Galaad. Dentes tui, sicut greges tonsarũ, quæ ascẽderũt de lauacro, omnes gemellis fœtibus, & sterilis non est inter eas. Sicut vitta coccinea labia tua, & eloquiũ tuum dulce. Sicut fragmẽ mali punici, ita genæ tuæ, absq; eo quod intrinsecus latet. Sicut turris Dauid collum tuum, quæ ædificata est cũ propugnaculis. mille clypei pendent ex ea, omnis armatura fortiũ. Duo vbera tua, sicut duo hinnuli capreæ gemelli, qui pascuntur in lilijs, donec aspiret dies, & inclinẽtur vmbræ. Vadam ad montẽ myrrhæ, & ad collẽ thuris. Tota pulchra es amica mea, & macula nõ est in te. Veni de Libano sponsa mea, veni de Libano, veni: coronaberis de capite Amana, de vertice Sanir, & Hermon, de cubilibus leonũ, de montibus pardorũ. Vulnerasti cor meũ soror mea spõsa, vulnerasti cor meũ in vno oculorũ tuorum, & in vno crine colli tui. Quàm pulchræ sunt mammæ tuæ soror mea sponsa: pulchriora sunt vbera tua vino, & odor vnguentorum tuorum super omnia aromata. Fauus distillans labia tua spõsa, mel & lac sub lingua tua: & odor vestimẽtorũ tuorũ, sicut odor thuris. Hortus cõclusus soror mea spõsa, hortus cõclusus, fons signatus. Emissiones tuæ paradisus malorũ punicorũ cum pomorũ fructibus. Cypri cũ nardo, nardus & crocus, fistula, & cinnamomũ cum vniuersis lignis Libani, myrrha & aloe cũ omnibus primis vnguẽtis. Fõs hortorũ: puteus aquarũ viuentiũ, quæ fluũt impetu de Libano. Surge aquilo, & veni auster, perfla hortũ meũ, & fluẽt aromata illius.

S. SPONSVS sponsæ auxiliũ spondet, & in cõtemplatione securitatẽ, surgat tamẽ oportet ad filiorum errores in fide & moribus corripiendos uerbo & exemplo, in quibus occupata cõtemplationis uiam sine filiorum precibus non inueniens, diuinã illas & humanam sponsi naturam docet, ut ad sponsi mysteria & præconia fierent promptiores. CAPVT V.

VEniat dilectus meus in hortũ suũ, & comedat fructum pomorũ suorũ. Veni in hortũ meũ, soror mea spõsa, messui myrrhã meã cum aromatibus meis: comedi fauũ meũ cũ melle meo, bibi vinũ meũ cũ lacte meo: comedite amici, & bibite, & inebriamini charissimi. Ego dormio, & cor meũ vigilat: vox dilecti mei pulsantis, Aperi mihi soror mea, amica mea, colũba mea, immaculata mea, quia caput meũ plenũ est rore, & cincinni mei guttis noctium. Expoliaui me tunica mea, quomodo induar illa? laui pedes meos, quomodo inquinabo illos? Dilectus meus misit manũ suã per foramẽ, & vẽter meus intremuit ad tactũ eius. Surrexi, vt aperirẽ dilecto meo: manus meæ stillauerũt myrrhã, & digiti mei pleni sunt myrrha probatissima. Pessulũ ostij mei aperui dilecto meo: at ille declinauerat, atq; transierat. Anima mea liquefacta est, vt dilectus locutus est: quæsiui, & non inueni illũ: vocaui, & non respõdit mihi. Inuenerũt me custodes qui circũeunt ciuitatẽ: percusserũt me, & vulnerauerũt me, tulerunt palliũ meum custodes murorũ. Adiuro vos filiæ Ierusalẽ, si inueneritis dilectũ meũ, vt nuntietis ei quia amore lãgueo. Qualis est dilectus tuus ex dilecto, ò pulcherrima mulierũ? Qualis est dilectus tuus ex dilecto, quia sic adiurasti nos? Dilectus meus cãdidus & rubicundus, electus ex millibus. Caput eius aurũ optimũ. Comæ eius sicut elatæ palmarũ, nigræ quasi coruus. Oculi eius sicut columbæ super riuulos aquarũ, quæ lacte sunt lotæ, & resident iuxta fluenta plenissima. Genæ illius, sicut areolæ aromatum cõsitæ à pigmẽtarijs. Labia eius lilia distillãtia myrrham primam. Manus illius tornatiles aureæ, plenæ hyacinthis. Venter eius eburneus, distinctus sapphiris. Crura illius columnæ marmoreæ, quæ fundatæ sunt super bases aureas. Species eius vt Libani, electus vt cedri. Guttur illius suauissimũ, & totus desyderabilis. talis est dilectus meus, & iste est amicus meus,

filiæ

filiæ Ierusalē. Quò abiit dilectus tuus ô pulcherrima mulierum? quò declinauit dilectus tuus, & quæremus eum tecum?

S. SPONSAE filij se libentes ad sponsum quærendū offerunt, quos docet sponsi secum fœdus humanitate & dilectione iunctissimū, unde tota eius oritur quo ad substantiam, uirtutem, & operationem pulchritudo, a quo diuersitas ad multa non tollit unitatem quo ad omnes status, pro quibus synagoga tandem euocanda reuersura est ad sponsæ gremium. CAPVT VI.

A DIlectus meus descendit in hortū suū ad areolam aromatū, vt pascatur in hortis, & lilia colligat. Ego dilecto meo, & dilectus meus mihi, qui pascitur inter lilia. Pulchra es amica mea, suauis & decora, sicut Ierusalē: terribilis vt castrorum acies ordinata. Auerte oculos tuos à me, quia ipsi me auolare fecerunt. Capilli tui sicut grex caprarū, quæ apparuerūt de Galaad. Dentes tui sicut greges ouium, quæ ascēderūt de lauacro: omnes gemellis fœtibus, & sterilis nō est in eis. Sicut cortex mâli punici, sic genæ tuæ absq; occultis tuis. Sexaginta sunt reginæ, & octoginta cōcubinæ, & adolescētularū non est numerus. Vna est columba mea, perfecta mea: vna est matri suæ, electa genitrici suæ. Viderūt eam filiæ, & beatissimā prędicauerūt: reginæ & cōcubinæ, & laudauerūt eā. Quæ est ista quę progreditur quasi aurora consurgens, pulchra vt luna, electa vt sol, terribilis vt castrorum acies ordinata? Descendi in hortum nucum, vt viderem poma conuallis, & inspicerem si floruisset vinea, & germinassent mala punica. Nesciui: anima mea cōturbauit me propter quadrigas Aminadab. Reuertere, reuertere Sulamitis: reuertere reuertere, vt intueamur te.

S. SYNAGOGA pulchritudinem suam præuisam à sponso tandem consecutura iuxta omnes potētias suas interiores & exteriores, & actus carū spōsi in crucē ascensum agnoscēs dispositā se exhibet in omnibus fideliter obsequi mandatis. CAP. VII.

A QVid videbis in Sulamite, nisi choros castrorū? Quàm pulchri sunt gressus tui in calceamentis, filia principis. Iuncturæ feminum tuorum, sicut monilia quæ fabricata sunt manu artificis. Vmbilicus tuus crater tornatilis, nunquā indigens poculis. Venter tuus sicut aceruus tritici, vallatus liliis. Duo vbera tua, sicut duo hinnuli gemelli capreæ. Collū tuū sicut turris eburnea. Oculi tui sicut piscinæ in Hesebon, quæ sunt in porta filiæ multitudinis. Nasus tuus sicut turris Libani, quæ respicit contra Damascum. Caput tuū vt Carmelus: & comę capitis tui, sicut purpura regis iuncta canalibus. Quàm pulchra es, & quàm decora charissima in deliciis. Statura tua assimilata est palmæ, & vbera tua botris. Dixi, Ascēdā in palmā, & apprehendā fructus eius: & erūt vbera tua sicut botri vineæ: & odor oris tui, sicut odor malorū. Guttur tuum, sicut vinum optimum: dignū dilecto meo ad potandū, labiisq;, & dentibus illius ad ruminandū. Ego dilecto meo, & ad me conuersio eius. Veni dilecte mi, egrediamur in agrū, cōmoremur in villis. Mane surgamus ad vineas, videamus si floruit vinea, si flores fructus parturiunt, si floruerunt mala punica: ibi dabo tibi vbera mea. Mandragoræ dederunt odorē in portis nostris. Omnia poma noua & vetera dilecte mi seruaui tibi.

S. SYNAGOGA sponsi agnoscēs incarnationē, ipsum cupit omnibus regnare nationibus ad sponsam cōuersis, cum qua uersentur & delectentur doctrina euāgelica, & operibus eius. Ipsaq; par pari reddens sponsam à sponso ortam & hactenus seruatam fatetur, sponso uerò hortāte, sponsa omnem illi pollicetur fauorem. CAPVT VIII.

A QVis mihi det te fratrē meum, sugentē vbera matris meæ, vt inueniā te foris, & deosculer te, etiā me nemo despiciat? Apprehendā te, & ducam in domum matris meæ, ☾ & in cubiculū genitricis meæ.. Ibi me docebis, & dabo tibi poculū ex vino condito, & mustū malorum granatorū meorum. Leua eius sub capite meo, & dextera illius amplexabitur me. Adiuro vos filiæ Ierusalē, ne suscitetis, neq; euigilare faciatis dilectam, donec ipsa velit. (Quæ est ista quæ ascendit de deserto, deliciis affluēs, innixa super dilectū suū?) Sub arbore malo suscitaui te: ibi corrupta est mater tua, ibi violata est genitrix tua. Pone me vt signaculū super cor tuū, vt signaculū super brachiū tuū: quia fortis est vt mors, dilectio: dura sicut infernus, æmulatio: lampades eius, lāpades ignis, atq; flammarū. Aquæ multæ non poterunt extinguere charitatē, nec flumina obruent illam: si dederit homo omnem substantiā domus suæ pro dilectione, quasi nihil despiciet eū. Soror nostra parua, & vbera nō habet. quid faciemus sorori nostræ in die quādo alloquenda est? Si murus est, ædificemus super eum propugnacula argentea: si ostiū est, compingamus illud tabulis cedrinis. Ego murus, & vbera mea sicut turris: ex quo facta sum corā eo quasi pacē reperiēs. Vinea fuit Pacifico, in Ea quæ habet populos: tradidit eam custodibus, vir affert pro fructu eius mille argenteos. Vinea mea corā me est: mille tui Pacifice, & ducēti his qui custodiūt fructus eius. Quæ habitas in hortis, amici auscultant, fac me audire vocē tuam. Fuge dilecte mi, & assimilare capreæ hinnuloq; ceruorum super montes aromatum.

FINIS.

Liber Sapientiæ.

S. AD acquirendam sapientiam necessaria est iustitia, quæ hominis affectus in Deum dirigat & uerba, murmurationem in Deum, detractionem in proximū, & mendacium in se uitando, & Dei beneficia iugiter meditando. CAPVT I.

A DILIGITE iustitiā qui iudicatis terram. Sentite de Domino in bonitate, & in simplicitate cordis quærite illum: quoniam inuenitur ab his qui non tentant illum: apparet autem eis qui fidem habent in illum. peruersæ enim cogitationes separant à Deo: probata autem virtus corripit insipientes: quoniā in maliuolā animam non introibit sapientia, nec habitabit in corpore subdito peccatis. Spiritus enim sanctus disciplinæ effugiet fictū, & auferet se à cogitationibus quæ sunt sine intellectu, & corripietur à superueniente iniquitate. Benignus est enim spiritus sapientiæ, & non liberabit maledictū à labiis suis: quoniam renum illius testis est Deus, & cordis illius scrutator est verus, & linguæ eius auditor. Quoniā spiritus Domini repleuit orbem terrarū: & hoc quod continet omnia, scientiam habet vocis. Propter hoc qui loquitur iniqua, non potest latēre, nec præteriet illū corripiens iudiciū. In cogitationibus enim impii interrogatio erit: sermonū autē illius auditio ad Deum veniet, ad correptionem iniquitatū illius. Quoniam auris zeli audit omnia, & tumultus murmurationum non abscondetur. Custodite ergo vos à murmuratione, quæ nihil prodest, & à detractione parcite linguæ: quoniā sermo obscurus in vacuum non ibit: os autem quod mentitur, occîdit animam. Nolite zelare mortem in errore vitæ vestræ, neq; acquiratis perditionem in operibus manuum vestrarum. Quoniam Deus mortem non fecit, nec lætatur in perditione viuorum. Creauit enim, vt essent omnia, & sanabiles fecit nationes orbis terrarum: & non est in illis medicamentum exterminii, nec inferorum regnū in terra. Iustitia enim perpetua est, & immortalis: ☾ iniustitia autē, mortis est acquisitio.. impii autem

Esaiæ 53.a

De spiritu sancto.

Iere. 4.a

Murmuratio vitanda & detractio.

Mors.

Iustitia perpetua.

pii autem manibus & verbis accersierunt illam: & æstimantes illam amicam, defluxerunt, & sponsiones posuerunt ad illam: quoniam [morte] digni sunt, qui sunt ex parte illius.

S. IMPIORVM voluptates, atq; errores ad suũ finem: & Iudæorum consilium & conspirationes aduersus Christum.

CAPVT II.

A Dixerunt enim impii cogitãtes apud se nõ rectè, Exiguũ, & cum tædio est tempus vitæ nostræ, & nõ est refrigeriũ in fine hominis, & nõ est qui agnitus sit reuersus ab inferis: quia ex nihilo nati sumus, & post hoc erimus tanquã si non fuerimus: quoniam fumus afflatus est in naribus nostris, & sermo scintillæ ad cõmouendũ cor nostrũ: quia extinctus cinis erit corpus nostrum, & spiritus diffundetur tanquã mollis aer, & transibit vita nostra tanquã vestigium nubis, & sicut nebula dissoluetur, quæ fugata est à radiis solis & à calore illius aggrauata: &

Verba impiorum de hominis fine.

B nomen nostrũ obliuionẽ accipiet per tempus, & nemo memoriam habebit operum nostrorũ. Vmbræ enim transitus est tẽpus nostrũ, & non est reuersio finis nostri: quoniã cõsignata est, & nemo reuertitur. Venite ergo, & fruamur bonis quæ sunt, & vtamur creatura, tanquam in iuuẽtute celeriter. Vino pretioso, & vnguẽtis nos impleamus, & nõ prætereat nos flos tẽporis. Coronemus nos rosis, antequã marcescãt: nullũ pratum sit quod non pertrãseat luxuria nostra. Nemo vestrũ exors sit luxuriæ nostræ: vbiq; relinquamus signa lætitiæ: quoniã hæc est pars nostra, & hæc est sors nostra. Opprimamus pauperẽ iustum, & non parcamus viduæ, nec veterani reuereamur canos multi temporis. Sit autẽ fortitudo nostra, lex iniustitiæ. quod enim infirmũ est, inutile inuenitur.

1.Pe.19.d · Esai.56.d · Matt.27.e

C Circumueniamus ergo iustum, quoniã inutilis est nobis, & contrarius est operibus nostris, & improperat nobis peccata legis, & diffamat in nos peccata disciplinæ nostræ. Promittit se scientiã Dei habere, & filiũ Dei se nominat. Factus est nobis in traductionẽ cogitationum nostrarũ. Grauis est nobis etiã ad vidẽdũ, quoniã dissimilis est aliis vita illius, & immutatæ sunt viæ eius. Tanquã nugaces æstimati sumus ab illo, & abstinet se à viis nostris tãquã ab immũditiis, & præfert nouissima iustorũ, & gloriatur patrẽ se habere Deũ. Videamus

D ergo si sermones illius veri sint, & tentemus quæ vẽtura sint illi, & sciemus quæ erũt nouissima illius. Si enim est verus filius Dei, suscipiet illũ, & liberabit illum de manu contrariorum. Contumelia & tormento interrogemus eum, vt sciamus reuerentiã eius, & probemus patientiã illius. Morte turpissima condemnemus eum, erit enim ei respectus ex sermonibus illius. Hæc cogitauerunt, & errauerũt: excæcauit enim illos malitia eorum. Et nescierunt sacramenta Dei, neq; mercedem sperauerunt iustitiæ, nec iudicauerunt honorem animarum sanctarum. Quoniam Deus creauit hominem inexterminabilem, & ad imaginem similitudinis suæ fecit illum. Inuidia autem diaboli mors introiuit in orbem terrarum. imitantur autem illum, qui sunt ex parte illius.

Matt.27.e · Iere.11.d. · Gen.1.d · 2.b.5.a · Eccli.17.a · Gen.3.a

S. IVSTORVM & martyrum per tribulationes uita probatur, ac impiorum pro delictis retributio donatur, uirginum merces & adulterorum supplicium expectatur. CAPVT III.

A Iustorum autẽ animæ in manu Dei sunt, & non tanget illos tormentum mortis. Visi sunt oculis insipientium mori, & æstimata est afflictio exitus illorum. Et ab itinere iusto abierunt in exterminium, & quod à nobis est iter exterminii: illi autẽ sunt in pace. Et si corã hominibus tormẽta passi sunt, spes illorum immortalitate plena est. In paucis vexati, in multis bene

B disponẽtur: quoniã Deus tentauit eos, & inuenit illos dignos se. Tanquam aurum in fornace probauit illos, & quasi holocausti hostiam accepit illos, & in tempore erit respectus illorum. Fulgebunt iusti, & tanquam scintillæ in arundineto discurrent. Iudicabunt nationes, & dominabũtur populis, & regnabit Dominus illorũ in perpetuum. Qui cõfidunt in illo, intelligent veritatem, & fideles in dilectione acquiescent illi: quoniã donum & pax est electis eius. Impii autem secũdum quæ cogitauerunt, correptionem habebunt: qui neglexerunt

Matt.13.f

C iustũ, & à Domino recesserunt. Sapientiã enim, & disciplinã qui abiicit, infelix est: & vacua est spes illorũ, & labores sine fructu, & inutilia opera eorũ. Mulieres eorũ insensatæ sunt, & nequissimi filii illorum. Maledicta creatura eorum: quoniam felix est sterilis & incoinquinata quæ nesciuit thorum in delicto, habebit fructũ in respectione animarũ sanctarum, & spado qui non operatus est per manus suas iniquitatẽ, nec cogitauit aduersus Deum nequissima. dabitur enim illi fidei

D donum electũ, & sors in templo Dei acceptissima. Bonorum enim laborum gloriosus est fructus, & quæ non concidit radix sapientiæ. Filii autem adulterorũ in cõsummatione erunt, & ab iniquo thoro semen exterminabitur. Et si quidem longæ vitæ erunt, in nihilum computabuntur, & sine honore erit nouissima senectus illorum. Et si celerius defuncti fuerint, non habebũt spem, nec in die agnitionis allocutionem. Nationes enim iniquæ, diræ sunt consummationis.

S. CASTA generatio in multis ab adulterina dissidet, iusti etiam plerunq; à Deo tolluntur, ne ab impiis seducantur, & in quo utriusq; finis differat. CAPVT IIII.

A O Quàm pulchra est casta generatio cum claritate? immortalitas est enim memoria illius: quoniã & apud Deum nota est, & apud homines. Cum præsens est, imitantur illam: & desyderant eam cũ se eduxerit, & in perpetuũ coronata triũphat incoinquinatorum certaminũ præmium vincens. Multigena autẽ impiorum multitudo nõ erit vtilis, & adulterinæ plantationes non dabunt radices altas, nec stabile firmamentum collocabunt. Et si in ramis in tempore germinauerint: infirmiter posita à vento commouebuntur, & à nimietate ventorum era

B dicabuntur. Confringentur enim rami inconsummati, & fructus illorum inutiles, & acerbi ad manducandum, & ad nihilum apti. Ex iniquis enim omnes filii qui nascuntur, testes sunt nequitiæ aduersus parẽtes in interrogatione sua. Iustus autem si morte præoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Senectus enim venerabilis est, non diuturna, neq; annorum numero computata. cani autem sunt sensus hominis: & ætas senectutis, vita immaculata. Placens Deo factus dilectus, & vi

Non æstimãda senectus annorum numero.

C uens inter peccatores translatus est. raptus est, ne malitia mutaret intellectum eius, aut ne fictio deciperet animam illius. Fascinatio enim nugacitatis obscurat bona, & inconstantia concupiscentiæ transuertit sensum sine malitia. Consummatus in breui expleuit tempora multa. Placita enim erat Deo anima illius: propter hoc properauit educere illũ de medio iniquitatum. populi autem videntes, & non intelligentes, nec ponẽtes in præcordiis talia. Quoniã gratia Dei & misericordia in sanctos eius, & respectus in electos illius. Cõdẽnat au

D tem iustus mortuus viuos impios, & iuuentus celerius consummata longam vitam iniusti. Videbũt enim finem sapientis, & non intelligent quid cogitauerit de illo Deus, & quare muniuerit illum Dominus. Videbunt enim, & contemnent eum: illos autem Dominus irridebit, & erunt post hæc decidentes sine honore, & in contumelia inter mortuos in perpetuum: quoniã disrumpet illos inflatos sine voce, & commouebit illos à fundamentis, & vsque ad supremum desolabuntur: & erunt gementes, & memoria illorum peribit. Venient in cogitatione peccatorum suorum timidi, & traducẽt illos ex aduerso iniquitates ipsorum.

Impiorum cõdẽnatio, & iustorũ mors.

S. IVSTI constanter ab impiis tolerant persecutiones, iniusti autẽ incassum sperant qui in futuro seculo uitam suam deplorabunt.

CAPVT V.

A TVnc stabunt iusti in magna constantia aduersus eos qui se angustiauerũt, & qui abstulerunt labores eorũ. Videntes turbabuntur timore horribili, & mirabũtur in subitatione insperatæ salutis, gementes præ angustia spiritus, dicentes intra se, pœnitentiã agentes, & præ angustia spiritus gemẽtes, Hi sunt quos habuimus aliquãdo in derisum, & in similitudinẽ improperii. Nos insensati vitam illorũ æstimabamus insaniam, & finem illorũ sine honore: ecce quomodo cõputati sunt inter filios Dei, & inter sanctos sors illorũ est. Ergo errauimus à via veritatis, & iustitiæ lumen non luxit nobis, & sol intelligẽtiæ non est B ortus nobis. Lassati sumus in via iniquitatis & perditionis, & ambulauimus vias difficiles: viã autẽ Domini ignorauimus. Quid nobis profuit superbia? aut diuitiarũ iactãtia quid cõtulit nobis? Trãsierũt omnia illa tanquã vmbra, & tanquã nuntius percurrens: & tanquam nauis quæ pertransit fluctuãtem aquã, cuius, cum præterierit, non est vestigiũ inuenire, neq; semitam carinæ illius in fluctibus. aut tanquã auis quæ transuolat in aere, cuius nullũ inuenitur argumentũ itineris illius, sed tantũ sonitus alarum verberans leuem ventum: & scindens per vim itineris aerem, cõmotis alis transuolauit, & post hoc nullum signum inuenitur itineris illius. aut tan- C quam sagitta emissa in locum destinatũ, diuisus aer cõtinuo in se reclusus est, vt ignoretur transitus illius: sic & nos nati continuo desiuimus esse, & virtutis quidem nullum signum valuimus ostendere, in malignitate autẽ nostra consumpti sumus. Talia dixerunt in inferno hi qui peccauerunt: quoniam spes impii tanquam lanugo est, quæ à vento tollitur: & tanquam spuma gracilis, quæ à procella dispergitur: & tanquam fumus qui à vento diffusus est: & tanquam memoria hospitis vnius diei prætereuntis. Iusti autẽ in perpetuũ viuent, & apud Dominũ est merces eorum, & cogitatio illorum apud altissimum. Ideo accipient regnum decòris, & diadema speciei de manu Domini: quoniã dextera sua teget eos, & bra- D chio sancto suo defendet illos. Accipiet armaturam zelus illius, & armabit creaturam ad vltionem inimicorum. Induet pro thorace iustitiam, & accipiet pro galea iudiciũ certum. sumet scutum inexpugnabile æquitatem: acuet autem diram iram in lanceam, & pugnabit cum illo orbis terrarũ contra insensatos. Ibunt directe emissiones fulgurum, & tanquam à bene curuato arcu nubium exterminabuntur, & ad certum locum insilient. Et à petrosa ira plenæ mittentur grandines, excandescet in illos aqua maris, & flumina concurrent duriter. Contra illos stabit spiritus virtutis, & tanquã turbo venti diuidet illos: & ad eremum perducet omnem terram iniquitas illorum, & malignitas euertet sedes potentium.

Spes impiorum vana. — *Prou. 11.a* — *Sanctorum beatitudo.* — *Armatura CHRISTI ad iudiciũ.*

S. INIVSTOS *rectores graue manet à Deo suppliciũ, nisi sapientiæ adhæreant, quæ se ultro quærentibus offert, & totum regit orbem terrarum.* CAPVT VI.

A MElior est sapientia quàm vires: & vir prudens, quàm fortis. Audite ergo reges, & intelligite, discite iudices finiũ terræ. Præbete aures vos qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniã data est à Domino potestas vobis, & virtus ab altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non recte iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatẽ Dei ambulastis. Horrende & cito apparebit vobis: quoniã iudiciũ durissimũ in his qui præsunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Non enim subtrahet personã cuiusquam Deus, qui est omniũ dominator, nec verebitur magnitudinẽ cuiusquã: quoniã pusillum & magnũ ipse fecit, & æqualiter cura est illi de omnibus. Fortioribus autẽ fortior instat cruciatio. Ad vos ergo reges sunt hi sermones mei, vt discatis sapientiam, & non excidatis. Qui enim custodierint iustitiam, iuste iudicabũtur: & qui didicerint iusta, inuenient quid respõdeant. Concupiscite ergo sermones meos, diligite illos, & habebitis disciplinã. Clara est, & quæ nunquã marcescit sapiẽtia, & facile videtur ab his qui diligũt eam, & inueni- C tur ab his qui quærunt illã. Præoccupat qui se cõcupiscũt, vt illis se prior ostẽdat. Qui de luce vigilauerit ad illã, nõ laborabit: assidentẽ enim illã foribus suis inueniet. Cogitare ergo de illa, sensus est cõsummatus: & qui vigilauerit propter illã, cito securus erit. Quoniam dignos se, ipsa circuit quærens, & in viis ostendet se illis hilariter, & in omni prouidentia occurret illis. Initiũ enim illius verissima est disciplinæ concupiscentia. Cura ergo disciplinæ, dilectio est: & dilectio custodia legum illius est. Custoditio autem legum, consummatio incorruptionis est: incorruptio autem, facit esse proximum Deo. Concupiscentia itaque sapientiæ deducit ad re- D gnum perpetuũ. Si ergo delectamini sedibus, & sceptris ò reges populi, diligite sapientiam, vt in perpetuum regnetis. diligite lumen sapientiæ omnes qui præestis populis. Quid est autem sapientia, & quemadmodum facta sit, referam: & non abscondam à vobis sacramenta Dei, sed ab initio natiuitatis inuestigabo, & ponam in lucem scientiã illius, & non prætermibo veritatem, neque cum inuidia tabescente iter habebo: quoniam talis homo non erit particeps sapientiæ. Multitudo autem sapientium, sanitas est orbis terrarum, & rex sapiens populi stabilimentum est. Ergo accipite disciplinam per sermones meos, & proderit vobis.

Rom. 13.a — *Deut. 10.d* — *2. Par. 19.c* — *Iob 34.b* — *Eccli. 35.b* — *Rom. 2.b* — *Gala. 2.b* — *Ephe. 6.b* — *Colos. 3.d* — *Act. 10.e* — *1. Pet. 1.c* — *Rex sapiẽs populi stabilimentũ.*

S. QVONIAM *omnium idem est finis & conditio, sapientia omnibus præferenda & quinq; modis acquirenda, quibus sunt mala uitanda.* CAPVT VII.

A SVm quidẽ & ego mortalis homo similis omnibus, & ex genere terreno illius qui prior factus est, & in ventre matris figuratus sum caro, decẽ mensium tẽpore coagulatus sum in sanguine, ex semine hominis, & delectamento somni conueniente. Et ego natus accepi communẽ aerem, & in similiter factã decidi terram: & primã vocem similẽ omnibus emisi plorans. in inuolumentis nutritus sum, & curis magnis. Nemo enim ex regibus aliud habuit natiuitatis initium. Vnus ergo introitus est omnibus ad vitã, & similis exitus. Propter hoc optaui, & datus est mihi sensus: & inuocaui, & venit in me spiritus sapientiæ. & præposui illam regnis & sedibus, & diuitias nihil esse duxi in cõparatione illius. nec cõparaui illi lapidem pretiosum: quoniã omne aurum in comparatione illius arena est exigua, & tanquã lutum æstimabitur argentũ in cõspe- B ctu illius. Super salutem, & speciem dilexi illam, & proposui pro luce habere illam: quoniã inextinguibile est lumen illius. Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius, & lætatus sum in omnibus: quoniã antecedebat me ista sapientia, & ignorabam quoniam horum omniũ mater est. Quam sine fictione didici, & sine inuidia communico, & honestatẽ illius non abscondo. Infinitus enim thesaurus est hominibus: quo qui vsi sunt, participes facti sunt amicitiæ Dei, propter disciplinę dona cõmendati. Mihi autem dedit Deus dicere ex sententia, & præsumere digna horum, quæ mihi dantur: quoniã ipse sapientiæ dux est, & sapientium emendator. in manu enim illius & nos, & sermones nostri, & omnis sapientia, & operum scien- C tiæ disciplina. Ipse enim dedit mihi horum quæ sunt scientiam veram, vt sciam dispositionem orbis terrarum & virtutes elementorum, initium & consummationem & medietatem temporum, vicissitudinum permutationes, & mutationẽ omnium morum, & mutationes, & diuisiones temporum, .. anni cursus, & stellarum dispositiones. naturas animalium, & iras bestiarum, vim ventorum, & cogitationes hominum, differentias virgultorum, & virtutes radicum, & quæcunque sunt absconsa & improuisa, didici. Omnium enim

Sapiẽtiæ cõmendatio. — *Iob 28.c* — *3. Reg. 3.b*

enim artifex docuit me sapientia. Est enim in illa spiritus intelligentiæ sanctus multiplex, vnicus, subtilis, disertus, mobilis, incoinquinatus, certus, suauis, amans bonum, acutus, qui nihil vetat benefacere, humanus, benignus, stabilis, certus, securus, omnem habens virtutẽ, omnia prospiciẽs, & qui capiat omnes spiritus intelligibiles, mundos, subtilis. Omnibus enim mobilibus mobilior est sapientia: attingit autẽ vbique propter suam munditiam. Vapor est enim virtutis Dei, & emanatio quædam est claritatis omnipotentis Dei synceræ: & ideò nihil inquinatum in eam incurrit. candor est enim lucis æternæ, & speculũ sine macula Dei maiestatis, & imago bonitatis illius. Et cum sit vna, omnia potest: & in se permanens omnia innouat, & per nationes in animas sanctas se transfert, amicos Dei & prophetas cõstituit. Neminẽ enim diligit Deus, nisi eum qui cum sapientia inhabitat. Est quidem hæc speciosior sole, & super omnem dispositionẽ stellarum, luci cõparata inuenitur prior. Illi enim succedit nox, sapientiam autem non vincit malitia.

Heb. 1. a (margin)

S. SAPIENTIA quanto affectu sit desideranda: quæ non ab homine, nec ab angelo, nec à dæmone uel studio, sed per deuotam precationem est à Deo impetranda.

CAPVT VIII.

Attingit ergo à fine vsq; ad finem fortiter, & disponit omnia suauiter. Hanc amaui, & exquisiui eam à iuuentute mea, & quæsiui in sponsam mihi eam assumere, & amator factus sum formæ illius. Generositatẽ illius glorificat, contuberniũ habens Dei: sed & omnium Dominus dilexit illam. doctrix enim est disciplinæ Dei, & electrix operum illius. Et si diuitiæ appetuntur in vita: quid sapientia locupletius, quæ operatur omnia? Si autẽ sensus operatur: quis horũ quæ sunt, magis quàm illa est artifex? Et si iustitiã quis diligit: labores huius magnas habẽt virtutes: sobrietatem enim, & sapientiã docet, & iustitiam, & virtutem, quibus vtilius nihil est in vita hominibus. Et similitudinẽ scientiæ desyderat quis: scit præterita, & de futuris æstimat, scit versutias sermonũ, & dissolutiones argumentorum, signa & monstra scit antequam fiant, & euentus temporũ & seculorum. Proposui ergo hanc adducere mihi ad conuiuandum: sciens quoniã mecum communicabit de bonis, & erit allocutio cogitationis & tædii mei. Habebo propter hanc claritatẽ ad turbas, & honorẽ apud seniores iuuenis: & acutus inueniar in iudicio, & in conspectu potentium admirabilis ero, & facies principũ mirabuntur me. tacentem me sustinebunt, & loquentẽ me respicient, & sermocinante me plura, manus ori suo imponent. Præterea habebo per hanc, immortalitatẽ: & memoriam æternam his qui post me futuri sunt relinquã. Disponam populos: & nationes mihi erunt subditæ. Timebũt me audientes reges horrẽdi: in multitudine videbor bonus, & in bello fortis. Intrãs in domũ meam, conquiescã cum illa. non enim habet amaritudinem cõuersatio illius, nec tædium conuictus illius, sed lætitiam & gaudium. Hæc cogitans apud me, & commemorans in corde meo quoniam immortalitas est in cognatione sapientiæ, & in amicitia illius delectatio bona, & in operibus manuum illius honestas sine defectione, & in certamine loquelæ illius sapientia, & præclaritas in cõmunicatione sermonum ipsius: circuibam quærens, vt mihi illam assumerem. Puer autem eram ingeniosus, & sortitus sum animam bonam. Et cum essem magis bonus, veni ad corpus coinquinatum. Et vt sciui quoniã aliter non possem esse continens, nisi Deus det, & hoc ipsum erat summa sapientia, scire cuius esset hoc donum: adii Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordiis meis,

Castitas nõ nisi à Deo. (margin)

S. SAPIENTIAM à Deo petens, ineffabilẽ illius fatetur sapientiam, & humanã ad illam indigentiã, & absq; illo difficultatem.

CAPVT IX.

Deus patrum meorum, & Domine misericordiæ, qui fecisti omnia verbo tuo, & sapientia tua constituisti hominem, vt dominaretur creaturæ quæ à te facta est, vt dispon at orbem terrarũ in æquitate & iustitia, & in directione cordis iudicium iudicet: da mihi sedium tuarum assistricem sapientiã, & noli me reprobare à pueris tuis: quoniã seruus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ, homo infirmus, & exigui temporis, & minor ad intellectum iudicii & legum. Et si quis erit consummatus inter filios hominũ, si ab illo abfuerit sapientia tua, in nihilũ computabitur. Tu elegisti me regẽ populo tuo, & iudicem filiorum tuorum, & filiarũ, & dixisti me ædificare templum in monte sancto tuo, & in ciuitate habitationis tuæ altare, similitudinem tabernaculi sancti tui quod præparasti ab initio: & tecũ sapientia tua, quæ nouit opera tua, quæ & affuit tunc cum orbem terrarũ faceres, & sciebas quid esset placitum oculis tuis, & quid directũ in præceptis tuis. Mitte illam de cœlis sanctis tuis & à sede magnitudinis tuę, vt mecum sit & mecũ laboret, vt sciam quid acceptũ sit apud te, scit enim illa omnia & intelligit, & deducet me in operibus meis sobriè, & custodiet me in sua potẽtia. Et erũt accepta opera mea, & disponã populum tuũ iustè, & ero dignus sediũ patris mei. Quis enim hominũ poterit scire consiliũ Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timidæ, & incertæ prouidentiæ nostræ. Corpus enim quod corrumpitur, aggrauat animam: & terrena inhabitatio deprimit sensum multa cogitantem. Et difficile æstimamus quæ in terra sunt: & quæ in prospectu sunt, inuenimus cum labore. Quæ autẽ in cœlis sunt, quis inuestigabit? Sensum autem tuum quis sciet, nisi tu dederis sapientiã, & miseris spiritum sanctum tuum de altissimis: & si correctæ sint semitæ eorum qui sunt in terris, & quæ tibi placent didicerint homines? Nam per sapientiam sanati sunt, quicunque placuerunt tibi Domine à principio.

Oratio Salomonis p sapiẽtia habenda. (margin) *1. Par. 28. b; 2. Par. 1. b; Prouerb. 8. e; Ioan. 1. a; Esa. 40. d; Rom. 11. d; 1. Cor. 2. d* (margin)

S. SAPIENTIA à præcipuorum conseruatione in bono, ab initio seculi, & iustorum liberatione à malo in suis persecutionibus, commendatur.

CAPVT X.

Hæc, illum qui primus formatus est à Deo pater orbis terrarum, cum solus esset creatus, custodiuit, & eduxit illũ à delicto suo. ¶ Et eduxit illum de limo terræ . . & dedit illi virtutem continendi omnia. Ab hac vt recessit iniustus in ira sua, per iram homicidii fraternitatis deperiit. Propter quod cum aqua deleret terram, sanauit iterum sapientia, per contemptibile lignum iustum gubernans. Hæc & in consensu superbiæ, cum se nationes extulissent, sciuit iustum, & conseruauit sine querela Deo, & in filii misericordiã fortem custodiuit. Hæc, iustũ à pereuntibus impiis liberauit fugientẽ, descendente igne in pentapolim: quibus in testimoniũ nequitiæ fumigabũda constat deserta terra, & incerto tempore fructus habentes arbores, & incredibilis animæ memoria stans figmentũ salis. Sapientiam enim prætereũtes non tantum in hoc lapsi sunt vt ignorarẽt bona: sed & insipientiæ suæ reliquerũt hominibus memoriam, vt in his quæ peccauerũt, nec latère potuissent. Sapiẽtia autẽ hos qui se obseruãt, à doloribus liberauit. Hæc autem, profugum iræ fratris iustum deduxit per vias rectas, & ostendit illi regnum Dei, & dedit illi scientiã sanctorum, honestauit illum in laboribus, & compleuit labores illius. In fraude circumuenientiũ illum affuit illi, & honestũ fecit illum. Custodiuit illum ab inimicis, & à seductoribus tutauit illũ, & certamen forte dedit illi, vt vinceret, & sciret quoniam omnium potentior est sapientia. Hæc, venditũ iustũ non dereliquit, sed à peccatoribus liberauit eũ: descenditq; cum illo in foueam, & in vinculis non dereliquit illum, donec afferret illi sceptrum regni, & potentiã aduersus eos qui eum deprimebant.

Gen. 1. d; Gen. 2. b; Gen. 4. b; Gen. 7. b; Gen. 11. a; Gen. 19. c; Gen. 28. b; Gen. 37. f (margin)

mebant: & mendaces ostendit qui máculauerũt illum, & dedit illi claritatem æternã. Hæc, populũ iustum, & semen sine querela liberauit à nationibus quæ illum opprimebant. Intrauit in animam serui Dei, & stetit contra reges horrendos in portentis & signis. Et reddidit iustis mercedẽ laborum suorum, & deduxit illos in via mirabili: & fuit illis in velamento diei, & in luce stellarum per noctem. & transtulit illos per mare rubrum, & transuexit illos per aquam nimiam. Inimicos autem illorum demersit in mare, & ab altitudine inferorum eduxit illos. Ideo iusti tulerunt spolia impiorum, & decantauerunt Domine nomen sanctum tuum, & victricem manum tuam laudauerũt pariter. Quoniam sapientia aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit disertas.

Exod. 1. b / Exod. 3. b / Exod. 14. e / Psal. 77. b / Exod. 12. c / Exod. 15. a

S. SAPIENTIA multa Israëli peregrinanti in deserto beneficia Aegyptijs hostibus mirabiliter vexatis contulit, aquas præbendo & vltrices sine modo pœnas infligendo. CAPVT XI.

Direxit opera eorũ in manibus prophetæ sancti. Iter fecerunt per deserta, quæ non habitabantur: & in locis desertis fecerunt casas. Steterunt contra hostes, & de inimicis se vindicauerunt. Sitierũt, & inuocauerũt te, & data est illis aqua de petra altissima, & requies sitis de lapide duro. Per quæ enim pœnas passi sunt inimici illorũ, à defectione potus sui: in eis, cũ abundarent filii Israel, lætati sunt. Per hæc, cũ illis deessent, bene cũ illis actũ est. Nam pro fonte quidẽ sempiterni fluminis, humanum sanguinẽ dedisti iniustis. Qui cũ minuerẽtur in traductione infantiũ occisorũ, dedisti illis abũdantẽ aquam insperate: ostendẽs per sitim quæ tũc fuit, quemadmodũ tuos exaltares, & aduersarios illorũ necares. Cũ enim tẽtati sunt, & quidẽ cũ misericordia disciplinã accipiẽtes, scierũt quemadmodũ cum ira iudicati impii tormẽta paterẽtur. Hos quidem tanquã pater monens probasti: illos autẽ tanquã durus rex interrogãs cõdemnasti. Absentes enim, & præsentes similiter torquebãtur. Duplex enim illos acceperat tædiũ, & gemitus cũ memoria præteritorũ. Cum enim audirent per sua tormẽta bene secũ agi, cõmemorati sunt Dominũ admirantes in fine exitus. Quẽ enim in expositione praua proiectum deriserunt, in finẽ euentus mirati sunt: non similiter iustis faciens: pro cogitationibus autẽ insensatis iniquitatis illorũ. Quòd quidã errantes colebãt mutos serpentes, & bestias superuacuas, immisisti illis multitudinẽ mutorum animaliũ in vindictã: vt scirent quia per quæ peccat quis, per hæc & torquetur. Non enim impossibilis erat omnipotens manus tua, quæ creauit orbem terrarũ ex materia inuisa, immittere illis multitudinẽ vrsorũ, aut audaces leones: aut noui generis ira plenas, & ignotas bestias, aut vaporẽ igneum spirãtes, aut fumi odorẽ proferẽtes, aut horrẽdas ab oculis scintillas emittentes: quarũ nõ solum læsura poterat illos exterminare, sed & aspectus per timorem occidere. Sed & sine his vno spiritu poterãt occidi persecutionem passi ab ipsis factis suis, & dispersi per spiritum virtutis tuæ: sed omnia in mẽsura & numero & pondere disposuisti. Multũ enim valere tibi soli supererat semper: & virtuti brachii tui quis resistet? Quoniam tanquã momentũ statéræ, sic est ante te orbis terrarũ, & tanquam gutta roris antelucani, qui descẽdit in terrã. Sed misereris omniũ, quia omnia potes, & dissimulas peccata hominũ propter pœnitẽtiã. Diligis enim omnia quæ sunt, & nihil odisti eorũ quæ fecisti: nec enim odiens aliquid constituisti aut fecisti. Quomodo autẽ posset aliquid permanere, nisi tu voluisses? aut quod à te vocatũ nõ esset, cõseruaretur? Parcis autẽ omnibus: quoniam tua sunt Dñe, qui amas animas.

Exod. 16. a / Exod. 17. c / Num. 20. b / Deus misericors. / Nihil sine Deo stabile.

S. DEI correptio quanta dulcedine in iustis & mãsuetudine in malis vtatur, cum Chananæos à terra promissa iuste sed misericorditer deleret, iustos vero introduceret impœnitentes seuerè puniendo. CAPVT XII.

O Quàm bonus, & suauis est Domine spiritus tuus in omnibus? Ideoque eos qui exerrant partibus, corripis: & de quibus peccant, admones & alloqueris: vt relicta malitia, credant in te Domine. Illos enim antiquos inhabitatores terræ sanctæ tuæ, quos exhorruisti, quoniã odibilia opera tibi faciebãt per medicamina, & sacrificia iniusta, & filiorũ suorũ necatores sine misericordia, & comestores viscerũ hominũ, & deuoratores sanguinis, & authores parẽtes animarũ inauxiliatarũ perdere voluisti à medio sacramento tuo per manus parentũ nostrorũ, vt dignam perciperent peregrinationẽ puerorũ Dei, quæ tibi omniũ charior est terra. Sed & his tanquam hominibus pepercisti, & misisti antecessores exercitus tui vespas, vt illos paulatim exterminarẽt. Non quia impotẽs eras in bello subiicere impios iustis, aut bestiis sæuis, aut verbo duro simul exterminare: sed partibus iudicans dabas locũ pœnitentiæ, non ignorãs quoniã nequam est natio eorũ, & naturalis malitia ipsorum, & quoniã non poterat mutari cogitatio illorum in perpetuũ. Semen enim erat maledictũ ab initio, nec timens aliquem: veniã dabas peccatis illorũ. Quis enim dicet tibi, Quid fecisti? aut quis stabit contra iudiciũ tuũ? aut quis in cõspectu tuo veniet vindex iniquorũ hominum? aut quis tibi imputabit, si perierint nationes, quas tu fecisti? Nec enim est alius Deus quàm tu, cui cura est de omnibus, vt ostendas quoniã non iniuste iudicas iudiciũ. Neq; rex, neque tyrannus in conspectu tuo inquirent de his quos perdidisti. Cum ergo sis iustus, iuste omnia disponis: ipsum quoq;, qui non debet puniri, cõdemnas, & exterum æstimas à tua virtute. Virtus enim tua, iustitiæ initiũ est: & ob hoc quòd omniũ Dominus es, omnibus te parcere facit. Virtutẽ enim ostendis tu, qui non crederis esse in virtute cõsummatus, & horũ qui te nesciũt, audaciã traducis. Tu autẽ dominator virtutis, cum tranquillitate iudicas, & cum magna reuerẽtia disponis nos. Subest enim tibi cum volueris, posse. Docuisti autẽ populum tuũ per talia opera, quoniam oportet iustũ esse, & humanum, & bonæ spei fecisti filios tuos: quoniam das locum in peccatis pœnitentiæ. Si enim inimicos seruorũ tuorum, & debitos morti, cũ tanta cruciasti attentione, & liberasti, dans tempus & locũ per quæ possent mutari à malitia: cũ quanta diligentia iudicasti filios tuos, quorũ parentibus iuramenta & cõuentiones dedisti bonarũ promissionũ? Cum ergo das nobis disciplinã, inimicos nostros multipliciter flagellas, vt bonitatem tuã cogitemus iudicãtes: & cum de nobis iudicatur, speremus misericordiam tuã. Vnde & illis qui in vita sua insensatè & iniuste vixerũt, per hæc quæ coluerunt, dedisti summa tormẽta. Etenim in erroris via diutius errauerũt, deos æstimãtes hæc quæ in animalibus sunt superuacua, infantium insensatorũ more viuentes. Propter hoc tanquam pueris insensatis iudiciũ in derisum dedisti. Qui autem ludibriis & increpationibus nõ sunt correcti: dignũ Dei iudiciũ experti sunt. In his enim quæ patiebãtur, moleste ferebant, in quibus patientes indignabãtur. Per hæc quos putabant deos in ipsis cum exterminarentur, videntes illum quem olim negabant se nosse, verum Deum agnouerunt: propter quod & finis condemnationis eorum veniet super illos.

Cum Deo non contẽdendum. / 1. Pet. 5. b / Dat Deus locum pœnitentiæ.

S. QVÀM vanè student qui in creaturis quærunt ex errore inexcusabili, & negligẽtia, & amplius in artificijs mineralibus ligneis & lapideis diuinitatem, & fatuè adorant, preces porrigentes. CAPVT XIII.

Vani autem sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei, & de his quæ nõ videntur bona, non potuerunt intelligere eum qui est, neque operibus attẽdẽtes agnouerũt quis esset artifex, sed aut ignem, aut spiritũ, aut citatum aerẽ, aut gyrum stellarum, aut nimiã aquam, aut solem & lunam, rectores orbis terrarum deos putauerunt. Quorũ & si specie delectati deos

putauerunt: sciant quanto his dominator eorum speciosior est. speciei enim generator hæc omnia constituit. Aut si virtutem, & opera eorum mirati sunt: intelligãt ab illis quoniã qui hæc fecit fortior est illis. à magnitudine enim speciei & creaturæ, cognoscibiliter poterit creator horũ videri. sed tamẽ adhuc in his minor est querela. Et hi enim fortasse errãt, Deum quærẽtes, & volentes inuenire. Etenim cũ in operibus illius conuersentur, inquirũt: & persuasum habent quoniam bona sunt quæ vidẽtur. Iterũ autem nec his debet ignosci. Si enim tantũ potuerunt scire, vt possent æstimare seculũ: quomodo huius Dominũ non facilius inuenerunt? Infelices autem sunt, & inter mortuos spes illorũ est, qui appellauerunt deos opera manuũ hominum, aurũ & argentum, artis inuentionem, & similitudines animaliũ, aut lapidẽ inutilem opus manus antiquæ. Aut si quis artifex faber de sylua lignũ rectũ secuerit, & huius doctè eradat omnẽ corticẽ, & arte sua vsus diligenter fabricet vas vtile in conuersationẽ vitæ, reliquiis autem huius operis ad præparationẽ escæ abutatur: & reliquum horum quod ad nullũ vsum facit lignum curuum, & verticibus plenum sculpat diligenter per vacuitatẽ suam, & per scientiã suæ artis figuret illud, & assimilet illud imagini hominis, aut alicui ex animalibus illud cõparet, perliniens rubrica, & rubicundũ faciens fuco colorem illius, & omnẽ maculam quæ in illo est perliniens, & faciat ei dignã habitationem, & in pariete ponens illud, & confirmans ferro, ne fortè cadat prospiciens illi, sciens quoniam nõ potest adiuuare se. imago enim est, & opus est illi adiutorium. Et de substantia sua, & de filiis suis, & de nuptiis votum faciens inquirit. Non erubescit loqui cũ illo qui sine anima est: & pro sanitate quidem infirmũ deprecatur, & pro vita rogat mortuũ, & in adiutorium inutilẽ inuocat: & pro itinere petit ab eo qui ambulare non potest: acquirendo, & de operando, & de omniũ rerum euentu petit ab eo qui in omnibus est inutilis.

Creator per creaturas cognoscendus. Rom. 1. c

Infelicitas idololatrarum.

Esa. 44. b

In cultores idolorum.

S. IDOLOLATRIAE origo, & Idolorum inutilitas magnam affert idololatris iniuriam, & pœnam irremissibilem ex cultu idòli, ex vano in amicos amore, & ambitiosa dominatione.

CAPVT XIIII.

ITerum alius nauigare cogitans, & per feros fluctus iter facere incipiẽs, ligno portante se fragilius lignũ inuocat. Illud enim cupiditas acquirẽdi excogitauit, & artifex sapientia fabricauit sua. Tua autem pater prouidentia ab initio cũcta gubernat: quoniam & dedisti in mari viam, & inter fluctus semitã firmissimam, ostendens quoniã potens es ex omnibus sanare, etiam si sine rate aliquis adeat mare. Sed vt nõ essent vacua sapiẽtiæ tuæ opera: propter hoc etiã & exiguo ligno credunt homines animas suas, & transeuntes mare per ratem liberati sunt. Sed & ab initio cũ perirent superbi gigantes, spes orbis terrarum ad ratem cõfugiens, remisit seculo semen natiuitatis, quæ manu tua erat gubernata. Benedictũ est enim lignũ, per quod fit iustitia. Per manus autem quod fit idòlũ maledictũ est & ipsum, & qui fecit illud: quia ille quidẽ operatus est: illud autẽ cum esset fragile, Deus cognominatus est. Similiter autem odio sunt Deo, impius & impietas eius. Etenim quod factum est, cum illo qui fecit, tormẽta patietur. Propter hoc & in idòlis nationũ non erit respectus: quoniã creaturæ Dei in odium factæ sunt, & in tentationẽ animis hominum, & in muscipulã pedibus insipientium. Initiũ enim fornicationis, est exquisitio idolòrũ: & adinuentio illorũ, corruptio vitæ est. neq; enim erant ab initio, neque erunt in perpetuum. Superuacuitas enim hominũ, hæc adinuenit in orbẽ terrarũ: & ideò breuis illorũ finis est inuentus. Acerbo enim luctu dolens pater, cito sibi rapti filii fecit imaginem: & illũ qui tunc quasi homo mortuus fuerat, nunc tanquam Deũ colere cœpit, & constituit inter seruos suos sacra, & sacrificia. Deinde interueniente tẽpore cõualescẽte iniqua cõsuetudine, hic error tanquã lex custoditus est, & tyrannorũ imperio colebantur figmẽta. Et hos quos in palàm homines honorare nõ poterant, propter hoc quòd longe essent, è lõginquo figura eorum allata, euidentẽ imaginẽ regis, quem honorare volebãt, fecerunt: vt illum qui aberat, tanquam præsentẽ colerẽt sua solicitudine. Prouexit autẽ ad horũ culturã & hos qui ignorabant, artificis eximia diligẽtia. Ille enim volens plus placere illi qui se assumpsit, elaborauit arte sua, vt similitudinẽ in melius figuraret. Multitudo autem hominũ abducta per speciem operis, eum qui ante tempus tanquã homo honoratus fuerat, nunc Deum æstimauerũt. Et hæc fuit vitæ humanæ deceptio, quoniã aut affectui, aut regibus deseruiẽtes homines, incõmunicabile nomẽ lapidibus, & lignis imposuerunt. Et non suffecerat errasse eos circa Dei scientiã, sed & in magno viuentes insciẽtiæ bello, tot & tam magna mala pacem appellãt. Aut enim filios suos sacrificãtes, aut obscura sacrificia facientes, aut insaniæ plenas vigilias habẽtes: neq; vitã, neq; nuptias mundas iam custodiũt, sed & alius aliũ per inuidiam occidit, aut adulterans cõtristat: & omnia commista sunt, sanguis, homicidiũ, furtũ & fictio, corruptio & infidelitas, turbatio & periuriũ, tumultus, bonorũ Dei immemoratio, animarũ inquinatio, natiuitatis immutatio, nuptiarũ inconstantia, inordinatio mœchiæ & impudicitiæ. Infandorũ enim idolorũ cultura, omnis mali causa est, & initiũ & finis. Aut enim dum lætãtur, insaniũt: aut certè vaticinãtur falsa, aut viuunt iniuste, aut peierãt citò. Dum enim confidunt in idòlis quæ sine anima sunt, male iurantes noceri se non sperant. Vtraque ergo illis euenient digne, quoniam male senserunt de Deo, attendentes idòlis, & iurauerũt iniuste in dolo contemnẽtes iustitiam. Non enim iurantiũ est virtus, sed peccantiũ pœna perambulat super iniustorũ præuaricationem.

Exo. 14. d

Idòlum maledictũ, & fabricator eius.

Idòla vnde traxerint originem.

Quæ mala procedant ex idololatria.

S. CVM tam bonus sit Deus, & Idòlum tam vile, & vitæ moribus indignum, non mirum si idololatræ tantam culpam & pœnam incurrant æternam.

CAPVT XV.

TV autem Deus noster suauis & verus es, patiens & in misericordia disponens omnia. Etenim si peccauerimus, tui sumus, sciẽtes magnitudinem tuã: & si nõ peccauerimus, scimus quoniã apud te sumus cõputati. Nosse enim te, cõsummata iustitia est: & scire iustitiã, & virtutem tuam radix est immortalitatis. Non enim in errorẽ induxit nos hominum malæ artis excogitatio, nec vmbra picturæ labor sine fructu, effigies sculpta per varios colores, cuius aspectus insensato dat cõcupiscentiã, & diligit mortuæ imaginis effigiẽ sine anima. Malorũ amatores digni sunt morte, qui spem habent in talibus, & qui faciunt illos, & qui diligũt, & qui colũt. Sed & figulus mollem terrã premens laboriose fingit ad vsus nostros vnumquodque vas, & de eodẽ luto fingit quæ mũda sunt in vsum vasa, & similiter quæ his sunt contraria. horũ autẽ vasorũ quis sit vsus, iudex est figulus. Et cũ labore vano Deũ fingit de eodẽ luto: ille qui paulo ante de terra factus fuerat, & post pusillũ reducit vnde acceptus est, repetitus animæ debitũ quam habebat. Sed cura est illi, nõ quia laboraturus est, nec quoniam breuis illi vita est, sed cõcertatur aurificibus & argẽtariis: sed & ærarios imitatur, & gloriã præfert, quoniam res superuacuas fingit. Cinis est enim cor eius, & terra superuacua spes illius, & luto vilior vita eius: quoniã ignorauit qui se finxit, & qui inspirauit illi animã quæ operatur, & qui insufflauit ei spiritũ vitalẽ. Sed & æstimauerũt lusum esse vitã nostram, & conuersationẽ vitæ compositã ad lucrũ, & oportere vndecunq; etiam ex malo acquirere. Hic enim scit se super omnes delinquere, qui ex terræ materia fragilia vasa, & sculptilia fingit. Omnes enim insipiẽtes, & infelices supra modum animæ superbi sunt, inimici populi tui, & imperantes illi: quoniam omnia idòla nationũ deos æstimauerũt, quibus neq; oculorum visus est ad videndũ, neq; nares ad percipiendũ spiritũ, neque

Subsannatio Idololatrarum. Rom. 9. d

Psal. 113. b. & 134. c

neque aures ad audiendū, neq; digiti manuum ad tractādum, sed & pedes eorum pigri ad ambulandum. homo enim fecit illos: & qui spiritum mutuatus est, is finxit illos. Nemo enim sibi similē homo poterit Deum fingere. Cum enim sit mortalis, mortuum fingit manibus iniquis. Melior enim est ipse his quos colit: quia quidem vixit, cum esset mortalis, illi autem nunquam. Sed & animalia miserrima colunt: insensata enim comparata his, illis sunt deteriora. Sed nec aspectu aliquis ex his animalibus bona potest conspicere. Effugerunt autem Dei laudem, & benedictionem eius.

S. AEGYPTII ob idololatriam à bestijs exterminati, Hebræi verò propter fidem esca satiati, licet aliquanto serpentibus in correptionem & satisfactionem afflicti, Aegyptij autem aëre aqua & igne paßi sunt, Hebræi manna ab aëre satiati, & conforati.

CAPVT XVI.

[A] [*Pœna Idololatrarū. Num. 11.g*] PRopter hæc & his similia passi sunt digne tormenta, & per multitudinē bestiarū exterminati sunt. Pro quibus tormentis bene disposuisti populum tuū, quibus dedisti cōcupiscentiā delectamenti sui nouū saporem, escam parans eis ortygometrā: vt illi quidem cōcupiscentes escā propter ea quæ illis ostensa & missa sunt, etiā à necessaria cōcupiscētia auerterētur. Hi autem in breui inopes facti, nonā gustauerūt escā. Oportebat enim illis sine excusatione quidē superuenire interitum exercētibus tyrannidē: his autem tantū ostendere, quemadmodum inimici eorū exterminabātur. [*Num. 21.b*] Etenim cum illis superuenit sæua bestiarū ira, morsibus peruersorū colubrorū exterminabātur. Sed non in perpetuū ira tua permansit, sed ad correptionē in breui turbati sunt, signum habētes salutis [B] ad commemorationē mandati legis tuæ. Qui enim conuersus est, nō per hoc quod videbat sanabatur, sed per te omniū saluatorē. in hoc autem ostēdisti inimicis tuis quia tu es qui liberas ab omni malo. Illos enim locustarū, & muscarū occiderunt morsus, [*Exo. 10.a. 8.f*] & nō est inuenta sanitas animæ illorum: quia digni erant ab huiusmodi exterminari. [*Apo. 9.b*] Filios autē tuos, nec draconū nec venenatorū vicerūt dentes. misericordia enim tua adueniens sanabat illos. In memoria enim sermonū tuorum exterminabātur, & velociter sanabātur: ne in altā incidentes obliuionē non possent tuo vti adiutorio. etenim neque herba, neq; malagma sanauit eos, sed tuus Domine sermo, qui sanat omnia. [*Deu. 32.f. 1. Reg. 2.a. Tobi. 13.a*] Tu es enim Domine, qui vitæ & mortis habes potestatē, & deducis ad portas mortis & reducis: homo autē occidit quidē per malitiā animam suā, & cum exierit spiritus, nō reuertetur. nec reuocabit animā quæ recepta est. [*Iudicia Dei. Exod. 9.e*] sed tuā manum effugere impossibile est. Negantes enim te nosse impii, per fortitudinē brachii tui flagellati sunt nouis aquis, & grandinibus, & pluuiis persecutionē passi, & per [C] ignem consumpti. Quod enim mirabile erat: in aqua, quæ omnia extinguit, plus ignis valebat. vindex est enim orbis iustorum. Quodā enim tempore māsuetabatur ignis, ne cōburerētur quæ ad impios missa erant animalia: sed vt ipsi videntes, scirēt quoniam Dei iudicio patiuntur persecutionē. Et quodā tempore in aqua supra virtutē ignis exardescebat vndique, vt iniquā terræ nationē exterminaret. [*De missione mannæ. Exo. 16.c. Num. 11.b. Psal. 77.c. Ioan. 6.d*] Pro quibus angelorum esca nutriuisti populū tuū, & paratū panē de cœlo præstitisti illis sine labore, omne delectamētum in se habentem, & omnis saporis suauitatē. Substātia enim tua, dulcedinem tuā quam in filios habes ostēdebat: & deseruiens vniuscuiusque volūtati, ad quod quisque volebat conuertebatur. [*Exo. 9.a*] Nix autem, & glacies sustinebant vim ignis, & non tabescebant, vt scirent quoniam fructus inimicorum exterminabat [D] ignis ardens in grandine & pluuia coruscans. Hoc autē iterū, vt nutrirētur iusti, ignis etiam suæ virtutis oblitus est. Creatura enim tibi factori deseruiens, exardescit in tormentū aduersus iniustos: & lenior fit ad benefaciendum pro his qui in te confidunt. Propter hoc & tunc omnia transfigurata omnium nutrici gratiæ tuæ deseruiebāt ad voluntatem eorum qui à te desyderati sunt: vt scirent filii tui, quos dilexisti Domine, quoniā nō natiuitatis fructus pascunt homines, sed sermo tuus hos qui in te crediderint cōseruat. [*Deut. 8.a. Mat. 4.a*] Quod enim ab igne nō poterat exterminari, statim ab exiguo radio solis calefactum tabescebat: vt notū omnibus esset quoniam oportet præuenire solem ad benedictionem tuam, & ad ortum lucis te ibi adorare. Ingrati enim spes tanquam hybernalis glacies tabescet, & disperiet tanquam aqua superuacua.

S. AEGYPTII ob idololatriā luce à cœlo priuati triduo, nec cœlo, nec igne, aut magica arte tenebras uincibiles paßi Iudæis luce donatis.

CAPVT XVII.

[A] MAgna sunt enim iudicia tua Domine, & inenarrabilia verba tua, propter hoc indisciplinatæ animæ errauerūt. [*Exod. 10.f*] Dum enim persuasum habēt iniqui, posse dominari nationi sanctæ: vinculis tenebrarum, & longæ noctis cōpediti, inclusi sub tectis, fugitiui perpetuæ prouidentiæ iacuerūt. Et dum putāt se latere in obscuris peccatis: tenebroso obliuionis velamento dispersi sunt pauētes horrendè, & cū admiratione nimia perturbati. Neq; enim quæ cōtinebat illos spelunca, sine timore custodiebat: quoniā sonitus descendēs perturbabat illos, & perso[B]næ tristes illis apparētes, pauorē illis præstabāt. Et ignis quidem nulla vis poterat illis lumen præbere, nec syderū limpidæ flammæ illuminare poterāt illā noctē horrendā. [*Exod. 7.d. & 6.b*] Apparebat autē illis subitaneus ignis, timore plenus: & timore percussi illius quæ nō videbatur faciei, æstimabāt deteriora esse quæ videbātur: & magicæ artis appositi erāt derisus, & sapientiæ gloria correptio cū cōtumelia. Illi enim qui promittebant timores, & perturbationes expellere se ab anima languēte, hi cū derisu pleni timore languebāt. Nā & si nihil illos ex mōstris perturbabat: trāsitu animaliū, & serpētiū sibilatione cōmoti, tremebūdi peribāt, & aerem quem nulla ratione [C] quis effugere posset, negantes se videre. Frequenter enim præoccupant pessima, redarguēte cōscientia. Cū enim sit timida nequitia, dat testimoniū condemnata. semper enim præsumit sæua perturbata cōscientia. Nihil enim est timor, nisi præsumptionis adiutoriū, proditio cogitationis auxiliorum. Et dum ab intro minor est expectatio, maiorē cōputat sententiā eius causæ de qua tormentū præstat. Illi autem qui impotentem verè noctē, & ab infimis & ab altissimis inferis superuenientē eundē somnū dormiētes, aliquando monstrorum exagitabātur timore, aliquādo animæ deficiebāt traductione. subitaneus enim illis, & insperatus timor superuenerat. Deinde si quisquā ex illis decidisset, custodiebatur in car[D]cere sine ferro reclusus. Si enim rusticus quis erat, aut pastor, aut agri laborū operarius præoccupatus esset: ineffugibilem sustinebat necessitatē. Vna enim catena tenebrarum omnes erāt colligati. Siue spiritus sibilās, aut inter spissos arborū ramos auium sonus suauis, aut vis aquæ decurrentis nimiū, aut sonus validus præcipitatarū petrarū, aut ludentiū animaliū cursus inuisus, aut mugientiū valida bestiarum vox, aut resonans de altissimis montibus Echo: deficientes faciebāt illos præ timore. Omnis enim orbis terrarū limpido illuminabatur lumine, & nō impeditis operibus cōtinebatur. Solis autē illis superposita erat grauis nox, imago tenebrarum, quæ superuentura illis erat. Ipsi ergo sibi erant grauiores tenebris.

S. HEBRAEI ob Dei cultum luce noua Aegyptijs tenebrarum caligine preßis illustrati, in desertum ducūtur, Aegyptiorū autem primogenita ob idololatriam morti traduntur.

CAPVT XVIII.

[A] [*Exod. 10.f*] SAnctis autem tuis maxima erat lux, & horū quidem vocem inimici audiebant, sed figuram non videbant. Et quia non & ipsi eadem passi erant, magnificabant te: & qui antè læsi erant, quia nō

lædebantur, gratias agebant tibi: & vt esset differētia, te Deū petebāt. Propter quod ignis ardentē columnā ducē habuerunt ignotæ viæ, & solē sine læsura boni hospitii præstitisti. Dignū quidē illi carere luce, & pati carcerē tenebrarū, qui inclusos custodiebāt filios tuos, per quos incipiebat incorruptū legis lumen seculo dari. Cū cogitarēt iustorū occidere infantes: & vno exposito filio, sed liberato, in traductionem illorū, multitudinē filiorū abstulisti, & pariter illos perdidisti in aqua valida. Illa enim nox antē cognita est à patribus nostris: vt verè scientes quibus iuramētis crediderūt, animæquiores essent. Suscepta est autem à populo tuo sanitas quidē iustorū, iniustorū autē exterminatio. Sicut enim læsisti aduersarios nostros: sic & nos prouocans magnificasti. Absconse enim sacrificabāt iusti pueri bonorū, & iustitiæ legem in concordiā disposuerūt: similiter & bona & mala recepturos iustos, patrū iam decantātes laudes. Resonabat autem inconueniēs inimicorū vox, & flebilis audiebatur planctus ploratorū infantiū. Simili autē pœna seruus cū domino afflictus est, & popularis homo regi similia passus. Similiter ergo omnes vno nomine mortis mortuos habebāt innumerabiles. Nec enim ad sepeliendū viui sufficiebāt: quoniā vno momento quæ erat præclarior natio illorū, exterminata est.

Exod. 14. c *Psal. 77. b.* *& 104. d* *Exod. 1. c.* *& 2. b* *Exo. 14. f.* *Exo. 12. d. e*

C De omnibus enim nō credentes propter beneficia, tunc cum primum fuit exterminiū primogenitorū, spopōderūt populum Dei se esse. Cum enim quietū silētiū cōtineret omnia, & nox in suo cursu mediū iter haberet, omnipotēs sermo tuus Domine exiliēs de cœlo à regalibus sedibus, durus debellator in mediā exterminii terrā prosiliuit, gladius acutus insimulatū imperiū tuū portās, & stans repleuit omnia morte, & vsque ad cœlū attingebat stans in terra. Tunc cōtinuo visus somniorū malorū turbauerūt illos, & timores superuenerūt insperati. Et alius alibi proiectus semiuiuus, propter quam moriebatur causam demōstrabat mortis. Visiones enim quę illos turbauerūt, hæc præmonebāt, ne inscii quare mala patiebātur, perirēt. Tetigit autē tunc & iustos tentatio mortis, & cōmotio in eremo facta est multitudinis: sed non diu permansit ira tua. Properās enim homo sine querela deprecari pro populis, proferens seruitutis suæ scutū orationē, & per incensum deprecationē allegās, restitit iræ, & finē imposuit necessitati, ostendēs quoniā tuus est famulus. Vicit autē turbas nō in virtute corporis, nec armatura potētiæ, sed verbo illū qui se vexabat subiecit, iuramēta parentū, & testamentū cōmemorans. Cū enim iam aceruatim cecidissent sup alterutrū mortui, interstitit, & amputauit impetū, & diuisit illā quæ ad viuos ducebat viā. In veste enim podēris, quam habebat, totus erat orbis terrarū: & parentū magnalia in quatuor ordinibus lapidū erat sculpta, & magnificētia tua in diademate capitis illius scripta erat. His autem cessit qui exterminabat, & hæc extimuit: erat enim sola tētatio iræ sufficiēs.

D

Num. 16. g *Exod. 28. b*

S. AEGYPTIIS in Mari rubro extinctis Deus in deserto mirabiliter patrocinatur, quibus omnis creatura ad necessitatē famulatur, Aegyptij uerò digna sunt passi ob immensas in Iudæos crudelitates. CAPVT. XIX.

A Impiis autem vsque in nouissimum sine misericordia ira superuenit. Præsciebat enim & futura illorū: quoniam cum ipsi permisissent, vt se educerent, & cū magna solicitudine præmisissent illos, cōsequebantur illos pœnitētiæ actus. Adhuc enim inter manus habētes luctum, & deplorantes ad monumenta mortuorum, aliā sibi assumpserūt cogitationē inscientiæ: & quos rogantes proiecerāt, hos tanquam fugitiuos persequebantur. ducebant enim illos ad hunc finem digna necessitas: & horum quæ acciderant commemorationem amittebant, vt quæ deerant tormentis, repleret punitio: & populus quidem tuus mirabiliter trāsiret, illi autem nouam mortem inuenirent. Omnis enim creatura ad suum genus ab initio refi-

B

gurabatur, deseruiens tuis præceptis, vt pueri tui custodiren tur illæsi. Nam nubes castra illorum obumbrabat, & ex aqua quæ antè erat, terra arida apparuit, & in mari rubro via sine impedimento, & campus germinās de profundo nimio: per quem omnis natio transiuit quæ tegebatur tua manu, videntes tua mirabilia & mōstra. Tanquam enim equi depauerunt escam, & tanquā agni exultauerūt magnificātes te Domine, qui liberasti illos. Memores enim erāt adhuc eorū quæ in incolatu illorū facta fuerāt, quemadmodū pro natione animalium produxit terra muscas, & pro piscibus eructauit fluuius multitudinē ranarū. Nouissime autē viderūt nouā creaturā auium, cū adducti concupiscentia postulauerūt escas epulationis. In allocutione enim desyderii ascēdit illis de mari ortygometra, & vexationes peccatoribus superuenerunt, non sine illis quæ antè facta erāt argumentis per vim fulminum. Iuste enim patiebantur secundū suas nequitias. Etenim detestabiliorem inhospitalitatē instituerunt. alii quidem ignotos non recipiebant aduenas, alii autē bonos hospites in seruitutem redigebāt. Et non solum hæc, sed & alius quidem respectus illorum erat: quoniā inuiti recipiebant extraneos. Qui autem cum lætitia receperunt hos, qui eisdem vsi erant iustitiis, sæuissimis afflixerunt doloribus. Percussi sunt autem cæcitate: sicut illi in foribus iusti cum subitaneis cooperti essent tenebris, vnusquisque transitum ostii sui quærebat. In se enim elementa dum conuertuntur, sicut in organo qualitatis sonus immutatur, & omnia suum sonū custodiunt. vnde æstimari ex ipso visu certò potest. Agrestia enim in aquatica conuertebantur: & quæcunque erant natantia, in terra transibant. Ignis in aqua valebat supra suam virtutē, & aqua extinguentis naturæ obliuiscebatur. Flammæ econtrario, corruptibilium animalium non vexauerunt carnes coambulantiū, nec dissoluebāt illam quæ facile dissoluebatur, sicut glacies bonam escam. In omnibus enim magnificasti populum tuum Domine, & honorasti, & non despexisti in omni tempore, & in omni loco assistens eis.

C

Supra 16. a

D

FINIS.

Prologus Iesu filii Syrach

in librum Ecclesiasticum.

MVLTORVM nobis relatione & magnorum legem & Prophetas, aliorúq; qui secuti sunt illos, sapiētia demonstrata est: in quibus oportet laudare Israel doctrinæ & sapiētiæ causa: quia nō solū ipsos loquentes necesse est esse peritos, sed etiā extraneos posse & discentes et scribentes doctissimos fieri. Auus meus Iesus postquam se amplius dedit ad diligentiam lectionis legis, & Prophetarum, & aliorum librorum qui nobis à parentibus nostris traditi sunt, voluit & ipse scribere aliquid horū quæ ad doctrinam & sapientiā pertinent: vt desiderantes discere, & illorū periti fieri, magis magisq; attendant animo, & confirmentur ad legitimam vitam. Hortor itaque uenire uos cum beneuolentia, & attentiore studio lectionē facere: & ueniam habere in illis in quibus uidemur sequentes imaginem sapientiæ, & deficere in uerborum compositione. Nam deficiunt uerba Hebraica quando fuerint translata ad aliā linguam. Non autem solum hæc, sed & ipsa lex, & Prophetæ, cæteraq; aliorum librorum non paruam habent differētiam quando inter se dicuntur. Nam in octauo & tricesimo anno temporibus Ptolemæi Euergetis Regis, postquam perueni in Aegyptum: & cum multum temporis ibi fuissem, inueni ibi libros relictos, non parue neq; contemnendæ doctrinæ. Itaque bonum & necessarium putaui & ipse aliquam addere diligentiam & laborem interpretandi librum istum: & multa uigilia attuli doctrinam in spatio temporis ad illa quæ ad finem ducunt, librum istum dare, & illis qui uolunt animum intendere, & discere quemadmodum oporteat instituere mores qui secundum legem Domini proposuerint uitam agere,

Ecclesiasticus.

S. SAPIENTIA ab æterno originem à Deo traxit, quam dat diligentibus ac timentibus eum. Timoris autẽ radix & finis omnem sibi uendicat uirtutem & profectum. CAPVT I.

A OMNIS sapientia à Domino Deo est, & cũ illo fuit semper, & est ante æuum. Arenam maris & pluuiæ guttas, & dies seculi quis dinumerauit? Altitudinẽ cœli, & latitudinẽ terræ, & profundũ abyssi quis dimensus est? Sapientiã Dei præcedentẽ omnia, quis inuestigauit? Prior omnium creata est sapiẽtia, & intellectus prudentiæ ab æuo. Fons sapientiæ verbũ Dei in excelsis, & ingressus illius mandata æterna. Radix sapiẽtiæ, cui reuelata est, & astutias illius quis agnouit? Disciplina sapientiæ cui reuelata est, & manifestata? & multiplicationẽ ingressus illius quis intellexit? Vnus est altissimus creator omnium, omnipotẽs, & rex potens, & metuendus nimis, sedens super thronum illius & dominans B Deus. Ipse creauit illam in Spiritu sancto, & vidit, & dinumerauit, & mensus est. Et effudit illam super omnia opera sua, & super omnẽ carnem secũdum datum suum, & præbuit illam diligentibus se. Timor Domini gloria, & gloriatio, & lætitia, & corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, & dabit lætitiã & gaudium in longitudinẽ dierum. Timenti Dominum bene erit in extremis, & in die defunctionis suæ benedicetur. Dilectio Dei, honorabilis sapientia. Quibus autem apparuerit in visu, diligunt eam in visione, & in agnitione magnaliũ suorũ. Initium sapiẽtiæ, timor Domini, & cum fidelibus in vulua concreatus est, & cum electis fœminis graditur, & cum iustis & fidelibus agnoscitur. Timor Domini, scientiæ religiositas. Religiositas custodiet, & iustificabit C cor, iucunditatẽ atq; gaudium dabit. Timenti Dominũ bene erit, & in diebus consummationis illius benedicetur. Plenitudo sapiẽtiæ est, timere Deum, & plenitudo à fructibus illius. Omnem domum illius implebit à generationibus, & receptacula à thesauris illius. Corona sapientiæ, timor Domini, replens pacem, & salutis fructũ: & vidit, & dinumerauit eam. vtraque autem sunt dona Dei. Scientiam, & intellectum prudentiæ sapientia compartietur: & gloriam tenentium se, exaltat. Radix sapientiæ est, timere Dominum: & rami illius longæui. In thesauris sapientiæ intellectus, & sciẽtiæ religiositas: execratio autẽ peccatoribus sapientia. Timor Domini expellit peccatũ. nam qui sine timore est, non poterit iustificari. iracũdia enim animositatis illius, subuersio illius est. Vsq; in tẽpus sustinebit patiẽs, & postea redditio iucũditatis. D Bonus sensus vsq; in tẽpus abscõdet verba illius, & labia multorũ enarrabunt sensum illius. In thesauris sapiẽtiæ significatio disciplinæ: execratio autẽ peccatori, cultura Dei. Fili cõcupiscens sapientiã, cõserua iustitiã, & Deus præbebit illã tibi. Sapiẽtia enim & disciplina timor Domini: & quod beneplacitũ est illi, fides & mãsuetudo, & adimplebit thesauros illius. Cõtumax nõ sis, & incredibilis timori Dei: & ne accesseris ad illũ duplici corde. Ne fueris hypocrita in cõspectu hominũ, & nõ scãdalizeris in labiis tuis. Attẽde in illis, ne forte cadas, & adducas animæ tuæ inhonorationẽ, & reuelet Deus abscõsa tua, & in medio synagogæ elidat te: quoniã accessisti maligne ad Dominũ, & cor tuũ plenũ est dolo & fallacia.

Laus timoris Domini.

Prouer. 1.a. 9.c

Psal. 110.d

S. AD patientiam & timorem Dei necessarius in primis est Dei cultus, & quæ ipsum comitantur. CAPVT II.

A FILI accedens ad seruitutem Dei, sta in iustitia, & in timore, & præpara animam tuam ad tentationem. Deprime cor tuum, & sustine: & inclina aurem tuam, & suscipe verba intellectus, & ne festines in tempus obductionis. Sustine sustẽtationes Dei: cõiungere Deo, & sustine, vt crescat in nouissimo vita tua. Omne quod tibi applicitum fuerit, accipe: & in dolore sustine, & in humilitate tua patientiam habe: quoniam in igne probatur aurum & argentum, homines vero receptibiles in camino B humiliationis. Crede Deo, & recuperabit te: & dirige viam tuam, & spera in illum. Serua timorem illius, & in illo veterasce. Metuentes Dominum sustinete misericordiam eius: & non deflectatis ab illo, ne cadatis. Qui timetis Dominũ, credite illi: & non euacuabitur merces vestra. Qui timetis Dominum, sperate in illum: & in oblectationem veniet vobis misericordia. Qui timetis Dominum diligite illum, & illuminabuntur corda vestra. Respicite filii nationes hominum: C & scitote quia nullus sperauit in Domino, & confusus est. Quis enim permansit in mandatis eius, & derelictus est? aut quis inuocauit eum, & despexit illum? Quoniam pius & misericors est Deus, & remittit in die tribulationis peccata: & protector est omnibus exquirentibus se in veritate. Væ duplici corde, & labiis scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingredienti duabus viis. Væ dissolutis corde, qui non credunt Deo, & ideo non protegentur ab eo. Væ his qui perdiderunt sustinentiam, & qui dereliquerunt vias rectas, & diuerterunt in vias prauas. Et quid facietis, cum in- D spicere cœperit Dominus? Qui timent Dominum, nõ erunt incredibiles verbo illius: & qui diligunt illũ, conseruabunt vias illius. Qui timent Dominũ, inquirent quæ beneplacita sunt ei: & qui diligunt eum, replebuntur lege ipsius. Qui timent Dominum, præparabunt corda sua, & in conspectu illius sanctificabunt animas suas. Qui timent Dominũ, custodiunt mandata illius, & patientiã habebunt vsq; ad inspectionem illius, dicẽtes, Si pœnitẽtiam non egerimus, incidemus in manus Domini, & non in manus hominũ. Secũdum enim magnitudinem ipsius, sic & misericordia illius cum ipso est.

Seruis Dei expectãda afflictio.

Fides & spes in deũ habenda.

Psal. 36.

S. PARENTVM honor Dei benedictionem meretur, inhonoratio q; maledictionem, humilitas autem parit gratiam, ac eleemosynæ profectum. CAPVT III.

A FILII sapientiæ, ecclesia iustorum: & natio illorum, obedientia & dilectio. Iudicium patris audite filii, & sic facite vt salui sitis. Deus enim honorauit patrem in filiis: & iudicium matris exquirẽs, firmauit in filios. Qui diligit Deum, exorabit pro peccatis, & continebit se ab illis, & in oratione dierum exaudietur. & sicut qui thesaurizat, ita & qui honorificat matrem suam. Qui honorat patrem suum, iucundabitur in filiis, & in die orationis suæ exaudietur. Qui honorat patrẽ suum, vita viuet longiore: & qui obedit patri, refrigerabit matrem. Qui timet Dominum, honorat parentes, & quasi dominis seruiet B his qui se genuerunt. In opere & sermone, & omni patientia honora patrem tuum, vt superueniat tibi benedictio à Deo, & benedictio illius in nouissimo maneat. Benedictio patris firmat domos filiorum: maledictio autem matris eradicat fundamenta. Ne glorieris in cõtumelia patris tui: non enim est tibi gloria, sed confusio. gloria enim hominis ex honore patris sui, & dedecus filii pater sine honore. Fili, suscipe senectam patris tui, & non contristes eum in vita illius: & si defecerit sensu, veniam da, & ne spernas eum in virtute tua. eleemosyna enim patris non erit in obliuione. Nam pro peccato matris restituetur tibi bonum, & in iustitia ædificabitur tibi, & in die tribulationis commemorabitur tui, & sicut in sereno glacies, soluentur peccata tua. Quàm malæ famæ est qui C derelinquit patrẽ: & est maledictus à Deo, qui exasperat matrem. Fili, in mansuetudine opera tua perfice, & super hominum gloriã diligẽris. Quanto magnus es, humilia te in omnibus, & coram Deo inuenies gratiam: quoniam magna potentia Dei solius, & ab humilibus honoratur. Altiora te ne quæsieris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quæ præci-

Exod. 20.c
Deut. 5.b
Matt. 15.a
Mar. 7.b
Ephe. 6.a

Arcana dei non inquirẽda curiosius.

Prou. 25.d

pit tibi Deus, illa cogita semper, & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. nō est enim tibi necessarium ea quæ abscōdita sunt videre oculis tuis. In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter, & in pluribus operibus eius non eris curio-

D sus. Plurima enim super sensum hominum ostensa sunt tibi. Multos enim supplantauit suspicio illorū, & in vanitate detinuit sensus illorū. Cor durum habebit male in nouissimo: & qui amat periculum, in illo peribit. Cor ingrediens duas vias, non habebit successus, & prauum cor in illis scandalizabitur. Cor nequam grauabitur in doloribus, & peccator adiiciet ad peccandum. Synagogæ superborum non erit sanitas: frutex enim peccati eradicabitur in illis, & non intelligetur. Cor sapientis intelligitur in sapientia, & auris bona audiet cum omni concupiscētia sapientiā. Sapiens cor, & intelligibile abstinebit se à peccatis, & in operibus iustitiæ successus habebit. Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis: & Deus prospector est eius qui reddit gratiam. Meminit in posterum, & in tempore casus sui inueniet firmamentum.

Cui praestū. *Dan. 4.*

S. AD *misericordiæ opera & modum eorū conducunt timor Dei, sapientia, ueritas, & iustitia.* CAPVT IIII.

A Fili, eleemōsynam pauperis ne defraudes, & oculos tuos ne transuertas à paupere. Animam esurientem ne despexeris, & non exasperes pauperē in inopia sua. Cor inopis ne afflixeris, & nō protrahas datum angustianti. Rogationē contribulati ne abiicias: non auertas faciem tuam ab egeno. Ab inope ne auertas oculos tuos propter iram: & non relinquas quærentibus tibi, retro maledicere. maledicentis enim tibi in amaritudine animæ exaudietur deprecatio illius. exaudiet autem eum qui fecit illum. Congregationi pauperum affabilem te facito: & presbytero humilia animam tuā, & magnato humilia caput tuum. Declina pauperi sine tristitia aurem tuā, & redde debi-

Non auertendus oculus à paupere. *Tob 4.b*

B tum tuum, & responde illi pacificè in mansuetudine. Libera eum qui iniuriam patitur, de manu superbi: & non acidè feras in anima tua. In iudicando esto pupillis misericors vt pater, & pro viro matri illorum: & eris tu velut filius altissimi obediens, & miserebitur tui magis quàm mater. Sapientia filiis suis vitam inspirat, & suscipit exquirentes se, & præibit in via iustitiæ. & qui illam diligit, diligit vitam: & qui vigilauerint ad illam, complectentur placorem eius. Qui tenuerint illam, vitam hæreditabunt: & quò introibit, benedicet Deus. Qui seruiunt ei, obsequentes erūt sancto: & eos qui diligunt illam, diligit Deus. Qui audit illam, iudicabit gentes: & qui intuetur illam, permanebit confidens. Si crediderit ei, hæreditabit illam, & erunt in confirmatione creaturæ illorum: quo-

Index sit misericors erga pupillos. Sapientiæ cōmoda.

C niam in tentatione ambulat cum eo, & in primis eligit eum. Timorem & metum, & probationem inducet super illum, & illū cruciabit in tribulatione doctrinæ suæ, donec tentet eum in cogitationibus suis, & credat animæ illius. Et firmabit illum, & iter adducet directū ad illū, & lætificabit illum, & denudabit absconsa sua illi, & thesaurizabit super illum sciētiam & intellectum iustitiæ. Si autem oberrauerit, derelinquet eum, & tradet eum in manus inimici sui. Fili, conserua tempus, & deuita à malo. Pro anima tua ne confundaris dicere verum. est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam. Ne accipias faciem aduersus faciē tuam, nec aduersus animā tuam mendacium. Ne reuerearis proximū tuum in casu suo: nec retineas ver-

D bum in tempore salutis. Non abscondas sapientiam tuam in decòre suo. In lingua enim sapientia dignoscitur: & sensus, & scientia, & doctrina in verbo sensati, & firmamentum in operibus iustitiæ. Non contradicas verbo veritatis vllo modo, & de mendacio ineruditionis tuæ confundere. Non confundaris confiteri peccata tua, & ne subiicias te omni homini pro peccato. Noli resistere contra faciē potentis, nec conneris cōtra ictū fluuii. Pro iustitia agonizare pro anima tua, & vsq; ad mortē certa pro iustitia, & Deus expugnabit pro te inimicos tuos. Noli citatus esse in lingua tua: & inutilis, & remissus in operibus tuis. Noli esse sicut leo in domo tua, euertens domesticos tuos, & opprimens subiectos tibi. Non sit porrecta manus tua ad accipiendum, & ad dandum collecta.

Pro iustitia ad mortem vsque certādum.

S. MISERICORDIAE *obsunt auaritia, cupiditas, concupiscentia & inconstantia: ad quam pœnitentia & mansuetudo & prudentia conducunt.* CAPVT V.

A Noli attendere ad possessiones iniquas, & ne dixeris, Est mihi sufficiens vita. nihil enim proderit in tempore vindictæ & obductionis. Ne sequaris in fortitudine tua cōcupiscentiam cordis tui: & ne dixeris, Quomodo potui? aut quis me subiiciet propter facta mea? Deus enim vindicans vindicabit. Ne dixeris,

Diuitiis nō fidendum.

B Peccaui, & quid mihi accidit triste? Altissimus enim est patiens redditor. De propitiato peccato noli esse sine metu, neq; adiicias peccatum super peccatum. Et ne dicas, Miseratio Domini magna est, multitudinis peccatorum meorum miserebitur. Misericordia enim, & ira ab illo cito proximāt, & in peccatores respicit ira illius. Non tardes conuerti ad Dominū, & ne differas de die in diem. subito enim veniet ira

Prouer. 10.a

C illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Noli anxius esse in diuitiis iniustis. non enim proderunt tibi in die obductionis & vindictæ. Non ventiles te in omnē ventum, & non eas in omnē viam. sic enim omnis peccator probatur in duplici lingua. Esto firmus in via Domini, & in veritate sensus tui & scientia, & prosequatur te verbum pacis & iustitiæ. Esto mansuetus ad audiendum verbum Dei, vt intelligas: & cum sa-

Prouer. 11.a

D pientia profer responsum verū. Si est tibi intellectus, responde proximo: si autē, sit manus tua super os tuum, ne capiaris in verbo indisciplinato, & confundaris. Honor & gloria sermone sensati, lingua verò imprudētis subuersio est ipsius. Non appelléris susurro in vita tua, & lingua tua ne capiaris, & cōfundaris. Super furem enim est cōfusio & pœnitētia, & denotatio pessima super bilinguē: susurratori autē odiū, & inimicitia & cōtumelia. Iustifica pusillū, & magnū similiter.

S. CHARITATI *& ueræ amicitiæ obsunt improperium, contumelia, inuidia, & impietas: quam iuuant dulcis loquela, pax, discretio, humilitas, fides, Dei timor & sapientia.* CAPVT VI.

A Noli fieri pro amico inimicus proximo: improperium enim, & contumeliam malus hereditabit, & omnis peccator inuidus & bilinguis. Non te extollas in cogitatione animæ tuæ, velut taurus: ne fortè elidatur virtus tua per stultitiam, & folia tua comedat, & fructus tuos perdat, & relinquaris velut lignum aridum in eremo. anima enim nequam disperdet qui se habet, & in gaudium inimicis dat illum, & deducet in sortem impiorum. Verbum dulce multiplicat amicos, & mitigat inimicos: & lingua eucharis in bono homine abundat. Multi pacifici sint tibi, & consiliarius sit tibi vnus de mille. Si possides amicum, in tentatione posside eum, & ne facile credas ei. Est enim amicus secundum tempus suum, & non permanebit in die tribulationis. Et est amicus qui conuertitur

B ad inimicitiam: & est amicus qui odium & rixam & conuitia denudabit. Est autem amicus socius mensæ, & non permanebit in die necessitatis. Amicus si permanserit fixus, erit tibi quasi coæqualis, & in domesticis tuis fiducialiter aget. si humiliauerit se contra te, & à facie tua absconderit se, vnanimem habebis amicitiam bonā. Ab inimicis tuis separare, & ab amicis tuis attende. Amicus fidelis, protectio fortis: qui autem inuenit illum, inuenit thesaurū. Amico fideli nulla est comparatio, & non est digna ponderatio auri & argenti contra bonitatem fidei illius. Amicus fidelis, medicamentū vitæ & immor-

& immortalitatis: & qui metuunt Dominũ, inuenient illum. Qui timet Deum, æquè habebit amicitiã bonam: quoniam secundum illum erit amicus illius. Fili, à iuuentute tua excipe doctrinam, & vsq; ad canos inuenies sapientiam. Quasi is qui arat, & qui seminat, accede ad eum, & sustine bonos fructus illius. in opere enim ipsius exiguũ laborabis, & cito edes

Doctrinã amplectendã suadet.

C de generationibus illius. Quàm aspera est nimium sapientia indoctis hominibus, & nõ permanebit in illa excors. Quasi lapidis virtus probatio erit in illis, & nõ demorabuntur proiicere illam. Sapientia enim doctrinæ secundum nomen est eius, & non est multis manifesta. quibus autem cognita est, permanet vsq; ad conspectũ Dei. Audi fili, & accipe consilium intellectus, & ne abiicias consiliũ meum. iniice pedem tuum in compedes illius, & in torques illius collum tuũ. subiice humerũ tuũ, & porta illam, & ne acedieris vinculis eius. In omni animo tuo accede ad illam, & in omni virtute tua cõserua vias eius. Inuestiga illã, & manifestabitur tibi, & cõtinẽs factus ne derelinquas eam. in nouissimis enim inuenies requiem in ea, & cõuertetur tibi in oblectationem. Et erunt

D tibi compedes eius in protectionẽ fortitudinis, & bases virtutis, & torques illius in stolam gloriæ. decor enim vitæ est in illa, & vincula illius alligatura salutaris. Stola gloriæ indues eam, & coronã gratulationis superpones tibi. Fili, si attenderis mihi, disces: & si accommodaueris animum tuum, sapiẽs eris. Si inclinaueris aurem tuã, excipies doctrinã: & si dilexeris audire, sapiẽs eris. In multitudine presbyterorũ prudentium sta, & sapiẽtiæ illorũ ex corde cõiungere, vt omnẽ narrationẽ Dei possis audire, & prouerbia laudis nõ effugiãt à te. Et si videris sensatum, euigila ad eum, & gradus ostiorũ illius exterat pes tuus. Cogitatum tuum habe in præceptis Dei, & in mandatis illius maxime assiduus esto: & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ dabitur tibi.

S. QVAE vitia congreßionibus obsint, & quæ illi virtutes conferunt, ut peccatum & confusio vitetur. CAPVT VII.

A NOli facere mala, & non te apprehendent. Discede ab iniquo, & deficient mala abs te. Fili, non semines mala in sulcis iniustitiæ, & non metes ea in septuplũ. Noli quærere ab homine ducatum, neq; à rege cathedram honoris. Nõ te iustifices ante Deum, quoniam agnitor cordis ipse est: & penes regem noli velle videri sapiẽs. Noli quærere fieri iudex, nisi valeas virtute irrumpere iniquitates: ne fortè extimescas faciem potẽtis, & ponas scandalum in agilitate tua. Nõ pecces in multitudinẽ ciuitatis, nec te immittas in populum, neque alliges duplicia peccata: nec enim in vno eris immunis. Noli esse pusillanimis in animo tuo. Exorare, & facere eleemosynam ne despicias. Ne dicas, In multitudine munerum meorum respiciet Deus, & offerente me Deo altissimo, munera mea suscipiet.

Nemo corã Deo iustus.

B Non irrideas hominem in amaritudine animæ: est enim qui humiliat & exaltat, circumspector Deus. Noli arare mendacium aduersus fratrem tuum: neque in amicum similiter facias. Noli velle mentiri omne mendacium: assiduitas enim illius nõ est bona. Noli verbosus esse in multitudine presbyterorum, & nõ iteres verbũ in oratione tua. Nõ oderis laboriosa opera, & rusticationẽ creatam ab altissimo. Nõ te reputes in multitudine indisciplinatorũ. Memento iræ, quoniam nõ tardabit. Humilia valde spiritũ tuum: quoniam vindicta carnis impii, ignis & vermis. Noli præuaricari in amicũ pecuniam differẽtem, neq; fratrem charissimũ auro spreueris. Noli discedere à muliere sensata & bona, quam sortitus es in timore Domini: gratia enim verecũdiæ illius super aurũ.

Mendaciũ vitandum.

Laborem præcipit.

C Non lædas seruum in veritate operãtem, neq; mercenarium dantem animam suam. Seruus sensatus sit tibi dilectus quasi anima tua, nõ defraudes illum libertate, neque inopem derelinquas illum. Pecora tibi sunt? attende illis: & si sunt vtilia, perseuerent apud te. Filii tibi sunt? erudi illos, & curua illos à pueritia eorum. Filiæ tibi sunt? serua corpus illarum, & non ostendas hilarem faciem tuam ad illas. Trade filiam, & grande opus feceris, & homini sensato da illam. Mulier si est tibi secundum animam tuam, non proiicias illam: & odibili non credas te in toto corde tuo. Honora patrem tuum, & gemitus matris tuæ ne obliuiscaris. Memento quoniam nisi per illos natus non fuisses: & retribue illis, quomodo & illi tibi.

De cura liberorum.

Supra 3.b
Tob. 4.a

D In tota anima tua time Dominũ, & sacerdotes illius sanctifica. In omni virtute tua dilige eum qui te fecit: & ministros eius nõ derelinquas. Honora Deum ex tota anima tua, & honorifica sacerdotes, & propurga te cũ brachiis. Da illis partem, sicut mandatum est tibi, primitiarum & purgationis: & de negligentia tua purga te cum paucis. Datum brachiorum tuorum & sacrificium sanctificationis offeres Domino, & initia sanctorum: & pauperi porrige manum tuam, vt perficiatur propitiatio, & benedictio tua. Gratia datus in conspectu omnis viuentis, & mortuo non prohibeas gratiam. Non desis plorantibus in consolatione, & cum lugentibus ambula. Non te pigeat visitare infirmum: ex his enim in dilectione firmaberis. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua, & in æternum non peccabis.

Leuit. 2.a

Afflictis succurrendum.
Mat. 25.d

S. CONVERSATIONI inferiorum cum superioribus condecentia & repugnantia. CAPVT VIII.

A NOn litiges cum homine potente, ne fortè incidas in manus illius. Non contendas cũ viro locuplete, ne fortè ecõtra constituat litem tibi. multos enim perdidit aurũ & argentũ, & vsq; ad cor regum extendit, & conuertit. Nõ litiges cum homine linguato, & non strues in ignem illius ligna. Nõ communices homini indocto, ne male de progenie tua loquatur. Ne despicias hominem auertẽtem se à peccato, neque improperes ei. memento quoniam omnes in corruptione sumus. Ne spernas hominẽ in sua senectute: etenim ex nobis senescũt. Noli

B de mortuo inimico tuo gaudere: sciẽs quoniam omnes morimur, & in gaudium volumus venire. Ne despicias narrationem presbyterorum sapientũ, & in prouerbiis eorum conuersare. ab ipsis enim disces sapientiam, & doctrinam intellectus, & seruire magnatis sine querela. Non te prætereat narratio seniorum: ipsi enim didicerunt à patribus suis. quoniam

Nõ gaudẽdũ super inimici morte

C ab ipsis disces intellectũ, & in tẽpore necessitatis dare responsum. Non incendas carbones peccatorum arguens eos, & ne incendaris flamma ignis peccatorum illorum. Ne contra faciem stes contumeliosi, ne sedeat quasi insidiator ori tuo. Noli fœnerari homini fortiori te: quòd si fœneraueris, quasi perditum habe. Nõ spondeas super virtutẽ tuã: quòd si spoponderis, quasi restituens cogita. Nõ iudices contra iudicẽ: quoniam secundũ quod iustum est, iudicat. Cum audace nõ

D eas in via, ne fortè grauet mala sua in te: ipse enim secundũ voluntatẽ suam vadit, & simul cum stultitia illius peries. Cũ iracundo nõ facias rixam, & cũ audace non eas in desertum: quoniam quasi nihil est ante illum sanguis, & vbi non est adiutoriũ, elidet te. Cum fatuis consiliũ nõ habeas. nõ enim poterũt diligere, nisi quæ eis placẽt. Corã extraneo nõ facies consiliũ: nescis enim quid pariet. Nõ omni homini cor tuũ manifestes: ne fortè inferat tibi gratiam falsam, & cõuitietur.

S. CONCVPISCENTIAE periculum est omniũ mulierum consortium & colloquium, periculum autem amicitiæ est in amicis nouis, potentibus, iniustis, linguosis, & temerariis.

CAPVT IX.

A NOn zeles mulierem sinus tui, ne ostendat super te malitiam doctrinæ nequam. Non des mulieri potestatem animæ tuæ, ne ingrediatur in virtute tua, & confundaris. Ne respicias mulierem multiuolam: ne fortè incidas in laqueos illius. Cum saltatrice ne assiduus sis: nec audias illã, ne fortè pereas in efficacia illius.

Virginẽ ne conſpicias, ne fortè ſcandalizeris in decòre illius. Ne des fornicariis animam tuam in vllo: ne perdas te, & hæreditatem tuã. Noli circunſpicere in vicis ciuitatis, ne oberraueris in plateis illius. Auerte faciẽ tuã à muliere compta, & ne circunſpicias ſpeciẽ alienam. propter ſpeciem mulieris multi perierunt: & ex hoc concupiſcentia quaſi ignis exardeſcit. Omnis mulier quæ eſt fornicaria, quaſi ſtercus in via ab omnibus prætereuntibus cõculcabitur. Speciem mulieris alienæ multi admirati reprobi facti ſunt. colloquium enim illius quaſi ignis exardeſcit. Cum aliena muliere non ſedeas omnino, nec accumbas cum ea ſuper cubitum: & non alterceris cum illa in vino, ne fortè declinet cor tuum in illam, & ſanguine tuo labaris in perditionem. Ne derelinquas amicum antiquum: nouus enim nõ erit ſimilis illi. Vinum nouum, amicus nouus: veteraſcet, & cum ſuauitate bibes illud. Non zeles gloriam, & opes peccatoris: non enim ſcis quæ futura ſit illius ſubuerſio. Non placeat tibi iniuria iniuſtorum, ſciens quoniam vſque ad inferos non placebit impius. Longe abeſto ab homine poteſtatem habẽte occidẽdi, & non ſuſpicaberis timorem mortis. & ſi acceſſeris ad illum, noli aliquid committere, ne fortè auferat vitam tuam. Communionem mortis ſcito: quoniam in medio laqueorum ingredieris, & ſuper dolentiũ arma ambulabis. Secundum virtutem tuam caue te à proximo tuo, & cum ſapientibus & prudentibus tracta. Viri iuſti ſint tibi cõuiuæ, & in timore Dei ſit tibi gloriatio, & in ſenſu ſit tibi cogitatus Dei, & omnis enarratio tua in præceptis altiſsimi. In manu artificum opera laudabuntur, & principes populi in ſapientia ſermonis ſui, in ſenſu verò ſeniorũ verbum. Terribilis eſt in ciuitate ſua homo linguoſus: & temerarius in verbo ſuo odibilis erit.

Quales cõuiuæ eſſe debeant.

S. AD idoneum rectorem ſpectant ſapientia, potentia, iuſtitia, humilitas, timor Dei, & manſuetudo: contraria verò illarũ ipſum rectorem ſubuertunt. CAPVT X.

Stabilimen tum regni, rex ſapiẽs.

IVdex ſapiens iudicabit populum ſuum, & principatus ſenſati ſtabilis erit. Secundum iudicem populi, ſic & miniſtri eius: & qualis rector eſt ciuitatis, tales & inhabitantes in ea. Rex inſipiens perdet populum ſuum: & ciuitates inhabitabuntur per ſenſum prudentium. In manu Dei poteſtas terræ: & execrabilis omnis iniquitas gentium, & vtilem rectorẽ ſuſcitabit in tempus ſuper illam. In manu Dei poteſtas hominis, & ſuper faciem ſcribæ imponet honorem ſuum. Omnis iniuriæ proximi ne memineris, & nihil agas in operibus iniuriæ. Odibilis coram Deo eſt & hominibus ſuperbia: & execrabilis omnis iniquitas gentium. Regnum à gente in gentem transfertur propter iniuſtitias, & iniurias, & contumelias, & diuerſos dolos. Auaro autem nihil eſt ſceleſtius. Quid ſuperbit terra & cinis? Nihil eſt iniquius, quàm amare pecuniam. hic enim & animam ſuam venalem habet: quoniam in vita ſua proiecit intima ſua. Omnis potentatus, breuis vita. Languor prolixior grauat medicum. Breuem languorem præcidit medicus: ſic & rex hodie eſt, & cras morietur. Cum enim morietur homo, hæreditabit ſerpentes, & beſtias, & vermes. Initium ſuperbiæ hominis, apoſtatare à Deo: quoniam ab eo qui fecit illum, receſsit cor eius, quoniam initium omnis peccati eſt ſuperbia. qui tenuerit illam, adimplebitur maledictis, & ſubuertet eum in finem. Propterea exhonorauit Dominus conuentus malorum, & deſtruxit eos vſque in finem. Sedes ducum ſuperborum deſtruxit Deus, & ſedere fecit mites pro eis. Radices gentium ſuperbarum areſecit Deus, & plantauit humiles ex ipſis gẽtibus. Terras gentiũ euertit Dominus, & perdidit eas vſq; ad fundamentum. Areſecit Deus ex ipſis, & diſperdidit eos, & ceſſare fecit memoriam eorum à terra. Memoriam ſuperborum perdidit Deus, & reliquit memoriam humiliũ ſenſu. Non eſt creata hominibus ſuperbia, neque iracundia nationi mulierũ. Semen hominum honorabitur hoc, quòd timet Deum: ſemen autem hoc exhonorabitur, quòd præterit mãdata Domini. In medio fratrum rector illorum in honore: & qui timent Dominum, erunt in oculis illius. Gloria diuitum, honoratorum, & pauperum, timor Dei eſt: non deſpicere hominem iuſtum pauperem, & non magnificare virum peccatorem diuitem. Magnus eſt iudex, & potens eſt in honore: & non eſt maior illo qui timet Deum. Seruo ſenſato liberi ſeruient: & vir prudens & diſciplinatus nõ murmurabit correptus, & inſcius non honorabitur. Noli extollere te in faciẽdo opere tuo, & noli cũctari in tempore anguſtiæ. Melior eſt qui operatur, & abundat in omnibus, quàm qui gloriatur, & eget pane. Fili mi, in manſuetudine ſerua animam tuam, & da illi honorem ſecundum meritum ſuum. Peccantem in animã ſuam quis iuſtificabit? & quis honorificabit exhonorantem animam ſuam? Pauper gloriatur per diſciplinam & timorem ſuum: & eſt homo qui honorificatur propter ſubſtantiam ſuam. Qui autem gloriatur in paupertate, quanto magis in ſubſtantia? Et qui gloriatur in ſubſtantia, paupertatem vereatur.

Auaritiæ deteſtatio.

Timor Domini.

Seruus ſenſatus. *Prou. 17.a*

Labor cõmendatur. *Prou. 12.b*

Gloria in tribulatione.

S. QVAE ſapientem decent, & quæ dedecent: ſequenda quæ ſint, & quæ fugienda. CAPVT XI.

Iam. 7.c

SApientia humiliati exaltabit caput illius, & in medio magnatorum cõcedere illum faciet. Non laudes virum in ſpecie ſua, neque ſpernas hominem in viſu ſuo. breuis in volatilibus eſt apis, & initium dulcoris habet fructus illius. In veſtitu ne glorieris vnquã, nec in die honoris tui extollaris: quoniam mirabilia opera altiſsimi ſolius, & glorioſa, & abſconſa, & inuiſa opera illius. Multi tyrãni ſederũt in throno, & inſuſpicabilis portauit diadema. Multi potentes oppreſsi ſunt valide, & glorioſi traditi ſunt in manus alterorũ. Priuſquam interroges, ne vituperes quenquam: & cũ interrogaueris, corripe iuſtè. Priuſquam audias ne reſpõdeas verbum, & in medio ſermonum ne adiicias loqui. De ea re, quæ te non moleſtat, ne certeris: & in iudicio peccãtium ne conſiſtas. Fili, ne in multis ſint actus tui: & ſi diues fueris, non eris immunis à delicto. ſi enim ſecutus fueris, nõ apprehẽdes: & nõ effugies, ſi præcucurreris. Eſt homo laborãs, & feſtinãs, & dolens impius, & tanto magis nõ abundabit. Eſt homo marcidus egens recuperatione, plus deficiens virtute, & abũdans paupertate, & oculus Dei reſpexit illum in bono, & erexit eũ ab humilitate ipſius, & exaltauit caput: & mirati ſunt in illo multi, & honorauerũt Deum. Bona & mala, vita & mors, paupertas & honeſtas, à Deo ſunt. Sapiẽtia & diſciplina, & ſciẽtia legis apud Deũ. Dilectio, & viæ bonorũ apud ipſum. Error & tenebræ peccatoribus cõcreata ſunt: qui autem exultant in malis, cõſeneſcunt in malo. Datio Dei permanet iuſtis, & profectus illius ſucceſſus habebit in æternũ. Eſt qui locupletatur parce agendo, & hæc eſt pars mercedis illius in eo quòd dicit, Inueni requiem mihi, & nunc mãducabo de bonis meis ſolus. & neſcit quòd tempus prætereat, & mors appropinquet, & relinquat omnia aliis, & morietur. Sta in teſtamento tuo, & in illo colloquere, & in opere mandatorum tuorum veteraſce. Ne mãſeris in operibus peccatorum. Confide autem in Deo, & mane in loco tuo. Facile eſt enim in oculis Dei ſubito honeſtare pauperẽ. Benedictio Dei in mercedem iuſti feſtinat, & in honore veloci proceſſus illius fructificat. Ne dicas, Quid eſt mihi opus, & quæ erunt mihi ex hoc bona? Ne dicas, Sufficiẽs mihi ſum: & quid ex hoc peſsimabor? In die bonorũ ne immemor ſis malorum, & in die malorũ non immemor ſis bonorũ: quoniã facile eſt coram Deo in die obitus retribuere vnicuique ſecundum vias ſuas. Malitia horæ obliuionem facit luxuriæ magnæ, & in fine hominis denudatio operum illius. Ante mortem ne laudes hominẽ quenquam, quoniam in filiis ſuis agnoſcitur vir. Non omnem hominem inducas in domum tuam. multæ enim ſunt inſidiæ doloſi.

De iudicio temerario. *Prou. 18.c*

Diues delicto non caret.

Luc. 12.c

Infra 18.d

dolosi. Sicut enim eructant præcordia fœtentium, & sicut perdix inducitur in caueam, & vt caprea in laqueum: sic & cor superborum, & sicut prospector videns casum proximi sui. Bona enim in mala cōuertens insidiatur, & in electis imponet maculā. A scintilla enim vna augetur ignis, & ab vno doloso augetur sanguis: homo verò peccator sanguini insidiatur. Attende tibi à pestifero, fabricat enim mala: ne fortè inducat super te subsannationem in perpetuum. Admitte ad te alienigenam, & subuertet te in turbine, & abalienabit te à viis propriis.

S. QVIBVS *eleemosyna danda sit, & in quibus sit agnoscēdus inimicus, & item uitandus.* CAPVT XII.

SI bene feceris, scito cui feceris, & erit gratia in bonis tuis multa. Benefac iusto, & inuenies retributionem magnam: & si non ab ipso, certè à Domino. Non est enim ei bene qui assiduus est in malis, & eleemosynas non danti: quoniā & altissimus odio habet peccatores, & misertus est pœnitētibus. Da misericordi, & ne suscipias peccatorem: & impiis, & peccatoribus redde vindictam, custodiens eos in diem vindictæ. Da bono, & non receperis peccatorē. Benefac humili, & non dederis impio. Prohibe panes illi dare, ne in ipsis potentior te sit. nam duplicia mala inuenies in omnibus bonis, quæcunq; feceris illi: quoniā & altissimus odio habet peccatores, & impiis reddet vindictam. Non agnoscetur in bonis amicus, & nō abscondetur in malis inimicus. In bonis viri, inimici illius: in tristitia, & in malitia illius, amicus agnitus est. Non credas inimico tuo in æternum. sicut enim æramentum, æruginat nequitia illius. & si humiliatus vadat curuus, adiice animum tuum, & custodi te ab illo. Non statuas illū penes te, nec sedeat ad dexteram tuam, ne conuersus stet in loco tuo: ne fortè conuersus in locum tuum, inquirat cathedram tuam, & in nouissimo cognoscas verba mea, & in sermonibus meis stimuleris. Quis miserebitur incātatori à serpente percusso, & omnibus qui appropriant bestiis? sic & qui comitatur cum viro iniquo, & obuolutus est in peccatis eius. Vna hora tecum permanebit: si autem declinaueris, non supportabit. In labiis suis indulcat inimicus, & in corde suo insidiatur, vt subuertat te in foueam. In oculis suis lachrymatur inimicus: & si inuenerit tempus, non satiabitur sanguine. & si incurrerint tibi mala, inuenies eum illic priorem, & quasi adiuuans suffodiet plantas tuas. Caput suum mouebit, & plaudet manu, & multa susurrans commutabit vultum suum.

S. CONSORTIA *periculosa quæ sint, & quæ sequenda.* CAPVT XIII.

QVi tetigerit picē, inquinabitur ab ea: & qui communicauerit superbo, induet superbiā. Pondus super se tollet, qui honestiori se communicat. Et ditiori te ne socius fueris. Quid communicabit cacabus ad ollam? quando enim se colliserint, confringetur. Diues iniustè egit, & fremet: pauper autem læsus tacebit. Si largitus fueris, assumet te: & si non habueris, derelinquet te. Si habes, cōuiuet tecū, & euacuabit te, & ipse non dolebit super te. Si necessarius illi fueris, supplantabit te, & subridens spem dabit narrans tibi omnia bona, & dicet, Quid opus est tibi? Et confundet te in cibis suis, donec te inaniat bis, & ter: & in nouissimo deridebit te. postea videns derelinquet te, & caput suū mouebit ad te. Humiliare Deo, & expecta manus eius. Attende, ne seductus in stultitia humilieris. Noli esse humilis in sapientia tua, ne humiliatus in stultitiam seducaris. Aduocatus à potentiore discede, ex hoc enim magis te aduocabit. Ne improbus sis, ne impingaris: & ne longe sis ab eo, ne eas in obliuionem. Ne retineas ex æquo loqui cū illo: nec credas multis verbis illius. ex multa enim loquela tētabit te, & subridens interrogabit te de absconditis tuis. Immitis animus illius conseruabit verba tua, & non parcet de malitia, & de vinculis. Caue tibi, & attende diligenter auditui tuo: quoniam cum subuersione tua ambulas. Audiēs verò verba illa, quasi in somnis vide: & vigilabis. Omni vita tua dilige Deū, & inuoca illū in salute tua. Omne animal diligit simile sibi: sic & omnis homo proximū sibi. Omnis caro ad similē sibi cōiungetur, & omnis homo simili sui sociabitur. Si cōmunicabit lupus agno aliquādo: sic peccator iusto. Quæ cōmunicatio sancto homini ad canem? aut quæ pars bona diuiti ad pauperē? Venatio leonis onager in eremo: sic & pascua diuitum sunt pauperes. Et sicut abominatio est superbo humilitas: sic & execratio diuitis pauper. Diues cōmotus cōfirmatur ab amicis suis: humilis autē cum ceciderit, expelletur & à notis. Diuiti decepto multi recuperatores: locutus est superba, & iustificauerunt illū. humilis deceptus est, insuper & arguitur: locutus est sensate, & nō est datus ei locus. Diues locutus est, & omnes tacuerūt, & verbū illius vsq; ad nubes perducent. pauper locutus est, & dicūt, Quis est hic? Et si offenderit, subuertunt illū. Bona est substātia, cui non est peccatū in cōscientia, & nequissima paupertas in ore impii. Cor hominis immutat faciē illius, siue in bona, siue in mala. Vestigium cordis boni, & faciē bonam difficile inuenies, & cum labore.

S. QVID *ad acquirendam sapientiam maximè conducat, & quid noceat.* CAPVT XIIII.

BEatus vir qui non est lapsus verbo ex ore suo & nō est stimulatus in tristitia delicti. Felix qui nō habuit animi sui tristitiā, & nō excidit à spe sua. Viro cupido & tenaci, sine ratione est substātia, & homini liuido ad quid aurum? Qui aceruat ex animo suo iniustè, aliis cōgregat, & in bonis illius luxuriabitur. Qui sibi nequā est, cui alii bonus erit? & nō iucūdabitur in bonis suis. Qui sibi inuidet, nihil est illo nequius, & hæc redditio est malitiæ illius: & si bene fecerit, ignorāter, & non volens facit, & in nouissimo manifestat malitiā suam. Nequam est oculus liuidi, & auertens faciē suam, & despiciens animā suam. Insatiabilis oculus cupidi in parte iniquitatis: non satiabitur, donec cōsumat arefaciens animā suam. [Prou. 27.c] Oculus malus ad mala: & non satiabitur pane indigens, & in tristitia erit super mensam suam. Fili, si habes, bene fac tecū, & Deo dignas oblationes offer. Memor esto quoniā mors non tardat, & testamentum inferorū quia demonstratū est tibi: testamentū enim huius mūdi morte morietur. Ante mortē benefac amico tuo, [Supra 4.a] & secundū vires tuas exporrigens da pauperi. [Tob. 4.b] Non defraudēris à die bono, & particula bonæ diei non te prætereat. Nónne aliis relinques dolores, & labores tuos? In diuisione sortis da, & accipe, & iustifica animam tuam. Ante obitum tuum operare iustitiam, quoniā non est apud inferos inuenire cibum. Omnis caro sicut fœnum veterascet, & sicut foliū fructificans in arbore viridi. [Esa. 40.b] [Iac. 1.b] [1. Pet. 1.d] Alia generantur, & alia deiiciūtur: sic generatio carnis & sanguinis, alia finitur, & alia nascitur. Omne opus corruptibile in fine deficiet: & qui illud operatur, ibit cum illo. Et omne opus electū iustificabitur: & qui operatur illud, honorabitur in illo. Beatus vir, qui in sapientia morabitur: & qui in iustitia sua meditabitur, & in sensu suo cogitabit circunspectionem Dei. Qui excogitat vias illius in corde suo, & in absconsis suis intelligens, vadens post illam quasi inuestigator, & in viis illius consistens: qui respicit per fenestras illius, & in ianuis illius audiens: qui requiescit iuxta domum illius, & in parietibus illius figens palum: Statuet casulam suam ad manus illius, & requiescent in casula illius bona per æuum: statuet filios suos sub tegmine illius, & sub ramis eius morabitur: protegetur sub tegmine illius à feruore, & in gloria eius requiescet.

S. QVI *sint ad scientiam acquirendam aptiores, & quis potior fructus eius.* CAPVT XV.

A QVi timet Deum, faciet bona: & qui continens est iustitiæ, apprehendet illam, & obuiabit illi quasi mater honorificata, & quasi mulier à virginitate suscipiet illũ. Cibabit illum pane vitæ, & intellectus, & aqua sapiẽtiæ salutaris potabit illum, & firmabitur in illo, & non flectetur: & continebit illũ, & non confundetur: & exaltabit illum apud proximos suos, & in medio ecclesiæ B aperiet os eius, & adimplebit illũ spiritu sapientiæ & intellectus, & stola gloriæ vestiet illum. Iucunditatẽ & exultationem thesaurizabit super illum, & nomine æterno hæreditabit illum. Homines stulti non apprehendent illam, & homines sensati obuiabunt illi. homines stulti non videbunt eam, longe enim abest à superbia & dolo: viri mẽdaces non erunt illius memores, & viri veraces inuenientur in illa, & successum habebunt vsq; ad inspectionẽ Dei. Non est speciosa laus C in ore peccatoris: quoniã à Deo profecta est sapientia. sapientiæ enim Dei astabit laus, & in ore fideli abundabit, & dominator dabit eam illi. Non dixeris, Per Deum abest. quæ enim odit ne feceris. Non dicas, Ille me implanauit: non enim necessarii sunt ei homines impii. Omne execramentum erroris odit Dominus, & non erit amabile timentibus eum. Deus ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. Adiecit mandata, & præcepta sua. si volueris mandata D seruare, conseruabunt te, & in perpetuum fidem placitam seruare. Apposuit tibi aquam & ignem: ad quod volueris, porrige manum tuam. Ante hominem vita & mors: bonum & malum, quod placuerit ei, dabitur illi: quoniam multa sapientia Dei, & fortis in potentia, videns omnes sine intermissione. Oculi Domini ad timentes eum, & ipse agnoscit omnem operam hominis. Nemini mandauit impiè agere, & nemini dedit spatium peccãdi. non enim concupiscit multitudinem filiorum infidelium & inutilium.

Matt. 19. c

Iere. 21. c

Psal. 33. c

Hebr. 4. c.

S. NON lætandum est in filiis impiis, nec propriæ est uirtuti fidendum: sed Dei ultio est timenda, qui multitudinem infidelium, & inutilium filiorum respuit.

CAPVT XVI.

A NE iucunderis in filiis impiis, si multiplicẽtur: nec oblecteris super ipsos, si nõ est timor Dei in illis. Non credas vitæ illorũ, & ne respexeris in labores eorum. Melior est enim vnus timens Deum, quàm mille filii impii. Et vtile est mori sine filiis, quàm relinquere filios impios. Ab vno sensato inhabitabitur patria, & à tribus impiis deseretur. Multa talia vidit oculus meus, & fortiora his audiuit auris mea. In synagòga peccantiũ exardebit ignis, & in gente incredibili exardescet ira. Non exorauerunt pro peccatis suis antiqui gigãtes, qui destructi sunt cõfidentes suæ virtuti: & non pepercit peregrinationi illorũ, & B execratus est eos præ superbia verbi illorũ. Non misertus est illis gentẽ totam perdens, & extollentẽ se in peccatis suis. Et sicut sexcẽta millia peditũ qui cõgregati sunt in duritia cordis sui: & si vnus fuisset ceruicatus, mirũ si fuisset immunis. misericordia enim & ira est cũ illo. Potens exoratio, & effundens iram secundũ misericordiã suam: sic & correptio illius hominẽ secundũ opera sua iudicat. Non effugiet in rapina peccator, & non retardabit sufferẽtia misericordiã facientis. Omnis misericordia faciet locũ vnicuiq; secundũ meritum operũ suorum, & secundũ intellectũ peregrinationis ipsius. Non dicas, A Deo abscondar, & ex summo quis mei memo C rabitur? in populo magno non agnoscar: quæ est enim anima mea in tam immensa creatura? Ecce, cœlũ, & cœli cœlorum, abyssus & vniuersa terra, & quæ in eis sunt, in cõspectu illius commouebuntur, montes simul, & colles, & fundamenta terræ: & cum conspexerit illa Deus, tremore cõcutientur. Et in omnibus his insensatũ est cor: & omne cor intelligitur ab illo: & vias illius quis intelligit, & procellam quam nec oculus videbit hominis? Nam plurima illius opera sunt in abscõsis: sed opera iustitiæ eius quis enuntiabit? aut quis sustinebit?

Infra 28. b

Longè enim est testamentũ à quibusdam, & interrogatio omnium in consummatione est. Qui minoratur corde, cogi D tat inania: & vir imprudens & errans cogitat stulta. Audi me fili, & disce disciplinã sensus, & in verbis meis attẽde in corde tuo, & dicã in æquitate disciplinã, & scrutabor enarrare sapientiã. & in verbis meis attẽde in corde tuo, & dico in æquitate spiritus virtutes quas posuit Deus in opera sua ab initio, & in veritate enuntio scientiam eius. In iudicio Dei opera eius ab initio, & ab institutione ipsorũ distinxit partes illorum, & initia eorũ in gentibus suis. Ornauit in æternũ opera illorum, nec esurierunt, nec laborauerunt, & non destiterunt ab operibus suis. Vnusquisque proximum sibi non angustiabit vsque in æternum. Non sis incredibilis verbo illius. Post hæc Deus in terram respexit, & impleuit illam bonis suis. Anima autem omnis vitalis denuntiabit ante faciem ipsius, & in ipsa iterum reuersio illorum.

S. DEVS primis parentibus formatis dona contulit & præcepta, atq; posteris suis, sicut & peccatorum notitiam, quibus agnitis ipsi agerent pœnitentiam.

CAPVT XVII.

A DEus creauit de terra hominem, & secũdum imaginem suam fecit illum. Et iterum conuertit illum in ipsam, & secundũ se vestiuit illum virtute. Numerum dierum & tempus dedit illi, & dedit potestatem eorum quæ sunt super terram. Posuit timorem illius super omnem carnem, & dominatus est bestiarum & volatilium. Creauit ex ipso adiutorium simile sibi, consilium & linguam: & oculos, & aures, & cor dedit illis excogitandi: & disciplina intellectus repleuit illos. Creauit illis scientiam spiritus, & sensu impleuit cor illorum, & mala & bona ostendit illis. Posuit oculum suum super corda illorũ osten B dere illis magnalia operum suorum, vt nomen sanctificationis collaudent: & gloriari in mirabilibus illius, vt magnalia enarrent operum eius. Addidit illis disciplinam, & legem vitæ hereditauit illos. Testamentum æternum constituit cum illis, & iustitiam & iudicia sua ostendit illis. Et magnalia honoris eius vidit oculus illorum, & honorem vocis audierũt aures illorũ, & dixit illis, Attendite ab omni iniquo. Et mandauit illis vnicuique de proximo suo. Viæ illorum, coram illo sunt semper, & nõ sunt abscõsæ ab oculis ipsius. In vnãquanque gentem præposuit rectorem: & pars Dei Israel facta est manifesta. Et omnia opera illorũ velut in conspectu Dei: & oculi eius sine intermissione inspicientes in viis eorum. Non sunt absconsa testamenta propter iniquitatem illorũ, C & omnes iniquitates eorum in conspectu Dei. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiam hominis quasi pupillam conseruabit: & postea resurget, & retribuet illis retributionem, vnicuique in caput ipsorum, & conuertet in inferiores partes terræ. Pœnitentibus autem dedit viam iustitiæ, & confirmauit deficientes sustinere, & destinauit illis sortem veritatis. Cõuertere ad Dominum, & relinque peccata tua: precare ante faciem Domini, & minue offendicula. Reuertere ad Dominũ, & auertere ab iniustitia tua, & nimis odito execrationem: & cognosce iustitias & iudicia Dei, & sta in sorte propositionis, & orationis altissimi Dei. In partes va D de seculi sancti, cum viuis & dantibus confessionem Deo. Non demoreris in errore impiorum, ante mortem confitere. A mortuo quasi nihil, perit confessio. Confiteberis viuens, viuus & sanus confiteberis, & laudabis Deum, & gloriaberis in miserationibus illius. Quàm magna misericordia Domini, & propitiatio illius conuertentibus ad se? Nec enim omnia possunt esse in hominibus, quoniã non est immortalis filius hominis, & in vanitate malitiæ placuerunt. Quid lucidius sole? & hic deficit. Aut quid nequius, quàm quod excogitauit caro, & sanguis? & hoc arguitur. Virtutem altitudinis cœli ipse cõspicit: & omnes homines terra & cinis.

Gen. 1. d
2. b. 5. a

Gen. 2. d

Infra 29. c

S. INAESTIMABILIS Dei uirtus & pietas in homines & illorum miseria, atq; in proximum defectus, ut homini sit prouidentia, & iudicij memoria, atq; oratio asidua.

CAPVT XVIII.

A Qvi viuit in æternũ, creauit omnia simul. Deus solus iustificabitur, & manet inuictus rex in æternũ. Quis sufficit enarrare opera illius? Quis enim inuestigabit magnalia eius? Virtutẽ autẽ magnitudinis eius quis enuntiabit? aut quis adiiciet enarrare misericordiã eius? Non est minuere, neq; adiicere, nec est inuenire magnalia Dei. Cum consummauerit homo, tunc incipiet: & cum quieuerit, operabitur. Quid est homo, & quæ est gratia illius? & quid est bonũ, aut quid nequã illius? Numerus dierũ hominũ, vt multũ centum anni: quasi guttæ aquæ maris deputati sunt: & sicut calculus arenæ, sic exigui anni in die æui. *(Psal. 89. c)*

B Propter hoc patiẽs est Deus in illis, & effundit super eos misericordiã suã. Vidit præsumptionẽ cordis eorũ quoniã mala est, & cognouit subuersionẽ illorum quoniã nequam est. ideò adimpleuit propitiationem suam in illis, & ostendit eis viam æquitatis. Miseratio hominis circa proximũ suum: misericordia autẽ Dei super omnem carnẽ. Qui misericordiã habet, docet, & erudit quasi pastor gregẽ suũ. Miseretur excipiẽtis doctrinã miserationis, & qui festinat in iudiciis eius. Fili, in bonis non des querelã, & in omni dato non des tristitiam verbi mali. Nónne ardorẽ refrigerabit ros? sic & verbũ melius, quàm datũ. Nónne ecce verbũ super datum bonũ? &

C vtraq; cum homine iustificato. Stultus acriter improperabit, & datus indisciplinati tabescere facit oculos. Ante iudicium para iustitiã tibi, & antequam loquaris disce. Ante languorẽ adhibe medicinã, & ante iudiciũ interroga teipsum, & in cõspectu Dei inuenies propitiationẽ. Ante languorem humilia te, & in tempore infirmitatis ostende cõuersationẽ tuam. Non impediaris orare semper, & ne verearis vsque ad mortẽ iustificari: quoniã merces Dei manet in æternũ. Ante orationẽ præpara animam tuam, & noli esse quasi homo qui tentat Deum. Memẽto iræ in die cõsummationis, & tempus *(Lucæ 18. a; 1. Thes. 5. d; Supra 7. b)*

D retributionis in cõuersione faciei. Memento paupertatis in tempore abundantiæ, & necessitatẽ paupertatis in die diuitiarum. A mane vsq; ad vesperã immutabitur tẽpus, & hæc omnia citata in oculis Dei. Homo sapiens in omnibus metuet, & in diebus delictorũ attẽdet ab inertia. Omnis astutus agnoscit sapientiã, & inuenienti eam dabit confessionẽ. Sensati in verbis & ipsi sapiẽter egerunt, & intellexerũt veritatẽ, & iustitiã, & implorauerũt prouerbia & iudicia. Post concupiscentias tuas non eas, & à volũtate tua auertere. Si præstes animæ tuæ cõcupiscẽtias eius, faciet te in gaudium inimicis tuis. Ne oblecteris in turbis: nec immodicis. asidua enim est cõmissio illorũ. Ne fueris mediocris in cõtentione ex fœnore, & non est tibi nihil in seculo: eris enim inuidus vitæ tuæ. *(Supra 11. c; Rom. 13. d)*

S. SECRETA non temerè ebrijs & fornicarijs aperienda, correptio non negligenda, & scientia est discernenda.

CAPVT XIX.

A Operarius ebriosus non locupletabitur: & qui spernit modica, paulatim decidet. Vinũ & mulieres apostatare faciunt sapiẽtes, & arguent sensatos: & qui se iungit fornicariis, erit nequam. putredo & vermes hæreditabũt illum, & extolletur in exemplũ maius, & tolletur de numero anima eius. Qui credit cito, leuis corde minorabitur: & qui delinquit in animã suam, insuper habebitur. Qui gaudet iniquitate, denotabitur: & qui odit correptionem, minuetur vita: & qui odit loquacitatẽ, extinguit malitiam. Qui peccat in animã suam, pœnitebit: & qui iucundatur in malitia, denotabitur. Ne iteres verbũ nequam & durũ,

B & non minoraberis. Amico & inimico noli narrare sensum tuum: & si est tibi delictũ, noli denudare. audiet enim te, & custodiet te, & quasi defendens peccatum odiet te, & sic aderit tibi semper. Audisti verbũ aduersus proximũ tuum? commoriatur in te, fidens quoniam non te dirumpet. A facie verbi parturit fatuus, tanquam gemitus partus infantis. Sagitta infixa femori canis, sic verbũ in corde stulti. Corripe amicũ, ne fortè non intellexerit, & dicat, Non feci: aut si fecerit, ne iterum addat facere. Corripe proximũ, ne fortè non dixerit: *(Leui. 19. d; Matt. 18. b; Lucæ 17. a)*

C & si dixerit, ne fortè iteret. Corripe amicum: sæpe enim fit commissio, & non omni verbo credas. est qui labitur lingua sua, sed non ex animo. Quis est enim, qui nõ deliquerit in lingua sua? Corripe proximũ antequam comminèris. Et da locum timori altissimi: quia omnis sapientia timor Dei, & in illa timere Deum, & in omni sapiẽtia dispositio legis. Et nõ est sapientia nequitiæ disciplina: & non est cogitatus peccatorum prudentia. Est nequitia, & ipsa execratio: & est insi-

D piens, qui minuitur sapientia. Melior est homo qui minuitur sapientia, & deficiẽs sensu in timore Dei, quàm qui abundat sensu, & transgreditur legem Altissimi. Est solertia certa, & ipsa iniqua. Et est qui emittit verbum certum enarrans veritatẽ. Est qui nequiter humiliat se, & interiora eius plena sunt dolo. & est iustus qui se nimium submittit à multa humilitate: & est iustus qui inclinat faciem suam, & fingit se nõ videre quod ignoratum est: & si ab imbecillitate virium vetetur peccare, si inuenerit tempus malefaciendi, malefaciet. Ex visu cognoscitur vir, & ab occursu faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis, & risus dentium, & ingressus hominis enuntiant de illo. Est correptio mendax in ira contumeliosi: & est iudicium, quod non probatur esse bonum: & est tacens, & ipse est prudens.

S. MODVS corripiendi proximum, uitandi stultum, & conuersandi cum magnatibus. CAPVT XX.

A Qvàm bonũ est arguere, quàm irasci: & confitentem in oratione non prohibere. Concupiscẽtia spadonis deuirginauit iuuenculam: sic qui facit per vim iudiciũ iniquum. Quàm bonũ est correptum manifestare pœnitentiã: sic enim effugies voluntarium peccatũ. Est tacens, qui inuenitur sapiens: & est odibilis, qui procax est ad loquendũ. Est autẽ tacens, non habens sensum loquelæ: & est tacens sciens tẽpus apti tẽporis. Homo sapiẽs tacebit vsq; ad tempus: lasciuus autẽ, & imprudens non seruabit tempus. Qui multis vtitur verbis, lædet animam suam: & qui potestatẽ sibi sumit iniustè, odietur. Est processio in ma-

B lis viro indisciplinato, & est inuentio in detrimentũ. Est datum quod non est vtile: & est datũ, cuius retributio duplex. Est propter gloriam minoratio: & est qui ab humilitate leuabit caput. Est qui multa redimat modico pretio, & restituẽs ea in septuplũ. Sapiens in verbis seipsum amabilem facit: gratiæ autem fatuorũ effundentur. Datus insipiẽtis non erit vtilis tibi: oculi enim illius septemplices sunt. exigua dabit, & multa improperabit: & apertio oris illius inflãmatio est. Hodie fœneratur quis, & cras expetit, & odibilis est homo huiusmodi. Fatuo non erit amicus, & nõ erit gratia in bonis illius.

C qui enim edunt panem illius: falsæ linguæ sunt. Quoties, & quanti irridebunt eum? Neque enim quod habendum erat, directo sensu distribuit: similiter & quod non erat habendum. Lapsus falsæ linguæ, quasi qui in pauimento cadens: sic casus malorum festinanter venient. Homo acharis quasi fabula vana, & in ore indisciplinatorum assidua erit. Ex ore fatui reprobabitur parabola: non enim dicit illam in tempore suo. Est qui vetatur peccare præ inopia, & in requie sua stimulabitur. Est qui perdet animam suam præ confusione, & ab imprudenti persona perdet eam: personæ autem acceptione perdet se. Est qui præ confusione promittit amico, & lucra-

D tus est eum inimicum gratis. Opprobrium nequam in homine mendacium, & in ore indisciplinatorum assidue erit. Potior fur quàm assiduitas viri mendacis. perditionem autem ambo hæreditabunt. Mores hominum mendacium sine honore:

Prou. 12. b & 28. c Exo. 23. a Deut. 16. d Infra 41. c

honore: & confusio illorũ, cum ipsis sine intermissione. Sapiens in verbis producet seipsum, & homo prudens placebit magnatis. Qui operatur terrã suam, inaltabit aceruũ frugũ: & qui operatur iustitiã, ipse exaltabitur: qui verò placet magnatis, effugiet iniquitatem. Xenia & dona excæcant oculos iudicum, & quasi mutus in ore auertit correptiones eorum. Sapientia abscõsa & thesaurus inuisus: quæ vtilitas in vtrisq;? Melior est qui celat insipiẽtiam suam, quàm homo qui abscondit sapientiam suam.

S. a quibus peccatis sit in primis cauendum, & quem fructum in fine pariant. CAPVT XXI.

Supra 5. b

A Fili, peccasti? non adiicias iterũ: sed & de pristinis deprecare vt tibi dimittãtur. Quasi à facie colubri fuge peccata: & si accesseris ad illa, suscipient te. Dentes leonis dẽtes eius, interficiẽtes animas hominũ. Quasi romphæa bis acuta omnis iniquitas, plagæ illius nõ est sanitas. Obiurgatio, & iniuriæ annullabũt substãtiã: & domus quæ nimis locuples est, annullabitur superbia: sic substantia superbi eradicabitur. Deprecatio pauperis ex ore vsq; ad aures eius perueniet, & iudiciũ festinatò adueniet B illi. Qui odit correptionẽ, vestigiũ est peccatoris: & qui timet Deum, cõuertetur ad cor suũ. Notus à longe potens lingua audaci: & sensatus scit labi se ab ipso. Qui ædificat domum suã impendiis alienis, quasi qui colligit lapides suos in hyeme. Stupa collecta synagõga peccantiũ, & cõsummatio illorũ flamma ignis. Via peccantiũ cõplanata lapidibus, & in fine illorũ inferi, & tenebræ, & pœnæ. Qui custodit iustitiã, cõtinebit sensum eius. Cõsummatio timoris Dei sapiẽtia & sensus. Non erudietur, qui nõ est sapiẽs in bono. Est autẽ insipiẽtia quæ abundat in malo: & non est sensus vbi abundat C amaritudo. Sciẽtia sapientis tanquã inundatio abundabit, & consiliũ illius sicut fons vitæ permanet. Cor fatui quasi vas confractũ, & omnem sapientiã non tenebit. Verbum sapiens quodcunq; audierit scius laudabit, & ad se adiiciet: audiuit luxuriosus, & displicebit illi, & proiiciet illud post dorsum suũ. Narratio fatui quasi sarcina in via. nam in labiis sensati inuenietur gratia. Os prudẽtis quæritur in ecclesia, & verba illius cogitabũt in cordibus suis. Tanquã domus exterminata, sic fatuo sapiẽtia: & sciẽtia insensati inenarrabilia verba. Cõpedes in pedibus, stulto doctrina, & quasi vincula manuum super manũ dextrã. D Fatuus in risu exaltat vocẽ suam: vir autẽ sapiẽs vix tacitè ridebit. Ornamentũ aureum prudẽti doctrina, & quasi brachiale in brachio dextro. Pes fatui facilis in domũ proximi: & homo peritus cõfundetur à persona potẽtis. Stultus à fenestra respiciet in domũ: vir autẽ eruditus foris stabit. Stultitia hominis auscultare per ostiũ: & prudẽs grauabitur cõtumelia. Labia imprudentũ stulta narrabũt: verba autem prudentium statẽra ponderabuntur. In ore fatuorum cor illorum: & in corde sapientium os illorum. Dum maledicit impius diabolum, maledicit ipse animam suam. Susurro coinquinabit animã suam, & in omnibus odietur: & qui permanserit, odiosus erit: tacitus & sensatus honorabitur.

Iude 1. c

S. VITIVM omissionis uitandum, correptio fatui inanis, & amicitiæ quanta sit dissolutio. CAPVT XXII.

A IN lapide luteo lapidatus est piger, & omnes loquentur super aspernationem illius. De stercore boum lapidatus est piger: & omnis qui tetigerit eũ, excutiet manus suas. Cõfusio patris est de filio indisciplinato: filia autẽ fatua in deminoratione fiet. Filia prudens hæreditas viro suo. nam quæ confundit, in contumeliam fit genitoris. Patrem & virũ confundit audax, & ab impiis non minorabitur: ab vtrisque autem inhonorabitur. Musica in luctu importuna narratio: flagella & doctrina in omni tempore sapientia. Qui docet fatuum, quasi qui conglutinat testam. Qui narrat verbum non audienti, quasi qui excitat dormiẽtem de graui somno. Cum dormiente loquitur, qui enarrat stulto sapientiã: & in fine narrationis dicit, Quis est hic? Supra mortuũ plora, defecit enim lux eius: & su- B per fatuum plora, deficit enim sensus. Modicum plora supra mortuũ, quoniã requieuit. Nequissimi enim nequissima vita, super mortem fatui. Luctus mortui septem dies: fatui autem, & impii omnes dies vitæ illorũ. Cum stulto ne multum loquaris, & cum insensato ne abieris. Serua te ab illo, vt non molestiam habeas, & non coinquinaberis peccato illius. Deflecte ab illo, & inuenies requiem, & non acidiaberis in stultitia illius. Super plumbũ quid grauabitur? & quod illi aliud nomẽ, quàm fatuus? Arenã & salem, & massam ferri facilius est ferre, quàm hominem prudentem, & fatuum, & impium. Sicut loramentum ligneum colligatum in fundamento ædificii non dissoluetur: sic & cor confirmatum in cogitatione C consilii. Cogitatus sensati in omni tẽpore vel metu non deprauabitur. Sicut ornatus arenosus in pariete limpido, & sicut pali in excelsis, & cæmenta sine impensa posita contra faciem venti non permanebunt: sic & cor timidum in cogitatione stulti contra impetum timoris non resistet. Cor trepidum in cogitatione fatui, omni tempore non metuet: sic & qui in præceptis Dei permanet semper. Pungẽs oculum, deducit lachrymas: & qui pungit cor, profert sensum. Mittens lapidem in volatilia, deiiciet illa: sic & qui conuitiatur amico, dissoluit amicitiam. Ad amicum etsi produxeris gladiũ, non desperes: est enim regressus ad amicum. Si aperuerit os triste, non timeas. est enim concordatio: excepto conuitio, D & improperio & superbia, & mysterii reuelatione, & plaga dolosa. in his omnibus effugiet amicus. Fidem posside cum amico in paupertate illius, vt & in bonis illius læteris. In tempore tribulationis illius permane illi fidelis, vt in hæreditate illius cohæres sis. Ante ignem camini vapor & fumus ignis inaltatur: sic & ante sanguinem maledicta, & contumeliæ, & minæ. Amicum salutare non confundaris. à facie illius non me abscondam: & si mala mihi euenerint per illum, sustinebo. Omnis qui audiet, cauebit se ab eo. Quis dabit ori meo custodiam, & super labia mea signaculum certum, vt non cadam in ipsis, & lingua mea perdat me?

Infra 38. b Supra 21. c Prou. 17. a Psal. 140. a

S. a uitijs linguæ oratione reuocamur & à luxuria, blasphemia, & in peccatum perseuerantia Dei timore deterremur.

CAPVT XXIII.

A DOmine pater & dominator vitæ meæ ne derelinquas me in cogitatu, & consilio eorum: nec sinas me cadere in illa exprobratione. Quis superponit in cogitatu flagella, & in corde meo doctrinã sapiẽtiæ, vt ignorationibus eorum non parcant mihi, & non appareant delicta eorũ, & ne adincrescant ignorantiæ meæ, & multiplicentur delicta mea, & peccata mea abũdent, & incidam in conspectum aduersariorũ meorum, & gaudeat inimicus meus? Domine pater, & Deus vitæ meæ, ne derelinquas me in cogitatu illorũ. Extollentiã oculorum meorũ ne dederis mihi, & omne desyderiũ auerte à me. Aufer à me vẽtris cõcupiscẽtias, & cõcubitus concupiscẽtiæ ne apprehendãt me, & animæ irreuerẽti & infrunitę ne tradas me. Doctrinam oris audite filii: & qui custodierit illã non periet labiis, nec scandalizabitur in operibus nequissimis. In vanitate sua B apprehendetur peccator, & superbus & maledictus scandalizabitur in illis. Iurationi non assuescat os tuum. multi enim casus in illa. Nominatio verò Dei non sit assidua in ore tuo, & nominibus sanctorum nõ admiscearis: quoniam non eris immunis ab eis. Sicut enim seruus interrogatus assiduè, à liuore non minuitur: sic omnis iurans, & nominans, in toto à peccato non purgabitur. Vir multum iurans implebitur iniquitate, & non discedet à domo illius plaga. Et si frustrauerit fratrem, delictum illius super ipsum erit: & si dissimulauerit, delinquet dupliciter: & si in vacuum iurauerit, non

Infra 27. b

nõ instificabitur. replebitur enim retributione domus illius. Est & alia loquela cõtraria morti, non inueniatur in hæreditate Iacob. Etenim à misericordibus omnia hæc auferentur, & in delictis non volutabũtur. Indisciplinatæ loquelæ non assuescat os tuum: est enim in illa verbũ peccati. Memento patris & matris tuæ, in medio enim magnatorum consistis: ne fortè obliuiscatur te Deus in conspectu illorum, & assi- C duitate tua infatuatus, improperiũ patiaris, & maluisses non nasci, & diẽ natiuitatis tuæ maledicas. Homo assuetus in verbis improperii, in omnibus diebus suis non erudietur. Duo genera abundant in peccatis, & tertiũ adducit iram, & perditionẽ: Anima calida quasi ignis ardens non extinguetur, donec aliquid glutiat: Et homo nequã in ore carnis suæ nõ desinet donec incendat ignem: Homini fornicario omnis panis dulcis, non fatigabitur transgrediens vsq; ad finẽ. Omnis homo qui transgreditur lectũ suum, cõtemnens in animam suam, & dicens, Quis me videt? tenebræ circundant me, & parietes cooperiunt me, & nemo circũspicit me: quem vereor? delictorũ meorum non memorabitur altissimus. Et non intellexit quoniã omnia videt oculus illius, quoniã expellit à se timorẽ Dei huiusmodi hominis timor, & oculi hominũ timentes illũ: & non cognouit quoniã oculi Domini multo plus lucidiores sunt super solem, circumspiciẽtes omnes vias D hominũ, & profundum abyssi, & hominũ corda intuentes in absconditas partes. Domino enim Deo antequam crearentur omnia, sunt agnita: sic & post perfectũ respicit omnia. Hic in platéis ciuitatis vindicabitur, & quasi pullus equinus fugabitur: & vbi non sperauit, apprehendetur. Et erit dedecus omnibus, eo quòd nõ intellexerit timorẽ Domini. Sic & mulier omnis relinquẽs virũ suũ, & statuens hæreditatẽ ex alieno matrimonio. primò enim in lege Altissimi incredibilis fuit: & secũdò in virum suũ deliquit: tertiò in adulterio fornicata est, & ex alio viro filios statuit sibi. Hęc in ecclesiã adducetur, & in filios eius respicietur. Nõ tradẽt filii eius radices, & rami eius nõ dabũt fructũ. derelinquent in maledictũ memoriã eius, & dedecus illius nõ delebitur. Et agnoscent qui derelicti sunt, quoniã nihil melius est, quàm timor Dei: & nihil dulcius, quàm respicere in mãdatis Domini. Gloria magna est sequi Dominũ: lõgitudo enim dierũ assumetur ab eo.

2.Re.16.b
Esa.29.e

S. DIVINA *sapientia cuncta ordine creando requiem inuenit, in qua certis legibus cũcta regit & disponit.* CAP. XXIIII.

A SApientia laudabit animã suam, & in Deo honorabitur, & in medio populi sui gloriabitur, & in ecclesiis altissimi aperiet os suũ, & in conspectu virtutis illius gloriabitur, & in medio populi sui exaltabitur, & in plenitudine sancta admirabitur, & in multitudine electorũ habebit laudẽ, & inter benedictos benedicetur, dicens, Ego ex ore altissimi prodiui, primogenita ante omnem creaturam. Ego feci in cœlis vt oriretur lumen indeficiens, & sicut nebula texi omnem terram. Ego in altissimis habitaui, & thronus in columna nubis. Gyrum cœli circuiui sola, & profundũ abyssi penetraui, & in fluctibus maris ambulaui, & in omni terra steti. Et in omni populo, & in omni gente primatũ habui: & omnium excellentiũ & humiliũ corda virtute calcaui, & in his omnibus requiem quæsiui, & in hæreditate eius morabor. Tunc præcepit, & dixit mihi creator omniũ: & qui creauit me, requieuit in tabernaculo meo, B & dixit mihi, In Iacob inhabita, & in Israel hæreditare, & in electis meis mitte radices. Ab initio & ante secula creata sum, & vsq; ad futurũ seculum non desinam: & in habitatione sancta coram ipso ministraui. Et sic in Sion firmata sum, & in ciuitate sanctificata similiter requieui, & in Ierusalẽ potestas mea. Et radicaui in populo honorificato, & in partes Dei mei hæreditas illius, & in plenitudine sanctorum detentio mea. Quasi cedrus exaltata sum in Libano: & quasi cypressus in monte Sion. quasi palma exaltata sum in Cades, & quasi plãtatio rosæ in Iericho. Quasi oliua speciosa in campis, & quasi platanus exaltata sum iuxta aquam in platéis. Sicut cinnamomũ, & balsamum aromatizans odorem dedi: quasi myrrha electa, dedi suauitatem odoris: & quasi storax & galbanus, & vngula, & gutta, & quasi Libanus non incisus vaporaui habitationem meam, & quasi balsamum non mi- C stũ odor meus. Ego quasi terebinthus extendi ramos meos, & rami mei honoris & gratiæ. Ego quasi vitis fructificaui suauitatẽ odoris: & flores mei fructus honoris & honestatis. Ego mater pulchræ dilectionis, & timoris, & agnitionis, & sanctæ spei. In me gratia omnis viæ & veritatis, in me omnis spes vitæ & virtutis. Trãsite ad me omnes qui concupiscitis me, & à generationibus meis adimplemini. Spiritus enim meus super mel dulcis, & hæreditas mea super mel & fauum. Memoria mea in generatione seculorũ. Qui edũt me, adhuc esuriẽt: & qui bibunt me, adhuc sitiẽt. Qui audit me, nõ confundetur: & qui operãtur in me, non peccabũt. Qui elucidãt me, vitam æternam habebunt. hæc omnia liber vitæ, & testamentũ altissimi, & agnitio veritatis. Legem mandauit Moyses in præceptis iustitiarum, & hæreditatem domui Iacob, & Israel promissiones. Posuit Dauid puero suo excitare regem ex ipso fortissimum, & in throno honoris sedentem in sempiternum. Qui implet quasi Phison sapientiam, & sicut D Tigris in diebus nouorum. Qui adimplet quasi Euphrátes sensum: qui multiplicat quasi Iordanis in tempore messis. Qui mittit disciplinam sicut lucem, & assistẽs quasi Gehon in die vindemiæ. Qui perficit primus scire ipsam, & infirmior non inuestigabit eam. A mari enim abundabit cogitatio eius, & consilium illius in abysso magna. Ego sapientia effudi flumina. Ego quasi trames aquæ immensæ de fluuio, ego quasi fluuius Dorix, & sicut aquæductus exiui de paradiso. Dixi, Rigabo hortum meum plantationum, & inebriabo prati mei fructum. Et ecce factus est mihi trames abundans, & fluuius meus appropinquauit ad mare: quoniam doctrinam quasi antelucanum illumino omnibus, & enarrabo illam vsq; ad longinquum. Penetrabo omnes inferiores partes terræ, & inspiciam omnes dormientes, & illuminabo omnes sperantes in Domino. Adhuc doctrinam quasi prophetiam, effundam & relinquam illam quærentibus sapientiam, & non desinam in progenies illorũ vsque in æuum sanctum. Videte quoniam non soli mihi laboraui, sed omnibus exquirentibus veritatem.

Ioan.6.d
Iosue 3.e
Infra 33.e

S. DIVINAE *sapientiæ tria placent, sed tria displicent: nouem verò insuspicabilia, decimum verò amplius: mulieris autem nequitia omnia superat.* CAPVT XXV.

A IN tribus placitũ est spiritui meo, quæ sunt probata coram Deo & hominibus. Concordia fratrum, & amor proximorũ, & vir & mulier bene sibi cõsentiẽtes. Tres species odiuit anima mea, & aggrauor valde animæ illorũ, Pauperem superbũ: & diuitem mendacem: & senem fatuũ & insensatũ. Quæ in iuuentute tua non congregasti, quomodo in senectute tua inuenies? Quàm speciosum canitiei iudicium, & presbyteris cognoscere consilium? Quàm speciosa veteranis sapientia, & gloriosus intellectus, & consiliũ? Corona senum multa peritia: & gloria illorum timor Dei. Nouem insuspicabilia cordis B magnificaui, & decimum dicam in lingua hominibus, Homo qui iucundatur in filiis, viuens & videns subuersionẽ inimicorũ suorum. Beatus qui habitat cum muliere sensata, & qui lingua sua non est lapsus, & qui non seruiuit indignis se. Beatus qui inuenit amicũ verum, & qui enarrat iustitiã auri audienti. Quàm magnus qui inuenit sapientiã & scientiam: sed non est super timentem Dominum. timor Dei super omnia se superposuit. beatus homo cui donatũ est habere timorem Dei: qui tenet illum, cui assimilabitur? Timor Dei initium dilectionis eius: fidei autem initium agglutinandum est

est ei. Omnis plaga tristitia cordis est: & omnis malitia nequi C tia mulieris. Et omnem plagã, & non plagam videbit cordis: & omnem nequitiã, & non nequitiã mulieris: & omnem obductum, & non obductũ odientium: & omnem vindictã, & non vindictã inimicorũ. Non est caput nequius super caput *Prou. 21.c* colubri: & non est ira super iram mulieris. Commorari leoni & draconi placebit, quàm habitare cum muliere nequam. Nequitia mulieris immutat faciem eius: & obcæcabit vultũ D suum tanquã vrsus: & quasi saccum ostendet in medio proximorum. Ingemuit vir eius, & audiẽs suspirauit modicum. Breuis omnis malitia super malitiam mulieris, sors peccatorum cadat super illam. Sicut ascẽsus arenosus in pedibus veterani, sic mulier linguata homini quieto. Ne respicias in mulieris speciem, & non concupiscas mulierem in specie. Mulieris ira, irreuerẽtia & confusio magna. Mulier si primatum habeat, contraria est viro suo. Cor humile, & facies tristis, & plaga mortis, mulier nequam. Manus debiles, & genua disso *Gen. 3.b* luta mulier quæ non beatificat virum suum. A muliere initium factum est peccati, & per illam omnes morimur. Non des aquæ tuæ exitum, nec modicum: nec mulieri nequã veniam prodeundi. Si non ambulauerit ad manum tuam, confundet te in conspectu inimicorum. A carnibus tuis abscinde illam, ne semper te abutatur.

S. MVLIER *bona donum optimũ, mala verò intolerabile incommodum, & tanquam pestis timenda est conuersatio eius.*

CAPVT XXVI.

A MVlieris bonæ beatus vir: numerus enim annorũ illorũ duplex. Mulier fortis oblectat virũ suum, & annos vitæ illius in pace implebit. Pars bona, mulier bona, in parte bona timentium Deum, dabitur viro pro factis bonis: diuitis autem, & pauperis cor bonum, in omni tempore vultus illorum hilaris. A tribus timuit cor meum, & in quarto facies mea metuit, Delaturam ciuitatis: & collectionem populi: & calumniam mendacem: super mortem omnia grauia. Dolor cordis & luctus, mulier zelotypa. In muliere zelotypa flagellũ linguæ, omnibus cõ B municans. Sicut boum iugum quod mouetur, ita & mulier nequam: qui tenet illam, quasi qui apprehendit scorpionem. Mulier ebriosa, ira magna: & contumelia, & turpitudo illius non tegetur. Fornicatio mulieris in extollentia oculorum, & in palpebris illius agnoscetur. In filia non auertente se, firma custodiam: ne inuenta occasione vtatur se. Ab omni irreuerentia oculorum eius caue: & ne mireris, si te neglexerit. sicut viator sitiens ad fontẽ os aperiet, & ab omni aqua proxima bibet, & contra omnem palum sedebit, & cõtra omnem C sagittam aperiet pharetram, donec deficiat. Gratia mulieris sedulæ delectabit virum suum, & ossa illius impinguabit. Disciplina illius datum dei est. Mulier sensata & tacita, non est immutatio eruditæ animæ. Gratia super gratiam mulier sancta, & pudorata. Omnis autem ponderatio non est digna continentis animæ. Sicut sol oriens mũdo in altissimis Dei, sic mulieris bonæ species in ornamentum domus eius. lucerna splendens super candelabrum sanctum, & species faciei super ætatem stabilem. Columnæ aureæ super bases argenteas, D & pedes firmi super plantas stabilis mulieris. Fundamenta æterna supra petram solidam, sic mandata dei in corde mulieris sanctæ. In duobus contristatum est cor meum, & in tertio iracundia mihi aduenit, Vir bellator deficiens per inopiam: & vir sensatus contemptus: & qui transgreditur à iustitia ad peccatum, Deus parauit eum ad romphæam. Duæ species difficiles & periculosæ mihi apparuerunt, Difficile exuitur negotians à negligentia: & non iustificabitur caupo à peccatis labiorum.

S. QVANTVM *sit cauenda auaritia, & quis finis & fructus eius, & quàm nociuus.* CAPVT XXVII.

A PRopter inopiã multi deliquerunt: & qui quærit locupletari, auertit oculũ suum. Sicut in medio compaginis lapidũ palus figitur: sic & inter mediũ venditionis & emptionis angustiabitur peccatis. Conteretur cum delinquente delictũ. Si non in timore Domini tenueris te instanter, cito subuertetur domus tua. Sicut in percussura cribri remanebit stercus: sic aporia hominis in cogitatu illius. Vasa figuli probat fornax, & homines iustos tentatio tribulationis. Sicut rusticatio de ligno ostendit fructũ illius: sic verbũ ex cogitatu cordis hominis. Ante sermonẽ non laudes virum: hæc enim tentatio est hominum. Si sequaris iustitiã, apprehẽdes illam: & indues quasi podèrem honoris, & inhabitabis cum ea: & proteget te in sempiternum, & in die agnitionis inuenies firmamentũ. Vo- B latilia ad sibi similia conueniunt: & veritas ad eos qui operantur illã, reuertetur. Leo venationi insidiatur semper: sic peccata operantibus iniquitates. Homo sanctus in sapientia manet sicut sol: nam stultus sicut luna mutatur. In medio insensatorum serua verbũ tempori: in medio autem cogitantium assiduus esto. Narratio peccantium odiosa, & risus illorum *Supra 23. b* in delictis peccati. Loquela multum iurans, horripilationem capiti statuet, & irreuerentia ipsius obturatio aurium. Effusio sanguinis in rixa superborum: & maledictio illorum auditus grauis. Qui denudat arcana amici: fidem perdit, & non C inueniet amicum ad animum suum. Dilige proximũ, & coniungere fide cum illo. Quòd si denudaueris absconsa illius, non persequèris post eum. Sicut enim homo qui perdit amicum suum: sic & qui perdit amicitiam proximi sui. Et sicut qui dimittit auem de manu sua: sic dereliquisti proximum tuum, & non eum capies. non illum sequaris, quoniam longe abest: effugit enim quasi caprea de laqueo, quoniam vulnerata est anima eius. vltra eum non poteris colligare, & maledicti est concordatio. Denudare autem amici mysteria, desperatio est animæ infelicis. Annuens oculo fabricat iniqua, & *Prou. 10.b* nemo eum abiiciet: in conspectu oculorum tuorum condulcabit os suum, & super sermones tuos admirabitur. Nouissime autem peruertet os suum, & in verbis tuis dabit scandalum. Multa audiui, & nõ coæquaui ei, & Dominus odiet il- D lum. Qui in altum mittit lapidem, super caput eius cadet: & plaga dolosa dolosi diuidet vulnera. Et qui foueam fodit, *Prou. 26.d* incidet in eam: & qui statuit lapidem proximo suo, offendet *Eccl. 10.b* in eo: & qui laqueũ alii ponit, peribit in illo. Faciẽti nequissimum consiliũ, super ipsum deuoluetur, & nõ agnoscet vnde adueniat illi. Illusio & improperium superborũ, & vindicta sicut leo insidiabitur illi. Laqueo peribunt qui oblectantur casu iustorum: dolor autem consumet illos antequam moriantur. Ira & furor vtraque execrabilia sunt, & vir peccator continens erit illorum.

S. VINDICTA *à nullo expetenda est, nec maledica lingua ferenda.* CAPVT XXVIII.

A QVi vindicari vult, à Domino inueniet vindictã, *Deut. 32.e* & peccata illius seruans seruabit. Relinque proxi *Roma. 12.d* mo tuo nocenti te: & tunc deprecanti tibi peccata soluentur. Homo homini reseruat iram: & à *Matth. 6.b* Deo quærit medelam? In hominẽ similẽ sibi non habet mi- *Mar. 11.c* sericordiã: & de peccatis suis deprecatur? Ipse dum caro sit, reseruat irã: & propitiationẽ petit à Deo? quis exorabit pro delictis illius? Memẽto nouissimorũ, & desine inimicari. Tabitudo enim, & mors imminent in mandatis eius. Memorare timorem Dei, & non irascaris proximo. Memorare testamentum altissimi, & despice ignorantiã proximi. Abstine te à lite, & minues peccata. homo enim iracundus incendit litem, & vir peccator turbabit amicos, & in medio pacem ha B bentium immittit inimicitiam. Secũdum enim ligna syluæ, sic ignis exardescit: & secundũ virtutem hominis, sic iracundia illius erit, & secundum substantiam suam exaltabit iram suam.

suam. Certamē festinatū incendit ignem: & lis festinans effun
dit sanguinē: & lingua testificans adducet mortē. Si sufflaue-
ris, quasi ignis exardebit: & si expueris super illam, extingue-
tur. vtraq; ex ore proficiscuntur. Susurro & bilinguis male-
dictus: multos enim turbauit pacem habentes. Lingua tertia
multos commouit, & dispersit illos de gente in gentē: ciuita
C tes muratas diuitū destruxit, & domos magnatorū effodit.
Virtutes populorum concidit, & gentes fortes dissoluit. Lin
gua tertia mulieres viratas eiecit, & priuauit illas laboribus
suis. qui respicit illam, nō habebit requiē, nec habitabit cum
requie. Flagelli plaga liuorē fecit: plaga autem linguæ cōmi-
nuet ossa. Multi ceciderūt in ore gladii, sed non sic quasi qui
interierunt per linguam suam. Beatus qui tectus est à lingua
nequā, qui in iracūdia illius non transiuit, & qui non attraxit
iugum illius, & in vinculis eius non est ligatus. iugum enim
illius, iugum ferreū est: & vinculū illius, vinculū æreum est.
Mors illius, mors nequissima: & vtilis potius inferus, quàm
D illa. Perseuerantia illius non permanebit, sed obtinebit vias
iniustorum: in flamma sua non comburet iustos. Qui derelin
quunt Dominū incident in illam, & exardebit in illis, & non
extinguetur, & immittetur in illos quasi leo, & quasi pardus
lædet illos. Sepi aures tuas spinis, & linguā nequam noli au-
dire, & ori tuo facito ostia, & seras auribus tuis. Aurū tuum
& argentū tuum confla, & verbis tuis facito statēram, & fræ
nos ori tuo rectos: & attende ne fortè labaris in lingua, & ca-
das in conspectu inimicorum insidiantium tibi, & sit casus
tuus insanabilis in mortem.

S. MISERICORDIAE operibus uacans gratis proximo fœnere tur, pauperem eleemosyna iuuet, ac fideiussorem reddat indemnem. CAPVT XXIX.

A QVi facit misericordiā, fœneratur proximo suo: &
qui præualet manu, mādata seruat. Fœnerare pro
ximo tuo in tēpore necessitatis illius, & iterum
redde proximo in tempore suo. Confirma ver-
bum, & fideliter age cum illo: & in omni tempore inuenies
quod tibi necessariū est. Multi quasi inuentionē æstimauerūt
fœnus, & præstiterunt molestiam his qui se adiuuerunt. Do-
nec accipiant, osculātur manus dantis, & in promissionibus
humiliant vocem suam. Et in tempore redditionis postula-
bit tempus, & loquetur verba acediæ & murmurationū, &
B tempus causabitur. si autē potuerit reddere, aduersabitur so
lide, vix reddet dimidiū, & computabit illud quasi inuentio-
nem: sin autē, fraudabit illū pecunia sua, & possidebit illum
inimicum gratis, & conuitia & maledicta reddet illi, & pro
honore & beneficio reddet illi contumeliā. Multi non causa
nequitiæ non fœnerati sunt, sed fraudari gratis timuerunt.
Veruntamē super humilem animo fortior esto, & pro elee-
mosyna non trahas illū. Propter mandatū assume pauperē:
& propter inopiam eius ne dimittas eum vacuū. Perde pe-
cuniam propter fratrē, & amicum: & non abscōdas illam sub
C lapide in perditionē. Pone thesaurū tuum in præceptis altis-
Tobiæ 4.b simi, & proderit tibi magis, quàm aurum. Conclude eleemo
Supra 17.c synā in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni ma-
lo. Eleemosyna viri quasi sacculus cum ipso, & gratiā homi
nis quasi pupillam cōseruabit: & postea resurget, & retribuet
illis retributionē vnicuiq; in caput illorū. Super scutū poten
tis, & super lanceam, aduersus inimicum tuum pugnabit. Vir
bonus fidem facit pro proximo suo: & qui perdiderit confu
sionem, derelinquet sibi. Gratiam fideiussoris ne obliuisca-
ris: dedit enim pro te animam suam. Repromissorē fugit pec
cator & immundus. Bona repromissoris sibi adscribit pecca
tor: & ingratus sensu, derelinquet liberantē se. Vir repromit-
tit de proximo suo: & cum perdiderit reuerentiā, derelinque
tur ab eo. Repromissio nequissima multos perdidit dirigen
tes, & cōmouit illos quasi fluctus maris. Viros potentes gy-
D rans migrare fecit, & vagati sunt in gētibus alienis. Peccator
transgrediens mandatū Domini, incidet in promissionē ne-
quam: & qui conatur multa agere, incidet in iudiciū: Recupe
ra proximū secundum virtutem tuam, & attende tibi ne inci
das. Initiū vitæ hominis, aqua & panis, & vestimentū, & do- *Infra 39.c*
mus protegens turpitudinē. Melior est victus pauperis sub
tegmine asserū, quàm epulæ splendidæ in peregrè sine domi
cilio. Super minimū & magnū placeat tibi, & improperium
peregrinationis non audies. Vita nequam hospitandi de do-
mo in domū: & vbi hospitabitur, non fiducialiter aget, nec
aperiet os. Hospitabitur, & pascet, & potabit ingratos, &
ad hæc amara audiet. Transi hospes, & orna mensam: & quæ
in manu habes, ciba cæteros. Exi à facie honoris amicorum
meorum: necessitudine domus meæ hospitio mihi factus est
frater. Grauia hæc homini habenti sensum. Correptio do-
mus, & improperium fœneratoris.

S. IVVENES sollicitè sunt gubernādi, & animo & corpore erudiendi, & à passionibus arcendi. CAPVT XXX.

A QVi diligit filium suum, assiduat illi flagella, vt læ *Prou. 13. d*
tetur in nouissimo suo, & non palpet proximo- *& 23.b*
rum ostia. Qui docet filium suum, laudabitur in
illo, & in medio domesticorum in illo gloriabi-
tur. Qui docet filiū suum, in zelum mittit inimicū, & in me-
dio amicorum gloriabitur in illo. Mortuus est pater eius, &
quasi non est mortuus. similem enim reliquit sibi post se. In
vita sua vidit, & lætatus est in illo: in obitu suo non est con-
tristatus, nec cōfusus est coram inimicis. reliquit enim defen
B sorem domus contra inimicos, & amicis reddentē gratiam.
Pro animabus filiorū colligabit vulnera sua, & super omnē
vocem turbabūtur viscera eius. Equus indomitus euadet du
rus, & filius remissus euadet præceps. Lacta filiū tuum, & pa
uentem te faciet: lude cum eo, & contristabit te. Non corri-
deas illi: ne doleas, & in nouissimo obstupescent dentes tui.
Non des illi potestatem in iuuentute, & ne despicias cogi-
tatus illius. Curua ceruicem eius in iuuentute, & tunde late- *Supra 7.c*
ra eius dum infans est: ne fortè induret, & non credat tibi, &
erit tibi dolor animæ. Doce filiū tuum, & operare in illo, ne
C in turpitudinē illius offendas. Melior est pauper sanus & for
tis viribus, quàm diues imbecillis & flagellatus malitia. Salus
animæ in sanctitate iustitiæ, & melior est omni auro & argē
to: & corpus validū, quàm census immensus. Non est census
super cēsum salutis corporis: & non est oblectamentū super
cordis gaudiū. Melior est mors, quàm vita amara: & requies
æterna, quàm lāguor perseuerās. Bona abscōdita in ore clau
so, quasi appositiones epularū circūpositæ sepulchro. Quid *Dan. 14. b*
proderit libatio idôlo? nec enim manducabit, nec odorabi-
tur. sic qui effugatur à Domino, & portans mercedes iniqui
D tatis. Videns oculis, & ingemiscens, sicut spado complectens
virginem & suspirans. Tristitiam non des animæ tuæ, & non
affligas temetipsum in consilio tuo. Iucunditas cordis hæc
est vita hominis, & thesaurus sine defectione sanctitatis: &
exultatio viri est longæuitas. Miserere animæ tuæ placens
Deo, & contine, & congrega cor tuum in sanctitate eius, &
tristitiam longe expelle à te. Multos enim occidit tristitia, &
non est vtilitas in illa. Zelus & iracundia minuunt dies, & an-
te tempus senectam adducet cogitatus. Splendidum cor, bo
num in epulis est: epulæ enim illius diligenter fiunt.

S. SOBRIETATI studendum est, & modestiæ in mensa, ac cupiditas est summè uitanda. CAPVT XXXI.

A VIgilia honestatis tabefaciet carnes, & cogitatus
illius auferet somnum. Cogitatus præscientiæ
auertit sensum, & infirmitas grauis sobriā facit
animam. Laborauit diues in cōgregatione sub-
stantiæ, & in requie sua replebitur bonis suis. Laborauit pau-
per in diminutione victus, & in fine inops fit. Qui aurum di-
ligit, non iustificabitur: & qui insequitur consumptionem,

replebitur ex ea. Multi dati sunt in auri casus, & facta est in specie ipsius perditio illorũ. Lignũ offensionis est aurum sacrificantiũ: væ illis qui sectantur illud, & omnis imprudens deperiet in illo. (Lucæ 6.d) Beatus diues, qui inuentus est sine macula: & qui post aurum non abiit, nec sperauit in pecunia & thesauris. B Quis est hic, & laudabimus eum? Fecit enim mirabilia in vita sua. Qui probatus est in illo, & perfectus inuentus est, & erit illi gloria æterna: qui potuit transgredi, & non est transgressus, & facere mala, & non fecit. ideò stabilita sunt bona illius in Domino, & eleemosynas illius enarrabit omnis ecclesia sanctorũ. Supra mensam magnã sedisti? non aperias super illam faucem tuam prior. Non dicas, Simulta sunt quæ super illam sunt. Memento quoniã malus est oculus nequam. Nequius oculo quid creatũ est? ideò ab omni facie sua lachrymabitur, cum viderit. Ne extendas manũ tuam prior, & inuidia cõtaminatus erubescas. Ne cõprimaris in cõuiuio vini. Intellige quæ sunt proximi tui ex teipso. Vtere quasi homo frugi his quæ tibi apponũtur: vt non cum manducas multũ, C odio habearis. Cessa prior, causa disciplinæ: & noli nimius esse, ne fortè offendas. Et si in medio multorũ sedisti, prior illis ne ostendas manũ tuam: nec prior poscas bibere. Quàm sufficiens est homini erudito vinum exiguum, & in dormiendo non laborabis ab illo, & non senties dolorem. Vigilia & cholera, & tortura viro infrunito: somnus sanitatis in homine parco. dormiet vsq; in mane, & anima illius cum ipso delectabitur. Et si coactus fueris in edendo multũ, surge è medio & vome: & refrigerabit te, & non adduces corpori tuo infirmitatem. Audi me fili, & ne spernas me: & in nouissimo inuenies verba mea. In omnibus operibus tuis esto velox, & (Prou. 22.b) omnis infirmitas non occurret tibi. Splendidũ in panibus benedicent labia multorũ, & testimoniũ veritatis illius fidele. In nequissimo pane murmurabit ciuitas, & testimoniũ ne- D quitiæ illius verum est. Diligentes in vino noli prouocare: multos enim exterminauit vinum. Ignis probat ferrum durum: sic vinum corda superborũ arguet in ebrietate potatũ. Aequa vita hominibus, vinũ in sobrietate: si bibas illud moderate, eris sobrius. Quæ vita est ei qui minuitur vino? Quid defraudat vitam? Mors vinum in iucunditatem creatum est, & non in ebrietatem, ab initio. Exultatio animæ & cordis vinum moderate potatum. Sanitas est animæ & corporis sobrius potus. Vinum multũ potatum, & irritationẽ, & iram, & ruinas multas facit. Amaritudo animæ vinum multũ potatum. Ebrietatis animositas, imprudentis offensio, minorans virtutẽ, & faciens vulnera. In conuiuio vini non arguas proximum: & non despicias eum in iucunditate illius: verba improperii non dicas illi, & non premas illum in repetendo.

S. RECTORVM *& subditorum discrimina quantum ad politiæ regimen & politicã conuersationem.* CAPVT XXXII.

A Rectorem te posuerunt? noli extolli: esto in illis quasi vnus ex ipsis. Curam illorũ habe, & sic considera, & omni cura tua explicita recumbe: vt læteris propter illos, & ornamentũ gratiæ accipias coronam, & dignationẽ consequaris corrogationis. Loquere maior natu (decet enim te) primũ verbum diligenti scientiam, & non impedias musicã. Vbi auditus nõ est, non effundas sermonẽ, & importunè noli extolli in sapiẽtia tua. Gemmula carbunculi in ornamento auri, & comparatio musico- B rum in conuiuio vini. Sicut in fabricatione auri signum est smaragdi: sic numerus musicorum in iucundo & moderato vino. Audi tacens, & pro reuerẽtia accedet tibi bona gratia. Adolescẽs loquere in tua causa vix cum necesse fuerit. Si bis interrogatus fueris, habeat caput responsum tuum. In multis esto quasi inscius, & audi tacens simul & quærens. In medio magnatorum loqui nõ præsumas: & vbi sunt senes, non multum loquaris. Ante tonitruũ præibit coruscatio: & ante verecundiam præibit gratia, & pro reuerẽtia accedet tibi bona gratia. Et hora surgẽdi non te trices: præcurre autẽ prior C in domũ tuam, & illic auocare, & illic lude, & age conceptiones tuas, & non in delictis & verbo superbo. Super his omnibus benedicito Dominũ qui fecit te, & inebriantẽ te ab omnibus bonis suis. Qui timet Dominũ, excipiet doctrinã eius: & qui vigilauerint ad illum, inuenient benedictionẽ. Qui quærit legem, replebitur ab ea: & qui insidiosè agit, scandalizabitur ab ea. Qui timẽt Dominũ, inuenient iudicium iustum, & iustitias quasi lumen accendent. Peccator homo vitabit correptionem, & secundũ voluntatem suam inueniet comparatio- D nem. Vir consilii non disperdet intelligentiã, alienus & superbus non pertimescet timorẽ: etiam postquam fecit cũ eo sine consilio, & suis insectationibus arguetur. Fili, sine consilio nihil facias, & post factũ non pœnitebis. In via ruinæ non eas, & nõ offendes in lapides: nec credas te viæ laboriosæ, nec ponas animæ tuæ scãdalũ. Et à filiis tuis caue, & à domesticis tuis attẽde. In omni opere tuo crede ex fide animæ tuæ. hoc est enim conseruatio mandatorũ. Qui credit Deo, attendit mandatis: & qui confidit in illo, non minorabitur.

S. SAPIENTIS *& fatui, iusti & iniusti discrimina, ac patrisfamilias in suos domesticos œconomia.*

CAPVT XXXIII.

A Timenti Dominũ non occurrẽt mala, sed in tẽtatione Deus illum conseruabit, & liberabit à malis. Sapiens non odit mandata & iustitias, & non illidetur quasi in procella nauis. Homo sensatus credit legi Dei, & lex illi fidelis. Qui interrogationẽ manifestat, parabit verbum, & sic deprecatus exaudietur, & conseruabit disciplinã, & tunc respondebit. Præcordia fatui quasi rota carri: & quasi axis versatilis cogitatus illius. Equus emissarius, sic & amicus subsannator, sub omni suprasedẽte hinnit. Quare dies diem superat, & iterum lux lucem, & annus annum à sole? à Domini scientia separati sunt facto sole, & præceptum custodiẽte, per Dei sapientiã diiudicuntur. Et im- B mutauit tempora, & dies festos ipsorum, & in illis dies festos celebrauerunt ad horam. Ex ipsis exultauit & magnificauit Deus, & ex ipsis posuit in numerum dierum, & omnes homines de solo, & ex terra vnde creatus est Adam. In multitudine disciplinæ Dominus separauit eos, & immutauit vias eorum. Ex ipsis benedixit, & exaltauit: & ex ipsis sanctificauit, & ad se applicauit: & ex ipsis maledixit & humiliauit, & conuertit illos à separatione ipsorum. Quasi lutum figuli in manu ipsius, plasmare illud & disponere. Omnes viæ eius secundũ dispositionem eius: sic homo in manu illius qui se fecit, & reddet illi secundũ iudicium suum. Contra malum bonum est, & contra vitam mors: sic & contra virum iustũ pec- C cator. Et sic intuere in omnia opera Altissimi. Duo contra duo, & vnum contra vnum, & ego nouissimus euigilaui, & quasi qui colligit acinos post vindemiatores. In benedictione Dei & ipse speraui: & quasi qui vindemiat, repleui torcular. Respicite quoniã non mihi soli laboraui, sed & omnibus (Supra 24.b) exquirentibus disciplinã. Audite me magnati, & omnes populi, & rectores ecclesiæ auribus percipite. Filio & mulieri, fratri & amico non des potestatẽ super te in vita tua: & non dederis alii possessionẽ tuã: ne fortè pœniteat te, & deprecearis pro illis. Dum adhuc superes & aspiras, non immutabit te omnis caro. melius est enim vt filii tui te rogent, quàm te respicere in manus filiorũ tuorũ. In omnibus operibus tuis præcellens esto. Ne dederis maculam in gloriã tuam. In die consummationis dierum vitæ tuæ, & in tempore exitus tui distribue hæreditatẽ tuam. Cibaria, & virga, & onus asino: D panis, & disciplina, & opus seruo. Operatur in disciplina, & quærit requiescere: laxa manus illi, & quærit libertatem. Iugum & lorum curuant collum durum, & seruũ inclinant operationes assiduæ. Seruo maleuolo tortura & compedes, mitte illum in operationẽ, ne vacet. multam enim malitiam docuit

cuit otiositas. in opera constitue eum: sic enim condecet illum. Quòd si non obaudierit, curua illum compedibus, & non amplifices super omnem carnem. Verum sine iudicio nihil facias graue. Si est tibi seruus fidelis, sit tibi quasi anima tua, quasi fratrem sic eum tracta: quoniam in sanguine animæ cōparasti illum. Si læseris eum iniustè, in fugam conuertetur. & si extollens discesserit: quem quæras, & in qua via quæras illum, nescis.

Supra 7.c

S. DIVINIS *est reuelationibus ad scripturarum intelligentiā insistendū, ac uanis insomnijs resistendū.* CAP. XXXIIII.

A VAna spes, & mendacium viro insensato: & somnia extollunt imprudentes. Quasi qui apprehendit vmbram, & persequitur ventū: sic & qui attendit ad visa mendacia. hoc secundū hoc visio somniorum. Ante faciem hominis similitudo alterius hominis. Ab immundo quid mundabitur? & à mēdace quid verū dicetur? Diuinatio erroris & auguria, mendacia & somnia malefacientiū, vanitas est. Et sicut parturiētis, cor tuū phantasias patitur: nisi ab altissimo fuerit emissa visitatio, ne de-B deris in illis cor tuum. multos enim errare fecerunt somnia, & exciderunt sperātes in illis. Sine mendacio cōsummabitur verbū legis, & sapientia in ore fidelis cōplanabitur. Qui non est tētatus, quid scit? Vir in multis expertus, cogitabit multa: & qui multa didicit, enarrabit intellectum. Qui nō est expertus, pauca recognoscit: qui autē in multis fatuus est, multiplicat malitiam. Qui tētatus nō est, qualia scit? Qui implanatus est, abundabit nequitia. Multa vidi errando, & plurimas verborum cōsuetudines. Aliquoties vsq; ad mortem periclitatus sum horum causa, & liberatus sum gratia Dei. Spiritus timentiū Deum quæritur, & in conspectu illius benedicetur: C spes enim illorum in saluātem illos, & oculi Dei in diligētes se. Qui timet Dominū, nihil trepidabit, & non pauebit: quoniam ipse est spes eius. Timentis Dominum beata est anima eius. Ad quem respicit, & quis est fortitudo eius? Oculi Domini super timentes eum, protector potētiæ, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, & vmbraculū meridiani, deprecatio offensionis, & adiutoriū casus, exaltans animā, & illuminans oculos, dans sanitatem, & vitam, & benedictionem. Immolantis ex iniquo oblatio est maculata, & nō sunt beneplacitæ subsannationes iniustorum. Dominus solus sustinētibus se in via veritatis & iustitiæ. Dona iniquorū non probat altissimus, nec respicit in oblationes iniquorū, nec in multi-D tudine sacrificiorum eorum propitiabitur peccatis. Qui offert sacrificiū ex substātia pauperū, quasi qui victimat filium in conspectu patris sui. Panis egentium, vita pauperis est: qui defraudat illum, homo sanguinis est. Qui aufert in sudore panem, quasi qui occidit proximū suum. Qui offendit sanguinem, & qui fraudē facit mercenario, fratres sunt. Vnus ædificās, & vnus destruēs: quid prodest illis, nisi labor? Vnus orās, & vnus maledicēs: cuius vocē exaudiet Deus? Qui baptizatur à mortuo, & iterū tāgit mortuum, quid proficit lauatio illius? sic homo qui ieiunat in peccatis suis: & iterū eadē faciēs, quid proficit humiliādo se? orationē illi⁹ quis exaudiet?

Prou. 15.b

S. NIHIL *à sacrificio Domini minuendum, & quibus præcipue sacrificijs est Domino seruiendum.* CAPVT XXXV.

A QVi conseruat legem, multiplicat orationē. Sacrificium salutare est attendere mādatis, & discedere ab omni iniquitate: & propitiationē litare sacrificiis super iniustitias: & deprecatio pro peccatis, recedere ab iniustitia. Retribuet gratiā, qui offert similaginem: & qui facit misericordiam, offert sacrificium. Beneplacitum est Domino recedere ab iniquitate: & deprecatio pro peccatis recedere ab iniustitia. Non apparebis ante conspectū Domini vacuus. Hæc enim omnia propter man-B datum Dei fiunt. Oblatio iusti impinguat altare, & odor suauitatis est in conspectu altissimi. Sacrificium iusti acceptum est, & memoriā eius non obliuiscetur Dominus. Bono animo gloriā redde Deo, & nō minuas primitias manuum tuarum. In omni dato hilarē fac vultum tuum, & in exultatione sanctifica decimas tuas. Da altissimo secundū datum eius, & in bono oculo adinuentionē facito manuū tuarū: quoniam C Dominus retribuēs est, & septies tantū reddet tibi. Noli offerre munera praua, non enim suscipiet illa. Et noli inspicere sacrificiū iniustum, quoniam Dominus iudex est, & non est apud illū gloria personæ. Non accipiet Dominus personam in pauperem, & deprecationem læsi exaudiet. Non despiciet preces pupilli: nec viduā, si effundat loquelā gemitus. Nónne lachrymę viduæ ad maxillā descendūt, & exclamatio eius super deducentē eas? A maxilla enim ascendunt vsq; ad coelum, & Dominus exauditor nō delectabitur in illis. Qui adorat Deum in oblectatione, suscipietur: & deprecatio illius vsq; ad nubes propinquabit. Oratio humiliātis se, nubes penetrabit: & donec propinquet, nō consolabitur: & non disce-D det, donec altissimus aspiciat. Et Dominus nō elongabit, sed iudicabit iustos, & faciet iudiciū: & fortissimus non habebit in illis patientiam, quousq; contribulet dorsum ipsorum, & gentibus reddet vindictā, donec tollat plenitudinē superborū: & sceptra iniquorū cōtribulet, donec reddat hominibus secundū actus suos, & secundū opera Adæ, & secundū præsumptionē illius, donec iudicet iudiciū plebis suæ, & oblectabit iustos misericordia sua. Speciosa misericordia Dei: in tēpore tribulationis quasi nubes pluuiæ in tempore siccitatis.

Exo. 23.b & 34.c. Deut. 16.d

2. Cor. 9.b Tob. 4.b Leui. 22.c Deut. 15.d Rom. 2.b Deut. 10.d 2. Paralip. 19.c Iob 34.b Sapien. 6.b Rom. 2.b Gala. 2.b Ephe. 6.b Colo. 3.d Act. 10.e 1. Pet. 1.c

S. DEVS *est orandus contra impietatem alienorum, atq; ab eo petenda est misericordia filiorum.* CAPVT XXXVI.

A MIserere nostri Deus omnium, & respice nos, & ostende nobis lucem miserationū tuarum, & immitte timorē tuum super gentes quæ non exquisierūt te: vt cognoscant quia nō est Deus nisi tu, vt enarrent magnalia tua. Alleua manum tuam super gentes alienas, vt videant potentiā tuā. Sicut enim in conspectu eorum sanctificatus es in nobis, sic in cōspectu nostro magnificaberis in eis: vt cognoscāt te, sicut & nos cognouimus quoniam non est Deus præter te Domine. Innoua signa, & immuta mirabilia. Glorifica manū, & brachiū dextrum. Exci-B ta furorē, & effunde iram. Extolle aduersariū, & afflige inimicum. Festina tempus, & memēto finis, vt enarrent mirabilia tua. In ira flammæ deuoretur qui saluatur: & qui pessimant plebem tuā, inueniāt perditionē. Contere caput principum, & inimicorum dicentiū, Nō est alius præter nos. Congrega omnes tribus Iacob: & cognoscāt quia nō est Deus, nisi tu, vt enarrent magnalia tua: & hæreditabis eos, sicut ab initio. Miserere plebi tuæ, super quam inuocatū est nomē tuum: & Israel, quē coequasti primogenito tuo. Miserere ciuitati san-C ctificationis tuæ Ierusalem, ciuitati requiei tuæ. Reple Sion inenarrabilibus verbis tuis, & gloria tua populum tuum. Da testimoniū quia ab initio creaturæ tuæ sunt, & suscita precationes quas locuti sunt in nomine tuo prophetæ priores. Da mercedē sustinentibus te, vt prophetæ tui fideles inueniātur, & exaudi orationes seruorū tuorum. Secundū benedictionem Aaron de populo tuo, & dirige nos in viam iustitiæ: vt sciant omnes qui habitāt terram, quia tu es Deus cōspector seculorum. Omnē escam māducabit venter, & est cibus cibo melior. Fauces cōtingunt cibum feræ, & cor insensatū verba mēdacia. Cor prauū dabit tristitiā, & homo peritus resi-D stet illi. Omnem masculū excipiet mulier: & est filia melior filia. Species mulieris exhilarat faciē viri sui, & super omnem concupiscentiā hominis superducit desyderium. Si est lingua curationis, est & mitigationis & misericordiæ: non est vir illius secundū filios hominū. Qui possidet mulierem bonam, inchoat possessionem: adiutorium secundū illum est, & columna vt requies. Vbi nō est sepes, diripietur possessio:

Num. 6.d

& vbi non est mulier, ingemiscit egens. Cui credit, qui non habet nidum? Et deflectens vbicunq; obscurauerit, quasi succinctus latro exiliens de ciuitate in ciuitatem.

S. AMICVS & consiliarius discrete sunt eligendi, verbosus autẽ & sophista vitandi. CAPVT XXXVII.

A OMnis amicus dicet, Et ego amicitiã copulaui. sed est amicus solo nomine amicus. Nónne tristitia inest vsq; ad mortem? Sodalis autem, & amicus ad inimicitiam cõuertentur. O præsumptio nequissima, vnde creata es cooperire aridã malitia, & dolositate illius? Sodalis amico coniucundabitur in oblectationibus, & in tempore tribulationis aduersarius erit. Sodalis amico condolet causa ventris, & cõtra hostẽ accipiet scutum. Non obliuiscaris amici tui in animo tuo, & nõ immemor sis illius in operibus tuis. Noli consiliari cum socero tuo, & à zelantibus te absconde cõsilium. Omnis cõsiliarius prodit con- B silium, sed est consiliarius in semetipso. A consiliario serua animã tuam. prius scito quæ sit illius necessitas: & ipse enim in animo suo cogitabit. ne fortè mittat sudẽ in terrã, & dicat tibi, Bona est via tua. & stet econtrario videre quid tibi eueniat. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, & cũ iniusto de iustitia, & cũ muliere de his quæ æmulatur: cũ timido de bello, cum negotiatore de traiectione, cũ emptore de vẽditione, cum viro liuido de gratiis agendis, cum impio de pietate, cum inhonesto de honestate, cum operario agrario de omni opere, cũ operario annuali de consummatione anni, cum seruo pigro de multa operatione. non attendas his in omni consilio. Sed cum viro sancto assiduus esto, quemcun- C que cognoueris obseruantẽ timorẽ Dei, cuius anima est secundum animam tuã: qui cum titubaueris in tenebris, condolebit tibi. Et cor boni consilii statue tecũ: nõ est enim tibi aliud pluris illo. Anima viri sancti enuntiat aliquando vera, quàm septem circumspectores sedẽtes in excelso ad speculandum. Et in his omnibus deprecare altissimũ, vt dirigat in veritate viã tuam. Ante omnia opera verbũ verax præcedat te, & ante omnem actum consiliũ stabile. Verbum nequam immutabit cor: ex quo partes quatuor oriuntur, bonũ & malum, vita & mors, & dominatrix illorũ est assidua lingua. Vir peritus multos erudit, & animæ suæ suauis est. Qui sophisticè loquitur, odibilis est: in omni re defraudabitur. non est enim illi data à Domino gratia: omni enim sapiẽtia defrau- D datus est. Est sapiens, animæ suæ sapiẽs: & fructus sensus illius laudabilis. Vir sapiẽs plebẽ suã erudit, & fructus sensus illius fideles sunt. Vir sapiẽs implebitur benedictionibus, & videntes illũ laudabũt. Vita viri in numero dierũ: dies autẽ Israel innumerabiles sunt. Sapiẽs in populo hæreditabit honorem, & nomẽ illius erit viuens in æternũ. Fili, in vita tua tenta animam tuam: & si fuerit nequam, non des illi potestatem, non enim omnia omnibus expediũt, & nõ omni animæ omne genus placet. Noli auidus esse in omni epulatione, & nõ te effundas super omnẽ escã. in multis enim escis erit infirmitas, & auiditas appropinquabit vsq; ad cholerã. Propter crapulam multi obierunt: qui autem abstinens est, adiiciet vitam.

S. TAM spirituales quàm corporales medici sunt honorãdi, sed sanitas à Domino per orationem & confessionem est expectanda. CAPVT XXXVIII.

A HOnorã medicum propter necessitatem. etenim illũ creauit Altissimus. A Deo est enim omnis medela, & à rege accipiet donationẽ. Disciplina medici exaltabit caput illius, & in cõspectu magnatorũ collaudabitur. Altissimus creauit de terra medicinam, & vir prudens non abhorrebit illã. Nónne à ligno indulcata est aqua amara? *Exod. 15. d* Ad agnitionem hominũ virtus illorum, & dedit hominibus scientiã altissimus honorari in mirabilibus suis. In his curans mitigabit dolorem, & vnguentarius faciet pigmenta suauitatis, & vnctiones conficiet sanitatis, & non cõsummabuntur opera eius. Pax enim Dei super faciem terræ. Fili, in tua infirmitate ne despicias teipsum, sed ora Dominum, & ipse curabit te. Auerte à delicto, & dirige B manus, & ab omni delicto munda cor tuum. Da suauitatem, & memoriã similaginis, & impingua oblationẽ, & da locum medico. etenim illum Dominus creauit: & nõ discedat à te, quia opera eius sunt necessaria. Est enim tempus quando in manus illorũ incurras: ipsi verò Dominũ deprecabũtur, vt dirigat requiem eorũ & sanitatem, propter conuersationem illorum. Qui delinquit in conspectu eius qui fecit eum, incidet in manus medici. *Supra 22. b* Fili, in mortuũ produc lachrymas, & quasi dira passus incipe plorare, & secundũ iudicium contege corpus illius, & nõ despicias sepulturã illius. Propter delaturam autem amarè fer luctum illius vno die, & consolare propter tristitiam, & fac luctũ secundũ meritũ eius vno die vel duobus propter detractionem. A tristitia enim festinat mors, & cooperit virtutẽ, & tristitia cordis flectit ceruicem. *Prou. 15. b & 17. d* In abductione permanet tristitia: & substantia inopis secundum cor eius. Ne dederis in tristitia cor tuũ, sed repelle eam à te: & memento nouissimorum, & noli obliuisci. neq; enim C est conuersio, & huic nihil proderis, & teipsum pessimabis. Memor esto iudicii mei: sic enim erit & tuum. mihi heri, & tibi hodie. In requie mortui requiescere fac memoriã eius, & cõsolare illũ in exitu spiritus sui. Sapientiã scribe in tempore vacuitatis: & qui minoratur actu, sapientiam percipiet: quia sapiẽtia replebitur. Qui tenet aratrũ, & qui gloriatur in iaculo, stimulo boues agitat, & conuersatur in operibus eorum, & enarratio eius in filiis taurorum. Cor suum dabit ad versandos sulcos, & vigilia eius in sagina vacarũ. Sic omnis faber & architectus qui noctẽ tanquã diem trãsigit, qui sculpit signacula sculptilia, & assiduitas eius variat picturã. cor suum dabit in similitudinem picturæ, & vigilia sua perficiet opus. Sic faber ferrarius sedẽs iuxta incũdem, & considerans opus ferri. Vapor ignis vret carnes eius, & in calore fornacis concertatur. Vox mallei innouat aurem eius, & contra similitudinem vasis oculus eius. Cor suum dabit in consumma- D tionem operũ, & vigilia sua ornabit imperfectionẽ. Sic figulus sedens ad opus suum, cõuertens pedibus suis rotã, qui in solicitudine positus est semper propter opus suum, & innumera est omnis operatio eius. In brachio suo formabit lutũ, & ante pedes suos curuabit virtutẽ suam. Cor suum dabit vt consummet linitionẽ, & vigilia sua mundabit fornacem. Omnes hi in manibus suis sperauerũt, & vnusquisque in arte sua sapiens est: sine his in omnibus non ædificabitur ciuitas. Et non inhabitabunt, nec inambulabunt, & in ecclesiam non transilient. Super sellã iudicis non sedebunt, & testamentum iudicii non intelligent, neq; palàm facient disciplinam & iudicium, & in parabolis non inuenientur: sed creaturam æui confirmabunt, & deprecatio illorum in operatione artis accommodãtes animã suam, & cõquirentes in lege Altissimi.

S. SAPIENS in bonis proficere non cessat, malis autem omnia in malum cooperantur. CAPVT XXXIX.

A SApientiam omniũ antiquorum exquiret sapiẽs, & in prophetis vacabit. Narrationem virorum nominatorum cõseruabit, & in versutias parabolarum simul introibit. Occulta prouerbiorũ exquiret, & in abscõditis parabolarum cõuersabitur. In medio magnatorũ ministrabit, & in cõspectu præsidis apparebit. In terram alienigenarũ gentiũ pertrãsiet. bona enim, & mala in omnibus tẽtabit. Cor suum tradet ad vigilandũ diluculo ad Dominũ qui fecit illũ, & in cõspectu altissimi deprecabitur. Aperiet os suũ in oratione, & pro delictis suis deprecabitur. Si enim Dominus magnus voluerit, spiritu intelligentiæ replebit illum: & ipse tanquam imbres mittet eloquia sapientiæ suæ, & in oratione confitebitur Domino. Et ipse diriget consilium

B consilium eius & disciplinã, & in absconditis suis cõsiliabi-
tur. Ipse palàm faciet disciplinã doctrinæ suæ, & in lege testa
menti Domini gloriabitur. Collaudabunt multi sapientiam
eius, & vsq; in seculum nõ delebitur. Non recedet memoria
eius, & nomẽ eius requiretur à generatione in generationem.
Sapientiã eius enarrabũt gentes, & laudẽ eius enũtiabit eccle
sia. Si permãserit nomẽ eius, derelinquet plus quàm mille: &
si requieuerit, proderit illi. Adhuc cõsiliabor, vt enarrẽ: vt fu
rore enim repletus sum. In voce dicit, Obaudite me diuini
fructus, & quasi rosa plantata super riuos aquarũ fructificate.
Quasi Libanus odorẽ suauitatis habete. Florete flores, quasi
lilium, & date odorẽ, & frondete in gratiã, & collaudate can
ticũ, & benedicite Dominum in operibus suis. Date nomini
eius magnificentiã, & cõfitemini illi in voce labiorũ vestro-
C rum, & in cãticis labiorũ, & citharis, & sic dicetis in cõfessio
Gen. 1. d ne, Opera Domini vniuersa bona valde. In verbo enim eius
Mar. 7. d stetit aqua, sicut cõgeries: & in sermone oris illius, sicut ex-
ceptoria aquarũ: quoniam in præcepco ipsius placor fit, &
non est minoratio in salute ipsius. Opera omnis carnis corã
illo, & non est quicquam absconditũ ab oculis eius. A seculo
vsque in seculũ respicit, & nihil est mirabile in cõspectu eius.
Non est dicere, Quid est hoc, aut quid est istud? omnia enim
in tempore suo quærẽtur. Benedictio illius quasi fluuius in-
Gen. 7. d undabit: & quo modo cataclysmus aridam inebriauit, sic ira
Exod. 14. e ipsius gentes quæ nõ exquisierunt eũ, hæreditabit. Quo mo-
do conuertit aquas in siccitatem, & siccata est terra, & viæ
illius viis illorũ directæ sunt: sic peccatoribus offensiones in
ira eius. Bona bonis creata sunt ab initio, sic nequissimis bo
Supra 29. d na & mala. Initiũ necessariæ rei vitæ hominũ, aqua, ignis, &
ferrum, sal, lac, & panis similagineus, & mel, & botrus vuæ,
D & oleũ, & vestimentũ. Hæc omnia sanctis in bona: sic & im
piis, & peccatoribus in mala cõuertẽtur. Sunt spiritus qui ad
vindictã creati sunt, & in furore suo cõfirmauerũt tormenta
sua, & in tempore consummationis effundẽt virtutẽ: & furo-
Infra 40. d rẽ eius qui fecit illos, cõfundẽt. Ignis, grãdo, fames, & mors,
omnia hæc ad vindictã creata sunt. bestiarũ dẽtes, & scorpii,
& serpentes, & romphæa vindicãs in exterminiũ impios. In
mandatis eius epulabuntur, & super terrã in necessitate præ-
parabuntur, & in temporibus suis nõ præterient verbũ. Pro-
pterea ab initio cõfirmatus sum, & cõsiliarius sum, & cogi-
taui, & scripta dimisi. Omnia opera Domini bona, & omne
opus hora sua subministrauit. Non est dicere, Hoc illo ne-
quius est: omnia enim tempore suo cõprobabũtur. Et nũc in
omni corde & ore collaudate, & benedicite nomẽ Domini.

S. MISERIAE *hominis ex peccato originali sequẽtes, & iustorũ à Dei timore benedictiones.* CAPVT XL.

A OCcupatio magna creata est omnibus homini-
bus, & iugũ graue super filios Adam à die exitus
de ventre matris eorum, vsq; in diẽ sepulturæ in
matrem omniũ. Cogitationes eorum, & timo-
res cordis, adinuentiones expectationis, & dies finitionis: à
præsidente super sedẽ gloriosam, vsq; ad humiliatũ in terrã
& cinerẽ: ab eo qui vtitur hyacintho, & portat coronã, vsq;
ad eũ qui operitur lino crudo. Furor, zelus, tumultus, fluctua
tio & timor mortis, iracundia perseuerãs, & contentio, & in
tempore refectionis in cubili somnus noctis immutat scien-
B tiam eius. Modicũ autẽ tanquam nihil in requie, & ab eo in
somnis, quasi in die respectus. Cõturbatus est in visu cordis
sui, tanquã qui euaserit in die belli. In tẽpore salutis suæ exur
rexit, & admirãs ad nullũ timorẽ cum omni carne, ab homi
Supra 39. d ne vsq; ad pecus, & super peccatores septuplũ. Ad hæc mors,
sanguis, contentio, & romphæa, oppressiones, fames, & con
Gen. 7 tritio, & flagella: super iniquos creata sunt hæc omnia, & pro
Infra 41. b
Eccles. 1. b pter illos factus est cataclysmus. Omnia quæ de terra sunt, in
terram cõuertentur, & omnes aquæ in mare conuertuntur.
Omne munus, & iniquitas delebitur, & fides in seculum sta-
bit. Substantiæ iniustorum sicut fluuius siccabuntur, & si-
cut tonitruum magnum in pluuia personabunt. In aperiẽdo
manus suas, lætabitur: sic præuaricatores in cõsummatione
tabescent. Nepotes impiorum non multiplicabunt ramos, &
C radices immundæ super cacumen petræ sonant. Super omnẽ
aquam viriditas, & ad oram fluminis ante omne fœnũ euelle
tur. Gratia sicut paradisus in benedictionibus, & misericor-
dia in seculo permanet. Vita sibi sufficiẽtis operarii condul-
cabitur, & in ea inuenies thesaurum. Filii, ædificatio ciuitatis
confirmabit nomẽ, & super hanc mulier immaculata cõpu-
tabitur. Vinum & musica lætificant cor, & super vtraq; dile-
ctio sapientiæ. Tibiæ & psalterium suauem faciunt melodiã,
& super vtraque lingua suauis. Gratiã & speciẽ desyderabit
oculus tuus, & super hæc virides sationes. Amicus & soda-
lis in tẽpore conuenientes, & super vtrosque mulier cum vi-
ro. Fratres in adiutorium in tempore tribulationis, & super
D eos misericordia liberabit. Aurum & argentum est constitu-
tio pedum: & super vtrunque consilium beneplacitum. Fa-
cultates & virtutes exaltant cor, & super hæc timor Domi-
ni. Non est in timore Domini minoratio, & non est in eo in-
quirere adiutorium. Timor Domini sicut paradisus benedi-
ctionis, & super omnem gloriam operuerunt illum. Fili, in
tempore vitæ tuæ ne indigeas. Melius est enim mori, quàm
indigere. Vir respiciẽs in mensam alienã, non est vita eius in
cogitatione victus. alit enim animam suam cibis alienis. Vir
autem disciplinatus, & eruditus custodiet se. In ore imprudẽ
tis condulcabitur inopia, & in ventre eius ignis ardebit.

S. MORTIS *memoria quo pacto sit animo reuocãda, & ad illam digne suscipiendam quæ sint sequenda & quæ fugienda.*

CAPVT XLI.

A O Mors quàm amara est memoria tua homini pa-
cem habenti in substantiis suis: viro quieto, & cu
ius viæ directæ sunt in omnibus, & adhuc valen
ti accipere cibum. O mors bonum est iudicium
tuũ homini indigenti, & qui minoratur viribus, defecto æta-
te, & cui de omnibus cura est, & incredibili qui perdit sapiẽ-
tiam. Noli metuere iudiciũ mortis. Memẽto quæ ante te fue
runt, & quæ superuẽtura sunt tibi: hoc iudicium à Domino
omni carni. & qui superuenient tibi in beneplacito altissimi,
siue decẽ, siue centũ, siue mille anni. Non est enim in inferno
accusatio vitæ. Filii abominationũ fiũt filii peccatorum, &
B qui cõuersantur secus domos impiorũ. Filiorũ peccatorũ pe
riet hæreditas, & cũ semine illorũ assiduitas opprobrii. De
patre impio querũtur filii, quoniã propter illũ sunt in oppro
brio. Væ vobis viri impii, qui dereliquistis legẽ Domini al-
tissimi. Et si nati fueritis, in maledictione nascemini: si mor
tui fueritis, in maledictione erit pars vestra. Omnia quæ de Supra 40. b
terra sunt, in terram conuertentur: sic impii à maledicto in
C perditionem. Luctus hominum in corpore ipsorum, nomen
autem impiorum delebitur. Curam habe de bono nomine.
hoc enim magis permanebit tibi, quàm mille thesauri pre-
tiosi & magni. Bonæ vitæ numerus dierũ: bonũ autẽ nomẽ
permanebit in æuũ. Disciplinã in pace cõseruate filii. sapien-
tia enim abscõdita, & thesaurus inuisus, quæ vtilitas in vtris-
que? Melior est homo qui abscõdit stultitiã suã, quàm homo Supra 20. d
qui abscondit sapientiã suam. Veruntamẽ reuertimini in his
quæ procedũt de ore meo. Nõ est enim bonũ omnem irreue
rentiã obseruare: & nõ omnia omnibus bene placẽt in fide.
D Erubescite à patre & à matre de fornicatione: & à præsiden-
te & à potente de mendacio: à principe & à iudice de deli-
cto: à synagóga & plebe de iniquitate: à socio & amico de
iniustitia: & de loco in quo habitas: de furto, de veritate Dei,
& testamento: de discubitu in panibus, & ab obfuscatione da
ti & accepti: à salutãtibus de silentio: à respectu mulieris for
nicariæ: & ab auersione vultus cognati. Ne auertas faciem
tuam à proximo tuo, & ab auferendo partẽ, & nõ restituẽdo.

Ne reſpicias mulierem alieniviri, & ne ſcruteris ancillā eius, neque ſteteris ad lectum eius. Caue ab amicis de ſermonibus improperij: & cum dederis, ne improperes.

S. SECRETA celanda, perſonarum acceptio uitanda, filia cuſtodienda, & mulierum conſortia aſpernāda. CAP. XLII.

A NOn duplices ſermonem auditus de reuelatione ſermonis abſconditi, & eris verè ſine cōfuſione, & inuenies gratiā in cōſpectu omniū hominum: ne pro his omnibus confundaris. & ne accipias perſonam, vt delinquas. De lege altiſsimi, & teſtamēto, & de iudicio iuſtificare impiū, & de verbo ſociorū & viatorū, & de datione hæreditatis amicorū, de æqualitate ſtateræ & pōderum, de acquiſitione multorū & paucorū, de correptione emptionis & negotiatorū, & de multa diſciplina filiorum, & ſeruo peſsimo latus ſanguinare. Super mulierē nequā bonū eſt ſignū. Vbi manus multæ ſunt, claude: & quodcūq; trades, numera & appende: datum verò, & acceptū omne deſcribe.

Leuit. 19.c / Deut. 1.c. & 16.d / Prou. 24.c / Iacobi 2.a

B De diſciplina inſenſati & fatui, & de ſenioribus qui iudicātur ab adoleſcētibus: & eris eruditus in omnibus, & probabilis in conſpectu omniū virorū. Filia patris abſcōdita eſt. vigilia & ſolicitudo eius aufert ſomnū, ne fortè in adoleſcentia ſua adultera efficiatur, & cū viro cōmorata odibilis fiat, nequando polluatur in virginitate ſua, & in paternis ſuis grauida inueniatur, ne fortè cū viro cōmorata trāſgrediatur, aut certè ſterilis efficiatur. Super filiā luxurioſam cōfirma cuſtodiam: nequādo faciat te in opprobriū venire inimicis, à detractione in ciuitate, & obiectione plebis, & cōfundat te in multitu-

C dine populi. Omni homini noli intēdere in ſpecie: & in medio mulierū noli commorari. de veſtimentis enim procedit tinea, & à muliere iniquitas viri. Melior eſt enim iniquitas viri, quàm mulier benefaciēs, & mulier confundēs in opprobriū. Memor ero igitur operū Domini, & quæ vidi annuntiabo in ſermonibus Domini opera eius. Sol illuminans per omnia reſpexit, & gloria Domini plenū eſt opus eius. Nonne Dominus facit ſanctos enarrare omnia mirabilia ſua, quæ confirmauit Dominus omnipotens ſtabiliri in gloria ſua? Abyſſum, & cor hominū inueſtigauit: & in aſtutia eorū ex-

D cogitauit. Cognouit enim Dominus omnē ſcientiam, & inſpexit in ſinū æui, annūtians quæ præterierūt & quæ ſuperuentura ſunt, reuelās veſtigia oculorum. Non præterit illum omnis cogitatus, nō abſcondit ſe ab eo vllus ſermo. Magnalia ſapiētiæ ſuæ decorauit: qui eſt ante ſeculū & vſq; in ſeculum, neq; adiectū eſt neq; minuitur, & nō eget alicuius conſilio. Quàm deſyderabilia omnia opera eius, & tanquàm ſcintilla quæ eſt cōſyderare. Omnia hæc viuūt, & manēt in ſeculum, & in omni neceſsitate omnia obaudiūt ei. Omnia duplicia, vnū cōtra vnū, & nō fecit quicquā deeſſe. Vniuſcuiuſq; confirmabit bona. Et quis ſatiabitur videns gloriam eius?

S. IN cœlorū ornatu & pulchritudine eminentia creatoris & gloria relucet, in cuius laude nemo ſufficit. CAPVT XLIII.

A ALtitudinis firmamentū pulchritudo eius eſt, ſpecies cœli in viſione gloriæ. Sol in aſpectu annūtiās in exitu, vas admirabile opus excelſi. In meridiano exuret terram, & in conſpectu ardoris eius quis poterit ſuſtinere? Fornacē cuſtodiens in operibus ardoris. Tripliciter ſol exurēs mōtes, radios igneos exufflās, & refulgens, radiis ſuis obcæcat oculos. Magnus Dominus qui fecit illū, & in ſermonibus eius feſtinauit iter. Et luna in omnibus in tēpore ſuo oſtēſio tēporis, & ſignū æui. A luna ſignū diei feſti, luminare quod minuitur in cōſummatione. Menſis ſecundū nomē eius eſt creſcēs mirabiliter in cōſum-

B matione. Vas caſtrorū in excelſis, in firmamēto cœli reſplendens. Species cœli gloria ſtellarū mundū illuminans in excelſis Dominus. In verbis ſancti ſtabūt ad iudicium, & nō deficient in vigiliis ſuis. Vide arcū, & benedic eum qui fecit illū: *Gen. 9.b* valde ſpecioſus eſt in ſplēdore ſuo. Gyrauit cœlū in circuitu gloriæ ſuæ, manus excelſi aperuerūt illum. Imperio ſuo accelerauit niuem, & accelerat coruſcationes emittere iudicii ſui. Propterea aperti ſunt theſauri, & euolauerunt nebulæ ſicut aues. In magnitudine ſua poſuit nubes, & confracti ſunt lapides grandinis. In cōſpectu eius commouebūtur montes, & in volūtate eius aſpirauit Notus. Vox tonitrui eius verberauit terrā, tempeſtas aquilonis, & cōgregatio ſpiritus, & ſi-

C cut auis deponēs ad ſedendum, aſpergit niuē, & ſicut locuſta demergens deſcēſus eius. Pulchritudinē candoris eius admirabitur oculus, & ſuper imbrē eius expaueſcit cor. Gelu ſicut ſalē effundet ſuper terrā: & dum gelauerit, fiet tanquàm cacumina tribuli. Frigidus vētus aquilo flauit, & gelauit cryſtallus ab aqua, ſuper omnē cōgregationē aquarū requieſcet, & ſicut lorica induet ſe aquis. Et deuorabit mōtes, & exuret deſertum, & extinguet viride ſicut ignem. Medicina omniū in feſtinatione nebulæ: & ros obuians ab ardore venienti humilem efficiet eū. In ſermone eius ſiluit ventus, & cogitatione ſua placauit abyſſum, & plantauit illā Dominus IESVS. Qui nauigāt mare, enarrāt pericula eius: & audiētes auribus noſtris admirabimur. Illic præclara opera, & mirabilia: varia beſtiarū genera, & omniū pecorū, & creatura beluarum.

D Propter ipſum confirmatus eſt itineris finis, & in ſermone eius cōpoſita ſunt omnia. Multa dicemus, & deficiemus in verbis, conſummatio autē ſermonum ipſe eſt in omnibus. Gloriantes ad quid valebimus? ipſe enim omnipotens ſuper omnia opera ſua. Terribilis Dominus, & magnus vehementer, & mirabilis potētia ipſius. *Pſal. 95.a* Glorificātes Dominū quantūcunq; potueritis, ſuperualebit adhuc, & admirabilis magnificentia eius. Benedicētes Dominū, exaltate illū quantū poteſtis, maior enim eſt omni laude. Exaltātes eū replemini virtute. Ne laboretis, non enim cōprehendetis. Quis videbit eū, & enarrabit? *Pſal. 105.a* & quis magnificabit eū ſicut eſt ab initio? Multa abſcōdita ſunt maiora his: pauca enim vidimus operū eius. Omnia autē Dominus fecit, & piè agētibus dedit ſapiētiam.

S. AD uirtutū opera per uirtutes hortamur, in quorum miniſteriis Deus ante legē maxime cōmendatus eſt. CAPVT XLIIII.

A LAudemus viros glorioſos, & parentes noſtros in generatione ſua. Multā gloriam fecit Dominus magnificētia ſua à ſeculo. Dominantes in poteſtatibus ſuis homines magni virtute, & prudētia ſua præditi, nuntiātes in prophetis dignitatē prophetarū, & imperantes in præſenti populo, & in virtute prudētiæ populis ſanctiſsima verba. In peritia ſua requirentes modos muſicos, & narrantes carmina in ſcriptura. Homines diuites in virtute pulchritudinis ſtudiū habētes: pacificantes in domi-

B bus ſuis. Omnes iſti in generationibus gentis ſuæ gloriā adepti ſunt, & in diebus ſuis habentur in laudibus. Qui de illis nati ſunt, reliquerunt nomen narrandi laudes eorum, & ſunt quorum nō eſt memoria: perierunt quaſi qui nō fuerint, & nati ſunt quaſi nō nati, & filii eorum cum ipſis. Sed illi viri miſericordiæ ſunt, quorum pietates nō defuerūt, & cum ſemine eorum permanent bona, hæreditas & nepotū ipſorum ſemen in teſtamēto ſtetit: & filiorum ipſorum ſemē propter

C illos vſq; in æternū manet: ſemē eorum, & gloria eorum nō derelinquetur. Corpora ipſorum in pace ſepulta ſunt, & nomen eorum viuet in generationē & generationem. Sapientiam ipſorum narrēt populi, & laudem eorum nuntiet eccleſia. Enoch placuit Deo, & tranſlatus eſt in paradiſum, vt det gentibus pœnitentiam. *Gen. 5.c / Heb. 11.a* Noe inuentus eſt perfectus, iuſtus, & in tempore iracūdiæ factus eſt reconciliatio. *Gen. 6.b. 7.a* Ideò dimiſſum eſt reliquum terræ, cum factum eſt diluuium. Teſtamenta *Heb. 11.b* ſeculi poſita ſunt apud illum, ne deleri poſſit diluuio omnis *Gen. 17.a* caro. Abraham magnus pater multitudinis gentiū, & non eſt inuentus ſimilis illi in gloria, qui conſeruauit legē Excelſi, &

D fuit in teſtamento cū illo. In carne eius ſtare fecit teſtamentum, *Gen. 12.d*

Gala. 3.b tum, & in tentatione inuentus est fidelis. Ideò iureiurando
Gen. 22.a dedit illi gloriã in gente sua, crescere illum quasi terræ cumulum, & vt stellas exaltare semẽ eius, & hæreditare illos à mari vsque ad mare, & à flumine vsque ad terminos orbis terræ. Et Isaac eodem modo fecit propter Abraham patrem eius. Benedictionem omnium gentium dedit illi Dominus, & testamentum suum cõfirmauit super caput Iacob. Agnouit eum in benedictionibus suis, & dedit illi hæreditatem, & diuisit illi partem in tribubus duodecim. Et conseruauit illi homines misericordiæ inuenientes gratiam in oculis omnis carnis.

S. LAVDES *patrũ sub lege scripta Moysi, Aaronis, & Phinees.*
CAPVT XLV.

A DIlectus Deo & hominibus Moyses, cuius memo-
Exod. 11.a ria in benedictione est. Similem illũ fecit in gloria sanctorũ, & magnificauit eum in timore inimicorũ, & in verbis suis monstra placauit. Glo-
Exo. 6.7.8 rificauit illum in cõspectu regum, & iussit illi coram popu-
Exod. 16.c lo suo, & ostendit illi gloriam suam. In fide & lenitate ipsius sanctum fecit illũ, & elegit eũ ex omni carne. Audiuit enim
Exod. 19.b eum, & vocem ipsius, & induxit illum in nubem. Et dedit illi coràm præcepta, & legem vitæ, & disciplinæ docere Iacob
Exod. 4.d testamentũ suum, & iudicia sua Israel. Excelsum fecit Aaron fratrem suum, & similem sibi de tribu Leui. Statuit ei testamentum æternum, & dedit illi sacerdotium gentis, & beatificauit illum in gloria. & circumcinxit eum zona iustitiæ, & induit ei stolam gloriæ, & coronauit eum in vasis virtutis.
Exod. 28.f Circumpedes & femoralia, & humerale posuit ei, & cinxit
B illum tintinnabulis aureis plurimis in gyro, dare sonitum in incessu suo, auditum facere sonitum in templo in memoriam filiis gentis suæ. Stolam sanctam auro & hyacintho, & purpura, opus textile, viri sapiẽtis iudicio & veritate præditi. Torto cocco opus artificis, gemmis pretiosis figuratis in ligatura auri, & opere lapidarii sculptis in memoriam secundum numerum tribuum Israel. Corona aurea super mitram eius expressa signo sanctitatis: & gloria honoris, & opus virtutis, desyderia oculorũ ornata. Sic pulchra ante ipsum non fuerunt talia vsq; ad originem. Non est indutus illa alienigena aliquis, sed tantũ filii ipsius soli, & nepotes eius per omne tempus. Sacrificia ipsius consummata sunt igne quotidie.
C Compleuit Moyses manus eius, & vnxit illum oleo sancto.
Leui. 8.b Factum est illi in testamentum æternum, & semini eius sicut dies cœli fungi sacerdotio, & habere laudem, & glorificare populum suum in nomine suo. Ipsum elegit ab omni viuente, offerre sacrificium Deo, incensum, & bonum odorem in memoriam placere pro populo suo: & dedit illi in præceptis suis potestatem, in testamentis iudiciorum docere Iacob te-
Num. 16.a stimonia, & in lege sua lucem dare Israel. Quia contra illum steterunt alieni, & propter inuidiam circundederunt illum homines in deserto qui erant cum Dathan & Abiron, & cõ-
D gregatio Core in iracundia. Vidit Dominus Deus, & nõ placuit illi, & consumpti sunt in impetu iracundiæ. Fecit illis monstra, & consumpsit illos in flamma ignis. Et addidit Aaron gloriam, & dedit illi hæreditatem, & primitias frugum terræ diuisit illi. Panem ipsius in primis parauit in satietatẽ. nam & sacrificia Domini edent, quæ dedit illi, & semini eius. Cæterũ inter gentes nõ hæreditabit, & pars nõ est illi in gen-
Nume. 25.c te. ipse est enim pars eius, & hæreditas. Phinees filius Eleaza-
1. Mac. 2.f ri tertius in gloria est, imitãdo eũ in timore Domini: & stare in reuerẽtia gentis: in bonitate, & alacritate animæ suæ placuit Deo Israel. Ideo statuit illi testamentũ pacis, principem sanctorũ & gẽtis suæ, vt sit illi & semini eius sacerdotii dignitas in æternũ. Et testamentũ Dauid regi filio Iessæ de tribu Iuda, hæreditas ipsi & semini eius, vt daret sapientiam in cor nostrum iudicare gentẽ suam in iustitia: ne abolerẽtur bona ipsorum, & gloriam ipsorum in gentem eorũ æternam fecit.

S. IOSVE, *Caleb, Iudices & Samuel à magnificis gestis post legem magnificantur.* CAPVT. XLVI.

A FOrtis in bello Iesus Naue successor Moysi in prophetis, qui fuit magnus secundũ nomen suũ, maximus in salutẽ electorum Dei, expugnare insurgentes hostes, vt cõsequeretur hæreditatẽ Israel. Quam gloriam adeptus est extollendo manus suas, & iactando contra ciuitates romphæas? Quis ante illum sic resti-
Iosue 10.c tit? Nam hostes ipse Dominus percussit. Aut non in iracundia eius impeditus est sol, & vnus dies factus est quasi duo? Inuocauit altissimum potentem in oppugnando inimicos vndiq;, & audiuit illũ magnus & sanctus Deus in saxis gran-
B dinis virtutis valde fortis. Impetũ fecit cõtra gentem hostilem, & in descensu perdidit contrarios, vt cognoscant gentes potentiam eius, quia cõtra Deum pugnare non est facile: &
Num. 14.c secutus est à tergo potentes. Et in diebus Moysi misericordiam fecit ipse & Caleb filius Iephone, stare contra hostem, & prohibere gentem à peccatis, & perfringere murmur malitiæ. Et ipsi duo cõstituti, à periculo liberati sunt, à numero sexcentorum millium peditum inducere illos in hæreditatem,
Iosue 14.c in terrã quæ manat lac & mel. Et dedit Dominus ipsi Caleb
C fortitudinem, & vsque in senectutem permansit illi virtus, vt ascenderet in excelsum terræ locũ, & semen ipsius obtinuit hæreditatem: vt viderẽt omnes filii Israel quia bonũ est obsequi sancto Deo. Et iudices singuli suo nomine, quorũ non est corruptum cor, qui non auersi sunt à Domino, vt sit memoria illorum in benedictione, & ossa eorũ pullulent de loco suo, & nomen eorũ permaneat in æternum, permanente ad filios illorum sanctorum virorũ gloria. Dilectus à Domino Deo suo Samuel propheta Domini, renouauit imperiũ, & vnxit principes in gente sua. In lege Domini congregationem iudicauit, & vidit Dominus Iacob, & in fide sua proba-
D tus est propheta. Et cognitus est in verbis suis fidelis, quia vidit Deum lucis, & inuocauit Dominũ omnipotentem in oppugnando hostes circunstantes vndique, in oblatione viri
1. Reg. 7.c inuiolati. Et intonuit de cœlo Dominus, & in sonitu magno
1. Re. 12.a auditam fecit vocẽ suam, & contriuit principes Tyriorũ, & omnes duces Philisthiim. Et ante tempus finis vitæ suæ & seculi testimonium præbuit in conspectu Domini, & christi,
1. Re. 25.a pecunias & vsque ad calceamenta ab omni carne nõn acce-
1. Re. 28.a pit, & non accusauit illum homo. Et post hoc dormiuit, & notum fecit regi, & ostendit illi finẽ vitæ suæ, & exaltauit vocem eius de terra in prophetia delere impietatem gentis.

S. NATHAN, *Dauid, Salomonis, & quorũdam suo tempore celebratorum præconia.* CAPVT XLVII.

A POst hæc surrexit Nathan propheta in diebus Da-
2. Re. 11.a uid. Et quasi adeps separatus à carne, sic Dauid
1. Re. 17.d à filiis Israel. Cum leonibus lusit quasi cũ agnis: & in vrsis similiter fecit sicut in agnis ouium in
1. Re. 17.f iuuentute sua. Nunquid non occidit gigantẽ, & abstulit opprobrium de gente? In tollendo manũ in saxo fundæ deiecit exultationem Goliæ, vbi inuocauit Dominũ omnipotentẽ, & dedit in dextera eius tollere hominem fortẽ in bello, & ex-
1. Re. 18.b altare cornu gẽtis suæ. Sic in decẽ millibus glorificauit eum, & laudauit eum in benedictionibus Domini, in offerendo illi coronam gloriæ. cõtriuit enim inimicos vndiq;, & extirpauit Philisthiim cõtrarios vsq; in hodiernum diem: cõtriuit cornu ipsorum vsq; in æternũ. In omni opere dedit con-
B fessionem sancto, & excelso in verbo gloriæ. De omni corde suo laudabit Dominum, & dilexit Deum qui fecit illũ, & dedit illi cõtra inimicos potentiã: & stare fecit cantores cõtra altare, & in sono eorũ dulces fecit modos. Et dedit in celebrationibus decus, & ornauit tempora vsq; in cõsummationem vitæ, vt laudarẽt nomẽ sanctum Domini, & amplifica-
1. Re. 12.d rent mane Dei sanctitatem. CHRISTVS purgauit peccata ipsius, & exaltauit in æternũ cornu eius: & dedit illi testamẽ

tum regni, & sedem gloriæ Israel. Post ipsum surrexit filius C sensatus, & propter illum deiecit omnẽ potentiam inimico- 3.Reg.4.c rum. Salomon imperauit in diebus pacis, cui subiecit Deus omnes hostes, vt cõderet domum in nomine suo, & pararet sanctitatem in sempiternum, quemadmodum eruditus est in 3.Reg.4.d iuuentute sua. Et impletus est quasi flumen sapientia, & terrã retexit anima sua. Et replesti in comparationibus ænigmata: ad insulas longe diuulgatũ est nomen tuum, & dilectus es in pace tua. In cantilenis & prouerbiis, & comparationibus, & interpretationibus miratæ sunt terræ, & in nomine Domini 3.Re.11.a Dei cui est cognomẽ, Deus Israel. Collegisti quasi aurichalcum aurum, & vt plumbum complesti argentum, & inclina sti femora tua mulieribus. Potestatem habuisti in corpore tuo. Dedisti maculam in gloriã tuam, & prophanasti semen tuum inducere iracundiam ad liberos tuos, & in cæteris stul D titiam tuam, vt faceres imperium bipartitum, & ex Ephráim imperare imperium durum. Deus autẽ non derelinquet misericordiam suam, & non corrumpet, nec delebit opera sua, neque perdet à stirpe nepotes electi sui: & semen eius qui diligit Dominum, non corrumpet. Dedit autem reliquum Iacob, & Dauid de ipsa stirpe. Et finem habuit Salomon cum patribus suis. Et dereliquit post se de semine suo gentis stul- 3.Re.12.c titiam, & imminutum prudentia Roboam, qui auertit gentem consilio suo, & Ieroboam filium Nabat, qui peccare fecit Israel, & dedit viam peccandi Ephráim, & plurima redun dauerunt peccata ipsorũ. Valde enim auerterunt illos à terra sua. Et quæsiuit omnes nequitias, vsque dum perueniret ad illos defensio, & ab omnibus peccatis liberauit eos.

S. ELIAS, *Elisæus, & Ezechias ob singulares virtutum actus magnificantur.* CAPVT XLVIII.

A T surrexit Elias propheta, quasi ignis, & verbũ 3.Re.17.a ipsius quasi facula ardebat. Qui induxit in illos famem, & imitantes illum inuidia sua, pauci facti sunt, non enim poterãt sustinere præcepta Domini. Verbo Domini continuit cœlum, & deiecit à se ignem terræ. sic amplificatus est Elias in mirabilibus suis. Et quis potest similiter sic gloriari tibi? Qui sustulisti mortuũ ab inferis, de sorte mortis, in verbo Domini Dei. Qui deiecisti reges ad perniciẽ, & confregisti facile potentiã ipsorũ, & gloriosos de lecto suo. Qui audis in Sina iudicium, & in Horeb iu 3.Re.19.c dicia defensionis. Qui vngis reges ad pœnitentiã, & prophe- 4.Reg.2.b tas facis successores post te. Qui receptus es in turbine ignis in curru equorũ igneorũ. Qui inscriptus es in iudiciis tẽporum lenire iracundiã Domini, cõciliare cor patris ad filium, B & restituere tribus Iacob. Beati sunt qui te viderũt, & in amicitia tua decorati sunt. nam nos vita viuimus tantũ, post mortem autem non erit tale nomen nostrũ. Elias quidem in turbine tectus est, & in Elisæo completus est spiritus eius: in diebus suis nõ pertimuit principẽ, & potentia nemo vicit illũ. Nec 4.Re.13.d superauit illum verbũ aliquod, & mortuum prophetauit corpus eius. In vita sua fecit monstra, & in morte mirabilia ope C ratus est. In omnibus istis nõ pœnituit populus, & nõ recesserunt à peccatis suis vsque dum eiecti sunt de terra sua, & dispersi sunt in omnem terrã, & relicta est gens perpauca, & princeps in domo Dauid. Quidã ipsorum fecerunt quod placeret Deo: alii autẽ multa commiserunt peccata. Ezechias muniuit ciuitatẽ suam, & induxit in medium ipsius aquam, 4.Re.18.d & fodit ferro rupem, & ædificauit ad aquam puteũ. In diebus ipsius ascendit Sennacherib, & misit Rabsacẽ, & sustulit ma num suam contra illos, & extulit manũ suã in Sion, & superbus factus est potentia sua. Tunc mota sunt corda, & manus D ipsorum: & doluerũt quasi parturientes mulieres. Et inuoca uerunt Dominũ misericordẽ, & expandẽtes manus suas, extulerunt ad cœlũ: & sanctus Dominus Deus audiuit cito vocem ipsorum. Non est commemoratus peccatorũ illorum, neq; dedit illos inimicis suis, sed purgauit eos in manu Isaiæ sancti prophetæ. Deiecit castra Assyriorũ, & contriuit illos 4.Re.19.g angelus Domini. nam fecit Ezechias quod placuit Deo, & Tob.1.d fortiter iuit in via Dauid patris sui, quam mãdauit illi Isaias Esa.37.g propheta magnus, & fidelis in cõspectu Dei. In diebus ipsius 1.Mac.7.f retro rediit sol, & addidit regi vitam. Spiritu magno vidit vl & 2.Mac.8.c tima, & consolatus est lugentes in Sion, vsque in sempiter- 4.Re.20.c num. Ostendit futura, & abscondita antequam euenirent. Esa.38.a

S. IOSIAE, *Zorobabel, Nehemiæ, Enoch, & Ioseph acta celebrantur.* CAPVT XLIX.

A Memoria Iosiæ in cõpositione odoris facta opus pigmentarii. In omni ore quasi mel indulcabitur eius memoria, & vt musica in cõuiuio vini. Ipse est directus diuinitus in pœnitẽtia gentis, & tulit abominationes impietatis. Et gubernauit ad Dominum cor 4.Re.23.b ipsius, & in diebus peccatorum corroborauit pietatem. Præ B ter Dauid, & Ezechiam, & Iosiam, omnes peccatũ commise runt. nã reliquerunt legem altissimi reges Iuda, & contempse runt timorẽ Dei. Dederunt enim regnum suũ aliis, & gloriã suam alienigenæ genti. Incenderunt electã sanctitatis ciuitatem, & desertas fecerunt vias ipsius in manu Ieremiæ. Nam Ierem.38.b male tractauerunt illum, qui à ventre matris consecratus est Iere.1.b propheta, euertere & eruere, & perdere, & iterum ædificare, C & renouare. Ezechiel qui vidit cõspectũ gloriæ, quam osten Ezech.1 dit illi in curru cherubim. Nam commemoratus est inimico rum in imbre, benefacere illis qui ostenderunt rectas vias. Et duodecim prophetarũ ossa pullulent de loco suo. nam corroborauerunt Iacob, & redemerunt se in fide virtutis suæ. Quomodo amplificemus Zorobabel? nam & ipse quasi signum in dextera manu Israel. Et Iesum filiũ Iosedec? qui in Agg.2.d diebus suis ædificauerunt domum, & exaltauerunt templum Zach.3.a sanctum Domino paratum in gloriam sempiternam. Et Ne- 1.Esd.3.b D hemias in memoria multi temporis, qui erexit nobis muros Nehe.7.a euersos, & stare fecit portas & seras, qui erexit domos nostras. Nemo natus est in terra, qualis Enoch. nam & ipse rece Supra44.c ptus est à terra. Et Ioseph qui natus est homo, princeps fra- Gene.50.d trum, firmamentum gentis, rector fratrum, stabilimentum populi, & ossa ipsius visitata sunt, & post mortẽ prophetaue runt. Seth & Sem apud homines gloriam adepti sunt, & super omnem animam in origine Adam.

S. SIMONIS *Oniæ filij magni sacerdotis, præconia narrantur celeberrima.* CAPVT L.

A Simon Oniæ filius, sacerdos magnus, qui in vita sua suffulsit domum, & in diebus suis corroborauit templũ. Templi etiam altitudo ab ipso fundata est, duplex ædificatio, & excelsi parietes templi. In diebus ipsius remanauerunt putei aquarum, & quasi mare adimpleti sunt supra modum. Qui curauit gentem suam, & liberauit eam à perditione. Qui præualuit amplificare ciuitatem, qui adeptus est gloriam in conuersatione gentis: & ingressum domus, & atrii amplificauit. Quasi stella matutina in medio nebulæ, & quasi luna plena in diebus suis lucet. Et quasi sol refulgens, sic ille effulsit in templo Dei. Quasi arcus refulgens inter nebulas gloriæ, & quasi flos rosarum in diebus vernis, & quasi lilia quæ sunt in transitu B aquæ, & quasi thus redolens in diebus æstatis. Quasi ignis effulgens, & quasi thus ardens in igne. Quasi vas auri solidum ornatum omni lapide pretioso. Quasi oliua pullulans, & cypressus in altitudinem se extollens in accipiendo ipsum stolam gloriæ, & vestiri eum in consummatione virtutis. In ascensu altaris sancti gloriam dedit sanctitatis amictum. In accipiendo autem partes de manu sacerdotum ipse stans iuxta aram. Circa illum corona fratrum: & quasi plantatio cedri in monte Libano, sic circa illum steterunt quasi rami palmæ & omnes filii Aaron in gloria sua. Oblatio autem Domini in manibus ipsorum, coram omni synagóga Israel,

Israel,& consummatione fungens in ara, amplificare oblationem excelsi regis porrexit manũ suam in libatione, & libauit de sanguine uuæ. Effundit in fundaméto altaris odorẽ diuinum excelso principi. Tunc exclamauerunt filii Aaron, in tubis ductilibus sonuerunt, & auditam fecerunt vocem magnam in memoriam coram Deo. Tunc omnis populus simul properauerunt, & ceciderunt in faciem super terram adorare Dominũ Deum suum, & dare preces omnipotenti Deo excelso. Et amplificauerunt psallentes in vocibus suis, & in magna domo auctus est sonus suauitatis plenus. Et rogauit populus Dominũ excelsum in prece vsque dum perfectus est honor Domini, & munus suũ perfecerũt. Tunc descendens, manus suas extulit in omnem congregationẽ filiorum Israel dare gloriã Deo à labiis suis, & in nomine ipsius gloriari,& iterauit orationem suam, volens ostendere virtutem Dei. Et plus orauit Deum omnium, qui magna fecit in omni terra, qui auxit dies nostros à ventre matris nostræ,& fecit nobiscum secũdum suam misericordiam. det nobis iucunditatem cordis, & fieri pacem in diebus nostris in Israel per dies sempiternos: credere Israel nobiscum esse Dei misericordiam, vt liberet nos in diebus suis. Duas gentes odit anima mea: tertia autem non est gens, quam oderim. qui sedent in monte Seir, & Philisthum: & stultus populus qui habitat in Sichimis. Doctrinam sapientiæ & disciplinæ scripsit in codice isto Iesus filius Sirach Ierosolymita, qui renouauit sapientiã de corde suo. Beatus qui in istis versatur bonis. qui ponit illa in corde suo, sapiẽs erit semper. Si enim hæc fecerit, ad omnia valebit. quia lux Dei, vestigium eius est.

S. ORATIO *Iesu filij Sirach in Dei laudem, exaltationẽ, & gratiarum actionem.* CAPVT LI.

Confitebor tibi Domine rex, & collaudabo te Deũ saluatorẽ meum. Confitebor nomini tuo, quoniam adiutor & protector factus es mihi,& liberasti corpus meũ à perditione, à laqueo linguæ iniquæ,& à labiis operantiũ mendacium,& in cõspectu astantium factus es mihi adiutor. Et liberasti me secundum multitudinem misericordiæ nominis tui à rugientibus, præparatis ad escam, de manibus quærentiũ animã meam, & de portis tribulationũ quæ circundederunt meã pressura flammæ, quæ circundedit me, & in medio ignis non sum æstuatus. De altitudine ventris inferi,& à lingua coinquinata,& à verbo mendacii, à rege iniquo, & à lingua iniusta. Laudabit vsq; ad mortẽ anima mea Dominũ, & vita mea appropinquans erat in inferno deorsum. Circundederũt me vndiq;, & non erat qui adiuuaret. Respiciens eram ad adiutoriũ hominum,& non erat. Memoratus sum misericordiæ tuæ Domine,& cooperationis tuæ quæ à seculo sunt: quoniã eruis sustinentes te Domine,& liberas eos de manibus gentiũ. Exaltasti super terrã habitationem meam,& pro morte defluente deprecatus sum. Inuocaui Dominũ patrem Domini mei vt non derelinquat me in die tribulationis meæ,& in tempore superborũ sine adiutorio. Laudabo nomen tuũ assiduè, & collaudabo illud in cõfessione,& exaudita est oratio mea. Et liberasti me de perditione, & eruisti me de tempore iniquo. Propterea cõfitebor,& laudẽ dicam tibi, & benedicam nomini Domini. Cum adhuc iunior sum, prius quàm oberrarem, quæsiui sapientiã palàm in oratione mea. Ante templum postulabã pro illa,& vsque in nouissimis inquiram eam, & florebit tãquam præcox vua. Lætatũ est cor meum in ea, ambulauit pes meus iter rectũ, à iuuentute mea inuestigabã eam. Inclinaui modicè aurẽ meam, & excepi illam. Multam inueni in me ipso sapientiam,& multum profeci in ea. Danti mihi sapientiam, dabo gloriam. Consiliatus sum enim vt facerem illam: zelatus sum bonum,& non cõfundar. Colluctata est anima mea in illa,& in faciendo eam confirmatus sum. Manus meas extendi in altum, & in sapiẽtia eius luxit anima mea,& ignorantias meas illuminauit. Animam meam direxi ad illam, & in agnitione inueni eam. Possedi eũ ipsa cor ab initio: propter hoc nõ derelinquar. Venter meus conturbatus est quærendo illam: propterea bonã possidebo possessionem. Dedit enim mihi Dominus linguã mercedẽ meam, & in ipsa laudabo eum. Appropriate ad me indocti, & congregate vos in domum disciplinæ. quid adhuc retardatis? & quid dicitis in his? animæ vestræ sitiunt vehementer. Aperui os meum,& locutus sum, Comparate vobis sine argento,& collum vestrũ subiicite iugo,& suscipiat anima vestra disciplinam. in proximo est enim inuenire eam. Videte oculis vestris, quia modicũ laboraui,& inueni mihi multam requiem. Assumite disciplinam in multo numero argẽti,& copiosum aurum possidete in ea. Lætetur anima vestra in misericordia eius, & non confundemini in laude ipsius. Operamini opus vestrum ante tempus, & dabit vobis mercedẽ vestram in tempore suo.

FINIS.

Ad paulam & Eustochium IN TRANSLATIONEM *Esaiæ ex Hebraica ueritate, Hieronymi præfatio.*

NEMO cum prophetas uersibus uiderit esse descriptos, metro eos existimet apud Hebræos ligari, et aliquid simile habere de Psalmis uel operibus Salomonis: sed quod in Demosthene & Tullio solet fieri, ut per cola scribantur & commata, qui utique prosa & nõ uersibus conscripserunt. Nos quoq; utilitati legẽtium prouidentes, interpretationem nouam, nouo scribendi genere distinximus. Ac primum de Esaia sciẽdum, quòd in sermone suo disertus sit: quippe ut uir nobilis & urbanæ eloquentiæ, nec habens quicquam in eloquio rusticitatis admistum. Vnde accidit, ut præ cæteris, florem sermonis eius, translatio non potuerit conseruare. Deinde etiã hoc adiiciendum: quòd non tam propheta dicendus sit, quàm euangelista. Ita enim uniuersa CHRISTI ecclesiæq; mysteria ad liquidũ prosecutus est, ut non putes eum de futuro uaticinari, sed de præteritis historiã texere. Vnde cõiicio noluisse tunc tẽporis Septuaginta interpretes fidei suæ sacramenta perspicue Ethnicis prodere: ne sanctum canibus, & margaritas porcis darent: quæ, cum hanc editionem legeritis, ab illis animaduertetis abscõdita. Nec ignoro quanti laboris sit prophetas intelligere: nec facile quempiam posse iudicare de interpretatione, nisi intellexerit antequam legerit: nos quoque patere morsibus plurimorum, qui stimulante inuidia, quod consequi non ualent, despiciunt. Sciens ergo & prudens in flammam mitto manum: & nihilominus hoc à fastidiosis lectoribus precor, ut quomodo Græci post Septuaginta translatores Aquilam & Symmachũ, & Theodotionem legunt, uel ob studiũ doctrinæ suæ, uel ut Septuaginta magis ex collatione eorum intelligant: sic & isti saltem unum post priores habere dignẽtur interpretem. Legant prius, & postea despiciant: ne uideantur, non ex iudicio, sed ex odij præsumptione ignorata damnare. Prophetauit autẽ Esaias in Ierusalem & in Iudæa, necdum decem tribubus in captiuitatẽ ductis: ac de utroque regno, nunc commistim, nunc separatim texit oraculũ. Et cum interdum ad præsentem respiciat historiam, & post Babyloniæ captiuitatem reditum populi significet in Iudæam: tamen omnis eius cura de uocatione gentiũ, & aduentu CHRISTI est. Quẽ quanto plus amatis ô Paula & Eustochium, tanto magis ab eo petite, ut pro obtrectatione præsenti qua me indesinenter æmuli laniant, ipse mihi mercedem restituat in futuro: qui scit me ob hoc in peregrinæ linguæ eruditione sudasse, ne Iudæi de falsitate scripturarum ecclesijs eius diutius insultarent.

ARGVMENTVM IN PROphetiam Esaiæ.

ESAIAS in Ierusalem nobili genere ortus est, ibiq; prophetauit. Sub Manasse rege sectus in duas partes, occubuit. Sepultusque est sub quercu Rogel, iuxta transitum aquarũ, quas olim Ezechias rex iacto obstruxerat puluere.

Prophetia Esaiæ.

S. COELESTIA & terrena prouocat Esaias in testes super Iudeæ scelera, pro quibus Deus illius execratur sacrificia, & ad pœnitentiam illam reuocans miungit baptisma.

CAPVT I.

A Quo tempore prophetauerit Esaias.

VISIO Esaiæ filii Amos, quam vidit super Iudã & Ierusalem in diebus Oziæ, Ioatham, Achaz, & Ezechiæ regum Iuda. Audite cœli, & auribus percipe terra, quoniam Dominus locutus est, Filios enutriui, & exaltaui: ipsi autem spreuerunt me. Cognouit bos possessorem suum, & asinus præsepe domini sui: Israel autẽ non cognouit, & populus meus non intellexit. B Væ genti peccatrici, populo graui iniquitate, semini nequam, filiis sceleratis: dereliquerunt Dominum, blasphemauerunt sanctum Israel, abalienati sunt retrorsum. Super quo percutiam vos vltrà, addentes præuaricationẽ? omne caput languidum, & omne cor mœrens. A planta pedis vsque ad verticem non est in eo sanitas. vulnus, & liuor, & plaga tumens: non est circumligata, nec curata medicamine, neque fota oleo. *Infra 5.d* Terra vestra deserta: ciuitates vestræ succensæ sunt igni: regionem vestram coram vobis alieni deuorant: & desolabitur sicut in C vastitate hostili. Et derelinquetur filia Sion vt vmbraculũ in vinea, & sicut tugurium in cucumerario, & sicut ciuitas quæ vastatur. *Rom. 9.f* Nisi Dominus exercituũ reliquisset nobis semen, *Gen. 19.e* quasi Sodoma fuissemus, quasi Gomorrha similes essemus. *Amos 5.f* Audite verbũ Domini principes Sodomorũ: percipite au-*Ierem. 6.c.* ribus legem Dei nostri populus Gomorrhæ. Quò mihi multitudinem victimarum vestrarũ, dicit Dominus? Plenus sum holocaustis arietũ, & adipe pinguium: & sanguinem vitulo-D rum & agnorum & hircorũ nolui. Cum veneritis ante conspectum meũ, quis quæsiuit hæc de manibus vestris, vt ambularetis in atriis meis? ne offeratis vltrà sacrificium frustra: incensum abominatio est mihi. Neomeniam, & sabbathum, & festiuitates alias non feram, iniqui sunt cœtus vestri. Calendas vestras, & solennitates vestras odiuit anima mea. facta sunt mihi molesta, laboraui sustinẽs. Et cum extenderitis manus vestras, auertam oculos meos à vobis: & cum multiplicaueritis orationem, non exaudiam. *Infra 59.a* manus vestræ sanguine plenæ sunt. *Verus Dei cultus.* Lauamini, mundi estote, auferte malum cogitationum vestrarum ab oculis meis: quiescite agere peruerse. *1. Pet. 3.b* E Discite benefacere: quærite iudicium, subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduam. Et venite, & arguite me, dicit Dominus: si fuerint peccata vestra vt coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra quasi vermiculus, velut lana, erunt. Si volueritis, & audieritis, bona terræ comedetis. Quòd si nolueritis, & me ad iracundiam prouocaueritis: gladius deuorabit vos, quia os Domini locutum est. Quomodo facta est meretrix ciuitas fidelis, plena iudicii? Iustitia habitauit in ea, nunc autem homicidæ. Argẽtum tuum versum est in scoriam: vinum tuum mistum est aqua. Principes tui F infideles, socii furum. Omnes diligunt munera, sequuntur re-*Ierem. 5.g* tributiones. Pupillo non iudicant: & causa viduæ nõ ingreditur ad illos. Propter hoc ait Dominus Deus exercituũ fortis Israel, Heu cõsolabor super hostibus meis, & vindicabor de inimicis meis: & cõuertã manuũ meã ad te, & excoquã ad purum scoriam tuã, & auferam omne stannũ tuum, & restituã iudices tuos vt fuerunt prius, & cõsiliarios tuos sicut G antiquitus. Post hæc vocaberis Ciuitas iusti, vrbs fidelis. Sion in iudicio redimetur, & reducent eam in iustitia. Et conteret scelestos, & peccatores simul: & qui dereliquerunt Dominum, consumentur. Confundentur enim ab idólis quibus sacrificauerunt: & erubescetis super hortis quos elegeratis, cum fueritis velut quercus defluentibus foliis, & velut hortus absq; aqua. Et erit fortitudo vestra vt fauilla stupæ, & opus vestrum quasi scintilla: & succendetur vtrunque simul, & non erit qui extinguat.

S. CHRISTI aduentus & passio in remedium peccati Iudæorum illis promittuntur, quibus nisi aduertant reprobantur, & gentiles aduocantur

CAPVT II.

A VErbum quod vidit Esaias filius Amos super Iudam & Ierusalem. *Mich. 4.a* Et erit in nouissimis diebus præparatus mons domus Domini in vertice montium, & eleuabitur super colles. Et fluent ad eum omnes gentes, & ibunt populi multi, & dicent, Venite, & ascendamus ad montem Domini, & ad domum Dei Iacob, & docebit nos vias suas, & ambulabimus in semitis eius: quia de Sion exibit lex, & verbum Domini de Ierusalem. Et iudicabit gentes, & arguet populos multos. Et conflabunt gladios suos in vomeres, & lanceas suas in falces. B Non leuabit gens contra gentem gladium, nec exercebuntur vltrà ad prælium. Domus Iacob venite, & ambulemus in lumine Domini. Proiecisti enim populum tuum domum Iacob: quia repleti sunt vt olim, & augures habuerunt vt Philisthiim, & pueris alienis adhæserunt. Et repleta est terra eius argento & auro: & non est finis thesaurorum eius. Et repleta est terra eius equis: & innumerabiles quadrigæ eius. Et repleta est terra eius idólis: opus manuum suarum adorauerunt, quod fecerunt digiti eorum. Et incuruauit se homo, & humiliatus est vir: ne ergo dimittas eis. Ingredere in C petram, & abscondere in fossa humo à facie timoris Domini, & à gloria maiestatis eius. Oculi sublimes hominis humiliati sunt, & incuruabitur altitudo virorum: exaltabitur autem Dominus solus in die illa. Quia dies Domini exercituũ *Iudiciũ generale.* super omnem superbum & excelsum, & super omnẽ arrogantem, & humiliabitur. Et super omnes cedros Libani sublimes & erectas, & super omnes quercus Basan. Et super omnes montes excelsos, & super omnes colles eleuatos. Et super omnem turrim excelsam, & super omnem murum munitum, D & super omnes naues Tharsis, & super omne quod visu pulchrum est. Et incuruabitur sublimitas hominum, & humiliabitur altitudo virorũ. Et eleuabitur Dominus solus in die illa. Et idóla penitus conterentur. Et introibunt in speluncas *Lucæ 23.d* petrarũ, & in voragines terræ à facie formidinis Domini, & *Osee 10.b* à gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram. In *Apoc. 9.b* die illa proiiciet homo idóla argenti sui, & simulachra auri sui, quæ fecerat sibi vt adoraret, talpas & vespertiliones. Et ingredietur scissuras petrarum, & in cauernas saxorum à facie formidinis Domini, & à gloria maiestatis eius, cum surrexerit percutere terram. Quiescite ergo ab homine, cuius spiritus in naribus eius est: quia excelsus reputatus est ipse.

S. QVONIAM Iudæi vocationẽ suam neglexerũt, Dominus illis minatur excidiũ omnis potestatis & imperij ablationẽ, ac omnẽ corporis ornatum.

CAPVT III.

A ECce enim dominator Dominus exercituum auferet à Ierusalem & à Iuda validum & fortem, omne robur panis, & omne robur aquæ: fortem, & virum bellatorẽ, iudicem, & prophetam, & ariolum, & senem: principẽ super quinquaginta, & honorabilem vultu, & cõsiliariũ, & sapientẽ de architectis, & prudentem

dentem eloquii mystici. Et dabo pueros principes eorum, & effœminati dominabuntur eis. Et corruet populus, vir ad virum, & vnusquisque ad proximum suum. Tumultuabitur puer contra senem, & ignobilis contra nobilem. Apprehendet enim vir fratrem suum domesticum patris sui, Vestimentum tibi est, princeps esto noster, ruina autem hæc sub manu tua. Respõdebit in die illa, dicens, Non sum medicus, & in domo mea non est panis, neq; vestimentũ: nolite constituere me principem populi. Ruit enim Ierusalem, & Iudas concidit: quia lingua eorum, & adinuentiones eorum contra Dominum, vt prouocarent oculos maiestatis eius. Agnitio vultus eorum respondit eis: & peccatum suum quasi Sodoma prædicauerunt, nec absconderunt. væ animæ eorũ: quoniam reddita sunt eis mala. Dicite iusto quoniam bene, quoniam fructum adinuentionũ suarum comedet. Væ impio in malum: retributio enim manuum eius fiet ei. Populũ meum exactores sui spoliauerunt, & mulieres dominatæ sunt eius. Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiũt, & viam gressuum tuorum dissipant. Stat ad iudicandũ Dominus, & stat ad iudicãdos populos. Dominus ad iudiciũ veniet cum senibus populi sui, & principibus eius: vos enim depasti estis vineam, rapina pauperis in domo vestra. Quare atteritis populum meum, & facies pauperum commolitis, dicit Dominus Deus exercituum? Et dixit Dominus, Pro eo quòd eleuatæ sunt filiæ Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant, ambulabãt pedibus suis, & composito gradu incedebant: decaluabit Dominus verticem filiarum Sion, & Dominus crinem earum nudabit. In die illa auferet Dominus ornamentum calceamentorum, & lunulas, & torques, & monilia, & armillas, Et mitras, & discriminalia, & periscelidas, & murenulas, & olfactoriola, & inaures, Et annulos, & gemmas in fronte pendentes, & mutatoria, & palliola, & linteamina, & acus, Et specula, & sindones, & vittas, & theristra. Et erit pro suaui odore fœtor, & zona funiculus, & pro crispanti crine caluitiũ, & pro fascia pectorali cilicium. Pulcherrimi quoque viri tui gladio cadent, & fortes tui in prælio, Et mœrebunt atque lugebunt portæ eius, & desolata in terra sedebit.

Auaritia sacerdotũ & principum.

Apoc. 2. b

S. TANTA cædes uirorũ in Iudæa fiet, ut præ uirorũ raritate septem uel etiã plures mulieres uni uiro nubere desiderent, unde magnificentia Domini ueniet & ecclesiæ securitas.

CAPVT IIII.

ET apprehendent septẽ mulieres virum vnum in die illa, dicentes, Panem nostrum comedemus, & vestimẽtis nostris operiemur: tantũmodo inuocetur nomen tuũ super nos, aufer opprobriũ nostrum. In die illa erit germen Domini in magnificentia, & gloria, & fructus terræ sublimis, & exultatio his qui saluati fuerint de Israel. Et erit: omnis qui relictus fuerit in Sion, & residuus in Ierusalẽ, sanctus vocabitur, omnis qui scriptus est in vita in Ierusalẽ: Si abluerit Dominus sordem filiarum Sion, & sanguinẽ Ierusalẽ lauerit de medio eius in spiritu iudicii & spiritu ardoris. Et creabit Dominus super omnẽ locũ montis Sion, & vbi inuocatus est, nubẽ per diẽ, & fumũ & splendorẽ ignis flãmãtis in nocte. Super omnẽ enim gloriã protectio, & tabernaculũ erit in vmbraculũ diei ab æstu, & in securitatem & absconsionem à turbine & à pluuia.

S. IVDAEIS sub nomine uineæ reprobatis ob uarias eorũ iniquitates, gentiles succedent ad fidem & salutem uocandi.

CAPVT V

CAntabo dilecto meo canticum patruelis mei vineæ suæ: Vinea facta est dilecto meo in cornu filio olei. Et sepiuit eam, & lapides elegit ex ea, & plantauit vineam electã, & ædificauit turrim in medio eius, & torcular extruxit in ea: & expectauit vt faceret vuas, & fecit labruscas. Nũc ergo habitatores Ierusalẽ, & viri Iuda, iudicate inter me & vineã meã. Quid est quod debui vltrà facere vineæ meæ, & nõ feci ei? an quòd expectaui vt faceret vuas, & fecit labruscas? Et nũc ostẽdã vobis quid ego faciã vineæ meæ, Auferã sepem eius, & erit in direptionẽ: diruam maceriam eius, & erit in conculcationẽ. Et ponã eam desertã: nõ putabitur, & non fodietur: & ascendẽt super eã vepres & spinæ: & nubibus mandabo ne pluãt super eam imbrem. Vinea enim Domini exercituũ, domus Israel est: & vir Iuda, germẽ eius delectabile: & expectaui vt faceret iudiciũ, & ecce iniquitas: & iustitiã, & ecce clamor. Væ, qui coniungitis domũ ad domũ, & agrũ agro copulatis vsque ad terminũ loci. Nunquid habitabitis vos soli in medio terræ? In auribus meis sunt hęc Dñi exercituũ, Nisi domus multę desertæ fuerint grãdes & pulchræ, absq; habitatore. Decẽ enim iugera vinearũ facient laguunculã vnã, & triginta modii semẽtis facient modios tres. Væ, qui cõsurgitis mane ad ebrietatẽ sectandam, & potandũ vsque ad vesperã, vt vino æstuetis. Cithara, & lyra, & tympanũ, & tibia, & vinũ in cõuiuiis vestris: & opus Domini nõ respicitis, nec opera manuũ eius consyderatis. Propterea captiuus ductus est populus meus, quia non habuit scientiã, & nobiles eius interierunt fame, & multitudo eius siti exaruit. Propterea dilatauit infernus animam suam, & aperuit os suum absque vllo termino: & descendent fortes eius, & populus eius, & sublimes gloriosiq; eius ad eũ. Et incuruabitur homo, & humiliabitur vir, & oculi sublimiũ deprimentur. Et exaltabitur Dominus exercituũ in iudicio, & Deus sanctus sanctificabitur in iustitia. Et pascentur agni iuxta ordinẽ suũ, & deserta in vbertatẽ versa aduenæ comedent. Væ, qui trahitis iniquitatẽ in funiculis vanitatis, & quasi vinculum plaustri peccatum. Qui dicitis, Festinet, & citò veniat opus eius, vt videamus: & appropiet, & veniat cõsilium sancti Israel, & sciemus illud. Væ, qui dicitis malũ bonum, & bonũ malũ: ponẽtes tenebras lucem, & lucẽ tenebras: ponentes amarum in dulce, & dulce in amarum. Væ, qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Væ, qui potentes estis ad bibendum vinum, & viri fortes ad miscendam ebrietatem. Qui iustificatis impium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo. Propter hoc sicut deuorat stipulã lingua ignis, & calor flammæ exurit: sic radix eorum quasi fauilla erit, & germen eorum vt puluis ascendet. Abiecerunt enim legem Domini exercituum, & eloquiũ sancti Israel blasphemauerunt. Ideò iratus est furor Domini in populum suum, & extendit manum suam super eum, & percussit eum: & conturbati sunt montes, & facta sunt morticina eorũ quasi stercus in medio platearũ. in his omnibus non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Et eleuabit signum in nationibus procul, & sibilabit ad eum de finibus terræ: & ecce festinus velociter veniet. Non est deficiens neque laborans in eo: nõ dormitabit, neque dormiet, neque soluetur cingulum renũ eius, nec rumpetur corrigia calceamenti eius. Sagittæ eius acutæ, & omnes arcus eius extenti. Vngulæ equorũ eius vt silex, & rotæ eius quasi impetus tempestatis. Rugitus eius vt leonis, rugiet vt catuli leonũ: & frendet & tenebit prædam, & amplexabitur, & nõ erit qui eruat. Et sonabit super eum in die illa sicut sonitus maris. Aspiciemus in terrã, & ecce tenebrę tribulationis, & lux obtenebrata est in caligine eius.

Ierem. 2. d
Mat. 21. d

Deus iniustos puniẽs, sanctus æstimetur.

Prou. 3. a
Rom. 12. d

Exterminatio Iudæorũ ob abiectionem legis Dei.

S. ESAIAS uidit Domini maiestatem, à quo per Seraphim purgatus, mittitur ad prædicendũ Iudææ desolationẽ, & populi decimationem.

CAPVT VI.

IN anno quo mortuus est rex Ozias, vidi Dominum sedentẽ super solium excelsum & eleuatũ: & ea quæ sub ipso erant replebant templum. Seraphim stabant super illud: sex alæ vni, & sex alæ alteri. duabus velabant faciem eius, & duabus velabant

pedes eius, & duabus volabāt. Et clamabāt alter ad alterum, *Apoc. 4.c* & dicebāt, Sanctus sanctus sanctus Dominus exercituū, plena est omnis terra gloria eius. Et cōmota sunt superliminaria B cardinū à voce clamantis, & domus repleta est fumo. Et dixi, Væ mihi, quia tacui, quia vir pollutus labiis ego sum, & in medio populi polluta labia habentis ego habito, & regem Dominū exercituū vidi oculis meis. Et volauit ad me vnus de Seraphim, & in manu eius calculus, quem forcipe tulerat C de altari. Et tetigit os meum, & dixit, Ecce, tetigit hoc labia tua, & auferetur iniquitas tua, & peccatū tuum mundabitur. Et audiui vocē Domini dicentis, Quem mittam? & quis ibit nobis? Et dixi, Ecce ego, mitte me. Et dixit, Vade, & dices *Matt. 13. b* *Marc. 4. b* *Luc. 8. b* *Ioan. 12. f* *Act. 28. f* *Rom. 11. b* populo huic, Audite audientes, & nolite intelligere: & videte visionē, & nolite cognoscere. Excæca cor populi huius, & aures eius aggraua, & oculos eius claude: ne fortè videat oculis suis, & auribus suis audiat, & corde suo intelligat, & conuertatur, & sanem eum. Et dixi, Vsquequo Domine? Et dixit, Donec desolētur ciuitates absq; habitatore, & domus D sine homine: & terra relinquetur deserta. Et longe faciet Dominus homines, & multiplicabitur quæ derelicta fuerat in medio terræ. Et adhuc in ea decimatio, & cōuertetur: & erit in ostensionē sicut terebinthus, & sicut quercus quæ expandit ramos suos. Semen sanctum erit id quod steterit in ea.

S. OBSESSA à *Syriis & ab Israël Ierusalē, Isaias* CHRISTVM *ex virgine concipiendum regi Achaz prænuntiat, & inde Ierusalem liberationem.*

CAPVT VII.

A *4. Re. 16. b* ET factum est in diebus Achaz filii Ioatham, filii Oziæ regis Iuda, ascēdit Rasin rex Syriæ, & Phacee filius Romeliæ rex Israel, in Ierusalē, ad præliandum contra eam: & non potuerunt debellare eam. Et nuntiauerūt domui Dauid, dicentes, Requieuit Syria super Ephráim, & commotum est cor eius, & cor populi eius: sicut mouentur ligna syluarū à facie venti. Et dixit Dominus ad Isaiam, Egredere in occursum Achaz tu, & qui derelictus est Iasub filius tuus, ad extremū aquæductus piscinæ superioris in via Agri fullonis. Et dices ad eū, Vide vt sileas: noli timere, & cor tuū ne formidet à duabus caudis titionū fumigantiū istorum in ira furoris Rasin regis Syriæ, & filii Romeliæ: eo quòd consiliū inierit cōtra te Syria in malum, B Ephráim, & filius Romeliæ, dicētes, Ascēdamus ad Iudam, & suscitemus eum, & auellamus eum ad nos, & ponamus regem in medio eius filiū Tabeel. Hæc dicit Dominus Deus, Non stabit, & non erit istud. Sed caput Syriæ Damascus, & caput Damasci Rasin. Et adhuc sexaginta & quinq; anni, & desinet Ephráim esse populus, & caput Ephráim Samaria, & caput Samariæ filius Romeliæ. Si non credideritis, non permanebitis. Et adiecit Dominus loqui ad Achaz, dicens, Pete tibi signū à Domino Deo tuo in profundum inferni, siue in excelsum suprà. Et dixit Achaz, Non petam, & non tentabo Dominū. Et dixit, Audite ergo domus Dauid, Nunquid parum vobis est molestos esse hominibus, quia molesti estis & Deo meo? Propter hoc dabit Dominus ipse vobis signū, C Ecce, virgo concipiet & pariet filiū, & vocabitur nomē eius Emmanuel. *Promittitur CHRISTVS ex virgine Maria* *Matt. 1. d* *Luc. 1. c* Butyrū & mel comedet, vt sciat reprobare malū & eligere bonū. Quia antequam sciat puer reprobare malum & eligere bonū, derelinquetur terra quam tu detestaris à facie duorū regum suorū. Adducet Dominus super te, & super populum tuum, & super domum patris tui dies, qui non venerunt à diebus separationis Ephráim à Iuda cum rege Assyriorū. Et erit in die illa: sibilabit Dominus muscæ, quæ est in extremo fluminum Aegypti, & api, quæ est in terra Assur: & venient, & requiescent omnes in torrentibus valliū, & in cauernis petrarū, & in omnibus frutetis, & in vniuersis D foraminibus. In die illa radet Dominus in nouacula conducta in his qui trans flumē sunt, in rege Assyriorum, caput & *4. Reg. 19.* pilos pedum, & barbam vniuersam. Et erit in die illa: nutriet homo vaccam boum, & duas oues, & præ vbertate lactis comedet butyrum. butyrū enim & mel manducabit omnis qui relictus fuerit in medio terræ. Et erit in die illa: omnis locus vbi fuerint mille vites, mille argenteis, in spinas & in vepres erūt. Cum sagittis & arcu ingredientur illuc: vepres enim, & spinæ erunt in vniuersa terra. Et omnes montes qui in sarculo sarrientur, non veniet illuc terror spinarū & veprium, & erit in pascua bouis, & in conculcationem pecoris.

S. CHRISTI *aduentu promisso prædicit decem tribuum captiuitatem ab Assyriis, & duarum tribuū liberationem sibi cauendo à gentium superstitionibus.*

CAPVT VIII.

A ET dixit Dominus ad me, Sume tibi librum grādem, & scribe in stylo hominis, Velociter spolia detrahe, cito prædare. *Prædicitur CHRISTI natiuitas ex prophetissa Maria virgine.* Et adhibui mihi testes fideles Vriam sacerdotem, & Zachariam filium Barachiæ: & accessi ad prophetissam, & concepit, & peperit filium. Et dixit Dominus ad me, Voca nomen eius, Accelera spolia detrahere, Festina prædari. Quia antè quàm sciat puer vocare patrem suum & matrem suam, auferetur fortitudo Damasci, & spolia Samariæ coram rege Assyriorum. B Et adiecit Dominus loqui ad me adhuc, dicēs, Pro eo quòd abiecit populus iste aquas Siloe, quæ vadunt cum silentio, & assumpsit magis Rasin, & filium Romeliæ: propter hoc ecce Dominus adducet super eos aquas fluminis fortes & multas regem Assyriorum, & omnem gloriam eius: & ascendet super omnes riuos eius, & fluet super vniuersas ripas eius, & ibit per Iudam inundans, & transiens vsque ad collum veniet. Et erit extensio alarum eius, implens latitudinem terræ tuæ ô Emmanuel. Cōgregamini populi, & vincimini, & audite vniuersæ procul terræ: confortamini & vincimini, accingite vos & vincimini: inite consilium, & dissipabitur: C loquimini verbum, & non fiet: quia nobiscum Deus. Hæc enim ait Dominus ad me (sicut in manu forti, erudiuit me, ne irem in via populi huius, dicens, Non dicatis, coniuratio. omnia enim quæ loquitur populus iste, coniuratio est: & timorem eius ne timeatis, neque paueatis. Dominum exercituū ipsum sanctificate: ipse pauor vester, & ipse terror vester) Et erit vobis in sanctificationē, In lapidē autē offensionis, & *Luc. 2. e.* *Rom. 9. g.* *1. Pet. 2. b.* in petrā scādali duabus domibus Israel, in laqueū & in ruinā habitātibus Ierusalem. Et offendēt ex eis plurimi, & cadent, & conterentur, & irretiētur, & capientur. *Deo fidendum* *Heb. 2. d.* Liga testimonium, signa legem in discipulis meis. Et expectabo Dominum qui abscondit faciem suam à domo Iacob, & præstolabor eum. D Ecce, ego & pueri mei, quos dedit mihi Dominus in signū, & in portentum Israel à Domino exercituum, qui habitat in monte Sion. Et cum dixerint ad vos, Quærite à pythonibus, & à diuinis qui strident in incantationibus suis: Nūquid non populus à Deo suo requiret visionem? pro viuis ac mortuis? *Pœna negligentiū verbum Dei.* Ad legem magis, & ad testimoniū. Quòd si non dixerint iuxta verbū hoc, nō erit eis matutina lux. Et trāsibit per eā,

& corruet,

& corruet, & esuriet: & cũ esurierit, irascetur, & maledicet regi suo, & Deo suo, & suscipiet sursum, & ad terram intuebitur: & ecce tribulatio & tenebræ, dissolutio, & angustia, & caligo persequens, & non poterit auolare de angustia sua.

S. CAPTIS primo duabus tribubus & dimidia, & inde septem alijs, & obsessa Ierosolyma promittitur liberator nasciturus negligentes afflicturus.

CAPVT IX.

A PRimo tempore alleuiata est terra Zabulon & terra Nephthali, & nouissimo aggrauata est via maris trans Iordanẽ Galilææ gentiũ. Populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnã: habitantibus in regione vmbræ mortis lux orta est eis. Multiplicasti gentẽ, non magnificasti lætitiã. lætabuntur corã te, sicut qui lætantur in messe, sicut exultant victores capta præda, quãdo diuidunt spolia. Iugum enim oneris eius, & virgã humeri eius, & sceptrum exactoris eius superasti, sicut in die Madian. Quia omnis violẽta prædatio cum tumultu, & vestimentũ mistum sanguine, erit in cõbustionẽ & cibus ignis. B Paruulus enim natus est nobis, & filius datus est nobis, & factus est principatus super humerũ eius: & vocabitur nomen eius admirabilis, consiliarius, Deus fortis, pater futuri seculi, princeps pacis. Multiplicabitur eius imperiũ, & pacis nõ erit finis. Super soliũ Dauid, & super regnũ eius sedebit: vt confirmet illud, & corroboret in iudicio & iustitia à modo & vsq; in sempiternũ. Zelus Domini exercituũ faciet hoc. Verbum misit Dominus in Iacob, & cecidit in Israel. Et sciet omnis populus Ephráim, & habitãtes Samariã in superbia & magnitudine cordis, dicẽtes, Lateres ceciderunt, sed quadris lapidibus ædificabimus: sycomoros succiderunt, sed cedros immutabimus. Et eleuabit Dominus hostes Rasin super eũ, C & inimicos eius in tumultũ vertet: Syriam ab Oriẽte, & Philisthiim ab Occidẽte, & deuorabũt Israel toto ore. In omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta, & populus non est reuersus ad percutientẽ se, & Dominum exercituum non exquisierũt. Et disperdet Dominus ab Israel caput & caudam incuruantẽ & deprauantem die vna. Longæuus & honorabilis, ipse est caput: & propheta docens mendaciũ, ipsa est cauda. Et erũt qui beatificant populũ istũ D seducẽtes, & qui beatificãtur præcipitati. Propter hoc super adolescẽtulis eius non lætabitur Dominus: & pupillorũ eius, & viduarũ non miserebitur: quia omnis hypocrita est & nequam, & vniuersum os locutũ est stultitiam. In omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Succensa est enim quasi ignis impietas, vepres & spinam vorabit: & succendetur in densitate saltus, & cõuoluetur superbia fumi. In ira Domini exercituũ cõturbata est terra, & erit populus quasi esca ignis. Vir fratri suo nõ parcet, & declinabit ad dexterã, & esuriet, & comedet ad sinistrã & nõ saturabitur. Vnusquisq; carnẽ brachii sui vorabit: Manasses Ephráim, & Ephráim Manassẽ, simul ipsi cõtra Iudã. In omnibus his non est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta.

Iudic. 7. f

Promittitur CHRISTVS. Regnũ eius æternum.

Omnis homo mẽdax.

S. PRINCIPIBVS duarum tribuum pœnam pro culpis comminatur, & Assyriorum principibus pro iniustis oppressionibus ampliorem, oppressos per liberatoris aduentum consolatus.

CAPVT X.

A VAe qui condunt leges iniquas, & scribẽtes iniustitiam scripserunt: vt opprimerent in iudicio pauperes, & vim facerẽt causæ humiliũ populi mei: vt essent viduæ præda eorum, & pupillos diriperent. Quid facietis in die visitationis, & calamitatis dè longe venientis? Ad cuius confugietis auxiliũ? & vbi derelinquetis gloriam vestrã, ne incuruemini sub vinculo, & cum interfectis cadatis? Super omnibus his nõ est auersus furor eius, sed adhuc manus eius extenta. Væ Assur, virga furoris mei & ba B culus ipse, in manu eorum indignatio mea. Ad gentem fallacem mittam eum, & contra populũ furoris mei mãdabo illi, vt auferat spolia, & diripiat prædam, & ponat illũ in conculcationẽ quasi lutũ platearũ. Ipse autẽ non sic arbitrabitur, & cor eius nõ ita existimabit: sed ad cõterendũ erit cor eius, & ad internecionẽ gentiũ nõ paucarũ. Dicet enim, Nũquid nõ principes mei simul reges sunt? Nunquid nõ vt Charcamis, sic Calano: & vt Arphad, sic Emath? Nunquid non vt Dama C scus, sic Samaria? Quomodo inuẽnit manus mea regna idòli, sic & simulachra eorũ de Ierusalẽ & de Samaria. Nunquid non sicut feci Samariæ & idòlis eius, sic faciã Ierusalẽ & simulachris eius? Et erit: cum impleuerit Dominus cũcta opera sua in monte Sion & in Ierusalẽ, visitabo super fructũ magnifici cordis regis Assur, & super gloriam altitudinis oculorum eius. Dixit enim, In fortitudine manus meæ feci, & in sapientia mea intellexi: & abstuli terminos populorũ, & principes eorum deprædatus sum, & detraxi quasi potens in subli D mi residentes. Et inuenit quasi nidum manus mea fortitudinem populorũ: & sicut colligũtur oua quæ derelicta sunt, sic vniuersam terram ego congregaui: & non fuit qui moueret pennam, & aperiret os, & ganniret. Nunquid gloriabitur securis contra eum qui secat in ea? aut exaltabitur serra contra eum à quo trahitur? quomodo si eleuetur virga contra eleuantem se, & exaltetur baculus qui vtiq; lignum est. Propter hoc mittet Dominator Dominus exercituum in pinguibus eius tenuitatẽ: & subtus gloriam eius succensa ardebit quasi combustio ignis. Et erit lumen Israel in ignẽ, & sanctus eius in flammam: & succendetur & deuorabitur spina eius & ve E pres in die vna. Et gloria saltus eius, & carmeli eius ab anima vsq; ad carnẽ cõsumetur. Et erit terrore profugus, & reliquiæ ligni saltus eius præ paucitate numerabuntur, & puer scribet eos. Et erit in die illa: nõ adiiciet residuũ Israel, & hi qui fugerint de domo Iacob, inniti super eo qui percutit eos: sed innitetur super Dominũ sanctũ Israel, in veritate. Reliquiæ conuertẽtur, reliquiæ, inquã, Iacob ad Dominũ fortẽ. Si enim fuerit populus tuus Israel quasi arena maris, reliquiæ cõuertentur ex eo. cõsummatio abbreuiata inũdabit iustitiã. Cõsummationẽ enim, & abbreuiationẽ Dominus Deus exercituũ F faciet in medio omnis terræ. Propter hoc, hæc dicit Dominus Deus exercituum, Noli timere populus meus habitator Sion, ab Assur. in virga enim percutiet te, & baculũ suũ leuabit super te in via Aegypti. Adhuc enim paululũ modicũq;, & cõsummabitur indignatio & furor meus super scelus eorum. Et suscitabit super eum Dominus exercituũ flagellum, iuxta plagã Madian in petra Oreb, & virgã suam super mare, & leuabit eam in via Aegypti. Et erit in die illa: auferetur onus eius de humero tuo, & iugũ eius de collo tuo, & cõpu G trescet iugum à facie olei. Veniet in Aiath, transibit in Magron: apud Machmas cõmendabit vasa sua. Transierũt cursim Gaba sedes nostra: obstupuit Rama, Gabaath Saulis fugit. Hinni voce tua filia Gallim, attẽde Laisa, paupercula Anathoth. Migrauit Medemena: habitatores Gabim cõfortamini. Adhuc dies est, vt in Nobe stetur: agitabit manũ suam super montẽ filiæ Sion, collẽ Ierusalẽ. Ecce, dominator Dñs exercituum cõfringet lagunculã in terrore, & excelsi statura succindẽtur, & sublimes humiliabuntur. Et subuertẽtur condensa saltus eius ferro: & Libanus cum excelsis cadet.

Legum cõditores iniquos alloquitur.

Rom. 9.

Infra 28. f

Iudic 7. g

S. POLLICETVR Dominus Israëli liberationem per Meßiæ natiuitatem, sanctitatem, & dignitatẽ, atq; reliquiarũ Israelis conuersionem, & gentium vocationem.

CAPVT XI.

A ET egredietur virga de radice Iesse, & flos de radice eius ascendet. Et requiescet super eum spiritus Domini, spiritus sapientiæ & intellectus, spiritus consilii & fortitudinis, spiritus scientiæ & pietatis: & replebit eum spiritus timoris Domini. Non secundum visionem oculorum iudicabit, neque

Act. 13. d

CHRISTVS nasciturus ex radice Iesse prædicitur.

secundum

secundũ auditũ auriũ arguet: Sed iudicabit in iustitia paupe-res,& arguet in æquitate pro mãsuetis terræ. Et percutiet terram virga oris sui:& spiritu labiorũ suorũ interficiet impiũ. Et erit iustitia cingulũ lumborũ eius:& fides cinctoriũ renũ

B eius. Habitabit lupus cum agno: & pardus cum hœdo accubabit: vitulus,& leo,& ouis simul morabũtur, & puer paruulus minabit eos. Vitulus & vrsus pascẽtur: simul requiescent catuli eorũ:& leo quasi bos comedet paleas. Et delectabitur infans ab vbere super foramine aspidis:& in cauernã reguli, qui ablactatus fuerit, manum suam mittet. Non nocebunt,& non occident in vniuerso mõte sancto meo: quia repleta est terra scientia Domini, sicut aquæ maris operiẽtis. In die illa radix Iesse, qui stat in signum populorum, ipsum gentes de-

C precabuntur, & erit sepulchrũ eius gloriosum. Et erit in die illa: adiiciet Dominus secundò manum suam ad possidendum residuum populi sui, quod relinquetur ab Assyriis, & ab Aegypto,& à Phethros,& ab Aethiopia,& ab Aelam,& à Sennar,& ab Emath,& ab insulis maris. Et leuabit signum in nationes,& congregabit profugos Israel:& dispersos Iuda

D colliget à quatuor plagis terræ. Et auferetur zelus Ephraim, & hostes Iuda peribunt. Ephraim non æmulabitur Iudam, & Iudas non pugnabit contra Ephraim: & volabunt in humeros Philisthiim per mare, simul prædabũtur filios Orientis: Idumæa & Moab præceptum manus eorum,& filii Ammon obedientes erunt. Et desolabit Dominus linguam maris Aegypti,& leuabit manum suam super flumen in fortitudine spiritus sui:& percutiet eum in septem riuis, ita vt trãseant per eum calceati. Et erit via residuo populo meo, qui relinquetur ab Assyriis: sicut fuit Israeli in die illa qua ascendit de terra Aegypti.

Margin: 2. Thes. 2. c — Infra 65. d — Rom. 15. c — Fideliũ ad euãgelium Dei p apostolos adductio. — Exod. 14.

S. REDEMPTI populi gratiarum actio pro suscepto beneficio, à propheta præuiso. CAPVT XII.

A ET dices in die illa, Cõfitebor tibi Domine, quoniam iratus es mihi: conuersus est furor tuus, & consolatus es me. Ecce Deus saluator meus, fiducialiter agam,& nõ timebo: quia fortitudo mea, & laus mea Dominus Deus,& factus est mihi in salutẽ. Haurietis aquas in gaudio de fontibus saluatoris. Et dicetis in die

B illa, Confitemini Domino,& inuocate nomen eius: notas facite in populis adinuẽtiones eius: memento te quoniam excelsum est nomen eius. Cantate Domino, quoniam magnifice fecit: annuntiate hoc in vniuersa terra. Exulta, & lauda habitatio Sion: quia magnus in medio tui sanctus Israel.

Margin: Exod. 15. a — Psal. 117. c — 1. Par. 16. b — Psal. 104. b

S. BABYLON & vniuersum eius regnum propter Iudæorũ oppressionem vastabitur, sed tandem Iudæi ab eorum captiuitate liberabuntur. CAPVT XIII.

A ONus Babylonis, quod vidit Isaias filius Amos. Super montem caliginosum leuate signum, exaltate vocẽ, leuate manum, & ingrediantur portas duces. Ego mandaui sanctificatis meis,& vocaui fortes meos in ira mea, exultantes in gloria mea. Vox multitudinis in montibus, quasi populorũ frequentiũ, vox sonitus regum gentiũ congregatarũ: Dominus exercituum præcipit militiæ belli, Veniẽtibus de terra procul, à summitate cœli: Dominus, & vasa furoris eius, vt disperdat omnẽ

B terram. Vlulate, quia prope est dies Domini: quasi vastitas à Domino veniet. Propter hoc omnes manus dissoluẽtur, & omne cor hominis cõtabescet & cõteretur. Torsiones & dolores tenebunt, quasi parturiẽs dolebũt. Vnusquisq; ad proximum suũ stupebit, facies combustæ vultus eorũ. Ecce dies Domini venit, crudelis,& indignationis plenus,& iræ, furorisq; ad ponendam terram in solitudinẽ, & peccatores eius

C cõterendos de ea. Quoniã stellæ cœli,& splẽdor earum non expandent lumen suũ: obtenebratus est sol in ortu suo,& luna non splẽdebit in lumine suo. Et visitabo super orbis mala,& cõtra impios iniquitatẽ eorũ, & quiescere faciã superbiam infideliũ, & arrogantiã fortiũ humiliabo. Pretiosior erit vir auro, & homo mũdo obrizo. Super hoc, cœlũ turbabo:& mouebitur terra de loco suo, propter indignationem Domini exercituũ, & propter diem iræ furoris eius. Et erit quasi damula fugiens,& quasi ouis:& non erit qui cõgreget. Vnusquisq; ad populũ suum cõuertetur,& singuli ad terram suam fugiẽt. Omnis qui inuentus fuerit, occidetur: & omnis qui superuenerit, cadet in gladio. Infantes eorũ allidentur in

D oculis eorũ: diripiẽtur domus eorũ, & vxores eorũ violabuntur. Ecce ego suscitabo super eos Medos, qui argẽtũ nõ quærant, nec aurũ velint: sed sagittis paruulos interficient, & lactentibus vteri non miserebuntur, & super filios non parcet oculus eorũ. Et erit Babylon illa gloriosa in regnis, inclyta in superbia Chaldæorũ, sicut subuertit Dominus Sodomã & Gomorrhã. Non habitabitur vsq; in finẽ,& nõ fundabitur vsq; ad generationem & generationem: nec ponet ibi tentoria Arabs, nec pastores requiescent ibi. Sed requiescẽt ibi bestiæ, & replebuntur domus eorum draconibus:& habitabũt ibi struthiones, & pilosi saltabunt ibi: & respondebunt ibi vlulæ in ædibus eius,& sirenes in delubris voluptatis.

Margin: Ezec. 32. b — Ioel 3. c — Matt. 24. c — Mar. 13. c — Luc. 21. e — Psal. 136. b — Gen. 19. e

S. IVDAEIS promittit liberationẽ per Babylonis excidium prius illi comminatum, & per Philisthæorum comminationem. CAPVT XIIII.

A PRope est vt veniat tẽpus eius,& dies eius nõ elongabuntur. Miserebitur enim Dominus Iacob,& eliget adhuc de Israel,& requiescere eos faciet super humũ suam: adiũgetur aduena ad eos, & adhærebit domui Iacob. Et tenebunt eos populi, & adducent eos in locũ suum: & possidebit eos domus Israel super terrã Domini in seruos & ancillas:& erunt capiẽtes eos qui fe ce-

B perant,& subiicient exactores suos. Et erit in die illa: cum requiem dederit tibi Dominus à labore tuo, & à concussione tua,& à seruitute dura qua antè seruisti, sumes parabolã istã cõtra regẽ Babylonis, & dices, Quomodo cessauit exactor, quieuit tributũ? Cõtriuit Dominus baculũ impiorũ, virgã dominantiũ, cædentẽ populos in indignatione, plaga insanabili, subiicientẽ in furore gẽtes, persequentẽ crudeliter. Conquieuit & siluit omnis terra, gauisa est & exultauit: abietes quoq; lætatæ sunt super te, & cedri Libani, ex quo dormisti, non ascendit qui succidat nos. Infernus subter conturba-

C tus est in occursum aduentus tui, suscitauit tibi gigantes. Omnes principes terræ surrexerũt de soliis suis, omnes principes nationũ. Vniuersi respõdebunt,& dicẽt tibi, Et tu vulneratus es sicut & nos, nostri similis effectus es. Detracta est ad inferos superbia tua, cõcidit cadauer tuũ: subter te sternetur tinea:& operimentũ tuũ erunt vermes. Quomodo cecidisti de cœlo lucifer, qui mane oriebaris? Corruisti in terrã, qui vulnerabas gentes: qui dicebas in corde tuo, In cœlũ conscendam, super astra Dei exaltabo soliũ meum, & sedebo in

D monte testamẽti, in lateribus aquilonis. Ascendã super altitudinem nubiũ, similis ero altissimo. Veruntamẽ ad infernum detraheris in profundũ laci. Qui viderint, ad te inclinabũtur, teq; prospiciẽt, Nunquid iste est vir qui cõturbauit terrã, qui cõcussit regna, qui posuit orbem desertum, & vrbes eius destruxit, vinctis eius non aperuit carcerẽ? Omnes reges gentium vniuersi dormierunt in gloria, vir in domo sua. Tu autem proiectus es de sepulchro tuo, quasi stirps inutilis pollu-

E tus,& obuolutus cum his qui interfecti sunt gladio, & descẽderunt ad fundamenta laci, quasi cadauer putridũ. Non habebis consortiũ neq; cum eis in sepultura: tu enim terrã tuam disperdidisti, tu populum tuum occidisti: non vocabitur in æternũ semen pessimorũ. Præparate filios eius occisioni in iniquitate patrũ suorum: nõ consurgẽt, nec hæreditabũt terram, neq; implebunt faciem orbis ciuitatum. Et consurgam super eos, dicit Dominus exercituum, & perdam Babylonis nomen,

nomẽ,& reliquias,& germẽ,& progeniem : dicit Dominus.
F Et ponã eam in poſſeſsionẽ ericii, & in paludes aquarum, &
ſcopabo eã in ſcopa terens,dicit Dominus exercituũ. Iura-
uit Dominus exercituũ dicẽs,Si nõ vt putaui,ita erit:& quo
modo mẽte tractaui,ſic eueniet, Vt conterã Aſſyriũ in terra
mea,& in mõtibus meis cõculcẽ eũ, & auferetur ab eis iugũ
eius,& onus illius ab humero eorum tolletur. Hoc conſiliũ
quod cogitaui ſuper omnẽ terrã, & hæc eſt manus extẽta ſu
per vniuerſas gẽtes.Dñs enim exercituũ decreuit,& quis po
terit infirmare? Et manus eius extẽta : & quis auertet eam? In
G anno quo mortuus eſt rex Achaz,factũ eſt onus iſtud, Ne læ
teris Philiſthæa omnis tu,quoniã comminuta eſt virga per-
cuſſoris tui:de radice enim colubri egredietur regulus, & ſe-
men eius abſorbens volucrem. Et paſcentur primogeniti
pauperum,& pauperes fiducialiter requieſcent:& interire fa
ciam in fame radicem tuam,& reliquias tuas interficiã. Vlu-
la porta,clama ciuitas : proſtrata eſt Philiſthæa omnis. Ab
aquilone enim fumus veniet, & non eſt qui effugiet agmen
eius. Et quid reſpõdebitur nuntiis gentis ? Quia Dominus
fundauit Sion,& in ipſa ſperabunt pauperes populi eius.

S. MOABITAS *præuidet ruinæ miſeria afficiendos.*
CAPVT XV.

A ONus Moab.quia nocte vaſtata eſt Ar Moab, con
ticuit:quia nocte vaſtatus eſt murus Moab,con
ticuit. Aſcẽdit domus & Dibon ad excelſa in plã
ctũ:ſuper Nabo, & ſuper Medaba, Moab vlula-
Iere. 48.f bit:in cũctis capitibus eius caluitiũ,& omnis barba radetur.
Ezec.7.c In triuiis eius accincti ſunt ſacco : ſuper tecta eius, & in pla-
teis eius omnis vlulat,deſcẽdit in fletũ. Clamabit Heſebon &
Eleale, vſque Iaſa audita eſt vox eorum. Super hoc expediti
Moab vlulabũt,anima eius vlulabit ſibi. Cor meũ ad Moab
clamabit,vectes eius vſq; ad Segor vitulã conternantẽ. Per
B aſcẽſum enim Luith flens aſcẽdet,& in via Oronaim clamo
rem cõtritionis leuabunt. Aquæ enim Nẽrim deſertæ erunt,
quia aruit herba,defecit germẽ, viror omnis interiit. Secun-
dum magnitudinẽ operis & viſitatio eorum : ad torrentem
ſalicum ducent eos,quoniam circuiuit clamor terminum
Moab. Vſque ad Gallim vlulatus eius,& vſq; ad puteũ Elim
clamor eius,quia aquæ Dibon repletæ ſunt ſanguine. Ponã
enim ſuper Dibon additamẽta his qui fugerint de Moab leo
nem,& reliquiis terræ.

S. MOAB *ob nimiam arrogantiam & perfidiam humiliabitur, & ex Ruth Moabitide lineæ* CHRISTI *texetur.* CAP. XVI.

A EMitte agnũ dominatorẽ terræ, de petra deſerti
ad montẽ filiæ Sion. Et erit ſicut auis fugiens,&
pulli de nido auolãtes, ſic erũt filiæ Moab in trã
ſcẽſu Arnon. Ini cõſiliũ,coge cõſiliũ:pone quaſi
noctem vmbrã tuam in meridie:abſcõde fugiẽtes, & vagos
ne prodas. Habitabũt apud te profugi mei: Moab eſto latibu
lum eorũ à facie vaſtatoris:finitus eſt enim puluis,cõſumma
B tus eſt miſer,defecit qui cõculcabat terrã. Et præparabitur
in miſericordia ſoliũ,& ſedebit ſuper eum in veritate in ta-
bernaculo Dauid iudicans & quærens iudicium,& velociter
reddẽs quod iuſtũ eſt. Audiuimus ſuperbiã Moab, ſuperbus
eſt valde:ſuperbia eius & arrogãtia eius, & indignatio, pluſ-
Iere. 48.c quàm fortitudo eius. Idcirco vlulabit Moab ad Moab, vni
uerſus vlulabit:his qui lætãtur ſuper muros cocti lateris,lo-
C quimini plagas ſuas. Quoniam ſuburbana Heſebon deſerta
ſunt,& vineã Sábama domini gentiũ exciderũt. Flagella eius
vſq; ad Iazer peruenerunt,errauerunt in deſerto, propagines
eius relictę ſunt,trãſierunt mare. Super hoc plorabo in fletu
Iazer,vineã Sábama. Inebriabo te lachryma mea Heſebon,
& Eleale:quoniam ſuper vindemiam tuam, & ſuper meſſem
Iere. 48.c tuã vox calcantiũ irruit. Et auferetur lætitia & exultatio de
Carmelo,& in vineis nõ exultabit neq; iubilabit. Viuũ in tor
culari non calcabit qui calcare cõſueuerat:vocẽ calcantium
D abſtulit. Super hoc venter meus ad Moab quaſi cithara ſona
bit,& viſcera mea ad murum cocti lateris. Et erit:cum appa-
ruerit quod laborauit Moab ſuper excelſis ſuis, ingredietur
ad ſancta ſua vt obſecret, & non valebit. Hoc verbum quod
loquutus eſt Dominus ad Moab extunc. Et nunc locutus eſt
Dominus,dicens, In tribus annis quaſi anni mercenarii au-
feretur gloria Moab ſuper omni populo multo,& relinque-
tur paruus & modicus,nequaquam multus.

S. COMMINATVR *Dominus pœnam Damaſco cum decem tribubus confœderatæ, & item Iſraeli quia oblitus eſt ſaluatoris ſui, & Aſſyriis propter ſuam crudelitatem.*
CAPVT XVII.

A ONus Damaſci. Ecce Damaſcus deſinet eſſe ciui
tas,& erit ſicut aceruus lapidũ in ruinã. Dereli-
ctæ ciuitates Aroer gregibus erunt,& requieſcẽt
ibi,& non erit qui exterreat. Et ceſſabit adiutoriũ
ab Ephraim, & regnum à Damaſco:& reliquiæ Syriæ, ſicut
gloria filiorũ Iſrael erunt,dicit Dominus exercituũ. Et erit
in die illa:attenuabitur gloria Iacob,& pinguedo carnis eius
emarceſcet,& erit ſicut congregans in meſſe,quod reſtiterit,
B & brachium eius ſpicas leget : & erit ſicut quærens ſpicas in
valle Raphaim. Et relinquetur in eo ſicut racemus, & ſicut
excuſſio oleæ duarum vel trium oliuarũ in ſummitate rami,
ſiue quatuor aut quinque in cacuminibus fructus eius, dicit
Dominus Deus Iſrael. In die illa inclinabitur homo ad facto
rem ſuum,& oculi eius ad ſanctũ Iſrael reſpicient:& non in-
C clinabitur ad altaria quæ fecerunt manus eius,& quę opera-
ti ſunt digiti eius : non reſpiciet lucos & delubra. In die illa
erunt ciuitates fortitudinis eius derelictæ ſicut aratra,& ſege
tes quæ derelictæ ſunt à facie filiorum Iſrael, & erit deſerta.
Quia oblita es Dei ſaluatoris tui, & fortis adiutoris tui non
es recordata:propterea plantabis plantationẽ fidelem,& ger
men alienum ſeminabis. In die plantationis tuæ labruſca,&
mane ſemen tuum florebit. Ablata eſt meſsis in die hæredita
D tis,& dolebit grauiter. Væ multitudini populorũ multorũ,
vt multitudo maris ſonantis: & tumultus turbarum,ſicut ſo
nitus aquarum multarũ. Sonabunt populi ſicut ſonitus aqua
rum inundantium,& increpabit eum, & fugiet procul:& ra-
pietur ſicut puluis montium à facie venti,& ſicut turbo co-
ram tempeſtate. In tempore veſperæ,& ecce turbatio: in ma
tutino,& non ſubſiſtent. hæc eſt pars eorum qui vaſtauerunt
nos,& ſors diripientium nos.

S. AEGYPTIIS *comminatur exitiũ, at Aethiopibus ob ſuſceptũ euangelium promittit ſalutem.* CAPVT XVIII.

A VAe terræ cymbalo alarum quæ eſt trans flumina
Aethiopiæ,qui mittit in mare legatos,& in va-
ſis papyri ſuper aquas. Ite angeli veloces ad gen-
tem conuulſam,& dilaceratam:ad populum ter-
ribilem,poſt quem non eſt alius : ad gentem expectantem &
B conculcatam,cuius diripuerũt flumina terram eius. Omnes
habitatores orbis qui moramini in terra,cum eleuatum fue-
rit ſignum montibus,videbitis,& clangorem tubæ audietis:
quia hæc dicit Dominus ad me, Ego quieſcam, & conſyde-
rabo in loco meo ſicut meridiana lux clara eſt, & ſicut nu-
C bes roris in die meſsis. Ante meſſem enim totus effloruit,&
immatura perfectio germinabit, & præcidentur ramuſculi
eius falcibus:& quæ derelicta fuerint, abſcindentur, & excu-
tientur. Et relinquentur ſimul auibus montiũ,& beſtiis ter-
ræ:& æſtate perpetua erũt ſuper eum volucres,& omnes be-
D ſtiæ terræ ſuper illam hyemabunt. In tempore illo deferetur
munus Domino exercituũ à populo diuulſo & dilacerato:
à populo terribili,poſt quem non fuit alius à gente expectan
te,expectante & cõculcata:cuius diripuerũt flumina terram
eius ad locum nominis Domini exercituum montem Sion.

S. AEGYPTVS *prædicitur ab Assyrijs ob infidelitatem vastanda: sed tandem ad Dominum in iuramento, sacrificio, & inuocatione Domini conuertenda.* CAPVT XIX.

A ONus Aegypti. Ecce Dominus ascendet super nubem leuem, & ingredietur Aegyptũ, & mouebũtur simulachra Aegypti à facie eius, & cor Aegypti tabescet in medio eius. Et cõcurrere faciam Aegyptios aduersus Aegyptios: & pugnabit vir contra fratrem suum, & vir contra amicum suum, ciuitas aduersus ciuitatem, & regnũ aduersus regnum. Et dirumpetur spiritus Aegypti in visceribus eius, & consiliũ eius præcipitabo: & interrogabũt simulachra sua, & diuinos suos, & pythones & ariolos. Et tradam Aegyptũ in manu dominorũ crudeliũ, & rex fortis dominabitur eorũ, ait Dominus Deus exercituũ. Et arescet aqua de mari, & fluuius desolabitur atq; siccabitur, & deficient flumina. Et attenuabũtur riui aggerum. Cala B mus & iuncus marcescet, nudabitur alueus riui à fonte suo: & omnis sementis irrigua siccabitur, arescet, & non erit. Et mœrebunt piscatores, & lugebunt omnes mittentes in flumen hamum, & expandentes rete super faciem aquarum emarcescent. Confundentur qui operantur linum, plectentes & texentes subtilia. Et erunt irrigua eius flaccentia: omnes qui faciebant lacunas ad capiendos pisces. Stulti principes Taneos, sapientes consiliarii Pharaonis dederunt consilium insipiens: quomodo dicetis Pharaoni, Filius sapientium ego, filius regũ antiquorũ? Vbi nunc sunt sapientes tui? annuntiẽt & indicent tibi quid cogitauerit Dominus exercituum super Aegyptũ. Stulti facti sunt principes Taneos, emarcuerunt principes Mempheos, deceperunt Aegyptum, angulum populorũ eius. Dominus miscuit in medio eius spiritum vertiginis: & errare fecerunt Aegyptũ in omni opere suo, sicut errat ebrius & vomens. Et non erit Aegypto opus C quod faciat, caput & caudam incuruantẽ & refrænantem. In die illa erit Aegyptus quasi mulieres, & stupebunt & timebunt à facie commotionis manus Domini exercituũ, quam ipse mouebit super eam, & erit terra Iuda Aegypto in pauorem: omnis qui illius fuerit recordatus, pauebit à facie consilii Domini exercituum, quod ipse cogitauit super eam. In die illa erunt quinq; ciuitates in terra Aegypti, loquentes lingua Chanáan, & iurantes per Dominũ exercituum: Ciuitas solis vocabitur vna. In die illa erit altare Domini in medio terræ Aegypti, & titulus Domini iuxta terminũ eius: & erit in signum & in testimonium Domino exercituum in terra Aegypti. Clamabunt enim ad Dominum à facie tribulantis, D & mittet eis saluatorem & propugnatorem qui liberet eos. Et cognoscetur Dominus ab Aegypto, & cognoscẽt Aegyptii Dominũ in die illa, & colent eum in hostiis & in muneribus: & vota vouebũt Domino, & soluẽt. Et percutiet Dominus Aegyptũ plaga, & sanabit eam, & reuertentur ad Dominum, & placabitur eis, & sanabit eos. In die illa erit via de Aegypto in Assyrios, & intrabit Assyrius in Aegyptum, & Aegyptius in Assyrios, & seruiẽt Aegyptii Assur. In die illa erit Israel tertius Aegyptio & Assyrio: benedictio in medio terræ, cui benedixit Dominus exercituum, dicens, Benedictus populus meus Aegypti, & opus manuũ mearum Assyrius, hæreditas autem mea Israel.

Vnio gentium & Iudæorum in CHRISTO

S. AEGYPTIORVM *& Aethiopum ab Assyrijs prædicitur captiuitas.* CAPVT XX.

A IN anno quo ingressus est Thartan in Azótum, cum misisset eum Sargon rex Assyriorũ, & pugnasset contra Azótum, & cepisset eam: in tempore illo locutus est Dominus in manu Isaiæ filii Amos, dicens, Vade, & solue saccum de lumbis tuis, & calceamenta tua tolle de pedibus tuis. Et fecit sic vadẽs nudus, & discalceatus. Et dixit Dominus, Sicut ambulauit seruus meus Isaias nudus & discalceatus, trium annorum signum & portentum erit super Aegyptum & super Aethiopiam: sic B minabit rex Assyriorum captiuitatem Aegypti, & transmigrationem Aethiopiæ, iuuenem & senem, nudum & discalceatum discoopertis natibus ad ignominiam Aegypti. Et timebunt, & confundentur ab Aethiopia spe sua, & ab Aegypto gloria sua. Et dicet habitator insulę huius in die illa, Ecce, hæc erat spes nostra, ad quos confugimus in auxilium, vt liberarent nos à facie regis Assyriorum: & quomodo effugere poterimus nos?

S. BABYLONIS *à Medis & Persis ruina, Idumææ autem & Arabiæ ab Assyrijs & Chaldæis.* CAPVT XXI.

A ONus deserti maris. Sicut turbines ab Aphrico veniunt, de deserto venit, de terra horribili. Visio dura nuntiata est mihi. Qui incredulus est, infideliter agit: & qui depopulator est, vastat. Ascende Aelam, obside Mede: omnem gemitũ eius cessare feci. Propterea repleti sunt lumbi mei dolore, & angustia possedit me sicut angustia parturientis. Corrui cum audirem, conturbatus sum cum viderem, emarcuit cor meum, tenebræ stupefe B cerunt me: Babylon dilecta mea, posita est mihi in miraculum. Pone mensam, contemplare in specula: comedẽtes & bibentes surgite principes, arripite clypeũ. Hæc enim dixit mihi Dominus, Vade, & pone speculatorẽ: & quodcunq; viderit, annuntiet. Et vidit currum duorũ equitum, ascensorem asini, & ascensorem cameli: & contẽplatus est diligenter multo intuitu. Et clamauit leo, Super speculã Domini ego sum, stans iugiter per diem: & super custodiam meam ego sum, C stans totis noctibus. Ecce, iste venit ascensor vir bigę equitũ, & respõdit, & dixit, Cécidit, cécidit Babylon, & omnia sculptilia deorũ eius contrita sunt in terra. Tritura mea & filius areæ meæ, quæ audiui à Domino exercituũ Deo Israel, annuntiaui vobis. Onus Duma. Ad me clamat ex Seir, Custos quid de nocte? custos quid de nocte? Dixit custos, Venit mane & nox: si quæritis, quærite: conuertimini, & venite. Onus in Arábia. In saltu ad vesperã dormietis, in semitis Dedanim. D Occurrẽtes sitiẽti ferte aquã, qui habitatis terrã austri, cum panibus occurrite fugiẽti. A facie enim gladiorũ fugerunt, à facie gladii imminẽtis, à facie arcus extẽti, à facie grauis prælii: quoniã hæc dicit Dominus ad me, Adhuc in vno anno, quasi in anno mercenarii, & auferetur omnis gloria Cedar, & reliquiæ numeri sagittariorum fortiũ de filiis Cedar imminuentur. Dominus enim Deus Israel locutus est.

Habac. 2. a
Iere. 51. a
Apo. 14. b

S. IEROSOLYMAE *ob infidelitatem principum & sacerdotum prophetatur captiuitas: Sobna autem reiecto Eliacim illi sufficitur.* CAPVT XXII.

A ONus vallis visionis. Quidnã quoq; tibi est, quia ascendisti & tu omnis in tecta? clamoris plena, vrbs frequẽs, ciuitas exultans: interfecti tui, non interfecti gladio: nec mortui tui, in bello. Cuncti principes tui fugerunt simul, duriterq; ligati sunt: omnes qui inuenti sunt, vincti sunt pariter, procul fugerunt. Propterea dixi, Recedite à me, amarè flebo: nolite incumbere, vt conB solemini me super vastitate filiæ populi mei. Dies enim interfectionis & conculcationis, & fletuum Domino Deo exercituum in valle visionis, scrutans murum, & magnificus super montem. Et Aelam sumpsit pharetram, currum hominis equitis, & parietem nudauit clypeus. Et erunt electæ valles tuæ plenæ quadrigarum, & equites ponent sedes suas in por C ta. Et reuelabitur operimentum Iudæ, & videbitis in die illa armamẽtarium domus saltus. Et scissuras ciuitatis Dauid vidébitis, quia multiplicatæ sunt. Et congregastis aquas piscinæ inferioris, & domos Ierusalem numerastis, & destruxistis domos ad muniendum murum. Et lacum fecistis inter duos muros, ad aquam piscinæ veteris: & non suspexistis ad D eũ qui fecerat eam, & operatorẽ eius délonge nõ vidistis. Et

vocabit

vocabit Dominus Deus exercituũ in die illa ad fletum,& ad planctũ,ad caluitium,& ad cingulũ sacci: & ecce, gaudiũ & lętitia occidere vitulos & iugulare arietes,comedere carnes, & bibere vinum. Comedamus & bibamus, cras enim moriemur. Et reuelata est in auribus meis vox Domini exercituũ, Si dimittetur iniquitas hæc vobis donec moriamini: dicit

Sapien. 2. b *1. Cor. 15. d* *Infra 56. d*

E Dominus Deus exercituum. Hæc dicit Dominus Deus exercituum, Vade, ingredere ad eum qui habitat in tabernaculo,ad Sobnam præpositũ templi,& dices ad eum, Quid tu hîc? aut quasi quis hîc? quia excidisti tibi hic sepulchrũ, excidisti in excelso memoriale diligenter, in petra tabernaculũ tibi. Ecce, Dominus asportari te faciet, sicut asportatur gallus gallinaceus,& quasi amictum sic subleuabit te. Coronans coronabit te tribulatione, quasi pilam mittet te in terrã latã & spatiosam: ibi morieris, & ibi erit currus glorię tuæ, ignominia domus Domini tui.

F Et expellã te de statione tua: & de ministerio tuo deponam te. Et erit in die illa: vocabo seruũ meum Eliacim filiũ Helciæ,& induam illũ tunica tua, & cingulo tuo confortabo eum,& potestatẽ tuam dabo in manus eius: & erit quasi pater habitãtibus Ierusalẽ, & domui Iuda. Et dabo clauẽ domus Dauid super humerũ eius: & aperiet,& non erit qui claudat: & claudet,& nõ erit qui aperiat. Et figã

Apoc. 3. b *Iob 12. b*

G illũ paxillũ in loco fideli,& erit in soliũ gloriæ domui patris sui: & suspendent super eum omnem gloriam domus patris eius, vasorum diuersa genera, omne vas paruulũ à vasis craterarum vsq; ad omne vas musicorum. In die illa, dicit Dominus exercituum, auferetur paxillus qui fixus fuerat in loco fideli: & frangetur,& cadet,& peribit quod pependerat in eo, quia Dominus locutus est.

S. MINATVR *Dominus Tyro à Nabuchodonosor exitium, at post septuaginta annos liberationem promittit.*

CAPVT XXIII.

A ONus Tyri. Vlulate naues maris, quia vastata est domus, vnde venire cõsueuerãt: de terra Cethim reuelatũ est eis. Tacete qui habitatis in insula: negotiatio Sidònis transfretantes mare, repleuerũt te. In aquis multis semen Nili, messis fluminis fruges eius: & facta est negotiatio gentiũ. Erubesce Sidon, ait enim mare, fortitudo maris, dicens, Non parturiui,& non peperi,& non enutriui iuuenes, nec ad incrementũ perduxi virgines. Cum auditũ fuerit in Aegypto, dolebũt cum audierint de Tyro. Trãsite maria, vlulate qui habitatis in insula. Nunquid non

B vestra hæc est, quæ gloriabatur à diebus pristinis in antiquitate sua? Ducent eam pedes sui longe ad peregrinandũ. Quis cogitauit hoc super Tyrum quondã coronatam, cuius negotiatores principes, institores eius inclyti terræ? Dominus exercituũ cogitauit hoc, vt detraheret superbiã omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret vniuersos inclytos terræ. Trãsi terrã tuã quasi flumẽ, filia maris, non est cingulũ vltrà tibi. Manum suam extendit super mare,& cõturbauit regna.

C Dominus mãdauit aduersus Chanáan, vt contereret fortes eius,& dixit, Non adiicies vltrà vt glorieris, calumniã sustinens virgo filia Sidònis: in Cethim consurgens transfreta, ibi quoq; non erit requies tibi. Ecce, terra Chaldæorum talis populus non fuit, Assur fundauit eam. In captiuitatẽ traduxerunt robustos eius, suffoderũt domos eius, posuerunt eam in ruinam. Vlulate naues maris, quia deuastata est fortitudo vestra. Et erit in die illa: in obliuione eris ô Tyre septuaginta annis, sicut dies regis vnius. Post septuaginta autẽ annos

D erit Tyro quasi canticum meretricis. Sume citharã, circui ciuitatem meretrix obliuioni tradita: bene cane, frequenta canticum, vt memoria tui sit. Et erit post septuaginta annos, visitabit Dominus Tyrum,& reducet eam ad merces suas: & rursum fornicabitur cum vniuersis regnis super faciem terræ. Et erunt negotiatio eius, & merces eius sanctificatæ Domino, non condentur, neq; reponentur: quia his qui habitauerint coram Domino, erit negotiatio eius, vt manducent in saturitatem,& vestiantur vsque ad vetustatem.

S. MINATVR *Dominus singulis terræ habitatoribus vastationẽ, & totius orbis in die iudicij confusionem.* CAP. XXIIII.

A ECce Dominus dissipabit terrã, & nudabit eam, & affliget faciem eius, & disperget habitatores eius. Et erit sicut populus, sic sacerdos: & sicut seruus, sic dominus eius: & sicut ancilla, sic domina eius: sicut emens, sic ille qui vẽdit: sicut fœnerator, sic is qui mutuũ accipit: sicut qui repetit, sic qui debet. Dissipatione dissipabitur terra,& direptione prædabitur. Dominus enim locutus est verbũ hoc. Luxit,& defluxit terra, & infirmata est: defluxit orbis, infirmata est altitudo populi terræ. Et terra infecta est ab habitatoribus suis: quia trãsgressi sunt leges, mutauerunt ius, dissipauerunt fœdus sempiternũ. Pro-

Osee 4. b

B pter hoc maledictio vorabit terrã,& peccabunt habitatores eius. ideoque insanient cultores eius, & relinquentur homines pauci. Luxit vindemia, infirmata est vitis, ingemuerũt omnes qui lętabãtur corde. Cessauit gaudiũ tympanorũ, quieuit sonitus lætantiũ, cõticuit dulcedo citharæ. Cum cantico non bibent vinũ, amara erit potio bibẽtibus illã. Attrita est ciuitas vanitatis, clausa est omnis domus nullo introeunte. Clamor erit super vino in plateis: deserta est omnis lætitia, trãslatũ est gaudiũ terræ. Relicta est in vrbe solitudo,& cala-

C mitas opprimet portas. Quia hæc erũt in medio terræ, in medio populorũ, quo modo si paucæ oliuæ quæ remanserunt, excutiantur ex olea,& racemi, cum fuerit finita vindemia. Hi leuabunt vocẽ suam, atq; laudabunt: cum glorificatus fuerit Dominus, hinniẽt de mari. Propter hoc in doctrinis glorificate Dominũ: in insulis maris nomẽ Domini Dei Israel. A finibus terræ laudes audiuimus, gloriã iusti. Et dixi, Secretum meũ mihi, væ mihi: præuaricãtes præuaricati sunt, & præuaricatione transgressorũ pręuaricati sunt. Formido,& fouea, & laqueus super te qui habitator es terræ. Et erit: qui fugerit à facie formidinis, cadet in foueam: & qui se explicauerit de fouea, tenebitur laqueo: quia cataractæ de excelsis apertæ

D sunt,& cõcutientur fundamenta terræ. Confractione cõfringetur terra, contritione conteretur terra, cõmotione cõmouebitur terra: agitatione agitabitur terra sicut ebrius,& auferetur quasi tabernaculũ vnius noctis. Et grauabit eam iniquitas sua,& corruet: & nõ adiiciet vt resurgat. Et erit: in die illa visitabit Dominus super militiã cœli in excelso: & super reges terræ qui sunt super terrã. Et congregabũtur in cõgregatione vnius fascis in lacum,& claudentur ibi in carcere: & post multos dies visitabũtur. Et erubescet luna, & cõfundetur sol, cũ regnauerit Dominus exercituũ in monte Sion,& in Ierusalem,& in cõspectu senum suorũ fuerit glorificatus.

S. GRATIARVM *actio super mortis præcipitatione in Ierusalem, ac societate cœlesti & cõfractione potestatis diaboli.*

CAPVT XXV.

A DOmine Deus meus es tu, exaltabo te,& confitebor nomini tuo: quoniã fecisti mirabilia, cogitationes antiquas fideles amen. Quia posuisti ciuitatem in tumulũ, vrbem fortẽ in ruinam, domũ alienorum: vt non sit ciuitas,& in sempiternũ non ædificetur. Super hoc laudabit te populus fortis, ciuitas gentium robustarum timebit te. Quia factus es fortitudo pauperi, fortitudo egeno in tribulatione sua, spes à turbine, vmbraculum ab æstu. spiritus enim robustorum quasi turbo impel-

B lens parietem. Sicut æstus in siti, tumultum alienorum humiliabis: & quasi calore sub nube torrente propaginem fortium marcescere facies. Et faciet Dominus exercituum omnibus populis in monte hoc, conuiuium pinguium, conuiuium vindemiæ, pinguiũ medullatorũ, vindemiæ defæcatæ. Et præcipitabit in monte isto faciem vinculi colligati super omnes

omnes populos, & telam quam orditus est super omnes nationes. Præcipitabit mortẽ in sempiternũ: & auferet Dominus Deus lachrymã ab omni facie, & opprobriũ populi sui auferet de vniuersa terra: quia Dominus locutus est. Et dicet in die illa, Ecce Deus noster iste, expectabimus eum, & saluabit nos: iste Dominus, sustinuimus eum, & exultabimus, & lætabimur in salutari eius: quia requiescet manus Domini in mõte isto. Et triturabitur Moab sub eo, sicuti terũtur paleæ in plaustro. Et extendet manus suas sub eo, sicut extendit natans ad natandum: & humiliabit gloriam eius cum allisione manuum eius. Et munimenta sublimium murorum tuorum concident, & humiliabuntur, & detrahentur in terram vsque ad puluerem.

Apo. 7. d, *21. b*

Vox populi fidelis.

S. GRATIARVM *actio pro exaltatione iusti, & humiliatione impij, ac mortuorum resurrectione.* CAPVT XXVI.

IN die illa cantabitur canticum istud in terra Iuda, Vrbs fortitudinis nostræ saluator, ponetur in ea murus & antemurale. Aperite portas, & ingrediatur gens iusta, custodiẽs veritatẽ. Vetus error abiit: seruabis pacem: pacem, quia in te sperauimus. Sperastis in Domino in seculis æternis, in Domino Deo forti in perpetuũ. Quia incuruabit habitãtes in excelso, ciuitatẽ sublimẽ humiliabit: humiliabit eam vsq; ad terrã, detrahet eam vsq; ad puluerem. Cõculcabit eam pes, pedes pauperis, gressus egenorũ. Semita iusti recta est, rectus callis iusti ad ambulandũ. Et in semita iudiciorũ tuorum Domine sustinuimus te: nomen tuũ, & memoriale tuum in desyderio animæ. Anima mea desyderauit te in nocte: sed & spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te: cum feceris iudicia tua in terra, iustitiã discent habitatores orbis. Misereamur impio, & non discet iustitiam facere, in terra sanctorũ iniqua gessit: & non videbit gloriã Domini. Domine exaltetur manus tua vt non videant: videant, & confundantur zelantes populi, & ignis hostes tuos deuoret. Domine dabis pacẽ nobis: omnia opera nostra operatus es nobis. Domine Deus noster possederunt nos domini absq; te, tantũ in te recordemur nominis tui. Morientes non viuant, gigantes non resurgant: propterea visitasti & cõtriuisti eos, & perdidisti omnem memoriam eorum. Indulsisti genti Domine, indulsisti genti: nunquid glorificatus es? elongasti omnes terminos terræ. Domine, in angustia requisierunt te, in tribulatione murmuris doctrina tua eis. Sicut quæ concipit, cum appropinquauerit ad partum, dolens clamat in doloribus suis: sic facti sumus à facie tua Domine. Concepimus, & quasi parturiuimus, & peperimus spiritũ salutis: iustitiã nõ fecimus in terra, ideò non ceciderũt habitatores terræ. Viuẽt mortui tui, interfecti mei resurgent: expergiscimini, & laudate qui habitatis in puluere: quia ros lucis ros tuus, & terram gigantũ detrahes in ruinã. Vade populus meus, intra in cubicula tua, claude ostia tua super te, abscondere modicũ ad momentũ, donec pertranseat indignatio. Ecce enim Dominus egredietur de loco suo, vt visitet iniquitatẽ habitatoris terræ contra eum, & reuelabit terra sanguinem suum, & non operiet vltrà interfectos suos.

Opera bona operatur Deus in nobis.

Mich. 1. a

S. PATERNA *correctione consolatur Dominus filios suos propter flagella Assyriorum: & tandem promittit saluatoris liberationem.* CAPVT XXVII.

IN die illa visitabit Dominus in gladio suo duro, & grandi & forti, super leuiathan serpentẽ vectem, & super leuiathan serpentẽ tortuosum, & occidet cetum qui in mari est. In die illa vinea meri cantabit ei, Ego Dominus qui seruo eam, repente propinabo ei, ne fortè visitetur cõtra eam: nocte & die seruo eã. Indignatio non est mihi: quis dabit me spinam & veprem in prælio: gradiar super eam, succendã eam pariter? An potius tenebit fortitudinẽ meam, faciet pacem mihi, pacem faciet mihi? Qui egrediũtur impetu à Iacob, florebit & germinabit Israel, & implebunt faciem orbis semine. Nunquid iuxta plagam percutientis se percussit eum? aut sicut occidit interfectos eius, sic occisus est? In mensura contra mensuram cum abiecta fuerit, iudicabit eam: meditatus est in spiritu suo duro per diem æstus. Idcirco super hoc dimittetur iniquitas domui Iacob: & iste omnis fructus vt auferatur peccatum eius, cum posuerit omnes lapides altaris sicut lapides cineris allisos, non stabunt luci & delubra. Ciuitas enim munita desolata erit, speciosa relinquetur, & dimittetur quasi desertũ: ibi pascetur vitulus, & ibi accubabit, & cõsumet summitates eius. In siccitate messis illius conterentur: mulieres venientes, & docentes eam: non est enim populus sapiẽs, propterea non miserebitur eius qui fecit eum: & qui formauit eum, non parcet ei. Et erit: in die illa percutiet Dominus ab alueo fluminis vsque ad torrentẽ Aegypti, & vos congregabimini vnus & vnus filii Israel. Et erit: in die illa clangetur in tuba magna, & venient qui perditi fuerãt de terra Assyriorũ, & qui eiecti erant de terra Aegypti, & adorabunt Dominum in monte sancto in Ierusalem.

Prædicatio euangelij. Fides gentium.

S. COMMINATVR *Dominus superbis & ebrijs indignationem suam quòd prophetarum contemnant vaticinia, sed finalem pollicetur liberationem.* CAPVT XXVIII.

VAe coronę superbię, ebriis Ephráim, & flori decidenti, gloriæ exultationis eius, qui erant in vertice vallis pinguissimæ errantes à vino. Ecce, validus & fortis Dominus sicut impetus grãdinis: turbo confringens, sicut impetus aquarum multarum inundantium & emissarũ super terrã spatiosam. Pedibus conculcabitur corona superbiæ ebriorũ Ephráim, & erit flos decidens gloriæ exultationis eius, qui est super verticẽ vallis pinguium, quasi temporaneum ante maturitatẽ autumni: quod cum aspexerit videns, statim vt manu tenuerit, deuorabit illud. In die illa erit Dominus exercituũ corona gloriæ, & sertum exultationis residuo populi sui: & spiritus iudicii sedenti super iudicium, & fortitudo reuertentibus de bello ad portam. Verùm hi quoq; præ vino nescierunt, & præ ebrietate errauerunt. Sacerdotes & prophetas nescierunt præ ebrietate, absorpti sunt à vino, errauerunt in ebrietate, nescierunt videntẽ, ignorauerunt iudiciũ. Omnes enim mensæ repletæ sunt vomitu sordiumq;, ita vt nõ esset vltrà locus. Quem docebit scientiã? & quem intelligere faciet auditũ? Ablactatos à lacte, auulsos ab vberibus. Quia Manda remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicum ibi, modicum ibi. In loquela enim labii, & lingua altera loquetur ad populũ istum: cui dixit, Hæc est requies mea, reficite lassum, & hoc est meum refrigerium: & noluerũt audire. Et erit eis verbũ Domini, Manda remanda, manda remanda, expecta reexpecta, expecta reexpecta, modicũ ibi, modicum ibi: vt vadant, & cadant retrorsum, & conterantur, & illaqueentur, & capiantur. Propter hoc audite verbũ Domini viri illusores, qui dominamini super populũ meum qui est in Ierusalem. Dixistis enim, Percussimus fœdus cum morte, & cum inferno fecimus pactum. Flagellũ inundans cum transierit, non veniet super nos: quia posuimus mendacium spem nostram, & mendacio protecti sumus. Idcirco hæc dixit Dominus Deus, Ecce ego mittam in fundamentis Sion lapidem, lapidem probatũ, angularem, pretiosum, in fundamento fundatum. Qui crediderit, non festinet. Et ponam in pondere iudicium, & iustitiam in mensura. Et subuertet grando spem mendacii, & protectionẽ aquæ inundabunt. Et delebitur fœdus vestrum cum morte, & pactum vestrũ cum inferno non stabit. Flagellũ inundans cum transierit, eritis ei in conculcationem. Quandocunq; pertransierit, tollet vos: quoniã mane diluculo pertransibit in die & in nocte, & tantũmodo sola vexatio intellectum dabit auditui. Coangustatum est enim stratum,

In sacerdotes & prophetas verbi Dei contemptores.

1. Co. 14. d

Perditio illusorũ verbi Dei.

CHRISTVS credẽtibus salus.

Psal. 117. d, *Matt. 21. d*, *Act. 4. b*, *1. Pet. 2. a*

F stratum, ita vt alter décidat: & pallium breue vtrunque operire nõ poteſt. Sicut enim in Monte diuiſionũ, ſtabit Dominus: ſicut in valle quæ eſt in Gabaon iraſcetur: vt faciat opus ſuum, alienũ opus eius: vt operetur opus ſuum, peregrinum opus eius ab eo. Et nunc nolite illudere, ne fortè cõſtringantur vincula veſtra. Conſummationem enim & abbreuiationem audiui à Domino Deo exercituum ſuper vniuerſam terram. Auribus percipite, & audite vocem meam, attendite, & audite eloquium meum, Nunquid tota die arabit arans vt ſerat, proſcindet & ſarriet humum ſuam? Nónne cum adæquauerit faciem eius, ſeret gith, & cyminum ſparget, & ponet triticum per ordinem, & hordeum, & milium, & vi-

G tiam in finibus ſuis? Et erudiet illum in iudicio, Deus ſuus docebit illum. Non enim in ſerris triturabitur gith, nec rota plauſtri ſuper cyminum circuibit: ſed in virga excutietur gith, & cyminum in baculo. Panis autem comminuetur: verùm nõ in perpetuum triturans triturabit illum, neque vexabit eum rota plauſtri, neque vngulis ſuis comminuet eum. Et hoc à Domino Deo exercituum exiuit, vt mirabile faceret conſilium, & magnificaret iuſtitiam.

2. Reg. 5. d
1. Par. 14. a
Ioſue 10. c

S. PORNAM temporalem Ieroſolymæ deſtructionis, & ſpiritualem excæcationis minatur Dominus propter peccata populi: ſed eorũ cũ gentibus promittit conuerſionẽ. CAPVT XXIX.

A VAe Ariel, Ariel ciuitas, quam expugnauit Dauid. Additus eſt annus ad annũ, ſolennitates euolutæ ſunt. Et circumuallabo Ariel, & erit triſtis & mœrens, & erit mihi quaſi Ariel. Et circúndabo quaſi ſphæram in circuitu tuo, & iaciam contra te aggerem, & munimenta ponã in obſidionẽ tuam. Humiliaberis, de terra loquêris, & de humo audietur eloquium tuum. Et erit quaſi pythonis de terra vox tua, & de humo eloquiũ tuũ muſsitabit. Et erit ſicut puluis tenuis multitudo ventilantiũ te: & ſicut fauilla pertrãſiens multitudo eorũ qui contra te præua-

B luerunt: eritq; repẽtè cõfeſtim. A Domino exercituũ viſitabitur in tonitruo, & commotione terræ, & voce magna turbinis & tempeſtatis, & flamma ignis deuorantis. Et erit ſicut ſomniũ viſionis nocturnæ multitudo omniũ gentium quæ dimicauerũt contra Ariel, & omnes qui militauerũt, & obſederunt, & præualuerũt aduerſus eã. Et ſicut ſomniat eſuriẽs & comedit, cum antẽ fuerit expergefactus, vacua eſt anima

C eius: & ſicut ſomniat ſitiens & bibit, & poſtquã fuerit expergefactus, laſſus adhuc ſitit, & anima eius vacua eſt: ſic erit multitudo omniũ gẽtiũ quæ dimicauerũt cõtra montẽ Sion. Obſtupeſcite, & admiramini, fluctuate & vacillate: inebriamini, & nõ à vino: mouemini, & non in ebrietate: quoniam miſcuit vobis Dominus ſpiritũ ſoporis. Claudet oculos veſtros: prophetas & principes veſtros qui vident viſiones,

D operiet. Et erit vobis viſio omniũ ſicut verba libri ſignati: quem cum dederint ſcienti literas, dicẽt, Lege iſtum: & reſpõdebit, Nõ poſſum, ſignatus eſt enim. Et dabitur liber neſcienti literas, diceturq; ei, Lege: & reſpondebit, Neſcio literas. Et dixit Dominus, Eo quòd appropinquat populus iſte ore ſuo, & labiis ſuis glorificat me, cor autẽ eius longe eſt à me, & timuerunt me mandato hominum & doctrinis: Ideò ecce ego addam vt admirationem faciam populo huic miraculo

In Iudæos hominum præcepta diuinis præferentes.
Matt. 15. a
Marc. 7. b

E grandi & ſtupẽdo. peribit enim ſapientia à ſapientibus eius, & intellectus prudentium eius abſcondetur. Væ qui profundi eſtis corde, vt à Domino abſcondatis conſiliũ, quorum ſunt in tenebris opera, & dicunt, Quis videt nos, & quis nouit nos? Peruerſa eſt hæc veſtra cogitatio: quaſi ſi lutum contra figulum cogitet, & dicat opus factori ſuo, Nõ feciſti me. & figmentum dicat fictori ſuo, Non intelligis. Nónne ad-

1. Cor. 1. d
Abd. 1. c
Eccli. 23. c
In eos qui ſe peccatores cõfiteri nolunt.

F huc in modico, & in breui cõuertetur Libanus in charmel, & charmel in ſaltum reputabitur? Et audient in die illa ſurdi verba libri, & de tenebris & caligine oculi cæcorum videbunt. Et addent mites in Domino lætitiam, & pauperes homines in ſancto Iſrael exultabunt: quoniam defecit qui præualebat, conſummatus eſt illuſor, & ſuccisi ſunt omnes qui vigilabãt ſuper iniquitatẽ, qui peccare faciebãt homines in verbo, & arguẽtem in porta ſupplantabant, & declinaue-

Cõſilia Dei non ſcrutãda.

G runt fruſtra à iuſto. Propter hoc, hæc dicit Dominus ad domum Iacob, qui redemit Abraham, Non modo confundetur Iacob, nec modo vultus eius erubeſcet: ſed cum viderit filios ſuos, opera manuum mearum in medio ſui ſanctificantes nomen meum, & ſanctificabunt ſanctum Iacob, & Deum Iſrael prædicabunt, & ſcient errantes ſpiritu intellectum, & muſsitatores diſcent legem.

S. DOMINVS comminatur vindictam reliquijs populi quæ deſtructa ciuitate fugerũt in Aegyptum. CAPVT XXX.

A VAe filii deſertores, dicit Dominus, vt faceretis conſiliũ, & nõ ex me: & ordiremini telã, & non per ſpiritum meum, vt adderetis peccatũ ſuper peccatũ. qui ambulatis vt deſcendatis in Aegyptum, & os meũ non interrogaſtis, ſperãtes auxilium in fortitudine Pharaonis, & habentes fiduciã in vmbra Aegypti. Et erit vobis fortitudo Pharaonis in confuſionem, & fiducia vmbræ Aegypti in ignominiã. Erant enim in Tani principes tui, & nuntii tui vſque ad Hanes peruenerunt. Omnes confuſi ſunt ſuper populo qui eis prodeſſe nõ poterat: non fuerunt in auxiliũ, & in aliquã vtilitatẽ, ſed in confuſionẽ &

B in opprobriũ. Onus iumentorũ auſtri. In terra tribulationis & anguſtiæ, leæna & leo ex eis, vipera & regulus volans, portantes ſuper humeros iumentorũ diuitias ſuas, & ſuper gibbum camelorũ theſauros ſuos ad populum qui eis prodeſſe nõ poterit. Aegyptus enim fruſtra & vanè auxiliabitur: ideò clamaui ſuper hoc, Superbia tantũ eſt, quieſce. Nũc ergo ingreſſus ſcribe ei ſuper buxũ, & in libro diligenter exara illud, & erit in die nouiſsimo in teſtimoniũ vſque in æternũ. Populus enim ad iracundiã prouocans eſt, & filii mendaces, filii nolentes audire legẽ Dei. Qui dicunt videntibus, Nolite vi-

C dere: & aſpiciẽtibus, Nolite aſpicere nobis ea quæ recta ſunt: loquimini nobis placentia, videte nobis errores: auferte à me viam, declinate à me ſemitã, ceſſet à facie noſtra ſanctus Iſrael. Propterea hæc dicit ſanctus Iſrael, Pro eo quòd reprobaſtis verbũ hoc, & ſperaſtis in calumnia & in tumultu, & innixi eſtis ſuper eo: propterea erit vobis iniquitas hæc ſicut interruptio cadens, & requiſita in muro excelſo, quoniam ſubito dum nõ ſperatur, veniet cõtritio eius: & comminuetur ſicut cõteritur lagena figuli cõtritione perualida: & nõ inuenietur de fragmẽtis eius teſta, in qua portetur igniculus de incendio, aut hauriatur parum aquæ de fouea: quia hæc dicit Dominus Deus ſanctus Iſrael, Si reuertamini & quieſcatis, ſalui eritis. In ſilentio, & in ſpe erit fortitudo ve-

Pœna in reiicientes verbũ Dei. A creaturis auxiliũ petentes decipiuntur.

D ſtra. Et noluiſtis: & dixiſtis, Nequaquam, ſed ad equos fugiemus. ideò fugietis. Et ſuper veloces aſcendemus: ideò velociores erunt, qui perſequẽtur vos. Mille homines à facie terroris vnius: & à facie terroris quinq; fugietis, donec relinquamini quaſi malus nauis in vertice montis, & quaſi ſignũ ſuper collem. Propterea expectat Dominus vt miſereatur veſtri: & ideò exaltabitur parcẽs vobis: quia Deus iudicii Dominus. Beati omnes qui expectant eum. Populus enim Sion habitabit in Ieruſalẽ: plorans nequaquam plorabis, miſerens miſerebitur tui: ad vocẽ clamoris tui ſtatim vt audierit, re-

E ſpondebit tibi. Et dabit vobis Dominus panẽ arctũ, & aquã breuem: & non faciet auolare à te vltrà doctorem tuum: & erunt oculi tui videntes præceptorem tuũ, & aures tuæ audient verbum poſt tergũ monẽtis, Hæc eſt via, ambulate in ea: & non declinetis neque ad dexterã, neque ad ſiniſtram. Et contaminabis laminas ſculptiliũ argenti tui, & veſtimentum conflatilis auri tui, & diſperges ea ſicut immunditiam menſtruatæ: Egredere, dices ei. Et dabitur pluuia ſemini tuo, vbicunque ſeminaueris in terra, & panis frugum terræ erit

vberrimus & pinguis. pascetur in possessione tua in die illo agnus spatiose. & tauri tui, & pulli asinorũ qui operãtur terram, commistũ migma comedẽt sicut in area ventilatũ est.

F Et erunt super omnẽ montẽ excelsum, & super omnẽ collẽ eleuatum riui currentiũ aquarũ in die interfectionis multorum cum ceciderint turres. Et erit lux lunæ sicut lux solis, & lux solis erit septempliciter, sicut lux septẽ dierum in die qua alligauerit Dominus vulnus populi sui, & percussurã plagæ eius sanauerit. Ecce nomẽ Domini venit de longinquo, ardens furor eius, & grauis ad portandũ. Labia eius repleta sunt indignatione, & lingua eius quasi ignis deuorãs. Spiritus eius velut torrẽs inundans vsque ad mediũ colli, ad perdẽdas gentes in nihilũ, & frænũ erroris quod erat in maxillis populorũ.

G Canticũ erit vobis sicut nox sanctificatæ solẽnitatis, & lætitia cordis sicut qui pergit cũ tibia vt intret in montẽ Domini ad fortẽ Israel. Et auditã faciet Dominus gloriã vocis suæ, & terrorẽ brachii sui ostẽdet in cõminatione furoris, & flamma ignis deuorãtis: allĩdet in turbine & in lapide grãdinis. A voce enim Domini pauebit Assur virga percussus, & erit transitus virgæ fundatus, quam requiescere faciet Dominus super eũ in tympanis & citharis: & in bellis præcipuis expugnabit eos. Præparata est enim ab heri Tophet, à rege præparata, profunda & dilatata. Nutrimenta eius ignis & ligna multa, flatus Domini sicut torrens sulphuris succẽdens eam.

Describitur infern°.

§. CONFVGIENTIBVS *ad huius seculi potius quàm ad diuinũ auxilium Dominus misericordiam promittit si pœnituerint, & in fine salutem.* CAPVT XXXI.

A VAe qui descendunt in Aegyptum ad auxilium, in equis sperantes, & habentes fiduciã super quadrigis, quia multæ sunt: & super equitibus, quia præualidi nimis: & nõ sunt cõfisi super sanctum Israel, & Dominũ nõ requisierunt. Ipse autẽ sapiens abduxit malum, & verba sua nõ abstulit. Et cõsurget contra domum

B pessimorũ, & cõtra auxiliũ operantiũ iniquitatẽ. Aegyptus, homo, & nõ Deus: & equi eorũ, caro, & nõ spiritus. & Dominus inclinabit manum suã, & corruet auxiliator, & cadet cui præstatur auxiliũ, simulq; omnes cõsumentur. Quia hæc dicit Dominus ad me, Quomodo si rugiat leo, & catulus

C leonis super prædã suam, cum occurerit ei multitudo pastorum, à voce eorum nõ formidabit, & à multitudine eorũ nõ pauebit: sic descẽdet Dominus exercituũ vt prælietur super montem Sion, & super collem eius. Sicut aues volantes, sic proteget Dominus exercituũ Ierusalem, protegens & liberans, transiens & saluans.

D Conuertimini sicut in profundum recesseratis filii Israel. In die enim illa abiiciet vir idòla argenti sui, & idòla auri sui, quæ fecerunt vobis manus vestræ in peccatũ: & cadet Assur in gladio non viri, & gladius non hominis vorabit eum, & fugiet non à facie gladii, & iuuenes eius vectigales erunt: & fortitudo eius à terrore transibit, & pauebunt fugiẽtes principes eius: dixit Dominus, cuius ignis est in Sion, & caminus eius in Ierusalem.

§. LIBERATIO *populi à malis proximè imminentibus ab Assyriis, quorum prætextu Messiæ aduentum & miracula designat.* CAPVT XXXII.

A ECce, in iustitia regnabit rex, & principes in iudicio præerũt. Et erit vir sicut qui abscõditur à vento, & celat se à tempestate, sicut riui aquarum in siti, & vmbra petræ prominentis in terra deserta. Non caligabunt oculi videntiũ, & aures audientiũ diligenter auscultabũt, & cor stultorũ intelliget scientiam, & lingua balborum velociter loquetur & plane. Non vocabitur vltrà is qui insipiẽs est, princeps: neque fraudulentus appellabitur

B maior. Stultus enim fatua loquetur, & cor eius faciet iniquitatem, vt perficiat simulationẽ, & loquatur ad Dominũ fraudulenter, & vacuam faciat animã esurientis, & potum sitiẽti auferat. Fraudulenti vasa pessima sunt: ipse enim cogitationes concinnauit ad perdendos mites in sermone mendacii, cum loqueretur pauper iudicium. Princeps verò, ea quæ digna sunt principe cogitabit, & ipse super duces stabit. Mulieres opulentæ surgite, & audite vocẽ meam. Post dies &

C annum & vos cõturbabimini confidentes: consummata est enim vindemia, collectio vltrà nõ veniet. Obstupescite opulentæ, conturbamini confidentes: exuite vos, & cõfundimini, accingite lumbos vestros. Super vbera plangite, super regione desyderabili, super vinea fertili. Super humum populi mei spinæ & vepres ascendent: quanto magis super omnes domos gaudii ciuitatis exultantis? Domus enim dimissa est, multitudo vrbis relicta est, tenebræ & palpatio factæ sunt su

D per speluncas vsque in æternum. Gaudium onagrorum pascua gregum, donec effundatur super nos spiritus de excelso: & erit desertum in charmel, & charmel in saltum reputabitur. Et habitabit in solitudine iudicium, & iustitia in charmel sedebit. Et erit opus iustitiæ pax, & cultus iustitiæ silentium, & securitas vsque in sempiternum. Et sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fiduciæ, & in requie opulenta. Grando autẽ in descensione saltus, & humilitate humiliabitur ciuitas. Beati qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini.

Iudæorum destructio, post aduentum Christi.

Supra 29.f

§. CVM *destruxerit Dominus Assyrios in Iudæorũ vindictam, & ab his liberauerit, saluatorem suum non cognouerunt.* CAPVT XXXIII.

A VAe qui prædaris, nónne & ipse prædaberis? Et qui spernis, nónne & ipse spernẽris? Cum consummaueris deprædationẽ, depredaberis. Cum fatigatus desieris contemnere, contemnẽris. Domine miserere nostri: te enim expectauimus. esto brachium nostrum in mane, & salus nostra in tẽpore tribulationis. A voce angeli fugerunt populi, & ab exaltatione tua dispersæ sunt gentes. Et congregabuntur spolia vestra sicut colligitur bruchus, velut cum fossæ plenæ fuerint in eo. Magnificatus est Dominus, quoniam habitauit in excelso. Impleuit Sion iudicio & iustitia. Et erit fides in temporibus tuis: diuitiæ salutis sapientia & scientia: timor Domini ipse est thesaurus eius. Ecce, videntes clamabunt foris, angeli pacis amarè fle-

B bunt, Dissipatæ sunt viæ, cessauit transiens per semitã, irritum factum est pactũ, proiecit ciuitates, non reputauit homines. Luxit, & elanguit terra: cõfusus est Libanus, & obsurduit: & factus est Saron, sicut desertum: & concussa est Basan, & Carmelus. Nunc cõsurgam, dicit Dominus, nũc exaltabor, nunc subleuabor. Concipietis ardorẽ, & parietis stipulã: spiritus vester vt ignis vorabit vos. Et erunt populi quasi de incendio cinis, spinæ cõgregatæ igni comburẽtur. Audite qui longe estis, quæ fecerim, & cognoscite vicini fortitudinem meam. Conterriti sunt in Sion peccatores, possedit tremor hypocritas. quis poterit habitare de vobis cũ igne deuoran-

C te? quis habitabit ex vobis cum ardoribus sempiternis? Qui ambulat in iustitiis & loquitur veritatẽ, qui proiicit auaritiã ex calumnia, & excutit manus suas ab omni munere, qui obturat aures suas ne audiat sanguinẽ, & claudit oculos suos ne videat malũ: Iste in excelsis habitabit, munimẽta saxorũ sublimitas eius: panis ei datus est, aquæ eius fideles sunt. Regem in decòre suo videbũt oculi eius, cernent terrã delonge. Cor tuum meditabitur timorẽ: vbi est literatus? vbi est legis verba ponderans? vbi est doctor paruulorũ? Populum impudentem non videbis, populũ alti sermonis: ita vt nõ possis intelligere disertitudinem linguæ eius, in quo nulla est sapien-

D tia. Respice Sion ciuitatem solennitatis nostræ. Oculi tui videbunt Ierusalem in habitationem opulentam, tabernaculũ quod nequaquã transferri poterit: nec auferentur claui eius in sempiternũ. & omnes funiculi eius non irrumpentur: quia solummodo ibi magnificus est Dominus noster. Locus fluuiorum

Destructio totius Iudeæ.

Psal. 14.a

1. Cor. 1.c

niorum riui latiſsimi,& patentes: non tranſibit per eum nauis remigum,neque trieris magna tranſgredietur eum. Dominus enim iudex noſter,Dominus legifer noſter,Dominus rex noſter: ipſe ſaluabit nos. Laxati ſunt funiculi tui: ſed nõ præualebũt.Sic erit malus tuus,vt dilatare ſignũ non queas. Tunc diuidentur ſpolia prædarum multarum: claudi diripient rapinam: nec dicet vicinus, Elangui. populus qui habitabit in ea,auferetur ab eo iniquitas.

In eccleſia peccati remiſsio.

S. DIVINA *in peccatores vltio intolerabilis, in Idumæos præcipuè Aſſyriorum fautores, & in Iudæos infideles.* CAPVT XXXIIII.

A Accedite gentes,& audite,& populi attẽdite: audiat terra,& plenitudo eius,orbis,& omne germẽ eius. Quia indignatio Domini ſuper omnes gentes,& furor ſuper vniuerſam militiã eorum: interfecit eos, & dedit eos in occiſionẽ. Interfecti eorũ proiicientur,& de cadaueribus eorum aſcẽdet fœtor. Tabeſcent montes à ſanguine eorũ,& tabeſcet omnis militia cœlorum, & complicabuntur ſicut liber cœli: & omnis militia eorũ defluet ſicut defluit foliũ de vinea & de ficu:quoniã inebriatus B eſt in cœlo gladius meus. Ecce ſuper Idumæam deſcẽdet, & ſuper populũ interfectionis meæ ad iudicium. Gladius Domini repletus eſt ſanguine, incraſſatus eſt adipe de ſanguine agnorum & hircorũ,de ſanguine medullatorum arietum. Victima enim Domini in Boſra, & interfectio magna in terra Edom. Et deſcendent vnicornes cum eis,& tauri cum potentibus. Inebriabitur terra eorum ſanguine, & humus eorum adipe pinguium: quia dies vltionis Domini,annus retribuC tionum iudicii Sion. Et conuertentur torrentes eius in picem,& humus eius in ſulphur: & erit terra eius in picem ardentem. Nocte & die nõ extinguetur,in ſempiternum aſcendet fumus eius: à generatione in generationem deſolabitur, in ſecula ſeculorũ nõ erit tranſiens per eam. Et poſsidebunt illam onocrotalus,& ericius:& ibis,& coruus habitabunt in ea. Et extendetur ſuper eam menſura, vt redigatur ad nihilũ, & perpendiculũ in deſolationem. Nobiles eius nõ erunt ibi: regẽ potius inuocabũt, & omnes principes eius erunt in nihilũ. Et orientur in domibus eius ſpinæ,& vrticæ, & paliurus in munitionibus eius: & erit cubile draconũ & paſcua ſtruthionum. Et occurrẽt dæmonia, onocẽtauris,& piloſus claD mabit alter ad alterum: ibi cubauit lamia, & inuẽnit ſibi requiẽ:ibi habuit foueã ericius,& enutriuit catulos, & circumfodit,& fouit in vmbra eius: illuc cõgregati ſunt milui,alter ad alterum. Requirite diligenter in libro Domini, & legite: vnum ex eis non defuit,alter alterũ non quæſiuit. quia quod ex ore meo procedit, ille mãdauit, & ſpiritus eius ipſe congregauit ea. Et ipſe miſit eis ſortem, & manus eius diuiſit eam illis in menſuram: vſque in æternum poſsidebunt eam, in generatione & generationem habitabunt in ea.

Infra 63.a

S. CONSOLATIO *Iſraelis ſuper liberatione ſua, & gentiũ vocatio ad fidem per Meſsiæ aduentum.* CAPVT XXXV.

A Lætabitur deſerta & inuia,& exultabit ſolitudo, & florebit quaſi liliũ. Germinans germinabit, & exultabit,lætabũda & laudans: gloria Libani data eſt ei, decor Carmeli & Saron: ipſi videbunt gloriam Domini,& decorem Dei noſtri. Confortate manus B diſſolutas, & genua debilia roborate. Dicite puſillanimis, Confortamini,nolite timere.ecce Deus veſter vltionem adducet retributionis: Deus ipſe veniet,& ſaluabit vos. Tunc aperientur oculi cæcorum,& aures ſurdorũ patebunt. Tunc ſaliet ſicut ceruus claudus, & aperta erit lingua mutorum: quia ſciſſæ ſunt in deſerto aquæ, & torrentes in ſolitudine. C Et quæ erat arida, erit in ſtagnũ,& ſitiẽs in fontes aquarũ. In cubilibus,in quibus prius dracones habitabant,orietur viror calami & iunci. Et erit ibi ſemita,& via ſancta vocabitur:nõ

Signa aduẽtus Chriſti. Matt. 11.c

D tranſibit per eam pollutus, & hæc erit vobis directa via,ita vt ſtulti nõ errent per eã. Non erit ibi leo,& mala beſtia non aſcendet per eam,nec inuenietur ibi: & ambulabũt qui liberati fuerint. Et redempti à Domino,cõuertentur, & venient in Sion cum laude,& lætitia ſempiterna ſuper caput eorum: gaudium & lætitiã obtinebunt, & fugiet dolor & gemitus.

Chriſtus via ad patrem.

S. OBSESSA *Ieroſolyma ab Aſſyriorum exercitu, mittitur Rabſaces ad Ezechiam ſanctum Iſrael blaſphematurus.* CAPVT XXXVI.

A Et factum eſt: in quartodecimo anno regis Ezechiæ, aſcendit Sẽnacherib rex Aſſyriorũ ſuper omnes ciuitates Iuda munitas,& cepit eas. Et miſit rex Aſſyriorũ Rabſacen de Lachis in Ieruſalẽ, ad regem Ezechiam in manu graui, & ſtetit in aquæductu piſcinæ ſuperioris in via Agri fullonis. Et egreſſus eſt ad eũ Eliacim filius Helciæ,qui erat ſuper domũ,& Sobna ſcriba, & Ioahe filius Aſaph à commentariis. Et dixit ad eos Rabſaces, Dicite Ezechiæ, Hæc dicit rex magnus, rex Aſſyriorũ, Quæ eſt iſta fiducia qua cõfidis?aut quo conſilio vel fortitudine rebellare diſponis?ſuper quẽ habes fiduciam,quia receſ- B ſiſti à me? Ecce, confidis ſuper baculũ arundineum confractum iſtum,ſuper Aegyptũ: cui ſi innixus fuerit homo, intrabit in manũ eius,& perforabit eam: ſic Pharao rex Aegypti omnibus qui cõfidunt in eo. Quòd ſi reſpõderis mihi,In Domino Deo noſtro cõfidimus: nónne ipſe eſt cuius abſtulit Ezechias excelſa & altaria,& dixit Iudæ & Ieruſalem,Corem altari iſto adorabitis? Et nũc trade te domino meo regi Aſſyriorũ,& dabo tibi duo millia equorũ, nec poteris ex te præbere aſcenſores eorũ. Et quomodo ſuſtinebis faciẽ iudicis vnius loci ex ſeruis Domini mei minoribus? Quòd ſi cõfidis in Aegypto,in quadriga, & in equitibus: & nunc numquid ſine Domino aſcendi ad terrã iſtam vt diſperderẽ eam? Dominus dixit ad me,Aſcende ſuper terrã iſtam,& diſperde C eam. Et dixit Eliacim,& Sobna,& Ioahe ad Rabſacen, Loquere ad ſeruos tuos Syra lingua: intelligimus enim. ne loquatis ad nos Iudaice in auribus populi qui eſt ſuper murũ. Et dixit ad eos Rabſaces, Nunquid ad Dominũ tuũ & ad te, miſit me Dominus meus, vt loquerer omnia verba iſta: & non potius ad viros qui ſedent in muro,vt comedãt ſtercora ſua, & bibant vrinã pedum ſuorũ vobiſcũ? Et ſtetit Rabſaces,& clamauit voce magna Iudaice,& dixit, Audite verba regis magni, regis Aſſyriorũ. Hæc dicit rex,Non ſeducat vos Ezechias,quia non poterit eruere vos: & nõ vobis tribuat fiduciã Ezechias ſuper Domino, dicẽs, Eruens liberabit nos Dominus,nõ dabitur ciuitas iſta in manu regis Aſſy- D riorũ. Nolite audire Ezechiã: hæc enim dicit rex Aſſyriorum,Facite mecũ benedictionẽ, & egredimini ad me,& comedite vnuſquiſque vineã ſuam,& vnuſquiſque ficum ſuam: & bibite vnuſquiſque aquam ciſternæ ſuæ, donec veniam & tollam vos ad terram quæ eſt vt terra veſtra,terram frumenti & vini, terram panum & vinearum. Nec conturbet vos Ezechias, dicens, Dominus liberabit nos. Nunquid liberauerunt dii gentium vnuſquiſque terram ſuam de manu regis Aſſyriorum? Vbi eſt Deus Emath & Arphad? vbi eſt Deus Sepharuaim? nunquid liberauerunt Samariã de manu mea? Quis eſt ex omnibus diis terrarũ iſtarũ,qui eruerit terram ſuam de manu mea,vt eruat Dominus Ieruſalem de manu mea? Et ſiluerunt,& non reſponderunt ei verbum. Mandauerat enim eis rex,dicens,Ne reſpondeatis ei. Et ingreſſus eſt Eliacim filius Helciæ qui erat ſuper domũ, & Sobna ſcriba,& Ioahe filius Aſaph à commentariis, ad Ezechiã ſciſſis veſtibus,& nuntiauerunt ei verba Rabſacis.

4. Re. 18.c 2. Par. 32.a

Sẽnacherib exprobrat deũ viuentem.

Blaſphemia Sennacherib.

S. SPE *diuini ſubſidij Dominus per Eſaiam obſeſſorum Iudæorum animos firmat, ac obſidentes per angelum cædit, & Sennacherib per filios.* CAPVT XXXVII.

A 4. Re. 19. a ET factum eſt: cum audiſſet rex Ezechias, ſcidit veſtimenta ſua, & obuolutus eſt ſacco, & intrauit in domū Domini. Et miſit Eliacim, qui erat ſuper domū, & Sobnam ſcribam, & ſeniores de ſacerdotibus opertos ſaccis ad Eſaiā filiū Amos prophetam, & dixerunt ad eū, Hæc dicit Ezechias, Dies tribulationis, & correptionis, & blaſphemiæ dies hæc: quia venerūt filii vſq; ad partū, & virtus non eſt pariēdi. Si quo modo audiat Dominus Deus tuus verba Rabſacis, quem miſit rex Aſſyriorū dominus ſuus ad blaſphemandū Deum viuentem, & exprobrandum ſermonibus quos audiuit Dominus Deus tuus. Leua ergo orationē pro reliquiis quæ repertæ ſunt. Et venerūt B ſerui regis Ezechiæ ad Eſaiā, & dixit ad eos Eſaias, Hæc dicetis domino veſtro, Hæc dicit Dominus, Ne timeas à facie verborum quæ audiſti, quibus blaſphemauerunt pueri regis Aſſyriorū me. Ecce, ego dabo ei ſpiritū, & audiet nuntium, & reuertetur ad terram ſuā, & corruere eum faciā gladio in terra ſua. Reuerſus eſt autē Rabſaces, & inuenit regem Aſſyriorū præliantē aduerſus Lobnā. Audierat enim quia profectus eſſet de Lachis, & audiuit de Tharáca rege Aethiopiæ, dicentes, Egreſſus eſt vt pugnet contra te. Quod cū audiſſet, miſit nuntios ad Ezechiam, dicens, Hæc dicetis Ezechiæ regi Iudæ dicentes, Nō te decipiat Deus tuus, in quo tu confidis C dicens, Non dabitur Ieruſalē in manu regis Aſſyriorū. Ecce, tu audiſti omnia quæ fecerunt reges Aſſyriorū omnibus terris quas ſubuerterunt, & tu poteris liberari? Nunquid eruerūt eos dii gentium, quos ſubuerterūt patres mei Gozā & Haran, & Reſeph, & filios Eden, qui erāt in Thalaſſar? Vbi eſt rex Emath, & rex Arphad, & rex vrbis Sepharuaim, Ana & Aua? Et tulit Ezechias libros de manu nuntiorum, & legit eos, & aſcendit in domū Domini, & expandit eos Ezechias coram Domino. *Oratio Ezechiæ.* Et orauit ad Dominū, dicens, Domine exercituum Deus Iſrael, qui ſedes ſuper cherubim: tu es Deus ſolus omnium regnorum terræ, tu feciſti cœlum & terram. Inclina Domine aurem tuam & audi: aperi Domine oculos tuos, & vide, & audi omnia verba Sennacherib, quæ miſit ad blaſphemandum Deum viuentem. Verè enim Domine deſertas D fecerūt reges Aſſyriorum terras & regiones earum. Et dederunt deos eorū igni: non enim erant dii, ſed opera manuum hominū, lignum & lapis, & cōminuerunt eos. Et nunc Domine Deus noſter ſalua nos de manu eius: & cognoſcant omnia regna terræ quia tu es Dominus ſolus. Et miſit Eſaias filius Amos ad Ezechiam, dicens, Hæc dicit Dominus Deus Iſrael, Pro quibus rogaſti me de Sennacherib rege Aſſyriorum, hoc eſt verbum quod locutus eſt Dominus ſuper eum, Deſpexit te, & ſubſannauit te, virgo filia Sion: poſt te caput mouit virgo filia Ieruſalem. Cui exprobraſti, & quem E blaſphemaſti, & ſuper quem exaltaſti vocem, & leuaſti altitudinem oculorū tuorum? Ad ſanctū Iſrael. In manu ſeruorum tuorum exprobraſti Domino, & dixiſti, In multitudine quadrigarum mearū ego aſcendi in altitudinem montiū, iuga Libani: & ſuccidam excelſa cedrorū eius, & electas abietes illius, & introibo altitudinem ſummitatis eius, ſaltū Carmeli eius. Ego fodi, & bibi aquam, & exiccaui veſtigio pedis mei omnes riuos aggerum. Nunquid nō audiſti quæ olim fecerim ei? Ex diebus antiquis ego plaſmaui illud: & nunc adduxi, & factū eſt in eradicationē collium compugnantium, & ciuitatum munitarum. Habitatores earum breuiata manu F contremuerunt, & confuſi ſunt: facti ſunt ſicut fœnum agri, & gramen paſcuæ, & herba tectorum quæ exaruit antequam matureſceret. Habitationē tuā, & egreſſum tuum, & introitū tuum ego cognoui, & inſaniam tuam cōtra me. Cum fureres aduerſum me, ſuperbia tua aſcēdit in aures meas: ponā ergo circulum in naribus tuis, & frænum in labiis tuis, & reducam te in viam per quam veniſti. Tibi autē hoc erit ſignum, Comede hoc anno quæ ſpōte naſcuntur, & in anno ſecundo pomis veſcere: in anno autē tertio ſeminate & metite, & plantate vineas, & comedite fructum earum. Et mittet id quod ſaluatum fuerit de domo Iuda, & quod reliquum eſt, radicem deorſum, & faciet fructum ſurſum: quia de Ieruſalem exibunt reliquiæ, & ſaluatio de monte Sion: zelus Domini G exercituum faciet iſtud. Propterea hæc dicit Dominus de rege Aſſyriorū, Non intrabit ciuitatem hanc, & non iaciet ibi ſagittam: & non occupabit eam clypeus, & nō mittet in circuitu eius aggerē. In via qua venit, per eam reuertetur, & ciuitatem hanc non ingredietur, dicit Dominus. Et protegā ciuitatem iſtam, vt ſaluem eam propter me, & propter Dauid ſeruum meum. Egreſſus eſt autem angelus Domini, & percuſſit in caſtris Aſſyriorum centum octogintaquinque millia. Et ſurrexerunt mane, & ecce omnes cadauera mortuorum. Et egreſſus eſt, & abiit: & reuerſus eſt Sennacherib rex Aſſyriorum, & habitauit in Niniue. Et factum eſt cum adoraret in templo Neſroch deū ſuum, Adramélech, & Sarâſar filii eius percuſſerunt eum gladio, fugeruntq; in terram Ararat, & regnauit Aſarhaddon filius eius pro eo.

4. Re. 19. g
Tob. 1. d
Eccl. 48. d
1. Mac. 7. f
2. Mac. 8. e

S. LIBERATVS Ezechias cœleſti miraculo à cōminata ſibi morte, additisq; ad vitam ſuam quindecim annis, in gratiarum exit actiones. CAPVT XXXVIII.

A 4. reg. 20. a 2. Par. 32. f IN diebus illis ægrotauit Ezechias vſque ad mortem: & introiuit ad eū Eſaias filius Amos propheta, & dixit ei, Hæc dicit Dominus, Diſpone domui tuæ, quia morieris tu, & non viues. Et conuertit Ezechias faciē ſuā ad parietē, & orauit ad Dominum, & dixit, Obſecro Domine memento quæſo quomodo ambulauerim coram te in veritate, & in corde perfecto, & quod bonū eſt in oculis tuis fecerim. Et fleuit Ezechias fletu magno. Et factū eſt verbū Domini ad Eſaiā, dicens, Vade, & dic Ezechiæ, Hæc dicit Dominus Deus Dauid patris tui, B Audiui orationē tuā, & vidi lachrymas tuas. ecce, ego adiiciā ſuper dies tuos quindecim annos, & de mann regis Aſſyriorum eruā te & ciuitatē iſtam, & protegam eam. Hoc autem tibi erit ſignum à Domino quia faciet Dominus verbū hoc quod locutus eſt, Ecce ego reuerti faciā vmbram linearum, per quas deſcenderat in horologio Achaz in ſole retrorſum decem lineis. Et reuerſus eſt ſol decē lineis per gradus quos deſcenderat. *Scriptura Ezechiæ regis Iuda cum ægrotaſſet, & cōualuiſſet de infirmitate ſua.* Ego dixi, In dimidio dierū meorum vadam ad portas inferi: quæſiui reſiduū annorum meorum. *Canticum Ezechiæ.* Dixi, Non videbo Dominū Deum in terra viuen- C tium, non aſpiciam hominē vltrà & habitatorē quietis. Generatio mea ablata eſt: & conuoluta eſt à me, quaſi tabernaculum paſtorum. Præciſa eſt velut à texente vita mea: dum adhuc ordirer, ſuccidit me: de mane vſque ad veſperā finies me. Sperabā vſque ad mane, quaſi leo ſic cōtriuit omnia oſſa mea: de mane vſque ad veſperam finies me. Sicut pullus hirundinis ſic clamabo, meditabor vt columba. Attenuati ſunt oculi mei ſuſpicientes in excelſum: Domine vim patior, reſponde pro me. Quid dicam, aut quid reſpōdebit mihi, cum

ipſe

ipse fecerit? recogitabo tibi omnes annos meos in amaritu-
D dine animæ meæ. Domine si sic viuitur, & in talibus vita spi
ritus mei, corripies me, & viuificabis me. Ecce, in pace, ama-
ritudo mea amarissima: tu autē eruisti animā meam vt non
periret, & proiecisti post tergum tuum omnia peccata mea.
Quia nō infernus confitebitur tibi, neq; mors laudabit te: nō
expectabūt qui descendūt in lacū, veritatē tuā. Viuēs viuens
ipse cōfitebitur tibi, sicut & ego hodie: pater filiis notam fa
ciet veritatē tuam. Domine salū me fac, & psalmos nostros
cantabimus cunctis diebus vitæ nostræ in domo Domini.
Et iussit Esaias vt tollerent massam de ficis, & cataplasmarēt
super vulnus eius, & sanaretur. Et dixit Ezechias, Quod erit
signum quia ascendam in domum Domini?

S. MISSIS à rege Babylonis ad Ezechiam nuntiis ostendit thesau ros suos Ezechias ab Esaia grauissime taxatus, & super eorum expoliatione præmonitus. CAPVT XXXIX.

A IN tempore illo misit Merodach Baladan filius
4.reg.20.c Baladan rex Babylonis, libros & munera ad Eze
chiam: audierat enim quòd ægrotasset, & con-
ualuisset. Lætatus est autem super eis Ezechias,
& ostendit eis cellam aromatum, & argenti, & auri, & odo-
ramentorum, & vnguenti optimi, & omnes apothecas supel
B lectilis suæ, & vniuersa quæ inuēta sunt in thesauris eius. Nō
fuit verbum quod non ostenderet eis Ezechias in domo sua,
& in omni potestate sua. Introiuit autē Esaias propheta ad
Ezechiam regem, & dixit ei, Quid dixerunt viri isti, & vnde
venerunt ad te? Et dixit Ezechias, De terra longinqua vene-
runt ad me de Babylone. Et dixit, Quid viderunt in domo
C tua? Et dixit Ezechias, Omnia quæ in domo mea sunt, vide-
runt: non fuit res quam non ostēderim eis in thesauris meis.
Et dixit Esaias ad Ezechiā, Audi verbum Domini exerci-
tuum: Ecce dies venient, & auferentur omnia quæ in domo
tua sunt & quæ thesaurizauerunt patres tui vsque ad diem
D hanc, in Babylonem: non relinquetur quicquam, dixit Do-
minus. Et de filiis tuis qui exibunt de te, quos genueris, tol-
lent, & erunt eunuchi in palatio regis Babylonis. Et dixit
Ezechias ad Esaiā, Bonum verbum Domini quod locutus
est. Et dixit, Fiat tantum pax & veritas in diebus meis.

S. IVDAEOS ex tot tribulationibus eruēdos cōsolatur Dominus, promittens illis consolatorē, & consolatoris præconē, & diuinam in idola virtutē, & fidei prædicationē. CAPVT XL.

A COnsolamini consolamini popule meus, dicit
Deus vester. Loquimini ad cor Ierusalē, & ad-
uocate eam: quoniam completa est militia eius,
dimissa est iniquitas illius: suscepit de manu Do
Mat.3.a mini duplicia pro omnibus peccatis suis. Vox clamantis in
Mar.1.a deserto: Parate viam Domini, rectas facite in solitudine se-
Luc.3.a mitas Dei nostri. Omnis vallis exaltabitur, & omnis mons &
Ioā.1.c collis humiliabitur, & erūt praua in directa, & aspera in vias
planas. Et reuelabitur gloria Domini, & videbit omnis caro
Eccl.14.c pariter quod os Domini locutū est. Vox dicentis, Clama. Et
Iac.1.b dixi, Quid clamabo? Omnis caro fœnū, & omnis gloria eius
B quasi flos agri. Exiccatū est fœnum, & cecidit flos, quia spiri
1.Pet.1.d tus Domini sufflauit in eo. Verè fœnū est populus. Exiccatū
est fœnum, & cecidit flos: verbum autē Dei nostri manet in
æternū. Super montē excelsum ascende tu quæ euangelizas
Ioan.12.c Sion: exalta in fortitudine vocem tuā quæ euangelizas Ieru
C salem: exalta noli timere. Dic ciuitatibus Iudæ, Ecce Deus
vester: ecce Dominus Deus in fortitudine veniet, & brachiū
eius dominabitur. Ecce, merces eius cū eo, & opus illius co-
Ioan.10.b ram illo. Sicut pastor, gregem suum pascet: in brachio suo
Ezec.34.f cōgregabit agnos, & in sinu suo leuabit, fœtas ipse portabit.
& 37.f Quis mensus est pugillo aquas, & cœlos palmo ponderauit?
Quis appendit tribus digitis molē terræ, & librauit in pon-
D dere montes, & colles in statera? Quis adiuuit spiritum Do-
mini? aut quis consiliarius eius fuit, & ostendit illi? Cum quo Rom.11.d
iniuit consiliū, & instruxit eum, & docuit eum semitam iusti- 1.Cor.2.d
tiæ, & erudiuit eū scientia, & viā prudētiæ ostendit illi? Ecce, Sapien.9.c
gentes quasi stilla situlæ, & quasi momentū stateræ reputa-
tæ sunt. Ecce, insulæ quasi puluis exiguus, & Libanus nō suffi
ciet ad succēdendū, & animalia eius nō sufficiēt ad holocau-
E stū. Omnes gentes quasi nō sint sic sunt corā eo, & quasi ni-
hilū & inane reputatæ sunt ei. Cui ergo similē fecistis Deū?
aut quam imaginem ponetis ei? Nunquid sculptile conflabit In idolola-
faber? aut aurifex auro figurabit illud, & laminis argenteis ar- tras.
gentarius? Forte lignum & imputribile elegit: artifex sapiens Act.17.d
quærit quomodo statuat simulachrū quod non moueatur.
Nunquid non scietis? nūquid nō audietis? nunquid nō annun
tiatum est vobis ab initio? nūquid non intellexistis fundamē
ta terræ? Qui sedet super gyrū terræ, & habitatores eius sunt
quasi locustæ: qui extendit velut nihilū cœlos, & expandit
F eos sicut tabernaculū ad inhabitādū. Qui dat secretorū scru
tatores quasi non sint, iudices terræ velut inane fecit: equidē
neque plantatos, neque satos, neque radicato in terra trunco
eorum: repente flauit in eos, & aruerunt, & turbo quasi stipu
lam auferet eos. Et cui assimilastis me, & adæquastis, dicit
sanctus? Leuate in excelsum oculos vestros, & videte quis
creauit hæc: qui educit in numero militiā eorū, & omnes ex
G nomine vocat: præ multitudine fortitudinis, & roboris, vir-
tutisq; eius neque vnum reliquum fuit. Quare dicis Iacob, &
loqueris Israel, Abscondita est via mea à Domino, & à Deo
meo iudicium meū transibit? Nunquid nescis, aut non audi-
sti, Deus sempiternus Dominus, qui creauit terminos terræ,
non deficiet, neque laborabit, neque est inuestigatio sapien-
tiæ eius? Qui dat lasso virtutem: & his qui non sunt, fortitu-
dinem, & robur multiplicat. Deficient pueri, & laborabūt, &
iuuenes in infirmitate cadent. Qui autē sperant in Domino,
mutabunt fortitudinem, assument pennas sicut aquilæ, cur-
rent & non laborabunt, ambulabunt & non deficient.

S. CONFIRMATIO Iudæorum ex beneficiis patribus eorū præstitis, Idololatrarum cōfutatio quia à suis idolis nihil tale percepērunt. CAPVT XLI.

A TAceant ad me insulæ, & gentes mutent fortitu-
dinem: accedant, & tunc loquantur, simul ad iu-
dicium propinquemus. Quis suscitauit ab orien
te iustum, vocauit eum vt sequeretur se: dabit in
conspectu eius gentes, & reges obtinebit: dabit quasi pulue-
rem gladio eius, sicut stipulā vento raptam arcui eius. Per-
sequetur eos, transibit in pace, semita in pedibus eius non ap
parebit. Quis hæc operatus est & fecit, vocans generationes
ab exordio? Ego Dominus, primus & nouissimus ego sum. Infra 44.a.
B Viderunt insulæ, & timuerunt, extrema terræ obstupuerunt, 48.b
& appropinquauerūt, & accesserunt. Vnusquisque proximo Apo.1.d.
suo auxiliabitur, & fratri suo dicet, Confortare. Confortauit 22.c
faber ærarius percutiens malleo, eū eo qui cudebat tunc tem
poris, dicens glutino, Bonum est: & confortauit eum clauis,
vt nō moueatur. Et tu Israel serue meus, Iacob quem elegi,
semen Abrahā amici mei, in quo apprehendi te ab extremis
terræ, & longinquis eius vocaui te, & dixi tibi, Seruus es tu,
C elegi te, & non abieci te. Ne timeas, quia ego tecum sum: ne
declines, quia ego Deus tuus. Cōfortaui te, & auxiliatus sum
tibi, & suscepit te dextera iusti mei. Ecce cōfundentur & eru-
bescent omnes qui pugnāt aduersum te. Erunt quasi nō sint,
& peribunt viri qui cōtradicunt tibi. Quæres eos, & non in-
uenies: viros rebelles tuos, & erunt quasi non sint, & veluti
consumptio hominis bellantis aduersum te: Quia ego Do-
minus Deus tuus apprehendens manum tuam, dicensq; tibi,
Ne timeas, ego adiuui te. Noli timere vermis Iacob, qui mor
tui estis ex Israel: ego auxiliatus sum tibi, dicit Dominus, &
redemptor tuus sanctus Israel. Ego posui te quasi plaustrum
triturans nouum, habens rostra serrātia: triturabis montes,

& comminues: & colles quasi puluerem pones. Ventilabis
cos, & ventus tollet eos, & turbo disperget eoa: & tu exulta-
bis in Domino, & in sancto Israel lætaberis. Egens, & paupe-
res quærunt aquas, & non sunt: lingua eorum siti aruit. Ego
E Dominus exaudiam eos, Deus Israel non derelinquam eos.
Aperiam in supremis collibus flumina, & in medio campo-
rum fontes. Ponam desertũ in stagna aquarũ, & terram in-
uiam in riuos aquarũ. Dabo in solitudinem cedrum, & spi-
nam, & myrtum, & lignum oliuæ: ponã in deserto abietem,
vlmum, & buxum simul: vt videant, & sciant, & recogitent,
& intelligant pariter quia manus Domini fecit hæc, & san-
F ctus Israel creauit illud. Prope facite iudiciũ vestrum, dicit
Dominus: afferte, si quid fortè habetis, dixit rex Iacob. Ac-
cedant, & nuntient nobis quæcunq; ventura sunt: priora quæ
fuerunt nuntiate: & ponemus cor nostrũ, & sciemus nouissi-
ma eorum, & quæ ventura sunt indicate nobis. Annuntiate
quæ vẽtura sunt in futurũ, & sciemus quia dii estis vos. Bene
quoq; aut male, si potestis, facite: & loquamur, & videamus
G simul. Ecce, vos estis ex nihilo, & opus vestrũ ex eo quod nõ
est: abominatio est qui elegit vos. Suscitaui ab Aquilone, &
veniet ab Ortu solis: vocabit nomẽ meum, & adducet magi
stratus quasi lutũ, & velut plastes cõculeans humũ. Quis an-
nuntiauit ab exordio, vt sciamus: & à principio, vt dicamus,
Iustus es? Nõ est neq; annũtians, neq; prædicẽs, neq; audiens
sermones vestros. Primus ad Sion dicet, Ecce adsum, & Ie-
rusalẽ euãgelistã dabo. Et vidi, & nõ erat ex istis quisquã qui
iniret cõsiliũ, & interrogatus respõderet verbũ. Ecce omnes
iniusti, & vana opera eorũ, ventus & inane simulachra eorũ.

Idolorum virtus in annuntiandis futuris, irridetur à deo

S. MITTITVR *Christus à patre in ruinam & resurrectionem multorum in Israël, licet multum mansuetus & munificus.*

CAPVT XLII.

A ECce seruus meus, suscipiam eum: electus meus
complacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritũ
meum super eum, iudiciũ gentibus proferet. Nõ
clamabit, neq; accipiet personã, nec audietur vox
eius foris. Calamum quassatum non conteret, & lignum fu-
migans non extinguet: in veritate educet iudiciũ. Nõ erit tri
stis, neq; turbulentus, donec ponat in terra iudiciũ: & legem
eius insulæ expectabunt. Hæc dicit Dominus Deus creans
cœlos, & extẽdens eos: firmãs terrã, & quæ germinant ex ea:
dans flatum populo qui est super eam, & spiritũ calcantibus
eam. Ego Dominus vocaui te in iustitia, & apprehendi ma-
num tuam, & seruaui te. Et dedi te in fœdus populi, in lucem
B gentium: Vt aperires oculos cæcorũ, & educeres de conclu
sione vinctũ, de domo carceris sedẽtes in tenebris. Ego Do
minus, hoc est nomẽ meum: gloriã meã alteri nõ dabo, &
laudem meã sculptilibus. Quæ prima fuerunt, ecce venerũt:
noua quoq; ego annuntio: antequam oriantur, audita vobis
faciam. Cantate Domino canticũ nouum, laus eius ab extre-
mis terræ, qui descenditis in mare, & plenitudo eius: insulæ,
& habitatores earũ. Lætetur desertum, & ciuitates eius: in do
mibus habitabit Cedar. Laudate habitatores petræ, de verti-
ce montium clamabunt. Ponent Domino gloriã, & laudem
eius in insulis nuntiabunt. Dominus sicut fortis egredietur,
sicut vir præliator suscitabit zelum. Vociferabitur, & clama
C bit: super inimicos suos confortabitur. Tacui, semper silui,
patiens fui, sicut parturiens loquar. Dissipabo, & absorbebo
simul: desertos faciã montes, & colles, & omne gramen eo-
rum exiccabo: & ponam flumina in insulas, & stagna arefa-
ciam. Et educã cæcos in viam quam nesciunt: & in semitis
quas ignorauerũt, ambulare eos faciam. Ponã tenebras co-
ram eis in lucem, & praua in recta. Hæc verba feci eis, & non
dereliqui eoa. Conuersi sunt retrorsum: confundantur con-
fusione, qui confidunt in sculptili, qui dicunt conflatili, Vos
dii nostri. Surdi audite & cæci intuemini ad vidẽdum. Quis
cæcus, nisi seruus meus? & surdus, nisi ad quẽ nuntios meos

Matt. 12.b *Per Christũ omnes Deo placemus.* *Christi iustitia.*

Infra 49.b

Infra 48.b *Soli Deo gloria.*

misi? quis cæcus, nisi qui venundatus est? & quis cæcus, nisi
seruus Domini? Qui vides multa, nónne custodies? qui aper
tas habes aures, nónne audies? Et Dominus voluit vt sancti
D ficaret eum, & magnificaret legem, & extolleret. Ipse autem
populus direptus, & vastatus: laqueus iuuenum omnes, & in
domibus carcerũ absconditi sunt. Facti sunt in rapinam, nec
est qui eruat: in direptionẽ, nec est qui dicat, Redde. Quis est
in vobis qui audiat hoc, attendat, & auscultet futura? Quis
dedit in direptionẽ Iacob, & Israel vastãtibus? nónne Domi
nus ipse, cui peccauimus? Et noluerũt in viis eius ambulare,
& non audierũt legem eius. Et effudit super eum indignatio
nem furoris sui, & forte bellum, & cõbussit eum in circuitu,
& non cognouit: & succendit eum, & non intellexit.

S. FIDELES *Iudæos dispersos congregat, gentes ad fidem uocat, contemptores increpat, & Iudæorum subsannat sacrificia.*

CAPVT XLIII.

A ET nunc hæc dicit Dominus creans te Iacob, &
formans te Israel: Noli timere, quia redemi te, &
vocaui te nomine tuo: meus es tu. Cũ transieris
per aquas, tecum ero, & flumina nõ operient te:
cum ambulaueris in igne, non cõbureris, & flamma nõ arde
bit in te: quia ego Dominus Deus tuus sanctus Israel salua-
tor tuus, dedi propitiationẽ tuam Aegyptũ, Aethiopiam &
Saba pro te. Ex quo honorabilis factus es in oculis meis, &
gloriosus: ego dilexi te, & dabo homines pro te, & populos
pro anima tua. Noli timere, quia ego tecum sum. Ab oriente
adducam semen tuũ, & ab occidente congregabo te. Dicam
aquiloni, Da: & austro, Noli prohibere, affer filios meos de
longinquo, & filias meas ab extremis terræ. Et omnẽ qui in-
uocat nomẽ meum, in gloriã meã creaui eũ, formaui eum,
B & feci eum. Educ foras populũ cæcum, & oculos habentem:
surdum, & aures ei sunt. Omnes gentes congregatæ sunt si-
mul, & collectæ sunt tribus: quis in vobis annuntiet istud, &
quæ prima sunt, audire nos faciet? dent testes eorũ, & iusti-
ficentur, & audiant & dicant, Verè. Vos testes mei, dicit Do-
minus, & seruus meus quẽ elegi: vt sciatis, & credatis mihi,
& intelligatis quia ego ipse sum. Ante me non est formator
Deus, & post me nõ erit. Ego sum, ego sum Dominus, & nõ
est absq; me saluator. Ego annuntiaui, & saluaui: auditũ feci,
& nõ fuit in vobis alienus. Vos testes mei, dicit Dominus, &
ego Deus. Et ab initio ego ipse, & non est qui de manu mea
eruat: operabor, & quis auertet illud? Hæc dicit Dominus
redemptor vester sanctus Israel, Propter vos emisi in Baby-
lonẽ, & detraxi vectes vniuersos, & Chaldæos in nauibus suis
C gloriantes. Ego Dominus sanctus vester, creãs Israel rex ve-
ster. Hæc dicit Dominus, qui dedit in mari viam, & in aquis
torrentibus semitã. Qui eduxit quadrigã & equũ: agmẽ, &
robustum, simul obdormierunt, nec resurgent: contriti sunt
quasi linum, & extincti sunt. Ne memineritis priorũ, & antiqua
ne intueamini. Ecce ego facio noua, & nũc orientur, vtique
cognoscetis ea. Ponam in deserto viam, & in inuio flumina.
Glorificabit me bestia agri, dracones & struthiones: quia
dedi in deserto aquas, & flumina in inuio, vt darem potũ po
pulo meo, electo meo. Populũ istum formaui mihi, laudem
meam narrabit. Nõ me inuocasti Iacob, nec laborasti in me
D Israel. Non obtulisti mihi arietẽ holocausti tui, & victimis
tuis nõ glorificasti me: nõ te seruire feci in oblatione, nec la
borem tibi præbui in thure. Nõ emisti mihi argẽto calamũ,
& adipe victimarũ tuarũ nõ inebriasti me. Verũtamẽ serui-
re me fecisti in peccatis tuis, præbuisti mihi laborẽ in iniqui
tatibus tuis. Ego sum, ego sum ipse qui deleo iniquitates tuas
propter me, & peccatorũ tuorũ non recordabor. Reduc me
in memoriam, & iudicemur simul: narra si quid habes vt iu
stificeris. Pater tuus primus peccauit, & interpretes tui præ-
uaricati sunt in me. Et cõtaminaui principes sanctos, & dedi
ad internecionem Iacob, & Israel in blasphemiam.

Osee 13.b

2. Cor. 5.d *Apo. 21.b*

S. DOMI-

S. DOMINVS *nouum insinuat baptisma, idôla subsannat, peccatores ad pœnitentiã uocat, ac uirtutẽ suam magnificat in omnes.*

CAPVT XLIIII.

A ET nunc audi Iacob serue meus, & Israel quem elegi, Hæc dicit Dominus faciens & formans te, ab vtero auxiliator tuus: Noli timere serue meus Iacob, & rectissime quem elegi. Effundam enim aquas super sitientem, & fluenta super aridam. Effundã spiritum meum super semen tuũ, & benedictionem meam super stirpem tuam, & germinabũt inter herbas quasi salices iuxta præterfluentes aquas. Iste dicet, Domini ego sum, & ille vocabit in nomine Iacob. Et hic scribet manu sua Domino, & in nomine Israel assimilabitur. Hæc dicit Dominus rex Israel, & redemptor eius Dominus exercituum, Ego primus, & ego nouissimus, & absq; me non est Deus. Quis similis mei? vocet & annuntiet: & ordinẽ exponat mihi, ex quo cõstitui populum antiquũ, ventura & quæ futura sunt annuntiẽt eis. B Nolite timere, neq; conturbemini: extunc audire te feci, & annũtiaui: vos estis testes mei. Nunqnid est Deus absq; me, & formator quem ego nõ nouerim? Plastæ idôli omnes nihil sunt, & amantissima eorũ non proderunt eis. Ipsi sunt testes eorũ quia nõ vident neq; intelligunt, vt confundantur. Quis formauit Deũ, & sculptile cõflauit ad nihil vtile? Ecce omnes participes eius confundentur: fabri enim sunt ex hominibus. Conuenient enim omnes, stabunt & pauebunt, & confundentur simul. Faber ferrarius lima operatus est in prunis, & in malleis formauit illud, & operatus est in brachio fortitudinis suæ: esuriet & deficiet, nõ bibet aquam, & lassescet. Artifex lignarius extẽdit normã, formauit illum in runcina. Fecit illud in angularibus, & in circino formauit illud: & fecit C imaginem viri quasi speciosum hominẽ habitantem in domo. Succidit cedros, tulit ilicem, & quercũ quæ steterat inter ligna saltus. Plantauit pinum, quam pluuia nutruit, & facta est hominibus in focum. Sumpsit ex eis, & calefactus est: & succendit, & coxit panes: de reliquo autem operatus est deum, & adorauit: fecit sculptile, & curuatus est ante illud. Medium eius combussit igni, & de medio eius carnes comedit: coxit pulmentũ, & saturatus est, & calefactus est, & dixit, Vah, calefactus sum, vidi focum: Reliquum autẽ eius Deum fecit & sculptile sibi. Curuatur ante illud, & adorat illud, & obsecrat, dicens, Libera me: quia deus meus es tu. Nescierunt, neque intellexerunt. Obliti enim sunt, ne videant oculi eorum, & ne intelligãt corde suo. Non recogitant in mente sua, neq; cognoscũt, neq; sentiunt, vt dicant, Medietatẽ eius cõbussi igni, & coxi super carbones eius panes: coxi carnes, comedi, & de reliquo eius idôlũ faciam, ante truncum ligni procidam. Pars eius cinis est: cor insipiens adorabit illud, & D non liberabit animam suam: neq; dicet, Forte mendacium est in dextera mea. Memẽto horũ Iacob & Israel, quoniã seruus meus es tu. Formaui te, seruus meus es tu, Israel nõ obliuiscaris mei. Deleui vt nubẽ iniquitates tuas, & quasi nebulã peccata tua. Reuertere ad me, quoniã redemi te. Laudate cœli, quoniã fecit Dominus: iubilate extrema terræ. Resonate montes laudationẽ, saltus & omne lignum eius: quoniã redemit Dominus Iacob, & Israel gloriabitur. Hæc dicit Dominus redẽptor tuus, & formator tuus ex vtero, Ego sum Dominus faciens omnia, extendens cœlos solus, stabiliens terrã, & nullus mecũ. Irrita faciens signa diuinorũ, & ariolos in furorem vertens. Conuertens sapiẽtes retrorsum: & scientiam eorum stultã faciens. Suscitans verbum serui sui, & cõsilium nuntiorum suorũ complens. Qui dico Ierusalẽ, Habitaberis: & ciuitatibus Iudæ, Aedificabimini, & deserta eius suscitabo. Qui dico profundo, Desolare, & flumina tua arefaciam. Qui dico Cyro, Pastor meus es: & omnẽ voluntatẽ meã cõplebis. Qui dico Ierusalẽ, Aedificaberis: & tẽplo, Fũdaberis.

Ierem. 30.g & 46.g

Supra 41.b Infra 48.b Apo. 1.d. & 22.c

Idolorum nulla potẽtia.

Sapiẽ. 13.c

S. LIBERATVRVS *Israël Dominus à Babylonis captiuitate, liberatoris annuntiat natiuitatẽ: cui licet quidẽ contradicãt, omnes tamen ad illius fidem conuertentur.*

CAPVT XLV.

A HAec dicit Dominus christo meo Cyro, cuius apprehendi dexterã, vt subiiciã ante faciem eius gentes, & dorsa regum vertam, & aperiã coram eo ianuas, & portæ non claudentur. Ego ante te ibo: & gloriosos terræ humiliabo. Portas æreas conterã, & vectes ferreos confringam. Et dabo tibi thesauros absconditos, & arcana secretorum: vt scias quia ego Dominus qui voco nomen tuum Deus Israel, propter seruum meũ Iacob, & Israel electũ meum. Et vocaui te nomine tuo: assimilaui te, & nõ cognouisti me. Ego Dominus & nõ est amplius: extra me non est Deus. Accinxi te, & non cognouisti me: vt sciant hi qui ab ortu solis, & qui ab occidente quoniã absq; me non B est. Ego Dominus, & nõ est alter: formans lucẽ, & creãs tenebras: faciens pacẽ, & creans malũ. Ego Dominus faciens omnia hæc. Rorate cœli désuper, & nubes pluãt iustum: aperiatur terra, & germinet saluatorem: & iustitia oriatur simul. Ego Dominus creaui eũ. Væ qui contradicit factori suo, testa de samiis terræ. Nunquid dicet lutum figulo suo, Quid facis, & opus tuũ absq; manibus est? Væ qui dicit patri, Quid generas? & mulieri, Quid parturis? Hæc dicit Dominus sanctus Israel plastes eius, ventura interrogate me: super filios meos, & super opus manuum mearũ mandate mihi. Ego feci terrã: & hominẽ super eã creaui ego, manus meæ tetenderũt C cœlos, & omni militiæ eorum mandaui. Ego suscitaui eum ad iustitiam, & omnes vias eius dirigam. Ipse ædificabit ciuitatem meam, & captiuitatem meam dimittet, non in pretio, neq; in muneribus, dicit Dominus Deus exercituum. Hæc dicit Dominus, Labor Aegypti & negotiatio Aethiopiæ, & Sabaim viri sublimes ad te trãsibunt, & tui erunt. Post te ambulabunt, vincti manicis pergent, & te adorabũt, teq; deprecabuntur. Tantũ in te est Deus, & nõ est absq; te Deus Israel. Verè tu es Deus abscõditus Deus, Deus Israel saluator. Confusi sunt, & erubuerũt omnes: simul abierunt in confusionẽ fabricatores errorũ. Israel saluatus in Domino salute æterna, non confundemini, & nõ erubescetis vsq; in seculum seculi: quia hæc dicit Dominus creans cœlos, ipse Deus formãs terram, & faciens eã, ipse plastes eius. Non in vanũ creauit eam: D vt habitetur formauit eam. Ego Dominus, & non est alius. Non in abscõdito locutus sum, in loco terræ tenebroso. Nõ dixi semini Iacob, Frustra quærite me. Ego Dominus loquens iustitiã, annũtians recta. Cõgregamini & venite, & accedite simul qui saluati estis ex gentibus. Nescierunt qui leuant lignũ sculpturæ suæ, & rogãt Deũ non saluantẽ. Annuntiate & venite, & cõsiliamini simul. Quis auditum fecit hoc ab initio? extunc prædixit illud. Nunquid nõ ego Dominus, & non est vltrà Deus absq; me? Deus iustus & saluans non est præter me. Conuertimini ad me, & salui eritis omnes fines terræ: quia ego Deus, & non est alius. In memetipso iuraui, Egredietur de ore meo iustitiæ verbũ, & nõ reuertetur: quia mihi curuabitur omne genu, & iurabit omnis lingua. Ergo in Domino, dicet, meæ sunt iustitiæ & imperium. Ad eum venient, & confundentur omnes qui repugnant ei. In Domino iustificabitur & laudabitur omne semen Israel.

Rom. 9.d Iere. 18.a

Christus iustitia nostra.

Verba populi ad deũ.

Ad omnes exhortatio

Rom. 14.b Philip. 2.b

Deus iustitia & fortitudo nostra.

S. IDOLOLATRIAM *execratus Dominus, Iudæos ab illa reuocat ad pœnitentiam, salutem pollicitus in* CHRISTO *suo.*

CAPVT XLVI.

A COnfractus est Bel, contritus est Nabo: facta sunt simulachra eorum bestiis & iumentis, onera vestra graui pondere vsque ad lassitudinem contabuerunt, & contrita sunt simul. Non potuerunt saluare portantem, & anima eorum in captiuitatem ibit. Audite me domus Iacob, & omne residuum domus Israel, qui portamini à meo vtero, qui gestamini à mea vulua. Vsque B ad senectam ego ipse, & vsque ad canos ego portabo. Ego

Idola gentiũ stulta.

feci, & ego feram: ego portabo, & saluabo. Cui assimilastis
me, & adæquastis & comparastis me, & fecistis similem? Qui
confertis aurũ de sacculo, & argentum in statéra põderatis:
conducentes aurificẽ, vt faciat Deum: & prócidunt & ado-
(Baruch 6.c) rant. Portant illum in humeris gestãtes, & ponentes in loco
C suo, & stabit, ac de loco suo non mouebitur. Sed & cum cla-
mauerint ad eum, nõ audiet: de tribulatione nõ saluabit eos.
Mementote istud, & confundamini: redite præuaricatores
ad cor. Recordamini prioris seculi, quoniã ego sum Deus,
& non est vltrà Deus, nec est similis mei annuntians ab exor
dio nouissimum, & ab initio quæ necdum facta sunt, dicens,
Consilium meum stabit, & omnis voluntas mea fiet: vocans
ab oriente auem, & de terra longinqua virũ voluntatis meæ.
Et locutus sum, & adducam illud: creaui, & faciam illud. Au
dite me duro corde, qui longe estis à iustitia. Prope feci iusti
tiam meam, non elongabitur: & salus mea non morabitur.
Dabo in Sion salutem, & in Israel gloriam meam.

S. SVPERBIAE *Babylonis per astronomiam seductæ comminatur Dominus humiliationẽ & ruinam.* CAPVT XLVII.

A DEscende, sede in puluere virgo filia Babylon: se-
de in terra. Non est solium filiæ Chaldæorum,
quia vltrà non vocaberis mollis & tenera. Tolle
molam, & mole farinam: denuda turpitudinem
tuam, discooperi humerum, reuela crura, transi flumina. Re-
uelabitur ignominia tua, & videbitur opprobrium tuum:
(Nahum 3.b) vltionem capiam, & non resistet mihi homo. Redemptor
noster, Dominus exercituum nomẽ illius, sanctus Israel. Se-
B de tacens, & intra in tenebras filia Chaldæorum: quia non
vocaberis vltrà domina regnorum. Iratus sum super popu-
lum meum, contaminaui hæreditatem meam, & dedi eos in
manu tua. Non posuisti eis misericordias. Super senem aggra
uasti iugum tuum valde, & dixisti, In sempiternum ero do-
mina. Non posuisti hæc super cor tuum, neque recordata es
nouissimi tui. Et nunc audi hæc delicata, & habitans confi-
(Apo. 18.b) denter, quæ dicis in corde tuo, Ego sum, & nõ est præter me
(Infra 51.f) amplius: non sedebo vidua, & ignorabo sterilitatẽ. Venient
tibi duo hæc subito in die vna, sterilitas & viduitas. Vniuer-
C sa venerunt super te, propter multitudinem maleficiorum
tuorum & propter duritiam incantatorũ tuorum vehemen
tem. Et fiduciã habuisti in malitia tua, & dixisti, Non est qui
videat me, Sapientia tua & scientia tua, hæc decepit te. Et
dixisti in corde tuo, Ego sum, & præter me nõ est altera. Ve-
niet super te malum, & nescies ortum eius: & irruet super te
calamitas, quam non poteris expiare. Veniet super te repen-
te miseria, quam nescies. Sta cum incãtatoribus tuis, & cum
multitudine maleficiorum tuorũ in quibus laborasti ab ado
D lescẽtia tua, si fortè quid prosit tibi, & si possis fieri fortior.
Defecisti in multitudine consiliorum tuorum. Stent & sal-
uent te augures cœli, qui contemplabantur sydera, & suppu-
tabant menses, vt ex eis annuntiarent ventura tibi. Ecce, facti
sunt quasi stipula, ignis combussit eos. Non liberabunt ani-
mam suam de manu flammæ: non sunt prunæ quibus cale-
fiant, nec focus, vt sedeant ad eum. Sic facta sunt tibi, in qui-
buscunq; laboraueras: Negotiatores tui ab adolescentia tua,
vnusquisque in via sua errauerunt, non est qui saluet te.

S. IVDAEORVM *duritiam Dominus increpat per ea quibus nouerant prius Dominum creasse cœlum & terram, quæ prædixerat per prophetas, & eorum malum propter idolorũ cultum.* CAPVT XLVIII.

A AVdite hæc domus Iacob, qui vocamini nomi-
ne Israel, & de aquis Iuda existis, qui iuratis in
nomine Domini, & Dei Israel recordamini nõ
in veritate neq; in iustitia. De ciuitate enim san-
cta vocati sunt, & super Deum Israel constabiliti sunt Do-
minus exercituum nomen eius. Priora extunc annuntiaui, &
ex ore meo exierunt, & audita feci ea: repente operatus sum,
& venerunt. Sciui enim quia durus es tu, & neruus ferreus
ceruix tua, & frons tua ærea. Prædixi tibi extunc: antequam
venirent indicaui tibi, ne fortè diceres, Idóla mea fecerunt
hæc, & sculptilia mea, & conflatilia mandauerunt ista. Quæ
audisti, vidisti omnia: vos autem non annuntiastis. Audita
B feci tibi noua extunc, & cõseruata quæ nescisti. Nunc creata
sunt, & nõ extunc: & ante diem, & nõ audisti ea, ne fortè di-
cas, Ecce ego cognoui ea. Neq; audisti, neq; cognouisti, neq;
extũc aperta est auris tua. Scio enim quia præuaricãs præua
ricaberis, & transgressorẽ ex vtero vocaui te. Propter nomẽ
meum longe faciã furorẽ meũ: & laude mea infrænabo te,
ne intereas. Ecce excoxi te, sed nõ quasi argẽtũ: elegi te in ca-
mino paupertatis. Propter me, propter me faciam, vt nõ bla
sphemer: & gloriã meã alteri non dabo. Audi me Iacob, & (Supra 42.b)
Israel quem ego voco. Ego ipse, ego primus, & ego nouissi- (Supra 41.b)
mus. Manus quoq; mea fundauit terrã, & dextera mea mensa (44.a)
C est cœlos: ego vocabo eos, & stabũt simul. Cõgregamini o-
mnes vos, & audite: quis de eis annũtiabit hæc? Dominus di
lexit eũ, faciet voluntatẽ suã in Babylone, & brachiũ suũ in
Chaldæis. Ego ego locutus sum, & vocaui eũ: adduxi eũ, &
directa est via eius. Accedite ad me, & audite hæc: nõ à prin-
cipio in abscõdito locutus sum: ex tẽpore antequã fieret, ibi
eram, & nunc Dominus Deus misit me, & spiritus eius. Hæc
dicit Dominus, redẽptor tuus sanctus Israel, Ego Dominus
deus tuus docens te vtilia, gubernans te in via qua ambulas.
D Vtinam attẽdisses mãdata mea: facta fuisset sicut flumẽ pax
tua, & iustitia tua sicut gurgites maris, & fuisset quasi arena
semen tuũ, & stirps vteri tui vt lapilli eius: nõ interiisset, & nõ
fuisset attritũ nomen eius à facie mea. Egredimini de Baby-
lone, fugite à Chaldæis, in voce exultationis annũtiate: au-
ditum facite hoc, & efferte illud vsq; ad extrema terræ. Dici-
te, Redemit Dominus seruũ suũ Iacob. Non sitierũt in deser (Exod. 17.b)
to cum educeret eos. Aquam de petra produxit eis, & scidit (Num. 20.b)
petrã & fluxerunt aquæ. Non est pax impiis, dicit Dominus. (Infra 57.d)

S. SVPER *præterita beneficia promittit Dominus futuram liberationem & libertatem, non obstante diuina indignatione, & hostium potestate.* CAPVT XLIX.

A AVdite insulæ, & attẽdite populi délonge. Domi (Infra 51.a)
nus ab vtero vocauit me, de ventre matris meæ
recordatus est nominis mei. Et posuit os meum
quasi gladiũ acutũ: in vmbra manus suæ prote-
xit me, & posuit me sicut sagittã electã. In pharetra sua abs-
condit me, & dixit mihi, Seruus meus es tu Israel, quia in te
glorificabor. Et ego dixi, In vacuũ laboraui sine causa, & va-
nè fortitudinẽ meam cõsumpsi. Ergo iudiciũ meũ cum Do
B mino, & opus meum cũ Deo meo. Et nunc hæc dicit Domi
nus, formans me ex vtero seruũ sibi, vt reducã Iacob ad eum,
& Israel non cõgregabitur. Et glorificatus sum in oculis Do
mini, & Deus meus factus est fortitudo mea. Et dixit, Parum
est vt sis mihi seruus ad suscitandas tribus Iacob, & fæces If-
rael cõuertendas. Dedi te in lucẽ gentiũ, vt sis salus mea vsq; (Supra 42.b)
ad extremũ terræ. Hæc dicit Dominus redemptor Israel, san (Act. 13.g)
ctus eius: ad contemptibilẽ animam, ad abominatã gentem,
C ad seruũ Dominorũ: Reges videbunt, & cõsurgent princi-
pes, & adorabũt propter Dominũ, quia fidelis est, & sanctum
Israel qui elegit te. Hæc dicit Dominus, In tempore placito (2. Cor. 6.a)
exaudiui te, & in die salutis auxiliatus sum tui. Et seruaui te,
& dedi te in fœdus populi, vt suscitares terrã, & possideres
hæreditates dissipatas: vt diceres his qui vincti sunt, Exite: &
his qui in tenebris, Reuelamini. Super vias pascentur, & in
omnibus planis pascua eorũ. Non esuriẽt, neq; sitient, & non (Apo. 7.d)
D percutiet eos æstus & sol: quia miserator eorum reget eos,
& ad fontes aquarum portabit eos. Et ponã omnes montes
meos in viam, & semitæ meæ exaltabũtur. Ecce isti délonge
veniẽt, & ecce illi ab aquilone & mari, & isti de terra australi.

Laudate

Laudate cœli, & exulta terra, iubilate montes laude: quia consolatus est Dominus populũ suum, & pauperum suorum miserebitur. Et dixit Sion, Dereliquit me Dominus, & Dominus oblitus est mei. Nunquid obliuisci potest mulier infantem suum, vt non misereatur filio vteri sui? Et si illa oblita fuerit, ego tamen non obliuiscar tui. Ecce, in manibus meis E descripsi te: muri tui corã oculis meis semper. Venerũt structores tui destruẽtes te: & dissipantes à te exibũt. Leua in circuitu oculos tuos & vide, omnes isti congregati sunt, venerunt tibi: Viuo ego, dicit Dominus, quia omnibus his, velut ornamẽto vestieris, & circũdabis tibi eos quasi sponsa: quia deserta tua, & solitudines tuæ & terra ruinæ tuæ nunc angusta erunt præ habitatoribus, & longe fugabũtur qui absorbe F bant te. Adhuc dicent in auribus tuis filii sterilitatis tuæ, Angustus est mihi locus, fac spatiũ mihi vt habitem. Et dices in corde tuo, Quis genuit mihi istos? Ego sterilis, & non pariens, transmigrata & captiua: & istos quis enutriuit? Ego destituta & sola: & isti vbi hic erãt? Hæc dicit Dominus Deus, Ecce, leuabo ad gentes manum meam, & ad populos exaltabo signũ meum. Et afferent filios tuos in vlnis, & filias tuas super humeros portabunt. Et erunt reges nutritii tui, & reginæ nutrices tuæ. Vultu in terra demisso adorabunt te, & pul- G uerem pedum tuorũ lingent. Et scies quia ego Dominus, super quo non confundentur qui expectant eum. Nunquid tolletur à forti, præda? aut quod captum fuerit à robusto, saluũ esse poterit? Quia hæc dicit Dominus, Equidem & captiuitas à forti tolletur: & quod oblatum fuerit à robusto, saluabitur. Eos verò qui iudicauerũt te, ego iudicabo, & filios tuos ego saluabo. Et cibabo hostes tuos carnibus suis: & quasi musto, sanguine suo inebriabũtur. Et sciet omnis caro quia ego Dominus saluans te, & redemptor tuus fortis Iacob.

S. IVDAEI *suam liberationem, negligentiam in legem, crudelitatem in* CHRISTVM, *agnouerunt: per quam quidam liberandi sunt, quidam reprobandi.* CAPVT L.

A Haec dicit Dominus, Quis est hic liber repudii matris vestræ, quo dimisi eam? Aut quis est creditor meus, cui vendidi vos? Ecce enim in iniquitatibus vestris venditi estis, & in sceleribus vestris dimisi matrẽ vestram: quia veni, & non erat vir: vocaui, & non erat qui audiret. Nunquid abbreuiata & paruula facta est manus mea, vt non possim redimere? aut nõ est in me virtus ad liberandũ? Ecce, in increpatione mea desertũ faciã mare, ponã flumina in siccũ. Cõputrescent pisces sine aqua, B & morientur in siti. Induã cœlos tenebris, & saccum ponam operimentũ eorũ. Dominus dedit mihi linguã eruditam, vt sciam sustẽtare eum qui lassus est verbo. Erigit mane: mane erigit mihi aurem, vt audiã quasi magistrũ. Dominus Deus aperuit mihi aurem, ego autẽ non cõtradico, retrorsum non abii. Corpus meum dedi percutiẽtibus, & genas meas vellentibus. Faciem meam non auerti ab increpantibus, & cõspuen- C tibus. Dominus Deus auxiliator meus, ideò non sum confusus: ideò posui faciẽ meam vt petram durissimã, & scio quoniam non confundar. Iuxta est qui iustificat me, quis cõtradicet mihi? stemus simul. quis est aduersarius meus? accedat ad me. Ecce Dominus Deus, auxiliator meus: quis est qui cõdemnet me? Ecce omnes quasi vestimentũ conterẽtur, tinea comedet eos. Quis ex vobis timens Dominum, audiens vo- D cem serui sui, qui ambulauit in tenebris, & non est lumen ei? speret in nomine Domini, & innitatur super Deum suum. Ecce vos omnes accendentes ignem accincti flammis: ambulate in lumine ignis vestri, & in flammis quas succendistis, de manu mea factum est hoc vobis, in doloribus dormietis.

Infra 59.a

Mat. 26.g

S. CONFORTAT *fideles salutem Abrahæ promissam desiderantes, eos ad pœnitentiam reuocans, qui* CHRISTVM *in passione sua negauerunt.* CAPVT LI.

A Audite me qui sequimini quod iustũ est, & quæritis Dominũ: attendite ad petrã vnde excisi estis, & ad cauernã laci de qua præcisi estis. Attendite ad Abraham patrem vestrũ, & ad Saram quæ peperit vos: quia vnum vocaui eum, & benedixi ei, & multiplicaui eum. Consolabitur ergo Dominus Sion, & consolabitur omnes ruinas eius: & ponet desertũ eius quasi delicias, & B solitudinem eius quasi hortum Domini. Gaudiũ & lætitia inuenietur in ea: gratiarũ actio, & vox laudis. Attẽdite ad me popule meus & tribus mea me audite: quia lex à me exiet, & iudicium meum in lucem populorũ requiescet. Prope est iustus meus, egressus est saluator meus, & brachia mea populos iudicabunt. Me insulæ expectabunt, & brachium meum sustinebunt. Leuate in cœlum oculos vestros, & videte sub terra deorsum: quia cœli sicut fumus liquescent, & terra sicut vestimentũ atteretur, & habitatores eius sicut hæc inter- C ibunt. Salus autem mea in sempiternum erit, & iustitia mea non deficiet. Audite me qui scitis iustum, populus meus lex mea in corde eorum. Nolite timere opprobriũ hominum, & blasphemias eorum ne metuatis. Sicut enim vestimentũ, sic comedet eos vermis: & sicut lanã, sic deuorabit eos tinea: Salus autẽ mea in sempiternũ erit, & iustitia mea in generationes generationũ. Consurge consurge, induere fortitudinẽ brachiũ Domini: cõsurge sicut in diebus antiquis, in genera- D tionibus seculorũ. Nunquid non tu percussisti superbũ, vulnerasti dracone? Nunquid nõ tu siccasti mare aquam abyssi vehementis: qui posuisti profundũ maris viam, vt transirent liberati? Et nunc qui redempti sunt à Domino, reuertentur, & venient in Sion laudantes, & lætitia sempiterna super capita eorum: gaudium & lætitiam tenebũt, fugiet dolor & gemitus. Ego, egoipse cõsolabor vos. quis tu vt timeres ab homine mortali, & à filio hominis, qui quasi fœnũ ita arescet? & oblitus es Domini factoris tui, qui tetendit cœlos, & fun- E dauit terrã: & formidasti iugiter tota die à facie furoris eius qui te tribulabat, & parauerat ad perdendum. Vbi nunc est furor tribulantis? Cito veniet gradiens ad aperiendum, & non interficiet vsq; ad internecionẽ, nec deficiet panis eius. Ego autem sum Dominus Deus tuus, qui conturbo mare, & intumescunt fluctus eius. Dominus exercituũ nomen meum. Posui verba mea in ore tuo, & in vmbra manus meæ protexi te, vt plantes cœlos, & fundes terram: & dicas ad Sion, Populus F meus es tu. Eleuare, eleuare, consurge Ierusalẽ, quæ bibisti de manu Domini calicem iræ eius: vsq; ad fundum calicis soporis bibisti, & potasti vsque ad fæces. Non est qui sustentet eam ex omnibus filiis quos genuit: & non est qui apprehendat manum eius ex omnibus filiis quos enutriuit. Duo sunt quæ occurrerunt tibi: quis contristabitur super te? vastitas & contritio, & fames & gladius, quis consolabitur te? Filii tui G proiecti sunt, dormierunt in capite omnium viarum, sicut oryx illaqueatus: pleni indignatione Domini, increpatione Dei tui. Iccirco audi hoc paupercula, & ebria non à vino. Hæc dicit dominator tuus Dominus, & Deus tuus, qui pugnauit pro populo suo, Ecce, tuli de manu tua calicem soporis, fundum calicis indignationis meæ. non adiicies vt bibas illum vltrà. Et ponam illum in manu eorum qui te humiliauerunt, & dixerunt animæ tuæ, Incuruare, vt transeamus, & posuisti vt terram corpus tuum, & quasi viam transeuntibus.

Psal. 36.e

Aufert timorem humanum à fidelibus.

Exo. 14.e

Sup. 49.a

Sup. 47.b

S. CONSOLATVR *Iudæos super redemptione sua ab hostium oppressione, à miseria & infirmitate, & gentes super liberatione sua ab infidelitate & peccatis.* CAPVT LII.

A 1 Consurge, cõsurge, induere fortitudine tua Sion: induere vestimentis gloriæ tuæ Ierusalem ciuitas sancti, quia non adiiciet vltrà vt pertranseat per te incircuncisus & immundus. Excutere de puluere, consurge, sede Ierusalẽ. Solue vincula colli tui captiua filia Sion: quia hæc dicit Dominus, Gratis venũdati estis,

& sine argẽto redimemini. Quia hæc dicit Dominus Deus,
Gen. 46.a In Aegyptum descendit populus meus in principio, vt colo
nus esset ibi: & Assur absque vlla causa calumniatus est eum.
B Et nunc quid mihi est hic, dicit Dominus: quoniam ablatus
Rom. 2.d est populus meus gratis? Dominatores eius inique agunt, di-
cit Dominus: & iugiter tota die nomẽ meum blasphematur.
Ierem. 39.e Propter hoc sciet populus meus nomen meũ in die illa: quia
Rom. 10.c ego ipse qui loquebar, ecce adsum. Quàm pulchri super mõ
Nahum 1.d tes pedes annuntiantis & prædicantis pacem: annũtiantis bo
num, prædicantis salutẽ, dicentis Sion, Regnabit Deus tuus.
C Vox speculatorum tuorum leuauerunt vocem, simul lauda
bunt: quia oculo ad oculum videbunt cum conuerterit Do-
minus Sion. Gaudete, & laudate simul deserta Ierusalẽ: quia
consolatus est Dominus populũ suum, redemit Ierusalem.
Parauit Dominus brachium sanctũ suum in oculis omnium
Psal. 97.a gentium: & videbunt omnes fines terræ salutare Dei nostri.
2. Cor. 6.d Recedite, recedite, exite inde, pollutum nolite tangere. Exi
te de medio eius, mundamini qui fertis vasa Domini. Quo-
D niam nõ in tumultu exibitis, nec in fuga properabitis. Præce
det enim vos Dominus, & cõgregabit vos Deus Israel. Ecce
intelliget seruus meus, exultabitur, & eleuabitur, & sublimis
erit valde. Sicut obstupuerũt super te multi: sic inglorius erit
inter viros aspectus eius, & forma eius inter filios homi-
num. Iste asperget gentes multas, super ipsum continebũt re-
Rom. 15.c ges os suum: quia quibus non est narratum de eo, viderunt: &
qui non audierunt, contemplati sunt.

S. CHRISTVS ob delicta nostra moriturus, post mortem gentibus promittit libertatem & securitatem. CAPVT LIII.

A QVis credidit auditui nostro? & brachiũ Domini
Ioan. 12.f cui reuelatum est? Et ascendet sicut virgultum
Rom. 10.d coram eo, & sicut radix de terra sitienti: non est
species ei, neq; decor: & vidimus eum, & nõ erat
Marc. 9.b aspectus, & desyderauimus eum: Despectũ, & nouissimũ vi
rorum, virum dolorũ & scientẽ infirmitatẽ. Et quasi abscon
Matt. 8.c ditus vultus eius & despectus, vnde nec reputauimus eũ. Ve-
1. Pet. 2.d rè languores nostros ipse tulit, & dolores nostros ipse porta
1. Cor. 15.a uit. Et nos reputauimus eum quasi leprosum, & percussum à
B Deo & humiliatũ. Ipse autem vulneratus est propter iniqui
tates nostras, attritus est propter scelera nostra. Disciplina pa
cis nostræ super eum, & liuore eius sanati sumus. Omnes nos
quasi oues errauimus, vnusquisq; in viam suam declinauit: &
posuit Dominus in eo iniquitatem omnium nostrûm. Obla
tus est quia ipse voluit & non aperuit os suum. Sicut ouis ad
C occisionem ducetur, & quasi agnus corã tondente se obmu
tescet, & non aperiet os suum. De angustia & de iudicio sub
latus est: generationem eius quis enarrabit? quia abscissus est
de terra viuentium: propter scelus populi mei percussi eum.
Et dabit impios pro sepultura, & diuitem pro morte sua: eo
1. Pet. 2.d quòd iniquitatem non fecerit, neq; dolus fuerit in ore eius: &
1. Ioan. 3.a Dominus voluit conterere eum in infirmitate. Si posuerit
D pro peccato animam suam, videbit semen longæuum, & vo
luntas Domini in manu eius dirigetur. Pro eo quòd labora-
Iustitia no- uit anima eius, videbit & saturabitur. In scientia sua iustifica
stra CHRI bit ipse iustus seruos meos multos, & iniquitates eorum ipse
STVS. portabit. Ideò dispertiã ei plurimos, & fortium diuidet spo-
lia, pro eo quòd tradidit in mortem animam suam, & cum
sceleratis reputatus est: & ipse peccata multorum tulit, & pro
Marc. 15.c
Lucæ 22.d transgressoribus rogauit.

S. REVOCAT Iudæos & gentes ab infidelitate, promittens in temporalibus abundantiam, honorem & prosperitatem.
CAPVT LIIII.

A LAuda sterilis quæ nõ paris: decãta laudẽ & hin-
Lucæ 23.d ni, quæ non pariebas: quoniã multi filii desertæ
Gala. 4.d magis quàm eius quæ habebat virũ, dicit Do-
minus. Dilata locum tentorii tui, & pelles taber
naculorum tuorum extende, ne parcas: longos fac funiculos
tuos, & clauos tuos cõsolida. Ad dexterã enim, & ad læuam
penetrabis: & semen tuũ gẽtes hæreditabit, & ciuitates deser
B tas inhabitabit. Noli timere, quia nõ confundêris, neq; erube
sces: non enim te pudebit, quia cõfusionis adolescẽtiæ tuæ
obliuisceris, & opprobrii viduitatis tuæ non recordaberis
amplius. Quia dominabitur tui qui fecit te, Dominus exerci Lucæ 1.e
tuum nomẽ eius: & redẽptor tuus sanctus Israel, Deus omnis
terræ vocabitur. Quia vt mulierẽ derelictã, & mœrentẽ spi-
ritu vocauit te Dominus, & vxorẽ ab adolescentia abiectã:
dixit Deus tuus. Ad punctũ in modico dereliqui te, & in mi
serationibus magnis congregabo te. In momẽto indignatio-
C nis abscondi faciẽ meam parumper à te, & in misericordia
sempiterna misertus sum tui: dixit redẽptor tuus Dominus.
Sicut in diebus Noe istud mihi est, cui iuraui ne inducerem Gen. 9.b
aquas Noe vltrà supra terrã: sic iuraui vt non irascar tibi, &
non increpẽ te. Montes enim cõmouebuntur, & colles con
tremiscent: misericordia autẽ mea non recedet à te, & fœdus
pacis meæ non mouebitur: dixit miserator tuus Dominus.
Paupercula tẽpestate conuulsa absq; vlla cõsolatione, Ecce
ego sternam per ordinẽ lapides tuos, & fundabo te in sapphi
D ris, & ponam iaspidẽ propugnacula tua: & portas tuas in la-
pides sculptos, & omnes terminos tuos in lapides desydera-
biles, vniuersos filios tuos doctos à Domino: & multitudi-
nem pacis filiis tuis: & in iustitia fundaberis. Recede procul
à calumnia, quia non timebis: & à pauore, quia non appro-
pinquabit tibi. Ecce, accola veniet, qui non erat mecum, ad-
uena quondã tuus adiungetur tibi. Ecce, ego creaui fabrum Ioan. 6.e
sufflantem in ignem prunas, & proferentem vas in opus suũ,
& ego creaui interfectorem ad disperdendũ. Omne vas quod
fictum est, contra te non dirigetur: & omnem linguam resi-
stentem tibi, in iudicio iudicabis. Hæc est hæreditas seruo-
rum Domini, & iustitia eorum apud me, dicit Dominus.

S. GENTIBVS ad fidem uocandis promittit Dominus gratuitam donorum abundantiã, & Iudæis contra penuriam, saturitatem.
CAPVT LV.

A OMnes sitiẽtes venite ad aquas: & qui non habetis Eccli. 51.d
argentũ, properate, emite & comedite. Venite,
emite absq; argẽto, & absq; vlla cõmutatione vi
num & lac. Quare appenditis argentũ non in pa
nibus, & laborẽ vestrum non in saturitate? Audite me, & co-
medite bonum, & delectabitur in crassitudine anima vestra.
Inclinate aurem vestram, & venite ad me: audite, & viuet ani-
B ma vestra, & feriam vobiscũ pactum sempiternũ, misericor
dias Dauid fideles. Ecce, testem populis dedi eum, ducem ac Act. 13.e
præceptorẽ gentibus. Ecce, gentẽ quam nesciebas, vocabis:
& gentes quæ te non cognouerũt, ad te current propter Do-
minũ Deum tuũ, & sanctũ Israel: quia glorificauit te. Quæ-
rite Dominũ dum inueniri potest, inuocate eum dum prope
C est. Derelinquat impius viam suam, & vir iniquus cogitatio
nes suas, & reuertatur ad Dominũ, & miserebitur eius, & ad
Deum nostrũ, quoniã multus est ad ignoscendũ. Non enim
cogitationes meæ cogitationes vestræ: neq; viæ vestræ, viæ
meæ, dicit Dominus. Quia sicut exaltantur cœli à terra, sic
exaltatæ sunt viæ meæ à viis vestris, & cogitationes meæ à
cogitationibus vestris. Et quomodo descendit imber, & nix
de cœlo, & illuc vltrà non reuertitur, sed inebriat terram &
infundit eam, & germinare eam facit, & dat semen serenti, &
D panem comedenti: Sic erit verbum meum quod egredietur
de ore meo. Non reuertetur ad me vacuum, sed faciet quæ-
cunq; volui, & prosperabitur in his ad quæ misi illud. Quia
in lætitia egrediemini, & in pace deducemini. Montes & col
les cantabunt coram vobis laudem, & omnia ligna regionis
plaudent manu. Pro saliuncula ascendet abies, & pro vrtica
crescet myrtus. Et erit Dominus nominatus in signũ æter-
num, quod non auferetur.

S. HORTA

S. HORTATVR Dominus ad obseruationem sabbathi & fœderis sui, & prælatos ad vigiliam & custodiam gregis sui.

CAPVT LVI.

Sapien. 1. a

A HAec dicit Dominus, Custodite iudiciũ & facite iustitiã: quia iuxta est salus mea vt veniat, & iustitia mea vt reueletur. Beatus vir qui facit hoc, & filius hominis qui apprehẽdet istud. Custodiens sabbathu ne polluat illud, custodiens manus suas ne faciat omne malum. Et non dicat filius aduenæ qui adhæret Domino, dicens, Separatione diuidet me Dominus à populo suo. B Et nõ dicat eunuchus, Ecce ego lignũ aridum. Quia hæc dicit Dominus eunuchis, Qui custodierint sabbatha mea, & elegerint quæ ego volui, & tenuerint fœdus meum: Dabo eis in domo mea, & in muris meis locũ, & nomen melius à filiis & filiabus: nomen sempiternũ dabo eis, quod non peribit. Et filios aduenæ qui adhærent Domino vt colant eum, & diligant nomẽ eius, vt sint ei in seruos: omnẽ custodientẽ sabbathum ne polluat illud, C & tenentẽ fœdus meum. Adducã eos in montẽ sanctũ meum, & lætificabo eos in domo orationis meæ: holocausta eorũ, & victimæ eorum placebũt mihi super altari meo: quia domus mea, domus orationis vocabitur cunctis populis. Ait Dominus Deus qui cõgregat dispersos Israel, Adhuc congregabo ad eum congregatos eius. D Omnes bestiæ agri venite ad deuorãdũ, vniuersæ bestiæ saltus. Speculatores eius cæci omnes, nescierũt vniuersi: canes muti non valentes latrare, videntes vana, dormiẽtes & amantes somnia. Et canes impudẽtissimi nescierũt saturitatem: ipsi pastores ignorauerũt intelligentiã: omnes in viam suam declinauerunt, vnusquisq; ad auaritiam suam, à summo vsque ad nouissimũ. Venite, sumamus vinum, & impleamur ebrietate: & erit sicut hodie, sic & cras: & multo amplius.

Matt. 21. b
Marc. 11. c
Lucæ 19. g
Inuehit in episcoporum impietatem.
Iere. 6. c
Sapien. 2. b

S. IVSTIS ab iniustis iniustè afflictis promittit Dominus quietem, ab iniustis autem euasionis aufert spem, & illis ob scelera comminatur reprobationem.

CAPVT LVII.

A IVstus perit, & nõ est qui recogitet in corde suo, & viri misericordiæ colligũtur, quia non est qui intelligat: à facie enim malitiæ collectus est iustus. Veniat pax, requiescat in cubili suo qui ambulauit in directione sua. Vos autẽ accedite huc filii auguratricis, semen adulteri, & fornicariæ. Super quem lusistis? super quem dilatastis os, & eiecistis linguã? nunquid nõ vos filii scelesti, semen mẽdax? qui cõsolamini in diis subter omne lignũ frondosum, immolãtes paruulos in torrẽtibus subter eminentes petras? In partibus torrentis pars tua, hæc est sors B tua: & ipsis effudisti libamẽ, obtulisti sacrificiũ. nũquid super his nõ indignabor? Super montẽ excelsum & sublimẽ posuisti cubile tuũ, & illuc ascẽdisti, vt immolares hostias. Et post ostium, & retro postem posuisti memoriale tuũ: quia iuxta me discooperuisti, & suscepisti adulterũ: dilatasti cubile tuũ, & pepigisti cũ eis. Dilexisti stratũ eorũ manu aperta, & ornasti te regio vnguẽto, & multiplicasti pigmenta tua. Misisti legatos tuos procul, & humiliata es vsq; ad inferos. In multitudine viæ tuę laborasti: nec dixisti, Quiescã. vitam manus tuæ C inuenisti, propterea non rogasti. Pro quo solicita timuisti, quia mẽtita es, & mei non es recordata, neq; cogitasti in corde tuo? quia ego tacens, & quasi non videns, & mei oblita es. Ego annuntiabo iustitiã tuam, & opera tua non proderũt tibi. Cum clamaueris, liberent te congregati tui, & omnes eos auferet ventus, tollet aura. Qui autem fiduciã habet mei, hæreditabit terrã, & possidebit montẽ sanctũ meum. Et dicam, Viam facite, præbete iter, declinate de semita, auferte offendicula de via populi mei. Quia hæc dicit excelsus, & subli- D mis habitãs æternitatẽ: & sanctũ nomen eius in excelso & in sancto habitans, & cum contrito & humili spiritu: vt viuificet spiritũ humilium, & viuificet cor contritorũ. Non enim in sempiternũ litigabo, neq; vsq; ad finem irascar: quia spiritus à facie mea egredietur, & flatus ego faciam. Propter iniquitatem auaritiæ eius iratus sum, & percussi eum: abscõdi, & indignatus sum: & abiit vagus in via cordis sui. Vias eius vidi, & sanaui eum, & reduxi eum, & reddidi consolationes ipsi, & lugentibus eius. Creaui fructum labiorum pacem, pacem ei qui longe est & qui prope, dixit Dominus, & sanaui eum. Impii autem quasi mare feruens, quod quiescere non potest, & redundant fluctus eius in conculcationẽ & lutum. Non est pax impiis, dicit Dominus Deus.

Supra 48. d

S. ELIDIT Dominus inanem Iudæorum præsumptionẽ qui confidebant legis scientiæ, orationi, ieiunio, sabbatho, & diuino cultu.

CAPVT LVIII.

A CLama, ne cesses, quasi tuba exalta vocẽ tuam, & annũtia populo meo scelera eorũ, & domui Iacob peccata eorũ. Me etenim de die in diẽ quærunt, & scire vias meas volũt: quasi gens quæ iustitiã fecerit, & iudiciũ Dei sui non dereliquerit. Rogant me iudicia iustitiæ, & appropinquare Deo volũt. Quare ieiunauimus, & nõ aspexisti: humiliauimus animas nostras, & nescisti? Ecce, in die ieiunii vestri inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros repetitis. Ecce, ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Nolite ieiunare sicut vsq; ad hãc diem, vt audiatur in excelso clamor vester. B Nũquid tale est ieiuniũ quod elegi, per diem affligere hominem animã suam? nunquid contorquere quasi circulũ caput suũ, & saccum & cinerẽ sternere? nunquid istud vocabis ieiunium, & diẽ acceptabilẽ Domino? Nonne hoc est magis ieiuniũ quod elegi? dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimẽtes, dimitte eos qui cõfracti sunt liberos, & omne onus dirũpe. Frãge esuriẽti panem tuũ, & egenos va- C gosq; induc in domũ tuam. Cũ videris nudũ, operi eũ, & carnem tuã ne despexeris. Tunc erũpet quasi mane lumen tuũ, & sanitas tua citius orietur, & anteibit faciẽ tuam iustitia tua, & gloria Domini colliget te. Tunc inuocabis, & Dñs exaudiet te: clamabis, & dicet, Ecce adsum. si abstuleris de medio tui catenã, & desieris extẽdere digitũ, & loqui quod nõ prodest. Cũ effuderis esurienti animã tuam, & animã afflictã repleueris: orietur in tenebris lux tua, & tenebræ tuæ erũt sicut meri- D dies. Et requiẽ tibi dabit Dñs semper, & implebit splendoribus animã tuã, & ossa tua liberabit. Et eris quasi hortus irriguus, & sicut fons aquarũ, cuius nõ deficiẽt aquæ. Et ædificabũtur in te deserta seculorũ: fundamẽta generationis & generationis suscitabis: & vocaberis Aedificator sepiũ, auertẽs semitas in quietẽ. Si auerteris à sabbatho pedẽ tuũ, facere volũtatẽ tuã in die sancto meo, & vocaueris sabbathũ delicatũ, & sanctũ Dñi gloriosum, & glorificaueris eũ dum nõ facis vias tuas, & nõ inuenietur voluntas tua vt loquaris sermonẽ: tũc delectaberis sup Dño, & sustollã te sup altitudines terræ, & cibabo te hęreditate Iacob patris tui. os enim Dñi locutũ est.

Ieiuniũ impiorũ. & ieiuniũ Dei.
Zac. 7. b
Exo. 18. b
Matt. 25. c
Sabbathũ Dei.

S. POTENS est Deus ad saluandum, benignus ad audiendum: sed veritas, iustitia, iudiciũ, & pax, apud Iudæos hæc impediebant.

CAPVT LIX.

A ECce, non est abbreuiata manus Domini vt saluare nequeat, neque aggrauata est auris eius vt non exaudiat: sed iniquitates vestræ diuiserunt inter vos & Deum vestrũ, & peccata vestra absconderunt faciẽ eius à vobis ne exaudiret. Manus enim vestræ pollutæ sunt sanguine, & digiti vestri iniquitate: labia vestra locuta sunt mendaciũ, & lingua vestra iniquitatem fatur. Non est qui inuocet iustitiam, neq; est qui iudicet vere: sed confidunt in nihili, & loquũtur vanitates: conceperunt laborem, & pepererunt iniquitatem. Oua aspidũ ruperunt, & telas araneæ texuerunt: qui comederit de ouis eorum, morietur: & B quod confotum est, erumpet in regulum. Telæ eorum non erunt in vestimentum, neq; operientur operibus suis: opera

Supra 1. d
Iob 15. d

corum

eorũ opera inutilia, & opus iniquitatis in manibus eorum. Pedes eorum ad malũ currunt, & festinant vt effundant sanguinem innocentẽ. Cogitationes eorũ cogitationes inutiles: vastitas & cõtritio in viis eorũ. Viam pacis nescierunt, & non est iudiciũ in gressibus eorũ. semitæ eorum incuruatæ sunt eis: omnis qui calcat in eis, ignorat pacem. Propter hoc elongatum est iudiciũ à nobis, & non apprehendet nos iustitia. Expectauimus lucem, & ecce tenebræ: splendorẽ, & in tenebris ambulauimus. Palpauimus sicut cæci, parietem, & quasi absq; oculis attrectauimus: impegimus meridie quasi

Prouer. 1.b Rom. 3.c

Peccata causa sunt excæcationis nostræ.

C in tenebris, in caliginosis quasi mortui. Rugiemus quasi vrsi omnes, & quasi columbæ meditantes gememus. Expectauimus iudiciũ, & non est: salutẽ, & elongata est à nobis. Multiplicatæ sunt enim iniquitates nostræ corã te, & peccata nostra responderunt nobis: quia scelera nostra nobiscũ, & iniquitates nostras cognouimus, peccare & mẽtiri contra Dominum: & auersi sumus ne iremus post tergũ Dei nostri, vt loqueremur calumniã & transgressionẽ. Concepimus, & locuti sumus de corde verba mẽdacii, & conuersum est retrorsum iudiciũ, & iustitia longe stetit: quia corruit in platéa veritas, & æquitas nõ potuit ingredi. Et facta est veritas in obliuionem: & qui recessit à malo, prædæ patuit: & vidit Dominus, & malũ apparuit in oculis eius, quia non est iudiciũ. & vidit quia non est vir: & aporiatus est, quia nõ est qui occur

D rat: & saluauit sibi brachiũ suum, & iustitia eius ipsa confirmauit eum. Indutus est iustitia vt lorica, & galea salutis in capite eius. Indutus est vestimẽtis vltionis, & opertus est quasi pallio zeli. Sicut ad vindictã quasi ad retributionẽ indignationis hostibus suis, & vicissitudinẽ inimicis suis: insulis vicẽ reddet. Et timebũt qui ab Occidẽte, nomen Domini: & qui ab Ortu solis, gloriam eius: cum venerit quasi fluuius violentus, quem spiritus Domini cogit, Et venerit Sion redẽptor, & eis qui redeũt ab iniquitate in Iacob, dicit Dominus. Hoc fœdus meum cum eis, dicit Dominus, Spiritus meus qui est in te, & verba mea quæ posui in ore tuo, non recedent de ore tuo & de ore seminis tui, & de ore seminis seminis tui, dicit Dominus, ámodo & vsque in sempiternum.

Ephe. 6.c 1. Thes. 5.b

Rom. 11.d

S. INSTAVRATIO *nouæ Ierusalem promittitur, ad quam Iudæorum & gentium concursus futurus est, ad prosperitatem & iustitiæ obseruantiam.* CAPVT LX.

A SVrge, illuminare Ierusalẽ: quia venit lumen tuum, & gloria Domini super te orta est. Quia ecce tenebræ operient terrã, & caligo populos: super te autem orietur Dominus, & gloria eius in te videbitur. Et ambulabũt gentes in lumine tuo, & reges in splẽdore ortus tui. Leua in circuitu oculos tuos, & vide: omnes isti cõgregati sunt, venerũt tibi: filii tui dẽlõge venient, & filiæ tuæ de latere surgẽt. Tunc videbis, & afflues, & mirabitur & dilatabitur cor tuũ, quãdo cõuersa fuerit ad te multitudo maris, fortitudo gentiũ venerit tibi. Inũdatio camelorum operiet te, dromedarii Madiã & Epha: omnes de Saba venient, aurum & thus deferẽtes, & laudẽ Domino annuntiantes. Omne pecus Cedar cõgregabitur tibi, arietes Nabaioth ministrabũt tibi: offerentur super placabili altari meo, & domum maiestatis meæ glorificabo. Qui sunt isti, qui vt nubes volãt, & quasi colũbæ ad fenestras suas? Me enim insulæ expectabunt, & naues maris in principio, vt adducã filios tuos dẽlonge: argentũ eorũ, & aurum eorũ cum eis nomini Domini Dei tui, & sancto Israel, quia glorificauit te. Et ædificabunt filii peregrinorũ muros tuos, & reges eorũ ministrabũt

Supra 49.c

C tibi. In indignatione enim mea percussi te, & in recõciliatione mea misertus sum tui. Et aperientur portæ tuæ iugiter: die ac nocte non claudẽtur, vt afferatur ad te fortitudo gentiũ, & reges earũ adducãtur. Gens enim & regnũ quod non seruierit tibi, peribit: & gẽtes solitudine vastabũtur. Gloria Libani ad te veniet, abies & buxus & pinus simul, ad ornandum locum sanctificationis meæ, & locũ pedum meorũ glorificabo. Et venient ad te curui filii eorũ qui humiliauerũt te, & adorabunt vestigia pedum tuorũ omnes qui detrahebant tibi, & vocabũt te Ciuitatẽ Dñi, Sion sancti Israel. Pro eo quòd fuisti derelicta & odio habita, & nõ erat qui per te trãsiret, ponã te in superbiã seculorũ, gaudiũ in generatione & generationẽ. Et suges lac gẽtiũ, & mãmilla regũ lactaberis: & scies quia ego Dominus saluans te, & redẽptor tuus fortis Iacob. Pro ære afferã aurum, & pro ferro afferam argentũ: & pro lignis æs, & pro lapidibus ferrũ. Et ponã visitationẽ tuam pacem,

Apo. 21.g

D & præpositos tuos iustitiã. Non audietur vltrà iniquitas in terra tua, vastitas & cõtritio in terminis tuis, & occupabit salus muros tuos, & portas tuas laudatio. Nõ erit tibi amplius sol ad lucendũ per diem, nec splẽdor lunæ illuminabit te: sed erit tibi Dominus in lucẽ sempiternã, & Deus tuus in gloriã tuam. Non occidet vltrà sol tuus, & luna tua non minuetur: quia erit tibi Dominus in lucẽ sempiternã, & complebuntur dies luctus tui. Populus autẽ tuus omnes iusti, in perpetuum hęreditabũt terrã, germẽ plãtationis meæ, opus manus meæ ad glorificandũ. Minimus erit in mille, & paruulus in gẽtem fortissimã: ego Dominus in tẽpore eius subito faciã istud.

Apo. 21.g & 22.a

S. PROMITTITVR *Messias mittẽdus in miserorũ solamen gaudium per prædicatores annuntians, & illis prædicationem iniungens.* CAPVT LXI.

A SPiritus Domini super me, eo quòd vnxerit Dominus me: ad annuntiandũ mansuetis misit me, vt mederer contritis corde, & prædicarẽ captiuis indulgentiã, & clausis apertionẽ: Vt prædicarem annum placabilem Domino, & diem vltionis Deo nostro: vt cõsolarer omnes lugẽtes: Vt ponerẽ lugẽtibus Sion, & darem eis coronam pro cinere, oleum gaudii pro luctu,

Lucæ 4.c

B pallium laudis pro spiritu mœroris: & vocabuntur in ea fortes iustitiæ, plãtatio Domini ad glorificandũ. Et ædificabũt deserta à seculo, & ruinas antiquas erigẽt, & instaurabũt ciuitates desertas, dissipatas in generationẽ & generationem. Et stabunt alieni, & pascẽt pecora vestra: & filii peregrinorum, agricolæ & vinitores vestri erunt. Vos autẽ sacerdotes Domini vocabimini: Ministri Dei nostri, dicetur vobis: fortitu

C dinem gentiũ comedetis, & in gloria earum superbietis. Pro confusione vestra dupl ici & rubore laudabunt partem eorũ: propter hoc in terra sua duplicia possidebũt, lætitia sempiterna erit eis, quia ego Dominus diligens iudicium, odio habens rapinã in holocaustũ. Et dabo opus eorũ in veritate, & fœdus perpetuũ feriam eis. Et scietur in gentibus semẽ eorũ, & germen eorum in medio populorũ. Omnes qui viderint eos, cognoscẽt illos, quia isti sunt semẽ cui benedixit Domi

D nus. Gaudẽs gaudebo in Domino, & exultabit anima mea in Deo meo. Quia induit me vestimẽtis salutis: & indumento iustitiæ circũdedit me, quasi sponsum decoratum corona, & quasi spõsam ornatã monilibus suis. Sicut enim terra profert germẽ suũ, & sicut hortus semẽ suũ germinat: sic Dñs Deus germinabit iustitiam, & laudem coram vniuersis gentibus.

S. DOMINVS *ex prædicatione Ierosolymis salutem promittit, gloriam, & honorem, propter saluatoris aduentum, & hostium deiectionem.* CAPVT LXII.

A PRopter Sion non tacebo, & propter Ierusalem non quiescam, donec egrediatur vt splendor iustus eius, & saluator eius vt lampas accendatur. Et videbunt gentes iustum tuum, & cuncti reges inclytũ tuum: & vocabitur nomen nouũ, quod os Domini nominauit. Et eris corona gloriæ in manu Domini, & diadema regni in manu Dei tui. Non vocaberis vltrà Derelicta: & terra tua non vocabitur amplius Desolata:

B sed vocaberis Voluntas mea in ea, & terra tua inhabitata. quia complacuit Domino in te: & terra tua inhabitabitur.

Habita

Habitabit enim iuuenis cum virgine, & habitabunt in te filii C tui. Et gaudebit sponsus super sponsam, & gaudebit super te Deus tuus. Super muros tuos, Ierusalē, cōstitui custodes: tota die & tota nocte perpetuo non tacebunt. Qui reminiscimini Domini, ne taceatis, & ne detis silētiū ei, donec stabiliat, & donec ponat Ierusalē laudē in terra. Iurauit Dominus in dextera sua, & in brachio fortitudinis suæ, Si dedero triticū tuū vltrà cibum inimicis tuis: & si biberint filii alieni vinū tuum in quo laborasti. Quia qui congregabunt illud, comedent, & laudabunt Dominum: & qui comportant illud, bibent in D atriis sanctis meis. Transite, transite per portas, præparate viam populo, planum facite iter, eligite lapides, & eleuate signū ad populos. Ecce Dominus auditū fecit in extremis terræ, dicite filiæ Sion, Ecce saluator tuus venit, ecce merces eius corā illo. Et vocabunt eos Populus sanctus, redēpti à domino. Tu autē vocaberis, Quæsita ciuitas, & non Derelicta.

Episcopi & ministri vigilantes in verbo.
Matt. 21.a
Zach. 9.b

S. DOMINVS Gentiū sanguine conspersus, suam repetens patriam futurum comminatur iudicium. CAPVT LXIII.

A QVis est iste qui venit de Edom, tinctis vestibus de Bosra: iste formosus in stola sua, gradiens in multitudine fortitudinis suæ? Ego qui loquor iustitiam, & propugnator sum ad saluandum. Quare ergo rubrum est indumentum tuum, & vestimenta tua sicut calcantiū in torculari? Torcular calcaui solus, & de gentibus non est vir mecū: calcaui eos in furore meo, & cōculcaui eos in ira mea: & aspersus est sanguis eorū super vestimenta mea, & omnia indumenta mea inquinaui. Dies enim vltionis in corde meo, annus redemptionis meæ venit. Circunspexi, & B non erat auxiliator: quæsiui, & nō fuit qui adiuuaret. Et saluauit mihi brachium meum, & indignatio mea ipsa auxiliata est mihi. Et conculcaui populos in furore meo, & inebriaui eos in indignatione mea, & detraxi in terram virtutē eorum. Miserationum Domini recordabor, laudem Domini super omnibus quæ reddidit nobis Dominus, & super multitudinem bonorum domui Israel, quæ largitus est eis secundū indulgētiam suam, & secundum multitudinem misericordiarum suarum. Et dixit, Verūtamen populus meus est filii non negantes: & factus est eis saluator. In omni tribulatione eorū non est tribulatus, & angelus faciei eius saluauit eos: in dile-C ctione sua, & in indulgentia sua ipse redemit eos, & portauit eos, & eleuauit eos cunctis diebus seculi. Ipsi autem ad iracundiam prouocauerunt, & afflixerunt spiritum sanctū eius: & conuersus est eis in inimicum, & ipse debellauit eos. Et recordatus est dierū seculi Moysi & populi sui: Vbi est qui eduxit eos de mari cum pastoribus gregis sui? vbi est qui posuit in medio eius spiritum sancti sui? Qui eduxit ad dexteram Moysen brachio maiestatis suæ: qui scidit aquas ante eos, vt faceret sibi nomen sempiternum: qui eduxit eos per abyssos, quasi equum in deserto non impingentem. Quasi animal in campo descendens, spiritus Domini ductor eius fuit: sic D adduxisti populum tuum, vt faceres tibi nomen gloriæ. Attēde de cœlo, & vide de habitaculo sancto tuo & gloriȩ tuæ: vbi est zelus tuus, & fortitudo tua, multitudo viscerum tuorum, & miserationum tuarum? super me continuerunt se. Tu enim pater noster, & Abraham nesciuit nos, & Israel ignorauit nos: tu Domine pater noster, & redemptor noster, à seculo nomen tuum. Quare errare nos fecisti Domine de viis tuis: indurasti cor nostrum, ne timeremus te? Conuertere propter seruos tuos, tribus hæreditatis tuæ. Quasi nihilum possederunt populum sanctum tuum: hostes nostri conculcauerunt sanctificationem tuam. Facti sumus quasi in principio, cum non dominareris nostri, neque inuocaretur nomen tuum super nos.

Apo. 19.c
Exo. 14.a
Deut. 25.d
Baruch 2.d

S. MESSIAS aduentu suo ad iustitiā coget & ad misericordiā, expectantibus eum multa pollicitus. CAPVT LXIIII.

A VTinam dirūperes cœlos, & descēderes: à facie tua montes defluerēt, Sicut exustio ignis tabescerēt, aquæ arderēt igni, vt notū fieret nomē tuum inimicis tuis: à facie tua gētes turbarētur. Cum feceris mirabilia, nō sustinebimus: descēdisti, & à facie tua mōtes defluxerūt. A seculo nō audierūt, neque auribus perceperūt: oculus nō vidit, Deus absq; te, quæ præparasti expectanti-B bus te. Occurristi lætāti, & faciēti iustitiā: in viis tuis recordabūtur tui. Ecce, tu iratus es, & peccauimus: in ipsis fuimus semper, & saluabimur. Et facti sumus vt immundus omnes nos, & quasi pānus mēstruatæ vniuersæ iustitiæ nostræ. Et cecidimus quasi foliū vniuersi, & iniquitates nostræ quasi ven-C tus abstulerūt nos. Non est qui inuocet nomen tuū: qui cōsurgat, & teneat te: abscōdisti faciē tuam à nobis, & allisisti nos in manu iniquitatis nostrȩ. Et nunc Domine, pater noster es tu, nos verò lutū: & fictor noster tu, & opera manuum tuarū omnes nos. Ne irascaris Dñe satis, & ne vltrà memineris D iniquitatis: ecce, respice, populus tuus omnes nos. Ciuitas sancti tui facta est deserta: Sion deserta facta est, Ierusalem desolata est. Domus sanctificationis nostræ & gloriæ nostræ, vbi laudauerūt te patres nostri, facta est in exustionem ignis, & omnia desyderabilia nostra versa sunt in ruinas. Nunquid super his cōtinebis te Dñe, tacebis & affliges nos vehemēter?

1. Cor. 2.b
Psal. 78.b

S. REDDET Dominus iustis & iniustis secundū opera eorum discernens malos à bonis in præcepto promissæ salutis. CAPVT LXV.

A QVæsierūt me qui antè nō interrogabāt: inuenerūt qui non quæsierūt me. Dixi, Ecce ego, ecce ego, ad gentē quæ nō inuocabat nomē meum. Expādi manus meas tota die ad populū incredulū, qui graditur in via nō bona post cogitationes suas. Populus qui ad iracundiā prouocat me ante faciē meā semper: qui immolāt in hortis, & sacrificāt super lateres: qui habitant in sepulchris, & in delubris idolorū dormiūt: qui comedūt carnē suillam, & ius prophanū in vasis eorū. Qui dicunt, Recede à me, non appropinques mihi, quia immundus es: isti fumus erunt in furore meo, ignis ardēs tota die. Ecce scriptum est coram me: non tacebo, sed reddam & retribuā in sinu eorum iniquitates vestras, & iniquitates patrum vestrorū simul, dicit Dominus, qui sacrificauerūt super montes, & super colles exprobrauerūt mihi, & remetiar opus eorum primum in sinu eo-B rum. Hæc dicit Dominus, Quomodo si inueniatur granum in botro, & dicatur, Ne dissipes illud, quoniā benedictio est: sic faciam propter seruos meos, vt nō disperdam totum. Et educam de Iacob semen, & de Iuda possidentē montes meos: & hæreditabunt eam electi mei, & serui mei habitabunt ibi. Et erunt campestria in caulas gregum, & vallis Achor in cubile armentorum populo meo qui requisierunt me. Et vos qui dereliquistis Dominum, qui obliti estis montem sanctum meum, qui ponitis Fortunæ mensam, & libatis super eam, Numerabo vos in gladio, & omnes in cæde corruetis: pro eo quòd vocaui, & non respondistis: locutus sum, & non audistis, & faciebatis malum in oculis meis: & quæ no-C lui, elegistis. Propter hoc hæc dicit Dominus Deus, Ecce, serui mei comedent, & vos esurietis: ecce, serui mei bibent, & vos sitietis: Ecce serui mei lætabūtur, & vos cōfundemini: Ecce, serui mei laudabūt præ exultatione cordis: & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus vlulabitis. Et dimittetis nomē vestrum in iuramentū electis meis: & interficiet te Dominus Deus, & seruos suos vocabit nomine alio. In quo qui benedictus est super terram, benedicetur in Deo amen: & qui iurat in terra, iurabit in Deo amen: quia obliuioni traditæ sunt angustiæ priores, & quia absconditȩ sunt ab oculis meis. Ecce enim ego creo cœlos nouos, & terram nouā: & nō erūt in memoria priora, & non ascēdent super cor. Sed gaudebitis & exultabitis vsque in sempiternū

Rom. 10.d
Prouer. 1.c
Iere. 7.c
Fideliū gaudia, & impiorū supplicia.
Apo. 21.a

in his quæ ego creo: quia ecce ego creo Ierusalem exultationem, & populum eius gaudium. Et exultabo in Ierusalem, & D gaudebo in populo meo: & nõ audietur in ea vltrà vox fletus & vox clamoris. Nõ erit ibi amplius infans dierum, & senex qui non impleat dies suos: quoniã puer centum annorũ morietur, & peccator centum annorũ maledictus erit. Et ædificabunt domos, & inhabitabũt: & plantabunt vineas, & comedent fructum earũ. Non ædificabunt, & alius habitabit: non plãtabũt, & alius comedet: secundũ enim dies ligni, erũt dies populi mei, & opera manuũ eorũ inueterabunt electis meis. Non laborabunt frustra, neque generabunt in cõturbatione: quia semen benedictorũ Domini est, & nepotes eorũ cũ eis. Eritq; antequam clament, ego exaudiam: adhuc illis loquentibus, ego audiam. Lupus & agnus pascentur simul, & leo & bos comedent paleas, & serpenti puluis panis eius: non nocebũt neq; occidẽt in omni mõte sancto meo, dicit Dominus.

Psal. 3. b Supra 11. a Regnum Christi pacatissimũ.

S. ABIECTO Iudæorũ errore super synagoga, templo, & sacrificijs, nouam fundat ecclesiam perpetuæ pacis & sacrificij apud Christianos, consolans eos in persecutionibus & tribulationibus suis. CAPVT LXVI.

A HAec dicit Dominus, Coelũ sedes mea, terra autem scabellũ pedum meorũ: quæ est ista domus quam ædificabitis mihi? & quis est iste locus requietionis meæ? Omnia hęc manus mea fecit, & facta sunt vniuersa ista, dicit Dominus. Ad quẽ autẽ respiciã, nisi ad pauperculum, & contritũ spiritu, & trementẽ sermones meos? Qui immolat bouem, quasi qui interficiat virum. qui mactat pecus, quasi qui excerebret canem. Qui offert oblationem, quasi qui sanguinem suillum offerat. qui recordatur thuris, quasi qui benedicat idòlo. Hæc omnia eleB gerunt in viis suis, & in abominationibus suis anima eorum delectata est. Vnde & ego eligam illusiones eorũ: & quę timebant, adducam eis: quia vocaui, & nõ erat qui responderet: locutus sum, & nõ audierũt: feceruntq; malum in oculis meis, & quæ nolui elegerunt. Audite verbum Domini, qui tremitis ad verbũ eius: dixerunt fratres vestri odientes vos, & abiicientes propter nomen meũ: glorificetur Dominus, & videbimus in lætitia vestra: ipsi autem confundentur. Vox populi de ciuitate, vox de templo, vox Domini reddentis retributionẽ inimicis suis. Antequam parturiret, peperit: antequã veC niret partus eius, peperit masculũ. Quis audiuit vnquã tale? & quis vidit huic simile? nunquid parturiet terra in die vna? aut parietur gens simul, quia parturiuit & peperit Siõ filios suos? Nũquid ego, qui alios parere facio, ipse nõ pariã, dicit Dominus? si ego qui generationem cæteris tribuo, sterilis ero, ait Dominus Deus tuus? Lętamini cũ Ierusalem, & exultate in ea omnes qui diligitis eã: gaudete cum ea gaudio vniuersi qui lugetis super eam, vt sugatis, & repleamini ab vberiD bus cõsolationis eius: vt mulgeatis, & deliciis affluatis ab omnimoda gloria eius. Quia hæc dicit Dñs, Ecce ego declinabo super eam quasi fluuium pacis, & quasi torrentem inundantem gloriam gentium, quam sugetis: ad vbera portabimini, & super genua blandientur vobis. Quo modo si cui mater blandiatur, ita ego cõsolabor vos, & in Ierusalem cõsolabimini. Videbitis, & gaudebit cor vestrum, & ossa vestra quasi herba germinabũt, & cognoscetur manus Domini serE uis eius, & indignabitur inimicis suis. Quia ecce Dominus in igne veniet, & quasi turbo quadrigæ eius: reddere in indignatione furorẽ suum, & increpationem suam in flamma ignis: quia in igne Dominus diiudicabit, & in gladio suo ad omnẽ carnẽ, & multiplicabuntur interfecti à Domino. Qui sanctificabantur, & mundos se putabãt in hortis post vnã intrinsecus, qui comedebãt carnẽ suillã, & abominationẽ & murẽ: simul consumẽtur, dicit Dominus. Ego autẽ opera eorũ, & cogitationes eorũ: venio vt congregẽ cũ omnibus gẽtibus & F linguis: & venient, & videbũt gloriam meam. Et ponã in eis signum, & mittã ex eis qui saluati fuerint, ad gentes in mare, in Aphricam, & Lydiam tenentes sagittam: in Italiã & Græciam, ad insulas longe, ad eos qui nõ audierunt de me, & non viderunt gloriã meam. Et annuntiabũt gloriam meã gentibus, & adducent omnes fratres vestros de cunctis donũ Domino, in equis, & in quadrigis, & in lecticis, & in mulis, & in G carrucis ad montem sanctum meum Ierusalem, dicit Dominus, quomodo si inferant filii Israel munus in vase mundo in domũ Domini. Et assumã ex eis in sacerdotes, & leuitas, dicit Dominus: quia sicut coeli noui & terra noua, quę ego facio stare coram me, dicit Dominus Deus: sic stabit semẽ vestrum, & nomẽ vestrum. Et erit mẽsis ex mense, & sabbathũ ex sabbatho: veniet omnis caro vt adoret corã facie mea, dicit Dominus. Et egredientur, & videbũt cadauera virorum qui præuaricati sunt in me: vermis eorũ nõ morietur, & ignis eorum nõ extinguetur: & erunt vsque ad satietatem visionis omni carni.

Act. 7. f. Nõ in manufactis tẽplis habitat Deus.

Sacrificia reijcit, quæ absq; misericordia & fide.

Prouer. 1. c. Ieremi. 7. c Supra 65. b

Pax in ecclesia.

In hypocritas qui se externis operibus sanctificant.

Vocatio gẽtiũ per prædicationẽ apostolorum.

Apo. 21. g

Perpetuæ feriæ & sabbatha apud Christianos.

Mar. 9. g

Hieronymi in Ieremiam

Præfatio.

IEREMIAS Propheta, cui hic prologus scribitur, sermone quidẽ apud Hebræos Esaia & Osea & quibusdã alijs prophetis uidetur esse rusticior, sed sensibus par est: quippe qui eodem spiritu prophetauerit. Porrò simplicitas eloquij, à loco ei in quo natus est, accidit. Fuit enim Anathothites, qui est usq; hodie uiculus, tribus ab Ierosolymis distans millibus, sacerdos ex sacerdotibus, & in matris utero sanctificatus: uirginitate sua euãgelicũ uirum CHRISTI ecclesiæ dedicans. Hic uaticinari exorsus est puer: & captiuitatẽ urbis atq; Iudeæ, nõ solum spiritu, sed & oculis carnis intuitus est: iam decẽ tribus Israel Assyrij in Medos trãstulerãt: iam terras eorum, coloniæ gentiũ possidebant. Vnde in Iuda tantũ, & in Beniamin prophetauit: & ciuitatis suæ ruinas quadruplici planxit alphabeto, quod nos mẽsuræ metri, uersibusq; reddidimus. Præterea ordinẽ uisionũ qui apud Græcos & Latinos omnino confusus est, ad pristinam fidẽ correximus. Librum autem Baruch notarij eius qui apud Hebræos nec legitur, nec habetur, prætermisimus: pro his omnibus maledicta ab æmulis præstolantes, quibus me necesse est per singula opuscula respondere. Et hoc patior: quia uos me cogitis. Cæterũ ad cõpendiũ mali, rectius fuerat modum furori eorum silentio meo ponere, quàm quotidie noui aliquid scriptitantem, inuidorum insaniam prouocare.

ARGVMENTVM IN IEREMIAM.

IEREMIAS Anathothites, qui est uiculus tribus à Ierosolymis distans millibus, apud Taphnas in Aegypto à populo lapidibus obrutus occubuit. Iacet uerò in eo loco sepultus, quo dudum Pharao rex habitauerat. Et quoniam postulatione sua defugatis ab eodem loco serpentibus, Aegyptios à tactu aspidũ facit esse securos, magna eum ibi religione Aegyptij uenerantur.

Prophetia Ieremiæ.

S. IEREMIAS adhuc puer Spiritu sancto repletus mittitur ad prædicandũ Ierusalem destructionẽ sub nomine uirgæ & ollæ succensæ. CAPVT I.

A VERBA Ieremiæ filii Helciæ, de sacerdotibus qui fuerũt in Anathoth, in terra Beniamin. Quod factum est verbum Domini ad eum in diebus Iosiæ filii Amon regis Iuda, in tertiodecimo anno regni eius. Et factum est in diebus Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, vsque ad consummationem vndecimi anni Sedeciæ filii Iosiæ

Ieremiæ genus.

Quo tempore prophetauerit.

Iosiæ regis Iuda, vsq; ad transmigrationem Ierusalē, in mense quinto. Et factum est verbũ Domini ad me, dicēs, Priusquam te formarē in vtero, noui te: & antequam exires de vulua, sanctificaui te, & prophetam in gētibus dedi te. Et dixi, A, a, a, Domine Deus: ecce nescio loqui, quia puer ego sum. Et dixit Dominus ad me, Noli dicere, Puer sum: quoniã ad omnia quæ mittã te, ibis: & vniuersa quæcunq; mandauero tibi, loqueris. Ne timeas à facie eorum: quia tecum ego sum vt eruam te, dicit Dominus. Et misit Dominus manũ suã, & tetigit os meũ: & dixit Dominus ad me, Ecce, dedi verba mea in ore tuo: ecce constitui te hodie super gentes, & super re- *Infra 18.c*
C gna: vt euellas, & destruas, & disperdas, & dissipes, & ædifices, & plantes. Et factum est verbũ Domini ad me, dicens, Quid tu vides Ieremia? Et dixi, Virgam vigilantem ego video. Et dixit Dominus ad me, Bene vidisti, quia vigilabo ego super verbo meo vt faciam illud. Et factum est verbum Domini secundò ad me, dicens, Quid tu vides? Et dixi, Ollam succensam ego video, & faciem eius à facie aquilonis. Et dixit Dominus ad me, Ab Aquilone pandetur malum super omnes *Infra 4.b* habitatores terræ. quia ecce ego conuocabo omnes cogitationes regnorũ aquilonis, ait Dominus, & venient, & ponent vnusquisq; solium suum in introitu portarum Ierusalem, & super omnes muros eius in circuitu, & super vniuersas vr-
D bes Iuda. Et loquar iudicia mea cum eis super omnem malitiam eorum qui dereliquerunt me, & libauerunt diis alienis, & adorauerunt opus manuum suarum. Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi. Ne formides à facie eorum: nec enim timere te faciã vultum eorum. Ego quippe dedi te hodie in ciuitatem munitam, & in columnam ferream, & in murum æreum super omnem terram, regibus Iuda, principibus eius & sacerdotibus, & populo terræ. Et bellabunt aduersum te, & non præualebunt: quia ego tecum sum, ait Dominus, vt liberem te.

S. INCREPAT *sacerdotes & pastores super idôlis suis, & Ierusalem super inobedientia sua, quòd sit meretrix & obstinata, & crudelis in pauperes.* CAPVT II.

A ET factũ est verbum Domini ad me, dicens, Vade, & clama in auribus Ierusalem, dicens, Hæc dicit Dominus, Recordatus sum tui, miserans adolescentiam tuam, & charitatem despõsationis tuæ, quando secuta es me in deserto, in terra quæ nõ seminatur. Sanctus Israel Domino primitiæ frugum eius: omnes qui deuorant eum, delinquunt: mala venient super eos, dicit Dominus. Audite verbũ Domini domus Iacob, & omnes cognationes domus Israel: hæc dicit Dominus, Quid inuenerũt patres vestri in me iniquitatis, quia elongauerũt à me, & ambulauerunt post vanitatem, & vani facti sunt? Et nõ dixerũt, Vbi est Dominus qui ascēdere nos fecit de terra Aegypti: qui traduxit nos per desertum, per terram inhabitabi-
B lem & inuiam, per terram sitis & imaginem mortis, per terram in qua nõ ambulauit vir, neq; habitauit homo? Et induxi vos in terrã charmeli, vt comederetis fructum eius & bona illius: & ingressi contaminastis terram meam, & hæreditatem meam posuistis in abominationem. Sacerdotes nõ dixerunt, Vbi est Dominus? & tenentes legē nescierũt me, & pastores præuaricati sunt in me: & prophetæ prophetauerũt in Baal, & idôla secuti sunt. Propterea adhuc iudicio contendã vobiscũ, ait Dominus: & cũ filiis vestris disceptabo. Trãsite ad insulas Cethim, & videte: & in Cedar mittite, & consy-
C derate vehementer: & videte si factũ est huiuscemodi. Si mutauit gens deos suos, & certè ipsi non sunt dii. Populus verò meus mutauit gloriam suã in idôlum. Obstupescite cœli super hoc, & portæ eius desolamini vehementer, dicit Dominus. Duo enim mala fecit populus meus, Me dereliquerunt fontem aquæ viuæ, & foderunt sibi cisternas: cisternas dissipatas, quæ cõtinere nõ valēt aquas. Nũquid seruus est Israel, aut vernaculus? quare ergo factus est in prædam? Super eũ rugierunt leones, & dederũt vocem suam, posuerunt terrã eius in solitudinem. Ciuitates eius exustæ sunt, & non est qui ha-
D bitet in eis. Filii quoq; Mempheos & Taphnes constuprauerunt te vsque ad verticem. Nunquid non istud factum est tibi, quia dereliquisti Dominum Deum tuũ eo tempore quo ducebat te per viam? Et nũc quid tibi vis in via Aegypti, vt bibas aquam turbidam? & quid tibi cum via Assyriorum, vt bibas aquã fluminis? Arguet te malitia tua, & auersio tua increpabit te. Scito, & vide quia malum & amarũ est reliquisse te Dominum Deum tuum, & non esse timorem mei apud te, dicit Dominus Deus exercituũ. A seculo confregisti iugum meum, rupisti vincula mea: & dixisti, Non seruiam. In
E omni enim colle sublimi, & sub omni ligno frondoso tu prosternebaris meretrix. Ego autem plantaui te vineam electã, omne semen verum: quomodo ergo conuersa es mihi in prauum vinea aliena? *Infra 3.b* *Isa.5.a* *Mat.21.d* Si laueris te nitro, & multiplicaueris tibi herbam borith: maculata es in iniquitate tua coram me, dicit Dominus Deus. Quomodo dicis, Non sum polluta, post Baalim non ambulaui? Vide vias tuas in conualle, scito quid feceris: cursor leuis explicans vias suas. Onager assuetus in solitudine, in desyderio animæ suæ attraxit ventũ amoris sui: nullus auertet eam: omnes qui quærunt eam, non deficient: in menstruis eius inuenient eam. Prohibe pedem tuum à nuditate, & guttur tuũ à siti. Et dixisti, Desperaui, nequaquam faciã: adamaui quippe alienos, & post eos ambulabo. Quomo-
F do confunditur fur quando deprehenditur, sic confusi sunt domus Israel, ipsi & reges eorum, principes & sacerdotes, & prophetæ eorum: dicentes ligno, Pater meus es tu: & lapidi, Tu me genuisti. verterunt ad me tergum, & nõ faciem: & in tempore afflictionis suæ dicēt, Surge, & libera nos. Vbi sunt dii tui quos fecisti tibi? surgant, & liberent te in tempore afflictionis tuæ: secundum numerũ quippe ciuitatũ tuarum erãt dii tui Iuda. Quid vultis mecum iudicio contendere? omnes *Infra 11.c* dereliquistis me, dicit Dominus. Frustra percussi filios vestros, disciplinam non receperunt. Deuorauit gladius vester prophetas vestros: quasi leo vastator, generatio vestra. Videte verbum Domini, Nunquid solitudo factus sum Israeli, aut terra serotina? quare ergo dixit populus meus, Recessi-
G mus, non veniemus vltrà ad te? Nunquid obliuiscetur virgo ornamenti sui, aut sponsa fasciæ pectoralis suæ? populus verò meus oblitus est mei diebus innumeris. Quid niteris bonam ostendere viam tuam ad quærendam dilectionem, quæ insuper & malitias tuas docuisti vias tuas, & in alis tuis inuētus est sanguis animarum pauperum & innocentum? Non in fossis inueni eos, sed in omnibus quæ suprà memoraui. Et dixisti, Absque peccato & innocēs ego sum: & propterea auertatur furor tuus à me. Ecce, ego iudicio contendam tecum, eò quòd dixeris, Non peccaui. Quàm vilis facta es nimis, iterans vias tuas: & ab Aegypto confunderis, sicut confusa es ab Assur. Nam & ab ista egredieris, & manus tuæ erunt super caput tuum: quoniam obtriuit Dominus confidentiam tuã, & nihil habebis prosperum.

S. DOMINVS *Iudæis comminatur excidium quia vocationē suam neglexerunt, atq; omnē potestatē, & imperium ad pœnitentiã reuocat, & à pœna captiuitatis promittit eos liberandos.*

CAPVT III.

A VVlgo dicitur, Si dimiserit vir vxorem suam, & recedens ab eo, duxerit virum alterum: nunquid reuertetur ad eam vltrà? nunquid nõ polluta, & cõtaminata erit mulier illa? Tu autem fornicata es cum amatoribus multis: tamē reuertere ad me, dicit Dominus. Leua oculos tuos in directum, & vide vbi non prostrata sis: in viis sedebas, expectans eos quasi latro in solitudine: & polluisti terram in fornicationibus tuis, & in malitiis tuis. Quam ob rem prohibitæ sunt stillæ pluuiarum, & serotinus

imber

imber non fuit: frons mulieris meretricis facta est tibi, nolui
B sti erubescere. Ergo saltē àmodo voca me, Pater meus, dux
virginitatis meæ tu es, Nūquid irascèris in perpetuū, aut per
seuerabis in finē? Ecce, locuta es, & fecisti mala, & potuisti.
Et dixit Dominus ad me in diebus Iosiæ regis, Nunquid vi-
disti quæ fecerit auersatrix Israel? abiit sibimet super omnem
montem excelsum, & sub omni ligno frondoso, & fornicata
est ibi. Et dixi cū fecisset hæc omnia, Ad me reuertere: & non
Supra 2. d est reuersa. Et vidit præuaricatrix soror eius Iuda, quia pro
eo quòd mœchata esset auersatrix Israel, dimisissem eam, &
C dedissem ei libellum repudii: & non timuit præuaricatrix Iu
da soror eius, sed abiit, & fornicata est etiam ipsa. Et facilita-
te fornicationis suæ contaminauit terram, & mœchata est
cum lapide & ligno. Et in omnibus his non est reuersa ad
me præuaricatrix soror eius Iuda in toto corde suo, sed in
mendacio, ait Dominus. Et dixit Dominus ad me, Iustifica-
uit animam suam auersatrix Israel, comparatione præuarica
tricis Iudæ. Vade, & clama sermones istos contra aquilonē,
& dices, Reuertere auersatrix Israel, ait Dominus: & nō auer
D tam faciem meam à vobis: quia sanctus ego sum, dicit Domi
nus, & nō irascar in perpetuū. Veruntamen scito iniquitatem
tuam, quia in Dominū Deum tuū præuaricata es: & disper-
sisti vias tuas alienis sub omni ligno frondoso, & vocē meā
non audisti, ait Dominus. Conuertimini filii reuertentes, di-
cit Dominus: quia ego vir vester: & assumam vos vnum de
ciuitate, & duos de cognatione: & introducam vos in Sion.
Et dabo vobis pastores iuxta cor meum, & pascent vos sciē
tia & doctrina. Cumq; multiplicati fueritis, & creueritis in
terra in diebus illis, ait Dominus: non dicent vltrà, Ar-
E ca testamenti Domini: neq; ascendet super cor, neque recor-
dabuntur illius, nec visitabitur, nec fiet vltra. In tempore illo
vocabunt Ierusalem Solium Domini: & congregabūtur ad
eam omnes gentes in nomine Domini in Ierusalem, & non
ambulabunt post prauitatem cordis sui pessimi. In diebus il-
lis ibit domus Iuda ad domū Israel, & venient simul de terra
aquilonis ad terram quam dedi patribus vestris. Ego autem
dixi, Quomodo ponā te in filios, & tribuam tibi terram de-
syderabilem, hæreditatem præclaram exercituum gentium?
F Et dixi, Patrem vocabis me, & post me ingredi non cessabis.
Sed quo modo si contemnet mulier amatorem suum: sic cō
tempsit me domus Israel, dicit Dominus. Vox in viis audi-
ta est, ploratus, & vlulatus filiorum Israel: quoniam iniquam
fecerunt viam suam, obliti sunt Domini Dei sui. Conuerti-
mini filii reuertentes, & sanabo auersiones vestras. Ecce, nos
venimus ad te: tu enim es Dominus Deus noster. Verè men-
G daces erant colles, & multitudo montium: verè in Domino
Deo nostro salus Israel. Confusio comèdit laborem patrum
nostrorum ab adolescentia nostra, greges eorum & armēta
eorum, filios eorum & filias eorum. Dormiemus in cōfusio
ne nostra, & operiet nos ignominia nostra: quoniam Domi-
no Deo nostro peccauimus nos, & patres nostri ab adolescē
tia nostra vsque ad diem hanc: & non audiuimus vocem Do
mini Dei nostri.

S. NISI Israel conuertatur ad Dominum & circuncidatur corde, grauia illi imminent ab Aquilone incommoda, de cuius excidio propheta gemit.

CAPVT IIII.

A SI reuertèris Israel, ait Dominus, ad me conuer-
tere. Si abstuleris offendicula tua à facie mea, nō
commoueberis. Et iurabis Viuit Dominus, in
veritate, & in iudicio, & in iustitia: & benedicent
eum gentes, ipsumq; laudabunt. Hæc enim dicit Dominus vi
Ose 10. d ro Iuda, & Ierusalem, Nouate vobis nouale, & nolite serere
super spinas: circuncidimini Domino, & auferte præputia
cordium vestrorum viri Iuda, & habitatores Ierusalem: ne
fortè egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendatur, &
non sit qui extinguat: propter malitiam cogitationū vestra-
B rum. Annuntiate in Iuda, & in Ierusalem auditum facite: lo- *Supra 2. c*
quimini, & canite tuba in terra: clamate fortiter, & dicite,
Cōgregamini, & ingrediamur ciuitates munitas, leuate signū
in Sion. Confortamini, nolite stare, quia malum ego adduco
ab aquilone, & contritionem magnam. Ascendit leo de cubi
li suo, & prædo gentiū se leuauit: egressus est de loco suo, vt
ponat terram tuam in solitudinem: ciuitates tuæ vastabūtur,
C remanentes absque habitatore. Super hoc accingite vos cili
ciis, plangite, & vlulate: quia nō est auersa ira furoris Domi-
ni à nobis. Et erit in die illa, dicit Dominus, Peribit cor re-
gis, & cor principum: & obstupescēt sacerdotes, & prophetæ
consternabuntur. Et dixi, Heu heu heu Domine Deus, ergó
ne decepisti populum istum, & Ierusalem, dicens, Pax erit vo
bis: & ecce peruenit gladius vsque ad animam? In tempore il
lo dicetur populo huic, & Ierusalem, Ventus vrēs in viis quæ
sunt in deserto viæ filiæ populi mei, nō ad ventilandū, & ad
purgandum. Spiritus plenus ex his veniet mihi: & nunc ego
D loquar iudicia mea cū eis. Ecce, quasi nubes ascendet, & qua
si tempestas currus eius: velociores aquilis equi illius. væ no
bis, quoniā vastati sumus. Laua à malitia cor tuū Ierusalē, vt
salua fias: vsquequo morabuntur in te cogitationes noxiæ?
Vox enim annuntiantis à Dan, & notū facientis idòlum de
monte Ephràim. Dicite gentibus, Ecce auditum est in Ieru-
salem custodes venire de terra longinqua, & dare super ciui-
tates Iuda vocem suam. Quasi custodes agrorum facti sunt
super eam in gyro: quia me ad iracundiam prouocauit, dicit
E Dominus. Viæ tuæ, & cogitationes tuæ fecerūt hæc tibi: ista *Sapi. 1. b*
malitia tua, quia amara, quia tetigit cor tuū. Ventrem meū,
ventrem meum doleo, sensus cordis mei turbati sunt in me:
non tacebo, quoniam vocem buccinæ audiuit anima mea,
clamorem prælii. Contritio super contritionem vocata est:
& vastata est omnis terra. Repente vastata sunt tabernacula
mea, subito pelles meæ. Vsquequo videbo fugientem, audiā
vocem buccinæ? Quia stultus populus meus me non cogno
F uit: filii insipientes sunt, & vecordes: sapientes sunt vt faciant
mala, bene autem facere nescierunt. Aspexi terrā, & ecce va-
cua erat, & nihili: & cœlos, & non erat lux in eis. Vidi mōtes,
& ecce mouebantur: & omnes colles conturbati sunt. Intui-
tus sum, & nō erat homo: & omne volatile cœli recessit. Aspe
xi, & ecce charmelus desertus: & omnes vrbes eius destructæ
sunt à facie Domini, & à facie iræ furoris eius. Hæc enim di-
cit Dominus, Deserta erit omnis terra, sed tamen cōsumma
tionem nō faciā. Lugebit terra, & mœrebūt cœli désuper: eò
quòd locutus sum. Cogitaui, & nō pœnituit me, nec auersus
G sum ab eo. A voce equitis, & mittentis sagittam fugit omnis
ciuitas: ingressi sunt ardua, & ascenderunt rupes: vniuersæ vr
bes derelictæ sunt, & non habitat in eis homo. Tu autem va-
stata quid facies? cum vestieris te coccino, cum ornata fueris
monili aureo, & pinxeris stibio oculos tuos: frustra compo
nèris, contempserunt te amatores tui, animam tuā quærent.
Vocem enim quasi parturientis audiui, angustias vt puerpe-
ræ. Vox filiæ Siō inter morientes, expādentesq; manus suas.
Væ mihi quia defecit anima mea propter interfectos.

S. QVAERENS Dominus in magistratu & plebe fidem & non inueniens, minatur illis exitium ob scelerum frequentiam.

CAPVT V.

A CIrcuite vias Ierusalem, & aspicite, & consyde-
rate, & quærite in plateis eius, an inueniatis virū
facientem iudicium, & quærentem fidem: & pro
pitius ero ei. Quòd si etiam Viuit Dominus, di
xerint: & hoc falsò iurabunt. Domine oculi tui respiciunt fi-
dem: percussisti eos, & non doluerunt: attriuisti eos, & renue-
runt accipere disciplinam: indurauerunt facies suas supra pe
tram, & noluerunt reuerti. Ego autem dixi, Forsitan paupe-
res sunt, & stulti, ignorantes viam Domini, iudiciū Dei sui.
Ibo igitur ad optimates, & loquar eis: ipsi enim cognouerūt
viam

B viam Domini, iudicium Dei sui. & ecce, magis hi simul confregerunt iugum, ruperunt vincula. Idcirco percussit eos leo de sylua, lupus ad vesperã vastauit eos, pardus vigilans super ciuitates eorum. Omnis qui egressus fuerit ex eis, capietur: quia multiplicatæ sunt præuaricationes eorum, confortatæ sunt auersiones eorũ. Super quo propitius tibi esse potero? Filii mei dereliquerũt me, & iurant in his qui nõ sunt dii. Saturaui eos, & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriaban-C tur. Equi amatores, & emissarii facti sunt: vnusquisq; ad vxorem proximi sui hinniebat. Nũquid super his nõ visitabo, dicit Dominus? & in gente tali nõ vlciscetur anima mea? Ascẽdite muros eius, & dissipate, consummationẽ autẽ nolite facere: auferte propagines eius, quia nõ sunt Domini. Præuaricatione enim præuaricata est in me domus Israel, & domus Iuda, ait Dominus. Negauerũt Dominum, & dixerunt, Non est ipse: neq; veniet super nos malũ: gladiũ & famẽ nõ videbimus. Prophetæ fuerunt in ventũ locuti, & responsum D non fuit in eis: hæc ergo euenient illis. Hæc dicit Dominus Deus exercituũ, Quia locuti estis verbũ istud: ecce ego do verba mea in ore tuo in ignem, & populum istum in ligna, & vorabit eos. Ecce ego adducã super vos gentẽ de longinquo domus Israel, ait Dominus: gentem robustã, gentem antiquam, gentẽ cuius ignorabis linguam, nec intelliges quid loquatur. Pharetra eius quasi sepulchrũ patens, vniuersi fortes. Et comedet segetes tuas, & panẽ tuũ: deuorabit filios tuos & filias tuas: comedet gregem tuum, & armẽta tua: come-E det vineam tuam, & ficum tuam: & conteret vrbes munitas tuas, in quibus tu habes fiduciã, gladio. Veruntamen in diebus illis, ait Dominus, non faciam vos in cõsummationem.

Ezec. 22.c

Infra 16.b Quòd si dixeritis, Quare fecit nobis Dominus Deus noster hæc omnia? dices ad eos, Sicut dereliquistis me, & seruistis Deo alieno in terra vestra, sic seruietis alienis in terra non vestra. Annuntiate hæc domui Iacob, & auditũ facite in Iuda, dicentes, Audi popule stulte, qui nõ habes cor: qui habentes oculos non videtis: & aures, & non auditis. Me ergo non timebitis, ait Dominus: & à facie mea non dolebitis? Qui posui arenam terminũ mari, præceptũ sempiternum quod non præteribit: & cõmouebuntur, & non poterunt: & intume-F scent fluctus eius, & nõ transibunt illud: populo autem huic factum est cor incredulũ & exasperans: recesserunt & abierunt. Et non dixerunt in corde suo, Metuamus Dominum Deum nostrũ, qui dat nobis pluuiã temporaneã & serotinã in tempore suo: plenitudinem annuæ messis custodientem nobis. Iniquitates vestræ declinauerunt hæc: & peccata vestra prohibuerunt bonũ à vobis: quia inuenti sunt in populo meo impii, insidiantes quasi aucupes, laqueos ponẽtes & pe-G dicas ad capiendos viros. Sicut decipula plena auibus, sic domus eorum plenæ dolo: ideo magnificati sunt & ditati. Incrassati sunt & impinguati: & præterierunt sermones meos pessime. Causam non iudicauerunt, causam pupilli non direxerunt, & iudicium pauperum non iudicauerunt. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut super gentem huiuscemodi non vlciscetur anima mea? Stupor & mirabilia facta sunt in terra: prophetæ prophetabant mendacium, & sacerdotes applaudebant manibus suis: & populus meus dilexit talia: quid igitur fiet in nouissimo eius?

Isa. 1.f. 7.c

S. ASSYRIORVM in Iudæam aduentus, & populi in Assyriam transmigratio atq; sacrificiorum reiectio propter populi fraudes & auaritiam, Dei contemptum, & verbi eius negligentiam à prophetis prænuntiantur. CAPVT VI.

A Confortamini filii Beniamin in medio Ierusalẽ, & in Thecua clangite buccina, & super Bethacã rem leuate vexillũ: quia malũ visum est ab aquilone, & contritio magna. Speciosæ & delicatæ assimilaui filiam Sion. Ad eam venient pastores, & greges eorum: fixerunt in ea tentoria in circuitu: pascet vnusquisque eos qui sub manu sua sunt. Sanctificate super eam bellũ: consurgite, & ascendamus in meridie. Væ nobis, quia declinauit dies, quia longiores factæ sunt vmbræ vesperi. Surgite, & ascẽdamus in nocte, & dissipemus domos eius. Quia hæc B dicit Dominus exercituũ, Cædite lignum eius, & fundite circa Ierusalem aggerem: hæc est ciuitas visitationis, omnis calumnia in medio eius. Sicut frigidã facit cisterna aquam suã: sic frigidam fecit malitiam suam: iniquitas & vastitas audietur in ea, corã me semper infirmitas & plaga. Erudire Ierusalem, ne fortè recedat anima mea à te, ne fortè ponam te desertã terram inhabitabilẽ. Hæc dicit Dominus exercituũ, Vsq; ad racemũ colligent quasi in vinea reliquias Israel: conuerte C manum tuã, quasi vindemiator ad cartallum. Cui loquar? & quem contestabor, vt audiat? ecce, incircuncisæ aures eorũ, & audire non possunt. Ecce verbũ Domini factum est eis in opprobrium: & nõ suscipient illud. Idcirco furore Domini plenus sum, & laboraui sustinens: effunde super paruulũ foris, & super consilium iuuenũ simul: vir enim cum muliere capietur, senex cum pleno dierum. Et trãsibunt domus eorum ad alteros, agri & vxores pariter: quia extendã manum meam super habitãtes terrã, dicit Dominus. A minore quippe vsque ad maiorẽ omnes auaritiæ student: & à propheta vsque ad sacerdotem cuncti faciũt dolum. Et curabant con-D tritionem filiæ populi mei cũ ignominia, dicentes, Pax, pax: & non erat pax. Confusi sunt, quia abominationẽ fecerunt: quin potius confusione nõ sunt cõfusi, & erubescere nescierunt. Quam ob rem cadent interruentes: in tempore visitationis suæ corruent, dicit Dominus. Hæc dicit Dominus, State super vias, & videte, & interrogate de semitis antiquis, quæ sit via bona, & ambulate in ea: & inuenietis refrigerium animabus vestris. Et dixerunt, Non ambulabimus. Et constitui super vos speculatores, Audite vocem tubæ. Et dixerũt, E Non audiemus. Ideò audite gentes, & cognosce congregatio, quanta ego faciam eis. Audi terra, Ecce ego adducã mala super populum istũ, fructum cogitationũ eius: quia verba mea non audierunt, & legem meam proiecerunt. Vt quid mihi thus de Saba affertis, & calamũ suaue olentem de terra longinqua? holocautomata vestra nõ sunt accepta, & victimæ vestræ nõ placuerunt mihi. Propterea hæc dicit Dominus, Ecce ego dabo in populum istum ruinas, & ruent in eis patres & filii simul, vicinus & proximus, & peribũt. Hæc di-F cit Dominus, Ecce populus veniet de terra aquilonis, & gens magna consurget à finibus terræ. Sagittã & scutum arripiet: crudelis est, & nõ miserebitur. vox eius quasi mare sonabit: & super equos ascendẽt, præparati quasi vir ad prælium, aduersum te filia Sion. Audiuimus famam eius, dissolutæ sunt manus nostræ: tribulatio apprehẽdit nos, dolores vt parturientem. Nolite exire ad agros, & in via ne ambuletis: quo-G niam gladius inimici pauor in circuitu. Filia populi mei accingere cilicio, & conspergere cinere: luctum vnigeniti fac tibi planctum amarũ, quia repente veniet vastator super nos. Probatorẽ dedi te in populo meo robustũ: & scies, & probabis vias eorũ. Omnes isti principes declinantes, ambulãtes fraudulenter, æs & ferrũ: vniuersi corrupti sunt. Defecit sufflatorium, in igne consumptum est plumbũ, frustra conflauit conflator: malitiæ enim eorum non sunt consumptæ. Argentum reprobũ vocate eos, quia Dominus proiecit illos.

Isa. 56.d.
Infra 8.d
Matt. 11.d

S. PROPHETA ad palàm prædicandum mittitur, quòd populus quasi insanos haberet Dei prophetas: pro quo orare prohibet, illius reprobans sacrificia. CAPVT VII.

A Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino, dicens, Sta in porta domus Domini, & prædica ibi verbum istud, & dic, Audite verbũ Domini omnis Iuda, qui ingredimini per portas has vt adoretis Dominũ. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Bonas facite vias vestras, & studia vestra: & habitabo

A

vobiscum in loco isto. Nolite cõfidere in verbis mendacii,
Infra 23.d dicentes, Templum Domini, templum Domini, templum
Domini est. Quoniam si benedixeritis vias vestras & studia
vestra: si feceritis iudiciũ inter virum & proximũ eius, ad-
B uenæ & pupillo & viduæ nõ feceritis calumniã, nec sangui-
nem innocenté effuderitis in loco hoc, & post deos alienos
non ambulaueritis in malũ vobismetipsis: habitabo vobis-
cum in loco isto, in terra quam dedi patribus vestris à secu-
lo vsque in seculũ. Ecce, vos confiditis vobis in sermonibus
mendacii, qui non proderũt vobis. Furari, occidere, adulte-
rari, iurare mẽdaciter, libare Baalim, & ire post deos alienos
quos ignoratis. Et venistis, & stetistis coram me in domo
hac, in qua inuocatũ est nomẽ meum, & dixistis, Liberati su-
Matt. 21.b mus, eo quòd fecerimus omnes abominationes istas. Nun-
Mar. 11.c quid ergo spelunca latronũ facta est domus ista, in qua inuo-
Luc. 19.g catum est nomẽ meum in oculis vestris? Ego ego sum: ego
C vidi, dicit Dominus. Ite ad locũ meum in Silo, vbi habitauit
nomen meum à principio: & videte quæ fecerim ei propter
malitiam populi mei Israel. Et nũc quia fecistis omnia ope-
ra hæc, dicit Dominus: & locutus sum ad vos mane consur-
Prouer. 1.c gens, & loquens, & non audistis: & vocaui vos, & nõ respon
Isa. 65.b distis: Faciã domui huic, in qua inuocatũ est nomẽ meum,
1. Reg. 4.b & in qua vos habetis fiduciam: & loco quem dedi vobis, &
patribus vestris, sicut feci Silo: & proiiciã vos à facie mea,
D sicut proieci omnes fratres vestros vniuersum semẽ Ephrá-
Infra 14.b im. Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumas pro eis
laudem & orationem, & nõ obsistas mihi: quia non exaudiã
te. Nónne vides quid isti faciunt in ciuitatibus Iuda, & in pla
téis Ierusalem? filii colligũt ligna, & patres succendũt ignem,
& mulieres conspergunt adipem, vt faciant placẽtas reginæ
Infra 44.e cœli, & libent diis alienis, vt me ad iracundiam prouocent.
Nunquid me ad iracundiã prouocant, dicit Dominus? nón-
ne semetipsos in confusionẽ vultus sui? Ideò hæc dicit Do-
minus Deus, Ecce furor meus, & indignatio mea conflatur
super locum istum, super viros, & super iumenta, & super
lignum regionis, & super fruges terræ, & succẽdetur, & non
E extinguetur. Hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel, Ho
locaustomata vestra addita victimis vestris, & comedite car
nes: quia nõ sum locutus cum patribus vestris, & nõ præce-
pi eis in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de verbo holo-
caustomatum & victimarũ. sed hoc verbum præcepi eis, di-
cens, Audite vocem meam, & ero vobis Deus, & vos eritis
mihi populus: & ambulate in omni via quam mandaui vo-
bis, vt bene sit vobis. Et nõ audierunt, nec inclinauerunt au-
rem suam: sed abierunt in voluntatibus & in prauitate cor-
dis sui mali: factique sunt retrorsum & non in antè, à die qua
F egressi sunt patres eorũ de terra Aegypti, vsque ad diem hãc.
Et misi ad vos omnes seruos meos prophetas per diem, con
Infra 16.c surgens diluculo, & mittens. Et nõ audierunt me, nec inclina
uerunt aurem suã: sed indurauerũt ceruicem suam: & peius
operati sunt, quàm patres eorũ. Et loquèris ad eos omnia ver
ba hæc, & nõ audient te: & vocabis eos, & nõ respondebunt
tibi. Et dices ad eos, Hæc est gens quæ nõ audiuit vocẽ Do-
mini Dei sui, nec recepit disciplinã. Periit fides, & ablata est
de ore eorum. Tonde capillum tuũ & proiice, & sume in di-
rectum planctũ: quia proiecit Dominus, & reliquit genera-
tionẽ furoris sui, quia fecerũt filii Iuda malũ in oculis meis,
G dicit Dominus. Posuerũt offendicula sua in domo in qua in-
uocatum est nomen meũ, vt polluerent eam: & ædificauerũt
excelsa Topheth, quæ est in valle filii Ennom: vt incenderẽt
filios suos, & filias suas igni: quæ nõ præcepi nec cogitaui in
corde meo. Ideò ecce dies venient, dicit Dominus, & non di-
cetur amplius, Topheth & vallis filii Ennom: sed vallis inter-
fectionis: & sepelient in Topheth, eo quòd non sit locus. Et
erit morticinũ populi huius in cibũ volucribus cœli & be-
Ezec. 26.c stiis terræ, & nõ erit qui abigat. Et quiescere faciã de vrbibus
Iuda, & de platéis Ierusalẽ vocẽ gaudii & vocem lætitiæ, vo
cem sponsi & vocem sponsæ: in desolatione enim erit terra.

S. QVONIAM *populus ad prophetarum vocẽ resipiscere noluit, comminatur Dominus residuis captiuitatem, & ciuitatis afflictionem.*

CAPVT VIII.

A IN illo tempore, ait Dominus, Eiiciẽt ossa regis
Iuda, & ossa principũ eius & ossa sacerdotum,
& ossa prophetarũ, & ossa eorum qui habitaue-
runt Ierusalẽ, de sepulchris suis: Et expandẽt ea
ad solem, & lunam, & omnẽ militiã cœli quæ dilexerunt, &
quibus seruierunt, & post quæ ambulauerũt, & quæ quæsie-
runt & adorauerunt. Non colligentur, & non sepelientur: in
sterquilinium super faciẽ terræ erunt. Et eligent magis mor-
tem quàm vitã omnes qui residui fuerint de cognatione hac
pessima in vniuersis locis quæ derelicta sunt, ad quæ eieci
B eos, dicit Dominus exercituum. Et dices ad eos, Hæc dicit
Dominus, Nunquid qui cadet, nõ resurget? & qui auersus est,
non reuertetur? Quare ergo auersus est populus iste in Ieru-
salem auersione contentiosa? Apprehenderunt mendacium,
& noluerũt reuerti. Attendi, & auscultaui: nemo quod bo-
num est loquitur, nullus est qui agat pœnitentiã super pecca-
to suo, dicens, Quid feci? Omnes conuersi sunt ad cursum
suum, quasi equus impetu vadens ad prælium. Miluus in cœlo
cognouit tempus suum: turtur, & hirundo, & ciconia custo
C dierunt tempus aduentus sui: populus autem meus non co-
gnouit iudiciũ domini. Quomodo dicitis, Sapientes nos su-
mus, & lex Domini nobiscum est? Verè mendacium opera-
tus est stilus mendax scribarum. Confusi sunt sapientes, per-
territi & capti sunt: verbũ enim Domini proiecerunt, & sa-
pientia nulla est in eis. Propterea dabo mulieres eorum exte-
ris, agros eorum hæredibus: quia à minimo vsque ad maxi- Esa. 56.d.
mum omnes auaritiam sequuntur: à propheta vsque ad sa- Infra 6.c.
D cerdotem cuncti faciũt mendacium. Et sanabant contritio-
nem filiæ populi mei ad ignominiã dicentes, Pax, pax: cum
non esset pax. Confusi sunt, quia abominationem fecerunt:
quinimo cõfusione nõ sunt confusi, & erubescere nescierũt:
idcirco cadent inter corruentes, in tempore visitationis suæ
corruent, dicit Dominus, Congregans congregabo eos, ait
Dominus. Non est vua in vitibus, & non sunt ficus in ficul-
E nea, folium defluxit: & dedi eis quæ prætergressa sunt. Qua-
re sedemus? Conuenite & ingrediamur ciuitatẽ munitam, &
sileamus ibi: quia Dominus Deus noster silere nos fecit, &
potum dedit nobis aquam fellis: peccauimus enim Domino.
Expectauimus pacem, & non erat bonum: tempus medelæ, Infra 14.d
& ecce formido. A Dan auditus est fremitus equorum eius,
à voce hinnituum pugnatorũ eius commota est omnis ter-
F ra. Et venerunt, & deuorauerunt terrã, & plenitudinem eius:
vrbem & habitatores eius. Quia ecce ego mittam vobis ser-
pentes regulos, quibus nõ est incantatio: & mordebunt vos,
ait Dominus. Dolor meus super dolorem: in me cor meum
mœrens. Ecce, vox clamoris filiæ populi mei de terra lon-
ginqua, Nunquid Dominus non est in Sion: aut rex eius nõ
G est in ea? Quare ergo me ad iracundiã concitauerunt in scul-
ptilibus suis, & in vanitatibus alienis? Transiit messis, finita
est æstas: & nos saluati non sumus. Super contritione filiæ
populi mei contritus sum & cõtristatus, stupor obtinuit me.
Nunquid resina non est in Galaad? aut medicus non est ibi?
quare igitur non est obducta cicatrix filiæ populi mei?

S. PLANCTVS *super populi excidio propter eius flagitia: in solo igitur Deo gloriandum & cor à superfluis circumcidendum.*

CAPVT IX.

A QVis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fon-
tem lachrymarũ: & plorabo die ac nocte inter-
fectos filiæ populi mei? Quis dabit me in solitu-
dine diuersorium viatorum: & derelinquam po
pulum meum, & recedam ab eis? quia omnes adulteri sunt, &
cœtus

cœtus præuaricatorũ. Et extenderunt linguam suam quasi arcum mendacii & non veritatis: confortati sunt in terra, quia de malo ad malũ egreßi sunt, & me nõ cognouerunt, dicit Dominus. B Vnusquisque se à proximo suo custodiat, & in omni fratre suo nõ habeat fiduciam: quia omnis frater supplantans supplantabit, & omnis amicus fraudulẽter incedet. Et vir fratrem suum deridebit, & veritatem non loquentur: docuerunt enim linguam suã loqui mendacium: vt inique agerent laborauerunt. Habitatio tua in medio doli: in dolo renuerunt scire me, dicit Dominus. Propterea hæc dicit Dominus exercituum, Ecce ego conflabo & probabo eos: quid C enim aliud faciã à facie filiæ populi mei? Sagitta vulnerans lingua eorum, dolum locuta est. In ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occultè ponit ei insidias. Nunquid super his non visitabo, dicit Dominus? aut in gente huiuscemodi non vlciscetur anima mea? Super montes assumã fletum ac lamentum, & super speciosa deserti planctum: quoniam incensa sunt, eo quod nõ sit vir pertransiens: & non audierunt vocem possidentis: à volucre cœli vsque ad peccora transmigrauerunt & recesserunt. Et dabo Ierusalẽ in aceruos arenæ, & cubilia draconum: & ciuitates Iuda dabo in desolaD tionem, eo quòd non sit habitator. Quis est vir sapiens qui intelligat hoc, & ad quem verbũ oris Domini fiat vt annunciet istud quare perierit terra, & exusta sit quasi desertum, eo quòd non sit qui pertranseat? Et dixit Dominus, Quia dereliquerunt legẽ meam, quam dedi eis, & nõ audierunt vocem meam, & non ambulauerunt in ea: & abierunt post prauitatem cordis sui, & post Baalim, quod didicerunt à patribus E suis. Idcirco hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Ecce ego cibabo populum istum absinthio, & potum dabo eis aquam fellis: & dispergã eos in gentibus, quas non nouerunt ipsi & patres eorũ: & mittam post eos gladium donec consumantur. Hæc dicit Dominus exercituũ, Contemplamini, & vocate lamentatrices, vt veniant: & ad eas quæ sapientes sunt, mittite, & properent: festinent, & assumant super nos lamẽtum. Deducant oculi nostri lachrymas, & palpebræ nostræ defluant aquis: quia vox lamentationis audiF ta est de Sion, Quomodo vastati sumus & confusi vehemẽter? quia dereliquimus terram, quoniã deiecta sunt tabernacula nostra. Audite ergo mulieres verbum Domini, & assumant aures vestræ sermonẽ oris eius: & docete filias vestras lamentum, & vnaquæq; proximam suã planctum: quia ascendit mors per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere paruulos de foris, iuuenes de plateis. Loquere, Hæc dicit Dominus, Et cadet morticinũ hominis quasi stercus super faciẽ regionis, & quasi fœnũ post tergum metentis, & non est qui colligat. Hæc dicit Dominus, Non glorietur saG piens in sapiẽtia sua, & nõ glorietur fortis in fortitudine sua, & non glorietur diues in diuitiis suis: sed in hoc glorietur, qui gloriatur scire & nosse me quia ego sum Dominus qui facio misericordiã & iudicium & iustitiã in terra. hæc enim placent mihi, ait Dominus. Ecce dies veniẽt, dicit Dominus: & visitabo super omnẽ qui circuncisum habet præputiũ, super Aegyptũ, & super Iudam, & super Edom, & super filios Ammon, & super Moab, & super omnes qui attonsi sunt in comam, habitãtes in deserto: quia omnes gentes habẽt præputium, omnis autem domus Israel incircuncisi sunt corde.

Psal. 27. b — Quare Ierusalem sit destructa. — *Infra 23. c* — In dei cognitione solum gloriãdum. *1. Cor. 1. b* *2. Cor. 10. d*

S. INANIS metus constellationum, & aliorum idolorũ, cum sint imbecilla, & Deus cœli solus & uerus Deus, hominũ uias semper dirigens. CAPVT X.

A Audite verbum quod locutus est Dominus super vos domus Israel. Hæc dicit Dominus, Iuxta vias gentiũ nolite discere, & à signis cœli nolite metuere, quæ timent gentes: quia leges populorum vanæ sunt. Quia lignum de saltu præcidit opus manus artificis in ascia. Argento & auro decorauit illud: clauis & malleis compegit, vt non dissoluatur. In similitudinem palmæ fabricata sunt, & non loquentur: portata tollentur: quia incedere nõ valẽt. Nolite ergo timere ea, quia nec male possunt facere, nec bene. Non est similis tui Domine: magnus es tu, & magnum nomen tuum in fortitudine. Quis non timebit te ô rex gentium? Tuũ est enim decus. Inter cunctos saB pientes gentium, & in vniuersis regnis eorum nullus est similis tui. Pariter insipientes & fatui probabuntur: doctrina vanitatis eorum lignũ est. Argentũ inuolutũ, de Tharsis affertur, & aurũ de Ophaz: opus artificis, & manus ærarii: hyacinthus & purpura indumentum eorum. opus artificum vniuersa hæc. Dominus autẽ Deus verus est: ipse Deus viuens, & rex sempiternus. Ab indignatione eius cõmouebitur terra: & non sustinebũt gentes comminationem eius. Sic ergo dicetis eis, dii qui cœlos & terram nõ fecerũt, pereant de terra & de his quæ sub cœlo sunt. Qui facit terram in fortitudine sua, præparat orbem in sapientia sua & prudentia sua exC tendit cœlos. Ad vocem suam dat multitudinem aquarum in cœlo, & eleuat nebulas ab extremitatibus terræ: fulgura in pluuiam facit, & educit ventũ de thesauris suis. Stultus factus est omnis homo à scientia, cõfusus est artifex omnis in sculptili: quoniã falsum est quod cõflauit, & nõ est spiritus in eis. Vana sunt, & opus risu dignum: in tempore visitationis suæ peribunt. Non est his similis pars Iacob: qui enim formauit omnia, ipse est: & Israel virga hæreditatis eius: Dominus exercituũ nomen illi. Congrega de terra confusionẽ tuam, quæ habitas in obsidione: quia hæc dicit Dominus, Ecce, ego lõgè proiiciã habitatores terræ in hac vice: & tribulabo eos, D ita vt nõ inueniantur. Væ mihi super contritione mea, pessima plaga mea. Ego autẽ dixi, Planè hæc infirmitas mea est, & portabo illam. Tabernaculum meum vastatum est, omnes funiculi mei dirupti sunt: filii mei exierunt à me, & non subsistunt: non est qui extẽdat vltrà tentorium meum, & erigat pelles meas. Quia stultè egerunt pastores, & Dominum non quæsierunt: propterea nõ intellexerunt, & omnis grex eorum dispersus est. Vox auditionis ecce venit, & commotio magna de terra aquilonis: vt ponat ciuitates Iuda in solitudinem, & habitaculum draconum. Scio Domine quia nõ est hominis via eius, nec viri est vt ambulet, & dirigat gressus suos. Corripe me Domine, veruntamen in iudicio, & non in furore tuo, ne fortè ad nihilum redigas me. Effunde indignationem tuam super gentes quæ non cognouerunt te, & super prouincias quæ nomen tuum non inuocauerunt: quia comederunt Iacob, & deuorauerunt eum, & consumpserunt illum, & decus eius dissipauerunt.

Sapien. 14 — *Apo. 15. b* — *Infra 51. b* — *Psal. 134. b* — Dei est hominis viã dirigere, nõ autẽ liberi arbitrij. *Psalm. 6. a* *Psal. 78. b.*

S. DEI fœdus cum populo in exitu ab Aegypto percussum ob oculos ipse reuocat, præuidens eorum conspirationem in CHRISTVM, & propter hoc illorum excidium. CAPVT XI.

A Verbum quod factũ est à Domino ad Ieremiam, dicens, Audite verba pacti huius, & loquimini ad viros Iuda, & ad habitatores Ierusalem, & dices ad eos, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Maledictus vir qui non audierit verba pacti huius: quod præcepi patribus vestris in die qua eduxi eos de terra Aegypti, de fornace ferrea, dicens, Audite vocem meam, & facite omnia quæ præcepi vobis: & eritis mihi in populũ, & ego ero vobis in Deum: vt suscitem iuramentum, quod iuraui patribus vestris daturum me eis, terram fluentem lacte & melle, sicut B est dies hæc. Et respondi, & dixi, Amen Domine. Et dixit Dominus ad me, Vociferare omnia verba hæc in ciuitatibus Iuda, & foris Ierusalem, dicens, Audite verba pacti huius, & facite illa: quia contestans contestatus sum patres vestros in die qua eduxi eos de terra Aegypti vsque ad diem hanc. Mane consurgens contestatus sum, & dixi, Audite vocẽ meam. & non audierunt, nec inclinauerunt aurem suam: sed abierunt vnusquisq; in prauitate cordis sui mali. Et induxi super

eos omnia verba pacti huius, quod præcepi vt facerent, &
non fecerunt. Et dixit Dominus ad me, Inuenta est coniura-
tio in viris Iuda, & in habitatoribus Ierusalem. Reuersi sunt
ad iniquitates patrum suorũ priores, qui noluerũt audire ver
ba mea. Et hi ergo abierũt post deos alienos, vt seruirent eis:
irritum fecerunt domus Israel & domus Iuda pactũ meum
C quod pepigi cum patribus eorum. Quam ob rem hæc dicit
Dominus, Ecce ego inducã super eos mala, de quibus exire
non poterunt: & clamabunt ad me, & nõ exaudiam eos. Et
ibunt ciuitates Iuda, & habitatores Ierusalẽ, & clamabunt ad
deos quibus libant, & non saluabunt eos in tempore afflictio
Supra 2.f nis eorum. Secundum numerũ enim ciuitatũ tuarum erant
dii tui Iuda: & secundum numerũ viarum Ierusalem posui-
Infra 14.b sti aras confusionis ad libandum Baalim. Tu ergo noli ora-
re pro populo hoc, & ne assumas pro eis laudem, & oratio-
nem: quia nõ exaudiam in tempore clamoris eorũ ad me, in
tempore afflictionis eorum. Quid est quòd dilectus meus in
domo mea facit scelera multa? Nunquid carnes sanctæ aufe-
rent à te malitias tuas, in quibus gloriata es? Oliuã vberem,
pulchram, fructiferam, speciosam vocauit Dominus nomen
tuum. Ad vocem loquelæ, grandis exarsit ignis in ea, & com
busta sunt fruteta eius. Et Dominus exercituum qui planta-
D uit te, locutus est super te malum: pro malis domus Israel &
domus Iuda, quæ fecerũt sibi ad irritandũ me, libantes Baa-
lim. Tu autem Domine demonstrasti mihi, & cognoui: tunc
ostendisti mihi studia eorum. Et ego quasi agnus mansuetus,
qui portatur ad victimã: & non cognoui quia cogitauerunt
super me consilia, dicẽtes, Mittamus lignum in panem eius,
& eradamus eum de terra viuentium, & nomen eius nõ me-
moretur amplius. Tu autẽ Domine sabaoth, qui iudicas iu-
Esa.53.c stè, & probas renes & corda, videam vltionem tuam ex eis:
Sapien. 2.d tibi enim reuelaui causam meam. Propterea hæc dicit Do-
Infra 20.c minus ad viros Anathoth, qui quærunt animam tuam, & di-
cunt, Non prophetabis in nomine Domini, & non morieris
in manibus nostris. Propterea hæc dicit Dominus exerci-
tuum, Ecce ego visitabo super eos: iuuenes morientur in gla
dio, filii eorum & filiæ eorum morientur in fame, & reliquiæ
non erunt ex eis: inducam enim malum super viros Ana-
thoth, annum visitationis eorum.

S. MALORVM *miratur in hoc mundo prosperitatem, at ob illo-
rum scelera minatur vastationem, & synagogæ reprobationem,
misericordiam ad se reuerti volentibus.* CAPVT XII.

A IVstus quidem tu es Domine, si disputẽ tecum:
Iob 21.a veruntamen iusta loquar ad te, Quare via im-
Habac.1.a piorum prosperatur: bene est omnibus qui præ
uaricantur, & iniquè agunt? Plantasti eos, & ra-
dicem miserunt: proficiũt, & faciunt fructũ: prope es tu ori
eorum, & longe à renibus eorũ. Et tu Domine nosti me, vi-
disti me, & probasti cor meũ tecũ. Congrega eos quasi gre-
gem ad victimam, & sanctifica eos in die occisionis. Vsque-
quo lugebit terra, & herba omnis regionis siccabitur pro-
B pter malitiam habitantium in ea? Consumptũ est animal, &
volucre: quoniam dixerũt, Non videbit nouissima nostra. Si
cum peditibus currẽs laborasti: quomodo contendere pote
ris cũ equis? Cum autẽ in terra pacis securus fueris, quid fa-
cies in superbia Iordanis? Nam & fratres tui, & domus patris
tui, etiam ipsi pugnauerunt aduersum te, & clamauerũt post
te plena voce, Ne credas eis, cũ locuti fuerint tibi bona. Re-
liqui domum meã, dimisi hæreditatẽ meam: dedi dilectam
C animam meã in manus inimicorum eius. Facta est mihi hæ-
reditas mea quasi leo in sylua: dedit contra me vocem, ideò
odiui eam. Nunquid auis discolor hæreditas mea mihi? nun-
quid auis tincta per totũ? venite cõgregamini omnes bestiæ
Inuehit in pastores populi seductores. terræ, properate ad deuorandũ. Pastores multi demoliti sunt
vineam meam, cõculcauerunt partem meã: dederunt portio
nem meam desyderabilem in desertũ solitudinis. Posuerunt
eam in dissipationem, luxitq́; super me. desolatione desolata
est omnis terra: quia nullus est qui recogitet corde. Super
omnes vias deserti venerũt omnes vastatores terræ, quia gla
dius Domini deuorabit ab extremo terræ vsque ad extremũ
eius: non est pax vniuersæ carni. Seminauerunt triticum, &
spinas messuerunt: hæreditatem acceperunt, & non eis pro-
D derit. Confundemini à fructibus vestris, propter iram furo-
ris Domini. Hæc dicit Dominus aduersum omnes vicinos
meos pessimos, qui tangunt hæreditatem, quam distribui po
pulo meo Israel: Ecce, ego euellam eos de terra sua, & do-
mum Iuda euellam de medio eorum. Et cum euulsero eos,
conuertar & miserebor eorum: & reducam eos, virum ad
hæreditatem, & virum in terram suam. Et erit: si eruditi di-
dicerint vias populi mei, vt iurent in nomine meo Viuit Do
minus, sicut docuerunt populum meum iurare Baal: ædifi-
cabuntur in medio populi mei. Quòd si nõ audierint, euel-
lam gentem illam euulsione & perditione, ait Dominus.

S. IVDAEORVM *interitus & dispersio, quamuis in populũ Dei
fuerint assumpti: ad pœnitentiam tamen illi prouocantur.*
CAPVT XIII.

A HAec dicit Dominus ad me, Vade & posside tibi
lumbare lineũ, & pones illud super lumbos tuos,
& in aquam nõ inferes illud. Et possedi lumbare
iuxta verbum Domini, & posui circa lumbos
meos. Et factus est sermo Domini ad me secundò, dicẽs, Tol
le lumbare quod possedisti, quod est circa lũbos tuos, & sur-
gens vade ad Euphráten, & absconde ibi illud in foramine pe
træ. Et abii, & abscondi illud in Euphráte, sicut præceperat
mihi Dominus. Et factum est post dies plurimos, dixit Do-
minus ad me, Surge, & vade ad Euphráten: & tolle inde lum
bare, quod præcepi tibi vt absconderes illud ibi. Et abii ad
Euphraten, & fodi, & tuli lumbare de loco vbi absconderam
illud: & ecce, computruerat lumbare, ita vt nulli vsui aptum
B esset. Et factum est verbum Domini ad me, dicẽs, Hæc dicit
Dominus, Sic computrescere faciam superbiam Iuda, & su-
perbiam Ierusalem multã, populum istum pessimum, qui no
lunt audire verba mea, & ambulant in prauitate cordis sui:
abieruntq́ue post deos alienos vt seruirent eis & adorarent
eos: & erunt sicut lumbare istud, quod nulli vsui aptum est.
Sicut enim adhæret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinaui
mihi omnem domum Israel, & omnem domum Iuda, dicit
Dominus: vt essent mihi in populũ, & in nomen & in laudẽ,
& in gloriã: & non audierunt. Dices ergo ad eos sermonem
istum, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Omnis laguncula
implebitur vino. Et dicent ad te, Nunquid ignoramus quia
omnis laguncula implebitur vino? Et dices ad eos, Hæc dicit
Dominus, Ecce ego implebo omnes habitatores terræ hu-
ius, & reges qui sedẽt de stirpe Dauid super thronum eius, &
C sacerdotes, & prophetas, & omnes habitatores Ierusalẽ ebrie
tate: & dispergam eos, virũ à fratre suo, & patres & filios pa
riter, ait Dominus: nõ parcam, & non concedam: neq; mi-
serebor vt non disperdam eos. Audite & auribus percipite,
Nolite eleuari, quia Dominus locutus est. Date Domino
Deo vestro gloriã, antequam contenebrescat, & antequam
offendant pedes vestri ad montes caliginosos: expectabitis
lucem, & ponet eam in vmbrã mortis, & in caliginẽ. Quòd
si hoc non audieritis, in abscondito plorabit anima mea à fa
cie superbiæ. Plorans plorabit, & deducet oculus meus la- *Thren.1.a*
chrymam, quia captus est grex Domini. Dic regi & domina
trici, Humiliamini, sedete: quoniã descẽdet de capite vestro
corona gloriæ vestræ. Ciuitates austri clausæ sunt, & nõ est
qui aperiat: trãslata est omnis Iuda transmigratione perfe-
cta. Leuate oculos vestros, & videte qui venitis ab aquilone:
vbi est grex qui datus est tibi, pecus inclytũ tuũ? Quid dices
D cum visitauerit te? Tu enim docuisti eos aduersum te, & eru
disti in caput tuum. Nunquid non dolores apprehendent te,
quasi

quasi mulierem parturientem? Quòd si dixeris in corde tuo, Quare venerunt mihi hæc? Propter multitudinẽ iniquitatis tuæ reuelata sunt verecundiora tua, pollutæ sunt plantæ tuæ. Si mutare potest Aethiops pellem suã, aut pardus varietates suas: & vos poteritis benefacere, cum didiceritis malum. Et disseminabo eos, quasi stipulam quæ vento rapitur in deserto. Hæc sors tua parsq; mensuræ tuæ à me, dicit Dominus: quia oblita es mei, & confisa es in mẽdacio. vnde & ego nudaui femora tua contra faciem tuam, & apparuit ignominia tua, adulteria tua, & hinnitus tuus, scelus fornicationis tuæ: super colles in agro vidi abominationes tuas. Væ tibi Ierusalem: non mundaberis post me: vsquequo adhuc?

Infra 30.c

§. TERRAE *siccitas Iudæorum malitiæ imputanda, contra quam populus infidelis orans nõ exauditur, quòd pseudoprophetis & non veris credat.* CAPVT XIIII.

A Qvod factum est verbum Domini ad Ieremiam de sermonibus siccitatis. Luxit Iudæa, & portæ eius corruerunt, & obscuratæ sunt in terra, & clamor Ierusalem ascendit. Maiores miserunt minores suos ad aquam: venerũt ad hauriendum: non inuenerunt aquam, reportauerunt vasa sua vacua: confusi sunt, & afflicti, & operuerũt capita sua. Propter terræ vastitatem, quia non vênit pluuia in terram, cõfusi sunt agricolæ, operuerunt capita sua. Nam & cerua in agro peperit, & reliquit: quia nõ erat herba. Et onagri steterunt in rupibus, traxerunt ventũ quasi dracones, defecerunt oculi eorũ, quia non erat herba. Si iniquitates nostræ responderint nobis: Domine fac propter nomen tuum, quoniam multæ sunt auersiones nostræ, tibi peccauimus. B Expectatio Israel, saluator eius in tempore tribulationis: quare quasi colonus futurus es in terra, & quasi viator declinans ad manendũ? Quare futurus es velut vir vagus, vt fortis qui non potest saluare? Tu autem in nobis es Domine, & nomen tuum inuocatũ est super nos, non derelinquas nos. Hæc dicit Dominus populo huic, qui dilexit mouere pedes suos, & nõ quieuit, & Domino nõ placuit: Nunc recordabitur iniquitatũ eorum, & visitabit peccata eorum. Et dixit Dominus ad me, Noli orare pro populo isto in bonum. Cum ieiunauerint, non exaudiam preces eorum: & si obtulerint holocaustomata & victimas, non suscipiam ea: quoniam gladio, & fame, & peste consumam eos. Et dixi, A, a, a, Domine Deus, Prophetæ dicunt eis, Non videbitis gladium, & fames non erit in vobis, sed pacem veram dabit vobis in loco isto. C Et dixit Dominus ad me, Falsò prophetæ vaticinantur in nomine meo: non misi eos, & non præcepi eis, neque locutus sum ad eos: visionẽ mendacẽ, & diuinationem, & fraudulentiã, & seductionẽ cordis sui prophetant vobis. Idcirco hæc dicit Dominus de prophetis, qui prophetant in nomine meo, quos ego non misi, dicentes, Gladius & fames non erit in terra hac: In gladio & fame consumentur prophetæ illi: & populi quibus prophetant, erunt proiecti in viis Ierusalem præ fame & gladio, & nõ erit qui sepeliat eos, ipsi & vxores eorũ, filii & filiæ eorum, & effundam super eos malum suũ. Et dices ad eos verbũ istud, Deducant oculi mei lachrimam per noctẽ & diem, & non taceant: quoniã contritione magna cõtrita est virgo filia populi mei, plaga pessima vehementer. D Si egressus fuero ad agros: ecce, occisi gladio. & si introiero in ciuitatem: ecce, attenuati fame. Propheta quoq; & sacerdos abierũt in terrã, quam ignorabãt. Nunquid proiiciens abiecisti Iudam? aut Sion abominata est anima tua? Quare ergo percussisti nos, ita vt nulla sit sanitas? Expectauimus pacem, & nõ est bonũ: & tempus curationis, & ecce turbatio. Cognouimus Domine impietates nostras, iniquitates patrum nostrorũ, quia peccauimus tibi. Ne des nos in opprobriũ propter nomen tuum, neque facias nobis contumeliã: soli gloriæ tuæ recordare, ne irritũ facias fœdus tuum nobiscũ. Nunquid sunt in sculptilibus gẽtium qui pluant? aut cœli possunt dare imbres? Nónne tu es Dominus Deus noster, quẽ expectauimus? Tu enim fecisti omnia hæc.

Supra 7.c — *Infra 23.d. 27.c. & 29.b* — *Thre. 1.f. 2.f* — *Supra 8.c*

§. PRECIBVS *priscorum patrum inflexibilis Dominus quatuor plagis populũ afficit: veruntamen reuertenti promittit misericordiam.* CAPVT XV.

A ET dixit Dominus ad me. Si steterint Moyses, & Samuel coram me, non est anima mea ad populum istum. Eiice illos à facie mea, & egrediantur. Quòd si dixerint ad te, Quò egrediemur? dices ad eos, Hæc dicit Dominus, Qui ad mortem, ad mortem: & qui ad gladium, ad gladium: & qui ad famẽ, ad famem: & qui ad captiuitatem, ad captiuitatem. Et visitabo super eos quatuor species, dicit Dominus, Gladium ad occisionem, & canes ad lacerandum, & volatilia cœli & bestias terræ ad deuorandum & dissipandum: & dabo eos in feruorem vniuersis regnis terræ propter Manassem filium Ezechiæ regis Iuda, super omnibus quæ fecit in Ierusalẽ. Quis enim miserebitur tui Ierusalem? aut quis contristabitur pro te? aut quis ibit ad B rogandum pro pace tua? Tu reliquisti me, dicit Dominus: retrorsum abiisti: & extendã manum meam super te, & interficiam te: laboraui rogans. Et dispergã eos ventilabro in portis terræ: interfeci & disperdidi populum meum, & tamen à viis suis non sunt reuersi. Multiplicatæ sunt mihi viduæ eius super arenam maris: induxi eis super matrem adolescentis vastatorẽ meridie: misi super ciuitates repente terrorem. Infirmata est quæ peperit septem, defecit anima eius, óccidit ei sol, cum adhuc esset dies: confusa est, & erubuit. Et residuos eius in gladium dabo in conspectu inimicorum C eorum, ait Dominus. Væ mihi mater mea: quare genuisti me virum rixæ, virum discordiæ in vniuersa terra? Non fœneraui, nec fœnerauit mihi quisquam: omnes maledicunt mihi. dicit Dominus, Si non reliquiæ tuæ in bonũ, si non occurri tibi in tempore afflictionis, & in tẽpore tribulationis aduersus inimicum. Nunquid fœnerabitur ferrum ferro ab aquilone, & æs? Diuitias tuas & thesauros tuos in direptionẽ dabo gratis in omnibus peccatis tuis, & in omnibus terminis tuis: & adducam inimicos tuos de terra quam nescis: quia ignis succensus est in furore meo, & super vos ardebit. Tu scis Domine, recordare mei, & visita me, & tuere me ab his qui persequuntur me. Noli in patientia tua suscipere me: scito quoniam sustinui propter te opprobrium. Inuenti sunt sermones D tui, & comedi eos: & factũ est mihi verbum tuũ in gaudium & in lætitiam cordis mei: quoniam inuocatum est nomen tuum super me Domine Deus exercituum. Nõ sedi in concilio ludentiũ, & gloriatus sum à facie manus tuæ: solus sedebam, quoniã comminatione replesti me. Quare factus est dolor meus perpetuus, & plaga mea desperabilis renuit curari? facta est mihi quasi mendaciũ aquarum infidelium. Propter hoc hæc dicit Dominus, Si conuerteris, conuertã te, & ante faciem meam stabis: & si separaueris pretiosum à vili, quasi os meũ eris. cõuertentur ipsi ad te, & tu nõ cõuertêris ad eos. Et dabo te populo huic in murum æreum, fortem: & bellabunt aduersum te, & non præualebunt: quia ego tecum sum vt saluem te, & eruam te dicit Dominus. Et liberabo te de manu pessimorum, & redimam te de manu fortium.

Zach. 11.b — *4. Re. 21.a* — *Amos 8.a* — *Deut. 32.c* — *Rom. 10.d* — *Infra 30.c*

§. IVDAEI *ob idolorum cultum in graui sunt morituri calamitate, & Babylonica captiuitate, à qua tandem liberandi sunt, & gentes ad fidem uocandi.* CAPVT XVI.

A ET factum est verbũ Domini ad me, dicens, Non accipies vxorem, & non erunt tibi filii & filiæ in loco isto. Quia hæc dicit Dominus super filios & filias, qui generantur in loco isto: & super matres eorum quæ genuerunt eos: & super patres eorum, de quorum stirpe sunt nati in terra hac. Mortibus ægrotationũ morientur: non plangentur, & non sepelientur, in sterquilinũ

super faciem terræ erunt. Et gladio & fame consumentur: & erit cadauer eorum in escam volatilibus cœli, & bestiis terræ. Hæc enim dicit Dominus, Ne ingrediaris domum conuiuii, neque vadas ad plangendū, neque consoleris: eos quia abstuli pacem meā à populo isto, dicit Dominus, misericordiam & miserationes. Et morientur grandes, & parui in terra B ista: non sepelientur neque plangentur, & non se incidēt, neque caluitium fiet pro eis. Et non frangent inter eos lugenti panem ad consolandū super mortuo: & non dabunt eis potum calicis ad consolandum super patre suo & matre. Et domum cōuiuii non ingrediaris, vt sedeas cū eis, & comedas, & bibas. quia hæc dicit Dominus exercituū Deus Israel, Ecce ego auferā de loco isto in oculis vestris, & in diebus vestris vocem gaudii, & vocem lætitiæ, vocē sponsi & vocem sponsæ. Et cum annuntiaueris populo huic omnia verba hæc, & C dixerint tibi, Quare locutus est Dominus super nos omne malum grande istud? quæ iniquitas nostra? aut quod peccatum nostrum quod peccauimus Domino Deo nostro? Dices ad eos, Quia dereliquerūt me patres vestri, ait Dominus: & abierunt post deos alienos, & seruierunt eis, & adorauerunt eos: & me dereliquerūt & legem meam non custodierunt. Sed & vos peius operati estis, quàm patres vestri. ecce enim ambulat vnusquisque post prauitatem cordis sui mali, vt me non audiat. Et eiiciam vos de terra hac, in terrā quam ignoratis vos, & patres vestri: & seruietis ibi diis alienis die ac nocte, qui non dabūt vobis requiem. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus, & non dicetur vltrà, Viuit Dominus qui eduxit filios Israel de terra Aegypti: sed, Viuit Dominus qui eduxit filios de terra aquilonis, & de vniuersis terris ad quas eieci eos: & reducā eos in terram suā, quam dedi patribus eorū. Ecce ego mittā piscatores multos, dicit Do- D minus, & piscabūtur eos. Et post hæc mittā eis multos venatores, & venabūtur eos de omni monte & de omni colle, & de cauernis petrarū. quia oculi mei sunt super omnes vias eorum: nō sunt absconditæ à facie mea, & nō fuit occultata iniquitas eorū ab oculis meis. Et reddā primū duplices iniquitates & peccata eorū: quia contaminauerunt terrā meam, in morticiniis idolorū suorū, & abominationibus suis impleuerunt hæreditatem meam. Domine fortitudo mea, & robur meum, & refugium meum in die tribulationis: ad te Gentes venient ab extremis terræ, & dicent, Verè mendaciū possederunt patres nostri, vanitatem quæ eis nō profuit. Nunquid faciet sibi homo deos, & ipsi non sunt dii? Idcirco ecce ego ostendam eis per vicem hanc, ostendam eis manum meam, & virtutem meam: & scient quia nomen mihi Dominus.

Supra 4.e · Supra 7.f · Infra 23.b

S. HOMINI & non Deo fidentes pertinaciter Iudæi obstinati sunt, in quos propheta imprecatur maledictionem, qui nec Deū quærunt, nec eius sabbathum sanctificant. CAPVT XVII.

A Peccatum Iuda scriptū est stilo ferreo in vngue adamantino, exaratum super latitudinem cordis eorum, & in cornibus ararum eorū. Cum recordati fuerint filii eorū ararum suarū, & lucorum suorum, lignorumq; frondentiū in montibus excelsis, sacrificantes in agro: fortitudinem tuā & omnes thesauros tuos in direptionē dabo, excelsa tua propter peccata in vniuersis finibus tuis. Et relinquêris sola ab hæreditate tua, quam dedi tibi, & seruire te faciam inimicis tuis in terra quam ignoras: quoniam ignem succēdisti in furore meo: vsque in æternum ardebit. Hæc dicit Dominus, Maledictus homo qui confidit in homine, & ponit carnem brachium suū, & à Domino recedit cor eius. Erit enim quasi myricæ in deserto, & nō videbit cum venerit bonum: sed habitabit in siccitate in deserto in terra salsuginis & inhabitabili. Benedictus vir qui confi- B dit in Domino, & erit Dominus fiducia eius. Et erit quasi lignum quod transplantatur super aquas, quod ad humorem mittit radices suas: & non timebit cum venerit æstus. Et erit

Maledicti cōfidentes in homine. · Infra 48.a · Benedicti quorū dominus fiducia.

folium eius viride, & in tempore siccitatis nō erit solicitum, nec aliquādo desinet facere fructum. Prauū est cor omnium & inscrutabile: quis cognoscet illud? Ego Dominus scrutans cor, & probans renes: qui do vnicuiq; iuxta viam suam, & iuxta fructum adinuentionum suarum. Perdix fouit quæ non peperit: fecit diuitias, & non in iudicio: in dimidio dierum suorum derelinquet eas, & in nouissimo suo erit insipiens. Solium gloriæ altitudinis à principio, locus sanctificationis nostræ expectatio Israel. Domine, omnes qui te derelinquunt, confundentur: recedentes à te, in terra scribentur: quoniam dereliquerūt venam aquarum viuentium Dominum. Sana me Domine, & sanabor: saluum me fac, & saluus ero: quoniam laus mea tu es. Ecce ipsi dicunt ad me, Vbi est verbum Domini? veniat. Et ego non sum turbatus, te pastorem sequens: & diem hominis non desyderaui, tu C scis. Quod egressum est de labiis meis, rectum in conspectu tuo fuit. Non sis tu mihi formidini, spes mea tu in die afflictionis. Confundantur qui me persequuntur, & non confundar ego: paueant illi, & non paueam ego. Induc super eos diem afflictionis, & duplici contritione contere eos. Hæc dicit Dominus ad me, Vade, & sta in porta filiorum populi per quam ingrediuntur reges Iuda, & egrediuntur: & in cunctis portis Ierusalē: & dices ad eos, Audite verbum Domini reges Iuda, & omnis Iudæa, cunctique habitatores Ierusalē qui ingredimini per portas istas. Hæc dicit Dominus, Custodite animas vestras, & nolite portare pondera in die sabbathi, nec inferatis per portas Ierusalem: & nolite eiicere onera de domibus vestris in die sabbathi, & omne opus nō facietis. Sanctificate diem sabbathi, sicut præcepi patribus vestris. Et non audierunt, nec inclinauerunt aurem suam: sed indurauerunt ceruicem suam ne audirent me, & ne acciperent di- D sciplinam. Et erit: si audieritis me, dicit Dominus, vt non inferatis onera per portas ciuitatis huius in die sabbathi: & si sanctificaueritis diē sabbathi ne faciatis in eo omne opus: ingredientur per portas ciuitatis huius reges & principes sedentes super soliū Dauid, & ascendentes in curribus & equis, ipsi & principes eorū, viri Iuda, & habitatores Ierusalem: & habitabitur ciuitas hæc in sempiternum. Et venient de ciuitatibus Iuda, & de circuitu Ierusalem, & de terra Beniamin, & de campestribus, & de montuosis, & ab austro, portantes holocaustum, & victimam, & sacrificium, & thus, & inferent oblationē in domū Domini. Si autem non audieritis me, vt sanctificetis diem sabbathi, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Ierusalē in die sabbati: succendā ignem in portis eius, & deuorabit domos Ierusalem, & non extinguetur.

Psal. 1.a · Apo. 2.f · Psal. 7.c · 1. Re. 16.b · A domino vera salus petenda.

S. VT lutum in manu figuli, sic homo in manu Dei, quem reuertentem Deus recipit, obstinatū perdit, atq; in Iudæos vitur ultione quod prophetam persequuntur. CAPVT XVIII.

A Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino, dicens, Surge & descende in domum figuli, & ibi audies verba mea. Et descendi in domum figuli, & ecce, ipse faciebat opus super rotam. Et dissipatum est vas quod ipse faciebat è luto, manibus suis: conuersusq; fecit illud vas alterum, sicut placuerat in oculis eius vt faceret. Et factum est verbum Domini ad me, dicens, Nunquid sicut figulus iste, non potero vobis facere domus Israel, ait Dominus? Ecce, sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea, domus Israel. Repente loquar aduersum gentem & aduersus regnum, vt eradicem & destruam & disper- B dam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa à malo suo quod locutus sum aduersus eam: agam & ego pœnitentiam super malo quod cogitaui vt facerem ei: & subito loquar de gente & de regno, vt ædificem & plantem illud. Si fecerit malum in oculis meis, vt non audiat vocem meam: pœnitentiam agam super bono quod locutus sum vt facerē ei. Nunc ergo dic viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem, dicens, Hæc dicit Dominus,

Rom. 9.d

Dominus, Ecce ego fingo contra vos malum, & cogito contra vos cogitationem. Reuertatur vnusquisque à via sua mala, & dirigite vias vestras & studia vestra. Qui dixerunt, Desperauimus: post cogitationes enim nostras ibimus, & vnusquisque prauitatem cordis sui mali faciemus. Ideò hæc dicit Dominus, Interrogate gentes, Quis audiuit talia horribilia, quæ fecit nimis virgo Israel? Nunquid deficiet de petra agri nix Libani? aut euelli possunt aquæ erumpentes frigidæ, & defluentes? Quia oblitus est mei populus meus, frustra libantes, & impingētes in viis suis & in semitis seculi, vt ambularent per eas in itinere non trito: vt fieret terra eorū in desolationem, & in sibilum sempiternū. Omnis qui præterierit eam, obstupescet, & mouebit caput suum. Sicut ventus vrens dispergam eos coram inimico: dorsum, & non faciem ostendam eis in die perditionis eorū. Et dixerūt, Venite, & cogitemus contra Ieremiā cogitationes: non enim peribit lex à sacerdote, neq; cōsiliū à sapiente, nec sermo à propheta. Venite, & percutiamus eū lingua, & nō attendamus ad vniuersos sermones eius. Attende Domine ad me, & audi vocē aduersariorum meorū. Nunquid redditur pro bono malum: quia foderunt foueā animæ meæ? Recordare quòd steterim in cōspectu tuo vt loquerer pro eis bonum, & auerterem indignationem tuam ab eis. Propterea da filios eorum in famem, & deduc eos in manus gladii: fiant vxores eorum absque liberis, & viduæ: & viri earū interficiantur morte: iuuenes eorum confodiantur gladio in prælio. Audiatur clamor de domibus eorum: adduces enim super eos latronē repente: quia foderunt foueam, vt caperēt me, & laqueos absconderunt pedibus meis. Tu autem Domine scis omne consilium eorum aduersum me in mortem: ne propitieris iniquitati eorum, & peccatum eorum à facie tua non deleatur: fiant corruentes in conspectu tuo, in tempore furoris tui abutere eis.

Ierem. 3.d Infra 25.b. & 35.c

Infra 19.c. 49.c. & 50 c

S. HIEROSOLYMORUM excidiū propter idololatriā in Ennon, ac verbi Dei, & cultus eius contemptū. CAPUT XIX.

Hæc dicit Dominus, Vade, & accipe laguneulam figuli testaceam à senioribus populi, & senioribus sacerdotum: & egredere ad vallem filii Ennom, quæ est iuxta introitū portæ fictilis: & prædicabis ibi verba quæ ego loquor ad te, & dices, Audite verbum Domini reges Iuda, & habitatores Ierusalem: hæc dicit Dominus exercituū Deus Israel, Ecce ego inducā afflictionē super locū istum: ita vt omnis qui audierit illam, tinniant aures eius: eo quòd dereliquerunt me, & alienū fecerūt locum istum: & libauerūt in eo diis alienis, quos nescierunt ipsi, & patres eorū, & reges Iuda: & repleuerunt locū istum sanguine innocentū: & ædificauerūt excelsa Baalim ad comburendos filios suos igni in holocaustū Baalim: quæ nō præcepi, nec locutus sum, nec ascenderūt in cor meū. Propterea ecce dies veniūt, dicit Dominus: & non vocabitur amplius locus iste, Topheth, & Vallis filii Ennom, sed Vallis occisionis. Et dissipabo cōsilium Iuda, & Ierusalem in loco isto: & subuertā eos gladio in conspectu inimicorū suorū, & in manu quærentium animas eorū: & dabo cadauera eorū escam volatilibus cœli, & bestiis terræ. Et ponā ciuitatem hanc in stuporem, & in sibilū: omnis qui præterierit per eā, obstupescet, & sibilabit super vniuersa plaga eius. Et cibabo eos carnibus filiorum suorū, & carnibus filiarū suarū: & vnusquisq; carnes amici sui comedet in obsidione & in angustia in qua concludēt eos inimici eorum, & qui quærūt animas eorū. Et conteres lagunculā in oculis virorū qui ibunt tecū. Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituū, Sic conterā populū istum, & ciuitatem istā: sicut conteritur vas figuli, quod nō potest vltrà instaurari: & in Topheth sepelientur, eo quòd non sit alius locus ad sepeliendum. Sic faciam loco huic, ait Dominus, & habitatoribus eius: & ponam ciuitatem istam sicut Topheth. Et erunt domus Ierusalem, & domus regum Iuda sicut locus Topheth, immundæ: omnes domus, in quarum domatibus sacrificauerunt omni militiæ cœli, & libauerunt libamina diis alienis. Venit autē Ieremias de Topheth, quò miserat eum Dominus ad prophetandum, & stetit in atrio domus Domini, & dixit ad omnem populum, Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Ecce, ego inducam super ciuitatem hanc & omnes vrbes eius vniuersa mala quæ locutus sum aduersum eam: quoniam indurauerunt ceruicem suam, vt non audirent sermones meos.

Supra 18.c Infra 49.c. & 50.c

S. IEREMIAS ob Dei verbum percussus & in carcerem coniectus atq; derisus Iudæis, Babylonicam gemebundus minatur captiuitatem. CAPUT XX.

Et audiuit Phassur filius Emmer sacerdos, qui cōstitutus erat princeps in domo Domini, Ieremiā prophetantē sermones istos. Et percussit Phassur Ieremiam prophetā, & misit eum in neruū, quod erat in porta Beniamin superiori, in domo Domini. Cumq; illuxisset in crastinum, eduxit Phassur Ieremiam de neruo. Et dixit ad eum Ieremias, Non Phassur vocauit Dominus nomen tuum, sed Pauorem vndique: quia hæc dicit Dominus, Ecce ego dabo te in pauorē, te & omnes amicos tuos: & corruent gladio inimicorū suorū, & oculi tui videbunt. & omnē Iudā dabo in manu regis Babylonis: & traducet eos in Babylonem, & percutiet eos gladio. Et dabo vniuersam substantiā ciuitatis huius, & omnē laborē eius, omneq; pretium, & cunctos thesauros regū Iuda dabo in manu inimicorum eorū, & diripient eos, & tollent, & ducēt in Babylonē. Tu autē Phassur, & omnes habitatores domus tuæ ibitis in captiuitatem, & in Babylonē venies, & ibi morieris: ibique sepelieris tu, & omnes amici tui quibus prophetasti mendacium. Seduxisti me Domine, & seductus sum: fortior me fuisti, & inualuisti: factus sum in derisum tota die, omnes subsannant me, Quia iam olim loquor, vociferans iniquitatē, & vastitatem clamito. Et facta est mihi sermo Domini in opprobrium, & in derisum tota die. Et dixi, Non recordabor eius, neq; loquar vltrà in nomine illius. & factus est in corde meo quasi ignis exæstuans, claususq; in ossibus meis: & defeci, ferrē non sustinens. Audiui enim cōtumelias multorum, & terrorē in circuitu, Persequimini, & persequamur eum: ab omnibus viris qui erant pacifici mei, & custodientes latus meū: si quo modo decipiatur, & præualeamus aduersus eum, & consequamur vltionē ex eo. Dominus autem mecū est tanquam bellator fortis: idcirco qui persequuntur me, cadent, & infirmi erunt: cōfundentur vehementer, quia non intellexerunt opprobrium sempiternum, quod nunquam delebitur. Et tu Domine exercituum probator iusti, qui vides renes, & cor: videam quæso vltionem tuam ex eis: tibi enim reuelaui causam meam. Cantate Domino, laudate Dominum: quia liberauit animam pauperis de manu malorum. Maledicta dies, in qua natus sum: dies in qua peperit me mater mea, non sit benedicta. Maledictus vir, qui annūtiauit patri meo, dicens, Natus est tibi puer masculus: & quasi gaudio lætificauit eū. Sit homo ille vt sunt ciuitates quas subuertit Dominus, & non pœnituit eum. audiat clamorem mane, & vlulatum in tempore meridiano: qui non me interfecit à vulua, vt fieret mihi mater mea sepulchrum, & vulua eius conceptus æternus. Quare de vulua egressus sum, vt viderem laborem & dolorem, & consumerentur in confusione dies mei?

Nolens Ieremias cogitur prædicare verbum dei.

Infra 23.g Supra 11.d

Iob 3.a

S. PROPHETA capiendam urbem ac exurendam vaticinatur, ac Sedechiam cum populo suo captiuandum. CAPUT XXI.

Verbum quod factum est ad Ieremiam à Domino, quando misit ad eum rex Sedechias Phassur filium Melchiæ, & Sophoniam filiū Maasiæ sacerdotem, dicens, Interroga pro nobis Dominū, quia Nabuchodonosor rex Babylonis præliatur aduersum

nos: si fortè faciat Dominus nobiscum secundum omnia mirabilia sua, & recedat à nobis. Et dixit Ieremias ad eos, Sic dicetis Sedechiæ, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Ecce ego conuertam vasa belli, quæ in manibus vestris sunt, & quibus vos pugnatis aduersum regem Babylonis & Chaldæos, qui obsident vos in circuitu murorũ: & cõgregabo ea in medio ciuitatis huius. Et debellabo ego vos in manu extenta, & in brachio forti, & in furore, & in indignatione, & in ira grandi. Et percutiam habitatores ciuitatis huius: homines & bestiæ pestilentia magna morientur. Et post hoc, ait Dominus, dabo Sedechiam regẽ Iuda, & seruos eius, & populum eius, & qui derelicti sunt in ciuitate hac à peste, & gladio, & fame, in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu inimicorum eorũ, & in manu quærentiũ animã eorum: & percutiet eos in ore gladii, & non flectetur, neque parcet, nec miserebitur. Et ad populũ hunc dices, Hæc dicit Dominus, Ecce ego do corã vobis viã vitæ, & viam mortis. Qui habitauerit in vrbe hac, morietur gladio & fame & peste: qui autẽ egressus fuerit, & trãsfugerit ad Chaldæos, qui obsident vos, viuet, & erit ei anima sua quasi spoliũ. Posui enim faciẽ meã super ciuitatẽ hanc in malũ, & nõ in bonũ, ait Dominus: in manu regis Babylonis dabitur, & exuret eam igni. Et domui regis Iuda, Audite verbũ Domini. Domus Dauid, hæc dicit Dominus, Iudicate mane iudiciũ, & eruite vi oppressum de manu calumniantis: ne fortè egrediatur vt ignis indignatio mea, & succendatur, & non sit qui extinguat propter malitiã studiorũ vestrorũ. Ecce ego ad te habitatricẽ vallis solidæ atq; campestris, ait Dominus: qui dicitis, Quis percutiet nos? & quis ingredietur domos nostras? Et visitabo super vos iuxta fructum studiorũ vestrorum, dicit Dominus: & succendam ignem in saltu eius: & deuorabit omnia in circuitu eius.

Infra 38.a · *Infra 22.a*

S. MITTITVR *propheta nuntiaturus regi iudicium, iustitiam, oppressorum liberationem, & regis Ioachim confusionem.*

CAPVT XXII.

Hæc dicit Dominus: Descende in domum regis Iuda, & loquèris ibi verbum hoc, & dices, Audi verbum Domini rex Iuda qui sedes super solium Dauid: tu & serui tui, & populus tuus, qui ingredimini per portas istas. Hæc dicit Dominus, Facite iudiciũ & iustitiam: & liberate vi oppressum de manu calumniatoris: & aduenã, & pupillum, & viduam nolite contristare, neque opprimatis inique: & sanguinem innocentem ne effundatis in loco isto. Si enim facientes feceritis verbum istud: ingredientur per portas domus huius reges sedentes de genere Dauid super thronum eius, & ascendẽtes currus & equos, ipsi & serui, & populus eorum. Quòd si non audieritis verba hæc: in memetipso iuraui, dicit Dominus, quia in solitudinem erit domus hæc. Quia hæc dicit Dominus super domum regis Iuda, Galaad tu mihi caput Libani: si non posuero te solitudinem, vrbes inhabitabiles. Et sanctificabo super te interficientẽ virũ & arma eius: & succident electas cedros tuas, & præcipitabunt in ignẽ. Et pertransibunt gentes multæ per ciuitatem hanc: & dicet vnusquisque proximo suo, Quare fecit Dominus sic ciuitati huic grandi? Et respondebunt, Eo quòd dereliquerint pactũ Domini Dei sui, & adorauerint deos alienos, & seruierint eis. Nolite flere mortuũ, neque lugeatis super eum fletu: plangite eum qui egreditur, quia non reuertetur vltrà, nec videbit terrã natiuitatis suæ: quia hæc dicit Dominus ad Sellum filium Iosiæ regis Iuda, qui regnauit pro Iosia patre suo qui egressus est de loco isto, Non reuertetur huc amplius: sed in loco ad quem transtuli eum, ibi morietur, & terram istam non videbit amplius. Væ qui ædificat domũ suam in iniustitia, & cœnacula sua non in iudicio: amicum suum opprimet frustra, & mercedem eius non reddet ei. Qui dicit, Aedificabo mihi domum latam, & cœnacula spatiosa: qui aperit sibi fenestras, & facit laquearia cedrina, pingitq; sinopide. Nunquid regnabis, quoniam confers te cedro? pater tuus nunquid non comedit & bibit, & fecit iudicium & iustitiã tunc cum bene erat ei? Iudicauit causam pauperis & egeni in bonum suum. Nunquid non ideò quia cognouit me, dicit Dominus? Tui verò oculi & cor ad auaritiam, & ad sanguinem innocentẽ fundendum, & ad calumniã, & ad cursum mali operis. Propterea hæc dicit Dominus ad Ioacim filium Iosiæ regem Iuda, Non plangent eum, Væ frater & væ soror: non concrepabunt ei, Væ domine, & væ inclyte. Sepultura asini sepelietur, putrefactus & proiectus extra portas Ierusalem. Ascende Libanum, & clama: & in Basan da vocem tuam, & clama ad trãseuntes: quia contriti sunt omnes amatores tui. Locutus sum ad te in abundantia tua: dixisti, Non audiam. Hæc est via tua ab adolescẽtia tua, quia non audisti vocem meam. Omnes pastores tuos pascet ventus, & amatores tui in captiuitatem ibunt: & tunc confundèris, & erubesces ab omni malitia tua. Quæ sedes in Libano, & nidificas in cedris, quomodo congemuisti cum venissent tibi dolores, quasi dolores parturientis? Viuo ego, dicit Dominus: quia si fuerit Iechonias filius Ioacim regis Iuda, annulus in manu dextera mea: inde euellam te. Et dabo te in manu quærentium animam tuam, & in manu quorum tu formidas faciem, & in manu Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manu Chaldæorum. Et mittam te & matrem tuam quæ genuit te, in terram alienam, in qua nati non estis, ibiq; moriemini: & in terram ad quam ipsi leuant animam suam, vt reuertantur illuc, & non reuertentur. Nunquid vas fictile atque contritum vir iste Iechonias? Nunquid vas absque omni voluptate? quare abiecti sunt ipse & semen eius, & proiecti in terram quam ignorauerunt? Terra, terra, terra, audi sermonem Domini. Hæc dicit Dominus, Scribe virum istum sterilem, virum qui in diebus suis non prosperabitur. nec enim erit de semine eius vir qui sedeat super solium Dauid, & potestatem habeat vltrà in Iuda.

Supra 21.d · *Deut. 29.d* · *3.Reg.9.b*

S. COMMINATIO *Domini in prælatos et prophetas, ob scelera sua dispergendos, quòd populum ad malũ induxerint per ficta verba, per somnia, & per scripturæ deprauationem.*

CAPVT XXIII.

Væ pastoribus qui disperdunt & dilacerant gregem pascuæ meæ, dicit Dominus. Ideò hæc dicit Dominus Deus Israel ad pastores qui pascũt populum meum, Vos dispersistis gregem meũ, & eiecistis eos, & non visitastis eos: ecce ego visitabo super vos malitiam studiorum vestrorũ, ait Dominus. Et ego congregabo reliquias gregis mei de omnibus terris, ad quas eiecero eos illuc: & conuertã eos ad rura sua, & crescent, & multiplicabuntur. Et suscitabo super eos pastores, & pascẽt eos: & non formidabũt vltrà, & nõ pauebunt: & nullus quæretur ex numero, dicit Dominus. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & suscitabo Dauid germen iustũ: & regnabit rex, & sapiens erit: & faciet iudiciũ & iustitiã in terra. In diebus illius saluabitur Iuda, & Israel habitabit confidenter: & hoc est nomen quod vocabunt eum, Dominus iustus noster. Propter hoc ecce dies veniunt, dicit Dominus: & non dicent vltrà, Viuit Dominus qui eduxit filios Israel de terra Aegypti: sed, Viuit Dominus qui eduxit & adduxit semen domus Israel de terra aquilonis, & de cunctis terris, ad quas eiecerã eos illuc: & habitabũt in terra sua. Ad prophetas, Contritũ est cor meum in medio mei, contremuerũt omnia ossa mea, factus sum quasi vir ebrius, & quasi homo madidus à vino, à facie Domini & à facie verborũ sanctorũ eius. Quia adulteris repleta est terra, quia à facie maledictionis luxit terra, arefacta sunt arua deserti: factus est cursus eorum malus, & fortitudo eorũ dissimilis. Propheta namq; & sacerdos polluti sunt: & in domo mea inueni malum eorũ, ait Dominus. Idcirco via eorum erit quasi lubricum in tenebris: impellẽtur enim, & corruent

Eze.34.a · CHRISTI veri pastoris aduentus prædicitur. *Infra 33.c* · *Esa.4.b. 40.c.45.b* · *Eze.34* · *Dan.9.g* · *Ioan.1.g* · *Deut.33.d* · *Supra 16.c*

& corruent in ea: afferam enim super eos mala, annum visitationis eorum, ait Dominus. Et in prophetis Samariæ vidi fatuitatẽ, prophetabãt in Baal, & decipiebant populũ meum Israel. Et in prophetis Ierusalẽ vidi similitudinẽ, adulteriũ, & iter mendacii: & cõfortauerunt manus pessimorũ, vt non cõuerteretur vnusquisq; à malitia sua: facti sunt mihi omnes vt Sodoma, & habitatores eius quasi Gomorrha. Propterea hæc dicit Dominus exercituũ ad prophetas, Ecce ego cibabo eos absynthio, & potabo eos felle: à Prophetis enim Ierusalem egressa est pollutio super omnem terrã. Hæc dicit Dominus exercituũ, Nolite audire verba prophetarũ, qui prophetant vobis, & decipiunt vos: visionẽ cordis sui loquũtur, non de ore Domini. Dicunt his qui blasphemant me, Locutus est Dominus, Pax erit vobis. & omnibus qui ambulanţ in prauitate cordis sui, dixerũt, Non veniet super vos malũ. Quis enim affuit in consilio Domini, & vidit & audiuit sermonem eius? quis considerauit verbũ illius & audiuit? Ecce, turbo dominicæ indignationis egredietur, & tẽpestas erumpens super caput impiorũ veniet. Non reuertetur furor Domini vsq; dum faciet & vsq; dum compleat cogitationẽ cordis sui. in nouissimis diebus intelligetis consilium eius. Non mittebam prophetas, & ipsi currebant: non loquebar ad eos, & ipsi prophetabant. Si stetissent in consilio meo, & nota fecissent verba mea populo meo: auertissem vtiq; eos à via sua mala, & à cogitationibus suis pessimis. Putásne Deus è vicino ego sum, dicit Dominus, & non Deus de longe? Si occultabitur vir in absconditis: & ego non videbo eum, dicit Dominus? Nunquid non cœlum & terram ego impleo, dicit Dominus? Audiui quæ dixerunt prophetæ, prophetantes in nomine meo mendacium, atque dicentes, Somniaui, somniaui. Vsquequo istud est in corde prophetarũ vaticinantiũ mendacium, & prophetantiũ seductiones cordis sui? Qui volunt facere vt obliuiscatur populus meus nominis mei propter somnia eorum quæ narrat vnusquisq; ad proximũ suum: sicut obliti sunt patres eorũ nominis mei propter Baal. Propheta qui habet somniũ, narret somniũ: & qui habet sermonem meum, loquatur sermonem meum verè. quid paleis ad triticum, dicit Dominus? Nunquid nõ verba mea sunt quasi ignis, dicit Dominus: & quasi malleus conterens petram? Propterea ecce ego ad prophetas, ait Dominus: qui furantur verba mea vnusquisq; à proximo suo. Ecce ego ad prophetas, ait Dominus: qui assumunt linguas suas, & aiunt, dicit Dñs. Ecce ego ad prophetas somniantes mendacium, ait Dñs: qui narrauerũt ea, & seduxerunt populũ meum in mendacio suo & in miraculis suis: cum ego non misissem eos, nec mandassem eis: qui nihil profuerunt populo huic, dicit Dominus. Si igitur interrogauerit te populus iste, vel propheta, aut sacerdos, dicens, Quod est onus Domini? dices ad eos, Vt quid vobis onus? proiciã quippe vos, dicit Dñs. Et propheta & sacerdos & populus qui dicit, Onus Domini: visitabo super virum illum, & super domum eius. Hæc dicetis vnusquisque ad proximum & ad fratrem suum, Quid respondit Dominus? & quid locutus est Dominus? Et onus Domini vltrà non memorabitur: quia onus erit vnicuique sermo suus: & peruertistis verba Dei viuentis, Domini exercituum Dei nostri. Hæc dices ad prophetam, Quid respondit tibi Dominus? & quid locutus est Dominus? Si autem Onus Domini dixeritis: propter hoc hæc dicit Dominus, Quia dixistis sermonẽ istum, Onus Domini: & misi ad vos, dicẽs, Nolite dicere, Onus Domini: propterea ecce ego tollam vos portans: & derelinquam vos, & ciuitatem quam dedi vobis, & patribus vestris à facie mea, & dabo vos in opprobrium sempiternum, & in ignominiam æternã, quæ nunquam obliuione delebitur.

Supra 9.a — Supra 14.c — Infra 27.c & 29.c — Miracula pseudoprophetarum. — Supra 20.c

S. VISIO *ficuum bonarum & malarum partem populi reducendam, & partẽ cũ rege perdendã designat.* CAP. XXIIII.

Ostendit mihi Dominus: & ecce duo calathi pleni ficis, positi ante templũ Domini: postquã transtulit Nabuchodonosor rex Babylonis Iechoniam filiũ Ioacim regem Iuda, & principes eius, & fabrum, & inclusorẽ de Ierusalem, & adduxit eos in Babylonem. Calathus vnus, ficus bonas habebat nimis: vt solent ficus esse primi temporis. & Calathus vnus, ficus habebat malas nimis, quæ comedi non poterant, eo quòd essent malæ. Et dixit Dominus ad me, Quid tu vides Ieremia? Et dixi, Ficus: ficus bonas, bonas valde: & malas, malas valde, quæ comedi non possunt, eo quòd sint malæ. Et factũ est verbũ Domini ad me, dicens, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Sicut ficus hæ bonæ: sic cognoscam transmigrationem Iuda, quam emisi de loco isto in terrã Chaldæorũ, in bonum. Et ponam oculos meos super eos ad placandũ: & reducam eos in terrã hanc: & ædificabo eos, & non destruã: & plãtabo eos, & non euellam. Et dabo eis cor vt sciant me quia ego sum Dominus: & erũt mihi in populũ, & ego ero eis in Deum: quia reuertẽtur ad me in toto corde suo. Et sicut ficus pessimę, quæ comedi nõ possunt, eo quòd sint malæ: hæc dicit Dominus, sic dabo Sedechiã regem Iuda, & principes eius, & reliquos de Ierusalẽ, qui remanserũt in vrbe hac, & qui habitant in terra Aegypti. Et dabo eos in vexationẽ afflictionemq; omnibus regnis terræ: in opprobriũ, & in parabolam, & in prouerbium, & in maledictionẽ in vniuersis locis ad quæ eieci eos. Et mittam in eis gladium, & famem, & pestem: donec consummentur de terra, quam dedi eis & patribus eorum.

Infra 21.f — Infra 29.d

S. SEPTVAGINTA *annorum captiuitas prænuntiata pastores & magnates ad planctum uocat.* CAPVT XXV.

Verbum quod factũ est ad Ieremiam de omni populo Iudæ: in anno quarto Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, ipse est annus primus Nabuchodonosor regis Babylonis. Quod locutus est Ieremias propheta ad omnem populũ Iuda, & ad vniuersos habitatores Ierusalẽ, dicens, A tertiodecimo anno Iosiæ filii Amon regis Iuda vsq; ad diem hanc: iste tertius & vicesimus annus, factũ est verbũ Domini ad me & locutus sum ad vos de nocte consurgens & loquens: & nõ audistis. Et misit Dominus ad vos omnes seruos suos prophetas consurgens diluculo, mittensq; & nõ audistis: neq; inclinastis aures vestras vt audiretis, cum diceret, Reuertimini vnusquisq; à via sua mala, & à pessimis cogitationibus vestris: & habitabitis in terra quã dedit Dominus vobis & patribus vestris, à seculo & vsque in seculũ. Et nolite ire post deos alienos, vt seruiatis eis, adoretisq; eos: neq; me ad iracundiam prouocetis in operibus manuum vestrarũ, & non affligã vos. Et non audistis me, dicit Dominus: vt me ad iracundiã prouocaretis in operibus manuum vestrarũ, in malum vestrũ. Propterea hęc dicit Dominus exercituũ, Pro eo quòd non audistis verba mea, ecce ego mittam, & assumã vniuersas cognationes aquilonis, ait Dominus, & Nabuchodonosor regem Babylonis seruũ meum: & adducam eos super terrã istam, & super habitatores eius, & super omnes nationes quæ in circuitu illius sunt: & interficiam eos, & ponam eos in stuporem & in sibilum, & in solitudines sempiternas. Perdamque ex eis vocem gaudii & vocem lætitiæ, vocem sponsi & vocem sponsæ, vocem molæ & lumen lucernæ. Et erit vniuersa terra hæc in solitudinem & in stuporẽ: & seruient omnes gentes istæ regi Babylonis septuaginta annis. Cumq; impleti fuerint septuaginta anni, visitabo super regem Babylonis, & super gentem illam, dicit Dominus, iniquitatem eorum, & super terram Chaldæorum: & ponam illam in solitudines sempiternas. Et adducam super terram illam omnia verba mea quæ locutus sum contra eam, omne quod scriptum est in libro isto, quæcunq; prophetauit Ieremias aduersum omnes gentes, Quia seruierunt eis, cum essent gentes multæ & reges

4. Re. 17. d — Supra 18. e — Infra 35. e — Infra 29. c — 2. Pa. 36. d — 1. Esd. 1. a — Dan. 9. a

magni:& reddam eis secundũ opera eorum,& secundũ facta manuum suarũ. Quia sic dicit Dominus Deus Israel, Sume calicẽ vini furoris huius de manu mea:& propinabis de illo cunctis gẽtibus ad quas ego mittã te. Et bibẽt,& turbabũtur, & insanient à facie gladii quem ego mittã inter eos. Et accepi calicẽ de manu Domini,& propinaui cunctis gentibus ad quas misit me Dominus:Ierusalẽ,& ciuitatibus Iuda, & regibus eius & principibus eius: vt darem eos in solitudinẽ & in stuporem,& in sibilũ,& in maledictionẽ, sicut est dies ista.

E Pharaoni regi Aegypti, & seruis eius, & principibus eius, & omni populo eius,& vniuersis generaliter:cũctis regibus terræ Ausitidis,& cunctis regibus terræ Philisthiim,& Ascalonis,& Gazæ, & Accaron,& reliquiis Azoti, & Idumeæ, & Moab,& filiis Ammon,& cũctis regibus Tyri,& vniuersis regibus Sidõnis:& regibus terræ insularũ qui sunt trans mare,& Dedan,& Theman,& Buz,& vniuersis qui attonsi sunt in comam,& cunctis regibus Arabiæ,& cũctis regibus Occidentis qui habitant in deserto,& cunctis regibus Zambri,& cunctis regibus Elam,& cunctis regibus Medorum:cunctis quoq; regibus Aquilonis déprope & delonge,vnicuiq; contra fratrem suum:& omnibus regnis terræ,quæ super faciem eius sunt:& rex Sesach bibet post eos. Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel,Bibite & inebriamini,

F & vomite:& cadite,neq; surgatis à facie gladii quẽ ego mittam inter vos. Cumq; noluerint accipere calicẽ de manu tua vt bibãt,dices ad eos,Hæc dicit Dominus exercituũ, Biben- tes bibetis,quia ecce in ciuitate in qua inuocatũ est nomen meum,ego incipio affligere:& vos quasi innocẽtes,& immunes eritis?non eritis immunes:gladiũ enim ego voco super omnes habitatores terræ,dicit Dominus exercituum. Et tu prophetabis ad eos omnia verba hæc,& dices ad illos, Dominus de excelso rugiet, & de habitaculo sancto suo dabit vocẽ suam:rugiẽs rugiet super decõrem suũ : celeusma quasi calcantiũ,cõcinetur aduersus omnes habitatores terræ. Peruenit sonitus vsq; ad extrema terræ:quia iudicium Domino cum gẽtibus:iudicatur ipse cum omni carne, impios tradidi

1. Pet. 4. d *Ioel 3. d* *Amos 1. a*

G gladio,dicit Dominus. Hæc dicit Dominus exercituũ, Ecce afflictio egredietur de gente in gentẽ:& turbo magnus egredietur à summitatibus terræ. Et erunt interfecti Domini in die illa à summo terræ vsq; ad summũ eius:non plangentur, & non colligentur,neq; sepelientur : in sterquiliniũ super faciem terræ iacebunt. Vlulate pastores,& clamate:& aspergite vos cinere optimates gregis,quia cõpleti sunt dies vestri, vt interficiamini:& dissipationes vestræ,& cadetis quasi vasa pretiosa. Et peribit fuga à pastoribus,& saluatio ab optimatibus gregis. Vox clamoris pastorũ,& vlulatus optimatũ gregis:quia vastauit Dominus pascua eorũ, & conticuerunt arua pacis à facie iræ furoris Domini. Dereliquit quasi leo vmbraculum suum:quia facta est terra eorum in desolationem à facie iræ columbæ,& à facie iræ furoris Domini.

S. IEREMIAS propter Dei uerbum à sacerdotibus comprehensus,à principibus liberatur. CAPVT XXVI.

A IN principio regni Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, factum est verbũ istud à Domino, dicens, Hæc dicit Dominus,Sta in atrio domus Domini, & loqueris ad omnes ciuitates Iuda,de quibus veniũt vt adorẽt in domo Domini,vniuersos sermones quos ego mãdaui tibi vt loquaris ad eos: nolli subtrahere verbũ: si fortè audiãt & conuertantur vnusquisq; à via sua mala:& pœniteat me mali quod cogito facere eis propter malitiã studiorum eorum. Et dices ad eos,Hæc dicit Dominus,Si non

B audieritis me vt ambuletis in lege mea quam dedi vobis: vt audiatis sermones seruorũ meorum prophetarum,quos ego misi ad vos de nocte consurgens,& dirigens,& non audistis: dabo domum istam sicut Silo, & vrbem hanc dabo in maledictionem cunctis gentibus terræ. Et audierunt sacerdotes,

1. Reg. 4. b

& prophetæ,& omnis populus Ieremiam loquentem verba hæc in domo Domini. Cumq; complesset Ieremias loquẽs omnia quæ præceperat ei Dominus vt loqueretur ad vniuersum populum:apprehenderunt eum sacerdotes, & prophetæ,& omnis populus,dicens, Morte moriatur. Quare pro-

C phetauit in nomine Domini,dicens, Sicut Silo erit domus hæc:& vrbs ista desolabitur,eo quòd nõ sit habitator? Et cõgregatus est omnis populus aduersus Ieremiã in domo Domini : & audierunt principes Iuda verba hæc:& ascenderunt de domo regis in domum Domini,& sederunt in introitu portæ domus Domini nouæ. Et locuti sunt sacerdotes, & prophetæ ad principes,& ad omnem populũ dicentes, Iudicium mortis est viro huic:quia prophetauit aduersus ciuita-

Supra 7. a

D tem istam, sicut audistis auribus vestris. Et ait Ieremias ad omnes principes,& ad vniuersum populũ,dicens,Dominus misit me vt prophetarẽ ad domum istam,& ad ciuitatẽ hanc omnia verba quæ audistis. Nunc ergo bonas facite vias vestras,& studia vestra,& audite vocem Domini Dei vestri:& pœnitebit Dominum mali quod locutus est aduersum vos. Ego autẽ ecce in manibus vestris sum:facite mihi quod bonum & rectũ est in oculis vestris. Veruntamẽ scitote & co-

E gnoscite quòd si occideritis me, sanguinẽ innocentẽ tradetis contra vosmetipsos,& cõtra ciuitatẽ istam, & habitatores eius. in veritate enim misit me Dñs ad vos, vt loquerer in auribus vestris omnia verba hæc. Et dixerunt principes,& omnis populus ad sacerdotes & prophetas,Nõ est viro huic iudicium mortis:quia in nomine Domini Dei nostri locutus

F est ad nos. Surrexerunt ergo viri de senioribus terræ:& dixerunt ad omnem cœtum populi,loquentes, Micheas de Morasthi fuit propheta in diebus Ezechiæ regis Iuda : & ait ad omnẽ populũ Iudæ, dicens,Hæc dicit Dominus exercituũ, Sion quasi ager arabitur:& Ierusalẽ in aceruum lapidum erit & mons domus Domini in excelsa syluarũ. Nunquid morte condẽnauit eum Ezechias rex Iuda,& omnis Iuda? nunquid non timuerunt Dominũ,& deprecati sunt faciem Domini: & pœnituit Dominum mali, quod locutus fuerat aduersum eos? Itaq; nos facimus malũ grande contra animas nostras. Fuit quoq; vir prophetans in nomine Domini Vrias filius

Mich. 3. d

G Semei de Cariathiarim: & prophetauit aduersus ciuitatem istam,& aduersus terram hanc iuxta omnia verba Ieremiæ. Et exaudiuit rex Ioacim,& omnes potẽtes,& principes eius uerba hæc:& quæsiuit rex interficere eum. Et audiuit Vrias, & timuit,fugitq;,& ingressus est Aegyptũ. Et misit rex Ioacim viros in Aegyptum, Elnathan filium Achobor,& viros cum eo in Aegyptum. Et eduxerunt Vriam de Aegypto:& adduxerunt eum ad regem Ioacim,& percussit eum gladio: & proiecit cadauer eius in sepulchris vulgi ignobilis. Igitur manus Ahicam filii Saphan fuit cum Ieremia, vt non traderetur in manus populi,& interficerent eum.

S. REX Iuda & uicini eius cum populis suis iubẽtur subiici Assyriis,& non credere pseudoprophetis. CAP. XXVII.

A IN principio regni Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, factum est verbum istud ad Ieremiam à Domino, dicens, Hæc dicit Dominus ad me, Fac tibi vincula,& catenas : & pones eas in collo tuo. Et mittes eas ad regem Edom,& ad regem Moab, & ad regem filiorum Ammon,& ad regem Tyri,& ad regem Sidõnis:in manu nuntiorum qui venerunt Ierusalem ad Sedeciam regem Iuda, & præcipies eis vt ad dominos suos loquantur, Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel,Hæc dicetis ad dominos vestros, Ego feci terram, & homines, & iumenta, quæ sunt super faciem terræ, in fortitudine mea magna & in brachio meo extento : & dedi eam ei qui placuit in oculis meis. Et nunc itaque ego dedi omnes terras istas in manu Nabuchodonosor regis Babylonis serui mei: insuper & bestias agri dedi ei, vt seruiant illi. Et seruient ei omnes

omnes gẽtes, & filio eius, & filio filii eius: donec veniat tempus terræ eius & ipsius: & seruient ei gentes multæ & reges B magni. Gens autem & regnum quod non seruierit Nabuchodonosor regi Babylonis, & quicũq; non curuauerit collum suum sub iugo regis Babylonis: in gladio & in fame & in peste visitabo super gentem illam, ait Dominus: donec consumam eos in manu eius. Vos ergo nolite audire prophetas vestros, & diuinos, & somniatores, & augures, & maleficos qui dicunt vobis, Non seruietis regi Babylonis, quia mendacium prophetant vobis: vt longe vos faciant de terra vestra, & eiiciant vos, & pereatis. Porrò gens quæ subiecerit ceruicem suam sub iugo regis Babylonis, & seruierit ei: dimittam eam in terra sua, dicit Dominus: & colet eam, & habitabit in ea. Et ad Sedechiã regem Iuda locutus sum secundũ omnia verba hæc, dicens, Subiicite colla vestra sub iugo regis Baby- C lonis, & seruite ei, & populo eius, & viuetis. Quare moriemini tu, & populus tuus gladio, & fame, & peste, sicut locutus est Dominus ad gentẽ quæ seruire noluerit regi Babylonis? Nolite audire verba prophetarũ dicentium vobis, Non seruietis regi Babylonis, quia mẽdacium ipsi loquuntur vobis.

Supra 14.c & 23.d Infra 29.b

Quia non misi eos, ait Dominus: & ipsi prophetant in nomine meo mendaciter: vt eiiciant vos, & pereatis tam vos quàm prophetæ qui vaticinantur vobis. Et ad sacerdotes, & ad omnem populum istum locutus sum, dicens, Hæc dicit Dominus, Nolite audire verba prophetarũ vestrorum, qui prophetant vobis, dicentes, Ecce vasa domus Domini reuertentur de Babylone nunc cito: mendacium enim prophetãt vobis. Nolite ergo audire eos, sed seruite regi Babylonis, vt D viuatis. quare datur hæc ciuitas in solitudinem? Et si prophetæ sunt, & est verbũ Domini in eis: occurrant Domino exercituum: vt non veniant vasa quæ derelicta fuerant in domo Domini, & in domo regis Iuda, & in Ierusalem, in Babylonem. Quia hæc dicit Dominus exercituum ad columnas, & ad mare, & ad bases, & ad reliqua vasorum, quæ remanserunt in ciuitate hac: quæ non tulit Nabuchodonosor rex Babylonis, cum transferret Iechoniam filium Ioacim regem Iuda de Ierusalem in Babylonem, & omnes optimates Iuda & Ierusalem. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel ad vasa quæ derelicta sunt in domo Domini, & in domo regis Iuda & Ierusalẽ: In Babylonem transferẽtur, & ibi erunt vsque ad diem visitationis suæ dicit Dominus: & afferri faciam ea, & restitui in loco isto.

4. Re. 25.c

S. HANANIAS *pseudopropheta captiuum populum post duos annos reducendum cum vasis templi prædicens à Domino perimitur.* CAPVT XXVIII.

A ET factum est in anno illo in principio regni Sedechiæ regis Iuda, in anno quarto, in mense quinto, dixit ad me Hananias filius Azur propheta de Gabaon, in domo Domini coram sacerdotibus & omni populo, dicens, Hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel, Contriui iugum regis Babylonis. Adhuc duo anni dierum, & ego referri faciam ad locum istum omnia vasa domus Domini quæ tulit Nabuchodonosor rex Babylonis de loco isto, & transtulit ea in Babylonẽ. Et Iechoniam filium Ioacim regem Iuda, & omnem transmigrationem Iudæ, qui ingressi sunt in Babylonem, ego conuertã ad locum istum, ait Dominus: cõteram enim iugum regis Babylonis. B Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetã in oculis sacerdotum, & in oculis omnis populi qui stabat in domo Domini: & ait Ieremias propheta, Amen, sic faciat Dominus: suscitet Dominus verba sua quæ prophetasti: vt referantur vasa in domum Domini, & omnis transmigratio de Babylone ad locum istum. Verũtamen audi verbũ hoc, quod ego loquor in auribus tuis, & in auribus vniuersi populi, Prophetæ qui fuerũt ante me & ante te ab initio, & prophetauerunt super terras multas, & super regna magna, de prælio & de afflictione, & de fame. Propheta qui vaticinatus est pacẽ: C cum venerit verbum eius, scietur propheta quem misit Dominus in veritate. Et tulit Hananias propheta catenã de collo Ieremiæ prophetæ, & confregit eam. Et ait Hananias in cõspectu omnis populi, dicens, hæc dicit Dominus, Sic confringã iugum Nabuchodonosor regis Babylonis post duos annos dierum de collo omnium gentium. Et abiit Ieremias propheta in viam suam. Et factũ est verbum Domini ad Ieremiam, postquam confregit Hananias propheta catenã de collo Ieremię prophetæ, dicẽs, Vade, & dices Hananię, Hæc D dicit Dominus, Catenas ligneas contriuisti: & facies pro eis catenas ferreas. Quia hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Iugum ferreũ posui super collum cunctarũ gentium istarum, vt seruiant Nabuchodonosor regi Babylonis, & seruient ei: insuper & bestias terræ dedi ei. Et dixit Ieremias propheta ad Hananiam prophetã, Audi Hanania: non misit te Dominus, & tu confidere fecisti populũ istum in mendacio. Idcirco hæc dicit Dñs, Ecce ego mittã te à facie terræ: hoc anno morièris. aduersum enim Dominũ locutus es. Et mortuus est Hananias propheta in anno illo mense septimo.

S. IEREMIAS *captiuos Babylonis post* LXX. *annos reducendos consolatur scripturis, & ut pseudoprophetas deuitent hortatur.* CAPVT XXIX.

A ET hæc sunt verba libri quæ misit Ieremias propheta de Ierusalẽ, ad reliquias seniorũ transmigrationis, & ad sacerdotes, & ad prophetas, & ad omnem populũ quem traduxerat Nabuchodonosor de Ierusalẽ in Babylonẽ: postquam egressus est Iechonias rex, & domina, & eunuchi, & principes Iuda, & Ierusalẽ, & faber, & inclusor de Ierusalẽ: in manu Elasa filii Saphan, & Gamariæ filii Helciæ, quos misit Sedechias rex Iuda ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Babylonẽ, dicens, Hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel, omni transmigratio- B ni, quam transtuli de Ierusalem in Babylonẽ, Aedificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructũ eorum. Accipite vxores, & generate filios & filias, & date filiis vestris vxores: & filias vestras date viris, & pariãt filios & filias: & multiplicamini ibi, & nolite esse pauci numero. Et quærite pacem ciuitatis ad quam trãsmigrare vos feci: & orate pro ea ad Dominũ: quia in pace illius erit pax vobis. Hæc C enim dicit Dominus exercituũ Deus Israel, Non vos seducant prophetæ vestri qui sunt in medio vestrũ, & diuini vestri: & ne attẽdatis ad somnia vestra quę vos somniatis: quia falsò ipsi prophetant vobis in nomine meo, non misi eos dicit Dominus. Quia hæc dicit Dñs. Cum cœperint impleri in Babylone septuaginta anni, visitabo vos, & suscitabo super vos verbũ meum bonum, & reducã vos ad locũ istum. Ego enim scio cogitationes, quas ego cogito super vos, ait Dominus, cogitationes pacis & non afflictionis, vt dem vo- D bis finẽ & patientiã. Et inuocabitis me, & ibitis: & orabitis me, & ego exaudiã vos: quæretis me, & inuenietis: cum quæsieritis me in toto corde vestro. Et inueniar à vobis, ait Dominus: & reducã captiuitatem vestrã & congregabo vos de vniuersis gẽtibus, & de cunctis locis ad quæ expuli vos, dicit Dominus: & reuerti vos faciã de loco ad quem transmigrare vos feci. Quia dixistis, Suscitabit nobis Dominus prophetas in Babylone. Quia hæc dicit Dominus ad regem qui sedet super solium Dauid & omnem populũ habitatorem vrbis huius, ad fratres vestros, qui nõ sunt egressi vobiscum in transmigrationẽ. Hæc dicit Dominus exercituum, Ecce ego mittam in eos gladium, & famem, & pestem: & ponam eos quasi ficus malas quæ comedi non possunt, eo quòd pessimæ sint. Et persequar eos in gladio, & in famæ, & in pestilentia: & dabo eos in vexationẽ vniuersis regnis terræ, in maledictionem, & in stuporem, & in sibilum, & in opprobrium cunctis gentibus ad quas ego eieci eos, eo quòd nõ audierint

Supra 14.c; Supra 25.c; 2. Par. 36.d; Esd. 1.a; Dan. 9.a; Supra 24.c

verba

verba mea, dicit Dominus: quæ misi ad eos per seruos meos prophetas de nocte cõsurgens & mittens, & non audistis, dicit Dominus. (E) Vos ergo audite verbũ Domini omnis trãsmigratio, quam emisi de Ierusalẽ in Babylonẽ. Hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel ad Aehab filiũ Colíæ, & ad Sedechiã filium Maasiæ: qui prophetant vobis in nomine meo mẽdaciter, Ecce, Ego tradã eos in manus Nabuchodonosor regis Babylonis: & percutiet eos in oculis vestris, Et assumetur ex eis maledictio omni trãsmigrationi Iudę quę est in Babylone dicentiũ, Ponat te Dominus sicut Sedechiã, & sicut Aehab: quos frixit rex Babylonis in igne, pro eo quòd fecerint stultitiam in Israel, & mœchati sunt in vxores amicorũ suorũ, & locuti sunt verbũ in nomine meo mẽdaciter quod (F) non mandaui eis. ego sum iudex & testis, dicit Dominus. Et ad Semeiam Nehelamitẽ dices, Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Pro eo quòd misisti in nomine tuo libros ad omnem populũ qui est in Ierusalẽ, & ad Sophoniã filium Maasiæ sacerdotẽ, & ad vniuersos sacerdotes, dicens, Dominus dedit te sacerdotẽ pro Ioiade sacerdote: vt sis dux in domo Domini super omnẽ virum arreptitiũ & prophetantẽ, vt mittas eum in neruũ & in carcerẽ. Et nunc quare non increpasti Ieremiã Anathothiten, qui prophetat vobis? Quia super hoc misit in Babylonẽ ad nos, dicens, Longũ est: ædificate domos, & habitate: & plantate hortos, & comedite fructus eorũ. (G) Legit ergo Sophonias sacerdos librũ istum in auribus Ieremiæ prophetæ. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens, Mitte ad omnem trãsmigrationẽ, dicens, Hęc dicit Dominus ad Semeiam Nehelamitẽ. Pro eo quòd prophetauit vobis Semeias, & ego non misi eum: & fecit vos confidere in mendacio: idcirco hæc dicit Dominus, Ecce ego visitabo super Semeiam Nehelamitem, & super semen eius: non erit ei vir sedens in medio populi huius, & non videbit bonum quod ego faciam populo meo, ait Dominus: quia præuaricationem locutus est aduersus Dominum.

S. DOMINVS Israëlis liberationem, non solum à captiuitate seruitutis, sed & à vastatione populo consueta prædicit.

CAPVT XXX.

(A) HOc verbũ quod factum est ad Ieremiã à Domino, dicens, Hæc dicit Dominus Deus Israel, dicens, Scribe tibi omnia verba quæ locutus sum ad te, in libro. Ecce enim dies veniunt, dicit Dominus: & conuertam conuersionẽ populi mei Israel & Iuda, ait Dominus: & conuertã eos ad terram quam dedi patribus eorũ, & possidebunt eam. Et hæc verba quæ locutus est Dominus ad Israel & ad Iudam, Quoniã hæc dicit Dominus, vocẽ terroris audiuimus: formido, & non est pax. Interrogate (B) & videte si generat masculus: quare ergo vidi omnis viri manum super lumbũ suum quasi parturiẽtis, & cõuersæ sunt vniuersæ facies in auriginẽ? Væ, quia magna dies illa, nec est similis eius: tempusq; tribulationis est Iacob, & ex ipsa saluabitur. Et erit in die illa, ait Dominus exercituũ: conteram iugum eius de collo tuo, & vincula eius dirũpam: & non dominabuntur ei amplius alieni: sed seruiens Domino Deo suo, & Dauid regi suo quem suscitabo eis. Tu ergo non timeas serue meus Iacob, ait Dominus, neq; paueas Israel: quia ecce ego saluabo te de terra longinqua, & semen tuũ de terra captiuitatis eorũ: & reuertetur Iacob, & requiescet, & cunctis affluet bonis, & non erit quẽ formidet: quoniã tecũ ego sum, ait Dominus, vt saluam te: faciam enim consummationẽ in cunctis gẽtibus, in quibus dispersi te: te non faciã in consummationẽ, sed castigabo te in iudicio, vt nõ videaris tibi innoxius. Quia hæc dicit Dominus, Insanabilis fractura tua, pessima plaga tua. Non est qui iudicet iudiciũ tuum ad alligandum: (C) curationũ vtilitas nõ est tibi. Omnes amatores tui obliti sunt tui, teq; non quærẽt. plaga enim inimici percussi te castigatione crudeli: propter multitudinẽ iniquitatis tuæ, dura

Ioel 2.c / Amos 5.e / Sopho. 1.d / Esa. 44.e / Luce 1.g / Supra 13.d / Supra 15.d

facta sunt peccata tua. Quid clamas super contritione tua? Insanabilis est dolor tuus: propter multitudinem iniquitatis tuæ, & dura peccata tua feci hæc tibi. Propterea omnes qui comedunt te, deuorabuntur: & vniuersi hostes tui in captiuitatẽ ducentur: & omnes qui te vastant, vastabũtur, cunctosq; prædatores tuos dabo in prædam. Obducã enim cicatricem tibi, & à vulneribus tuis sanabo te, dicit Dominus. Quia eiectam vocauerunt te Sion, Hæc est quæ non habebat requirentem. (D) Hæc dicit Dominus, Ecce ego conuertam conuersionem tabernaculorũ Iacob, & tectis eius miserebor: & ædificabitur ciuitas in excelso suo, & templũ iuxta ordinẽ suum fundabitur. Et egredietur de eis laus, voxq; ludentiũ: & multiplicabo eos, & non minuentur: & glorificabo eos, & non attenuabuntur. Et erunt filii eius sicut à principio, & cœtus eius corã me permanebit. Et visitabo aduersum omnes qui tribulant eum. Et erit dux eius ex eo: & princeps de medio eius producetur: & applicabo eum, & accedet ad me. Quis enim iste est, qui applicet cor suum, vt appropinquet mihi, ait Dominus? Et eritis mihi in populum: & ego ero vobis in Deum. Ecce turbo Domini furor egrediens, procella ruens: in capite impiorum conquiescet. Non auertet iram indignationis Dominus, donec faciat & compleat cogitationẽ cordis sui: in nouissimo dierum intelligetis ea.

S. IVDAEORVM reuocatio in Ierusalem, gentium vocationem ad Christianismum figurat: qui autem venire contempserit, in peccato suo morietur.

CAPVT XXXI.

(A) IN tempore illo, dicit Dominus, Ero Deus vniuersis cognationibus Israel, & ipsi erunt mihi in populũ. Hæc dicit Dominus, Inuenit gratiã in deserto populus qui remãserat gladio: vadet ad requiẽ suam Israel. Lõge Dñs apparuit mihi, Et in charitate perpetua dilexi te, ideò attraxi te miserãs. Rursumq; ædificabo te, & ædificaberis virgo Israel: adhuc ornaberis tympanis tuis, & egrediẽris in choro ludentiũ. Adhuc plãtabis vineas in mõtibus Samariæ: plantabũt plantãtes, & donec tẽpus veniat, non vindemiabũt, quia erit dies in qua clamabũt custodes in mõte Ephráim, Surgite, & ascẽdamus in Sion ad Dominũ (B) Deũ nostrũ. Quia hęc dicit Dominus, Exultate in lætitia Iacob, & hinnite contra caput gentiũ: personate, & canite, & dicite, Salua Domine populũ tuũ reliquias Israel. Ecce ego adducã eos de terra aquilonis, & cõgregabo eos ab extremis terræ: inter quos erũt cæcus & claudus, & pregnãs & pariens simul cœtus magnus reuertentiũ huc. In fletu veniẽt: & misericordia reducã eos. Et adducã eos per torrentes aquarum in via recta, & nõ impingent in ea: quia factus sum Israeli pater, & Ephráim primogenitus meus est. Audite verbum Domini gentes, & annuntiate in insulis quæ procul sunt, & dicite, Qui dispersit Israel, cõgregabit eum, & custodiet eũ: sicut pastor gregẽ suum. Redimet enim Dominus Iacob, & liberabit eum de manu potentioris. Et venient, & laudabunt in monte Sion, & confluent ad Bona Domini super frumento, & vino & oleo, & fœtu pecorũ & armentorũ: eritq; anima (C) eorum quasi hortus irriguus, & vltrà non esurient. Tunc lætabitur virgo in choro, iuuenes & senes simul, & conuertam luctum eorum in gaudium & consolabor eos, & lætificabo à dolore suo, & inebriabo animam sacerdotum pinguedine: & populus meus bonis meis adimplebitur, ait Dominus. Hæc dicit Dominus, Vox in excelso audita est lamentationis, luctus & fletus Rachel plorantis filios suos: & nolentis consolari super eis, quia non sunt. Hęc dicit Dominus, Quiescat vox tua à ploratu, & oculi tui à lachrymis: quia est merces operi tuo, ait Dominus, & reuertentur de terra inimici. Et est spes in nouissimis tuis, ait Dominus: & reuertentur (D) filii tui ad terminos suos. Audiens audiui Ephráim transmigrantem, Castigasti me Domine, & eruditus sum, quasi iuuenculus indomitus. Conuerte me, & conuertar: quia tu Dominus

2. Cor. 6.d / Matth. 2.d

Dominus Deus meus. Postquàm enim conuertisti me, egi pœnitentiã: & postquã ostendisti mihi, percussi fœmur meũ. Confusus sum, & erubui, quoniã sustinui opprobriũ adolescentiæ meæ. Si filius honorabilis mihi Ephràim, si puer delicatus: quia ex quo locutus sum de eo, adhuc recordabor eius. Idcirco cõturbata sunt viscera mea super eũ: miserans miserabor eius, ait Dominus. Statue tibi speculam, pone tibi amaritudines: dirige cor tuũ in viam rectam, in qua ambulasti: reuertere virgo Israel, reuertere ad ciuitates tuas istas. Vsquequo deliciis dissoluèris filia vaga? quia creauit Dominus nouum super terrã: FOEMINA CIRCVNDABIT VIRVM. Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Adhuc dicent verbũ illud in terra Iuda, & in vrbibus eius, cum conuertero captiuitatẽ eorum, Benedicat tibi Dominus pulchritudo iustitiæ, mons sanctus: & habitabunt in eo Iudas, & omnes ciuitates eius simul: agricolæ & minantes greges. Quia inebriaui animã lassam, & omnem animam esurientẽ saturaui. ideò quasi de somno suscitatus sum, & vidi: & somnus meus dulcis mihi. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & seminabo domum Israel & domum Iuda semine hominum & semine iumentorum. Et sicut vigilaui super eos vt euellerẽ, & demolirer, & dissiparem, & disperderẽ, & affligerem: sic vigilabo super eos vt ædificem & plantem, ait Dominus. In diebus illis non dicent vltrà, Patres comederunt vuam acerbã, & dentes filiorũ obstupuerũt. Sed vnusquisq; in iniquitate sua morietur: omnis homo qui comederit vuam acerbã, obstupescent dentes eius. Ecce dies venient, dicit Dominus: & feriam domui Israel, & domui Iuda fœdus nouum. non secundum pactum quod pepigi cum patribus vestris in die qua apprehendi manum eorum vt educerẽ eos de terra Aegypti: pactum quod irritũ fecerunt, & ego dominatus sum eorũ, dicit Dominus. Sed hoc erit pactum quod feriam cum domo Israel post dies illos dicit Dominus: Dabo legem meam in visceribus eorũ, & in corde eorum scribã eam: & ero eis in Deum & ipsi erunt mihi in populũ. Et non docebit vltrà vir proximum suũ, & vir fratrem suũ, dicens, Cognoscite Dominũ. omnes enim cognoscent me à minimo eorum vsq; ad maximum, ait Dominus: quia propitiabor iniquitati eorũ, & peccati eorum non memorabor amplius. Hæc dicit Dominus qui dat solem in lumine diei, ordinẽ lunæ & stellarũ in lumine noctis: qui turbat mare & sonant fluctus eius, Dominus exercituũ nomen illi. Si defecerint leges istæ corã me, dicit Dominus: tunc & semẽ Israel deficiet, vt non sit gens coram me cũctis diebus. Hęc dicit Dñs. Si mẽsurari potuerint cœli sursum, & inuestigari fundamẽta terræ deorsum: & ego abiiciam vniuersum semen Israel, propter omnia quæ fecerũt, dicit Dominus. Ecce dies veniũt, dicit Dominus: & ædificabitur ciuitas Domino à turre Hananeel, vsq; ad portã anguli. Et exibit vltra normam mensuræ in cõspectu eius super collem Gareb: & circuibit Goàtha, & omnẽ vallem cadauerũ, & cineres, & vniuersam regionẽ mortis, vsq; ad torrentem Cedron & vsq; ad angulũ portæ equorũ orientalis: sanctum Domini nõ euelletur, & non destruetur vltrà in perpetuum.

Natiuitas CHRISTI *prædicitur.* — *Eze. 18. a* — *Heb. 8. c* — *Lucæ 1. g* — *Supra 24. c* — *Act. 10. g*

S. IEREMIAS *in uincula & carceres coniectus, Sedechiæ captiuandum, à quo euectus, populum ad agros suos reducendum designat.*

CAPVT XXXII.

VErbum quod factũ est ad Ieremiam à Domino in anno decimo Sedechiæ regis Iuda, ipse est annus decimusoctauus Nabuchodonosor. Tunc exercitus regis Babylonis obsidebat Ierusalẽ: & Ieremias propheta erat clausus in atrio carceris, qui erat in domo regis Iuda. Clauserat enim eum Sedechias rex Iuda dicens, Quare vaticinaris, dicens, Hæc dicit Dominus, Ecce ego dabo ciuitatẽ istam in manu regis Babylonis, & capiet eam? Et Sedechias rex Iuda non effugiet de manu Chaldæorum: sed tradetur in manu regis Babylonis: & loquetur os eius cum ore illius, & oculi eius oculos illius videbunt. Et in Babylonẽ ducet Sedechiã: & ibi erit donec visitem eum, ait Dominus. si autem dimicaueritis aduersum Chaldæos, nihil prosperũ habebitis. Et dixit Ieremias, Factum est verbũ Domini ad me, dicens, Ecce Hanameel filius Sellum patruelis tuus veniet ad te, dicens, Eme tibi agrũ meum qui est in Anathoth: tibi enim competit ex propinquitate vt emas. Et venit ad me Hanameel filius patrui mei secundũ verbum Domini ad vestibulũ carceris, & ait ad me, Posside agrum meum qui est in Anathoth in terra Beniamin: quia tibi competit hæreditas, & tu propinquus es vt possideas. Intellexi autem quòd verbum Domini esset. Et emi agrum ab Hanameel filio patrui mei qui est in Anathoth: & appendi ei argentum septem stateres, & decem argenteos. Et scripsi in libro, & signaui, & adhibui testes: & appendi argentũ in statera. Et accepi librũ possessionis signatũ, & stipulationes, & rata, & signa forinsecus. Et dedi librũ possessionis Baruch filio Neri filii Maasiæ in oculis Hanameel patruelis mei, & in oculis testiũ qui scripti erant in libro emptionis, in oculis omnium Iudæorũ qui sedebant in atrio carceris. Et præcepi Baruch coram eis, dicens, Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel. Sume libros istos, librũ emptionis hunc signatum, & librũ hũc qui apertus est: & pones illos in vase fictili, vt permanere possint diebus multis. Hæc enim dicit Dñs exercituum Deus Israel, Adhuc possidebuntur domus, & agri, & vineæ in terra ista. Et oraui ad Dominũ postquam tradidi librum possessionis Baruch filio Neri, dicens, Heu, heu, heu, Domine Deus: ecce tu fecisti cœlum & terrã in fortitudine tua magna, & in brachio tuo extẽto: non erit tibi difficile omne verbum. Qui facis misericordiam in millibus, & reddis iniquitatem patrum in sinum filiorum eorum post eos fortissime, magne & potens, Dominus exercituum nomen tibi. Magnus consilio & incomprehensibilis cogitatu: cuius oculi aperti sunt super omnes vias filiorum Adam: vt reddas vnicuique secundum vias suas, & secundũ fructum adinuentionũ eius. Qui posuisti signa & portenta in terra Aegypti vsque ad diem hanc, & in Israel, & in hominibus: & fecisti tibi nomen sicut est dies hæc, & eduxisti populum tuum Israel de terra Aegypti, in signis, & in portẽtis, & in manu robusta, & in brachio extento & in terrore magno. Et dedisti eis terram hanc, quam iurasti patribus eorum vt dares eis terram fluentẽ lacte & melle. Et ingressi sunt, & possederunt eam: & non obedierũt voci tuę, & in lege tua non ambulauerunt: omnia quæ mandasti eis vt facerẽt, non fecerunt, & euenerũt eis omnia mala hæc. Ecce munitiones extructæ sunt aduersum ciuitatem, vt capiatur: & vrbs data est in manus Chaldæorũ, & in manus regis Babylonis.. qui præliantur aduersus eam à facie gladii, & famis, & pestilentiæ: & quæcunq; locutus est, acciderũt, vt tu ipse cernis. Et tu dicis mihi Domine Deus, Eme agrum argento, & adhibe testes: cum vrbs data sit in manus Chaldæorum? Et factũ est verbum Domini ad Ieremiã, dicens, Ecce ego Dominus Deus vniuersæ carnis: nunquid mihi difficile erit omne verbũ? Propterea hæc dicit Dominus, Ecce ego tradam ciuitatem istam in manus Chaldæorum, & in manus regis Babylonis, & capient eam: & venient Chaldæi præliantes aduersum vrbem hanc, & succendent eam igni, & comburent eam, & domos, in quarũ domatibus sacrificabant Baal, & libabant diis alienis libamina ad irritandũ me. Erãt enim filii Israel & filii Iuda iugiter facientes malum in oculis meis ab adolescentia sua: filii Israel qui vsque nunc exacerbant me in opere manuum suarum, dicit Dominus. Quia in furore, & in indignatione mea facta est mihi ciuitas hæc, à die qua ædificauerunt eam, vsque ad diem istam, qua auferetur de conspectu meo propter malitiam filiorum Israel & filiorum Iuda, quam fecerunt ad iracundiam me prouocantes, ipsi, & reges eorum, & principes eorum, & sacerdotes eorum, & prophetæ eorum, viri Iuda & habitatores Ierusalem?

Exo. 34. a

Ierusalem? Et verterunt ad me terga & non facies: cum docerem eos diluculo, & erudirem: & nollent audire vt acciperent disciplinã. Et posuerunt idòla sua in domo, in qua inuocatum est nomẽ meum, vt polluerent eam. Et ædificauerũt excelsa Baal, quæ sunt in valle filii Ennom: vt initiarẽt filios suos & filias suas Moloch: quod non mãdaui eis, nec ascendit in cor meum, vt facerẽt abominationẽ hanc, & in peccatum deducerẽt Iudam. Et nunc propter ista, hæc dicit Dominus Deus Israel ad ciuitatẽ hanc, de qua vos dicitis quòd tradatur in manus regis Babylonis in gladio, & in fame, & in peste. Ecce ego congregabo eos de vniuersis terris ad quas ejeci eos in furore meo, & in ira mea, & in indignatione grãdi: & reducã eos ad locum istum, & habitare eos faciam confidẽter. Et erunt mihi in populũ, & ego ero eis in Deum. Et dabo eis cor vnũ, & viam vnam, vt timeãt me vniuersis diebus: & bene sit eis, & filiis eorum post eos. Et feriam eis pactum sempiternũ: & non desinã eis benefacere: & timorem meum dabo in corde eorũ, vt non recedant à me. Et lætabor super eis, cum bene eis fecero: & plantabo eos in terra ista in veritate in toto corde meo & in tota anima mea. Quia hæc dicit Dominus, Sicut adduxi super populũ istum omne malum hoc grande: sic adducam super eos omne bonum quod ego loquor ad eos. Et possidebũtur agri in terra ista, de qua vos dicitis quòd deserta sit, eo quòd non remanserit homo & iumentum, & data sit in manus Chaldæorum. Agri ementur pecunia, & scribentur in libro, & imprimetur signum, & testes adhibebuntur: in terra Beniamin, & in circuitu Ierusalem in ciuitatibus Iuda, & in ciuitatibus montanis, & in ciuitatibus campestribus, & in ciuitatibus quæ ad austrum sunt, quia conuertam captiuitatem eorum, ait Dominus.

4. Re. 21. a

Ezec. 11. c

G

S. AD orationem Ieremiæ pro populo remittit Dominus peccata, qui se postea nasciturum promittit, cuius regni non erit finis.

CAPVT XXXIII.

A ET factum est verbũ Domini ad Ieremiã secundò, cum adhuc clausus esset in atrio carceris, dicens, Hæc dicit Dominus qui facturus est: Dominus formaturus illud, & paraturus, Dominus nomen eius. Clama ad me, & exaudiã te: & annuntiabo tibi grandia & firma quæ nescis. Quia hæc dicit Dominus Deus Israel ad domos vrbis huius, & ad domos regis Iuda, quę destructæ sunt, ad munitiones, & ad gladiũ venientiũ vt dimicent cum Chaldæis, & impleant eas cadaueribus hominum, quos percussi in furore meo & in indignatione mea, abscondens faciẽ meam à ciuitate hac propter omnem malitiã eorum. Ecce ego obducã eis cicatricẽ, & sanitatem, & curabo eos: & reuelabo illis deprecationẽ pacis, & veritatis. Et conuertam conuersionẽ Iuda, & conuersionẽ Israel: & ædificabo eos sicut à principio. Et emũdabo illos ab omni iniquitate sua, in qua peccauerũt mihi: & propitius ero cũctis iniquitatibus eorũ in quibus deliquerunt mihi, & spreuerũt me. B Et erit mihi in nomẽ, & in gaudiũ, & in laudem, & in exultationẽ cunctis gẽtibus terræ, quæ audierũt omnia bona quæ ego facturus sum eis: & pauebũt, & turbabũtur in vniuersis bonis, & in omni pace quam ego faciã eis. Hæc dicit Dñs, Adhuc audietur in loco isto (quẽ vos dicitis esse desertum, eo quòd non sit homo, nec iumentũ in ciuitatibus Iuda, & foris Ierusalẽ, quæ desolatæ sunt absq; homine & absque habitatore & absq; pecore) vox gaudii & vox lætitiæ, vox spõsi & vox spõsæ, vox dicentiũ, Cõfitemini Domino exercituũ, quoniã bonus Dominus, quoniã in æternũ misericordia eius: & portãtiũ vota in domũ Domini, reducã enim cõuersionẽ terræ, sicut à principio dicit Dominus. Hæc dicit Dñs exercituũ, Adhuc erit in loco isto deserto absq; homine, & absq; iumẽto, & in cũctis ciuitatibus eius, habitaculũ pastorũ accubantiũ greges. C Et in ciuitatibus mõtuosis, & in ciuitatibus cãpestribus, & in ciuitatibus quæ ad austrũ sunt: & in terra Beniamin, & in circuitu Ierusalẽ, & in ciuitatibus Iuda adhuc trãsibunt greges ad manũ numerãtis, ait Dominus. Ecce dies venient, dicit Dominus: & suscitabo verbũ bonum, quod locutus sum ad domũ Israel & ad domum Iuda. In diebus illis, & in tempore illo germinare faciam Dauid germen iustitiæ: & faciet iudicium & iustitiam in terra. In diebus illis saluabitur Iuda, & Ierusalẽ habitabit cõfidenter: & hoc est nomẽ quod vocabũt eum, Dominus iustus noster. Quia hęc dicit Dominus, Non interibit de Dauid vir, qui sedeat super thronũ domus Israel. Et de sacerdotibus & Leuitis nõ interibit vir à facie mea, qui offerat holocaustomata, & incẽdat sacrificiũ, & D cædat victimas omnibus diebus. Et factũ est verbũ Domini ad Ieremiam, dicens, Hæc dicit Dominus, Si irritum potest fieri pactum meum cum die, & pactũ meum cum nocte, vt non sit dies & nox in tẽpore suo: & pactũ meum irritũ esse poterit cum Dauid seruo meo, vt non sit ex eo filius qui regnet in throno eius, & leuitæ & sacerdotes ministri mei. Sicut enumerari non possunt stellæ cœli, & metiri arenæ maris: sic multiplicabo semen Dauid serui mei, & Leuitas ministros meos. Et factum est verbum Domini ad Ieremiam, dicens, Nunquid non vidisti quid populus hic locutus sit, dicens? Duæ cognationes, quas elegerat Dominus abiectæ sunt, & populum meum despexerunt, eo quòd non sit vlterà gens coram eis. Hæc dicit Dominus. Si pactum meum inter diem & noctẽ, & leges cœli & terræ non posui: equidem & semen Iacob, & Dauid serui mei proiiciam, vt non assumam de semine eius principes seminis Abraham, Isaac, & Iacob. reducam enim conuersionem eorum, & miserebor eis.

De CHRISTO nascituro.

Supra 23. a

Supra 23. a

De regno CHRISTI in ecclesia nunquã finituro.

S. IN obsidione Ierusalem Ieremias ad Sedechiam mittitur exitium eius prædicaturus.

CAPVT XXXIIII.

A VErbum quod factum est ad Ieremiã à Domino quando Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus eius, vniuersaq; regna terræ quæ erant sub potestate manus eius, & omnes populi bellabant contra Ierusalẽ, & cõtra omnes vrbes eius, dicens, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Vade, & loquere ad Sedechiam regẽ Iuda: & dices ad eum, Hæc dicit Dominus, Ecce ego tradam ciuitatẽ hanc in manu regis Babylonis, & succẽdet eam igni. Et tu non effugies de manu eius: sed cõprehensione capieris, & in manu eius tradèris: & oculi tui oculos regis Babylonis videbũt, & os eius ore tuo loquetur, & Babylonẽ introibis. Attamẽ audi verbũ Domini Sedechia rex Iuda, hæc dicit Dñs ad te, Non morièris in gladio, sed in pace morièris, & secundũ cõbustiones patrum tuorũ regum priorum qui fuerũt ante te, sic cõburent te: & væ Domine plangent te: B quia verbũ ego locutus sum, dicit Dominus. Et locutus est Ieremias propheta ad Sedechiã regem Iuda vniuersa verba hæc in Ierusalẽ. Et exercitus regis Babylonis pugnabat contra Ierusalẽ, & contra omnes ciuitates Iuda quæ reliquæ erant cõtra Lachis, & cõtra Azécha: hæ enim supererãt de ciuitatibus Iuda, vrbes munitæ. Verbũ quod factũ est ad Ieremiam à Domino, postquàm percussit rex Sedechias fœdus cum omni populo in Ierusalẽ, prædicãs eis libertatẽ, Vt dimitteret vnusquisq; seruũ suum, & vnusquisq; ancillã suã, Hebræũ & Hebræam liberos: & nequaquã dominarẽtur eis, id est in Iudæo & fratre suo. Audierunt ergo omnes principes, & vniuersus populus, qui inierant pactum, vt dimitteret vnusquisq; seruum suum & vnusquisq; ancillam suam liberos, & vltrà non dominarentur eis. Audierunt igitur, & dimiserunt. Et conuersi sunt deinceps: & retraxerunt seruos suos & ancillas suas, quos dimiserunt liberos, & subiugauerũt in famulos & famulas. C Et factum est verbum Domini ad Ieremiã à Domino, dicens, Hæc dicit Dominus Deus Israel, Ego percussi fœdus cum patribus vestris in die qua eduxi eos de terra Aegypti de domo seruitutis, dicens, Cum completi fuerint septem anni, dimittat vnusquisque fratrem suum Hebræum,

Exo. 21. a

Deu. 15. c

Hebræum, qui vēditus est ei, & seruiet tibi sex annis: & dimittes eum à te liberū. & non exaudierunt patres vestri me, nec inclinauerunt aurem suam. Et conuersi estis vos hodie, & fecistis quod rectū est in oculis meis, vt prædicaretis libertatē vnusquisq; ad amicum suū: & inistis pactū in cōspectu meo, in domo in qua inuocatū est nomen meum super eam: & reuersi estis, & cōmaculastis nomen meum: & reduxistis vnusquisq; seruum suum, & vnusquisq; ancillam suam quos dimiseratis vt essent liberi & suæ potestatis: & subiugastis eos vt sint vobis serui & ancillæ. Propterea hæc dicit Dominus, Vos non audistis me, vt prædicaretis libertatem vnusquisq; fratri suo, & vnusquisq; amico suo: ecce ego prædico vobis

D libertatē, ait Dominus, ad gladiū, ad pestem, & ad famem: & dabo vos in commotionē cunctis regnis terræ. Et dabo viros qui præuaricātur fœdus meum: & non obseruauerūt verba fœderis, quibus assensi sunt in cōspectu meo, vitulū quem conciderūt in duas partes, & transierūt inter diuisiones eius, principes Iuda & principes Ierusalē, eunuchi & sacerdotes, & omnis populus terræ, qui transierunt inter diuisiones vituli: & dabo eos in manus inimicorum suorum, & in manus quærentiū animam eorū: & erit morticinū eorum in escam volatilibus cœli & bestiis terræ. Et Sedechiam regem Iuda & principes eius dabo in manus inimicorū suorum & in manus quærentium animas eorum, & in manus exercituum regis Babylonis, qui recesserunt à vobis. Ecce ego præcipio, dicit Dominus: & reducam eos in ciuitatem hanc, & præliabuntur aduersus eam, & capient eam, & incendent igni: & ciuitates Iuda dabo in solitudinē, eo quòd non sit habitator.

S. RECHABITIS *paternum obseruantibus mandatum, filij Israel diuinum præceptum neglexerunt.* CAPVT XXXV.

A VErbum quod factum est ad Ieremiam à Domino in diebus Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, dicēs, Vade ad domum Rechabitarū: & loquere eis, & introduces eos in domū Domini in vnam exedram thesaurorū, & dabis eis bibere vinū. Et assumpsi Iezoniam filium Ieremiæ filii Absaniæ, & fratres eius, & omnes filios eius, & vniuersam domum Rechabitarū: & introduxi eos in domum Domini, ad gazophylaciū filiorum Hanam filii Iegedeliæ hominis Dei, quod erat iuxta gazophylaciū principum, super thesaurū Maasiæ filii Sellum, qui erat custos vestibuli. Et posui coram filiis domus Rechabitarum scyphos plenos vino, & calices: & dixi ad eos. Bibite vinum. Qui responderunt, Non bibemus vinū: quia Ionadab filius

B Rechab, pater noster, præcepit nobis, dicens, Non bibetis vinum vos & filii vestri vsq; in sempiternū. Et domū non ædificabitis, & sementē non seretis, & vineas non plantabitis, nec habebitis: sed in tabernaculis habitabitis cunctis diebus vestris, vt viuatis diebus multis super faciē terræ in qua vos peregrinamini. Obediuimus ergo voci Ionadab filii Rechab, patris nostri, in omnibus quæ præcepit nobis: ita vt non biberemus vinum cunctis diebus nostris nos, & mulieres nostræ, filii & filiæ nostræ: & non ædificaremus domos ad habitandum: & vineam & agrum, & sementē non habuimus, sed habitauimus in tabernaculis, & obedientes fecimus iuxta omnia quæ præcepit nobis Ionadab pater noster. Cum autem ascendisset Nabuchodonosor rex Babylonis ad terram no-

C stram, diximus, Venite, & ingrediamur Ierusalē à facie exercitus Chaldæorū, & à facie exercitus Syriæ: & mansimus in Ierusalem. Et factū est verbum Domini ad Ieremiā, dicens, Hæc dicit Dominus exercituū Deus Israel, Vade, & dic viris Iuda & habitatoribus Ierusalem, Nunquid non recipietis disciplinam, vt obediatis verbis meis, dicit Dominus? Præualuerunt sermones Ionadab filii Rechab, quos præcepit filiis suis vt non biberēt vinum: & non biberunt vsq; ad diem hanc, quia obedierunt præcepto patris sui: ego autem locutus sum ad vos, de mane cōsurgens, & loquens: & non obedistis mihi. Misiq; ad vos omnes seruos meos prophetas, consurgens diluculo, mittensq;, & dicens, Conuertimini vnusquisq; à via sua pessima, & bona facite studia vestra: & nolite sequi deos alienos, neque colatis eos, & habitabitis in terra

Supra 18.b & 25.b

D quam dedi vobis & patribus vestris: & non inclinastis aurem vestram, neq; audistis me. Firmauerūt igitur filii Ionadab filii Rechab præceptū patris sui quod præceperat eis: populus autem iste non obediuit mihi. Idcirco hæc dicit Dominus exercituū, Deus Israel, Ecce ego adduco super Iudam & super omnes habitatores Ierusalē vniuersam afflictionē quam locutus sum aduersum illos: eo quòd locutus sum ad illos, & non audierunt: vocaui illos, & non responderunt mihi. Domui autem Rechabitarū dixit Ieremias: Hæc dicit Dominus exercituū Deus Israel. Pro eo quòd obedistis præcepto Ionadab patris vestri, & custodistis omnia mandata eius, & fecistis vniuersa quæ præcipit vobis: propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Non deficiet vir de stirpe Ionadab filii Rechab, stans in conspectu meo cunctis diebus.

S. IEREMIAS *carceri mancipatus librum mittit ad regem quem rex statim combussit, alterum verò Ieremias mox illi cōscripsit.*

CAPVT XXXVI.

A ET factum est in anno quarto Ioacim filii Iosiæ regis Iuda: factum est verbū hoc ad Ieremiam à Domino, dicens, Tolle volumen libri, & scribes in eo omnia verba quæ locutus sum tibi aduersum Israel & Iudam, & aduersum omnes gentes: à die qua locutus sum ad te ex diebus Iosiæ vsque ad diem hanc: Si fortè audiente domo Iuda vniuersa mala quæ ego cogito facere eis, reuertatur vnusquisq; à via sua pessima: & propitius ero iniquitati, & peccato eorū. Vocauit ergo Ieremias Baruch filium Neriæ: & scripsit Baruch ex ore Ieremiæ omnes sermones Domini, quos locutus est ad eum, in volumine libri. Et præcepit Ieremias Baruch, dicēs, Ego clausus sum, nec va

B leo ingredi domum Domini. Ingredere ergo tu, & lege de volumine in quo scripsisti ex ore meo verba Domini, audiente populo in domo Domini in die ieiunii: insuper & audiente vniuerso Iuda, qui veniunt de ciuitatibus suis, leges eis: Si fortè cadat oratio eorum in conspectu Domini, & reuertatur vnusquisq; à via sua pessima: quoniā magnus furor & indignatio est, qua locutus est Dominus aduersus populum hunc. Et fecit Baruch filius Neriæ iuxta omnia quæ præceperat ei Ieremias propheta, legens ex volumine sermones Domini in domo Domini. Factum est autem in anno quinto Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, in mense nono: prædicauerunt ieiuniū in conspectu Domini omni populo Ierusalem,

C & vniuersæ multitudini quæ confluxerat de ciuitatibus Iuda in Ierusalē. Legitq; Baruch ex volumine sermones Ieremiæ in domo Domini in gazophylacio Gamariæ filii Saphan scribæ, in vestibulo superiori in introitu portæ nouæ domus Domini, audiente omni populo. Cumq; audisset Micheas filius Gamariæ filii Saphā omnes sermones Domini ex libro: descendit in domum regis ad gazophylaciū scribæ: & ecce, ibi omnes principes sedebant, Elisama scriba, & Dalaias filius Semeiæ, & Elnathan filius Achobor, & Gamarias filius Saphan, & Sedecias filius Hananiæ, & vniuersi principes. Et nuntiauit eis Micheas omnia verba quæ audiuit, legente Ba-

D ruch, ex volumine in auribus populi. Miserunt itaq; omnes principes ad Baruch, Iudi filium Nathaniæ filii Selemiæ filii Chusi, dicentes, Volumen ex quo legisti audiente populo, sume in manu tua, & veni. Tulit ergo Baruch filius Neriæ volumen in manu sua, & venit ad eos. Et dixerūt ad eum, Sede, & lege hæc in auribus nostris. Et legit Baruch in auribus eorum. Igitur cum audissent omnia verba, obstupuerunt vnusquisque ad proximum suum, & dixerunt ad Baruch. Nuntiare debemus regi omnes sermones istos. Et interrogauerunt eum, dicentes, Indica nobis quomodo scripsisti omnes

sermones

sermones istos ex ore eius. Dixit autem eis Baruch, Ex ore suo loquebatur quasi legens ad me omnes sermones istos:& E ego scribebã in volumine, atramẽto. Et dixerunt principes ad Baruch, Vade, & absconde re tu & Ieremias, & nemo sciat vbi sitis. Et ingressi sunt ad regẽ in atrium. Porrò volumen commẽdauerunt in gazophylacio Elisamæ scribæ:& nuntiauerunt audiente rege omnes sermones. Misitq; rex Iudi, vt sumeret volumen. Qui tollens illud de gazophylacio Elisamæ scribæ, legit audiẽte rege, & vniuersis principibus qui stabãt circa regem. Rex autem sedebat in domo hyemali in mense nono:& posita erat arula coram eo plena prunis. Cumq; legisset Iudi tres pagellas vel quatuor, scidit illud scalpello scribæ:& proiecit in ignẽ qui erat super arulam: donec cõsume-F retur omne volumẽ igni qui erat in arula. Et non timuerũt, neq; sciderunt vestimẽta sua rex, & omnes serui eius qui audierunt vniuersos sermones istos. Veruntamen Elnathan, & Dalaias, & Gamarias cõtradixerunt regi, ne combureret librũ:& non audiuit eos. Et præcepit rex Ieremiel filio Amélech, & Saraiæ filio Ezriel, & Selemiæ filio Abdeel, vt cõprehenderent Baruch scribã, & Ieremiam prophetã: abscondit autem eos Dominus. Et factũ est verbum Domini ad Ieremiam postquam cõbusserat rex volumen, & sermones quos scripserat Baruch ex ore Ieremiæ, dicens, Rursum tolle volumẽ aliud:& scribe in eo omnes sermones priores, qui erant in primo volumine, quod combusit Ioacim rex Iuda. Et ad Ioacim regẽ Iuda dices, Hæc dicit Dominus, Tu combusi-G sti volumen istud, dicens, Quare scripsisti in eo annuntians, Festinus veniet rex Babylonis, & vastabit terrã hanc:& cessare faciet ex illa hominẽ & iumentum? Propterea hæc dicit Dominus contra Ioacim regem Iuda. Non erit ex eo qui sedeat super soliũ Dauid:& cadauer eius proiicietur ad æstum per diem, & ad gelu per noctẽ. Et visitabo cõtra eum, & contra semen eius, & contra seruos eius iniquitates suas:& adducam super eos & super habitatores Ierusalẽ, & super viros Iuda omne malum quod locutus sum ad eos:& non audierũt. Ieremias autem tulit volumẽ aliud, & dedit illud Baruch filio Neriæ scribæ: qui scripsit in eo ex ore Ieremiæ omnes sermones libri, quem combusserat Ioacim rex Iuda igni:& insuper additi sunt sermones multo plures, quàm antea fuerant.

S. RECEDENTIBUS à Ierosolymorum obsidione Ieremias ad diuidendam hæreditatem egressus, regressus ad carcerem sed à rege extractus quotidiano pani à rege in vestibulo donatus.

CAPUT XXXVII.

A Et regnauit rex Sedechias filius Iosiæ pro Iechonia filio Ioacim: quem constituit regẽ Nabuchodonosor rex Babylonis in terra Iuda. Et nõ obediuit ipse, & serui eius, & populus terræ verbis Domini quæ locutus est in manu Ieremiæ prophetæ. Et misit rex Sedechias Iuchal filiũ Selemiæ, & Sophoniam filium Maasiæ sacerdotẽ ad Ieremiam prophetã, dicens, Ora pro nobis Dominũ Deum nostrũ. Ieremias autem liberè ambulabat in medio populi. non enim miserãt eum in custodiam carceris. Igitur exercitus Pharaonis egressus est de Aegypto: B & audientes Chaldæi qui obsidebant Ierusalẽ, huiuscemodi nuntium, recesserũt ab Ierusalẽ. Et factum est verbũ Domini ad Ieremiam prophetã, dicens, Hæc dicit Dominus Deus Israel: Sic dicetis regi Iuda, qui misit vos ad me interrogandum: Ecce exercitus Pharaonis, qui egressus est vobis in auxilium, reuertetur in terrã suam in Aegyptũ, & redient Chaldæi, & bellabunt contra ciuitatẽ hanc:& capient eam, & succendent eam igni. Hæc dicit Dominus, Nolite decipere animas vestras, dicẽtes, Euntes abibũt, & recedent à nobis Chaldæi: quia non abibunt. Sed & si percusseritis omnem exercitum Chaldæorũ qui præliãtur aduersum vos, & derelicti fuerint ex eis aliqui vulnerati: singuli de tentorio suo consurgent, & incendent ciuitatem hanc igni. Ergo cum recessisset exercitus Chaldæorũ ab Ierusalem propter exercitũ Pharaonis, egressus est Ieremias de Ierusalẽ vt iret in terram Beniamin, & diuideret ibi possessionẽ in cõspectu ciuium. Cumq; C peruenisset ad portam Beniamin, erat ibi custos portæ per vices, nomine Ierias, filius Selemiæ filii Hananiæ: & apprehendit Ieremiam prophetã, dicens, Ad Chaldæos profugis? Et respondit Ieremias, Falsum est, non fugio ad Chaldæos. Et non audiuit eum: sed cõprehendit Ierias Ieremiã, & adduxit eum ad principes. Quam obrem irati principes cõtra Ieremiam, cæsum eum miserunt in carcerẽ qui erat in domo Ionathan scribæ, ipse enim præpositus erat super carcerem. Itaq; ingressus est Ieremias in domũ laci & in ergastulũ: & sedit ibi Ieremias diebus multis. Mittens autẽ Sedechias rex tulit eum:& interrogauit eum in domo sua absconditè, & dixit, Putásne est sermo à Domino? Et dixit Ieremias, Est. Et D ait, In manus regis Babylonis traderis. Et dixit Ieremias ad regem Sedechiam, Quid peccaui tibi & seruis tuis & populo tuo, quia misisti me in domum carceris? Vbi sunt prophetæ vestri qui prophetabant vobis, & dicebant, Non veniet rex Babylonis super vos, & super terram hanc? Nunc ergo audi obsecro, Domine mi rex, Valeat deprecatio mea in conspectu tuo: & ne me remittas in domum Ionathan scribæ, ne moriar ibi. Præcepit ergo rex Sedechias vt traderetur Ieremias in vestibulo carceris:& daretur ei torta panis quotidiẽ, excepto pulmento, donec consumerentur omnes panes de ciuitate:& mansit Ieremias in vestibulo carceris.

S. IEREMIAS ex carcere clàm à rege vocatus ad colloquiũ aperuit regi sub iuramento pericula eius. CAP. XXXVIII.

A Vdiuit autem Saphatias filius Nathan & Gedelias filius Phassur, & Iuchal filius Selemiæ, & Phassur filius Melchiæ, sermones quos Ieremias loquebatur ad omnem populũ, dicens, Hæc dicit Dominus, Quicunq; manserit in ciuitate hac, morietur *Supra 21.a* gladio & fame & peste: qui autem profugerit ad Chaldæos, viuet, & erit anima eius sospes & viuens. Hæc dicit Dominus, Tradendo tradetur ciuitas hæc in manu exercitus regis Babylonis, & capiet eam. Et dixerunt principes regi, Rogamus vt occidatur homo iste: de industria enim dissoluit manus virorum bellantiũ, qui remanserũt in ciuitate hac, & manus vniuersi populi, loquẽs ad eos vniuersa verba hæc. siquidem B homo iste non quærit pacem populo huic, sed malum. Et dixit rex Sedechias, Ecce ipse in manibus vestris est: nec enim fas est regem vobis quicquam negare. Tulerunt ergo Ieremiam, & proiecerunt eum in lacum Melchiæ filii Amélech qui erat in vestibulo carceris:& submiserunt Ieremiã in funibus:& in lacu non erat aqua, sed lutum. descendit itaque Ieremias in cœnũ. Audiuit autẽ Abdemélech Aethiops vir eunuchus qui erat in domo regis quòd misissent Ieremiã in lacum: porrò rex sedebat in porta Beniamin. Et egressus est C Abdemélech de domo regis, & locutus est ad regem, dicens, Domine mi rex, malefecerũt viri isti omnia quæcunq; perpetrarunt contra Ieremiã prophetam, mittẽtes eum in lacum, vt moriatur ibi fame, non sunt enim panes vltrà in ciuitate. Præcepit itaq; rex Abdemélech Aethiopi, dicens, Tolle tecũ hinc triginta viros, & leua Ieremiam prophetã de lacu, antequam moriatur. Assumptis ergo Abdemélech secum viris, ingressus est domum regis quæ erat sub cellario:& tulit inde veteres pannos, & antiqua vestimenta quæ computruerant: & submisit ea ad Ieremiam in lacum per funiculos. Dixitq; D Abdemélech Aethiops ad Ieremiã, Pone veteres pannos, & hæc scissa & putrida sub cubito manuũ tuarum, & subter funes. fecit ergo Ieremias sic. Et extraxerunt Ieremiã funibus, & eduxerunt eum de lacu. mansit autem Ieremias in vestibulo carceris. Et misit rex Sedechias, & tulit ad se Ieremiã prophetam ad ostium tertiũ quod erat in domo Domini: & dixit rex ad Ieremiã, Interrogo ego te sermonẽ, ne abscõdas à me

me aliquid. Dixit autem Ieremias ad Sedechiam, Si annuntiauero tibi, nunquid nõ interficies me? Et si consiliũ dedero tibi, nõ me audies. Iurauit ergo rex Sedechias Ieremiæ clàm, dicens, Viuit Dominus qui fecit nobis animam hanc, si occidero te, & si tradidero te in manus virorum istorum qui E quærunt animam tuam. Et dixit Ieremias ad Sedechiã, Hæc dicit Dominus exercituũ, Deus Israel, Si profectus exieris ad principes regis Babylonis, viuet anima tua, & ciuitas hæc non succendetur igni: & saluus eris tu, & domus tua. Si autẽ nõ exieris ad principes regis Babylonis, tradetur ciuitas hæc in manus Chaldæorum, & succẽdent eam igni: & tu nõ effugies de manu eorum. Et dixit rex Sedechias ad Ieremiã, Sollicitus sum propter Iudæos, qui transfugerunt ad chaldæos: ne fortè tradar in manus eorũ, & illudant mihi. Respondit au- F tem Ieremias, & dixit ad eum, Non te tradẽt. audi quæso vocem Domini, quam ego loquor ad te, & bene tibi erit, & viuet anima tua. Quòd si nolueris egredi: iste est sermo, quem ostendit mihi Dominus, Ecce omnes mulieres quæ remanserunt in domo regis Iuda, educentur ad principes regis Babylonis: & ipsæ dicent, Seduxerũt te, & præualuerũt aduersum te viri pacifici tui: demerserũt in cœno, & in lubrico pedes tuos, & recesserunt à te. Et omnes vxores tuæ, & filii tui educentur ad Chaldæos: & nõ effugies manus eorum, sed in manu regis Babylonis capieris: & ciuitatẽ hanc comburet G igni. Dixit ergo Sedechias ad Ieremiam, Nullus sciat verba hæc, & nõ morieris. Si autẽ audierint principes quia locutus sum tecũ: & venerint ad te, & dixerint tibi, Indica nobis quid locutus sis cũ rege, ne celes nos, & non te interficiemus: & quid locutus est tecũ rex: dices ad eos, Prostraui ego preces meas corã rege, ne me reduci iuberet in domũ Ionathan, & ibi morerer. Venerũt ergo omnes principes ad Ieremiam, & interrogauerũt eũ: & locutus est eis iuxta omnia verba quæ præceperat ei rex, & cessauerũt ab eo: nihil enim fuerat auditũ. Mansit verò Ieremias in vestibulo carceris, vsq; ad diẽ quo capta est Ierusalẽ: & factum est vt caperetur Ierusalem.

S. IEROSOLYMA *capta & incensa rex fugiens capitur, in cuius conspectu filij trucidantur, ipse exoculatur atq; in captiuitatem ducitur.* CAPVT XXXIX.

4. Re. 25. a
Infra 52. a

A ANno nono Sedechiæ regis Iuda, mense decimo, venit Nabuchodonosor rex Babylonis, & omnis exercitus eius ad Ierusalem, & obsidebant eam. Vndecimo autem anno Sedechiæ, mense quarto, nono mẽsis aperta est ciuitas. Et ingressi sunt omnes principes regis Babylonis, & sederũt in porta media: Neregel, Serẽser, Semegar-nabu, Sarsachim, Rabsares, Neregel, Serẽser, Rebmag, & omnes reliqui principes regis Babylonis. Cumq; vidisset eos Sedechias rex Iuda, & omnes viri bellatores, fugerũt: & egressi sunt nocte de ciuitate per viã horti regis, & per portam quæ erat inter duos muros, & egressi B sunt ad viam deserti. Persecutus est autẽ eos exercitus Chaldæorum: & cõprehenderũt Sedechiã in campo solitudinis Ierichontinæ, & captũ adduxerũt ad Nabuchodonosor regem Babylonis in Reblátha, quæ est in terra Emath: & locutus est ad eum iudicia. Et occidit rex Babylonis filios Sedechiæ in Reblátha in oculis eius: & omnes nobiles Iuda occidit rex Babylonis. Oculos quoq; Sedechiæ eruit: & vinxit eum cõpedibus, vt duceretur in Babylonẽ. Domũ quoq; re- C gis, & domũ vulgi succenderũt Chaldæi igni: & murũ Ierusalem subuerterũt. Et reliquias populi, quæ remãserant in ciuitate, & perfugas qui trãsfugerãt ad eũ, & superfluos vulgi qui remãserant, trãstulit Nabuzardã magister militũ in Babylonẽ. Et de plebe pauperũ, qui nihil penitus habebãt, dimisit Nabuzardan magister militũ in terra Iuda: & dedit eis vineas & cisternas in die illa. Præceperat autẽ Nabuchodonosor rex Babylonis de Ieremia, Nabuzardã magistro militiæ, dicens, Tolle illũ, & pone super eum oculos tuos, nihilq; ei mali facias: sed vt voluerit, sic facias ei. Misit ergo Nabuzardã princeps militiæ, & Nabusẽbaz & Rabsares, & Neregel, & Serẽser, & Rebmag, & omnes optimates regis Babylonis, miserunt, & tulerũt Ieremiã de vestibulo carceris, & tradiderũt D eum Godoliæ filio Ahicam, filii Saphan, vt intraret in domum, & habitaret in populo. Ad Ieremiã autem factus fuerat sermo Domini, cũ clausus esset in vestibulo carceris, dicens, Vade, & dic Abdemẽlech Aethiopi, dicens, Hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel, Ecce, ego inducã sermones meos super ciuitatẽ hanc in malum, & non in bonũ: & erunt in conspectu tuo in die illa. Et liberabo te in die illa, ait Dominus: & non tradèris in manus virorum, quos tu formidas: sed eruens liberabo te, & gladio non cades: sed erit tibi anima tua in salutẽ, quia in me habuisti fiduciã, ait Dominus.

S. IEREMIAS *mittitur liber ad Godoliam præfectum reliquiarum Israel, qui Iohanan super cæde sua præmonitus audire noluit.* CAPVT XL.

A SErmo qui factus est ad Ieremiã à Domino, postquam dimissus est à Nabuzardan magistro militiæ de Rama, quando tulit eum vinctum catenis in medio omniũ qui migrabant de Ierusalem & Iuda, & ducebantur in Babylonẽ. Tollens ergo princeps militiæ Ieremiam, dixit ad eum, Dominus Deus tuus locutus est malum hoc super locũ istum, & adduxit, & fecit Dominus sicut locutus est: quia peccastis Domino, & non audistis vocẽ eius, & factus est vobis sermo hic. Nunc ergo ecce solui te hodie de catenis quæ sunt in manibus tuis: si placet tibi vt venias mecũ in Babylonem, veni: & ponam oculos meos super te. si autẽ displicet tibi venire mecum in Babylonem, reside: ecce omnis terra in cõspectu tuo est, quod ele- B geris, & quò placuerit tibi vt vadas, illuc perge. Et mecũ noli venire: sed habita apud Godoliã filium Ahicam filii Saphan, quem præposuit rex Babylonis ciuitatibus Iudæ: habita ergo cum eo in medio populi: vel quocunq; placuerit tibi vt vadas, vade. Dedit quoque ei magister militiæ cibaria, & munuscula, & dimisit eum. Venit autẽ Ieremias ad Godoliã filium Ahicam in Masphath: & habitauit cum eo in medio populi, qui relictus fuerat in terra. Cumque audissent omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant per regiones, ipsi & socii eorũ, quòd præfecisset rex Babylonis Godoliã filium Ahicam terræ: & quòd cõmendasset ei viros, & mulieres, & C paruulos, & de pauperibus terræ qui non fuerant translati in Babylonem: venerunt ad Godoliã in Masphath: & Ismahel filius Nathaniæ, & Iohanan, & Ionathã filii Caree, & Sareas filius Thanehumeth, & filii Ophi qui erant de Netophathi, & Iezonias filius Maachathi, ipsi & viri eorũ. Et iurauit eis Godolias filius Ahicam filii Saphan, & comitibus eorũ, dicens, Nolite timere seruire Chaldæis: habitate in terra, & seruite regi Babylonis, & bene erit vobis. Ecce ego habitabo in Masphath, vt respondeã præcepto Chaldæorũ qui mittuntur ad nos: vos autẽ colligite vindemiã, & messem & oleum, & cóndite in vasis vestris: & manete in vrbibus vestris quas D tenetis. Sed & omnes Iudæi qui erãt in Moab, & in filiis Ammon, & in Idumæa, & in vniuersis regionibus, audito quòd dedisset rex Babylonis reliquias in Iudæa, & quòd præposuisset super eos Godoliã filiũ Ahicam filii Saphan: reuersi sunt inquã omnes Iudæi de vniuersis locis ad quæ profugerant: & venerũt in terrã Iuda ad Godoliam in Masphath: & collegerũt vinũ, & messem multã nimis. Iohanan autẽ filius Caree, & omnes principes exercitus, qui dispersi fuerant in regionibus, venerunt ad Godoliam in Masphath, & dixerunt ei, Scito quòd Baalis rex filiorũ Ammon misit Ismahel filium Nathaniæ percutere animã tuã. Et nõ credidit eis Godolias filius Ahicam. Iohanan autẽ filius Caree, dixit ad Godoliam seorsum in Masphath, loquens, Ibo, & percutiam Ismahel filium Nathaniæ nullo sciente: ne interficiat animam

4. Re. 25. f

tuam,& dissipentur omnes Iudæi qui congregati sunt ad te, & peribūt reliquiæ Iuda. Et ait Godolias filius Ahicam ad Iohanan filium Caree, Noli facere verbum hoc:falsum enim tu loqueris de Ismahel.

S. ISMAEL *occidit Godoliam reliquijs Israel à Chaldæorum rege præfectū: & inde fugit ad Ammonitas.* CAPVT XLI.

A ET factum est in mense septimo, venit Ismahel filius Nathaniæ, filii Elisama de semine regali, & optimates regis,& decē viri cū eo , ad Godoliā filium Ahicam in Masphath : & comederunt ibi panes simul in Masphath . Surrexit autem Ismael filius Nathaniæ,& decē viri qui cum eo erant:& percusserunt Godoliam filiū Ahicam filii Saphan gladio , & interfecerunt eum: quē præfecerat rex Babylonis terræ . Omnes quoq; Iudæos, qui erant cū Godolia in Masphath,& Chaldæos qui reperti sunt ibi,& viros bellatores percusit Ismahel. Secūdo autem die postquā occiderat Godoliā nullo adhuc sciente , venerunt viri de Sichē , & de Silo,& de Samaria octoginta viri: rasi barba,& scissis vestibus,& squalentes : & munera & thus habebant in manu, vt offerrent in domo Domini . Egressus B ergo Ismahel filius Nathaniæ in occursum eorum de Masphath, incedēs & plorās ibat:cum autē occurrisset eis , dixit ad eos, Venite ad Godoliā filiū Ahicam.Qui cum venissent ad medium ciuitatis, interfecit eos Ismahel filius Nathaniæ circa mediū laci,ipsi & viri qui erant cū eo. Decem autē viri reperti sunt inter eos,qui dixerūt ad Ismahel, Noli occidere nos:quia habemus thesauros in agro,frumenti, & hordei, & olei,& mellis. Et cessauit : & nō interfecit eos cum fratribus suis. Lacus autē,in quem proiecerat Ismahel omnia cadauera virorū,quos percussit propter Godoliā, ipse est quem fecit rex Asa, propter Baasa regem Israel : ipsum repleuit Is- C mahel filius Nathaniæ occisis . Et captiuas duxit Ismahel omnes reliquias populi,qui erāt in Masphath : filias regis, & vniuersum populū qui remanserat in Masphath : quos commendauerat Nabuzardan princeps militiæ , Godoliæ filio Ahicā. Et cepit eos Ismahel filius Nathaniæ:& abiit,vt transiret ad filios Ammon. Audiuit autē Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorū qui erant cum eo,omne malū quod fecerat Ismahel filius Nathaniæ . Et assumptis vniuersis viris,profecti sunt vt bellarent aduersum Ismahelē filium Nathaniæ : & inuenerunt eum ad aquas multas , quæ sunt in Gabaon. Cumq; vidisset omnis populus qui erat cum Ismahel, Iohanan filium Caree, & vniuersos principes bellatorū qui erāt cum eo,lætati sunt. Et reuersus est omnis populus, quem ceperat Ismahel,in Masphath : reuersusq; abiit ad Io- D hanan filium Caree . Ismahel autem filius Nathaniæ , fugit cum octo viris à facie Iohanan , & abiit ad filios Ammon. Tulit ergo Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorum qui erant cum eo, vniuersas reliquias vulgi , quas reduxerant ab Ismahel filio Nathaniæ de Masphath : postquam percussit Godoliam filium Ahicam: fortes viros ad prælium, & mulieres,& pueros,& eunuchos quos reduxerat de Gabaon. Et abierunt,& sederunt peregrinantes in Chamaam, quæ est iuxta Bethlehem : vt pergerent, & introirent Aegyptum à facie Chaldæorū . timebant enim eos,quia percusserat Ismahel filius Nathaniæ Godoliam filiū Ahicam,quem præposuerat rex Babylonis in terra Iuda.

S. RELIQVIAE *Iudæorum per Ieremiam Dominum consulunt quo fugere debeant , quas prohibuit Dominus fugere in Aegyptum.* CAPVT XLII.

A ET accesserūt omnes principes bellatorum,& Iohanan filius Caree,& Iezonias filius Osaiæ,& reliquum vulgus à paruo vsque ad magnum : dixeruntq; ad Ieremiā prophetam,Cadat oratio nostra in cōspectu tuo:& ora pro nobis ad Dominū Deū tuum pro vniuersis reliquiis istis,quia derelicti sumus pauci de pluribus, sicut oculi tui nos intuētur:& annunciet nobis Dominus Deus tuus viā per quam pergamus,& verbū quod faciamus. Dixit autē ad eos Ieremias propheta, Audiui: ecce ego oro ad Dominū Deū vestrū secundū verba vestra. omne verbum quodcunq; responderit mihi, indicabo vobis:nec celabo vos quicquam. Et illi dixerunt ad Ieremiā, Sit Dominus inter nos testis veritatis & fidei , si non iuxta omne verbū in quo miserit te Dominus Deus tuus ad nos,sic faciemus. siue bonum est, siue malū, voci Domini Dei nostri ad quē mitti- B mus te,obediemus : vt bene sit nobis cū audierimus vocem Domini Dei nostri. Cum autē completi essent decē dies factum est verbū Domini ad Ieremiā . Vocauitq; Iohanan filium Caree,& omnes principes bellatorū,qui erant cū eo,& vniuersum populum à minimo vsq; ad maximū , & dixit ad eos, Hæc dicit Dominus Deus Israel, ad quē misistis me, vt prosternerē preces vestras in cōspectu eius, Si quiescētes mā- seritis in terra hac, ædificabo vos,& nō destruā: plantabo,& non euellā : iam enim placatus sum super malo quod feci vobis. Nolite timere à facie regis Babylonis , quem vos pauidi formidatis : nolite metuere eū, dicit Dominus : quia vobis- C cum sum ego, vt saluos vos faciam, & eruā de manu eius,& dabo vobis misericordias, & miserebor vestri, & habitare vos faciā in terra vestra. Si autē dixeritis vos, Non habitabimus in terra ista,nec audiemus vocē Domini Dei nostri,dicentes, Nequaquam,sed ad terrā Aegypti pergemus vbi non videbimus bellū,& clangorē tubæ nō audiemus , & famē nō sustinebimus:& ibi habitabimus. Propter hoc nūc audite verbum Domini reliquiæ Iuda, Hæc dicit Dominus exercituū Deus Israel, Si posueritis faciē vestrā vt ingrediamini Aegyptum,& intraueritis vt ibi habitetis : gladius quē vos formidatis,ibi cōprehēdet vos in terra Aegypti : & fames pro qua estis solliciti,adhærebit vobis in Aegypto,& ibi moriemini. Omnesq; viri , qui posuerūt faciē suā vt ingrediātur Aegyptum,vt habitēt ibi,morientur gladio,& fame,& peste:nullus de eis remanebit, nec effugiet à facie mali quod ego afferam D super eos. Quia hæc dicit Dominus exercituū, Deus Israel, Sicut cōflatus est furor meus, & indignatio mea super habitatores Ierusalē: sic cōflabitur indignatio mea super vos,cū ingressi fueritis Aegyptū:& eritis in iusiurandū,& in stuporem,& in maledictū,& in opprobriū: & nequaquam vltrà videbitis locū istum. Verbū Domini super vos reliquiæ Iuda, Nolite intrare Aegyptū : scientes scietis quia obtestatus sum vobis hodie quia decepistis animas vestras . vos enim misistis me ad Deum vestrum, dicentes, Ora pro nobis ad Dominum Deum nostrum : & iuxta omnia quæcunque dixerit tibi Dominus Deus noster, sic annuncia nobis , & faciemus. Et annuntiaui vobis hodie , & non audistis vocem Domini Dei vestri super vniuersis,pro quibus misit me ad vos. Nunc ergo scientes scietis quia gladio & fame & peste moriemini in loco ad quem voluistis intrare vt habitaretis ibi.

S. RELIQVIAE *Iudæorum contra præceptum Domini fugerunt in Aegyptum: unde minatur illis Dominus ruinam.* CAPVT XLIII.

A FActum est autē,cū complesset Ieremias loquens ad populū vniuersos sermones Domini Dei eorum,pro quibus miserat eū Dominus Deus eorū ad illos ,omnia verba hæc: dixit Azarias filius Osaiæ,& Iohanā filius Caree,& omnes viri superbi, dicētes ad Ieremiā, Mendacium tu loqueris : non misit te Dominus Deus noster dicens, Ne ingrediamini Aegyptū, vt habitetis illic. Sed Baruch filius Neriæ incitat te aduersum nos,vt tra- B dat nos in manus Chaldæorū vt interficiat nos, & traduci faciat in Babylonem. Et non audiuit Iohanan filius Caree, & omnes principes bellatorū,& vniuersus populus, vocē Domini vt manerēt in terra Iuda: sed tollēs Iohanā filius Caree,

& vniuersi

& vniuersi principes bellatorum vniuersos reliquiarū Iuda, qui reuersi fuerāt de cunctis gētibus ad quas fuerāt antè dispersi, vt habitarent in terra Iuda: viros & mulieres, & paruulos, & filias regis: & omnē animam quam reliquerat Nabu- C zardan princeps militiæ cum Godolia filio Ahicam, filii Saphan: & Ieremiam prophetam, & Baruch filiū Neriæ: & ingressi sunt in terrā Aegypti, quia nō obedierunt voci Domini: et venerunt vsque ad Taphnis. Et factus est sermo Domini ad Ieremiā in Taphnis, dicens, Sume tibi lapides grandes in manu tua, & abscondes eos in crypta, quæ est sub muro lateritio, in porta domus Pharaonis in Taphnis: cernen- D tibus viris Iudæis. Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Ecce, ego mittam, & assumam Nabuchodonosor regem Babylonis seruū meū: & ponā thronum eius super lapides istos quos abscōdi, & statuet soliū suum super eos. Veniensq; percutiet terrā Aegypti: quos in morte, in mortē: & quos in captiuitate, in captiuitatem: & quos in gladio, in gladiū. Et succendet ignē in delubris deorū Aegypti, & comburet ea, & captiuos ducet illos: & amicietur terra Aegypti, sicut amicitur pastor pallio suo: & egredietur inde in pace. Et cōteret statuas domus Solis quæ sunt in terra Aegypti: & delubra deorum Aegypti comburet igni.

S. IVDAEI à Ieremia super idololatria in Aegypto reprehensi, malunt idôlis quàm Deo sacrificare: quam ob rem minatur illis Dominus famem, pestem, & gladium. CAPVT XLIIII.

A VErbum quod factum est ad Ieremiam, ad omnes Iudæos qui habitant in terra Aegypti, habitātes in Magdalo, & in Taphnis, & in Memphis, & in terra Phathures, dicēs, Hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Vos vidistis omne malū istud quod adduxi super Ierusalē, & super omnes vrbes Iuda: & ecce desertæ sunt hodie, & non est in eis habitator: propter malitiam quam fecerūt, vt me ad iracundiam prouocarēt, & irent, & sacrificarent, & colerēt deos alienos quos nesciebāt & illi & vos & patres vestri. Et misi ad vos omnes seruos meos prophetas de nocte cōsurgens, mittensq;, & dicens, Nolite oro facere verbum abominationis huiuscemodi quam odiui. Et non audierūt, nec inclinauerunt aurē suam vt cōuerterentur B à malis suis, & nō sacrificarent diis alienis. Et conflata est indignatio mea & furor meus: & succensa est in ciuitatibus Iuda, & in platéis Ierusalem: & versæ sunt in solitudinē & vastitatem secundū diem hanc. Et nūc hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Quare vos facitis malū grande hoc contra animas vestras: vt intereat ex vobis vir & mulier, paruulus & lactēs de medio Iudæ, nec relinquatur vobis quicquam residuum: prouocantes me in operibus manuū vestrarum, sacrificando diis alienis in terra Aegypti, in quam ingressi estis vt habitetis ibi: & dispereatis, & sitis in maledictionem & in opprobriū cunctis gentibus terræ? Nunquid obliti estis mala patrum vestrorum, & mala regum Iuda, & mala vxorum eius, & mala vestra, & mala vxorum vestrarum, quæ fecerunt in terra Iuda & in regionibus Ierusalē? Non sunt mun- C dati vsq; ad diem hanc: & non timuerūt, & non ambulauerunt in lege Domini, & in præceptis meis, quæ dedi coram vobis & coram patribus vestris. Ideò hæc dicit Dominus

Amos 9.b exercituum Deus Israel, Ecce ego ponam faciē meam in vobis in malū: & disperdā omnem Iudam. Et assumā reliquias Iudæ, qui posuerūt facies suas vt ingrederentur terrā Aegypti, & habitarent ibi: & consumentur omnes in terra Aegypti: & cadent in gladio, & in fame: & consumentur à minimo vsque ad maximū, in fame & in gladio morientur: & erunt in iusiurandum, & in miraculū, & in maledictionē, & in opprobrium. Et visitabo super habitatores terræ Aegypti, sicut visitaui Ierusalē: in gladio, & fame, & peste. Et non erit qui effu- D giat, & sit residuus de reliquiis Iudæorū qui vadunt vt peregrinentur in terra Aegypti: & reuertantur in terrā Iuda ad quam ipsi eleuant animas suas, vt reuertātur & habitent ibi. non reuertētur nisi qui fugerint. Respoderūt autē Ieremiæ omnes viri sciētes quòd sacrificarent vxores eorū diis alienis: & vniuersæ mulieres quarum stabat multitudo grandis: & omnis populus habitantiū in terra Aegypti in Phathures, dicentes, Sermonē quem locutus es ad nos in nomine Domini nō audiemus ea te: sed facientes faciemus omne verbū quod egredietur de ore nostro, vt sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina, sicut fecimus nos & patres nostri, reges nostri, & principes nostri in vrbibus Iuda, & in platéis Ierusalē: & saturati sumus panibus, & bene nobis erat, malūq; E non vidimus. Ex eo antē tempore quo cessauimus sacrificare reginæ cœli, & libare ei libamina, indiguimus omnibus, & gladio & fame consumpti sumus. Quòd si nos sacrificamus

Supra 7.d reginæ cœli, & libamus ei libamina: nunquid sine viris nostris faciemus ei placētas ad colēdū eam, & libandum ei libamina? Et dixit Ieremias ad omnē populū, aduersum viros, & aduersum mulieres, & aduersum vniuersam plebē, qui respōderant ei verbum, dicens, Nunquid nō sacrificium quod sacrificastis in ciuitatibus Iuda & in platéis Ierusalē vos & patres vestri, reges vestri & principes vestri & populus terræ, horum recordatus est Dominus, & ascendit super cor eius? F Et non poterat Dominus vltrà portare propter malitiā studiorum vestrorū, & propter abominationes quas fecistis: & facta est terra vestra in desolationem, & stuporem & in maledictum, eo quòd nō sit habitator, sicut est dies hæc. Propterea quòd sacrificaueritis idôlis, & peccaueritis Domino: & non audieritis vocē Domini, & in lege & in præceptis & in testimoniis eius non ambulaueritis: idcirco euenerunt vobis mala hæc, sicut est dies hæc. Dixit autē Ieremias ad omnem populū & ad vniuersas mulieres, Audite verbū Domini omnis Iuda, qui estis in terra Aegypti, Hæc dicit Dominus exercituū Deus Israel, dicēs, Vos, & vxores vestræ locuti estis ore vestro, & manibus vestris implestis, dicētes, Faciamus vota nostra quæ vouimus, vt sacrificemus reginæ cœli, & libemus ei libamina. Implestis vota vestra, & opere perpetrastis ea. Ideò audite verbū Domini omnis Iuda, qui G habitatis in terra Aegypti, Ecce ego iuraui in nomine meo magno, ait Dominus: quia nequaquam vltrà vocabitur nomen meū ex ore omnis viri Iudæi, dicentis, Viuit Dominus Deus in omni terra Aegypti. Ecce ego vigilabo super eos in malum, & nō in bonum: & cōsumentur omnes viri Iuda, qui sunt in terra Aegypti, gladio & fame, donec penitus cōsumātur. Et qui fugerint gladiū, reuertētur de terra Aegypti in terram Iuda viri pauci: & sciēt omnes reliquiæ Iuda ingredientium terrā Aegypti, vt habitent ibi: cuius sermo cōpleatur, meus, an illorū? Et hoc vobis signū, ait Dominus, quòd visitem ego super vos in loco isto: vt sciatis quia verè cōplebuntur sermones mei cōtra vos in malum. Hæc dicit Dominus, Ecce ego tradam Pharaonem Ephree regē Aegypti in manu inimicorum eius, & in manu quærentium animam illius: sicut tradidi Sedechiam regem Iuda in manu Nabuchodonosor regis Babylonis inimici sui, & quærentis animam eius.

S. DEVS per Ieremiam arguit Baruch pusillanimitatis, cui tamen promittit salutem super cæteros. CAPVT XLV.

A VErbum quod locutus est Ieremias propheta ad Baruch filium Neriæ, cum scripsisset verba hæc in libro ex ore Ieremiæ, anno quarto Ioacim filii Iosiæ regis Iuda, dicens, Hæc dicit Dominus B Deus Israel ad te Baruch, Dixisti, Væ misero mihi, quoniam addidit Dominus dolorem dolori meo: laboraui in gemitu meo, & requiem non inueni. Hæc dicit Dominus, Sic dices ad eum, Ecce quos ædificaui, ego destruo: & quos plantaui, ego euello, & vniuersam terram hanc. Et tu quæris tibi grandia? noli quærere. quia ecce ego adducā malum super omnē carnem, ait Dominus: & dabo tibi animam tuam in salutem

in omnibus locis ad quæcunque perrexeris.

S. DESOLATIONEM *Dominus Pharaoni & Aegypto promittit, Israeli uerò & amicis eius consolationem, miserationem & liberationem.* CAPVT XLVI.

A Vod factum est verbũ Domini ad Ieremiã prophetam contra gentes ad Aegyptum aduersum exercitum Pharaonis Nechao regis Aegypti, qui erat iuxta fluuium Euphráten in Charcamis, quem percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, in quarto anno Ioacim filii Iosiæ regis Iuda. Præparate scutum & clypeum, & procedite ad bellũ. Iungite equos & ascẽdite equites: state in galeis, polite lanceas, induite vos loricis. Quid B igitur? vidi ipsos pauidos & terga vertentes, fortes eorũ cæsos: fugerunt cóncití, nec respexerunt: terror vndique, ait Dominus, Non fugiat velox, nec saluari se putet fortis: ad aquilonem iuxta flumẽ Euphráten victi sunt, & ruerũt. Quis est iste, qui quasi flumen ascendit: & veluti fluuiorũ intumescunt gurgites eius? Aegyptus fluminis instar ascendit, & velut flumina mouebũtur fluctus eius: & dicet, Ascendẽs operiam terram: perdam ciuitatem, & habitatores eius. Ascen- C dite equos, & exultate in curribus, & procedant fortes, Aethiopia & Libyes tenẽtes scutum, & Lydii arripientes, & iacientes sagittas. Dies autem ille Domini Dei exercituũ dies vltionis, vt sumat vindictam de inimicis suis: deuorabit gladius & saturabitur, & inebriabitur sanguine eorum: victima enim Domini Dei exercituũ in terra aquilonis iuxta flumen Euphráten. Ascende in Galaad, & tolle resinam virgo filia Aegypti: frustra multiplicas medicamina, sanitas non erit tibi. Audierunt gentes ignominiã tuam, & vlulatus tuus repleuit terram: quia fortis impegit in fortem, ambo pariter D conciderunt. Verbum quod locutus est Dominus ad Ieremiam prophetam, super eo quòd venturus esset Nabuchodonosor rex Babylonis, & percussurus terram Aegypti. Annuntiate Aegypto, & auditum facite in Magdalo, & resonet in Memphis, & in Taphnis: dicite, Sta, & præpara te: quia deuorabit gladius ea quæ per circuitum tuum sunt. Quare computruit fortis tuus? non stetit: quoniam Dominus subuertit eum. Multiplicauit ruentes, cecidit´q; vir ad proximũ suum: & dicent, Surge & reuertamur ad populũ nostrum, & ad terram natiuitatis nostræ à facie gladii columbæ. Voca- E te nomẽ Pharaonis regis Aegypti tumultũ, adduxit tempus. Viuo ego, inquit rex, Dominus exercituũ nomẽ eius: quoniam sicut Thabor in montibus, & sicut Carmelus in mari, veniet. Vasa transmigrationis fac tibi habitatrix filia Aegypti: quia Memphis in solitudine erit, & deseretur, & inhabitabilis erit. Vitula elegãs atque formosa Aegyptus: stimulator ab aquilone veniet ei. Mercenarii quoque eius qui versabantur in medio eius, quasi vituli saginati versi sunt, & fugerunt simul, nec stare potuerunt: quia dies interfectionis eo- F rum venit super eos, tẽpus visitationis eorũ. Vox eius quasi æris sonabit: quoniã cum exercitu properabunt, & cum securibus venient ei, quasi cædẽtes ligna. Succiderunt saltũ eius, ait Dominus, qui supputari nõ potest: multiplicati sunt super locustas, & nõ est eis numerus. Confusa est filia Aegypti, & tradita in manus populi Aquilonis. Dixit Dominus exercituũ Deus Israel, Ecce ego visitabo super tumultũ Alexandriæ, & super Pharaonem, & super Aegyptum, & super deos eius, & super reges eius: & super Pharaonẽ, & super eos qui cõfidũt in eo. Et dabo eos in manus quærẽtiũ animã eorũ, & in manus Nabuchodonosor regis Babylonis, & in manus ser- G uorũ eius: & post hæc habitabitur sicut diebus pristinis, ait Dominus. Et tu ne timeas serue meus Iacob, & ne paueas Israel: quia ecce ego saluũ te faciã de lõginquo, & semẽ tuũ de terra captiuitatis suę: & reuertetur Iacob, & requiescet, & prosperabitur, & non erit qui exterreat eũ. Et tu noli timere serue meus Iacob, ait Dominus: quia tecũ ego sum, quia ego cõsumam cunctas gentes ad quas eieci te: te verò non consumam, sed castigabo te in iudicio, nec quasi innocenti parcam tibi.

S. VASTATIO *Palæsthinorum & cõfinium eius cum incolis suis prædicitur.* CAPVT XLVII.

A Vod factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetã cõtra Palæsthinos, antequã percuteret Pharao Gazan, Hæc dicit Dominus, Ecce aquę ascendũt ab aquilone, & erũt quasi torrens inun- B dans: & operiẽt terrã & plenitudinẽ eius, vrbem & habitatores eius. Clamabunt homines, & ululabunt omnes habitatores terræ à strepitu pompæ armorum, & bellatorum eius, à commotione quadrigarũ eius, & multitudine rotarũ illius. C Non respexerunt patres filios manibus dissolutis, pro aduentu diei in quo vastabũtur omnes Philisthiim, & dissipabitur Tyrus & Sidon cũ omnibus reliquiis auxiliis suis. depopulatus est enim Dominus Palæsthinos, reliquias insulæ Cappadociæ. Venit caluitiũ super Gazã: cõticuit Ascalõ, & reliquiæ D vallis earũ. Vsquequo cõcideris? O mucro Dñi, vsquequo nõ quiesces? ingredere in vaginã tuã: refrigerare, & sile. Quomodo quiescet, cũ Dominus præceperit ei aduersus Ascalonẽ, & aduersum maritimas eius regiones, ibiq; condixerit illi?

S. VASTATIO *Moab & urbium eius prænuntiatur.*

CAPVT XLVIII.

A D Moab. Hæc dicit Dominus exercituũ Deus Israel, Væ super Nabo, quoniam vastata est, & confusa: capta est Cariatháim: confusa est fortis, & tremuit. Non est vltrà exultatio in Moab: contra Hesebon cogitauerunt malũ. Venite, & disperdamus eam de gente. Ergo silens conticesces, sequeturq; te gladius. Vox clamoris de Oronáim: vastitas, & contritio magna. Contrita est Moab: annuntiate clamorẽ paruulis eius. Per ascensum enim Luith plorans ascendet in fletu: quoniam in descensu Oronáim hostes vlulatũ cõtritionis audierunt. Fugite, saluate animas vestras: & eritis quasi myricæ in deser- B to. *Supra 17.a* Pro eo enim quòd habuisti fiduciã in munitionibus tuis & in thesauris tuis, tu quoque capièris: & ibit Chamos in transmigrationẽ, sacerdotes eius, & principes eius simul. Et veniet prædo ad omnem vrbem, & vrbs nulla saluabitur: & peribunt valles, & dissipabuntur campestria, quoniam dixit Dominus, Date florẽ Moab, quia florens egredietur: & ciuitates eius desertæ erũt, & inhabitabiles. Maledictus qui facit opus Domini fraudulenter: & maledictus qui prohibet gladium suum à sanguine. Fertilis fuit Moab ab adolescentia sua, & requieuit in fæcibus suis: nec transfusus est de vase in vas, & in transmigrationem non abiit: idcirco permansit gustus eius in eo, & odor eius non est immutatus. Propterea ecce dies veniunt, dicit Dominus: & mittam ei ordinatores, & stratores laguncularum, & sternent eum: & vasa eius exhaurient, & lagunculas eorum collident. Et confundetur C Moab à Chamos, sicut confusa est domus Israel à Bethel, in qua habebat fiduciam. *3.reg.12.g. Esa.16.b.* Quomodo dicitis, Fortes sumus, & viri robusti ad præliandum? Vastata est Moab, & ciuitates illius ascenderunt: & electi iuuenes eius descenderunt in occisionem: ait rex, Dominus exercituum nomen eius. Prope est interitus Moab, vt veniat: & malum eius velociter accurret nimis. Consolamini eum omnes qui estis in circuitu eius, & vniuersi qui scitis nomen eius: dicite, Quomodo confracta est virga fortis, baculus gloriosus? Descende de gloria, & sede in siti habitatio filiæ Dibon: quoniam vastator Moab ascendet ad te, dissipabit munitiones tuas. In via sta, & prospice habitatio Aroer: interroga fugientem, D & ei qui euasit, dic, Quid accidit? Confusus est Moab, quoniam victus est: vlulate, & clamate, annuntiate in Arnon quoniam vastata est Moab, Et iudicium venit ad terram campestrẽ: super Helon, & super Iasa, & super Mephaath, & super

Dibon

Dibon, & super Nabo, & super domū Deblathaim, & super Cariathaim, & super Beth gamul, & super Beth maon, & super Carioth, & super Bosra: & super omnes ciuitates terræ Moab, quæ longè & propè sunt. Abscissum est cornu Moab: & brachiū eius contritū est, ait Dominus. Inebriate eū, quoniam cōtra Dominum erectus est: & allidet manum Moab in vomitu suo, & erit in derisum etiam ipse. fuit enim in derisum tibi Israel: quasi inter fures reperisses eum. propter verba ergo tua, quæ aduersum illū locutus es, captiuus ducèris. Relinquite ciuitates, & habitate in petra habitatores Moab: & **E** estote quasi colūba nidificans in summo ore foraminis. Audiuimus superbiam Moab, superbus est valde: sublimitatem eius, & arrogantiā, & superbiam, & altitudinem cordis eius. Ego scio, ait Dominus, iactantiam eius: & quòd nō sit iuxta eā virtus eius, nec iuxta quod poterat, conata sit facere. Ideò super Moab eiulabo, & ad Moab vniuersam clamabo, ad viros muri Fictilis lamētantes. De plāctu Iazer plorabo tibi vinea Sabama: propagines tuæ transierunt mare, vsq; ad mare Iazer peruenerūt: super messem tuā, & vindemiā tuā prædo

Esa.16.a

irruit. Ablata est lætitia & exultatio de Carmelo & de terra Moab: & vinum de torcularibus sustuli: nequaquam calcator vuæ solitū celeusma cātabit. De clamore Hesebon vsq; Eleale & Iasa, dederunt vocē suā: à Segor vsq; ad Oronaim vitulā **F** consternantē: aquæ quoq; Nemrim pessimæ erunt. Et auferā de Moab, ait Dominus, offerentem in excelsis, & sacrificantem diis eius. Propterea cor meum ad Moab quasi tibia æris resonabit: & cor meum ad viros muri Fictilis dabit sonitum

Esa.15.a
Eze.7.c

tibiarū: quia plus fecit, quā potuit, idcirco perierunt. Omne enim caput caluitiū, & omnis barba rasa erit: in cūctis manibus colligatio, & super omne dorsum cilicium. Et super omnia tecta Moab, & in plateis eius omnis plāctus: quoniā contriui Moab sicut vas inutile, ait Dominus. Quomodo victa est, & vlulauerunt? quomodo deiecit ceruicem Moab, & confusus est? eritq; Moab in derisum, & in exemplum omnibus in circuitu suo. Hæc dicit Dominus, Ecce quasi aquila vo**G**labit, & extēdet alas suas ad Moab. Capta est Carioth, & munitiones cōprehensæ sunt: & erit cor fortiū Moab in die illa, sicut cor mulieris parturientis. Et cessabit Moab esse populus: quoniam cōtra Dominum gloriatus est. Pauor & fouea

Esa.24.c

& laqueus super te ô habitator Moab, ait Dominus. Qui fugerit à facie pauoris, cadet in foueam: & qui conscenderit de fouea, capietur laqueo. adducā enim super Moab annum visitationis eorum, ait Dominus. In vmbra Hesebon steterunt de laqueo fugientes: quia ignis egressus est de Hesebon, & flāma de medio Sion: & deuorauit partem Moab, & verticem filiorum tumultus. Væ tibi Moab, periisti popule Chamos: quia cōprehensi sunt filii tui, & filiæ tuæ in captiuitatem. Et conuertam captiuitatē Moab in nouissimis diebus, ait Dñs.

Hucusque iudicia Moab.

S. DESOLATIO *Ammon, Idumææ, & Damasci prædicitur.*

CAPVT XLIX.

A AD filios Ammon. Hæc dicit Dominus, Nūquid non filii sunt Israel? aut hæres non est ei? Cur igitur hæreditate possedit Melchō, Gad: & populus eius in vrbibus eius habitauit? Ideò ecce dies venient in te, dicit Dñs: & auditum faciā super Rabbath filiorū Ammō fremitū prælii: & erit in tumultū dissipata, filiæq; eius igne succendentur, & possidebit Israel possessores suos, ait Dominus. Vlula Hesebō, quoniā vastata est Hai. Clamate filiæ Rabbath, accingite vos ciliciis: plangite, & circuite per sepes: quoniā Melchō in transmigrationē ducetur, sacerdo**B**tes eius, & principes eius simul. Quid gloriaris in vallibus? Defluxit vallis tua filia delicata: quæ confidebas in thesauris tuis, & dicebas, Quis veniet ad me? Ecce ego inducā super te terrorē, ait Dominus Deus exercituū, ab omnibus qui sunt in circuitu tuo: & dispergemini singuli à cōspectu vestro, nec erit qui cōgreget fugiētes. Et post hęc reuerti faciā captiuos filiorū Ammō, ait Dominus. Ad Idumeā. Hæc dicit Dominus exercituū, Nūquid non vltrà est sapiētia in Theman? Periit consiliū à filiis: inutilis facta est sapiētia eorū. Fugite, & terga vertite, descēdite in voraginē habitores Dedan: quoniam perditionē Esau adduxi super eum, tēpus visitationis eius. Si vindemiatores eius venissent super te, nō reliquissent racemū: si fures in nocte, rapuissent quod sufficeret sibi. Ego **C** verò discooperui Esau, reuelaui abscōdita eius, & celari non poterit: vastatū est semen eius, & fratres eius, & vicini eius, & nō erit. Relinq; pupillos tuos, & ego faciā eos viuere: & viduę tuæ in me sperabūt. Quia hæc dicit Dominus, Ecce quibus nō erat iudiciū vt biberēt calicē, bibētes bibēt: & tu quasi innocens relinquèris? Nō eris innocens, sed bibens bibes. Quia per memetipsum iuraui, dicit Dominus, quòd in solitudinē, & in opprobriū, & in desertū, & in maledictionē erit Bosra: & omnes ciuitates eius erūt in solitudines sempiternas. Au-

Abd.1.a

ditū audiui à Domino, & legatus ad gētes missus est: Congregamini, & venite cōtra eam, & cōsurgamus in præliū. Ecce enim paruulū dedi te in gētibus, contēptibilē inter homines. Arrogātia tua decepit te, & superbia cordis tui: qui habitas in cauernis petræ, & apprehendere niteris altitudinē collis. **D** cum exaltaueris quasi aquila nidū tuū, inde detrahā te, dicit Dominus. Et erit Idumęa deserta: omnis qui trāsibit per eā, stupebit, & sibilabit super omnes plagas eius. Sicut subuersa

Gen.19.e

est Sodoma & Gomorrha, & vicinæ eius, ait Dominus: non habitabit ibi vir, & nō incolet eam filius hominis. Ecce quasi leo ascēdet de superbia Iordanis ad pulchritudinē robustā: quia subito currere faciā eū ad illā: & quis erit electus quem præponam ei? quis enim similis mei? & quis sustinebit me? &

Iob 42.a

quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? Propterea audite consilium Domini quod iniit de Edom: & cogitationes eius **E** quas cogitauit de habitatoribus Theman, Si non deiecerint eos paruuli gregis, nisi dissipauerint cū eis habitaculū eorū. A voce ruinæ eorū cōmota est terra: clamor in Mari rubro auditus est vocis eius. Ecce quasi aquila ascēdet & auolabit: & expādet alas suas super Bosrā: & erit cor fortiū Idumææ in die illa, quasi cor mulieris parturiētis. Ad Damascū. Confusa est Emath & Arphad: quia auditū pessimū audierūt, turbati sunt: in mari præ sollicitudine quiescere non potuit. Dissoluta est Damascus, versa est in fugā, tremor apprehēdit eā: angustia & dolores tenuerūt eā, quasi parturientē. Quomodo dereliquerūt ciuitatē laudabilē, vrbē lætitiæ? Ideò cadent iuuenes eius in plateis eius: & omnes viri prælii conticescent in die illa, ait Dominus exercituū. Et succendā ignem in muro Damasci, & deuorabit mœnia Benadad. Ad Cedar, & ad regna Asor, quæ percussit Nabuchodonosor rex Babylonis, **F** hæc dicit Dominus, Surgite, & ascēdite ad Cedar, & vastate filios oriētis. Tabernacula eorū, & greges eorū capiēt: pelles eorū, & omnia vasa eorū, & camelos eorū tollent sibi: & vocabunt super eos formidinē in circuitu. Fugite, abite vehementer, in voraginibus sedete qui habitatis Asor, ait Dominus: iniit enim contra vos Nabuchodonosor rex Babylonis consilium, & cogitauit aduersum vos cogitationes. Consurgite, & ascendite ad gentem quietam, & habitantē confidenter, ait Dominus: non ostia, nec vectes eis: soli habitant. Et erunt cameli eorum in direptionem, & multitudo iumentorum in prædam: & dispergam eos in omnem ventū, qui sunt attonsi in comam: & ex omni confinio eorum adducam interitum super eos, ait Dominus. Et erit Asor in habitaculum **G** draconum, deserta vsque in æternum: non manebit ibi vir, nec incolet eam filius hominis. Quod factum est verbum Domini ad Ieremiam prophetam aduersus Aelam, in principio regni Sedechiæ regis Iuda, dicens, Hæc dicit Dominus exercituum, Ecce ego confringā arcum Aelam, & summā fortitudinem eorum. Et inducam super Aelam quatuor ventos à quatuor plagis cœli: & ventilabo eos in omnes ventos

istos: & non erit gens, ad quam nõ perueniant profugi Aelã. Et pauere faciam AElam coram inimicis suis & in conspectu quærentium animam eorum: & adducam super eos malum, iram furoris mei, dicit Dominus: & mittam post eos gladium, donec consumam eos. Et ponam solium meum in AElam: & perdam inde reges & principes, ait Dominus. In nouissimis autem diebus reuerti faciam captiuos AElam, dicit Dominus.

§. DOMINATRIX omnium nationum Babylon post cæteras à se subactas à Persis & Medis destruetur. CAPVT L.

A VErbum quod locutus est Dominus de Babylone, & de terra Chaldæorum in manu Ieremiæ prophetæ. Annuntiate in gentibus, & auditum facite, leuate signũ: prædicate, & nolite celare: dicite, Capta est Babylon, cõfusus est Bel, victus est Merodach, confusa sunt omnia sculptilia eorũ, superata sunt idòla eorũ. Quoniam ascendit contra eam gens ab aquilone, quæ ponet terram eius in solitudinem: & non erit qui habitet in ea, ab homine vsque ad pecus, & moti sunt & abierunt. In diebus illis, & in tẽpore illo ait Dominus, venient filii Israel, ipsi & filii Iuda simul: ambulãtes & flentes properabunt, & Dominum Deum suũ quærent. In Sion interrogabunt viam, huc facies eorum: venient, & apponentur ad Dominum fœdere sempiterno, quod nulla obliuione delebitur. Grex perditus factus est populus meus: pastores eorũ seduxerunt eos, fecerunt͡q; B vagari in mõtibus: de monte in collem transierunt, obliti sunt cubilis sui. Omnes qui inuenerunt, comederunt eos: & hostes eorũ dixerũt, Non peccauimus: pro eo quòd peccauerunt Domino decóri iustitiæ, & expectationi patrũ eorum Domino. Recedite de medio Babylonis, & de terra Chaldæorum egredimini: & estote quasi hœdi ante gregem. Quoniam ecce ego suscitabo, & adducã in Babylonẽ, congregationem gentiũ magnarum de terra aquilonis: & præparabuntur aduersus eam, & inde capietur: sagitta eius quasi viri fortis interfectoris, non reuertetur vacua. Et erit Chaldæa in prædam: omnes vastantes eã replebuntur, ait Dominus. Quoniam exultatis, & magna loquimini, diripientes hæreditatem meam: quoniam effusi estis sicut vituli super herbam, & mugistis sicut tauri. Cõfusa est mater vestra nimis, & adæquata puluéri quæ genuit vos: ecce nouissima erit in C gentibus, & deserta, inuia, & arens. Ab ira Domini nõ habitabitur, sed redigetur tota in solitudinẽ. Omnis qui transibit per Babylonem, stupebit & sibilabit super vniuersis plagis eius. Præparamini cõtra Babylonẽ per circuitũ omnes qui intẽditis arcũ, debellate eam, nõ parcatis iaculis: quia Domino peccauit. Clamate aduersus eam, vbiq; dedit manũ, ceciderunt fundamẽta eius: destructi sunt muri eius, quoniã vltio Domini est. Vltionẽ accipite de ea: sicut fecit, facite ei. Disperdite satorẽ de Babylone, & tenentẽ falcem in tempore messis à facie gladii columbæ. Vnusquisq; ad populũ suũ cõuertetur, & singuli ad terram suam fugiẽt. Grex dispersus Israel, leones eiecerunt eũ. Primus comedit eum rex Assur: iste nouissimus exossauit eũ Nabuchodonosor rex Babylonis. Propterea hæc dicit Dominus exercituum Deus Israel, Ecce ego visitabo regẽ Babylonis, & terrã eius: sicut visitaui regem Assur. Et reducam Israel ad habitaculũ suum: & pa D scetur Carmelũ & Basan: & in monte Ephráim & Galaad saturabitur anima eius. In diebus illis & in tẽpore illo, ait Dominus, quæretur iniquitas Israel, & nõ erit: & peccatũ Iuda, & nõ inuenietur: quoniam propitius ero eis quos reliquero. Super terrã dominantiũ ascende, & super habitatores eius visita, dissipa, & interfice quæ post eos sunt, ait Dominus: & fac iuxta omnia quæ præcepi tibi. Vox belli in terra, & contritio magna. Quomodo confractus est, & cõtritus malleus vniuersæ terræ? quomodo versa est in desertum Babylon in gentibus? Illaqueaui te, & capta es Babylon, & nesciebas: inuenta es & apprehensa: quoniam Dominũ prouocasti. Aperuit Dominus thesaurum suũ, & protulit vasa iræ suæ: quoniam opus est domino Deo exercituũ in terra Chaldæorũ. Venite ad eam ab extremis finibus: aperite vt exeant qui cõculcent eam. Tollite de via lapides, & redigite in aceruos, & E interficite eam: nec sit quicquam reliquũ. Dissipate vniuersos fortes eius, descendant in occisionem. Væ eis, quia venit dies eorũ, tempus visitationis eorũ. Vox fugientium, & eorum qui euaserunt de terra Babylonis: vt annũtient in Sion vltionem Domini Dei nostri, vltionẽ templi eius. Annunciate in Babylonẽ plurimis omnibus qui tendunt arcum: consistite aduersus eam per gyrum, & nullus euadat. Reddite ei secundum opus suum: iuxta omnia quæ fecit, facite illi: quia contra Dominũ erecta est, aduersum sanctũ Israel. Idcirco cadent iuuenes eius in platéis eius: & omnes viri bellatores eius conticescent in die illa, ait Dominus. Ecce ego ad te superbe, dicit Dominus Deus exercituũ: quia veniet dies tuus, tempus visitationis tuæ. Et cadet superbus, & corruet, & nõ erit qui suscitet eũ: & succendã ignem in vrbibus eius, & de F uorabit omnia in circuitu eius. Hæc dicit Dominus exercituũ, Calumniã sustinent filii Israel & filii Iuda simul: omnes qui ceperunt eos, tenent, nolunt dimittere eos. Redemptor eorum fortis, Dominus exercituũ nomẽ eius: iudicio defendet causam eorũ, vt exterreat terram, & cõmoueat habitatores Babylonis. Gladius ad Chaldæos, ait Dominus: & ad habitatores Babylonis, & ad principes, & ad sapientes eius. Gladius ad diuinos eius, qui stulti erũt: gladius ad fortes illius, qui timebunt. Gladius ad equos eius, & ad currus eius, & ad omne vulgus, quod est in medio eius, & erũt quasi mulieres: gladius ad thesauros eius, qui diripiẽtur. Siccitas super aquas eius erit, & arescent: quia terra sculptiliũ est, & in portentis gloriantur. Propterea habitabũt dracones cum fatuis ficariis: & habitabũt in ea struthiones: & nõ inhabitabitur vltrà vsque in sempiternũ, nec extruetur vsque ad generationem & generationẽ. Sicut subuertit Dominus Sodomam & Go- *Gen. 19.* G morrham, & vicinas eius, ait Dominus: nõ habitabit ibi vir, & non incolet eam filius hominis. Ecce populus veniet ab aquilone: & gens magna, & reges multi consurgent à finibus terræ. Arcum & scutũ apprehendẽt: crudeles sunt & immisericordes: vox eorum quasi mare sonabit, & super equos ascendent: sicut vir paratus ad prælium contra te filia Babylon. Audiuit rex Babylonis famam eorum, & dissolutæ sunt manus eius: angustia apprehendit eum, dolor quasi parturiẽtem. Ecce quasi leo ascendet de superbia Iordanis ad pulchritudinem robustam: quia subito currere faciam eum ad illam: & quis erit electus quem præponam ei? quis est enim *Iob 41.* similis mei? & quis sustinebit me? & quis est iste pastor, qui resistat vultui meo? Propterea audite cõsiliũ Domini quod mente concepit aduersum Babylonem: & cogitationes eius quas cogitauit super terram Chaldæorum, Nisi detraxerint eos paruuli gregum, nisi dissipatum fuerit cum ipsis habitaculum eorum. A voce captiuitatis Babylonis commota est terra, & clamor inter gentes auditus est.

§. MALA imminentia Babyloni & incolis eius super idòla sua. CAPVT LI.

A HAec dicit Dominus, Ecce ego suscitabo super Babylonem & super habitatores eius, qui cor suum leuauerunt contra me: quasi ventũ pestilentem. Et mittam in Babylonẽ ventilatores, & ventilabunt eam, & demolientur terram eius: quoniam venerunt super eam vndique in die afflictionis eius. Non tendat qui tendit arcum suum: & non ascendat loricatus: nolite parcere iuuenibus eius, interficite omnem militiam eius. Et cadent interfecti in terra Chaldæorum: & vulnerati in regionibus eius. Quoniam non fuit viduatus Israel & Iuda à Deo suo Domino exercituũ: terra autem eorũ repleta est delicto

à sancto Israel. Fugite de medio Babylonis, & saluet vnusquisque animã suam. nolite tacere super iniquitatẽ eius: quoniam tempus vltionis eius est à Domino, vicissitudinẽ ipse retribuet ei. Calix aureus Babylon in manu Domini, inebrians omnem terram: de vino eius biberunt gentes, & ideo commotæ sunt. Subito cecidit Babylon, & contrita est: vlulate super eam, tollite resinam ad dolorem eius, si fortè sanetur. Curauimus Babylonem, & non est sanata: derelinquamus eam, & eamus vnusquisque in terram suam: quoniã peruenit vsque ad coelos iudicium eius, & eleuatum est vsque ad nubes. Protulit Dominus iustitias nostras: venite & narremus in Sion opus Domini Dei nostri. Acuite sagittas, & implete pharetras: suscitauit Dominus spiritum regum Medorum: & contra Babylonem mens eius est, vt perdat eam: quoniam vltio Domini est, vltio tẽpli sui. Super muros Babylonis leuate signũ, augete custodiã: leuate custodes, præparate insidias: quia cogitauit Dominus, & fecit quæcunque locutus est contra habitatores Babylonis. Quæ habitas super aquas multas locuples in thesauris: venit finis tuus pedalis præcisionis tuę. Iurauit Dominus exercituum per animam suam, Quoniam replebo te hominibus quasi brucho: & super te celeusma cantabitur. Qui fecit terrã in fortitudine sua, & præparant orbem in sapientia sua, & prudentia sua extendit coelos. Dante eo vocem multiplicantur aquæ in coelo: qui leuat nubes ab extremo terræ, fulgura in pluuiam fecit: & producit ventos de thesauris suis. Stultus factus est omnis homo à scientia: confusus est omnis cõflator in sculptili: quia mendax est conflatio eius, nec est spiritus in eis. Vana sunt opera, & risu digna: in tempore visitationis suæ peribunt. Non sicut hæc, pars Iacob: quia qui fecit omnia ipse est, & Israel sceptrũ hæreditatis eius: Dominus exercituum nomen eius. Collidis tu mihi vasa belli, & ego collidam in te gentes, & disperdam in te regna. Et collidam in te equum, & equitem eius: & collidam in te currum, & ascensorem eius: & collidã in te virũ & mulierem, & collidam in te senem & puerum, & collidam in te iuuenem & virginem, & collidã in te pastorẽ & gregem eius, & collidam in te agricolam & iugales eius, & collidam in te duces & magistratus. Et reddam Babyloni, & cunctis habitatoribus Chaldææ omne malum suũ quod fecerunt in Sion, in oculis vestris, ait Dominus. Ecce ego ad te mons pestifer, ait Dominus: qui corrumpis vniuersam terrã: & extendam manum meam super te, & euoluam te de petris, & dabo te in montem combustionis, & non tollent de te lapidem in angulum, & lapidem in fundamento: sed perditus in æternum eris, ait Dominus. Leuate signũ in terra: clangite buccina in gentibus, sanctificate super eam gentes: annuntiate contra illam regibus Ararat, Menni, & Ascenez: numerate contra eam Taphsar, adducite equũ quasi bruchũ aculeatũ. Sanctificate contra eam gentes, reges Mediæ, duces eius, & vniuersos magistratus eius, cunctamq́; terram potestatis eius. Et commouebitur terra, & conturbabitur: quia euigilabit cõtra Babylonem cogitatio Domini, vt ponat terrã Babylonis desertam, & inhabitabilẽ. Cessauerunt fortes Babylonis à prælio, habitauerunt in præsidiis: deuoratum est robur eorũ, & facti sunt quasi mulieres: incensa sunt tabernacula eius, contriti sunt vectes eius. Currens obuiam currenti veniet: & nuntius obuius nuntianti: vt annuntiet regi Babylonis quia capta est ciuitas eius à summo vsque ad summũ: & vada præoccupata sunt, & paludes incensæ sunt igni, & viri bellatores conturbati sunt. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Deus Israel, Filia Babylonis quasi area, tempus trituræ eius: adhuc modicum, & veniet tẽpus messionis eius. Comedit me, deuorauit me Nabuchodonosor rex Babylonis: reddidit me quasi vas inane: absorbuit me quasi draco, repleuit ventrẽ suum teneritudine mea, & eiecit me. Iniquitas aduersum me, & caro mea super Babylonẽ, dicit habitatio Sion: & sanguis meus super habitatores Chaldææ, dicit Ierusalem. Propterea hæc dicit Dominus, Ecce ego iudicabo causam tuam, & vlciscar vltionem tuã: & desertum faciã mare eius, & siccabo venam eius. Et erit Babylon in tumulos, habitatio draconũ: stupor, & sibilus, eo quòd non sit habitator. Simul vt leones rugient: excutient comas veluti catuli leonũ. In calore eorum ponã potus eorũ: & inebriabo eos, vt sopiantur, & dormiant somnum sempiternũ, & non consurgãt: dicit Dominus. Deducam eos quasi agnos ad victimam, quasi arietes cum hoedis. Quomodo capta est Sesach, & comprehẽsa est inclyta vniuersæ terræ? quomodo facta est in stuporem Babylon inter gentes? Ascendit super Babylonẽ mare: multitudine fluctuũ eius operta est. Factæ sunt ciuitates eius in stuporẽ: terra inhabitabilis & deserta, terra in qua nullus habitet, nec transeat per eam filius hominis. Et visitabo super Bel in Babylone, & eiiciam quod absorbuerat de ore eius: & non confluent ad eum vltrà gentes, siquidẽ & murus Babylonis corruet. Egredimini de medio eius populus meus: vt saluet vnusquisque animam suam ab ira furoris Domini. Et ne forte mollescat cor vestrum, & timeatis auditum qui audietur in terra: & veniet in anno auditio, & post hũc annum auditio, & iniquitas in terra, & dominator super dominatorem. Propterea ecce dies veniũt, & visitabo super sculptilia Babylonis: & omnis terra eius cõfundetur, & vniuersi interfecti eius cadẽt in medio eius. Et laudabũt super Babylonẽ coeli & terra, & omnia quæ in eis sunt: quia ab aquilone veniẽt ei prædones, ait Dominus. Et quo modo feci Babylon vt caderent occisi in Israel: sic de Babylone cadent occisi in vniuersa terra. Qui fugistis gladium, venite, nolite stare: recordamini procul Domini, & Ierusalem ascendat super cor vestrum. Confusi sumus, quoniam audiuimus opprobriũ: operuit ignominia facies nostras: quia venerunt alieni super sanctificationem domus Domini. Propterea ecce dies veniunt, ait Dominus: & visitabo super sculptilia eius, & in omni terra eius mugiet vulneratus. Si ascenderit Babylon in coelũ, & firmauerit in excelso robur suum: à me venient vastatores eius, ait Dominus. Vox clamoris de Babylone, & cõtritio magna de terra Chaldæorum: quoniã vastauit Dominus Babylonem, & perdidit ex ea vocem magnam: & sonabunt fluctus eorum quasi aquæ multæ: dedit sonitum vox eorũ: quia venit super eam, id est, super Babylonem prædo, & apprehensi sunt fortes eius, & emarcuit arcus eorum: quia fortis vltor Dominus reddens retribuet. Et inebriabo principes eius, & sapientes eius, duces eius, & magistratus eius, & fortes eius: & dormient somnum sempiternum, & non expergiscentur, ait rex, Dominus exercituum nomen eius. Hæc dicit Dominus exercituum, Murus Babylonis ille latissimus suffossione suffodietur, & portæ eius excelsæ igne comburentur, & labores populorum ad nihilum, & gentiũ in ignem erunt, & disperibũt. Verbum quod præcepit Ieremias propheta, Saraiæ filio Neriæ filii Maasiæ, cum pergeret cum Sedechia rege in Babylonem, in anno quarto regni eius: Saraias autem erat princeps prophetiæ. Et scripsit Ieremias omne malũ quod venturum erat super Babylonem, in libro vno: omnia verba hæc quæ scripta sunt contra Babylonem. Et dixit Ieremias ad Saraiam, Cum veneris in Babylonem, & videris, & legeris omnia verba hæc, dices, Domine tu locutus es contra locum istum vt disperderes eum: ne sit qui in eo habitet ab homine vsq; ad pecus, & vt sit perpetua solitudo. Cumq́; compleueris legere librum istum, ligabis ad eum lapidem, & proiicies illum in medium Euphráten, & dices, Sic submergetur Babylon, & non consurget à facie afflictionis quam ego adduco super eam, & dissoluetur.

Hucusque verba Ieremiæ.

Ierusalem capitur, templum spoliatur, Sedechias excæcatur, & Ioachim à carcere liberato cibaria à rege cõstituuntur.

CAPVT LII.

Margin: Esa. 21.c; Apo. 14.a; B; Amos 6.c; Supra 10.b; C; D; E; F; G

A FIlius viginti & vnius anni erat Sedechias, cum regnare cœpisset: & vndecim annis regnauit in Ierusalem: & nomen matris eius Amital, filia Ieremiæ de Lobna. Et fecit malũ in oculis Domini, iuxta omnia quæ fecerat Ioacim. Quoniam furor Domini erat in Ierusalem & in Iuda, vsquequo proiiceret eos à facie sua: & recessit Sedechias à rege Babylonis. Factũ est autem in anno nono regni eius, in mense decimo, decima die mensis: vênit Nabuchodonosor rex Babylonis, ipse, & omnis exercitus eius aduersus Ierusalẽ, & obsederũt eam, & ædificauerũt

4. reg. 24. a
2. Par. 36. b
Supra 38. a
4. Re. 25. a

B contra eam munitiones in circuitu. Et fuit ciuitas obsessa, vsque ad vndecimum annum regis Sedechiæ. Mense autem quarto, nona die mẽsis, obtinuit fames ciuitatẽ: & nõ erant alimenta populo terræ. Et dirupta est ciuitas, & omnes viri bellatores eius fugerunt, exieruntque de ciuitate nocte per viam portæ, quæ est inter duos muros & ducit ad hortum regis: Chaldæis obsidentibus vrbem in gyro: & abierunt per viam quæ ducit in erêmum. Persecutus est autem Chaldæorum exercitus regem: & apprehenderunt Sedechiam in deserto, quod est iuxta Iericho: & omnis comitatus eius diffugit ab eo. Cumque comprehendissent regem, adduxerunt

C eum ad regẽ Babylonis in Reblátha, quæ est in terra Emath: & locutus est ad eum iudicia. Et iugulauit rex Babylonis filios Sedechiæ in oculis eius: sed & omnes principes Iuda occidit in Reblátha. Et oculos Sedechiæ eruit, & vinxit eum compedibus, & adduxit eum rex Babylonis in Babylonem: & posuit eum in domo carceris vsque ad diem mortis eius. In mense autem quinto, decima mensis, ipse est annus nonusdecimus Nabuchodonosor regis Babylonis: vênit Nabuzardan princeps militiæ, qui stabat corã rege Babylonis

D in Ierusalẽ. Et incendit domũ Domini, & domum regis, & omnes domus Ierusalẽ, & omnẽ domũ magnam igne combussit. Et totũ murum Ierusalẽ per circuitum destruxit cunctus exercitus Chaldæorum qui erat cum magistro militiæ. De pauperibus autem populi, & de reliquo vulgo quod remanserat in ciuitate, & de perfugis qui transfugerant ad regem Babylonis, & cæteros de multitudine: transtulit Nabuzardan princeps militiæ. De pauperibus verò terræ reliquit Nabuzardan princeps militiæ in vinitores, & agricolas. Columnas quoque æreas, quæ erant in domo Domini, & bases,

E & mare æneum quod erat in domo Domini, confregerunt Chaldæi: & tulerunt omne æs eorum in Babylonem. Et lebetes, & creagras, & psalteria, & phialas, & mortariola, & omnia vasa ærea quæ in ministerio fuerant, tulerunt. Et hydrias, & thymiamateria, & vrceos, & pelues, & candelabra, & mortaria, & cyathos: quotquot aurea, aurea: & quotquot argentea, argẽtea: tulit magister militiæ, Columnas duas, & mare vnum, & vitulos duodecim æreos, qui erant sub basibus quas fecerat rex Salomon in domo Domini, non erat pondus æris omnium horum vasorum. De columnis autẽ, decem & octo cubiti altitudinis erant in columna vna: & funiculus duodecim cubitorum circumibat eam: porrò gros-

F situdo eius, quatuor digitorum: & intrinsecus caua erat. Et capitella super vtranque ærea: altitudo capitelli vnius, quinque cubitorum: & retiacula, & malogranata supra coronam in circuitu, omnia ærea: similiter columnæ secundæ & malogranata. Et fuerunt malogranata nonagintasex dependentia: & omnia malogranata centum, retiaculis circundabantur. Et tulit magister militiæ Saraiam sacerdotem primum, & Sophoniam sacerdotem secundum: & tres custodes vestibuli. Et de ciuitate tulit eunuchum vnum, qui erat præpositus super viros bellatores: & septem viros de his qui videbant faciem regis, qui inuenti sunt in ciuitate: & scribã principem militum, qui probabat tyrones: & sexaginta viros de populo terræ, qui inuenti sunt in medio ciuitatis. Tulit autem eos Nabuzardan magister militiæ: & duxit eos ad regem Babylonis in Reblátha. Et percussit eos rex Babylonis & interfecit eos in Reblátha in terra Emath: & trãslatus est Iuda de terra sua. Iste est populus, quem transtulit Nabuchodonosor, in anno septimo: Iudæos tria millia & vigin-

G ti tres. In anno octauodecimo, Nabuchodonosor transtulit de Ierusalem animas octingentas trigintaduas. In anno vicesimotertio Nabuchodonosor, transtulit Nabuzardan magister militiæ animas Iudæorum septingentas quadragintaquinque. omnes ergo animæ, quatuor millia sexcentæ. Et factum est in tricesimoseptimo anno trãsmigrationis Ioacim regis Iuda, duodecimo mense, vicesimaquinta mensis, eleuauit Euilmerodach rex Babylonis ipso anno regni sui, caput Ioacim regis Iudæ: & eduxit eum de domo carceris. Et locutus est cum eo bona: & posuit thronum eius super thronos regum qui erant post se in Babylone. Et mutauit vestimenta carceris eius: & comedebat panem coram eo semper cunctis diebus vitæ suæ. Et cibaria eius cibaria perpetua dabantur ei à rege Babylonis statuta per singulos dies, vsque ad diem mortis suæ cunctis diebus vitæ eius.

FINIS.

Threni, id est Lamentationes IEREMIAE, QVAE cinoth Hebraicè inscribuntur.

ET FACTVM est, postquam in captiuitatem redactus est Israel, & Ierusalem deserta est, sedit Ieremias propheta flens, & planxit Lamentatione hac super Ierusalem, & amaro animo suspirans & eiulans dixit.

Aleph.

A QVOMODO sedet sola ciuitas plena populo: facta est quasi vidua domina gentium? Princeps prouinciarum facta est sub tributo. BETH. Plorans plorauit in nocte, & lachrymæ eius in maxillis eius. Non est qui consoletur eam ex omnibus charis eius. Omnes amici eius spreuerunt eã, & facti sunt ei inimici. GIMEL. Migrauit Iudas propter afflictionẽ, & multitudinẽ seruitutis. Habitauit inter gentes, nec inuenit requiem. Omnes persecutores eius apprehẽderũt eã inter angustias. DALETH. Viæ Sion lugent, eo quòd non sint qui veniant ad solennitatẽ. Omnes

Iere. 13. c

B portæ eius destructæ, sacerdotes eius gemẽtes. Virgines eius squalidæ, & ipsa oppressa amaritudine. HE. Facti sunt hostes eius in capite, inimici eius locupletati sunt: quia Dominus locutus est super eã propter multitudinẽ iniquitatũ eius.

Paruuli

Paruuli eius ducti sunt in captiuitatem ante faciem tribulantis. VAV. Et egressus est à filia Sion omnis decor eius. Facti sunt principes eius velut arietes non inuenientes pascua: & abierunt absque fortitudine ante faciem subsequẽtis. ZAIN. C Recordata est Ierusalem dierum afflictionis suæ, & præuaricationis: omnium desyderabilium suorum quæ habuerat à diebus antiquis cum caderet populus eius in manu hostili, & non esset auxiliator. Viderunt eam hostes, & deriserunt sabbatha eius. HETH. Peccatum peccauit Ierusalem, propterea instabilis facta est. Omnes qui glorificabant eam, spreuerunt illam: quia viderunt ignominiam eius. Ipsa autem gemens, & conuersa est retrorsum. TETH. Sordes eius in pedibus eius, nec recordata est finis sui. Deposita est vehementer, non habens consolatorem. Vide Domine afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus. IOD. Manũ suam misit hostis ad D omnia desyderabilia eius: quia vidit gentes ingressas sanctuarium suum, de quibus præceperas ne intrarent in ecclesiam tuam. CAPH. Omnis populus eius gemens, & quærens panẽ: dederunt pretiosa quæque pro cibo, ad refocilandum animam. Vide Domine & consydera, quoniam facta sum vilis. LAMED. O vos omnes qui transitis per viã, attendite, & videte si est dolor sicut dolor meus. Quoniã vindemiauit me, E vt locutus est Dominus in die iræ furoris sui. MEM. De excelso misit ignem in ossibus meis, & erudiuit me. Expandit rete pedibus meis, conuertit me retrorsum. Posuit me desolatam, tota die mœrore confectam. NVN. Vigilauit iugum iniquitatum mearum in manu eius: conuolutæ sunt, & impositæ collo meo. Infirmata est virtus mea: dedit me Dominus in manũ de qua non potero surgere. SAMECH. Abstulit omnes magnificos meos Dominus de medio mei: vocauit aduersum me tẽpus, vt cõtereret electos meos. Torcular calF cauit Dominus virgini filiæ Iuda. AIN. Idcirco ego plorãs, & oculus meus deducẽs aquas: quia longe factus est à me consolator cõuertens animam meam: facti sunt filii mei perditi, quoniã inualuit inimicus. PHE. Expandit Sion manus suas, non est qui consoletur eam. Mandauit Dominus aduersum Iacob, in circuitu eius hostes eius. Facta est Ierusalem quasi polluta mẽstruis inter eos. SADE. Iustus est Dominus, quia os eius ad iracundiam prouocaui. Audite obsecro vniuersi populi, & videte dolorem meum. Virgines meæ & iuuenes G mei abierũt in captiuitatem. COPH. Vocaui amicos meos, ipsi deceperunt me. Sacerdotes mei, & senes mei in vrbe consumpti sunt: quia quæsierunt cibum sibi, vt refocillarent animam suam. RES. Vide Domine, quoniam tribulor, conturbatus est venter meus. Subuersum est cor meum in memetipsa, quoniã amaritudine plena sum. Foris interficit gladius, & domi mors similis est. SIN. Audierũt quia ingemisco ego, & non est qui consoletur me. Omnes inimici mei audierunt malum meum, lætati sunt: quoniã tu fecisti. Adduxisti diem cõsolationis, & fient similes mei. THAV. Ingrediatur omne malum eorum coram te: & vindemia eos sicut vindemiasti me propter omnes iniquitates meas. Multi enim gemitus mei, & cor meum mœrens.

Iere.14.c.

CAPVT II.

ALEPH.

A QVomodo obtexit caligine in furore suo Dominus filiam Sion: proiecit de cœlo in terrã inclytam Israel, & non est recordatus scabelli pedum suorum in die furoris sui? BETH. Præcipitauit Dominus nec pepercit, omnia speciosa Iacob: destruxit in furore suo munitiones virginis Iuda, & deiecit in terrã: polluit regnum, & principes eius. GIMEL. Confregit in ira furoris omne cornu Israel: auertit retrorsum dexteram suam à facie inimici: & succẽdit in Iacob, quasi ignem flammæ deB uorantis in gyro. DALETH. Tetendit arcum suum quasi inimicus, firmauit dexterã suam quasi hostis: & occidit omne quod pulchrum erat visu in tabernaculo filiæ Sion, effudit quasi ignem indignationem suam. HE. Factus est Dominus velut inimicus: præcipitauit Israel, præcipitauit omnia mœnia eius, dissipauit munitiones eius, & repleuit in filia Iuda humiliatũ & humiliatam. VAV. Et dissipauit quasi hortum tentorium suum, demolitus est tabernaculũ suum. Obliuioni tradidit Dominus in Sion festiuitatẽ & sabbathum: & in opprobrium & in indignationẽ furoris sui regem & sacerdotem. ZAIN. Repulit Dominus altare suum, maledixit sancti C ficationi suæ. Tradidit in manus inimici muros turriũ eius. Vocẽ dederũt in domo Domini, sicut in die solẽni. HETH. Cogitauit Dominus dissipare murum filiæ Sion: tetendit funiculum suum, & non auertit manum suam à perditione. Luxitq; antemurale, & murus pariter dissipatus est. TETH. Defixæ sunt in terrã portę eius: perdidit & contriuit vectes eius, regem eius & principes eius in gentibus. Non est lex: & prophetæ eius non inuenerunt visionẽ à Domino. IOD. Sederunt in terra, conticuerunt senes filiæ Sion: consperserũt ciD nere capita sua, accincti sunt ciliciis. Abiecerũt in terra capita sua virgines Ierusalem. CAPH. Defecerunt præ lachrymis oculi mei, conturbata sunt viscera mea. Effusum est in terra iecur meum super contritionem filiæ populi mei, cum deficeret paruulus & lactẽs in plateis oppidi. LAMED. Matribus suis dixerũt, Vbi est triticũ & vinũ? cum deficerẽt quasi vulnerati in plateis ciuitatis: cum exhalarent animas suas in sinu E matrũ suarum. MEM. Cui comparabo te, vel cui assimilabo te filia Ierusalẽ? Cui adæquabo te, & cõsolabor te virgo filia Sion? Magna est enim velut mare, contritio tua: quis medebitur tui? NVN. Prophetæ tui viderunt tibi falsa & stulta: nec aperiebant iniquitatem tuam, vt te ad pœnitentiã prouocarent. Viderunt autem tibi assumptiones falsas & eiectiones. SAMECH. Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam: sibilauerunt & mouerũt capita sua super filiam Ierusalem, Hæccine est vrbs, dicentes, perfecti decoris, gaudiũ vniuersæ terræ? PHE. Aperuerunt super te os suũ omnes inimici tui: sibilauerũt & fremuerunt dentibus suis, & dixerunt, F Deuorabimus: en ista est dies quam expectabamus, inuenimus, vidimus. AIN. Fecit Dominus quæ cogitauit: compleuit sermonẽ suum, quem præceperat à diebus antiquis. Destruxit, & non pepercit, & lætificauit super te inimicum, & exaltauit cornu hostium tuorum. SADE. Clamauit cor eorum ad Dominum super muros filiæ Sion, Deduc quasi torrentem lachrimas per diem & noctem: non des requiem tibi, neq; taceat pupilla oculi tui. COPH. Consurge, lauda in nocte in principio vigiliarũ: effunde sicut aquam cor tuum anG te conspectũ Domini: leua ad eum manus tuas pro anima paruulorũ tuorum qui defecerũt in fame in capite omnium compitorum. RES. Vide Domine & consydera quem vindemiaueris ita. Ergóne comedẽt mulieres fructũ suum, paruulos ad mensurã palmæ? si occiditur in sanctuario Domini sacerdos & propheta? SIN. Iacuerũt in terra foris puer & senex: virgines meæ & iuuenes mei ceciderũt in gladio. Interfecisti in die furoris tui: percussisti, nec misertus es. THAV. Vocasti quasi ad diem solennem, qui terrerent me de circuitu, & nõ fuit in die furoris Domini qui effugeret & relinqueretur. Quos educaui & enutriui, inimicus meus cõsumpsit eos.

Leui.26.b. Deu.28.b.

Iere.14.c. Supra 1.f.

CAPVT III.

ALEPH.

A EGo vir videns paupertatem meam in virga indignationis eius. ALEPH. Me minauit, & adduxit in tenebras, & non in lucem. ALEPH. Tantum in me vertit, & conuertit manũ suam tota die. BETH. Vetustã fecit pellem meam & carnẽ meam, cõtriuit ossa mea. BETH. Aedificauit in gyro meo, & circundedit me felle & labore. BETH. In tenebrosis collocauit me, quasi mortuos sempiternos. GIMEL. Circumædificauit

aduersum me, vt non egrediar: aggrauauit compedē meum. GIMEL. Sed & cum clamauero & rogauero, exclusit orationem meam. GIMEL. Cōclusit vias meas lapidibus quadris, semitas meas subuertit. DALETH. Vrsus insidians factus est mihi, leo in abscondito. DALETH. Semitas meas subuertit, & confregit me, posuit me desolatam. DALETH. Tetendit arcum suum, & posuit me quasi signum ad sagittam. HE. Misit in renibus meis filias pharetræ suæ. HE. Factus sum in derisum omni populo meo, canticum eorum tota die. HE. Repleuit me amaritudinibus, inebriauit me absynthio. VAV. Et fregit ad numerū dentes meos, cibauit me cinere. VAV. Et repulsa est à pace anima mea, oblitus sum bonorū. VAV. Et dixi, Periit finis meus, & spes mea à Domino. ZAIN. Recordare paupertatis & transgressionis meæ, absynthij & fellis. ZAIN. Memoria memor ero, & tabescet in me anima mea. ZAIN. Hæc recolens in corde meo, in deo sperabo. HETH. Misericordiæ Domini quia non sumus consumpti: quia non defecerunt miserationes eius. HETH. Noui dilucu lo, multa est fides tua. HETH. Pars mea Dominus, dixit anima mea: propterea expectabo eum. TETH. Bonus est Dominus sperātibus in eum, animæ quærenti illum. TETH. Bonum est præstolari cum silentio salutare Dei. TETH. Bonum est viro cum portauerit iugum ab adolescētia sua. IOD. Sedebit solitarius & tacebit: quia leuauit se super se. IOD. Ponet in puluere os suū, si fortè sit spes. IOD. Dabit percutienti se maxillam, saturabitur opprobriis. CAPH. Quia non repellet in sempiternum Dominus. CAPH. Quia si abiecit, & miserebitur secundum multitudinem misericordiarum suarum. CAPH. Non enim humiliauit ex corde suo, & abiecit filios hominum. LAMED. Vt contereret sub pedibus suis omnes vinctos terræ. LAMED. Vt declinaret iudicium viri, in conspectu vultus altissimi. LAMED. Vt peruerteret hominem in iudicio suo, Dominus ignorauit. MEM. Quis est iste qui dixit vt fieret, Domino non iubēte? MEM. Ex ore altissimi non egredientur nec mala nec bona? MEM. Quid murmurauit homo viuens, vir pro peccatis suis? NVN. Scrutemur vias nostras, & quæramus, & reuertamur ad Dominū. NVN. Leuemus corda nostra, cum manibus ad Dominū in cœlos. NVN. Nos inique egimus & ad iracundiā prouocauimus: idcirco tu inexorabilis es. SAMECH. Operuisti furore, & percussisti nos: occidisti, nec pepercisti. SAMECH. Opposuisti nubem tibi, ne transeat oratio. SAMECH. Eradicationem & abiectionem posuisti me in medio populorum. PHE. Aperuerunt super nos os suum omnes inimici nostri. PHE. Formido & laqueus facta est nobis vaticinatio & contritio. PHE. Diuisiones aquarum deduxit oculus meus in contritione filiæ populi mei. AIN. Oculus meus afflictus est nec tacuit, eo quòd non esset requies. AIN. Donec respiceret & videret Dominus de cœlis. AIN. Oculus meus deprædatus est animā meam in cunctis filiabus vrbis meæ. SADE. Venatione ceperūt me quasi auē inimici mei gratis. SADE. Lapsa est in lacum vita mea, & posuerunt lapidem super me. SADE. Inundauerunt aquæ super caput meum: dixi, Perii. COPH. Inuocaui nomen tuum Domine de lacis nouissimis. COPH. Vocem meam audisti: ne auertas aurem tuam à singultu meo & clamoribus. COPH. Appropinquasti in die quando inuocaui te: dixisti, Ne timeas. RES. Iudicasti Domine causam animæ meæ, redemptor vitæ meæ. RES. Vidisti Domine iniquitatem illorum aduersum me: iudica iudicium meum. RES. Vidisti omnem furorem vniuersas cogitationes eorum aduersum me. SIN. Audisti opprobria eorum Domine, omnes cogitationes eorū aduersum me. SIN. Labia insurgentium mihi, & meditationes eorum aduersum me tota die. SIN. Sessionem eorum & resurrectionem eorum vide, ego sum psalmus eorum. THAV. Reddes eis vicē Domine iuxta opera manuum suarum. THAV. Dabis eis scutū cordis laborem tuū. THAV. Persequēris in furore tuo, & conteres eos sub cœlis Domine.

Misericordia Dei.

Esa. 45.

CAPVT IIII.

ALEPH.

Qvomodo obscuratū est aurum, mutatus est color optimus, dispersi sunt lapides sanctuarii in capite omnium platearū? BETH. Filii Sion inclyti, & amicti auro primo: quomodo reputati sunt in vasa testea, opus manuum figuli? GIMEL. Sed & lamiæ nudauerunt mammam, lactauerunt catulos suos: filia populi mei crudelis quasi struthio in deserto. DALETH. Adhæsit lingua lactentis ad palatum eius in siti: paruuli petierunt panem, & non erat qui frāgeret eis. HE. Qui vescebantur voluptuosè, interierunt in viis: qui nutriebantur in croceis, amplexati sunt stercora. VAV. Et maior effecta est iniquitas filiæ populi mei peccato Sodomorum: quæ subuersa est in momento, & non ceperunt in ea manus. ZAIN. Candidiores Nazaræi eius niue, nitidiores lacte, rubicundiores ebore antiquo, saphiro pulchriores. HETH. Denigrata est super carbones facies eorum, & non sunt cogniti in plateis: adhæsit cutis eorum ossibus: aruit, & facta est quasi lignū. TETH. Melius fuit occisis gladio quàm interfectis fame: quoniam isti extabuerunt consumpti à sterilitate terræ. IOD. Manus mulierum misericordium coxerunt filios suos: facti sunt cibus earum in contritione filiæ populi mei. CAPH. Compleuit Dominus furorē suum, effudit iram indignationis suæ: & succendit ignem in Sion, & deuorauit fundamenta eius. LAMED. Non crediderunt reges terræ, & vniuersi habitatores orbis, quoniam ingrederetur hostis & inimicus per portas Ierusalem. MEM. Propter peccata prophetarum eius, & iniquitates sacerdotū eius, qui effuderunt in medio eius sanguinem iustorum. NVN. Errauerunt cæci in plateis, polluti sunt sanguine: cumque non possent intrare, tenuerūt lacinias suas. SAMECH. Recedite polluti, clamauerūt eis, Recedite, abite, nolite tangere: Iurgati quippe sunt & commoti: dixerunt inter gentes, Non addet vltrà vt habitet in eis. PHE. Facies Domini diuisit eos, non addet vt respiciat eos. Facies sacerdotum non erubuerunt neque senum miserti sunt. AIN. Cum adhuc subsisteremus defecerunt oculi nostri ad auxilium nostrum vanum: cum respiceremus attenti ad gentem quæ saluare nos non poterat. ZADE. Lubricauerunt vestigia nostra in itinere platearum nostrarum, appropinquauit finis noster, completi sunt dies nostri, quia venit finis noster. COPH. Velociores fuerunt persecutores nostri aquilis cœli: super mōtes persecuti sunt nos, in deserto insidiati sunt nobis. RES. Spiritus oris nostri CHRISTVS Dominus captus est in peccatis nostris: cui diximus, In vmbra tua viuemus in gentibus. SIN. Gaude & lætare filia Edom quæ habitas in terra Hus: ad te quoque perueniet calix, inebriaberis, atq; nudaberis. THAV. Completa est iniquitas tua filia Sion, nō addet vltrà vt transmigret te. Visitauit iniquitatem tuam filia Edom, discooperuit peccata tua.

CHRISTVS per quē viuimus.

ORATIO IEREMIAE.

CAPVT V.

Recordare Domine quid acciderit nobis: intuere & respice opprobrium nostrum. Hæreditas nostra versa est ad alienos: domus nostræ ad extraneos. Pupilli facti sumus absque patre: matres nostræ quasi viduæ. Aquam nostram pecunia bibimus: ligna nostra pretio comparauimus. Ceruicibus nostris minabamur, lassis non dabatur requies. Aegypto dedimus manum, & Assyriis: vt saturaremur pane. Patres nostri peccauerunt & non sunt: & nos iniquitates eorum portauimus. Serui dominati sunt nostri: non fuit qui redimeret de manu eorum. In animabus nostris afferebamus panem nobis, à facie gladii in deserto. Pellis nostra, quasi clibanus, exusta est à facie tempestatū famis. Mulieres

in Sion

in Sion humiliauerunt, & virgines in ciuitatibus Iuda. Principes manu ſuſpenſi ſunt: facies ſenum non erubuerunt. Adoleſcentibus impudicè abuſi ſunt: & pueri in ligno corruerūt. Senes defecerunt de portis: iuuenes de choro pſallentiū. Defecit gaudiū cordis noſtri: verſus eſt in luctū chorus noſter. Cecidit corona capitis noſtri: væ nobis, quia peccauimus. Propterea mœſtū factū eſt in dolore cor noſtrū, ideò contenebrati ſunt oculi noſtri. Propter montē Sion quia diſperiit: vulpes ambulauerūt in eo. Tu autē Domine in æternū permanebis, ſolium tuum in generatione & generationē. Quare in perpetuum obliuiſcêris noſtri? derelinques nos in longitudine dierum? Conuertere nos Domine ad te, & conuertemur: innoua dies noſtros, ſicut à principio. Sed proiiciens repuliſti nos, iratus es contra nos vehementer.

Reſipiſcentia donum Dei eſt.

Præfatio in librum Baruch PROPHETAE.

LIBER *iſte, qui Baruch nomine prænotatur, in Hebræo canone non habetur, ſed tantum in uulgata editione: ſimiliter & epiſtola Ieremiæ. Propter notitiam autem legentium hic ſcripta ſunt, quia multa de* CHRISTO, *nouiſsimisq́; temporibus indicant.*

Prophetia Baruch.

S. IVDAEI *à Babylone in Ieruſalem mittunt librum Baruch ad reliquos fratres, ut pro ipſis rogent.*

CAPVT I.

ET HAEC verba libri quæ ſcripſit Baruch, filius Neriæ, filii Maaſiæ, filii Sedechiæ, filii Sedei, filii Helciæ in Babylonia, in anno quinto, in ſeptimo die menſis, in tempore quo ceperunt Chaldei Ieruſalē, & ſuccenderunt eam igni. Et legit Baruch verba libri huius ad aures Iechoniæ filii Ioacim regis Iuda, & ad aures vniuerſi populi venientis ad librum: & ad aures potentium filiorum regum, & ad aures presbyterorum, & ad aures populi, à minimo vſque ad maximum eorum omnium habitantium in Babylonia, ad flumen Sodi. Qui audientes plorabant, & ieiunabant, & orabant in conſpectu Domini. Et collegerunt pecuniam, ſecundum quod potuit vniuſcuiuſq; manus: & miſerunt in Ieruſalē ad Ioacim filium Helchiæ filii Salom ſacerdotē, & ad reliquos ſacerdotes, & ad omnē populū qui inuēti ſunt cum eo in Ieruſalē, cum acciperēt vaſa tēpli Domini quæ ablata fuerant de templo, reuocare in terrā Iuda decima die menſis Siban, vaſa argentea quæ fecit Sedechias filius Ioſiæ rex Iuda, poſtea quàm cepiſſet Nabuchodonoſor rex Babylonis Iechoniam, & principes, & cunctos potentes, & populū terræ ab Ieruſalē, & duxit eos uinctos in Babylonē. Et dixerūt, Ecce miſimus ad vos pecunias, de quibus emite holocauſtomata, & thus, & facite māna, & offerte pro peccato ad aram Domini Dei noſtri: & orate pro vita Nabuchodonoſor regis Babylonis, & pro vita Balthaſar filii eius, vt ſint dies eorum ſicut dies cœli ſuper terram: & vt det Dominus virtutem nobis, & illuminet oculos noſtros, vt viuamus ſub vmbra Nabuchodonoſor regis Babylonis, & ſub vmbra Balthaſar filii eius, & ſeruiamus eis multis diebus, & inueniamus gratiā in conſpectu eorum. Et pro nobiſipſis orate ad Dominū Deum noſtrum: quia peccauimus Domino Deo noſtro, & non eſt auerſus furor eius à nobis vſq; in hunc diē. Et legite librū iſtum, quem miſimus ad vos recitari in templo Domini in die ſolenni & in die oportuno: & dicetis, Domino Deo noſtro iuſtitia: nobis autem confuſio faciei noſtræ, ſicut eſt dies hæc, omni Iuda & habitantibus in Ieruſalem, regibus noſtris, & principibus noſtris, & ſacerdotibus noſtris, & prophetis noſtris, & patribus noſtris. Peccauimus ante Dominum Deum noſtrum, & non credidimus, diffidentes in eum: & non fuimus ſubiectibiles illi, & non audiuimus vocem Domini Dei noſtri, vt ambularemus in mandatis eius quæ dedit nobis. A die qua eduxit patres noſtros de terra Aegypti, vſq; ad diem hanc eramus incredibiles ad Dominum Deum noſtrum: & diſsipati receſsimus, ne audiremus vocem ipſius. Et adhæſerunt nobis multa mala, & maledictiones, quæ cōſtituit Dominus Moyſi ſeruo ſuo: qui eduxit patres noſtros de terra Aegypti, dare nobis terram fluentem lac & mel, ſicut hodierna die. Et non audiuimus vocem Domini Dei noſtri ſecundum omnia verba prophetarum quos miſit ad nos & ad iudices noſtros: abiuimus vnuſquiſq; in ſenſum cordis noſtri maligni, operari diis alienis, facientes mala ante oculos Domini Dei noſtri.

Infra 2.b *Deut. 9.a* *Deut. 28.b*

S. IVDAEI *peccata ſua captiui agnoſcentes Deo gratias agunt, quòd uiui & non mortui dant gloriam Deo: propterea Deus illis æternum pollicetur teſtamentum.*

CAPVT II.

PRopter quod ſtatuit Dominus Deus noſter verbum ſuū quod locutus eſt ad nos, & ad iudices noſtros qui iudicauerunt in Ieruſalem, & ad reges noſtros, & ad principes noſtros, & ad omnē Iſrael & Iuda: vt adduceret Dominus ſuper nos mala magna quæ non ſunt facta ſub cœlo quemadmodum facta ſunt in Ieruſalē, ſecundum quæ ſcripta ſunt in lege Moyſi, vt manducaret homo carnes filii ſui, & carnes filię ſuæ. Et dedit eos ſub manu regum omnium qui ſunt in circuitu noſtro in improperium & in deſolationē, & in omnibus populis in quibus nos diſperſit Dominus. Et facti ſumus ſubtus, & non ſupra: quia peccauimus Domino Deo noſtro, non obaudiendo voci ipſius. Domino Deo noſtro iuſtitia: nobis autem & patribus noſtris confuſio faciei, ſicut eſt dies hæc. Quia locutus eſt Dominus ſuper nos omnia mala hæc quæ venerūt ſuper nos: & non ſumus deprecati faciē Domini Dei noſtri, vt reuerteremur vnuſquiſq; noſtrū à viis noſtris peſsimis. Et vigilauit Dominus in malis, & adduxit ea ſuper nos: quia iuſtus eſt Dominus in omnibus operibus ſuis quæ mādauit nobis: & non audiuimus vocem ipſius, vt iremus in præceptis Domini quæ dedit ante faciem noſtram. Et nunc Domine Deus Iſrael, qui eduxiſti populum tuum de terra Aegypti in manu valida, & in ſignis, & in prodigiis, & in virtute tua magna, & in brachio excelſo, & feciſti tibi nomen ſicut eſt dies iſte: peccauimus, impie egimus, inique geſsimus Domine Deus noſter in omnibus iuſtitiis tuis. Auertatur ira tua à nobis: quia derelicti ſumus pauci inter gentes, vbi diſperſiſti nos. Exaudi Domine preces noſtras, & orationes noſtras, & educ nos propter te: & da nobis inuenire gratiā ante faciem eorū qui nos abduxerūt: vt ſciat omnis terra quia tu es Dn̄s Deus noſter, & quia nomē tuum inuocatū eſt ſuper Iſrael, & ſuper genus ipſius. Reſpice Dn̄e de domo ſancta tua in nos, & inclina aurē tuā, & exaudi nos. Aperi oculos tuos, & vide: quia nō mortui qui ſunt in inferno, quorū ſpiritus acceptus eſt à viſceribus ſuis, dabunt honorē & iuſtificationē Domino: ſed anima quæ triſtis eſt ſuper magnitudinē mali, & incedit curua & infirma, & oculi deficiētes: & anima eſuriēs dat tibi gloriā & iuſtitiā Dn̄o. Quia nō ſecundū iuſtitias patrū noſtrorū nos fundimus preces, & petimus miſericordiā ante cōſpectū tuū Dn̄e Deus noſter: ſed quia miſiſti irā tuā, & furorē tuū ſuper nos, ſicut locutus es in manu puerorū tuorū prophetarū, dicēs, Sic dicit Dn̄s, Inclinate humerū veſtrū, & ceruicē veſtrā, & opera facite regi Babylonis: & ſedebitis in terra quam dedi patribus veſtris. Quòd ſi non feceritis, nec

Deut. 28.f

Vera Chriſtianorum confeſsio. *Supra 1.c*

Deu. 26.d *Eſa. 63.d* *Pſa. 113.d*

audieritis vocem Domini Dei vestri operari regi Babyloniæ: defectionē vestram faciā de ciuitatibus Iuda, & à foris Ierusalē, & auferā à vobis vocē iucunditatis, & vocē gaudii, & vocē spōsi & vocē spōsæ, & erit omnis terra sine vestigio ab inhabitātibus eam. Et non audierūt vocē tuam, vt operarētur regi Babylonis: & statuisti verba tua quæ locutus es in manibus puerorū tuorū prophetarū, vt transferrētur ossa regum nostrorū, & ossa patrum nostrorū de loco suo, & ecce proiecta sunt in calore solis, & in gelu noctis: & mortui sunt in doloribus pessimis, in fame & in gladio, & in emissione. Et posuisti templū, in quo inuocatū est nomen tuū in ipso, sicut hæc dies, propter iniquitatē domus Israel & domus Iuda. Et fecisti in nobis Domine Deus noster secundū omnē bonitatē tuam, & secundū omnem miserationē tuam illā magnam: sicut locutus es in manu pueri tui Moysi in die qua præcepisti ei scribere legē tuam corā filiis Israel, dicēs, Si nō audieritis vocē meam, multitudo hæc magna cōuertetur in minimā inter gētes, quò ego eos dispergam: quia scio quòd me nō audiet populus: populus est enim dura ceruice, & conuertetur ad cor suū in terra captiuitatis suæ: & sciēt quia ego sum Dñs Deus eorū: & dabo eis cor, & intelligēt & aures, & audient. Et laudabunt me in terra captiuitatis suæ, & memores erunt nominis mei. Et auertēt se à dorso suo duro & à malignitatibus suis: quia reminiscentur viam patrum suorum qui peccauerūt in me. Et reuocabo illos in terram quam iuraui patribus eorum Abraham, Isaac & Iacob, & Dominabuntur eius: & multiplicabo eos, & non minorabūtur. Et statuam illis testamentum alterum sempiternum, vt sim illis in Deum, & ipsi erunt mihi in populum: & non mouebo amplius populum meum filios Israel à terra quam dedi illis.

Iere. 29. b — *Leui. 26. b* — *Deut. 28. b*

S. QVONIAM *Iudæi viam sapientiæ & prudentiæ deseruerunt, angustia pressi sunt: Deus enim humiles elegit, quibus omnem viam disciplinæ tribuit.* CAPVT III.

ET nunc Domine omnipotēs Deus Israel, anima in angustiis, & spiritus anxius clamat ad te. audi Domine & miserere, quia Deus es misericors, & miserere nostri: quia peccauimus ante te. Quia tu sedes in sempiternū, & nos peribimus in æuum? Domine omnipotēs Deus Israel audi nūc orationē mortuorū Israel, & filiorū ipsorū, qui peccauerūt ante te, & nō audierūt vocē Domini Dei sui, & agglutinata sunt nobis mala. Noli meminisse iniquitatū patrum nostrorum, sed memento manus tuæ & nominis tui in tēpore isto: quia tu es Dominus Deus noster, & laudabimus te Domine, quia propter hoc dedisti timorem tuum in cordibus nostris, & vt inuocemus nomen tuum, & laudemus te in captiuitate nostra, quia cōuertimur ab iniquitate patrū nostrorū qui peccauerūt ante te. Et ecce nos in captiuitate nostra sumus hodie, qua nos dispersisti in improperiū, & in maledictum, & in peccatum, secundum omnes iniquitates patrum nostrorū qui discesserunt à te Domine Deus noster. Audi Israel mandata vitæ: auribus percipe, vt sciatis prudentiā. Quid est Israel quòd in terra inimicorū es? inueterasti in terra aliena, coinquinatus es cum mortuis, deputatus es cum descendentibus in infernū. Dereliquisti fontem sapientiæ. Nam si in via Dei ambulasses, habitasses vtiq; in pace super terram. Disce vbi sit prudentia, vbi sit virtus, vbi sit intellectus: vt scias simul vbi sit longiturnitas vitæ & victus, vbi sit lumen oculorū, & pax. Quis inuenit locum eius? & quis intrauit in thesauros eius? Vbi sunt principes Gentiū, & qui dominātur super bestias quæ sunt super terram? qui in auibus cœli ludunt, qui in argentū thesaurizāt & aurum in quo confidunt homines, & non est finis acquisitionis eorum? qui argentum fabricant & solliciti sunt, nec est inuentio operū illorum? exterminati sunt, & ad inferos descēderunt, & alii loco eorum exurrexerunt. Iuuenes viderunt lumen, & habitauerunt super terrā, viam autē disciplinæ ignorauerunt, neq; intellexerunt semitas eius, neq; filii eorum susceperunt eam, à facie ipsorū longe facta est: non est audita in terra Chanaan, neq; visa est in Themā. Filii quoq; Agar qui exquirunt prudentiam quæ de terra est, negotiatores terræ, & Theman, & fabulatores, & exquisitores intelligētiæ, viam autem sapientiæ nescierunt: neq; commemorati sunt semitas eius. O Israel quàm magna est domus Dei, & ingens locus possessionis eius? Magnus est, & non habet finem: excelsus & immensus. Ibi fuerūt gigantes nominati illi qui ab initio fuerunt, statura magna, scientes bellum. Non hos elegit Dominus, neq; viam disciplinæ dedit illis, propterea perierunt. Et quoniam non habuerūt sapientiā, interierunt propter suam insipientiam. Quis ascendit in cœlum, & accepit eam, & deduxit eam de nubibus? Quis transfretauit mare: & inuenit illam, & attulit illam super aurum electum? Non est qui possit scire vias eius neq; qui exquirat semitas eius: sed qui scit vniuersa, nouit eam, & adinuenit eam prudentia sua: qui præparauit terram in æterno tempore, & repleuit eam bipedibus & quadrupedibus: qui emittit lumen, & vadit: & vocauit illud, & obedit illi in tremore. Stellæ autem dederunt lumen in custodiis suis, & lætatæ sunt: vocatæ sunt, & dixerunt, Adsumus. & luxerunt ei cum iucunditate, qui fecit illas. Hic est Deus noster, & non æstimabitur alius aduersus eum. Hic adinuenit omnem viam disciplinæ, & tradidit illam Iacob puero suo, & Israel dilecto suo. Post hæc in terris visus est, & cum hominibus conuersatus est.

Solus Deus sapiētiæ adinuentor. — *De Christo incarnato.*

S. DISCRIMEN *tenentium legem æternam, & derelinquentium eam.* CAPVT IIII.

HIc liber mādatorū Dei, & lex quæ est in æternū: omnes qui tenent eam, peruenient ad vitam: qui autē dereliquerūt eam, in mortem. Conuertere Iacob, & apprehende eam, ambula per viam ad splendorē eius contra lumen eius. Ne tradas alteri gloriā tuā, & dignitatē tuā gēti alienæ. Beati sumus Israel: quia quæ Deo placēt, manifesta sunt nobis. Animæquior esto populus Dei, memorabilis Israel. Venundati estis gētibus, non in perditionē: sed propter quod in ira Dei ad iracūdiā prouocastis Dñm, traditi estis aduersariis. Exacerbastis enim eum qui fecit vos, Deum æternum, immolātes dæmoniis & non Deo. Obliti enim estis eū qui nutriuit vos, & cōtristastis nutricem vestrā Ierusalem. Vidit enim iracundiā à Deo veniētem vobis, & dixit, Audite confines Sion, adduxit enim mihi Deus luctum magnū: vidi enim captiuitatē populi mei, filiorum meorum & filiarū quam superduxit illis æternus. Nutriui enim illos cum iucunditate: dimisi autē illos cum fletu & luctu. Nemo gaudeat super me viduam & desolatam: à multis derelicta sum propter peccata filiorū meorum, quia declinauerunt à lege Dei. Iustitias autē ipsius nescierunt, nec ambulauerunt per vias mandatorū Dei, neque per semitas veritatis eius cum iustitia ingressi sunt. Veniant confines Sion, & memorētur captiuitatem filiorū & filiarū mearum, quam superduxit illis æternus. Adduxit super illos gentem de longinquo, gentem improbam, & alterius linguæ: qui non sunt reueriti senem, neque puerorum miserti sunt: & adduxerunt dilectos viduæ, & à filiis vnicam desolauerunt. Ego autem quid possum adiuuare vos? Qui enim adduxit super vos mala, ipse vos eripiet de manibus inimicorum vestrorum. Ambulate filii, ambulate: ego enim derelicta sum sola. Exui me stola pacis, indui autem me sacco obsecrationis, & clamabo ad Altissimū in diebus meis. Animæquiores estote filii, clamate ad Dominū, & eripiet vos de manu principum inimicorū. Ego enim speraui in æternū salutē vestram: & venit mihi gaudium à sancto super misericordia quæ veniet vobis ab æterno salutari nostro. Emisi enim vos cum luctu & ploratu: reducet autem vos mihi Dominus cum gaudio & iucunditate in sempiternum. Sicut enim viderunt vicinæ Sion

Legem tenētiū, merces, & spernentiū pœna.

Sion captiuitatẽ vestram à Deo, sic videbunt & in celeritate salutem vestrã à Deo, quæ superueniet vobis cum honore magno, & splẽdore æterno. Filii patiẽter sustinete iram, quæ superuẽnit vobis, persecutus est enim te inimicus tuus, sed cito videbitis perditionẽ ipsius: & super ceruices ipsius ascendes. Delicati mei ambulauerũt vias asperas: ducti sunt enim
F vt grex direptus ab inimicis. Animæquiores estote filii, & proclamate ad Dominũ: erit enim memoria vestra ab eo qui duxit vos. Sicut enim fuit sensus vester vt erraretis à Deo: decies tantũ iterum conuertentes requiretis eum. Qui enim induxit vobis mala, ipse rursum adducet vobis sempiternam iucunditatẽ cum salute vestra. Animæquior esto Ierusalem: exhortatur enim te qui te nominauit. Nocentes peribũt, qui te vexauerunt: & qui gratulati sunt in tua ruina, punietur. Ciuitates quibus seruierunt filii tui, punientur, & quæ accepit
G filios tuos. Sicut enim gauisa est in tua ruina, & læta est in casu tuo: sic contristabitur in sua desolatione. Et amputabitur exultatio multitudinis eius, & gaudimonium eius erit in luctum. Ignis enim superueniet ei ab æterno in longitudinis diebus, & habitabitur à dæmoniis in multitudine temporis.
Infra 5.b Circumspice Ierusalem ad Orientem, & vide iucunditatem à Deo tibi venientem. Ecce enim veniunt filii tui quos dimisisti dispersos: veniunt collecti ab Oriente vsque ad Occidentem, in verbo sancti gaudentes in honorem Dei.

S. IERVSALEM *desolata bono esse animo iubetur, qua* CHRISTVS *& ecclesia designatur.* CAPVT V.

A EXue te Ierusalẽ stola luctus & vexationis tuæ: & indue te decore & honore, quæ à Deo tibi est sempiterna gloria. Circũdato te diploide à Deo iustitiæ, & impone mitram capiti tuo honoris æterni. Deus enim ostẽdet splendorẽ suum in te, qui sub cœ-
B lo est. Nominabitur enim tibi nomen tuũ à Deo in sempiternũ. Pax iustitiæ & honor pietatis. Exurge Ierusalẽ, & sta in excelso: & circumspice ad Orientem, & vide collectos filios tuos ab Oriẽte sole vsq; ad Occidentẽ, in verbo sancti gaudẽ-
Supra 4.g tes Dei memoria. Exierunt enim abs te pedibus ducti ab ini-
C micis: adducet autẽ illos Dominus ad te portatos in honorem sicut filios regni. Cõstituit enim Deus humiliare omnẽ montem excelsum, & rupes perennes, & conuales replere in æqualitatẽ terræ: vt ambulet Israel diligẽter in honorẽ Dei.
D Obũbrauerũt autem & syluę, & omne lignũ suauitatis Israel mandato Dei. Adducet enim Deus Israel cũ iucũditate in lumine maiestatis suę cũ misericordia & iustitia quę est ex ipso.

EXEMPLVM EPISTOLAE QVAM MISIT Ieremias ad abducendos captiuos in Babyloniã à rege Babyloniorũ, vt annunciaret illis secundum quod præceptum est illi à Deo.

S. HORTATVR *Ieremias Iudæos ut sibi à deorum mortuorum & insensibilium cultu caueant, sub nomine epistolæ.*

CAPVT VI.

A PRopter peccata quæ peccastis ante Deũ, abdu-
Cap. 13. 14. cemini in Babyloniã captiui à Nabuchodonosor rege Babyloniorũ. Ingressi itaq; in Babylonem, eritis ibi annis plurimis & tẽporibus lõgis vsq; ad generationes septẽ: post hoc autẽ educã vos inde cũ
Esa. 44.b pace. Nunc autẽ videbitis in Babylonia deos aureos & argẽteos, & lapideos & ligneos in humeris portari, ostentantes metũ gẽtibus. Videte ergo ne & vos similes efficiamini factis alienis, & metuatis, & metus vos capiat in ipsis. Visa itaq; turba de retro & ab ante adorãtes, dicite in cordibus vestris, Te oportet adorari Domine. Angelus autẽ meus vobiscum est: ipse autẽ exquirã animas vestras. Nã ligna ipsorũ polita à fabro, ipsa etiã inaurata & inargẽtata falsa sunt: & non possunt loqui. Et sicut virgini amãti ornamẽta: ita accepto auro fabricati sunt. Coronas certè aureas habẽt super capita sua dii illorũ: vnde subtrahunt sacerdotes ab eis aurũ & argentũ, & erogant illud in semetipsis. Dant autẽ & ex ipso prostitutis, & meretrices ornant: & iterũ cum receperint illud à meretri-
B cibus, ornant deos suos. Hi autẽ non liberantur ab ærugine & tinea. Opertis autẽ illis veste purpurea, extergunt faciem ipsorum propter puluerẽ domus, qui est plurimus inter eos. Sceptrũ autem habet vt homo sicut iudex regionis qui in se peccãtẽ nõ interficit. Habet etiã in manu gladiũ & securim: se autẽ de bello, & à latronibus non liberat. Vnde vobis notũ sit quia nõ sunt dii. Non ergo timueritis eos. Sicut enim vas hominis confractũ inutile efficitur: tales sunt & dii illorum. Cõstitutis illis in domo, oculi eorũ pleni sunt puluere à pedibus introeuntiũ. Et sicut alicui qui regẽ offendit, circũseptæ sunt ianuæ: aut sicut ad sepulchrũ adductũ mortuũ: ita tutantur sacerdotes ostia clausuris & seris, ne à latronibus expoliẽtur. Lucernas accendũt illis, & quidẽ multas: ex quibus nullã videre possunt: sunt autẽ sicut trabes in domo. Corda verò eorũ dicunt elingere serpentes qui de terra sunt, dum comedunt eos & vestimentũ ipsorũ, & non sentiũt. Nigræ fiunt facies eorũ à fumo, qui in domo fit. Supra corpus eorũ, & su-
C pra caput eorũ volãt noctuæ, & hirũdines, & aues etiã, similiter & cattę. Vnde sciatis quia nõ sunt dii. Ne ergo timueritis eos. Aurũ etiã quod habẽt, ad speciẽ est. nisi aliquis exterserit æruginẽ, non fulgebũt: neq; enim dum cõflarentur, sen-
Esa. 46.b tiebant. Ex omni pretio empta sunt, in quibus spiritus non inest ipsis. Sine pedibus in humeris portãtur, ostẽtãtes ignobilitatẽ suam hominibus. Confundantur etiã qui colunt ea. Propterea si ceciderint in terrã, à semetipsis non cõsurgunt: neq; si quis eum statuerit rectũ, per semetipsum stabit, sed sicut mortuis humeri illis apponẽtur. Hostias illorũ vendunt sacerdotes ipsorũ, & abutũtur: similiter & mulieres eorũ decerpentes, neq; infirmo, neq; mẽdicanti aliquid impertiũt: de sacrificiis eorũ fœtæ & mẽstruatæ contingunt. Sciẽtes itaq; ex his quia non sunt dii, ne timeatis eos. Vnde enim vocãtur dii? Quia mulieres apponũt diis argẽteis, & aureis, & ligneis: & in domibus eorũ sacerdotes sedẽt, habẽtes tunicas scissas, & capita, & barbã rasam, quorũ capita nuda sunt. Rugiũt au-
D tem clamãtes contra deos suos, sicut in cœna mortui. Vestimenta eorũ auferũt sacerdotes, & vestiũt vxores suas & filios suos. Neq; si quid mali patiũtur ab aliquo, neq; si quid boni, poterũt retribuere: neq; regẽ constituere possunt, neq; auferre. Similiter neq; dare diuitias possunt, neq; malũ retribuere. Si quis illis votum vouerit, & non reddiderit: neq; hoc requirunt. Hominẽ à morte non liberant, neq; infirmũ à potentiori eripiunt. Hominẽ cæcum, ad visum non restituunt: de necessitate hominẽ non liberabunt. Viduæ non miserebuntur, neq; orphanis benefacient. Lapidibus de monte similes sunt dii illorum, lignei & lapidei, & aurei & argentei. Qui autem colunt ea, cõfundentur. Quomodo ergo æstimandũ est, aut dicendũ illos esse deos? Adhuc enim ipsis Chaldæis non honorantibus ea: qui cum audierint mutũ non posse loqui offerunt illud ad Bel, postulantes ab eo loqui: quasi possint sentire qui non habent motum. & ipsi cum intellexerint, relin-
E quent ea: sensum enim non habent ipsi dii illorũ. Mulieres autem circundatæ funibus, in viis sedent, succendentes ossa oliuarum. Cum autem aliqua ex ipsis attracta ab aliquo transeũte dormierit cũ eo, proximę suę exprobrat quòd ea nõ sit digna habita, sicut ipsa, neq; funis eius diruptus sit. omnia autem quæ illis fiunt, falsa sunt. Quomodo æstimandũ aut dicendum est illos esse deos? A fabris autẽ & ab aurificibus facta sunt. Nihil aliud erunt, nisi id quod volũt esse sacerdotes. Aurifices etiã ipsi qui ea faciunt, nõ sunt multi tẽporis. Nunquid ergo possunt ea quæ fabricata sunt ab ipsis, esse dii? Reliquerunt autẽ falsa & opprobriũ postea futuris. Nam cùm superuenerit illis prælium, & mala: cogitant sacerdotes post se, vbi se abscõdant cum illis. Quomodo ergo sentiri debeãt quoniã dii sunt, qui nec de bello se liberant, neq; de malis se eripiunt?

eripiunt?Nam cum ſint lignea,& inaurata,& inargẽtata,ſcietur poſtea quia falſa ſunt ab vniuerſis gẽtibus & regibus:quæ manifeſta ſunt quia non ſunt dii, ſed opera manuũ hominũ, & nullũ Dei opus cum illis. Vnde ergo notum eſt quia non ſunt dii,ſed opera manuũ hominum, & nullum Dei opus in ipſis eſt. Regem regioni non ſuſcitant,neq; pluuiã hominibus dabunt. F Iudiciũ quoq; non diſcernent, neq; regiones liberabunt ab iniuria:quia nihil poſſunt,ſicut corniculæ inter mediũ cœli & terræ. Etenim cum inciderit ignis in domum deorum ligneorũ,& argenteorum, & aureorum, ſacerdotes quidem ipſorum fugient,& liberabũtur:ipſi verò ſicut trabes in medio comburẽtur. Regi autẽ & bello non reſiſtẽt. Quomodo ergo exiſtimandũ eſt,aut recipiẽdũ quia dii ſunt? Nõ à furibus,neq; à latronibus ſe liberabunt dii lignei,& lapidei, & inaurati,& inargentati,quibus iniqui fortiores ſunt. Aurũ & argentum,& veſtimentũ quo operti ſunt,auferent illis, & abibunt,nec ſibi auxilium ferent. Itaq; melius eſt eſſe regem oſtentantẽ virtutem ſuam:aut vas in domo vtile,in quo gloriabitur qui poſſidet illud:vel oſtiũ in domo,quod cuſtodit quæ in pace ſunt:quàm falſi dii. Sol quidẽ & luna, ac ſydera, cũ ſint ſplendida & emiſſa ad vtilitates, obaudiũt. Similiter & fulgur cum apparuerit,perſpicuũ eſt:idipſum autẽ & ſpiritus in omni regione ſpirat. Et nubes quibus cum imperatum fuerit à Deo perãbulare in vniuerſum orbẽ, perficiũt quod imperatũ eſt eis. Ignis etiã miſſus deſuper vt conſumat montes & ſyluas facit quod præceptũ eſt ei. G Hæc autẽ,neq; ſpeciebus,neq; virtutibus vni eorum ſimilia ſunt. Vnde neq; exiſtimandũ eſt neq; dicendum illos eſſe deos,quãdo non poſſunt neq; iudiciũ iudicare,neq; quicquã facere hominibus. Scientes itaq; quia non ſunt dii,ne ergo timueritis eos. Neq; enim regibus male dicent,neq; benedicẽt. etiã Signa in cœlo gentibus non oſtendunt,neq; vt ſol lucebunt,neq; illuminabunt vt luna. Beſtiæ meliores ſunt illis, poſſunt fugere ſub tectũ, ac prodeſſe ſibi. Nullo itaq; modo nobis eſt manifeſtũ quia ſunt dii:propter quod ne timeatis eos. Nam ſicut in cucumerario formido nihil cuſtodit:ita ſunt dii illorũ lignei,& argẽtei,& inaurati. Eodẽ modo & in horto ſpina alba, ſupra quã omnis auis ſedet. Similiter & mortuo proiecto in tenebris ſimiles ſunt dii illorũ lignei,& inaurati,& inargentati. A purpura quoq; & marmore,quæ ſupra illos tineant, ſcietis itaq; quia non ſunt dii. Ipſi etiam poſtremo comeduntur, & erit opprobrium in regione. Melior eſt homo iuſtus qui non habet ſimulachra:nam erit longe ab opprobriis,

FINIS.

Hieronymi in Ezechielem

PRAEFATIO.

EZECHIEL Propheta cum Ioacim rege Iuda captiuus ductus eſt in Babylonem:ibiq; his qui cum eo captiui fuerant prophetauit, pœnitentibus quod ad Ieremiæ uaticiniũ ſe ultro aduerſarys tradidiſſent, & uiderẽt adhuc urbem Ieroſolymã ſtare,quam ille caſurã eſſe prædixerat. Triceſimo autem ætatis ſuæ anno, & captiuitatis quinto exorſus eſt ad concaptiuos loqui. Et eodẽ tẽpore,licet poſterior,hic in Chaldæa,Ieremias in Iudæa prophetauerũt. Sermo eius nec ſatis diſertus,nec admodũ ruſticus eſt:ſed ex utroq; medie temperatus. Sacerdos & ipſe fuit,ſicut Ieremias: principia uoluminis & finẽ magnis habẽs obſcuritatibus inuoluta. Sed & uulgata eius editio nõ multũ diſtat ab hebraico. Vnde nõ ſatis miror quid cauſæ extiterit,ut ſi eoſdem in uniuerſis libris habemus interpretes in alys eadẽ, in alys diuerſa trãſtulerint. Legite igitur & hũc iuxta trãſlationẽ noſtrã:quoniã per cola ſcriptus & cõmata,manifeſtiorẽ legentibus ſenſum tribuit. Si autẽ amici mei & hunc ſubſannauerint: dicite eis quòd nemo eos cõpellat ut ſcribãt. Sed uereor ne illud eis eueniat quod Græce ſignificãtius dicitur, ut uocentur philolœdori.

Prophetia Ezechielis.

S. EZECHIELI *in captiuitate apparent uiſiones throni Dei rotarum, animalium, & imaginis Dei.*

CAPVT I.

A ET FACTVM eſt in triceſimo anno, in quarto, in quinta menſis:cum eſſem in medio captiuorum iuxta fluuium Chobar,aperti ſunt cœli,& vidi viſiones Dei. In quinta mẽſis,ipſe eſt annus quintus trãſmigrationis regis Ioacim, factum eſt verbum Domini ad Ezechielem filium Buzi ſacerdotem in terra Chaldæorum, ſecus flumen Chobar: B & facta eſt ſuper eum ibi manus Domini. Et vidi,& ecce ventus turbinis veniebat ab Aquilone: & nubes magna,& ignis inuoluẽs,& ſplẽdor in circuitu eius: & de medio eius quaſi ſpecies electri, id eſt de medio ignis. Et ex medio eius ſimilitudo quatuor animalium:& hic aſpectus eorũ, ſimilitudo hominis in eis. Et quatuor facies vni: & quatuor pennæ vni. Et pedes eorum pedes recti, & planta pedis eorum quaſi planta pedis vituli,& ſcintillæ quaſi aſpectus æris candentis. C Et manus hominis ſub pennis eorum in quatuor partibus:& facies & pennas per quatuor partes habebant. Iunctæq; erant pennæ eorũ alterius ad alterũ. nõ reuertebantur cum incederẽt:ſed vnũquodq; ante faciem ſuam gradiebatur. Similitudo autem vultus eorum, facies hominis:& facies leonis à dextris ipſorum quatuor: facies autem bouis,à ſiniſtris ipſorũ quatuor:& facies aquilę deſuper ipſorũ quatuor. Et facies eorũ,& pennæ eorum extentæ deſuper: duæ pennæ ſingulorũ iungebantur,& duæ tegebãt corpora eorum. Et vnumquodq; eorum coram facie ſua ambulabat: vbi erat impetus ſpiritus,illuc gradiebãtur:nec reuertebãtur D cum ambularent. Et ſimilitudo animaliũ, & aſpectus eorum quaſi carbonum ignis ardentium & quaſi aſpectus lampadarum. Hæc erat viſio diſcurrens in medio animaliũ, ſplẽdor ignis,& de igne fulgur egrediens. Et animalia ibant,& reuertebantur in ſimilitudinem fulguris coruſcantis. Cumq; aſpicerem animalia, apparuit rota vna ſuper terram iuxta animalia, habens quatuor facies. Et aſpectus rotarum, & opus earum,quaſi viſio maris:& vna ſimilitudo ipſarum quatuor:& aſpectus earum & opera, quaſi ſit rota in medio rotæ. E Per quatuor partes earum euntes ibant:& non reuertebantur cum ambularent. Statura quoque erat rotis, & altitudo,& horribilis aſpectus:& totum corpus oculis plenum in circuitu ipſarum quatuor. Cumq; ambularẽt animalia, ambulabant pariter & rotæ iuxta ea: & cum eleuarentur animalia de terra,eleuabantur ſimul & rotæ. Quocunque ibat ſpiritus,

spiritus, illuc eunte spiritu, & rotæ pariter eleuabãtur, sequentes eum. Spiritus enim vitę erat in rotis. Cum euntibus ibant, & cum stantibus stabant: & cum eleuatis à terra, pariter eleuabantur & rotæ, sequẽtes ea: quia spiritus vitæ erat in rotis. Et F similitudo super capita animaliũ firmamenti, quasi aspectus crystalli horribilis: & extensũ super capita eorũ desuper. Sub firmamento autem pennæ eorum rectę alterius ad alterum, vnumquodq; duabus alis velabat corpus suum, & alterũ similiter velabatur. Et audiebam sonum alarum, quasi sonum aquarũ multarum, quasi sonum sublimis Dei cum ambularent, quasi sonus erat multitudinis, vt sonus castrorũ. cumq; starent, demittebãtur pennæ eorum. Nam cum fieret vox super firmamentum quod erat super caput eorum, stabant, & G submittebant alas suas. Et super firmamentũ quod erat imminens capiti eorum, quasi aspectus lapidis saphiri similitudo throni: & super similitudinẽ throni, similitudo quasi aspectus hominis desuper. Et vidi quasi speciẽ electri, velut aspectum ignis intrinsecus eius per circuitum: à lumbis eius & desuper: & à lumbis eius vsq; deorsum, vidi quasi speciem ignis splendentis in circuitu. Velut aspectum arcus cum fuerit in nube in die pluuiæ, hic erat aspectus splendoris per gyrum. Hæc visio similitudinis gloriæ Domini.

Infra 43. Apo. 4.

S. MITTITVR *propheta impiam domum Israël reuocaturus ab erroribus suis.* CAPVT II.

A ET vidi, & cecidi in faciẽ meam: & audiui vocem loquentis. Et dixit ad me, Fili hominis, sta super pedes tuos, & loquar tecum. Et ingressus est in me spiritus, postquam locutus est mihi, & statuit me supra pedes meos: & audiui loquentẽ ad me & dicentem, B Fili hominis, mitto ego te ad filios Israel, ad gentes apostatrices, quæ recesserunt à me. Ipsi & patres eorũ præuaricati sunt pactũ meum vsque ad diem hanc. Et filii dura facie & indomabili corde sunt, ad quos ego mitto te: & dices ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Si fortè vel ipsi audiant, & si fortè quiescant: quoniã domus exasperans est, & scient quia C propheta fuerit in medio eorũ. Tu ergo fili hominis, ne timeas eos, neq; sermones eorũ metuas: quoniã increduli & subuersores sunt tecum, & cum scorpionibus habitas: verba eorum ne timeas, & vultus eorũ ne formides: quia domus exasperãs est. Loquèris ergo verba mea ad eos, si fortè audiant, & D quiescant: quoniã irritatores sunt. Tu autẽ fili hominis audi quæcunq; loquor ad te: & noli esse exasperãs sicut domus exasperatrix est: aperi os tuum, & comede quæcunq; ego do tibi. Et vidi, & ecce manus missa ad me, in qua erat inuolutus liber: & expandit illum coram me, qui erat scriptus intus & foris, & scriptæ erant in eo lamentationes, & carmen, & væ.

S. NE *sanguis impiorum requiratur de manibus prophetæ iubetur eos ad pœnitentiam uocare, peccata eorum annuntiando, ne in ipsis moriantur.* CAPVT III.

A ET dixit ad me, Fili hominis, quodcunq; inueneris comede: comede volumẽ istud, & vadens loquere ad filios Israel. Et aperui os meum, & cibauit me volumine illo, & dixit ad me, Fili hominis, venter tuus comedet, & viscera tua cõplebuntur volumine isto, quod ego do tibi. Et comedi illud: & factũ est in ore meo sicut mel dulce. Et dixit ad me, Fili hominis vade ad domum Israel, & loquèris verba mea ad eos. Non enim ad B populũ profundi sermonis, & ignotæ linguæ tu mitteris, ad domum Israel: neque ad populos multos profundi sermonis & ignotæ linguæ quorũ non possis audire sermones: & si ad illos mittereris, ipsi audirẽt te. Domus autẽ Israel nolunt audire te: quia nolũt audire me. omnis quippe domus Israel attrita fronte est, & duro corde. Ecce, dedi faciẽ tuam valentiorẽ faciebus eorũ, & frontẽ tuam duriorẽ frontibus eorũ. Vt adamantem & vt silicẽ dedi faciẽ tuam: ne timeas eos, neq; C metuas à facie eorũ: quia domus exasperans est. Et dixit ad me, Fili hominis, omnes sermones meos quos ego loquor ad te, assume in corde tuo, & auribus tuis audi: & vade, ingredere ad transmigrationẽ ad filios populi tui, & loquèris ad eos, & dices eis, Hæc dicit Dominus Deus: si fortè audiant & quiescant. Et assumpsit me spiritus, & audiui post me vocẽ commotionis magnæ, Benedicta gloria Domini de loco suo, & vocem alarum animaliũ percutientiũ alteram ad alteram: & vocem rotarum sequentiũ animalia, & vocem cõmotionis magnæ. Spiritus quoq; leuauit me, & assumpsit me: & abii D amarus in indignatione spiritus mei: manus Domini erat mecũ cõfortans me. Et veni ad trãsmigrationẽ ad Aceruũ nouarum frugũ, ad eos qui habitabãt iuxta flumen Chobar: & sedi vbi illi sedebãt: & mansi ibi septẽ diebus mœrens in medio eorũ. Cum autẽ pertransissent septem dies, factũ est verbum Domini ad me, dicens, Fili hominis, speculatorẽ dedi te domui E Israel: & audies de ore meo verbũ, & annuntiabis eis ex me. Si dicente me ad impiũ, Morte morieris: non annuntiaueris ei neq; locutus fueris vt auertatur à via sua impia & viuat: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinẽ autem eius de manu tua requirã. Si autem tu annuntiaueris impio, & ille non fuerit conuersus ab impietate sua, & à via sua impia: ipse quidẽ in impietate sua morietur, tu autẽ animã tuã liberasti. Sed & si cõuersus iustus à iustitia sua fuerit, & F fecerit iniquitatẽ: ponam offendiculum coram eo, ipse morietur: quia non annuntiasti ei, in peccato suo morietur, & non erunt in memoria iustitiæ eius quas fecit: sanguinẽ verò eius de manu tua requirã. Si autẽ tu annũtiaueris iusto vt nõ peccet iustus, & ille nõ peccauerit: viuens viuet, quia annũtiasti ei, & tu animã tuã liberasti. Et facta est super me manus Domini, & dixit ad me, Surgẽs ẽgredere in campũ, & ibi loquar tecum. Et surgens egressus sum in campum: & ecce ibi gloria Domini stabat, quasi gloria quã vidi iuxta fluuiũ Chobar: & cecidi in faciẽ meam. Et ingressus est in me spiritus, & statuit me super pedes meos: & locutus est mihi, & dixit ad me, Ingrẽdere, & includere in medio domus tuæ. Et tu fili G hominis, ecce data sunt super te vincula, & ligabunt te in eis: & non egrediẽris in medio eorũ. Et linguã tuam adhærere faciam palato tuo, & eris mutus, nec quasi vir obiurgans: quia domus exasperans est. Cum autẽ locutus fuero tibi, aperiam os tuum, & dices ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Qui audit, audiat: & qui quiescit, quiescat: quia domus exasperans est.

Infra 33.b Supra 1.a

S. IERVSALEM *obsidio lingua paratur, & decem tribuum captiuitas diuturna in angustiis & fame signatur.* CAPVT IIII.

A ET tu fili hominis, sume tibi laterẽ, & pones eum coram te: & describes in eo ciuitatẽ Ierusalẽ. Et ordinabis aduersus eam obsidionem, & ædificabis munitiones, & cõportabis aggerem, & dabis cõtra eam castra, & pones arietes in gyro. Et tu sume tibi sartaginem ferreã, & pones eam murũ ferreũ inter te & inter ciuitatẽ, & obfirmabis faciẽ tuam ad eam, & erit in obsidionẽ, & circundabis eam: signũ est domui Israel. Et tu dormies super latus tuum sinistrũ, & pones iniquitates domus Israel super eo: numero dierũ quibus dormies super illud, & assumes B iniquitates eorũ. Ego autẽ dedi tibi annos iniquitatis eorũ, numero dierũ trecentos & nonaginta dies: & portabis iniquitatem domus Israel. Et cum cõpleueris hæc, dormies super latus tuum dextrũ secundò: & assumes iniquitatẽ domus Iuda quadraginta diebus. diem pro anno, diem inquam pro anno dedi tibi. Et ad obsidionem Ierusalem conuertes faciem tuam, & brachium tuum erit extentum: & prophetabis C aduersus eam. Ecce circundedi te vinculis: & non te conuertes à latere tuo in latus aliud, donec compleas dies obsidionis tuę. Et tu sume tibi frumentum, & hordeum, & fabam, & lentem, & milium, & viciam: & mittes ea in vas vnum, & facies tibi panes

Diuturnitas captiuitatis Israel & Iuda. Num. 14.f

panes numero dierum quibus dormies super latus tuum:trecentis & nonaginta diebus comedes illud. Cibus autem tuus quo vescèris, erit in pondere viginti stateres in die: à tẽpore vsq; ad tempus comedes illud. Et aquam in mẽsura bibes, sextam partẽ hin: à tempore vsq; ad tempus bibes illud. Et quasi subcinericium hordeaceum comedes illud: & stercore quod egreditur de homine, operies illud in oculis eorum. Hæc dicit Dominus, Sic comedent filii Israel panem suũ pollutum inter gẽtes ad quas eiiciã eos. Et dixi, A, a, a, Domine Deus, ecce anima mea non est polluta, & morticinũ & laceratum à bestiis non comedi ab infantia mea vsq; nũc, & non est ingressa in os meum omnis caro immunda. Et dixit ad me, Ecce dedi tibi fimum boum pro stercoribus humanis: & facies panem tuũ in eo. Et dixit ad me, Fili hominis, ecce conteram baculum panis in Ierusalẽ: & comedent panem suum in pondere, & in sollicitudine: & aquam in mensura, & in angustia bibent, vt deficientibus pane & aqua, corruat vnusquisq; ad fratrem suum, & contabescat in iniquitatibus suis.

Infra 5. a & 14. d

S. IN *cæsarie & barba detonsis varia populi iudicia designantur.*

CAPVT V.

ET tu fili hominis, sume tibi gladium acutum, radentem pilos: & assumes eum, & duces per caput tuum, & per barbam tuam: & assumes tibi staterã ponderis & diuides eos. Tertiam partẽ igni combures in medio ciuitatis, iuxta cõpletionẽ dierũ obsidionis: & assumes tertiã partem, & concides gladio in circuitu eius: tertiam verò aliam disperges in ventũ, & gladium nudabo post eos. Et sumes inde paruum numerũ: & ligabis eos in summitate pallii tui. Et ex eis rursum tolles, & proiicies eos in medio ignis, & combures eos igni: & ex eo egredietur ignis in omnem domum Israel. Hæc dicit Dominus Deus, Ista est Ierusalẽ, in medio gentium posui eam, & in circuitu eius terras. Et contempsit iudicia mea, vt plus esset impia quàm gentes: & præcepta mea vltrà quàm terræ quæ in circuitu eius sunt. iudicia enim mea proiecerunt, & in præceptis meis non ambulauerunt. Idcirco hæc dicit Dominus Deus, Quia superastis gentes quæ in circuitu vestro sunt, & in præceptis meis non ambulastis, & iudicia mea non fecistis, & iuxta iudicia gentium quæ in circuitu vestro sunt non estis operati: ideò hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ad te, & ipse ego faciam in medio tui iudicia in oculis gentiũ: & faciam in te quæ non feci, & quibus similia vltrà non faciam propter omnes abominationes tuas. Ideò patres comedent filios in medio tui, & filii comedent patres suos: & faciam in te iudicia, & ventilabo vniuersas reliquias tuas in omnem ventũ. Idcirco viuo ego dicit Dominus Deus, Nisi pro eo quòd sanctũ meũ violasti in omnibus offensionibus tuis, & in cunctis abominationibus tuis: ego quoq; confringam, & non parcet oculus meus, & non miserebor. Tertia pars tui peste morietur, & fame consumetur in medio tui: & tertia pars tui in gladio cadet in circuitu tuo: tertiam verò partem tuam in omnem ventũ dispergam, & gladiũ euaginabo post eos. Et complebo furorem meum, & requiescere faciam indignationem meam in eis, & consolabor: & scient quia ego Dominus locutus sum in zelo meo, cum impleuero omnẽ indignationem meam in eis. Et dabo te in desertũ & in opprobrium gentibus quæ in circuitu tuo sunt, in conspectu omnis prætereuntis. Et eris opprobriũ & blasphemia, exemplum & stupor in gentibus quæ in circuitu tuo sunt, cum fecero in te iudicia in furore & in indignatione, & in increpationibus iræ: quæ ego Dñs locutus sum. quando misero sagittas famis pessimas in eos, quæ erunt mortiferæ, & quas mittam vt disperdam vos, & famem congregabo super vos, & conteram in vobis baculum panis. Et immittam in vos famem & bestias pessimas vsque ad internecionem: & pestilentia & sanguis transibunt per te, & gladium inducam super te. ego Dominus locutus sum.

Aenigma pilorũ edisserit Dominus.

Supra 4. d
Infra 14. d

S. PROPTER *peccatũ idololatriæ populus plagis grauiter percussus est.*

CAPVT VI.

ET factus est sermo Domini ad me, dicẽs, Fili hominis, pone faciem tuam ad montes Israel: & prophetabis ad eos, & dices, Montes Israel audite verbum Domini Dei: hæc dicit Dominus Deus mõtibus & collibus, rupibus & vallibus, Ecce ego inducã super vos gladiũ, & disperdam excelsa vestra, & demoliar aras vestras, & confringentur simulachra vestra: & deiiciam interfectos vestros ante idòla vestra. Et dabo cadauera filiorum Israel ante faciem simulachrorũ vestrorum: & dispergam ossa vestra circa aras vestras in omnibus habitationibus vestris. Vrbes desertæ erunt, & excelsa demolientur & dissipabuntur: & interibunt aræ vestræ, & confringentur: & cessabunt idòla vestra, & conterentur delubra vestra, & delebuntur opera vestra. Et cadet interfectus in medio vestri: & scietis quia ego sum Dominus. Et relinquam in vobis eos qui fugerint gladiũ in gentibus, cum dispersero vos in terras. Et recordabuntur mei liberati vestri in gentibus ad quas captiui ducti sunt: quia contriui cor eorum fornicans & recedens à me, & oculos eorum fornicantes post idòla sua: & displicebũt sibimet super malis quæ fecerant in vniuersis abominationibus suis, & scient quia ego Dominus non frustra locutus sum vt facerem eis malum hoc. Hęc dicit Dominus Deus, Percute manu tua, & allide pedem tuum, & dic Heu, ad omnes abominationes malorũ domus Israel: quia gladio, fame, & peste ruituri sunt. Qui longe est, peste morietur: qui autẽ propè, gladio corruet: & qui relictus fuerit & obsessus, fame morietur: & complebo indignationem meam in eis. Et scietis quia ego Dominus, cum fuerint interfecti vestri in medio idolorum vestrorũ in circuitu ararum vestrarum in omni colle excelso, & cunctis summitatibus montiũ, & subtus omne lignũ nemorosum, & subtus vniuersam quercum frondosam: locum vbi accenderunt thura redolentia vniuersis idòlis suis. Et extendã manum meam super eos: & faciam terram desolatam & destitutam à deserto Deblátha in omnibus habitationibus eorum: & scient quia ego Dominus.

S. ISRAELIS *excidiũ propter peccata sua instare, ac omni ipsum auxilio destitui, hostibus latè peruagantibus manifestatur.*

CAPVT VII.

ET factus est sermo Domini ad me, dicens, Et tu fili hominis, hæc dicit Dominus Deus, terrę Israel, Finis venit, venit finis super quatuor plagas terræ. Nunc finis super te, & immittam furorem meum in te: & iudicabo te iuxta vias tuas: & ponã contra te omnes abominationes tuas. Et nõ parcet oculus meus super te: & non miserebor: sed vias tuas ponam super te, & abominationes tuæ in medio tui erunt: & scietis quia ego Dominus. Hęc dicit Dominus Deus, Afflictio vna, afflictio ecce venit: finis venit, venit finis, euigilabit aduersum te: ecce venit. Venit contritio super te, qui habitas in terra: venit tempus, prope est dies occisionis, & non gloriæ montiũ. Nunc de propinquo effundam iram meam super te, & complebo furorẽ meum in te: & iudicabo te iuxta vias tuas, & imponã tibi omnia scelera tua. Et non parcet oculus meus, nec miserebor: sed vias tuas imponã tibi, & abominationes tuæ in medio tui erunt: & scietis quia ego sum Dominus percutiẽs. Ecce dies, ecce venit: egressa est contritio, floruit virga, germinauit superbia. Iniquitas surrexit in virga impietatis: non ex eis, non ex populo, neq; ex sonitu eorum: & non erit requies in eis. Venit tempus, appropinquauit dies: qui emit, non lætetur: & qui vendit, non lugeat: quia ira super omnem populum eius. Quia qui vendit, ad id quod vendidit non reuertetur: & adhuc in viuentibus vita eorum. visio enim ad omnem

omnem multitudinem eius non regredietur: & vir in iniquitate vitæ suæ non confortabitur. Canite tuba, præparentur omnes, & nõ est qui vadat ad prœliũ: ira enim mea super vniuersum populũ eius. Gladius foris: & pestis & fames intrinsecus. Qui in agro est, gladio morietur: & qui in ciuitate, pestilentia & fame deuorabũtur. Et saluabũtur qui fugerint ex eis: & erunt in montibus quasi columbæ cõualliũ omnes trepidi, vnusquisq; in iniquitate sua. Omnes manus dissoluẽtur, & omnia genua fluent aquis. (Esa. 15.a; Iere. 48.f) Et accingent se ciliciis, & operiet eos formido: & in omni facie confusio, & in vniuersis capitibus eorũ caluitium. Argentũ eorum foris proiicietur, & aurum eorũ in sterquiliniũ erit. (Prou. 11.a; Soph. 1.d; Eccli. 5.c) Argentum eorũ & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris Domini. Animam suã nõ saturabũt, & ventres eorũ nõ implebũtur: quia scandalũ iniquitatis eorũ factũ est. Et ornamentũ monilium suorũ in superbiã posuerũt, & imagines abominationũ suarũ & simulachrorũ fecerũt ex eo: propter hoc dedi eis illud in immunditiã: & dabo illud in manus alienorũ ad diripiendũ, & impiis terræ in prædã, & cõtaminabunt illud. Et auertam faciẽ meã ab eis, & violabunt archanũ meũ: & introibũt in illud emissarii, & cõtaminabunt illud. Fac cõclusionẽ: quoniam terra plena est iudicio sanguinũ, & ciuitas plena iniquitate. Et adducã pessimos de gẽtibus, & possidebunt domos eorum, & quiescere faciã superbiã potentiũ, & possidebunt sanctuaria eorũ. Angustia superueniẽte requirent pacem, & non erit. Conturbatio super cõturbationẽ veniet, & auditus super auditum: & quærent visionẽ de propheta: & lex peribit à sacerdote, & consilium à senioribus. Rex lugebit, & principes induẽtur mœrore, & manus populi terræ cõturbabuntur. Secundum viam eorum faciam eis, & secundum iudicia eorum iudicabo eos: & scient quia ego Dominus.

S. RAPTVS propheta in Ierusalem pessimas videt Iudæorũ abominationes, in figura parietis, idôli, thuribuli, & ramorum.

CAPVT VIII.

ET factũ est in anno sexto, in sexto mense, in quinta mensis: ego sedebã in domo mea, & senes Iuda sedebant coram me, & cécidit ibi super me manus Domini Dei. Et vidi, & ecce similitudo quasi aspectus ignis: ab aspectu lumborum eius & deorsum, ignis: & à lumbis eius & sursum, quasi aspectus splendoris, vt visio electri. (Dan. 15.c) Et emissa similitudo manus apprehendit me in cincinno capitis mei: & eleuauit me spiritus inter terram & cœlum: & adduxit me in Ierusalem in visione Dei, iuxta ostium interius quod respiciebat ad aquilonẽ, vbi erat statutum idôlũ zeli ad prouocandũ æmulationẽ. Et ecce ibi gloria Dei Israel secundum visionẽ quam viderã in campo. Et dixit ad me, Fili hominis leua oculos tuos ad viã aquilonis. Et leuaui oculos meos ad viam aquilonis: & ecce ab aquilone portæ altaris idôlũ zeli in ipso introitu. Et dixit ad me, Fili hominis, Putásne vides tu quid isti faciunt, abominationes magnas, quas domus Israel facit hîc, vt procul recedam à sanctuario meo? & adhuc conuersus videbis abominationes maiores. Et introduxit me ad ostiũ atrii: & vidi, & ecce foramen vnũ in pariete. Et dixit ad me, Fili hominis, fode parietem. Et cũ perfodissem parietẽ, apparuit ostiũ vnum. Et dixit ad me, Ingredere, & vide abominationes pessimas, quas isti faciũt hîc. Et ingressus vidi, & ecce omnis similitudo reptilium, & animalium, abominatio, & vniuersa idôla domus Israel depicta erant in pariete in circuitu per totũ. Et septuaginta viri de senioribus domus Israel, & Iezonias filius Saphan stabat in medio eorũ, & stantiũ ante picturas: & vnusquisque habebat thuribulũ in manu sua: & vapor nebulæ de thure cõsurgebat. Et dixit ad me, Certè vidisti fili hominis, quæ seniores domus Israel faciunt in tenebris, vnusquisque in abscondito cubilis sui: dicũt enim, Nõ videt Dominus nos, dereliquit Dominus terram. Et dixit ad me, Adhuc cõuersus videbis abominationes maiores, quas isti faciunt. Et introduxit me per ostium portæ domus Domini, quod respiciebat ad aquilonem: & ecce ibi mulieres sedebant plangentes Adonidem. Et dixit ad me, Certe vidisti fili hominis: adhuc conuersus videbis abominationes maiores his. Et introduxit me in atrium domus Domini interius: & ecce in ostio templi Domini inter vestibulũ & altare, quasi vigintiquinque viri dorsa habentes contra templum Domini, & facies ad orientem: & adorabant ad ortum solis. Et dixit ad me, Certè vidisti fili hominis: nunquid leue est hoc domui Iuda, vt facerent abominationes istas quas fecerunt hîc: quia replentes terram iniquitate, conuersi sunt ad irritandum me? & ecce applicant ramum ad nares suas. Ergo & ego faciam in furore: non parcet oculus meus, nec miserebor: & cum clamauerint ad aures meas voce magna, non exaudiam eos.

S. APPARENT sex viri missi ad vastandum Ierusalem: in qua saluantur soli signo Tau signati. CAPVT IX.

ET clamauit in auribus meis voce magna, dicens, Appropinquauerunt visitationes vrbis, & vnusquisque vas interfectionis habet in manu sua. Et ecce sex viri veniebant de via portæ superioris, quæ respicit ad aquilonẽ: & vnusquisq; vas interitus in manu eius: vir quoq; vnus in medio eorum vestitus erat lineis, & atramentariũ scriptoris ad renes eius: & ingressi sunt, & steterunt iuxta altare æreũ. Et gloria Domini Israel assumpta est de cherub, quæ erat super eũ ad limen domus: & vocauit virum qui indutus erat lineis, & atramentariũ scriptoris habebat in lumbis suis. Et dixit Dominus ad eum, Transi per mediam ciuitatẽ in medio Ierusalẽ: & signa thau super frontes virorum gementiũ & dolentium super cunctis abominationibus quæ fiunt in medio eius. (Exo. 12.e; Apo. 7.a) Et illis dixit audiente me, Transite per ciuitatem sequentes eum, & percutite: nõ parcat oculus vester, neque misereamini. Senem, adolescẽtulum & virginem, paruulum & mulieres interficite vsque ad internecionem: omnem autem, super quem videritis thau, ne occidatis, & à sanctuario meo incipite. Cœperunt ergo à viris senioribus, qui erant ante faciẽ domus. Et dixit ad eos, Contaminate domum, & implete atria interfectis: egredimini. Et egressi sunt, & percutiebant eos qui erant in ciuitate. Et cæde completa, remansi ego: ruiq; super faciem meam, & clamãs aio, Heu, heu, heu, Domine Deus, ergóne disperdes omnes reliquias Israel, effundens furorem tuum super Ierusalem? Et dixit ad me, Iniquitas domus Israel & Iuda magna est nimis valde, & repleta est terra sanguinibus, & ciuitas repleta est auersione: dixerunt enim, Dereliquit Dominus terrã, & Dominus non videt. Igitur & meus non parcet oculus, neq; miserebor: viam eorum super caput eorum reddam. Et ecce vir qui erat indutus lineis, qui habebat atramentariũ in dorso suo, respondit verbum, dicens, Feci sicut præcepisti mihi.

S. VIDENS propheta Cherubim & quatuor rotas, videt pariter virum carbones de medio rotarum accipientem. CAPVT X.

ET vidi, & ecce in firmamẽto quod erat super caput cherubim, quasi lapis sapphirus, & quasi species similitudinis solii, apparuit super ea. Et dixit ad virum qui indutus erat lineis, & ait, Ingredere in medio rotarum, quæ sunt subtus cherubim: & imple manum tuam prunis ignis quæ sunt inter cherubim, & effunde super ciuitatem: ingressusq; est in cõspectu meo. Cherubim autem stabant à dextris domus cum ingrederetur vir: & nubes impleuit atrium interius. Et eleuata est gloria Domini désuper cherub ad limen domus: & repleta est domus nube, & atrium repletum est splendore gloriæ Domini. Et sonitus alarum cherubim audiebatur vsque ad atrium exterius, quasi vox Dei omnipotentis loquentis. Cumque præcepisset viro qui indutus erat lineis, dicens, Sume ignem de medio rotarũ

quæ sunt inter cherubim: ingressus ille stetit iuxta rotam, & extendit cherub manum de medio cherubim, ad ignem qui erat inter cherubim: & sumpsit, & dedit in manus eius qui indutus erat lineis: qui accipiens, egressus est. Et apparuit in cherubim similitudo manus hominis subtus pennas eorũ, & vidi, & ecce quatuor rotæ iuxta cherubim: rota vna iuxta cherub vnũ, & rota alia iuxta cherub vnũ: species autẽ rotarum erat quasi visio lapidis chrysoliti. & aspectus earũ similitudo vna quatuor: quasi si sit rota in medio rotæ. C Cũq; ambularent, in quatuor partes gradiebantur: & non reuertebantur ambulantes: sed ad locũ ad quem ire declinabat quæ prima erat, sequebãtur & cæteræ, nec reuertebãtur. Et omne corpus earum, & colla, & manus, & pennæ, & circuli plena erant oculis, in circuitu quatuor rotarum. Et rotas istas vocauit volubiles, audiente me. Quatuor autem facies habebat vnum: facies vna, facies cherub: & facies secunda, facies hominis: & in tertio facies leonis: & in quarto facies aquilæ. Et eleuata sunt cherubim: ipsum est animal quod viderã iuxta fluuium Chobar. Cumq; ambularent cherubim, ibant pariter & rotæ iuxta ea: & cum eleuarent cherubim alas suas, vt exaltarentur de terra, non residebant rotæ, sed & ipsæ iuxtã D erant. Stantibus illis, stabant: & cum eleuatis eleuabãtur: spiritus enim vitæ erat in eis. Et egressa est gloria Domini à limine templi: & stetit super cherubim. Et eleuantia cherubim alas suas, exaltata sunt à terra coram me: & illis egredièntibus, rotæ quoque subsecutæ sunt: & stetit in introitu portæ domus Domini orientalis, & gloria Dei Israel erat super ea. Ipsum est animal quod vidi subter Deum Israel iuxta fluuiũ Chobar: & intellexi quia cherubim essent. Quatuor, quatuor vultus vni, & quatuor alæ vni: & similitudo manus hominis sub alis eorum. Et similitudo vultuũ eorũ, ipsi vultus quos videram iuxta fluuium Chobar, & intuitus eorum, & impetus singulorum ante faciem suam ingredi.

Supra 1.c *Supra 1.c*

§. FIGVRA *lebetis & carnium signat Israelis interfectionem & dispersionem, sed & congregationẽ transmigrationis & eiusdem consolationem.* CAPVT XI.

A Et eleuauit me spiritus, & introduxit me ad portã domus Domini orientalẽ, quæ respicit ad solis ortũ: & ecce in introitu portæ viginti quinque viri: & vidi in medio eorum Iezoniã filium Azur, & Pheltiam filiũ Banaiæ, principes populi. Dixitq; ad me, Fili hominis, hi sunt viri qui cogitant iniquitatẽ, & tractant consiliũ pessimum in vrbe ista: dicentes, Nõne dudum ædificatæ sunt domus? hæc est lebes, nos autem carnes. Idcirco vaticinare de eis, vaticinare fili hominis. Et irruit in me spiritus Domini, & dixit ad me, Loquere, Hæc dicit Dominus, Sic locuti estis domus Israel, & cogitationes cordis vestri ego noui. Plurimos occidistis in vrbe hac, & implestis B vias eius interfectis. Propterea hæc dicit Dominus Deus, Interfecti vestri, quos posuistis in medio eius, hi sunt carnes, & hæc est lebes: & educã vos de medio eius. Gladiũ metuistis, & gladium inducã super vos, ait Dominus Deus. Et eiciã vos de medio eius, daboq; vos in manu hostiũ, & faciã in vobis iudicia. Gladio cadetis: in finibus Israel iudicabo vos, & scietis quia ego Dominus. Hæc nõ erit vobis in lebetẽ, & vos non eritis in medio eius in carnes: in finibus Israel iudicabo vos. Et scietis quia ego Dominus: quia in præceptis meis nõ ambulastis, & iudicia mea nõ fecistis, sed iuxta iudicia gentiũ, quæ in circuitu vestro sunt, estis operati. Et factũ C est, cũ prophetarẽ, Pheltias filius Banaiæ mortuus est: & cecidi in faciẽ meã clamans voce magna, & dixi, Heu, heu, heu Domine Deus: cõsummationẽ tu facis reliquiarũ Israel? Et factum est verbũ Domini ad me, dicẽs, Fili hominis, fratres tui fratres tui viri propinqui tui, & omnis domus Israel, vniuersi quibus dixerunt habitatores Ierusalẽ, Longe recedite à Domino: nobis data est terra in possessionẽ. Propterea hæc dicit Dominus Deus, Quia longe feci eos in gẽtibus, & quia dispersi eos in terris: ero eis in sanctificationẽ modicã in terris ad quas venerũt. Propterea loquere, Hæc dicit Dominus Deus, Congregabo vos de populis, & adunabo de terris in quibus dispersi estis: daboq; vobis humũ Israel. Et ingredientur illuc, & auferẽt omnes offensiones eũctasq; abominatio- D nes eius de illa. Et dabo eis cor vnũ, & spiritum nouũ tribuã in visceribus eorũ: & auferã cor lapideũ de carne eorũ, & dabo eis cor carneũ: vt in præceptis meis ambulent, & iudicia mea custodiant, faciantq; ea: & sint mihi in populum, & ego sim eis in Deum. Quorum autẽ cor post offendicula & abominationes suas ambulat, horũ viam in capite suo ponam, dicit Dominus Deus. Et eleuauerunt cherubim alas suas, & rotæ cum eis: & gloria Dei Israel erat super ea. Et ascendit gloria Domini de medio ciuitatis, stetitq; super montẽ, qui est ad orientem vrbis. Et spiritus leuauit me: adduxitq; in Chaldæam ad transmigrationem, in visionẽ in spiritu Dei: & sublata est à me visio, quam viderã. Et locutus sum ad transmigrationem omnia verba Domini quæ ostenderat mihi.

Iere. 23.f *Infra 36.f*

§. VIDET *propheta instantem obsidionem Ierusalem & direptionem, regisq; captiuitatem.* CAPVT XII.

A Et factus est sermo Domini ad me, dicẽs, Fili hominis, in medio domus exasperãtis tu habitas: qui oculos habent ad videndum, & nõ vident: & aures ad audiendum, & non audiunt: quia domus exasperans est. Tu ergo fili hominis fac tibi vasa transmigrationis, & trãsmigrabis per diẽ coram eis: transmigrabis autem de loco tuo ad locum alterũ in conspectu eorũ, si fortè aspiciant: quia domus exasperãs est. Et efferes foras vasa tua B quasi vasa transmigrantis per diem in cõspectu eorũ: tu autem egredieris vespere coram eis, sicut egreditur migrans. Ante oculos eorum perfode tibi parietem: & egredieris per eum. In conspectu eorũ in humeris portaberis, in caligine efferẽris: faciẽ tuam velabis, & non videbis terrã: quia portentũ dedi te domui Israel. Feci ergo sicut præceperat mihi Dominus: vasa mea protuli quasi vasa trãsmigrãtis per diẽ: & vespere perfodi mihi parietẽ manu: & in caligine egressus sum, & in humeris portatus in conspectu eorũ. Et factus est C sermo Domini mane ad me, dicẽs, Fili hominis, nunquid nõ dixerunt ad te domus Israel domus exasperãs, Quid tu facis? Dic ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Super ducem onus istud, qui est in Ierusalem: & super omnẽ domum Israel, quæ est in medio eorum. Dic, Ego portentũ vestrum: quomodo feci, sic fiet illis: in trãsmigrationem, & in captiuitatẽ ibunt. Et dux qui est in medio eorum, in humeris portabitur, in caligine egredietur: parietem perfodient, vt educant eum: facies D eius operietur, vt non videat oculis terram. Et extendam rete meum super eum, & capietur in sagena mea: & adducam eum in Babylonem in terram Chaldæorum, & ipsam non videbit, ibiq; morietur. Et omnes qui circa eum sunt, præsidium eius, & agmina eius dispergam in omnem ventum: & gladium euaginabo post eos. Et scient quia ego Dominus, quando dispersero illos in gentibus, & disseminauero eos in terris. Et relinquam ex eis viros paucos à gladio, & fame, & pestilentia: vt narrent omnia scelera eorum in gentibus ad E quas ingredientur: & scient quia ego Dominus. Et factus est sermo Domini ad me, dicens, Fili hominis, panẽ tuũ in conturbatione comede: sed & aquam tuã in festinatione & mœrore bibe. Et dices ad populum terræ, Hæc dicit Dominus Deus ad eos, qui habitant in Ierusalem in terra Israel, Panem suum in solicitudine comedent, & aquam suã in desolatione bibent, vt desoletur terra à multitudine sua, propter iniquitatem omnium qui habitant in ea. Et ciuitates quæ nunc habitantur desolatæ erunt, terraq; deserta: & scietis quia ego Do F minus. Et factus est sermo Domini ad me, dicens, Fili hominis, quod est prouerbiũ istud vobis in terra Israel? dicẽtium,

Infra 17.f. & 32.a

In longum

In longum differentur dies, & peribit omnis visio. Ideò dic ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Quiescere faciam prouerbium istud, neq; vulgò dicetur vltrà in Israel. Et loquere ad eos quòd appropinquauerint dies, & sermo omnis visionis. Non enim erit vltrà omnis visio cassa, neque diuinatio am-

2. Pet. 3. a

G bigua in medio filiorum Israel. Quia ego Dominus loquar: & quodcunq; locutus fuero verbũ, & fiet: nõ prolongabitur amplius: sed in diebus vestris domus exasperans loquar verbum, & faciam illud, dicit Dominus Deus. Et factus est sermo Domini ad me, dicens, Fili hominis, ecce Domus Israel dicentiũ, Visio quam hic videt, in dies multos: & in tempora longa iste prophetat. Propterea dic ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Non prolongabitur vltrà omnis sermo meus: verbum quod locutus fuero, cõplebitur, dicit Dominus Deus.

S. PROPHETIA *Domini in pseudoprophetas populi seductores.* CAPVT XIII.

Infra 14. c

A ET factus est sermo Domini ad me, dicens, Fili hominis vaticinare ad prophetas Israel, qui prophetant: & dices prophetãtibus de corde suo, Audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus, Væ prophetis insipientibus: qui sequuntur spiritum suum, & nihil vident. Quasi vulpes in desertis, prophetæ tui Israel erant. Non ascendistis ex aduerso, neq; opposuistis murum pro domo Israel: vt staretis in prælio in die Domini. Vident vana, & diuinant mendaciũ, dicẽtes, Ait Dominus: cũ Dominus non miserit eos: & perseuerauerũt confirmare sermonem. Nunquid nõ visionem cassam vidistis, & diuinationem

B mendacem locuti estis? & dicitis, Ait Dominus: cũ ego non sim locutus. Propterea hæc dicit Dominus Deus, Quia locuti estis vana, & vidistis mendacium: ideò ecce ego ad vos, dicit Dominus Deus, Et erit manus mea super prophetas qui vident vana & diuinãt mendaciũ: in concilio populi mei non erunt, & in scriptura domus Israel nõ scribentur, nec in terrã Israel ingredientur: & scietis quia ego Dominus Deus: eo quòd déceperint populũ meũ, dicentes, Pax, pax. & nõ est pax: & ipse ædificabat parietẽ, illi autem liniebant eum luto absque paleis. Dic ad eos qui liniunt absq; temperatura quòd casurus sit: erit enim imber inundans, & dabo lapides prægrandes désuper irruentes, & ventũ procellæ dissipantẽ. Siquidem ecce cécidit paries. Nunquid nõ dicetur vobis, Vbi est litura quam linistis? Propterea hæc dicit Dominus Deus:

C Et erumpere faciam spiritum tempestatum in indignatione mea, & imber inundans in furore meo erit: & lapides grandes in ira in consumptionem. Et destruam parietem quem linistis absq; temperamẽto: & adæquabo eum in terra, & releuabitur fundamentum eius: & cadet, & consummetur in medio eius: & scietis quia ego sum Dominus. Et complebo indignationẽ meam in pariete, & in his qui liniũt eum absq; temperamento, dicamque vobis, Non est paries, & non sunt qui liniunt eũ. Prophetæ Israel, qui prophetant ad Ierusalẽ, & vident ei visionẽ pacis: & nõ est pax, ait Dominus Deus. Et tu fili hominis pone faciẽ tuã contra filias populi tui, quæ prophetant de corde suo: & vaticinare super eas, & dic, Hæc dicit Dominus Deus, Væ qui consuunt puluillos sub omni cubito manus: & faciunt ceruicalia sub capite vniuersæ ætatis ad capiẽdas animas: & cum caperent animas populi mei,

Sermo Domini cõtra prophetissas mendaces.

D viuificabant animas eorum, Et violabant me ad populum meum propter pugillum hordei & fragmen panis, vt interficerent animas quæ nõ moriuntur, & viuificarẽt animas quæ non viuunt, mentiẽtes populo meo credenti mẽdacijs. Propter hoc, hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ad puluillos vestros quibus vos capitis animas volantes: & dirumpã eos de brachijs vestris: & dimittam animas quas vos capitis, animas ad volãdum. & dirumpam ceruicalia vestra, & liberabo populum meum de manu vestra, neque erunt vltrà in manibus vestris ad prædandum: & scietis quia ego Dominus. Propter eo quòd mœrere fecistis cor iusti mendaciter, quem ego nõ contristaui: & confortastis manus impij, vt non reuerteretur à via sua mala, & viueret: propterea vana non videbitis, & diuinationes non diuinabitis amplius, & eruam populum meum de manu vestra: & scietis quia ego Dominus.

S. VLTIO *Domini per Danielem, Iob, & Noë nõ potuit ab Israëlitis auerti propter illorum immunditias, nec à plagis per prophetas liberari.* CAPVT XIIII.

A ET venerunt ad me viri seniorũ Israel, & sederunt coram me. Et factus est sermo Domini ad me, dicens, Fili hominis, viri isti posuerunt immunditias suas in cordibus suis, & scandalum iniquitatis suæ statuerunt contra faciem suã: nunquid interrogatus respondebo eis? Propter hoc loquere eis, & dices ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Homo, homo de domo Israel, qui posuerit immunditias suas in corde suo, & scandalũ ini-

B quitatis suæ statuerit cõtra faciẽ suam, & venerit ad prophetam interrogans per eum me: ego Dominus respondebo ei in multitudine immũditiarũ suarũ: Vt capiatur domus Israel in corde suo quo recesserunt à me in cunctis idôlis suis. Propterea dic ad domũ Israel, Hæc dicit Dominus Deus, Conuertimini, & recedite ab idôlis vestris, & ab vniuersis contaminationibus vestris auertite facies vestras. Quia homo, ho-

C mo de domo Israel, & de proselitis quicũq; aduena fuerit in Israel: si alienatus fuerit à me, & posuerit idôla sua in corde suo, & scandalũ iniquitatis suæ statuerit cõtra faciẽ suam, & venerit ad prophetã vt interroget per eũ me: ego Dominus respondebo ei per me. Et ponã faciem meã super hominem illum, & faciã eum in exemplũ & in prouerbium, & disperdam eũ de medio populi mei: & scietis quia ego Dominus.

D Et propheta cum errauerit, & locutus fuerit verbũ: ego Dominus decepi prophetã illum: & extendam manũ meam super illum, & delebo eũ de medio populi mei Israel. Et portabunt iniquitatẽ suam: iuxta iniquitatẽ interrogantis, sic iniquitas prophetæ erit. vt non erret vltrà domus Israel à me, neque polluatur in vniuersis præuaricationibus suis: sed sint mihi in populum, & ego sim eis in Deũ, ait Dominus exercituum. Et factus est sermo Domini ad me, dicens, Fili hominis, terra cum peccauerit mihi, vt præuaricetur præuaricans, extendam manũ meam super eam, & conteram virgam panis eius: & immittam in eam famem, & interficiam de ea ho-

Supra 13. a

E minem & iumẽtum. Et si fuerint tres viri isti in medio eius, Noe, Daniel, & Iob: ipsi in iustitia sua liberabũt animas suas, ait Dominus exercituum. Quòd si & bestias pessimas induxero super terram, vt vastẽ eam: & fuerit inuia, eò quòd non sit pertransiens propter bestias: Tres viri isti si fuerint in ea, viuo ego dicit Dominus Deus, quia nec filios nec filias liberabunt: sed ipsi soli liberabũtur, terra autem desolabitur. Vel si gladiũ induxero super terram illam, & dixero gladio, Trãsi per terram: & interfecero de ea hominem & iumentum: Et

Supra 4. d & 5. d

F tres viri isti fuerint in medio eius: uiuo ego dicit Dominus Deus, non liberabunt filios neque filias: sed ipsi soli liberabũtur. Si autem & pestilentiam immisero super terram illam, & effudero indignationem meam super eam in sanguine, vt auferam ex ea hominẽ & iumentum: Et Noe, & Daniel, & Iob fuerint in medio eius: viuo ego, dicit Dominus Deus, quia

G filium & filiam non liberabunt: sed ipsi iustitia sua liberabunt animas suas. Quoniam hæc dicit Dominus Deus, Quòd & si quatuor iudicia mea pessima, gladium, & famem, ac bestias malas, & pestilentiam immisero in Ierusalem, vt interficiam de ea hominẽ & pecus: Tamen relinquetur in ea saluatio educentium filios & filias: ecce ipsi egredientur ad uos, & videbitis viam eorum & adinuentiones eorum: & consolabimini super malo, quod induxi in Ierusalem, in omnibus quæ importaui super eam. Et consolabuntur vos, cum videritis viam eorum & adinuentiones eorum: & cognoscetis quòd

nõ frustra fecerim omnia quæ feci in ea, ait Dominus Deus.

§. SERMO *Domini contra Ierusalem tanquam uitem infructuosam comburendam.* CAPVT XV.

A ET factus est sermo Domini ad me dicẽs, Fili hominis, quid fiet de ligno vitis ex omnibus lignis nemorum, quæ sunt inter ligna syluarum? Nunquid tolletur de ea lignum, vt fiat opus, aut fabricabitur de ea paxillus, vt depẽdeat in eo quodcũq; vas? Ecce, igni datum est in escam, vtranq; partẽ eius cõsumpsit ignis, & medietas eius redacta est in fauillam: nunquid vtile erit ad
B opus? Etiam cum esset integrum, nõ erat aptũ ad opus: quanto magis cum illud ignis deuorauerit, & combusserit, nihil ex eo fiet operis? Propterea hæc dicit Dominus Deus, Quomodo lignum vitis inter ligna syluarum, quod dedi igni ad deuorandum, sic tradam habitatores Ierusalem. Et ponam faciem meam in eos: de igne egredientur, & ignis consumet eos. Et scietis quia ego Dominus cum posuero faciem meã in eos, & dedero terram inuiam & desolatam: eo quòd præuaricatores extiterint, dicit Dominus Deus.

§. INGRATITVDO *Ierusalẽ exprobratur, quæ comparata Sodomæ & Samariæ peior inuenitur.* CAPVT XVI.

A ET factus est sermo Domini ad me, dicens, Fili hominis, notas fac Ierusalem abominationes suas, & dices, Hæc dicit Dominus Deus Ierusalem, Radix tua & generatio tua de terra Chanáan: pater tuus Amorrhæus, & mater tua Chethæa. Et quãdo nata es, in die ortus tui nõ est præcisus vmbilicus tuus, & in aqua non es lota in salutẽ, nec sale salita, nec inuoluta pannis. Nõ pepercit super te oculus, vt faceret tibi vnum de his, misertus tui: sed proiecta es super faciem terræ in abiectione animæ tuæ in die qua nata es. Transiens autem per te, vidi te conculcatam in sanguine tuo: & dixi tibi cũ esses in sanguine tuo, Viue. dixi inquam tibi, In sanguine tuo, viue. Multiplicatam quasi germen agri dedi te: & multiplicata es, & grandis effecta, & ingressa es, & peruenisti ad mundũ muliebrẽ: vbera tua intumuerũt, & pilus tuus germinauit: & eras nuda, & cõfusione plena. Et transiui per te, & vidi te: & ecce tẽpus tuũ, tempus amantiũ: & expandi amictũ meũ super te, & operui ignominiã tuam. Et iuraui tibi, & ingressus sum pactũ tecũ,
B ait Dominus Deus: & facta es mihi. Et laui te aqua, & emũdaui sanguinẽ tuũ ex te: & vnxi te oleo. Et vestiui te discoloribus, & calciaui te hyacintho: & cinxi te bysso, & indui te subtilibus. Et ornaui te ornamẽto, & dedi armillas in manibus tuis, & torquẽ circa collum tuũ. Et dedi inaurem super os tuum, & circulos auribus tuis, & coronã decoris in capite tuo. Et ornata es auro & argẽto, & vestita es bysso, & polymito, & multis coloribus: similã, & mel, & oleũ comedisti, & decora facta es vehemẽter nimis: & profecisti in regnũ. Et egressum est nomen tuũ in gentes propter speciem tuam: quia perfecta eras in decore meo quem posuerã super te, dicit Dominus Deus. Et habens fiduciã in pulchritudine tua fornicata es in nomine tuo: & exposuisti fornicationẽ tuam omni transeunti, vt eius fieres. Et sumens de vestimẽtis tuis, fecisti tibi excelsa hinc inde cõsuta: & fornicata es super eis, sicut non est factũ, neq; futurũ est. Et tulisti vasa decoris tui, de auro meo atque argento meo, quæ dedi tibi: & fecisti tibi
C imagines masculinas, & fornicata es in eis. Et sumpsisti vestimenta tua multicoloria, & operuisti illas: & oleũ meũ, & thymiama meum posuisti coram eis. Et panem meum quem dedi tibi, similam & oleum & mel quibus enutriui te posuisti in conspectu eorũ in odorẽ suauitatis, & factum est, ait Dominus Deus. Et tulisti filios tuos & filias tuas quas generasti mihi: & immolasti eis ad deuorandũ. Nunquid parua est fornicatio tua? Immolasti filios meos, & dedisti illos cõsecrans eis. Et post omnes abominationes tuas & fornicationes tuas, non es recordata dierũ adolescentiæ tuæ, quando eras nuda & cõfusione plena, conculcata in sanguine tuo. Et accidit post omnem malitiam tuam, Væ væ tibi: ait Dominus Deus. Et ædificasti tibi lupanar, & fecisti tibi prostibulum in cunctis plateis. Ad omne caput viæ ædificasti signũ prostitutionis tuæ: & abominabilẽ fecisti decorem tuũ: & diuisisti pedes tuos omni transeunti, & multiplicasti omnes fornica-
D tiones tuas. Et fornicata es cũ filiis Aegypti vicinis tuis magnarum carnium: & multiplicasti fornicationẽ tuam ad irritandum me. Ecce ego extendam manum meã super te, & auferam ius tuum: & dabo te in animas odientiũ te filiarũ Palæsthinarum, quæ erubescunt in via tua scelerata. Et fornicata es in filiis Assyriorum, eo quòd needum fueris expleta: & postquam fornicata es, nec sic es satiata. Et multiplicasti fornicationem tuã in terra Chanáan cum Chaldæis: & nec sic satiata es. In quo mundabo cor tuũ, ait Dominus Deus: cũ facias omnia hæc opera mulieris meretricis & procacis? Quia fabricasti lupanar tuũ in capite omnis viæ, & excelsum tuum fecisti in omni platéa: nec facta es quasi meretrix fastidio augens pretiũ, sed quasi mulier adultera quæ super virũ suum inducit alienos. Omnibus meretricibus dantur mercedes: tu autem dedisti mercedes cunctis amatoribus tuis, & dona donabas eis vt intrarent ad te vndique ad fornicandum tecum. Factumq; est in te contra consuetudinẽ mulierum in fornicationibus tuis, & post te nõ erit fornicatio: in eo enim quòd dedisti mercedes, & mercedes non accepisti, factum est in te contrarium. Propterea meretrix audi verbũ Domini. Hæc dicit Dominus Deus, Quia effusum est æs tuum, & reuelata est ignominia tua in fornicationibus tuis super amatores tuos, & super omnia idôla abominationũ tuarum in sanguine filiorum tuorum quos dedisti eis: ecce ego congregabo omn[es] amatores tuos quibus commista es, & omnes quos
E dilexisti cum vniuersis quos oderas: & congregabo eos super te vndiq;, & nudabo ignominiã tuam coram eis, & videbunt omnẽ turpitudinem tuã. Et iudicabo te iudiciis adulterarum & effundentiũ sanguinem: & dabo te in sanguinem furoris & zeli. Et dabo te in manus eorũ, & destruent lupanar tuum, & demolientur prostibulum tuũ: & denudabunt te vestimentis tuis, & auferent vasa decoris tui: & derelinquẽt te nudam plenamq; ignominia. Et adducent super te multitudinem, & lapidabunt te lapidibus, & trucidabunt te gladiis suis. Et comburent domos tuas igni, & faciẽt in te iudicia in oculis mulierum plurimarum: & desines fornicari, & mercedes vltrà non dabis. Et requiescet indignatio mea in te, & auferetur zelus meus à te, & quiescã, nec irascar amplius. Eo quòd non fueris recordata dierũ adolescentiæ tuæ, & prouocasti me in omnibus his: quapropter & ego vias tuas in capite tuo dedi, ait Dominus Deus, & nõ feci iuxta scelera tua in omnibus abominationibus tuis. Ecce omnis qui dicit vulgò prouerbiũ, in te assumet illud, dicẽs, Sicut mater, ita & filia eius. Filia matris tuæ es tu, quæ proiecit virũ suum, & filios suos: & soror sororum tuarum es tu, quæ proiecerunt viros suos, & filios suos: mater vestra Cethæa, & pater vester Amor-
F rhæus. Et soror tua maior, Samaria, ipsa & filiæ eius quæ habitant ad sinistram tuam: soror autẽ tua minor tẽ, quæ habitat à dextris tuis, Sodoma & filiæ eius. Sed nec in viis earum ambulasti, neque secundum scelera earũ fecisti pauxillũ minus: penè sceleratiora fecisti illis in omnibus viis tuis. Viuo ego, dicit Dominus Deus: quia nõ fecit Sodoma soror tua ipsa, & filiæ eius, sicut fecisti tu & filiæ tuæ. Ecce hæc fuit iniquitas Sodomæ sororis tuæ, Superbia, saturitas panis, & abũdantia, & otium ipsius & filiarum eius: & manũ egeno & pauperi non porrigebant. Et eleuatæ sunt, & fecerunt abominationes corã me: & abstuli eas sicut vidisti. Et Samaria dimidium peccatorum tuorum non peccauit: sed vicisti eas sceleribus tuis, & iustificasti sorores tuas in omnibus abominationibus tuis, quas operata es. Ergo & tu porta confusionem tuam,

Infra 23.b

4. Re. 25. a

Causa abominationũ in quas inciderunt Sodomitæ.

Gen. 19. f

tuam, quæ vicisti sorores tuas peccatis tuis, sceleratius agens ab eis: iustificatæ sunt enim à te: ergo & tu confundere, & porta ignominiã tuã, quæ iustificasti sorores tuas. Et conuertam restituẽs eas cõuersione Sodomorũ, cum filiabus suis, & conuersione Samariæ & filiarũ eius: & conuertã reuersionẽ tuam in medio earũ, vt portes ignominiã tuã, & cõfundaris

G in omnibus quæ fecisti, consolãs eas. Et soror tua Sodoma, & filiæ eius reuertentur ad antiquitatẽ suã: & Samaria, & filiæ eius reuertentur ad antiquitatẽ suã: & tu, & filiæ tuæ reuertemini ad antiquitatẽ vestrã. Non fuit autẽ Sodoma soror tua audita in ore tuo, in die superbiæ tuæ, antequam reuelaretur malitia tua: sicut hoc tẽpore in opprobriũ filiarũ Syriæ, & cunctarũ in circuitu tuo filiarũ Palæsthinarũ, quæ ambiunt te per gyrũ. Scelus tuũ & ignominiã tuã tu portasti, ait Dominus Deus. Quia hæc dicit Dominus Deus, Et faciam tibi sicut despexisti iuramentũ, vt irritũ faceres pactũ: & recordabor ego pacti mei tecum in diebus adolescentiæ tuæ: & suscitabo tibi pactũ sempiternũ. Et recordaberis viarum tuarum, & confunderis: cum receperis sorores tuas te maiores cum minoribus tuis: & dabo eas tibi in filias, sed nõ ex pacto tuo. Et suscitabo ego pactum meum tecum: & scies quia ego Dominus, vt recorderis & confundaris, & non sit tibi vltrà aperire os præ confusione tua, cum placatus tibi fuero in omnibus quæ fecisti, ait Dominus Deus.

S. IOACHIM in Babylone captiuo Sedechias rex Ierusalem cum vrbe sua capitur, & sub figuris aduentus Christi prædicatur.

CAPVT XVII.

A Et factus est sermo Domini ad me dicẽs, Fili hominis propone ænigma, & narra parabolam ad domũ Israel, & dices, Hæc dicit Dominus Deus, Aquila grandis magnarũ alarũ, longo membrorum ductu, plena plumis & varietate venit ad Libanũ, & tulit medullã cedri. Summitatẽ frondium eius auulsit: & transportauit eam in terrã Chanáan, in vrbe negotiatorũ posuit illam, & tulit de semine terræ, & posuit illud in terra pro semine: vt firmaret radicẽ super aquas multas, in superficie po

B suit illud. Cumq; germinasset, creuit in vineã latiorẽ, humili statura, respiciẽtibus ramis eius ad eã: & radices eius sub illa erant. facta est ergo vinea, & fructificauit in palmites, & emisit propagines. Et facta est aquila altera grandis, magnis alis, multisq; plumis: & ecce vinea ista quasi mittens radices suas ad eã, palmites suos extendit ad illã, vt irrigaret eam de areolis germinis sui. Quæ in terra bona super aquas multas plantata est: vt faciat frondes, & portet fructũ, vt sit in vineã gran

C dẽ. Dic, Hæc dicit Dominus Deus, Ergóne prosperabitur? nónne radices eius euellet, & fructus eius distringet, & siccabit omnes palmites germinis eius, & arescet & nõ in brachio grandi, neq; in populo multo, vt euelleret eã radicitus? Ecce plantata est: ergóne prosperabitur? nónne cũ tetigerit eã ventus vrens siccabitur, & in areis germinis sui arescet? Et factũ

D est verbũ Domini ad me, dicens, Dic ad domũ exasperantẽ, Nescitis quid ista significẽt? Dic, Ecce, veniet rex Babylonis in Ierusalẽ: & assumet regẽ, & principes eius, & adducet eos ad semetipsum in Babylonẽ. Et tollet de semine regni, ferietque cũ eo fœdus, & ab eo accipiet iusiurãdũ: sed & fortes terræ tollet: vt sit regnũ humile, & nõ eleuetur, sed custodiat pactum eius, & seruet illud. Qui recedẽs ab eo, misit nuntios ad Aegyptũ, vt daret sibi equos & populũ multũ. Nunquid pro

E sperabitur, vel cõsequetur salutẽ, qui fecit hæc? & qui dissoluit pactũ, nunquid effugiet? Viuo ego, dicit Dominus Deus, quoniã in loco regis qui cõstituit eum regẽ, cuius fecit irritum iuramentũ, & soluit pactũ quod habebat cum eo, in medio Babylonis morietur. Et nõ in exercitu grandi, neq; in populo multo faciet contra eũ Pharao prælium: in iactu aggeris, & in extructione vallorũ, vt interficiat animas multas. Spreuerat enim iuramentũ, vt solueret fœdus, & ecce dedit manũ suam, & cum omnia hæc fecerit, nõ effugiet. Propterea hæc

F dicit Dominus Deus, Viuo ego, quoniã iuramentum quod spreuit, & fœdus quod præuaricatus est, ponã in caput eius. Et expandam super eum rete meum, & comprehendetur in sagena mea: & adducam eum in Babylonem, & iudicabo eum ibi in præuaricatione qua despexit me. Et omnes profugi eius cum vniuerso agmine suo gladio cadent: residui autem in omnem ventũ dispergentur: & scietis quia ego Do

Supra 12.d
Infra 32.a

G minus locutus sum. Hæc dicit Dominus Deus, Et sumam ego de medulla cedri sublimis, & ponam: de vertice ramorum eius tenerum distringam, & plantabo super montẽ excelsum & eminentem. In monte sublimi Israel plantabo illud, & erumpet in germen, & faciet fructũ, & erit in cedrum magnam: & habitabunt sub eo omnes volucres, & vniuersum volatile sub vmbra frondium eius nidificabit. Et scient omnia ligna regionis quia ego Dominus humiliaui lignum sublime, & exaltaui lignũ humile: & siccaui lignum viride, & frondere feci lignũ aridũ. Ego Dominus locutus sum & feci.

Prophetia de CHRISTO.

S. VNVSQVISQVE onus suum portabit, neq; enim filius pro patre, neq; pater pro filio in peccatis respondebit: sed vbi quis inuenietur, ibi iudicabitur.

CAPVT XVIII.

A Et factus est sermo Domini ad me dicens, Quid est quod inter vos parabolam vertitis in prouerbium istud in terra Israel, dicentes, Patres comederunt vuã acerbam & dentes filiorũ obstupuerunt. Viuo ego dicit Dominus Deus, si erit vltrà vobis parabola hæc in prouerbium in Israel. Ecce omnes animæ, meæ sunt: vt anima patris ita & anima filii, mea est: anima quæ

Iere. 31.e

B peccauerit, ipsa morietur. Et vir si fuerit iustus, & fecerit iudiciũ & iustitiã: in montibus non comederit, & oculos suos non leuauerit ad idóla domus Israel: & vxorem proximi sui non violauerit, & ad mulierẽ menstruatã nõ accesserit, & hominẽ nõ cõtristauerit, pignus debitori reddiderit, per vim nihil rapuerit, panẽ suum esuriẽti dederit, & nudũ operuerit vestimẽto: ad vsurã nõ cõmodauerit & amplius nõ acceperit, ab iniquitate auerterit manũ suã, & iudiciũ verũ fecerit inter virum & virum: & in præceptis meis ambulauerit, & iudicia

Esa. 58.b
Mat. 25.c

C mea custodierit, vt faciat veritatem: hic iustus est, vita viuet, ait Dominus Deus. Quòd si genuerit filiũ latronẽ effundentem sanguinẽ, & fecerit vnũ de istis: & hæc quidẽ omnia nõ facientẽ, sed in montibus comedentẽ, & vxorẽ proximi sui polluentẽ: egenũ & pauperẽ contristantẽ, rapientẽ rapinas, pignus nõ reddentẽ, & ad idóla leuantẽ oculos suos, abominationem facientẽ, ad vsurã dantem & amplius accipientem: nunquid viuet? Non viuet: cũ vniuersa hæc detestãda fece-

D rit, morte morietur, sanguis eius in ipso erit. Quòd si genuerit filiũ, qui videns omnia peccata patris sui quæ fecit, timuerit & nõ fecerit simile eis: super montes nõ comederit, & oculos suos nõ leuauerit ad idóla domus Israel, & vxorẽ proximi sui nõ violauerit, & virũ non contristauerit, pignus non retinuerit, & rapinã non rapuerit, panem suum esurienti dederit, & nudum operuerit vestimento: à pauperis iniuria auerterit manũ suã, vsurã & superabundantiã nõ acceperit, & iudicia mea fecerit, & in præceptis meis ambulauerit: hic non morietur in iniquitate patris sui, sed vita viuet. Pater eius quia calumniatus est, & vim fecit fratri, & malũ opera-

E tus est in medio populi sui: ecce mortuus est in iniquitate sua. Et dicitis, Quare non portabit filius iniquitatẽ patris? Videlicet, quia filius iudicium & iustitiã operatus est, omnia præcepta mea custodiuit, & fecit illa, viuet vita. Anima quæ peccauerit, ipsa morietur: filius non portabit iniquitatem patris, & pater non portabit iniquitatẽ filii: iustitia iusti super eum erit, & impietas impii erit super eum. Si autem impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit iudicium & iustitiam: vita viuet, & non morietur. Omnium iniquitatũ eius

Deut. 24.c
4. Re. 4.b
2. Par. 25.b

quas operatus est, non recordabor: in iustitia sua, quam operatus est, viuet. Nunquid voluntatis meæ est mors impii, dicit dominus Deus, & non vt côuertatur à vijs suis, & viuat?

Psal. 29.a *Infra 33.c*

F Si autem auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatê secundû omnes abominationes, quas operari solet impius, nunquid viuet? Omnes iustitiæ eius quas fecerat, nô recordabûtur: in præuaricatione qua præuaricatus est, & in peccato suo quod peccauit, in ipsis morietur. Et dixistis, Non est æqua via Domini. Audite ergo domus Israel, Nûquid via mea non est æqua, & nô magis viæ vestræ prauæ sunt? Cum enim

Infra 33.d

G auerterit se iustus à iustitia sua, & fecerit iniquitatem, morietur in eis: in iniustitia quam operatus est, morietur. Et cum auerterit se impius ab impietate sua quam operatus est, & fecerit iudicium & iustitiam: ipse animam suam viuificabit. Considerans enim, & auertens se ab omnibus iniquitatibus suis quas operatus est: vita viuet & non morietur. Et dicunt filii Israel, Nô est æqua via Domini. Nunquid viæ meæ non sunt æquæ domus Israel, & nô magis viæ vestræ prauæ? Idcirco vnumquenque iuxta vias suas iudicabo domus Israel, ait Dominus Deus. Conuertemini, & agite pœnitentiâ ab omnibus iniquitatibus vestris: & non erit vobis in ruinam iniquitas. Proiicite à vobis omnes præuaricationes vestras in quibus præuaricati estis, & facite vobis cor nouum, & spiritum nouum: & quare moriemini domus Israel? Quia nolo mortem morientis, dicit Dominus Deus: reuertemini, & viuite.

Matth. 3. *Benignitas Dei in peccatores.* *Infra 33.c.*

S. IOACHIM, *Ioachaz, & Iecónia captiui leonibus comparantur, cæteri verò rege carentes vagantur vndiq.* CAP. XIX.

A ET tu fili hominis assume planctum super principes Israel, & dices, Quare mater tua leæna inter leones cubauit? in medio leûculorû enutriuit catulos suos? Et eduxit vnû de leunculis suis, leo factus est: & didicit capere prædâ, hominemq; comedere. Et audierût de eo gentes, & nô absq; vulneribus suis ceperût eû: & adduxerunt eû in catenis in terrâ Aegypti. Quæ cû vi-

B disset quoniâ infirmata est, & periit expectatio eius: tulit vnû de leunculis suis, leonê constituit eû. Qui incedebat inter leones, & factus est leo: & didicit prædâ capere, & homines deuorare. Didicit viduas facere, & ciuitates eorû in desertû adducere: & desolata est terra & plenitudo eius à voce rugitus illius. Et côuenerût aduersus eû gentes vndiq; de prouinciis, & expâderût super eû rete suû, in vulneribus eorû captus est.

C Et miserunt eum in caueâ, in catenis adduxerunt eum ad regem Babylonis: miserûtq; eum in carcerê, ne audiretur vox eius vltrà super môtes Israel. Mater tua quasi vinea in sanguine tuo super aquam plâtata est: fructus eius, & frondes eius creuerunt ex aquis multis. Et factæ sunt ei virgæ solidæ in sceptra dominantiû, & exaltata est statura eius inter frôdes: &

D vidit altitudinê suam in multitudine palmitû suorû. Et euulsa est in ira, in terramq; proiecta: & ventus vrens siccauit fructum eius: marcuerût, & arefactæ sunt virgæ roboris eius, ignis comêdit eam. Et nunc transplantata est in desertum, in terra inuia, & sitienti. Et egressus est ignis de virga ramorû eius, qui fructû eius comêdit: & non fuit in ea virga fortis, sceptrum dominantium. Planctus est, & erit in planctum.

Ose 13.d.

S. BENEFICIA *eductionis Aegyptiacæ ingratis Iudæis improperantur propter eorum blasphemias & scelera, unde illorum sacrificia & legem reprobat.* CAPVT XX.

A ET factum est in anno septimo, in quinto, in decima mensis: venerût viri de senioribus Israel, vt interrogarêt Dominû, & sederût coram me. Et factus est sermo Domini ad me, dicês, Fili hominis loquere senioribus Israel, & dices ad eos: Hæc dicit Dominus Deus, Nunquid ad interrogandû me, vos venistis? Viuo ego quia nô respôdebo vobis, ait Dominus Deus. Si iudicas eos, si iudicas fili hominis? abominationes patrû eorû ostende eis. Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, In die qua elegi Israel, & leuaui manû meâ pro stirpe domus Iacob: & apparui eis in terra Aegypti, & leuaui manû meâ pro eis, dicens, Ego Dominus Deus vester: in die illa leuaui manum meam pro eis, vt educerem eos de terra Aegypti, in terram quâ prouiderâ eis, fluentê lacte & melle, quæ est egregia inter omnes terras. Et dixi ad eos, Vnusquisq; offensiones oculorum suorum abiiciat, & in idôlis Aegypti nolite pollui: ego

B Dominus Deus vester. Et irritauerût me, noluerûtq; me audire: vnusquisq; abominationes oculorû suorû nô proiecit, nec idôla Aegypti reliquerût: & dixi vt effunderê indignationem meâ super eos, & implerem iram meam in eis, in medio terræ Aegypti. Et feci propter nomê meû, vt non violaretur corâ gentibus, in quarû medio erant, & inter quas apparui eis, vt educerem eos de terra Aegypti. Eieci ergo eos de terra Aegypti, & eduxi eos in desertû. Et dedi eis præcepta mea, & iudicia mea ostêdi eis, quæ faciês homo viuet in eis. Insuper & sabbatha mea dedi eis, vt essent signû inter me & eos: & scirêt quia ego Dominus sanctificâs eos. Et irritauerunt me domus Israel in deserto, in præceptis meis nô ambulauerunt: & iudicia mea proiecerût, quæ faciês homo viuet in eis: & sabbatha mea violauerût vehementer. dixi ergo vt

Leui. 18.a *Rom. 10.a* *Ex. 20.b. 31.c* *Deut. 5.b* *Exo. 16.f*

C effunderê furorê meum super eos in deserto, & consumerem eos. Et feci propter nomen meû, ne violaretur coram gentibus: de quibus eieci eos in côspectu earû. Ego igitur leuaui manum meâ super eos in deserto, ne inducerê eos in terram quam dedi eis fluentem lacte & melle, præcipuam terrarum omniû: quia iudicia mea proiecerût, & in præceptis meis nô ambulauerût, & sabbatha mea violauerût: post idôla enim cor eorû gradiebatur. Et pepercit oculus meus super eos, vt non interficerê eos: nec consumpsi eos in deserto. Dixi autê ad filios eorû in solitudine, In præceptis patrû vestrorum nolite incedere, nec iudicia eorû custodiatis, nec in idôlis eorû polluamini. Ego Dominus Deus vester, in præceptis meis ambulate, & iudicia mea custodite, & facite ea. Et sabbatha mea sanctificate, vt sint signû inter me & vos: & sciatur quia ego sum Dominus Deus vester. Et exacerbauerût me filii, & in præceptis meis nô ambulauerût: & iudicia mea nô custodierunt, vt facerêt ea: quæ cum fecerit homo, viuet in eis: &

D sabbatha mea violauerût. & comminatus sum vt effunderê furorem meû super eos, & implerê iram meam in eis in deserto. Auerti autê manum meâ, & feci propter nomê meum vt non violaretur coram gentibus, de quibus eieci eos in oculis earum. Iterû leuaui manum meâ in eos in solitudine, vt dispergerem illos in nationes, & ventilarê in terras: eo quòd iudicia mea nô fecissent, & præcepta mea reprobassent, & sabbatha mea violassent, & post idôla patrû suorû fuissent oculi eorum. Ergo & ego dedi eis præcepta non bona, & iudicia in quibus nô viuent: & pollui eos in muneribus suis cû offerrent omne quod aperit vuluâ, propter delicta sua: & sciêt quia ego dominus. Quam ob rem loquere ad domum Israel

E fili hominis: & dices ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Adhuc & in hoc blasphemauerunt me patres vestri, cû spreuissent me contemnêtes: & induxissem eos in terrâ super quam leuaui manum meam vt darem eis: viderunt omnem collem excelsum, & omne lignû nemorosum, & immolauerût ibi victimas suas: & dederût ibi irritationê oblationis suæ, & posuerunt ibi odorê suauitatis suæ, & libauerût libationes suas. Et dixi ad eos, Quid est excelsum ad quod vos ingredimini? Et vocatum est nomen eius Excelsum, vsque ad hanc diem. Propterea dic ad domum Israel, Hæc dicit Dominus Deus, Certe in via patrû vestrorum vos polluimini, & post offendicula eorû vos fornicamini. Et in oblatione donorû vestrorum cum traducitis filios vestros per ignem, vos polluimini in omnibus idôlis vestris vsque hodie: & ego respondebo vobis domus Israel? Viuo ego dicit Dominus Deus, quia nô respondebo vobis. Neq; cogitatio mentis vestræ fiet, dicentium,

tium, Erimus sicut gentes,& sicut cognationes terræ, vt colamus ligna & lapides. Viuo ego dicit Dominus Deus: quoniam in manu forti,& in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos. Et educã vos de populis: & congregabo vos de terris in quibus dispersi estis: in manu valida & in brachio extento, & in furore effuso regnabo super vos. Et adducam vos in desertum populorũ,& iudicabor vobiscũ ibi facie ad faciem. Sicut iudicio cõtendi aduersum patres vestros in deserto terræ Aegypti: sic iudicabo vos, Dicit Dominus Deus. Et subiiciam vos sceptro meo,& inducã vos in vinculis fœderis. Et eligã de vobis transgressores & impios, & de terra incolatus eorum educã eos,& in terram Israel non ingredietur: & scietis quia ego Dominus. Et vos domus Israel, hæc dicit Dominus Deus, Singuli post idola vestra ambulate & seruite eis. Quòd si & in hoc non audieritis me, & nomen meum sanctum pollueritis vltrà in muneribus vestris & in idolis vestris: in monte sancto meo, in monte excelso Israel, ait Dominus Deus, ibi seruiet mihi omnis domus Israel, omnes inquã in terra in qua placebunt mihi: & ibi quærã primitias vestras,& initium decimarum vestrarum in omnibus sanctificationibus vestris. In odorem suauitatis suscipiã vos cum eduxero vos de populis, & congregauero vos de terris in quas dispersi estis: & sanctificabor in vobis in oculis nationum. Et scietis quia ego Dominus, cum induxero vos ad terram Israel, in terrã pro qua leuaui manum meã vt darem eam patribus vestris. Et recordabimini ibi viarũ vestrarũ, & omnium scelerũ vestrorũ, quibus polluti estis in eis: & displicebitis vobis in conspectu vestro in omnibus malitiis vestris quas fecistis. Et scietis quia ego dominus, cum benefecero vobis propter nomen meum,& non secundũ vias vestras malas, neque secundum scelera vestra pessima domus Israel, ait Dominus Deus. Et factus est sermo Domini ad me, dicẽs, Fili hominis, pone faciẽ tuam contra viam austri,& stilla ad Aphricũ, & propheta ad saltũ agri meridiani. Et dices saltui meridiano, Audi verbũ Domini: hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego succendam in te ignem, & comburam in te omne lignũ viride,& omne lignũ aridum: non extinguetur flamma succensionis: & cõburetur in ea omnis facies ab Austro vsque ad Aquilonem. Et videbit vniuersa caro quia ego Dominus succẽdi eam, nec extinguetur. Et dixi, A, a, a, Domine Deus: ipsi dicunt de me, Nunquid non per parabolas loquitur iste?

S. MINATVR Dominus Israëli & Ammonitis gladium duplicatum, sed & triplicatum. CAPVT XXI.

E T factus est sermo Domini ad me dicens, Fili hominis, pone faciem tuam ad Ierusalẽ,& stilla ad sanctuaria, & propheta contra humũ Israel. Et dices terræ Israel, Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ad te,& eiiciã gladium meum de vagina sua,& occidam in te iustum & impium. Pro eo autem quòd occidi in te iustum & impium, idcirco egredietur gladius meus de vagina sua ad omnem carnẽ ab Austro vsque ad Aquilonẽ: vt sciat omnis caro quia ego Dominus eduxi gladium meum de vagina sua irreuocabilem. Et tu fili hominis ingemisce in contritione lumborum,& in amaritudinibus ingemisce coram eis. Cumque dixerint ad te, Quare tu gemis? dices, Pro auditu, quia venit,& tabescet omne cor, & dissoluẽtur vniuersæ manus,& infirmabitur omnis spiritus,& per cuncta genua fluet aquæ: ecce venit & fiet, ait Dominus Deus. Et factus est sermo Domini ad me, dicens, Fili hominis, propheta, & dices, Hæc dicit Dominus Deus, Loquere, Gladius gladius exacutus est,& limatus. Vt cædat victimas, exacutus est: vt splendeat, limatus est: qui moues sceptrũ filii mei, succidisti omne lignum. Et dedi eum ad læuigandũ, vt teneatur manu: iste exacutus est gladius, & iste limatus est, vt sit in manu interficientis. Clama & vlula fili hominis, quia hic factus est in populo meo, hic in cunctis ducibus Israel qui fugerãt: gladio traditi sunt cũ populo meo, idcirco plaude super femur. quia probatus est,& hoc cum sceptrum subuerterit, & non erit dicit Dominus Deus. Tu ergo fili hominis propheta,& percute manu ad manum,& duplicetur gladius, ac triplicetur gladius interfectorũ: hic est gladius occisionis magnæ, qui obstupescere eos facit,& corde tabescere,& multiplicat ruinas. In omnibus portis eorũ dedi conturbationẽ gladii acuti & limati ad fulgendũ, amicti ad cædẽ. Exacuere, vade ad dexteram siue ad sinistrã, quocunque faciei tuæ est appetitus. Quin & ego plaudam manu ad manũ, & implebo indignationem meam: ego Dominus locutus sum. Et factus est sermo Domini ad me, dicens, Et tu fili hominis pone tibi duas vias, vt veniat gladius regis Babylonis: de terra vna egredientur ambo. Et manu capiet coniecturã, in capite viæ ciuitatis coniiciet. Viam pones, vt veniat gladius ad Rabbath filiorũ Ammon,& ad Iudam in Ierusalẽ munitissimam. Stetit enim rex Babylonis in biuio, in capite duarũ viarũ, diuinationẽ quærens, cõmiscens sagittas: interrogauit idola, exta consuluit: ad dexteram eius facta est diuinatio super Ierusalẽ, vt ponat arietes, vt aperiat os in cæde, vt eleuet vocem in vlulatu, vt ponat arietes cõtra portas, vt cõportet aggerem, vt ædificet munitiones. Eritque quasi consulens frustra oraculũ in oculis eorum,& sabbathorum otium imitans: ipse autem recordabitur iniquitatis ad capiendum. Idcirco hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quòd recordati estis iniquitatis vestræ,& reuelastis præuaricationes vestras, & apparuerũt peccata vestra in omnibus cogitationibus vestris: pro eo inquam quòd recordati estis, manu capiemini. Tu autẽ prophane impie dux Israel, cuius venit dies in tempore iniquitatis præfinita: hæc dicit Dominus Deus, Aufer cidarim, tolle coronam: nónne hæc est quæ humilem subleuauit: & sublimem humiliauit? Iniquitatẽ, iniquitatẽ, iniquitatẽ, ponã eam: & hoc non factũ est, donec veniret cuius est iudiciũ,& tradã ei. Et tu fili hominis, propheta, & dic, Hæc dicit Dominus Deus ad filios Ammon,& ad opprobriũ eorum: & dices, Mucro, mucro euagina te ad occidendum, lima te vt interficias,& fulgeas. Cum tibi viderentur vana,& diuinarentur mendacia, vt dareris super colla vulneratorũ impiorũ, quorum veniet dies in tempore iniquitatis præfinita. Reuertere ad vaginã tuam in locum in quo creatus es: in terra natiuitatis tuæ iudicabo te, & effundam super te indignationẽ meam: in igne furoris mei sufflabo in te, daboque te in manus hominũ insipiẽtiũ & fabricantium interitũ. Igni eris cibus: sanguis tuus erit in medio terræ: obliuioni traderis: quia ego Dominus locutus sum.

S. ABOMINATIONES & scelera Ierosolymis perpetrata in sanguinis effusione, parentum inhonoratione, & sanctuarij à sacerdotibus pollutione. CAPVT XXII.

E T factum est verbum Domini ad me, dicens, Et tu fili hominis, nónne iudicas ciuitatem sanguinum, & ostendis ei omnes abominationes suas? Et dices, Hæc dicit Dominus Deus, Ciuitas effundens sanguinem in medio sui, vt veniat tempus eius: & quæ fecit idola contra semetipsam, vt pollueretur. In sanguine tuo qui à te effusus est, deliquisti: & in idolis tuis quæ fecisti, polluta es: & appropinquare fecisti dies tuos,& adduxisti tempus annorũ tuorum: propterea dedi te opprobriũ gentibus,& irrisionẽ vniuersis terris. Quæ iuxta sunt & quæ procul à te, triumphabũt de te: sordida, nobilis, grandis interitu. Ecce principes Israel singuli in brachio suo fuerunt in te, ad effundendũ sanguinẽ. Patrẽ & matrẽ contumeliis affecerũt in te, aduenam calumniati sunt in medio tui, pupillum & viduam cõtristauerunt apud te: Sanctuaria mea spreuistis, & sabbatha mea polluistis. Viri detractores fuerunt in te ad effundendum sanguinem, & super montes comederũt in te, scelus operati sunt in medio tui. Verecundiora patris discooperuerũt in te, immunditiã menstruatæ humiliauerunt in *Leu. 5.c*

C te. Et vnusquisque in vxorē proximi sui operatus est abomi-
nationem, & socer nurū suam polluit nefariè, frater sororem
suam filiā patris sui oppressit in te. Munera acceperūt apud
te ad effundendū sanguinem: vsuram & superabundantiam
accepisti, & auarè proximos tuos calūniabaris: meiq; oblita
es, ait Dominus Deus. Ecce cōplosi manus meas super aua-
ritiam tuā quam fecisti, & super sanguinem qui effusus est in
medio tui. Nunquid sustinebit cor tuū, aut præualebunt ma-
nus tuæ, in diebus quos ego faciā tibi? ego Dominus locutus
D sum, & faciā. Et dispergam te in nationes, & ventilabo te in
terras, & deficere faciā immunditiam tuā à te. Et possidebo
te in conspectu gentiū: & scies quia ego Dominus. Et factum
est verbū Domini ad me, dicens, Fili hominis, versa est mihi
domus Israel in scoriā: omnes isti æs, & stannū, & ferrum, &
plumbum, in medio fornacis, scoria argenti facti sunt. Pro-
pterea hæc dicit Dominus Deus, Eo quòd versi estis omnes
in scoriam, propterea ecce ego cōgregabo vos in medio Ie
rusalem congregatione argenti, & æris, & stanni, & ferri, &
plumbi in medio fornacis: vt succendā in ea ignē ad conflan
dum. sic congregabo in furore meo & in ira mea, & requies-
E cam. Et cōflabo vos, & congregabo vos, & succendā vos in
igne furoris mei, & cōflabimini in medio eius. Vt conflatur
argentū in medio fornacis, sic eritis in medio eius: & scietis
quia ego Dominus, cum effuderim indignationē meam su-
per vos. Et factus est sermo Domini ad me, dicēs, Fili homi
nis, dic ei, Tu es terra immunda, & nō compluta in die furo-
ris. Coniuratio prophetarū in medio eius. Sicut leo rugiens
F rapiensq; prædā, animas deuorauerūt, opes & pretium acce
perunt, viduas eius multiplicauerunt in medio illius. Sacer-
dotes eius cōtempserunt legem meam, & polluerūt sanctua-
ria mea: inter sanctū & prophanū non habuerūt distantiam:
& inter pollutum & mundū non intellexerūt: & à sabbathis
meis auerterunt oculos suos, & coinquinabar in medio eo-
rum. Principes eius in medio illius quasi lupi rapientes præ-
dam: ad effundendū sanguinem, & ad perdendas animas, &
auarè sectanda lucra. Prophetæ autē eius liniebāt eos absque
G temperamento videntes vana, & diuinantes eis mendacium,
dicentes, Hæc dicit Dominus Deus: cum Dominus non sit
locutus. Populi terræ calumniabantur calumniam, & rapie-
bant violenter egenum, & pauperem affligebant, & aduenam
opprimebant calumnia absque iudicio. Et quæsiui de eis vi-
rum qui interponeret sepem, & staret oppositus contra me
pro terra, ne dissiparem eam: & non inueni. Et effudi super
eos indignationē meam, & in igne iræ meæ consumpsi eos:
viam eorum in caput eorum reddidi, ait Dominus Deus.

Principum tyrannis. Mich. 3.d Soph. 3.d

S. DOMVS *Israël duabus meretricibus comparatur, propter quarum immunditias ultio diuina paratur.* CAPVT XXIII.

A ET factus est sermo Domini ad me, dicēs, Fili ho
minis, duæ mulieres filiæ matris vnius fuerunt.
Et fornicatæ sunt in Aegypto, in adolescentia
sua fornicatæ sunt: ibi subacta sunt vbera earū,
& fractæ sunt mammæ pubertatis earū. Nomina autem earū
Oolla maior: & Ooliba soror eius minor: & habui eas, & pe
pererunt filios, & filias. Porrò earū nomina, Samaria Oolla,
& Ierusalem Ooliba. Fornicata est igitur super me Oolla, &
insaniuit in amatores suos, in Assyrios propinquantes, vesti-
tos hyacintho, principes & magistratus, iuuenes cupidinis
vniuersos, equites, ascensores equorū. Et dedit fornicationes
B suas super eos electos filios Assyriorū vniuersos: & in omni
bus in quos insaniuit, in immunditiis eorū polluta est. Insu-
per & fornicationes suas quas habuerat in Aegypto, nō reli-
quit: nam & illi dormierūt cum ea in adolescētia eius, & illi
cōfregerūt hubera pubertatis eius, & effuderūt fornicationē
suam super eam. Propterea tradidi eam in manus amatorum
suorum, in manus filiorū Assur, super quorum insaniuit libi
dine. Ipsi discooperuerūt ignominiā eius, filios & filias eius

Supra 16.e

tulerunt, & ipsam occiderunt gladio: & factæ sunt famosæ
mulieres, & iudicia perpetrauerūt in ea. Quod cū vidisset so-
ror eius Ooliba, plus quàm illa insaniuit libidine: & fornica-
tionem suā super fornicationē sororis suæ ad filios Assyrio
rum præbuit impudenter, ducibus & magistratibus ad se ve-
nientibus indutis veste varia, equitibus qui vectabātur equis,
C & adolescentibus forma cunctis egregia. Et vidi quòd pollu
ta esset via vna ambarū. Et auxit fornicationes suas: cumq;
vidisset viros depictos in pariete, imagines Chaldæorū ex-
pressas coloribus, & accinctos balteis renes, & tiaras tinctas
in capitibus eorū, formam ducū omnium, similitudinem fi-
liorum Babylonis terræq; Chaldæorū in qua orti sunt: insa-
niuit super eos cōcupiscentia oculorum suorū, & misit nun
tios ad eos in Chaldæā. Cumq; venissent ad eā filii Babylo-
nis ad cubile mammarū, polluerunt eam stupris suis, & pollu
ta est ab eis, & saturata est anima eius ab illis. Denudauit quo
que fornicationes suas, & discooperuit ignominiā suam: &
recessit anima mea ab ea, sicut recesserat anima mea à soro-
re eius. Multiplicauit enim fornicationes suas, recordās dies
adolescentiæ suæ, quibus fornicata est in terra Aegypti. Et
D insaniuit libidine super concubitū eorum, quorū carnes sunt
vt carnes asinorū: & sicut fluxus equorū fluxus eorum. Et vi
sitasti scelus adolescētiæ tuæ, quando subacta sunt in Aegy-
pto hubera tua, & cōfractæ sunt māmæ pubertatis tuæ. Pro-
pterea Ooliba, hæc dicit Domin9 Deus, Ecce ego suscitabo
omnes amatores tuos contra te, de quibus satiata est anima
tua: & congregabo eos aduersum te in circuitu, filios Baby-
lonis, & vniuersos Chaldæos, nobiles, tyrannosq; & princi-
pes omnes filios assyriorū, iuuenes forma egregia, duces &
magistratus vniuersos, principes principum, & nominatos
ascensores equorū. Et venient super te instructi curru & rota
multitudo populorum: lorica & clypeo & galea armabun-
tur contra te vndique: & dabo coram eis iudicium, & iudi-
cabunt te iudiciis suis. Et ponam zelum meū in te, quem ex-
ercent tecum in furore: nasum tuū & aures tuas præcident:
& quæ remanserint, gladio cōcident: ipsi filios tuos & fi-
lias tuas capient, & nouissimum tuum deuorabitur igni. Et
denudabunt te vestimentis tuis, & tollent vasa gloriæ tuæ.
Et requiescere faciam scelus tuum de te, & fornicationem
E tuam de terra Aegypti: nec leuabis oculos tuos ad eos, &
Aegypti non recordaberis amplius. Quia hæc dicit Domi-
nus Deus, Ecce ego tradam te in manus eorum quos odisti,
in manus de quibus satiata est anima tua, & agent tecum in
odio: & tollent omnes labores tuos, & dimittent te nudam
& ignominia plenam, & reuelabitur ignominia fornicatio-
num tuarum, scelus tuum & fornicationes tuæ. Fecerūt hæc
tibi quia fornicata es post gētes, inter quas polluta es in idò-
lis earum. In via sororis tuæ ambulasti: & dabo calicem eius
in manu tua. Hæc dicit Dominus Deus, Calicem sororis
tuæ bibes profundū & latum: eris in derisum & in subsanna-
tionem quæ est capacissima. Ebrietate & dolore repleberis:
calice mœroris & tristitiæ, calice sororis tuæ Samariæ. Et
bibes illum, & potabis vsque ad fæces, & fragmēta eius deuo
F rabis, & hubera tua lacerabis: quia ego locutus sum, ait Do-
minus Deus. Propterea hæc dicit Dominus Deus, Quia
oblita es mei, & proiecisti me post corpus tuū, tu quoq; por-
ta scelus tuum, & fornicationes tuas. Et ait Dominus ad me,
dicens, Fili hominis, nunquid iudicas Oollam & Oolibam,
& annuntias eis scelera earum? quia adulteratæ sunt, & san-
guis in manibus earum, & cum idòlis suis fornicatæ sunt: in-
super & filios suos quos genuerunt mihi, obtulerunt eis ad
deuorandum. Sed & hoc fecerunt mihi, Polluerunt sanctua-
rium meum in die illa, & sabbatha mea prophanauerunt.
Cumque immolarent filios suos idòlis suis, & ingrederen-
tur sanctuariū meum in die illa vt pollurent illud: etiam hæc
fecerunt in medio domus meæ. Miserunt ad viros venientes
de longe, ad quos nuntiū miserant, itaq; ecce venerūt: quibus
te lauisti,

te lauisti, & circũlinisti stibio oculos tuos, & ornata es mundo muliebri. Sedisti in lecto pulcherrimo, & mẽsa ornata est ante te: thymiama meum, & vnguentũ meum posuisti super eam. Et vox multitudinis exultantis erat in ea: & in viris qui de multitudine hominũ adducebantur & veniebant de deserto, posuerunt armillas in manibus eorum, & coronas speciosas in capitibus eorum. Et dixi ei quę attrita est in adulteriis, G Nunc fornicabitur in fornicatione sua etiam hęc. Et ingressi sunt ad eam, quasi ad mulierẽ meretricem: sic ingrediebantur ad Oollam & ad Oolibam mulieres nefarias. Viri ergo iusti sunt: hi iudicabunt eas iudicio adulterarum, & iudicio effundentium sanguinem: quia adulteræ sunt, & sanguis in manibus earum, & cum idòlis suis fornicatę sunt. Hæc enim dicit Dominus Deus, Adduc ad eas multitudinẽ, & trade eas in tumultũ & in rapinã: & lapidentur lapidibus populorum, & confodiãtur gladiis eorum: filios & filias earũ interficient, & domus earum igne succendẽt. Et auferam scelus de terra, & discent omnes mulieres ne faciant secundũ scelus earum. Et dabunt scelus vestrum super vos, & peccata idolorum vestrorum portabitis: & scietis quia ego Dominus Deus.

S. EX parabola ollæ ossibus plenæ & igni admotæ, Ierusalẽ incendium & populi exitiũ designatur. CAPVT XXIIII.

A ET factum est verbũ Domini ad me in anno nono, in mẽse decimo, decima mensis, dicens, Fili hominis, scribe tibi nomen diei huius, in qua cõfirmatus est rex Babylonis aduersum Ierusalem hodie. Et dices per prouerbiũ ad domũ irritatricẽ parabolã, & loquèris ad eos. Hæc dicit Dominus Deus, Pone ollam: pone inquã, & mitte in eam aquã. Cõgere frusta eius in eam, B omnem partẽ bonam, & femur & armũ, electa & ossibus plena. Pinguissimũ pecus assume, cõpone quoq; strues ossium sub ea: efferbuit coctio eius, & discocta sunt ossa illius in medio eius. Propterea hæc dicit Dominus Deus, Væ ciuitati sanguinũ, ollæ cuius rubigo in ea est, & rubigo eius nõ exiuit de ea: per partes & per partes suas eiice eam, nõ cecidit super eam sors. Sãguis enim eius in medio eius est, super limpidissimam petrã effudit illum: nõ effudit illũ super terrã, vt posset operiri puluere. Vt superinducerẽ indignationẽ meam, & C vindicta vlciscerer: dedi sanguinẽ eius super petrã limpidissimã, ne operiretur. Propterea hæc dicit Dñs Deus, Væ ciuitati sanguinũ, cuius ego grandẽ faciã pyram. Cõgere ossa quæ igne succendã: consumẽtur carnes, & concoquetur vniuersa cõpositio, & ossa tabescẽt. Pone quoq; eam super prunas vacuã, vt incalescat & liquefiat æs eius: & cõfletur in medio eius inquinamentũ eius, & cõsumatur rubigo eius. Multo labore sudatum est, & non exiuit de ea nimia rubigo eius, D neq; per ignẽ. Immunditia tua execrabilis: quia mũdare te volui, & nõ es mũdata à sordibus tuis: sed nec mũdaberis prius, donec quiescere faciam indignationẽ meam in te. Ego Dominus locutus sum, Veni, & faciã: non transeam, nec parcã, nec placabor: iuxta vias tuas, & iuxta adinuẽtiones tuas iudicabo te, dicit Dominus. Et factũ est verbũ Domini ad me, dicens, Fili hominis, ecce ego tollo à te desyderabile oculo- E rum tuorũ in plaga: & non plãges, neq; plorabis, neq; fluent lachrymæ tuæ. Ingemisce tacens, mortuorũ luctum non facies: corona tua circũligata sit tibi, & calceamenta tua erunt in pedibus tuis: nec amictu ora velabis, nec cibos lugentium comedes. Locutus sum ergo ad populũ mane, & mortua est vxor mea vespere: fecię; mane sicut præceperat mihi. Et dixit ad me populus, Quare non indicas nobis quid ista significent quæ tu facis? Et dixi ad eos, Sermo Domini factus est F ad me, dicens, Loquere domui Israel: Hæc dicit Dñs Deus, Ecce ego polluã sanctuariũ meum, superbiã imperii vestri, & desyderabile oculorũ vestrorum, & super quo pauet anima vestra: & filii vestri & filiæ vestræ quas reliquistis, gladio cadẽt. Et facietis sicut feci. Ora amictu non velabitis, & cibos lugentium non comedetis: coronas habebitis in capitibus vestris, & calceamenta in pedibus: non plangetis neq; flebitis, sed tabescetis in iniquitatibus vestris, & vnusquisq; ge- G met ad fratrem suum. Eritq; Ezechiel vobis in portentum: iuxta omnia quæ fecit, facietis cum venerit istud: & scietis quia ego Dominus Deus. Et tu fili hominis, ecce in die qua tollam ab eis fortitudinem eorum, & gaudium dignitatis, & desyderium oculorum eorum super quo requiescunt animæ eorum, filios & filias eorum: in die illa cum venerit fugiens ad te, vt annunciet tibi: in die inquam illa aperietur os tuum cum eo qui fugit, & loquèris, & non silebis vltrà: erisq; eis in portentum, & scietis quia ego Dominus.

Naum 3.c Habac. 2.c

S. AMMONI, Moab, Seir, & Palæstinis minatur Dominus vltionem, quia afflictos Ierusalẽ affligebant, & de eorum afflictione gaudebant. CAPVT XXV.

A ET factus est sermo Domini ad me dicẽs, Fili hominis, pone faciẽ tuam contra filios Ammon, & prophetabis de eis. Et dices filiis Ammon, Audite verbũ Domini Dei: Hęc dicit Dominus Deus, Pro eo quòd dixisti euge euge super sanctuariũ meũ, quia pollutũ est: & super terrã Israel, quoniã desolata est: & super domum Iuda, quoniã ducti sunt in captiuitatẽ: idcirco ecce ego tradã te filiis orientalibus in hæreditatẽ, & collocabunt caulas suas in te, & ponent in te tentoria sua: ipsi comedent fruges tuas, & ipsi bibẽt lac tuũ. Daboq; Rabbath in habitaculũ camelorũ, & filios Ammon in cubile pecorum: & B scietis quia ego Dominus. Quia hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quòd plausisti manu, & percussisti pede, & gauisa es ex toto affectu super terrã Israel: idcirco ecce ego extendam manũ meam super te, & tradam te in direptionẽ Gentium, & interficiã te de populis, & perdam de terris, & conteram: & scies quia ego Dominus. Hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quòd dixerunt Moab & Seir, Ecce sicut omnes gentes, domus Iuda: idcirco ecce ego aperiam humerũ Moab de ciui- C tatibus, de ciuitatibus inquã eius, & de finibus eius inclytas terræ Bethiesimoth, & Beelmeon, & Cariathàim, filiis oriẽtis cum filiis Ammon, & dabo eam in hæreditatẽ: vt non sit vltrà memoria filiorũ Ammon in gẽtibus. Et in Moab faciã iudicia: & scient quia ego Dñs. Hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quòd fecit Idumæa vltionẽ, vt se vindicaret de filiis Iuda, peccauitq; delinquens, & vindictã expetiuit de eis: idcirco hæc dicit Dominus Deus, Extendã manum meam super Idumæam, & auferam de ea hominẽ & iumentũ, & faciam eam desertã ab Austro: & qui sunt in Dedan, gladio cadẽt. Et D dabo vltionẽ meam super Idumæam per manũ populi mei Israel: & facient in Edom iuxta iram meam & furorẽ meum: & scient vindictam meam, dicit Dominus Deus. Hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quòd fecerunt Palæsthini in vindictam, & vlti se sunt toto animo, interficientes & implentes inimicitias veteres: propterea hęc dicit Dñs Deus, Ecce ego extendam manum meam super Palæsthinos, & interficiam interfectores, & perdã reliquias maritimæ regionis: faciamq; in eis vltiones magnas arguẽs in furore: & sciẽt quia ego Dominus, cum dedero vindictam meam super eos.

S. TYRI inclytæ vrbis prædicatur interitus, quia super Ierusalem contritiones exultauit. CAPVT XXVI.

A ET factum est in vndecimo anno, prima mensis, factus est sermo Domini ad me, dicens, Fili hominis, pro eo quòd dixit Tyrus de Ierusalẽ, Euge, confractæ sunt portæ populorũ, conuersa est ad me: implebor, deserta est: propterea hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego super te Tyre, & ascendere faciam ad te gentes multas, sicut ascendit mare fluctuans. Et dissipabunt muros Tyri, & destruent turres eius: & radam puluerem eius de ea, & dabo eam in limpidissimam petram. Siccatio

sagenarum erit in medio maris, quia ego locutus sum, ait Dominus Deus: & erit in direptionem gentibus. Filiæ quoque eius quæ sunt in agro, gladio interficientur: & scient quia B ego Dominus. Quia hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego adducam ad Tyrũ Nabuchodonosor regem Babylonis, ab Aquilone regem regũ, cum equis, & curribus, & equitibus, & cœtu, populoq; magno. Filias tuas quæ sunt in agro, gladio interficiet: & circũdabit te munitionibus, & cõportabit aggerem in gyro: & eleuabit contra te clypeũ. Et vineas & arietes temperabit in muros tuos, & turres tuas destruet in armatura sua. Inundatione equorũ eius operiet te puluis eorum: à sonitu equitũ & rotarum & curruũ mouebũtur muri tui, cũ egressus fuerit portas tuas quasi per introitum vrbis dissipa C tæ. Vngulis equorũ suorum cõculeabit omnes plateas tuas: populũ tuum gladio cædet, & statuæ tuæ nobiles in terram corruent. Vastabunt opes tuas, diripient negotiationes tuas. Et destruẽt muros tuos, & domos tuas præclaras subuertẽt: & lapides tuos, & ligna tua, & puluerẽ tuum in medio aquarum ponent. Et quiescere faciam multitudinẽ canticorum tuorum, & sonitus cithararũ tuarum non audietur amplius. Et dabo te in limpidissimã petram, siccatio sagenarum eris, nec ædificaberis vltrà: quia ego Dominus locutus sum, ait Dominus Deus. Hæc dicit Dominus Deus Tyro, Nunquid non à sonitu ruinæ tuæ & gemitu interfectorũ tuorum cum occisi fuerint, in medio tui commouebũtur insulæ & descendent de sedibus suis omnes principes maris: & auferent exuuias suas, & vestimẽta sua varia abiiciẽt, & induẽtur stupore: in terra sedebũt, & attoniti super repẽtino casu tuo admi D rabuntur? Et assumentes super te lamentũ, dicent tibi, Quomodo periisti quę habitas in mari, vrbs inclyta quę fuisti fortis in mari cum habitatoribus tuis, quos formidabunt vniuersi? Nunc stupebunt naues in die pauoris tui: & turbabuntur insulæ in mari, eo quòd nullus egrediatur ex te. Quia hæc dicit Dominus Deus, Cum dedero te vrbẽ desolatã sicut ciuitates quæ non habitantur: & adduxero super te abyssum, & operuerint te aquæ multæ: & detraxero te cum his qui descẽdunt in lacũ ad populũ sempiternũ, & collocauero te in terra nouissima sicut solitudines veteres cum his qui deducuntur in lacum, vt non habitẽris, porrò cum dedero gloriã in terra viuentium: In nihilum redigam te, & non eris, & requisita non inueniẽris vltrà in sempiternum, dicit Dominus Deus.

Iere. 7. g

S. TYRI urbis opulentißimæ ruina defletur, cuius negotiationes plurimæ describuntur. CAPVT XXVII.

A ET factum est verbũ Domini ad me, dicens, Tu ergo fili hominis, assume super Tyrum lamentum: & dices Tyro, quæ habitat in introitu maris, negotiationi populorum ad insulas multas, Hæc dicit Dominus Deus, O Tyre, tu dixisti, Perfecti decoris ego sum, & in corde maris sita. Finitimi tui qui te ædificauerũt, impleuerunt decorẽ tuum: abietibus de Sanir extruxerũt te cum omnibus tabulatis maris: cedrũ de Libano tulerunt, vt facerent tibi malũ: quercus de Basan dolauerunt in remos tuos: & transtra tua fecerũt tibi ex ebore Indico, & prætoriola de insulis Italiæ. Byssus varia de Aegypto texta est tibi in velum, vt poneretur in malo: hyacinthus & purpura de insulis Elisa, facta sunt operimentũ tuum. Habitatores Sidònis & Aradii fuerunt remiges tui: sapiẽtes tui Tyre fa B cti sunt gubernatores tui. Senes Giblii & prudentes eius habuerunt nautas ad ministeriũ variæ supellectilis tuæ: omnes naues maris & nautæ earum fuerunt in populo negotiationis tuæ. Persæ, & Lidi & Libyes erant in exercitu tuo viri bellatores tui: clypeũ & galeã suspenderunt in te pro ornatu tuo. Filii Aradii cum exercitu tuo erant super muros tuos in circuitu: sed & Pigmæi qui erant in turribus tuis pharetras suas suspenderũt in muris tuis per gyrum: ipsi compleuerunt pulchritudinẽ tuam. Carthaginẽses negotiatores tui, à mul C titudine cunctarũ diuitiarum: argento, ferro, stanno, plumboq; repleuerunt nundinas tuas. Græcia, & Thubal, & Mosoch, ipsi institores tui: mãcipia, & vasa ærea adduxerunt populo tuo. De domo Thógormæ, equos, & equites, & mulos adduxerũt ad forum tuum. Filii Dedan negotiatores tui: insulæ multæ negotiatio manus tuæ: dentes eburneos & hebeninos commutauerunt in pretio tuo. Syrus negotiator tuus propter multitudinẽ operum tuorũ, guttam, & purpuram, & scutulata, & byssum, & sericũ, & chodchod proposuerunt in mercatu tuo. Iuda & terra Israel ipsi institores tui in frumento primo balsamũ, & mel, & oleũ, & resinã proposuerũt D in nũdinis tuis. Damascenus negotiator tuus in multitudine operum tuorũ, in multitudine diuersarũ opum, in vino pingui, in lanis coloris optimi. Dan, & Gręcia, & Mozel in nundinis tuis proposuerunt ferrũ fabrefactũ, stacte, & calamus in negotiatione tua. Dedan institores tui in tapetibus ad sedendũ. Arabia & vniuersi principes Cedar, ipsi negotiatores manus tuæ: cum agnis, & arietibus, & hœdis venerunt ad te, negotiatores tui. Venditores Saba & Reema ipsi negotiato E res tui: cum vniuersis primis aromatibus, & lapide pretioso & auro, quod proposuerũt in mercatu tuo. Haran, & Chenne, & Edem negotiatores tui Saba: Assur, & Chèlmad venditores tui. Ipsi negotiatores tui multifariam, inuolucris hyacinthi, & polymitorũ, gazarumq; pretiosarũ quæ obuolutæ & astrictæ erant funibus: cedros quoq; habebãt in negotiationibus tuis. Naues maris, principes tui in negotiatione tua: & repleta es, & glorificata nimis in corde maris. In aquis mul F tis adduxerũt te remiges tui: ventus Auster cõtriuit te in corde maris. Diuitiæ tuæ, & thesauri tui, & multiplex instrumẽtum tuũ, nautæ tui, & gubernatores tui qui tenebãt supellectilem tuam, & populo tuo præerant: viri quoq; bellatores tui qui erant in te, cum vniuersa multitudine tua quæ est in medio tui: cadẽt in corde maris in die ruinę tuę. A sonitu clamoris gubernatorũ tuorum conturbabũtur classes, & descẽdent de nauibus suis omnes qui tenebant remũ: nautæ & vniuersi gubernatores maris in terra stabũt, & eiulabunt super te voce magna, & clamabunt amarè: & superiacient puluerẽ capi G tibus suis, & cinere conspergentur. Et radent super te caluitium, & accingentur ciliciis: & plorabunt te in amaritudine ploratu amarissimo. Et assument super te carmen lugubre, & plangent te, Quæ est vt Tyrus, quæ obmutuit in medio maris? Quæ in exitu negotiationũ tuarum de mari implesti populos multos: in multitudine diuitiarũ tuarum, & populorũ tuorum ditasti reges terræ: Nunc cõtrita es à mari, in profundis aquarũ opes tuæ, & omnis multitudo tua quæ erat in medio tui, ceciderũt. Vniuersi habitatores insularum obstupuerunt super te: & reges earũ omnes tẽpestate percussi mutauerunt vultus. Negotiatores populorũ sibilauerũt super te: ad nihilum deducta es, & non eris vsq; in perpetuum.

S. CONTRA superbũ principem Tyri, & contra Sidonẽ inuehitur: quia filios Israël in sua ruina afflixit. CAP. XXVIII.

A ET factus est sermo Domini ad me, dicẽs, Fili hominis dic principi Tyri: Hæc dicit Dñs Deus, Eo quòd eleuatũ est cor tuũ, & dixisti, Deus ego sum, & in cathedra Dei sedi in corde maris: cũ sis homo & nõ Deus: & dedisti cor tuũ quasi cor Dei. Ecce sapiẽtior es tu Daniele: omne secretũ non est abscõditũ à te. B In sapiẽtia tua & prudentia tua fecisti tibi fortitudinẽ: & acquisisti aurũ & argẽtũ in thesauris tuis. In multitudine sapiẽtię tuę, & in negotiatiõe tua multiplicasti tibi fortitudinẽ: & eleuatũ est cor tuũ in robore tuo. Propterea hæc dicit Dñs Deus, Eo quòd eleuatũ est cor tuũ quasi cor Dei: idcirco ecce ego adducã super te alienos robustissimos gentiũ: & nudabũt gladios suos super pulchritudinẽ sapiẽtiæ tuæ, & pol C luent decorẽ tuum. Interficient & detrahẽt te: & morieris in interitu occisorũ in corde maris. Nunquid dicens loquẽris,

Deus

Deus ego sum, corã interficiẽtibus te: cum sis homo & non Deus, in manu occidentiũ te? Morte incircũcisorũ morièris in manu alienorũ: quia ego locutus sum, ait Dominus Deus. Et factus est sermo Domini ad me, dicens, Fili hominis, leua planctũ super regẽ Tyri: & dices ei, Hæc dicit Dominus Deus, Tu signaculũ similitudinis plenus sapientia, & perfectus decòre. In delicijs paradisi Dei fuisti: omnis lapis pretiosus operimentũ tuum: sardius, topazius, & iaspis, chrysolithus, & onyx, & beryllus, sapphirus, & carbunculus, & smaragdus: aurũ opus decòris tui, & foramina tua, in die qua cõditus es præparata sunt. Tu cherub extentus & protegens, & posui te in monte sancto Dei, in medio lapidũ ignitorũ ambulasti. Perfectus in vijs tuis à die cõditionis tuę: donec inuẽta est iniquitas in te. In multitudine negotiationis tuæ repleta sunt interiora tua iniquitate, & peccasti: & eieci te de monte Dei, & perdidi te ò cherub, protegens de medio lapidum ignitorũ. Et eleuatum est cor tuũ in decòre tuo: perdidisti sapientiã tuam in decòre tuo, in terram proieci te: ante faciẽ regum dedi te, vt cernerent te. In multitudine iniquitatũ tuarum, & iniquitate negotiationis tuæ polluisti sanctificationem tuam: producã ergo ignem de medio tui qui comedat te, & dabo te in cinerem super terram in cõspectu omnium videntiũ te. Omnes qui viderint te in gentibus, obstupescẽt super te: nihili factus es, & non eris in perpetuũ. Et factus est sermo Domini ad me, dicens, Fili hominis, pone faciẽ tuam cõtra Sidònem: & prophetabis de ea, & dices, Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ad te Sidon, & glorificabor in medio tui: & scient quia ego Dominus cum fecero in ea iudicia, & sanctificatus fuero in ea. Et immittam ei pestilentiã & sanguinem in platéis eius: & corruẽt interfecti in medio eius gladio per circuitũ: & scient quia ego Dominus. Et non erit vltrà domui Israel offendiculũ amaritudinis, & spina dolorẽ inferens, vndiq; per circuitũ eorum qui aduersantur eis: & scient quia ego Dominus Deus. Hæc dicit Dominus Deus, Quando congregauero domũ Israel de populis in quibus dispersi sunt, sanctificabor in eis corã gentibus: & habitabunt in terra sua quam dedi seruo meo Iacob. Et habitabunt in ea securi: & ædificabũt domos, & plantabunt vineas, & habitabunt confidẽter, cum fecero iudicia in omnibus qui aduersantur eis per circuitum: & scient quia ego Dominus Deus eorum.

S. CONTRA *Aegyptum & regem eius instatur, quia tandem in solitudinem redigetur.* CAPVT XXIX.

IN anno decimo, decimo mẽse, duodecima mensis, factum est verbũ Domini ad me, dicens, Fili hominis pone faciẽ tuam contra Pharaonẽ regem Aegypti: & prophetabis de eo, & de Aegypto vniuersa. Loquere, & dices, Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ad te Pharao rex Aegypti draco magne, qui cubas in medio fluminũ tuorum: & dicis, Meus est fluuius, & ego feci memetipsum. Et ponam frẽnũ in maxillis tuis: & agglutinabo pisces fluminũ tuorum squamis tuis: & extraham te de medio fluminum tuorum, & vniuersi pisces tui squamis tuis adhærebunt. Et proijciam te in desertũ, & omnes pisces fluminis tui: super faciẽ terræ cades, non colligéris, neq; congregaberis: bestijs terræ, & volatilibus cœli dedi te ad deuorandum. Et scient omnes habitatores Aegypti quia ego Dominus: pro eo quòd fuisti baculus arundineus domui Israel. Quãdo apprehenderunt te manu, & confractus es, & lacerasti omnem humerũ eorum: & innitentibus eis super te, comminutus es, & dissoluisti omnes renes eorum. Propterea hęc dicit Dominus Deus, Ecce ego adducam super te gladium: & interficiam de te hominẽ & iumentum. Et erit terra Aegypti in desertũ & in solitudinem: & scient quia ego Dominus: pro eo quòd dixeris, Fluuius meus est, & ego feci eum. Idcirco ecce ego ad te, & ad flumina tua: daboq; terram Aegypti in solitudinẽ gladio dissipatam, à turre Syenes, vsq; ad terminos Aethiopiæ. Non pertransibit eam pes hominis, neq; pes iumenti gradietur in ea: & non habitabitur quadraginta annis. Daboq; terram Aegypti desertam in medio terrarum desertarũ, & ciuitates eius in medio vrbium subuersarum, & erunt desolatæ quadraginta annis: & dispergã Aegyptios in nationes, & ventilabo eos in terras. Quia hæc dicit Dominus Deus, Post finẽ quadraginta annorũ congregabo Aegyptum de populis in quibus dispersi fuerãt. Et reducã captiuitatẽ Aegypti, & collocabo eos in terra Phathures, in terra natiuitatis suæ, in terra de qua sumpti sunt: & erunt ibi in regnũ humile. Et inter cætera regna erit humillima, & non eleuabitur vltrà super nationes, & imminuam eos ne imperent gentibus. Neq; erunt vltrà domui Israel in cõfidentia, docentes iniquitatẽ, vt fugiant & sequantur eos: & scient quia ego Dominus Deus. Et factũ est in vicesimo & septimo anno, in primo, in vna mẽsis: factũ est verbum Domini ad me, dicẽs, Fili hominis, Nabuchodonosor rex Babylonis seruire fecit exercitũ suum seruitute magna aduersus Tyrũ: omne caput decaluatũ, & omnis humerus depilatus est: & merces non est reddita ei, neq; exercitui eius de Tyro, pro seruitute qua seruiuit mihi aduersus eã. Propterea hæc dicit Dñs Deus, Ecce ego dabo Nabuchodonosor regẽ Babylonis in terra Aegypti: & accipiet multitudinem eius, & deprędabitur manubias eius, & diripiet spolia eius: & erit merces exercitui illius: & operi pro quo seruiuit aduersus eam, dedi ei terram Aegypti: pro eo quòd laborauerint mihi, ait Dominus Deus. In die illo pullulabit cornu domui Israel, & tibi dabo apertũ os in medio eorum: & scient quia ego Dominus.

S. AEGYPTI *& vrbium eius destructio plangitur, ac Aethiopiæ & vrbium illi fœderatarum.* CAPVT XXX.

ET factum est verbũ Domini ad me, dicens, Fili hominis, propheta & dic, Hæc dicit Dominus Deus, Vlulate, væ væ diei: quia iuxta est dies, & appropinquabit dies Domini: dies nubis, tẽpus gentium erit. Et veniet gladius in Aegyptũ: & erit pauor in Aethiopia, cũ ceciderint vulnerati in Aegypto, & ablata fuerit multitudo illius, & destructa fundamẽta eius. Aethiopia, & Lybia, & Lydi, & omne reliquũ vulgus, & Chub, & filij terræ fœderis: cũ eis gladio cadent. Hæc dicit Dominus Deus, Et corruent fulciẽtes Aegyptũ, & destruetur superbia imperij eius: à turre Syenes gladio cadẽt in ea, ait Dñs Deus exercituũ: & dissipabũtur in medio terrarum desolatarũ, & vrbes eius in medio ciuitatũ desertarũ erunt. Et sciẽt quia ego Dominus, cũ dedero ignẽ in Aegypto, & attriti fuerint omnes auxiliatores eius. In die illa egredientur nuntij à facie mea in trieribus ad conterendã Aethiopiæ confidentiã, & erit pauor in eis in die Aegypti: quia absq; dubio veniet. Hæc dicit Dominus Deus, Et cessare faciã multitudinẽ Aegypti in manu Nabuchodonosor regis Babylonis. Ipse & populus eius cum eo fortissimi gentiũ adducẽtur ad disperdendã terram: & euaginabũt gladios suos super Aegyptũ, & implebũt terram interfectis. Et faciã alueos fluminũ aridos, & tradã terram in manus pessimorũ: & dissipabo terrã, & plenitudinem eius in manus alienorũ. ego Dominus locutus sum. Hæc dicit Dominus Deus, Et disperdam simulachra, & cessare faciam idòla de Memphis: & dux de terra Aegypti nõ erit amplius: & dabo terrorẽ in terra Aegypti. Et disperdam terram Phathures, & dabo ignem in Taphnis, & faciã iudicia mea in Alexandria. Et effundã indignationem meam super Pelusium robur Aegypti, & interficiam multitudinem Alexandriæ. Et dabo ignem in Aegypto: quasi parturiens dolebit Pelusium, & Alexandria erit dissipata, & in Memphis angustiæ quotidianæ. Iuuenes Heliopoleos, & Pubásti gladio cadent, & ipsæ captiuæ ducentur. Et in Taphnis nigrescet dies, cũ contriuero ibi sceptra Aegypti, & defecerit in ea superbia potentiæ eius: ipsam nubes operiet, filiæ autẽ eius in capti

[Zac.13.a]

in captiuitatem ducentur. Et iudicia faciam in Aegypto: & ſcient quia ego Dominus. Et factum eſt in vndecimo anno, in primo menſe, in ſeptima menſis, factum eſt verbũ Domini ad me, dicẽs, Fili hominis, brachiũ Pharaonis regis Aegypti confregi: & ecce non eſt obuolutũ, vt reſtitueretur ei ſanitas, vt ligaretur pannis, & faſciretur linteolis, & recepto robore poſsit tenere gladium. Propterea hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ad Pharaonẽ regem Aegypti: & cõminuam G brachium eius forte, ſed confractũ: & deiiciam gladium de manu eius. Et diſpergam Aegyptum in gentibus, & ventilabo eos in terris. Et confortabo brachia regis Babylonis, daboq; gladiũ meum in manu eius: & cõfringam brachia Pharaonis, & gement gemitibus interfecti coram facie eius. Et confortabo brachia regis Babylonis, & brachia Pharaonis concidẽt: & ſcient quia ego Dominus, cum dedero gladium meum in manu regis Babylonis, & extenderit eum ſuper terram Aegypti. Et diſpergam Aegyptum in nationes, & ventilabo eos in terras, & ſcient quia ego Dominus.

S. VT Aſſur ſublimis deiectus eſt, ita Pharao Aegyptius rex humiliandus eſt. CAPVT XXXI.

A ET factum eſt in anno vndecimo, tertio menſe, vna menſis, factum eſt verbũ Domini ad me, dicens, Fili hominis, dic Pharaoni regi Aegypti, & populo eius, Cui ſimilis factus es in magnitudine tua? Ecce Aſſur quaſi cedrus in Libano pulcher ramis, & frondibus nemoroſus, excelſusq; altitudine, & inter cõdenB ſas frondes eleuatũ eſt cacumen eius. Aquæ nutrierũt illum, abyſſus exaltauit illum: flumina eius manabant in circuitu radicum eius, & riuos ſuos emiſit ad vniuerſa ligna regionis. Propterea eleuata eſt altitudo eius ſuper omnia ligna regionis: & multiplicata ſunt arbuſta eius, & eleuati ſunt rami eius præ aquis multis. Cumq; extendiſſet vmbrã ſuam, in ramis eius fecerũt nidos omnia volatilia cœli, & ſub frondibus eius C genuerunt omnes beſtiæ ſaltuum, & ſub vmbraculo illius habitabat cœtus gentium plurimarum. Eratq; pulcherri[illegible] in magnitudine ſua, & in dilatatione arbuſtorum ſuorum: erat enim radix illius iuxta aquas multas. Cedri non fuerunt altiores illo in paradiſo Dei, abietes non adæquauerũt ſummitatem eius, & platani non fuerunt æquæ frondibus illius: omne lignum paradiſi Dei non eſt aſsimilatũ illi, & pulchritudini eius: quoniã ſpecioſum feci eum, & multis cõdenſisq; fronD dibus: & æmulata ſunt eum omnia ligna voluptatis, quæ erãt in paradiſo Dei. Propterea hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quòd ſublimatus eſt in altitudine, & dedit ſummitatem ſuam virentẽ atq; condenſam, & eleuatũ eſt cor eius in altitudine ſua: tradidi eum in manus fortiſsimi gentium, faciẽs faciet ei iuxta impietatem eius. Eieci eum, & ſuccident eum alieni & crudeliſsimi nationũ, & proiicient eum ſuper montes, & in cunctis conuallibus corruent rami eius, & confringentur arbuſta eius in vniuerſis rupibus terræ, & recedent de vmbraculo eius omnes populi terræ, & relinquent eum. In E ruina eius habitauerũt omnia volatilia cœli, & in ramis eius fuerunt vniuerſæ beſtiæ regionis. Quam ob rem non eleuabuntur in altitudine ſua omnia ligna aquarũ, nec ponẽt ſublimitatem ſuam inter nemoroſa atq; frondoſa, nec ſtabũt in ſublimitate ſua omnia quæ irrigantur aquis: quia omnes traditi ſunt in mortem ad terram vltimam in medio filiorum hominum ad eos qui deſcendunt in lacum. Hæc dicit DomiF nus Deus, In die quando deſcendit ad inferos induxi luctum, operui eum abyſſo: & prohibui flumina eius, & coercui aquas multas: contriſtatus eſt ſuper eum Libanus, & omnia ligna agri concuſſa ſunt. A ſonitu ruinæ eius cõmoui gentes, cum deducerem eum ad infernum cum his qui deſcẽdebant in lacũ: & conſolata ſunt in terra infima omnia ligna voluG ptatis egregia atq; præclara in libano, vniuerſa quæ irrigabãtur aquis. Nam & ipſi cum eo deſcendent ad infernũ ad interfectos gladio: & brachiũ vniuſcuiuſq; ſedebit ſub vmbraculo eius in medio nationũ eius. Cui aſsimilatus es ô inclyte atq; ſublimis inter ligna voluptatis? Ecce deductus es cũ lignis voluptatis ad terram vltimam: in medio incircunciſorum dormies, cum eis qui interfecti ſunt gladio. ipſe eſt Pharao, & omnis multitudo eius: dicit Dominus Deus.

S. PHARAONIS ruinam multi obſtupuerunt, & eius ad inferos deſcenſum. CAPVT XXXII.

A ET factum eſt duodecimo anno, in menſe duodecimo, in vna menſis, factũ eſt verbũ Domini ad me, dicens, Fili hominis, aſſume lamentũ ſuper Pharaonẽ regẽ Aegypti, & dices ad eum, Leoni gentium aſsimilatus es, & draconi qui eſt in mari: & ventilabas cornu in fluminibus tuis, & cõturbabas aquas pedibus tuis, & conculcabas flumina earũ. Propterea hæc dicit Dominus Deus, Expandã ſuper te rete meũ in multitudine populorum multorũ, & extrahã te in ſagena mea. Et proiiciam te in terrã, ſuper faciem agri abiiciã te: & habitare faciam ſuper te omnia volatilia cœli, & ſaturabo de te beſtias vniuerſæ terræ. Et dabo carnes tuas ſuper montes, & implebo colB les tuos ſanie tua. Et irrigabo terrã fœtore ſanguinis tui ſuper montes, & valles implebuntur ex te. Et operiã cum extinctus fueris, cœlos: & nigreſcere faciã ſtellas eius: ſolem nube tegam, & luna non dabit lumen ſuũ. Omnia luminaria cœli mœrere faciã ſuper te: & dabo tenebras ſuper terrã tuam, dicit Dominus Deus. Et irritabo cor populorũ multorũ, cum induxero contritionẽ tuam in gentibus ſuper terras quas neſcis. Et ſtupeſcere faciã ſuper te populos multos, & reges eorum horrore nimio formidabunt ſuper te propter vniuerſas iniquitates quas operatus es, cum volare cœperit gladius meus ſuper facies eorum: & obſtupeſcent repente ſinguli pro anima ſua in die ruinæ ſuæ. Quia hæc dicit Dominus C Deus, Gladius regis Babylonis veniet tibi, in gladiis fortiũ deiiciam multitudinem tuam, inexpugnabiles omnes gentes hæ: & vaſtabunt ſuperbiam Aegypti, & diſsipabitur multitudo eius. Et perdam omnia iumenta eius, quæ erant ſuper aquas plurimas: & non conturbabit eas pes hominis vltrà, neque vngula iumentorum turbabit eas. Tunc puriſsimas reddã aquas eorum, & flumina eorum quaſi oleum adducam, ait Dominus Deus, cum dedero terrã Aegypti deſolatam. Deſeretur autẽ terra à plenitudine ſua, quãdo percuſſero omnes habitatores eius: & ſciẽt quia ego Dominus. Plãctus eſt, & plangent eum: filiæ gentium plangent eum, ſuper D Aegyptũ, & ſuper multitudinẽ eius plãgent eum, ait Dominus Deus. Et factũ eſt in duodecimo anno, in quintadecima menſis, factũ eſt verbũ Domini ad me, dicens, Fili hominis, cane carmẽ lugubre ſuper multitudinem Aegypti: & detrahe eam ipſam, & filias gentiũ robuſtarũ ad terram vltimã cum his qui deſcendunt in lacum. Quo pulchrior es? Deſcende, & dormi cum incircũciſis. In medio interfectorũ gladio cadent: gladius datus eſt, & attraxerunt eam, & omnes populos eius. Loquẽtur ei potẽtiſsimi robuſtorũ de medio inferni qui cum auxiliatoribus eius deſcenderũt, & dormierunt incircũciſi, interfectiq; gladio. Ibi Aſſur, & omnis multitudo eius: in circuitu illius ſepulchra eius: omnes interfecti, & qui ceciE derunt gladio. Quorum data ſunt ſepulchra in nouiſsimis laci: & facta eſt multitudo eius per gyrum ſepulchri eius, vniuerſi interfecti, cadentesq; gladio, qui dederant quondã formidinẽ ſuã in terra viuentiũ. Ibi Aelam, & omnis multitudo eius per gyrum ſepulchri ſui. omnes hi interfecti, ruentesq; gladio, qui deſcenderunt incircunciſi ad terram vltimam: qui poſuerunt terrorem ſuum in terra viuentium, & portauerunt ignominiam ſuam cum his qui deſcenderunt in lacum. In medio interfectorum poſuerunt cubile eius in vniuerſis populis eius: in circuitu eius ſepulchrum illius. omnes F hi incircunciſi interfectiq; gladio. dederunt enim terrorem ſuum

Supra 12.d & 17.f *Eſa. 13.b* *Ioel 3.c* *Matt. 24.e*

suum in terra viuentiũ,& portauerunt ignominiã suam cum his qui descendunt in lacum, in medio interfectorum positi sunt. Ibi Mosoch,& Thubal,& omnis multitudo eius: in circuitu eius sepulchra illius. omnes hi incircuncisi interfectiq;, & cadentes gladio: quia dederunt formidinẽ suam in terra viuentium. Et non dormient cum fortibus, cadẽtibusq;, & incircuncisis qui descenderunt ad infernum cum armis suis:& posuerunt gladios suos sub capitibus suis, & fuerunt iniquitates eorum in ossibus eorum: quia terror fortium facti sunt in terra viuentium. Et tu ergo in medio incircuncisorũ conG terẽris,& dormies cũ interfectis gladio. Ibi Iduměa,& reges eius,& omnes duces eius, qui dati sunt cũ exercitu suo cum interfectis gladio:& qui cum incircuncisis dormierunt,& cum his qui descẽderunt in lacum. Ibi principes Aquilonis omnes,& vniuersi venatores: qui deducti sunt cum interfectis, pauentes,& in sua fortitudine confusi: quia dormierunt incircuncisi cum interfectis gladio,& portauerunt confusionem suam cum his qui descẽdunt in lacum. Vidit eos Pharao,& cõsolatus est super vniuersa multitudine sua, quæ interfecta est gladio, Pharao & omnis exercitus eius, ait Dominus Deus: quia dedit terrorem in terra viuentium,& dormiuit in medio incircuncisorũ cum interfectis gladio Pharao & omnis multitudo eius: ait Dominus Deus.

S. PASTORIS officium est plagis Domini occurrere, & misericordiam populo reuertẽti promittere & impunitatem: si autem perseuerit in peccatis, pœnam. CAPVT XXXIII.

A E T factum est verbum Domini ad me, dicens, Fili hominis, loquere ad filios populi tui, & dices ad eos, Terra cum induxero super eam gladiũ, & tulerit populus terræ virum vnum de nouissimis suis,& constituerit eum super se speculatorẽ:& ille viderit gladium venientẽ super terram, & cecinerit buccina, & annuntiauerit populo: audiens autem quisquis ille est, sonitum buccinæ,& non se obseruauerit, veneritq; gladius,& tulerit eum: sanguis ipsius super caput eius erit. Sonum buccinæ audiuit,& non se obseruauit, sanguis eius in ipso erit: si autẽ se custodierit, animã suam saluabit. Quòd si speculator B viderit gladiũ venientẽ,& non insonuerit buccina:& populus se non custodierit, veneritq; gladius, & tulerit de eis animam: ille quidẽ in iniquitate sua captus est, sanguinẽ autem Supra 3.a eius de manu speculatoris requirã. Et tu fili hominis speculatorem dedi te domui Israel: audiens ergo ex ore meo sermonem, annuntiabis eis ex me. Si me dicẽte ad impium, Impie, * morte morieris: non fueris locutus vt se custodiat impius à via sua: ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinẽ autẽ eius de manu tua requirã. Si autẽ annuntiante te ad impiũ vt à viis suis cõuertatur, non fuerit conuersus à via sua: ipse in iniquitate sua morietur: porrò tu animam tuam liberasti. Tu C ergo fili hominis, dic ad domũ Israel, Sic locuti estis, dicẽtes, Iniquitates nostræ, & peccata nostra super nos sunt,& in ipsis nos tabescimus: quomodo ergo viuere poterimus? Dic ad eos, Viuo ego, dicit Dominus Deus: nolo mortẽ impii, Supra 18.g sed vt conuertatur impius à via sua, & viuat. Conuertimini cõuertimini à viis vestris pessimis: & quare moriemini domus Israel? Tu itaq; fili hominis, dic ad filios populi tui, Iustitia iusti nõ liberabit eum in quacũq; die peccauerit:& impietas impii nõ nocebit ei, in quacũq; die cõuersus fuerit ab impietate sua: & iustus non poterit viuere in iustitia sua in quacũq; die peccauerit. Etiã si dixero iusto quòd vita viuat, & cõfisus in iustitia sua fecerit iniquitatẽ: omnes iustitiæ eius D obliuioni tradentur,& in iniquitate sua quam operatus est, in ipsa morietur. Si autem dixero impio, Morte morieris:& egerit pœnitentiã à peccato suo, feceritq; iudiciũ & iustitiã, & pignus restituerit ille impius, rapinãq; reddiderit,& in mãdatis vitæ ambulauerit, nec fecerit quicquã iniustum: vita viuet & nõ morietur. Omnia peccata eius quæ peccauit, nõ imputabũtur ei: iudiciũ & iustitiã fecit, vita viuet. Et dixerũt filii populi tui, Nõ est æqui põderis via Domini:& ipsorũ via iniusta est. Cum enim recesserit iustus à iustitia sua, feceritq; iniquitates: morietur in eis. Et cum recesserit impius ab impietate sua, feceritq; iudiciũ & iustitiã: viuet in eis. Et dicitis, Non est recta via Domini. Vnumquẽq; iuxta vias suas iudiE cabo de vobis domus Israel. Et factum est in duodecimo an- Supra 18.g no, in decimo mense, in quinta mensis transmigrationis nostræ: venit ad me qui fugerat de Ierusalẽ, dicens, Vastata est ciuitas. Manus autẽ Domini facta fuerat ad me vespere antequam veniret qui fugerat: aperuitq; os meum donec veniret ad me mane,& aperto ore meo non silui amplius. Et factum est verbũ Domini ad me, dicens, Fili hominis, qui habitant in ruinosis his, super humũ Israel loquentes aiunt, Vnus erat Abrahã,& hæreditate possedit terrã: nos autem multi sumus, nobis data est terra in possessionem. Idcirco dices ad F eos, Hæc dicit Dominus Deus, Qui in sanguine comeditis, & oculos vestros leuatis ad immũditias vestras,& sanguinẽ funditis: nunquid terram hæreditate possidebitis? Stetistis in gladiis vestris, fecistis abominationes,& vnusquisq; vxorem proximi sui polluit:& terrã hæreditate possidebitis? Hæc dices ad eos, Sic dicit Dominus Deus, Viuo ego, quia qui in ruinosis habitant, gladio cadent:& qui in agro est, bestiis tradetur ad deuorandũ: qui autem in præsidiis & speluncis sunt, peste morientur. Et dabo terrã in solitudinẽ & in desertum, & deficiet superba fortitudo eius: & desolabuntur montes Israel, eo quòd nullus sit qui per eos transeat. Et scient quia ego Dominus, cum dedero terrã eorum desolatã & desertã propter vniuersas abominationes suas quas operati sunt. Et tu fili hominis: filii populi tui qui loquuntur de te iuxta muG ros,& in ostiis domorũ:& dicunt vnus ad alterũ, vir ad proximum suum loquentes, Venite, & audiamus quis sit sermo egrediens à Domino. Et veniũt ad te, quasi si ingrediatur populus,& sedent coram te populus meus:& audiũt sermones tuos,& non faciunt eos: quia in canticũ oris sui vertũt illos, & auaritiam suam sequitur cor eorum. Et es eis quasi carmẽ musicum, quod suaui dulciq; sono canitur:& audient verba tua,& non facient ea. Et cũ venerit quod prædictũ est (ecce enim venit) tunc scient quia prophetes fuerit inter eos.

S. VÆ pastoribus seipsos neglecto grege Domini pascentibus: in quos Dominus gregem visitans durè animaduertet, & gregi pacem afferet. CAPVT XXXIIII.

A E T factum est verbũ Domini ad me dicens, Fili hominis propheta de pastoribus Israel: propheta,& dices pastoribus, Hæc dicit Dñs Deus, Væ pastoribus Israel, qui pascebãt semetipsos: nõnne greges à pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & lanis operiebamini:& quod crassum erat, occidebatis: gregẽ autẽ meum non pascebatis. Quod infirmũ fuit non cõsolidastis, & quod ægrotum non sanastis, quod cõfractũ est non alligastis,& quod abiectũ est non reduxistis, & quod perierat non quæsistis: sed cum austeritate imperabatis eis, & cum potenB tia. Et dispersæ sunt oues meæ, eo quòd non esset pastor: & factæ sunt in deuorationẽ omnium bestiarũ agri,& dispersæ sunt. Errauerũt greges mei in cunctis montibus,& in vniuerso colle excelso:& super omnem faciẽ terræ dispersi sunt greges mei,& non erat qui requireret, nõ erat inquam qui requireret. Propterea pastores audite verbũ Domini, Viuo ego, dicit Dominus Deus, quia pro eo quòd facti sunt greges mei in rapinam,& oues meæ in deuorationẽ omnium bestiarum agri, eo quòd non esset pastor (neq; enim quæsierũt pastores mei gregẽ meum: sed pascebãt pastores semetipsos,& greges meos nõ pascebãt) propterea pastores audite verbũ DomiC ni, Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ipse super pastores requirã gregem meum de manu eorũ, & cessare eos faciam vt vltrà non pascant gregem, nec pascant amplius pastores

semet

semetipsos:& liberabo gregē meū de ore eorū,& nō erit vltrà eis in escam. Quia hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ipse requirā oues meas, & visitabo eas. Sicut visitat pastor gregē suum in die quādo fuerit in medio ouium suarū dissipatarum:sic visitabo oues meas,& liberabo eas de omnibus locis in quibus dispersæ fuerant in die nubis & caliginis. Et D educam eas de populis,& congregabo eas de terris, & inducam eas in terrā suam:& pascam eas in montibus Israel,in riuis,& in cunctis sedibus terræ. In pascuis vberrimis pascam eas,& in mōtibus excelsis Israel erunt pascua earū:ibi requiescent in herbis virētibus,& in pascuis pinguibus pascētur super montes Israel. Ego pascam oues meas:& ego eas accubare faciā,dicit Dominus Deus. Quod perierat, requiram:& quod abiectū erat,reducam:& quod confractū fuerat,alligabo:& quod infirmū fuerat,consolidabo:& quod pingue & E forte,custodiam:& pascam illas in iudicio. Vos autē greges mei,hæc dicit Dñs Deus, Ecce ego iudico inter pecus & pecus,arietum & hircorū. Nónne satis vobis erat pascua bona depasci?insuper & reliquias pascuarū vestrarum conculcastis pedibus vestris:& cum purissimā aquam biberetis, reliquam pedibus vestris turbastis. Et oues meæ his quæ conculcata pedibus vestris fuerant,pascebantur:& quæ pedes vestri turbauerant,hæc bibebant. Propterea hæc dicit Dominus Deus ad vos, Ecce ego ipse iudico inter pecus pingue & macilentū. Pro eo quòd lateribus, & humeris impingebatis,& cornibus vestris vētilabatis omnia infirma pecora,donec dispergerentur foras:saluabo gregem meum, & non erit F vltrà in rapinam,& iudicabo inter pecus & pecus. Et suscitabo super eas pastorē vnum,qui pascat eas,seruū meū Dauid: ipse pascet eas,& ipse erit eis in pastorē. Ego autē Dominus ero eis in Deum:& seruus meus Dauid princeps in medio eorum:ego Dominus locutus sum. Et faciā cum eis pactum pacis,& cessare faciam bestias pessimas de terra:& qui habitant in deserto,securi dormient in saltibus. Et ponam eos in circuitu collis mei benedictionē:& deducā imbrem in tempore suo,& pluuiæ benedictionis erunt. Et dabit lignū agri fructū suum, & terra dabit germen suū, & erunt in terra sua G absq; timore:& scient quia ego Dominus, cum contriuero catenas iugi eorum,& eruero eos de manu imperantiū sibi. Et non erunt vltrà in rapinam gentibus, neque bestiæ terræ deuorabunt eos:sed habitabunt confidenter absq; vllo terrore. Et suscitabo eis germen nominatum:& non erunt vltrà imminuti fame in terra,neq; portabunt amplius opprobria gentium. Et scient quia ego Dominus Deus eorum cum eis, & ipsi populus meus domus Israel:ait Dominus Deus. Vos autem greges mei,greges pascuæ meæ homines estis:& ego Dominus Deus vester,dicit Dominus Deus.

Verum pastorē CHRISTVM promittit & cū eo pacem.
Iom. 10.b & 1.g
Esa. 40.c & 45.b.
Dan. 9.g
Iom. 10.b

S. SVMMARIA vastabitur, quoniam populum Domini hactenus afflixerit.

CAPVT XXXV.

A ET factus est sermo Domini ad me, dicens, Fili hominis,pone faciem tuam aduersum montem Seir,& prophetabis de eo,& dices illi,Hęc dicit Dominus Deus, Ecce ego ad te mons Seir, & extendā manum meam super te,& dabo te desolatū atq; desertum. Vrbes tuas demoliar,& tu desertus eris:& scies quia ego Dominus. Eo quòd fueris inimicus sempiternus,& concluseris filios Israel in manus gladii in tēpore afflictionis eorum,in tempore iniquitatis extremæ:propterea viuo ego,di B cit Dominus Deus,quoniā sanguini tradam te, & sanguis te persequetur:& cum sanguinē oderis,sanguis persequetur te. Et dabo montē Seir desolatū atq; desertum:& auferā de eo euntem & redeuntē. Et implebo montes eius occisorū suorum:in collibus tuis,& in vallibus tuis,atq; in torrētibus,interfecti gladio cadent. In solitudines sempiternas tradam te, C & ciuitates tuæ non habitabuntur:& scietis quia ego Dominus Deus. Eo quòd dixeris, Duæ gentes, & duæ terræ meæ erūt, & hæreditate possidebo eas:cum Dñs esset ibi:propterea viuo ego dicit Dominus Deus, quia faciam iuxta iram tuam, & secundum zelum tuum quem fecisti odio habens eos:& notus efficiar per eos cū te iudicauero. Et scies, quia D ego Dominus audiui vniuersa opprobria tua quæ locutus es de montibus Israel,dicens, Deserti:nobis ad deuorandum dati sunt. Et insurrexistis super me ore vestro, & derogastis aduersum me:verba vestra ego audiui. Hæc dicit Dominus Deus, Lætante vniuersa terra,in solitudinem te redigam. Sicuti gauisus es super hæreditatem domus Israel, eo quòd fuerit dissipata,sic faciam tibi:dissipatus eris mons Seir,& Idumæa omnis:& scient quia ego Dominus Deus.

S. SVMMARIA à gentibus usurpata, tandem verò nō suis meritis sed Dei misericordia restituetur, ut in præceptis eius ambulet.

CAPVT XXXVI.

A TV autem fili hominis, propheta super montes Israel,& dices,Montes Israel, audite verbū Domini,Hæc dicit Dominus Deus, Eo quòd dixerit inimicus de vobis, Euge,altitudines sempiternæ in hęreditatē datę sunt nobis:propterea vaticinare,& dic, Hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quòd desolati estis,& cōculcati per circuitū,& facti in hæreditatē reliquis gentibus, & ascēdistis super labium linguæ,& opprobriū populi:propterea montes Israel audite verbū Domini Dei, Hæc dicit Dominus Deus montibus,& collibus,torrētibus,vallibusq;, & desertis,parietinis,& vrbibus derelictis, quæ depopulatæ sunt & subsannatæ à reliquis gentibus per circuitū. Propter B ea hæc dicit Dominus Deus, Quoniā in igne zeli mei locutus sum de reliquis gentibus,& de Idumæa vniuersa:quæ dederunt meam terrā sibi in hæreditatem cum gaudio, & toto corde,& ex animo:& eiecerunt eam, vt vastarent:idcirco vaticinare super humum Israel,& dices montibus & collibus, iugis & vallibus, Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego in zelo meo,& in furore meo locutus sum, eo quòd cōfusionem gentiū sustinueritis. Idcirco hæc dicit Dominus Deus, Ego leuaui manū meam,vt gentes quę in circuitu vestro sunt,ipsę confusionē suam portent:vos autē montes Israel ramos ve C stros germinetis & fructū vestrum afferatis populo meo Israel:prope enim est vt veniat. Quia ecce ego ad vos, & conuertar ad vos,& arabimini,& accipietis sementē. Et multiplicabo in vobis homines,omnemq; domum Israel:& habitabuntur ciuitates,& ruinosa instaurabūtur. Et replebo vos hominibus & iumentis:& multiplicabūtur,& crescent:& habitare vos faciā sicut à principio,bonisq; donabo maioribus quàm habuistis ab initio:& scietis quia ego Dominus. Et adducam super vos homines populū meum Israel, & hæreditate possidebunt te:& eris eis in hæreditatem,& non addes vltrà vt absque eis sis. Hæc dicit Dominus Deus, Pro eo quòd di D cunt de vobis:Deuoratrix hominū es, & suffocans gentem tuam:propterea homines non comedes amplius, & gentem tuam non necabis vltrà,ait Dominus Deus:nec auditam faciam in te amplius confusionem gentium, & opprobrium populorum nequaquam portabis,& gentem tuam non amittes amplius,ait Dominus Deus. Et factum est verbum Domini ad me, dicens, Fili hominis, domus Israel habitauerunt in humo sua,& polluerunt eam in viis suis, & in studiis suis:iuxta immunditiam menstruatæ facta est via eorum coram me. Et effudi indignationem meam super eos pro sanguine quem fuderunt super terram, & in idôlis suis pol E luerunt eam, & dispersi eos in gentes,& ventilati sunt in terras:iuxta vias eorum, & adinuentiones eorum iudicaui eos. Et ingressi sunt ad gentes ad quas introierunt, & polluerunt nomen sanctum meum cum diceretur de eis, Populus Domini iste est, & de terra eius egressi sunt. Et pepercí nomini sancto meo, quod polluerat domus Israel in gētibus ad quas ingressi sunt. Idcirco dices domui Israel, Hæc dicit

Supra. 6.a
Esa. 52.c
Rom. 2.d

dicit Dominus Deus, Non propter vos ego faciam domus Israel: sed propter nomen sanctum meum quod polluistis in gentibus ad quas intrastis. Et sanctificabo nomen meum magnum, quod pollutũ est inter gentes, quod polluistis in medio earum: vt sciant gẽtes quia ego Dominus, ait Dominus exercituũ, cum sanctificatus fuero in vobis coram eis. Tollam quippe vos de gentibus, & congregabo vos de vniuersis terris, & adducam vos in terram vestram. Et effundã super F vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, & ab vniuersis idólis vestris mũdabo vos. Et dabo vobis cor nouum, & spiritũ nouum ponam in medio vestri: & auferam cor lapideum de carne vestra, & dabo vobis cor carneum. Et spiritũ meum ponam in medio vestri: & faciam vt in præceptis meis ambuletis, & iudicia mea custodiatis & operemini. Et habitabitis in terra quam dedi patribus vestris: & eritis mihi in populum, & ego ero vobis in Deum. Et saluabo vos ex vniuersis inquinamentis vestris: & vocabo frumentum, & multiplicabo illud, & non imponam vobis famem. Et multiplicabo fructũ ligni, & genimina agri: vt non portetis vltrà opprobriũ famis in gentibus. Et recordabimini viarum vestrarũ pessimarum, studiorumq; non bonorum: & displicebũt vobis iniquitates vestræ & scelera ve- G stra. Non propter vos ego faciam, ait Dominus Deus, notum sit vobis: confundimini & erubescite super viis vestris domus Israel. Hæc dicit Dominus Deus, In die qua mundauero vos ex omnibus iniquitatibus vestris, & inhabitari fecero vrbes, & instaurauero ruinosa: & terra deserta, fuerit exculta, quæ quondam erat desolata in oculis omnis viatoris: dicent, Terra illa inculta, facta est vt hortus voluptatis: & ciuitates desertæ, & destructæ atq; subfossæ, munitæ sederũt. Et scient gentes quæcumque derelictæ fuerint in circuitu vestro, quia ego Dominus ædificaui dissipata, plantauiq; inculta, ego Dominus locutus sim & fecerim. Hæc dicit Dominus Deus, Adhuc in hoc inuenient me domus Israel, vt faciam eis: Multiplicabo eos sicut gregem hominum, vt gregem sanctum, vt gregem Ierusalem in solẽnitatibus eius. Sic erunt ciuitates desertæ, & plenæ gregibus hominum: & sciẽt quia ego Dominus.

Supra 11.d

S. REDVCENDAE *tandem duodecim tribus Israel aridis ossibus prædicantur, quarum vnicus erit pastor* CHRISTVS, *finale iudicium executurus.* CAPVT XXXVII.

A Facta est super me manus Domini, & eduxit me in spiritu Domini: & dimisit me in medio campi qui erat plenus ossibus, & circunduxit me per ea in gyro: erant autẽ multa valde super faciem campi, siccaq; vehementer. Et dixit ad me, Fili hominis, putásne viuent ossa ista? Et dixi, Domine Deus tu nosti. Et dixit ad me, Vaticinare de ossibus istis, & dices eis, Ossa arida B audite verbum Domini. Hæc dicit Dominus Deus ossibus his, Ecce ego intromittam in vos spiritum, & viuetis: & dabo super vos neruos, & succrescere faciã super vos carnes, & superextendam in vobis cutem: & dabo vobis spiritum, & viuetis: & scietis quia Dominus. Et prophetaui sicut præceperat mihi. Factus est autẽ sonitus prophetante me, & ecce commotio: & accesserunt ossa ad ossa, vnumquodq; ad iuncturam suam. Et vidi, & ecce super ea nerui, & carnes ascenderunt: & extenta est in eis cutis désuper, & spiritum non habebant. Et dixit ad me, Vaticinare ad spiritum, vaticinare fili C hominis, & dices ad spiritum, Hæc dicit Dominus Deus, A quatuor vẽtis veni spiritus: & insuffla super interfectos istos, & reuiuiscãt. Et prophetaui, sicut præceperat mihi: & ingressus est in ea spiritus, & reuixerũt: steterũtq; super pedes suos exercitus grandis nimis valde. Et dixit ad me, Fili hominis, ossa hæc vniuersa, domus Israel est: ipsi dicunt, Aruerũt ossa D nostra, & periit spes nostra, & abscissi sumus. Propterea vaticinare, & dices ad eos, Hæc dicit Dominus, Ecce ego aperiam tumulos vestros, & educam vos de sepulchris vestris populus meus: & inducam vos in terrã Israel. Et scietis quia ego Dominus, cum aperuero sepulchra vestra, & eduxero vos de tumulis vestris popule meus: & dedero spiritũ meum in vobis, & vixeritis, & requiescere vos faciã super humum vestram, & scietis quia ego Dominus locutus sum, & feci, ait Dominus Deus. Et factus est sermo Domini ad me, dicens, Et tu fili hominis, sume tibi lignũ vnum: & scribe super illud, Iudæ & filiorum Israel sociorum eius: & tolle lignum E alterum, & scribe super illud, Ioseph lignũ Ephráim, & cunctæ domus Israel, sociorumq; eius. Et adiunge illa, vnum ad alterum tibi in lignum vnum: & erunt in vnionem in manu tua. Cum autẽ dixerint ad te filii populi tui loquentes, Nónne indicas nobis quid in his tibi velis? loquèris ad eos, Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego assumã lignũ Ioseph, quod est in manu Ephráim, & tribus Israel quæ sunt ei adiunctæ: & dabo eas pariter cum ligno Iuda, & faciam eas in lignum vnum, & erunt vnum in manu eius. Erunt autem ligna super quæ scripseris in manu tua, in oculis eorum. Et dices ad eos, F Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego assumã filios Israel de medio nationũ ad quas abierunt: & congregabo eos vndiq; & adducam eos ad humum suam. Et faciam eos in gentem vnã in terra in montibus Israel, & rex vnus erit omnibus imperans: & non erunt vltrà duæ gentes, nec diuidẽtur amplius in duo regna. Neq; polluentur vltrà in idólis suis, & cunctis iniquitatibus suis: & saluos eos faciam de vniuersis sedibus suis in quibus peccauerũt, & emũdabo eos: & erunt mihi populus, & ego ero eis Deus. Et seruus meus Dauid rex super eos, & pastor vnus erit omnium eorum: in iudiciis meis am- G bulabunt, & mandata mea custodient, & facient ea. Et habitabunt super terram quam dedi seruo meo Iacob, in qua habitauerunt patres vestri: & habitabunt super eam ipsi, & filii eorum, & filii filiorum eorum, vsq; in sempiternum: & Dauid seruus meus princeps eorum in perpetuũ. Et percutiam illis fœdus pacis, pactum sempiternũ erit eis: & fundabo eos, & multiplicabo, & dabo sanctificationem meam in medio eorum in perpetuum. Et erit tabernaculum meum in eis: & ero eis Deus, & ipsi erunt mihi populus. Et scient gẽtes quia ego Dominus sanctificator Israel cum fuerit sanctificatio mea in medio eorum in perpetuum.

Ioan. 10.b — Supra 34.f — Ioan. 1.g. & 10.b — Esa. 40. — Iere. 23.a — Dan. 9.g — Ioan. 12.e — Psal. 109.b & 10.a

S. GOG *& Magog in gregem Domini seuientes ab ouili repellentur & occidentur.* CAPVT XXXVIII.

A Et factus est sermo Domini ad me, dicẽs, Fili hominis, pone faciem tuam contra Gog & terram Magog, principẽ capitis Mosoch & Thubal: & vaticinare de eo, & dices, Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ad te Gog principẽ capitis Mosoch & Thubal, & circumagã te, & ponam frenũ in maxillis tuis: & edu- B cam te & omnem exercitum tuum, equos & equites vestitos loricis vniuersos, multitudinẽ magnam hastam & clypeum arripientiũ & gladium. Persæ, Aethiopes, & Libies cum eis: omnes scutati & galeati. Gomer, & vniuersa agmina eius, domus Thogorma látera Aquilonis, & totum robur eius: populiq; multi tecum. Præpara & instrue te & omnem multitudinẽ tuam quæ coaceruata est ad te: & esto eis in præceptũ. Post dies multos visitaberis: in nouissimo annorũ venies ad C terram quæ reuersa est à gladio & congregata est de populis multis: ad montes Israel, qui fuerũt deserti iugiter: hæc de populis educta est, & habitabunt in ea confidenter vniuersi. Ascẽdens autem quasi tẽpestas venies & quasi nubes, vt operias terram tu & omnia agmina tua, & populi multi tecum. Hæc dicit Dominus Deus, In die illa ascẽdent sermones super cor tuũ, & cogitabis cogitationẽ pessimã: & dices, Ascẽ- D dam ad terrã absq; muro: veniã ad quiescentes habitantesq; securè: hi omnes habitant sine muro, vectes & portæ nõ sunt eis. Vt diripias spolia, & inuadas prædam, vt inferas manum tuam

Apo. 20.a

tuam ſuper eos qui deſerti fuerant & poſtea reſtituti, & ſuper populũ qui eſt congregatus ex gentibus, qui poſsidere cœpit & eſſe habitator vmbilici terræ. Saba, & Dedan, & negotiatores Tharſis, & omnes leones eius dicent tibi, Nunquid ad ſumenda ſpolia tu venis? ecce ad diripiendam prædam congregaſti multitudinẽ tuam, vt tollas argentũ & aurum, & au

E feras ſupellectilẽ atq; ſubſtantiã, & diripias manubias infinitas. Propterea vaticinare fili hominis, & dices ad Gog, Hæc dicit Dñs Deus, Nunquid non in die illo, cum habitauerit populus meus Iſrael cõfidenter, ſcies? Et venies de loco tuo à lateribus aquilonis tu & populi multi tecum, aſcenſores equorum vniuerſi, cœtus magnus, & exercitus vehemens. Et aſcendes ſuper populũ meum Iſrael quaſi nubes, vt operias

F terram. In nouiſsimis diebus eris, & adducã te ſuper terram meam: vt ſciant gentes me, cum ſanctificatus fuero in te in oculis eorum ô Gog. Hæc dicit Dominus Deus, Tu ergo ille es, de quo locutus ſum in diebus antiquis in manu ſeruorum meorum prophetarũ Iſrael, qui prophetauerũt in diebus illorũ temporũ, vt adducerem te ſuper eos. Et erit in die illa in die aduentus Gog ſuper terram Iſrael, ait Dominus Deus, aſcendet indignatio mea in furore meo. Et in zelo meo, & in igne iræ meæ locutus ſum, Quia in die illa erit cõmotio magna ſuper terram Iſrael: & commouebũtur à facie mea piſces maris, & volucres cæli, & beſtiæ agri, & omne re- *Mat. 24.c* *Lucæ 21.c*

G ptile quod mouetur ſuper humũ, cunctiq; homines qui ſunt ſuper faciem terræ: & ſubuertentur mõtes, & cadent ſepes, & omnis murus corruet in terram. Et conuocabo aduerſus eum in cunctis montibus meis gladiũ, ait Dominus Deus: gladius vniuſcuiuſq; in fratrem ſuum dirigetur. Et iudicabo eum peſte, & ſanguine, & imbre vehementi, & lapidibus immenſis: ignem, & ſulphur pluam ſuper eum, & ſuper exercitum eius, & ſuper populos multos qui ſunt cum eo. Et magnificabor & ſanctificabor, & notus ero in oculis multarum gentium: & ſcient quia ego Dominus.

S. GOG & Magog deſtruendi feris & auibus præda fient: populum autem captiuum Dominus rurſum libertate donabit.

CAPVT XXXIX.

A TV autẽ fili hominis, vaticinare aduerſum Gog, & dices, Hæc dicit Dominus Deus, Ecce ego ſuper te Gog principẽ capitis Moſoch & Thubal: & circumagam te, & educam te, & aſcendere te faciã de lateribus Aquilonis: & adducam te ſuper montes Iſrael. Et percutiam arcum tuum in manu ſiniſtra tua: & ſagittas tuas de manu dextera tua deiiciam. Super montes *Ap. 20.c*

B Iſrael cades tu, & omnia agmina tua, & populi tui qui ſunt tecum: feris, auibus, omniq; volatili, & beſtiis terræ dedi te ad deuorandũ. Super faciẽ agri cades: quia ego locutus ſum, ait Dominus Deus. Et immittam ignem in Magog, & in his qui habitant in inſulis confidenter: & ſcient quia ego Dominus. Et nomen ſanctũ meum notum faciam in medio populi mei Iſrael, & non polluam nomen ſanctũ meum amplius: & ſcient gentes quia ego Dominus ſanctus Iſrael. Ecce venit & factum eſt, ait Dominus Deus: hæc eſt dies, de qua locu-

C tus ſum. Et egredientur habitatores de ciuitatibus Iſrael, & ſuccendent & comburent arma, clypeum & haſtas, arcum & ſagittas, & baculos manuũ, & contos: & ſuccendẽt ea igni ſeptem annis. Et non portabunt ligna de regionibus, neq; ſuccident de ſaltibus: quoniam arma ſuccendent igne, & deprædabuntur eos quibus prædæ fuerant, & diripient vaſtatores ſuos, ait Dominus Deus. Et erit in die illa: dabo Gog locum nominatũ ſepulchrum in Iſrael: vallẽ viatorũ ad Orientem maris, quæ obſtupeſcere faciet prætereuntes: & ſepelient ibi Gog, & omnem multitudinẽ eius, & vocabitur Vallis multitudinis Gog. Et ſepelient eos domus Iſrael, vt mũdent ter-

D ram ſeptem menſibus. Sepeliet autem eum omnis populus terræ, & erit eis nominata dies in qua glorificatus ſum, ait Dominus Deus. Et viros iugiter conſtituent luſtrantes terram qui ſepeliant, & requirant eos qui remanſerant ſuper faciem terræ, vt emundent eam: poſt mẽſes autem ſeptem quærere incipient. Et circuibunt peragrantes terram: cumq; viderint os hominis, ſtatuent iuxta illud titulũ, donec ſepeliant illud pollinctores in valle multitudinis Gog. Nomen autem ciuitatis Amona, & mundabunt terram. Tu ergo fili hominis, hæc dicit Dominus Deus, Dic omni volucri, & vniuerſis auibus, cunctiſq; beſtiis agri, Conuenite, properate, con-

E currite vndiq; ad victimã meam quam ego immolo vobis, victimam grandem ſuper montes Iſrael: vt comedatis carnem, & bibatis ſanguinẽ. Carnes fortium comedetis, & ſanguinem principum terræ bibetis: arietũ, & agnorũ, & hircorum, taurorumq; & altilium, & pinguium omnium. Et comedetis adipem in ſaturitatem, & bibetis ſanguinẽ in ebrietatem, de victima quam ego immolaui vobis: & ſaturabimini ſuper menſam meam de equo, & equite forti, & de vniuerſis viris bellatoribus, ait Dominus Deus. Et ponam gloriam

F meam in gentibus: & videbunt omnes gentes iudiciũ meum quod fecerim, & manum meam quam poſuerim ſuper eos. Et ſcient domus Iſrael quia ego Dominus Deus eorũ, à die illa & deinceps. Et ſcient gentes quoniã in iniquitate ſua capta ſit domus Iſrael: eo quòd dereliquerint me, & abſconderim faciem meam ab eis, & tradiderim eos in manus hoſtiũ, & ceciderint in gladio vniuerſi. Iuxta immunditiã eorum &

G ſcelus feci eis, & abſcondi faciem meam ab illis. Propterea hæc dicit Dominus Deus, Nunc reducam captiuitatem Iacob, & miſerebor omnis domus Iſrael: & aſſumam zelum pro nomine ſancto meo. Et portabunt confuſionem ſuam, & omnem præuaricationẽ qua præuaricati ſunt in me, cum habitauerint in terra ſua confidenter neminẽ formidantes, & reduxero eos de populis, & congregauero de terris inimicorum ſuorũ, & ſanctificatus fuero in eis in oculis gentium plurimarum. Et ſcient quia ego Dominus Deus eorum, eo quòd tranſtulerim eos in nationes, & congregauerim eos ſuper terram ſuam, & non dereliquerim quenquã ex eis ibi. Et non abſcondam vltrà faciẽ meam ab eis, eo quòd effuderim ſpiritũ meum ſuper omnẽ domũ Iſrael, ait Dominus Deus. *Supra 36.a*

S. AEDIFICABITVR templum, veſtibulum, & altare, & quæ illis neceſſaria ſunt: ac ciuitas cum muris ſuis, cum certa omnium menſura.

CAPVT XL.

A IN viceſimoquinto anno tranſmigrationis noſtræ, & in exordio anni, decima menſis, quartodecimo anno, poſtquam percuſſa eſt ciuitas: in ipſa hac die facta eſt ſuper me manus Domini, & adduxit me illuc. In viſionibus Dei adduxit me in terram Iſrael, & dimiſit me ſuper montem excelſum nimis: ſuper quem erat quaſi ædificium ciuitatis vergentis ad auſtrũ. Et introduxit me illuc: & ecce vir, cuius erat ſpecies quaſi ſpecies æris, & funiculus lineus in manu eius, & calamus menſuræ

furæ in manu eius : ſtabat autem in porta . Et locutus eſt ad
me idẽ vir, Fili hominis, vide oculis tuis , & auribus tuis au-
di,& pone cor tuum in omnia quæ ego oſtendam tibi : quia
vt oſtendantur tibi adductus es huc: annuntia omnia quæ tu
vides,domui Iſrael. Et ecce murus forinſecus in circuitu do
mus vndique,& in manu viri calamus menſuræ ſex cubitorũ
& palmo : & mẽſus eſt latitudinem ædificii calamo vno,alti
B tudinem quoq; calamo vno . Et venit ad portam quæ reſpi-
ciebat viam orientalẽ,& aſcendit per gradus eius : & menſus
eſt limen portæ calamo vno latitudinem,id eſt,limen vnum
calamo vno in latitudine : & thalamum vno calamo in lon-
gum,& vno calamo in latum : & inter thalamos quinque cu-
bitos : & limen portæ iuxta veſtibulũ portæ intrinſecus, ca-
lamo vno. Et mẽſus eſt veſtibulum portæ octo cubitorum,
& frontem eius duobus cubitis : veſtibulum autem portæ
erat intrinſecus . Porrò thalami portæ ad viam orientalem,
tres hinc & tres inde:mẽſura vna triũ, & mẽſura vna frontiũ
ex vtraq; parte . Et menſus eſt latitudinẽ liminis portæ decẽ
cubitorũ : & longitudinẽ portæ tredecim cubitorũ : & mar
ginẽ ante thalamos cubiti vnius:& cubitus vnus finis vtrin-
que. thalami autẽ,ſex cubitorũ erant hinc & inde. Et menſus
C eſt portam à tecto thalami, vſq; ad tectũ eius, latitudinẽ vi-
gintiquinque cubitorũ : oſtium contra oſtium. Et fecit fron
tes per ſexaginta cubitos:& ad frontem atriũ portæ vndique
per circuitum. Et ante faciẽ portæ quæ pertingebat vſque ad
faciem veſtibuli portæ interioris, quinquaginta cubitos. Et
feneſtràs obliquas in thalamis & in frontibus eorũ quæ erant
intra portam vndique per circuitum : ſimiliter autem erant
& in veſtibulis feneſtræ per gyrum intrinſecus, & ante fron-
tes pictura palmarum cælata. Et eduxit me ad atriũ exterius,
& ecce gazophylacia , & pauimentũ ſtratum lapide in atrio
per circuitum : triginta gazophylacia in circuitu pauimẽti.
Et pauimentum in fronte portarum ſecundũ longitudinem
portarum erat inferius. Et menſus eſt latitudinẽ à facie por-
tæ inferioris vſque ad frontẽ atrii interioris extrinſecus,cen
tum cubitos,ad orientem & ad aquilonem. Portam quoque
quæ reſpiciebat viam aquilonis atrii exterioris , menſus eſt
D tam in longitudine quàm in latitudine. Et thalamos eius tres
hinc & tres inde : & frontẽ eius & veſtibulum eius ſecundum
menſuram portæ prioris : quinquaginta cubitorum longitu
dinem eius,& latitudinẽ vigintiquinque cubitorũ. Feneſtræ
autem eius, & veſtibulum , & ſculpturæ ſecundũ menſuram
portæ quæ reſpiciebat ad orientẽ : & ſeptem graduum erat
aſcenſus eius,& veſtibulũ ante eam . Et porta atrii interioris
contra portã aquilonis,& orientalem : & menſus eſt à porta
vſque ad portam,centum cubitos. Et eduxit me ad viam au
ſtralem, & ecce porta quæ reſpiciebat ad auſtrum : & men-
ſus eſt frontẽ eius,& veſtibulum eius iuxta menſuras ſuperio
res . Et feneſtras eius & veſtibula in circuitu , ſicut feneſtras
cæteras:quinquaginta cubitorũ longitudine, & latitudine vi
gintiquinque cubitorũ. Et in gradibus ſeptẽ aſcendebatur ad
eam:& veſtibulũ ante fores eius:& cælatæ palmæ erant, vna
hinc,& altera inde in fronte eius . Et porta atrii interioris in
via auſtrali:& menſus eſt à porta vſq; ad portã in via auſtra-
E li,centum cubitos. Et introduxit me in atriũ interius ad por
tam auſtralem : & menſus eſt portã iuxta menſuras ſuperio-
res. Thalamum eius, & frontem eius, & veſtibulum eius hiſ-
dem menſuris : & feneſtras eius , & veſtibulũ eius in circuitu
quinquaginta cubitos lõgitudinis,& latitudinis vigintiquin
que cubitos. Et veſtibulũ per gyrũ longitudine vigintiquin-
que cubitorum,& latitudine quinque cubitorũ . Et veſtibu-
lum eius ad atriũ exterius , & palmas eius in fronte : & octo
gradus erant quibus aſcendebatur per eam. Et introduxit me
in atriũ interius per viam orientalem : & menſus eſt portam
ſecundum menſuras ſuperiores. Thalamũ eius,& frontẽ eius,
& veſtibulum eius, ſicut ſuprà : & feneſtras eius, & veſtibula
in circuitu,longitudine quinquaginta cubitorũ,& latitudine
vigintiquinque cubitorum . Et veſtibulum eius , id eſt atrii
exterioris : & palmæ cælatæ in fronte eius hinc & inde:& in
F octo gradibus aſcenſus eius. Et introduxit me ad portã quæ
reſpiciebat ad aquilonẽ : & menſus eſt ſecundũ menſuras ſu-
periores. Thalamum eius,& frontẽ eius, & veſtibulum eius,
& feneſtras eius per circuitum,longitudine quinquaginta cu
bitorum,& latitudine vigintiquinque cubitorũ . Et veſtibu-
lum eius reſpiciebat ad atrium exterius : & cælatura palma-
rum in fronte eius hinc & inde : & in octo gradibus aſcenſus
eius. Et per ſingula gazophylacia oſtium in frontibus porta-
rum : ibi lauabant holocauſtum . Et in veſtibulo portæ duæ
menſæ hinc, & duæ menſæ inde : vt immoletur ſuper eas ho
locauſtum , & pro peccato, & pro delicto . Et ad latus exte-
rius quod aſcendit ad oſtium portæ quæ pergit ad aquilonẽ,
duæ menſæ : & ad latus alterum ante veſtibulum portæ, duæ
menſæ. Quatuor menſæ hinc,& quatuor menſæ inde: per lá-
tera portæ octo menſæ erant ſuper quas immolabant. Qua-
tuor autem menſæ ad holocauſtum,de lapidibus quadris ex-
tructæ : longitudine cubiti vnius & dimidii,& latitudine cu-
biti vnius & dimidii,& altitudine cubiti vnius:ſuper quas po
G nent vaſa in quibus immolatur holocauſtũ & victima. Et la-
bia earum palmæ vnius, reflexa intrinſecus per circuitum:ſu
per menſas autem,carnes oblationis. Et extra portã interio-
rem gazophylacia cantorum in atrio interiori, quod erat in
látere portæ reſpicientis ad aquilonẽ : & facies eorũ contra
viam auſtralẽ, vna ex látere portæ orientalis quæ reſpiciebat
ad viam aquilonis . Et dixit ad me, Hoc eſt gazophylacium
quod reſpicit viam meridianã : ſacerdotũ qui excubãt in cu
ſtodiis templi . Porrò gazophylaciũ quod reſpicit ad viam
aquilonis,ſacerdotũ erit qui excubãt ad miniſterium altaris.
iſti ſunt filii Sadoc, qui accedũt de filiis Leui ad Dominum,
vt miniſtrent ei. Et menſus eſt atriũ longitudine centũ cubi-
torum,& latitudine centum cubitorũ per quadrum:& altare
ante faciẽ tẽpli. Et introduxit me in veſtibulũ templi : & men
ſus eſt veſtibulũ quinque cubitis hinc , & quinque cubitis in-
de : & latitudinẽ portæ trium cubitorũ hinc,& trium cubito
rum inde. Longitudinẽ autẽ veſtibuli , viginti cubitorũ, & la
titudinẽ vndecim cubitorũ : & octo gradibus aſcendebatur
ad eã. Et columnæ erãt in frontibus:vna hinc,& altera inde.

·S. MENSVRA *templi iuxta partes ſuas, & quæ eiſdem pertinent.*

CAPVT XLI.

A ET introduxit me in templum, & menſus eſt fron-
tes ſex cubitos latitudinis hinc,& ſex cubitos lati-
tudinis inde,latitudinem tabernaculi. Et latitudo
portæ,decem cubitorũ erat:& látera portæ quin-
que cubitis hinc,& quinque cubitis inde:& menſus eſt longi-
tudinem eius quadraginta cubitorum,& latitudinem viginti
cubitorum. Et ingreſſus intrinſecus , menſus eſt in fronte
portæ duos cubitos:& portam, ſex cubitorũ: & latitudinem
portæ,ſeptem cubitorũ. Et menſus eſt longitudinem eius vi-
ginti cubitorum,& latitudinem viginti cubitorum,ante fa-
ciem templi:& dixit ad me, Hoc eſt ſanctum ſanctorum. Et
menſus eſt parietem domus ſex cubitorũ : & latitudinem lá-
teris , quatuor cubitorum vndique per circuitum domus.
Látera autem latus,ad latus bis trigintatria:& erant eminen-
tia quæ ingrederentur per parietem domus,in lateribus per
circuitum,vt continerent,& non attingerent parietem tem-
B pli. Et platéa erat in rotundũ, aſcendẽs ſurſum per cochleam
& in cœnaculum templi deferebat per gyrum : idcirco latius
erat templũ in ſuperioribus:& ſic de inferioribus aſcendeba-
tur ad ſuperiora,& in medium. Et vidi in domo altitudinem
per circuitum , fundata látera ad menſuram calami ſex cu-
bitorum ſpatio : & latitudinem per parietem láteris forinſe-
cus quinque cubitorum:& erat interior domus in lateribus
domus. Et inter gazophylacia latitudinẽ viginti cubitorum
in circuitu domus vndique. Et oſtium láteris ad oratio-

D

nem, ostium vnum ad viam Aquilonis, & ostium vnum ad viam Australem: & latitudinẽ loci ad orationem, quinq; cubitorum in circuitu. Et ædificium quod erat separatum versumq; ad viam respicientem ad mare, latitudinis septuaginta cubitorum. Paries autem ædificii, quinq; cubitorũ latitudinis per circuitum: & longitudo eius, nonaginta cubitorum.

C Et mensus est domus longitudinem, centum cubitorum: & quod separatũ erat ædificium, & parietes eius, longitudinis centum cubitorũ. Latitudo autẽ ante faciem domus: & eius quod erat separatũ cõtra Orientẽ, centum cubitorũ. Et mensus est longitudinẽ ædificii contra faciem eius quod erat separatũ ad dorsum, hecthecas ex vtraq; parte centum cubitorum: & templum interius, & vestibula atrii. Limina & fenestras obliquas, & hecthecas in circuitu per tres partes, cõtra vniuscuiusq; limen, stratumque ligno per gyrum in circuitu: terra autẽ vsq; ad fenestras, & fenestræ clausæ super ostia. Et vsq; ad domum interiorẽ, & forinsecus: & omnẽ parietem in circuitu intrinsecus, ad mensuram. Et fabrefacta cherubim & palmæ: & palma inter cherub & cherub, duasq; facies ha-

D bebat cherub. Faciẽ hominis iuxta palmã ex hac parte, & faciem leonis iuxta palmã ex alia parte: expressam per omnẽ domum in circuitu. De terra vsque ad superiora portæ, cherubim & palmæ cælatæ erant, in pariete templi. Limen, quadrangulum: & facies sanctuarii, aspectus contra aspectum. Altaris lignei triũ cubitorũ altitudo: & longitudo eius, duorum cubitorum: & anguli eius, & longitudo eius, & parietes eius lignei. & locutus est ad me, Hæc est mensa corã Domino. Et duo ostia erãt in tẽplo, & in sanctuario. Et in duobus ostiis ex vtraq; parte bina erant ostiola, quæ in seinuicẽ plicabantur: bina enim ostia erãt ex vtraq; parte ostiorũ. Et cælata erant in ipsis ostiis templi cherubim, & sculptura palmarũ, sicut in parietibus quoq; expressa erãt: quam ob rẽ & grossiora erant ligna in vestibuli fronte forinsecus. Super quæ fenestræ obliquæ & similitudo palmarũ hinc atq; inde in humerulis vestibuli: secũdũ látera domus, latitudinẽq; parietũ.

S. GAZOPHYLACIORVM *dimensio, cæterorumq; usui sacrorum utilium reparatio.* CAPVT XLII.

A ET eduxit me in atrium exterius per viam ducentem ad Aquilonẽ, & introduxit me in gazophylacium, quod erat contra separatũ ædificiũ & contra ædem vergentẽ ad Aquilonem. In facie longitudinis, centum cubitos ostii Aquilonis: & latitudinis quinquaginta cubitos: contra viginti cubitos atrii interioris, & contra pauimentũ stratũ lapide atrii exterioris, vbi erat porticus iuncta porticui triplici. Et ante gazophylacia deambulatio decem cubitorũ latitudinis, ad interiora respiciens viæ cubiti vnius. Et ostia eorũ ad Aquilonẽ: vbi erant gazophylacia in superioribus humiliora: quia supportabant porticus quæ ex illis eminebant de inferioribus, & de mediis ædificii.

B Tristega enim erant, & nõ habebant colũnas, sicut erant columnæ atriorũ: propterea eminebant de inferioribus, & de mediis à terra cubitis quinquaginta. Et peribolus exterior, secundũ gazophylacia, quæ erant in via atrii exterioris ante gazophylacia: longitudo eius, quinquaginta cubitorũ. Quia longitudo erat gazophylaciorũ atrii exterioris: quinquaginta cubitorum, & longitudo ante faciẽ templi, centũ cubitorũ. Et erat subter gazophylacia hæc introitus ab Oriente ingredientiũ in ea de atrio exteriori: in latitudine periboli atrii, quod erat cõtra viam Orientalẽ, in faciem ædificii separati. Et erant ante ædificium gazophylacia: & via ante fa-

C ciem eorũ iuxta similitudinẽ gazophylaciorũ, quæ erant in via Aquilonis: secundũ longitudinẽ eorũ, sic & latitudo eorum: & omnis introitus eorũ, & similitudines, & ostia eorũ secundum ostia gazophylaciorũ quæ erant in via respiciente ad notum: ostiũ in capite viæ, quæ via erat ante vestibulum separatum per viam orientalẽ ingrediẽtibus. Et dixit ad me, Gazophylacia Aquilonis, & gazophylacia Austri, quæ sunt ante ædificium separatum: hæc sunt gazophylacia sancta, in quibus vescũtur sacerdotes qui appropinquant ad Dominũ in sancta sanctorũ. ibi ponẽt sancta sanctorũ, & oblationem pro peccato, & pro delicto: locus enim sanctus est. Cum autem ingressi fuerint sacerdotes, non egredientur de sanctis in atrium exterius: & ibi reponent vestimẽta sua in quibus mi-

D nistrant, quia sancta sunt: vestienturq; vestimentis aliis, & sic procedent ad populum. Cumque complesset mensuras domus interioris, eduxit me per viam portæ quæ respiciebat ad viam Orientalem: & mensus est eam vndique per circuitum. Mensus est autem contra ventum orientalem calamo mensuræ: quingentos calamos in calamo mensuræ per circuitum. Et mensus est cõtra ventum Aquilonis quingentos calamos, in calamo mensuræ per gyrum. Et ad ventum Australem mensus est quingentos calamos, in calamo mensuræ per circuitum. Et ad ventum occidentalem mensus est quingentos calamos, in calamo mensuræ. Per quatuor ventos mensus est murum eius vndiq; per circuitum, longitudinem quingentorum cubitorum, & latitudinem quingentorum cubitorum, diuidentem inter sanctuarium & vulgi locum.

S. MAIESTAS *Domini prophetæ apparens, docet eum sacrificia eligenda, & portam Sanctuarij perpetuò claudendam, & nulli aperiendam.* CAPVT XLIII.

A ET duxit me ad portam quæ respiciebat ad viam orientalem. Et ecce gloria Dei Israel ingrediebatur per viam orientalẽ: & vox erat ei quasi vox aquarum multarũ, & terra splẽdebat à maiestate eius. Et vidi visionẽ secundũ speciem quam videram, quando venit vt disperderet ciuitatẽ: & species secundũ aspectũ quem videram iuxta fluuiũ Chobar: & cecidi super faciem meam. Et maiestas Domini ingressa est templum per viam portæ quæ respiciebat ad orientẽ. Et eleuauit me spiritus, & introduxit me in atrium interius: & ecce repleta erat gloria

Supra 9.a
Supra 1.a

B Domini domus. Et audiui loquentem ad me de domo, & vir stabat iuxta me. Et dixit ad me, Fili hominis, locus solii mei, & locus vestigiorũ pedum meorũ, vbi habito in medio filiorum Israel in æternũ: & nõ pollueẽt vltrà domus Israel nomẽ sanctum meum, ipsi, & reges eorũ in fornicationibus suis, & in ruinis regũ suorũ, & in excelsis. Qui fabricati sunt limen suum iuxta limẽ meum, & postes suos iuxta postes meos: & murus erat inter me & eos: & polluerũt nomẽ sanctũ meum

C in abominationibus quas fecerũt: propter quod consumpsi eos in ira mea. Nunc ergo repellant procul fornicationem suam, & ruinas regũ suorum à me: & habitabo in medio eorum semper. Tu autem fili hominis ostẽde domui Israel templum, & cõfundantur ab iniquitatibus suis: & metiantur fabricam, & erubescant ex omnibus quæ fecerunt. Figurã domus, & fabricæ eius exitus & introitus, & omnẽ descriptionem eius, & vniuersa præcepta eius, cunctumq; ordinẽ eius, & omnes leges eius ostende eis, & scribes in oculis eorum: vt custodiant omnes descriptiones eius, & præcepta illius, & faciant ea.

D eiant ea. Ista est lex domus, In summitate montis omnis finis eius in circuitu sanctũ sanctorũ est. hæc est ergo lex domus. Istæ autẽ mensuræ altaris in cubito verissimo, qui habebat cubitum & palmũ: in sinu eius erat cubitus, & cubitus in latitudine: & definitio eius vsq; ad labium eius, in circuitu palmus vnus. hæc quoque erat fossa altaris. Et de sinu terræ vsque ad crepidinem nouissimã duo cubiti, & latitudo cubiti E vnius: & à crepidine minore vsque ad crepidinẽ maiorem quatuor cubiti, & latitudo cubiti vnius. Ipse autem ariel quatuor cubitorum: & ab ariel vsque sursum cornua quatuor. Et ariel duodecim cubitorum in longitudine per duodecim cubitos latitudinis: quadrangulatum æquis lateribus. Et crepido quatuordecim cubitorũ longitudinis per quatuordecim cubitos latitudinis in quatuor angulis eius: & corona in circuitu eius dimidii cubiti, & sinus eius vnius cubiti per circuitũ: gradus autẽ eius versi ad orientẽ. Et dixit ad F me, Fili hominis, hæc dicit Dominus Deus, Hi sunt ritus altaris, in quacunq; die fuerit fabricatũ: vt offeratur super illud holocaustum, & effundatur sanguis. Et dabis sacerdotibus & Leuitis, qui sunt de semine Sadoc, qui accedũt ad me, ait Dominus Deus, vt offerãt mihi vitulũ de armẽto pro peccato. Et assumens de sanguine eius, pones super quatuor cornua eius, & super quatuor angulos crepidinis, & super coronã in circuitu: & mundabis illud & expiabis. Et tolles vitulũ qui oblatus fuerit pro peccato: & combures eũ in separato loco domus extra sanctuariũ. Et in die secũda offeres hircũ capra-G rum immaculatũ pro peccato: & expiabũt altare, sicut expiauerunt in vitulo. Cumq; cõpleueris expiãs illud, offeres vitulum de armẽto immaculatũ, & arietẽ de grege immaculatũ. Et offeres eos in cõspectu Domini: & mittent sacerdotes super eos sal, & offerent eos in holocaustũ Domino. Septem diebus facies hircũ pro peccato quotidie: & vitulũ de armento, & arietẽ de pecoribus immaculatos offerẽt. Septẽ diebus expiabunt altare, & mundabunt illud: & implebunt manum eius. Expletis autẽ septem diebus, in die octaua & vltra, facient sacerdotes super altare holocausta vestra, & quæ pro pace offerunt: & placatus ero vobis, ait Dominus Deus.

S. QVIBVS *templi aditus ingressusq; sit concessus, & altaris ministerium.* CAPVT XLIIII.

A ET conuertit me ad viam portæ sanctuarii exterioris, quæ respiciebat ad orientẽ: & erat clausa. Et dixit Dominus ad me, Porta hæc, clausa erit: non aperietur, & vir non transiet per eam: quoniam Dominus Deus Israel ingressus est per eã, eritq; clausa principi. Princeps ipse sedebit in ea, vt comedat panẽ coram Domino: per viã portæ vestibuli ingredietur, & per viam eius egredietur. Et adduxit me per viam portæ Aquilonis in conspectu domus: & vidi, & ecce impleuit gloria Domini B domũ Domini: & cecidi in faciem meã. Et dixit ad me Dominus, Fili hominis, pone cor tuũ, & vide oculis tuis, & auribus tuis audi omnia quæ ego loquor ad te de vniuersis cæremoniis domus Domini, & de cunctis legibus eius: & pones cor tuum in viis templi, per omnes exitus sanctuarii. Et dices ad exasperantem me domũ Israel, Hæc dicit Dominus Deus, Sufficiãt vobis omnia scelera vestra domus Israel: eo quòd inducitis filios alienos incircũcisos corde & incircumcisos carne, vt sint in sanctuario meo, & polluant domum C meam: & offertis panis meos, adipem & sanguinem: & dissoluitis pactum meum in omnibus sceleribus vestris. Et non seruastis præcepta sanctuarii mei: & posuistis custodes obseruationum mearum in sanctuario meo vobismetipsis. Hæc dicit Dominus Deus, Omnis alienigena incircũcisus corde, & incircumcisus carne non ingredietur sanctuarium meũ: omnis filius alienus qui est in medio filiorum Israel. Sed & Leuitæ qui longè recesserunt à me in errore filiorum Israel, & errauerunt à me post idòla sua, & portauerunt iniquitatem suam, erunt in sanctuario meo æditui, & ianitores portarum domus, & ministri domus. Ipsi mactabunt holocausta, & victimas populi: & ipsi stabunt in conspectu eorum, vt ministrent eis. Pro eo quòd ministrauerunt illis in conspectu idolorum suorũ, & facti sunt domui Israel in offendiculum ini-D quitatis: idcirco leuaui manũ meam super eos, ait Dominus Deus, & portauerunt iniquitatẽ suam. Et non appropinquabunt ad me, vt sacerdotio fungantur mihi, neq; accedent ad omne sanctuarium meum iuxta sancta sanctorum: sed portabunt cõfusionem suam, & scelera sua quæ fecerunt. Et dabo eos ianitores domus in omni ministerio eius, & in vniuersis quæ fiunt in ea. Sacerdotes autẽ & Leuitæ filii Sadoc qui custodierunt cæremonias sanctuarii mei, cum errarent filii Israel à me: ipsi accedent ad me, vt ministrent mihi: & stabunt in cõspectu meo, vt offerant mihi adipem & sangui-E nem, ait Dominus Deus. Ipsi ingredietur sanctuariũ meum, & ipsi accedẽt ad mensam meam, vt ministrent mihi, & custodiant cæremonias meas. Cumq; ingredientur portas atrii interioris, vestibus lineis induentur: nec ascendet super eos quicquam laneũ, quando ministrant in portis atrii interioris & intrinsecus. Vittæ lineæ erũt in capitibus eorũ, & feminalia linea erunt in lumbis eorum, & nõ accingentur in sudore. Cumq; egredietur atrium exterius ad populũ, exuent se vestimentis suis in quibus ministrauerant, & reponent ea in gazophylacio sanctuarii, & vestient se vestimentis aliis: & non sanctificabunt populum in vestibus suis. Caput autem suum non radent, neq; comã nutrient: sed tondentes attondent ca-F pita sua. Et vinum nõ bibet omnis sacerdos, quãdo ingressurus est atrium interius. Et viduam, & repudiatã nõ accipient vxores, sed virgines de semine domus Israel: sed & viduam, *Leui. 21.c* quæ fuerit vidua à sacerdote, accipient. Et populum meum docebunt quid sit inter sanctũ & pollutũ: & inter mundũ & immundum ostendẽt eis. Et cum fuerit cõtrouersia, stabunt in iudiciis meis, & iudicabunt: leges meas, & præcepta mea in omnibus solennitatibus meis custodient, & sabbatha mea sanctificabunt. Et ad mortuũ hominem non ingredientur, ne polluãtur: nisi ad patrẽ & matrẽ, & filium & filiã, & fratrẽ & G sororem quæ alterũ virum nõ habuit: in quibus contaminabuntur. Et postquam fuerit emundatus, septem dies numerabuntur ei. Et in die introitus sui in sanctuariũ ad atrium interius, vt ministret mihi in sanctuario, offeret pro peccato *Deut. 18.a* suo, ait Dominus Deus. Erit autẽ eis hæreditas, ego hæredi- *Num. 18.c* tas eorum: & possessionem nõ dabitis eis in Israel. ego enim possessio eorũ. Victimam & pro peccato & pro delicto ipsi *Exo. 22.d* comedent: & omne votum in Israel, ipsorum erit. Et primitiua omnium primogenitorũ, & omnia libamenta ex omnibus quæ offeruntur, sacerdotum erunt: & primitiua ciborum vestrorum dabitis sacerdoti, vt reponat benedictionem *Leui. 22.b* domui suæ. Omne morticinũ, & captum à bestia de auibus & de pecoribus, non comedent sacerdotes.

S. TERRA *sorte sacerdotibus, Leuitis, ciuitati, & principibus certis mensuris diuisa, iubet Dominus æquitatẽ in mensuris, ponderibus, & primitiis seruari, & tria præcipua festa celebrari.* CAPVT XLV.

A CVmq; cœperitis terram diuidere sortito, separate primitias Domino sanctificatum de terra longitudine vigintiquinque millia, & latitudine decẽ millia: sanctificatũ erit in omni termino eius per circuitũ. Et erit ex omni parte sanctificatum quingentos per quingẽtos, quadrifariã per circuitũ: & quinquaginta cubitis in suburbana eius per gyrum. Et à mensura ista mẽsurabis B longitudinẽ vigintiquinq; milliũ, & latitudinẽ decem milliũ, & in ipso erit templũ, sanctumq; sanctorum. Sanctificatũ de terra erit sacerdotibus ministris sanctuarii, qui accedunt ad ministeriũ Domini: & erit eis locus in domos, & in sanctuarium sanctitatis. Vigintiquinque autẽ millia longitudinis &

decem millia latitudinis erunt Leuitis qui ministrãt domui: ipsi posidebunt viginti gazophylacia. Et possessionem ciuitatis dabitis quinque millia latitudinis, & longitudinis vigintiquinq; millia, secundũ separationẽ sanctuarii, omni domui Israel. Principi quoq; hinc & inde in separationẽ sanctuarii, & in possessionẽ ciuitatis, contra faciẽ separationis sanctuarii, & contra faciẽ possessionis vrbis: à latere maris vsq; ad mare, & à latere orientis vsq; ad orientem: longitudinem autẽ iuxta vnamquanq; partẽ à termino occidentali vsq; ad terminũ orientalẽ. De terra erit ei possessio in Israel: & non depopulabuntur vltrà principes populũ meũ: sed terram dabunt domui Israel secundũ tribus eorũ. Hæc dicit Dominus Deus, Sufficiat vobis principes Israel: iniquitatem & rapinas intermittite, & iudiciũ & iustitiã facite, separate confinia vestra à populo meo, ait Dominus Deus. Statera iusta, & ephi iustum, & batus iustus erit vobis. Ephi & batus æqualia, & vnius mensuræ erũt: vt capiat decimã partẽ cori batus, & decimã partẽ cori ephi: iuxta mensurã cori erit æqua libratio eorũ. Siclus autẽ, viginti obolos habet. Porrò viginti sicli, & vigintiquinq; sicli, & quindecim sicli, mnam faciunt. Et hæ sunt primitiæ quas tolletis: sextã partẽ ephi de coro frumẽti, & sextã partẽ ephi de coro hordei. Mẽsura quoq; olei, Batus olei, decima pars cori est: & decẽ bati, corũ faciunt: quia decẽ bati implent corũ. Et arietẽ vnũ de grege ducentorũ de his quæ nutriũt Israel in sacrificiũ, & in holocaustũ, & in pacifica: ad expiandũ pro eis, ait Dominus Deus. Omnis populus terræ tenebitur primitiis his principi in Israel. Et super principẽ erunt holocausta, & sacrificiũ, & libamina in solennitatibus, & in calẽdis, & in sabbathis, & in vniuersis solennitatibus domus Israel. ipse faciet pro peccato sacrificiũ, & holocaustum, & pacifica: ad expiandum pro domo Israel. Hæc dicit Dominus Deus, In primo mense, vna mensis sumes vitulum de armento immaculatũ: & expiabis sanctuarium. Et tollet sacerdos de sanguine quod erit pro peccato: & ponet in postibus domus, & in quatuor angulis crepidinis altaris, & in postibus portæ atrii interioris. Et sic facies in septima mensis pro vnoquoq; qui ignorauit, & errore deceptus est, & expiabis pro domo. In primo mense, quartadecima die mensis erit vobis paschæ solennitas: septem diebus azyma comedentur. Et faciet princeps in die illa pro se & pro vniuerso populo terræ, vitulũ pro peccato. Et in septẽ dierum solennitate faciet holocaustum Domino septem vitulos, & septem arietes immaculatos quotidie septem diebus: & pro peccato hircum caprarũ quotidie. Et sacrificium ephi per vitulum, & ephi per arietem faciet: & olei hin per singula ephi. Septimo mense, quintadecima die mensis in solennitate faciet sicut supradicta sunt per septem dies: tam pro peccato, quàm pro holocausto, & in sacrificio, & in oleo.

De æquitate põderis & mẽsuræ.
Siclus.
Exod. 30.b
Leuit. 27.c
Num. 3.g
Mna.

S. *SACRIFICIA sabbathi & Neomeniæ, ingressus populi & principum in templum, & quid ab eis offerendum, & tandem eorum egressus.* CAPVT XLVI.

HAec dicit Dominus Deus, Porta atrii interioris, quæ respicit ad orientẽ, erit clausa sex diebus in quibus opus fit: die autẽ sabbathi aperietur, sed & in die calẽdarũ aperietur. Et intrabit princeps per viã vestibuli portæ deforis, & stabit in limine portæ: & facient sacerdotes holocaustum eius, & pacifica eius: & adorabit super limẽ portæ, & egredietur: porta autẽ nõ claudetur vsq; ad vesperã. Et adorabit populus terræ ad ostium portæ illius in sabbathis & in calẽdis corã Domino. Holocaustum autẽ hoc offeret princeps Domino: in die sabbathi sex agnos immaculatos, & arietẽ immaculatũ: & sacrificium ephi per arietẽ: in agnis autẽ sacrificiũ quod dederit manus eius: & olei hin, per singula ephi. In die autẽ calendarũ vitulũ de armento immaculatum: & sex agni, & arietes immaculati erunt. Et ephi per vitulũ, ephi quoq; per arietẽ faciet sacrificium: de agnis autẽ, sicut inuenerit manus eius: & olei hin, per singula ephi. Cumq; ingressurus est princeps, per viã vestibuli portæ ingrediatur, & per eandẽ viam exeat. Et cũ intrabit populus terræ in conspectu Domini in solẽnitatibus: qui ingreditur per portã aquilonis vt adoret, egrediatur per viã portæ meridianæ: porrò qui ingreditur per viã portæ meridianæ, egrediatur per viã portæ Aquilonis: non reuertetur per viã portæ per quam ingressus est, sed è regione illius egredietur. Princeps autẽ in medio eorum cũ ingredientibus ingredietur: & cum egredientibus egredietur. Et in nundinis, & in solennitatibus erit sacrificiũ ephi per vitulum, & ephi per arietem: in agnis autẽ erit sacrificiũ, sicut inuenerit manus eius: & olei hin, per singula ephi. Cum autẽ fecerit princeps spontaneũ holocaustũ, aut pacifica volũtaria Domino: aperietur ei porta quæ respicit ad orientẽ, & faciet holocaustũ suum, & pacifica sua, sicut fieri solet in die sabbathi: & egredietur, claudeturq; porta postquam exierit. Et agnũ eiusdem anni, immaculatũ, faciet holocaustũ quotidie Domino: semper mane faciet illud. Et faciet sacrificiũ super eo catà mane, mane sextã partẽ ephi: & de oleo tertiã partẽ hin, vt misceatur similæ: sacrificiũ Domino legitimũ, iuge atq; perpetuũ. Faciet agnũ & sacrificiũ, & oleũ catà mane, mane holocaustum sempiternũ. Hæc dicit Dominus Deus, Si dederit princeps donũ alicui de filiis suis: hæreditas eius filiorũ suorum erit, posidebũt eam hæreditariè. Si autẽ dederit legatum de hæreditate sua vni seruorũ suorũ: erit illius vsq; ad annũ remissionis, & reuertetur ad principẽ: hæreditas autẽ eius filiis eius erit. Et non accipiet princeps de hæreditate populi per violentiã, & de possessione eorũ: sed de possessione sua hæreditatẽ dabit filiis suis: vt nõ dispergatur populus meus vnusquisque à possessione sua. Et introduxit me per ingressum qui erat ex látere portæ in gazophylacia sanctuarii ad sacerdotes, quæ respiciebãt ad Aquilonem: & erat ibi locus vergens ad occidentẽ. Et dixit ad me, Iste est locus, vbi coquent sacerdotes pro peccato, & pro delicto: vbi coquẽt sacrificiũ, vt nõ efferant in atriũ exterius, & sanctificetur populus. Et eduxit me in atriũ exterius, & circunduxit me per quatuor angulos atrii: & ecce, atriolum erat in angulo atrii, atriola singula per angulos atrii. In quatuor angulis atrii atriola disposita: quadraginta cubitorũ per longũ, & triginta per latũ: mensuræ vnius quatuor erãt. Et paries per circuitum ambiens quatuor atriola: & culinæ fabricatæ erant subter porticus per gyrũ. Et dixit ad me, Hæc est domus culinarũ in qua coquent ministri domus Domini victimas populi.

Coquinæ sacerdotũ.

S. *AQVAE multæ è templo manantes, gratiam baptismi præsagiunt: terra verò sancta iuxta tribus suas mẽsuratur, & partibus diuiditur.* CAPVT XLVII.

ET conuertit me ad portam domus, & ecce aquæ egrediebantur subter limen domus ad orientem: facies enim domus respiciebat ad orientẽ: aquæ autem descendebant in latus templi dextrum ad meridiem

meridiem altaris. Et eduxit me per viam portæ Aquilonis, & conuertit me ad viam foras portam exteriorẽ, viam quæ respiciebat ad orientem: & ecce aquæ redundantes à latere dextro. Cum egrederetur vir ad Orientẽ, qui habebat funiculum in manu sua, & mensus est mille cubitos: & traduxit me per aquam vsque ad talos. Rursumq; mensus est mille, & traduxit me per aquam vsq; ad genua: & mẽsus est mille, & traduxit me per aquam vsque ad renes. Et mensus est mille, torrentem quem non potui pertransire: quoniam intumuerant B aquæ profundi torrentis qui non potest transuadari. Et dixit ad me, Certe vidisti fili hominis. Et eduxit me, & cõuertit ad ripam torrentis. Cumq; me cõuertissem, ecce in ripa torrentis ligna multa nimis ex vtraq; parte. Et ait ad me, Aquæ istæ quæ egrediuntur ad tumulos sabuli orientalis, & descendunt ad plana deserti, intrabũt mare, & exibũt, & sanabũtur aquæ.

Baptismi gratia.

Et omnis anima viuens quæ serpit, quocunque venerit torrens, viuet: & erũt pisces multi satis postquam venerint illuc aquæ istæ, & sanabuntur: & viuent omnia ad quæ venerit torrens. Et stabunt super illa piscatores, ab Engaddi vsq; ad Enagallim siccatio sagenarũ erit: plurimæ species erunt piscium eius, sicut pisces maris magni, multitudinis nimiæ: in C litoribus autẽ eius, & in palustribus non sanabuntur, quia in salinas dabuntur. Et super torrentem orietur in ripis eius ex vtraque parte omne lignum pomiferum: nõ defluet folium ex eo, & nõ deficiet fructus eius: per singulos menses afferet primitiua, quia aquæ eius de sanctuario egrediẽtur: & erunt fructus eius in cibũ, & folia eius ad medicinã. Hæc dicit Dominus Deus, Hic est terminus in quo possidebitis terram in duodecim tribubus Israel: quia Ioseph duplicẽ funiculũ habet. Possidebitis autẽ eam singuli æquè vt frater suus: super

Gen. 48.d

quam leuaui manum meã vt darem patribus vestris: & cadet terra hæc vobis in possessionẽ. Hic est autẽ terminus terræ: ad plagam septentrionalẽ, à mari magno via Hethalon, venientibus Sedáda, Emath, Berotha, Sabarim, quæ est inter terminũ Damasci & confiniũ Emath, domus Thichon quæ D est iuxta terminũ Aurã. Et erit terminus à mari vsq; ad atriũ Enon terminus Damasci, & ab Aquilone ad Aquilonẽ, terminus Emath: plaga septentrionalis. Porrò plaga orientalis de medio Auran & de medio Damasci, & de medio Galaad, & de medio terræ Israel, Iordanis disterminãs ad mare orientale, metiemini etiã plagam orientalẽ. Plaga autem australis meridiana, à Thamar vsq; ad aquas cõtradictionis Cades: & torrens vsq; ad mare magnũ: & hæc est plaga ad meridiem australis. Et plaga maris, mare magnũ à confinio per directum, donec venias Emath: hæc est plaga maris. Et diuidetis terram istam vobis per tribus Israel: & mittetis eam in hæreditatem vobis, & aduenis qui accesserint ad vos, qui genuerint filios in medio vestrûm: & erunt vobis sicut indigenæ inter filios Israel: vobiscum diuident possessionem in medio tribuũ Israel. In tribu autem quacunque fuerit aduena, ibi dabitis possessionem illi, ait Dominus Deus.

S. DIVISIO terræ in duodecim tribus, & duodecim portæ ciuitatis iuxta tribus suas. CAPVT XLVIII.

A ET hæc nomina tribuũ à finibus Aquilonis iuxta viam Hethalon pergentibus Emath atrium Enan terminus Damasci ab Aquilone iuxta viã Emath. Et erit ei plaga oriẽtalis mare, Dan vna. Et à termino Dan, à plaga orientali vsque ad plagam maris, Aser vna: & super terminũ Aser, à plaga oriẽtali vsq; ad plagã maris, Nephthâli vna. Et super terminũ Nephthâli, à plaga orientali vsque ad plagã maris, Manasse vna. Et super terminũ Manasse, à plaga Oriẽtali vsq; ad plagã maris, Ephráim vna. Et super terminũ Ephráim, à plaga orientali vsq; ad plagam maris, Ruben vna. Et super terminũ Rubẽ, à plaga oriẽtali vsq; ad plagam maris, Iuda vna. Et super terminũ Iuda, à plaga oriẽtali vsque ad plagã maris, erunt primitiæ quas separabitis vigintiquinq; millibus latitudinis & lõgitudinis, sicuti singulæ partes à plaga orientali vsq; ad plagã maris: & erit sanctuarium in medio eius. Primitiæ quas separabitis Domino: longitudo vigintiquinq; millibus, & latitudo decẽ millibus.

B Hæ autem erunt primitiæ sanctuarii sacerdotum: ad Aquilonem longitudinis vigintiquinque millia, & ad mare latitudinis decẽ millia, sed & ad orientẽ latitudinis decem millia, & ad meridiẽ longitudinis vigintiquinque millia: & erit sanctuariũ Domini in medio eius. Sacerdotibus sanctuariũ erit de filiis Sadoc, qui custodierũt ceremonias meas, & non errauerunt cum errarẽt filii Israel, sicut errauerunt & Leuitæ. Et erunt eis primitiæ de primitiis terræ sanctũ sanctorũ, iuxta terminũ Leuitarum. Sed & Leuitis similiter iuxta fines sacerdotũ vigintiquinque millia longitudinis, & latitudinis decem millia. Omnis longitudo viginti & quinq; millium, & latitudo decem milliũ. Et non vænundabũt ex eo, neque mutabunt, neque transferẽtur primitiæ terræ, quia sanctificatæ sunt Domino. Quinq; millia autẽ quæ supersunt in latitudine per vigintiquinque millia, prophana erunt vrbis in habitaculum, & in suburbana: & erit ciuitas in medio eius. Et hæ mensuræ eius. Ad plagã septentrionalẽ, quingenti & quatuor millia: & ad plagã meridianã, quingenti & quatuor millia: & ad plagam orientalem, quingenti & quatuor millia: & ad plagam occidentalẽ, quingenti & quatuor millia. Erunt autem suburbana ciuitatis, ad Aquilonẽ ducẽti quinquaginta, & ad meridiẽ ducenti quinquaginta, & ad orientem ducenti C quinquaginta, ad mare ducẽti quinquaginta. Quod autẽ reliquum fuerit in longitudines secundũ primitias sanctuarii, decem millia in orientẽ, & decẽ millia in occidentẽ, erunt sicut primitiæ sanctuarii: & erunt fruges eius panes his qui seruiunt ciuitati. Seruientes autẽ ciuitati, operabũtur ex omnibus tribubus Israel. Omnes primitiæ vigintiquinque milliũ, per vigintiquinque millia: in quadrũ separabũtur in primitias sanctuarii, & possessionẽ ciuitatis. Quod autẽ reliquum fuerit, principis erit ex omni parte primitiarũ sanctuarii, & possessionis ciuitatis è regione vigintiquinq; milliũ primitiarum vsque ad terminũ orientalẽ. sed & à mari è regione vigintiquinque milliũ vsque ad terminũ maris, similiter in partibus principis erit: & erunt primitiæ sanctuarii, & sanctuarium templi in medio eius. De possessione autẽ Leuitarum, & de possessione ciuitatis in medio partiũ principis erit: inter terminũ Iuda, & inter terminũ Beniamin, & ad principẽ pertinebit. Et reliquis tribubus, A plaga orientali, vsque ad plagam occidentalẽ, Beniamin vna. Et contra terminũ Ben- D iamin, à plaga orientali vsque ad plagã occidentalẽ, Symeon vna. Et super terminum Symeonis, à plaga oriẽtali vsque ad plagam occidentalẽ, Issachar vna. Et super terminum Issachar, à plaga orientali vsque ad plagam occidentalem, Zabulon vna. Et super terminũ Zabulon, à plaga orientali vsq; ad plagam maris, Gad vna. Et super terminum Gad, ad plagam Austri in meridiem: & erit finis de Thamar, vsque ad aquas contradictionis Cades, hæreditas contra mare magnũ. Hæc est terra quam mittetis in sortẽ tribubus Israel: & hæ partitiones earum, ait Dominus Deus. Et hi egressus ciuitatis: A plaga septentrionali quingentos & quatuor millia mensurabis. Et portæ ciuitatis in nominibus tribuum Israel: portæ tres à septentrione, porta Ruben vna, porta Iuda vna, porta Leui vna. Et ad plagam orientalem, quingentos & quatuor millia: & portæ tres, porta Ioseph vna, porta Beniamin vna, porta Dan vna. Et ad plagam meridianam, quingentos & quatuor millia metiẽris: & portæ tres, porta Symeonis vna, porta Issachar vna, porta Zabulon vna. Et ad plagam occidentalem, quingentos & quatuor millia: & portæ eorum tres, porta Gad vna, porta Aser vna, porta Nephthali vna. Per circuitum, decem & octo millia: & nomen ciuitatis ex illa die, Dominus ibidem.

FINIS.

Hieronymi in Danielem PRAEFATIO.

DANIELEM prophetā iuxta septuaginta interpretes, Domini saluatoris ecclesiæ nō legunt, utentes Theodotionis editione: & hoc cur acciderit, nescio. Siue enim quia sermo Chaldaicus est, & quibusdam proprietatibus à nostro eloquio discrepat, noluerūt septuaginta interpretes easdē linguæ lineas in trāslatione seruare: siue sub nomine eorum ab alio nescio quo nō satis Chaldæā linguam sciente, editus est liber: siue aliud quid causæ extiterit ignorans: hoc unum affirmare possum, quòd multū à ueritate discordet, & recto iudicio repudiatus sit. Sciendū quippe est Danielē maximè & Esdram Hebraicis quidē litteris, sed Chaldæo sermone cōscriptos: & unam Ieremiæ pericopen: Iob quoq; cū Arabica lingua plurimā habere societatem. Deniq; & ego adolescentulus post Quintiliani & Tullij lectionē ac flores rhetoricos, cū me in linguæ huius pistrinū reclusissem: & multo sudore, multoq; tempore uix cœpissem anhelantia stridētiaq; uerba resonare, & quasi per cryptā ambulans, rarum desuper lumē aspicerē, impegi nouissime in Danielē: & tanto tædio affectus sum, ut desperatione subita omnē laborē ueterē uoluerim contēnere. Verū adhortāte me quodā Hebræo, & illud mihi crebrius in sua lingua ingerente, Labor improbus omnia uincit: & qui mihi uidebar sciolus inter Hebræos, cœpi rursus discipulus esse Chaldaicus. Et ut uerū fatear, usque ad præsentē diē magis possum sermonē Chaldaicū legere et intelligere, quàm sonare. Hæc idcirco refero, ut difficultatē uobis Danielis ostēderem: qui apud Hebræos nec Susannæ habet historiā, nec hymnū triū puerorū, nec Belis draconisq; fabulas: quas nos, quia in toto orbe dispersæ sunt, ueru anteposito, easq; iugulāte subiecimus: ne uideremur apud imperitos magnam partē uoluminis detruncasse. Audiui ego quendā de præceptoribus Iudæorū, cū Susannæ derideret historiā, & à Græco nescio quo eā diceret esse cōfictā: illud opponere quod Origeni quoq; Africanus opposuit, etymologias has ἀπὸ τοῦ σχίνου σχίσαι, καὶ ἀπὸ τοῦ πρίνου πρίσαι de Græco sermone descēdere. Cuius rei nos intelligentiam nostris hanc possumus dare: ut uerbi gratia, dicamus de arbore ilice dixisse eū, ilico pereas: à lentisco, in lentē te cōminuat angelus: uel nō lente pereas, aut lentus, id est flexibilis ducaris ad mortē: siue aliud quid ad arboris nomē conueniēs. Deinde tantū fuisse otij tribus pueris cauillabatur, ut in camino æstuātis incēdij metro luderēt: & per ordinē ad laudē Dei omnia elementa prouocarent. aut quod miraculū diuinæq; aspirationis indiciū, uel draconē interfectū offa picis, uel sacerdotū Belis machinas deprehēsas: quæ magis prudentia solertis uiri, quam prophetali essent spiritu perpetrata! Cū uero ad Habacuc ueniret, & de Iudæa in Chaldæā raptū discophorū lectitaret, quærebat exemplū ubi legissemus in toto ueteri testamento quēquam sanctorū graui uolasse corpore & in pūcto horæ tāta terrarū spatia trāsisse. Cui cū quidā è nostris satis ad loquēdū prōptulus, Ezechielē adduxisset in mediū, & diceret eū de Chaldæa in Iudæā fuisse trāslatū: derisit hominē, & ex ipso uolumine demōstrauit Ezechielē in spiritu se uidisse trāspositū. Deniq; & apostolū nostrū uidelicet ut eruditū uirū & qui legē ab Hebræis didicisset, non fuisse ausum affirmare se raptū in corpore, sed dixisse siue in corpore, siue extra corpus: nescio, Deus scit. His & talibus argumentis apocryphas in libro ecclesiæ fabulas arguebat. Super qua re lectoris arbitrio iudiciū derelinquēs, illud admoneo, nō haberi Danielē apud Hebræos inter prophetas, sed inter eos qui hagiographa conscripserūt. In tres siquidē partes omnis ab eis scriptura diuiditur: in legē, in prophetas, et in hagiographa, id est, in quinq;, & octo, et in undecim libros: de quo nō est huius tēporis disserere. Quæ autē ex hoc propheta, imo cōtra hunc librū Porphyrius obijciat: testes sunt Methodius, Eusebius & Apolinaris: qui multis uersuum milibus eius uesaniæ respondentes, nescio an curioso lectori satisfecerint. Vnde obsecro uos ô Paula & Eustochium fundatis pro me ad Dominū preces: ut q̄diu in hoc corpusculo sum, scribā aliquid gratū uobis, utile ecclesiæ, dignū posteris. Præsentiū quippe iudicijs oblatrātiū nō satis moueor: qui in utrāq; partē, aut amore labūtur, aut odio.

Danielis Prophetia.

S. QVATVOR *pueri Hebræorum Chaldæos sapientia & forma præcellentes eliguntur à Nabuchodonosor, ut Chaldæis literis erudiantur.* CAPVT I.

A ANNO tertio regni Ioacim regis Iuda, venit Nabuchodonosor rex Babylonis in Ierusalē, & obsedit eam. Et tradidit Dominus in manu eius Ioacim regem Iudæ, & partem vasorum domus Dei: & asportauit ea in terrā Sennaar, in domum dei sui, & vasa intulit in domum thesauri dei sui. Et ait rex Alphenez præposito eunuchorum, vt introduceret de filiis Israel, & de semine regio, & tyrannorum pueros in quibus nulla esset macula, decoros forma, & eruditos omni sapientia, cautos scientia, & doctos disciplina, & qui possent stare in palatio regis: vt doceret eos literas, & linguam Chaldæorum. Et constituit eis rex annonam per singulos dies de cibis suis, & de vino vnde bibebat ipse: vt enutriti tribus annis, postea starent in conspectu regis. Fuerunt ergo inter eos de filiis Iudæ, Daniel, Ananias, B Misael, & Azarias. Et imposuit eis præpositus eunuchorū, nomina: Danieli, Baltassar: Ananiæ, Sidrach: Misaeli, Misach: & Azariæ, Abdenago. Proposuit autē Daniel in corde suo, ne pollueretur de mensa regis, neque de vino potus eius: & rogauit eunuchorum præpositū ne contaminaretur. Dedit autem Deus Danieli gratiam & misericordiā in conspectu principis eunuchorum. Et ait princeps eunuchorum ad Danielem, Timeo ego Dominū meum regem qui constituit vobis cibum & potum: qui si viderit vultus vestros macilentiores præ cæteris adolescētibus coæuis vestris, condem C nabitis caput meum regi. Et dixit Daniel ad Malasar, quem constituerat princeps eunuchorū super Danielē, Ananiam, Misaelem, & Azariam. Tenta nos obsecro seruos tuos diebus decem, & dentur nobis legumina ad vescendum, & aqua ad bibendum: & contemplare vultus nostros, & vultus puerorum qui vescuntur cibo regio: & sicut videris, facies cum seruis tuis. Qui audito sermone huiuscemodi, tentauit eos diebus decem. Post dies autem decem apparuerunt vultus eorum meliores & corpulentiores præ omnibus pueris qui vescebantur cibo regio. Porrò Malasar tollebat cibaria, & vinum potus eorum: dabatque eis legumina. Pueris autem his dedit Deus scientiam & disciplinam in omni libro & sa- D pientia: Danieli autem intelligentiam omnium visionum & somniorum. Completis itaque diebus, post quos dixerat rex vt introducerētur: introduxit eos præpositus eunuchorum in conspectu Nabuchodonosor. Cumque eis locutus fuisset rex, nō sunt inuenti tales de vniuersis, vt Daniel, Ananias, Misael, & Azarias: & steterunt in conspectu regis. Et omne verbū sapiētiæ & intellectus quod sciscitatus est ab eis rex, inuenit in eis decuplū super cunctos hariolos & magos qui erant in vniuerso regno eius. Fuit autem Daniel vsque ad annum primum Cyri regis. *Infra 6.g*

S. SOMNIVM *Nabuchodonosor non Chaldæi sapientes, sed Daniel solus potuit interpretari.* CAPVT II.

A IN anno secundo regni Nabuchodonosor vidit Nabuchodonosor somnium: & conterritus est spiritus eius, & somnium eius fugit ab eo. Præcepit autē rex vt conuocarentur harioli, & magi, & malefici, & Chaldæi: vt indicarēt regi somnia sua. Qui cum venissent, steterunt coram rege: & dixit ad eos rex, Vidi

somnium:

somnium: & mente confusus ignoro quid viderim. Responderuntq; Chaldæi regi Syriace, Rex in sempiternũ viue: dic somnium seruis tuis, & interpretationẽ eius indicabimus. Et respondens rex ait Chaldæis, Sermo recessit à me: nisi indicaueritis mihi somniũ & coniecturam eius, peribitis vos, & domus vestræ publicabuntur. Si autẽ somnium & coniecturam eius narraueritis: præmia, & dona, & honorẽ multum accipietis à me. somniũ igitur, & interpretationẽ eius indicate mihi.

B Responderunt secundò atq; dixerũt, Rex somniũ dicat seruis suis, & interpretationẽ illius indicabimus. Responditq; rex: & ait, Certè noui quòd tempus redimitis, scientes quòd recesserit à me sermo. Si ergo somniũ nõ indicaueritis mihi, vna est de vobis sententia, quòd interpretationem quoque fallacem & deceptione plenam composueritis, vt loquamini mihi donec tempus pertranseat. Somnium itaque dicite mihi, vt sciam quòd interpretationẽ quoque eius veram loquamini. Respõdentes ergo Chaldæi corã rege, dixerunt, Non est homo super terram, qui sermonẽ tuum, rex, possit implere: sed neque regum quisquam magnus & potens, verbum huiuscemodi sciscitatur ab omni hariolo, & mago, & Chaldæo. Sermo enim, quem tu quæris, rex, grauis est: nec reperietur quisquam qui indicet illum in cõspectu regis: exceptis diis quorũ non est cum hominibus conuersatio. Quo audito, rex in furore & in ira magna præcepit vt perirent omnes sapientes Babylonis. Et egressa sentẽtia, sapientes interficiebantur: quærebanturq; Daniel & socii eius, vt perirẽt.

C Tunc Daniel requisiuit de lege atq; sentẽtia ab Arioch principe militiæ regis, qui egressus fuerat ad interficiendos sapiẽtes Babylonis. Et interrogauit eum qui à rege potestatẽ acceperat, quam ob causam tam crudelis sententia à facie regis esset egressa. Cum ergo rem indicasset Arioch Danieli, Daniel ingressus rogauit regẽ, vt tempus daret sibi ad solutionẽ indicandam regi. Et ingressus est domũ suam, Ananiæque & Misaeli, & Azariæ sociis suis, indicauit negotium: vt quærerent misericordiam à facie Dei cœli super sacramento isto, & non perirent Daniel & socii eius, cum cæteris sapientibus Babylonis. Tunc Danieli mysterium per visionem nocte reuelatum est: & benedixit Daniel Deum cœli, & locutus ait, Sit nomẽ Domini benedictum à seculo & vsque in seculum: quia sapientia & fortitudo eius sunt. Et ipse mutat tempora & ætates: transfert regna atque constituit: dat sapientiam

D sapientibus, & scientiam intelligentibus disciplinã. Ipse reuelat profunda & abscondita: & nouit in tenebris constituta: & lux cum eo est. Tibi Deus patrum meorum cõfiteor, teq; laudo: quia sapientiam & fortitudinem dedisti mihi, & nunc ostendisti mihi quæ rogauimus te, quia sermonẽ regis aperuisti nobis. Post hæc Daniel ingressus ad Arioch quem constituerat rex vt perderet sapientes Babylonis, sic ei locutus est, Sapientes Babylonis ne perdas: introduc me in conspectu regis, & solutionem regi narrabo. Tunc Arioch festinus introduxit Danielem ad regem, & dixit ei, Inueni hominem de filiis transmigrationis Iudæ, qui solutionem regi annuntiet. Respondit rex, & dixit Danieli cuius nomen erat Baltassar, Putásne verè potes mihi indicare somniũ quod vidi, & interpretationem eius? Et respondens Daniel coram rege,

E ait, Mysterium quod rex interrogat, sapiẽtes, magi, & arioli, & aruspices nequeunt indicare regi: sed est Deus in cœlo reuelans mysteria, qui indicauit tibi rex Nabuchodonosor, quæ ventura sunt nouissimis temporibus. Somnium tuum, & visiones capitis tui in cubili tuo, huiuscemodi sunt, Tu rex cogitare cœpisti in strato tuo quid esset futurũ post hæc: & qui reuelat mysteria, ostendit tibi quæ ventura sunt. Mihi quoque non in sapientia quæ est in me plus quàm in cunctis viuentibus, sacramentum hoc reuelatum est: sed vt interpretatio regi manifesta fieret, & cogitationes mentis tuæ scires. Tu rex videbas, & ecce quasi statua vna grandis: statua illa magna, & statura sublimis stabat contra te, & intuitus eius erat terribilis. Huius statuæ caput, ex auro optimo erat: pectus autem & brachia, de argento: porrò venter & fœmora, ex ære. Tibiæ autẽ ferreæ: pedum quædam pars erat ferrea, quædam autem fictilis. Videbas ita, donec abscissus est lapis de monte sine manibus: & percussit statuã in pedibus eius ferreis & fictilibus, & comminuit eos. Tunc contrita sunt pariter ferrum, testa, æs, argentum & aurum, & redacta quasi in fauillam æstiuæ areæ, quæ rapta sunt vento: nullusq; locus inuentus est eis. Lapis autem qui percusserat statuã, factus est mons magnus: & impleuit vniuersam terrã. hoc est somniũ. Interpretationem quoq; eius dicemus coram te, rex. Tu rex

F regum es: & Deus cœli regnũ & fortitudinem & imperium & gloriã dedit tibi: & omnia in quibus habitant filii hominum & bestiæ agri, volucres quoque cœli dedit in manu tua, & sub ditione tua vniuersa cõstituit. tu es ergo caput aureũ. Et post te cõsurget regnum aliud minus te: & regnum tertium aliud æreũ, quod imperabit vniuersæ terræ: & regnũ quartum erit velut ferreum. Quo modo ferrum cõminuit & domat omnia, sic comminuet & cõteret omnia hæc. Porrò quia vidisti pedũ & digitorum partem testeam figuli, & partem ferreã: regnum diuisum erit, quod tamẽ de plantario ferri orietur. Secundũ quod vidisti ferrũ mistũ testæ ex luto, & digitos pedũ ex parte ferreos & ex parte fictiles: ex parte regnum erit solidũ, & ex parte contritũ. Quòd autem vidisti ferrum mistum testæ ex luto, commiscebuntur quidẽ humano semini, sed non adhærebunt sibi, sicuti ferrũ misceri non

G potest testæ. In diebus autem regnorũ illorũ suscitabit Deus cœli regnũ quod in æternũ non dissipabitur, & regnum eius alteri populo nõ tradetur: cõminuet autẽ & consumet vniuersa regna hæc: & ipsum stabit in æternũ. Secundũ quod vidisti, quòd de mõte abscissus est lapis sine manibus, & cõminuit testam, & ferrũ, & æs, & argentũ, & aurũ, Deus magnus ostendit regi, quæ ventura sunt postea. & verũ est somnium, & fidelis interpretatio eius. Tunc rex Nabuchodonosor cecidit in faciem suã, & Danielem adorauit: & hostias, & incensum præcepit vt sacrificarent ei. Loquẽs ergo rex, ait Danieli, Vere Deus vester Deus Deorũ est & Dominus regum, reuelans mysteria: quoniã tu potuisti aperire hoc sacramentum. Tunc rex Danielem in sublime extulit, & munera multa & magna dedit ei: & constituit eum principẽ super omnes prouincias Babylonis, & præfectum & magistrum super cunctos sapientes Babylonis. Daniel autem postulauit à rege: & constituit super opera prouinciæ Babylonis, Sidrach, Misach, & Abdenago: ipse autem Daniel erat in foribus regis.

De regno CHRISTI æterno.

Lapis Christus.

S. TRES pueri Hebræorum statuam auream cæteris adorantibus adorare negantes in fornacem missi sunt, à qua exire meruerunt illæsi. CAPVT III.

A NAbuchodonosor rex fecit statuam auream altitudine cubitorum sexagintà, latitudine cubitorũ sex: & statuit eam in campo Duram prouinciæ Babylonis. Itaq; Nabuchodonosor rex misit ad

congregādos satrapas, magistratus & iudices, duces & tyrānos, & præfectos, omnesq; principes regionū, vt cōuenirēt ad dedicationē statuæ quā erexerat Nabuchodonosor rex. Tunc cōgregati sunt satrapæ, magistratus & iudices, duces, tyranni, & optimates qui erant in potestatibus constituti, & vniuersi principes regionū, vt cōuenirent ad dedicationem statuæ quam erexerat Nabuchodonosor rex. Stabant autem in conspectu statuæ quam posuerat Nabuchodonosor rex, & præco clamabat valēter, Vobis dicitur populis, tribubus B & linguis, In hora qua audieritis sonitū tubæ & fistulæ & citharæ, sambucæ, & psalterii, & symphoniæ & vniuersi generis musicorū, cadētes adorate statuā auream quam cōstituit Nabuchodonosor rex. Si quis autē non prostratus adorauerit, eadem hora mittetur in fornacē ignis ardentis. Post hæc igitur statim vt audierūt omnes populi sonitū tubæ, fistulæ & citharę, sambucæ & psalterii, symphoniæ & omnis generis musicorū: cadētes omnes populi, tribus, & linguæ adorauerunt statuā auream quam constituerat Nabuchodonosor rex. Statim quæ & in ipso tempore accedentes viri Chaldæi accusauerūt Iudæos: dixerūtq; Nabuchodonosor regi, Rex in æternū viue. tu rex, posuisti decretū, vt omnis homo qui audierit sonitū tubæ, fistulæ & citharæ, sambucæ & psalterii, & symphoniæ, & vniuersi generis musicorū, prosternat se, & adoret statuā auream: si quis autem nō procidens adorauerit, mittatur in fornacē ignis ardentis. Sunt ergo viri Iudæi, quos constituisti super opera regionis Babyloniæ, Sidrach, Misach, & Abdenago: viri isti contempserunt, rex decretum tuum: deos tuos non colunt, & statuam aureā quam C erexisti non adorant. Tunc Nabuchodonosor rex in furore & in ira præcepit vt adducerētur Sidrach, Misach, & Abdenago: qui confestim adducti sunt in conspectu regis. Pronūtiansq; Nabuchodonosor rex, ait eis, Veréne Sidrach, Misach, & Abdenago deos meos non colitis? & statuam auream quam constitui non adoratis? Nunc ergo si estis parati, quacunq; hora audieritis sonitum tubæ, fistulæ, citharæ, sambucæ & psalterii & symphoniæ, omnisq; generis musicorum, prosternite vos, & adorate statuam quam feci: quòd si non adorauerítis, eadem hora mittemini in fornacē ignis ardentis: & quis es Deus qui eripiet vos de manu mea? Respondentes Sidrach, Misach, & Abdenago, dixerunt regi Nabuchodonosor, Nō oportet nos de hac re respōdere tibi. Ecce enim Deus noster quē colimus, potest eripere nos de camino ignis ardētis, & de manibus tuis, ò rex, liberare. Quòd si noluerit, notum sit tibi, rex, quia deos tuos non colimus: & statuam auream quam erexisti non adoramus. Tunc Nabuchodonosor repletus est furore: & aspectus faciei illius immutatus est super Sidrach, Misach, & Abdenago. Et præcepit vt succenderetur fornax septuplum quàm succendi consueuerat. Et viris fortissimis de exercitu suo iussit vt ligatis pedibus Sidrach, Misach, & Abdenago mitterent eos in fornacem ignis ardentis. Et confestim viri illi vincti cum braccis suis, & tiaris, & calceamentis, & vestibus, missi sunt in medium fornacis ignis ardentis. nam iussio regis vrgebat: fornax autem succensa erat nimis. Porrò viros illos qui miserāt Sidrach, Misach, & Abdenago, interfecit flamma ignis. Viri autem hi tres, id est, Sidrach, Misach, & Abdenago, ceciderunt in medio camino ignis ardentis, colligati.

Recusant.

Quæ sequuntur, in Hebræis voluminibus non reperi.

Azariæ oratio humilitatis plena.

Et ambulabant in medio flammæ laudantes Deum, & benedicentes Domino. Stans autem Azarias, orauit sic, aperiēsq; os suum in medio ignis ait, Benedictus es Domine Deus patrum nostrorum, & laudabile & gloriosum nomen tuum in secula: quia iustus es in omnibus quæ fecisti nobis, & vniuersa opera tua vera, & viæ tuæ rectæ, & omnia iudicia tua vera. Iudicia enim vera fecisti iuxta omnia quæ induxisti super nos, & super ciuitatem sanctam patrum nostrorum Ierusa- D lē: quia in veritate & in iudicio induxisti omnia hæc propter peccata nostra. Peccauimus enim & inique egimus recedentes à te: & deliquimus in omnibus, & præcepta tua non audiuimus, nec obseruauimus, nec fecimus sicut præceperas nobis vt benè nobis esset. omnia ergo quæ induxisti super nos, & vniuersa quæ fecisti nobis, in vero iudicio fecisti: & tradidisti nos in manibus inimicorum nostrorum iniquorum & pessimorum, præuaricatorumq;, & regi iniusto & pessimo vltra omnē terram. Et nunc non possumus aperire os, confusio, & opprobrium facti sumus seruis tuis, & his qui colunt te. Ne, quæsumus, tradas nos in perpetuū propter nomē tuū, & ne dissipes testamētū tuū, neq; auferas misericordiā tuam à nobis propter Abrahā dilectum tuū, & Isaac seruū tuum, & Israel sanctū tuum: quibus locutus es, pollicēs quòd multiplicares semen eorū sicut stellas coeli, & sicut arenā quæ est in littore maris: quia Domine imminuti sumus plusquam omnes gentes, sumusq; humiles in vniuersa terra hodie propter peccata nostra. Et nō est in tēpore hoc princeps, & dux, & propheta, neq; holocaustū, neq; sacrificiū, neq; oblatio, neque incensum, neq; locus primitiarū corā te, vt possimus inuenire misericordiā tuam: sed in anima cōtrita, & spiritu humilitatis suscipiamur. Sicut in holocausto arietū & taurorū, & sicut in millibus agnorū pinguiū: sic fiat sacrificiū nostrū in cōspectu tuo hodie, vt placeat tibi: quotiā nō est cōfusio confidentibus in te. Et nunc sequimur te in toto corde, & timemus te, & querimus faciē tuā. Ne cōfundas nos: sed fac nobiscum iuxta mansuetudinē tuam, & secundū multitudinem misericordiæ tuæ. Et erue nos in mirabilibus tuis, & da gloriam nomini tuo Domine: & cōfundantur omnes qui ostendunt seruis tuis mala, cōfundantur in omni potētia, & robur eorum cōteratur: & sciant quia tu es Dominus Deus solus, & gloriosus super orbē terrarū. Et nō cessabant qui miserāt eos ministri regis succēdere fornacē, naphtha & stuppa & pi E ce & malleolis, & effundebatur flamma super fornacē cubitis quadragintanouem: & erupit, & incēdit quos reperit iuxta fornacem de Chaldæis. Angelus autē Domini descēdit cum Azaria & sociis eius in fornacē: & excussit flammā ignis de fornace, & fecit mediū fornacis quasi ventum roris flantē, & nō tetigit eos omnino ignis, neq; cōtristauit, nec quicquam molestiæ intulit. Tunc hi tres quasi ex vno ore laudabant & glorificabant & benedicebāt Deū in fornace: dicētes, Benedictus es Domine Deus patrū nostrorū, & laudabilis & superexaltatus in secula: & benedictū nomen gloriæ tuæ sanctum & laudabile & superexaltatū in omnibus seculis. Benedictus es in templo sancto gloriæ tuæ, & superlaudabilis & supergloriosus in secula. Benedictus es in throno regni tui, & superlaudabilis & superexaltatus in secula. Benedictus es qui intueris abyssos, & sedes super cherubim, & laudabilis & superexaltatus in secula. Benedictus es in firmamēto coeli, & laudabilis & gloriosus in secula. Benedicite omnia opera Domini Domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite angeli Domini Domino, laudate & superexaltate eū in secula. Benedicite coeli Domino, laudate & superexaltate eū in secula. Benedicite aquæ omnes quæ super coelos sunt Domino, laudate & superexaltate eū in secula. Benedicite omnes virtutes Domini Domino, laudate & superexaltate eū in secula. Benedicite sol & luna Domino, laudate & superexaltate eū in secula. Benedicite stellæ coeli Domino, laudate & superexaltate eū in secula. Benedicite omnis imber & ros Domino, laudate & superexaltate eū in secula. Benedicite omnis spiritus Dei Domino, laudate & superexaltate eū in secula. Benedicite ignis & æstus Domino, laudate & superexaltate eū in secula. Benedicite frigus & æstas Domino, laudate & superexaltate eū in secula. Benedicite rores & F pruina Domino, laudate & superexaltate eū in secula. Benedicite gelu & frigus Domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite glacies & niues Domino, laudate & superexaltate eū in secula. Benedicite noctes & dies Domino, laudate &

Psal. 148.

laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite lux & tenebræ Dño, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite fulgura & nubes Dño, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicat terra Dñm, laudet & superexaltet eũ in secula. Benedicite mótes & colles Dño, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite vniuersa germinátia in terra Dño, laudate & superexaltate eũ in secula. Benedicite fontes Dño, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite maria & flumina Dño, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite cete, & omnia quæ mouentur in aquis Dño, laudate & superexaltate eũ in secula. Benedicite omnes volucres cœli Dño, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite omnes bestiæ & pecora Dño, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite filii hominum Dño, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicat Israel Dñm, laudet & superexaltet eum in secula. Benedicite sacerdotes Domini Dño, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite serui Domini Dño, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite spiritus & animæ iustorũ Dño, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite sancti & humiles corde Domino, laudate & superexaltate eum in secula. Benedicite Anania, Azaria, Misael Dño, laudate & superexaltate eum in secula: quia eruit nos de inferno, & saluos fecit de manu mortis, & liberauit nos de medio ardẽtis flãmæ, & de medio ignis eruit nos. Cõfitemini Dño, quoniã bonus, quoniã in seculũ misericordia eius. Benedicite omnes religiosi Domino Deo Deorũ, laudate & confitemini ei, quia in omnia secula misericordia eius.

Hucusque in Hebræo non habetur: & quæ posuimus, de Theodotionis editione translata sunt.

Tunc Nabuchodonosor rex obstupuit, & surrexit properè, & ait optimatibus suis, Nónne tres viros misimus in mediũ ignis cõpeditos? Qui respõdentes regi, dixerũt, Verè rex. Respondit rex, & ait, Ecce ego video quatuor viros solutos, & G ambulãtes in medio ignis, & nihil corruptionis in eis est, & species quarti similis filio Dei. Tunc accessit Nabuchodonosor ad ostiũ fornacis ignis ardẽtis, & ait, Sidrach, Misach, & Abdenago serui Dei excelsi, egredimini, & venite. Statimq́ egressi sunt Sidrach, Misach, & Abdenago de medio ignis. Et cõgregati satrapę, & magistratus, & iudices, & potẽtes regis, contẽplabantur viros illos, quoniã nihil potestatis habuisset ignis in corporibus eorũ, & capillus capitis eorũ non esset adustus, etiã sarabala eorum non fuissent immutata, & odor ignis non trãsisset per eos. Et erũpẽs Nabuchodonosor, ait, Benedictus Deus eorũ, Sidrach videlicet, Misach, & Abdenago, qui misit angelũ suum, & eruit seruos suos qui crediderũt in eũ: & verbũ regis immutauerũt, & tradiderũt corpora sua ne seruirẽt & ne adorarẽt omnẽ Deũ excepto Deo suo. A me ergo positũ est hoc decretũ, vt omnis populus, tribus, & lingua quecunq; locuta fuerit blasphemiã contra Deũ Sidrach, Misach, & Abdenago, dispereat, & domus eius vastetur: neq; enim est alius Deus, qui possit ita saluare. Tunc rex promouit Sidrach, Misach, & Abdenago in prouincia Babylonis. NABVCHODONOSOR rex, omnibus populis, gentibus, & linguis, qui habitant in vniuersa terra, pax vobis multiplicetur. Signa & mirabilia fecit apud me Deus excelsus. Placuit ergo mihi prædicare signa eius, quia magna sunt: & mirabilia eius, quia fortia: & regnũ eius, quia regnum sempiternum, & potestas eius in generatione & generationem.

A rege exaltantur.

Infra 7. d

S. SOMNIVM Nabuchodonosor super magna arbore præcisa Daniel interpretatur, unde rex pellitur regno, cum bestijs comedit, donec ad se reuersus peccata sua Deo cõfiteretur. CAP. IIII.

A EGo Nabuchodonosor quietus eram in domo mea, & florẽs in palatio meo. somniũ vidi quod perterruit me: & cogitationes meę in stratu meo & visiones capitis mei cõturbauerũt me. Et per me propositum est decretum, vt introducerẽtur in cõspectu meo cũcti sapiẽtes Babylonis, & vt solutionẽ somnii indicarent mihi. Tunc ingrediebãtur harioli, magi, Chaldæi, & aruspices, & somniũ narraui in cõspectu eorũ: & solutionẽ eius non indicauerũt mihi. donec collega ingressus est in conspectu meo Daniel, cui nomẽ Baltassar secundũ nomẽ Dei mei qui habet spiritũ deorum sanctorũ in semetipso: & somniũ corã ipso locutus sum. Baltassar princeps hariolorũ, quoniã ego scio quòd spiritũ sanctorũ deorũ habeas in te, & omne sacramentũ nõ est impossibile tibi: visiones somniorũ meo- B rum quas vidi, & solutionẽ earum narra. Visio capitis mei in cubili meo, Videbã: & ecce arbor in medio terrę, & altitudo eius nimia. Magna arbor & fortis: & proceritas eius cõtingens cœlũ: aspectus illius erat vsq; ad terminos vniuersæ terræ. Folia eius pulcherrima, & fructus eius nimius: & esca vniuersorũ in ea. subter eam habitabant animalia & bestiæ, & in ramis eius conuersabãtur volucres cœli: & ex ea vescebatur omnis caro. Videbã in visione capitis mei super stratũ meũ, & ecce vigil & sanctus de cœlo descẽdit: Clamauit fortiter, & sic ait, Succidite arborẽ, & præcidite ramos eius: excutite folia eius, & dispergite fructus eius: fugiãt bestiæ quæ subter eã C sunt, & volucres de ramis eius. Verũtamẽ germẽ radicũ eius in terra sinite, & alligetur vinculo ferreo & æreo in herbis quę foris sunt, & rore cœli tingatur, & cum feris pars eius in herba terrę. Cor eius ab humano cõmutetur, & cor feræ detur ei: & septẽ tẽpora mutẽtur super eũ. In sentẽtia vigilũ decretũ est, & sermo sanctorũ, & petitio: donec cognoscant viuentes quoniã dominatur excelsus in regno hominũ, & cuicunq; voluerit, dabit illud, & humillimũ hominem cõstituerit super eum. Hoc somniũ vidi ego Nabuchodonosor rex: tu ergo Baltassar interpretationẽ narra festinus: quia omnes sapientes regni mei non queunt solutionem edicere mihi: tu autẽ potes, quia spiritus deorũ sanctorũ in te est. Tunc Daniel, cuius nomen Baltassar, cœpit intra semetipsum tacitus cogitare quasi vna hora: & cogitationes eius conturbabant D eum. Respõdens autẽ rex, ait, Baltassar, somniũ & interpretatio eius non conturbẽt te. Respondit Baltassar, & dixit, Domine mi, somniũ his qui te oderunt: & interpretatio eius hostibus tuis sit. Arborẽ quam vidisti sublimẽ atq; robustã, cuius altitudo pertingit ad cœlũ, & aspectus illius in omnẽ terram, & rami eius pulcherrimi, & fructus eius nimius, & esca omniũ in ea, subter eã habitãtes bestiæ agri, & in ramis eius cõmorantes aues cœli: tu es rex, qui magnificatus es, & inualuisti: & magnitudo tua creuit, & peruenit vsq; ad cœlum, & potestas tua in terminos vniuersæ terræ. Quòd autem vidit rex vigilẽ, & sanctũ descendere de cœlo, & dicere, Succidite arborẽ, & dissipate illã, attamen germen radicũ eius in terra dimittite, & vinciatur ferro & ære in herbis foris, & rore cœ- E li cõspergatur, & cum feris sit pabulũ eius, donec septẽ tẽpora mutẽtur super eum: hæc est interpretio sentẽtiæ altissimi, quæ peruenit super dominũ meum regẽ. Eiiciẽt te ab hominibus, & cum bestiis ferisq; erit habitatio tua, & fœnũ vt bos comedes, & rore cœli infundèris: septẽ quoq; tẽpora mutabũtur super te, donec scias quòd dominetur excelsus super regnũ hominũ, & cuicunq; voluerit, det illud. Quòd autem præcepit vt relinqueretur germẽ radicũ eius, id est, arboris: regnũ tuum tibi manebit, postquã cognoueris potestatẽ esse cœlestẽ. Quam ob rem, rex, consilium meum placeat tibi, & peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperũ: forsitã ignoscet Deus delictis tuis. Omnia hæc venerũt super Nabuchodonosor regẽ. Post finem men- F siũ duodecim, in aula Babylonis deambulabat. Responditq́ rex, & ait, Nónne hæc est Babylon ciuitas magna quam ego ædificaui in domũ regni mei, in robore fortitudinis meæ, & in gloria decòris mei? Cumq́ sermo adhuc esset in ore regis vox de cœlo ruit, Tibi dicitur Nabuchodonosor rex, Regnũ tuũ trãsibit à te, & ab hominibus eiicient te, & cum bestiis &

Infra 5. f

Eccli. 3. d

feris erit habitatio tua: fœnũ quasi bos comedes, & septẽ tem
pora mutabũtur super te: donec scias quòd dominetur excel
sus in regno hominũ, & cuicunq; voluerit, det illud. Eadem
hora sermo cõpletus est super Nabuchodonosor, & ex ho-
minibus abiectus est, & fœnũ vt bos comẽdit, & rore cœli
corpus eius infectũ est: donec capilli eius in similitudinẽ aqui
larum crescerẽt, & vngues eius quasi auium. Igitur post finẽ
G dierũ ego Nabuchodonosor oculos meos ad cœlũ leuaui, &
sensus meus redditus est mihi: & altissimo benedixi, & viuẽ
tem in sempiternũ laudaui, & glorificaui: quia potestas eius
potestas sempiterna, & regnũ eius in generatione & genera-
tionẽ: & omnes habitatores terræ apud eum in nihilũ repu-
tati sunt. Iuxta voluntatẽ enim suam facit tam in virtutibus
cœli quã in habitatoribus terræ: & non est qui resistat manui
eius, & dicat ei, Quare fecisti? In ipso tẽpore, sensus meus re-
uersus est ad me, & ad honorẽ regni mei, decoremq; perue-
ni: & figura mea reuersa est ad me: & optimates mei, & magi
stratus mei requisierunt me, & in regno meo restitutus sum:
& magnificentia mea amplior addita est mihi. Nunc igitur
ego Nabuchodonosor laudo, & magnifico, & glorifico re-
gem cœli: quia omnia opera eius vera, & omnes viæ eius iu
dicia: & gradientes in superbia potest humiliare.

Infra 7.d

S. EXPLICAT *Daniel regi visionem manus in pariete scribẽtis, quæ regem pellendum, & Darium Medum sufficiendum signabatur.*

CAPVT V.

A BAlsasar rex fecit grande conuiuiũ optimatibus
suis mille: & vnusquisq; secundũ suam bibebat
ætatem. Præcepit ergo iam temulẽtus, vt affer-
rentur vasa aurea & argentea quæ asportauerat
Nabuchodonosor pater eius de tẽplo, quod fuit in Ierusalẽ:
vt biberent in eis rex & optimates eius, vxoresq; eius & con
cubinæ. Tunc allata sunt vasa aurea quæ asportauerat de tem
plo quod fuerat in Ierusalẽ: & biberunt in eis rex & optima-
tes eius, vxores & concubinæ illius. Bibebant vinum, & lau-
dabãt deos suos aureos & argẽteos, æreos, ferreos, ligneosq;
& lapideos. In eadẽ hora apparuerunt digiti, quasi manus ho
minis scribentis contra candelabrũ in superficie parietis au-
B læ regiæ: & rex aspiciebat articulos manus scribẽtis. Tunc fa
cies regis commutata est, & cogitationes eius cõturbabant
eum: & compages renũ eius soluebantur, & genua eius ad se
inuicem collidebãtur. Exclamauit itaq; rex fortiter, vt intro
ducerent magos, Chaldæos, & aruspices. Et proloquens rex,
ait sapiẽtibus Babylonis, Quicunq; legerit scripturã hanc, &
interpretationẽ eius manifestã mihi fecerit, purpura vestie-
tur, & torquem auream habebit in collo, & tertius in regno
meo erit. Tunc ingressi omnes sapiẽtes regis, non potuerũt
nec scripturã legere, nec interpretationẽ eius indicare regi.
Vnde rex Balsasar satis cõturbatus est, & vultus illius immu
C tatus est: sed & optimates eius turbabantur. Regina autẽ pro
re quæ acciderat regi & optimatibus eius, domũ cõuiuii in-
gressa est: & proloquẽs ait, Rex in æternũ viue: non te cõtur-
bent cogitationes tuæ, neq; facies tua immutetur. Est vir in
regno tuo, qui spiritũ deorum sanctorũ habet in se: & in die-
bus patris tui scientia & sapientia inuentæ sunt in eo: nam &
rex Nabuchodonosor pater tuus principem magorũ, incan
tatorum, Chaldæorũ, & aruspicum cõstituit eum. Pater in-
quam tuus ô rex, quia spiritus amplior, & prudentia intelli-
gentiaq;, & interpretatio somniorũ, & ostensio secretorũ, ac
solutio ligatorũ inuentæ sunt in eo, hoc est in Daniele: cui
rex posuit nomẽ Baltassar. nunc itaq; Daniel vocetur, & in-
D terpretationẽ narrabit. Igitur introductus est Daniel coram
rege. Ad quem, præfatus rex, ait, Tu es Daniel de filiis capti-
uitatis Iudę, quem adduxerat pater meus rex de Iudæa? Audi
ui de te quoniã spiritũ deorũ habeas: & sciẽtia intelligentiaq;
ac sapiẽtia ampliores inuentæ sunt in te. Et nunc ingressi
sunt in cõspectu meo sapiẽtes magi, vt scripturã hanc lege-
rent, & interpretationẽ eius indicarent mihi, & nequiuerunt
sensum huius sermonis edicere. Porrò ego audiui de te, quòd
possis obscura interpretari, & ligata dissoluere: si ergo vales
E scripturam legere, & interpretationẽ eius indicare mihi, pur
pura vestiẽris, & torquẽ auream circa collũ tuum habebis, &
tertius in regno meo princeps eris. Ad quæ respondens Da-
niel, ait coram rege, Munera tua sint tibi, & dona domus tuæ
alteri da: scripturã autem legam tibi, rex, & interpretationem
eius ostendã tibi. O rex, Deus altissimus regnum & magnifi
centiam, gloriam & honorẽ dedit Nabuchodonosor patri
tuo: & propter magnificentiã quam dederat ei, vniuersi po-
puli, tribus & linguæ tremebant, & metuebant eum. Quos
volebat, interficiebat: & quos volebat, percutiebat: & quos
volebat, exaltabat: & quos volebat, humiliabat. Quando au-
tem eleuatum est cor eius, & spiritus illius obfirmatus est ad
F superbiã, depositus est de solio regni sui, & gloria eius abla-
ta est: & à filiis hominũ eiectus est, sed & cor eius cum bestiis
positum est, & cum onagris erat habitatio eius: fœnũ quoq;
vt bos comedebat, & rore cœli corpus eius infectũ est: donec
cognosceret quòd potestatẽ haberet altissimus in regno ho
minũ, & quemcũq; voluerit suscitabit super illud. Tu quoq;
filius eius Balsasar, non humiliasti cor tuum, cum scires hæc
omnia: sed aduersum dominatorẽ cœli eleuatus es, & vasa do
mus eius allata sunt corã te: & tu, & optimates tui, & vxores
tuæ, & cõcubinæ tuæ vinũ bibistis in eis: deos quoq; argen-
teos, & aureos, & æreos, ferreos, ligneosq;, & lapideos qui
non vident, neq; audiũt, neq; sentiũt, laudasti: porrò Deum
G qui habet flatum tuũ in manu sua & omnes vias tuas, nõ glo
rificasti. Idcirco ab eo missus est articulus manus, qui scri-
psit hoc quod exaratũ est. Hæc est autẽ scriptura quæ dige-
sta est: Mane, thecel, phares. Et hæc est interpretatio sermo-
nis. Mane: numerauit Deus regnũ tuum, & compleuit illud.
Thecel: appensus es in statera, & inuentus es minus habens.
Phares: diuisum est regnũ tuum, & datum est Medis & Per-
sis. Tunc iubente rege, indutus est Daniel purpura, & circun
data est torques aurea collo eius: & prędicatũ est de eo quòd
haberet potestatẽ tertius in regno suo. Eadem nocte interfe
ctus est Balsasar rex Chaldæus. Et Darius Medus successit
in regnum, annos natus sexagintaduos.

Supra 4.e

Iere. 50.a

S. DANIEL *læsæ maiestatis accusatus in lacum leonum mittitur: à quo extractus & eius accusatores immissi sunt subito dilaniandi, unde Darius Deum Danielis prædicat solum adorandum.*

CAPVT VI.

A PLacuit Dario, & cõstituit super regnũ satrapas
centũ viginti, vt essent in toto regno suo. Et su-
per eos principes tres, ex quibus Daniel vnus
erat: vt satrapæ illis redderent rationem, & rex
non sustineret molestiã. Igitur Daniel superabat omnes prin
cipes & satrapas: quia spiritus Dei amplior erat in illo. Por-
rò rex cogitabat constituere eum super omne regnum: vnde
principes & satrapæ quærebãt occasionẽ, vt inuenirẽt Danie
li ex latere regis: nullamq; causam, & suspicionẽ reperire po-
tuerunt. eo quòd fidelis esset, & omnis culpa & suspicio non
inueniretur in eo. Dixerũt ergo viro illi, Non inueniemus
Danieli huic aliquã occasionẽ, nisi forte in lege Dei sui. Tũc
principes & satrapæ surripuerũt regi, & sic locuti sunt ei, Da
ri rex, in æternũ viue: consiliũ inierũt omnes principes regni
B tui, magistratus & satrapæ, senatores & iudices: vt decretũ im
peratoriũ exeat, & edictũ, Vt omnis qui petierit aliquã peti-
tionẽ à quocũq; deo & homine, vsq; ad triginta dies, nisi à te,
rex, mittatur in lacũ leonum. Nunc itaque, rex, confirma sen
tentiam, & scribe decretum: vt non immutetur quod statu-
tum est à Medis & Persis, nec præuaricari cuiquam liceat.
Porrò rex Darius proposuit edictum, & statuit. Quod cum
Daniel comperisset, id est, constitutam legem, ingressus est
domum suam: & fenestris apertis in cœnaculo suo, contra

Edicti excogitatio aduersus Danielem.

Ierusalem, tribus tēporibus in die flectebat genua sua, & adorabat, confitebaturq; coram Deo suo sicut & antè facere consueuerat. Viri ergo illi curiosius inquirentes, inuenerunt Danielē orantem, & obsecrantē Deum suum. Et accedentes, locuti sunt regi super edicto, Rex, nunquid non cōstituisti, vt omnis homo qui rogaret quemquam de diis & hominibus vsq; ad dies triginta, nisi te, rex, mitteretur in lacū leo

D num? Ad quos respondens rex, ait, Verus est sermo iuxta decretum Medorum atq; Persarum, quod præuaricari non licet. Tunc respondentes, dixerunt coram rege, Daniel de filiis captiuitatis Iudæ, non curauit de lege tua & de edicto quod constituisti: sed tribus tēporibus per diem orat obsecratione sua. Quod verbū cum audisset rex, satis contristatus est: & pro Daniele posuit cor vt liberaret eum, & vsq; ad occasum solis laborabat vt erueret illum. Viri autem illi intelligentes regem, dixerunt ei, Scito, rex, quia lex Medorum atq; Persarum est, vt omne decretum quod constituerit rex,

E non liceat immutari. Tunc rex præcepit, & adduxerunt Danielem, & miserunt eum in lacum leonum. Dixitq; rex Danieli, Deus tuus quem colis semper, ipse liberabit te. Allatusq; est lapis vnus, & positus est super os laci: quem obsignauit rex annulo suo, & annulo optimatū suorum, ne quid fieret contra Danielem. Et abiit rex in domum suam, & dormiuit incœnatus, cibiq; non sunt allati coram eo, insuper & somnus recessit ab eo. Tunc rex primo diluculo cōsurgens, festinus ad lacum leonum perrexit: appropinquansq; lacus,

F Danielem voce lachrymabili inclamauit, & affatus est eum, Daniel serue Dei viuentis, Deus tuus cui tu seruis semper, putásne valuit te liberare à leonibus? Et Daniel regi respon-

1. Mac. 2. f dens, ait, Rex inæternū viue, Deus meus misit angelū suum, & conclusit ora leonum, & non nocuerūt mihi: quia coram eo iustitia inuenta est in me: sed & coram te, rex, delictū non feci. Tunc vehementer rex gauisus est super eo, & Danielem præcepit educi de lacu: eductusq; est Daniel de lacu, & nulla læsio inuenta est in eo, quia credidit Deo suo. Iubente autem rege, adducti sunt viri illi, qui accusauerunt Danielem: & in lacum leonum missi sunt, ipsi & filii, & vxores eorū: & non

G peruenerunt vsq; ad pauimentum laci, donec arriperent eos leones, & omnia ossa eorum comminuerunt. Tunc Darius rex scripsit vniuersis populis tribubus, & linguis habitantibus in vniuersa terra, PAX vobis multiplicetur. A me ergo constitutum est decretum, vt in vniuerso imperio & regno meo tremiscant, & paueant Deum Danielis. Ipse est enim Deus viuens & æternus in secula: & regnum eius non dissipabitur, & potestas eius vsq; in æternum. Ipse liberator atque

Supra 2. d saluator faciens signa & mirabilia in cœlo & in terra: qui liberauit Danielem de lacu leonum. Porrò Daniel perseuerauit vsq; ad regnum Darii regnumq; Cyri Persæ.

S. VISIO quatuor bestiarum Danieli ostensarum partim explicatur de antiquo dierum, de auditu filij hominis, de Antichristo, & iudicio futuro. CAPVT VII.

A ANno primo Balsasar regis Babylonis, Daniel somnium vidit. Visio autem capitis eius in cubili suo: & somnium scribens, breui sermone comprehendit, summatimq; perstringens, ait, Videbam in visione mea nocte, & ecce quatuor venti cœli pugnabant in mari magno. Et quatuor bestiæ grandes ascendebant de mari diuersa inter se. Prima quasi leæna, & alas habebat aquilæ. Aspiciebā donec euulsæ sunt alæ eius, & sublata est de

B terra & super pedes quasi homo stetit, & cor hominis datum est ei. Et ecce bestia alia similis vrso in parte stetit: & tres ordines erant in ore eius, & in dentibus eius, & sic dicebant ei, Surge, comede carnes plurimas. Post hæc aspiciebā, & ecce alia quasi pardus, & alas habebat quasi auis, quatuor super se: & quatuor capita erant in bestia, & potestas data est ei. Post hæc, aspiciebā in visione noctis, & ecce bestia quarta terri-

bilis, atq; mirabilis, & fortis nimis: dentes ferreos habebat magnos, comedens atq; cōminuens, & reliqua pedibus suis conculcans: dissimilis autē erat cæteris bestiis quas videram ante

C eam, & habebat cornua decē. Considerabā cornua, & ecce cornu aliud paruulū ortum est de medio eorū: & tria de cornibus primis euulsa sunt à facie eius. Et ecce oculi, quasi oculi hominis erant in cornu isto, & os loquēs ingentia. Aspiciebam, donec throni positi sunt, & antiquus dierum sedit: vestimentū eius candidū quasi nix, & capilli capitis eius quasi lana mūda: thronus eius, flāmæ ignis: rotæ eius, ignis accēsus. Fluuius igneus rapidusq; egrediebatur à facie eius. Millia millium ministrabant ei, & decies millies centena millia assiste- *Apo. 5. b* bant ei. Iudiciū sedit, & libri aperti sunt. Aspiciebā propter vocem sermonū grandiū, quos cornu illud loquebatur: & vidi quoniā interfecta esset bestia, & perisset corpus eius, & traditū esset ad comburendū igni, aliarū quoq; bestiarū ablata esset potestas: & tēpora vitæ cōstituta essent eis vsq; ad tempus & tēpus. Aspiciebā ergo in visione noctis, & ecce cum

D nubibus cœli quasi filius hominis veniebat, & vsq; ad antiquū dierū peruenit: & in cōspectu eius obtulerūt eum. Et dedit ei potestatē, & honorē, & regnū: & omnes populi, tribus, & lin- *Luc. 1. c* guæ ipsi seruiēt: potestas eius, potestas æterna quæ non aufe- *Mic. 4. c* retur, & regnū eius quod non corrumpetur. Horruit spiritus *Supra 3. g* meus: ego Daniel territus sum in his, & visiones capitis mei *& 4. g* conturbauerūt me. Accessi ad vnū de assistentibus & verita

E tem quærebā ab eo de omnibus his. Qui dixit mihi interpretationē sermonū, & docuit me. Hæ quatuor bestiæ magnæ, quatuor sunt regna, quæ cōsurgent de terra. Suscipiēt autem regnū sancti Dei altissimi: & obtinebunt regnū vsq; in seculum & in seculum seculorū. Post hoc, volui libenter discere de bestia quarta, quæ erat dissimilis valde ab omnibus, & terribilis nimis: dentes & vngues eius ferrei: comedebat & cōmi

F nuebat, & reliqua pedibus suis cōculcabat: & de cornibus decem quæ habebat in capite: & de alio quod ortū fuerat ante quod ceciderant tria cornua: & de cornu illo quod habebat oculos, & os loquens grādia, & maius erat cæteris. Aspiciebā: & ecce cornu illud faciebat bellū aduersus sanctos, & præualebat eis: donec venit antiquus dierū, & iudiciū dedit sanctis excelsi: tēpus aduenit, & regnū obtinuerūt sancti. Et sic ait, Bestia quarta, regnū quartū erit in terra, quod maius erit omnibus regnis, & deuorabit vniuersam terram, & cōculcabit, & cōminuet eā. Porro cornua decē ipsius regni decē re-

De potentia & incremento Antichristi.

G ges erūt: & alius cōsurget post eos, & ipse potētior erit prioribus, & tres reges humiliabit. Et sermones cōtra excelsum loquetur, & sanctos altissimi conteret: & putabit quòd possit mutare tēpora & leges, & tradētur in manu eius vsq; ad tempus & tēpora & dimidiū tēporis. Et iudiciū sedebit, vt auferatur potētia, & cōteratur, & dispereat vsq; in finē. Regnum autem, & potestas, & magnitudo regni quæ est subter omne cœlum, detur populo sanctorum altissimi: cuius regnum, regnum sempiternū est, & omnes reges seruient ei & obedient. Hucusque finis verbi. Ego Daniel multum cogitationibus meis

De regno CHRISTI æterno.
Lucæ 1. c

meis conturbabar, & facies mea mutata est in me, verbum autem in corde meo conseruaui.

S. VISIONIS *arietis & hirci interpretatio & figura, & regnum Antichristi.* CAPVT VIII.

A Anno tertio regni Balsasar regis, visio apparuit mihi, ego Daniel, post id quod videram in principio. Vidi in visione mea, cum essem in Susan castro quod est in Aelam regione: vidi autẽ in visione esse me super portam Vlai. Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce aries vnus stabat ante paludẽ, habẽs cornua excelsa, & vnum excelsius altero atq; succrescens. Postea vidi arietem cornibus ventilantẽ contra Occidentem, & contra Aquilonẽ, & cõtra Meridiẽ: & omnes bestiæ non poterant resistere ei, neq; liberari de manu eius: fecitq; secundũ voluntatem suam, & magnificatus est. Et ego intelligebã: ecce B autem hircus caprarũ veniebat ab Occidente super faciem totius terræ, & non tangebat terrã: porrò hircus habebat cornu insigne inter oculos suos. Et venit vsq; ad arietem illum cornutum, quem videram stantẽ ante portam, & cucurrit ad eum in impetu fortitudinis suæ. Cumq; appropinquasset prope arietem, efferatus est in eum, & percussit arietem: & comminuit duo cornua eius, & non poterat aries resistere ei: cumq; C eum misisset in terram, conculcauit, & nemo quibat liberare arietem de manu eius. Hircus autem caprarũ, magnus factus est nimis: cumq; creuisset, fractũ est cornu magnum, & orta sunt quatuor cornua subter illud per quatuor ventos cœli. De vno autem ex eis egressum est cornu vnum modicum: & factum est grande contra meridiẽ, & contra Orientẽ, & contra fortitudinẽ. Et magnificatũ est vsq; ad fortitudinem cœli: & deiecit de fortitudine & de stellis, & conculcauit eas. Et vsque ad principẽ fortitudinis magnificatũ est: & ab eo tulit iuge sacrificiũ, & deiecit locum sanctificationis eius. Robur D autẽ datum est ei contra iuge sacrificiũ propter peccata: & prosternetur veritas in terra, & faciet, & prosperabitur. Et audiui vnum de sanctis loquentẽ: & dixit vnus sanctus alteri nescio cui loquẽti, Vsquequo visio, & iuge sacrificiũ, & peccatum desolationis quæ facta est: & sanctuariũ, & fortitudo cõculcabitur? Et dixit ei, Vsq; ad vesperã & mane, dies duo millia trecenti: & mundabitur sanctuariũ. Factum est autem cum viderẽ ego Daniel visionẽ, & quærerem intelligentiã: ecce stetit in conspectu meo quasi species viri. Et audiui vocem viri inter Vlai: & clamauit, & ait, Gabriel fac intelligere E istam visionẽ. Et venit, & stetit iuxta vbi ego stabam: cumq; venisset, pauens corrui in faciem meam, & ait ad me, Intellige fili hominis, quoniã in tempore finis complebitur visio. Cumq; loqueretur ad me, collapsus sum pronus in terram: & tetigit me, & statuit me in gradu meo, dixitq; mihi, Ego ostendam tibi quæ futura sunt in nouissimo maledictionis: quoniã habet tempus finem suũ. Aries quem vidisti habere F cornua, rex Medorum est atq; Persarũ. Porrò hircus caprarum, rex Græcorũ est: & cornu grande quod erat inter oculos eius: ipse est rex primus. Quòd autẽ fracto illo surrexerũt quatuor pro eo: quatuor reges de gẽte eius cõsurgẽt, sed non in fortitudine eius. Et post regnũ eorum cum creuerint iniquitates, cõsurget rex impudens facie, & intelligẽs propositiones, & roborabitur fortitudo eius, sed non in viribus suis: & supra quàm credi potest, vniuersa vastabit, & prosperabitur, & faciet. Et interficiet robustos, & populũ sanctorum se G cundũ voluntatẽ suã, & dirigetur dolus in manu eius: & cor suum magnificabit, & in copia rerum omniũ occidet plurimos: & cõtra principẽ principũ cõsurget, & sine manu cõteretur. Et visio vespere & mane, quæ dicta est, vera est: tu ergo visionẽ signa, quia post multos dies erit. Et ego Daniel langui, & ægrotaui per dies: cumq; surrexissem, faciebã opera regis, & stupebã ad visionẽ, & nõ erat qui interpretaretur.

Infra 9.f

S. ORANTI *Danieli ostenduntur ab angelo septuaginta hebdomades vsq; ad unctionem sancti sanctorum, ad mortem eius, & Iudæorum eiectionem.* CAPVT IX.

A In anno primo Darii filii Assueri de semine Medorum, qui imperauit super regnũ Chaldæorũ: Anno vno regni eius, ego Daniel intellexi in libris numerum annorũ, de quo factus est sermo Domini ad Ieremiam prophetã, vt complerentur desolationis Ierusalẽ septuaginta anni. Et posui faciẽ meam ad Dominum Deum meum rogare & deprecari in ieiuniis, sacco & cinere. Et oraui ad Dominũ Deum meũ, & cõfessus sum, & dixi, Obsecro Dñe Deus magne & terribilis, custodiens pactum & misericordiã diligẽtibus te & custodiẽtibus mandata tua. Peccauimus, iniquitatem fecimus, impie egimus, & B recessimus: & declinauimus à mãdatis tuis ac iudiciis. Non obediuimus seruis tuis prophetis qui locuti sunt in nomine tuo regibus nostris, principibus nostris, patribus nostris, omniq; populo terræ. Tibi Domine iustitia: nobis autem confusio faciei sicut est hodie viro Iuda, & habitatoribus Ierusalem & omni Israel, his qui prope sunt, & his qui procul in vniuersis terris ad quas eiecisti eos propter iniquitates eorum, in quibus peccauerũt in te Domine, nobis cõfusio faciei, regibus nostris, principibus nostris, & patribus nostris C qui peccauerũt: tibi autem Domino Deo nostro misericordia & propitiatio, quia recessimus à te, & nõ audiuimus vocem Domini Dei nostri vt ambularemus in lege eius quam posuit nobis per seruos suos prophetas. Et omnis Israel prçuaricati sunt legẽ tuam, & declinauerũt ne audirent vocem tuã: & stillauit super nos maledictio & detestatio quæ scripta est in libro Moysi serui Dei, quia peccauimus ei. Et statuit sermones tuos quos locutus est super nos & super principes nostros qui iudicauerunt nos, vt superinduceret in nos magnum malum quale nunquam fuit sub omni cœlo, secũdum quod factũ est in Ierusalem. Sicut scriptũ est in lege Moysi, omne malum hoc venit super nos: & non rogauimus faciem D tuam Domine Deus noster, vt reuerteremur ab iniquitatibus nostris, & cogitaremus veritatẽ tuam. Et vigilauit Dominus super malitiam, & adduxit eam super nos: iustus Dominus Deus noster in omnibus operibus suis quæ fecit, non enim audiuimus vocem eius. Et nunc Domine Deus noster qui eduxisti populũ tuum de terra Aegypti in manu forti, & fecisti tibi nomen secundũ diem hanc, peccauimus, iniquitatem fecimus. Domine in omnẽ iustitiã tuam, auertatur obsecro ira tua, & furor tuus à ciuitate tua Ierusalem, & à monte sancto tuo. Propter peccata enim nostra, & iniquitates patrum nostrorum, Ierusalem & populus tuus in opprobrium sunt omnibus per circuitum nostrum. Nunc ergo exaudi E Deus noster orationem serui tui, & preces eius: & ostende faciem tuam super sanctuarium tuum quod desertum est propter temetipsum. Inclina Deus meus aurẽ tuã, & audi: aperi oculos tuos, & vide desolationem nostram, & ciuitatem super quam inuocatũ est nomen tuum. neq; enim in iustificationibus

Iere. 25.c & 29.c

2. Esd. 1.b

Vera cõfessio.

Baruch 1.c

Deu. 27.c

Baruch 2.c

Exo. 14.c

tionibus nostris prosternimus preces ante faciẽ tuam, sed in miserationibus tuis multis. Exaudi Domine, placare Domine, attẽde & fac, ne moreris propter temetipsum Deus meus: quia nomen tuum inuocatũ est super ciuitatẽ & super populum tuum. F Cumq́; adhuc loquerer, & orarẽ, & confiterer peccata mea & peccata populi mei Israel vt prosternerẽ preces meas in cõspectu Dei mei, pro mõte sancto Dei mei: adhuc me loquẽte in oratione mea, ecce vir Gabriel quem viderã in visione à principio, cito volans tetigit me in tempore sacrificii vespertini. Et docuit me, & locutus est mihi, dixitq́;, Daniel, nunc egressus sum vt docerem te, & intelligeres. Ab exordio precum tuarũ egressus est sermo: ego autem veni vt indicarem tibi, quia vir desyderiorũ es: tu ergo animaduerte sermonẽ, & intellige visionẽ. Septuaginta hebdomades abbreuiatæ sunt super populum tuum & super vrbem sanctam tuam, vt consumetur præuaricatio, & finem accipiat peccatum, & deleatur iniquitas, & adducatur iustitia sempiterna, & impleatur visio & prophetia: & vngatur Sanctus sanctorũ.

Supra 8.c — *Mat.24.b* — *Ioan.1.g.*

G Scito ergo & animaduerte: ab exitu sermonis vt iterum ædificetur Ierusalem, vsq; ad CHRISTVM ducem, hebdomades septem & hebdomades sexaginta duæ erunt: & rursum ædificabitur platéa, & muri in angustia temporum. Et post hebdomades sexaginta duas occidetur CHRISTVS: & non erit eius populus qui eum negaturus est. Et ciuitatem & sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo: & finis eius vastitas, & post finẽ belli statuta desolatio. Confirmabit autẽ pactũ multis hebdomada vna: & in dimidio hebdomadis deficiet hostia & sacrificiũ: & erit in tẽplo abominatio desolatiõis: & vsq; ad cõsummationẽ & finẽ perseuerabit desolatio.

Vnctio CHRISTI. — *CHRISTI mors.* — *Mat.24.b*

§. APPARET *Danieli vir lineis indutus vestibus, principis Persarum & Græcorum nuntians discrimina.* CAPVT X.

A Anno tertio regni Cyri regis Persarũ, verbum reuelatũ est Danieli cognomento Baltassar, & verbum verum, & fortitudo magna: intellexitq́; sermonẽ, intelligentia enim est opus in visione. In diebus illis ego Daniel lugebam trium hebdomadarũ diebus, panem desyderabilẽ non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neq; vnguento vnctus sum: donec complerẽtur trium hebdomadarũ dies. Die autem vicesima & quarta mensis primi eram iuxta fluuium magnũ, qui est Tigris. Et leuaui oculos meos & vidi: & ecce vir vnus vestitus lineis, & renes eius accincti auro obrizo: & corpus eius quasi chrysolithus, & facies eius velut species fulguris, & oculi B eius vt lãpas ardẽs: & brachia eius, & quæ deorsũ sunt vsq; ad pedes, quasi species æris candentis: & vox sermonum eius vt vox multitudinis. Vidi autem ego Daniel solus visionẽ: porrò viri qui erant mecum non viderunt, sed terror nimius irruit super eos, & fugerunt in absconditũ. Ego autẽ relictus solus vidi visionẽ grandem hanc: & non remansit in me fortitudo, sed & species mea immutata est in me, & emarcui, nec habui quicquã virium. Et audiui vocem sermonũ eius: & audiens iacebam cõsternatus super faciem meam, & vultus meus hærebat terræ. Et ecce manus tetigit me, & erexit me super genua mea, & super articulos manuum mearum. Et dixit ad me, Daniel vir desyderiorũ intellige verba quæ C ego loquor ad te, & sta in gradu tuo: nunc enim sum missus ad te. Cumq́; dixisset mihi sermonem istum, steti tremens. Et ait ad me, Noli metuere Daniel: quia ex die primo quo posuisti cor tuum ad intelligendũ, vt te affligeres in conspectu Dei tui, exaudita sunt verba tua, & ego veni propter sermones tuos. Princeps autem regni Persarũ restitit mihi viginti & vno diebus: & ecce Michael vnus de principibus primis venit in adiutorium meum, & ego remansi ibi iuxta regem Persarum. Veni autem vt docerem te quæ ventura sunt populo tuo in nouissimis diebus: quoniã adhuc visio in dies. Cumq́; loqueretur mihi huiuscemodi verbis, deieci vultum meum ad terrã, & tacui. Et ecce quasi similitudo filii homi- D nis tetigit labia mea: & aperiens os meum locutus sum, & dixi ad eum qui stabat contra me, Domine mi, in visione tua dissolutæ sunt compages meæ, & nihil in me remansit viriũ. Et quomodo poterit seruus Domini mei loqui cum Domino meo? nihil enim in me remansit viriũ, sed & halitus meus intercluditur. Rursum ergo tetigit me quasi visio hominis, & cõfortauit me, & dixit, Noli timere vir desyderiorũ, pax tibi: cõfortare, & esto robustus. Cumq́; loqueretur mecum, conualui, & dixi, Loquere Domine mi, quia confortasti me. Et ait, Nunquid scis quare venerim ad te? & nũc reuertar, vt prælier aduersum principẽ Persarum. Cum enim egrederer, apparuit princeps Græcorũ veniens. Veruntamen annuntiabo tibi, quod expressum est in scriptura veritatis: & nemo est adiutor meus in omnibus his, nisi Michael princeps vester.

§. POST *varios reges reuelabitur filius iniquitatis se cõtra Deum erigens.* CAPVT XI.

A Ego autem ab anno primo Darii Medi stabã vt confortaretur & roboraretur. Et nunc veritatẽ annuntiabo tibi. Ecce adhuc tres reges stabũt in Perside, & quartus ditabitur opibus nimiis super omnes: & cum inualuerit diuitiis suis, concitabit omnes aduersum regnũ Græciæ. Surget vero rex fortis, & dominabitur potestate multa: & faciet quod placuerit ei. Et cum steterit, cõteretur regnum eius, & diuidetur in quatuor ventos cœli: sed non in posteros eius, neq; secundũ potentiam illius, qua dominatus est. lacerabitur enim regnum eius etiam in externos, exceptis his. Et cõfortabitur rex Austri, & de principibus eius: & præualebit super eũ, & dominabitur ditione. multa enim dominatio eius. Et post finem annorũ, fœderabuntur: filiaq́; regis Austri veniet ad regẽ Aquilonis facere amicitiã, & non obtinebit fortitudinẽ brachii, nec stabit semen eius: & tradetur ipsa, & qui adduxerunt eam, adolescen- B tes eius, & qui cõfortabant eã in tẽporibus. Et stabit de germine radicũ eius plantatio: & veniet cum exercitu, & ingredietur prouinciã regis Aquilonis: & abutetur eis, & obtinebit. Insuper & deos eorũ, & sculptilia, vasa quoq; pretiosa auri & argenti, captiua ducet in Aegyptũ: ipse præualebit aduersus regẽ Aquilonis. Et intrabit in regnũ rex Austri, & reuertetur ad terrã suam. Filii autem eius prouocabũtur & cõgregabunt multitudinẽ exercituum plurimorũ: & veniet properans & inundans: & reuertetur & cõcitabitur, & cõgredietur cum robore eius. Et prouocatus rex Austri egredietur, & pugnabit aduersus regem Aquilonis, & præparabit multitudi- C nem nimiam, & dabitur multitudo in manus eius. Et capiet multitudinem, & exaltabitur cor eius, & deiiciet multa millia: sed non præualebit. Conuertetur enim rex Aquilonis, & præparabit multitudinem multo maiorem quàm prius: & in fine temporum annorumq́; veniet properans cum exercitu magno & opibus nimiis. Et in tẽporibus illis multi consurgent aduersus regem Austri: filii quoq; præuaricatorum populi tui extollentur vt impleant visionem, & corruent. Et veniet rex Aquilonis, & comportabit aggerem, & capiet vrbes munitissimas: & brachia Austri non sustinebunt, & consurgent electi eius ad resistendũ, & non erit fortitudo. Et faciet veniens super eum iuxta placitum suum, & non erit qui stet contra faciem eius: & stabit in terra inclyta, & consumetur in manu eius. Et ponet faciem suam vt veniat ad tenendum D vniuersum regnum eius, & recta faciet cum eo: & filiam fœminarũ dabit ei, vt euertat illud: & non stabit, nec illius erit. Et conuertet faciem suam ad insulas, & capiet multas: & cessare faciet principem opprobrii sui, & opprobrium eius conuertetur in eum. Et conuertet faciem suam ad imperium terræ suæ, & impinget & corruet, & non inuenietur. Et stabit in loco eius vilissimus, & indignus decore regio: & in paucis diebus conteretur, non in furore nec in prælio. Et

Esa.19.a

stabit

ſtabit in loco eius deſpectus, & nõ tribuetur ei honor regius: & veniet clàm, & obtinebit regnũ in fraudulẽtia. Et brachia pugnantis expugnabũtur à facie eius, & cõterentur: inſuper & dux fœderis. Et poſt amicitias, cum eo faciet dolũ: & aſcẽdet, & ſuperabit in modico populo. Et abundantes & vberes vrbes ingredietur: & faciet quæ non fecerũt patres eius, & patres patrũ eius: rapinas & prædã & diuitias eorũ diſsipabit, & contra firmiſsimas cogitationes inibit: & hoc, vſq; ad tẽpus. Et cõcitabitur fortitudo eius & cor eius aduerſum regẽ Au-E ſtri in exercitu magno: & rex Auſtri prouocabitur ad bellũ multis auxiliis & fortibus nimis: & non ſtabunt, quia inibunt aduerſus eum cõſilia. Et comedẽtes panem cum eo, conterent illũ, exercitusq; eius opprimetur: & cadent interfecti plurimi. Duorũ quoq; regum cor erit vt malefaciant, & ad menſam vnam mendaciũ loquentur, & non proficiẽt: quia adhuc finis in aliud tẽpus. Et reuertetur in terrã ſuam cum opibus multis: & cor eius aduerſum teſtamentũ ſanctum, & faciet, & reuertetur in terrã ſuam. Statuto tẽpore reuertetur, & veniet ad Auſtrum: & non erit priori ſimile nouiſsimũ. Et venient ſuper eum trieres, & Romani, & percutietur, & reuertetur: & indignabitur contra teſtamentũ ſanctuarii, & faciet: reuerteturq;, & cogitabit aduerſum eos qui dereliquerũt teſtamentum ſanctuarii. Et brachia ex eo ſtabunt, & polluent ſanctarium fortitudinis, & auferent iuge ſacrificiũ: & dabunt abominationem in deſolationẽ. Et impii in teſtamentũ ſimula-F bunt fraudulẽter: populus autem ſciens Deum ſuum obtinebit & faciet. Et docti in populo docebũt plurimos: & ruent in gladio & in flamma & in captiuitate & in rapina dierum. Cumq́ue corruerint, ſubleuabuntur auxilio paruulo: & applicabuntur eis plurimi fraudulenter. Et de eruditis ruent, vt conflentur & eligantur & dealbentur vſque ad tẽpus præfinitum: quia adhuc aliud tempus erit. Et faciet iuxta voluntatem ſuam rex, & eleuabitur & magnificabitur aduerſus omnem deum: & aduerſus Deum deorũ loquetur magnifica, & dirigetur, donec compleatur iracundia: perpetrata quippe eſt definitio. Et Deum patrum ſuorũ non reputabit: & erit in concupiſcentiis fœminarũ, nec quenquam deorum curabit: quia aduerſum vniuerſa cõſurget. deum autem Maozim in loco ſuo venerabitur: & deum quem ignorauerunt patres eius colet auro, & argẽto, & lapide pretioſo, rebusq; pretio-G ſis. Et faciet vt muniat Maozim cum deo alieno quem cognouit, & multiplicabit gloriã: & dabit eis poteſtatẽ in multis, & terram diuidet gratuito. Et in tempore præfinito prælíabitur aduerſus eum rex Auſtri: & quaſi tẽpeſtas veniet contra illum rex Aquilonis in curribus & equitibus & in claſſe magna: & ingredietur terras, & conteret & pertrãſiet. Et introibit in terram glorioſam, & multi corruent: hæ autem ſolæ ſaluabũtur de manu eius, Edom, & Moab, & principiũ filiorum Ammon. Et mittet manum ſuam in terras: & terra Aegypti non effugiet. Et dominabitur theſaurorum auri, & argẽti, & in omnibus pretioſis Aegypti: per Libyam quoq;, & Aethiopiam tranſibit. Et fama turbabit eum ab oriente & ab Aquilone: & veniet in multitudine magna vt conterat & interficiat plurimos. Et figet tabernaculum ſuum Apadno inter maria, ſuper montem inclytum & ſanctum: & veniet vſque ad ſummitatem eius, & nemo auxiliabitur ei.

5. BONORVM *& malorũ varia reſurrectio, occultumq; Dei iudiciũ cum libro clauſo, occultisq; ſermonibus.* CAP. XII.

A IN tempore autem illo conſurget Michael princeps magnus, qui ſtat pro filiis populi tui: & veniet tẽpus quale non fuit ab eo ex quo gẽtes eſſe cœperunt vſq; ad tempus illud. Et in tẽpore illo ſaluabitur populus tuus, omnis qui inuẽtus fuerit ſcriptus in libro. Et multi de his qui dormiunt in terræ puluere, euigilabunt: alii in vitam æternã, alii in opprobriũ vt videant ſem-B per. Qui autẽ docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplendor firmamenti: & qui ad iuſtitiã erudiunt multos, quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Tu autẽ Daniel claude ſermones, & ſigna librum vſq; ad tempus ſtatutũ: plurimi pertrãſibunt, & multiplex erit ſcientia. Et vidi ego Daniel, & ecce quaſi duo alii ſtabant: vnus hinc ſuper ripam fluminis, & alius inde ex altera ripa fluminis. Et dixit viro qui erat indutus lineis, qui ſtabat C ſuper aquas fluminis, Vſq; quo finis horum mirabiliũ? Et audiui virum qui indutus erat lineis, qui ſtabat ſuper aquas fluminis, cum eleuaſſet dexterã & ſiniſtram ſuam in cœlum, & iuraſſet per viuentẽ in æternum: quia in tempus & tempora, & dimidiũ temporis. Et cum completa fuerit diſperſio manus populi ſancti, cõplebuntur vniuerſa hæc. Et ego audiui, & non intellexi. Et dixi, Domine mi, quid erit poſt hæc? Et ait, Vade Daniel: quia clauſi ſunt, ſignatiq; ſermones vſq; ad præfinitum tempus. Eligẽtur & dealbabuntur, & quaſi ignis probabũtur multi: & impie agẽt impii, neq; intelligẽt omnes D impii, porrò docti intelligẽt. Et à tẽpore cũ ablatũ fuerit iuge ſacrificiũ, & poſita fuerit abominatio in deſolationẽ: dies mille, ducẽti nonaginta. Beatus qui expectat & peruenit vſq; ad dies mille trecentos trigintaquinq;. Tu autẽ Daniel vade ad præfinitũ: & requieſces, & ſtabis in ſorte tua, in finẽ dierũ.

Prophetæ mortuorũ reſurrectio ocm.

Matt. 24.c

Prophetiæ huius obſcuritas.

Apo. 10.c

Hucuſque Danielem in Hebræo volumine legimus.

Quæ ſequuntur vſque ad finem libri, de Theodotionis editione tranſlata ſunt.

S. SVSANNAM *caſtiſsimam veteres presbyteri adulterij accuſantes, & mortis ream, lege talionis à Daniele iudicati ſunt.*

CAPVT XIII.

A ET erat vir habitans in Babylone, & nomen eius Ioacim: & accepit vxorem nomine Suſannã filiam Helciæ, pulchrã nimis, & timentẽ Deum. Parẽtes enim illius cum eſſent iuſti, erudierũt filiam ſuam ſecundũ legẽ Moyſi. Erat autẽ Ioacim diues valde, & erat ei pomariũ vicinũ domui ſuæ: & ad ipſum cõfluebant Iudæi, eo quòd eſſet honorabilior omnium. Et conſtituti ſunt duo ſenes, iudices in illo anno, de quibus locutus eſt Dominus, Quia egreſſa eſt iniquitas de Babylone à ſenioribus iudicibus, qui videbantur regere populũ. Iſti frequentabant domum Ioacim, & veniebãt ad eum omnes qui habebãt iudicia. Cum autẽ populus reuertiſſet per meridiẽ, ingrediebatur Suſanna, & deambulabat in pomario viri ſui. Et videbant eam ſenes quotidie ingredientẽ, & deambulantem: & exarſerũt in concupiſcentiã eius: & euerterũt ſenſum ſuũ, & B declinauerunt oculos ſuos vt non viderent cœlũ, neq; recordarentur iudiciorum iuſtorum. Erant ergo ambo vulnerati amore eius, nec indicauerũt ſibi viciſsim dolorẽ ſuum: erubeſcebãt enim indicare ſibi concupiſcentiã ſuam, volentes concũbere cum ea: & obſeruabãt quotidie ſolicitius videre eam. Dixitq; alter ad alterum, Eamus domum, quia hora prandii eſt. Et egreſsi receſſerũt à ſe. Cumq; reuertiſſent, venerunt in

vnum:

vnum: & sciscitãtes abinuicem causam, confessi sunt concupiscentiã suam: & tunc in cõmuni statuerũt tempus, quando eam possent inuenire solam. Factũ est autem, cum obseruarent diem aptũ, ingressa est aliquãdo sicut heri & nudiustertius, cum duabus solis puellis, voluitq; lauari in pomario: æstus quippe erat, & non erat ibi quisquã, præter duos senes abscõditos, & contẽplantes eam. Dixit ergo puellis, Afferte mihi oleum, & smigmata, & ostia pomarii claudite, vt lauer.

C Et fecerũt sicut præceperat, clauserũtq; ostia pomarii: & egressæ sunt per posticũ vt afferrẽt quæ iusserat, nesciebatq; senes intus esse abscõditos. Cum autẽ egressæ essent puellæ, surrexerunt duo senes, & accurrerũt ad eam, & dixerũt, Ecce ostia pomarii clausa sunt, & nemo nos videt, & nos in cõcupiscentia tui sumus: quam ob rem assentire nobis, & cõmiscere nobiscũ. quòd si nolueris, dicemus contra te testimoniũ, quòd fuerit tecum iuuenis, & ob hãc causam emiseris puellas à te. Ingemuit Susanna, & ait, Angustiæ sunt mihi vndiq;: si enim hoc egero, mors mihi est: si autẽ non egero, non effugiã manus vestras. Sed melius est mihi absq; opere incidere in manus vestras, quàm peccare in cõspectu Domini. Et exclamauit voce magna Susanna: exclamauerũt autem senes aduersus eam. Et cucurrit vnus ad ostia pomarii, & aperuit. Cum ergo audissent clamorẽ famuli domus in pomario, irruerũt per posticum, vt viderẽt quidnam esset. Postquã autem senes locuti sunt, erubuerũt serui vehementer: quia nunquam

D dictus fuerat sermo huiuscemodi de Susanna. Et facta est dies crastina. Cumq; venisset populus ad Ioacim virũ eius, venerunt & duo presbyteri pleni iniqua cogitatione aduersus Susannã, vt interficerẽt eam. Et dixerunt coram populo, Mittite ad Susannã filiam Helciæ vxorem Ioacim. Et statim miserunt. Et venit cum parentibus, & filiis, & vniuersis cognatis suis. Porrò Susanna erat delicata nimis, & pulchra specie. At iniqui illi iusserũt vt discooperiretur (erat enim cooperta) vt vel sic satiarẽtur decore eius. Flebant igitur sui, & omnes qui nouerant eam. Consurgẽtes autem duo presbyteri in medio populi, posuerunt manus suas super caput eius. Quæ flens suspexit ad cœlũ: erat enim cor eius fiduciam habens in Domino. Et dixerũt presbyteri, Cum deambularemus in pomario soli, ingressa est hæc cum duabus puellis: & clausit ostia pomarii, & dimisit à se puellas. Venitq; ad eam adolescens qui erat abscõditus, & concubuit cum ea. Porrò nos cum essemus in angulo pomarii, videntes iniquitatẽ cu-

E currimus ad eos, & vidimus eos pariter cõmisceri. Et illum quidẽ non quiuimus comprehẽdere, quia fortior nobis erat, & aperto ostio exiliuit: hanc autẽ cum apprehẽdissemus, interrogauimus quisnam esset adolescẽs, & noluit indicare nobis. huius rei testes sumus. Credidit eis multitudo quasi senibus & iudicibus populi, & cõdemnauerũt eam ad mortem.

Oratio Susannæ ad Deum. Exclamauit autẽ voce magna Susanna, & dixit, Deus æterne, qui abscõditorũ es cognitor, qui nosti omnia antequã fiant, tu scis quoniã falsum testimoniũ tulerunt contra me: & ecce morior, cum nihil horum fecerim quæ isti malitiose cõposuerunt aduersum me. Exaudiuit autẽ Dominus vocẽ eius. Cumq; duceretur ad mortẽ, suscitauit Dominus spiritũ sanctum pueri iunioris, cuius nomen Daniel: & exclamauit voce magna, Mundus ego sum à sanguine huius. Et conuersus omnis populus ad eum dixit, Quis est iste sermo quem tu lo-

F cutus es? Qui cum staret in medio eorũ, ait, Sic fatui filii Israel, non indicãtes, neq; quod verum est cognoscentes, condemnastis filiã Israel? Reuertimini ad iudiciũ, quia falsum testimonium locuti sunt aduersus eam. Reuersus est ergo populus cũm festinatione, & dixerunt ei senes, Veni, & sede in medio nostrũ, & indica nobis: quia tibi Deus dedit honorẽ senectutis. Et dixit ad eos Daniel, Separate illos ab inuicem procul, & diiudicabo eos. Cum ergo diuisi essent alter ab altero, vocauit vnũ de eis, & dixit ad eum, Inueterate dierum malorũ, nunc venerunt peccata tua quæ operabaris prius, iudicans iudicia iniusta, innocẽtes opprimens & dimittens noxios, dicente Domino, Innocentẽ & iustum non interficies. *Exo. 23. a* Nunc ergo si vidisti eam, dic sub qua arbore videris eos colloquentes sibi. Qui ait, Sub schino. Dixit autẽ Daniel, Rectè mentitus es in caput tuũ: ecce enim angelus Dei accepta sententia ab eo, scindet te mediũ. Et amoto eo, iussit venire aliũ, & dixit ei, Semen Chanaam, & non Iuda, species decepit te,

G & cõcupiscẽtia subuertit cor tuũ: sic faciebatis filiabus Israel, & illæ timentes loquebãtur vobis: sed filia Iuda non sustinuit iniquitatẽ vestram. Nunc ergo dic mihi sub qua arbore comprehẽderis eos loquentes sibi. Qui ait, Sub prino. Dixit autem ei Daniel, Rectè mentitus es & tu in caput tuum: manet enim angelus Domini gladiũ habens, vt secet te mediũ, & interficiat vos. Exclamauit itaq; omnis cœtus voce magna, & benedixerũt Deum qui saluat sperãtes in se. Et cõsurrexerunt aduersus duos presbyteros (conuicerat enim eos Daniel ex ore suo falsum dixisse testimoniũ) feceruntq; eis sicut male egerant aduersus proximũ, vt facerent secundum legem Moysi: & interfecerũt eos, & saluatus est sanguis innoxius in die illa. *Deu. 9. d* Helcias autem, & vxor eius laudauerũt Deum pro filia sua Susanna cum Ioacim marito eius, & cognatis omnibus: quia non esset inuẽta in ea res turpis. Daniel autem factus est magnus in conspectu populi à die illa, & deinceps. Et rex Astyages appositus est ad patres suos, & suscepit Cyrus Perses regnum eius.

S. DANIEL sacerdotibus Belis cum familia sua interfectis, Bel destruxit & draconem eius interfecit: in lacum leonum missus ab Habacuc pastus est & inde extractus, æmulis suis in lacum missis subito deuorandis. CAPVT XIIII.

A Erat autẽ Daniel conuiua regis, & honoratus super omnes amicos eius. Erat quoq; idòlũ apud Babylonios nomine Bel: & impendebãtur in eo per dies singulos, similæ artabæ duodecim, & oues quadraginta, viniq; amphoræ sex. Rex quoq; colebat eũ, & ibat per singulos dies adorare eũ: porrò Daniel adorabat Deum suũ. Dixitq; ei rex, Quare non adoras Bel? Qui respõdens, ait ei, Quia nõ colo idòla manufacta, sed viuentẽ Deũ qui creauit cœlũ & terrã, & habet potestatẽ omnis carnis. Et

B dixit rex ad eũ, Nónne videtur tibi esse Bel viuẽs Deus? An non vides quanta comedat & bibat quotidie? Et ait Daniel arridẽs, Ne erres rex. Iste est enim intrinsecus luteus, & forinsecus æreus, neq; comedit aliquãdo. Et iratus rex vocauit sacerdotes eius, & ait eis, Nisi dixeritis mihi quis est qui comedat impẽsas has, moriemini. Si autem ostenderitis quoniã Bel comedat hæc, morietur Daniel, quia blasphemauit in Bel. Et dixit Daniel regi, Fiat iuxta verbũ tuum. Erant autẽ sacerdotes Bel septuaginta, exceptis vxoribus & paruulis & filiis. Et venit rex cum Daniele in templũ Belis. Et dixerũt sacerdotes

C Belis, Ecce nos egredimur foras: & tu rex, pone escas, & vinũ misce, & claude ostiũ, & signa annulo tuo: & cũ ingressus fueris mane, nisi inueneris omnia comesta à Bel, morte moriemur, vel Daniel qui mẽtitus est aduersum nos. Cõtemnebant

bant autẽ, quia fecerãt sub mensa absconditũ introitũ, & per illũ ingrediebantur semper, & deuorabãt ea. Factũ est igitur postquã egressi sunt illi, & rex posuit cibos ante Bel, præcepit Daniel pueris suis, & attulerũt cinerẽ, & cribrauit per totum templũ coram rege: & egressi clauserunt ostium: & signantes annulo regis, abierunt. Sacerdotes autem ingressi sunt nocte iuxta consuetudinẽ suam, & vxores, & filii eorũ: & comederunt omnia, & biberũt. Surrexit autem rex primo diluculo,
D & Daniel cum eo. Et ait rex, Saluáne sunt signacula Daniel? Qui respõdit, Salua rex. Statimq; cum aperuisset ostiũ, intuitus rex mensam, exclamauit voce magna, Magnus es Bel, & non est apud te dolus quisquam. Et risit Daniel: & tenuit regem, ne ingrederetur intrò, & dixit, Ecce pauimentum, animaduerte cuius vestigia sint hæc. Et dixit rex, Video vestigia virorum, & mulierũ, & infantium. Et iratus est rex. Tunc aprehendit rex sacerdotes, & vxores & filios eorũ: & ostenderunt ei abscõdita ostiola per quæ ingrediebãtur & consumebant quæ erant super mensam. Occidit ergo illos rex, & tradidit Bel in potestatẽ Danielis: qui subuertit eum, & templũ
E eius. Et erat draco magnus in loco illo, & colebant eum Babylonii. Et dixit rex Danieli, Ecce nũc non potes dicere quia iste non sit Deus: viuens adora ergo eum. Dixitq; Daniel regi, Dominũ Deum meum adoro: quia ipse est Deus viuens: iste autem non est Deus viuens. Tu autẽ rex da mihi potestatem, & interficiã draconem absq; gladio & fuste. Et ait rex, Do tibi. Tulit ergo Daniel picem, & adipẽ, & pilos, & coxit pariter: fecitq; massas, & dedit in os draconis, & diruptus est draco. Et dixit Daniel, Ecce quem colebatis. Quod cum audissent Babylonii, indignati sunt vehemẽter: & cõgregati aduersum regẽ, dixerũt, Iudæus factus est rex: Bel destruxit, draconem interfecit, & sacerdotes occidit. Et dixerunt cum venissent ad regẽ, Trade nobis Danielẽ, alioquin interficiemus
F te, & domum tuam. Vidit ergo rex quòd irruerẽt in eum vehementer: & necessitate compulsus tradidit eis Danielẽ. Qui miserunt eum in lacum leonũ, & erat ibi diebus sex. Porrò in lacu erant leones septẽ, & dabãtur eis duo corpora quotidie, & duæ oues: & tunc non data sunt eis, vt deuorarent Danielem. Erat autẽ Habacuc propheta in Iudæa, & ipse coxerat pulmentũ, & intriuerat panes in alueolo: & ibat in campum vt ferret messoribus. Dixitq; angelus Domini ad Habacuc, Fer prandiũ quod habes in Babylonẽ Danieli, qui est in lacu leonũ. Et dixit Habacuc, Domine, Babylonẽ non vidi, & lacum nescio. Et apprehẽdit eum angelus Domini in vertice
Ezec. 8. b
G eius, & portauit eum capillo capitis sui, posuitq; eum in Babylonem super lacum in impetu spiritus sui. Et clamauit Habacuc, dicens, Daniel serue Dei, tolle prandiũ quod misit tibi Deus. Et ait Daniel, Recordatus es mei Deus, & non dereliquisti diligentes te. Surgensq; Daniel comedit. Porrò angelus Domini restituit Habacuc confestim in loco suo. Venit ergo rex die septimo vt lugeret Danielẽ: & venit ad lacum, & introspexit, & ecce Daniel sedẽs in medio leonum. Et exclamauit voce magna rex, dicens, Magnus es Domine Deus Danielis. Et extraxit eum de lacu leonũ. Porrò illos qui perditionis eius causa fuerant, intromisit in lacum, & deuorati sunt in momento coram eo.

FINIS.

Hieronymi in XII.

PROPHETAS PRAEFATIO.

NON IDEM *ordo est duodecim prophetarũ apud Hebræos, qui est apud nos. Vnde secundũ id quod ibi legitur, hic quoq; dispositi sunt. Osee commaticus est, & quasi per sententias loquens. Ioel planus in principijs: in fine obscurior. Et usque ad Malachiam, habent singuli proprietates suas: quem Esdram scribam, legisq; doctorem Hebræi autumant. Et quia longum est nunc de omnibus dicere: hoc tantum uos ô Paula & Eustochium admonitas uolo, unum librum esse duodecim prophetarum: Et Osee synchronum Esaiæ: Malachiam uero Aggæi & Zachariæ fuisse temporibus. In quibus autem tempus non præfertur in titulo: sub illis eos regibus prophetasse, sub quibus & hi qui ante eos habent titulos, prophetauerunt.*

ALIVS PROLOGVS.

REGVLAE *sunt hæ sub quibus significationibus nominum, ad quas tribus per prophetas sermo Domini dirigatur. Quotiescunque ad decem tribus tenditur prophetia, sub his nominibus designantur, id est Ephraim, Samaria, Israel, Ioseph, Iezrabel, Bethauen, & interdum Iacob. Quando autem ad duas loquitur tribus, sub his nominibus sermo profertur: id est Iuda, Ierusalem, Beniamin, Domus Dauid: & interdum Iacob. Aliquoties Israel ad totas duodecim tribus refertur. Duplex est apud Hebræos sententia de his quatuor uersibus, qui in capite sunt prænotati. Plerique enim dicunt quòd ab Esdra scriba in omnibus prophetis sic fuerit titulatum: ut præscripto uniuscuiusque nomine, prophetia cuius sit sequens, noscatur. Ipse est autem Esdras qui ultimus prophetarum Malachiæ nomine scribitur. Alij uero dicunt quòd ab ipsis prophetis per spiritum sanctum, ut cætera, sunt conscripta.*

Præfatio Hieronymi in

OSEE PROPHETAM.

TEMPORIBVS *Osiæ, & Ioathan, Achaz, & Ezechiæ, regum Iuda, & Ieroboam filij Ioas regis Israel: Osee filius Beeri, ad prophetiam dicendam, spiritu sancto repletus est. De memorato itaque numero regum, Achaz rex Iuda, & Ieroboam rex Israel, Dominum derelinquentes, ut historiæ regum & Paralipomenon indicant: etiam Israël Idololatriæ crimen imperio ac potestate sua admittere coëgerunt. Propter quod Deus ad Osee hæc locutus est, dicens, Accipe tibi uxorem fornicariam siue fornicationum: & fac tibi filios fornicationis. Fornicariam itaque, non elocati corporis meretricem, sed gentilẽ Deum ignorantem, appellat: quæ Dei creatoris sui amore contempto, simulachrorũ se subiecit desyderijs. Sed cum Dei præcepto propheta in hac re paruisset, conceptũ ex ea filium, Iezrabel præcepit nominare: Deo pollicente, post breue tempus sanguinem Iezrabel in domo Iehu uindicare. cuius promissionis hæc causa est: Iehu per Eliseum in regem inunctio ad defendendum sanguinem Naboth ciuis Iezrabel, quæ tunc temporis metropolis erat, quem Iezabel Achab regis Israel uxor interemerat, sicut Regum historia exponit: is cum grauiter iuxta diuinum præceptum uindicandi sanguinis causa, in omnem memorati domum desæuisset, hoc peracto Dominum dereliquisse inuenitur. cuius pronepote Ieroboam (qui lectione comprehensus est) originis suæ facta imitante, ac contra Dei præcepta & religionem cum populo Israël agente: sanguis Naboth, qui in loco certe Iezrabel fuerat profusus, in domo Iehu patris memorati Ieroboam pro peccato redundaturus significatur. Hinc factum est ut ira Dei in populo Israël per denuntiationem prophetæ, processura diceretur. Domui autẽ Iudæ misericordia lectione comprehẽsa, ob hoc promissa est, quia Ezechias rex Iuda filius Achaz sublatis idôlis quæ tam pater eius quàm cæteri reges consecrauerant, templum Dei purgasse & purificasse monstratur.*

Liber Osee prophetæ.

S. PROPHETA *fornicariam ducere uxorem iussus duos filios & unam filiam ex ea generans, currit in Ierusalem, & fit unū ouile & unus est pastor.* CAPVT I.

A VERBVM Domini quod factum est ad Osee filiū Beeri in diebus Oziæ, Ioatham, Achaz, Ezechiæ regū Iuda, & in dieb⁹ Ieroboā filii Ioas regis Israel. Principiū loquēdi Dominū in Osee: & dixit Dominus ad Osee, Vade, sume tibi vxorē fornicationū, & fac tibi filios fornicationis: quia fornicans fornicabitur terra à Domino.

Quo tempore Osee prophetauerit.

B Et abiit, & accepit Gomer filiā Debelàim: & concepit, & peperit ei filiū. Et dixit Dominus ad eū, Voca nomen eius Iezrahel: quoniā adhuc modicū, & visitabo sanguinem Iezrahel super domū Iehu, & quiescere faciā regnū domus Israel. Et in illa die cōterā arcū Israel in valle Iezrahel. Et cō C cepit adhuc, & peperit filiā. Et dixit ei, Voca nomē eius Absque misericordia: quia nō addā vltrà misereri domui Israel, sed obliuione obliuiscar eorū. Et domui Iuda miserebor, & saluabo eos in Domino Deo suo: & nō saluabo eos in arcu & gladio & in bello & in equis & in equitibus. Et ablactauit D eam quæ erat Absq; misericordia. Et cōcepit & peperit filiū. Et dixit, Voca nomen eius, Non populus meus: quia vos nō populus meus, & ego non ero vester. Et erit numerus filiorum Israel, quasi arena maris quæ sine mensura est, & nō numerabitur. Et erit in loco vbi dicetur eis, Nō populus meus vos: dicetur eis, Filii Dei viuentis. Et congregabuntur filii Iuda, & filii Israel pariter: & ponent sibimet caput vnum, & ascendent de terra: quia magnus dies Iezrahel.

S. RESPVIT *Deus populum impium ut maritus uxorem adulteram, quam nec lauacro dignatur.* CAPVT II.

A DIcite fratribus vestris, Populus meus: & sorori vestræ, Misericordiā consecuta. Iudicate matrē vestram, iudicate: quoniam ipsa nō vxor mea, & ego nō vir eius. Auferat fornicationes suas à facie sua, & adulteria sua de medio uberū suorū: ne forte expoliem eam nudā, & statuam eam secundū diem natiuitatis suæ: & ponā eam quasi solitudinē, & statuā eam velut terrā inuiam, & interficiā eam siti. Et filiorū illius nō miserebor: quoniam filii fornicationum sunt, quia fornicata est mater eorum, cōfusa est quæ cōcepit eos, quia dixit, Vadā post amatores meos qui dant panes mihi & aquas meas, lanam meam B & linum meū, oleum meū & potum meū. Propter hoc ecce ego sepiā viam tuā spinis, & sepiā eam maceria: & semitas suas non inueniet. Et sequetur amatores suos, & non apprehendet eos: & quæret eos, & nō inueniet: & dicet, Vadam & reuertar ad virū meū priorem: quia bene mihi erat tunc magis quàm nūc. Et hæc nesciuit quia ego dedi ei frumentū, & vinum, & oleū, & argentum multiplicaui ei, & aurū quæ fecerūt Baal. Idcirco conuertar, & sumā frumentum meum in tempore suo, & vinum meū in tempore suo, & liberabo lanam meam & linum meū, quæ operiebant ignominiā eius. Et nunc reuelabo stultitiā eius in oculis amatorū eius: & vir non eruet eam de manu mea: & cessare faciā omne gaudium eius, solennitatem eius, neomeniam eius, sabbathum eius, & C omnia festa tempora eius. Et corrumpam vineam eius, & ficum eius: de quibus dixit, Mercedes hæ meæ sunt, quas dederunt mihi amatores mei. Et ponam eam in saltum, & comedet eam bestia agri. Et visitabo super eā dies Baalim, quibus accendebat incensum, & ornabatur inaure sua & monili suo, & ibat post amatores suos, & mei obliuiscebatur, dicit Dominus. Propter hoc, ecce ego lactabo eam & ducā eam in solitudinē: & loquar ad cor eius. Et dabo ei vinitores eius ex eodem loco, & vallem Achor ad aperiendā spem: & canet ibi iuxta dies iuuētutis suæ & iuxta dies ascēsionis suæ de ter D ra Aegypti. Et erit in die illa, ait Dominus: vocabit me Vir meus, & nō vocabit me vltrà Baalim. Et auferā nomina Baalim de ore eius, & nō recordabitur vltrà nominis eorū. Et percutiam cū eis fœdus in die illa cum bestia agri, & cum volucre cœli, & cū reptili terræ: & arcū, & gladiū, & bellū conteram de terra: & dormire eos faciā fiducialiter. Et spōsabo te mihi in sempiternum: & sponsabo te mihi in iustitia & iudicio, & in misericordia, & in miserationibus. & sponsabo te mihi in fide: & scies quia ego Dominus. Et erit in die illa: exaudiam, dicit Dominus, exaudiam cœlos, & illi exaudient terram. Et terra exaudiet triticum & vinū, & oleum: & hæc exaudient Iezrahel. Et seminabo eam mihi in terram, & miserebor eius quæ fuit Absq; misericordia. Et dicā, Non populo meo, Populus meus es tu: & ipse dicet, Deus meus es tu.

S. SYNAGOGA *à Deo dilecta nō reddidit Deo uicem, ideo abiecta est Messiam diutius expectatura.* CAPVT III.

A ET dixit Dominus ad me, Adhuc vade, & dilige mulierem dilectam amico & adulteram: sicut diligit Dominus filios Israel, & ipsi respiciūt ad deos alienos, & diligunt vinacia vuarum. Et fodi eam mihi quindecim argēteis, & coro hordei, & dimidio co B ro hordei: & dixi ad eam, Dies multos expectabis me: non fornicaberis, & non eris viro: sed & ego expectabo te. quia dies multos sedebunt filii Israel sine rege, & sine principe, & sine sacrificio, & sine altari, & sine ephod, & sine theraphim. Et post hæc reuertentur filii Israel, & quærent Dominum Deum suum, & Dauid regem suum: & pauebunt ad Dominum, & ad bonum eius in nouissimo dierum.

Rom. 9. e
1. Pet. 2. b

S. OB *multa Israëlis scelera terra eius desolatur, Israël abijcitur, sacerdotes increpantur, & admonetur Iudas, ne Israëlis uitia sequatur.* CAPVT IIII.

A AVdite verbum Domini filii Israel, quia iudiciū Domino cū habitatoribus terræ: non est enim veritas, & nō est misericordia, & non est scientia Dei in terra. Maledictū & mēdacium & homicidium & furtū & adulterium inundauerūt, & sanguis sanguinem tetigit. Propter hoc lugebit terra, & infirmabitur omnis qui habitat in ea, in bestia agri, & in volucre cœli: sed B & pisces maris congregabuntur. Veruntamen vnusquisque non iudicet, & non arguatur vir: populus enim tuus sicut hi qui contradicūt sacerdoti. Et corrues hodie & corruet etiā propheta tecū: nocte tacere feci matrem tuā. Conticuit populus meus, eo quòd non habuerit scientiam: quia tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio fungaris mihi: &

E

oblita es legis Dei tui, obliuiscar filiorũ tuorum & ego. Secundum multitudinẽ eorum sic peccauerunt mihi: gloriam eorum in ignominiã commutabo. Peccata populi mei comedent, & ad iniquitatẽ eorum subleuabunt animas eorum. Et erit sicut populus, sic sacerdos: & visitabo super eũ vias eius, & cogitationes eius reddam ei. Et comedent, & non saturabuntur: fornicati sunt, & non cessauerunt: quoniã Dominum dereliquerũt in non custodiendo. Fornicatio, & vinum, & ebrietas auferunt cor. Populus meus in ligno suo interrogauit, & baculus eius annuntiauit ei: spiritus enim fornicationum decepit eos, & fornicati sunt à Deo suo. Super capita montiũ sacrificabant, & super colles accendebant thymiama: subtus quercum & populum & terebinthum, quia bona erat vmbra eius. Ideo fornicabuntur filiæ vestræ, & sponsæ vestræ adulteræ erunt. Non visitabo super filias vestras cum fuerint fornicatæ, & super sponsas vestras cũ adulterauerint: quoniam ipsi cum meretricibus cõuersabantur, & cum effœminatis sacrificabant, & populus non intelligens vapulabit. Si fornicaris tu Israel, non delinquat saltem Iuda: & nolite ingredi in Galgala, & ne ascenderitis in Betháuem: neque iuraueritis, Viuit Dominus. Quoniam sicut vacca lasciuiens declinauit Israel: nunc pascet eos Dominus quasi agnum in latitudine. Particeps idolorum Ephráim dimitte eum. Separatum est conuiuium eorum, fornicatione fornicati sunt: dilexerunt afferre ignominiã protectores eius. Ligauit eum spiritus in alis suis, & cõfundentur à sacrificiis suis.

1. Es. 24. c

S. ISRAELEM increpãs carnaliũ sacrificia subsannat, & cui Dominus aduersatur, humanũ frustrà quærit auxiliũ. CAP. V.

AVdite hoc sacerdotes, & attendite domus Israel, & domus regis auscultate: quia vobis iudicium est, quoniã laqueus facti estis speculationi, & sicut rete expãsum super thabor. Et victimas declinastis in profũdum: & ego eruditor omnium eorum. Ego scio Ephráim, & Israel non est absconditus à me: quia nunc fornicatus est Ephráim, cõtaminatus est Israel. Non dabunt cogitationes suas vt reuertãtur ad Deum suũ: quia spiritus fornicationũ in medio eorũ, & Dominũ nõ cognouerũt. Et respõdebit arrogãtia Israel in facie eius: & Israel & Ephráim ruẽt in iniquitate sua, ruet etiã Iudas cũ eis. In gregibus suis & in armẽtis suis vadẽt ad quærẽdũ Dominũ, & nõ inuenient: ablatus est ab eis. In Domino præuaricati sunt, quia filios alienos genuerũt: nũc deuorabit eos mẽsis cũ partibus suis. Clãgite buccina in Gabaa, tuba in Rama: vlulate in Betháuẽ, post tergũ tuũ Beniamin. Ephráim in desolatione erit in die correptionis: in tribubus Israel ostẽdi fidẽ. Facti sunt principes Iuda quasi assumẽtes terminũ: super eos effundã quasi aquam iram meã. Calumniã patiens est Ephráim, fractus iudicio: quoniam cœpit abire post sordes. Et ego quasi tinea Ephráim: & quasi putredo domui Iuda. Et vidit Ephráim languorem suũ, & Iudas vinculũ suum: & abiit Ephráim ad Assur, & misit ad regem vltorem: & ipse non poterit sanare vos, nec soluere poterit à vobis vinculũ. Quoniã ego quasi leæna Ephráim, & quasi catulus leonis domui Iuda: ego ego capiam & vadam: tollam, & non est qui eruat. Vadens reuertar ad locũ meum: donec deficiatis, & quæratis faciẽ meam.

Auxilia hominũ vana aduersus manũ Dei.

S. DOMINUS percutiens & sanans queritur quòd Israël plagis non emendetur, uerum à maioribus ad minores oritur iniquitas. CAPUT VI.

IN tribulatione sua mane consurgent ad me, Venite & reuertamur ad Dominũ: quia ipse cepit, & sanabit nos: percutiet, & curabit nos. Viuificabit nos post duos dies: in die tertia suscitabit nos, & viuemus in conspectu eius. Sciemus, sequemurque, vt cognoscamus Dominum: quasi diluculum præparatus est egressus eius, & veniet quasi imber nobis temporaneus & serotinus terræ. Quid faciam tibi Ephráim? quid faciã tibi Iuda? misericordia vestra quasi nubes matutina, & quasi ros mane pertransiens. Propter hoc dolaui in prophetis, & occidi eos in verbis oris mei: & iudicia tua quasi lux egredientur. Quia misericordiam volui, & non sacrificium: & scientiam Dei plus quàm holocausta. Ipsi autẽ sicut Adam transgressi sunt pactum, ibi præuaricati sunt in me. Galaad ciuitas operantium dolum, supplantata sanguine. Et quasi fauces virorum latronum, particeps sacerdotum, in via interficientium pergẽtes de Sichem: quia scelus operati sunt. In domo Israel vidi horrendum: ibi fornicationes Ephráim, contaminatus est Israel. Sed & Iuda pone messem tibi, cum conuertero captiuitatem populi mei.

1. Cor. 15. a — Mat. 9. b. 12. a — Eccl. 4. d — 1. Reg. 15. c

S. ISRAEL ob plurima scelera non ex toto corde ad Deum conuersus à creaturis quærit auxilium. CAPUT VII.

CUm sanare vellem Israel, reuelata est iniquitas Ephráim & malitia Samariæ quia operati sunt mendaciũ: & fur ingressus est spolians, latrunculus foris. Et ne fortè dicãt in cordibus suis omnẽ malitiam eorum me recordatum: nunc circundederunt eos adinuentiones suæ, corã facie mea factæ sunt. In malitia sua lætificauerunt regẽ: & in mendaciis suis principes. Omnes adulterantes, quasi clibanus succensus à coquente: quieuit paululum ciuitas à commistione fermenti, donec fermentaretur totum. Dies regis nostri, cœperũt principes furere à vino: extendit manum suam cum illusoribus. Quia applicauerunt quasi clibanũ, cor suum, cum insidiaretur eis: tota nocte dormiuit coquens eos, mane ipse succensus quasi ignis flammæ. Omnes calefacti sunt quasi clibanus, & deuorauerunt iudices suos: omnes reges eorũ ceciderunt, non est qui clamet in eis ad me. Ephráim in populis ipse cõmiscebatur: Ephráim factus est subcineritius panis, qui non reuersatur. Comederũt alieni robur eius, & ipse nesciuit: sed & cani effusi sunt in eo, & ipse ignorauit. Et humiliabitur superbia Israel in facie eius: nec reuersi sunt ad Dominũ Deum suum, & non quæsierũt eum in omnibus his. Et factus est Ephráim quasi columba seducta, nõ habens cor. Aegyptũ inuocabãt, ad Assyrios abierunt. Et cũ profecti fuerint, expandã super eos rete meũ: & quasi volucrẽ cœli detrahã eos, cædam eos secundum auditionẽ cœtus eorum. Væ eis, quoniam recesserunt à me: vastabuntur, quia præuaricati sunt in me: ego redemi eos, & ipsi locuti sunt contra me mendacia. Et nõ clamauerũt ad me in corde suo, sed vlulabant in cubilibus suis: super triticum & vinũ ruminabant, recesserunt à me. Et ego erudiui eos, & confortaui brachia eorum: & in me cogitauerunt malitiã. Reuersi sunt, vt essent absq; iugo: facti sunt quasi arcus dolosus: cadent in gladio principes eorum, à furore linguæ suæ. ista subsannatio eorum in terra Aegypti.

S. ISRAELITAE uitulum in Samaria in malum suum erigentes, destruendi sunt per Assirios, & Iudæ urbes concremandæ. CAPUT VIII.

IN gutture tuo sit tuba quasi aquila super domum Domini: pro eo quòd transgressi sunt fœdus meum, & legem meam præuaricati sunt. Me inuocabunt, Deus meus cognouimus te Israel. Proiecit Israel bonũ, inimicus persequetur eum. Ipsi regnauerunt, & nõ ex me: principes extiterunt, & non cognoui: aurum suum, & argentũ suum fecerunt sibi idòla, vt interirent: proiectus est vitulus tuus Samaria, iratus est furor meus in eos. vsquequo nõ poterunt emundari? Quia ex Israel & ipse est: artifex fecit illum, & non est Deus: quoniam in aranearũ telas erit vitulus Sammariæ. Quia ventum seminabũt, & turbinem metent: culmus stans non est in eo, germen non faciet farinam: quòd & si fecerit, alieni comedent eam. Deuoratus est Israel: nunc factus est in nationibus quasi vas immundũ.

Quia

Quia ipsi ascenderũt ad Assur, onager solitarius sibi: Ephrã
im munera dederunt amatoribus suis. Sed & cum mercede
conduxerint nationes, nunc congregabo eos: & quiescent
paulisper ab onere regis & principum. Quia multiplicauit
D Ephráim altaria ad peccandũ: factæ sunt ei aræ in delictum.
Scribam ei multiplices leges meas, quæ velut alienæ compu
tatæ sunt. Hostias offerent: immolabũt carnes & comedent,
& Dominus non suscipiet eas: nunc recordabitur iniquita-
tis eorum & visitabit peccata eorum, ipsi in Aegyptũ con-
uertentur. Et oblitus est Israel factoris sui, & ædificauit delu-
bra: & Iudas multiplicauit vrbes munitas, & mittam ignem
in ciuitates eius, & deuorabit ædes illius.

S. SAMARIAE fames, sterilitas & captiuitas annuntiantur, quia filij à parentibus suis degenerant. CAPVT IX.

A NOli lætari Israel, noli exultare sicut populi: quia
fornicatus es à Deo tuo, dilexisti mercedẽ super
omnes areas tritici. Area & torcular non pascet
eos: & vinum mentietur eis. Non habitabunt in
terra Domini: reuersus est Ephráim in Aegyptũ, & in Assy
riis pollutum comedit. Non libabunt Domino vinum, & nõ
placebunt ei: sacrificia eorum quasi panis lugentiũ: omnes
qui comedent eum, cõtaminabuntur: quia panis eorum ani
B mæ ipsorum, non intrabit in domũ Domini. Quid facietis
in die solenni, in die festiuitatis Domini? Ecce enim profe-
cti sunt à vastitate: Aegyptus cõgregabit eos, Memphis se-
peliet eos: desyderabile argentum eorũ vrtica hæreditabit,
lappa in tabernaculis eorum. Venerũt dies visitationis, vene
runt dies retributionis: scitote Israel stultũ prophetam, insa
num virum spiritualẽ, propter multitudinẽ iniquitatis tuæ,
& multitudinẽ amentiæ. Speculator Ephráim cũ Deo meo:
C propheta laqueus ruinæ factus est super omnes vias eius, in-
1. Reg. 3. a sania in domo Dei eius. Profunde peccauerunt, sicut in die-
bus Gabaa: recordabitur iniquitates eorũ, & visitabit pecca
ta eorũ. Quasi vuas in deserto inueni Israel: quasi prima po
ma ficulneæ in cacumine eius vidi patres eorũ: ipsi autẽ in-
trauerũt ad Beelphegor, & abalienati sunt in cõfusionem, &
facti sunt abominabiles sicut ea quæ dilexerunt. Ephráim
quasi auis auolauit, gloria eorũ à partu, & ab vtero, & à con
ceptu. Quòd si & enutrierint filios suos, absq; liberis faciam
eos in hominibus: sed & væ eis, cũ recessero ab eis. Ephráim,
vt vidi, Tyrus erat fundata in pulchritudine: & Ephráim
D educet ad interfectorẽ filios suos. Da eis Domine: quid da-
bis eis? Da eis vuluam sine liberis, & vbera arentia. Omnes
nequitiæ eorum in Galgal, quia ibi exosos habui eos: pro-
pter malitiam adinuentionum eorum de domo mea eiiciam
eos: non addam vt diligam eos, omnes principes eorum re-
cedentes. Percussus est Ephráim, radix eorum exiccata est,
fructum nequaquam facient. Quòd & si genuerint, interfi-
ciam amantissima vteri eorum. Abiiciet eos Deus meus,
quia non audierunt eum: & erunt vagi in nationibus.

S. INGRATITVDO Israëlis propter idóla, interitum populo & terræ vastationem afferet, cui maior promittitur afflictio nisi redeat ad cor. CAPVT X.

A VItis frondosa Israel, fructus adæquatus est ei: se-
cundum multitudinem fructus sui multiplicauit
altaria, iuxta vbertatem terræ suæ exuberauit si-
mulachris. Diuisum est cor eorũ, nũc interibũt:
ipse cõfringet simulachra eorũ, depopulabitur aras eorum.
Quia nunc dicent, Non est rex nobis: nõ enim timemus Do
minũ: & rex quid faciet nobis? Loquimini verba visionis inu
tilis, & ferietis fœdus: & germinabit quasi amaritudo iudiciũ
super sulcos agri. Vaccas Betháuem coluerũt habitatores Sa
mariæ: quia luxit super eũ populus eius, & æditui eius super
eum exultauerunt in gloria eius, quia migrauit ab eo. Siqui-
B dem & ipse in Assur delatus est, munus regi vltori: confu-
sio Ephráim capiet, & confundetur Israel in voluntate sua.
Transire fecit Samaria regẽ suum quasi spumã super faciem
aquæ. Et disperdentur excelsa idóli, peccatũ Israel: lappa &
tribulus ascendet super aras eorũ: & dicent montibus, Ope- Esa. 2. d
C rite nos: & collibus, Cadite super nos. Ex diebus Gabaa pec Apo. 9. b
cauit Israel, ibi steterunt: non comprehendet eos in Gabaa Luc. 23. d
prælium super filios iniquitatis. Iuxta desyderiũ meum cor- Iudi. 10. a. b
ripiam eos: congregabũtur super eos populi, cum corripiẽ-
tur propter duas iniquitates suas. Ephráim vitula docta dili
gere trituram, & ego transiui super pulchritudinẽ colli eius:
ascendam super Ephráim, arabit Iudas, confringet sibi sul-
D cos Iacob. Seminate vobis in iustitia, & metite in ore miseri Iere. 4. b
cordiæ, innouate vobis nouale: tempus autem requirendi
Dominum, cum venerit qui docebit vos iustitiã. Arastis im
pietatem, iniquitatem messuistis, comedistis frugem menda-
cii: quia cõfisus es in viis tuis, in multitudine fortium tuo-
rum. Consurget tumultus in populo tuo: & omnes munitio-
nes tuæ vastabuntur sicut vastatus est Salmana à domo eius
qui vindicauit Baal in die prælii, matre super filios allisa. Sic Iudic. 8. e
fecit vobis Bethel à facie malitiæ nequitiarum vestrarum.

S. DEVS ingratis etiam Iudæis benefaciens, beneficia improperat: sed quia ingrati sunt, captiuantur tandem liberandi. CAPVT XI.

A SIcut mane trãsiit, pertrãsiit rex Israel. Quia puer Matt. 2. e
Israel, & dilexi eum: & ex Aegypto vocaui filiũ
meum. Vocauerunt eos, sic abierunt à facie eo-
rum: Baalim immolabant, & simulachris sacri-
ficabant. Et ego quasi nutritius Ephráim, portabam eos in
B brachiis meis: & nescierunt quòd curarem eos. In funiculis
Adam traham eos, in vinculis charitatis: & ero eis quasi exal-
tans iugum super maxillas eorũ: & declinaui ad eum, vt ve-
sceretur. Nõ reuertetur in terram Aegypti, & Assur ipse rex
eius: quoniam noluerũt conuerti. Cœpit gladius in ciuitati-
C bus eius, & consumet electos eius, & comedet capita eorum.
Et populus meus pendebit ad reditũ meum: iugum autem
imponetur eis simul, quod nõ auferetur. Quomodo dabo te
Ephráim, protegã te Israel? quomodo dabo te sicut Adama, Gen. 19. e
ponam te, vt Seboim? Conuersum est in me cor meum, pa-
riter conturbata est plenitudo mea. Non faciã furorem iræ
meæ: non conuertar, vt disperdam Ephráim: quoniã Deus
D ego, & non homo: in medio tui sanctus, & non ingrediar ci-
uitatem. Post Dominũ ambulabunt, quasi leo rugiet: quia
ipse rugiet, & formidabũt filii maris. Et auolabunt quasi auis
ex Aegypto, & quasi columba de terra Assyriorũ: & collo-
cabo eos in domibus suis, dicit Dominus. Circúmdedit me
in negatione Ephráim, & in dolo domus Israel: Iudas autem
testis descendit cum Deo, & cum sanctis fidelis.

S. ISRAELITAS beneficiorum patris sui Iacob immemores reuocat Dominus ab idololatria, impietatem eorum & pœnam repetens. CAPVT XII.

A EPhráim pascit ventum, & sequitur æstum: tota
die mendaciũ & vastitatem multiplicat: & fœ-
dus cũ Assyriis iniit, & oleũ in Aegyptũ ferebat.
Iudicium ergo Domini cũ Iuda, & visitatio su-
per Iacob iuxta vias eius, & iuxta adinuentiones eius reddet
B ei. In vtero supplãtauit fratrem suũ, & in fortitudine sua dire Gen. 25. e
ctus est cũ angelo, & inualuit ad angelũ, & cõfortatus est: fle- Gen. 32. f
uit, & rogauit eum: in Bethel inuenit eũ, & ibi locutus est no
biscum. Et Dominus Deus exercituũ, Dominus memoriale
eius. Et tu ad Deum tuũ conuertèris: misericordiã & iudi-
cium custodi, & spera in Deo tuo semper. Chanáan in manu
C eius statera dolosa, calumniam dilexit. Et dixit Ephráim, Ve
runtamen diues effectus sum, inueni idólũ mihi: omnes la-
bores mei non inuenient mihi iniquitatẽ quam peccaui. Et
ego Dominus Deus tuus ex terra Aegypti, adhuc sedere te

faciam in tabernaculis, ficut in diebus festiuitatis. Et locutus sum super prophetas, & ego visionē multiplicaui, & in manu prophetarum assimilatus sum. Si Galaad idòlum, ergo D frustra erant in Galgal bobus immolātes: nam & altaria eorum quasi aceruus super sulcos agri. Fugit Iacob in regionem Syriæ, & seruiuit Israel in vxorem, & in vxorem seruiuit. In propheta autem eduxit Dominus Israel de Aegypto: & in propheta seruatus est. Ad iracūdiam me prouocauit Ephráim in amaritudinibus suis, & sanguis eius super eū veniet, & opprobrium eius restituet ei Dominus suus.

Gene. 28.c
Exo. 14.e

S. DEVS Zelotes alium Deum non fert, Israeli exitium ob ingratitudinem minatur, uictoriam mortis & inferni per CHRISTVM pollicetur. CAPVT XIII.

A LOquente Ephráim, horror inuasit Israel: & deliquit in Baal, & mortuus est. Et nunc addiderunt ad peccandum: feceruntque sibi conflatile de argento suo quasi similitudinē idolòrum, fractura artificum totum est. His ipsi dicunt, Immolate homines vitulos adorantes. Idcirco erunt quasi nubes matutina, & sicut ros matutinus prætериēs, sicut puluis turbine raptus ex area, & sicut fumus de fumario. Ego autē Dominus Deus tuus ex terra Aegypti: & Deum absq; me nescies, & saluator non est B præter me. Ego cognoui te in deserto, in terra solitudinis. Iuxta pascua sua adimpleti sunt, & saturati sunt: & eleuauerunt cor suum, & obliti sunt mei. Et ego ero eis quasi leæna, sicut pardus in via Assyriorū. Occurrā eis quasi vrsa raptis catulis, & dirumpam interiora iecoris eorū: & consumam eos ibi C quasi leo, bestia agri scindet eos. Perditio tua Israel: tantummodo in me auxilium tuum. Vbi est rex tuus? maximè nunc saluet te in omnibus vrbibus tuis: & iudices tui, de quibus dixisti, Da mihi regem & principes. Dabo tibi regem in furore meo, & auferam in indignatione mea. Colligata est iniquitas Ephráim, abscōditum peccatum eius. Dolores parturientis venient ei: ipse filius non sapiens. nunc enim non stabit in D contritione filiorum. De manu mortis liberabo eos, de morte redimam eos: ero mors tua ò mors, morsus tuus ero inferne, consolatio abscondita est ab oculis meis. Quia ipse inter fratres diuidet: adducet vrentem ventum Dominus de deserto ascendētem: & siccabit venas eius, & desolabit fontē eius, & ipse diripiet thesaurum omnis vasis desiderabilis.

Esa. 43.b
1. Reg. 8.a
Victoria mortis & inferni per Christum.
1. Cor. 15.g
Hebræ. 2.d
Eze. 19.d

S. SAMARIAE interitus adesse monstratur, plurima autem bona conuersis promittuntur, modò non redeant ad peccatum.

CAPVT XIIII.

A PEreat Samaria, quoniam ad amaritudinē concitauit Deum suum: in gladio pereant, paruuli eorum elidantur, & fœtæ eius discindantur. Conuertere Israel ad Dominū Deum tuum: quoniā corruisti in iniquitate tua. Tollite vobiscū verba, & conuertimini ad Dominum: dicite ei, Omnem aufer iniquitatem, B & accipe bonum: & reddemus vitulos labiorum nostrorū. Assur non saluabit nos, super equos non ascendemus: nec dicemus vltrà, Dii nostri opera manuū nostrarum: quia eius qui in te est, misereberis pupilli. Sanabo cōtritiones eorum, & diligam eos spontaneè: quia auersus est furor meus ab eis. Ero quasi ros Israel, germinabit sicut lilium: & erumpet radix eius vt Libani. Ibunt rami eius, & erit quasi oliua gloria C eius: & odor eius vt Libani. Conuertētur sedentes in vmbra eius: viuent tritico, & germinabunt quasi vinea: memoriale eius sicut vinum Libani. Ephráim quid mihi vltrà idòla? ego exaudiam, & dirigam eum ego vt abietem virentem: ex D me fructus tuus inuentus est. Quis sapiens, & intelliget ista? intelligens, & sciet hæc? quia rectæ viæ Domini, & iusti ambulabunt in eis: præuaricatores verò corruent in eis.

FINIS.

Prologus in Ioel prophetiam.

Ex principio commentariorum Hieronymi in Ioel.

SANCTVS *Ioel apud Hebræos post Osee ponitur. Et sicut ibi sub nomine Ephráim, ad decē tribus cōfertur uaticiniū, quæ uel Samaria, uel Israel sæpe memorantur: sic in hoc propheta omne quod dicitur, ad tribum Iuda & ad Ierusalem pertinere credendū est: & nullam omnino Israelis, id est decē tribuū, in hoc fieri mentionem. Tempora quoq; quibus prophetauit, eadē debemus accipere quæ in Osee legimus, In diebus Oziæ, Ioathā & Achaz, & Ezechiæ regum Iuda, & in diebus Ierobo ā filij Ioas regis Israel. Porrò factū esse sermonē domini, ad meritū eius refertur cui fit, nō ad conditionem illius qui fieri dicitur, ut alibi legimus, Dominus factus est mihi in salutē. Auditus autē in scripturis sanctis, non est iste qui ad aures sonat, sed qui in corde percipitur: iuxta illud quod Dominus loquitur in euāgelio, Qui habet aures audiēdi, audiat. Quod autē dicitur Hebraicè* HAAZINV, *Græcè* ἐνωτίσασθε, *Latine sonat, auribus percipite: proprie nō aure, sed corde percipitur. Qui senes sunt & cœlestes, audiūt spiritualiter: qui autē habitant in terra appellāturq; terreni, auribus percipiūt. Vbicūq; autē hæc duo uerba iuncta ponuntur: nō ad simplicē tantū uerborū sonū, sed ad reconditā quoq; dictorum intelligentiam pertinere intelligendum est. In Genesi Lamech loquitur ad uxores suas Ada & Silla, Audite uerba mea uxores Lamech: auribus percipite sermones meos: quia uirum occidi in uulnus meum, & iuuenem in liuorem meum. Et Esaias, Audite cœli, & auribus percipe terra.*

Ioel Prophetia.

S. IMMINENTIBVS quatuor plagis excitātur populi, & præcipuè sacerdotes ad orationē, ieiuniū, & planctū. CAPVT I.

A VERBVM Domini quod factum est ad Ioel filiū Phathuel. Audite hæc senes, & auribus percipite omnes habitatores terræ: si factū est istud in diebus vestris, aut in diebus patrum vestrorū. Super hoc filiis vestris narrate, & filii vestri filiis suis, & filii eorū generatio- B ni alteræ. Residuū erucæ comedit locusta, & residuū locustæ comedit bruchus, & residuū bruchi comedit rubigo. Expergiscimini ebrii, & flete, & vlulate omnes qui bibitis vinū in dulcedine: quoniā periit ab ore vestro. Gens enim ascēdit super terrā meā, fortis & innumerabilis: dētes eius, vt dentes leonis: & molares eius, vt catuli leonis. Posuit vineā meā in desertū, & ficū meam decorticauit: nudans spoliauit eam & proiecit, albi facti sunt rami eius. Plange quasi virgo accincta sacco

ĉta sacco super virum pubertatis suæ. Periit sacrificiũ & libatio de domo Domini: luxerũt sacerdotes ministri Domini.
C Depopulata est regio, luxit humus: quoniam deuastatũ est triticum, cõfusum est vinũ, elanguit oleũ. Confusi sunt agricolæ, vlulauerunt vinitores super frumento, & hordeo, quia periit messis agri. Vinea confusa est, & ficus elanguit: malogranatũ, & palma, & malũ, & omnia ligna agri aruerũt: quia confusum est gaudiũ à filiis hominũ. Accingite vos, & plangite sacerdotes, vlulate ministri altaris: ingredimini, cubate in sacco ministri Dei mei: quoniã interiit de domo Dei vestri sacrificiũ & libatio. Sanctificate ieiuniũ, vocate cœtum, congregate senes, omnes habitatores terræ in domũ Domini Dei vestri: & clamate ad Dominũ, A, a, a, diei: quia pro- *Infra 2.d*
D pè est dies Domini, & quasi vastitas à potẽte veniet. Nũquid non corã oculis vestris alimẽta perierunt de domo Dei nostri, lætitia & exultatio? Cõputruerũt iumẽta in stercore suo, demolita sunt horrea, dissipatæ sunt apothecæ: quoniã confusum est triticũ. Quid ingemuit animal, mugierunt greges armẽti? Quia nõ est pascua eis: sed & greges pecorũ disperierunt. Ad te Domine clamabo: quia ignis comèdit speciosa deserti, & flamma succẽdit omnia ligna regionis. Sed & bestiæ agri quasi area sitiens imbrẽ, suspexerũt ad te: quoniã exiccati sũt fõtes aquarũ, & ignis deuorauit speciosa deserti.

S. TERRIBILIS *propter hostium crudelitatem dies Domini populum excitat ad cessandum à peccatis, quandoquidẽ Dominus orbem renouans spiritum suum mittet in terrã.* CAPVT II.

A CAnite tuba in Sion, vlulate in mõte sancto meo, cõturbẽtur omnes habitatores terræ: quia venit dies Domini, quia propè est dies tenebrarum & caliginis, dies nubis & turbinis. Quasi mane expansum super mõtes populus multus & fortis: similis ei nõ fuit à principio, & post eũ non erit vsq; in annos generationis & generationis. Ante faciẽ eius ignis vorans, & post eum exurens flamma: quasi hortus voluptatis terra coram eo, & post eũ solitudo deserti: neq; est qui effugiat eũ. Quasi aspe-
B ctus equorũ, aspectus eorũ: & quasi equites sic currẽt. Sicut sonitus quadrigarũ super capita montiũ exilient, sicut sonitus flãmæ ignis deuorantis stipulã, velut populus fortis præparatus ad prælũ. A facie eius cruciabuntur populi: omnes vultus redigẽtur in ollam. Sicut fortes current: quasi viri bellatores ascẽdent murũ: viri in viis suis gradiẽtur, & non declinabunt à semitis suis. Vnusquisq; fratrẽ suũ nõ coartabit, singuli in calle suo ambulabunt: sed & per fenestras cadẽt &
C non demolientur. Vrbẽ ingrediẽtur, in muro current: domos conscendent, per fenestras intrabũt quasi fur. A facie eius cõtremuit terra, moti sunt cœli: sol & luna obtenebrati sunt, & stellæ retraxerũt splendorẽ suum. Et Dominus dedit vocem suam ante faciem exercitus sui: quia multa sunt nimis castra eius, quia fortia, & faciẽtia verbũ eius. magnus enim dies Domini, & terribilis valde: & quis sustinebit eum? Nunc ergo, dicit Dominus, conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & in fletu & in planctu. Et scindite corda vestra, & non vestimenta vestra, & conuertimini ad Dominum Deum vestrũ: quia benignus & misericors est, patiens & multæ misericordiæ, & præstabilis super malitia. Quis scit, si conuer-
D tatur, & ignoscat, & relinquat post se benedictionẽ? sacrificium & libamen Domino Deo vestro. Canite tuba in Sion, sanctificate ieiuniũ, vocate cœtũ, congregate populum, sanctificate ecclesiam, coadunate senes: cõgregate paruulos, & sugentes ubera: egrediatur sponsus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Inter vestibulũ & altare plorabunt sacerdotes ministri Domini: & dicent, Parce Domine, parce populo tuo: & ne des hæreditatẽ tuam in opprobriũ, vt dominentur eis nationes. quare dicũt in populis, Vbi est Deus eorũ? Zelatus est Dominus super terrã suam, & pepercit populo suo. Et respondit Dominus, & dixit populo suo, Ecce ego

Mat. 13.c Marc. 13.c Luce. 21.e Eze. 12.b Esa. 13.b Iere. 30.b Amos. 5.e Soph. 1.d Psal. 85.a Ionæ 4.a Ionæ 3.d Supra. 1.e

mittam vobis frumentum, & vinum, & oleum, & replebimi-
E ni eo: & non dabo vos vltrà opprobrium in gentibus. Et eum qui ab Aquilone est, procul faciã à vobis: & expellam eum in terrã inuiã & desertã, faciem eius contra mare orientale, & extremum eius vsq; ad mare nouissimum: & ascendet fœtor eius, & ascendet putredo eius, quia superbe egit. Noli timere terra, exulta & lætare: quoniam magnificauit Dominus vt faceret. Nolite timere animalia regionis: quia germinauerũt speciosa deserti, quia lignũ attulit fructũ suum, ficus & vinea dederunt virtutẽ suam. Et filii Sion exultate, & læta-
F mini in Domino Deo vestro: quia dedit vobis doctorẽ iustitiæ, & descendere faciet ad vos imbrem matutinũ & serotinum sicut in principio. Et implebũtur areæ frumẽto, & redundabunt torcularia vino & oleo. Et reddam vobis annos quos comèdit locusta, bruchus, & rubigo, & eruca: fortitudo mea magna, quam misi in vos. Et comedetis vescẽtes, & saturabimini: & laudabitis nomen Domini Dei vestri qui fecit mirabilia vobiscũ, & nõ confundetur populus meus in sempiternũ. Et scietis quia in medio Israel ego sum: & ego Dominus Deus vester, & nõ est amplius: & nõ confundetur po-
G pulus meus in æternũ. Et erit post hæc: effundã spiritũ meũ super omnẽ carnẽ: & prophetabũt filii vestri & filiæ vestræ: senes vestri somnia somniabũt, & iuuenes vestri visiones videbunt. Sed & super seruos meos & ancillas in diebus illis effundam spiritũ meum. Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, sanguinem, & ignẽ, & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinẽ antequã veniat dies Domini magnus & horribilis. Et erit omnis qui inuocauerit nomẽ Domini, saluus erit: quia in monte Sion, & in Ierusalẽ erit saluatio, sicut dixit Dominus, & in residuis quos Dñs vocauerit.

Doctor ecclesiæ Christus. — *Missio spiritus sancti.* — *Act. 2.c* — *Esa. 44.a* — *Matt. 24.* — *Luc. 21.e* — *Rom. 10.e*

S. IVDICATVRVS *orbem terræ Dominus in valle Iosaphat, uiuos & mortuos uocat ad iudicium, uerbum Dei annuntiatur, baptismo Dei ecclesia continuatur.* CAPVT III.

A QVia ecce in diebus illis & in tempore illo, cũ conuertero captiuitatẽ Iuda & Ierusalẽ: congregabo omnes gentes, & ducam eas in vallẽ Iosaphat: & disceptabo cum eis ibi super populo meo, & hæreditate mea Israel, quos disperserũt in nationibus, & terram meam diuiserũt. Et super populũ meũ miserunt sortẽ: & posuerunt puerũ in prostibulo, & puellã vendiderũt pro vino vt biberẽt. Verũ quid vobis & mihi Tyrus & Sidõ, & omnis terminus Palæsthinorũ? nũquid vltionẽ vos redditis mihi? & si vlciscimini vos cõtra me, cito velociter reddã vicissitudinẽ vobis super caput vestrũ. Argentũ enim meũ & aurũ tuli-
B stis: & desyderabilia mea & pulcherrima intulistis in delubra vestra. Et filios Iuda, & filios Ierusalẽ vendidistis filiis Græcorum, vt lõge faceretis eos de finibus suis. Ecce ego suscitabo eos de loco in quo vendidistis eos: & conuertã retributionem vestrã in caput vestrũ. Et vendam filios vestros & filias vestras in manibus filiorũ Iuda, & venundabunt eos Sabæis genti lõginquæ, quia Dominus locutus est. Clamate hæc in gẽtibus, sanctificate bellũ, suscitate robustos: accedãt, ascen-
C dant omnes viri bellatores. Concidite aratra vestra in gladios, & ligones vestros in lãceas. Infirmus dicat, Quia fortis ego sum. Erumpite & venite omnes gẽtes de circuitu, & cõgregamini: ibi occumbere faciet Dominus robustos tuos. Consurgant & ascendant gentes in vallem Iosaphat: quia ibi sedebo, vt iudicem omnes gentes in circuitu. Mittite falces, quoniam maturauit messis: venite & descendite, quia plenũ est torcular, exhuberant torcularia: quia multiplicata est malitia eorum. Populi populi in valle concisionis: quia iuxta est dies Domini in valle concisionis. Sol & luna obtenebrati sunt: & stellæ retraxerunt splendorem suum. Et Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalem dabit vocem suam: & mouebuntur cœli & terra, & Dominus spes populi sui & fortitudo filiorũ Israel. Et scietis quia ego Dominus Deus vester ha-

Apo. 14.d — *Iere. 25.f* — *Amos 1.a*

bitans in Sion in monte sancto meo: & erit Ierusalem sancta, & alieni nõ transibunt per eam amplius. Et erit in die illa: stillabunt montes dulcedinem, & colles fluent lacte: & per omnes riuos Iuda ibũt aquæ: & fons de domo Domini egredietur, & irrigabit torrentẽ spinarũ. Aegyptus in desolationem erit, & Idumæa in desertũ perditionis: pro eo quòd inique egerint in filios Iuda, & effuderint sanguinẽ innocentem in terra sua. Et Iudæa in æternum habitabitur, & Ierusalẽ in generationẽ & generationem. Et mũdabo sanguinẽ eorum, quos non mundaueră: & Dominus commorabitur in Sion.

Amos 9.d

D

Ecclesiæ æternitas.

FINIS.

Præfatio in Amos prophetiam.

OZIAS Rex cum dei religionem solicitè æmularetur: nimio religionis amore prouocatus, contra præceptum legis Moysi arrepto thuribulo (ut in historia libri secundi Paralipomenon ostenditur) sacerdotale officium præsumere conatus est. ob eam rem terræmotum in templo dei exortum constat, cuius etiam Zacharias propheta meminit. Ante hunc itaque terræmotum Amos propheta temporibus prædicti regis, & temporibus Ieroboam filij Ioas regis Israël: in eas gentes quæ lectione comprehensæ sunt, iram dei ob eas causas quas memorauit, affuturam denuntiat. Et quia idem propheta in sequentibus ait, Super tribus impietatibus & super quatuor non conuertam eum: tertio peccatorũ indulgentiam deum dare posse significat: quam quarto eadem peccata admittentibus, nec pœnitentiam nec indulgentiam daturam annuntiat. Nam per ignis similitudinem, quem in prædictas gentes immittendum prædixit: grauem atq; irreuocabilem Dei iram ad auersionem earundem ciuitatum processuram uoluit demonstrare.

Alia præfatio.

Ex principio commentariorum Hieronymi in Amos.

HIC Amos propheta & pastor qui sequitur Ioelem, & est tertius duodecim prophetarum, non fuit pater Esaiæ prophetæ: quamquam & ille propheta extiterit. Nam alijs literis ille, alijs iste apud Hebræos scribitur: quæ differentia literarum apud Latinos non habetur: & ille fortis uel robustus, hic uero populus auulsus interpretatur: quia loquitur contra decem tribus, quæ per idololatriam à cultu dei, & à regno Dauid erant auulsæ. Fuit autem cognatio eius ex oppido Techue, quod sex milliaribus distat à Bethlehem: curam gerens pecorum in latitudine camporum qui sunt proximi oppido Techue, in quibus humo arida atque arenosa nihil omnino frugum gignitur, sed uberrimis pascuis abundãt: & ideo cuncta sunt plena pastoribus, & sterilitas terræ compensatur pecorum multitudine. Ex hoc numero pastorum fuit Amos, imperitus sermone, sed non scientia. Prophetauit autẽ eisdem temporibus quibus Ioel, Nahum, Ionas, Osee, Esaias. Sed aliquantulum exorsus est prophetare antequam Esaias. Maximè autem contra decem tribus locutus est: pauca de duabus interserens. Hunc ablatum de numero pastorum iussit dominus, ut in Samaria prophetaret: quem Amasias sacerdos frequenter plagis afflixit: tandem filius eius Ozias uecte per tempora transfixit. Post hæc semiuiuus in terrã suã euectus, post aliquot dies dolore uulneris expirauit: sepultusq; est cũ patribus suis.

Prophetia Amos.

S. VLTIO *Domini in decem tribus Israël, in Damascum, Philisthæos, Tyrum, Idumæam, & Ammon, ac regum earum.*

CAPVT I.

A VERBA Amos, qui fuit in pastoralibus Thecue: quæ vidit super Israel in diebus Oziæ regis Iuda, & in diebus Ieroboã filii Ioas regis Israel, ante duos annos terræmotus. Et dixit, Dominus de Sion rugiet, & de Ierusalẽ dabit vocem suam: & luxerunt speciosa pastorum, & exiccatus est vertex Carmeli. Hæc dicit Dominus, Super tribus sceleribus Damasci, & super quatuor nõ cõuertam eum: eo quòd triturauerint in plaustris ferreis Galaad. B Et mittam ignẽ in domũ Azael, & deuorauit domos Benadad. Et cõteram vectẽ Damasci: & disperdã habitatorẽ de campo idóli, & tenentẽ sceptrũ de domo voluptatis: & transferetur populus Syriæ Cyrenem, dicit Dominus. Hæc dicit Dominus, Super tribus sceleribus Gazæ, & super quatuor non cõuertã eũ: eo quòd transtulerint captiuitatẽ perfectã, vt cõcluderent eã in Idumæa. Et mittã ignẽ in murũ Gazæ, & deuorabit ædes eius. Et disperdã habitatorẽ de Azoto, & C tenẽtem sceptrum de Ascalone: & conuertã manum meam super Accaron, & peribunt reliqui Philistinorum, dicit Dominus Deus. Hæc dicit Dominus, Super tribus sceleribus Tyri, & super quatuor nõ conuertã eum: eo quòd concluserint captiuitatẽ perfectam in Idumæa, & non sint recordati fœderis fratrum. Et mittam ignẽ in murũ Tyri, & deuorabit ædes eius. Hæc dicit Dominus, Super tribus sceleribus Edõ, & super quatuor non conuertam eum: eo quòd persecutus sit in gladio fratrem suum, & violauerit misericordiam eius, & tenuerit vltrà furorem suum, & indignationẽ suam seruauerit D vsque in finem. Mittam ignem in Theman, & deuorabit ædes Bosræ. Hæc dicit Dominus, Super tribus sceleribus filiorum Ammon, & super quatuor non conuertã eum: eo quòd dissecuerit prægnantes Galaad ad dilatandum terminum suum. Et succẽdam ignem in muro Rabbath: & deuorabit ædes eius in vlulatu in die belli, & in turbine in die commotionis. Et ibit Melchom in captiuitatẽ ipse, & principes eius simul, dicit Dominus.

Zach. 14.a
Ier. 25.f
Ioel 3.c

S. VLTIO *Domini in Moab pro crudelitate in mortuos, in Iudã & Israëlem, qui pro singulis beneficijs semper fuere rebelles & ingrati, ideo meritò delendi.* CAPVT II.

A HAec dicit Dominus, Super tribus sceleribus Moab, & super quatuor non conuertã eum: eo quòd incenderit ossa regis Idumææ vsque ad cinerem. Et mittam ignem in Moab, & deuorabit ædes Carioth: & morietur in sonitu Moab, in clangore

tubæ:

tubæ:& disperdam iudicem de medio eius, & omnes principes eius interficiam cum eo, dicit Dominus. Hæc dicit Dominus, Super tribus sceleribus Iuda, & super quatuor non conuertam eum: eo quòd abiecerit legem Domini, & mandata eius nõ custodierit: deceperunt enim eos idôla sua, post quæ abierant patres eorum. Et mittam ignem in Iudam, & deuorabit ædes Ierusalem. Hæc dicit Dominus, Super tribus sceleribus Israel, & super quatuor non conuertam eum: pro eo quòd vendiderit pro argento iustum, & pauperem pro calceamentis. Qui conterunt super puluerem terræ capita pauperum, & viam humiliũ declinant: & filius ac pater eius ierunt ad puellam, vt violarent nomen sanctũ meum. Et super vestimentis pignoretis accubuerunt iuxta omne altare: & vinũ damnatorum bibebant in domo Dei sui. Ego autem exterminaui Amorrhæũ à facie eorũ: cuius altitudo cedrorum altitudo eius, & fortis ipse quasi quercus: & contriui fructum eius désuper, & radices eius subter. Ego sum qui ascendere vos feci de terra Aegypti: & eduxi vos in desertũ quadraginta annis, vt possideretis terrã Amorrhæi. Et suscitaui de filiis vestris in prophetas, & de iuuenibus vestris nazaræos. Nũquid nõ ita est filii Israel, dicit Dominus? Et propinabitis nazaræis vinum: & prophetis mãdabitis, dicẽtes, Ne prophetetis. Ecce ego stridebo subter vos, sicut stridet plaustrũ onustũ fœno. Et peribit fuga à veloce, & fortis non obtinebit virtutem suã, & robustus nõ saluabit animã suam: & tenens arcũ non stabit, & velox pedibus suis non saluabitur, & ascensor equi non saluabit animam suam: & robustus corde inter fortes nudus fugiet in illa die, dicit Dominus.

(Num. 21.a; Exo. 14.a; Deu. 2.f)

§. SOLI Iudæi olim populus Dei electus sed ingratus, ideo pro idôlis & voluptatibus vastandus. CAPVT III.

AVdite verbum quod locutus est dominus super vos filii Israel: super omnem cognationem quam eduxit de terra Aegypti, dicẽs, Tantummodo vos cognoui ex omnibus cognationibus terræ: idcirco visitabo super vos omnes iniquitates vestras. Nunquid ambulabunt duo pariter, nisi conuenerit eis? Nunquid rugiet leo in saltu, nisi habuerit prædam? Nũquid dabit catulus leonis vocem de cubili suo, nisi aliquid apprehenderit? Nunquid cadet auis in laqueum terræ, absq; aucupe? Nũquid auferetur laqueus de terra, antequam quid ceperit? Si clanget tuba in ciuitate, & populus non expauescet? Si erit malũ in ciuitate, quod Dominus nõ fecit? Quia nõ faciet Dominus Deus verbum, nisi reuelauerit secretum suum ad seruos suos prophetas. Leo rugiet, quis non timebit? Dominus Deus locutus est, quis non prophetabit? Auditum facite in ædibus Azoti, & in ædibus terræ Aegypti: & dicite, Congregamini super montes Samariæ, & videte insanias multas in medio eius, & calumniam patientes in penetralibus eius. Et nescierunt facere rectum, dicit Dominus: thesaurizantes iniquitatem, & rapinas in ædibus suis. Propterea hæc dicit Dominus Deus, Tribulabitur & circumietur terra: & detrahetur ex te fortitudo tua, & diripientur ædes tuæ. Hæc dicit Dominus, Quomodo si eruat pastor de ore leonis duo crura, aut extremum auriculæ: sic eruentur filii Israel qui habitant in Samaria, in plaga lectuli, & in Damasci grabbato. Audite, & contestamini in domo Iacob, dicit Dominus Deus exercituum: quia in die cum visitare cœpero præuaricationes Israel, super eum visitabo & super altaria Bethel: & amputabuntur cornua altaris, & cadẽt in terram. Et percutiam domum hyemalem cum domo æstiua: & peribunt domus eburneæ, & dissipabuntur ædes multæ, dicit Dominus.

§. SVB typo vaccarum pinguium inuehitur Deus in primates Samariæ, quorum diuitias & scelera multis modis vlciscitur, reuocans ad pœnitentiam. CAPVT IIII.

AVdite verbum hoc vaccæ pingues, quæ estis in monte Samariæ: quæ calumniã facitis egenis, & cõfringitis pauperes: quæ dicitis dominis vestris, Afferte & bibemus. Iurauit Dominus Deus in sancto suo, quia ecce dies venięt super vos, & leuabũt vos in contis, & reliquias vestras in ollis feruẽtibus. Et per aperturas exibitis altera cõtra alterã, & proiiciemini in Armon, dicit Dominus. Venite ad Bethel, & impie agite: ad Galgalã, & multiplicate præuaricationẽ: & offerte mane victimas vestras, tribus diebus decimas vestras. Et sacrificate de fermẽtato laudẽ: & vocate volũtarias oblationes, & annũtiate: sic enim voluistis filii Israel, dicit Dñs Deus. Vnde & ego dedi vobis stuporẽ dentiũ in cunctis vrbibus vestris, & indigentiã panum in omnibus locis vestris: & nõ estis reuersi ad me, dicit Dominus. Ego quoq; prohibui à vobis imbrem, cũ adhuc tres mẽses superessent vsq; ad messem: & plui super vnã ciuitatem, & super alteram ciuitatẽ non plui: pars vna compluta est, & pars super quam non plui, aruit. Et venerunt duæ & tres ciuitates ad vnam ciuitatẽ vt biberent aquam, & non sunt satiatæ: & non redistis ad me, dicit Dominus. Percussi vos in vento vrente & in aurugine, multitudinẽ hortorum vestrorum, & vinearũ vestrarũ, olíueta vestra & ficeta vestra comedit eruca: & nõ redistis ad me, dicit Dominus. Misi in vos mortem in via Aegypti, percussi in gladio iuuenes vestros, vsq; ad captiuitatem equorũ vestrorum: & ascendere feci putredinem castrorum vestrorũ in nares vestras: & non redistis ad me, dicit Dominus. Subuerti vos, sicut subuertit Deus Sodomã & Gomorrham, & facti estis quasi torris raptus ab incendio: & non redistis ad me, dicit Dominus. Quapropter hæc faciam tibi Israel: postquàm autem hæc fecero tibi, præparare in occursum Dei tui Israel. Quia ecce formans montes, & creans ventum, & annuntians homini eloquium suum, faciens matutinam nebulam, & gradiens super excelsa terræ: Dominus Deus exercituum nomen eius.

(Gen. 19.e)

§. PERPETVA Israëlis captiuitas ob idôla, ob odium in prophetas, ob pauperum oppressionem plangitur, & eius festa & sacrificia abiiciuntur. CAPVT V.

AVdite verbũ istud, quod ego leuo super vos planctum. Domus Israel cecidit, & nõ adiiciet vt resurgat. Virgo Israel proiecta est in terrã suam, & non est qui suscitet eã. Quia hæc dicit Dominus Deus, Vrbs de qua egrediebãtur mille, relinquẽtur in ea cẽtũ: & de qua egrediebãtur cẽtũ, relinquẽtur in ea decẽ in domo Israel. Quia hęc dicit Dominus Deus domui Israel, Quærite me, & viuetis. Et nolite quærere Bethel, & in Galgalã nolite intrare, & in Bersabee nõ trãsibitis: quia Galgala captiua ducetur, & Bethel erit inutilis. Quærite Dominũ, & viuite ne fortè cõburatur domus Ioseph vt ignis: & deuorabit, & nõ erit qui extinguat Bethel. Qui cõuertitis in absinthiũ iudicium, & iustitiã in terra relinquitis. Facientẽ arcturũ, & orionẽ, & cõuertentẽ in mane tenebras, & diem in noctẽ mutantẽ: qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciẽ terræ: Dominus nomẽ est eius. Qui subridet vastitatẽ super robustum, & depopulationẽ super potentẽ affert. Odio habuerũt corripientẽ in porta: & loquentẽ perfectè abominati sunt. Idcirco, pro eo quòd diripiebatis pauperẽ, & prædã electam tollebatis ab eo: domos quadro lapide ædificabitis, & nõ habitabitis in eis: vineas plãtabitis amantissimas, & nõ bibetis vinũ earũ. Quia cognoui multa scelera vestra, & fortia peccata vestra: hostes iusti accipiẽtes munus & pauperes deprimentes in porta. Ideo prudẽs in tẽpore illo tacebit, quia tempus malum est. Quærite bonũ, & non malũ, vt viuatis: & erit Dominus Deus exercituum vobiscum, sicut dixistis. Odite malum, & diligite bonũ, & constituite in porta iudicium: si forte misereatur Dominus Deus exercituũ reliquiis Ioseph. Propterea hæc dicit Dominus Deus exercituũ dominator,

(Infra 9.b; Soph. 2.c; Rom. 12.b)

In omnibus plateis planctus: & in cunctis quæ foris sunt, dicetur Væ væ: & vocabunt agricolã ad luctũ, & ad planctum eos qui sciũt plãgere. Et in omnibus vineis erit plãctus: quia F pertransibo in medio tui, dicit Dominus. Væ desyderãtibus diẽ Domini: ad quid eã vobis? dies Domini ista tenebræ, & non lux. Quomodo si fugiat vir à facie leonis occurrat ei vrsus: & ingrediatur domũ, & innitatur manu sua super parietẽ, & mordeat eũ coluber. Nũquid nõ tenebræ dies Domini, & nõ lux: & caligo, & nõ splẽdor in ea? Odi & proieci festiuitates vestras: & nõ capiã odorẽ cœtuũ vestrorũ. Quòd si obtuleritis mihi holocaustomata, & munera vestra, non suscipiam: & vota pinguiũ vestrorũ non respiciã. Aufer à me tumultum carminũ tuorũ: & cantica lyræ tuæ nõ audiã. Et reuelabitur quasi aqua iudiciũ, & iustitia quasi torrens fortis. Nunquid hostias & sacrificiũ obtulistis mihi in deserto quadraginta annis, domus Israel? Et portastis tabernacula Moloch vestro, & imaginem idolorũ vestrorũ, sydus Dei vestri quæ fecistis vobis adorare eas. Et migrare vos faciam trans Damascum, dicit Dominus Deus exercituum nomen eius.

Iere. 30.b Ioel 2.c Soph. 1.d Esa. 1.d Mala. 1.d. 2.c Act. 7.e

S. QVAM horrenda voluptuosos pœna maneat, in quos Dominus se impleturum iurat quod proposuit. CAPVT VI.

A Væ vobis qui opulenti estis in Sion, & confiditis in mõte Samariæ: optimates capita populorum, ingredientes pompaticè domum Israel. Transite in Chalanne, & videte, & ite inde in Emath magnã: & descendite in Geth Palæsthinorũ, & ad optima quoque regna horũ: si latior terminus eorũ termino vestro est. B Qui separati estis in diem malũ: & appropinquatis solio iniquitatis. Qui dormitis in lectis eburneis, & lasciuitis in stratis vestris. Qui comeditis agnũ de grege, & vitulos de medio armenti. Qui canitis ad vocẽ psalterii: sicut Dauid putauerunt se habere vasa cantici. Bibentes vinũ in phialis, & optimo vnguento delibuti: & nihil patiebantur super cõtritione C Ioseph. Quapropter nunc migrabũt in capite transmigrantium: & auferetur factio lasciuientiũ. Iurauit Dominus Deus in anima sua, dicit Dominus Deus exercituũ, Detestor ego superbiã Iacob, & domos eius odi, & tradã ciuitatẽ cum habitatoribus suis. Quòd si reliqui fuerint decem viri in domo vna, & ipsi morientur. Et tollet eũ propinquus suus, & comburet eũ, vt efferat ossa de domo: & dicet ei qui in penetralibus domus est, Nunquid adhuc est penes te? Et respõdebit, Finis D est. Et dicet ei, Tace, & non recorderis nominis Domini, quia ecce Dominus mãdabit, & percutiet domũ maiorẽ ruinis, & domũ minorẽ scissionibus. Nũquid currere queũt in petris equi? aut arari potest in bubalis? quoniã cõuertistis in amaritudinẽ iudiciũ, & fructũ iustitiæ in absinthiũ. Qui lætamini in nihilo, qui dicitis, Nunquid non in fortitudine nostra assumpsimus nobis cornua? Ecce enim suscitabo super vos domus Israel, dicit Dominus Deus exercituũ, gentẽ: & conteret vos ab introitu Emath, vsque ad torrẽtem deserti.

Luc. 6.d Iere. 51.b Infra. 8.b

S. PLACARET propheta iram Domini nisi populus contradiceret. Populi captiuitas prænuntiatur, aduersante Amasia sacerdote. CAPVT VII.

A Hæc ostẽdit mihi Dominus Deus: & ecce fictor locustæ in principio germinantium serotini imbris, & ecce serotinus post tonsionẽ regis. Et factum est cum consummasset comedere herbam terræ, dixi, Domine Deus propitius esto obsecro: quis suscitabit Iacob, quia paruulus est? Misertus est Dominus super hoc: Non erit, dicit Dominus. Hæc ostendit mihi Dominus Deus: & ecce vocabat iudiciũ ad ignẽ Dominus Deus, & deuorauit abyssum multã, & comedit simul partẽ. Et dixi, Domine Deus, quiesce obsecro: quis suscitabit Iacob, quia paruulus est? Misertus est Dominus super hoc: Sed & istud non B erit, dicit Dominus Deus. Hæc ostendit mihi: & ecce Dominus stans super murum litum, & in manu eius trulla cæmentarii. Et dixit Dominus ad me, Quid tu vides Amos? Et dixi, Trullam cæmentarii. Et dixit Dominus, Ecce ego ponam trullam in medio populi mei Israel: non adiiciã vltrà superinducere eum. Et demolientur excelsa idoli, & sanctificationes Israel desolabuntur: & cõsurgam super domũ Ieroboam C in gladio. Et misit Amasias sacerdos Bethel, ad Ieroboam regem, Israel dicens, Rebellauit contra te Amos in medio domus Israel: non poterit terra sustinere vniuersos sermones eius. Hæc enim dicit Amos, In gladio morietur Ieroboam, & Israel captiuus migrabit de terra sua. Et dixit Amasias ad Amos, Qui vides, gradere, fuge in terram Iuda: & comede ibi panem, & prophetabis ibi. Et in Bethel nõ adiicies vltrà vt prophetes: quia sanctificatio regis est, & domus regni est. D Respõditq; Amos, & dixit ad Amasiam, Non sum propheta, & non sum filius prophetæ: sed armentarius ego sum vellicans sycomoros. Et tulit me Dominus, cum sequerer gregẽ: & dixit Dominus ad me, Vade, propheta ad populum meum Israel. Et nunc audi verbum Domini, Tu dicis, Non prophetabis super Israel, & non stillabis super domum idoli. Propter hoc hæc dicit Dominus, Vxor tua in ciuitate fornicabitur, & filii tui & filiæ tuæ in gladio cadent, & humus tua funiculo metietur: & tu in terra polluta morieris, & Israel captiuus migrabit de terra sua.

S. PER furorem Domini in Iudæos & eorum calamitatem ob pauperum oppressionem & populi auaritiam, Domini passio & verbi eius penuria figuratur. CAPVT VIII.

A Hæc ostendit mihi Dominus Deus & ecce vncinus pomorum. Et dixit, Quid tu vides Amos? Et dixi, Vncinum pomorum. Et dixit Dominus ad me, Venit finis super populum meum Israel: non adiiciam vltrà vt pertranseam eum. Et stridebunt cardines templi in die illa, dicit Dominus Deus: multi morientur in omni loco, proiicietur silentiũ. Audite hoc qui conteritis B pauperem, & deficere facitis egenos terræ, dicẽtes, Quando transibit mensis, & vænundabimus merces: & sabbathum, & aperiemus frumentũ: vt imminuamus mensurã & augeamus siclũ, & supponamus statéras dolosas, vt possideamus in argento egenos & pauperes pro calceamentis, & quisquilias frumẽti vendamus? Iurauit Dominus in superbiã Iacob, Si oblitus fuero vsque in finem omnia opera eorũ. Nunquid super isto non commouebitur terra, & lugebit omnis habitator eius: C & ascendet quasi fluuius vniuersus, & eiicietur, & defluet quasi riuus Aegypti? Et erit in die illa dicit Dominus: occidet sol in meridie, & tenebrescere faciã terram in die luminis. Et conuertam festiuitates vestras in luctum, & omnia cantica vestra in planctum: & inducam super omne dorsum vestrum saccum, & super omne caput caluitium: & ponam eam quasi luctum vnigeniti, & nouissima eius quasi diem amarum. Ecce, dies veniunt, dicit Dominus: & emittam famem in terram non famem panis, neque sitim aquæ, D sed audiendi verbum Domini. Et commouebuntur à mari vsque ad mare, & ab aquilone vsque ad orientem: circuibunt quærentes verbum Domini, & non inuenient. In die illa deficient virgines pulchræ, & adolescentes in siti. Qui iurant in delicto Samariæ, & dicunt, Viuit Deus tuus Dan, & viuit via Bersabee. Et cadent, & non resurgent vltrà.

In pauperũ oppressores. Supra 6.a Iere. 15.b Tobiæ 2.b 1. Mac. 1.e Fames verbi Dei.

S. IMPII non poterunt ab oculis Dei euadere: sed Dominus propter principum auaritiam euertet templum & vrbem, tandem verò per prædicatores ædificabitur ecclesia. CAPVT IX.

A Vidi Dominum stantem super altare: & dixit, Percute cardinẽ, & commoueantur superliminaria: auaritia enim in capite omnium, & nouissimum eorum in gladio interficiam: non erit fuga eis qui fugient:

Psal. 138.a qui fugient: & non saluabitur ex eis qui fugerit. Si descenderint vsq; ad infernũ, inde manus mea educet eos: & si ascenderint vsq; ad coelũ, inde detraham eos. Et si absconditi fuerint B in vertice Carmeli, inde scrutans auferã eos: & si celauerint se ab oculis meis in profundo maris, ibi mãdabo serpenti & mordebit eos. Et si abierint in captiuitatem coram inimicis Iere. 44.a suis, ibi mãdabo gladio, & occidet eos: & ponã oculos meos super eos in malũ, & non in bonum. Et Dominus Deus exercituum qui tangit terram, & tabescit: & lugebunt omnes habitantes in ea: & ascendet sicut riuus omnis, & defluet sicut Supra 5.c fluuius Aegypti. Qui ædificat in coelo ascensionẽ suam, & fasciculum suũ super terram fundauit: qui vocat aquas maris, & effundit eas super faciẽ terræ, Dominus nomen eius. Nunquid non vt filii Aethiopũ vos estis mihi filii Israel, ait Dominus? Nunquid non Israel ascendere feci de terra Aegypti: C & Palæsthinos de Cappadocia, & Syrios de Cyrene? Ecce oculi Domini Dei super regnũ peccans, & conteram illud à facie terræ: veruntamen conterens non conterã domum Iacob, dicit Dominus. Ecce enim mãdabo ego, & concutiam in omnibus gentibus domũ Israel, sicut cõcutitur in cribro: & non cadet lapillus super terrã. In gladio morientur omnes peccatores populi mei: qui dicũt, Nõ appropinquabit, & nõ Ecclesiæ instauratio. veniet super nos malũ. In die illa suscitabo tabernaculũ David, quod cécidit: & reædificabo aperturas murorũ eius, & Act. 15.c ea quæ corruerant instaurabo: & reædificabo eum sicut in diebus antiquis. Vt possideant reliquias Idumeæ, & omnes nationes, eo quòd inuocatũ sit nomen meum super eos: dicit D Dominus faciens hæc. Ecce dies veniunt, dicit Dominus: & comprehendet arator messorẽ, & calcator vuæ mittentẽ semen: & stillabunt montes dulcedinem, & omnes colles culti Ioel. 3.d erunt. Et conuertã captiuitatẽ populi mei Israel: & ædificabunt ciuitates desertas, & inhabitabũt: & plantabunt vineas, & bibent vinũ earum: & facient hortos, & comedent fructus eorũ. Et plãtabo eos super humũ suam: & non euellã eos vltrà de terra sua quam dedi eis, Dicit Dominus Deus tuus.

Prologus in Abdiæ PROPHETIAM.

IACOB patriarcha habuit fratrẽ Esau: qui ob coctionẽ rufam, propter quam uẽdidit primogenita, Edom Hebræa lingua appellatus est, quod latine rufus dicitur. Is memoratũ fratrẽ suũ, qui Israel nomẽ acceperat, graui odio cõmotus interimere conatus est. Qua de causa omnes qui populũ Israel, id est filios patriarchæ Iacob, prædicti Esau odiũ imitati, persecuti sunt, Esau & Edõ appellati sunt. Et quia populus Israel de captiuitate Chaldæorũ per Cyrũ regem Persarũ nutu dei reuocatus in Ierusalẽ, ab illo regno grauiter afflictus atq; oppressus est: ideo hoc regnũ, quod more Esau, prædictũ populũ psecutũ est, per denũtiationẽ Abdiæ prophetæ increpatur, quòd nõ Dei indignatione, sed sua uirtute populũ superatũ gloriabatur. de quo regno olim per Dauid in psalmo centesimo trigesimo sexto dictũ est, Memorare Domine filiorũ Edom in die Ierusalem. Nam reliqua lectione cõprehense, futurũ in gentes iudiciũ ob causas lectione cõprehensas: regnumq; Dei in populo Israel significatur. Hebræi hunc dicunt esse, qui sub rege Samariæ Achab, & impijssima Iezabel, pauit centũ prophetas in specubus, qui non curuauerũt genu ante Baal: & de septẽ millibus erat, quos Elias arguitur ignorasse. Sepulchrũ quoq; eius usq; hodie cũ mausoleo Elisæi prophetæ & Baptistæ Iohãnis, in Sebaste ueneratione habetur, quæ olim Samaria dicebatur. Hãc Herodes rex Iudææ, Antipatri filius, in honorẽ Augusti Cæsaris Græco nomine uocauit Augustam. Hic igitur quia centũ prophetas pauerat, accepit gratiã prophetalẽ: & de duce exercitus, fit dux ecclesiæ. Tũc in Samaria paruũ gregẽ pauerat: nunc in toto orbe CHRISTI pascit ecclesias, & [illegible], sicut in Actis apostolorum Stephanus martyrio coronatus: ita & hic, seruus appellatus est Domini.

Prophetia Abdiæ.

SOB tyrannidem Edom in fratrẽ suum Israel uaticinatur Abdias exitum eius, & captiuitatem ab Assyriis, Iudæorũ uerò resurrectionem, & populorum subiectionem.

A VISIO Abdiæ. Hæc dicit Dominus Iere. 49.c Deus ad Edom, Auditũ audiuimus à Domino, & legatũ ad gẽtes misit, surgite, & consurgamus aduersus eum in prælĩũ. Ecce paruulum dedi te in gentibus: contemptibilis tu es valde. Superbia cordis tui extulit te, habitantem in B scissuris petrarum, exaltantẽ solium tuum: qui dicis in corde tuo, Quis detrahet me in terrã? Si exaltatus fueris vt aquila, Iere. 49.d & si inter sydera posueris nidum tuum: inde detraham te, dicit Dominus. Si fures introissent ad te, si latrones per noctẽ: quomodo cõticuisses? nónne furati essent sufficiẽtia sibi? Si vindemiatores introissent ad te, nunquid saltem racemũ reliquissent tibi? Quomodo scrutati sunt Esau: inuestigauerunt C abscõdita eius? Vsq; ad terminũ emiserunt te omnes viri foederis tui: illuserunt tibi. Inualuerunt aduersum te viri pacis tuæ: qui comedunt tecum, ponent insidias subter te: non est prudẽtia in eo. Nunquid non in die illa, dicit Dominus, per- Esa. 29.c dam sapiẽtes de Idumæa, & prudentiã de monte Esau? Et ti- 1.Cor.1.c mebunt fortes tui à meridie, vt intereat vir de monte Esau. Propter interfectionẽ, & propter iniquitatẽ in fratrẽ tuum D Iacob, operiet te confusio, & peribis in æternũ. In die cum stares aduersus eum, quãdo capiebant alieni exercitũ eius, & extranei ingrediebantur portas eius, & super Ierusalẽ mittebant sortem: tu quoq; eras quasi vnus ex eis. Et non despicies in die fratris tui, in die peregrinationis eius: & non lætaberis super filios Iuda, in die perditionis eorum: & non magnificabis os tuum in die angustiæ. Neq; ingredieris portam popu E li mei in die ruinæ eorum: neq; despicies & tu in malis eius in die vastitatis illius: & non emittèris aduersus exercitũ eius in die vastitatis illius. Neq; stabis in exitibus, vt interficias eos qui fugerint: & non concludes reliquos eius in die tribulationis. Quoniã iuxta est dies Domini super omnes gentes: sicut fecisti, fiet tibi, retributionẽ tuam conuertã in caput tuum. F Quomodo enim bibisti super montẽ sanctum meum, bibent omnes gentes iugiter: & bibent & absorbebunt, & erunt quasi non sint. Et in monte Sion erit saluatio, & erit sanctus: & possidebit domus Iacob eos qui se possederant. Et erit domus Iacob ignis, & domus Ioseph flamma, & domus Esau stipula: & succẽdentur in eis, & deuorabunt eos: & non erunt G reliquiæ domus Esau, quia Dominus locutus est. Et hæreditabunt hi qui ad Austrum sunt montem Esau, & qui in campestribus Philisthiim: & possidebunt regionem Ephráim & regionem Samariæ: & Beniamin possidebit Galaad. Et trãsmigratio exercitus huius filiorum Israel, omnia loca Chananæorum vsque ad Saréptam: & transmigratio Ierusalẽ, quæ in Bosphoro est, possidebit ciuitates Austri. Et ascendent saluatores in montem Sion iudicare montem Esau: & erit Domino regnum.

Prologus in prophetiam IONAE.

Ex proœmio commentariorum Hieronymi in Ionam.

IONAM sanctũ Hebræi affirmant filiũ fuisse mulieris uiduæ Sareptanæ, quẽ Elias propheta mortuũ suscitauit: matre postea dicẽte

ad eum, Nunc cognoui quia uir Dei es tu, & uerbũ Dei in ore tuo ueritas est. Ob hanc etiam causam ipsum puerũ sic uocauit, Amathi: Amathi enim in nostra lingua, ueritatẽ sonat. Et ex eo quòd uerum Elias locutus est: ille qui suscitatus est, filius esse dicitur ueritatis. Ideo de ueritate columba nascitur: quia Ionas columbam sonat. In condẽnationem autẽ Israel Ionas ad gentem mittitur: quòd Niniue agente pœnitentiam, illi in malitia perseuerant. Temporibus quippe Ieroboam filij Ioas regis Israel, qui deo derelicto, cum populo suo in Samaria idòlis sacrificabat, Ionam prophetam fuisse, quartus liber Regum indicat. Is cum prophetia illuminante peccatores ciuitatis Niniue Dei misericordiam cõsecuturos uideret: ne falsa prædicare uideretur, ad denũtiandum interitum eiusdem ciuitatis ire nolebat. Nam sicut Deus ad Abraham de impietate Sodomorũ & Gomorrhæorum locutus est, Clamor Sodomorũ & Gomorrhæorum peruenit ad me: Ita & de Niniue dicitur, Eo quòd ascenderit clamor malitiæ eius ad deum. Et quia sententia Dei de Sodomis facta, minime reuocata est: ita & Ionas aduersum Niniuen prolatam sententiam reuocari nolebat; diuinæ dispẽsationis ignarus, qui salutem hominum ad se conuertentium magis uult, quàm interitum. Hoc illi acciderat quod & sancto Elisæo, qui filium Sunamitidis mulieris, mortuum ignorauit. Ideo à conspectu Dei fugere se Ionas putabat, humanum aliquid passus, dicẽte Dauid, Quo ibo à spiritu tuo: & à facie tua quo fugiam?

Ionæ Prophetia.

S. IONAS missus in Niniuen ad prædicandum fugit in Tharsis: orta autem tempestate mittitur in mare & tempestas cessauit.

CAPVT I.

A ET FACTVM est verbũ Domini ad Ionam filium Amathi, dicẽs, Surge, & vade in Niniuen ciuitatẽ grandem, & prædica in ea: quia ascẽdit malitia ejus coram me. Et surrexit Ionas, vt fugeret in Tharsis à facie Domini, & descẽdit in Iopen, & inuenit nauem euntem in Tharsis: & dedit naulum eius, & descendit in eam, vt iret cum eis in Tharsis à facie Domini. Dominus autẽ misit ventum magnũ in mare: & facta est tempestas magna in mari, & B nauis periclitabatur conteri. Et timuerunt nautæ, & clamauerunt viri ad Deum suum: & miserunt vasa quæ erant in naui in mare, vt alleuiaretur ab eis: & Ionas descendit ad interiora nauis, & dormiebat sopore graui. Et accessit ad eum gubernator, & dixit ei, Quid tu sopore deprimeris? surge, inuoca Deum tuum, si fortè recogitet Deus de nobis, & non pereamus. Et dixit vir ad collegam suum, Venite, & mittamus sortes, & sciamus quare hoc malum sit nobis. Et miserũt sor- C tes: & cecidit sors super Ionam. Et dixerunt ad eum, Indica nobis cuius causa malum istud sit nobis: quod est opus tuũ? & quæ terra tua? & quò vadis? vel ex quo populo es tu? Et dixit ad eos, Hebræus ego sum, & Dominũ Deum cœli ego timeo, qui fecit mare & aridam. Et timuerunt viri timore magno, & dixerũt ad eum, Quid hoc fecisti? Cognouerũt enim D viri quòd à facie Domini fugeret: quia indicauerat eis. Et dixerunt ad eum, Quid faciemus tibi, & cessabit mare à nobis? quia mare ibat, & intumescebat super eos. Et dixit ad eos, Tollite me, & mittite in mare, & cessabit mare à vobis: scio enim ego quoniam propter me tempestas hæc grandis venit super vos. Et remigabant viri, vt reuerterentur ad aridam, & non valebant: quia mare ibat, & intumescebat super eos. Et clamauerunt ad Dominũ, & dixerunt, Quæsumus Domine, ne pereamus in anima viri istius, & ne des super nos sanguinem innocentem: quia tu Domine, sicut voluisti, fecisti. Et tulerunt Ionam & miserunt in mare: & stetit mare à feruore suo. Et timuerunt viri timore magno Dominum, & immolauerunt hostias Domino, & vouerunt vota.

S. ABSORPTVS Ionas à ceto inuocãdo Dominum exauditur, & in aridam euomitur.

CAPVT II.

A ET præparauit Dominus piscem grandẽ, vt deglutiret Ionam: & erat Ionas in ventre piscis tribus diebus & tribus noctibus. Et orauit Ionas ad Dominum Deum suum de vtero piscis. Et dixit, Clamaui de tribulatione mea ad Dominum, & exaudiuit me: de ventre inferi clamaui, & exaudisti vocem meam. *Matt. 12.e & 16.a Luc. 11.d 1. Cor. 15.a*

B Et proiecisti me in profundũ in corde maris, & flumen circundedit me: omnes gurgites tui, & fluctus tui super me transierunt. Et ego dixi, Abiectus sum à conspectu oculorum tuorum: verũtamen rursus videbo templum sanctum tuum. *Psal. 119.a*

C Circundederunt me aquæ vsque ad animam, abyssus vallauit me, pelagus operuit caput meum. Ad extrema montium descendi, terræ vectes concluserunt me in æternum: & subleuabis de corruptione vitam meam, Domine Deus meus. *Psal. 68. a*

D Cum angustiaretur in me anima mea, Domini recordatus sum: vt veniat ad te oratio mea ad templum sanctum tuum. Qui custodiunt vanitates frustra, misericordiam suam derelinquunt. Ego autem in voce laudis immolabo tibi: quæcũque voui reddam pro salute Domino. Et dixit Dominus pisci: & euomuit Ionam in aridam.

S. NINIVITAS hortatur Ionas ad pœnitentiam, ad cuius prædicationem populus conuertitur, & Dominus illius miseretur, ac sententiam reuocauit.

CAPVT III.

A ET factum est verbum Domini ad Ionam secundò, dicens, Surge, & vade in Niniuen ciuitatem magnam: & prædica in ea prædicationem quam ego loquor ad te. Et surrexit Ionas, & abijt in Niniuen iuxta verbum Domini: & Niniue erat ciuitas magna Deo, itinere trium dierum. Et cœpit Ionas introire ciui- B tatem itinere diei vnius: & clamauit, & dixit, Adhuc quadraginta dies, & Niniue subuertetur. Et crediderunt viri Niniuitæ in Dominum: & prædicauerunt ieiunium, & vestiti sunt saccis à maiore vsque ad minorem. Et peruenit verbum ad regem Niniue: & surrexit de solio suo, & abiecit vestimen- C tum suum à se, & indutus est sacco, & sedit in cinere. Et clamauit, & dixit in Niniue ex ore regis & principum eius, dicens, Homines, & iumenta, & boues, & pecora non gustent quicquã: nec pascantur, & aquam non bibant. Et operiantur saccis homines & iumenta, & clament ad Deum in fortitudi- D ne: & conuertatur vir à via sua mala & ab iniquitate quæ est in manibus eorũ. Quis scit, si conuertatur, & ignoscat Deus, & reuertatur à furore iræ suæ, & non peribimus? Et vidit Deus opera eorum quia conuersi sunt de via sua mala: & misertus est Deus super malitia quam locutus fuerat vt faceret eis, & non fecit. *Matt. 12.d Lucæ 11. e Ier. 18.b Ioel. 2.c*

§. IONAS humanū quid passus dolet super arefacta hedera, quo probat ei Dominus quia debuit amplius pro Niniue condolere.

CAPVT IIII.

A ET afflictus est Ionas afflictione magna, & iratus est: & orauit ad Dominū, & dixit, Obsecro Domine, nunquid non hoc est verbū meum, cum adhuc essem in terra mea? propter hoc præoccupaui vt fugeré in Tharsis: scio enim quia tu Deus clemens & misericors es, patiens & multæ miserationis, & ignoscens super malitia. Et nunc Domine tolle quæso animam meam à B me: quia melior est mihi mors quàm vita. Et dixit Dominus, Putásne bene irasceris tu? Et egressus est Ionas de ciuitate, & sedit contra Orientē ciuitatis: & fecit sibimet vmbraculum ibi, & sedebat subter illud in vmbra, donec videret quid accideret ciuitati. Et præparauit Dominus Deus hederam, & ascēdit super caput Ionæ, vt esset vmbra super caput eius, & protegeret eum, laborauerat enim: & lætatus est Ionas su- C per hedera, lætitia magna. Et parauit Deus vermem ascensu diluculi in crastinū: & percussit hederam, & exaruit. Et cum ortus fuisset sol, præcepit Dominus vento calido & vrenti: & percussit sol super caput Ionæ, & æstuabat: & petiuit animæ suæ vt moreretur, & dixit, Melius est mihi mori, quàm viuere. Et dixit Deus ad Ionam, Putásne bene irasceris tu super hederam? Et dixit, Bene irascor ego vsq; ad mortē. Et di D xit Dominus, Tu doles super hederam, in qua non laborasti, neq; fecisti vt cresceret, quę sub vna nocte nata est, & sub vna nocte periit: & ego non parcā Niniue ciuitati magnæ, in qua sunt plusquam centum viginti millia hominum, qui nesciunt quid sit inter dexteram & sinistram suam, & iumenta multa?

FINIS.

Psal. 85. a
Ioel 2. c

Prologus in Michææ PROPHETIAM.

TEMPORIBVS Ioathan & Achaz & Ezechiæ regum Iuda, Michæam prophetā ad hanc prophetiā spiritu sancto repletum fuisse, lectio ipsa demonstrat. Sed de supradicto numero regū, Ioathan & Ezechiā deo ob religionem placuisse, historia libri quarti Regū, & secūdi Paralipomenon indicat. Achaz uero relicto Deo, idôla Samariæ, quibus etiā filios suos in sacrificiū igni cōcremādos obtulerat, coluisse cōstat. Quā ob rem, deus Samariā, quæ reges Israël & Iuda memoratorū simulachrorū superstitione fefellerat, increpans, indignationē suam in eam processuram cōminatus est. Populo etiam Israël præuaricatori, & principibus eius, qui eundem populum fallaci suasione ad colenda idôla impulerant, uerbis in sequentibus, captiuitatem & interitum affuturum denuntiat.

Michææ Prophetia.

§. COMMINATIO Domini in Samariam, Ierusalem, & Philisthæos propter idôla.

CAPVT I.

A VERBVM Domini quod factū est ad Michæam Morasthitē, in diebus Ioatham, Achaz, & Ezechię regum Iuda: quod vidit Super Samariā & Ierusalē. Audite populi omnes: & attēdat terra & plenitudo eius: & sit Dn̄s Deus vobis in testē, Dominus de tēplo sancto suo. Quia ecce Dominus egredietur de loco suo: & descēdet, & calcabit super excelsa terræ. Et cōsumētur montes subtus eum: & valles scindentur sicut cera à facie ignis, sicut aquæ quæ decurrūt in præceps. In scelere Iacob omne istud, & in B peccatis domus Israel. Quod scelus Iacob? nónne Samaria? Et quæ excelsa Iudę? nónne Ierusalē? Et ponā Samariā, quasi aceruum lapidū in agro cum plantatur vinea: & detrahā in vallem lapides eius, & fundamenta eius reuelabo. Et omnia sculptilia eius cōcidentur, & omnes mercedes eius comburentur igne, & omnia idôla eius ponam in perditionem: quia de mercedibus meretricis congregata sunt, & vsque ad merce- C dem meretricis reuertentur. Super hoc plangam, & vlulabo: vadam spoliatus & nudus: faciam planctū velut draconum, & luctum quasi struthionum: quia desperata est plaga eius, quia venit vsq; ad Iudam, tetigit portam populi mei vsq; ad Ierusalem. In Geth nolite annuntiare, lachrymis ne ploretis: in domo pulueris puluere vos conspergite, & transite, vobis habitatio pulchra, cōfusa ignominia: non est egressa, quæ habitat in exitu: planctū domus vicinæ accipiet ex vobis, quæ stetit sibimet. Quia infirmata est in bonum quæ habitat in amaritudinibus: quia descēdit malū à Dn̄o in portā Ierusalē. D Tumultus quadrigæ stuporis habitāti Lachis: principiū peccati est filię Siō, quia in te inuēta sunt scelera Israel. Propterea dabit emissarios super hæreditatē Geth: domos mēdacii in deceptionē regibus Israel. Adhuc hęredē adducā tibi quæ habitas in Maresa: vsq; ad Odollam veniet gloria Israel. Decaluare, & tondère super filios deliciarum tuarum: dilata caluitium tuum sicut aquila: quoniam captiui ducti sunt ex te.

Quibus diebus ꝓphetauit Michæas.

§. PECCATA populi quæ Dominum ad ultionem prouocant, reuertentibus tamen promittit saluatorem, qui cernentibus illis in cælum ascendit.

CAPVT II.

A VAe qui cogitatis inutile, & operamini malum in cubilibus vestris: in luce matutina faciunt illud, quoniā contra Deum est manus eorum. Et concupierunt agros & violenter tulerunt, & rapuerunt domos: & calūniabantur virum & domum eius, virum & hæreditatem eius. Idcirco hæc dicit Dominus, Ecce ego cogito super familiā istam malum: vnde non auferetis colla vestra, & non ambulabitis superbi, quoniā tempus pessimum est. In die illa sumetur super vos parabola, & cantabitur cāti B cū cū suauitate, dicētiū, Depopulatione vastati sumus: pars populi mei cōmutata est: quomodo recedet à me, quum reuertatur qui regiones nostras diuidat? Propter hoc, non erit tibi mittens funiculū sortis in cœtu Domini. Ne loquamini loquentes, Non stillabit super istos, non comprehendet confusio. Dicit domus Iacob, Nunquid abbreuiatus est spiritus Domini, aut tales sunt cogitationes eius? Nónne verba mea bona sunt cum eo qui rectè graditur? Et econtrario populus C meus in aduersarium consurrexit. Désuper tunicam pallium sustulistis: & eos qui transibant simpliciter, cōuertistis in bellum. Mulieres populi mei eiecistis de domo deliciarum suarum: à paruulis earum tulistis laudem meam in perpetuū. Surgite, & ite, quia non habetis hic requiem: propter immunditiam eius corrūpetur putredine pessima. Vtinam non essem vir habens spiritū, & mendaciū potius loquerer: stillabo tibi D in vinum, & in ebrietatē: & erit super quem stillatur populus iste. Congregatione congregabo Iacob totum te: in vnum conducā reliquias Israel, pariter ponam illum quasi gregem in ouili, quasi pecus in medio caularum, tumultuabuntur à multitudine hominū. Ascendet enim pandens iter ante eos: diuidet, & transibunt portam, & egredientur per eam: & transibit rex eorum coram eis, & Dominus in capite eorum.

§. PROPTER principum tyrannidem, pseudoprophetarum fallaciam, & iudicium crudelitatem comminatur Dominus Ierosolymæ deletionem.

CAPVT III.

A ET dixi, Audite principes Iacob, & duces domus Israel, Nunquid non vestrū est scire iudicium, qui odio habetis bonum, & diligitis malum: qui violenter tollitis pelles eorum désuper eis, &

carmen

carnem eorum désuper ossibus eorum? Qui comederũt carnem populi mei,& pellem eorum désuper excoriauerunt: & ossa eorum confregerunt, & conciderunt sicut in lebete,& B quasi carnẽ in medio ollæ. Tunc clamabunt ad Dominũ,& non exaudiet eos:& abscondet faciẽ suam ab eis in tempore illo,sicut nequiter egerunt in adinuentionibus suis. Hæc dicit Dominus super prophetas qui seducunt populũ meum: qui mordent dentibus suis,& prædicãt pacem:& si quis non dederit in ore eorum quippiam,sanctificant super eum prælium. Propterea nox vobis pro visione erit, & tenebræ vobis pro diuinatione:& occumbet sol super prophetas,& obtenebrabitur super eos dies. Et confundẽtur qui vident visio C nes,& confundentur diuini: & operient omnes vultus suos, quia non est responsum Dei. Veruntamen ego repletus sum fortitudine spiritus Domini, iudicio & virtute:vt annunciem Iacob scelus suum,& Israel peccatũ suum. Audite hæc principes domus Iacob,& iudices domus Israel:qui abominamini iudicium,& omnia recta peruertitis. Qui ædificatis Sion in sanguinibus, & Ierusalẽ in iniquitate. Principes eius in muneribus iudicabant,& sacerdotes eius in mercede docebant,& prophetæ eius in pecunia diuinabant:& super Do D minum requiescebant, dicentes, Nunquid non Dominus in medio nostrûm?non venient super nos mala. Propter hoc, causa vestri, Sion quasi ager arabitur, & Ierusalẽ quasi aceruus lapidum erit,& mons templi in excelsa syluarum.

Prophetæ Dei authoritas. *Eze. 22. f* *Soph. 3. a* *Iere. 26. f*

S. TEMPORE *Messiæ exibit uerbũ Domini & pax magna ab Ierusalem, quibus uocabuntur, & ecclesia confirmabitur.*

CAPVT IIII.

A ET erit in nouissimo dierum mons domus Domini præparatus in vertice montiũ, & sublimis super colles:& fluent ad eum populi. Et properabunt gentes multæ,& dicent, Venite,ascẽdamus ad montẽ Domini & ad domũ Dei Iacob:& docebit nos de viis suis,& ibimus in semitis eius:quia de Siõ egredietur lex, & verbum Domini de Ierusalẽ. Et iudicabit inter populos multos,& corripiet gentes fortes vsq; in longinquũ: & concident gladios suos in vomeres,& hastas suas in ligones:non sumet gens aduersus gentem gladiũ,& non discent vltrà belligerare. Et sedebit vir subtus vineam suam, & subtus ficum B suam,& non erit qui deterreat:quia os Domini exercituum locutum est. Quia omnes populi ambulabunt vnusquisq; in nomine Domini Dei sui:nos autem ambulabimus in nomine Dei nostri in æternum & vltrà. In die illa, dicit Dominus, congregabo claudicantem:& eam quam eiecerã, colligam, & quam afflixeram. Et ponam claudicantem, in reliquias: & eam quæ laborauerat,in gentem robustam:& regnabit Do C minus super eos in monte Sion,ex hoc nunc & vsq; in æternũ. Et tu turris gregis, nebulosa filia Sion vsq; ad te veniet: & veniet potestas prima regnum filiæ Ierusalem. Nunc quare mœrore contraheris? Nunquid rex non est tibi,aut consiliarius tuus periit,quia comprehẽdit te dolor sicut parturiẽtem? Dole,& satage filia Sion quasi parturiẽs:quia nunc egredieris de ciuitate,& habitabis in regione,& venies vsq; ad Babylonẽ:ibi liberaberis:ibi redimet te Dominus de manu inimicorum tuorum. Et nunc congregatæ sunt super te gentes multæ:quæ dicunt, Lapidetur & aspiciat in Sion oculus no D ster. Ipsi autem non cognouerunt cogitationes Domini, & non intellexerunt consilium eius: quia cõgregauit eos quasi fœnum areæ. Surge,& tritura filia Sion:quia cornu tuum ponam ferreum, & vngulas tuas ponam æreas: & comminues populos multos,& interficies Domino rapinas eorũ,& fortitudinem eorum Domino vniuersæ terræ.

Esa. 2. a *Soph. 3. d* *Lucæ 1. c* *Dan. 7.*

S. BETHLEHEM *ortu Messiæ insignita ac Ierusalem eius morte uastata fuit, Israelis autem reliquiæ exaltatæ, & uerbum Domini prædicatum est.* CAPVT V.

A NVnc vastaberis filia latronis:obsidionem posuerunt super nos,in virga percutient maxillã iudicis Israel. ET TV BETHLEHEM Ephráta, paruulus es in millibus Iuda:ex te mihi egredietur qui sit dominator in Israel:& egressus eius ab initio à diebus æternitatis. Propter hoc dabit eos vsq; ad tẽpus, in quo parturiens pariet:& reliquiæ fratrum eius conuertẽtur ad filios Israel. Et stabit,& pascet in fortitudine Domini, in sublimitate nominis Domini Dei sui:& conuertẽtur, quia nunc ma B gnificabitur vsq; ad terminos terræ. Et erit iste pax: Assyrius quum venerit in terram nostrã,& quando calcauerit in domibus nostris:& suscitabimus super eum septem pastores, & octo primates homines. Et pascent terram Assur in gladio, & terrã Nemrod in lanceis eius:& liberabit ab Assur, quum venerit in terram nostrã,& quum calcauerit in terminis no C stris. Et erunt reliquiæ Iacob in medio populorũ multorum quasi ros à Domino,& quasi stillæ super herbã quæ non expectat virum & non præstolatur filios hominũ. Et erunt reliquiæ Iacob in gẽtibus in medio populorũ multorum, quasi leo in iumentis syluarum,& quasi catulus leonis in gregibus pecorũ:qui quum transierit, & cõculcauerit, & ceperit,non est qui eruat. Et exaltabitur manus tua super hostes tuos, & omnes inimici tui interibũt. Et erit in die illa, dicit Domi D nus:auferã equos tuos de medio tui,& disperdam quadrigas tuas. Et perdam ciuitates terræ tuæ, & destruam omnes munitiones tuas,& auferã maleficia de manu tua, & diuinationes non erunt in te. Et perire faciam sculptilia tua, & statuas tuas de medio tui:& non adorabis vltrà opera manuũ tuarum. Et euellam lucos tuos de medio tui, & conteram ciuitates tuas. Et faciam in furore & in indignatione vltionem in omnibus gentibus quæ non audierunt.

CHRISTVS dux Israelis ex Bethlehem nasciturus. *Matth. 2. a* *Ioan. 7. f*

S. DISCEPTAT *Dominus cum ingratis sua illis exprobrans beneficia, quæ expetat sacrificia insinuat, & ob impietates populum grauiter affligit.* CAPVT VI.

A AVdite quæ Dominus loquitur, Surge, contende iudicio aduersum montes,& audiant colles vocem tuam. Audiant montes iudiciũ Domini,& fortia fundamẽta terræ:quia iudicium Domini cum populo suo,& cum Israel diiudicabitur. Popule meus quid feci tibi,aut quid molestus fui tibi?respõde mihi. Quia eduxi te de terra Aegypti,& de domo seruitũtis liberaui te:& B misi ante faciẽ tuã Moysem,& Aarũ,& Mariã? popule meus memẽto quæso quid cogitauerit cõtra te Balach rex Moab: & quid responderit ei Balaam filius Beor, de Setim vsque ad Galgalam, vt cognosceres iustitias Domini. Quid dignum offeram Domino? curuabo genu Deo excelso? Nũquid offeram ei holocaustomata,& vitulos anniculos? Nunquid placari potest Dominus in millibus arietum, aut in multis milli C bus hircorum pinguium? Nunquid dabo primogenitum meum pro scelere meo, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ? Indicabo tibi ò homo quid sit bonum,& quid Dominus requirat à te, Vtiq; facere iudicium, & diligere misericordiam,& solicitum ambulare cum Deo tuo. Vox Domini ad ciuitatẽ clamat, & salus erit timentibus nomen eius audite tribus,& quis approbabit illud? Adhuc ignis in domo impii thesauri iniquitatis, & mensura minor iræ plena. Nunquid iustificabo stateram impiam, & sacculi pondera dolosa? in quibus diuites eius repleti sunt iniquitate, & habitan D tes in ea loquebantur mendacium,& lingua eorum fraudulenta in ore eorum. Et ego ergo cœpi percutere te perditione super peccatis tuis. Tu comedes & non saturaberis,& humiliatio tua in medio tui. Et apprehendes,& non saluabis:& quos saluaueris in gladium dabo. Tu seminabis,& non metes:tu calcabis oliuam,& non vngẽris oleo:& mustũ,& non bibes vinum:& custodisti præcepta Amri,& omnẽ opus domus Achab:& ambulasti in voluntatibus eorũ, vt darẽ te in perdi-

Exo. 15. a *Num. 22. a & 23. b* *Deut. 28. d* *Agg. 1. b*

perditionem, & habitantes in ea in sibilum, & opprobrium populi mei portabitis.

S. IMPIORVM luget multitudinem, & piorum paucitatem, quoniam non in homine quamuis proximo, sed in solo Deo confidendum, quibus firmitatem ecclesiæ promittit æternam.

CAPVT VII.

A Væ mihi, quia factus sum sicut qui colligit in Autumno racemos vindemiæ: non est botrus ad comedendum, præcoquas ficus desyderauit anima mea. Periit sanctus de terra, & rectus in hominibus non est: omnes in sanguine insidiãtur, vir fratrem suum ad mortẽ venatur. Malum manuũ suarum dicunt bonũ: princeps postulat, & iudex in reddẽdo est: & magnus locutus est desyderiũ animę suæ, & cõturbauerũt eam. Qui optimus in eis est, quasi paliurus: & qui rectus, quasi spina de sepe. Dies B speculationis tuæ, visitatio tua venit: nũc erit vastitas eorũ. Nolite credere amico: & nolite confidere in duce: ab ea quæ dormit in sinu tuo custodi claustra oris tui. Quia filius contumeliã facit patri, & filia consurget aduersus matrẽ suam, nurus aduersus socrum suam: & inimici hominis domestici eius. Ego autẽ ad Dominũ aspiciam, expectabo Deum saluatorem meum: audiet me Deus meus. Ne læteris inimica mea super me, quia cecidi: cõsurgã quum sedero in tenebris, Dominus lux mea est. Iram Domini portabo, quoniã peccaui ei: donec causam meam iudicet, & faciat iudiciũ meum: edu- C cet me in lucẽ, videbo iustitiã eius. Et aspiciet inimica mea, & operietur cõfusione, quæ dicit ad me, Vbi est Dñs Deus tuus? Oculi mei videbũt in eam: nũc erit in cõculcationẽ, vt lutũ platearũ. Dies vt ædificẽtur maceriæ tuæ: in die illa longe fiet lex. In die illa & vsq; ad te veniet Assur, & vsq; ad ciuitates munitas: & à ciuitatibus munitis vsq; ad flumen, & ad mare de mari, & ad mõtẽ de mõte. Et terra erit in desolationẽ propter habitatores suos, & propter fructũ cogitationũ eorũ. Pasce populũ tuũ in virga tua, gregẽ hæreditatis tuæ, habitãtes solos in saltu, in medio carmeli: pascẽtur Basan & Galaad iuxta dies antiquos. Secundũ diem egressionis tuæ D de terra Aegypti ostendã ei mirabilia. Videbũt gẽtes, & confundẽtur super omni fortitudine sua: ponent manũ super os, aures eorum surdæ erunt. Lingent puluerẽ sicut serpentes, velut reptilia terræ turbabũtur de ædibus suis: Dominũ Deum nostrũ desyderabunt, & timebunt te. Quis Deus similis tui, qui aufers iniquitatẽ, & transfers peccatum reliquiarũ hæreditatis tuæ? Non immittet vltrà furorẽ suum, quoniã volens misericordiã est. Reuertetur, & miserebitur nostri: deponet iniquitates nostras, & proiiciet in profundum maris omnia peccata nostra. Dabis veritatẽ Iacob, misericordiam Abrahæ: quæ iurasti patribus nostris à diebus antiquis.

Ecclesiæ prosperitas.

Act. 10.

FINIS.

Prologus in prophetiam NAHVM.

Ex procemio commentariorum Hieronymi in Nahum.

NAHVM prophetã ante aduẽtũ regis Assyriorũ, qui populũ Israël captiuũ in suum regionẽ transtulerat, fuisse, Hebræorũ traditio confirmat. Siquidẽ in fine huius lectionis, prædicti regis aduentum, idem propheta annuntiare mõstratur. Sed cum habitatores Niniue, Iona interitũ ciuitatis prædicãte, ne diuina ira denuntiatũ interitum sustinerẽt, peccatorũ & impietatis pœnitentiã egissent, accepta Dei misericordia, grauioribus se criminibus implicuerũt. Quã de causa memoratus propheta spiritu sancto plenus, iudiciũ Dei annuntiãs, ita locutus est, Deus zelans, & ulciscens Dominus est, &c. Iam enim decẽ tribus ab Assyriis deductæ fuerant in ciuitatem sub Ezechia rege Iuda: sub quo etiã nunc in consolationẽ populi trãsmigrati aduersum Niniuẽ uisio cernitur. Nec erat parua cõsolatio, tam his qui iam Assyriis seruiebãt, quàm reliquis qui sub Ezechia de tribu Iuda & Beniamin ab eisdẽ hostibus obsidebãtur, ut audirent Assyrios quoq; à Chaldæis esse capiẽdos: sicut in sequentibus libri huius demõstrabitur. Sciendũ autem est quòd Niniue in nostra lingua de Hebræo, speciosam sonat. Speciosus autẽ, hic mundus dicitur. Vnde & apud Græcos κόσμος ab ornatu nomen accepit. Et quicquid nunc aduersum Niniuẽ dicitur: de mundo figuraliter prædicari sentiamus. Quam ob causam & assumptio quam septuaginta interpretantur λῆμμα, & Aquila ἆρμα interpretatus est: apud hebræos MASSA ponitur, id est graue onus: eo quòd eam aduersus quam uidetur, premat, nec sinat eleuare ceruicẽ. Simulq; hoc attendendum, quòd hæc ipsa uel assumptio, uel onus, uel pondus prophetæ, uisio sit. Non enim loquitur propheta in ἐκστάσει, ut Montanus & Prisca, Maximillaq; delyrant: sed quod prophetat, liber est uisionis intelligẽtis uniuersa quæ loquitur: & pondus hostiũ facientis suo populo uisionẽ. De cõsummatione itaq; mũdi secũdũ ἀναγωγὴν, ô Paula & Eustochium, in consolationẽ sanctorum prophetia texitur: ut quæcunq; in mundo uident quasi prætereũtia & caduca contemnant, & præparent se ad iudicij diem, ubi ultor aduersum ueros Assyrios affuturus est Dominus.

Prophetia Nahum.

S. VLTIO Domini in Niniuen & Assyrios, & miseratio super Iudæorum captiuitatem, & confusio super Sennacherib captiuantem.

CAPVT I.

A ONVS Niniue. liber visionis Nahum Elcesæi. Deus æmulator, & vlciscens Dñs, vlciscẽs Dñs & habẽs furorem: vlciscẽs Dñs in hostes suos, & irascens ipse inimicis suis. Dñs patiens, & magnus fortitudine, & mũdans non faciet innocentem: Dominus in tempestate & turbine viæ eius, & nebulæ puluis pedum eius. Increpans B mare & exiccãs illud: & omnia flumina ad desertũ deducẽs. Infirmatus est Basan, & Carmelus: & flos Libani elanguit. Montes commoti sunt ab eo, & colles desolati sunt: & cõtremuit terra à facie eius, & orbis, & omnes habitãtes in eo. Ante faciẽ indignationis eius quis stabit? & quis resistet in ira furoris eius? indignatio eius effusa est vt ignis: & petræ dissolutæ sunt ab eo. Bonus Dominus, & confortans in die tribulationis: & sciens sperãtes in se. Et in diluuio prætereunte consummationem faciet loci eius: & inimicos eius persequẽtur C tenebræ. Quid cogitatis contra Dominũ? consummationẽ ipse faciet: non consurget duplex tribulatio. Quia sicut spinæ se inuicem complectũtur: sic conuiuiũ eorum pariter potantium, cõsumetur quasi stipula ariditate plena. Ex te exibit cogitans contra Dominũ malitiam: mente pertractans præuaricationẽ. Hęc dicit Dominus, Si perfecti fuerint & ita plures: sic quoq; attondẽtur, & pertransibit: afflixi te, & non affli D gam te vltrà. Et nunc conterã virgam eius de dorso tuo, & vincula tua disrumpã. Et præcipiet super te Dominus, non seminabitur ex nomine tuo amplius: de domo Dei tui interficiam sculptile & conflatile: ponã sepulchrum tuũ, qui inhonoratus es. Ecce super mõtes pedes euãgelizãtis & annũtiantis pacẽ: celebra Iuda festiuitates tuas, & redde vota tua: quia non adiiciet vltrà vt pertrãseat in te belial, vniuersus interiit.

Esa. 52. b
Rom. 10. c

S. OBSIDIO Niniue, & eius à Chaldæis depopulatio, atque superbiæ eius deiectio.

CAPVT II.

A Ascendit qui dispergat corã te, qui custodiat obsidionem: contẽplare viam, conforta lumbos, robora virtutẽ valde. Quia reddidit Dominus superbiam Iacob, sicut superbiã Israel: quia vastatores dissipauerũt eos, & propagines eorum corruperũt. Clypeus fortiũ eius ignitus, viri exercitus in coccineis: igneę habenæ currus in die præparationis eius, & agitatores consopiti sunt. B In itineribus conturbati sunt, quadrigę collisæ sunt in plateis: aspectus eorũ quasi lampades, quasi fulgura discurrentia. Recordabitur fortium suorũ, ruent in itineribus suis: velociter ascendent muros eius, & præparabitur vmbraculum. Portæ fluuiorũ apertæ sunt, & templum ad solum dirutum. Et miles captiuus abductus est: & ancillæ eius minabantur gementes vt columbæ, murmurantes in cordibus suis. Et C Niniue quasi piscina aquarum aquæ eius: ipsi verò fugerunt. State, state: & non est qui reuertatur. Diripite argentũ, diripite aurum: & non est finis diuitiarũ ex omnibus vasis desyderabilibus. Dissipata est, & scissa, & dilacerata: & cor tabescens, & dissolutio geniculorum, & defectio in cunctis renibus: & facies omnium sicut nigredo ollæ. Vbi est habitaculum leonum, & pascua catulorum leonum: ad quam iuit leo, vt ingrederetur illuc catulus leonis, & non est qui exterreat? D Leo cepit sufficiẽter catulis suis, & necauit leænis suis: & impleuit præda speluncas suas, & cubile suum rapina. Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituum, & succendam vsque ad fumum quadrigas tuas, & leunculos tuos comedet gladius: & exterminabo de terra prædam tuam, & non audietur vltrà vox nuntiorum tuorum.

Esa. 13. b

S. NINIVE *urbs sanguinum uastabitur sub nomine adulteræ, & populus eius occidetur.* CAPVT III.

A Vae ciuitas sanguinum, vniuersa mendacii dilaceratione plena: non recedet à te rapina. Vox flagelli, & vox impetus rotæ, & equi fremẽtis, & quadrigæ feruentis, & equitis ascendentis: & micantis gladii, & fulgurantis hastæ, & multitudinis interfectæ, & grauis ruinæ: nec est finis cadauerũ, & corruent in corporibus suis. Propter multitudinẽ fornicationum meretricis speciosæ, & gratæ, & habentis maleficia, quæ vendidit gentes in B fornicationibus suis, & familias in maleficiis suis: Ecce ego ad te, dicit Dominus exercituũ: & reuelabo pudenda tua in facie tua, & ostẽdã in gentibus nuditatẽ tuam, & regnis ignominiam tuam. Et proiiciam super te abominationes, & contumeliis te afficiam, & ponam te in exemplũ. Et erit omnis qui viderit te, resiliet à te, & dicet, Vastata est Niniue: quis commouebit super te caput? vnde quærã consolatorẽ tibi? Nunquid melior es Alexandria populorũ, quæ habitat in fluminibus? aquæ in circuitu eius: cuius diuitiæ, mare: aquæ, muri eius. Aethiopia fortitudo eius, & Aegyptus, & non est finis: C Aphrica & Libyes fuerũt in auxilio tuo. Sed & ipsa in transmigrationẽ ducta est in captiuitatẽ: paruuli eius elisi sunt in capite omniũ viarum, & super inclytos eius miserũt sortẽ, & omnes optimates eius confixi sunt in cõpedibus. Et tu ergo inebriaberis, & eris despecta: & tu quęres auxiliũ ab inimico. Omnes munitiones tuæ sicut ficus cũ grossis suis: si cõcussæ fuerint, cadent in os comedẽtis. Ecce populus tuus mulieres in medio tui: inimicis tuis ad apertionẽ pandentur portæ terræ tuæ, deuorabit ignis vectes tuos. Aquam propter obsidionem hauri tibi, extrue munitiones tuas: intra in lutum & calca, subigens tene laterẽ. Ibi comedet te ignis: peribis gla- D dio, deuorabit te vt bruchus. Congregare ergo vt bruchus, multiplicare vt locusta. Plures fecisti negotiationes tuas, quàm stellæ sint cœli: bruchus expansus est, & auolauit. Custodes tui quasi locustæ: & paruuli tui quasi locustæ locustarum quæ considũt in sepibus in die frigoris: sol ortus est & auolauerunt, & non est cognitus locus earũ vbi fuerint. Dormitauerunt pastores tui rex Assur, sepeliẽtur principes tui: habitabit populus tuus in montibus, & non est qui congreget. Non est obscura contritio tua, pessima est plaga tua: omnes qui audierunt auditionẽ tuam, compresserunt manum super te: quia super quem non transiit malitia tua semper?

Eze. 24. b
Abac. 2. c
Esa. 47. c

FINIS.

Prologus in prophetiam HABACVC.

Ex proœmio commentariorum Hieronymi in Habacuc.

QVATVOR *prophetæ in duodecim prophetarum uolumine continẽtur: è quibus tres in principio* λῆμμα, *id est pondus titulũ habent Naum, Habacuc & Malachias. Porro Zacharias, in medio & circa finẽ duos huiuscemodi ponit titulos: è quibus unus est, Onus uerbi Domini in terra Adrach & Damasci requies eius. alter in fine, Onus uerbi Domini super Israël. De Nahũ, orationibus tuis iam liber editus est: de Zacharia & Malachia, si uita comes fuerit, dissere tur. Nũc Habacuc habemus in manibus, qui uel ex eo q. amabilis Domini est, uocatur amplexatio: uel quod in certamen & luctã & (ut ita dicã) amplexũ cum Deo cõgreditur, amplexãtis, id est luctãtis, sortitus est nomẽ. Nullus enim tam audaci uoce ausus est Deũ ad disceptationẽ iustitiæ prouocare, & dicere ei, Cur in rebus humanis, & in mũdi istius* πολιτείᾳ *tanta rerũ uersatur iniquitas? Vociferabor ad te uim patiens, & non saluabis? Quare ostẽdisti mihi iniquitatem & laborẽ uidere? Lacerata est lex & non peruenit usq; ad finem iudiciũ: quia impius præualet aduersum iustũ: ideo egreditur iudiciũ peruersum. Vides quòd temeraria uox sit, & quodãmodo blasphemantis creatorẽ suum ad iudiciũ prouocare: & uas fragile aduersus figulũ, cur tale uel tale factũ sit, disputare? Necnõ & hoc animaduertendũ, quòd assumptio uel põdus, quæ grauia esse iam diximus, prophetæ uisio est: & aduersum Montani dogma peruersum, intelligit quod uidet: nec ut amens loquitur: nec more insanientium fœminarũ dat sine mente sonũ. Vnde & Apostolus iubet ut si prophetantibus aliis, alii fuerit reuelatũ, taceant qui prius loquebãtur. Et statim: Non est, inquit, dissentionis Deus, sed pacis. Ex quo intelligitur, cum quis uolũtate reticet, & alteri locũ dat ad loquendum, posse & loqui & tacere cum uelit. Qui autẽ in* ἐκστάσει, *id est, inuitus loquitur: nec tacere nec loqui in sua potestate habet. Illud quoq; disce (quia semel à me uolẽter exigis, ut quasi quosdã gradus & scalas ad altiora nitenti, historiã tibi interpreter) prophetiã esse contra Babylonẽ & Nabuchodonosor regem Chaldæorũ: ut quomodo prior propheta Naum, quem Habacuc sequitur, uaticiniũ habuit cõtra Niniuẽ & Assyrios, qui uastauerũt decem tribus, quæ uocantur Israël: ita Habacuc prophetiã habeat aduersus Babylonẽ & Nabuchodonosor, à quibus Iuda & Ierusalẽ, templumq; subuersa sunt. Et ut scias eo tẽpore fuisse Habacuc, quo iam duæ tribus quæ uocabãtur Iudas, ductæ erant in captiuitatẽ, Daniel docere te poterit: ad quem in lacum leonum Habacuc cum prandio mittitur: quanquam apud Hebræos hæc ipsa non legatur historia. Igitur siue quis recipiat scripturam illam, siue non recipiat, utrumq; pro nobis est. Aut enim recipit, & iam post factã rem liber Habacuc texitur: aut non recipit, & quasi propheta scribit quæ uẽtura cognoscit. Interim secundũ literam causatur aduersum Deũ propheta: cur Nabuchodonosor templũ Dei uastet & Iudam: cur Ierusalem quondam urbs Domini, destruatur: quare clamet populus, & non exaudiatur: uociferetur ad Dominum oppressus à Chaldæis, & non saluetur. quare etiam ipse propheta uel populus, ex cuius persona nunc loquitur, ad hoc uixerit, & huc usque perductus sit, ut iniquitatem hostium & suum laborem uideat, cur iniustitia præualeat aduersum se. Et hoc dicit præ mentis angustia, nesciens aurum in igne cõflari, & tres pueros de camino ignis puriores exisse quàm intrauerant. Sed & hoc generaliter accipere possumus quòd ex persona humanæ impatientiæ loquatur: ut in querulã uocẽ & plenã doloris erũpat, dicẽs, Quare respicis contẽptores, & taces cõculcãte impio iustiorem*

iustiorē se? Hæc autē loquitur, nesciēs iudicia Dei inuestigabilia, & profundum diuitiarum sapiētiæ & sciētiæ eius, quòd nō ita uideat Deus ut uidet homo. Homo tantum præsentia respicit, Deus futura & æterna cognoscit. Et quomodo si ægrotus & æstuans febribus aquam frigidam postulet, & dicat ad medicum, Vim patior, crucior, uror, exanimor, usquequo medice clamabo, & non exaudies? Et respōdeat ei sapientissimus ac clementissimus medicus, Scio quo tempore dare debeam quod postulas: & non misereor modo, quia misericordia ista crudelitas est, & uoluntas tua contra te petit. Ita & Deus noster sciens clementiæ suæ pondera atq; mensuras, interdum non exaudit clamantē, ut eum probet, & magis prouocet eum ad rogandum, & quasi igne excoctum iustiorem & puriorem faciat. Quod intelligens Apostolus secundum id quod misericordiam consecutus est à Domino, ait, Sed non deficimus in tribulationibus. Et benedicit Dominū in omni tempore: & scit quòd qui perseuerauerit usque in finem, hic saluus erit: & gloriatur in labore & dolore. Et cum Ieremia dicit, Tribulationem & miseriam inuocabo: ut quomodo alius inuocat Deum, sic sanctus uir & bellator inuictus ad exercendum se & probandum, tribulationem & miseriam uenire desyderat.

Prophetia Habacuc.

S. CONQVERVNTVR *sancti cur iustos mali persequantur, unde Assyrios in Iudæos armat Dominus, sed eos tandem affligit.*

CAPVT I.

A ONVS quod vidit Habacuc propheta. Vsquequo Domine clamabo, & non exaudies? vociferabor ad te vim patiēs, & non saluabis? Quare ostendisti mihi iniquitatem & laborē, videre prædam & iniustitiā contra me? Quare respicis contēptores, & taces, cōculcāte impio iustiorē se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptilia non habētia ducē? & factum est iudiciū & cōtradictio B potētior? Propter hoc lacerata est lex, & nō peruēnit vsq; ad finē iudiciū: quia impius præualet aduersus iustū, propterea egreditur iudiciū peruersum. Aspicite in gētibus, & videte, & admiramini, & obstupescite: quia opus factum est in diebus vestris, quod nemo credet cum narrabitur. Quia ecce ego suscitabo Chaldæos, gentem amaram & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, vt posideat tabernacula C non sua. Horribilis & terribilis est: ex semetipsa iudicium & onus eius egredietur. Leuiores pardis equi eius, & velociores lupis vespertinis, & diffundentur equites eius: equites namq; eius delonge venient, volabunt quasi aquila festinans ad comedendum. Omnes ad prædam venient, facies eorum ventus vrens: & cōgregabit quasi arenam, captiuitatē. Et ipse de regibus triumphabit, & tyranni ridiculi eius erunt: ipse super omnem munitionem ridebit, & comportabit aggerem, & capiet eam. Tunc mutabitur spiritus, & pertrāsibit, & corruet: hæc est fortitudo eius Dei sui. Nunquid non tu à principio D Domine Deus meus, sancte meus, & nō moriemur? Domine in iudicium posuisti eum: & fortem vt corriperes, fundasti eum. Mundi sunt oculi tui, ne videas malum, & respicere ad iniquitatem non poteris. Quare non respicis super iniqua agentes, & taces deuorante impio iustiorem se? Et facies homines quasi pisces maris, & quasi reptile non habens principem. Totum in hamo subleuauit, traxit illud in sagena sua, & congregauit in rete suum: super hoc lætabitur & exultabit. Propterea immolabit sagenæ suæ, & sacrificabit reti suo: quia in ipsis incrassata est pars eius, & cibus eius electus. Propter hoc ergo expandit sagenam suam, & semper interficere gentes non cessat.

Act. 13. f

S. SVPERBIA *impios euertit, auaritia confundit auaros, ebrietas adducit ignominiam, & idololatria exilium.*

CAPVT II.

A SVper custodiam meam stabo, & figam gradum super munitionem: & contemplabor, vt videam quid dicatur mihi, & quid respondeā ad arguentem me. Et respondit mihi Dominus & dixit, Scribe visum, & explana eum super tabulas: vt percurrat qui legerit eum. Quia adhuc visus procul, & apparebit in finem, & non mentietur: si morā fecerit, expecta illum: quia veniens veniet, & nō tardabit. Ecce qui incredulus est, non erit recta anima eius in semetipso: iustus autē in fide sua viuet. Et quomodo vinum potantē decipit: sic erit vir superbus, & non decorabitur: qui dilatauit quasi infernus animā suam: & ipse quasi mors, & non adimpletur: & congregabit ad se omnes B gentes, & coaceruabit ad se omnes populos. Nunquid non omnes isti super eum parabolā sument, & loquelā ænigmatum eius: & dicetur, Væ ei qui multiplicat non sua? vsquequo & aggrauat contra se densum lutum? Nunquid non repente cōsurgent, qui mordeant te: & suscitabūtur lacerantes te, & eris in rapinā eis? Quia tu spoliasti gentes multas, spoliabūt te omnes qui reliqui fuerint de populis: propter sanguinē hominis, & iniquitatē terræ ciuitatis, & omnium habitantiū in ea. Væ qui congregat auaritiā malā domui suæ, vt sit in ex- C celso nidus eius, & liberari se putat de manu mali. Cogitasti cōfusionem domui tuæ, cōcidisti populos multos, & peccauit anima tua. Quia lapis de pariete clamabit: & signū quod inter iuncturas ædificiorū est, respondebit. Væ qui ædificat ciuitatem in sanguinibus, & præparat vrbem in iniquitate. Nunquid non sunt hæc à Domino exercituum? Laborabunt enim populi in multo igne: & gentes in vacuū, & deficient. Quia replebitur terra, vt cognoscāt gloriam Domini, quasi aquæ operientes mare. Væ qui potū dat amico suo, mittens D fel suum, & inebrians: vt aspiciat nuditatē eius. Repletus es ignominia pro gloria: bibe tu quoq;, & consopire: circundabit te calix dexteræ Domini, & vomitus ignominiæ super gloriā tuam. Quia iniquitas Libani operiet te, & vastitas animalium deterrebit eos de sanguinibus hominis & iniquitate terræ, & ciuitatis, & omniū habitantiū in ea. Quid prodest sculptile, quia sculpsit illud fictor suus conflatile & imaginē falsam? quia sperauit in figmēto fictor eius vt faceret simulachra muta? Væ qui dicit ligno, Expergiscere: Surge, lapidi tacenti. Nunquid ipse docere poterit? ecce iste coopertus est auro & argento: & omnis spiritus non est in visceribus eius. Dn̄s autē in tēplo sancto suo: sileat à facie eius omnis terra.

Esa. 21. c
Iom. 3. d
Esa. 21. e
Rom. 1. b
Hebr. 10. g
Gal. 3. b
Eze. 24. b
Naum 3. a
Babylonis incendiū & spoliatio.
Cōtra idolorum cultum.
Psal. 10. b

ORATIO HABACVC pro ignorantiis CAP. III.

A DOmine audiui auditionem tuam, & timui. Domine opus tuum in medio annorum viuifica illud: in medio annorū notū facies: cum iratus fueris, misericordiæ recordaberis. Deus ab austro veniet,

CHRISTI aduẽtus, & victoria ad uerſus peccatũ, mortẽ & infernum.

veniet, & ſanctus de monte Pharam ſemper: operuit cœlos gloria eius, & laudis eius plena eſt terra. Splendor eius vt lux erit, cornua in manibus eius: ibi abſcõdita eſt fortitudo eius. Ante faciem eius ibit mors, & egredietur diabolus ante pedes eius. Stetit, & mẽſus eſt terram: aſpexit, & diſſoluit gentes: & contriti ſunt montes ſeculi: incuruati ſunt colles mundi, ab itineribus æternitatis eius. Pro iniquitate vidi tentoria B Aethiopiæ, turbabũtur pelles terræ Madian. Nunquid in fluminibus iratus es Domine? aut in fluminibus furor tuus? vel in mari indignatio tua, qui aſcendis ſuper equos tuos, & quadrigæ tuæ ſaluatio? Suſcitans ſuſcitabis arcum tuũ: iuramenta tribubus quæ locutus es ſemper: fluuios ſcindes terræ. Viderunt te, & doluerunt montes, gurges aquarũ tranſiit, dedit abyſſus vocem ſuam, altitudo manus ſuas leuauit. Sol & luna C ſteterũt in habitaculo ſuo, in luce ſagittarũ tuarum ibunt, in ſplendore fulgurantis haſtæ tuæ. In fremitu conculcabis terram, & in furore obſtupefacies gentes. Egreſſus es in ſalutem populi tui, in ſalutem cum CHRISTO tuo. Percuſsiſti caput de domo impii, denudaſti fundamentũ vſq; ad collum ſemper. Maledixiſti ſceptris eius, capiti bellatorũ eius, venientibus vt turbo ad diſpergendũ me: exultatio eorũ, ſicut eius qui deuorat pauperem in abſcondito. Viam feciſti in mari equis tuis, in luto aquarum multarũ. Audiui, & conturbatus D eſt venter meus, à voce contremuerunt labia mea: ingrediatur putredo in oſsibus meis & ſubter me ſcateat: vt requieſcam in die tribulationis, vt aſcendam ad populũ accinctum noſtrum. Ficus enim non florebit, & non erit germen in vineis: mentietur opus oliuæ, & arua non afferent cibũ: abſcindetur de ouili pecus, & non erit armentum in præſepibus. Ego autem in Domino gaudebo, & exultabo in Deo Ieſu meo. Deus Dominus fortitudo mea, & ponet pedes meos quaſi ceruorum: & ſuper excelſa mea deducet me victor, in pſalmis canentem.

FINIS.

Prologus in Sophoniæ PROPHETIAM.

Ex principio commentariorum Hieronymi in Sophoniam.

TRADVNT *Hebræi, cuiuſcunq; prophetæ pater aut auus ponatur in titulo, ipſos quoq; prophetas fuiſſe. Vnde & Amos unus de duodecim prophetis qui dixerat, Non ſum propheta, nec filius prophetæ, ſed paſtor caprarum uellicans ſycomoros: patris nomen in titulo non habet. Hoc ſi uerum eſt, Sophonias propheta, nomine (ut ita dicam) prophetico, & glorioſa maiorũ ſuorum ſtirpe generatus eſt: habuit enim patrem Chuſi, auum Godoliam, proauum Amariam, atauum Ezechiam: & talem quadrigam ipſe uelut extremus auriga compleuit. Nomen Sophoniæ, alij ſpeculam: alij arcanum Domini tranſtulerunt. Siue igitur ſpecula, ſiue abſconditum Domini interpretetur: utrunq; prophetæ conuenit. Dicitur enim ad Ezechielem, Fili hominis ſpeculatorem te poſui domui Iſrael. Iſte ergo propheta qui erat in ſpecula & in ſublimibus conſtitutus, & nouerat myſteria Domini: filius erat Chuſi qui interpretatur humilitas. Habebat quoque auum Godoliam qui dicitur magnitudo Domini: & proauum Amariam, qui & ipſe uertitur in ſermonem Domini: & atauum Ezechiã, qui ſonat fortitudo Domini. De fortitudine itaq; domini natus eſt ſermo Domini: & de ſermone Domini, nata eſt magnitudo Domini: & de magnitudine nata eſt humilitas: ut cum peruenerit aliquis ad perfectum, dicat, Quia non ſum dignus uocari apoſtolus. Et illud in pſalmis, Domine non eſt exaltatum cor meum: neq; elati ſunt oculi mei. Ioſiam regem Iudæ cuius temporibus Sophonias prophetaſſe inuenitur, Deo præ omnibus regibus Iudæ placuiſſe, hiſtoria quarti libri regum & ſecũdi Paralipomenon demõſtrat. Ioſias ſimulachra quæ pater ſuus Ammon, uel auus Manaſſes in templo Dei collocauerat, deiecta comminuiſſe monſtratur: in quibus etiam ſerpentem æreum à Moyſe factum: quem errori inductus populus, ſuperſtitione idôlorum detentus, adoleuerat. Idem cuſtodiſſe paſcha: & intermiſsis tẽporibus multis ſolus celebraſſe monſtratur. Ideo Deus per prophetã temporibus memorati regis quæ prouentura erant oſtendens gentibus quidẽ lectione comprehenſis affuturum iudicium: populo uero Iſrael ſalutem: & ciuitati Ieruſalem reſtaurationem tunc temporis tribuendam textu lectionis denuntiauit.*

Sophoniæ PROPHETIA.

S. SEVERVM *Domini in impios iudicium: unde Ieruſalem propter idôla, & mundus propter ſcelera uenit iudicandus.*

CAPVT I.

A VERBVM Domini quod factum eſt ad Sophoniam filium Chuſi, filii Godoliæ, filii Amariæ, filii Ezechiæ, in diebus Ioſiæ filii Amon regis Iudæ. Congregans congregabo omnia à facie terræ, dicit Dominus: congregans hominem & pecus, congregans volatilia cœli & piſces maris: & ruinæ impiorũ erunt: & diſperdã homines à facie terræ, dicit Dominus. Et extendã manum meam B ſuper Iudam & ſuper omnes habitantes Ieruſalem: & diſperdam de loco hoc reliquias Baal, & nomina ædituorũ cum ſacerdotibus: & eos qui adorant ſuper tecta militiam cœli, & adorant & iurant in Domino, & iurant in Melchom: & qui auertuntur de poſt tergũ Domini, & qui non quæſierũt Dominum nec inueſtigauerũt eum. Silete à facie Domini Dei: quia iuxta eſt dies Domini, quia præparauit Dominus hoſtiam, ſanctificauit vocatos ſuos. Et erit in die hoſtiæ Domini: viſitabo ſuper principes, & ſuper filios regis, & ſuper omnes qui induti ſunt veſte peregrina: & viſitabo ſuper o- C mnem qui arroganter ingreditur ſuper limen in die illa, qui complent domũ Domini Dei ſui iniquitate & dolo. Et erit in die illa, dicit Dominus, vox clamoris à porta piſcium, & vlulatus à Secũda, & contritio magna à collibus. Vlulate habitatores pilæ: conticuit omnis populus Chanáan, diſperierunt omnes inuoluti argento. Et erit in tempore illo: ſcrutabor Ieruſalem in lucernis, & viſitabo ſuper viros defixos in fecibus ſuis: qui dicunt in cordibus ſuis, Non faciet benè Dominus, & non faciet malè. Et erit fortitudo eorum in direptionem, & domus eorum in deſertum: & ædificabunt domos, & non habitabunt: & plantabunt vineas, & non bibent vinum earum. Iuxta eſt dies Domini magnus, iuxta eſt & ve- D lox nimis: vox diei Domini amara, tribulabitur ibi fortis. Dies iræ dies illa, dies tribulationis & anguſtiæ, dies calamitatis & miſeriæ, dies tenebrarum & caliginis, dies nebulæ & turbinis: dies tubæ & clangoris ſuper ciuitates munitas & ſuper angulos excelſos. Et tribulabo homines, & ambulabunt vt cæci, quia domino peccauerunt: & effundetur ſanguis eorum ſicut humus, & corpora eorum ſicut ſtercora. Sed & argentum eorum, & aurum eorum non poterit liberare eos in die iræ Domini: in igne zeli eius deuorabitur omnis terra, quia conſummationem cum feſtinatione faciet cunctis habitantibus terram.

Amos 5.c.
Dies Domini.
Iere. 30.a
Ioel 2.c
Amos 5.e
Eze. 7.c
Infra 3.b

S. OMNES *gentes terræ ſanctæ adiacentes ad reſipiſcẽtiam uocat, inuehitur tamen in Philiſthæos, Moabitas, Ammonitas, Aethiopes, & Aſſyrios.* CAPVT II.

Conuenite,

A Conuenite, congregamini gens nõ amabilis: priusquam pariat iussio quasi puluerem transeuntem diem, antequam veniat super vos ira furoris Domini, antequam veniat super vos dies indignationis Domini. Quærite Dominũ omnes mansueti terræ, quia iudicium eius estis operati: quærite iustũ, quærite mansuetũ: si quo modo abscondamini in die furoris Domini. Quia Gaza destructa erit, & Ascalon in desertũ, Azotũ in meridie eiicient, & Accaron eradicabitur. Væ qui habitatis funiculum maris, gens perditorum: verbũ Domini super vos Chanáan terra Philisthinorũ, & disperdam te, ita vt nõ sit inhabi-
B tator. Et erit funiculus maris requies pastorũ & caulæ pecorum: & erit funiculus eius qui remãserit de domo Iuda, ibi pascentur: in domibus Ascalonis ad vesperam requiescent: quia visitabit eos Dominus Deus eorũ, & auertet captiuitatem eorũ. Audiui opprobriũ Moab, & blasphemias filiorũ Ammon: quæ exprobrauerunt populo meo, & magnificati sunt super terminos eorũ. Propterea viuo ego, dicit Domi-
C nus exercituũ Deus Israel: quia Moab vt Sodoma erit, & filii Ammon quasi Gomorrha, siccitas spinarũ & aceruì salis, & desertum vsque in æternũ: reliquiæ populi mei diripient eos, residui gentis meæ possidebũt illos. Hoc eis eueniet pro superbia sua: quia blasphemauerũt, & magnificati sunt super populũ Domini exercituũ. Horribilis Dominus super eos, & attenuabit omnes deos terræ, & adorabunt eũ viri de loco suo, omnes insulæ gẽtiũ. Sed & vos Aethiopes interfecti gla-
D dio meo eritis. Et extendet manũ suã super aquilonẽ, & perdet Assur: & ponet Speciosam in solitudinẽ & in inuium & quasi desertũ. Et accubabunt in medio eius greges omnes bestiæ gentiũ: & onocrotalus & ericius in liminibus eius morabuntur: vox cantãtis in fenestra, coruus in superliminari, quoniã attenuabo robur eius. Hæc est ciuitas gloriosa habitãs in cõfidẽtia: quæ dicebat in corde suo, Ego sum, & extra me nõ est alia amplius: quomodo facta est in desertũ cubile bestiæ? Omnis qui transit per eã, sibilabit, & mouebit manũ suam.

Esa. 34.c

3. INCREPAT Dominus Ierusalem, duces eius, principes, iudices, & sacerdotes, quòd ad prophetarũ vocem non pœnituerint.

CAPVT III.

A Væ prouocatrix & redempta ciuitas, columba. Non audiuit vocẽ, & non suscepit disciplinam: in Domino non est cõfisa, ad Deum suum non appropinquauit. Principes eius in medio eius quasi leones rugientes: iudices eius lupi vespere, nõ relinquebant in mane. Prophetæ eius vesani, viri infideles: sacerdotes eius polluerunt sanctum, iniuste egerũt contra legem. Dominus iustus in medio eius non faciet iniquitatẽ: mane mane iudicium suũ dabit in luce, & nõ abscõdetur: nesciuit autem iniquus confusionẽ. Disperdidi gentes, & dissipati sunt anguli earum: desertas feci vias eorum, dum non est qui transeat: desolatæ sunt ciuitates eorum, nõ remanente viro, neq; vllo
B habitatore. Dixi, Attamẽ timebis me, suscipies disciplinam: & nõ peribit habitaculum eius, propter omnia in quibus visitaui eam: veruntamen diluculo surgentes, corruperunt omnes cogitationes suas. Quapropter expecta me, dicit Dominus, in die resurrectionis meæ in futurum, quia iudicium meum vt congregem gentes, & colligã regna: & effundã super eos indignationẽ meã, omnem iram furoris mei: in igne enim zeli mei deuorabitur omnis terra. Quia tunc reddã populis labium electũ, vt inuocent omnes in nomine Domini, & seruiãt ei humero vno. Vltra flumina Aethiopiæ, inde sup-
C plices mei filii dispersorum meorũ deferent munus mihi. In die illa non confundèris super cunctis adinuentionibus tuis, quibus præuaricata es in me: quia tunc auferã de medio tui magniloquos superbiæ tuæ, & non adiicies exaltari amplius in monte sancto meo. Et derelinquam in medio tui populũ pauperem & egenũ: & sperabunt in nomine Domini. Reliquiæ Israel non facient iniquitatem, nec loquentur mendacium, & non inuenietur in ore eorum lingua dolosa: quoniã ipsi pascentur & accubabunt, & nõ erit qui exterreat. Lauda filia Sion, iubila Israel: lætare, & exulta in omni corde filia Ierusalem. Abstulit Dominus iudiciũ tuũ, auertit inimicos tuos: rex Israel Dominus in medio tui, non timebis malum
D vltrà. In die illa dicetur Ierusalẽ, Noli timere: Sion, non dissoluantur manus tuæ. Dominus Deus tuus in medio tui fortis, ipse saluabit: gaudebit super te in lætitia, silebit in dilectione tua, & exultabit super te in laude. Nugas quæ à lege recesserant, congregabo, quia ex te erant: vt nõ vltrà habeas super eis opprobriũ. Ecce ego interficiã omnes qui afflixerũt te in tempore illo: & saluabo claudicantẽ, & eam quæ eiecta fuerat congregabo: & ponã eos in laudem & in nomẽ, in omni terra cõfusionis eorum. In tempore illo quo adducam vos, & in tempore quo congregabo vos: dabo enim vos in nomen, & in laudem omnibus populis terræ, cum conuertero captiuitatem vestram coram oculis vestris, dicit Dominus.

Ezech. 22.f
Mich. 3.d
Supra 1.d
Mich. 4.b

FINIS.

Prologus in prophetiam AGGAEI.

IEREMIAS propheta ob causam periurij Sedeciæ regis (ut historia libri secũdi Paralipomenõ indicat) qui fidẽ promissam Nabuchodonosor regi Chaldæorũ nõ seruauerat, populũ Israël refert cum memorato rege Ierusalẽ, expugnata Ierusalẽ, captiuũ in Babylonem fuisse perductũ. Sed cũ memoratus populus multis temporibus idolis sermẽdo, & effusione sanguinis innocentũ se grauiter impiasset: nolẽs Deus generationẽ uniuersam eiusdẽ populi ob causas memoratas penitus deperire, septuaginta annorũ captiuitatẽ eundẽ populum in regno Chaldæorũ statuit sustinere: hac ratione, ut completo numero annorũ, nouus populus à memoratis peccatis immunis ad renouationẽ Ierusalem perueniret. Sexagesimo itaq; secundo anno, regno Chaldæorũ subuerso, cui adhuc octo anni restabant ad regnandũ, quod etiam sexta uisio Danielis ostẽdit: cum propter causam sacrilegij, quod in eadẽ uisione cõtinetur, fuisset extinctum, Darius qui Medis imperabat, ut septima uisio Danielis ostẽdit, memoratorũ regno successit. Cuius primo anno regni, ut decima uisio Danielis manifestat, Daniel supputatis annis uidens appropinquare tempus reuersionis, que per Ieremiã fuerat promissa, orãs tam pro se quàm pro populo, eandẽ promissionẽ à Deo postulabat impleri. Cui per Gabrielem archangelũ in eadem uisione iuxta preces eiusdem, uniuersa completa esse, Deus dixit. Nam moriẽte supradicto Dario rege Medorũ, & succedẽte in regno, Cyro rege Persarum: promissione Dei completa, per eundẽ regem populũ Israël in Ierusalem reductũ, historia secũdi libri Paralipomenon, & initium Esdræ prophetæ confirmant. Cumq; à populo Israel & senioribus templum Dei ædificari cœpisset: mortuo Cyro rege, ac regnãte Dario rege Persarum, qui memorato Cyro successerat: uicinæ gentes ciuitatis Ierusalem, (ut idem Esdras refert) restaurationẽ templi & ciuitatis resistendo impedire cœperũt. Qua ratione deterritus populus Israël, reparationem supradicti templi Domini necdum iuxta promissionem concessam esse credebat. Propter quod in secundo anno regni memorati Darij regis Persarum, Aggæus propheta à Deo missus, Zorobabel qui de tribu erat Iuda qui potestatem regni suscepturus erat, & Iesum filium Iosedec summum sacerdotẽ admonet, ut credant completo numero annorũ tempus restaurationis Ierusalem aduenisse: hoc etiam addito, ne incredulitatẽ populi uellet imitari, de quo Deus per eum dixit, Populus hic dicit, Nondum uenit tempus ut ædificetur domus Dei. Omnia autem que textu huius prophetiæ continentur, reuersionem populi, ædificationẽ templi, renouationem ciuitatis, obseruantiam sacerdotalem, & interitum regnorum gentium exterarum significant.

F

Aggæi prophetia.

§. INCITANTVR principes & populus ad templi readificationem, quòd illo neglecto propria curabant: unde Zorobabel & Iesus opus aggrediuntur. CAPVT I.

A 1. Esd. 6.a

IN ANNO secundo Darii regis, in mense sexto, in die vna mensis: factũ est verbum Domini in manu Aggæi prophetæ ad Zorobabel filium Salathiel ducẽ Iuda, & ad Iesum filiũ Iosedec sacerdotẽ magnũ, dicens, Hæc ait Dominus exercituũ, dicẽs, Populus iste dicit, Nondũ venit tempus domus Domini ædificandæ. Et factũ est verbũ Domini in manu Aggæi prophetæ, dicẽs, Nũquid B tempus vobis est, vt habitetis in domibus vestris laqueatis, & domus ista deserta? Et nũc hæc dicit Dominus exercituũ, Ponite corda vestra super vias vestras. Seminastis multũ, & intulistis parũ: comedistis, & non estis satiati: bibistis, & non estis inebriati: operuistis vos, & nõ estis calefacti: & qui mercedes cõgregauit, misit eas in sacculum pertusum. Hæc dicit Dominus exercituũ, Ponite corda vestra super vias vestras, C ascendite in montẽ, portate ligna, & ædificate domum: & acceptabilis mihi erit, & glorificabor, dicit Dominus. Respexistis ad amplius, & ecce factum est minus: & intulistis in domũ, & exufflaui illud: quam ob causam, dicit Dominus exercituum? quia domus mea deserta est, & vos festinatis vnusquisque in domum suam. Propter hoc super vos prohibiti sunt cœli ne darẽt rorem, & terra prohibita est ne daret germen suum: & vocaui siccitatem super terram, & super montes, & super triticũ, & super vinum, & super oleum, & quæcunque profert humus, & super homines, & super iumenta, & super omnẽ laborem manuũ. Et audiuit Zorobabel filius D Salathiel, & Iesus filius Iosedec sacerdos magnus, & omnes reliquiæ populi vocẽ Dei sui, & verba Aggæi prophetæ, sicut misit eum Dominus Deus eorum ad eos: & timuit populus à facie Domini. Et dixit Aggæus nuntius Domini, de nuntiis Domini, populo dicens, Ego vobiscum sum, dicit Dominus. Et suscitauit Dominus spiritum Zorobabel filii Salathiel ducis Iuda, & spiritum Iesu filii Iosedec sacerdotis magni, & spiritũ reliquorũ de omni populo: & ingressi sunt, & faciebant opus in domo Domini exercituum Dei sui.

§. MAIOR gloria nouißimæ domus quàm prioris speratur propter CHRISTI aduentum, qui sua præsentia illam glorificabit actu & miraculis. CAPVT II.

A IN die vicesima & quarta mensis, in sexto mense, in anno secundo Darii regis. In septimo mense, vicesima & prima mensis: factum est verbũ Domini in manu Aggæi prophetæ, dicens, Loquere ad Zorobabel filium Salathiel ducẽ Iuda, & ad Iesum filium Iosedec sacerdotem magnum, & ad reliquos populi, dicens, Quis in vobis est derelictus, qui vidit domum istam in gloria sua prima? & quid vos videtis hanc nunc? nunquid nõ ita est, quasi non sit in oculis vestris? Et nunc confortare Zorobabel, dicit Dominus: & confortare Iesu fili Iosedec sacerdos magne, & confortare omnis populus terræ, dicit Domi B nus exercituũ. Et facite, quoniam ego vobiscũ sum, dicit dominus exercituũ. Verbum quod pepigi vobiscũ cũ egrederemini de terra Aegypti: & spiritus meus erit in medio vestrum, nolite timere. Quia hæc dicit Dominus exercituum, Adhuc vnum modicum est, & ego commouebo cœlum & terram, & mare, & aridam. Et mouebo omnes gentes, & veniet desyderatus cunctis gentibus: & implebo domum istam gloria, dicit Dominus exercituum. Meum est argentum, & meum est aurum, dicit Dominus exercituum. Magna erit gloria domus istius nouissimæ plus quàm primæ, dicit Dominus exercituum: & in loco isto dabo pacem, dicit Dominus exercituũ. In vicesima & quarta noni mensis, in anno secundo Darii regis, factum est verbum Domini ad Aggæum prophetam, dicens, Hæc dicit Dominus Deus exercituũ, Interroga sacerdotes legem, dicens, Si tulerit homo carnẽ san- C ctificatam in ora vestimẽti sui, & tetigerit de summitate eius panem, aut pulmentum, aut vinum, aut oleum, aut omnem cibum: nunquid sanctificabitur? Respondentes autem sacerdotes dixerunt, Non. Et dixit Aggæus, Si tetigerit pollutus in anima, ex omnibus his, nunquid cõtaminabitur? Et respõderunt sacerdotes, & dixerũt, Contaminabitur. Et respondit Aggæus, & dixit, Sic populus iste, & sic gens ista ante faciem meã, dicit Dominus, & sic omne opus manuũ eorum: & omnia quæ obtulerunt ibi, cõtaminata erunt. Et nunc ponite corda vestra, à die hac & suprà antequam poneretur lapis super lapidem in templo Domini. Cum accederetis ad aceruum viginti modiorũ, & fierent decem: & intraretis ad torcular vt exprimeretis quinquaginta lagenas, & fiebant viginti. Percussi vos vento vrente, & aurugine, & grandine omnia opera manuũ vestrarũ: & nõ fuit in vobis qui reuerteretur ad me, dicit Dominus. Ponite corda vestra ex die ista D & in futurum, à die vicesima & quarta noni mensis: à die qua fundamenta iacta sunt templi Domini, ponite super cor vestrũ. Nunquid iam semen in germine est: & adhuc vinea, & ficus, & malogranatum, & lignũ oliuæ non floruit? ex die ista benedicã. Et factum est verbũ Domini secundò ad Aggæum, in vicesima & quarta mensis, dicẽs, Loquere ad Zorobabel ducem Iuda, dicens, Ego mouebo cœlum pariter & terram. Et subuertam solium regnorũ, & conteram fortitudinem regni gentium: & subuertã quadrigam & ascensorem eius: & descendent equi, & ascensores eorum, vir in gladio fratris sui. In die illo, dicit Dominus exercituũ, assumã te Zorobabel fili Salathiel serue meus, dicit Dominus: & ponam te quasi signaculũ, quia te elegi, dicit Dominus exercituum.

Deut. 28.d Mich. 6.d Heb. 12.b Exo. 10.c. 9.e Eccl. 49.c

FINIS.

Prologus in Zachariæ prophetiam.

SECVNDO anno Darij regis Medorum Aggæum & Zachariam prophetasse, lectiones eorundem declarant. Sed hac de causa Aggæus Zachariæ in ordine prophetarum prælatus esse uidetur, quòd eũ duobus mensibus, ut prædictorũ lectiones ostendũt, in prophetia præceßisse inuenitur, & ad reparationem templi præcepto Dei populum animasse, ut Esdras refert, dicens, In secũdo anno Darij regis Persarum prophetauerunt Aggæus & Zacharias filius Addo prophetæ, super Iudæos qui erant in Iuda & Ierusalem, super Israel in nomine Dei Israël super eos. Tunc surrexerunt Zorobabel filius Salathiel, & Iesus filius Iosedec, & principes eius: inchoaueruntq; ædificare domum Dei, quæ est in Ierusalem. Quibus cum adessent prophetæ, exhortatione sua adiuuerunt eos. Nam & populum Israel ab imitatione paternorũ delictorum, per suam admonitionem idem propheta cupiens reuocare, uerbis lectione comprehensis usus est, Vidi nocte: & ecce uir ascenderat super equum rubeum, &c. Vidit propheta uirũ equo rubeo sedentẽ, & stantem in medio myrteti umbrosi: cuius uisionis hæc solutio est: Vir ascendens equum rubeum, licet angelus intelligatur, tamen quia prædicti coloris equum conscendere usus est, uindictã sanguinis in eam gentem significat afferendam, quæ populum Israël in captiuitatem redegerat. Nam et Esaias propheta per ruborem uestimentorũ, inter gentes uindictã cũ sanguine à Deo proferendã demõstrans, his uerbis usus est, dicẽs, Quis est iste qui uenit de Edom, tinctis uestibus de

Bosra,

Bosra, &c. Stantem uero in medio myrteti umbrantis quòd dixit: lætitiam populo affuturam, per myrteti significationem uoluit designari. Eius ligni Moyses in Leuitico cum faceret mentionem, ait, Accipietis die prima fructus ligni speciosi. ut lætitiam populi, per bene olentis ligni & speciosi umbraculum demonstraret. Sed hanc uisionem, quæ liberationem populi, & uindictã de aduersarijs affuturam demõstrat, ob hoc noctu propheta se uidisse memorauit, quia populũ Israel in prima liberatione de terra Aegypti, noctu discessisse constabat: cuius exẽpli quia præsens populus aliquam partem in se retinere uidebatur, liberatio eiusdem ac reditus captiuitatis de terra Chaldæorum per noctem prophetæ est reuelata.

Prophetia Zachariæ.

S. HORTATVR prophets populum ad resipiscẽtiam, ne patres suos prophetas persequentes imitentur, pro quibus promittitur saluator, & in populos animaduersio. CAPVT I.

A IN MENSE octauo, in anno secundo Darii, factum est verbũ Domini ad Zachariam filiũ Barachiæ filii Addo prophetã, dicens, Iratus est Dominus super patres vestros iracũdia. Et dices ad eos, Hæc dicit Dominus exercituum, Conuertimini ad me, ait Dominus exercituum: & cõuertar ad vos, dicit Dominus exercituũ. Ne sitis sicut patres vestri, ad quos clamabant prophetæ priores, dicentes, Hæc dicit Dominus exercituũ, Conuertimini de viis vestris malis, & de cogitationibus vestris pessimis: & nõ audierunt, neque attenderunt ad me, dicit Dominus. Patres vestri vbi sunt? & prophetæ nunquid in sempiternũ viuent? Veruntamen verba mea & legitima mea quæ mandaui seruis B meis prophetis, nunquid non cõprehenderũt patres vestros? & conuersi sunt, & dixerunt, Sicut cogitauit Dominus exercituum facere nobis secundũ vias nostras, & secundũ adinuentiones nostras, fecit nobis. In die vicesima & quarta vndecimi mensis Sabat: in anno secũdo Darii, factũ est verbum Domini ad Zachariã filium Barachiæ filii Addo prophetã, dicens, Vidi per noctẽ, & ecce vir ascendẽs super equum rufum, & ipse stabat inter myrteta quæ erant in profundo: & post eũ equi rufi, varii & albi. Et dixi, Quid sunt isti, domine mi? Et dixit ad me angelus qui loquebatur in me, Ego C ostendam tibi quid sint hæc. Et respõdit vir qui stabat inter myrteta, & dixit, Isti sunt quos misit Dominus, vt perambulent terram. Et respõderunt angelo Domini, qui stabat inter myrteta, & dixerũt, Perambulauimus terram, & ecce omnis terra habitatur & quiescit. Et respondit angelus Domini, & dixit, Domine exercituũ, vsquequo tu non misereberis Ierusalem & vrbiũ Iuda, quibus iratus es? iste iam septuagesimus annus est. Et respondit Dominus angelo qui loquebatur in me verba bona, verba consolatoria. Et dixit ad me angelus, qui loquebatur in me, Clama, dicẽs, Hæc dicit Dominus exercituum, Zelatus sum Ierusalem & Sion zelo magno. Et ira magna ego irascor gentes opulentas: quia ego iratus sum parum, ipsi verò adiuuerũt in malũ. Propterea hæc dicit D Dominus, Reuertar ad Ierusalem in misericordiis: domus mea ædificabitur in ea, ait Dominus exercituũ: & perpendiculũ extẽdetur super Ierusalẽ. Adhuc clama dicẽs, Hæc dicit Dominus exercituũ, Adhuc affluẽt ciuitates meæ bonis: & cõsolabitur adhuc Dominus Sion, & eliget adhuc Ierusalẽ. Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce quatuor cornua. Et dixi ad angelũ qui loquebatur in me, Quid sunt hæc? Et dixit ad me, Hæc sunt cornua quæ vẽtilauerũt Iudã, & Israel, & Ierusalẽ. Et ostẽdit mihi Dominus quatuor fabros. Et dixi, Quid isti veniũt facere? Qui ait, dicẽs, Hæc sunt cornua, quæ vẽtilauerunt Iudam per singulos viros, & nemo eorũ leuauit caput suum: & venerũt isti deterrere ea, vt deiiciãt cornua gentiũ quæ leuauerũt cornu super terram Iuda vt dispergerẽt eam.

Esa. 21.c. 31.c. 45.d
Iere. 3.c
Eze. 18.g 20.a. 33.c
Ose 14.a
Ioel. 2.c

Christum præfigurat & apostolos.

S. INSTAVRATIO Ierusalem, & inhabitatio eius promittitur dispersis propter saluatoris aduentum, & gentium in ecclesiam ingressum. CAPVT II.

A ET leuaui oculos meos, & vidi: & ecce vir, & in manu eius funiculus mensorum. Et dixi, Quò tu vadis? Et dixit ad me, Vt metiar Ierusalẽ, & videam quanta sit longitudo eius, & quanta latitudo eius. Et ecce angelus qui loquebatur in me, egrediebatur, & angelus alius egrediebatur in occursum eius. Et dixit ad B eum, Curre, loquere ad puerũ istum, dicens, Absq; muro habitabitur Ierusalem præ multitudine hominũ & iumentorũ in medio eius. Et ego ero ei, ait Dominus, murus ignis in circuitu: & in gloria ero in medio eius. O, ò, fugite de terra Aquilonis, dicit Dominus: quoniam in quatuor ventos cœli dispersi vos, dicit Dominus. O Sion fuge quæ habitas apud filiam Babylonis, quia hæc dicit Dominus exercituũ, Post C gloriã misit me ad gentes quæ spoliauerũt vos: qui enim tetigerit vos, tangit pupillã oculi mei: quia ecce ego leuo manũ meam super eos, & erũt prædæ his qui seruiebãt sibi: & cognoscetis quia Dominus exercituũ misit me. Lauda & lætare filia Sion: quia ecce ego venio, & habitabo in medio tui, D ait Dominus. Et applicabuntur gentes multæ ad Dominum in die illa, & erunt mihi in populũ, & habitabo in medio tui: & scies quia Dominus exercituum misit me ad te. Et possidebit Dominus Iudam partem suam in terra sanctificata: & eliget adhuc Ierusalem. Sileat omnis caro à facie Domini: quia consurrexit de habitaculo sancto suo.

Aduentus CHRISTI.

S. IGNOMINIA in CHRISTVM & gloria, sub typo Iesu sacerdotis super uxore alienigena accusati, & uestium mutatione. CAPVT III.

A ET ostendit mihi Iesum sacerdotẽ magnum stantem corã angelo Domini: & Satan stabat à dextris eius, vt aduersaretur ei. Et dixit Dominus ad Satan, Increpet Dominus in te Satan: & increpet Dominus in te, qui elegit Ierusalẽ: nũquid nõ iste torris est, B erutus de igne? Et Iesus erat indutus vestibus sordidis: & stabat ante faciẽ angeli. Qui respõdit, & ait ad eos qui stabãt coram se, dicens, Auferte vestimenta sordida ab eo. Et dixit ad eum, Ecce abstuli à te iniquitatẽ tuã, & indui te mutatoriis. Et dixit, Ponite cidarim mundã super caput eius. Et posuerunt cidarim mũdã super caput eius, & induerũt eũ vestibus: C & angelus Domini stabat. Et cõtestabatur angelus Domini Iesum, dicens, Hæc dicit Dominus exercituũ, Si in viis meis ambulaueris, & custodiã meã custodieris: tu quoq; iudicabis domum meã, & custodies atria mea, & dabo tibi ambulãtes

D de eis qui nunc hic assistunt. Audi Iesu sacerdos magne, tu & amici tui qui habitant coram te, quia viri portendentes sunt. ecce enim ego adducam seruum meum Orientẽ. Quia ecce lapis quem dedi coram Iesu: super lapidem vnum septem oculi sunt. ecce ego celabo sculpturã eius, ait Dominus exercituum: & auferam iniquitatem terræ illius in die vna. In die illa, dicit Dominus exercituũ, vocabit vir amicum suum subter vineam & subter ficum.

De Christo prophetia.
Luc. 1. g

S. CANDELABRVM *aureum & duæ oliuæ* CHRISTVM & *ecclesiam præsagiunt.* CAPVT IIII.

A ET reuersus est angelus qui loquebatur in me: & suscitauit me, quasi virũ qui suscitatur de somno suo. Et dixit ad me, Quid tu vides? Et dixi, Vidi, & ecce candelabrum aureum totũ, & lampas eius super caput ipsius: & septem lucernæ eius super illud: & septem infusoria lucernis quæ erant super caput eius. Et duæ oliuæ super illud: vna à dextris lãpadis, & vna à sinistris eius. Et respõdi, & aio ad angelum qui loquebatur in me: dicens, B Quid sunt hæc domine mi? Et respondit angelus qui loquebatur in me: & dixit ad me, Nunquid nescis quid sunt hæc? Et dixi, Non, Domine mi. Et respondit, & ait ad me, dicens, Hoc est verbũ Domini ad Zorobabel, dicens, Non in exercitu, nec in robore: sed in spiritu meo, dicit Dominus exercituum. Quis tu mons magne coram Zorobabel in planum? & educet lapidem primariũ, & exæquabit gratiæ eius. Et fa- C ctum est verbũ Domini ad me, dicẽs, Manus Zorobabel fundauerunt domum istã, & manus eius perficiẽt eam: & scietis quia Dominus exercituũ misit me ad vos. Quis enim despexit dies paruos? & lætabuntur, & videbunt lapidem stanneũ in manu Zorobabel. Septem isti: oculi sunt Domini, qui dis- D currunt in vniuersam terrã. Et respondi, & dixi ad eũ, Quid sunt duæ oliuæ istæ ad dexteram candelabri, & ad sinistram eius? Et respondi secundò, & dixi ad eum, Quid sunt duæ spicæ oliuarum, quæ sunt iuxta duo rostra aurea, in quibus sunt suffusoria ex auro? Et ait ad me, dicens, Nunquid nescis quid sunt hæc? Et dixi, Non domine mi. Et dixit, Isti sunt duo filii olei, qui assistunt dominatori vniuersæ terræ.

S. LIBER *volans & mulier amphoræ insidens populum in captiuitatem ducendum significat.* CAPVT V.

A ET conuersus sum, & leuaui oculos meos: & vidi, & ecce volumen volans. Et dixit ad me, Quid tu vides? Et dixi, Ecce ego video volumen volans: longitudo eius viginti cubitorũ, & latitudo eius decẽ cubitorũ. Et dixit ad me, Hæc est maledictio quæ egreditur super faciẽ omnis terræ: quia omnis fur, sicut ibi B scriptũ est, iudicabitur: & omnis iurãs, ex hoc similiter iudicabitur. Educã illud, dicit Dominus exercituũ: & veniet ad domũ furis, & ad domũ iurantis in nomine meo mẽdaciter: & cõmorabitur in medio domus eius, & cõsumet eã, & ligna eius & lapides eius. Et egressus est angelus qui loquebatur in me: & dixit ad me, Leua oculos tuos, & vide: quid est hoc C quod egreditur? Et dixi, Quidnã est? Et ait, Hæc est amphora egrediens. Et dixit, Hæc est oculus eorũ in vniuersa terra. Et ecce talentũ plumbi portabatur, & ecce mulier vna sedẽs in medio amphoræ. Et dixit, Hæc est impietas. Et proiecit eam in medio amphoræ, & misit massam plumbeam in os D eius. Et leuaui oculos meos, & vidi: & ecce duæ mulieres egredientes, & spiritus in alis earũ, & habebãt alas quasi alas milui: & leuauerunt amphorã inter terram & cœlum. Et dixi ad angelum qui loquebatur in me, Quò istæ deferunt amphoram? Et dixit ad me, Vt ædificetur ei domus in terra Sennaar, & stabiliatur, & ponatur ibi super basem suam.

S. QVATVOR *quadrigæ quatuor regnorũ successiones indicant sub typo regni* CHRISTI & *sacerdotij eius.* CAPVT VI.

A ET conuersus sum, & leuaui oculos meos, & vidi: & ecce quatuor quadrigæ egredientes de medio duorum montiũ: & montes, mõtes ærei. In quadriga prima equi rufi, in quadriga secunda equi nigri, in quadriga tertia equi albi, & in quadriga quarta equi varii & fortes. Et respondi, & dixi ad angelum qui loquebatur in me, Quid sunt hæc domine mi? Et respondit angelus, & ait ad me, Isti sunt quatuor venti cœli, qui egrediuntur vt B stent corã dominatore omnis terræ. In qua erãt equi nigri, egrediebantur in terram Aquilonis: & albi egressi sunt post eos: & varii egressi sunt ad terram Austri: qui autẽ erant robustissimi, exierunt, & quærebant ire, & discurrere per omnẽ terram. Et dixit, Ite, perambulate terrã. & perambulauerunt terram. Et vocauit me, & locutus est ad me, dicens, Ecce qui egrediuntur in terram Aquilonis, requiescere fecerunt spiritum meum in terra Aquilonis. Et factum est verbum Domi- C ni ad me, dicens, Sume à transmigratione ab Oldai, & à Tobia, & ab Idaia: & venies tu in die illa, & intrabis domũ Iosiæ filii Sophoniæ, qui venerunt de Babylone. Et sumes aurum, & argentum, & facies coronas: & pones in capite Iesu filii Iosedec sacerdotis magni, & loquẽris ad eum, dicens, Hæc ait Dominus exercituum, dicens, Ecce vir, Oriens nomen eius: & subter eum orietur, & ædificabit templum Do- D mino. Et ipse extruet templum Domino: & ipse portabit gloriam, & sedebit, & dominabitur super solio suo. Et erit sacerdos super solio suo, & cõsilium pacis erit inter illos duos. Et coronæ erunt Helem, & Tobiæ, & Idaiæ, & Hen filio Sophoniæ, memoriale in templo Domini. Et qui procul sunt, venient, & ædificabũt in templo Domini, & scietis quia Dominus exercituum misit me ad vos. Erit autem hoc, si auditu audieritis vocem Domini Dei vestri.

Figura regni & sacerdotij Christi.
Luc. 1. g

S. IEIVNIA *absq; operibus misericordiæ parum aut nihil vtilia sunt, dispergentur autem Iudæi propter contemptũ diuinorum mandatorum: quorum Dominus miseretur si resipuerint.*

CAPVT VII.

A ET factum est in anno quarto Darii regis, factum est verbum Domini ad Zachariã, in quarta mensis noni, qui est Casleu. Et miserũt ad domũ Dei Sarásar & Rogommélech, & viri qui erant cum eo, ad precandũ faciem Domini: vt dicerent sacerdotibus domus Domini exercituũ & prophetis, loquentes, Nunquid flendum est mihi in quinto mense, vel sanctificare me debeo: sicut iam feci multis annis? Et factũ est verbum Domini ex- B ercituum ad me, dicẽs, Loquere ad omnem populum terræ, & ad sacerdotes dicens, Cum ieiunaretis, & plangeretis in quinto & septimo per hos septuaginta annos: nunquid ieiunium ieiunastis mihi? & cum comedistis & bibistis: nunquid non vobis comedistis, & vobismetipsis bibistis? Nunquid non sunt verba quæ locutus est Dominus in manu prophetarum priorũ, cum adhuc Ierusalem habitaretur, & esset opulenta, ipsa, & vrbes in circuitu eius, & ad austrum & in cam- C pestribus habitaretur? Et factũ est verbum Domini ad Zachariam, dicens, Hæc ait Dominus exercituũ, dicens, Iudicium verum iudicate: & misericordiã & miserationes facite vnusquisque cũ fratre suo. Et viduam & pupillũ, & aduenam, & pauperem nolite calumniari: & malũ vir fratri suo non cogitet in corde suo. Et noluerunt attendere, & auerterunt scapulam recedentes: & aures suas aggrauauerunt, ne audirent. Et cor suum posuerunt vt adamantẽ, ne audirent D legem & verba quæ misit Dominus exercituũ in spiritu suo per manum prophetarũ priorũ: & facta est indignatio magna à Domino exercituũ. Et factum est sicut locutus sum, & non audierunt: sic clamabunt, & non exaudiã, dicit Dominus exercituũ. Et dispersi eos per omnia regna quæ nesciunt: & terra desolata est ab eis, eo quòd non esset transiens & reuertens: & posuerunt terram desyderabilem in desertum.

Exo. 22. d
Esa. 1. f
Ier. 6. g

S. EXILII Iudaici misertus Dominus populum reuocat in Ierusalem, multa promittens si præcepta sua illæsa seruauerint, cum quibus gentes ad CHRISTVM tandem conuenient.

CAPVT VIII.

A ET factum est verbum Domini exercituũ ad me, dicens, Hæc dicit Dominus exercituũ, Zelatus sum Sion zelo magno, & indignatione magna zelatus sum eam. Hæc dicit Dominus exercituum, Reuersus sum ad Sion: & habitabo in medio Ierusalem: & vocabitur Ierusalem Ciuitas veritatis, & Mons Domini exercituũ, mons sanctificatus. Hæc dicit Dominus exercituum, Adhuc habitabunt senes, & anus in platéis Ierusalem: & viri baculus in manu eius præ multitudine dierũ. Et plateæ ciuitatis complebuntur infantibus, & puellis ludentibus in platéis eius. Hæc dicit Dominus exercituum, Si videbitur difficile in oculis reliquiarum populi huius in diebus illis: nũquid in oculis meis difficile erit, dicit Dominus exercituũ? Hæc dicit Dominus exercituũ, Ecce ego saluabo po-B pulum meũ de terra orientis, & de terra occasus solis. Et adducam eos, & habitabunt in medio Ierusalẽ: & erũt mihi in populum, & ego ero eis in Deũ in veritate & in iustitia. Hæc dicit Dominus exercituũ, Confortentur manus vestræ, qui auditis in his diebus sermones istos per os propheturũ in die qua fundata est domus Domini exercituũ, vt templũ ædificaretur. Siquidẽ ante dies illos merces hominum non erat, nec merces iumentorũ erat, neq; introeunti neq; exeunti erat pax præ tribulatione: & dimisi omnes homines vnumquenque contra proximũ suum. Nunc autẽ nõ iuxta dies priores ego faciam reliquiis populi huius, dicit Dominus exercituũ, sed semen pacis erit: vinea dabit fructum suum, & terra dabit germen suum, & cœli dabunt rorem suum: & possidere fa-C ciam reliquias populi eius vniuersa hæc. Et erit: sicut eratis maledictio in gentibus, domus Iuda & domus Israel, sic saluabo vos, & eritis benedictio. Nolite timere, confortentur manus vestræ: quia hæc dicit Dominus exercituũ, Sicut cogitaui vt affligerem vos, cum ad iracundiam prouocassent patres vestri me, dicit Dominus, & non sum misertus: sic conuersus cogitaui in diebus istis vt benefaciam domui Iuda & Ierusalem: nolite timere. Hæc sunt ergo verba quæ facietis, Loquimini veritatem vnusquisq; cum proximo suo: veritatem & iudiciũ pacis iudicate in portis vestris. Et vnusquisq; malum contra amicum suum ne cogitetis in cordibus vestris: & iuramentum mendax ne diligatis. omnia enim hæc sunt quæ odi, dicit Dominus. Et factum est verbũ Domini exercituum ad me, dicens, Hæc dicit Dominus exercituum,

Præcepta sanctissima
Eph. 4.f

D Ieiunium quarti, & ieiuniũ quinti, & ieiunium septimi, & ieiunium decimi erit domui Iudæ in gaudium & in lætitiã & in solennitates præclaras: veritatem tantũ & pacẽ diligite. Hæc dicit Dominus exercituũ, Vsquequo veniant populi, & habitent in ciuitatibus multis, & vadant habitatores vnus ad alterum dicentes, Eamus, & deprecemur faciem Domini, & quæramus Dominum exercituum: vadam etiam ego. Et venient populi multi, & gentes robustæ ad quærendũ Dominum exercituum in Ierusalem, & deprecandam faciem Domini. Hæc dicit Dominus exercituum, In diebus illis, in quibus apprehendent decem homines ex omnibus linguis gentium, & apprehendent fimbriam viri Iudæi, dicẽtes, Ibimus vobiscum: audiuimus enim quoniam Deus vobiscum est.

Concursus gentium ad Christum.

S. HVMILIS Christi aduentus super asinam gentes ad se conuertet, & in ecclesiam introducet, multa patietur, ac inferno spoliato resurget.

CAPVT IX.

A ONus verbi Domini in terra Adrach & Damasci requiei eius: quia Domini est oculus hominis, & omnium tribuum Israel. Emath quoq; in terminis eius, & Tyrus, & Sidon: assumpserunt quippe sibi sapientiam valde. Et ædificauit Tyrus munitionem suam, & coaceruauit argẽtum quasi humum, & aurum vt lutum platearum. Ecce Dominus possidebit eam, & percutiet in mari fortitudinem eius, & hæc igni deuorabitur. Videbit Ascalon, & timebit: & Gaza, & dolebit nimis: & Accaron, quoniam confusa est spes eius: & peribit rex de Gaza, & Ascalon non habitabitur. Et sedebit separator in Azo-B to, & disperdam superbiam Philisthinorum. Et auferam sanguinẽ eius de ore eius, & abominationes eius de medio dentium eius: & relinquetur etiam ipse Deo nostro, & erit quasi dux in Iuda, & Accaron quasi Iebusæus. Et circundabo domum meam ex his qui militant mihi euntes & reuertentes, & non transibit super eos vltrà exactor: quia nunc vidi in oculis meis. Exulta satis filia Sion, iubila filia Ierusalem: Ecce rex tuus veniet tibi iustus & saluator: ipse pauper & ascendens super asinam & super pullum filiũ asinæ. Et disperdam C quadrigam ex Ephráim, & equum de Ierusalem, & dissipabitur arcus belli: & loquetur pacem gentibus, & potestas eius à mari vsque ad mare, & à fluminibus vsque ad fines terræ. Tu quoque in sanguine testamenti tui emisisti vinctos tuos de lacu, in quo non est aqua. Conuertimini ad munitionem vincti spei: hodie quoque annuntians duplicia reddam tibi. Quoniam extendi mihi Iudam quasi arcũ, impleui Ephráim: & suscitabo filios tuos Sion super filios tuos Græcia, & D ponam te quasi gladium fortium. Et Dominus Deus super eos videbitur, & exibit vt fulgur iaculum eius: & Dominus Deus in tuba canet, & vadet in turbine austri. Dominus exercituum proteget eos: & deuorabunt, & subiicient lapidibus fundæ: & bibentes inebriabuntur quasi à vino, & replebuntur vt phialæ, & quasi cornua altaris. Et saluabit eos Dominus Deus eorum in die illa, vt gregem populi sui: quia lapides sancti eleuabuntur super terram eius. Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum eius, nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines?

Matt. 21.a
Esa. 62.d

S. INCITATVR populus ueritatis doctrinam à Domino petere, huic Dominus se promittit domum Iuda, & domum Israël uisitaturum.

CAPVT X.

A PEtite à Domino pluuiam in tempore serotino, & Dominus faciet niues, & pluuiam imbris dabit eis, singulis herbã in agro. Quia simulachra locuta sunt inutile, & diuini viderunt mendacium, & somniatores locuti sunt frustra, & vanè consolabantur: ideirco abducti sunt quasi grex: affligentur, quia non est eis pastor. Super pastores iratus est furor meus, & super hir-B cos visitabo: quia visitauit Dominus exercituum gregem suum domũ Iuda, & posuit eos quasi equum gloriæ suæ in bello. Ex ipso angulus, ex ipso paxillus, ex ipso arcus prælii, ex ipso egredietur omnis exactor simul. Et erunt quasi fortes, conculcantes lutum viarũ in prælio: & bellabunt, quia Dominus cum eis: & cõfundentur ascensores equorum. Et confortabo domum Iuda, & domum Ioseph saluabo: & con-C uertam eos quia miserebor eorũ: & erunt sicut fuerunt quando non proieceram eos: ego enim Dominus Deus eorum, & exaudiam eos. Et erunt quasi fortes Ephráim, & lætabitur cor eorum quasi à vino: & filii eorum videbunt, & lætabuntur, & exultabit cor eorum in domino. Sibilabo eis, & congregabo illos, quia redemi eos: & multiplicabo eos sicut ante fuerant multiplicati. Et seminabo eos in populis, & dé-D longe recordabuntur mei: & viuent cum filiis suis, & reuertentur. Et reducam eos de terra Aegypti, & de Assyriis congregabo eos, & ad terram Galaad, & Libani adducam eos: & nõ inuenietur eis locus. Et trãsibit in maris freto, & percutiet in mari fluctus, & confundentur omnia profunda fluminis: & humiliabitur superbia Assur, & sceptrum Aegypti recedet. Confortabo eos in Domino, & in nomine eius ambulabunt: dicit Dominus.

S. PLANCTVS *magnus super templi destructione per Romanos, nec parcetur gregi cui pastores non parcebant:* CHRISTVS *autem gregem pascet, antichristus dissipabit.* CAPVT XI.

A Aperi Libane portas tuas, & comedet ignis cedros tuas. Vlula abies, quia cecidit cedrus, quoniam magnifici vastati sunt: vlulate quercus Basan, quoniam succisus est saltus munitus. Vox vlulatus pastorum, quia vastata est magnificentia eorum: vox rugitus leonũ, quoniã vastata est superbia Iordanis. Hæc dicit Dominus Deus meus, Pasce pecora occisionis, quæ qui possederant, occidebant, & nõ dolebant: & vendebant ea, dicentes, Benedictus Dominus: diuites facti sumus, & pastores eorum non parcebãt eis. B Et ego non parcam vltrà super habitantes terram, dicit Dominus: ecce ego tradam homines, vnumquenque in manu proximi sui, & in manu regis sui: & concident terrã, & non eruam de manu eorũ. Et pascam pecus occisionis propter hoc ò pauperes gregis: & assumpsi mihi duas virgas, vnam vocaui Decòrem, & alteram vocaui Funiculũ: & paui gregem. Et succidi tres pastores in mense vno, & contracta est anima mea in eis: siquidem & anima eorum variauit in me. Et dixi, Non pascam vos: quod moritur, moriatur: & quod succiditur, succidatur: & reliqui deuorent vnusquisq; carnẽ proximi sui. C Et tuli virgam meam, quæ vocabatur Decus, & abscidi eam: vt irritum facerẽ fœdus meum quod percussi cum omnibus populis. Et in irritũ deductum est in die illa: & cognouerunt sic pauperes gregis qui custodiunt mihi, quia verbũ Domini est. Et dixi ad eos, Si bonum est in oculis vestris, afferte mercedem meam: & si non, quiescite. Et appenderunt mercedẽ meam triginta argenteos. Et dixit Dominus ad me, Proiice illud ad statuariũ decòrum pretium quo appretiatus sum ab eis. D Et tuli triginta argenteos: & proieci illos in domo Domini, ad statuarium. Et præscidi virgam meam secundam, quæ appellabatur Funiculus, vt dissoluerem germanitatem inter Iudam & Israel. Et dixit Dominus ad me, Adhuc sume tibi vasa pastoris stulti. Quia ecce ego suscitabo pastorem in terra, qui derelicta non visitabit, dispersum non quæret, & contritum non sanabit, & id quod stat non enutriet, & carnes pinguium comedet, & vngulas eorum dissoluet. O pastor & idòlum, derelinquens gregem: gladius super brachium eius, & super oculum dextrum eius: brachium eius ariditate siccabitur, & oculus dexter eius tenebrescens obscurabitur.

Iere. 15.a

Matt. 27.a

Christus triginta argẽteis æstimatur.

De pastore Antichristo.

S. VASTATO *templo Ierusalem exaltabitur: in cuius filios spiritus sanctus effundetur, & eos ad* CHRISTVM *conuertet.*

CAPVT XII.

A Onus verbi Domini super Israel. Dixit Dominus extendens cœlum, & fundans terram, & fingens spiritum hominis in eo, Ecce ego ponam Ierusalem superliminare crapulæ omnibus populis in circuitu: sed & Iuda erit in obsidione contra Ierusalem. Et erit in die illa, ponam Ierusalem lapidẽ oneris cunctis populis: omnes qui leuabunt eum, cõcisione lacerabuntur, & colligẽtur aduersus eam omnia regna terræ. B In die illa dicit Dominus, percutiam omnem equum in stuporem, & ascensorem eius in amentiam: & super domũ Iuda aperiam oculos meos, & omnem equũ populorum percutiam cæcitate. Et dicent duces Iuda in corde suo, Confortentur mihi habitatores Ierusalem in Domino exercituum Deo eorum. In die illa ponam duces Iuda sicut caminum ignis in lignis, & sicut faciem ignis in fœno: & deuorabunt ad dexteram & ad sinistram omnes populos in circuitu: & habitabitur Ierusalem rursus in loco suo in Ierusalem. Et saluabit Dominus tabernacula Iuda, sicut in principio: vt non magnifice glorietur C domus Dauid, & gloria habitantium Ierusalẽ contra Iudam. In die illa, proteget Dominus habitatores Ierusalẽ: & erit qui offenderit ex eis in die illa, quasi Dauid: & domus Dauid quasi Dei, sicut angelus Domini in cõspectu eius. Et erit in die illa: quæram conterere omnes gentes quæ veniunt contra Ierusalem. Et effundã super domum Dauid, & super habitatores Ierusalem spiritũ gratiæ & precum: & aspicient ad me, quem cõfixerunt: & plangẽt eum planctu quasi super vnigenitum, & dolebunt super eum vt doleri solet in morte D primogeniti. In die illa magnus erit planctus in Ierusalem, sicut planctus Adadremmon in campo Mageddon. Et planget terra familiæ & familiæ seorsum: familiæ domus Dauid seorsum, & mulieres eorũ seorsum: familiæ domus Nathan seorsum, & mulieres eorum seorsum: familiæ domus Leui seorsum, & mulieres eorum seorsum: familiæ Semei seorsum, & mulieres eorum seorsum. Omnes familiæ reliquæ, familiæ & familiæ seorsum, & mulieres eorum seorsum.

2. Pa. 35.d

S. ADVENIENTE *Christo baptisma instituetur idololatria & pseudoprophetia auferetur,* CHRISTVS *autem patiens probabit electos.* CAPVT XIII.

A In die illa, erit fons patens domui Dauid & habitantibus Ierusalem: in ablutionem peccatoris & menstruatæ. Et erit in die illa, dicit Dominus exercituum, Disperdam nomina idolorum de terra, & non memorabuntur vltrà: & pseudoprophetas, & spiritum immundũ auferam de terra. Et erit: cũ prophetauerit quispiam vltrà, dicẽt ei pater eius & mater eius qui genuerũt B eum, Nõ viues: quia mendaciũ locutus es in nomine Domini. & cõfigent eũ pater eius & mater eius genitores eius cum prophetauerit. Et erit: in die illa confundentur prophetæ vnusquisq; ex visione sua cum prophetauerint, nec operientur pallio saccino, vt mentiãtur: sed dicet, Non sum propheta, homo agricola ego sum: quoniã Adam exemplũ meum C ab adolescentia mea. Et dicetur ei, Quid sunt plagæ istæ in medio manuũ tuarum? Et dicet, His plagatus sum in domo eorum qui diligebant me. Phramea suscitare super pastorem meum, & super virũ cohærentẽ mihi, dicit Dominus exercituum: percute pastorem, & dispergentur oues: & conuertã D manum meã ad paruulos. Et erunt in omni terra, dicit Dominus, partes duæ in ea dispergẽtur & deficiẽt: & tertia pars relinquetur in ea. Et ducam tertiã partem per ignẽ, & vram eos sicut vritur argentũ: & probabo eos, sicut probatur aurum. Ipse vocabit nomen meũ, & ego exaudiã eum. Dicam, Populus meus es: & ipse dicet, Dominus Deus meus.

Eze. 30.d

De passione CHRISTI.

Matt. 26.e

Mar. 14.e

S. PVGNABIT *Christus pro Ierusalem, & ibi mirabilia faciet: ecclesiam dilatabit, hostes affliget, impiosq; ab ecclesia expellet.*

CAPVT XIIII.

A Ecce dies Domini venit, dicit Dominus: & diuidentur spolia tua in medio tui. Et congregabo omnes gentes ad Ierusalẽ in prælium, & capietur ciuitas, & vastabũtur domus, & mulieres violabuntur: & egredietur media pars ciuitatis in captiuitatẽ, & reliquũ populi non auferetur ex vrbe. Et egredietur Dominus, & prælıabitur contra gentes illas: sicut præliatus est in die certaminis. Et stabũt pedes eius in die illa super montem oliuarum qui est cõtra Ierusalẽ ad orientẽ: & scindetur mons oliuarum ex media parte sui ad orientẽ & occidentẽ prærupto grandi valde, & separabitur mediũ montis ad Aquilonẽ, & mediũ eius ad meridiẽ. Et fugietis ad vallẽ montium eorũ, B quoniã cõiungetur vallis montiũ vsq; ad proximũ: & fugietis sicut fugistis à facie terræmotus in diebus Oziæ regis Iuda: & veniet Dominus Deus meus, omnesq; sancti cũ eo. Et erit in die illa: non erit lux, sed frigus & gelu. Et erit dies vna quæ nota est Domino, nõ dies neq; nox: & in tempore vesperi erit lux. Et erit in die illa: exibunt aquæ viuæ de Ierusalem: mediũ earum ad mare orientale, & mediũ earum ad mare nouissimũ: in æstate, & in hyeme erunt. Et erit Dominus rex super omnẽ terram: in die illa erit Dominus vnus & erit nomen

2. Pa. 26.d

Amos 1.a

De die iudicij soli deo nota.

erit nomen eius vnum. Et reuertetur omnis terra vſque ad deſertum, de colle Remmon ad auſtrũ Ieruſalem: & exaltabitur, & habitabitur in loco ſuo, à porta Beniamin vſque ad locum portæ prioris & vſque ad portã angulorũ: & à turre C Hananeel vſque ad torcularia regis. Et habitabunt in ea, & anathema non erit amplius: ſed ſedebit Ieruſalem ſecura. Et hæc erit plaga qua percutiet Dominus omnes gentes quæ pugnauerũt aduerſus Ieruſalem, Tabeſcet caro vniuſcuiuſq; ſtantis ſuper pedes ſuos, & oculi eius contabeſcent in foraminibus ſuis, & lingua eorum contabeſcet in ore ſuo. In die illa erit tumultus Domini magnus in eis: & apprehendet vir manum proximi ſui, & cõſeretur manus eius ſuper manũ proximi ſui. Sed & Iudas pugnabit aduerſus Ieruſalem, & congregabuntur diuitiæ omnium gentium in circuitu, aurum & argentum & veſtes multæ ſatis. Et ſic erit ruina equi & muli & cameli & aſini, & omniũ iumentorum quæ fuerint in caſtris illis: ſicut ruina hæc. Et omnes qui reliqui fuerint de vniuerſis gentibus quæ venerunt contra Ieruſalẽ, aſcendent ab an- D no in annum, vt adorent regem dominũ exercituum, & celebrent feſtiuitatem tabernaculorum. Et erit: qui non aſcenderint de familiis terræ ad Ieruſalẽ, vt adorent regem dominũ exercituum, nõ erit ſuper eos imber. Quòd & ſi familia Aegypti non aſcenderit, & non venerit: nec ſuper eos erit, ſed erit ruina qua percutiet Dominus omnes gentes quæ non aſcenderint ad celebrandam feſtiuitatem tabernaculorum. Hoc erit peccatum Aegypti, & hoc peccatum omnium gentium quæ non aſcenderint ad celebrandã feſtiuitatem tabernaculorũ. In die illa erit quod ſuper frænũ equi eſt ſanctum Domino: & erunt lebetes in domo Domini quaſi phialæ coram altari. Et erit omnis lebes in Ieruſalem & in Iuda ſanctificatus Domino exercituum: & venient omnes immolãtes, & ſument ex eis, & coquent in eis: & non erit mercator vltrà in domo Domini exercituum in die illo.

Omnia ſancta in eccleſia Dei.

Impij ex eccleſia pellendi.

FINIS.

Prologus in Malachiæ PROPHETIAM.

Deus per Moyſem populo Iſraël præceperat, ſacerdotes tabernaculi ſui omni corporali uitio liberos hoſtias omni uitio uacuas ſibi offerre. Quibus legem ſuam ad regẽdum populum ob hoc dederat, ut per ſacrificiorũ oblationẽ internuntij Dei & hominum facti, populum præceptis cœleſtibus facerent obedire. Vnde ſacerdotes angelos Dei eſſe, hoc in loco ſcriptura teſtatur. Sed quia tanti muneris gratiam contemnentes, ſupradictus populus ac ſacerdotes ſacrificia uitio deturpata ipſi criminibus atque impietatibus maculati Deo offerre cœperũt: Ideo per Malachiam prophetam Deus populum ſuum Iſrael increpans, ait, Dilexi uos, dicit Dominus. Et dixiſtis, In quo dilexiſti nos? Nonne frater erat Eſau Iacob, dicit dominus: & dilexi Iacob, Eſau autem odio habui? Eſau autem fratrem Iacob non iniqua aut ſpontanea uoluntate odio habitum à Deo, uel ſine meriti gratia Iacob dilectũ, manifeſtum eſt: cum ſecundum præſcientiam ſuam Eſau quidem effuſionem fraterni ſanguinis concupiſcere, Iacob autem in ſua cognitione obſeruandam legem deſyderare cognoſceret. Cuius rei gratia ſupradicto uſus eſt exemplo, dicens, Dilexi Iacob: Eſau autem odio habui. Quamuis ex operibus memoratorum (quorum liber Geneſeos meminit) in quo unuſquiſq; eorum futurus erat propoſito, manifeſte conſtaret, ut ſcriptum eſt, Creuerunt pueri: & erat Eſau homo agreſtis, ſciens uenari, Iacob autem homo ſimplex, manens in tabernaculo. Nam reliqua quæ lectione comprehenſa ſunt, præuaricationem populi Iſrael in obſeruandis ſacrificijs Dei, increpationemq; in eundem quòd deos alienos coluerit, ſignificant.

Prophetia Malachiæ.

S. Approbato Iacob, & reprobato Eſau, conqueritur Dominus ſuo honore & timore tuo, & ſuper ſacrificio indebito & doloſo. CAPVT I.

A ONVS verbi Domini ad Iſrael in manu Malachiæ prophetæ, Dilexi vos, dicit Dominus: & dixiſtis, In quo dilexiſti nos? Nónne frater erat Eſau Iacob, dicit Dominus, & dilexi Iacob? Eſau autem odio habui, & poſui montes eius in ſolitudinem, & hæreditatem eius in dracones deſerti. Quòd ſi dixerit Idumæa, Deſtructi ſumus, ſed reuertentes ædificabimus quæ deſtructa ſunt: hæc dicit B Dominus exercituũ, Iſti ædificabunt, & ego deſtruã: & vocabuntur termini impietatis, & populus cui iratus eſt Dominus vſque in æternum. Et oculi veſtri videbunt: & vos dicetis, Magnificetur Dominus ſuper terminum Iſrael. Filius honorat patrem, & ſeruus dominum ſuum: ſi ergo pater ego ſum, vbi eſt honor meus? & ſi dominus ego ſum, vbi eſt timor meus: dicit Dominus exercituum? ad vos ò ſacerdotes, qui deſpicitis nomen meum, & dixiſtis, In quo deſpeximus nomen tuum? Offertis ſuper altare meum panem pollutum: & dicitis, In quo polluimus te? In eo quod dicitis, Menſa Domini deſpecta eſt. Si offeratis cæcum ad immolandũ, C nónne malũ eſt? & ſi offeratis claudum, & languidum, nónne malum eſt? offer illud duci tuo, ſi placuerit ei, aut ſi ſuſceperit faciem tuam, dicit Dominus exercituum. Et nunc deprecamini vultum Dei, vt miſereatur veſtri: de manu enim veſtra factum eſt hoc, ſi quo modo ſuſcipiat facies veſtras, dicit Dominus exercituũ. Quis eſt in vobis qui claudat oſtia & incendat altare meum gratuito? non eſt mihi voluntas in vobis, dicit Dominus exercituũ: & munus non ſuſcipiam de manu veſtra. Ab ortu enim ſolis vſq; ad occaſum, magnum D eſt nomẽ meum in gentibus, & in omni loco ſacrificatur, & offertur nomini meo oblatio munda: quia magnum eſt nomen meum in gentibus, dicit Dominus exercituum. Et vos polluiſtis illud in eo quod dicitis, Menſa Domini cõtaminata eſt: & quod ſuperponitur, contemptibile eſt cum igne qui illud deuorat. Et dixiſtis, Ecce de labore, & exufflaſtis illud, dicit Dominus exercituum, & intuliſtis de rapinis claudum & languidum, & intuliſtis munus. nunquid ſuſcipiam illud de manu veſtra, dicit Dominus? Maledictus doloſus qui habet in grege ſuo maſculum, & votũ faciens, immolat debile Domino: quia rex magnus ego, dicit Dominus exercituum, & nomen meum horribile in gentibus.

Rom. 9. c

De honore & timore domini.

Pſal. 112. a

Amos 5. f

S. Sacerdotes legis Dei contemptores, & proximos affligentes increpat Dominus & eorum reprobat ſacrificia, & uiolatum ab eis fructum. CAPVT II.

A ET nunc ad vos mandatum hoc ò ſacerdotes. Si nolueritis audire, & ſi nolueritis ponere ſuper cor vt detis gloriam nomini meo, ait Dominus exercituum: mittã in vos egeſtatem, & maledicam benedictionibus veſtris, & maledicam illis: quoniam non poſuiſtis ſuper cor. Ecce ego proiiciã vobis brachium, & diſpergã ſuper vultũ veſtrũ ſtercus ſolennitatũ veſtrarũ: & aſſumet vos ſecũ. Et ſcietis quia miſi ad vos mandatũ iſtud: vt eſſet pactum meũ cum Leui, dicit Dominus exercituum. Pactum meũ fuit cum eo vitæ & pacis: & dedi ei timorem, & timuit me, & à facie nominis mei pauebat. Lex veritatis B fuit in ore eius, & iniquitas non eſt inuenta in labiis eius: in

Leui. 26. b

Deut. 28. b

pace & in æquitate ambulauit mecum, & multos auertit ab iniquitate. Labia enim sacerdotis custodiêt scientiam, & legem requirent ex ore eius: quia angelus Domini exercituum est. Vos autẽ recessistis de via, & scandalizastis plurimos in lege: irritum fecistis pactũ Leui, dicit Dominus exercituum. Propter quod & ego dedi vos contemptibiles, & humiles omnibus populis, sicut non seruastis vias meas, & accepistis faciem in lege. Nunquid non pater vnus omnium nostrum? Nunquid non Deus vnus creauit nos? Quare ergo despicit vnusquisq; vestrũ fratrem suũ, violans pactum patrũ nostrorum? Transgressus est Iuda, & abominatio facta est in Israel & in Ierusalẽ: quia contaminauit Iudas sanctificationẽ Domini, quam dilexit, & habuit filiam dei alieni. Disperdet Dominus virũ qui fecerit hoc, magistrũ & discipulũ de tabernaculo Iacob, & offerentẽ munus Domino exercituũ. Et hoc rursum fecistis, Operiebatis lachrymis altare Domini, fletu & mugitu, ita vt non respiciã vltrà ad sacrificiũ, nec accipiã placabile quid de manu vestra. Et dixistis, Quam ob causam? Quia Dominus testificatus est inter te & vxorem pubertatis tuæ, quam tu despexisti: & hæc particeps tua, & vxor fœderis tui. Nónne vnus fecit, & residuũ spiritus eius est? Et quid vnus quærit, nisi semen Dei? Custodite ergo spiritũ vestrũ, & vxorẽ adolescentiæ tuæ noli despicere. Cum odio habueris, dimitte, dicit Dominus Deus Israel: operiet autẽ iniquitas vestimentũ eius, dicit Dominus exercituũ. Custodite spiritum vestrũ, & nolite despicere. Laborare fecistis Dominũ in sermonibus vestris. Et dixistis, In quo eũ fecimus laborare? In eo quod dicitis, Omnis qui facit malũ, bonus est in cõspectu Domini, & tales ei placẽt, aut certe vbi est Deus iudicii?

Matt. 23.c — *Ephe. 4.b* — *Amos 5.f*

S. ADVENIENTE Domini præcursore CHRISTVS in impios animaduertet, blasphemantes in eum supplicijs afficiet, & iustos mercede donabit. CAPVT III.

A Ecce ego mitto angelum meũ, & præparabit viã ante faciem meam. Et statim veniet ad templum suum dominator quem vos quæritis, & angelus testamenti, quẽ vos vultis. Ecce venit, dicit Dominus exercituum: & quis poterit cogitare diem aduentus eius? & quis stabit ad videndũ eum? Ipse enim quasi ignis conflans, & quasi herba fullonũ: & sedebit conflans & emundans argentum, & purgabit filios Leui, & colabit eos quasi aurũ & quasi argentũ, & erunt Domino offerentes sacrificia in iustitia. Et placebit Domino sacrificiũ Iuda & Ierusalẽ sicut dies seculi & sicut anni antiqui. Et accedam ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris & periuris, & qui calũniantur mercedẽ mercenarii, & humiliãt viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerũt me, dicit Dominus exercituum. Ego enim Dominus, & nõ mutor: & vos filii Iacob nõ estis cõsumpti. A diebus enim patrũ vestrorũ recessistis à legitimis meis, & nõ custodistis. Reuertimini ad me, & reuertar ad vos, dicit Dominus exercituum. Et dixistis, In quo reuertemur? Si affiget homo Deum, quia vos configitis me? Et dixistis, In quo cõfigimus te? In decimis, & in primitiis. Et in penuria vos maledicti estis, & me vos configitis gens tota. Inferte omnẽ decimã in horreũ meũ, & sit cibus in domo mea, & probate me super hoc, dicit Dominus, si nõ aperuero vobis cataractas cœli, & effudero vobis benedictionẽ vsque ad abundantiã, & increpabo pro vobis deuorantem, & nõ corrumpet fructũ terræ vestræ: nec erit sterilis vinea in agro, dicit Dominus exercituũ, & beatos vos dicent omnes gentes: eritis enim vos terra desyderabilis, dicit Dominus exercituũ. Inualuerũt super me verba vestra, dicit Dominus. Et dixistis, Quid locuti sumus contra te? Dixistis, Vanus est qui seruit Deo: & quod emolumentũ quia custodiuimus præcepta eius, & quia ambulauimus tristes coram Domino exercituum? Ergo nũc beatos dicimus arrogantes: siquidem ædificati sunt facientes impietatem, & tentauerunt Deum, & salui facti sunt. Tunc locuti sunt timentes Deum vnusquisque cum proximo suo: Et attendit Dominus, & audiuit: & scriptus est liber monimenti coram eo timentibus Dominum & cogitantibus nomẽ eius. Et erunt mihi, ait Dominus exercituum, in die qua ego facio in peculium: & parcam eis, sicut parcit vir filio suo seruienti sibi. Et conuertimini, & videbitis quid sit inter iustum & impium: & inter seruientem Deo, & non seruientem ei.

Matt. 11.b — *Mar. 1.a* — *Luc. 1.b. & 7.d* — *Psal. 131.* — De purgatione fidelium & eorũ sacrificijs. — De iudicio Christi aduersus impios. — *Zach. 1.a* — Blasphemia impiorũ in Deũ. — *Iob 21.b* — Sermo fidelium de cura Dei erga seruos suos.

S. IN aduentum CHRISTI ueniet Ioannes Baptista in spiritu Eliæ uenturi. CAPVT IIII.

A Ecce enim dies veniet succensa quasi caminus: & erunt omnes superbi, & omnes facientes impietatẽ stipula: & inflammabit eos dies veniens, dicit Dominus exercituũ, quæ non derelinquet eis radicem & germen. Et orietur vobis timentibus nomen meum sol iustitiæ, & sanitas in pennis eius: & egrediemini, & salietis sicut vituli de armento. Et calcabitis impios, cum B fuerint cinis sub planta pedum vestrorum in die qua ego facio, dicit dominus exercituũ. Mementote legis Moysi serui mei, quam mandaui ei in Horeb ad omnem Israel præcepta & iudicia. Ecce ego mittam vobis Eliam prophetam, antequam veniat dies Domini magnus & horribilis. Et conuertet cor patrum ad filios, & cor filiorum ad patres eorum: ne fortè veniam, & percutiam terram anathemate.

Luc. 1.g — *Exo. 20.a* — *Matt. 17.b* — *Marci 9.c* — *Luc. 1.b*

FINIS.

Præfatio in libros Machabaeorvm.

MACHABAEORVM *libri licet non habeantur in canone Hebræorum, tamen ab ecclesia inter diuinorum uoluminum annotantur historias. Notant autem prælia inter Hebræorum duces gentesq; Persarum, pugnam quoq; sabbathorũ, & nobiles Machabæi triumphos, fœdus quoq; amicitiarum cum Romanorum ducibus, atq; legationum. Machabæi septem fratres ab una matre Machabæa nomine geniti, custodientes legem, patrus traditionem, non manducantes carnem porcinam, ob hoc ab Antiocho rege sæuißimo in Antiochia martyrij gloria coronati sunt cum matre sua: atque sepulti cum magna ueneratione, ibi quiescunt.*

Liber primus Machabæorum.

S. MORTVO Alexandro succedens Antiochus prophanauit Ierusalem, quam spoliam Aegypto spoliauit, & inde percußit, leges idololatriæ Iudæos sequi præcepit, ac renitentes miserè trucidauit. CAPVT I.

A ET FACTVM est, postquam percussit Alexander Philippi Macedo, qui exiuit de terra Cethim, & percussit Darium regem Persarum & Medorum: & regnauit in loco eius primus in Græcia, & constituit prælia multa, & obtinuit munitiones, & interfecit reges terræ: & pertransiit vsq; ad fines terræ, & accepit spolia multitudinis gentium: & siluit terra in cõspectu eius, & exaltatũ est & eleuatũ cor eius. Et cõgregauit virtutẽ, & exercitũ fortẽ nimis: & obtinuit regiones gentiũ, & tyrãnos: & facti sunt illi in tributũ.

Et post

Et post hæc decidit in lectum, & cognouit quia moreretur. Et vocauit pueros suos nobiles, qui secum erant nutriti à iuuentute: & diuisit illis regnū suum, cum adhuc viueret. Et regnauit Alexander annis duodecim, & mortuus est. Et obtinuerunt pueri eius regnū, vnusquisq; in loco suo: & imposuerunt omnes sibi diademata post mortē eius, & filii eorū post eos annis multis, & multiplicata sunt mala in terra. Et exiit ex eis radix peccati Antiochus illustris, filius Antiochi regis qui fuerat Romæ obses: & regnauit in anno centesimo tricesimoseptimo regni Græcorū. In diebus illis exierūt ex Israel filii iniqui, & suaserunt multis, dicentes, Eamus, & disponamus testamentum cum gentibus quæ circa nos sunt: quia ex quo recessimus ab eis, inuenerunt nos multa mala. Et bonus visus est sermo in oculis eorū. Et destinauerūt aliqui de populo, & abierunt ad regem: & dedit illis potestatē, vt facerent iustitiam gentium. Et ædificauerūt gymnasium in Ierosolymis secundū leges nationum: & fecerunt sibi præputia, & recesserunt à testamēto sancto, & iuncti sunt nationibus, & venundati sunt vt facerēt malum. Et paratum est regnū in conspectu Antiochi, & cœpit regnare in terra Aegypti, vt regnaret super duo regna. Et intrauit in Aegyptū in multitudine graui, in curribus & elephantis, & equitibus, & copiosa nauium multitudine: & cōstituit bellum aduersus Ptolemæum regem Aegypti, & veritus est Ptolemæus à facie eius, & fugit, & ceciderūt vulnerati multi. Et comprehendit ciuitates munitas in terra Aegypti, & accepit spolia terræ Aegypti. Et conuertit Antiochus, postquā percussit Aegyptū in centesimo & quadragesimo tertio anno: & ascendit ad Israel, & ascendit Ierosolymā in multitudine graui. Et intrauit in sanctificationē cum superbia, & accepit altare aureum, & candelabrum luminis, & vniuersa vasa eius, & mensam propositionis, & libatoria, & phialas, & mortariola aurea, & velū, & coronas, & ornamentū aureum quod in facie templi erat: & comminuit omnia. Et accepit argentū & aurum & vasa cōcupiscibilia: & accepit thesauros occultos quos inuenit: & sublatis omnibus abiit in terrā suam. Et fecit cædem hominum, & locutus est in superbia magna. Et factus est planctus magnus in Israel, & in omni loco eorum: & ingemuerūt principes & seniores, & iuuenes & virgines infirmati sunt, & speciositas mulierū immutata est. Omnis maritus sumpsit lamētum: & quæ sedebāt in thoro maritali, lugebāt: & cōmota est terra super habitantes in ea, & vniuersa domus Iacob induit confusionē. Et post duos annos dierū misit rex principē tributorū in ciuitates Iuda, & venit Ierusalē cum turba magna. Et locutus est ad eos verba pacifica in dolo: & crediderunt ei. Et irruit super ciuitatē repente, & percussit eam plaga magna, & perdidit populū multum ex Israel. Et accepit spolia ciuitatis: & succēdit eam igni, & destruxit domos eius, & muros eius in circuitu: & captiuas duxerūt mulieres, & natos, & pecora possederunt. Et ædificauerunt ciuitatē Dauid muro magno, & firmo, & turribus firmis, & facta est illis in arcē: & posuerūt illic gentē peccatricē viros iniquos, & cōualuerūt in ea, & posuerūt arma, & escas, & cōgregauerūt spolia Ierusalem, & reposuerūt illic: & facti sunt in laqueum magnū. Et factū est hoc ad insidias sanctificationi, & in diabolū malum in Israel: & effuderūt sanguinem innocentē per circuitū sanctificationis, & cōtaminauerunt sanctificationē. Et fugerūt habitatores Ierusalē propter eos, & facta est habitatio exterorum, & facta est extera semini suo, & nati eius reliquerunt eam. Sanctificatio eius desolata est sicut solitudo, dies festi eius conuersi sunt in luctū, sabbatha eius in opprobriū, honores eius in nihilū. Secundū gloriam eius multiplicata est ignominia eius: & sublimitas eius conuersa est in luctum. Et scripsit rex Antiochus omni regno suo, vt esset omnis populus, vnus: & relinquerēt vnusquisq; legē suam. Et consenserunt omnes gētes secundū verbum regis Antiochi: & multi ex Israel consenserūt seruituti eius & sacrificauerūt idòlis, & coinquinauerūt sabbathū. Et misit rex libros per manus nūtiorum in Ierusalē & in omnes ciuitates Iudæ: vt sequerētur leges gentiū terræ, & prohiberent holocausta, & sacrificia & placationes fieri in tēplo Dei, & prohiberēt celebrari sabbathum, & dies solēnes: & iussit coinquinari sancta & sanctum populum Israel. Et iussit ædificari aras, & templa, & idòla, & immolari carnes suillas, & pecora cōmunia, & relinquere filios suos incircuncisos, & coinquinari animas eorum in omnibus immūditiis & abominationibus, ita vt obliuiscerentur legem, & immutarent omnes iustificationes Dei. Et quicunq; non fecissent secundū verbum regis Antiochi, morerentur. Secundū omnia verba hæc scripsit omni regno suo: & præposuit principes populo qui hæc fieri cogerēt. Et iusserunt ciuitatibus Iudæ sacrificare. Et congregati sunt multi de populo ad eos qui dereliquerant legem Domini: & fecerunt mala super terram: & effugauerunt populū Israel in abditis, & in absconditis fugitiuorum locis. Die quintadecima mensis Casleu, quinto & quadragesimo & centesimo anno, ædificauit rex Antiochus abominandum idòlum desolationis super altare Dei, & per vniuersas ciuitates Iudæ in circuitu ædificauerūt aras: & ante ianuas domorū, & in platéis incendebant thura, & sacrificabant, & libros legis Dei cōbusserunt igni, scindentes eos: & apud quemcunq; inueniebātur libri testamenti Domini, & quicunq; obseruabat legem Domini, secundū edictum regis trucidabant eum in virtute sua. Secundum hæc faciebant populo Israel qui inueniebatur in omni mense & mēse in ciuitatibus. Et quinta & vicesima die mensis sacrificabāt super aram, quæ erat supra altare. Et mulieres quæ circunciderāt filios suos, trucidabantur secundū iussum: & suspēdebant pueros à ceruicibus per vniuersas domos eorum: & eos qui circunciderant illos, trucidabant. Et multi de populo Israel definierūt apud se, vt non mādu carēt immūda: & elegerūt magis mori, quàm cibis coinquinari immundis: & noluerunt infringere legem Dei sanctam, & trucidati sunt: & facta est ira magna super populum Israel valde.

S. MATATHIAS legis Dei zelator Antiochi leges contemnens fugit in montē cum filijs & amicis suis: ubi tandē moriens iubet filios suos exemplo patrū suorū legem Dei tueri. CAP. II.

IN diebus illis surrexit Matathias filius Iohannis filii Symeonis, sacerdos ex filiis Ioarim ab Ierusalem, & consedit in monte Modin: & habebat filios quinq;, Iohannē, qui cognominabatur Gaddis: & Simònem, qui cognominabatur Thasi: & Iudam, qui vocabatur Machabæus: & Eleazarum, qui cognominabatur Abaron: & Ionathan, qui cognominabatur Apphus. hi viderunt mala quæ fiebāt in populo Iuda & in Ierusalē. Et dixit Matathias, Væ mihi, vt quid natus sum videre cōtritionem populi mei, & cōtritionē ciuitatis sanctæ, & sedere illic, cum datur in manibus inimicorū? Sancta in manu extraneorū facta sunt: templū eius sicut homo ignobilis. Vasa gloriæ eius captiua abducta sunt: trucidati sunt senes eius in platéis, & iuuenes eius ceciderūt in gladio inimicorū. Quæ gens non hæreditauit regnū eius, & non obtinuit spolia eius? Omnis compositio eius ablata est. Quæ erat libera, facta est ancilla. Et ecce sancta nostra, & pulchritudo nostra, & claritas nostra desolata est, & coinquinauerūt ea gētes. Quo ergo nobis adhuc viuere? Et scidit vestimēta sua Matathias, & filii eius: & operuerunt se ciliciis, & planxerunt valde, & venerunt illuc qui missi erant à rege Antiocho, vt cogerent eos qui cōfugerant in ciuitatem Modin, immolare, & accendere thura, & à lege Dei discedere. Et multi de populo Israel consentiētes accesserunt ad eos: sed Matathias & filii eius constanter steterunt. Et respondentes qui missi erant ab Antiocho, dixerūt Matathiæ, Princeps & clarissimus & magnus es in hac ciuitate, & ornatus filiis, & fratribus: ergo accede prior, & fac iussum regis, sicut fecerunt omnes gentes, & viri Iuda, & qui re-

Iussi idòlis sacrificare, recusant.

manserunt in Ierusalem :& eris tu,& filii tui inter amicos regis,& amplificati auro, & argento, & muneribus multis. Et C respódit Matathias,& dixit magna voce, Et si omnes gétes regi Antiocho obediunt, vt discedant vnusquisq; à seruitute legis patrum suorũ, & consentiant mandatis eius:ego & filii mei,& fratres mei obediemus legi patrum nostrorum:propitius sit nobis Deus:non est nobis vtile relinquere legem, & iustitias Dei:non audiemus verba regis Antiochi, nec sacrificabimus,transgrediétes legis nostræ mandata, vt eamus altera via. Et vt cessauit loqui verba hæc,accessit quidam Iudæus in omnium oculis sacrificare idôlis super aram in ciuitate Modin secundũ iussum regis:& vidit Matathias, & doluit,& contremuerunt renes eius, & accensus est furor eius secundum iudicium legis, & insiliens trucidauit eum super aram : sed & virũ quem rex Antiochus miserat, qui cogebat immolare,occidit in ipso tempore:& aram destruxit,& zelatus est legem,sicut fecit Phinees Zambri filio Salomi. Et exclamauit Matathias voce magna in ciuitate, dicens, Omnis qui zelum habet legis statuens testamentũ,exeat post me. Et fugit ipse,& filii eius in montes,& reliquerunt quæcunq; habebant in ciuitate. D Tunc descenderunt multi quærentes iudicium,& iustitiam in desertũ:& sederunt ibi ipsi,& filii eius, & mulieres eorum,& pecora eorum:quoniam inundauerũt super eos mala. Et renuntiatũ est viris regis, & exercitui qui erat in Ierusalem ciuitate Dauid,quoniam discessissent viri quidam,qui dissipauerunt mandatũ regis in loca occulta in deserto,& abiissent post illos multi. Et statim perrexerũt ad eos,& constituerunt aduersus eos prælium in die sabbathorum,& dixerunt ad eos, ⸢Resistitis & nunc adhuc?.. exite & facite secundũ verbum regis Antiochi,& viuetis. Et dixerunt, Non exibimus, neq; faciemus verbũ regis, vt polluamus diem sabbathorum. Et concitauerũt aduersus eos prælium. Et non responderunt eis,nec lapidem miserunt in eos, nec oppilauerunt loca occulta:dicétes, Moriamur omnes in simplicitate nostra:& testes erunt super nos cœlum & terra quòd iniuste perditis nos. Et intulerunt illis bellũ sabbathis: & mortui sunt ipsi & vxores eorum,& filii eorum,& pecora E eorum vsq; ad mille animas hominum. Et cognouit Matathias & amici eius,& luctum habuerunt super eos valde. Et dixit vir proximo suo, Si omnes fecerimus sicut fratres nostri fecerunt,& non pugnauerimus aduersus gentes pro animabus nostris & iustificationibus nostris:nunc citius disperdent nos à terra. Et cogitauerunt in die illa, dicentes, Omnis quicunq; venerit ad nos in bello die sabbathorũ, pugnemus aduersus eum:& non moriemur omnes,sicut mortui sunt fratres nostri in occultis. Tunc congregata est ad eos synagôga Asidæorum fortis viribus ex Israel,omnis voluntarius in lege:& omnes qui fugiebant à malis,additi sunt ad eos,& facti sunt illis ad firmamentum. Et collegerunt exercitum,& percusserunt peccatores in ira sua,& viros iniquos in indignatione sua:& cæteri fugerunt ad nationes,vt euaderent. Et circuiuit Matathias, & amici eius, & destruxerunt aras : & circunciderunt pueros incircuncisos quotquot inuenerunt in finibus Israel in fortitudine. Et persecuti sunt filios superbię, & prosperatum est opus in manibus eorum : & obtinuerunt legem de manibus gentiũ, & de manibus regum : & non dederunt cornu peccatori. Et appropinquauerunt dies Matathiæ moriẽdi,& dixit filiis suis, F Nunc confortata est superbia,& castigatio, & tempus euersionis, & ira indignationis. Nunc ergo ô filii,æmulatores estote legis,& date animas vestras pro testamento patrũ nostrorũ, & meméntote operum patrum, quæ fecerũt in generationibus suis:& accipietis gloriá magnã,& nomen æternũ. Abraham, nónne in tẽtatione inuẽtus est fidelis,& reputatũ est ei ad iustitiã? Ioseph in tempore angustię suæ custodiuit mãdatũ:& factus est Dominus Aegypti. Phinees pater noster,zelando zelum Dei, accepit testamentũ sacerdotii æterni. Iesus dum impleuit verbũ,factus est dux in Israel. Caleb dum testificatur in ecclesia, accepit hæreditaté. Dauid in sua misericordia consecutus est sedem regni in secula. Elias dum zelat zelum legis,receptus est in cœlum. Ananias & Azarias & Misael, credentes, liberati sunt de flãma. Daniel in sua simplicitate liberatus est de ore leonum. Et ita cogitate per generationé & generationẽ:quia G omnes qui sperant in eum,non infirmantur. Et à verbis viri peccatoris ne timueritis : quia gloria eius, stercus & vermis est:hodie extollitur, & cras non inuenietur: quia conuersus est in terrã suam,& cogitatio eius periit. Vos ergo filii,confortamini,& viriliter agite in lege : quia ⸢cum feceritis quæ vobis pręcepta sunt in lege à Domino Deo vestro,.. in ipsa gloriosi eritis. Et ecce Simon frater vester,scio quòd vir cõsilii est: ipsum audite semper,& ipse erit vobis pater. Et Iudas Machabæus fortis viribus à iuuentute sua:sit vobis princeps militiæ,& ipse aget bellum populi. Et adducetis ad vos omnes factores legis: & vindicate vindictam populi vestri. Retribuite retributioné gentibus,& intendite in præceptum legis. Et benedixit eos, & appositus est ad patres suos. Et defunctus est anno centesimo & quadragesimosexto : & sepultus est à filiis suis in sepulchris patrum suorum in Modin,& planxerunt eum omnis Israel planctu magno.

Num. 25.b — Gen. 22.c — Gen. 41.e — Num. 25.c — Eccli 45.d — Iosue 1.a — Num. 14.b — Iosue 14.d — 2. Reg. 2.a — 4. Reg. 2.d — Dan. 3.c — Dan. 6.f

S. IVDAS Machabæus Iudæis præfectus Apollonium & Seron principes occidit, Lysiæ præfecto Syriæ misso ad delendam Iudæam occurrit uiriliter ordines instituens.

CAPVT III.

A ET surrexit Iudas qui vocabatur Machabæus filius eius pro eo:& adiuuabãt eum omnes fratres eius,& vniuersi qui se coniunxerãt patri eius, & præliabantur præliũ Israel cum lætitia. Et dilatauit gloriam populo suo,& induit se loricã sicut gigas,& succinxit se arma bellica sua in præliis,& protegebat castra gladio suo. Similis factus est leoni in operibus suis,& sicut catulus leonis rugiẽs in venatione. Et persecutus est iniquos perscrutans eos:& qui conturbabant populũ suum, omnes succendit flammis:& repulsi sunt inimici eius præ timore eius, & omnes operarii iniquitatis conturbati sunt: & directa est salus in manu eius. Et exacerbabat reges multos, & lætificabat Iacob in operibus suis,& in seculũ memoria eius in benedictione. Et perambulabat ciuitates Iuda, & perdidit impios ex eis,& auertit iram ab Israel. Et nominatus est vsque ad nouissimũ terræ & congregauit pereuntes. Et cõgregauit Apollonius gentes, & à Samaria virtutem multam & maB gnam,ad bellandũ contra Israel. Et cognouit Iudas, & exiit obuiã illi:& percussit,& occidit illum:& ceciderũt vulnerati multi, & reliqui fugerũt:& accepit spolia eorum:& gladium Apollonii abstulit Iudas,& erat pugnans in eo omnibus diebus. Et audiuit Seron princeps exercitus Syriæ, quòd cõgregauit Iudas cõgregationé fideliũ & ecclesiã secum,& ait, Faciam mihi nomen,& glorificabor in regno,& debellabo Iudam,& eos qui cum ipso sunt,qui spernebant verbũ regis. Et præparauit se:& ascenderũt cum eo castra impiorum fortes auxiliarii,vt facerẽt vindictã in filios Israel. Et appropinquauerũt vsq; ad Bethhoron:& exiuit Iudas obuiã illi cũ paucis. Vt autẽ viderũt exercitũ venientẽ sibi obuiã, dixerũt Iudæ, Quomodo poterimus pauci pugnare contra multitudinem hanc tantã & tam fortẽ,& nos fatigati sumus ieiunio hodie? Et ait Iudas, Facile est cõcludi multos in manu paucorũ : & non est differentia in cõspectu Dei cœli liberare in multis & in paucis:quoniã non in multitudine exercitus victoria belli,sed de cœlo fortitudo est. Ipsi veniunt ad nos in multitudi C ne contumaci & superbia, vt disperdant nos, & vxores nostras,& filios nostros,& vt spolient nos : nos verò pugnabimus pro animabus nostris,& legibus nostris:& ipse Dominus cõteret eos ante faciẽ nostrã:vos autẽ ne timueritis eos. Vt cessauit autem loqui,insiliuit in eos subito:& cõtritus est

Serou, & exercitus eius in conſpectu ipſius:& perſecutus eſt
eum in deſcenſu Bethhorou vſq; in campum, & ceciderunt
ex eis octingenti viri, reliqui autem fugerũt in terram Phili-
ſtium. Et cecidit timor Iudæ ac fratrũ eius, & formido, ſuper
omnes gentes in circuitu eorum:& peruẽnit ad regẽ nomen
eius, & de prælijs Iudæ narrabant omnes gentes. Vt audiuit
autem rex Antiochus ſermones iſtos, iratus eſt animo:& mi
ſit, & congregauit exercitum vniuerſi regni ſui, caſtra fortia
valde:& aperuit ærariũ ſuum, & dedit ſtipendia exercitui in
D annum, & mandauit illis vt eſſent parati ad omnia. Et vidit
quòd defecit pecunia de theſauris ſuis, & tributa regionis
modica propter diſſenſionẽ & plagam quam fecit in terra, vt
tolleret legitima quæ erant à primis diebus:& timuit ne non
haberet vt ſemel & bis in ſumptus & donaria quæ dederat
antè larga manu:& abũdauerat ſuper reges, qui ante eum fue
rant. Et cõſternatus erat animo valde, & cogitauit ire in Per
ſidem, vt acciperet tributa regionũ, & congregaret argentũ
multũ. Et reliquit Lyſiam hominẽ nobilem de genere regali,
ſuper negotia regia, à flumine Euphrãte vſq; ad flumẽ Aegy
pti:& vt nutriret Antiochum filium ſuum, donec rediret. Et
tradidit ei mediũ exercitum & elephantos:& mandauit ei de
omnibus quæ volebat, & de inhabitãtibus Iudæam & Ieruſa
lem:& vt mitteret ad eos exercitũ ad conterendã & extirpan
dam virtutẽ Iſrael, & reliquias Ieruſalẽ, & auferendã memo-
riam eorũ de loco:& vt conſtituerent habitatores filios alie
nigenas in omnibus finibus eorum, & ſorte diſtribueret ter-
E ram eorum. Et rex aſſumpſit partẽ exercitus reſidui, & exi-
uit ab Antiochia ciuitate regni ſui anno centeſimo & qua-
drageſimo ſeptimo:& trãsfretauit Euphrãten flumẽ, & per-
ambulabat ſuperiores regiones. Et elegit Lyſias Ptolemæũ
filium Dorymini, & Nicanorẽ & Gorgiam viros potentes
ex amicis regis: & miſit cum eis quadraginta millia virorũ,
& ſeptem millia equitum: vt venirent in terrã Iuda, & diſper
derent eam ſecundũ verbum regis. Et proceſſerunt cum vni
uerſa virtute ſua, & venerunt, & applicuerunt Emmaum in
terra campeſtri. Et audierunt mercatores regionum nomen
eorum:& acceperunt argentũ & aurum multũ valde, & pue-
ros, & venerunt in caſtra, vt acciperẽt filios Iſrael in ſeruos,
& additi ſunt ad eos exercitus Syriæ, & terræ alienigenarũ.
Et vidit Iudas & fratres eius quia multiplicata ſunt mala, &
exercitus applicabãt ad fines eorum, & cognouerunt verba
regis quæ mandauit populo facere in interitũ & conſumma
F tionem:& dixerunt vnuſquiſq; ad proximũ ſuum, Erigamus
deiectionẽ populi noſtri, & pugnemus pro populo noſtro,
& ſanctis noſtris. Et congregatus eſt conuentus, vt eſſent pa
rati in præliũ:& vt orarent & peterent miſericordiã, & miſe
rationes. Et Ieruſalẽ non habitabatur, ſed erat ſicut deſertũ:
non erat qui ingrederetur & egrederetur de natis eius:& ſan
ctum cõculcabatur:& filij alienigenarũ erant in arce, ibi erat
habitatio gentiũ:& ablata eſt voluptas à Iacob, & defecit ibi
tibia & cithara. Et congregati ſunt, & venerunt in Maſpha
contra Ieruſalẽ:quia locus orationis erat in Maſpha antè in
Iſrael. Et ieiunauerũt illa die, & induerunt ſe cilicijs, & cine-
rem impoſuerũt capiti ſuo:& diſciderunt veſtimenta ſua, &
expanderũt libros legis, de quibus ſerutabantur gentes ſimi-
litudinẽ ſimulachrorũ ſuorum:& attulerũt ornamenta ſacer
dotalia, & primitias, & decimas, & ſuſcitauerũt Nazaræos,
qui impleuerãt dies:& clamauerũt voce magna in cœlũ, di-
cẽtes, Quid faciemus iſtis, & quò eos ducemus? & ſancta tua
G conculcata ſunt, & contaminata ſunt, & ſacerdotes tui facti
ſunt in luctũ & in humilitatẽ: & ecce nationes conuenerunt
aduerſum nos, vt nos diſperdant, tu ſcis quæ cogitãt in nos.
Quomodo poterimus ſubſiſtere ante faciem eorum, niſi tu
Deus adiuues nos? Et tubis exclamauerunt voce magna. Et
poſt hæc cõſtituit Iudas duces populi, tribunos, & cẽturio-
nes, & pentacõtarchos, & decuriones. Et dixit his qui ædifi-
cabant domos, & ſponſabãt vxores, & plantabant vineas, &

Oratio Nazaræorũ.

Deut. 20. a
Iudic. 7. a

formidoloſis, vt redirẽt vnuſquiſq; in domũ ſuam ſecundũ
legẽ. Et mouerũt caſtra, & collocauerũt ad Auſtrũ Emmaũ.
Et ait Iudas, Accingimini, & eſtote filij potẽtes, & eſtote pa
rati in mane:vt pugnetis aduerſus nationes has quæ conue-
nerunt aduerſus nos diſperdere nos & ſancta noſtra: quoniã
melius eſt nos mori in bello, quàm videre mala gẽtis noſtræ
& ſanctorum. *Sicut autem fuerit voluntas in cœlo, ſic fiat.*

S. IVDAS Gorgiam inſidiantem & Lyſiam inuadentẽ fugat, tem plum altari erecto purificat & eius dedicationem celebrat.

CAPVT IIII.

A ET aſſumpſit Gorgias quinq; millia virorum, &
mille equites electos:& mouerunt caſtra nocte,
vt applicarẽt ad caſtra Iudęorum, & percuterent
eos ſubito:& filij qui erant ex arce, erant illis du
ces. Et audiuit Iudas, & ſurrexit ipſe & potẽtes percutere vir
tutem exercituũ regis, qui erant in Emmaũ. Adhuc enim di-
ſperſus erat exercitus à caſtris. Et venit Gorgias in caſtra Iu
dæ noctu, & neminẽ inuenit, & quærebat eos in montibus:
quoniã dixit, Fugiunt hi à nobis. Et cum dies factus eſſet, ap
paruit Iudas in campo cum tribus millibus virorũ tantũ:qui
tegumẽta & gladios nõ habebãt vt volebãt:& viderũt caſtra
gentiũ valida, & loricatos, & equitatus in circuitu eorũ, & hi
docti ad præliũ. Et ait Iudas viris qui ſecũ erant, Ne timue-
ritis multitudinẽ eorum, & impetum eorum ne formidetis.
Memẽtote qualiter ſalui facti ſunt patres noſtri in mari Ru-
bro, cum ſequeretur eos Pharao cũ exercitu multo. Et nunc
clamemus in cœlum:& miſerebitur noſtri Dominus, & me-
mor erit teſtamenti patrum noſtrorũ, & conteret exercitum
B iſtum ante faciem noſtrã hodie:& ſcient omnes gentes quia
eſt qui redimat & liberet Iſrael. Et leuauerũt alienigenæ ocu
los ſuos, & viderunt eos veniẽtes ex aduerſo. Et exierunt de
caſtris in prælium, & tuba cecinerũt hi qui erant cum Iuda.
Et cõgreſſi ſunt:& contritæ ſunt gentes, & fugerunt in cam-
pum. Nouiſſimi autẽ omnes ceciderũt in gladio, & perſecu-
ti ſunt eos vſq; Gezeron, & vſq; in campos Idumææ, & Azo
ti, & Iamniæ:& ceciderunt ex illis vſq; ad tria millia virorũ.
Et reuerſus eſt Iudas, & exercitus eius, ſequens eum. Dixitq;
ad populum, Non cõcupiſcatis ſpolia:quia bellũ contra nos
eſt, & Gorgias & exercitus eius prope nos in monte:ſed ſta-
te nunc contra inimicos noſtros, & expugnate eos, & ſume-
tis poſtea ſpolia ſecuri. Et adhuc loquẽte Iuda hæc, ecce ap-
C paruit pars quædam proſpiciens de monte. Et vidit quòd in
fugam conuerſi ſunt, & ſuccenderunt caſtra:fumus enim qui
videbatur, declarabat quod factũ eſt. Quibus illi conſpectis
timuerunt valde, aſpicientes ſimul & Iudam & exercitum in
campo paratum ad prælium. Et fugerunt omnes in campum
alienigenarum:& Iudas reuerſus eſt ad ſpolia caſtrorũ:& ac-
ceperunt aurum multum, & argentũ, & hyacinthum & pur-
puram marinam, & opes magnas. Et conuerſi, hymnum ca-
nebant, & benedicebant Deum in cœlum quoniã bonus eſt,
quoniã in ſeculũ miſericordia eius. Et facta eſt ſalus magna
in Iſrael in die illa. Quicunq; autem alienigenarũ euaſerunt,
venerunt, & nuntiauerunt Lyſiæ vniuerſa quæ acciderant.
Quibus ille auditis conſternatus animo deficiebat:quia non
qualia voluit, talia contigerunt in Iſrael, & qualia mandauit
rex. Et ſequenti anno congregauit Lyſias virorum electo-
rum ſexaginta millia, & equitum quinque millia, vt debella-
ret eos. Et venerunt in Iudæam, & caſtra poſuerũt in Beth-
D horon, & occurrit illis Iudas cum decẽ millibus viris. Et vi-
derunt exercitum fortẽ, & orauit, & dixit, Benedictus es ſal-
uator Iſrael, qui cõtriuiſti impetũ potentis in manu ſerui tui
Dauid, & tradidiſti caſtra alienigenarũ in manu Ionathæ fi-
lij Saul, & armigeri eius. Conclude exercitum iſtum in ma-
nu populi tui Iſrael, & confundatur in exercitu ſuo & equiti
bus. Da illis formidinẽ, & tabefac audaciam virtutis eorum,
& cõmoueantur contritione ſua. Deiice illos gladio diligẽ-
tium

Exo. 14. f

tium te: & collaudent te omnes qui nouerunt nomen tuum in hymnis. Et commiserunt prælium: & ceciderunt de exercitu Lysiæ quinque millia virorum. Videns autem Lysias fugam suorum, & Iudæorum audaciam, & quòd parati sunt aut viuere aut mori fortiter, abiit Antiochiam, & elegit milites, vt multiplicati rursus venirent in Iudæam. Dixit autem Iudas, & fratres eius, Ecce contriti sunt inimici nostri, ascendamus nunc mundare sancta, & renouare. Et congregatus est omnis exercitus, & ascenderunt in montem Sion. Et viderunt sanctificationem desertam, & altare prophanatum, & portas exustas, & in atriis virgulta nata sicut in saltu vel in montibus, & pastophoria diruta. Et sciderunt vestimenta sua, & planxerunt planctu magno, & imposuerunt cinerem super caput suum: & ceciderunt in faciem super terram, & exclamauerunt tubis signorum, & clamauerunt in cœlum. Tunc ordinauit Iudas viros, vt pugnarent aduersus eos qui erant in arce, donec emundarent sancta. Et elegit sacerdotes sine macula, voluntatem habentes in lege Dei: & mundauerunt sancta, & tulerunt lapides contaminationis in locum immundum. Et cogitauit de altari holocaustorum quod prophanatum erat, quid de eo faceret. Et incidit illis consilium bonum, vt destruerent illud: ne fortè illis esset in opprobrium, quia contaminauerunt illud gentes, & demoliti sunt illud. Et reposuerunt lapides in monte domus in loco apto, quoadusque veniret propheta, & responderet de eis. Et acceperunt lapides integros secundum legem, & ædificauerunt altare nouum secundum illud quod fuit prius: & ædificauerunt sancta, & quæ intra domum erant intrinsecus: & ædem, & atria sanctificauerunt. Et fecerunt vasa sancta noua, & intulerunt candelabrum, & altare incensorum, & mensam in templum. Et incensum posuerunt super altare, & accenderunt lucernas quæ super candelabrum erant: & lucebant in templo. Et posuerunt super mensam panes, & appenderunt vela, & consummauerunt omnia opera quæ fecerant. Et ante matutinum surrexerunt quinta & vicesima die mensis noni (hic est mensis Casleu) centesimi quadragesimioctaui anni: & obtulerunt sacrificium secundum legem super altare holocaustorum nouum, quod fecerunt. Secundum tempus & secundum diem in qua contaminauerunt illud gentes, in ipsa renouatum est in canticis, & citharis, & cinyris, & cymbalis. Et cecidit omnis populus in faciem, & adorauerunt & benedixerunt in cœlum eum qui prosperauit eis. Et fecerunt dedicationem altaris diebus octo, & obtulerunt holocausta cum lætitia, & sacrificium salutaris & laudis. Et ornauerunt faciem templi coronis aureis & scutulis: & dedicauerunt portas & pastophoria, & imposuerunt eis ianuas. Et facta est lætitia in populo magna valde, & auersum est opprobrium gentium. Et statuit Iudas & fratres eius & vniuersa ecclesia Israel, vt agatur dies dedicationis altaris in temporibus suis ab anno in annum per dies octo à quinta & vicesima die mensis Casleu, cum lætitia & gaudio. Et ædificauerunt in tempore illo montem Sion, & per circuitum muros altos & turres firmas: nequando venirent gentes, & conculcarent eum sicut antea fecerunt. Et collocauit illic exercitum, vt seruarent eum: & muniuit eum ad custodiendam Bethsuram, vt haberet populus munitionem contra faciem Idumææ.

Institutio Encæniorum. Ioan. 10.c

S. IVDAS auxiliantibus fratribus gentes inimicas percutit, Timotheum & filios Esau expugnat, & gentium idôla succendit.

CAPVT V.

Et factum est, vt audierunt gentes in circuitu quia ædificatum est altare & sanctuarium sicut prius, iratæ sunt valde: & cogitabant tollere genus Iacob qui erant inter eos, & cœperunt occidere de populo, & persequi. Et debellabat Iudas filios Esau in Idumæa, & eos qui erant in Arabathane: quia circumsedebant Israelitas. Et percussit eos plaga magna. Et recordatus est malitiam filiorum Bean, qui erant populo in laqueum & in scandalum, insidiantes ei in via: & conclusi sunt ab eo in turribus, & applicuit ad eos, & anathematizauit eos, & incendit turres eorum igni cum omnibus qui in eis erant. Et transiuit ad filios Ammon, & inuenit manum fortem, & populum copiosum, & Timótheum ducem ipsorum: & commisit cum eis prælia multa, & contriti sunt in conspectu eorum, & percussit eos, & cepit Gazer ciuitatem & filias eius, & reuersus est in Iudæam. Et congregatæ sunt gentes quæ sunt in Galaad, aduersus Israelitas qui erant in finibus eorum, vt tollerent eos: & fugerunt in Datheman munitionem, & miserunt literas ad Iudam & fratres eius, dicentes, Congregatæ sunt aduersum nos gentes per circuitum, vt nos auferant: & parant venire, & occupare munitionem in quam confugimus: & Timotheus est dux exercitus eorum. Nunc ergo veni, & eripe nos de manibus eorum, quia cecidit multitudo de nobis. Et omnes fratres nostri qui erant in locis Tubin, interfecti sunt: & captiuas duxerunt vxores eorum, & natos, & spolia, & peremerunt illic ferè mille viros. Et adhuc epistolæ legebantur, & ecce alii nuncii venerunt de Galilæa conscissis tunicis, nunciantes secundum verba hæc: dicentes conuenisse aduersum se à Ptolemaida, & Tyro, & Sidone: & repleta est omnis Galilæa alienigenis vt nos consumant. Vt audiuit autem Iudas & populus sermones istos, conuenit ecclesia magna cogitare quid facerent fratribus suis qui in tribulatione erant, & expugnabantur ab eis. Dixitque Iudas Simoni fratri suo, Elige tibi viros, & vade, & libera fratres tuos in Galilæa: ego autem & frater meus Ionathas ibimus in Galaaditim. Et reliquit Iosephum filium Zachariæ, & Azariam duces populi cum residuo exercitu in Iudæa ad custodiam, & præcepit illis, dicens, Præestote populo huic: & nolite bellum committere aduersum gentes, donec reuertamur. Et partiti sunt Simoni viri tria millia, vt iret in Galilæam: Iudæ autem octo millia in Galaaditim. Et abiit Simon in Galilæam, & commisit prælia multa cum gentibus: & contritæ sunt gentes à facie eius, & persecutus est eos vsque ad portam Ptolemaidis: & ceciderunt de gentibus ferè tria millia virorum, & accepit spolia eorum: & assumpsit eos qui erant in Galilæa & in Arbatis cum vxoribus & natis & omnibus quæ erant illis, & adduxit in Iudæam cum lætitia magna. Et Iudas Machabæus & Ionathas frater eius transierunt Iordanem, & abierunt viam trium dierum per desertum. Et occurrerunt eis Nabuthæi, & susceperunt eos pacifice, & narrauerunt eis omnia quæ acciderant fratribus eorum in Galaaditide, & quia multi ex eis comprehensi sunt in Barasa, & Bosor, & in Alimis: & in Casphor, & Mageth, & Carnaim. hæ omnes ciuitates munitæ, & magnæ. Sed & in cæteris ciuitatibus Galaaditidis tenentur comprehensi, & in crastinum constituerunt admonere exercitum ciuitatibus his, & comprehendere, & tollere eos in vna die. Et conuertit Iudas & exercitus eius viam in desertum Bosor repente, & occupauit ciuitatem: & occidit omnem masculum in ore gladii, & accepit omnia spolia eorum, & succendit eam igni. Et surrexerunt inde nocte, & ibant vsque ad munitionem. Et factum est diluculo: cum eleuassent oculos suos, & ecce populus multus, cuius non erat numerus portantes scalas & machinas vt comprehenderent munitionem: & expugnabant eos. Et vidit Iudas quia cœpit bellum, & clamor belli ascendit ad cœlum sicut tuba, & clamor magnus de ciuitate: & dixit exercitui suo, Pugnate hodie pro fratribus vestris. Et venit tribus ordinibus post eos, & exclamauerunt tubis, & clamauerunt in oratione. Et cognouerunt castra Timóthei quia Machabæus est, & refugerunt à facie eius: & percusserunt eos plaga magna, & ceciderunt ex eis in die illa ferè octo millia virorum. Et diuertit Iudas in Maspha, & expugnauit, & cepit eam: & occidit omnem masculum eius, & assumpsit spolia eius, & succendit eam igni. Inde perrexit, & cepit Casbon, & Mageth, & Bosor, & reliquas ciuitates Galaaditidis. Post hæc autem verba, congregauit Timótheus exercitum alium, & castra posuit contra Raphon trans torrentem. Et misit Iudas speculari exercitum: & renuntiauerunt ei, dicentes, Quia conuenerunt ad eum

eum omnes gentes quæ in circuitu nostro sunt, & exercitus
multus nimis, & Arabas conduxerũt in auxilium sibi, & ca-
E stra posuerunt trans torrentem, parati ad te venire in præ-
lium. Et abiit Iudas obuiam illis. Et ait Timótheus princip
bus exercitus sui, Cum appropinquauerit Iudas, & exercitus
eius ad torrentẽ aquæ: si transierit ad nos prior, non poteri-
mus sustinere eum: quia potens poterit aduersum nos: si verò
timuerit transire, & posuerit castra extra flumen, transfrete-
mus ad eos, & poterimus aduersus illum. Vt autem appro-
pinquauit Iudas ad torrentẽ aquæ, statuit scribas populi se-
cus torrentem, & mandauit eis, dicens, Neminem hominum
reliqueritis, sed veniant omnes in prælũ. Et transfretauit ad
illos prior, & omnis populus post eum: & contritæ sunt o-
mnes gentes à facie eorum, & proiecerunt arma sua, & fuge-
runt ad phanum quod erat in Carnaim. Et occupauit ipsam
ciuitatem, & phanum succẽdit igni cum omnibus quæ erant
in ipso: & oppressa est Carnaim, & non potuit sustinere con-
tra faciem Iudæ. Et congregauit Iudas vniuersos Israelitas
qui erant in Galaaditide, à minimo vsq; ad maximũ, & vxo-
res eorum, & natos, & vasa, & exercitum magnum valde, vt
F venirent in terrã Iudæ. Et venerunt vsq; Ephron: & hæc ci-
uitas magna in ingressu posita, munita valde: & non erat de-
clinare ab ea dextra vel sinistra, sed per medium iter erat. Et
incluserunt se qui erant in ciuitate, & obstruxerunt portas la
pidibus: & misit ad eos Iudas verbis pacificis dicens, Trãsea-
mus per terram vestrã, vt eamus in terram nostram: & nemo
vobis nocebit, tantum pedibus transibimus. & nolebant eis
aperire. Et præcepit Iudas prædicari in castris vt applica-
rent vnusquisq; in quo erat loco: & applicuerũt se viri virtu
tis, & oppugnauit ciuitatẽ illã tota die & tota nocte, & tra-
dita est ciuitas in manu eius: & peremerũt omnẽ masculũ in
ore gladii, & eradicauit eam & accepit spolia eius, & trãsiuit
per totam ciuitatẽ super interfectos. Et trãsgressi sunt Iorda
nem in campo magno, contra faciem Bethsan. Et erat Iudas
congregans extremos, & exhortabatur populum per totam
viam, donec venirent in terrã Iuda: & ascenderunt in montẽ
Sion cum lætitia & gaudio, & obtulerunt holocausta, quòd
nemo ex eis cecidisset donec reuerterẽtur in pace. Et in die-
bus quibus erat Iudas, & Ionathas in terra Galaad, & Simon
frater eius in Galilæa cõtra faciem Ptolemaidis, audiuit Io
sephus Zachariæ filius, & Azarias principes virtutis res bene
G gestas, & prælia quæ facta sunt, & dixit, Faciamus & ipsi no-
bis nomen, & eamus pugnare aduersus gentes quæ in circui-
tu nostro sunt. Et præcepit his qui erant in exercitu suo, &
abierunt Iamniam. Et exiuit Gorgias de ciuitate, & viri eius
obuiam illis in pugnam. Et fugati sunt Iosephus & Azarias
vsq; in fines Iudææ: & ceciderunt illa die de populo Israel ad
duo millia viri, & facta est plaga magna in populo, quia non
audierunt Iudam, & fratres eius, existimãtes fortiter se factu
ros: ipsi autem non erant de semine virorum illorũ, per quos
salus facta est in Israel. Et vir Iuda & fratres eius magnificati
sunt valde in conspectu omnis Israel, & gentiũ omnium vbi
audiebatur nomen eorum. Et conuenerunt ad eos fausta ac-
clamantes. Et exiuit Iudas & fratres eius, & expugnabant fi-
lios Esau in terra quæ ad Austrũ est, & percussit Chebron, &
filias eius: & muros eius & turres succẽdit igni in circuitu. Et
mouit castra, vt iret in terram alienigenarũ, & perambulabat
Samariã. In die illa ceciderunt sacerdotes in bello, dum vult
fortiter facere, dum sine consilio exit in prælium. Et declina
uit Iudas in Azotum in terram alienigenarum, & diruit aras
eorum, & sculptilia deorum ipsorum succendit igni: & cepit
spolia ciuitatum, & reuersus est in terram Iuda.

S. ANTIOCHVS patri in obsidione Elymaidis mortuo succedens venit Ierusalem, & cum pacem iurasset fregit iusiurandum, & reuersus Antiochiam inuenit Philippum ciuitati dominantem.

CAPVT VI.

A ET rex Antiochus perambulabat superiores re-
giones, & audiuit esse ciuitatem Elymaidem in
Perside nobilissimã, & copiosam in argento &
auro, tẽplumq; in ea locuples valde: & illic vela-
mina aurea, & loricæ, & scuta, quæ reliquit Alexãder Philip
pi rex Macedo, qui regnauit primus in Græcia. Et venit, &
quærebat capere ciuitatem, & deprædari eam, & non potuit:
quoniã innotuit sermo his qui erãt in ciuitate: & surrexerũt
in prælũ, & fugit inde, & abiit cum tristitia magna, & reuer-
sus est in Babyloniam. Et venit qui nuntiaret ei in Perside,
Quia fugata sunt castra quæ erãt in terra Iuda: & quia abiit
Lysias cũ virtute forti in primis, & fugatus est à facie Iudæo
rum, & inualuerũt armis & viribus, & spoliis multis quę cepe
runt de castris quę exciderũt: & quia diruerũt abominationẽ
quã ædificauerãt super altare quod erat in Ierusalẽ: & sancti-
ficationẽ, sicut prius circũdederũt muris excelsis: sed & Beth
surã ciuitatẽ suam. Et factũ est, vt audiuit rex sermones istos,
B expauit, & cõmotus est valde: & decidit in lectũ, & incidit in
languorẽ præ tristitia, quia nõ factũ est ei sicut cogitabat. Et
erat illic per dies multos: quia renouata est in eo tristitia ma
gna, & arbitratus est se mori. Et vocauit omnes amicos suos,
& dixit illis, Recessit somnus ab oculis meis, & cõcidi & cor
rui corde præ solicitudine: & dixi in corde meo, In quantam
tribulationem deueni, & in quos fluctus tristitiæ in qua nunc
sum: qui iucũdus eram, & dilectus in potestate mea? Nunc ve
rò reminiscor malorum quæ feci in Ierusalẽ, vnde & abstuli
omnia spolia aurea & argentea quæ erant in ea, & misi aufer
re habitãtes Iudæã, sine causa. Cognoui ergo quia propter-
ea inuenerunt me mala ista: & ecce pereo tristitia magna in
terra aliena. Et vocauit Philippum vnum de amicis suis, &
præposuit eum super vniuersum regnũ suum: & dedit ei dia-
dema, & stolam suam, & annulũ, vt adduceret Antiochũ fi-
lium suum, & nutriret eum, & regnaret. Et mortuus est illic
Antiochus rex anno cẽtesimo quadragesimo nono. Et co-
gnouit Lysias quoniã mortuus est rex, & constituit regnare
C Antiochũ filiũ eius, quẽ nutriuit adolescentẽ: & vocauit no
men eius Eupatorẽ. Et hi qui erant in arce, cõcluserãt Isra-
el in circuitu Sanctorũ: & quærebant eis mala semper ad fir-
mamẽtum gentiũ. Et cogitauit Iudas disperdere eos: & con
uocauit vniuersum populũ, vt obsiderent eos. Et conuene-
runt simul, & obsederũt eos anno cẽtesimo quinquagesimo,
& fecerunt balistas & machinas. Et exierunt quidã ex eis qui
obsidebantur: & adiunxerunt se illis aliqui impii ex Israel, &
abierũt ad regẽ, & dixerũt, Quousq; non facis iudiciũ & vin
dicas fratres nostros? Nos decreuimus seruire patri tuo, &
ambulare in præceptis eius, & obsequi edictis eius: & filii po
puli nostri propter hoc alienabãt se à nobis, & quicunq; in-
ueniebãtur ex nobis, interficiebantur, & hæreditates nostræ
diripiebãtur. Et non ad nos tantũ extenderũt manum, sed &
in omnes fines nostros: & ecce applicuerunt hodie ad arcem
in Ierusalẽ occupare eam, & munitionẽ in Bethsuram mu-
nierunt: & nisi præueneris eos velocius, maiora quàm hæc
facient, & non poteris obtinere eos. Et iratus est rex vt hæc
audiuit: & cõuocauit omnes amicos suos, & principes exer-
citus sui, & eos qui super equites erant: sed & de regnis aliis, &
D de insulis maritimis venerũt ad eum exercitus cõductitii. Et
erat numerus exercitus eius, centum millia peditũ, & viginti
millia equitũ, & elephãti triginta duo docti ad prælũ. Et ve-
nerunt per Idumæã, & applicuerũt ad Bethsuram, & pugna-
uerunt dies multos, & fecerunt machinas: & exierunt, & suc-
cenderunt eas igni, & pugnauerũt viriliter. Et recessit Iudas
ab arce, & mouit castra ad Bethzacharam cõtra castra regis.
Et surrexit rex ante lucem, & cõcitauit exercitus in impetũ
contra viam Bethzacharam: & cõparauerunt se exercitus in
prælium, & tubis cecinerunt: & elephantis ostenderunt san-
guinem vuæ et mori, ad acuendos eos in prælium: et diuise-
runt bestias per legiones: & astiterũt singulis elephantis mille
viri

viri iu loricis concatenatis,& galeæ æreæ in capitibus eorũ: & quingẽti equites ordinati vnicuiq; bestiæ electi erant. Hi ante tẽpus vbicunq; erat bestia, ibi erant: & quocunq; ibat, ibant,& non discedebãt ab ea. Sed & turres ligneæ super eos firmæ protegẽtes super singulas bestias: & super eas machi-E næ: & super singulas, viri virtutis triginta duo, qui pugnabãt desuper:& intus magister bestiæ. Et residuũ equitatũ hinc & inde statuit in duas partes,tubis exercitũ cõmouere, & perurgere cõstipatos in legionibus eius. Et vt refulsit sol in clypeos aureos & æreos,resplẽduerunt mõtes ab eis,& resplenduerunt sicut lampades ignis. Et distincta est pars exercitus regis per mõtes excelsos,& alia per loca humilia:& ibant cautè & ordinatè. Et cõmouebantur omnes inhabitãtes terram à voce multitudinis eorum,& incessu turbæ,& collisione armorũ:erat enim exercitus magnus valde & fortis. Et appropiauit Iudas,& exercitus eius in prælũ:& ceciderũt de exercitu regis sexcẽti viri. Et vidit Eleazar filius Saura, vnam de bestiis loricatã loricis regis,& erat eminẽs super cæteras bestias:& visum est ei quòd in ea esset rex:& dedit se vt liberaret populũ suum,& acquireret sibi nomẽ æternũ. Et cucurrit ad eam audacter in medio legionis interficiẽs à dextris & à sini-F stris,& cadebãt ab eo huc atq; illuc. Et iuit sub pedes elephãtis,& supposuit se ei,& occidit eum:& cecidit in terrã super ipsum,& mortuus est illic. Et vidẽtes virtutem regis, & impetum exercitus eius,diuerterũt se ab eis. Castra autem regis ascenderũt contra eos in Ierusalẽ,& applicuerũt castra regis ad Iudæã & montẽ Sion. Et fecit pacem cum his qui erant in Bethsura:& exierũt de ciuitate,quia non erãt eis ibi alimẽta cõclusis,quia sabbatha erant terræ. Et cõprehẽdit rex Bethsuram,& cõstituit illic custodiã seruare eam. Et cõuertit castra ad locũ sanctificationis dies multos: & statuit illic balistas,& machinas,& ignis iacula,& tormẽta ad lapides iactandos,& spicula,& scorpios ad mittẽdas sagittas & fundibula. Fecerũt autem & ipsi machinas aduersus machinas eorũ, & pugnauerũt dies multos. Escæ autem non erant in ciuitate, eo quòd septimus annus esset: & qui remãserant in Iudæa de gentibus,consumpserant reliquias eorum quæ repositæ fuerant. Et remãserũt in Sanctis viri pauci,quoniã obtinuerat G eos fames:& dispersi sunt vnusquisq; in locum suum. Et audiuit Lysias quòd Philippus quem constituerat rex Antiochus cum adhuc viueret,vt nutriret Antiochũ filium suum & regnaret,reuersus est à Perside & Media, & exercitus qui abierat cum ipso,& quia quærebat suscipere regni negotia: & festinauit ire,& dicere ad regem & duces exercitus, Deficimus quotidie,& esca nobis modica est,& locus quem obsidemus est munitus, & incumbit nobis ordinare de regno. Nunc itaq; demus dextras hominibus istis,& faciamus cum illis pacem,& cum omni gente eorum: & constituamus illis vt ambulent in legitimis suis sicut prius: propter legitima enim ipsorũ,quę despeximus,irati sunt,& fecerũt omnia hęc. Et placuit sermo in cõspectu regis & principum:& misit ad eos pacẽ facere:& receperũt illã. Et iurauit illis rex & principes:& exierũt de munitione. Et intrauit rex montẽ Sion, & vidit munitionẽ loci:& rupit citius iuramentũ quod iurauit, & mãdauit destruere murũ in gyro. Et discessit festinãter, & reuersus est Antiochiã,& inuenit Philippum dominantem ciuitati:& pugnauit aduersus eum,& occupauit ciuitatem.

Eleazari magnanimitas.

§. DEMETRIVS *occisis Antiocho & Lysia regnat: per Bacchidem verò & Alcimum filios Israel affligit, quibus Nicanor superueniens à Iuda interfectus est.* CAPVT VII.

A ANno centesimo quinquagesimoprimo exiit Demetrius Seleuci filius ab vrbe Roma,& ascendit cum paucis viris in ciuitatẽ maritimã,& regnauit illic. Et factũ est:vt ingressus est domũ regni patrum suorũ,comprehẽdit exercitus Antiochũ & Lysiam, vt adducerẽt eos ad eum. Et res ei innotuit:& ait, Nolite mihi ostẽdere faciem eorum. Et occidit eos exercitus. Et sedit Demetrius super sedem regni sui,& venerũt ad eum viri iniqui & impii ex Israel: & Alcimus, dux eorum,qui volebat fieri sacerdos. Et accusauerũt populum apud regem, dicentes, Perdidit Iudas & fratres eius omnes amicos tuos,& nos disperdidit de terra nostra. Nunc ergo mitte virum cui credis,vt eat & videat exterminiũ omne quod fecit nobis in regionibus regis:& puniat omnes amicos eius & adiutores eo-B rum. Et elegit rex ex amicis suis Bacchidẽ, qui dominabatur trans flumen magnũ in regno, & fidelẽ regi:& misit eum, & Alcimũ impium constituit in sacerdotiũ,& mandauit ei facere vltionem in filios Israel. Et surrexerũt,& venerunt cum exercitu magno in terrã Iuda:& miserunt nuntios, & locuti sunt ad Iudã & ad fratres eius verbis pacificis in dolo. Et nõ intenderũt sermonibus eorũ:viderũt enim quia venerũt cum exercitu magno. Et conuenerũt ad Alcimũ & Bacchidẽ congregatio scribarũ requirere quæ iusta sunt:& primi, Assidæi qui erant in filiis Israel:& exquirebãt ab eis pacem. Dixerunt enim,Homo sacerdos de semine Aaron venit, non decipiet C nos. Et locutus est cum eis verba pacifica:& iurauit illis, dicens,Non inferemus vobis malũ,neq; amicis vestris. Et crediderunt ei. Et cõprehendit ex eis sexaginta viros,& occidit eos in vna die secundũ verbum quod scriptũ est,Carnes sanctorum tuorũ,& sanguinẽ ipsorum effuderũt in circuitu Ierusalẽ,& non erat qui sepeliret. Et incubuit timor,& tremor in omnẽ populũ:quia dixerunt,Non est veritas & iudiciũ in eis:transgressi sunt enim constitutũ,& iusiurandũ quod iurauerunt. Et mouit Bacchides castra ab Ierusalẽ, & applicuit in Bethzecha:& misit,& comprehẽdit multos ex eis qui ad se refugerant,& quosdam de populo mactauit,& in puteum D magnum proiecit. Et cõmisit regionem Alcimo, & reliquit cum eo auxilium in adiutoriũ ipsi. Et abiit Bacchides ad regem:& satis agebat Alcimus pro principatu sacerdotii sui.& conuenerunt ad eum omnes, qui perturbabant populum suum,& obtinuerunt terram Iuda, & fecerunt plagam magnam in Israel. Et vidit Iudas omnia mala quæ fecit Alcimus & qui cum eo erant, filiis Israel,multò plus quàm gentes: & exiit in omnes fines Iudææ in circuitu,& fecit vindictam in viros desertores, & cessauerũt vltrà exire in regionem. Vidit autem Alcimus quòd pręualuit Iudas & qui cum eo erant:& cognouit quia non potest sustinere eos, & regressus est ad regem,& accusauit eos multis criminibus. Et misit rex Nicanorem,vnum ex principibus suis nobilioribus,qui erat inimicitias exercẽs contra Israel:& mandauit ei euertere populũ. Et venit Nicanor in Ierusalem cum exercitu magno,& misit ad Iudam & ad fratres eius verbis pacificis cum E dolo,dicens,Non sit pugna inter me & vos:veniã cum viris paucis,vt videam facies vestras cum pace. Et venit ad Iudã, & salutauerunt se inuicẽ pacificè:& hostes parati erant rapere Iudam. Et innotuit sermo Iudæ quoniã cum dolo venerat ad eum:& conterritus est ab eo,& amplius noluit videre faciem eius. Et cognouit Nicanor quoniã denudatũ est consilium eius:& exiuit obuiam Iudæ in pugnã iuxta Capharsalama. Et ceciderunt de Nicanoris exercitu,ferè quinq; millia viri,& fugerũt in ciuitatem Dauid. Et post hæc verba ascendit Nicanor in montẽ Sion:& exierunt de sacerdotibus populi salutare eum in pace,& demonstrare ei holocaustomata quæ offerebantur pro rege. Et irridens,spreuit eos, & polluit:& locutus est superbè,& iurauit cum ira,dicens,Nisi traditus fuerit Iudas,& exercitus eius in manus meas:continuo cum regressus fuero in pace,succendã domum istã. Et exiit cum ira magna:& intrauerunt sacerdotes,& steterũt ante faciem altaris & templi:& flentes dixerũt,Tu Domine elegisti F domũ istam ad inuocandũ nomen tuum in ea,vt esset domus orationis & obsecrationis populo tuo: fac vindictã in homine isto,& exercitu eius,& cadant in gladio: memento blasphemias eorum,& ne dederis eis vt permaneant. Et exiit Nicanor

Psal. 78.a *2. Ma. 15.a*

Nicanor ab Ierusalem,& castra applicuit ad Bethhoron: & occurrit illi exercitus Syriæ. Et Iudas applicuit in Adarsa cum tribus millibus viris: & orauit Iudas,& dixit, Qui missi erant à rege Sennacherib, Domine, quia blasphemauerũt te, exiit angelus,& percussit ex eis centũ octogintaquinq; millia: sic contere exercitum istum in cõspectu nostro hodie,& sciant cæteri quia male locutus est super sancta tua, & iudica illum secundũ malitiam illius. Et commiserunt exercitus prælium tertiadecima die mensis Adar:& cõtrita sunt castra

4.Re.19.g
Tho.1.d
Eccl.48.d
Esa.37.g

G Nicanoris, & cecidit ipse primus in prælio. Vt autem vidit exercitus eius quia cecidisset Nicanor, proiecerũt arma sua, & fugerunt:& persecuti sunt eos viam vnius diei ab Adazer, vsquequo veniatur in Gazara, & tubis cecinerunt post eos cum significationibus. & exierũt de omnibus castellis Iudæ in circuitu,& ventilabãt eos cornibus, & cõuertebantur iterum ad eos,& ceciderũt omnes gladio,& non est relictus ex eis nec vnus. Et acceperunt spolia eorum in prædam: & caput Nicanoris amputauerunt,& dextram eius quam extenderat superbe,& attulerũt,& suspenderunt contra Ierusalem. Et lætatus est populus valde,& egerunt diem illam in lætitia magna. Et constituit agi omnibus annis diem istam tertiadecima die mensis Adar. Et siluit terra Iuda dies paucos.

S. IVDAS audita Romanorum fama cum illis fœdus percutit: ad quem Romani suum fœderis rescriptum mittunt.

CAPVT VIII.

A ET audiuit Iudas nomen Romanorũ quia sunt potentes viribus,& acquiescunt ad omnia quæ postulãtur ab eis:& quicunq; accesserũt ad eos, statuerũt cum eis amicitias,& quia sunt potentes viribus. Et audierunt prælia eorũ,& virtutes bonas quas fecerũt in Galatia, quia obtinuerũt eos & duxerunt sub tributum:& quanta fecerũt in regione Hispaniæ, & quòd in potestatẽ redegerũt metalla argẽti & auri quæ illic sunt,& possederunt omnem locum consilio suo & patiẽtia: locaq; quæ longe erant valde ab eis,& reges qui superuenerãt eis ab extremis terræ, contriuerũt,& percusserũt eos plaga magna: cæteri autẽ dant eis tributum omnibus annis. Et Philippum & Persen Cethæorũ regem, & cæteros qui aduersum eos arma tulerant contriuerunt in bello,& obtinuerunt eos:& Antiochum magnũ regem Asiæ, qui eis pugnã intulerat, habẽs centum viginti elephãtes,& equitatũ,& currus,& exercitũ magnum valde, contritũ ab eis:& quia ceperunt eum viuum,& statuerunt ei vt daret ipse & qui regnarent post ipsum, tributum magnũ,& daret obsides,& constitutũ. Et regionẽ Indo

B rum,& Medos, & Lydos de optimis regionibus eorum: & acceptas eas ab eis, dederunt Eumeni regi:& quia qui erant apud Helladam, voluerũt ire, & tollere eos: & innotuit sermo his, & miserũt ad eos ducem vnum,& pugnauerũt contra illos,& ceciderũt ex eis multi,& captiuas duxerunt vxores eorum,& filios,& diripuerũt eos, & terrã eorum possederunt,& destruxerũt muros eorũ,& in seruitutẽ illos redegerunt vsq; in hunc diem: & residua regna,& insulas quæ aliquando restiterant illis, exterminauerũt,& in potestatẽ redegerunt. Cum amicis autem suis,& qui in ipsis requiem habebant, cõseruauerũt amicitiã,& obtinuerũt regna quæ erant proxima & quæ erant longè: quia quicunq; audiebant nomẽ

C eorum, timebant eos. Quibus verò vellent auxilio esse vt regnarent, regnabant: quos autem vellent, regno deturbabant. Et exaltati sunt valde. Et in omnibus istis nemo portabat diadema, nec induebatur purpura, vt magnificaretur in ea. Et quia curiam fecerũt sibi,& quotidie cõsulebant trecẽtos viginti consiliũ agentes semper de multitudine, vt quæ digna sunt, gerant. Et cõmittunt vni homini magistratũ suum per singulos annos dominari vniuersæ terræ suæ:& omnes obediunt vni,& non est inuidia neq; zelus inter eos. Et elegit Iudas Eupolemũ filium Iohannis filii Iacob, & Iasonẽ filium

Eleazari,& misit eos Romam cõstituere cum illis amicitiã & societatẽ:& vt auferrẽt ab eis iugum Græcorũ, quia viderunt quod in seruitutẽ premerent regnũ Israel. Et abierunt Romam viam multam valde,& introierũt curiam, & dixerunt, Iudas Machabæus,& fratres eius,& populus Iudæorũ miserunt nos ad vos statuere vobiscum societatẽ & pacem, & cõscribere nos socios & amicos vestros. Et placuit sermo in cõspectu eorum. Et hoc rescriptũ est, quod rescripserunt in tabulis æreis:& miserũt in Ierusalem, vt esset apud eos ibi memoriale pacis & societatis. BENE SIT ROMANIS & genti Iudæorũ in mari & in terra in æternũ: gladiusq;, & hostis procul sit ab eis. Quòd si institerit bellũ Romanis prius, aut omnibus sociis eorum in omni dominatione eorum: au

Rescriptũ Romanorum ad Iudæos.

D xilium feret gens Iudæorũ, prout tempus dictauerit, corde pleno:& præliantibus non dabunt, neq; subministrabũt triticum, arma, pecuniam, naues sicut placuit Romanis:& custodient mandata eorũ, nihil ab eis accipientes. Similiter autem & si genti Iudæorũ prius acciderit bellum, adiuuabunt Romani ex animo, prout eis tempus permiserit:& adiuuãtibus non dabitur triticum, arma, pecunia, naues, sicut placuit Romanis:& custodient mandata eorum absq; dolo. secundum hæc verba constituerũt Romani populo Iudæorũ. Quòd si post hæc verba hi aut illi addere, aut demere ad hæc aliquid voluerint, facient ex proposito suo:& quæcunq; addiderint vel dẽpserint, rata erunt. Sed & de malis quæ Demetrius rex fecit in eos, scripsimus ei, dicẽtes, Quare grauasti iugũ tuum super amicos nostros,& socios Iudæos? Si ergo iterum adierint nos aduersum te, faciemus illis iudiciũ, & pugnabimus tecum mari terraq;.

S. IVDA à Bacchide & Alcimo missis à Demetrio in bello occiso Ionathas frater sufficitur. Alcimo autem paralysi dissoluto reuersus Bacchides contra Ionathan uincitur, & fœdus cum Ionathe inire cogitur.

CAPVT IX.

A INterea vt audiuit Demetrius quia cecidit Nicanor & exercitus eius in prælio, apposuit & Bacchidem & Alcimum rursum mittere in Iudæam,& dextrum cornu cum illis. Et abierunt viam quæ ducit in Galgala,& castra posuerunt in Masaloth, quæ est in Arbellis:& occupauerũt eam, & peremerunt animas hominũ multas. In mense primo anni centesimi & quinquagesimisecũdi applicuerunt exercitũ ad Ierusalẽ: & surrexerunt,& abierũt in Beream viginti millia virorũ, & duo millia equitũ. Et Iudas posuerat castra in Laisa,& tria millia viri electi cũ eo:& viderũt multitudinẽ exercitus quia multi sunt, & timuerũt valde:& multi subtraxerũt se de castris,& non remanserunt ex eis nisi octingẽti viri. Et vidit Iudas quòd defluxit exercitus suus,& bellũ perurgebat eum, & contractus est corde: quia non habebat tempus congregandi eos, & dissolutus est. Et dixit his qui residui erant, Surgamus,& eamus ad aduersarios nostros, si poterimus pugnare aduersus eos. Et auertebant eum, dicentes, Non poterimus, sed liberemus animas nostras modo, & reuertamur ad fratres nostros, & tunc pugnabimus aduersus eos: nos autem pauci sumus. Et

B ait Iudas, Absit istam rem facere, vt fugiamus ab eis:& si appropiauit tempus nostrũ, moriamur in virtute propter fratres nostros, & non inferamus crimen gloriæ nostræ. Et mouit exercitus de castris,& steterunt illis obuiam:& diuisi sunt equites in duas partes,& fundibularii & sagittarii præibãt exercitũ,& primi certaminis omnes potẽtes. Bacchides autem erat in dextro cornu,& proximauit legio ex duabus partibus,& clamabant tubis: exclamauerunt autem & hi qui erant ex parte Iudæ etiam ipsi,& commota est terra à vòce exercituum:& commissum est præliũ à mane vsq; vesperam. Et vidit Iudas quòd firmior est pars exercitus Bacchidis in dextris,& conuenerunt cum ipso omnes constantes corde: & contrita est dextera pars ab eis, & persecutus est eos vsque ad mon-

ad montem Azou. Et qui in sinistro cornu erant viderunt quòd contritũ est dextrum cornu, & secuti sunt post Iudam & eos qui cum ipso erant à tergo: & ingrauatũ est prælium & ceciderunt vulnerati multi ex his & ex illis. Et Iudas cecidit, & cæteri fugerũt. Et Ionathas, & Simon tulerunt Iudam fratrem suum, & sepelierunt eum in sepulcrho patrum suorum in ciuitate Modim. Et fleuerũt eum omnis populus Israel planctu magno: & lugebãt dies multos, & dixerũt,

Iudas interficitur.

C Quomodo cecidit potens, qui saluũ faciebat populum Israel? Et cætera verba bellorũ Iudæ, & virtutũ quas fecit, & magnitudinis eius non sunt descripta, multa enim erãt valde. Et factũ est post obitum Iudæ emerserunt iniqui in omnibus finibus Israel, & exorti sunt omnes qui operabantur iniquitatem. In diebus illis facta est fames magna valde, & tradidit se Bacchidi omnis regio eorum cum ipsis. Et elegit Bacchides viros impios, & constituit eos dominos regionis: & exquirebant & perscrutabãtur amicos Iudæ, & adducebant eos ad Bacchidem, & vindicabat in illos, & illudebat. Et facta est tribulatio magna in Israel, qualis non fuit ex die qua non est visus propheta in Israel. Et cõgregati sunt omnes amici Iudæ, & dixerũt Ionathæ, Ex quo frater tuus Iudas defunctus est, vir similis ei non est qui exeat cõtra inimicos, Bacchidẽ, & eos qui inimici sunt gentis nostræ. Nunc itaq; te hodie eligimus esse pro eo nobis in principẽ & ducem ad bellandũ bellum nostrũ. Et suscepit Ionathas tempore illo principatũ, & surrexit loco Iudæ fratris sui. Et cognouit Bacchides, & quærebat eum occidere. Et cognouit Ionathas & Simon frater eius, & omnes qui cum eo erant: & fugerunt in desertũ Thecuę, & cõsederunt ad aquam lacus Asphar. Et cognouit Bac-

D chides: & die sabbathorũ venit ipse & omnis exercitus eius trans Iordanẽ: & Ionathas misit fratrẽ suum ducem populi, & rogauit Nabuthæos amicos suos vt cõmodarẽt illis apparatum suũ qui erat copiosus. Et exierunt filii Iambri ex Madaba, & comprehenderũt Iohannẽ & omnia quæ habebat, & abierunt habẽtes ea. Post hæc verba renuntiatũ est Ionathæ & Simòni fratri eius quia filii Iambri faciũt nuptias magnas, & ducunt sponsam ex Madaba filiam vnius de magnis principibus Chanáan cum ambitione magna. Et recordati sunt sanguinis Iohannis fratris sui: & ascenderũt, & absconderunt se sub tegumento montis. Et eleuauerũt oculos suos, & viderunt: & ecce tumultus, & apparatus multus, & sponsus processit, & amici eius, & fratres eius obuiã illis cum tympanis, & musicis, & armis multis. Et surrexerũt ad eos ex insidiis, & occiderunt eos, & ceciderũt vulnerati multi, & residui fugerunt in montes: & acceperunt omnia spolia eorum, & cõuersæ sunt nuptiæ in luctũ, & vox musicorũ ipsorum in lamentum. Et vindicauerunt vindictam sanguinis fratris sui: & reuersi sunt ad ripam Iordanis. Et audiuit Bacchides, & venit

E die sabbathorũ vsq; ad oram Iordanis in virtute magna. Et dixit ad suos Ionathas, Surgamus, & pugnemus contra inimicos nostros. non est enim hodie sicut heri, & nudiustertius: ecce enim bellum ex aduerso, aqua verò Iordanis hinc & inde, & ripæ, & paludes, & saltus: & non est locus diuertendi. Nunc ergo clamate in cœlum, vt liberemini de manu inimicorum vestrorũ. Et cõmissum est bellum. Et extendit Ionathas manum suam percutere Bacchidem, & diuertit ab eo retro: & dissiluit Ionathas & qui cum eo erant in Iordanem, & transnatauerũt ad eos Iordanẽ. Et ceciderũt de parte Bacchidis die illa mille viri: & reuersi sunt in Ierusalẽ, & ædificauerũt ciuitatates munitas in Iudæa, munitionẽ quæ erat in Iericho, & in Ammaũ, & in Bethorõ, & in Bethel, & Thannatha, & Phara, & Thopo muris excelsis & portis & seris. Et posuit custodiã in eis, vt inimicitias exercerent in Israel: & muniuit ciuitatem Bethsurã, & Gazarã, & Arcem, & posuit in eis auxilia, & apparatũ escarum: & accepit filios principũ regionis obsides, & posuit eos in arce in Ierusalem in custo-

F diam. Et anno cẽtesimo quinquagesimotertio, mense secundo præcepit Alcimus destrui muros domus sanctæ interioris, & destrui opera prophetarũ: & cœpit destruere. In tempore illo percussus est Alcimus, & impedita sunt opera illius, & occlusum est os eius, & dissolutus est paralysi, nec vltrà potuit loqui verbũ & mandare de domo sua. Et mortuus est Alcimus in tẽpore illo cum tormento magno. Et vidit Bacchides quoniã mortuus est Alcimus: & reuersus est ad regẽ, & siluit terra Iuda annis duobus. Et cogitauerũt omnes iniqui, dicentes, Ecce Ionathas, & qui cum eo sunt, in silentio habitant confidenter: nunc ergo adducamus Bacchidem, & comprehendet eos omnes vna nocte. Et abierunt, & consilium ei dederunt. Et surrexit vt veniret cum exercitu multo: & misit occultè epistolas sociis suis, qui erant in Iudæa, vt comprehẽderent Ionatham & eos qui cum eo erant, sed non potuerũt, quia innotuit eis consiliũ eorum. Et apprehendit de viris regionis, qui principes erant militiæ quinquaginta viros, & occidit eos. & secessit Ionathas, & Simon, & qui cũ eo erant in Bethbessen, quæ est in deserto: & extruxit diruta eius, & firmauerũt eam. Et cognouit Bacchides, & cõgregauit vniuersam multitudinẽ suam: & his qui de Iuda erant, denuntiauit. Et venit, & castra posuit desuper Bethbessen: &

G oppugnauit eam dies multos, & fecit machinas. Et reliquit Ionathas Simonem fratrẽ suum in ciuitate, & exiit in regionem, & venit cum numero, & percussit Odaren & fratres eius, & filios Phaseron in tabernaculis ipsorũ, & cœpit cędere & crescere in virtutibus. Simon verò, & qui cũ ipso erant, exierunt de ciuitate, & succenderũt machinas, & pugnauerũt contra Bacchidẽ, & cõtritus est ab eis, & afflixerunt eum valde, quoniã consilium eius & congressus eius erat inanis. Et iratus contra viros iniquos qui ei consiliũ dederant vt veniret in regionẽ ipsorum, multos ex eis occidit: ipse autem cogitauit cum reliquis abire in regionẽ suam. Et cognouit Ionathas: & misit ad eum legatos cõponere pacem cum ipso, & reddere ei captiuitatẽ. Et libenter accepit, & fecit secundum verba eius, & iurauit se nihil facturũ ei mali omnibus diebus vitæ eius. Et reddidit ei captiuitatẽ quam prius erat prædatus de terra Iuda, & cõuersus abiit in terram suam, & non apposuit amplius venire in fines eius. Et cessauit gladius ex Israel: & habitauit Ionathas in Machmas, & cœpit Ionathas ibi iudicare populum, & exterminauit impios ex Israel.

S. DEMETRIVS cum Alexandro super fœdere Iudæorum contendens ab Alexandro occiditur, Apollonius autem cum Ionatha congressus vincitur, Ionathas verò ab Alexandro multis muneribus donatur.

CAPVT X.

A ET anno centesimo sexagesimo ascendit Alexander Antiochi filius, qui cognominatus est Nobilis: & occupauit Ptolemaidam, & receperunt eũ, & regnauit illic. Et audiuit Demetrius rex, & congregauit exercitum copiosum valde & exiuit obuiam illi in prælium. Et misit Demetrius epistolam ad Ionatham verbis pacificis, vt magnificaret eum: dixit enim, Anticipemus facere pacem cum eo, priusquam faciat cum Alexãdro aduersum nos: recordabitur enim omnium malorũ quæ fecimus in eum, & in fratrẽ eius, & in gentem eius. Et dedit ei potestatẽ congregandi exercitũ, & fabricare arma, & esse ipsum socium eius, & obsides qui erant in arce iussit tradi ei. Et venit Ionathas in Ierusalẽ, & legit epistolas in auditu omnis populi, & eorũ qui in arce erãt. Et timuerunt timore magno, quoniã audierũt quòd dedit ei rex potestatẽ cõgregãdi exercitũ. Et traditi sunt Ionathæ obsides, & reddidit eos parẽtibus suis: & habitauit Ionathas in Ierusalẽ, & cœpit ædificare & innouare ciuitatẽ. Et dixit facientibus opera, vt extruerẽt muros, & montem Sion, in circuitu lapidibus quadratis ad munitionem: & ita fecerunt. Et fugerũt alienigenæ qui erant in munitionibus quas Bacchides ædificauerat: & reliquit vnusquisq; locum, & abiit in terram suam: tantũ in Bethsura reman-

remanſerunt aliqui ex his qui reliquerant legem & præcepta
Dei.erat enim hæc eis ad refugium. Et audiuit Alexander
rex promiſſa quæ promiſit Demetrius Ionathæ: & narraue
runt ei prælia,& virtutes quas ipſe fecit,& fratres eius, & la-
B bores quos laborauerũt, & ait,Nũquid inueniemus aliquem
virum talem?& nunc faciemus eum amicum, & ſocium no-
ſtrum.Et ſcripſit epiſtolam,& miſit ei ſecũdum hæc verba,
dicens, REX Alexander fratri Ionathæ ſalutem. Audiuimus
de te quòd vir potens ſis viribus,& aptus es vt ſis amicus no
ſter:& nunc cõſtituimus te hodie ſummũ ſacerdotem gentis
tuæ,& amicus vocèris regis (& miſit ei purpuram, & coro-
nam auream) & quæ noſtra ſunt ſentias nobiſcũ,& cõſerues
amicitiam ad nos. Et induit ſe Ionathas ſtola ſancta ſepti-
mo menſe,anno centeſimo ſexageſimo in die ſolẽni ſcenope
giæ:& congregauit exercitum & fecit arma copioſa. Et au-
diuit Demetrius verba iſta, & contriſtatus eſt nimis, & ait,
Quid hoc fecimus, quòd præoccupauit nos Alexander ap-
prehendere amicitiã Iudæorũ ad munimẽ ſui?Scribã & ego
illis verba deprecatoria, & dignitates, & dona: vt ſint me-
cum in adiutoriũ.Et ſcripſit eis in hæc verba. REX Deme-
trius genti Iudæorũ ſalutẽ.Quoniam ſeruaſtis ad nos pactũ,
& manſiſtis in amicitia noſtra, & nõ acceſsiſtis ad inimicos
noſtros,audiuimus,& gauiſi ſumus. Et nunc perſeuerate ad-
huc cõſeruare ad nos fidem, & retribuemus vobis bona pro
C his quæ feciſtis nobiſcũ. Et remittemus vobis præſtationes
multas,& dabimus vobis donationes. Et nũc abſoluo vos &
omnes Iudæos à tributis,& pretia ſalis indulgeo, & coronas
remitto,& tertias ſeminis: & dimidiam partem fructus ligni
quod eſt portionis meæ, relinquo vobis ex hodierno die &
deinceps ne accipiatur à terra Iuda & à tribus ciuitatibus quæ
additæ ſunt illi ex Samaria & Galilæa ex hodierna die & in
totum tempus. & Ieruſalẽ ſit ſancta & libera cũ finibus ſuis:
& decimæ & tributa, ipſius ſint. Remitto etiã poteſtatem ar-
cis quæ eſt in Ieruſalẽ: & do eam ſummo ſacerdoti, vt con-
ſtituat in ea viros quoſcunq; ipſe elegerit, qui cuſtodiãt eam.
Et omnem animam Iudæorum, quæ captiua eſt à terra Iuda
in omni regno meo relinquo liberã gratis, vt omnes à tribu-
tis ſoluantur, etiam pecorũ ſuorum. Et omnes dies ſolennes,
& ſabbatha,& neomeniæ,& dies decreti, & tres dies ante diẽ
ſolennem,& tres dies poſt diem ſolennẽ ſint omnes immuni
tatis & remiſsionis omnibus Iudæis qui ſunt in regno meo:
& nemo habebit poteſtatẽ agere aliquid, & mouere negotia
aduerſus aliquẽ illorum in omni cauſa. Et aſcribantur ex Iu
dæis in exercitu regis ad triginta millia virorũ, & dabuntur
illis copiæ vt oportet omnibus exercitibus regis, & ex eis or
dinabũtur qui ſint in munitionibus regis magni:& ex his cõ
ſtituentur ſuper negotia regni quæ aguntur ex fide,& princi-
pes ſint ex eis, & ambulent in legibus ſuis, ſicut præcipit rex
D in terra Iuda. Et tres ciuitates quæ additæ ſunt Iudææ ex re-
gione Samariæ cũ Iudæa reputẽtur: vt ſint ſub vno,& non
obediant alienæ poteſtati, niſi ſummo ſacerdoti: Ptolemaida
& cõfines eius, quas dedi donũ ſanctis qui ſunt in Ieruſalem
ad neceſſarios ſumptus ſanctorũ. Et ego do ſingulis annis
quindecim millia ſiclorum argenti de rationibus regis, quæ
me cõtingunt: & omne quod reliquũ fuerit, quod nõ reddi-
derant qui ſuper negotia erãt annis prioribus, ex hoc dabunt
in opera domus. Et ſuper hæc quinq; millia ſiclorũ argenti,
quæ accipiebant de ſanctorũ ratione per ſingulos annos: &
hæc ad ſacerdotes pertineant, qui miniſterio funguntur. Et
quicunq; confugerint in templũ quod eſt Ieroſolymis, & in
omnibus finibus eius, obnoxii regi in omni negotio dimittã
tur,& vniuerſa quæ ſunt eis in regno meo libera habeãt. Et
ad ædificanda vel reſtaurãda opera ſanctorũ ſumptus dabun
tur de ratione regis:& ad extruẽdos muros in Ieruſalẽ & cõ-
muniendos in circuitu, ſumptus dabuntur de ratione regis,
& ad cõſtruẽdos muros in Iudæa. Vt audiuit autẽ Ionathas
& populus ſermones iſtos, non crediderũt eis, nec receperũt
eos: quia recordati ſunt malitiæ magnæ quam fecerat in Iſ-
rael,& tribulauerat eos valde. Et complacuit eis in Alexan-
drum, quia ipſe fuerat eis princeps ſermonũ pacis, & ipſi au-
xilium ferebant omnibus diebus. Et cõgregauit rex Alexan-
der exercitum magnũ, & admouit caſtra contra Demetriũ.
Et commiſerunt præliũ duo reges,& fugit exercitus Deme-
trii,& inſecutus eſt eum Alexander,& incubuit ſuper eos. Et
inualuit prælium nimis, donec óccidit ſol: & cecidit Deme
trius in die illa. Et miſit Alexãder ad Ptolemæum regẽ Ae-
E gypti legatos ſecundum hæc verba dicens, QVONIAM re-
greſſus ſum in regnum meũ,& ſedi in ſede patrũ meorum,&
obtinui principatũ, & contriui Demetriũ & poſſedi regio-
nem noſtrã,& commiſi pugnã cum eo,& cõtritus eſt ipſe,&
caſtra eius à nobis,& ſedemus in ſede regni eius:& nũc ſtatua
mus adinuicẽ amicitiã, & da mihi filiã tuam vxorem,& ero
gener tuus,& dabo tibi dona,& ipſi dignitatẽ. Et reſpondit
rex Ptolemæus, dicens, FELIX dies in qua reuerſus es ad ter
ram patrũ tuorũ,& ſediſti in ſede regni eorũ. Et nunc faciam
tibi quod ſcripſiſti: ſed occurre mihi Ptolemaidã, vt videa-
mus inuicẽ nos,& ſpondeã tibi ſicut dixiſti. Et exiuit Ptole
mæus de Aegypto, ipſe & Cleopatra filia eius,& venit Pto-
maidã anno cẽteſimo ſexageſimoſecũdo. Et occurrit ei Ale
xander rex,& dedit ei Cleopatrã filiam ſuam:& fecit nuptias
eius Ptolemaidæ, ſicut reges in magna gloria. Et ſcripſit rex
Alexander Ionathæ, vt veniret obuiã ſibi. Et abiit cũ gloria
Ptolemaidã,& occurrit ibi duobus regibus, & dedit illis ar-
gentum multũ,& aurũ,& dona:& inuenit gratiam in cõſpe-
ctu eorũ. Et conuenerũt aduerſus eũ viri peſtilẽtes ex Iſrael,
viri iniqui interpellãtes aduerſus eũ: & non intendit ad eos
rex. Et iuſsit ſpoliari Ionathã veſtibus ſuis,& indui eum pur
pura: & ita fecerũt. Et collocauit eũ rex ſedere ſecũ. Dixitq;
principibus ſuis, Exite cũ eo in mediũ ciuitatis,& prædicate
vt nemo aduerſus eũ interpellet de vllo negotio, nec quiſquã
F ei moleſtus ſit de vlla ratione. Et factũ eſt vt viderunt qui in
terpellabant gloriã eius quæ prædicabatur, & opertũ eum
purpura, fugerũt omnes: & magnificauit eum rex, & ſcripſit
eum inter primos amicos,& poſuit eum ducẽ,& participem
principatus. Et reuerſus Ionathas in Ieruſalẽ cum pace & læ
titia. In anno centeſimo ſexageſimoquinto, venit Demetrius
filius Demetrii à Creta in terrã patrũ ſuorũ. & audiuit Ale-
xander rex, & contriſtatus eſt valde, & reuerſus eſt Antio-
chiam. Et cõſtituit Demetrius rex Apollonium ducem, qui
præerat Cœleſyriæ:& congregauit exercitũ magnum,& ac-
ceſsit ad Iamniam: & miſit ad Ionatham ſummum ſacerdo-
tem, dicẽs, Tu ſolus reſiſtis nobis: ego autẽ factus ſum in de-
riſum,& in opprobriũ, propterea quia tu poteſtatem aduer-
ſum nos exerces in mõtibus. Nunc ergo ſi confidis in virtu-
tibus tuis, deſcẽde ad nos in campũ, & comparemus illic in-
uicem: quia mecũ eſt virtus bellorum. Interroga & diſce quis
ſum ego & cæteri qui auxilio ſunt mihi, qui & dicunt quia
non poteſt ſtare pes veſter ante faciẽ noſtram, quia bis in fu-
gam cõuerſi ſunt patres tui in terrã ſuam: & nunc quomo-
do poteris ſuſtinere equitatũ & exercitum tantũ in campo,
G vbi nõ eſt lapis, neq; ſaxum, neq; locus fugiẽdi? Vt audiuit au
tem Ionathas ſermones Apollonii, motus eſt animo: & ele-
git decem millia virorum, & exiit ab Ieruſalem, & occurrit
ei Simon frater eius in adiutoriũ: & applicuerunt caſtra in
Ioppen, & excluſit eum à ciuitate: quia cuſtodia Apollonii
Ioppe erat,& oppugnauit eam. Et exterriti qui erant in ciui-
tate, aperuerunt ei, & obtinuit Ionathas Ioppen. Et audiuit
Apollonius,& admouit tria millia equitum & exercitũ mul-
tum. Et abiit Azotum tanquam iter faciens,& ſtatim exiit in
campum: eo quòd haberet multitudinem equitum, & confi
deret eis. Et inſecutus eſt eum Ionathas in Azotum,& com-
miſerunt præliũ. Et reliquit Apollonius in caſtris mille equi
tes poſt eos occulte. Et cognouit Ionathas quoniã inſidiæ
ſunt poſt ſe, & circuierunt caſtra eius, & iecerunt iacula in

populum, à mane vsq; ad vesperam. Populus autem stabat, sicut præceperat Ionathas: & laborauerũt equi eorũ. Et eiecit Simon exercitum suũ, & cõmisit contra legionẽ. equites enim fatigati erãt, & cõtriti sunt ab eo, & fugerũt. Et qui dispersi sunt per campum fugerũt in Azotum, & intrauerũt in Bethdagon idòlũ suum, vt ibi se liberarẽt. Et succẽdit Ionathas Azotũ, & ciuitates quæ erant in circuitu eius, & accepit spolia eorũ, & templũ Dagon: & omnes qui fugerunt in illud, succẽdit igni. Et fuerũt qui ceciderũt gladio cũ his qui succensi sunt, ferè octo millia virorũ. Et mouit inde Ionathas castra, & applicuit ea Ascalonem: & exierũt de ciuitate obuiã illi in magna gloria. Et reuersus est Ionathas in Ierusalẽ cũ suis, habẽtibus spolia multa. Et factũ est: vt audiuit Alexãder rex sermones istos, addidit adhuc glorificare Ionathã. Et misit ei fibulã auream, sicut cõsuetudo est dari cognatis regũ. Et dedit ei Accaron & omnes fines eius in possessionẽ.

8. PTOLEMAEO *mortuo succedens gener eius Alexander cum Ionatha fœdus init, & Iudæam liberam reddidit, Demetrius autem à Ionatha liberatur, ictum fœdus uiolat, quo depulso regnat Antiochus.* CAPVT XI.

A ET rex Aegypti congregauit exercitum, sicut arenam quæ est circa oram maris, & naues multas: & quærebat obtinere regnum Alexãdri dolo, & addere illud regno suo. Et exiit in Syriam verbis pacificis, & aperiebant ei ciuitates, & occurrebant ei: quia mandauerat Alexãder rex exire ei obuiã, eo quòd socer suus esset. Cum autẽ introiret ciuitatem Ptolemæus, ponebat custodias militũ in singulis ciuitatibus. Et vt appropiauit Azoto, ostenderũt ei templũ Dagon succẽsum igni, & Azotum, & cætera eius demolita, & corpora proiecta, & eorũ qui cæsi erant in bello tumulos quos fecerant secus viam. Et narrauerunt regi quia hæc fecit Ionathas: vt inuidiam facerent ei. & tacuit rex. Et occurrit Ionathas regi in Ioppen cum gloria, & inuicem se salutauerunt, & dormierunt illic. Et abiit Ionathas cum rege vsq; ad fluuium qui vocabatur Eleutherus: & reuersus est in Ierusalẽ. Rex autem Ptolemæus obtinuit dominium ciuitatum vsque Seleuciam maritimã, & cogitabat in Alexandrum cõsilia mala. Et misit legatos ad Demetriũ: dicens, VENI componamus inter nos pactum, & dabo tibi filiam meam quam habet Alexander, & regnabis in regno patris tui. pœnitet enim me, quòd dederim illi filiã meam: quæ-

B siuit enim me occidere. Et vituperauit eum, propterea quòd concupierat regnum eius. Et abstulit filiã suam, & dedit eam Demetrio. Et alienauit se ab Alexandro, & manifestatæ sunt inimicitiæ eius. Et intrauit Ptolemæus Antiochiam, & imposuit duo diademata capiti suo, Aegypti & Asiæ. Alexander autem rex erat in Cilicia illis temporibus: quia rebellabant qui erant in locis suis. Et audiuit Alexander, & venit ad eum in bellũ: & produxit Ptolemæus rex exercitum, & occurrit ei in manu valida, & fugauit eũ. Et fugit Alexander in Arabiam, vt ibi protegeretur. rex autẽ Ptolemæus exaltatus est. Et abstulit Zabdiel Arabs caput Alexandri, & misit Ptolemæo. Et rex Ptolemæus mortuus est in die tertia: & qui erant in munitionibus, perierũt ab his qui erant intra castra. Et regnauit Demetrius anno cẽtesimo sexagesimoseptimo. In diebus illis cõgregauit Ionathas eos qui erant in Iudæa, vt expugnarent arcem quæ est in Ierusalem: & fecerunt contra eam machinas multas. Et abierunt quidam qui oderãt gentẽ suam viri iniqui ad regem Demetrium, & renuntiauerunt ei quòd Ionathas obsideret arcem. Et vt audiuit, iratus est: & statim venit ad Ptolemaidam, & scripsit Ionathæ ne obside-

C ret arcem, sed occurreret sibi ad colloquiũ festinatò. Vt audiuit autem Ionathas, iussit obsidere: & elegit de senioribus Israel, & de sacerdotibus, & dedit se periculo. Et accepit aurum & argentũ, & vestem, & alia xenia multa, & abiit ad regem Ptolemaidam, & inuenit gratiã in cõspectu eius, & interpellabant aduersus eum quidam iniqui ex gente sua. Et fecit ei rex sicut fecerant ei qui ante eum fuerant: & exaltauit eum in cõspectu omnium amicorũ suorũ, & statuit ei principatum sacerdotii, & quæcunque alia habuit prius pretiosa, & fecit eum principẽ amicorum. Et postulauit Ionathas à rege vt immunẽ faceret Iudæam, & tres toparchias, & Samariam, & cõfines eius: & promisit ei talenta trecẽta. Et consensit rex: & scripsit Ionathæ epistolas de his omnibus, hunc modum continẽtes. REX Demetrius fratri Ionathæ, salutẽ & genti Iudæorũ. Exemplum epistolæ, quam scripsimus Lastheni parenti nostro de vobis, misimus ad vos, vt sciretis: Rex Demetrius Lastheni parenti salutem. Genti Iudæorum amicis nostris, & conseruãtibus quæ iusta sunt apud nos, decreuimus benefacere, propter benignitatẽ ipsorũ quam erga

D nos habẽt. Statuimus ergo illis omnes fines Iudææ, & tres ciuitates, Lydã & Ramatham, quæ additæ sunt Iudææ, ex Samaria, & omnes confines earũ sequestrari omnibus sacrificantibus in Ierosolymis pro his quæ ab eis prius accipiebat rex per singulos annos, & pro fructibus terræ & pomorum. Et alia quæ ad nos pertinebãt decimarum & tributorum, ex hoc tẽpore remittimus eis: & areas salinarũ, & coronas quæ nobis deferebãtur, omnia ipsis concedimus. & nihil horum irritũ erit ex hoc & in omne tẽpus. Nunc ergo curate facere horum exemplũ, & detur Ionathæ, & ponatur in monte sancto, & in loco celebri. Et videns Demetrius rex quòd siluit terra in cõspectu suo, & nihil ei restitit, & dimisit totũ exercitum suum, vnumquenq; in locũ suũ, excepto peregrino exercitu quem traxit ab insulis gentiũ: & inimici erant ei omnes exercitus patrũ eius. Tryphon autẽ erat quidã partiũ Alexandri prius: & vidit quoniã omnis exercitus murmurauit contra Demetrium, & iuit ad Emalchuel Arabem, qui nutriebat Antiochum filium Alexandri: & assidebat ei, vt traderet eum ipsi, vt regnaret loco patris sui: & enuntiauit ei quanta fecit

E Demetrius, & inimicitias exercituũ eius aduersus illum. Et mãsit ibi diebus multis. Et misit Ionathas ad Demetriũ regẽ vt eiiceret eos qui in arce erant in Ierusalem, & qui in præsidiis erant: quia impugnabãt Israel. Et misit Demetrius ad Ionatham, dicens, Nõ hæc tantũ faciã tibi & genti tuæ, sed gloria illustrabo te & gentẽ tuã cũ fuerit opportunũ. Nũc ergo rectè feceris, si miseris in auxilium mihi viros: quia discessit omnis exercitus meus. Et misit ei Ionathas tria millia virorũ fortium Antiochiã: & venerunt ad regẽ, & delectatus est rex in aduentu eorũ. Et conuenerunt qui erant de ciuitate, centũ viginti millia virorũ, & volebãt interficere regẽ. Et fugit rex in aulã: & occupauerũt qui erãt de ciuitate, itinera ciuitatis, & cœperũt pugnare. Et vocauit rex Iudæos in auxiliũ, & cõuenerunt omnes simul ad eum, & dispersi sunt omnes per ciuitatẽ: & occiderunt in illa die centũ millia hominum, & succenderunt ciuitatẽ, & cœperũt spolia multa in die illa, & liberauerunt regẽ. Et viderũt qui erãt de ciuitate quòd obtinuissent Iudæi ciuitatẽ sicut volebãt: & infirmati sunt mẽte sua,

F & clamauerũt ad regẽ cum precibus, dicẽtes, Da nobis dexteras, & cessent Iudæi oppugnare nos & ciuitatẽ. Et proiecerunt arma sua, & fecerunt pacem: & glorificati sunt Iudæi in conspectu regis & in cõspectu omniũ qui erãt in regno eius, & nominati sunt in regno: & regressi sunt in Ierusalẽ, habẽtes spolia multa. Et sedit Demetrius rex in sede regni sui: & siluit terra in cõspectu eius. Et mẽtitus est omnia quæcũq; dixit, & abalienauit se à Ionatha. & nõ retribuit ei secundũ beneficia quæ sibi tribuerat, & vexabat eũ valde. Post hæc autẽ reuersus est Tryphon, & Anthiochus cũ eo puer adolescens: & regnauit, & imposuit sibi diadema. Et congregati sunt ad eum omnes exercitus quos disperserat Demetrius, & pugnauerũt contra eum: & fugit, & terga vertit. Et accepit Tryphon bestias, & obtinuit Antiochiam: & scripsit Antiochus adolescens Ionathæ, dicẽs, Constituo tibi sacerdotiũ, & cõstituo te super quatuor ciuitates, vt sis de amicis regis. Et misit illi

vasa aurea

vasa aurea in ministerium, & dedit ei potestatem bibendi in auro, & esse in purpura, & habere fibulam auream: & Simonem fratrē eius constituit ducē à terminis Tyri vsq; ad fines Aegypti. Et exiit Ionathas, & perambulabat trans flumē ciuitates: & congregatus est ad eum omnis exercitus Syriæ in auxiliū, & venit Ascalonē, & occurrerūt ei honorificè de ciuitate. Et abiit inde Gazā: & cōcluserūt se qui erāt Gazæ, & obsedit eā, & succēdit quæ erant in circuitu ciuitatis, & prædatus est eam. Et rogauerūt Gazenses Ionathā, & dedit illis dextram: & accepit filios eorū obsides, & misit illos in Ierusalem, & perambulauit regionē vsque Damascū. G Et audiuit Ionathas quòd præuaricati sunt principes Demetrii in Cades quæ est in Galilæa cum exercitu multo, volentes eum remouere à negotio regni: & occurrit illis: fratrē autē suum Simônē reliquit intra prouinciā. Et applicuit Simō ad Bethsuram, & expugnabat eam diebus multis, & cōclusit eos. Et postulauerunt ab eo dextras accipere, & dedit illis: & eiecit eos inde, & cœpit ciuitatē, & posuit in ea præsidium. Et Ionathas & castra eius applicuerūt ad aquam Genesar, & ante lucem vigilauerūt in campo Asor: & ecce castra alienigenarum occurrebant ei in campo, & tendebāt ei insidias in montibus: ipse autē occurrit ex aduerso. Insidiæ verò exurrexerunt de locis suis, & cōmiserūt præliū. Et fugerūt qui erāt ex parte Ionathæ, omnes: & nemo relictus est ex eis, nisi Matathias filius Absolomi, & Iudas filius Calphi princeps militiæ exercitus. Et scidit Ionathas vestimenta sua, & posuit terrā in capite suo, & orauit. Et reuersus est Ionathas ad eos in prælium, & cōuertit eos in fugā, & pugnauerūt. Et viderunt qui fugiebant partis illius, & reuersi sunt ad eum, & insequebantur cum eo omnes vsq; Cades ad castra sua, & peruenerunt vsque illuc. & ceciderunt de alienigenis in die illa tria millia virorum: & reuersus est Ionathas in Ierusalem.

S. IONATHAS *cum Romanis fœdus renouans & cum Spartiatis, sed tandem apud Ptolemaidam à Tryphone dolo captus est, & omnes qui cum eo erant interfecti sunt.* CAPVT XII.

A ET vidit Ionathas quia tempus eum iuuat, & elegit viros, & misit eos Romam statuere & renouare cum eis amicitiā: & ad Spartiatas, & ad alia loca misit epistolas secundū eandem formam: & abierunt Romam, & intrauerunt curiā, & dixerunt, Ionathas summus sacerdos, & gens Iudæorū miserunt nos vt renouaremus amicitiā & societatem secundū pristinū. Et dederunt illis epistolas ad ipsos per loca vt deducerent eos in terram Iuda cum pace. Et hoc est exemplum epistolarū, quas scripsit Ionathas Spartiatis. IONATHAS summus sacerdos, & seniores gētis, & sacerdotes, & reliquus populus Iudæorum, Spartiatis fratribus salutem. Iampridē missæ erant epistolæ ad Oniam summum sacerdotem à Dario qui regnabat apud vos, quoniam estis fratres nostri, sicut scriptū cōtinet quod B subiectum est. Et suscepit Onias virū qui missus fuerat, cum honore: & accepit epistolas, in quibus significabatur de societate & amicitia. Nos enim cum nullo horū indigeremus, habentes sanctos libros qui sunt in manibus nostris, maluimus mittere ad vos renouare fraternitatem & amicitiam, ne fortè alieni efficiamur à vobis: multa enim tēpora transierunt, ex quo misistis ad nos. Nos ergo in omni tempore sine intermissione in diebus solennibus, & cæteris quibus oportet, memores sumus vestri in sacrificiis quæ offerimus, & in obseruationibus sicut fas est & decet meminisse fratrū. Lætamur itaque de gloria vestra. Nos autē circūdederunt multæ tribulationes, & multa prælia, & impugnauerunt nos reges qui sunt in circuitu nostro. Noluimus ergo vobis molesti esse, neq; cæteris sociis, & amicis nostris in his præliis. habuimus enim de cœlo auxiliū, & liberati sumus nos, & humilia- C ti sunt inimici nostri. Elegimus itaq; Numenium Antiochi filium, & Antipatrē Iasonis filium, & misimus ad Romanos renouare cū eis amicitiam & societatem pristinam. Mandauimus itaq; eis vt veniant etiā ad vos, & salutent vos, & reddant vobis epistolas nostras de innouatione fraternitatis nostræ. Et nunc benefacietis respōdentes nobis ad hæc. Et hoc rescriptū est epistolarum, quod misit Onias. REX Spartiatarum Onias Ionathæ sacerdoti magno salutem. Inuentū est in scriptura de Spartiatis & Iudæis quoniā sunt fratres, & quòd sunt de genere Abraham. Et nunc ex quo hæc cognouimus, benefacitis scribentes nobis de pace vestra. Sed & nos rescripsimus vobis, Pecora nostra, & possessiones nostræ, vestræ sunt: & vestræ nostræ. Mādauimus itaq; hæc nuntiari vobis. Et audiuit Ionathas quoniam egressi sunt principes Demetrii cum exercitu multo suprà quàm prius, pugnare aduersus eum: & exiit ab Ierusalē, & occurrit eis in Amathite regione: non enim dederat eis spatiū vt ingrederētur regionē eius. D. Et misit speculatores in castra eorū: & reuersi renuntiauerunt quòd cōstituunt superuenire illis nocte. Cum occidisset autē sol, præcepit Ionathas suis vigilare & esse in armis paratos ad pugnam tota nocte, & posuit custodes per circuitum castrorum. Et audierunt aduersarii quòd paratus est Ionathas cū suis in bello: & timuerunt & formidauerūt in corde suo. & accenderunt focos in castris suis. Ionathas autē & qui cū eo erant, nō cognouerūt vsq; mane: videbant autē luminaria ardentia, & secutus est eos Ionathas, & non comprehendit eos, transierūt enim flumen Eleutherū. Et diuertit Ionathas ad Arabas, qui vocabantur Zabadæi: & percussit eos, & accepit spolia eorū. Et iunxit, & venit Damascū, & peram- E bulabat omnē regionē illam. Simon autē exiit & venit vsq; ad Ascalonē, & ad proxima præsidia: & declinauit in Ioppen, & occupauit eā. (audiuit enim quòd vellēt præsidium tradere partibus Demetrii) & posuit ibi custodes, vt custodirent eam. Et reuersus est Ionathas: & conuocauit seniores populi, & cogitauit cum eis ædificare præsidia in Iudæa, & ædificare muros in Ierusalem, & exaltare altitudine magna inter mediū arcis & ciuitatem, vt separaret eam à ciuitate, vt esset ipsa singulariter, & neq; emant, neq; vendant. Et conuenerunt vt ædificarent ciuitatē: & cecidit murus qui erat super torrentē ab ortu solis, & reparauit eum qui vocatur Caphetetha: & Simon ædificauit Adiada in Sephela, & muniuit eam, & imposuit portas & seras. Et cum cogitasset Tryphon regnare Asiæ & assumere diadema, & extēdere manū in Antiochū regē: timens ne fortè non permitteret eum Ionathas, sed pugnaret aduersus eū, quærebat cōprehendere eū, & occidere. Et exurgens abiit in Bethsan. F Et exiuit Ionathas obuiam illi cū quadraginta millibus virorū electorū in præliū, & venit Bethsan. Et vidit Tryphon quia venit Ionathas cum exercitu multo, vt extenderet in eū manus: & timuit. Et accepit eum cū honore, & cōmendauit eū omnibus amicis suis. & dedit ei munera: & præcepit exercitibus suis vt obedirent ei sicut sibi. Et dixit Ionathæ, Vt quid vexasti vniuersum populum, cum bellū nobis nō sit? Et nūc remitte eos in domos suas: elige autē tibi viros paucos qui tecū sint, & veni mecum Ptolemaidā, & tradā eam tibi, & reliqua præsidia & exercitum & vniuersos præpositos negotii, & cōuersus abibo, propterea enim veni. Et credidit ei, & fecit sicut dixit: & dimisit exercitū, & abierūt in terrā Iuda. retinuit autē secum tria millia virorū: ex quibus remisit in Galilæā duo millia, mille autē venerunt cū eo. Vt autē intrauit Ptolemaidā Io- G nathas, clauserūt portas ciuitatis Ptolemēses: & cōprehenderunt eū, & omnes qui cū eo intrauerāt gladio interfecerūt. Et misit Tryphon exercitū & equites in Galilæā, & in campum magnum vt perderēt omnes socios Ionathæ. At illi cum cognouissent quia cōprehensus est Ionathas, & periit, & omnes qui cum eo erāt: hortati sunt semetipsos, & exierūt parati in præliū. Et videntes hi qui insequuti fuerant, quia pro anima res est illis, reuersi sunt. illi autē venerunt omnes cum pace in terram Iuda. Et planxerunt Ionathā, & eos qui cū ipso erant

valde : & luxit Israel luctu magno. Et quæsierũt omnes gen-
tes quæ erant in circuitu eorũ, cõterere eos. dixerunt enim,
Non habent principem & adiuuantem: nunc ergo expugne-
mus illos, & tollamus de hominibus memoriam eorum.

S. SIMON ad fratris Ionathæ redemptionem multam pecuniam, & filios eius misit Tryphoni, qui accepta pecunia patrẽ cum filijs occidit, & inde Antiochum regem. Simon autem Demetrio fœderatus Gazam & Sion occupat, & Iohannem belli ducem constituit. CAPVT XIII.

A ET audiuit Simon quòd congregauit Tryphon
exercitum copiosum, vt veniret in terrã Iuda:
& attereret eã. Videns quia in tremore populus
est & in timore, ascẽdit Ierusalẽ, & congregauit
populum : & adhortãs dixit, Vos scitis quanta ego, & fratres
mei, & domus patris mei fecimus pro legibus & pro sanctis
prælia, & angustias quales vidimus : horum gratia perierunt
fratres mei omnes propter Israel, & relictus sum ego solus.
Et nũc non mihi cõtingat parcere animæ meæ in omni tem
pore tribulationis: nõ enim melior sum fratribus meis. Vin
dicabo itaq; gentẽ meam, & sancta, natos quoq; nostros, &
vxores: quia cõgregatæ sunt vniuersæ gentes cõterere nos ini
micitiæ gratia. & accẽsus est spiritus populi simul vt audiuit
B sermones istos : & responderũt voce magna dicentes, Tu es
dux noster loco Iudæ & Ionathæ fratris tui. pugna prælium
nostrũ : & omnia quæcũq; dixeris nobis faciemus. Et cõgre-
gans omnes viros bellatores, accelerauit cõsummare vniuer
sos muros Ierusalẽ & muniuit eã in gyro. Et misit Ionathã
filiũ Absolomi, & cũ eo exercitũ nouũ in Ioppen: & eiectis
his qui erant in arce, remãsit illic ipse. Et mouit Tryphon à
Ptolemaida cũ exercitu multo, vt veniret in terrã Iuda, &
Ionathas cũ eo in custodia : Simon autẽ applicuit in Addus
contra faciẽ campi. Et vt cognouit Tryphon quia surrexit
Simon loco fratris sui Ionathæ, & quia cõmissurus esset cũ
eo præliũ, misit ad eũ legatos, dicens, Pro argẽto quod debe
bat frater tuus Ionathas in ratione regis, propter negotia
C quæ habuit, detinuimus eũ. Et nũc mitte argẽti talẽta centũ,
& duos filios eius obsides, vt nõ dimissus fugiat à nobis: & re
mittemus eũ. Et cognouit Simon quia cũ dolo loqueretur
secũ, iussit tamẽ dari argentũ, & pueros: ne inimicitiã magnã
sumeret ad populũ Israel, dicentẽ, Quia non misit ei argen-
tum & pueros, propterea periit. & misit pueros, & centũ ta-
lenta : & mẽtitus est, & nõ dimisit Ionathã. Et post hæc ve-
nit Tryphon intra regionẽ, vt cõtereret eam, & gyrauerunt
per viam quæ ducit Ador, & Simon & castra eius ambula-
bant in omnem locũ quocũq; ibant. Qui autẽ in arce erant,
miserũt ad Tryphonẽ legatos, vt festinaret venire per deser-
D tum, & mitteret illis alimonias. Et parauit Tryphon omnem
equitatum, vt veniret illa nocte : erat autẽ nix multa valde &
non venit in Galaaditim. Et cum appropinquasset Bascha-
ma, occidit Ionathã, & filios eius illic. Et cõuertit Tryphon,
& abiit in terrã suã. Et misit Simon, & accepit ossa Ionathæ
fratris sui, & sepeliuit ea in Modin ciuitate patrũ eius. Et plã
xerunt eum omnis Israel plãctu magno, & luxerũt eum dies
multos. Et ædificauit Simon super sepulcrũ patris sui & fra
trum suorũ ædificium altum visu, lapide polito retro & an-
tè : & statuit septẽ pyramidas, vnã cõtra vnã patri & matri,
& quatuor fratribus : & his circumposuit columnas magnas
& super columnas arma, ad memoriã æternã : & iuxta arma
naues sculptas, quæ viderentur ab hominibus nauigantibus
mare. hoc est sepulchrum, quod fecit in Modin vsq; in hunc
diem. Tryphon autẽ cum iter faceret cũ Antiocho rege ado
lescente, dolo occidit eũ. Et regnauit loco eius, & imposuit
sibi diadema Asiæ, & fecit plagã magnã in terra. Et ædifica-
E uit Simon præsidia Iudææ, muniens ea turribus excelsis, &
muris magnis, & portis & seris: & posuit alimẽta in munitio
nibus. Et elegit Simon viros, & misit ad Demetriũ regẽ vt fa
ceret remissionẽ regioni : quia actus omnes Tryphonis per
direptionẽ fuerant gesti. Et Demetrius rex ad verba ista re-
spondit ei, & scripsit epistolã talẽ, REX Demetrius Simoni
summo sacerdoti & amico regũ, & senioribus, & genti Iu-
dæorum salutẽ. Coronam aureã, & bahẽ quam misistis, su-
scepimus: & parati sumus facere vobiscũ pacẽ magnã, & scri
bere præpositis regis remittere vobis quæ indulsimus. Quæ-
cunq; enim cõstituimus, vobis constant. Munitiones quas
ædificastis, vobis sint, remittimus quoq; ignorantias, & pec-
F cata vsq; in hodiernũ diem, & coronã quam debebatis. Et si
quid aliud erat tributariũ in Ierusalẽ, iam nõ sit tributarium.
Et si qui ex vobis apti sunt cõscribi inter nostros, cõscriban
tur, & sit inter nos pax. Anno centesimo septuagesimo abla-
tum est iugũ gentiũ ab Israel. Et cœpit populus Israel scribe
re in tabulis & gestis publicis, anno primo sub Simone sum-
mo sacerdote, magno duce, & principe Iudæorũ. In diebus
illis applicuit Simon ad Gazã, & circundedit eam castris : &
fecit machinas, & applicuit ad ciuitatem, & percussit turrem
vnam, & cõprehendit eam. Et qui eruperãt, erant intra ma-
chinam, in ciuitatẽ: & factus est motus magnus in ciuitate. Et
ascenderũt qui erãt in ciuitate cũ vxoribus & filiis supra mu
rum scissis tunicis suis, & clamauerũt voce magna, postulan
tes à Simone dextras sibi dari, & dixerũt, Non nobis reddas
G secundum malitias nostras, sed secundũ misericordias tuas.
Et flexus Simon nõ debellauit eos : eiecit tamẽ eos de ciuita
te, & mundauit ædes in quibus fuerãt simulachra, & tũc in-
trauit in eam cũ hymnis benedicẽs Dominũ. & eiecta ab ea
omni immũditia, collocauit in ea viros qui legẽ facerent : &
muniuit eã, & fecit sibi habitationẽ. Qui autẽ erant in arce
Ierusalẽ, prohibebãtur egredi & ingredi regionẽ, & emere &
vendere : & esurierũt valde, & multi ex eis fame perierũt, &
clamauerũt ad Simonẽ vt dextras acciperet. & dedit illis : &
eiecit eos inde, & mundauit arcẽ à cõtaminationibus, & in-
trauerunt in eam tertia & vicesima die secundi mensis, anno
centesimo septuagesimo primo, cum laude & ramis palma-
rum, & cinnyris, & cymbalis, & nablis, & hymnis, & cãticis,
quia cõtritus est inimicus magnus ex Israel. Et constituit vt
omnibus annis agerẽtur dies hi cũ lætitia. Et muniuit mon-
tem tẽpli, qui erat secus arcẽ, & habitauit ibi ipse, & qui cum
eo erãt. Et vidit Simõ Iohãnẽ filiũ suũ, quòd vir prælii esset:
& posuit eũ ducẽ virtutũ vniuersarũ, & habitauit in Gazaris.

S. DEMETRIO ab Arsace deuicto Simon in Israël magna pace fruitur, cum Romanis & Spartiatis fœdus renouat, inscriptũ æreis tabulis affigit. CAPVT XIIII.

A ANno centesimo septuagesimosecundo congre-
gauit rex Demetrius exercitum suũ, & abiit in
Mediam ad cõtrahenda sibi auxilia, vt expugna
ret Tryphonẽ. Et audiuit Arsaces rex Persidis &
Mediæ, quia intrauit Demetrius cõfines suos, & misit vnum
de principibus suis, vt cõprehenderet eum viuũ. Et abiit, &
percussit castra Demetrii: & cõprehendit eum, & duxit eum
ad Arsacem, & posuit eum in custodiã. Et siluit omnis terra
Iuda omnibus diebus Simonis, & quæsiuit bona genti suæ,
& placuit illis potestas eius & gloria eius omnibus diebus.
Et cum omni gloria sua accepit Ioppen in portum, & fecit
introitũ in insulis maris. Et dilatauit fines gentis suæ, & obti
B nuit regionẽ. Et cõgregauit captiuitatẽ multã, & dominatus
est Gazaræ & Bethsuræ, & arci: & abstulit immũditias ex ea,
& non erat qui resisteret ei. Et vnusquisq; colebat terrã suam
cum pace : & terra Iuda dabat fructus suos, & ligna campo-
rum fructũ suũ. Seniores in plateis sedebãt omnes, & de bo-
nis terræ tractabant, & iuuenes induebant se gloriã, & stolas
belli. Et ciuitatibus tribuebat alimonias, & constituebat eas
vt essent vasa munitionis quoadusque nominatũ est nomen
gloriæ eius vsq; ad extremum terræ. Fecit pacem super ter-
ram, & lætatus est Israel lætitia magna. Et sedit vnusquisque
sub vite

sub vite sua, & sub ficulnea sua: & non erat qui eos terreret.
Defecit impugnãs eos super terram: reges cõtriti sunt in die-
bus illis. Et confirmauit omnes humiles populi sui, & legem
exquisiuit, & abstulit omnem iniquum & malũ, sancta glori-
ficauit, & multiplicauit vasa sanctorũ. Et auditum est Romæ
quia defunctus esset Ionathas, & vsq; in Spartiatas: & cõtri-
C stati sunt valde. Vt audierunt autem quòd Simon frater eius
factus esset summus sacerdos loco eius, & ipsum obtinere
omnẽ regionem, & ciuitates in ea, scripserũt ad eũ in tabulis
æreis, vt renouarẽt amicitias & societatẽ quam fecerãt cum
Iuda & cũ Ionatha fratribus eius. Et lectæ sunt in conspectu
ecclesiæ in Ierusalẽ. Et hoc exemplum epistolarũ quas Spar-
tiatæ miserunt. SPARTIANORVM principes & ciuitates:
Simoni sacerdoti magno, & senioribus, & sacerdotibus, & re
liquo populo Iudæorum fratribus salutem. Legati qui missi
sunt ad populum nostrũ, nuntiauerunt nobis de vestra glo-
ria, honore, & lætitia: & gauisi sumus in introitu eorum. Et
scripsimus quæ ab eis erant dicta in concilijs populi, sic, Nu
menius Antiochi, & Antipater Iasonis filius legati Iudæo-
rum, venerunt ad nos, renouantes nobiscum amicitiã pristi-
nam. Et placuit populo excipere viros gloriosè, & ponere
D exemplum sermonũ eorum in segregatis populi libris, vt sit
ad memoriam populo Spartiatarũ. Exemplum autẽ horum
scripsimus Simoni magno sacerdoti. Post hæc autem misit
Simon Numenium Romã, habentẽ clypeum aureum, ma-
gnum, pondo mnarum mille ad statuendã cum eis societatẽ.
Cum autem audisset populus Romanus sermones istos, dixe
runt, Quam gratiarũ actionẽ reddemus Simóni & filijs eius?
Restituit enim ipse fratres suos, & expugnauit inimicos Isra-
el ab eis: & statuerunt ei libertatem & descripserunt in tabulis
æreis, & posuerunt in titulis in monte Sion. Et hoc est exem
plum scripturæ, OCTAVADECIMA die mensis Elul, anno
centesimo septuagesimosecũdo, anno tertio sub Simône sa-
cerdote magno in Asaramel, in conuentu magno sacerdo-
tum, & populi, & principum gentis, & seniorũ regionis, no-
ta facta sunt hæc. Quoniam frequẽter facta sunt prælia in re-
gione nostra: Simon autem Matathiæ filius ex filijs Iarib, &
fratres eius dederunt se periculo, & restiterunt aduersarijs
gentis suæ, vt starẽt sancta ipsorũ & lex, & gloria magna glo
E rificauerũt gentẽ suam. Et cõgregauit Ionathas gentẽ suam,
& factus est illis sacerdos magnus, & appositus est ad popu-
lum suum. Et voluerunt inimici eorum calcare & atterere re
gionem ipsorum, & extendere manus in sancta sanctorum.
Tunc restitit Simon, & pugnauit pro gente sua, & erogauit
pecunias multas, & armauit viros virtutis gentis suæ, & de-
dit illis stipendia: & muniuit ciuitates Iudææ, & Bethsuram
quæ erat in finibus Iudææ, vbi erãt arma hostium antea: &
posuit illic præsidiũ viros Iudæos. Et Ioppen muniuit quæ
erat ad mare: & Gazaram quæ est in finibus Azoti, in qua
hostes antea habitabant, & collocauit illic Iudæos: & quæ-
cunque apta erant ad correptionem eorum, posuit in eis. Et
F vidit populus actũ Simonis, & gloriam quam cogitabat face
re genti suæ, & posuerũt eum ducẽ suum & principẽ sacerdo
tum, eo quòd ipse fecerit hæc omnia, & iustitiã, & fidẽ quam
cõseruauit genti suæ, & exquisiuit omni modo exaltare po
pulum suũ. Et in diebus eius prosperatũ est in manibus eius
vt tollerentur gentes de regione ipsorũ, & qui in ciuitate Da
uid erant in Ierusalem in arce, de qua procedebant, & conta-
minabant omnia quæ in circuitu sanctorum sunt, & infere-
bant plagam magnam castitati: & collocauit in ea viros Iu-
dæos ad tutamentũ regionis & ciuitatis, & exaltauit muros
in Ierusalẽ. Et rex Demetrius statuit illi summũ sacerdotiũ.
Secundum hæc fecit eum amicum suũ, & glorificauit eum
gloria magna. Audiuit enim quòd appellati sunt Iudæi à Ro
manis amici, & socij, & fratres, & quia susceperũt legatos Si-
monis gloriosè: & quia Iudæi & sacerdotes eorum consen-
serunt eum esse ducẽ suum & summum sacerdotem in æter-
G num donec surgat propheta fidelis: & vt sit super eos dux,
& vt cura esset illi pro sanctis, & vt constitueret præpositos
super opera eorum & super regionem & super arma & super
præsidia: & cura sit illi de sanctis: & vt audiatur ab omnibus,
& scribantur in nomine eius omnes conscriptiones in regio
ne: & vt operiatur purpura & auro: & ne liceat vlli ex popu
lo & ex sacerdotibus irritum facere aliquid horũ, & contra-
dicere his quæ ab eo dicuntur, aut cõuocare conuentum in
regione sine ipso: & vestiri purpura, & vti fibula aurea. qui
autem fecerit extra hæc, aut irritum fecerit aliquid horum,
reus erit. Et complacuit omni populo statuere Simonem, &
facere secundum verba ista. Et suscepit Simon, & placuit ei
vt summo sacerdotio fungeretur: & esset dux & princeps
gentis Iudæorum & sacerdotũ, & præesset omnibus. Et scri-
pturam istam dixerunt ponere in tabulis æreis, & ponere eas
in peribolo sanctorum, in loco celebri. exemplum autem eo-
rum ponere in ærario vt habeat Simon & filij eius.

S. ANTIOCHVS Simoni fœderatus Tryphonem persequitur: Romani Iudæos cæteris nationibus cõmendant: Antiochus missum à Simone auxilium recusans, in eum mittit Cendebæũ dum persequitur Tryphonem. CAPVT XV.

A ET misit rex Antiochus filius Demetrij epistolas
ab insulis maris Simoni sacerdoti, & principi gen
tis Iudæorũ, & vniuersæ genti, & erant continen
tes hunc modũ, REX Antiochus Simoni sacer-
doti magno, & genti Iudæorũ salutẽ. Quoniã quidã pestilen
tes obtinuerũt regnum patrũ nostrorũ, volo autẽ vendicare
regnũ, & restituere illud, sicut erat antea: & electam feci mul
titudinẽ exercitus, & feci naues bellicas. Volo autẽ procede-
re per regionẽ, vt vlciscar in eos qui corruperũt regionẽ no
strã: & qui desolauerũt ciuitates multas in regno meo. Nũc
ergo statuo tibi omnes oblationes quas remiserunt tibi ante
me omnes reges, & quæcũq; alia dona remiserũt tibi: & per-
mitto tibi facere percussurã proprij numismatis in regione
tua: Ierusalẽ autem sanctã esse, & liberã: & omnia arma, quæ
B fabricata sunt & præsidia quæ cõstruxisti, quæ tenes, maneãt
tibi. Et omne debitũ regis, & quæ futura sunt regi, ex hoc &
in totũ tempus remittũtur tibi. Cum autẽ obtinuerimus re-
gnum nostrũ, glorificabimus te, & gentẽ tuã, & templũ glo-
ria magna, ita vt manifestetur gloria vestra in vniuersa terra.
Anno centesimo septuagesimoquarto exiit Antiochus in
terram patrum suorũ, & cõuenerunt ad eum omnes exerci-
tus, ita vt pauci relicti essent cũ Tryphone. Et insecutus est
eum Antiochus rex, & venit Doram fugiẽs per maritimam.
sciebat enim quòd cõgregata sunt mala in eũ, & reliquit eum
exercitus. Et applicuit Antiochus super Dorã cũ centũ vigin
C ti millibus virorũ belligeratorũ, & octo millibus equitum. &
circuiuit ciuitatem, & naues à mari accesserunt: & vexabãt
ciuitatẽ à terra & mari, & neminẽ sinebãt ingredi vel egredi.
Venit autẽ Numenius, & qui cũ eo fuerant, ab vrbe Roma,
habentes epistolas regibus, & regionibus inscriptas, in quibus
cõtinebantur hæc, LVCIVS consul Romanorũ, Ptolemæo
regi salutẽ. Legati Iudæorũ venerunt ad nos amici nostri, re
nouantes pristinã amicitiã & societatẽ, missi à Simone prin
cipe sacerdotũ, & populo Iudæorũ. Attulerũt autẽ & clypeũ
aureũ mnarũ mille. Placuit itaq; nobis scribere regibus, & re
D gionibus, vt nõ inferãt illis mala, neq; impugnẽt eos, & ciui
tates eorũ & regiones eorũ: & vt nõ ferant auxiliũ pugnanti
bus aduersus eos. Visum autem est nobis accipere ab eis cly-
peũ. Si qui ergo pestilẽtes fugerint de regione ipsorũ ad vos,
tradite eos Simoni principi sacerdotũ, vt vindicet in eos se-
cundũ legem suã. Hæc eadem scripta sunt Demetrio regi, &
Attalo, & Arabæ, & Arsaci, & in omnes regiones, & Sampsa
mæ & Spartiatis & Delo & Mydo & Sicioni & Cariæ, & Sa
mum & Pamphiliã & Lyciã & Alicarnassum & Rhodum &
Phaselida & Coo & Siden & Arado & Cortynam & Cnidũ

E & Cyprum & Cyrenen. Exemplum autem eorum scripserunt Simoni principi sacerdotũ. Antiochus autẽ rex applicuit castra in Dorã secundò, admouens ei semper manus, & machinas faciẽs: & cõclusit Tryphonẽ, ne procederet, & misit ad eum Simon duo millia virorũ electorum in auxiliũ, & argentum, & aurũ, & vasa copiosa: & noluit ea accipere: sed rupit omnia quæ pactus est cũ eo antea, & alienauit se ab eo. Et misit ad eũ Athenobium vnũ de amicis suis, vt tractaret cum ipso, dicẽs, Vos tenetis Ioppẽ, & Gazaram, & arcẽ quæ est in Ierusalẽ ciuitates regni mei: fines earũ desolastis, & fecistis plagam magnã in terra, & dominati estis per loca multa in regno meo. Nũc ergo tradite ciuitates, quas occupastis: & tributa locorũ in quibus dominati estis extra fines Iudææ. F Sin autem, date pro illis quingẽta talenta argenti, & exterminii quod exterminastis, & tributorũ ciuitatũ alia talẽta quingenta: sin autem, veniemus & expugnabimus vos. Et venit Athenobius amicus regis in Ierusalem, & vidit gloriam Simònis, & claritatẽ in auro & argẽto, & apparatũ copiosum, & obstupuit: & retulit ei verba regis. Et respondit ei Simon, & dixit ei, Neq; alienã terram sumpsimus, neq; alienam detinemus: sed hæreditatẽ patrum nostrorũ, quæ iniustè ab inimicis nostris aliquo tempore possessa est. Nos verò tempus habentes, vendicamus hæreditatẽ patrum nostrorũ. Nam de Ioppe, & Gazara, quæ expostulas, ipsi faciebãt in populo plagam magnam, & in regione nostra: horũ damus talenta centum. G Et nõ respondit ei Athenobius verbũ. Reuersus autem cum ira ad regẽ, renuntiauit ei verba ista, & gloriã Simònis, & vniuersa quæ vidit: & iratus est rex ira magna. Tryphon autem fugit naui in Orthosiada. Et cõstituit rex Cendebæum ducem maritimũ, & exercitum peditũ & equitum dedit illi. Et mandauit illi mouere castra cõtra faciẽ Iudææ: & mãdauit ei ædificare Cedronẽ, & obstruere portas ciuitatis, & debellare populũ. Rex autẽ persequebatur Tryphonẽ. Et peruenit Cendebæus Iamniã, & cœpit irritare plebem, & cõculcare Iudæam, & captiuare populum, & interficere, & ædificare Cedronem. Et collocauit illic equites, & exercitum: vt egressi perambularent viam Iudææ, sicut constituit ei rex.

S. CENDEBAEO à filiis Simonis percusso, Ptolemæus Simonem socerum suũ cum duobus filiis suis in conuiuio dolosè percussit, cui Iohannes filius in sacerdotio successit. CAPVT XVI.

A ET ascendit Iohannes de Gazaris, & nũtiauit Simòni patri suo quæ fecit Cendebæus. Et vocauit Simon duos filios suos seniores, Iudã, & Iohannem, & ait illis, Ego & fratres mei, & domus patris mei expugnauimus hostes Israel ab adolescẽtia vsq; in hunc diem: & prosperatũ est in manibus nostris liberare Israel aliquoties. Nunc autẽ senui, sed estote loco meo, & fratris mei, & egressi pugnate pro gente nostra: auxiliũ verò de cœlo vobiscum sit. Et elegit de regione viginti millia virorũ belligeratorum, & equites, & profecti sunt ad Cendebæũ: & dormierũt in Modin. Et surrexerũt mane, & abierũt in campum: & ecce exercitus copiosus in obuiã illis peditũ & equitum, B & fluuius torrens erat inter mediũ ipsorum. Et admouit castra cõtra faciẽ eorum ipse & populus eius, & vidit populum trepidantem ad transfretandũ torrentem, & transfretauit primus, & viderũt eum viri, & transierũt post eum. Et diuisit populum, & equites in medio peditũ: erat autẽ equitatus aduersariorũ copiosus nimis. Et exclamauerũt sacris tubis: & in fugã conuersus est Cendebæus, & castra eius. & ceciderunt ex eis multi vulnerati: residui autẽ in munitionem fugerunt. Tunc vulneratus est Iudas frater Iohannis: Iohannes autẽ insecutus est eos, donec venit Cedronẽ quam ædificauit: & fugerũt vsque ad turres quæ erãt in agris Azoti, & C succendit eas igni. Et ceciderũt ex illis duo millia virorũ, & reuersus est in Iudæam in pace: & Ptolemæus filius Abobi constitutus erat dux in campo Iericho, & habebat argentũ & aurum multũ. erat enim gener summi sacerdotis. Et exaltatum est cor eius, & volebat obtinere regionẽ, & cogitabat dolum aduersus Simonẽ & filios eius vt tolleret eos. Simon autem perambulans ciuitates quæ erant in regione Iudææ, & sollicitudinem gerens earũ, descendit in Iericho ipse & Matathias filius eius, & Iudas anno centesimo septuagesimoseptimo, mẽse vndecimo, hic est mensis Sabat. Et suscepit eos filius Abobi in munitiunculã, quæ vocatur Doch, cum dolo, quam ædificauit: & fecit eis conuiuium magnum, & abscondit illic viros. Et cum inebriatus esset Simon & filii eius, surrexit Ptolemæus cũ suis, & sumpserunt arma sua, & intrauerunt in conuiuiũ, & occiderunt eum, & duos filios eius, & D quosdam pueros eius. & fecit deceptionẽ magnã in Israel, & reddidit mala pro bonis. Et scripsit hæc Ptolemæus, & misit regi vt mitteret ei exercitum in auxilium, & traderet ei regionẽ, & ciuitates eorum, & tributa. Et misit alios in Gazaram tollere Iohannem, & tribunis misit epistolas, vt venirent ad se, & daret eis argentum, & aurum, & dona. Et alios misit occupare Ierusalem, & montẽ templi. Et præcurrens quidam, nuntiauit Iohanni in Gazara quia periit pater eius, & fratres eius, & quia misit te quoq; interfici. Vt audiuit autem, vehementer expauit: & comprehendit viros qui venerant perdere eum, & occidit eos: cognouit enim quia quærebant perdere eum. Et cætera sermonum Iohannis, & bellorum eius, & bonarum virtutum quibus fortiter gessit, & ædificii murorum quos extruxit, & rerum gestarum eius: ecce hæc scripta sunt in libro dierum sacerdotii eius: ex quo factus est princeps sacerdotum post patrem suum.

FINIS.

Liber secundus Machabæorum.

S. IVDAEI ab Ierosolymis Iudæis in Aegypto scribunt mortem Antiochi & exercitus eius apud Persas: ignem sacrificii in puteo absconditum & tandem repertum. CAPVT I.

A FRATRIBVS qui sunt per Aegyptũ Iudæis, salutẽ dicunt fratres qui sunt in Ierosolymis Iudæi, & qui in regione Iudæa, & pacem bonam. Benefaciat vobis Deus, & meminerit testamenti sui quod locutus est ad Abraham, & Isaac, & Iacob seruorum suorũ fidelium, & det vobis cor omnibus vt colatis eum, & faciatis eius voluntatem corde magno & animo volenti. Adaperiat cor vestrũ in lege sua, & in præceptis suis, & faciat pacem. Exaudiat orationes vestras, & reconcilietur vobis, nec vos deserat in tempore malo. Et nunc hic sumus orantes pro vobis. Regnante B Demetrio anno centesimo sexagesimo nono nos Iudæi scripsimus vobis in tribulatione & impetu qui superuenit nobis in istis annis, ex quo recessit Iason à sancta terra & à regno. Portam succenderũt & effuderunt sanguinẽ innocentem: & orauimus ad Dominum, & exauditi sumus, & obtulimus sacrificium & similaginẽ, & accendimus lucernas, & proposuimus panes. Et nunc frequẽtate dies scenopegiæ mensis Casleu. Anno centesimo octogesimooctauo, populus qui est in Ierosolymis, & in Iudæa, senatusq; & Iudas, Aristobolo ma C gistro Ptolemæi regis qui est de genere christorum sacerdotum, & his qui in Aegypto sunt Iudæis, salutẽ & sanitatem. De magnis periculis à Deo liberati magnificè gratias agimus ipsi, vtpote qui aduersus talem regem dimicauimus. Ipse enim ebullire fecit de Perside eos qui pugnauerũt contra sanctam

tra sanctam ciuitatem. Nam cum in Perside esset dux ipse & cum ipso immensus exercitus, cecidit in templo Naneæ, eō filio deceptus sacerdotum Naneæ. etenim in ea habitaturus venit ad locum Antiochus & amici eius, & vt acciperent pecunias multas dotis nomine. Cumq; proposuissent eas sacerdotes Naneæ, & ipse cum paucis ingressus esset intra ambitū D phani, clauserunt templum. Cum autē intrasset Antiochus, apertoq; occulto aditu templi, mittentes lapides percusserūt ducem, & eos qui cum eo erant, & diuiserunt membratim, & capitibus amputatis foras proiecerunt. Per omnia benedictus Deus, qui tradidit impios. Facturi igitur quinta & vicesima die mensis Casleu purificationē templi, necessariū duximus significare vobis: vt & vos quoq; agatis diem scenopegiæ, & diē ignis qui datus est quando Nehemias ædificato templo & altari obtulit sacrificia. Nam cum in persidem ducerentur patres nostri, sacerdotes qui tunc cultores dei erāt, acceptum ignem de altari occultè absconderunt in valle vbi erat puteus altus & siccus: & in eo contutati sunt eum, ita vt omnibus ignotus esset locus. Cum autem præterissent anni E multi, & placuit deo vt mitteretur Nehemias à rege Persidis: nepotes sacerdotum illorum qui absconderant, misit ad requirendū ignem: & sicut narrauerunt nobis, non inuenerunt ignem, sed aquam crassam. Et iussit eos haurire, & afferre sibi: & sacrificia, quæ imposita erāt, iussit sacerdos Nehemias aspergi ipsa aqua, & ligna, & quæ erant superposita. Vtque hoc factū est, & tempus affuit quo sol refulsit qui prius erat in nubilo, accensus est ignis magnus, ita vt omnes mirarentur. Orationem autē faciebant omnes sacerdotes, dum consummaretur sacrificium, Ionatha inchoante, cæteris autem F respondentibus. Et Nehemiæ erat oratio hunc habens modum, DOMINE Deus omnium creator, terribilis & fortis, iustus & misericors, qui solus es bonus rex, solus præstans, solus iustus, & omnipotens, & æternus, qui liberas Israel de omni malo, qui fecisti patres electos, & sanctificasti eos: accipe sacrificium pro vniuerso populo tuo Israel, & custodi partem tuam, & sanctifica. Congrega dispersionem nostram, libera eos qui seruiunt gentibus, & contemptos & abominatos respice, vt sciant gentes quia tu es Deus noster. Affilge opprimentes nos & cōtumeliam facientes in superbia. Constitue populum tuum in loco sancto tuo, sicut dixit Moyses. Sacerdotes autē psallebant hymnos, vsquequo consumptum esset sacrificiū. Cum autē consumptū esset sacrificiū, ex residua aqua Nehemias iussit lapides maiores perfun G di. Quod vt factū est, ex eis flamma accēsa est: sed & ex lumine quod refulsit ab altari, cōsumpta est. Vt verò manifestata est res, renuntiatū est regi Persarū quòd in loco in quo ignē absconderant hi qui translati fuerant sacerdotes aqua apparuit, de qua Nehemias & qui cum eo erant, purificauerunt sacrificia. Consyderans autem rex, & rem diligenter examinās, fecit ei templum vt probaret quod factum erat. Et cum probasset, sacerdotibus donauit multa dona, & alia, atq; alia munera, & accipiens manu sua, tribuebat eis. Appellauit autem Nehemias hunc locū Nephthar, quod interpretatur purificatio. Vocatur autem apud plures Nephi.

De igne in puteo recō dito.

Deut. 30.c

S. COMPENDIVM eorum quæ à Babylonica captiuitate gesta sunt, quo pacto Ieremias tabernaculum, arcam & altare abscondit, & quinq; libri Iasonis in unum redacti sunt.

CAPVT II.

A INuenitur autē in descriptionibus Ieremiæ prophetæ, quòd iussit eos ignem accipere qui transmigrabātur, vt significatum est & vt mandauit transmigratis. Et dedit illis legē ne obliuiscerentur præcepta Domini, & vt nō exerrarēt mentibus videntes simulachra aurea, & argentea, & ornamenta eorū. Et alia huiusmodi dicens, hortabatur ne legem amouerēt à corde suo. Erat autem in ipsa scriptura quo modo tabernaculum & arcam iussit propheta diuino responso ad se facto comitari secum, vsquequo exiit in montem, in quo Moyses ascendit & B vidit Dei hæreditatem. Et veniens ibi Ieremias, inuenit locum speluncæ: & tabernaculum, & arcam, & altare incensi intulit illuc, & ostiū obstruxit. Et accesserunt quidam simul, qui sequebantur, vt notarent sibi locum: & nō potuerūt inuenire. Vt autē cognouit Ieremias, culpās illos, dixit, Quòd ignotus erit locus, donec congreget Deus congregationem populi, & propitius fiat. Et tunc Dominus ostendet hæc, & apparebit maiestas Domini, & nubes erit sicut & Moysi manifestabatur, & sicut cum Salomon petiit vt locus sanctificaretur magno deo, manifestabat hæc. Magnificè etenim sa- C pientiam tractabat: & vt sapientiā habens obtulit sacrificiū dedicationis, & consummationis templi. Sicut & Moyses orabat ad Dominum, & descendit ignis de cœlo, & consumpsit holocaustum: sic & Salomon orauit, & descendit ignis de cœlo, & cōsumpsit holocaustū. Et dixit Moyses, eo quòd non sit comestum quod erat pro peccato, & consumptū est. Similiter & Salomon octo diebus celebrauit dedicationē. Inferebantur autem in descriptionibus & cōmentariis Nehemiæ hæc eadem, & qualiter construens bibliothecam cōgregauit de regibus libros & prophetarum & Dauid, & epistolas regum, & de donariis. Similiter autē & Iudas ea quæ D deciderant per bellum quod nobis acciderat, congregauit omnia, & sunt apud nos. Si ergo desyderatis hæc, mittite qui perferant vobis. Acturi itaq; purificationē scripsimus vobis: bene ergo facietis, si egeritis hos dies. Deus autē qui liberauit populum suum, & reddidit hæreditatem omnibus, & regnum & sacerdotium, & sanctificationem, sicut promisit in lege, speramus quòd citò nostri miserebitur, & congregabit de sub cœlo in locum sanctum. Eripuit enim nos de magnis periculis, & locū purgauit. De Iuda verò Machabæo, & fra- E tribus eius, & de templi magni purificatione, & de aræ dedicatione: sed & de præliis quæ pertinent ad Antiochum Nobilem, & filium eius Eupatorem: & de illuminationibus quæ de cælo factæ sunt ad eos qui pro Iudæis fortiter fecerunt, ita vt vniuersam regionem cum pauci essent, vindicarent, & barbaram multitudinem fugarent, & famosissimum in toto orbe templum recuperarent, & ciuitatem liberarent, & vt leges quæ abolendæ erant restituerentur, domino cum omni F tranquilitate propitio facto illis. Itemq; ab Iasone Cyreneo, quinque libris comprehensa, tentauimus nos vno volumine breuiare. Consyderantes enim multitudinem librorū, & difficultatem volentibus aggredi narrationes historiarum propter multitudinem rerum: curauimus volentibus quidem legere, vt esset animi oblectatio: studiosis verò, vt facile possint memoriæ commendare: omnibus autem legentibus vtilitas conferatur. Et nobis quidem ipsis qui hoc opus breuiandi causa suscepimus, non facilem laborem, imò verò negotium plenum vigiliarū, & sudoris assumpsimus. Sicut hi qui præparant cōuiuium, & quærunt aliorum voluntati parère, propter multorum gratiam, libenter laborem sustinemus: veritatem quidem de singulis authoribus concedentes, ipsi au- G tem secundum datam formā breuitati studentes. Sicut enim nouæ domus architecto de vniuersa structura curandum est: ei verò qui pingere curat, quæ apta sunt ad ornatum exquirenda sunt. ita æstimandum est & in nobis. Etenim intellectum colligere, & ordinare sermonē, & curiosius partes singulis quasque disquirere, historiæ congruit authori: breuitatem verò dictionis sectari, & executiones rerum vitare, breuianti cōcedendum est. Hinc ergo narrationem incipiemus: de præfatione tantū dixisse sufficiat. Stultū etenim est ante historiam effluere: in ipsa autem historia succingi.

Deut. 30.c

Deut. 34.a

3. Reg. 8.b

2. Par. 6.a

Leuit. 9.d

Leuit. 10.d

2. Par. 7.a

S. SIMON templi thesauros prodit, ad quos rapiendos missus Heliodorus à Deo percussus Oniæ sacerdotis precibus liberatur.

CAPVT III.

IGitur cũ sancta ciuitas habitaretur in omni pace, leges etiam adhuc optimè custodirẽtur propter Oniæ pontificis dispositionẽ & pietatem, & animos odio habentes mala, fiebat vt & ipsi reges & principes locum summo honore dignũ ducerent, & templũ maximis muneribus illustrarẽt: ita vt Seleucus Asiæ rex de redditibus suis præstaret omnes sumptus ad ministerium sacrificiorũ pertinẽtes. Simon autẽ de tribu Beniamin præpositus templi cõstitutus, contẽdebat obsistẽte sibi principe sacerdotum, iniquũ aliquid in ciuitate moliri. Sed cum vincere Oniam nõ posset, venit ad Apolloniũ Tharsææ filium, qui eo tẽpore erat dux Cœlesyriæ, & Phœnicis: & nunciauit ei pecuniis innumerabilibus plenũ esse ærarium Ierosolymis, & communes copias immẽsas esse, quæ non pertinent ad rationẽ sacrificiorum: esse autẽ possibile, sub potestate regis cadere vniuersa. Cumq; retulisset ad regem Apollonius de pecuniis quæ delatæ erãt, ille accitum Heliodorũ qui erat super negotia eius, misit cum mãdatis, vt prædictã pecuniam trãsportaret. Statimq; Heliodorus iter est aggressus specie quidẽ quasi per Cœlesyriam & Phœnicẽ ciuitates esset peragraturus, re vera autem regis propositũ perfecturus. Sed cum venisset Ierosolymã, & benignè à summo sacerdote in ciuitate esset acceptus, narrauit de dato indicio pecuniarum, & cuius rei gratia adesset aperuit: interrogabat autem si verè hæc ita essent. Tunc summus sacerdos ostendit deposita esse hæc victualia viduarũ & pupillorum: quædam verò esse Hircani Tobiæ viri valde eminentis, in his quæ detulerat impius Simon: vniuersa autem argenti talenta esse quadringenta, & auri ducenta: decipi verò eos qui credidissent loco & templo, quod per vniuersum mundũ honoratur, pro sui veneratione & sanctitate omnino impossibile esse. At ille pro his quæ habebat in mandatis à rege, dicebat omni genere regi ea esse deferẽda. Constituta autẽ die intrabat de his Heliodorus ordinaturus. Non modica verò per vniuersam ciuitatẽ erat trepidatio. Sacerdotes autẽ ante altare cum stolis sacerdotalibus iactauerũt se, & inuocabant de cœlo eũ qui de depositis legẽ posuit, vt his qui deposuerant ea, salua custodiret. Iam verò qui videbat summi sacerdotis vultum, mente vulnerabatur: facies enim & color immutatus declarabat internum animi dolorem. circunfusa enim erat mœstitia quædã viro & horror corporis: per quæ manifestus aspiciẽtibus dolor cordis eius efficiebatur. Alii etiã gregatim de domibus confluebant: publica supplicatione obsecrantes, pro eo quòd in contemptum locus esset venturus. Accinctæq; mulieres ciliciis pectus, per platéas confluebant. sed & virgines quæ conclusæ erant procurrebant ad Oniam, aliæ autem ad muros, quædã verò per fenestras aspiciebant: vniuersæ autem protẽdentes manus in cœlum, deprecabantur. erat enim misera cõmistæ multitudinis, & magni sacerdotis in agone constituti expectatio. Et hi quidem inuocabant omnipotentẽ deum, vt credita sibi, his qui crediderant, cum omni integritate conseruarentur. Heliodorus autem, quod decreuerat, perficiebat eodẽ loco ipse cum satellitibus circa ærarium, præsens. Sed spiritus omnipotentis dei magnam fecit suæ ostensionis euidentiam, ita vt omnes qui ausi fuerant parère ei ruentes dei virtute, in dissolutionẽ & formidinem conuerterentur. Apparuit enim illis quidam equus terribilem habẽs sessorem, optimis operimẽtis adornatus: isque cũ impetu Heliodoro priores calces elisit. qui autem ei sedebat, videbatur arma habere aurea. Alii etiam apparuerunt duo iuuenes virtute decòri, optimi gloria, speciosiq; amictu: qui circumsteterunt eum, & ex vtraq; parte flagellabãt, sine intermissione multis plagis verberãtes. Subito autem Heliodorus cõncidit in terram, eumq; multa caligine circumfusum rapuerunt, atque in sella gestatoria positũ eiecerunt. Et is qui cũ multis cursoribus & satellitibus prædictũ ingressus est ærarium, portabatur nullo sibi auxiliũ ferente, manifesta dei cognita virtute: & ille quidem per diuinã virtutem iacebat mutus, atq; omni spe & salute priuatus. Hi autem dominũ benedicebant, quia magnificauerat locũ suum: & templũ quod paulo ante timore ac tumultu erat plenum, apparente omnipotente domino, gaudio & lætitia impletũ est. Tunc verò ex amicis Heliodori quidam rogabant confestim Oniam, vt inuocaret altissimũ vt vitam donaret ei qui in supremo spiritu erat constitutus. Consyderans autẽ summus sacerdos ne fortè rex suspicaretur malitiam aliquam ex Iudæis circa Heliodorũ consummatã, obtulit pro salute viri hostiam salutarẽ. Cumq; summus sacerdos exoraret, iidẽ iuuenes eisdem vestibus amicti, astantes Heliodoro dixerũt, Oniæ sacerdoti gratias age: nam propter eũ Dominus tibi vitam donauit: tu autem à deo flagellatus, nuncia omnibus magnalia dei & potestatem. Et his dictis, non comparuerunt. Heliodorus autẽ hostia deo oblata, & votis magnis promissis ei qui viuere illi concessit, & Oniæ gratias agens, recepto exercitu repedabat ad regem. Testabatur autẽ omnibus ea quæ sub oculis suis viderat opera magni Dei. Cum autẽ rex interrogasset Heliodorum quis esset aptus adhuc semel Ierosolymam mitti, ait, Si quem habes hostem, aut regni tui insidiatorem, mitte illuc, & flagellatum eum recipies, si tamen euaserit: eo quòd in loco sit verè dei quædã virtus. Nam ipse qui habet in cœlis habitationem, visitator & adiutor est loci illius, & venientes ad malefaciendum, percutit ac perdit. Igitur de Heliodoro & ærarii custodia ita res se habet.

S. IASON sacerdotium ambiens omnem Dei cultũ peruertit, quo pulso Menelaus sacerdotiũ occupat, à quo deturbatur succedente Lysimacho: Menelai iussu Andronicus Oniam dolo occidit, qui iussu Antiochi occiditur Lysimacho à populo oppresso. Menelaus verò apud regẽ accusatus multa pecunia mediante absoluitur.

CAPVT IIII.

SImon autem prædictus pecuniarũ & patriæ delator, malè loquebatur de Onia, tanquã ipse Heliodorum instigasset ad hæc, & ipse fuisset inuentor malorũ: prouisorẽq; ciuitatis ac defensorẽ gentis suæ, & æmulatorẽ legis Dei audebat insidiatorẽ regni dicere. Sed cũ inimicitiæ in tantũ procederẽt, vt etiã per quosdã Simonis necessarios homicidia fierẽt: cõsyderans Onias periculum cõtentionis, & Apolloniũ insanire, vtpote ducẽ Cœlesyriæ, & Phœnicis, ad augendã malitiã Simonis ad regem se cõtulit, non vt ciuiũ accusator, sed cõmunẽ vtilitatẽ apud semetipsum vniuersæ multitudinis cõsyderãs. videbat enim sine regali prouidẽtia impossibile esse pacẽ rebus dari, nec Simonẽ posse cessare à stultitia sua. Sed post Seleuci vitæ excessum, cũ suscepisset regnũ Antiochus, qui Nobilis appellabatur, ambiebat Iason frater Oniæ summũ sacerdotiũ: adito rege promittẽs ei argẽti talenta trecẽta sexaginta, & ex redditibus aliis talenta octoginta. super hoc promittebat & alia centũ quinquaginta, si potestati eius cõcederetur gymnasium & ephebiam sibi cõstituere, & eos qui in Ierosolymis erant Antiochenos scribere. Quod cum rex annuisset, & obtinuisset principatũ, statim ad gentilẽ ritum cõtribules suos trãsferre cœpit: & amotis his quæ humanitatis causa Iudæis à regibus fuerãt cõstituta, per Iohannẽ patrẽ Eupolemi, qui apud Romanos de amicitia & societate functus est legatione legitima, ciuium iura destituẽs, praua instituta sanciebat. Etenim ausus est sub ipsa arce gymnasiũ cõstituere, & optimos quosq; epheborũ in lupanaribus ponere. Erat autẽ hoc non initiũ, sed incrementũ quoddã, & profectus gẽtilis, & alienigenæ conuersationis, propter impii & nõ sacerdotis Iasonis nefariũ & inauditũ scelus: ita vt sacerdotes iam nõ circa altaris officia dediti essent, sed cõtempto tẽplo, & sacrificiis neglectis, festinarent participes fieri palæstræ, & præbitionis eius iniustæ, & in exercitiis disci: & patrios quidẽ honores nihil habentes, Græcas glorias optimas arbitrabãtur: quarum

gratia

gratia periculosa eos contentio habebat, & eorum instituta æmulabātur, ac per omnia his cōsimiles esse cupiebāt, quos hostes & peremptores habuerant. In leges enim diuinas impiè agere impunè non cedit: sed hoc tempus sequens declarabit. Cum autē quinquennalis agon Tyro celebraretur, & rex præsens esset, misit Iason facinorosus ab Ierosolymis viros peccatores, portātes argenti didrachmas trecētas in sacrificium Herculis, quas postulauerūt hi qui asportauerant ne in sacrificiis erogarentur, quia non oporteret, sed in alios sumptus eas deputari, sed hæc oblata sunt quidē ab eo qui miserat in sacrificiū Herculis, propter præsentes autē datæ sunt in fabricā nauium triremiū. Misso autem in Aegyptū Apollonio Mnesthei filio propter primates Ptolemæi Philome-

D toris regis. Cum cognouisset Antiochus alienū se à negotiis regni effectū, propriis vtilitatibus consulens, profectus inde venit Ioppen, & inde Ierosolymā. Et magnificè ab Iasone & ciuitate susceptus, cum facularum luminibus, & laudibus ingressus est: & inde in Phoenicē exercitum conuertit. Et post triennii tempus misit Iason Menelaū supradicti Simonis fratrem portantē pecunias regi, & de negotiis necessariis respōsa perlaturū. At ille commēdatus regi, cum magnificasset faciem potestatis eius, in semetipsum retorsit summū sacerdotium, superponens Iasoni talenta argenti trecēta. Acceptisq; à rege mandatis venit, nihil quidē habens dignū sacerdotio: animos verò crudelis tyranni, & feræ beluæ iram gerens. Et Iason quidē qui proprium fratrē captiuauerat, ipse deceptus profugus in Ammanitē expulsus est regionē. Menelaus autē principatū quidem obtinuit: de pecuniis verò regi promissis, nihil agebat, cum exactionem faceret Sostratus qui arci erat præpositus. nam ad hunc exactio vectigaliū pertinebat. quam ob causam vtriq; ad regem sunt euocati. Et Menelaus amotus est à sacerdotio, succedente Lysimacho fratre suo, Sostratus autem prælatus est Cypriis. Et cum hæc agerētur,

E contigit Tharsenses & Mallotas seditionē mouere, eo quòd Antiochi regis concubinæ dono essent dati. Festinā ter itaq; rex venit sedare illos relicto suffecto vno ex comitibus suis Andronico. Ratus autē Menelaus accepisse se tēpus opportunum, aurea quędā vasa è templo furatus donauit Andronico, & alia vendiderat Tyro & per vicinas ciuitates. Quod cum certissimè cognouisset Onias, arguebat eū, ipse in loco tuto se continens Antiochiæ secus Daphnem. Vnde Menelaus accedens ad Andronicum, rogabat vt Oniam interficeret. Qui cum venisset ad Oniam, & datis dextris cum iureiurando (quāuis esset ei suspectus) suasisset de asylo procedere, statim eum perēmit, non veritus iustitiam. Ob quam causam non solum Iudæi, sed etiā aliæ quoq; nationes indignabantur, & molestè ferebant de nece tanti viri iniusta. Sed regressum regem de Ciliciæ locis adierunt Iudæi apud Antio-

F chiam, simul & Græci: conquerentes de iniqua nece Oniæ. Contristatus itaq; est animo Antiochus propter Oniam, & flexus ad misericordiā, lachrymas fudit, recordatus defuncti sobrietatē & modestiā. accensisq; animis Andronicum, purpura exutum, per totam ciuitatē iubet circūduci: & in eodē loco in quo in Oniam impietatē cōmiserat, sacrilegum vita priuari, Domino illi condignā retribuente pœnam. Multis autem sacrilegiis in tēplo à Lysimacho commissis Menelai consilio, & diuulgata fama, congregata est multitudo aduersum Lysimachū multo iam auro exportato. Turbis autē insurgentibus, & animis ira repletis, Lysimachus armatis ferè tribus millibus iniquis manibus vti cœpit, duce quodam tyrāno, ætate pariter & demētia prouecto. Sed vt intellexerūt conatū Lysimachi, alii lapides alii fustes validos arripuère: quidā verò cinerē in Lysimachū iecère. Et multi quidē vul-

G nerati, quidā autē & prostrati, omnes verò in fugā conuersi sunt: ipsum etiā sacrilegū secus ærariū interfecerunt. De his ergo cœpit iudiciū aduersus Menelaū agitari. Et cū venisset rex Tyrū, ad ipsum negotiū detulerūt missi tres viri à senioribus. Et cū superaretur Menelaus, promisit Ptolemæo multas pecunias dare ad suadendū regi. Itaq; Ptolemæus in quodam atrio positū quasi refrigerādi gratia regē adiit, & deduxit à sentētia: & Menelaū quidē vniuersæ malitiæ reū, criminibus absoluit: miseros autē qui etiā si apud Scythas causam dixissent, innocētes iudicarētur, hos morte dānauit. Citò ergo iniustā pœnā dederunt qui pro ciuitate, & populo, & sacris vasis causam prosecuti sunt. Quam ob rem Tyrii quoq; indignati, erga sepulturā eorū liberalissimi extiterūt. Menelaus autē propter eorū qui in potētia erant, auaritiā, permanebat in potestate, crescens in malitia ad insidias ciuium.

S. SIGNA cælestia uisa Ierosolymis Antiochum templū Dei spoliantē mortuo Iasone portendūt. Antiochus discedens tyrannos reliquit Ierosolymis Iudæos persequētes, Iuda Machabæo more ferarum in deserto agente. CAPVT V.

A EOdem tēpore Antiochus secundā profectionē parauit in Aegyptū. Cōtigit autē per vniuersam Ierosolymorū ciuitatē videri diebus quadraginta per aera equites discurrētes, auratas stolas habētes, & hastas quasi cohortes armatas, & cursus equorū per ordines digestos, & cōgressiones fieri cominus, & scutorum motus, & galeatorū multitudinē gladiis districtis, & telorū iactus, & aureorum armorū splendorem, omnisq; generis loricarum. Quapropter omnes rogabant in bonum monstra conuerti. Sed cum falsus rumor exisset, tanquam vita excessisset Antiochus, assumptis Iason non minus mille viris, repente aggressus est ciuitatē: & ciuibus ad murum conuolantibus, ad vltimū apprehensa ciuitate, Menelaus fugit in arcē: Iason verò non parcebat in cæde ciuibus suis, nec cogitabat prosperitatem aduersum cognatos malū esse maximū, arbi-

B trans hostiū & non ciuium se trophæa capturū. Et principatum quidē non obtinuit, finē verò insidiarū suarum cōfusionem accepit, & profugus iterum abiit in Ammanitē. Ad vltimum in exitium sui conclusus ab Areta Arabū tyranno, fugiens de ciuitate in ciuitatem, omnibus odiosus vt refuga legum & execrabilis, vt patriæ & ciuium hostis, in Aegyptum extrusus est: & qui multos de patria sua expulerat, peregre periit, Lacedemonas profectus, quasi pro cognatione ibi refugium habiturus: & qui insepultos multos abiecerat, ipse & illamentatus, & insepultus abiicitur: sepultura neq; peregrina vsus, neq; patrio sepulchro participans. His itaq; gestis, suspicatus est rex societatem deserturos Iudæos: & ob hoc profectus ex Aegypto efferatus animis, ciuitatē quidem armis cepit. Iussit autem militibus interficere, nec parcere occursan-

C tibus, & per domos ascendentes trucidare. Fiebant ergo cædes iuuenum ac seniorum, & mulierum & natorum exterminia, virginumq; & paruulorum neces. Erant autem toto triduo octingenta millia interfecti: quadraginta millia vincti, non minus autem venundati. Sed nec ista sufficiunt: ausus est etiā intrare templū vniuersa terra sanctius, Menelao ductore qui legū & patriæ fuit proditor: & scelestis manibus sumens

sancta vasa quæ ab alijs regibus & ciuitatibus erant posita ad ornatum loci & gloriã, contrectabat indignè & contaminabat. Ita alienatus mente Antiochus, non considerabat quòd propter peccata habitantiũ ciuitatem modicũ Deus fuerat iratus: propter quod & accidit circa locum despectio. alioquin, nisi contigisset eos multis peccatis esse inuolutos: sicut Heliodorus qui missus est à Seleuco rege ad expoliandũ ærarium, etiam hic statim adueniens flagellatus, & repulsus vtiq; fuisset ab audacia. Verum non propter locum, gentẽ: sed propter gentẽ, locum Deus elegit. Ideoq; & ipse locus particeps factus est populi malorũ, postea autem fiet socius bonorũ: & qui derelictus in ira Dei omnipotentis est, iterum in magni Dei reconciliatione cum summa gloria exaltabitur. Igitur Antiochus mille & octingentis ablatis de templo talentis, velociter Antiochiam regressus est, existimans se præ superbia terram ad nauigandũ, pelagus verò ad iter agendũ, deductu-rum propter mentis elationem. Reliquit autem & præpositos ad affligendã gentem: Ierolymis quidẽ Philippum genere Phrygem, moribus crudeliorẽ eo ipso à quo constitutus est: in Gazirim autem Andronicũ & Menelaũ, qui grauius quàm cæteri imminebãt ciuibus. Cumq; appositus esset contra Iudæos, misit odiosum principem Apolloniũ cum exercitu viginti & duobus millibus, præcipiens ei omnes perfectæ ætatis interficere, mulieres ac iuuenes vẽdere. Qui cum venisset Ierosolymã, pacem simulans, quieuit vsq; ad diem sanctũ sabbathi: & tunc feriatis Iudęis, arma capere suis præcepit. Omnesq; simul qui ad spectaculũ processerant, trucidauit: & ciuitatem cum armatis discurrens, ingentem multitudinem peremit. Iudas autem Machabæus, qui decimus fuerat, secesserat in desertum locum, ibiq; inter feras vitam in montibus cum suis agebat: & fœni cibo vescentes, demorabantur, ne participes essent coinquinationis.

S. IVDAEI à lege Dei arcentur, templum uiolatur & prophanatur, monentur Iudæi custodire legem, ob quam plures mortem intrepidi subierunt. CAPVT VI.

Sed non post multum temporis misit rex senem quendam Antiochenũ, qui cõpelleret Iudæos vt se transferrent à patrijs & Dei legibus: contaminare etiam quod in Ierosolymis erat templũ, & cognominare Iouis Olympij: & in Garizim, prout erant hi qui locum inhabitabant, Iouis hospitalis. Pessima autem & vniuersis grauis erat malorũ incursio: nam templũ luxuria & comessationibus gentiũ erat plenum, & scortantiũ cum meretricibus, sacratisq; ædibus mulieres se vltrò ingerebãt, intrò ferentes ea quæ non licebat. Altare etiã plenum erat illicitis, quæ legibus prohibebãtur. Neq; autẽ sabbatha custodiebãtur, neq; dies solennes patrij seruabãtur, nec simpliciter Iudæum se esse quisquam confitebatur. Ducebantur autẽ cum amara necessitate in die natalis regis ad sacrificia: & cum Liberi sacra celebrarentur, cogebantur hedera coronati Libero circuire. Decretũ autem exijt in proximas gentiliũ ciuitates, suggerentibus Ptolemæis, vt pari modo & ipsi aduersus Iudæos agerent, vt sacrificarent: eos autem qui nollent transire ad instituta gentilium, interficerent. Erat ergo videre miseriam. Duæ enim mulieres delatæ sunt natos suos circumcidisse: quas infantibus ad vbera suspensis, cum publicè per ciuitatẽ circumduxissent, per muros pręcipitauerũt. Alij verò ad proximas coeuntes speluncas, & latenter sabbathi diem celebrantes, cum indicati essent Philippo, flammis succensi sunt eo quòd verebantur propter religionem & obseruantiam, manu sibimet auxilium ferre. Obsecro autem eos, qui hunc librũ lecturi sunt ne abhorrescãt propter aduersos casus, sed reputent ea quæ acciderunt non ad interitũ, sed ad correptionẽ esse generis nostri. Etenim multo tẽpore non sinere peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltiones adhibere, magni beneficij est indicium. Non enim sicut in alijs

Monentur lectores ne aduersis quibus Dominus filios affligit abhorrescant.

nationibus Dñs patiẽter expectat, vt eas cum iudicij dies aduenerit, in plenitudine peccatorũ puniat: ita & in nobis statuit, vt peccatis nostris in finẽ deuolutis, ita demũ in nos vindicet. Propter quod nunquã quidem à nobis misericordiam suam amouet: corripiens verò in aduersis populũ suum, non derelinquit. Sed hæc nobis ad cõmonitionẽ legentiũ dicta sint paucis. Iam autẽ veniendũ est ad narrationẽ. Igitur Eleazarus vnus de primoribus scribarũ, vir ætate prouectus, & vultu decòrus, aperto ore hians cõpellebatur carnẽ porcinã mãducare. At ille gloriosissimã mortẽ magis quàm odibilẽ vitam cõplectens, volũtariè præibat ad suppliciũ. Intuẽs autem quẽadmodũ oporteret accedere patiẽter, sustinens destinauit non admittere illicita propter vitæ amorẽ. Hi autẽ qui astabãt, iniqua miseratione cõmoti, propter antiquã viri amicitiã, tollẽtes eum secreto rogabãt afferri carnes, quibus vesci ei licebat, vt simularetur mãducasse, sicut rex imperauerat, de sacrificij carnibus: vt hoc facto à morte liberaretur: & propter veterẽ viri amicitiã hanc in eo faciebãt humanitatẽ. At ille cogitare cœpit ætatis ac senectutis suæ eminentiã dignã, & ingenitæ nobilitatis caniciem, atq; à puero optimæ cõuersationis actus, & secundũ sanctæ & à Deo cõditæ legis cõstituta: respõdit citò, dicẽs, præmitti se velle in infernum. Non enim ætati nostrę dignũ est, inquit, fingere: vt multi adolescẽtes, arbitrãtes Eleazarũ nonaginta annorũ transisse ad vitam alienigenarũ, & ipsi propter meam simulationẽ, & propter modicũ corruptibilis vitæ tempus decipiãtur, & per hoc maculam atq; execrationẽ meæ senectuti conquirã. Nã & si in præsenti tẽpore supplicijs hominũ eripiar: sed manum omnipotẽtis nec viuus nec defunctus effugiam. Quam ob rem fortiter vita excedendo, senectute quidẽ dignus apparebo: adolescẽtibus autẽ exemplũ forte relinquã, si prompto animo, ac fortiter pro grauissimis ac sanctissimis legibus honesta morte perfungar. His dictis cõfestim ad supplicium trahebatur. Hi autẽ qui eum ducebãt, & paulo antè fuerãt mitiores, in iram conuersi sunt propter sermones ab eo dictos quos illi per arrogantiã prolatos arbitrabãtur. Sed cũ plagis perimeretur, ingemuit, & dixit, Dñe qui habes sanctã scientiã, manifestè tu scis quia cũ à morte possem liberari, duros corporis sustineo dolores: secũdũ animã verò propter timorem tuũ libẽter hæc patior. Et iste quidẽ hoc modo vita decessit, non solum iuuenibus, sed & vniuersæ genti memoriã mortis suæ ad exemplũ virtutis & fortitudinis derelinquens.

Eleazari passio.

Leui. 11. a

S. SEPTEM fratrum matrisq; eorum ob legem Dei tuendam indigna supplicia. CAPVT VII.

Contigit autẽ septẽ fratres vnà cum matre sua apprehensos, cõpelli à rege edere cõtra fas carnes porcinas, flagris & taureis cruciatos. Vnus autẽ ex illis qui erat primus, sic ait, Quid quæris, & quid vis discere à nobis? parati sumus mori magis quàm patrias Dei leges præuaricari. Iratus itaq; rex, iussit sartagines & ollas æneas succẽdi. Quibus statim succensis, iussit ei qui prior fuerat locutus, amputari linguã: & cute capitis abstracta, summas quoq; manus & pedes ei præscindi, cæteris eius fratribus & matre inspiciẽtibus. Et cum iam per omnia inutilis factus esset, iussit ignẽ admoueri, & adhuc spirantẽ torreri in sartagine: in qua cum diu cruciaretur, cæteri vnà cum matre inuicẽ se hortabãtur mori fortiter, dicẽtes, Dñs Deus aspiciet veritatẽ, & consolabitur in nobis, quemadmodum in protectione cantici declarauit Moyses: & in seruis suis consolabitur. Mortuo itaq; illo primo hoc modo sequentẽ deducebãt ad illudendũ: & cute capitis eius cum capillis abstracta, interrogabãt si mãducaret prius quàm toto corpore per mẽbra singula puniretur. At ille respõdẽs patria voce, dixit, Non faciam. Propter quod & iste sequenti loco primi tormenta suscepit: & in vltimo spiritu constitutus, sic ait, Tu quidem scelestissime in præsenti vita nos perdis: sed rex

Deut. 32. f

mundi defunctos nos pro suis legibus, in æternæ vitæ re-
surrectione suscitabit. Post hunc tertius illuditur, & linguam
postulatus cito protulit, & manus constãter extendit: & cum
C fiducia ait, E cœlo ista possideo, sed propter Dei leges nunc
hæc ipsa despicio, quoniã ab ipso me ea recepturũ spero. ita
vt rex, & qui cum ipso erant, mirarentur adolescentis ani-
mum, quòd tanquã nihilũ duceret cruciatus. Et hoc ita de-
functo, quartũ vexabãt similiter torquẽtes. Et cum iam esset
ad mortẽ, sic ait, Potius est ab hominibus morti datos spem
expectare à Deo, iterũ ab ipso resuscitandos. tibi enim resur
rectio ad vitam non erit. Et cum admouissent quintũ, vexa-
bant eum. At ille respiciens in eum, dixit, Potestatẽ inter ho
mines habens, cum sis corruptibilis, facis quod vis: noli autẽ
putare genus nostrũ à Deo esse derelictũ. tu autem patienter
sustine, & videbis magnã potestatem ipsius, qualiter te & se-
D men tuũ torquebit. Post hunc ducebant sextũ, & is mori in-
cipens, sic ait, Noli frustra errare: nos enim propter nosmet-
ipsos hoc patimur, peccãtes in Deum nostrũ, & digna admi
ratione facta sunt in nobis: tu autem ne existimes tibi impu-
ne futurum, quòd contra Deum pugnare tentaueris. Supra
modum autem mater mirabilis, & bonorũ memoria digna,
quæ pereuntes septẽ filios sub vnius diei tẽpore conspiciẽs,
bono animo ferebat propter spem quam in Deo habebat. sin
gulos illorũ hortabatur voce patria fortiter, repleta sapien-
tia: & fœmineæ cogitationi masculinũ animum inserens, di-
xit ad eos, Nescio qualiter in vtero meo apparuistis: neq;
enim ego spiritũ & animam donaui vobis & vitã, & singulo
rum membra non ego ipsa cõpegi, sed enim mundi creator,
E qui formauit hominis natiuitatẽ, quiq; omniũ inuenit origi
nem, & spiritũ vobis iterum cum misericordia reddet & vi-
tam, sicut nũc vosmetipsos despicitis propter leges eius. An
tiochus autem contemni se arbitratus, simul & exprobrãtis
voce despectis, cum adhuc adolescentior superesset, non so-
lum verbis hortabatur, sed & cum iuramento affirmabat se
diuitem & beatum facturum, & translatum à patriis legibus
amicum habiturũ, & res necessarias ei præbiturũ. Sed ad hæc
cum adolescens nequaquã inclinaretur, vocauit rex matrẽ,
& suadebat ei vt adolescẽti fieret in salutẽ. Cum autẽ multis
eam verbis esset hortatus, promisit suasurã se filio suo. Itaq;
inclinata ad illum, irridens crudelem tyrannũ, ait patria vo-
ce, Fili mi miserere mei, quæ te in vtero nouẽ mensibus por
taui, & lac triẽnio dedi & alui, & in ætatẽ istam perduxi. Pe-
F to nate, vt aspicias ad cœlum & terrã, & ad omnia quæ in eis
sunt: & intelligas quia ex nihilo fecit illa Deus, & hominum
genus: ita fiet vt non timeas carnificẽ istum, sed dignus fra-
tribus tuis effectus, suscipe mortẽ, vt in illa miseratione cum
fratribus tuis te recipiã. Cum hæc illa adhuc diceret, ait ado
lescens, Quẽ sustinetis? non obedio præcepto regis, sed præ-
cepto legis, quæ data est nobis per Moysen. Tu verò qui in-
uentor omnis malitię factus es in Hebræos, non effugies ma
num Dei. Nos enim pro peccatis nostris hæc patimur. Et si
nobis propter increpationẽ, & correptionẽ Dominus Deus
noster modicum iratus est: sed iterum reconciliabitur seruis
suis. Tu autẽ ô scelestè & omnium hominũ flagitiosissime,
noli frustra extolli vanis spebus in seruos eius inflammatus.
nondum enim omnipotentis Dei & omnia inspicientis iudi
G cium effugisti. Nam fratres mei modico nunc dolore susten
tato, sub testamento æternæ vitæ effecti sunt: tu verò iudicio
Dei iustas superbiæ tuæ pœnas exolues. Ego autem sicut &
fratres mei animam & corpus meum trado pro patriis legi-
bus, inuocans Deum maturius genti nostræ propitiũ fieri,
teq; cum tormẽtis & verberibus cõfiteri quòd ipse est Deus
solus. In me verò & in fratribus meis desinet omnipotentis
ira, quæ super omne genus nostrũ iustè superducta est. Tunc
rex accensus ira, in hunc super omnes crudelius desæuit, in-
dignè ferens se derisum. Et hic itaq; mũdus obiit, per omnia
in Domino confidens. Nouissimè autem, post filios & ma-
ter consumpta est. Igitur de sacrificiis, & de nimiis crudelita
tibus satis dictum est.

S. IVDAS in Nicanorem armat exercitum, quem cum copijs suis prosternit, cumq; fugeret ad Antiochũ Iudæi Deo gratias agũt.

CAPVT VIII.

A IVdas verò Machabæus, & qui cum illo erant in-
troibant latẽter in castella: & conuocãtes cogna
tos, & eos qui permanserãt in Iudaismo assumẽ
tes, eduxerũt ad se sex millia virorũ. Et inuoca-
bant Dominũ vt respiceret in populũ qui ab omnibus calca
batur, & misereretur tẽplo quod cõtaminabatur ab impiis:
misereretur etiã exterminio ciuitatis, quæ esset illico cõpla-
nanda, & vocẽ sanguinis ad se clamãtis audiret: memoraretur
tur quoq; iniquissimas mortes paruulorũ innocentũ, & bla-
sphemias nomini suo illatas, & indignaretur sup his. At Ma-
chabęus cõgregata multitudine, intolerabilis gẽtibus efficie
B batur. ira enim Domini in misericordiã conuersa est. Et su
perueniẽs castellis, & ciuitatibus improuisus, succẽdebat eas:
& opportuna loca occupãs, nõ paucas hostiũ strages dabat,
Maximè autẽ noctibus ad huiuscemodi excursus ferebatur,
& fama virtutis eius vbiq; diffundebatur. Vidẽs autẽ Philip-
pus paulatim virũ ad profectũ venire, ac frequẽtius res ei ce-
dere prospere, ad Ptolemæũ ducem Cœlesyriæ & Phœnicis
scripsit vt auxiliũ ferret regiis negotiis. At ille velociter mi-
sit Nicanorẽ Patrocli de primoribus amicũ, datis ei de per-
mistis gẽtibus, armatis nõ minus viginti millibus, vt vniuer
sum Iudęorũ genus deleret, adiũcto ei & Gorgia viro milita
C ri, & in bellicis rebus experiẽtissimo. Cõstituit autẽ Nicanor,
vt regi tributũ quod Romanis erat dandũ, duo millia talẽto
rum de captiuitate Iudæorũ suppleret. Statimq; ad mariti-
mas ciuitates misit, cõuocãs ad coemptionẽ Iudaicorũ mã
cipiorũ, promittẽs se nonaginta mancipia talento distractu-
rum, non respiciẽs ad vindictã quæ eum ab omnipotẽte esset
cõsecutura. Iudas autẽ vbi cõperit, indicauit his qui secũ erãt
Iudæis, Nicanoris aduentũ. Ex quibus quidã formidãtes, &
non credẽtes Dei iustitię, in fugã vertebãtur: alii verò si quid
eis supererat vẽdebãt, simulq; Dominũ deprecabãtur vt eri
D peret eos ab impio Nicanore, qui eos prius quàm cominus
veniret, vẽdiderat. & si non propter eos, propter testamentũ
tamẽ quod erat ad patres eorũ, & propter inuocationẽ san-
cti & magnifici nominis eius sup ipsos. Cõuocatis autẽ Ma
chabæus septẽ millibus, qui cum ipso erãt, rogabat ne hosti-
bus reconciliarẽtur, neq; metuerẽt iniquã venientiũ aduer-
sum se hostiũ multitudinẽ, sed fortiter cõtenderent: ante ocu
los habẽtes contumeliã quæ loco sancto ab his iniustè esset
illata, itemq; & ludibrio habitę ciuitatis iniuriã: adhuc etiam
veterũ instituta cõuulsa. Nã illi quidẽ armis cõfidũt, ait, si-
mul & audacia: nos autẽ in omnipotente Dño qui potest &
veniẽtes aduersum nos, & vniuersum mundũ vno nutu dele-
re, cõfidimus. Admonuit autẽ eos & de auxiliis Dei, quæ fa
E cta sunt erga parẽtes: & quòd sub Sẽnacherib centũ octogin
taquinq; millia perierũt: & de prælio quod eis aduersus Gala
tas fuit in Babylonia, vt omnes vbi ad rẽ ventũ est Macedo-
nibus sociis hæsitãtibus, ipsi sex millia soli peremerũt centũ
viginti millia, propter auxiliũ illis datũ de cœlo, & beneficia
pro his plurima consecuti sunt. His verbis constantes effecti
sunt, & pro legibus & patria mori parati. Cõstituit itaq; fra-
tres suos duces vtriq; ordini, Simonẽ, & Iosephũ, & Ionathã,
subiectis vnicuiq; millenis & quingẽtenis. Ad hoc etiã ab Es-
dra lecto illis sancto libro, & dato signo adiutorii Dei, in pri
ma acie ipse dux cõmisit cũ Nicanore. Et facto sibi adiuto-
re omnipotẽte interfecerũt super nouẽ millia hominũ: maio
rem autẽ partẽ exercitus Nicanoris vulneribus debilẽ factã
F fugere cõpulerunt. Pecuniis verò eorũ qui ad emptionẽ ipso
rum venerãt, sublatis, ipsos vsquequaq; persecuti sunt, sed re
uersi sunt ora cõclusi. nam erat ante sabbathũ: quã ob causam
non

4. Re. 19. g
Tob. 1. d
Eccl. 48. d
Esa. 37. g

non perseuerauerũt insequentes. Arma autem ipsorũ & spolia cógregantes, sabbathũ agebant: benedicẽtes Dñm qui liberauit eos in isto die, misericordiæ initiũ stillans in eos. Post sabbathũ verò debilibus, & orphanis, & viduis diuiserũt spolia: & residua ipsi cũ suis habuêre. His itaq; gestis, & cõmuniter ab omnibus facta obseruatione, misericordẽ Dñm postulabãt vt in finẽ seruis suis recõciliaretur. Et ex his qui cũ Timotheo & Bacchide erant cõtra se cõtendẽtes, super viginti millia interfecerũt, & munitiones excelsas obtinuerũt: & plures prædas diuiserũt, æquã portionẽ debilibus, pupillis & viduis, sed & senioribus faciẽtes. Et cum arma eorũ diligenter G collegissent, omnia cõposuerũt in locis opportunis, residua verò spolia Ierosolymã detulerũt: & Philarchẽ qui cũ Timotheo erat, interfecerũt virũ scelestũ, qui in multis Iudæos afflixerat. Et cũ epinicia agerẽt in Ierosolymis, eos qui sacras ianuas incenderũt, id est Callisthenẽ, cum in quoddã domicilium refugissent, incenderũt, digna eis mercede pro impietatibus suis reddita. Facinorosissimus autẽ Nicanor, qui mille negotiãtes ad Iudæorũ vẽditionẽ adduxerat, humiliatus auxilio Dñi ab his quos nullos existimauerat, deposita veste gloriæ, per mediterranea fugiẽs, solus venit Antiochiã, summã infelicitatẽ de interitu sui exercitus cõsecutus. Et qui promiserat Romanis se tributũ restituere de captiuitate Ierosolymorum, prædicabat nunc protectorem Deum habere Iudæos, & ob ipsum inuulnerabiles esse, eo quòd sequerentur leges ab ipso constitutas.

S. ANTIOCHVS Persepolim spoliare cupiens, victus & fugatus est: cum verò Iudæos persequeretur, à Deo miserè percussus morte occubuit. CAPVT IX.

A Eodem tẽpore Antiochus inhonestè reuertebatur de Perside. Intrauerat enim in eã quę dicitur Persepolis, & tentauit expoliare tẽplũ, & ciuitatem opprimere: sed multitudine ad arma cõcurrente, in fugam versi sunt, & ita contigit, vt Antiochus post fugã turpiter rediret. Et cũ venisset circa Ecbatanã recognouit quæ erga Nicanorẽ & Timótheũ gesta sunt. Elatus autẽ in ira, arbitrabatur se iniuriã illorũ qui se fugauerãt posse in Iudæos retorquere: ideoq; iussit agitari currũ suum, sine intermissione agens iter, cœlesti eũ iudicio perurgẽte, eo quòd ita superbè locutus est se venturũ Ierosolymã, & congeriẽ sepulchri Iudæorũ eam factũrũ. Sed qui vniuersa conspicit Dñs Deus Israel, percussit eum insanabili & inuisibili plaga.

2. Par. 16. Vt enim finiuit hũc ipsum sermonẽ, apprehẽdit eũ dolor dirus viscerũ, & amara internorũ tormẽta, & quidẽ satis iustè: quippe qui multis & nouis crueiatibus aliorũ torserat viscera, licet ille nullo modo à sua malitia cessaret. Super hoc au- B tem superbia repletus, ignẽ spirans animo in Iudæos, & præcipiens accelerari negotiũ, cõtigit illũ impetu euntẽ de curru cadere, & graui corporis collisione mẽbra vexari. Isq; qui sibi videbatur etiã fluctibus maris imperare, supra humanũ modũ superbia repletus, & montiũ altitudines in statera appẽdere, nũc humiliatus ad terrã in gestatorio portabatur, manifestã Dei virtutẽ in semetipso cõtestans: ita vt de corpore impii vermes scaturirẽt, ac viuẽtes in doloribus carnes eius effluerent, odore etiã illius & fœtore exercitus grauaretur. & qui pauloante sydera cœli cõtingere se arbitrabatur, eum nemo poterat propter intolerantiã fœtoris portare. Hinc igitur cœpit ex graui superbia deductus ad agnitionẽ sui venire, diuina admonitus plaga, per momẽta singula doloribus suis augmẽta capiẽtibus: & cũ nec ipse iam fœtorẽ suũ ferre posset, ita ait, Iustum est subditũ esse Deo, & mortalẽ non paria Deo sentire. Orabat autẽ hic scelestus Dñm à quo non esset misericordiã consecuturus. Et ciuitatẽ ad quẽ festinãs venie- C bat vt eam ad solũ deduceret, ac sepulchrũ congestorũ faceret, nũc optat liberam reddere: & Iudæos quos nec sepultura quidẽ se dignos habiturũ, sed auibus ac feris diripiẽdos tradi turũ, & cũ paruulis exterminaturũ dixerat, æquales nũc Athenięsibus factũ pollicetur: templũ etiam sanctũ, quod prius expoliauerat, optimis donis ornaturũ, & sancta vasa multiplicaturum, & pertinẽtes ad sacrificia sumptus de redditibus suis præstaturũ super hæc & Iudæũ se futurũ, & omnem locum terræ perambulaturũ, & prædicaturũ Dei potestatem. Sed non cessantibus doloribus (superuenerat enim in eum iustum Dei iudiciũ) desperãs scripsit ad Iudæos in modũ deprecationis epistolã hæc continentẽ, OPTIMIS ciuibus Iudæis plurimã salutẽ, & bene valere, & esse felices, rex & princeps Antiochus. Si bene valetis, & filii vestri, & ex sententia vobis cuncta sunt, maximas agimus gratias. Et ego in infirmitate cõstitutus, vestri autem memor benigne reuersus de Persidis locis, & in infirmitate graui apprehensus, necessariũ duxi pro cõmuni vtilitate curã habere: non desperãs memet D ipsum, sed spem multã habens effugiendi infirmitatẽ. Respiciens autem quòd & pater meus, quibus temporibus in locis superioribus ducebat exercitũ, ostẽdit qui post se susciperet principatũ: vt si quid contrariũ accideret, aut difficile nuntiaretur, scientes hi qui in regionibus erant, cui esset rerum summa derelicta, non turbarentur. Ad hæc, cõsyderans de proximo potentes quosq; & vicinos temporibus insidiantes & euentum expectantes, designaui filiũ meum Antiochum regem, quem sæpe recurrens in superiora regna multis vestrũ cõmendabam: & scripsi ad eum, quæ subiecta sunt. Oro itaq; vos, & peto memores beneficiorum publicè & priuatim, vt vnusquisq; conseruet fidẽ ad me & ad filiũ meum. Confido enim eum modestè & humanè actũrum, & sequentẽ propositum meum & cõmunem vobis fore. Igitur homicida, & blasphemus pessimè percussus, & vt ipse alios tractauerat, peregre in mõtibus, miserabili obitu vita functus est. Transferebat autẽ corpus Philippus collactaneus eius: qui metuẽs filiũ Antiochi, ad Ptolemeum Philometorẽ in Aegyptum abiit.

Moritur Antioch.

S. IVDAS recepta ciuitate templum purgat cum solennitate. Eupator Antiocho patri succedens Ptolemæum veneno interemit, Gorgiam in Iudæos misit: Timotheus verò nouas ducens copias à Iudæis victus est quinq; viris cœlitus auxiliantibus. CAPVT X.

A Machabæus autẽ & qui cum eo erant Domino se protegẽte, templũ quidẽ & ciuitatẽ recepit: aras autem quas alienigenæ per platéas extruxerant, itemq; delubra demolitus est: & purgato tẽplo, aliud altare fecerũt: & de ignitis lapidibus igne cõcepto sacrificia obtulerũt post biennoiũ, & incẽsum & lucernas & panes propositionis posuerunt. Quibus gestis rogabant Dominũ prostrati in terrã, ne amplius talibus malis inciderẽt: sed & si quãdo peccassent, vt ab ipso mitius corriperẽtur, & nõ barbaris ac blasphemis hominibus traderẽtur. Qua die autem templũ ab alienigenis pollutũ fuerat, cõtigit eadem die puri B ficationẽ fieri, vicesimaquinta mẽsis, qui fuit Casleu: & cum lætitia diebus octo egerũt in modũ tabernaculorũ: recordãtes quòd ante modicũ temporis diem solennẽ tabernaculorum in montibus, & in speluncis more bestiarũ egerant. Propter quod thyrsos, & ramos virides, & palmas præferebãt ei qui prosperauit mundare locum suũ. Et decreuerũt cõmuni præcepto & decreto vniuersæ genti Iudæorũ omnibus annis agere dies istos. Et Antiochi quidẽ, qui appellatus est Nobilis, vitæ excessus ita se habuit. Nunc autẽ de Eupatore Antiochi impii filio, quæ gesta sunt narrabimus, breuiãtes mala quæ in bellis gesta sunt. Hic enim suscepto regno, cõstituit super negotia regni Lysiã quendam Phœnicis & Syriæ militiæ principem. Nam Ptolemæus, qui dicebatur Macer, iusti tenax erga Iudæos esse cõstituit, & præcipuè propter iniquitatẽ quæ facta erat in eos, & pacificè agere cũ eis. Sed ob hoc C accusatus ab amicis apud Eupatorẽ, cum frequenter proditor audiret, eo quòd Cyprum creditam sibi à Philometore deseruisset

deseruisset, & ad Antiochum Nobilé translatus etiam ab eo recessisset, veneno vitam finiuit. Gorgias auté cum esset dux locorũ, assumptis aduenis frequenter Iudæos debellabat. Iudæi verò qui tenebãt opportunas munitiones, fugatos ab Ierosolymis suscipiebãt, & bellare tentabant. Hi verò qui erant cum Machabæo per orationes Dominum rogantes, vt esset sibi adiutor, impetum fecerunt in munitiones Idumæorum: multaq; vi insistentes, loca obtinuerunt, occurrentes interemerunt, & omnes simul non minus vigintiquinq; millibus D trucidauerunt. Quidã autem cum confugissent in duas turres valde munitas, omnem apparatum ad repugnandũ habẽtes: Machabæus ad eorum expugnationẽ, relicto Simone & Iosepho, itemq; Zacchæo, eisq; qui cum ipsis erãt satis multis, ipse ad eas quæ amplius perurgebant pugnas, conuersus est. Hi verò qui cum Simone erant, cupiditate ducti, à quibusdã qui in turribus erãt, suasi sunt pecunia, & septuaginta millibus didrachmis acceptis, dimiserũt quosdã effugere. Cũ autem Machabæo nuntiatũ esset quod factũ est, principibus populi cõgregatis accusauit quòd pecunia fratres vendidissent, aduersarius eorũ dimissis. Hos igitur proditores factos interfecit, & confestim duas turres occupauit. Armis autem E ac manibus, omnia prospere agendo, in duabus munitionibus, plus quàm viginti millia peremit. Et Timotheus, qui prius à Iudæis fuerat superatus, cõuocato exercitu peregrinæ multitudinis, & cõgregato equitatu Asiano aduenit, quasi armis Iudæam capturus. Machabæus autem & qui cum ipso erant appropinquãte illo, deprecabãtur Dominũ, caput terra aspergentes, lumbosq; ciliciis præcincti, ad altaris crepidinem prouoluti, vt sibi propitius, inimicis autem eorũ esset inimicus, & aduersariis aduersaretur, sicut lex dicit. Et ita post orationẽ sumptis armis, longius de ciuitate procedentes, & proximi hostibus effecti, resederũt. Primo autem solis ortu vtriq; commiserunt: isti quidẽ victoriæ & prosperitatis F sponsorẽ cum virtute Dominũ habentes: illi autem ducẽ belli animũ habebãt. Sed cum vehemẽs pugna esset, apparuerũt aduersariis de cœlo viri quinq; in equis, frenis aureis decòri, ducatum Iudæis præstãtes: ex quibus duo Machabæum mediũ habẽtes, armis suis circumseptũ incolumẽ conseruabãt: in aduersarios autẽ tela, & fulmina iaciebãt, ex quo & cæcitate confusi, & repleti perturbatione cadebant. Interfecti sunt autẽ viginti millia quingẽti, & equites sexcẽti. Timótheus verò confugit in Gazaran præsidiũ munitũ, cui præerat Chæreas. Machabæus autẽ, & qui cum eo erãt lætãtes obsederũt præsidiũ diebus quatuor. At hi qui intus erant, loci firmitate cõfisi, supra modũ maledicebãt, & sermones nefandos iactabant. Sed cum dies quinta illucesceret, viginti iuuenes, ex his G qui cum Machabæo erant, accensi animis propter blasphemiam, viriliter accesserũt ad murũ, & feroci animo incedentes ascendebant: sed & alii similiter ascendentes, turres, portasq; succendere aggressi sunt, atque ipsos maledicos viuos cõcremare. Per continuũ autem biduum præsidio vastato, Timótheũ occultantẽ se in quodã repertũ loco peremerũt: & fratrem illius Chæream, & Apollophanẽ occiderũt. Quibus gestis, in hymnis & cõfessionibus benedicebant Dominum, qui magna fecit in Israel, & victoriam dedit illis.

S. LYSIAS in Iudæos armatus superno victus auxilio eorum amicitiam quærit. Lysiæ, Antiochi, & Romanorũ epistolæ ad Iudæos, & item Antiochi ad Lysiam. CAPVT XI.

A SEd paruo pòst tẽpore, Lysias procurator regis, & propinquus, ac negotiorũ præpositus, grauiter ferens de his quæ acciderant: cõgregatis octoginta millibus & equitatu vniuerso veniebat aduersus Iudæos, existimãs se ciuitatẽ quidem captam gẽtibus habitaculũ facturum, templũ verò in pecuniæ quæstũ, sicut cætera delubra gentium habiturũ, & per singulos annos venale sacerdotiũ: nusquam recogitans Dei potestatẽ, sed mente effrenatus in multitudine peditũ, & in millibus equitũ, & in octoginta elephãtis cõfidebat. Ingressus autẽ Iudæam, & appropians Bethsuræ, quæ erat in angusto loco ab Ierosolyma, interuallo quinq; stadiorũ, illud præsidium expugnabat. B Vt autẽ Machabæus & qui cum eo erant cognouerunt expugnari præsidia, cum fletu & lachrymis rogabãt Dominũ, & omnis turba simul, vt bonum angelũ mitteret ad salutẽ Israel. Et ipse primus Machabæus sumptis armis, cæteros adhortatus est simul secum periculũ subire, & ferre auxilium fratribus suis. Cumq; pariter prompto animo procederent, Ierosolymis apparuit præcedens eos eques in veste candida, armis aureis hastam vibrans. Tunc omnes simul benedixerunt misericordem Dominũ & conualuerũt animis: non solum homines, sed & bestias ferocissimas: & muros ferreos parati C penetrare. Ibant igitur prompti, de cœlo habentes adiutorẽ, & miserantem super eos Dominũ. Leonum autem more impetu irruentes in hostes, prostrauerunt ex eis vndecim millia peditum, & equitum mille sexcentos: vniuersos autem in fugam verterũt, plures autem ex eis vulnerati nudi euaserunt. Sed & ipse Lysias turpiter fugiens euasit. Et quia non insensatus erat, secum ipse reputans factam erga se diminutionẽ, & intelligens inuictos esse Hæbræos, omnipotẽtis Dei auxilio innitentes, misit ad eos: promisitq; se cõsensurum omnibus quæ iusta sunt, & regem compulsurũ amicum fieri. Annuit autem Machabæus præcibus Lysiæ, in omnibus vtilitati consulens: & quæcunq; Machabæus scripsit Lysiæ de Iu- D dæis, ea rex concessit. Nam erant scriptæ Iudæis epistolæ, à Lysia siquidẽ hunc modũ continentes, LYSIAS populo Iudæorum salutem. Iohannes & Abesalom qui missi fuerant à vobis, tradẽtes scripta, postulabant vt ea quæ per illos significabantur, implerem. Quæcunq; igitur regi potuerunt perferri, exposuit: & quæ res permittebat, concessit. Si igitur in negotiis fidem conseruaueritis, etiam deinceps bonorum vobis causa esse tentabo. De cæteris autem per singula verba mandaui & istis & his qui à me missi sunt colloqui vobiscum. Bene valete. Anno centesimo quadragesimooctauo mensis Dioscori, die vicesima & quarta.

Lysiæ epistola ad Iudæos.

Regis autem epistola, ista cõtinebat, REX Antiochus, Lysiæ fratri salutem. E Patre nostro inter deos translato, nos volentes eos qui sunt in regno nostro sine tumultu agere, & rebus suis adhibere diligentiã, audiuimus Iudæos non cõsensisse patri meo vt trãsferrentur ad ritum Græcorũ, sed tenere velle suum institutũ, ac propterea postulare à nobis concedi sibi legitima sua. Volentes igitur hanc quoq; gentẽ quietam esse, statuẽtes iudicauimus templũ restitui illis, vt agerent secundũ suorum maiorum cõsuetudinẽ. Bene igitur feceris, si miseris ad eos, & dexterã dederis: vt cognita nostra voluntate, bono animo sint, & F vtilitatibus propriis deseruiant.

Regis Antiochi epistola ad Lysiam.

Ad Iudæos verò regis epistola talis erat, REX Antiochus senatui Iudæorum, & cæteris Iudæis salutem. Si valetis, sic estis vt volumus: sed & ipsi bene valemus. Adiit nos Menelaus dicens velle vos descendere ad vestros qui sunt apud nos. His igitur qui cõmeant vsq; ad diem tricesimum mensis Xanthici, damus dextras securitatis, vt Iudaicis vtantur cibis, & legibus suis, sicut & prius: & nemo eorum vllo modo molestiam patiatur de his quæ per ignorantiam gesta sunt. Misimus autem & Menelaũ, qui vos G alloquatur. Valete. Anno centesimo quadragesimooctauo, Xanthici mensis quintadecima die.

Eiusdẽ epistola ad Iudæos.

Miserunt autem etiam Romani epistolam ita se habentem, QVINTVS Memmius, & Titus Manilius legati Romanorum, populo Iudæorum salutem. De his quæ Lysias cognatus regis concessit vobis, & nos concessimus. De quibus autem ad regem iudicauit referendũ, confestim aliquam mittite, diligẽtius inter vos conferentes: vt decernamus, sicut congruit vobis, nos enim Antiochiã accedimus. Ideoq; festinate rescribere vt nos quoq; sciamus cuius estis voluntatis. Bene valete. Anno centesimo quadragesimooctauo, quintadecima die mensis Xanthici.

Romanorum epistola ad populum Iudæorum.

S. IVDAS

S. IVDAS armatus in Ioppitas, Arabes, Timotheũ & Gorgiam, pro Iudæis ibidem occisis oblationem obtulit, spem resurrectionis protestatus.

CAPVT XII.

A His factis pactionibus, Lysias pergebat ad regem, Iudæi autem agriculturæ operam dabant. Sed hi qui resederant Timótheus & Apollonius Gennæi filius, sed & Hieronymus, & Demophon, super hos & Nicanor Cypriarches, non sinebant eos in silentio agere, & quietè. Ioppitæ vero tale quoddã flagitium perpetrarunt: Rogauerũt Iudæos cum quibus habitabant, ascendere scaphas, quas parauerant, cum vxoribus, & filiis, quasi nullis inimicitiis inter eos subiacentibus. Secundũ commune itaq; decretũ ciuitatis, & ipsis acquiescẽtibus, pacisq; causa nihil suspectũ habẽtibus: cum in altum processissent submerserũt non minus ducẽtos. Quã crudelitatẽ Iudas in suæ gentis homines factam vt cognouit, præcepit viris qui erãt cum ipso: & inuocato iusto iudice Deo, venit aduersus interfectores fratrũ, & portũ quidẽ nocte succẽdit, scaphas exussit, eos autem qui ab igne refugerãt, gladio peremit. Et cum hæc ita egisset, discessit quasi iterũ reuersurus, & vniuersos

Ioppitarũ facinus in Iudæos.

B Ioppitas eradicaturus. Sed cum cognouisset & eos qui erant Iamniæ, velle pari modo facere habitãtibus secum Iudæis, Iamnitis quoq; nocte superuenit, & portũ cum nauibus succendit, ita vt lumẽ ignis appareret Ierosolymis à stadiis ducẽtis quadraginta. Inde cum iam abissent nouẽ stadiis, & iter facerent ad Timótheum, cõmiserunt cum eo Arabes quinq; millia viri, & equites quingẽti. Cumq; pugna valida fieret, & auxilio Dei prospere cessisset, residui Arabes victi petebãt à Iuda dextras sibi dari, promittẽtes se pascua daturos, & in cæteris profuturos. Iudas autẽ arbitratus verè in multis eos vtiles, promisit pacem, dextrisq; acceptis, discessere ad tabernacula sua. Aggressus est autem & ciuitatẽ quandam firmam pontibus murisq; circũseptã, quæ à turbis habitabatur gen-

C tium promiscuarũ, cui nomẽ Caspin. Hi verò qui intus erãt confidẽtes in stabilitate murorũ & apparatu alimoniarum, remissius agebãt, maledictis lacessentes Iudã: ac blasphemãtes, ac loquentes quæ fas non est. Machabæus autẽ inuocato magno mundi principe, qui sine arietibus & machinis temporibus Iesu præcipitauit Iericho, irruit ferociter muris: & capta ciuitate per Domini voluntatẽ innumerabiles cædes fecit, ita vt adiacens stagnũ stadiorum duorum latitudinis sanguine interfectorũ fluere videretur. Inde discesserunt stadia septingenta quinquaginta, & venerũt in Characa ad eos qui dicuntur Tubianei, Iudæos: & Timótheũ quidẽ in illis locis non cõprehenderũt, nulloq; negotio perfecto regressus est, relicto in quodam loco firmissimo præsidio. Dositheus autem & Sosipater, qui erant duces cum Machabæo, peremerunt à Timótheo relictos in præsidio, decẽ millia viros. At Machabæus ordinatis circum se sex millibus, & constitutis per cohortes, aduersus Timótheũ processit, habentẽ secum centum viginti millia peditũ, equitumq; duo millia quingẽ-

Iosue 6.c

D tos. Cognito autẽ Iudæ aduentu Timótheus præmisit mulieres & filios & reliquũ apparatum, in præsidiũ quod Carnion dicitur. erat enim inexpugnabile, & accessu difficile propter locorũ angustias. Cumq; cohors Iudæ prima apparuisset, timor hostibus incussus est, ex præsentia Dei qui vniuersa cõspicit: & in fugam versi sunt, alius ab alio, ita vt magis à suis deiicerentur, & gladiorũ suorum ictibus debilitarentur. Iudas autem vehemẽter instabat puniẽs prophanos, & prostrauit ex eis triginta millia virorũ. Ipse verò Timótheus incidit in partes Dosithei & Sosipatris: & multis precibus postulabat, vt viuus dimitteretur, eo quòd multorũ ex Iudæis parentes haberet, ac fratres, quos morte eius decipi eueniret. Et cum fidem dedisset restituturũ se eos secundum constitutũ, illæsum eum dimiserunt propter fratrum salutẽ. Iudas autẽ regressus est à Carnion, interfectis vigintiquinq;

E millibus. Post horum fugam & necem, mouit exercitum ad Ephron ciuitatẽ munitam, in qua multitudo diuersarũ gentium habitabat: & robusti iuuenes pro muris cõsistentes fortiter repugnabant: in hac autem machinæ multæ, & telorum erat apparatus. Sed cum omnipotentẽ inuocassent, qui potestate sua vires hostium confringit, ceperunt ciuitatẽ: & ex eis qui intus erant, vigintiquinq; millia prostrauerũt. Inde ad ciuitatem Scytharũ abierunt, quæ ab Ierosolymis sexcẽtis stadiis aberat. Cõtestantibus autẽ his qui apud Scythopolitas erant Iudæis, quod benignè ab eis haberẽtur, etiam temporibus infelicitatis quòd modeste secum egerint: gratias agentes eis, & exhortati etiam de cætero erga genus suum benignos esse, venerunt Ierosolymã die solenni septimanarum instan-

F te. Et post Pentecostẽ abierũt cõtra Gorgiã præpositũ Idumææ. Exiuit autẽ cum peditibus tribus millibus, & equitibus quadringẽtis. Quibus congressis, contigit paucos ruere Iudæorũ. Dositheus verò quidã de Bacenoris eques, vir fortis Gorgiã tenebat: & cum vellet illũ capere viuũ, eques quidam de Thracibus irruit in eum, humerumq; eius amputauit: atq; ita Gorgias effugit in Maresa. At illis qui cũ Esdrin erant diutius pugnantibus & fatigatis, inuocauit Iudas Dominũ adiutorẽ, & ducẽ belli fieri: incipiẽs voce patria, & cũ hymnis clamorẽ extollẽs, fugam Gorgiæ militibus incussit. Iudas autẽ collecto exercitu venit in ciuitatẽ Odollã, & cũ septima dies superueniret, secundũ consuetudinẽ purificati in eodẽ loco sabbathũ egerũt. Et sequenti die venit cum suis Iudas, vt corpora prostratorũ tolleret, & cum parẽtibus po-

G neret in sepulchris paternis. Inuenerũt autẽ sub tunicis interfectorũ de donariis idolorũ, quæ apud Iamniã fuerũt, à quibus lex prohibet Iudæos: omnibus ergo manifestũ factũ est ob hãc causam eos corruisse. Omnes itaque benedixerũt iustũ iudicium Dñi, qui occulta fecerat manifesta. Atq; ita ad preces cõuersi, rogauerũt vt id quod factũ erat delictũ, obliuioni traderetur. At verò fortissimus Iudas hortabatur populũ conseruare se sine peccato, sub oculis videntes quæ facta sunt pro peccatis eorũ qui prostrati sunt. Et facta collatione, duodecim millia drachmas argenti misit Ierosolymã offerri pro peccatis mortuorũ sacrificium, bene & religiose de resurrectione cogitãs. (Nisi enim eos qui ceciderãt, resurrecturos speraret, superfluũ videretur & vanũ orare pro mortuis) & quia cõsyderabat quòd hi qui cũ pietate dormitionẽ acceperãt, optimã haberẽt repositã gratiã. Sãcta ergo et salubris est cogitatio pro defunctis exorare, vt à peccatis soluãtur.

Deut. 7.d

Iudas oblato pro mortuis sacrificio, spẽ resurrectiõis ostendit.

S. IVDAS in Antiochum Iudæam inuadente irruens, Menelaum transfugam occidit, Antiochi exercitum profligat, cum quo Antiochus inire fœdus cogitur reddens illi Ptolemaidam.

CAPVT XIII.

A Anno centesimo quadragesimonono, cognouit Iudas Antiochũ Eupatorẽ venire cũ multitudine aduersus Iudæã, & cum eo Lysiã procuratorem & præpositũ negotiorũ, secũ habentẽ peditũ centũ decẽ millia, & equitũ quinq; millia, & elephãtos viginti duos, currus cũ falcibus trecẽtos. Cõmiscuit autẽ se illis & Menelaus: & cũ multa fallacia deprecabatur Antiochũ, nõ pro patria salute, sed sperans se cõstitui in principatũ. Sed rex

B regũ suscitauit animos Antiochi in peccatorẽ: & suggerente Lysia hũc esse causam omniũ malorũ, iussit vt eis est cõsuetudo, apprehẽsum in eodẽ loco necari. Erat autẽ in eodẽ loco turris quinquaginta cubitorũ, aggestũ vndiq; habẽs cineris. Hæc prospectũ habebat in præceps. inde in cinerẽ deiici iussit sacrilegũ, omnibus eũ propellẽtibus ad interitũ. Et tali

C lege præuaricatorẽ legis cõtigit mori, nec terræ dari Menelaũ. Et quidẽ satis iuste. nã quia multa erga arã Dei delicta cõmisit, cuius ignis & cinis erat sanctus: ipse in cineris morte dãnatus est. Sed rex mẽte effrenatus veniebat, nequiorẽ se patre suo Iudæis ostẽsurus. Quibus Iudas cognitis, præcepit populo vt die ac nocte Dñm inuocarẽt, quo sicut semper & nunc

adiuua

adiuuaret eos: quippe qui lege & patria, sanctoq; templo priuari vererentur, ac populũ qui nuper paululũ respirasset, ne fineret blasphemis rursus nationibus subdi. Omnibus itaq; simul id facientibus, & petentibus à Domino misericordiam cum fletu & ieiuniis per triduum continuũ prostratis, hortatus est eos Iudas, vt se præpararẽt. ipse verò cum senioribus cogitauit prius quàm rex admoueret exercitũ ad Iudæã, & obtineret ciuitatẽ, exire, & Domini iudicio cõmittere exitum rei. Dans itaq; potestatẽ omniũ Deo mundi creatori, & hortatus suos vt fortiter dimicarent, & vsq; ad mortem pro legibus, tẽplo, ciuitate, patria, & ciuibus starent: circa Modin exercitũ constituit. Et dato signo suis Dei victoriæ, iuuenibus fortissimis electis, nocte aggressus aulam regiam in castris interfecit viros quatuordecim millia, & maximũ elephantorũ cum his qui superpositi fuerãt: summoq; metu ac perturbatione hostiũ castra repleuerũt, rebusq; prospere gestis abierunt. Hoc autem factũ est die illucescente, adiuuante eum Domini protectione. Sed rex accepto gustu audaciæ Iudæorũ, arte difficultatem locorum tentabat: & Bethsuræ quæ erat Iudæorũ præsidium munitum, castra admouebat: sed fugabatur, impingebat, minorabatur. His autẽ qui intus erant Iudas necessaria mittebat. Enuntiauit autem mysteria hostibus Rodochus quidã de Iudaico exercitu, qui requisitus cõprehensus est, & conclusus. Iterũ rex sermonẽ habuit ad eos qui erant in Bethsuris, dextrã dedit, accepit, abiit, cõmisit cum Iuda: superatus est. Vt autem cognouit rebellasse Philippum Antiochiæ, qui relictus erat super negotia, mente consternatus Iudæos deprecans, subditusq; eis iurat de omnibus quibus iustum visum est: & reconciliatus obtulit sacrificium, honorauit templũ, & munera posuit. Machabæum amplexatus est, & fecit eum à Ptolemaide vsq; ad Gerrenos ducem & principẽ. Vt autem venit Ptolemaidam, grauiter ferebant Ptolemẽses amicitiæ cõuentionem, indignãtes ne forte fœdus irrumperent. Tunc ascendit Lysias tribunal, & exposuit rationẽ, & populum sedauit, regressusq; est Antiochiam: & hoc modo regis profectio & reditus processit.

NICANOR à Demetrio in Iudæos missus Alcimo suggerente cum Iudæis init amicitiam, quam rege cogente soluens Raziam magnanimum iussit comprehendi. CAPVT XIIII.

SEd post triẽniũ tẽpus cognouit Iudas & qui cum eo erant, Demetriũ Seleuci cum multitudine valida, & nauibus per portũ Tripolis ascendisse ad loca opportuna, & tenuisse regiones aduersus Antiochum & ducẽ eius Lysiã. Alcimus autem quidã, qui summus sacerdos fuerat, sed volũtarie coinquinatus est temporibus cõmistionis, considerans nullo modo sibi esse salutem, neq; accessum ad altare, venit ad regem Demetriũ centesimo quinquagesimo anno, offerẽs ei coronam aureã, & palmã, super hæc & talos qui tẽpli esse videbãtur. Et ipsa quidẽ die siluit. Tẽpus autem opportunũ demẽtiæ suæ nactus, conuocatus à Demetrio ad consiliũ, & interrogatus quibus rebus & consiliis Iudæi niterẽtur: respondit, Ipsi qui dicuntur Asidæi Iudæorũ, quibus præest Iudas Machabæus, bella nutriunt, & seditiones mouent, nec patiũtur regnũ esse quietũ. nam & ego defraudatus parentũ gloria (dico autẽ summo sacerdotio) huc veni: primò quidẽ vtilitatibus regis fidem seruans, secũdò autem etiã ciuibus consulẽs. nam illorũ prauitate vniuersum genus nostrũ nõ minime vexatur. sed his singulis ò rex cognitis, & regioni, & generi secundũ humanitatem tuã promulgatã omnibus prospice. nam quãdiu superest Iudas, impossibile est pacẽ esse negotiis. Talibus autẽ ab hoc dictis, & cæteri amici hostiliter se habentes aduersus Iudam, inflãmauerunt Demetriũ. Qui statim Nicanorẽ præpositũ elephantorũ ducem misit in Iudæã: datis mandatis vt ipsum quidẽ Iudã caperet, eos verò qui cum illo erãt, dispergeret, & constitueret Alcimũ maximi templi summũ sacerdotem. Tunc gentes quæ de Iudæa fugerãt Iudam, cõgregatim se Nicanori miscebãt miserias & clades Iudæorũ, prosperitates rerum suarũ existimãtes. Audito itaq; Iudæi Nicanoris aduẽtu, & conuẽtu nationũ, conspersi terra rogabãt eum qui populũ suũ cõstituit, in æternũ custodiret, quiq; suã portionẽ signis euidẽtibus protegit. Imperãte autẽ duce statim inde mouerũt, cõuenerũtq; ad castellũ Dessau. Simon verò frater Iudæ cõmiserat cum Nicanore: sed conterritus est repẽtino aduẽtu aduersariorũ. Nicanor tamẽ audiens virtutẽ comitũ Iudæ, & animi magnitudinẽ quam pro patriæ certaminibus habebãt, sanguine iudiciũ facere metuebat. Quã obrem præmisit Posidoniũ, & Theodotũ, & Matthiã, vt darẽt dexteras atq; acciperẽt. Et cum diu de his consiliũ ageretur, & ipse dux ad multitudinẽ retulisset, omniũ vna fuit sententia amicitiis annuere. Itaq; diem constituerũt qua secreto inter se agerẽt: & singulis sellæ prolatæ sunt & positę. Præcepit autem Iudas armatos esse locis opportunis, ne forte ab hostibus repente mali aliquid oriretur: & congruũ colloquiũ fecerũt. Morabatur autẽ Nicanor Ierosolymis, nihilq; inique agebat, gregesq; turbarũ quæ cõgregatę fuerãt dimisit. Habebat autẽ Iudam semper charũ ex animo, & erat viro inclinatus. Rogauitq; eum ducere vxorẽ, filiosq; procreare. Nuptias fecit, quietẽ egit, comiterq; viuebãt. Alcimus autem videns charitatẽ illorum adinuicẽ & conuẽtiones, venit ad Demetriũ, & dicebat Nicanorẽ rebus alienis assentire, Iudamq; regni insidiatorẽ successorem sibi destinasse. Itaq; rex exasperatus, & pessimis huius criminationibus irritatus, scripsit Nicanori, dicens grauiter quidẽ se ferre de amicitiæ cõuentione, iubere tamẽ Machabæũ citius vinctũ mittere Antiochiã. Quibus cognitis Nicanor cõsternabatur, & grauiter ferebat, si ea quæ conuenerant irrita faceret, nihil læsus à viro: sed quia regi resistere non poterat, opportunitatẽ obseruabat qua præceptũ perficeret. At Machabæus videns secum austerius agere Nicanorẽ, & cõsuetũ occursum ferocius exhibentẽ, intelligens nõ ex bono esse austeritatẽ istam, paucis suorũ cõgregatis occultauit se à Nicanore. Quod cum ille cognouit fortiter se à viro præuentũ, venit ad maximũ & sanctissimũ templum: & sacerdotibus solitas hostias offerentibus, iussit sibi tradi virum. quibus cum iuramento dicẽtibus nescire se vbi esset qui quærebatur, extendens manũ ad templũ, iurauit dicens, Nisi Iudã mihi vinctũ tradideritis, istud Dei phanũ in planitiẽ deducã, & altare effodiã, & templũ hoc Libero patri cõsecrabo. Et his dictis abiit. Sacerdotes autẽ protendentes manus in cœlũ, inuocabãt eum qui semper propugnator esset gẽtis ipsorũ, hæc dicentes, Tu Domine vniuersorũ, qui nullius indiges, voluisti templũ habitationis tuæ fieri in nobis. Et nũc sancte sanctorũ omniũ Domine, cõserua in æternum impollutã domũ istam, quæ nuper mundata est. Razias autẽ quidã de senioribus ab Ierosolymis delatus est Nicanori, vir amator ciuitatis, & bene audiens: qui pro affectu Pater Iudæorũ appellabatur. Hic multis tẽporibus cõtinentiæ propositũ tenuit in Iudaismo, corpusq; & animam tradere contentus pro perseuerãtia. Volens autẽ Nicanor manifestare odium quod habebat in Iudæos, misit milites quingẽtos, vt eum cõprehenderent. putabat enim si illũ decepisset, sese cladẽ Iudæis maximã illaturũ. Turbis autẽ irruere in domũ eius, & ianuã disrumpere atq; ignem admouere cupiẽtibus, cũ iam cõprehẽderetur, gladio se petiit: eligẽs nobiliter mori, potius quàm subditus fieri peccatoribus, & cõtra natales suos indignis iniuriis agi. Sed cum per festinationẽ nõ certo ictu plagã dedisset, & turbæ intra ostia irrũperent, recurrens audacter ad murum præcipitauit semetipsum viriliter in turbas. quibus velociter locũ dantibus casui eius, venit per mediã ceruicẽ, & cum adhuc spiraret, accẽsus animo, surrexit: & cum sanguis eius magno fluxu deflueret, & grauissimis vulneribus esset saucius, cursu turbam pertransiit, & stans supra quandã petrã præruptã, & iam exanguis effectus, cõplexus intestina

intestina sua, vtrisq; manibus proiecit super turbas, inuocās dominatorem vitæ ac spiritus vt hæc illi iterum redderet: atque ita vita defunctus est.

S. IVDAS *contra Nicanoris sæuitiam cum suis nocturno visu roboratur: quem cum vicisset caput eius iussit abscindi, & linguā eius propter blasphemias in Deum auibus exponi.*

CAPVT XV.

A NIcanor autem vt cōperit Iudam esse in locis Samariæ, cogitauit cum omni impetu die sabbathi committere bellū. Iudæis verò qui illum per necessitatem sequebantur dicentibus, Ne ita ferociter & barbarè feceris, sed honorē tribue diei sanctificationis, & honora eum qui vniuersa conspicit. At ille infelix interrogauit si est potens in cœlo qui imperauit agi diem sabbathorum. Et respondentibus illis, Est Dominus viuus ipse in cœlo potens, qui iussit agi septimā diem. At ille ait, Et ego potens sum super terram, qui impero sumi arma, & negotia regis impleri. Tamen non obtinuit vt consilium perficeret. Et Nicanor quidem cum summa superbia erectus, cogitauerat

Nicanoris blasphemiæ.

B commune trophæum statuere de Iuda. Machabæus autem semper confidebat cum omni spe auxiliū sibi à Deo affuturum, & hortabatur suos, ne formidarent ad aduentum nationum, sed in mente haberent adiutoria sibi facta de cœlo, & nunc sperarent ab omnipotente sibi affuturam victoriā. Et allocutus eos de lege & prophetis, admonens etiam certamina quæ fecerant prius, promptiores constituit eos, & ita animis eorum erectis simul ostendebat gentiū fallaciam, & iuramentorum præuaricationē. Singulos autem illorum armauit, non clypei & hastæ munitione, sed sermonibus optimis & exhortationibus, exposito digno fide somnio, per quod

C vniuersos lætificauit. Erat autem huiuscemodi visus: Oniam qui fuerat summus sacerdos, virum bonum & benignū, verecundum visu, modestum moribus, & eloquio decòrum, & qui à puero in virtutibus exercitatus sit, manus protendentem, orare pro omni populo Iudæorū. Post hoc apparuisse & alium virum ætate & gloria mirabilē, & magni decòris habitudinem circa illum. Respondentem verò Oniam dixisse, Hic est fratrū amator, & populi Israel: hic est qui multū orat pro populo & vniuersa sancta ciuitate, Ieremias propheta Dei. Extendisse autem Ieremiā dextram, & dedisse Iudæ gladium aureum, dicentē, Accipe sanctū gladiū munus à Deo,

D in quo deiicies aduersarios populi mei Israel. Exhortati itaque Iudæ sermonibus bonis valde, de quibus extolli posset impetus, & animi iuuenum confortari, statuerūt dimicare & confligere fortiter: vt virtus de negotiis iudicaret, eo quòd ciuitas sancta, & templum periclitarētur. erat enim pro vxoribus & filiis, itemq; pro fratribus & cognatis minor solicitudo: maximus verò & primus pro sanctitate timor erat templi. sed & eos qui in ciuitate erant, non minima solicitudo habebat pro his qui congressuri erant. Et cum iam omnes sperarent iudicium futurum, hostesq; adessent, atq; exercitus esset ordinatus, bestiæ equitesq; opportuno in loco cōpositi, considerans Machabæus aduentū multitudinis, & apparatum varium armorū, & ferocitatem bestiarum, extendens

E manus in cœlum, prodigia facientem Dominū inuocauit, qui non secundū armorum potentiā, sed prout ipsi placet, dat dignis victoriā. Dixit autē inuocans hoc modo, Tu Domine qui misisti angelū tuum sub Ezechia rege Iuda, & interfecisti de castris Sennacherib centū octogintaquinq; millia: & nunc dominator cœlorū mitte angelum tuum bonum ante nos in timore, & tremore magnitudinis brachii tui, vt metuant qui cum blasphemia veniunt aduersus sanctum populum tuum. Et hic quidē ita perorauit. Nicanor autem, & qui cum ipso erāt, cum tubis & cāticis admouebant. Iudas verò, & qui cum eo erant inuocato Deo, per orationes congressi sunt: manu quidem pugnantes, sed Dominū cordibus

Oratio Machabæi.
4. Re. 19. g
Tobiæ 1. d
Eccli. 48. d
Esa. 37. f. g

orantes prostrauerūt non minus trigintaquinq; millia, præ-

F sentia Dei magnificè delectati. Cumq; cessassent, & cum gaudio redirent, cognouerunt Nicanorē ruisse cum armis suis. Facto itaq; clamore, & perturbatione excitata, patria voce omnipotentē Dominum benedicebant. Præcepit autem Iudas qui per omnia corpore & animo mori pro ciuibus paratus erat, caput Nicanoris, & manū cum humero abscissam, Ierosolymā perferri. Quò cum peruenisset, conuocatis contribulibus, & sacerdotibus ad altare, accersiuit & eos qui in arce erant. Et ostenso capite Nicanoris, & manu nefaria quā extenderat contra domum sanctam omnipotentis Dei, ma-

G gnificè gloriatus est. Linguam etiam impii Nicanoris præcisam iussit particulatim auibus dari: manum autem dementis contra templū suspendi. Omnes igitur cœli benedixerūt Dominum, dicentes, Benedictus qui locum suum incontaminatum seruauit. Suspendit autem Nicanoris caput in summa arce, vt euidens esset, & manifestū signum auxilii Dei. Itaq; omnes communi consilio decreuerunt nullo modo diem istum absq; celebritate præterire: habere autem celebritatē tertiadecima die mensis Adar, quæ dicitur voce Syriaca, pridie Mardochæi diei. Igitur his erga Nicanorem gestis, & ex illis temporibus ab Hebræis ciuitate possessa, ego quoque in his faciam finem sermonis. Et si quidem bene, & vt historiæ competit, hoc & ipse velim: si autem minus dignè, concedendum est mihi. Sicut enim vinum semper bibere aut semper aquam, contrarium est, alternis autem vti delectabile: ita legentibus si semper exáctus sit sermo, non erit gratus. Hic ergo erit consummatus.

FINIS.

Hieronymi in Euāgelistas
AD DAMASVM
Præfatio.

NOVVM *opus me facere cogis ex ueteri: ut post exēplaria scripturarum toto orbe dispersa, quasi quidam arbiter sedeam: & quia inter se uariant, quæ sint illa quæ cum græca cōsentiant ueritate decernam. Pius labor, sed periculosa præsumptio, iudicare de cæteris, ipsum ab omnibus iudicandū: senis mutare linguam, & canescentem iam mundum ad initia retrahere paruulorū. Quis enim doctus pariter uel indoctus, cum in manus uolumen assumpserit, & à saliua quam semel imbibit, uiderit discrepare quod lectitat, non statim erumpat in uocem, me falsarium, me clamans esse sacrilegum, qui audeam aliquid in ueteribus libris addere, mutare, corrigere? Aduersus quam inuidiam duplex causa me consolatur: quòd & tu qui summus sacerdos es, fieri iubes: & uerum non esse quod uariat, etiam maledicorum testimonio comprobatur. Si enim latinis exemplaribus fides est adhibēda, respondeant quibus: tot enim sunt exemplaria penè quot codices. Sin autem ueritas est quærenda de pluribus: cur non ad græcam originem reuertentes, ea quæ uel à uitiosis interpretibus male edita: uel à præsumptoribus imperitis emendata peruersius: uel à librarijs dormitātibus aut addita sunt, aut mutata, corrigimus? Neq; uero ego de ueteri disputo testamento: quod à Septuaginta senioribus in Græcam linguam uersum, tertio gradu ad nos usq; peruenit. Non quæro quid Aquila, quid Symmachus sapiant: quare Theodotion inter nouos & ueteres medius incedat. Sit illa uera interpretatio quam Apostoli probauerunt. De nouo nunc loquor testamento: quòd Græcum esse non dubium est: excepto apostolo Matthæo, qui primus in Iudæa euangelium* CHRISTI *Hebraicis literis edidit. Hoc certe cum in nostro sermone discordat, & diuersos riuulorum tramites ducit: uno de fonte quærendus est. Prætermitto eos codices quos à Luciano & Esycio nuncupatos, paucorum hominum asserit peruersa contentio: quibus utiq; nec in toto ueteri instrumento post Septuaginta interpretes emēdare quid licuit,*

licuit, nec in nouo profuit emendasse: cum multarũ gentium linguis scriptura antè trãslata, doceat falsa esse, quæ addita sunt. Igitur hæc præsens præfatiuncula pollicetur, quatuor tantum euangelia, quorum ordo est iste, Matthæus, Marcus, Lucas, Ioannes: codicum Græcorum emendata collatione, sed & ueterum, nec quæ multum à lectionis latinæ consuetudine discreparent. Ita calamo temperauimus, ut his tantum, quæ sensum uidebantur mutare, correctis, reliqua manere pateremur ut fuerant.

Alia Hieronymi præfatio.

Ex procemio commentariorũ, quos scripsit in Matthæum.

PLVRES fuisse qui euangelia scripserunt, & Lucas euangelista testatur, dicens, Quoniam quidem multi conati sunt ordinare narrationem rerum quæ in nobis completæ sunt: sicut tradiderunt nobis qui ab initio ipsi uiderunt sermonem, & ministrauerunt ei: & perseuerantia usque in præsens tempus monimẽta declarant quæ à diuersis authoribus edita, diuersarum hæreseon fuère principia: ut est illud iuxta Aegyptios & Thomam & Matthiam & Bartholomæum, duodecimq; apostolorum, & Basilidis atque Apellis ac reliquorum, quos enumerare longissimum est: cum tantum impræsentiarum hoc necesse sit dicere, extitisse quosdam qui sine spiritu & gratia Dei conati sunt magis ordinare narrationem, quàm historiæ texere ueritatem. Quibus iure potest illud propheticum coaptari, Væ qui prophetant de corde suo: qui ambulant post spiritum suum: qui dicũt, dicit Dominus: & Dominus non misit eos. De quibus & saluator in euangelio Ioannis loquitur, Omnes qui ante me uenerunt, fures & latrones fuerunt. Qui uenerunt, nõ qui missi sunt. Ipse enim ait, Veniebant, & ego non mittebam eos. In uenientibus enim præsumptio temeritatis, in missis obsequium seruitutis est. Ecclesia autem quæ supra petrã Domini uoce fundata est: quam introduxit rex in cubiculum suum, & ad quam per foramen descensionis occultæ misit manum suam, similis damulæ hinnuloq; ceruorum, quatuor flumina paradisi instar eructans: quatuor angulos & annulos habet, per quos quasi arca testamenti & custos legis Domini, lignis immobilibus uehitur. Primus omnium Matthæus est publicanus, cognomento Leui: qui euangelium in Iudæa Hebræo sermone edidit: ob eorum uel maximè causam, qui in IESVM crediderãt ex Iudæis, & nequaquam legis umbram, succedente euangelij ueritate seruabant. Secundus Marcus, interpres apostoli Petri, & Alexandrinæ ecclesiæ primus episcopus, qui Dominũ quidem saluatorem ipse non uidit, sed ea quæ magistrum audierat prædicantem, iuxta fidem magis gestorũ narrauit quàm ordinem. Tertius Lucas medicus, natione Syrus Antiochensis: cuius laus in euangelio, qui & ipse discipulus apostoli Pauli, in Achaiæ Bœotiæq; partibus uolumen condidit, quædam altius repetens: & ut ipse in procemio confitetur, audita magis quàm uisa describens. Vltimus Ioannes apostolus & euangelista, quem IESVS amauit plurimũ: qui supra pectus Domini recumbens, purissima doctrinarum fluenta potauit: & qui solus de cruce meruit audire, Ecce mater tua. Is cum esset in Asia, & iam tunc hæreticorum semina pullularent Cherinti, Hebionis, & cæterorum qui negant CHRISTVM in carne uenisse, quos & ipse in epistola sua Antichristos uocat, & apostolus Paulus frequẽter percutit: coactus est ab omnibus penè tunc Asiæ episcopis, & multarum ecclesiarũ legationibus de diuinitate saluatoris altius scribere, & ad ipsum (ut ita dicam) Dei uerbum, non tam audaci quàm fœlici temeritate prorumpere. Vnde & ecclesiastica narrat historia, cum à fratribus cogeretur ut scriberet, ita facturum se respondisse, si indicto ieiunio in commune omnes Deum deprecarentur: quo expleto, reuelatione saturatus, illud procemium è cœlo ueniens eructauit: In principio erat uerbum: & uerbum erat apud Deum: & Deus erat uerbum: hoc erat in principio apud Deum. Hæc igitur quatuor euãgelia multò antè prædicta, Ezechielis quoque uolumen probat: in quo prima uisio ita contexitur, Et in medio sicut similitudo quatuor animaliũ, & uultus eorum facies hominis, & facies leonis, & facies uituli, & facies aquilæ. Prima hominis facies, Matthæum significat: qui quasi de homine exorsus est scribere, Liber generationis IESV CHRISTI filij Dauid filij Abraham. Secunda Marcum, in qua uox leonis in eremo rugientis auditur, Vox clamantis in deserto, parate uiam Domini, rectas facite semitas eius. Tertia uituli, quæ euangelistam Lucam à Zacharia sacerdote sumpsisse initium præfigurat. Quarta Ioannem euangelistam, qui assumptis pennis aquilæ, & ad altiora festinans, de uerbo Dei disputat. Cætera quæ sequuntur, in eundem sensum proficiunt, Crura eorum recta, & pennati pedes: & quocunque ibat spiritus, ibant, & non reuertebantur: & dorsa eorum plena oculis: & scintillæ ac lampades in medio discurrẽtes, & rota in rotã, & in singulis quatuor facies. Vnde & Apocalypsis Ioannis, post expositionem uigintiquatuor seniorum, qui tenentes citharas & phialas, adorant agnum Dei, introducit fulgura & tonitrua & septem spiritus discurrentes, & mare uitreum, & quatuor animalia plena oculis, dicens, Animal primum simile leoni, & secundum simile uitulo, & tertium simile homini, & quartum simile aquilæ uolanti. Et post paululum, Plena erant (inquit) oculis, & requiem nõ habebant, die ac nocte dicentia, Sanctus, sanctus, sanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui est, et qui uenturus est. Quibus cunctis perspicuè ostenditur quatuor tantũ debere euangelia suscipi, & omnes apocryphorum nenias mortuis magis hæreticis quàm ecclesiasticis uiuis canendas.

Hieronymus in Catalogo scriptorum ecclesiasticorum.

MATTHAEVS qui & Leui, ex publicano apostolus, primus in Iudæa propter eos qui ex circũcisione crediderãt, euangelium Christi Hebraicis literis uerbisq; composuit. Quod quis postea in Græcum transtulerit, non satis certum est. Porrò ipsum Hebraicum habetur usque hodie in Cæsariensi bibliotheca, quam Pãphilus martyr studiosissimè confecit. Mihi quoque à Nazaræis, qui in Bœrea urbe Syriæ hoc uolumine utuntur, describendi facultas fuit. In quo animaduertendum, quòd ubicunque Euangelista, siue ex persona sua, siue ex persona Domini saluatoris, ueteris scripturæ testimonijs utitur, non sequatur Septuaginta translatorum authoritatem, sed Hebraicam: è quibus illa duo sunt, Ex Aegypto uocaui filiũ meum. Et, Quoniam Nazaræus uocabitur.

Sanctum Iesu Christi Euangelium secundum MATTHAEVM.

S. TEMPORALIS Christi generatio per XL. generationes processit ex Maria desponsata Ioseph, qui angelo nuntiante factus est certior. CAPVT I.

A LIBER generationis IESV CHRISTI filii Dauid filii Abraham. Abraham genuit Isaac. Isaac autē, genuit Iacob. Iacob autē, genuit Iudam & fratres eius. Iudas autē, genuit Phares & Zaram de Thamar. Phares autem, genuit Esrom. Esrō autē, genuit Arā. Arā autē, genuit Aminadab. Aminadab autē, genuit Naasson. Naasson autē, genuit Salmō. Salmon autē, genuit Booz de Rachab. Booz autē genuit Obed ex Ruth. Obed autē, genuit Iesse. Iesse autē, genuit Dauid regē. Dauid autē rex, genuit Salomonē ex ea quæ fuit Vriæ. Salomon autē, genuit Roboā. Roboam autē, genuit Abiam. Abia autem, genuit Asa. Asa autē, genuit Iosaphat. Iosaphat autem, genuit Ioram. Ioram autem, genuit B Oziam. Ozias autem, genuit Ioatham. Ioatham autē, genuit Achaz. Achaz autem, genuit Ezeciam. Ezecias autē, genuit Manassem. Manasses autē, genuit Amon. Amon autem, genuit Iosiam. Iosias autē, genuit Iechoniam & fratres eius in transmigratione Babylonis. Et post transmigrationē Babylonis, Iechonias genuit Salathiel. Salathiel autem, genuit Zorobabel. Zorobabel autē, genuit Abiud. Abiud autē, genuit Eliacim. Eliacim autem, genuit Azor. Azor autē, genuit Sadoc. Sadoc autem, genuit Achim. Achim autē, genuit Eliud. Eliud autem, genuit Eleazar. Eleazar autem, genuit Mathan. Mathan autem, genuit Iacob. Iacob autē, genuit Ioseph vi- C rum MARIAE, de qua natus est IESVS qui vocatur CHRISTVS. Omnes itaque generationes ab Abraham vsque ad Dauid, generationes quatuordecim. & à Dauid vsq; ad trāsmigrationem Babylonis, generationes quatuordecim. & à transmigratione Babylonis vsque ad CHRISTVM, generationes quatuordecim. CHRISTI autem generatio sic erat. Cum esset desponsata mater IESV MARIA Ioseph, antequam conuenirent, inuenta est in vtero habens de spiritu sancto. Ioseph autem vir eius cum esset iustus & nollet eam traducere: voluit occultè dimittere eam. Hæc autē eo cogitante, ecce angelus Domini apparuit in somnis ei, dicēs, Ioseph fili Dauid, noli timere accipere MARIAM coniugē tuam. quod enim in ea natū est, de spiritu sancto est. pariet autem D filium: & vocabis nomen eius IESVM. ipse enim saluum faciet populum suum à peccatis eorum. (Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est à Domino per prophetam dicentem, Ecce virgo in vtero habebit & pariet filium: & vocabunt nomen eius Emmanuel, quod est interpretatum, nobiscum Deus). Exurgens autē Ioseph à somno, fecit sicut præcepit ei angelus Domini, & accepit coniugem suam. Et non cognoscebat eam donec peperit filium suum primogenitum: & vocauit nomen eius IESVM.

(Luc. 3.e; Gene. 2..e; Gene. 25.d; Gene. 26.g; Gene. 38.g; 1. Par. 2.a; Ruth. 4.d; 2. Re. 12.f; 1. Par. 3.b; 1. Par. 36.a.b; 1. Par. 3.c; Luc. 2.c; Esa. 7.c)

S. CHRISTVS à Magis stella duce adoratus in Aegyptum angelo duce secessit, Herode in pueros sæuiente: quo mortuo CHRISTVS ad propria rediit. CAPVT II.

A CVm ergo natus esset IESVS in Bethlehem Iudæ in diebus Herodis regis, ecce Magi ab oriente venerunt Ierosolymam dicentes, Vbi est qui natus est rex Iudæoaum? vidimus enim stellam eius in oriente, & venimus adorare eum. Audiens autem Herodes rex, turbatus est & omnis Ierosolyma cum illo. Et congregans omnes principes sacerdotum & scribas populi, sciscitabatur ab eis vbi CHRISTVS nasceretur. At illi dixerūt ei, In Bethlehem Iudæ, sic enim scriptum est per prophetam, Et tu Bethlehem terra Iuda, nequaquam minima es in principibus Iuda, ex te enim exiet dux qui regat populum meum Israel. Tunc Herodes clàm vocatis Magis, diligenter didicit ab eis tempus stellæ quæ apparuit eis, & mittens illos B in Bethlehem, dixit, Ite & interrogate diligenter de puero: & cum inueneritis, renuntiate mihi, vt & ego veniens adorem eum. Qui cum audissent regem, abierunt. & ecce stella quam viderant in oriente, antecedebat eos, vsquedum veniens staret suprà vbi erat puer. Videntes autem stellam, gauisi sunt gaudio magno valde. Et intrantes domum, inuenerunt puerum cum MARIA matre eius, & procidentes adorauerunt eum: & apertis thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum, thus & myrrham. Et responso accepto in somnis ne redirent ad Herodem, per aliam viam reuersi sunt in regionem suam. Qui cum recessissent, ecce angelus Domini apparuit C in somnis Ioseph, dicens, Surge, & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum: & esto ibi vsquedum dicam tibi. Futurum est enim vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Qui consurgens accepit puerum & matrem eius nocte: & secessit in Aegyptum. Et erat ibi vsque ad obitum Herodis: vt adimpleretur quod dictum est à Domino per prophetam dicentem, Ex Aegypto vocaui filium meum. Tunc Herodes videns quoniam illusus esset à Magis, iratus est valde: & mittēs occidit omnes pueros qui erant in Bethlehem & in omnibus finibus eius, à bimatu & infrà, secundum tempus quod exquisierat à Magis. Tunc adimpletū est D quod dictum est per Ieremiam prophetam dicentē, Vox in Rama audita est, ploratus & vlulatus multus, Rachel plorās filios suos, & noluit consolari, quia non sunt. Defuncto autem Herode, ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph in Aegypto dicens, Surge & accipe puerum & matrem eius, & vade in terram Israel. defuncti sunt enim qui quærebant animam pueri. Qui consurgens, accepit puerum & matrem eius, & venit in terram Israel. Audiens autem quòd Archelaus regnaret in Iudæa pro Herode patre suo, timuit illò ire: & admonitus in somnis, secessit in partes Galilææ. Et veniens habitauit in ciuitate quæ vocatur Nazareth: vt adimpleretur quod dictum est per prophetas. Quoniam Nazaræus vocabitur.

(Mich. 5.a; Ioan. 7.f; Psal. 71.b; Osee. 11.a; Iere. 31.c)

S. IOANNES Baptista in deserto pœnitentiā prædicās, CHRISTVM & turbas baptizat, super quem trinitatis signa conspicit. CAPVT III.

A IN diebus autē illis venit Ioannes Baptista prædicans in deserto Iudææ, & dicens, Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum. Hic est enim de quo dictū est per Esaiā prophetam dicentem, Vox clamātis in deserto, Parate viam Domini,

(Mar. 1.a; Luc. 3.a; Esa. 21.c. 31.a. 45.d; Zach. 2.a)

Domini, rectas facite semitas eius. Ipse autem Ioannes habebat vestimentum de pilis camelorũ, & zonam pelliceam circa lumbos suos: esca autẽ eius erat locustæ & mel syluestre. Tunc exibat ad eum Ierosolyma & omnis Iudæa, & omnis regio circa Iordanem: & baptizabantur ab eo in Iordane confitentes peccata sua. Videns autem multos pharisæorum & Sadducæorum veniẽtes ad baptismum suũ, dixit eis, Progenies viperarum, quis demonstrauit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructum dignum pœnitentiæ. Et ne velitis dicere intra vos, Patrem habemus Abraham. dico enim vobis quoniam potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Iam enim securis ad radicem arborum posita est. Omnis ergo arbor quæ non facit fructum bonum, exciditur, & in ignem mittetur. Ego quidem baptizo vos in aqua in pœnitentiam: qui autem post me venturus est, fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare, ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Cuius ventilabrum in manu sua, & permundabit aream suam: & congregabit triticum in horreum suum, paleas autem cõburet igni inextinguibili. Tunc venit IESVS à Galilæa in Iordanem, ad Ioannem: vt baptizaretur ab eo. Ioannes autem prohibebat eum, dicens, Ego à te debeo baptizari, & tu venis ad me? Respondens autem IESVS, dixit ei, Sine modo. sic enim decet nos implere omnem iustitiam. Tunc dimisit eum. Baptizatus autem IESVS, confestim ascẽdit de aqua: & ecce aperti sunt ei cœli: & vidit spiritum Dei descendentem sicut columbam, & venientem super ipsum. Et ecce vox de cœlis dicens, Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui.

Esa. 40. a / Iohan. 1. c / Mar. 1. a / Luc. 3. c / Luc. 3. d / Mar. 1. b / Luc. 3. d

S. POST ieiunium Christus vincit diabolum super panis, præcipitij, & adorationis tentatione, pœnitentiam prædicat, piscatores vocat, & varios languores curat. CAPVT IIII.

A TVnc IESVS ductus est in desertum à spiritu, vt tentaretur à diabolo. Et cum ieiunasset quadraginta diebus & quadraginta noctibus, postea esuriit. Et accedẽs tentator, dixit ei, Si filius Dei es, dic vt lapides isti panes fiant. Qui respondens dixit, Scriptũ est, Non in solo pane viuit homo, sed in omni verbo quod procedit de ore Dei. Tunc assumpsit eum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, & dicit ei, Si filius Dei es, mitte te deorsum. Scriptum est enim, Quia angelis suis mandauit de te, & in manibus tollent te, ne B fortè offendas ad lapidem pedem tuum. Ait illi IESVS rursum, Scriptum est, Non tentabis Dominũ Deum tuum. Iterum assumpsit eum diabolus in montem excelsum valde: & ostendit ei omnia regna mundi, & gloriam eorũ, & dicit ei, Hæc omnia tibi dabo, si cadens adoraueris me. Tunc dicit ei IESVS, Vade satana, scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis: & illi soli seruies. Tunc reliquit eum diabolus: & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei. Cum autem audisset IESVS quòd Ioannes traditus esset, secessit in Galilæam, & relicta ciuitate Nazareth, vẽnit & habitauit in ciuitate Capharnaum maritima, in finibus Zabulon & Nephthali, vt adimpleretur quod dictum est per Esaiam prophetam, Terra Zabulon & terra Nephthali, via maris trans Iordanem Galilææ gentium: populus qui ambulabat in tenebris, vidit lucem magnam: & sedẽtibus in regione vmbræ mortis, lux orta est eis. Exinde cœpit IESVS prædicare, & dicere, Pœnitentiam agite: appropinquauit enim regnum cœlorum. Ambulans autem IESVS iuxta mare Galilææ, vidit duos fratres, Simõnem qui vocatur Petrus, & Andreã fratrem eius, mittentes rete in mare (erant enim piscatores) & ait illis, Venite post me: & faciam vos fieri piscatores hominum. At illi continuo relictis retibus secuti sunt eum. Et procedens inde, vidit alios duos fratres, Iacòbum Zebedæi & Ioannem fratrem eius in naui cum Zebedæo patre eorum reficientes retia sua: & vocauit eos. Illi autem statim relictis retibus & patre, secuti sunt eum. Et circuibat IESVS totam Galilæam, docens in synagógis eorum, & prædicans euangelium regni: & sanans omnem languorem & omnem infirmitatem in populo. Et abiit opinio eius in totam Syriam: & obtulerunt ei omnes male habentes, varijs languoribus & tormentis comprehẽsos, & qui dæmonia habebant, & lunaticos, & paralyticos, & curauit eos: & secutæ sunt eum turbæ multæ de Galilæa, & Decapoli, & Ierosolymis, & de Iudæa, & trans Iordanem.

Mar. 1. b / Luc. 4. a / Deut. 8. a / Psal. 90. c / Deut. 6. a / Deut. 6. c. 10. d / Mar. 1. c / Luc. 4. c / Ioan. 4. f / Mar. 1. c / Luc. 4. d / Esa. 9. a / Mar. 1. a / Luc. 5. a

S. OCTO beatitudines diuina mandata, consilia atque euangelicas perfectiones innouat CHRISTVS in monte. CAPVT V.

A VIdens autẽ IESVS turbas, ascendit in montem: & cum sedisset, accesserũt ad eum discipuli eius, & aperiens os suum docebat eos, dicens, Beati pauperes spiritu: quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Beati mites: quoniam ipsi possidebũt terram. Beati qui lugent: quoniã ipsi consolabuntur. Beati qui esuriunt, & sitiunt iustitiam: quoniam ipsi saturabuntur. Beati misericordes: quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde: quoniam ipsi Deum videbunt. Beati pacifici: quoniam filij Dei vocabuntur. Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam: quoniam ipsorum est regnũ cœlorum. Beati estis cum maledixerint vobis homines, & perse B cuti vos fuerint, & dixerint omne malũ aduersum vos mentientes, propter me. gaudete & exultate: quoniam merces vestra copiosa est in cœlis. sic enim persecuti sunt prophetas qui fuerunt ante vos. Vos estis sal terræ. Quòd si sal euanuerit, in quo salietur? ad nihilum valet vltrà, nisi vt mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Vos estis lux mundi. Non potest ciuitas abscondi supra montem posita, neque accendunt lucernam, & ponunt eam sub modio, sed super candelabrum, vt luceat omnibus qui in domo sunt. Sic luceat lux vestra coram hominibus: vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cœlis est. Nolite putare quoniam veni soluere legem aut prophetas. non veni soluere, sed C adimplere. Amen quippe dico vobis, donec transeat cœlum & terra, iota vnum aut vnus apex non præteribit à lege donec omnia fiant. Qui ergo soluerit vnum de mandatis istis minimis, & docuerit sic homines: minimus vocabitur in regno cœlorum. qui autem fecerit & docuerit: hic magnus vocabitur in regno cœlorũ. Dico autem vobis, quia nisi abundauerit iustitia vestra plus quàm scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cœlorum. Audistis quia dictum est antiquis, Non occides. qui autem occiderit, reus erit iudicio. Ego autem dico vobis quia omnis qui irascitur fratri D suo, reus erit iudicio. qui autem dixerit fratri suo, raca: reus erit concilio. qui autem dixerit, fatue: reus erit gehennæ ignis. Si ergo offers munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris quia frater tuus habet aliquid aduersum te: relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliare fratri tuo: & tunc veniens offer munus tuum. Esto consentiens aduersario tuo cito dum es in via cum eo: ne fortè tradat te aduersarius iudici, & iudex tradat te ministro, & in carcerem mittaris. Amen dico tibi, non exies inde donec reddas nouissimum quadrantem. Audistis quia dictum est antiquis, Nõ mœchaberis. Ego autem dico vobis quia omnis qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam mœchatus est eam in corde suo. Quòd si oculus tuus dexter scandalizat te, erue E eum, & proiice abs te. expedit enim tibi vt pereat vnũ membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum mittatur in gehennam ignis. Et si dextra manus tua scandalizat te, abscinde eam, & proiice abs te: expedit enim tibi vt pereat vnum membrorum tuorum, quàm totum corpus tuum eat in gehennam. Dictum est autem, Quicunque dimiserit vxorem suam, det ei libellum repudij. Ego autem dico vobis, quia omnis qui dimiserit vxorẽ suam, excepta fornicationis cau-

Luc. 6. d / 1. Pet. 3. c / Mar. 9. g / Luc. 14. g / Mar. 4. c / Luc. 8. c. 11. e / Luc. 16. d / Iacob 2. b / Exod. 20. c / Deut. 5. b / Luc. 12. g / Exo. 20. c / Infra 18. b / Mar. 9. g / Deut. 24. a / Infra 19. b

Mar.10.b sa, facit eam mœchari: & qui dimissam duxerit, adulterat. *Luc.16.d* Iterum audistis quia dictũ est antiquis, Nõ periurabis: red- *1.Cor.7.b* des autem domino iuramenta tua. Ego autẽ dico vobis non F iurare omnino. neq; per cœlum: quia thronus Dei est. neque per terram: quia scabellũ est pedum eius. neq; per Ierosoly- *Luc.19.c* mam: quia ciuitas est magni regis. neq; per caput tuum iura- *Exod.20.b* ueris: quia nõ potes vnum capillum albũ facere aut nigrum. *Deut.5.b* Sit autẽ sermo vester est est, non non. quod autem his abun- *Iaco.5.c* dantius est, à malo est. *Exo.21.c* Audistis quia dictũ est, Oculum pro *Deut.19.d* oculo, & dentẽ pro dente. Ego autem dico vobis nõ resistere *Leuit.24.d* malo: sed si quis te percusserit in dextram maxillam tuam, *Luc.6.c* præbe illi & alterã. & ei qui vult tecum in iudicio contende- *1.Cor.6.b* re, & tunicam tuã tollere: dimitte ei & palliũ. & quicunq; te angariauerit mille passus, vade cum illo & alia duo. Qui au- G tem petit à te, da ei: & volẽti mutuare à te, ne auertaris. Audistis quia dictũ est, Diliges proximũ tuum, & odio habebis inimicum tuum. Ego autem dico vobis, diligite inimicos ve- *Luc.6.d.a* stros, benefacite his qui oderunt vos, & orate pro persequen- *Leui.19.d* tibus & calumniantibus vos: vt sitis filii patris vestri qui in cœlis est, qui solem suum oriri facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. Si enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem habetis? nónne & publicani hoc faciunt? Et si salutaueritis fratres vestros tantũ, quid amplius facitis? nónne & ethnici hoc faciunt? Estote ergo vos perfecti, sicut & pater vester cœlestis perfectus est.

S. ELEEMOSYNAE, orationes, atq; ieiunij diuini & obsequij formulæ sine tristitia, cupiditate, & sollicitudine fiant.

CAPVT VI.

A ATtendite ne iustitiam vestrã faciatis coram hominibus vt videamini ab eis: alioquin mercedẽ non habebitis apud patrem vestrum qui in cœlis est. Cum ergo facis eleemosynam, noli tuba canere ante te, sicut hypocritæ faciũt in synagógis & in vicis, vt honorificẽtur ab hominibus. amen dico vobis, receperũt mercedem suã. Te autẽ faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextra tua: vt sit eleemosyna tua in abscondito, & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi.

Et cum oratis, non eritis sicut hypocritæ qui amant in synagógis & in angulis platearũ stantes orare, vt videantur ab hominibus. amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Tu autem cum oraueris, intra in cubiculum tuum, & clauso ostio ora patrem tuum in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Orantes autem nolite multum loqui, sicut ethnici faciũt, putant enim quòd in multiloquio B suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis. scit enim pater vester quid opus sit vobis antequàm petatis eum. Sic ergo *Luc.11.a* vos orabitis, Pater noster qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnũ tuum. Fiat voluntas tua, sicut in cœlo, & in terra. Panem nostrum supersubstantialẽ da nobis hodie. Et dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. *Mar.11.c* Sed libera nos à malo. Amen. Si enim dimiseritis hominibus *Eccli.28.a* peccata eorum: dimittet & vobis pater vester cœlestis delicta vestra. Si autem nõ dimiseritis hominibus: nec pater vester dimittet vobis peccata vestra. Cum autem ieiunatis, C nolite fieri sicut hypocritæ tristes. exterminant enim facies suas, vt pareãt hominibus ieiunãtes. Amen dico vobis, quia receperunt mercedem suam. Tu autẽ cum ieiunas, vnge caput tuum, & faciem tuam laua: ne videaris hominibus ieiunans, sed patri tuo qui est in abscondito: & pater tuus qui vi- *Luc.12.d* det in abscondito, reddet tibi. Nolite thesaurizare vobis thesauros in terra: vbi ærugo & tinea demolitur, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cœlo: vbi neque ærugo neque tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt nec furantur. Vbi enim est thesaurus tuus, ibi *Luc.11.a* est & cor tuũ. Lucerna corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex: totum corpus tuum lucidum erit. Si autem oculus tuus fuerit nequam: totum corpus tuum tenebrosum erit. Si ergo lumẽ quod in te est, tenebræ sunt: ipsæ tenebræ quãtæ erunt? *Luc.16.c* Nemo potest duobus dominis seruire. aut enim vnum odio habebit, & alterũ diliget: aut vnum sustinebit, & alterum contemnet. Non potestis Deo seruire, & mammonæ. *Luc.12.c* Ideo dico vobis, ne soliciti sitis animæ ve- *1.Pe.5.b* stræ quid manducetis, neq; corpori vestro quid induamini. *Psal.54.d* Nónne anima plus est quàm esca: & corpus plus quàm vestimentum? Respicite volatilia cœli quoniam nõ serunt neque metunt neq; cõgregant in horrea: & pater vester cœlestis pascit illa. Nónne vos magis pluris estis illis? Quis autẽ vestrũ cogitans, potest adiicere ad staturã suam cubitum vnum? Et de vestimẽto quid soliciti estis? Cõsiderate lilia agri quomodo crescunt: non laborant neque nent. Dico autem vobis quoniam nec Salomon in omni gloria sua coopertus est sicut vnum ex istis. Si enim fœnum agri quod hodie est, & cras in clybanum mittitur, Deus sic vestit: quanto magis vos modicæ fidei? Nolite ergo soliciti esse, dicentes, Quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur? hæc enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester quia his omnibus indigetis. Quærite ergo primum regnum Dei & iustitiã eius: & hæc omnia adiicientur vobis. Nolite ergo soliciti esse in crastinum. crastinus enim dies solicitus erit sibiipsi. sufficit diei malitia sua.

S. IVDICII mensuram à se prius iudex ex festuca & margarito mensuret, quemlibet ex opere iudicet, & operanti uerba condonet.

CAPVT VII.

A NOlite iudicare, & non iudicabimini: nolite con- *Luc.6.f* demnare, & non condemnabimini. In quo enim *Rom.2.a* iudicio iudicaueritis, iudicabimini: & in qua mẽ- *Mar.4.c* sura mensi fueritis, remetietur vobis. *Luc.6.f* Quid autẽ vides festucam in oculo fratris tui: & trabem in oculo tuo non vides? Aut quomodo dices fratri tuo, Frater, sine eiiciã festucam de oculo tuo: & ecce trabs est in oculo tuo? Hypocrita, eiice primũ trabem de oculo tuo, & tunc videbis eiicere festucam de oculo fratris tui. Nolite dare sanctum canibus: neque mittatis margaritas vestras ante porcos, ne forte conculcent eas pedibus suis, & conuersi dirumpãt vos. *Infra 21.c* Pe- *Mar.11.c* tite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & ape- *Luc.11.b* rietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, in- *Ioan.14.b.16.c* B uenit: & pulsanti aperietur. Aut quis est ex vobis homo, quẽ *Iaco.1.a* si petierit filius suus panem, nunquid lapidem porriget ei? Aut si piscem petierit: nunquid serpentẽ porriget ei? Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester qui in cœlis est, dabit bona petentibus se? *Luc.6.a* Omnia ergo quæcunq; vultis vt faciant vobis homines: *Tobiæ.4.c* ita & vos facite illis. Hæc est enim lex & prophetæ. *Luc.13.e* Intrate per angustam portam: quia lata porta, & spatiosa via est quæ ducit ad perditionẽ, & multi sunt qui intrãt per eam. Quàm angusta porta & arcta via est quæ ducit ad vitam: & pauci sunt qui inueniunt eam. Attendite à falsis prophetis, qui ve- C niunt ad vos in vestimentis ouium, intrinsecus autem sunt lupi rapaces. à fructibus eorum cognoscetis eos. *Luc.6.f.g* Nunquid colligunt de spinis vuas, aut de tribulis ficus? Sic omnis arbor bona, fructus bonos facit: mala autem arbor, malos fructus facit. Non potest arbor bona, malos fructus facere: neque arbor mala, bonos fructus facere. Omnis arbor quæ non facit fructum bonum excidetur, & in ignem mittetur. Igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. Non omnis qui dicit mihi, Domine Domine, intrabit in regnum cœlorũ: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cœlis est, ipse intrabit in D regnum cœlorum. *Luc.13.e.f* Multi dicent mihi in illa die, Domine Domine, nónne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc cõfitebor illis, Quia nunquã noui vos: discedite à

Psal. 6. c — Infra 25. d — Luc. 13. f — Luc. 6. g — Rom. 2. d — Iaco. 1. d

dite à me omnes qui operamini iniquitatem. Omnis ergo qui audit verba mea hæc, & facit ea: assimilabitur viro sapienti qui ædificauit domum suam super petrā, & descendit pluuia & venerūt flumina & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & non cecidit. fundata enim erat super petram. Et omnis qui audit verba mea hæc, & non facit ea: similis erit viro stulto qui ædificauit domum suā super arenam, & descendit pluuia & venerunt flumina & flauerunt venti, & irruerunt in domum illam, & cecidit, & fuit ruina illius magna. Et factū est: cum consummasset IESVS verba hæc, admirabantur turbæ super doctrina eius. Erat enim docens eos sicut potestatem habens, & non sicut scribæ eorum & pharisæi.

Mar. 1. c — Luc. 4. e

§. IESVS mundato in descensu montis leproso, Centurionis puerum à paralysi, & Petri socrum à febre curat, à somno excitatus discipulos increpat, ac legionem in porcos mittit.

CAPVT VIII.

Mar. 1. d — Luc. 5. c

A Cum autem descendisset de monte, secutæ sunt eum turbæ multæ: & ecce leprosus veniens, adorabat eum, dicēs, Domine si vis, potes me mundare. Et extendens IESVS manum, tetigit eum, dicens, Volo, Mundare. Et confestim mundata est lepra eius. Et ait illi IESVS, Vide nemini dixeris: sed vade, ostende te sacerdoti, & offer munus tuum quod præcepit Moyses in testimonium illis. Cum autem introisset Capharnaum, accessit ad eum centurio, rogans eum, & dicēs, Domine, puer meus iacet in domo paralyticus, & male torquetur. Et ait illi IESVS, Ego veniam, & curabo eum. Et respondens centurio, ait, Domine, non sum dignus vt intres sub tectū meū: sed tantū dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites: & dico huic vade, & vadit: & alio veni, & venit: & seruo meo fac hoc, & facit. B Audiēs autē hæc IESVS, miratus est: & sequentibus se dixit, Amē dico vobis non inueni tantam fidem in Israel. Dico autē vobis quòd multi ab oriente & occidente venient, & recumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorū: filii autem regni eiicientur in tenebras exteriores. ibi erit fletus & stridor dentium. Et dixit IESVS centurioni, Vade, & sicut credidisti fiat tibi. Et sanatus est puer ex illa hora.

Leuit. 14. a — Luc. 7. a — Mar. 1. e — Luc. 4. f

Et cum venisset IESVS in domum Petri, vidit socrum eius iacentē & febricitātem: & tetigit manū eius, & dimisit eam febris, & surrexit, & ministrabat eis. Vespere autem facto, obtulerūt ei multos dæmonia habentes: & eiiciebat spiritus verbo. & omnes male habētes curauit, C vt adimpleretur quod dictū est per Esaiam prophetā, dicentem, Ipse infirmitates nostras accepit: & ægrotationes nostras portauit. Videns autem IESVS turbas multas circum se, iussit discipulos ire trans fretum. Et accedens vnus scriba, ait illi, Magister, sequar te quocunque ieris. Et dicit ei IESVS, Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Alius autem de discipulis eius, ait illi, Domine permitte me primum ire & sepelire patrem meū. IESVS autē ait illi, Sequere me, & dimitte mortuos sepelire mortuos suos. Et ascendente eo in nauiculam, secuti sunt eum discipuli eius: & ecce motus magnus factus est in mari, ita vt nauicula operiretur fluctibus, ipse vero dormiebat. Et accesserunt ad eum discipuli eius: & suscitauerunt eū, dicentes, Domine salua nos, perimus. Et dicit eis IESVS, Quid timidi estis modicæ fidei? Tunc surgēs imperauit ventis & mari, & facta est trāquillitas magna. Porrò D homines mirati sunt dicētes, Qualis est hic, quia venti & mare obediunt ei? Et cum venisset IESVS trans fretum in regionem Gerasenorum, occurrerunt ei duo habentes dæmonia, de monumētis exeuntes, sæui nimis, ita vt nemo posset transire per viam illam. Et ecce clamauerunt dicentes, Quid nobis & tibi IESV fili Dei? Venisti huc ante tempus torquere nos? Erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens. Dæmones autem rogabant eum dicentes, Si eiicis nos hinc, mitte nos in gregem porcorū. Et ait illis, Ite. At illi exeuntes, abierunt in porcos, & ecce magno impetu abiit totus grex per præceps in mare: & mortui sunt in aquis. Pastores autem fugerunt: & venientes in ciuitatem, nuntiauerunt hæc omnia, & de iis qui dæmonia habuerant. Et ecce tota ciuitas exiit obuiam IESV. Et viso eo, rogabant eum vt transiret à finibus eorum.

Mar. 1. d — Luc. 4. g — Esa. 53. b — 1. Pet. 2. d — Luc. 9. g — Mar. 4. d — Luc. 8. d — Mar. 5. a — Luc. 8. d

§. IN ciuitate sua paralyticum curat, murmurantes erudit, archisynagogi filiam suscitaturus hæmorrhoissam sanat, duos cæcos & mutum, & plures alios curat, ac discipulos in moribus & doctrina confirmat.

CAPVT IX.

Mar. 2. a — Luc. 5. d

A Et ascendens IESVS in nauiculam, transfretauit, & venit in ciuitatē suam. Et ecce offerebant ei paralyticum iacentem in lecto. Et videns IESVS fidem illorū, dixit paralytico, Confide fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidam de scribis dixerunt intra se, Hic blasphemat. Et cum vidisset IESVS cogitationes eorum, dixit, Vt quid cogitatis mala in cordibus vestris? Quid est facilius, dicere, Dimittuntur tibi peccata tua: an dicere, Surge & ambula? Vt autē sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata: tunc ait paralytico, Surge, tolle lectum tuū, & vade in domū tuam. Et surrexit, & abiit in domū suam. Videntes autem turbæ timuerunt, & glorificauerunt Deum qui dedit potestatē talem B hominibus.

Mar. 2. b — Luc. 5. f

Et cum transiret inde IESVS, vidit hominem sedentem in telonio, Matthæum nomine. Et ait illi, Sequere me. Et surgens, secutus est eum. Et factū est discumbente eo in domo, ecce multi publicani & peccatores venientes, discumbebant cum IESV & discipulis eius. Et videntes pharisæi, dicebant discipulis eius, Quare cum publicanis & peccatoribus manducat magister vester? At IESVS audiens, ait, Non est opus valētibus medico, sed male habētibus. Euntes autem discite quid est, Misericordiam volo, & non sacrificium. Non enim veni vocare iustos, sed peccatores.

Osee 6. c — Infra 12. a — 1. Tim. 1. c — Mar. 2. c — Luc. 5. f. g

Tunc accesserunt ad eum discipuli Ioannis, dicentes, Quare nos & pharisæi ieiunamus frequenter: discipuli autem tui non ieiunant? Et ait illis IESVS, Nunquid possunt filii sponsi lugere quandiu cum illis est sponsus? Venient autem dies, cum auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt. Nemo autem immit-C tit commissurā panni rudis in vestimentū vetus. tollit enim plenitudinem eius à vestimento: & peior scissura fit. Neque mittunt vinum nouum in vtres veteres, alioquin rumpūtur vtres, & vinum effunditur, & vtres pereunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittunt: & ambo conseruantur.

Mar. 5. b — Luc. 8. f

Hæc illo loquente ad eos, ecce princeps vnus accessit, & adorabat eum dicens, Domine filia mea modo defuncta est: sed veni, impone manū tuam super eam, & viuet. Et surgens IESVS, sequebatur eum, & discipuli eius. Et ecce mulier quæ sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, accessit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius. Dicebat enim intra se, Si tetigero tantum vestimentum eius: saluabor. At IESVS conuersus & videns eam, dixit, Confide filia, fides tua te saluam fecit. Et salua facta est mulier ex illa hora. Et cum venisset IESVS in domum principis, & vidisset tibicines & turbam tumultuantem, dicit illis, Recedite: non est enim mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum. Et cum eiecta esset turba, intrauit: & tenuit manum eius, & dixit, Puella, surge. Et surrexit puella. Et exiit fama hæc in vniuersam terrā. Et trāseunte D inde IESV, secuti sunt eum duo cæci clamantes & dicentes, Miserere nostri fili Dauid. Dum autem venisset domum, accesserunt ad eum cæci. Et dicit eis IESVS, Creditis quia hoc possum facere vobis? Dicunt ei, Vtique Domine. Tunc tetigit oculos eorum dicens, Secundum fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt oculi eorum, & comminatus

est illis IESVS, dicens, Videte ne quis sciat. Illi autem exeuntes diffamauerunt eum in tota terra illa. Egressis autem illis, ecce obtulerunt ei hominem mutum, dæmonium habentem. Et eiecto dæmonio, locutus est mutus, & miratæ sunt turbæ, dicentes, Nunquam apparuit sic in Israel. Pharisæi autem dicebant, In principe dæmoniorum eiicit dæmones.

Infra 12.b. Mar. 3.c Luc. 11.b

Et circuibat IESVS omnes ciuitates, & castella, docens in synagógis eorum, & prædicans euangelium regni, & curans omnem languorem & omnem infirmitatem. Videns autem turbas, misertus est eis: quia erant vexati & iacentes sicut oues non habētes pastorem. Tunc dicit discipulis suis, Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo Dominum messis, vt mittat operarios in messem suam.

Mar. 6.e Luc. 10.a

S. DISCIPVLOS *mittens corporis occisores timere prohibet, verbi annuntiationem iubet, ac cuncta Deo postponenda demonstrat.* CAPVT X.

A ET conuocatis duodecim discipulis suis, dedit illis potestatem spirituum immundorum vt eiicerent eos, & curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem. Duodecim autem apostolorum nomina sunt hæc: Primus, Simon qui dicitur Petrus, & Andreas frater eius, Philippus & Bartholomæus, Iacóbus Zebedæi, & Ioãnes frater eius, Thomas & Matthæus publicanus, & Iacóbus Alphæi & Thaddæus, Simon Cananæus, & Iudas Iscariotes, qui & tradidit eum. Hos duodecim misit IESVS: præcipiens eis, dicens, In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorū ne intraueritis: sed potius ite ad oues quæ perierūt domus Israel. Euntes autem prædicate, dicentes, Quia appropinquauit regnū cœlorum. Infirmos curate, mortuos suscitate, leprosos mundate, dæmones eiicite. gratis accepistis, gratis date. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris:

Mar. 3.b Luc. 6.b.c Mar. 6.a Luc. 9.a. & 10.a

B non peram in via, neq; duas tunicas, neq; calceamenta, neque virgam. dignus enim est operarius cibo suo. In quancunque autem ciuitatem aut castellum intraueritis, interrogate quis in ea dignus sit: & ibi manete donec exeatis. Intrantes autem in domū, salutate eam, dicentes, Pax huic domui. Et si quidem fuerit domus digna, veniet pax vestra super eam. si autem non fuerit digna: pax vestra reuertetur ad vos. Et quicunque non receperit vos, neque audierit sermones vestros: exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicii, quàm illi ciuitati. Ecce ego mitto vos sicut oues in medio luporū. Estote ergo prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Cauete autem ab hominibus. Tradent enim vos in conciliis, & in synagógis suis flagellabunt vos: & ad præsides & reges ducemini propter me, in testimonium illis & gētibus. Cum autem tradent vos, nolite cogitare quomodo aut quid loquamini.

Luc. 10.c 1. Tim. 5.c Act. 13.g Luc. 10.a Luc. 12.b

C dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. non enim vos estis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Tradet autē frater fratrem in mortem, & pater filiū: & insurgent filii in parentes, & morte eos afficiēt, & eritis odio omnibus hominibus propter nomē meū. qui autē perseuerauerit vsq; in finē, hic saluus erit. Cum autem persequētur vos in ciuitate ista: fugite in aliā. amen dico vobis, non consummabitis ciuitates Israel donec veniat filius hominis. Non est discipulus super magistrū, nec seruus super dominum suum. sufficit discipulo vt sit sicut magister eius: & seruo, sicut dominus eius. Si patremfamiliâs Beelzebub vocauerunt: quanto magis domesticos eius? Ne ergo timueritis eos. Nihil enim est opertum, quod non reueletur: & occultum, quod nō sciatur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in lumine: & quod in aure auditis, prædicate super tecta. Et nolite timere eos qui occidunt corpus, animā autem non possunt occidere: sed potius timete eum qui potest & animam & corpus perdere in gehennā. Nōnne duo passeres asse væneūt: & vnus ex illis non cadet super terram sine patre vestro? Vestri autē & capilli capitis omnes numerati sunt.

Luc. 6.f Ioan. 13.b. & 15.c Mar. 4.c Luc. 8.c. 12.a

D Nolite ergo timere: multis passeribus meliores estis vos. Omnis ergo qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego eum corā patre meo qui in cœlis est. Qui autē negauerit me coram hominibus: negabo & ego eum coram patre meo qui in cœlis est. Nolite arbitrari quia pacem venerim mittere in terram. non veni pacem mittere: sed gladium. veni enim separare hominem aduersus patrē suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam: & inimici hominis, domestici eius. Qui amat patrem aut matrem plus quàm me, nō est me dignus. & qui amat filium aut filiam super me, nō est me dignus. Et qui nō accipit crucem suam, & sequitur me: non est me dignus. Qui inuenit animā suam perdet illam. & qui perdiderit animā suam propter me: inueniet eam. Qui recipit vos, me recipit: & qui me recipit, recipit eum qui me misit. Qui recipit prophetam in nomine prophetæ: mercedē prophetæ accipiet. Et qui recipit iustū in nomine iusti: mercedem iusti accipiet. Et quicunq; potum dederit vni ex minimis istis calicem aquæ frigidæ, tantū in nomine discipuli: amen dico vobis nō perdet mercedē suā.

Mar. 8.d Luc. 9.c. et 12.b 2. Tim. 2.b Luc. 12.f Mich. 7.b Luc. 14.f Infra 16.d Luc. 9.c. 14.f. & 17.g. Ioan. 12.d Luc. 10.c Ioan. 13.c Mar. 9.f

S. IOANNIS *præconia discipulis eius enuntiat, ciuitates quæ uisis uirtutibus pœnitentiā negligunt, increpat, & pœnitentes ad quietem inuitat.* CAPVT XI.

A ET factum est: cum consummasset IESVS, præcipiens duodecim discipulis suis, transiit inde, vt doceret & prædicaret in ciuitatibus eorum. Ioannes autem cum audisset in vinculis opera CHRISTI: mittens duos de discipulis suis, ait illi, Tu es qui venturus es, an alium expectamus? Et respondens IESVS ait illis, Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis & vidistis. Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. & beatus est qui non fuerit scandalizatus in me. Illis autem abeuntibus, cœpit IESVS dicere ad turbas de Ioanne, Quid existis in desertum videre? arundinem vento agitatam? Sed quid existis videre? hominem mollibus vestitum? Ecce qui mollibus vestiuntur, in domibus regum sunt. Sed quid existis videre? prophetam? Etiam dico vobis, & plusquam prophetam. Hic est enim de quo scriptum est, Ecce ego mitto angelū meum ante faciem tuam, qui præparabit viā tuam ante te. Amen dico vobis, non surrexit inter natos mulierum maior Ioanne Baptista. qui autē minor est in regno cœlorū, maior est illo. A diebus autē Ioannis Baptistæ vsque nunc, regnū cœlorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Omnes enim prophetæ & lex, vsque ad Ioannem prophetauerunt: & si vultis recipere, ipse est Elias qui venturus est. Qui habet aures audiendi, audiat. Cui autem similem æstimabo generationem istam? Similis est pueris sedentibus in foro: qui clamantes coæqualibus suis, dicunt, Cecinimus vobis, & non saltastis: lamentauimus, & non planxistis.

Luc. 7.c Mala. 3.a Luc. 16.d Luc. 5.a Mar. 6.d Mala. 4.b Luc. 7.c

C Vēnit enim Ioannes neque manducans neq; bibens: & dicunt, Dæmonium habet. Vēnit filius hominis manducans & bibens: & dicunt, Ecce homo vorax & potator vini, publicanorum & peccatorum amicus. Et iustificata est sapientia à filiis suis. Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus factæ sunt plurimæ virtutes eius, quia non egissent pœnitentiam, Væ tibi Corozaim, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidône factæ essent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere pœnitentiam egissent. Veruntamē dico vobis: Tyro & Sidóni remissius erit in die iudicii, quàm vobis. Et tu Capharnaum, nunquid vsque in cœlum exaltaberis? vsque in infernum descendes: quia si in Sodomis factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in te, forte mansissent vsque in hanc diem. Veruntamen dico vobis, quia terræ Sodomorum remissius erit in die iudicii, quàm tibi. In

Luc. 10.c

D tibi. In illo tempore respondens IESVS dixit, Confitebor tibi pater domine cœli & terræ quia abscondisti hæc à sapientibus & prudêtibus, & reuelasti ea paruulis. Ita pater: quoniam sic fuit placitû ante te. Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Et nemo nouit filium, nisi pater: neq; patrem quis nouit, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis: & ego reficiam vos. Tollite iugum meum super vos, & discite à me, quia mitis sum & humilis corde: & inuenietis requiê animabus vestris. Iugum enim meum suaue est, & onus meum leue.

Luc.10.d
Iere.6.a
1.Ioan.5.a

S. CONFVTATIS *Pharisæis in apostolos spicas sabbatho euellentes murmurantibus, aridam manum sanat & dæmoniacum: eosq; signum petentes arguit, & qui sint filij Dei demonstrat.*

CAPVT XII.

A IN illo tempore abiit IESVS per sata sabbatho: discipuli autê eius esurientes cœperût vellere spicas, & manducare. Pharisæi autem videntes, dixerunt ei, Ecce, discipuli tui faciunt quod nô licet eis facere sabbathis. At ille dixit eis, Non legistis quid fecerit David quando esuriit, & qui cum eo erant: quomodo intrauit in domû Dei, & panes propositionis comêdit, quos non licebat ei edere, neq; his qui cum eo erât, nisi solis sacerdotibus? Aut non legistis in lege, quia sabbathis sacerdotes in templo sabbathû violant, & sine crimine sunt? Dico autê vobis, quia templo maior est hic. Si autê sciretis quid est, Misericordiâ volo & non sacrificiû, nunquam condemnassetis innocentes. dominus enim est filius hominis etiam sabbathi.

Mar.2.d
Luc.6.a
1.Re.21.b
Num.28.b
Osee 6.c

Et cum inde transisset, venit in synagogam eorû. Et ecce homo manum habês aridam. & interrogabât eum dicentes, Si licet sabbathis curare? vt accusarêt eum. Ipse autê dixit illis, Quis erit ex vobis homo qui habeat ouem vnam: & si ceciderit hæc sabbathis in foueâ, nônne tenebit & leuabit eam? Quanto magis melior est homo oue? Itaque licet sabbathis benefacere. Tunc ait homini, Extende manum tuam. Et extendit: & restituta est sanitati, sicut altera. Exeuntes autê Pharisæi, consilium faciebât aduersus eum quomodo perderent B eum. IESVS autem sciens, secessit inde: & secuti sunt eum multi, & curauit eos omnes. & præcepit eis ne manifestum eum facerent. Vt adimpleretur quod dictum est per Esaiam prophetam, dicentem, Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo bene complacuit animæ meæ. Ponam spiritû meum super eum, & iudicium gentibus nunciabit. Non contendet neque clamabit: neque audiet aliquis in plateis você eius. arundinem quassatâ non confringet, & linum fumigans non extinguet, donec eiiciat ad victoriam iudicium: & in nomine eius gentes sperabunt. Tunc oblatus est ei dæmoniû habens, cæcus & mutus: & curauit eum, ita vt loqueretur & videret. Et stupebant omnes turbæ, & dicebât, Nunquid hic est filius David? Pharisæi autem audientes, dixerunt, Hic nô eiicit dæmones nisi in Beelzebub principe dæmoniorû. IESVS autem sciens cogitationes eorum, dixit eis, Omne regnum diuisum contra se, desolabitur: & omnis ciuitas vel domus diuisa contra se, non stabit. Et si satanas satanam eiicit, aduersus se diuisus est. quomodo ergo stabit regnû eius? Et si ego in Beelzebub eiicio dæmones: filii vestri in quo eiiciunt? Ideo ipsi, iudices vestri erunt. Si autem ego in spiritu dei eiicio dæmones: igitur peruênit in vos regnum dei. aut C quomodo potest quisquam intrare in domum fortis, & vasa eius diripere: nisi prius alligauerit fortem, & tunc domum illius diripiet? Qui non est mecum, contra me est: & qui non congregat mecum, spargit. Ideo dico vobis: omne peccatû & blasphemia remittetur hominibus, spiritus autem blasphemia non remittetur. Et quicunque dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo neque in futuro. Aut facite arborem bonam, & fructû eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum. siquidem ex fructu arbor agnoscitur. Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali? ex abundantia enim cordis os loquitur. Bonus homo, de bono thesauro profert bona: & malus homo de malo thesauro profert mala. Dico autem vobis quoniam omne verbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicii. Ex verbis enim tuis iustificaberis, & ex verbis tuis condemnaberis. Tunc responderunt ei quidam de scribis & pharisæis, dicentes, Magister, volumus à te signum videre. Qui respondês ait illis, Generatio mala & adultera signum quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Sicut enim fuit Ionas in ventre ceti tribus diebus & tri-D bus noctibus: sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione ista, & condemnabunt eam: quia pœnitentiam egerût in prædicatione Ionæ, & ecce plus quàm Ionas hic. Regina austri surget in iudicio cum generatione ista, & condemnabit eam: quia vênit à finibus terræ audire sapientiam Salomonis, & ecce plus quàm Salomon hic. Cum autem immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arida quærens requiem, & non inuenit. Tunc dicit, Reuertar in domum meam vnde exiui. Et veniens, inuenit eam vacantem, scopis mundatam, & ornatâ. Tunc vadit & assumit septem alios spiritus secum nequiores se, & intrantes habitant ibi: & fiunt nouissima hominis illius peiora prioribus. Sic erit & generationi huic pessimæ. Adhuc eo loquête ad turbas, ecce mater eius & fratres stabant foris, quærentes loqui ei. Dixit autem ei quidam, Ecce mater tua & fratres tui foris stant, quærentes te alloqui. At ipse respondens dicenti sibi, ait, Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos, dixit, Ecce mater mea & fratres mei. Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei qui in cœlis est: ipse meus frater, soror, & mater est.

Esa.42.a
Mar.3.c
Luc.11.b
Mar.3.c
Luc.11.b
Luc.6.g
Luc.11.d
Ionæ 2.a
Ionæ 3.b
3.Re.10.a
2.Par.9.a
2.Pet.2.d
Mar.3.d
Luc.8.c

S. REGNVM *Dei sub quadruplicis seminis, zizaniorum, grani sinapis, fermenti in pasta, thesauri in agro, & margaritæ figura docet.*

CAPVT XIII.

A IN illo die exiens IESVS de domo, sedebat secus mare. Et congregatæ sunt ad eum turbæ multæ, ita vt in nauiculam ascendens sederet: & omnis turba stabat in litore, & locutus est eis multa in parabolis, dicens, Ecce exiit qui seminat, seminare. Et dum seminat, quædam ceciderunt secus viam, & venerunt volucres cœli & comederunt ea. Alia autem ceciderunt in petrosa, vbi non habebant terrâ multam: & continuo exorta sunt, quia non habebant altitudinem terræ. sole autê orto, æstuauerunt: & quia nô habebant radicem, aruerunt. Alia autem ceciderunt in spinas: & creuerunt spinæ, & suffocauerunt ea. Alia autem ceciderunt in terram bonam: & dabant fructum aliud centesimum, aliud sexagesimum, aliud tricesimû. Qui habet aures audiendi, audiat. Et accedentes discipuli dixerût ei, Quare in parabolis loqueris eis? Qui respondens, ait illis, B Quia vobis datum est nosse mysteria regni cœlorum: illis autem non est datum. Qui enim habet, dabitur ei & abundabit: qui autem nô habet, & quod habet auferetur ab eo. Ideò in parabolis loquor eis: quia videntes non vident, & audientes non audiunt, neque intelligunt. vt adimpleatur in eis prophetia Esaiæ dicentis, Auditu audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non videbitis. Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos clauserunt: nequando videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant, & côuertantur & sanem eos. Vestri autem C beati oculi quia vident, & aures vestræ quia audiunt. Amen quippe dico vobis quia multi prophetæ & iusti cupierunt videre quæ videtis & non viderunt, & audire quæ auditis & non audierût. Vos ergo audite parabolâ seminantis. Omnis

Mar.4.a
Luc.8.a
Infra 25.c
Esa.6.c
Mar.4.b.
Luc.8.b
Ioan.12.f
Act.28.f
Ro.11.b
Luc.10.d

Mar. 4. b *Luc. 8. b* qui audit verbum regni & non intelligit, venit malus & rapit quod ſeminatum eſt in corde eius: hic eſt qui ſecus viam ſeminatus eſt. Qui autem ſuper petroſa ſeminatus eſt: hic eſt qui verbum audit, & continuo cum gaudio accipit illud, non autem habet in ſe radicem, ſed eſt temporalis. facta autē tribulatione & perſecutione propter verbū, continuo ſcandalizatur. Qui autē ſeminatus eſt in ſpinis, hic eſt qui verbū Dei audit, & ſolicitudo ſeculi iſtius & fallacia diuitiarū ſuffocat verbum, & ſine fructu efficitur. Qui verò in terram bonam ſeminatus eſt: hic eſt qui audit verbum, & intelligit, & fructum affert, & facit aliud quidem centeſimum, aliud autem ſexageſimum, aliud vero triceſimum. Aliam parabolam propoſuit illis, dicens, Simile factum eſt regnum cœlo- D rum homini qui ſeminauit bonum ſemen in agro ſuo. cum autem dormirent homines, vènit inimicus eius, & ſuperſeminauit zizania in medio tritici, & abiit. Cum autem creuiſſet herba, & fructum feciſſet: tunc apparuerūt & zizania. Accedentes autem ſerui patrisfamiliâs, dixerunt ei, Domine nónne bonū ſemen ſeminaſti in agro tuo? Vnde ergo habet zizania? Et ait illis, Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt ei, Vis imus, & colligimus ea? Et ait, Non: ne fortè colligentes zizania, eradicetis ſimul cum eis & triticū. Sinite vtraq; creſcere vſque ad meſſem: & in tempore meſſis, dicam meſſoribus, Colligite primum zizania, & alligate ea in faſciculos ad cōburendum, triticum autem congregate E in horreum meum. Aliam parabolā propoſuit eis, dicens, *Mar. 4. d* *Luc. 13. d* Simile eſt regnum cœlorum grano ſinapis, quod accipiens homo ſeminauit in agro ſuo: quod minimum quidem eſt omnibus ſeminibus. Cum autem creuerit maius eſt omnibus oleribus, & fit arbor, ita vt volucres cœli veniant, & *Luc. 13. e* habitent in ramis eius. Aliam parabolam locutus eſt eis. Simile eſt regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tribus, donec fermentatum eſt *Mar. 4. d* totum. Hæc omnia locutus eſt IESVS in parabolis ad turbas: & ſine parabolis nō loquebatur eis: vt impleretur quod *Psal. 77. a* dictum eſt per prophetam dicentem, Aperiam in parabolis os meū, eructabo abſcondita à cōſtitutione mundi. Tunc dimiſſis turbis vènit in domum: & acceſſerunt ad eum diſcipuli eius, dicentes. Ediſſere nobis parabolam zizaniorum agri. Qui reſpondens ait, Qui ſeminat bonum ſemen: eſt filius hominis. Ager autem: eſt mundus. Bonum verò ſemen: hi ſunt filii regni. Zizania autem: filii ſunt nequam. Inimicus F autem qui ſeminauit ea: eſt diabolus. Meſſis verò, conſum- *Apo. 14. c. d* matio ſeculi eſt. Meſſores autem: angeli ſunt. Sicut ergo colliguntur zizania, & igni comburuntur: ſic erit in conſummatione ſeculi. Mittet filius hominis angelos ſuos, & colligent de regno eius omnia ſcandala, & eos qui faciunt iniquitatem: & mittent eos in caminū ignis. Ibi erit fletus & ſtridor dentium. Tunc iuſti fulgebunt ſicut ſol in regno patris eorum. Qui habet aures audiendi audiat. Simile eſt regnū cœlorum theſauro abſcondito in agro: quem qui inuènit homo, abſcondit, & præ gaudio illius vadit & vendit vniuerſa quæ habet, & emit agrum illum. Iterum ſimile eſt regnum cœlorum homini negotiatori, quærenti bonas margaritas. Inuenta autem vna pretioſa margarita, abiit, & vendidit omnia quæ habuit, & emit eam. Iterum ſimile eſt regnum cœlorum ſagenæ miſſæ in mare, & ex omni genere piſcium congreganti. quam, cum impleta eſſet, educentes, & ſecus littus ſedentes, elegerunt bonos in vaſa, malos autem G foras miſerunt. Sic erit in conſummatione ſeculi: exibunt angeli, & ſeparabunt malos de medio iuſtorum, & mittent eos in caminū ignis. ibi erit fletus & ſtridor dentium. Intellexiſtis hæc omnia? Dicunt ei, Etiam. Ait illis, Ideò omnis ſcriba doctus in regnum cœlorum, ſimilis eſt homini patrifamiliâs, qui profert de theſauro nova & vetera. Et factum *Mar. 6. a* *Luc. 4. c* *Ioan. 4. f.* eſt: cum conſummaſſet IESVS parabolas iſtas, tranſiit inde. Et veniens in patriam ſuam, docebat eos in ſynagógis eorum, ita vt mirarentur, & dicerent, Vnde huic ſapientia hæc, & virtutes? Nónne hic eſt fabri filius? Nónne mater eius dicitur MARIA: & fratres eius, Iacôbus & Ioſeph, & Simon & Iudas? & ſorores eius, nónne omnes apud nos ſunt? *Ioan. 6. e* Vnde ergo huic omnia iſta? Et ſcandalizabantur in eo. IESVS autē dixit eis, Non eſt propheta ſine honore, niſi in patria ſua & in domo ſua. Et nō fecit ibi virtutes multas, propter incredulitatem illorum.

S. IOANNE occiſo CHRISTVS in deſerto quinq; hominū millia ſatiat. ſuper aquas ambulans Petrum mergentem erigit: atque in terra Genezareth plurimos etiam fimbriæ tactu ſanat.

CAPVT XIIII.

A IN illo tempore audiuit Herodes tetrarcha famam IESV: & ait pueris ſuis, Hic eſt Ioannes Baptiſta, ipſe ſurrexit à mortuis: & ideò virtutes operantur in eo. Herodes enim tenuit Ioannem, & alligauit eum: & poſuit in carcerē propter Herodiadem vxorem fratris ſui. Dicebat enim illi Ioannes, Non licet tibi habere eam. Et volens illum occidere, timuit populum: quia ſicut prophetā eum habebant. Die autē natalis Herodis, ſaltauit filia Herodiadis in medio: & placuit Herodi. Vnde cum iuramento pollicitus eſt ei dare quodcunque poſtulaſſet ab eo. At illa præmonita à matre ſua, Da mihi, inquit, hic in diſco caput Ioannis Baptiſtæ. Et contriſtatus eſt rex. Propter iuramentum autem & eos qui pariter recumbebāt, iuſsit dari. Miſitque, & decollauit Ioannem in carcere. Et al- B latum eſt caput eius in diſco: & datum eſt puellæ, & illa attulit matri ſuæ. Et accedentes diſcipuli eius, tulerunt corpus eius, & ſepelierunt illud: & venientes nuntiauerunt IESV.

Mar. 6. b *Luc. 9. a* *Mar. 6. c.* *Luc. 3. d* *Infra 21. c*

Quod cum audiſſet IESVS, ſeceſsit inde in nauicula, in locum deſertum ſeorſum, & cum audiſſent turbæ, ſecutæ ſunt eum pedeſtres de ciuitatibus. Et exiens vidit turbam multam: & miſertus eſt eis, & curauit languidos eorum. Veſpere autem facto, acceſſerunt ad eum diſcipuli eius dicentes, Deſertus eſt locus, & hora iam præteriit: dimitte turbas, vt euntes in caſtella, emant ſibi eſcas. IESVS autem dixit eis, Non habent neceſſe ire: date illis vos manducare. Reſponderunt ei, Non habemus hic niſi quinque panes & duos piſces. Qui ait eis, Afferte mihi illos huc. Et cum iuſsiſſet turbam diſcumbere ſuper fœnum: acceptis quinque panibus & duobus piſcibus, aſpiciens in cœlum benedixit & fregit, & dedit diſcipulis panes, diſcipuli autem turbis. Et man- C ducauerunt omnes: & ſaturati ſunt. Et tulerunt reliquias duodecim cophinos fragmentorum plenos. Manducantium autem fuit numerus, quinque millia virorum, exceptis mulieribus & paruulis. Et ſtatim compulit IESVS diſcipulos aſcendere in nauiculam, & præcedere eum trans fretum, donec dimitteret turbas. Et dimiſſa turba, aſcendit in montem ſolus orare. Veſpere autem facto ſolus erat ibi. nauicula autem in medio mari iactabatur fluctibus: erat enim contrarius ventus. Quarta autem vigilia noctis, vènit ad eos ambulans ſuper mare. Et videntes eum ſuper mare ambulantem, turbati ſunt, dicentes, Quia phantaſma eſt, Et præ timore clamauerunt. Statimque IESVS locutus eſt eis dicens, Habete fiduciam: ego ſum, nolite timere. Reſpondens autem Petrus dixit, Domine ſi tu es, iube me ad te venire ſu- D per aquas. At ipſe ait, Veni. Et deſcendens Petrus de nauicula, ambulabat ſuper aquam vt veniret ad IESVM. Videns verò ventum validum, timuit: & cum cœpiſſet mergi, clamauit dicens, Domine, ſaluum me fac. Et continuo IESVS extendens manum, apprehendit eum: & ait illi, Modicæ fidei quare dubitaſti? Et cum aſcendiſſet in nauiculam, ceſſauit ventus. Qui autem in nauicula erant, venerunt & adorauerunt eum dicētes, Verè filius Dei es. Et cum transfretaſſent, venerunt in terram Geneſar. Et cum cognouiſſent eum viri loci illius, miſerunt in vniuerſam regionē illā, & obtulerūt ei

Luc. 9. b *Mar. 6. d. a* *Ioan. 6. a* *Mar. 6. f* *Ioan. 6. b* *Mar. 6. g*

omnes

omnes male habentes: & rogabant eum vt vel fimbriā vestimenti eius tangerent. Et quicunq; tetigerunt, salui facti sunt.

S. PHARISAEORVM traditiones diuinis aduersas reprobat. Chananææ filia à dæmonio & plerisque alijs liberatis quatuor millia hominum cibat. CAPVT XV.

A TVnc accesserunt ad eum ab Ierosolymis scribæ & pharisæi, dicētes, Quare discipuli tui transgrediuntur traditionē seniorū? non enim lauant manus suas cum panem manducant. Ipse autem respondens, ait illis, Quare & vos transgredimini mandatum Dei propter traditionē vestram? Nam Deus dixit, Honora patrem & matrem. &, Qui maledixerit patri, vel matri, morte moriatur. Vos autē dicitis, Quicunq; dixerit patri vel matri, Munus quodcunq; est ex me, tibi proderit. & non honorificabit patrem suum aut matrem suam, & irritum fecistis mandatum Dei propter traditionem vestram. Hypocritæ, bene prophetauit de vobis Esaias, dicēs, Populus hic, labiis me honorat: cor autem eorum longè est à me. Sine causa au-B tem colunt me, docentes doctrinas & mādata hominū. Et conuocatis ad se turbis, dixit eis, Audite & intelligite. Non quod intrat in os, coinquinat hominem: sed quod procedit ex ore, hoc coinquinat hominem. Tunc accedentes discipuli eius dixerunt ei, Scis quia pharisæi, audito verbo hoc scandalizati sunt? At ille respondens, ait, Omnis plantatio quam non plantauit pater meus cœlestis eradicabitur. Sinite illos: cæci sunt, & duces cæcorum. cæcus autem si cæco ducatum præstet, ambo in foueam cadunt. Respondens autem Petrus dixit ei, Edissere nobis parabolam istam. At ille dixit, Adhuc & vos sine intellectu estis? Non intelligitis quia omne quod in os intrat, in ventrē vadit, & in secessum emittitur? Quæ autem procedunt de ore: de corde exeunt, & ea coinquinant hominem. de corde enim exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria, fornicationes, furta, falsa testimonia, blasphemiæ. hæc sunt, quæ coinquinant hominem. Non lotis autem manibus mādu care, non coinquinat hominem.

Mar. 7. a. b — Exo. 20. c — Deu. 5. b — Eph. 6. a — Exo. 21. c — Leui. 20. b — Prou. 20. c — Esa. 29. d — Mar. 7. c — Ioan. 15. a — Luc. 6. f. — Mar. 7. c

Et egressus inde IESVS secessit in partes Tyri & Sydō-C nis. Et ecce mulier Chananæa à finibus illis egressa clamauit, dicens ei, Miserere mei Domine fili Dauid: filia mea male à dæmonio vexatur. Qui non respondit ei verbum. Et accedentes discipuli eius, rogabant eum dicentes, Dimitte eam: quia clamat post nos. Ipse autem respondens, ait, Non sum missus nisi ad oues quæ perierūt domus Israel. At illa venit, & adorauit eum dicens, Domine adiuua me. Qui respondens, ait, Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus. At illa dixit, Etiam Domine, nam & catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorū suorum. Tunc respondens IESVS, ait illi, O mulier, magna est fides tua: fiat D tibi sicut vis. Et sanata est filia eius ex illa hora. Et cum transisset inde IESVS, venit secus mare Galilææ: & ascendens in montē, sedebat ibi. Et accesserūt ad eum turbæ multæ, habentes secum mutos, cæcos, claudos, debiles, & alios multos: & proiecerūt eos ad pedes eius, & curauit eos, ita vt turbæ mirarentur videntes mutos loquentes, claudos ambulantes, cæcos vidētes, & magnificabant Deum Israel. IESVS autem conuocatis discipulis suis, dixit, Misereor turbæ: quia triduo iam perseuerant mecum, & non habent quod manducent: & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Et dicunt ei discipuli, Vnde ergo nobis in deserto panes tantos, vt saturemus turbam tantam? Et ait illis IESVS, Quot habetis panes? At illi dixerunt, Septem, & paucos pisciculos. Et præcepit turbæ vt discumberent super terram. Et accipiens septem panes, & pisces, & gratias agens fregit, & dedit discipulis suis, & discipuli dederunt populo. Et comederunt omnes, & saturati sunt. Et quod superfuit de fragmentis tulerunt, septem sportas plenas. Erant autē qui manducauerunt, quatuor millia hominum, extra paruulos & mulieres. Et dimissa turba, ascendit in nauiculā: & vēnit in fines Magedan.

Mar. 7. c — Mar. 7. d — Esa. 35. b — Mar. [illegible]

S. COELESTI signo Pharisæis negato illorum fermento cauendum: discipulis autem post opinionem CHRISTI confessam, suam prædicit passionem. CAPVT. XVI.

A ET accesserunt ad eum Pharisæi & Sadducæi tentantes: & rogauerūt eum vt signū de cœlo ostenderet eis. At ille respōdens, ait illis, Facto vespere dicitis, Serenum erit, rubicundū est enim cœlū. Et mane, Hodie tēpestas, rutilat enim triste cœlū. Faciē ergo cœli diiudicare nostis: signa autem temporum non potestis? Generatio mala & adultera signū quærit: & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Et relictis illis, abiit.

Mar. 8. b — Luc. 12. g — Ionæ 2. a

Et cum venissent discipuli eius trans fretum, obliti sunt panes accipere. Qui dixit illis, Intuemini & cauete à fermento Pharisæorum & Sadducæorū. At illi cogitabant inter se, di-B centes, Quia panes non accepimus. Sciens autem IESVS, dixit, Quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia panes nō habetis? Nondum intelligitis, neq; recordamini quinq; panum, & quinque millium hominum, & quot cophinos sumpsistis? neque septem panum, & quatuor millium hominum, & quot sportas sumpsistis? Quare non intelligitis quia non de pane dixi vobis, Cauete à fermento Pharisæorum & Sadducæorum? Tunc intellexerūt quia non dixerit cauendū à fermento panum, sed à doctrina Pharisæorum & Sadducæorum.

Mar. 8. b — Luc. 12. a

Venit autem IESVS in partes Cæsareæ Philippi: & interrogabat discipulos suos, dicens, Quem dicunt homines esse filium hominis? At illi dixerūt, Alii Ioannē Baptistā, alii autem Eliam, alii verò Ieremiam, aut vnum ex prophetis. Di-C cit illis IESVS, Vos autē quem me esse dicitis? Respondens Simon Petrus dixit, Tu es CHRISTVS filius Dei viui. Respōdens autē IESVS dixit ei, Beatus es Simon Bariona: quia caro & sanguis nō reuelauit tibi, sed pater meus qui in cœlis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, & super hāc petrā ædificabo ecclesiā meam, & portæ inferi nō præualebunt aduersus eam. Et tibi dabo claues regni cœlorū. Et quodcunq; ligaueris super terrā, erit ligatū & in cœlis, & quodcūq; solueris super terrā, erit solutū & in cœlis. Tunc præcepit discipulis suis vt nemini dicerent quia ipse esset IESVS CHRISTVS. Exinde cœpit IESVS ostēdere discipulis suis quia oporteret eum ire Ierosolymā, & multa pati à senioribus & scribis & principibus sacerdotum, & occidi, & tertia die resurgere. Et D assumēs eū Petrus, cœpit increpare illū, dicēs, Absit à te Domine: nō erit tibi hoc. Qui cōuersus, dixit Petro, Vade post me satana, scādalū es mihi: quia nō sapis ea quę Dei sunt, sed ea quæ hominū. Tūc IESVS dixit discipulis suis, Si quis vult post me venire, abneget semetipsum, & tollat crucē suam & sequatur me. Qui enim voluerit animā suā saluā facere, perdet eam: qui autē perdiderit animā suam propter me, inueniet eā. Quid enim prodest homini, si vniuersum mundū lucretur, animæ verò suæ detrimentū patiatur? Aut quam dabit homo cōmutationē pro anima sua? Filius enim hominis vēturus est in gloria patris sui cum angelis suis: & tūc reddet vnicuiq; secundū opera eius. Amen dico vobis, sunt quidam de hic stantibus qui non gustabunt mortem, donec videant filium hominis venientem in regno suo.

Mar. 8. c — Luc. 9. c — Ioan. 6. g. — Supra 10. d — Mar. 8. d — Luc. 12. g — 14. f. 17. g — Ioan. 12. d — Rom. 1. a — Mar. 9. a — Luc. 9. c

S. CHRISTVS transfiguratus lunaticum liberat, discipulosq; miraculi impotentes informat, ac Cæsari tributum dari imperat.

CAPVT XVII.

A ET post dies sex assumpsit IESVS Petrū & Iacobum & Ioannē fratrem eius, & ducit illos in mōtem excelsum seorsum: & transfiguratus est ante eos. Et resplenduit facies eius sicut sol: vestimenta autē eius facta sunt alba sicut nix. Et ecce apparuerūt illis Moyses & Elias cum eo loquētes. Respondens autē Petrus, dixit ad IESVM, Domine, bonum est nos hic esse: si vis,

Mar. 9. a — Luc. 9. d

faciamus hic tria tabernacula, tibi vnum,& Moysi vnum,&
Eliæ vnum. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obum-
2. Pet. 1. d brauit eos. Et ecce vox de nube dicens, Hic est filius meus di
B lectus in quo mihi bene cōplacui: ipsum audite. Et audien-
tes discipuli, ceciderunt in faciem suam,& timuerunt valde.
Et accessit IESVS, & tetigit eos:dixitq; eis, Surgite,& noli-
te timere. Leuantes autē oculos suos, neminē viderunt, nisi
solum IESVM. Et descendentibus illis de monte præcepit
illis IESVS, dicens, Nemini dixeritis visionē: donec filius
hominis à mortuis resurgat. Et interrogauerūt eum discipu
Mar. 9. b li, dicentes, Quid ergo scribæ dicunt, quòd Eliam oporteat
Mala. 4. b primū venire? At ille respondens, ait eis, Elias quidem ventu
rus est, & restituet omnia. Dico autē vobis quia Elias iam
vènit,& non cognouerūt eum, sed fecerunt in eo quæcunq;
voluerunt. Sic & filius hominis passurus est ab eis. Tunc in-
C tellexerūt discipuli quia de Ioanne Baptista dixisset eis. Et
Mar. 9. c cum venisset ad turbā, accessit ad eum homo genibus pro-
Luc. 9. e uolutus ante eum, dicens, Domine miserere filio meo, quia
lunaticus est,& male patitur. nam sæpe cadit in ignem,& cre
brò in aquam. & obtuli eum discipulis tuis: & non potuerūt
curare eum. Respondens autem IESVS, ait, O generatio in-
credula & peruersa, quousq; ero vobiscum? vsquequo patiar
vos? Afferte huc illum ad me. Et increpauit illum IESVS: &
exiit ab eo dæmonium,& curatus est puer ex illa hora. Tunc
accesserunt discipuli ad IESVM secretò,& dixerunt, Quare
nos non potuimus eiicere illum? Dixit illis IESVS, Propter
Luc. 17. b incredulitatē vestram. Amen quippe dico vobis, si habueri-
tis fidem sicut granū sinapis, dicetis monti huic, transi hinc:
& trāsibit,& nihil impossibile erit vobis. Hoc autē genus nō
eiicitur nisi per orationē & ieiunium. Conuersantibus au-
D tem eis in Galilæa, dixit illis IESVS, Filius hominis traden-
Mar. 9. e dus est in manus hominum:& occident eum,& tertia die re-
Luc. 9. e surget. Et contristati sunt vehementer. Et cum venissent Ca-
pharnaum: accesserūt qui didrachma accipiebāt, ad Petrum,
& dixerūt ei, Magister vester nō soluit didrachma? Ait, Etiā.
Et cum intrasset in domum, præuènit eum IESVS, dicens,
Quid tibi videtur Simon? reges terræ à quibus accipiunt tri
butum vel censum? à filiis suis, an ab alienis? Et ille dixit, Ab
alienis. Dixit illi IESVS. Ergo liberi sunt filii. Vt autem non
scandalizemus eos: vade ad mare,& mitte hamum. & eum pi
scem qui primus ascenderit, tolle:& aperto ore eius, inuenies
statèrem: illum sumens, da eis pro me & te.

S. HVMILITATEM *sectari & scandalum uitare quantum debeamus docet per membrorum abscisionem, fratris correptionem, perditæ ouis inuentionem, clauis solutionem, & indigni serui repetitionem.* CAPVT XVIII.

A IN illa hora accesserunt discipuli ad IESVM, di-
Mar. 9. e cētes, Quisputas maior est in regno cœlorū? Et
Luc. 9. f aduocans IESVS paruulum, statuit eum in me-
dio eorum,& dixit, Amen dico vobis, nisi con-
uersi fueritis & efficiamini sicut paruuli, non intrabitis in re
gnum cœlorum. Quicunq; ergo humiliauerit se sicut paruu
lus iste: hic est maior in regno cœlorum. Et qui susceperit
vnum paruulū talem in nomine meo, me suscipit: qui autem
Mar. 9. f scandalizauerit vnum de pusillis istis qui in me credunt, expe
Luc. 7. a dit ei vt suspendatur mola asinaria in collo eius,& demerga-
tur in profundum maris. Væ mundo à scandalis. Necesse est
enim vt veniant scandala: veruntamē væ homini illi per quē
B scandalum venit. Si autē manus tua, vel pes tuus scandalizat
Supra 5. e te: abscinde eum,& proiice abs te: bonū tibi est ad vitam in-
Mar. 9. g gredi debilem vel claudū, quàm duas manus vel duos pedes
habentem mitti in ignem æternum. Et si oculus tuus scanda
lizat te, erue eum,& proiice abs te: bonum tibi est vnum ocu
lum habentē in vitam intrare, quàm duos oculos habentem
mitti in gehennam ignis. Videte ne contemnatis vnum ex his
pusillis: dico enim vobis quia angeli eorum in cœlis semper
videant faciē patris mei qui in cœlis est. Vènit enim filius ho- *Luc. 19. b*
minis saluare quod perierat. Quid vobis videtur? si fuerint *Luc. 15. a*
alicui centū oues,& errauerit vna ex eis: nónne relinquit no-
nagintanouē in montibus,& vadit quærere eam quæ errauit?
& si cōtigerit vt inueniat eam: amen dico vobis quia gaudet
super eā magis quàm super nonagintanouē quæ non errauе
runt. Sic nō est volūtas ante patrē vestrū qui in cœlis est, vt
pereat vnus de pusillis istis. Si autem peccauerit in te frater *Luc. 17. a*
tuus, vade & corripe eum inter te & ipsum solū: si te audierit, *Leui. 19. d*
lucratus eris fratrē tuū: si autē te non audierit, adhibe tecum *Eccli. 19. b*
adhuc vnū vel duos, vt in ore duorū vel triū testiū stet omne *Iacob. 5. d*
verbū. Quòd si non audierit eos: dic ecclesiæ. si autē ecclesiā *Deu. 19. b*
C non audierit: sit tibi sicut ethnicus & publicanus. Amen di- *2. Cor. 13. a*
co vobis, quæcunq; alligaueritis super terrā, erunt ligata & *Hebr. 10. e*
in cœlo:& quæcunq; solueritis super terrā, erunt soluta & in *Iom. a. c*
cœlo. Iterū dico vobis quia si duo ex vobis consenserint su- *Iom. 20. f*
per terrā, de omni re quācunq; petierint, fiet illis à patre meo
qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel tres cōgregati in no-
mine meo, ibi sum in medio eorū. Tunc accedēs Petrus ad *Luc. 17. a*
eum: dixit, Domine, quoties peccabit in me frater meus,& di
mittā ei? vsq; septies? Dixit illi IESVS, Non dico tibi vsque
septies: sed vsq; septuagies septies. Ideò assimilatū est regnum
cœlorū homini regi, qui voluit rationem ponere cum seruis
suis. Et cum cœpisset rationē ponere, oblatus est ei vnus qui
debebat ei decem millia talēta. Cum autē non haberet vnde
redderet, iussit eum dominus eius vænundari & vxorē eius
& filios,& omnia quæ habebat,& reddi. Prócidens autē ser
uus ille, orabat eum dicens, Patientiā habe in me, & omnia
reddā tibi. Misertus autē dominus serui illius, dimisit eum,
& debitū dimisit ei. Egressus autē seruus ille, inuènit vnū de
conseruis suis, qui debebat ei centū denarios:& tenens suffo
D cabat eum, dicens, Redde quod debes. Et prócidens conser-
uus eius, rogabat eum, dicēs, Patientiā habe in me,& omnia
reddam tibi. Ille autem noluit: sed abiit,& misit eum in car-
cerem, donec redderet debitū. Videntes autem conserui eius
quæ fiebant: contristati sunt valde, & venerūt, & narrauerūt
domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc vocauit illum
dominus suus:& ait illi, Serue nequā, omne debitum dimisi
tibi, quoniā rogasti me. Nónne ergo oportuit & te misereri
conserui tui, sicut & ego tui misertus sum? Et iratus domi-
nus eius, tradidit eum tortoribus, quo adusq; redderet vniuer
sum debitum. Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non
remiseritis vnusquisque fratri suo de cordibus vestris.

S. CVM *libelli repudij rationem tentantibus reddidisset, triplices esse docuit eunuchos, ac diuites reijciens paruulos complectitur, & pauperes æterna uita donat.* CAPVT XIX.

A ET factū est cum consummasset IESVS sermo- *Mar. 10. a*
nes istos, migrauit à Galilæa, & vènit in fines Iu
dææ trans Iordanē,& secutæ sunt eū turbæ mul
tæ:& curauit eos ibi. Et accesserunt ad eum pha
risæi tentātes eum,& dicētes, Si licet homini dimittere vxo
rem suam quacunq; ex causa? Qui respōdens, ait eis, Non le
gistis quia qui fecit ab initio, masculū & fœminam fecit eos? *Gen. 1. d*
& dixit, Propter hoc, dimittet homo patrem & matrem,& *Gen. 2.*
adhærebit vxori suæ:& erūt duo in carne vna. itaq; iam non *E[illegible]. g*
sunt duo: sed vna caro. Quod ergo Deus coniunxit, homo *1. Cor. 6. d*
non separet. Dicunt illi, Quid ergo Moyses mandauit dari li *Deu. 24. a*
bellum repudii,& dimittere? Ait illis, Quoniam Moyses ad
duritiam cordis vestri permisit vobis dimittere vxores ve-
stras: ab initio autem non fuit sic. Dico autē vobis quia qui- *Supra 5. e*
cunq; dimiserit vxorē suā, nisi ob fornicationē, & aliā duxe *Mar. 10. b*
rit: mœchatur. & qui dimissam duxerit: mœchatur. Dicūt ei *Luc. 16. d*
B discipuli eius, Si ita est causa hominis cū vxore, non expedit *1. Cor. 7. b*
nubere. Qui dixit illis, Nō omnes capiūt verbū istud, sed qui
bus datū est. Sunt enim eunuchi, qui de matris vtero sic nati
sunt:& sunt eunuchi, qui facti sunt ab hominibus:& sunt eunu
chi,

chi,qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum.Qui
Mar. 10. b potest capere capiat. Tunc oblati sunt ei paruuli, vt manus
Luc. 18. c eis imponeret,& oraret.Discipuli autē increpabant eos. IE-
SVS verò ait eis,Sinite paruulos,& nolite eos prohibere ad
me venire,talium est enim regnū cœlorum. Et cum impo-
suisset eis manus,abiit inde.Et ecce vnus accedēs,ait illi,Ma
Mar. 10. b gister bone,quid boni faciam vt habeā vitam æternam?Qui
Luc. 18. d dixit ei,Quid me interrogas de bono?Vnus est bonus Deus.
C Si autē vis ad vitam ingredi, serua mandata.Dicit illi,Quæ?
Exo. 20. c IESVS autem dixit, Non homicidiū facies, Non adultera-
bis,Non facies furtum,Non falsum testimoniū dices. Hono
ra patrem tuum & matrem,Diliges proximū tuum sicut te-
ipsum.Dicit illi adolescens,Omnia hæc custodiui à iuuentu
te mea:quid adhuc mihi deest? Ait illi IESVS, Si vis perfe-
ctus esse,vade,vende omnia quæ habes,& da pauperibus, &
habebis thesaurum in cœlo:& veni,sequere me. Cum audis-
set autem adolescens verbum,abiit tristis : erat enim habens
multas possessiones. IESVS autē dixit discipulis suis,Amen
dico vobis quia diues difficile intrabit in regnum cœlorum.
Et iterum dico vobis, facilius est camelū per foramen acus
D transire,quàm diuitem intrare in regnum cœlorum. Auditis
autem his,discipuli mirabātur valde,dicētes, Quis ergo po-
terit saluus esse? Aspiciens autē IESVS, dixit illis,Apud ho-
mines hoc impossibile est:apud Deum autē,omnia possibi-
lia sunt. Tunc respondens Petrus,dixit ei, Ecce,nos reliqui-
mus omnia,& secuti sumus te:quid ergo erit nobis? IESVS
autem dixit illis, Amen dico vobis,quòd vos qui secuti estis
me,in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maie
statis suæ,sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes
duodecim tribus Israel.Et omnis qui reliquerit domum, vel
fratres,aut sorores,aut patrem,aut matrem,aut vxorem,aut
filios,aut agros propter nomen meum: centuplum accipiet,
Mar. 10. d & vitam æternam possidebit. Multi autem erunt primi, no-
Luc. 13. f uissimi:& nouissimi,primi.

S. *AEQVALE in uinea Domini operantibus datur præmium, ac matri filiorum Zebedæi negata petitione, duos cæcos in Iericho CHRISTVS illuminat.* CAPVT XX.

A SImile est regnum cœlorū homini patrisfamiliâs
qui exiit primo mane cōducere operarios in vi-
neam suam. Conuentione autem facta cum ope-
rariis ex denario diurno,misit eos in vineā suā.
Et egressus circa horam tertiam, vidit alios stantes in foro
otiosos,& dixit illis,Ite & vos in vineam meam:& quod iu-
stum fuerit,dabo vobis. Illi autem abierūt. Iterum autē exiit
circa sextam & nonam horam:& fecit similiter. Circa vnde-
cimā verò exiit,& inuēnit alios stantes,& dicit illis,Quid hîc
statis tota die otiosi?Dicunt ei, Quia nemo nos cōduxit.Di
cit illis,Ite & vos in vineam meam.Cum sero autem factum
esset, dicit Dominus vineæ procuratori suo, Voca opera-
rios,& redde illis mercedem, incipiens à nouissimis vsq; ad
B primos. Cum venissent ergo qui circa vndecimā horam ve-
nerant,acceperunt singulos denarios. Venientes autem & pri
mi,arbitrati sunt quòd plus essent accepturi : acceperunt au-
tem & ipsi singulos denarios. Et accipientes murmurabant
aduersus patrēfamiliâs,dicentes,Hi nouissimi vna hora fece
runt:& pares illos nobis fecisti qui portauimus pondus diei
& æstus. At ille respondens, vni eorum dixit, Amice non fa
cio tibi iniuriam:nónne ex denario conuenisti mecum? Tol
le quod tuum est,& vade:volo autem & huic nouissimo da-
re sicut & tibi. Aut non licet mihi quod volo,facere?an ocu-
Supra 19. d lus tuus nequam est quia ego bonus sum? Sic erunt nouissi-
Mar. 10. d mi,primi:& primi nouissimi.multi enim sunt vocati : pauci
Luc. 13. f verò electi. Et ascendens IESVS Ierosolymam,assumpsit
C duodecim discipulos secretò,& ait illis, Ecce ascēdimus Iero
Mar. 10. e solymam,& filius hominis tradetur principibus sacerdotum
Luc. 18. e & scribis,& cōdemnabunt eum morte, & tradent eum genti
bus ad illudendū & flagellandū & crucifigendū, & tertia die
resurget. Tunc accessit ad eum mater filiorū Zebedæi cum *Mar. 10. e*
filiis suis,adorans & petens aliquid ab eo. Qui dixit ei, Quid
vis? Ait illi, Dic vt sedeant hi duo filii mei, vnus ad dexterā
tuam,& vnus ad sinistram in regno tuo. Respondens autem
IESVS, dixit,Nescitis quid petatis. Potestis bibere calicem
quem ego bibiturus sum?Dicunt ei,Possumus. Ait illis,Ca-
licem quidē meum bibetis:sedere autē ad dexteram meam &
sinistrā,non est meum dare vobis,sed quibus paratū est à pa
D tre meo. Et audientes decem,indignati sunt de duobus fratri
bus. IESVS autē vocauit eos ad se:& ait, Scitis quia princi- *Mar. 10. g*
pes gentiū dominātur eorum:& qui maiores sunt, potestatē *Luc. 22. c*
exercent in eos. Non ita erit inter vos.sed quicunq; voluerit
inter vos maior fieri,sit vester minister.& qui voluerit inter
vos primus esse,erit vester seruus:sicut filius hominis non ve
nit ministrari,sed ministrare,& dare animā suam in redem-
ptionē pro multis. Et egredientibus illis ab Iericho,secuta *Mar. 10. g*
est eum turba multa:& ecce duo cæci sedētes secus viam, au *Luc. 18. f. g*
dierunt quia IESVS transiret:& clamauerunt,dicentes, Do
mine,miserere nostri, fili Dauid. Turba autem increpabat
eos vt tacerent. At illi magis clamabant,dicentes, Domine,
miserere nostri,fili Dauid. Et stetit IESVS, & vocauit eos,
& ait,Quid vultis vt faciam vobis? Dicunt illi, Domine,vt
aperiantur oculi nostri. Misertus autem eorum IESVS, teti
git oculos eorum. Et confestim viderunt:& secuti sunt eum.

S. *CHRISTVS super asinam Ierusalem ingressus, negotiatores à templo eiicit, multis sanitatem præstat, solo eius uerbo ficulnea aruit. Iudæis sub uineæ agricolis locatæ parabola suam denegat potestatem.* CAPVT XXI.

A ET cum appropinquassent Ierosolymis, & venis- *Mar. 11. a*
sent Bethphage ad montem Oliueti,tunc IESVS *Luc. 19. e*
misit duos discipulos,dicens eis, Ite in castellum
quod contra vos est,& statim inuenietis asinam
alligatā & pullum cum ea : soluite,& adducite mihi.& si quis
vobis aliquid dixerit: dicite quia Dominus his opus habet:
& confestim dimittet eos. Hoc autem factum est, vt adim-
pleretur quod dictum est per prophetam, dicentem, Dicite *Esa. 62. d*
filiæ Sion,Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super *Zach. 9. b*
asinam & pullum filium subiugalis. Euntes autem discipuli, *Ioan. 12. b*
fecerunt sicut præcepit illis IESVS. Et adduxerunt asinam
& pullum:& imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum
désuper sedere fecerunt. Plurima autem turba strauerunt ve-
stimenta sua in via:alii autem cædebāt ramos de arboribus,
& sternebant in via.turbæ autem quæ præcedebant & quæ
sequebantur,clamabāt,dicentes,Hosanna filio Dauid:bene- *Psal. 117. d*
dictus qui venit in nomine Domini : hosanna in altissimis.
B Et cum intrasset Ierosolymam,commota est vniuersa ci- *Mar. 11. b*
uitas, dicens, Quis est hic? Populi autem dicebant, Hic est *Luc. 91. g*
IESVS propheta à Nazareth Galilææ. Et intrauit IESVS in
tēplū Dei : & eiiciebat omnes vendentes & emētes in tēplo,
& mensas numulariorū, & cathedras vēdentiū colūbas euer
tit,& dicit eis, Scriptū est,Domus mea,domus orationis vo *Esa. 56. e*
cabitur:vos autē fecistis illam,speluncā latronū. Et accesse- *Iere. 7. b*
runt ad eum cæci,& claudi in tēplo:& sanauit eos. Videntes
autē principes sacerdotū & scribæ mirabilia quę fecit,& pue
ros clamantes in templo & dicētes,Hosanna filio Dauid:in-
dignati sunt,& dixerunt ei, Audis quid isti dicunt? IESVS au
tem dicit eis, Vtique. nunquam legistis, Quia ex ore infan- *Psal. 8. a*
tium & lactentiū perfecisti laudem? Et relictis illis,abiit fo
ras extra ciuitatem in Bethaniam:ibiq; mansit. Mane autem
reuertens in ciuitatem, esuriit. Et videns fici arborem vnam *Mar. 11. b*
secus viam,venit ad eam:& nihil inuēnit in ea nisi folia tan-
tum,& ait illi, Nunquam ex te fructus nascatur in sempiter-
num. Et arefacta est continuo ficulnea. Et videntes discipuli, *Mar. 11. c*
mirati sunt dicentes, Quomodo continuò aruit? Respon-
dens autē IESVS, ait eis, Amē dico vobis, si habueritis fidē,
&non

& non hæsitaueritis, non solum de ficulnea facietis, sed & si monti huic dixeritis, Tolle & iacta te in mare: fiet. Et omnia quæcunq; petieritis in oratione credentes, accipietis. Et
Supra 7.a *Ioan. 15.a*

C cum venisset in templũ, accesserunt ad eum docentẽ, principes sacerdotum & seniores populi, dicentes, In qua potestate hæc facis? & quis tibi dedit hanc potestatem? Respondens autem IESVS, dixit eis, Interrogabo vos & ego vnum sermonem: quem si dixeritis mihi, & ego vobis dicam in qua potestate hæc facio. Baptismus Ioannis vnde erat: è coelo, an ex hominibus? At illi cogitabant inter se, dicentes, Si dixerimus è coelo: dicet nobis, Quare ergo non credidistis illi? Si autẽ dixerimus ex hominibus: timemus turbã. omnes enim habebant Ioannẽ sicut prophetam. Et respondentes IESV, dixerunt, Nescimus. Ait illis & ipse, Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio. Quid autem vobis videtur? Homo quidam habebat duos filios: & accedens ad primum dixit, Fili, vade hodie operare in vinea mea. Ille autẽ respondens, ait, Nolo. Postea autem poenitentia motus, abiit. Accedens autem ad alterum, dixit similiter. At ille respõdens, ait, Eo Domine. Et non iuit. Quis ex duobus fecit voluntatem patris? Dicunt ei, Primus. Dicit illis IESVS, Amen dico vobis quia publicani & meretrices præcedũt vos in regno Dei. Venit enim ad vos Ioannes in via iustitiæ: & non credidistis ei. publicani autem & meretrices crediderunt ei: vos autem videntes nec poenitentiam habuistis postea, vt crederetis ei.
Mar. 11.d *Luc. 20.a* *Supra 14.a*

D Aliam parabolam audite. Homo erat paterfamiliâs qui plantauit vineam, & sepem circundedit ei, & fodit in ea torcular, & ędificauit turrim, & locauit eam agricolis: & peregre profectus est. Cum autem tempus fructuũ appropinquasset, misit seruos suos ad agricolas vt acciperẽt fructus eius. Et agricolæ apprehensis seruis eius, alium ceciderunt, alium occiderunt, alium verò lapidauerunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus: & fecerũt illis similiter. Nouissimè autem misit ad eos filiũ suum, dicens, Verebuntur filium meum. Agricolæ autem videntes filium, dixerunt inter se, Hic est hæres, venite, occidamus eum, & habebimus hæreditatem eius. Et apprehensum eum eiecerunt extra vineam: & occiderunt. Cum ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi, Malos male perdet: & vineam suam locabit aliis agricolis, qui reddẽt ei fructum temporibus suis. Dicit illis IESVS, Nunquam legistis in scripturis? Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli? A Domino factum est istud: & est mirabile in oculis nostris. Ideò dico vobis, quia auferetur à vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit super lapidem istum, confringetur: super quem verò ceciderit, conteret eum. Et cum audissent principes sacerdotum & pharisæi parabolas eius: cognouerunt quòd de ipsis diceret. Et quærentes eum tenere, timuerunt turbas: quoniã sicut prophetam eum habebant.
Mar. 12.a *Luc. 20.b* *Esa. 5.a* *Iere. 2.d* *Psal. 117.d* *Act. 4.b* *Rom. 9.g* *1. Pet. 2.a* *Esa. 28.d*

S. REPROBATIS nuptiarum contemptoribus, & Cæsarei census exploratoribus, mortuorum resurrectionem & preceptum primũ affirmat, & se Dauid filiũ approbat. CAP. XXII.

A ET respondens IESVS dixit iterum in parabolis eis, dicens, Simile factum est regnum coelorum homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Et misit seruos suos vocare inuitatos ad nuptias: & nolebant venire. Iterum misit alios seruos, dicens, Dicite inuitatis, Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia occisa sunt, & omnia parata: venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt: & abierunt, alius in villam suam, alius verò ad negotiationem suam: reliqui verò tenuerunt seruos eius, & contumeliis affectos occiderunt. Rex autem cum audisset, iratus est: & missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit. Tunc ait seruis suis, Nuptiæ quidem paratæ sunt: sed qui inuitati erant, non fuerunt digni.
Luc. 14.d *Apo. 19.b*

B ite ergo ad exitus viarum: & quoscunq; inueneritis, vocate ad nuptias. Et egressi serui eius in vias, cõgregauerũt omnes quos inuenerũt, malos & bonos: & impletæ sunt nuptiæ discumbentium. Intrauit autem rex vt videret discumbentes & vidit ibi hominem non vestitum veste nuptiali. Et ait illi, Amice, quomodo huc intrasti non habens vestẽ nuptialem? At ille obmutuit. Tunc dixit rex ministris, Ligatis manibus & pedibus eius, mittite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & stridor dentium. Multi enim sunt vocati: pauci verò electi. Tunc abeuntes pharisæi, consilium inierunt, vt caperent eum in sermone. Et mittunt ei discipulos suos cum Herodianis, dicentes, Magister, scimus quia verax es, & viam Dei in veritate doces, & non est tibi cura de aliquo, nõ enim respicis personam hominũ: dic ergo nobis quid tibi videtur,
Mar. 12.b &c. *Luc. 20.d*

C licet censum dare Cæsari, an non? Cognita autẽ IESVS nequitia eorum, ait, Quid me tentatis hypocritæ? ostẽdite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis IESVS. Cuius est imago hæc, & superscriptio? Dicunt ei, Cæsaris. Tunc ait illis, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Et audientes mirati sunt, & relicto eo abierunt. Illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt non esse resurrectionem: & interrogauerunt eum, dicentes, Magister, Moyses dixit, Si quis mortuus fuerit non habens filium, vt ducat frater eius vxorẽ illius, & suscitet semẽ fratri suo. Erant autem apud nos septem fratres: & primus vxore ducta defunctus est. & non habẽs semen, reliquit vxorẽ suam fratri suo. Similiter secundus & tertius vsq; ad septimũ. Nouissimè autem omniũ, & mulier defuncta est. In resurrectione ergo, cuius erit de septem, vxor? omnes enim habuerunt eam. Respondens autẽ IESVS, ait illis, Erratis nesciẽtes scripturas, neq; virtutẽ Dei. In resurrectione enim neq; nubent, neq; nubentur: sed sunt sicut angeli Dei in coelo. De resurrectione autem mortuorũ non legistis quod dictũ est à Deo, dicente vobis? Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Non est Deus mortuorũ, sed viuentiũ. Et au-
Rom. 13.c *Mar. 12.b* *Luc. 20.d* *Act. 23.b* *Deut. 25.b* *Exo. 3.b*

D dientes turbæ, mirabãtur in doctrina eius. Pharisæi autem audientes quòd silentiũ imposuisset Sadducæis, cõuenerunt in vnum: & interrogauit eum vnus ex eis legis doctor, tentãs eum, Magister, quod est mandatum magnum in lege? Ait illi IESVS, Diliges Dominũ Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est maximum & primum mandatum. Secundũ autem simile est huic, Diliges proximũ tuum sicut teipsum. In his duobus mãdatis vniuersa lex pendet & prophetæ. Congregatis autem pharisæis, interrogauit eos IESVS, dicens, Quid vobis videtur de CHRISTO? Cuius filius est? Dicunt ei, Dauid. Ait illis, Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum Dominum? dicens, Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellũ pedum tuorũ. Si ergo Dauid vocat eũ Dominũ: quomodo filius eius est? Et nemo poterat ei respondere verbum: neque ausus fuit quisquam ex illa die eum amplius interrogare.
Mar. 12.c *Luc. 10.d* *Deut. 6.a* *Leu. 19.d* *Mar. 12.c* *Mar. 12.d* *Luc. 20.d* *Psal. 109.a*

S. PROBATA Scribarum & Pharisæorum doctrina, eorum opera reprobat multis maledictis, & tandem simile illis comminatur exitium. CAPVT XXIII.

A TVnc IESVS locutus est ad turbas & ad discipulos suos, dicẽs, Super cathedram Moysi sederunt scribæ & pharisæi. Omnia ergo quæcunq; dixerint vobis, seruate & facite: secũdum opera verò eorum nolite facere. dicunt enim & non faciunt. Alligant autẽ onera grauia & importabilia, & imponũt in humeros hominum: digito autem suo nolunt ea mouere. Omnia verò opera sua faciunt vt videantur ab hominibus. dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias. Amant autem primos recubitus in coenis, & primas cathedras in synagógis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus, rabbi. Vos autẽ
Luc. 11.g *Mar. 12.d* *Luc. 11.f & 20.g* *Luc. 3.a*

nolite

nolite vocari rabbi. vnus est enim magister vester: omnes au
tē vos, fratres estis. Et patrē nolite vocare vobis super terrā:
B vnus est enim pater vester qui in cœlis est. Nec vocemini ma
Luc. 14.c gistri: quia magister vester, vnus est, CHRISTVS. Qui ma-
& 18.c tor est vestrum, erit minister vester. Qui autem se exaltaue-
rit, humiliabitur: & qui se humiliauerit, exaltabitur. Væ autē
vobis scribæ & pharisæi hypocritæ: quia clauditis regnum
cœlorum ante homines. vos enim non intratis: nec introeun
Mar. 12.d tes sinitis intrare. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ:
Luc. 20.g qui comeditis domos viduarū, oratione longa orantes. pro-
pter hoc amplius accipietis iudiciū. Væ vobis scribæ & pha
risæi hypocritæ: quia circuitis mare & aridam, vt faciatis
vnum proselytū: & cum fuerit factus, facitis eum filiū geben
næ duplo quàm vos. Væ vobis duces cæci, qui dicitis, Qui-
cunq; iurauerit per templū, nihil est: qui autē iurauerit in au-
ro templi, debitor est. Stulti & cæci, quid enim maius est, au
rum, an templū quod sanctificat aurum? Et quicunq; iuraue
rit in altari, nihil est: quicunq; autem iurauerit in dono quod
est super illud, debet. Cæci, quod enim maius est, donum, an
altare quod sanctificat donum? Qui ergo iurat in altari: iurat
in eo & in omnibus quæ super illud sunt. & quicunq; iuraue-
C rit in templo: iurat in illo & in eo qui habitat in ipso: & qui
iurat in cœlo, iurat in throno Dei & in eo qui sedet super eū.
Luc. 11.f Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ: quia decimatis men
tam & anethum & cyminū, & reliquistis quæ grauiora sunt
legis, iudicium, & misericordiam, & fidem. hæc oportuit fa-
cere, & illa non omittere. Duces cæci, excolantes culicē, ca-
melum autem glutiētes. Væ vobis scribæ & pharisæi hypo-
critæ: quia mūdatis quod deforis est calicis & paropsidis, in-
tus autem pleni estis rapina & immunditia. Pharisæe cæce,
munda prius quod intus est calicis & paropsidis, vt fiat & id
quod deforis est, mundum. Væ vobis scribæ & pharisæi hy
pocritæ: quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ à foris pa
rent hominibus speciosa, intus verò plena sunt ossibus mor
tuorum, & omni spurcitia. sic & vos à foris quidē paretis ho
minibus iusti: intus autem pleni estis hypocrisi & iniquitate.
D Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ: quia ædificatis sepul
chra prophetarū, & ornatis monumēta iustorū, & dicitis, Si
fuissemus in diebus patrum nostrorū, non essemus socii eo-
rum in sanguine prophetarū. itaq; testimonio estis vobismet
ipsis quia filii estis eorum qui prophetas occiderunt. Et vos
implete mensuram patrum vestrorū. Serpentes genimina vi
perarū: quomodo fugietis à iudicio gehennæ? Ideò dico vo-
bis, Ecce ego mitto ad vos prophetas & sapientes & scribas,
& ex illis occidetis & crucifigetis, & ex eis flagellabitis in sy-
nagógis vestris, & persequemini de ciuitate in ciuitatē: vt ve
niat super vos omnis sanguis iustus qui effusus est super ter-
Gen. 4.b ram, à sanguine Abel iusti vsq; ad sanguinem Zachariæ filii
Hebr. 11.a Barachiæ, quem occidistis inter templū & altare. Amen di-
2. Pa. 24.f co vobis: venient hæc omnia super generationē istam. Ieru-
Luc. 13.g salem Ierusalē, quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui ad
te missi sunt, quoties volui congregare filios tuos quemad-
4. Esd. 1.c dum gallina congregat pullos suos sub alas, & noluisti? Ecce
relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico enim vobis,
non me videbitis àmodo donec dicatis, Benedictus qui ve-
nit in nomine Domini.

S. DISCIPVLIS sciscitantibus à CHRISTO signum aduentus eius & finis seculi, multa cauēda præcipit, & varia futura prodigia prædicit. CAPVT XXIIII.

A ET egressus IESVS de tēplo, ibat. Et accesserunt
Mar. 13.a discipuli eius vt ostēderent ei ædificationes tem
Luc. 21.b pli. Ipse autem respōdens, dixit illis, Videtis hæc
omnia? Amen dico vobis, non relinquetur hic
Luc. 19.g lapis super lapidem qui non destruatur. Sedente autem eo su
per montē Oliueti, accesserūt ad eum discipuli secretò, dicē
tes, Dic nobis, quando hæc erunt? & quod signum aduentus
tui, & consummationis seculi? Respōdens IESVS, dixit eis,
Ephe. 5.b Videte ne quis vos seducat. multi enim venient in nomine
Colos. 2.d meo, dicentes, Ego sum CHRISTVS: & multos seducent.
Audituri enim estis prælia & opiniones præliorum. Videte
ne turbemini. oportet enim hæc fieri: sed nondum est finis.
Cōsurget enim gens in gentem, & regnum in regnū: & erunt
pestilentiæ, & fames, & terræmotus per loca. hæc autem o-
Ioan. 15.c mnia, initia sunt dolorū. Tunc tradent vos in tribulationē,
& 16.a & occident vos: & eritis odio omnibus gentibus propter no
Supra 10.c men meum. Et tunc scandalizabuntur multi: & inuicem tra-
dent, & odio habebunt inuicem. Et multi pseudoprophetæ
B surgent: & seducent multos. Et quoniam abūdabit iniquitas:
refrigescet charitas multorū. qui autem perseuerauerit vsq;
in finem, hic saluus erit. Et prædicabitur hoc euangelium re
gni in vniuerso orbe, in testimonium omnibus gentibus: &
tunc veniet cōsummatio. Cum ergo videritis abominatio
Mar. 13.b nem desolationis, quæ dicta est à Daniele propheta, stantem
Luc. 21.d in loco sancto (qui legit intelligat) Tūc qui in Iudæa sunt,
Dani. 9.g fugiant ad montes. & qui in tecto: non descendat tollere ali-
quid de domo sua. & qui in agro: non reuertatur tollere tuni
cam suam. Væ autem prægnantibus & nutrientibus in illis
diebus. Orate autē vt non fiat fuga vestra in hyeme vel sab-
batho. erit enim tunc tribulatio magna, qualis non fuit ab
initio mundi vsque modo, neq; fiet. Et nisi breuiati fuissent
dies illi, non fieret salua omnis caro: sed propter electos bre
Mar. 13.e uiabuntur dies illi. Tunc si quis vobis dixerit, Ecce hic est
Luc. 17.e CHRISTVS, aut illic: nolite credere. surgent enim pseudo-
christi & pseudoprophetæ: & dabunt signa magna & prodi-
gia, ita vt in errorem inducantur (si fieri potest) etiam ele-
cti. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis, Ecce in deser
C to est: nolite exire. ecce in penetralibus: nolite credere. Sicut
enim fulgur exit ab oriente, & paret vsque in occidentem: ita
erit & aduentus filii hominis. Vbicunque fuerit corpus, illuc
Mar. 13.e congregabuntur & aquilæ. Statim autem post tribulationē
Luc. 21.e dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen
Eze. 32.b suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœlorum commo
Esa. 13.b uebuntur: & tunc parebit signū filii hominis in cœlo: & tunc
Ioe. 3.c plangent omnes tribus terræ: & videbūt filium hominis ve-
Apoc. 1.b nientem in nubibus cœli cum virtute multa & maiestate. Et
mittet angelos suos cum tuba & voce magna: & congrega-
bunt electos eius à quatuor ventis, à summis cœlorum vsq;
ad terminos eorū. Ab arbore autem fici, discite parabolam.
cum iam ramus eius tener fuerit & folia nata, scitis quia pro-
pè est æstas. ita & vos, cum videritis hæc omnia, scitote quia
propè est in ianuis. Amen dico vobis: quia non præteribit
Mar. 13.d generatio hæc donec hæc omnia fiant. Cœlum & terra trāsi
Luc. 17.f bunt: verba autem mea non præteribunt. De die autem il-
D Gen. 7.b la & hora nemo scit, neq; angeli cœlorū, nisi solus pater. Si-
cut autē in diebus Noe: ita erit & aduentus filii hominis. si-
cut enim erant in diebus ante diluuium comedentes & bi-
bentes, nubentes & nuptui tradentes, vsq; ad eum diem quo
intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt donec venit di-
Luc. 17.g luuium, & tulit omnes: ita erit & aduētus filii hominis. Tunc
duo erunt in agro: vnus assumetur, & vnus relinquetur. duæ
molentes in mola: vna assumetur, & vna relinquetur. duo
Mar. 13.d in lecto: vnus assumetur & vnus relinquetur. Vigilate er-
go: quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Il-
Luc. 21.e lud autem scitote quoniam si sciret paterfamiliâs qua hora
fur venturus esset, vigilaret vtique, & non sineret perfodi
domum suam. Ideò & vos estote parati: quia qua nescitis
Luc. 12.e hora filius hominis vēturus est. Quis, putas, est fidelis ser-
uus & prudens, quem constituit Dominus suus super fami-
Apoc. 16.c liam suam, vt det illis cibum in tempore? Beatus ille seruus,
quem cum venerit dominus eius, inuenerit sic facientem.
Amen dico vobis, quoniā super omnia bona sua constituet
eum. Si autem dixerit malus seruus ille in corde suo, Moram
facit dominus meus venire: & cœperit percutere conseruos
suos

suos, manducet autem & bibat cum ebriosis: veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemq; eius ponet cum hypocritis. illic erit fletus & stridor dentium.

§. FVTVRI iudicij seueritas per parabolas x. virginũ & x. talentorum arguitur, ac iustorum & iniustorum per opera discrimen & situs ordinatur. CAPVT XXV.

A TVnc simile erit regnũ cœlorum decem virginibus, quæ accipientes lampades suas exierũt obuiam sponso. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinq; prudentes: sed quinque fatuæ, acceptis lampadibus, non sumpserunt oleum secum: prudentes verò, acceperunt oleum in vasis suis cum lampadibus. Moram autem faciente sponso, dormitauerunt omnes ac dormierunt. Media autẽ nocte clamor factus est, Ecce sponsus venit, exite obuiam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ: & ornauerunt lampades suas. Fatuæ autẽ sapientibus dixerunt, Date nobis de oleo vestro: quia lampades nostræ extinguũtur. Responderunt prudentes, dicentes, Ne fortè non sufficiat nobis & vobis, ite potius ad vendẽtes, & emite vobis. Dum autem irent emere, vẽnit sponsus: & quæ paratæ erant, intrauerunt cum eo ad nuptias, & clausa est ianua. Nouissimè verò veniunt & reliquæ virgines, dicentes, Domine, Domine, aperi nobis. B At ille respõdens, ait, Amen dico vobis, nescio vos. Vigilate itaq;: quia nescitis diem neq; horam. Sicut enim homo peregre proficiscens, vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. *Luc. 19. b* Et vni dedit quinq; talenta, alii autem duo, alii verò vnum, vnicuiq; secundum propriam virtutem: & profectus est statim. Abiit autem qui quinq; talenta acceperat, & operatus est in eis, & lucratus est alia quinq;. Similiter & qui duo acceperat, lucratus est alia duo. Qui autem vnum acceperat, abiens, fodit in terram, & abscondit pecuniam domini sui. Post multum verò temporis venit Dominus seruorum illorum, & posuit rationem cum eis. Et accedens qui quinq; talenta acceperat, obtulit alia quinq; talenta, dicens, Domine, quinq; talenta tradidisti mihi: ecce alia quinq; superlucratus sum. Ait illi dominus eius, Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam: intra in gaudium Domini tui. Accessit autem & qui duo talenta acceperat, & ait, Domine duo talenta tradidisti mihi: ecce alia duo superlucratus sum. Ait illi Dominus eius, Euge serue bone & fidelis, quia super pauca fuisti fidelis, super mul- C ta te constituam: intra in gaudiũ Domini tui. Accedens autem & qui vnum talentum acceperat, ait, Domine, scio quia homo durus es, metis vbi non seminasti, & congregas vbi non sparsisti, & timens abii, & abscondi talentũ tuum in terra: ecce habes quod tuum est. Respondens autem Dominus eius, dixit ei, Serue male & piger, sciebas quia meto vbi non semino, & congrego vbi non sparsi: oportuit ergo te cõmittere pecuniam meam nummulariis, & veniens ego recepissem vtiq; quod meum est cum vsura. Tollite itaq; ab eo talentũ, & date ei qui habet decem talenta. *Supra 13. b / Mar. 4. c / Luc. 8. c & 19. d* omni enim habenti, dabitur & abundabit: ei autem qui non habet, & quod videtur habere auferetur ab eo. Et inutilem seruũ eiicite in tenebras exteriores. illic erit fletus & stridor dentium. Cum autem venerit filius hominis in maiestate sua, & omnes angeli cum eo, tunc sedebit super sedem maiestatis suæ: & congregabuntur ante eum omnes gentes, & separabit eos ab inuicem, sicut pastor segregat oues ab hœdis: & statuet oues quidem à dextris suis, hœdos autem à sinistris. Tunc dicet rex his qui à dextris eius erunt, Venite benedicti patris mei, possidete paratũ vobis regnum à constitutione mundi. esuriui enim: & dedistis D mihi manducare. sitiui: & dedisti mihi bibere. hospes eram: & collegistis me. nudus: & operuistis me. infirmus: & visitastis me. in carcere eram: & venistis ad me. *Esa. 58. b / Eze. 18. b / Eccli. 7. d* Tunc respondebunt ei iusti, dicentes, Domine quando te vidimus esurientem, & pauimus: sitientem, & dedimus tibi potum? quãdo autem te vidimus hospitem, & collegimus te: aut nudum, & cooperuimus te? aut quando te vidimus infirmũ, aut in carcere: & venimus ad te? Et respõdens rex, dicet illis, Amen dico vobis, quandiu fecistis vni de his fratribus meis minimis, mihi fecistis. Tunc dicet & his qui à sinistris erunt, Discedite à me maledicti, in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. *Psal. 6. c / Supra. 7. d / Luc. 13. f* esuriui enim: & non dedistis mihi manducare. sitiui: & non dedistis mihi potũ. hospes eram: & non collegistis me. nudus: & non operuistis me. infirmus, & in carcere: & non visitastis me. Tunc respondebunt ei & ipsi, dicentes, Domine quando te vidimus esurientem, aut sitientem, aut hospitem, aut nudum, aut infirmũ, aut in carcere: & nõ ministrauimus tibi? Tunc respondebit illis, dicens, Amen dico vobis: quandiu non fecistis vni de minoribus his, nec mihi fecistis. *Ioan. 5. c* Et ibunt hi, in supplicium æternũ: iusti autem, in vitam æternã.

§. CHRISTVS cœna facta in cœnaculo & precatione in horto à Iuda traditur, à Iudæis capitur, ducitur, & accusatur, atq; à Petro negatur. CAPVT XXVI.

A ET factum est cum consummasset IESVS sermones hos omnes, dixit discipulis suis, *Mar. 14. a / Luc. 22. a* Scitis quia post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur vt crucifigatur. Tunc congregati sunt principes sacerdotum & seniores populi in atrium principis sacerdotum, qui dicebatur Caiphas: & consilium fecerunt vt IESVM dolo tenerent, & occiderent. Dicebant autem, Non in die festo, ne fortè tumultus fieret in populo. *Ioan. 12. a / Mar. 14. a* Cum autẽ IESVS esset in Bethania in domo Simõnis Leprosi, accessit ad eum mulier habens alabastrũ vnguenti pretiosi, & effudit super caput ipsius recumbentis. Videntes autem discipuli, indignati sunt dicentes, Vt quid perditio hæc? potuit enim istud venundari multo, & dari pauperibus. Sciens autem IESVS, ait illis, Quid molesti estis huic mulieri? opus enim bonum operata est in me. nam semper pauperes habetis vobiscũ: me autẽ non semper habetis. Mittens enim hæc vnguentũ hoc in corpus meũ, ad sepeliendũ me fecit. Amẽ dico vobis, vbicunq; prædicatũ fuerit hoc euangelium in toto mundo, dicetur & quod hæc fecit, in memoriam eius. *Mar. 14. b / Luc. 22. a* B Tunc abiit vnus de duodecim qui dicitur Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotum: & ait illis, Quid vultis mihi dare, & ego vobis eum tradam? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et exinde quærebat opportunitatẽ vt eum traderet. *Mar. 14. b / Luc. 22. a* Prima autem die azymorũ accesserunt discipuli ad IESVM, dicentes, Vbi vis paremus tibi comedere pascha? At IESVS dixit, Ite in ciuitatẽ ad quendã: & dicite ei, Magister dicit, Tempus meum propè est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis IESVS: & parauerunt pascha. *Mar. 14. b / Luc. 22. b / Ioan. 13. b* Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim discipulis suis. Et edẽtibus illis, dixit, Amen dico vobis quia vnus vestrum me traditurus est. Et contristati valde, cœperunt singuli dicere, Nunquid ego sum Domine? At ipse respondens, ait, Qui intingit mecum manum in paropside, hic me tradet. Filius quidem hominis vadit, sicut scriptũ est de illo: *Psal. 40. c* væ autem homini illi per quem filius hominis tradetur. bonũ erat ei, si natus non fuisset homo ille. Respondens autẽ C Iudas qui tradidit eum, dixit, Nunquid ego sum rabbi? Ait illi, Tu dixisti. Cœnantibus autem eis, accepit IESVS panem, *1. Cor. 11. c* & benedixit, ac fregit: deditq; discipulis suis, & ait, Accipite & comedite: hoc est corpus meum. Et accipiens calicẽ, gratias egit: & dedit illis, dicens, Bibite ex hoc omnes. Hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Dico autem vobis, non bibam ámodo de hoc genimine vitis vsque in diem illum cum illud bibam vobiscum nouum in regno patris mei. Et hymno dicto, exierunt in montem oliueti. Tunc dicit illis IESVS, Omnes vos scandalum patiemini in me in

ista

ista nocte. Scriptum est enim, Percutiam pastorem, & disper gentur oues gregis. Postquam autem resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Respondens autem Petrus, ait illi, Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Ait illi IESVS, Amen dico tibi, quia in hac nocte antequã gallus cantet, ter me negabis. Ait illi Petrus, Etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes di D scipuli dixerunt. Tunc venit IESVS cum illis in villã quæ dicitur Gethsemani: & dixit discipulis suis, Sedete hic, donec vadam illuc & orem. Et assumpto Petro & duobus filiis Zebedæi, cœpit contristari & mœstus esse. Tunc ait illis, Tristis est anima mea vsq; ad mortẽ, sustinete hic, & vigilate mecũ. Et progressus pusillũ, prócidit in faciẽ suam, orans, & dicẽs, Pater mi, si possibile est, transeat à me calix iste. veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu. Et venit ad discipulos suos, & inuenit eos dormientes: & dicit Petro, Sic non potuistis vna hora vigilare mecum? Vigilate, & orate vt nõ intretis in tentationẽ. spiritus quidẽ promptus est, caro autem infirma. Iterum secundò abiit, & orauit dicẽs, Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum: fiat volũtas tua. Et venit, & iterum inuenit eos dormientes: erant enim oculi eorum grauati. Et relictis illis, iterũ abiit & orauit tertiò, eundẽ sermonem dicens. Tunc venit ad discipulos, & dicit illis, Dormite iam, & requiescite: ecce appropinquauit hora, & filius E hominis tradetur in manus peccatorũ. Surgite, eamus: ecce appropinquauit qui me tradet. Adhuc eo loquẽte, ecce Iudas vnus de duodecim venit, & cum eo turba multa cum gladiis & fustibus, missi à principibus sacerdotũ & senioribus populi. Qui autẽ tradidit eum, dedit illis signũ, dicẽs, Quemcunq; osculatus fuero, ipse est: tenete eum. Et cõfestim accedens ad IESVM, dixit, Aue rabbi. Et osculatus est eum. Dixitq; illi IESVS, Amice, ad quid venisti? Tunc accesserunt & manus iniecerunt in IESVM: & tenuerunt eum. Et ecce vnus ex his qui erant cum IESV, extendens manum, exemit gladiũ suum: & percutiẽs seruum principis sacerdotũ, amputauit auriculã eius. Tunc ait illi IESVS, Conuerte gladium tuum in locum suũ: omnes enim qui acceperint gladiũ, gladio peribũt. An putas quia non possum rogare patrẽ meum: & exhibebit mihi modo plus quàm duodecim legiones angelorũ? Quomodo ergo implebũtur scripturæ, quia sic oportet fieri? In illa hora dixit IESVS turbis, Tanquã ad latronẽ F existis cum gladiis & fustibus comprehendere me? quotidie apud vos sedebã docens in templo: & non me tenuistis. Hoc autẽ totum factũ est, vt adimplerẽtur scripturæ prophetarũ. Tunc discipuli omnes, relicto eo fugerunt. At illi tenentes IESVM, duxerunt ad Caiphã principẽ sacerdotũ, vbi scribæ & seniores cõuenerãt. Petrus autẽ sequebatur eum à longe, vsq; in atriũ principis sacerdotũ. Et ingressus intrò, sedebat cum ministris: vt videret finem. Principes autẽ sacerdotũ & omne conciliũ quærebãt falsum testimoniũ contra IESVM, vt eum morti traderẽt: & non inuenerũt, cum multi falsi testes accessissent. Nouissimè autem venerũt duo falsi testes, & dixerunt, Hic dixit, Possum destruere templum Dei, & post triduum reædificare illud. Et surgens princeps sacerdotũ, ait illi, Nihil respondes ad ea quæ isti aduersum te testificãtur? IESVS autem tacebat. Et princeps sacerdotũ ait illi, Adiuro te per Deum viuũ, vt dicas nobis si tu es CHRISTVS filius Dei. Dicit illi IESVS, Tu dixisti. veruntamen dico vobis, amodo videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis Dei, & venientem in nubibus cœli. Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua, dicens, Blasphemauit: quid adhuc egemus testibus? ecce nunc audistis blasphemiam, quid G vobis videtur? At illi respondentes dixerunt, Reus est mortis. Tunc exspuerunt in faciem eius: & colaphis eum ceciderunt, alii autem palmas in faciẽ eius dederunt, dicentes, Prophetiza nobis CHRISTE, quis est qui te percussit? Petrus verò sedebat foris in atrio: & accessit ad eũ vna ancilla, dicẽs, Et tu cum IESV Galilæo eras. At ille negauit coram omnibus, dicens, Nescio quid dicis. Exeunte autẽ illo ianuã, vidit eum alia ancilla: & ait his qui erãt ibi, Et hic erat cum IESV Nazareno. Et iterũ negauit cum iuramento, Quia non noui hominem. Et post pusillum accesserunt qui stabant: & dixerunt Petro, Verè & tu ex illis es: nam & loquela tua manifestum te facit. Tũc cœpit detestari & iurare quia non nouisset hominem. Et continuo gallus cantauit. Et recordatus est Petrus verbi IESV qui dixerat illi, Prius quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras, fleuit amare.

S. CHRISTVS apud Pilatum accusatus, Iuda suspenso, & Barabba dimisso, dãnatur, ad mortẽ trahitur, crucifigitur, & irridetur, moritur, à cruce demissus sepelitur. CAP. XXVII.

A Mane autẽ facto consiliũ inierunt omnes principes sacerdotum & seniores populi aduersus IESVM: vt eum morti traderent. Et vinctũ adduxerunt eum: & tradiderũt Pontio Pilato præsidi. Tunc vidẽs Iudas qui eum tradidit, quòd damnatus esset: pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus sacerdotum & senioribus, dicens, Peccaui, tradens sanguinem iustum. At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris. Et proiectis argẽteis in tẽplo, recessit: & abiens, laqueo se suspendit. Principes autem sacerdotũ acceptis argenteis, dixerũt, Non licet eos mittere in corbanã: quia pretiũ sanguinis est. Consilio autẽ inito, emerũt ex illis agrũ figuli, in sepulturã peregrinorum. Propter hoc vocatus est ager ille, Haceldema, hoc est ager sanguinis, vsq; in hodiernũ diem. Tũc impletũ est quod dictũ est per Ieremiam prophetã, dicentẽ, Et acceperũt triginta argenteos pretium appretiati quem appretiauerũt à filiis Israel: & dederunt eos in agrum figuli, sicut constituit mi B hi Dominus. IESVS autem stetit ante præsidẽ: & interrogauit eum præses, dicens, Tu es rex Iudæorum? Dicit illi IESVS, Tu dicis. Et cum accusaretur à principibus sacerdotũ & senioribus, nihil respondit. Tunc dicit illi Pilatus, Non audis quanta aduersum te dicunt testimonia? Et non respondit ei ad vllum verbũ: ita vt miraretur præses vehementer. Per diem autem solennem consueuerat præses populo dimittere vnum vinctũ quem voluissent. habebat autem tũc vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas. Congregatis ergo illis, dixit Pilatus, Quẽ vultis dimittã vobis: Barabban, an IESVM qui dicitur CHRISTVS? Sciebat enim quòd per inuidiã tradidissent eum. Sedẽte autem illo pro tribunali, misit ad eum vxor eius, dicẽs, Nihil tibi & iusto illi. multa enim passa sum hodie per visum propter eum. Principes autem sacerdotum & seniores, persuaserũt populo vt peterẽt Barabban, IESVM verò perderent. Respõdens autem præses, ait illis, Quem vul C tis vobis de duobus dimitti? At illi dixerũt, Barabban. Dicit illis Pilatus, Quid igitur faciã de IESV qui dicitur CHRISTVS? Dicunt omnes, Crucifigatur. Ait illis præses, Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes, Crucifigatur. Videns autem Pilatus quia nihil proficeret, sed magis tumultus fieret: accepta aqua, lauit manus corã populo, dicens, Innocens ego sum à sanguine iusti huius: vos videritis. Et respondens vniuersus populus, dixit, Sanguis eius super nos, & super filios nostros. Tunc dimisit illis Barabban: IESVM autem flagellatum tradidit eis vt crucifigeretur. Tunc milites præsidis suscipientes IESVM in prætoriũ, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem: & exuentes eum, chlamydem coccineam circundederunt ei: & plectentes coronam de spinis, posuerunt super caput eius, & arundinem in D dextra eius: & genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes, Aue rex Iudæorum. Et exspuentes in eum, acceperunt arundinem, & percutiebant caput eius. Et postquam illuserunt ei, exuerunt eum chlamydẽ: & induerũt eum vestimentis eius, & duxerunt eum vt crucifigerent. Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem: hunc angaria-

Mar. 15. b · Luc. 23. d · Ioan. 19. d

angariauerunt vt tolleret crucem eius. Et venerunt in locum qui dicitur Golgoltha, quod est Caluariç locus. Et dederunt ei vinum bibere cum felle mixtum. Et cum gustasset, noluit bibere. Postquam autem crucifixerunt eum, diuiserunt vestimenta eius sortem mittētes: (vt impleretur quod dictum est per prophetā dicentem, Diuiserunt sibi vestimenta mea: & super vestem meam miserunt sortem.. Et sedentes seruabant eum. Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam, Hic est IESVS rex Iudæorum. Tunc crucifixi sunt cum eo duo latrones: vnus à dextris, & vnus à sinistris. Prætereuntes autem blasphemabant eum mouētes capita sua, & dicentes, Vah qui destruis templū Dei, & in triduo illud reædificas: salua temetipsum: si filius Dei es descende de cruce. Similiter & principes sacerdotum illudentes cum scribis & senioribus, dicebant, Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere: si rex Israel est, descendat nunc de cruce, & credimus ei. Cōfidit in Deo: liberet nūc eum si vult: dixit enim, Quia filius Dei sum. Idipsum autem & latrones qui crucifixi erant cum eo, improperabant ei. A sexta autem hora, tenebræ factæ sunt super vniuersam terram, vsq; ad horam nonam. Et circa horam nonam clamauit IESVS voce magna, dicens, Eli, eli, lamma sabacthani? hoc est, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Quidam autem illic stantes & audientes, dicebant, Eliam vocat iste. Et continuo currens vnus ex eis, acceptam spongiam impleuit aceto: & imposuit arundini, & dabat ei bibere. Cæteri verò dicebant, Sine, videamus an veniat Elias liberans eum. IESVS autem iterum clamans voce magna, emisit spiritum. Et ecce velum templi scissum est in duas partes, à summo vsque deorsum: & terra mota est, & petræ scissæ sunt, & monumenta aperta sunt: & multa corpora sanctorum qui dormierant, surrexerunt. Et exeuntes de monumentis post resurrectionem eius, venerūt in sanctam ciuitatē: & apparuerunt multis. Centurio autem & qui cum eo erant custodientes IESVM, viso terræmotu & his quæ fiebant, timuerunt valde, dicentes, Verè filius Dei erat iste. Erant autem ibi mulieres multæ à longe, quæ secutæ erant IESVM à Galilæa, ministrantes ei: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacôbi & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedæi. Cum autem sero factum esset, vênit quidam homo diues ab Arimathæa, nomine Ioseph, qui & ipse discipulus erat IESV. hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus IESV. Tunc Pilatus iussit reddi corpus. Et accepto corpore, Ioseph inuoluit illud in sindone munda: & posuit illud in monumēto suo nouo quod exciderat in petra. Et aduoluit saxum magnum ad ostium monumenti, & abiit. Erat autem ibi Maria Magdalene: & altera Maria, sedentes contra sepulchrum. Altera autē die, quæ est post parascêuem, conuenerunt principes sacerdotum & pharisæi ad Pilatum, dicentes, Domine recordati sumus quia seductor ille dixit adhuc viuēs, Post tres dies resurgam. Iube ergo custodiri sepulchrum vsq; in diem tertium: ne fortè veniant discipuli eius & furentur eum, & dicant plebi, Surrexit à mortuis: & erit nouissimus error peior priore. Ait illis Pilatus, Habetis custodiam: ite, custodite sicut scitis. Illi autem abeuntes, munierunt sepulchrum, signantes lapidem cum custodibus.

(Margin: Mar. 15. b · Luc. 23. e · Ioan. 19. d · Psal. 21. e · Ioan. 2. d · Sapien. 2. d · Psal. 21. e · Sapien. 2. c · Psal. 12. a · Mar. 15. d · Luc. 23. g · Ioan. 19. g)

S. CHRISTVS resurgens custodes perterruit, suam resurrectionem per angelos mulieribus & per mulieres discipulis patefecit: Iudæi uero datis custodibus pecunia illam celare non potuerunt.

CAPVT XXVIII.

Mar. 16. b · Ioan. 20. c

VEspere autē sabbathi, quæ lucescit in prima sabbathi, vênit Maria Magdalene, & altera Maria videre sepulchrum. Et ecce: terræmotus factus est magnus. angelus enim Domini descēdit de cœlo, & accedens reuoluit lapidem, & sedebat super eum. erat autem aspectus eius, sicut fulgur: & vestimentum eius, sicut nix. Præ timore autem eius, exterriti sunt custodes, & facti sunt velut mortui. Respondens autem angelus, dixit mulieribus, Nolite timere vos. scio enim quòd IESVM qui crucifixus est, quæritis. non est hic: surrexit enim, sicut dixit. venite, & videte locum, vbi positus erat Dominus. Et cito euntes, dicite discipulis eius quia surrexit: & ecce præcedet vos in Galilæam. ibi eum videbitis. ecce prædixi vobis. Et exierūt cito de monumento cum timore & gaudio magno, currentes nuntiare discipulis eius. Et ecce IESVS occurrit illis, dicens, Auete. Illæ autem accesserunt, & tenuerūt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis IESVS, Nolite timere. ite nuntiate fratribus meis vt eant in Galilæam, ibi me videbunt. Quæ cum abiissent, ecce quidam de custodibus venerunt in ciuitatem, & nuntiauerunt principibus sacerdotum omnia quæ facta fuerant. Et congregati cum senioribus, consilio accepto, pecuniā copiosam dederunt militibus, dicentes, Dicite, Quia discipuli eius nocte venerunt, & furati sunt eum nobis dormientibus. Et si hoc auditum fuerit à præside, nos suadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti. Et diuulgatum est verbum istud apud Iudæos, vsq; in hodiernum diem. Vndecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem vbi constituerat illis IESVS. Et videntes eum adorauerūt, quidam autem dubitauerūt. Et accedens IESVS locutus est eis, dicens, Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. Euntes ergo docete omnes gentes: baptizantes eos in nomine patris & filii & spiritus sancti: docētes eos seruare omnia quæcunque mandaui vobis. Et ecce ego vobiscū sum omnibus diebus, vsque ad consummationem seculi.

(Margin: Mar. 16. d)

Hieronymus in Catalogo SCRIPTORVM *Ecclesiasticorum.*

MARCVS discipulus & interpres Petri, iuxta quod Petrum referentem audierat, rogatus Romæ à fratribus breue scripsit euangelium. Quod cum Petrus audisset, probauit, & ecclesiæ legēdum sua authoritate edidit, sicut Clemens in sexto hypotyposeon libro scribit. Et Papias Ierosolymitanus episcopus meminit huius Marci: & Petrus in epistola prima, sub nomine Babylonis, figuraliter Romam significans, Salutat uos quæ in Babylone coëlecta, & Marcus filius meus. Assumpto itaque euangelio quod ipse confecerat, perrexit Aegyptū: & primus Alexandriæ CHRISTVM annuntians, constituit ecclesiam, tantæ doctrinæ & uitæ continentiæ, ut omnes sectatores CHRISTI ad exemplū sui cogeret. Denique Philo disertißimus Iudæorum, uidens Alexandriæ primam ecclesiam adhuc Iudaizantem, quasi in laudem gentis suæ librū super eorum conuersatione scripsit: & quomodo Lucas narrat Ierosolymæ credentes omnia habuisse cōmunia: sic ille quod Alexandriæ sub Marco fieri doctore cernebat, memoriæ tradidit. Mortuus est autē octauo Neronis anno, & sepultus Alexandriæ, succedente sibi Aniano.

Sanctum

Sanctum Iesu Christi Euangelium secundum Marcum.

S. IOANNES pœnitentiæ baptiſmum prædicans CHRISTVM cum turbis baptizat, qui poſt ieiunium tentatorem deuincit, ac Ioanne in uincula coniecto diſcipulos uocat: dæmoniacum, Petri ſocrum, & leproſum mundat. CAPVT I.

A INITIVM euangelii IESV CHRISTI filii Dei. Sicut ſcriptũ eſt in Eſaia propheta, Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Vox clamantis in deſerto, Parate viam Domini, rectas facite ſemitas eius. Fuit Ioannes in deſerto baptizans & prædicãs baptiſmum pœnitentiæ in remiſsionem peccatorum. Et egrediebatur ad eum omnis Iudææ regio, & Ieroſolymitæ vniuerſi: & baptizabantur ab illo in Iordanis flumine confitentes peccata ſua. Et erat Ioannes veſtitus pilis cameli, & zona pellicea circa lumbos eius: & locuſtas & mel ſylueſtre edebat. Et prædicabat, dicens, Venit fortior me poſt me: cuius non ſum dignus procũbens ſoluere corrigiã calceamentorum eius. Ego baptizaui vos aqua: ille verò baptizabit vos ſpiritu ſancto. Et factum eſt: in diebus illis venit IESVS à Nazareth Galilææ: & baptizatus eſt à Ioanne in Iordane. Et ſtatim aſcẽdens de aqua, vidit cœlos apertos, & ſpiritum ſanctũ tanquam columbã deſcendentẽ & manentem in ipſo. Et vox facta eſt de cœlis, Tu es filius meus dilectus, in te complacui. Et ſtatim ſpiritus expulit eũ in deſertum. Et erat in deſerto quadraginta diebus, & quadraginta noctibus: & tentabatur à ſatana. eratq; cum beſtiis: & angeli miniſtrabãt illi. Poſtquam autẽ traditus eſt Ioannes, venit IESVS in Galilæã, prædicans euangeliũ regni Dei, & dicẽs, Quoniam impletum eſt tempus, & appropinquauit regnum Dei: pœnitemini, & credite euangelio. Et præteriens ſecus mare Galilææ, vidit Simónem & Andreã fratrẽ eius, mittentes retia in mare (erant enim piſcatores) & dixit eis IESVS, Venite poſt me, & faciã vos fieri piſcatores hominũ. Et protinus relictis retibus, ſecuti ſunt eum. Et progreſſus inde puſillum, vidit Iacòbũ Zebedæi & Ioannẽ fratrẽ eius, & ipſos componentes retia in naui: & ſtatim vocauit illos. Et relicto patre ſuo Zebedæo in naui cum mercẽnariis: ſecuti ſunt C eum. Et ingrediuntur Capharnaum: & ſtatim ſabbathis ingreſſus in ſynagògam, docebat eos. Et ſtupebãt ſuper doctrina eius. erat enim docens eos quaſi poteſtatẽ habens, & non ſicut ſcribæ. Et erat in ſynagóga eorũ homo in ſpiritu immundo: & exclamauit, dicens, Quid nobis & tibi IESV Nazarene? veniſti perdere nos? ſcio quòd ſis ſanctus Dei. Et cõminatus eſt ei IESVS, dicẽs, Obmuteſce, & exi de homine. Et diſcerpens eum ſpiritus immũdus, & exclamans voce magna, exiit ab eo. Et mirati ſunt omnes: ita vt cõquirerent inter ſe, dicentes, Quidnam eſt hoc? quænam doctrina hæc noua: quia in poteſtate ſpiritibus immundis imperat, & obediunt ei? Et proceſsit rumor eius ſtatim in omnẽ regionem Galilææ. Et protinus egredientes de ſynagóga, venerunt in domum Simónis & Andreæ cum Iacóbo & Ioãne. Decumbebat autem ſocrus Simónis febricitans: & ſtatim dicunt ei de illa. Et accedẽs eleuauit eam apprehẽſa manu eius: & D continuo dimiſit eam febris, & miniſtrabat eis. Veſpere autem facto, cum occidiſſet ſol, afferebant ad eum omnes male habentes, & dæmonia habentes: & erat omnis ciuitas congregata ad ianuam. Et curauit multos qui vexabantur variis languoribus: & dæmonia multa eiiciebat, & non ſinebat ea loqui, quoniam ſciebãt eum. Et diluculo valde ſurgens, egreſſus abiit in deſertũ locũ: ibiq; orabat. Et proſecutus eſt eum Simon, & qui cum illo erant. Et cum inueniſſent eum, dixerunt ei, Quia omnes quærunt te. Et ait illis, Eamus in proximos vicos & ciuitates: vt & ibi prædicẽ: ad hoc enim veni. Et erat prædicans in ſynagógis eorum, in omni Galilæa: & dæmonia eiiciens. Et venit ad eum leproſus deprecãs eum: & genu flexo, dicit, Si vis, potes me mundare. IESVS autem miſertus eius, extendit manum ſuam, & tangens eum, ait illi, Volo, Mundare. Et cum dixiſſet, ſtatim diſceſsit ab eo lepra, & mundatus eſt. Et comminatus eſt ei, ſtatimq; eiecit illum: & dicit ei, Vide nemini dixeris: ſed vade, oſtende te principi ſacerdotum, & offer pro emundatione tua quæ præcepit Moyſes in teſtimonium illis. Et egreſſus cœpit prædicare & diffamare ſermonem: ita vt iam nõ poſſet manifeſte introire in ciuitatem, ſed foris in deſertis locis eſſe: & conueniebant ad eum vndique.

Mat. 3.a / Malac. 3.a / Eſa. 40.a / Ioan. 1.c / Luc. 3.a / Mat. 3.a / Mat. 3.c / Luc. 3.c / Ioan. 1.d / Act. 1.a. 2.a. 11.c. 19.a / Mat. 3.d / Luc. 3.d / Ioan. 1.e / Mat. 4.a / Luc. 4.a / Mat. 4.b / Luc. 4.c / Ioan. 4.f / Mat. 4.c / Luc. 5.a / Mat. 4.b / Luc. 4.e / Mat. 7.d / Luc. 4.e / Mat. 8.d / Luc. 4.f / Mat. 8.a / Luc. 5.c / Leuit. 14. / Luc. 4.g

S. CHRISTVS curato paralytico Matthæum uocat: ſuam cum peccatoribus conuerſationem excuſat, ac diſcipulos ſuos non ieiunantes ſed ſpicas ſabbatho euellẽtes à Phariſæis accuſatos defendit. CAPVT II.

A ET iterum intrauit Capharnaum poſt dies: & auditum eſt quòd in domo eſſet, & confeſtim conuenerunt multi, ita vt non caperet neque ad ianuam, & loquebatur eis verbum. Et venerunt ad eum ferẽtes paralyticum, qui à quatuor portabatur. Et cum non poſſent offerre eũ illi præ turba, nudauerunt tectum vbi erat: & patefacientes ſubmiſerũt grabbatum in quo paralyticus iacebat. Cum autẽ vidiſſet IESVS fidem illorum, ait paralytico, Fili, dimittuntur tibi peccata tua. Erant autem illic quidam de ſcribis ſedentes: & cogitantes in cordibus ſuis, Quid hic ſic loquitur? blaſphemat. Quis poteſt dimittere B peccata, niſi ſolus Deus? Quo ſtatim cognito IESVS ſpiritu ſuo quia ſic cogitarent intra ſe, dixit illis, Quid iſta cogitatis in cordibus veſtris? Quid eſt facilius, dicere paralytico, Dimittuntur tibi peccata: an dicere, Surge tolle grabbatum tuum & ambula? Vt autem ſciatis quia filius hominis habet poteſtatẽ in terra dimittẽdi peccata (ait paralytico) Tibi dico ſurge, tolle grabbatum tuũ, & vade in domũ tuam. Et ſtatim ſurrexit ille: & ſublato grabbato abiit inde coram omnibus, ita vt mirarentur omnes, & honorificarent Deum, dicẽtes, Quia nunquam ſic vidimus. Et egreſſus eſt rurſus ad C mare: omniſq; turba veniebat ad eum, & docebat eos. Et cũ præteriret, vidit Leui Alphæi ſedentem ad telonium: & ait illi, Sequere me. Et ſurgens ſecutus eſt eum. Et factũ eſt: cum accumberet in domo illius, multi publicani & peccatores ſimul diſcumbebant cum IESV & diſcipulis eius: erant enim multi qui & ſequebantur eum. Et ſcribæ & phariſæi videntes quia manducaret cum publicanis & peccatoribus: dixerunt diſcipulis eius, Quare cum publicanis & peccatoribus manducat & bibit magiſter veſter? Hoc audito IESVS ait illis,

Mat. 9.a / Luc. 5.d / Mat. 9.a / Luc. 5.f

1. Tim.1.c

Non necesse habent sani, medico: sed qui male habent. non enim veni vocare iustos, sed peccatores. Et erant discipuli

Mat.9.b
Luc.5.f.g

Ioannis & pharisæorum ieiunãtes: & veniunt, & dicunt illi, Quare discipuli Ioannis & pharisæorũ ieiunant: tui autem discipuli non ieiunant? Et ait illis IESVS, Nunquid possunt

D filii nuptiarũ quandiu sponsus cum illis est, ieiunare? Quanto tempore habent secum sponsum, non possunt ieiunare. Venient autẽ dies cum auferetur ab eis sponsus: & tunc ieiunabunt in illis diebus. Nemo assumentũ panni rudis assuit vestimento veteri: alioquin aufert supplementũ nouum à veteri, & maior scissura fit. Et nemo mittit vinũ nouum in vtres veteres: alioquin dirumpet vinum vtres, & vinum effundetur, & vtres peribunt. sed vinum nouum in vtres nouos mitti debet.

Matt. 12.a
Luc.6.a

Et factum est iterum cum sabbathis ambularet per sata, & discipuli eius cœperunt progredi & vellere spicas. Pharisæi autem dicebant ei, Ecce, quid faciunt discipuli tui sabbathis quod non licet? Et ait illis, Nunquam legistis quid fecerit Dauid, quando necessitatem habuit & esuriit ipse &

1. Re.21.b

qui cũ eo erant? quomodo introiuit in domum dei sub Abiathar principe sacerdotum, & panes propositionis manducauit quos nõ licebat manducare nisi solis sacerdotibus, & dedit eis & qui cum eo erant? Et dicebat eis, Sabbathum propter hominem factum est: & nõ homo propter sabbathum. Itaque dominus est filius hominis, etiam sabbathi.

S. ARIDA restituta manu Pharisæos cum Herodianis insidiantes confutat, discipulos instituit, suam uirtutem non à Beelzebub manare cõuincit, & parentes suos manifestat. CAPVT III.

A

Matt. 12.a
Luc.6.b

ET introiuit iterum in synagõgã: & erat ibi homo habens manum aridam. Et obseruabant eũ si sabbathis curaret: vt accusarent illum. Et ait homini habenti manũ aridam, Surge in mediũ. Et dicit eis, Licet sabbathis benefacere, an male? animam saluam facere, an perdere? At illi tacebant. Et circunspiciẽs eos cum ira, contristatus super cæcitate cordis eorum, dicit homini, Extende manum tuam. Et extẽdit: & restituta est manus illi. Exeuntes autẽ pharisæi, statim cum Herodianis cõsilium faciebant aduersus eum quomodo eum perderẽt. IESVS autẽ cum discipulis suis secessit ad mare: & multa turba à Galilæa & Iudæa secuta est eũ, & ab Ierosolymis, & ab Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum & Sidõnem multitudo magna audientes quæ faciebat, venerunt ad eum.

B Et dixit IESVS discipulis suis vt nauicula sibi deseruiret propter turbam, ne comprimerent eum. multos enim sanabat, ita vt irruerent in eum vt illum tangerent quotquot habebant plagas. Et spiritus immundi cum illũ videbant, procidebant ei: & clamabant dicentes, Tu es filius dei. Et vehementer comminabatur eis ne manifestarẽt illum. Et ascen

Matt.10.a
Luc. 6.b.c

dens in montem, vocauit ad se quos voluit ipse: & venerũt ad eum. Et fecit vt essent duodecim cum illo: & vt mitteret eos prædicare. Et dedit illis potestatem curãdi infirmitates, & eiiciendi dæmonia. Et imposuit Simóni nomen Petrus. & Iacõbum Zebedæi & Ioannem fratrẽ Iacõbi: & imposuit eis nomina Boanerges, quod est, filii tonitrui: & Andreã & Philippum & Bartholomæum & Matthæum & Thomam & Ia

C cõbum Alphæi, & Thaddæum & Simõnem Cananæum, &

Matt.9.d.
12.b
Luc.11.b

Iudam Iscariotem qui & tradidit illum. Et veniunt ad domum: & conuenit iterũ turba, ita vt non possent neque panẽ manducare. Et cum audissent sui, exierũt tenere eum: dicebant enim, Quoniam in furorem versus est. Et scribæ qui ab Ierosolymis descenderant, dicebant, Quoniam Beelzebub habet. & quia in principe dæmoniorũ eiicit dæmonia. Et cõuocatis eis, in parabolis dicebat illis, Quomodo potest satanas satanam eiicere? Et si regnum in se diuidatur, non potest regnum illud stare. Et si domus super semetipsam dispartiatur: non potest domus illa stare. Et si satanas consurrexerit in semetipsum: dispartitus est, & non poterit stare, sed finem habet. Nemo potest vasa fortis ingressus in domum diripere, nisi prius fortem alliget, & tunc domum eius diripiet. A-

Matt. 12.c
Luc.12.b

D men dico vobis quoniam omnia dimittentur filiis hominũ peccata & blasphemiæ quibus blasphemauerint. qui autem blasphemauerit in spiritum sanctum, non habebit remissionem in æternum, sed reus erit æterni delicti: quoniam dicebant, Spiritum immundum habet.

Matt. 12.d
Luc.8.c

Et veniunt mater eius & fratres: & foris stantes miserũt ad eum vocantes eum. Et sedebat circa eum turba: & dicunt ei, Ecce mater tua & fratres tui foris quærunt te. Et respondens eis, ait, Quæ est mater mea & fratres mei? Et circunspiciens eos qui in circuitu eius sedebãt, ait, Ecce mater mea & fratres mei. Qui enim fecerit volũtatẽ Dei: hic, frater meus & soror mea & mater est.

S. REGNO cœlorum sub uariorum seminum & grani sinapis parabola annuntiato mare traiciens dormit: excitatus autem uerbo tempestatem cunctis mirantibus sedat. CAPVT IIII.

A

Matt. 13.a
Luc.8.a

ET iterum cœpit docere ad mare: & congregata est ad eum turba multa, ita vt nauim ascendens sederet in mari, & omnis turba circa mare super terram erat: & docebat eos in parabolis multa, & dicebat illis in doctrina sua, Audite: ecce, exiit seminãs ad seminandum. Et dum seminat: aliud cecidit circa viam, & venerunt volucres cœli & comederunt illud. Aliud verò cecidit super petrosa vbi non habuit terrã multam: & statim exortum est, quoniam non habebat altitudinẽ terræ: & quãdo exortus est sol, exæstuauit, & eo quòd non habebat radicem, exaruit. Et aliud cecidit in spinas: & ascenderũt spinæ & suffocauerunt illud, & fructũ nõ dedit. Et aliud cecidit in terrã bonam: & dabat fructum ascendentem & crescentem, & afferebat vnum trigesimum, & vnum sexagesimum, & vnum

B centesimum. Et dicebat, Qui habet aures audiendi audiat. Et cum esset singularis, interrogauerũt eum hi qui cum eo erãt duodecim, parabolam. Et dicebat eis, Vobis datum est nosse mysterium regni dei: illis autem qui foris sunt, in parabolis omnia fiunt, vt videntes videant & nõ videant, & audientes audiant & non intelligant, nequando conuertantur, & dimittantur eis peccata. Et ait illis, Nescitis parabolã hanc? & quomodo omnes parabolas cognoscetis? Qui seminat: verbum seminat. Hi autẽ sunt, qui circa viam: vbi seminatur verbũ, & cum audierint, confestim venit satanas, & aufert verbum quod seminatum est in cordibus eorum. Et hi sunt similiter qui super petrosa seminãtur: qui cum audierint verbum, statim cum gaudio accipiunt illud: & non habent radicem in se, sed temporales sunt, deinde orta tribulatione vel persecutione propter verbum, confestim scandalizantur. Et alii sunt qui in spinis seminantur: hi sunt qui verbũ audiunt, & ærumnæ seculi & deceptio diuitiarum, & circa reliqua concupi-

Esa. 6.c
Matt. 13.b
Luc.8.b
Ioan.12.f
Act.28.f
Rom.11.b

C scentiæ introeuntes suffocãt verbum, & sine fructu efficitur. Et hi sunt qui super terram bonã seminati sunt: qui audiunt verbum & suscipiunt, & fructificant: vnum trigesimum, & vnum sexagesimum, & vnum cẽtesimum. Et dicebat illis, Nunquid venit lucerna vt sub modio ponatur, aut sub lecto? Nõnne vt super cãdelabrum ponatur? Non est enim aliquid absconditum, quod non manifestetur: nec factum est occultum, quod nõ veniat in palàm: Si quis habet aures audiendi, audiat. Et dicebat illis, Videte quid audiatis. In qua mensura mensi fueritis, remetietur vobis. Qui enim habet, dabitur illi: & qui non habet, etiam quod habet auferetur ab eo. Et dicebat, Sic est regnum dei, quemadmodum si homo iaciat sementem in terrã, & dormiat & exurgat nocte & die, & semen germinet & increscat dum nescit ille. Vltrò enim terra fructificat, primum herbam, deinde spicam, deinde plenũ frumentum in spica. Et cũ ex se produxerit fructus: statim mittit falcem, quoniam adest messis. Et dicebat, Cui assimilabimus regnum dei? aut cui parabolæ comparabimus illud? Si-

Mat.5.b
Luc.8.c.
11.e
Mat. 10.c
Luc.7.c
Mat.7.a
Luc.6.f
Mat.13.b.
25.c
Luc.8.c.
19.d

Mat.13.e
Luc.13.d

D cut granum sinapis: quod cum seminatum fuerit in terra, minus est

minus est omnibus seminibus quæ sunt in terra: & cum na-
tum fuerit ascendit in arborem, & fit maius omnibus oleri-
bus, & facit ramos magnos, ita vt possint sub vmbra eius
aues cœli habitare. Et talibus multis parabolis loquebatur eis
verbum, prout poterant audire: sine parabola autem non lo
quebatur eis. seorsum autẽ, discipulis disserebat omnia. Et
Mat. 8. c ait illis in illa die, cum sero esset factum, Transeamus contrà.
Luc. 8. d Et dimittentes turbam assumunt eum ita vt erat in naui: &
aliæ naues erant cum illo. Et facta est procella magna venti,
& fluctus mittebat in nauim, ita vt impleretur nauis. Et erat
ipse in puppi super ceruical dormiens: & excitant eum, & di
cunt illi, Magister, non ad te pertinet quia perimus? Et exur-
gens comminatus est vento, & dixit mari, Tace, obmutesce.
Et cessauit ventus: & facta est trãquillitas magna. Et ait illis,
Quid timidi estis? necdum habetis fidem? Et timuerunt ti-
more magno: & dicebant ad alterutrum, Quis putas est iste,
quia & ventus & mare obediunt ei?

S. EIECTA *in porcos à dæmoniaco legione*, CHRISTVS *Iairi filiam hæmorrhoissa curata sanat.* CAPVT V.

A ET venerunt trans fretum maris in regionem Ge
Mat. 8. d rasenorum. Et exeunti ei de naui, statim occur-
Luc. 8. d rit de monumentis homo in spiritu immundo,
qui domicilium habebat in monumẽtis. Et ne-
que catenis iam quisquam poterat eum ligare: quoniã sæpe
compedibus & catenis vinctus, dirupisset catenas, & compe-
des comminuisset: & nemo poterat eum domare. Et semper
die ac nocte in monumẽtis & montibus erat, clamans & con
cidens se lapidibus. Videns autem IESVM à longe, cucurrit
& adorauit eum: & clamans voce magna dixit, Quid mihi
& tibi IESV fili Dei altissimi? adiuro te per Deum ne me
torqueas. Dicebat enim illi, Exi spiritus immũde ab homine
isto. Et interrogabat eum, Quod tibi nomen est? Et dicit ei,
Legio mihi nomen est: quia multi sumus. Et deprecabatur
eum multum, ne se expelleret extra regionem. Erat autem ibi
circa montem grex porcorum magnus, pascens in agris. Et
deprecabãtur eum spiritus, dicentes, Mitte nos in porcos, vt
B in eos introeamus. Et concessit eis statim IESVS. Et exeun
tes spiritus immundi, introierũt in porcos: & magno impe-
tu grex præcipitatus est in mare, ad duo millia, & suffocati
sunt in mari. Qui autem pascebant eos, fugerunt, & nuntia-
uerunt in ciuitatem & in agros. Et egressi sunt videre quid
esset factum: & venerunt ad IESVM. & vident illum qui à
dæmonio vexabatur, sedentẽ, vestitum, & sanæ mentis: & ti
muerunt. Et narrauerunt illis, qui viderant, qualiter factum
esset ei qui dæmonium habuerat: & de porcis. Et rogare cœ
perunt eum vt discederet de finibus eorum. Cumq; ascende-
ret nauim, cœpit illũ deprecari qui à dæmonio vexatus fue-
rat vt esset cum illo: & nõ admisit eũ, sed ait illi, Vade in do-
mum tuam ad tuos, & annuntia illis quanta tibi dominus fe-
cerit, & misertus sit tui. Et abiit, & cœpit prædicare in Deca-
poli quanta sibi fecisset IESVS: & omnes mirabantur. Et
Mat. 9. c cum transcendisset IESVS in naui rursum trans fretum, con
Luc. 8. f uẽnit turba multa ad eũ, & erat circa mare. Et venit quidam
de archisynagógis nomine Iairus: & videns eum prócidit
ad pedes eius, & deprecabatur eum multum, dicens. Quoniã
filia mea in extremis est, Veni, impone manum tuam super
C eam, vt salua sit & viuat. Et abiit cũ illo: & sequebatur eum
turba multa, & cõprimebant eũ. Et mulier quæ erat in pro-
fluuio sanguinis annis duodecim, & fuerat multa perpessa à
cõpluribus medicis, & erogauerat omnia sua, nec quicquam
profecerat, sed magis deterius habebat: cumque audisset de
IESV, venit in turba retrò, & tetigit vestimentum eius. dice-
bat enim, Quia si vel vestimentum eius tetigero, salua ero.
Et confestim siccatus est fons sanguinis eius: & sensit cor-
pore quia sanata esset à plaga. Et statim IESVS in semetipso
cognoscens virtutem quæ exierat de illo, conuersus ad tur-
bam aiebat, Quis tetigit vestimenta mea? Et dicebant ei di-
scipuli sui, Vides turbam comprimentem te: & dicis, Quis
me tetigit? Et circunspiciebat videre eam quæ hoc fecerat.
Mulier verò timens & tremens, sciens quod factũ esset in se:
venit & prócidit ante eũ, & dixit ei omnẽ veritatem. Ille au-
D tem dixit ei, Filia fides tua te saluã fecit: vade in pace, & esto
sana à plaga tua. Adhuc eo loquente veniũt nuntii ab archi-
synagôgo, dicẽtes, Quia filia tua mortua est: quid vltrà vexas
magistrum? IESVS autem audito verbo quod dicebatur, ait
archisynagôgo, Noli timere: tantũmodo crede. Et non ad-
misit quenquam se sequi, nisi Petrum & Iacôbum & Ioan-
nem fratrem Iacôbi. Et veniunt in domũ archisynagôgi, &
vidit tumultũ, & flentes, & eiulantes multũ. Et ingressus ait
illis, Quid turbamini & ploratis? puella non est mortua, sed
dormit. Et irridebãt eum. Ipse verò eiectis omnibus, assumit
patrẽ & matrẽ puellæ, & qui secum erant, & ingrediuntur vbi
puella erat iacens. Et tenens manum puellæ, ait illi, Talitha
cumi, quod est interpretatum, Puella (tibi dico) surge. Et
confestim surrexit puella: & ambulabat. erat autem annorũ
duodecim. Et obstupuerũt stupore magno. Et præcepit illis
vehementer vt nemo id sciret: & iussit dari illi manducare.

S. CHRISTVS *in patria docens non edit uirtutes, binos misit discipulos traiecto mari, quinq; hominum millia cibat, super aquas reuertens tempestatem sedat, & multos sanat.* CAPVT VI.

A ET egressus inde, abiit in patriam suam: & seque- Mat. 13. g
bantur eum discipuli sui. Et facto sabbatho cœ- Luc. 4. c
pit in synagóga docere: & multi audientes admi Ioan. 4. f
rabantur in doctrina eius, dicentes, Vnde huic
hæc omnia? & quæ est sapientia quæ data est illi, & virtutes
tales quæ per manus eius efficiuntur? Nónne hic est faber fi-
lius MARIAE frater Iacóbi & Ioseph & Iudæ & Simônis?
nónne & sorores eius hic nobiscum sunt? Et scandalizaban-
tur in illo. Et dicebat illis IESVS, Quia non est propheta si-
ne honore, nisi in patria sua, & in domo sua, & in cognatio
ne sua. Et non poterat ibi virtutem vllam facere, nisi paucos
infirmos impositis manibus curauit: & mirabatur propter
incredulitatem eorum, & circuibat castella in circuitu, do- Matth. 10. a
B cens. Et vocauit duodecim: & cœpit eos mittere binos, & Luc. 9. a
dabat illis potestatem spirituum immundorum. Et præcepit
eis ne quid tollerent in via, nisi virgam tantum: non peram,
non panem, neq; in zona æs, sed calceatos sandaliis, & ne in-
duerentur duabus tunicis. Et dicebat eis, Quocunque intro-
ieritis in domũ, illic manete donec exeatis inde. & quicunq;
non receperint vos, nec audierint: exeuntes inde, excutite
puluerem de pedibus vestris in testimonium illis. Et exeũtes Act. 13. g
prædicabant vt pœnitentiam agerent: & dæmonia multa eii
ciebant, & vngebant oleo multos ægros, & sanabantur. Et
audiuit rex Herodes (manifestũ enim factum est nomẽ eius) Mat. 14. a
& dicebat, Quia Ioannes Baptista resurrexit à mortuis: & Luc. 9. a
C propterea virtutes operantur in illo. Alii autem dicebant,
Quia Elias est. Alii verò dicebant, Quia propheta est, quasi
vnus ex prophetis. Quo audito, Herodes ait, Quem ego de- Matt. 14. a
collaui Ioannem, hic à mortuis resurrexit. Ipse enim Hero- Luc. 3. d
des misit ac tenuit Ioannẽ, & vinxit eum in carcere propter
Herodiadam vxorem Philippi fratris sui, quia duxerat eam.
Dicebat enim Ioannes Herodi, Non licet tibi habere vxorẽ
fratris tui. Herodias autem insidiabatur illi: & volebat occi-
dere eum, nec poterat. Herodes autem metuebat Ioannem,
sciens eum virum iustum & sanctum: & custodiebat eum, &
audito eo multa faciebat: & libenter eum audiebat. Et cum
dies opportunus accidisset, Herodes natalis sui cœnam fecit
principibus & tribunis & primis Galilææ. Cumque introis-
set filia ipsius Herodiadis, & saltasset, & placuisset Herodi,
simulq; recumbentibus: rex ait puellæ, Pete à me quod vis:
D & dabo tibi. & iurauit illi, Quia quicquid petieris dabo tibi,
licet dimidium regni mei. Quæ cum exisset: dixit matri suæ,

Quid petam? At illa dixit, Caput Ioannis Baptistæ. Cumq; introisset statim cum festinatione ad regem, petiuit, dicens, Volo vt protinus des mihi in disco caput Ioannis Baptistæ. Et contristatus est rex, propter iusiurandũ & propter simul discumbẽtes noluit eam cõtristare: sed misso spiculatore præcepit afferri caput eius in disco: & decollauit eum in carcere. Et attulit caput eius in disco, & dedit illud puellæ, & puella dedit matri suæ. Quo audito, discipuli eius venerunt & tulerunt corpus eius: & posuerũt illud in monumẽto. Et conuenientes apostoli ad IESVM, renuntiauerũt ei omnia quæ egerant & docuerãt. Et ait illis, Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Erant enim qui veniebant & redibant multi: & nec spatiũ manducãdi habebant. Et ascendentes in nauim, abierũt in desertum locũ seorsum. Et viderunt eos abeũtes, & cognouerũt multi: & pedestres de omnibus ciuitatibus cucurrerũt illuc, & præuenerũt eos. Et exiẽs vidit turbam multam IESVS: & misertus est super eos, quia erant sicut oues non habentes pastorem, & cœpit illos docere multa. Et cum iam hora multa fieret, accesserunt discipuli eius, dicentes, Desertus est locus hic, & iam hora præteriit: dimitte illos, vt euntes in proximas villas & vicos, emant sibi cibos quos manducent. Et respondens ait illis, Date illis manducare. Et dixerũt ei, Euntes emamus ducentis denariis panes: & dabimus illis manducare? Et dicit eis, Quot panes habetis? ite & videte. Et cũ cognouissent, dicunt, Quinq;: & duos pisces. Et præcepit illis vt accumbere facerent omnes secundũ contubernia super viride fœnũ. Et discubuerunt in partes per centenos & quinquagenos. Et acceptis quinque panibus, & duobus piscibus: intuens in cœlũ benedixit, & fregit panes, & dedit discipulis suis vt ponerẽt ante eos: & duos pisces diuisit omnibus. Et manducauerũt omnes, & saturati sunt. Et sustulerunt reliquias fragmentorũ duodecim cophinos plenos, & de piscibus. Erant autem qui manducauerunt, quinq; millia virorum. Et statim coegit discipulos suos ascẽdere nauim, vt præcederent eum trans fretũ ad Bethsaidam: dum ipse dimitteret populũ. Et cum dimisisset eos, abiit in montem orare. Et cum sero esset, erat nauis in medio mari, & ipse solus in terra. Et videns eos laborantes in remigando (erat enim ventus contrarius eis) & circa quartam vigiliam noctis venit ad eos ambulans supra mare: & volebat præterire eos. At illi vt viderunt eũ ambulantem supra mare, putauerunt phantasma esse: & exclamauerũt. Omnes enim viderunt eum: & conturbati sunt. Et statim locutus est cũ eis: & dicit eis, Confidite, ego sum: nolite timere. Et ascendit ad illos in nauim: & cessauit ventus. Et plus magis intra se stupebant: non enim intellexerũt de panibus. erat enim cor eorum obcæcatum. Et cum transfretassent, venerunt in terrã Genezareth: & applicuerunt. Cumq; egressi essent de naui, continuo cognouerunt eum: & percurrentes vniuersam regionẽ illam, cœperunt in grabbatis eos qui se male habebant circumferre vbi audiebant eũ esse. Et quocunq; introibat in vicos vel in villas aut ciuitates, in plateis ponebãt infirmos, & deprecabantur eum vt vel fimbriam vestimenti eius tangerent, & quotquot tangebant eum, salui fiebant.

Marginalia: Mat. 14.b (Luc. 9.b); E; Mat. 9.d; Matt. 14.b (Luc. 9.b, Ioan. 6.a); F; Matt. 14.c (Ioan. 6.b); G; Mat. 14.d

S. HOMINVM *traditiones diuinis aduersas* CHRISTVS *reprobat, Chananææ filiam à dæmonio liberat: & surdum impeditæ linguæ restaurat.*

CAPVT VII.

A (Mat. 15.a) ET conueniunt ad eum pharisæi & quidã de scribis, venientes ab Ierosolymis. Et cum vidissent quosdam ex discipulis eius communibus manibus, id est non lotis, mãducare panes: vituperauerunt. Pharisæi enim & omnes Iudæi, nisi crebro lauerint manus nõ manducãt, tenentes traditionẽ seniorum: & à foro, nisi baptizentur, nõ comedũt: & alia multa sunt, quæ tradita sunt illis seruare, baptismata calicũ & vrceorum & æramentorum & lectorum. Et interrogabant eũ pharisæi & scribæ, Quare discipuli tui non ambulant iuxta traditionem seniorum, sed communibus manibus manducant panem? At B ille respondens, dixit eis, Bene prophetauit Esaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est, Populus hic labiis me honorat, cor autem eorũ longè est à me. in vanum autem me colunt, docentes doctrinas & præcepta hominũ. Relinquentes enim mandatum dei, tenetis traditiones hominũ, baptismata vrceorum & calicum: & alia similia his facitis multa. Et dicebat illis, Bene irritum fecistis præceptum dei, vt traditionem vestram seruetis. Moyses enim dixit, Honora patrem tuum & matrem tuam: &, Qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Vos autem dicitis, Si dixerit homo patri vel matri, Corban, quod est, donum quodcunque ex me, tibi profuerit: & vltrà non dimittitis eum quicquam facere patri suo aut matri, rescindentes verbum dei per traditionem vestram quam tradidistis, & similia huiusmodi multa facitis. Et aduocans iterum turbam, dicebat illis, Audite me omnes, & intelligite: Nihil est extra hominẽ introiens in eum, quod possit eum coinquinare: sed quæ de homine procedunt, illa C sunt quæ cõmunicant hominem. Si quis habet aures audiendi, audiat. Et cum introisset in domũ à turba, interrogabant eum discipuli eius parabolam. Et ait illis, Sic & vos imprudentes estis? Nõ intelligitis quia omne extrinsecus introiens in hominem, non potest eum cõmunicare: quia nõ intrat in cor eius, sed in ventrem vadit, & in secessum exit purgans omnes escas? Dicebat autẽ: quoniam quæ de homine exeunt illa communicant hominẽ. Abintus enim de corde hominũ malæ cogitationes procedũt, adulteria, fornicationes, homicidia, furta, auaritiæ, nequitiæ, dolus, impudicitiæ, oculus malus, blasphemia, superbia, stultitia. Omnia hæc mala abintus procedunt: & cõmunicant hominẽ. Et inde surgens abiit in fines Tyri & Sidònis: & ingressus domum, neminẽ voluit scire, & non potuit latère. mulier enim statim vt audiuit de eo, cuius filia habebat spiritum immundũ, intrauit & prócidit ad pedes eius. Erat enim mulier gentilis, Syrophœ- D nissa genere. Et rogabat eum vt dæmonium eiiceret de filia eius. Qui dixit illi, Sine prius saturari filios: non est enim bonum sumere panem filiorũ, & mittere canibus. Et illa respondit, & dicit illi, Vtiq; domine: nam & catelli comedunt sub mensa de micis puerorũ. Et ait illi, Propter hũc sermonem, vade, exiit dæmoniũ à filia tua. Et cum abiisset domum, inuẽnit puellam iacentem supra lectum, & dæmonium exiisse.

Et iterũ exiens de finibus Tyri, venit per Sidònem ad mare Galilææ inter medios fines Decapoleos. Et adducunt ei surdum & mutũ: & deprecabantur eum vt imponat illi manum. Et apprehendens eum de turba seorsum: misit digitos suos in auriculas eius: & expuens, tetigit linguam eius: & suspiciens in cœlum, ingemuit: & ait illi, Hephethah, quod est adaperire. Et statim apertæ sunt aures eius: & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur rectè. Et præcepit illis ne cui dicerẽt. Quanto autem eis præcipiebat, tanto magis plus prædicabant, & eo amplius admirabantur, dicentes, Bene omnia fecit: & surdos fecit audire, & mutos loqui.

Marginalia: Esa. 29.b; Exod. 20.c; Deut. 5.b; Eph. 6.a; Exo. 21.c; Leui. 20.b; Prou. 20.c; Mat. 15.b; Mat. 15.c; Mat. 15.c

S. QVATVOR *hominum millibus saturatis, Pharisæis signum negat, cæcũ illuminat, ac discipulis super sui opinione requisitis suã annuntiat passionem, & sequacibus suis promittit mercedem.*

CAPVT VIII.

A (Mat. 15.d) IN diebus illis iterum cum turba multa esset, nec haberent quod manducarent: cõuocatis discipulis, ait illis, Misereor super turbã: quia ecce iam triduo sustinẽt me, nec habent quod mãducent: & si dimisero eos ieiunos in domum suam, deficient in via. quidam enim ex eis délonge venerunt. Et responderunt ei discipuli sui, Vnde istos quis poterit hic saturare panibus in solitudine? Et interrogauit eos, Quot panes habetis? Qui dixerunt, Septẽ. Et præcepit turbæ discumbere super terram.

Et acci-

Et accipiẽs ſeptem panes, gratias agens fregit: & dabat diſcipulis ſuis vt apponerent, & appoſuerunt turbæ. Et habebant piſciculos paucos: & ipſos benedixit, & iuſsit apponi. Et mãducauerũt & ſaturati ſunt: & ſuſtulerũt quod ſuperauerat de fragmentis ſeptẽ ſportas. Erant autem qui manducauerant, quaſi quatuor millia: & dimiſit eos.

B Et ſtatim aſcendens nauim cum diſcipulis ſuis, venit in partes Dalmanutha. *Mat. 16.a* *Luc. 12.g* Et exierunt pharisæi & cœperunt conquirere cum eo, quærentes ab illo ſignum de cœlo, tentantes eum. Et ingemiſcẽs ſpiritu, ait, Quid generatio iſta ſignũ quærit? Amen dico vobis, ſi dabitur generationi iſti ſignũ. *Mat. 16.a* Et dimittens eos, aſcẽdit iterum nauim: & abiit trans fretum. Et obliti ſunt panẽ ſumere: & niſi vnum panem non habebant ſecum in naui. Et præcipiebat eis, dicens, Videte & cauete à fermento phariſæorum, & fermento Herodis. Et cogitabant ad alterutrum, dicentes, Quia panes non habemus. Quo cognito, ait illis IESVS, Quid cogitatis quia panes nõ habetis? nondum cognoſcitis nec intelligitis? adhuc cæcatum habetis cor veſtrũ? oculos habentes non videtis? & aures habentes non auditis? *Ioan. 6.b* Nec recordamini quãdo quinq; panes fregi in quinq; millia, & quot cophinos fragmentorũ plenos ſuſtuliſtis? Dicunt ei, Duodecim. Quando & ſeptem panes in quatuor millia, quot C ſportas fragmentorũ tuliſtis? Et dicunt ei, Septem. Et dicebat eis, Quomodo nondum intelligitis? Et veniunt Bethſaidam: & adducunt ei cæcũ, & rogabant eum vt illum tangeret. Et apprehẽſa manu cæci, eduxit eum extra vicum: & expuens in oculos eius, impoſitis manibus ſuis interrogauit eũ, ſi quid videret. Et aſpiciens, ait, Video homines velut arbores ambulantes. Deinde iterum impoſuit manus ſuper oculos eius: & cœpit videre, & reſtitutus eſt, ita vt clarè videret omnia. Et miſit illum in domum ſuam, dicens, Vade in domum tuam: & ſi in vicum introieris, nemini dixeris.

Mat. 15.b *Luc. 9.c* Et egreſſus eſt IESVS & diſcipuli eius in caſtella Cæſareæ Philippi: & in via interrogabat diſcipulos ſuos, dicens eis, Quẽ me dicũt eſſe homines? Qui reſponderũt illi, dicẽtes, Alii D Ioannem Baptiſtã, alii Eliam, alii verò quaſi vnum de prophetis. Tunc dicit illis, Vos verò quẽ me eſſe dicitis? Reſpõdens Petrus ait ei, Tu es CHRISTVS. Et comminatus eſt eis ne cui dicerẽt de illo. Et cœpit docere eos quoniam oportet filium hominis pati multa, & reprobari à ſenioribus & à ſummis ſacerdotibus & ſcribis, & occidi: & poſt tres dies reſurgere. Et palàm verbum loquebatur. Et apprehẽdens eum Petrus, cœpit increpare eum. Qui conuerſus & vidẽs diſcipulos ſuos, comminatus eſt Petro, dicẽs, Vade retro me ſatana, quoniam non ſapis quæ dei ſunt, ſed quæ ſunt hominũ. *Mat. 16.d. 10.d* *Luc. 9.c. 14. f. & 17.g* *Ioan. 12.d* *Matt. 10.d* *Luc. 9.c. & 12.b* Et conuocata turba cũ diſcipulis ſuis, dixit eis, Si quis vult me ſequi, deneget ſemetipſum: & tollat crucẽ ſuam, & ſequatur me. Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet eam: qui autem perdiderit animã ſuam propter me & euangelium, ſaluam faciet eam. Quid enim proderit homini, ſi lucretur mundum totũ: & detrimentũ animæ ſuæ faciat? Aut quid dabit homo commutationis pro anima ſua? Qui enim me confuſus fuerit & verba mea in generatione iſta adultera & peccatrice: & filius hominis cõfundetur eum cum venerit in gloria patris ſui cum angelis ſanctis.

§. TRANSFIGVRATVS *Ieſus Eliæ ſub Ioannis nomine præſignat aduentum. Lunaticum curat, humilitatẽ inſinuat, & ſcandalo prohibito ignem & ſalem accommodat.* CAPVT IX.

A *Mat. 16.d* *Luc. 9.c* ET dicebat illis, Amen dico vobis, quia ſunt quidam de hic ſtantibus qui nõ guſtabunt mortem, donec videant regnum dei veniens in virtute. *Matt. 17.a* *Luc. 9.d* Et poſt dies ſex aſſumpſit IESVS Petrum & Iacobum & Ioannem: & duxit illos in montem excelſum ſeorſum ſolos, & transfiguratus eſt coram ipſis. Et veſtimenta eius facta ſunt ſplendentia & candida nimis velut nix, qualia fullo non poteſt ſuper terrã candida facere. Et apparuit illis Elias cum Moyſe: & erant loquentes cum IESV. Et reſpondens Petrus, ait IESV, Rabbi, bonum eſt nos hic eſſe: & faciamus tria tabernacula, tibi vnum, & Moyſi vnum, & Eliæ vnum. Non enim ſciebat quid diceret: erant enim timore exterriti. Et facta eſt nubes obumbrans eos: & venit vox de nube, dicens, Hic eſt filius meus chariſsimus: audite illum.

B Et ſtatim circunſpicientes, neminem amplius viderunt niſi IESVM tantum ſecum. *Mat. 17.b* Et deſcendentibus illis de monte, præcepit illis ne cuiquam quod vidiſſent, narrarẽt: niſi cum filius hominis à mortuis reſurrexerit. Et verbum continuerunt apud ſe, conquirẽtes quid eſſet, Cum à mortuis reſurrexerit. *Mala. 4.b* Et interrogabãt eum dicentes, Quid ergo dicunt phariſæi & ſcribæ quia Eliam oporteat venire primum? Qui reſpondens, ait illis, Elias cũ venerit primo reſtituet omnia: & quomodo ſcriptum eſt in filium hominis, vt multa patiatur *Eſaie 53.b* & contemnatur. Sed dico vobis, quia & Elias venit, & fecerunt illi quæcunq; voluerunt, ſicut ſcriptũ eſt de eo. *Mala. 4.b* *Matt. 17.c* *Luc. 9.e* Et veniens ad diſcipulos ſuos, vidit turbã magnã circa eos, & ſcribas conquirentes cum illis. Et confeſtim omnis populus vi- C dens IESVM, ſtupefactus eſt, & expauerunt: & accurrentes ſalutabant eum. Et interrogauit eos, Quid inter vos cõquiritis? Et reſpondens vnus de turba, dixit, Magiſter attuli filiũ meum ad te habentẽ ſpiritum mutũ: qui vbicunq; eum apprehenderit, allidit illũ, & ſpumat & ſtridet dentibus & areſcit, & dixi diſcipulis tuis vt eiicerent illũ, & non potuerunt. Qui reſpõdẽs eis, dixit, O generatio incredula, quãdiu apud vos ero? quandiu vos patiar? afferte illum ad me. Et attulerũt eum. Et cum vidiſſet eum ſtatim ſpiritus conturbauit illum: & eliſus in terrã, volutabatur ſpumans. Et interrogauit patrẽ eius, Quantũ temporis eſt, ex quo ei hoc accidit? At ille ait, Ab infantia: & frequenter eum in ignẽ & in aquam miſit vt D eum perderet: ſed ſi quid potes, adiuua nos, miſertus noſtri. IESVS autem ait illi, Si potes credere, omnia poſsibilia ſunt credenti. Et cõtinuo exclamans pater pueri, cum lachrymis aiebat, Credo Domine: adiuua incredulitatẽ meam. Et cum vidiſſet IESVS concurrentẽ turbam, cõminatus eſt ſpiritui immundo, dicens illi, Surde & mute ſpiritus, ego præcipio tibi, exi ab eo, & amplius ne introeas in eum. Et exclamans & multum diſcerpens eum, exiit ab eo: & factus eſt ſicut mortuus, ita vt multi dicerent, Quia mortuus eſt. IESVS autem tenens manũ eius, eleuauit eum: & ſurrexit. Et cum introiſſet in domũ, diſcipuli eius ſecreto interrogabãt eum, Quare E nos non potuimus eiicere eum? Et dixit illis, Hoc genus in nullo poteſt exire, niſi in oratione & ieiunio.

Mat. 17.d *Luc. 9.e* Et inde profecti prætergrediebãtur Galilæam: nec volebat quenquam ſcire. Docebat autem diſcipulos ſuos: & dicebat illis, Quoniam filius hominis tradetur in manus hominũ, & occident eum, & occiſus tertia die reſurget. At illi ignorabãt verbum: & timebant interrogare eum. *Matt. 18.a* *Luc. 9.f* Et venerunt Capharnaum. Qui cum domi eſſet, interrogabat eos, Quid in via tractabatis? At illi tacebant: ſiquidem in via inter ſe diſputauerãt, quis eorum maior eſſet. Et reſidens vocauit duodecim: & ait illis, Si quis vult primus eſſe, erit omnium nouiſsimus, & omnium miniſter. Et accipiens puerũ, ſtatuit eum in medio eorum: quem cum complexus eſſet, ait illis, Quiſquis vnum F ex huiuſmodi pueris receperit in nomine meo, me recipit: & quicunq; me ſuſceperit: non me ſuſcipit, ſed eum qui miſit me. Reſpondit illi Ioannes, dicens, Magiſter, vidimus quendam in nomine tuo eiicientẽ dæmonia qui nõ ſequitur nos, & prohibuimus eum. IESVS autẽ ait, Nolite prohibere eũ: *1. Cor. 12.a* nemo eſt enim qui faciat virtutem in nomine meo, & poſsit cito male loqui de me. Qui enim non eſt aduerſum vos, pro vobis eſt. *Matt. 10.d* Quiſquis enim potũ dederit vobis calicem aquæ in nomine meo quia CHRISTI eſtis: amen dico vobis non perdet mercedem ſuam. *Matt. 18.a* *Luc. 17.a* *Matt. 18.b* Et quiſquis ſcandalizauerit vnum ex his puſillis credentibus in me: bonum eſt ei magis ſi circundaretur mola aſinaria collo eius, & in mare mitteretur.

G Et si scandalizauerit te manus tua, abscinde illam. bonū est
tibi debilem introire in vitam, quàm duas manus habentem
Esa.66.g ire in gehennam in ignem inextinguibilē, vbi vermis eorum
non moritur, & ignis non extinguitur. Et si pes tuus te scan-
dalizat, amputa illum. bonum est tibi claudum introire in vi-
tam æternam, quàm duos pedes habentem mitti in gehen-
nam ignis inextinguibilis, vbi vermis eorum non moritur, &
ignis non extinguitur. Quòd si oculus tuus scandalizat te,
eiice eum. bonum est tibi luscum introire in regnum dei,
quàm duos oculos habentem, mitti in gehennam ignis, vbi
vermis eorum non moritur, & ignis non extinguitur. Omnis
Mat.5.b enim igne salietur: & omnis victima sale salietur. Bonum
Luc.14.g est sal. quòd si sal insulsum fuerit: in quo illud condietis? Ha-
bete in vobis sal, & pacem habete inter vos.

*S. REPVDIVM prohibens, paruulos admittit: diuitum & paupe-
rum discrimen afferens, matrem filiorum Zebedæi remittit: &
Iericho præteriens cæcum illuminat.* CAPVT X.

A ET inde exurgens, venit in fines Iudææ vltra Ior-
Mat.19.a danem: & conueniunt iterum turbæ ad eum, &
sicut consueuerat, iterū docebat illos. Et acce-
dentes pharisæi, interrogabāt eum, Si licet viro
vxorem dimittere? tentantes eū. At ille respondēs, dixit eis,
Deut.24.a Quid vobis præcepit Moyses? Qui dixerunt, Moyses per-
misit libellum repudii scribere, & dimittere. Quibus respon-
dēs IESVS, ait, Ad duritiā cordis vestri scripsit vobis præ-
Gen.1.d ceptū istud. ab initio autē creaturæ masculū & fœminam fe-
Gen.2.d cit eos deus. Propter hoc, relinquet homo patrē suum & ma-
1.Corint.6. trem: & adhærebit ad vxorē suā, & erunt duo in carne vna.
Ephe.5.g
1.Cor.7.b Itaq; iam nō sunt duo, sed vna caro. Quod ergo deus coniun-
xit, homo non separet. Et in domo iterum discipuli eius de
B eodem interrogauerunt eū. Et ait illis, Quicunque dimiserit
vxorem suam, & aliam duxerit: adulterium committit super
eam. Et si vxor dimiserit virum suū, & alii nupserit: mœcha-
Mat.19.b tur. Et offerebant illi paruulos, vt tangeret illos. Discipuli
Luc.18.b autem comminabantur offerētibus. Quos cum videret IE-
SVS, indigne tulit, & ait illis, Sinite paruulos venire ad me: &
ne prohibueritis eos, talium enim est regnum Dei. Amen di-
co vobis: quisquis non receperit regnum dei velut paruulus,
non intrabit in illud. Et complexās eos, & imponens manus
super illos, benedicebat eos. Et cum egressus esset in viam,
Mat.19.b procurrens quidā genu flexo ante eum, rogabat eum dicens,
Luc.18.d Magister bone, quid faciam vt vitam æternā percipiam? IE-
C SVS autem dixit ei, Quid me dicis bonū? Nemo bonus, nisi
Exod.20.c vnus deus. Præcepta nosti, Ne adulteres, Ne occidas, Ne fu-
reris, Ne falsum testimonium dixeris, Ne fraudem feceris,
Honora patrem tuum & matrem. At ille respondens, ait
illi, Magister, hæc omnia obseruaui à iuuentute mea. IESVS
autem intuitus eum, dilexit eum, & dixit ei, Vnum tibi deest:
vade, quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis
thesaurum in cœlo: & veni sequere me. Qui contristatus in
verbo, abiit mœrens. erat enim habens multas possessiones.
Et circumspiciens IESVS, ait discipulis suis, Quàm difficile
qui pecunias habent, in regnum Dei introibūt. Discipuli au-
tem obstupescebant in verbis eius. At IESVS rursus respon-
dens, ait illis, Filioli, quàm difficile est cōfidētes in pecuniis,
D in regnum dei introire. Facilius est camelū per foramen acus
transire, quàm diuitem intrare in regnum dei. Qui magis ad-
mirabantur, dicētes ad semetipsos, Et quis potest saluus fie-
ri? Et intuens illos IESVS, ait, Apud homines impossibile
est, sed non apud deū. omnia enim possibilia sunt apud deū.
Mat.19.d Et post hæc cœpit ei Petrus dicere, Ecce nos dimisimus
omnia, & secuti sumus te. Respōdens IESVS ait, Amen dico
vobis, nemo est qui reliquerit domum, aut fratres, aut soro-
res, aut patrem, aut matrē, aut filios, aut agros propter me &
propter euangelium: qui non accipiat centies tantū nunc in
tempore hoc, domos, & fratres, & sorores, & matres, & fi-
lios, & agros cum persecutionibus, & in seculo futuro vitam
æternam. Multi autem primi, erunt nouissimi: & nouissimi, Mat.19.d
primi. Erant autem in via ascendētes Ierosolymā: & præ- Mat.20.b
E cedebat illos IESVS, & stupebant: & sequētes timebant. Et Luc.18.e
assumēs iterū duodecim, cœpit illis dicere quæ essent ei ven-
tura, Quia ecce ascendimus Ierosolymam, & filius hominis
tradetur principibus sacerdotum & scribis & senioribus, &
damnabunt eum morte, & tradent eum gentibus, & illudent
ei, & cōspuent eum, & flagellabūt eum, & interficient eum,
& tertia die resurget. Et accedunt ad eū Iacobus & Ioannes Mat.20.c
filii Zebedæi, dicentes, Magister, volumus vt quodcunq; pe-
tierimus facias nobis. At ille dixit eis, Quid vultis vt faciam
vobis? Et dixerunt, Da nobis vt vnus ad dexteram tuam, &
alius ad sinistram tuam sedeamus in gloria tua. IESVS au-
F tem ait eis, Nescitis quid petatis. potestis bibere calicē quem
ego bibo: aut baptismo quo ego baptizor, baptizari? At illi
dixerunt ei, Possumus. IESVS autem ait eis, Calicem quidē
quem ego bibo bibetis, & baptismo quo ego baptizor bapti-
zabimini: sedere autem ad dexteram meam vel ad sinistram
non est meum dare vobis, sed quibus paratum est. Et audien-
tes decem, indignati sunt de Iacobo & Ioanne. IESVS au-
tem vocans eos, ait illis, Scitis quia hi qui videntur principa- Luc.22.c
ri gentibus, dominantur eis: & principes eorum potestatem
habent ipsorum. Non ita est autem in vobis, sed quicunque
G voluerit fieri maior, erit vester minister: & quicunque vo-
luerit in vobis primus esse, erit omniū seruus. Nam & filius
hominis non venit vt ministraretur ei, sed vt ministraret, &
daret animam suam in redemptionem pro multis. Et ve-
niunt Iericho, & proficiscēte eo de Iericho, & discipulis eius Mat.20.d
& plurima multitudine, filius Timæi Bartimæus cæcus, se- Luc.18.f.g
debat iuxta viam mēdicans. Qui cum audisset quia IESVS
Nazarenus est: cœpit clamare & dicere, IESV fili Dauid, mi-
serere mei. Et comminabantur ei multi, vt taceret. At ille
multo magis clamabat, Fili Dauid, miserere mei. Et stās IE-
SVS, præcepit illum vocari. Et vocant cæcum dicentes ei,
Animæquior esto, surge vocat te. Qui proiecto vestimento
suo exiliens, vēnit ad eum. Et respondens IESVS, dixit illi,
Quid tibi vis faciam? Cæcus autem dixit ei, Rabboni vt vi-
deam. IESVS autē ait illi, Vade, fides tua te saluum fecit. Et
confestim vidit, & sequebatur eum in via.

*S. IESVS super pullum asinæ Ierosolymam & templum ingres-
sus, rediit Bethaniam: postridie reuertens maledicit ficum, nego-
tiatores à templo eiicit: & qua hæc faciat authoritate Iudæis nō
aperit.* CAPVT XI.

A ET cum appropinquarent Ierosolymæ & Betha- Mat.21.a
niæ ad montem Oliuarum, mittit duos ex disci- Luc.19.e
pulis suis, & ait illis, Ite in castellum quod contra
vos est, & statim introeūtes illuc inuenietis pullū
ligatū, super quē nemo adhuc hominū sedit: soluite illum &
adducite. Et si quis vobis dixerit, Quid facitis? dicite quia
domino necessarius est: & continuo illum dimittet huc. Et
abeuntes, inuenerunt pullū ligatum ante ianuam foris in bi-
uio: & soluūt eum. Et quidā de illic stantibus dicebant illis,
Quid facitis, soluentes pullū? Qui dixerunt eis sicut præce-
perat illis IESVS: & dimiserunt eos. Et duxerunt pullū ad IE- Ioan.12.b
B SVM: & imponunt illi vestimenta sua, & sedit super eū. Multi
autem vestimenta sua strauerunt in via, alii autē frondes cæ-
debant de arboribus & sternebant in via. Et qui præibant, &
qui sequebantur clamabant dicentes, Hosanna, benedictus
qui venit in nomine Domini, benedictum quod venit regnū
patris nostri Dauid, hosanna in excelsis. Et introiuit Iero- Mat.21.b
solymam in templū: & circunspectis omnibus cum iam ve- Luc.19.g
spera esset hora, exiit in Bethaniam cum duodecim. Et alia
die cum exirent à Bethania, esuriit. Cumque vidisset à longe Mat.21.b
ficum habentem folia, venit, si quid forte inueniret in ea. Et
cum venisset ad eam, nihil inuēnit præter folia. nō enim erat
tempus

tempus ficorum. Et respondens dixit ei, Iam non amplius in æternum ex te fructum quisquam manducet. Et audiebant C discipuli eius. Et veniunt Ierosolymam. Et cum introisset in templum, cœpit eiicere vendentes & ementes in templo, & mensas numulariorum & cathedras vendentium columbas euertit. & non sinebat vt quisquã transferret vas per templum: & docebat, dicens eis, Nónne scriptũ est, Quia domus mea, domus orationis vocabitur omnibus gentibus? Vos autem fecistis eam speluncam latronũ. Quo audito, principes sacerdotum & scribæ quærebant quomodo eum perderent. Timebãt enim eum: quoniã vniuersa turba admirabatur super doctrina eius. Et cum vespera facta esset, egrediebatur de ciuitate. Et cũ mane transirent, viderunt ficum aridam factam à radicibus. Et recordatus Petrus, dixit ei, Rabbi, ecce ficus cui maledixisti, aruit. Et respõdens IESVS, ait illis, Habete fidẽ Dei. Amen dico vobis quia quicunq; dixerit huic mõti, Tollere & mittere in mare, & nõ hæsitauerit in corde suo, sed crediderit quia quodcunq; dixerit, fiat: fiet ei. Propterea dico vobis, omnia quæcunq; orantes petitis, credite quia accipietis, & euenient vobis. Et cum stabitis ad orandũ, dimittite si quid habetis aduersus aliquem: vt & pater vester D qui in cœlis est dimittat vobis peccata vestra. Quòd si vos non dimiseritis: nec pater vester qui in cœlis est, dimittet vobis peccata vestra. Et veniunt rursus Ierosolymã. Et cum ambularet in templo, accedunt ad eum summi sacerdotes & scribæ & seniores, & dicunt ei, In qua potestate hæc facis? & quis dedit tibi hanc potestatem vt ista facias? IESVS autem respondens, ait illis, Interrogabo vos & ego vnum verbum, & respondete mihi: & dicam vobis in qua potestate hæc faciam. Baptismus Ioannis, de cœlo erat, an ex hominibus? Respondete mihi. At illi cogitabant secum dicentes, Si dixerimus de cœlo, dicet nobis, Quare ergo nõ credidistis ei? Si dixerimus ex hominibus: timemus populũ. Omnes enim habebant Ioannem quia verè propheta esset. Et respondentes, dicunt IESV, Nescimus. Et respondens IESVS, ait illis, Neque ego dico vobis in qua potestate hæc faciam.

Esa.56.c *Iere.7.b* *Mat.21.b* *Mat.7.a.* *21.c* *Luc.11.b* *Mat.6.b* *Eccli.28.a* *Mat.21.c* *Luc.20.a*

§. IVDAEOS ex vineæ agricolis locatæ reprobat, censum Cæsaris approbat, resurrectionem & primum mandatum probat: & mulierculam duo æra mittentem cæteris præficit ditioribus.

CAPVT XII.

A ET cœpit illis in parabolis loqui, Vineam pastinauit homo, & circundedit sepem, & fodit lacum, & ædificauit turrim, & locauit eam agricolis: & peregre profectus est. Et misit ad agricolas in tempore seruum, vt ab agricolis acciperet de fructu vineæ. Qui apprehensum eum cæciderũt: & dimiserunt vacuum. Et iterum misit ad illos aliũ seruum: & illũ in capite vulnerauerunt, & contumeliis affecerũt. Et rursum aliũ misit, & illum occiderũt: & plures alios, quosdam cædẽtes, alios vero occidentes. Adhuc ergo vnũ habens filiũ charissimum: & illum misit ad eos nouissimũ, dicens, Quia reuerebũtur filiũ meũ. Coloni autẽ dixerũt adinuicẽ, Hic est hæres, Venite occidamus eum: & nostra erit hæreditas. Et apprehendentes eum occiderũt: & eiecerunt extra vineã. Quid ergo faciet dominus vineæ? Veniet, & perdet colonos: & dabit vineam aliis. Nec scripturã hanc legistis? Lapidẽ quem reprobauerũt ædificantes, hic factus est in caput anguli: A domino factum est istud, & est mirabile in oculis nostris. Et quærebãt eum tenere: & timuerũt turbã. cognouerunt enim quoniam ad eos parabolam hanc dixerit. Et relicto eo, abierũt: Et mittunt ad eum quosdam ex pharisæis & Herodianis: vt eum caperẽt in verbo. Qui venientes, dicunt ei, Magister, scimus quia verax B es, & nõ curas quenquam: nec enim vides in faciem hominũ, sed in veritate viam Dei doces. Licet dare tributũ Cæsari: an non dabimus? Qui sciẽs versutiã illorum, ait illis, Quid me tentatis? afferte mihi denariũ vt videã. At illi obtulerũt ei. Et ait illis, Cuius est imago hæc, & inscriptio? Dicũt ei, Cæsaris. Respondens autẽ IESVS, dixit illis, Reddite igitur quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Et mirabãtur super eo. Et venerũt ad eum Sadducæi qui dicũt resurrectionem non esse: & interrogabãt eum dicẽtes, Magister, Moyses nobis scripsit, vt si cuius frater mortuus fuerit, & dimiserit vxorem, & filios nõ reliquerit: accipiat frater eius vxorẽ ipsius, & resuscitet semẽ fratri suo. Septẽ ergo fratres erãt, & primus accepit vxorẽ, & mortuus est nõ relicto semine. Et secũdus accepit eã, & mortuus est: & nec iste reliquit semẽ. Et tertius similiter. Et acceperũt eam similiter septem: & non reliquerunt semen. Nouissima omniũ defuncta est & mulier. In resurrectione ergo cũ resurrexerint, cuius de his erit vxor? septem enim habuerũt eam vxorem. Et respõdens IESVS, ait illis, Nónne ideo erratis, nõ sciẽtes scripturas neq; virtutem Dei? Cũ enim à mortuis resurrexerint, neq; nubent neq; nubentur, sed sunt sicut angeli Dei in cœlis. De mortuis autem quòd resurgãt, non legistis in libro Moysi, super rubũ quo- C modo dixerit illi deus, inquiens, Ego sum deus Abraham, & deus Isaac, & deus Iacob. Non est deus mortuorũ, sed viuorum. Vos ergo multũ erratis. Et accessit vnus de scribis qui audierat illos cõquirentes. & videns quoniã bene illis responderit, interrogauit eum quod esset primũ omniũ mandatũ. IESVS autẽ respondit ei quia primũ omnium mãdatum est, Audi Israel, Dominus deus tuus, deus vnus est. Et diliges dominum deum tuũ ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex tota virtute tua. Hoc est primũ mandatum. Secundũ autem simile est illi, Diliges proximũ tuum tanquam teipsum. Maius horũ aliud mandatũ non est. Et ait illi scriba, Bene magister, in veritate dixisti, quia vnus est deus, & nõ est alius præter eũ. Et vt diligatur ex toto corde, & ex toto intellectu, & ex tota anima, & ex tota fortitudine, & diligere proximum tanquam seipsum: maius est omnibus holocaustomatibus & sacrificiis. IESVS autem vidẽs quòd sapienter respondisset, dixit illi, Non es longe à regno dei. Et D nemo iam audebat eum interrogare. Et respõdens IESVS dicebat, docens in templo, Quomodo dicũt scribæ CHRISTVM filiũ esse Dauid? Ipse enim Dauid dicit in spiritu sancto, Dixit dominus domino meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos, scabellũ pedum tuorũ. Ipse ergo Dauid dicit eum dominum: & vnde est filius eius? Et multa turba eum libenter audiuit. Et dicebat eis in doctrina sua: Cauete à scribis, qui volunt in stolis ambulare, & salutari in foro, & in primis cathedris sedere in synagógis, & primos discubitus in cœnis, qui deuorant domos viduarum sub obtentu prolixæ orationis: hi accipient prolixius iudiciũ. Et sedens IESVS contra gazophylacium, aspiciebat quomodo turba iactaret æs in gazophylacium, & multi diuites iactabant multa. Cum venisset autẽ vidua vna pauper, misit duo minuta, quod est quadrans. Et cõuocans discipulos suos, ait illis, Amen dico vobis, quoniã vidua hæc pauper plus omnibus misit qui miserunt in gazophylacium. Omnes enim ex eo quod abundabat illis, miserunt: hæc verò de penuria sua omnia quæ habuit misit, totum victum suum.

Psal.117.d *Esa.28.d* *Act.4.b* *Rom.9.g* *1.Pet.2.a* *Mat.21.d* *Luc.20.b* *Esa.5.a* *Iere.2.d* *Mat.22.b* *Luc.20.d* *Rom.13.c* *Matt.22.c* *Luc.20.d* *Deut.25.b* *Exo.3.b* *Matt.22.d* *Luc.10.e* *Deut.6.a* *Leuit.19.d* *Mat.22.d* *Rom.13.c* *Gala.5.c* *Iacob.2.b* *Mat.22.d* *Luc.20.g* *Psal.109.a* *Mat.23.a* *Luc.11.f.et 20.g* *Luc.21.a*

§. CHRISTVS à Ierosolymis discedens inquisitus super suo aduentu & fine seculi multa cauenda futura, & multa mitanda prædicit.

CAPVT XIII.

A ET cum egrederetur de templo, ait illi vnus ex discipulis suis, Magister, aspice quales lapides, & quales structuræ. Et respondens IESVS, ait illi, Vides has omnes magnas ædificationes? Non relinquetur lapis super lapidẽ qui nõ destruatur. Et cum sederet in monte oliuarum cõtra templũ, interrogabant eum separatim Petrus & Iacobus & Ioannes & Andreas, Dic nobis, quando ista fient? & quod signum erit quãdo hæc omnia incipient consummari? Et respõdens IESVS, cœpit dicere

Mat.24.a *Luc.21.b* *Luc.19.g*

illis, Videte ne quis vos seducat. Multi enim veniẽt in nomine meo dicentes, quia ego sum : & multos seducent. Cum audieritis autẽ bella & opiniones bellorũ, ne timueritis. oportet enim hæc fieri : sed nondũ finis. Exurget enim gens contra gentem, & regnũ super regnum: & erunt terræmotus per

B loca, & fames. Initiũ dolorũ, hæc. Videte autẽ vosmetipsos. Tradent enim vos in cõcilius, & in synagógis vapulabitis, & ante præsides & reges stabitis propter me in testimoniũ illis. Et in omnes gentes primum oportet prædicari euangelium.

Matt. 10.b Et cum duxerint vos tradentes, nolite præcogitare quid loquamini: sed quod datũ vobis fuerit in illa hora, id loquimini. Nõ enim vos estis loquentes : sed spiritus sanctus. Tradet autem frater fratrẽ in mortem, & pater filium : & consurgẽt filii in parentes, & morte afficient eos . Et eritis odio omnibus, propter nomen meũ . Qui autem sustinuerit in finem, hic saluus erit.

Mat. 24.b *Luc. 21.d* *Dan. 9.g* Cum autẽ videritis abominationẽ desolationis, stantem vbi nõ debet (qui legit, intelligat) tunc qui in Iudæa sunt, fugiant in montes : & qui super tectũ, ne descendat in domũ , nec introeat vt tollat quid de domo sua: & qui in agro erit, non reuertatur retro tollere vestimentum suum. Væ autẽ prægnantibus & nutrientibus in illis diebus. Orate

C verò vt hyeme non fiant . Erunt enim dies illi tribulationes tales , quales non fuerunt ab initio creaturæ quam condidit Deus vsque nunc, neq; fient. Et nisi breuiasset dominus dies, non fuisset salua omnis caro : sed propter electos quos elegit , breuiauit dies.

Mat. 24.b *Luc. 21.b.c* Et tunc si quis vobis dixerit , Ecce hic est CHRISTVS, ecce illic : ne credideritis. Exurgent enim pseudochristi & pseudoprophetæ : & dabũt signa & portenta ad seducẽdos, si fieri potest, etiã electos. Vos ergo videte. ecce prædixi vobis omnia.

Eze. 32.b *Esa. 13.b* *Ioel 13.c* Sed in illis diebus post tribulationem illam sol contenebrabitur, & luna nõ dabit splendorem suum, & stellæ cœli erunt decidentes, & virtutes quæ in cœlis sunt mouebuntur. Et tunc videbunt filium hominis venientem in nubibus cum virtute multa & gloria . Et tunc mittet angelos suos, & congregabit electos suos à quatuor ventis, à summo terræ vsque ad summum cœli . A ficu autem discite parabolam. Cum iam ramus eius tener fuerit, & nata fuerint folia: cognoscitis quia in proximo sit æstas. Sic & vos cũ videritis hæc fieri, scitote quòd in proximo sit in ostiis. Amen

D dico vobis quoniã nõ transibit generatio hæc, donec omnia ista fiant. Cœlũ & terra transibũt : verba autẽ mea nõ transibunt. De die autẽ illo vel hora, nemo scit neq; angeli in cœlo, neque filius : nisi pater . Videte, vigilate, & orate : nescitis enim quãdo tempus sit.

Mat. 24.d Sicut homo qui peregre profectus reliquit domũ suam : & dedit seruis suis potestatem cuiusque operis, & ianitori præcepit vt vigilet. Vigilate ergo (nescitis enim quãdo Dominus domus veniat: sero, an media nocte, an galli cantu, an mane) ne cum venerit repente, inueniat vos dormiẽtes. Quod autẽ vobis dico, omnibus dico, Vigilate.

§. IVDAEIS in Christum conspirantibus , à muliere discipulis murmurantibus vngitur: pascha manducat, in monte orat, à Iudæis Iuda tradente vincitur, apud Caipham accusatur, & à Petro negatur.

CAPVT XIIII.

A *Mat. 26.a* *Luc. 22.a* ERat autẽ pascha & azyma post biduum: & quærebant summi sacerdotes & scribæ quomodo eũ dolo tenerent & occiderent . Dicebant autem, Non in die festo : ne forte tumultus fieret in populo .

Mat. 26.a *Ioan. 12.a* Et cum esset Bethaniæ in domo Simònis Leprosi , & recumberet, venit mulier habens alabastrum vnguenti nardi pisticæ pretiosi: & fracto alabastro, effudit super caput eius. Erant autẽ quidam indignè ferentes intra semetipsos , & dicentes, Vt quid perditio ista vnguenti facta est? Poterat enim vnguentum istud venundari plus quàm trecentis denariis, & dari pauperibus. Et fremebant in eam . IESVS autem dixit, Sinite eam : quid illi molesti estis ? Bonũ opus operata est in me, semper enim pauperes habetis vobiscum, & cum volueritis potestis illis benefacere : me autem non semper habetis. Quod habuit , hæc fecit : præuẽnit vngere corpus meum in sepulturam . Amen dico vobis vbicunq; prædicatum fuerit

B euangelium istud in vniuerso mundo, & quod fecit hæc narrabitur in memoriã eius.

Mat. 26.b *Luc. 22.b* Et Iudas Iscariotes vnus de duodecim abiit ad summos sacerdotes, vt proderet eũ illis. Qui audientes gauisi sunt : & promiserunt ei pecuniam se daturos . Et quærebat quomodo illum opportunè traderet.

Matt. 26.b *Luc. 22.a* Et primo die azymorum quando pascha immolabant , dicunt ei discipuli, Quò vis eamus, & paremus tibi vt manduces pascha? Et mittit duos ex discipulis suis : & dicit eis, Ite in ciuitatem : & occurret vobis homo lagenam aquæ baiulans, sequimini eum : & quocũq; introierit, dicite domino domus, quia magister dicit, Vbi est refectio mea, vbi pascha cũ discipulis meis manducem? Et ipse vobis demonstrabit cœnaculum grande, stratum : & illic parate nobis. Et abierunt discipuli eius, & venerunt in ciuitatem , & inuenerunt sicut dixerat illis, & parauerũt pascha.

Mat. 26.b *Luc. 32.b* *Ioan. 13.c* Vespere autẽ facto, venit cum duodecim. Et discumbentibus eis & manducãtibus, ait IESVS, Amen dico vobis quia vnus ex vobis tradet me qui manducat mecum . At illi cœperunt contristari, & dicere ei

C singulatim, Nunquid ego? Qui ait illis, Vnus ex duodecim, qui intingit mecum manum in catino . & filius quidem hominis vadit sicut scriptum est de eo . Væ autem homini illi per quem filius hominis tradetur. bonum erat ei, si non esset natus homo ille. *Psal. 40.c*

1. Cor. 11.e *Mat. 26.c* *Luc. 22.d* Et manducantibus illis, accepit IESVS panem : & benedicens fregit, & dedit eis, & ait illis, Sumite, hoc est corpus meum . Et accepto calice, gratias agens dedit eis. & biberũt ex illo omnes. Et ait illis, Hic est sanguis meus noui testamenti , qui pro multis effundetur . Amen dico vobis quia iam non bibam de genimine vitis , vsque in diem illum cum illud bibam nouum in regno dei. Et hymno dicto, exierunt in montem oliuarum .

Ioan. 18.a *Ioan. 16.g* *Zach. 13.c* Et ait eis IESVS, Omnes scandalizabimini in me in nocte ista : quia scriptũ est, Percutiam pastorem : & dispergentur oues. Sed posquam resurrexero, præcedam vos in Galilæam. Petrus autẽ ait illi, Et si omnes scandalizati fuerint : sed non ego . Et ait illi IESVS, Amen

D dico tibi , quia tu hodie in nocte hac priusquam gallus vocẽ bis dederit, ter me es negaturus . At ille amplius loquebatur, Et si oportuerit me simul commori tibi, non te negabo. Similiter autem & omnes dicebant.

Matt. 26.d *Luc. 22.d* Et venerũt in prædium cui nomen Gethsemani. Et ait discipulis suis , Sedete hic donec orem. Et assumit Petrũ & Iacòbum & Ioannẽ secum: & cœpit pauere & tædere. Et ait illis , Tristis est anima mea vsque ad mortem : sustinete hic, & vigilate. Et cũ processisset paululum, prócidit super terram: & orabat vt si fieri posset transiret ab eo hora, & dixit , Abba pater , omnia tibi possibilia sunt : transfer calicem hunc à me: sed non quod ego volo, sed quod tu. Et venit, & inuenit eos dormientes . Et ait Petro, Simon, dormis? non potuisti vna hora vigilare? Vigilate, & orate vt non intretis in tentationem . spiritus quidem promptus est : caro verò, infirma . Et iterum abiens orauit, eundem sermonẽ dicens. Et reuersus, denuo inuenit eos dormientes (erant enim oculi eorũ grauati) & ignorabant quid responderent ei . Et venit tertiò, & ait illis, Dormite iam, &

E requiescite. Sufficit, venit hora, ecce filius hominis tradetur in manus peccatorũ. Surgite, eamus, ecce, qui me tradet, propè est.

Matt. 26.e *Luc. 22.e* *Ioan. 18.a* Et adhuc eo loquente, venit Iudas Iscariotes vnus de duodecim, & cum eo turba multa cũ gladiis & lignis, à summis sacerdotibus & scribis & senioribus. Dederat autẽ traditor eius signum eis, dicens, Quencunq; osculatus fuero, ipse est : tenete eum, & ducite cautè. Et cum venisset, statim accedens ad eum: ait , Rabbi. & osculatus est eum . At illi, manus iniecerunt in IESVM , & tenuerunt eum. Vnus autem quidã de circunstantibus, educens gladium percussit seruum summi sacerdotis : & amputauit illi auriculam . Et respondens IESVS, ait illis, Tanquã ad latronẽ existis cũ gladiis & lignis

comprehendere

comprehendere me?quotidie eram apud vos in templo docens, & non me tenuistis. Sed vt impleantur scripturæ. Tunc discipuli eius relinquentes eum, omnes fugerunt. Adolescẽs autem quidã sequebatur eum amictus sindone super nudo: & tenuerunt eum. At ille reiecta sindone, nudus profugit ab

Thr. 4.d

F ab eis. Et adduxerunt IESVM ad summum sacerdotem: & conuenerunt omnes sacerdotes & scribæ & seniores. Petrus autem à longe secutus est eum vsq; intrò in atrium summi sacerdotis: & sedebat cum ministris ad ignem & calefaciebat se. Summi verò sacerdotes & omne conciliũ quærebant aduersus IESVM testimoniũ, vt eum morti traderent: nec inueniebant. Multi autem testimoniũ falsum dicebant aduersus eum: & conuenientia testimonia non erant. Et quidã surgentes, falsum testimoniũ ferebant aduersus eum, dicentes, Quoniam nos audiuimus eum dicentẽ, Ego dissoluã templũ hoc manufactũ, & post triduũ aliud non manufactũ ædificabo. Et non erat conueniens testimoniũ illorũ. Et exurgens summus sacerdos in medium, interrogauit IESVM, dicens, Non respondes quicquam ad ea quæ tibi obiiciuntur ab his? Ille autem tacebat: & nihil respondit. Rursum summus sacerdos interrogabat eum: & dixit ei, Tu es CHRISTVS filius Dei benedicti? IESVS autem dixit illi, Ego sum: & videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis, & venientem cum

Mat. 26.f
Luc. 22.f
Ioan. 18.a
Ioan. 2.d

G nubibus cœli. Summus autem sacerdos scindens vestimenta sua, ait, Quid adhuc desyderamus testes? Audistis blasphemiam, quid vobis videtur? Qui omnes condẽnauerunt eum esse reum mortis. Et cœperunt quidã conspuere eum, & velare faciem eius, & colaphis eum cædere, & dicere ei, Prophetiza. Et ministri alapis eum cædebant. Et cum esset Petrus in atrio deorsum, venit vna ex ancillis summi sacerdotis: & cũ vidisset Petrum calefacientem se, aspiciens illum, ait, Et tu cum IESV Nazareno eras. At ille negauit, dicens, Neque scio, neque noui quid dicas. Et exiit foras ante atrium: & gallus cantauit. Rursus autem cum vidisset illum ancilla, cœpit dicere circunstantibus, Quia hic ex illis est. At ille iterum negauit. Et post pusillum rursus qui astabant dicebant Petro, Verè ex illis es: nam & Galilæus es. Ille autem cœpit anathematizare & iurare, Quia nescio hominem istum quem dicitis. Et statim gallus iterum cãtauit. Et recordatus est Petrus verbi quod dixerat ei IESVS, Prius quàm gallus cantet bis, ter me negabis. Et cœpit flere.

Mat. 26.g
Luc. 22.f
Ioan. 18.c
Mat. 26.g
Luc. 22.f
Ioan. 18.e

S. PILATO sistitur, dimisso Barabba morti adiudicatur, crucifigitur, ridetur, expirat, atq; à cruce demissus cum honore sepelitur.

CAPVT. XV.

A ET confestim, mane conciliũ facientes summi sacerdotes cum senioribus & scribis & vniuerso concilio, vincientes IESVM, duxerunt & tradiderunt Pilato. Et interrogauit eum Pilatus, Tu es rex Iudæorum? At ille respondens, ait illi, Tu dicis. Et accusabant eum summi sacerdotes in multis. Pilatus autẽ rursum interrogauit eum, dicens, Non respondes quicquam? vide in quantis te accusant. IESVS autem amplius nihil respondit: ita vt miraretur Pilatus. Per diem autem festum solebat dimittere illis vnum ex vinctis quencunq; petissent. Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cum seditiosis erat vinctus, qui in seditione fecerat homicidiũ. Et cum ascẽdisset turba, cœpit rogare, sicut semper faciebat illis. Pilatus autẽ respondit eis, & dixit, Vultis dimittam vobis regem Iudæorũ? Sciebat enim quòd per inuidiam tradidissent eum summi sacerdotes. [illegible]tifices autem concitauerunt turbam vt magis Barabbam dimitteret eis. Pilatus autem iterum respondens, ait

Mat. 27.a
Luc. 22.g
Ioan. 18.e
Mat. 27.b
Luc. 23.a
Ioan. 18.f

B illis, Quid ergo vultis faciam regi Iudæorum? At illi iterum clamauerũt, Crucifige eum. Pilatus vero dicebat illis, Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, Crucifige eum. Pilatus autem volẽs populo satisfacere, dimisit illis Barabbam: & tradidit IESVM flagellis cæsum vt crucifigeretur. Milites autem duxerunt eum in atrium prætorii, & conuocant totam cohortem: & induunt eum purpura, & imponũt ei plectentes spineam coronã. Et cœperunt salutare eum, Aue rex Iudæorum. Et percutiebant caput eius arundine: & conspuebant eum: & ponentes genua adorabant eum. Et postquam illuserunt ei, exuerunt illum purpura, & induerunt eum vestimentis suis: & educunt illum vt crucifigerent eum. Et angariauerunt prætereuntem quempiam Simonem Cyrenæum venientem de villa, patrem Alexandri & Rufi: vt tolleret crucem eius. Et perducunt illum in Golgotha locum: quod est interpretatum, Caluariæ locus. Et dabant ei bibere myrrhatum vinum: & non accepit. Et crucifigentes eum diuiserũt vestimenta eius, mittentes sortem super eis quis quid tolleret. Erat autem hora tertia: & crucifixerunt eum. Et erat titu-

Mat. 27.c
Luc. 23.b
Ioan. 8.g. & 19.c
Mat. 27.c
Ioan. 19.a
Mat. 27.d
Luc. 23.d
Mat. 27.d
Luc. 23.d
Ioan. 19.d
Mat. 27.d
Luc. 23.e
Ioan. 19.d

C lus causæ eius inscriptus, Rex Iudæorum. Et cum eo crucifigunt duos latrones: vnum à dextris, & alium à sinistris eius. Et impleta est scriptura quæ dicit, Et cum iniquis reputatus est. Et prætereũtes blasphemabant eum, mouẽtes capita sua, & dicentes, Vah qui destruis templũ Dei, & in tribus diebus reædificas: saluum fac temetipsum descendens de cruce. Similiter & summi sacerdotes illudentes, ad alterutrũ cum scribis dicebant, Alios saluos fecit, seipsum non potest saluum facere. CHRISTVS Rex Israel descendat nunc de cruce: vt videamus & credamus. Et qui cum eo crucifixi erant, conuitiabantur ei. Et facta hora sexta, tenebræ factæ sunt per totam terram vsq; in horam nonam. Et hora nona exclamauit IESVS voce magna, dicens, Eloi, eloi Lammasabacthani? quod est interpretatum, Deus meus, Deus meus, vt quid dereliquisti me? Et quidam de circunstantibus audientes dicebant, Ecce, Eliam vocat. Currens autẽ vnus, & implẽs spongiam aceto, circumponensq; calamo, potum dabat ei, dicẽs,

Esa. 53.d
Ioan. 2.d
Psal. 21.a

D Sinite: videamus si veniat Elias ad deponendũ eum. IESVS autem emissa voce magna expirauit. Et velum tẽpli scissum est in duo, à summo vsq; deorsum. Videns autem Centurio qui ex aduerso stabat, quia sic clamãs expirasset: ait, Verè hic homo, filius Dei erat. Erant autem & mulieres delonge aspicientes: inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi minoris & Ioseph mater, & Salome, & cũm esset in Galilæa sequebantur eum, & ministrabant ei: & aliæ multæ quæ simul cum eo ascenderant Ierosolymã. Et cum iam sero esset factum (quia erat parascẽue quod est ante sabbatum) venit Ioseph ab Arimathæa nobilis decurio, qui & ipse erat expectans regnũ Dei. Et audacter introiuit ad Pilatum, & petiit corpus IESV. Pilatus autem mirabatur si iam obiisset. Et accersito Centurione, interrogauit eũ si iam mortuus esset. Et cum cognouisset à Centurione: donauit corpus Ioseph. Ioseph autem mercatus sindonẽ, & deponens eum inuoluit sindone, & posuit eum in monumẽto quod erat excisum de petra, & aduoluit lapidem ad ostium monumẽti. Maria Magdalene & Maria Ioseph aspiciebant vbi poneretur.

Matt. 27.g
Luc. 23.g
Ioan. 19.g

S. MVLIERIBVS ad monumentũ cum aromatibus mane venientibus angelus resurrexisse CHRISTVM nunciat, qui post multas apparitiones ipsis cernentibus in cœlos ascendit.

CAPVT XVI.

A ET cum transisset sabbathum, Maria Magdalene & Maria Iacobi & Salome emerunt aromata, vt venientes vngerent IESVM. Et valde mane vna sabbathorum, veniunt ad monumentum: orto iam sole. Et dicebant ad inuicem, Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumenti? Et respicientes, viderunt reuolutum lapidem. Erat quippe magnus val-

Luc. 24.a
Ioan. 20.a

B de. Et introeuntes in monumentum, viderunt iuuenem sedentem in dextris, coopertum stola candida: & obstupuerunt. Qui dicit illis, Nolite expauescere: IESVM quæritis Nazarenum, crucifixum: surrexit, non est hic, ecce locus vbi posuerunt eum. Sed ite, dicite discipulis eius & Petro, quòd

Mat. 28.a
Ioan. 20.c

præcedet vos in Galilæam. Ibi eum videbitis, ſicut dixit vobis. At illæ exeuntes, fugerunt de monumēto: inuaſerat enim eas tremor & pauor: & nemini quicquam dixerunt. timebant enim. Surgens autem IESVS mane prima ſabbathi, apparuit primo Mariæ Magdalenæ, de qua eiecerat ſeptem dæmonia. Illa vadens, nuntiauit his qui cum eo fuerant, lugentibus & flentibus. Et illi audientes quia viueret & viſus eſſet ab ea, non crediderunt. Poſt hæc autem duobus ex his ambulantibus oſtenſus eſt in alia effigie, euntibus in villam: & illi euntes nuntiauerunt cæteris: nec illis crediderunt. Nouiſſimè autem, recumbentibus illis vndecim apparuit: & exprobrauit incredulitatem eorum & duritiam cordis, quia his qui viderant eum reſurrexiſſe, non crediderunt. Et dixit eis, Euntes in mundum vniuerſum, prædicate euangeliū omni creaturæ. Qui crediderit, & baptizatus fuerit, ſaluus erit: qui vero non crediderit, condemnabitur. Signa autem eos qui crediderint, hæc ſequētur, In nomine meo dæmonia eiicient, Linguis loquentur nouis, Serpentes tollent. Et ſi mortiferum quid biberint non eis nocebit. Super ægros manus imponent: & bene habebunt. Et Dominus quidem IESVS poſtquam locutus eſt eis, aſſumptus eſt in cœlum: & ſedet à dextris Dei. Illi autem profecti, prædicauerunt vbiq;: Domino cooperante, & ſermonem confirmante ſequentibus ſignis.

Hieronymus in Catalogo SCRIPTORVM *Eccleſiaſticorum.*

LVCAS medicus Antiochenſis, ut eius ſcripta indicant, Græci ſermonis non ignarus fuit, ſectator apoſtoli Pauli, & omnis peregrinationis eius comes: ſcripſit euangeliū, de quo idem Paulus, Miſimus, inquit, cum illo fratrem, cuius laus eſt in euangelio per omnes eccleſias. Et ad Coloſſenſes, Salutat uos Lucas medicus chariſſimus. Et ad Timotheum, Lucas eſt mecum ſolus. Aliud quoque edidit uolumen egregium, quod titulo πράξεις ἀποστόλων prænotatur, cuius hiſtoria uſque ad biennium Romæ commorantis Pauli peruenit, id eſt uſque ad quartum Neronis annum. Ex quo intelligimus in eadem urbe librum eſſe compoſitum. Igitur περιόδους Pauli, & Theclæ, & totam baptizati Leonis fabulam, inter apocryphas ſcripturas computamus. Quale enim eſt, ut indiuiduus comes apoſtoli, inter cæteras eius res, hoc ſolum ignorauerit? Sed & Tertullianus uicinus eorum temporum, refert presbyterū quendam in Aſia σπουδαστὴν apoſtoli Pauli conuictum apud Ioannē, quòd auctor eſſet libri, & confeſſum ſe hoc Pauli amore feciſſe, & ob id excidiſſe. Quidam ſuſpicantur, quotienſcunque in epiſtolis ſuis Paulus dicit, Iuxta euangelium meum, de Lucæ ſignificare uolumine, & Lucam non ſolum ab apoſtolo Paulo didiciſſe euangeliū, qui cum Domino in carne non fuerat, ſed à cæteris apoſtolis: quod ipſe quoque in principio ſui uoluminis declarat, dicens, Sicut tradiderūt nobis qui à principio ipſi uiderunt, & miniſtri fuerunt ſermonis. Igitur euangelium ſicut audierat, ſcripſit. Acta uerò apoſtolorum ſicut uiderat, compoſuit. Vixit octoginta & quatuor annos, uxorem non habens. Sepultus eſt Conſtantinopoli, ad quam urbem uiceſimo Conſtantini anno, oſſa eius cum reliquijs Andreæ apoſtoli tranſlata ſunt de Achaia.

Sanctum Ieſu Chriſti Euangelium ſecundum LVCAM.

S. ELIZABETH *Ioanne concepto à Maria prægnante uiſitata filium parit Zacharia patre prius muto prophetante.*

CAPVT I.

QVONIAM quidē multi conati ſunt ordinare narrationē quæ in nobis completæ ſunt rerū, ſicut tradiderunt nobis qui ab initio ipſi viderunt & miniſtri fuerūt ſermonis: viſum eſt & mihi aſſecuto omnia, à principio diligēter ex ordine tibi ſcribere optime Theophile, vt cognoſcas eorū verborū de quibus eruditus es, veritatē.

A Fuit in diebus Herodis regis Iudææ, ſacerdos quidam nomine Zacharias, de vice Abia: & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Eliſabeth. Erant autem iuſti ambo ante Deum, incedentes in omnibus mandatis & iuſtificationibus Domini ſine querela, & non erat illis filius: eo quòd eſſet Eliſabeth ſterilis, & ambo proceſſiſſent in diebus ſuis. Factum eſt autem: cum ſacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis ſuæ ante Deum, ſecundum conſuetudinem ſacerdotii, ſorte exiit vt incenſum poneret ingreſſus in templum Domini: & omnis multitudo populi erat orans foris hora incenſi. *Leu. 16. d* Apparuit autem illi angelus Domini, ſtans à dextris altaris incenſi. Et Zacharias turbatus eſt, videns: & timor irruit ſuper eum. Ait autem ad illum angelus, Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita eſt deprecatio tua: & vxor tua Eliſabeth

B pariet tibi filium, & vocabis nomē eius Ioannem: & erit gaudium tibi & exultatio, & multi in natiuitate eius gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino: & vinum & ſicerā non bibet: & ſpiritu ſancto replebitur adhuc ex vtero matris ſuæ: & multos filiorum Iſrael cōuertet ad Dominū Deum ipſorum: *Mala. 4. b* & ipſe præcedet ante illum in ſpiritu & virtute Eliæ: vt conuertat corda patrum in filios, & incredulos ad prudentiam iuſtorum, parare Domino plebem perfectam. Et dixit Zacharias ad angelum, Vnde hoc ſciam? ego enim ſum ſenex: & vxor mea proceſſit in diebus ſuis. Et reſpondens angelus, dixit ei, Ego ſum Gabriel qui aſto ante Deum: & miſſus ſum loqui ad te, & hæc tibi euangelizare. Et ecce, eris tacens & non poteris loqui vſq; in diem quo [illegible] fiant: pro eo quòd non credidiſti verbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo. Et erat plebs expectans Zachariam: & mirabantur quòd tardaret ipſe in templo. Egreſſus autem non poterat loqui ad illos: & cognouerunt quòd viſionem vidiſſet in tēplo. Et ipſe erat innuēns illis: & permanſit mutus.

C Et factum eſt vt impleti ſunt dies officii eius, abiit in domū ſuam.

suam. Post hos autē dies cōcepit Elisabeth vxor eius:& occultabat se mensibus quinq;, dicens, Quia sic fecit mihi Dominus in diebus quibus respexit auferre opprobrium meum inter homines. In mense autē sexto missus est angelus Gabriel à Deo in ciuitatem Galilææ cui nomen Nazareth, ad virginem desponsatam viro cui nomē erat Ioseph, de domo Dauid:& nomen virginis MARIA. Et ingressus angelus, ad eam dixit, Aue gratia plena, Dominus tecum: benedicta tu in mulieribus. Quæ cū audisset, turbata est in sermone eius, & cogitabat qualis esset ista salutatio. Et ait angelus ei, Ne timeas MARIA, inuenisti enim gratiā apud Deum. Ecce concipies in vtero, & paries filiū:& vocabis nomen eius IESVM. Hic erit magnus:& filius altissimi vocabitur. Et dabit illi Dominus Deus sedem Dauid patris eius: & regnabit in domo Iacob in æternum, & regni eius non erit finis. Dixit autem MARIA ad angelum, Quomodo fiet istud: quoniam virum non cognosco? Et respondens angelus, dixit ei, Spiritus sanctus superueniet in te, & virtus altissimi obūbrabit tibi. Ideoque & quod nascetur ex te sanctum, vocabitur filius Dei. Et ecce Elisabeth cognata tua:& ipsa concepit filiū in senectute sua:& hic mensis, sextus est illi quæ vocatur sterilis: quia non erit impossibile apud Deum omne verbū. Dixit autem MARIA, Ecce ancilla Domini, fiat mihi secundū verbum tuum. Et discessit ab illa angelus. Exurgens autē MARIA in diebus illis, abiit in montana cum festinatione in ciuitatē Iuda: & intrauit in domum Zachariæ, & salutauit Elisabeth. Et factum est: vt audiuit salutationem MARIAE Elisabeth, exultauit infans in vtero eius: & repleta est spiritu sancto Elisabeth: & exclamauit voce magna, & dixit, Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Domini mei ad me? Ecce enim vt facta est vox salutationis tuæ in auribus meis, exultauit in gaudio infans in vtero meo, & beata quæ credidisti: quoniam perficientur ea quæ dicta sunt tibi à Domino. Et ait MARIA, Magnificat anima mea Dominum. Et exultauit spiritus meus in Deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ. ecce enim ex hoc beatā me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est: & sanctum nomen eius. Et misericordia eius à progenie in progenies, timentibus eum. Fecit potentiā in brachio suo: dispersit superbos mente cordis sui. Deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis:& diuites dimisit inanes. Suscepit Israel puerū suum memorari misericordiæ suæ. Sicut locutus est ad patres nostros, Abraham & semini eius in secula. Mansit autem MARIA cum illa quasi mensibus tribus:& reuersa est in domum suam. Elisabeth autem impletum est tempus pariendi:& peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius quia magnificauit Dominus misericordiam suam cum illa, & congratulabantur ei. Et factum est: in die octauo venerunt circūcidere puerum, & vocabant eum nomine patris sui, Zachariam. Et respōdens mater eius dixit, Nequaquam, sed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam, Quia nemo est in cognatione tua qui vocetur hoc nomine. Innuebant autem patri eius quem vellet vocari eum. Et postulans pugillarem scripsit dicens, Ioannes est nomen eius. Et mirati sunt vniuersi. Apertum est autē ilico os eius, & lingua eius, & loquebatur benedicens Deum. Et factus est timor super omnes vicinos eorum: & super omnia montana Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc, & posuerunt omnes qui audierant in corde suo dicentes, Quis putas puer iste erit? Etenim manus Domini erat cum illo. Et Zacharias pater eius repletus est spiritu sancto:& prophetauit, dicēs, Benedictus Dn̄s Deus Israel: quia visitauit & fecit redēptionē plebi suæ. Et erexit cornu salutis nobis, in domo Dauid pueri sui, Sicut locutus est per os sanctorum qui à seculo sunt prophetarū eius, Salutē ex inimicis nostris, & de manu omnium qui oderūt nos, Ad faciendā misericordiam cum patribus nostris:& memorari testamēti sui sancti, Iusiurandum quod iurauit ad Abrahā patrem nostrū, daturum se nobis, Vt sine timore, de manu inimicorū nostrorum liberati seruiamus illi, In sanctitate & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris. Et tu puer, propheta Altissimi vocaberis: præibis enim ante faciē Domini parare vias eius, Ad dandā scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum: Per viscera misericordiæ Dei nostri, in quibus visitauit nos Oriēs ex alto: Illuminare his qui in tenebris & in vmbra mortis sedent, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

Esa.7.c. Infra 2.c. Dan.7.d.g Mich.4.c Esa.41.b Esa.30.d 54.b Iere.31.a.d Psal.131.c Gen.22.c Psal.73.c 111.d Iere.23.a 30.b Iere.31.f Gene.22.c Mala.4.a Zacha.3.d

Puer autem crescebat, & confortabatur spiritu, & erat in desertis vsq; in diem ostensionis suæ ad Israel.

S. CHRISTVS in Bethlehē natus à pastoribus visitatur, octaua circunciditur die, in templū delatus à Simeone & Anna cognoscitur: & XII. ætatis anno à parentibus reperitur.

CAPVT II.

FActum est autē in diebus illis exiit edictū à Cæsare Augusto, vt describeretur vniuersus orbis. Hæc descriptio prima facta est à præside Syriæ Cyrino. Et ibant omnes vt profiterētur singuli in suam ciuitatē. Ascendit autē & Ioseph à Galilæa de ciuitate Nazareth, in Iudæam, ciuitatē Dauid quæ vocatur Bethlehem: eo quòd esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum MARIA desponsata sibi vxore, prægnāte. Factum est autē: cum essent ibi, impleti sunt dies vt pareret. Et peperit filium suū primogenitū, & pānis eum inuoluit, & reclinauit eum in præsepio: quia nō erat ei locus in diuersorio. Et pastores erant in regione eadē vigilantes, & custodiētes vigilias noctis super gregē suum. Et ecce, angelus Domini stetit iuxta illos, & claritas Dei circūfulsit illos:& timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus, Nolite timere: ecce enim euāgelizo vobis gaudiū magnum quod erit omni populo: quia natus est vobis hodie saluator qui est CHRISTVS Dominus in ciuitate Dauid. Et hoc vobis signū, Inuenietis infantē pannis inuolutū:& positū in præsepio. Et subito facta est cū angelo multitudo militiæ cœlestis laudātiū Deum & dicentiū, Gloria in altissimis Deo:& in terra, pax hominibus bonæ voluntatis. Et factū est: vt discesserūt ab eis angeli in cœlū, pastores loquebātur adinuicē, Trāseamus vsq; Bethlehē, & videamus hoc verbū quod factū est, quod fecit Dominus & ostendit nobis. Et venerūt festinantes:& inuenerunt MARIAM & Ioseph:& infantē positum in præsepio. Videntes autem cognouerunt de verbo quod dictū erat illis de puero hoc. Et omnes qui audierant, mirati sunt:& de his quæ dicta erant à pastoribus ad ipsos. MARIA autem conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Et reuersi sunt pastores, glorificātes & laudātes Deum in omnibus quæ audierant & viderant: sicut dictū est ad illos. Et postquā consummati sunt dies octo vt circūcideretur puer: vocatū est nomen eius IESVS. quod vocatū est ab angelo prius quàm in vtero cōciperetur. Et postquā impleti sunt dies purgationis eius secundum legē Moysi, tulerunt illū in Ierusalē, vt sisterent eū Domino, sicut scriptū est in lege Domini, Quia omne masculinum adaperiēs vuluā, sanctū Domino vocabitur. & vt darēt hostiā secundū quod dictū est in lege Domini, par turturum aut duos pullos columbarū. Et ecce: homo erat in Ierusalē, cui nomē Simeon, & homo iste iustus & timoratus, expectās consolationē Israel:& spiritus sanctus erat in eo. Et responsum acceperat à spiritu sancto, nō visurū se mortē, nisi prius videret CHRISTVM Domini. Et venit in spiritu in templū. Et cum inducerēt puerū IESVM parētes eius, vt facerēt secūdum cōsuetudinē legis pro eo: & ipse accepit in vlnas suas & benedixit Deum, & dixit, Nunc dimittis seruū tuum Dn̄e, secundū verbū tuum in pace: Quia viderūt oculi mei salutare tuum, Quod parasti ante faciē omniū populorū: Lumē ad reuelationē gentiū, & gloriam plebis tuæ Israel. Et erat pater

Leui.12.a Supra 1.c. Matt.1.c Leui.12.b Exo.13.a Nume.8.c Leui.12.c

eius

eius & mater eius mirantes super his quæ dicebantur de illo. Et benedixit illis Simeon: & dixit ad MARIAM matrē eius, Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum cui contradicetur. Et tuam ipsius animam pertransibit gladius, vt reuelentur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna prophetissa, filia Phanuel de tribu Aser: hæc processerat in diebus multis, & vixerat cum viro suo annis septem à virginitate sua. Et hæc vidua vsq; ad annos octogintaquatuor: quæ nō discedebat de tem-

Esa. 8.c. Rom. 9.g 1. Pet. 2.b

F plo, ieiuniis & obsecrationibus seruiens nocte ac die. Et hæc ipsa hora superueniens, cōfitebatur Domino: & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Israel. Et vt perfecerunt omnia secundū legem Domini, reuersi sunt in Galilæam, in ciuitatē suam Nazareth. Puer autē crescebat, & confortabatur: plenus sapiētia, & gratia Dei erat in illo. Et ibant parētes eius per omnes annos in Ierusalē in die solenni paschæ. Et cum factus esset annorū duodecim, ascendentibus illis Ierosolymā secundum consuetudinē diei festi, consummatisq; diebus cum redirent, remansit puer IESVS in Ierusalē, & non cognouerunt parētes eius. Existimantes autē illum esse in comitatu, venerunt iter diei, & requirebāt eum inter cognatos & notos. Et non inuenientes, regressi sunt in

G Ierusalē: requirentes eum. Et factū est post triduū inuenerūt illum in tēplo, sedentē in medio doctorū, audientem illos, & interrogantē eos. Stupebant autē omnes qui eum audiebāt, super prudentia & responsis eius. Et videntes admirati sunt. Et dixit mater eius ad illum, Fili, quid fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego dolentes quærebamus te. Et ait ad illos, Quid est quod me quærebatis? nesciebatis quia in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? Et ipsi non intellexerunt verbum quod locutus est ad eos. Et descendit cum eis, & venit Nazareth: & erat subditus illis. Et mater eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo. Et IESVS proficiebat sapientia & ætate & gratia apud Deum & homines.

S. IOANNES pœnitentiam prædicans CHRISTVM cum turbis baptizat, quem Dei filium signo cælesti agnoscit, & cuius genealogia per matrem texitur. CAPVT III.

A ANno autē quintodecimo imperii Tyberii Cæsaris procurante Pontio Pilato Iudæam, tetrarcha autem Galilææ Herode, Philippo autē fratre eius tetrarcha Iturææ & Traconitidis regionis, & Lysania Abilinæ tetrarcha, sub principibus sacerdotum Anna & Caipha: factū est verbum Domini super Ioannem Zachariæ filiū, in deserto. Et venit in omnem regionē Iordanis, prædicans baptismū pœnitentiæ in remissionē peccatorū: sicut scriptū est in libro sermonū Esaiæ prophetæ, Vox clamantis in deserto, Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Omnis vallis implebitur, & omnis mons & collis humiliabitur: & erūt praua in directa: & aspera, in vias planas: & videbit omnis caro salutare Dei. Dicebat ergo ad turbas quæ exibant vt baptizarentur ab ipso, Genimina vipe-

Matt. 3.a Marc. 1.a Esa. 4.c.a Ioan. 1.c Mat. 3.b.c

B rarum, quis ostendit vobis fugere à ventura ira? Facite ergo fructus dignos pœnitentiæ, & ne cœperitis dicere, Patrē habemus Abrahā. Dico enim vobis quia potens est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abrahæ. Iam enim securis ad radicem arboris posita est. Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, excidetur, & in ignē mittetur. Et interrogabant eum turbæ, dicentes, Quid ergo faciemus? Respondens

C autē dicebat illis, Qui habet duas tunicas, det non habenti: & qui habet escas, similiter faciat. Venerunt autem & publicani vt baptizarentur: & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus? At ille dixit ad eos, Nihil amplius quàm quod constitutum est vobis, faciatis. Interrogabant autē eum & milites, dicentes, Quid faciemus & nos? Et ait illis, Neminē concutiatis, neq; calumniā faciatis: & cōtenti estote stipendiis vestris. Existimante autē populo & cogitantibus omnibus in cor-

Matt. 3.c

D dibus suis de Ioanne, ne forte ipse esset CHRISTVS: respondit Ioannes dicens omnibus, Ego quidē aqua baptizo vos: veniet autem fortior me post me, cuius non sum dignus soluere corrigiam calceamentorum eius. ipse vos baptizabit in spiritu sancto & igni. Cuius ventilabrū in manu eius, & purgabit aream suam: & congregabit triticū in horreum suum, paleas autem comburet igni inextinguibili. Multa quidē & alia exhortans euangelizabat populo. Herodes autem tetrarcha cum corriperetur ab illo de Herodiade vxore fratris sui, & de omnibus malis quæ fecit Herodes: adiecit & hoc super omnia, & inclusit Ioannem in carcerem. Factum

Marc. 1.b Ioan. 1.d Act. 1.a. 2.a. 11.c. 19.a Matt. 3.e Matt. 14.a Marc. 6.c

E est autem cum baptizaretur omnis populus, & IESV baptizato & orante apertum est cœlum: & descendit spiritus sanctus corporali specie sicut columba in ipsum, & vox de cœlo facta est, Tu es filius meus dilectus: in te complacui mihi. Et ipse IESVS erat incipiens quasi annorum triginta: vt putabatur filius Ioseph, qui fuit Heli, qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui fuit Ianne, qui fuit Ioseph, qui fuit

Matt. 3.d Marc. 1.b Ioan. 1.c

F Matthathiæ, qui fuit Amos, qui fuit Naum, qui fuit Hesli, qui fuit Nagge, qui fuit Mahath, qui fuit Matthathiæ, qui fuit Semei, qui fuit Ioseph, qui fuit Iuda, qui fuit Ioanna, qui fuit Resa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Cosam, qui fuit Elmadā, qui fuit Her, qui fuit Iesu, qui fuit Eliézer, qui fuit Iorim, qui fuit Matthat, qui fuit Leui, qui fuit Simeon, qui fuit Iuda, qui fuit Ioseph, qui fuit Iona, qui fuit Eliacim, qui fuit Melcha, qui fuit Menna, qui fuit Matthatha, qui fuit Natham, qui fuit

G Dauid, qui fuit Iessæ, qui fuit Obed, qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naason, qui fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esron, qui fuit Phares, qui fuit Iudæ, qui fuit Iacob, qui fuit Isaac, qui fuit Abraham, qui fuit Thare, qui fuit Nachor, qui fuit Sarug, qui fuit Ragau, qui fuit Phaleg, qui fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Cainam, qui fuit Arphaxad, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech, qui fuit Mathusala, qui fuit Enoch, qui fuit Iared, qui fuit Malalehel, qui fuit Caioam, qui fuit Enos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

S. IESVS in deserto ieiunans tentatur & vincit: reuersus autem Nazareth, in synagoga docet: unde fugatus in Capharnaum dæmoniacum, socrum Petri, & plerosq; alios curat.

CAPVT IIII.

A IESVS autem plenus spiritu sancto, regressus est à Iordane: & agebatur in spiritu in deserto diebus quadraginta, & tentabatur à diabolo. Et nihil manducauit in diebus illis: & consummatis illis postea esuriit. Dixit autem illi diabolus, Si filius Dei es, dic lapidi huic vt panis fiat. Et respondit ad illum IESVS, Scriptum est, Quia non in pane solo viuit homo sed in omni verbo Dei. Et duxit illum diabolus in montem excelsum, & ostēdit illi omnia regna orbis terræ in momēto temporis: & ait illi, Tibi dabo potestatē hanc vniuersam, & glo-

Marc. 1.b Matt. 4.a Deu. 8.a

B riam illorū: quia mihi tradita sunt, & cui volo do illa. Tu ergo procidens si adoraueris coram me: erunt tua omnia. Et respondens IESVS, dixit illi, Scriptum est, Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies. Et duxit illum in Ierusalē, & statuit eum super pinnam templi: & dixit illi, Si filius Dei es, mitte te hinc deorsum. Scriptum est enim quòd angelis suis mandauit de te, vt conseruent te: & quia in manibus tollent te, ne forte offendas ad lapidem pedem tuum. Et respondens IESVS, ait illi, Dictum est, Non tentabis Dominum Deum tuum. Et consummata omni tentatione, diabolus re-

Deut. 6.c & 10.d Psal. 90.c Deut. 6.b

C cessit ab illo vsque ad tempus. Et regressus est IESVS in virtute spiritus in Galilæam: & fama exiit per vniuersam regionem de illo. Et ipse docebat in synagogis eorum: & magnificabatur ab omnibus. Et venit Nazareth vbi erat nutritus: & intrauit secundum consuetudinem suam die sabbathi in synagogā, & surrexit legere. Et traditus est illi liber Esaiæ Prophetæ.

Matt. 4.b Marc. 1.b Ioan. 4.f Matt. 13.g Marc. 6.a Ioan. 4.f

prophetæ. Et vt reuoluit librũ, inuenit locum vbi scriptum erat, Spiritus Domini super me, propter quod vnxit me, euangelizare pauperibus misit me, sanare contritos corde, prædicare captiuis remissionem, & cæcis visum, dimittere confractos in remissionem, prædicare annum Domini acceptum, & diem retributionis. Et cum plicuisset librum reddidit ministro, & sedit. Et omniũ in synagoga oculi erant intendentes in eum. Cœpit autem dicere ad illos, Quia hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris. Et omnes testimonium illi dabant: & mirabãtur in verbis gratiæ, quæ procedebant de ore ipsius, & dicebant, Nónne hic est filius Ioseph? Et ait illis, Vtiq; dicetis mihi hanc similitudinem, Medice cura teipsum. quanta audiuimus facta in Capharnaum, fac & hîc in patria tua. Ait autem, Amen dico vobis, quia nemo propheta acceptus est in patria sua. In veritate dico vobis: multæ viduæ erant in diebus Eliæ in Israel quãdo clausum est cœlũ annis tribus & mensibus sex, cum facta esset fames magna in omni terra: & ad nullã illarũ missus est Elias, nisi in Sarepta Sidonis, ad mulierẽ viduam. Et multi leprosi erant in Israel sub Eliseo propheta: & nemo eorũ mundatus est nisi Naaman Syrus. Et repleti sunt omnes in synagoga, ira, hæc audientes. Et surrexerũt, & eiecerunt illum extra ciuitatẽ: & duxerunt illum vsq; ad supercilium montis super quem ciuitas illorum erat ædificata, vt præcipitarent eum. Ipse autẽ transiens per mediũ illorum, ibat. Et descẽdit in Capharnaũ ciuitatẽ Galilææ: ibiq; docebat illos sabbathis. Et stupebant in doctrina eius: quia in potestate erat sermo ipsius. Et in synagoga erat homo habens dæmoniũ immundum: & exclamauit voce magna, dicens, Sine, quid nobis & tibi IESV Nazarene? venisti perdere nos? scio te quis sis sanctus Dei. Et increpauit illum IESVS, dicens, Obmutesce, & exi ab eo. Et cum proiecisset illũ dæmoniũ in mediũ, exiit ab illo, nihilq; illum nocuit. Et factus est pauor in omnibus, & colloquebãtur adinuicẽ, dicentes, Quod est hoc verbũ, quia in potestate & virtute imperat immũdis spiritibus, & exeũt? Et diuulgabatur fama de illo in omnem locũ regionis. Surgens autem IESVS de synagoga, introiuit in domũ Simonis. Socrus autem Simonis tenebatur magnis febribus: & rogauerunt illũ pro ea. Et stans super illam imperauit febri: & dimisit illam. Et continuo surgens ministrabat illis. Cum autem sol occidisset, omnes qui habebant infirmos variis languoribus: ducebãt illos ad eum. At ille singulis manus imponens, curabat eos. Exibant autem dæmonia à multis clamantia & dicentia, Quia tu es filius Dei. & increpãs non sinebat ea loqui, quia sciebãt ipsum esse CHRISTVM. Facta autem die, egressus ibat in desertum locum: & turbæ requirebant eum, & venerunt vsque ad ipsum, & detinebant illum ne discederet ab eis. Quibus ille ait, Quia & aliis ciuitatibus oportet me euangelizare regnum Dei: quia ideò missus sum. Et erat prædicans in synagogis Galilææ.

S. CHRISTI iussu magna piscium capta multitudine, leprosum ipse curat & paralyticum: Matthæum vocat, Iudæosq; super peccatorum conuersatione, & discipulorum reprehensione confutat. CAPVT. V.

Factũ est autem: cum turbæ irruerent in eum vt audirent verbũ Dei: & ipse stabat secus stagnum Genesareth. Et vidit duas naues stantes secus stagnum: piscatores autẽ descenderant, & lauabant retia. Ascendens autẽ in vnam nauim quæ erat Simonis, rogauit eum à terra reducere pusillũ. Et sedens, docebat de nauicula turbas. Vt cessauit autẽ loqui, dixit ad Simonẽ, Duc in altum, & laxate retia vestra in capturã. Et respondens Simon, dixit illi, Præceptor per totam noctẽ laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete. Et cum hoc fecissent, cõcluserunt piscium multitudinem copiosam. Rumpebatur autem rete eorum. Et annuerũt sociis qui erant in alia naui, vt venirent & adiuuarent eos. Et venerunt, & impleuerunt ambas nauiculas: ita vt penè mergerentur. Quod cum videret Simon Petrus, procidit ad genua IESV, dicens, Exi à me Domine: quia homo peccator sum. Stupor enim circumdederat eum & omnes qui cum illo erant, in captura piscium quam ceperant. Similiter autem Iacobũ & Ioannem filios Zebedæi, qui erant socii Simonis. Et ait ad Simonem IESVS, Noli timere: ex hoc iam, homines eris capiẽs. Et subductis ad terram nauibus relictis omnibus secuti sunt eum.

Et factũ est cum esset in vna ciuitatum, & ecce vir plenus lepra, & videns IESVM, & procidens in faciem suam, rogauit eum, dicens, Domine, si vis, potes me mundare. Et extendens manum, tetigit eum, dicens, Volo, Mundare. Et confestim lepra discessit ab illo: & ipse præcepit illi vt nemini diceret: sed vade, ostende te sacerdoti, & offer pro emundatione tua sicut præcepit Moyses in testimonium illis. Perambulabat autem magis sermo de illo: & conueniebant turbæ multæ vt audirent, & curarentur ab infirmitatibus suis. Ipse autem secedebat in desertum, & orabat. Et factum est in vna dierum, & ipse sedebat docens. Et erant pharisæi sedentes & legis doctores qui venerant ex omni castello Galilææ & Iudææ & Ierusalem: & virtus Domini erat ad sanandum eos. Et ecce viri portantes in lecto hominẽ qui erat paralyticus: & quærebant eum inferre, & ponere ante eum. Et non inuenientes qua parte illum inferrent præ turba: ascenderũt supra tectum, & per tegulas submiserunt eum cum lecto in mediũ ante IESVM. Quorum fidem vt vidit, dixit, Homo, remittuntur tibi peccata tua. Et cœperunt cogitare Scribæ & Pharisæi, dicentes, Quis est hic qui loquitur blasphemias? quis potest dimittere peccata, nisi solus Deus? Vt cognouit autẽ IESVS cogitationes eorum respondens dixit ad illos, Quid cogitatis in cordibus vestris? Quid est facilius dicere, Dimittuntur tibi peccata: an dicere, Surge & ambula? Vt autẽ sciatis quia filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata (ait paralytico) Tibi dico, surge, tolle lectũ tuum, & vade in domum tuam. Et confestim consurgens coram illis, tulit lectum in quo iacebat: & abiit in domum suam, magnificans deum. Et stupor apprehendit omnes: & magnificabant Deum. Et repleti sunt timore, dicentes, Quia vidimus mirabilia hodie. Et post hæc exiit, & vidit publicanum nomine Leui sedentem ad telonium: & ait illi, Sequere me. Et relictis omnibus surgens secutus est eum: & fecit ei conuiuium magnum Leui in domo sua: & erat turba multa publicanorũ & aliorum qui cum illis erant discumbentes. Et murmurabant Pharisæi & Scribæ eorum dicentes ad discipulos eius, Quare cum publicanis & peccatoribus manducatis & bibitis? Et respondens IESVS, dixit ad illos, Non egent qui sani sunt, medico: sed qui male habent. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiã. At illi dixerũt ad eum, Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & pharisæorum: tui autem, edunt & bibunt? Quibus ipse ait, Nunquid potestis filios sponsi, dum cum illis est sponsus facere ieiunare? Venient autem dies: & cum ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Dicebat autẽ & similitudinẽ ad illos, Quia nemo commissuram à vestimento nouo immittit in vestimentum vetus: alioquin & nouum rumpit, & veteri non conuenit commissura à nouo. Et nemo mittit vinum nouum in vtres veteres: alioquin rumpet vinum nouum vtres, & vinum effundetur, & vtres peribunt. Sed vinum nouum in vtres nouos mittendum est: & vtraq; conseruantur. Et nemo bibens vetus, statim vult nouum. dicit enim, Vetus melius est.

S. CHRISTVS discipulos spicas sabbatho vellentes contra Iudæos excusat, arida manu sanata discipulos in mõte vocat: & inde descendens illos beatitudines in loco campestri docet. CAPVT VI.

Factum

Marginal notes: Esa. 61.a; 3. Re. 17.a & b.; Iacobi 5.d; 4. Reg. 5.d; Mat. 4.b; Marc. 1.c; Mat. 7.d; Marc. 1.c; Mat. 8.b; Marc. 1.c; Marc. 1.d; Mat. 4.c; Marc. 1.b; Mat. 8.a; Marc. 1.d; Leuit. 14.a; Mat. 9.a; Marc. 2.a; Mat. 9.a; Marc. 2.b; Mat. 9.b; Marc. 2.c. Section letters: D, E, F, G, A, B, C, D, E, F, G.

A Factum est autem in sabbatho secundoprimo, cum transiret per sata, vellebãt discipuli eius spicas, & manducabant confricantes manibus. Quidam autem Pharisæorum dicebant illis, Quid facitis quod non licet in sabbathis? Et respondens IESVS ad eos dixit, Nec hoc legistis quod fecit Dauid, cum esurisset ipse & qui cum illo erant: quomodo intrauit in domũ Dei, & panes propositionis sumpsit & manducauit, & dedit his qui cum ipso erant, quos non licet manducare nisi tantum sacerdotibus? Et dicebat illis, Quia Dominus est filius hominis, etiam sabbathi.

Matt. 12.a *Marc. 3.d* *1. Re. 21.g*

B Factum est autem & in alio sabbatho vt intraret in synagogam, & doceret. Et erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida. Obseruabant autem Scribæ & Pharisæi si in sabbatho curaret: vt inuenirent vnde accusarent eum. Ipse vero sciebat cogitationes eorum: & ait homini qui habebat manum aridam, Surge, & sta in medium. Et surgens, stetit. Ait autem ad illos IESVS, Interrogo vos, si licet sabbathis benefacere an male: animam saluam facere, an perdere? Et circumspectis omnibus, dixit homini, Extende manum tuam. Et extendit: & restituta est manus eius. Ipsi autem repleti sunt insipientia: & colloquebantur adinuicem C quidnam facerent IESV. Factum est autem in illis diebus exiit in montem orare, & erat pernoctans in oratione Dei. Et cum dies factus esset, vocauit discipulos suos: & elegit duodecim ex ipsis quos & apostolos nominauit: Simonem quem cognominauit Petrum, & Andream fratrẽ eius, Iacobum & Ioannem, Philippum & Bartholomæum, Matthæum & Thomam, Iacobum Alphæi & Simonem qui vocatur Zelotes, & Iudam Iacobi, & Iudam Iscarioten qui fuit proditor. Et descendens cum illis, stetit in loco campestri, & turba discipulorum eius, & multitudo copiosa plebis ab omni Iudæa & Ierusalẽ & maritima & Tyri & Sidonis, qui venerant vt audirent eum, & sanarentur à languoribus suis. Et qui vexabantur à spiritibus immundis, curabantur. Et omnis turba quærebat eum tangere: quia virtus de illo exibat, & sanabat omnes. Et ipse eleuatis oculis in discipulos suos

Matt. 12.a *Marc. 3.a* *Matt. 10.a* *Marc. 3.b*

D dicebat, Beati pauperes: quia vestrum est regnum Dei. Beati qui nunc esuritis: quia saturabimini. Beati qui nũc fletis: quia ridebitis. Beati eritis cum vos oderint homines, & cum separauerint vos & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum tanquã malũ, propter Filiũ hominis. Gaudete in illa die & exultate: ecce enim merces vestra multa est in cœlo. secundũ hæc enim faciebant prophetis patres eorũ. Veruntamẽ væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Væ vobis qui saturati estis: quia esurietis. Væ vobis qui ridetis nunc: quia lugebitis & flebitis. Væ cum benedixerint vobis omnes homines. secundũ hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorum. Sed vobis dico qui auditis, Diligite inimicos vestros: benefacite his qui vos oderunt. Benedicite maledicẽ

Matt. 5.a *Amos. 6.a* *Eccli. 31.a* *Matt. 5.g*

E tibus vobis: & orate pro calumniantibus vos. Et qui te percutit in maxillã vnam, præbe illi & alteram. Et ab eo qui aufert tibi vestimentum, etiam tunicam noli prohibere. Omni autem petẽti te, tribue: & qui aufert quæ tua sunt, ne repetas. Et prout vultis vt faciant vobis homines, & vos facite illis similiter. Et si diligitis eos qui vos diligunt: quæ vobis est gratia? nam & peccatores, diligentes se diligunt. Et si bene feceritis his qui vobis benefaciunt: quæ vobis est gratia? siquidem & peccatores hoc faciunt. Et si mutuum dederitis his à quibus speratis recipere: quæ gratia est vobis? nam & peccatores peccatoribus fœnerantur, vt recipiant æqualia. Veruntamen diligite inimicos vestros: benefacite & mutuũ date, nihil inde sperãtes: & erit omnis merces vestra multa, & eritis

Matt. 5.f. *1. Cor. 6.b* *Matt. 7.b* *Tobiæ 4.c* *Matt. 5.g* *Matt. 5.g* *Deut. 15.b*

F filii altissimi, quia ipse benignus est super ingratos & malos. Estote ergo misericordes sicut & pater vester misericors est. Nolite iudicare, & non iudicabimini: nolite cõdemnare, & non condemnabimini. Dimittite: & dimittemini. Date, & dabitur vobis. Mensurã bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum. Eadem quippe mensura qua mẽsi fueritis, remetietur vobis. Dicebat autem illis & similitudinẽ, Nunquid potest cæcus cæcum ducere? nónne ambo in foueam cadũt? Non est discipulus super magistrum: perfectus autem omnis erit, si sit sicut magister eius. Quid autem vides festucam in oculo fratris tui: trabem autem quæ in oculo tuo est, non consyderas? Aut quomodo potes dicere fratri tuo, Frater, sine eiiciam festucam de oculo tuo: ipse in oculo tuo trabem non vides? Hypocrita, eiice primum trabem de oculo tuo: & tunc perspicies vt educas festucam de oculo fratris tui. Non est enim arbor bona quæ facit fructus malos: neq; arbor mala, faciens fructũ bonum.

Matt. 7.a *Matt. 7.a* *Marc. 4.c* *Matt. 15.b* *Matt. 10.c* *Ioan. 13.c* *Matt. 7.a*

G Vnaquæque enim arbor, de fructu suo cognoscitur. Neque enim de spinis colligũt ficus: neq; de rubo vindemiant vuã. Bonus homo de bono thesauro cordis sui profert bonum: & malus homo de malo thesauro profert malum. Ex abundantia enim cordis os loquitur. Quid autẽ vocatis me Domine, Domine: & non facitis quæ dico? Omnis qui venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos: ostẽdã vobis cui similis sit. Similis est homini ædificanti domum, qui fodit in altum, & posuit fundamentum supra petram: inundatione autẽ facta, illisum est flumen domui illi: & non potuit eam mouere. fundata enim erat suprapetram. Qui autem audit & non facit: similis est homini ædificanti domum suam supra terram sine fundamẽto, in quam illisus est fluuius: & continuo cecidit, & facta est ruina domus illius magna.

Matt. 7.c *Matt. 12.c* *Matt. 7.d.* *Rom. 2.b* *Iacob. 1.d*

S. CENTVRIONIS seruo Capharnaum sanato, Naim pergens filium uiduæ suscitat, dubitantes Ioannis discipulos confirmat, Ioannem commendat: ac Pharisæos baptismum spernentes confutat: demumq; apud Pharisæum conuiua à muliere ungitur.

CAPVT VII.

A Cvm autem implesset omnia verba sua in aures plebis, intrauit Capharnaũ. Centurionis autem cuiusdã seruus male habens, erat moriturus: qui illi erat pretiosus. Et cum audisset de IESV, misit ad eum seniores Iudæorum, rogans eum vt veniret, & saluaret seruũ eius. At illi cum venissent ad IESVM rogabant eum solicite dicentes ei, Quia dignus est vt hoc illi præstes. diligit enim gentẽ nostram: & synagogã ipse ædificauit nobis. IESVS autẽ ibat cum illis. Et cum iam non longe esset à domo, misit ad eum centurio amicos, dicens, Domine noli vexari. Non enim sum dignus vt sub tectum meum intres. propter quod & meipsum non sum dignũ arbitratus vt venirem ad te: sed dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites: & dico huic, vade, & vadit: & alio veni, & venit: & seruo

Matt. 8.a

B meo, fac hoc & facit. Quo audito, IESVS miratus est: & conuersus, sequentibus se turbis dixit, Amen dico vobis, nec in Israel tantã fidem inueni. Et reuersi qui missi fuerãt, domũ: inuenerũt seruum qui languerat sanum. Et factum est, deinceps ibat IESVS in ciuitatẽ quæ vocatur Naim, & ibant cũ eo discipuli eius & turba copiosa. Cum autẽ appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur filius vnicus matris suæ: & hæc, vidua erat: & turba ciuitatis multa cum illa. Quam cum vidisset Dominus, misericordia motus super

C eam, dixit illi, Noli flere. Et accessit, & tetigit loculũ. Hi autem qui portabãt steterunt. Et ait, Adolescẽs, tibi dico, Surge. Et resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui. Et dedit illũ matri suæ. Accepit autẽ omnes timor: & magnificabãt Deũ dicentes, Quia propheta magnus surrexit in nobis: & quia Deus visitauit plebẽ suã. Et exiit hic sermo in vniuersam Iudæam de eo, & omnẽ circa regionẽ. Et nuntiauerunt Ioanni discipuli eius de omnibus his. Et cõuocauit duos de discipulis suis Ioannes: & misit ad IESVM, dicens, Tu es qui venturus es: an alium expectamus? Cum autẽ venissent ad eum viri, dixerunt, Ioannes Baptista misit nos ad te, dicens, Tu es qui

Matt. 11.a

es qui venturus es:an alium expectamus? In ipsa autem hora multos curauit à languoribus suis & plagis, & spiritibus ma
D lis:& cæcis multis donauit visum. Et respondens, dixit illis, Euntes renuntiate Ioanni quæ audistis & vidistis, Quia cæci vident, claudi ambulant, leprosi mũdantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizãtur: & beatus est quicunque non fuerit scandalizatus in me. Et cum discessissent nuntii Ioannis, cœpit de Ioanne dicere ad turbas, Quid existis in desertum videre? arundinẽ vento agitatam? Sed quid existis videre? hominem mollibus vestimentis indutũ? Ecce qui in veste pretiosa sunt & deliciis, in domibus regum sunt.

Mala.3.a

Sed quid existis videre? prophetã? Vtiq; dico vobis & plusquàm prophetam. hic est de quo scriptũ est, Ecce mitto angelum meum ante faciem tuam, qui præparabit viam tuam ante te. Dico enim vobis, maior inter natos mulierũ propheta Ioanne Baptista nemo est. qui autem minor est in regno Dei, maior est illo. Et omnis populus audiens & publicani, iustificauerũt Deum, baptizati baptismo Ioannis. Pharisæi

Matt. 11.b

autem & legis periti, consiliũ Dei spreuerunt in semetipsos,
E non baptizati ab eo. Ait autem Dominus, Cui ergo similes dicam homines generationis huius, & cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in foro, & loquentibus adinuicem, & dicẽtibus, Cantauimus vobis tibiis, & non saltastis: lamentauimus, & non plorastis. Venit autem Ioannes Baptista neque mãducans panem, neq; bibens vinum: & dicitis, Dæmonium habet. Venit filius hominis manducans & bibens: & dicitis, Ecce homo deuorator & bibens vinum, amicus publicanorum & peccatorum. Et iustificata est sapientia ab omnibus filiis suis. Rogabat autem illum quidã de pharisæis vt manducaret cum illo. Et ingressus domum pharisæi, discubuit. Et ecce mulier quæ erat in ciuitate peccatrix, vt cognouit quòd IESVS accubuit in domo pharisæi, attulit alabastrum vnguẽti: & stans retro secus pedes eius lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui tergebat, & osculabatur pedes eius, & vnguento vngebat. Videns autem pharisæus qui vocauerat eum, ait intra se, dicens, Hic si esset propheta, sciret vtique quæ & qualis est mulier quæ tangit eum, quia peccatrix est. Et respondens IESVS, dixit ad illum, Simon, habeo tibi aliquid dicere. At ille ait, Magister, dic. Duo debitores erant cuidam fœneratori: vnus debebat denarios quingẽtos, & alius quinquaginta. Non habentibus illis vnde
G redderent, donauit vtrisq;. Quis ergo eum plus diligit? Et respondens Simon dixit, Aestimo quia is cui plus donauit. At ille dixit ei, Rectè iudicasti. Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni, Vides hanc mulierẽ? Intraui in domum tuam, aquã pedibus meis non dedisti: hæc autem lachrymis rigauit pedes meos: & capillis suis tersit. Osculũ mihi non dedisti: hæc autẽ ex quo intraui, non cessauit osculari pedes meos. Oleo caput meum non vnxisti: hæc autem vnguento vnxit pedes meos. Propter quod dico tibi, Remittuntur ei peccata multa: quoniam dilexit multũ. Cui autem minus dimittitur, minus diligit. Dixit autem ad illam, Remittuntur tibi peccata. Et cœperunt qui simul accumbebãt, dicere intra se, Quis est hic qui etiam peccata dimittit? Dixit autem ad mulierem, Fides tua te saluam fecit: vade in pace.

S. CHRISTVS *positam uarij seminis parabolã interpretatur, matrem & fratres qui sint, docet: mare traijciẽs excitatum uentũ sedat, legionẽ ab homine mittit in porcos, regressus Iairi filiam curata hæmorrhoissa suscitat.* CAPVT VIII.

A ET factum est deinceps, & ipse iter faciebat per ciuitates & castella prædicans & euangelizans regnum Dei: & duodecim cum illo, & mulieres aliquę quæ erant curatę à spiritibus malignis & infirmitatibus, Maria quæ vocabatur Magdalene, de qua septẽ dæmonia exierant, & Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ, quæ ministrabant ei de facultatibus suis. Cum autem turba plurima conueniret & de ciuitatibus properarent ad eum: dixit per similitudinẽ, Exiit qui seminat seminare semen suum: & dum seminat, aliud cecidit secus viam, & conculcatum est, & volucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit supra petram: & natum aruit, quia non habebat humorem. Et aliud cecidit inter spinas: & simul exortæ spinæ suffocauerunt illud. Et aliud cecidit in

Matt. 13.a
Marc. 4.a

B terram bonam: & ortum, fecit fructum centuplum. Hæc dicens clamabat, Qui habet aures audiendi, audiat. Interrogabant autem eum discipuli eius quæ esset hæc parabola. Quibus ipse dixit, Vobis datum est nosse mysterium regni Dei, cæteris autem in parabolis, vt vidẽtes non videant, & audientes non intelligant. Est autem hæc parabola, Semen est verbum Dei. Qui autem secus viam: hi sunt qui audiunt, deinde venit diabolus, & tollit verbum de corde eorũ, ne credentes salui fiant. Nã qui supra petrã: hi sunt qui cũ audierint, cum gaudio suscipiũt verbũ: & hi radices non habẽt, quia ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Quod autem in spinas cecidit: hi sunt qui audierunt, & à solicitudinibus & diuitiis & voluptatibus vitæ euntes suffocãtur, & non referunt fructum. Quod autem in bonam terram: hi sunt qui in corde bono & optimo audientes verbum retinent, & fru-

Esa. 6.c
Matt. 13.b
Marc. 4.b
Ioan. 12.f
Act. 28.f
Rom. 11.b

C ctum afferunt in patientia. Nemo autem lucernam accendens, operit eam vase, aut subtus lectum ponit: sed supra candelabrum ponit, vt intrantes videant lumen. Non est enim occultum, quod non manifestetur: nec absconditum, quod non cognoscatur & in palàm veniat. Videte ergo quid audiatis. Qui enim habet, dabitur illi: & quicunque non habet, etiam quod putat se habere auferetur ab illo. Venerunt autem ad illum mater & fratres eius: & non poterant adire eum præ turba. Et nuntiatum est illi, Mater tua & fratres tui stant foris volentes te videre. Qui respondens dixit ad eos, Mater mea & fratres mei: hi sunt qui verbum Dei audiunt & faciũt.

Matt. 5.b
Marc. 4.c
Matt. 10.c
Marc. 4.c
Matt. 13.b & 25.c
Marc. 4.c
Matt. 12.d
Marc. 3.d

Factum est autem in vna dierum: & ipse ascendit in nauiculam, & discipuli eius: & ait ad illos, Trãsfretemus trans stagnum: & ascenderũt. Et nauigãtibus illis obdormiuit: & descendit procella venti in stagnum, & complebantur, & peri-
D clitabantur. Accedentes autem suscitauerunt eum, dicentes, Præceptor perimus. At ille surgens increpauit ventũ & tempestatem aquæ: & cessauit, & facta est tranquillitas. Dixit autem illis, Vbi est fides vestra? Qui timentes mirati sunt, adinuicem dicentes, Quis putas hic est, quia & ventis & mari imperat, & obediunt ei? Et nauigauerunt ad regionem Gerasenorum, quæ est contra Galilæam. Et cum de naui egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam qui habebat dæmonium iam temporibus multis, & vestimento non induebatur, neq; in domo manebat, sed in monumẽtis. Is vt vidit IESVM, procidit ante illum: & exclamans voce magna, dixit, Quid mihi & tibi est IESV fili Dei altissimi? obsecro te ne me torqueas. Præcipiebat enim spiritui immundo vt exiret ab homine. Multis enim temporibus arripiebat illum, & vinciebatur catenis, & cõpedibus custodiuis: & ruptis vinculis agebatur à dæmonio in deserta. Interrogauit autẽ illum IE-

Matt. 8.d
Marc. 4.d

Matt. 8.d
Marc. 5.a

E SVS, dicens, Quod tibi nomen est? At ille dixit, Legio, quia intrauerãt dæmonia multa in eum. Et rogauerunt illũ ne imperaret illis vt in abyssum irent. Erat autẽ ibi grex porcorũ multorũ pascentium in monte: & rogabãt eum vt permitteret eis in illos ingredi. Et permisit illis. Exierũt ergo dæmonia ab homine, & intrauerũt in porcos: & impetu abiit grex per præceps in stagnum, & suffocatus est. Quod vt viderunt factũ qui pascebant, fugerunt: & nunciauerunt in ciuitatem & in villas. Exierunt autem videre quod factum est: & venerunt ad IESVM, & inuenerunt hominẽ sedentem à quo dæmonia exierant, vestitum, ac sana mente ad pedes eius, & timuerunt. Nuntiauerunt autem illis & qui viderant, quomodo sanus factus fuisset à legione. Et rogauerunt illum omnis multitudo regionis Gerasenorũ, vt discederet ab ipsis: quia

magno

magno timore tenebantur. Ipse autem ascendens nauim, re-
F uersus est. Et rogauit illum vir à quo dæmonia exierant, vt
cum eo esset. Dimisit autem eum IESVS, dicens, Redi in do
mum tuam, & narra quanta tibi fecit Deus. Et abiit per vni-
uersam ciuitatẽ, prædicans quanta illi fecisset IESVS. Fa-
ctum est autem: cum redisset IESVS, excepit illum turba:
erant autem omnes expectantes eum. Et ecce venit vir cui
Matt. 9.c nomen Iairus, & ipse princeps synagógæ erat: & cecidit ad
Marc. 5.b. pedes IESV, rogans eum vt intraret in domum eius, quia
vnica filia erat ei ferè annorũ duodecim, & hęc moriebatur.
Et cõtigit dum iret, à turbis cõprimebatur. Et mulier quæ-
dam erat in fluxu sanguinis ab annis duodecim, quæ in medi
cos erogauerat omnem substantiã suam, nec ab vllo potuit
curari: accessit retro, & tetigit fimbriã vestimẽti eius: & con
festim stetit fluxus sanguinis eius. Et ait IESVS, Quis est qui
me tetigit? Negantibus autem omnibus, dixit Petrus, & qui
cũ illo erant, Præceptor turbæ te cõprimunt & affligunt: &
G dicis, Quis me tetigit? Et dixit IESVS, Tetigit me aliquis.
Nam & ego noui virtutem de me exisse. Videns autem mu
lier quia non latuit, tremẽs venit, & prócidit ante pedes eius:
& ob quam causam tetigerit eum, indicauit corã omni po-
pulo, & quemadmodũ confestim sanata sit. At ipse dixit ei,
Filia, fides tua saluã te fecit: vade in pace. Adhuc illo loquen
te, venit quidã à principe synagógæ, dicens ei, Quia mortua
est filia tua, noli vexare illum. IESVS autẽ audito hoc ver-
bo, respondit patri puellæ, Noli timere, crede tantum, & sal-
ua erit. Et cum venisset domum, non permisit intrare secum
quenquam, nisi Petrũ & Iacobum & Ioannẽ, & patrẽ & ma-
trem puellæ. Flebant autẽ omnes, & plangebant illam. At ille
dixit, Nolite flere: non est mortua puella, sed dormit. Et deri
debant eum, scientes quòd mortua esset. Ipse autem tenens
manum eius clamauit, dicens, Puella, surge. Et reuersus est
spiritus eius: & surrexit continuo. Et iussit illi dare manduca
re. Et stupuerunt parentes eius: quibus præcepit ne alicui di-
cerent quod factum erat.

S. DISCIPVLOS *binos mittit: quibus reuersis in desertum sece-
dens quinq; hominum millia satiat: transfiguratus in monte curat
lunaticum, atq; discipulorum sub præsulatu dißidium sedat.*

CAPVT IX.

A
Matt. 10.a
Marc. 3.b.
Conuocatis autem IESVS duodecim apostolis,
dedit illis virtutem & potestatem super omnia
dæmonia, & vt languores curarẽt. Et misit illos
prędicare regnum Dei: & sanare infirmos. Et ait
Matt. 10.a
Marc. 6.a
ad illos, Nihil tuleritis in via, neq; virgã, neq; peram, neq; pa
nem, neq; pecuniã: neq; duas tunicas habeatis. Et in quamcũ-
que domum intraueritis, ibi manete, & inde exeatis. Et qui-
cunq; non receperint vos, exeuntes de ciuitate illa, etiã pul-
Act. 13.g uerem pedum vestrorum excutite in testimoniũ supra illos.
Egressi autem circuibant per castella euangelizantes & cu-
rãtes vbiq;. Audiuit autem Herodes tetrarcha omnia quæ
fiebant ab eo: & hæsitabat eo quòd diceretur à quibusdam,
Matt. 14.a
Marc. 6.b
Quia Ioannes surrexit à mortuis. à quibusdam verò, Quia
Elias apparuit. ab aliis autem, Quia propheta vnus de anti-
quis surrexit. Et ait Herodes, Ioannẽ ego decollaui: quis est
autem iste de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum.
B Et reuersi Apostoli, narrauerunt illi quæcunq; fecerunt: &
Matt. 14.b assumptis illis secessit seorsum in locũ desertũ, qui est Beth-
Mar. 6.d saidæ. Quod cum cognouissent turbæ, secutæ sunt illum: &
excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei, & eos qui cura
indigebant, sanabat. Dies autem cœperat declinare. Et acce-
Ioan. 6.a dentes duodecim, dixerunt illi, Dimitte turbas, vt euntes in
castella villasq; quæ circà sunt, diuertant, & inueniant escas:
quia hic in loco deserto sumus. Ait autem ad illos, Vos date
illis manducare. At illi dixerunt, Non sunt nobis plus quàm
quinq; panes & duo pisces: nisi fortè nos eamus & emamus
in omnẽ hanc turbã escas. Erant autẽ ferè viri quinq; millia.

Ait autẽ ad discipulos suos, Facite illos discũbere per conui
uia quinquagenos. Et ita fecerunt. Et discubuerunt omnes.
Acceptis autem quinq; panibus & duobus piscibus, suspexit
in cœlum, & benedixit illis: & fregit, & distribuit discipulis
suis vt ponerent ante turbas. Et manducauerũt omnes: & sa-
turati sunt. Et sublatũ est quod superfuit illis, fragmentorum
cophini duodecim. Et factũ est: cum solus esset orãs, erant Matt. 16.b
C cum illo & discipuli: & interrogauit illos, dicens, Quem me Mar. 8.c
dicunt esse turbæ? At illi responderũt & dixerunt, Ioannem
Baptistam, alii autem Eliam, alii verò quia vnus propheta de
prioribus surrexit. Dixit autem illis, Vos autẽ quem me esse
dicitis? Respondens Simon Petrus, dixit, CHRISTVM dei.
At ille increpans illos, præcepit ne cui dicerent hoc, dicens,
Quia oportet filiũ hominis multa pati, & reprobari à senio Matt. 17.d
ribus & principibus sacerdotum & scribis, & occìdi, & tertia Mar. 8.e
die resurgere. Dicebat autem ad omnes, Si quis vult post me Matt. 10.d
venire, abneget semetipsum, & tollat crucẽ suam quotidie, & & 16.d
sequatur me. Qui enim voluerit animã suam saluam facere: Mar. 8.d
perdet illam. Nam qui perdiderit animã suam propter me: Infra 11.f
saluam faciet illam. quid enim proficit homo, si lucretur vni & 17.g
uersum mundũ, seipsum autem perdat & detrimentũ sui fa- Ioan. 12.d
ciat? Nam qui me erubuerit & meos sermones, hũc filius ho Matt. 10.d
minis erubescet cum venerit in maiestate sua & patris & san Marc. 8.d
ctorum angelorũ. Dico autẽ vobis verè, sunt aliqui hic stan- 2. Tim. 2.b
D tes, qui non gustabunt mortem donec videant regnum dei. Matt. 16.d
Factum est autem: post hæc verba ferè dies octo, & assum- Marc. 9.a
psit Petrum & Iacobũ & Ioannẽ, & ascendit in montem vt
orarer. Et facta est dum oraret, species vultus eius, altera: & Matt. 17.a
vestitus eius, albus & refulgens. Et ecce duo viri loquebãtur Marc. 9.a
cum illo. erant autem Moyses & Elias, visi in maiestate: & di
cebant excessum eius, quem completurus erat in Ierusalem.
Petrus verò & qui cum illo erant, grauati erant somno. Et
euigilantes, viderunt maiestatẽ eius, & duos viros qui stabãt
cum illo. Et factũ est: cum discederent ab illo, ait Petrus ad
IESVM, Præceptor, bonũ est nos hic esse: & faciamus tria ta
bernacula, vnum tibi, & vnum Moysi, & vnum Eliæ, nesciẽs
quid diceret. Hæc autẽ illo loquẽte, facta est nubes, & obum
brauit eos: & timuerunt intrantibus illis in nubẽ. Et vox facta
est de nube, dicens, Hic est filius meus dilectus: ipsum audite.
Et dum fieret vox, inuentus est IESVS solus. Et ipsi tacue-
runt, & nemini dixerunt in illis diebus quicquam ex his quæ
E viderant. Factũ est autem: in sequenti die, descendentibus
illis de monte, occurrit illi turba multa. Et ecce vir de turba Matt. 17.d
exclamauit, dicens, Magister, obsecro te, respice in filium Marc. 9.a
meum quia vnicus est mihi. & ecce spiritus apprehẽdit eum
& subito clamat: & elidit & dissipat eum cum spuma, & vix
discedit dilanians eum. & rogaui discipulos tuos vt eiicerent
illud: & non potuerunt. Respondens autem IESVS, dixit, O
generatio infidelis & peruersa, vsquequo ero apud vos & pa
tiar vos? Adduc huc filium tuũ. Et cum accederet, elisit illũ
dæmoniũ, & dissipauit. Et increpauit IESVS spiritũ immũ
dum, & sanauit puerum: & reddidit illum patri eius. Stupe-
bant autem omnes in magnitudine Dei: omnibusq; miranti
bus in omnibus quæ faciebat, dixit ad discipulos suos, Poni-
te vos in cordibus vestris sermones istos, Filius enim homi-
nis futurum est vt tradatur in manus hominũ. At illi ignora
bant verbum istud, & erat velatum ante eos vt non sentirent
illud: & timebant eum interrogare de hoc verbo. Intrauit
F autem cogitatio in eos quis eorum maior esset. At IESVS Matt. 18.a
videns cogitationes cordis illorũ, apprehendit puerũ: & sta- Marc. 9.c
tuit illum secus se, & ait illis. Quicunq; susceperit puerũ istũ
in nomine meo, me recipit: & quicunq; me receperit, recipit
eum qui me misit. Nam qui minor est inter vos omnes, hic
maior est. Respondens autem Ioannes, dixit, Præceptor, vi-
dimus quendam in nomine tuo eiicientẽ dæmonia, & prohi
buimus eũ, quia nõ sequitur nobiscũ. Et ait ad illos IESVS,
Nolite prohibere: qui enim non est aduersum vos, pro vobis
est.

est. Factum est autem dum complerētur dies assumptionis eius,& ipse faciem suam firmauit vt iret in Ierusalem. Et misit nuntios ante conspectum suum: & euntes intrauerunt in G ciuitatem Samaritanorū vt pararent illi. Et non receperunt eum: quia facies eius erat euntis in Ierusalem. Cum vidissent autem discipuli eius, Iacobus & Ioannes, dixerunt, Domine, vis dicamus vt ignis descendat de cœlo,& consumat illos? & conuersus increpauit illos, dicēs, Nescitis cuius spiritus estis. Filius hominis non venit animas perdere, sed saluare. Et abierunt in aliud castellū. Factum est autem ambulantibus illis in via, dixit quidam ad illum, Sequar te quocunq; ieris. Dicit illi IESVS, Vulpes foueas habent,& volucres cœli nidos: filius autem hominis non habet vbi caput suum reclinet. Ait autem ad alterum, Sequere me. Ille autē dixit, Domine, permitte mihi primum ire & sepelire patrem meum. Dixitq; ei IESVS, Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: tu autem vade,& annuntia regnum Dei. Et ait alter, Sequar te Domine: sed permitte mihi primum renuntiare his qui domi sunt. Ait ad illum IESVS, Nemo mittens manum suam ad aratrum & respiciens retro, aptus est regno Dei.

Mat. 8.c

S. DESIGNATIS *interea* LXXII. *alijs discipulis, proximum nostrum sub parabola incidentis in latrones designat. à Martha excipitur: & à Maria ad pedes sedente auditur.* CAPVT X.

A POst hæc autem designauit Dominus & alios septuagintaduos: & misit illos binos ante faciem suam in omnem ciuitatē & locum quò erat ipse venturus. Et dicebat illis, Messis quidem multa: operarij autē pauci. Rogate ergo dominū messis vt mittat operarios in messem suā. Ite: ecce ego mitto vos sicut agnos inter lupos. Nolite portare sacculū, neq; peram, neq; calceamenta: & neminē per viam salutaueritis. In quamcunq; domum intraueritis, primū dicite, Pax huic domui. & si ibi fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra: sin autem, B ad vos reuertetur. In eadem autē domo manete edentes & bibentes quæ apud illos sunt: dignus est enim operarius mercede sua. Nolite transire de domo in domū. Et in quamcunque ciuitatem intraueritis, & susceperint vos, manducate quæ apponuntur vobis: & curate infirmos qui in illa sunt, & dicite illis, Appropinquauit in vos regnū Dei. In quamcunq; autem ciuitatē intraueritis,& non susceperint vos, exeuntes in plateas eius, dicite, Etiā puluerem qui adhæsit nobis de ciuitate vestra, extergimus in vos. tamen hoc scitote quia ap- C propinquauit regnum Dei. Dico vobis quia Sodomis in die illa remissius erit, quàm illi ciuitati. Væ tibi Chorozaim, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidône factæ fuissent virtutes quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes pœniterēt. Veruntamen Tyro & Sidôni remissius erit in iudicio, quàm vobis. Et tu Capharnaū vsq; ad cœlum exaltata: vsq; ad infernū demergêris. Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit. Qui autē me spernit, spernit eum qui misit me. Reuersi sunt autē septuagintaduo cū gaudio, dicentes, Domine, etiā dæmonia subijciūtur nobis in nomine tuo. Et ait illis, Videbā satanā sicut fulgur de cœlo cadentē. Ecce dedi vobis potestatē calcādi supra serpentes & scorpiones, & super omnē virtutē inimici: & nihil vobis nocebit. Verūtamē in hoc nolite gaudere quia spiritus vobis subijciūtur: gaudete autē quòd nomina vestra scripta sunt in cœlis. D In ipsa hora exultauit in spiritu sancto,& dixit, Cōfiteor tibi pater, Domine cœli & terræ quòd abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis. Etiam pater, quoniam sic placuit ante te. Omnia mihi tradita sunt à patre meo. Et nemo scit quis sit filius, nisi pater: & quis sit pater, nisi filius, & cui voluerit filius reuelare. Et conuersus ad discipulos suos, dixit, Beati oculi qui vident quæ vos videtis. Dico enim vobis quòd multi prophetæ & reges voluerunt E videre quæ vos videtis,& non viderunt: & audire quæ audistis, & non audierunt. Et ecce quidam legis peritus surrexit, tentans illum,& dicens, Magister quid faciendo vitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum, In lege quid scriptū est? quomodo legis? Ille respōdens, dixit, Diliges Dominū Deū tuum ex toto corde tuo,& ex tota anima tua, & ex omnibus viribus tuis, & ex omni mente tua, & proximum tuum sicut teipsum. Dixitq; illi, Rectè respondisti: hoc fac,& viues. Ille autem volens iustificare seipsum, dixit ad IESVM, Et quis est meus proximus? Suscipiens autem IESVS, dixit, Homo quidam descendebat ab Ierusalem in Iericho,& incidit in latrones, qui etiam despoliauerunt eum: & plagis impositis F abierunt semiuiuo relicto. Accidit autē vt sacerdos quidam descenderet eadem via: & viso illo præteriuit. Similiter & leuita, cum esset secus locum & videret eum, pertransiit. Samaritanus autē quidam iter faciens venit secus eum: & videns eū, misericordia motus est. Et appropians, alligauit vulnera eius, infundens oleum & vinum: & imponens illū in iumentum suum duxit in stabulum,& curam eius egit. Et altera die protulit duos denarios: & dedit stabulario,& ait, Curam illius habe: & quodcunq; supererogaueris, ego cum rediero reddam tibi. Quis horū trium videtur tibi proximus fuisse illi qui incidit in latrones? At ille dixit, Qui fecit miseri- G cordiam in illum. Et ait illi IESVS, Vade, & tu fac similiter. Factum est autem dum irent, & ipse intrauit in quoddam castellum: & mulier quædam Martha nomine, excepit illum in domum suā,& huic erat soror nomine Maria: quæ etiam sedens secus pedes Domini, audiebat verbū illius. Martha autem satagebat circa frequens ministerium: quæ stetit, & ait, Domine, nō est tibi curæ quòd soror mea reliquit me solam ministrare: dic ergo illi vt me adiuuet. Et respondens dixit illi Dominus, Martha Martha, solicita es, & turbaris erga plurima. Porrò, vnum est necessarium. Maria optimam partem elegit: quæ non auferetur ab ea.

Mat. 9.d
Mat. 10.a
Marc. 6.a. & b
4. Re. 4.a
f
Mat. 10.b
1. Tim. 5.c
Mat. 11.c
Mat. 10.d
Ioan. 13.c
Mat. 11.d
Mat. 13.b
Mat. 22.d
Mar. 12.c
Deut. 6.a

S. DISCIPVLOS *sub parabola tres panes mutuò petentis docet orare. dæmonij eiectionem Pharisæos Beelzebub tribuentes confutat: & eorum reprobationē sub multis maledictis reuelat.* CAPVT XI.

A ET factum est: cum esset in quodam loco orans, vt cessauit, dixit vnus ex discipulis eius ad eum, Domine, doce nos orare, sicut docuit Ioannes discipulos suos. Et ait illis, Cum oratis, dicite, Pater, Sanctificetur nomen tuum. Adueniat regnum tuum. ¶Fiat voluntas tua. . Panem nostrum quotidianū da nobis hodie. Et dimitte nobis peccata nostra, siquidē & nos dimittimus omni debēti nobis. Et ne nos inducas in tentationem. Et ait ad illos, Quis vestrūm habebit amicū,& ibit ad illum media nocte,& dicet illi, Amice, commoda mihi tres panes, quoniā amicus meus venit de via ad me,& non habeo quod ponam ante illū: & ille deintus respondens dicat, Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecum B sunt in cubili: non possum surgere & dare tibi. Et si ille perseuerauerit pulsans: dico vobis,& si non dabit illi surgens eo quòd amicus eius sit, propter improbitatē tamē eius surget, & dabit illi quotquot habet necessarios. Et ego dico vobis, Petite, & dabitur vobis: quærite,& inuenietis: pulsate,& aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit inuenit,& pulsanti aperietur. Quis autem ex vobis patrem petit panem, nunquid lapidem dabit illi? Aut piscem: nunquid pro pisce serpētem dabit illi? Aut si petierit ouum: nunquid porriget illi scorpionem? Si ergo vos cum sitis mali, nostis bona data dare filiis vestris: quanto magis pater vester cœlestis dabit spiritū bonū petentibus se? Et erat eiiciens dæmonium: & illud erat mutum. Et cum eiecisset dæmonium, locutus est mutus: & admiratæ sunt turbæ. Quidam autem ex eis dixerunt, in Beelzebub principe dæmoniorum eiicit C dæmonia. Et alii tentantes, signū de cœlo quærebant ab eo.

Mat. 6.b
Mat. 7.a.
Mar. 11.c
Ioan. 14.b. 16.c
Iacob. 1.a
Mat. 7.b
Mat. 9.d. 12.b
Mar. 3.c

Ipse autem vt vidit cogitationes eorum, dixit eis, Omne re-
gnum in se diuisum, desolabitur: & domus supra domū ca-
det. Si autem & satanas in seipsum diuisus est: quomodo sta-
bit regnū eius, quia dicitis in Beelzebub me eiicere dæmo-
nia? Si autē ego in Beelzebub eiicio dæmonia: filii vestri in
quo eiciunt? Ideò ipsi, iudices vestri erūt. Porrò si in digito
dei eiicio dæmonia: profectò peruēnit in vos regnum Dei.
Cum fortis armatus custodit atriū suū: in pace sunt ea quæ
posidet. Si autem fortior illo superueniens vicerit eum: vni
uersa arma eius auferet in quibus confidebat, & spolia eius
distribuet. Qui non est mecum, cōtra me est: & qui non col-
ligit mecum, dispergit. Cum immūdus spiritus exierit de ho
D mine, perambulat per loca inaquosa, quærens requiē. Et non
inueniēs, dicit, Reuertar in domū meam vnde exiui. Et cum
venerit, inuenit eam scopis mundatā. Tunc vadit, & assumit
septem alios spiritus secum nequiores se: & ingressi habitant
ibi. Et fiunt nouissima hominis illius, peiora prioribus. Fa
ctum est autem: cum hæc diceret, extollēs vocem quædam
mulier de turba, dixit illi, Beatus vēter qui te portauit, & vbe
ra quæ suxisti. At ille dixit, Quinimò beati qui audiunt ver-
Matt. 12.c bum Dei, & custodiunt illud. Turbis autem cōcurrentibus,
cœpit dicere, Generatio hæc, generatio nequam est: signum
quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ. Nam si-
Ionæ 2.a cut fuit Ionas signum Niniuitis, ita erit & filius hominis ge-
3. Re. 10.a nerationi isti. Regina austri surget in iudicio cum viris gene
2. Par. 9.a rationis huius, & cōdemnabit illos: quia venit à finibus ter-
ræ audire sapientiā Salomonis. & ecce plus quàm Salomon
E hîc. Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum generatione hac,
Ionæ. 3.c & condemnabunt illam: quia pœnitentiā egerunt in prædi-
Matt. 5.b catione Ionæ. & ecce plus quàm Iona hic. Nemo lucernam
Mar. 4.c accendit & in abscondito ponit, neque sub modio: sed supra
candelabrum, vt qui ingrediuntur, lumen videant. Lucerna
Mat. 6.c corporis tui, est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, to
tum corpus tuū lucidū erit: si autem nequam fuerit, etiā cor-
pus tuū, tenebrosum erit. Vide ergo ne lumē quod in te est,
tenebræ sint. Si ergo corpus tuū totum lucidum fuerit, non
habens aliquam partem tenebrarū: erit lucidū totum, & si-
F cut lucerna fulgoris illuminabit te. Et cum loqueretur, ro-
gauit illum quidam pharisæus vt pranderet apud se. IESVS
autem ingressus, recubuit. Pharisæus autē cœpit intra se re-
putans dicere quare non baptizatus esset ante prandium. Et
Matt. 23.c ait Dominus ad illū, Nunc vos pharisæi quod deforis est ca
licis & eatini mundatis: quod autem intus est vestrū plenum
est rapina & iniquitate. Stulti, nónne qui fecit quod foris est,
etiam id quod déintus est, fecit? Veruntamen quod superest,
date eleemosynam: & ecce omnia munda sunt vobis. Sed væ
vobis pharisæis, qui decimatis menthā & rutā & omne olus:
& præteritis iudicium & charitatē Dei. Hæc autē oportuit
facere, & illa non omittere. Væ vobis pharisæis: quia dilgi-
Infra 20.g tis primas cathedras in synagógis, & salutationes in foro. Væ
Matt. 23.a vobis quia estis vt monumenta quæ non parent, & homines
Mar. 12.d ambulantes supra nesciūt. Respondēs autē quidam ex legis-
peritis, ait illi, Magister, hæc dicens etiam contumeliā nobis
G facis. At ille ait, Et vobis legisperitis væ: quia oneratis ho-
Mat. 23.a mines oneribus quæ portare nō possunt, & ipsi vno digito
vestro non tangitis sarcinas. Væ vobis qui ædificatis monu-
menta prophetarū: patres autē vestri occiderūt illos. Pro-
fectò testificamini quòd cōsentitis operibus patrum vestro
rum: quoniam ipsi quidem eos occiderunt, vos autem ædi-
ficatis eorū sepulchra. Propterea & sapiētia Dei dixit, Mit-
tā ad illos prophetas & apostolos, & ex illis occident & per-
sequentur: vt inquiratur sanguis omnium prophetarum, qui
effusus est à constitutione mundi à generatione ista, à sangui
Gen. 4.b ne Abel, vsque ad sanguinem Zachariæ qui periit inter altare
2. Par. 24.f & ædem. Ita dico vobis, requiretur ab hac generatione. Væ
vobis legisperitis qui tulistis clauem scientiæ: ipsi non in-
troistis, & eos qui introibant, prohibuistis. Cum hæc ad illos
diceret, cœperunt pharisæi & legisperiti grauiter insistere, &
os eius opprimere de multis, insidiantes ei, & quærentes ali-
quid capere ex ore eius, vt accusarent eum.

S. CHRISTVS sub Pharisæorum fermento, mortis securitate, hæreditatis diuisione, horreorum repletione, auium prouisione, liliorum ornatu, sollicita Domini expectatione, & fideli dispensatione aduersus antichristū discipulos roborat. CAP. XII.

A MVltis autem turbis concurrentibus ita vt seinui- *Matt. 18.a*
cē conculcarēt, cœpit dicere ad discipulos suos, *Mar. 8.b*
Attendite à fermento pharisæorū quod est hy- *Matt. 10.c*
pocrisis. Nihil enim opertū est, quod non re- *Mar. 4.c*
ueletur: neq; absconditū quod nō sciatur. Quoniam quæ in
tenebris dixistis, in lumine dicentur: & quod in aure locuti
estis in cubiculis, prædicabitur in tectis. Dico autem vobis
amicis meis, Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, &
post hæc nō habent amplius quid faciāt. Ostendam autē vo
bis quem timeatis. Timete eū qui postquam occiderit, habet
potestatem mittere in gehennā. Ita dico vobis, hunc timete.
Nónne quinque passeres væneunt dipondio: & vnus ex illis
B non est in obliuione coram deo? Sed & capilli capitis vestri
omnes numerati sunt. Nolite ergo timere: multis passeribus
pluris estis. Dico autē vobis, omnis quicunq; cōfessus fuerit *Matt. 10.d*
me corā hominibus, & filius hominis cōfitebitur illum co- *Mar. 8.d*
ram angelis Dei. Qui autē negauerit me corā hominibus, ne *2. Tim. 2.b*
gabitur corā angelis Dei. Et omnis qui dicit verbū in filium *Matt. 12.c*
hominis, remittetur illi: ei autē qui in Spiritū sanctū blasphe *Mar. 3.d*
mauerit, nō remittetur. Cum autē inducent vos in synagó-
gas, & ad magistratus & potestates, nolite soliciti esse quali- *Matt. 10.b*
ter aut quid respondeatis, aut quid dicatis. Spiritus enim san *Mar. 13.b*
ctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere. Ait
autem ei quidā de turba, Magister, dic fratri meo vt diuidat
mecum hæreditatē. At ille dixit ei, Homo, quis me cōstituit
iudicem aut diuisorem supra vos? Dixitq; ad illos, Videte &
cauete ab omni auaritia: quia nō in abundantia cuiusquam
C vita eius est ex iis quæ posidet. Dixit autem similitudinem
ad illos, dicēs, Hominis cuiusdā diuitis vberes fructus ager *Eccli. 11.c*
attulit: & cogitabat intra se, dicēs, quid faciā: quia nō habeo
quò cōgregem fructus meos? Et dixit, Hoc faciā, Destruam
horrea mea & maiora faciā: & illuc cōgregabo omnia quæ
nata sunt mihi & bona mea, & dicā animæ meæ, Anima ha-
bes multa bona posita in annos plurimos: requiesce, come-
de, bibe, epulare. Dixit autē illi deus, Stulte, hac nocte animā
tuam repetūt à te: quæ autem parasti, cuius erunt? Sic est qui
sibi thesaurizat, & nō est in Deum diues. Dixitq; ad disci-
pulos suos, Ideò dico vobis, nolite soliciti esse animæ vestræ *Mat. 6.c*
quid mādacetis: neq; corpori, quid induamini. Anima plus *1. Pet. 5.b*
est quàm esca: & corpus plus quàm vestimentū. Consyderate *Psal. 54.d*
coruos, quia nō seminant neq; metunt, quibus nō est cellariū
D neq; horreum, & Deus pascit illos. Quanto magis vos pluris
estis illis? Quis autē vestrum cogitādo potest adiicere ad sta
turam suā cubitum vnū? Si ergo neq; quod minimū est po-
testis: quid de cæteris soliciti estis? Consyderate lilia quomo
do crescunt: non laborāt neq; nent. Dico autē vobis: neque
Salomon in omni gloria sua vestiebatur sicut vnū ex istis. Si
autem fœnū quod hodie est in agro, & cras in clibanū mitti-
tur, deus sic vestit: quāto magis vos, pusillæ fidei? Et vos no
lite quærere quid manducetis, aut quid bibatis: & nolite in
sublime tolli. hæc autem omnia gentes mundi quærunt. Pa-
ter autē vester scit quoniam his indigetis. Veruntamen quæ-
rite primum regnū Dei & iustitiam eius: & hæc omnia adii-
cientur vobis. Nolite timere pusillus grex, quia complacuit
patri vestro dare vobis regnum. Vendite quæ posideris, & *Matt. 6.c*
date eleemosynā. Facite vobis sacculos qui nō veterascunt,
thesaurum nō deficientē in cœlis: quò fur nō appropiat, neq;
E tinea corumpit. Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor ve-
strum erit. Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes
(in manibus

in manibus vestris. . & vos, similes hominibus expectantibus dominũ suũ quãdo reuertatur à nuptiis: vt cũ venerit & pulsauerit, confestim aperiant ei. Beati serui illi, quos cũ venerit Dominus, inuenerit vigilãtes. Amen dico vobis quòd præcinget se, & faciet illos discũbere, & trãsiens ministrabit illis. Et si venerit in secũda vigilia, & si in tertia vigilia venerit, & ita inuenerit: beati sunt serui illi. Hoc autẽ scitote, quo-
Mat.24.d niam si sciret paterfamiliâs qua hora fur veniret, vigilaret vtique, & nõ sineret perfodi domum suam. Et vos estote parati: quia qua hora nõ putatis, filius hominis veniet. Ait autẽ ei Petrus, Domine, ad nos dicis hanc parabolã: an & ad omnes? Dixit autẽ Dominus, Quisputas est fidelis dispẽsator & prudens, quem cõstituit dominus supra familiã suam, vt det illis
Apo.16.c in tempore, tritici mensurã? Beatus ille seruus, quem, cum venerit dominus, inuenerit ita facientẽ: verè dico vobis quo-
F niam supra omnia quæ possidet, constituet illũ. Quòd si dixerit seruus ille in corde suo, Morã facit dominus meus venire: & cœperit percutere seruos & ancillas, & edere & bibere & inebriari: veniet dominus serui illius in die qua nõ sperat, & hora qua nescit, & diuidet eũ, partemq; eius cũ infidelibus ponet. Ille autẽ seruus qui cognouit voluntatẽ Domini sui, & nõ præparauit, & non fecit secundũ voluntatẽ eius: vapulabit multis. qui autẽ non cognouit, & fecit digna plagis: vapulabit paucis. Omni autẽ cui multũ datum est, multum quæretur ab eo: & cui commendauerunt multum, plus petent ab eo. Ignem veni mittere in terrã: & quid volo nisi vt accendatur? Baptisma autẽ habeo baptizari: & quomodo
Mat.10.d coarctor, vsquedũ perficiatur? Putatis quia pacem veni mit-
G tere in terram? Non dico vobis: sed separationẽ. erunt enim ex hoc quinque in domo vna diuisi, tres in duos, & duo in tres: diuidentur pater in filium & filius in patrem suum, matrem in filiam & filia in matrem, socrus in nurum suam, &
Mat.16.a nurus in socrum suam. Dicebat autem ad turbas, Cum vide-
Mar.8.b ritis nubem orientem ab occasu, statim dicitis, Nimbus venit: & ita fit. & cum austrum flantem: dicitis, Quia æstus erit: & fit. Hypocritæ, faciem cœli & terræ nostis probare: hoc autem tempus quomodo non probatis? Quid autem & à vobisipsis non iudicatis quod iustum est? Cum autem va-
Mat.5.d dis cum aduersario tuo ad principem, in via da operam liberari ab illo: ne fortè trahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor mittat te in carcerẽ. Dico tibi, non exies inde, donec etiam nouissimum minutum reddas.

S. DOMINVS *audiens Galileos à Pilato occisos, populum hortatur ad pœnitentiam: contractam curat mulierem: sub parabola sinapis, fermenti & angustæ portæ uiam paradisi docet.*

CAPVT XIII.

A ADerant autem quidam ipso in tempore, nuntiantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuit cum sacrificiis eorũ. Et respondẽs dixit illis, Putatis quòd hi Galilæi præ omnibus Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Nõ, dico vobis: sed nisi pœnitentiã habueritis, omnes similiter peribitis, sicut illi decẽ & octo supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos: putatis quia & ipsi debitores fuerint præter omnes homines habitantes in Ierusalẽ? Non dico vobis: sed si non pœnitentiam habueritis, omnes similiter peribitis. Dicebat
B autem & hanc similitudinem, Arborem fici habebat quidam plantatam in vinea sua: & venit quærens fructũ in illa, & nõ inuenit. Dixit autẽ ad cultorẽ vineæ, Ecce anni tres sunt ex quo venio quærens fructum in ficulnea hac: & non inuenio. Succide ergo illã: vt quid etiam terrã occupat? At ille respõdens dicit illi, Domine, dimitte illam & hoc anno vsquedũ fodiam circa illam & mittã stercora. & si quidem fecerit fructum: sin autem, in futurũ succides eã. Erat autẽ docens in synagóga eorũ sabbathis. Et ecce mulier quæ habebat spiri-
C tum infirmitatis annis decem & octo: & erat inclinata, nec omnino poterat sursum respicere. Quam cũ videret IESVS, vocauit eam ad se, & ait illi, Mulier, dimissa es ab infirmitate tua. Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deum. Respõdens autẽ archisynagògus, indignãs quia sabbatho curasset IESVS, dicebat turbæ, Sex dies sunt in quibus oportet operari. in his ergo venite & curamini: & nõ in die sabbathi. Respondens autem ad illum Dominus, dixit,
D Hypocritæ, vnusquisq; vestrũ sabbatho nõ soluit bouẽ suũ aut asinũ à præsepio, & ducit adaquare? hanc autẽ filiã Abrahæ quam alligauit satanas ecce decẽ & octo annis, nõ oportuit solui à vinculo isto die sabbathi? Et cũ hæc diceret, erubescebant omnes aduersarii eius: & omnis populus gaudebat in vniuersis quæ gloriose fiebãt ab eo. Dicebat ergo, Cui simile est regnũ Dei, & cui simile æstimabo illud? Simile est Matt.13.d
grano sinapis, quod acceptũ homo misit in hortum suũ, & Mar.4.c
E creuit: & factũ est in arborem magnam, & volucres cœli requieuerũt in ramis eius. Et iterũ dixit, Cui simile æstimabo Matt.13.e
regnum Dei? Simile est fermento quod acceptũ mulier abscondit in farinæ sata tria, donec fermẽtaretur totũ. Et ibat per ciuitates & castella docens, & iter faciens in Ierusalẽ. Ait autem illi quidã, Domine, si pauci sunt qui saluãtur? Ipse autem dixit ad illos, Contẽdite intrare per angustã portã: quia Matt.7.b
multi, dico vobis, quærent intrare, & non poterũt. Cum autem intrauerit paterfamiliâs & clauserit ostium, & incipietis
F foris stare, & pulsare ostiũ dicentes, Domine aperi nobis: & respondẽs dicet vobis, Nescio vos vnde sitis. Tũc incipietis Mat.7.d
dicere, Manducauimus corã te & bibimus, & in platéis nostris docuisti. Et dicet vobis, Nescio vos vnde sitis, discedite à me omnes operarii iniquitatis. Ibi erit fletus & stridor Psal.6.c Mat.7.b. & 25.d
dentium: cũ videritis Abraham & Isaac & Iacob, & omnes prophetas in regno Dei, vos autẽ expelli foras. Et venient ab oriente & occidẽte & Aquilone & Austro: & accumbent in regno Dei. Et ecce, sunt nouissimi, qui erãt primi: & sunt pri- Mat.19.d. 20.b
G mi, qui erãt nouissimi. In ipsa die accesserunt quidã pharisæorũ, dicẽtes illi, Exi & vade hinc: quia Herodes vult te occidere. Et ait illis, Ite, & dicite vulpi illi, Ecce eiicio dæmonia & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consummor. Veruntamẽ oportet me hodie & cras & sequẽti die ambulare: quia nõ capit prophetã perire extra Ierusalẽ. Ierusalẽ Mar.10.d Matt.23.d
Ierusalẽ, quæ occidis prophetas & lapidas eos qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos quemadmodum auis nidum suum sub pennis, & noluisti? Ecce relinquetur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis quia non videbitis me donec veniat cum dicetis, Benedictus qui venit in nomine Domini.

S. HYDROPICVM *sabbatho curat, & sub magnæ cœnæ parabola docet humilitatem: atq; sub parentes relinquente, & turrim ædificante, & bello prouidente docet religionem.*

CAPVT XIIII.

A ET factum est cum introisset IESVS in domum cuiusdam principis pharisæorũ sabbatho manducare panẽ, & ipsi obseruabãt eũ. Et ecce homo quidam hydropicus erat ante illũ. Et respõdens IESVS, dixit ad legisperitos & pharisæos, dicens, Si licet sabbatho curare? At illi tacuerũt. Ipse verò apprehensum sanauit eum, ac dimisit. Et respondẽs ad illos dixit, Cuius vestrum asinus aut bos in puteũ cadet: & nõ continuo extrahet illum die sabbathi? Et non poterãt ad hæc respondere illi. Di-
B cebat autẽ & ad inuitatos parabolã, intendẽs quomodo primos accubitus eligerẽt, dicens ad illos. Cum inuitatus fueris ad nuptias, non discumbas in primo loco, ne fortè honoratior te sit inuitatus ab illo: & veniens is qui te & illũ vocauit, dicat tibi, Da huic locũ. & tunc incipias cũ rubore nouissimum locum tenere. Sed cũ vocatus fueris, vade recumbe in nouissimo loco: vt cũ venerit qui te inuitauit, dicat tibi, A- Prou.25.a
mice, ascẽde superius. Tũc erit tibi gloria coram simul dis-

C cumbentibus: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Dicebat autē & ei qui se inuitauerat, Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neque fratres tuos, neque cognatos, neque vicinos diuites, ne fortè te & ipsi reinuitēt, & fiat tibi retributio: sed cum facis conuiuiū, voca pauperes, debiles, claudos, & cæcos: & beatus eris, quia nō habent retribuere tibi: retribuetur enim tibi

D in resurrectione iustorum. Hæc cū audisset quidam de simul discumbentibus, dixit illi, Beatus qui manducabit panem in regno Dei. At ipse dixit ei, Homo quidā fecit cœnam magnam: & vocauit multos. Et misit seruū suum hora cœnæ dicere inuitatis vt venirēt: quia iam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei, Villam emi, & necesse habeo exire & videre illam: rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit, Iuga boum emi quinque, & eo probare

E illa: rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit, Vxorē duxi: & ideo non possum venire. Et reuersus seruus, nuntiauit hæc domino suo. Tunc iratus paterfamiliâs, dixit seruo suo, Exi cito in plateās & vicos ciuitatis: & pauperes ac debiles & cæcos & claudos introduc huc. Et ait seruus, Domine, factum est vt imperasti: & adhuc locus est. Et ait Dominus seruo, Exi in vias & sepes: & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Dico autē vobis quòd nemo virorū illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meā. Ibant autem turbæ multæ

F cum eo: & conuersus dixit ad illos, Si quis venit ad me, & non odit patrē suum & matrē, & vxorem & filios, & fratres, & sorores, adhuc autem & animam suam: non potest meus esse discipulus. Et qui non baiulat crucem suam & venit post me: non potest meus esse discipulus. Quis enim ex vobis volens turrim ædificare, non prius sedens computat sumptus qui necessarii sunt, si habeat ad perficiendū: ne postea quàm posuerit fundamētum, & non potuerit perficere, omnes qui

G vident incipiant illudere ei, dicentes, Quia hic homo cœpit ædificare, & non potuit consummare? Aut quis rex iturus committere bellum aduersus alium regem, non sedens prius cogitat si possit cum decem millibus occurrere ei qui cum viginti millibus venit ad se? alioquin adhuc illo longe agente, legationē mittēs rogat ea quæ pacis sunt. Sic ergo omnis ex vobis qui nō renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Bonum est sal. Si autem sal euanuerit: in quo condietur? Neq; in terram, neque in sterquilinium vtile est, sed foras mittetur. Qui habet aures audiendi audiat.

Infra 18.c. Matt. 23.b. Tob. 4.b. Prouer. 3.b. Matt. 22.a. Apo. 19.b. Matt. 10.d. Matt. 10.d. 16.d. Marc. 8.d. Matt. 5.b. Mar. 9.g.

S. POENITENTIAE fructus sub perditæ ouis, & drachmæ inuentione, sub prodigi filii reuersione angelos lætificat.

CAPVT XV.

A ERANT autē appropinquantes ei publicani & peccatores, vt audirent illum. Et murmurabāt pharisæi & scribæ dicentes, Quia hic peccatores recipit & manducat cū illis. Et ait ad illos parabolam istam, dicēs, Quis ex vobis homo qui habet centū oues: & si perdiderit vnā ex illis, nónne dimittit nonagintanouem in deserto, & vadit ad illā quæ perierat donec inueniat eam? Et cum inuenerit eam, imponit in humeros suos gaudens: &

B veniens domū cōuocat amicos & vicinos, dicens illis, Congratulamini mihi, quia inueni ouem meā quæ perierat. Dico vobis quòd ita gaudiū erit in cœlo super vno peccatore pœnitentiā agente, quam super nonagintanouē iustis qui nō indigent pœnitentia. Aut quæ mulier habens drachmas decem: si perdiderit drachmam vnam, nónne accendit lucernam & euertit domū & quærit diligenter, donec inueniat eā? Et cū inuenerit, conuocat amicas & vicinas, dicens, Congratulamini mihi, quia inueni drachmā quam perdideram. Ita

C dico vobis: gaudium erit corā angelis Dei super vno peccatore pœnitentiā agente. Ait autē, Homo quidā habuit duos filios: dixit adolescētior ex illis, patri, Pater, da mihi portionem substantiæ quæ me cōtingit. Et diuisit illis substantiā.

Matt. 18.b.

Et post non multos dies congregatis omnibus adolescētior filius peregre profectus est in regionē longinquam: & ibi dissipauit substantiam suam viuendo luxuriosè. Et postquam omnia consummasset, facta est fames valida in regione illa, & ipse cœpit egere. Et abiit, & adhæsit vni ciuiū regionis il-

D lius. Et misit illum in villam suā vt pasceret porcos. Et cupiebat implere ventrem suū de siliquis quas porci manducabant: & nemo illi dabat. In se autem reuersus, dixit, Quanti mercenarii in domo patris mei abundant panibus: ego autē hic fame pereo? Surgam, & ibo ad patrē meum, & dicam ei, Pater peccaui in cœlum & corā te: iam non sum dignus vocari filius tuus: fac me sicut vnum de mercenariis tuis. Et surgens venit ad patrem suū. Cum autem adhuc longe esset, vi-

E dit illū pater ipsius, & misericordia motus est, & accurrens cecidit super collū eius, & osculatus est eū. Dixitq; ei filius, Pater, peccaui in cœlum & coram te, iam nō sum dignus vocari filius tuus. Dixit autē pater ad seruos suos, Citò proferte stolam primam, & induite illum: & date anulū in manum eius, & calceamenta in pedes eius: & adducite vitulum saginatum, & occidite, & manducemus & epulemur: quia hic fi-

F lius meus mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est. Et cœperunt epulari. Erat autem filius eius senior in agro: & cū veniret & appropinquaret domui, audiuit symphoniam & chorum: & vocauit vnū de seruis, & interrogauit quid hæc essent. Isque dixit illi, Frater tuus venit: & occidit pater tuus vitulum saginatum, quia saluum illū recepit. Indignatus est autē, & nolebat introire. Pater ergo illius egressus cœ

G pit rogare illum. At ille respondens, dixit patri suo, Ecce tot annis seruio tibi: & nunquam mandatū tuum præteriui: & nunquam dedisti mihi hœdum vt cum amicis meis epularer: sed postquam filius tuus hic qui deuorauit substantiam suam cum meretricibus, venit, occidisti illi vitulum saginatum. At ipse dixit illi, Fili, tu semper mecū es, & omnia mea tua sunt. Epulari autē & gaudere oportebat, quia frater tuus hic, mortuus erat & reuixit, perierat & inuentus est.

S. QVONAM pacto sit Deo seruiendum, sub callidi villici parabola, vxorem repudiātis, diuitis epulonis, & pauperis Lazari, designatur.

CAPVT XVI.

A DICEBAT autem & ad discipulos suos, Homo quidam erat diues qui habebat villicū: & hic diffamatus est apud illū, quasi dissipasset bona ipsius. Et vocauit illū, & ait illi, Quid hoc audio de te? redde rationē villicationis tuæ: iam enim nō poteris villicare. Ait autem villicus intra se, Quid faciam, quia Dominus meus aufert à me villicationē? fodere non valeo, mendicare erubesco. Scio quid faciā, vt cū amotus fuero à villicatione,

B recipiant me in domos suas. Conuocatis itaq; singulis debitoribus domini sui, dicebat primo, Quantū debes Domino meo? At ille dixit, Centū cados olei. Dixitq; illi, Accipe cautionem tuam, & sede, citò scribe quinquaginta. Deinde alio dixit, Tu vero quantū debes? Qui ait, Centum coros tritici. Ait illi, Accipe literas tuas, & scribe octoginta. Et laudauit Dominus villicū iniquitatis, quia prudēter fecisset: quia filii huius seculi, prudentiores filiis lucis in generatione sua sunt.

C Et ego vobis dico, facite vobis amicos de mammona iniquitatis: vt cū defeceritis, recipiant vos in æterna tabernacula. Qui fidelis est in minimo, & in maiori fidelis est: & qui in modico iniquus est, & in maiori iniquus est. Si ergo in iniquo mámona fideles nō fuistis: quod verū est quis credet vobis? Et si in alieno fideles nō fuistis: quod vestrū est quis dabit vobis? Nemo seruus potest duobus dominis seruire. Aut enim vnum odiet, & alterum diliget: aut vni adhærebit, & alterū

D contemnet. Non potestis Deo seruire & mammonæ. Audiebant autē omnia hæc pharisæi qui erant auari: & deridebant illū. Et ait illis, Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus: Deus autē nouit corda vestra: quia quod hominibus altum

Matt. 6.c. Matt. 11.b.

Mat. 5.c
Mat. 5.e

bus altum est, abominatio est ante Deum. Lex & prophetæ, vsq; ad Ioannem: ex eo regnum Dei euangelizatur, & omnis in illud vim facit. Facilius est autem cœlum & terram præterire, quàm de lege vnum apicem cadere. Omnis qui dimittit vxorem suam, & alteram ducit, mœchatur: & qui dimissam à viro ducit, mœchatur.

Mar. 10.b
1. Cor. 7.b

E Homo quidā erat diues qui induebatur purpura & bysso: & epulabatur quotidie splendide. Et erat quidam mendicus nomine Lazarus, qui iacebat ad ianuam eius, vlceribus plenus: cupiens saturari de micis quæ cadebant de mensa diuitis, & nemo illi dabat. Sed & canes veniebant: & lingebant vlcera eius. Factum est autē vt moreretur

F mēdicus, & portaretur ab angelis in sinū Abrahæ. Mortuus est autem & diues, & sepultus est in inferno. Eleuans autem oculos suos cum esset in tormentis, vidit Abraham à longe, & Lazarum in sinu eius: & ipse clamans dixit, Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarū vt intingat extremum digiti sui in aquam, vt refrigeret linguā meam, quia crucior in hac flamma. Et dixit illi Abraham, Fili, recordare quia recepisti bona in vita tua, & Lazarus similiter mala: nūc

G autem hic consolatur, tu verò cruciaris: & in his omnibus, inter nos & vos chaos magnū firmatū est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos, nō possint, neque inde huc transmeare. Et ait, Rogo ergo te pater, vt mittas eum in domum patris mei: habeo enim quinque fratres, vt testetur illis, ne & ipsi veniant in hunc locum tormentorum. Et ait illi Abraham, Habent Moysen & prophetas: audiant illos. At ille dixit, Non, pater Abraham: sed si quis ex mortuis ierit ad eos, pœnitentiam agent. Ait autem illi, Si Moysen & prophetas non audiunt, neq; si quis ex mortuis resurrexerit, credent.

S. CAVENDVM à scandalo, fratri condonandum, fides habenda, & utiliter seruiendum, decem mundatis leprosis diem iudicij monet expectandum. CAPVT XVII.

Matt. 18.a
Mar. 9.f

A AIT ad discipulos suos, Impossibile est vt non veniant scandala: væ autē illi per quem veniunt. Vtilius est illi, si lapis molaris imponatur circa collum eius, & proiiciatur in mare, quàm vt scandalizet vnū de pusillis istis. Attendite vobis. Si peccauerit in te frater tuus, increpa illū: & si pœnitentiā egerit, dimitte illi. & si septies in die peccauerit in te, & septies in die conuersus

Matt. 18.b
Leuit. 19.a
Eccli. 19.b

B fuerit ad te, dicens, Pœnitet me: dimitte illi. Et dixerunt apostoli domino, Adauge nobis fidem. Dixit autē Dominus, Si habueritis fidem sicut granū sinapis, diceretis huic arbori moro, Eradicare & trāsplātare in mare: & obediet vobis. Quis autem vestrum habens seruum arantē aut pascentem boues, qui regresso de agro dicat illi, Statim transi & recumbe: & non dicit, Para quod cœnē, & præcinge te & ministra mihi donec manducē & bibam, & post hæc tu manducabis & bibes? Nunquid gratiam habet seruo illi, quia fecit quæ ei im-

Matt. 17.c

C perauerat? Nō puto. Sic & vos cū feceritis omnia quæ præcepta sunt vobis, dicite, Serui inutiles sumus: quod debuimus facere, fecimus. Et factum est: dum iret in Ierusalem, transibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur quoddā castellum, occurrerūt ei decem viri leprosi, qui steterunt à longe: & leuauerunt vocem, dicentes, IESV

D præceptor, miserere nostri. Quos vt vidit, dixit, Ite, ostendite vos sacerdotibus. Et factum est: dum irent, mundati sunt. Vnus autem ex illis vt vidit quia mundatus est: regressus est cum magna voce magnificans Deum: & cecidit in faciem ante pedes eius, gratias agens: & hic erat Samaritanus. Respondens autem IESVS, dixit, Nónne decem mūdati sunt? & nouem vbi sunt? Non est inuentus qui rediret, & daret gloriam Deo, nisi hic alienigena. Et ait illi, Surge, vade: quia fi-

E des tua te saluum fecit. Interrogatus autē à pharisæis quando venit regnum Dei, respondens eis dixit, Non veniet regnum Dei cum obseruatione: neque dicent, Ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra vos est. Et ait ad discipulos suos, Venient dies quādo desyderetis videre vnum diem filii hominis: & non videbitis. Et dicent vobis, Ecce hic & ecce illic. Nolite ire, neque sectemini: nam sicut fulgur coruscās de sub cœlo in ea quæ sub cœlo sunt, fulgecit ita erit

Mat. 24.b
Mar. 13.c

F filius hominis in die sua. Primum autē oportet illum multa pati, & reprobari à generatione hac. Et sicut factum est in diebus Noe: ita erit & in diebus filii hominis. Edebant & bibebant, vxores ducebant & dabantur ad nuptias vsq; in diem qua intrauit Noe in arcam: & venit diluuium & perdidit omnes. Similiter sicut factum est in diebus Loth. Edebant & bibebant, emebant & vendebāt, plantabāt & ædificabant: qua die autem exiit Loth à Sodomis, pluit ignem & sulphur de cœlo, & omnes perdidit: secundū hæc erit qua die filius ho-

Mat. 24.d
Gen. 7.b
Gen. 19.c

G minis reuelabitur. In illa hora qui fuerit in tecto, & vasa eius in domo, ne descendat tollere illa: & qui in agro, similiter non redeat retro. Memores estote vxoris Loth. Quicunque quæsierit animam suam saluam facere, perdet illam: & quicunque perdiderit illam, viuificabit eam. Dico vobis, in illa nocte erunt duo in lecto vno, vnus assumetur & alter relinquetur: duæ erunt molentes in vnum, vna assumetur & altera relinquetur: duo in agro, vnus assumetur & alter relinquetur. Respōdentes dicunt illi, Vbi domine? Qui dixit illis, Vbicunque fuerit corpus, illuc congregabuntur & aquilæ.

Gen. 19.e
Supra 9.c
Mat. 10.d
Mar. 8.d
Ioan. 12.d
Mat. 24.d

S. CONTINVAM sub pharisæi & publicani atq; iudicis tyranni parabolis docet orationē: sub paruulorum simplicitate, humilitatem: & principe petente quid faciendum, eleemosynam: ac cæci illuminans prædicit suam passionem. CAPVT XVIII.

Eccli. 18.c
1. Thes. 5.d

A DICEBAT autem & parabolam ad illos, quoniam oportet semper orare & non deficere, dicens, Iudex quidam erat in quadam ciuitate, qui Deum non timebat, & hominem non reuerebatur. Vidua autem quædam erat in ciuitate illa: & veniebat ad eum dicens, Vindica me de aduersario meo. Et nolebat per multum tempus. Post hæc autem dixit intra se, Et si Deum non timeo, nec hominem reuereor: tamen quia molesta est mihi hæc vidua, vindicabo illam, ne in nouissimo veniens sugillet me. Ait autē Dominus, Audite quid iudex iniquitatis dicit:

B Deus autē non faciet vindictam electorum suorum clamantium ad se die ac nocte: & patientiā habebit in illis? Dico vobis quia cito faciet vindictam illorum. Veruntamē filius hominis veniens, putas inueniet fidem in terra? Dixit autem & ad quosdam qui in se confidebant tanquam iusti, & aspernabantur cæteros, parabolā istam, dicens, Duo homines ascendebant in templum vt orarent: vnus pharisæus, & alter publicanus. Pharisæus stans hæc apud se orabat, Deus gratias ago tibi quia non sum sicut cæteri hominum, raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus. Ieiuno bis in sabba-

C tho: decimas do omnium quæ possideo. Et publicanus à longe stans, nolebat nec oculos ad cœlum leuare: sed percutiebat pectus suum, dicens, Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis, descendit hic iustificatus in domum suam ab illo: quia omnis qui se exaltat, humiliabitur: & qui se humiliat, exaltabitur. Afferebant autem ad illum & infantes, vt eos tangeret. Quod cum viderent discipuli, increpabāt illos. IESVS autem conuocans illos, dixit, Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos: talium est enim regnum Dei. Amen dico vobis, quicunque non acceperit regnum Dei si-

Supra 14.c
Mat. 23.b
Mat. 19.b
Mar. 10.b

D cut puer, nō intrabit in illud. Et interrogauit eum quidam princeps, dicens, Magister bone, quid faciens vitam æternam possidebo? Dixit autem ei IESVS, Quid me dicis bonum? nemo bonus nisi solus Deus. Mandata nosti, Non occides, Non mœchaberis, Non furtum facies, Non falsum testimonium dices, Honora patrem tuum & matrem. Qui ait, Hæc omnia custodiui à iuuentute mea. Quo audito IESVS ait ei, Adhuc vnum tibi deest: omnia quæcunque habes vende, & da pauperibus, & habebis thesaurū in cœlo: & veni, seque-

Mat. 19.b
Mar. 10.b
Exod. 20.c

re me. His ille auditis contristatus est: quia diues erat valde. Videns autem IESVS illum tristẽ factum, dixit, Quàm difficile qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt? Facilius est enim camelum per foramen acus transire, quam diuitem intrare in regnum Dei. Et dixerunt qui audiebãt, Et quis potest saluus fieri? Ait illis, Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deum. Ait autem Petrus, Ecce, nos dimisimus omnia, & secuti sumus te. Qui dixit eis, Amen dico vobis, nemo est qui reliquit domum aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut filios propter regnum Dei, & non recipiat multo plura iu hoc tempore, & in seculo futuro vitam æternam. *Mat. 20.b Mar. 10.e* Assumpsit autem IESVS duodecim, & ait illis, Ecce ascendimus Ierosolymã, & consummabuntur omnia quæ scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & flagellabitur, & conspuetur: & postquam flagellauerint occident eum, & tertia die resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt: & erat verbum istud absconditum ab eis, & non intelligebant quæ dicebantur. *Mat. 20.d Mar. 10.g* Factũ est autem: cum appropinquaret Iericho, cæcus quidam sedebat secus viam, mendicans. Et cum audiret turbam prætereuntem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt autem ei quòd IESVS Nazarenus transiret. Et clamauit, dicens, IESV fili Dauid miserere mei. Et qui præibant, increpabant eũ vt taceret. Ipse verò multo magis clamabat, Fili Dauid, miserere mei. Stans autem IESVS, iussit illum adduci ad se. Et cum appropinquasset, interrogauit illum, dicens, Quid tibi vis faciam? At ille dixit, Domine, vt videã. Et IESVS dixit illi, Respice: fides tua te saluum fecit. Et confestim vidit: & sequebatur illum magnificans Deum. Et omnis plebs vt vidit, dedit laudem Deo.

S. CHRISTVS ingressus Iericho, ad Zacchæum diuertit: iudicij timorem sub X. minarũ commissione incutit: super pullũ asinæ Ierosolymam ingressus, à templo negotiatores eijcit.

CAPVT XIX.

ET ingressus perambulabat Iericho. Et ecce vir nomine Zacchæus: & hic princeps erat publicanorum, & ipse diues: & quærebat videre IESVM quis esset: & nou poterat præ turba, quia statura pusillus erat. Et præcurrens ascendit in arborẽ sycomorum vt videret eum: quia inde erat transiturus. Et cũ venisset ad locũ, suspiciens IESVS vidit illũ, & dixit ad eum, Zacchæ, festinans descende: quia hodie in domo tua oportet me manere. Et festinãs descendit: & excepit illũ gaudens. Et cũ viderent omnes, murmurabãt, dicentes quòd ad hominem peccatorẽ diuertisset. Stans autẽ Zacchæus, dixit ad dominum, Ecce dimidiũ bonorũ meorum domine do pauperibus: & si quid aliquẽ defraudaui, reddo quadruplũ. Ait IESVS ad eũ, Quia hodie salus domui huic facta est: eo quòd & ipse filius sit Abrahæ. Venit enim filius hominis quærere & saluũ facere quod perierat. *Matt. 18.b Matt. 25.b* Hæc illis audiẽtibus adiciẽs dixit parabolã, eo quòd esset prope Ierusalẽ, & quia existimarent quòd confestim regnũ Dei manifestaretur. Dixit ergo, Homo quidã nobilis abiit in regionẽ longinquam accipere sibi regnum, & reuerti. Vocatis autẽ decem seruis suis, dedit eis decẽ mnas, & ait ad illos, Negotiamini dum venio. Ciues autem eius oderant eũ: & miserũt legationẽ post illũ, dicentes, Nolumus hũc regnare super nos. Et factum est vt rediret accepto regno: & iussit vocari seruos quibus dedit pecuniã, vt sciret quantũ quisque negotiatus esset. Venit autẽ primus, dicens, Domine, mna tua decem mnas acquisiuit. Et ait illi, Euge bone serue, quia in modico fuisti fidelis, eris potestatẽ habens supra decẽ ciuitates. Et alter venit, dicens, Domine, mna tua fecit quinq; mnas. Et huic ait, Et tu esto super quinque ciuitates. Et alter venit, dicens, Domine, ecce mna tua, quam habui repositã in sudario: timui enim te, quia homo austerus es: tollis quod nõ posuisti, & metis quod nõ seminasti. Dicit ei, De ore tuo te iudico serue nequam. Sciebas quòd ego homo austerus sum, tollens quod non posui, & metens quod nõ seminaui: & quare non dedisti pecuniam meam ad mensam, & ego veniẽs cum vsuris vtique exegissem illam? Et astantibus dixit, Auferte ab illo mnam, & date illi qui decem mnas habet. Et dixerunt ei, Domine, habet decẽ mnas. Dico autem vobis quia omni habẽti dabitur & abundabit: ab eo autem qui nõ habet, & quod habet, auferetur ab eo. *Supra 8.c Mat. 13.b. & 25.c Mar. 4.c* Veruntamen inimicos meos illos qui noluerũt me regnare super se, adducite huc: & interficite ante me. Et his dictis præcedebat ascendẽs Ierosolymã. *Mat. 21.a Mar. 11.a* Et factũ est: cũ appropinquasset ad Bethphage & Bethaniam, ad montẽ qui vocatur Oliueti, misit duos discipulos suos, dicens, Ite in castellũ quod cõtra vos est: in quod introeũtes inuenietis pullũ asinæ alligatum, cui nemo vnquam hominũ sedit: soluite illũ, & adducite. Et si quis vos interrogauerit, Quare soluitis? sic dicetis ei, Quia Dominus operã eius desyderat. Abierũt autẽ qui missi erãt: & inuenerũt sicut dixit illis, stantem pullũ. soluentibus autẽ illis pullũ, dixerũt domini eius ad illos, Quid soluitis pullũ? At illi dixerunt, Quia Dominus eũ necessariũ habet. Et duxerunt illũ ad IESVM. Et iactantes vestimẽta sua supra pullum, imposuerũt IESVM. *Ioan. 12.b* Eunte autẽ illo substernebãt vestimenta sua in via. Et cũ appropinquaret iam ad descensum montis Oliueti, cœperũt omnes turbæ discentiũ gaudentes laudare Deũ voce magna super omnibus quas viderãt virtutibus dicẽtes, Benedictus qui venit rex in nomine Domini, pax in cœlo, & gloria in excelsis. Et quidã pharisæorũ de turbis dixerũt ad illũ, Magister, increpa discipulos tuos. Quibus ipse ait, Dico vobis quia si hi tacuerint, lapides clamabunt.

Et vt appropinquauit, videns ciuitatẽ, fleuit super illã, dicẽs, *Infra 21.b Mat. 24.a Mar. 13.a* Quia si cognouisses & tu, & quidẽ in hac die tua, quæ ad pacẽ tibi. nũc autẽ abscõdita sunt ab oculis tuis. Quia veniẽt dies in te: & circundabũt te inimici tui vallo, & circũdabunt te, & coangustabũt te vndiq;, & ad terrã prosternẽt te, & filios tuos qui in te sunt: & nõ relinquent in te lapidẽ super lapidem: eo quòd non cognoueris tẽpus visitationis tuæ. Et ingressus in templũ, cœpit eiicere vendentes & ementes, dicẽs illis, Scriptũ est, Quia domus mea, domus orationis est, Vos autem fecistis illam speluncã latronum. *Matt. 21.b Mar. 11.b Esa. 56.a Iere. 7.b* Et erat docens quotidie in templo. Principes autẽ sacerdotum & scribæ & principes plebis quærebant illũ perdere: & nõ inueniebant quid facerẽt illi. Omnis enim populus suspensus erat, audiens illũ.

S. POTESTATEM suam Iudæis celat: illos sub uineæ agricolis locatæ parabola reprobos indicat: censum Cæsari debitum, resurrectionem expectandam, & se Dei filium probat.

CAPVT XX.

ET factum est: in vna dierũ docente illo populũ in templo & euangelizante, cõuenerunt principes sacerdotum & scribæ cũ senioribus, & aiunt dicentes ad illũ, *Matt. 21.e Mar. 11.d* Dic nobis, in qua potestate hæc facis? aut quis est qui dedit tibi hãc potestatẽ? Respõdens autem IESVS, dixit ad illos, Interrogabo vos & ego vnũ verbum. Respõdete mihi, Baptismus Ioãnis de cœlo erat, an ex hominibus? At illi cogitabãt intra se, dicentes, Quia si dixerimus de cœlo: dicet, Quare ergo nõ credidistis illi? Si autẽ dixerimus ex hominibus: plebs vniuersa lapidabit nos: certi sunt enim, Ioannẽ prophetã esse. Et responderunt se nescire vnde esset. Et IESVS ait illis, Neque ego dico vobis in qua potestate hæc facio. Cœpit autẽ dicere ad plebem, parabolã hanc, *Matt. 21.d Mar. 12.a Esa. 5.a Iere. 2.d* Homo quidã plantauit vineã, & locauit eam colonis: & ipse peregre fuit multis temporibus. Et in tempore misit ad cultores seruũ, vt de fructu vineæ darent illi. Qui cæsum dimiserunt eum inanem. Et addidit alterũ seruũ mittere. Illi autem hunc quoq; cædentes & afficiẽtes cõtumelia, dimiserunt inanẽ. Et addidit tertiũ mittere: qui & illum vulnerantes eiecerũt. Dixit autẽ Dominus vineæ, Quid faciam? mittam filium

tam filium meum dilectũ: forsitan cum hunc viderint, vere
C
buntur. Quẽ cum vidissent coloni, cogitauerunt intra se, dicentes, Hic est hæres, occidamus illũ, vt nostra fiat hæreditas. Et eiectum illũ extra vineã, occiderunt. Quid ergo faciet illis Dominus vineæ? veniet & perdet colonos istos, & dabit vineam aliis. Quo audito, dixerũt illi, Absit. Ille autem aspiciẽs eos, ait, Quid est ergo hoc quod scriptũ est, Lapidẽ quẽ reprobauerunt ædificãtes, hic factus est in caput anguli? Omnis qui ceciderit supra illũ lapidem, conquassabitur: supra quem autẽ ceciderit, cõminuet illum. Et quærebant principes sacerdotũ & scribæ mittere in illũ manus illa hora: & timuerunt populũ: cognouerunt enim quòd ad ipsos dixerit

Psal. 117.d
Act. 4.b
Rom. 9.g
1. Pet. 2.a
Esa. 28.d

D
similitudinem hanc. Et obseruãtes miserunt insidiatores qui se iustos simularent: vt caperẽt eum in sermone, vt traderẽt illum principatui & potestati præsidis. Et interrogauerunt eum dicentes, Magister, scimus quia rectè dicis & doces: & non accipis personam, sed viam Dei in veritate doces. licet nobis tributũ dare Cæsari, an nõ? Consyderans autẽ dolum illorum, dixit ad eos, Quid me tentatis? ostendite mihi denarium. Cuius habet imaginẽ & inscriptionẽ? Respõdentes dixerũt ei, Cæsaris. Et ait illis, Reddite ergo quæ sunt Cæsaris, Cæsari: & quæ sunt Dei, Deo. Et non potuerunt verbũ eius reprehẽdere coram plebe: & mirati in responso eius, tacuerunt.

Mat. 22.b
Mar. 12.b
Rom. 12.c
Mat. 22.c
Mar. 12.b

E
Accesserũt autẽ quidam Sadducæorũ qui negant esse resurrectionẽ, & interrogauerũt eũ, dicẽtes, Magister Moyses scripsit nobis, Si frater alicuius mortuus fuerit habẽs vxorem, & hic sine liberis fuerit, vt accipiat eam frater eius vxorem, & suscitet semen fratri suo. septem ergo fratres erant: & primus accepit vxorem, & mortuus est sine filiis. Et sequens accepit illam: & ipse mortuus est sine filio. Et tertius accepit illam. Similiter & omnes septem: & non reliquerunt semen, & mortui sunt. Nouissimè omnium, mortua est & mulier. In resurrectione ergo, cuius eorum erit vxor? siquidem septem habuerunt eam vxorem. Et ait illis IESVS, Filii hu-

Deut. 25.b

F
ius seculi nubunt, & traduntur ad nuptias: illi verò qui digni habebuntur seculo illo & resurrectione ex mortuis, neque nubent, neque ducent vxores, neque vltrà mori poterunt: æquales enim angelis sunt: & filii sunt Dei, cum sint filii resurrectionis. Quòd verò resurgant mortui, & Moyses ostendit secus rubũ, sicut dicit dominũ deum Abrahã, & deum Isaac, & deum Iacob. Deus autẽ non est mortuorũ, sed viuorum: omnes enim viuunt ei. Respondẽtes autẽ quidam scribarũ,

Exo. 3.b

G
dixerunt ei, Magister, bene dixisti. Et amplius non audebant eum quicquam interrogare. Dixit autẽ ad illos, Quomodo dicunt CHRISTVM, filiũ esse Dauid: & ipse Dauid dicit in libro Psalmorũ, Dixit Dominus Domino meo, sede à dextris meis, Donec ponã inimicos tuos scabellũ pedum tuorum? Dauid ergo dominum illũ vocat: & quomodo filius eius est? Audiente autẽ omni populo dixit discipulis suis, Attẽdite à scribis qui volũt ambulare in stolis, & amant salutationes in foro, & primas cathedras in synagógis, & primos discubitus in cõuiuiis. qui deuorant domos viduarũ: simulãtes longam orationẽ. Hi accipient damnationem maiorem.

Mat. 22.d
Mar. 12.d
Psal. 109.a
Supra 11.f
Mat. 23.a
Mar. 12.d

S. VIDVAM in gazophylacium mittentem cæteris præferri: templum prædicit euertendum, & ciuitatem solo æquandam cum ciuium summa miseria, & signa iudicium præcedentia interim futura. CAPVT XXI.

A
RESpiciens autem, vidit eos qui mittebant munera sua in gazophylacium diuites. Vidit autem & quandam viduam pauperculam mittentem æra minuta duo. Et dixit, Verè dico vobis, quia vidua hæc pauper, plus quàm omnes misit. Nam omnes hi, ex

Mar. 12.d

B
abundanti sibi miserunt in munera Dei: hæc autem ex eo quod deest illi, omnem victum suũ quem habuit misit. Et quibusdam dicentibus de templo quòd bonis lapidibus & donis ornatum esset, dixit, Hæc quæ videtis, venient dies in quibus non relinquetur lapis super lapidem qui non destruatur. Interrogauerunt autem illũ, dicentes, Præceptor, quando hæc erunt: & quod signum cũ fieri incipient? Qui dixit, Videte ne seducamini. Multi enim veniẽt in nomine meo di-

Mat. 24.a
Mar. 13.a
Supra 19.g

C
centes, quia ego sum, & tempus appropinquauit. nolite ire post eos. Cum autẽ audieritis prælia & seditiones: nolite terreri. oportet primũ hæc fieri: sed nondum statim finis. Tunc dicebat illis, Surget gens contra gentem, & regnum aduersus regnum: & terræmotus magni erunt per loca, & pestilentiæ & fames: terroresq́ue, & signa de cœlo magna erunt. Sed ante hæc omnia, iniicient vobis manus suas: & persequentur tradentes in synagógas & custodias, trahentes ad reges & præsides propter nomen meum: continget autem vobis in testimonium. Ponite ergo in cordibus vestris non præmeditari

D
quemadmodum respondeatis: ego enim dabo vobis os & sapientiam, cui non poterunt resistere & contradicere omnes aduersarii vestri. Trademini autem à parentibus & fratribus & cognatis & amicis: & morte afficient ex vobis. & eritis odio omnibus propter nomen meũ: & capillus de capite vestro non peribit. In patientia vestra possidebitis animas vestras. Cum autem videritis circundari ab exercitu Ierusalem: tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius. Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad montes: & qui in medio eius,

Mat. 24.b
Marc. 13.b
Dan. 9.g

E
discedant: & qui in regionibus, non intrent in eam: quia dies vltionis hi sunt, vt impleantur omnia quæ scripta sunt. Væ autem prægnãtibus & nutrientibus in illis diebus: erit enim pressura magna super terram, & ira populo huic. Et cadent in ore gladii: & captiui ducentur in omnes gentes. & Ierusalem calcabitur à gentibus: donec impleantur tempora nationum. Et erunt signa in sole & luna & stellis: & in terris pressura gentiũ præ cõfusione sonitus maris & fluctuũ, arescẽtibus hominibus præ timore & expectatione quæ superuenient vniuerso orbi. Nam virtutes cœlorũ mouebũtur: & tunc videbunt filiũ hominis venientẽ in nube cum potestate

Mat. 24.c
Mar. 13.c
Esa. 13.b
Ezec. 32.b
Ioel. 3.a

F
magna & maiestate. His autẽ fieri incipientibus, suspicite & leuate capita vestra: quoniã appropinquat redemptio vestra. Et dixit illis similitudinẽ, videte ficulneã & omnes arbores: cum producũt iam ex se fructum, scitis quoniam propè est æstas. Ita & vos cũ videritis hæc fieri, scitote quoniam propè est regnum Dei. Amen dico vobis quia nõ præteribit generatio hæc, donec omnia fiant. Cœlum & terra transibunt: verba autem mea non transibunt. Attendite autem vobis ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis

Rom. 8.d
Rom. 13.d

G
huius vitæ: & superueniat in vos repentina dies illa. tanquam laqueus enim superueniet in omnes qui sedent super faciem omnis terræ. Vigilate itaq́ue, omni tempore orantes vt digni habeamini fugere ista omnia quæ futura sunt, & stare ante filium hominis. Erat autem diebus docens in templo: noctibus verò exiens, morabatur in monte qui vocatur Oliueti. Et omnis populus mane ibat ad eum in templo audire eum.

S. IVDAS cum Iudæis super Iesu traditione paciscitur. CHRISTVS cœna facta à Iuda post orationem in monte Iudæis traditur: ad Caipham ductus à Petro negatur, & facie uelatus colaphis cæditur. CAPVT XXII.

A
APpropinquabat autem dies festus Azymorum, qui dicitur Pascha: & quærebãt principes sacerdotum & scribæ quomodo eum interficerent, timebant verò plebem. Intrauit autẽ satanas in Iudam qui cognominabatur Iscariotes, vnũ de duodecim: & abiit, & locutus est cum principibus sacerdotum & magistratibus quemadmodũ illum traderet eis. Et gauisi sunt: & pacti sunt pecuniam illi dare. Et spopondit. Et quærebat opportunitatem. vt traderet illum sine turbis. Venit autẽ dies azymorum, in qua necesse erat occidi pascha. Et misit Petrũ & Ioannem, dicens, Euntes parate nobis pascha, vt manducemus. At illi dixerunt, Vbi vis paremus? Et dixit ad eos,

Mat. 26.a
Mar. 14.a
Mat. 26.c
Mar. 14.b
Mat. 26.b
Mar. 14.b

Ecce introeuntibus vobis in ciuitatẽ occurret vobis homo amphoram aquæ portans: sequimini eum in domũ in quam intrat, & dicetis patrifamiliâs domus, Dicit tibi magister, Vbi est diuersoriũ vbi pascha cũ discipulis meis manducẽ?

B Et ipse ostẽdet vobis cœnaculũ magnũ stratũ: & ibi parate. Euntes autẽ inuenerũt sicut dixit illis: & parauerũt pascha.

Matt. 26.b Mar. 14.b 1. Cor. 11.e

Et cũ facta esset hora discubuit, & duodecim apostoli cum eo, & ait illis, Desyderio desyderaui hoc pascha manducare vobiscũ, antequam patiar. Dico enim vobis quia ex hoc non manducabo illud donec impleatur in regno Dei. Et accepto calice gratias egit, & dixit, Accipite & diuidite inter vos. dico enim vobis quòd nõ bibã de generatione vitis, donec regnũ Dei veniat. Et accepto pane gratias egit & fregit, & dedit eis, dicẽs, Hoc est corpus meũ, quod pro vobis datur. hoc facite in meam cõmemorationẽ. Similiter & calicem postquam cœnauit, dicẽs, Hic est calix nouum testamentũ in sanguine meo, qui pro vobis fundetur. Veruntamẽ ecce manus tradentis me, mecũ est in mensa. Et quidẽ filius hominis secundum quod definitũ est, vadit: veruntamẽ væ homini illi per quem tradetur. Et ipsi cœperũt quærere inter se quis esset ex eis qui hoc facturus esset. Facta est autẽ & cõtentio inter eos, quis eorum videretur esse maior. Dixit autẽ eis, Reges gentium dominãtur eorum: & qui potestatem habent super eos, benefici vocantur. Vos autẽ non sic. sed qui maior est in vobis, fiat sicut iunior: & qui præcessor est, sicut ministrator. Nam quis maior est: qui recumbit, an qui ministrat? nõnne qui recumbit? Ego autẽ in medio vestrũ sum sicut qui ministrat. Vos autẽ estis qui permansistis mecũ in tentationibus meis. Et ego dispono vobis sicut disposuit mihi pater meus, regnum: vt edatis & bibatis super mẽsam meã in regno meo, & sedeatis super thronos iudicantes duodecim tribus Israel. Ait autem Dominus Simóni, Simõn, ecce satanas expetiuit vos, vt cribraret sicut triticũ: ego autẽ rogaui pro te, vt non deficiat fides tua. & tu aliquando cõuersus, confirma fratres tuos. Qui dixit ei, Domine, tecũ paratus sum & in carcerẽ & in mortem ire. Et ille dixit, Dico tibi Petre, non cantabit hodie gallus, donec ter abneges nosse me. Et dixit eis, Quando misi vos sine sacculo & pera & calceamentis: nũquid defuit vobis? At illi dixerunt, Nihil. Dixit ergo eis, Sed nũc qui habet sacculum, tollat: similiter & perã. & qui non habet, vendat tunicam suã, & emat gladiũ. Dico enim vobis quoniam adhuc hoc quod scriptũ est oportet impleri in me, Et cũ iniquis deputatus est. Etenim ea quæ sunt de me, finem habent. At illi dixerũt, Domine, ecce duo gladii hic. At ille dixit eis, Satis est. Et egressus ibat secundum consuetudinẽ in montem Oliuarũ. Secuti sunt autem illũ & discipuli. Et cum peruenisset ad locum, dixit illis, Orate ne intretis in tentationẽ.

Matt. 26.b Mar. 14.b Ioan. 13.c Psal. 40.c

C

Matt. 20.d Marc. 10.f

Matt. 26.e Mar. 14.e

D

Esa. 53.d

Matt. 26.c Mar. 14.c Ioan. 18.a Matt. 26.d Mar. 14.d

E Et ipse auulsus est ab eis quantum iactus est lapidis: & positis genibus orabat, dicẽs, Pater, si vis transfer calicem istum à me. Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat. Apparuit autem illi angelus de cœlo confortans eũ. Et factus in agonia, prolixius orabat. Et factus est sudor eius, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram. Et cum surrexisset ab oratione, & venisset ad discipulos suos, inuẽnit eos dormiẽtes præ tristitia. Et ait illis, Quid dormitis? surgite, orate ne intretis in tentationem. Adhuc eo loquente, ecce turba: & qui vocabatur Iudas, vnus de duodecim, antecedebat eos, & appropinquauit IESV, vt oscularetur eum. IESVS autẽ dixit illi, Iuda, osculo filium hominis tradis? Videntes autẽ hi qui circa ipsum erant quod futurũ erat, dixerũt ei, Domine, si percutimus in gladio? Et percussit vnus ex illis seruum principis sa

Matt. 26.e Marc. 14.e Ioan. 18.a

F cerdotum: & amputauit auriculam eius dexteram. Respondens autem IESVS, ait, Sinite vsque huc. Et cũ tetigisset auriculam eius, sanauit eũ. Dixit autẽ IESVS ad eos qui venerant ad se, principes sacerdotum & magistratus templi & seniores, Quasi ad latronẽ existis cum gladiis & fustibus? Cum quotidie vobiscum fuerim in templo, nõ extendistis manus in me: sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarũ. Comprehendentes autem eum, duxerunt ad domũ principis sacerdotum: Petrus verò sequebatur eum à longe. Accenso autem igne in medio atrii, & circumsedentibus illis, erat Petrus in medio eorum. Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lumen, & eum fuisset intuita, dixit, Et hic cũ illo erat. At ille negauit eum, dicens, Mulier, non noui illum. Et post pusillũ alius videns eum, dixit, Et tu de illis es. Petrus verò ait, O homo, nõ sum. Et interuallo facto, quasi horæ vnius, alius quidã affirmabat, dicens, Verè & hic cum illo erat. nam & Galilæus est. Et ait Petrus, Homo, nescio quid dicis. Et

Matt. 26.f Mar. 14.f Ioan. 18.e

Mat. 26.g Mar. 14.g Ioan. 18.c Mat. 26.g Mar. 14.g Ioan. 18.e

G continuo adhuc illo loquente cantauit gallus. Et conuersus Dominus, respexit Petrũ. Et recordatus est Petrus verbi domini sicut dixerat, Quia prius quàm gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras Petrus, fleuit amarè. Et viri qui tenebant illũ, illudebant ei, cædentes. Et velauerũt eum, & percutiebant faciem eius, & interrogabant eum, dicentes, Prophetiza, quis est qui te percussit? Et alia multa blasphemantes dicebant in eum. Et vt factus est dies, conuenerunt seniores plebis & principes sacerdotum & scribæ, & duxerunt illum in cõsilium suum, dicentes, Si tu es CHRISTVS, dic nobis. Et ait illis, Si vobis dixero, nõ credetis mihi: si autem & interrogauero, non respõdebitis mihi, neque dimittetis. ex hoc autem erit filius hominis sedens à dextris virtutis Dei. Dixerunt autem omnes, Tu ergo es filius Dei? Qui ait, Vos dicitis, quia ego sum. At illi dixerunt, Quid adhuc desyderamus testimonium? ipsi enim audiuimus de ore eius.

Mat. 27.a Mar. 15.a Ioan. 18.c

S. PILATO mane præsentatus & interrogatus, innocens reperitur: attamen Barabba dimisso crucifigitur: crucifixus ridetur, moritur, deponitur, & sepelitur. CAPVT XXIII.

A ET surgens omnis multitudo eorum duxerunt illum ad Pilatum. Cœperunt autem illum accusare, dicentes, Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & prohibentem tributa dare Cæsari, & dicentem se CHRISTVM regem esse. Pilatus autem interrogauit eum, dicens, Tu es rex Iudæorum? At ille respondens ait, Tu dicis. Ait autem Pilatus ad principes sacerdotum & turbas, Nihil inuenio causæ in hoc homine. At illi inualescebant dicentes, Commouet populum docens per vniuersam Iudæam, incipiens à Galilæa vsque huc. Pilatus autem audiens Galilæam: interrogauit si homo, Galilæus esset. Et vt cognouit quòd de Herodis potestate esset, remisit eum ad Herodem, qui & ipse Ierosolymis erat illis die-

Mat. 22.c Marc. 12.b Mat. 27.b Marc. 15.a Ioan. 18.f

B bus. Herodes autem viso IESV, gauisus est valde. Erat enim cupiens ex multo tempore videre eum, eo quòd audiret multa de eo: & sperabat signum aliquod videre ab eo fieri. Interrogabat autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi respondebat. Stabãt autẽ principes sacerdotum & scribæ constanter accusantes eum. Spreuit autẽ illum Herodes cum exercitu suo: & illusit indutum veste alba, & remisit ad Pilatũ. Et facti sunt amici Pilatus & Herodes in ipsa die. Nam antea

C inimici erant adinuicẽ. Pilatus autem conuocatis principibus sacerdotum & magistratibus & plebe, dixit ad illos, Obtulistis mihi hunc hominem, quasi auertentem populum: & ecce, ego coram vobis interrogans, nullam causam inuenio in homine isto, ex his in quibus eum accusatis. Sed neque Herodes. Nam remisi vos ad illum: & ecce, nihil dignũ morte actum est ei. Emẽdatum ergo illum dimittã. Necesse autem habebat dimittere eis per diem festum, vnũ. Exclamauit autem simul vniuersa turba, dicens, Tolle hunc, & dimitte nobis Barabban: qui erat propter seditionem quandam factam in ciuitate & homicidiũ, missus in carcerem. Iterum autem Pilatus locutus est ad eos, volens dimittere IESVM. At illi succlamabãt, dicentes, Crucifige, crucifige eũ. Ille autẽ tertiò dixit ad illos, Quid enim mali fecit iste? nullã causam mor-

Mat. 27.c Mar. 15.b Ioan. 18.g. & 19.c

D tis inuenio in eo. corripiã ergo illũ, & dimittã. At illi instabant voci-

bant vocibus magnis postulantes vt crucifigeretur: & inualescebant voces eorum. Et Pilatus adiudicauit fieri petitionem eorum. Dimisit autem illis eum qui propter homicidium & seditionem missus fuerat in carcerem, quem petebant: IESVM verò tradidit voluntati eorum. Et cum ducerent eum, apprehēderunt Simonem quendam Cyrenensem venientem de villa: & imposuerunt illi crucem portare post IESVM. Sequebatur autem illum multa turba populi & mulierum: quæ plangebant & lamentabantur eum. Conuersus autem ad illas IESVS, dixit, Filiæ Ierusalem, nolite flere super me: sed super vosipsas flete, & super filios vestros: quoniam ecce venient dies in quibus dicent, Beatæ steriles, & ventres qui non genuerunt, & vbera quæ non lactauerunt. Tunc incipient dicere montibus, Cadite super nos: & collibus, Operite nos. Quia si in viridi ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? E Ducebantur autem & alii duo nequam cum eo, vt interficerentur. Et postquam venerunt in locum qui vocatur Caluariæ, ibi crucifixerūt eum: & latrones, vnum à dextris & alterum à sinistris. IESVS autem dicebat, Pater, dimitte illis: non enim sciunt quid faciunt. Diuidentes verò vestimenta eius, miserunt sortes. Et stabat populus expectans, & deridebāt eum principes cū eis, dicētes, Alios saluos fecit, se saluū faciat, si hic est CHRISTVS Dei electus. Illudebant autē ei & milites accedētes & acetū offerentes ei, & dicētes, Si tu es rex Iudæorum, saluum te fac. Erat autem & super- F scriptio scripta super eum literis Græcis & Latinis & Hebraicis, Hic est rex Iudæorum. Vnus autem de his qui pendebant latronibus, blasphemabat eum, dicens, Si tu es CHRISTVS: saluum fac teipsum & nos. Respondens autem alter, increpabat eum, dicens, Neque tu times Deum, quòd in eadem damnatione es? Et nos quidem iuste: nam digna factis recipimus. Hic verò, nihil mali gessit. Et dicebat ad IESVM, Domine, memento mei cum veneris in regnū tuum. Et dixit illi IESVS, Amen dico tibi, hodie mecum eris in paradiso. Erat autem ferè hora sexta: & tenebræ factæ sunt in vniuersam terram vsque in horam nonam. Et obscuratus est sol: & velum templi scissum est medium. Et clamans voce magna IESVS, ait, Pater in manus tuas commendo spiritum meum. Et hęc G dicens, expirauit. Videns autem centurio quod factum fuerat, glorificauit Deum, dicens, Verè, hic homo iustus erat. Et omnis turba eorum qui simul aderant ad spectaculū istud & videbant quæ fiebant, percutientes pectora sua reuertebātur. Stabant autem omnes noti eius alonge: & mulieres quæ secutæ eum erant à Galilæa hæc videntes. Et ecce, vir nomine Ioseph qui erat decurio, vir bonus & iustus, hic non consenserat consilio & actibus eorum, ab Arimathæa ciuitate Iudææ, qui expectabat & ipse regnum Dei. Hic accessit ad Pilatum, & petiit corpus IESV: & depositum inuoluit sindone, & posuit illum in monumento exciso, in quo nondum quisquā positus fuerat. Et dies erat parascēues, & sabbathum illucescebat. Subsecutæ autem mulieres quæ cum eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum positū erat corpus eius. Et reuertentes parauerunt aromata & vnguenta: & sabbatho quidem siluerunt secundum mandatum.

Mat.17.d *Marc.15.b* *Esa.54.a* *Galat.4.d* *Esa.2.d.* *Osee.10.b* *Apoc.9.b* *Mat.27.d* *Marc.15.b* *Ioan.19.d* *Psal.30.a* *Mat.27.g* *Marc.15.d* *Ioan.19.g*

8. MVLIERES monumentum cum aromatibus uisitantes, CHRISTVM audiunt ab angelis iam suscitatum: quod audiens Petrus, ipse uisitans nō inuenit. IESVS autem peregrinātibus in Emmaus se sociat, & postea in medio undecim palàm comedit, & tandem ipsis cernentibus in cœlum ascendit.

CAPVT XXIIII.

A VNa autem sabbathi valde diluculo venerunt ad monumentum, portantes quæ parauerant aromata, & inuenerunt lapidem reuolutum à monumēto. Et ingressæ, non inuenerūt corpus Domini IESV. Et factum est: dum mente consternatæ essent de isto, ecce duo viri steterunt secus illas in veste fulgenti. Cum timerent autē, & declinarent vultū in terram, dixerunt ad illas, Quid quæritis viuentē cum mortuis? non est hic, sed surrexit. Recordamini qualiter locutus est vobis, cum adhuc in Galilæa esset, dicens, Quia oportet filiū hominis tradi in manus hominū peccatorum, & crucifigi: & die tertia resurge- B re. Et recordatæ sunt verborū eius. Et regressæ à monumento, nuntiauerunt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus. Erat autē Maria Magdalene, & Ioanna, & Maria Iacobi, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ dicebāt ad apostolos hæc. Et visa sunt ante illos sicut deliramentum verba ista, & non crediderunt illis. Petrus autē surgens cucurrit ad monumentum: & procumbens vidit linteamina sola posita, & abiit secum mirans quod factum fuerat. Et ecce duo ex illis ibant ipsa die in castellū quod erat in spatio stadiorū sexaginta ab Ierusalē, nomine Emmaus: & ipsi loquebātur adinuicem de C his omnibus quæ acciderant. Et factū est dum fabularentur & secum quærerent, & ipse IESVS appropinquās, ibat cum illis. Oculi autem illorū tenebantur, ne eum agnoscerent. Et ait ad illos, Qui sunt hi sermones quos confertis adinuicem, ambulantes, & estis tristes? Et respondens vnus cui nomen Cleophas, dixit ei, Tu solus, peregrinus es in Ierusalē, & non cognouisti quæ facta sunt in illa, his diebus? Quibus ille dixit, Quæ? Et dixerunt, De IESV Nazareno, qui fuit vir propheta, potens in opere & sermone coram Deo & omni populo. Et quomodo eum tradiderunt summi sacerdotes, & principes nostri in damnationē mortis, & crucifixerūt eum. Nos autem sperabamus quia ipse esset redempturus Israel: & D nunc super hæc omnia, tertia dies est hodie quòd hæc facta sunt. Sed & mulieres quædam ex nostris, terruerūt nos, quæ ante lucem fuerunt ad monumentū, & non inuento corpore eius, venerūt dicentes se etiam visionē angelorū vidisse qui dicunt eum viuere. Et abierunt quidā ex nostris ad monumētum: & ita inuenerūt sicut mulieres dixerūt, ipsum verò non inuenerunt. Et ipse dixit ad eos, O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ locuti sunt prophetæ? nónne hæc oportuit pati CHRISTVM, & ita intrare in gloriā suam? Et incipiens à Moyse, & omnibus prophetis, interpretabatur illis in omnibus scripturis quæ de ipso erāt. Et appropinquauerunt castello quò ibant: & ipse se finxit longius ire. Et coē- E gerunt illū, dicentes, Mane nobiscum, quoniā aduesperascit, & inclinata est iam dies. Et intrauit cum illis. Et factum est dum recūberet cum eis, accepit panem, & benedixit ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti sunt oculi eorum, & cognouerunt eum: & ipse euanuit ex oculis eorū. Et dixerūt adinuicem, Nónne cor nostrū ardens erat in nobis, dum loqueretur in via, & aperiret nobis scripturas? Et surgētes eadē hora regressi sunt in Ierusalē: & inuenerūt congregatos vndecim, & eos qui cum illis erant, dicentes, Quòd surrexit Dominus verè, & apparuit Simoni. Et ipsi narrabant quæ gesta erant in via: & quomodo cognouerūt eū in fractione panis. Dum F autē hæc loquūtur, stetit IESVS in medio eorum, & dixit, Pax vobis. Ego sum, nolite timere. Conturbati verò & conterriti, existimabant se spiritum videre. Et dixit eis, Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt in corda vestra? Videte manus meas & pedes, quia ego ipse sum. Palpate & videte: quia spiritus, carnē & ossa non habet, sicut me videtis habere. Et cum hoc dixisset, ostendit eis manus & pedes. Adhuc autem illis non credentibus & mirantibus præ gaudio, dixit, Habetis hic aliquid quod manducetur? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & fauum mellis. Et cum manducasset coram eis, sumens reliquias dedit eis. Et dixit ad eos, Hæc sunt verba quæ locutus sum ad vos cum adhuc essem vobiscum, quoniam necesse est impleri omnia quæ scripta sunt in le- G ge Moysi & prophetis & psalmis de me. Tunc aperuit illis sensum, vt intelligerent scripturas, & dixit eis, Quoniam sic scriptum est, & sic oportebat CHRISTVM pati, &

Marc.16.a *Ioan.20.a* *Mat.17.d* *Marc.9.e* *Supra 9.e* *Marc.16.c* *Mar.16.e* *Ioan.20.e* *Psal.18.b*

resurgere à mortuis tertia die: & prædicari in nomine eius pœnitentiam & remißionem peccatorum in omnes gentes, incipientibus ab Ierosolyma. Vos autem testes estis horum. Et ego mittam promissum patris mei in vos: vos autem sedete in ciuitate, quoad vsque induamini virtute ex alto. Eduxit autem eos foras in Bethaniam: & eleuatis manibus suis benedixit eis. Et factum est: dum benediceret illis, recesit ab eis, & ferebatur in cœlum. Et ipsi adorantes regreßi sunt in Ierusalem cum gaudio magno: & erant semper in templo laudantes & benedicentes Deum. Amen.

Act. 1.a *Ioan. 15.d* *Act. 1.a* *Mat. 16.d*

Hieronymus in Catalogo SCRIPTORVM *Ecclesiasticorum.*

IOANNES *apostolus, quem* IESVS *amauit plurimum, filius Zebedæi, frater Iacobi apostoli, quem Herodes post paßionē Domini decollauerat, nouißimus omnium scripsit euangelium, rogatus ab Asiæ episcopis aduersus Cerinthum aliosq; hæreticos, & maximè tunc Ebionitarū dogma consurgens, qui asserunt* CHRISTVM *ante Mariam non fuisse. Vnde & compulsus est diuinam eius natiuitatem edicere. Sed & aliam causam huius scripturæ ferunt, quòd cum legisset Matthæi, Marci, & Lucæ uolumina, probauerit quidem textum historiæ, & uera eos dixisse firmauerit, sed unius tantum anni, in quo & passus est post carcerem Ioannis, historiam texuisse. Prætermisso itaq; anno, cuius acta à tribus exposita fuerant, superioris temporis antequam Ioannes clauderetur in carcerem gesta narrauit: sicut manifestum esse poterit his qui diligenter quatuor euangeliorum uolumina legerint. Quæ res, etiam diaphoniam, quæ uidetur Ioannis esse cum cæteris, tollit. Scripsit autem & unam epistolam cuius exordium est, Quod fuit ab initio, quod audiuimus & uidimus oculis nostris, quod perspeximus & manus nostræ contrectauerunt de uerbo uitæ. Quæ ab uniuersis ecclesiasticis & eruditis uiris probatur. Reliquæ autem duæ, quarum principium est, Senior electæ dominæ & natis eius: & sequentis, Senior Caio charißimo, quem ego diligo in ueritate, Ioannis presbyteri asserūtur, cuius & hodie alterum sepulchrum apud Ephesum ostenditur. & nonnulli putant duas memorias eiusdem Ioannis Euāgelistæ esse, super qua re cum per ordinem ad Papiam auditorem eius uentum fuerit, differemus. Quartodecimo igitur anno, secundam post Neronem persecutionem mouente Domitiano, in Patmos insulam relegatus, scripsit Apocalypsin, quam interpretantur Iustinus martyr & Hireneus. Interfecto autem Domitiano, & actis eius ob nimiam crudelitatem à Senatu rescißis, sub Pertinace principe rediyt Ephesum. ibiq; usq; ad Traianū principem perseuerans, totas Asiæ fundauit, rexitq; ecclesias: & confectus senio, sexagesimooctauo post paßionē Domini anno, mortuus iuxta eandem urbem sepultus est.*

Sanctum Iesu Christi Euangelium secundum IOANNEM.

S. CHRISTVS *ab æterno Deus & ex tempore homo, Ioannis Baptistæ etiā testimonio perhibetur, & quosdā discipulos uocat.*

CAPVT I.

A IN PRINCIPIO erat verbum, & verbum erat apud Deum, & Deus erat verbū. Hoc erat in principio apud Deum. Omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factū est nihil quod factum est. In ipso vita erat, & vita erat lux hominū: & lux in tenebris lucet, & tenebræ eā non cōprehenderūt. Fuit homo missus à Deo, cui nomen erat Ioannes. Hic venit in testimoniū: vt testimoniū perhiberet de lumine, vt omnes crederent per illū. Non erat ille lux: sed vt testimoniū perhiberet de lumine. Erat lux vera quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum. In mundo erat, & mundus per ipsum factus est, & mun- B dus eum non cognouit. In propria venit: & sui eum non receperunt: quotquot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios Dei fieri, his qui credunt in nomine eius: qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt. Et verbum caro factum est: & habitauit in nobis (& vidimus gloriam eius, gloriam quasi vnigeniti à patre) plenum gratiæ & veritatis. Ioannes testimonium perhibet de ipso, & clamat, dicens, Hic erat quem dixi, Qui post me venturus est, ante me factus est: quia prior me erat. Et de plenitudine eius nos omnes accepimus, & gratiam pro gratia: quia lex per Moysen data est, gratia & C veritas per IESVM CHRISTVM facta est. Deum nemo vidit vnquam. Vnigenitus filius qui est in sinu patris ipse enarrauit. Et hoc est testimonium Ioannis, quando miserūt Iudæi ab Ierosolymis sacerdotes & leuitas ad eum, vt interrogarent eum, Tu quis es? Et confessus est, & non negauit. Et confessus est, Quia non sum ego CHRISTVS. Et interrogauerunt eum, Quid ergo? Elias es tu? Et dixit, Non sum. Propheta es tu? Et respondit, Non. Dixerūt ergo ei, Quis es, vt responsum demus his qui miserunt nos? quid dicis de teipso? Ait, Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam Domini, sicut dixit Esaias propheta. Et qui missi fuerant, erant ex pharisæis. Et interrogauerunt eum, & di- D xerunt ei, Quid ergo baptizas, si tu non es CHRISTVS, neque Elias, neque propheta? Respondit eis Ioannes, dicens, Ego baptizo in aqua: medius autem vestrum stetit quem vos nescitis. Ipse est qui post me venturus est, qui ante me factus est: cuius ego non sum dignus vt soluam eius

Matt. 3.a *Marc. 1.a* *Matt. 1.c* *Luc. 2.d* *1. Tim. 6.d* *1. Ioan. 4.c* *1. Tim. 6.c* *Esa. 40.a* *Matt. 3.a* *Marc. 1.a* *Luc. 3.a* *Matt. 3.c* *Marc. 1.b* *Luc. 3.c* *Act. 1.a* *2.a. 11.c* *19.a*

corrigiam

corrigiam calceamenti. Hæc in Bethania facta sunt trans Iordanem, vbi erat Ioannes baptizãs. Altera die vidit Ioannes IESVM venientem ad se, & ait, Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi. Hic est de quo dixi, Post me venit vir, qui ante me factus est, quia prior me erat: & ego nesciebam eũ, sed vt manifestetur in Israel, propterea veni ego in

E aqua baptizans. Et testimonium perhibuit Ioannes, dicens, Quis vidi spiritum descendentem quasi columbam de cœlo, & mãsit super eum. Et ego nesciebam eum: sed qui misit me baptizare in aqua, ille mihi dixit, Super quem videris spiritum descendentem & manentem super eum, hic est qui baptizat in spiritu sancto. Et ego vidi: & testimonium perhibui quia hic est filius Dei. Altera die iterum stabat Ioannes, & ex discipulis eius duo. Et respiciens IESVM ambulantem, dicit, Ecce agnus Dei. Et audierunt eum duo discipuli loquentem, & secuti sunt IESVM. Cõuersus autem IESVS,

[Mat.3.d Marc.1.b Luc.3.d]

F & videns eos sequentes se, dicit eis, Quid quæritis? Qui dixerunt ei, Rabbi (quod dicitur interpretatum, magister) vbi habitas? Dicit eis, Venite & videte. Venerunt & viderunt vbi maneret: & apud eum manserunt die illo. Hora autem erat quasi decima. Erat autẽ Andreas frater Simonis Petri vnus ex duobus qui audierãt à Ioanne, & secuti fuerant eum. Inuenit hic primum, fratrem suum Simonem, & dicit ei, Inuenimus Messiam, quod est interpretatum, CHRISTVS. Et adduxit eum ad IESVM. Intuitus autem eum IESVS, dixit, Tu es Simon filius Iona: tu vocaberis Cephas, quod interpretatur Petrus. In crastinum voluit exire in Galilæam: & inuenit Philippum. Et dicit ei IESVS, Seque-

G re me. Erat autem Philippus à Bethsaida, ciuitate Andreæ & Petri. Inuenit Philippus Nathanael, & dicit ei, Quem scripsit Moyses in lege, & prophetæ: inuenimus IESVM filium Ioseph à Nazareth. Et dixit ei Nathanael, A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus, Veni & vide. Vidit IESVS Nathanael venientem ad se: & dicit de eo, Ecce verè Israelita in quo dolus non est. Dicit ei Nathanael, Vnde me nosti? Respondit IESVS, & dixit ei, Prius quàm te Philippus vocaret, cum esses sub ficu vidi te. Respondit ei Nathanael, & ait, Rabbi, tu es filius Dei, tu es rex Israel. Respondit IESVS, & dixit ei, Quia dixi tibi, Vidi te sub ficu, credis: maius his videbis. Et dicit ei, Amen amen dico vobis, videbitis cœlum apertum, & angelos Dei ascendentes & descendentes supra filium hominis.

[Gen.49.b Deut.18.c Esa.40.c 45.b Iere.23.c Ezec.34.f & 37.f Dan.9.f]

S. CHRISTVS in nuptijs ex aqua vinum facit: inde Ierosolymam ascendens, negotiatores à templo eijcit.

CAPVT II.

A T die tertia nuptiæ factæ sunt in Cana Galilææ: & erat mater IESV ibi. Vocatus est autem & IESVS, & discipuli eius ad nuptias. Et deficiente vino, dicit mater IESV, ad eum, Vinum non habent. Et dicit ei IESVS, Quid mihi & tibi est mulier? nondum venit hora mea. Dicit mater eius ministris, Quodcunque dixerit vobis, facite. Erant autem ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundum purificationem Iudæorum, capientes

B singulæ metretas binas vel ternas. Dicit eis IESVS, Implete hydrias aqua. Et impleuerunt eas vsque ad summum. Et dicit eis IESVS, Haurite nunc, & ferte Architriclino. Et tulerunt. Vt autem gustauit Architriclinus aquam vinum factam & non sciebat vnde esset, ministri autem sciebant qui hauserant aquam: vocat sponsum Architriclinus, & dicit ei, Omnis homo primùm, bonum vinum ponit: & cum inebriati fuerint, tunc id quod deterius est. Tu autem seruasti bo-

C num vinum vsque adhuc. Hoc fecit initium signorum IESVS in Cana Galilææ: & manifestauit gloriam suam, & crediderunt in eum discipuli eius. Post hæc descendit Capharnaum ipse & mater eius, & fratres eius, & discipuli eius: & ibi manserunt non multis diebus. Et prope erat Pascha Iudæorum, & ascendit IESVS Ierosolymam: & inuenit in templo vendẽtes oues & boues & colũbas, & numularios sedentes. Et cum fecisset quasi flagellum de funiculis, omnes eiecit de templo, oues quoque & boues, & numulariorum effudit æs, & mensas subuertit. Et his qui columbas vendebant, dixit, Auferte ista hinc: & nolite facere domum patris mei,

D domum negotiationis. Recordati sunt verò discipuli eius quia scriptum est, Zelus domus tuæ comedit me. Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei, Quod signum ostendis nobis quia hæc facis? Respondit IESVS, & dixit eis, Soluite templum hoc, & in tribus diebus excitabo illud. Dixerũt ergo Iudæi, Quadraginta & sex annis ædificatum est templũ hoc: & tu in tribus diebus excitabis illud? Ille autem dicebat de templo corporis sui. Cum ergo resurrexisset à mortuis, recordati sunt discipuli eius quia hoc dicebat, & crediderunt scripturæ, & sermoni quem dixit IESVS. Cum autem esset Ierosolymis in Pascha in die festo: multi crediderunt in nomine eius, videntes signa eius quæ faciebat. Ipse autẽ IESVS non credebat semetipsum eis: eo quòd ipse nosset omnes, & quia opus ei non erat vt quis testimonium perhiberet de homine: ipse enim sciebat quid esset in homine.

[Psal.68.b Mat.26.f & 27.e Marc.14.f & 15.e Psal.3.b & 16.c]

S. NICODEMVM super regeneratione instruit: Iudæam lustrando baptizat, vnde Ioannis discipulos æmulantes Ioannes ipse arguit.

CAPVT III.

A Rat autem homo ex Pharisæis, Nicodemus nomine, princeps Iudæorũ. Hic venit ad IESVM nocte, & dixit ei, Rabbi, scimus quia à Deo venisti magister. Nemo enim potest hæc signa facere quæ tu facis, nisi fuerit Deus cum eo. Respondit IESVS, & dixit ei, Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit denuò, non potest videre regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus, Quomodo potest homo nasci cum sit senex? nunquid potest in ventrẽ matris suæ iteratò introire & renasci? Respõdit IESVS, Amen amen dico tibi, nisi quis renatus fuerit ex aqua & spiritu sancto, nõ potest introire in regnũ Dei. Quod natum est ex carne, caro est: & quod natũ est ex spiritu, spiritus est. Non mireris quia dixi tibi, Oportet vos nasci denuo. Spiritus vbi vult spirat: & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat aut quò vadat: sic est omnis qui natus est ex spiritu. Respondit Nicodemus, & dixit ei, Quomodo possunt hæc

B fieri? respondit IESVS, & dixit ei, Tu es magister in Israel, & hęc ignoras? Amẽ amen dico tibi quia quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimoniũ nostrum non accipitis. Si terrena dixi vobis & non creditis: quomodo si dixero vobis cœlestia, credetis? Et nemo ascendit in cœlum nisi qui descendit de cœlo, filius hominis qui est in cœlo. Et sicut Moyses exaltauit serpentem in deserto: ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in ipso, non pereat, sed habeat vitam æternam. Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suum vnigenitum daret: vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternã. Non enim misit Deus filiũ suum in mundum vt iudicet mundũ, sed vt saluetur mundus per ipsum. Qui credit in eum, non iudicatur:

[Num.21.c 1.Ioan.4.b]

C qui autem non credit, iam iudicatus est: quia non credidit in nomine vnigeniti filii Dei. Hoc est autem iudiciũ: quia lux venit in mundũ, & dilexerũt homines magis tenebras quàm lucem. Erant enim eorum mala opera. Omnis enim qui male agit, odit lucem: & non venit ad lucem vt non arguantur opera eius. Qui autem facit veritatem, venit ad lucem, vt manifestentur opera eius, quia in Deo sunt facta. Post hæc venit IESVS & discipuli eius in Iudæam terram: & ibi morabatur cum eis & baptizabat. Erat autem & Ioannes baptizans in Aenon iuxta Salim: quia aquæ multæ erant illic, & veniebant & baptizabantur. Nondum enim missus fuerat Ioannes in carcerem. Facta est autem quæstio ex discipulis Ioannis cum Iudæis de purificatione. Et venerũt ad Ioannem,

Ioannem,& dixerunt ei,Rabbi,qui erat tecum trans Iordanem,cui tu testimonium perhibuisti,ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eum.Respondit Ioannes,& dixit,Non potest homo accipere quicquam,nisi fuerit ei datum de cœlo. Ipsi vos mihi testimonium perhibetis quòd dixerim, Non D sum ego CHRISTVS: sed quia missus sum ante illum. Qui habet sponsam,sponsus est: amicus autem sponsi qui stat & audit eum,gaudio gaudet propter vocem sponsi. Hoc ergo gaudium meum impletum est.Illum oportet crescere:me autem minui.Qui de sursum venit super omnes est. Qui est de terra,de terra est,& de terra loquitur:qui de cœlo venit,super omnes est.Et quod vidit & audiuit,hoc testatur:& testimonium eius nemo accipit.Qui autem accepit eius testimonium,signauit quia Deus verax est.Quem enim misit Deus, verba Dei loquitur.Non enim ad mensuram dat Deus spiritum.Pater diligit filium: & omnia dedit in manu eius.Qui credit in filium,habet vitam æternam:qui autem incredulus est filio,non videbit vitam,sed ira Dei manet super eum.

Supra 1.a — Rom. 3.a — 1.Ioan.5.b

S. IESVS *itinere fatigatus cum Samaritana loquitur: in Chana Galilææ reguli puerum sanat.*

CAPVT IIII.

A Vt ergo cognouit IESVS quia audierunt pharisæi quòd IESVS plures discipulos facit & baptizat quam Ioannes (quanquam IESVS non baptizaret, sed discipuli eius) reliquit Iudæam, & abiit iterum in Galilæam.Oportebat autem eum trãsire per Samariam. Venit ergo in ciuitatẽ Samariæ quæ dicitur Sichar:iuxta prædiũ quod dedit Iacob, Ioseph filio suo. Erat autem ibi,fons Iacob. IESVS autem fatigatus ex itinere,sedebat sic supra fontẽ.Hora autem erat quasi sexta.Venit autem mulier de Samaria haurire aquam. Dicit ei IESVS, Da mihi bibere.Discipuli enim eius abierant in ciuitatem vt cibos emerent.Dicit ergo ei mulier illa Samaritana,Quomo-B do tu Iudæus cum sis, bibere à me poscis, quæ sum mulier Samaritana?nõ enim coutuntur Iudæi Samaritanis. Respõdit IESVS, & dixit ei, Si scires donum Dei,& quis est qui dicit tibi,Da mihi bibere:tu forsitan petisses ab eo, & dedisset tibi aquam viuam.Dicit ei mulier,Domine,neq; in quo haurias habes,& puteus altus est: vnde ergo habes aquam viuã? Nunquid tu maior es patre nostro Iacob,qui dedit nobis puteum,& ipse ex eo bibit,& filii eius,& pecora eius? Respondit IESVS, & dixit ei,Omnis qui bibit ex aqua hac,sitiet iterum:qui autẽ biberit ex aqua quam ego dabo ei,non sitiet in æternum,sed aqua quam ego dabo ei,fiet in eo fons aquæ salientis in vitam æternam.Dicit ad eum mulier, Domine,da mihi hanc aquam:vt non sitiam,neque veniam huc haurire. Dicit ei IESVS, Vade,voca virum tuũ,& veni huc.Respon-C dit mulier,& dixit,Non habeo virum. Dicit ei IESVS, Bene dixisti,Quia non habeo virum.Quinq; enim viros habuisti:& nunc quem habes,non est tuus vir.Hoc verè dixisti.Dicit ei mulier, Domine, video quia propheta es tu. Patres nostri in monte hoc adorauerunt:& vos dicitis quia Ierosolymis est locus vbi adorare oportet. Dicit ei IESVS, Mulier, crede mihi quia veniet hora quando neq; in monte hoc,neq; in Ierosolymis adorabitis patrem. Vos adoratis quod nescitis:nos adoramus quod scimus, quia salus ex Iudæis est. Sed venit hora & nunc est,quando veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate.Nam & pater tales quærit,qui adorent eum.Spiritus est Deus:& eos qui adorant eum,in spiritu & veritate oportet adorare. Dicit ei mulier, Scio quia D Messias venit,qui dicitur CHRISTVS. Cum ergo venerit, ille annunciabit nobis omnia. Dicit ei IESVS, Ego sum qui loquor tecum. Et continuo venerunt discipuli eius:& mirabantur quia cum muliere loquebatur. Nemo autem dixit, Quid quæris aut quid loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam suam mulier:& abiit in ciuitatem, & dicit illis hominibus,Venite, & videte hominẽ qui dixit mihi omnia quæcunque feci.Nũquid ipse est CHRISTVS? Exierunt ergo de ciuitate,& veniebant ad eum.Interea rogabant eum discipu-E li,dicentes,Rabbi,mãduca.Ille autem dixit eis, Ego cibum habeo manducare quem vos nescitis.Dicebant ergo discipuli adinuicẽ,Nunquid aliquis attulit ei manducare? Dicit eis IESVS, Meus cibus est,vt faciam voluntatem eius qui misit me: vt perficiam opus eius. Nónne vos dicitis quòd adhuc quatuor menses sunt,& messis venit? Ecce dico vobis,leuate oculos vestros & videte regiones,quia albæ sunt iam ad messem. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: vt & qui seminat simul gaudeat & qui metit.In hoc enim verbũ verum:quia alius est qui seminat,& alius est qui metit. Ego misi vos metere quod vos non laborastis. Alii laborauerũt:& vos in labores eorum introistis.Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eum Samari-F tanorum,propter verbum mulieris testimonium perhibentis,Quia dixit mihi omnia quæcunq; feci.Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum vt ibi maneret. Et mansit ibi duos dies.Et multo plures crediderũt propter sermonem eius. Et mulieri dicebant, Quia iam non propter tuam loquelã credimus:ipsi enim audiuimus,& scimus quia hic est verè saluator mundi. Post duos autem dies exiit inde:& abiit in Galilæam.Ipse enim IESVS testimoniũ perhibuit quia propheta in sua patria honorem non habet. Cum ergo venisset in Galilæam,exceperunt eum Galilæi,cum omnia vidissent quæ fecerat Ierosolymis in die festo: & ipsi enim venerant ad diem festum. Venit ergo iterum in Cana G Galilææ, vbi fecit aquam vinum. Et erat quidam regulus cuius filius infirmabatur Capharnaum. Hic cum audisset quia IESVS adueniret à Iudæa in Galilæam,abiit ad eum: & rogabat eum vt descenderet & sanaret filium eius: incipiebat enim mori.Dixit ergo IESVS ad eum,Nisi signa & prodigia videritis,non creditis. Dicit ad eum regulus, Domine, descende prius quam moriatur filius meus. Dicit ei IESVS, Vade,filius tuus viuit. Credidit homo sermoni quem dixit ei IESVS, & ibat.Iam autem eo descendente,serui occurrerũt ei & renũciauerũt dicẽtes quia filius eius viueret.Interrogabat ergo horã ab eis in qua melius habuerit. Et dixerũt ei,Quia heri hora septima reliquit eũ febris. Cognouit ergo pater quia illa hora erat in qua dixit ei IESVS, Filius tuus viuit:& credidit ipse & domus eius tota. Hoc iterum secundum signũ fecit IESVS, cum venisset à Iudæa in Galilæam.

Gen. 48.d — 2.Cor.3.d — Matt.13.g — Marc.6.a — Luc.4.c — Matt.4.b — Marc.1.b — Luc.4.c

S. LANGVIDVS *ad piscinam sanatus, Iudæis hoc se à* CHRISTO *consequutum suisse nuntiat, quod* CHRISTVS *se à patre habere probat.*

CAPVT V.

A Ost hæc erat dies festus Iudæorum: & ascendit IESVS Ierosolymã. Est autem Ierosolymis, in Probatica,piscina quæ cognominatur hebraicè Bethseda,quinq; porticus habens. In his iacebat multitudo magna languentium,cæcorũ,claudorum, aridorum,expectantiũ aquæ motum. Angelus autem Domini descendebat secundũ tempus in piscinam: & mouebatur aqua. Et qui primus descendisset in piscinam post motionẽ aquæ, sanus fiebat à quacunq; detinebatur infirmitate. Erat autem quidam homo ibi,triginta & octo annos habens in infirmi-B tate sua. Hunc cum vidisset IESVS iacentem,& cognouisset quia iam multum tempus haberet:dicit ei, Vis sanus fieri? Respondit ei languidus, Domine, hominem non habeo vt cum turbata fuerit aqua mittat me in piscinam: dum venio enim ego, alius ante me descendit. Dicit ei IESVS, Surge, tolle grabbatum tuum & ambula. Et statim sanus factus est homo ille: & sustulit grabbatum suum, & ambulabat. Erat autem sabbathum in die illo. Dicebant ergo Iudæi, illi qui sanatus fuerat,Sabbathũ est, non licet tibi tollere grabbatũ tuum.

tuum. Respondit eis, Qui me sanum fecit, ille mihi dixit, Tolle grabbatũ tuum,& ambula. Interrogauerũt ergo eum, Quis est ille homo,qui dixit tibi, Tolle grabbatũ tuũ & am- C bula? Is autem qui sanus fuerat effectus, nesciebat quis esset. IESVS enim declinauit à turba cõstituta in loco. Postea inuenit eum IESVS in templo, & dixit illi, Ecce sanus factus es,iam noli peccare,ne deterius tibi aliquid contingat. Abiit ille homo:& nuntiauit Iudæis quia IESVS esset qui fecit eum sanum. Propterea persequebantur Iudæi IESVM, quia hæc faciebat in sabbatho. IESVS autem respondit eis, Pater meus vsque modo operatur: & ego operor. Propterea ergo magis quærebant eum Iudæi interficere: quia non solum soluebat sabbathũ, sed & patrem suum dicebat Deum, æqualem se faciens Deo. Respondit itaque IESVS, & dixit eis, Amen amen dico vobis,nõ potest filius à se facere quic- D quam,nisi quod viderit patrem facientem. Quæcũque enim ille facit,hæc & filius similiter facit. Pater enim diligit filiũ, & omnia demonstrat ei quæ ipse facit, & maiora his demonstrabit ei opera, vt vos miremini. Sicut enim pater suscitat mortuos & viuificat:sic & filius quos vult, viuificat. Neque enim pater iudicat quenquam, sed omne iudicium dedit filio, vt omnes honorificent filium,sicut honorificãt patrem. Qui nõ honorificat filium,nõ honorificat patrem qui misit illum. Amen amen dico vobis quia qui verbũ meum audit & credit ei qui misit me,habet vitam æternã: & in iudicium non venit:sed transiit à morte in vitam. Amen amen dico vobis quia venit hora & nunc est, quando mortui audient vocem filii Dei:& qui audierint,viuent. Sicut enim pater habet E vitam in semetipso: sic dedit & filio habere vitam in semetipso,& potestatem dedit ei iudicium facere. Quia filius hominis est. *Matt. 25.d* Nolite mirari hoc: quia venit hora in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem filii Dei:& procedent qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ:qui verò mala egerũt,in resurrectionem iudicii. Non possum ego à meipso facere quicquã. Sicut audio,iudico:& iudicium meum, iustum est:quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me. Si ego testimonium perhibeo de me, *Matt. 3.d* testimonium meum non est verum. Alius est qui testimonium perhibet de me:& scio quia verum est testimoniũ eius quod perhibet de me. Vos misistis ad Ioannem: & testimo- *Supra 1.e* F nium perhibuit veritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio:sed hæc dico, vt vos salui sitis. Ille erat lucerna ardens & lucens. Vos autem voluistis ad horam exultare in luce eius. Ego autem habeo testimonium maius Ioannis. Opera enim quæ dedit mihi pater vt perficiam ea:ipsa opera quæ ego facio, testimonium perhibent de me: quia pater misit me. *Matt. 3.d* Et qui misit me pater, ipse testimonium perhibuit de me. Neque vocem eius vnquam audistis, neque speciem eius vidistis, & verbum eius non habetis in vobis manens: quia quem misit ille,huic vos non creditis. Scrutamini scripturas:quia vos putatis in ipsis vitam æternam habere. Et il- G læ sunt quæ testimonium perhibent de me:& non vultis venire ad me:vt vitam habeatis. Claritatem ab hominibus non accipio. Sed cognoui vos quia dilectionem Dei non habetis in vobis. Ego veni in nomine patris mei,& non accepistis me. Si alius venerit in nomine suo,illum accipietis. Quomodo vos potestis credere,qui gloriam ab inuicem accipitis:& gloriã quæ à solo Deo est, non quæritis? Nolite putare quia ego accusaturus sum vos apud patrem. Est qui accusat vos, Moyses in quo vos speratis. Si enim crederetis Moysi,crederetis forsitan & mihi:de me enim ille scripsit. Si autem illius literis non creditis:quomodo verbis meis credetis?

S. QVINQVE hominum millibus satiatis, CHRISTVS in montem oraturus turbas fugit:super aquas orta tempestate ambulãs, Capharnaum restitutus veri panis mysterium explicat.

CAPVT VI.

A POst hæc abiit IESVS trans mare Galilææ,quod est Tyberiadis:& sequebatur eũ multitudo magna, quia videbant signa quæ faciebat super his qui infirmabantur. *Matt. 14.b Marc. 6.e Luc. 9.b* Subiit ergo in montem IESVS: & ibi sedebat cum discipulis suis. Erat autem proximum Pascha,dies festus Iudæorum. Cum subleuasset ergo oculos IESVS, & vidisset quia multitudo maxima venit ad eum, dicit ad Philippum, Vnde ememus panes vt manducent hi? Hoc autem dicebat tentans eum: ipse enim sciebat quid esset facturus. Respõdit ei Philippus, Ducentorum denariorum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisque modicum quid accipiat. Dicit ei vnus ex discipulis eius, Andreas, frater Simonis Petri, Est puer vnus hic,qui habet quinque panes hordeaceos & duos pisces:sed hæc quid sunt inter tãtos? B Dicit ergo IESVS, Facite homines discumbere. Erat autem fœnum multum in loco. Discubuerunt ergo viri,numero quasi quinque millia. Accepit ergo IESVS panes:& cum gratias egisset,distribuit discumbentibus, similiter & ex piscibus quantum volebant. Vt autem impleti sunt,dixit discipulis suis, Colligite quæ superauerunt fragmẽta,ne pereant. Collegerunt ergo & impleuerunt duodecim cophinos fragmẽtorũ ex quinq; panibus hordeaceis,quæ superfuerũt his qui manducauerant. Illi ergo homines cum vidissent quod IESVS fecerat signũ, dicebant, Quia hic est verè propheta, qui venturus est in mundũ. IESVS ergo cum cognouisset *Matt. 14.c Marc. 6.f* quia venturi essent, vt raperent eum & facerent eum regem, fugit iterum in mõtem ipse solus. Vt autem sero factum est, descenderunt discipuli eius ad mare. Et cum ascendissent nauim, venerũt trans mare in Capharnaũ:& tenebræ iam factæ C erant:& non venerat ad eos IESVS. Mare autem, vento magno flante,exurgebat. Cum remigassent ergo quasi stadia vigintiquinque aut triginta, vident IESVM ambulantem supra mare, & proximum naui fieri, & timuerunt. Ille autem dicit eis, Ego sum, nolite timere. Voluerunt ergo accipere eum in nauim: & statim nauis fuit ad terram in quam ibant. Altera die, turba quæ stabat trans mare, vidit quia nauicula alia non erat ibi,nisi vna,& quia non introisset cum discipulis suis IESVS in nauim,sed soli discipuli eius abiissent:aliæ verò superuenerũt naues à Tyberiade iuxta locum vbi manducauerant panem,gratias agentes Deo. Cum ergo vidisset turba quia IESVS non esset ibi neque discipuli eius, ascenderunt in nauiculas & venerunt Capharnaum quærentes IESVM. Et cum inuenissent eum trans mare, dixerunt ei, Rabbi,quando huc venisti? Respondit eis IESVS, & dixit, Amẽ amen dico vobis,quæritis me nõ quia vidistis signa,sed quia manducastis ex panibus,& saturati estis. Operamini non cibum qui perit,sed qui permanet in vitam æternam,quem fi- D lius hominis dabit vobis. Hũc enim pater signauit Deus. Dixerunt ergo ad eum, Quid faciemus vt operemur opera Dei? Respondit IESVS, & dixit eis, Hoc est opus Dei, vt credatis in eum quem misit ille. Dixerunt ergo ei, Quod ergo tu facis signum, vt videamus & credamus tibi? quid operaris? Patres nostri manducauerunt manna in deserto, sicut scriptum est, Panem de cœlo dedit eis manducare. Dixit ergo eis IESVS, Amen amen dico vobis, non Moyses dedit vobis panem de cœlo, sed pater meus dat vobis panem de cœlo verum. Panis enim verus est qui de cœlo descendit, & dat vitam mundo. Dixerunt ergo ad eum, Domine, semper da nobis panem hunc. Dixit autem eis IESVS, Ego sum panis vitæ. Qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum. Sed dixi vobis quia & vidistis me, & non credidistis. Omne quod dat mihi pater, ad me veniet: & eum qui venit ad me, non eiiciam foras, quia descendi de cœlo, non vt faciam voluntatẽ meam, E sed voluntatem eius qui misit me. Hæc est enim voluntas eius qui misit me patris: vt omne quod dedit mihi non perdam ex eo, sed resuscitem illud in nouissimo die. Hæc est

autem

autem voluntas patris mei qui miſit me: vt omnis qui videt filium & credit in eum, habeat vitam æternam, & ego reſu- E ſcitabo eum in nouiſsimo die. Murmurabant ergo Iudæi de illo, quia dixiſſet, Ego ſum panis viuus qui de cœlo deſcen- *Mat. 13. g* di: & dicebant, Nónne hic eſt filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem & matrem? Quomodo ergo dicit hic, Quia de cœlo deſcendi? Reſpõdit ergo IESVS, & dixit eis, Nolite murmurare in inuicẽ. nemo poteſt venire ad me, niſi Pater qui miſit me traxerit eum, & ego reſuſcitabo eum in no- *Eſa. 54. c* uiſsimo die. Eſt ſcriptum in prophetis, Et erunt omnes docibiles Dei. Omnis qui audiuit à patre & didicit: venit ad me. Non quia patrem vidit quiſquã, niſi is qui eſt à Deo, hic vidit patrem. Amen amen dico vobis, qui credit in me, ha- *Exo. 16. c* bet vitam æternam. Ego ſum panis vitæ. Patres veſtri manducauerunt manna in deſerto: & mortui ſunt. Hic eſt panis de cœlo deſcendens: vt ſi quis ex ipſo mãducauerit, non moriatur. Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum: & panis quem ego dabo, caro mea eſt, pro mundi vita. Litigabant ergo Iudæi adinuicem, dicẽtes, Quomodo poteſt hic nobis carnem F ſuam dare ad manducandũ? Dixit ergo IESVS, Amen amen dico vobis, niſi manducaueritis carnem filii hominis, & bi- *1. Cor. 11. f* beritis eius ſanguinẽ, non habebitis vitam in vobis. Qui manducat meam carnem & bibit meum ſanguinem, habet vitam æternã, & ego reſuſcitabo eum in nouiſsimo die. Caro enim mea, verè eſt cibus: & ſanguis meus, verè eſt potus. qui manducat meam carnẽ & bibit meum ſanguinẽ, in me manet, & ego in illo. Sicut miſit me viuens pater, & ego viuo propter patrem: & qui mãducat me, & ipſe viuet propter me. Hic eſt panis, qui de cœlo deſcendit. Non ſicut manducauerunt patres veſtri manna: & mortui ſunt. Qui mãducat hunc panem viuet in æternum. Hæc dixit in ſynagoga docens in Capharnaum. Multi ergo audientes ex diſcipulis eius, dixerũt, Durus eſt hic ſermo, & quis poteſt eum audire? Sciens autem G IESVS apud ſemetipſum quia murmurauerant de hoc diſcipuli eius, dixit eis, Hoc vos ſcandalizat? Si ergo videritis filium hominis aſcendentem vbi erat prius? Spiritus eſt qui viuificat: caro non prodeſt quicquam. verba quæ ego locutus ſum vobis, ſpiritus & vita ſunt. Sed ſunt quidã ex vobis qui non credunt. Sciebat enim ab initio IESVS qui eſſent credentes, & quis traditurus eſſet eum. Et dicebat, Propterea dixi vobis quia nemo poteſt venire ad me, niſi fuerit ei datum à patre meo. Ex hoc multi diſcipulorum eius abierũt retrò: & iam non cum illo ambulabãt. Dixit ergo IESVS, ad duodecim, Nunquid & vos vultis abire? Reſpondit ergo ei Simon Petrus, Domine ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes: & nos credimus & cognouimus quia tu es CHRISTVS filius Dei. Reſpõdit eis IESVS, Nónne ego vos duo- *Mat. 16. c* decim elegi: & ex vobis vnus diabolus eſt? Dicebat autem de Iuda Simonis Iſcariote: hic enim erat traditurus eum, cum eſſet vnus ex duodecim.

S. CHRISTVS Iudæorum furorem declinans verſatur in Galilea: occultè autem diſcipulos ad diem feſtum ſecutus, palàm in templo mirantibus cunctis prædicat. CAPVT. VII.

A POſt hæc autem ambulabat IESVS in Galilæam. non enim volebat in Iudæa ambulare: quia quærebant eum Iudæi interficere. Erat autẽ in proximo dies feſtus Iudæorum Scenopegia. Dixerunt autem ad eum fratres eius, Tranſi hinc, & vade in Iudæam, vt & diſcipuli tui videant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto quid facit, & quærit ipſe in palàm eſſe. Si hæc facis: manifeſta teipſum mundo. Neq; enim fratres eius credebant in eum. Dixit ergo eis IESVS, Tempus meum nondum aduenit: tempus autem veſtrum ſemper eſt paratum. Non poteſt mundus odiſſe vos. Me autem odit: quia ego teſtimoniũ perhibeo de illo quòd opera eius mala ſunt. B Vos aſcendite ad diem feſtum hunc. ego non aſcendam ad diem feſtum iſtum: quia meum tempus nondum impletum eſt. Hæc cum dixiſſet, ipſe manſit in Galilæa. Vt autem aſcenderunt fratres eius, tunc & ipſe aſcendit ad diem feſtum non manifeſte, ſed quaſi in occulto. Iudæi ergo quærebant eum in die feſto, & dicebãt, Vbi eſt ille? Et murmur multum erat in turba de eo. Quidam enim dicebant, Quia bonus eſt. Alii autem dicebant, Non, ſed ſeducit turbas. Nemo tamen palàm loquebatur de illo, propter metum Iudæorum. Iam autem die feſto mediante, aſcendit IESVS in templum, & docebat. Et mirabantur Iudæi, dicentes, Quomodo hic literas ſcit, cum non didicerit? Reſpondit eis IESVS, & dixit, Mea C doctrina, non eſt mea, ſed eius qui miſit me. Si quis voluerit voluntatẽ eius facere: cognoſcet de doctrina, vtrum ex Deo ſit, an ego à meipſo loquar. Qui à ſemetipſo loquitur, gloriam propriam quærit. qui autem quærit gloriam eius qui miſit eum: hic verax eſt, & iniuſtitia in illo non eſt. Nónne Moyſes dedit vobis legem: & nemó ex vobis facit legem? Quid me quæritis interficere? Reſpõdit turba, & dixit, Dæmonium habes: quis te quærit interficere? Reſpondit IESVS, & dixit eis, Vnum opus feci: & omnes miramini. Propterea Moyſes dedit vobis circunciſionẽ: non quia ex Moyſe eſt, ſed ex patribus: & in ſabbatho circunciditis hominem. *Leui. 12. a* Si circunciſionem accipit homo in ſabbatho vt non ſoluatur lex Moyſi: mihi indignamini quia totum hominem ſanum feci in ſabbatho? Nolite iudicare ſecundum faciem: ſed *Deut. 1. c* D iuſtum iudicium iudicate. Dicebant ergo quidam ex Ieroſolymitis, Nónne hic eſt quem quærũt interficere? Ecce, palàm loquitur, & nihil ei dicunt. Nunquid verè cognouerunt principes quia hic eſt CHRISTVS? Sed hunc ſcimus vnde ſit. CHRISTVS autem cum venerit, nemo ſcit vnde ſit. Clamabat ergo IESVS in templo docens, & dicens, Et me ſcitis, & vnde ſim ſcitis: & à meipſo non veni, ſed eſt verus qui miſit me quem vos neſcitis. Ego ſcio eum: & ſi dixero quia neſcio eum, ero ſimilis vobis mendax, ſed ſcio eũ: quia ab ipſo ſum, & ipſe me miſit. Quærebant ergo eum apprehẽdere: & nemo E miſit in illũ manus, quia nondũ venerat hora eius. De turba autẽ multi crediderũt in eum, & dicebant, CHRISTVS cum venerit, nunquid plura ſigna faciet quàm quæ hic facit? Audierunt phariſæi turbam murmurantẽ de illo hæc: & miſerũt principes & phariſæi miniſtros vt apprehenderent IESVM. Dixit ergo eis IESVS, Adhuc modicum tempus vobiſcum *Infra 13. d* ſum: & vado ad eum qui me miſit. Quæretis me, & non inuenietis: & vbi ego ſum, vos non poteſtis venire. Dixerũt ergo Iudæi ad ſemetipſos, Quò hic iturus eſt, quia non inueniemus eum? nunquid in diſperſionẽ gentium iturus eſt, & docturus gentes? Quis eſt hic ſermo quem dixit, Quæretis me F & non inuenietis: & vbi ſum ego vos nõ poteſtis venire? In nouiſsimo autem die magno feſtiuitatis ſtabat IESVS: & clamabat, dicens, Si quis ſitit: veniat ad me, & bibat. Qui credit in me, ſicut dicit ſcriptura, flumina de ventre eius fluent *Leui. 23. f* aquæ viuæ. Hoc autẽ dixit de ſpiritu quem accepturi erant credentes in eum. nondum enim erat ſpiritus datus: quia IESVS nondum erat glorificatus. Ex illa ergo turbà cum audiſſent hos ſermones eius, dicebant, Hic eſt verè propheta. Alii dicebant, Hic eſt CHRISTVS. Quidam autem dicebant, Nunquid à Galilæa venit CHRISTVS? Nónne ſcriptura dicit quia ex ſemine Dauid & de Bethlehem G caſtello vbi erat Dauid, venit CHRISTVS? Diſſenſio *Mich. 5. a* itaque facta eſt in turba propter eum. Quidam autem ex *Matt. 2. a* ipſis volebant apprehendere eum: ſed nemo miſit ſuper eum manus. Venerunt ergo miniſtri ad pontifices & phariſæos. Et dixerunt eis illi, Quare non adduxiſtis illum? Reſponderunt miniſtri, Nunquam ſic locutus eſt homo, ſicut hic homo. Reſponderunt ergo eis phariſæi. Nunquid & vos ſeducti eſtis? nunquid ex principibus aliquis credidit in eum, aut ex Phariſæis? Sed turba hæc quæ non nouit

nouit legẽ, maledicti sunt. Dixit Nicodemus ad eos, ille qui venit ad eum nocte, qui vnus erat ex ipsis, Nunquid lex nostra iudicat hominem, nisi prius audierit ab ipso & cognouerit quid faciat? Responderunt, & dixerunt ei, Nunquid & tu Galilæus es? Scrutare scripturas, & vide, quia à Galilæa propheta non surgit. Et reuersi sunt vnusquisq; in domũ suam.

§. CHRISTVS adulteræ ignoscit, se lucem & principium asserit, & sine peccato Abraham præcessisse manifestat.

CAPVT VIII.

A IESVS autem perrexit in montem Oliueti: & diluculo iterum venit in templum, & omnis populus venit ad eum, & sedens docebat eos. Adducunt autem Scribæ & Pharisæi mulierẽ in adulterio deprehensam: & statuerunt eam in medio, & dicunt ei, Magister, hæc mulier modo deprehensa est in adulterio. In lege autem, Moyses mandauit nobis huiusmodi lapidare. *Leuit. 20.a* Tu ergo quid dicis? Hoc autem dicebant tentantes eum; vt possent accusare eum. IESVS autem inclinans se deorsum, digito scribebat in terram. Cum ergo perseuerarent interrogantes eum: erexit se, & dixit eis, Qui sine peccato est vestrũ, primus in illam lapidem mittat. *Deut. 17.b* Et iterum se inclinans scribebat in terram. Audientes autẽ hæc, vnus post vnum exibant, incipientes à senioribus: & remansit solus IESVS, & mulier in medio stans. Erigens autem se IESVS, dixit ei, Mulier vbi sunt qui te accusabant? nemo te condẽnauit? Quæ dixit, Nemo Domine. Dixit autem IESVS, Nec ego te condẽnabo.

B Vade, & iam amplius noli peccare. Iterũ ergo locutus est eis IESVS, dicens, Ego sum lux mũdi. *1.Ioan. 1.b* Qui sequitur me, nõ ambulat in tenebris, sed habebit lumẽ vitæ. Dixerũt ergo ei pharisæi, Tu de teipso testimoniũ perhibes: testimoniũ tuũ non est verum. Respondit IESVS, & dixit eis, Et si ego testimonium perhibeo de meipso, verũ est testimoniũ meum: quia scio vnde veni, & quò vado: vos autẽ nescitis vnde venio, aut quò vado. Vos secundum carnem iudicatis: ego non iudico quenquã: & si iudico ego, iudiciũ meum verũ est: quia solus non sum, sed ego & qui misit me, pater. Et in lege vestra scriptum est, Quia duorũ hominum testimoniũ verum est. *Deut. 17.b Matt. 18.b 2.Cor. 13.a Hebr. 10.e* Ego sum qui testimoniũ perhibeo de meipso: & testimoniũ perhibet de me qui misit me, pater. Dicebant ergo ei, Vbi est pater tuus? Respondit IESVS, Neque me scitis, neq; patrẽ meum.

C Si me sciretis: forsitan & patrẽ meum sciretis. Hæc verba locutus est IESVS in gazophylacio, docens in templo: & nemo apprehendit eum, quia necdum venerat hora eius. Dixit ergo iterum eis IESVS, Ego vado: & quæretis me, & in peccato vestro moriemini. Quò ego vado, vos non potestis venire. Dicebant ergo Iudæi, Nunquid interficiet semetipsum, quia dicit, Quò ego vado, vos non potestis venire? Et dicebat eis, Vos deorsum estis, ego de supernis sum. Vos de mundo hoc estis: ego non sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis quia moriemini in peccatis vestris. Si enim non credideritis quia ego sum, moriemini in peccato vestro. Dicebant ergo ei, Tu quis es? Dixit eis IESVS, Principium, qui & loquor

D vobis. Multa habeo de vobis loqui & iudicare, sed qui me misit, verax est: & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. *Rom. 3.a* Et non cognouerunt quia patrem eius dicebat Deum. Dixit ergo eis IESVS, Cum exaltaueritis filium hominis, tunc cognoscetis quia ego sum, & à meipso facio nihil, sed sicut docuit me pater, hæc loquor: & qui me misit, mecum est, & non reliquit me solum: quia ego quæ placita sunt ei, facio semper. Hæc illo loquente, multi crediderũt in eum. Dicebat ergo IESVS ad eos qui crediderunt ei, Iudæos, Si vos manseritis in sermone meo, verè discipuli mei eritis: & cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Responderunt ei, Semen Abrahæ sumus, & nemini seruiuimus vnquam: quomodo tu dicis, Liberi eritis? *Rom. 6.c 2.Pet. 2.d* Respõdit eis IESVS, Amen amen dico vobis quia omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. Seruus autem nõ manet in domo in æternum: filius manet in æternum. Si ergo vos filius liberauerit: verè liberi eritis. Scio quia filii Abrahæ estis: sed quæritis me interficere,

E quia sermo meus non capit in vobis. Ego quod vidi apud patrem, loquor: & vos quæ vidistis apud patrẽ vestrum, facitis. Responderunt, & dixerunt ei, Pater noster, Abraham est. Dicit eis IESVS, Si filii Abrahæ estis, opera Abrahæ facite. Nunc autem quæritis me interficere hominẽ, qui veritatem vobis locutus sum, quam audiui à Deo. hoc Abraham non fecit. Vos facitis opera patris vestri. Dixerunt itaque ei, Nos ex fornicatione non sumus nati. vnum patrẽ habemus Deũ. Dixit ergo eis IESVS, Si Deus, pater vester esset: diligeretis vtiq; me. ego enim ex Deo processi, & veni. neq; enim à meipso veni: sed ille me misit. Quare loquelam meam non cognoscitis? Quia non potestis audire sermonẽ meum. *1.Ioan. 3.b* Vos ex

F patre diabolo estis: & desyderia patris vestri vultis facere. Ille, homicida erat ab initio, & in veritate non stetit: quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendaciũ, ex propriis loquitur, quia mendax est & pater eius. Ego autem si veritatem dico, non creditis mihi. Quis ex vobis arguet me de peccato? Si veritatem dico: quare vos non creditis mihi? *1.Ioan. 4.a* Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos non auditis, quia ex Deo non estis. Responderũt ergo Iudæi, & dixerunt ei, Nónne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu, & dęmonium habes? Respondit IESVS, Ego dæmoniũ non habeo: sed honorifico patrẽ meum, & vos inhonorastis me. Ego autẽ non quęro gloriam meam. est qui quærat & iudicet. Amen amen dico vobis, si quis sermonẽ meum seruauerit, mortẽ non vide

G bit in æternũ. Dixerunt ergo Iudæi, Nunc cognouimus quia dæmonium habes. Abraham mortuus est & prophetæ: & tu dicis, Si quis sermonem meum seruauerit, non gustabit mortem in æternum. Nunquid tu maior es patre nostro Abraham, qui mortuus est & prophetæ mortui sunt? Quem teipsum facis? Respondit IESVS, Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. est pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis quia Deus noster est: & non cognouistis eum, ego autem noui eum. Et si dixero quia non scio eum: ero similis vobis, mendax. Sed scio eum: & sermonem eius seruo. Abraham pater vester exultauit vt videret diem meum: & vidit & gauisus est. Dixerunt ergo Iudæi ad eum, Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Dixit eis IESVS, Amen amen dico vobis, antequam Abraham fieret, ego sum. Tulerunt ergo lapides vt iacerent in eum. IESVS autem abscondit se, & exiuit de templo.

§. CAECVS natus visu à CHRISTO donatus à Iudæis interrogatur cum parentibus, & factum palàm à CHRISTO fuisse fatetur.

CAPVT IX.

A ET præteriens IESVS, vidit hominem cæcum à natiuitate: & interrogauerunt eũ discipuli eius, Rabbi, quis peccauit, hic, aut parẽtes eius, vt cæcus nasceretur? Respondit IESVS, Neque hic peccauit, neque parentes eius: sed vt manifestentur opera Dei in illo. Me oportet operari opera eius qui misit me, donec dies est. Venit nox, quando nemo potest operari. Quandiu sum in mundo, lux sum mundi. Hoc cum dixisset, exspuit

B in terram & fecit lutum ex sputo, & liniuit lutum super oculos eius, & dixit ei, Vade, laua in natatoria Siloe, quod interpretatur, missus. Abiit ergo & lauit: & venit videns. Itaq; vicini & qui viderant eum prius quia mendicus erat, dicebant, Nónne hic est qui sedebat & mendicabat? Alii dicebant, Quia hic est. Alii autem, Nequaquam, sed similis est ei. Ille verò dicebat, Quia ego sum. Dicebant ergo ei, Quomodo aperti sunt tibi oculi? Respondit, Ille homo qui dicitur IE-

C SVS, lutum fecit: & vnxit oculos meos: & dixit mihi, Vade ad natatoriam Siloe: & laua. Et abii, & laui, & video. Et dixerunt ei, Vbi est ille? Ait, Nescio. Adducũt eum ad pharisæos qui

qui cæcus fuerat. Erat autem sabbathū, quando lutum fecit IESVS, & aperuit oculos eius. Iterū ergo interrogabant eum pharisæi quomodo vidisset. Ille autem dixit eis, Lutum mihi posuit super oculos, & laui: & video. Dicebāt ergo ex pharisæis quidam, Non est hic homo à Deo, qui sabbathū non custodit. Alii autem dicebant, Quomodo potest homo peccator hæc signa facere? Et schisma erat inter eos. Dicunt ergo cęco iterū, Tu quid dicis de illo qui aperuit oculos tuos? Ille autem dixit, Quia propheta est. Non crediderūt ergo Iudæi de illo quia cæcus fuisset & vidisset, donec vocauerunt parentes eius qui viderat, & interrogauerunt eos, dicentes, Hic est filius vester, quem vos dicitis quia cæcus natus est? Quomodo ergo nunc videt? Responderūt eis parentes eius, & dixerūt, Scimus quia hic est filius noster, & quia cæcus natus est: quomodo autem nunc videat, nescimus: aut quis eius aperuit oculos, uos nescimus: ipsum interrogate: ætatem habet, ipse de se loquatur. Hæc dixerūt parentes eius, quoniam timebant Iudæos. iam enim conspirauerant Iudæi, vt si quis eum confiteretur esse CHRISTVM, extra synagogā fieret. Propterea parentes eius dixerūt, Quia ætatem habet, ipsum interrogate. Vocauerunt ergo rursum hominem qui fuerat cæcus, & dixerunt ei, Da gloriam Deo. nos scimus quia hic homo, peccator est. Dixit ergo eis ille, Si peccator est, nescio: vnum scio, quia cæcus cum essem, modo video. Dixerunt ergo illi, Quid fecit tibi: quomodo aperuit tibi oculos? Respondit eis, Dixi vobis iam, & audistis: quid iterum vultis audire? nunquid & vos vultis discipuli eius fieri? Maledixerunt ergo ei: & dixerunt, Tu discipulus illius sis: uos autem, Moysi discipuli sumus. Nos scimus quia Moysi locutus est Deus: hunc autem nescimus vnde sit. Respondit ille homo, & dixit eis, In hoc enim mirabile est, quia vos nescitis vnde sit: & aperuit meos oculos. Scimus autem quia peccatores Deus non audit: sed si quis Dei cultor est & voluntatem eius facit, hunc exaudit. A seculo non est auditum quia quis aperuit oculos cæci nati. Nisi esset hic à Deo, non poterat facere quicquam. Responderunt, & dixerunt ei, In peccatis natus es totus: & tu doces uos? Et eiecerunt eum foras.

Audiuit IESVS quia eiecerunt eum foras: & cum inuenisset eum, dixit ei, Tu credis in filium Dei? Respondit ille, & dixit, Quis est Domine, vt credā in eum? Et dixit ei IESVS, Et vidisti eum: & qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait, Credo Domine. Et procidens adorauit eum. Et dixit ei IESVS, In iudicium ego in hunc mundum veni: vt qui non vident videant, & qui vident cæci fiant. Et audierunt quidā ex pharisæis, qui cum ipso erant: & dixerunt ei, Nunquid & nos cæci sumus? Dixit eis IESVS, Si cæci essetis, non haberetis peccatum. nunc verò dicitis, Quia videmus. Peccatum ergo vestrum manet.

S. CHRISTVS inter se & alios pastores ponens discrimē, à Iudæis insanire proclamatur, quos ex suis operibus cōuincens multos ad fidem conuertit. CAPVT X.

AMen amen dico vobis, qui non intrat per ostiū in ouile ouium, sed ascendit aliunde: ille fur est & latro. Qui autem intrat per ostium: pastor est ouium. Huic ostiarius aperit: & oues vocē eius audiunt: & proprias oues vocat nominatim, & educit eas. Et cum proprias oues emiserit, ante eas vadit: & oues illum sequuntur, quia sciunt vocem eius. Alienū autem non sequuntur, sed fugiunt ab eo: quia non nouerunt vocem alienorum. Hoc prouerbium dixit eis IESVS. Illi autem non cognouerunt quid loqueretur eis. Dixit ergo eis iterum IESVS, Amen amen dico vobis, quia ego sum ostiū ouium. Omnes quotquot venerunt, fures sunt & latrones: sed non audierūt eos oues. Ego sum ostium. Per me si quis introierit, saluabitur: & ingredietur & egredietur, & pascua inueniet. Fur non venit, nisi vt furetur & mactet & perdat. Ego veni vt vitam habeant, & abundantius habeant. Ego sum pastor bonus. Bonus pastor, animam suam dat pro ouibus suis. Mercenarius autem & qui non est pastor, cuius non sunt oues propriæ, videt lupum venientē, & dimittit oues & fugit: & lupus rapit, & dispergit oues. Mercenarius autē fugit, quia mercēarius est: & nō pertinet ad eum de ouibus. Ego sum pastor bonus: & cognosco oues meas, & cognoscūt me meæ. Sicut nouit me pater, & ego agnosco patrem: & animam meam pono pro ouibus meis. Et alias oues habeo quæ nō sunt ex hoc ouili: & illas oportet me adducere, & vocem meam audient, & fiet vnum ouile & vnus pastor. Propterea me diligit pater: quia ego pono animam meam, vt iterum sumam eam. nemo tollit eam à me: sed ego pono eam à meipso. potestatem habeo ponendi eam: & potestatē habeo iterum sumendi eam. Hoc mandatum accepi à patre meo. Dissensio iterum facta est inter Iudæos propter sermones hos. Dicebant autē multi ex ipsis, Dæmoniū habet & insanit: quid eum auditis? Alii dicebant, Hæc verba non sunt dæmoniū habentis. nunquid dæmonium potest cæcorū oculos aperire? Facta sunt autem encænia in Ierosolymis: & hyems erat. Et ambulabat IESVS in templo, in porticu Salomonis. Circūdederunt ergo eum Iudæi, & dicebant ei, Quousq; animam nostram tollis? si tu es CHRISTVS, dic nobis palàm. Respondit eis IESVS, Loquor vobis: & non creditis. Opera quæ ego facio in nomine patris mei, hæc testimonium perhibent de me: sed vos non creditis, quia non estis ex ouibus meis. Oues meæ vocem meam audiunt: & ego cognosco eas, & sequūtur me: & ego vitam æternam do eis: & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquā de manu mea. Pater meus quod dedit mihi, maius omnibus est: & nemo potest rapere de manu patris mei. Ego & pater vnum sumus. Sustulerunt ergo lapides Iudæi, vt lapidarent eum. Respondit eis IESVS, Multa bona opera ostēdi vobis ex patre meo: propter quod eorum opus me lapidatis? Responderunt ei Iudæi, De bono opere non lapidamus te, sed de blasphemia, & quia tu homo cū sis, facis teipsum deum. Respōdit eis IESVS, Nónne scriptū est in lege vestra, Ego dixi, dii estis? Si illos dixit deos ad quos sermo Dei factus est, & non potest solui scriptura: quem pater sanctificauit & misit in mundum, vos dicitis, Quia blasphemas: quia dixi Filius Dei sum? Si non facio opera patris mei: nolite credere mihi. Si autem facio: & si mihi non vultis credere, operibus credite, vt cognoscatis & credatis quia pater in me est & ego in patre. Quærebant ergo eum apprehendere: & exiuit de manibus eorum. Et abiit iterum trans Iordanem in eum locum vbi erat Ioannes baptizans primū: & mansit illic. & multi venerunt ad eum, & dicebant, Quia Ioannes quidem signum fecit nullum. Omnia autem quæcunque dixit Ioannes de hoc, vera erant. Et multi crediderunt in eum.

Esa. 40. c
Eze. 34. f. g & 37. f
Eze. 37. f
1. Mac. 4. f. g
Psal. 81. b

S. EX Lazari suscitatione Iudæi irritati cōsiliū aduersus IESVM ineunt, in quo Caipha prophetat: sed CHRISTVS in desertum secedit ad tempus. CAPVT XI.

ERat autem quidam languēs Lazarus à Bethania, de castello Mariæ & Marthæ sororū eius. Maria autem erat quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis: cuius frater Lazarus infirmabatur. Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes, Domine, ecce quem amas, infirmatur. Audiēs autem IESVS, dixit eis, Infirmitas hæc non est ad mortem, sed pro gloria Dei: vt glorificetur filius Dei per eam. Diligebat autem IESVS Martham, & sororem eius Mariam, & Lazarū. Vt ergo audiuit quia infirmabatur, tunc quidē mansit in eodem loco duobus diebus: deinde post hæc dicit discipulis suis, Eamus in Iudæā iterū. Dicunt ei discipuli, Rabbi, nunc quærebāt te Iudæi lapidare: & iterū vadis illuc? Respōdit IESVS, Nónne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die,

B in die, non offendit: quia lucem huius mundi videt. Si autem ambulauerit in nocte, offendit: quia lux non est in eo. Hæc ait: & post hæc dicit eis, Lazarus amicus noster dormit: sed vado vt à somno exuscitē eum. Dixerũt ergo discipuli eius, Domine, si dormit, saluus erit. Dixerat autē IESVS de morte eius: illi autem putauerunt quia de dormitione somni diceret. Tunc ergo IESVS dixit eis manifestè, Lazarus mortuus est: & gaudeo propter vos vt credatis, quoniã non eram ibi, sed eamus ad eum. Dixit ergo Thomas qui dicitur Didymus, ad condiscipulos, Eamus & nos, & moriamur cum eo. Venit itaq; IESVS: & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem. C Erat autem Bethania iuxta Ierosolymã quasi stadiis quindecim. Multi autem ex Iudæis venerant ad Martham & Mariã, vt consolarentur eas de fratre suo. Martha ergo vt audiuit quia IESVS venit, occurrit illi: Maria autem domi sedebat. Dixit ergo Martha ad IESVM, Domine, si fuisses hîc, frater meus non fuisset mortuus: sed & nunc scio quia quæcunq; poposceris à Deo, dabit tibi Deus. Dicit illi IESVS, Resurget frater tuus. Dicit ei Martha, Scio quia resurget in resurrectione in nouissimo die. Dixit ei IESVS, Ego sum resurrectio & vita. qui credit in me: etiam si mortuus fuerit, viuet: & omnis qui viuit & credit in me: non morietur in æternum. D Credis hoc? Ait illi, Vtique Domine, ego credidi quia tu es CHRISTVS filius Dei viui qui in hũc mundum venisti. Et cum hæc dixisset, abiit & vocauit Mariam sororem suam silentio, dicens, Magister adest, & vocat te. Illa vt audiuit, surgit cito, & venit ad eum. nondum enim venerat IESVS in castellum: sed erat adhuc in illo loco vbi occurrerat ei Martha. Iudæi ergo qui erãt cum ea in domo, & consolabantur eam, cum vidissent Mariam quia cito surrexit & exiit, secuti sunt eam, dicentes, Quia vadit ad monumentum vt ploret ibi. Maria ergo cũ venisset vbi erat IESVS videns eum, cecidit ad pedes eius, & dicit ei, Domine, si fuisses hic, non esset mortuus frater meus. IESVS ergo vt vidit eam plorantē & Iudæos qui venerant cum ea plorantes, infremuit spiritu, & turbauit seipsum, & dixit, Vbi posuistis E eum? Dicũt ei, Domine, veni & vide. Et lachrymatus est IESVS. Dixerunt ergo Iudæi, Ecce quomodo amabat eum. Quidam autē ex ipsis dixerunt, Non poterat hic qui aperuit oculos cæci nati, facere vt hic nõ moreretur? IESVS ergo rursum fremens in semetipso venit ad monumentũ. erat autem spelunca: & lapis super positus erat ei. Ait IESVS, Tollite lapidem. Dicit ei Martha, soror eius qui mortuus fuerat, Domine, iam fœtet, quadriduanus est enim. Dicit ei IESVS, Nónne dixi tibi quoniam si credideris, videbis gloriã Dei? Tulerunt ergo lapidē. IESVS autem eleuatis sursum oculis dixit, Pater, gratias ago tibi quoniam audisti me. ego autem F sciebam quia semper me audis, sed propter populũ qui circunstat, dixi: vt credãt quia tu me misisti. Hæc cum dixisset, voce magna clamauit, Lazare, veni foras. Et statim prodiit qui fuerat mortuus, ligatus manus & pedes institis, & facies illius sudario erat ligata. Dixit eis IESVS, Soluite eum, & sinite abire. Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam & Martham, & viderant quæ fecit: crediderunt in eum. Quidam autem ex ipsis abierunt ad pharisæos: & dixerunt eis quæ fecit IESVS. Collegerunt ergo pontifices & pharisæi concilium, & dicebant, Quid facimus? quia hic homo multa signa facit. Si dimittimus eum sic, omnes credent in eum: & venient Romani, & tollent nostrum locum & gentem. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset pontifex anni illius, dixit eis, Vos nescitis quicquam nec cogitatis: quia expedit nobis vt vnus moriatur homo pro populo, & non tota G gens pereat. Hoc autē à semetipso nõ dixit: sed cum esset pontifex anni illius, prophetauit quòd IESVS moriturus erat pro gente. & non tantum pro gente: sed vt filios Dei qui erant dispersi, congregaret in vnum. Ab illo ergo die, cogitauerunt vt interficerent eum. IESVS ergo iam nõ in palam ambulabat apud Iudæos, sed abiit in regionem iuxta desertum in ciuitatē quæ dicitur Ephrem, & ibi morabatur cum discipulis suis. Proximum autem erat pascha Iudæorum: & ascenderunt multi Ierosolymam de regione ante pascha, vt sanctificarent seipsos. Quærebant ergo IESVM: & colloquebantur adinuicem, in templo stantes, Quid putatis quia non venit ad diem festum istum? Dederant autem pontifices & pharisæi mandatum, vt si quis cognouerit vbi sit, indicet, vt apprehendant eum.

S. EX IESV à Maria uncto Iudas indignatur. CHRISTVS super asellum sedens, Ierusalē multis occurrentibus adit, & gentes à Iudæis triticeo grano discernit. CAPVT XII.

A IESVS ergo ante sex dies paschæ venit Bethaniam, vbi Lazarus fuerat mortuus quem suscitauit IESVS. [Matt. 26.a; Mar. 14.a] Fecerunt autem ei cœnam ibi: & Martha ministrabat. Lazarus verò vnus erat ex discumbentibus cũ eo. Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pisticæ pretiosi, & vnxit pedes IESV, & extersit pedes eius capillis suis: & domus impleta est ex odore vnguenti. Dixit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Iscariotes, qui erat eum traditurus, Quare hoc vnguentum non væniit trecentis denariis, & datũ est egenis? Dixit autem hoc, non quia de egenis pertinebat ad eum: sed quia fur erat, & loculos habens ea quæ mittebantur portabat. Dixit ergo IESVS, Sine illam, in diem sepulturæ meæ seruauit illud. Pauperes enim semper habetis vobiscum: me autē non semper habetis. B Cognouit ergo turba multa ex Iudæis quia illic est: & venerunt non propter IESVM tantum, sed vt Lazarum viderēt quem suscitauit à mortuis. Cogitauerunt autem principes sacerdotum vt & Lazarum interficerent: quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in IESVM. In crastinum autem turba multa quæ venerat ad diem festum, cum audissent, quia venit IESVS Ierosolymã: acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei, & clamabant, Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini, rex Israel. Et inuenit IESVS asellum: & sedit super eum, sicut scriptũ est, Noli timere filia Sion: ecce rex tuus venit sedens super pullum asinæ. [Matt. 21.a; Mar. 14.a; Luc. 19.f; Zach. 9.b] Hæc non cognouerunt discipuli eius primũ: sed quan C do glorificatus est IESVS, tũc recordati sunt quia hæc erãt scripta de eo, & hæc fecerunt ei. Testimonium ergo perhibebat turba quæ erat cum eo quando Lazarum vocauit de monumento, & suscitauit eum à mortuis. Propterea & obuiam venit ei turba: quia audierunt eum fecisse hoc signum. Pharisæi ergo dixerunt ad semetipsos, Videtis quia nihil proficimus? ecce mundus totus post eum abiit. Erant autem quidam gentiles ex his qui ascenderant vt adorarent in die festo. Hi ergo accesserunt ad Philippum qui erat à Bethsaida Galilææ: & rogabant eum, dicentes, Domine, volumus IESVM D videre. Venit Philippus, & dicit Andreæ, Andreas rursum & Philippus dixerunt IESV. IESVS autem respondit eis, dicens, Venit hora, vt clarificetur filius hominis. Amen amen dico vobis, nisi granũ frumenti cadens in terram, mortuum fuerit: ipsum solum manet: si autem mortuum fuerit, multum fructum affert. Qui amat animam suam, perdet eam: & qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodit eam. Si quis mihi ministrat, me sequatur: & vbi sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater meus. [Mat. 10.d. 16.d; Mar. 8.d; Luc. 9.c. & 17.g] Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, saluifica me ex hac hora. Sed propterea vèni in horam hanc. Pater, clarifica nomē tuum. Venit ergo vox de cœlo dicens, Et clarificaui, & iterum clarificabo. Tur E ba ergo quæ stabat & audierat, dicebat tonitruum esse factũ. Alii autem dicebant, Angelus ei locutus est. Respondit IESVS, & dixit, Non propter me hæc vox venit, sed propter vos. Nunc iudicium est mundi: nunc princeps huius mundi eiicietur foras. Et ego si exaltatus fuero à terra, omnia tra-

bam ad me ipsum. hoc autem dicebat significans qua morte esset moriturus. Respondit ei turba: Nos audiuimus ex lege quia CHRISTVS manet in æternum: & quomodo tu dicis, Oportet exaltari filium hominis? & quis est iste filius hominis? Dixit ergo eis IESVS, Adhuc modicũ, lumen in vobis est. Ambulate dum lucem habetis, vt non vos tenebræ comprehendãt. & qui ambulat in tenebris, nescit quò vadat. Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filii lucis sitis. Hæc locutus est IESVS: & abiit, & abscõdit se ab eis. Cum autem tanta signa fecisset coram eis, non credebant in eum: vt sermo Esaiæ impleretur quem dixit, Domine, quis credidit auditui nostro? & brachium Domini cui reuelatum est? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Esaias, Excæcauit oculos eorum, & indurauit cor eorum: vt non videant oculis, & non intelligant corde, & conuertantur, & sanem eos. Hæc dixit Esaias, quando vidit gloriã eius, & locutus est de eo. Veruntamẽ & ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter pharisæos non confitebantur, vt è synagóga nõ eiicerentur: dilexerũt enim gloriam hominum magis, quàm gloriam Dei. IESVS autem clamauit, & dixit, Qui credit in me, non credit in me, sed in eum qui misit me. Et qui videt me, videt eum qui misit me. Ego lux in mundum veni: vt omnis qui credit in me, in tenebris nõ maneat. Et si quis audierit verba mea & non custodierit, ego non iudico eum: non enim veni vt iudicem mundum, sed vt saluificem mundum. Qui spernit me, & nõ accipit verba mea: habet qui iudicet eum. Sermo quem locutus sum, ille iudicabit eũ in nouissimo die. Quia ego ex meipso non sum locutus: sed qui misit me pater, ipse mihi mandatũ dedit quid dicam & quid loquar. Et scio quia mandatum eius vita æterna est. Quæ ergo ego loquor: sicut dixit mihi pater, sic loquor.

Psal.109.b 116.a Esa.40.c Eze.37.g F Esa.53.a Rom.10.d Esa.6.c Matt.13.b Mar.4.b Luc.8.b Act.28.f Rom.11.b G

S. CHRISTVS parata cœna discipulorum pedes in exemplum lauat, buccella Iudam designat, & discipulorũ fugam prædicit.

CAPVT XIII.

A ANte diem festum paschæ, sciens IESVS quia venit hora eius vt transeat ex hoc mundo ad patrem: cum dilexisset suos qui erant in mundo, in finem dilexit eos. Et cœna facta, cum diabolus iam misisset in cor vt traderet eum Iudas Simónis Iscariotes: sciens quia omnia dedit ei pater in manus, & quia à Deo exiuit & ad Deum vadit, surgit à cœna, & ponit vestimenta sua: & cum accepisset linteum, præcinxit se. Deinde misit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes discipulorum & extergere linteo quo erat præcinctus. Venit ergo ad Simónem Petrum. Et dicit ei Petrus, Domine, tu mihi lauas pedes? Respondit IESVS, & dixit ei, Quod ego facio, tu nescis modò: scies autem postea. Dicit ei Petrus, Non lauabis mihi pedes in æternum. Respondit ei IESVS, Si non lauero te, non habebis partem mecum. Dicit ei Simon Petrus, Domine, non B tantum pedes meos, sed & manus & caput. Dicit ei IESVS, Qui lotus est, non indiget nisi vt pedes lauet, sed est mundus totus. Et vos, mundi estis, sed nõ omnes. Sciebat enim quisnam esset qui traderet eum: propterea dixit, Non estis mundi omnes. Postquam ergo lauit pedes eorum, & accepit vestimenta sua, cum recubuisset iterum, dixit eis, Scitis quid fecerim vobis? Vos vocatis me magister & domine: & bene dicitis, sum etenim. Si ergo ego laui pedes vestros, dominus & magister: & vos debetis alter alterius lauare pedes. Exemplũ enim dedi vobis, vt quemadmodũ ego feci vobis, ita & vos faciatis. Amen, amen dico vobis, non est seruus maior domino suo, neque apostolus maior eo qui misit illum. Si hæc scitis: beati eritis si feceritis ea. Non de omnibus vobis dico: ego scio quos elegerim. Sed vt adimpleatur scriptura, Qui manducat mecum panem leuabit contra me calcaneũ suum. C Amodo dico vobis, priusquàm fiat: vt cum factum fuerit, credatis quia ego sum. Amen amen dico vobis, qui accipit si quem misero, me accipit: qui autem me accipit, accipit eum qui me misit. Cum hæc dixisset IESVS, turbatus est spiritu: & protestatus est, & dixit, Amen amen dico vobis quia vnus ex vobis tradet me. Aspiciebant ergo adinuicem discipuli, hæsitantes de quo diceret. Erat ergo recumbens vnus ex discipulis eius in sinu IESV quem diligebat IESVS. Innuit ergo huic Simon Petrus: & dicit ei, Quis est de quo dicit? Itaque cum recubuisset ille supra pectus IESV, dicit ei, Domine, quis est? Respondit IESVS, Ille est, cui ego intinctum panem porrexero. Et cum intinxisset panem, dedit Iudæ Simónis Iscariotæ. Et post buccellã, introiuit in eum satanas. Et dicit ei IESVS, Quod facis, fac citius. Hoc autem nemo sciuit discumbentium, ad quid dixerit ei. Quidam enim putabant, quia loculos habebat Iudas, quòd dixisset ei IESVS, Eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festũ: aut egenis vt aliquid daret. Cum ergo accepisset ille buccellam, exiuit cõtinuo. Erat autẽ nox. D Cum ergo exisset, dixit IESVS, Nunc clarificatus est filius hominis: & Deus clarificatus est in eo. Si Deus clarificatus est in eo, & Deus clarificabit eum in semetipso: & cõtinuo clarificabit eum. Filioli, adhuc modicum vobiscum sum. Quæretis me: & sicut dixi Iudæis, Quo ego vado, vos non potestis venire: & vobis dico modo. Mandatum nouum do vobis, Vt diligatis inuicem: sicut dilexi vos, vt & vos diligatis inuicem. In hoc cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis adinuicem. Dicit ei Simon Petrus, Domine, quò vadis? Respõdit IESVS, Quò ego vado, non potes me modo sequi, sequeris autem postea. Dicit ei Petrus, Quare non possum te sequi modo? animã meam pro te ponam. Respondit ei IESVS, Animam tuam pro me pones? Amen amen dico tibi, non cantabit gallus, donec ter me neges.

Matt.26.a Luc.22.a Mar.14.a Infra 15.c Matt.10.c Luc.6.f Psal.40.c Matt.10.b Luc.10.c Matt.26.b Mar.14.b Luc.22.b Supra 7.a 1.Ioan.2.b Infra 15.b

S. CHRISTVS à discipulis timorem excutiens ex via veritate & vita, & eadem cum patre essentia præcepta sua seruari præcipit.

CAPVT XIIII.

A ET ait discipulis suis, Non turbetur cor vestrum. Creditis in Deum, & in me credite. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Si quò minus: dixissem vobis, Quia vado parare vobis locum. Et si abiero & præparauero vobis locum: iterum venio & accipiã vos ad meipsum, vt vbi sum ego & vos sitis. Et quò ego vado scitis, & viam scitis. Dicit ei Thomas, Domine, nescimus quò vadis: & quomodo possumus viam scire? Dicit ei IESVS, Ego sum via, & veritas, & vita. nemo venit ad patrem nisi per me. Si cognouissetis me, & patrem meum vtique cognouissetis: & à modo cognoscetis eum, & vidistis eum. Dicit ei Philippus, Domine, ostende nobis patrem, B & sufficit nobis. Dicit ei IESVS, Tanto tempore vobiscũ sum, & non cognouistis me? Philippe, qui videt me, videt & patrem. Quomodo tu dicis, Ostende nobis patrẽ? Non credis quia ego in patre, & pater in me est? Verba quæ ego loquor vobis, à meipso non loquor: pater autẽ in me manens, ipse facit opera. Non creditis quia ego in patre, & pater in me est? Alioquin, propter opera ipsa credite. Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera quæ ego facio & ipse faciet, & maiora horum faciet, quia ego ad patrem vado. Et quodcunque petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam: vt glorificetur pater in filio. Si quid petieritis me in nomine meo, hoc faciam. Si diligitis me: mãdata mea seruate. Et ego rogabo patrem, & alium paracletum dabit vobis vt maneat C vobiscũ in æternũ, spiritũ veritatis, quẽ mundus non potest accipere, quia non videt eũ, nec scit eum. vos autẽ cognoscetis eum: quia apud vos manebit, & in vobis erit. Non relinquam vos orphanos: veniam ad vos. Adhuc modicum: & mundus me iam non videt. Vos autem videtis me: quia ego viuo & vos viuetis. In illo die vos cognoscetis quia ego sum in patre meo, & vos in me, & ego in vobis. Qui habet mandata mea,

Matt.26.a Mar.14.c Luc.22.c Infra 16.c.f Marc.11.c Matt.7.a

data mea,& seruat ea: ille est qui diligit me. qui autem diligit me,diligetur à patre meo: & ego diligã eum,& manifestabo ei meipsum. Dicit ei Iudas,non ille Iscariotes,Domine,quid factum est quia manifestaturus es nobis teipsum,& nõ mundo? Respondit IESVS, & dixit ei, Si quis diligit me,sermonem meum seruabit,& pater meus diliget eum,& ad eum ve

D nimus,& mansionẽ apud eum faciemus. Qui nõ diligit me: sermones meos non seruat. Et sermonem quem audistis, nõ est meus: sed eius qui misit me,patris. Hæc locutus sum vobis,apud vos manens, Paracletus autẽ spiritus sanctus quem mittet pater in nomine meo, ille vos docebit omnia, & suggeret vobis omnia quæcunq; dixero vobis. Pacem relinquo vobis: pacem meam do vobis, non quomodo mundus dat, ego do vobis. Non turbetur cor vestrũ,neq; formidet. Audistis quia ego dixi vobis, Vado & venio ad vos. Si diligeretis me, gauderetis vtique quia vado ad patrẽ: quia pater maior me est. Et nunc dixi vobis prius quàm fiat: vt cũ factum fuerit,credatis. Iam non multa loquar vobiscũ:venit enim princeps mundi huius,& in me non habet quicquam. Sed vt cognoscat mundus quia diligo patrem: & sicut mandatum dedit mihi pater,sic facio. Surgite,eamus hinc.

S. SVB fructus vitis similitudine CHRISTVS *discipulis suis præcepta commendat, ac ipsos ab odio mundi confirmat.*

CAPVT XV.

A EGo sum vitis vera, & pater meus agricola est. Omnem palmitẽ in me non ferentem fructũ, tollet eum: & omnẽ qui fert fructũ,purgabit eũ,vt fructus plus afferat. Iam vos mundi estis propter sermonem quẽ locutus sum vobis. Manete in me:& ego in vobis. Sicut palmes nõ potest ferre fructũ à semetipso,nisi manserit in vite: sic nec vos nisi in me manseritis. Ego sum vitis: vos, palmites. qui manet in me,& ego in eo: hic fert fructum multum,quia sine me nihil potestis facere. Si quis in me non manserit: mittetur foras sicut palmes,& arescet,& colligent

Mat. 12.e eum,& in ignem mittẽt & ardet. Si manseritis in me,& verba
1. Ioan. 3.d mea in vobis mãserint: quodcunq; volueritis petetis,& fiet

B vobis. In hoc clarificatus est pater meus:vt fructũ plurimum afferatis,& efficiamini mei discipuli. Sicut dilexit me pater, & ego dilexi vos. Manete in dilectione mea. Si præcepta mea seruaueritis,manebitis in dilectione mea: sicut & ego præcepta patris mei seruaui,& maneo in eius dilectione. Hæc locutus sum vobis:vt gaudiũ meum in vobis sit,& gaudium ve-

Supra 13.d strum impleatur. Hoc est præceptũ meũ vt diligatis inuicẽ,
Ephe.5.a sicut dilexi vos. Maiorẽ hac dilectionẽ nemo habet quàm vt
1. Thes.4.b.c animam suã ponat quis pro amicis suis. Vos amici mei estis,
1. Ioan. 3.c. si feceritis quæ ego præcipio vobis. Iam nõ dicã vos seruos:
d. & 4.d quia seruus nescit quid faciat dominus eius. Vos autem dixi

C amicos: quia omnia quæcunq; audiui à patre meo, nota feci vobis. Nõ vos me elegistis,sed ego elegi vos: & posui vos vt eatis & fructum afferatis, & fructus vester maneat, vt quod-

1. Ioa. 3.b.d cunq; petieritis patrẽ in nomine meo, det vobis. Hæc man-
& 4.d do vobis,vt diligatis inuicẽ. Si mundus vos odit: scitote quia me priorem vobis odio habuit. Si de mundo fuissetis: mundus quod suum erat, diligeret. Quia vero de mundo nõ estis, sed ego elegi vos de mundo: propterea odit vos mũdus. Me

Supra 13.b mentote sermonis mei, quem ego dixi vobis, Non est seruus
Mat. 10.c maior domino suo. Si me persecuti sunt: & vos persequẽtur.
Mat. 24.a si sermonem meũ seruauerunt: & vestrũ seruabunt. Sed hæc omnia facient vobis propter nomen meum: quia nesciũt eum

D qui misit me. Si non venissem & locutus fuissem eis: peccatum nõ haberent. nunc autẽ excusationẽ non habẽt de peccato suo. Qui me odit:& patrẽ meum odit. Si opera non fecissem in eis quæ nemo alius fecit: peccatũ non haberent. Nunc autem & viderunt,& oderũt & me & patrẽ meum. Sed vt ad-

Psal. 24.c impleatur sermo qui in lege eorũ scriptus est, Quia odio ha-
Luc. 24.g buerunt me gratis. Cum autẽ venerit paracletus (quem ego mittam vobis à patre) spiritus veritatis qui à patre procedit: ille testimonium perhibebit de me. Et vos testimonium perhibebitis: quia ab initio mecum estis.

S. CONSOLATVR suos CHRISTVS *iam abiturus, pro quibus patrem orat, & à mundo multa passuros annuntiat.*

CAPVT XVI.

A HAec locutus sum vobis, vt non scandalizemini. Absq; synagogis facient vos. sed venit hora, vt omnis qui interficit vos, arbitretur obsequium se præstare Deo. & hæc facient vobis: quia nõ nouerunt patrẽ, neq; me. Sed hæc locutus sum vobis, vt cũ venerit horã, eorũ reminiscamini, quia ego dixi vobis. Hæc autẽ vobis ab initio nõ dixi: quia vobiscũ erã. Et nunc vado ad eum qui misit me: & nemo ex vobis interrogat me, Quò vadis?

Mat. 24.a

B Sed quia hæc locutus sum vobis, tristitia impleuit cor vestrũ. Sed ego veritatẽ dico vobis, expedit vobis vt ego vadam. Si enim nõ abiero, paracletus nõ veniet ad vos: si autẽ abiero, mittã eũ ad vos. Et cũ venerit, ille arguet mundũ de peccato, & de iustitia, & de iudicio. De peccato quidẽ, quia non crediderũt in me: de iustitia verò, quia ad patrẽ vado, & iam nõ videbitis me: de iudicio autẽ, quia princeps huius mũdi iam iu-

C dicatus est. Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. Cum autem venerit ille spiritus veritatis, docebit vos omnẽ veritatẽ. non enim loquetur à semetipso: sed quæcunq; audiet loquetur, & quæ ventura sunt, annuntiabit vobis. Ille me clarificabit: quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Omnia quæcũq; habet pater, mea sunt. Propterea dixi, Quia de meo accipiet, & annũtiabit vobis. Modicũ & iam nõ videbitis me, & iterum modicum & videbitis me:

D quia vado ad patrẽ. Dixerũt ergo ex discipulis eius adinuicẽ, Quid est hoc quod dicit nobis, Modicũ & nõ videbitis me, & iterũ modicũ & videbitis me, & quia vado ad patrẽ? Dicebant ergo, Quid est hoc quod dicit, Modicũ? nescimus quid loquitur. Cognouit autẽ IESVS quia volebant eũ interrogare: & dixit eis, De hoc quæritis inter vos quia dixi, Modicũ & non videbitis me, & iterũ modicũ & videbitis me. Amen amen dico vobis quia plorabitis & flebitis vos, mundus autem gaudebit: vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudiũ. Mulier cũ parit, tristitiã habet, quia venit

E hora eius. cum autẽ peperit puerũ, iam nõ meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundũ. Et vos igitur, nunc quidem tristitiam habetis. iterum autem videbo vos, & gaudebit cor vestrum: & gaudium vestrũ nemo tollet à vobis. Et in illo die, me non rogabitis quicquam. Amen

Supra 14.b amen dico vobis, si quid petieritis patrem in nomine meo,
Mat. 7.a. dabit vobis. Vsque modo non petistis quicquam in nomine
21.c meo. Petite & accipietis: vt gaudiũ vestrum sit plenum. Hæc
Mar. 11.c

F in prouerbiis locutus sum vobis. Venit hora cum iam nõ in
Luc. 11.b
Iaco.1.a prouerbiis loquar vobis, sed palàm de patre annuntiabo vobis. In illo die in nomine meo petetis: & non dico vobis quia ego rogabo patrem de vobis. Ipse enim pater amat vos, quia vos me amastis, & credidistis quia à deo exiui. Exiui à patre & veni in mundum: iterum relinquo mundum, & vado ad

G patrem. Dicunt ei discipuli eius, Ecce nunc palàm loqueris, & prouerbium nullum dicis. nunc scimus quia scis omnia, & nõ opus est tibi vt quis te interroget. in hoc credimus quia à deo existi. Respõdit eis IESVS, Modo creditis? Ecce venit hora, & iam venit, vt dispergamini vnusquisque in propria, & me solũ relinquatis. & tamẽ nõ sum solus: quia pater me-

Mat. 26.c cum est. Hæc locutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. In
Mar. 14.e mundo pressuram habebitis: sed cõfidite, ego vici mundum.

S. ORATIO Christi ad patrem pro sui nominis clarificatione, operum suorum exaltatione, discipulorum & per eos credentium confirmatione, sanctificatione & consummatione.

CAPVT XVII.

A HAec locutus est IESVS: & subleuatis oculis in cœlum, dixit, Pater venit hora, clarifica filium tuum, vt filius tuus clarificet te. Sicut dedisti ei potestatem omnis carnis, vt omne quod dedisti ei, det eis vitam æternã. Hæc est autẽ vita æterna, Vt cognoscant te, solum deum verum, & quem misisti IESVM CHRISTVM. Ego te clarificaui super terram: opus consummaui, quod dedisti mihi vt faciã. & nunc clarifica me tu pater apud temetipsum, claritate quam habui prius quàm mundus fieret, apud te. Manifestaui nomen tuum hominibus quos dedisti mihi de mũdo. tui erant: & mihi eos dedisti, & sermonem B tuum seruauerunt. Nunc cognouerunt quia omnia quæ dedisti mihi, abs te sunt. quia verba quæ dedisti mihi, dedi eis: & ipsi acceperunt & cognouerunt verè quia à te exiui, & crediderũt quia tu me misisti. Ego pro eis rogo. Non pro mundo rogo, sed pro his quos dedisti mihi, quia tui sunt. Et mea omnia, tua sunt: & tua, mea sunt, & clarificatus sum in eis. Et iam non sum in mundo: & hi in mundo sunt, & ego ad te venio. Pater sancte, serua eos in nomine tuo quos dedisti mihi: vt sint vnum sicut & nos. Cum essem cum eis, ego seruabam eos in nomine tuo. Quos dedisti mihi, ego custodiui & nemo ex eis periit, nisi filius perditionis, vt scriptura impleatur. Nunc autem ad te venio: & hæc loquor in mundo, vt

Psal. 108.

C habeant gaudium meum impletum in semetipsis. Ego dedi eis sermonem tuum: & mundus eos odio habuit, quia non sunt de mundo, sicut & ego non sum de mundo. Non rogo vt tollas eos de mundo: sed vt serues eos à malo. De mundo non sunt: sicut & ego non sum de mundo. Sanctifica eos in veritate. Sermo tuus, veritas est. Sicut tu me misisti in mundum: ita & ego misi eos in mundum. Et pro eis ego sanctifico meipsum: vt sint & ipsi sanctificati in veritate. Non pro eis autem rogo tantũ, sed & pro eis qui credituri sunt per verbum eorum in me: vt omnes vnum sint, sicut tu pater in me D & ego in te, vt & ipsi in nobis vnum sint: vt credat mundus quia tu me misisti. Et ego claritatem quam tu dedisti mihi, dedi eis: vt sint vnum sicut & nos vnum sumus. Ego in eis & tu in me: vt sint consummati in vnum, & cognoscat mũdus quia tu me misisti, & dilexisti eos sicut & me dilexisti. Pater, quos dedisti mihi, volo vt vbi sum ego & illi sint mecũ: vt videant claritatẽ meam quam dedisti mihi, quia dilexisti me ante constitutionem mundi. Pater iuste, mundus te non cognouit, ego autem te cognoui: & hi cognouerunt quia tu me misisti. Et notum feci eis nomẽ tuum, & notum faciam: vt dilectio qua dilexisti me in ipsis sit, & ego in ipsis.

S. EGRESSVS Iesus in hortũ à Iuda Iudæis traditur, ad Annam ductus interrogatur, & cæditur, & à Petro negatur.

CAPVT XVIII.

Matt. 26. c
Mar. 14. c
Luc. 22. d

A HAec cum dixisset IESVS, egressus est cum discipulis suis trans torrentẽ Cedron, vbi erat hortus, in quem introiuit ipse & discipuli eius. Sciebat autem & Iudas qui tradebat eum, locum: quia frequenter IESVS conuenerat illuc cum discipulis suis. Iudas ergo cum accepisset cohortẽ, & à pontificibus & pharisæis ministros: venit illuc cũ laternis & facibus & armis. IESVS itaque sciens omnia quæ ventura erant super eum, processit & dixit eis, Quem quæritis? Responderunt ei, IESVM Nazarenum. Dicit eis IESVS, Ego sum. Stabat autem & Iudas qui tradebat eum, cum ipsis. Vt ergo dixit eis, Ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Iterum ergo interro B gauit eos, Quem quæritis? Illi autem dixerunt, IESVM Nazarenũ. Respõdit IESVS, Dixi vobis quia ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. Vt impleretur sermo quem dixit, Quia quos dedisti mihi non perdidi ex eis quenquam. Simon ergo Petrus habens gladium, eduxit eum: & percussit pontificis seruum, & abscidit auriculam eius dexteram. erat autem nomen seruo, Malchus. Dixit ergo IESVS Petro, Mitte gladium tuum in vaginam. Calicem quem dedit mihi pater, non bibam illum? Cohors autem & tribunus & ministri Iudæorum comprehenderunt IESVM, & ligauerunt eum: & adduxerunt eum ad Annam primum. erat enim socer Caiphæ, qui erat pontifex anni illius. Erat autem Caiphas qui consilium dederat Iudæis, Quia expedit vnum ho C minem mori pro populo. Sequebatur autẽ IESVM Simon Petrus, & alius discipulus. Discipulus autem ille erat notus pontifici, & introiuit cum IESV in atriũ pontificis: Petrus autem stabat ad ostium foris. Exiuit ergo discipulus alius qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ: & introduxit Petrum. Dicit ergo Petro ancilla ostiaria, Nunquid & tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille, Non sum. Stabãt autem serui & ministri ad prunas, quia frigus erat, & calefaciebant se. erat autem cum eis & Petrus, stans, & calefaciens se. Pontifex ergo interrogauit IESVM de discipulis suis & de doctrina eius. Respondit ei IESVS, Ego palàm locutus sum mun D do, ego semper docui in synagoga & in templo quo omnes Iudæi conueniunt: & in occulto locutus sum nihil. Quid me interrogas? interroga eos qui audierunt quid locutus sum ipsis. ecce, hi sciunt quæ dixerim ego. Hæc autem cum dixisset vnus assistens ministrorum, dedit alapam IESV, dicens, Sic respondes pontifici? Respondit ei IESVS, Si male locutus sum, testimonium perhibe de malo: si autẽ bene, quid me cædis? Et misit eum Annas ligatum ad Caipham pontificem. Erat autem Simon Petrus stans & calefaciens se. Dixerunt ergo ei, Nunquid & tu ex discipulis eius es? Negauit ille E & dixit, Non sum. Dicit ei vnus ex seruis pontificis, cognatus eius cuius abscidit Petrus auriculam, Nónne ego te vidi in horto cũ illo? Iterum ergo negauit Petrus, & statim gallus cantauit. Adducunt ergo IESVM à Caipha in prætorium. Erat autẽ mane: & ipsi non introierunt in prætorium, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pasca. Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit, Quam accusationem affertis aduersus hominem hunc? Responderunt & dixerunt ei, Si non esset hic malefactor non tibi tradidissemus eum. Dixit ergo eis Pilatus, Accipite eum vos, & secundum legem ve F stram iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi, Nobis nõ licet interficere quenquam. Vt sermo IESV impleretur quem dixit, significans qua morte esset moriturus. Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus: & vocauit IESVM, & dixit ei, Tu es rex Iudæorum? Respondit IESVS, A temetipso hoc dicis, an alii tibi dixerũt de me? Respondit Pilatus, Nunquid ego Iudæus sum? Gens tua & pontifices, tradiderũt te mihi. Quid fecisti? Respondit IESVS, Regnum meum non est de hoc mundo. Si ex hoc mundo esset regnum meum, ministri mei vtique decertarent vt non traderer Iudæis. nunc autem G regnum meum non est hinc. Dixit itaq; ei Pilatus, Ergo rex es tu? Respondit IESVS, Tu dicis: quia rex sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundũ: vt testimonium perhibeam veritati. Omnis qui est ex veritate, audit vocem meam. Dicit ei Pilatus, Quid est veritas? Et cum hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudæos, & dicit eis, Ego nullã inuenio in eo causam. Est autem consuetudo vobis vt vnum dimittam vobis in pascha. vultis ergo dimittam vobis regem Iudæorum? Clamauerunt rursum omnes dicentes, Non hunc, sed Barabban. Erat autem Barabbas, latro.

Matt. 26. e
Mar. 14. e
Luc. 22. e
Supra 17. c
Supra 11. f
Mat. 26. g
Mar. 14. g
Luc. 22. f
Matt. 26. f
Marc. 14. f
Luc. 22. f
Mat. 26. g
Mar. 14. g
Luc. 22. f. g
Matt. 27. a
Mar. 15. a
Luc. 22. g
Matt. 20. e
Matt. 27. b
Mar. 14. a
Luc. 23. a
Matt. 27. c
Marc. 15. b
Luc. 23. b

S. CHRISTVS flagellatus coronatur, morti addictus inter duos crucifigitur, diuisis vestimentis matrem Ioanni commendat, potatus spiritum emittit, & aperto latere depositus sepelitur.

CAPVT XIX.

A TVnc ergo apprehendit Pilatus IESVM, & flagellauit. Et milites plectẽtes coronam de spinis, imposuerunt capiti eius: & veste purpurea circundederunt eum. Et veniebant ad eum, & dicebant, Aue rex Iudæorum, & dabant ei alapas. Exiuit iterum Pilatus

Matt. 27. c
Marc. 15. b

Pilatus & dicit eis, Ecce adduco vobis eum foras, vt cognoscatis quia in eo nullam inuenio causam. Exiuit ergo IESVS foras portans coronam spineam, & purpureũ vestimentum. Et dicit eis, Ecce homo. Cum ergo vidissent eum pontifices B & ministri, clamabant dicentes, Crucifige, crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Accipite eum vos: & crucifigite. ego enim nõ inuenio in eo causam. Responderunt ei Iudæi, Nos legem habemus: & secundum legem debet mori, quia filium Dei se fecit. Cum ergo audisset Pilatus hunc sermonem, magis timuit. Et ingressus est prætorium iterum: & dicit ad IESVM, Vnde es tu? IESVS autem responsum nõ dedit ei. Dicit ergo ei Pilatus, Mihi non loqueris? nescis quia potestatem habeo crucifigere te, & potestatem habeo dimittere te? Respondit IESVS, Non haberes potestatẽ aduersum me vllam, nisi tibi datum esset desuper. Propterea qui me tradidit tibi, maius peccatum habet. Et exinde quærebat Pilatus dimittere C eum. Iudæi autem clamabant, dicẽtes, Si hunc dimittis, non es amicus Cæsaris. omnis enim qui se regem facit: contradicit Cæsari. Pilatus cum audisset hos sermones, adduxit foras IESVM: & sedit pro tribunali, in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraice autem Gabatha. Erat autem parasceue paschæ, hora quasi sexta: & dicit Iudæis, Ecce rex vester. Illi autem clamabant, Tolle tolle: crucifige eum. Dicit eis Pilatus, Regem vestrum crucifigam? Responderunt pontifices, Non habemus regem, nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eis illum, D vt crucifigeretur. Susceperunt autẽ IESVM: & eduxerunt eum. Et baiulans sibi crucem, exiuit in eum qui dicitur Caluariæ locum, Hebraice autem Golgotha: vbi crucifixerunt eum, & cum eo alios duos hinc & hinc, medium autem IESVM. Scripsit autem & titulum Pilatus: & posuit super crucem. Erat autem scriptum, IESVS Nazarenus rex Iudæorum. Hunc ergo titulum multi Iudæorum legerunt: quia prope ciuitatẽ erat locus vbi crucifixus est IESVS. Et erat scriptum Hebraicè, Græcè, & Latinè. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorum, Noli scribere, rex Iudæorũ: sed quia ipse dixit, Rex sum Iudæorũ. Respondit Pilatus, Quod scripsi scripsi. Milites ergo cum crucifixissent eum, acceperũt vestimenta eius (& fecerunt quatuor partes: vnicuique militi partem) & tunicam. Erat autẽ tunica inconsutilis, desuper E per contexta per totum. Dixerunt ergo adinuicẽ, Non scindamus eam sed sortiamur de illa cuius sit. Vt scriptura impleretur, dicens, Partiti sunt vestimenta mea sibi: & in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt. Stabant autem iuxta crucem IESV mater eius, & soror matris eius, Maria Cleophæ, & Maria Magdalene. Cum vidisset ergo IESVS matrem & discipulum stantem quem diligebat, dicit matri suæ, Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo. Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in F sua. Postea sciens IESVS quia omnia consummata sunt, vt consummaretur scriptura, dicit, Sitio. Vas autem erat positum aceto plenũ. Illi autem spongiã plenam aceto, & hyssopo circumponentes, obtulerunt ori eius. Cum ergo accepisset IESVS acetum, dixit, Consummatum est. Et inclinato capite, tradidit spiritum. Iudæi ergo (quoniam parasceue erat) vt nõ remanerẽt in cruce corpora sabbatho (erat enim magnus dies ille sabbathi) rogauerunt Pilatum, vt frangerentur eorum crura & tollerentur. Venerunt ergo milites & primi quidem fregerunt crura, & alterius qui crucifixus est cum eo. Ad IESVM autem cum venissent, vt viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura: sed vnus militum lancea latus eius aperuit, & continuo exiuit sanguis & aqua. Et G qui vidit, testimonium perhibuit: & verum est testimonium eius. Et ille scit quia vera dicit: vt & vos credatis. Facta sunt enim hæc, vt scriptura impleretur, Os non comminuetis ex eo. Et iterum alia scriptura dicit, Videbunt in quem transfixerunt. Post hæc autem rogauit Pilatum Ioseph ab Arimathæa, (eo quòd esset discipulus IESV, occultus autem propter metũ Iudæorum) vt tolleret corpus IESV. Et permisit Pilatus. Venit ergo & tulit corpus IESV. Venit autem & Nicodemus qui venerat ad IESVM noctè primum, ferens mixturam myrrhæ & aloes quasi libras centum. Acceperunt autem corpus IESV, & ligauerũt illud linteis cum aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. Erat autem in loco vbi crucifixus est, hortus: & in horto monumentũ nouũ, in quo nondum quisquam positus erat. Ibi ergo propter parasceuen Iudæorum, quia iuxta erat monumentũ, posuerunt IESVM.

Mat. 27.d Mar. 15.b Luc. 23.c — Mat. 27.d Mar. 15.b Luc. 23.c — Psal. 21.c — Psal. 68.c — Exod. 12.g Num. 9.b Zac. 12.c Mat. 27.g Mar. 15.d — Luc. 23.g — Supra 3.a

S. MARIA sublato lapide discipulis nuntiat corpus fuisse sublatũ, cum Petrus & Ioannes viso monumento credunt: unde Maria plorans, ab angelo & CHRISTO confortatur: inde Christus discipulis absente Thoma, & post octo dies præsente apparet.

CAPVT XX.

A VNa autem sabbathi Maria Magdalene venit mane cum adhuc tenebræ essent, ad monumentum: & vidit lapidem sublatum à monumento. Cucurrit ergo & venit ad Simonem Petrum, & ad aliũ discipulum quem amabat IESVS: & dicit illis, Tulerunt dominum de monumento, & nescimus vbi posuerunt eũ. Exiit ergo Petrus & ille alius discipulus, & venerunt ad monumentum. Currebant autẽ duo simul: & ille alius discipulus præB cucurrit citius Petro, & venit primus ad monumentum. Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina: non tamen introiuit. Venit ergo Simon Petrus sequens eum, & introiuit in monumentũ, & vidit linteamina posita, & sudarium quod fuerat super caput eius, non cum linteaminibus positum, sed separatim inuolutum in vnum locum. Tunc ergo introiuit & ille discipulus qui venerat primus ad monumentum: & vidit & credidit. Nondum enim sciebãt scripturam, quia oporteret eum à mortuis resurgere. Abierunt ergo iterum disciC puli ad semetipsos. Maria autem stabat ad monumentum, foris plorans. Dum ergo fleret, inclinauit se & prospexit in monumentũ: & vidit duos angelos in albis sedentes, vnum ad caput & vnum ad pedes, vbi positum fuerat corpus IESV. Dicunt ei illi, Mulier, quid ploras? Dicit eis, Quia tulerunt dominum meum: & nescio vbi posuerunt eum. Hæc cum dixisset, conuersa est retrorsum, & vidit IESVM stantem: & non sciebat quia IESVS est. Dicit ei IESVS, MuD lier, quid ploras? Quem quæris? Illa existimans quia hortulanus esset, dicit ei, Domine, si tu sustulisti eum, dicito mihi vbi posuisti eum: & ego eum tollam. Dicit ei IESVS, Maria. Conuersa illa dicit ei, Rabboni, quod dicitur magister. Dicit ei IESVS, Noli me tangere: nondum enim ascendi ad patrem meum. Vade autem ad fratres meos, & dic eis, Ascendo ad patrem meum & patrem vestrũ, deum meum & deum E vestrũ. Venit Maria Magdalene annuncians discipulis, Quia vidi dominum, & hæc dixit mihi. Cum ergo sero esset die illo, vna sabbathorum, & fores essent clausæ vbi erant discipuli congregati propter metum Iudæorum: venit IESVS, & stetit in medio, & dicit eis, Pax vobis. Et cũ hæc dixisset, ostendit eis manus & latus. Gauisi sunt ergo discipuli, viso domino. Dixit eis iterum, Pax vobis. Sicut misit me pater, & ego mitto vos. Hæc cum dixisset, insufflauit: & dicit eis, AcF cipite spiritum sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis: & quorũ retinueritis, retenta sunt. Thomas autem vnus ex duodecim qui dicitur Didymus, non erat cum eis quando venit IESVS. Dixerunt ergo ei alii discipuli, Vidimus dominum. Ille autem dixit eis, Nisi videro in manibus eius fixuram clauorum, & mittam digitum meum in locum clauorum, & mittam manum meam in latus eius: non credam. Et post dies octo, iterum erant discipuli eius intus: & Thomas cum eis. Venit IESVS ianuis clausis, & stetit in G medio, & dixit eis, Pax vobis. Deinde dicit Thomæ, Infer digitum tuum huc, & vide manus meas, & affer manum tuam, & mitte in latus meum: & noli esse incredulus, sed fidelis.

Mat. 28.a Mar. 16.a Luc. 24.a — Mat. 28.a Mar. 16.b — Mar. 16.c Luc. 24.f 1. Cor. 15.a — Mat. 18.c

Respõdit Thomas, & dixit ei, Dominus meus, & deus meus. Dicit ei IESVS, Quia vidisti me Thoma, credidisti: beati qui non viderunt & crediderunt. Multa quidem & alia signa fecit IESVS in conspectu discipulorum suorum, quæ non sunt scripta in libro hoc. Hæc autem scripta sunt, vt credatis quia IESVS est CHRISTVS filius dei: & vt credentes vitam habeatis in nomine eius.

S. MANIFESTATVS rursum ad mare Tyberiadis, discipulos piscantes reperit. Petro oues commendat, & Ioannis super cæteros excellentiam designat. CAPVT XXI.

A POstea manifestauit se iterum IESVS ad mare Tyberiadis. Manifestauit autem sic. Erant simul Simon Petrus & Thomas qui dicitur Didymus, & Nathanael qui erat à Cana Galilææ, & filii Zebedæi, & alii ex discipulis eius, duo. Dicit eis Simon Petrus, Vado piscari. Dicunt ei, Venimus & nos tecum. Et exierunt & ascenderunt in nauim: & illa nocte nihil prendiderunt. B Mane autem facto, stetit IESVS in littore: non tamen cognouerunt discipuli quia IESVS est. Dicit ergo IESVS, Pueri, nunquid pulmentariũ habetis? Responderunt ei, Non. Dixit eis, Mittite in dexterã nauigii, rete: & inuenietis. Miserunt ergo: & iam non valebant illud trahere præ multitudine piscium. Dicit ergo discipulus ille quem diligebat IESVS, Petro, Dominus est. C Simon Petrus cum audisset quia dominus est: tunica succinxit se (erat enim nudus) & misit se in mare. Alii autem discipuli nauigio venerunt (non enim longe erant à terra, sed quasi cubitis ducentis) trahentes rete piscium. Vt ergo descenderunt in terram, viderunt prunas positas, & piscem superpositum & panem. Dicit eis IESVS, Afferte de piscibus quos prendidistis nunc. Ascendit Simon D Petrus, & traxit rete in terram, plenum magnis piscibus, centum quinquaginta tribus. Et cum tot essent, non est scissum rete. Dicit eis IESVS, Venite, prandete. Et nemo audebat discumbentium interrogare eum, Tu quis es? scientes quia dominus est. Et venit IESVS & accepit panem & dabat eis, & piscem similiter. Hoc iam tertio manifestatus est IESVS discipulis suis, cum surrexisset à mortuis. Cum ergo prandissent, dicit Simóni Petro IESVS, Simon Ioannis, diligis E me plus his? Dicit ei, Etiam domine tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei iterum, Simon Ioannis, diligis me? ait illi, Etiam domine: tu scis quia amo te. Dicit ei, Pasce agnos meos. Dicit ei tertiò, Simon Ioannis, amas me? Contristatus est Petrus quia dixit ei tertio, amas me: & dicit ei, Domine, tu omnia scis: tu scis quia amo te. Dicit ei, Pa- F sce oues meas. Amen amen dico tibi, cum esses iunior cingebas te, & ambulabas vbi volebas: cum autẽ senueris, extendes manus tuas, & alius te cinget, & ducet quò tu non vis. Hoc autem dixit, significans qua morte clarificaturus esset deum. Et cum hoc dixisset, dicit ei, Sequere me. Conuersus Petrus vidit illum discipulum quem diligebat IESVS, sequentem, qui & recubuit in cœna super pectus eius, & dixit, Domine quis est qui tradet te? Hunc ergo cum vidisset Petrus, dicit IESV, Domine, hic autem quid? Dicit ei IESVS, Si eum G volo manere donec veniam: quid ad te? tu me sequere. Exiuit ergo sermo iste inter fratres, quia discipulus ille non moritur. Et non dixit ei IESVS, Non moritur. sed, Si eum volo manere donec veniam, quid ad te? Hic est discipulus ille qui testimonium perhibet de his, & scripsit hæc: & scimus quia verum est testimonium eius. Sunt autem & alia multa quæ fecit IESVS: quæ si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundum capere posse eos qui scribẽdi sunt libros.

2. Pet. 1. c

FINIS.

Præfatio beati Hieronymi
PRESBYTERI IN LIBRVM *Actuum Apostolorum.*

CANIT Psalmista: Ambulabunt de uirtutibus in uirtutes. Post apostoli Pauli epistolas dudũ uno uobis uolumine translatas Domnion & Rogatiane charißimi, Actus apostolorum compellitis ut transferam in latinum, quem librum, nulli dubium est à Luca Antiocheno, arte medico, qui postea inseruiens Paulo apostolo, CHRISTI factus est discipulus, fuisse æditum. Ceruices premit impositi sæpius oneris magnitudo, quia studia inuidorum reprehensione digna putant ea quæ scribimus. Illorum nunquam odio & detractione, iuuante CHRISTO, meum silebit eloquium. Actus apostolorum nudam quidem uidentur sonare historiam, & nascentis ecclesiæ infantiam texere: sed si nouerimus scriptorem eorum Lucam esse medicum, cuius laus est in Euangelio, animaduertimus pariter omnia uerba illius animæ languentis esse medicinam.

Liber Actorũ Apostolicorum à Luca Euangelista CONSCRIPTVS.

S. POST XL. dies & uarias apparitiones à resurrectione CHRISTVS uidentibus discipulis ascendit in cœlum, inde uerò in urbem regreßi Matthiam Iudæ suffecerunt.

CAPVT I.

A PRIMVM quidem sermonem feci de omnibus, ô Theophile, quæ cœpit IESVS facere & docere, vsq; in diem qua præcipiens apostolis per spiritum sanctum, quos elegit, assumptus est: quibus & præbuit seipsum viuum post passionem suã in multis argumentis, per dies quadraginta apparens eis, & loquens de regno Dei. Et conuescens, præcepit eis, ab Ierosolymis ne discederent, sed expectarent promissionem patris. Quam audistis (inquit) per os meum: quia Ioannes quidem baptizauit aqua, vos autem baptizabimini spiritu sancto non post multos hos dies. Igitur qui conuenerant, interrogabant eum, dicentes, Domine, B si in tempore hoc restitues regnum Israel? Dixit autem eis, Non est vestrum nosse tempora vel momenta, quæ pater posuit in sua ipsius potestate: sed accipietis virtutem superuenientis spiritus sancti in vos, & eritis mihi testes in Ierusalem, & in omni Iudæa, & Samaria, & vsque ad vltimum terræ. Et cum hæc dixisset, videntibus illis, eleuatus est: & nubes suscepit

Luc. 24. g
Mat. 3. c
Mar. 1. b
Luc. 3. c
Ioan. 1. d
Infra 2. a. 11
c. 19. a

Luc. 24.g suscepit eum ab oculis eorum. Cùmque intuerentur in cœlum, euntem illum: ecce duo viri astiterunt iuxta illos in vestibus albis, qui & dixerunt, Viri Galilæi, quid statis aspicientes in cœlum? hic IESVS, qui assumptus est à vobis in cœlum, sic veniet, quemadmodum vidistis eum euntem in cœlum. Tunc reuersi sunt Ierosolymam à monte qui vocatur Oliueti, qui est iuxta Ierusalem, sabbathi habens iter. Et cum introissent, in cœnaculum ascenderunt vbi manebat Petrus & Ioannes, & Iacóbus, & Andreas, Philippus & Thomas, C Bartholomæus & Matthæus, Iacóbus Alphæi & Simon Zelotes, & Iudas Iacóbi. Hi omnes erant perseuerãtes vnanimiter in oratione & obsecratione cum mulieribus & MARIA matre IESV, & fratribus eius. In diebus his exurgens Petrus in medio fratrum, dixit (Erat autem turba hominum simul, ferè centum viginti) Viri fratres, oportet impleri scripturam quam prædixit spiritus sanctus per os Dauid de Iu- *Psal. 40.c* da qui fuit dux eorum qui comprehenderunt IESVM: qui *Ioan. 18.a* connumeratus erat in nobis, & sortitus erat sortem ministerii huius. Et hic quidem possedit agrũ de mercede iniquitatis, & suspensus crepuit medius, & diffusa sunt omnia viscera *Matt. 27.a* eius. Et notum factum est omnibus habitantibus Ierusalem: ita vt appellaretur ager ille lingua eorum, Haceldema, hoc est, ager sanguinis. Scriptum est enim in libro psalmorum, *Psal. 68.c* *Psal. 108.b* Fiat commoratio eorum deserta: & non sit qui inhabitet D in ea. Et episcopatũ eius accipiat alter. Oportet ergo ex his viris qui nobiscum sunt congregati in omni tempore, quo intrauit & exiuit inter nos dominus IESVS, incipiens à baptismate Ioannis vsque in diem qua assumptus est à nobis, testem resurrectionis eius nobiscum fieri vnum ex istis. Et statuerunt duos, Ioseph, qui vocatur Barsabas, qui cognominatus est Iustus: & Mathiam. Et orantes, dixerunt, Tu Domine qui corda nosti omnium, ostende quem elegeris ex his duobus vnum, accipere locum ministerii huius & apostolatus, de quo præuaricatus est Iudas vt abiret in locum suum. Et dederunt sortes eis: & cecidit sors super Mathiam, & annumeratus est cum vndecim apostolis.

S. APOSTOLI accepto Spiritu sancto & donis eius, admirationi facti sunt: sed & Petrus constanter mirantibus Iudæis cunctos palàm ad fidem & baptismum inuitat. CAPVT II.

A ET cum complerentur dies Pentecostes, erant omnes pariter in eodem loco: & factus est repente de cœlo sonus, tanquam aduenientis spiritus vehementis, & repleuit totam domum vbi erant *Matth. 3.c* *Mar. 1.b* *Luc. 3.c* *Ioan. 1.d* *Supra 1.a* *Infra 11.b. 19.a* sedentes. Et apparuerũt illis dispertitæ linguæ tãquam ignis, seditque super singulos eorum: & repleti sunt omnes Spiritu sancto, & cœperunt loqui variis linguis prout Spiritus sanctus dabat eloqui illis. Erant autem in Ierusalem habitantes iudæi, viri religiosi ex omni natione quæ sub cœlo est. Facta autem hac voce, conuenit multitudo, & mente confusa est, quoniam audiebat vnusquisque lingua sua illos loquentes. Stupebant autem omnes, & mirabantur, adinuicem di- B centes, Nónne ecce omnes isti qui loquũtur, Galilæi sunt? & quomodo nos audiuimus vnusquisque linguam nostram, in qua nati sumus? Parthi, & Medi, & Aelamitæ, & qui habitant Mesopotamiam, Iudæam, & Cappadociam, Pontum, & Asiam, Phrygiam, & Pamphyliam, Aegyptum, & partes Libyæ quæ est circa Cyrenen, & aduenæ Romani, Iudæi quoque & Proselyti, Cretes & Arabes: audiuimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei. Stupebant autem omnes, & mirabantur adinuicem dicentes, Quidnam vult hoc esse? Alii autem irridentes, dicebant, Musto pleni sunt isti. Stans autem Petrus cum vndecim, leuauit vocem suam, & locu- C tus est eis, Viri Iudæi, & qui habitatis Ierusalem vniuersi, hoc vobis notum sit, & auribus percipite verba mea. Non enim, sicut vos æstimatis, hi ebrii sunt, cum sit hora diei tertia: sed hoc est quod dictum est per prophetam Ioel, Et *Ioel. 2.g* erit in nouissimis diebus, dicit dominus: effundam de spiritu meo super omnem carnem: & prophetabunt filii vestri & filiæ vestræ, & iuuenes vestri visiones videbunt, & seniores vestri somnia somniabunt. Et quidem super seruos meos, & super ancillas meas in diebus illis effundã de spiritu meo, & prophetabunt: & dabo prodigia in cœlo sursum, & signa in terra deorsum, sanguinem & ignem & vaporem fumi. Sol conuertetur in tenebras, & luna in sanguinem, antequam ve- D niat dies domini magnus & manifestus. Et erit: omnis qui- *Rom. 10.c* cunque inuocauerit nomen domini, saluus erit. Viri Israelitæ, audite verba hæc. IESVM Nazarenum, virum approbatum à deo in vobis virtutibus & prodigiis & signis quæ fecit Deus per illum in medio vestri, sicut vos scitis: hunc definito consilio & præscientia dei traditum per manus iniquorum affligentes, interemistis. quem Deus suscitauit solutis doloribus inferni, iuxta quod impossibile erat teneri illum ab eo. Dauid enim dicit in eum, Prouidebam domi- *Psal. 8.c* num in conspectu meo semper: quoniam à dextris est mihi ne commouear. Propter hoc lætatum est cor meum, & exul- E tauit lingua mea: insuper & caro mea requiescet in spe. Quoniam non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitæ: replebis me iucunditate cum facie tua. Viri fratres, liceat audenter dicere ad vos de patriarcha Dauid quoniam *3. Reg. 2.b* & defunctus est, & sepultus est: & sepulchrum eius est apud nos, vsque in hodiernum diem. Propheta igitur cum esset, & sciret quia iureiurando iurasset illi deus de fructu lumbi eius *Psal. 131.c* sedere super sedem eius: prouidens locutus est de resurrectione CHRISTI quia neque derelictus est in inferno, neque ca- *Psal. 15.c* ro eius vidit corruptionẽ. Hunc IESVM resuscitauit Deus, *Infra 13.a* cuius nos omnes, testes sumus. Dextera igitur dei exaltatus, F & promissione Spiritus sancti accepta à patre effudit hoc donum quod vos videtis & auditis. Non enim Dauid ascendit in cœlum: dicit autem ipse, Dixit Dominus domino *Psal. 109.c* meo, sede à dextris meis, Donec ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Certissimè sciat ergo omnis domus Israel quia & Dominum eum, & CHRISTVM fecit Deus, hunc IESVM, quem vos crucifixistis. His autem auditis compuncti sunt corde, & dixerunt ad Petrum & ad reliquos apostolos, Quid faciemus viri fratres? Petrus autem ad illos, Pœnitentiam (inquit) agite, & baptizetur vnusquisque vestrum in nomine IESV CHRISTI in remissionem peccatorum vestrorum: & accipietis donum Spiritus sancti. Vobis enim est repromissio, & filiis vestris, & omnibus qui longe sunt: quoscunq; aduocauerit Dominus Deus noster. G Aliis etiam verbis plurimis testificatus est, & exhortabatur eos, dicens, Saluamini à generatione ista praua. Qui ergo receperunt sermonem eius, baptizati sunt: & appositæ sunt in die illa, animæ circiter tria millia. Erant autem perseuerantes in doctrina apostolorum, & communicatione, fractione panis, & orationibus. Fiebat autem omni animæ timor: multa quoque prodigia & signa per apostolos fiebant in Ierusalem, & metus erat magnus in vniuersis. Omnes etiam qui credebant, erant pariter, & habebant omnia communia. Possessiones & substantias vendebant, & diuidebant illa omnibus, prout cuique opus erat. Quotidie quoque perdurantes vnanimiter in templo, & frangentes circa domos panem, sumebant cibum cum exultatione & simplicitate cordis, collaudantes Deum, & habentes gratiam ad omnem plebem. Dominus autem augebat qui salui fierent quotidie in idipsum.

S. PETRVS claudo sanato ad pœnitentiã cunctos hortatur CHRISTI resurrectionem prædicans & glorificationem.

CAPVT III.

A PEtrus autẽ & Ioannes ascendebant in templum, ad horam orationis nonam. Et quidam vir qui erat claudus ex vtero matris suæ, baiulabatur: quem ponebãt quotidie ad portam templi, quæ dicitur Speciosa, vt peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum. Is cum vidisset Petrum & Ioannem incipientes introire in templum, rogabat vt eleemosynam acciperet. Intuens autem in eum Petrus cum Ioanne, dixit, Respice in nos. At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis. Petrus autem dixit, Argentum & aurum non est mihi: quod autem habeo hoc tibi do, In nomine IESV CHRISTI B Nazareni surge, & ambula. Et apprehẽsa manu eius dextera, alleuauit eum, & protinus consolidatæ sunt bases eius & plantæ. Et exiliens stetit, & ambulabat: & intrauit cũ illis in templum ambulans, & exiliens, & laudans Deum. Et vidit omnis populus eum ambulantẽ, & laudantem Deum. Cognoscebãt autem illum quòd ipse erat qui ad eleemosynam sedebat ad Speciosam portam templi: & impleti sunt stupore & extasi in eo quod contigerat illi. Cum sanatus autẽ teneret Petrum & Ioannẽ, cucurrit omnis populus ad eos ad porticũ quæ appellatur Salomonis, stupentes. Videns autẽ Petrus, respondit ad populũ, Viri Israelitæ, quid miramini in hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut potestate fecerimus hunc ambulare? Deus Abrahã, & deus Isaac, & deus Iacob, Deus patrum nostrorum glorificauit filium suum IESVM, quem vos quidem tradidistis & negastis ante faciem Pilati, iudicante illo dimitti. Vos autem sanctum & iustum negastis, & petistis virum homicidam donari vobis: authorem vero vitæ interfecistis, quem deus suscitauit à mortuis, cuius nos testes sumus. Et in fide nominis eius, hunc quem vos vide-C tis & nostis, confirmauit nomen eius: & fides quæ per eum est, dedit integram sanitatem istam in conspectu omnium vestrum. Et nunc fratres scio quia per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. Deus autem quæ prænuntiauit per os omnium prophetarum pati CHRISTVM suum, impleuit sic. Pœnitemini igitur & conuertimini, vt deleantur peccata vestra: vt cum venerint tempora refrigerii à conspectu domini, & miserit eum qui prædicatus est vobis IE-D SVM CHRISTVM, quem oportet quidem cœlum suscipere vsque in tempora restitutionis omnium quæ locutus est deus per os sanctorum suorum à seculo prophetarum. Moyses quidem dixit, Quoniam prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris tanquam me: ipsum audietis iuxta omnia quæcunque locutus fuerit vobis. Erit autem: omnis anima quæ non audierit prophetam illum, exterminabitur de plebe. Et omnes prophetæ à Samuel, & deinceps qui locuti sunt, etiam annuntiauerunt dies istos. Vos estis filii prophetarum & testamenti, quod disposuit deus ad patres nostros, dicens ad Abraham, Et in semine tuo benedicentur omnes familiæ terræ. Vobis primum deus suscitans filium suum, misit eum benedicentem vobis, vt conuertat se vnusquisque à nequitia sua.

Matt. 27. e / Marc. 15. b / Luc. 23. c / Ioan. 18. g / Deu. 18. c / Gen. 22. c

S. MAGISTRATVS *in apostolos concitati eos foras eiiciunt: apostoli autem unà conuersati Deo gratias agentes omnia habebant communia.* CAPVT IIII.

A LOquentibus autem illis ad populum superuenerunt sacerdotes & magistratus templi & Sadducæi dolentes quòd docerent populum, & annuntiarent in IESV resurrectionem ex mortuis: & iniecerunt in eos manus, & posuerunt eos in custodiam in crastinum. Erat autem iam vespera. Multi autem eorum qui audierant verbum, crediderunt: & factus est numerus virorum, quinque millia. Factum est autem in crastinum, vt congregarentur principes eorum, & seniores, & scribæ in Ierusalem, & Annas princeps sacerdotum & Caiphas, & Iohannes, & Alexander, & quotquot erant de genere sacerdotali. Et statuentes eos in medio, interrogabant, In qua virtute B aut in quo nomine fecistis hoc vos? Tunc Petrus repletus Spiritu sancto, dixit ad eos, Principes populi, & seniores, si nos hodie diiudicamur in benefacto hominis infirmi, in quo iste saluus factus est, notum sit omnibus vobis & omni plebi Israel, quòd in nomine Domini nostri IESV CHRISTI Nazareni quem vos crucifixistis, quem deus suscitauit à mortuis, in hoc iste astat coram vobis sanus. Hic est lapis qui reprobatus est à vobis ædificantibus, qui factus est in caput anguli: & non est in alio aliquo salus. Nec enim aliud nomen est sub cœlo datum hominibus, in quo oporteat nos C saluos fieri. Videntes autem Petri constantiam & Ioannis, comperto quòd homines essent sine literis & idiotæ, admirabantur, & cognoscebant eos quoniam cum IESV fuerant: hominem quoque videntes stantem cum eis qui curatus fuerat, nihil poterant contradicere. Iusserunt autem eos foras extra concilium secedere: & conferebant adinuicem dicentes, Quid faciemus hominibus istis? quoniam quidẽ notum D signum factum est per eos, omnibus habitantibus Ierusalem. Manifestum est, & non possumus negare. Sed ne amplius diuulgetur in populum, comminemur eis, ne vltrà loquantur in nomine hoc vlli hominum. Et vocantes eos, denuntiauerunt ne omnino loquerentur neque docerent in nomine IESV. Petrus verò & Ioannes respondentes, dixerunt ad eos, Si iustum est in conspectu Dei, vos potius audire quàm deum, iudicate. non enim possumus quæ vidimus & audiuimus non loqui. At illi comminantes, dimiserunt eos: non E inuenientes quomodo punirent eos, propter populum, quia omnes glorificabant Deum in eo quod acciderat. Annorum enim erat amplius quadraginta homo in quo factum fuerat signum istud sanitatis. Dimissi autem venerunt ad suos: & annuntiauerunt eis quanta ad eos principes sacerdotũ & seniores dixissent. Qui cum audissent, vnanimiter leuauerunt vocem ad deum, & dixerunt, Domine, tu es qui fecisti cœlum & terram, mare, & omnia quæ in eis sunt, qui Spiritu sancto per os patris nostri Dauid pueri tui dixisti, Quare fremue-F runt gentes, & populi meditati sunt inania? Astiterunt reges terræ, & principes conuenerunt in vnũ aduersus dominum, & aduersus CHRISTVM eius. Conuenerunt enim verè in ciuitate ista aduersus sanctum puerum tuum IESVM quem vnxisti, Herodes, & Pontius Pilatus, cum gentibus & populis Israel facere quæ manus tua & consilium tuum decreuerunt fieri. Et nunc Domine respice in minas eorum, & da seruis tuis cum omni fiducia loqui verbũ tuum, in eo quòd manum tuam extendas ad sanitates & signa & prodigia fieri per nomen sancti filii tui IESV. Et cum orassent, motus est locus in quo erant congregati: & repleti sunt omnes Spiritu sancto. Et loquebantur verbum Dei cum fiducia. Multi-G tudinis autem credentium erat cor vnum & anima vna: nec quisquam eorum quæ possidebat, aliquid suum esse dicebat, sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebant apostoli testimonium resurrectionis IESV CHRISTI Domini nostri: & gratia magna erat in omnibus illis. Neque enim quisquam egens erat inter illos. Quotquot enim possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum quæ vendebant, & ponebant ante pedes apostolorum. Diuidebatur autem singulis prout cuique opus erat. Ioseph autem qui cognominatus est Barnabas ab apostolis, (quod est interpretatum, filius consolationis) Leuites Cyprius genere, cum haberet agrum vendidit eum, & attulit pretium, & posuit ante pedes apostolorum.

Psal. 117. d / Matt. 21. d / Marc. 12. a / Luc. 20. c / Esa. 28. d / 1. Pet. 2. a / Rom. 9. g / Psal. 2. a

S. ANANIAS *cum Sapphira uxore agri pretium fraudantes palam occiduntur cum terrore multorum: unde Apostoli carceri mancipantur, sed ab angelo liberantur.* CAPVT V.

Vir autem

A Vir autem quidã nomine Ananias cum Sapphira vxore ſua vendidit agrum,& fraudauit de pretio agri,conſcia vxore ſua:& afferens partem quandam,ad pedes apoſtolorũ poſuit. Dixit autem Petrus ad Ananiam, Anania, cur tentauit ſatanas cor tuum mentiri te ſpiritui ſancto, & fraudare de pretio agri? Nónne manens tibi manebat, & venundatum in tua erat poteſtate? Quare poſuiſti in corde tuo hanc rem?Non es mentitus hominibus,ſed Deo. Audiens autẽ Ananias hæc verba, cecidit & expirauit. Et factus eſt timor magnus ſuper omnes qui audierunt.
B Surgentes autem iuuenes amouerũt eum,& efferentes ſepelierunt.Factum eſt autem quaſi horarum trium ſpatium,& vxor ipſius,neſciens quod factum fuerat, introiuit. Dixit autem ei Petrus, Dic mihi,ſi tanti agrum vendidiſtis? At illa dixit, Etiam,tanti. Petrus autẽ ait ad eam, Quid vtiq; conuenit vobis tentare ſpiritũ Domini? Ecce pedes eorum qui ſepelierunt virum tuum,ad oſtium:& efferent te. Confeſtim cecidit ante pedes eius, & expirauit. Intrantes autem iuuenes inuenerunt illam mortuam:& extulerunt & ſepelierũt ad virum ſuũ. Et factus eſt timor magnus in vniuerſa eccle-
C ſia,& in omnes qui audierunt. Per manus autem apoſtolorum fiebant ſigna & prodigia multa in plebe. Et erant vnanimiter omnes in porticu Salomonis. Cæterorũ autem nemo audebat ſe coniungere illis:ſed magnificabat eos populus. Magis autem augebatur credentiũ in Domino,multitudo virorum ac mulierum:ita vt in plateas eiicerẽt infirmos, & ponerent in lectulis ac grabbatis, vt veniente Petro ſaltem vmbra illius obumbraret quenquam illorum,& liberarentur omnes ab infirmitatibus ſuis. Concurrebat autem & multitudo vicinarum ciuitatum, Ieruſalem afferentes ægros & ve-
D xatos à ſpiritibus immundis, qui curabantur omnes. Exurgens autem princeps ſacerdotũ & omnes qui cum illo erant, quæ eſt hæreſis Sadducæorũ,repleti ſunt zelo:& iniecerunt manus in apoſtolos,& poſuerunt eos in cuſtodia publica. Angelus autem Domini per noctem aperiens ianuas carceris,& educens eos,dixit,Ite: & ſtantes loquimini in templo plebi omnia verba vitæ huius. Qui cum audiſſent, intrauerunt diluculo in templum,& docebant. Adueniens autẽ princeps ſacerdotum & qui cum eo erant,conuocauerunt concilium & omnes ſeniores filiorum Iſraël:& miſerunt ad carcerem vt adducerentur. Cum autem veniſſent miniſtri & aperto carcere non inueniſſent illos:reuerſi nuntiauerunt dicen-
E tes, Carcerem quidem inuenimus clauſum cum omni diligentia,& cuſtodes ſtantes ante ianuas:aperientes autem, neminem intus inuenimus. Vt autem audierunt hos ſermones magiſtratus templi & principes ſacerdotum,ambigebant de illis quidnam fieret. Adueniens autem quidam nuntiauit eis, Quia ecce viri quos poſuiſtis in carcerem, ſunt in templo ſtantes,& docentes populum. Tunc abiit magiſtratus cum miniſtris,& adduxit illos ſine vi:timebant enim populum, ne lapidarentur. Et cum adduxiſſent illos,ſtatuerunt in concilio. Et interrogauit eos princeps ſacerdotum,dicens, Præcipiendo præcepimus vobis ne doceretis in nomine iſto: & ecce repleſtis Ieruſalem doctrina veſtra, & vultis inducere ſuper nos ſanguinem hominis iſtius. Reſpondens autem Petrus & apoſtoli,dixerũt, Obedire oportet Deo magis,quàm hominibus. Deus patrum veſtrorum ſuſcitauit IESVM,
F quem vos interemiſtis ſuſpendentes in ligno. Hunc principem & ſaluatorẽ Deus exaltauit dextera ſua ad dandam pœnitentiam Iſraël, & remiſsionem peccatorum: & nos ſumus teſtes horum verborũ,& ſpiritus ſanctus quem dedit Deus omnibus obedientibus ſibi. Hæc cum audiſſent,diſſecabantur:& cogitabant interficere illos. Surgens autem quidam in concilio phariſæus nomine Gamaliel,legis doctor honorabilis vniuerſæ plebi, iuſsit foras modicum apoſtolos ſecedere:dixitq; ad illos, Viri Iſraëlitæ, attendite vobis ſuper hominibus iſtis quid acturi ſitis. Ante hos enim dies extitit Theudas,dicens ſe eſſe aliquem,cui conſenſit numerus virorũ circiter quadringentorũ,qui occiſus eſt:& omnes qui credebãt
G ei,diſsipati ſunt,& redacti ad nihilum. Poſt hunc extitit Iudas Galilæus in diebus profeſsionis,& auertit populum poſt ſe,& ipſe periit:& omnes quotquot conſenſerunt ei, diſperſi ſunt. Et nunc dico vobis,diſcedite ab hominibus iſtis,& ſinite illos:quoniam ſi eſt ex hominibus conſiliũ hoc aut opus, diſſoluetur: ſi vero ex Deo eſt, non poteritis diſſoluere, ne fortè & Deo repugnare videamini. Cõſenſerunt autem illi. Et conuocantes apoſtolos, cæſis denuntiauerunt ne omnino loquerentur in nomine IESV, & dimiſerunt eos. Et illi quidem ibant gaudentes à conſpectu concilii,quia digni habiti ſunt pro nomine IESV cõtumeliam pati. Omni autem die non ceſſabant in tẽplo & circa domos docentes & euangelizantes IESVM CHRISTVM.

S. STEPHANVS *ex ſeptem diaconibus ad miniſtrandum cæteris electus apud Iudæos accuſatur.* CAPVT VI.

A In diebus autem illis creſcente numero diſcipulorum,factum eſt murmur Græcorum aduerſus Hæbræos,eo quòd deſpicerentur in miniſterio quotidiano viduæ eorum. Conuocantes autem duodecim multitudinem diſcipulorũ,dixerunt,Non eſt æquum, nos derelinquere verbum Dei, & miniſtrare menſis. Conſyderate ergo fratres, viros ex vobis boni teſtimo-
B nii ſeptem, plenos ſpiritu ſancto & ſapientia,quos conſtituamus ſuper hoc opus. Nos verò, orationi & miniſterio verbi inſtantes erimus. Et placuit ſermo coram omni multitudine. Et elegerunt Stephanum virum plenum fide & ſpiritu ſancto,& Philippum,& Prochorum,& Nicanorem, & Timonem,& Parmenam,& Nicolaum aduenam Antiochenum. Hos ſtatuerunt ante conſpectum apoſtolorum:& orantes impoſuerunt eis manus. Et verbũ Dei creſcebat, & mul-
C tiplicabatur numerus diſcipulorum in Ieruſalem valde: multa etiam turba ſacerdotum obediebat fidei. Stephanus autem plenus gratia & fortitudine faciebat prodigia & ſigna magna in populo. Surrexerunt autem quidam de ſynagoga,quæ appellatur Libertinorum,& Cyrenenſium, & Alexandrinorum,& eorum qui erant à Cilicia & Aſia,diſputantes cum Stephano:& non poterant reſiſtere ſapientiæ & ſpiritui qui loquebatur. Tunc ſubmiſerunt viros, qui dicerent ſe audiuiſſe eum dicentem verba blaſphemiæ in Moyſen &
D Deum. Commouerunt itaq; plebem, & ſeniores, & ſcribas: & cõcurrentes rapuerunt eum, & adduxerunt in concilium, & ſtatuerunt falſos teſtes qui dicerent, Homò iſte non ceſſat loqui verba aduerſus locum ſanctũ & legẽ: audiuimus enim eum dicentem, quoniam IESVS Nazarenus hic deſtruet locum iſtum,& mutabit traditiones quas tradidit nobis Moyſes. Et intuentes eum omnes qui ſedebant in concilio, viderunt faciem eius tanquam faciem angeli.

S. STEPHANVS *poſt longam myſteriorum veterum narrationẽ, à Iudæis extra vrbem eiectus,lapidatur.* CAPVT VII.

A Dixit autẽ princeps ſacerdotũ, Si hęc ita ſe habẽt? Qui ait, Viri fratres & patres audite. Deus gloriæ apparuit patri noſtro Abrahę cũ eſſet in Meſopotamia,priuſquàm moraretur in Charan,& dixit ad illũ, Exi de terra tua,& de cognatione tua,& veni in terrã quam mõſtrauero tibi. Tunc exiit de terra Chaldęorũ, & habitauit in Charan. Et inde,poſtquam mortuus eſt pater eius,tranſtulit illũ in terram iſtam,in qua nũc vos habitatis, & non dedit illi hæreditatẽ in ea nec paſſum pedis:ſed repromiſit dare illi eam in poſſeſsionẽ,& ſemini eius poſt ipſum, cum non haberet filium. Locutus eſt autem ei Deus, Quia erit ſemẽ eius accola in terra aliena,& ſeruituti eos ſubiicięt, & male tractabunt eos annis quadringentis:& gentẽ cui ſeruierint iudicabo ego, dicit Dominus.& poſt hæc exibunt,&

Gen.12.a Gen.15.c

Gen. 17.b seruient mihi in loco isto. Et dedit illi testamentũ circunci-
Gen. 21.a sionis, & sic genuit Isaac, & circuncidit eum die octauo: &
Gen. 25.c Isaac, Iacob: & Iacob, duodecim patriarchas. Et patriarchæ
Gen. 19.f.g æmulãtes, Ioseph vẽdiderũt in Aegyptũ: & erat Deus cum
30.a.35.c eo: & eripuit eum ex omnibus tribulationibus eius, & dedit
Gen. 37.f
Gen. 41.e ei gratiam & sapientiã in conspectu Pharaonis regis Aegy-
B ptiorum, & constituit eum præpositũ super Aegyptũ & su-
per omnem domum suam. Venit autem fames in vniuersam
Aegyptũ & Chanaán, & tribulatio magna: & non inueniе-
Gen. 42.a bant cibos patres nostri. Cum audisset autem Iacob esse fru
mentum in Aegypto, misit patres nostros primũ: & in secun
do cognitus est Ioseph à fratribus suis, & manifestatum est
Gen. 45.a Pharaoni genus eius. Mittẽs autem Ioseph, accersiuit Iacob
patrem suum, & omnem cognationẽ suam in animabus se-
Gen. 46.a ptuagintaquinq;. Et descẽdit Iacob in Aegyptũ & defunctus
Gen. 49.d est ipse & patres nostri. Et translati sunt in Sichem, & positi
Gen. 50.b sunt in sepulchro quod emit Abrahã pretio argenti à filiis
Gen. 33.d Emor filii Sichem. Cum antẽ appropinquaret tempus pro-
Exo. 1.a missionis, quam cõfessus erat Deus Abrahæ, creuit populus
& multiplicatus est in Aegypto, quoadusq; surrexit alius rex
C in Aegypto, qui non sciebat Ioseph. Hic circunueniens ge-
nus nostrum, afflixit patres nostros: vt exponerent infantes
Exo. 2.a suos, ne viuificarẽtur. Eodem tempore natus est Moyses, &
fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mẽsibus in domo pa-
tris sui. Exposito autẽ illo, sustulit eum filia Pharaonis, & nu
triuit eum sibi in filiũ. Et eruditus est Moyses omni sapien-
tia Aegyptiorum: & erat potẽs in verbis & in operibus suis.
Cum autẽ impleretur ei quadraginta annorũ tempus, ascen-
dit in cor eius vt visitaret fratres suos filios Israel. Et cum vi
disset quendam iniuriam patientẽ, vindicauit illum: & fecit
vltionem ei qui iniuriam sustinebat percusso Aegyptio. Exi
stimabat autem intelligere fratres quoniã Deus per manum
Exo. 2.c ipsius daret salutẽ illis. At illi non intellexerũt. Sequenti ve-
rò die apparuit illis litigantibus: & reconciliabat eos in pace,
dicens, Viri, fratres estis: vt quid nocetis alterutrum? Qui au
tem iniuriam faciebat proximo, repulit eum, dicens, Quis te
constituit principem & iudicẽ super nos? nunquid interfice-
D re me tu vis, quemadmodũ interfecisti heri Aegyptium? Fu-
git autem Moyses in verbo isto: & factus est aduena in terra
Madian, vbi generauit filios duos. Et expletis annis quadra-
Exo. 3.a ginta, apparuit illi in deserto montis Sina angelus in igne flã
mæ rubi. Moyses autem videns, admiratus est visum. Et ac-
cedente illo vt consideraret, facta est ad eum vox Domini,
dicens, Ego sum Deus patrũ tuorum, Deus Abraham, Deus
Isaac, & Deus Iacob. Tremefactus autem Moyses, non au-
debat considerare. Dixit autem illi Dominus, Solue calcea
mentum pedum tuorum: locus enim in quo stas, terra sancta
est. Videns vidi afflictionẽ populi mei qui est in Aegypto, &
gemitũ eorum audiui, & descendi liberare eos. Et nunc veni
E to, & mittam te in Aegyptũ. Hunc Moysen quem negaue-
runt, dicentes, Quis te constituit principẽ & iudicem? hunc
Deus principem & redemptorẽ misit cum manu angeli qui
Exo. 7.8.9 apparuit illi in rubo. Hic eduxit illos faciens prodigia & si-
10.11.14. gna in terra Aegypti, & in rubro mari, & in deserto annis
Exo. 14.a
Deu. 18.c quadraginta. Hic est Moyses qui dixit filiis Israel, Prophetã
Exo. 19.a suscitabit vobis Deus de fratribus vestris tanquã me: ipsum
audietis. Hic est qui fuit in ecclesia in solitudine cum ange-
lo qui loquebatur ei in monte Sina: & cum patribus nostris,
qui accepit verba vitæ dare nobis. Cui noluerũt obedire pa-
tres nostri: sed repulerũt & auersi sunt cordibus suis in Aegy
Exo. 32.a ptum, dicẽtes ad Aaron, Fac nobis deos qui præcedant nos:
Moysi enim huic qui eduxit nos de terra Aegypti, nescimus
quid factũ sit ei. Et vitulum fecerunt in diebus illis, & obtule
runt hostiam simulachro, & lætabantur in operibus manuũ
suarum. Conuertit autem Deus, & tradidit eos seruire mili-
Amos 5.g tiæ cœli, sicut scriptũ est in libro prophetarũ, Nunquid vi-
ctimas & hostias obtulistis mihi annis quadraginta in deser-
to, domus Israel? Et suscepistis tabernaculũ Moloch & sy-
F dus Dei vestri Rempham, figuras quas fecistis, adorare eas.
Et transferam vos trans Babylonem. Tabernaculũ testimo-
nii fuit patribus nostris in deserto, sicut disposuit illis Deus,
Exo. 25.d loquens ad Moysen vt faceret illud secundũ formam quam
Heb. 8.b viderat. Quod & induxerunt, suscipientes patres nostri cum
Iosue 3.c.d Iesu in possessionẽ gentium, quas expulit Deus à facie patrũ
1. Re. 16.c nostrorum vsq; in diebus Dauid, qui inuenit gratiam ante
Psal. 131.a Deum, & petiit vt inueniret tabernaculũ Deo Iacob. Salo-
1. Par. 17.c mon autem ædificauit illi domum. Sed excelsus, non in ma-
3. Reg. 6.a nufactis habitat, sicut per prophetã dicit, Cœlum mihi sedes
Infra 17.f
Esa. 66.a est: terra autem, scabellũ pedum meorũ. Quam domum ædi
ficabitis mihi, dicit Dominus? aut quis locus requietionis
meæ est? Nónne manus mea fecit hæc omnia? Dura ceruice
& incircuncisi cordibus & auribus, vos semper spiritui san-
cto restitistis: sicut patres vestri, & vos. Quem prophetarum
G non sunt persecuti patres vestri? Et occiderunt eos qui præ-
nuntiabant de aduẽtu iusti, cuius vos nunc proditores & ho-
micidæ fuistis: qui accepistis legem in dispositione angelo-
rum, & non custodistis. Audientes autẽ hæc, dissecabantur
cordibus suis, & stridebant dentibus in eum. Cum autẽ esset
plenus spiritu sancto, intendẽs in cœlum, vidit gloriã Dei, &
IESVM stantẽ à dextris virtutis Dei: & ait, Ecce video cœ
los apertos, & filium hominis stantẽ à dextris virtutis Dei.
Exclamantes autem voce magna, continuerũt aures suas, &
impetũ fecerunt vnanimiter in eum. Et eiicientes eum extra
ciuitatem, lapidabant: & testes deposuerunt vestimenta sua
secus pedes adolescentis, qui vocabatur Saulus. Et lapidabãt
Stephanum inuocantẽ, & dicentem, Domine IESV, Susci-
pe spiritũ meum. Positis autem genibus, clamauit voce ma-
gna, Dómine, ne statuas illis hoc peccatum. Et cum hoc di-
xisset obdormiuit. Saulus autem erat consentiens neci eius.

S. POST uariam discipulorum persecutionẽ Philippus Simonem Magum & eunuchũ Candacis reginæ ad fidem adduxit. Quare Petrus & Ioannes ad Samariam mittuntur ad gentes.

CAPVT. VIII.

A F Acta est autem in illa die persecutio magna in
ecclesia, quæ erat Ierosolymis, & omnes disper-
si sunt per regiones Iudææ & Samariæ, præter
apostolos. Curauerunt autem Stephanũ viri ti-
morati, & fecerunt planctum magnum super eum. Saulus au
tem deuastabat ecclesiam, per domos intrans: & trahens vi-
ros ac mulieres, tradebat in custodiam. Igitur qui dispersi
erant, pertransibant, euangelizantes verbum Dei. Philippus
autẽ descendẽs in ciuitatẽ Samariæ, prædicabat illis CHRI-
STVM. Intendebant autem turbæ his quæ à Philippo dice-
bantur, vnanimiter audientes, & vidẽtes signa quæ faciebat.
B Multorum enim habentium, spiritus immũdi clamantes vo
ce magna, exibant. Multi autem paralytici & claudi, curati
sunt. Factum est ergo gaudiũ magnum in illa ciuitate. Vir
autem quidã, nomine Simon qui ante fuerat in ciuitate ma-
gus, seducens gentem Samariæ, dicens se esse aliquem ma-
gnum: cui auscultabant omnes à minimo vsq; ad maximum
dicentes, Hic est virtus Dei, quæ vocatur magna. Attende-
bant autem eum, propterea quòd multo tẽpore magiis suis
dementasset eos. Cum verò credidissent Philippo euangeli-
zanti de regno Dei: in nomine IESV CHRISTI baptizabã
C tur viri ac mulieres. Tunc Simon & ipse credidit: & cum ba-
ptizatus esset, adhærebat Philippo. Videns etiam signa & vir
tutes maximas fieri, stupens admirabatur. Cum autem audis-
sent apostoli qui erant Ierosolymis, quòd recepisset Sa-
maria verbum Dei: miserunt ad eos Petrum & Ioannem.
Qui cum venissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent spi-
ritum sanctum. Nondum enim in quenquam illorum ve-
nerat, sed baptizati tantum erant in nomine domini IE-
SV. Tunc imponebant manus super illos, & accipiebant
spiritum

spiritum sanctũ. Cum vidisset autem Simon quia per impositionem manus apostolorũ daretur spiritus sanctus, obtulit D eis pecuniam, dicens, Date & mihi hanc potestatẽ, vt cuicunque imposuero manus, accipiat spiritũ sanctum. Petrus autem dixit ad eum, Pecunia tua tecum sit in perditionẽ: quoniam donum Dei existimasti pecunia possideri. Non est tibi pars, neque sors in sermone isto. Cor enim tuum non est rectũ coram Deo. Pœnitentiã itaque age ab hac nequitia tua: & roga Deũ, si fortè remittatur tibi hæc cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & obligatione iniquitatis video te E esse. Respondens autem Simon, dixit, Precamini vos pro me ad Dominũ, vt nihil veniat super me horũ quæ dixistis. Et illi quidem testificati & locuti verbũ Domini, redibant Ierosolymam, & multis regionibus Samaritanorũ euangelizabant. Angelus autẽ Domini locutus est ad Philippũ dicens, Surge, & vade contra meridiem, ad viam quæ descendit ab Ierusalẽ in Gazam: hæc est deserta. Et surgens abiit. Et ecce, vir Aethiops, eunuchus, potens Candaces reginæ Aethiopũ, qui erat super omnes gazas eius: venerat adorare in Ierusalẽ, & reuertebatur sedẽs super currũ suũ, legensque Esaiã propheF tã. Dixit autem spiritus Philippo, Accede, & adiunge te ad currũ istum. Accurrens autẽ Philippus, audiuit eum legentem Esaiam prophetã, & dixit, Putasne intelligis quæ legis? Qui ait, Et quomodo possum, si nõ aliquis ostenderit mihi? Rogauitque Philippum vt ascenderet, & sederet secum. Locus autem scripturæ quam legebat, erat hic, Tanquam ouis ad occisionem ductus est: & sicut agnus coram tondente se sine voce, sic non aperuit os suum. In humilitate iudicium eius sublatum est. Generationẽ eius quis enarrabit? quoniam G tolletur de terra vita eius. Respondens autem eunuchus Philippo, dixit, Obsecro te, de quo propheta dicit hoc? de se, an de alio aliquo? Aperiens autẽ Philippus os suũ, & incipiens à scriptura ista, euãgelizauit illi IESVM. Et dum irẽt per viã, venerunt ad quandã aquam: & ait eunuchus, Ecce aqua, quid prohibet me baptizari? Dixit autem Philippus, Si credis ex toto corde, licet. Et respondens ait, Credo filium Dei esse IESVM CHRISTVM. Et iussit stare currum: & descenderunt vterque in aquam, Philippus & eunuchus, & baptizauit eum. Cum autem ascendissent de aqua, spiritus Domini rapuit Philippum, & amplius non vidit eum eunuchus. Ibat autem per viam suam gaudẽs. Philippus autem inuentus est in Azoto: & pertransiens euangelizabat ciuitatibus cunctis, donec veniret Cæsaream.

Esa. 53. a

S. PAVLVS *Christũ persequens conuersus & baptisatus* CHRISTVM *annuntiat, Iudæorum euadit insidias, & à Barnaba ducitur ad apostolos: Petrus autem Liddæ Aeneam curauit, & Ioppe Tabitham suscitauit.* CAPVT IX.

A SAulus autem adhuc spirans minarũ & cædis in discipulos Domini, accessit ad principem sacerdotum, & petiit ab eo epistolas in Damascũ ad synagogas vt si quos inuenisset huius viæ viros ac mulieres, vinctos perduceret in Ierusalẽ. Et cum iter faceret, contigit vt appropinquaret Damasco: & subito circunfulsit eum lux de cœlo. Et cadens in terrã, audiuit vocem dicentẽ sibi, Saule Saule quid me persequeris? Qui dixit, Quis es Domine? Et ille, Ego sum IESVS, quem tu persequeris. Durum est tibi contra stimulũ calcitrare. Et tremens ac stupens dixit, Domine, quid me vis facere? Et Dominus ad eũ, Surge & ingredere ciuitatẽ, & dicetur tibi quid te oporteat facere. Viri autem illi qui comitabantur cum illo, stabant stupefacti, audiẽtes quidem vocem, neminem autem videntes. B Surrexit autẽ Saulus de terra, apertisque oculis nihil videbat. Ad manus autem illum trahentes, introduxerũt Damascum. Et erat ibi tribus diebus non vidẽs, & non manducauit neque bibit. Erat autem quidam discipulus Damasci, nomine Ananias: & dixit ad illum in visu Dominus, Anania. At ille ait,

Galat. 1. a
1. Cor. 15. b
2. Cor. 12. a

Ecce ego Domine. Et Dominus ad eum, Surge, & vade in vicum qui vocatur Rectus: & quære in domo Iudæ Saulũ nomine, Tharsensem. ecce enim orat. Et vidit virum Ananiam nomine, introeuntẽ & imponentem sibi manus vt visum recipiat. Respõdit autẽ Ananias, Domine, audiui à multis de viro hoc quanta mala fecerit sanctis tuis in Ierusalem, & hic habet potestatẽ à principibus sacerdotũ, alligandi oC mnes qui inuocant nomen tuum. Dixit autẽ ad eum Dominus, Vade, quoniam vas electionis est mihi iste, vt portet nomen meum corã gentibus & regibus & filiis Israel. ego enim ostendã illi quanta oporteat eum pro nomine meo pati. Et abiit Ananias, & introiuit in domum: & imponens ei manus, dixit, Saule frater, Dominus misit me IESVS, qui apparuit tibi in via qua veniebas: vt videas, & implearis spiritu sancto. Et confestim ceciderũt ab oculis eius tanquam squamę, & visum recepit: & surgens baptizatus est. Et cum accepisset cibum, confortatus est. Fuit autem cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot. Et continuo ingressus in synagogas, prædicabat IESVM quoniam hic est filius Dei. StupeD bant autem omnes qui eum audiebant, & dicebant, Nónne hic est qui expugnabat in Ierusalem eos qui inuocabant nomen istud: & huc ad hoc venit vt vinctos illos duceret ad principes sacerdotum? Saulus autem multo magis conualescebat, & confundebat Iudæos qui habitabãt Damasci, affirmans quoniam hic est CHRISTVS. Cum autem implerentur dies multi, consiliũ fecerunt in vnum Iudæi, vt eum interficerent. Notæ autem factæ sunt Saulo insidiæ eorũ. Custodiebant autẽ & portas die ac nocte, vt eum interficerent. Accipiẽtes autem eum discipuli eius nocte, per murum deE miserunt eũ, submittentes in sporta. Cũ autẽ venisset in Ierusalem, tentabat se iungere discipulis: & omnes timebãt eum, non credentes quod esset discipulus. Barnabas autem apprehensum illum, duxit ad apostolos: & narrauit illis quomodo in via vidisset Dominum, & quòd locutus est ei: & quomodo in Damasco fiducialiter egerit in nomine IESV. Et erat cum illis intrans & exiens in Ierusalem, fiducialiter agens in nomine Domini. Loquebatur quoque gentibus: & disputabat cum Græcis: illi autem quærebant occidere eum. Quod cum cognouissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream, & dimiserunt Tharsum. Ecclesia quidem per totam Iudæam, & Galilæam & Samariam habebat pacem, & ædificabatur amF bulans in timore Domini, & consolatione sancti spiritus replebatur. Factum est autem, vt Petrus dum transiret vniuersos, deueniret ad sanctos qui habitabant Lyddæ. Inuenit autem ibi hominem quendam, nomine Aeneam, ab annis octo iacentem in grabbato, qui erat paralyticus. Et ait illi Petrus, Aenea, sanet te Dominus IESVS CHRISTVS. Surge, & sterne tibi. Et continuo surrexit. Et viderunt eum omnes qui habitabant Lyddæ, & Saronæ: qui conuersi sunt ad Dominum. In Ioppe autem fuit quędã discipula nomine Tabitha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat plena operibus bonis & eleemosynis quas faciebat. Factum est autem in diebus illis, vt infirmata moreretur. Quam cum lauissent, G posuerunt eam in cœnaculo. Cum autem propè esset Lydda ab Ioppe discipuli audientes quòd Petrus esset in ea, miserunt duos viros ad eum, rogantes, Ne pigriteris venire vsque ad nos. Exurgens autem Petrus, venit cum illis. Et cum aduenisset, duxerunt illum in cœnaculum: & circunsteterunt illum omnes viduæ flentes, & ostendentes ei tunicas & vestes, quas faciebat illis Dorcas. Eiectis autem omnibus foras, Petrus ponens genua orauit: & conuersus ad corpus, dixit, Tabitha, surge. At illa aperuit oculos: & viso Petro, resedit. Dans autem illi manum, erexit eam. Et cum vocasset sanctos & viduas, assignauit eam viuam. Notum autem factũ est per vniuersam Ioppen: & crediderunt multi in Dominum. Factum est autem vt dies multos moraretur in Ioppe, apud Simonem quendam coriarium.

2. Cor. 11. g

S. CORNELIVS apud Cæsaream super uocatione sua certior factus Petrum accersit, qui post uisionem à cœlo accedens, ipsum cum familia longum post sermonem baptizauit.

CAPVT X.

A VIr autẽ quidam erat in Cæsarea, nomine Cornelius, cẽturio cohortis quę dicitur Italica, religiosus & timẽs Deũ cum omni domo sua, faciẽs eleemosynas multas plebi, & deprecans Deũ semper. Is vidit in visu manifeste, quasi hora diei nona, angelum Dei introeuntẽ ad se, & dicentẽ sibi, Corneli. At ille intuens eũ timore correptus, dixit, Quis es Domine? Dixit autẽ illi, Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascenderunt in memoriã in conspectu Dei. Et nunc mitte viros in Ioppen, & accerse Simonem quendã qui cognominatur Petrus. hic hospitatur apud Simonẽ quendam coriariũ, cuius est domus iuxta mare. B hic dicet tibi quid te oporteat facere. Et cum discessisset angelus qui loquebatur illi, vocauit duos domesticos suos, & militem metuentẽ Dominũ ex his qui illi parebant. Quibus cum narrasset omnia, misit illos in Ioppen. Postera autẽ die iter illis faciẽtibus, & appropinquãtibus ciuitati, ascendit Petrus in superiora, vt oraret, circa horam sextã. Et cum esuriret, voluit gustare. Parantibus autem illis, cecidit super eum mẽtis excessus: & vidit cœlũ apertũ, & descẽdens vas quoddam velut linteum magnũ, quatuor initiis submitti de cœlo in terram, in quo erant omnia quadrupedia & serpẽtia terrę, & volatilia cœli. Et facta est vox ad eum, Surge Petre: occide & mãduca. Ait autẽ Petrus, Absit Domine: quia nunquã C mãducaui omne cõmune & immundũ. Et vox iterum secundò ad eum, Quod Deus purificauit, tu cõmune ne dixeris. Hoc factũ est per ter. Et statim receptũ est vas in cœlum. Et dum intra se hæsitaret Petrus quidnã esset visio quam vidisset, ecce, viri qui missi erant à Cornelio, inquirentes domũ Simonis, astiterunt ad ianuam. Et cum vocassent, interrogabant si Simon qui cognominatur Petrus, illic haberet hospitium. Petro autẽ cogitante de visione, dixit spiritus ei, Ecce viri tres quærũt te. Surge itaq; & descẽde, & vade cum eis, nihil dubitans: quia ego misi illos. Descendens autẽ Petrus ad viros, dixit, Ecce, ego sum quem quęritis. quę causa est propter quam venistis? Qui dixerunt, Cornelius centurio, vir iustus & timens Deum, & testimoniũ habẽs ab vniuersa gente Iudæorũ, respõsum accepit ab angelo sancto accersire te in D domũ suam, & audire verba abs te. Introducẽs ergo eos, recepit hospitio. Sequenti autem die surgens, profectus est cum illis: & quidã ex fratribus ab Ioppe comitati sunt eum. Altera autẽ die introiuit Cæsaream. Cornelius vero expectabat illos, conuocatis cognatis suis & necessariis amicis. Et factũ est, cũ introisset Petrus, obuius venit ei Cornelius, & procidens ad pedes eius adorauit eum. Petrus verò eleuauit eũ, dicens, Surge, & ego ipse homo sum. Et loquens cum illo, intrauit & inuenit multos qui conuenerant: dixitq; ad illos, Vos scitis quomodo abominatũ sit viro Iudæo coniungi, aut accedere ad alienigenã: sed mihi ostẽdit Deus, neminem communẽ aut immundũ dicere hominẽ, propter quod sine E dubitatione veni accersitus. Interrogo ergo quam ob causam accersistis me? Et Cornelius ait, Die ab hinc quarto, vsque ad hãc horã, orans erã hora nona in domo mea, & ecce vir stetit ante me in veste cãdida, & ait, Corneli, exaudita est oratio tua, & eleemosynæ tuæ cõmemoratæ sunt in conspectu Dei. mitte ergo in Ioppẽ, & accerse Simonẽ qui cognominatur Petrus: hic hospitatur in domo Simonis coriarii iuxta mare. Cõfestim ergo misi ad te, & tu bene fecisti veniẽ F do. Nunc ergo omnes nos in cõspectu tuo adsumus, audire omnia quæcunq; tibi præcepta sunt à Domino. Aperiẽs autem Petrus os suũ, dixit, In veritate comperio, quia non est personarũ acceptor Deus: sed in omni gente, qui timet eum & operatur iustitiã, acceptus est illi. Verbũ misit Deus filiis Israel, annuncians pacem per IESVM CHRISTVM: hic est omnium Dominus. Vos scitis quod factũ est verbum per vniuersam Iudæam, incipiẽs enim à Galilæa post baptismũ quod prædicauit Ioannes: IESVM à Nazareth quomodo vnxit eum Deus spiritu sancto & virtute, qui pertransiit benefaciendo & sanãdo omnes oppressos à diabolo, quoniam Deus erat cum illo. Et nos testes sumus omniũ quæ fecit in regione Iudæorũ & Ierusalẽ, quem occiderũt suspendentes in ligno. Hunc Deus suscitauit tertia die, & dedit eum manifestum fieri non omni populo, sed testibus præordinatis à G Deo nobis qui mãducauimus & bibimus cum illo postquã resurrexit à mortuis. Et præcepit nobis pędicare populo & testificari quia ipse est qui cõstitutus est à Deo iudex viuorũ & mortuorũ. Huic omnes prophetæ testimoniũ perhibent, remissionẽ peccatorũ accipere per nomen eius omnes qui credũt in eum. Adhuc loquẽte Petro verba hæc, cecidit spiritus sanctus super omnes qui audiebant verbũ. Et obstupuerunt ex circũcisione fideles, qui venerãt cum Petro, quia & in nationes gratia spiritus sancti effusa est. Audiebãt enim illos loquẽtes linguis, & magnificãtes Deum. Tunc respõdit Petrus, Nunquid aquã quis prohibere potest, vt non baptizentur hi qui spiritũ sanctũ acceperunt sicut & nos? Et iussit eos baptizari in nomine Domini IESV CHRISTI. Tunc rogauerunt eum, vt maneret apud eos aliquot diebus.

Deut. 10. d
2. Par. 19. c
Iob. 34. b.
Sap. 6. b
Eccli. 35. b
Rom. 2. b
Gal. 2. b
Ephe. 6. b
Coloss. 3. d
1. Pet. 1. c
Iere. 31. f
Mich. 7. d

S. DISPVTANTIBVS Iudæis conuersis aduersus Petrum quòd diuerterẽtur discipuli ad gẽtes, narrauit Petrus uisionẽ: Agabus tunc propheta futuram famem uniuersam prædicit.

CAPVT XI.

A AVdierunt autẽ apostoli & fratres qui erant in Iudæa, quoniam & gentes receperũt verbum Dei. Cum autẽ ascendisset Petrus Ierosolymã, disceptabant aduersus illũ qui erant ex circũcisione, dicẽtes, Quare introisti ad viros præputiũ habẽtes, & mãducasti cum illis? Incipiens autẽ Petrus exponebat illis ordinẽ, dicẽs, Ego eram in ciuitate Ioppe orãs, & vidi in excessu mẽtis meæ visionẽ, descẽdens, vas quoddam velut linteum magnũ, quatuor initiis summitti de cœlo, & venit vsq; ad me. In quod intuens, considerabã & vidi quadrupedia terræ & bestias & reptilia & volatilia cœli. Audiui autẽ & vocẽ di- B centẽ mihi, Surge Petre, occide & manduca. Dixi autẽ, Nequaquã Domine: quia cõmune aut immũdũ nũquã introiuit in os meũ. Respondit autẽ vox secũdò, de cœlo, Quæ Deus mũdauit, tu ne cõmune dixeris. Hoc autem factũ est per ter: & recepta sunt omnia rursum in cœlũ. Et ecce viri tres cõfestim astiterũt in domo in qua erã, missi à Cæsarea ad me. Dixit autẽ spiritus mihi vt irem cum illis, nihil hæsitans. Venerunt autem mecũ & sex fratres isti: & ingressi sumus in domũ viri. Narrauit autẽ nobis quomodo vidisset angelũ in domo sua, stantẽ & dicentẽ sibi, Mitte in Ioppen & accerse Simonem qui cognominatur Petrus, qui loquetur tibi verba in quibus saluus eris tu, & vniuersa domus tua. Cum autẽ cœ- C pissem loqui, cecidit spiritus sanctus super eos, sicut & in nos in initio. Recordatus sum autẽ verbi Domini sicut dicebat, Ioannes quidẽ baptizauit aqua, vos autẽ baptizabimini spiritu sancto. Si ergo eandẽ gratiã dedit illis Deus, sicut & nobis qui credimus in Dominũ IESVM CHRISTVM: ego quis eram, qui possem prohibere Deum? His auditis tacuerunt: & glorificauerunt Deum, dicentes, Ergo & gentibus pœnitentiam dedit Deus ad vitam. Et illi quidẽ qui dispersi fuerant à tribulatione quæ facta fuerat sub Stephano, perambulauerunt vsq; Phœnicẽ & Cyprum & Antiochiã, nemini loquentes verbũ, nisi solis Iudæis. Erant autem quidã ex eis viri Cyprii & Cyrenæi, qui cum introissent Antiochiã, loquebantur & ad Græcos, annuntiantes Dominum IESVM. Et erat manus Domini cum eis: multusq; numerus credẽtiũ conuersus est ad Dominũ. Peruenit autẽ sermo ad aures ecclesiæ, quæ erat Ierosolymis, super istis: & miserũt Barnabã

Supra 2. a
Matt. 3. c
Marc. 1. b
Luc. 3. c
Ioan. 1. d
Infra 19. a

vsque

D vſq; ad Antiochiã. Qui cum perueniſſet, & vidiſſet gratiam Dei, gauiſus eſt: & hortabatur omnes in propoſito cordis permanere in Domino, quia erat vir bonus, & plenus ſpiritu ſancto & fide. Et appoſita eſt multa turba Domino. Profectus eſt autem Tharſum vt quæreret Saulum: quem cum inueniſſet, perduxit Antiochiam. Et annum totum conuerſati ſunt ibi in eccleſia: & docuerunt turbam multam, ita vt cognominarẽtur primũ Antiochiæ diſcipuli, CHRISTIANI. In his autem diebus ſuperuenerunt ab Ieroſolymis prophetæ Antiochiã: & ſurgens vnus ex eis nomine Agabus, ſignificabat per ſpiritũ famem magnã futuram in vniuerſo orbe terrarum, quæ facta eſt ſub Claudio. Diſcipuli autem prout quiſq; habebat, propoſuerunt in miniſterium mittere habitantibus in Iudæa fratribus. quod & fecerunt, mittentes ad ſeniores per manus Barnabæ & Sauli.

S. HERODES in apoſtolos ſæuiens Iacobum occidit, & Petrum carceri mancipauit, qui ab angelo eductus, & ſocietati reſtitutus eſt.

CAPVT XII.

A Eodem autẽ tempore miſit Herodes rex manus, vt affligeret quoſdã de eccleſia. Occidit autẽ Iacobũ fratrẽ Ioannis gladio. Videns autẽ quia placeret Iudæis, appoſuit apprehendere & Petrum. Erant autẽ dies azymorũ. Quẽ cum apprehendiſſet, miſit in carcerẽ, tradensq; quatuor quaternionibus militũ ad cuſtodiendũ, volens poſt Paſcha producere eũ populo. Et Petrus quidẽ ſeruabatur in carcere. Oratio autẽ fiebat ſine intermiſſione ab eccleſia ad Deũ pro eo. Cum autẽ producturus eũ eſſet Herodes, in ipſa nocte erat Petrus dormiẽs inter duos milites, vinctus catenis duabus: & cuſtodes ante oſtiũ cuſtodiebant carcerẽ. Et ecce, angelus Domini aſtitit, & lumẽ refulſit in habitaculo: percuſſoq; latere Petri, excitauit eum, di-
B cens, Surge velociter, Et ceciderũt catenæ de manibus eius. Dixit autẽ angelus ad eum, Præcingere & calcea te caligas tuas. Et fecit ſic. Et dicit illi, Circunda tibi veſtimentũ tuũ, & ſequere me. Et exiens ſequebatur eum, & neſciebat quia verum eſt quod fiebat per angelũ: exiſtimabat autẽ ſe viſum videre. Trãſeuntes autẽ primã & ſecundam cuſtodiam, venerunt ad portã Ferream quæ ducit ad ciuitatẽ, quæ vltrò aperta eſt eis. Et exeuntes proceſſerũt vicum vnũ: & cõtinuo diſceſſit angelus ab eo. Et Petrus ad ſe reuerſus, dixit, Nũc ſcio verè quia miſit Dominus angelũ ſuum, & eripuit me de manu Herodis, & de omni expectatione plebis Iudæorũ. Conſyderansq;, venit ad domũ Mariæ matris Ioãnis, qui cognominatus eſt Marcus, vbi erant multi cõgregati & orãtes. Pulſante autẽ eo ad oſtium ianuæ, proceſſit puella ad videndũ,
C nomine Rhode. Et vt cognouit vocẽ Petri, pre gaudio non aperuit ianuam, ſed intrò currens nuntiauit ſtare Petrũ ante ianuam. At illi dixerunt ad eam, Inſanis. Illa autẽ affirmabat ſic ſe habere. Illi autẽ dicebant, Angelus eius eſt. Petrus autẽ perſeuerabat pulſans. Cum autẽ aperuiſſent oſtiũ, viderunt eum: & obſtupuerũt. Annuens autẽ eis manu vt tacerẽt, narrauit quomodo Dominus eduxiſſet eum de carcere: dixitq;, Nuntiate Iacobo & fratribus hæc. Et egreſſus, abiit in alium locum. Facta autẽ die, erat non parua turbatio inter milites quidnã factũ eſſet de Petro. Herodes autem cum requiſiſſet eum, & non inueniſſet, inquiſitione facta de cuſtodibus, iuſ-
D ſit eos duci: deſcendensq; à Iudæa in Cæſareã, ibi cõmoratus eſt. Erat autem iratus Tyriis & Sidoniis. At illi vnanimes venerunt ad eum, & perſuaſo Blaſto, qui erat ſuper cubiculũ regis, poſtulabãt pacem, eo quòd alerentur regiones eorum ab illo. Statuto autem die Herodes veſtitus veſte regia, ſedit pro tribunali, & cõcionabatur ad eos. Populus autem acclamabat, Dei voces, & non hominis. Confeſtim autẽ percuſſit eum angelus Domini: eo quòd non dediſſet honorẽ Deo: & conſumptus à vermibus, expirauit. Verbum autem Domini creſcebat & multiplicabatur. Barnabas autem & Saulus reuerſi ſunt ab Ieroſolymis expleto miniſterio, aſſumpto Ioanne, qui cognominatus eſt Marcus.

S. PAVLVS & Barnabas à Deo ad gentes vocati, in Cypro & Antiochia aſſiduè CHRISTVM annuntiant, unde Iudæi aduerſum eos perſecutionem concitauerunt.

CAPVT. XIII.

A Erant autẽ in eccleſia, quæ erat Antiochiæ, prophetæ & doctores, in quibus Barnabas & Simon qui vocabatur Niger, & Lucius Cyrenenſis, & Manahẽ qui erat Herodis tetrarchæ collactaneus, & Saulus. Miniſtrãtibus autẽ illis Dño, & ieiunãtibus, dixit illis ſpiritus ſanctus, Segregate mihi Saulũ & Barnabã in opus ad quod aſſumpſi eos. Tũc ieiunãtes & orãtes, imponentesq; eis manus, dimiſerũt illos. Et ipſi quidẽ miſſi à ſpiritu ſancto, abierunt Seleuciã, & inde nauigauerunt Cyprũ. Et cum veniſſent Salaminã, prædicabant verbũ Dei in ſynagogis Iudæorũ. Habebant autem & Ioannẽ in miniſterio. Et cum perambulaſſent vniuerſam inſulã vſq; ad Paphum, inuenerunt quendam virum magum pſeudoprophetã Iudæũ,
B cui nomen erat Bariu, qui erat cum proconſule Sergio Paulo viro prudente. Hic accerſitis Barnaba & Paulo, deſyderabat audire verbũ Dei. Reſiſtebat autem illis Elymas magus (ſic enim interpretatur nomẽ eius) quærẽs auertere proconſulem à fide. Saulus autem qui & Paulus, repletus ſpiritu ſancto, intuens in eum, dixit, O plene omni dolo, & omni fallacia fili diaboli, inimice omnis iuſtitiæ, non deſinis ſubuertere vias Domini rectas. Et nũc ecce manus Domini ſuper te, & eris cæcus, non videns ſolẽ, vſq; ad tẽpus. Et cõfeſtim cecidit in eum caligo & tenebræ, & circuiens quærebat qui ei manum daret. Tunc proconſul cum vidiſſet factũ, credidit, admirans ſuper doctrina Domini. Et cum à Papho nauigaſſet Paulus & qui cum eo erant, venerũt Pergen Pamphiliæ. Ioannes autẽ diſcedens ab eis, reuerſus eſt Ieroſolymã. Illi verò pertranſeuntes Pergen, venerunt Antiochiam Piſidiæ: &
C ingreſſi ſynagogã die ſabbathorũ, ſederunt. Poſt lectionem autem legis & prophetarũ, miſerunt principes ſynagogæ ad eos, dicentes, Viri fratres, ſi quis eſt in vobis ſermo exhortationis ad plebẽ, dicite. Surgens autẽ Paulus, & manu ſilentiũ indicẽs, ait, Viri Iſraelitæ, & qui timetis Deum, audite, Deus plebis Iſrael elegit patres noſtros, & plebem exaltauit cum eſſent incolæ in terra Aegypti, & in brachio excelſo eduxit eos ex ea, & per quadraginta annorũ tempus mores eorũ ſuſtinuit in deſerto. Et deſtruẽs gentes ſeptẽ in terra Chanáan, ſorte diſtribuit eis terram eorũ, quaſi poſt quadringentos & quinquaginta annos: & poſt hæc dedit iudices, vſque ad Samuel prophetã. Et exinde poſtulauerũt regem: & dedit illis Saul filiũ Cis, virũ de tribu Beniamin annis quadraginta. Et amoto illo, ſuſcitauit illis Dauid regem: cui teſtimoniũ per-
D hibens, dixit, Inueni Dauid filium Ieſſæ, virum ſecundũ cor meum, qui faciet omnes voluntates meas. Huius ex ſemine Deus ſecundũ promiſſionẽ, eduxit Iſraeli ſaluatorẽ IESVM, prædicãte Ioanne ante faciẽ aduentus eius, baptiſmum pœnitentiæ omni populo Iſrael. Cum impleret autẽ Ioannes curſum ſuũ, dicebat, Quẽ me arbitramini eſſe non ſum ego: ſed ecce venit poſt me cuius non ſum dignus calceamenta pedũ ſoluere. Viri fratres, filii generis Abraham, & qui in vobis timent Deum, vobis verbum ſalutis huius miſſum eſt. Qui enim habitabant Ieruſalẽ, & principes eius hunc ignorãtes, & voces prophetarũ, quæ per omne ſabbathum leguntur, iudicantes impleuerunt: & nullam cauſam mortis inuenientes
E in eo, petierunt à Pilato vt interficerẽt eum. Cumq; cõſummaſſent omnia quæ de eo ſcripta erant, deponentes eum de ligno, poſuerunt eum in monumẽto. Deus autem ſuſcitauit eum à mortuis tertia die: qui viſus eſt per dies multos his qui ſimul aſcenderãt cum eo de Galilæa in Ieruſalẽ, qui vſq; nunc ſunt teſtes eius ad plebem. Et nos vobis annuntiamus eam,

Exo. 1.a
Exo. 13.d
Exo. 16.a
Ioſu. 14.a
Iudic. 3.b
1. Reg. 8.a
1. Re. 9.c
& 10.a
Pſal. 88.b
1. Re. 16.c
Eſa. 1.a
Matt. 3.a
Marc. 1.a
Luc. 3.a
Ioan. 1.c
Marc. 1.a
Matt. 27.c
Marc. 15.b
Luc. 23.c
Ioan. 19.c.f
Matt. 28.
Marc. 16.
Luc. 24.
Ioan. 20.

eam, quæ ad patres nostros repromissio facta est: quoniam hanc Deus adimpleuit filiis vestris resuscitans IESVM, sicut & in psalmo secundo scriptũ est, Filius meus es tu, ego hodie genui te. [Psal. 2.b Heb. 1.b] Quòd autem suscitauit eum à mortuis, amplius iam non reuersurũ in corruptionẽ, ita dixit, Quia dabo vobis sancta Dauid fidelia. [Esa. 55.b] Ideoq; & aliàs dicit, Non dabis sanctum tuum videre corruptionẽ. [Psal. 15.d 3 Reg. 2.b] Dauid enim in sua generatione cum administrasset voluntati Dei, dormiuit, & appo-

F situs est ad patres suos, & vidit corruptionem. Quem verò Deus suscitauit à mortuis, non vidit corruptionem. Notum igitur sit vobis viri fratres, quòd per hunc vobis remissio peccatorum annuntiatur, ab omnibus quibus non potuistis in lege Moysi iustificari. In hoc omnis qui credit, iustificatur. Videte ergo ne superueniat vobis quod dictũ est in prophetis, [Abac. 1.b] Videte contemptores, & admiramini & disperdimini: quia opus operor ego in diebus vestris, opus quod non credetis si quis enarrauerit vobis. Exeuntibus autem illis, rogabant vt sequenti sabbatho loquerentur sibi verba hæc. Cumq; dimissa esset synagoga, secuti sunt multi Iudæorũ, & colentium Deum aduenarũ, Paulum & Barnabã: qui loquentes suadebant eis vt permanerent in gratia Dei. Sequenti verò sabbatho penè vniuersa ciuitas conuenit audire ver-

G bum Dei. Videntes autem turbas Iudæi, repleti sunt zelo, & contradicebãt his quæ à Paulo dicebantur, blasphemantes. Tunc constanter Paulus & Barnabas dixerunt, Vobis oportebat primum loqui verbum Dei: sed quoniã repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ: ecce conuertimur ad gẽtes. Sic enim præcepit nobis Dominus, [Esa. 49.b] Posui te in lucem gentium vt sis in salutẽ vsq; ad extremum terræ. Audientes autem gentes, gauisæ sunt, & glorificabant verbum Domini: & crediderunt quotquot erant præordinati ad vitam æternam. Disseminabatur autem verbum Domini per vniuersam regionem. Iudæi autẽ concitauerũt mulieres religiosas & honestas, & primos ciuitatis, & excitauerunt persecutionem in Paulum & Barnabam: & eiecerũt eos de finibus suis. At illi excusso puluere pedum in eos, venerunt Iconium. [Matt. 10.b Marc. 6.b Luc. 9.a] Discipuli quoque replebantur gaudio & spiritu sancto.

S. PAVLVS & Barnabas multis in Iconio conuersis, à Iudæis Lystram pelluntur, ex qua annuntiato uerbo, & claudo sanato post adorationem suam lapidibus fugantur ad alias ciuitates prædicaturi.

CAPVT XIIII.

A Actum est autem in Iconio vt simul introirent synagogam Iudęorum, & loquerentur ita vt crederet Iudæorum & Græcorum copiosa multitudo. Qui verò increduli fuerunt Iudæi, suscitauerunt & ad iracundiam concitauerunt animas gentium aduersus fratres. Multo igitur tempore demorati sunt fiducialiter agentes in Domino, testimoniũ perhibente verbo gratiæ suæ, dante signa & prodigia fieri per manus eorum. Diuisa est autem multitudo ciuitatis: & quidam quidem erant cum Iudæis, quidã vero cum apostolis. Cum autem factus esset impetus gentilium & Iudæorum cum principibus suis, vt contumeliis afficerent & lapidarent eos, intelligentes confugerunt ad ciuitates Lycaoniæ Lystrã & Derbẽ, & vniuer-

B sam in circuitu regionẽ, & ibi euangelizãtes erant. ¶ Et commota est omnis multitudo in doctrina eorũ. Paulus autem & Barnabas morabantur Lystris. Et quidam vir Lystris infirmus pedibus sedebat, claudus ex vtero matris suæ: qui nũquam ambulauerat. Hic audiuit Paulum loquentẽ. Qui intuitus eum, & videns quia fidem haberet vt saluus fieret, dixit magna voce, Surge super pedes tuos rectus. Et exiliit: & ambulabat. Turbæ autem cum vidissent quod fecerat Paulus, leuauerunt vocem suam, Lycaonicè dicentes, Dii similes facti hominibus, descenderunt ad nos. Et vocabant Barnabam, Iouem: Paulum vero, Mercurium, quoniã ipse erat dux verbi. Sacerdos quoq; Iouis, qui erat ante ciuitatẽ, tau-

C ros & coronas ante ianuas afferens, cum populis volebat sacrificare. Quod vbi audierunt apostoli Barnabas & Paulus, conscissis tunicis suis, exilierũt in turbas, clamantes & dicentes, Viri quid hæc facitis? Et nos mortales sumus, similes vobis homines, annũtiantes vobis ab his vanis cõuerti ad Deũ viuum qui fecit cœlum & terrã & mare & omnia quæ in eis sunt, [Psal. 145.a Apo. 14.b] qui in præteritis generationibus dimisit omnes gentes ingredi vias suas. [Psal. 80.a] Et quidẽ non sine testimonio semetipsum reliquit, bene faciens de cœlo, dans pluuias, & tẽpora fructifera, implens cibo & lætitia corda eorum. Et hæc dicentes, vix sedauerunt turbas ne sibi immolarẽt. Superuenerunt autem quidam ab Antiochia & Iconio Iudæi: & persuasis turbis lapidantes Paulũ, traxerunt extra ciuitatem, existimantes [2. Cor. 11.f]

D eum mortuũ esse. Circundantibus autẽ eum discipulis, surgens intrauit ciuitatẽ: & postera die profectus est cum Barnaba in Derben. Cumq; euangelizassent ciuitati illi, & docuissent multos, reuersi sunt Lystrã & Iconium, & Antiochiã, confirmantes animas discipulorũ, exhortantesq; vt permanerent in fide, & quoniam per multas tribulationes oportet nos intrare in regnũ Dei. Et cum cõstituissent illis per singulas ecclesias presbyteros, & orassent cum ieiuniis, cõmendauerunt eos Domino in quem crediderũt. Transeuntesq; Pisidiam, venerũt in Pamphiliã. & loquẽtes verbũ Domini in Perge, descenderũt in Attaliam, & inde nauigauerũt Antiochiam, vnde erant traditi gratiæ Dei in opus quod cõpleuerunt. [Supra 13.a] Cum autẽ venissent & cõgregassent ecclesiã, retulerunt quanta fecisset Deus cum illis, quia aperuisset gẽtibus ostiũ fidei. Morati sunt autẽ tempus non modicũ cum discipulis.

S. DISSENSIONE ob legalia & ceremonias orta conciliũ Ierosolymis celebratur, in quo eorum abrogatio definitur: Barnabas autem à Paulo seiunctus Marco adhæret, & Paulus Silæ.

CAPVT XV.

A ET quidã descendẽtes de Iudæa, docebãt fratres, Quia nisi circuncidamini secundũ morẽ Moysi, non potestis saluari. [Galat. 5.a] Facta ergo seditione non minima Paulo & Barnabæ aduersus illos, statuerunt vt ascenderẽt Paulus & Barnabas & quidam alii ex aliis ad apostolos & presbyteros in Ierusalẽ, super hac quęstione. Illi ergo deducti ab ecclesia, pertransibant Phœnicem & Samariam, narrantes conuersionẽ gentiũ: & faciebant gaudium magnũ omnibus fratribus. Cum autẽ venissent Ierosolymã, suscepti sunt ab ecclesia & ab apostolis & senioribus, annuntiantes quãta Deus fecisset cum illis. Surrexerũt autẽ quidã

B de hæresi pharisæorũ, qui crediderũt, dicẽtes, Quia oportet circũcidi eos, præcipere quoq; seruare legẽ Moysi. Conueneruntq; apostoli & seniores videre de verbo hoc. Cum autem magna cõquisitio fieret, surgẽs Petrus dixit ad eos, Viri fratres, vos scitis quoniã ab antiquis diebus Deus in nobis elegit per os meum audire gentes verbũ euãgelii, & credere. [Supra 10.d] Et qui nouit corda Deus, testimoniũ perhibuit, dans illis spiritum sanctũ sicut & nobis, & nihil discreuit inter nos & illos, fide purificãs corda eorũ. Nunc ergo quid tentatis Deũ, imponere iugũ super ceruices discipulorũ: quod neq; nos, neq; patres nostri portare potuimus? Sed per gratiã Domini IE-

C SV CHRISTI credimus saluari, quẽadmodũ & illi. Tacuit autem omnis multitudo, & audiebãt Barnabã & Paulũ narrantes quanta Deus fecisset signa & prodigia in gentibus per eos. Et postquam tacuerunt, respondit Iacobus, dicens, Viri fratres, audite me, Simon narrauit quẽadmodũ primũ Deus visitauit sumere ex gẽtibus populũ nomini suo. Et huic concordant verba prophetarũ, sicut scriptum est, Post hæc reuertar, [Amos 9.c] & reædificabo tabernaculum Dauid, quod decidit, & diruta eius reædificabo, & erigam illud, vt requirant cæteri

D hominum Dominũ: & omnes gentes super quas inuocatum est nomen meum, dicit Dominus faciens hæc. Notum à seculo est Domino opus suum. Propter quod ego iudico, non

inquietari

inquietari eos qui ex gentibus conuertuntur ad Deum, ſed ſcribere ad eos, vt abſtineant ſe à contaminationibus ſimulachrorum, & fornicatione, & ſuffocatis, & ſanguine. Moy ſes enim à temporibus antiquis habet in ſingulis ciuitatibus qui eum prædicent in ſynagogis, vbi per omne ſabbathum legitur. Tunc placuit apoſtolis & ſenioribus cum omni eccleſia, eligere viros ex eis, & mittere Antiochiã cum Paulo & Barnaba, Iudam, qui cognominabatur Barſabas, & Silam viros E primos in fratribus, ſcribẽtes per manus eorũ. APOSTOLI & ſeniores fratres, his qui ſunt Antiochię & Syrię & Ciliciæ fratribus ex gentibus, ſalutem. Quoniam audiuimus quòd quidam ex nobis exeuntes, turbauerunt vos verbis, euertentes animas veſtras, quibus non mandauimus: placuit nobis collectis in vnum, eligere viros, & mittere ad vos cum chariſsimis noſtris Barnaba & Paulo, hominibus qui tradiderunt animas ſuas pro nomine Domini noſtri IESV CHRISTI. Miſimus ergo Iudam & Silam, qui & ipſi vobis verbis referent eadem. Viſum eſt enim ſpiritui ſancto & nobis, nihil vltrà imponere vobis oneris quàm hæc neceſſaria: vt abſtineatis vos ab immolatis ſimulachrorum, & ſanguine, & ſuffocato, & fornicatione, à quibus cuſtodientes vos, bene agetis. Valete. F Illi ergo dimiſsi deſcenderunt Antiochiã: & congregata multitudine tradiderunt epiſtolã. Quam cum legiſſent, gauiſi ſunt ſuper cõſolatione. Iudas autẽ & Silas, & ipſi cum eſſent prophetæ, verbo plurimo conſolati ſunt fratres, & confirmauerunt. Facto autem ibi aliquanto tempore, dimiſsi ſunt cum pace à fratribus ad eos qui miſerant illos. Viſum eſt autem Silæ ibi remanere: Iudas autem ſolus abiit Ieruſalẽ: Paulus autem & Barnabas demorabantur Antiochię, docentes & euangelizantes cum aliis pluribus, verbum Domini. G Poſt aliquot autem dies dixit ad Barnabam Paulus, Reuertentes viſitemus fratres per vniuerſas ciuitates in quibus prædicauimus verbum Domini, quomodo ſe habeant. Barnabas autem volebat ſecum aſſumere & Ioannẽ, qui cognominabatur Marcus. Paulus autem rogabat, eum (vt qui diſceſsiſſet ab eis de Pãphylia, & non iſſet cum eis in opus) nõ debere recipi. Facta eſt autem diſſenſio, ita vt diſcederent ab inuicem, & Barnabas quidẽ aſſumpto Marco nauigaret Cyprum: Paulus verò electo Sila profectus eſt, traditus gratiæ Dei à fratribus. Perambulabat autem Syriam & Ciliciam, confirmans eccleſias: præcipiens cuſtodire præcepta apoſtolorum & ſeniorum.

S. PAVLVS *cum Sila Derben & Lyſtrã perueniẽs Timotheum circuncidit: peragratis autem prædicãdo multis ciuitatibus, Philippis ſanata Pytoniſſa uirgis cæſus & in carcerem coniectus liberatur.* CAPVT XVI.

A PEruenit autẽ in Derben & Lyſtram. Et ecce, diſcipulus quidã erat ibi nomine Timotheus, filius mulieris Iudææ fidelis, patre gentili. Huic teſtimoniũ bonũ reddebãt qui in Lyſtris erant & Iconio, fratres. Hunc voluit Paulus ſecum proficiſci: & aſſumens circuncidit eum propter Iudæos qui erant in illis locis. Sciebãt enim omnes quòd pater eius erat gẽtilis. Cum autem pertranſirent ciuitates, tradebãt eis cuſtodire dogmata quæ erant decreta ab apoſtolis & ſenioribus qui erant Ieroſolymis. Et eccleſiæ quidẽ confirmabãtur fide, & abunda B bant numero quotidie. Tranſeuntes autẽ Phrygiam & Galatiæ regionem, vetati ſunt à ſpiritu ſancto loqui verbũ Dei in Aſia. Cum veniſſent autẽ in Myſiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permiſit eos ſpiritus IESV. Cum autẽ pertranſiſſent Myſiam, deſcenderũt Troadem: & viſio per noctem Paulo oſtenſa eſt: Vir Macedo quidam erat ſtans, & deprecãs eum, & dicens, Tranſiens in Macedoniã adiuua nos. Vt autem viſum vidit, ſtatim quæſiuimus proficiſci in Macedoniam, certi facti quòd vocaſſet nos Deus euangelizare eis. Nauigantes autem à Troade, recto curſu venimus Samo C thracẽ, & ſequenti die Neapolim: & inde Philippos, quæ eſt prima partis Macedoniæ ciuitas, colonia. Eramus autem in hac vrbe diebus aliquot cõſiſtentes. Die autem ſabbathorũ egreſsi ſumus foras portam iuxta flumẽ, vbi videbatur oratio eſſe: & ſedẽtes loquebamur mulieribus quæ cõuenerant. Et quædã mulier nomine Lydia purpuraria ciuitatis Thyatirorũ, colens Deũ, audiuit: cuius Dominus aperuit cor, intendere his quæ dicebantur à Paulo. D Cum autem baptizata eſſet, & domus eius, deprecata eſt, dicens, Si iudicaſtis me fidelem Domino eſſe, introite in domũ meam, & manete. Et coegit nos. Factũ eſt autem euntibus nobis ad orationẽ puellam quandam habentẽ ſpiritum pythonẽ obuiare nobis, quę quæſtũ magnũ præſtabat Dominis ſuis diuinãdo. Hæc ſubſecuta Paulũ & nos clamabat, dicẽs, Iſti homines, ſerui Dei excelſi ſunt, qui annuntiant vobis viam ſalutis. Hoc autẽ faciebat multis diebus. Dolens autẽ Paulus & conuerſus ſpiritui dixit, Præcipio tibi in nomine IESV CHRISTI exire ab ea. Et exiit eadem hora. Videntes autẽ Domini eius quia exiuit ſpes quæſtus eorum, apprehendẽtes Paulum & Silam perduxerunt in forum ad principes: & offerẽtes eos magiſtratibus, dixerũt, Hi homines cõturbant ciuitatem noſtrã cum E ſint Iudæi: & annuntiant morem quem non licet nobis ſuſcipere neq; facere cũ ſimus Romani. Et cucurrit plebs aduerſus eos, & magiſtratus ſciſsis tunicis ſuis, iuſſerũt eos virgis cædi. Et cum multas plagas eis impoſuiſſent, miſerũt eos in carcerem, præcipiẽtes cuſtodi vt diligenter cuſtodiret eos. Qui cum tale præceptũ accepiſſet, miſit eos in interiorẽ carcerem, & pedes eorũ ſtrinxit ligno. Media autẽ nocte Paulus & Silas adorantes laudabant Deum. Et audiebant eos qui in cuſtodia erãt. Subito verò terręmotus factus eſt magnus, ita vt mouerẽtur fundamenta carceris. Et ſtatim aperta ſunt omnia oſtia: & vniuerſorũ vincula ſoluta ſunt. F Expergefactus autẽ cuſtos carceris, & videns ianuas apertas carceris, euaginato gladio, volebat ſe interficere, exiſtimãs fugiſſe vinctos. Clamauit aũt Paulus voce magna, dicẽs, Nihil tibi mali feceris: vniuerſi enim hic ſumus. Petitoq; lumine introgreſſus eſt: & tremefactus, procidit Paulo & Silæ ad pedes: & producens eos foras, ait, Domini quid me oportet facere vt ſaluus fiam? At illi dixerũt, Crede in Dominum IESVM: & ſaluus eris tu, & domus tua. Et locuti ſunt ei verbũ Domini cum omnibus qui erant in domo eius. Et tollens eos in illa hora noctis, lauit plagas eorũ: & baptizatus eſt ipſe, & omnis domus eius continuo. Cumq; perduxiſſet eos in domum ſuam, appoſuit eis menſam, & lætatus eſt cum omni domo ſua credens Deo. Et cum dies factus eſſet, miſerũt magiſtratus licto G res, dicentes, Dimitte homines illos. Nuntiauit autẽ cuſtos carceris verba hæc Paulo, Quia miſerũt magiſtratus vt dimittamini. Nunc igitur exeuntes, ite in pace. Paulus autẽ dixit eis, Cæſos nos publice, indemnatos homines Romanos miſerunt in carcerẽ, & nunc occultè nos eiiciũt? Non ita: ſed veniant ipſi, & nos eiiciant. Nunciauerũt autem magiſtratibus lictores verba hæc. Timueruntq; audito quòd Romani eſſent: & veniẽtes deprecati ſunt eos, & educẽtes rogabãt vt egrederentur de vrbe. Exeũtes autẽ de carcere, introierũt ad Lydiam: & viſis fratribus cõſolati ſunt eos, & profecti ſunt.

2. Cor. 11. f

S. PAVLVS *Theſſalonicæ prædicãs Beroẽn pellitur, & hic Sila & Timotheo remanentibus Athenas profectus Athenienſiũ ſuperſtitiones cõfutat plures ad fidẽ cõuertens.* CAP. XVII.

A CVm autẽ perãbulaſſent Amphipolim & Apolloniam, venerunt Theſſalonicam, vbi erat ſynagoga Iudæorũ. Secundũ conſuetudinẽ autem Paulus introiuit ad eos: & per ſabbatha tria diſſerebat eis de ſcripturis, adaperiens & inſinuans quia CHRISTVM oportuit pati & reſurgere à mortuis: & quia hic eſt CHRISTVS IESVS quem ego annuntio vobis. Et quidã ex eis crediderunt, & adiuncti ſunt Paulo & Silæ, & de

colentibus

colentibus gentilibus multitudo magna, & mulieres nobiles non paucæ. Zelantes autem Iudæi, assumentesq́; de vulgo viros quosdam malos, & turba facta, concitauerunt ciuitatem: & assistentes domui Iasonis, quærebãt eos producere in populum. Et cum non inuenissent eos, trahebant Iasonem & quosdam fratres ad principes ciuitatis clamantes, Quoniam hi qui vrbẽ concitant: & huc venerunt, quos suscepit Iason: & hi omnes contra decreta Cæsaris faciunt, regem alium dicentes esse, IESVM. Concitauerunt autem plebẽ, & principes ciuitatis audientes hæc. Et accepta satisfactione a Iasone & à cæteris, dimiserũt eos. Fratres verò cõfestim per noctem dimiserunt Paulũ & Silam in Berrhœam. Qui cum venissent, in synagogam Iudæorũ introierunt. Hi autem erant nobiliores eorum qui sunt Thessalonicæ, qui susceperũt verbum cum omni auiditate, quotidie scrutantes scripturas, si hæc ita se haberent. Et multi quidẽ crediderunt ex eis, & mulierum gentiliũ honestarum, & viri non pauci. Cum autẽ cognouissent in Thessalonica Iudæi, quia & Berrhœæ prædicatum est à Paulo verbũ Dei, venerunt & illuc, commouentes & turbantes multitudinẽ. Statimq́; tunc Paulũ dimiserũt fratres, vt iret vsq; ad mare: Silas autem & Timotheus remãserunt ibi. Qui autem deducebant Paulum, perduxerũt eum vsq; ad Athenas. & accepto mandato ab eo ad Silam & Timotheum vt quamceleriter venirẽt ad se: profecti sunt. Paulus autem cum Athenis eos expectaret, incitabatur spiritus eius in ipso, videns idololatriæ deditam ciuitatẽ. Disputabat igitur in synagoga cum Iudæis & colentibus, & in foro per omnes dies ad eos qui aderant. Quidam autem Epicurei & Stoici philosophi disserebant cum eo: & quidam dicebant, Quid vult seminiuerbius hic dicere? Alii verò, Nouorũ dæmoniorũ videtur annuntiator esse, quia IESVM & resurrectionem annuntiabat eis. Et apprehensum eum, ad Areopagum duxerunt, dicentes, Possumus scire quæ est hæc noua quæ à te dicitur, doctrina? noua enim quædã infers auribus nostris. Volumus ergo scire quidnam velint hæc esse. Athenienses autem omnes, & aduenæ hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi aut dicere aut audire aliquid noui. Stans autem Paulus in medio Areopagi, ait, Viri Athenienses, per omnia quasi superstitiosiores vos video. Præteriens enim & videns simulachra vestra, inueni & aram in qua scriptũ erat IGNOTO DEO. Quod ergo ignorantes colitis, hoc ego annuntio vobis. Deus qui fecit mundũ & omnia quæ in eo sunt, hic cœli & terræ cum sit Dominus, non in manufactis templis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cum ipse det omnibus vitam & inspirationẽ & omnia: fecitq́; ex vno omne genus hominum inhabitare super vniuersam faciem terræ, definiens statuta tempora & terminos habitationis eorum, quærere Deum si fortè attrectent eum aut inueniant, quamuis non longè sit ab vnoquoq; nostrum. In ipso enim viuimus & mouemur & sumus, sicut & quidam vestrorum poetarum dixerunt, Ipsius enim & genus sumus. Genus ergo cum simus Dei, non debemus existimare auro & argento, aut lapidi sculpturæ artis & cogitationis hominis, diuinum esse simile. Et tempora quidem huius ignorantiæ despiciens Deus, nunc annuntiat hominibus, vt omnes vbiq; pœnitentiam agant, eo quòd statuit diem in quo iudicaturus est orbem in æquitate in viro in quo statuit, fidem præbens omnibus, suscitans eum à mortuis. Cum audissent autem resurrectionem mortuorum, quidam quidem irridebant, quidam verò dixerunt, Audiemus te de hoc iterum. Sic Paulus exiuit de medio eorum. Quidam verò viri adhærẽtes ei, crediderunt: in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, & alii cum eis.

Supra 7.f — *Aratus* — *Esa. 40.c*

S. PAVLVS in Corintho, Achaia & Epheso CHRISTI negotium agens, plures cum detrimento sui CHRISTO acquisiuit.

CAPVT XVIII.

POst hæc egressus ab Athenis, venit Corinthum. & inueniens quendã Iudæum nomine Aquilam, Ponticum genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priscillam vxorem eius, eo quòd præcepisset Claudius discedere omnes Iudæos à Roma: accessit ad eos. Et quia eiusdem erat artis, manebat apud eos, & operabatur. (erant autem scenofactoriæ artis.) Et disputabat in synagoga per omne sabbathũ, interponens nomen Domini IESV: suadebatq́; Iudæis & Græcis. Cum venissent autem de Macedonia Silas & Timotheus, instabat verbo Paulus testificãs Iudæis esse CHRISTVM IESVM. Contradicẽtibus autem eis & blasphemantibus, excutiens vestimẽta sua, dixit ad eos, Sanguis vester super caput vestrũ. Mũdus ego: ex hoc ad gentes vadam. Et migrans inde, intrauit in domũ cuiusdam, nomine Titi Iusti, colentis Deum, cuius domus erat cõiuncta synagogæ. Crispus autem archisynagogus credidit Domino, cum omni domo sua: & multi Corinthiorũ audiẽtes credebant, & baptizabantur. Dixit autem Dominus nocte per visionem Paulo, Noli timere: sed loquere, & ne taceas, propterea quòd ego sum tecum: & nemo apponetur tibi vt noceat te, quoniam populus est mihi multus in hac ciuitate. Sedit autem ibi annum & sex menses, docens apud eos verbum Dei. Gallione autem proconsule Achaiæ, insurrexerũt vno animo Iudæi in Paulum, & adduxerũt eum ad tribunal, dicẽtes, Contra legẽ hic persuadet hominibus colere Deum. Incipiente autem Paulo aperire os, dixit Gallio ad Iudæos, Si quidem esset iniquum aliquid, aut facinus pessimum, ò viri Iudæi, rectè vos sustinerẽ. Si verò quæstiones sunt de verbo & nominibus legis vestræ, vosipsi videritis. Iudex ego horum nolo esse. Et minauit eos à tribunali. Apprehendẽtes autem omnes Sosthenem principem synagogæ, percutiebant eum ante tribunal: & nihil eorum Gallioni curæ erat. Paulus verò cum adhuc sustinuisset dies multos, fratribus valefaciens, nauigauit in Syriam, & cum eo Priscilla & Aquila, qui sibi totonderat in Cẽchreis caput. Habebat enim votũ. Deuenitq́; Ephesum, & illos ibi reliquit. Ipse verò ingressus synagogam, disputabat cum Iudæis. Rogantibus autem eis vt ampliori tempore maneret, non consensit, sed valefaciens, & dicens, Iterum reuertar ad vos, Deo volẽte: profectus est ab Epheso. Et descendens Cæsaream, ascẽdit & salutauit ecclesiam: & descendit Antiochiam. Et facto ibi aliquanto tempore profectus est, perambulans ex ordine Galatiam regionem & Phrygiam, confirmans omnes discipulos. Iudæus autem quidam, Apollo nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, deuenit Ephesum, potens in scripturis. Hic erat edoctus viam Domini: & feruens spiritu loquebatur & docebat diligenter ea quæ sunt IESV, sciens tantum baptisma Ioannis. Hic ergo cœpit fiducialiter agere in synagoga. Quem cum audissent Priscilla & Aquila, assumpserunt eum, & diligẽtius exposuerunt ei viam Domini. Cum autem vellet ire Achaiam, exhortati fratres, scripserunt discipulis, vt susciperent eum. Qui cum venisset, contulit multum his qui crediderant. Vehementer enim Iudæos reuincebat publicè, ostendens per scripturas, esse CHRISTVM IESVM.

S. PAVLVS strenuè apud Ephesum prædicans & signa faciens, cum Ierosolymam redire curaret, Demetrius in eum concitauit tumultum.

CAPVT XIX.

FActum est autem cum Apollo esset Corinthi, vt Paulus peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum, & inueniret quosdam discipulos: dixitq́; ad eos, Si spiritum sanctum accepistis credentes? At illi dixerunt ad eum, Sed neque si spiritus sanctus est, audiuimus. Ille verò ait, In quo ergo baptizati estis? Qui dixerunt, In Ioannis baptismate. Dixit autem Paulus, Ioannes baptizauit baptismo pœnitentiæ populũ: dicens, in eum qui venturus esset post ipsum, vt crederẽt, hoc est, in IESVM.

Matt. 3.c *Marc. 1.b* *Luc. 3.c* *Ioan. 1.d* *Supra 1.a* *1.c, 11.c*

His

His auditis, baptizati sunt in nomine domini IESV. Et cum imposuisset illis manus Paulus, venit Spiritus sanctus super eos & loquebantur linguis, & prophetabant. Erant autem omnes viri ferè duodecim. Introgressus autem synagogam cum fiducia loquebatur per tres menses, disputans & suadés B de regno Dei. Cum autem quidam indurarentur & non crederent, maledicentes viam domini coram multitudine, discedens ab eis, segregauit discipulos, quotidie disputans in scho la Tyranni cuiusdam. Hoc autem factum est per biennium, ita vt omnes qui habitabant in Asia, audirent verbum Domini, Iudæi, atque Gentiles. Virtutesq; non quaslibet faciebat Deus per manum Pauli: ita vt etiam super languidos deferrentur à corpore eius sudaria & semicinctia, & recedebát ab eis languores, & spiritus nequam egrediebantur. Tentauerunt autem quidam & de circumeuntibus Iudæis exorcistis C inuocare super eos qui habebant spiritus malos, nomen domini IESV, dicentes, Adiuro vos per IESVM quem Paulus prædicat. Erant autem cuiusdam Iudæi, nomine Sceuæ, principis sacerdotum septem filii, qui hoc faciebát. Respondens autem spiritus nequam, dixit eis, IESVM noui, & Paulum scio: vos autem qui estis? Et insiliens in eos homo in quo erat dæmonium pessimű, & dominatus amborum, inualuit contra eos, ita vt nudi & vulnerati effugerent de domo illa. Hoc autem notum factum est omnibus Iudæis at-D que gentilibus qui habitabant Ephesi: & cecidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen domini IESV. Multiq; credentium veniebant confitentes & annuntiantes actus suos. Multi autem ex eis qui fuerant curiosa sectati, contulerunt libros, & combusserunt eos coram omnibus, & computatis pretiis illorum, inuenerút pecuniam denariorum quinquaginta millium. Ita fortiter crescebat verbum Dei, & confirmabatur. His autem expletis proposuit Paulus in spiritu, transita Macedonia & Achaia, ire Ierosolymam, dicens, E Postquam fuero ibi, oportet me & Romam videre. Mittens autem in Macedoniam duos ex ministrantibus sibi, Timotheum & Erastum, ipse remansit ad tempus in Asia. Facta est autem illo tempore turbatio non minima de via domini. Demetrius enim quidam nomine, argentarius, faciens ædes argenteas Dianæ, præstabat artificibus non modicum quæstum: quos cóuocans & eos qui huiusmodi erant opifices, dixit, Viri, scitis quia de hoc artificio est nobis acquisitio: & videtis & auditis quia non solú Ephesi, sed penè totius Asiæ Paulus hic suadés auertit multam turbá, dicens, Quoniá nó sunt dii qui manibus fiunt. Non solú auté hæc periclitabitur nobis pars in redargutioné venire, sed & magnæ Dianæ templum in nihilú reputabitur, & destrui incipiet maiestas eius, F quam tota Asia & orbis colit. His auditis, repleti sunt ira, & exclamauerunt, dicétes, Magna Diana Ephesiorú. Et impleta est ciuitas tota confusione, & impetú fecerunt vno animo in theatrú rapto Caio & Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli. Paulo auté volente intrare in populum, non permiserunt discipuli. Quidam autem & de Asiæ principibus qui erant amici eius, miserút ad eum, rogantes ne se daret in theatrum. Alii auté aliud clamabant. Erat enim ecclesia confusa: & plures nesciebát qua ex causa cóuenissent. De turba autem detraxerunt Alexadrú, propellentibus eum Iudæis. Alexander auté manu silentio postulato, volebat reddere rationem populo. Quem vt cognouerút Iudæú esse, vox facta vna est omniú quasi per horas duas clamantiú, Magna Dia-G na Ephesiorú. Et cum sedasset scriba turbas, dixit, Viri Ephesii, quis enim est hominú qui nesciat Ephesiorum ciuitatem cultricem esse magnæ Dianæ Iouisq; prolis? Cum ergo his contradici nó possit, oportet vos sedatos esse, & nihil temerè agere. Adduxistis enim homines istos, neq; sacrilegos, neque blasphemantes deam vestrá. Quòd si Demetrius & qui cum eo sunt artifices, habét aduersus aliquem causam, conuentus forenses aguntur, & proconsules sunt, accusent inuicem. Si quid autem alterius rei quæritis: in legitima ecclesia poterit absolui. Nam & periclitamur argui seditionis hodiernæ: cú nullus obnoxius sit de quo possimus reddere rationé concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit ecclesiá.

S. EPHESI sedato in Paulum tumultu, Paulus per multa Græciæ loca prædicans, Ierosolymam multis comitantibus tendit.

CAPVT XX.

A Postquam auté cessauit tumultus, vocatis Paulus discipulis, & exhortatus eos, valedixit, & profectus est vt iret in Macedoniá. Cum auté perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit ad Græciá: vbi cú fuisset menses tres, factæ sunt illi insidiæ à Iudæis nauigaturo in Syriá. habuitque consilium vt reuerteretur per Macedoniá. Comitatus est autem eum Sosipater Pyrrhi Berrhoensis, Thessalonicensium verò Aristarchus, & Secúdus, & Caius Derbeus, & Timótheus, Asiani verò Tichicus & Trophimus. Hi cum præces-B sissent, sustinuerunt nos Troade: nos verò nauigauimus post dies azymorú à Philippis, & venimus ad eos Troadé in diebus quinq;, vbi demorati sumus diebus septem. Vna auté sabbathi cum cóuenissemus ad frangendú panem, Paulus disputabat cum eis profecturus in crastinú, protraxitq; sermonem vsq; in mediam nocté. Erát auté lampades copiosæ in cœnaculo vbi eramus cógregati. Sedens auté quidam adolescens, nomine Eutychus super fenestram, cum mergeretur somno graui, disputante diu Paulo, ductus somno cecidit de tertio cœnaculo deorsum, & sublatus est mortuus. Ad quem cum C descendisset Paulus incubuit super eum: & complexus dixit, Nolite turbari, anima enim ipsius in ipso est. Ascendens autem frangensq; panem & gustans, satisq; allocutus vsq; in lucem, sic profectus est. Adduxerút auté puerum viuentem, & consolati sunt nó minimè. Nos auté ascendentes naué, nauigauimus in Asson, inde suscepturi Paulú. sic enim disposuerat ipse per terram iter facturus. Cum auté conuenissemus in Asson, assumpto eo, venimus Mitylené. Et inde nauigantes, sequenti die venimus contra Chium: & alia die applicuimus Samum: & sequenti die venimus Miletú. proposuerat enim D Paulus trásnauigare Ephesum, ne qua mora illi fieret in Asia. Festinabat enim, si possibile sibi esset, vt diem pentecosten faceret Ierosolymis. A Mileto auté mittens Ephesum vocauit maiores natu ecclesiæ. Qui cú venissent ad eum, & simul essent, dixit eis, Vos scitis à prima die qua ingressus sum in Asiam, qualiter vobiscú per omne tépus fuerim, seruiens domino cú omni humilitate & lachrymis, & tétationibus quæ mihi acciderút ex insidiis Iudæorú: quomodo nihil subtraxerim vobis vtiliú, quominus annuntiaré vobis & docerem vos publice & per domos, testificans Iudæis atq; gentilibus in deum pœnitentiá, & fidem in Dominú nostrum IESVM E CHRISTVM. Et nunc ecce ego alligatus spiritu, vado in Ierusalé: quæ in ea ventura sunt mihi ignorans, nisi quòd Spiritus sanctus per omnes ciuitates mihi protestatur, dicés quoniam vincula & tribulationes Ierosolymis me manent. Sed nihil horú vereor, nec facio animá meam pretiosioré quàm me dummodo consummé cursum meú & ministeriú verbi quod accepi à Domino IESV, testificari euangeliú gratiæ Dei. Et nunc ecce ego scio quia amplius nó videbitis faciem meam vos omnes per quos transiui prædicans regnum Dei. Quapropter contestor vos hodierna die, quòd mundus sum à sanguine omniú. Non enim subterfugi, quo minus annun-F tiarem omne cousiliú Dei vobis. Attendite vobis & vniuerso gregi, in quo vos Spiritus sanctus posuit episcopos regere ecclesiá Dei, quam acquisiuit sanguine suo. Ego scio quoniam intrabút post discessioné meam lupi rapaces in vos, nó parcentes gregi. Et ex vobisipsis exurgét viri loquentes peruersa, vt abducant discipulos post se. Propter quod vigilate, memoria retinentes, quoniam per trienniú nocte & die non

M

cessaui, cum lachrymis monere vnumquenq; vestrũ. Et nunc cõmendo vos deo & verbo gratiæ ipsius, qui potens est ædi G ficare, & dare hæreditatẽ in sanctificatis omnibus. Argentũ & aurum, aut vestẽ nullius concupiui. Sicut ipsi scitis quo- *1. Cor. 4.c* uiam ad ea quæ mihi opus erant, & his qui mecum sunt, mi- *1. Thes. 2.b* nistrauerunt manus istæ. Omnia ostendi vobis, quoniam sic *2. Thes. 3.b* laborantes, oportet suscipere infirmos, ac meminisse verbi Domini IESV, quoniam ipse dixit, Beatius est magis dare, quàm accipere. Et cũ hæc dixisset, positis genibus suis orauit cum omnibus illis. Magnus autẽ fletus factus est omniũ: & procumbentes super collum Pauli osculabantur eum, dolentes maxime in verbo quod dixerat, quoniam amplius faciem eius non essent visuri. Et deducebant eum ad nauem.

S. PAVLVS itinere multo Tyrum appulit, & inde Cæsaream, ubi à Philippo receptus à prophet. Agabo prædicitur Ierosolymis capiendus & ligandus, quod ita accidit. CAP. XXI.

A Cvm autem factum esset vt nauigaremus abstracti ab eis, recto cursu venimus Coum, & sequenti die Rhodũ, & inde Patarã. Et cũ inuenissemus nauem transfretantẽ in Phœnicẽ: ascendẽtes nauigauimus. Cũ apparuissemus autẽ Cypro, relinquẽtes eam ad sinistrã, nauigauimus in Syriam, & uenimus Tyrum. ibi enim nauis expositura erat onus. Inuẽtis autẽ discipulis, mãsimus ibi diebus septem: qui Paulo dicebant per spiritũ, ne ascenderet Ierosolymã. Et expletis diebus profecti ibamus, deducentibus nos omnibus cum vxoribus & filiis vsq; foras ciuitatem: & positis genibus in litore, orauimus. Et cũ valefecissemus inuicẽ, ascendimus nauem, illi autẽ redierunt in B sua. Nos verò nauigatione capleta, à Tyro descendimus Ptolemaidã: & salutatis fratribus, mansimus die vna apud illos. Alia autẽ die profecti, venimus Cæsareã. Et intrantes domũ Philippi euangelistæ, qui erat vnus de septẽ, mansimus apud *Supra 6.b* eum. Huic autẽ erant quatuor filiæ virgines, prophetãtes. Et cum moraremur per dies aliquot, superuenit quidã vir à Iudæa propheta, nomine Agabus. Is cum venisset ad nos, tulit zonam Pauli: & alligãs sibi pedes & manus, dixit, Hæc dicit Spiritus sanctus: virũ cuius est zona hæc, sic alligabũt in Ierusalem Iudæi & tradẽt in manus gentiũ. Quod cũ audisse- C mus, rogabamus nos & qui loci illius erãt, ne ascẽderet Ierosolymã. Tunc respondit Paulus, & dixit, Quid facitis flentes & affligẽtes cor meũ? Ego autẽ non solũ alligari, sed & mori in Ierusalẽ paratus sum propter nomen Domini IESV. Et cum ei suadere nõ possemus, quieuimus, dicẽtes, Domini voluntas fiat. Post dies autẽ istos præparati, ascẽdebamus in Ierusalẽ. Venerunt autẽ quidã ex discipulis à Cæsarea nobiscũ, adducẽtes secũ (apud quẽ hospitaremur) Iasonẽ quendã Cyprium, antiquũ discipulũ. Et cũ venissemus Ierosolymam, libenter exceperũt nos fratres. Sequẽti autẽ die introibat Pau- D lus nobiscũ ad Iacòbũ, omnesq; collecti sunt seniores. Quos cum salutasset, narrabat per singula, quæ Deus fecisset in gẽtibus per ministeriũ ipsius. At illi cũ audissent, magnificabãt Deũ, dixerũtq; ei, Vides frater quot millia sunt in Iudæis qui crediderũt: & omnes æmulatores sunt legis. Audierũt autem de te quia discessionem doceas à Moyse, eorũ qui per gentes sunt Iudæorũ, dicens nõ debere eos circuncidere filios suos, neq; secundũ cõsuetudinẽ ingredi. Quid ergo est? Vtiq; oportet cõuenire multitudinẽ: audiẽt enim te superuenisse. Hoc ergo fac, quod tibi dicimus, Sunt nobis viri quatuor, votum habentes super se. His assumptis sanctifica te cũ illis: & impẽde in illis, vt radãt capita: & scient omnes quia quæ de te au- E dierunt, falsa sunt, sed ambulas & ipse custodiens legẽ. De his autẽ qui crediderũt ex gentibus nos scripsimus, iudicãtes vt abstineãt se ab idòlis immolato, & sanguine, & suffocato, & fornicatione. Tũc Paulus assumptis viris postera die purificatus cum illis intrauit in templũ, annuntiãs expletionẽ dierum purificationis, donec offerretur pro vnoquoq; eorum oblatio. Dum autẽ septẽ dies cõsummarẽtur, hi qui de Asia erant Iudæi, cũ vidissent eũ in tẽplo, cõcitauerũt omnẽ populũ, & iniecerũt ei manus, clamãtes, Viri Israelitæ, adiuuate: hic est homo qui aduersus populum & legẽ & locũ hunc F omnes vbiq; docẽs, insuper & gentiles induxit in templũ & violauit sanctũ locum istũ. Viderãt enim Trophimũ Ephesium in ciuitate cũ ipso, quem existimauerũt quoniã in templũ introduxisset Paulus. Cõmotaq; est ciuitas tota: & facta est cõcussio populi. Et apprehẽdẽtes Paulũ, trahebãt eũ extra templũ: & statim clausæ sunt ianuæ. Quærẽtibus autẽ eũ occidere, nuntiatũ est tribuno cohortis, Quia tota cõfunditur Ierusalẽ. Qui statim assumptis militibus & cẽturionibus, decucurrit ad illos. Qui cũ vidissent tribunũ & milites, cessauerũt percutere Paulũ. Tũc accedẽs tribunus apprehẽdit eũ, & iussit eũ alligari catenis duabus: & interrogabat quis esset G & quid fecisset. Alii autẽ aliud clamabãt in turba. Et cũ non posset certũ cognoscere præ tumultu, iussit duci eũ in castra. Et cum venisset ad gradus, cõtigit vt portaretur à militibus propter vim populi. Sequebatur enim multitudo populi clamans, Tolle eum. Et cum cœpisset induci in castra Paulus, dicit tribuno, Si licet mihi loqui aliquid ad te? Qui dixit ei, Græcè nosti? Nónne tu es Aegyptius qui ante hos dies tumultum cõcitasti, & eduxisti in desertũ quatuor millia virorum sicariorũ? Et dixit ad eum Paulus, Ego homo sum quidem Iudæus à Tharso Ciliciæ, non ignotæ ciuitatis municeps. Rogo autẽ te, permitte mihi loqui ad populũ. Et cũ ille permisisset, Paulus stans in gradibus, annuit manu ad plebẽ. & magno silẽtio facto, allocutus est lingua Hebræa, dicens.

S. CAPTVS à Iudæis Paulus rationem suæ doctrinæ, & suam apud eos conuersationem, & inde conuersionem testatus, se tandem Romanum asserit. CAPVT XXII.

A Viri fratres & patres, audite quam ad vos nũc reddo rationem. Cum audissent autẽ quia Hebræa lingua loqueretur ad illos, magis præstiterunt silentiũ. Et dicit, Ego sum vir Iudæus, natus Tharso Ciliciæ, nutritus autẽ in ista ciuitate secus pedes Gamalielis, eruditus iuxta veritatẽ paternæ legis, æmulator legis sicut & vos omnes estis hodie: qui hanc viã persecutus sum vsque *Supra 8.a* ad mortẽ, alligans & tradens in custodias viros ac mulieres, sicut princeps sacerdotum mihi testimoniũ reddit, & omnes maiores natu à quibus & epistolas accipiẽs ad fratres, Dama- *Supra 9.a* scum pergebã, vt adducerẽ inde vinctos in Ierusalẽ, vt puni- B rentur. Factũ est autẽ eunte me & appropinquante Damasco media die, subito de cœlo circumfulsit me lux copiosa, & decidens in terrã, audiui vocẽ dicentẽ mihi, Saule Saule, quid me persequeris? Ego autẽ respõdi, Quis es Domine? Dixitq; ad me, Ego sum IESVS Nazarenus quem tu persequeris. Et qui mecum erant, lumen quidẽ viderunt, vocẽ autẽ non audierunt eius qui loquebatur mecũ. Et dixi, Quid faciã Do- C mine? Dominus autẽ dixit ad me, Surgẽs vade Damascum: & ibi tibi dicetur de omnibus quæ te oporteat facere. Et cũ non viderẽ præ claritate luminis illius, ad manũ deductus à comitibus veni Damascũ. Ananias autẽ quidam, vir secundum legẽ, testimoniũ habens ab omnibus cohabitãtibus Iudæis, veniens ad me & stans, dixit mihi, Saule frater, respice. D Et ego eadẽ hora respexi in eũ. At ille dixit, Deus patrũ nostrorũ præordinauit te, vt cognosceres voluntatẽ eius, & videres iustũ, & audires vocẽ ex ore eius: quia eris testis illius ad omnes homines, eorũ quæ vidisti & audisti. Et nũc quid moraris? Exurge, & baptizare, & ablue peccata tua inuocato nomine ipsius. Factũ est autẽ reuertẽti mihi in Ierusalẽ & oranti in templo, fieri me in stupore mentis, & videre illum dicen- E tem mihi, Festina, & exi velociter ex Ierusalẽ quoniam non recipient testimoniũ tuum de me. Et ego dixi, Domine, ipsi sciunt quia ego eram concludens in carcerem, & cædens per synagógas eos qui credebant in te: & cũ funderetur sanguis

Supra 7.g Stéphani teſtis tui, ego aſtabam & conſentiebã, & cuſtodiebam veſtimenta interficientium illum. Et dixit ad me, Vade, quoniam ego in nationes longe mittã te. Audiebant autem eum vſq; ad hoc verbũ, & leuauerũt vocẽ ſuam, dicẽtes, Tol F le de terra huiuſmodi: non enim fas eſt eum viuere. Vociferantibus autẽ eis, & proiicientibus veſtimenta ſua, & puluerẽ iactantibus in aerem, iuſsit tribunus induci eũ in caſtra, & flagellis cædi, & torqueri eum: vt ſciret propter quam cauſam ſic acclamarent ei. Et cum aſtrinxiſſet eum loris, aſtanti ſibi centurioni Paulus dixit, Si hominẽ Romanũ & indemnatũ licet vobis flagellare? Quo audito, cẽturio acceſsit ad tribu G num, & nũtiauit ei, dicens, Quid acturus es? Hic enim homo ciuis Romanus eſt. Accedens autem tribunus dixit illi, Dic mihi ſi tu Romanus es? At ille dixit, Etiã. Et reſpondit tribunus, Ego multa ſumma ciuilitatẽ hanc conſecutus ſum. Et Paulus ait, Ego autẽ & natus ſum. Protinus ergo diſceſſerũt ab illo, qui eum torturi erant. Tribunus quoque timuit poſtquàm reſciuit quia ciuis Romanus eſſet, & quia alligaſſet eũ. Poſtera autẽ die volẽs ſcire diligentius, qua ex cauſa accuſaretur à Iudæis, ſoluit eum, & iuſsit ſacerdotes conuenire & omne concilium: & producens Paulum ſtatuit inter illos.

S. DISSENSIONE *autem propter Paulum inter Phariſæos & Sadducæos orta nouæ in eum parantur inſidiæ, quibus per nepotem ſuum detectis mittitur Cæſaream.* CAPVT XXIII.

A INtendens autẽ in cõſilium Paulus, ait, Viri fratres, ego omni conſciẽtia bona cõuerſatus ſum ante deũ vſq; in hodiernũ diem. Princeps autem ſacerdotũ Ananias, præcepit aſtantibus ſibi percutere os eius. Tunc Paulus dixit ad eũ, Percutiet te Deus, paries dealbate. Et tu ſedẽs iudicas me ſecundũ legẽ & contra legẽ iubes me percuti? Et qui aſtabãt, dixerunt, Summum ſacerdotẽ dei maledicis? Dixit autẽ Paulus, Neſciebã fratres Exod. 22.d quia princeps eſt ſacerdotũ. Scriptũ eſt enim, Principẽ popu B li tui nõ maledices. Sciens autem Paulus quia vna pars eſſet ſadducæorũ, & altera phariſæorũ, exclamauit in cõcilio, Vi Philip. 3.b ri fratres, ego phariſæus ſum filius phariſæi: de ſpe & reſurrectione mortuorũ ego iudicor. Et cum hæc dixiſſet, facta eſt diſſenſio inter phariſæos & ſadducæos, & ſoluta eſt multitu Matt. 22.c do. Sadducæi autẽ dicunt non eſſe reſurrectionẽ mortuorũ, neque angelũ, neq; ſpiritum: Phariſæi autẽ vtraq; confiten C tur. Factus eſt autem clamor magnus: & exurgentes quidam phariſæorum, pugnabant dicentes, Nihil mali inuenimus in homine iſto. quid ſi ſpiritus locutus eſt ei, aut angelus? Et cũ magna diſſenſio facta eſſet, timens tribunus ne diſcerperetur Paulus ab ipſis, iuſsit milites deſcendere & rapere eũ de medio eorũ, ac deducere eũ in caſtra. Sequenti autẽ nocte aſsiſtens ei dominus, ait, Conſtãs eſto. Sicut enim teſtificatus es de me in Ieruſalem, ſic te oportet & Romæ teſtificari. Facta autem die, collegerũt ſe quidam ex Iudæis, & deuouerunt ſe dicentes, neq; manducaturos, neq; bibituros, donec occide D rent Paulũ. Erant autẽ plus quàm quadraginta viri, qui hanc coniurationẽ fecerant: qui acceſſerunt ad principẽ ſacerdotum & ſeniores, & dixerũt, Deuotione deuouimus nos, nihil guſtaturos, donec occidamus Paulũ. Nunc ergo vos notum facite tribuno cum concilio, vt producat illum ad vos, tanquam aliquid certius cogniturì de eo. Nos verò, prius quàm appropinquet, parati ſumus interficere illũ. Quod cũ audiſſet filius ſororis Pauli inſidias, venit & intrauit in caſtra, nunciauitq; Paulo. Vocans autẽ Paulus ad ſe vnũ ex centurionibus, ait, Adoleſcentẽ hunc adduc ad tribunum: habet enim aliquid indicare illi. Et ille quidem aſſumẽs eum, duxit ad tribunum, & ait, Vinctus Paulus rogauit me, hunc adoleſcentẽ E perducere ad te, habentẽ aliquid loqui tibi. Apprehẽdens autem tribunus manũ illius, ſeceſsit cũ eo ſeorſum, & interrogauit illũ, Quid eſt quod habes indicare mihi? Ille autẽ dixit, Iudæis conuenit rogare te, vt craſtina die producas Paulum in concilium, quaſi aliquid certius inquiſituri ſint de illo. tu verò ne credideris illis. Inſidiantur enim ei ex eis viri amplius quàm quadraginta: qui ſe deuouerũt non manducare neque bibere, donec interficiãt eum: & nunc parati ſunt expectantes promiſſum tuũ. Tribunus igitur dimiſit adoleſcentem, F præcipiens ei ne cui loqueretur quoniam hæc nota ſibi feciſſet. Et vocatis duobus centurionibus, dixit illis, Parate milites ducentos, vt eant vſq; Cæſareã, & equites ſeptuaginta, & lancearios ducentos, à tertia hora noctis: & iumenta præparate, vt imponentes Paulũ, ſaluũ perducerent ad Felicẽ præſidem (Timuit enim, ne fortè raperẽt eum Iudæi & occiderent, & ipſe poſtea calumniam ſuſtineret, tanquam accepturus pecuniã). ſcribens ei epiſtolã cõtinentẽ hæc, CLAVDIVS Lyſias optimo præſidi Felici ſalutẽ. Virũ hunc comprehenſum à Iudæis, & incipientem interfici ab eis, ſuperueniens cum exercitu, eripui, cognito quòd Romanus eſt: vo G lenſq; ſcire cauſam quam obiiciebãt illi, deduxi eum in concilium eorum. Quem inueni accuſari de quæſtionibus legis ipſorum: nihil verò dignum morte aut vinculis habentem crimen. Et cum mihi perlatum eſſet de inſidiis quas parauerant illi, miſi eũ ad te, denuntians & accuſatoribus vt dicant apud te. Vale. Milites verò, ſecundum præceptũ ſibi aſſumentes Paulum, duxerunt per noctem in Antipatridem. Et poſtera die dimiſsis equitibus vt cum eo irent, reuerſi ſunt ad caſtra. Qui cum veniſſent Cæſaream, & tradidiſſent epiſtolam præſidi, ſtatuerunt ante illum & Paulum. Cum legiſſet autem, & interrogaſſet de qua prouincia eſſet: & cognoſcens quia de Cilicia, Audiam te, inquit, cum accuſatores tui venerint. Iuſsitq; in prætorio Herodis cuſtodiri eum.

S. PAVLVS *apud Felicem à Iudæis accuſatus ſuam viriliter in omnibus cauſam tuetur.* CAPVT XXIIII.

A POſt quinq; autem dies deſcendit princeps ſacerdotum Ananias, cũ ſenioribus quibuſdã & Tertullo quodam oratore, qui adierunt præſidẽ aduerſus Paulum. Et citato Paulo, cœpit accuſare Tertullus, dicẽs, Cum in multa pace agamus per te, & multa corrigantur per tuam prouidentiã: ſemper & vbiq; ſuſcipimus, optime Felix, cũ omni gratiarũ actione. Ne diutius au B tem te protrahã, oro breuiter audias nos pro tua clementia. Inuenimus hunc hominẽ peſtiferũ & concitantẽ ſeditionem omnibus Iudæis in vniuerſo orbe, & authorẽ ſeditionis ſectæ Nazarenorum, qui etiam templum violare conatus eſt, quem & apprehenſum voluimus ſecundũ legem noſtram iudicare. Superueniens autẽ tribunus Lyſias, cũ vi magna eripuit eũ de manibus noſtris, iubens accuſatores eius ad te ve C nire, à quo poteris ipſe iudicãs de omnibus iſtis cognoſcere, de quibus nos accuſamus eum. Adiecerunt autẽ & Iudæi, dicentes hæc ita ſe habere. Reſpõdit autẽ Paulus, annuente ſibi præſide dicere, Ex multis annis te eſſe iudicẽ genti huic ſciẽs, bono animo pro me ſatisfaciã. Potes enim cognoſcere quia non plus ſunt mihi dies quàm duodecim, ex quo aſcendi ado D rare in Ieruſalem: & neq; in templo inuenerũt me cum aliquo diſputãtem aut cõcurſum facientẽ turbæ, neq; in ſynagógis, neque in ciuitate, neq; probare poſſunt tibi de quibus nunc me accuſant. Confiteor autẽ hoc tibi quòd ſecundũ ſectam, quam dicunt hæreſim, ſic deſeruio patrio deo meo, credens omnibus quæ in lege & prophetis ſcripta ſunt: ſpẽ habens in deum, quam & hi ipſi expectãt, reſurrectionẽ futurã iuſtorũ & iniquorũ. In hoc & ipſe ſtudeo ſine offendiculo conſcien E tiam habere ad Deum & ad homines ſemper. Poſt annos autem plures, eleemoſynas facturus in gentẽ meã veni, & oblationes, & vota in quibus inuenerũt me purificatũ in templo, Supra 21.e non cum turba neq; cũ tumultu. Et apprehenderunt me clamantes, & dicentes, Tolle inimicũ noſtrum. Quidam autem ex Aſia Iudæi, quos oportebat apud te præſtò eſſe & accuſare, ſi quid haberẽt aduerſum me: aut hi ipſi dicant, ſi quid

F inuenerunt in me iniquitatis, cum stem in concilio, nisi de
Supra 23.b vna hac solúmodo voce, qua clamaui inter eos stans, Quo-
niam de resurrectione mortuorum ego iudicor hodie à vo-
bis. Distulit autẽ illos Felix, certissime sciens de via hac, di-
cens, Cum tribunus Lysias descẽderit, audiã vos. Iussitq; cen
turioni custodire eum, & habere requiẽ, nec quenquã de suis
prohibere ministrare ei. Post aliquot autẽ dies veniens Felix
cum Drusilla vxore sua, quæ erat Iudæa, vocauit Paulum &
G audiuit ab eo fidẽ quæ est in CHRISTVM IESVM. Dispu-
tante autem illo de iustitia & castitate & de iudicio futuro,
tremefactus Felix respondit, Quod nunc attinet, vade: tem-
pore autẽ opportuno accersam te. simul & sperans quòd pe-
cunia ei daretur à Paulo, propter quod & frequenter accer-
sens eũ, loquebatur cum eo. Biennio autem expleto, accepit
successorem Felix, Portium Festum. Volens autem gratiam
præstare Iudæis Felix, reliquit Paulum vinctum.

S. ACCVSATVS *in multis Paulus apud Festum, etsi in omnibus excusatus damnatur, sed Romam appellat.* CAPVT XXV.

A FEstus ergo cum venisset in prouinciam, post tri-
duũ ascendit Ierosolymã à Cæsarea. Adieruntq;
eum principes sacerdotũ, & primi Iudæorũ ad-
uersus Paulum: & rogabant eũ, postulantes gra-
tiam aduersus eum, vt iuberet perduci eum in Ierusalem, in-
sidias intendẽtes vt interficerent eũ in via. Festus autẽ respõ
dit, seruari quidem Paulũ in Cæsarea: se autẽ maturius pro-
fecturum. Qui ergo in vobis (ait) potentes sunt, descenden-
tes simul: si quod est in viro crimen, accusent eũ. Demora-
B tus autẽ inter eos dies nõ amplius quàm octo aut decem, de-
scendit Cæsaream: & altera die sedit pro tribunali: & iussit
Paulũ adduci. Qui cum perductus esset, circunsteterũt eum
qui ab Ierosolyma descenderãt Iudæi, multas & graues cau-
sas obiiciẽtes, quas nõ poterant probare, Paulo rationẽ red-
dente, Quoniã neq; in legem Iudæorũ, neq; in templũ, neque
C in Cæsarem quicquam peccaui. Festus autẽ volens gratiam
præstare Iudæis, respondens Paulo, dixit, Vis Ierosolymam
ascendere, & ibi de his iudicari apud me? Dixit autẽ Paulus,
Ad tribunal Cæsaris sto, ibi me oportet iudicari. Iudæis nõ
nocui, sicut tu melius nosti. Si enim nocui, aut dignũ morte
aliquid feci, nõ recuso mori: si verò nihil est eorũ quæ hi ac-
cusant me, nemo potest me illis donare. Cæsarem appello.
D Tunc Festus cum cõsilio locutus, respondit, Cæsarẽ appel-
lasti? ad Cæsarẽ ibis. Et cũ dies aliquot trãsacti essent, Agrip
pa rex & Bernice descenderũt Cæsareã ad salutãdum Festũ.
Et cum dies plures ibi morarentur, Festus regi indicauit de
Paulo, dicens, Vir quidam est derelictus à Felice vinctus, de
quo cum essem Ierosolymis, adierũt me principes sacerdo-
tum & seniores Iudæorũ, postulãtes aduersus illũ damnatio
E nem. Ad quos respondi, Quia nõ est Romanis consuetudo
damnare aliquem hominẽ prius, quàm is qui accusatur, præ
sentes habeat accusatores, locumque defendendi accipiat ad
abluenda crimina quæ ei obiiciũtur. Cum ergo huc conue-
nissent, sine vlla dilatione, in sequẽti die sedens pro tribunali
iussi adduci virũ. De quo, cũ stetissent accusatores, nullã cau
sam deferebãt de quibus ego suspicabar malũ: quæstiones ve
rò quasdam de sua superstitione habebant aduersus eũ, & de
F quodam IESV defuncto, quẽ affirmabat Paulus viuere. Hæ
sitans autẽ ego de huiusmodi quæstione, dicebã, si vellet ire
Ierosolymã, & ibi iudicari de istis. Paulo autẽ appellante vt
seruaretur Augusti cognitioni, iussi seruari eum donec mit-
terem eum ad Cæsarem. Agrippa autem dixit ad Festũ, Vo-
lebam & ipse hominẽ audire. Cras (inquit) audies eum. Alte
ra autem die cũ venisset Agrippa & Bernice cum multa am-
bitione, & introissent in auditorium cum tribunis & viris
principalibus ciuitatis, iubente Festo adductus est Paulus. Et
G dicit Festus, Agrippa rex, & omnes qui simul adestis nobis-
cum viri, videtis hunc hominem, de quo omnis multitudo
Iudæorum interpellauit me Ierosolymis, petentes & accla-
mantes, nõ oportere eũ viuere amplius. Ego verò comperi,
nihil dignũ morte eum admisisse. Ipso autem hoc appellante
ad Augustum, iudicaui mittere. De quo quid certũ scribam
Domino, non habeo. Propter quod perduxi eum ad vos, &
maxime ad te rex Agrippa, vt interrogatione facta, habeam
quod scribam. Sine ratione enim mihi videtur, mittere vin-
ctum, & causas eius non significare.

S. APVD *Agrippam & Festum Paulus suam probans innocentiam, & ab eis talis inuentus dimissus fuisset nisi Romam appellasset.* CAPVT XXVI.

A AGrippa verò ad Paulum ait, Permittitur tibi lo-
qui pro temetipso. Tunc Paulus extenta manu
cœpit rationẽ reddere. De omnibus quibus accu
sor à Iudæis, rex Agrippa, existimo me beatum,
apud te cum sim defensurus me hodie, maxime te sciente o-
mnia quæ apud Iudæos sunt, consuetudines & quæstiones.
propter quod obsecro, patiẽter me audias. Et quidem vitam
meam à iuuẽtute, quæ ab initio fuit in gente mea in Ieroso-
B lymis, nouerũt omnes Iudæi: præsciẽtes me ab initio (si ve-
lint testimoniũ perhibere) quoniã secundũ certissimã sectã
nostræ religionis, vixi pharisæus. Et nũc in spe quæ ad patres
nostros repromissionis facta est à Deo, sto iudicio subiectus,
in quam duodecim tribus nostræ nocte & die deseruientes,
sperant deuenire. De qua spe accusor à Iudæis, rex. Quid in-
credibile iudicatur apud vos, si Deus mortuos suscitat? Et
C ego quidẽ æstimaueram me aduersus nomen IESV Nazareni
debere multa contraria agere: quod & feci Ierosolymis, & *Supra 8.a*
multos sanctorũ ego in carceribus inclusi, à principibus sa-
cerdotum potestate accepta: & cum occiderẽtur, detuli sen
tentiã. Et per omnes synagógas frequẽter puniens eos, com
pellebam blasphemare: & amplius insaniens in eos, perseque
D bar vsque in exteras ciuitates. In quibus dum irem Damascũ
cum potestate & permissu principũ sacerdotum, die media,
in via vidi, rex, de cœlo supra splendorẽ solis circũfulsisse me
lumen, & eos qui mecũ simul erãt. Omnesq; nos cũ decidis-
semus in terrã, audiui vocẽ loquentẽ mihi hebraica lingua,
Saule Saule, quid me persequeris? durũ est tibi contra stimu-
lum calcitare. Ego autẽ dixi, Quis es domine? Dominus au-
tem dixit, Ego sum IESVS quem tu persequeris. Sed exurge
E & sta super pedes tuos. Ad hoc enim apparui tibi, vt consti-
tuam te ministrũ & testem eorum quæ vidisti & eorũ in qui-
bus apparebo tibi, eripiens te de populis & gentibus, in quas
nunc ego mitto te aperire oculos eorũ, vt cõuertantur à te-
nebris ad lucẽ, & de potestate satanæ ad deum, vt accipiant
remissionem peccatorũ, & sortẽ inter sanctos per fidẽ, quæ
est in me. Vnde, rex Agrippa, nõ fui incredulus cœlesti visio-
ni: sed his qui sunt Damasci primum, & Ierosolymis, & in *Supra 13. & 14.*
omnem regionẽ Iudææ, & gentibus annuntiabã vt pœniten
F tiam agerent, & conuerterentur ad Deum, digna pœnitentiæ
opera faciẽtes. Hac ex causa me Iudæi cum essem in templo,
comprehensum tentabant interficere. Auxilio autẽ adiutus *Supra 21.a*
Dei, vsque in hodiernũ diem sto, testificans minori atq; ma-
iori, nihil extrà dicens quàm ea quæ prophetæ locuti sunt fu
tura esse, & Moyses, si passibilis CHRISTVS, si primus ex
resurrectione mortuorũ, lumen annuntiaturus est populo &
gentibus. Hæc loquẽte eo & rationẽ reddente, Festus magna
voce dixit, Insanis Paule: multæ te literæ ad insaniam con-
uertunt. Et Paulus, Non insanio (inquit) optime Feste: sed
veritatis & sobrietatis verba loquor. Scit enim de his rex, ad
G quem constanter loquor. latère enim eum nihil horum arbi-
tror. Neq; enim in angulo quicquam horum gestum est. Cre
dis rex Agrippa prophetis? Scio quia credis. Agrippa autem
ad Paulum, In modico suades me Christianum fieri. Et Pau
lus, Opto apud Deum & in modico, & in magno: non tan-
tum te, sed etiam omnes qui audiunt hodie, fieri tales, qualis
& ego

& ego ſum, exceptis vinculis his. Et exurrexit rex & præſes & Bernice & qui aſsidebant eis. Et cum ſeceſsiſſent, loquebantur adinuicem, dicentes, Quia nihil morte aut vinculis dignum quid fecit homo iſte. Agrippa autem Feſto dixit, Dimitti poterat homo hic, ſi non appellaſſet Cæſarem.

S. PAVLVS Romam nauigans multa pericula & tandē naufragiū paſſus, cum ſuis ad terram ſanus euaſit. CAPVT XXVII.

2. Cor. 11.f

VT autem iudicatum eſt nauigare eum in Italiam, & tradi Paulum cum reliquis cuſtodiis centurioni nomine Iulio, cohortis Auguſtæ, aſcendentes nauem Adrumetinam incipientē nauigare circa Aſiæ loca, ſuſtulimus, perſeuerante nobiſcū Ariſtarcho Macedone Theſſalonicenſi. Sequenti autē die venimus Sidonē. Humanè autem tractās Iulius Paulū, permiſit ad amicos ire, & curam ſui agere. Et inde cū ſuſtuliſſemus, ſubnauigauimus Cyprum: propterea quòd eſſent venti contrarii. Et pelagus Ciliciæ & Pamphiliæ nauigātes, venimus Lyſtram, quæ eſt Lyciæ: & ibi inueniens centurio nauem Alexandrinam nauigantem in Italiā, tranſpoſuit nos in eam. Et cū multis diebus tarde nauigaremus, & vix deueniſſemus contra Cnidum prohibente nos vento, adnauigauimus Cretæ iuxta Salmonem: & vix iuxtà nauigantes, venimus in locū quendam qui vocatur Boni portus, cui iuxta erat ciuitas Thalaſſa. Multo autē tempore peracto, & cum iam nō eſſet tuta nauigatio, eo quòd ieiunium iam præteriſſet, conſolabatur eos Paulus, dicens eis, Viri, video quoniam cum iniuria & multo damno, non ſolum oneris & nauis, ſed etiam animarum noſtrarum incipit eſſe nauigatio. Centurio autem gubernatori & nauclero magis credebat, quàm his quæ à Paulo dicebantur. Et cum aptus portus non eſſet ad hyemandum, plurimi ſtatuerunt conſiliū nauigare inde, ſi quo modo poſſent deuenientes Phœnicem hyemare, portum Cretæ reſpicientē ad Africum & ad Corū. Aſpirante autem Auſtro æſtimātes propoſitum ſe tenere, cum ſuſtuliſſent de Aſſon, legebant Cretam. Non poſt multū autē miſit ſe contra ipſam ventus Typhonicus, qui vocatur Euroaquilo. Cumq; arrepta eſſet nauis, & non poſſet conari in ventū, data naue flatibus ferebamur. In inſulam autē quandā decurrentes, quæ vocatur Clauda, potuimus vix obtinere ſcaphā. Qua ſublata adiutoriis vtebantur, accingētes nauem, timentes ne in Syrtim inciderēt, ſummiſſo vaſe ſic ferebātur. Valida autē nobis tempeſtate iactatis, ſequēti die iactū fecerunt: & tertia die ſuis manibus armamenta nauis proiecerūt. Neq; autē ſole, neq; ſyderibus apparentibus per plures dies, & tempeſtate nō exigua imminēte, iam ablata erat ſpes omnis ſalutis noſtræ. Et cū multa ieiunatio fuiſſet, tunc ſtans Paulus in medio eorū, dixit, Oportebat quidem, ò viri, audito me nō tollere à Creta, lucrique facere iniuriam hanc, & iacturā. Et nūc ſuadeo vobis bono animo eſſe. amiſsio enim nullius animæ erit ex nobis, præterquam nauis. Aſtitit enim mihi hac nocte angelus dei cuius ſum ego, & cui deſeruio, dicens, Ne timeas Paule, Cæſari te oportet aſsiſtere, & ecce donauit tibi Deus omnes qui nauigant tecū. Propter quod, bono animo eſtote viri: credo enim deo quia ſic erit quemadmodū dictū eſt mihi. In inſulam autē quandā oportet nos deuenire. Sed poſteaquam quartadecima nox ſuperuenit, nauigātibus nobis in Adria circa mediam noctem, ſuſpicabantur nautæ apparere ſibi aliquam regionē. Qui & ſubmittentes bolidem, inuenerūt paſſus viginti: & puſillum inde ſeparati, inuenerunt paſſus quindecim. Timentes autem ne in aſpera loca incideremus, de puppi mittentes anchoras quatuor, optabant diem fieri. Nautis verò quærentibus fugere de naui, cum miſiſſent ſcapham in mare, ſub obtētu quaſi inciperent à prora anchoras extēdere, dixit Paulus cēturioni & militibus, Niſi hi in naui manſerint, vos ſalui fieri nō poteſtis. Tunc abſciderūt milites funes ſcaphæ: & paſsi ſunt eam excidere. Et cum lux inciperet fieri, rogabat Paulus omnes ſumere cibum, dicens, Quartadecima die hodie expectantes ieiuni permanetis, nihil accipientes. Propter quod rogo vos accipere cibū pro ſalute veſtra: quia nullius veſtrū capillus de capite peribit. Et cū hæc dixiſſet, ſumēs panē gratias egit deo in cōſpectu omniū: & cum fregiſſet, cœpit māducare. Animæquiores autē facti omnes, & ipſi ſumpſerunt cibum. Eramus verò vniuerſæ animæ in naui ducentæ ſeptuaginta ſex. Et ſatiati cibo alleuiabāt nauem, iactantes triticum in mare. Cum autem dies factus eſſet, terram non agnoſcebant: ſinum verò quendā conſyderabant habentem littus, in quem cogitabant, ſi poſſent, eiicere nauē. Et cum anchoras ſuſtuliſſent, committebant ſe mari, ſimul laxantes iuncturas gubernaculorum: & leuato artemone ſecundū auræ flatū, tendebant ad littus. Et cū incidiſſemus in locū dithalaſſum, impegerūt nauem: & prora quidem fixa, manebat immobilis: puppis verò ſoluebatur à vi maris. Militum autem conſilium fuit vt cuſtodias occiderent: ne quis cum enataſſet, effugeret. Centurio autem volens ſeruare Paulum, prohibuit fieri: iuſsitque eos qui poſſent natare, emittere ſe primos, & euadere, & ad terram exire: & cæteros alios in tabulis ferebant: quoſdam, ſuper ea quæ de naui erant. Et ſic factum eſt vt omnes animæ euaderent ad terram.

S. PAVLVS poſt naufragium Melitæ applicitus multa edidit miracula, & inde Romam perueniens, cum omnium gaudio & letitia ſuſcipitur. CAPVT XXVIII.

ET cum euaſiſſemus, tūc cognouimus quia Melite, inſula vocabatur. Barbari verò præſtabant nō modicam humanitatē nobis. Accenſa enim pyra, reficiebant nos omnes, propter imbrem qui imminebat, & frigus. Cum congregaſſet autem Paulus ſarmentorum aliquantam multitudinem, & impoſuiſſet ſuper ignem, vipera à calore cum proceſsiſſet, inuaſit manū eius. Vt verò viderunt Barbari, pendentem beſtiam de manu eius, adinuicem dicebant, Vtiq; homicida eſt homo hic, qui cum euaſit de mari, vltio nō ſinit eum viuere. Et ille quidem excutiens beſtiam in ignem, nihil mali paſſus eſt. At illi exiſtimabant eum in tumorem conuertendum, & ſubito caſurum & mori. Diu autē illis expectantibus & videntibus nihil mali in eo fieri, conuertentes ſe, dicebant eum eſſe deum. In locis autem illis erant prædia principis inſulæ, nomine Publii, qui nos ſuſcipiens, triduo benignè exhibuit. Contigit autem patrem Publii febribus & dyſenteria vexatum iacere. Ad quem Paulus intrauit, & cum oraſſet & impoſuiſſet ei manus, ſaluauit eum. Quo facto, omnes qui in inſula habebant infirmitates, accedebant, & curabantur: qui etiam multis honoribus nos honorauerunt, & nauigantibus impoſuerūt quæ neceſſaria erant. Poſt menſes autem tres, nauigauimus in naui Alexandrina, quæ in inſula hyemauerat, cui erat inſigne Caſtorum. Et cum veniſſemus Syracuſas, māſimus ibi triduo. Inde circum legentes deuenimus Rhegiū: & poſt vnum diem flante Auſtro, ſecunda die venimus Puteolos, vbi inuentis fratribus rogati ſumus manere apud eos dies ſeptem: & ſic venimus Romam. Et inde cum audiſſent fratres, occurrerūt nobis vſque ad Appii forum, ac tres Tabernas. Quos cum vidiſſet Paulus, gratias agens deo, accepit fiduciā. Cum autem veniſſemus Romam, permiſſum eſt Paulo permanere ſibimet cum cuſtodiente ſe milite. Poſt tertiū autem diem conuocauit primos Iudæorum. Cumque veniſſent, dicebat eis, Ego viri fratres, nihil aduerſus plebē faciens, aut morem paternum, vinctus ab Ieroſolymis traditus ſum in manus Romanorum, qui cum interrogationem de me habuiſſent, voluerūt me dimittere, eo quòd nulla eſſet cauſa mortis in me. Contradicentibus autem Iudæis, coactus ſum appellare Cæſarem: non quaſi gentē meam habens aliquid accuſare. Propter hāc igitur cauſam rogaui vos videre & alloqui. Propter ſpem enim Iſrael, catena hac circūdatus ſum. At illi dixerunt

ad eum, Nos neq; literas accepimus de te à Iudæa, neque adueniens aliquis fratrum nunciauit, aut locutus est quid de te malum. Rogamus autem à te audire quæ sentis. nam de secta F hac notum est nobis quia vbique ei cõtradicitur. Cum constituissent autē illi diem, venerunt ad eum in hospitium plurimi: quibus exponebat testificans regnū Dei, suadensq; eis de IESV ex lege Moysi & prophetis, à mane vsque ad vesperam. Et quidam credebāt his quæ dicebantur: quidam verò non credebant. Cumq; inuicē non essent consentientes, discedebant, dicente Paulo vnum verbum, Quia bene spiritus G sanctus locutus est per Esaiam prophetā ad patres nostros, dicens, Vade ad populum istum, & dic, Aure audietis & non intelligetis, & videntes videbitis, & non perspicietis. Incrassatum est enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos suos compresserunt: ne fortè videant oculis, & auribus audiant, & corde intelligant & conuertantur, & sanem eos. Notum ergo sit vobis, quoniam gētibus missum est hoc salutare Dei, & ipsi audient. Et cum hæc dixisset, exierunt ab eo Iudæi, multam habentes inter se quæstionem. Mansit autem biennio toto in suo conducto, & suscipiebat omnes qui ingrediebantur ad eum, prædicans regnum Dei, & docens quæ sunt de Domino IESV CHRISTO, cum omni fiducia, sine prohibitione.

Esa. 6.c
Matt. 13.b
Marc. 4.b
Luc. 5.f
Ioan. 12.f
Rom. 11.b

FINIS.

Hieronymus in catalogo SCRIPTORVM ECCLEsiasticorum.

PAVLVS Apostolus, qui antè Saulus, extra numerū duodecim apostolorum, de tribu Beniamin & oppido Iudææ Gischalis fuit: quo à Romanis capto, cum parentibus suis Tharsum Ciliciæ commigrauit. à quibus ob studia legis missus Ierosolymam, à Gamaliele uiro doctissimo, cuius Lucas meminit, eruditus est. Cum autem interfuisset neci martyris Stephani, & acceptis à pontifice templi epistolis, ad persequendos eos qui CHRISTO crediderant, Damascum pergeret, reuelatione compulsus ad fidē, quæ in Actibus Apostolorum scribitur, in uas electionis de persecutore translatus est. Cumq; primum ad prædicationem eius Sergius Paulus proconsul Cypri credidisset, ab eo quòd eum CHRISTI fidei subegerat, sortitus est nomen Paulus: & iuncto sibi Barnaba, multis urbibus peragratis, reuertensq; Ierosolymam, à Petro Iacoboq; & Ioanne, Gentium apostolus ordinatur. Et quia in Actibus Apostolorū plenissimè de eius conuersatione scriptum est, hoc tantùm dicam, quòd post passionem Domini uicesimoquinto anno, id est secundo Neronis, eo tempore quo Festus procurator Iudææ successit Felici, Romam uinctus mittitur, & biennium in libera manens custodia, aduersus Iudæos de aduentu CHRISTI quotidie disputauit. Sciendum autem in prima satisfactione, (necdum Neronis imperio roborato, nec in tanta erumpente scelera, quanta de eo narrant historiæ,) Paulum à Nerone dimissum, ut euangelium CHRISTI in Occidentis quoque partibus prædicaret, sicut ipse scribit in secunda epistola ad Timotheum (eo tempore quo & passus est, de uinculis dictat epistolam) In prima mea satisfactione, nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non eis imputetur. Dominus autem mihi affuit, & confortauit me, ut per me prædicatio compleretur, & audirent omnes gentes: & liberatus sum de ore leonis. Manifestissimè leonem propter crudelitatem, Neronem significans. Et in sequentibus, Liberatus sum de ore leonis. Et statim, Liberauit me Dominus ab omni opere malo, & saluauit me in regnum suum cæleste. quòd scilicet præsens sibi sentiret imminere martyrium. Nam & in eadem epistola præmiserat, Ego enim iam immolor, & tempus resolutionis meæ instat. Hic ergo decimoquarto Neronis anno, eodem die quo Petrus, Romæ pro CHRISTO capite truncatus, sepultusq; est in uia Ostiensi, anno post passionē Domini tricesimoseptimo. Scripsit autem nouem ad septem ecclesias epistolas, ad Romanos unam, ad Corinthios duas, ad Galatas unam, ad Ephesios unam, ad Philippenses unam, ad Colossenses unam, ad Thessalonicenses duas. Præterea ad discipulos suos, Timótheo duas, Tito unam, Philemoni unam. Epistola autem quæ fertur ad Hebræos, non eius creditur, propter styli sermonisq; distantiam: sed uel Barnabæ iuxta Tertullianum, uel Lucæ euangelistæ iuxta quosdam: uel Clementis Romanæ postea ecclesiæ episcopi, quem aiunt sententias Pauli proprio ordinasse & ornasse sermone. Vel certe quia Paulus scribebat ad Hebræos, & propter inuidiam sui apud eos nominis, titulum in principio salutationis amputauerat, scripserat ut Hebræus Hebræis Hebraice, id est suo eloquio disertissime, ut ea quæ eloquenter scripta fuerant in Hebræo, eloquentius uerterentur in Græcum. Et hanc causam esse, quòd à cæteris Pauli epistolis discrepare uideatur. Legunt quidam & ad Laodicenses, sed ab omnibus exploditur.

Argumētum in Epistolam PAVLI AD ROMANOS.

ROMANI, sunt partes Italiæ. Hi præuenti à falsis apostolis: & sub nomine Domini nostri IESV CHRISTI, in legem & prophetas erant inducti. Hos reuocat apostolus ad ueram & euangelicam fidem, scribens eis à Corintho, per Phœben ministram ecclesiæ Cenchreensis.

Epistola Pauli apostoli ad Romanos.

S. EX charitate Pauli ad Romanos, euangelium ostendit Dei uirtutem in salutem: uitia autem in quæ ceciderint ex ignorantia, sua desideria sectantes, arguit. CAPVT I.

A PAVLVS seruus IESV CHRISTI, vocatus Apostolus, segregatus in euangelium Dei quod antè promiserat per prophetas suos in scripturis sanctis de filio suo, qui factus est ei ex semine Dauid secundum carnem, qui prædestinatus est filius Dei in virtute secundum spiritum sanctificationis, ex resurrectione mortuorum IESV CHRISTI domini nostri, per quem accepimus gratiam & apostolatum ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine eius, in quibus estis & vos vocati IESV CHRISTI: omnibus qui sunt Romæ dilectis Dei, vocatis sanctis, gratia vobis & pax à Deo patre & Domino nostro IESV CHRISTO. Primùm quidem gratias ago Deo meo per B IESVM CHRISTVM pro omnibus vobis, quia fides vestra annunciatur in vniuerso mundo. Testis enim mihi est Deus, cui seruio in spiritu meo in euangelio filii eius, quòd sine intermissione memoriam vestri facio semper in orationibus meis, obsecrans si quo modo tandem aliquando prosperum iter habeam in voluntate Dei, veniendi ad vos. Desydero enim videre vos, vt aliquid impertiar vobis gratiæ spiritualis, ad confirmandos vos: id est, simul consolari in vobis per eam quæ inuicem est, fidem vestram atque meam. Nolo autem vos ignorare fratres quia sæpe proposui venire ad vos, & prohibitus sum vsque adhuc, vt aliquem fructum habeam in vobis, sicut & in cæteris gentibus. Græcis ac barbaris, sapientibus & insipientibus debitor sum: ita quòd in me promptum est, & vobis qui Romæ estis, euangelizare. Non enim C erubesco euangelium. Virtus enim Dei est, in salutem omni credenti, Iudæo primum & Græco. Iustitia enim Dei in eo reuelatur ex fide in fidem: sicut scriptum est, Iustus autem ex fide viuit. Reuelatur enim ira Dei de cœlo super omnem impietatem & iniustitiam hominum eorum qui veritatem Dei in iniustitia detinét: quia quod notú est dei, manifestum est in illis. Deus enim illis manifestauit. Inuisibilia enim ipsius, à creatura mundi, per ea quæ facta sunt intellecta, conspiciuntur: sempiterna quoque eius virtus & diuinitas: ita vt sint inexcusabiles. Quia cum cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratú est insipiens cor eorum. Dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt. Et mutauerunt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinem imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium. Propter quod tradidit illos Deus in desyderia cordis eorum in immunditiam: vt contumeliis afficiant corpora sua in semetipsis. Qui commutauerunt veritatem Dei in D mendaciú: & coluerunt & seruierunt creaturæ potius quàm creatori, qui est benedictus in secula. Amen. Propterea tradidit illos deus in passiones ignominiæ. Nam fœminæ eorú immutauerunt naturalem vsum, in eum vsum qui est contra naturam. Similiter autem & masculi relicto naturali vsu fœminæ, exarserút in desyderiis suis in inuicem, masculi in masculos turpitudinem operantes, & mercedem (quam oportuit) erroris sui in semetipsis recipientes. Et sicut non probauerunt deum habere in notitia: tradidit illos deus in reprobum sensum, vt faciant ea quæ nó conueniút, repletos omni iniquitate, malitia, fornicatione, auaritia, nequitia, plenos inuidia, homicidio, contentione, dolo, malignitate, susurrones, detractores, Deo odibiles, contumeliosos, superbos, elatos, inuentores malorum, parentibus non obedientes, insipientes, incompositos, sine affectione, absq; fœdere, sine misericordia. Qui cum iustitiam Dei cognouissent non intellexerunt quoniam qui talia agunt, digni sunt morte: non solum qui ea faciunt, sed etiam qui consentiunt facientibus.

Abac. 2.a — Heb. 10.g — Gala. 3.b — Ephe. 4.c

S. IVDAEOS in multis minus gentibus excusabiles, in quos Deus tanta contulerit beneficia, ad pœnitentiam uocat.

CAPVT II.

A PRopter quod inexcusabilis es ô homo omnis qui iudicas. In quo enim iudicas alterú, teipsum condemnas: eadem enim agis quæ iudicas. Scimus enim quoniam iudicium Dei est secundum veritatem in eos qui talia agunt. Existimas autem hoc ô homo qui iudicas eos qui talia agunt & facis ea: quia tu effugies iudicium Dei? An diuitias bonitatis eius & patientiæ & longanimitatis contemnis? ignoras quoniam benignitas dei ad pœnitentiam te adducit? Secúdum autem duritiam tuam & impœnitens cor, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicii dei, qui reddet vnicuique secundum ope-B ra eius. Iis quidem qui secundum patientiam boni operis, gloriam & honorem & incorruptioné quærunt: vitam æternam. Iis auté qui sunt ex contentione & qui nó acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati: ira & indignatio. Tribulatio & angustia in omnem animam hominis operantis malum, Iudæi primum & Græci: gloria autem & honor & pax omni operanti bonum, Iudæo primum & Græco. nó enim est acceptio personarum apud Deum. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege & peribunt. & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. Non enim auditores legis iusti sunt apud Deum: sed factores legis iustificabuntur. Cum enim gentes quæ legem non habent, naturaliter ea C quæ legis sunt faciunt: eiusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex: qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se inuicem cogitationibus accusantibus aut etiam defendentibus, in die cum iudicabit Deus occulta hominum secundum euangelium meú per IESVM CHRISTVM. Si autem tu Iudæus cognominaris, & requiescis in lege, & gloriaris in deo, & nosti voluntatem eius, & probas vtiliora instructus per legem, confidis teipsum esse ducem cæcorum, lumen eorum qui in tenebris sunt, eruditorem insipientiú, magistrum infantium, habentem formam scientiæ & veritatis in lege. Qui ergo alium doces: teipsum non doces? qui prædicas nó furandum: furaris? qui dicis non mœchandum: mœcharis? D qui abominaris idóla: sacrilegium facis? qui in lege gloriaris: per præuaricationem legis deum inhonoras? Nomen enim Dei, per vos blasphematur inter gentes: sicut scriptum est, Circuncisio quidem prodest, si legem obserues: si autem

Matt. 7.a — Matt. 16.d — Deut. 10.d — 2. Paralip. 19.c — Iob 37.b — Act. 10.e — Mat. 7.d — Luc. 1.d — Esa. 52. b — Ezec. 36.e

prævaricator legis sis, circumcisio tua præputium facta est. Si igitur præputium, iustitias legis custodiat: nónne præputium illius in circumcisionem reputabitur? & iudicabit id quod ex natura est præputium, legem consummans, te qui per literam & circumcisionem prævaricator legis es? Non enim qui in manifesto, Iudæus est: neque quæ in manifesto in carne, est circumcisio: sed qui in abscondito, Iudæus est: & circumcisio cordis, in spiritu, non litera: cuius laus non ex hominibus, sed ex Deo est.

S. CVM Gentibus non sint Iudæi propter Dei eloquia sibi commissa excellentiores, non minus quàm gentes Dei gratia egent.

CAPVT III.

A Qvid ergo amplius Iudæo est? aut quæ vtilitas circumcisionis? Multum per omnem modum. Primum quidem: quia credita sunt illis eloquia Dei. Quid enim, si quidam illorum non crediderunt? Nunquid incredulitas illorum fidem Dei euacuauit? Absit. Est autem Deus verax: omnis autem homo mendax, sicut scriptum est, Vt iustificeris in sermonibus tuis: & vincas cum iudicaris. Si autem iniquitas nostra, iustitiam Dei commendat: quid dicemus? Nunquid iniquus est Deus, qui infert irā? (secundum hominem dico.) Absit. alioquin quomodo iudicabit Deus hunc mundum? Si enim veritas dei in meo mendacio abundauit in gloriam ipsius: quid adhuc & ego tanquam peccator iudicor, & non (sicut blasphemamur, & sicut aiunt quidam nos dicere) faciamus mala, vt veniant bona? quorum damnatio iusta est. Quid ergo? præcellimus eos? Nequaquam. Causati enim sumus Iudæos & Græcos, omnes sub peccato esse: sicut scriptū est, Quia non est iustus quisquam, non est intelligens, nō est requirens deum. Omnes declinauerunt, simul inutiles facti sunt: non est qui faciat bonum, non est vsq; ad vnum. Sepulchrum patens est guttur eorum, linguis suis dolosè agebant: Venenum aspidum sub labiis eorum. Quorum os maledictione & amaritudine plenū est. Veloces pedes eorum ad effundendum sanguinē. Contritio & infelicitas in viis eorū, & viam pacis non cognouerunt: non est timor dei ante oculos eorum. Scimus autem quoniam quæcunq; lex loquitur: iis qui in lege sunt, loquitur: vt omne os obstruatur, & subditus fiat omnis mundus deo: quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati. Nunc autem sine lege iustitia dei manifestata est: testificata à lege & prophetis. Iustitia autem dei per fidem IESV CHRISTI, in omnes & super omnes qui credunt in eum. non enim est distinctio. Omnes enim peccauerunt: & egent gloria Dei. iustificati gratis per gratiam ipsius, per redemptionē quæ est in CHRISTO IESV, quem proposuit Deus propitiatorē per fidem in sanguine ipsius, ad ostensionem iustitiæ suæ, propter remissionem præcedentium delictorū, in sustentatione dei, ad ostensionē iustitiæ eius in hoc tempore: vt sit ipse iustus, & iustificans eum qui est ex fide IESV CHRISTI. Vbi est ergo gloriatio tua? Exclusa est. Per quam legem? Factorū? Non: sed per legem fidei. Arbitramur enim iustificari hominē per fidem sine operibus legis. An Iudæorū deus tantum? Nónne & gentium? Imò & gentiū, quoniam quidem vnus est Deus qui iustificat circumcisionem ex fide, & præputium per fidem. Legem ergo destruimus per fidem? Absit: sed legem statuimus.

[2.Tim.2.c] [Ioan.3.d] [Psal.115.c] [Psal.50.] [Gala.3.d] [Psal.13.a] [Psal.139.a] [Psal.9.c] [Esa.59.b] [Prouer.1.b] [Psal.35.] [Gala.2.d]

S. NEC Iudæos super gentes gloriari oportet ex circumcisione data Abrahæ, & aliis operibus legis, quoniam per fidei opera Abraham ante circumcisionem Deo placuerit.

CAPVT IIII.

A Qvid ergo dicemus inuenisse Abraham patrem nostrum secundum carnem? Si enim Abraham ex operibus iustificatus est: habet gloriam, sed non apud Deum. Quid enim dicit scriptura? Credidit Abraham deo: & reputatum est illi ad iustitiam. Ei autem qui operatur, merces non imputatur secundum gratiam, sed secundum debitum. Ei vero qui non operatur, credenti autem in eum qui iustificat impium: reputatur fides eius ad iustitiam secundum propositum gratiæ Dei. Sicut & Dauid dicit beatitudinem hominis, cui Deus accepto B fert iustitiam sine operibus, Beati, quorum remissæ sunt iniquitates: & quorum tecta sunt peccata. Beatus vir, cui non imputauit Dominus peccatum. Beatitudo ergo hæc, in circumcisione tantum manet, an etiam in præputio? Dicimus enim quia reputata est Abrahæ fides ad iustitiam. Quomodo ergo reputata est? in circumcisione, an in præputio? Non in circumcisione: sed in præputio. Et signum accepit circumcisionis, signaculum iustitiæ fidei quæ est in præputio: vt sit pater omnium credentium per præputium, vt reputetur & illis ad iustitiam: & sit pater circumcisionis, non iis tantum qui sunt ex circumcisione, sed iis qui sectantur vestigia fidei C quæ est in præputio patris nostri Abrahæ. Non enim per legem, promissio Abrahæ aut semini eius vt hæres esset mundi: sed per iustitiam fidei. Si enim qui ex lege, hæredes sunt: exinanita est fides, abolita est promissio. Lex enim iram operatur. Vbi enim non est lex: nec prævaricatio. Ideò ex fide: vt secundum gratiam firma sit promissio omni semini, non ei qui ex lege est solum, sed & ei qui ex fide est Abrahæ qui pater est omnium nostrum, sicut scriptum est, Quia patrem multarum gentium posui te ante Deum, cui credidisti, qui viuificat mortuos: & vocat ea quæ non sunt, tanquam ea quæ sunt. qui contra spem in spem credidit: vt fieret pater multarum gentium secundum quod dictum est ei, Sic erit D semen tuum (sicut stellæ cœli & arena maris.). Et non infirmatus est in fide: nec consyderauit corpus suum emortuum, cum iam ferè centum esset annorum, & emortuam vuluam Saræ. In repromissione etiam Dei non hæsitauit diffidentia: sed confortatus est fide, dans gloriam Deo: plenissime sciens quia quæcunque promisit Deus, potens est & facere. Ideò & reputatum est illi ad iustitiam. Non est autem scriptum tantum propter ipsum, Quia reputatum est illi ad iustitiam: sed & propter nos quibus reputabitur credentibus in eum qui suscitauit IESVM CHRISTVM dominum nostrum à mortuis, qui traditus est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationem nostram.

[Gen.15.b] [Gala.3.a] [Iacob 2.d] [Psal.31.a] [Gen.17.b] [Gen.17.a] [Gen.15.b]

S. PER gratiam CHRISTI spem firmam dono Spiritus sancti & morte CHRISTI consecuti, ab originali culpæ & mortis seruitute ex primis parentibus & lege orta liberamur.

CAPVT V.

A Iustificati ergo ex fide, pacem habeamus ad Deum per dominum nostrum IESVM CHRISTVM: per quem habemus accessum per fidem in gratiam istam in qua stamus & gloriamur in spe gloriæ filiorum Dei. Non solum autem: sed & gloriamur in tribulationibus, scientes quòd tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationē, probatio vero spem, spes autē non confundit: quia charitas Dei diffusa est in cordibus nostris per Spiritum sanctum qui datus est nobis. Vt quid enim CHRISTVS, cum adhuc infirmi essemus, secundum tempus pro impiis mortuus est? Vix enim pro iusto B quis moritur: nam pro bono forsitā quis audeat mori. Commendat autem charitatem suam Deus in nobis: quoniam cum adhuc peccatores essemus, secundum tempus CHRISTVS pro nobis mortuus est. Multo igitur magis, nunc iustificati in sanguine ipsius, salui erimus ab ira per ipsum. Si enim cum inimici essemus, reconciliati sumus Deo per mortem filii eius: multo magis reconciliati salui erimus in vita ipsius. Non solū autem: sed & gloriamur in Deo per dominū nostrum IESVM CHRISTVM, per quem nunc reconciliationem accepimus. Propterea, sicut per vnum hominē peccatum in

[Ephe.2.d] [Iacob 1.a] [Heb.9.d] [1.Pet.3.c]

catum in hunc mundum intrauit, & per peccatū mors: & ita in omnes homines mors pertransijt in quo omnes peccaue-C runt. Vsq; ad legem enim, peccatū erat in mundo, peccatum autē non imputabatur, cum lex non esset. Sed regnauit mors ab Adam, vsque ad Moysen, etiam in eos qui non peccauerunt in similitudinem præuaricationis Adæ, qui est forma futuri. Sed non sicut delictū, ita & donum. Si enim vnius delicto multi mortui sunt: multo magis gratia Dei & donum, in gratia vnius hominis IESV CHRISTI in plures abundauit. Et non sicut per vnum peccatum, ita & donum. Nam iudicium ex vno, in condemnationem: gratia autem ex mul-D tis delictis, in iustificationem. Si enim vnius delicto, mors regnauit per vnum: multo magis abundantiam gratiæ & donationis & iustitiæ accipientes, in vita regnabunt per vnum IESVM CHRISTVM. Igitur sicut per vnius delictum, in omnes homines in condemnationē: sic & per vnius iustitiam, in omnes homines in iustificationē vitæ. Sicut enim per inobedientiam vnius hominis, peccatores constituti sunt multi: ita & per vnius obeditionē, iusti constituentur multi. Lex autem subintrauit, vt abundaret delictum. Vbi autem abundauit delictum, superabūdauit & gratia, vt sicut regnauit peccatum in mortem: ita & gratia regnet per iustitiam in vitam æternam per IESVM CHRISTVM Dominū nostrum.

S. EX Christi gratia potestatem habemus præteriti peccati delendi, & cauendi futuri: Deoq; seruiendi, prioris uitæ mutata consuetudine.

CAPVT VI.

A Quid ergo dicemus? Manebimus in peccato, vt gratia abundet? Absit. Qui enim mortui sumus peccato, quomodo adhuc viuemus in illo? An ignoratis fratres quia quicunq; baptizati sumus in CHRISTO IESV, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per baptismū in mortē: vt quomodo CHRISTVS surrexit à mortuis per gloriā patris, ita & nos in nouitate vitæ ambulemus. Si enim complantati facti sumus similitudini mortis eius: simul & resurrectionis erimus. hoc sciētes quia vetus homo noster simul crucifixus est, vt destruatur corpus peccati, vt vltrà non seruiamus pec-B cato. Qui enim mortuus est: iustificatus est à peccato. Si autem mortui sumus cum CHRISTO: credimus quia simul etiam viuemus cum CHRISTO. scientes quòd CHRISTVS resurgens ex mortuis iam non moritur: mors illi vltrà nō dominabitur. Quod enim mortuus est peccato, mortuus est semel: quod autem viuit, viuit Deo. Ita & vos existimate, vos mortuos quidem esse peccato: viuentes autem Deo in CHRISTO IESV. Non ergo regnet peccatū in vestro mortali corpore: vt obediatis cōcupiscentijs eius. Sed neq; exhibeatis membra vestra, arma iniquitatis peccato: sed exhibe-C te vos Deo, tanquam ex mortuis viuentes: & mēbra vestra, arma iustitiæ Deo. Peccatū enim vobis non dominabitur. Non enim sub lege estis, sed sub gratia. Quid ergo? Peccabimus: quoniam non sumus sub lege, sed sub gratia? Absit. An nescitis quoniā cui exhibetis vos seruos ad obediendū: serui estis eius cui obeditis, siue peccati ad mortē, siue obeditionis ad iustitiā? Gratias autem Deo, quòd fuistis serui peccati, obedistis autē ex corde, in eam formam doctrinę in quam traditi estis. Liberati autē à peccato, serui facti estis iustitiæ.
D Humanū dico, propter infirmitatē carnis vestrę. Sicut enim exhibuistis membra vestra seruire immunditiæ & iniquitati, ad iniquitatem: ita nunc exhibete membra vestra seruire iustitiæ, in sanctificationē. Cum enim serui essetis peccati, liberi fuistis iustitiæ. Quem ergo fructum habuistis tunc in illis, in quibus nunc erubescitis? Nam finis illorū: mors est. Nunc verò liberati à peccato, serui autem facti Deo: habetis fructum vestrum in sanctificationē, finem verò vitam ęternam. Stipendia enim peccati, mors. Gratia autē Dei, vita æterna in CHRISTO IESV Domino nostro.

Gala. 3. d.
1. Pet. 2. a
Heb. 12. a
Ephe. 4. e
Colos. 3. b
Ioan. 8. d
2. Pet. 2. d

S. PER Christi gratiam utilem nacti sumus à legis seruitute liberationem, licet lex ipsa bona ac rationi consona, peccati dederit notitiam.

CAPVT VII.

A An ignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quia lex in homine dominatur quanto tempore viuit? Nam quæ sub viro est mulier: viuente viro, alligata est legi. si autē mortuus fuerit vir eius: soluta est à lege viri. Igitur viuente viro, vocabitur adultera si fuerit cum alio viro. Si autem mortuus fuerit vir eius: liberata est à lege viri, vt nō sit adultera si fuerit cum alio viro. Itaque fratres mei, & vos mortificati estis legi per corpus CHRISTI: vt sitis alterius qui ex mortuis resurrexit, vt fructificetis Deo. Cum enim essemus in carne, passiones peccatorū quæ per legem erant, operabātur in membris
B nostris, vt fructificarent morti. Nunc autē soluti sumus à lege mortis in qua detinebamur: ita vt seruiamus in nouitate spiritus, & non in vetustate literæ. Quid ergo dicemus? Lex peccatū est? Absit. Sed peccatū non cognoui: nisi per legem. Nam concupiscentiā nesciebam nisi lex diceret, Non concupisces. Occasione autem accepta, peccatum per mandatum operatum est in me omnem concupiscentiā. Sine lege enim peccatum mortuum erat. Ego autem viuebam sine lege aliquando. Sed cum venisset mandatum: peccatū reuixit. Ego autem mortuus sum: & inuentū est, mihi mandatū quod erat ad vitam, hoc esse ad mortē. Nam peccatum, occasione accepta per mandatū, seduxit me: & per illud occidit. Itaq; lex
C quidē sancta, & mandatū sanctum & iustum & bonū. Quod ergo bonum est, mihi factū est mors? Absit. Sed peccatum vt appareat peccatum, per bonum operatū est mihi mortem: vt fiat supra modum peccans peccatū per mandatum. Scimus enim quia lex spiritualis est: ego autem carnalis sum, venundatus sub peccato. Quod enim operor, non intelligo. Non enim quod volo bonum, hoc ago: sed quod odi malū, illud facio. Si autem quod nolo, illud facio: consentio legi quoniā bona est. Nunc autē iam non ego operor illud: sed quod habitat in me peccatū. Scio enim quia non habitat in me, hoc est, in carne mea, bonū. Nam velle adiacet mihi: perficere au-
D tem bonum, non inuenio. Non enim quod volo bonū, hoc facio: sed quod nolo malum, hoc ago. Si autem quod nolo, illud facio: iam non ego operor illud, sed quod habitat in me peccatum. Inuenio igitur legem, volēti mihi facere bonum: quoniam mihi malum adiacet. Condelector enim legi Dei secundum interiorem hominē: video autem aliam legem in membris meis repugnantē legi mentis meæ, & captiuantem me in lege peccati quæ est in membris meis. Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per IESVM CHRISTVM Dominum nostrum. Igitur ego ipse mente seruio legi Dei: carne autem, legi peccati.

1. Cor. 7. g
Exo. 20. c
Deut. 5. b
1. Tim. 1. b

S. GRATIA Christi eos à damnatione liberat qui per fidem & charitatem illi adhærent, & non qui secundum carnis prudentiam ambulabant, quos in uitam sine periculo dirigit.

CAPVT VIII.

A Nihil ergo nunc damnationis est iis qui sunt in CHRISTO IESV: qui non secūdum carnē ambulāt. Lex enim spiritus vitæ in CHRISTO IESV, liberauit me à lege peccati & mortis. Nam quod impossibile erat legi, in quo infirmabatur per carnem: Deus filium suum mittens in similitudinem carnis peccati, & de peccato damnauit peccatum in carne, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui non secundum carnem ambulamus, sed secundum spiritum. Qui enim secundum car-
B nem sunt: quæ carnis sunt, sapiūt. Qui verò secundū spiritū sunt: quæ sunt spiritus, sentiunt. Nam prudentia carnis, mors

est:prudentia autem spiritus,vita & pax,quoniã sapiẽtia carnis,inimica est Deo:legi enim Dei non est subiecta,nec enim potest. Qui autẽ in carne sunt:Deo placere nõ possunt. Vos autẽ in carne non estis,sed in spiritu:si tamẽ spiritus Dei habitat in vobis. Si quis autem spiritum CHRISTI non habet: hic non est eius. Si autem CHRISTVS in vobis est: corpus quidẽ mortuũ est propter peccatũ, spiritus verò viuit propter iustificationem. Quòd si spiritus eius qui suscitauit IESVM à mortuis,habitat in vobis:qui suscitauit IESVM CHRI

C STVM à mortuis, viuificabit & mortalia corpora vestra, propter inhabitantem spiritum eius in vobis. Ergo fratres, debitores sumus:non carni,vt secundũ carnem viuamus. Si enim secundũ carnem vixeritis,moriemini:si autem spiritu, facta carnis mortificaueritis,viuetis. Quicunq; enim spiritu

2.Tim.1.b Dei aguntur: ii sunt filii Dei. Non enim accepistis spiritum

Gala.4.a seruitutis iterum in timore:sed accepistis spiritũ adoptionis filiorum,in quo clamamus,abba,pater. Ipse enim spiritus,testimoniũ reddit spiritui nostro quòd sumus filii Dei. Si autẽ filii,& hæredes:hæredes quidẽ Dei,cohæredes autẽ CHRI-

D STI. Si tamen cõpatimur: vt & conglorificemur. Existimo enim quòd non sunt cõdignæ passiones huius tẽporis, ad futuram gloriã quæ reuelabitur in nobis. Nam expectatio creaturæ,reuelationẽ filiorum Dei expectat. Vanitati enim creatura subiecta est,non volens,sed propter eũ qui subiecit eam in spe:quia & ipsa creatura liberabitur à seruitute corruptionis,in libertatẽ gloriæ filiorũ Dei. Scimus enim quòd omnis cretura ingemiscit, & parturit vsq; adhuc. Non solũ autem illa,sed nos ipsi primitias spiritus habentes & ipsi intra nos gemimus adoptionẽ filiorum dei,expectantes redemptionem corporis nostri. Spe enim salui facti sumus. Spes autem quæ videtur,non est spes:nam quod videt quis,quid sperat? Si au

E tem quod non videmus,speramus: per patientiam expectamus. Similiter autem & spiritus adiuuat infirmitatem nostram.nam quid oremus sicut oportet,nescimus:sed ipse spiritus postulat pro nobis,gemitibus inenarrabilibus. Qui autem scrutatur corda,scit quid desyderet spiritus:quia secundum Deum postulat pro sanctis. Scimus autem quoniã diligentibus Deum,omnia cooperantur in bonum, iis qui se-

F cundum propositum vocati sunt sancti. Nam quos præsciuit:& prædestinauit conformes fieri imaginis filii sui, vt sit ipse primogenitus in multis fratribus. Quos autẽ prædestinauit:hos & vocauit. & quos vocauit: hos & iustificauit.quos autem iustificauit:illos & glorificauit. Quid ergo dicemus ad hæc? Si Deus pro nobis,quis contra nos? Qui etiam proprio filio suo non pepercit, sed pro nobis omnibus tradidit illum:quomodo non etiam cum illo omnia nobis donauit?

G Quis accusabit aduersus electos Dei? Deus qui iustificat? Quis est qui condemnet? CHRISTVS IESVS qui mortuus est,imò qui & resurrexit,qui & est ad dexterã Dei,qui etiam interpellat pro nobis? Quis ergo nos separabit à charitate CHRISTI? Tribulatio?an angustia?an fames?an nuditas?an periculum? an persecutio? . . an gladius? sicut scriptũ est, Quia propter te mortificamur tota die: æstimati sumus sicut oues occisionis. Sed in his omnibus superamus propter

Psal.43.d

eum qui dilexit nos. Certus sum enim quia neq; mors,neque vita,neq; angeli,neq; principatus, neq; virtutes, neq; instantia,neq; futura,neq; fortitudo,neq; altitudo,neq; profundũ, neq; creatura alia poterit nos separare à charitate Dei, quæ est in CHRISTO IESV Domino nostro.

S. GENTILES ad Iudæorum spiritualem assumpti dignitatem, non ex operibus legis,sed vocantis gratia diuinis mancipantur obsequiis. CAPVT IX.

A Veritatem dico in CHRISTO IESV, non mentior,testimonium mihi perhibente conscientia mea in spiritu sancto, quoniã tristitia mihi magna est & cõtinuus dolor cordi meo. Optabam enim ego ipse anathema esse à CHRISTO pro fratribus meis qui sunt cognati mei secundũ carnem, qui sunt Israelitæ,quorũ adoptio est filiorum,& gloria,& testamentũ,& legislatio,& obsequiũ,& promissa, quorum patres,ex quibus

B est CHRISTVS secundũ carnem, qui est super omnia Deus benedictus in secula. Amen. Non autem quòd exciderit verbum Dei. Non enim omnes qui ex Israel sunt,ii sunt Israelitæ:neq; qui semen sunt Abrahæ,omnes filii:sed in Isaac vocabitur tibi semen:id est,non qui filii carnis, hi filii Dei: sed qui filii sunt promissionis,æstimantur in semine. Promissionis enim verbũ hoc est, Secundũ hoc tempus veniam:& erit

Gen.21.b Gala.4.d Gen.18.b

C Saræ filius. Non solum autẽ illa:sed & Rebecca ex vno concubitu habens, Isaac patris nostri. Cum enim nondum nati fuissent,aut aliquid boni egissent aut mali, vt secundum electionem propositum Dei maneret:non ex operibus, sed ex vocante dictum est ei, Quia maior seruiet minori, sicut scriptum est, Iacob dilexi, Esau autẽ odio habui. Quid ergo dicemus? Nunquid iniquitas apud Deum? Absit. Moysi enim dicit, Miserebor cuius misereor:& misericordiam præstabo cuius miserebor. Igitur non volentis,neq; currentis, sed mise

Gen.25.c Gen.25.c Mala.1.a Exo.33.d

D rentis est Dei. Dicit enim scriptura Pharaoni, Quia in hoc ipsum excitaui te, vt ostendã in te virtutẽ meam:& vt annuntietur nomen meum in vniuersa terra. Ergo,cui vult miseretur:& quẽ vult,indurat. Dicis itaq; mihi, Quid adhuc queritur? voluntati enim eius quis resistit? O homo,tu quis es qui respondeas Deo? Nũquid dicit figmentũ ei qui se finxit, Quid me fecisti sic? An non habet potestatẽ figulus luti, ex eadem

Exo.9.d Esa.45.b Iere.18.a

E massa facere aliud quidẽ vas in honorẽ,aliud verò in contumeliã? Quòd si Deus volens ostẽdere irã,& notã facere potentiã suam,sustinuit in multa patiẽtia,vasa iræ apta in interitum, vt ostenderet diuitias gloriæ suæ in vasa misericordiæ quæ præparauit in gloriã? Quos & vocauit,nos:non solũ ex Iudæis,sed etiã ex gentibus,sicut in Osee dicit, Vocabo non plebẽ meam,plebẽ meam:& non dilectã,dilectã:& non misericordiam consecutã,misericordiã consecutã. Et erit in lo-

Sapien.15.b Osee.2.d 1.Pet.2.b Osee.1.d

F co vbi dictum est eis, Non plebs mea vos:ibi vocabuntur filii Dei viui. Esaias autẽ clamat pro Israel, Si fuerit numerus filiorũ Israel tanquam arena maris,reliquiæ saluæ fient. Verbum autem cõsummans,& abbreuians in æquitate:quia verbum breuiatũ faciet Dominus super terram. Et sicut prædixit Esaias, Nisi Dominus sabaoth reliquisset nobis semen:

Esa.10.a Esa.1.c

G sicut Sodoma facti essemus,& sicut Gomorrha similes fuissemus. Quid ergo dicemus? Quòd gentes quæ non sectabantur iustitiam,apprehenderũt iustitiam, iustitiam autem quæ ex fide est: Israel verò sectando legem iustitiæ, in legem iustitiæ non peruenit. Quare? Quia non ex fide,sed quasi ex operibus: offenderunt enim in lapidẽ offensionis, sicut scriptum est, Ecce pono in Sion lapidem offensionis, & petram scandali:& omnis qui credit in eum,non confundetur.

Esa.8.c 28.d. 1.Pet.2.b

S. IVDAEI diuinam ignorantes iustitiam (quæ ex fide est) à gratia Dei volentes exciderunt,nec propter legis & prophetarum notitiam redduntur excusabiles.

CAPVT. X.

A Fratres, voluntas quidem cordis mei & obsecratio ad Deum, fit pro illis in salutem. Testimonium enim perhibeo illis quòd æmulationẽ quidem Dei habent, sed non secundum scientiam. Ignorantes enim iustitiã Dei, & suam quærẽtes statuere: iustitiæ Dei non sunt subiecti. Finis enim legis, CHRISTVS: ad iustitiã omni credenti. Moyses enim scripsit,quoniã iustitiam quæ ex lege est qui fecerit homo, viuet in ea. Quæ autẽ

Leuit.18.a

B ex fide est iustitia sic dicit, Ne dixeris in corde tuo, Quis ascẽdet in cœlum? id est CHRISTVM deducere. Aut quis descendet in abyssum? hoc est CHRISTVM à mortuis reuocare. Sed quid dicit scriptura? Propè est verbum in ore tuo, & in corde tuo. Hoc est verbum fidei quod prædicamus.

Exo.30.b Deut.30.c Deut.30.e

Quia

C Quia si confitearis in ore tuo Dominũ IESVM, & in corde
tuo credideris quòd Deus illum suscitauit à mortuis: saluus
eris. Corde enim creditur ad iustitiã: ore autẽ confessio fit ad
Esa. 28. d salutẽ. Dicit enim scriptura, Omnis qui credit in illum, non
confundetur. Non enim est distinctio Iudæi & Græci: nam
idem Dominus omniũ, diues in omnes qui inuocant illum.
Ioel 2. g Omnis enim quicũq; inuocauerit nomẽ Domini: saluus erit.
Act. 2. e Quomodo ergo inuocabũt eum in quem non crediderunt?
Aut quomodo credent ei quem non audierunt? Quomodo
autẽ audient sine prædicante? Quomodo verò prædicabũt,
Esa. 52. b nisi mittantur? sicut scriptũ est, Quàm speciosi pedes euan-
Naum 1. d gelizantiũ pacem, euangelizantiũ bona. Sed non omnes obe
D diunt euãgelio. Esaias enim dicit, Domine, quis credidit au
Esa. 53. a ditui nostro? Ergo fides, ex auditu: auditus autem, per ver-
Ioan. 12. f bum CHRISTI. Sed dico, Nunquid non audierunt? Et qui-
Psal. 18. a dem in omnem terram exiuit sonus eorum: & in fines orbis
terræ verba eorũ. Sed dico, Nunquid Israel non cognouit?
Deu. 32. c Primus Moyses dicit, Ego ad æmulationem vos adducam
in non gentem: in gentem insipientem, in iram vos mittam.
Esa. 65. a Esaias autem audet & dicit, Inuentus sum à non quærẽtibus
me: palàm apparui iis qui me non interrogabãt. Ad Israel au
tem dicit, Tota die expandi manus meas ad populũ non cre
dentem & contradicentem.

*S. NEC Deus omnes Iudæos, sicut nec tempore Eliæ repulit irre-
parabiliter: unde gloriantur Gentes contra Iudæos diuina co-
gnoscentes iudicia humana ratione incomprehensibilia.*

CAPVT XI.

A DIco ergo, Nunquid Deus repulit populũ suum?
Absit. Nã & ego Israelita sum, ex semine Abra
ham, de tribu Beniamin. Non repulit Deus ple-
bem suam quam præsciuit. An nescitis in Elia
quid dicit scriptura: quemadmodũ interpellat Deum aduer-
3. Re. 19. b sum Israel? Domine, prophetas tuos occiderũt, & altaria tua
suffoderunt: & ego relictus sum solus, & quęrunt animam
3. Re. 19. d meam. Sed quid dicit illi diuinũ responsum? Reliqui mihi se-
ptem millia virorũ, qui non curuauerũt genua ante Baal. Sic
ergo & in hoc tẽpore, reliquiæ secundũ electionẽ gratiæ fa-
ctæ sunt. Si autẽ gratia: iam non ex operibus. Alioquin grana
B iam nõ est gratia. Quid ergo? Quod quærebat Israel, hoc nõ
Esa. 6. c est cõsecutus: electio autẽ consecuta est, cæteri verò excæca
Matt. 13. b ti sunt: sicut scriptũ est, Dedit illis Deus spiritũ cõpunctio-
Ioan. 12. f nis: oculos, vt non videant: & aures, vt non audiãt vsq; in ho
Act. 28. f diernũ diem. Et Dauid dicit, Fiat mensa eorũ coram ipsis in
Psal. 68. c laqueum & in captionẽ & in scãdalũ & in retributionẽ illis.
Obscurẽtur oculi eorũ ne videant: & dorsum eorum semper
incurua. Dico ergo, Nunquid sic offenderũt vt caderẽt? Ab-
sit. Sed illorũ delicto, salus gẽtibus: vt illos æmulẽtur. Quòd
si delictũ illorum diuitiæ sunt mundi, & diminutio eorũ di-
uitiæ gentiũ: quanto magis plenitudo eorum? Vobis enim di
co gentibus, Quandiu quidem ego sum gentium apostolus,
ministeriũ meum honorificabo, si quo modo ad æmulandũ
prouocem carnem meam, & saluos faciam aliquos ex illis.
Si enim amissio eorum, reconciliatio est mũdi: quæ assum-
ptio, nisi vita ex mortuis? Quòd si delibatio sancta est, & mas
sa: & si radix sancta, & rami. Quòd si aliqui ex ramis fracti
C sunt, tu autem cum oleaster esses, insertus es in illis, & socius
radicis & pinguedinis oliuæ factus es, noli gloriari aduersus
ramos. Quòd si gloriaris: non tu radicẽ portas, sed radix te.
Dicis ergo, Fracti sunt rami, vt ego inserar. Bene: propter in-
credulitatẽ fracti sunt, tu autẽ fide stas. Noli altũ sapere, sed
time. Si enim Deus naturalibus ramis non pepercit: ne fortè
nec tibi parcat. Vide ergo bonitatẽ & seueritatem Dei: in eos
quidem qui ceciderunt, seueritatẽ: in te autem bonitatẽ Dei,
si permãseris in bonitate, alioquin & tu excideris. Sed & illi,
si non permanserint in incredulitate, inserentur. potens est
enim Deus iterũ inserere illos. Nam si & tu ex naturali exci-
sus es oleastro, & contra naturã insertus es in bonã oliuam:
quanto magis ii qui secundũ naturam, inserentur suæ oliuæ?
Nolo enim vos ignorare fratres mysteriũ hoc, vt non sitis
vobisipsis sapiẽtes, quia cæcitas ex parte cõtigit in Israel, do
nec plenitudo gentium intraret: & sic omnis Israel saluus fie
ret, sicut scriptũ est, Veniet ex Sion, qui eripiat & auertat im Esa. 59. d
D pietatem à Iacob. Et hoc illis à me testamentũ: cum abstule-
ro peccata eorum. Secundũ euangeliũ quidem inimici pro-
pter vos: secundum electionẽ autem, charissimi propter pa-
tres. Sine pœnitentia enim, sunt dona & vocatio Dei. Sicut
enim aliquãdo & vos non credidistis Deo, nunc autẽ miseri
cordiã consecuti estis propter incredulitatẽ illorũ sitã: ita &
isti nũc non crediderũt in vestrã misericordiã, vt & ipsi mi-
sericordiã cõsequãtur. Cõclusit enim Deus omnia in incre
dulitate: vt omniũ misereatur. O altitudo diuitiarũ sapientiæ
& sciẽtiæ Dei: quàm incomprehensibilia sunt iudicia eius, &
inuestigabiles viæ eius. Quis enim cognouit sensum Domi- Sapien. 9. c
ni? Aut quis cõsiliarius eius fuit? Aut quis prior dedit illi? & Esa. 40. d
retribuetur ei? Quoniam ex ipso, & per ipsum, & in ipso sunt 1. Cor. 2. d
omnia: ipsi gloria in secula seculorum. Amen.

*S. HOMO ex gratia ad Deum se habet animo & corpore ex cor-
poris mystici ad naturale & partes eius similitudine donis eius
sine vindicta fruendo.* CAPVT XII.

A OBsecro itaq; vos fratres per misericordiã Dei, Philip. 4. d
vt exhibeatis corpora vestra hostiã viuentẽ, san
ctam, Deo placentẽ, rationabile obsequium ve
strum. Et nolite conformari huic seculo: sed re-
formamini in nouitate sensus vestri, vt probetis quæ sit volũ Ephes. 5. d
tas Dei bona, & beneplacens, & perfecta. Dico enim per gra- 1. Thes. 4. a
tiam quæ data est mihi, omnibus qui sunt inter vos, Nõ plus
sapere quàm oportet sapere, sed sapere ad sobrietatẽ, & vni-
cuiq; sicut Deus diuisit mensurã fidei. Sicut enim in vno cor 1. Cor. 12. b
B pore multa mẽbra habemus, omnia autẽ membra non eun- Eph. 4. b
dem actũ habent: ita multi vnũ corpus sumus in CHRISTO,
singuli autẽ alter alterius mẽbra. Habẽtes donationes, secũ-
dum gratiã quæ data est nobis, differẽtes, siue prophetiã se-
cundũ rationẽ fidei, siue ministeriũ in ministrando, siue qui
docet in doctrina, qui exhortatur in exhortando, qui tribuit
in simplicitate, qui præest in sollicitudine, qui miseretur in hi
C laritate. Dilectio sine simulatione. Odientes malũ, adhęrẽtes Amos. 5. d
bono: charitatẽ fraternitatis inuicẽ diligẽtes, honore inuicẽ Eph. 4. a
præueniẽtes: sollicitudine nõ pigri, spiritu feruẽtes. Domino 1. Pet. 2. e
seruiẽtes, spe gaudẽtes, in tribulatione patiẽtes, orationi in- 1. Pet. 4. b
stãtes, necessitatibus sanctorũ cõmunicãtes. Hospitalitatem
sectantes. Benedicite persequẽtibus vos: benedicite, & nolite Heb. 13. a
maledicere. Gaudere cum gaudentibus, flere cum flentibus. 1. Pet. 4. c
D Idipsum inuicem sentientes. Nõ alta sapiẽtes, sed humilibus
consentientes. Nolite esse prudẽtes apud vosmetipsos. Nulli Prou. 3.
malum pro malo reddentes. Prouidentes bona non tantum Esa. 5. c
coram Deo, sed etiã coram omnibus hominibus. Si fieri po 1. Pet. 3. d
test, quod in vobis est, cum omnibus hominibus pacem ha- 2. Cor. 8. d
bentes. Non vosmetipsos defendentes charissimi, sed date lo Heb. 12. d
cum iræ. scriptũ est enim, Mihi vindictã: ego retribuam, di- Eccli. 28. a
cit Dominus. Sed si esurierit inimicus tuus, ciba illũ: si sitit, Matt. 5. g
potũ da illi. hoc enim faciens carbones ignis congeres super Deut. 32. e
caput eius. Noli vinci à malo: sed vince in bono malum. Heb. 10. e
Prou. 25. c

*S. HOMO ad superiores subiectione, ad omnes dilectione, ad se
morum se habeat honestate.* CAPVT XIII.

A OMnis anima potestatibus sublimioribus subdi- Sapien. 6. a
ta sit. Nõ est enim potestas nisi à Deo: quæ autẽ 1. Pet. 2. c
sunt, à Deo ordinatæ sunt. Itaq; qui resistit pote
stati, Dei ordinationi resistit. Qui autẽ resistũt,
ipsi sibi damnationem acquirunt. Nam principes non sunt
timori boni operis, sed mali. Vis autem non timere potesta-
B tem? Bonũ fac: & habebis laudẽ ex illa. Dei enim minister est
tibi

tibi in bonum. Si autem malum feceris, time: non enim sine causa gladium portat. Dei enim minister est: vindex in iram, ei qui malum agit. Ideoq; necessitate subditi estote: non solum propter iram, sed etiam propter conscientiã. Ideò enim C & tributa præstatis. ministri enim Dei sunt, in hoc ipsum servientes. Reddite ergo omnibus debita: cui tributum, tributum: cui vectigal, vectigal: cui timorem, timorem: cui honorem, honorem. Nemini quicquam debeatis, nisi vt inuicem diligatis. qui enim diligit proximum, legem impleuit. Nam, Non adulterabis, Non occides, Non furaberis, Non falsum testimonium dices, Non concupisces, & si quod est aliud mandatum: in hoc verbo instauratur, Diliges proximum tuum sicut teipsum. Dilectio proximi, malũ non operatur. Plenitudo ergo legis est dilectio. Et hoc, scientes tempus, quia hora est iam nos de somno surgere. Nunc enim propior est nostra salus, quàm cum credidimus. Nox præcessit: D dies autem appropinquauit. Abiiciamus ergo opera tenebrarum, & induamur arma lucis. Sicut in die, honeste ambulemus: non in comessationibus & ebrietatibus, non in cubilibus & impudicitiis, non in contentione & æmulatione: sed induimini Dominum IESVM CHRISTVM, & carnis curam ne feceritis in desyderiis.

Matt. 22.c; Exo. 20.c; Deut. 5.b; Leuit. 19.d; Matt. 22.d; Marc. 12.c; Gala. 5.c; Iacob. 2.b; Luc. 21.f; Gala. 5.c; 1. Pet. 2.c

S. PERFECTVS in fide imperfectorum vitet offendiculum quo ad falsa iudicia & scandala circa munda vel immunda.

CAPVT XIIII.

A INfirmum autẽ in fide, assumite: non in disceptationibus cogitationũ. Alius enim credit se manducare omnia: qui autem infirmus est, olus manducat. Is qui manducat, non manducantem non spernat: & qui non manducat, manducantem non iudicet. Deus enim illum assumpsit. Tu quis es, qui iudicas alienum seruum? Domino suo stat aut cadit: stabit autem. potens est enim Deus statuere illũ. Nam alius iudicat diem inter diem: alius autem iudicat omnem diem. Vnusquisque in suo sensu B abundet. Qui sapit diem, Domino sapit. Et qui manducat, Domino mãducat. Gratias enim agit Deo. Et qui non manducat, Domino non manducat, & gratias agit Deo. Nemo enim nostrum sibi viuit: & nemo sibi moritur. Siue enim viuimus, Domino viuimus: siue morimur, Domino morimur. Siue ergo viuimus, siue morimur: Domini sumus. In hoc enim CHRISTVS mortuus est, & resurrexit: vt & viuorum & mortuorũ dominetur. Tu autẽ quid iudicas fratrem tuum? aut tu, quare spernis fratrem tuum? Omnes enim stabimus ante tribunal CHRISTI. scriptum est enim, Viuo ego, dicit Dominus, quoniã mihi flectetur omne genu: & omnis lingua confitebitur Deo. Itaque vnusquisq; nostrum pro se C rationem reddet Deo. Non ergo amplius inuicem iudicemus. sed hoc iudicate magis, ne ponatis offendiculum fratri vel scandalum. Scio & cõfido in Domino IESV quia nihil commune per ipsum: nisi ei qui existimat quid commune esse, illi cõmune est. Si enim propter cibum frater tuus contristatur: iam non secundum charitatẽ ambulas. Noli cibo tuo illum perdere pro quo CHRISTVS mortuus est. Non D ergo blasphemetur bonum nostrum. Non est enim regnum Dei esca & potus: sed iustitia, & pax, & gaudiũ in spiritu sancto. Qui enim in hoc seruit CHRISTO, placet Deo, & probatus est hominibus. Itaq; quæ pacis sunt, sectemur: & quæ ædificationis sunt, in inuicẽ custodiamus. Noli propter escã destruere opus Dei. omnia quidem sunt munda: sed malum est homini qui per offendiculum manducat. Bonum est non manducare carnem & non bibere vinum, neq; in quo frater tuus offenditur aut scandalizatur aut infirmatur. Tu fidem habes penes temetipsum: habe coram Deo. Beatus qui non iudicat semetipsum, in eo quod probat. Qui autem discernit, si manducauerit, damnatus est: quia non ex fide. Omne autem quod non est ex fide, peccatum est.

Iacob. 4.d; 2. Cor. 5.b; Esa. 45.d; Philip. 2.b; 1. Cor. 8.d; Tit. 1.d; 1. Cor. 8.d

S. MAIORES minorum tolerent infirmitates, exemplo CHRISTI Iudæos & gentes suscipientes: Paulus tandem se excusat circa præsumptionem suam Romanos arguendo & eos tarde visitando.

CAPVT XV.

A DEbemus autem nos firmiores, imbecillitates infirmorum sustinere, & non nobis placere. Vnusquisq; vestrum proximo suo placeat in bonum, ad ædificationem. Etenim CHRISTVS non sibi placuit: sed sicut scriptum est, Improperia improperantium tibi, ceciderũt super me. Quæcunq; enim scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta sunt: vt per patientiã & consolationem scripturarũ, spem habeamus. Deus autem patientiæ & B solatii, det vobis idipsum sapere in alterutrũ secundum IESVM CHRISTVM: vt vnanimes, vno ore honorificetis Deum & patrem Domini nostri IESV CHRISTI. Propter quod suscipite inuicem: sicut & CHRISTVS suscepit vos in honorem Dei. Dico enim CHRISTVM IESVM, ministrum fuisse circuncisionis propter veritatẽ Dei, ad confirmandas promissiones patrum: Gentes autẽ super misericordia, honorare Deum, sicut scriptũ est, Propterea confitebor C tibi in gentibus Domine, & nomini tuo cantabo. Et iterũ dicit, Lætamini gẽtes cum plebe eius. Et iterũ, Laudate omnes gentes Dominũ: & magnificate eum omnes populi. Et rursus Esaias ait, Erit radix Iesse: & qui exurget regere gentes, in eo gentes sperabũt. Deus autẽ spei, repleat vos omni gaudio & pace in credendo: vt abũdetis in spe, in virtute spiritus sancti. Certus sum autẽ fratres mei & egoipse de vobis, quoniam & ipsi pleni estis dilectione, repleti omni sciẽtia, ita vt possitis alterutrũ monere. Audacius autem scripsi vobis fra D tres ex parte tanquam in memoriam vos reducens: propter gratiã quæ data est mihi à Deo, vt sim minister CHRISTI IESV in gentibus, sanctificans euangeliũ Dei, vt fiat oblatio gentiũ accepta & sanctificata in spiritu sancto. Habeo igitur gloriam in CHRISTO IESV ad Deum. Non enim audeo aliquid loqui eorum quæ per me non effecit CHRISTVS in obedientiã gentium, verbo & factis, in virtute signorum & prodigiorũ, in virtute spiritus sancti: ita vt ab Ierusalem per circuitum vsq; ad Illyricum repleuerim euangeliũ CHRI- E STI. Sic autem prædicaui euangelium hoc, non vbi nominatus est CHRISTVS, ne super alienum fundamentũ ædificarem: sed sicut scriptũ est, Quibus non est annunciatũ de eo, videbũt: & qui non audierunt de eo, intelligẽt. Propter quod & impediebar plurimũ venire ad vos: & prohibitus sum vsq; adhuc. Nũc verò vlterius locũ non habens in his regionibus, cupiditatem autem habens veniendi ad vos ex multis iam præcedentibus annis: cum in Hispaniam proficisci cœ F pero, spero quòd præteriens videam vos, & à vobis deducar illuc, si vobis primũ ex parte fruitus fuero. Nunc igitur proficiscor in Ierusalem ministrare sanctis. Probauerunt enim Macedonia & Achaia collationem aliquam facere in pauperes sanctos qui sunt in Ierusalem. Placuit enim eis: & debitores sunt eorum. Nam si spiritualium eorum participes facti sunt gentiles: debent & in carnalibus ministrare illis. Hoc G igitur cum consummauero & assignauero eis fructum hũc: per vos proficiscar in Hispaniam. Scio autem quoniam veniens ad vos, in abundantia benedictionis euangelii CHRISTI veniam. Obsecro ergo vos fratres per Dominum nostrum IESVM CHRISTVM, & per charitatem sancti spiritus, vt adiuuetis me in orationibus pro me ad Deum, vt liberer ab infidelibus qui sunt in Iudæa, & obsequii mei oblatio accepta fiat in Ierusalem sanctis, vt veniam ad vos in gaudio per voluntatem Dei, vt refrigerer vobiscum. Deus autem pacis sit cum omnibus vobis. Amen.

Psal. 68.b; 1. Cor. 1.b; Psal. 17.d; 2. Re. 22.d; Psal. 116.a; Esa. 11.c; Esa. 52.d; 1. Cor. 9.b

S. APOSTOLVS commendat quosdam Romanorum ob quasdam eorum excellentias nominatim salutandos, quosdam verò vitandos hortatur.

CAPVT XVI.

Commen

A COmmendo autem vobis Phœben sororem nostrã, quæ est in ministerio ecclesiæ quæ est Cenchreis: vt eam suscipiatis in Domino digne sanctis: & assistatis ei in quocunque negotio vestri indiguerit: etenim ipsa quoq; astitit multis & mihi ipsi. Salutate Priscam & Aquilam adiutores meos in CHRISTO IESV (qui pro anima mea, suas ceruices supposuerunt: quibus non solus ego gratias ago: sed & cũctæ ecclesiæ gentiũ) & domesticam ecclesiã eorum. Salutate Epænetũ dilectum mihi: qui est primitiuus Achaiæ in CHRISTO IESV. Salutate Mariam, quæ multum laborauit in vobis. Salutate Andronicũ & Iuniam cognatos & concaptiuos meos: qui sunt

Act. 18. a & g.

B nobiles in apostolis, qui & ante me fuerũt in CHRISTO. Salutate Ampliatum dilectissimum mihi in Domino. Salutate Vrbanum adiutorem nostrum in CHRISTO IESV, & Stachyn dilectũ meum. Salutate Apellen probum in CHRISTO. Salutate eos qui sunt ex Aristoboli domo. Salutate Herodionem cognatũ meum. Salutate eos qui sunt ex Narcissi domo, qui sunt in Domino. Salutate Tryphænam & Tryphosam: quæ laborant in Domino. Salutate Persidem charissimam, quæ multum laborauit in Domino. Salutate Rufum electum in Domino, & matrem eius & meam. Salutate Asyncritum, Phlegontem, Hermen, Patrobam, Hermam: & qui cum eis sunt, fratres. Salutate Philologũ & Iu-

C liam, Nereum & sororem eius & Olympiadẽ: & omnes qui cum eis sunt, sanctos. Salutate inuicem in osculo sancto. Salutant vos omnes ecclesiæ CHRISTI. Rogo autem vos fratres vt obseruetis eos qui dissentiones & offendicula præter doctrinam quam vos didicistis, faciunt: & declinate ab illis. Huiusmodi enim CHRISTO Domino nostro non seruiunt, sed suo ventri: & per dulces sermones & benedictiones, seducunt corda innocentium. Vestra enim obedientia, in omni loco diuulgata est. Gaudio igitur in vobis. Sed volo vos sapientes esse in bono: & simplices in malo. Deus autem pacis, conterat satanam sub pedibus vestris velociter. Gra-

Philip. 4. d

D tia Domini nostri IESV CHRISTI vobiscum. Salutat vos Timotheus adiutor meus: & Lucius, & Iason, & Sosipater cognati mei. Saluto vos ego Tertius qui scripsi epistolam in Domino. Salutat vos Caius hospes meus & vniuersę ecclesiæ. Salutat vos Erastus arcarius ciuitatis, & Quartus frater. Gratia Domini nostri IESV CHRISTI cum omnibus vobis. Amen. Ei autẽ qui potens est vos cõfirmare iuxta euangeliũ meũ & prædicationẽ IESV CHRISTI, secundũ reuelationem mysterii, temporibus æternis taciti (quod nunc patefactum est per scripturas prophetarum secundum præceptum æterni Dei ad obedientiam fidei) in cunctis gentibus cogniti, soli sapienti Deo per IESVM CHRISTVM, cui honor & gloria in secula seculorum. AMEN.

Act. 16. a

Argumentum in primam EPISTOLAM PAVLI ad Corinthios.

CORINTHII, sunt Achaici: & hi similiter ab Apostolo audierunt uerbum ueritatis: & subuersi sunt multifariè à falsis apostolis. Quidam à philosophiæ uerbosa eloquentia: alij secta legis Iudaicæ inducti sunt. Hos reuocat Apostolus ad ueram fidẽ, & euangelicam sapientiam, scribens eis ab Epheso per Timotheũ discipulum suum.

Epistola Pauli ad Corinthios

Prima.

S. CORINTHIORVM sectas ex baptismo & doctrina increpans Apostolus, ad Christi gloriã & Christianæ doctrinæ electionem illos hortatur. CAPVT I.

A PAVLVS vocatus apostolus IESV CHRISTI, per voluntatem Dei, & Sosthenes frater: ecclesiæ Dei quæ est Corinthi, sanctificatis in CHRISTO IESV, vocatis sanctis, cum omnibus qui inuocant nomen Domini nostri IESV CHRISTI in omni loco ipsorũ & nostro. Gratia vobis & pax à Deo patre nostro & Domino IESV CHRISTO. Gratias ago Deo meo semper prò vobis, in gratia Dei quę data est vobis in CHRISTO IESV, quòd in omnibus diuites facti estis in illo, in omni verbo & in omni scientia, sicut testimonium CHRISTI confirmatum est in vobis: ita vt nihil vobis desit in vlla gratia, expectantibus reuelationem Domini nostri IESV CHRISTI, qui & confirmabit vos vsq; in finem sine crimine, in die ad-

1. Thes. 5. d

B uentus Domini nostri IESV CHRISTI. Fidelis Deus: per quem vocati estis in societatem filii eius IESV CHRISTI Domini nostri. Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri IESV CHRISTI, vt idipsum dicatis omnes, & non sint in vobis schismata: sitis autẽ perfecti in eodem sensu, & in eadem sententia. Significatum est enim mihi de vobis fratres mei, ab iis qui sunt Chloes, quia cõtentiones sunt inter vos. Hoc autem dico, quod vnusquisq; vestrum dicit, Ego quidem sum Pauli, ego autem Apollo, ego verò Cephæ: ego autem CHRISTI. Diuisus est CHRISTVS? Nunquid Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati estis? Gratias ago Deo meo, quòd neminem ve-

Rom. 15. b

Act. 18. f

C strum baptizaui, nisi Crispum & Caium: ne quis dicat quòd in nomine meo baptizati estis. Baptizaui autem & Stephanę domum. Cæterum, nescio si quem alium vestrum baptizauerim. Non enim misit me CHRISTVS baptizare, sed euangelizare: non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux CHRISTI. Verbum enim crucis, pereuntibus quidem stultitia est: iis autem qui salui fiunt, id est nobis, Dei virtus est. Scriptũ est enim, Perdam sapientiam sapientium: & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapiens? vbi scriba? vbi inquisitor huius seculi? Nónne stultam fecit Deus sapientiã huius mundi? Nam quia in Dei sapientia non cognouit mundus per sapientiam Deum: placuit Deo per stultitiam prædicationis, saluos facere credentes. Quoniam & Iudæi signa petunt, & Græci sapientiã quærunt: nos autem prædicamus CHRI-

Esa. 33. e

D STVM crucifixum, Iudæis quidem scandalum, gentibus autem stultitiã, ipsis autẽ vocatis, Iudæis atq; Græcis CHRISTVM Dei virtutem & Dei sapientiam, quia quod stultum est Dei, sapientius est hominibus: & quod infirmum est Dei, fortius est hominibus. Videte enim vocationẽ vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles: sed quæ stulta sunt mundi elegit Deus, vt confundat sapientes: & infirma mundi elegit Deus, vt confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit Deus, & ea quæ non sunt, vt ea quæ sunt destrueret, vt non glorietur omnis caro in conspectu eius. Ex ipso autem vos estis in CHRISTO IESV, qui factus est nobis sapientia & iustitia & sanctificatio & redemptio: vt (quẽadmodũ scriptum est,) Qui gloriatur, in Domino glorietur.

Iere. 9. g
2. Cor. 10. d

S. CHRI

S. CHRISTIANAE doctrinae congruum modum secutus Paulus fucum uitat & elegantiam, sapientiam uerò caeteras praecellentem inter perfectos illius capaces loquitur.

CAPVT II.

A Et ego cum venissem ad vos fratres: veni non in sublimitate sermonis aut sapientiae annuntians vobis testimonium CHRISTI. Non enim iudicaui me scire aliquid inter vos: nisi IESVM CHRISTVM, & hunc crucifixum. Et ego in infirmitate & timore & tremore multo fui apud vos, & sermo meus & praedicatio mea non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis, sed B in ostensione spiritus & virtutis: vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in virtute Dei. Sapientiam autem loquimur inter perfectos: sapientiam verò, non huius seculi, neque principum huius seculi, qui destruuntur: sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, quam praedestinauit Deus ante secula in gloriam nostram, quam nemo principum huius seculi cognouit. Si enim cognouissent: nunquam C Dominum gloriae crucifixissent. Sed sicut scriptum est, Quod oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt quae praeparauit Deus iis qui diligunt illum: nobis autem reuelauit Deus per spiritum suum. spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit quae sunt hominis: nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita & quae Dei sunt nemo cognouit: nisi spiritus Dei. Nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex Deo est: D vt sciamus quae à Deo donata sunt nobis, quae & loquimur non in doctis humanae sapientiae verbis: sed in doctrina spiritus, spiritualibus spiritualia comparantes. Animalis autem homo non percipit ea quae sunt spiritus Dei. Stultitia enim est illi, & non potest intelligere: quia spiritualiter examinatur. Spiritualis autem iudicat omnia: & ipse à nemine iudicatur, sicut scriptum est, Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis instruxit eum? Nos autem sensum CHRISTI habemus.

Esa. 64. b — *2. Pet. 1. c* — *Esa. 40. d* — *Sapi. 9. c.* — *Rom. 11. d*

S. CORINTHII quibusdam ecclesiae ministris plus aequo tribuentes errabant, quoniam mercedis discrimen à laborum diuersitate uenit sumenda.

CAPVT III.

A Et ego fratres non potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. Tanquam paruulis in CHRISTO, lac vobis potum dedi, non escam: nondum enim poteratis, sed nec nunc quidem potestis. adhuc enim carnales estis. Cum enim sit inter vos zelus & contentio, nónne carnales estis, & secundum hominem ambulatis? Cum enim quis dicat, Ego quidem sum Pauli, alius autem, Ego Apollo: nónne homines estis? Quid igitur est Apollo? quid verò Paulus? Ministri eius cui credidistis, & vnicuique sicut B Dominus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit: sed Deus incrementum dedit. Itaque neque qui plantat est aliquid, neque qui rigat: sed qui incrementum dat, Deus. Qui autem plantat & qui rigat vnum sunt. Vnusquisque autem propriam mercedem accipiet secundum suum laborem. Dei enim sumus adiutores. Dei agricultura estis: Dei aedificatio estis. Secundum gratiam Dei quae data est mihi, vt sapiens architectus fundamentum posui: alius autem superaedificat. Vnusquisque autem videat quomodo superaedificet. Fundamentum enim aliud nemo potest C ponere, praeter id quod positum est: quod est CHRISTVS IESVS. Si quis autem superaedificat super fundamentum hoc, aurum, argentum, lapides pretiosos, ligna, foenum, stipulam: vniuscuiusque opus manifestum erit. Dies enim Domini declarabit, quia in igne reuelabitur: & vniuscuiusque opus quale sit, ignis probabit. Si cuius opus manserit quod superaedificauit: mercedem accipiet. Si cuius opus arserit, detrimentum patietur. Ipse autem saluus erit: sic tamen quasi per ignem. Nescitis quia templum Dei estis: & spiritus Dei habitat in vobis? Si quis au- D tem templum Dei violauerit: disperdet illum Deus. Templum enim Dei sanctum est: quod estis vos. Nemo se seducat. Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc seculo: stultus fiat, vt sit sapiens. Sapientia enim huius mundi, stultitia est apud Deum. Scriptum est enim, Comprehendam sapientes in astutia eorum. Et iterum, Dominus nouit cogitationes sapientium quoniam vanae sunt. Nemo itaque glorietur in hominibus. Omnia enim vestra sunt: siue Paulus, siue Apollo, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue praesentia, siue futura. omnia enim vestra sunt: vos autem CHRISTI, CHRISTVS autem Dei.

Psal. 61. d — *Galat. 6. b* — *Infra 6. d* — *2. Cor. 6. c* — *Iob 5. c* — *Psal. 93. b*

S. SECVNDVM exteriora alterum temere iudicans, uel praesumptuose contemnens potius ridendus est quàm uituperandus, uerum & correctione monendus.

CAPVT IIII.

A Sic nos existimet homo, vt ministros CHRISTI, & dispensatores mysteriorum Dei. Hic iam quaeritur inter dispensatores vt fidelis quis inueniatur. Mihi autem pro minimo est vt à vobis iudicer, aut ab humano die: sed neque meipsum iudico. Nihil enim mihi conscius sum: sed non in hoc iustificatus sum. Qui autem iudicat me: Dominus est. Itaque nolite ante tempus iudicare: quoadusque veniat Dominus, qui & illuminabit abscondita tene- B brarum, & manifestabit consilia cordium: & tunc laus erit vnicuique à Deo. Haec autem fratres transfiguraui in me & Apollo, propter vos: vt in nobis discatis, ne supra quàm scriptum est, vnus aduersus alterum infletur pro alio. Quis enim te discernit? Quid autem habes, quod non accepisti? Si autem accepisti: quid gloriaris quasi non acceperis? Iam saturati estis, iam diuites facti estis: sine nobis regnatis, & vtinam regnetis: vt & nos vobiscum regnemus. Puto enim quòd Deus nos apostolos nouissimos ostendit, tanquam morti destinatos: quia spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. Nos stulti propter CHRISTVM: vos autem prudentes in CHRISTO. nos C infirmi: vos autem fortes. vos nobiles: nos autem ignobiles. Vsque in hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis caedimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris. maledicimur: & benedicimus. persecutionem patimur: & sustinemus. blasphemamur: & obsecramus. tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripsema vsque adhuc. Non vt confundam vos, haec scribo: sed vt filios meos charissimos moneo. Nam si decem millia paedagogorum habeatis in CHRISTO: sed non multos patres. Nam in CHRISTO D IESV, per euangelium ego vos genui. Rogo ergo vos, imitatores mei estote, sicut & ego CHRISTI. Ideò misi ad vos Timotheum, qui est filius meus charissimus & fidelis in Domino: qui vos commonefaciet vias meas, quae sunt in CHRISTO IESV, sicut vbique in omni ecclesia doceo. Tanquam non venturus sim ad vos, sic inflati sunt quidam. Veniam autem ad vos cito, si Dominus voluerit: & cognoscam non sermonem eorum qui inflati sunt, sed virtutem. Non enim in sermone est regnum Dei: sed in virtute. Quid vultis? In virga veniam ad vos: an in charitate, & spiritu mansuetudinis?

2. Cor. 6. a — *Act. 20. g* — *1. Thes. 2. b* — *2. Thes. 3. b*

S. TAM fornicarios, quàm illos tolerantes tandem sua poena sequetur: ab aliis igitur expurgandi.

CAPVT V.

A Omnino auditur inter vos fornicatio: & talis fornicatio, qualis nec inter gentes, ita vt vxorem patris sui aliquis habeat. Et vos inflati estis: & non magis luctum habuistis, vt tollatur de medio vestrum qui hoc opus fecit. Ego quidem absens corpore, praesens autem spiritu, iam iudicaui vt praesens, eum qui sic opera- B tus est, in nomine Domini nostri IESV CHRISTI, congregatis vobis & meo spiritu cum virtute Domini nostri IESV tradere huiusmodi hominem satanae in interitum carnis, vt spiritus saluus sit in die Domini nostri IESV CHRISTI. Non est bona gloriatio vestra. Nescitis quia modicum fermentum, totam massam corrumpit? Expurgate vetus fermen- C tum vt sitis noua conspersio, sicut estis azymi. Etenim pascha nostrum

Coloss. 2. a — *Galat. 5. b*

nostrũ immolatus est CHRISTVS. Itaq; epulemur: non in fermento veteri, neq; in fermento malitiæ & nequitiæ, sed in azymis syncerіtatis & veritatis. Scripsi vobis in epistola, Ne commisceamini fornicariis, non vtiq; fornicariis huius mũ-D di, aut auaris, aut rapacibus, aut idòlis seruientibus: alioquin debueratis de hoc mundo exisse. Nunc autem scripsi vobis, non commisceri, si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut auarus, aut idòlis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax: cum eiusmodi nec cibum sumere. Quid enim mihi de iis qui foris sunt iudicare? Nónne de iis qui intus sunt vos iudicatis? nam eos qui foris sunt: Deus iudicabit. Auferte malum ex vobisipsis.

a. PERFIDOS iudices fideles non eligãt, sed sanctos: utriq; tamen quod licitum est & rectum iudicent, in fornicationis uitium grauiter animaduertentes. CAPVT VI.

A AVdet aliquis vestrum habens negotium aduersus alterum, iudicari apud iniquos & non apud sanctos? An nescitis, quoniã sancti de hoc mundo iudicabunt? Et si in vobis iudicabitur mundus: indigni estis qui de minimis iudicetis? Nescitis quoniam angelos iudicabimus? quanto magis secularia? Secularia igitur iudicia si habueritis: contẽptibiles qui sunt in ecclesia, illos constituite ad iudicandũ. Ad verecundiã vestram dico. Sic non est inter vos sapiens quisquam, qui possit iudicare inter B fratrem suum? Sed frater cum fratre iudicio contẽdit: & hoc apud infideles. Iam quidẽ omnino delictũ est in vobis, quòd (Matt. 5.f, Luc. 6.e, Rom. 12.d) iudicia habetis inter vos. Quare non magis iniuriam accipitis? quare non magis fraudẽ patimini? Sed vos iniuriam facitis & fraudatis, & hoc fratribus. An nescitis quia iniqui regnum Dei non possidebunt? Nolite errare. Neq; fornicarii, C neq; idòlis seruientes, neq; adulteri, neq; molles, neq; masculorum concubitores, neq; fures, neq; auari, neq; ebriosi, neq; maledici, neq; rapaces regnũ Dei possidebunt. Et hæc quidem fuistis: sed abluti estis, sed sanctificati estis, sed iustificati estis in nomine Domini nostri IESV CHRISTI & in spiritu Dei nostri. Omnia mihi licent: sed non omnia expediũt. Omnia mihi licẽt: sed ego sub nullius redigar potestate. Esca ventri, & venter escis: Deus autẽ, & hunc & has destruet, corpus autẽ non fornicationi, sed Dño: & Dominus corpori. (Infra 10.e, Eccli. 37.d) Deus verò & Dominũ suscitauit: & nos suscitabit per virtu-D tem suã. Nescitis quoniã corpora vestra, mẽbra sunt CHRISTI? Tollens ergo membra CHRISTI, faciam membra meretricis? Absit. An nescitis quoniam qui adhæret meretrici, vnum corpus efficitur? Erunt enim (inquit) duo in carne (Gen. 2.d, Matt. 19.a, Marc. 10.a) vna. Qui autẽ adhæret Domino: vnus spiritus est. Fugite fornicationem. Omne enim peccatum quodcunq; fecerit homo, extra corpus est: qui autem fornicatur, in corpus suum peccat. An nescitis quoniam membra vestra, templum est spi(Ephe. 5.g, Supra 3.d, 2. Cor. 6.c, Infra 7.d, 1. Pet. 1.d)ritus sancti qui in vobis est, quem habetis à Deo, & non estis vestri? Empti enim estis pretio magno. Glorificate & portate Deum in corpore vestro.

S. MATRIMONIO iuncti, nec matrimonium fraudent, nec à matrimonio etiam in dispari cultu discedant, uirgines sub arbitrio maneant, singuli castitatem etiam uiduæ seruent.

CAPVT. VII.

A DE quibus autem scripsistis mihi, Bonum est homini mulierem non tangere. propter fornicationem autem, vnusquisq; suam vxorem habeat, & vnaquæq; suum virum habeat. Vxori vir debitũ (1. Pet. 3.b) reddat: similiter autem & vxor viro. Mulier, sui corporis potestatem non habet: sed vir. Similiter autem & vir, sui corporis potestatem non habet: sed mulier. Nolite fraudare inuicem: nisi fortè ex consensu ad tempus, vt vacetis orationi: & iterum reuertimini in idipsum, ne tentet vos satanas propter incontinentiam vestram. Hoc autem dico secundum indul-B gentiam, non secundum imperium. Volo autem omnes vos esse sicut meipsum, sed vnusquisq; proprium donum habet ex Deo: alius quidem sic, alius verò sic. Dico autem non nuptis & viduis: bonum est illis, si sic permãserint sicut & ego. Quòd si non se continent, nubant: melius est enim nubere, quàm vri. Iis autem qui matrimonio iuncti sunt, præcipio, non ego, sed Dominus, Vxorem à viro non discedere: quòd (Matt. 5.c & 19.b, Marc. 10.b, Luc. 16.d) si discesserit, manere innuptam, aut viro suo reconciliari. Et vir vxorem non dimittat. Nam cæteris, ego dico, non Do-C minus, Si quis frater vxorem habet infidelem, & hæc consentit habitare cum illo: non dimittat illam. Et si qua mulier habet virum infidelẽ, & hic consentit habitare cum illa: non dimittat virum, sanctificatus est enim vir infidelis per mulierem fidelem: & sanctificata est mulier infidelis, per virum fidelem, alioquin filii vestri immundi essent: nunc autem sancti sunt. Quòd si infidelis discedit, discedat: non enim seruituti subiectus est frater aut soror in huiusmodi. in pace autẽ vocauit nos Deus. Vnde enim scis mulier, si virũ saluum facies? aut vnde scis vir, si mulierẽ saluã facies? nisi vnicuiq; sicut diuisit Dominus, vnũquenq; sicut vocauit Deus, ita ambulet, & sicut in omnibus ecclesiis doceo. Circuncisus aliquis vocatus est? non adducat præputium. In præputio ali-D quis vocatus est? non circuncidatur. Circuncisio nihil est, & præputium nihil est: sed obseruatio mãdatorum Dei. Vnus(Ephe. 4.a)quisq; in qua vocatione vocatus est, in ea permaneat. Seruus vocatus es? non sit tibi curæ: sed & si potes fieri liber, magis vtere. Qui enim in domino vocatus est seruus: libertus est Domini. Similiter qui liber vocatus est, seruus est CHRISTI. Pretio empti estis: nolite fieri serui hominum. Vnus(Supra 6.d, 1. Pet. 1.d)quisq; ergo in quo vocatus est, fratres, in hoc maneat apud Deum. De virginibus autem præceptũ Domini non habeo: E consilium autem do, tanquam misericordiam consecutus à Domino, vt sim fidelis. Existimo enim hoc bonũ esse propter instantem necessitatem: quoniã bonum est homini sic esse. Alligatus es vxori? noli quærere solutionem. Solutus es ab vxore? noli quærere vxorem. Si autem acceperis vxorem: non peccasti. Et si nupserit virgo: non peccauit. Tribulationem tamen carnis habebunt huiusmodi. Ego autem vobis parco. Hoc itaq; dico fratres, tẽpus breue est: reliquum est, vt & qui habent vxores, tanquam non habentes sint: & qui flent, tanquam non flentes: & qui gaudent, tanquam non gaudentes: & qui emunt, tanquam non possidẽtes: & qui vtuntur hoc mundo, tanquam non vtantur. præterit enim figura hu-F ius mundi. Volo autẽ vos sine solicitudine esse. Qui sine vxore est, solicitus est quę Domini sunt, quomodo placeat Deo. Qui autẽ cũ vxore est, solicitus est quæ sunt mũdi, quomodo placeat vxori: & diuisus est. Et mulier innupta & virgo, cogitat quæ Domini sunt: vt sit sancta & corpore & spiritu. Quæ autẽ nupta est, cogitat quæ sunt mundi: quomodo placeat viro. Porrò hoc ad vtilitatem vestram dico: non vt laqueum vobis iniiciam, sed ad id quod honestum est, & quod facultatem præbeat sine impedimento Dominum obsecran-G di. Si quis autẽ turpem se videri existimat super virgine sua, quòd sit superadulta, & ita oportet fieri: quod vult faciat. nõ peccat, si nubat. Nam qui statuit in corde suo firmus, non habens necessitatem, potestatem autem habens suæ voluntatis, & hoc iudicauit in corde suo, seruare virginem suam, bene facit. Igitur & qui matrimonio iungit virginem suam: bene facit: & qui non iungit, melius facit. Mulier alligata est (Rom. 7.a) legi quanto tẽpore vir eius viuit. quòd si dormierit vir eius: liberata est. cui autem vult nubat, tantũ in domino. Beatior autem erit, si sic permanserit secundũ meum consilium. Puto autem quòd & ego spiritum Dei habeam.

S. ETSI idòlis immolatorũ esus sit licitus, pro uitando tamen infirmorum scandalo uitandus.

CAPVT VIII.

De iis

A De iis autem quę idôlis immolãtur, scimus quòd omnes scientiã habemus. Scientia inflat: charitas verò ædificat. Si quis autem se existimat scire aliquid, nondum cognouit quemadmodũ oporteat eum scire. Si quis autem diligit Deum: hic cognitus est
B ab eo. De escis autem quæ idôlis immolãtur, scimus quia nihil est idôlum in mundo, & quòd nullus est Deus nisi vnus. Nam & si sunt qui dicantur dii, siue in cœlo, siue in terra (siquidem sunt dii multi, & domini multi) nobis tamen vnus Deus pater, ex quo omnia & nos in illo, & vnus Dominus IESVS CHRISTVS per quem omnia, & nos per ipsum: sed
C non in omnibus est scientia. Quidã autem cum conscientia vsq; nunc idôli, quasi idolothytũ manducant: & conscientia ipsorũ cum sit infirma, polluitur. Esca autem nos non commendat Deo. Neq; enim si mãducauerimus, abundabimus: neq; si non mãducauerimus, deficiemus. Videte autem, ne forte hæc licentia vestra, offendiculũ fiat infirmis. Si enim quis viderit eum qui habet scientiã, in idolio recumbentem:
D nónne conscientia eius cum sit infirma ædificabitur ad man-
Rom. 14.c ducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua cõscientia frater, propter quem CHRISTVS mortuus est? Sic autem peccantes in fratres, & percutientes conscientiã eorum infir-
Rom. 14.d mam: in CHRISTVM peccatis. Quapropter si esca scandalizat fratrem meum: non mãducabo carnem in æternum, ne fratrem meum scandalizem.

S. LICET prædicanti CHRISTVM victus debeatur, nec Paulus acceperit, licitè tamen petere potuit & accipere.

CAPVT IX.

A Non sum liber? non sum apostolus? nónne CHRISTVM IESVM dominum nostrũ vidi? Nónne opus meum vos estis in Domino? Et si aliis non sum apostolus: sed tamen vobis sum. Nam signaculum apostolatus mei vos estis in Domino. Mea defensio apud eos qui me interrogãt, hæc est, Nunquid non habemus potestatem manducandi & bibendi? Nunquid non habemus potestatẽ mulierem sororem circunducendi, sicut & cæteri apostoli & fratres Domini, & Cephas? Aut ego solus & Barnabas, non habemus potestatẽ hoc operandi? Quis militat suis stipendiis vnquã? Quis plantat vineam: & de fructu eius non edit? Quis pascit gregem: & de lacte gregis non manducat? Nunquid secundũ hominẽ hæc dico? An & lex hæc non
Deu. 25.a dicit? Scriptũ est enim in lege Moysi, Non alligabis os boui
1. Tim. 5.c trituranti. Nunquid de bobus cura est Deo? An propter nos
B vtiq; hoc dicit? Nam propter nos scripta sunt, quoniã debet in spe qui arat, arare: & qui triturat, in spe fructus percipien-
Rom. 15.f di. Si nos vobis spiritualia seminauimus: magnum est si nos carnalia vestra metamus? Si alii potestatis vestræ participes sunt: quare non potius nos? Sed non vsi sumus hac potestate: sed omnia sustinemus, ne quod offendiculũ demus euan-
Deu. 18.a gelio CHRISTI. Nescitis quoniã qui in sacrario operãtur: quæ de sacrario sunt edunt? & qui altario deseruiũt: cum altario participant? Ita & Dominus ordinauit iis qui euangeliũ annunciant, de euãgelio viuere. Ego autẽ nullo horum vsus sum. Non autẽ scripsi hæc, vt ita fiant in me. Bonũ est enim mihi magis mori, quàm vt gloriã meam quis euacuet. Nam
C & si euangelizauero: non est mihi gloria. Necessitas enim mihi incumbit. væ enim mihi est si non euãgelizauero. Si enim volens hoc ago, mercedẽ habeo. Si autẽ inuitus, dispensatio mihi credita est. Quæ est ergo merces mea? Vt euangelium prædicans, sine sumptu ponam euangeliũ, vt non abutar potestate mea in euãgelio. Nam cum liber essem ex omnibus, omnium me seruũ feci: vt plures lucrifacerẽ. Et factus sum Iudæis tanquam Iudæus: vt Iudæos lucrarer. iis qui sub lege sunt: quasi sub lege essem (cum ipse non essem sub lege) vt eos qui sub lege erant, lucrifacerẽ. iis qui sine lege erant, tan-
D quam sine lege essem (cum sine lege Dei non essem: sed in lege essem CHRISTI) vt lucrifacerẽ eos qui sine lege erãt. Factus sum infirmis infirmus: vt infirmos lucrifacerẽ. Omnibus omnia factus sum: vt omnes facerẽ saluos. Omnia autẽ facio propter euangeliũ: vt particeps eius efficiar. Nescitis quòd ii qui in stadio currũt, omnes quidẽ currũt: sed vnus accipit brauiũ? Sic currite vt comprehendatis. Omnis autẽ qui in agone contendit: ab omnibus se abstinet. Et illi quidem vt corruptibilẽ coronam accipiant: nos autẽ incorruptã. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum: sic pugno, non quasi aerem verberans: sed castigo corpus meum & in seruitutem redigo, ne cum aliis prædicauerim, ipse reprobus efficiar.

S. IVDAEI in deserto se idololatris miscẽtes pœnas in exemplum nostrum dederunt, ne similia agentes similia patiamur.

CAPVT X.

A Nolo enim vos ignorare fratres quoniã patres no- Num. 9.d
stri omnes sub nube fuerunt, & omnes mare trã- Exo. 13.d
sierunt, & omnes in Moyse baptizati sunt in nu- Exo. 14.e
be & in mari. & omnes eandẽ escam spiritualem Exo. 16.d
manducauerunt, & omnes eundẽ potum spiritualẽ biberunt Exo. 17.b
(bibebãt autem de spirituali, consequẽte eos petra: petra au- Num. 20.b
B tem erat CHRISTVS) sed non in pluribus eorũ, beneplacitum est Deo: nam prostrati sunt in deserto. Hæc autẽ in figura facta sunt nostri, vt non simus cõcupiscentes malorũ, si-
cut & illi cõcupierũt. neq; idololatræ efficiamini, sicut qui- Num. 26.g
dam ex ipsis: quemadmodũ scriptum est, Sedit populus man- Exo. 32.b
ducare & bibere, & surrexerũt ludere. neq; fornicemur: sicut Num. 25.b
C quidã ex ipsis fornicati sunt, & ceciderũt vna die vigintitria Num. 21.b
millia. neq; tentemus CHRISTVM: sicut quidã eorum ten- Num. 14.f
tauerunt, & à serpentibus perierũt. neq; murmuraueritis: si- Iudi. 8.c
cut quidam eorum murmurauerũt, & perierunt ab exterminatore. Hæc autẽ omnia, in figura contingebant illis: scripta sunt autẽ ad correptionẽ nostram, in quos, fines seculorum deuenerunt. Itaq; qui se existimat stare, videat ne cadat. Tentatio vos non apprehẽdat, nisi humana. fidelis autẽ Deus est, qui non patietur vos tẽtari supra id quod potestis: sed faciet
D etiam cum tentatione prouentũ, vt possitis sustinere. Propter quod charissimi mihi, fugite ab idolorũ cultura. Vt prudentibus loquor: vos ipsi iudicate quod dico. Calix benedictionis cui benedicimus: nónne communicatio sanguinis CHRISTI est? & panis quem frangimus, nónne participatio corporis Domini est? Quoniã vnus panis, & vnum corpus multi sumus. omnes quidẽ de vno pane & de vno calice par-
E ticipamus. Videte Israel secundũ carnem: nónne qui edunt hostias, participes sunt altaris? Quid ergo? dico quòd idôlis immolatũ, sit aliquid? aut quòd idôlum sit aliquid? Sed quòd quæ immolant gentes: dæmoniis immolãt, & non Deo. Nolo autem vos socios fieri dæmoniorũ. Non potestis calicem Domini bibere, & calicem dęmoniorum. Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorũ. An æmu-
F lamur Dominum? Nunquid fortiores illo sumus? Omnia mi- Supra 6.c
hi licent, sed non omnia expediunt. omnia mihi licent, sed Eccli 37.d
non omnia ædificãt. Nemo quod suum est quærat, sed quod alterius. Omne quod in macello vęnit, manducate: nihil in-
terrogantes propter conscientiam. Domini est terra, & ple- Psal. 23.a
nitudo eius. Si quis vocat vos infidelium ad cœnam, & vultis ire: omne quod vobis apponitur manducate, nihil interrogantes propter conscientiã. Si quis autem dixerit, Hoc immolatum est idôlis: nolite manducare propter illum qui
G indicauit, & propter conscientiam: conscientiam autem dico, non tuam, sed alterius. Vt quid enim libertas mea iudicatur ab alia conscientia? Si ego cum gratia participo: quid
blasphemor pro eo quòd gratias ago? Siue ergo manduca- Colos. 3.c
tis, siue bibitis, vel aliud quid facitis: omnia in gloriam Dei facite. Sine offensione estote Iudæis & gentibus, & ecclesiæ Dei: sicut & ego per omnia omnibus placeo, non quærens quod mihi vtile est, sed quod multis: vt salui fiant.

S. CORINTHII circa Eucharistiæ ritum habitu, conuentu, & conuictu eius dignitatem quo ad institutorem, institutionem & & eius effectum non attendentes grauiter errabant.

CAPVT XI.

A IMitatores mei estote, sicut & ego CHRISTI. Laudo autem vos fratres, quòd per omnia mei memores estis: & sicut tradidi vobis, præcepta mea tenetis. Volo autem vos scire quòd omnis Ephe. 5.e viri caput, CHRISTVS est: caput autem mulieris, vir: caput verò CHRISTI, Deus. Omnis vir orans aut prophetans velato capite: deturpat caput suum. Omnis autem mulier orans aut prophetans non velato capite: deturpat caput suum. vnū enim est, ac si decaluetur. Nam si non velatur mulier, tondeatur. Si verò turpe est mulieri tonderi aut decaluari: velet caput suum. Vir quidē nō debet velare caput suum, B quoniam imago & gloria Dei est: mulier autē gloria viri est. Gen. 2.d Non enim vir ex muliere est: sed mulier ex viro. Etenim nō est creatus vir propter mulierem: sed mulier propter virum. Ideò debet mulier velamen habere supra caput suum, & propter angelos. Veruntamen neq; vir sine muliere: neq; mulier sine viro in Domino. Nam sicut mulier de viro: ita & vir per mulierem: omnia autem ex Deo. Vosipsi iudicate: de- C cet mulierem nō velatam orare Deum? Nec ipsa natura docet vos, quòd vir quidē si comam nutriat, ignominia est illi: mulier vero si comam nutriat, gloria est illi, quoniam capilli pro velamine ei dati sunt. Si quis autem videtur contentiosus esse: nos talem consuetudinē non habemus, neq; ecclesia Dei. Hoc autem præcipio: nō laudans, quòd non in melius, D sed in deterius cōuenitis. Primum quidē conuenientibus vobis in ecclesiā, audio scissuras esse inter vos, & ex parte credo. Nam oportet & hæreses esse: vt & qui probati sunt, manifesti fiant in vobis. Conuenientibus ergo vobis in vnū, iam non est dominicā cœnam manducare. Vnusquisq; enim suā cœnam præsumit ad manducandū. Et alius quidē esurit: alius autem ebrius est. Nunquid domos nō habetis ad manducandū & bibendū? aut ecclesiā Dei cōtemnitis: & cōfunditis eos qui non habent? Quid dicā vobis? Laudo vos? In hoc nō lau- E do. Ego enim accepi à domino quod & tradidi vobis, quoniam dominus IESVS in qua nocte tradebatur, accepit pa- Matt. 26.c nem: & gratias agens fregit, & dixit, Accipite, & manducate: Mar. 14.c hoc est corpus meum quod pro vobis tradetur: hoc facite in Luc. 22.b meam cōmemorationē. Similiter & calicē, postquam cœnauit, dicens, Hic calix nouum testamentū est in meo sanguine. hoc facite, quotiescunq; bibetis, in meam cōmemorationē. F Quotiescunq; enim manducabitis panē hunc, & calicē bibe- Iom. 6.f tis: mortē domini annūciabitis, donec veniat. Itaq; quicunque mādùcauerit panē, & biberit calicē domini indigne: reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autē seipsum ho- 2.Cor. 13.b mo: & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim māducat & bibit indigne: iudicium sibi manducat & bibit, non G diiudicans corpus Domini. Ideò inter vos multi infirmi & imbecilles: & dormiunt multi. Quòd si nosmetipsos diiudicaremus: nō vtiq; iudicaremur. Dum iudicamur autē: à Domino corripimur, vt nō cum hoc mundo damnemur. Itaq; fratres mei, cum conuenitis ad manducandum, inuicem expectate. Si quis esurit, domi manducet: vt non in iudicium conueniatis. Cætera autem, cum venero, disponam.

S. GRATIAE gratis datæ à Spiritu sancto ad dona, administrationes & operationes profectæ non sunt ignorandæ, quæ ad corporis naturalis instar commodè ordinantur.

CAPVT XII.

A DE spiritualibus autem, nolo vos ignorare fratres. Scitis autē quoniā cum gentes essetis, ad simulachra muta prout ducebamini euntes. Ideò notū Mar. 9.f vobis facio, quòd nemo in spiritu Dei loquēs, dicit anathema IESV. Et nemo potest dicere, Dominus IESVS: nisi in Spiritu sancto. Diuisiones verò gratiarum sunt: idem autē spiritus. Et diuisiones ministrationum sunt: idem autem dominus. Et diuisiones operationū sunt: idem verò Deus, qui operatur omnia in omnibus. Vnicuiq; autē datur manifestatio spiritus, ad vtilitatē. Alii quidem per spiritū datur sermo sapiētiæ, alii autem sermo scientiæ, secundū eun- B dem spiritū: alteri fides, in eodem spiritu: alii gratia sanitatum, in vno spiritu: alii operatio virtutū, alii prophetia, alii discretio spirituū, alii genera linguarū, alii interpretatio sermonum. Hæc autē omnia operatur vnus atq; idem spiritus, Rom. 12.a diuidens singulis prout vult. Sicut enim corpus vnum est, & Ephe. 4.b membra habet multa, omnia autē membra corporis cū sint multa, vnū tamē corpus sunt: ita & Christus. Etenim in vno spiritu omnes nos in vnū corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue Gētiles, siue serui, siue liberi: & omnes in vno spiritu potati sumus. Nam & corpus non est vnū membrū, sed multa. C Si dixerit pes, Quoniam nō sum manus, nō sum de corpore: num ideò nō est de corpore? Et si dixerit auris, Quoniam non sum oculus, nō sum de corpore: num ideò nō est de corpore? Si totū corpus oculus: vbi auditus? Si totū auditus: vbi odoratus? Nunc autē posuit Deus membra vnūquodq; eorū in corpore sicut voluit. Quòd si essent omnia vnū mēbrum, vbi corpus? Nunc autem multa quidem membra: vnum autem corpus. Nō potest autē dicere oculus manui, Opera tua non indigeo. aut iterū caput pedibus, Non estis mihi necessarii. Sed multo magis quæ videntur membra corporis infirmiora esse, necessariora sunt. Et quæ putamus ignobiliora membra esse corporis, his honorē abundantiorē circunda- D mus: & quæ inhonesta sunt nostra, abundantiorem honestatem habent. Honesta autē nostra, nullius egēt: sed Deus temperauit corpus, ei cui deerat abundantiorē tribuendo honorem: vt nō sit schisma in corpore, sed in idipsum pro inuicē solicita sint membra. Et si quid patitur vnū membrū, compatiuntur omnia membra: siue gloriatur vnū membrū, congaudent omnia membra. Vos autē estis corpus CHRISTI, Ephe. 4.a & membra de membro. Et quosdam quidem posuit Deus in ecclesia: primū apostolos, secundò prophetas, tertiò doctores, deinde virtutes, exinde gratias curationū, opitulationes, gubernationes, genera linguarū, interpretationes sermonū. Nunquid omnes apostoli? nunquid omnes prophetæ? nūquid omnes doctores? nunquid omnes virtutes? nunquid omnes gratiam habēt curationū? nūquid omnes linguis loquuntur? nunquid omnes interpretātur? Aemulamini autē charismata meliora. Et adhuc excellentiorem viam vobis demonstro.

S. CHARITAS virtutes & gratias supereminet omnes, sine qua nullum donum sufficit, & cum qua cuncta virtutum opera hic & in cœlo complentur.

CAPVT XIII.

A SI linguis hominum loquar & angelorum, charitatem autē non habeā: factus sum velut æs sonans, aut cymbalū tinniēs. Et si habuero prophetiam, & nouerim mysteria omnia, & omnē scientiam, & si habuero omnē fidem ita vt montes transferā, charitatē B autem nō habuero: nihil sum. Et si distribuero in cibos pauperum omnes facultates meas, & si tradidero corpus meum ita vt ardeā, charitatē autē nō habuero: nihil mihi prodest. Charitas patiens est, benigna est. Charitas nō æmulatur, non Philip. 2.c agit perperàm, non inflatur, nō est ambitiosa, nō quærit quæ C sua sunt, non irritatur, nō cogitat malū: nō gaudet super iniquitate, cōgaudet autē veritati: omnia suffert, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nūquam excidit: siue prophetiæ euacuabūtur, siue linguæ cessabunt, siue scientia destruetur. Ex parte enim cognoscimus, & ex parte prophetamus. Cum autē venerit quod perfectum est: euacuabitur D quod ex parte est. Cum essem paruulus: loquebar vt paruulus, sapiebam vt paruulus, cogitabam vt paruulus. Quando autem factus sum vir: euacuaui quæ erant paruuli. Videmus

nunc per speculum in ænigmate:tunc autem,facie ad faciem. Nunc cognosco ex parte: tunc autem cognoscam,sicut cognitus sum. Nunc autem manẽt,fides,spes,charitas,tria hæc: maior autem horum est charitas.

S. DONVM linguarum dono prophetiæ minus, ipso tamen cum interpretatione maius: à quo tamen arcet mulieres.

CAPVT XIIII.

A Sectamini charitatem,æmulamini spiritualia:magis autem vt prophetetis. Qui enim loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nemo enim audit,spiritu autẽ loquitur mysteria. Nam qui prophetat,hominibus loquitur ad ædificationem,& exhortationem,& consolationẽ. Qui loquitur lingua, semetipsum ædificat: qui autem prophetat, ecclesiam Dei ædificat. Volo autẽ omnes vos loqui linguis: magis autem prophetare. Nam maior est qui prophetat, quàm qui loquitur B linguis: nisi interpretetur vt ecclesia ædificationẽ accipiat. Nunc autem fratres, si venero ad vos linguis loquens: quid vobis prodero, nisi vobis loquar aut in reuelatione, aut in scientia, aut in prophetia, aut in doctrina? Tamen quæ sine anima sunt vocem dantia, siue tibia siue cithara: nisi distinctionem sonituũ dederint, quomodo scietur id quod canitur,aut quod citharizatur? Etenim si incertam vocẽ det tuba: quis parabit se ad bellũ? Ita & vos per linguã nisi manifestum sermonẽ dederitis: quomodo scietur id quod dicitur? C Eritis enim in aera loquentes. Tam multa,vtputa genera linguarum sunt in hoc mundo: & nihil sine voce est. Si ergo nesciero virtutẽ vocis: ero ei cui loquar barbarus:& qui loquitur,mihi barbarus. Sic & vos,quoniam æmulatores estis spirituum:ad ædificationẽ ecclesiæ quærite vt abundetis. Et ideò qui loquitur lingua:oret vt interpretetur. Nam si orem lingua, spiritus meus orat, mens autem mea sine fructu est. Quid ergo est?Orabo spiritu, orabo & mente:psallã spiritu, psallam & mente. Cæterũ si benedixeris spiritu: qui supplet D locum idiotæ, quomodo dicet AMEN super tuam benedictionem? quoniam quid dicas,nescit.nã tu quidem bene gratias agis: sed alter non ædificatur. Gratias ago deo,quòd omnium vestrũ lingua loquor. Sed in ecclesia volo quinq; verba sensu meo loqui,vt & alios instruã:quàm decem millia verborum in lingua. Fratres,nolite pueri effici sensibus,sed malitia paruuli estote,sensibus autẽ perfecti estote. In lege enim scriptũ est,Quoniam in aliis linguis & labiis aliis loquar populo huic: & nec sic audiẽt me,dicit dominus. Itaq; linguæ in signum sunt nõ fidelibus, sed infidelibus: prophetiæ autẽ non infidelibus,sed fidelibus. Si ergo conueniat vniuersa ecclesia in vnũ,& omnes linguis loquantur, intrent autẽ idio- E tæ aut infideles: nónne dicent quòd insanitis? Si autẽ omnes prophetent,intret autem quis infidelis vel idiota: conuincitur ab omnibus,diiudicatur ab omnibus. occulta enim cordis eius manifesta fiunt: & ita cadens in faciẽ adorabit Deũ, pronuntians quòd verè Deus in vobis sit. Quid ergo est fratres?Cum conuenitis, vnusquisque vestrum psalmum habet, doctrinam habet,apocalypsin habet,linguã habet, interpretationem habet: omnia ad ædificationem fiant. Siue lingua F quis loquitur: secundũ duos, aut vt multum tres,& per partes,& vnus interpretetur. Si autẽ non fuerit interpres: taceat in ecclesia, sibi autẽ loquatur & Deo. Prophetæ autem duo aut tres dicãt,& cæteri diiudicẽt. Quòd si alii reuelatũ fuerit sedenti:prior taceat. Potestis enim omnes per singulos prophetare: vt omnes discant, & omnes exhortentur, & spiritus prophetarum,prophetis subiecti sunt. Non enim est dissensionis Deus, sed pacis: sicut & in omnibus ecclesiis sanctorum doceo. Mulieres in ecclesiis taceant. non enim permittitur eis loqui,sed subditas esse: sicut & lex dicit. Si quid autem volunt discere, domi viros suos interrogent. Turpe G est enim mulieri, loqui in ecclesia. An à vobis verbum Dei processit? aut in vos solos peruenit? Si quis videtur propheta esse,aut spiritualis: cognoscat quæ scribo vobis,quòd domini sunt mãdata. Si quis autẽ ignorat,ignorabitur. Itaq; fratres æmulamini prophetare: & loqui linguis nolite prohibere. Omnia autẽ honestè & secundum ordinem fiant in vobis.

Esa.28.c

1.Tim.2.d
Gene.3.c

S. CHRISTI resurrectio mortuorum arguit resurrectionem futuram, quo ad modum & quo ad qualitatem.

CAPVT XV.

A Notum autem vobis facio fratres euangelium quod prædicaui vobis,quod & accepistis, in quo & statis,per quod & saluamini, qua ratione prædicauerim vobis si tenetis,nisi frustrà credidistis. Tradidi enim vobis in primis quod & accepi: quòd CHRISTVS mortuus est pro peccatis nostris secundũ scripturas. & quia sepultus est,& quia resurrexit tertia die,secundũ scripturas: & quia visus est Cephæ: & post hoc vndecim. Deinde visus est plus quàm quingentia fratribus simul: ex quibus multi manent vsq; adhuc,quidã autem dormierunt. Deinde visus est Iacóbo: deinde apostolis omnibus. Nouissimè autẽ B omnium tãquam abortiuo, visus est & mihi. Ego enim sum minimus Apostolorũ: qui nõ sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum ecclesiam Dei. Gratia autẽ dei sum id quod sum:& gratia eius in me vacua non fuit,sed abundantius illis omnibus laboraui.nõ ego autẽ:sed gratia Dei mecũ. Siue enim ego,siue illi:sic prædicauimus,& sic credidistis. Si autẽ CHRISTVS prædicatur quòd resurrexit à mortuis:quomodo quidã dicunt in vobis, quoniã resurrectio mortuorũ non est? Si autẽ resurrectio mortuorũ nõ est: neque CHRISTVS resurrexit. Si autẽ CHRISTVS non resurrexit,inanis est prædicatio nostra,inanis est & fides vestra.inuenimur autem & falsi testes dei:quoniam testimoniũ diximus aduersus C Deum,quòd suscitauerit CHRISTVM, quem nõ suscitauit si mortui nõ resurgunt. Nam si mortui nõ resurgunt: neque CHRISTVS resurrexit. Quòd si CHRISTVS non resurrexit: vana est fides vestra,adhuc enim estis in peccatis vestris. Ergo & qui dormierunt in CHRISTO, perierunt. Si in hac vita tantum,in CHRISTO sperantes sumus: miserabiliores sumus omnibus hominibus. Nũc autẽ CHRISTVS resurrexit à mortuis,primitiæ dormientiũ,quoniã quidẽ per hominem mors: & per hominẽ resurrectio mortuorũ. Et sicut in Adam omnes moriũtur: ita & in CHRISTO omnes viuificabuntur. Vnusquisq; autẽ in suo ordine, primitiæ CHRISTVS: deinde ii qui sunt CHRISTI, qui in aduentum eius D crediderũt. Deinde finis:cũ tradiderit regnũ deo & patri, cũ euacuauerit omnẽ principatũ & potestatẽ & virtutẽ. Oportet autem illũ regnare: donec ponat omnes inimicos sub pedibus eius. Nouissimè autẽ inimica destruetur mors. Omnia enim subiecit sub pedibus eius. Cum autẽ dicat,Omnia subiecta sunt ei: sine dubio præter eũ qui subiecit ei omnia. Cũ autem subiecta fuerint illi omnia: tũc & ipse filius subiectus erit ei,qui subiecit sibi omnia,vt sit Deus omnia in omnibus. Alioquin quid faciẽt qui baptizãtur pro mortuis,si omnino mortui nõ resurgũt? Vt quid & baptizãtur pro illis? Vt quid & nos periclitamur omni hora? Quotidie morior, propter vestram gloriã fratres,quam habeo in CHRISTO IESV domino nostro. Si(secundũ hominẽ)ad bestias pugnaui Ephesi: quid mihi prodest,si mortui nõ resurgũt? mãducemus & E bibamus,cras enim moriemur. Nolite seduci. Corrumpunt mores bonos colloquia mala. Euigilate iusti: & nolite peccare,ignorantiã enim dei quidã habẽt. Ad reuerentiã vobis loquor. Sed dicit aliquis,Quomodo resurgũt mortui?quali autem corpore veniẽt? Insipiens tu, quod seminas nõ viuificatur,nisi prius moriatur. Et quod seminas: nõ corpus quod futurum est seminas,sed nudũ granũ,vtputa tritici,aut alicuius cæterorum. Deus autẽ dat illi corpus sicut vult,& vnicuiq; seminũ propriũ corpus. Non omnis caro,eadẽ caro:sed alia

hominum,

Galat.1.b
Esa.53.b
Ione 2.a
Osee 9.a
Ioan.20.c
Act.9.a
Ephe.3.b
Colos.1.c
Apoc.1.b
1.The.4.d
Psal.109.a
Heb.1.d.
10.c
Psal.8.c
Heb.2.d
Esa.22.a
Sapien.2.b
Menander

hominum, alia pecorum, alia autem volueriũ, alia piſcium. Et corpora cœleſtia, & corpora terreſtria: ſed alia quidẽ cœ-
F leſtium gloria: alia autem terreſtrium. Alia claritas ſolis, alia claritas lunæ, & alia claritas ſtellarũ. Stella enim à ſtella differt in claritate: ſic & reſurrectio mortuorũ. Seminatur in corruptione: ſurget in incorruptione. Seminatur in ignobilitate: ſurget in gloria. Seminatur in infirmitate: ſurget in virtute. Seminatur corpus animale: ſurget corpus ſpirituale. Si corpus animale: eſt & corpus ſpirituale, ſicut ſcriptũ eſt, Factus

Gen. 2. b

eſt primus homo Adã in animã viuentẽ: nouiſſimus Adam in ſpiritũ viuificantem. Sed non prius quod ſpirituale eſt, ſed quod animale: deinde quod ſpirituale. Primus homo de terra, terrenus: ſecundus homo de cœlo, cœleſtis. Qualis terrenus, tales & terreni: & qualis cœleſtis, tales & cœleſtes. Igitur ſicut portauimus imaginẽ terreni, portemus & imaginẽ cœleſtis. Hoc autẽ dico fratres: quia caro & ſanguis regnũ Dei poſsidere nõ poſſunt: neq; corruptio, incorruptelã poſsidebit. Ecce myſterium vobis dico. Omnes quidẽ reſurgemus:
G ſed nõ omnes immutabimur. In momẽto, in ictu oculi, in nouiſsima tuba (canet enim tuba) & mortui reſurgẽt incorrupti: & nos immutabimur. Oportet enim corruptibile hoc, induere incorruptionẽ: & mortale hoc, induere immortalitatẽ. Cum autẽ mortale hoc induerit immortalitatẽ: tunc fiet ſermo qui ſcriptus eſt, Abſorpta eſt mors in victoria. Vbi eſt mors victoria tua? Vbi eſt mors ſtimulus tuus? Stimulus autem mortis, peccatum eſt: virtus verò peccati, lex. Deo autem gratias qui dedit nobis victoriam per dominum noſtrũ IESVM CHRISTVM. Itaque fratres mei dilecti, ſtabiles eſtote & immobiles: abundantes in opere domini ſemper, ſcientes quòd labor veſter non eſt inanis in domino.

Oſe 13. d
Heb. 2. d
1. Ioan. 5. a

S. NON ſolum præſentibus ſed & abſentibus benefaciendum, ac peregrinis, & ſpiritualibus & Dei miniſtris.

CAPVT XVI.

A DE collectis autem quæ fiunt in ſanctos ſicut ordinaui eccleſiis Galatiæ, ita & vos facite. Per vnam ſabbathi vnuſquiſq; veſtrum apud ſe ſeponat, recondens quod ei bene placuerit: vt nõ cum venero, tunc collectæ fiãt. Cum autẽ præſens fuero: quos probaueritis per epiſtolas, hos mittã perferre gratiã veſtram in Ieruſalem. Quòd ſi dignũ fuerit vt ego eam: mecũ ibunt. Veniam autẽ ad vos, cum Macedoniam pertranſiero. nam Ma-
B cedoniam pertranſibo. Apud vos autẽ forſitan manebo vel etiam hyemabo: vt vos me deducatis quocunq; iero. Nolo enim vos modo in trãſitu videre. ſpero enim me aliquantulũ temporis manere apud vos: ſi dominus permiſerit. Permanebo autẽ Epheſi vſq; ad Pentecoſten. Oſtiũ enim mihi apertũ eſt magnũ & euidẽs, & aduerſarii multi. Si autẽ venerit Timótheus: videte vt ſine timore ſit apud vos. opus enim domini operatur, ſicut & ego. Ne quis ergo illũ ſpernat, deducite autem illũ in pace: vt veniat ad me. expecto enim illum cum
C fratribus. De Apollo autẽ fratre, vobis notũ facio quoniam multum rogaui eũ vt veniret ad vos cũ fratribus: & vtiq; nõ fuit volũtas eius vt nũc veniret. veniet autẽ cũ ei vacuũ fuerit. Vigilate, ſtate in fide, viriliter agite, & confortamini: omnia veſtra in charitate fiãt. Obſecro autẽ vos fratres, noſtis domũ Stéphanæ & Fortunati & Achaici quoniã ſunt primitiæ Achaiæ, & in miniſteriũ ſanctorum ordinauerũt ſeipſos: vt & vos ſubditi ſitis eiuſmodi, & omni cooperanti & laboranti. Gaudeo autem in præſentia Stéphanæ & Fortunati & Achaici: quoniam id quod vobis deerat, ipſi suppleuerũt: refecerunt enim & meum ſpiritũ & veſtrum. Cognoſcite ergo
D qui eiuſmodi ſunt. Salutant vos omnes eccleſiæ Aſiæ. Salutant vos in domino multũ, Aquila & Priſcilla cum domeſtica ſua eccleſia, apud quos & hoſpitor. Salutant vos omnes fratres. Salutate inuicem in oſculo ſancto. Salutatio: mea manu Pauli. Si quis non amat dominum noſtrum IESVM CHRISTVM, ſit anáthema: maran atha. Gratia domini noſtri IESV CHRISTI vobiſcum. Charitas mea cum omnibus vobis in CHRISTO IESV. AMEN.

ARGVMENTVM IN SECVNdam epiſtolam Pauli ad Corinthios.

POST actam à Corinthijs pœnitentiam, conſolatoriam ſcribit eis epiſtolam Apoſtolus à Troade per Titum. Et collaudans eos, hortatur ad meliora: contriſtatos quidẽ eos, ſed emẽdatos oſtendens.

Epiſtola Pauli ad Corinthios SECVNDA.

S. DEVS ſuorum miniſtrorum conſolator & liberator in aliorum ſalutem & commodum moram uertit eorũ. CAPVT I.

A PAVLVS Apoſtolus IESV CHRISTI per voluntatem Dei, & Timótheus frater: eccleſiæ Dei quæ eſt Corinthi, cũ omnibus ſanctis qui ſunt in vniuerſa Achaia. Gratia vobis & pax à Deo patre noſtro, & domino IESV CHRISTO. Benedictus Deus & pater Domini noſtri IESV CHRISTI, pater miſericordiarum & Deus totius conſolationis, qui conſolatur nos in omni tribulatione noſtra: vt poſsimus & ipſi conſolari eos qui in omni preſſura ſunt, per exhortationem qua exhortamur & ipſi à Deo. quoniam ſicut abundant paſsiones CHRISTI in nobis: ita

Ephe. 1. a
1. Pet. 1. a

B & per CHRISTVM abundat & conſolatio noſtra. Siue autẽ tribulamur pro veſtra exhortatione & ſalute, ſiue conſolamur pro veſtra conſolatione & ſalute, quæ operatur tolerãtiam earundem paſsionũ quas & nos patimur: & ſpes noſtra firma eſt pro vobis. ſcientes quòd ſicut ſocii paſsionũ eſtis: ſic eritis & conſolationis. Non enim volumus ignorare vos fratres, de tribulatione noſtra quæ facta eſt in Aſia, quoniam ſupra modũ grauati ſumus ſupra virtutẽ, ita vt tæderet nos etiam viuere. Sed ipſi, in nobiſipſis reſpõſum mortis habuimus, vt non ſimus fidentes in nobis, ſed in Deo qui ſuſcitat mortuos, qui de tantis periculis nos eripuit & eruit: in quem ſperamus quoniam & adhuc eripiet, adiuuãtibus & vobis in oratione pro nobis: vt ex multarũ perſonis facierũ, eius quæ in nobis eſt donationis, per multos gratiæ agantur pro no-
C bis. Nam gloria noſtra hæc eſt, teſtimoniũ conſcientiæ noſtræ, quòd in ſimplicitate cordis & ſynceritate Dei, & non in ſapientia carnali, ſed in gratia Dei conuerſati ſumus in hoc mundo, abundantius autem ad vos. Nõ enim alia ſcribimus vobis, quàm quæ legiſtis & cognouiſtis. Spero autem quòd vſque in finem cognoſcetis: ſicut & cognouiſtis nos ex parte, quòd gloria veſtra ſumus, ſicut & VOS noſtra in die Domini noſtri IESV CHRISTI. Et hac cõfidentia volui prius venire ad vos, vt ſecundã gratiam haberetis: & per vos tranſire in Macedoniam, & iterum à Macedonia venire ad vos, & à vobis deduci in Iudæam. Cum ergo hoc voluiſſem, nunquid leuitate vſus ſum? Aut quæ cogito, ſecundum carnem cogito, vt ſit apud me EST & NON? Fidelis autem Deus,
D quia ſermo noſter qui fuit apud vos, non eſt in illo EST & NON, ſed eſt in illo EST. Dei enim filius IESVS CHRISTVS, qui in vobis per nos prædicatus eſt per me & Syluanum & Timótheum, nõ fuit in illo EST & NON, ſed EST in illo fuit. Quotquot enim promiſsiones Dei ſunt: in illo EST. Ideò & per ipſum amen Deo ad gloriã noſtram. Qui autem confirmat nos vobiſcum in CHRISTVM, & qui vnxit nos, deus: qui & ſignauit nos, & dedit pignus ſpiritus in cordibus noſtris. Ego autem teſtem Deum inuoco in animam meam, quòd parcens vobis, non veni vltrà Corin-

thum. Nō quia dominamur fidei vestræ, sed adiutores sumus gaudii vestri. nam fide statis.

S. DELATIO *visitationis Corinthiorum à Paulo partim in eorum cedit commodum, partim in aliorum utilitatem.*

CAPVT II.

A Statui autem hoc ipsum apud me ne iterū in tristitia venirem ad vos. Si enim ego cōtristo vos: & quis est qui me lætificet, nisi qui contristatur ex me? Et hoc ipsum scripsi vobis: vt non cum venero, tristitiam super tristitiam habeam de quibus oportuerat me gaudere: confidens in omnibus vobis quia meum gaudium, omnium vestrum est. Nam ex multa tribulatione & angustia cordis scripsi vobis per multas lachrymas: non

B vt contristemini, sed vt sciatis quam charitatē habeam abundantius in vobis. Si quis autem contristauit me: non me cōtristauit, sed ex parte, vt non onerem omnes vos. Sufficit illi qui eiusmodi est, obiurgatio hæc quæ fit à pluribus: ita vt econtrario magis donetis & consolemini, ne fortè abundantiori tristitia absorbeatur, qui eiusmodi est. Propter quod obsecro vos, vt confirmetis in illum charitatem. Ideò enim

C & scripsi vobis: vt cognoscam experimentum vestrum an in omnibus obedientes sitis. Cui autem aliquid donastis: & ego. Nam & ego quod donaui, si quid donaui: propter vos in persona CHRISTI, vt non circumueniamur à satana. non enim ignoramus cogitationes eius. Cum venissem autem Troadem propter euangelium CHRISTI, & ostium mihi apertum esset in domino: non habui requiem spiritui meo:

D eo quòd non inuenerim Titum fratrem meum, sed valefaciens eis profectus sum in Macedoniam. Deo autem gratias, qui semper triumphat nos in CHRISTO IESV, & odorem notitiæ suæ manifestat per nos in omni loco, quia CHRISTI bonus odor sumus deo, in iis qui salui fiunt, & in iis qui pereunt. aliis quidem odor mortis in mortem: aliis autem odor vitæ in vitam. Et ad hæc quis tam idoneus? Nō enim sumus (sicut plurimi) adulterantes verbum Dei, sed ex synceritate, sicut ex Deo coram Deo, in CHRISTO loquimur.

S. NON *eget commendatione Paulus qui cæteros Dei commendat ministros, quos Deus sub spe gloriæ ex officij dignitate & cognitionis excellentia consequendæ fecit idoneos.*

CAPVT III.

A Incipimus iterum nosmetipsos commēdare? At nunquid egemus (sicut quidam) commendatitiis epistolis ad vos, aut ex vobis? Epistola nostra vos estis, scripta in cordibus nostris, quæ scitur & legitur ab omnibus hominibus: manifestati quòd epistola estis CHRISTI, ministrata à nobis, & scripta non atramento sed spiritu Dei viui, nō in tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carnalibus. Fiduciam autem talem habemus per

B CHRISTVM ad Deum, non quòd sufficientes simus cogitare aliquid à nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est, qui & idoneos nos fecit ministros noui testamenti: non literæ, sed spiritus. litera enim occidit: spiritus autem viuificat. Quòd si ministratio mortis literis deformata in lapidibus, fuit in gloria, ita vt non possent intendere filii Israel in faciem Moysi, propter gloriam vultus eius quæ euacuatur: quomodo nō magis ministratio spiritus erit in glo-

C ria? Nam si ministratio damnationis, in gloria est: multo magis abundat ministerium iustitiæ in gloria. Nam nec glorificatum est quod claruit in hac parte, propter excellentem gloriam. Si enim quod euacuatur, per gloriā est: multo magis quod manet, in gloria est. Habentes igitur talem spem, multa fiducia vtimur: & non sicut Moyses ponebat velamen super faciem suam, vt non intenderent filii Israel in fa-

D ciem eius, quod euacuatur: sed obtusi sunt sensus eorū. Vsque in hodiernum enim diem, idipsum velamen in lectione veteris testamenti manet non reuelatum (quoniam in CHRISTO euacuatur) sed vsque in hodiernum diem, cum legitur Moyses, velamen positum est super cor eorum. Cum autem conuersi fuerint ad dominum: auferetur velamen. Dominus autem, spiritus est. Vbi autem spiritus domini: ibi libertas. Nos verò omnes, reuelata facie gloriam domini speculantes: in eandem imaginem transformamur à claritate in claritatem, tanquam à Domini spiritu.

Heb. 4. d

Exo. 34. d

Iere. 4. c

S. EVANGELICI *ministerij usus non solum mala vitare, sed & bona agere docet, ac ad malorum tolerantiam cum certa gloriæ expectatione mentem erigit.*

CAPVT IIII.

A Ideo habētes hanc administrationē: iuxta quod misericordiam consecuti sumus, non deficimus, sed abdicamus occulta dedecoris, non ambulantes in astutia, neque adulterantes verbum Dei, sed in manifestatione veritatis commendantes nosmetipsos ad omnem conscientiam hominum coram deo. Quòd si etiam opertum est euangeliū nostrum: in iis qui pereunt est opertum, in quibus Deus huius seculi excæcauit mentes infidelium, vt non fulgeat illis illuminatio euangelii gloriæ CHRISTI, qui est imago Dei. Non enim nosmetipsos præ-

B dicamus, sed IESVM CHRISTVM dominum nostrum: nos autem, seruos vestros per IESVM. quoniam deus qui dixit de tenebris lucem splendescere, ipse illuxit in cordibus nostris ad illuminationē scientiæ claritatis Dei, in facie CHRISTI IESV. Habemus autem thesaurum istum in vasis fictilibus: vt sublimitas sit virtutis Dei, & non ex nobis. In omnibus tribulationem patimur, sed non angustiamur: aporiamur, sed non destituimur: persecutionem patimur, sed non

C derelinquimur: humiliamur, sed non confundimur: deiicimur, sed non perimus: semper mortificationē IESV CHRISTI in corpore nostro circumferentes, vt & vita IESV manifestetur in corporibus nostris. Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter IESVM: vt & vita IESV manifestetur in carne nostra mortali. Ergo mors in nobis operatur: vita autem in vobis. Habentes autem eundem spiritum fidei, sicut scriptum est, Credidi, propter quod locutus sum: & nos credimus, propter quod & loquimur: scien-

D tes quoniam qui suscitauit IESVM, & nos cum IESV suscitabit & constituet vobiscum. Omnia enim propter vos: vt gratia abundans, per multos in gratiarum actione, abundet in gloriam Dei. Propter quod, non deficimus: sed licet is qui foris est noster homo corrumpatur, tamen is qui intus est, renouatur de die in diem. Id enim quod in præsenti est momentaneum & leue tribulationis nostræ: supra modum in sublimitate æternum gloriæ pondus operatur in nobis, non contemplantibus nobis quæ videntur, sed quæ non videntur. Quæ enim videntur, temporalia sunt: quæ autē non videntur, æterna sunt.

Psal. 115. a

S. MINISTERII *euangelici præmium cum desiderio placendi Deo, proficiendi proximo, & carnalem à se affectum abdicando præparandum est.*

CAPVT V.

A Scimus enim quoniam si terrestris domus nostra huius habitationis dissoluatur, quòd ædificationem ex deo habemus, domum nō manufactam, æternam in cœlis. Nam & in hoc ingemiscimus: habitationem nostram quæ de cœlo est, superindui cupientes: si tamen vestiti, & non nudi inueniamur. Nam & qui sumus in hoc tabernaculo, ingemiscimus grauati: eo quòd nolumus expoliari, sed superuestiri, vt absorbeatur quod mortale est à vita. Qui autē efficit nos in hoc ipsum, Deus,

B qui dedit nobis pignus spiritus. Audentes igitur semper, & scientes quoniam dum sumus in hoc corpore, peregrinamur à domino (per fidem enim ambulamus: & non per speciem) audemus autem, & bonam voluntatem habemus magis peregrinari

Apo. 26. c

grinari à corpore: & præsentes esse ad dominũ. Et ideo contendimus, siue absentes, siue præsentes placere illi. Omnes (Rom. 14.b) enim nos manifestari oportet ante tribunal CHRISTI: vt referat vnusquisq; propria corporis prout gessit, siue bonũ C siue malũ. Scientes ergo timorẽ domini, hominibus suademus: deo autẽ manifesti sumus. Spero autẽ & in cõscientiis vestris manifestos nos esse. Non iterũ cõmendamus nos vobis, sed occasionẽ damus vobis gloriãdi pro nobis: vt habeatis ad eos qui in facie gloriantur, & non in corde. Siue enim mente excedimus, deo: siue sobrii sumus, vobis. Charitas enim CHRISTI vrget nos, æstimantes hoc: quoniã si vnus pro omnibus mortuus est, ergo omnes mortui sunt. Et pro omnibus mortuus est CHRISTVS: vt & qui viuũt, iam non D sibi viuãt, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Itaq; nos, ex hoc neminẽ nouimus secundũ carnẽ. Et si cognouimus secundũ carnẽ CHRISTVM: sed nũc iam nõ nouimus. (Esa. 43.e; Apo. 21.b) Si qua ergo in CHRISTO noua creatura: vetera trãsierũt, ecce facta sunt omnia noua. Omnia autẽ ex Deo, qui nos recõciliauit sibi per CHRISTVM: & dedit nobis ministeriũ recõciliationis. Quoniã quidẽ Deus erat in CHRISTO mundũ recõcilians sibi: nõ reputãs illis delicta ipsorũ, & posuit in nobis verbũ recõciliationis. Pro Christo ergo legatione fungimur, tanquã deo exhortãte per nos. Obsecramus pro Christo, recõciliamini Deo. Eũ qui non nouerat peccatũ, pro nobis peccatum fecit: vt nos efficeremur iustitia Dei in ipso.

S. *VBI ministri sese ad cæteros exteriori conuersatione exhibeãt, ad Deum autem interiori deuotione, & ad seipsos malorum imitatione.*

CAPVT VI.

A (Esa. 49.c; 2. Cor. 4.d) Adiuuantes autem exhortamur, Ne in vacuum gratiã Dei recipiatis. Ait enim, Tempore accepto exaudiui te: & in die salutis adiuui te. Ecce nunc tempus acceptabile: ecce nũc dies salutis. Nemini dantes vllã offensionẽ, vt non vituperetur ministerium nostrũ: sed in omnibus exhibeamus nosmetipsos sicut dei ministros, in multa patiẽtia, in tribulationibus, in necessitatibus, in angustiis, in plagis, in carceribus, in seditionibus, B in laboribus, in vigiliis, in ieiuniis, in castitate, in scientia, in longanimitate, in suauitate, in spiritu sancto, in charitate non ficta, in verbo veritatis, in virtute Dei, per arma iustitiæ à dextris & à sinistris, per gloriã & ignobilitatẽ, per infamiã & bonã famã: vt seductores, & veraces: sicut qui ignoti, & cogniti: quasi moriẽtes, & ecce viuimus: vt castigati, & nõ mortificati: quasi tristes, semper autem gaudentes: sicut egentes, C multos autẽ locupletãtes: tanquam nihil habentes, & omnia possidẽtes. Os nostrum patet ad vos ô Corinthii, cor nostrũ dilatatũ est. Non angustiamini in nobis: angustiamini autem in visceribus vestris. Eandem autẽ habẽtes remunerationem (tanquam filiis dico,) dilatamini & vos. Nolite iugũ ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cũ iniquitate? Aut quæ societas luci ad tenebras? Quæ autem cõuentio D CHRISTO ad Belial? Aut quæ pars fideli cum infideli? Quis (1. Cor. 3.d. & 6.d; Leu. 26.b; Esa. 52.d) autem consensus tẽplo Dei cum idolis? Vos enim estis templum Dei viui: sicut dicit Deus, Quoniã inhabitabo in illis: & inambulabo inter eos, & ero illorũ deus, & ipsi erunt mihi populus. Propter quod exite de medio eorum, & separamini, dicit Dominus: & immundum ne tetigeritis, & ego re(Iere. 31.d)cipiam vos: & ero vobis in patrem: & vos eritis mihi in filios & filias, dicit Dominus omnipotens.

S. *TRISTITIA secundum Deum secum habet consolationem, quam Corinthij pro suis in cæteros senserunt beneficijs.*

CAPVT VII.

A Has ergo habentes promissiones charissimi, mundemus nos ab omni inquinamento carnis & spiritus, perficientes sanctificationẽ in timore Dei. Capite nos, Neminẽ læsimus, neminẽ corrupimus, neminem circumuenimus. Non ad condemnationem vestram dico. Prædiximus enim, quòd in cordibus nostris estis ad commoriendũ & ad conuiuendũ. Multa mihi fiducia est apud vos, multa mihi gloriatio pro vobis: repletus sum consolatione, superabũdo gaudio in omni tribulatione nostra. Nam & cum venissemus in Macedoniã, nullã requiẽ habuit caro nostra, sed omnem tribulationẽ passi sumus: fo-B ris, pugnæ: intus, timores. Sed qui consolatur humiles, consolatus est nos, Deus, in aduẽtu Titi. Non solũ autẽ in aduentu eius, sed etiã in cõsolatione, qua cõsolatus est in vobis, referens nobis vestrũ desyderium, vestrũ fletum, vestrã æmulationem pro me, ita vt magis gauderẽ. Quoniã etsi cõtristaui vos in epistola, non me pœnitet: etsi pœniteret, videns quòd epistola illa (etsi ad horã) vos cõtristauit. Nunc gaudeo: nõ quia cõtristati estis, sed quia cõtristati estis ad pœnitentiam. C Contristati enim estis secundũ Deum: vt in nullo detrimentum patiamini ex nobis. Quæ enim secundũ Deum tristitia (1. Pet. 2.c) est: pœnitentiã in salutẽ stabilem operatur: sæculi autẽ tristitia, mortẽ operatur. Ecce enim hoc ipsum, secundũ Deũ cõtristari vos: quantã in vobis operatur solicitudinem, sed defensionẽ, sed indignationẽ, sed timorem, sed desyderium, sed æmulationẽ, sed vindictam: in omnibus exhibuistis vos, incontaminatos esse negotio. Igitur etsi scripsi vobis: nõ propter eum qui fecit iniuriã, nec propter eum qui passus est, sed ad manifestandã solicitudinẽ nostrã quam habemus pro vo-D bis coram Deo: ideò cõsolati sumus. In cõsolatione autem nostra, abundantius magis gauisi sumus super gaudio Titi, quia refectus est spiritus eius ab omnibus vobis. Et si quid apud illum de vobis gloriatus sum, nõ sum confusus: sed sicut omnia vobis in veritate locuti sumus: ita & gloriatio nostra quæ fuit ad Titum, veritas facta est. Et viscera eius abundantius in vobis sunt, reminiscentis omnium vestrum obedientiam, quomodo cum timore & tremore excepistis illũ. Gaudeo quòd in omnibus confido in vobis.

S. *ELEEMOSYNAE sunt pauperibus & præcipuè euangelicis ministris erogandæ, qui maximè in euangelio laborauerunt.*

CAPVT VIII.

A Notam autem facimus vobis fratres gratiã Dei, quæ data est in ecclesiis Macedoniæ, quòd in multo experimẽto tribulationis, abũdantia gaudii ipsorũ fuit, & altissima paupertas eorũ abundauit in diuitias simplicitatis eorũ: quia secundũ virtutem (testimonium illis reddo) & supra virtutẽ voluntarii fuerũt, cum multa exhortatione obsecrãtes nos gratiã & cõmunicationẽ ministerii quod fit in sanctos. Et nõ sicut sperauimus, sed semetipsos dederunt primum domino, deinde nobis per voluntatẽ Dei: ita vt rogaremus Titum, vt quemadmodum B cœpit, ita & perficiat in vobis etiã gratiã istam. Sed sicut in omnibus abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni solicitudine, insuper & charitate vestra in nos, vt & in hac gratia abundetis. Non quasi imperans dico: sed per aliorũ solicitudinem, etiã vestræ charitatis ingeniũ bonũ comprobans. Scitis enim gratiã Domini nostri IESV CHRISTI, quoniam propter vos egenus factus est, cum esset diues: vt illius inopia, vos diuites essetis. Et consiliũ in hoc do. Hoc enim vobis vtile est: qui non solum facere, sed & velle cœpistis ab anno priore: nunc verò & facto perficite: vt quemadmodũ C promptus est animus voluntatis, ita sit & perficiẽdi ex eo quod habetis. Si enim volũtas prompta est: secundũ id quod habet, accepta est, nõ secundũ id quod nõ habet. Non enim vt aliis sit remissio, vobis autẽ tribulatio: sed ex æqualitate. In præsenti tempore, vestra abundantia, illorũ inopiam suppleat: vt & illorũ abundantia, vestræ inopiæ sit supplementũ, vt fiat æqualitas, sicut scriptũ est, Qui multũ, nõ abundauit: & qui (Exod. 16.d) modicũ, nõ minorauit. Gratias autẽ ago deo, qui dedit eandem solicitudinẽ pro vobis in corde Titi, quoniã exhorta-

tionem quidem suscepit: sed cum solicitior esset, sua volun
tate profectus est ad vos. Misimus etiā cum illo fratrem no-
D strum, cuius laus est in euangelio per omnes ecclesias. non so
lum autem: sed & ordinatus est ab ecclesiis comes peregri-
nationis nostræ, in hanc gratiā quæ ministratur à nobis ad
domini gloriā, & destinatam voluntatem nostrā: deuitantes
hoc, ne quis nos vituperet in hac plenitudine, quæ ministra-
Rom. 12.b tur à nobis in domini gloriā. Prouidemus enim bona nō so
lum coram Deo, sed etiā coram hominibus. Misimus autem
cum illis & fratrē nostrum, quem probauimus in multis sæpe
solicitum esse: nunc autem multo solicitiorem, confidentia
multa in vos, siue pro Tito qui est socius meus & in vobis
adiutor, siue fratres nostri, apostoli ecclesiarū, gloria CHRI
STI. Ostensionem ergo quæ est charitatis vestræ & nostræ
gloriæ pro vobis, in illos ostendite in facie ecclesiarum.

S. ELEEMOSYNAE *promptè, abundanter, & hilariter conferātur, ut ex his merces dantibus multiplicetur.* CAPVT IX.

A NAm de ministerio quod fit in sanctos: ex abun-
danti est mihi scribere vobis. Scio enim prom-
ptum animū vestrum: pro quo de vobis glorior
apud Macedones, Quoniā & Achaia parata est
ab anno præterito: & vestra æmulatio prouocauit plurimos.
Misimus autē fratres: vt ne quod gloriamur de vobis, eua-
cuetur in hac parte: vt (quemadmodum dixi) parati sitis, ne
cum venerint Macedones mecū, & inuenerint vos impara-
B tos, erubescamus nos (vt nō dicamus vos) in hac substātia. Ne
cessariū ergo existimaui rogare fratres, vt præueniāt ad vos,
& præparēt repromissam benedictionē hanc, paratā esse sic,
quasi benedictionē, nō tanquam auaritiam. Hoc autē dico,
Qui parcè seminat, parcè & metet: & qui seminat in bene-
dictionibus, de benedictionibus & metet. Vnusquisq; prout
destinauit in corde suo: nō ex tristitia aut ex necessitate. Hi-
Eccli. 35.b larē enim datorē diligit Deus. Potēs est autē Deus omnem
C gratiā abūdare facere in vobis, vt in omnibus semper omnē
sufficientiā habētes, abūdetis in omne opus bonū, sicut scri-
Psal. 111.b ptum est, Dispersit, dedit pauperibus: iustitia eius manet in se
culū seculi. Qui autē administrat semen semināti, & panē ad
manducandū præstabit, & multiplicabit semē vestrū, & au-
gebit incrementa frugū iustitiæ vestræ: vt in omnibus locu-
pletati abundetis in omnē simplicitatem, quæ operatur per
D nos gratiarū actionē Deo. Quoniā ministeriū huius officii,
non solū supplet ea quæ desunt sanctis, sed etiā abundat per
multas gratiarū actiones in domino, per probationē mini-
sterii huius glorificātes Deum in obedientia confessionis ve
stræ in euāgelio CHRIATI, & simplicitate cōmunicationis
vestræ in illos, & in omnes, & in ipsorū obsecratione pro vo
bis, desyderantium vos propter eminentem gratiam Dei in
vobis. Gratias ago Deo super inenarrabili dono eius.

S. NEMO *ĩuxta corporis imbecillitatē iudicandus est, quantumuis à malis accusatus & vituperatus.* CAPVT X.

A IPse autem ego Paulus obsecro vos per mansue-
tudinē & modestiā CHRISTI, qui in facie qui-
dem humilis sum inter vos: absens autē confido
in vobis. Rogo autē vos, ne præsens audeam per
eam confidentiā qua existimor audere in quosdā: qui arbi-
trantur nos tanquam secundū carnem ambulemus. In carne
enim ambulantes: nō secundum carnē militamus. Nam ar-
B ma militiæ nostræ nō carnalia: sed potentia Deo ad destru-
ctionē munitionū, consilia destruētes, & omnē altitudinem
extollentē se aduersus scientiā Dei, & in captiuitatē redigen-
tes omnē intellectū in obsequiū CHRISTI, & in promptu
habentes vlcisci omnē inobedientiā, cum impleta fuerit ve-
stra obediētia. Quæ secundū faciē sunt, videte. Si quis confi-
dit sibi CHRISTI se esse, hoc cogitet iterū apud se, quòd si-
cut ipse CHRISTE est, ita & nos. Nam & si amplius aliquid
gloriatus fuero de potestate nostra quam dedit nobis domi-
C nus in ædificationē & non in destructionē vestram: nō eru-
bescam. Vt autē nō existimer tanquam terrere vos per episto
las (Quoniam quidē epistolæ, inquiūt, graues sunt & fortes,
præsentia autē corporis infirma, & sermo cōtemptibilis) hoc
cogitet qui eiusmodi est, quia quales sumus verbo per episto
las absentes, tales & præsentes in facto. Non enim audemus
inserere aut cōparare nos quibusdā, qui seipsos commēdant:
sed ipsi in nobis nosmetipsos metientes, & comparātes nos-
metipsos nobis. Nos autē nō in immēsum gloriabimur: sed
D secundum mensurā regulæ qua mensus est nobis Deus men- *Ephe. 4.b*
suram pertingendi vsq; ad vos. Non enim quasi non pertin-
gentes ad vos, superextendimus nos. Vsq; ad vos enim perue
nimus in euāgelio CHRISTI: nō in immēsum gloriantes in
alienis laboribus: spem autē habentes crescentis fidei vestræ,
in vobis magnificari secundū regulam nostram in abundan-
tia, etiam in illa quæ vltra vos sunt euangelizare, non in alie-
na regula, in iis quæ præparata sunt gloriari. Qui autem glo- *1. Cor. 1.d*
riatur: in domino glorietur. Non enim qui seipsum com- *Iere. 9.g*
mendat, ille probatus est: sed quem Deus commendat.

S. PAVLVS *in honorem* CHRIATI *se etiam coactus commendat ex suis operibus, & malis sponte perpessis.*

CAPVT XI.

A VTinam sustineretis modicum quid insipientiæ
meæ: sed & supportate me. Aemulor enim vos
Dei æmulatione. Despōdi enim vos vni viro vir
ginē castam exhibere CHRISTO. Timeo autē *Gen. 3.a*
ne sicut serpens Euam seduxit astutia sua, ita corrumpantur
sensus vestri: & excidāt à simplicitate, quæ est in CHRISTO.
Nam si is qui venit, alium CHRISTVM prædicat quem non
B prædicauimus, aut aliū spiritū accipitis quem nō accepistis,
aut aliud euangelium quod non recepistis: rectè pateremini.
Existimo enim nihil me minus fecisse à magnis apostolis.
Nam etsi imperitus sermone: sed nō scientia. In omnibus au
tem manifestus sum vobis. Aut nunquid peccatū feci, me-
ipsum humilians, vt vos exaltemini? quoniam gratis euange-
lium Dei euangelizaui vobis? alias ecclesias expoliaui, acci-
piens stipendia ad ministeriū vestrū? Et cum essem apud vos,
C & egerem, nulli onerosus fui: nam quod mihi deerat, supple
uerunt fratres qui venerűt à Macedonia, & in omnibus sine
onere me vobis seruaui, & seruabo. Est veritas CHRIATI in
me quoniam hæc gloriatio nō infringetur in me in regioni-
bus Achaiæ. Quare? quia nō diligo vos? Deus scit. Quod au
tem facio, & faciam: vt amputem occasionē eorum qui vo-
lunt occasionem: vt in quo gloriantur, inueniantur sicut &
nos. Nam eiusmodi pseudapostoli, sunt operarii subdoli,
D transfigurantes se in apostolos CHRISTE. Et non mirum:
ipse enim satanas transfigurat se in angelū lucis. non est ergo
magnum, si ministri eius transfigurentur velut ministri iusti-
tiæ: quorum finis erit secundū opera ipsorū. Iterum dico: ne
quis me putet insipientē esse: alioquin velut insipientem ac-
cipite me, vt & ego modicū quid glorier. Quod loquor, nō
loquor secūdum Deum, sed quasi in insipientia, in hac sub-
E stantia gloriæ. Quoniam multi gloriantur secundum car-
nem: & ego gloriabor. Libenter enim suffertis insipientes:
cum sitis ipsi sapientes. Sustinetis enim si quis vos in seruitu
tem redigit, si quis deuorat, si quis accipit, si quis extollitur, si
quis in faciē vos cædit. Secundū ignobilitatem dico: quasi
nos infirmi fuerimus in hac parte. In quo quis audet (in insi-
pientia dico) audeo & ego. Hebræi sunt, & ego: Israelitæ
sunt, & ego: Semen Abrahæ sunt, & ego: ministri CHRI-
STI sunt (vt minus sapiens dico) plus ego: in laboribus plu
F rimis, in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in
mortibus frequenter. A Iudæis quinquies quadragenas, vna *Act. 16.a*
minus, accepi. Ter virgis cæsus sum, semel lapidatus sum, ter *Act. 14.c*
naufragium feci, nocte & die in profundo maris fui, in itine- *Act. 27.a*
ribus sæpe

ribus sæpe, periculis fluminum, periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, periculis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore & ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in G ieiuniis multis, in frigore & nuditate: præter illa quæ extrinsecus sunt: instantia mea quotidiana, solicitudo omnium ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vror? Si gloriari oportet quæ infirmitatis meæ sunt, gloriabor. Deus & pater domini nostri IESV CHRISTI, qui est benedictus in secula, scit quòd non mentior. Damasci præpositus gentis Aretæ regis, custodiebat ciuitatem Damascenorũ vt me cõprehenderet, & per fenestrã in sporta demissus sum per murum: & sic effugi manus eius. *Act. 9. b*

S. PAVLVS ex humilitate quæ ad suam gloriam pertinent bona narrare cogitur, ut Corinthios trahat ad humilitatem.

CAPVT XII.

A SI gloriari oportet (non expedit quidem) veniam autem ad visiones & reuelationes domini. Scio hominem in CHRISTO ante annos quatuordecim (siue in corpore, siue extra corpus, nescio: Deus scit) raptum huiusmodi vsque ad tertium cœlum. Et scio huiusmodi hominem (siue in corpore, siue extra corpus, nescio: Deus scit) quoniam raptus est in paradisum, & audiuit arcana verba: quæ non licet homini loqui. Pro huiusmodi B gloriabor, pro me autem nihil: nisi in infirmitatibus meis. Nam & si voluero gloriari: non ero insipiens, veritatem enim dicam. Parco autem, ne quis me existimet supra id quod videt in me: aut aliquid audit ex me. Et ne magnitudo reuelationum extollat me, datus est mihi stimulus C carnis meæ angelus satanæ: vt me colaphizet. Propter quod ter dominum rogaui, vt discederet à me: & dixit mihi, Sufficit tibi gratia mea: nam virtus, in infirmitate perficitur. Libenter igitur gloriabor in infirmitatibus meis: vt inhabitet in me virtus CHRISTI. Propter quod placeo mihi in infir D mitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro CHRISTO. Cum enim infirmor: tunc potens sum. Factus sum insipiens, vos me coegistis. Ego enim à vobis debui commendari: nihil enim minus feci ab iis qui sunt supra modum apostoli, tametsi nihil sum. Signa tamen apostoli facta sunt super vos in omni patientia, in signis, & prodigiis & virtutibus. Quid est enim quod mi E nus habuistis præ cæteris ecclesiis: nisi quòd ego ipse non grauaui vos? Donate mihi hanc iniuriam. Ecce tertiò hoc paratus sum venire ad vos: & non ero grauis vobis. Non enim quæro quæ vestra sunt: sed vos. Nec enim debent filii parentibus thesaurizare: sed parentes filiis. Ego autem libentissimè impendam & superimpendar ipse pro animabus vestris: licet plus vos diligens minus diligar. Sed esto: ego vos F non grauaui, sed cum essem astutus, dolo vos cepi. Nunquid per aliquem eorũ quos misi ad vos circumueni vos? Rogaui Titum: & misi cum illo fratrem. Nunquid Titus vos circumuenit? nónne eodem spiritu ambulauimus? nónne iisdem vestigiis? Olim putatis quòd excusemus nos apud vos? Coram Deo in CHRISTO loquimur: omnia enim charissimi pro G pter ædificationem vestram. Timeo enim ne fortè cum venero: non quales volo, inueniam vos, & ego inueniar à vobis, qualem non vultis: ne forte contentiones, æmulationes, animositates, dissensiones, detractiones, susurrationes, inflationes, seditiones sint inter vos, ne iterum cum venero humiliet me Deus apud vos: & lugeam multos ex iis qui antè peccauerunt, & non egerunt pœnitentiam super immunditia & fornicatione & impudicitia quam gesserunt. *Act. 9. a*

S. A pseudoprophetis seducti vituperandi sunt: in doctrina autem CHRISTI persistentes laudandi.

CAPVT XIII.

A ECce tertio hoc venio ad vos. In ore duorum vel trium testium stabit omne verbũ. Prædixi enim & prædico vt præsens vobis, & nunc absens iis qui antè peccauerunt & cæteris omnibus, quoniam si venero iterum, non parcam. An experimentum quæritis eius qui in me loquitur CHRISTVS: qui in vobis non infirmatur, sed potens est in vobis? Nam etsi crucifixus est B ex infirmitate: sed viuit ex virtute Dei. Nam & nos infirmi sumus in illo: sed viuimus cum eo ex virtute Dei in vobis. Vosmetipsos tentate, si estis in fide: ipsi vos probate. Annõ cognoscitis vosmetipsos quia CHRISTVS IESVS in vobis est? nisi fortè reprobi estis. Spero autem quòd cognoscetis quia nos non sumus reprobi. Oramus autem Deum vt ni C hil mali faciatis: non vt nos probati appareamus, sed vt vos quod bonum est faciatis, nos autem vt reprobi simus. Non enim possumus aliquid aduersus veritatem: sed pro veritate. Gaudemus enim quoniam nos infirmi sumus: vos autem potentes estis. Hoc & oramus, vestram consummationem. Ideò hæc absens scribo: vt non præsens durius agam secundum potestatem quam dominus dedit mihi in ædificationem, & non in destructionẽ. De cætero fratres, gaudete, per D fecti estote, exhortamini, idipsum sapite, pacem habete, & Deus pacis & dilectionis erit vobiscum. Salutate inuicem in osculo sancto. Salutant vos omnes sancti. Gratia domini nostri IESV CHRISTI, & charitas Dei, & communicatio sancti spiritus sit cum omnibus vobis. AMEN. *Deut. 19. b* *Matt. 18. b* *Ioan. 10. c* *Hebr. 10. c* *1. Cor. 11. f*

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM AD GALATAS.

GALATAE, sunt Græci. Hi uerbum ueritatis primum ab Apostolo acceperunt, sed post discessum eius, tentati sunt à falsis apostolis ut in legem & circuncisionem uerterentur. Hos Apostolus reuocat ad fidem ueritatis: scribens eis ab Epheso.

Epistola Pauli ad Galatas.

S. NIMIA leuitas est abduci à ueritate, quam doctor non ab homine in conuersione, ante conuersionem & post conuersionem, sed à solo CHRISTO accepérit.

CAPVT I.

A PAVLVS Apostolus non ab hominibus, neq; per hominem, sed per IESVM CHRISTVM & Deum patrem qui suscitauit eum à mortuis, & qui mecum sunt omnes fratres, ecclesiis Galatiæ: gratia vobis & pax à Deo patre nostro & domino IESV CHRISTO, qui dedit semetipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos de præsenti seculo nequam, secũdum voluntatem Dei & patris nostri: cui est gloria in secula seculorũ. AMEN. Miror quòd sic tam cito transferimini ab eo qui vos vocauit in gratiam CHRISTI, in aliud euangelium: quod nõ est aliud, nisi sunt aliqui qui vos conturbant, & volunt conuertere euangelium CHRISTI. Sed licet nos, aut angelus de cœlo euãgelizet vobis preterquam quod euangelizauimus vobis: anathema sit. B Sicut prædiximus, & nunc iterum dico, Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis: anathema sit. Modo enim hominibus suadeo, an Deo? An quæro hominibus placere? Si adhuc hominibus placerem: CHRISTI seruus non essem. Notum enim vobis facio fratres Euangelium quod euangelizatum est à me, quia non est secundum hominẽ: neque enim ego ab homine accepi illud, neque didici, sed per reuelationem IESV CHRISTI. Audistis enim conuersationem meam aliquando in Iudaismo, quoniam supra modum persequebar ecclesiam Dei, & expugnabam illam, & *1. Cor. 15. a*

C proficiebam in Iudaismo supra multos coætaneos meos in genere meo, abundantius æmulator existens paternarū mearum traditionum. Cum autem placuit ei qui me segregauit ex vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suam, vt reuelaret filium suum in me, vt euangelizarem illum in gentibus: continuo non acquieui carni & sanguini. Neque veni Ierosolymam ad antecessores meos apostolos, sed abii in Arabiam, & iterum reuersus sum Damascū. Deinde post annos tres veni Ierosolymam videre Petrum: & mansi apud eum D diebus quindecim. Alium autem apostolorū vidi neminem: nisi Iacobum fratrē domini. Quæ autem scribo vobis, ecce coram Deo: quia non mentior. Deinde veni in partes Syriæ & Ciliciæ. Eram autem ignotus facie ecclesiis Iudææ: quæ erant in CHRISTO. Tantum autem auditum habebant, Quoniā qui persequebatur nos aliquando, nunc euangelizat fidē, quam aliquādo expugnabat: & in me clarificabāt Deū.

S. DOCTRINA euangelica à Paulo & aliis Apostolis prædicata legis ceremonias satis excludebat, licet aliis Apostolis alienum uideretur, quam tamen ipsi antè confirmauerant.

CAPVT II.

A DEinde post annos quatuordecim, iterum ascendi Ierosolymam cum Barnaba, assumpto & Tito. Ascendi autem secundum reuelationem, & contuli cum illis euangelium quod prædico in gentibus: seorsum autem iis qui videbantur aliquid esse, ne fortè in vanum currerem aut cucurrissem. Sed neque Titus qui mecum erat, cum esset gentilis, compulsus est circūcidi: sed propter subintroductos falsos fratres qui subintroierunt explorare libertatem nostram quam habemus in CHRISTO IESV, vt nos in seruitutem redigerent. Quibus neque B ad horam cessimus subiectioni: vt veritas euangelii permaneat apud vos. Ab iis autem qui videbantur esse aliquid (quales aliquando fuerint, nihil mea interest. Deus enim personam hominis non accipit) Mihi enim qui videbantur esse aliquid, nihil contulerunt. Sed contrà, cum vidissent quòd creditum est mihi euangelium præputii: sicut & Petro circuncisionis (qui enim operatus est Petro in apostolatū circuncisionis: operatus est & mihi inter gentes) & cum cognouissent gratiam quæ data est mihi, Iacobus & Cephas & Ioannes qui videbantur columnæ esse, dextras dederunt mihi & Barnabæ, societatis: vt nos in gentes, ipsi autem in circuncisionem, tantum vt pauperum memores essemus: quod C etiam solicitus fui hoc ipsum facere. Cum autem venisset Cephas Antiochiam, in faciem ei restiti: quia reprehensibilis erat. Prius enim quàm venirent quidam à Iacobo: cum gentibus edebat. Cum autem venissent, subtrahebat & segregabat se, timens eos qui ex circūcisione erant. Et simulationi eius consenserunt cæteri Iudæi: ita vt & Barnabas duceretur ab eis in illam simulationem. Sed cum vidissem quòd nō rectè ambularent ad veritatem euangelii, dixi Cephæ coram omnibus, Si tu, cum Iudæus sis, gentiliter viuis, & nō Iudaicè: quomodo gentes cogis iudaizare? Nos natura Iudæi: & D non ex gentibus peccatores. Scientes autem quòd non iustificatur homo ex operibus legis nisi per fidem IESV CHRISTI: & nos in CHRISTO IESV credimus, vt iustificemur ex fide CHRISTI, & nō ex operibus legis. Propter quod ex operibus legis non iustificabitur omnis caro. Quòd si quærentes iustificari in CHRISTO, inuenti sumus & ipsi peccatores: nunquid CHRISTVS peccati minister est? Absit. Si enim quæ destruxi, iterū hæc reædifico: præuaricatorē me constituo. Ego enim per legem, legi mortuus sum, vt deo viuam: CHRISTO confixus sum cruci. Viuo autem iam non ego: viuit verò in me CHRISTVS. Quòd autem nunc viuo in carne, in fide viuo filii Dei qui dilexit me & tradidit semetipsum pro me. Non abiicio gratiam Dei. Si enim per legem iustitia, ergo gratis CHRISTVS mortuus est.

Deut. 10.d / 2. Par. 19.c / Iob 34.b / Sapien. 6.b / Eccli. 35.b / Rom. 2.b / Ephe. 6.b / Coloss. 3.d / Act. 10.e / 1. Pet. 1.c / Rom. 3.c

S. LEGIS ceremoniæ ex earum defectu & insufficientia non erant cum euangelio obseruandæ, quæ nec iustificabant, nec à legis maledicto eripiebant, à quo nos CHRISTVS eripuit.

CAPVT III.

A O Insensati Galatæ, quis vos fascinauit non obedire veritati, ante quorum oculos IESVS CHRISTVS proscriptus est, & in vobis crucifixus? Hoc solum à vobis volo discere, Ex operibus legis spiritum accepistis, an ex auditu fidei? Sic stulti estis: vt cum spiritu cœperitis, nunc carne consummamini? Tanta passi estis sine causa? si tamen sine causa. Qui ergo tribuit vobis spiritum & operatur virtutes in vobis: ex operibus legis, an ex auditu fidei? Sicut scriptum est, Abraham credidit Deo, & reputatum est illi ad iustitiam. Cognoscite ergo quia qui ex fide sunt: ii sunt filii Abrahæ. Prouidens autem B scriptura quia ex fide iustificat gentes Deus, prænūtiauit Abrahæ, Quia benedicētur in te omnes gētes. Igitur qui ex fide sunt benedicētur cū fideli Abrahā. Quicunq; enim ex operibus legis sunt, sub maledicto sunt. Scriptū est enim, Maledictus omnis qui non permanserit in omnibus quæ scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. Quòd autē in lege nemo iustificatur apud Deū, manifestū est: quia Iustus ex fide viuit. Lex autem non est ex fide, sed Qui fecerit ea homo, viuet in illis. CHRISTVS nos redemit de maledicto legis, factus pro nobis maledictū (quia scriptū est, Maledictus omnis qui pendet in ligno) vt in gentibus benedictio Abrahæ fieret in CHRISTO IESV: vt pollicitationē spiritus accipiamus per fidē. C Fratres (secundū hominē dico) tamē hominis confirmatū testamentū nemo spernit, aut superordinat. Abrahæ dictæ sunt promissiones: & semini eius. Nō dicit, Et seminibus, quasi in multis: sed quasi in vno, Et semini tuo, qui est CHRISTVS. Hoc autē dico, testamentū cōfirmatū à Deo: quæ post quadringentos & triginta annos facta est lex, non irritum facit ad euacuandā promissionē. Nam si ex lege hæreditas, iam nō ex promissione. Abrahæ autē per repromissionem donauit Deus. Quid igitur lex? Propter transgressionē posita est, donec veniret semen cui promiserat: ordinata per angelos in D manu mediatoris. Mediator autē vnius non est: Deus autem vnus est. Lex ergo aduersus promissa Dei? Absit. Si enim data esset lex quæ posset viuificare: verè ex lege esset iustitia. Sed cōclusit scriptura omnia sub peccato: vt promissio ex fide IESV CHRISTI daretur credentibus. Prius autē quàm veniret fides: sub lege custodiebamur cōclusi, in eam fidem quæ reuelāda erat. Itaq; lex, pædagogus noster fuit in CHRISTO: vt ex fide iustificemur. At vbi venit fides: iam non sumus sub pædagogo. Omnes enim filii Dei estis per fidem, quæ est in CHRISTO IESV. Quicunque enim in CHRISTO baptizati estis: CHRISTVM induistis. Non est Iudæus neque Græcus, non est seruus neque liber, non est masculus neque fœmina. Omnes enim vos vnum estis in CHRISTO IESV. Si autem vos CHRISTI: ergo semen Abrahæ estis, secundum promissionem hæredes.

Gen. 15.b / Rom. 4.a / Iacob. 2.d / Gen. 12.a / Eccl. 44.d / Deut. 27.d / Abac. 2.a / Rom. 1.b / Leu. 18.a / Deut. 21.d / Heb. 9.d / Rom. 3.b / Rom. 6.a

S. GRATIAE & hæreditatis filiorum Dei beneficiū Iudæis ipsis promissum, non solum illis sed & gentibus in mysterio quo ad matres & filios exhibitum est. CAPVT IIII.

A DIco autem quanto tempore hæres paruulus est, nihil differt à seruo, cum sit dominus omnium, sed sub tutoribus & actoribus est vsq; ad præfinitum tempus à patre: ita & nos, cum essemus paruuli, sub elementis mundi eramus seruiētes. At vbi venit plenitudo temporis, misit Deus filiū suum factū ex muliere, factum sub lege: vt eos qui sub lege erant redimeret, vt adoptionē filiorū reciperemus. Quoniā autē estis filii Dei: misit Deus spiritū filii sui in corda vestra, clamantē, abba, pater. Itaq; iam nō est seruus: sed filius. Quòd si filius, & hæres per Deū. Sed tūc quidē ignorātes Deū, iis qui natura nō sunt dii, ser-

B dii, seruiebatis. Nunc autem cum cognoueritis Deum, imò
cogniti sitis à Deo: quomodo cõuertimini iterum ad infir-
ma & egena elementa, quibus denuo seruire vultis? Dies ob-
seruatis, & menses, & tempora, & annos. Timeo vobis, ne si-
ne causa laborauerim in vobis. Estote sicut ego, quia & ego
sicut vos: fratres obsecro vos. Nihil me læsistis. Scitis autem
quòd per infirmitatẽ carnis euangelizaui vobis iampridẽ: &
tentationẽ vestram in carne mea non spreuistis neq; respui-
stis, sed sicut angelum Dei accepistis me, sicut CHRISTVM
IESVM. Vbi est ergo beatitudo vestra? Testimonium enim
perhibeo vobis quia si fieri posset, oculos vestros eruissetis,
& dedissetis mihi. Ergo inimicus vobis factus sum verum di
cens vobis? Aemulãtur vos non bene: sed excludere vos vo
C lunt, vt illos æmulemini. Bonum autem æmulamini in bono
semper: & non tantum cum præsens sum apud vos. Filioli
mei, quos iterum parturio, donec formetur CHRISTVS in
vobis. Vellem autem esse apud vos modo, & mutare vocem
meam: quoniã confundor in vobis. Dicite mihi qui sub le-
Gen. 16. d ge vultis esse, legem non legistis? Scriptũ est enim, Quoniam
Abrahã duos filios habuit: vnum de ancilla, & vnum de libe
ra. Sed qui de ancilla, secundũ carnem natus est: qui autem de
Gen. 21. a libera, per repromissionẽ. quæ sunt per allegoriã dicta. Hęc
enim sunt duo testamenta. Vnum quidẽ in monte Sina, in ser
D uitutem generans: quæ est Agar (Sina enim, mons est in Ara
bia: qui cõiunctus est ei, quæ nunc est Ierusalẽ) & seruit cum
filiis suis. Illa autem quæ sursum est Ierusalem, libera est: quæ
Esa. 54. a est mater nostra. Scriptum est enim, Lætare sterilis, quæ non
Luc. 23. d paris: erumpe & clama, quæ non parturis: quia multi filii de-
Rom. 9. b sertæ, magis quàm eius quæ habet virum. Nos autem fratres
secũdũ Isaac promissionis filii sumus. Sed quẽadmodũ tunc
is qui secundũ carnem natus fuerat, persequebatur eum qui
secundũ spiritum: ita & nunc. Sed quid dicit scriptura? Eiice
Gen. 21. a ancillam & filiũ eius. Non enim hæres erit filius ancillæ cum
filio liberæ. Itaque fratres, non sumus ancillæ filii, sed liberæ:
qua libertate CHRISTVS nos liberauit.

S. CVM Galatæ per legem gratiæ multa mala euaserint, & multa sint bona consecuti, ingratæ tamen ferunt legem, per quam etiam in spiritu sancto à seruitute legis liberantur.

CAPVT V.

A S Tate: & nolite iterum iugo seruitutis cõtineri.
Act. 15. a Ecce ego Paulus dico vobis quoniã si circunci
damini, CHRISTVS vobis nihil proderit. Te-
stificor autem rursus omni homini circunciden
ti se, quoniam debitor est vniuersæ legis faciendæ. Euacuati
estis à CHRISTO, qui in lege iustificamini: à gratia excidi-
stis. Nos enim spiritu ex fide spem iustitiæ expectamus. Nam
in CHRISTO IESV, neque circuncisio aliquid valet, neque
præputium: sed fides quæ per charitatem operatur. Curreba
tis bene: quis vos impediuit veritati non obedire? ¶ Nemi-
B ni cõsenseritis. Persuasio hæc, non est ex eo qui vocat vos.
1. Cor. 5. b Modicum fermentum, totam massam corrumpit. Ego con
fido in vobis in Domino, quòd nihil aliud sapietis. Qui au-
tem conturbat vos: portabit iudicium, quicunq; est ille. Ego
autem fratres, si circuncisionem adhuc prædico: quid adhuc
persecutionem patior? Ergo euacuatum est scandalum cru-
cis. Vtinam & abscindantur, qui vos conturbant. Vos enim
in libertatem vocati estis fratres: tantum ne libertatẽ in oc-
casionem detis carnis, sed per charitatem spiritus seruite in-
Leuit. 19. d uicem. Omnis enim lex in vno sermone impletur, Diliges
Matt. 22. d proximum tuum sicut teipsum. Quòd si inuicem mordetis
Marc. 12. e & comeditis: videte ne ab inuicem consumamini. Dico
Rom. 13. e autem in CHRISTO: spiritu ambulate, & desyderia carnis
Iaco. 2. b
C non perficietis. Caro enim concupiscit aduersus spiritum:
Rom. 13. d spiritus autem aduersus carnem. Hæc enim sibi inuicem ad-
1. Pet. 2. e uersantur: vt non quæcunq; vultis, illa faciatis. Quòd si spi-
ritu ducimini: non estis sub lege. Manifesta sunt autem ope-
ra carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, lu-
xuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiæ, cõtentiones,
æmulationes, irę, rixæ, dissentiones, sectæ, inuidiæ, homici-
D dia, ebrietates, comessationes, & his similia quę prædico vo
bis sicut prædixi, quoniã qui talia agunt, regnũ Dei non con
sequẽtur. Fructus autẽ spiritus est: charitas, gaudiũ, pax, pa-
tiẽtia, longanimitas, bonitas, benignitas, mansuetudo, fides,
modestia, cõtinentia, castitas. Aduersus huiusmodi, non est
lex. Qui autem sunt CHRISTI, carnẽ suam crucifixerunt
cum vitiis & concupiscentiis. Si spiritu viuimus: spiritu &
ambulemus. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem
prouocantes, inuicem inuidentes.

S. QVI sub lege diuina militare cupiunt, inuicem pacificè viuunt, inferiores superioribus subiecti, superiores inferioribus fauentes, & coæquales sese iuuantes, singuli autem hæreticos & peruersos abducentes.

CAPVT VI.

A F Ratres & si præoccupatus fueris homo in ali-
quo delicto, vos qui spirituales estis, huiusmo-
di instruite in spiritu lenitatis, consyderans te-
ipsum, ne & tu tenteris. Alter alterius onera por
tate: & sic adimplebitis legem CHRISTI. Nam si quis existi
mat se aliquid esse cum nihil sit: ipse se seducit. Opus autem
suum probet vnusquisq;, & sic in semetipso tantum gloriam
B habebit, & non in altero. Vnusquisq; enim onus suum porta 1. Cor. 3. b
bit. Communicet autem is qui catechizatur verbo, ei qui se
catechizat in omnibus bonis. Nolite errare. Deus non irride
tur. Quæ enim seminauerit homo: hæc & metet. Quoniam
qui seminat in carne sua: de carne & metet corruptionem.
qui autem seminat in spiritu: de spiritu metet vitam æter-
C nam. Bonum autem facientes, non deficiamus. tẽpore enim 2. Thes. 3. c
suo metemus non deficientes. Ergo dum tempus habemus:
operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos
fidei. Videte qualibus literis scripsi vobis mea manu. Quicũ-
que enim volunt placere in carne: hi cogunt vos circunci-
di, tantum vt crucis CHRISTI persecutionẽ non patiantur.
Neque enim qui circunciduntur, legem custodiunt. Sed vo-
D lunt vos circuncidi: vt in carne vestra glorientur. Mihi au-
tem absit gloriari, nisi in cruce Domini nostri IESV CHRI
STI: per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. In
CHRISTO enim IESV, neque circuncisio aliquid valet, ne-
que præputium: sed noua creatura. Et quicunque hanc re-
gulam secuti fuerint: pax super illos, & misericordia, & su-
per Israel Dei. De cętero nemo mihi molestus sit. Ego enim
stigmata Domini IESV in corpore meo porto. Gratia Do
mini nostri IESV CHRISTI, cum spiritu vestro fratres.

AMEN.

ARGVMENTVM IN EPISTOlam Pauli ad Ephesios.

EPHESII, sunt Asiani. Hi accepto verbo veritatis perstiterunt in fide. Hos collaudat Apostolus, scribens eis ab vrbe Roma de carcere per Tychicum diaconum.

Epistola Pauli ad EPHESIOS.

S. HVMANVM genus sex beneficijs CHRISTVS instaurans, Apostolus gratiæ cõtulit abundantiam, & Ephesijs in uerbo & conuersione iustificationem. Vnde ipse exaltationem consequutus est.

CAPVT I.

A PAVLVS Apostolus IESV CHRISTI per volũtatẽ Dei: omnibus sanctis qui sunt Ephesi, & fidelibus in CHRISTO IESV: Gratia vobis & pax à Deo patre nostro & domino IESV CHRISTO. Benedictus Deus & pater Domini nostri IESV CHRISTI, qui benedixit nos in omni benedictione spirituali in cœlestibus in CHRISTO: sicut elegit nos in ipso ante mundi constitutionem, vt essemus sancti & immaculati in cõspectu eius in charitate. Qui prædestinauit nos in adoptionem filiorum per IESVM CHRISTVM in ipsum secundũ propositũ volunta-

2. Cor. 1. a
1. Pet. 1. a

B tis suæ in laudem gloriæ gratiæ suæ in qua gratificauit nos in dilecto filio suo. in quo habemus redemptionẽ per sanguinem eius: remissionẽ peccatorum secundum diuitias gratiæ eius, quæ superabũdauit in nobis in omni sapiẽtia & prudentia, vt notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ, secundum beneplacitũ eius, quod proposuit in eo, in dispensatione plenitudinis temporũ instaurare omnia in CHRISTO, quæ in cœlis & quæ in terra sunt in ipso. In quo etiam & nos sorte vocati sumus: prædestinati secundũ propositum eius, qui operatur omnia secundũ consiliũ voluntatis suæ. vt si-

C mus in laudẽ gloriæ eius nos, qui antè sperauimus in CHRISTO, in quo & vos, cum audissetis verbũ veritatis, euangeliũ salutis vestræ: in quo & credentes signati estis spiritu promissionis sancto, qui est pignus hæreditatis nostræ in redemptionem acquisitionis in laudem gloriæ ipsius. Propterea & ego audiens fidem vestrã quæ est in CHRISTO IESV, & dilectionem in omnes sanctos: non cesso gratias agens pro vobis, memoriam vestri faciens in orationibus meis, vt Deus (Domini nostri IESV CHRISTI pater) gloriæ, det vobis spiritum sapientiæ & reuelationis in agnitionẽ eius, illumi-

D natos oculos cordis vestri, vt sciatis quæ sit spes vocationis eius, & quæ diuitiæ gloriæ hæreditatis eius in sanctis, & quæ sit supereminens magnitudo virtutis eius in nos qui credidimus secundum operationem potentiæ virtutis eius, quam operatus est in CHRISTO, suscitãs illum à mortuis, & constituens ad dexteram suam in cœlestibus, supra omnem principatum & potestatem & virtutem & dominationem, & omne nomen quod nominatur non solum in hoc seculo, sed etiã in futuro. Et omnia subiecit sub pedibus eius: & ipsum dedit caput supra omnem ecclesiam, quæ est corpus ipsius, & plenitudo eius, qui omnia in omnibus adimpletur.

Psal. 8. c

S. EPHESII Iudæis non inferiores, à peccato liberati, ab infidelibus selecti, & Deo iuncti ad gratiarum CHRISTO tenentur actiones.

CAPVT II.

A ET vos cum essetis mortui delictis & peccatis vestris, in quibus aliquãdo ambulastis secundũ seculum mundi huius, secundum principem potestatis aeris huius spiritus qui nunc operatur in filios diffidentiæ, in quibus & nos omnes aliquando conuersati sumus in desyderiis carnis nostræ, facientes voluntatẽ carnis & cogitationũ, & eramus natura filii iræ sicut & cæteri: Deus autem qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatẽ suam qua dilexit nos, & cum essemus mortui pec-

Colos. 2. d

B catis, conuiuificauit nos CHRISTO, cuius gratia estis salui, & conresuscitauit, & cõsedere fecit in cœlestibus in CHRISTO IESV, vt ostenderet in seculis superuenientibus abundãtes diuitias gratię suæ in bonitate super nos in CHRISTO IESV. Gratia enim estis saluati per fidem: & hoc non ex vobis. Dei enim donum est: non ex operibus, vt ne quis glorie-

C tur. Ipsius enim sumus factura: creati in CHRISTO IESV in operibus bonis, quæ præparauit Deus vt in illis ambulemus. Propter quod memores estote, quòd aliquãdo vos eratis gentes in carne, qui dicebamini præputiũ ab ea quæ dicitur circuncisio in carne manufacta: quòd eratis illo in tempore sine CHRISTO, alienati à conuersatione Israel, & hospites testamentorum, promissionis spem non habentes, & sine Deo in hoc mundo. Nunc autem in CHRISTO IESV vos qui aliquãdo eratis longè, facti estis propè in sanguine CHRISTI. Ipse enim est pax nostra, qui fecit vtraq; vnum, & medium parietem maceriæ soluens, inimicitias in carne sua: le-

D gem mandatorũ decretis, euacuãs: vt duos condat in semetipso in vnum nouum hominẽ, faciens pacem, vt reconciliet ambos in vno corpore, Deo per crucem, interficiens inimicitias in semetipso. Et veniens euangelizauit pacẽ vobis qui longè fuistis, & pacem iis qui propè: quoniã per ipsum habemus accessum ambo in vno spiritu, ad patrẽ. Ergo iam non estis hospites & aduenæ: sed estis ciues sanctorum & domestici Dei, superædificati super fundamentum apostolorum & prophetarum ipso summo angulari lapide IESV CHRISTO: in quo omnis ædificatio constructa, crescit in templũ sanctum in Domino, in quo & vos coædificamini in habitaculum Dei in spiritu sancto.

Rom. 5. a

S. GRATIA Paulo collata est ad diuersorum collationem mysteriorum, executionem & effectum eorum, ut illius gentes fierent participes.

CAPVT III.

A HVius rei gratia ego Paulus vinctus CHRISTI IESV, pro vobis gentibus: si tamen audistis dispensationẽ gratiæ Dei quæ data est mihi in vobis: quoniã secundum reuelationẽ notum mihi factũ est sacramentũ, sicut suprà scripsi in breui: prout potestis legẽtes intelligere prudentiã meam in mysterio CHRISTI, quod aliis generationibus non est agnitũ filiis hominũ, sicuti nunc reuelatũ est sanctis apostolis eius & prophetis in spiritu, gentes esse cohæredes, & concorporales & cõparticipes promissionis eius in CHRISTO IESV per euãgeliũ, Cuius factus sum ego minister secundũ donum gratiæ Dei, quæ data est mihi secundum operationẽ virtutis eius. Mihi enim

1. Cor. 15. b

B omnium sanctorũ minimo, data est gratia hæc, In gentibus euãgelizare inuestigabiles diuitias CHRISTI, & illuminare omnes quæ sit dispensatio sacramenti absconditi à seculis in Deo, qui omnia creauit: vt innotescat principibus & potestatibus in cœlestibus, per ecclesiã, multiformis sapiẽtia Dei, secundũ præfinitionẽ seculorũ, quã fecit in CHRISTO IESV Domino nostro, in quo habemus fiduciã & accessum in cõfidẽtia, per fidẽ eius. Propter quod peto, ne deficiatis in tri-

C bulationibus meis pro vobis: quæ est gloria vestra. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrem Domini nostri IESV CHRISTI, ex quo omnis paternitas in cœlis & in terra nominatur, vt det vobis secundum diuitias gloriæ suæ, virtutem corroborari per spiritũ eius in interiori homine: CHRISTVM habitare per fidẽ in cordibus vestris, in charitate ra-

D dicati & fundati, vt possitis comprehendere cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo & longitudo & sublimitas, & profundum, scire etiam supereminentem scientiæ charitatẽ CHRISTI, vt impleamini in omnem plenitudinem Dei. Ei autem qui potens est omnia facere superabundanter quàm petimus aut intelligimus, secundum virtutem quæ operatur in nobis: ipsi gloria in ecclesia, & in CHRISTO IESV in omnes generationes seculi seculorum. Amen.

S. ECCLESIA *humano corpori collata, & membrorum distinctione formata, unitati, & morum honestati studeat.*

CAPVT IIII.

A Obsecro itaq; vos ego vinctus in Domino, vt digne ambuletis vocatione qua vocati estis, cum omni humilitate & mãsuetudine, cum patiẽtia, supportãtes inuicẽ in charitate, soliciti seruare vnitatẽ spiritus in vinculo pacis. Vnum corpus, & vnus spiritus: sicut vocati estis in vna spe vocationis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnũ baptisma. Vnus Deus & pater omniũ, qui super omnes & per omnia & in omnibus nobis. Vnicuiq;
B autẽ nostrũ data est gratia secũdũ mẽsurã donationis CHRISTI. Propter quod dicit, Ascendẽs in altũ, captiuã duxit captiuitatẽ: dedit dona hominibus. Quòd aũt ascẽdit, quid est, nisi quia & descẽdit primũ in inferiores partes terræ? Qui descẽdit ipse est & qui ascẽdit supra omnes coelos, vt impleret omnia. Et ipse dedit quosdã quidẽ Apostolos, quosdã autẽ prophetas, alios verò euãgelistas, alios aũt pastores & docto-
C res ad cõsummationẽ sanctorũ in opus ministerii in ædificationẽ corporis CHRISTI: donec occurramus omnes in vnitatẽ fidei & agnitionis filii Dei, in virũ perfectũ, in mensurã ætatis plenitudinis CHRISTI: vt iam nõ simus paruuli, fluctuantes, & circunferamur omni vento doctrinæ in nequitia hominũ, in astutia ad circumuentionẽ erroris: veritatẽ autem faciẽtes in charitate, crescamus in illo per omnia, qui est ca-
D put, CHRISTVS: ex quo totũ corpus compactũ & connexum per omnem iuncturã subministrationis, secundũ operationẽ in mensurã vniuscuiusq; mẽbri, augmentũ corporis facit in ædificationẽ sui in charitate. Hoc igitur dico & testificor in Domino: vt iam non ambuletis sicut & gẽtes ambulant in vanitate sensus sui tenebris obscuratũ habentes intellectũ, alienati à vita Dei per ignorantiã quæ est in illis pro-
E pter cæcitatẽ cordis ipsorũ, qui desperãtes, semetipsos tradiderunt impudicitiæ, in operationẽ immũditiæ omnis in auaritiam. Vos autẽ non ita didicistis CHRISTVM: si tamẽ illũ audistis & in ipso edocti estis, sicut est veritas in IESV, deponere vos secundũ pristinam cõuersationẽ veterem hominẽ, qui corrumpitur secundũ desyderia erroris. Renouamini autem spiritu mentis vestræ: & induite nouum hominẽ qui secundum Deum creatus est in iustitia, & sanctitate veritatis. Propter quod deponẽtes mẽdaciũ, loquimini veritatẽ vnusquisq; cum proximo suo: quoniã sumus inuicẽ membra. Ira-
F scimini: & nolite peccare. Sol non occidat super iracundiam vestrã. Nolite locum dare diabolo. Qui furabatur iam non furetur: magis autẽ laboret, operando manibus suis quod bonum est, vt habeat vnde tribuat necessitatẽ patienti. Omnis sermo malus ex ore vestro non procedat: sed si quis bonus
G ad ædificationẽ fidei, vt det gratiã audiẽtibus. Et nolite contristare spiritũ sanctum Dei in quo signati estis in die redemptionis. Omnis amaritudo, & ira, & indignatio, & clamor, & blasphemia, tollatur à vobis cum omni malitia. Estote autẽ inuicem benigni, misericordes, donantes inuicem sicut & Deus in CHRISTO donauit vobis.

[Margin: 1.Cor.7.d; Rom.12.c; 1.Cor.12.b; Mala.2.b; Rom.12.a; 1.Cor.12.b; 2.Cor.10.d; Psal.67.d; 1.Cor.12.d; Rom.1.c; Colos.3.b; Rom.6.a; Colos.3.b; Hebr.12.a; 1.Pet.2.& 4.a; Zach.8.c; Psal.4.b; Luc.4.d; Colos.3.g]

S. CHRISTI *gratiam desiderãtes carnis uitia, gulæ & luxuriæ, & earum causas fugiant: & inde coniuges sibi conueniant.*

CAPVT V.

A Estote ergo imitatores Dei, sicut filii charissimi: & ambulate in dilectione, sicut & CHRISTVS dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis oblationẽ & hostiã Deo in odorẽ suauitatis. Fornicatio autẽ & omnis immũditia, aut auaritia nec nominetur in vobis, sicut decet sanctos: aut turpitudo, aut stultiloquiũ, aut scurrilitas, quæ ad rem non pertinet: sed magis gratiarũ
B actio. Hoc enim scitote intelligẽtes, quòd omnis fornicator, aut immundus, aut auarus, quod est idolorũ seruitus, non habet hæreditatẽ in regno CHRISTI & Dei. Nemo vos seducat inanibus verbis: propter hæc enim, venit ira Dei in filios diffidentiæ. Nolite ergo effici participes eorũ. Eratis enim aliquãdo tenebræ: nunc autem lux in Domino. Vt filii lucis ambulate (fructus enim lucis, est in omni bonitate, & iusti-
C tia, & veritate) probãtes quid sit beneplacitũ Deo: & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarũ, magis autẽ redarguite. Quæ enim in occulto fiunt ab ipsis, turpe est & dicere. Omnia autẽ quæ arguuntur à lumine manifestantur. Omne enim quod manifestatur lumen est. Propter quod dicit, Surge qui dormis, & exurge à mortuis: & illuminabit te
D CHRISTVS. Videte itaq; fratres quomodo caute ambuletis, non quasi insipiẽtes, sed vt sapientes: redimentes tempus, quoniã dies mali sunt. Propterea nolite fieri imprudẽtes: sed intelligẽtes quæ sit voluntas Dei. Et nolite inebriari vino in quo est luxuria, sed implemini spiritu sancto, loquẽtes vobis-metipsis in psalmis, hymnis, & canticis spiritualibus, cantantes & psallẽtes in cordibus vestris Domino: gratias agentes
E semper pro omnibus, in nomine Domini IESV CHRISTI Deo & patri. Subiecti inuicem in timore CHRISTI. Mulieres viris suis subditæ sint, sicut Domino: quoniã vir, caput est mulieris: sicut CHRISTVS, caput est ecclesiæ: ipse, saluator corporis eius. Sed sicut ecclesia subiecta est CHRISTO: ita & mulieres viris suis in omnibus. Viri, diligite vxores vestras, sicut & CHRISTVS dilexit ecclesiã, & seipsum tradi-
F dit pro ea: vt illam sanctificaret, mundans eam lauacro aquæ in verbo vitæ, vt exhiberet ipse sibi gloriosam ecclesiã non habentẽ maculam aut rugã aut aliquid huiusmodi, sed vt sit sancta & immaculata. Ita & viri debent diligere vxores suas vt corpora sua. Qui suam vxorẽ diligit: seipsum diligit. Nemo enim vnquam carnẽ suam odio habuit: sed nutrit & fouet eam, sicut & CHRISTVS ecclesiam, quia mẽbra sumus
G corporis eius: de carne eius & de ossibus eius. Propter hoc relinquet homo patrem & matrẽ suam: & adhærebit vxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentũ hoc magnum est, ego autem dico in CHRISTO & in ecclesia. Veruntamen & vos singuli vnusquisq; vxorem suam sicut seipsum diligat: vxor autem timeat virum suum.

[Margin: Ioan.13.d & 15.b; 1.Ioan.4.d; Colos.3.a; 2.Thes.2.a; Matt.24.a; Marc.13.a; Luc.21.b; Colos.4.a; Rom.12.a; 1.Thes.4.a; Colos.3.a; 1.Cor.11.a; Colos.3.c; 1.Pet.3.a; Gen.2.d; Matt.19.a; Marc.10.a; 1.Cor.6.d]

S. PARENTIBVS *filii obediant, sed & parentes filiis modestius conuersentur: serui dominis obsequantur, & domini seruis minas remittant, ne in tentationes uarias incidant.*

CAPVT VI.

A Filii, obedite parentibus vestris in Domino, hoc enim iustum est. Honora patrem tuum & matrẽ tuam quod est mandatũ primum in promissione, vt bene sit tibi, & sis longæuus super terram. Et vos patres nolite ad iracundiã prouocare filios vestros: sed educate illos in disciplina & correptione Domini. Serui obedite dominis carnalibus, cum timore & tremore, in simplicitate cordis vestri, sicut CHRISTO: non ad oculũ seruientes, quasi hominibus placẽtes, sed vt serui CHRISTI, facientes voluntatẽ Dei, ex animo: cum bona volũtate seruiẽ-
B tes: sicut Domino & nõ hominibus, sciẽtes quoniã vnusquisque quodcũq; fecerit bonũ: hoc recipiet à Domino, siue seruus, siue liber. Et vos Domini eadẽ facite illis, remittẽtes minas: scientes quia & illorũ & vester Dominus, est in coelis: & personarũ acceptio non est apud eum. De cætero fratres cõfortamini in Dño, & in potẽtia virtutis eius. Induite vos armaturã Dei: vt possitis stare aduersus insidias diaboli. quoniã nõ est nobis colluctatio aduersus carnẽ & sanguinẽ: sed aduersus principes & potestates, aduersus mũdi rectores tenebrarũ
C harũ, cõtra spiritualia nequitiæ in coelestibus. Propterea accipite armaturã Dei: vt possitis resistere in die malo, & in omnibus perfecti stare. State ergo succincti lumbos vestros in veritate, & induti loricam iustitiæ, & calceati pedes in præparationem euãgelii pacis. in omnibus sumentes scutũ fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere. & ga-

leam

[Margin: Colos.3.d; Exo.20.c; Deut.5.c; Eccle.3.b; Matt.15.a; Marc.7.d; Colos.3.d; Tit.2.c; 1.Pet.2.c; Deut.10.d; 2.Par.19.c; Iob 34.b; Sapien.6.b; Eccli.35.b; Rom.2.b; Galat.2.b; Colos.3.d; Act.10.c; 1.Pet.1.c]

1. Thes. 5. b leam salutis assumite: & gladium spiritus, quod est verbum Esa. 59. c Dei. Per omnem orationem & obsecrationem orantes omni Colos. 4. a tempore in spiritu:& in ipso vigilantes in omni instantia, & 2. Thes. 3. a obsecratione pro omnibus sanctis: & pro me, vt detur mihi D sermo in apertione oris mei cum fiducia, notum facere mysterium euangelii, pro quo legatione fungor in catena, ita vt in ipso audeam, prout oportet me loqui. Vt autē & vos sciatis quæ circa me sunt, quid agam: omnia vobis nota faciet Tychicus, charissimus frater & fidelis minister in Domino: quem misi ad vos in hoc ipsum vt cognoscatis quæ circa nos sunt, & consoletur corda vestra. Pax fratribus & charitas cum fide à Deo patre nostro, & Domino IESV CHRISTO. Gratia cum omnibus qui diligunt Dominum nostrū IESVM CHRISTVM in incorruptione. Amen.

ARGVMENTVM IN EPISTOlam Pauli ad Philippenses.

PHILIPPENSES, *sunt Macedones. Hi accepto verbo veritatis, perstiterunt in fide, nec receperunt falsos apostolos. Hos collaudat Apostolus scribens eis à Roma de carcere, per Epaphroditum.*

Epistola Pauli ad Philippenses.

S. LICET *Pauli prædicatio fuerit Philippensibus propter hostes difficilis, sibi tamen & ipsis fuit cum gaudio utilis.*

CAPVT I.

A PAVLVS Et Timotheus serui IESV CHRISTI: omnibus sanctis in CHRISTO IESV, qui sunt Philippis cum episcopis & diaconibus: gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino IESV CHRISTO.

Gratias ago Deo meo in omni memoria vestri semper in cunctis orationibus meis pro omnibus vobis: cum gaudio deprecationē faciens super communicatione vestra in euangelio CHRISTI à prima die vsque nunc. confidens hoc ipsum quia qui cœpit in vobis opus bonum, B perficiet vsq; in diem CHRISTI IESV, sicut est mihi iustum hoc sentire pro omnibus vobis: eo quòd habeā vos in corde, & in vinculis meis, & in defensione, & cōfirmatione euāgelii, cū socii gaudii mei omnes vos sitis. Testis enim mihi est Deus quomodo cupiā omnes vos in visceribus IESV CHRISTI. Et hoc oro, vt charitas vestra magis ac magis abūdet in omni sciētia & in omni sensu: vt probetis potiora, vt sitis synceri & sine offensa in diem CHRISTI, repleti fructu iustitiæ per IESVM CHRISTVM, in gloriam & laudem Dei. Scire autē volo vos fratres, quòd quæ circa me sunt magis ad profectū venerunt euāgelii: ita vt vincula mea manifesta fierēt in CHRISTO in omni prætorio & in cęteris omnibus, & plures è fratribus in Dño cōfidētes in vinculis meis, abūdātius auderēt sine timore verbū Dei loqui. Quidā quidē C & propter inuidiā & cōtentionē: quidā autē & propter bonā voluntatē CHRISTVM prædicant. Quidā ex charitate: sciētes quoniā in defensionē euangelii positus sum. Quidā autē ex contētione CHRISTVM annuntiant non syncere: existimātes pressurā se suscitare vinculis meis. Quid enim? Dum omni modo siue per occasionē siue per veritatē CHRISTVS annūtiatur: & in hoc gaudeo, sed & gaudebo. Scio enim quia hoc mihi proueniet ad salutē, per vestrā orationē & subministrationē spiritus IESV CHRISTI, secūdū expectationē & spē meā, quòd in nullo confundar, sed in omni fiducia sicut semp, & nūc magnificabitur CHRISTVS in corpore meo, siue per vitā, siue per mortē. Mihi enim viuere CHRISTVS est: & mori lucrū. Quòd si viuere in carne: hic mihi fructus operis est, & quid eligam ignoro. Coartor autē è duobus: desyderiū habens dissolui & esse cum CHRISTO, multo magis D melius: permanere autē in carne, necessariū propter vos. Et hoc cōfidens, scio quia manebo & permanebo omnibus vobis ad profectū vestrum & gaudiū fidei: vt gratulatio vestra abundet in CHRISTO IESV in me, per meum aduentum iterum ad vos. Tantū digne euangelio CHRISTI conuersamini: vt siue cum venero & videro vos, siue absens, audiam de vobis quia statis in vno spiritu, vnanimes, collaborantes fidei euāgelii: & in nullo terreamini ab aduersariis, quę illis est causa perditionis: vobis autem salutis, & hoc à Deo. quia vobis donatum est pro CHRISTO, non solū vt in eum credatis, sed vt etiam pro illo patiamini, idem certamen habentes quale & vidistis in me, & nunc audistis de me.

S. PROXIMORVM *commodis in fidei & charitatis unitate, mea & CHRISTI humilitate, & sanctitate studendū est sine murmure & querela.*

CAPVT II.

A SI qua ergo consolatio in CHRISTO, si quod solatiū charitatis, si qua societas spiritus, si qua viscera miserationis: implete gaudium meum, vt idē sapiatis, eandē charitatē habentes, vnanimes, idipsum sentientes. nihil per contentionē, neq; per inanem gloriam: sed in humilitate, superiores sibi inuicē arbitrātes: non quæ sua sunt singuli consyderātes: sed & ea quæ aliorū. Hoc enim sentite in vobis, quod & in CHRISTO IESV, qui cum in forma Dei esset, non rapinā arbitratus est esse se æqualem Deo, sed semetipsum exinaniuit formā serui accipiens, in similitudinē hominū factus, & habitu inuentus vt homo. Hu- Heb. 2. b. miliauit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortē: mortē B autem crucis. Propter quod & Deus exaltauit illū: & dona- Rom. 14. b uit illi nomē quod est super omne nomē: vt in nomine IESV Esa. 45. d omne genu flectatur, cœlestiū, terrestriū, & infernorū: & omnis lingua confiteatur quia Dñs IESVS CHRISTVS in gloriā est Dei patris. Itaq; charissimi mei, sicut semper obedistis: non vt in præsentia mea tantū, sed multo magis nūc in absentia mea, cū metu & tremore vestrā salutē operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere, pro bona volūtate. Omnia autē facite sine murmurationibus & 1. Pe. 4. c hæsitationibus: vt sitis sine querela, & simplices filii Dei, sine reprehēsione in medio nationis prauæ & peruersæ. Inter quos lucetis sicut luminaria in mūdo: verbū vitæ cōtinētes ad gloriam meā in die CHRISTI, quia nō in vacuū cucurri: neq; C in vacuū laboraui. Sed etsi immolor supra sacrificiū & obsequiū fidei vestræ: gaudeo, & cōgratulor omnibus vobis. Idipsum autē & vos gaudete, & cōgratulamini mihi. Spero autem in Dño IESV, Timotheū me citò mittere ad vos: vt & Act. 16. a ego bono animo sim, cognitis quæ circa vos sunt. Neminē enim habeo tam vnanimē, qui syncera affectione pro vobis sollicitus sit. Omnes enim quæ sua sunt, quærūt: nō quæ sunt 1. Cor. 13. b IESV CHRISTI. Experimentū autē eius cognoscite, quia sicut patri filius, mecū seruiuit in euāgelio. Hūc igitur spero me mittere ad vos: mox vt videro quę circa me sunt. Cōfidō D autē in Dño, quoniā & ipse veniā ad vos cito. Necessariū autem existimaui, Epaphroditū fratrē & cooperatorē & cōmilitonē meum, vestrū autē apostolū, & ministrū necessitatis meæ, mittere ad vos. Quoniā quidē omnes vos desyderabat: & mœstus erat, propterea quòd audieratis illū infirmatū. Nā & infirmatus est vsq; ad mortē: sed Deus misertus est eius. nō solū autē eius: verū etiā & mei, ne tristitiā super tristitiā haberē. Festinātius ergo misi illū: vt viso eo, iterum gaudeatis, & ego sine tristitia sim. Excipite itaq; illū cum omni gaudio in Domino: & eiusmodi cum honore habetote: quoniā propter opus CHRISTI, vsq; ad mortē accessit: tradēs animam suā, vt impleret id quod ex vobis deerat erga meū obsequiū.

S. QVI

S. QUI legalia prædicant euangelio præferenda uitandi sunt, sicut & Paulus ipse ut CHRISTUM *& gratiam eius lucraretur, uitauit.* CAPUT III.

A DE cætero fratres mei gaudete in Domino. Eadē vobis scribere, mihi quidē non pigrum: vobis autem necessariū. videte canes, videte malos operarios: videte concisionē. Nos enim sumus circuncisio, qui spiritu seruimus Deo: & gloriamur in CHRISTO IESU, & non in carne fiduciā habentes, quanquā & ego habeam confidentiā in carne. Si quis alius videtur confidere in carne: ego magis, circuncisus octauo die, ex genere Israel, de B tribu Beniamin, Hebræus ex Hebræis, secundū legem phari-(Act. 23.b) sæus, secundū æmulationē persequens ecclesiā Dei, secundū iustitiā quæ in lege est cōuersatus sine querela. Sed quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter CHRISTUM detrimenta. Veruntamen existimo omnia detrimentū esse propter eminentē scientiā IESU CHRISTI Domini mei: propter quem omnia detrimentū feci, & arbitror vt stercora, vt CHRISTUM lucrifaciam, vt & inueniar in illo non habens meam iustitiā quæ ex lege est, sed illam quæ ex fide est CHRISTI, quæ ex Deo est iustitia in fide: ad cognoscendū illum, & C virtutē resurrectionis eius, & societatē passionū illius: configuratus morti eius, si quo modo occurrā ad resurrectionē quæ est ex mortuis. Non quòd iam acceperim, aut iam perfectus sim: sequor autē si quo modo comprehendā in quo & cōprehensus sum à CHRISTO IESU. Fratres, ego me non arbitror cōprehendisse. Vnum autem: quæ quidē retro sunt obliuiscens, ad ea verò quæ sunt priora extendens meipsum, ad destinatū persequor, ad brauiū supernæ vocationis Dei in CHRISTO IESU. Quicūq; ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sapitis, & hoc vobis Deus reuelabit. Veruntamen ad quod peruenimus, vt idem sapiamus, in eadem permaneamus regula. Imitatores mei estote fratres: & obser-D uate eos qui ita ambulant sicut habetis formam nos. Multi (Rom. 16.c) enim ambulant quos sæpe dicebā vobis (nunc autē & flens dico) inimicos crucis CHRISTI: quorum finis interitus: quorum Deus, venter est & gloria in confusione ipsorū, qui terrena sapiunt. Nostra autem conuersatio in cœlis est: vnde etiam saluatorem expectamus Dominum nostrum IESUM CHRISTUM, qui reformabit corpus humilitatis nostræ cōfiguratum corpori claritatis suæ, secundū operationem virtutis suæ, qua etiam possit subiicere sibi omnia.

S. IN fide & charitate fundati pietatis opera in futurū sicut à principio conuersionis sectentur. CAPUT IIII.

A ITaq; fratres mei charissimi & desyderatissimi, gaudium meum & corona mea: sic state in Domino charissimi. Euodiam rogo & Syntychen deprecor, idipsum sapere in Domino. Etiam rogo & te germane compar: adiuua illas quæ mecum laborauerunt in euangelio cum Clemente, & cæteris adiutoribus meis, quorū nomina sunt in libro vitæ. Gaudete in Domino semper: iterum dico, gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dominus propè est. Nihil soliciti sitis: sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione peti-B tiones vestræ innotescāt apud Deum. Et pax Dei quæ exuperat omnem sensum, custodiat corda vestra & intelligētias vestras in CHRISTO IESU. De cætero fratres, quæcunque sunt vera, quæcunq; pudica, quæcunq; iusta, quæcūq; sancta, quæcunq; amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me: hæc agite, & Deus pacis erit vobiscū. Gauisus sum autē in Domino vehemēter quoniam tandē aliquādo refloruistis pro me sentire, sicut & sen-C tiebatis, occupati autem eratis. Non quasi propter penuriā dico, ego enim didici, in quibus sum, sufficiens esse. Scio & humiliari: scio & abundare, vbique & in omnibus institutus sum: & satiari, & esurire, & abūdare, & penuriā pati. Omnia possum in eo qui me confortat. Veruntamen bene fecistis communicantes tribulationi meæ. Scitis autem & vos Philippenses, quòd in principio euāgelii quando profectus sum à Macedonia, nulla mihi ecclesia cōmunicauit in ratione dati & accepti, nisi vos soli, quia & Thessalonicā, semel & bis in vsum mihi misistis. Non quòd quæro datum: sed requiro D fructum abundantem in rationem vestram. Habeo autem omnia, & abūdo: repletus sum, acceptis ab Epaphrodito quæ misistis, in odorem suauitatis, hostiam acceptam, placentem Deo. Deus autē meus impleat omne desyderiū vestrum, se-(Rom. 12.a) cundū diuitias suas in gloria, in CHRISTO IESU. Deo autē & patri nostro gloria in secula seculorum. Amen. Salutate omnem sanctū in CHRISTO IESU. Salutant vos qui mecum sunt, fratres. Salutant vos omnes sancti: maxime autem qui de Cæsaris domo sunt. Gratia Domini nostri IESU CHRISTI cum spiritu vestro. Amen.

ARGUMENTUM IN EPISTOLAM PAULI AD COLOSSENSES.

COLOSSENSES, & hi, sicut Laodicenses, sunt Asiani. Et ipsi præuēti erant à pseudoapostolis. Nec ad hos accessit ipse Apostolus, sed & hos per epistolam corrigit. Audierant enim uerbum ab Archippo, qui & ministerium in eos accepit. Ergo Apostolus iam ligatus, scribit eis ab Epheso per Tychicum diaconum, & Onesimum Acolûthum.

Epistola Pauli ad Colossenses.

S. EUANGELICAE authoritati firmiter adhærentes, fidem, spem, & charitatem adepti, gratias Deo agamus oportet. CAPUT I.

A PAULUS Apostolus IESU CHRISTI per voluntatem dei, & Timotheus frater: iis qui sunt Colossis sanctis & fidelibus fratribus in CHRISTO IESU, gratia vobis & pax à Deo patre nostro. Gratias agimus Deo & patri Domini nostri IESU CHRISTI, semper pro vobis orantes: audientes fidem vestram in CHRISTO IESU, & dilectionē quam habetis in sanctos omnes, propter spem quæ reposita est vobis in cœlis, quam audistis in verbo veritatis euangelii, quod peruenit ad vos sicut & in vniuerso mundo est, & fructificat, & crescit, sicut & in vobis ex ea die qua audistis & cognouistis gratiam Dei in veritate, sicut B didicistis ab Epaphra charissimo cōseruo nostro, qui est fidelis pro vobis minister CHRISTI IESU, qui etiam manifestauit nobis dilectionē vestram in spiritu. Ideò & nos ex qua die audiuimus, non cessamus pro vobis orantes & postulantes vt impleamini agnitione volūtatis eius in omni sapientia & intellectu spirituali, vt ambuletis digne Deo, per omnia placentes, in omni opere bono fructificantes, & crescētes in scientia Dei, in omni virtute confortati secundū potentiam claritatis eius, in omni patiētia & lōganimitate: cum gaudio gratias agentes Deo patri qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorū in lumine: qui eripuit nos de potestate tenebra-C rum, & transtulit in regnum filii dilectionis suæ, in quo habemus redemptionē, & remissionem peccatorum: qui est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ, quoniam in ipso condita sunt vniuersa in cœlis & in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue

siue potestates, omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante omnes, & omnia in ipso constāt: & ipse est caput corporis ecclesię, qui est principiū, primogenitus ex mortuis: vt sit in omnibus ipse primatū tenens, quia in ipso complacuit omnem plenitudinē inhabitare: & per eum reconciliare omnia in ipsum, pacificans per sanguinē crucis eius siue quæ in terris, siue quæ in coelis sunt. Et vos cum essetis aliquādo alienati & inimici sensu, in operibus malis: nunc autē reconciliauit in corpore carnis suæ per mortem, vt exhiberet vos sanctos & immaculatos & irreprehēsibiles coram ipso: si tamen permanetis in fide fundati & stabiles & immobiles à spe D euāgelii quod audistis, quod prædicatū est in vniuersa creatura quæ sub coelo est, cuius factus sum ego Paulus minister. Qui nunc gaudeo in passionibus pro vobis, & adimpleo ea quæ desunt passionū CHRISTI, in carne mea pro corpore eius quod est ecclesia. Cuius factus sum ego minister secundum dispensationē Dei quæ data est mihi in vobis, vt impleam verbū Dei, mysterium quod absconditum fuit à seculis & generationibus, nunc autem manifestatum est sanctis eius, quibus voluit Deus notas facere diuitias gloriæ sacramenti huius in gētibus, quod est CHRISTVS, in vobis spes gloriæ, quem nos annuntiamus, corripientes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni sapiētia, vt exhibeamus omnem hominē perfectum in CHRISTO IESV. in quo & laboro, certando secundum operationē eius quam operatur in me in virtute.

1. Cor. 15. c — Apoc. 1. b

S. CONVERSI ad fidē hæreticos uitent & fallaces, ne & ipsos trahant in hæreses & legalia per CHRISTVM sufficienter impleta. CAPVT II.

A Volo enim vos scire qualē solicitudinē habeam pro vobis & pro iis qui sunt Laodiciæ, & quicunque non viderunt faciē meam in carne: vt consolentur corda ipsorum, instructi in charitate, & in omnes diuitias plenitudinis intellectus in agnitionē mysterii Dei & patris & CHRISTI IESV, in quo sunt omnes thesauri sapiētiæ & scientiæ abscōditi. Hoc autē dico: vt nemo vos decipiat in sublimitate sermonū. Nam etsi corpore absens sum: sed spiritu vobiscū sum, gaudens, & videns ordinē vestrum, & firmamentū eius quæ in CHRISTO est fidei ve- B stræ. Sicut ergo accepistis IESVM CHRISTVM Dominū: in ipso ambulate, radicati & superædificati in ipso, & confirmati in fide sicut & didicistis, abundantes in illo in gratiarū actione. Videte ne quis vos decipiat per philosophiā & inanem fallaciā: secundum traditionē hominū, secundū elemēta mundi, & non secundū CHRISTVM. Quia in ipso inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter: & estis in illo repleti, qui est caput omnis principatus & potestatis: in quo & circuncisi estis circūcisione non manufacta in expo- C liatione corporis carnis, sed in circūcisione CHRISTI, cōsepulti ei in baptismo in quo & resurrexistis per fidē operationis Dei, qui suscitauit illū à mortuis. Et vos cum mortui essetis in delictis & præputio carnis vestrę, cōuiuificauit cum illo: donans vobis omnia delicta, delens quod aduersus nos erat, chirographum decreti, quod erat contrarium nobis: & ipsum tulit de medio, affigens illud cruci: & expoliās principatus & potestates traduxit cōfidenter palàm, triūphās illos in semetipso. Nemo ergo vos iudicet in cibo aut in potu, aut D in parte diei festi, aut neomeniæ, aut sabbathorum: quæ sunt vmbra futurorū, corpus autē CHRISTI. Nemo vos seducat, volens in humilitate & religione angelorū, quæ nō vidit ambulans, frustrà inflatus sensu carnis suæ, & non tenens caput ex quo totū corpus per nexus & cōiunctiones subministratum & cōstructū crescit in augmentū Dei. Si mortui estis cū CHRISTO ab elemētis huius mūdi: quid adhuc tanquā viuentes in mūdo decernitis? Ne tetigeris, neq; gustaueris, neq; contrectaueris: quæ sunt omnia in interitū ipso vsu, secundum præcepta & doctrinas hominū. Quæ sunt rationē quidem habētia sapiētiæ in superstitione & humilitate, & nō ad parcendū corpori, nō in honore aliquo ad saturitatē carnis.

1. Cor. 5. b — Ephe. 2. a — Mat. 14. a

S. IN fide radicati nouum uiuendi modum induant, ac peruersos mores & carnales exuant, bonos acquirāt, & cum sapientia charitatem in omni statu conseruent. CAPVT III.

A Igitur si cōsurrexistis cum CHRISTO: quæ sursum sunt quærite, vbi CHRISTVS est in dextera Dei sedens: quæ sursum sunt sapite: nō quæ super terrā. Mortui enim estis, & vita vestra est abscondita cum CHRISTO in Deo. Cum autē CHRISTVS apparuerit, vita vestra: tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria. Mortificate ergo mēbra vestra quæ sunt super terrā, fornicationem, immunditiā, libidinem, cōcupiscentiā malam, & auaritiā, quæ est simulachrorū seruitus, propter quæ venit irā Dei super filios incredulitatis. In quibus ambulastis aliquando cum viueretis in illis. Nunc autē deponite & vos o- B mnia: iram, indignationē, malitiam, blasphemiā, turpem sermonem de ore vestro. Nolite mentiri inuicē: expoliātes vos veterē hominem cum actibus suis, & induētes nouum eum qui renouatur in agnitionē, secūdum imaginē eius qui creauit illum: vbi non est gētilis & Iudæus, circūcisio & præputium, Barbarus & Scytha, seruus & liber: sed omnia & in omnibus CHRISTVS. Induite vos ergo sicut electi Dei, sancti, & dilecti viscera misericordiæ, benignitatē, humilitatē, modestiā, patientiā, supportātes inuicē: & donantes vobismetipsis si quis aduersus aliquē habet querelā. sicut & Domi- C nus donauit vobis: ita & vos. Super omnia autē hæc, charitatem habete, quod est vinculū perfectionis: & pax CHRISTI exultet in cordibus vestris, in quā & vocati estis in vno corpore: & grati estote. Verbū CHRISTI habitet in vobis abūdanter, in omni sapientia docentes & cōmonentes vosmetipsos, psalmis, hymnis & canticis spiritualibus, in gratia cantātes in cordibus vestris Deo. Omne quodcūq; facitis in verbo aut in opere: omnia in nomine Dñi nostri IESV CHRISTI, gratias agentes Deo & patri per ipsum. Mulieres, subdi- D tæ estote viris, sicut oportet, in Domino. Viri, diligite vxores: & nolite amari esse ad illas. Filii, obedite parentibus per omnia. Hoc enim placitum est in Domino. Patres, nolite ad indignationē prouocare filios vestros: vt non pusillo animo fiant. Serui, obedite per omnia dominis carnalibus, non ad oculum seruientes quasi hominibus placentes, sed in simplicitate cordis, timentes Deum. Quodcunq; facitis, ex animo operamini sicut Domino & non hominibus: scientes quòd à Domino accipietis retributionem hæreditatis. Domino CHRISTO seruite: qui enim iniuriam facit, recipiet id quod inique gessit: & non est personarum acceptio apud Deum.

Ephe. 5. a — Rom. 6. a — Ephe. 4. e — Hebr. 12. a — 1. Pet. 2. a & 4. a — Ephe. 6. b — 1. Cor. 10. g — Ephe. 5. e — 1. Pet. 3. a — Ephe. 6. a — Tit. 2. c — 1. Pet. 2. c — Sapien. 6. b — Rom. 2. b

S. FIDELES orationibus uacent, cum infidelibus autem sapienter ambulent. CAPVT IIII.

A Domini, quod iustū est & æquum, seruis præstate: scientes quòd & vos Dominū habetis in coelo. Orationi instate: vigilātes in ea in gratiarū actione. Orantes simul & pro nobis, vt Deus aperiat nobis ostium sermonis ad loquendū mysterium CHRISTI (propter quod etiam vinctus sum) vt manifestē illud ita vt oportet me loqui. In sapiētia ambulate ad eos qui foris sunt: tempus redimētes. Sermo vester semper in gratia sale sit cōditus: vt sciatis quomodo oporteat vos vnicuiq; respōdere. B Quæ circa me sunt, omnia vobis nota faciet Tychicus charissimus frater, & fidelis minister & cōseruus in Dño: quem misi ad vos ad hoc ipsum vt cognoscat quæ circa vos sunt, & cōsoletur corda vestra cum Onesimo charissimo & fideli fratre qui ex vobis est: qui omnia quæ hic agūtur, nota facient vobis. Salutat vos Aristarchus cōcaptiuus meus, & Marcus cōsobrinus Barnabę (de quo accepistis mādata, Si venerit ad

Luc. 18. a — 1. Thes. 5. d — Ephe. 6. c — 2. Thes. 3. a — Ephe. 5. d

vos,

C vos, suscipite illum,) & Iesus qui dicitur Iustus: qui sunt ex circuncisione. Hi soli sunt adiutores mei in regno Dei: qui mihi fuerunt solatio. Salutat vos Epaphras qui ex vobis est, seruus CHRISTI IESV, semper solicitus pro vobis in orationibus, vt stetis perfecti & pleni in omni volútate Dei. Testimonium enim illi perhibeo quòd habet multum laborem pro vobis, & pro iis qui sunt Laodiceæ, & qui Hierapoli. Sa

D lutat vos Lucas medicus charissimus, & Demas. Salutate fratres qui sunt Laodiceæ: & Nympham, & quæ in domo eius est ecclesiam. Et cum lecta fuerit apud vos epistola hæc, facite vt & in Laodicensium ecclesia legatur: & ea quæ Laodicensium est, vt vobis legatur. Et dicite Archippo, Vide ministerium quod accepisti in Domino, vt illud impleas. Salutatio: mea manu Pauli. Memores estote vinculorú meorú. Gratia Domini nostri IESV CHRISTI vobiscum. Amen.

1. Tim. 4. a

ARGVMENTVM IN PRIMAM *epistolam Pauli ad Thessalonicenses.*

THESSALONICENSES, sunt Macedones: qui in CHRISTO IESV accepto verbo veritatis, perstiterunt in fide: etiam in persecutione ciuium suorum. Præterea nec receperunt falsos apostolos, nec ea quæ à falsis apostolis dicebantur. Hos collaudat Apostolus: scribens eis ab Athenis per Tychicum diaconum & Onesimum Acoluthum.

Epistola Pauli ad Thessalonicenses PRIMA.

S. THESSALONICENSES ad Pauli prædicationé facile inter tribulationes conuersi meritò laudandi, cæteris etiam ipsi prædicauerunt. CAPVT I.

A PAVLVS & Syluanus & Timotheus ecclesiæ Thessalonicensium in Deo patre nostro & Domino IESV CHRISTO: gratia vobis & pax.

Gratias agimus Deo semper pro omnibus vobis: memoriam vestri facientes in orationibus nostris sine intermis

B sione, memores operis fidei vestræ & laboris, & charitatis, & sustinétię spei Domini nostri IESV CHRISTI, ante Deú & patrem nostrú. Scientes fratres dilecti, à Deo electionem vestram: quia euangeliú nostrum non fuit ad vos in sermone tantum, sed & in virtute, & in spiritu sancto, & in plenitudine

C multa, sicut scitis quales fuerimus in vobis propter vos. Et vos imitatores nostri facti estis, & Domini: excipientes verbum in tribulatione multa cum gaudio spiritus sancti: ita vt facti sitis forma omnibus credétibus in Macedonia & in Achaia. A vobis enim diffamatus est sermo Domini: non solú

D in Macedonia & in Achaia, sed & in omni loco fides vestra quæ est ad Deum, profecta est, ita vt non sit nobis necesse quicquam loqui. Ipsi enim de nobis annuntiant, qualem introitum habuerimus ad vos: & quomodo cóuersi estis ad Deum à simulachris seruire Deo viuo & vero, & expectare filium eius de cœlis (quem suscitauit ex mortuis) IESVM, qui eripuit nos ab ira ventura.

S. QVALIS Thessalonicensibus Paulus prædicando connixit, tales fuerút ipsi in cóuersione, & forti inter tribulationes constantia. CAPVT II.

A NAm & ipsi scitis fratres introitum nostrum ad vos quia non inanis fuit: sed antè passi multa & contumeliis affecti (sicut scitis) in Philippis, fiduciam habuimus in Deo nostro loqui ad vos euágeliú Dei in multa solicitudine. Exhortatio enim nostra non de errore, neq; de immúditia, neq; in dolo: sed sicut probati sumus à Deo vt crederetur nobis euágelium, ita loquimur. Non quasi hominibus placétes, sed Deo qui probat cor da nostra. Neq; enim aliquádo fuimus in sermone adulationis, sicut scitis: neq; in occasione auaritiæ, Deus testis est: nec quærentes ab hominibus gloriam, neq; à vobis, neq; ab aliis.

B Cum possemus vobis oneri esse, vt CHRISTI Apostoli: sed facti sumus paruuli in medio vestri, tanquá si nutrix foueat filios suos: Ita desyderantes vos cupidè, volebamus tradere vobis non solum euangeliú Dei, sed etiá animas nostras: quo niá charissimi nobis facti estis. Memores enim facti estis fratres laboris nostri & fatigationis. Nocte & die operantes, ne quem vestrú grauaremus: prædicauimus in vobis euangeliú Dei. Vos testes estis & Deus, quàm sanctè & iustè & sine querela vobis qui credidistis, fuimus: sicut scitis qualiter vnumquenq; vestrum (sicut pater filios suos) deprecantes vos &

Act. 20. g
1. Cor. 4. c
2. Thes. 3. b

C consolantes, testificati sumus vt ambularetis digne Deo, qui vocauit vos in suum regnum & gloriam. Ideò & nos gratias agimus Deo sine intermissione: quoniam cum accepissetis à nobis verbum auditus Dei, accepistis illud non vt verbú hominum, sed (sicut est verè) verbú Dei, qui operatur in vobis qui credidistis. Vos enim imitatores estis fratres, ecclesiarum Dei quæ sunt in Iudæa, in CHRISTO IESV: quia eadem passi estis & vos à contribulibus vestris, sicut & ipsi à Iudæis, qui & Dominú occiderút IESVM, & prophetas, & nos persecuti sunt, & Deo non placent: & omnibus homini-

D bus aduersantur, prohibétes nos géntibus loqui, vt salui fiant, vt impleant peccata sua semper. Peruenit enim ira Dei super illos vsq; in finem. Nos autè fratres desolati à vobis ad tempus horæ, aspectu, non corde: abundantius festinauimus faciem vestram videre cum multo desyderio. Quoniam voluimus venire ad vos, ego quidem Paulus, & semel & iterú: sed impediuit nos satanas. Quæ est enim nostra spes, aut gaudium, aut corona gloriæ? Nónne vos ante Dominum nostrum IESVM CHRISTVM estis in aduentu eius? vos enim estis gloria nostra & gaudium.

S. PAVLVS per nuntium Thessalonicésibus missum super illorú conuersatione certior factus, multiplicem illis optat gloriam & felicitatem. CAPVT III.

A PRopter quod non sustinétes amplius, placuit nobis remanere Athenis, solis: & misimus Timotheum fratrem nostrum & ministrú Dei in euangelio CHRISTI, ad confirmandos vos & exhortandos pro fide vestra: vt nemo moueatur in tribulationibus istis. Ipsi enim scitis quòd in hoc positi sumus. Nam & cum

Act. 16. a

B apud vos essemus, prædicebamus vobis passuros nos tribulationes, sicut & factú est & scitis. Propterea & ego amplius non sustinens, misi ad cognoscendam fidem vestram, ne fortè tétauerit vos is qui tentat, & inanis fiat labor noster. Nunc autem veniente Timotheo ad nos à vobis, & annútiante nobis fidem & charitatem vestram, & quia memoriam nostri habetis bonam semper, desyderantes nos videre, sicut & nos

C quoq; vos: ideò consolati sumus, fratres, in vobis in omni necessitate & tribulatione nostra per fidem vestram. Quoniam nunc viuimus, si vos statis in Domino. Quam enim gratiarum actionem possumus Deo retribuere pro vobis, in omni gaudio quo gaudemus propter vos ante Deum nostrum, nocte ac die abundátius orantes vt videamus faciem vestram,

D & compleamus ea quæ desunt fidei vestræ? Ipse autem Deus & pater noster & Dominus IESVS CHRISTVS dirigat viá nostram ad vos. Vos autem Dominus multiplicet, & abundare faciat charitaté vestram in inuicem & in omnes: quemadmodú & nos in vobis ad cófirmáda corda vestra sine querela, in sanctitate ante Deú & patrè nostrú, in adnétu Domini nostri IESV CHRISTI cú omnibus sanctis eius. Amen.

S. IN

S. IN fide firmati futuro studeant profectui, & sibi à carnalibus vitijs & inordinata tristitia caveant. CAPVT IIII.

DE cætero ergo fratres, rogamus vos & obsecramus in Domino IESV: vt quemadmodum accepistis à nobis quomodo oporteat vos ambulare & placere Deo, sic & ambuletis, vt abundetis magis. Scitis enim quæ præcepta dederim vobis per Dominum IESVM. Hæc est enim voluntas Dei, sanctificatio vestra: vt abstineatis vos à fornicatione, vt sciat vnusquisq; vestrum vas suum possidere in sanctificatione & honore: non in passione desyderii, sicut & gétes quæ ignorant Deum. Et ne quis supergrediatur neq; circumueniat in negotio fratrem suum: quoniam vindex est Dominus de his omnibus, sicut prędiximus vobis, & testificati sumus. Nõ enim vocauit nos Deus in immunditiã: sed in sanctificationem. Itaq; qui hæc spernit, non hominẽ spernit, sed Deum, qui etiam dedit spiritum suum sanctũ in nobis. De charitate autem fraternitatis, non necesse habemus scribere vobis: ipsi enim vos à Deo didicistis, vt diligatis inuicẽ. Etenim illud facitis in omnes fratres in vniuersa Macedonia. Rogamus autem vos fratres vt abundetis magis: & operam detis vt quieti sitis, & vt vestrum negotium agatis, & operemini manibus vestris, sicut præcepimus vobis, & vt honeste ambuletis ad eos qui foris sunt: & nullius aliquid desyderetis. Nolumus autẽ vos ignorare fratres de dormientibus: vt non contristemini, sicut & cæteri qui spem non habent. Si enim credimus quòd IESVS mortuus est & resurrexit: ita & Deus eos qui dormierunt per IESVM, adducet cum eo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quia nos qui viuimus, qui residui sumus in aduentum Domini, non præueniemus eos qui dormierunt. Quoniam ipse Dominus in iussu & in voce archangeli & in tuba Dei descendet de cœlo: & mortui qui in CHRISTO sunt, resurgent primi. Deinde nos qui viuimus qui relinquimur: simul rapiemur cum illis in nubibus obuiam Domino in aera, & sic semper cum Domino erimus. Itaque consolamini inuicem in verbis istis.

Rom. 12. a. Ephe. 5. d. Ioan. 13. d. & 15. b. 1. Ioan. 2. b. & 4. d. 1. Cor. 15. d.

S. AD iudicium futurum omnes se præparent, æquales cõsolando, maiores reuerendo, inferiores corrigendo, ac Deum & dona eius benedicendo. CAPVT V.

DE temporibus autem & momentis fratres, non indigetis vt scribamus vobis. Ipsi enim diligenter scitis quia dies Domini, sicut fur in nocte, ita veniet. Cum enim dixerint, pax & securitas: tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in vtero habentis, & non effugient. Vos autem fratres non estis in tenebris: vt vos dies illa tanquam fur cõprehendat. Omnes enim vos, filii lucis estis, & filii diei. Non sumus noctis neq; tenebrarum. Igitur non dormiamus sicut & cęteri: sed vigilemus & sobrii simus. Qui enim dormiunt, nocte dormiunt: & qui ebrii sunt, nocte ebrii sunt. Nos autem qui diei sumus, sobrii simus, induti loricam fidei & charitatis, & galeam spem salutis. Quoniã non posuit nos Deus in iram: sed in acquisitionem salutis per Dominũ nostrum IESVM CHRISTVM, qui mortuus est pro nobis, vt siue vigilemus, siue dormiamus, simul cum illo viuamus. Propter quod consolamini inuicem: & ædificate alterutrum, sicut & facitis. Rogamus autem vos fratres, vt noueritis eos qui laborant inter vos & præsunt vobis in Domino & monent vos: vt habeatis illos abundantius in charitate propter opus illorum. Pacem habete cum eis. Rogamus autẽ vos fratres, corripite inquietos, consolamini pusillanimes, suscipite infirmos, patientes estote ad omnes. Videte ne quis malum pro malo alicui reddat: sed semper quod bonũ est sectamini in inuicẽ, & in omnes. Semper gaudete. Sine intermissione orate. In omnibus gratias agite. hæc est enim voluntas Dei in CHRISTO IESV in omnibus vobis. Spiritum nolite extinguere. Prophetias nolite spernere. Omnia autem probate: quod bonum est, tenete. Ab omni specie mala abstinete vos. Ipse autem Deus pacis sanctificet vos per omnia: vt integer spiritus vester & anima & corpus sine querela, in aduentu Domini nostri IESV CHRISTI cõseruetur. Fidelis est qui vocauit vos: qui etiam faciet. Fratres orate pro nobis. Salutate fratres omnes in osculo sancto. Adiuro vos per Dominum, vt legatur epistola hæc omnibus sanctis fratribus. Gratia Domini nostri IESV CHRISTI vobiscum. Amen.

2. Pet. 3. c. Apoc. 3. a. & 16. c. Esa. 59. b. Ephe. 6. c. Prou. 17. c. Rom. 12. d. 1. Pet. 3. b. Eccli. 18. c. Luc. 18. a. Colos. 4. a. 1. Cor. 1. b.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM *secundam ad Thessalonicenses.*

AD THESSALONICENSES secundam scribit epistolam Apostolus: & notum facit eis de temporibus nouissimus, & de aduersarij detectione. Scribit hanc epistolã ab Athenis per Titum diaconum, & Onesimum acolùthum.

Epistola Pauli ad Thessalonicenses, *secunda.*

S. PRAEPARANTVR omnes ad iudicium in fide, charitate & patientia, ubi mali pœnis tradentur, boni autem præmijs donabuntur. CAPVT I.

PAVLVS & Syluanus & Timotheus: ecclesiæ Thessalonicensiũ in Deo patre nostro & Domino IESV CHRISTO: gratia vobis & pax à Deo patre nostro, & Domino IESV CHRISTO.

Gratias agere debemus semper Deo pro vobis fratres, ita vt dignũ est, quoniam supercrescit fides vestra, & abundat charitas vniuscuiusque vestrum in inuicem: ita vt & nosipsi in vobis gloriemur in ecclesiis Dei, pro patientia vestra, & fide in omnibus persecutionibus vestris & tribulationibus, quas sustinetis in exemplũ iusti iudicii Dei, vt digni habeamini in regno Dei, pro quo & patimini. si tamen iustũ est apud Deum retribuere tribulationem iis qui vos tribulant: & vobis qui tribulamini requiem nobiscum, in reuelatione domini IESV de cœlo cum angelis virtutis eius in flamma ignis dantis vindictam iis qui non nouerunt Deum, & qui non obediunt euangelio Domini nostri IESV CHRISTI. Qui pœnas dabunt in interitu æternas à facie Domini & à gloria virtutis eius: cum venerit glorificari in sanctis suis, & admirabilis fieri in omnibus qui crediderunt, quia creditum est testimoniũ nostrum super vos in die illo. In quo etiam oramus semper pro vobis, vt dignetur vos vocatione sua Deus noster, & impleat omnem voluntatem bonitatis suæ, & opus fidei in virtute, vt clarificetur nomen Domini nostri IESV CHRISTI in vobis, & vos in illo, secundum gratiam Dei nostri, & Domini IESV CHRISTI.

S. ECCLESIA tandem grauibus subiacebit periculis per antichristum & ministros eius, qui meritas luet pœnas cum suis qui eum in doctorem receperunt. CAPVT II.

ROgamus autem vos fratres per aduentum Domini nostri IESV CHRISTI, & nostræ congregationis in ipsum: vt non cito moueamini à vestro sensu, neq; terreamini neq; per spiritum, neque per sermonem, neq; per epistolam tanquam per nos missam, quasi instet dies Domini. Ne quis vos seducat vllo modo, quoniã nisi venerit discessio primum, & reuelatus fuerit homo peccati, filius perditionis, qui aduersatur & extollitur

Ephe. 5. b.

supra

supra omne quod dicitur Deus, aut quod colitur, ita vt in templo Dei sedeat ostendens se tanquam sit Deus. Non retinetis quòd cum adhuc essem apud vos, hæc dicebã vobis? Et nunc quid detineat scitis: vt reueletur in suo tempore. C Nam mysterium iam operatur iniquitatis, tantum vt qui tenet nunc teneat: donec de medio fiat. Et tunc reuelabitur ille iniquus, quem Dominus IESVS interficiet spiritu oris sui: & destruet illustratione aduentus sui eum, cuius est aduentus secundum operationem satanæ: in omni virtute & signis & prodigiis mendacibus, & in omni seductione iniquitatis iis qui pereunt, eo quòd charitatem veritatis non receperunt, vt salui fierent. Ideò mittet illis Deus operationẽ erroris, vt D credant mendacio: vt iudicentur omnes qui non crediderunt veritati, sed cõsenserunt iniquitati. Nos autem debemus gratias agere Deo semper pro vobis fratres dilecti à Deo, quòd elegerit nos Deus primitias in salutem, in sanctificatione spiritus, & in fide veritatis. Ad quod & vocauit vos per euangelium nostrum, in acquisitionem gloriæ domini nostri IESV CHRISTI. Itaque fratres state, & tenete traditiones quas didicistis, siue per sermonem, siue per epistolam nostram. Ipse autem dominus noster IESVS CHRISTVS & Deus & pater noster qui dilexit nos, & dedit consolationem æternam, & spem bonam in gratia: exhortetur corda vestra, & confirmet in omni opere & sermone bono.

Esa. 11.a

S. FIDELES *pro seipsis inuicem orent tam boni quàm mali, & otia vitare semper laborent.* CAPVT III.

A De cætero fratres, orate pro nobis, vt sermo Dei currat & clarificetur, sicut & apud vos: & vt liberemur ab importunis & malis hominibus: nõ enim omnium est fides. Fidelis autem dominus est, qui confirmabit vos & custodiet à malo. Confidimus autem de vobis fratres in domino, quòd quæcunque præcipimus, & facitis & facietis. Dominus autem dirigat corda B vestra in charitate Dei & patientia CHRISTI. Denuntiamus autem vobis fratres in nomine Domini nostri IESV CHRISTI, vt subtrahatis vos ab omni fratre ambulante inordinate, & non secundum traditionem quam acceperunt à nobis. Ipsi enim scitis quemadmodũ oporteat imitari nos: quoniam non inquieti fuimus inter vos, neque gratis panem manducauimus ab aliquo, sed in labore & in fatigatione nocte & die operãtes, ne quem vestrum grauaremus. Non quasi non habuerimus potestatem: sed vt nosmetipsos formam daremus vobis ad imitandum nos. Nam & cum C essemus apud vos, hoc denuntiabamus vobis, Quoniam si quis non vult operari, nec manducet. Audiuimus enim inter vos quosdam ambulantes inquietè, nihil operantes, sed curiose agentes. Iis autem qui eiusmodi sunt denuntiamus & obsecramus in domino IESV, vt cum silentio operantes, suum panem manducent. Vos autem fratres, nolite deficere benefacientes. D Quòd si quis non obedit verbo nostro per epistolam, hunc notate: & ne commisceamini cum illo, vt confundatur: & nolite quasi inimicum existimare, sed corripite vt fratrem. Ipse autem Deus pacis det vobis pacem sempiternam in omni loco. Dominus sit cum omnibus vobis. Salutatio mea manu Pauli: quod est signum in omni epistola. ita scribo. Gratia domini nostri IESV CHRISTI cum omnibus vobis. AMEN.

Ephe. 6.c
Coloss. 4.a
Act. 20.g
1. Cor. 4.c
1. Thes. 2.b
Gala. 6.c

ARGVMENTVM IN PRIMAM Epistolam Pauli ad Timotheum.

TIMOTHEVM *instruit, & docet de ordinatione episcopatus & diaconij & omnis ecclesiasticæ disciplinæ: scribens ei à Laodicea per Tychicum diaconum.*

Epistola Pauli ad Timotheum prima.

S. PRAELATI *est noxia quæque resecare, & seminare utilia & necessaria in ueritate & misericordia.* CAPVT I.

A PAVLVS Apostolus IESV CHRISTI secundum imperium Dei saluatoris nostri, & CHRISTI IESV spei nostræ: Timótheo dilecto filio in fide, gratia & misericordia & pax à Deo patre & CHRISTO IESV domino nostro. Sicut rogaui te vt remaneres Ephesi cum irem in Macedoniam, vt denuntiares quibusdam ne aliter docerent, neque intenderent fabulis & genealogiis interminatis: quæ quæstiones præstant magis quàm ædificationẽ Dei, quæ est in fide. Finis autẽ præcepti: est cha-B ritas de corde puro & conscientia bona & fide non ficta. A quibus quidam aberrantes, conuersi sunt in vaniloquium, volentes esse legis doctores, nõ intelligentes neque quæ loquuntur neque de quibus affirmant. Scimus autem quia bona est lex, si quis ea legitimè vtatur: sciens hoc, quia lex iusto non est posita, sed iniustis & nõ subditis, impiis & peccatoribus, sceleratis & contaminatis, patricidis & matricidis, homicidis, fornicariis, masculorum concubitoribus, plagiariis, mendacibus, & periuris, & si quid aliud sanæ doctrinæ aduersa-C tur, quæ est secundum euangelium gloriæ beati Dei, quod creditũ est mihi. Gratias ago ei qui me cõfortauit in CHRISTO IESV domino nostro quia fidelem me existimauit, ponens in ministerio, qui prius blasphemus fui & persecutor & contumeliosus: sed misericordiam Dei consecutus sum, quia ignorans feci in incredulitate. Superabundauit autem gratia domini nostri cũ fide & dilectione, quæ est in CHRISTO IESV. Fidelis sermo & omni acceptione dignus: quòd CHRISTVS IESVS vènit in hunc mundum peccatores sal-D uos facere, quorũ primus ego sum. Sed ideò misericordiam consecutus sum: vt in me primo ostẽderet CHRISTVS IESVS omnem patientiam, ad informationem eorum qui credituri sunt illi in vitam æternam. Regi autem seculorum immortali, inuisibili, soli Deo honor & gloria in secula seculorum. Amen. Hoc præceptum commẽdo tibi fili Timóthee: secundum præcedentes in te prophetias, vt milites in illis bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam quam quidam repellentes, circa fidem naufragauerunt: ex quibus est Hymenæus & Alexander: quos tradidi satanæ, vt discant non blasphemare.

Act. 16.a
Rom. 7.c
Matt. 9.b
Marc. 2.c

S. PRAELATI *cæteros hortentur ad orationes & gratiarum actiones Domino, qui uult omnes saluos fieri, uiros inquam & mulieres, utrinq; seruata honestate.* CAPVT II.

A Obsecro igitur primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate cõstituti sunt: vt quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castita-B te: hoc enim bonum est & acceptum coram saluatore nostro Deo, qui omnes homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. Vnus enim Deus, vnus & mediator Dei & hominum, homo CHRISTVS IESVS: qui dedit redemptionem semetipsum pro omnibus: cuius testimonium temporibus suis confirmatum est, in quo positus sum ego prædicator & apostolus (veritatem dico, non mentior) do-C ctor gentium in fide & veritate. Volo ergo viros orare in omni loco, leuantes puras manus, sine ira & disceptatione. Similiter & mulieres in habitu ornato, cum verecundia & sobrietate ornantes se, nõ in tortis crinibus, aut auro, aut mar-

2. Tim. 1.c
1. Pet. 3.a

garitis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres promittentes pietatẽ per opera bona. Mulier in silentio discat, cum omni subiectione. Docere autem, mulieri non permitto, neque dominari in virum: sed esse in silentio. Adam enim primus formatus est, deinde Eua: & Adam non est seductus, mulier autem seducta in præuaricatione fuit. Saluabitur autem per filiorum generationem: si permanserit in fide & dilectione & sanctificatione cum sobrietate.

1. Cor. 4. c
Gen. 1. d
Gen. 3. b

S. *EPISCOPI mores & uirtutes ad ecclesiam & familiam: & Diaconorum ministeria ad domum, uxores & filios.*

CAPVT III.

Tit. 1. b

A FIdelis sermo. Si quis episcopatum desyderat: bonum opus desyderat. Oportet enim episcopum irreprehensibilem esse, vnius vxoris virum: sobrium, prudentem, ornatum, pudicum, hospitalem, doctorem, non violentum, non percussorem: sed modestum, non litigiosum, non cupidum, sed suæ domui bene præpositum, filios habentem subditos cum omni castitate. B Si quis autem domus suæ præesse nescit: quomodo ecclesiæ Dei diligentiam habebit? Non neophytum: ne in superbiam elatus in iudicium incidat diaboli. Oportet autem illum & testimonium habere bonum ab iis qui foris sunt: vt non in opprobrium incidat & in laqueum diaboli. Diacones similiter pudicos, non bilingues, non multo vino deditos, nõ turpe lucrum sectantes: habentes mysterium fidei in cõscientia C pura. Et hi autem probentur primum, & sic ministrent, nullum crimen habentes. Mulieres similiter pudicas, nõ detrahentes, sobrias, fideles in omnibus. Diacones sint vnius vxoris viri, qui filiis suis bene præsint, & suis domibus. Qui enim bene ministrauerint, gradum bonum sibi acquirent: & multam fiduciam in fide quæ est in CHRISTO IESV. Hæc tibi D scribo fili Timóthee, sperans me ad te venire citò: si autem tardauero, vt scias quomodo oporteat te in domo Dei conuersari, quæ est ecclesia Dei viui: columna & firmamentum veritatis. Et manifeste magnum est pietatis sacramentum quod manifestatum est in carne, iustificatum est in spiritu, apparuit angelis, prædicatum est gentibus, creditum est in mundo, assumptum est in gloria.

S. *PRAELATVS populum doceat falsam uitare doctrinã nouissimis temporibus futuram, atq; ineptas fabulas: ad pietatis uerò doctrinam uerbo & exemplo moneat.* CAPVT IIII.

2. Tim. 3. a
2. Pet. 3. a
Iudæ 1. f

A SPiritus autem manifeste dicit quia in nouissimis temporibus discedent quidam à fide, attendentes spiritibus erroris & doctrinis dæmoniorum, in hypocrisi loquentium mendacium, & cauteriatam habentium suam conscientiam, prohibentium nubere, abstinere à cibis quos Deus creauit ad percipiendum cum gratiarum actione fidelibus & iis qui cognouerunt veritatẽ, B Quia omnis creatura Dei bona est, & nihil reiiciendũ quod cum gratiarum actione percipitur: sanctificatur enim per verbum Dei & orationem. Hæc proponens fratribus, bonus eris minister CHRISTI IESV, enutritus verbis fidei & bonæ doctrinæ quam assecutus es. Ineptas autem & aniles fabulas deuita: exerce autem teipsum ad pietatem. Nam corpo- C ralis exercitatio, ad modicũ vtilis est: pietas autem, ad omnia vtilis est, promissionem habens vitæ quæ nunc est, & futuræ. Fidelis sermo, & omni acceptione dignus. In hoc enim laboramus & maledicimur, quia speramus in Deum viuum qui est saluator omnium hominum, maxime fidelium. Præcipe hæc & doce. Nemo adolescentiã tuam contemnat, sed D exemplum esto fidelium in verbo: in conuersatione, in charitate, in fide, in castitate. Dum venio, attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. Noli negligere gratiam quæ in te est, quæ data est tibi per prophetiam: cum impositione manuũ presbyterii. Hæc meditare, in his esto: vt profectus tuus manifestus sit omnibus: Attende enim tibi & doctrinæ: insta in illis. Hoc enim faciẽs, & teipsum saluũ facies, & eos qui te audiũt.

2. Tim. 3. b
Tit. 3. c

S. *QVISQVE pro statu suo à prælato tractandus est: sed & pro morum honestate eligendus, honorandus, & corripiendus.*

CAPVT V.

A SEniorem ne increpaueris, sed obsecra vt patrem: iuuenes, vt fratres: anus, vt matres: iuuenculas, vt sorores in omni castitate. Viduas honora, quæ verè viduæ sunt. Si qua autẽ vidua filios aut nepotes habet, discant primũ domum suam regere, & mutuam vicem reddere parẽtibus: hoc enim acceptũ est coram Deo. Quæ autẽ verè vidua est & desolata: speret in Deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte & die. Nam quæ in deliciis est: viuens mortua est. Et hoc præcipe: vt irreprehensibiles sint. Si quis autem suorum & maxime domesticorũ cu- B ram non habet: fidem negauit, & est infideli deterior. Vidua deligatur non minus sexaginta annorum, quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educauit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationem patiẽtibus subministrauit, si omne opus bonum subsecuta est. Adolescentiores autẽ viduas deuita. Cum enim luxuriatæ fuerint in CHRISTO, nubere volunt: habẽtes damnationem, quia primã fidem irritam fecerunt: simul autẽ & C otiosæ discunt circuire domos, nõ solum otiosæ, sed & verbosæ, & curiosæ, loquentes quæ non oportet. Volo ergo iuniores nubere, filios procreare, matresfamiliâs esse: nullam occasionẽ dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quædam conuersæ sunt retrò post satanã. Si quis fidelis habet viduas, subministret illis, vt non grauetur ecclesia: vt iis quæ verè viduæ sunt, sufficiat. Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur: maximè qui laborant in verbo & doctrina. Dicit enim scriptura, Non alligabis os boui D trituranti. Et, Dignus est operarius mercede sua. Aduersus presbyterum accusationẽ noli recipere: nisi sub duobus aut tribus testibus. Peccantes, coram omnibus argue: vt & cæteri timorem habeant. Testor coram deo & CHRISTO IESV & electis angelis, vt hæc custodias sine præiudicio, nihil faciens in alteram partem declinando. Manus cito nemini imposueris, neque cõmunicaueris peccatis alienis. Teipsum castum custodi. Noli adhuc aquam bibere: sed modico vino vtere propter stomachum tuũ, & frequentes tuas infirmitates. Quorundã hominũ peccata manifesta sunt, præcedentia ad iudiciũ: quosdã autẽ & subsequũtur. Similiter & facta bona, manifesta sunt: & quæ aliter se habẽt, abscõdi nõ possunt.

Deut. 25. a
1. Cor. 9. a
Matt. 10. b
Luc. 10. b

S. *PRAELATI est cuiuslibet status prouidere conuersationi, pauperum ad diuites, seruorum ad dominos, & seipsum in cæterorum exemplum præbere.* CAPVT VI.

A QVicunque sunt sub iugo serui, dominos suos omni honore dignos arbitrentur: ne nomẽ domini & doctrina blasphemetur. Qui autem fideles habent dominos, nõ contemnant quia fratres sunt: sed magis seruiant quia fideles sunt & dilecti, qui beneficii participes sunt. Hæc doce, & exhortare. Si quis aliter docet, & non acquiescit sanis sermonibus domini nostri IESV CHRISTI, & ei quæ secundum pietatem est doctrinæ: su- B perbus, nihil sciens, sed languens circa quæstiones & pugnas verborum, ex quibus oriuntur inuidiæ, cõtentiones, blasphemiæ, suspiciones malæ, conflictationes hominũ mente corruptorum & qui veritate priuati sunt, existimantiũ quæstũ esse pietatẽ. Est autẽ quæstus magnus: pietas cum sufficiẽtia. Nihil enim intulimus in hunc mundum: haud dubium quia nec auferre quid possumus. Habẽtes autẽ alimenta & quibus tegamur: his cõtenti simus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationẽ & in laqueum diaboli, & desyderia mul- C ta inutilia, & nociua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem.

Iob. 1. d
Eccli. 5. c

perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas: quam quidam appetentes errauerunt à fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem ò homo Dei, hæc fuge: sectare verò iustitiam, pietatẽ, fidem, charitatẽ, patientiam, mansuetudinem. Certa bonũ certamen fidei, apprehende vitam æternam, in quam vocatus es & confessus bonã confessionẽ coram multis testibus. Præcipio tibi coram Deo qui viuificat omnia, & CHRISTO IESV qui testimonium reddidit sub *Ioan.18.g* Pontio Pilato bonam confessionem, vt serues mandatum D sine macula, irreprehẽsibile vsque in aduentum domini nostri *Apo.17.d 19.c* IESV CHRISTI. quem suis temporibus ostendet beatus & solus potens, rex regum & dominus dominantium qui solus *Ioan.1.b* habet immortalitatem, & lucem inhabitat inaccessibilem, *1.Ioan.1.c* quem nullus hominum vidit, sed nec videre potest: cui honor & imperium sempiternum. Amen. Diuitibus huius secu*Luc.12.b* *Ioan.1.b* li præcipe non sublime sapere, neque sperare in incerto diuitiarum, sed in Deo viuo (qui præstat nobis omnia abunde ad fruendum) bene agere, diuites fieri in bonis operibus, facile tribuere, communicare, thesaurizare sibi fundamentum bonum in futurum, vt apprehendant veram vitam. O Timóthee, depositũ custodi: deuitans prophanas vocum nouitates, & oppositiones falsi nominis scientiæ, quam quidã promittentes, circa fidem exciderunt. Gratia tecum. AMEN.

ARGVMENTVM IN EPISTOlam secundam ad Timotheum.

ITEM Timotheo scribit de exhortatione martyrij, & de omni regula veritatis, & quid futurum sit temporibus nouissimis, & de sua passione: scribens ei ab urbe Roma.

Epistola Pauli ad TimoTHEVM SECVNDA.

S. GRATVITIS bonis à Deo donatus, in proximorũ vtatur commodum & maxime prædicatione, superiorũ exemplo sectando, & diligenter exequendo. CAPVT I.

A PAVLVS Apostolus IESV CHRISTI per voluntatem Dei, secundũ promissionem vitæ quæ est in CHRISTO IESV: Timótheo charissimo filio, gratia & misericordia, & pax à Deo patre nostro, & CHRISTO IESV domino nostro. Gratias ago Deo meo, cui seruio à progenitoribus meis in conscientia pura, quòd sine intermissione habeã tui memoriam in orationibus meis, nocte ac die desyderãs te videre, memor lachrymarũ tuarum, vt gaudio implear recordationem accipiens eius fidei quæ B est in te non ficta, quæ & habitauit primum in auia tua Loide, & matre tua Eunice, certus sum autem quòd & in te. Propter quam causam admoneo te, vt resuscites gratiam Dei, quæ est in te per impositionem manuũ mearum. Non enim *Rom.8.c* dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis, & dilectionis, & sobrietatis. Noli itaque erubescere testimonium domini nostri, neque me vinctum eius: sed collabora euangelio seC cundum virtutem Dei, qui nos liberauit & vocauit vocatio*Tit.3.b* ne sancta, non secundum opera nostra, sed secundũ propositum suum & gratiã quæ data est nobis in CHRISTO IESV ante tempora secularia. Manifestata est autem nunc per illuminationem saluatoris nostri IESV CHRISTI, qui destruxit quidem mortem, illuminauit autem vitam & incorruptionem per euangelium: in quo positus sum ego prædi*1.Tim.2.b* cator & Apostolus & magister gentium. Ob quam causam etiam hæc patior, sed non confundor. Scio enim cui credidi: & certus sum quia potens est depositum meum seruare in illum diem. Formam habe sanorum verborum, quæ à me D audisti in fide & in dilectione in CHRISTO IESV. Bonũ depositum custodi per spiritum sanctum, qui habitat in nobis. Scis enim hoc, quòd auersi sunt à me omnes qui in Asia sunt, ex quibus est Phygellus & Hermogenes. Det misericordiam dominus Onesiphori domui: quia sæpe me refrigerauit, & catenam meam non erubuit: sed cum Romam venisset, solicitè me quæsiuit, & inuenit. Det illi dominus inuenire misericordiam à Deo in illa die. Et quanta Ephesi ministrauit mihi: tu melius nosti.

S. PRAELATVS pro fide & salute fidelium semper sit paratus martyrium infidelibus resistendo, prophana uitando, & mercedem expectando, constanter subire. CAPVT II.

A TV ergo fili mi, confortare in gratia quæ est in CHRISTO IESV: & quæ audisti à me per multos testes, hæc commenda fidelibus hominibus, qui idonei erũt & alios docere. Labora sicut bonus miles CHRISTI IESV. Nemo militãs Deo, implicat se negotiis secularibus: vt ei placeat cui se probauit. Nam & qui certat in agone: nõ coronabitur nisi legitime certauerit. Laborantem agricolam oportet primum de fructibus accipere. Intellige quæ dico: dabit enim tibi dominus in omnibus intellectum. Memor esto, dominum IESVM CHRISTVM resurrexisse à mortuis ex semine Dauid secundum euangeB lium meum, in quo laboro vsque ad vincula, quasi male operans: sed verbum Dei non est alligatũ. Ideò omnia sustineo propter electos, vt & ipsi salutem consequantur, quæ est in CHRISTO IESV, cum gloria cœlesti. Fidelis sermo. Nam si commortui sumus, & conuiuemus: si sustinebimus, & *Matt.10.d* congregabimus: si negauerimus, & ille negabit nos: si non *Marc.8.c* credimus, ille fidelis permanet: negare seipsum non potest. Hæc commone: testificans coram domino. Noli contendeC re verbis, ad nihil enim vtile est, nisi ad subuersionẽ audientium. Sollicitè autẽ cura, teipsum probabilẽ exhibere Deo, operarium inconfusibilẽ, rectè tractantem verbum veritatis. Prophana autem & inaniloquia deuita: multũ enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorũ vt cancer serpit: ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui à veritate exciderunt, dicentes resurrectionem esse iam factam, & subuerterunt quorundam fidem. Sed firmum fundamentum Dei stat, habens signaculum hoc, COGNOVIT DOMINVS QVI SVNT SVI. ET, DISCEDAT AB INIQVITATE OMNIS QVI INVOCAT NOMEN DOMINI. In magna autem domo, non solum sunt vasa aurea & argentea, sed & lignea & fictilia, & quædam quidem in honorem, quædam autem in conD tumeliam. Si quis ergo emundauerit se ab istis: erit vas in honorem sanctificatum & vtile domino, ad omne opus bonum paratum. Iuuenilia autem desyderia fuge: sectare verò iustitiam, fidem, spem, & charitatem, & pacem cum iis qui inuocant dominũ de corde puro. Stultas autem & sine disciplina *1.Tim.1.a* quæstiones deuita: sciens quia generant lites. Seruum autem *Tit.3.c* domini non oportet litigare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patientem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veritati: nequando Deus det illis pœnitentiam ad cognoscendam veritatem, & resipiscant à diaboli laqueis, à quo captiui tenentur ad ipsius voluntatem.

S. NOVISSIMORVM dierum pericula episcopus prævideat, mitet & discernat, semper tales paratus subire persecutiones sanctis quidem communes, malis verò perniciosas.

CAPVT III.

A HOc autem scito, quia in nouissimis diebus insta*1.Tim.4.a* bunt tempora periculosa: & erunt homines se*2.Pet.3.a* ipsos amantes, cupidi, elati, superbi, blasphemi, *Iudæ 1.f* parentibus non obedientes, ingrati, scelesti, sine

affectione, sine pace, criminatores, incontinentes, immites,
B sine benignitate, proditores, proterui, tumidi, & voluptatum amatores magis quàm Dei, habentes speciem quidem pietatis: virtutem autem eius abnegantes. Et hos deuita: ex his enim sunt qui penetrant domos, & captiuas ducunt mulierculas oneratas peccatis, quæ ducuntur variis desyderiis: semper
C discentes, & nunquam ad scientiam veritatis peruenientes. Quemadmodum autem Iannes & Mambres restiterunt Moysi: ita & hi resistunt veritati, homines corrupti mente, reprobi circa fidem, sed vltrà non proficient. Insipientia enim eorum manifesta erit in omnibus, sicut & illorum fuit. Tu autem assecutus es meam doctrinam, institutio-
D nem, propositum, fidem, longanimitaté, dilectionem, patientiam, persecutiones, passiones: qualia mihi facta sunt Antiochiæ, Iconii, Lystris, quales persecutiones sustinui: & ex omnibus eripuit me dominus. Et omnes qui piè volunt viuere in CHRISTO IESV, persecutionem patientur. Mali autem homines & seductores proficient in peius errantes, & in errorem mittentes. Tu verò permane in iis quæ didicisti, & credita sunt tibi, sciens à quo didiceris: & quòd ab infantia sacras literas nosti, quæ te possunt instruere ad salutē, per fidē quæ est in CHRISTO IESV. Omnis scriptura diuinitus inspirata, vtilis est ad docendum, ad arguendū, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo dei ad omne opus bonum instructus.

Exo. 7. b — *2. Pet. 1. d*

S. EPISCOPVS *doctrinæ contra futura pericula diligenter instet, & propter se, & propter audientes à malis facile seducendos.*

CAPVT IIII.

A TEstificor coram deo & IESV CHRISTO qui iudicaturus est viuos & mortuos, per aduentum ipsius, & regnum eius, prædica verbum: insta opportunè, importunè: argue, obsecra, increpa in omni patientia & doctrina. Erit enim tempus cum sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desyderia coacervabunt sibi magistros, prurientes auribus, & à veritate quidem auditum auertent: ad fabulas autem conuertentur. Tu verò
B vigila, in omnibus labora, opus fac euangelistæ, ministerium tuum imple. ¶ Sobrius esto.. Ego enim iam delibor: & tempus resolutionis meæ instat. Bonum certamen certaui, cursum consummaui, fidem seruaui. In reliquo, reposita est mihi corona iustitiæ, quam reddet mihi dominus in illa die, iustus iudex: non solum autem mihi, sed & iis qui diligunt aduentum eius. Festina ad me venire cito. Demas enim me reliquit, diligens hoc seculum, & abiit Thessalonicam: Cre-
C scens in Galatiam, Titus in Dalmatiam. Lucas est mecum solus. Marcum assume, & adduc tecum: est enim mihi vtilis in ministerio. Tychicum autē misi Ephesum. Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, veniens affer tecum, & libros, maxime autem membranas. Alexander ærarius multa mala mihi ostendit: reddet illi dominus secundum opera eius, quem & tu deuita: valde enim restitit verbis nostris. In prima mea defensione nemo mihi affuit, sed omnes me dereliquerunt: non illis imputetur. Dominus autem mihi astitit,
D & confortauit me, vt per me prædicatio impleatur, & audiant omnes gentes: & liberatus sum de ore leonis. Liberauit me dominus ab omni opere malo, & saluum faciet in regnum suum cœleste: cui gloria in secula seculorum. AMEN. Saluta Priscillam & Aquilam, & Onesiphori domum. Erastus remansit Corinthi. Trophimum autē reliqui infirmum Mileti. Festina ante hyemem venire. Salutant te Eubulus & Pudens & Linus & Claudia, & fratres omnes. Dominus IESVS CHRISTVS cum spiritu tuo. Gratia vobiscum.

AMEN.

Coloss. 4. d — *Supra 1. d*

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM *Pauli ad Titum.*

TITVM *commonefacit & instruit de constitutione presbyterij, & de spirituali conuersatione, & hæreticis uitandis qui in traditionibus Iudaicis credunt: scribens ei à Nicopoli.*

Epistola Pauli ad Titum.

S. PRÆLATVS *per ciuitates prædicatores bonorum morum, & sanæ doctrinæ aduersus hæreticos instituat, qui corrigendos corrigant, ut tandem sani euadant.* CAPVT I.

A PAVLVS seruus Dei, Apostolus autē IESV CHRISTI secundum fidem electorū Dei & agnitionē veritatis, quæ secundū pietatē est in spem vitæ æternæ, quam promisit qui non mentitur Deus ante tempora secularia, manifestauit autem temporibus suis verbum suum in prædicatione quæ credita est mihi secundū præceptum saluatoris nostri Dei: Tito dilecto filio secundū communem fidem, gratia & pax à Deo patre & CHRISTO IESV salua-
B tore nostro. Huius rei gratia reliqui te Cretæ, vt ea quæ desunt corrigas, & constituas per ciuitates presbyteros, sicut & ego disposui tibi. Si quis sine crimine est, vnius vxoris vir, filios habens fideles, non in accusatione luxuriæ, aut nō subditos. Oportet enim episcopum sine crimine esse, sicut Dei dispensatorem: non superbū, non iracundum, non vinolentum, nō percussorem, nō turpis lucri cupidum: sed hospitalem, benignū, prudentem, sobrium, iustū, sanctum, continen-
C tem: amplectentē eum qui secundū doctrinam est, fidelē sermonem, vt potēs sit exhortari doctrina sana, & eos qui contradicunt arguere. Sunt enim multi etiā inobediētes, vaniloqui & seductores, maxime qui de circuncisione sunt, quos oportet redargui: qui vniuersas domos subuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia. Dixit quidā ex illis proprius ipsorū propheta, Cretenses semper mendaces, ma-
D læ bestiæ, ventres pigri. Testimoniū hoc, verū est. Quam ob causam increpa illos durè, vt sani sint in fide, nō attendentes Iudaicis fabulis, & mandatis hominum auersantium se à veritate. Omnia munda mundis: coinquinatis autem & infidelibus nihil est mundum, sed inquinatæ sunt eorum & mens & conscientia. Confitētur se nosse Deum, factis autē negāt cū sint abominati & increduli, & ad omne opus bonū reprobi.

1. Tim. 3. a — *Epimenides.* — *Rom. 14. d*

S. OMNES *ecclesiæ status prælatus considerans, suam cuiq; ætati viuendi normam procuret, exemplum se præbens in doctrina & conuersatione, & gratiæ consecratione.* CAPVT II.

A TV autem loquere quæ decent sanam doctrinam. Senes, vt sobrii sint, pudici, prudētes, sani in fide, in dilectione, in patientia. Anus similiter in habitu sancto, non criminatrices, non multo vino seruientes: bene docentes, vt prudentiam doceant. Adolescentulas, vt viros suos ament, filios suos diligant, prudentes, castas, sobrias, domus curam habentes, benignas, subditas viris
B suis, vt non blasphemetur verbum Dei. Iuuenes similiter hortare vt sobrii sint. In omnibus teipsum præbe exemplum bonorum operum, in doctrina, in integritate, in grauitate. Verbum sanum, irreprehensibile: vt is qui ex aduerso est vereatur, nihil habēs malum dicere de nobis. Seruos dominis suis
C subditos esse, in omnibus placentes, nō contradicentes: non fraudantes, sed in omnibus fidem bonam ostendentes: doctrinam saluatoris nostri Dei ornent in omnibus. Apparuit enim gratia Dei saluatoris nostri omnibus hominibus, erudiens nos vt abnegantes impietatem & secularia desyderia,

Ephe. 6. a — *Coloss. 3. d* — *1. Pet. 2. c*

sobriè,

ſobriè, & iuſtè, & piè viuamus in hoc ſeculo, expectantes beatam ſpem & aduentũ gloriæ magni Dei & ſaluatoris noſtri IESV CHRISTI, qui dedit ſemetipſum pro nobis vt nos redimeret ab omni iniquitate, & mundaret ſibi populũ acceptabilem, ſectatorem bonorum operum. Hæc loquere & exhortare, & argue cum omni imperio. Nemo te contemnat.

S. PRAELATVS ſubditos conuerſationem inter ſe doceat, ut per charitatem Dei gratis exhibitam ſalutem conſequantur, & hæreticos cum ſuis doctrinis uitent. CAPVT III.

A Admone illos principibus & poteſtatibus ſubditos eſſe, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos eſſe, neminem blaſphemare, non litigioſos eſſe, ſed modeſtos: omnem oſtendentes manſuetudinem ad omnes homines. Eramus enim aliquando & nos inſipientes, increduli, errantes, ſeruientes deſyderiis & voluptatibus variis, in malitia & inuidia agentes, odibiles, odientes inuicem. Cum autem benignitas & humanitas apB paruit ſaluatoris noſtri Dei: non ex operibus iuſtitiæ quæ fecimus nos, ſed ſecundum ſuam miſericordiam ſaluos nos fecit per lauacrum regenerationis & renouationis ſpiritus ſancti, quem effudit in nos abundè per IESVM CHRISTVM ſaluatorem noſtrũ, vt iuſtificati gratia ipſius, hæredes ſimus ſecundum ſpem vitæ æternæ. Fidelis ſermo eſt. Et de his volo te confirmare, vt curent bonis operibus præeſſe qui C credunt Deo. Hæc ſunt bona & vtilia hominibus. Stultas autem quæſtiones, & genealogias, & contentiones, & pugnas legis deuita: ſunt enim inutiles & vanæ. Hæreticum hominem poſt vnam & ſecundam correptionem deuita, ſciens quia ſubuerſus eſt qui eiuſmodi eſt, & delinquit cum ſit proprio iudicio condemnatus. Cum miſero ad te Artemam aut Tychicum, feſtina ad me venire Nicopolim: ibi enim ſtatuiD hyemare. Zenam legiſperitum & Apollo ſolicitè præmitte, vt nihil illis deſit. Diſcant autem & noſtri, bonis operibus præeſſe ad vſus neceſſarios: vt non ſint infructuoſi. Salutant te, qui mecum ſunt omnes. Saluta eos qui nos amant in fide. Gratia Dei cum omnibus vobis. AMEN.

2. Tim. 1. c — *1. Tim. 1. b* — *2. Tim. 2. d*

ARGVMENTVM IN EPISTOlam Pauli ad Philemonem.

PHILEMONI familiares literas facit pro Oneſimo ſeruo eius: ſcribens ei ab urbe Roma de carcere per ipſum Oneſimum.

Epiſtola Pauli ad Philemonem.

S. PAVLVS Philemoni ſuum ſeruum Oneſimum remittit, quem illi commendat non ut ſeruum, ſed ut charum in CHRISTO tractandum.

A PAVLVS vinctus CHRISTI IESV, & Timótheus frater: Philemoni dilecto & adiutori noſtro, & Apphiæ ſorori chariſsimæ, & Archippo commilitoni noſtro, & eccleſiæ quæ in domo tua eſt, gratia vobis & pax à Deo patre noſtro, & domino IESV CHRISTO. Gratias ago Deo meo, ſemper memoriam tui faciens in orationibus meis, audiens charitatem tuam & fidem quam habes in domino IESV & in omnes ſanctos: vt communicatio fidei tuæ euidens fiat in agnitione omnis operis boni B in vobis in CHRISTO IESV. Gaudium enim magnum habui & conſolationem in charitate tua: quòd viſcera ſanctorum requieuerunt per te frater. Propter quod multam fiduciam habens in CHRISTO IESV imperãdi tibi quod ad rem pertinet, propter charitatem magis obſecro, cum ſis talis vt Paulus ſenex, nunc autẽ & vinctus IESV CHRISTI. Obſecro te pro meo filio quẽ genui in vinculis, Oneſimo: C qui tibi aliquando inutilis fuit, nunc autem & mihi & tibi vtilis, quem remiſi tibi. Tu autem illum, id eſt, mea viſcera, ſuſcipe: quem ego volueram mecum detinere, vt pro te mihi miniſtraret in vinculis euangelii: ſine conſilio autem tuo nihil volui facere, vti ne velut ex neceſsitate bonum tuum eſſet, ſed voluntarium. Forſitan enim ideò diſceſsit ad horam à te, vt æternũ illum reciperes: iam non vt ſeruum, ſed pro ſeruo chariſsimũ fratrem, maxime mihi, quanto autem magis tibi & in carne & in domino? Si ergo habes me ſociũ: ſuſcipe illum ſicut me. Si autem aliquid nocuit tibi aut deD bet: hoc mihi imputa. Ego Paulus ſcripſi mea manu. Ego reddam: vt non dicam tibi quòd & teipſum mihi debes. Ita frater ego te fruar in domino: refice viſcera mea in CHRISTO. Confidens in obedientia tua ſcripſi tibi: ſciens quoniam & ſuper id quod dico, facies. Simul & para mihi hoſpitium: nam ſpero per orationes veſtras donari me vobis. Salutat te Epaphras concaptiuus meus in CHRISTO IESV, Marcus, Ariſtarchus, Demas & Lucas adiutores mei. Gratia domini noſtri IESV CHRISTI cũ ſpiritu veſtro. AMEN.

ARGVMENTVM IN EPISTOlam Pauli ad Hebræos.

IN primis dicendum eſt, cur Apoſtolus Paulus in hac epiſtola ſcribendo non ſeruauerit morem ſuum, ut uel uocabulum nominis ſui, uel ordinis deſcriberet dignitatẽ. Hæc cauſa eſt, quòd ad eos ſcribens qui ex circumciſione crediderant, quaſi gentium Apoſtolus & non Hebræorum, ſciens quoque eorum ſuperbiam, ſuamq; humilitatem ipſe demonſtrans, meritum officij ſui noluit anteferre. Nam ſimili modo etiam Ioannes Apoſtolus propter humilitatem in epiſtola ſua nomen ſuum eadem ratione non prætulit. Hanc ergo epiſtolam fertur Apoſtolus ad Hebræos cõſcriptam Hebraica lingua miſiſſe, cuius ſenſum & ordinem retinens Lucas Euangeliſta poſt exceſſum Apoſtoli Pauli, Græco ſermone compoſuit.

Epiſtola beati Pauli apoſtoli AD HEBRAEOS.

S. TANTVM ueteri teſtamento per angelos dato nouum per Chriſtum datum præfertur, quantum CHRISTVS angelis dignior, quos origine, dominio, operatione, & honore præcellit.

CAPVT I.

A MVLTIPHARIAM multiſq; modis olim Deus loquens patribus in prophetis: nouiſsimè diebus iſtis locutus eſt nobis in filio, quem conſtituit hæredem vniuerſorum per quem fecit & ſecula: qui cum ſit ſplendor & gloriæ figura ſubſtantiæ eius, portanſq; omnia B verbo virtutis ſuæ, purgationem peccatorum faciens, ſedet ad dexteram maieſtatis in excelſis, tanto melior angelis effectus: quanto differentius præ illis nomen hæreditauit. Cui enim dixit aliquando angelorum, Filius meus es tu, ego hodie genui te? Et rurſum, Ego ero illi in patrẽ, & ipſe erit mihi in filium. Et cum iterum introducit primogenitum in orC bem terræ, dicit, Et adorent eum omnes angeli Dei. Et ad angelos quidem dicit, Qui facit angelos ſuos ſpiritus: & miniſtros ſuos flammam ignis. Ad filium autem, Thronus tuus Deus in ſeculum ſeculi: virga æquitatis, virga regni tui. Di-

Sapien. 7. d — *Pſal. 2. b* — *2. Reg. 7. b* — *Pſal. 96. c* — *Pſal. 103. a* — *Pſal. 44. b*

lexisti iustitiam & odisti iniquitaté, propterea vnxit te Deus,
Psal.101.d Deus tuus oleo exultationis præ participibus tuis. Et, Tu in
D principio domine terram fundasti: & opera manuum tuarum sunt cœli. Ipsi peribunt, tu autem permanebis: & omnes vt vestimentum veterascent. Et velut amictum mutabis eos, & mutabuntur: tu autem idem ipse es, & anni tui non deficient. *Psal. 109.a* *1.Cor.15.d* Ad quem auté angelorũ dixit aliquando, Sede à dextris meis, Quoadusque ponam inimicos tuos scabellum pedum tuorum? Nónne omnes sunt administratorii spiritus: in ministerium missi propter eos qui hæreditatem capiét salutis?

S. EX eo nouum testamentũ ueteri præstat quòd CHRISTI *præcepta utiliora sint quàm angelorum, licet in passione angelis minor pro salute fidelium fuerit iussu patris effectus.*

CAPVT II.

A PRopterea abundantius oportet obseruare nos ea quæ audiuimus: ne forté pereffluamus. Si enim qui per angelos dictus est sermo, factus est firmus, & omnis præuaricatio & inobedientia accepit iustam mercedis retributionem: quomodo nos effugiemus si tantam neglexerimus salutem? Quæ cum initiũ accepisset enarrari per dominum: ab eis qui audierũt, in nos confirmata est, contestante Deo signis & portentis & variis virtutibus, & spiritus sancti distributionibus secũdum suam voluntatem. Non enim angelis subiecit Deus orbem terræ fu-
B turum, de quo loquimur. Testatus est auté in quodam loco *Psal.8.c* quis dicens, Quid est homo quòd memor es eius: aut filius hominis quoniam visitas eũ? Minuisti eum paulominus ab angelis, gloria & honore coronasti eum: & cõstituisti eum *1. Cor.15.d* super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius. In eo enim quòd omnia ei subiecit: nihil dimisit non subiectum ei. Nunc auté necdum videmus omnia subiecta *Philip.2.b* ei. Eum autem qui modico quàm angeli, minoratus est, videmus IESVM propter passioné mortis gloria & honore co-
C ronatum: vt gratia Dei, pro omnibus gustaret mortem. Decebat enim eum propter quem omnia & per quem omnia, qui multos filios in gloriam adduxerat, authorem salutis eorum, per passionem consummari. Qui enim sanctificat & qui sanctificantur: ex vno omnes. Propter quam causam nõ *Psal.21.c* confunditur fratres eos vocare: dicẽs, Nuntiabo nomẽ tuũ *Psal.17.a* fratribus meis: in medio ecclesiæ laudabo te. Et iterum, Ego *Esa.8.d*
D ero fidens in eum. Et iterũ, Ecce ego & pueri mei, quos dedit mihi Deus. Quia ergo pueri communicauerunt carni & *Osee 13.d* sanguini, & ipse similiter participauit eisdẽ: vt per mortem *1.Cor.15.g* destrueret eum qui habebat mortis imperium, id est diabolum: & liberaret eos qui timore mortis per totã vitam obnoxii erant seruituti. Nusquam enim angelos apprehẽdit: sed semen Abrahæ apprehendit. Vnde debuit per omnia fratribus similari, vt misericors fieret & fidelis põtifex ad Deum, vt repropitiaret delicta populi. In eo enim in quo passus est ipse & tentatus, potens est & eis qui tentantur auxiliari.

S. QVANTO architecto domus quàm incolæ eius maior debetur gloria, tanto legislatori CHRISTO *quàm promulgatori Moysi magis obediendum.*

CAPVT III.

A VNde fratres sancti: vocationis cœlestis participes consyderate apostolũ & pontificem confessionis nostræ IESVM: qui fidelis est ei qui præfecit illum, sicut & Moyses in omni domo eius. *Num.12.b* Amplioris enim gloriæ iste præ Moyse dignus est habitus: quanto ampliorem honorem habet domo qui fabricauit illam. Omnis namq; domus fabricatur ab aliquo: qui autem omnia creauit, Deus est: & Moyses quidẽ fidelis erat in to-
B ta domo eius tanquam famulus, in testimonium eorum quæ dicenda erant: CHRISTVS verò tanquam filius in domo sua, quæ domus, sumus nos, si fiduciam & gloriam spei vsque ad finem, firmam retineamus. Quapropter sicut dicit Spiritus sanctus, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdura- *Psal.94.c* re corda vestra sicut in exacerbatione secundum diem tentationis in deserto, Vbi tentauerunt me patres vestri: probauerunt & viderũt opera mea quadraginta annis. Propter quod
C infensus fui generationi huic, & dixi: Semper errant corde. Ipsi autem non cognouerunt vias meas: quibus iuraui in ira mea, Si introibunt in requiem meam. Videte fratres, nequando sit in aliquo vestrum cor malum incredulitatis discedendi à Deo viuo, sed adhortamini vosmetipsos per singulos dies, donec HODIE cognominatur, vt non obduretur quis ex vobis fallacia peccati. Participes enim CHRISTI effecti sumus: si tamen initium substantiæ eius vsque ad finem firmum retineamus, dum dicitur, Hodie si vocem eius audieritis, nolite obdurare corda vestra quemadmodum in illa exa-
D cerbatione. Quidam enim audientes, exacerbauerunt: sed non vniuersi qui profecti sunt ab Aegypto per Moysen. Quibus autem infensus est quadraginta annis? Nónne illis *Num.14.f* qui peccauerunt, quorum cadauera prostrata sunt in deserto? Quibus autem iurauit nõ introire in requiem ipsius: nisi illis qui increduli fuerunt? Et videmus quia non potuerũt introire in requiem ipsius.. propter incredulitatem.

S. CVM Christus Moysen & prophetas excellat, solliciti sint Christiani ingredi requiem per nouum testamentũ oblatam propter CHRISTI *diuinitatem & humanitatem, quam Iudæi noluerunt introire.*

CAPVT IIII.

A TImeamus ergo ne forté relicta pollicitatione introeundi in requiem eius, existimetur aliquis ex nobis deesse. Etenim & nobis nuntiatũ est, quemadmodum & illis: sed non profuit illis sermo auditus non admixtus fidei ex iis quæ audierunt. Ingredimur enim in requiem qui credidimus: quemadmodum dixit, Si- *Psal.94.d* cut iuraui in ira mea, si introibunt in requiem meam, & qui-
B dem operibus ab institutione mũdi perfectis. Dixit enim in quodã loco de die septima sic, Et requieuit Deus die septi- *Gen.2.a* ma ab omnibus operibus suis. Et in isto rursum, Si introibũt in requiem meã. Quoniam ergo superest introire quosdã in illam, & ii quibus prioribus annuntiatũ est non introierunt propter incredulitaté: iterum terminat diem quendã, hodie, in Dauid dicẽdo, post tantũ temporis, sicut supradictum est, Hodie si vocé eius audieritis: nolite obdurare corda vestra. *Supra 3.b*
C Nam si eis IESVS requié præstitisset: nunquam de alia loqueretur posthac die. Itaq; relinquitur sabbatismus populo Dei. Qui enim ingressus est in requié eius: etiam ipse requieuit ab operibus suis, sicut & à suis Deus. Festinemus ergo ingredi in illam requié: vt ne in idipsum quis incidat incredulitatis exemplũ. Viuus est enim sermo Dei & efficax, & penetrabilior omni gladio ancipiti: & pertingens vsq; ad diuisionem animæ ac spiritus, compagum quoq; ac medullarũ, &
D discretor cogitationum & intentionũ cordis. Et nõ est vlla *Eccli.23.d* creatura inuisibilis in conspectu eius: omnia autem nuda & *Psal.33.c* aperta sunt oculis eius, ad quem nobis sermo. Habentes ergo *2.Cor.3.b* pontificem magnum qui penetrauit cœlos IESVM filium Dei: teneamus spei nostræ confessioné. Non enim habemus pontificé qui nõ possit compati infirmitatibus nostris: tentatum auté per omnia pro similitudine absq; peccato. Adeamus ergo cũ fiducia ad thronũ gratiæ eius: vt misericordiã consequamur, & gratiã inueniamus in auxilio opportuno.

S. CHRISTI *sacerdotium tanto præ se fert conditiones, quanto excellentiorem habuit originem.*

CAPVT V.

A OMnis namq; pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis quæ sunt ad Deũ, vt offerat dona & sacrificia pro peccatis: qui condolere possit iis qui ignorant & errant: quoniã & ipse circundatus est infirmitate: & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita etiã & pro semetipso

offerre

B offerre pro peccatis. Nec quisquam sumit sibi honorem: sed qui vocatur à Deo, quemadmodum & Aaron. Sic & CHRISTVS nõ semetipsum clarificauit vt pontifex fieret: sed qui locutus est ad eum, Filius meus es tu: ego hodie genui te, Quemadmodũ & in alio loco dicit, Tu es sacerdos in æternum, secundũ ordinẽ Melchisedec. Qui in diebus carnis suæ, preces, supplicationesq; ad eũ qui potuit illum saluũ facere à morte, cũ clamore valido & lachrymis offerẽs exauditus est C pro sua reuerẽtia. Et quidem cũ esset filius Dei, didicit ex iis quæ passus est, obediẽtiã: & cõsummatus, factus est omnibus obtemperãtibus sibi, causa salutis æternæ, appellatus à Deo pontifex iuxta ordinẽ Melchisedec. De quo nobis grãdis sermo & nõ interpretabilis ad dicendũ: quoniã imbecilles fa-D cti estis ad audiendũ. Etenim cũ deberetis magistri esse propter tempus: rursum indigetis vt vos doceamini quæ sint elementa exordii sermonũ Dei: & facti estis quibus lacte opus sit non solido cibo. Omnis enim qui lactis est particeps, expers est sermonis iustitiæ: paruulus enim est. Perfectorum autem est solidus cibus: eorum qui pro ipsa consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni ac mali.

1. Par. 23. b — Psal. 2. b — Psal. 109. b

S. IVSTVS semel confirmatus difficile cadit: lapsus verò à fide nõ nisi per CHRISTVM redire potest. CAPVT VI.

A Quapropter intermittẽtes inchoationis CHRISTI sermonẽ ad perfectionẽ feramur, nõ rursum iacientes fundamentum pœnitentiæ ab operibus mortuis & fidei ad Deũ, baptismatũ doctrinæ, impositionis quoq; manuũ, ac resurrectionis mortuorum, & iudicii æterni. Et hoc faciemus, si quidem permiserit Deus. Impossibile enim est eos qui semel sunt illuminati, gustauerunt etiã donũ cœleste, & participes facti sunt spiritus sancti, gustauerũt nihilominus bonum Dei verbũ, virtutesq; seculi venturi, & prolapsi sunt: rursus renouari ad pœnitentiã, rursum crucifigẽtes sibimetipsis filiũ Dei, & ostentui habentes. B Terra enim sæpe venientẽ super se bibẽs imbrẽ, & germinans herbã opportunã illis à quibus colitur: accipit benedictionẽ à Deo: proferẽs autẽ spinas ac tribulos, reproba est, & maledicto proxima, cuius cõsummatio in cõbustionẽ. Confidimus autem de vobis dilectissimi meliora & viciniora saluti: tametsi ita loquimur. Nõ enim iniustus Deus, vt obliuiscatur operis vestri & dilectionis quam ostendistis in nomine ipsius, qui ministrastis sanctis & ministratis. Cupimus autem C vnumquẽq; vestrũ eandẽ ostentare solicitudinẽ, ad expletionẽ spei vsq; in finẽ, vt nõ segnes efficiamini, verũ imitatores eorũ qui fide & patiẽtia hæreditabũt promissiones. Abrahæ namq; promittẽs Deus: quoniã neminẽ habuit per quem iuraret maiorẽ, iurauit per semetipsum, dicens, Nisi benedicens benedicã te: & multiplicãs multiplicabo te. Et sic longani-D miter ferens, adeptus est repromissionẽ. Homines enim per maiorẽ se iurãt, & omnis cõtrouersiæ eorũ finis ad cõfirmationẽ, est iuramentũ. In quo abundãtius volẽs Deus ostẽdere pollicitationis hæredibus immobilitatẽ cõsilii sui, interposuit iusiurandũ: vt per duas res immobiles quibus impossibile est mentiri Deũ: fortissimũ solatiũ habeamus qui cõfugimus ad tenendã propositã spem, quam sicut anchorã habemus animæ tutã ac firmam, & incedentẽ vsq; ad interiora velaminis, vbi præcursor pro nobis introiit IESVS, secundum ordinem Melchisedec pontifex factus in æternum.

1. Pet. 2. d — Gen. 22. c

S. CVM Melchisedec sacerdotiũ ex decimarũ acceptione & benedictione Leuiticũ excelleret, CHRISTI sacerdotium secundũ ordinẽ Melchisedec institutum & iuramento firmatum ipsum præcellit Leuiticum, & ipsum euacuat. CAPVT VII.

A Hic enim Melchisedec, rex Salem, sacerdos Dei summi, qui obuiauit Abrahæ regresso à cæde regum, & benedixit ei, cui & decimas omniũ diuisit Abraham: primum quidem qui interpretatur rex iustitiæ: deinde autẽ & rex Salem, quod est rex pacis, sine patre, sine matre, sine genealogia, neq; initiũ dierum neque finem vitæ habens, assimilatus autẽ filio Dei, manet sacerdos in perpetuũ. Intuemini autẽ quantus sit hic: cui & decimas dedit de præcipuis Abraham patriarcha. Et quidẽ de filiis Leui sacerdotiũ accipientes, mandatũ habẽt decimas sumere à populo secundum legem, id est à fratribus suis: quanquam & ipsi exierint de lumbis Abrahæ. Cuius autem gene-B ratio nõ annumeratur in eis: decimas sumpsit ab Abraham, & hunc qui habebat repromissiones benedixit. Sine vlla autẽ cõtradictione: quod minus est, à meliore benedicitur. Et hic quidem, decimas morientes homines accipiunt: ibi autem contestatur quia viuit. Et (vt ita dictũ sit) per Abraham, & Leui qui decimas accipit decimatus est: adhuc enim in lũbis patris erat, quando obuiauit ei Melchisedec. Si ergo consummatio per sacerdotiũ Leuiticum erat (populus enim, sub ipso legem accepit) quid adhuc necessarium fuit secundum ordinem Melchisedec aliũ surgere sacerdotem, & nõ secundum ordinẽ Aaron dici? Translato enim sacerdotio: necesse C est vt & legis translatio fiat. In quo enim hæc dicuntur: de alia tribu est, de qua nullus altario præsto fuit. Manifestũ est enim quòd ex Iuda ortus sit dominus noster, in qua tribu nihil de sacerdotibus Moyses locutus est. Et amplius adhuc manifestum est: si secundũ similitudinẽ Melchisedec, exurgat alius sacerdos, qui non secundũ legẽ mandati carnalis factus est, sed secũdũ virtutẽ vitæ insolubilis. Cõtestatur enim, Quoniam tu es sacerdos in æternũ, secundũ ordinẽ Melchisedec. Reprobatio quidem fit præcedentis mandati: propter infirmitatẽ eius & inutilitatẽ. nihil enim ad perfectũ adduxit lex: introductio vero melioris spei, per quam proximamus ad Deum. Et quantum est nõ sine iureiurando (alii quidem, sine iureiurando sacerdotes facti sunt: hic autem cum D iureiurando per eum qui dixit ad illum, Iurauit Dominus, & non pœnitebit eum: tu es sacerdos in æternũ) in tantum melioris testamenti sponsor factus est IESVS. Et alii quidem plures facti sunt sacerdotes, idcirco quòd morte prohiberentur permanere: hic autẽ eo quòd maneat in æternũ, sempiternum habet sacerdotiũ. Vnde & saluare in perpetuum potest accedentes per ipsum ad Deum: semper viuens ad interpellandum pro nobis. Talis enim decebat vt nobis esset pontifex, sanctus, innocens, impollutus, segregatus à peccatoribus & excelsior cœlis factus. Qui nõ habet necessitatem quotidie (quemadmodum sacerdotes) prius pro suis delictis hostias offerre, deinde pro populi: hoc enim fecit semel, se offerendo. Lex enim, homines constituit sacerdotes infirmitatem habentes: sermo autem iurisiurandi qui post legem est, filium in æternum perfectum.

Gen. 14. d — Psal. 109. c — Psal. 109. b

S. EXCELLENTIA sacerdotij CHRISTI ex hoc conuincitur supra Leuiticum, quòd ipse sit iudex in cœlis & meiorum minister sacramentorum quàm veteris legis. CAPVT VIII.

A Capitulum autem super ea quæ dicuntur, Talem habemus pontificẽ, qui consedit in dextera sedis magnitudinis in cœlis: sanctorum minister, & tabernaculi veri, quod fixit Deus, & non homo. Omnis enim pontifex, ad offerendũ munera & hostias constituitur: vnde necesse est & hunc habere aliquid quod offerat. si ergo esset super terram, nec esset sacerdos: cum essent qui offerrent secundũ legem munera, qui exemplari & vm-B bræ deseruiunt cœlestium. Sicut responsum est Moysi, cum consummaret tabernaculum, Vide (inquit) omnia facito secundũ exemplar, quod tibi ostensum est in monte. Nunc autem melius sortitus est ministeriũ, quanto & melioris testamenti mediator est, quod in melioribus repromissionibus sancitum est. Nã si illud prius culpa vacasset: nõ vtiq; secũdi C locus inquireretur. Vituperãs enim eos dicit, Ecce dies venient, dicit dominus: & cõsummabo super domum Israel &

Exo. 25. d — Act. 7. f — Iere. 31. e

super domum Iuda testamentum nouum, nõ secundũ testamentũ quod feci patribus eorũ in die qua apprehẽdi manum eorũ, vt educerẽ illos de terra Aegypti: quoniã ipsi nõ permanserunt in testamẽto meo, & ego neglexi eos, dicit dominus. Quia hoc est testamentũ quod disponam domui Israel post dies illos, dicit dominus: Dabo leges meas in mentem eorum, & in corde eorũ superscribam eas, & ero eis in Deũ:
D & ipsi erunt mihi in populũ: & nõ docebit vnusquisq; proximum suũ, & vnusquisq; fratrẽ suũ dicens, Cognosce dominum: quoniã omnes scient me à minore vsq; ad maiorẽ eorum: quia propitius ero iniquitatibus eorũ, & peccatorum eorum iam non memorabor. Dicendo autẽ nouũ: veterauit prius. Quod autẽ antiquatur & senescit, prope interitũ est.

8. ET SI ueteris tabernaculi expiationes & sacrificia quandam afferrent iustificationem, tamẽ noui tabernaculi sacrificia ex maiori oblatione quæ est CHRISTVS semel oblatus, maiorem habent efficaciam.

CAPVT IX.

A Habuit quidem & prius, iustificationes culturæ, & sanctũ seculare. Tabernaculum enim factum est primum, in quo erant candelabra, & mensa, & propositio panum: quæ dicitur sancta. Post velamentum autẽ secundũ: tabernaculum, quod dicitur sancta sanctorum, aureũ habens thuribulũ, & arcam testamẽti circuntectam ex omni parte auro, in qua, vrna aurea habens
B manna, & virga Aaron quæ fronduerat, & tabulæ testamẽti: superq; eam erant Cherubim gloriæ obumbrantia propitiatorium: de quibus non est modo dicendum per singula. His verò ita compositis, in priori quidem tabernaculo semper introibant sacerdotes, sacrificiorum officia consummantes: in secundo autem, semel in anno solus pontifex, nõ sine sanguine quem offerret pro sua & populi ignorantia: hoc significante Spiritu sancto, nondũ propalatã esse sanctorum
C viam, adhuc priore tabernaculo habente statum. Quæ parabola est tẽporis instãtis, iuxta quam munera & hostiæ offeruntur, quæ nõ possunt iuxta cõscientiã perfectũ facere seruientem, solummodo in cibis, & in potibus, & in variis baptismatibus, & iustitiis carnis vsque ad tempus correctionis impositis. CHRISTVS autẽ assistens pontifex futurorum bonorum, per amplius & perfectius tabernaculum non manufactum, id est, non huius creationis, neq; per sanguinẽ hir
D corum aut vitulorũ, sed per proprium sanguinem introiuit semel in sancta, æterna redemptione inuenta. Si enim sanguis hircorum & taurorũ & cinis vitulæ aspersus, inquinatos sanctificat ad emundationem carnis: quanto magis sanguis CHRISTI qui per Spiritum sanctum semetipsum obtulit immaculatum Deo, emundauit conscientiam nostram ab operibus mortuis ad seruiendum Deo viuenti? Et ideò noui testamẽti mediator est, vt morte intercedẽte: in redemptionem earum præuaricationũ quæ erant sub priori testamento, repromissionem accipiant qui vocati sunt, æternæ
E hæreditatis. Vbi enim testamentũ est: mors necesse est intercedat testatoris. Testamentũ enim, in mortuis confirmatum est: alioquin nondum valet, dum viuit qui testatus est. Vnde nec primum quidem, sine sanguine dedicatũ est. Lecto enim omni mandato legis à Moyse vniuerso populo, accipiens sanguinem vitulorum & hircorum cum aqua & lana coccinea
F & hyssopo: ipsum quoque librum & omnem populum aspersit dicens, Hic sanguis testamẽti quod mandauit ad vos Deus. Etiam tabernaculum & omnia vasa ministerii, sanguine similiter aspersit. Et omnia penè in sanguine, secundum legem mundantur: & sine sanguinis effusione non fit remissio. Necesse est ergo exemplaria quidem cœlestium, his mundari: ipsa autem cœlestia, melioribus hostiis quam istis. Non enim in manufacta sancta IESVS introiuit, exemplaria verorum: sed in ipsum cœlum, vt appareat nunc vultui Dei pro
G nobis. Neque vt sæpe offerat semetipsum, quemadmodum pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno (alioquin oportebat eum frequenter pati ab origine mundi) Nunc autem semel in consummationem seculorum, ad destitutionem peccati, per hostiã suam apparuit. Et quemadmodum statutum est hominibus semel mori, post hoc autem iudicium: sic & CHRISTVS semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata, secundo sine peccato apparebit omnibus expectantibus se, in salutem.

Margin notes: Exo. 26.a. 35.a; Leui. 16.a; 1. Pet. 1.d; 1. Ioan. 1.d; Apo. 1.b; 1. Pet. 3.g; Rom. 5.b; Gala. 3.b; Exo. 24.a; Rom. 5.b; 1. Pet. 3.c

5. TANTO nouum testamentum ueteri præstat quantum imagini umbra, & oblatio CHRISTI oblationi pecorum: cui per fidem, spem, & charitatem inhærendum est.

CAPVT X.

A Vmbram enim habens lex futurorum bonorum, non ipsam imaginem rerum: per singulos annos eisdem ipsis hostiis quas offerunt indesinenter, nunquam potest accedẽtes perfectos facere: alioquin cessassent offerri: ideò quòd nullam haberent vltrà conscientiã peccati cultores semel mũdati. Sed in ipsis commemoratio peccatorum per singulos annos fit: impossibile
B enim est: sanguine taurorum & hircorum auferri peccata. Ideò ingrediens mundum dicit, Hostiam & oblationem noluisti: corpus autem aptasti mihi. Holocaustomata & pro peccato, non tibi placuerunt. Tunc dixi, Ecce venio. In capite libri scriptum est de me: vt faciam Deus voluntatem tuam. Superius dicens, Quia hostias, & oblationes, & holocaustomata, & pro peccato noluisti, nec placita sunt tibi quæ secundum legem offeruntur, tunc dixi, Ecce venio vt faciam Deus voluntatem tuam: aufert primum, vt sequens statuat. In qua voluntate sanctificati sumus, per oblationem
C corporis IESV CHRISTI semel. Et omnis quidem sacerdos præsto est quotidie ministrans, & easdem sæpe offerens hostias quæ nõ possunt auferre peccata: hic autem vnã pro peccatis offerens hostiã, in sempiternũ sedet in dextera Dei, de cætero expectans, donec ponãtur inimici eius scabellum pedum eius. Vna enim oblatione, consummauit in sempiternum sanctificatos. Contestatur autem nos & Spiritus sanctus: postquam enim dixit, Hoc autem testamentum quod testabor ad illos post dies illos, dicit dominus, Dabo leges meas in cordibus eorum, & in mentibus eorum inscribã eas:
D & peccatorũ, & iniquitatum eorũ iam non recordabor amplius. Vbi autem horũ remissio: iam nõ est oblatio pro peccato. Habentes itaq; fratres fiduciam in introitu sanctorũ in sanguine CHRISTI: quam initiauit nobis viam nouam & viuentem per velamen, id est, carnẽ suam, & sacerdotem magnum super domum Dei, accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda à cõscientia mala, & abluti corpus aqua munda, teneamus spei nostræ confessionem indecli
E nabilem (fidelis enim est qui repromisit) & cõsyderemus inuicem in prouocationem charitatis & bonorum operum: non deserentes collectionem nostram sicut cõsuetudinis est quibusdam, sed consolantes, & tanto magis quanto videritis appropinquantem diem. Voluntariè enim peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis, iam non relinquitur pro peccatis hostia: terribilis autem quædam expectatio iudicii & ignis æmulatio, quæ consumptura est aduersarios. Irritam quis faciens legem Moysi: sine vlla miseratione, duobus vel tribus testibus moritur: quanto magis putatis deteriora mereri supplicia qui filium Dei conculcauerit, &
F sanguinem testamenti pollutũ duxerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Scimus enim qui dixit, Mihi vindicta: & ego retribuam. Et iterum, Iudicabit dominus populũ suum. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis. Rememoramini autem pristinos dies, in quibus illuminati, magnũ certamen sustinuistis passionum: & in altero quidem opprobriis & tribulationibus spectaculum facti, in altero autem socii taliter conuersantium effecti.

Margin notes: Leui. 16.a; Psal. 39.b; Psal. 2; Psal. 109.a; 1. Cor. 15.d; Iere. 31.f; Supra 8.c; Supra 6.c; Deut. 17.b; Matt. 18.b; Ioan. 8.c; 2. Cor. 13.a; Deut. 32.c; Rom. 12.d

G Nam & vinctis compaßi estis: & rapinam bonorum vestrorum cum gaudio suscepistis, cognoscentes vos habere meliorem & manentem substantiam. Nolite itaq; amittere confidētiam vestram: quæ magnam habet remunerationem. Patientia enim vobis necessaria est: vt voluntatem Dei facientes, reporteus promisionem. Adhuc enim modicum aliquantulumq;, qui venturus est veniet, & non tardabit. iustus autem meus, ex fide viuit. quòd si subtraxerit se: non placebit animæ meæ. Nos autem non simus subtractionis filii in perditionem: sed fidei in acquisitionem animæ.

Abac. 2.a
Rom. 1.b
Gala. 3.b

S. FIDAT magnifica in patribus ante diluuium: ante legem, & sub lege: ante terræ promissæ ingressum, in ingressu, & post ingressum, per quā mēbra CHRISTI *capiti uniuntur.* CAP. XI.

A ESt autē fides, sperandarū substantia rerum, argumentū nō apparentiū. In hac enim testimoniū consecuti sunt senes. Fide, intelligimus aptata esse secula verbo Dei: vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Fide, plurimam hostiā Abel quàm Cain, obtulit Deo: per quam testimoniū cōsecutus est esse iustus, testimonium perhibēte muneribus eius Deo, & per illam defunctus adhuc loquitur. Fide, Enoch translatus est ne videret mortem, & non inueniebatur: quia transtulit illū Deus. antē trāslationem enim, testimonium habuit placuisse Deo. Sine fide autem, impoßibile est placere Deo. Credere enim oportet B accedentem ad Deum quia est, & inquirentibus se remunerator sit. Fide, Noe responso accepto de iis quę adhuc non videbantur: metuens, aptauit arcam in salutem domus suæ, per quam damnauit mundū. & iustitiæ quæ per fidem est: hæres est institutus. Fidę, qui vocatur Abraham obediuit in locū exire quem accepturus erat in hæreditatem: & exiit, nesciens quò iret. Fide, demoratus est in terra repromißionis tanquam in aliena, in casulis habitando cum Isaac & Iacob cohæredibus repromißionis eiusdē. Expectabat enim fundamenta habentem ciuitatem: cuius artifex & conditor, Deus. Fide, & ipsa Sara sterilis virtutem in cōceptione seminis acC cepit, etiā præter tēpus ætatis: quoniā fidelē credidit esse eū qui repromiserat. Propter quod & ab vno orti sunt (& hoc emortuo) tanquam sydera cœli in multitudinem, & sicut arena quæ est ad oram maris innumerabilis. Iuxta fidem defuncti sunt omnes isti, non acceptis repromißionibus: sed à longe eas aspicientes & salutantes, & confitentes quia peregrini & hospites sunt super terram. Qui enim hæc dicunt: significant se patriam inquirere. Et si quidē ipsius meminissent de qua exierunt: habebant vtiq; tēpus reuertendi. nunc D autem meliorē appetūt, id est cœlestē. Ideo nō confunditur Deus vocari Deus eorū: parauit enim illis ciuitatem. Fide, obtulit Abrahā Isaac, cum tentaretur: & vnigenitum offerebat in quo susceperat repromißiones. ad quē dictum est, In Isaac vocabitur tibi semen. arbitrans quia & à mortuis suscitare potens est Deus. vnde eū & in parabolā accepit. Fide, & de futuris benedixit Isaac Iacob, & Esau. Fide, Iacob moriens, singulos filiorū Ioseph benedixit: & adorauit fastigiū virgæ eius. Fide, Ioseph moriēs: de profectiōe filiorū Israel E memoratus est: & de oßibus suis mādauit. Fide, Moyses natus, occultatus est mensibus tribus à parētibus suis: eò quòd vidissent elegantē infantem, & non timuerūt regis edictum. Fide, Moyses grādis factus, negauit se esse filium filiæ Pharaonis: magis eligēs affligi cū populo Dei, quàm temporalis peccati habere iocunditatē, maiores diuitias æstimans, thesauro Aegyptiorū, improperiū CHRISTI. aspiciebat enim in remunerationē. Fide, reliquit Aegyptum: non veritus animositatē regis, inuisibilē enim tanquā videns sustinuit. Fide, celebrauit pascha & sanguinis effusionem: ne qui vastabat primitiua, tangeret eos. Fide transierūt mare rubrū tanF quam per aridā terrā: quod experti Aegyptii, deuorati sunt. Fide, muri Iericho corruerunt, circuitu dierum septem.

Gen. 1.a
Gen. 4.a
Matt. 23.d
Gen. 5.c
Eccl. 44.c
Gen. 6.c
Eccl. 44.c
Gen. 12.a
Gen. 17.c
Gen. 22.a
Eccl. 44.d
Gen. 21.b
Rom. 9.b
Gen. 27.d
Gen. 48.c
Gen. 50.d
Exo. 2.a
Exo. 1.c
Exo. 2.b
Exo. 12.d
Exo. 14.e

Fide, Raab meretrix non periit cum incredulis: excipiēs exploratores cū pace. Et quid adhuc dicam? Deficiet enim me tēpus enarrantē de Gedeon, Barac, Sampson, Iephte, Dauid: Samuel, & prophetis: qui per fidē vicerūt regna, operati sunt iustitiā, adepti sunt repromißiones, obturauerunt ora leonū, extinxerūt impetū ignis, effugerunt aciem gladii, conualuerunt de infirmitate, fortes facti sunt in bello, castra verteG rūt exterorū. acceperūt mulieres de resurrectione mortuos suos. alii autē distēti sunt, nō suscipientes redēptionē: vt meliorē inuenirēt resurrectionem. Alii vero ludibria & verbera experti, insuper & vincula & carceres: lapidati sunt, secti sunt, tētati sunt, in occisiōe gladii mortui sunt, circuierūt in melotis, in pellibus caprinis, egētes, angustiati, afflicti: quibus dignus nō erat mūdus. in solitudinibus errātes, in montibus & speluncis, & in cauernis terræ. Et hi omnes testimonio fidei probati, non acceperūt repromißionē, Deo pro nobis melius aliquid prouidente, vt non sine nobis consummarentur.

Iosue. 6.c
Iosue. 6.d
Iosue. 2.a

S. PRISCORVM fides ad paßiones tolerādas exemplo CHRISTI *& ipsorum monere debet, atq; ad mala culpæ omißionis & cōmißionis uitanda.* CAPVT XII.

A IDeoq; & nos tantam habentes impositā nubem testium: deponētes omne pondus & circunstans nos peccatū, per patientiā curramus ad propositū nobis certamen, aspicientes in authorē fidei, & consummatorem IESVM: qui proposito sibi gaudio sustinuit crucē, cōfusione contēpta, atq; in dextera sedis Dei sedet. Recogitate enim eū qui talē sustinuit à peccatoribus aduersum semetipsum cōtradictionē: vt ne fatigemini, animis B vestris deficiētes. Nondū enim vsq; ad sanguinem restitistis, aduersus peccatum repugnātes: & obliti estis consolationis, quæ vobis tanquā filiis loquitur, dicēs, Fili mi, noli negligere disciplinā dñi: neq; fatigēris dū ab eo argueris. Quē enim diligit dñs, castigat: flagellat autē omnē filiū quem recipit. In disciplina perseuerate. Tanquam filiis, vobis offert se Deus. C quis enim filius, quē nō corripit pater? Quòd si extra disciplinā estis, cuius participes facti sunt omnes: ergo adulteri & nō filii estis. Deinde patres quidem carnis nostræ, eruditores habuimus, & reuerebamur eos. num multomagis obtēperabimus patri spirituū, & viuemus? Et illi quidē in tēpore paucorum dierum, secundum voluntatē suā erudiebant nos: hic autem ad id quod vtile est in recipiendo sanctificationem eius. Omnis autem disciplina in præsenti quidē videtur non esse gaudii, sed mœroris: postea autem fructū pacatißimum D exercitatis per eam, reddet iustitiæ. Propter quod remissas manus & soluta genua erigite, & gressus rectos facite pedibus vestris: vt non claudicans quis erret: magis autem sanetur. Pacem sequimini cū omnibus, & sanctimoniā: sine qua nemo videbit Deum. contēplantes ne quis desit gratiæ Dei: ne qua radix amaritudinis sursum germinās impediat, & per illā inquinentur multi. Ne quis fornicator aut prophanus vt E Esau: qui propter vnā escam vēdidit primitiua sua. Scitote enim quoniam & postea cupiēs hæreditare benedictionem, reprobatus est. non enim inuenit pœnitentiæ locum: quanquam cum lachrymis inquisisset eam. Non enim accessistis ad tractabilem montem & accessibilem ignem, & turbinē, & caliginem, & procellam, & tubæ sonū, & vocem verborum (quam qui audierunt, excusauerunt se, ne eis fieret verbum. Non enim portabant, quod dicebatur, Et si bestia tetigerit montem: lapidabitur. Et ita terribile erat quod videbatur. F Moyses dixit, Exterritus sum & tremebundus) Sed accessistis ad Sion montem, & ciuitatē Dei viuentis, Ierusalem cœlestem, & multorum millium angelorū frequentiā, & ecclesiam primitiuorum qui conscripti sunt in cœlis, & iudicem omnium Deum, & spiritus iustorū perfectorū, & testamēti noui mediatorem IESVM, & sanguinis aspersionem melius loquentem quàm Abel. videte ne recusetis loquentē. Si enim

Rom. 6.a
Colos. 3.b
Ephe. 4.a
1. petri. 2.a & 4.a.
Prouer. 3.b.
Apoc. 3.d
Rom. 12.d
Gen. 25.d
Gen. 26.b
Exo. 19.b & 20.e
Exo. 19.c

G illi non effugerunt, recusantes eum qui super terram loquebatur: multo magis nos qui de coelis loquentē nobis, auertimus. cuius vox mouit terram tunc: nūc autem repromittit, dicens, Adhuc semel: & ego mouebo non solum terram, sed & coelū. Quòd autem adhuc semel dicit: declarat mobilium translationem tanquam factorum, vt maneant ea quæ sunt immobilia. Itaq; regnū immobile suscipientes, habemus gratiam: per quam seruiamus placentes Deo, cum metu & reuerentia. Etenim Deus noster, ignis consumens est.

Aggæ.2.b

Deut.4.c

S. NON solum uita & mores priscorum, sed & doctrina imitanda est, in fide mortuorum manendo, & uiuentibus obediendo.

CAPVT XIII.

A Charitas fraternitatis maneat in vobis. Et hospitalitatem nolite obliuisci. per hanc enim latuerunt quidam angelis hospitio receptis. Mementote vinctorū, tanquam simul vincti: & laborantium, tanquam & ipsi in corpore morantes. Honorabile connubium in omnibus, & thorus immaculatus. Fornicatores enim & adulteros iudicabit Deus. Sint mores sine auaritia: contenti præsentibus, ipse enim dixit, Non te deseram neque

Rom.12.c
1.Pet.4.c
Iosue 1.a

B derelinquam, ita vt cōfidenter dicamus, Dominus mihi adiutor: non timebo quid faciat mihi homo. Mementote præpositorum vestrorū, qui vobis locuti sunt verbū Dei: quorum intuentes exitum conuersationis, imitamini fidem. IESVS CHRISTVS heri & hodie: ipse & in secula. Doctrinis variis & peregrinis nolite abduci. Optimum est enim, gratia stabilire cor, non escis quæ non profuerunt ambulantibus in eis. Habemus altare: de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt. Quorum enim animalium infertur sanguis pro peccato in sancta per pontificem: horum corpora cremantur extra castra. Propter quod & IESVS, vt sanctificaret per suum sanguinē populum, extra portam passus est. Exeamus igitur ad eum extra castra: improperium eius

Psal.117.a
Leuit.16.f

C portantes. Non enim habemus hic manentem ciuitatem: sed futuram inquirimus. Per ipsum ergo offeramus hostiam laudis semper Deo, id est fructum labiorū confitentiū nomini eius. Beneficiētiæ autem & cōmunicationis nolite obliuisci. talibus enim hostiis promeretur Deus. Obedite præpositis vestris & subiacete eis. ipsi enim peruigilant quasi rationem pro animabus vestris reddituri: vt cum gaudio hoc faciāt, & non gementes. hoc enim non expedit vobis. Orate pro nobis. confidimus enim quòd bonam conscientiā habemus: in omnibus bene volētes conuersari. Amplius autem deprecor vos hoc facere, quò celerius restituar vobis. Deus autē pacis qui eduxit de mortuis pastorem magnū ouium in sanguine

Mich.2.c

D testamenti æterni, Dominū nostrum IESVM CHRISTVM: aptet vos in omni bono, vt faciatis eius voluntatē, faciens in vobis quod placeat coram se per IESVM CHRISTVM, cui est gloria in secula seculorum. Amen. Rogo autem vos fratres vt sufferatis verbū solatii. Etenim perpaucis scripsi vobis. Cognoscite fratrem nostrū Timotheum dimissum: cum quo (si celerius venerit) videbo vos. Salutate omnes præpositos vestros, & omnes sanctos. Salutant vos de Italia fratres. Gratia cum omnibus vobis. Amen.

Hieronymus in Catalogo SCRIPTORVM ECCLESIAsticorum.

IACOBVS, qui appellatur frater Domini, cognomēto Iustus, ut nonnulli existimant, Ioseph, ex alia uxore: ut autē mihi uidetur, Mariæ sororis matris Domini, cuius Ioannes in libro suo meminit, filius: post passionē Domini, statim ab apostolis Ierosolymorū episcopus ordinatus, unam tantū scripsit epistolā, quæ de septem catholicis est: quæ & ipsa ab alio quodā sub nomine eius edita asseritur. Licet paulatim tempore procedente obtinuerit authoritatē. Hegesippus uicinus apostolorū temporum, in quinto commentariorum libro, de Iacobo narrans ait, Suscepit ecclesiā Ierosolymæ, post apostolos frater Domini Iacobus, cognomēto Iustus. Multi siquidē Iacobi uocabātur. Hic de utero matris sanctus fuit, uinum & siceram non bibit, carnē nullam comedit, nunquā attonsus est, nec unctus unguento, nec usus balneo. Huic soli licitū erat ingredi sancta sanctorum. Siquidē uestibus laneis non utebatur sed lineis, solusq; ingrediebatur templū: & fixis genibus, pro populo deprecabatur, intantum ut camelorum duritiem traxisse eius genua crederentur. Dicit & alia multa, quæ enumerare longū est. Sed & Iosephus in uicesimo libro Antiquitatū refert, (& Clemēs in septimo ὑποτυπώσεων,) mortuo Festo, qui Iudæam regebat, missum à Nerone esse successorem eius Albinū: qui cum necdum ad prouinciā peruenisset, Ananus, inquit, pontifex adolescens Anani filius, de genere sacerdotali, accepta occasione ἀναρχίας concilium congregauit, & compellens publicè Iacobū ut CHRISTVM Dei filiū denegaret, contradicentem lapidari iussit. qui cum præcipitatus de pinna templi confractis cruribus adhuc semiuiuus tendens ad coelū manus diceret, Domine ignosce eis, quod enim faciunt, nesciūt: fullonis fuste, quo rudia uestimenta extorqueri solent, in cerebro percussus, interijt. Tradit item Iosephus tantæ eum sanctitatis fuisse, & celebritatis in populo, ut propter eius necem, creditū sit subuersam esse Ierosolymā. Hic est de quo Paulus apostolus scribit ad Galatas, Alium autem apostolorum uidi neminem, nisi Iacobū fratrē Domini. Et apostolorū super hoc crebrius acta testantur. Euāgeliū quoq; quod appellatur Secūdum Hebræos, & à me nuper in Græcū, Latinumq; sermonē trāslatum est, quo & Origenes sæpe utitur, post resurrectionē saluatoris refert, Dominus autē cum dedisset sindonē seruo sacerdotis, iuit ad Iacobū, & apparuit ei. Iurauerat enim Iacobus se non comesturum panem ab illa hora, qua biberat calicē Domini, donec uideret eū resurgentē à mortuis. Rursumq; post paululū, Afferte, ait Dominus, mensam & panē. Statimq; additur, Tulit panē, & benedixit ac fregit, & dedit Iacobo iusto, & dixit ei, Frater mi, comede panē tuum, quia resurrexit filius hominis à dormientibus. Triginta itaq; annos Ierosolymis rexit ecclesiā, id est, usq; ad septimū Neronis annum, & iuxta templū ubi & præcipitatus fuerat, sepultus est. Titulum usq; ad obsidionē Titi & ultimam Hadriani notissimū habuit. Quidam è nostris in monte Oliueti eum putauerunt conditum: sed falsa eorum opinio est.

ARGVMENTVM IN EPISTOlam catholicam Iacobi Apostoli.

IACOBVS apostolus sanctum instruit clerum de cultura coelestium præceptorum, & regula catholicæ obseruantiæ, & de inuictæ patientiæ maiestate, & de reuelatione plurimorum, & de mendacio magistrorum.

Epistola catholica Iacobi APOSTOLI.

S. POST uariū in tentationes bellū & partā uictoriā, unusquisq; facile acquiret sapientiā, humilitatē, patientiā, mansuetudinē & religionem.

CAPVT I.

A IACOBVS Dei & Dñi nostri IESV CHRISTI seruus, duodecim tribubus, quæ sunt in dispersione, salutē. Omne gaudiū existimate fratres mei, cū in tētatiōes varias incideritis: sciētes quòd probatio fidei vestræ, patientiam operatur. Patientia autem opus perfectū habeat: vt sitis perfecti & integri, in nullo deficientes. Si quis autem vestrum indiget sapiētia, postulet à Deo qui dat

Rom.5.a

omnibus

Matt. 7. a & 21. c. Marc. 11. c. Luc. 11. b

omnibus affluenter, & non improperat: & dabitur ei. Postulet autẽ in fide, nihil hæsitans. qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui à vento mouetur & circũfertur: non ergo existimet homo ille quòd accipiat aliquid à Domino. Vir duplex animo, incõstans est in omnibus viis suis. Glorietur autem frater humilis, in exaltatione sua: diues autem, in humilitate sua, quoniã sicut flos fœni transibit: exortus est enim sol cum ardore, & arefecit fœnum, & flos eius decidit, & decor vultus eius deperiit. Ita & diues in itineribus suis marcescet. Beatus vir qui suffert tentationem: quoniam cum probatus fuerit, accipiet coronã vitæ, quam repromisit Deus diligentibus se. Nemo cum tentatur, dicat quoniã à Deo tentatur. Deus enim intentator malorũ est: ipse autem neminẽ tentat. Vnusquisq; verò tentatur, à concupiscentia sua abstractus & illectus. Deinde concupiscẽtia cum cõceperit, parit peccatum: peccatũ verò cum consummatũ fuerit, generat mortẽ. Nolite itaq; errare fratres mei dilectissimi. Omne datũ optimum, & omne donum perfectũ, desursum est, descendens à patre luminum, apud quem non est transmutatio, nec vicissitudinis obũbratio: voluntarie enim genuit nos verbo veritatis, vt simus initiũ aliquod creaturæ eius. Scitis fratres mei dilectissimi. Sit autem omnis homo velox ad audiendũ: tardus autem ad loquendũ, & tardus ad iram. Ira enim viri, iustitiam Dei non operatur. Propter quod abiiciẽtes omnem immunditiam & abundantiã malitiæ, in mansuetudine suscipite insitum verbũ, quod potest saluare animas vestras. Estote autem factores verbi, & non auditores tantum: fallẽtes vosmetipsos. Quia si quis auditor est verbi, & non factor: hic comparabitur viro consyderãti vultũ natiuitatis suæ in speculo: cõsyderauit enim se, & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit. Qui autem perspexerit in lege perfectę libertatis, & permanserit in ea, non auditor obliuiosus factus, sed factor operis: hic beatus in facto suo erit. Si quis autem putat se religiosum esse, non refrenans linguam suam, sed seducens cor suum: huius vana est religio. Religio munda & immaculata apud Deum & patrem, hæc est, Visitare pupillos & viduas in tribulatione eorum: & immaculatum se custodire ab hoc seculo.

Iob 5. c. Ioan. 14. b & 16. c. Eccle. 14. c. Esa. 40. b. 1. Pet. 1. d. Prou. 19. d. Matt. 7. d. Rom. 2. b

S. PERSONARVM *acceptio perniciosa, opera misericordiæ exercenda, fidei sine operibus non est nimis confidendum.*

CAPVT II.

Leui. 19. c. Deut. 1. c & 16. d. Prou. 24. c. Eccli 42. a

FRatres mei, nolite in personarũ acceptione habere fidẽ Domini nostri IESV CHRISTI gloriæ. Etenim si introierit in conuentum vestrum vir aureum annulum habens, in veste candida, introierit autem & pauper in sordido habitu, & intendatis in eum qui indutus est veste præclara, & dixeritis ei, Tu sede hic bene: pauperi autẽ dicatis, Tu sta illic, aut sede sub scabello pedum meorũ: nónne iudicatis apud vosmetipsos, & facti estis iudices cogitationũ iniquarum? Audite fratres mei dilectissimi: Nónne Deus elegit pauperes in hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni quod repromisit Deus diligentibus se? Vos autem exhonorastis pauperẽ. Nónne diuites per potentiã opprimunt vos: & ipsi trahũt vos ad iudicia? Nónne ipsi blasphemant bonum nomen quod inuocatũ est super vos? Si tamen legem perficitis regalẽ secundũ scripturas, Diliges proximũ tuum sicut teipsum: bene facitis. si autẽ personam accipitis, peccatũ operamini, redarguti à lege quasi trãsgressores. Quicunq; autẽ totam legẽ seruauerit, offendat autem in vno: factus est omniũ reus. Qui enim dixit, Non mœchaberis, dixit & Non occides. Quòd si non mœchaberis, occides autẽ: factus es trãsgressor legis. Sic loquimini, & sic facite sicut per legem libertatis incipientes iudicari. Iudiciũ enim sine misericordia illi qui nõ facit misericordiã. Superexultat autem misericordia iudicium. Quid proderit fratres mei, si fidẽ quis dicat se habere: opera autẽ non habeat? Nunquid poterit fides saluare eum? Si autẽ frater aut soror nudi sint, & indigeant victu quotidiano, dicat autẽ aliquis ex vobis, illis, Ite in pace, calefacimini & saturamini: non dederitis autem eis quæ necessaria sunt corpori: quid proderit? Sic & fides, si non habeat opera, mortua est in semetipsa. Sed dicet quis, Tu fidem habes, & ego opera habeo: ostẽde mihi fidem tuam sine operibus: & ego ostendam tibi ex operibus fidem meam. Tu credis quòd vnus est Deus. Bene facis, & dæmones credunt & cõtremiscunt. Vis autem scire ô homo inanis quoniam fides sine operibus otiosa est? Abraham pater noster nónne ex operibus iustificatus est, offerens Isaac filium suum super altare? Vides quoniam fides cooperabatur operibus illius: & ex operibus fides cõsummata est? Et suppleta est scriptura dicens, Credidit Abraham Deo, & reputatum est illi ad iustitiam, & amicus Dei appellatus est. Videtis quoniã ex operibus iustificatur homo: & non ex fide tantum? Similiter & Raab meretrix, nónne ex operibus iustificata est, suscipiens nuntios, & alia via eiiciens? Sicut enim corpus sine spiritu mortuum est: ita & fides sine operibus mortua est.

Leuit. 19. d. Matt. 22. d. Marc. 12. c. Rom. 13. c. Galat. 5. c. Leuit. 19. c. Deut. 1. c & 16. d. Matt. 5. c. 1. Ioan. 3. c. Gen. 22. b. Gen. 15. b. Rom. 4. a. Galat. 3. a. Iosue 2. a

S. EX *linguæ vitio prodeunt multiloquium, immunditia, maledicentia, dissidiũ, & contentio: sapientia verò cœlestis omnia illa pessundat.*

CAPVT III.

Matt. 23. a

NOlite plures magistri fieri fratres mei, scientes quoniam maius iudiciũ sumitis. In multis enim offendimus omnes. Si quis in verbo non offendit: hic perfectus est vir, potens etiam fręno circunducere totum corpus. Si autem equis fręna in ora mittimus ad consentiendũ nobis, omne corpus illorum circunferimus. Et ecce, naues cum magnæ sint, & à ventis validis minentur: circunferuntur à modico gubernaculo vbi impetus dirigentis voluerit. Ita & lingua modicum quidem membrũ est, & magna exultat. Ecce quantus ignis quàm magnam syluam incendit. Et lingua, ignis est, vniuersitas iniquitatis. Lingua constituitur in mẽbris nostris, quæ maculat totum corpus, & inflammat rotam natiuitatis nostræ inflammata à gehenna. Omnis enim natura bestiarum & volucrum & serpentium & cetorum domantur, & domita sunt à natura humana: linguã autem nullus hominũ domare potest, inquietum malum, plena veneno mortifero. In ipsa benedicimus Deum & patrem: & in ipsa maledicimus homines qui ad imaginem & similitudinem Dei facti sunt. Ex ipso ore procedit benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei hæc ita fieri. Nunquid fons de eodem foramine emanat dulcem, & amaram aquam? Nũquid potest fratres mei, ficus vuas facere: aut vitis, ficus? Sic neq; salsam, dulcẽ potest facere aquam. Quis sapiens & disciplinatus inter vos? Ostendat ex bona conuersatione operationem suam in mansuetudine sapiẽtiæ. Quòd si zelum amarum habetis, & contentiones sint in cordibus vestris: nolite gloriari & mendaces esse aduersus veritatem: non est enim ista sapientia de sursum descendens à patre luminum: sed terrena, animalis, diabolica. Vbi enim zelus & contentio: ibi inconstantia, & omne opus prauum. Quæ autem desursum est sapientia, primùm quidem pudica est: deinde pacifica, modesta, suadibilis, bonis consentiens, plena misericordia & fructibus bonis, iudicans sine simulatione. Fructus autẽ iustitiæ, in pace seminatur, facientibus pacem.

S. CONTENTIONES *fugiendo, & affectibus non indulgendo à mundo & diabolo facile recedemus, ad Deum accedemus & proximo coniungemur.*

CAPVT IIII.

VNde bella & lites in vobis? Nónne ex concupiscentiis vestris quæ militant in membris vestris? Concupiscitis, & non habetis: occiditis & zelatis, & non potestis adipisci: litigatis & belligeratis: non habetis, propterea quòd non postulatis. Petitis, & non accipitis, eo quòd male petatis: vt in concupiscentiis

vestris

vestris insumatis. Adulteri: nescitis quòd amicitia huius mundi, inimica est dei? Quicunq; ergo voluerit amicus esse seculi huius: inimicus Dei constituitur. An putatis quòd inaniter scriptura dicat, Ad inuidiã concupiscit spiritus qui habitat in vobis? Maiorem autem dat gratiã. Propter quod dicit, Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiã. Subditi ergo estote deo: resistite autẽ diabolo, & fugiet à vobis. Appropiate Deo: & appropinquabit vobis. Emundate manus, peccatores: & purificate corda, duplices animo. Miseri estote, & lugete, & plorate. Risus vester in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorẽ. Humiliamini in conspectu Domini, & exaltabit vos. Nolite detrahere alterutrũ fratres mei. Qui detrahit fratri, aut qui iudicat fratrem suum: detrahit legi & iudicat legẽ. Si autẽ iudicas legẽ: nõ es factor legis, sed iudex. Vnus est enim legislator & iudex qui potest perdere & liberare. Tu autẽ quis es qui iudicas proximũ tuũ? Ecce nũc qui dicitis, Hodie aut crastino ibimus in illã ciuitatẽ, & faciemus ibi quidẽ annum, & mercabimur & lucrũ faciemus (qui ignoratis quid erit in crastino. Quæ est enim vita vestra? Vapor est, ad modicum parens, & deinceps exterminabitur) pro eo vt dicatis, Si Dominus voluerit. &, Si vixerimus, faciemus hoc aut illud. Nunc autem exultatis in superbiis vestris. Omnis exultatio talis, maligna est. Sciẽti igitur bonum facere, & non facienti: peccatum est illi.

1. Pet. 5.b · *Ephe. 4.f* · *1. Pet. 5.b* · *Rom. 14.a*

S. DIVITES pauperum oppressores exitium, pauperes autem felicitas perpetua manet: ideo patientiæ studendum, iuramentum fugiendum, infirmi visitandi, proximi reducendi, & pro omnibus orandum. CAPVT V.

Agite nunc diuites, plorate, vlulantes in miseriis vestris quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt: & vestimenta vestra à tineis comesta sunt. Aurum & argentum vestrum æruginauit: & ærugo eorum in testimoniũ vobis erit, & manducabit carnes vestras sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in nouissimis diebus. Ecce merces operariorum qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est à vobis, clamat: & clamor eorum, in aures Domini sabaoth introiuit. Epulati estis super terram: & in luxuriis enutristis corda vestra. In die occisionis addixistis & occidistis iustũ: & non restitit vobis. Patientes igitur estote fratres, vsq; ad aduentũ Domini. Ecce, agricola expectat pretiosum fructum terræ: patienter ferens donec accipiat temporaneum & serotinum. Patientes igitur estote & vos, & confirmate corda vestra: quoniam aduentus Domini appropinquauit. Nolite ingemiscere fratres in alterutrum: vt non iudicemini. Ecce, iudex ante ianuam assistit. Exemplum accipite fratres exitus mali laboris & patientiæ, prophetas: qui locuti sunt in nomine Domini. Ecce, beatificamus eos qui sustinuerunt. Sufferentiam Iob audistis, & finem Domini vidistis, quòd misericors Dominus est & miserator. Ante omnia autem fratres mei, nolite iurare, neque per cœlum, neq; per terram, neq; aliud quodcunq; iuramentum. Sit autem sermo vester, est est, non non: vt non sub iudicio decidatis. Tristatur autem aliquis vestrum? oret. Aequo animo est? psallat. Infirmatur quis in vobis? inducat presbyteros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eum oleo in nomine Domini, & oratio fidei saluabit infirmũ, & alleuiabit eum Dominus: & si in peccatis sit, remittentur ei. Confitemini ergo alterutrum peccata vestra: & orate pro inuicem vt saluemini, multum enim valet deprecatio iusti assidua. Elias, homo erat similis nobis passibilis: & oratione orauit vt non plueret super terram, & non pluit annos tres & menses sex. Et rursum orauit: & cœlum dedit pluuiam, & terra dedit fructum suum. Fratres mei, si quis ex vobis errauerit à veritate, & conuerterit quis eum: scire debet quoniam qui conuerti fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluabit animam eius à morte, & operit multitudinem peccatorum.

Mat. 5.f · *3. Re. 17.a & b.* · *Luc. 4.d*

Hieronymus in Catalogo
SCRIPTORVM ECCLESIAsticorum.

SIMON Petrus filius Ionæ, prouinciæ Galilææ, vico Bethsaida, frater Andreæ Apostoli, & princeps apostolorum, post episcopatum Antiochensis ecclesiæ, & prædicationẽ dispersionis eorum qui de circumcisione crediderant, in Ponto, Galatia, Cappadocia, Asia, & Bythinia, secũdo Claudij anno, ad expugnandũ Simonem Magum Romam pergit, ibiq; viginti quinq; annis cathedrã sacerdotalem tenuit, usq; ad ultimum annum Neronis, id est decimũquartũ. A quo & affixus cruci, martyrio coronatus est, capite ad terrã uerso, & in sublime pedibus eleuatis, asserens se indignũ ut sic crucifigeretur ut Dominus suus. Scripsit duas epistolas, quæ catholicæ nominantur: quarum secunda à plerisq; eius esse negatur propter styli cum priore dissonantiã. Sed & euangeliũ iuxta Marcum, qui auditor eius & interpres fuit, huius dicitur. Libri autem eius è quibus unus actorum eius inscribitur, alius euãgelij, tertius prædicationis, quartus Apocalypsis, quintus iudicij, inter apocryphas scripturas reputantur. Sepultus Romæ in Vaticano iuxta uiam triumphalem, totius urbis ueneratione celebratur.

ARGVMENTVM IN EPISTOlam catholicam Petri primam.

DISCIPVLOS saluatoris inuicti toto orbe diffusos & peregrinos in hoc seculo monstrat, & præteritæ uitæ pœnitere suadet, & in nouam uitam proficere, tota cum solicitudine exhortatur Simon Petrus filius Ione prouinciæ Galilææ, è uico Bethsaida, frater Andreæ apostoli.

Epistola beati Petri Apostoli PRIMA.

S. ANIMARVM salus non negligẽda, profectio & sanctitas perquirenda, castitas & uitæ munditia prosequenda, & charitas fraterna amplexanda. CAPVT I.

PETRVS Apostolus IESV CHRISTI, electis aduenis dispersionis Põti, Galatiæ, Cappadociæ, Asiæ, & Bithyniæ, secundum præscientiam Dei patris, in sanctificationẽ spiritus, in obedientiam & aspersionem sanguinis IESV CHRISTI. Gratia vobis & pax multiplicetur. Benedictus Deus & pater Domini nostri IESV CHRISTI, qui secundum misericordiam suam magnam regenerauit nos in spem viuam, per resurrectionem IESV CHRISTI ex mortuis, in hæreditatem incorruptibilem, & incontaminatam, & immarcessibilem conseruatam in cœlis in vobis, qui in virtute Dei custodimini per fidem, in salutem, paratam reuelari in tempore nouissimo. In quo exultabitis, modicum nunc si oportet contristari in variis tentationibus: vt probatio vestræ fidei multo pretiosior auro (quod per ignem probatur) inueniatur in laudem & gloriam & honorem in reuelatione IESV CHRISTI, quem cum non videritis, diligitis, in quem nũc quoq; non vidẽtes creditis: credẽtes autẽ exultatis lætitia inenarrabili & glorificata, reportãtes finẽ fidei vestræ, salutẽ animarũ vestrarũ: de qua salute exquisierũt atque scrutati sunt prophetæ, qui de futura in vobis gratia prophetauerũt, scrutantes in quod vel quale tempus significaret in eis spiritus CHRISTI, prænuntiãs eas quæ in CHRISTO sunt passiones, & posteriores glorias: quibus reuelatũ est quòd nõ sibimetipsis, nobis autẽ ministrabãt ea quæ nũc nuntiata sunt vobis per eos qui euãgelizauerũt vobis, spiritu sancto misso de cœlo, in quẽ desyderãt angeli

1. Cor. 1.a · *Ephe. 1.a*

C angeli prospicere. Propter quod succincti lumbos mẽtis ve stræ, sobrii, perfectè sperate in eam quæ offertur vobis, gratiam, in reuelatione IESV CHRISTI quasi filii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiæ vestræ desyderiis: sed secundũ eum qui vocauit vos, sanctũ, vt & ipsi in omni conuersatione sancti sitis: quoniã scriptum est, Sãcti eritis, quoniam ego sanctus sum. Et si patrem inuocatis eum qui sine acceptione personarũ iudicat secundum vniuscuiusq; opus: in timore, incolatus vestri tempore conuersamini: scientes quòd non corruptibilibus auro vel argẽto redempti estis de vana vestra conuersatione paternæ traditionis, sed pretioso sanguine quasi agni immaculati CHRISTI & incontaminati, præcogniti quidem ante mundi constitutionẽ, manifestati autem nouissimis temporibus propter vos, qui per ipsum fideles estis in Deo qui suscitauit eum à mortuis, & dedit ei gloriã, vt fides vestra & spes esset in deo. Animas vestras castificantes in obedientia charitatis, in fraternitatis amore simplici, ex corde inuicem diligite attẽtius: renati non ex semine corruptibili, sed incorruptibili per verbũ Dei viui & permanentis in æternum, quia omnis caro vt fœnum: & omnis gloria eius tanquam flos fœni. exaruit fœnum: & flos eius decidit: verbum autem Domini manet in æternum. Hoc est autem verbum quod euangelizatum est in vobis.

Leui. 11.g 19.a. 20.b Deut. 10.d Rom. 2.b Gala. 2.b 1. Cor. 6.d & 7.d Hebr. 9.d 1. Ioan. 1.d Apoc. 1.b Esa. 40.b Eccli. 14.c Iacob. 1.b

S. REGENERATI in fide per charitatem in illa nutriantur, ac ceteros uerbo & exemplo, atque subiectione nutriant.

CAPVT II.

A Deponentes igitur omnem malitiã, & omnem dolum, & simulationes, & inuidias, & omnes detractiões, sicut modò geniti infantes, rationabile & sine dolo lac concupiscite: vt in eo crescatis in salutẽ, si tamen gustastis quoniã dulcis est Dominus. Ad quem accedentes, lapidẽ viuum, ab hominibus quidẽ reprobatũ, à Deo aũt electũ & honorificatũ: & ipsi tanquã lapides viui superædificamini, domus spiritualis, sacerdotiũ sanctũ, offerẽtes spirituales hostias, acceptabiles Deo per IESVM CHRISTVM. B Propter quod cõtinet scriptura, Ecce pono in Sion lapidẽ summum angularẽ, probatum, electum, pretiosum. & qui crediderit in eum, non confundetur. Vobis igitur honor credentibus: non credentibus autem, lapis quem reprobauerũt ædificãtes, hic factus est in caput anguli: & lapis offensionis & petra scandali, his qui offendũt verbo, nec credunt in quo & positi sunt. Vos autem genus electũ, regale sacerdotium, gens sancta, populus acquisitionis: vt virtutes annuntietis eius, qui de tenebris vos vocauit in admirabile lumen suũ. Qui aliquando non populus Dei: nunc autem populus Dei. C qui non consecuti misericordiã: nunc autem misericordiã consecuti. Charissimi, obsecro vos tanquam aduenas & peregrinos, abstinere vos à carnalibus desyderiis quæ militãt aduersus animam, conuersationẽ vestram inter gentes habẽtes bonam: vt in eo quod detrectãt de vobis tanquam de malefactoribus, ex bonis operibus vos cõsyderantes, glorificent Deum in die visitationis. Subiecti igitur estote omni humanæ creaturę propter Dominũ: siue regi, quasi præcellẽti: siue ducibus tanquam ab eo missis ad vindictã malefactorũ, laudem verò bonorũ, quia sic est voluntas Dei, vt bene faciẽtes obmutescere faciatis imprudentiũ hominum ignorantiam. Quasi liberi, & non quasi velamẽ habẽtes malitiæ libertatẽ, sed sicut serui Dei. Omnes honorate. Fraternitatem diligite. Deum timete. Regem honorificate. Serui, subditi estote in omni timore dominis, non tantũ bonis & modestis, sed etiã dyscolis. Hæc est enim gratia: si propter Dei conscientiã, sustinet quis tristitias, patiẽs iniustè. Quæ enim est gratia: si peccantes, & colaphizati suffertis? Sed si benè faciẽtes patienter sustinetis: hæc est gratia apud Deũ. In hoc enim vocati estis: quia & CHRISTVS passus est pro nobis, vobis relinquens exemplũ vt sequamini vestigia eius. Qui peccatum nõ fecit,

Rom. 6.a Ephe. 4.e Colos. 3.b Hebr. 12.a Esa. 28.d Rom. 9.g Psal. 117.d Matt. 21.d Act. 4.b Esa. 8.c Exo. 19.c Osee 2.d Rom. 9.e Gala. 5.c Rom. 13.d Rom. 13.a Rom. 11.c Ephe. 6.a Colos. 3.d Tit. 2.d 1. Cor. 7.c Esa. 53.c

nec inuẽtus est dolus in ore eius. Qui cum malediceretur, nõ maledicebat: cũ pateretur, non cõminabatur, tradebat autẽ iudicãti se iniustè. qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignũ: vt peccatis mortui, iustitiæ viuamus: cuius liuore sanati estis. Eratis enim sicut oues errantes: sed cõuersi estis nunc ad pastorem & episcopum animarum vestrarum.

1. Ioan. 3.a Esa. 53.b

S. CONIVGES inuicem conuersentur, omnes unanimes egenis bona conferãt, mala tolerent, & sic Domino fide coniungẽtur.

CAPVT III.

A Similiter & mulieres, subditæ sint viris suis: vt & si qui non credunt verbo, per mulierũ conuersationem sine verbo lucrifiant, consyderantes in timore castam conuersationẽ vestram. quarum non sit extrinsecus capillatura, aut circundatio auri, aut indumenti vestimentorũ cultus: sed qui abscõditus est cordis homo, in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu Dei locuples. Sic enim aliquando & sanctæ mulieres sperantes in Deo, ornabant se, subiectæ propriis viris, sicut Sara obediebat Abrahæ, dominum eum vocans: cuius estis filiæ, benefaciẽtes, & non pertimẽtes vllam perturbationem. B Viri similiter, cohabitãtes secundum scientiã, quasi infirmiori vasculo muliebri impartiẽtes honorem, tãquam & cohæredibus gratiæ vitæ: vt non impediãtur orationes vestræ. In fine autem: omnes vnanimes compatiẽtes, fraternitatis amatores, misericordes, modesti, humiles, non reddentes malum pro malo, nec maledictũ pro maledicto: sed econtrario, benedicẽtes, quia in hoc vocati estis vt benedictionẽ hæreditatis possideatis. Qui enim vult vitam diligere, & dies videre bonos: coerceat linguã suam à malo, & labia eius ne loquantur dolum. Declinet à malo, & faciat bonum: inquirat pacem, & sequatur eam: quia oculi Domini super iustos, & C aures eius in preces eorum. vultus autẽ Domini super facientes mala. Et quis est, qui vobis noceat, si boni æmulatores fueritis? Sed & si quid patimini propter iustitiã: beati. Timorem autem eorũ ne timueritis, & non conturbemini: Dominum autẽ CHRISTVM sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad satisfactionẽ omni poscenti vos rationem de ea, quæ in vobis est, spe: sed cum modestia & timore, conscientiam habentes bonam: vt in eo quod detrahunt vobis, confundantur qui calumniantur vestram bonam in CHRISTO conuersationẽ. Melius est enim, vt bene facientes (si voluntas Dei velit) pati, quàm male faciẽtes, quia & CHRISTVS semel pro peccatis nostris mortuus est, iustus pro iniustis: vt nos offerret deo, mortificatos quidem carne, viuificatos autem D spiritu. In quo & his qui in carcere erant spiritibus, veniens prædicauit: qui increduli fuerant aliquando, quando expectabant Dei patientiam in diebus Noe, cum fabricaretur arca in qua pauci, id est, octo animæ saluæ factæ sunt per aquam. Quod & vos nunc similis formæ saluos facit baptisma: non carnis depositio sordium, sed conscientiæ bonæ interrogatio in Deum per resurrectionem IESV CHRISTI, qui est in dextera Dei, deglutiens mortẽ, vt vitæ æternæ hæredes efficeremur: profectus in cœlum, subiectis sibi angelis & potestatibus & virtutibus.

Colos. 3.e Ephe. 5.c 1. Tim. 2.c Gen. 18.b 1. Cor. 7.a Prou. 17.e & 21.d Rom. 12.d 1. Thes. 5.d Psal. 33.c Matt. 5.a Supra 2.e Hebr. 9.d Rom. 5.b Gen. 6.b Matt. 24.d Luc. 17.f

S. ORDINATVR quis ad seipsum carnem spiritui subijciendo, finem suum considerando, pœnas absq; erubescentia, imò cum gloria tolerando.

CAPVT IIII.

A CHRISTO igitur passo in carne: & vos eadem cogitatione armamini, quia qui passus est in carne, desiit à peccatis: vt iam non desyderiis hominum, sed voluntate Dei quod reliquum est in carne viuat temporis. Sufficit enim præteritum tempus ad voluntatem gentium consummandam, his qui ambulauerunt in luxuriis, desideriis, vinolentiis, comessationibus, potationibus, ebrietatibus, & illicitis idolorum cultibus,

Ephe. 4.e

B bus. in quo admirantur non concurrẽtibus vobis in eandem luxuriæ confusionem: blasphemantes: qui reddent rationem ei, qui paratus est iudicare viuos & mortuos. Propter hoc enim, & mortuis euangelizatũ est: vt iudicentur quidem secundũ homines in carne, viuant autẽ secundũ Deum in spiritu. Omnium autem finis appropinquauit. Estote itaq; prudentes: & vigilate in orationibus. Ante omnia autẽ, mutuam in vobismetipsis charitatẽ continuam habentes: quia charitas operit multitudinẽ peccatorum. Hospitales inuicẽ, sine murmuratione. Vnusquisq; sicut accepit gratiam, in alterutrum illam administrantes: sicut boni dispẽsatores multiformis gratiæ Dei. Si quis loquitur: tanquam sermones Dei. si quis ministrat: tanquam ex virtute, quam administrat Deus. vt in omnibus honorificetur deus per IESVM CHRISTVM: cui est gloria & imperium in secula seculorum. Amen. Charissimi, nolite peregrinari in feruore qui ad tentationem vobis fit, quasi noui aliquid vobis contingat: sed comunicãtes CHRISTI passionibus, gaudete, vt & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Si exprobramini in nomine CHRISTI, beati eritis: quoniã quod est honoris, gloriæ, & virtutis Dei, & qui est eius spiritus: super vos requiescit. Nemo autem vestrũ patiatur vt homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor. Si autem vt Christianus: non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine, quoniam tempus est vt incipiat iudicium à domo Dei. Si autem primum à nobis: quis finis eorum qui non credunt Dei euangelio? Et si iustus quidem vix saluabitur: impius & peccator vbi parebunt? Itaque & hi qui patiuntur secundum voluntatem dei: fideli creatori commendent animas suas in benefactis.

Marginal references: Prou. 10. b; Rom. 12. c; Hebr. 13. a; Philip. 2. b; Prou. 11. d

S. SENIORES *iunioribus doctrinam & exemplum præstent: iuniores autem senioribus reuerentiam in humilitate & obedientia.*

CAPVT V.

A SEniores ergo qui in vobis sunt obsecro, consenior & testis CHRISTI passionum, qui & eius quæ in futuro reuelanda est, gloriæ communicator: pascite qui in vobis est gregem Dei, prouidentes non coactè, sed spontaneè secundũ Deum: neq; turpis lucri gratia, sed voluntariè: neq; vt dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo. Et cum apparuerit princeps pastorum, percipietis immarcescibilem gloriæ coronã. B Similiter adolescentes subditi estote senioribus. omnes enim inuicem humilitatem insinuate, quia Deus superbis resistit: humilibus autem dat gratiã. Humiliamini igitur sub potenti manu Dei, vt vos exaltet in tempore visitationis: omnem solicitudinem vestram proiicientes in eum, quoniam ipsi cura est de vobis. C Sobrii estote, & vigilate: quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærẽs quem deuoret. Cui resistite, fortes in fide: scientes eandem passionem ei quæ in mundo est, vestræ fraternitati fieri. Deus autem omnis gratiæ, qui vocauit nos in æternam suam gloriam in CHRISTO IESV, modicum passos ipse perficiet, confirmabit, solidabitq;. Ipsi gloria, & imperium in secula seculorum. AMEN. D Per Syluanum fidelem fratrem vobis, vt arbitror, breuiter scripsi: obsecrans & contestans hanc esse veram gratiã Dei, in qua & statis. Salutat vos ecclesia, quæ est in Babylone, coëlecta: & Marcus filius meus. Salutate inuicem in osculo sancto. Gratia vobis omnibus qui estis in CHRISTO IESV. Amen.

Marginal references: Iacob. 4. c; Matt. 6. c; Luc. 12. c; Rom. 12. c; Psal. 54. d

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM *secundam beati* Petri *apostoli.*

SIMON *Petrus, per fidem, huic mundo sapientes mortuos esse declarat: eisdemq; pietatis quanta sit magnitudo luce ipsa clarius manifestat.*

Epistola Petri Apostoli SECVNDA.

S. AD *meliora semper anhelandum est, fidei ueritatem ex doctoris certitudine firmiter tenendo.*

CAPVT I.

A SIMON Petrus, seruus & Apostolus IESV CHRISTI: iis qui coæqualem nobiscum sortiti sunt fidem in iustitia Dei nostri & saluatoris IESV CHRISTI, Gratia vobis & pax adimpleatur in cognitione Dei & CHRISTI IESV Domini nostri: quomodo omnia nobis diuinæ virtutis suæ quæ ad vitam & pietatem, donata sunt, per cognitionem eius qui vocauit nos propria gloria & virtute, per quæ maxima & pretiosa nobis promissa donauit: vt per hoc efficiamini diuinæ consortes naturæ, fugientes eius quæ in mundo est, concupiscentiæ corruptionem. B Vos autem curam omnem subinferentes, ministrate in fide vestra virtutẽ: in virtute autem, scientiam: in scientia autem, abstinentiam: in abstinentia autem, patientiã: in patientia autem, pietatem: in pietate autem, amorem fraternitatis: in amore autem fraternitatis, charitatẽ. Hæc enim si vobiscum assint & superent, non vacuos, nec sine fructu vos constituẽt in Domini nostri IESV CHRISTI cognitione. Cui enim non præsto sunt hæc: cæcus est, & manu tentans, obliuionem accipiens purgationis veterũ suorum delictorum. C Quapropter fratres magis satagite vt per bona opera certã vestram vocationẽ & electionem faciatis. hæc enim facientes, non peccabitis aliquando. Sic enim abundanter ministrabitur vobis introitus in æternum regnum Domini & saluatoris nostri IESV CHRISTI. Propter quod incipiam vos semper commonere de his: & quidem scientes & confirmatos vos in præsenti veritate. Iustum autem arbitror quandiu sum in hoc tabernaculo, suscitare vos in commonitione: certus quòd velox est depositio tabernaculi mei secundũ quod & Dominus noster IESVS CHRISTVS significauit mihi. Dabo autem operam & frequenter habere vos post obitum meum, vt horum memoriam faciatis. Non enim doctas fabulas secuti, notam fecimus vobis Domini nostri IESV D CHRISTI virtutem & præsentiã: sed speculatores facti illius magnitudinis. Accipiens enim à Deo patre honorem & gloriam, voce delapsa ad eum huiusce modi à magnifica gloria, Hic est filius meus dilectus in quo mihi complacui, ipsum audite: & hanc vocem nos audiuimus de cœlo allatam, cum essemus cum ipso in monte sancto. Et habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernæ lucenti in loco caliginoso, donec dies illucescat, & lucifer oriatur in cordibus vestris: hoc primum intelligentes quòd omnis prophetia scripturæ, propria interpretatione non fit. Non enim voluntate humana allata est aliquando prophetia: sed spiritu sancto inspirati, locuti sunt sancti Dei homines.

Marginal references: Ioan. 21. f; 1. Cori. 1. c & 2. a; Matt. 17. a; 2. Tim. 3. d

S. PRISCI *pseudoprophetæ hæreticorum figuram gerentes, Deo pœnas dederunt, nec illis leniores sui sequaces expectant.*

CAPVT II.

A FVerunt verò & pseudoprophetæ in populo, sicut & in vobis erunt magistri mendaces, qui introducent sectas perditionis, & eum qui emit eos, Dominum negant: superducentes sibi celerem perditionem. Et multi sequentur eorum luxurias, per quos via veritatis blasphemabitur: & in auaritia fictis verbis de vobis negotiabũtur. quibus iudicium iam olim non cessat: & perditio eorum non dormitat. Si enim Deus angelis peccanti-

Marginal reference: Iob 4. d

peccantibus non pepercit, ſed rudentibus inferni detractos
in tartarum tradidit cruciandos in iudiciũ reſeruari: & origi
B nali mundo non pepercit, ſed octauũ Noe iuſtitiæ præconẽ
Gen. 7. a cuſtodiuit, diluuiũ mundo impiorũ inducẽs: & ciuitates So
Gen. 19. b domorum & Gomorrhæorũ in cinerem redigens, euerſio-
ne damnauit, exemplũ eorum qui impiè acturi ſunt ponens:
& iuſtũ Loth oppreſſum à nefandorũ iniuria ac luxurioſa
conuerſatione eripuit. aſpectu enim & auditu iuſtus erat: ha-
bitans apud eos qui de die in diem animã iuſtam iniquis ope
ribus cruciabant. Nouit Dominus pios de tentatione eripe-
re, iniquos vero in diem iudicii reſeruare cruciandos: magis
autem eos qui poſt carnẽ in concupiſcentia immũditiæ am-
bulant, dominationẽq; contemnunt, audaces, ſibi placentes:
ſectas non metuũt introducere, blaſphemantes. Vbi angeli,
fortitudine & virtute cum ſint maiores, non portant aduer-
C ſum ſe execrabile iudiciũ. Hi verò velut irrationabilia peco
ra, naturaliter in captionẽ & in perniciẽ, in his quæ ignorant
blaſphemantes in corruptione ſua peribunt, percipiẽtes mer
cedem iniuſtitiæ, voluptatẽ exiſtimantes diei delicias, coin-
quinationes & maculæ: deliciis affluentes, in cõuiuiis ſuis lu-
xuriantes vobiſcũ, oculos habentes plenos adulterii, & inceſ
ſabilis delicti, pellicientes animas inſtabiles, cor exercitatum
auaritia habentes, maledictionis filii: derelinquentes rectam
Num. 22. d viam errauerunt, ſecuti viam Balaã ex Boſor, qui mercedem
iniquitatis amauit, correptionem verò habuit ſuæ veſaniæ.
D Subiugale mutum animal, in hominis voce loquens, prohi-
Iudæ 1. d buit prophetæ inſipientiã. Hi ſunt fontes ſine aqua, & nebu-
læ turbinibus exagitatæ: quibus caligo tenebrarũ reſeruatur.
Superba enim vanitatis loquentes, pelliciunt in deſyderiis
carnis luxuriæ, eos qui paululũ effugiunt, qui in errore con-
Ioan. 8. d uerſantur: libertatẽ illis promittentes, cum ipſi ſerui ſint cor
Rom. 6. c ruptionis. A quo enim quis ſuperatus eſt: huius & ſeruus eſt.
Hebr. 6. a Si enim refugientes coinquinationes mundi in cognitione
Matt. 12. d Domini noſtri & ſaluatoris IESV CHRISTI, bis rurſus im
plicati ſuperantur: facta ſunt eis poſteriora deteriora priori-
bus. Melius enim erat illis non cognoſcere viam iuſtitiæ,
quàm poſt agnitionem, retrorſum conuerti ab eo quod illis
traditum eſt ſancto mandato. Contigit enim eis illud veri
Prou. 26. b prouerbii, Canis reuerſus ad ſuum vomitum. &, Sus lota in
volutabro luti.

S. CAVENDA *ſunt ſecundi aduentus* CHRISTI *pericula: quo-
niam Deus iuſtus Iudex & fidelis retributor.* CAP. III.

A HAnc ecce vobis chariſſimi ſecundam ſcribo epi
ſtolam, in quibus veſtram excito in cõmonitio-
ne, ſynceram mentem: vt memores ſitis eorum
quæ prædixi, verborũ à ſanctis prophetis, & apo
ſtolorum veſtrorum præceptorum Domini & ſaluatoris:
1. Tim. 4. c hoc primum ſcientes, quòd venient in nouiſſimis diebus in
2. Tim. 3. a deceptione illuſores, iuxta proprias concupiſcentias ambu-
Iudæ 1. f lantes, dicentes, Vbi eſt promiſſio aut aduentus eius? ex quo
Ezech. 12. f enim patres dormierunt, omnia ſic perſeuerãt ab initio crea
B turæ. Latet enim eos hoc volentes, quòd cœli erant prius, &
terra, de aqua & per aquam conſiſtens Dei verbo: per quæ,
ille tunc mundus aqua inundatus periit. Cœli autẽ qui nunc
ſunt & terra eodẽ verbo repoſiti ſunt, igni reſeruati in diem
iudicii & perditionis impiorũ hominũ. Vnum verò hoc non
lateat vos chariſſimi, quòd vnus dies apud Dominum ſicut
C mille anni, & mille anni ſicut dies vnus. Nõ tardat Dñs pro-
miſſionẽ ſuam, ſicut quidã exiſtimant: ſed patiẽter agit pro-
pter vos, nolens aliquos perire, ſed omnes ad pœnitentiã re-
uerti. Adueniet autem dies Domini vt fur: in quo cœli, ma-
1. Theſ. 5. a gno impetu tranſient, elementa verò calore ſoluentur, terra
Apoc. 3. a & 16. c autem & quæ in ipſa ſunt opera, exurentur. Cum igitur hæc
omnia diſſoluẽda ſint: quales oportet vos eſſe in ſanctis con
uerſationibus & pietatibus, expectãtes & properantes in ad-
uentum diei Domini, per quem cœli ardentes ſoluentur, &
elementa ignis ardore tabeſcent? Nouos vero cœlos & nouã
D terram & promiſſa ipſius expectamus, in quibus iuſtitia ha-
Apoc. 21. a bitat. Propter quod chariſſimi, hæc expectãtes, ſatagite, im-
Eſa. 65. c & 66. g maculati & inuiolati ei inueniri in pace: & Domini noſtri
Rom. 2. a longanimitatẽ, ſalutem arbitremini, ſicut & chariſſimus fra-
ter noſter Paulus ſecundũ datam ſibi ſapientiã ſcripſit vo-
bis ſicut & in omnibus epiſtolis, loquens in eis de his in qui-
bus ſunt quædã difficilia intellectu, quæ indocti & inſtabiles
deprauant, ſicut & cæteras ſcripturas, ad ſuam ipſorũ perdi-
tionem. Vos igitur fratres, præſciẽtes, cuſtodite ne inſipien-
tium errore traducti excidatis à propria firmitate: creſcite ve
rò in gratia & in cognitione Domini noſtri & ſaluatoris IE
SV CHRISTI. Ipſi gloria & nũc & in diẽ æternitatis. Amen.

ARGVMENTVM IN EPISTO-
lam primam Ioannis apoſtoli.

RATIONEM *verbi, & quòd Deus ipſe ſit charitas, manife-
ſtat: & ſuſurrones fratrum nec Deum ſcire, nec pios fieri poſſe
conſq; diſſertat, ut eſſe cõprobet homicidas: eo quòd odium, ſit in-
terfectionis occaſio.*

Epiſtola beati Ioannis
APOSTOLI PRIMA.

S. DIVINI *verbi incarnatio fideles ſibi coniungit, & peccatores
diſiungit, quos à peccato tamen per confeßionem reddit im-
munes.* CAPVT I.

A QVOD FVIT ab initio, quod audiui-
mus, quod vidimus oculis noſtris, quod
perſpeximus, & manus noſtræ contre-
ctauerũt de verbo vitæ, (& vita mani-
feſtata eſt: & vidimus, & teſtamur, & an
nunciamus vobis vitam æternam quæ
B erat apud patrem, & apparuit nobis:)
quod vidimus & audiuimus, annunciamus vobis, vt & vos
ſocietatem habeatis nobiſcum, & ſocietas noſtra ſit cum pa
tre & cum filio eius IESV CHRISTO. Et hæc ſcribimus vo
bis vt gaudeatis, & gaudium veſtrum ſit plenũ. Et hæc eſt an
nũciatio quam audiuimus ab eo, & annũciamus vobis, Quo-
Ioan. 8. b niam Deus lux eſt: & tenebræ in eo non ſunt vllæ. Si dixeri-
C mus quoniã ſocietatem habemus cum eo, & in tenebris am-
bulamus: mentimur, & veritatẽ non facimus. Si autẽ in luce
ambulamus, ſicut & ipſe eſt in luce: ſocietatẽ habemus adin-
Hebr. 9. d uicem, & ſanguis IESV CHRISTI filii eius emundat nos ab
1. Pet. 1. d omni peccato. Si dixerimus quoniã peccatũ non habemus:
D ipſi nos ſeducimus, & veritas in nobis non eſt. Si confitea-
2. Par. 6. g mur peccata noſtra: fidelis eſt & iuſtus, vt remittat nobis pec
Prou. 20. b cata noſtra, & emũdet nos ab omni iniquitate. Si dixerimus
Eccles. 7. e quoniam non peccauimus: mendacem facimus eum, & ver-
bum eius non eſt in nobis.

S. BEATITVDINEM *mereri cupientes diuinis aſſueſcant ope-
ribus, & ſibi diligenter à cupiditate, mundi dilectione, & hæ-
reſi caueant.* CAPVT II.

A FIlioli mei, hęc ſcribo vobis, vt nõ peccetis. Sed
& ſi quis peccauerit, aduocatum habemus apud
patrem IESVM CHRISTVM iuſtum, & ipſe eſt
propitiatio pro peccatis noſtris: non pro no-
ſtris autem tantum, ſed etiam pro totius mundi. Et in hoc
ſcimus quoniam cognouimus eum, ſi mandata eius obſerua
mus. Qui dicit ſe noſſe Deum, & mandata eius non cuſto-
dit: mendax eſt, & in eo veritas non eſt. Qui autem ſeruat
verbum eius: verè in hoc charitas Dei perfecta eſt. In hoc

ſcimus

scimus quoniam in ipso sumus. Qui dicit se in ipso manere: debet sicut ille ambulauit,& ipse ambulare. Charissimi,non mandatũ nouum scribo vobis,sed mandatũ vetus quod habuistis ab initio. Mandatũ vetus, est verbum quod audistis. Iterum mandatũ nouum scribo vobis, quod verum est & in ipso,& in vobis:quia tenebræ transierunt,& verũ lumen iam

Ioan. 13.d & 15.b

B lucet. Qui dicit se in luce esse, & fratrem suum odit:in tenebris est vsq; adhuc. Qui diligit fratrẽ suum,in lumine manet, & scandalũ in eo non est. Qui autem odit fratrem suum: in tenebris est,& in tenebris ambulat,& nescit quò eat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius. Scribo vobis filioli quoniam remittuntur vobis peccata propter nomen eius. Scribo vobis patres quoniã cognouistis eũ qui ab initio est. Scribo vobis adolescẽtes quoniã vicistis malignũ. Scribo vobis infantes quoniam cognouistis patrem. Scripsi vobis patres, quoniã cognouistis eum qui est ab initio. Scripsi vobis adolescentes quoniã fortes estis,& verbum Dei manet in vobis,

Infra. 3.c

C & vicistis malignũ. Nolite diligere mundum, neq; ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundũ:non est charitas patris in eo:quoniã omne quod est in mundo concupiscentia carnis est,& concupiscẽtia oculorũ, & superbia vitæ, quæ non est ex patre,sed ex mundo est. Et mundus transit,& cõcupiscentia eius. Qui autem facit volontatẽ Dei,manet in æternũ. Filioli,nouissima hora est,& sicut audistis quia antichristus venit: & nunc antichristi multi facti sunt. vnde scimus quia nouissima hora est. Ex nobis prodierunt: sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis: permansissent vtiq; nobiscum, sed vt manifesti sint quoniam non sunt omnes ex nobis. Sed vos vnctionẽ habetis à sancto, & nostis omnia. Non scripsi vobis quasi ignorantibus veritatẽ, sed quasi scientibus eam:

D & quoniã omne mendaciũ ex veritate non est. Quis est mendax,nisi is qui negat quoniã IESVS est CHRISTVS? Hic est antichristus,qui negat patrem & filium. Omnis qui negat filium,nec patrem habet:qui confitetur filium, & patrẽ habet. Vos quod audistis ab initio, in vobis permaneat: quia si in vobis permanserit quod audistis ab initio, & vos in filio & patre manebitis. Et hæc est repromissio quam ipse pollicitus est nobis,vitam æternã. Hæc scripsi vobis de his qui seducunt vos. Et vos vnctionem quam accepistis ab eo maneat in vobis. Et non necesse habetis vt aliquis doceat vos: sed sicut vnctio eius docet vos de omnibus, & verum est, & non est mendacium. Et sicut docuit vos, manete in eo. Et nunc filioli manete in eo: vt cum apparuerit,habeamus fiduciam,& non cõfundamur ab eo in aduẽtu eius. Si scitis quoniam iustus est: scitote quoniam & omnis qui facit iustitiã, ex ipso natus est.

S. A d supernam accedentes felicitatem & beatorum societatem mentis puritati studeant & fraternæ charitati. CAP. III.

A Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filii Dei nominemur & simus. Propter hoc,mundus non nouit nos:quia non nouit eum. Charissimi,nunc filii Dei sumus: & nondum apparuit quid erimus. Scimus quoniam cum apparuerit,similes ei erimus: quoniam videbimus eum sicuti est. Et omnis qui habet hãc spem in eo,sanctificat se, sicut & ille sanctus est. Omnis qui facit peccatum, & iniquitatem facit: & peccatum

B est iniquitas. Et scitis quia ille apparuit vt peccata tolleret:& peccatum in eo non est. Omnis qui in eo manet,non peccat: & omnis qui peccat,non vidit eũ,nec cognouit eum. Filioli, nemo vos seducat. Qui facit iustitiã, iustus est,sicut & ille iustus est. Qui facit peccatum,ex diabolo est:quoniã ab initio diabolus peccat. In hoc apparuit filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Omnis qui natus est ex Deo,peccatum non facit: quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, quoniam ex Deo natus est. In hoc manifesti sunt filii Dei,& filii diaboli. Omnis qui non est iustus,non est ex Deo,& qui

Esa. 53.c 1. Pet. 2.d

Ioan. 8.f

non diligit fratrẽ suum:quoniam hæc est annuntiatio,quam audistis ab initio, Vt diligatis alterutrũ. Non sicut Cain qui ex maligno erat:& occidit fratrẽ suum. Et propter quid occi-

Ioan. 13.d & 15.b

C dit eum? Quoniã opera eius,maligna erant:fratris autẽ eius, iusta. Nolite mirari fratres, si odit vos mundus. Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniã diligimus fratres. Qui nõ diligit:manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum:homicida est. Et scitis quoniã omnis homicida non habet vitam æternam in se manentẽ. In hoc cognouimus charitatẽ Dei,quoniã ille animam suam pro nobis posuit,& nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui habuerit substantiã huius mundi,& viderit fratrẽ suum necessitatem habere,& clauserit viscera sua ab eo:quomodo charitas Dei manet in eo? Filioli mei,non diligamus verbo, ne-

Gen. 4.b

Supra 2.b Leu. 19.d Ioan. 15.b

Iacob. 2.c

D que lingua, sed opere & veritate. In hoc cognoscimus quòd ex veritate sumus:& in conspectu eius suadebimus corda nostra. Quoniam si reprehenderit nos cor nostrum: maior est Deus corde nostro, & nouit omnia. Charissimi,si cor nostrum non reprehenderit nos:fiduciam habemus ad Deum, & quicquid petierimus,accipiemus ab eo:quoniam mandata eius custodimus,& ea quæ sunt placita corã eo, facimus. Et hoc est mandatum eius, Vt credamus in nomine filii eius IESV CHRISTI: & diligamus alterutrum, sicut dedit mandatum nobis. Et qui seruat mãdata eius:in illo manet, & ipse in eo, & in hoc scimus quoniam manet in nobis, ex spiritu quem dedit nobis.

Ioan. 15.a

Ioan. 6.d & 17.a

Ioan. 13.d & 15.b

S. I n hoc spirituales & mundani differunt, quòd hi mundum & ea quæ in mundo sunt diligunt, illi Deum & proximum charitate prosequuntur. CAPVT IIII.

A Charissimi,nolite omni spiritui credere, sed probate spiritus si ex Deo sint: quoniã multi pseudoprophetæ exierunt in mundũ. In hoc cognoscitur spiritus Dei. omnis spiritus qui confitetur IESVM CHRISTVM in carne venisse,ex Deo est:& omnis spiritus qui soluit IESVM, ex Deo nõ est, & hic est antichristus de quo audistis quoniam venit, & nunc iam in mundo est. Vos ex Deo estis filioli,& vicistis eos: quoniã maior est qui in vobis est,quàm qui in mũdo. Ipsi de mundo sunt:ideo de mundo loquuntur,& mundus eos audit. Nos ex Deo sumus. Qui nouit Deum:audit nos. qui non est ex Deo:non au-

Ioan. 8.f

B dit nos. in hoc cognoscimus spiritũ veritatis & spiritũ erroris. Charissimi,diligamus nos inuicem:quia charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit,ex Deo natus est, & cognoscit Deũ. Qui non diligit,nõ nouit Deum:quoniã Deus charitas est. In hoc apparuit charitas Dei in nobis quoniã filium suum vnigenitum misit Deus in mũdum,vt viuamus per eum. In hoc est charitas:non quasi nos dilexerimus Deum,sed quoniam ipse prior dilexit nos,& misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Charissimi,si sic Deus dilexit nos:

Ioan. 3.b

C & nos debemus alterutrũ diligere. Deũ nemo vidit vnquã. Si diligamus inuicem: Deus in nobis manet, & charitas eius in nobis perfecta est. In hoc cognoscimus quòd in eo manemus,& ipse in nobis:quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et nos vidimus & testificamur quoniã pater misit filium suum saluatorem mundi. Quisquis confessus fuerit quoniã IESVS est filius Dei: Deus in eo manet, & ipse in Deo. Et nos cognouimus,& credidimus charitati,quam habet Deus in no-

Ioan. 1.b 1. Tim. 6.b

D bis. Deus charitas est:& qui manet in charitate,in Deo manet,& Deus in eo. In hoc perfecta est charitas Dei nobiscũ, vt fiduciam habeamus in die iudicii:quia sicut ille est,& nos sumus in hoc mundo. Timor non est in charitate: sed perfecta charitas,foras mittit timorem, quoniam timor pœnam habet. qui autem timet,non est perfectus in charitate. Nos ergo diligamus Deum: quoniam Deus prior dilexit nos. Si quis dixerit, Quoniam diligo Deum:& fratrem suum oderit, mendax est. Qui enim non diligit fratrem suum quem videt:

Ioan.13.d. &.15.b. Ephe.5.a.

videt: Deum quem non videt, quomodo potest diligere? Et hoc mandatum habemus à Deo: vt qui diligit Deum, diligat & fratrem suum.

S. FIDES incarnationis de mundo triumphat, de Deo testimonium perhibet: & quia in Deum fiduciam eleuat, petita impetrat.

CAPVT V.

A Omnis qui credit quoniam IESVS CHRISTVS, ex Deo natus est. Et omnis qui diligit eum qui genuit: diligit & eũ qui natus est ex eo. In hoc cognoscimus quoniam diligimus natos Dei, cum Deũ diligamus, & mãdata eius faciamus. Hæc est enim charitas Dei, vt mãdata eius custodiamus: & mãdata eius grauia non sunt. Quoniã omne quod natũ ex Deo, vincit mundũ: & hæc est victoria quæ vincit mundũ, fides nostra. Quis est qui vincit mundũ, nisi qui credit quoniam IESVS est filius Dei? B hic est qui venit per aquam & sanguinẽ IESVS CHRISTVS. nõ in aqua solũ: sed in aqua & sanguine. Et spiritus est qui testificatur quoniam CHRISTVS est veritas. Quoniam tres sunt qui testimoniũ dant in cœlo, pater, verbũ, & Spiritus sanctus: & hi tres, vnũ sunt. Et tres sunt qui testimonium dant in terra, Spiritus, aqua, & sanguis. & hi tres, vnũ sunt. Si testimonium hominũ accipimus, testimoniũ Dei maius est. quoniam hoc est testimoniũ Dei quod maius est: quoniã testificatus est de filio suo. Qui credit in filiũ Dei: habet testimoniũ Dei in se. Qui non credit filio, mendacẽ facit eũ: quia C non credit in testimoniũ, quod testificatus est Deus de filio suo. Et hoc est testimoniũ, Quoniã vitam æternã dedit nobis Deus: & hæc vita, in filio eius est. Qui habet filiũ Dei, habet vitã: qui non habet filiũ Dei, vitam nõ habet. Hæc scribo vobis, vt sciatis quoniã vitam habetis æternã qui creditis in nomine filii Dei. Et hæc est fiducia quam habemus ad Deum, Quia quodcũq; petierimus secundũ voluntatẽ eius, audit nos. Et scimus quia audit nos quicquid petierimus: scimus quòd habemus petitiones quas postulauimus ab eo. Qui scit fratrẽ suũ peccare peccatum non ad mortẽ, petat: & dabitur ei vita, peccanti non ad mortẽ. Est peccatũ ad mor- D tem: non pro illo dico vt roget quis. Omnis iniquitas, peccatum est: & est peccatũ ad mortem. Scimus quia omnis qui natus est ex Deo, nõ peccat: sed generatio Dei conseruat eũ, & malignus nõ tangit eum. Scimus quoniam ex Deo sumus: & mundus totus in maligno positus est. Et scimus quoniam filius Dei venit, & dedit nobis sensum vt cognoscamus verum Deum, & simus in vero filio eius. Hic est verus Deus: & vita æterna. Filioli, custodite vos à simulachris. AMEN.

Matt.11.d. 1.Cor.15.g. Ioan.3.d.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM *secundam Ioannis apostoli.*

VSQVEADEO ad sanctam fœminam scribit, ut eandem dominam non dubitet literis appellare: eiusdemq; filijs testimonium quòd ambulent in ueritate, perhibet.

Epistola beati Ioannis apostoli SECVNDA.

S. CVLCAT fideli bonum prosequẽdum & malum fugiendũ, atq; in charitate & doctrina CHRISTI permanendum.

A SENIOR, Electæ dominæ & natis eius, quos ego diligo in veritate, & non ego solus, sed & omnes qui cognouerunt veritatẽ, propter veritatẽ quæ permanet in vobis, & vobiscũ erit in æternum. Sit vobiscũ gratia, misericordia, pax à Deo patre, & à CHRISTO IESV filio patris in veritate, & charitate. Gauisus sum valde quòd inueni de filiis tuis ambulãtes in veritate, sicut manda- B tum accepimus à patre. Et nũc rogo te domina, nõ tanquam mandatum nouũ scribẽs tibi, sed quod habuimus ab initio vt diligamus alterutrũ. Et hæc est charitas, vt ambulemus secundũ mandata eius. Hoc est enim mandatũ, vt quẽadmodũ audistis ab initio, in eo ambuletis: quoniam multi seductores C exierũt in mundũ, qui nõ cõfitentur IESVM CHRISTVM venisse in carnẽ: hic est seductor & antichristus. Videte vosmetipsos, ne perdatis quæ operati estis: sed vt mercedẽ plenã accipiatis. Omnis qui recedit, & non permanet in doctrina CHRISTI: Deũ nõ habet. Qui permanet in doctrina: hic patrẽ & filiũ habet. Si quis venit ad vos, & hanc doctrinã nõ af- D fert: nolite recipere eum in domũ, nec AVE ei dixeritis. Qui enim dicit illi AVE: communicat operibus eius malignis. Ecce, prædixi vobis: vt in die domini nõ confundamini. Plura habẽs vobis scribere, nolui per chartã & atramẽtũ: spero enim me futurum apud vos, & os ad os loqui: vt gaudium vestrum plenum sit. Salutant te filii sororis tuæ electæ.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM *tertiam Ioannis apostoli.*

CAIVM pietatis causa extollit: atq; ut in ipsa pietate maneat, exhortatur. Diotrepen impietatis & superbiæ causa obiurgat: Demetrio autẽ bonum testimonii perhibet cum fratribus uniuersis.

Epistola beati Ioannis apostoli TERTIA.

S. QVI in multis proximo profuit, in pietate permaneat, ut à malo deuiet.

A SENIOR Caio charissimo, quem ego diligo in veritate. Charissime de omnibus orationẽ facio prosperè te ingredi & valere, sicut prosperè agit anima tua. Gauisus sum valde venientibus fratribus, & testimoniũ perhibẽtibus veritati tuæ: sicut tu in veritate ambulas. Maio- B rem horum non habeo gratiã, quàm vt audiã filios meos in veritate ambulare. Charissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, & hoc in peregrinos qui testimoniũ reddiderũt charitati tuæ in conspectu ecclesiæ: quos, bene faciẽs, dedu- C ces dignè Deo. Pro nomine enim eius profecti sunt, nihil accipientes à gẽtibus. Nos ergo debemus suscipere huiusmodi: vt cooperatores simus veritatis. Scripsissem forsitan ecclesiæ: sed is qui amat primatũ gerere in eis, Diotrepes, non recipit nos. Propter hoc si venero, commonebo eius opera quæ facit, verbis malignis garriens in nos: & quasi non ei ista sufficiant, neq; ipse suscipit fratres, & eos qui suscipiũt, prohibet, & de ecclesia eiicit. Charissime, noli imitari malũ, sed D quod bonum est. Qui bene facit, ex Deo est: qui male facit, non videt Deum. Demetrio testimoniũ redditur ab omnibus, & ab ipsa veritate: sed & nos testimoniũ perhibemus, & nosti quoniam testimoniũ nostrum verum est. Multa habui tibi scribere: sed nolui per atramentum & calamum scribere tibi. Spero autem protinus te videre: & os ad os loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta tu amicos nominatim.

HIERONYMVS IN CATALOGO *scriptorum ecclesiasticorum.*

IVDAS frater Iacobi paruam quidẽ, quæ de septem catholicis est, epistolã reliquit. Et quia de libro Enoch, qui apocryphus est, in ea assumit testimoniũ, à plerisq; reijcitur: tamẽ authoritatẽ vetusta-

te iam & usu meruit, & inter sanctas scripturas computatur.

ARGVMENTVM IN EPISTOLAM IUDÆ APOSTOLI.

IVDAS apostolus fratres de corruptoribus uiæ ueritatis ita informat, ut illicitum esse disseret de subiugo semel erutos seruitutis, denuo operam suam officijs nauare seruilibus.

Beati Iudæ apostoli Epistola CATHOLICA.

S. FIDELIS hæreticorũ fallacias uitet, qui cupiditate ducti aduersantur Euangelio, & quorũ figurã pseudoprophetæ gesserunt.

A IVDAS IESV CHRISTI seruus, frater autem Iacobi, his qui sunt in Deo patre dilectis, & CHRISTO IESV cõseruatis, & vocatis: Misericordia vobis, & pax & charitas adimpleatur. Charissimi, omnem solicitudinem faciens scribendi vobis, de cõmuni vestra salute, necesse habui scribere vobis: deprecãs supercertari semel traditæ sanctis fidei. B Subintroierũt enim quidã homines (qui olim præscripti sunt in hoc iudicium) impii, Domini nostri gratiã transferentes in luxuriam, & solũ dominatorem & dominũ nostrũ IESVM CHRISTVM negantes. Commonere autẽ vos volo, scientes semel omnia, quòd IESVS populum de terra Aegypti saluans, secũdo eos qui non crediderunt, perdidit: angelos verò qui nõ seruauerũt suum principatum, sed dereliquerunt suũ domicilium, in iudicium magni diei, vinculis æternis sub caligine reseruauit. *Num. 14.f* Sicut So- C doma & Gomorrha, & finitimæ ciuitates simili modo exfornicatæ, & abeuntes post carnẽ alteram, facti sunt exemplum ignis æterni, pœnam sustinentes: *Gen. 19.e* similiter & hi carnẽ quidem maculãt, dominationem autẽ spernunt, maiestatẽ autẽ blasphemant. Cum Michael archãgelus, cũ diabolo disputans altercaretur de Moysi corpore: nõ est ausus iudicium inferre blasphemiæ: sed dixit, Imperet tibi Deus: *Zach. 3.e* *Eccli. 21.d* hi autẽ quæcunq; quidem ignorant, blasphemant. quæcunq; autẽ naturaliter, D tanquam muta animalia, norunt, in his corrumpuntur. Væ illis qui in via Cain abierunt: & errore Balaam, mercede effusi sunt, & in contradictione Core perierunt. *Gen. 4.b* *Num. 32.d* *Num. 16.a* *2. Pet. 2.d* Hi sunt in epulis suis maculæ, cõuiuantes sine timore, semetipsos pascentes, nubes sine aqua quæ à ventis circũferuntur, arbores autumnales, infructuosæ, bis mortuæ, eradicatæ, fluctus feri maris, despumentes suas cõfusiones, sydera errantia, quibus procel- E la tenebrarũ seruata est in æternum. Prophetauit autẽ & de his septimus ab Adã, Enoch, dicẽs, *Apo. 1.b* Ecce venit Dominus in sanctis millibus suis, facere iudiciũ contra omnes, & arguere omnes impios de omnibus operibus impietatis eorũ quibus impie egerunt, & de omnibus duris quæ locuti sunt cõtra eũ peccatores impii. Hi sunt murmuratores, querulosi, secundũ F desyderia sua ambulantes, & os eorum loquitur superbiam, mirantes personas quæstus causa. Vos autẽ charissimi, memores estote verborũ quæ prædicta sunt ab apostolis Domini nostri IESV CHRISTI, qui dicebant vobis, Quoniã in nouissimis temporibus veniẽt illusores, *1. Tim. 4.a* *2. Tim. 3.a* *2. Pet. 3.a* secundũ desyderia sua ambulãtes in impietatibus. Hi sunt qui segregant semetipsos, animales, spiritũ non habẽtes. Vos autem charissimi, superædificãtes vosmetipsos sanctissimæ nostræ fidei, in Spiritu sancto orantes, vosmetipsos in dilectione Dei seruate, G expectãtes misericordiã domini nostri IESV CHRISTI in vitam æternam. Et hos quidẽ arguite iudicatos, illos verò saluate, de igne rapientes. Aliis autem misereminι in timore: odientes & eam quæ carnalis est, maculatã tunicam. Ei autem qui potens est vos cõseruare sine peccato, & cõstituere ante conspectũ gloriæ suæ immaculatos in exultatione in aduentu Domini nostri IESV CHRISTI: soli Deo saluatori nostro per IESVM CHRISTVM Dominum nostrum gloria & magnificentia, imperium & potestas ante omnia secula, & nunc & in omnia secula seculorum. AMEN.

ARG. IN APOCALYPSIN B. IOANNIS.

APOCALYPSIS Ioannis tot habet sacramẽta quot uerba. Parum dixi, & pro merito uoluminis laus omnis inferior est. In uerbis singulis multiplices latent intelligentiæ.

Apocalypsis beati Ioannis apostoli.

S. IOANNES in Pathmos insula exulans, septem Asiæ ecclesijs per septem candelabra designatis quas uidit uisiones recitat.

CAPVT I.

A APOCALYPSIS IESV CHRISTI quam dedit illi Deus, palàm facere seruis suis quæ oportet fieri cito, & significauit, mittens per angelum suum seruo suo Ioanni, qui testimonium perhibuit verbo Dei, & testimonium IESV CHRISTI, quæcunque vidit. Beatus qui legit & audit verba prophetiæ huius, & seruat ea quæ in B ea scripta sunt: tempus enim prope est. IOANNES septẽ ecclesiis quæ sunt in Asia, gratia vobis & pax ab eo qui est, & qui erat, & qui venturus est, & à septẽ Spiritus qui in conspectu throni eius sunt, & à IESV CHRISTO qui est testis fidelis, primogenitus mortuorũ, & princeps regũ terræ, qui dilexit nos & lauit nos à peccatis nostris in sanguine suo, & *Coloss. 1.c* *1. Cor. 15.c* fecit nos regnũ & sacerdotes Deo & patri suo, ipsi gloria & imperium in secula seculorũ. Amen. Ecce venit cũ nubibus, & videbit eum omnis oculus & qui eũ pupugerunt. *Heb. 9.d* *1. Pet. 1.d* Et plangent se super eum omnes tribus terræ: etiã. Amen. Ego sum α & ω, principiũ & finis, dicit Dominus Deus qui est, & qui erat, & qui venturus est omnipotens. *Iom. 1.d* *Esa. 3.c* *Mat. 24.c* *Iudæ. 1.c* *Infra 21.b. 22.c* Ego Ioannes frater C vester & particeps in tribulatione, & regno, & patientia in CHRISTO IESV, fui in insula, quæ appellatur Pathmos, propter verbũ Dei & testimoniũ IESV. Fui in Spiritu in dominica die: & audiui post me vocẽ magnã tanquam tubæ dicentis, Quod vides, scribe in libro: & mitte septem ecclesiis, quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, & Philadelphiæ, & Laodiceæ. Et conuersus sum, vt viderẽ vocẽ quæ loquebatur mecũ. Et cõuersus, vidi septẽ cãdelabra aurea: & in medio septẽ cãdelabrorũ aureorũ similẽ filio hominis, vestitũ podere, & præcinctũ ad D mãmillas zona aurea: caput autẽ eius & capilli erãt candidi, tãquam lana alba, & tanquã nix: & oculi eius tãquam flamma ignis: &

D ignis:& pedes eius similes aurichalco, velut in camino ardenti:& vox illius tanquam vox aquarum multarũ:& habebat in dextera sua stellas septem. & de ore eius gladius vtraq; parte acutus exibat: & facies eius, sicut sol lucet in virtute sua. Et cum vidissem eum, cécidi ad pedes eius tanquam mortuus. *Esa. 41.b. & 44.a* Et posuit dexterã suã super me, dicens, Noli timere:ego sum primus & nouissimus, & viuus, & fui mortuus: & ecce sum viuẽs in secula seculorum, & habeo claues mortis & inferni. Scribe ergo quæ vidisti, & quæ sunt, & quæ oportet fieri post hæc. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea. septem stellæ, angeli sunt septem ecclesiarũ. & candelabra septem: septẽ ecclesiæ sunt.

S. QVID Ecclesijs Ephesi, Smyrnæ, Pergami, & Thyatiræ Deus futurum nouerit cum discrimine malorum à bonis Ioannes prævidet. CAPVT II.

A ET angelo Ephesi ecclesiæ scribe, Hæc dicit qui tenet septem stellas in dextera sua, qui ambulat in medio septẽ candelabrorũ aureorũ, Scio opera tua, & laborẽ, & patientiam tuã: & quòd nõ potes sustinere malos, & tẽtasti eos qui se dicũt apostolos esse, & non sunt, & inuenisti eos mẽdaces:& patientiã habes, & sustinuisti propter nomen meũ, & non defecisti. Sed habeo aduersum te pauca, quòd charitatẽ tuam primã reliquisti. Memor B esto itaque vnde excideris, & age pœnitentiã, & prima opera fac: sinautẽ, veniã tibi cito & mouebo candelabrum tuum de loco suo, nisi pœnitentiã egeris. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarũ, quæ & ego odi. Qui habet aurẽ, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in paradiso Dei mei. Et angelo Smyrnæ C ecclesiæ scribe:Hæc dicit primus & nouissimus, qui fuit mortuus, & viuit, Scio tribulationẽ tuã & paupertatẽ tuã, sed diues es:& blasphemaris ab his qui se dicũt Iudæos esse, & non sunt, sed sunt synagóga satanæ. Nihil horũ timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerem vt tentemini: & habebitis tribulationem diebus decem. Esto fidelis vsq; ad mortẽ: & dabo tibi coronã vitæ. Qui haD bet aurẽ, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis, Qui vicerit, nõ lædetur à morte secũda. Et angelo Pergami ecclesiæ scribe, Hæc dicit qui habet romphæã vtraq; parte acutã, Scio vbi habitas, vbi sedes est satanæ, & tenes nomen meũ, & non negasti fidem meã. Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, vbi satanas habitat. Sed habeo aduersus te pauca, quia habes illic tenẽtes doctrinã Balaam:qui *Num. 24.c* docebat Balac mittere scandalũ coram filiis Israel, edere & fornicari:ita habes & tu tenẽtes doctrinã Nicolaitarũ. Similiter pœnitentiã age. si quo minus:veniam tibi citò, & pugnaE bo cum illis in gladio oris mei. Qui habet aurẽ, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis, Vincẽti dabo manna absconditũ, & dabo illi calculum candidũ, & in calculo, nomen nouũ scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Et angelo Thyatiræ ecclesiæ scribe, Hæc dicit filius Dei, qui habet oculos tanquam flammam ignis, & pedes eius similes aurichalco. Noui opera tua, & fidẽ, & charitatẽ tuam, & ministeriũ, & patienF tiam tuam, & opera tua nouissima plura prioribus. Sed habeo aduersus te pauca: quia permittis mulierẽ Iezabel quæ se dicit prophetã, docere, & seducere seruos meos, fornicari, & manducare de idolothytis. Et dedi illi tempus vt pœnitentiam ageret:& non vult pœnitere à fornicatione sua. Ecce ego mitto eã in lectũ, & qui mœchantur cum ea:in tribulatione maxima erunt, nisi pœnitentiam ab operibus suis egeG rint: & filios eius interficiã in morte, & scient omnes eccle- *1. Re.16.b* siæ quia ego sum scrutans renes & corda, & dabo vnicuique *Psal.7.c* vestrum secundũ opera sua. Vobis autẽ dico, & cæteris qui *Iere.17.b* Thyatiræ estis, Quicunq; non habent doctrinã hanc, & qui non cognouerunt altitudines satanæ, quemadmodũ dicunt, non mittã super vos aliud pondus: tamen id quod habetis, tenete donec veniã. Et qui vicerit & custodierit vsq; in finẽ opera mea: dabo illi potestatem super gentes, & reget eas in *Psal.2.c* virga ferrea, & tanquam vas figuli cõfringentur, sicut & ego accepi à patre meo: & dabo illi stellam matutinam. Qui habet aurem, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.

S. QVID Deus futurum nouerit Ecclesijs Sardis, Philadelphiæ, & Laodiceæ, ut a præteritis malis resipiscant, & futuris caueant. CAPVT III.

A ET angelo ecclesiæ Sardis, scribe, Hæc dicit qui habet septẽ spiritus Dei, & septẽ stellas, Scio opera tua quia nomẽ habes quòd viuas, & mortuus es. Esto vigilãs, & cõfirma cætera quæ moritura erant. Nõ enim inueni opera tua plena corã Deo meo. In mẽte ergo habe qualiter acceperis & audieris:& serua, & pœnitentiam age. Si ergo nõ vigilaueris, veniã ad te tanquam *Infra 16.c* fur, & nescies qua hora veniã ad te. Sed habes pauca nomina *1. Thes.5.a* in Sardis, qui nõ inquinauerũt vestimenta sua, & ambulabũt *2. Pet.3.c* mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis, & nõ delebo nomen eius de libro vitæ, & conB fitebor nomẽ eius corã patre meo, & corã angelis eius. Qui habet aurẽ, audiat quid spiritus dicat ecclesiis. Et angelo Philadelphiæ ecclesiæ scribe, Hæc dicit sanctus & verus, qui habet clauem Dauid: qui aperit, & nemo claudit:claudit, & nemo aperit. *Esa.22.f Iob 12.b* Scio opera tua. Ecce dedi corã te ostiũ apertum quod nemo potest claudere: quia modicã habes virtutem, & seruasti verbũ meum, & nõ negasti nomen meũ. Ecce dabo de synagóga satanæ, qui dicunt se Iudæos esse, & nõ sunt, sed mentiũtur. Ecce faciam illos vt veniãt, & adorent ante pedes tuos:& scient quia ego dilexi te. quoniã seruasti verbũ patientiæ meæ, & ego seruabo te ab hora tentationis, quæ ventura C est in orbẽ vniuersum tentare habitantes in terra. Ecce ego venio cito:tene quod habes, vt nemo accipiat coronã tuam. Qui vicerit, faciã illum columnã in tẽplo Dei mei, & foras non egredietur amplius:& scribã super eum nomẽ Dei mei, & nomen ciuitatis Dei mei nouæ Ierusalẽ, quæ descendit de cœlo à Deo meo, & nomẽ meũ nouum. Qui habet aurẽ, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis. Et angelo Laodiceæ ecclesiæ scribe, Hæc dicit, Amen testis fidelis & verus, qui est principium creaturæ Dei, Scio opera tua, quòd neq; frigidus es, D neq; calidus, vtinam frigidus esses aut calidus: sed quia tepidus es, & nec frigidus nec calidus, incipiã te euomere ex ore meo: quia dicis, Diues sum, & locupletatus, & nullius egeo, & nescis quia tu es miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus. Suadeo tibi emere à me aurũ ignitum probatũ, vt locuples fias:& vestimẽtis albis induaris, vt nõ appareat confusio nuditatis tuæ, & collyrio inũge oculos tuos vt videas. *Prouer. 3.b Hebr.12.b* Ego quos amo, arguo & castigo. Aemulare ergo, & pœnitentiam age. Ecce sto ad ostiũ & pulso: si quis audierit vocem meam, & aperuerit mihi ianuam, intrabo ad illũ, & cœnabo cum illo, & ipse mecũ. Qui vicerit, dabo ei sedere mecum in throno meo, sicut & ego vici, & cõsedi cũ patre meo in throno eius. Qui habet aurẽ, audiat quid Spiritus dicat ecclesiis.

S. APERTO in cœlo ostio Ioannes videt XXIIII. seniores circa thronum sedentes, & IIII. animalia sedenti in throno aßiduè gloriam dare. CAPVT IIII.

A POst hæc vidi, & ecce ostium apertum in cœlo, & vox prima quam audiui tanquam tubæ loquentis mecũ, dicens, Ascẽde huc, & ostendã tibi quæ oportet fieri cito post hæc. Statim fui in spiritu. Et ecce sedes posita erat in cœlo, & supra sedem sedẽs. Et qui sedebat, similis erat aspectui lapidis iaspidis, & sardinis, & iris B erat in circuitu sedis, similis visioni smaragdinæ. Et in circuitu sedis, sedilia viginti quatuor: & supra thronos, vigintiquatuor seniores sedẽtes, circumamicti vestimentis albis, & in capitibus suis coronæ aureæ. Et de throno procedebant

fulgura, & voces, & tonitrua, & septem lampades ardentes ante thronum, quæ sunt septem Spiritus Dei. Et in conspectu sedis tanquam mare vitreũ simile crystallo, & in medio sedis & circuitu sedis, quatuor animalia plena oculis antè & C retro. Et animal primum, simile leoni: & secundum animal, simile vitulo: & tertiũ animal, habens faciem velut hominis: & quartum animal, simile aquilæ volanti. Et quatuor animalia singula eorũ habebant alas senas in circuitu, & intus plena sunt oculis. & requiẽ non habebant die ac nocte, dicentia, *Esa.6.a* Sanctus, sanctus, sanctus dominus Deus omnipotens, qui D erat, & qui est, & qui venturus est. Et cum darent illa animalia gloriam & honorem & benedictionem sedenti super thronum, viuenti in secula seculorum, procidebant vigintiquatuor seniores ante sedentem in throno, & adorabant viuentem in secula seculorũ, & mittebant coronas suas ante thronum, dicentes, Dignus es domine Deus noster accipere gloriam & honorem & virtutem, quia tu creasti omnia, & propter voluntatem tuam erant, & creata sunt.

S. PLENTE Ioanne, librum septem sigillis obsignatum occisus agnus aperit, quod XXIIII. seniores cum innumera angelorum multitudine probant. CAPUT V.

A ET vidi in dextera sedentis supra thronũ, librum scriptũ intus & foris, signatũ sigillis septem. Et vidi angelũ fortem, & prædicantẽ voce magna, Quis est dignus aperire librũ, & soluere signacula eius? Et nemo poterat neq; in cœlo neq; in terra, neq; subtus terrã aperire librũ, neq; respicere illũ. Et ego flebã multũ quoniã nemo dignus inuẽtus est aperire librũ, nec videre eũ. B Et vnus de senioribus dicit mihi, Ne fleueris: ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, aperire librũ & soluere septẽ signacula eius. Et vidi, & ecce in medio throni & quatuor animaliũ, & in medio seniorũ agnũ stantẽ tãquam occisum, habentẽ cornua septẽ & oculos septem: qui sunt septẽ Spiritus Dei, missi in omnẽ terrã. Et venit & accepit de dextera sedẽ C tis in throno, librũ. Et cũ aperuisset librũ, quatuor animalia & vigintiquatuor seniores ceciderũt corã agno, habẽtes singuli citharas & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ sunt orationes sanctorũ: & cãtabãt canticũ nouũ, dicẽtes, Dignus es Domine accipere librũ & aperire signacula eius: quoniam occisus es, & redemisti nos Deo in sanguine tuo, ex omni tribu & lingua & populo & natione, & fecisti nos Deo nostro regnũ & sacerdotes, & regnabimus super terrã. Et vi- C di, & audiui vocẽ angelorũ multorũ in circuitu throni & animalium & seniorũ: & erat numerus eorũ millia milliũ, dicen- *Dan.7.c* tium voce magna, Dignus est agnus qui occisus est, accipere virtutẽ, & diuinitatẽ, & sapiẽtiã, & fortitudinẽ, & honorẽ, & gloriã, & benedictionẽ. Et omnẽ creaturã quæ in cœlo est, & super terrã, & sub terra, & quæ sunt in mari, & quæ in eo: omnes audiui dicẽtes, Sedẽti in throno, & agno, benedictio & honor & gloria & potestas in secula seculorum. Et quatuor animalia dicebant, Amen. Et vigintiquatuor seniores ceciderunt in facies suas: & adorauerũt viuentẽ in secula seculorũ.

S. APERTIS quinq; sigillis varij sequũtur affectus: aperto autem sexto extremum designatur iudicium. CAPUT VI.

A ET vidi quòd aperuisset agnus vnum de septẽ sigillis, & audiui vnum de quatuor animalibus, dicens, tanquam vocẽ tonitrui, Veni, & vide. Et vidi, & ecce equus albus: & qui sedebat super illum habebat arcũ, & data est ei corona, & exiuit vincens vt vinceret. Et cum aperuisset sigillũ secundum, audiui secundum animal, dicẽs, Veni, & vide. Et exiuit alius equus rufus: & qui sedebat super illũ, datum est ei vt sumeret pacẽ de terra: & vt B inuicem se interficiãt: & datus est ei gladius magnus. Et cum aperuisset sigillũ tertiũ, audiui tertium animal, dicẽs, Veni & vide. Et ecce equus niger: & qui sedebat super illũ, habebat statẽram in manu sua. Et audiui tanquam vocem in medio quatuor animaliũ dicentem, Bilibris tritici denario vno, & tres bilibres hordei denario vno, & vinũ & oleum ne læseris. Et cum aperuisset sigillũ quartũ, audiui vocẽ quarti animalis dicentis, Veni, & vide. Et ecce equus pallidus: & qui sedebat super eũ, nomẽ illi Mors & infernus sequebatur eum. & data est illi potestas super quatuor partes terræ interficere gladio, C fame, & morte, & bestiis terræ. Et cũ aperuisset sigillũ quintum: vidi subtus altare animas interfectorũ propter verbum Dei, & propter testimoniũ quod habebãt: & clamabãt voce magna, dicentes, Vsquequo Domine, sanctus, & verus, nõ iudicas & nõ vindicas sanguinem nostrum de his qui habitant in terra? Et datæ sunt illis singulæ stolæ albæ: & dictũ est illis vt requiescerent adhuc tempus modicũ donec compleantur conserui eorum, & fratres eorũ qui interficiendi sunt sicut & D illi. Et vidi, cum aperuisset sigillũ sextum: & ecce terræmotus magnus factus est, & sol factus est niger tanquam saccus cilicinus: & luna tota facta est sicut sanguis: & stellæ de cœlo ceciderũt super terram, sicut ficus emittit grossos suos cum à vento magno mouetur: & cœlũ recessit sicut liber inuolutus: & omnis mons, & insulæ de locis suis motæ sunt: & reges terræ, & principes, & tribuni, & diuites, & fortes, & omnis seruus, & liber absconderunt se in speluncis & in petris montium, & dicunt montibus & petris, Cadite super nos, & abs- *Esa.2.d* condite nos à facie sedentis super thronum, & ab ira Agni. *Ose 10.b* quoniã venit dies magnus iræ ipsorũ. & quis poterit stare? *Luc.23.d*

S. PER sex apertis sigilla signantur electi Dei quos reget agnus, & omnem ab eis fletum absterget, ne cum impijs pereant. CAPUT VII.

A POst hæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ ne flarent super terrã, neq; super mare, neque in vllam arborem. Et vidi alterũ angelum ascendentem ab ortu solis, habentẽ signum Dei viui: & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ & mari, dicẽs, Nolite nocere terræ & mari, neq; arboribus, quoadusque signemus seruos Dei nostri in frontibus suis. Et audiui numerum signatorum centum quadraginta quatuor B millia signati ex omni tribu filiorũ Israel. Ex tribu Iuda, duodecim millia signati. Ex tribu Rubẽ, duodecim millia signati. Ex tribu Gad, duodecim millia signati. Ex tribu Aser, duodecim millia signati. Ex tribu Nephthali, duodecim millia signati. Ex tribu Manasse, duodecim millia signati. Ex tribu Simeõ, duodecim millia signati. Ex tribu Leui, duodecim millia signati. Ex tribu Issachar, duodecim millia signati. Ex tribu Zabulõ, duodecim millia signati. Ex tribu Ioseph, duodecim millia signati. Ex tribu Beniamin, duodecim millia si- C gnati. Post hæc vidi turbã magnã quã dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus & tribubus, & populis & linguis, stantes ante thronũ, & in cõspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorũ, & clamabãt voce magna, dicẽtes, Salus Deo nostro qui sedet super thronũ, & agno. Et omnes angeli stabãt in circuitu throni & seniorũ, & quatuor animaliũ: & ceciderũt in cõspectu throni in facies suas, & adorauerunt Deũ, dicẽtes, Amen. Benedictio, & claritas, & sapientia, & gratiarum actio, honor & virtus, & fortitudo Deo nostro D in secula seculorũ. Amen. Et respõdit vnus de senioribus, & dixit mihi, Hi qui amicti sunt stolis albis, qui sunt? & vnde venerũt? Et dixi illi, Domine mi, tu scis. Et dixit mihi, Hi sunt qui venerũt de tribulatione magna, & lauerũt stolas suas, & dealbauerũt eas in sanguine agni. ideo sunt ante thronũ Dei & seruiũt ei die ac nocte in templo eius: & qui sedet in throno, habitabit super illos: non esuriẽt neq; sitient amplius, nec *Esa.49.c* cadet super illos sol, neque vllus æstus: quoniam agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget Deus omnẽ lachrymã ab oculis eorũ. *Esa.25.c*

S. QVATVOR angelis tuba canentibus, & accenso altari maximæ partis uniuersi fit excidium. CAPVT VIII.

A ET cum aperuisset sigillum septimū, factum est silentiū in cœlo, quasi media hora. Et vidi septē angelos stantes in conspectu Dei: & datæ sunt illis septē tubæ. Et alius angelus venit, & stetit ante altare, habens thuribulū aureū, & data sunt illi incensa multa, vt daret de orationibus sanctorū omniū super altare aureū, quod est ante thronū. Et ascendit fumus incensorū de
B orationibus sanctorū de manu angeli corā Deo. Et accepit angelus thuribulū aureum, & impleuit illud de igne altaris, & misit in terrā, & facta sunt tonitrua & voces & fulgura & terræmotus magnus. Et septē angeli qui habebāt septem tubas, præparauerūt se vt tuba canerēt. Et primus angelus tuba cecinit, & facta est grando & ignis, mista in sanguine: & missum est in terram, & tertia pars terræ cōbusta est, & tertia pars ar-
C borū cōcremata est, & omne fœnū viride cōbustū est. Et secundus angelus tuba cecinit, & tanquam mons magnus igne ardēs, missus est in mare: & facta est tertia pars maris, sanguis: & mortua est tertia pars creaturæ eorū quæ habebāt animas in mari, & tertia pars nauiū interiit. Et tertius angelus tuba cecinit, & cecidit de cœlo stella magna ardens tanquam facula, & cecidit in tertiā partē fluminū, & in fontes aquarū: &
D nomē stellæ, dicitur Absinthiū, & facta est tertia pars aquarum in absinthium, & multi hominū mortui sunt de aquis, quia amaræ factæ sunt. Et quartus angelus tuba cecinit: & percussa est tertia pars solis, & tertia pars lunæ, & tertia pars stellarum, ita vt obscuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis similiter. Et vidi, & audiui vocem vnius aquilæ volantis per medium cœli dicentis voce magna, Væ væ væ habitantibus in terra: de cæteris vocibus trium angelorum qui erant tuba cani turi.

S. CANTVM quinti angeli lapsus stellæ à cœlo, locustarum perniciES & maledictiones sequuntur: at sexti angeli cantu angeli in Euphrate ligati soluuntur. CAPVT IX.

A ET quintus angelus tuba cecinit, & vidi stellā de cœlo cecidisse in terrā, & data est ei clauis putei abyssi. Et aperuit puteū abyssi, & ascēdit fumus putei, sicut fumus fornacis magnæ: & obscuratus est sol & aer de fumo putei. Et de fumo putei exierūt locustæ in terrā, & data est illis potestas, sicut habent potestatē scorpiones terræ: & præceptū est illis ne læderēt fœnū terræ, neq; omne viride, neq; omnē arborē, nisi tantū homines qui nō habēt signū Dei in frontibus suis: & datū est illis ne occi-
B derent eos, sed vt cruciarentur mensibus quinq;: & cruciatus eorum, vt cruciatus scorpii cū percutit hominē. Et in diebus illis quærēt homines mortē, & nō inuenient eam: & desyderabūt mori, & fugiet mors ab eis. Et similitudines locustarum, similes equis paratis in præliū: & super capita earum tanquam coronæ, similes auro: & facies earū tanquam facies hominū. & habebant capillos sicut capillos mulierū: & dentes earū, sicut dētes leonū erant: & habebant loricas sicut loricas ferreas, & vox alarū earū sicut vox curruū equorum multorū currentiū in bellum. & habebāt caudas similes scorpionū, & aculei erant in caudis earum: & potestas earum
C nocere hominibus mensibus quinq;: & habebāt super se regem angelū abyssi, cui nomē Hebraicè Abaddon, Græcè autem Apollyon, & Latinè habens nomen Exterminans. Væ vnum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ post hæc. Et sextus angelus tuba cecinit: & audiui vocem vnam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod est ante oculos Dei, dicētē sexto angelo qui habebat tubā, Solue quatuor angelos, qui alligati sunt in flumine magno Euphrate. Et soluti sunt quatuor angeli, qui parati erant in horā & diem & mensem & annū: vt occiderent tertiā partem hominū. Et numerus equestris exercitus vicies millies dena millia. Et audiui numerū eorū.

Esa. 2. d · Osee. 10. b · Luc. 23. d · Sapië. 16. b

Et ita vidi equos in visione: & qui sedebant super eos, habebant loricas igneas, & hyacinthinas & sulphureas: & capita equorum erāt tanquam capita leonū: & de ore eorum pro-
D cedit ignis, & fumus, & sulphur. Et ab his tribus plagis occisa est tertia pars hominum, de igne & de fumo & sulphure: quæ procedebant ex ore ipsorum. Potestas enim equorum in ore eorum est, & in caudis eorum: nam caudæ eorū, similes serpentibus, habentes capita: & in his nocēt. Et cæteri homines qui nō sunt occisi in his plagis, neq; pœnitentiam egerunt de operibus manuū suarū vt non adorarent dæmonia & simulachra aurea & argentea & ærea & lapidea & lignea, quæ neque videre possunt, neque audire, neque ambulare, & non egerunt pœnitentiam ab homicidiis suis, neque à veneficiis suis, neque à fornicatione sua, neque à furtis suis.

S. LOQVENTE alio angelo uario loquuntur septem tonitrua: sed & angelus tempus uoce septimi angeli consummandum iurans librum dedit Ioanni deuorandum. CAPVT X.

A ET vidi alium angelū fortem descendentē de cœlo, amictum nube, & iris in capite eius, & facies eius erat vt sol, & pedes eius tanquam columnæ ignis: & habebat in manu sua libellū apertum: & posuit pedē suū dextrum super mare, sinistrum autem super terram, & clamauit voce magna, quēadmodū cum leo rugit.
B Et cū clamasset, locuta sunt septē tonitrua voces suas. Et cū locuta fuissent septē tonitrua voces suas, ego scripturus erā: & audiui vocē de cœlo dicentē mihi, Signa quæ locuta sunt septem tonitrua: & noli ea scribere. Et angelus quē vidi stantem super mare & super terrā, leuauit manū suam ad cœlū, & iurauit per viuentē in secula seculorū, qui creauit cœlū, *Dan. 12. a*
C & ea quæ in eo sunt, & terrā & ea quæ in ea sunt, & mare & ea quæ in eo sunt, Quia tēpus nō erit amplius, sed in diebus vocis septimi angeli, cum cœperit tuba canere, cōsummabitur mysteriū Dei, sicut euāgelizauit per seruos suos prophetas. Et audiui vocē de cœlo iterū loquentē mecū, & dicentē, Va-
D de, & accipe librū apertū de manu angeli stātis super mare & super terrā. Et abii ad angelū, dicens ei vt daret mihi librū. Et dixit mihi, Accipe librum, & deuora illū: & faciet amaricari ventrem tuū, sed in ore tuo erit dulce tanquam mel. Et accepi librum de manu angeli, & deuoraui illū: & erat in ore meo tanquam mel, dulce: & cum deuorassem eum, amaricatus est venter meus. & dicit mihi, Oportet te iterū prophetare gentibus, & populis, & linguis, & regibus multis. *Ezec. 3. a*

S. IOANNES templum metiens duos testes uidit prædicaturos quos bestia à mari ascendens occidit, & tunc septimus angelus tuba cecinit. CAPVT XI.

A ET datus est mihi calamus similis virgæ: & dictū est mihi, Surge, & metire templū Dei, & altare, & adorantes in eo: atriū autē quod est intra templum, eiice foras, & ne metiaris illud: quoniam datū est gētibus, & ciuitatē sanctā calcabunt mēsibus quadraginta duobus: & dabo duobus testibus meis, & prophetabūt diebus mille ducētis sexaginta, amicti saccis. Hi sunt duæ oliuæ & duo candelabra in cōspectu domini terræ stantia. Et si quis voluerit eos nocere: ignis exiet de ore eorū, & deuorabit inimicos eorū: & si quis voluerit eos lædere, sic oportet eum occidi. Hi habēt potestatem claudendi cœlum, ne pluat
B diebus prophetiæ ipsorū: & potestatē habēt super aquas conuertendi eas in sanguinē, & percutere terrā omni plaga quotiescūq; voluerint. Et cū finierint testimoniū suū: bestia quæ ascēdit de abysso, faciet aduersum eos bellū, & vincet illos, & occidet eos. Et corpora eorū iacebūt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Aegyptus, vbi & dominus eorū crucifixus est. Et videbūt de tribubus, & populis, & linguis, & gentibus corpora eorū per tres dies & dimidiū, & corpora eorū nō sinēt poni in monumētis: & inhabi-

tantes terram, gaudebũt super illos, & iocundabuntur, & munera mittent inuicẽ: quoniã hi duo prophetæ cruciauerunt C eos qui habitabãt super terrã. Et post dies tres & dimidium, Spiritus vitæ à Deo intrauit in eos: & steterunt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos qui viderũt eos. Et audierũt vocẽ magnã de cœlo, dicentẽ eis, Ascendite huc. Et ascenderũt in cœlũ in nube: & viderũt illos inimici eorũ. Et in illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit, & occisi sunt in terræmotu nomina hominũ septẽ millia, & reliqui in timorẽ sunt missi, & dederũt gloriã Deo cœli. Væ secundũ abiit: & ecce væ tertiũ veniet cito. Et septimus angelus tuba cecinit, & factæ sunt voces magnæ D in cœlo dicẽtes, Factũ est regnũ huius mundi domini nostri & CHRISTI eius, & regnabit in secula seculorũ. Amen. Et viginti quatuor seniores qui in cõspectu Dei sedẽt in sedibus suis, ceciderũt in facies suas, & adorauerũt Deũ, dicẽtes, Gratias agimus tibi domine Deus noster omnipotens qui es, & qui eras, & qui vẽturus es: quia accepisti virtutẽ tuã magnã, & regnasti. Et iratæ sunt gentes, & aduenit ira tua, & tempus mortuorũ, iudicari, & reddere mercedẽ seruis tuis prophetis & sanctis, & timẽtibus nomẽ tuũ pusillis & magnis, & exterminãdi eos qui corruperũt terram. Et apertũ est templũ Dei in cœlo: & visa est arca testamenti eius in templo eius, & facta sunt fulgura, & voces, & terræmotus, & grando magna.

S. CVM *mulier filium cernente dracone peperisset, raptus est ab ea filius eius: tunc verò facto in cœlo prælio lapsus draco mulieris semini nocere cœpit.* CAPVT XII.

A ET signũ magnũ apparuit in cœlo: Mulier amicta sole, & luna sub pedibus eius, & in capite eius corona stellarũ duodecim, & in vtero habẽs: & clamat parturiẽs, & cruciatur vt pariat. Et visum est aliud signum in cœlo, & ecce draco magnus rufus, habẽs capita septẽ, & cornua decẽ: in capitibus eius diademata septẽ, & cauda eius trahebat tertiã partẽ stellarum cœli, & misit eas in terram, & draco stetit ante mulierẽ quæ erat paritura: vt B cum peperisset, filiũ eius deuoraret. Et peperit filium masculum, qui recturus erat omnes gentes in virga ferrea: & raptus est filius eius ad Deum & ad thronum eius, & mulier fugit in solitudinem vbi habebat locum paratũ à Deo, vt ibi pascat eam diebus mille ducentis sexaginta. Et factũ est prælũ magnum in cœlo. Michael & angeli eius præliabãtur cum dracone, & draco pugnabat & angeli eius: & nõ valuerunt, neq; locus inuentus est eorũ amplius in cœlo: & proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & satanas, qui seducit vniuersum orbem: & proiectus est in terC ram, & angeli eius cum illo missi sunt. Et audiui vocem magnam in cœlo dicentem, Nunc facta est salus & virtus, & regnum Dei nostri, & potestas CHRISTI eius: quia proiectus est accusator fratrũ nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte. Et ipsi vicerunt eum propter sanguinem agni, & propter verbum testimonii sui, & non dilexerũt animas suas vsque ad mortem: propterea lætamini cœli, & qui habitatis in eis. Væ terræ & mari, quia descendit diabolus ad vos habens iram magnam, sciens quòd D modicum tempus habet. Et postquam vidit draco quòd proiectus esset in terram, persecutus est mulierem quæ peperit masculum: & datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum in locum suum vbi alitur per tempus & tempora & dimidium temporis à facie serpentis. Et misit serpens ex ore suo post mulierem, aquam tanquam flumen: vt eam faceret trahi à flumine. Et adiuuit terra mulierem, & aperuit terra os suum, & absorbuit flumen quod misit draco de ore suo. Et iratus est draco in mulierem: & abiit facere prælium cum reliquis de semine eius, qui custodiunt mãdata Dei, & habent testimonium IESV CHRISTI. Et stetit supra arenam maris.

S. BESTIA *cum septem capitibus, x. cornibus, & x. diadematibus à mari ascendẽs Deũ blasphemare, & in sanctos bellare cœpit: & inde altera ascẽdens altera cum duobus cornibus & pari potestate alteri fauẽs toti orbi nocere cœpit.* CAP. XIII.

A ET vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decẽ, & super cornua eius decẽ diademata, & super capita eius nomina blasphemiæ. Et bestia quam vidi, similis erat pardo, & pedes eius sicut pedes vrsi, & os eius sicut os leonis. Et dedit illi draco virtutẽ suam & potestatẽ magnam. Et vidi vnum de capitibus suis quasi occisum in mortẽ: & plaga mortis eius curata est. Et admirata est vniuersa terra post bestiã. Et adorauerũt draconẽ qui dedit potestatẽ bestiæ: & adorauerunt bestiam, dicẽtes, Quis similis bestiæ? & quis poterit B pugnare cum ea? Et datũ est ei os loquens magna & blasphemias: & data est ei potestas facere menses quadragintaduos. Et aperuit os suũ in blasphemias ad Deũ blasphemare nomen eius, & tabernaculũ eius, & eos qui in cœlo habitant. Et est datũ illi bellũ facere cũ sanctis, & vincere eos. Et data est illi potestas in omnẽ tribum, & populũ, & linguã, & gentem: & adorauerũt eã omnes qui inhabitabant terram, quorũ nõ sunt scripta nomina in libro vitæ agni, qui occisus est ab oriC gine mundi. Si quis habet aurẽ, audiat. Qui in captiuitatem duxerit, in captiuitatẽ vadet: qui in gladio occiderit, oportet eum gladio occidi. Hic est patientia & fides sanctorũ. Et vidi aliam bestiã ascendentẽ de terra: & habebat cornua duo, similia agni, & loquebatur sicut draco. Et potestatem prioris bestiæ omnẽ faciebat in conspectu eius: & fecit terrã & habitantes in ea, adorare bestiã primã, cuius curata est plaga mortis. Et fecit signa magna, vt etiã ignẽ faceret de cœlo descendere in terrã in cõspectu hominũ. Et seduxit habitãtes in terra propter signa quæ data sunt illi facere in cõspectu bestiæ, dicens habitãtibus in terra, vt faciãt imaginẽ bestiæ, quæ haD bet plagã gladii, & vixit. Et datũ est illi vt daret spiritũ imagini bestiæ, & vt loquatur imago bestiæ, & faciet vt quicunq; non adorauerint imaginẽ bestiæ, occidãtur. Et faciet omnes pusillos, & magnos, & diuites, & pauperes, & liberos, & seruos habere charactẽrem in dextra manu sua, aut in frontibus suis: & ne quis posset emere aut vẽdere, nisi qui habeat charactẽrẽ, aut nomẽ bestiæ, aut numerũ nominis eius. Hic sapientia est. Qui habet intellectũ: cõputet numerũ bestiæ. Numerus enim hominis est: & numerus eius sexcenti sexagintasex.

Gen. 9. a
Mat. 26. e

S. INNOCENTES *cum agno cantantes ambulant, angelis euangelium nuntiantibus, & Babylonis lapsum prædicantibus.*

CAPVT XIIII.

A ET vidi, & ecce agnus stabat supra montẽ Sion, & cũ eo centũ quadragintaquatuor millia habentes nomẽ eius & nomẽ patris eius scriptũ in frõtibus suis. Et audiui vocẽ de cœlo, tanquam vocẽ aquarum multarũ, & tanquã vocẽ tonitrui magni: & vocẽ quam audiui, sicut citharœdorũ citharizãtiũ in citharis suis. Et cantabãt quasi canticũ nouũ ante sedẽ & ante quatuor animalia, & seniores, & nemo poterat discere cãticũ, nisi illa centũ quaB dragintaquatuor millia, qui empti sunt de terra. Hi sunt qui cũ mulieribus nõ sunt coinquinati: virgines enim sunt. Hi sequũtur agnũ quocũq; ierit. Hi empti sunt ex hominibus primitiæ Deo & agno: & in ore eorũ nõ est inuẽtũ mẽdaciũ. Sine macula enim sunt ante thronũ Dei. Et vidi alterũ angelũ volantẽ per mediũ cœli habentẽ euãgeliũ æternũ, vt euãgelizaret sedentibus super terrã, & super omnẽ gentẽ, & tribũ, & linguã, & populũ, dicẽs magna voce, Timete dominũ, & date illi honorẽ, quia venit hora iudicii eius: & adorate eũ qui fecit cœlum & terrã, mare & fontes aquarũ. Et alius angelus secutus est, dicens, Cecidit cecidit Babylon illa magna: quæ à vino iræ fornicationis suæ potauit omnes gẽtes. Et tertius angelus secutus est illos, dicens voce magna, Si quis adorauerit

Psal. 145. a
Act. 14. c
Esa. 21.
Iere. 51. a

uerit bestiam & imaginem eius, & acceperit characterem in C fronte sua, aut in manu sua: & hic bibet de vino irę Dei, quod mistũ est mero in calice iræ ipsius, & cruciabitur igne & sulphure in cõspectu angelorũ sanctorũ, & ante cõspectũ agni: & fumus tormentorũ eorum ascẽdet in secula seculorũ: nec habẽt requiẽ die ac nocte, qui adorauerũt bestiã & imaginẽ eius, & siquis acceperit charactẽrẽ nominis eius. Hic patientia sanctorũ est, qui custodiũt mãdata Dei & fidẽ IESV. Et audiui vocẽ de coelo, dicentẽ mihi, Scribe, Beati mortui qui in Domino moriũtur. A modo iam dicit spiritus, vt requiescant à laboribus suis. opera enim illorũ sequuntur illos. Et vidi, & ecce nubẽ candidã: & super nubẽ sedentẽ similẽ filio hominis, habentẽ in capite suo coronã aureã, & in manu sua falcẽ acutã. Et alius angelus exiuit de tẽplo, clamãs voce magna ad sedentẽ super nubẽ, Mitte falcẽ tuã & mete, quia venit hora vt metatur, quoniã aruit messis terræ. Et misit qui D sedebat super nubẽ, falcẽ suam in terrã: & demessuit eam. Et alius angelus exiuit de tẽplo quod est in coelo, habens & ipse falcẽ acutã. Et alius angelus exiuit de altari, qui habebat potestatẽ supra ignẽ: & clamauit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens, Mitte falcem tuam acutã, & vindemia botros vineæ terræ: quoniam maturæ sunt vuæ eius. Et misit angelus falcẽ suam acutam in terram, & vindemiauit vineam terræ, & misit in lacum iræ Dei magnum: & calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu vsq; ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.

Matt. 13.e
Ioel 3.c

S. *SEPTEM angelis dantur plagæ septem nouissimæ, cum septem phialis ira Dei plenis.* CAPVT XV.

A ET vidi aliud signũ in coelo magnum & mirabile: angelos septẽ, habẽtes plagas septẽ nouissimas. quoniam in illis cõsummata est ira Dei. Et vidi tanquã mare vitreũ mistũ igne, & eos qui vicerũt bestiã & imaginẽ eius & numerũ nominis eius stãtes super mare vitreũ, habẽtes citharas Dei: & cantãtes canticum B Moysi serui Dei, & canticũ agni, dicẽtes, Magna & mirabilia sunt opera tua domine Deus omnipotens: iustæ & veræ sunt viæ tuæ rex seculorũ. Quis nõ timebit te dñe, & magnificabit nomẽ tuũ? quia solus pius es, quoniã omnes gẽtes veniẽt, & adorabũt in cõspectu tuo, quoniã iudicia tua manifesta sunt. Et post hæc vidi, & ecce apertũ est tẽplum taberna- C culi testimonii in coelo: & exierũt septẽ angeli, habẽtes septẽ plagas, de templo: vestiti lapide mũdo & cãdido, & pręcincti circa pectora zonis aureis. Et vnũ de quatuor animalibus, dedit septẽ angelis septẽ phialas aureas, plenas iracũdiæ Dei D viuẽtis in secula seculorũ. Et impletũ est templũ Dei fumo à maiestate Dei, & de virtute eius: & nemo poterat introire in tẽplum donec cõsummarentur septẽ plagæ septẽ angelorũ.

Iere. 10.a

S. *AD septem phialarum in terram, in mare, fontes, solem, bestiæ sedem, Euphratem & aërem effusionem, multæ in terra plagæ oriuntur.* CAPVT XVI.

A ET audiui vocem magnam de templo, dicentem septem angelis, Ite, & effundite septem phialas iræ Dei in terram. Et abiit primus angelus, & effudit phialam suam in terram, & factũ est vulnus sæuum & pessimum in homines qui habebant charactẽrem bestiæ: & in eos qui adorauerunt bestiam & imaginem eius. Et secundus angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tanquã mortui: & omnis anima viuẽs, mortua est in mari. Et tertius effudit phialã suã super flumina & B super fontes aquarũ: & factus est sanguis. Et audiui angelum aquarum dicentẽ, Iustus es dñe, qui es, & qui eras sanctus, qui hoc iudicasti: quia sanguinẽ sanctorũ & prophetarũ effuderũt, & sanguinẽ eis dedisti bibere. digni enim sunt. Et audiui alterum dicentem, Etiam domine Deus omnipotens vera & iusta iudicia tua. Et quartus angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu affligere homines & igni, & æstuauerũt homines æstu magno, & blasphemauerunt nomẽ Dei habentis potestatem super has plagas, neq; egerunt poenitentiam, vt darent illi gloriam. Et quintus angelus effudit phialam suam super sedem bestiæ: & factum est regnum eius tenebrosum, & commanducauerunt linguas suas præ dolore: & blasphemauerunt Deum coeli præ doloribus & vulne- C ribus suis, & non egerunt poenitentiam ex operibus suis. Et sextus angelus effudit phialam suam in flumen illud magnũ Euphrátem: & siccauit aquam eius, vt præpararetur via regibus ab ortu solis. Et vidi de ore draconis, & de orę bestiæ, & de ore pseudoprophetæ exire spiritus tres immundos in modum ranarum. Sunt enim spiritus dæmoniorum facientes signa, & procedũt ad reges totius terræ congregare illos in prælium ad diem magnum omnipotentis Dei. Ecce venio sicut fur. Beatus qui vigilat & custodit vestimenta sua, ne nudus ambulet, & videant turpitudinem eius. Et congregabit illos in locum qui vocatur Hebraicè Armageddon. D Et septimus angelus effudit phialam suam in aërem: & exiuit vox magna de templo à throno, dicens, Factũ est. Et facta sunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus factus est magnus qualis nunquã fuit, ex quo homines fuerũt super terram talis terræmotus sic magnus. Et facta est ciuitas magna in tres partes: & ciuitates gentium ceciderunt. Et Babylon magna venit in memoriã ante Deum: dare illi calicẽ vini indignationis iræ eius. Et omnis insula fugit, & mõtes nõ sunt inuenti. Et grando magna sicut talentum, descendit de coelo in homines: & blasphemauerũt Deũ homines propter plagam grandinis: quoniam magna facta est vehementer.

Supra 3.a
Mat. 24.d
Luc. 12.e
1. Cor. 5.a

S. *MVLIER varijs induta ornamentis & sanguine sanctorum & martyrum ebria, cum poculo super bestiam sedet, & utraq; mira operatur in terra.* CAPVT XVII.

A ET venit vnus de septem angelis qui habebant septem phialas, & locutus est mecum, dicens, Veni & ostẽdã tibi dãnationẽ meretricis magnæ, quę sedet super aquas multas, cum qua fornicati sunt reges terræ, & inebriati sunt qui inhabitabãt terram de vino prostitutionis eius. Et abstulit me in spiritu in desertum. Et vidi mulierem sedẽtem super bestiam coccineam, plenã nominibus blasphemiæ, habentẽ capita septẽ & cornua decem. Et mulier erat circũdata purpura & coccino, & inaurata auro, & lapide pretioso, & margaritis, habens poculũ aureũ in manu sua, plenum abominatione & immunditia fornica- B tionis suæ. Et in fronte eius nomen scriptũ. Mysteriũ: Babylon magna, mater fornicationũ & abominationum terræ. Et vidi mulierẽ ebriã de sanguine sanctorũ, & de sanguine martyrũ IESV. Et miratus sum cũ viderẽ illã, admiratione magna. Et dixit mihi angelus, Quare miraris? Ego dicã tibi sacramẽtũ mulieris, & bestiæ quæ portat eã, quæ habet capita septẽ & cornua decẽ. Bestia quã vidisti, fuit, & nõ est, & ascẽsura est de abysso, & in interitũ ibit: & mirabũtur inhabitantes terrã (quorũ nõ sunt scripta nomina in libro vitæ à con- C stitutione mundi) vidẽtes bestiã quæ erat & nõ est. Et hic est sensus, qui habet sapiẽtiã. Septẽ capita: septẽ montes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem sunt. Quinq; ceciderunt, vnus est, & alius nondũ venit: & cũ venerit, oportet illũ breue tempus manere. Et bestia quæ erat & non est: & ipsa octaua est, & de septẽ est & in interitum vadit. Et decẽ cornua quæ vidisti: decẽ reges sunt, qui regnũ nõdũ acceperunt, sed potestatẽ tanquã reges vna hora accipiẽt post bestiã. Hi D vnum consiliũ habent: & virtutẽ, & potestatem suam bestiæ tradent. Hi cũ agno pugnabũt: & agnus vincet illos, quoniam dominus dominorum est, & rex regum. & qui cum illo sunt vocati, & electi, & fideles. Et dixit mihi, Aquæ quas vidisti vbi meretrix sedet: populi sunt, & gentes, & linguæ. Et decẽ cornua quæ vidisti in bestia: hi odiẽt fornicariam, & desola-

1. Tim. 6.c
Infra 19.c

tam facient illam & nudam, & carnes eius manducabunt, & ipsam igni concremabunt. Deus enim dedit in corda eorū, vt faciant quod placitum est illi: vt dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei. Et mulier quā vidisti: est ciuitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

S. BABYLONIS iudicium, lapsum, & eiusdem luctum, exultatio cœli super eandem statim sequitur. CAPVT XVIII.

A Et post hæc vidi alium angelū descendentem de cœlo, habētem potestatem magnam, & terra illuminata est à gloria eius. Et exclamauit in fortitudine dicens, Cecidit cecidit Babylon magna: & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immundi, & custodia omnis volucris immundæ & odibilis. quia de vino iræ fornicationis eius biberūt omnes gentes: & reges terræ cum illa fornicati sunt: & mercatores terræ de virtute deliciarum eius diuites facti sunt. Et audiui aliam

Esa. 21. c
Iere. 51. a

B vocem de cœlo, dicentem, Exite de illa populus meus: vt ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius nō accipiatis. Quoniam peruenerūt peccata eius vsq; ad cœlum, & recordatus est dominus iniquitatum eius. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis: & duplicate duplicia secundum opera eius. In poculo quo miscuit vobis, miscete illi duplū. Quantum glorificauit se, & in deliciis fuit: tantū date illi tormentū

C & luctum: quia in corde suo dicit, Sedeo regina, & vidua nō sum, & luctū non videbo. Ideō in vna die venièt plagæ eius, mors, & luctus & fames, & igne comburetur: quia fortis est Deus qui iudicabit illam. Et flebunt, & plangent se super illam reges terræ, qui cum illa fornicati sunt, & in deliciis vixerunt, cū viderint fumum incendii eius: longe stātes propter timorē tormētorum eius, dicētes, Væ væ ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis: quoniam vna hora venit iudiciū

Esa. 47. b

D tuū. Et negotiatores terræ flebunt & lugebunt super illam: quoniā merces eorū nemo emet amplius, merces auri & argenti & lapidis pretiosi, & margaritæ, & byssi, & purpuræ, & serici, & cocci, & omne lignū thyinū, & omnia vasa eboris, & omnia vasa de lapide pretioso & æramento, & ferro, & marmore, & cinamōmum & amomum, & odoramentorū, & vnguenti, & thuris, & vini, & olei, & similæ, & tritici, & iumentorū, & ouium, & equorum, & rhedarum, & mancipio-

E rum, & animarum hominū. Et poma desyderii animæ tuæ discesserunt à te: & omnia pinguia & præclara perierūt à te, & amplius illa iā nō inuenièt. Mercatores horū, qui diuites facti sunt, ab ea longè stabūt, propter timorē tormentorum eius, flentes, ac lugentes, & dicentes, Væ væ ciuitas illa magna, quæ amicta erat bysso, & purpura, & cocco, & deaurata erat auro, & lapide pretioso, & margaritis: quoniā vna hora destitutæ sunt tantæ diuitiæ: & omnis gubernator, & omnes

F qui in lacū nauigāt, & nautæ, & qui in mari operantur, longè steterunt, & clamauerunt videntes locum incendii eius, dicentes, Quæ similis ciuitati huic magnæ? Et miserunt puluerem super capita sua: & clamauerunt flentes, & lugētes, dicētes, Væ væ ciuitas illa magna, in qua diuites facti sunt omnes qui habebant naues in mari de pretiis eius: quoniam vna hora desolata est. Exulta super eam cœlum & sancti apostoli & prophetæ: quoniā iudicauit Deus iudicium vestrum de illa. Et sustulit vnus angelus fortis lapidem quasi molarem ma-

G gnum, & misit in mare, dicens, Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna: & vltrà iam nō inuenietur. Et vox citharœdorum & musicorum & tibia canentium, & tuba, non audietur in te amplius: & omnis artifex omnis artis non inuenietur in te amplius, & vox molæ non audietur in te amplius, & lux lucernæ non lucebit in te amplius, & vox sponsi & sponsæ non audietur adhuc in te: quia mercatores tui erāt principes terræ, quia in veneficiis tuis errauerūt omnes gentes. Et in ea sanguis prophetarum & sanctorum inuentus est: & omnium qui interfecti sunt in terra.

S. LAETANTIBVS sanctis in nuptiis agni super iudicio bestiæ, exiit iudex super equum album sedens, pluribus aliis comitantibus, & apprehendens bestiā misit eam in stagnū ignis ardentis.

CAPVT XIX.

A Post hæc audiui quasi vocē turbarum multarum in cœlo dicentium, Alleluia. Laus, & gloria & virtus Deo nostro est: quia vera & iusta iudicia sunt eius qui iudicauit de meretrice magna quæ corrupit terram in prostitutione sua, & vindicauit sanguinē seruorum suorum de manibus eius. Et iterum dixerūt, Alleluia. Et fumus eius ascendit in secula seculorum. Et ceciderunt seniores viginti quatuor & quatuor animalia, & adorauerunt Deum sedentem super thronum, dicentes, Amen alleluia. Et vox de throno exiuit, dicens, Laudem dicite Deo nostro omnes sancti eius: & qui timetis eum pusilli & magni. Et audiui quasi vocem turbæ magnæ, & sicut vocem aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum magnorum, di-

B centium, Alleluia: quoniam regnauit dominus Deus noster omnipotēs. Gaudeamus, & exultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt nuptiæ agni, & vxor eius præparauit se. Et datum est illi vt cooperiat se bysſino splendenti & candido. Byssinum enim: iustificationes sunt sanctorum. Et dixit mihi, Scribe, Beati qui ad cœnam nuptiarum agni vocati sunt. Et dicit mihi, Hæc verba Dei, vera sunt. Et cecidi ante pedes eius, vt adorarem eum. Et dicit mihi, Vide ne feceris: conseruus tuus sum, & fratrum tuorū, habentium testimonium IESV. Deum adora. Testimonium enim IESV, est spiritus prophetiæ. Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus: &

Matt. 22. a
Luc. 14. d

C qui sedebat super eum, vocabatur Fidelis & Verax, & cum iustitia iudicat & pugnat. Oculi autē eius sicut flāma ignis: & in capite eius diademata multa, habens nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse. Et vestitus erat veste aspersa sanguine: & vocabatur nomen eius, Verbum Dei. Et exercitus qui sunt in cœlo, sequebātur eum in æquis albis, vestiti byssino albo & mūdo. Et de ore eius procedit gladius ex vtraq; parte acutus: vt in ipso percutiat gentes. Et ipse reget eas in virga ferrea: & ipse calcat torcular vini furoris iræ Dei omnipotentis. Et habet in vestimento & in femore suo scriptum, Rex regum & dominus dominantium. Et vidi vnum

Esa. 63. a
Psal. 2. c
Supra. 17. d
1. Tim. 6. c

D angelū stantē in sole, & clamauit voce magna, dicens omnibus auibus quæ volabant per medium cœli, Venite, & congregamini ad cœnam magnam Dei: vt manducetis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum & sedētium in ipsis, & carnes omnium liberorum & seruorum, & pusillorum & magnorum. Et vidi bestiam & reges terræ, & exercitus eorum cōgregatos ad faciendum prælium cum illo qui sedebat in equo & cum exercitu eius. Et apprehensa est bestia, & cum ea pseudopropheta: qui fecit signa coram ipso, quibus seduxit eos qui acceperūt characterem bestiæ, & qui adorauerunt imaginem eius. Viui missi sunt hi duo in stagnum ignis ardentis sulphure: & cæteri occisi sunt in gladio sedentis super equum, qui procedit de ore ipsius, & omnes aues saturatæ sunt carnibus eorum.

S. LIGAT angelus draconem post mille annos soluendū, & sancti cum CHRISTO regnant malis in ignem præcipitatis.

CAPVT XX.

A Et vidi angelum descendentem de cœlo, habentem clauem abyssi, & catenam magnam in manu sua. Et apprehēdit draconem serpētem antiquū, qui est diabolus & satanas, & ligauit eum per annos mille, & misit eum in abyssum, & clausit, & signauit super illum vt non seducat amplius gentes, donec consummē-

B tur mille anni. & post hoc oportet illum solui modico tempore. Et vidi sedes: & sederunt super eas, & iudicium datum est illis. & animas decollatorum propter testimonium IESV, & propter verbum Dei, & qui non adorauerūt bestiam neq; imaginem

imaginē eius, nec acceperūt characterē eius in frontibus aut in manibus suis, & vixerunt & regnauerunt cum CHRISTO mille annis. Cæteri mortuorū non vixerunt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus & sanctus qui habet partem in resurrectione prima. in his secunda C mors nō habet potestatē: sed erunt sacerdotes Dei & CHRISTI: & regnabunt cum illo mille annis. Et cum cōsummati fuerint mille anni, soluetur satanas de carcere suo, & exibit & seducet gētes quæ sunt super quatuor angulos terræ, Gog & Magog, & congregabit eos in prælium, quorū numerus est sicut arena maris. Et ascenderunt super latitudinem terræ, & circuierunt castra sanctorū & ciuitatem dilectam. Et descendit ignis à Deo de cœlo, & deuorauit eos: & diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnū ignis & sulphuris, vbi & bestia & pseudopropheta cruciabūtur die ac nocte in secula seculorum. Et vidi thronū magnum candidum, & sedentē super eum, à cuius cōspectu fugit terra & cœlum, & locus non D est inuentus eis. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu throni, & libri aperti sunt: & alius liber apertus est, qui est vitæ: & iudicati sunt mortui ex his quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum: & dedit mare mortuos qui in eo erant, & mors & infernus dederunt mortuos suos qui in ipsis erant, & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Et infernus & mors missi sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda. Et qui non inuentus est in libro vitæ scriptus, missus est in stagnum ignis.

Eze. 3.e 39.a

S. RENOVATIS *cœlis & terra, noua ciuitas, & noua sponsa sociabitur agno, & tunc ciuitas pretiosis ædificabitur lapidibus, ab incolis mundis habitanda.* CAPVT XXI.

A ET vidi cœlum nouum, & terrā nouam. Primum enim cœlum, & prima terra abiit, & mare iam non est. Et ego Ioannes vidi sanctā ciuitatem Ierusalem nouam, descendentē de cœlo, à Deo paratam, sicut sponsam ornatā viro suo. Et audiui vocem magnam de throno dicentē, Ecce tabernaculū Dei cum hominibus: & habitabit cum eis. & ipsi populus eius erunt: & ipse Deus cum eis erit eorum Deus. & absterget Deus omnem B lachrymā ab oculis eorum: & mors vltrà non erit, neq; luctus, neq; clamor, neq; dolor erit vltrà, quæ prima abierunt. Et dixit qui sedebat in throno, Ecce noua facio omnia. Et dixit mihi, Scribe, quia hæc verba fidelissima sunt & vera. Et dixit mihi, Factū est. Ego sum α & ω: initium & finis. Ego sitienti dabo de fonte aquæ viuæ gratis. Qui vicerit, possidebit hæc. & ero illi Deus: & ille erit mihi filius. Timidis autē & incredulis, & execratis, & homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idololatris, & omnibus mendacibus pars illorū erit in stagno ardenti igne & sulphure, quod est mors secun- C da. Et venit vnus de septem angelis habentibus phialas plenas septem plagis nouissimis, & locutus est mecum, dicens, Veni, & ostendam tibi sponsam, vxorem agni. Et sustulit me in spiritu in montē magnum & altum: & ostendit mihi ciuitatem sanctā Ierusalem, descendentē de cœlo à Deo, habentem claritatem Dei, & lumen eius simile lapidi pretioso tanquam lapidi iaspidis, sicut crystallū. Et habebat murum magnum & altum, habentē portas duodecim: & in portis, ange- D los duodecim, & nomina inscripta, quæ sunt nomina duodecim tribuū filiorū Israel. Ab oriente, portæ tres: & ab aquilone, portę tres: & ab austro portę tres: & ab occasu, portę tres. Et murus ciuitatis habens fundamēta duodecim: & in ipsis duodecim, nomina duodecim apostolorum agni. Et qui loquebatur mecū, habebat mensurā arūdineā auream, vt metiretur ciuitatem & portas eius, & murū. Et ciuitas in quadro E posita est, & lōgitudo eius tāta est quāta & latitudo: & mēsus est ciuitatē de arundine aurea per stadia duodecim millia, & longitudo & altitudo & latitudo eius æqualia sunt. Et mensus est murū eius centum quadragintaquatuor cubitorū, mēsura hominis quæ est angeli. Et erat structura muri eius ex lapide iaspide: ipsa verò ciuitas aurum mundum, simile vitro F mundo. Et fundamenta muri ciuitatis, omni lapide pretioso ornata. Fundamentū primum, iaspis: secundū, sapphirus: tertium, calcedonius: quartū, smaragdus: quintū, sardonyx: sextum, sardius: septimū, chrysolitus: octauū, beryllus: nonum, topazius: decimū, chrysopasus: vndecimū, hyacinthus: duodecimum, amethystus. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas: & singulæ portæ, erant ex singulis margaritis: & platea ciuitatis aurum mundū, tanquam vitrū perlucidū. Et templum non vidi in ea. Dominus enim Deus omnipotens templum illius est & agnus. Et ciuitas non eget G sole neq; luna, vt luceant in ea. Nam claritas Dei illuminabit eam, & lucerna eius est agnus. Et ambulabunt gentes in lumine eius: & reges terræ afferent gloriā suam & honorem in illam. Et portæ eius non claudētur per diem. Nox enim non erit illic. Et afferent gloriā & honorem gentiū in illam. Non intrabit in eam aliquod coinquinatū, aut abominationē faciens & mendacium: nisi qui scripti sunt in libro vitæ Agni.

Esa. 65.c & 66.g. 2. Pet. 3.c. — Esa. 25.c — Esa. 43.c 2. Cor. 5.d — Esa. 60.d — Esa. 60.c

S. FLVVIVS *adeò ferax, nouam illam irrigabit ciuitatem, ut nullius rei egeat: nullū maledictum, & nullæ tenebræ sint deinceps futuræ.* CAPVT XXII.

A ET ostendit mihi fluuium aquæ vitæ, splendidū tanquam crystallum, procedentē de sede Dei & agni. In medio plateæ eius, & ex vtraq; parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructū suum, & folia ligni ad sanitatem gentium. Et omne maledictū non erit amplius, sed sedes Dei & agni in illa erunt, & serui eius seruient illi. Et videbunt faciem eius: & nomen eius in frontibus eorū. Et nox B vltrà non erit: & non egebunt lumine lucernæ, neq; lumine solis, quoniā Dominus Deus illuminabit illos, & regnabunt in secula seculorū. Et dixit mihi, Hæc verba fidelissima sunt, & vera. Et Dominus Deus spirituū prophetarū misit angelum suum ostēdere seruis suis quę oportet fieri cito. Et ecce venio velociter. Beatus qui custodit verba prophetiæ libri huius. Et ego Ioannes qui audiui, & vidi hæc. Et postquam C audissem, & vidissem, cecidi vt adorarem ante pedes angeli, qui mihi hæc ostēdebat: & dixit mihi, Vide ne feceris: conseruus enim tuus sum, & fratrum tuorū prophetarū, & eorum qui seruant verba prophetiæ libri huius. Deum adora. Et dicit mihi, Ne signaueris verba prophetiæ libri huius. tempus enim propè est. Qui nocet, noceat adhuc: & qui in sordibus est, sordescat adhuc: & qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus, sanctificetur adhuc. Ecce venio cito, & merces mea mecum est, reddere vnicuiq; secundum opera sua. Ego sum α & ω, primus & nouissimus, principium & finis. Beati qui lauant stolas suas in sanguine agni: vt sit potestas eorum in li- D gno vitæ, & per portas intrent in ciuitatē. Foris canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruiētes, & omnis qui amat & facit mendaciū. Ego IESVS misi angelū meum, testificari vobis hæc in ecclesiis. Ego sum radix & genus Dauid, stella splendida & matutina. Et spiritus & sponsa dicunt, Veni. Et qui audit, dicat, Veni. Et qui sitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis. Contestor enim omni audienti verba prophetię libri huius, Si quis apposuerit ad hæc: apponet Deus super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis libri prophetię huius: auferet Deus partem eius de libro vitæ: & de ciuitate sancta, & de his quæ scripta sunt in libro isto. Dicit qui testimoniū perhibet istorū. Etiam venio cito. Amen. Veni Domine IESV. Gratia Domini nostri IESV CHRISTI cum omnibus vobis. Amen.

Esa. 60.d — Esa. 41. & 44.a — Supra 1.b & 22.b — Esa. 55.a

VETERIS ET NOVI TESTAMENTI FINIS.

Index teſtimoniorum à Chriſto & Apoſtolis in Nouo teſtamento citatorum ex Veteri,

QVAE HVC IN ID CONGESTA SVNT, VT PII LEctores uatiuam quorundam intelligentiam facile aſſequi ualeant, quæ ab ipſo Chriſto uero interprete, & ſpiritu eius per Apoſtolos ſit tradita: perſpiciantq́; in quem uſum ea adduxerint Apoſtoli & Euangeliſtæ.

Et epiſcopatum

108 b Et episcopatum eius accipiat. Act.1 d
109 a Dixit Dominus Domino meo. Mat.22 d. Luc. 20 g. Act.2 f
109 a Sede à dextris meis. Heb.1 d
109 a Donec ponam inimicos tuos scabellum, &c. Heb.1 d .1. Corint.15 d
109 b Tu es sacerdos in æternum. Heb.5 b.7 c
109 b Iurauit Dominus, & non pœn. Heb.7 c
111 b Dispersit dedit pauperibus. 2. Cor.9 c
115 a Credidi, propter quod loc. 2. Cor.4 c
115 a omnis homo mendax. Rom.3 a
116 a Laudate Dominum omnes gent. Rom.15 c
117 a Dominus mihi adiutor: non tim. Heb.13 b
117 d Lapidem quem reprobaue. Matth.21 d. Mar. 12 a. Act. 4 b. 1. Pet.2 b
117 Hosanna filio Dauid. Matt.21 b
131 c De fructu uentris tui ponam. Act.2 e
139 a Venenum aspidum sub labijs. Rom.3 b

PROVER.

3 a Nolite esse prudentes apud. Rom.12 d
3 b Fili mi, noli negligere discipl. Heb.12 b
3 b Quem diligit Dominus corrip. &c. Heb.12 b Apoc.3 d
10 b Charitas operit multitud. 1. Pet. 4 b
17 c Videte ne quis malum pro malo alicui reddat. 1. Thes.5 d. 1. Pet.3 b
20 c Qui maledixerit patri uel matri. Matth.15 a. Mar. 7 b
25 c Si esurierit inimicus tuus. Rom.12 d
26 b Canis reuersus ad uomitum. 2 Pet. 2 d

ESAIAS.

2 e Nisi Dominus sabaoth reliquiss. Rom. 9 f
5 d Homo plãtauit uineam. Matt.21 b. Luc.20 b. Marc.12 a
6 a Sanctus, sanctus, sanctus Dñs Deus. Apo. 4 c
6 c Auditu audietis, & nõ intelligetis. Matt.13 b. Marc. 4 b. Luc.8 b. Act.28 f. Ioan. 12 f. Rom.11 b
7 c Ecce uirgo in utero habebit. Matt.1 d
8 d Ecce ego & pueri mei quos. Heb. 2 d
9 a Terra Zabulom & terra Neph. Matt. 4 c
10 c Si fuerit numerus filiorum Israel tanquã arena maris. Rom. 9 f
11 a Reuelabitur ille iniquus quem Dominus interficiet. 2. Thes. 2 c
11 c Erit radix Iessæ. Rom.15 d
21 c Cecidit cecidit Babylon. Apo. 4 b
22 d Manducemus & bibamus, cras enim moriemur. 1. Cor.15 c
22 f Hæc dicit sanctus & uerus, qui. Ap.3 b
25 c Absterget Dominus omnẽ lachrymam ab oculis, &c. Apoc.7 d.21 b
28 c Quoniam in alijs linguis & labijs alijs loquar populo huic. 1. Cor.14 d
28 d Ecce pono in Sion lapidem offensionis. Rom. 9 g. 1 Pet. 2 b. Act. 4 b
29 d Populus hic labijs me honorat. Matthæi.15 a. Mar. 7 b
29 c Perdam sapientiam sapientum, & prudentiã, &c. 1. Cor.1 c
33 c Vbi sapiens? ubi scriba? 1. Cor.1.c
40 a Vox clamantis in deserto. Matt.3 a. Mar.1 a. Luc.2 a. Ioan.1 c
40 b Omnis caro fœnum. 1. Pet.1 d. Iacob.1 d
40 d Quis enim cognouit sensum Domini? aut quis instruxit eum? 1. Corint. 2 d
40 d Quis enim cognouit sensum Domini, aut quis consiliarius eius fuit? Rom.11 d
41 b. 44 a Ego sum primus & nouißimus. Apoc.1 d & 22 c
42 a Ecce puer meus quem elegi. Matt.12 b
43 c Ecce noua facio omnia. Apoc.21 b. 2. Cor.5 d
45 d Viuo ego dicit Dominus, quoniam mihi flectetur omne genu. Rom.14 b
45 b Nunquid dicit figmentum. Rom. 9 d
49 b Posui te in lucem gentium. Act.13 g
49 c Tempore accepto exaudiui te, & in die salutis. 2. Corint. 6 a
49 c Non esurient, neque sitient. Apoc. 7 d
50 c Tunc expuerunt in faciem eius. Matt. 26 g
52 b Quàm speciosi pedes euangelizantium pacẽ. Rom.10 c
52 d Propter quod exite de medio eorum, & separamini, &c. 2 Corint. 6 d
52 b Nomen Dei per uos blasph. Rom. 2 d
52 b Quibus non est annuntiatum de eo, uidebunt. Rom.15 c
53 a Domine quis credidit auditui nostro? Roma. 10 c. Ioan.12 f
53 b Ipse infirmitates nostras. Matt.8 c
53 c Tanquam ouis ad occisionem. Act.8 f
53 d Et cũ iniquis reputatus est. Mat.25 c. Luc.22 d
53 c Qui peccatũ non fecit. 1. Pet. 2 d. 2. Ioan.3 a
53 c Qui peccata nostra pertulit. 1. Pet. 2 d
54 a Lætare sterilis quæ non paris. Gal. 4 d
54 c Et erunt omnes docibiles Dei. Ioan. 6 c
55 a Et qui sitit ueniat: & qui uult. Apoc.22 d
55 b Dabo uobis sancta Dauid. Act.13 e
56 c Domus mea domus orationis uocabitur. Mat. 21 b. Marc.11 c. Luc.19 g
59 b Contritio & infelicitas in uijs. Rom.3 c
59 c Galeam salutis. Ephe. 6 c. 1. Thes.5 b
59 d Veniet ex Sion qui eripiat. Rom.11 d
60 c Et portæ eius non claudentur. Apoc. 21 g
60 d Et ciuitas non eget sole. Apoc. 21 g
60 d Nox ultra non erit. Apo. 22 a
61 a Spiritus Domini super me. Lu. 4 c
62 d Dicite filiæ Sion, Ecce rex. Matt.21 a
64 b Quod oculus non uidit, nec. 1. Cor. 2 b
65 a Inuentus sum à non quærentibus. Rom.10 d
65 a Tota die expandi manus meas. Rom. 10 d
65 c Nouos uero cœlos & nouã terrã. 2. Pet. 3 c. Apoc.21 a
66 a Cœlum mihi sedes est. Act. 7 f
66 g Vbi uermis eorum non moritur. Marc. 9 g

IEREM.

7 b Vos autem fecistis illam, speluncam latronum. Matt. 21 b. Marc.11 c. Luc.19 g
9 g Qui gloriatur, in Domino glorietur. 1. Cor. 1 d. 2. Corint.10 d
10 a Quis non timebit te Domine? Apoc.15 b
17 d Ego sum scrutans renes. Apo.2 f
31 c Vox in rama audita est. Matt. 2 d
31 a Ero uobis in patrem, & uos. 2. Corint. 6. d
31 c Ecce dies uenient, dicit Dominus, & cõsummabo super domum Israel. Heb.8 c
31 f Hoc autem testamentũ quod testabor ad illos, &c. Dabo leges meas. Heb.10 c
51 a Cecidit Babylon mag. Apo.18 a

EZECH.

3 b Accipe librum, & deuora illum. Apo.10 d
20 b Qui fecerit homo, uiuet in ea. Rom.10 b
32 b Sol obscurabitur, & Luna non. Matt. 24 c
36 c Nomen Dei per uos blasphematur. Rom. 2 d

DANIE.

9 g Cum uideritis abominationem desolationis. Matt. 24 b. Mar.13 b. Luc. 21 d

OSEE.

1 d Et erit in loco ubi dictum est eis. Rom. 9 c
2 d Vocabo non plebem. Rom. 9 c. 1. Pet. 2 b
6 c Misericordiam uolo, & non. Matt. 9 b. 12 a
10 b Tunc incipiant dicere montibus. Luc. 23 d
11 a Ex Aegypto uocaui filium meum. Matt. 2 c
13 d Absorpta est mors in. 1. Cor.15 g

IOEL.

2 g Et erit in nouißimis diebus. Act. 2 c
2 g Omnis enim quicunque inuocauerit nomẽ Domini, saluus erit. Rom.10 c

AMOS.

5 g Nunquid uictimas & hostias. Act. 7 c
6 a Væ uobis diuitibus. Luc. 6 d
9 c Post hæc reuertar, & reædificabo tabernaculum Dauid. Act.15 c

IONAS.

2 a Sicut fuit Ionas in uentre ceti tribus diebus & tribus noctibus, &c. Matt.12 e. Luc.11 d
3 b Pœnitentiam egerunt in prædicatione Ionæ. Matt.12 d. Luc.11 e

MICHAE.

5 a Et tu Bethlehem terra Iuda. Matt. 2 a
7 b Veni separare hominẽ aduersus patrem suũ, & filiam, &c. Matt.10 d. Luc.12 g

AGGAE.

1 b Adhuc semel, & ego mouebo. Heb.12 g

HABAC.

1 b Videte contemptores, & admiramini, & disperdimini: quia opus. Act.13 f
2 a Iustus autem ex fide uiuit. Rom.1 c. Gal.3 b

NAHVM.

1 d Quàm speciosi pedes euangeliz. Rom.10 e

ZACHAR.

8 c Loquimini ueritatem unus. Ephe. 4 f
9 b Ecce rex tuus uenit. Matt. 21 a. Ioan.12 b
11 c Et acceperunt triginta. Matt. 27 a
12 c Videbunt in quem compunxerunt. Ioan.19 g
13 c Percutiam pastorem. Matt. 26 e. Mar.14. b

MALACH.

1 a Iacob dilexi, Esau autem odio. Rom. 9 c
3 a Ecce ego mitto angelũ meum. Matt.11 b. Mar. 1 a. Luc.7 d. Ioan.1 c
4 b Ipse est Elias qui uenturus erat. Matt.11 b
4 b Quid est hoc quod scribæ dicunt, quod Eliam oporteat, &c. Matt.17 b. Mar.9 b
4 b Vt conuertat corda patrum. Luc.1 b

FINIS.

Index alter, in quo itidem Noui instrumenti testimonia ex Veteri excerpta annotauimus, si non ad uerbum, certè iuxta sententiam. ex quorum collatione cum ijs à quibus uidentur desumpta, non parum lucis accedet Christianis lectoribus.

FINIS.

Hebraicorum Chaldæorum, Græcorúmque nominum interpretatio.

AAron, mons, siue montanus.
Abba, pater. Syrum est uerbum.
Abbarim. Trāsitus, plu. nume. siue transeuntes.
Abdemelech, Seruus regis.
Abdenago, Seruus claritatis.
Abdias, Seruus Domini.
Abdon, Seruus.
Abel, per aleph, Luctus, ciuitas.
Abel, per he, in principio, Vanitas. Filius Adam.
Abessalom, Pater pacis.
Abia, Pater Domini.
Abiathar, Pater excellens.
Abigail, Pater exultationis.
Abimelech, Pater rex.
Abinadab. Pater spontaneus.
Abisac, Patris ignorantia.
Abner, Patris lucerna.
Abra, Ancilla. Græcum uerbum.
Abram, Pater excelsus.
Abraham, Pater multitudinis.
Absalom, Pater pacis.
Acam, Tribulatio.
Accaron, Sterilitas.
Achab, Frater patris.
Achaia, dolor, uel tristitia.
Achaz, Apprehendens, siue possidens.
Achimelech, Frater meus rex.
Achitob, Frater bonitatis.
Adā, Homo siue terrenus, aut rufus.
Adon, Dominus, aut basis.
Adonai, Domini mei, numero multitudinis. Vnū est ex nominibus Dei quod interpres aliquando posuit pro nomine Dei tetragrammaton.
Adonias, Dominator Dominus.
Aegyptus, Angustiæ, siue tribulationes. Hebraicè, Misraim.
Aeneas, Laudatus.
Aethiopia Græcè, ardorem significat. Hebraicè Cus dicitur, id est, nigredo, uel nigra.
Agabus, Locusta.
Agag, Tectum.
Agar, peregrina.
Aggeus, Festinus.
Ahod, Laudans.
Alexander, Auxiliator uirilis.
Alexandria, Hebraicè dicitur, No. quod interpretatur crudum, siue irritatio.
Amalech, Populus lambens.
Aman, Mater, Timor eorum.
Aman, Conturbans.
Amana Fides, siue ueritas.
Amasai, per aleph, Fortis uel robustus.
Amasai, per ain, Populi munus.
Amelech, Rex.
Amen, Fiat, efficiatur, aut firmum sit.
Aminadab, Populus spontaneus.
Ammon, Populus eius.
Amnon, Fidelis aut uerax.
Amorrhæi, Amari, rebelles.
Amos, per aleph, Fortis. Pater Esaiæ.
Amos, per ain, Oneratus. unus ex duodecim prophetis.
Amri, per Aleph, Amarus, uel loquens.
Amri, per ain, Manipulus uel dominiū. princeps militiæ Israeliticæ.
Anania, Nubes Domini.
Anathoth, Responsiones, siue cantica.
Andreas, Fortissimus.
Anna, Gratiosa, siue misericors.
Antiochia, pro Vehiculo.
Aphrica, Hebraicè pul dicitur, id est casus, uel ruina. Esa. 66. f
Aphrica, Nahum. 3. Put, Crassa, siue pinguis.
Apostolus, Missus, legatus.
Arabes, uespertini. 2. para. 26. a
Arabes, Psal. 71. Hebraicè, Saba, id est, conuersio.
Aram, Celsitudo, Sublimitas.
Ararat, Maledictio tremoris.
Arbee, Quatuor.
Achitriclinus, Princeps triclinij.
Areopagita, De colle martis.
Areopagus, Collis Martis.
Areuna, Arca, uel canticum.
Argob, Gleba, uel glarea.
Armenia, Hebraicè dicitur Ararat, Maledictio tremoris.
Arnon, Exultans.
Arphaxad, Sanans.
Artaxerxes, Lumen siue Maledictio.
Asaph Congregans.
Aser, per samech, unctus, Filius Caath.
Aser, per sin, Beatitudo, siue felicitas, filius Iacob.
Assuerus, Princeps & Caput.
Assur, Insidians, siue beatus.
Astaroth, Greges siue diuitiæ.
Athalia, Tempus Domino.
Athenæ, Sine cumulo.
Atalia, Augens, uel nutriens.
Aua, Iniquitas.
Axa, Adornata.
Azarias, Auxilium Domini.
Azor, Adiutor.
Azotus, Hebraicè, Asdod, Depredatio.

BAal, Idolum, aut dominās.
Baal, Osee. 10. d. Arbel legendum, id est, pugnauit Deus.
Baalim, Idola, Dominantes.
Babel, Confusio, Commixtio.
Bala, Inueterata, Turbata, ancilla Rachel, per he in fine.
Bala, Deglutiens, Destruens, Vrbs. per ain in fine.
Balaam, Vetustas populi.
Balac, Destruens.
Banaias, Filius Domini.
Barac, Fulgur.
Barachias, Benedicens Dominum.
Bariona, Filius columbæ.
Barnabas, Filius consolationis.
Barsabas, Filius conuersionis.
Barthimæus, Filius cæcus.
Bartholomæus, Filius suspēdētis aquas.
Baruch, Benedictus.
Bathuel, Filiatio Dei.
Batus. Mensura liquidorum.
Beelphegor, Idolum hiatus.
Beelzebub, Idolum muscæ.
Beers, Puteus.
Behemoth, Iumenta, Quadrupedia.
Bel, Vetustus.
Bela, Deglutiens, Destruens.
Belial, Peruersus, Absque iugo.
Benennon, Filius diuitiarum suarum.
Beniamin, Filius dexteræ.
Benoni, Filius doloris mei.
Bera, Puteus.
Beresith, In principio. Sic uocatur primus liber legis.
Bersabee, Puteus iuramenti.
Bethabara, Domus transitus.
Bethania, Domus obedientiæ uel afflictionis.
Bethauen, Domus uanitatis.
Bethdagon, Domus frumenti.
Bethel, Domus Dei.
Bether, Diuisio.
Bethlehem, Domus panis.
Bethphage, Domus oris uallium.
Bethphogor, Domus hiatus.
Bethsabe, Filia iuramēti, Vxor Vriæ.
Bethsabee, Domus iuramenti, Ciuitas.
Bethsaida, Domus frugum.
Bethsames, Domus solis.
Bethul, uirgo.
Bezec, Fulgur.
Boanerges, uel iuxta B. Hieronymū, Banereem, filij tonitrui.
Booz, In fortitudine.
Borith, Herba in qua est acrimonia saponis.
Bosor, Munitio.
Bosra, Idem.

CAath, cōgregatio, obtusio
Cades, Sanctitas.
Cain, Possessio, Possessus.
Caleb, Quasi cor.
Cana, Zelus, Aemulatio.
Canane, est ex Cana uico Galileæ.
Capharnum, Ager pœnitentiæ.
Cappades, Hebraicè Caphtotim, id est, sphærulæ.
Cariathiarim, Ciuitas syluarum.
Cariathsepher, Ciuitas literarum.
Carmel, Cognitio circuncisionis, uel agnus circuncisus.
Carthaginenses, Hebraicè, Tharsis, id est, contemplatio gaudij.
Cedar, Nigredo, Tristitia.
Cedes, Sanctitas.
Cedron, Denigratus, Tristis.
Cephas, Petrus à petra, Syrum.
Cetura, Aromatizans.
Chereas, Lætus.
Chaldea, Hebraicè, Chasdim, id est, Quasi dæmones.
Cham, Calidus, Calor.
Chanaan, Mercator, Negotiator.
Charmel, idem quod carmel.
Cherub, Quasi magister.
Chodchod, Iaspis.
Chorræi, Furores.
Christus, unctus.
Chus, Aethiops.
Cin, Possessio, Emptio.
Cinoth, Lamentationes.
Cis, Durus, Stipula.
Cleophas, Gloria omnis.
Cœlesyria, Caua Syria.
Colossenses, Supplicio affecti.
Corban, Corbana: Donum, Oblatio.
Core, Caluus, Caluitiū. per heth in fine.
Core, per aleph in fine, Vocans, legens. 1. para. 9 c
Corozaim, Hic est mysterium.
Corbi, Mendax.
Cyprus, Pulchra.
Cyrus, Quasi miser.

DAgon, Frumentum.
Dalila, Paupertas.
Damascus, sanguinis succus.
Damascus. 1. Regum 16 b. Similitudo incendij.
Dan, Indicans, siue iudicium.
Daniel, Iudicium Dei.
Darius, Requirens.
Darmascus, generationis procuratio.
Dathan, Ritus, Lex.
Dauid, Dilectus.
Debora, Apes, Verbum.
Decapolis, Decem ciuitatū, sub. regio.
Diabolus, Criminator, Calūniator.
Diabolus, Habacuc 3 a. Hebraicè, Reseph, id est, uolucris, Flamma.
Dibrehaiamin, Verba, dierum.
Didymus, Gemellus.
Dina, Iudicium, uel indicans.
Dionysius, Diuinitus stillatus.
Dithalassum, Duo maria.
Doeg, Solicitus, Anxius.
Dor, Generatio.
Dura, Generatio, uel habitatio.

EBal, Acervus vetustatis.
Ecclesiastes, Concionator.
Edē, Voluptas, Delicię.
Edom, Rufus.
Eglon, Vitulus.
Elcana, Deus zelotes.
Eleazar, Dei adiutorium.
Elehanan, Dei gratia siue misericordia.
Eliacin, Dei resurrectio,
Elias, Deus dominus.
Eliezer, Dei adiutorium.
Elimelech, Deus meus rex.
Elisabeth, Deus iuramenti.
Eliseus, Dei salus, Deus saluans.
Ellehaddebarim, Hæc sunt uerba, sic incipit quintus liber legis.
Elnathan, Deus dedit.
Emmanuel, Nobiscum Deus.
Emmaus, Timens consilium.
Enac, Gygas, Torques.
Encænia, Renouatio, Dedicatio.
Ennon, Ecce illi.
Enos, Homo uel uir.
Ephraim, Frugifer, Crescens.
Ephraim, Hebraicè Ephra, id est, puluerulenta, siue plumbea. 1. Reg. 13 b
Ephratha, Vbertas siue frugifera.
Ephron, Puluis.
Esau, faciens, operans.
Esdras, Adiutor, Atrium.
Esther, Occulta, Abscondita.
Eam, Auus eorum.
Ethan, Fortitudo eorum.
Eubulus, Prudens.
Ezechias, Fortitudo Domini.
Ezechiel, Fortitudo Dei.
Ezriel, Auxilium Dei.
GAlaad, abiectio.
Gabaa, Collis.
Gabriel, uir Deus, aut dei.
Gad, Fœlix, Accinctus.
Gadgad, Fœlicitas fœlicitatis, accinctus exercitus.
Galaad, Aceruus testimonij.
Galatæ, Lactantes.
Galgal, Rota, Reuolutio.
Galilæa, Volubilis.
Gazer, Præscißio.
Gazophylacium, Vbi thesauri templi seruabantur.
Gebal, Terminus.
Gedeon, Conterens.
Gehenna, Vallis tristitiæ.
Gehennom, Vallis contristans.
Gelboë, Reuolutio inuestigationis.
Gersom, Aduena ibi.
Gerson, Exilium eius.
Giblij, Termini.
Gibon, Pectus, Exitus.
Gog, Tectum.
Golgotha, Caluaria, ubi capita mortuorum reponuntur.
Goliath, Transmigratio.
Gomor, Genus mensuræ.
Gomorrha, Populus rebellis.
Græci, Hebraicè Ieuanim, id est, deceptores.
HAbacuc, Luctator.
Halleluia, Laudate Dominum.
Hananias, Gratia domini.
Haran, Destructus.
Hanothiair, Oppida illuminationis.
Hebel, Aceruus uetustatis.
Heber, Socius, Particeps. per heth in principio.
Heber, per ain, Transitus.
Hebræus, Transiens.
Hebron, Societas.
Heli, Oblatio.
Heliopolis, Hebraicè dicitur On, id est, dolor.
Henoch, Dedicatus.
Hermon, Destructio.
Hesron, Sagitta exultationis.
Heua, Viua, Viuens.
Hierapolis, Sacra ciuitas.
Hieronymus, Sacrum nomen.
Holofernes, Fortis dux.
Hor, mons.
Horeb, desertum.
Horma, Destructio.
Hur, libertas.
Hus, Consilium.
Hymenæus, Carmen nuptiale.
IAbel, Defluens.
Iabes, Siccitas, per sin in fine.
Iabes, Tristitia. per sade in fine.
Iacob, Supplantor.
Iahel, Ascendens, Damula.
Ianiel, Viuit Deus.
Iairites, Illuminatus.
Iamini, Dextera, uel dexter.
Iapheth, Dilatatus.
Iason, Sanans.
Iauan, Decipiens.
Ichabod, Vbi gloria? uæ gloriæ.
Idumæa, Rufa, Terrena.
Iebus, Conculcatio.
Iechonias, Præparatio Domini.
Iehu, Ipse existens.
Iebus, Tinea corrosus. per sin in fine.
Iebus. 1. par. 8. a Consilians. per sade.
Iemini, Dextera, uel dexter.
Iephte, Aperiens.
Ierameel, Misericordia Domini.
Ieremias, Celsitudo domini.
Iericho, Luna Mensis.
Ierobaal, Impugnans idolum.
Ieroboam, impugnans populum.
Ierosolyma, Visio pacis, Visio perfecta.
Ierusalem, Idem.
Iesse, Ens, Existens.
Iesboc, Est uacuus.
Iesus, Dominus saluator.
Iethro, Excellens.
Iezonias, Ausculatio Domini.
Iezrabel, Semen Dei.
Indus, id est, de India Hebraicè dicitur Hodu, id est, laudatio.
India, Iob. 28. c. Hebraicè Ophir, id est cinis.
Ioab, Paternitas, Habens patrem.
Ioachar, Domini apprehensio.
Ioachar. 2. par. 34 b. apprehendens.
Ioachim, Domini præparatio.
Ioacin, Domini resurectio.
Ioas, Dißidens, Desperans.
Ioas, Domini ignis. 4. Reg, 11. d
Ioas. 1. par. 7 b. 27. d. Tinea corrosus.
Iob, Dolens, Gemens.
Ioel, Volens, Incipiens.
Iohanan, Gratiosus, Pius, Misericors.
Iohannes, Idem.
Ionas, Columba.
Ionadab, Spontaneus.
Ionathan, Domini donum, Filius Saul.
Ioram, excelsus.
Iordanis, Fluuius Iudicij.
Iosaphat, Dominus iudex.
Ioseph, Augmentum.
Ioseph, psal. 80. Domini augmentum.
Iosias, Ignis Domini.
Iosue, Dominus saluator.
Isaac, Risus.
Esai, Munus aut ens.
Esai. 1. par. 2 b. Vir meus.
Isaias, Domini salus.
Isboseth, Vir confusionis.
Iscariotes, Vir occisionis.
Ismahel, Exauditio Dei.
Israel, præuales Deo.
Issachar, Est merces, præmium.
Ithamar, Insula palmæ.
Iubileus, Buccina.
Iudas, Laudatio.
Iulius, Lanuginosus.
LAban, Albus, Candidus.
Lamech, Pauper, Humiliatus.
Lapidoth, Fulgura.
Lazarus, Dei adiutorium.
Lechi, maxilla.
Leci, lex.
Leui, Copulatus.
Leuiathan, Copulatio, Societas sua.
Lia, Laboriosa, Fatigata.
Libanus, Candidus.
Libya, Hebraicè Lubim, Cor maris.
Lithostrotos, Lapidibus stratus.
Lot, Inuolutus, Colligatus.
MAacha, Attrita.
Maasias, Opus Domini.
Maceda, Incendium.
Madiā, Iudicium, Litigās.
Magdalena, Magnifica.
Magi, Sapientes, uel philosophi.
Malachias, Nuncius meus.
Malaleel, Laudans Deum.
Malchus, Rex.
Mammona, Pecunia, Diuitiæ.
Mamzer, De scorto natus.
Manahem, Consolator.
Manasses, Oblitus, Obliuio.
Manue, Requies.
Mara, Amara.
Mardochai, Amara contritio.
Maria, Exaltata, Amaritudinis mare.
Marrha, Prouocans.
Massa, Onus.
Maspha, Specula.
Mathusael, Mortem suam postulans.
Matthæus, Donatus.
Melchias, Rex, Dominus.
Melchisedec, Rex iustitiæ.
Melchisua, Rex, saluator.
Mesollam, Pacificus.
Mesopotamia, Regio sic dicta, quod duobus fluuijs, Euphrate & Tigri ambiatur.
Micha, Pauper.
Michael, Quis sicut Deus?
Micheas, Idem.
Michol, Quis omnia?
Miphiboseth, De ore ignominia.
Misael, Quis postulatus?
Misle, Prouerbia. Nomen libri.
Misphat, Iudicium.
Mna, Libra, Talentum.
Moab, De patre.
Moria, Amaritudo.
Mosa, Azimum.
Mosa. 1. par. 8. a. Onus.
Moyses, Attractus (sub. de aquis)
Mysia, Scelesta.
NAaman, Pulcher.
Nabal, Stultus.
Nabo, loquela, Prophetia.
Naboth, Idem.
Nabugodonosor, Planctus iudicij.
Nachor, Raucus, Aridus.
Nadab, Spontaneus.
Nahasson, Coluber, Serpens.
Nahum, Consolator.
Naim, Pulcher.
Nathan, Donatus.
Nathanael, Donum Dei.
Nazaræi, Separati, Sanctificati.
Nazareth, Sanctificata, Separata. Si autem per sade scribatur, Custodita, uel florida interpretatur.
Neapolis, Noua ciuitas.
Nehemias, Consolatio.
Nehustan, Aeneum.
Nemrod, Rebellis.
Nephtali, Aequiparatio.
Niniue, Pulchra.
Noe, Cessatio, Requies.
Noema, Decora.
OBadias, Seruus Domini.
Obed, Seruus.
Obededom, Seruus hominis.
Ochozias, Apprehensio.
Odollam, Testimonium illis.
Og, Subcineritius panis.
Olla, Eleuatio, Holocaustum.
Onan, Dolor.
Onan, Dolor, Iniquitas.
Onesimus, Vtilis.
Olla, Tabernaculum.

Ophni.

FINIS.

Index rerum & ſententiarum, quæ in Veteris & Noui teſtamenti libris continentur.

Moyſi

Zambri

F I N I S.

Index Epiſtolarum & Euangeliorum,

quæ è Veteri & Nouo Teſtamento excerpta, in

TEMPLIS, DOMINICIS, ET ALIIS FESTIS DIEbus leguntur, iuxta conſuetudinem eccleſiæ Pariſienſis & Romanæ. In quo animaduerte ſignatum epiſtolæ aut euangelij principium tantum: & ſubinde quod finem illorum conſequitur. Præterea R literam (quæ uſum Romanum ſignificat) epiſtolæ aut euangelio præpoſitam eſſe, quando non conueniunt.

ADVENTVS.

Dominica prima.

Epiſtola. Et hoc, ſcientes tempus. uſque ad finem capitis. Roma.13 c d Euangeliū. Et cum appropinquaſſent. Et cum intraſſet. Matt.21 a

Dominica ſecunda.

Epiſt. Quæcūq; enim ſcripta ſunt. Certus ſum autem. Rom.15 a Euan. Et erunt ſigna in ſole. Attendite autem. Luc.21 e R Ioānes autē cū audiſſet. Matt.11 a

Dominica tertia.

Epiſt. Sic nos exiſtimet homo. Hæc autem fratres.1. Corin.4 a R Gaudete in Domino ſemper. Philip.4 a Euang. Ioannes autem cum audiſſet. Amen dico uobis. Matt.11 a R Et hoc eſt teſtimonium quando miſerunt Iudæi. Ioan.1 b

.Feria quarta quatuor temporum.

Epi. Et erit in nouiſſimis diebus. Proiecisti enim. Eſa.2 a Item epi. Et adiecit Dominus loqui. Quia antequam ſciat. Eſa.7 b Euan. In menſe autē ſexto miſſus. Exurgens autem. Luc.1 c

Feria ſexta.

Epiſto. Egredietur uirga. Habitabit lupus cum agno. Eſa.11 a Euan. Exurgens autem Maria. Quia reſpexit humilitatem. Luc.1 d

Sabbatho.

Epiſt. Clamabunt enim ad Dominum. In die illa. Eſa.19 d Item epi. Lætabitur deſerta. In cubilibus. Eſa.35.a Item epi. Super montē excelſum. Quis menſus eſt. Eſa.40 c Item epi. Hæc dicit Dominus Chriſto meo Cyro. Væ qui cōtradicit. Eſa.45 a Item epiſt. Angelus autē Domini. Cōfitemini Domino. Dani.3 e Item epi. Rogamus autem uos fratres. Cuius eſt aduentus ſecundum operationē.2. Theſ.2 a Euan. Anno quintodecimo. Dicebat ergo ad turbas. Luc.3 a

Dominica quarta.

Epi. Gaudete in Domino ſemper. De cætero fratres. Philip.4 a R Sic nos exiſtimet.1.Cor.4 a Euā. Et hoc eſt teſtimonium quando miſerunt Iudæi. Altera die uidit Ioannes Ieſum. Ioan.1 b R Anno quintodecimo. Luc.3 a

In uigilia.

Epiſt. Propter Sion non tacebo. Habitabit enim iuuenis. Eſa.62 a Item epiſt. Paulus ſeruus Chriſti Ieſu. Omnibus qui ſunt Romæ. Rom.1 a Euā. Cum eſſet deſponſata. Hoc autem totum. Matt.1 c

In galli cantu.

Epiſt. Populus qui ambu. Zelus Domini. Eſa.9 a Item Epi. Apparuit enim gratia. Nemo te cōtemnat. Tit.2 c Euang. Factum eſt autem in diebus illis exijt edictum. Et factum eſt. Luc.2 a

In aurora.

Epiſt. Spiritus Domini ſuper me. Tu autem uocaberis. Eſa.61 a & .62 d. Item epi. Cum autem benignitas & humanitas. Fidelis ſermo eſt. Tit.3 b Euā. Et factum eſt ut diſceſſerunt ab eis angeli. Et poſtquam. Luc.2 b c

In die ad magnam miſſam.

Epiſt. Propter hoc ſciet populus. Recedite, recedite. Eſa.52 b Itē epi. Multipharié, multiſq;. Ad quem autem angelorum. Heb.1 a Euang. In principio erat uerbum. Ioannes teſtimonium. Ioannis.1 a

In die ſancti Stephani.

Epiſto. Stephanus autem plenus gratia. Saulus autem. Act.6 c.& .7 g Euan. Ecce ego mitto ad uos. ad finem uſque capitis. Matt.23.d

In die ſancti Ioannis euange.

Epiſt. Qui timet Deum, faciet. Homines ſtulti. Eccli.15 a Euang. Sequere me. Sunt autem. Ioan.21 f

In die ſanctorum Innocentium.

Epiſt. Et uidi: & ecce agnus. Et uidi alterum angelū. Apoc.14 a Euang. Qui cum receſſiſſent, ecce angelus. Defuncto autem. Matt.2 b c

Dominica intra octauas natalis Domini.

Epi. Dico autem: quanto tempore. Sed tunc quidem. Galat.4 a Euangel. Et erat pater eius & mater. Et ibant parentes. Luc.2 c

In circumciſione Domini.

Epiſto. Apparuit enim gratia. Nemo te contēnat. Tit.2.c Euang. Et poſtquam conſummati ſunt dies octo. Et poſtquam impleti ſunt. Luc.2 c

In epiphania Domini.

Epi. Surge, illuminare. Omne pecus. Eſa.60 a Euā. Cum autem natus eſſet Ieſus. Qui cum receſſiſſent. Matth.2 a

Dominica intra octauas epiphaniæ.

Epiſt. Obſecro itaq; uos fratres. Habentes autē donationes. Ro.12 a Euang. Et cum factus eſſet annorum &c. ad finem uſque cap. Luc.2 f.

Dominica prima poſt octa. epiphaniæ.

Epiſt. Habentes autem donationes. Nolite eſſe prudentes. Rom.12 b Euang. Et die tertia nuptiæ. Poſt hæc deſcendit. Ioan.2 a

Dominica ſecunda poſt octa. epiphaniæ.

Epiſto. Nolite eſſe prudentes &c. uſq; ad finem capitis. Roma.12 c Euan. Cum autem deſcendiſſet. Cum autem introiſſet. Matt.8 a

Dominica tertia poſt octa. epiphaniæ.

Epiſt. Nemini quicquā debeatis. Et hoc ſcientes. Roma.13 c Euange. Et aſcendente eo in nauiculam. Et cum ueniſſet. Matth.8 c

Dominica quarta poſt octauā epiphaniæ.

Epiſt. Induite uos ergo. Mulieres. Coloſſ.3 b Euan. Simile factum eſt regnum cœlorum homini qui ſeminauit.

Dominica decimasexta post pentecosten.

Episto. Propter quod peto &c. usque ad capitis finē. Ephe.3 c Euange. Et factum est deinceps. Et exyt hic sermo. Luc.7 b c R Et factum est cum introisset. Dicebat autem. Luc.14 a

Feria quarta quatuor temporum.

Epist. Ecce dies uenient &c. usq; ad finem cap. Amos. 9.d Item epist. Congregatusq; omnis populus. leuitæ autem. Nehemiæ.8 a Euan. Et respondens unus de turba. Et inde profecti. Mar.9 c

Feria sexta.

Epist. Conuertere Israel ad Dominum &c. usq; ad finem cap. Osee.14.a Euang. Rogabat autem illum quidam de pharisæis &c. usq; ad finem cap. Luc.7 e

Sabbatho.

Epist. Decimo die mensis huius septimi. Et locutus est Dominus. Leui.23 e Itē epist. A quintodecimo ergo die mensis septimi. Locutusq; est moyses. Leui. 23 f Item episto. Pasce populum tuum &c. usq; ad finem capi. Micheæ.7.c Item epist. Sicut cogitaui ut affligerē uos. Hæc dicit Dominus exer. Zach.8.c Item epist. Angelus autem Domini. Benedictus es domine. Daniel.3. e Item epist. Tabernaculum enim factum est primum. Si enim sanguis. Heb.9.a Euāg. Arborem fisci. Dicebat ergo. Luc.13.a b

Dominica decimaseptima post pentecost.

Epist. Obsecro itaque uos ego uinctus. Vnicuique autem nostrum. Eph. 4 a Euange. Et factum est cum introisset. Dicebat autem. Luc.14 a R Pharisæi autem audientes quod silentium &c. usq; ad finem cap. Matt.22 d

Dominica decimaoctaua post pentecost.

Epist. Gratias ago Deo meo. Fidelis deus. 1. corin.1.a Euang. Pharisæi autem audientes. &c. usq; ad finē cap. Matt.22 d R Et ascendens in nauim. Et cum transiret. Matt. 9 a

Dominica decimanona post pentecost.

Epist. Renouamini autem spiritu. Omnis sermo malus. Eph. 4 e Euang. Et ascendens in nauim. Et cum transiret. Matt. 9 a R Simile factum est regnū cœlorum homini regi. Tunc abeuntes. Matt. 22 a

Dominica uigesima post pentecost.

Epist. Videte itaq; fratres quomodo. Mulieres uiris suis subditæ sint. Eph.5.c d Euang. Simile factum est regnū cælorū homini regi. Tunc abeuntes. Mat.22 a R Et erat quidam regulus. Hoc iterum. ioan. 4.f g

Dominica uigesimaprima post pentecost.

Epist. De cætero fratres confortamini. Per omnem orationem. Eph.6 b Euag. Et erat quidam regulus. Hoc iterum. ioā. 4.f.g R Ideo assimilatum est regnum cælorum homini regi. &c. usq; ad cap. finem. Matt.18 c

Dominica uigesimasecunda post pentecost.

Epist. confidens hoc ipsum quod qui. Scire autem uolo uos fratres. Philip.1.a Euang. Ideo assimilatū est regnum cælorum homini regi &c. usq; ad fin. capit. Matt.18 c R Tunc abeuntes pharisæi, consilium. Et audientes. Matt.22.b

Dominica uigesimatertia post pentecost.

Epist. Imitatores mei estote. Gaudete in domino semper. Philip.3.d.4 a Euang. Tunc abeuntes pharisæi, consilium. Et audientes. Matt.22 b R Hæc illo loquente ad eos. Et transeunte inde. Matt.9 c

Dominica uigesimaquarta post pentecost.

Epist. Ideo & nos, ex qua. Cum gaudio gratias agentes. Col.1.b Euang. Hæc illo loquente ad eos. Et transeunte inde. Matt.9 c R Cum ergo uideritis abominationem deso. De die autem illa. Matt.24 b

Dominica uigesimaquinta post pentecost.

Epist. Ecce dies uenient, dicit dominus: & suscitabo David. Ad prophetas. Ier.23 a Euang. Cum subleuasset ergo oculos Iesus. Iesus ergo cum cognouisset. Ioan.6 a

PROPRIVM SANCTORVM.

In die sancti Andreæ.

Episto. Corde enim creditur ad iustitiam. Sed dico. Roma.10 c Euang. Ambulans autem Iesus. Et circumibat Iesus. Matt.4 c

In conceptione beatæ Mariæ.

Epist. Ego quasi uitis fructificaui. Hæc omnia liber uitæ. Eccli.24 c Euange. Liber generationis. Omnes itaque. Matth.1.a

In die sancti Thomæ apostoli.

Epi. Ergo iam nō estis hospites &c. usq; ad finē cap. Ephe.2 d R Agnouit eum in benedictionibus. Circum pedes & fœmoralia. Eccli.44 d. 45 a Euange. Thomas autem unus ex duodecim. Multa quidem. Ioannis.20 f

In die purificationis beatæ Mariæ.

Epist. Ecce ego mittam angelum. Et accedam ad uos. Mala.3 a Euang. Et postquam impleti sunt. Et erat pater eius &c. Luc.2 d

In di: sancti Mathiæ.

Epist. In diebus illis, exurgens Petrus &c. usq; ad finem cap. Act.1 c Euang. Hoc est præceptum meum. Hæc mando. Ioan.15 b R Cōfiteor tibi pater &c. usque ad finem cap. Matt.11 d

In die annuntiationis.

Epist. Et adiecit Dominus loqui ad Achaz. Quia antequam. Esa.7 b Euang. In mense autē sexto. Et discessit ab illa angelus. Luc.1 c

In die sancti Marci.

Epist. Beatus homo qui inuenit sapientiam. Fili mi, ne effluant. Prouer.3 b R Similitudo autem uultus eorum facies hominis. Cumq; aspicerē. Eze.1 c Euangel. Ego sum uitis uera. In hoc clarificatus. Ioan.15 a R Post hæc autem designauit. In quamcunq; ciuitatem. Luc.10 a

In die sanctorū Philippi & Iacobi apostolorū.

Epist. Exurgens autem princeps sacerdotum. Aduenuiens autem. Actu.5 d R Tunc stabunt iusti in magna constantia. Ergo errauimus. Sapien.5 a Euang. Non turbetur cor uestrum. Si quid petieritis me. Ioan.14 a

In die sancti Ioannis baptistæ.

Epist. Audite insulæ. Hæc dicit Dominus. Esa. 40 a R Priusquam te formarem in utero. Et factum est uerbum Domini. Iere.1.b Euang. Fuit in diebus Herodis. Et dixit Zacharias. Luc.1 a

In die apostolorum Petri & Pauli.

Epist. Eodem autem tempore misit rex. Cōsiderans q; uenit ad domum Mariæ. Act.12 a Euang. Venit autem Iesus in partes Cæsareæ Philippi. Tunc præcepit discip. Matt.16 b c

In die beatæ Mariæ Magdalenæ.

Epist. Mulierem fortem quis &c. ad finem usq; cap. Prouer.31 b Euang. Maria autem stabat ad monumentum. Cum ergo sero esset. Ioan. 20 c R Rogabat autem illum &c. usq; ad finem capitis. Luc.7 e

In die sancti Iacobi apostoli.

Epist. Iam non estis hospites &c. usq; ad finem cap. Eph.2 d R Benedictus Deus & pater. Non enim uolumus. 2. Corin.1 a Euang. Tunc accessit ad eum. Et egredientibus. Matt.20 c

In die sancti Laurentij.

Epist. Qui parcē seminat. Vt in omnibus locupletati. 2. Corint.9.b Euang. Amen amen dico uobis, Nisi granum. Nunc anima mea. Ioan.12.d

In die assumptionis beatæ Mariæ.

Epist. Et in his omnibus requiem. Et quasi storax. Eccli.24.a b Euange. Factum est autem dum irent &c. usque ad finem capitis. Luc.10 g

In die natiuitatis beatæ Mariæ.

Epist. & Euang. ut suprà in conceptione eiusdem.

In exaltatione sanctæ crucis.

Epist. Videte qualibus literis &c. usque ad cap. finē. Gal.6 c R Humiliauit semetipsum. Itaq; charissimi. Philip.2 a b Euang. Et ego si exaltatus fuero à terra. Hæc locutus. Ioan.12 e

In die sancti Matthæi.

Episto. Vnicuique autem nostrum. Vt iam non simus paruuli. Ephe.4 b R Similitudo autem uultus eorum facies hominis. Cumq; aspicerem. Ezechi.1 c Euangel. Et cum transiret inde Iesus. Tunc accesserunt. Matth.9 a

In die sancti Michaelis.

Epist. Et significauit. Et fecit nos. Apoca.1 a Euangel. In illa hora accesserunt. Venit enim filius hominis. Matth.18 a

In die sanctorum Dionysij & sociorum eius.

Epist. Stans autem Paulus in &c. usque ad finem cap. Act.17 e Euangelium. Et descendens cum illis. Secundum hæc enim. Luc.6 c

In die sancti Lucæ.

Epist. Post hæc uidi. Et mittebant coronas. Apo.4 a R Similitudo autem uultus eorum facies hominis. Cumq; aspicerem. Eze.1 c Euang. Post hæc autem designauit. Nolite transire. Lucæ.10 a

IN DIE OMNIVM SANCTORVM.

Episto. Et uidi alterum angelum. Et respondit unus. Apo.7 a Euangelium. Videns autem. Sic enim persecuti. Matth.5 a

In commemoratione defunctorum.

Episto. Et facta collatione &c. usq; ad finem capi.2. Mach.12 g Item episto. Nolumus autem uos &c. ad capitis finem usque.1. Thessa.4 c d Item episto. Et audiui uocem. Et uidi. Apocal.14 c Item episto. Ecce mysterium uobis dico. Itaque fratres.1. Corint. 15 g Euangelium. Dixit ergo Martha ad Iesum. Et cum hæc dixisset. Ioan. 21 c Item euange. Ego sum panis uiuus. Caro enim mea. Ioan. 6 e f Item euangel. Sicut enim pater suscitat mortuos. Amen amen dico uobis quia ueni. Ioan. 5 d Item euangeliū. Omne quod dat mihi. Murmurabant. Ioan.6 d Item euangel. Amen amen dico uobis quia uenit hora. Non possum ego. Ioan.5 d

COMMVNE SANCTORVM

In natali apostolorum.

Epistola. Ergo iam non estis hospites, usque ad finem capi. Ephe.2 d Item episto. Scimus autem quoniam.

Quis

Quis accusabit aduer. Roma.8 e f Item epist. Vnicuiq; autem nostrũ. Vt iam non simus paruuli. Ephe. 4.b Euange. Hoc est praeceptum meum. Hæc mando uobis. Ioann.15 b Item euangel. Ecce ego mitto uos. Cum autem persequentur. Matt.10 b Item hæc mando uobis. Cum autem uenerit. Ioann.15 c Item Ego sum uitis uera. In hoc clarificatus. Ioann.15 a Item, Facta est autem contentio. Ait autem Dominus. Luc.22 c Item, Vos estis sal terræ. Nolite putare. Matth.5 b

In natali unius martyris.

Epi. Beatus diues qui inuentus. Supra mensam. Eccli. 31 a b. Epist. Beatus homo qui inuenit sapientiam. Fili mi, ne effluant. Prouer.30 b c. Memor esto, Dominum. Mali autem. 1. Timo.2 b.3 e. Iustus autẽ si morte praeoccupatus. Populi autem. Sapien.4 b. Cor suũ tradit. Sapientiã eius. Eccli.39 a. Nemo militãs deo. Fidelis sermo. 2. Timo.2 a b. Beatus uir qui in sapiẽtia. Et firmabitur. Eccli.14 c d. & .15 a. Doctrinis uarijs. Obedite præpositis. Hebræ.13 b. Benedictus Deus. Non enim uolumus. 2. Corin.1 a Euã. Si quis uult post me uenire, &c. usq; ad finẽ cap. Matt.16 d. Amen amen dico uobis nisi granum fru. Nunc anima mea. Ioan.12 d. Qui uos audit, me audit. In ipsa hora. Luc.10 c. Si quis uult post me. Factum est autem. Luc.6 e. Nolite arbitrari quia, &c. usque ad finem capi. Matt.10 d. Nihil est opertum. Qui autem negauerit. Matt.10 c. Si quis uenit ad me, & non. Bonum est sal. Luc.14 f.

In natali plurimorum martyrum.

Epist. Qui per fidem uicerunt &c. usq; ad finem capi. Hebr.11 f g. Lingua sapientiũ ornat scientiam. Doctrina mala. Prouerb.15 a. Iustorum animæ in manu Dei. Qui confidunt in illo. Sap.3 a. Iusti autẽ in perpetuũ. Ibunt directe. Sapien.5 e d. Et respondit unus de senioribus, usque ad finem capi. Apoc.7 d. Benedictus Deus. Non enim uolumus. 2. Corin.1 a. Et absterget Deus. Timidis autem. Apoc.21 b. Sed illi uiri misericordiæ. Enoch. Eccli.44 b. Rememoramini autem pristinos. Quod si subtrax. Heb.10 f. Quis ergo nos separabit. usque ad finem capi. Roma.8 g. Quia spectaculum facti. Nam si decem. 1 Corint.4 b c. Alij uero ludibria & uerb. &c. usq; ad finem capi. Hebr. 11 g. Expectatio iustorum, letitia. Qui despicit. Prouer.10 d.11 a. Et reddidit ipsis mercedem. Quoniam sapientia. Sapien.10 d. Nunc stabunt iusti. Ergo errauimus. Sapien.5 a. Sapientiam omnium antiquorum. Cor suum ad. Eccli.30 a. Qui timent Dominum, non erunt in cre. Si pœnitentiam. Eccli.2 d. Euangel. Et descendens cum eis. Secundum hæc. Luc.6 c. Cum autẽ audieritis prælia. Cum autẽ uideritis. Luc.21 c. Et cum egrederetur de templo. Cum autem uideritis. Marc.13 a. Attendite à fermento pharis. Qui autem negauerit me coram. Luc.12 a. Sedente autem eo super. Et prædicabitur. Matt.24 a. Videns autem Iesus turbas. Sic enim persecuti. Matt.5 a. Cum autem persequentur uos in ciuitate. Qui autem negauerit. Matth.10 e. Qui uos audit. In ipsa hora. Lucæ.10 c. Væ uobis qui ædificatis &c. usque ad finem capit. Luc.11 g.

In natali unius confessoris.

Epist. Abrahã magnus, pater. Et circumcinxit. Eccli. 44 d.45 a. In omni opere dedit cõfesso. Ego ex ore altißimi. Eccli.24.27 b. Hæc autẽ profugit. Hæc populum. Sapient.12 b. Dilectus Deo. Excelsum fecit. Eccli.45 a. Et illi quidẽ plures facti sunt sacerdotes. Lex enim. Hebr.7 d. Doctrinis uarijs. Obedite præpositis. Hebræ.13 b. Iustus autem si morte. Populi autem. Sapient.4 b. Euangel. Sicut enim homo peregre. Accedens autem. Matt.25 b. Sint lumbi. Ait autem ei Petrus. Luc.12 e. Vigilate ergo. Si autem dixerit malus. Matth.24 d. Videte, uigilate &c. usque ad finem capi. Marc.13 d. Nemo lucernam. Et cum loqueretur. Luc.11 e. Noli timere pusillus. Sint lumbi. Luc.12 d. Homo quidam nobilis. Veruntamen. Luc. 19 b c. Ecce nos reliquimus &c. usque ad finem capi. Matth.19 d.

In natali plurimarum uirginum.

Epist. Qui gloriatur in Domino. Timeo autẽ. 2. Corin.10 d. & .11 a. Sapientiã autem non. Et si diuitiæ. Sapien.7 d. & .8 a. Exaltasti super terram. Cum adhuc iunior sum. Ecclesiastici.51 b Confitebor tibi Domine rex. Circumdederunt. Eccli.51 a. Mulierem fortem &c. usque ad finem capi. Prouer.31 b. Sapientia laudabit. Ego mater pulchræ dilectionis. Eccli.24 a c. De uirginibus autem. Quæ autem nupta. 1. Corint. 7 c. Euang. Simile est regnum cœlorum thesauro. Iterum, Simile est regnum cœlorum sagenæ. Matt.13 f. Tunc simile est regnum cœlorũ decem uirginibus. Sicut enim homo. Matth.25 a

In dedicatione ecclesiæ.

Episto. Et ego Ioannes uidi sanctam ciuitatem. Et dixit mihi. Apoc.21 a. Euange. Et ingressus, perambulabat. Hæc illis audientibus. Luc.19 a.

In sponsalibus.

Episto. Nescitis quoniam corpora uestra &c. usque ad finem capi. 1. Corin.6 d. Euang. Et accedẽtes pharisæi. Et in Domo. Marc.10 a.

F I N I S.

Lugduni,

Excudebant Ioannes &

Franciscus Frello-

nii, fratres.

1544